

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

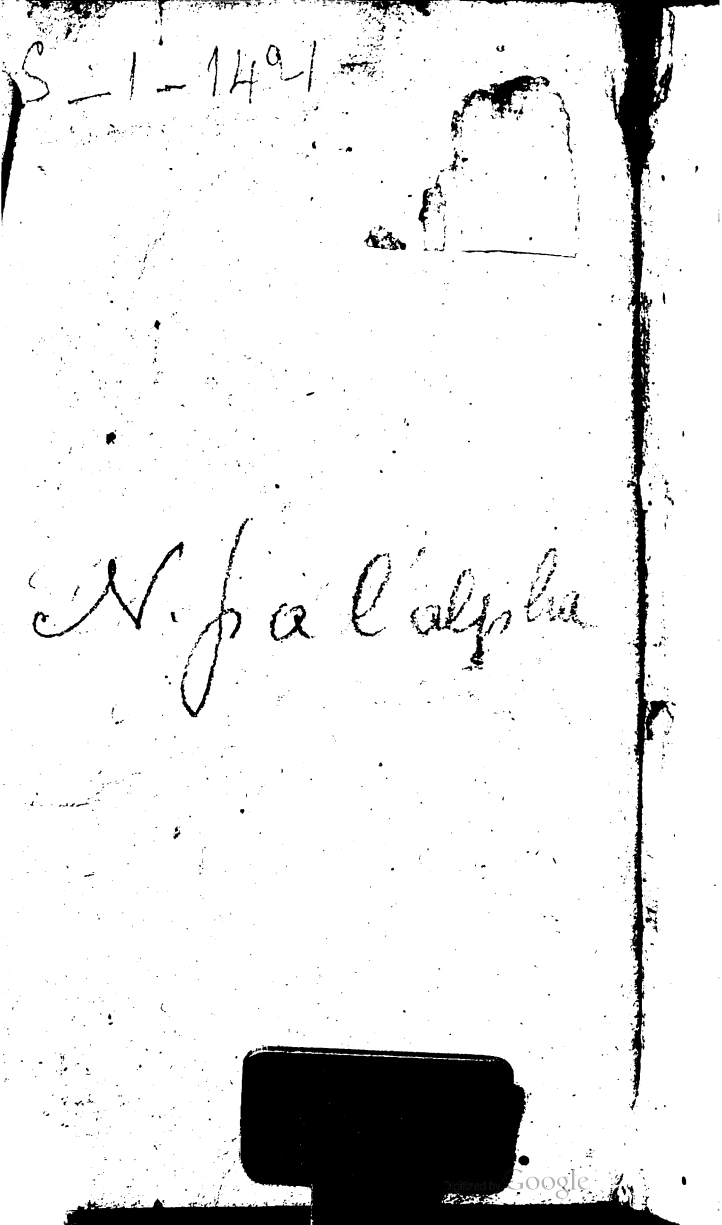
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

S-1-1491-

N. J. a l'alpha

14465⁴³

14665

2. Vol

AC
AB
ARMA
AFIA

OF

Qu

VNA CVT
tomot

ERIC at

+ HENRICI CORNELII 348421

AGRIPPÆ

AB NETTESHEYM,
ARMATÆ MILITIÆ EQVITIS

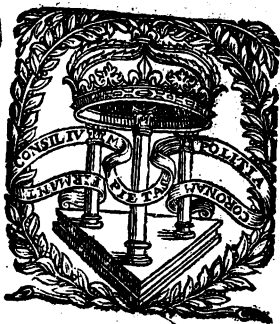
AVRATI, ET IVRIS VTRIVSQVE
ac Medicinæ Doctoris,

OPERVM PARS
POSTERIOR.

*Quorum Catalogum exhibebunt
tibi paginae sequentes.*

VNA CVM RERVM ET VERBORVM HOC
tomomemorabilium INDICE & locuplete
& certo.

*Hinc accesserunt Epistolarum ad familiares libri
septem, & orationes decem ante hoc
seorsim editæ.*

LEUGDUNI
PER BERINGOS FRATRES.

1828

OPERV M HOC ALTERO TO-
mo contentorum Elenchas.

D E incertitudine & vanitate Scientiarum at- que Artium declamatio in vectiva, ceu Cy- nica. quae docetur, Nusquam certi quicquam perpetui & divini, nisi in solidis Dei eloquiis atque eminentia verbi Dei latere.	pag. 1.
Apologia pro defensione Declamationis de Vanitate Scientiarum, & Excellentia Verbi Dei, contra The- ologos Iouanientes	257
Querela ob eandem Declamationem ipsi, qui ad Ca- sarem Maieft.	407
In artem brevem Ray. Lullii Commentaria.	334
Tabula abbreviata in artem breuem Ray. Lull.	460
De triplici ratione cognoscendi Deum lib. unus.	480
Dehortatio Gentilis Theologiae.	502
Expostulatio cum Ioan. Carilinet, Theologiae Do- ctore, super expositione sua in librum Ioannis Ca- pnionis de verbo mirifico.	508
De nobilitate & praecellencia feminae sexus declama- tio seu libellus.	518
De Sacramento Matrimonii declamatio.	544
De originali peccato disputabilis opinionis declama- tio.	553
De vita monastica sermo, per venerabilem Abbatem in Broviler habitus.	565
De inuentione reliquiarum B. Antonii Eremitae ser- mo pro quodam venerabili eius Ordinis religioso conscriptus.	573
Regimen seu antidota adversus pestem.	578
De beatissimae Annae Monogamia, ac unico puerpe- rio propositiones abbreviatae & articulatae.	588
	Defen-

Defensio propositionum prænarratarum contra quen-
dam Dominicastrum , earundem impugnatores

594.

Epistolarum ad Familiares , & eorum ad ipsum Libri se-
ptem, nunc primum evulgati.

683

Orationes decem, scilicet.

- I. In prælectionem convivii Platonis, Amoris laudem
continens, in Ticinensi gymnasio habita.
 - II. In prælectionem Hermetis Trismegisti, de potestate
& sapientia Dei.
 - III. Pro quodam Doctorando.
 - IV. Ad Metensium Dominos, cùm in illorum advoca-
tum, syndicum & oratorem acceptaretur.
 - V. Ad Senatum Lucemburgiorum, pro Dominis suis
Metensibus habita.
 - VI. In salutatione cuiusdam Principis & Episcopi, pro
Dominis suis Metensibus scripta.
 - VII. In salutatione cuiusdam magnifici Viri pro Domi-
nis Metensibus scripta.
 - VIII. Per quendam affinem suum Carmelitanum,
S. Theologiæ Baccalaureum formatum, Parisiis ha-
bita.
 - IX. Pro filio Christierni Regis Daciæ, Norvvegiæ &
Sueciæ, &c. in adventu Cæsaris habita.
 - X. In funere D. Margaretæ, Austriacorum & Burgun-
diorum Principis, habita.
- Historiola de duplici coronatione Caroli V. Romano-
rum Imperatoris apud Bononiam.
- Epigrammata nonnulla, partim ipsius Agrippæ, partim
verò aliorum doctorum Virorum.

SPECTA

Digitized by Google

SPECTABILI VIRO, DOMINO
AVGVSTINO FVRNARIO,

Civi Genuensi.

HENRICVS CORNELIVS AGRIPPA

AB NETTESHEYM,

S. P. D.

Ogitanti mihi, Integerrime Augusti-
ne, qui bene merendi studio me tibi per-
petuò debēda gratia reum effecisti, quo
cultu, qua veneratione, quo pignore,
quave ingenii industria tibi hanc animi mei observan-
tiam testarer, animus erat te pulchro aliquo & ma-
gno (quando tu pulcherrimis maximisq; dignissimus)
munere adornare, ac cum ornatissima sermonis in-
tegritate, tum locupletissima rerum dignitate, gra-
vissimarumq; sententiarum pondere, tibi de penitis-
simis utriusq; divinæ & humanae literatura Libros
offerre: verum cum ego tanto animo meo cum do-
ctrina & ingenio longe sim inferior, tum dicendi fa-
cundia, sermonisq; elegantia illum remoto gressu se-
quar, non habeo in mei ingenii supellectile, quod præ-
stare possim præter insignem ignorantiam, ipsumq;
iacet ingenium, fortuna mea indignatione dejectum,
adeo ut ex ipsa indignatione ferme cum Trojana illa
Hecuba versus sim in canem, ac nullarum virum sim
id benedicendum, nil amplius memini, nisi mordere,
oblatrare, maledicere, convitiari: atq; sic adfectus,
scripsi his diebus volumen satis amplum, cui De in-
ertitudine & vanitate scientiarum titulum feci, in
quo

EPISTOLA

quo sic in universam illā scientiarum atq; artium gātomachiam oblatravi, sic omnes illos scientiarum & artium robustissimos venatores validissimis moribus perstrinxi, ut quoties opus ipsum reviso, ipse ego me dimirer talē in homine canē, & cui nihil caninū desit prater unam adulationem, licet aulico admodū necessariam. Ne igitur observantia tua desertor esse videar, dum cōdigna te & ex sciētiarum deprompta thesauris fecunda munera impedere nequeo, saltem ex eadē ignoratiā & indignationis mea officina hāc Cynicam declamationē in observantia in te mea argumētum tibi nunc offero, hac te dono, hanc tibi dedicatam cōstituo, magnitudinem animi erga te mei libenter ostensurus, atq; quam vigilem custodem, quā oculatum speculatorem, quā audacem militem, quā magnanimū dūcem in me tibi acquisieris: qui cū velut ē sublimi specula hostes procul denuncio, quo se divinarū literarum cives in loca recipiāt tutiora, tū pro eorundem omnium salute omnib. me lacerādum objiciens, primū comminusq; in acie propugno: quo facinore tantū abest, quod metuā invidiam, ut gratiā ab omnib. mihi deberi putē, qui ad operā publicae utilitatis simul speculator & miles denūtiem & impugnē, quib. salus periclitatur humana, atq; insuper dūcem me praebeā iis, qui egrediētes humanarū scientiarum labyrinthū, in arcem tendunt veritatis. Accipe igitur nūc, August. colendissime, hāc qualiscunq; est, declamationem, atq; illā tibi tuo jure habe. Scio enim, si venatores & canes amas, non poterit illa tibi nō esse gratissima. Verum ego nunc ē cane in crocodilum, aut draconem, alium ve ignivomum serpentem

DEDICATORIA.

migrabor, & Pyrographiam (opus quale hæcenus non viderit ætas, sed non nisi famoso cuiquã orbis vastatori profuturũ) protinus absolvam: tũ sacra me spargam lympha, & flumine vivo abluam, quò tandem fatalibus larvis exutus, rursus in hominem revertar, ne quãdo nimium pythagorizãs, & in tam varias belluas demigrans, tandẽ Luciani & Apuleij instar, in philosophantem asinum vertar. Sed tu nunc felicissime vales: meminerisq; cum hac nostra legeris, quia nihil scire felicissima vita.

HENRICVS CORNELIVS AGRIPPA
ad Lectorem.

N non tibi, lector studiose, magnanimũ præaudaxque ac pene Herculeum hoc meum facinus videbitur, contra universam illam scientiarũ omnium atq; artium gygantomachiam arma sumere, ac universos illos scientiarũ artiumq; robustissimos venatores in arenã provocare? Infremet adversum me Doctorum supercilium, Licentiarum eruditio, Magistrorum auctoritas, Baccalaureorum conatus, & scholasticorum omnium zelus, mechanicorum seditio: quos si confecero, nonne aut par aut majus erit, atq; leonem Nemeum clava percutere, hydrã lernã igne interimere, aprũ Erymantheum occidere, cervã in Mænaliõ nemo aurea cornua gerẽtem capere, Stymphalidas aves in nubibus sagittis confodere, Antæum intra ulnas opprimere, columnas in Oceano figere, Gereonem tricipitẽ vincere, boves abigere, taurũ perimere, Acheloũ monomachia superare, Diomedis equos abducere, Cerberum vinctum catena trahere, aurea Hesperidum mala rapere, ejusq; generis plura quæ ab Hercule & magnis laborib. nec minori periculo gesta sunt: cũ non minoris laboris periculi autem quã maximi sit, hæc gymnasiorũ atq; palæstrarũ mōstra superare? Neq; non video, quã crueta pugna hic mihi cominus ineũda est. atq; quã plenũ periculobellũ, cũ sim, tã potētissimorũ hostiũ vallat9 exercitu. Hei quot me machinis oppugnabũt, quot me

PRÆFATIO

impetent moliminibus, quot me persequantur ignominia
obstrepent imprimis pediculosi Grammatici, atque etymologi
suis ex Agrippa nomen indet podagricum. Attoniti poe-
tae pro Momo, vel hirco Aesopico, traducet carminibus. Nu-
giuenda Historiographi super Pausaniam & Herostratum pro-
fanabunt. Magnicrepi Rhetores iratis oculis, terribili vultu,
grandistrepis vocibus dirisque gestulationibus perduellio-
natus aculebunt. Monstruosi Memoriographi larvis cerebrum
obtundet. Pugnaces dialectici innumera syllogismorum tela
in me conjiciet. Flexiloqui Sophistae verborum laqueis suis-
que indissolubilibus, ceu injecto freno, obturabunt. Barbarus
Lullista absurdis verbis ac solœcismis dementabit caput.
Terra celoque proscribent impii Mathematici. Atomographi
Arithmetici, concitatis in me feneratoribus ad alieni æris ratio-
nem cogent. Ad laqueum adiget pervicax Aleator infestos
numeros supputabit sortilegus Pythagorista. carcerem tristiti-
amque infelices figuras projiciet punctator Geomantes. ca-
nent me in triviis vulgi fabulam multitoni Musici, ac stridulis
ronchis dissonisque cochlearum, pelvium, patinarumque stre-
pitibus, plusquam solent, digamorum sponsalitiis, obthura-
bunt. excludent choreis pomposae Matronae. oscula negabunt
blandulae Puellae: camelum saltantem subsannabunt garrulae
Anchillulae. saltator Histrio ludet in me turpi scena tragediam.
dextera laeva; impetet centimanus Gladiator. perplexi Geo-
metrae, injectis triquetris tetragonisque, circulis, tanquam Gor-
dionis nodis irretitum, captivabunt. simia, vel ipso Theriste
deformiorem pinget sculpetque; inanis opticus ultra Sauroma-
tas glaciale relegabunt vagi Cosmimetrae. daedaleus Archi-
tectus inexpugnabilibus machinis clandestine subcunicula-
bit, correptum in observabilibus labyrinthis errare coget. ad
arrugas condemnabit stygius Metallarius. suspendium com-
minabuntur fatales Astrologi, caelorumque labili vertigine
concensum ad superos cohibebunt: ominabuntur omne ma-
lum minaces Divinatores, frigidum invenerem invalidique
femoris diffamabit importunus Physiognomus. cerebrosum
asellum pronuntiabit delirus Metoposcopus. divinabit om-
nia sinistre fatidicus Chiromantes. tristi auspicio exaugurabit
praefagus aruspex. Mittet ultrices flammam Iovis, & praefagi
fulminis ignes portentosus Speculator. Nocturnis terrebit le-
muribus tenebricosus Oniropola. furens Vates ambigua de-
cipiet oraculo. prodigiosi Magi tanquam alterum Apuleium,
aut Lucianum in asinum, non tamen aureum, sed forte sterco-
rarium

AD LECTOREM.

rarium transformabunt. Spectris atque manibus prosequetur
 ater Goëticus. S. acrilagus Theurgus caput consecrabit *εἰς νό-
 γανας* vel fortè in cloacas. imprecabuntur suam detractim de-
 mentulati Cabalistsæ. Acephalum spadonemve repræsentabit
 anilis Præstigiator. discrepent pugnacissimis opinionib. con-
 tentiosi Philosophi. Nosque inter canem & crocodilum mi-
 grare faciet circulatores Pythagorici. dolio aut sepulchro re-
 cludent foedi mordacesq; Cynici. uxorem communicandam
 clamabunt pestilentes Academici. enecabunt crapula gluto-
 nes Epicurei. mortificabunt animam excludentq; Paradyso
 impii Peripatetici. severi Stoici ad præptis humanis affectibus
 in filicem permutabunt. vaniloqui Metaphysici velut ex chao
 Demogorgoneo eorum quæ nusquam sunt, nec erunt, nun-
 quam nō paradoxis mentem evertent. censores Ethici in cen-
 tum referent tabulas. interdicet muneribus Legislator politi-
 cus. abdicabit aula voluptuarius Princeps, fissitiis propellent
 ambitiosi Optimates. Insensatus Populus vicatim affliget op-
 probriis Phalaris tauro cruciandum recludet terribilis Tyrā-
 nus. in exilium agent factiosi Oliarchæ. Plebs impetuosa, &
 multorum caput mala bestia, indicta causa, rapiet in exi-
 tiū. Proditionis infimulabit afflicta quævis Respublica. Aris
 interdicent avari Sacerdotes. a pulpito laceissent larvati Cu-
 culliones, cōtumeliosiq; Hypocritæ. peccata reservabunt æ-
 ternis ignib. plenipotētes Pontifices. Gallicam scabiem com-
 minabuntur fallaces meretriculæ, rapax Leno lenaq; temulē-
 ta obstetricabunt loculos. excludent Xenodochiis hulcerosi
 Mendicantes. sacrum incendium rapidosque morsus offe-
 rent, Gyrovagi quæstuarii, suisq; destituent indulgentiis. ob-
 ærabit macello infidus dispensator Oeconomus. impinget in
 Scyllas blasphemus Nauta. Mercator improbus usuris oppig-
 noratum absumet. Furax quæstor cōpilabit stipendium. pro-
 hibebunt amoenis hortulis duri Agricolæ. Lupis me devove-
 bunt otiosi Pastores. Hamum subjiciet latentem undivagus
 Piscator. Canes accipitresque immittet clamabundus Vena-
 tor. deprædabit armipotens Miles. submovebunt ordine pur-
 purati Nobiles. exuent majorum imaginib. paludati Herald
 indictisq; equitiis, quæ torneamenta vocant, pro rustico ex-
 actionario inclamabunt. lotio & tetrimentis scatophagi Me-
 diciperfundēr. è quibus loquax Logisticus disputando de mor-
 bo, tempestivum subtrahet remedium. temerariusq; Empy-
 ricus dubio experimento mortis exponet periculo. fallax Me-
 thodicus procrastinādo remedia, ægritudinē producet suum

) (5

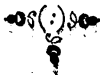
PRÆFATIO

ad compendium. exugent clysteriis sordidi Pharmacopolæ. dentibus ac testibus insidiabuntur emasculatores Chirurghi, dissecandum postulabunt crudeles anatomistæ. Angario recludet immundus Veterinarius, ac quadrigario pulvere occæcabit oculos. fame conficiet prævaricator Diætarius. Offensam insulsam, siticulosus obtrudet Coquus. Divitiis interdicet prodigus Alchimista, ablegabitque fornaculis, vastissimis glossarum voluminibus obruet inexpugnabiles Iuristæ. Majestatis reum agent fastuosi Legulei. excommunicabunt diris execrationibus arrogantes Canonistæ. sexcentas calumnias intentabunt litigiosi Causidici. colludet cum adversario deferta causa subdolus Procurator. subscribet falsum dubius tabellio. condemnabit actionis inexorabilis Iudex, negabitque (quos vocant) appellandi Apostolos. destituet rescripto imperiosus Archiscriba cæcellarius. Hæreseos inclamabunt obstinati Theosophistæ, aut ad idola sua sectari compellent. ad Palinodiam vociferabunt superciliosi Magistri nostri, magnisq; sigillis proscribent Sorbonici Atlantes. Vides nunc Lector, quanta obeam pericula? Facile tamen hos insultus evadendi spes est, si tu modo veritatis patiens, posito livore. candido animo ad hæc legenda accefferis. Habeo præterea quod me tuear, verbum Dei, quod ego his pro clypeo scutoque intrepidus opponam. Et si n. qui pro illo lubens tantos in me commovit hostes, libens etiam occumbam, priusquam deferam. Et te scire volo, me non odio, non ambitione, non dolo, non errore inductum, hæc scripsisse, nec me sacrilega cupiditas, nec improbæ mentis arrogantia ad hoc impegit. sed causa omnium cum iustissima, tum verissima, quod videlicet videam, multos humanis disciplinis scientiisque usque adeo inolescere, ut sacrarum literarum eloquia, & Canonicas Spiritus sancti scripturas (quia careant ornamentis verborum, viribus syllogis, inorum, affectisque suadelis, & peregrina philosophorum eruditione, sed simpliciter in operatione virtutis, & nuda fide firmatæ sunt) idcirco tanquam rusticas & idiotas non modo despicere & aspernari, sed & velut contemptu quodam in super insectari. Alios etiam videmus, licet sibi magis pii videantur, qui Christi leges probare & confirmare nituntur, decretum philosophorum, illis plus tribuentes, quam sanctis Dei Propheris, Evangelistis & Apostolis. cum tamen hi ab illis plus diaphanon absunt. Præterea in multis ac ferme omnibus gymnasiis perversus mos, ac damnabilis consuetudo inolevit, initiandos discipulos jureiurando adigunt Aristoteli

AD LECTOREM.

Aristoteli, aut Boëthio, aut Thomæ, aut Alberto, seu alio cuius suo scholastico, Deo nunquam sese repugnaturus: à quibus si quis latum unguem diversum senserit, hunc hæreticum scandalosum, piarum aurium offensivum, igne flammisque absumendum proclamant. Hi igitur tam temerarii gigantes, & sacrarum literarum hostes aggrediendi sunt, illorum castra & arces expugnanda sunt, ostendendumque, quanta sit hominum cæcitas, cum tot scientiis & artibus, cum tot insuper singularum magistris & autoritatibus, semper à veritatis cognitione aberrare, quanta etiam temeritas, quam arrogas præsumptio, Philosophorum scholas præferre Ecclesiæ Christi, opinionesque hominum præponere, aut adæquare verbo Dei. Denique quam impia tyrannis, captivare ad præfinitos autores studiosorum ingenia, & adimere discipulis libertatem indagandæ, & sequendæ veritatis. Quæ omnia cum tam manifesta sint, ut inicias iri non possint, venia danda erit, si liberius ac fortè amarulentius in aliqua disciplinarum genera, earundemve professores videar perorare.

Vale.

DECLA-

CAPITULA

32 De divinationibus in genere,	64
33 De physiognomia.	65
34 De metoscopia.	65
35 De chiromantia.	65
36 Iterum de Geomantia,	66
37 De aruspicia.	67
38 De speculatoria.	67
39 De somnispicia.	68
40 De furore.	69
41 De magia in genere.	70
42 De magia naturali.	70
43 De magia mathematica.	72
44 De magia venefica.	72
45 De goetica & necromantica.	47
46 De theurgia.	76
47 De cabala.	77
48 De præstigijs.	80
49 De philosophia naturali.	82
50 De principiis rerum naturalium.	83
51 De mundi pluralitate, & duratione,	84
52 De anima.	85
53 De metaphysica.	90
54 De morali philosophia.	93
55 De politica.	98
56 De religione in genere,	102
57 De imaginibus,	104
58 De templis.	107
59 De festis.	109
60 De cæremonijs.	110
61 De magistratibus Ecclesiæ.	113
62 De festis monasticis.	118
63 De arte meretricia.	127
64 De arte lenonia.	120
65 De mendicitate.	136
66 De œconomia in genere.	140
67 De œconomia privata.	141
68 De œconomia regia sive aulica.	145
69 De nobilibus aulicis.	147
70 De plebeis aulicis.	149
71 De mulieribus aulicis.	151
72 De mercatura.	153
73 De quæstura,	156
74 De	

TRACTANDORUM.

74 De agricultura.	157
75 De pastura.	157
76 De piscatione.	158
77 De venatica & aucupio.	159
78 De agricultura residuum.	161
79 De arte militari.	163
80 De nobilitate.	167
81 De arte Heraldica.	180
82 De medicina in genere.	184
83 De medicina operatrice.	186
84 De pharmacopolia.	197
85 De Chirurgia.	200
86 De anatomistica.	201
87 De veterinaria.	201
88 De dietaria.	202
89 De arte coquinaria.	203
90 De alcumistica.	306
91 De iure & legibus.	209
92 De iure canonico.	212
93 De arte advocatoria.	216
94 De arte notariatus & procuratoria.	216
95 De juris prudentia.	217
96 De arte inquisitorum.	218
97 De theologia scholastica.	221
98 De theologia interpretativa.	225
99 De theologia prophetica.	227
100 De verbo Dei.	233
101 De scientiarum magistris.	238
102 Ad encomium asini digressio.	241
103 Operis peroratio.	244

I I. Ordine alphabetico.

A dvocatoria arte. cap 83	Arte coquinaria.	89
Agricultura 74. & 78	Arte Heraldica.	81
Alcumistica. 90	Arte inquisitorum	96
Aleatoria. 14	Arte leſionia.	64
Anatomistica. 86	Arte Lullii.	9
Anima. 52	Arte memorativa.	10
Architectura. 28	Arte meretricia.	63
Aritmetica. 12. & 16	Arte militari.	79
Arte advocatoria. 83	Arte notariatus.	97
	Aruspicia	

C A P I T A.

Aruspicia.	37	Literarum elementis.	2
Afini encomio.	102	Lullii arte.	9
Astrologia judiciaria.	31	Magia in genere.	41
Astronomia.	30	Magia mathematica.	43
Aucupio.	77	Magia naturalis.	42
Aulica oeconomia.	68	Magia venefica.	44
Aulicis mulieribus.	71	Magistratibus ecclesiae.	61
Aulicis nobilibus.	69	Magistris scientiarum.	101
Aulicis plebeis.	70	Mathematica in genere.	11
Cabala.	47	Medicina in genere.	82
Cæremoniis.	60	Medicina operatrice.	83
Canonico iure.	92	Memorativa arte.	10
Chiromantia.	35	Mendicitate.	65
Chirurgia.	85	Mercatura.	72
Choreis.	18	Meretricia arte.	63
Coquinaria arte.	89	Metallaria.	29
Cosmimetria.	27	Metaphysica.	53
Dei verbo.	100	Metoposcopia.	34
Dialectica.	7	Militari arte.	79
Diætaria.	88	Monasticis sectis.	62
Divinationibus in genere.	32	Morali philosophia.	54
Ecclesiae magistratibus.	61	Mulieribus aulicis.	71
Elementis literarum.	2	Mundi pluralitate & eius du-	
Festis.	59	ratione.	51
Futurè.	40	Musica.	17
Geomantia.	13. & 36	Naturali philosophia.	49
Geometria.	22	Naturalium rerum principis.	50
Gladiatoria.	19	Necromantia.	45
Goëtia.	45	Nobilibus aulicis.	69
Grammatica.	3	Nobilitate.	80
Heraldica arte.	81	Notariatus arte.	94
Historia.	5	Oeconomia in genere.	66
Histrionica.	20	Oeconomia privata.	67
Imaginibus.	57	Oeconomia regia sive aplice	
Inquisitorum arte.	96	Operatrice medicina.	83. (68
Interpretativa theologia.	98	Optica.	23
Judiciaria astrologia.	31	Pastura.	75
Iurisprudentia.	95	Perspectiva.	23
Iure.	91	Pharmacopolia.	84
Iure canonico.	92	Philosophia morali.	54
Legibus.	91	Philosophia naturali.	49
Lenonia.	64	Physiognomia.	33
		Pictura.	

TRACT ANDORUM.

Pictura.	24	Scholastica theologia:	97
Piscatione.	76	Scientiarum magistris.	101
Plastica.	25	Scientiis in generali cap.	1
Plèbeis aulicis.	70	Sectis monasticis.	62
Poësi.	4	Somnispicia.	39
Politica.	55	Sorte Pythagorica.	51
Præstigiis.	48	Sophistica.	8
Principiis rerū naturalium	50	Specularia.	26
Privata œconomia.	67	Speculatoria.	38
Procuratoria.	94	Statuaria.	25
Prophetica theologia.	99	Templis.	58
Pythagorica sorte.	13	Theologia interpretativa.	98
Quæstura.	73	Theologia prophetica.	99
Regia œconomia.	68	Theologia scholastica.	97
Religione in genere.	36	Theurgia.	46
Rerū naturalium principiis	50	Verbo Dei.	100
Rhetorica.	6	Venatica.	77
Rethorismo.	21	Veterinaria.	87
Saltationibus.	18		

Inter Deos nullos non carpit Momus.
Inter heroes monstra quaq; insectatur Hercules.
Inter demones, Rex Herebi Pluton irascitur omnibus umbris.
Inter philosophos ridet omnia Democritus.
Contra deflet cuncta Heraclitus.
Nescit quaq; Pyrrhias.
Et scire se putat omnia Aristoteles.
Contemnit cuncta Diogenes.
Nullis hic parcit Agrippa.
Contemnit, scit, nescit, flet, ridet, irascitur, insectatur, carpit omnia:
Ipse Philosophus, demon, heros, Deus & omnia.

N O B I

NOBILIS VIRI,
HENRICI CORNELII AGRIPPÆ,
EQUITIS AURATI, ET UTRIUSQUE JU-
ris Doctoris, Sacræ Cæsareæ Maiestatis à Consilio &
archivis iudiciarii.

DE INCERTITVDINE ET VANITATE

scientiarum atque artium,

DECLAMATIO.

De scientiis in generali. CAP. I.

Verus opinio est, & ferme omnium Philoso-
phantium concors & unanimis sententia, qua
arbitrantur scientiam quamlibet homini ipsi
pro utriusque captu ac valore nonnihil divi-
nitatis adferre, ita ut sæpè ultra humanitatis li-
mites in Deorum beatorum choros eos referre
possint; hinc varia illa & innumera scientiarum encomia
prodierunt, quibus unusquisque eas artes atque disciplinas,
in quibus iam diuturno exercitio ingenii sui vires exacuit,
non minus ornato, quam longo sermone nititur omnibus
anteferre, & vel supra coelos ipsos extollere. Ego verò alius
generis persuasus rationibus, nil perniciosius, nil pestilentius
hominum vitæ, animarumq; nostrarum saluti posse contin-
gere arbitror, quam ipsas artes, ipsasq; scientias. Ideoq; con-
verso ordine agendum censeo, & scientias ipsas nō tantis præ-
coniis extollendas, sed magna ex parte vituperandas esse, mea
opinio est, nec ullam esse, quæ careat iustæ reprehensionis cen-
sura, hæq; rursus, quæ ex se ipsa laudem aliquam mereatur, nisi
quàm à possessoris probitate mutuatur, ea autem modestia
hanc sententiam meam à vobis accipivolo, ut me nec alios re-
prehendere, qui diversum sentiunt, nec mihi aliquid arrogare
insolentius putetis. Itaq; mihi in hoc à reliquis dissentienti ve-
niam dabit, donec à singulis per ordinem literarum faculta-
tibus, hanc sententiam auspicabimur, non vulgaribus dunta-
taxat argumentis, & à superficie rerum sumptis, sed rationibus
firmis, & ex intimis rerum visceribus eductis, non illa De-
mosthenis aut Chrysippi argumentosa eloquentia, quæ mihi

sacras literas profitenti opprobrio esset futura, tanquam adulationes amanti, si fucos dicendi sequar. Nam loqui propriè, non eloqui: & rei veritatem, non sermonis ornatum, sacrarum literarum possessorem intendere decet. Non enim in lingua, sed in corde veritatis sedes est. Nec interest in dicendis veris quali sermone utamur. Mendacium enim eloquentia, verbisque phaleratis indiget, ut se possit hominum mentibus insinuare; veritatis autem sermo, ut scribit Euripides, simplex existit, non querens fucum, nec pigmenta. Quod si ergo assumptum negotium absque omni eloquentiæ flore (quæ ea ipsa quoque nunc à nobis, etià non tam negligenda, quam damnanda erit) vestris delicatissimis auribus offundam, ea vos precor feratis patientia, qua Romanus ille Imperator, quondam cum exercitu constitit, ut audiret mulierculam; atque Archesilaus Rex interdum audire voluit raucos & inamœnæ vocis homines, quo audiens postea eloquentes plus caperet delectationis. Memineritis illius Theophrasti sententiæ apud maximos quosque; & elegantissimos Viros etiam rudes loqui posse, dummodo fide & ratione loquantur; atque ne quasi oscitantes vos auribus pendere sinam, quibus vestigiis & indicibus veluti canibus hanc narratam opinionem meam venatus deprehenderim, nunc proferam in medium; si modò id vos prius commouero, scientias omnes tam malas esse quam bonas; nec aliam nobis supra humanitatis metam afferre Deitatis beatitudinem, nisi illam fortè, quam antiquus ille serpens pollicebatur primis parentibus, inquiring. Eritis sicut Dii scientes bonum & malum. In hoc itaque serpente gloriatur, qui gloriatur se scire scientiam, quod probè factitasse legimus Ophitos hæreticos, qui serpentem in sacris suis colebant, dicentes, Ipsum in Paradyso virtutis cognitionem induxisse. Astipulatur istis Platonica historia, Theutum quendam humano generi insensum dæmonem scientias primum excogitasse, non minus offensivas, quam utiles, ut prudentissimè disseruit ille totius Egypti Rex Thamus, de scientiarum ac literarum inventoriis. Hinc est, quod Grammatici plerique dæmones quasi scientes exponunt; sed esto, has fabulas suis Poëris Philosophisque relinquamus, & non sint alii scientiarum inventores, quam homines, atque illos scimus fuisse pessimæ generationis filios, filios inquam Cain, & de quibus verè dictum est. Filii hujus sæculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione hac. Si itaque nunc scientiarum inventores homines sunt, nonne omnis homo mendax, nec est qui faciat bonum usque ad unum. Sed esto.

esto; rursus sint homines aliqui boni nihil scientiæ ipsa boni-
tatis, nihil veritatis habebunt, nisi quantum ab ipsis inventori-
bus vel possessoribus mutuuntur, vel acquirunt. Nam si in ma-
lum quempiam inciderint noxerunt, illumque ex malo red-
dent deteriorem ut perversum grammaticum, vaniloquum
Poëtam, mendacem historicum, rhetorem palponem, memo-
riographum ostentatorem, litigiosum dialecticum, sophistam
perturbatorem, linguacem Luilistam, arithmeticum sortile-
gum, lascivum musicum, impudicum saltatorem, geometram
jactatorem, cosmographum erroneum, architectum pernicio-
sum, nautam piratam, astronomum fallacem, magum flagitio-
sum, perfidum caballeum, physicum somniatorem, portento-
sum metaphysicum, morosum ethicum, iniquum politicum,
Principem tyrannum, Magistratum oppressorem, populum
seditiosum, Sacerdotem schismaticum, Monachum supersti-
tiosum, prodigum œconomum, mercatorem falsi jurum, quæ-
storem compilatorem, segnem agricolam, pastorem abigeum,
piscatorem maledicum, venatorem latronem, militem prædo-
nem, nobilem exactorem, medicum occisorem, pharmacopo-
lam veneficum, coquum helluonem, alchimistam impostorẽ,
Jurisconsultum versipellem, causidicum mille scelerum pro-
rectorem, tabellionem falsarium, judicem venalem, & è sub-
limi tribunali latronem, Theologum hæreticum, & universæ
multitudinis seductorem. Nihil autem inauspicatius, quàm
ars, quàm scientia impietate constipata, & malarum rerum
perniciosissimus est maximus quisque artifex & doctissimus
author. Quod si etiã in non tam malum, sed stultum aliquem
incidat, nil illo insolentius ac importunum magis, nã præter
id, quod illi de cognata stultitia superest tuetur illum doctrinæ
authoritas, habetque literarum instrumenta quib. suam defen-
dat amentiam, quibus cæteri stulti carentes mitius insaniunt,
quemadmodum de Rhetore ait Plato: Nam quod erit (inquit)
ineptior atque indoctior, hoc plura narrabit, imitabitur o-
mnia, nihilque se indignum existimabit. Nihil igitur exitia-
lius, quàm cum ratione insanire. Si quis autem Vir bonus &
sapiens possideat, fortassis bone erunt scientiæ ac Reipub. uti-
les, possessorem autem suum nihilo reddent beatiorẽ: non
enim (ut ajunt Porphyrius & Jamblicus) verborum accumu-
latio disciplinarumque multitudo beatitudo est, quæ nec ul-
lum insuper pro rationum ac verborum qualitate accipit
incrementum: quod si ita esset, nihil prohiberet illos, qui
omnes congregaverunt disciplinas, esse beatos: hunc verò

A 2

qui

quædã principia, quæ credere oporteat, nec ullo modo queant demonstrari: quæ si quis pertinacius negare velit, non habent Philosophi illi, quod contra illum disputent, moxque dicent contra negantem principia non esse disputandum, aut ad alia, quædam extra scientiæ metas relegabunt, ut si quis (dicunt) neget ignem esse calidum, projiciatur in ignem, & quærat ab eo quid sentiat, ita demum ex Philosophis torrores fiunt & carnifices, volunt nos vi cogere fateri id, quod ratione debuerant docere. Proinde nil Reip. infensum ac perniciosum magis quam literæ, quàm scientiæ; in qua si qui eruditione & scientia præditi sunt homines, eorum arbitrio, veluti plus sapientium plurimum res geruntur, ac plebis simplicitate, multitudinisq; imperitia freti, omnem Magistratus authoritatem sibi soli usurpant, unde Reip. status à populari in oligarchiam migrat, atque exinde in factiones divisa, in tyrannidem facile transit, quam nemo unquam uspiam terrarum obtinuisse legitur sine scientia, sine doctrina, sine literis, præter unum L. Syllam Dictatorem, qui solus sine literis Rempublicam occupavit, in quo tamen literarum ignorantia vel hoc Respublica maxime debet, quod tyrannidem spontè tandem deposuerit. Præterea omnes scientiæ nil nisi decreta & opiniones hominum sunt, tam noxiæ, quàm utiles, tam pestiferæ, quàm salubres, tam malæ, quàm bonæ, nusquam completæ, sed & ambiguæ, plenæ erroris & contentionsis, atque id nunc ita esse per singulas scientiarum disciplinas progrediendo ostendemus,

De literarum elementis. CAP. II.

NAm, in primis quis non videt bene dicendi artes, dico Græmaticam, Logicam, Rhetoricam, quæ solum vestibula ac fores scientiarum sunt, non autem scientiæ, sæpè non minus pestilitatis adferre, quàm voluptatis: quibus tamen nulla alia veritatis regula est quam primorum quorumcunq; instituentium placita atque voluntas, quod ab ipsis usque literarum inventis, quæ prima artium illarum elementa instrumentaque sunt, plenissimè constat, quarum primæ fuerunt Chaldææ, inventore Abrahamo, ut ait Philo, quibus Chaldæi, Assyrii, & Phœnices usi sunt; sed sunt qui ajunt, Assyriis primum literas dedisse Rhadamanthum. Post has Moyses literas tradidit Judæis, forè non quidem his characteribus, quibus hodie utuntur, quæ inventum putantur Ezræ, quem omnium fere veteris instrumenti librorum scriptorem existimant. Porro quidam Linus Chalcides literas ex Phœnice tulit ad Græcos, sed phœniceas,

niceas, donec Cadmus Agenoris filius alio caractere illis novas literas daret numero sexdecim, quibus Trojano bello quatuor addidit Palamedes. Postea totidem Simonides Melicus Ægyptiis autem primum scribendi usum tradidit, quidam nomine Memmona per animalium effigies, ut in obeliscis cernitur, sed literas illis primum dedit Mercurius, ille videl. quem Lactant. ait quintum Mercurium fuisse, cui Vulcanus Nili filius successit in regnum. Latinis verò literas tradidit mulier Nicostrata, cognomento Carmentæ. Septem itaque literarum genera antiquitus præcellebant, Hebrææ, Græcæ, Latinæ, Syriæ, Chaldææ, Ægyptiæ, & Geticæ, de quibus in pervetusto Codice hos sequentes versiculos sese legisse refert Crinitus.

Moyſes primus Hebraicas exaravit literas.

Mente Phœnices sagaci condiderunt Atticas.

Quas Latini scriptitamus, edidit Nicostrata.

Abraham Syras, & idem repperit Chaldaicas.

Isis arie non minore protulit Ægyptias.

Gassila prompsit Getarum quas videmus ultimas.

Cæteræ verò gentes & barbaræ nationes recentioribus temporibus novas literas invenerunt. Nam Gotthis Cardanus Episcopus literas dedit, & antiqui Franci, qui sub Marcomiro & Pharamundo Gallias devicerunt, suos habuere literarum characteres à Græcis parum distantes, quibus Vuaſtaldus eorum patrio sermone descripsit historiam, sed inventore illarum literarum incerto, extant etiam aliæ Francorum literæ, quarum inventor quidam nomine Doracus, sed à Vuaſtaldi caractere longè diversæ: & adhuc aliæ inventore Hicho Franco, qui cum Marcomiro ad ostia Rheni venit è Scythia. Quin & Beda aliquas descripsit, sed incerto inventore, aliquorum Normanorum literas. Et multæ aliæ gentes simili modò vel novos sibi literarum characteres constituerunt, vel ab antiquis acceptos pro parte aut immutarunt, aut corruerunt, ut Dalmatæ Græcas, & Armenii Chaldæas: at Gothi, Longobardique Latinarum literarum characteres dehonestaverunt. Multæ præterea antiquæ literæ perierunt, sicuti veterum Hetruscorum, quæ tamen olim Plinio, Livioq; testibus, magno in precio fuerunt apud Rom. & adhuc cernuntur in antiquis monumentis harum effigies, sed penitus incognitæ: nam Romanis olim orbem terrarum vastantibus, obsoletis antiquis & cujusque nationis propriis, suarum usum literarum illis violenter imponebant: Sic Hebræorum literæ sub captivitate Babylonis perierunt, & lingua eorum à Chaldeis corrupta est. Sic antiqua Germanorum

Hispa

Hispanorum, & aliarum nationum literæ introductis Romanis characteribus petierunt, linguæque earum gentium corruptæ sunt. Contra Romanorum & literæ & linguæ à Gothis, Longobardis, Francis, aliisque barbaris gentibus vice versa corrupta sunt & immutata: neque enim Latina lingua, ea ipsa est hodie, quæ olim: de Hebræa lingua & caractere inter ipsos Thalmudistas non modice dissensio est: nam Rabbi Jehuda ait, protoplastum Adamum Aramæo idiomate locutum. Marfutra ait, traditam à Moysè legem caractere, qui dicitur Hebræo, idiomate verò sancto, quæ ab Esdra in Aramæum idioma, Assyriosque characteres mutata, paulò post characteres retinens Assyrios, sanctum idioma resumpsit. Hebræo caractere cum Aramæo sermone relictis Chusi, hoc est, iis, qui simul legem susceperunt, & idola colunt, ut Samaritæ. Alii dicunt, nō aliis à primordio, quam nunc characteribus scriptam fuisse legem: propter prævaricationem autem aliquando mutatum fuisse characterem, sed post pœnitentiam restitutum. Rabbi Simon Eleazaris filius, & sermonem & characterem nullo tempore mutatum putat. adeò de Hebraicis, ne apud ipsos Hebræos quidem aliquid habetur certi. Atque hæc est temporum vicissitudo, ut nullæ sint literæ, nullæ linguæ, quæ hodie formam antiquitatis suæ agnoscant, aut intelligant.

De Grammatica. CAP. III.

AT ex his tam inconstantibus & ad omne tempus mutabilibus principiis, literarum dico & linguarū, prior Grammatica, deinde cæteræ, quas diximus, bene dicendi artes prodire. Nam cum parum visum esset, literas scire, nisi certo gradu formæque jungerentur, atque ex literis syllabæ, ex illis tandem verba & dictiones formarentur, sibi que ad intelligentiam sermonis jungerentur, ausi sunt ingeniosi homines loquendi regulas, videlicet constructus, regiminis & significatorum ponere, ac velut linguæ frænum injicere, ut quicquid secundum illas diceretur, bene dictum esset, essetque ars bene dicendi, vocaruntque artem hanc Grammaticam. Ejus inventor apud Græcos primus traditur Prometheus Romam primus intulit Crates Mallotes, missus ad Senatum ab Attalo, inter secundum & tertium bellum Punicum: quam postea magno fastu professus est Palæmo, adeò ut nomen arti indiderit, voceturque Grammatica ars Palæmonia, vir admodum arrogans, ut jactaret se eum & natas literas, & interituras, tamque superbus, ut omnes ævi sui doctissimos viros contemptui haberet, etiam ipsum M.

Var-

Varronem porcum appellare ausus sit. Veruntamen ipsa Latina Grammatica tam egena est, ac Græcæ literaturæ obnoxia, ut qui hanc non calleat, is è Grammaticorum numero protinus sit ejiciendus. Omnis itaque Literaturæ seu Grammaticæ ratio, non nisi in solo usu Majorum, autoritateque consistit, quibus placitum est, ita rem vocari, sicque scribi, verbaque sic & sic componi & construi. quod ipsi tunc bene dictum vocant. Unde Grammatica se recte loquendi artem jactat, sed falsò, cum idipsum longè melius discimus à matribus, aut nutricibus mulierculis, quam à Grammaticis. Græchorum linguam (qui eloquentissimi sunt habiti) mater Cornelia formavit. Silem Aripithis, Schythiæ regis filium Istrinē mater Græcam linguam docuit. Notum est in multis provinciis exterarum gentium colonias inductas, natos filios matrum sermonem semper tenuisse. Hinc Plato atque Quintilianus de diligenda pueris nutrice idonea, tam sollicitè statuerunt. Absit ergo ut rectè loquendi rationem ab illis in Grammaticas transferamus; qui cum nihil præter unam Grammaticam profiteantur, nihil sciunt minus. Siquidem Priscianus hanc ne toto vitæ suæ tempore discere potuit; & Didymus de ea quatuor, sive, ut alii dicunt, sex millia librorum scripsisse perhibetur. Legimus Claudium Cæsarem ita fuisse Græcis literis deditum, ut tres literas novas illi linguæ adinvenerit, quas postea Princeps non omisit. Et Carolus ille Magnus Germanicæ linguæ Grammaticam commentus est, mensibusque ac ventis nova nomina indidit. Et in hunc usque diem dies noctesque laboratur, scribuntur Commentaria, elegantia, quæstiones, annotationes, scholia, observationes, castigationes, centuriæ, miscellanea, antiquitates, paradoxa, collectanea, additiones, lucubrationes, iteratæ ac reiteratæ editiones. Atque interim parturiuntur nobis totidem Grammaticæ, quot sunt Grammatici. Neque tamen quispiam illorum, sive Græcus, sive Latinus fuerit, rationem reddidit, quomodo orationis partes distinguendæ sunt, quis illarum in constructione servandus ordo; an quindecim duntaxat sint pronomina, ut sentit Priscianus, an plura, ut Diomedes & Phoca voluerunt; an participium per sese positum remaneat aliquando participium, utrum gerundia nomina sint an verba; cur Græcis neutri generis pluralia nomina cum verbo singularis numeri conjungantur. Quæ ratione liceat Latinis nomina terminata in a & in us proferre in um, sicut pro margarita margaritum, pro punctus punctum; quo modo nominativus Jupiter producat genitivum Jovis.

A s

Atque.

Atque, qua ratione verba neutralia admittunt, alii excludunt. Cur plerasque Latinas dictiones alii cum Græca diphthongo scribunt, alii non, ut felix, quæstio, Atque, an Latine æ, & ce diphthongi scribantur tantum, & non proferantur, aut ambæ vocales; sicut scribuntur, ita sub una syllaba exprimantur. Similiterque, cur in Latinis plerisque vocabulis, aliqui y Græco, alii i Latino solummodo utantur, sicut in Considero. Item in aliquib. quidam duplicant literas, quidam non, ut in causa, religio. Cur caccabus, cum habeat primam syllabam positione geminati c c productam, nihilominus à plerisque Poetis ut plurimum corripitur. Item, utrum Aristotelis anima scribi debeat endelechia per delta, vel entelechia per tau. Prætereo infinitas & nunquam cessaturas eorum contentiones de accentibus, de orthographia de pronuntiatione literarum, de figuris, de etymologis, analogiis, deque cæteris præceptionibus & regulis, inflexionibus & modis significandi; de mutatione casuum, varietateque temporum, modorum, personarum, numerorum, deque variis impedimentis, & ordine constructionis; denique de ipso literarum Latinarum numero, ac generalogia; & utrum H, sit litera, nec ne, & huiusmodi plura. Ita non solum in dictionib. & syllabis, sed & in elementis nulla ratione reddita à se invicem dissentiunt. Cujusmodi pugnam Lucianus Samosatensis de S, T, consonatib. lepidissimo libello derisit, cujus exemplum esse potest in halassa & thalatta. Quidam etiam Andreas Salernitanus de ea re grammaticale bellum studiosa facundia descripsit. Sed pauca & modica hæc sunt. Plura & majora de nominum depravatis interpretationibus dicere possemus, quibus universo orbi plurimum imponunt, è quib. primum in repub. non minima mala procedunt, dum legibus subiici, servitutem exponunt; civium autem libertatem interpretantur eam, ubi unicuique licet, quod liber, ac isonomiam, hoc est, juris æqualitatem dicunt, ubi omnibus indifferet idem jus, idem præmium. Simili modo tranquillum imperium ajunt, ubi omnia Principis libidini obsecundant; felicissimum, ubi populus luxu defluit & otio. Similibusque admodum multis & medicina, & leges, & canones corruptæ sunt expositionibus, quibus cogunt ipsas etiam sacras literas ipsumque Christum à se dissentire, contorquentes illas non ad sensum Spiritus Sancti, nec ad communem hominum salutem, sed ad suum ipsorum compendium. Ex qua re sæpe gravissima imminuerunt pericula, ut solet error in vocabulis errorem parere in rebus. Cujusmodi deceptus, quondam Rex primus Hebræorum Saul in verbo Zachar, quod & maseculum

culum significat & memoriam, cum dixisset Deus; Delebo memoriam Amelech,, ipse Saul putabat, si mares abstulisset, se satis fecisse præcepto. Contigit & Græcis & Italis similis error in verbo Phos, quod & hominem significat & lumen. Vnde quondam Saturnalium cultores verbi ambiguitate decepti, hominē quotannis Saturno immolarunt, dum illū accensis luminib. æque placare potuissent. Quæ gens tam stulta, tandem Hercule magistro resipuit. Tandem etiam Theologi & fratres cucullati, sese Grammaticis inferentes, de verborum significationibus cum multis hæresum appendicibus digladiantur, evertentes scripturas occasione Grammaticæ, interpres mali effecti eorum, quæ bene dicta sunt, homines vani, & vere infelices, per artem suam semetipsum excæcantes fugientes lumen veritatis: & dum virtutem dictionū curiose nimis scrutantur. sensum scripturarum nolunt intelligere, sed nuda vocabula tenentes circa illa morantur, subvertentes & amittentes verbum veritatis. Sicut narratur de sacrificulo illo, sive verum sive fabula sit, qui cum plures haberet hostias, ne in Grammaticam committeret, in hæc verba consecravit: Hæc n. sunt corpora mea. Vndenam orta est illa Antidicomarianitarum & Elvidianorum execranda hæresis, divæ Christi matris perpetuam virginitatem negantium, nisi ex hoc unico vocabulo Donec: ubi legitur in Evangelis, Quoniam Ioseph non cognoscebat eam, donec peperit filiū suum primogenitum. At quantam Latinæ cum Græca Ecclesia contentionem concitarunt duæ illæ dictiones, Ex & Per, Latinis asserentib. Spiritum S. procedere ex Patre & ex Filio. Græcis autem dicentib. non ex Filio, sed ex Patre per Filium? Quantas rursus Tragedias movit dictio illa Nisi, in consilio Basiliensi? Bohæmis utriusq; speciei communionem necessariam affirmantibus, quia scriptum sit: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Vndenam illa Vualdensiū & sequacium recentiorumq; circa Eucharistiam hæresis? nisi ex illa dictione est, quam illi symbolice ac significative duntaxat dictam volunt, tropumq; subesse verbis: Romana Ecclesia illā essentialiter exponēte? Sunt adhuc aliæ grammaticorū perniciosæ hæreses, verum tam occultæ, tamq; subtiles, ut nisi Oxonienses acutissimi Anglorum Theologi, atq; Parisiensium Sorbonistæ, lynceis oculis has perspexissent, magnisq; sigillis cōdemnassent, vix aliquis posset præcavere. Eiusm. sunt, si quis æque bene dictum senserit, Christus prædicat: Christus prædicat, Ego credis, Tu credit, Credens est ego itē, quod verbum, manens

manens verbum, potest privari omnibus accidentibus. Item; quodd nullum nomen est tertiæ personæ, & his similia. Quæ profectò si hæretica dici debeant, hæretici erunt in primis propheta Esaias & Malachias quorum uterque inducit Deum de se ipso loquentem; prior ad Ezechiam his verbis; Ecce ego addet super dies tuos, &c. non enim dicit addam, sed addet, Alter sic, Et si domini ego, ubi est timor meus? quo in loco facit Deum plulative se appellare dominos; sed multò magis hæretici erunt omnes, qui nunc per universum Romanum orbem habentur Theologi, quatenus universam orthodoxæ Ecclesiæ doctrinam novitate pronunciationis contra omnem Græmaticorum artem ac usum ad confictas voces monstruosa vocabula, & perplexa sophismata protraxerunt, ausi insuper docere, Theologiam ipsam incorrupto sermone tradi non posse. Sunt infinita horum similia; & miserandum est ætate nostra, quantas contentiones & errores moveant pertinaces Grammatici, & superbi sophistæ suis petversis vocabulorum interpretationibus, dum alij ex verbis colligunt sententias, alij contra ex sententijs colligunt verba. Hinc in Medica arte, in utroque Iure, in philosophia & Theologia, cæterisque facultatibus literarum infinitæ contentiones erroresque quotidie insurgunt. Nihil enim demonstrant Grammatici, sed solis nituntur autoritatibus, quæ sæpissimè inter se tam variæ sunt atque discordes, ut necessarium sit plurimas illarum esse mendaces, quarum præceptionibus qui maxime confidunt, hi rectè loquuntur omnium minimè. Omne enim sermonis jus non apud Grammaticos, sed penes populum existit, & vulgari consuetudine benedicendi usum sortitur. Latini autem sermonis vigor postquam invalescentibus barbaris apud populum esse desierit, ejus ratio tamen non à Grammaticis, sed idoneis & doctis scriptoribus, ut à Cicerone, Catone, Varro, utroque Plinio, Quintiliano, Seneca, Suetonio, Quinto Curtio, Tito Livio, Sallustio, similibusque est petenda: quos penes solos restant antiquæ deliciæ Latinitatis, ususque rectè loquendi, non apud Grammaticos literatores, qui suis regulis de verborum & casuum inflexionibus, & deponentiis ipsi Latinitati plurimum imponunt, ac talia sæpissime construunt vocabula, quæ fas non sit homini Latino usurpare, nisi sorte Parisiensis Sorbona inter articulos referat. Si quis dicat, de veritate sermonis Latini fidem Grammaticis non habendam, atque tamen hi literatores Grammatici sese solos scriptorum omnium censores, judices & interpretes constituunt, ac au-

thores

thores omnes librosque in ordinem redigere, aut è canone submovere sibi arrogant; nullus unquam tam excellentis ingenii author extitit, qui maledicam istorum linguam evaserit, quem non taxaverint, aut in quo non plurimum culpaverint. Criminantur in Platone confusionem, & ordinem desiderant, decujus vitiis Georgius Trapezuntius libros composuit, qui ab aliis idcirco Conotimon & Erynim vocatus est; ut narrat Crinitus. Quærunt in Aristotele displicidam perspicuitatem, arguunt tenebrosam ejus obscuritatem; & sepiam vocant: taxant Vergilium, ut pauci ingenii; & compilatorem, aliorumque usurpatorem criminantur. Tullio non satisfacit Demosthenes, & illè summus Latinorum rhëtor à Græcis repetundarum petitur, & multis notis accusatur, timidus, superfluous in repetitionibus, frigidus in facetiis, lentus in principiis, otiosus in digressionibus, raro incallescens, tarde assurgens; quin & à nostris etiam reprehensus; à M. Capella tanquam turbato numero locutus; ab Apollinari flaccidus & supinus notatus est; jamque etiam Livianas orationes Trogus pro fictis damnat, & Horatio non placet Plautus, idem ab incompositis versibus, damnat Lucilium, ut turbidum flumen nullis bene digestis, multa dicitur involvere Plinius, nimium fertur indulgere genio Ovidius, ab Asinio Pollione pro affectatore reprehenditur Salustius; furta & aliena prorsus recitasse; & à Labeone & Scipione adjutus arguitur Terentius; Seneca calx sine arena vocatus est, quem his verbis taxat Quintilianus; Si nullum æqualium contempnisset, si partim non concupisset, si non sua omnia amasset, si rerum pondera minutissimis sententiis non fregisset, sensu potius eruditorum, quam puerorum amore comprobaretur. Sed M. Varro procus appellatus est, & Ambrosius cornicula & fabulator nuncupatus; Macrobius homo eruditissimus, impudentis & ingrati ingenii taxatus, & ab Laurentio Valla Grammaticorum omnium eruditissimo, nullis eorum, qui unquam Latine scripserunt, indultum est, & illum laniavit Mancinellus. Erat olim inter Grammaticos de lingua Latina bene meritus Servius, & hunc impugnavit Beroaldus; tandem & hunc posteriores Grammatici veluti barbarum omnino averfantur. Sic Grammatici omnes alter in alterum furere soliti sunt; denique horum opera factum est, ut sacrę Scripturę traductio correctionis prætextu, toties immutata, jam tota à seipsa dissonet; horum censuris de Apocalypsi Joannis Apostoli, de Epistola Pauli ad Hebræos, de epistola Judæ, & aliis plerisque novi Testamenti capitulis diuturnitatem

bitatum rest: quin & Evangelia ipsa ad problemata revocare conati sunt. Sed jam ad Poetas.

De Poesi. Cap. IV.

Poesis ipsa, autore Quintiliano, altera Grammaticæ pars est, hoc ipso non modicum superba, quod olim theatra & amphitheatra, augustissima hominum ædificia, non philosophis, non jurisconsultis, non medicis, non rhetoribus, non mathematicis, non theologis, sed ipsis Poetarum fabulis ingentibus sumptibus extructa sunt. Ars non in aliud inventa, nisi ut lascivientibus rhythmis, syllabarum numeris, ac ponderibus, nominumque inani strepitu, stultorum hominum aures demulceat, ac fabularum oblectamentis, mendaciorumque centonibus decipiat animos. Quocirca architectrix mendaciorum, & cultrix perverforum dogmatum dici meruit, atque ut, quod ad furorem, & temulentiam, & impudentiam, & audaciam attinet, illi condonemus, certe interritam illam mentendi fiduciam, quis æquo animo ferret? quem enim angulum insanis nugis fabulisque reliquit vacuum? Jam enim ab ipso chaos faciens exordia fabularum, narrat coeli sectiones Veneris partus, Titanum pugnam, Jovis incunabula, Rheæ fraudes, & Japigis suppositiones, Saturni vincula, gigantum rebellionem, Promethei furtum atque supplicium, Deli errores, Latonis labores, Pythonis cædem, Tyri insidias, Deucalionis inundationes, hominumque ex lapidibus ortū, Jachi dilanationes, Junonis dolum, Semelis conflagrationem, Bacchi utranq; stirpem, & quæcunq; de Minerva, Vulcano, Erichthonio, Boria, Orichia, Theseo, Ægeο, Castore, Polluce, raptu Helenæ, & morte Hyppoliti in fabulis Atticis referuntur. Præterea errationem Cereris, raptam & inventam Proserpinam, & quæcunque de Minoe, de Cadmo & Niobe, de Pentheo, Arthæo, Oedipode, de Herculis laboribus, de Solis & Neptuni pugna, Athamantis insania, de Jo in vaccam mutata, & ejus custode Argo a Mercurio perempto, & quæ de Vellere aureo, Pelæo, Jasene, Medæa, item de Aganemmonis morte, & Clitemnestræ supplicio, & quæ de Danae, Perseo, Gorgone, Cassiopæa, Andromeda, Orpheo, Oreste, de Ænæ & Ulyssis erroribus, de Circe, Thelagonio, & Æolo, Palamede, Nauplio, Ajace, Daphne, Ariadne, Europa, Phædra, Pasiphae, Dedalo, Icaro, Glaucο, Athlante, Geryone, Tantalo, de Pane, Centauris, Satyris, Syrenibus, & reliquis hujusmodi insignibus mendaciis memoria prodidit. Nec interim humanis rebus

con-

contenta, ipsos denique deos in fabularum suarum parte vocat, eorum ortus, interitus, lites, iurgia, odia, iras, praelia, vulnera, lamentationes, vincula, amores, lenocinia, libidines, fornicationes, adulteria, cum hominibus & bestiis concubitus, & quæ his absurdiora & nefanda magis, venenosis verborum leporibus & noxia carminis suavitatem texens, non præsentem tantum fallit ac inficit, sed furiosa hæc venefica pulchris versiculis metrisque servata et posteris communicat, & tanquam rabidi canis morsu quosunque dogmatibus suis mendaciisque semel infecerit, consimili rabie furere compellit. Tanta nam arte mendacia ejus conficta sunt, ut non raro veris præjudicent historiis. Quemadmodum de e mentito Didonis cum Ænea adulterio, atque capto à Græcis Ilio, manifestum est. Sunt tamen, qui ad tantum infamiae furorem devenerint, ut illi nonnullas divinitatis sortes inesse putent, quia dæmones olim poeticis versiculis responsa dederunt: hinc illos prophetas ac vates, divinoque spiritu afflatos vocat, ac poetarum nugacissimis versiculis tanquam oraculis ad divinandum utuntur. Hinc apud præscos sortes Homericæ cognominatæ sunt, ab Homeri versiculis: sicut à Virgilij carminibus sortes Vergilianæ, quarum in vita Adriani meminit Spartianus. Quæ superstitio hodie & ad Sacras Literas, & Psalmorum versiculos translata est, etiam non improbantibus plerisque nostræ religionis Magistris nostris. Sed ad Poesim revertamur, hanc August. à civitate Dei exulare jubet, Ethnicus Plato à sua Respublica expellit, Cicero admittere vetat, Socrates admonet, si cui fama maxime curæ est, illamque servare cupiat illam, is caveat, ne poetam aliquem inimicum habeat, quia non tam magnam in laudando, quam in maledicendo & vituperando vim habent. Minos rex justissimus ab Hesiodo & Homero celebratus, quia Atheniensibus bellum intulit, tragicos poetas in se concitavit, qui illum ad inferos relegarunt. Penelopem ab Homero singulari pudicitia illustratam, Lycophron aliquot proci concubuisse scribit. Didonem Carthaginis conditricem continentissimam viduam, Ennius Poeta, Scipionis gesta decantans, primus Æneam ad amasse finxit, quem tamen ex ratione temporum vidisse unquam non potuit: quod mendacium Virgilius deinde sic ornavit, ut pro vera creditum sit historia. Tandem eousque hæc mentiendi licentia, maledicendique improbitas processit, ut necesse fuerit legem illis per Censores præscribere, qua ejusmodi Poetarum probra atque mendacia reprimerentur. Sed & apud præscos Romanos ipsa Poesis palam probro habebatur.

bebatur, atque adeo, ut (Gellio & Catone testibus) qui in illa studeret, publicus grassator vocaretur; quin & à M. Catone ob id taxatus fuit Q. Fulvius, quod Proconsul missus in Ætoliā, Ennium Poetam secum assumpsit; & Imperator Justinianus illius Professores nulla prorsus immunitate dignatur; Homerum etiam, quem omnium Poetarum Philosophum; & omnium Philosophorum Poetam vocant, veluti insanientem quinquaginta drachimis Athenienses multaverunt; & Tichetum Poetam veluti mentis inopem deriserunt; quin & Lacedæmonii Archilochi Poetæ libros ex civitate sua exportari iusserunt. Sic Poesim ipsam probissimi quique tanquam mendaciorum parentem aspernari sunt; Poetis adeo monstrose mentientibus; quippe quibus studium est nihil sani dicere, aut literis prodere, sed consarcinatis versiculis, stultis auribus cantillare, & fabularum in volucris perstrepere, & super famo machinari omnia, sicut alicubi cecinit Campanus.

*Vivunt carmine insani Poetæ;
Si nugæ adimant, fame peribunt.
His mendacia sunt opes & aurum;
Fingunt quæque volunt; putantq; palmam
Mentiri bene gloriores.*

Sunt præterea apud Poetas acerrimæ contentiones, non solum de carminis charactere, de pedibus, de accentibus, & syllabarum quantitativis. (nam de iis etiam triviales quique Grammatici concertant) sed de iis ipsis suis nugis, figmentis atque mendaciis, utputa de nodo Herculis, de casta arbore, de literis Hyacinthi, de filiis Niobæ, de arboribus apud quas Latona Dianam peperit. Item de Homeri patria, deque ejus sepulchro atq; utrum Homerus an Hesiodus ætate superior sit, an Patroclus antiquior Achille, quo corporis habitu Anacharsis Scythæ dormierit, cur Homerus non honoraverit carmine Palamedem, utrum Lucanus inter Poetas aut Historicos reponendus sit. Item de furtis Vergilii, & quo anni mense mortuus fuerit, & Quis exiguos elegos emisit author, Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est. Omnia autem Poetarum carmina plena fabulis sunt, non nisi sub adulationis, aut detractionis pessimorum vitiorum prætextu ad stultorum delectationem decantata. Quicquid agunt Poetæ, narrent, laudent, invocent fabulis suis adulantur. Rursus invehant, mordeant, accusent; fabulis debacchantur, semper verò insaniant. Recte igitur Democritus hanc non artē, sed insaniam vocat.

ocat. Et Platonis sententia est, frustra Poëticas fores com-
os sui pepulit. Tunc siquidem admiranda canunt Poëtæ,
quando videlicet insaniunt, aut remulenti sunt. Hinc Augu-
stinus Poësim vocat vinum erroris, ab ebriis Doctorib. pro-
inatum. Hieronymus eam dæmonum cibum appellat. Ars
nuper pertenuis & nuda, quæ per se quidem tota insulsa res
est, nisi alia quavis disciplina vestiatur, condiaturque: ars e-
uriens, semperq; famelica, & tanquam mures alienum panem
comedens, atque tamen nescio quam inter nugas & fabulas
cum Tithonis cicadis, Lyciorum ranis, & Myrmidonum for-
micis polliceri audet immortalē gloriam nominis, ac dicere:

*Vivite felices, si quid mea carmina possunt,
Nulla dies unquam memori vos eximet arvo.*

quæ revera aut nulla est, aut nihil profutura. Sed hoc munus
docent Historici, non Poetarum sed suum esse.

De Historia. CAP. V

Est autem Historia, rerum gestarum cum laude & vitupe-
rio narratio, quæ magnarum rerum consilia, actiones, ex-
itus regumq; & magnorum virorum actus, cum temporum
& locorum ordine ac descriptione, tanquam viva quadam pi-
ctura ante oculos exponit, ideoque hanc tanquam vitæ ma-
gistrā, & ad ejus institutionem utilissimā censent ferē o-
mnes, ed quod multarum rerum exēplis, cum optimos quos-
que ob laudis, nominisq; immortalē gloriam, ad præclara
quæque facinora accendat, tūm quod impios quosque ac pra-
vos perpetuæ infamiæ metu à vitiis deterreat, quāvis res hæc
sæpissimē in diversum cesserit, & multi, quod Livius dixit de
Manlio Capitolino, malint esse famæ magnæ, quam bonæ &
plerique, quod virtutibus nequeunt, sceleribus innotescere
volunt, inscribiq; Historiis quemadmodum de Pausania Ma-
cedone adolescente Philippi Regis parricidio illustri, ex Tro-
go recitat Justinus, atque de Herostrato, qui Dianæ Ephesiæ
templum, opus omnium præclarissimum, à tota Asia annos
ducentos ædificatum incendit, narrant Gellius, Valerius atq;
Solinus. Et quanquam severissimis legibus cautum fuerit, ne
quis hominem illum voce scriptove nominaret, finem tamen,
cujus gratia perpetravit scelus, adsecutus est, fama videlicet
& nomine ejus per tot secula ad nos usque deductis. Sed ad
historiam revertamur. Hæc cum maximē omnium rerum se-
nem, fidem, consonantiam, veritatemq; exposcat, illa tamen

minimè omnium præstat: tam inter se diffentiunt historiographi, tam varia & diversa de eisdem tradunt, ut impossibile sit plurimos illorum non esse mendacissimos: non dico solum de principio mundi, de diluvio universali, de urbe cõdita, à quib. exordiis res gestas sese scribere profitentur, cum primum illorum omnes ignorent, alterù non omnes credant, tertiù penes eos incertum sit. Quare cum hæc remotissima sint, nec æquaratione ab omnibus recepta. habeant erratorum illorum veniam. Sed de posterioribus temporibus haud poterit illis non imputari mendaciorum culpa: causæ autem tantę illorum dissonantiæ multæ sunt. Nam plerique eo quod narratorum temporibus, locis, personis, gestis non adfuerunt, ex aliorum relatu populares sermones colligentes, nihil certum, nihil constans scribunt: quo vitio à Strabone taxantur Eratosthenes, Metrodorus Sceptrius, Possidonius, & Patroclus geographus. Sunt alii, qui cum partem rerum viderint, quasi in transitu militari, aut prætextu votorum mendaci per xenodochia provincias transcurrentes conscribere audent historiam: cujusmodi quondam Onosicritus, & Aristobulus scripserunt de India; Sunt qui delectationis causa rebus veris non nihil admentuntur, sæpe etiam veritatem omittentes, de quo Herodotum notat Diodorus Siculus, ac Trebellium Liberianus & Vopiscus, atq; Tacitum Tertullianus & Orosius, in quorum numerum et Danuoem & Philostratum reponemus. Sunt etiam, qui res veras ad fabulas convertunt; quales Gnidius Ctesias, Hecataeus, & plures alii antiquorum historici. Sunt & multi, qui impudenter Historiographorum nomine se jactantes, ne videantur quicquam ignorare, aut aliquid aliud ab aliis retulisse, dum de ignotis & inaccessis provinciis verbosa novitate scribere præsumpserunt, nil nisi elegantes nugas, & monstruosa mendacia tradiderunt; cujusmodi ea, quæ de Arimaspiis, Gryphis, Pygmæis, & Gruibus ac de Cynocephalis, & Astromori Hypopodibus, Phannisiis, Troglodytis legimus, quorum erroribus proximi sunt, qui sub arctico mare congelatum affirmarunt, atque tamen inveniunt stultos, & sine judicio homines, qui illis talia credant, ac pro oraculis habeant, at ex horum numero sunt Ephorus, qui unam duntaxat civitatem esse Hibernis tradidit, cum illi tantam Hesperiae partem inhabitant noscuntur. Et Stephanus Græcus, qui Francos Italiae populum & Viennam oppidum esse Galileæ, pro Galatiæ dixit. Et Arrianus Græcus, qui Germanorum sedes non procul ab Jonio sita esset, quibus accedit & Dyonisius in his, quæ falso tradidit

renæis montibus. Præterea quæ Cornelius Tacitus, Mar-
 llus, Orosius, Blondus de Germaniæ locis differunt, magna
 parte à veritate discrepant. Similiter falso scribit Strabo, I-
 tum, hoc est, Danubium, non procul ab Adriatico oriri, &
 erodotus eundem ab Hespero fluere, & apud Celtas, qui o-
 nium in Europa extremi sunt, oriri, & ad Scythiam, ingre-
 , & iterum Strabo Lapum ac Visurgum fluvios ad Hanafum
 t deferri, cum Lapis Rheno misceatur, Visurgus autem ma-
 exoneretur. Sic & Plinius Mosam fluvium in Oceanum pro-
 erare tradit, cum se non Oceano, sed Rheno immergat. Con-
 nilibus erroribus ex recentioribus Historicis ac Geogra-
 nis, Sabellicus Alanos ab Alemanis falso deducit, & Hunga-
 os ab Hunnis falso derivat: quin Gothos & Getas Scytas ait,
 Danos cum Dacis confundit, ac D. Ottiliæ montem in Ba-
 ariam locat, cum non procul sit ab Argentorato. Volaterra-
 us etiam Austerianam & Austriam, Avaros & Savaros, Lu-
 ernam quoque & Nausium confundit, & Plinium dicit Ber-
 nensium Helvetiorum mentionem fecisse, cum illi longe po-
 terioribus temporibus à Bartholdo duce Zaringiorum pri-
 num conditi fuerunt. Similiter Conradus Celtes Dacos eos-
 lem cum Cimbris existimat, & Ceruscos eos, quos Ceruscos,
 quin & Riphæos montes in Samaria sitos putat, & electrum
 gummam ex arbore defluentem tradit. Sunt & adhuc alii in-
 ter Historicos longe majorum mendaciorum culpam habē-
 es, qui cum aut rebus interfuissent, aut aliter res ipsas, ut sunt,
 vel gestæ sunt, cognoverunt, tamen benevolentia & obsequio
 viciis suis adulantes, contra fidem confirmant. Sunt ex istis qui
 id accusandas aut defendendas alienas causas, historias nar-
 rare aggressi, ea sola quæ suo argumento conducunt, narran-
 es, cætera vero dissimulantes, prætereuntes aut extenuantes,
 nancas & corruptas Historias scribunt, de quo vitio Blondus
 axat Orosium, quod ingentem illam Italiæ cladem, qua Go-
 hi Ravennam, Candanum, Aquilejam, Ferrariam, ac totam
 Ère Italiam diripuerunt, conticuerit, suum ne attenuaret
 propositum argumentum. Sunt præterea, qui metu aut simul-
 ste, aut odio aliorum corrupti, detrahunt veritati. Alii dum
 forum gesta extollere cupiunt, aliorum patrata extenuant,
 in humilitatem dejiciunt, scribuntque non quod est, sed
 quod cupiunt, quod volunt, quodque lubet, confidentes non
 futuros mendaciorum suorum comites, atque patronos, te-
 que eos, quibus egreditur, palpati fuerint. Quod vi-
 tum antiquitus Græcis scriptoribus familiare erat, hodie
 B 2 vero

verò fermè omnis nationis Chronographi eo ipso laborant, ut Sabellicus, & Blondus in rebus Venetorum, Paulus Æmilius, ac Gaguinus in gestis Francorum, quos non ob alium fructum alunt Principes, nisi, quod ait Plutarchus, ut famulante ipsis bono ingenio, virtutem alienis meritis suffocantes, illorum facta nugis ac figmentis pro historica majestate attollant. Sic Græci Historici de rerum inventorib. scribentes, omnia sibi, sed non sua vindicare voluerunt. Est & aliud corruptissimum adulatorum genus, qui cum principum suorum originem ad antiquissimos quosque reges extendere conentur, cum in suo genere eò nequeant pervenire ad externas origines fabulasque recurrunt, & Regum, & locorum nomina confingunt, & nihil non commentuntur. Huius generis est barbarus ille Hunibaldus, qui Francorum Historias conscribens, Scythicam, Sicambriam, & Priamum juniorem, aliaque locorum ac Regum nomina commentus est, quorum nullus unquam priorum meminit Historicus: atque tamen illius nugæ consimilis ingenii homines secuti sunt, videlicet Gregorius Turonensis, Regino, atque Sigisbertus, & plerique alij. Huius furfuris est & Vitrichindus, qui Saxones antiquissimos & primores Germaniæ incolæ, Macedonum sobolem ait, & ab Alexandri Magni reliquiis derivat: quem in hoc errore sequuntur plerique alij. Multi præterea scribunt historias, non tam ut vera referant, quàm ut delectent, ut egregij Principis imaginem in quovis lubeat, exprimant, aut effingant. Quos si quis arguat mendacii, dicunt se non tam ad rem gestam, quàm ad posteritatis utilitatem & famam ingenii intueri: ideoque non omnia narrare ut acta sunt, sed ut narrare expedit: nec se veritatem pertinaciter velle tueri, sed ubi figmentum falsitatemve communis postulat utilitas, citantes testem Fabium, dicentem; Non esse vituperandum tale mendacium, quod ad honestatis persuasionem conducit: Præterea cum posteris ipsis scribant, non magni referre, cujus nomine, quæve serie boni principis exemplum proponatur in publicum. Tale profecto Xenophon de Cyro, non qualis esset, sed qualis esse debuisset, tanquam optimi Principis exemplar, & archetypum, scitam elegantemque, sed absque veritatis fide Historiam descripsit. Hinc tandem factum est, ut multi & natura, & industria ad mentiendum apti, confictis argumentis, fabulosas describant historias, ut sunt illa Morgonæ, Magdalonæ, Melusinae, Amadis, Florandi, Tyranni, Coniamori, Arcturi, Dietheri, Lanceloti, Tristanni, illa, inquam, prorsus fabulosa, ac simul

imul inerudita deliramenta, Poetarum Comœdiis ac fabulis
 abulosa: inter eruditos vero principatum in istis obtinue-
 unt Lucianus atque Apulejus: quin & apud Herodotum hi-
 storiae patrem, apud Diodorum, & apud Theopompum, quod
 ait Cicero, innumerabiles sunt fabulae, & ipsi pleni menda-
 ciis. Ibi enim epota Medo prandente flumina, & velificatum
 Athon legimus,

Et quidquid Gracia mendax

Audet in historia.

Atque hæ sunt causæ, cur nusquam vere exacta fides repe-
 ur historiae, etsi hanc in ea maxime quæramus: iudicium au-
 tem, quo in discernendo opus esset, difficillimum est consequi.
 Dum enim publice rerum gestarum conscriptiones non fie-
 rent, quæ rerum docerent veritatem, & mentientes arguerent,
 ed suæ opinioni quisque permissus est, hinc nacti sunt erran-
 ti mentiendiq; potestatem: unde tanta apud historiographos
 discordia nata est, ut etiam (quod ait Josephus contra Apio-
 nem) libris suis alter utros arguant, & valde contraria de reb.
 eisdem conscribant, quantis quidem locis (idem ait) Hella-
 nicus ab Agesilao de Genealogiis discrepat, & in quantis He-
 rodotum corrigit Agesilaus, & quomodo Ephorus quidem
 Hellenicum in plurimis ostendit esse mendacem, Ephorum
 vero Timæus, Timæum, qui post eum fuisse, Herodotum ve-
 ro cuncti. Sed neque de singulis cum Antiocho & Philisto, aut
 Callia Timæus concordare dignatus est: in multis etiam Thu-
 cydides tanquam fallax accusatur, licet scrupulosissimam hi-
 storiam conscripsisse videatur. Hæc de aliis scribit Josephus,
 atq; hunc noster corrigit Egesippus. Præterea ex historiogra-
 phis multi multa narrant, sed non omnia probanda, & quidam
 probant haudquaquam probanda, plerique pessima exempla
 mitanda proponunt. Nam qui Herculem, Achillem, Hector-
 em, Theseum, Epaminondam, Lylandrum, Themistoclem,
 senique Xerxem, Cyrum, Darium, Alexandrum, Pyrrhum,
 Hannibalem, Scipionem, Pompejum, Cæsarem, miris laudib.
 depingunt: quid nisi magnos & furiosos latrones famososque
 orbis prædones descripserunt? Esto, fuerint Imperatores o-
 ptimi, certe viri pessimi scelerosissimique. Quod si quis dicat
 mihi, ex historiarum lectione præcipuam nancisci pruden-
 tiam, non negaverim, modo id quoque concedat, ex iisdem
 etiam summam hauriri perniciem, atque, ut alicubi canit

*Martialis: Sunt bona multa, sunt mediocria
 multa, sunt mala multa.*

B ;

D

Rhetorica vero, quæ iis proxima est, ars sit, necne, inter gravissimos viros certatur, & adhuc sub iudice lis est. Ipse siquidem Socrates apud Platonem firmissimis rationibus eam nec artem, nec scientiam contendit, sed sagacitatem quandam, ipsamque nec præclaram, nec honestam, quinimò turpem, illiberalem ac servilem adulationem. Sed & Lysias & Cleanthes, & Menedemus censuerunt eloquentiam nulla arte posse contineri, sed à natura duntaxat proficisci, quæ quemlibet doceat dum opus sit, blandiri, & res suas enarrare, argumentisque firmare, atque veram pronunciationem, memoriam, pulchrumque; inventendi modum, non nisi à natura proficisci: quod ipsum in Antonino Romanorum Oratorum Principe visum est. Quin & cum ante Thyisiam, Coracem, & Gorgiam nullus adhuc Rhetoricæ artem scripserit, aut docuerit, multos tamen ingenii bonitate fuisse eloquentissimos. Præterea cum ars definiatur esse collectio præceptorum ad unum finem tendentium, adhuc certant rhetores, quis illius finis sit, an persuadere, an bene dicere: nec contenti veris causis, novas & fictas etiam excogitant. Præterea tot theses, hypotheses, figuras, colores, ductus, characteres, suasorias, controversias, declamationes, procemia, insinuationes, benevolentiae captiones, artificiosissimas narrationes invenerunt, ut vix numerare sufficiat, & tamen rhetoricæ finem factum esse inficiantur. Hanc Lacedæmonii omnino reprobant, æstimantes proborum hominum sermonem non ab arte, sed à pectore proficisci oportere. Antiqui etiâ Romani sero admodum rhetores in urbem admiserunt: cumque post multam controversiam ostendere Cicero conatus esset orandi facultatem non tam ab arte, quam à prudentia proficisci, atque idcirco opus de perfecto Oratore scripsisset, tamen ille orator quem ipse velut exemplar ibi fabricat, non omnibus probatus est: quin & Bruto ipsi singularis integritatis viro admodum suspectus visus est, semperque vicæ sententia Rhetorum, bene dicendi præcepta hominum vitæ plus officere, quam prodesse: atque ut liceat verum fateri, constat totam illam ac omnem rhetoricæ disciplinam nihil aliud esse, quam assentationis adulationisque; (& ut quidam audacius dicunt) mentiendi artificium, ut quod rei veritate efficere non possit, persuadeat fūco orationis, quem admodum de Pericle sophista ait Archidamus; (ut author est Ennapius) qui interrogatus: nūc esset illo potentior, respondit: Etsi Pericles in bello à me victus sit, ea tamen præditus est dicendi

endi facundia, ut cum de iis ratiocinetur, non victus, sed victor appareat: atq; de Carneade ait Plinius, quod ipso argumēte, quid veri esset, haud facile discerni poterat: de eodē tractū est, quod cum pro iustitia multa publicē eleganter & sapienter differuisset, postridie non minore doctrina atq; copia contra iustitiā perorasse. Erat apud Syracusas Corax, Rhetor, acuti ingenii & linguæ promptioris, qui hanc artem mercede docebat: ad hunc accessit Thyſias, qui cū promptam mercedem non haberet, pollicitus est duplicem, postquam ille eū locuerit rhetoricam, quem Corax hac conditione suscepit & locuit. Hanc Thyſias cum didicisset, de pretio magistrum circumvenire studens, interrogavit Coracem, quid esset rhetorica: quo respondente, effectricem persuasionū, in præceptorē sic argumentatus est: Quodcunque igitur de mercede dixerō, si tibi me nihil debere persuasero, nihil debeo, quia non debere persuasi. si non persuasero, non debebo ē, quia me scire persuadere nō docuisti. Tum Corax hoc argumentū in Thyſiam retorquere nisus, Quodcunq; ait, ego quoq; de mercede dixerō, si me accepturū persuasero, accipiam, quoniam persuasi: si non persuasero, ē, accipere debeo, quoniam tantum discipulum erudi, qui præceptorē superaret. His antistrophis argumentis eos contendere audientes Syracusani, exclamaverunt: Mali corvi malum ovum, significantes mali præceptoris peiorem discipulum. Haud ab similem historiam refert Gellius de Protagora sophista, & Euathlo ejus discipulo. Atqui scire exacte, ornate, graviter & copiose dicere, pulchrū & delectabile, ac semper utile est, nonnunquam tamen turpe & importunū, sepiſſime vero periculosum, semper autem suspectum est: quocirca Socrates ipse Rhetores nulla æstimatione dignos censet, nec qui ullam in bene instituta repub. debeant potentiam obtinere: & Plato illos à sua repub. cum tragicis histriōibus & Poetis simul excludendos censuit, nec injuria. Nam hoc artificio nihil periculosius civilib. officiis; ab hoc prævaricatores, tergiverſatores, calumniatores, syncophantæ, & cætera hujusmodi sceleratæ linguæ hominum nomina descendunt. Hoc n. præditi homines in civitatibus plerumq; conjurant, ac seditiones movent, dum hac artificiosa loquacitate alios decipiunt, alios mordent; alios cavillant, blandiuntur aliis, ac in innocentes tyrannidem quandam sibi usurpant. Hinc recte dixit Euripides, tyrannicum quoddam esse multa scire dicere; & Æschilus ait, Malum omniura turpissimum esse dico compositos sermones, & Raphael Volaterranus, historiarum & ex-

emplorum studiosissimus, fatetur, collatis quæcunque audierit, quæque legerit, veterum & recentiorum exemplis, paucissimos viros bonos reperiri eloquentes, Nonne eo ipso ingentes respublicæ sæpe graviter vexatæ, sæpe penitus deletæ sunt? Exemplo sunt ejus rei Bruti, Crassi, Gracchi, Catones, Cicero Demosthenes, qui ut omnium habiti sunt eloquentissimi, ita semper fuere omnium seditiosissimi. Nam Censorius Cato quadragesies accusatus, ipse septuagesies ac ultra alios reos fecit, tota ætate sua insanis declamationibus reip. tranquillitatem perturbans. Alter Uticensis provocato Cæsare, libertatem Romanam funditus subvertit. Non minus Cicero Anronium in reipub. perniciem provocavit, & Demosthenes Philippum in detrimentum Atheniensium. Nullus deniq; reip. status ab hoc artificio non est aliquando everfus, nullus ab eloquentiæ vitio, si aures præbuit, perstitit illæsus. Perinde multum potest in judiciis fiducia eloquentiæ: hac potrona defenduntur malæ causæ, & nocens reus eripitur legis periculo: hac accusantæ sæpe innocens damnatus est, nec ullus unquam eo artificio tam defensus extitit, quin læsus sit, qui ex diverso erat. M. Cato Romanorum prudentissimus vetuit tres illos Atheniensium oratores, Carneadem, Critolaum, Diogenem in Romanam urbem publice audiendos admitti, quia tam acuto ingenio, orationis facundia, ac valida eloquentia præditi essent, ut facile possent æqua & iniqua persuadere. Constat de hoc gloriatur apud amicos olim Demosthenem, sese quando liberet, posse judicum sententias ad suam voluntatem convertere artificio sermonis, ad cujus arbitrium Atheniensibus, cum Philippo sæpe bellum sæpe pax fuit. Tanta illi vis erat eloquentiæ in concitandis sedandisque animorum ac voluntatum affectibus, ut tanquam civium suorum imperium habens, illos, quo voluerat, verteret dicendo. Consimilem ob rationem Cicero Romæ a plerisque rex vocatus est, quia Senatum, quovis vellet, verteret dicendo oratione sua omnia regens. Hinc apparet, Rhetoricam non aliam esse, quam persuadendi & movendorum affectuum artem, subtili eloquio, exquisito fucō, & subdola verisimilitudine rapientem animos incautorum, eosque ducentem in captivitatem erroris, pervertendo sensum veritatis. Quod si naturæ beneficio nulla res non vera voce exprimitur, quod pestilentius quam verborum fucatorum studium? Veritatis sermo simplex est, sed vivus & penetrans, & discretor intentionum cordis & tanquam securis ac gladius anceps omnia artificiosa rethorum entymemata facile disseccans & abscindens. Hinc Demosthenes

quum

quum reliquos quoscunque ex arte dicentes facile contemneret, unum Phocionem vera ad rem pertinentia simpliciter & breviter dicentem metuebat, ideoque orationum suarum securum nuncupare solebat; forte noverant hæc prisca Romani, qui (teste Suetonio) Rhetores bis Roma civitate semel sub C. Fannio Strabone, & M. Valerio Messala Consulibus semel, iterum sub Ch. Domitio Ænobarbo, & L. Licinio Crassio Censoribus publico edicto ejicientes, tertio sub Domitiano Imperatore universali senatus consulto & urbe Roma, & tota insuper expulerunt Italia Athenienses eos, tanquam justitiæ perversores, foro prohibuerunt, ac Thymagoram, quoddam inter officia salutationis Dario Regi more gentis illius adulatus fuisset, capitali supplicio affecerunt. Pepulerunt Lacedæmonii Ctesiphonem, eo quod se jactaret de re quavis totum diem posse dicere, nihil enim apud illos magis invisum quam curiosum hoc linguæ artificium eorum, quibus veritatis proferendæ nulla cura est, sed opus modicum proponentes, illud orationis lenociniis & verborum ampullis excolere & dicendi dulcedine decipere animos auditorum, illosque lingua sua revinctos ducere ab auri- bus, jamque palam est nullos hoc artificio factos meliores, complures autem deteriores reddi, qui etsi de virtutibus comptius dicere possent, longè tamen videmus elegantiores esse felicioresque eloquentiæ ad defendendos errores, ad seminandas lites, ad excitandas factiones, ad congerenda convicia, maledicta, calumnias, quàm ad reconciliandam pacem, concordiam tranquillitatem atque ad prædicandam charitatem, fidem, religionem. Porro hoc artificio confisi plurimi, ab orthodoxa fide desciverunt, sectæque ac schismata, superstitionesque ac hæreses hinc pullularunt, dum nonnulli Scripturam sacrâ, eo quod eloquentia Ciceronianoque lepore careat ita aspernantur, ut cum ethnicorum fucatis argumentorum persuasionibus contra Catholicam interdum veritatem setirent. Quod de Tacianis hæreticis imprimis manifestum est, & iis, quos Libanius sophista, & Symmachus orator idololatriæ defensores, atque Celsus Africanus, & Julianus apostata, contra Christum magnis rhetorismis insultantes seduxerunt; è quorum pernicioso ac blasphemio eloquio multas persuasionum argumentationes acceperunt hæretici, quas in aures hominum simplicium immittentes, totos seduxerunt à verbo veritatis. Sed quid veterum hæreticorum exemplis insistimus? nostra tempora spectemus. Qui sunt duces Germanicarum hæresum, quæ ab uno Lutheri cepto exordio, hodie tam multæ sunt, ut ferè singulæ ci-
vitates

bebatur, atque adeo, ut (Gellio & Catone testibus) qui in illa studeret, publicus grassator vocaretur; quin & a M. Catone ob id taxatus fuit Q. Fulvius, quod Proconsul missus in Ætoliā, Ennium Poetam secum assumpserit; & Imperator Justinianus illius Professores nulla prorsus immunitate dignatur; Homerum etiam, quem omnium Poetarum Philosophum, & omnium Philosophorum Poetam vocant, veluti insanientem quinquaginta drachmis Athenienses multaverunt; & Tichetum Poetam veluti mentis inopem deriserunt; quin & Lacedæmonii Archilochi Poetæ libros è civitate sua exportari jusserunt. Sic Poesim ipsam probissimi quique tanquam mendaciorum parentem aspernati sunt; Poetis adeo monstrose mentientibus; quippe quibus studium est nihil sani dicere, aut literis prodere, sed consarcinatis versiculis, stultis auribus cantillare, & fabularum in volucris perstreperè, & super famo machinari omnia, sicut alicubi cecinit Campanus.

*Vivunt carmine insani Poetæ;
Si nugæ adimant, fame peribunt.
His mendacia sunt opes & aurum;
Fingunt quæque volunt; putantq; palmam
Mentiri bene gloriosorem.*

Sunt præterea apud Poetas acerrimæ contentiones, non solum de carminis charactere, de pedibus, de accentibus, & syllabarum quantitatibus. (nam de iis etiam triviales quique Grammatici concertant) sed de iis ipsis suis nugis, figmentis atque mendaciis, utputa de nodo Herculis, de casta arbore, de literis Hyacinthi, de filiis Niobæ, de arboribus apud quas Latoia Dianam peperit. Item de Homeri patria, deque ejus sepulchro atq; utrum Homerus an Hesiodus ætate superior sit, an Patroclus antiquior Achille, quo corporis habitu Anacharsis Scythæ dormierit, cur Homerus non honoraverit carmine Palamedem, utrū Lucanus inter Poetas aut Historicos reponendus sit. Item de furtis Vergilii, & quo anni mense mortuus fuerit, & Quis exiguos elegos emisserit author, Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est. Omnia autem Poetarum carmina plena fabulis sunt, non nisi sub adulationis, aut detractionis pessimorum vitiorum prætextu ad stultorum delectationem decantata. Quicquid agunt Poetæ, narrent, laudent, invocent, fabulis suis adulantur. Rursus invehant, mordeant, accusent, fabulis debacchantur, semper verò insaniunt. Rectè igitur Democritus hanc non artē, sed insaniam vocat.

vocat. Et Platonis sententia est, frustra Poëticas fores compos sui pepulit. Tunc siquidem admiranda canunt Poëtæ, quando videlicet insaniunt, aut remulenti sunt. Hinc Augustinus Poësim vocat vinum erroris, ab ebriis Doctorib. propinatum. Hieronymus eam dæmonum cibum appellat. Ars insuper pettenuis & nuda, quæ per se quidem tota insulsa res est, nisi alia quavis disciplina vestiatur, condiaturque: ars esuriens, semperq; famelica, & tanquam mures alienum panem comedens, atque tamen nescio quam inter nugas & fabulas cum Tithonis cicadis, Lyciorum ranis, & Myrmidonum formicis polliceri audet immortalē gloriam nominis, ac dicere:

Vivite felices, si quid mea carmina possunt,

Nulla dies unquam memori vos eximet a vo.

quæ revera aut nulla est, aut nihil profutura. Sed hoc munus docent Historici, non Poëtarum sed suum esse.

De Historia. CAP. V

Est autem Historia, rerum gestarum cum laude & vituperio narratio, quæ magnarum rerum consilia, actiones, exitus regumq; & magnorum virorum actus, cum temporum & locorum ordine ac descriptione, tanquam viva quadam pictura ante oculos exponit, ideoque hanc tanquam vitæ magistram, & ad ejus institutionem utilissimam censent ferè omnes, eò quòd multarum rerum exēplis, cum optimos quosque ob laudis, nominiq; immortalē gloriam, ad præclara quæque facinora accendat, tum quod impios quosque ac prævos perpetuæ infamiæ metu à vitiis deterreat, quāvis res hæc sæpissimè in diversum cesserit, & multi, quod Livius dixit de Manlio Capitolino, malint esse famæ magnæ, quam bonæ & plerique, quod virtutibus nequeunt, sceleribus innotescere volunt, inscribiq; Historiis quemadmodum de Pausania Macedone adolescente Philippi Regis parricidio illustri, ex Trogo recitat Justinus, atque de Herostrato, qui Dianæ Ephesiæ templum, opus omnium præclarissimum, à tota Asia annos ducentos ædificatum incendit, narrant Gellius, Valerius atq; Solinus. Et quanquam severissimis legibus cautum fuerit, ne quis hominem illum voce scriptove nominaret, finem tamen, cujus gratia perpetravit scelus, adsecutus est, fama videlicet & nomine ejus per tot secula ad nos usque deductis. Sed ad historiam revertamur. Hæc cum maximè omnium rerum feriem, fidem, consonantiam, veritatemq; exposcat, illa tamen

minimè omnium præstat: tam inter se diffentiunt historiographi, tam varia & diversa de eisdem tradunt, ut impossibile sit plurimos illorum non esse mendacissimos: non dico solum de principio mundi, de diluvio universali, de urbe cõdita, à quib. exordiis res gestas sese scribere profitentur, cum primum illorum omnes ignorent, alterù non omnes credant, tertiù penes eos incertum sit. Quare cum hæc remotissima sint, nec æquâ ratione ab omnibus recepta. habeant errorum illorum veniam. Sed de posterioribus temporibus haud poterit illis non imputari mendaciorum culpa: causæ autem tantę illorum dissonantiæ multæ sunt. Nam plerique eo quod narratorum temporibus, locis, personis, gestis non adfuerunt, ex aliorum relatu populares sermones colligentes, nihil certum, nihil constans scribunt: quo vitio à Strabone taxantur Eratosthenes, Metrodorus Scepius, Possidonius, & Patroclus geographus. Sunt alii, qui cum partem rerum viderint, quasi in transitu militari, aut prætextu votorum mendaci per xenodochia provincias transcurrentes conscribere audent historiam: cujusmodi quondam Onosicritus, & Aristobulus scripserunt de India; Sunt qui delectationis causa rebus veris non nihil admentuntur, sæpe etiam veritatem omittentes, de quo Herodorum notat Diodorus Siculus ac Trebellium Liberianus & Vopiscus, atq; Tacitum Tertullianus & Orosius, in quorum numerum et Danuodem & Philostratum reponemus. Sunt etiam, qui res veras ad fabulas convertunt; quales Gnidius Ctesias, Hecataeus, & plures alii antiquorum historici. Sunt & multi, qui impudenter Historiographorum nomine se jactantes, ne videantur quicquam ignorare, aut aliquid aliud ab aliis retulisse, dum de ignotis & inaccessis provinciis verbosa novitate scribere præsumpserunt, nil nisi elegantes nugas, & monströsa mēdacia tradiderunt; cujusmodi ea, quæ de Arimæspis, Gryphis, Pygmæis, & Gruibus ac de Cynocephalis, & Astromoris, Hypopodibus, Phannisiis, Troglodytis legimus, quorum erroribus proximi sunt, qui sub arctico mare congelatum affirmant, atque tamen inveniunt stultos, & sine judicio homines, qui illis talia credant. ac pro oraculis habeant, at ex horum numero sunt Ephorus, qui unam duntaxat civitatem esse Hyberniam tradidit, cum illi tantam Hesperiaë partem inhabitare noscuntur. Et Stephanus Græcus, qui Francos Italiaë populos, & Viennam oppidum esse Galileæ, pro Galatiæ dixit. Et Ariannus Græcus, qui Germanorum sedes non procul ab Jonio asserit, quibus accedit & Dyonisius in his, quæ falsò tradidit de Pyre-

Pyrenæis montibus. Præterea quæ Cornelius Tacitus, Marcellus, Orosius, Blondus de Germaniæ locis differunt, magna ex parte à veritate discrepant. Similiter falso scribit Strabo, Istrum, hoc est, Danubium, non procul ab Adriatico oriri, & Herodotus eundem ab Hespero fluere, & apud Celtas, qui omnium in Europa extremi sunt, oriri, & ad Scythiam, ingredi, & iterum Strabo Lapum ac Visurgum fluvios ad Hanasum ait deferri, cum Lapis Rheno misceatur, Visurgus autem mari exoneretur. Sic & Plinius Mosam fluvium in Oceanum properare tradit, cum se non Oceano, sed Rheno immergat. Consimilibus erroribus ex recentioribus Historicis ac Geographicis, Sabellicus Alanos ab Alemanis falso deducit, & Hungaros ab Hunnis falso derivat: quin Gothos & Getas Scytas ait, & Danos cum Dacis confundit, ac D. Otiliæ montem in Bavariam locat, cum non procul sit ab Argentorato. Volaterranus etiam Austerianam & Austriam, Avaros & Savaros, Lucernam quoque & Naesium confundit, & Plinium dicit Bernensium Helvetiorum mentionem fecisse, cum illi longe posterioribus temporibus à Bartholdo duce Zaringiorum primum conditi fuerunt. Similiter Conradus Celtes Dacos eosdem cum Cimbris existimat, & Cerscos eos, quos Cerscos, quin & Riphæos montes in Samaria sitos putat, & electrum gummi ex arbore defluentem tradit. Sunt & adhuc alii inter Historicos longe majorum mendaciorum culpam habentes, qui cum aut rebus interfoerunt, aut aliter res ipsas, ut sunt, vel gestæ sunt, cognoverunt, tamen benevolentia & obsequio victis suis adulantes, contra fidem confirmant. Sunt ex istis qui ad accusandas aut defendendas alienas causas, historias narrare aggressi, ea sola quæ suo argumento conducunt, narrantes, cætera vero dissimulantes, prætereuntes aut extenuantes, mancas & corruptas Historias scribunt, de quo vitio Blondus taxat Orosium, quod ingentem illam Italiæ cladem, qua Gothi Ravennam, Candanum, Aquilejam, Ferrariam, ac totam fere Italiam diripuerunt, conticuerit, suum ne attenuaret propositum argumentum. Sunt præterea, qui metu aut similitate, aut odio aliorum corrupti, detrahunt veritati. Alii dum suorum gesta extollere cupiunt, aliorum patrata extenuant, & in humilitatem dejiciunt, scribuntque non quod est, sed quod cupiunt, quod volunt, quodque lubet, confidentes non defuturos mendaciorum suorum comites atque patronos, testesque eos, quibus egreditur, palpati fuerint. Quod vitium antiquitus Græcis scriptoribus familiare erat, hodie

verò fermè omnis nationis Chronographi eo ipso laborant, ut Sabellicus, & Blondus in rebus Venerorum, Paulus Æmilii, ac Gaguinus in gestis Francorum, quos non ob alium fructum alunt Principes, nisi, quod ait Plutarchus, ut famulante ipsis bono ingenio, virtutem alienis meritis suffocantes, illorum facta nugis ac figmentis pro historica majestate attollant. Sic Græci Historici de rerum inventorib. scribentes, omnia sibi, sed non sua vindicare voluerunt. Est & aliud corruptissimum adulatorum genus, qui cum principum suorum originem ad antiquissimos quosque reges extendere conentur, cum in suo genere eò nequeant pervenire ad externas origines fabulasque recurrunt, & Regum, & locorum nomina confingunt, & nihil non commentuntur. Huius generis est barbarus ille Hunibaldus, qui Francorum Historias conscribens, Scythicam, Sicambriam, & Priamum juniorem, aliaque locorum ac Regum nomina commentus est, quorum nullus unquam priorum meminit Historicus: atque tamen illius nugæ conimilis ingenii homines secuti sunt, videlicet Gregorius Turonensis, Regino, atque Sigisbertus, & plerique alii. Huius furfuris est & Vitichindus, qui Saxones antiquissimos & primores Germaniæ incolas, Macedonum sobolem ait, & ab Alexandri Magni reliquiis derivat: quem in hoc errore sequuntur plerique alii. Multi præterea scribunt historias, non tam ut vera referant, quàm ut delectent, ut egregii Principis imaginem in quovis lubeat, exprimant, aut effingant. Quos si quis arguat mendacii, dicunt se non tam ad rem gestam, quàm ad posteritatis utilitatem & famam ingenii intueri: ideoque non omnia narrare ut acta sunt, sed ut narrare expedit: nec se veritatem pertinaciter velle tueri, sed ubi figmentum falsitatemve communis postulat utilitas, citantes testem Fabium, dicentem; Non esse vituperandum tale mendacium, quod ad honestatis persuasionem conducit: Præterea cum posteris ipsis scribant, non magni referre, cujus nomine, quæve serie boni principis exemplum proponatur in publicum. Tale profecto Xenophon de Cyro, non qualis esset, sed qualis esse debuisset, tanquam optimi Principis exemplar, & archetypum, scitam elegantemque, sed absque veritatis fide Historiam descripsit. Hinc tandem factum est, ut multi & natura, & industria ad mentiendum apti, confictis argumentis, fabulosas describant historias, ut sunt illa Morgonæ, Magdalonæ, Melusinæ, Amadis, Florandi, Tyranni, Coniamori, Arcturi, Dietheri, Lanceloti, Tristanni, illa, inquam, prorsus fabulosa, ac simul

simul inerudita deliramenta, Poetarum Comœdiis ac fabulis fabulosa: inter eruditos vero principatum in istis obtinuerunt Lucianus atque Apulejus: quin & apud Herodotum historiae patrem, apud Diodorum, & apud Theopompum, quod ait Cicero, innumerabiles sunt fabulae, & ipsi pleni mendaciis. Ibi enim epota Medo prandente flumina, & velificatum Athon legimus,

Et quidquid Gracia mendax

Audet in historia.

Atque hæ sunt causæ, cur nusquam vero exacta fides reperitur historiae, etsi hanc in ea maxime quæramus: iudicium autem, quo in discernendo opus esset, difficillimum est consequi. Cum enim publice rerum gestarum conscriptiones non fierent, quæ rerum docerent veritatem, & mentientes arguerent, sed suæ opinioni quisque permissus est, hinc nacti sunt errantem mentienti; potestatem: unde tanta apud historiographos discordia nata est, ut etiam (quod ait Josephus contra Apionem) libris suis alter utros arguant, & valde contraria de rebus eisdem conscribant, quantis quidem locis (idem ait) Hellenicus ab Agesilao de Genealogiis discrepat, & in quantis Herodotum corrigit Agesilaus, & quomodo Ephorus quidem Hellenicum in plurimis ostendit esse mendacem, Ephorum vero Timæus, Timæum, qui post eum fuisse, Herodotum vero cuncti. Sed neque de singulis cum Antiocho & Philisto, aut Calla Timæus concordare dignatus est: in multis etiam Thucydides tanquam fallax accusatur, licet scrupulosissimam historiam conscripsisse videatur. Hæc de aliis scribit Josephus, utque hunc noster corrigit Egesippus, Præterea ex historiographis multi multa narrant, sed non omnia probanda, & quidam probant haudquaquam probanda, plerique pessima exempla mitanda proponunt. Nam qui Herculem, Achillem, Hectorem, Theseum, Epaminondam, Lysandrum, Themistoclem, lenique Xerxem, Cyrum, Darium, Alexandrum, Pyrrhum, Hannibalem, Scipionem, Pompejum, Cæsarem, miris laudibus pingunt: quid nisi magnos & furiosos latrones famososque orbis prædones descripserunt? Esto, fuerint Imperatores optimi, certe viri pessimi scelerosissimique. Quod si quis dicat mihi, ex historiæ lectione præcipuam nancisci prudentiam, non negaverim, modo id quoque concedat, ex hisdem etiam summam hauriri perniciem, atque, ut alicubi canit

*Martialis: Sunt bona multa, sunt mediocria
multa, sunt mala multa.*

B ;

Di

RHetorica vero, quæ iis proxima est, ars sit, necne, inter gravissimos viros certatur, & adhuc sub iudiculis est. Ipse siquidem Socrates apud Platonem firmissimis rationibus eam nec artem, nec scientiam contendit, sed sagacitatem quandam, ipsamque nec præclaram, nec honestam, quinimò turpem, illiberalem ac servilem adulationem. Sed & Lyfias & Cleanthes, & Menedemus censuerunt eloquentiam nulla arte posse contineri, sed à natura duntaxat proficisci, quæ quemlibet doceat dum opus sit, blandiri, & res suas enarrare, argumentisque firmare, atque veram pronunciationem, memoriam, pulchrumque; inveniendi modum, non nisi à natura proficisci: quod ipsum in Antonino Romanorum Oratorum Principe visum est. Quin & cum ante Thyfiam, Coracem, & Gorgiam nullus adhuc Rhetoricæ artem scripserit, aut docuerit, multos tamen ingenii bonitate fuisse eloquentissimos. Præterea cum ars definiatur esse collectio præceptorum ad unum finem tendentium, adhuc certant rhetores, quis illius finis sit, an persuadere, an bene dicere: nec contenti veris causis, novas & fictas etiam excogitant. Præterea tot theses, hypotheses, figuras, colores, ductus, characteres, suasorias, controversias, declamationes, proœmia, insinuationes, benevolentiae captiones, artificiosissimas narrationes invenerunt, ut vix numerare sufficiat, & tamen rhetoricæ finem factum esse inficiantur. Hanc Lacedæmonii omnino reprobant, æstimantes proborum hominum sermonem non ab arte, sed à pectore proficisci oportere. Antiqui etiâ Romani sero admodum rhetores in urbem admiserunt: cumque post multam controversiam ostendere Cicero conatus esset orandi facultatem non tam ab arte, quam à prudentia proficisci, atque idcirco opus de perfecto Oratore scripsisset, tamen ille orator quem ipse velut exemplar ibi fabricat, non omnibus probatus est: quin & Bruto ipsi singularis integritatis viro admodum suspectus visus est, semperque vicis sententia Rhetorum, bene dicendi præcepta hominum vitæ plus officere, quam prodesse: atque ut liceat verum fateri, constat totam illam ac omnem rhetoricæ disciplinam nihil aliud esse, quam assentationis adulationisque (& ut quidam audacius dicunt) mentiendi artificium, ut quod rei veritate efficere non possit, persuadeat fūco orationis, quem admodum de Pericle sophista ait Archidamus; (ut author est Ennapius) qui interrogatus, nūc esset illo potentior, respondit: Etsi Pericles in bello à me victus sit, ea tamen præditus est di-

cend.

cendi facundia, ut cum de iis ratiocinetur, non victus, sed victor appareat: atq; de Carneade ait Plinius, quod ipso argumentante, quid veri esset, haud facile discerni poterat: de eodē traditū est, quod cum pro iustitia multa publicē eleganter & sapienter disseruisset, postridie non minore doctrina atq; copia contra iustitiā perorasse. Erat apud Syracusas Corax, Rhetor, vir acuti ingenii & linguæ promptioris, qui hanc artem mercede docebat: ad hunc accessit Thyſias, qui cū promptam mercedem non haberet, pollicitus est duplicem, postquam ille eū docuerit rhetoricam, quem Corax hac conditione suscepit & docuit. Hanc Thyſias cum didiciſſet, de pretio magistrum circumvenire studens, interrogavit Coracem, quid esset rhetorica: quo respondente, effectricem persuasionū, in præceptorē sic argumentatus est: Quodcunque igitur de mercede dixero, si tibi me nihil debere persuaſero, nihil debeo, quia non debere persuaſi. si non persuaſero, non debebo ēt, quia me scire persuadere nō docuisti. Tum Corax hoc argumentū in Thyſia retorquere nisus, Quodcunq; ait, ego quoq; de mercede dixero, si me accepturū persuaſero, accipiam, quoniam persuaſi: si non persuaſero, ēt accipere debeo, quoniam tantum discipulum erudiui, qui præceptorē superaret. His antistrophis argumentis eos contendere audientes Syracusani, exclamaverunt: Mali corvi malum ovum, significantes mali præceptoris peiorem discipulum. Haud absimilem historiam refert Gellius de Protagora sophista, & Euathlo ejus discipulo. Atqui scire exacte, ornate, graviter & copiose dicere, pulchrū & delectabile, ac semper utile est, nonnunquam tamen turpe & importuū, sepiſſime vero periculosum, semper autem suspectum est: quocirca Socrates ipse Rhetores nulla æstimatione dignos censet, nec qui ullam in bene instituta repub. debeant potentiam obtinere. & Plato illos à sua repub. cum tragicis histriōibus & Poetis simul excludendos censuit, nec injuria. Nam hoc artificio nihil periculosius civilib. officiis; ab hoc prævaricatores, tergiversatores, calumniatores, syncophantæ, & cætera hujusmodi scelera linguæ hominum nomina descendunt. Hoc n. præditi homines in civitatibus plerumq; conjurant, ac seditiones movent, dum hac artificiosa loquacitate alios decipiunt, alios mordent; alios cavillant, blandiuntur aliis, ac in innocentes tyrannidem quandam sibi usurpant. Hinc recte dixit Euripides, tyrannicum quoddam esse multa scire dicere; & Æschilus ait, Malum omnium turpissimum esse dico compositos sermones, & Raphael Volaterranus, historiarum & exemplo-

emplorum studiosissimus, fatetur, collatis quæcunque audiverit, quæque legerit, veterum & recentiorum exemplis, paucissimos viros bonos reperiri eloquentes, Nonne eo ipso ingentes respub. sæpe graviter vexatæ, sæpe penitus deletæ sunt? Exemplo sunt ejus rei Bruti, Crassi, Gracchi, Catones, Cicero Demosthenes, qui ut omnium habiti sunt eloquentissimi, ita semper fuere omnium seditiosissimi. Nam Censorius Cato quadragesies accusatus, ipse septuagesies ac ultra alios reos fecit, tota ætate sua insanis declamationibus reip. tranquillitatem perturbans. Alter Uticensis provocato Cæsare, libertatem Romanam funditus subvertit. Non minus Cicero Anronium in reipub. perniciem provocavit, & Demosthenes Philippum in detrimentum Atheniensium. Nullus deniq; reip. status ab hoc artificio non est aliquando everfus, nullus ab eloquentiæ vitio, si aures præbuit, perstitit illæsus. Perinde multum potest in judiciis fiducia eloquentiæ: hac potrona defenduntur malæ causæ, & nocens reus eripitur legis periculo: hac accusante sæpe innocens damnatus est, nec ullus unquam eo artificio tā defensu extitit, quin læsus sit, qui ex diverso erat. M. Cato Romanorum prudentissimus vetuit tres illos Atheniensium oratores, Carneadem, Critolaum, Diogenem in Romanam urbem publice audiendos admitti, quia tam acuto ingenio, orationis facundia, ac valida eloquentia præditi essent, ut facile possent æqua & iniqua persuadere. Constat de hoc gloriatū apud amicos olim Demosthenē, sese quando liberet, posse judicum sententias ad suam voluntatem convertere artificio sermonis, ad cujus arbitriū Atheniensib. cum Philippo sæpe bellū sæpe pax fuit. Tanta illi vis erat eloquentiæ in concitandis sedandisque animorum ac voluntatum affectibus, ut tanquā civium suorum imperium habens, illos, quo voluerat, verteret dicendo. Consimilem ob rationem Cicero Romæ a plerisq; rex vocatus est, quia Senatum, quo vis vellet, verteret dicendo oratione sua omnia regens. Hinc apparet, Rhetoricā non aliam esse, quā persuadendū & movendorum affectuum artē, subtili eloquio, exquisito fūco, & subdola verisimilitudine rapientem animos incautorū, eosq; ducentē in captivitatem erroris, pervertendo sensum veritatis. Quod si naturæ beneficio nulla res non vera voce exprimitur, quod pestilentius quā verborum fucatorū studium? Veritatis sermo simplex est, sed vivus & penetrans, & discretor intentionum cordis & tanquā securis ac gladius anceps omnia artificiosa rethorum entymemata facile dissecans & abscindens. Hinc Demosthenes

quum

quum reliquos quoscunque ex arte dicentes facile contemneret, unum Phocionem vera ad rem pertinentia simpliciter & breviter dicentem metuebat, ideoq; orationum suarum securim nuncupare solebat; fortè noverant hæc prisca Romani, qui (teste Suetonio) Rhetores bis Roma civitate semel sub C. Fannio Strabone, & M. Valerio Messala Consulibus semel, iterum sub Ch. Domitio Ænobarbo, & L. Licinio Crassio Censoribus publico edicto ejicientes, tertio sub Domitiano Imperatore universali senatus consulto & urbe Roma, & tota insuper expulerunt Italia Athenienses eos, tanquam justitiæ perversores, foro prohibuerunt, ac Thymagoram, quod inter officia salutationis Dario Regi more gentis illius adulatus fuisset, capitali supplicio affecerunt. Pepulerunt Lacedæmonii Ctesiphonem, eo quod se jactarat de re quavis totum diem posse dicere, nihil enim apud illos magis invisum quam curiosum hoc linguæ artificium eorum, quibus veritatis proferendæ nulla cura est, sed opus modicum proponentes, illud orationis lenociniis & verborum ampullis excolere & dicendi dulcedine decipere animos auditorum, illosq; lingua sua revinctos ducere ab auribus, jamq; palam est nullos hoc artificio factos meliores, complures autem deteriores reddi, qui etsi de virtutibus comptius dicere possent, longè tamen videmus elegantiores esse feliciorisq; eloquentiæ ad defendendos errores, ad seminandas lites, ad excitandas factiones, ad congerenda convicia, maledicta, calumnias, quàm ad reconciliandam pacem, concordiam tranquillitatem atque ad prædicandam charitatem, fidem, religionem. Porro hoc artificio confisi plurimi, ab orthodoxa fide desciverunt, sectæq; ac schismata, superstitionesq; ac hæreses hinc pullularunt, dum nonnulli Scripturam sacrâ, eo quod eloquentia Ciceronianoq; lepore careat ita aspernantur, ut cùm ethnicorum fucatis argumentorû persuasionibus contra Catholicam interdum veritatem setirent. Quod de Tacianis hæreticis in primis manifestum est, & iis, quos Libanius sophista, & Symmachus orator idololatriæ defensores, atq; Celsus Africanus, & Julianus apostata, contra Christum magnis rhetorismis insultantes seduxerunt; è quorum pernicioso ac blasphemio eloquio multas persuasionum argumentationes acceperunt hæretici, quas in aures hominum simplicium immittentes, totos seduxerunt à verbo veritatis. Sed quid veterum hæreticorû exemplis insistimus? nostra tempora spectemus. Qui sunt duces Germanicarum hæresum, quæ ab uno Luthe-
rolo cepto exordio, hodie tam multæ sunt, ut ferè singulæ ci-
vitates

vitates suam peculiarem habeant hæresim? nonne authores illorum homines disertissimi, linguæ eloquentia, & calami elegantia instructi? & quos ante annos aliquot à linguarum peritiâ, à sermonis ornatu, à dicendi scribendique promptitudine sic laudatos vidimus, ut nihil illorum laudibus potuisset adici, hodie videmus capita & principes hæreticorum; ita sunt adhuc multi, qui eloquentiæ dediti, dum volunt Ciceroniani fieri, efficiuntur Pagani; & qui Aristoteli & Platoni impensius student, sunt illiquidem superstitiosi, hi vero impii. Omnes autem illi, quicunque præter simplicia veritatis verba, ociosos sermones in aures hominum effundunt, assistent in iudicio, rationem reddituri de iis, que vane conjecerunt, & mentiti sunt adversus Deum.

De Dialectica. CAP. VII.

Succedit istis in subsidium Dialectica; & ipsa quidem non nisi contentionis ac tenebrarum artificium est, per quam reliquæ omnes scientiæ obscuriores, ac cognitæ difficiliores redduntur; atq; hæc etiam sese, Logicam, videlicet dicendi & ratiocinandi scientiam vocat. Miserum profecto & irrationale hominum genus, si absque hac disciplina nesciat ratiocinari; hanc tamen Servius Sulpicius omnium artium maximam esse dixit, & quasi lucem ad ea quæ ab aliis doceantur; cum ipsa (ut ait Cicero) rem universam doceat distribuere in partes, & latentem definiendo explicare, interpretando obscuram explanare ambiguam contemplari & distinguere, atque regulam de iis omnibus tradat, qua vera & falsa judicentur. Præterea pollicentur Dialectici, se cuiusque rei essentialem, ut ajunt, definitionem posse invenire; tamen hanc nullis unquam verbis præstare possunt tam lucidam, quin æque nescius maneat animus, quin dicat, quis idiota pro homine animal rationale mortale, minus intelliget, quam si dixisset hominem? Plura de his scripsit inter Latinos Boetius. cujus opera non habentur; sed præstant omnibus, quæ scripsit Aristoteles, Prædicamēta, Elêchos, Topica, Perihærmēnias, Analytica, & reliqua; quem secuti Peripaterici, opinantur nihil stare, aut scire posse, nisi quod syllogizando probetur per Demonstrationem, eam videlicet, quam depingit Aristoteles, sed nunquam in dogmatibus suis observavit, cū omnes suæ argumentationes ex præsuppositis ab eo deducantur, quem secuti omnes isti scientiarum pollicitatores, hætenus nullas, aut paucissimas veras demonstrationes dederunt, ne dum in naturalibus; sed omnes dedu-

deducunt illas ex præceptis, aut ab suo Aristotele, aut ab alio, qui illa prior dixerit, quorū authoritatem servant sibi pro principiis demonstrationis: veram autem demonstrationem, quæ facere debeat scientiam, docet Aristoteles eam esse, quæ sit per quidditates, (ut loquuntur Dialectici) per proprias rerum differentias nobis occultas & ignotas. Ait insuper, demonstrationem ex causis fieri, ex iis quæ sunt De, Per, Se. & secundum quod ipsum: quæ quidem enunciationes cum sint convertibiles, se ad invicem inferentes, tamen ait non dari, nec concedi demonstrationem circularem ex causis. Si itaque nunc principia demonstrationis plurimum ignota sunt, & circulatio non admitteatur, certa nulla inde aut paucissima, eaque incerta haberi potest scientia, credere enim oportebit demonstratis per fragilia quædam principia, quibus aut propter præcedentem prudentium authoritatem, veluti notis terminis assentimur, aut quos ex experientia comprobamus per sensus. Omnis enim notitia (ut ajunt) ortum habet à sensibus: & experimentum sermonum verorum, ut ait Averroes, est ut concordent sensatis. Et illud notius est & verius, in quod plures sensus conveniunt. Ex sensibilibus itaque, eorum scientia manu ducimur ad omnia ea, quæ à nobis sciri possunt. Jam enim quum sensus omnes sæpe fallaces sunt, certe nullam nobis synceram probare possunt experientiam. Præterea quum sensus intellectualem naturam nequeant attingere, & rerum inferiorum causæ, ex quibus illarum naturæ effectus & proprietates seu passionem demonstrari deberent, sint omnium consensu nostris sensibus penitus ignotæ, nonne convincitur veritatis via sensibus esse præclusa? quare etiam omnes illæ deductiones & scientiæ, quæ in ipsis sensibus radicitus fundatæ sunt, omnes incertæ erunt, & erroneæ, & fallaces. Quæ ergo nunc utilitas Dialecticæ? quis fructus scientificæ illius Demonstrationis ex principiis & experimentis, quibus cum veluti notis terminis assentire necesse erit, nonne iam ipsa principia & experimenta magis scientur, quam demonstrata? Sed hæc ars nunc paulo remotius nobis repetenda est. Dialectici decem numerant prædicamenta, quæ vocant genera generalissima: hæc sunt, Substantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Quando, Ubi, Situs, Habitus, Actio, Passio, quibus omnia constare putant, & intelligi, quæcunque in toto universoque orbiculari mundo continentur, Tradunt insuper, quæ de iis ipsis ac earum partibus prædicentur: quinque videlicet, Genus,

nus, Speciem, Differentiam, Proprium, Accidens. quæ ob id prædicabilia nominarunt. Porro invenerunt quatuor cujuslibet rei causas, Materialem, Formalem, Efficientem, & Finalem, ex quibus omnium rerum veritatem & falsitatem sese invenire posse arbitrantur quadam infallibili (ut putant) demonstratione, hoc est syllogismo, quem altero trium ordinum ut vocant figurarum supra undeviginti modos esse oportebit. Componunt autem omnem syllogismum, sive demonstrationem, ex tribus terminis, qui sunt subjectum quæsitum, & dicitur Major; tertius est medium inter utrumque; participans; & juxta hos duas formant propositiones, quas præmissas appellant, Majorem & Minorem: ex illis tandem nascitur conclusio scilicet de altero ad extremum, alterum tanquam à limine ad metam procurentes. Hoc totum est egregium illud artificium; hæc ejus sunt extrema confinia, quibus omnia combinare, dividere, & concludere opinantur, per quædam, quæ refelli posse impossibile putant, axiomata atque hæc sunt Logici artificii portentosa & alta mysteria, magnoque labore exquisita à magistris fallacibus, quæ tanquam occulta quædam & arcana non omnes profiteri licet, nec discere, nisi illos, qui grandes mercedes pro illis præstare possunt, magnisque sumptibus auctoritatem hanc sibi inter scholasticos coemerint. Denique ij sunt eorum canes, hæc illa retia, quibus (illorum opinione) rerum omnium sive naturæ subjectarum, ut Physica, sive naturam ipsam comitantium, ut Mathematica, sive naturam ipsam quodammodo superantium, ut Metaphysica, venantur veritatem, quam tamen artificio, juxta P. Clodii, atque Varrois proverbium, nimium altercando amittunt: atque hæc sunt duntaxat veterum Dialecticorum confinia.

De Sophistica. CAP. VIII.

Sed longe plura prodigia majoraque portenta iis addidit rescentior Sophistarum schola, de terminorum passionibus, de infinito, de comparativis, de superlativis, de differt aliud ab, de incipit & definit, de formalitatibus, hæreditatibus, instantibus, ampliamentis, restrictionibus, distributionibus, intentionibus, suppositionibus, appellationibus, obligationibus, consequentibus, indissolubilibus, exponibilibus, reduplicativis, exclusivis, instantiis, casibus, particularisationibus, suppositis, mediatis & immediatis, completis, incompletis, complexis & incomplexis, & cæteris intolerandis, vanisque vocabulis, quæ traduntur in parvis Logicalibus, quibus omnia,

omnia, quæcunque re ipsa falsa sunt, & impossibilia, vera esse facile convincent; & è contrariò, quæcunque vera sunt, velut ex equo Trojano erumpentes, iis machinis subito verborum incendio atque ruina vastabunt. Sunt rursus, qui non nisi tria prædicamenta recipiunt, nec nisi duas Syllogismorum figuras, & tantum octo illorum modos probant: modales autem propositiones, concretos insuper & abstractos terminos rideant. Nec desunt, qui undecimum numerent prædicamentum, & quartam Syllogismorum figuram, augeantque prædicabiliū & causarum numerum, torque invictas & Stoicas subtilitates invexerunt, ut Cleanthis Chrysippique argutiæ cum Daphidæ, Euthydemī, Dionysiodori circumventiunculis, penitus crassæ, rusticanæq; futuræ sint, sic cum iis novis Sophistarum nostrorum inventis conferantur, in quibus nunc passim ferè omnis Scholasticorum turba, cum misero labore ac damabili studio occupata, nil magis agere videtur, nisi ut discat errare, ac pèrpetuis digladiationibus explicandam veritatem obscuriorem reddere vel amittere, quorum tota disciplina non aliud quicquam est, quàm captio quædam ex depravatis verborum dictionibus subdola quadam cavillatione pervertens usum loquendi & vim inferens linguæ, quam ignorat, transvertens veritatem secundum verisimilem expositionem, quorum gloria non nisi in convitiis & strepitu sita est, ut qui non tam victoriam appetant, quam certamen, nec veri inveniendi, sed altercandi propositum sit, adeò ut inter hos primas partes teneat, quicunque clamosissimus est, & impudentissimus, & linguæ fremitu audacissimus: de quibus ait Petrarcha. Sive is styli pudor, sive ignorantie confessio est, lingua implacabiles sunt, calamo non contendunt, nolunt apparere, quia frivola sunt, quibus ornantur: ideoque more Parthico fugitivam pugnam exercent, & volatilia verba jactantes, quasi ventis vela committunt. Hi sunt enim, quos Quintilianus dicit in disputando mirè callidos: cùm autem ab illa cavillatione discesserint, non magis sufficere in aliquo graviore actu, quàm parva quædam animalcula, quæ in angustiis mobilia, campo deprehenduntur: itaque campum timent: verumque est illud, diverticula & anfractus suffugia esse infirmitatis, ut qui parum cursu valent, flexu eludant. Sic & Sophistæ metuunt sub Notariis, & collaris libris, & authoribus pugnare, se solius memoriæ & linguæ viribus & fugitivis clamoribus, non ad calamos, sed ad oblivias aures concertare volunt: nec referre putant, quæ quisque ratione utatur, dum modo instanti-

tiam

tiam det: nec curandum, quicquid sentiat, aut dicat, modo loquatur, & strenue contendat. Nam qui verbosior est, is inter eos vadetur doctior, iis præstigiis circumstant scholas & plateas & mensas, quærunct æmulos, quos ut congregiantur, invitant, instant, infiliunt: si congregitur & urget, ad diverticula prolabuntur, & latebras quærunct, & ad usitata recurrunt; tot facientes anfractus, ac si labyrinthum circumiri oporteat: quod si quis nolit, aut pigeat cum illis decertare, subdola aliqua interrogatione, & quam quis non optima cognitione inquisivit, aggrediuntur, ut si vel ex improvviso respondentem de errore convincant, aut scire se negantem verecundiæ reum faciunt & explodant, atque ipsi in utramque partem doctrinæ vendicent gloriam. Sed quos fructus nobis in Ecclesia Christi peperit, pariatque Dialectica cum suis Sophistis, spectemus, qui non assentientes divinæ traditioni, illam compositis, & ex fallacibus sensibus, deductis rationibus confundunt; quibus dum nimium credunt, recedente luce veritatis, succrescunt tenebræ, quibus obvoluti & excæcati, factique magistri & duces cæcorum, multos secum iis falsis argumentationibus & apparentibus rationibus trahunt in foveam, semperque ignorantia profundum, errorumque pelagus innatantes, serpentum more lubrici, fraudulentia & seductionis verbis subinvolantes, imperitiores seducunt ad credendum figmentis suis & extollentes ea, persuadere audent sacratissimam Theologiam sine Logica, sine Dialectica, sine rixa, sine altercatione: sine sophismatibus constare non posse. Non inficior. Dialecticam ad scholasticam exercitationem, conferre, sed ad theologicam contemplationem quid conferat. non video, cujus summa Dialectica est in oratione constituta. Neque enim vana promissione pollicitus est nobis Christus, inquit; Petite, & accipietis. Itaque priusquam contentiosi scholastici suam Dialecticam discant, isti Christi fideles ab ipso Magistro veritatis impetrant omnem necessariam veritatem. Præterea Dialectica per varias ambages tandem non altius pertingere potest, quam ad Philosophiam; sed per fidelem orationem recta & certissima via conscenditur ad summam divinarum atque etiam humanarum rerum sapientiam. Errant igitur, quicunque dicunt, Dialecticam hanc esse evetendorum hæreticorum machinam omnium potentissimam, quum revera ipsa sit robur omnium hæreticorum; hac arte fratri quondam Arrius & Nestorius hæretici tam impudenter desipuerunt, ut ille diversas per gradus & tempora in Trinitate sub-

te substantias assereret; alter Mariam virginem theotocon esse negaret, quia divinas operationes logicis sophismatibus metiri præsumpserunt, plus Aristotelis observantes Dialectica sophismata, quam divinæ Scripturæ animadvertentes verba. Omnia namque (ut ait Hieronymus) hæreticorum dogmata sedem sibi & requiem inter Aristotelis & Chrysippi spineta reppererunt. Inde Eunomius profert, quod natum est, non fuit antequam nasceretur. Inde Manichæus, ut Deum liberet à conditione malorum, alterum mali inducit authorem. Inde Novatus subtrahit veniam, ut tollat penitentiam. De illis fontibus universa hæreticorum dogmata argumentationum suarum rivulos trahunt. Nam cum nullus sermo sit, qui non recipiat contradictionem, nec ulla argumentatio, quæ non possit per aliam subverti; inde est, quod ad nullum finem scientiæ, ad nullam cognitionem veritatis per dialecticas disputationes homines pervenire possunt; sed & multos contingit declinare à veritate in hæreses, dum speciem sibi validioris veritatis logicis argumentationibus reperisse se credunt, aut sic hæreticos reprobant, ut ipsi nihilo saniora restituant; quare Plato ipse sero admodum voluit dialecticam attingi à veritatis custodibus, eo quod hæc in utranque partem disserat, & minus firmas reddat de honesto aut inhonesto rationes. Hæc de Dialectica hæcenus.

De Arte Lulli. CAP. IX.

INvenit autem Raymundus Lullus recentioribus temporibus dialecticæ haud absimilem prodigiosam artem, per quam, tanquam olim Gorgias Leontius, (qui primus in conventu literatorum hominum poscere ausus est, qua de re quisque audire vellet) de quovis subjecto sermone abunde quis valeat disserere, atque invenire quadam artificiosa nominum ac verborum perturbatione, atque in utramque partem de omni sermone curioso hoc plus quam eleganti artificio garrula loquacitatis ostentatione disputare, neque ullum vincendi locum aliis relinquere & res minutissimas & pusillas in immensum dilatare. Sed hæc altius repetere non est necessesse; nos ampla satis commentaria in hanc artem dedimus alibi; verum nolo hæc alicui fucum faciant in artificio admodum levi, quod etsi eiisdem extollere visumus, tamen res ipsa palam se faciet, ut opus non sit circa hanc magnopere depugnare. Hoc autem admonere vos oportet, hanc artem ad pompam ingenii & doctrinæ ostentationem potius, quam ad compa-

comparandam eruditionem valere, ac longè plus habere audaciæ, quàm efficaciæ. Esse præterea totam ineruditam ac barbaram, nisi elegantiore quadam literatura adornetur.

De Arte Memorativa. CAP. X.

HIs artibus adnumeratur etiam memorativa, quæ (ut ait Cicero) nihil aliud est, quàm inductio quædam, & præceptionis ratio, locis & imaginibus tanquam membrana constans, & characteribus, à Simonide Melitone primùm excogitata, deinde per Metrodorum Sceptium perfectæ. ipsa tamen, qualis qualis sit, sine naturali memoria, persistere minimè potest, quam tot sæpissimè monstrosis obtundit imaginibus, ut pro memoriæ tenacitate maniam & phrenesim nonnunquam inducat, dum videlicet naturalem memoriam innumerabilium rerum ac verborum imaginibus prægravans, naturæ finibus non contentos, arte insanire facit. Hanc itaque cum Simonides, aut alius quivis Themistocli obtulisset, ait ille. Oblivionis mallem, nam multa memoro, quæ nollem: oblivisci non possum, quæ vellem. Et Quintil. de Metrodoro: Vanitas; inquit, nimirum fuit, atque jactatio, circa memoriam suam potius arte quàm natura gloriantis. Scripserunt de ea Cicero lib. Rhetoricorum novorum, & Quintil. in Institutionibus, & Seneca: & ex recentioribus Franciscus Petrarcha, Mareol. Veronensis. Petrus Ravennas, & Hermannus Buschius, & alii, sed indigni Catalogo, obscuri homines permulti, & multi hanc quotidie profitentur, sed non reperitur, qui in ea multum proficiat, & magistri ejus pro lucro infamiam sæpè reportant. Solent enim in gymnasiis plerunque hujus artis professione nebulones quidam scholaribus imponere, ac rei novitate pecuniolam ab incautis emungere; denique puerilis gloria est, ostentare memoriam; turpe & impudens est, multarum rerum lectionem instar mercimoniorum ante fores explicare, cum interim vacua domus sit.

De Mathematica, in genere. CAP. XI.

Sed tempus est nunc de mathematicis disciplinis dicere, quæ multo omnium certissimæ putantur, omnes tamen non nisi in Doctorum suorum quibus plurima fides datur, opinionibus consistunt: qui etiam in illis non parum errarunt, quodd & Albumasar unus eorum nobis attestatur, inquiens: Antiquos etiam usque post Aristotelis tempora non planè mathematica

natica scivisse, cumque omnes hæ artes circa sphericam seu rotundam, sive figuram, sive numerum, sive motum potissime versentur, fateri tandem coguntur, perfecte rotundum seu phæricum nusquam, neque secundum artem reperiri, neque secundum naturam. Atque hæ disciplinæ licet vel paucas, vel nullas in Ecclesia hæreses dederint, tamen, quod ait Augustinus, nihil ad salutem pertinent, sed magis in errorem mittunt, & a Deo avocant, atque (ut ait Hieronymus) non sunt scientiæ pietatis.

De Arithmetica. CAP. XII.

[Nter has prior est Arithmetica, hoc est, numerorum disciplina, quæ matris quodammodo ad cæteras obtinet vicem, non minus superstitiosa quàm vana, ac propter vilem numerandi practicam non nisi à mercatoribus avaritiæ causâ in pretio habitam: tractat enim de numeris & eorum divisionibus, quis par, quis impar, quis pariter par, quis pariter impar, quis impariter par, quis superfluous, quis diminutus, quis perfectus, quis compositus, quis incompositus, quis per se: quis ad alium. Item de proportionem & proportionalitate, earundemque speciebus; de numeris harmonicis & geometricis, deque variis numerorum passionibus & minutiis, atque modo supputandi.

De Geomantia. CAP. XIII.

DEnique Arithmetica hæc nobis geomanticam divinationem, & prænestinas tesseras, & talos, & aleas, & quicquid est ejusmodi numeralium sortilegorum progeniit: quamvis Geomantiam omnes ferme Astrologiæ adaptent, ob parilem iudicandi rationem, tum quia vires ejus non tam ex numero, quàm ex motu eliceant, juxta illud Aristotelis dictum in primo Meteor. Motus cæli est perpetuus, & est principium & causa omnium motuum inferiorum. Scripserunt autem de hac ipsa ex antiquioribus, Hali: ex recentioribus, Gerardus Cremonensis, Bartholomæus Parmensis, & quidam Tundinus: scripsi & ego quandam Geomantiam ab aliis longè diversam, sed non minus superstitiosam fallacemque, aut si vultis, dicam etiam mendacem.

De Aleatoria. CAP. XIV.

ARs item Aleatoria & ipsa tota sortilega est: cujus quantò quis studiosior, tantò erit & nequior & infelicior, dum alieni concupiscentia sua profundit, nec vel patrimonii ullam reverentiam tenet. Hæc ars mendaciorum, perjuriarum, fur-

torum, litium, injuriarum, homicidiorumque mater, est vere malorum dæmonum inventum: quæ, exciso Asiæ regno inter everse urbis manubias varia sub specie migravit ad Græcos. Hinc tesserae, calculi, trioculus, lenio, monarchus, orbiculi, thaliorchus, vulpes, præterea octocedron, duodecacedron, quibus non nihil divinationis inesse putatur. Sunt & qui dicant, Attalum Asiaticum artem hanc invenisse, & ab artificio numerandi excogitasse: è Romanis vero memoriæ proditum est, Claudium Imperatorem de illa librum composuisse, cujus ipse atque ante eum Augustus Cæsar ambo studiosissimi cupidissimique extiterunt. Ars tota infamis, & omnium gentium legibus interdicta: quin & Cobilon Lacedæmonius jungendæ societatis causa Corinthum legatus missus, cum duces, ac seniores Corinthorum invenisset in alea ludentes, infecto negotio rediit, dicens: Nolle se Spartanorum gloriam hac infamia maculare, ut dicerentur cum aleatoribus societatem contraxisse. Tanto proprio apud maximos quosq; habitæ est, ut regi Demetrio in levitatis opprobrium taxilli aurei a Parthorum rege missi sint: atque tamen hodie regum & nobilium hic exercitissimus ludus est: quid ludus? imo sapientia eorum; qui fuerint in hac ad fallendum damnabilius institui.

De Sorte Pythagorica. CAP. XV.

NEc illud prætereundum censeo, quod asseriebant Pythagorici, & quod alii putant, ipse etiam credidit Aristoteles, literarum elementa certos suos possidere numeros, ex quibus per propria hominum nomina divinabatur, collectis in summam cujuslibet literarum numeris, quibus collatis, palmam illi tribuerunt, cujus summa alteram excefferat, sive de bello, sive de lite, sive de conjugio, sive de vita, aut alia consimili re quæsitum foret; eaque ratione dicunt Patroclum ab Hectore victum, illum vero ab Achille superatum; quam rem Terentianus tradit iis versibus, & nomina tradunt ita literis facta

Hæc ut numeris pluribus, illa sint minutis.

Quandoq; subibunt dubia pericula pugna.

Major numerus qua pterit favere palmam.

Præfagia lethi minima, patere summa.

Sic & Patroclum Hæctoris manu perisse.

Sic Hæctora tradunt cecidisse mox Achilli.

Et sunt, qui simili computo promittunt sese horoscopi inventuros, sicut de iis tradidit, nescio quis, nomine Alchandreus

drius, obscurus philosophus, quem ferunt discipulum fuisse Aristotelis. Et narrat Plinius, Pythagoræ inventis etiam illud attribui, propriorum nominum impari vocalium numerum, orbitates oculorum, claudicationes, consimilesve casus portendere.

Adhuc de Arithmetica. CAP. XVI.

Sed ad Arithmetica redeamus; hanc Plato à malo dæmone una cum talorum & alearum ludo primum monstratam ait, Et Lycurgus, magnus ille Lacædæmoniorum legislator, illam ceu turbulentam è Repub. sua ejiciendam censuit. Vacuum enim & inanem laborem deposcit, & ab utilibus honestisque negociis homines abstrahit, ac de rebus futilibus sæpe magnis jurgiis contendit. Hinc illud Arithmeticorum irreconciliabile bellum, uter numerus, par an impar, præferendus sit; quis inter ternarium, senarium, denarium, numerus sit perfectior. Item quis numerus dicitur pariter par, circa cujus definitionem Euclidem, ipsum Geometriæ principem, non parum errasse contendunt. Præterea non facile dixerim, quæ Pythagorica mysteria, quas magicas vires numeris inesse somniant, etiam ab ipsis rebus nudatis; dicere quæ audent, nisi illis instrumentis exemplaribusque mundum à Deo creatum iri non potuisse, ac divinorum omnium cognitionem in numeris, tanquam in regula omnium certissima, contineri. Hinc orti sunt Marci magi, & Valentini hæreses in numeris fundatæ & ex numeris progressæ, qui divinam religionem & innumerable divina veritatis secreta, sese per frigidissimos numeros posse invenire & enunciare præsumebant. Accedit istis Pythagorica retractis inter sacramenta habita, & alia plura iis similia, quæ omnia vana, ficta & falsa sunt, nec quicquam veri superest arithmetici illis, nisi insensatus ac inanimatus numerus; atque tamen hinc sese divinos homines agere arbitrantur, quod sciant numerare; sed hoc ægre illis concedunt Musici, hunc honorem suæ harmoniæ libentius deferentes.

De Musica. CAP. XVII.

DE Musica igitur jam nobis sermo esto; de qua ex Græcis copiose scripsit Aristoxenus, qui & animam musicam esse dixit, cujus documenta Boetius deinde latinis tradidit; dico autem illam, quæ in vocum ac sonorum modulatione consistit, non eam quam de metris & rhythmis ac carminum fictionibus nuncupant, quæ Poesis est; quæ auctore Alpharabio,

non tam speculatione ac ratione, quam furoris infania fertur, de qua superius diximus; verum eam, quæ de modulationibus est, qui est concentus nervorum, aut vocum in suos modos sine aurium offensione consonantium; agit enim de tonis, de intervallis, de sistematibus genere, de tono, de commutationibus ac modulationibus. Hanc veteres divisere in enharmoniacam, chromaticam, diatonicam; priorem autem (videlicet enharmoniacam) ob nimis reconditam difficultatem pro impossibili ejus indagine deseruere; alteram verò ob lascivie infamiam aspernati sunt atque abdicarunt; tertiam verò speciem duntaxat (tanquam mundanæ compositioni conformem persuasi) admiserunt. Sunt etiam ex veteribus, qui Musicos modos ex gentium vocabulis distinxerunt, ut in Phrygium, Lydium, Dorium, quos apud Polymestorem, & Saccadam. Argivum genere fuisse antiquissimos constat, quibus Sappho Lesbya, (ut inquit Aristoxenus) quarum videl. myxolydium, superinstituit, cujus inventorem alii Terpandrum, alii Pythoclidem tibicinem putant, Lysias Lamproctem Atheniensem authorem posuit, atque hos quatuor modos veterum auctoritas celebres notavit, totamque astruccionem encyclopædè vocaverunt, quasi scientiarum orbem, quod Musica omnes amplectatur disciplinas, sicut ait Plato in primo de legibus, Musicam sine universa disciplina tractari non posse. Inter hos verò quatuor modos Phrygium, quia distrahit & rapit animum, non probant, sed barbaricum Porphyrius illum vocat, quia ad furorem & pugnas excitandas tantum commodum. Alii idcirco Bacchicum vocant, uti furibundum, impetuosum, & perturbatum, cujus modulatione, quam anapæsto pede declarant, Lacedæmonios & Cretenses ad arma concitados legimus; eodem Timotheus Alexandrum Regem ad arma excitavit, & Taurominitanus juvenis, narrante Boëthio, domum, in qua scortum latitabat, Phrygio sono excipis comburere festinavit. Lydium etiam Plato reprobatur, ut qui acutus sit, & à modestia Dorii recedens, lamentationibus accommodus; verum (ut quibusdam placet) etiam iis, qui natura hilares & jucundi sunt, congruus. Hinc Lydos hilares & perjucundos populos iis modulationibus delectatos ferunt, quas etiam Tusci Lydorum progenies choricis saltationibus adhibebant. Dorium autem tanquam graviorem honestioremque, & omnibus modis modestum, ad graves animi affectus, & motus corporis aptum, & ad rectè ac benè vivendum utilem, omnibus prætulerunt; idè apud Cretenses, Lacedæmonios, Arcades, in magna ve-

qua veneratione habitus Imperator quoque Agamemnon ad bellum Trojanum profecturus, Doricum domi reliquit musicum, qui spondæo pede mulierem Clytemnestram in pudicitia probitateque conservaret, quare non prius ab Ægystho vitari potuit, quam is musicum prius e medio impie sustulisset. Mixolydium verò Tragædiis & commiserationibus congruum, incitationis & retractionis efficaciam habere & maioris imperium tenere dicunt. His quatuor modis sunt qui alios superadinverunt, ut quos collaterales vocant, videl. Hypodorium, Hypolydium, & Hypophrygium, ut sint septem totidem Planetis correspondentes, quibus Ptolemæus addit octavum hypermixtolydium omnium acutissimum, firmamento attributum; verum Lucius Apulejus primo Floridorum quinque modos describit, Æolium, hyastium, varium, Lydium, querulum. Phrygium bellicosum. Dorium religiosum. His addunt alii Jonicum, jucundum & floridum. A Martiano etiam, juxta Aristoxeni traditionem, quinque numerantur modi principales, & decem collimitii. Et licet hanc artem suavitatem non modicam habere fateantur, communis tamen sententia est, atque ipsa experientia omnibus nota, esse illam ylium ac infelicis intemperantisque ingenii hominum exercitium, & qui nec incipiendi, nec finiendi rationem teneant; sicut de Archabio tibicine legitur, qui plaris conducendus erat, ut desineret, quam conducendus, ut caneret. De quibus tam importunis Musicis ait Horatius:

Omnibus hoc vitium est cantoribus, inter amicos

Ut nunquam inducant animum cantare rogati,

Injussi nunquam desistant.

Hinc Musica ipsa ad precium & stipem semper vagabunda extitit, & lenociniorum clientela, quam nullus unquam professus est Vir gravis, modestus, pudicus, fortis; ideoque Græci illos communi vocabulo Liberi patris artifices, sive (ut Aristoteles) Dionysiacos technitas, hoc est, artifices bacchanales, appellarunt, qui improbis esse moribus magna ex parte consueverunt, vitam plurimum traduentes incontinentem, partim etiam cum inopia; quæ quidem vitia & gignit, & augeat. Persarum ac Medorum Reges, Musicos inter Parasitos & Histriones referebant, videlicet ex opere illorum voluptatem sibi capientes; ipsos autem actores contemptui habentes, atque Antisthenes ille sapiens cum audisset Ismeniam quendam optimum habere tibicinem, homo nequam est, inquit; non enim, si probus foret, tibicen esset; non enim, ut dicitur,

arse est illa viri sobrii & probi, sed otiosi & jocantis. Hanc Scipio Æmilianus & Cato, tanquam à Romanis moribus alienam aspernabantur. Hinc Augusto atq; Neroni probro datum est, quod Musicam avidius sectarentur. Sed Augustus correptus quidem abstinuit: Nero autem peramplius insequutus, ob hoc contemptui, ludibrioque habitus est. Philippus rex cum audisset filium quodam loco suavius cecinisse, objurgatus est: Nonne pudet, inquit, quod tam benè scias canere? satis enim est superque Principi viro caventibus aliis audiendi otium superesse. Non canit apud Græcos Poetas Jupiter, nec pulsat cytharam, docta Pallas detestatur tibias. Apud Homerum pulsat citharædus, præbent aures Alcyones, & Ulysses, Apud Vergilium sonat & cantat Jophas, auscultant Dido & Æneas. Alexandro Magno quondam canente Antigonus pædagogus citharam fregit, abjecitque, inquit, Ætati tuæ jam regnare convenit, non canere. Sed & Ægyptii, teste Diodoro, musicam, tanquam virorum animos effæminantem, prohibebant adolescentes suos perdiscere: Et Ephorus, teste Polybio, eam non nisi ad illudendos ac fallendos homines inventam tradidit. At revera quid inutilius, quid contemptibilius, quid fugiendum magis istis tibicinibus, cantoribus, ac reliqui generis musicis, qui tot vocibus canentium, præcinentium, decinentium, intercinentium, occinentium, & concinentium universarum avium garritus superantes, venenata quadam dulcedine, velut Sirenes hominum animos lascivientibus vocibus, gesticulationibus ac sonis præstigiat, atque corrumpunt? Quapropter Ciconum matres atque nurus Orpheum ipsum ad Parcarum usque invidiam persecutæ sunt, quod modulis suis mares effæminaret. Quod si fabulis quædam autoritas est, centum luminibus cinctum caput Argus habebat, quæ omnia tamen unius fistulæ modulo sopita sunt & extincta. Atque tamen hinc plurimum gloriantur musici isti, quasi ipsi supra Rhetores habeant movendorum affectuum imperium: quos in super eo ipsa evexit insania, ut ipsos etiam cælos canere affirmant, vocibus tamen à nullo unquam mortalium auditis, nisi forte quod musicis istis per suum Evovæ, semper temulentiam vel insomnium innotuerunt. Nullus tamen musicorum interim è cælo descendit, qui vocum consonantias omnes noverit, quique proportionum inductiones omnes invenerit. Attamen dicunt artem esse consummatissimam, & quæ omnes amplectatur disciplinas, nec sine universa disciplina tractari posse, etiam divinationis vim illi tribu-

entes,

entes, qua corporis habitudines, animique affectus & mores hominum per ipsam judicentur: sed & dicunt artem esse infinitam, nec ullo ingenio exauriri posse, sed indies illam pro cuiusque captu novos dare modulos. Propterea que non male Anaxillas: Musica per deos, inquit, perinde atque Lybia semper quotannis novam quampiam feram parit. Hanc Athanasius ob vanitatem suam interdixit Ecclesiis: sed Ambrosius cæremoniæ & pompæ appetentior, Ecclesiis instituit canendi & psallendi usum. Augustinus vero in medio hærens, inde sibi haud non difficile, dubium ortum esse in Confessionibus suis meminit: hodie vero tanta in Ecclesiis Musicæ licentia est, ut etiam una cum Missæ ipsius canone obscenæ quæque cantuunculæ interim in organis pares vices habeant, ipsæque divina officia, sacræ & orationum preces conductis magno ære lascivis musicis, non ad audientium intelligentiam, non ad spiritus elevationem, sed ad fornicariam pruriginem, non humanis vocibus, sed belluinis strepitibus cantillant, dum hinniunt discantur pueri, mugiunt alii tenorem, alii latrant contrapunctum, alii boant altum, alii frendent bassum, faciuntque, ut sonorum plurimum quidem audiatur, verborum, & orationis intelligatur nihil, sed auribus pariter & animo iudicii subtrahitur autoritas.

De Saltationibus & Choræis. CAP. XVIII.

AD Musicam spectat etiam saltationum, five choræarum artificium, puellis amatoribusque longe gratissimum, & quod magna cura discunt, & in medias noctes sine facietate protrahunt, summaque diligentia observant, ut ad lyræ tympanique ac tiliarum numeros compositis gestibus, moderatisque incessibus, salterent, ac rem omnium stultissimam & ab insania quadam haud absimilem, prudentissime, ut putant, scientissimeque peragant: quam nisi tiliarum cōcentus temperaret, & (ut dicitur) vanitas vanitatem commendaret, nullum choræis spectaculum ridiculum ac inconditum magis: hæc laxamen petulantia; amica sceleris, incitamen libidinis, hostis pudicitia;, ac ludus probis omnibus indignus: sæpe ibi matrona, ut ait Petrarcha, diu servatum decus perdidit, sæpe infelix virguncula ibi didicit, quod melius ignorasset, multarum ibi fama periit pudorque. Multæ inde domum impudicæ, plures ambigüe rediëre, castior autem nulla: pudicitiam choræis sæpe stratam, semperque impulsam, oppugnatamque videmus: laudârunt tamen hanc nonnulli Græcorum scriptores, sicut pleraque alia

fœda ac pernicioſa, ipſaque ſaltationum exordia è ſummis cœ-
 lis, è ſtellarum ſiderumque lationib. eorumq; grefſu & regreſ-
 ſu, complexu ad ordine tanquam harmonica quadam cœle-
 ſtium chorea, una cum mundi generatione divinitus prodiſſe
 dicunt. Alti inventum eſſe Satyrorum : Bachum quoque hac
 arte Tyrrhenos, Indos, & Lydos bellicoſiſſimos populos de-
 vicifſe ajunt. Hinc tandè ſaltatio ipſa in religionem relata eſt,
 & à Corybantis in Phrygia, à Curetis in Creta, abſ dea Rhea
 fieri juſſa eſt, & in Delo nulla ſacra peragebantur, cui ſaltatio
 non fuiſſet adhibita, nec ullæ unquam celebratæ feſtivities &
 ceremoniæ citra ſaltationem. Indorū quoq; Brachmanni ma-
 ne & vespere ad ſolem converſi, ſaltantes illum venerabantur.
 Apud Æthiopas èt, & Ægyptios, & Thraces, & Scytas ſaltatio
 inter ſacrorum cæremonias habita eſt, quippe quæ ob Orpheo
 & Muſæo optimis ſaltatoribus conſtituta fuiſſet. Erant etiā a-
 pud Romanos ſacerdotes Salii, qui in honorem Martis ſalta-
 bant. Lacedæmonii Græcorum præſtantiſſimi, cum à Caſtore
 & Polluce ſaltare perdidiciſſent, omnia ſaltationib. peragere
 ſoliti ſunt. In Theſſalia tanto in precio habita eſt, ut populi
 præſides & anteſignani præſaltatorum nomine honorarentur.
 Ipſe & Socrates, vir omnium ſapientiſſimus ab oraculo judica-
 tus, illam jam natu grandior diſcere non erubuit: quin & ſuſtis
 laudib. extulit, & inter ſerias diſciplinās numeravit, viſaque illi
 res gravior, quam ut de ea recte pronunciari poſſit, quæ tota
 divina cum mundi generatione nata eſſet, & cum Amore Deo
 vetuſtiſſimo in lucem prodierit. Sed quid mirum, ſic à Græcis
 philoſophari, qui adulteria, qui ſupra, qui parricidia, deniq;
 nullum non facinus in deos referunt authores? Complures de
 ſaltatione libros ſcripſerunt, qui omnia genera ejus & ſpecies,
 numeroſque comprehenderunt, earundemque nomina per-
 cenſuerunt, & cujuſmodi unaquæque illarum eſſet, à quo au-
 thore inventa: quare de illis plura hic dicere ſuperſedeo Ro-
 mani veteres, viri prudentia & authoritate graves, ſaltationes
 omnes repudiârunt, nec ulla penes eoſ honeſta matrona ſal-
 taſſe laudatur. Hinc Salluſtius improperat Sempronix, quod
 cantaffet ſaltaffetque doctius, quam conveniret probæ: quin
 & Gabinio viro conſulari, atque M. Cælio nimia ſaltandi peri-
 tia probro data eſt: & M. Cato L. Murenæ, quod in Aſia ſal-
 taſſet, pro crimine objecit, cui patrocinaſtus Cicero, id ut recte
 factum defendere non eſt auſus, ſed conſtanter factum perne-
 gavit Nemo, inquiens, ſaltat ſobrius, ni forte inſaniat, neq; in
 ſolitudine, neq; in convivio moderato, atque honeſto: intem-
 peſtivi

pestivi convivii, immoderati joci, turpium deliciarum comes est extrema saltatio. Itaq; saltationem necesse est omnium vitiorum esse postremum: neque vero facile dictu, quæ mala hic visus hauriunt & auditus, quæ pariant colloquia & tactus. Saltatur inconditis gestibus & monstroso pedum ritu, ad molles pulsationes, ad lascivas cantilenas, ad obscœna carmina, contrectantur puellæ & matronæ impudicis manib. & basiis, metricisque complexibus, & quæ abscondit natura, velavit modestia, ipsa lascivia tunc sæpe nudantur, & ludi tegmine obducitur scelus. Exercitium profecto non è cœlis exortum, sed à malis dæmonibus excogitatum in injuriam divinitatis, quando populus Israel erexit sibi vitulum in deserto, cui cum sacrificassent, cœperunt edere & bibere, & postea surrexerunt ludere, & cantantes saltabant in chorum. Hæc de chorearum saltationibus satis.

De Gladiatoria. CAP. XIX.

NEque tamen me præterit hoc loci esse adhuc alia pleraq; saltationum genera à priscis scriptoribus celebrata, quorum maxima pars hodie obsoleta est, pars adhuc in usu est, ut saltatio armata; gladiatoria, chironomia ac militia accomodata, tragicum profecto artificium, quo hominem innoxium occidere ludus est: ac lethale vulnus excepisse paulo cunctantius, summa infamia. Execrandum omnibus artificium, cujus stultitiæ juxta est impietas, & omnia ejusmodi saltationum genera, ut sunt varietatis & impudentiæ plena, non tam vituperanda sunt, quam execranda, eo quod non aliud doceant, quàm mirificos quosdam ritus, quomodo insanire oporteat.

De Histrionica. CAP. XX.

Histrionica autem saltatio imitationis & demonstrationis artificium est, res mente conceptas decenti gesticatione explicans: tam clare & perspicue mortes & affectus omnes repræsentans, ut spectator omnis histrionem, quamvis nihil loquentem, ex plurimis motib. & gesticationib. clare intelligat. Tantum præstat histrionica, ut nullis prorsus opus sit interpretibus: tam apte n. senem, puerum, mulierem, servum, ancillam, temulentum, iracundum, omniumque personarum differentias & affectus jucunda gesticatione repræsentat. ut etiam è longinquo spectator non audiens fabulam, ex sola histrionis saltatione, illius intelligat argumentū. Hinc histriones non parū in precio habitos legimus, constatq; referente

Macrobio Ciceronem cum Roscio histrione, qui etiam Syllæ dictatori charissimus fuit, contendere solitum, utrum ille sapius eandem sententiam variis gestibus efficeret, an ipse per eloquentiæ copiam sermone diverso pronunciaret, quæ res Roscium induxit, ut librum conscriberet, in quo eloquen iam compararet cum histrionica. Verum massiliensis civitas, teste Valerio, tantæ gravitatis custos extitit, ut nullum aditum histrionibus daret: nec mirum, quia eorum argumenta magna ex parte stuprorum continent actus, ne talia spectandi consuetudo, imitandi etiam licentiam faceret. Proinde vero exercere histrionicam non solum turpis & scelestæ occupatio est, sed etiam conspiciere & delectari, flagitiosum: siquidem & lascivientis animi oblectatio cadit in crimen. Nullum denique nomen olim fuit infamius, quam histrionum, ac legibus ipsis arcebantur ab honoribus, quicumque fabulam saltassent in theatro.

De Rhetorismo. CAP. XXI.

ERat & saltatio Rhetorica, histrionicæ non dissimilis, sed Eremissior: quam Socrates, Plato, Cicero, Quintilianus, ac Stoicorum plurimi, admodum utilem, ac oratori perquam necessariam arbitrati sunt, quatenus apto quodam corporis gestu, vultus & corporis composita ad formationem constatutum vigore oculorum, pondere vultus, accommodatoque singulis verbis ac sententiis sono vocis, cum efficaci corporis motu ad ea, quæ exprimuntur, sed gesticulatione tenus. Hæc autem saltatoria, siue histrionica rhetorica, porro apud quosque oratores tandem exulare cœpit, admonente Tiberium Augusto, ut ore, non digitis loqueretur, & jam in totum sublata est, duntaxat à scenicis aliquot fraterculis adhuc colitur, (quamvis olim ab Ecclesia histriones etiam sacro Communionis sacramento illis denegato depulsi essent) quos hodie aliquos videmus miræ vocum contentione, vultu multiformi, oculo vago & petulanti, jactatis brachiis, saltantibus pedibus, lascivientibus lumbis, ac variis motibus, inversionibus, circumductionibus, resupinationibus, saltibus, gesticulante toto corpore, animi videlicet mobilitate ipsum secum volvente, populares conciones ad plebem è suggesto proclamare, memores fortassis Demosthenis sententiæ, qui (ut est apud Valerium) interrogatus, quidnā esset in dicendo efficacissimum, respondit, Hypocrisis: iterum deinde, & tertio interrogatus, idem dixit, ac pene totam dicendi vim huic deberi. Sed ne à mathesi longius progrediamur, ad Geometriam nunc properemus.

De Geometria. CAP. XXII.

Ipsa Geometria, quam Philo Judæus principem & matrem omnium disciplinarum appellat, hanc præ cæteris disciplinis laudem habet, quod, cum inter omnium ferme disciplinarum sectas magna & innumera sunt certamina, Geometriæ omnes undiq; sibi consonant: nec aliqua unquam de illa inter ipsos est contentio, nisi quod de punctis, de lineis, de superficiebus adhuc disputant, sintne hæc divisibilia, an indivisibilia: cæterum non discrepant ab invicem, nec doctrina, nec traditione, sed quisque alterum novis vel subtilioribus inventis, & quæ nunquam quisquam excogitavit, nititur superare. Nullus tamen Geometra adhuc circuli veram quadraturam invenit, nec costæ æqualem lineam dedit: licet Archimedes Syracusanus hæc se quondam invenisse putabat, & multi posterius usque in hæc tempora id ipsum, sed frustra, quodammodo conati sunt, licet proxima dixisse videantur. Ea tamen est eorū ambitio, ut priorum traditionibus nunquam acquiescant, sed in talibus amplius aliquid, quam magistri eorum, invenire putantes, se ipsos in tantam insaniam agunt, quam universæ terræ elleborum non sufficiat expurgare. Ab ipsa autem Geometria ultra hoc, quod lineamenta, formas, intervalla, magnitudines, corpora, dimensiones atq; pondera rimatur, dependet, quæcunq; organica ingeniosa opificia, artificiosaq; instrumenta maganaria, machanopoetica, polioreticata bellorum, quam architecturæ, cæterorumque usibus accommoda, ut arietes, testudines, cuniculi, catapultæ, scorpiones, exostræ, sambucæ, scalæ, tolleones, turres ambulatoriæ, heliopoles, naves, triremes, pontes, molæ: ite bigæ, trigæ, quadrigæ, trocleæ, clycloeæ, rotæ, vestes, & quibuscunq; immania pondera vi minima trahuntur, aut attolluntur. Præterea quæcunque aut pondere, aut aqua, aut spiritu, aut nervis & funiculis constant, sicut horologia, quæ pondere gradiuntur, & quæ ventorum impulsu resonant organa, & quæcunq; hydraulica & spirifica instrumenta, & quæ ex his etiam non nisi ad voluptatem admirationemq; fabricata sunt, ut pilæ sponte saltantes, lucernæ suas sibi producentes stupas, & oscula seu cucurbitæ sponte igne sufflantes, & quale Politianus narrat animal, quod dum secatur in mensa, bibit interim, viventisq; repræsentat motus atq; voces. Cujusmodi forte artificio narrat Mercurius Ægyptios Deorū confinxisse simulachra, ut articulatam promerent vocem, atq; progredierentur. Ille etiam Archytas Tarentinus ligneam columbam

Iambam sic geometricis rationibus construxit, ut surgeret in altum & volitaret. Jamvero & Archimedes primus æneum cœlum tanto artis opificio fabricasse legitur, ut inibi planetarum omnium motus planissime deprehenderentur, simulque singularum cœlestium sphaerarum vertigines, cujusmodi etiam proximis his diebus, fabricatum vidimus. Ex hac arte simul prodeunt tormentorum varia genera, & bombardæ. cæteraque instrumenta ignivoma: de quibus ego nuper sub titulo pyrographiæ specialem librum composui, cujus nunc tandem pœnitet, quam nihil nisi perniciosissimum magisterium doceat. Denique quicquid artificii est in pictura, in cosmimetria, in agricultura, arte bellica, in fusoria, in plastica, in statuaria, in fabrili, in architectura, in metallica, totum hoc vel potissimum à Geometria est.

De Optica, vel Perspectiva. CAP. XXIII.

A Geometria itaque proxima est Optica, quam vocant Perspectivam: deinde cosmimetria, atque architectura. Perspectiva autem, sive optica hæc triplicem videndi rationem, directâ, reflexam, refractamque pertractat: quid lux, quid umbræ, quid intervalla, edocet: causasque visibilium, quæ per intervalla falsa videntur, deprehendit: radiorumque projectiones inquirat, per unum seu plura perspicua super diversas corporum figuras: tum umbrarum, & lucisfigurationes, atque quæ rebus, quæ visui, quæ modice accidunt, atque quomodo res & visio ex medii diversitate vano modo efficiantur, demonstrat. De ratione autem videndi variorum & dissonarum opiniones sunt: nam Plato secundum conelaritatem visum fieri arbitratur, videlicet ea, quæ ex oculis est, luce deficiente ad unum extrinsecum aerem, ea quæ à corporibus est luce obviâ relata, ea vero, quæ circa aerem media est, facile effusibilem vertibilique coextensam igniformi visus virtuti. Galenus concorditer sentit cum Platone, verum Hipparchus ait, radios ob oculis extensos usque ad corpora ea quasi palpitacione quadam tangentes, susceptionem eorum ad visum reddere. Epicurei autem simulachra eorum, quæ apparent, sese oculis ingerere affirmant. Aristoteles autem simulachra non quidem corporea, sed secundum qualitatem per alterationem aeris, quæ in circuitu est, a visibilibus usque ad visum devenire censet. Porphyrius vero neque radios, neque simulachra, neque aliud quicquam videndi causam ait, sed animam ipsam seipsam cognoscentem visibile, & quæ est una omnium, seipsam in omnibus, quæ sunt, cognoscere. Verum

rum

rum geometræ & optici Hipparcho quodammodo accedentes, conos quosdam ex coincidentia radiorum factos subscribunt, quæ per oculos emittuntur; unde multa simul visibilia comprehendere visum, sed illa certissima, ubicunque radii coinciderint. Sed enim Alchindus de aspectibus omnino docet aliud; verum Augustino videtur, animæ potentiam in oculo aliquid efficere, quod à sapientiæ studiosis necdum sit peruestigatum. Hæc itaque scientia ad deprehendendum cœlestium corporum varietatem, distantiam, magnitudinem, motum, eorumque reflexiones & refractiones, permultum conducit; architecturæ etiam in metiendis ædificiis inservit. Proxime tamen pingendi artificio, atque speculorum fabricæ plurimum confert ornamenti, ut sine ipsa hæc artes perfici non possint. Monstrat enim, qua ratione nec abnumera, nec deformia fingamus in imaginibus, quæ certantur, intervallo- rum & altitudinum causa.

De Pictura. CAP. XXIV.

Pictura itaque ars monstrosa, sed imitatione rerum naturalium accuratissima, lineamentorum descriptione, & colorum debita appositione constans; hæc olim tanto in precio fuit, ut primum gradum liberalium artium obtineret. Ipsa vero non minus libera est, atque poësis, sicut bene cecinit Flaccus;

Pictoribus usq; Poëtis

Qualibet audendi semper fuit aqua potestas.

Dicitur enim pictura non aliud, quam poësis tacens; poësis verò pictura loquens; tam sunt sibi invicem affines. Nam sicut Poëtæ, sic Pictores historias & fabulas fingunt, omniumque rerum imagines, lumen, splendorem, umbras, eminentias, depressiones exprimunt. Illud præterea ex ipsa optica habet pictura ut visum decipiat, ac in una imagine vario situ, plures species intuentium oculis obsundet; & quo statuarum pertingere non potest, ipsa pervenit; pingit ignem, radios, lumen, tonitrua, fulmina, fulgura, occasum, auroram, crepusculum, nebulas hominisque affectus, sensus animi ac pene vocem ipsam exprimit, & mentis dimensionibus, commensurationibus, quæ non sunt tanquam ea, quæ sunt, aut quæ non ita sunt, ita tamen videri facit. Quemadmodum de Zeuxi & Parrhasio pictore narrant Historici; qui quum de artis prærogativa venissent in certamen, & prior detulisset uvas pictas tantâ similitudine ut aves advolarent, alter detulit pictum velum, sic veritatem mentiens, ut ille avium iudicio tumens postular-
ret,

ret. deducto velo ostendi picturam: tandem magnito errore, co-
actus est illi palmam deferre, quum ipse aves fefellisset, Par-
rhafius vero artificem. Et narrat Plinius in ludis Claudii fuisse
picturæ admirationem, quum ad regularum similitudinem
corvi decepti imagine advolarunt. Jam veto & celebri Tri-
umviratu, narrante Plinio, experimento compertum est, aviū
cantus depicto dracone cohibitos. Habet in super hoc pictura
ut in omnibus suis operibus plus semper intelligatur, dijudi-
ceturque quam conspiciatur sicuti diligentissime hæc scruta-
tus est Plutarchus in suis Iconibus, quumque ars summa sit,
ingenium tamen ultra artem est.

De statuaria & Plastica. CAP. XXV.

Picturam comitatur statuaria & Plastica, fusoria & criptica,
importuni ingenii artificia, quæ tamen etiam sub archite-
ctura comprehendi possunt. Statuaria ex lapide, ligno, ebore,
rerum idola fabricat, eademq; ex gleba fingit plastæ. Ars au-
tem fusoria, hæc in proplaste, ex ære aliisq; metallis exprimit,
cripticus vero lapidibus & gemmis insculpit. Scripsit de istis è
recentioribus Pomponius Gauricus. Verum omnes hæ artes
pariter cum pictura ad ostentationem & libidinem, supersti-
tionemq; à malis, puto, dæmonibus repertæ sunt: cujus artifi-
ces fuerunt, qui primi juxta verba Pauli commutaverunt glo-
riam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corrupti-
bilis hominis, & volucrum, & quadrupedum & serpentum: qui
contra divinum præceptum vetans idolum sculptile & simili-
tudinem, tam eorum quæ in cælo sursum, quam quæ in terra
deorsum, fieri odiosissimam Deo idololatriam introduxerunt:
de quibus ait sapiens, Idolum ipsum maledictum est, & qui
fecit illud, & quod factum est; tormenta patientur. Vanitas n.
hominum, ut ait idem, invenit artes istas in tentationem ani-
mæ hominum, & in decipulam insipientium: & ad inventio-
illarum, corruptio vitæ est. Nihilominus tamen nos Christia-
ni præ ceteris gentibus sic desipimus, in hanc vitæ, & morum
corruptelam, ut ubique in atriis, in domibus, in cubiculis te-
nere non pudeat, quo lascivis imaginibus nostræ matronæ fi-
liæque ad lasciviam invitentur: quin etiam hæc in templa, in
facella, in aras Dei, magnis venerationibus traducimus, non
absq; idololatriæ periculo, sed hoc latius in Religione dispu-
tabimus. Verum inesse Picturis atque statuis non contemnē-
dam auctoritatem, ego olim in Italia didici: nam cum fratres
Augustini cum Canonicis regularibus coram Romano Pon-
tifice

tifice de B. Augustini habitu, videlicet nigram ne ille stolam super alba tunica, an candidam super nigra induisset, pertinaciter litigarent, atq; ex Scripturis, quod in hanc litem dirimendam faceret, nihil compertum haberetur, visum fuit Romanis iudicibus, rem omnem ad pictores & statuarios delegare, ut quod illi ex vetustis picturis atque statuis adfererent, sententiæ haberet vigorem. Hoc exemplo confirmatus ego, quum aliquando in disfatigata diligentia monachalis cuculæ originem investigarem; nec quicquam inde ex Scripturis invenire potuissem, tandem ad pictores me contuli, atq; in istis fratrum præcœstriis atq; porticibus, ubi utriusq; Testamenti historiæ ut plurimum depictæ cernuntur, rem perquisivi. Cumque in toto veteri Testamento nullum ex Patriarchis; neq; ex Sacerdotibus, neque ex Prophetis, neque ex Levitis neq; Heliam ipsum, quem licet Carmelitæ sibi faciunt Patronum, invenissem, cucullatum novum Testamentum adgressus, inveni illic Zachariam, Simeonem, Joannem Baptistam, Joseph, Christum. Apostolos, Discipulos, Scribas, Phariseos, Pontifices, Annam, Caypham, Herodem, Pilatum & plerosque alios, nullam uspiam conspexi cucullam: rursusque ab initio omnia & singula diligenter examinans, mox in ipsa fronte historiæ sese offert cucullatus diabolus, ille videlicet qui erat Christum tentans in deserto. Gavissus sum plurimum reperisse me in picturis, quod hætenus nequivi in literis, diabolum scilicet fuisse primum cuculæ authorem, à quo deinceps, puto cæteri monachi & fratres hanc, sub diversis coloribus mutuarunt, aut forte veluthæreditario sibi relictam acceperunt.

De specularia. CAP. XXVI.

Sed nunc ad Opticam revertamur, quæ etiam speculorum Artificio plurimo est adjumento, omnium illorum affectiones & imposturas indicans: quorum experimenta patent in variis speculorum generibus, ut sunt cava, convexa, plana, columnaria, pyramidalia, turbinalia, gibbosa, orbicularia, angularia, universa, everfa, regularia, irregularia, solida, perspicua. Sic legimus narrante id Cælio Antiquis lectionib. Augusti temporib. Hostium virium quendam, sed obscœnitatis facile principem fecisse ejus notæ specula, quæ imagines longe majores redderent, ut digitos brachii mensuram & longitudinem & crassitudinem excederet. Fit quoque speculum, in quo quis alterius videt imaginem non suam. Et aliud quod in certo loco positum, nihil imagnetur: aliorum vero translaturum facit
imagi-

imagines. Item, quod universas reddat imagines, & quod unius rei plures reddat imagines. Et aliud quod contra aliorum speculorum morem dextrum reddit dextro, & sinistrum sinistro. Et sunt specula comburentia antèrius & posterius, atq; aliud quod susceptam imaginè non intra se repræsentat, sed remotius extra se in aëra rejicit, ibique tanquam aereum simulachrum apparere facit, ignemque collectis in se Solis radiis per remota spatia in quodcunque combustibile potenter incutit, & ejusmodi plura, qualia vidimus aliquando, & fabricare novimus. Habent etiam perspicua specula suas impossuras, videlicet, ut rem magnam apparere faciant parvam; & contra quæ minima sunt apparere magna; & quæ remota sunt, propinqua; aut quæ propinqua sunt, videantur remota; quæ infra pedes, sursum; & quæ supra nos sunt, hæc infima, aliove situ sese conspectui nostro offerant. Sunt & per quæ una res videtur plures, & alia, quæ res ipsas diversis coloribus, ut in Iride, aut sub diversis dissimilibusque figuris decepto visu repræsentant, & iis similia. Et novi ego fabricare specula, in quibus lucente Sole, omnia quæcunque illius radiis illustrantur per remotissima spatia, puta trium aut quatuor miliarium, plenissime conspiciuntur. Est & illud in planis speculis mirandum, ut quanto minora sunt, pro eorū modulo rempræsentent se ipsa minorem; quantum eunque autem maxima, nunquam tamen rem, ipsam se ipsa reddent majorem; quod considerans Augustinus, ad Nebridium scribens, aliquid occultum illic latere putat, atque tandem omnia vana & supervacua sunt, nec nisi ad ostentationem & otiosam delectationem adinventæ. Scripserunt de speculis cum Græci, tum Latini per plures; præstat autem omnibus unus Vitellius.

De Cosmimetria. CAP. XXVII.

DEinceps nunc cosmimetriam paucis discutiamus; atque hæc in Cosmographiam, Geographiam dividitur, utraque orbem mensurat atq; distinguit, sed prior juxta cœlestium rationem, ex illorum distinctione, terrarum & locorum illis subjectorum situs per graduum & minorum mensuras commensurat, rationesque climatum, dierumque & noctium discrimina, ventorum cardines, siderum varios exortus, polorum elevationes, parallelas & meridianos, gnomorū umbrās, & quæ adhuc reliqua sunt, ad singula loca Mathematicis rationibus edocet. Altera vero nulla adhibita cœlestium ratione orbem per stadia & miliaria mensurat, ac per montes, sylvas, lacus,

lacus, flumina, maria & littora distinguit: gentesque ac populos, regna, provincias, civitates, portus, & quæ inter cætera memorabilia sunt, commonstrat.

Ac patrios omnes cultus, habitusque locorum.

Et quid quaque ferat regio, & quid ferre recuset.

explicat: ac imitatione quadam picturæ, juxta Geometræ & Perspectivæ rationes orbem omnem in globo, vel plana tabula effingit

Pingens in parvo totum volumine mundum.

Sub iis generibus quidam chorographiam numerant, quæ partialia quædam loca seorsum explorando, perfectiora insuper, & quasi consummata effigie depingit:

Ornatu vario partes distincta per omnes,

Vitis & sylvis prætorum fontibus agris,

Æquora quaque rigant humentia flumina, corpus,

Inque humiles premitur valles ubi surgit in altum,

Verticibus celsis tollens ad sidera montes.

Hæc omnia. & quæ antea diximus, ipsa nobis Cosmimetria pollicetur. Sed qui nos illam docturi sunt authores, inter se tantum non una discordia pugnant de limitibus, longitudinibus, latitudinibus, magnitudinibus, mensuris, distantibus, climatibus, eorundem habitudinibus, admodum à se invicem discrepantes, quæ aliter Eratosthenes, aliter Strabo, aliter Marinus, aliter Ptolemæus, aliter Dionysius, aliter Juniores distinxere. Nec de terræ umbilico inter eos convenit, quem Ptolemæus sub æquinoctiali circulo collocat, Strabo Parnasum Græciæ montem credidit: cui assentiunt Plutarchus & Lactantius Grammaticus, putantes illum Cataclysmi tempore, aquarum cœlique fuisse discrimen: quemadmodum de hoc canit Lucanus;

Hoc solum, fluctu terras mergente, cacumen

Emicuit, pontoque fuit discrimen & astris.

Quod si hæc ratio ad renunciandum satis est, erit umbilicus terræ non in Parnaso Græciæ, sed in Gordico Armeniæ monte; qui teste Beroso, primus à diluvio emicans, arcam Noe excepit. Alii alia adferunt, & quomodo aquilarum volatu medium terræ inventum sit. Sunt etiam & Theologi, qui faciem suam in hanc messem mittentes, Hierosolymam medium terræ esse volunt, quia scriptum sit per Prophetam; Deus operatus est salutem in medio terræ. Accedunt ad hanc mensuram Lucretius, Lactantius & Augustinus, qui Antipodas tam constanter negarunt; atque illi insuper, qui extra Europam, Asiam,

Africam, alium habitabilem orbem inficiârunt: quæ tamen Hispanorum, Lusitanorumq; navigationibus, posteris nobis secus comperta sunt, qui etiam totam sub Zodiaco Zonam, contra Poetarum nugas, ac Aristotelis falsam opinionem habitata monstrârunt. Alios præterea Geographorum ple-rosque errores superius inter Historicos recitavimus. Verum hæc ars, dum terram immensam, & inscrutabilia maria, insularumque & regionum omnium situs, limites, & insignia, ac innumerabilium pârter gentium ignotas origines, ritus, mores discrimina nos docere conatur, nullum alium fructum inde percipimus, nisi quod aliena avidius scrutamur, nos ipsos discimus ignorare: &, ut ait Augustinus in Confessionibus, eunt homines admirare alta montium, & ingentes fluxus maris, & altissimos lapsus fluminum, & Oceani ambitum, & gyros siderum, & relinquunt seipsos. Plinius quoque insaniam esse dicit, metiri terram, quamdiu metimur, sæpissime mensuram egredimur.

De Architectura. CAP. XXVIII.

Architectura autem non dubium, quin permultum com-
modi ornatusque adferat, & publicis, & privatis ædificiis;
hæc parietes & tecta, pistrinas & vehicula, pontes & naves,
phana, templa, delubra, mœnia, turres & omnis generis ma-
chinas, quibus res hominum tam publicæ, quàm privatæ tuen-
tur, ornanturque nobis largitur, disciplina alioqui pernecef-
saria & honesta, si non admodû fascinaret mortalium animos,
ut nemo ferme reperiatur, modo facultates non desint, qui
non totus cupiat etiam bene constructis semper aliquid con-
dificare. Quo insatiabili ædificandi studio desiderioque ef-
fectum est, ut hujus rei nullus statutus sit modus, neque finis
hinc abscissæ rupes, completæ valles, acti in planum montes
perfossa saxa & ad aperta maris promontoria, excavata terra
viscera, deducta flumina, juncta maribus maria, exhausti lacus
exiccata paludes, coercita æquora scrutataque maris pro-
funda, factæ novæ insulæ, rursusque alię restitutæ continen-
tæ quæ omnia & his plura, cum cum natura ipsa pugnent, sæp-
tamen non modicam universo orbi commoditatem attu-
lunt Sed comparemus his, quæ nullo prorsus alio mortalibus
sunt usui, quam quod admirandum spectandumque, &, ut
ait Plinius, ad otiosam, & stultam pecuniæ ostentationem
gentibus sumptibus constructa sunt; cujusmodi sunt Æg-
ptiorum, Græcorû, Hetruscorum, Babyloniorum, ac cæter-
ru

rum aliquot gentium superstitiosa operum miracula, labyrinthi, pyramides, obelisci, colossi, mausolei, Rapsinatidis, Sescistris & Amasis monstrosæ statuæ, atq; Sphynx illa miranda, in qua rex Amasis conditus putatur. Erat enim, ut ait Plinius, à laxo naturali elaborata & rubrico; capitis monstri ambitus per frontem centum & duos pedes collegit; longitudo centum quadraginta tres. Sed & sunt his majora, opus Memnonis atq; Semiramidis, in Bagisiano Mediæ monte, vastæ stadiorum septem & decem effigies; quæ tamen longe superasser. quicunque ille architectus fuit, sive Stefocrates, ut refert Plutarchus, sive Democrates, ut refert Vitruvius qui ex Athos monte Alexandri effigiem facturum se pollicebatur, in cujus manu civitas affideret decem millium hominum capax. Ad numeremus istis Babyloniam speluncam, cujus basis, (teste Herodoto) quaq; versus stadium adimplevit, atque turrin illam, quæ in profundo mari vitreis cancris superextructa memoratur. Accedunt etiam Gordianæ ædes, & arcus triumphales, deorum templa, & præcipue illud Dianæ Ephesiæ per annos ducentos à tota Asia fabricatum, & quod in Ægypto ad Latonæ templum constructum uno lapide sacellum, latum fronte cubitos quadraginta, id ipsumque uno etiam lapide contextum; ac Assyrii regis Nabuchodonosor statua ex auro LX. cubitorum magnitudine, quam non adorasse capitale fuit, atq; alia cubitorum quatuor ex ingenti Topasio Ægyptiæ reginæ facta. Huc spectant & nostris divis templa superbissimis fastigiis extructa, & in miram altitudinem congesta ingenti saxorum mole, erecta campanilia multis admodum sacris pecuniis & elemosynis profusis, quibus multi pauperes Christi, vera Dei gestateque periclitantia, rectius ædificari & sustentari potuissent, deberentque. Cæterum vero quantam perniciem hæc ars sæpissime adferat hominibus, ipse hostiles arces, bellorumque machinæ, cataphractæ, scorpiones, basiliscæ, cæteraque subvertendæ mortalium vitæ instrumenta, devicti horum ingenio populi testes sunt. Neque id in terra modo, quum etiam naves, castrorum ac artium instar, fabricare docuerit; quibus periculosa maria non tam navigamus, quam habitamus, & cum natura sua mille periculis nobis infesta sunt, his navigiis reddimus infestiora, in illis non secus, ac in solida terra latrocinantes, bellaque gerentes. Scripserunt de architectura primus Agatharchus Atheniensis, postea Democritus & Anaxagoras, deinde Silenus, Archimedes, Aristoteles, Theophrastus

phraſtus, Cato, Varro, Plinius; demum Vitruvius, Nigrigen-
tus; ex recentioribus autem Leo Baptiſta, frater Lucas, Al-
bertus Duterus.

De Metallaria. CAP. XXIX.

Architecturæ quoque ſubeſt ars metallica, ars revera non
modici ingenii. Primum ſiquidem ex telluris montium-
que ſuperficie, quæ quoquo loco venæ intus ſitæ ſint, quæ il-
larum extensiones, exitus, fibræ, cognoscere docet, & quo-
modo excavatis terræ viſceribus, montium moles ſubſtruen-
dæ ſunt; de quibus ſcripſit apud veteres Strato Lampſacenus
librum, quem de Machinis metallicis intitulavit Porro quem-
admodum ex erutis minerarum lapidibus ignis liquamine
pura metalla excoquantur, eaque ſi mixta ſunt, à ſe invicem
diſcernantur, aut nulli, aut pauciſſimi hætenus integre tradi-
derunt; forte quod ars hæc veluti mechanica & ſervilis, à do-
ctis quibuſque & liberis ingeniis deſpecta ſit. Verum cum ego
ante aliquot annos à Cæſarea Majeſtate aliquot mineris præ-
fectus eſſem, omnia quantum potui, indagatus, coepi de illis
ſpecialeſ librum ſcribere quem adhuc uſque in manibus ha-
beo, continuo pro majore rerum notiſſia adaugens, & corri-
gens, ſperans me, quod tum ad metallorum inventionem, tum
cognitionem, tum venarum examinationem & conflatio-
nem, montium que ſubſtructionem, & tractoriarum machi-
narum, cæterarumque artificia hætenus incognita pertineat,
nihil omiſſurum. Hac arte omnes humanæ conſtant opes,
quarum avaritiæ tanta mortales libido invaſit, ut vivi ad in-
feros uſque penetrarent, & magna naturæ ruina in ſedibus ma-
nium quærant divitias, ut canit Ovidius;

Itum eſt in viſcera terra,

Quasq; recondiderat, ſtigiis admoveat umbris,

Effodiuntur opes irritamenta malorum;

Iamq; nocens ferrum, ferroq; nocentius aurum

Prodierat, cuius diraq; cupidine tandem

Omne nefas fugere pudor, verumq; fidesq;

In quorum ſubière locum fraudesq; doliq;

Inſidiaq; & vis, & amor ſceleratus habendi;

Et, ut alius Poëta inquit;

Auro pulſa fides, auro venalia jura.

Peſſimum igitur vitæ ſcelus invenit, quicumq; primu
riſodinas cæterasque metallorum venas reperiit, & (ut ait Pli-
nius) tantò nocentiores fecerunt illi terras, ut non minus te-
merarii

merarii sint, quam qui è profundo maris petunt margaritas. Inventum autem multis quidem, sed dissonantibus historiographis, attribuitur. Præcipue vero plumbum in insulis, quæ Cassiderites dicuntur, contra Celtiberiam sitis primo inventum tradunt; æs autem in Cypro; ferrum in Creta; sed aurum & argentum apud Pangeum Thraciæ montem, demum orbem omnem infecerunt. Soli Scythæ, ut refert Solinus, usum auri & argenti damnarunt, in æternum sese à publica avaritia abdicantes. De auri superfluitate apud Romanos olim veteri interdicto cautum erat, eratque lex censoria victimaliarum aurifodinæ, qua, ut ait Plinius, in Vercelleni agro cavebatur, ne plus quinque hominum publicani haberent. Atq; utinam homines eo studio ferrentur in cælum, quo scrutantur terræ viscera, sola divitiarum vena allekti, quæ beatum hominem adeo facere non possunt, ut multos admodum, idque non ratio peniteat insumptæ operæ.

De Astronomia. CAP. XXX.

Supremo jam loco sese offert astrologia, quæ & astronomia, Stota prorsus fallax, poetarumque fabulamentis multo nugacior; cujus magistri audaces profecto homines, & prodigiorum auctores, impia curiositate, pro eorum libito supra humanam sortem, (tanquam Basilides hæretici Abraxas, fabricant orbis cælorum, siderum mensuras, motus, figuras, imagines, numeros. concentusque tanquam nuper è cælis delapsi, ac in illis aliquandiu versati, depingunt, quibus omnia stare, ac fieri atque sciri posse arbitrantur, de iis ipsis tamen admodum inter se dissidentes, contrarii & adhuc pugnantes, ut cum Plinio dicere non dubitem, hujus artis inconstantiam palam arguere, ipsam esse nullam; cum de ejus etiam principis aliter sentiunt Indi, aliter Chaldæi, aliter Ægyptii, aliter Mauri, aliter Judæi, aliter Arabes, aliter Græci, aliter Latini, aliter antiqui, aliter recentiores. Nam de numero sphaerarum tractantes Plato, Proclus, Aristoteles, Averroes, ac omnes ferme ante Alphonsum Astrologi, præter paucos, octo duntaxat sphaeras numerarunt. Hermeten tamen & aliquot Babylonios dicunt Averroes & Rabbi Isaac nonum orbem posuisse; cui opinioni adhæret Azarcheles Maurus, atque Tebith, & idem doctus Rabbi Isaac, & Alpetragus, quibus adstipulantur Albertus Teutonicus suo ævo, nescio quo facinore magnus, & omnes, qui motum accessus & recessus probaverunt Juniores autem Astrologi nunc decem orbē censent, quos ipse Albertus

D 3 etiam

etiam Ptolomæum tenuisse putat. Averroës quoque novem illum censere arbitratur, cum tamen revera non plures octo adfirmet Ptolomæus. Sed & Alphonsus sequutus aliquando judicium Rabbi Isaac cognomento Bazam, novem sphaeras tenuit; sed post quatuor annos ab editione Tabularum suarum, adhærens sententiis, Albuhaſſen Mauri, atq; Albategni, sese revocavit ad octo. Ipse etiam Rabbi, Abraam, Abenazra, & Rabbi Levi, ac Rabbi Abraam Zacutus, nullum orbem mobilem supra octavum esse autumant. Sed & de motu octavi orbis ac stellarum fixarum admodum inter se variant. Chaldaei n. atq; Aegyptii illum unica duntaxat latrone ferri adfirmant, quibus assentiunt. Alpetragus, & ex recentioribus Alexander Aquilinus; cæteri autem Astronomi ab Hipparcho ad nostra usque tempora, illum pluribus moribus circumagi dicunt. Judæi Talmudistæ illi duplicem motum assignant. Azarcheles atq; Tebith, & Joannes de monte regio motum Trepidationis, quem dicunt accessus & recessus, super parvis circulis circa capita Arietis & Libræ illi adscripserunt, sed in hoc à se invicem differentes quod Azarcheles ait, caput mobile à fixo non plus decem partibus distare posse; Tebith autem, non plus partibus quatuor cum decem & novem ferme minutiis; Joannes de Regio monte, non plus partibus octo, atque idcirco stellas fixas non semper ad eandem mundi partem vergi sed quandoque reverti unde ceperunt, arbitratur; sed Ptolomæus, Albategni, Rabbi Levi, Abenazra, Zacutus, & inter recentiores Paulus Florentinus, & Augustinus Ritius, mihi in Italia summa familiaritate devinctus, stellas juxta signorum successiones semper & continuo moveri affirmant. Recentiores autem astronomi triplicem octavae sphaerae motum attribuunt, unum proprium, quem Trepidationis diximus, qui in septem millibus annis semel compleatur; alterum, quem gyrationis dicunt, à nona sphaera, cujus circumvolutio non minus, quam quadraginta novem millibus annis finiatur; tertium à decimo orbe, quem vocant motum primi mobilis sive motum raptus, sive diurnum, qui intra diem naturalem ad principium suum quotidie revertitur. Præterea qui duplicem motum octavae sphaerae attribuunt, non omnes inter se conveniunt. nam recentiores ferme omnes, & qui trepidationis motum admittunt, eam à superiori sphaera rapi argumentantur, sed Albategni, Albuhaſſen, Alfraganus, Averroës, Rabbi Levi, Abraam Zacutus, Augustinus Ritius motum diurnum, quem alii motum raptus putant, arbitrantur non esse alicuius sphaerae proprium, sed à toto fieri co-

10. Ipse etiam Averroës ait, Ptolomæum in libro suo, quem Narrationum inscripsit, negare motum gyrationis, & Rabbi Levi ait, illum cum Averroe sensisse motum diurnum fieri à toto cœlo. Rursus nunc de mensura motus octavi orbis, & stellarum fixarum non magis conveniunt. Nam Ptolomæus arbitratur, stellas fixas moveri in centum annis uno gradu. Albategni hoc fieri contendit in sexaginta sex annis Ægyptiis: cui assentiunt Rabbi Levi, Rab, Zacutus, & Alphonius in correctione Tabularum suarum. Azarcheles Maurus ait, in septuaginta quinque annis uno gradu moveri. Hipparchus in septuaginta & octo Hebræorum plures, ut Rabbi Josue, Moyses, Maymonus, Rabbi Avenazra, & post illos Haly Benrodam, in septuaginta annis. Joannes de Monte regio in octoginta. Augustinus Ritius medium tenet inter opiniones Albategni & Hebræorum, sentiens stellas fixas unam cœli partem non citius, quam sexaginta sex, nec tardius, quam septuaginta annis moveri: sed & Rabbi Abraam Zacuti (ut narrat Ritius) testatur ex Indorum traditione, esse adhuc in cœlo duas stellas sibi diametraliter oppositas, quæ cursum suum contra signorum ordinem, non nisi in centum & quadraginta quatuor annis compleant. Ipse etiam Alpetragus arbitratur, esse adhuc in cœlis varios motus hominibus ignotos: quod si ita est, possunt & inibi esse stellæ & corpora, quibus motus illi conveniât, quæ aut cernere homines non possunt propter exuberantiam altitudinis, aut hætenus nulla adhuc artis observationeprehenderunt: cui assentit etiam Phavotinus Philosophus apud Gellium in oratione adversus genetliacos Restat igitur, nullum adhuc astronomum è cœlis descendisse, qui vel motum aplanæ verum certumq; nos docere potuerit, nec ipse etiam Martis verus motus hucusque cognitus fuit: quod etiam conqueritur Joannes de monte regio in epistola quadam ad Blanchinum, ejusdemque motus errorem etiam quidam Gulielmus de sancto Clodoaldo insignis astrologus, in suis observationibus ante ducentos & plures annos scriptum reliquit, nec posterorum quispiam hunc hætenus correxit. Quin & verum Solis ingressum in puncta æquinoctialia invenire impossibile est, quod Rabbi Levi multis rationibus probat. Sed quid dicemus de postea cõpertis, quomodo circa illa aberrarunt priores? Nam multi cum Tebith maximam solis declinationem continuo variari arbitrati sunt, cum tamen una semper mensura feratur: aliter tamen de illa opinatus est Ptolomæus, aliter compertum est per Albatem, Rabbi Levi,

Avenazram, & Alphonsum. Similiter etiam de motu solis & anni mensura, aliter illi compertū habent, quā Ptolomæus & Hipparchus tradiderunt. Similiter de motu augis Solis aliter Albatechni ac ceteri sentiunt. De cœli insuper imaginibus, ac stellarum fixarum considerationibus aliter Indi, aliter Ægyptii, aliter Chaldæi, aliter Hebræi, aliter Arabes, aliter Timothæus, aliter Arsatilis, aliter, Hipparchus, aliter Ptolomæus, aliter recentiores tradiderunt. Transeo hic de cœli principio, dextro atq; sinistro, quam desipiunt, narrare: de quibus tamen S. Thomas Aquinas & Albertus Teutonicus, superstitioni Theologi, dum aliquid seridē se dicere conarentur, nihil invenire potuerunt, quod ostenderent, nec ullus certē invenire poterit unquam. Quin & galaxias, hoc est lacteus circulus, quid sit, adhuc ab Astrologis ignoratur. Transeo etiam de eccentricis, concentricis, epicyclis, retrogradationibus, trepidationibus, accessibus, recessibus, raptibus, cæterisque motibus, & motuum circulis, sermonem prorogare, cum omnia hæc non sint nec Dei, nec naturæ opera, sed Mathematicorum monstra, & fingentium nugæ, à corrupta Philosophia & Poëtarum fabulis derivata: quibus tamen, veluti rebus veris, & à Deo creatis, aut à natura firmatis, non pudet magistros illos tantum attribuerē fidei, ut in has nugas, veluti causas, referant, quæcunque in istis fiunt inferioribus, illosque confictos motus dicunt esse principia omnium motuum inferiorum. Astronomos istos Anaximenis serva non spernendo dicto opportunè castigavit. hæc enim consueverat unā cum hērō Anaximene ambulare: qui cum quodam die sidera inspecturus, domo maturius exivisset, immemor situs loci: dum securius cœlum intuendo explorat astra, in subjectam cecidit foveam, dixitque tunc ancilla: Miror, herē, quā ratione, quæ in cœlo sunt, præscire existimas, cum, quæ sunt ante pedes, nequeas prævidere. Legitur eadem facetia Thales Milesius ab ancilla Treffa correptus. Haud absimile de illis ait Tullius, inquiring: Astrologi dum cœli scrutantur plagas, quod ante pedes est, nemo eorum spectat. Ego quoque hanc artem à parentibus puer imbibi: deinde non modicum temporis & laboris in ea amisi: tandem didici, totam hanc & omnem nullo alio fundamento inniti, nisi meris nugis & figmentis imaginationum, tædetq; & pœnitet insumptæ olim operæ, cuperemque omnem illius memoriam, usumque expoliare, abjeci que jamdudum ex animo, nec reassumerem unquam, nisi me potentum violentæ preces (qui solent nonnunquam ad indigna artificia etiam magnis,

nagnis probisque ingeniis abuti) sæpe rursus impingere com-
 pellerent, suaderetque domestica utilitas me aliquando illo-
 um frui debere stultitia, & nugæ tantopere cupientibus. nugis
 obsequi dico quidem nugis: quid enim habet Astrologia, nisi
 neras Poetarum nugæ, & fabulas, portentosaque figmenta,
 quibus cælum ipsum refertissimum commentum sunt? Neque
 vero ulli hominum generi plus inter se convenit, quam As-
 trologis cum Poetis, nisi quod de Lucifero, & Vespere inter
 se dissentiant, Poetis asserentibus, quo die Lucifer ante ori-
 entem Solem apparuerit, eodem occidentem Solem suble-
 qui, quod eodem die fieri posse Astrologi negant fere omnes:
 præter illos, qui Venerem supra Solem locant, quia Stellæ,
 quæ longe posteriores sunt, nobis in ortu citius oriri, & in oc-
 casu serius recidere videntur. Sed hanc Astrologorum de situ
 Stellarum, sive Planetarum discordiam, nisi nunc recordatus,
 præteriiissem, siquidem non tam Astrologorum, quam Philo-
 sophorum est. Nam Plato post Lunam, secundam sphaeram
 Solis locat, idem faciunt Ægyptii, inter Lunam & Mercurium
 Solem collocantes. Archimedes autem & Chaldæi Solem in
 ordine quartum collocant. Anaximander, & Metrodorus
 Chius, & Crates, Solem omnium supremum constitutum di-
 cunt, post quem Lunam infra has cæteras errantes inerran-
 tesque. Xenocrates omnes una eademque in superficie stellas
 moveri putat. Non minus de Solis & Lunæ, cæterarumque
 stellarum magnitudine & distantia discordant, nec ulla inter
 eos de cælestibus opinionum constantia, nec veritas: nec mi-
 rum id, cum cælum ipsum, quod scrutantur, omnium sit in-
 constantissimum, nugisque & fabulis repletissimum; nam ipsa
 duodecim signa, reliquæque & boreales, & australes imagi-
 nes, non nisi fabulis in cælum ascenderunt, atque tamen in
 his fabulis vivunt, imponunt, lucrantur Astrologi. Poetis in-
 terim eorundem inventoribus egregie esurientibus.

De Astrologia judiciaria. CAP. XXXI.

Restat adhuc altera Astrologiæ species, quã Divinatoriam
 vocant, seu Judiciariam, quæ agit de revolutionibus an-
 norum mundi, de nativitatibus, de quæstionibus, de electio-
 nibus, de intentionibus, & cogitationibus, de virtutibus, ad
 omniũ futurorum est, vel divinæ providentiæ arcanarum dis-
 positionum eventus prædicendos, evocandos, devitandos,
 vel repellendos. Hinc Astrologi cælorum siderumq; effectus
 à remotissimis annis, ac ante omnem rei memoriam, aut Pro-
 methei

methei tempora , à magnis , ut ajunt , & ante diluvianis conjunctionibus nundinantur. omniumq; animantium, lapidum, metallorum , herbarum , & quæcunq; in his inferiorib. creata sunt, effectus, vires ac motus, ab his ipsis cœlis sideribusque fluere, omninoque dependere ac indagari posse affirmant: homines profecto increduli, nec minus impii, vel hoc unum non agnoscentes, quod Deus jam herbas, plântas, arbores. ante cœlos & stellas condiderat. Quin gravissimi quinq; Philosophi, ut Pythagoras , Democritus , Bion. Favorinus, Panætius. Carneades, Possidonius, Timæus, Aristoteles, Plato, Plutarchus, Porphyrius, Avicenna, Averroes, Hippocrates, Galenus, Alexander Aphrodisius, præterea Cicero, Seneca, Plutarchus, & alii multi, qui ab omni arte , & sciëntia rerum causas scrutati sunt, nusquam nos in has Astrologicas causas remittunt. quæ etiam si causæ essent, tamen quia stellarum cursus, & earum vices non plane cognoscunt, quod omnibus sapientibus notissimû est de eorum effectibus certum judicium dare non possent. Nec vero desunt inter ipsos, ut Eodoxus , Archelaus , Cassandrus, Hychilax Halicarnassæus, peritissimi Mathematici & multi alii recentiores , gravissimiq; authores , qui fatentur , impossibile esse, posse quicquam certi de judiciorum sciëntia inveniri , cû propter innumeras cooperantes cum cœlo alias causas , quas simul attendere oportet , jubetq; sic èt Ptolomæus : tum , quia obstant illis occasiones quamplurimæ, ut putà consuetudines, mores, educatio, pudor, imperium, locus, genitura, sanguis, cibus, animiq; libertas & disciplina, cum influxus illi non cogât, ut ajunt, sed inclinent. Præterea , qui judiciorum regulas perscripserunt, tam diversa plurimumq; pugnantia eadem de re statuunt, ut impossibile sit Prognosticatorê ex tot, tam variis, dissonisq; opinionibus aliquid certi posse pronunciare, nisi insit illi intrinsecus quispiam futurorum , occultorumq; sensus, ac prælagii instinctus. sive potius occulta & latens dæmonis inspiratio, quo inter hæc valeat discernere, seu alio quovis modo nunc illi, nunc alteri opinioni adhærere inducatur. quo instinctu si quis careat. is in Astrologicis judiciis (ut ait Hali) veridicus esse non potest; quare iam non tam arte , quam obscura quadam rerum sorte Astrologica constat prædictio ; & sicut non arte, sed sorte ex ludorum codicillis versus exit non nunquam verum pronuncians, si etiam ex animo Astrologi non arte, sed sorte prodeût vaticinia; cui attestatur etiam Ptolomæus: Scientia, inquit, stellarum ex re & illis est, indicans futurorum occultorumq; prædictionem non tam esse ex observa-

servatione stellarum, quam ex animi affectibus. Nulla igitur est certitudo huius artis, sed convertibilis est ad omnia, secundum opinionem, quæ coniecturis, aut existimatione, aut imperceptibili dæmonum afflatu, aut superstitiosa sorte colligitur. Nihil igitur aliud est hæc ars, quam superstitiosorum hominum fallax coniectura, qui ob multi temporis usum de reb. incertis scientiam fecerūt, in qua emungendæ pecuniæ gratia decipiant impetitos, atq; ipsi simul decipiantur. Quod si ars istorum vera est, & ab illis intelligitur, unde tot & tanti errorea ebulliunt in eorū Prognosticationibus? sin minus nonne frustra, & stulte, & impie de rebus nullis, aut non intellectis, scientiam profitentur? Sed cautiores illorum de futuris non nisi obscura pronunciant, & quæ ad omnem rem, & tempus, & principem, & nationē adplicari possunt, ambigua Prognostica artificiosa versutia confingunt. Postea vero quam aliquid horum acciderit: tunc illius colligunt causas, atque post factum vetera vaticinia novis rationibus stabiliunt, ut videantur prævidisse, quemadmodum somniorum interpretes, ubi somnium viderint, nihil certi intelligunt: ubi autem post aliquid eis evenerit, tunc ad id, quod accidit, aptāt etiam somnium visum. Præterea cum impossibile sit, in tanta stellarum varietate non semper invenire quasdam bene, quasdam male positas, occasionem capiunt ex his dicendi quod volunt: & quib. volunt vitam, salutem, honores, opes, potentiam, victoriam, sanitatem, sobolem, amicos, conjugia, vel sacerdotia, magistratus, similiaq; prædicunt. Quod si quib. sint male propitii, iis mortes, suspendia, dedecora, clades, exilia, orbitates, languores, calamitatesque renunciant, non tā ex scelerata arte, quā ex sceleratis affectib., huic impiæ curiositati credulos homines pertrahentes in exitiū, populos ac Principes sæpe funestis seditionib. ac bellis inter se committentes. Quod sicū Prognosticis illorum fortuna concidat, ut inter tot ambigua, unum aut alterum verum evenerit, mirum, quam tunc cristas efferunt, quam id insolentissime prædicant. Quod si assidue mentiuntur, convincantur mendacii, id tunc excusant blasphemia, vel mendacium mendacio tegunt, inquires: Sapientem dominari astris, cum revera nec astra sapienti, nec sapiens astris sed utrisque dominetur Deus: aut ajunt, Ineptitudinem recipientis cœlestibus influxibus obstinisse, ulteriorem autem fidem requirentibus irascuntur, & inveniunt circulatores illi interim principes & magistratus, qui illis credant omnia, ac ornent publicis stipendiis, quum revera nullum genus hominum Reipu. sit pestilentius, quam

quàm istorum, qui ex astris, ex inspectis manibus, ex somniis, consimilibusque divinationum artificiis futura pollicentur, & vaticinia spargunt, homines insuper & Christo, & omnibus in illum credentibus semper offensi: de quibus Cornelius Tacitus conqueritur; Mathematici, (sic enim eos vulgo nominant) inquiens, genus hominum Principibus infidum, credentibus fallax, à civitate nostra semper prohibentur, sed expelluntur nunquam. Quin & Varrò, author gravis, omnium superstitionum vanitates ex Astrologiæ sinu profluxisse testatur. Erat enim in Alexandria vectigal, quod Astrologi persolvebant, blacenominon, à stultitia sic nuncupatum quia ex ingenuosa stultitia quæstum facerent, nec, nisi stulti & temerarii homines illos consulere soleant; quippe si ab Astris est hominum vita atque fortuna, quid timemus, quid sollicitamur? quin Deo hæc & cœlis, qui nec errare, nec malum agere possunt, relinquamus atque homines cum simus, non plus, quam oportebat, ultra vires nostras altum, sed humana duntaxat sapiamus; quin & Christiani cum simus, Christo linquamus horas, & momenta Deo Patri, qui ea posuit in sua potestate. Quod si vero vita nostra atque fortuna ab Astris non sunt, nonne in vaneum currit omnis Astrologus? Sed est hominum genus adeo timidulum, credulumque qui tanquam pueri ad lemurum fabulas plus timent, creduntque; tam ea, quæ non sunt, quam ea, quæ sunt, atque quo res est minus possibilis, hanc eo timent magis, atque quo est verisimilis minus, hanc eo firmiter credunt; qui profecto, si non essent Astrologi & divinatores, perirent fame, atque horum stulta credulitas per æteritorum oblita, præsentium negligens, in futura præceptis, sic deceptoribus illis favet, ut cum in cæteris hominibus uno mendacio tam suspecta fides reddatur dicentis, ut reliqua omnia vera obscurentur, contra in his mendaciorum magistris una fortuita veritas etiam publicis mendaciis faciat fidem. Quibus profecto, qui maxime confidunt, maxime omnium redduntur infelicitissimi, ut solent superstitiæ illæ nugæ perniciem suis adferre cultoribus, quod in Zoroastre, Pharaone, Nabuchodonosor, Cæsare, Crasso, Pompejo, Dejotaro, Nerone, Juliano apostata testatur antiquitas, ut his nugis fuere deditissimi, sic earundem confidentia periere infelicitissimi, & quibus læta cuncta promiserant Astrologi, mœsta provenerunt omnia, ut Pompejo. Crasso, & Cæsari, quibus neminem eorum, nisi jam senem, nisi domini, nisi cum gloria morituum promiserunt, attamen quisque eorum male & immature periit. Bertinax profecto & præpo-

sterum

sterum hominum genus, futura se præscire qui profiteantur, præteritorum & præsentium ignari: & cum omnibus omnino occultissima se dicturos profiteantur, quid in propria domo, quid in thalamo suo fiat, sæpissime nesciunt: cujusmodi astrologum Motus Angelicus hoc Epigrammate perpulchro taxavit:

*Astra tibi æthereo pandant sese omnia vati.
 Omnibus & qua sint fata futura, monent.
 Omnibus ast uxor quod se tua publicat, id te
 Astra, licet videant omnia, nulla monent.
 Saturnus protul est, jamq; olim cecus, ut ajunt,
 Nec prope decernens à puero lapidem;
 Luna verecundis formosa incedit ocellis,
 Nec nisi virgineam virgo videre potest.
 Iuppiter Europem, Martem Venus, & Venere'm Mari.
 Daphnem Sol, Hercen Mercurius recolis.
 Hinc factum astrologe est, tua cum capis uxor amantes,
 Sydera significant ut nihil inde tibi.*

Præterea quam inter se de his ipsis judiciorum regulis dissentiant Judæi, Chaldæi, Ægyptij, Persæ, Græci, Arabes, omnibus notum est; & quomodo omnem antiquorum astrologiam abjicit Ptolemæus, & hunc ut defendit Abenrodam, ita laceffit Albumasar, atque omnes hos lacerat Abraam Abenazara Hebræus; denique Dorotheus, Paulus Alexandrinus, Ephæstion, Maternus, Aomar, Tebit, Alchindus, Zabel, Mesaballa, & fere omnes alii aliter sentiunt & opinantur, & cum quæ dicunt, probare vera nequeunt, sola experimenti ratione sese tuentur, nec super ea quidem omnes unanimiter conveniunt; neq; minus de domorum proprietatibus, ex quibus omnium eventuum prædictionem venantur, discrepant quæ aliter assignat Ptolemæus, aliter Heliodorus, aliter Paulus, aliter Manlius, aliter Maternus, aliter Porphyrius, aliter Abenragel, aliter Ægyptii, aliter Arabes, aliter Græci & Latini, aliter veteres, aliter recentiores. Quandoquidem etiam initia finesq; domorum, quonam modo constituere oporteat, inter eos nondum liquet, cum hæc aliter fabricant antiqui, aliter Ptolemæus, aliter Campanus, aliter Joannes de Regio monte; unde fit, ut suis ipsimet observationibus sibi fidem adimant, cum locis eisdem diversi diversas adscribunt proprietates. initia atq; fines. Impium hominum genus, qui quæ solius Dei sunt, tribuunt astris, & nos liberos natos, siderum servos faciunt; & cum sciamus Deum creasse omnia bona, illi

stellas

Stellas aliquas malevolas & scelerum auctores & malorum influxuum tradunt, non absq; maxima Dei coelorumq; injuria, statuentes, in coelestibus, in illo divino senatu mala & scelera facienda decerni, & quicquid à nobis voluntatis culpa perpetratur, quod vitio materiæ in natura præter ordinem accidit, totum imputant syderibus. Jam vero & hæreses, & infidelitates perniciosissimas docere non verentur, videlicet eum domû prophetiæ, vim religionum, arcana conscientiæ, imperium in demones, virtutem miraculorum, efficaciam supplicationum, futuræ vitæ statum omnia pendere ab astris, ab illis largiri, ex illis cognosci impia temeritate fatentur. Dicunt enim, ascendente Geminorum sydere, idque Saturno Mercurioq; sub Aquario junctis, in nona cœli plaga nasci Prophetam: ideoque Christum Dominum tot claruisse virtutibus, quia eo in loco Saturnum habuerit in Geminis. Religionum etiam sectas, quibus Jovem præcipuum præficiunt patronum, per cæterarum stellarum commixtiones distribuunt, ita ut Jupiter ille cum Saturno religionem faciat Judæorum, cum Marte Chaldæorum, cum Sole Ægyptiorum, cum Venere Saracenorum, cum Mercurio Christianorum, cum Luna eam, quam futuram dicunt Antichristi: atque Moysen Judæis sabbathi diem ex astrologicis rationibus instituisse religiosum, ideoque errare Christianos, qui diem sabbathi Judæorum ritu operibus vacantes non feriantur, cum sit illa dies Saturni: Fidelitatem autem cuiusq;, cum ad homines, tum ad Deum, professamque religionem, conscientiæ etiam arcana à parte solis, ac tertia, nona, undecimaq; cœli domiciliis deprehendi posse putant, prænoscentisq; hominum cogitationibus, & ut ajunt, intentionibus multi multas admodum regulas tradunt, ipsiq; divine omnipotentis miraculosis operibus, puta universali diluvii, & datæ per Moysen legis, ac Virginis puerperio, coelestium configurationes causas præficiunt, ac Christi redemptricem humani generis mortem, Martis opus fuisse fabulantur. Quin & Christum ipsum in miraculis suis horarum electione usum, quibus illum Judæi lædere non possent, dum ascenderet Hierosolymam: ideoq; vetantibus discipulis dixisse: Nonne duodecim horæ sunt diei? Dicunt præterea, si cui Mars in nona cœli domo feliciter locatus fuerit, hunc demones ab obsessis sola præsentia expulsum: qui vero Luna atque Jove cum capite draconis in medio cœli junctis, Deo supplicaverit, omnia illum quæcunq; petierit impetraturum: porro futuram vitæ felicitatem à Jove Saturnoque largiri. Quod si quis Saturnum

turnum in Leone feliciter constitutum habuerit in Genesi, ejus animam post hanc mortalem vitam innumeris angustiis liberatam, ad cœlum & originis suæ primordia, applicatam diis, transituram. Atq; tamen istis execrandis nugis, perniciosissimisque hæresibus, Petrus Apponensis, Rogerius, Bacon, Guido Bonatus, Arnoldus de Villa nova, philosophi; Alyacensis Cardinalis & Theologus, & pleriq; alii Christiani nominis doctores, haud absq; hæreseos infamia subscribunt, & sese vera hæc expertos esse testari atq; tueri audent. Scripsit autē adversus Astrologos recentioribus annis duodecim libris Joannes Pictus Mirandula, copia tanta, ut vix ullum perierit argumentum: tanta autem efficacia, ut hæcenus nec Lucius Ballantinus acerrimus Astrologiæ propugnator, nec alius quiqua hujus artis defensor, hanc ab adductis à Pico rationib; potuerit salvare. Is ita probat validissimis argumentis, illam non hominum, sed malorum dæmonum fuisse inventum quod idem etiam Firmianus ait, per quam illi omnem Philosophiā, medicinā, leges atque religionem in humani generis exterminium nisi sunt abolere. Nam primum quidem religioni fidem adimit, miracula extenuat, providentiam tollit, dum omnia constellationum vi provenire, & à syderibus fatali necessitate pendere docet: insuper vitiis patrocinator, excusans quali cœlitus in nos descendentes bonas quasq; artes contaminat atque evertit, in primis Philosophiā, rerum causas à veris rationibus ad fabulā traducens, deinde Medicinā à naturalibus efficacibusque remediis ad vanas observationes, perversasque & corpori & animo exitiales superstitiones convertens. Porro leges, mores, & quasunque humanæ prudentiæ artes in totum pessundans, cum quo tempore, qua ratione, quibus mediis quid agendum, sola Astrologia consuleretur, solaque vitæ & morum & rei publicæ & privatæ sceptra teneret, tanquam de cœlo omnium trahens auctoritatem, vanaq; putarentur cætera omnia, quæ hanc non agnoscerent patroniam. Dignissima profecto ars, quam olim et dæmones profiterentur in fallaciam hominum, & in injuriā divinitatis. Jam vero & Manichæorū hæresis arbitrii libertatem in totum tollens & auferens, non aliunde emanavit, quā ex astrologorum de fato falsa opinione atq; doctrina. Ex eodem fonte & Basilidis hæresis emanavit, qui trecentos sexaginta quinque cœlos, per successionem & similitudinem ab invicem factos pronunciavit, & horum ostensionem esse numerum dierum anni, atque singulis eorum certā principia, &

virtu-

virtutes, & angelos assignans, atque illis nomina adfingens; esse autem omnium principem Abraxas, quod nomen juxta Græcam literaturam, continet in se tercentum sexaginta quinque, quot videlicet sunt illorum cœlorum locales positiones ab illo commentæ. Hæc ideo narrata sunt, ut cognoscatis, Astrologiam etiam hæreticorum progenitricem esse. Porro Astrologiam hanc divinatoriam, sicut splendidissimi quique explodunt Philosophi, sic Moyses, Esaias, Job, Jeremias, cæterique antiquæ legis detestantur Prophetæ, & à Catholicis Doctoribus Augustinus, illam, à Christiana religione expellendam censet. Hieronymus hanc Idololatriæ genus esse disputat. Rident eam Basilii & Cyprianus; refutant Chrysostomus, Eusebius & Lactantius; invehuntur Gregorius, Ambrosius, atque Severianus, sanctumque Toletanum Concilium eam prohibeat atque damnat; etiam in synodo Martini, & abs Gregorio juniore, & Alexandro tercio Pontificibus anathematizata, & à civilibus Imperatorum legibus punita. Apud veteres Romanos sub Tiberio Vitellio, Diocletiano, Constantino, Gratiano, Valentiniano, Theodosio Imperatoribus urbe prohibita, ejecta atque punita; ab ipso etiam Justiniano capitis supplicio percussa; quod ex Codice ejus manifestum est.

De Divinationibus in genere. CAP. XXXII.

Admonet hic locus etiam de cæteris divinationum artibus adicere, quæ non tam observatione cœlestium, quam rerum inferiorum quandam cœlestium umbram & imitationem habentium, vaticinia præbent, ut illis intellectis melius cognoscatis, hanc astrologicam arborem, de qua tales fructus descendunt, atque abs qua velut Lernæ hydra, multorum capitum fera generata est. Inter artes itaque ad divinandum quæstum properantes, physiognomia, metoposcopia, chiromantia, (de qua etiam supra diximus) aruspicia, speculatoria, & onirocritica; quæ est somniorum interpretatio, ac furentium oracula hic sedem sibi vindicarunt. Omnia autem hæc artificia nullius solidæ doctrinæ sunt, nec ullis certis rationibus constant, sed de rebus occultis, aut fortuita sorte, aut spiritus agitatione, aut apparentibus quibusdam conjecturis inquirunt, quæ ex quotidianis & longi temporis sumptæ sunt observationibus. Solent enim omnes illæ divinationum prodigiosæ artes, non nisi experientiæ titulo se defendere & se obiectionum vinculis extricare, quoties aliquid supra fidem ac præ-

ac præter rationem doceant polliceanturque de quibus omnis sic in lege præceptum est. Non inveniatur in te, qui collustret filium, ducens per ignem, & ariolos sciscitetur: aut obseret somnia atque auguria: nec sit maleficus, nec incantator, quoniam hæc abominabitur Dominus.

De Physiognomia. CAP. XXXIII.

HArum itaq; Physiognomia naturam (ut ait) ducem secuta, ex totius corporis inspectione, quæ sunt animæ & corporis affectiones, quæ hominis fortuna, probabilibus signis se æsequi posse præsumit, quatenus hunc Saturnium aut Jovistâ, illum Martium aut Solarem, alterum Venereum, Mercurialem, aut Lunarem pronunciat: & ex corporis habitudine illorum horoscopia colligit: ex affectibus paulatim (ut ajunt) ad causas videlicet astrologicas transcendens, ex quibus postea nugarur, quicquid lubet.

De Metoposcopia. CAP. XXXIV.

MEtoposcopia autē ex solius frontis inspectione omnia hominum initia, progressus & fines sagacissimo ingenio ac docta experientia se præsentire jactat, ipsa se etiam Astrologiæ alumnam faciens.

De Chiromantia. CAP. XXXV.

Chiromantia autem in vola manus pro numero planetarum septem montes effingit: atque ex lineis, quæ ibi conspiciuntur, quæ hominis complexio, qui affectus, quæ vita, quæ fortuna, sese posse cognoscere arbitratur per linearum harmonicam correspondentiam, ceu per cœlestia quædam stigmata nobis à Deo & natura illic impressa, & quæ Deus, auctore Job, posuit in manibus hominum, ut inde noscat unusquisque opera sua, quamvis reverà divinus propheta illic non de chiromantica vanitate, sed de arbitrii libertate locutus fuerit. Præterea tuentur se prædicti divinatores, quod licet non per rerum causas, tamen per signa ab eisdem, similibusve causis impressa, quæ semper sint eadem rebus eisdem, similiaque similibus de effectibus possent judicare: dicuntque: iis artibus usum quondam Pythagoram, qui adolescentum mores, naturas, ingenia, ex oris & vultus, totiusq; corporis filo ac habitu conjectabatur: quemque idoneum judicabat, hunc in disciplinam recipi jubebat. Idem consuevisse Pharaotem Indorum regem, narrat Philostratus: verum harum omnium artium errorem non alla ratione nobis impugnare necesse est,

nisi ea ipsa, quod deficiunt videlicet omni ratione. Scripserunt tamen de his permulti ex antiquis viri gravissimi, Hermes, Alchindus, Pythagoras, Pharaotes Indus, Zophyrus, Helenus, Ptolemæus, Aristoteles, Aspharabius: præterea Galenus, Avicenna, Rasis, Julianus, Maternus, Loxius Phylemon, Palæmon Constantinus, Africanus: ex Romanis denique Principibus, L. Sylla, & Cæsar dictator ejus studiosissimi fuere. Ex posterioribus vero Petrus Apponensis, Albertus Teutonicus, Michaël Scotus, Antiochus Bartholomæus, Coclitis, Michaël Zavonarola, Antonius Cermisonus, Petrus de Arca, Andreas Corvus, Tricassus Mantuanus, Joannes de Indagine, & plerique alii illustres Medici, omne, tamen ultra conjecturas, & experientiae observationes tradere queunt nihil. Non esse autem conjecturis illis, & observationibus ullam veritatis regulam, ex eo manifestum est, quia figmenta sunt voluntaria, & super quibus ipsi etiam æqualis doctrinae, & autoritatis illarum Doctores non concordant. Quare vehementer delirant, errantque omnes, qui per hæc signa, ultra corporis complexionem, & naturae dispositionem, mores quoque ipsos & fortunae, animique affectus prædicere volunt: quod in Zopyri iudicio de Socrate, satis comprobatum est. Nec vobis fidem faciat, quod Appion Grammaticus scriptum reliquit, Alexandrum quendam tam disertè imaginum similitudines pinxisse, ut ex his Metoposcopus futurae aut præteritæ mortis annos dixerit: quod quidem posse iis artibus sciri, non tam incredibile est, quam impossibile: sed solet hoc nugivendum hominum genus, instinctu malorum dæmonum sic delirare, trahentium illos ab errore in superstitionem, & ab hac paulatim in infidelitatem.

Iterum de Geomantia. CAP. XXXVI.

GGeomantia etiam (de qua & in Arithmetica locuti sumus) quæ projectis punctis, vel casu, vel vi quadam deductis, ex quibus per pares & impares numeros, figuras quasdam coelestibus attributas componit, per quas divinatur. idcirco omnes illius scriptores Astrologiae filiam testantur. Est & alia Geomantiae species, quam Almadal Arabs introducit, quæ ipsa per conjecturas quasdam à similitudinibus sumptas ex terræ crepitu, motu, scissura, tumore, vel sponte, vel ab æstu & caumate, aut tonitruis provenientibus divinatur, quæ ipsa etiam inani Astrologiæ superstitione fulcitur, horas, & lunctiones, & syderum ortus, figurasque coobservans.

De Aru-

De Aruspicia. CAP XXXVII.

Augurium vero, cujus multæ admodum sunt species, ars ipsa priscis temporibus in magna observatione fuit, ac tanta, ut nihil eorum, quæ ad publica, vel ad privata pertinerent, inauspicatè perfecerint. Hæc ars antiquissima est, ut tradit Pomponius Lætus, à Chaldæis ad Græcos, apud quos Amphiareus Tyresias, Mopsus Aphilotas, & Calchas summi augures habiti sunt, à Græcis ad Hertruscos venit, ab illis ad Latinos. Et ipse Romulus augur fuit, & magistratus instituit auguriis confirmari: & Dionysius tradit antiquam augurandi artem fuisse, etiam Aboriginum: & Ascanium, priusquam aciem contra Mezentium educeret, augurium captasse: quod ubi felix conspexit, pugnavit, atque vicit. Denique Phrygii, Pisidæ, Cilices, Arabes, Umbri, Thusci, & multi alii populi auguria secuti sunt. Lacedæmonii etiam Regibus suis augurem assessorem dederunt, & publico interesse concilio voluere & apud Romanos augurum collegium. Huic arti fidem fecerunt, qui doerunt, à cœlestibus corporibus quædam prælagiorum lumina super animantia quæque in hæc inferiora descenderet velut signa quædam in eorum motu, situ, gestu, incessu, volatu, voce, cibo, colore, opere, eventu constituta, quibus tanquàm insita quadam vi occulta, actacito quodam consensu cum cœlestibus corporibus, quorum viribus afficiuntur, sic conveniant, ut possint omnia hæc prælagire, quæcunque cœlestia corpora cogitarunt facere. Ex quo patet, hanc divinationem non nisi conjecturas sequi, partim à siderum, ut ajunt, Influentiis, partim à parabolicis quibusdam similitudinibus sumptas, quibus nihil est fallacius. Quare rident eam Panætius, & Carneades, Cicero, Chrysippus, Diogenes, Antipater, Josephus, & Philo: damnant Lex & Ecclesia. Atque hujuscemodi sunt illa Chaldæorum, Epyptiorumque mysteria, quæ quondam Hertrusci, deinde Romani, & hodie adhuc superstitiosum hominum vulgus, velut oracula adorant.

De Speculatoria. CAP. XXXVIII:

EX eodem fundamento prodit Speculatoria, quæ fulmina, & fulgura, cæterasque elemetorum impressiones, in super ostenta, portenta, prodigia interpretatur, non tamen alia via, quam conjecturæ & similitudinis. quam equidem plurimum errare manifestum est, quod hæc omnia naturalia opera sunt, non prognostica.

Accedit Onirocritia, quæ est somniorum interpretatio, quorum interpretes propriè Conjectores vocantur: quemadmodum canit Euripides:

Qui benè conjectat, is vates optimus esto.

Cui artificio etiam, & quidem magni Philosophi haud parum tribuerūt, præcipuè Democritus, Aristoteles, & ejus sectator Themistius, atque Synesius Platonicus, sic innitentes exemplis illis somniorum, quæ casualis vera fecit, ut inde nihil frustrà somnari suadere conentur. Dicunt enim, quod quemadmodum cœlestis influxus in corporali materia formas producat diversas, sic ex eisdem influxibus in potentia phantastica, quæ organica est, phantasmata imprimi cœlesti dispositione; effectui cuiusdam producendo consentanea: maximè verò in somniis, quia animus tunc à corporeis, exterisque curis relaxatus, liberius divinos illos suscipit influxus: unde multa dormientibus in somniis innotescunt, quæ latent vigiles. Hac itaque potissimum ratione ipsis somniis veritatis opinionem conciliare nituntur. De causis tamen somniorum tam intrinsecis quàm extrinsecis, non omnes in unam sententiam conveniunt: nam Platonici illas referunt in species & notiones animi concretas. Avicenna in intelligentiam ultimam moventem lunam, medio illius luminis, quo irradiatur phantasia hominum dum dormiunt. Aristoteles refert in sensum communem, sed phantasticum. Averroës in imaginativam, Democritus in idola à rebus decisa, Albertus in influxum superiorum, mediis tamen quibusdam speciebus, qua continuo defluunt à cœlo: medici in vapores & humores hæc referunt: alii in affectus & curas vigiliæ: aliqui Arabes in potentiam intellectualem: alii dicunt à potentiis animæ, & influxu cœli & simulachris simul dependere: Astrologi illa à suis constellationibus causari volunt: alii causas illorum in aëtem circumdantem penetrantemque referunt. Scripserunt præterea de somniorum interpretatione Daldianus & Arthemidorus, & circumferuntur libri sub Abraham nomine, quem Philo in libris de Gigantibus, & de civili vita asserit somniorum solutiones primum adinvenisse, & alii sub Salomonis & Danielis nominibus in hanc rem conficti, in quibus de somniis nihil nisi mera somnia traduntur. Sed ipse M. Tull. in suis divinationum libris adversus hanc vanitatem, eorumque stultitiam, qui somniis fidem habent, validissimis rationibus disputat, quæ hic enumerare omitto.

De Fu-

De Furore. CAP. XL.

SED (quod ferè præterieram) istis somniatoribus eos etiam adnumeremus, qui furentium vaticiniis divinitatis fidem præbent, eosque qui & præsentium notitiam, & præteritorum memoriam, omnemque humanum sensum perdiderunt, divinam futurorum præscientiam affecutos putant, & quæ sapientes, vigilantesq; nesciunt, videre insanos, & dormientes, ac si plus, quàm sanis, vigilantibus, intelligentibus & præmeditantibus, Deus sit propinquior: infelices profectò homines, qui his vanitatibus credunt, illisque imposturis obediunt, qui huiusmodi pascunt artifices, illorumq; ventri ingenia sua, suamque fidem submitunt. Quid namque aliud putabimus furorem, quàm alienationem humani animi, ab ipsis malis dæmonibus exagitati, aut per astra, aut per inferiora instrumenta ab immundis spiritibus deducta? quod ita expressisse videtur Lucanus, dum inducit Arvum Thuscum vatem:

Fulminis edoctum motus, venasq; calentes

Fibrarum, & motus errantis in aëre penna.

Post lustratam urbem, post mactatam victimam, post inspecta exta, tandem figulum in hæc verba protulisse sententiam:

Quod cladis genus, ô superi, qua peste paratis

Servitiam? extremi multorum tempus in unum

Convenere dies, summo si frigida cælo

Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,

Dencalioneos sudisset Aquarius imbres,

Totaq; diffuso latuisset in aquore tellus.

Si sævum radius Nemaum Phœbe Leonem

Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,

Succensuq; tuis flagrasset curribus ather,

Hi cessant ingens, Tu qui flagrante minacem

Scorpion incendiis, cauda Chelasq; peruris,

Quid tantum Gradi ve paras? nam mitis in alto

Iupiter occasu premitur, Venerisq; salubre

Sidus habet, motuq; celer Cyllenius hæret,

Et cælum Mars solus habet, cum signa meatus

Deferuere suos, mundoq; obscura feruntur,

Ensi feri nimium fulget latus Orionis,

Imminet armorum rabies, ferriq; potestas

Confundet jus omne manu, sceleriq; nefando

Nomen erit virtus, multosq; exhibi in annos.

Omnia itaque hæc divinationum artificia in ipsa Astrologia suas radices & fundamenta habent. Nam sive corpus, vultus, manus,

manus, inspecta sint, sive somnium, sive prodigium visum sit, sive auspiciū, sive furor afflaverit, cœli figuram erigendam consulunt, ex cujus indiciis, unâ cum similitudinum, signorūque conjecturis significatorum venantur opiniones: ita divinationes omnes Astrologiæ artem usumque sibi deposcunt, ut hanc veluti clavem, ad omnium arcanorum notitiam necessariam fateantur. Quare omnes hæ divinationum artes quantum absint à veritate, palàm sese offerunt ex eo, quod principiis utantur tam manifestè falsis, ac Poëtica temeritate confictis: quæ cum nec sunt, nec fuerunt, nec erunt unquam, tamen causas & signa eorum esse solent, quæ sunt rerum eventus, contra apertam veritatem in illa referentes.

De Magia in genere. CAP. XLI.

EXigit etiam hic locus, ut de Magia dicamus: nam & ipsa cum Astrologia sic conjuncta, atque cognata est, ut, qui Magiam sine Astrologia profiteatur, is nihil agat, sed tota aberret via. Suidas Magiam à Magusæis, & nomen, & originem traxisse putat. Communis opinio est, nomen esse Persicum, cui aditipulantur Prophyrius, & Apuleius, & significare eorum lingua idem, quod sacerdotem, sapientem, sive Philosophum. Magia itaque omnem Philosophiam, Physicam & Mathematicam complexa, etiam vires religionum illis adjungit: hinc & Goëtiā, & Theurgiam in se quoque continet. Qua de causa Magiam plerique bifariam dividunt, in naturalem videlicet & cæremonialem.

De Magia naturali. CAP. XLII.

Naturalem Magiam non aliud putant, quàm naturalium scientiarum summam potestatem, quam idcirco summū Philosophiæ naturalis apicem, ejusque absolutissimam consummationem vocant: & quæ sit activa portio Philosophiæ naturalis, quæ naturalium virtutum adminiculo, ex mutua earū, & opportuna applicatione opera edit, supra omnem admirationis captum. Magia Æthiopes maximè & Indi utebantur, ubi herbarum & lapidum, cæterorumque ad id spectantium facultas suppetebat. Ejus meminisse volunt Hieronymū ad Paulinum, ubi ait, Apollonium Tyanæum fuisse magum seu Philosophū, ut Pythagorici. Ejus etiam generis fuisse Magos, qui Christum natum muneribus invisentes adoraverunt, quos Evangeliorum interpretes exponunt Chaldæorum Philosophos: quales fuere Hiarchas apud Brachmanas, Tespion apud

apud Gymnosophistas, Budda apud Babylonios, Numa Pompilius apud Romanos, Zamolxides apud Thracas, Abbaris apud Hyperboreos. Hermes apud Ægyptios, Zoroastes Oro-masifilius apud Persas. Nam Indi, & Æthiopes & Chaldæi, & Persæ hac maximè præcelluere Magia; qua idcirco (ut narrat Plato in Alcibiade) imbuuntur Persarum regum filii, ut ad mundanæ Reipublicæ imaginem, suam & ipsi Rempublicam administrare, distribuereque condiscant; & Cicero in Divinationum libris ait, neminem apud Persas regnò potiri, qui prius Magiam non didicerit. Magia itaque naturalis ea est, quæ rerum omnium naturalium atque cælestium vires contemplata, earundemque sympathiam curiosa indagine scrutata, reconditas ac latentes in natura potestates ita in apertum producit; inferiora superiorum dotibus tanquam quasdam illecebras sic copulans per eorum mutuam applicationem adinvicem, ut exinde stupenda sæpè consurgant miracula, non tam arte quam natura, cui se ars ista ministram exhibet hæc operanti. Nam Magi, ut naturæ accuratissimi exploratores, conducentes ea, quæ à natura præparata sunt, applicando activa passivis, sæpissimè ante tempus à natura ordinatum effectum producunt, quæ vulgus putat miracula, cum tamen naturalia opera sint, interveniente sola temporis præventionē; ut si quis in mense Martio rosas producat, & maturas uvas, aut satas fabas, vel petroselinum intra paucas horas excrefcere faciat in perfectam plantam, & iis majora; ut nubes, pluvias tonitrua & diversorum generum animalia, & rerum transmutationes quam plurimas, cujusmodi multas fecisse se jactat Rogerius Bachon pura & naturali Magia. Scripserunt de illius operibus Zoroastes, Hermes, Euantes rex Arabum, Zacharias Babylonius, Joseph Hebræus, Bocus Aaron, Zenotenus, Kirannides, Almadal, Thetel, Alchindus, Abel, Ptolemæus, Geber, Zahel, Nazarabub, Tebith, Erith, Salomon, Astrophon, Hipparchus, Alcæon, Apollonius, Tryphon, & plerique alii, quorum aliqua opera adhuc integra, & pleraque fragmenta adhuc extant, & ad manus meas aliquando pervenerunt. Ex recentioribus verò scripserunt in naturali Magia pauci, & illi quidem pauca, ut Albertus, Arnoldus de Villa nova, Raymundus Lullus, Bachon, & Aponus, & author libri ad Alphonsum, sub Picatricis nomine editus, qui tamen unà cum naturali Magia plurimum superstitionis admiscet: quod quidem fecerunt &

alii,

E 4

De

Sunt præterea alii naturæ sagacissimi æmulatores, inquisitoresq; audacissimi, qui absq; naturalibus virtutibus ex solis mathematicis disciplinis, adscitis cœlorū influxibus, sese naturæ operum similia producere posse pollicentur, ut corpora euntia vel loquētia, quæ tamen non habeant virtutes animalis: qualis fuit columba Archytæ lignea, quæ volabat: & statua Mercurii, quæ loquebantur, & caput æneum ab Alberto Magno fabricatum, quod locutum perhibent. Excelluit in istis Boetius vir maximi ingenii, & multiplicis eruditionis: ad quem de istiusmodi scribens Cassiodorus, Tibi, inquit, ardua cognoscere, & miracula monstrare propositum est: tuæ artis ingenio metalla mugiunt. Diomedes in ære gravius buccinatur, æneus anguis insibilat, aves simulatæ sunt, & quæ vocem propriam nesciunt habere, dulcedinem cantilenæ probantur emittere, parva de illa referimus, cui cœlum imitari fas est. De istis puto artificii dictum est, quod apud Platonem legimus in undecimo de Legibus: Ars data est mortalibus, qua res posteriores quasdam generarent, non quidem veritatis & divinitatis participes, sed simulachra quædam sibi ipsis cognata deducerent: atque eousque progressi sunt Magi homines audacissimi omnia perpetrare, favente maximè antiquo illo, & valido serpente scientiarum pollicitatore, ut similes illi tãquam simiæ, Deum & naturam æmulari conarentur.

De Magia venefica. CAP. XLIV.

Est præterea naturalis Magiæ species, quam veneficam, sive pharmaciam vocant, quæ poculis, philtreis, variisque veneficiorum medicamentis perficitur: cujusmodi Democritus confecisse legitur, quo boni, felices, fortunatiq; filii gignantur: & aliud, quo avium voces ritè intelligamus, sicut de Apollonio narrant Philostratus, atque Porphyrius Vergilius etiam de quibusdam herbis Ponticis locutus dixit.

*His ego sæpè lupum fieri, & se condere sylvis
 Mœrim, sædè animas imis exire sepulchris,
 Atq; satas aliò vidi traducere menses.*

Et Plinius narrat, quendam Demarchum Parrhasium in sacrificio, quod Arcades Jovi Lycæo humana hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum se convertisse: propter quam hominum in lēpos immutationem putat Augustinus

us Pani Lycæo & Jovi Lycæo nomen esse impositum. Narrat
 em Augustinus; dum esset in Italia, quasdam foeminas ma-
 as, Circes instar, dato viatoribus veneficio in caseo, eos in
 menta vertisse, cumq; portassent, quæ placuissent, onera, rur-
 us in homines restituisse, idq; patri cuidam Præstantio tunc
 accidisse. Sed & ne quis hæc putet omnino deliramenta esse &
 impossibilia, is recorderetur, quomodo Sacræ literæ narrant, Na-
 chodonosor Regem mutatum in bovem, & septem annis
 enovixisse, tandem Dei misericordia in hominem rediisse;
 ejus corpus post mortem illius filius Euilmerodach in escam
 edit vulturibus, nequando resurgeret à mortuis, qui jam de
 estia redierat in hominem: & hujusmodi plura de magis
 haraonis narrat Exodus. Verum de iis, sive magis, sive venefi-
 is, loquitur Sapiens, dum dicit: Exhorruisti illos Deus, quia
 horribilia opera tibi faciebant per medicamina. Illud præterea
 os scire volo, non solum naturalia scrutari hos magos, verum
 etiam ea, quæ naturam comitatur, ac quodam modo exuunt,
 ut motus, numerus, figuras, sonos, voces, concentus, lumina,
 et animi affectus atque verba. Sic psylli & Marfi convocabant
 serpentes, alii aliis deprimentes fugabant: sic Orpheus Argo-
 nautarum tempestatem hymno compescuit, & Homerus nar-
 rat Ulyssi sanguinem verbis restrictum: & in lege duodecim
 Tabularum iis qui menses excantassent, pœna constituta est,
 ut non dubium sit, magos etiam solis verbis & affectibus, aliis-
 que similibus non in se ipsos modò, sed etiam in res extraneas
 à se mirum aliquem producere effectum. Quæ omnia non
 minus vim insitam in res alias profundere, illasque ad se trahere,
 vel abs se repellere, seu alio quovis modo efficere putant,
 quàm magnes ferrum, & succinum paleas trahunt, sive ada-
 mas & alium magnetem ligant, sicque per hanc rerum gra-
 dulariam ac concatenatam sibi sympathiam non solum dona
 naturalia & cælestia, sed etiam intellectualia & divina Jambli-
 chus, Proculus, atque Synesus ex magorum sententia de super-
 uscipi posse confirmant: quod Proculus in libro de sacrificio,
 & magia fatetur, scilicet per hujusmodi rerum consensum ma-
 gos etiam numina evocare solitos. Ad tantam enim quidam
 eorum devoluti sunt insaniam, ut ex diversis stellarum con-
 stellationibus, per temporum intervalla & quadam propor-
 tionum ratione ritè observatis constructam imaginem cæli-
 tum nutu vitæ intellectusq; spiritum accepturam putent, quo
 consulentibus illam, respondeat & occultæ veritatis arcana re-
 vellet. Hinc patet hanc naturalem magiam nonnunquam in

Goëtiam & Theurgiam reclinatam, sæpissimè malorum dæmonum varramentis erroribusque obretiri.

De Goëtia & Nicromantia. CAP. XLV.

CERemonialis autem magiæ partes, sunt Goëtia atque Theurgia, Goëtia immundorum spirituum commerciis inauspicata nefariæ curiositatis ritibus, illicitis carminibus & deprecamentis concinnata, omnilegum placitis est exterminata & execrata. Hujus generis sunt, quos necromanticos & maleficos hodiè nuncupamus,

*Gens invisa diis maculandi callida cæli,
Quas genuit natura, mali qui sydera mundi,
Iuraq; fixarum possunt pervertere rerum.
Nam nunc stare polos & fulmina mittere norunt,
Æthera sub terras adigunt, montesq; revellunt.*

Hi sunt ergo, qui defunctorum inclamant animas, & illi, quos veteres dicebant epodos, qui excantant pueros, & in eloquium oraçuli eliciunt, & qui dæmones paredros circumferunt, quale quiddam de Socrate legimus, & qui, ut dicitur, spiritus pascūt in vitro, per quos se prophetare mentiuntur. Et hi homines bifariam procedunt. Nam alii dæmones malos virtutè quadam maximè divinorum nominum adjuratos advocare & cogere student, quippe cum omnis creatura timet & reveretur nomen illius, qui fecit eam, non mirum, si Goëtici & quique etià infideles, Pagani, Judæi, Saraceni, & cujuscunq; prophani collegii sive sectæ homines, divini nominis invocatione dæmones astringant. Alii autem nefandissimi, detestando & omnibus ignibus plectendo scelere se dæmonibus submittentes, illis sacrificant & adorant, idololatriæ & vilissimæ dejectionis rei effecti sunt, quibus criminibus etsi priores non sunt obnoxii tamen manifestis periculis se exponunt. Nam etiam coacti dæmones invigilant, semper, quo eriantes nos decipiant. Ex horum verò Goëticorum anagyri profluxerunt omnes isti tenebrarum libri, quos improbatæ lectionis Vlpianus jurisconsultus appellat, protinusq; errumpendos esse statuit Cujusmodi primus excogitasse dicitur Zabulus, quidam illicitis artibus deditus, deinde Barnabas quidam Cyprius, & hodie adhuc confictis titulis circumferuntur libri sub nominibus Adæ, Abelis, Enoch, Abrahamæ, Salomonis, item Pauli, Honorii, Cypriani, Alberti, Thomæ, Hieronimi, & Eboracësis cujusdam, quorum nugæ stultè secuti sunt Alphonsus rex Castellæ, Robertus Anglicus, Bacon & Apponus, & plerique alii deplorati ingenii.

i homines. Præterea non homines modò, & sanctos & patri-
 chas, & angelos Dei tam execrabiliū dogmatum fecerunt
 auctores, sed & libros à Raziële & Raphaële, Adam & Tobia,
 angelis traditos ostentant: qui libri tamen acurius inspicienti-
 orum præceptorum canonem, rituum consuetudinem, ver-
 orum & characterum genus, extructionis ordinem, insulsam
 hrasin, apertè sese produnt non nisi meras nugas, ac impostu-
 as continere, ac posterioribus temporibus ab omnis antiquæ
 magiæ ignaris perditissimis perditionum artificibus esse con-
 latus, ex prophânis quibusdam observationibus nostræ reli-
 gionis cæremoniis permixtis, in fideis ignotis multis nomi-
 nibus & signaculis, ut perterreant rudes & simplices, & stupo-
 i sint insensatis, & his, qui nesciunt bonas literas. Neque ta-
 men propterea patet has artes fabulas esse, nam nisi revera es-
 sent, atque per illas multa mira ac noxia fierent, non tam arctè
 de illis statuissent divinæ ac humanæ leges, eas exterminandas
 esse de terra. Cur autem Gœtici illi solis malis utantur dæmo-
 nibus, ea ratio est, quia boni angeli difficilè comparent, quia
 Dei iussum expectant, nec nisi mundis corde & vita sanctis ho-
 minibus congregiuntur: mali autem faciles se exhibent ad in-
 vocandum, falso faventes & divinitatem mentientes, semper
 præstò, ut astu suo decipiant, ut venerentur, ut adorentur. Et
 quia mulieres secretorum avidiores sunt, ac minus cautæ, at-
 que in superstitionem proclives, faciliusque illuduntur, ideo
 illis se præbent faciliores, faciuntque ingentia prodigia: cu-
 jusmodi de Circe, de Medea, de aliis canunt Poëtæ; testantur
 Cicero Plinius, Seneca, Augustinus, & multi alii tum Philoso-
 phi, tum catholici doctores & historici, ipsæ etiam Sacræ lite-
 ræ. Nam in libro Regum legimus Phytionissam mulierem, quæ
 erat in Endor, evocasse animam Samuelis Prophetæ, licet ple-
 riq; interpretentur, non fuisse animam prophetæ, sed malignū
 spiritum, qui illius sumpserit imaginem. Tamen Hebræorum
 magistri dicunt, quod etiam Augustinus ad Simplicianum fie-
 ri potuisse non negat, quia fuerit verus spiritus Samuelis, qui
 antè completū annum à discessu ex corpore facilè evocari po-
 ruit, prout docent Gœtici. Quin etiam magi necromantici il-
 lud naturalibus quibusdam viribus ac vinculis fieri posse autu-
 mant, sicut nos in libris nostris de Occulta philosophia tracta-
 vimus; ideoq; antiqui patres, rerum spiritualium periti, nō sine
 causa ordinaverunt, ut corpora mortuorum sepelirentur in
 loco sacro, & luminibus sociarentur, aqua benedicta aspergan-
 tur, thure incenso suffumigentur, & expientur orationibus,
 quousque

quousque super terram extiterint. Nam ut ajunt magistri Hebræorum, omne corpus nostrum & carnale animal. quicquid in nobis super materia carnis malè disposita innjitur, relinquitur in cibum serpenti, ut ipsi vocant, Azazeli, qui est dominus carnis, & sanguinis, & princeps hujus mundi, & vocatur in Levitico Princeps desertorum, cui dictum est in Genesi; Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Et in Esaiâ: Pulvis panis tuus, hoc est, corpus nostrum creatum ex pulvere terræ, quamdiu non fuerit sanctificatum & transmutatum in melius, ut non amplius serpentis, sed Dei effectum, videlicet ex carnali spirituale juxta verbum Pauli dicentis; Seminatur quod animale est, & resurget quod spirituale est. Et alibi; Omnes quidem resurgent, sed non omnes immutabuntur, quia multi remansuri sunt in perpetuum cibum serpentis. Hanc itaq; turpem & horridam carnis materiam, ac serpentis cibum mortem deponimus, illam aliquando in meliorem sortem, & spirituales transmutatas reassumpturi, quod erit in resurrectione mortuorum. Et jam factum est in his, qui primitias resurrectionis degustarunt, & multi hoc ipsam virtute deifici spiritus in hac vita consecuti sunt. Enoch, & Helias, & Moyses: quorum corpora transmutata in naturam spirituales, non viderunt corruptionem, nec, sicut cetera cadavera, potestati serpentis relicta sunt. Atque hæc est illa disceptatio Diaboli cum Michaële de corpore Moyfi, cujus meminit in Epistola sua Judas. Sed de Goëtia, & Necromantia hæc satis.

De Theurgia. CAP. XLVI.

Theurgiam verò plerique putant haud illicitam, quasi hæc bonis angelis, divinoque numine regatur, cum sapissime tamen sub Dei & angelorum nominibus malis dæmonum fallacijs obstringatur. Non solum siquidem naturalibus viribus, sed etiã certis ritibus, ac cæremoniis cœlestibus, & per illas divinas virtutes nobis conciliamus, attrahimus, de quibus multis regulis antiqui magi editis voluminibus pertractant. Omnium autem cæremoniarum pars maxima in mundicia servanda consistit; primum quidem animi, deinde etiam corporis, & eorum quæ circa corpus sunt, ut in cute, in vestibus, in habitaculis, in vasis, in utensilibus, oblationibus, hostiis, sacrificiis quorum munditia ad divinorum consuetudinem & contuitum disponit, & in sacris summopere efflagitur juxta verba Esaiæ, Lavamini & mundi estote, & auferte malum cogitationum vestrarum. Immunditia verò, quia aërem frequenter &

& hominem inficit, mundissimum illum cœlestium & divinorum influxum turbat, & mundos Dei spiritus fugat, rerum nonnunquam immundi spiritus & deceptrices potestates, ut venerentur, & adorentur pro diis, etiã hanc muniam exquirunt: idẽ hĩc maxima opus est cantela, de qua latẽ in libris nostris de Occulta philosophia differuimus. Eũ de hac Theurgia, sive divinorum magia, plura disputat Porphyrius, tandem concludit, Theurgicis consecrationibus posse quidem animam hominis idoneam reddi ad susceptionem spiritum, & angelorum, ad videndos deos: rerum verò ad Deum hac arte præstari posse inficiatur omni. Ejus itaque scholæ sunt ars Almadel, ars notoria, ars paupera, ars revelationum, & esusmodi superstitionum per plura, & eo ipso sunt perniciosiora, quo apparent imperitiis diviora.

De Cabala, CAP. XLVII.

Erũ occurrit hĩc mihi verba Plinii, qui, Est & alia inquit magices factio, à Moysẽ etiã nũm & Latopæa Judæis pendens, quæ verba me de Cabala Judæorum commo- faciunt, quam in monte Sina à Deo ipso Moyse datam, per Hebræos constans opinio est, ac deinceps per successionẽ adus citra literarum monumenta, usque in Ezræ tempora posterioribus sola viva voce tradita: quemadmodum Pytharica dogmata olim ab Archippo & Lyfiade, qui in Græcia nobis scholas habuere, tradebantur, in quibus discipuli memoriter doctorum præcepta tenentes, ingenio & memoria libris utebantur: sic & Judæi quidam literas aspernati, in memoria & observatione, ac vocali traditione hanc collocant: unde Cabala ab Hebræis, quasi solo auditu unius ab alio receptio nuncupata est. Ars ut resẽtur, perverusta, non autem non nisi recentibus temporibus apud Christianos cognitum. Ejus verò duplicem tradunt scientiam, unam de sensu, quam & Cosmologiam vocant, videlicet rerum, creaturarum, naturalium & cœlestium vires explicantem, & le- gis, Bibliæque arcana philosophicis rationibus exponen- tem, quæ profecto hac ratione nihil differt à magia naturali, quæ Salomonem Regem præstitisse credimus. Legitur namque in sacris Hebræorum Historiis, illum disputare solitum à Libani usque ad Hyslopum: item de jumentis, volu- cribus, reptilibus & piscibus, quæ omnia magicas quasdam vires præ se ferre possunt: ipse quoque inter Postero- res

nisi ea ipsa, quod deficiunt videlicet omni ratione. Scripserunt tamen de his permulti ex antiquis viri gravissimi, Hermes, Alchindus, Pythagoras, Pharaotes Indus, Zophyrus, Helenus, Ptolemæus, Aristoteles, Aspharabius: præterea Galenus, Avicenna, Rasis, Julianus, Maternus, Loxius Phylemon, Palæmon Constantinus, Africanus: ex Romanis denique, Principibus, L. Sylla, & Cæsar dictator ejus studiosissimi fuere. Ex posterioribus verò Petrus Apponensis, Albertus Teutonicus, Michaël Scotus, Antiochus Bartholomæus, Coclitis, Michaël Zavonarola, Antonius Cermifonus, Petrus de Arca, Andreas Corvus, Tricassus Mantuanus, Joannes de Indagine, & plerique, alii illustres Medici omne, tamen ultra conjecturas, & experientiae observationes tradere queunt nihil. Non esse autem conjecturis illis, & observationibus ullam veritatis regulam, ex eo manifestum est, quia figmenta sunt voluntaria, & super quibus ipsi etiam aequalis doctrinae, & auctoritatis illarum Doctores non concordant. Quare vehementer delirant, errantque omnes, qui per hæc signa, ultra corporis complexionem, & naturae dispositionem, mores quoque ipsos & fortunae, animique affectus prædicere volunt: quod in Zopyri iudicio de Socrate, satis comprobatum est. Nec vobis fidem faciat, quod Appion Grammaticus scriptum reliquit, Alexandrum quendam tam disertè imaginum similitudines pinxisse, ut ex his Metoposcopus futurae aut præteritæ mortis annos dixerit: quod quidem posse iis artibus sciri, non tam incredibile est, quàm impossibile: sed solet hoc nugivendum hominum genus, instinctu malorum dæmonum sic delirare, trahentium illos ab errore in superstitionem, & ab hac paulatim in infidelitatem.

Iterum de Geomantia. CAP. XXXVI.

GGeomantia etiam (de qua & in Arithmetica locuti sumus) quæ projectis punctis, vel casu, vel vi quadam deductis, ex quibus per pares & impares numeros, figuras quasdam coelestibus attributas componit, per quas divinatur. idcirco omnes illius scriptores Astrologiae filiam testantur. Est & alia Geomantiae species, quam Almadal Arabs introducit, quæ ipsa per conjecturas quasdam à similitudinibus sumptas ex terræ crepitu, motu, scissura, tumore, vel sponte, vel ab æstu & caumate, aut tonitruis provenientibus divinatur; quæ ipsa etiam inani Astrologiæ superstitione fulcitur, horas, & lunationes, & siderum ortus, figurasque coobservans.

De Aru-

De Aruspicia. CAP XXXVII.

Ugurium vero, cuius multæ admodum sunt species, ars ipsa priscis temporibus in magna observatione fuit, ac tãtut nihil eorum, quæ ad publica, vel ad privata pertinerent, auspicate perfecterint. Hæc ars antiquissima est, ut tradit Pomponius Lætus, à Chaldæis ad Græcos, apud quos Amphieus Tyresias, Mopsus Aphilotes, & Calchas summi augures abiti sunt, à Græcis ad Hertruscos venit, ab illis ad Latinos. Et se, Romulus augur fuit, & magistratus instituit auguriis cõrmari: & Dionysius tradit antiquam augurandi artem fuisse etiam Aboriginum: & Ascanium, priusquam aciem contra Mezentium educeret, augurium captasse: quod ubi felix conspexit, pugnavit, atque vicit. Denique Phrygii, Pisidæ, Cices, Arabes, Umbri, Thufci, & multi alii populi auguria secuti sunt. Lacedæmonii etiam Regibus suis augurem assessorem dederunt, & publico interesse concilio voluere & apud Romanos augurum collegium. Huic arti fidem fecerunt, qui docuerunt, à celestibus corporibus quædam præfagiorum umina super animantia quæque in hæc inferiora descenderet, velut signa quædam in eorum motu, situ, gestu, incessu, volatu, voce, cibo, colore, opere, eventu constituta, quibus tanquã insita quadam vi occulta, actacito quodam consensu cum celestibus corporibus, quorum viribus afficiuntur, sic conveniant, ut possint omnia hæc præfagire, quæcunque celestia corpora cogitarunt facere. Ex quo patet, hanc divinationem non nisi conjecturas sequi, partim à siderum, ut ajunt, influentiis, partim à parabolicis quibusdam similitudinib. sumptas, quibus nihil est fallacius. Quare rident eam Panætius, & Carneades, Cicero, Chrysippus, Diogenes, Antipater, Josephus, & Philo: damnant Lex & Ecclesia. Atque hujuscemodi sunt illa Chaldæorum, Ægyptiorumque mysteria, quæ quondam Hertrusci, deinde Romani, & hodie adhuc superstitiosum hominum vulgus, velut oracula adorant.

De Speculatoria. CAP. XXXVIII:

EX eodem fundamento prodit Speculatoria, quæ fulmina, & fulgura, cætera s̃que elemetorum impressiones, insuper ostenta, portenta, prodigia interpretatur, non tamen alia via, quàm conjecturæ & similitudinis, quam equidem plurimum errare manifestum est, quòd hæc omnia naturalia opera sunt, non prognostica.

Accedit Onirocritia, quæ est somniorum interpretatio, quorum interpretes propriè Conjectores vocantur: quemadmodum canit Euripides:

Qui benè conjectat, is vates optimus esto.

Cui artificio etiam, & quidem magni Philosophi haud parum tribuerunt, præcipuè Democritus, Aristoteles, & ejus sectator Themistius, atque Syneſius Platonicus, sic innitentes exemplis illis somniorum, quæ casus aliquis vera fecit, ut inde nihil frustra somniari suadere conentur. Dicunt enim, quod quemadmodum cœlestis influxus in corporali materia formas producat diversas, sic ex eisdem influxibus in potentia phantastica, quæ organica est, phantasmata imprimi cœlesti dispositione; effectui cuiusdam producendo consentanea: maximè verò in somniis, quia animus tunc à corporeis, exterisque curis relaxatus, liberius divinos illos suscipit influxus: unde multa dormientibus in somniis innotescunt, quæ latent vigilantes. Hac itaque potissimum ratione ipsis somniis veritatis opinionem conciliare nituntur. De causis tamen somniorum tam intrinsecis quàm extrinsecis, non omnes in unam sententiam conveniunt: nam Platonici illas referunt in species & notiones animi concretas. Avicenna in intelligentiam ultimam moventem lunam, medio illius luminis, quo irradiatur phantasia hominum dum dormiunt. Aristoteles refert in sensum communem, sed phantasticum. Averroës in imaginativam, Democritus in idola à rebus decisa, Albertus in influxum superiorum, mediis tamen quibusdam speciebus, qua continuo defluunt à cœlo: medici in vapores & humores hæc referunt: alii in affectus & curas vigiliæ: aliqui Arabes in potentiam intellectualem: alii dicunt à potentiis animæ, & influxu cœli & simulachris simul dependere: Astrologi illa à suis constellationibus causari volunt: alii causas illorum in ætrem circumdantem penetrantemque referunt. Scripserunt præterea de somniorum interpretatione Daldianus & Arthemidorus, & circumferuntur libri sub Abraham nomine, quem Philo in libris de Gigantibus, & de civili vita asserit somniorum solutiones primum adinvenisse, & alii sub Salomonis & Danielis nominibus in hanc rem conficti, in quibus de somniis nihil nisi mera somnia traduntur. Sed ipse M. Tull. in suis divinationum libris adversus hanc vanitatem, eorumque stultitiam, qui somniis fidem habent, validissimis rationibus disputat, quæ hic enumerare omitto.

De Fu-

De Furore. CAP. XL.

ED (quod ferè præterieram) istis somniatoribus eos etiam adnumeremus, qui furentium vaticiniis divinitatis fidem præbent, eosque qui & præsentium notitiam, & præteritorum memoriam, omnemque humanum sensum perdiderunt, divinam futurorum præscientiam assecutos putant, & quæ sapientes, vigilantessq; nesciunt, videre insanos, & dormientes, ac plus, quàm sanis, vigilantibus, intelligentibus & præmeditantibus, Deus sit propinquior: infelices profectò homines, qui his vanitatibus credunt, illisque imposturis obediunt, qui huiusmodi pascunt artifices, illorumq; ventri ingenia sua, suamque fidem submittunt. Quid namque aliud putabimus furem, quàm alienationem humani animi, ab ipsis malis dæmonibus exagitati, aut per astra, aut per inferiora instrumenta ab immundis spiritibus deducta? quod ita expressisse videtur Lucanus, dum inducit Arvum Thuscum vatem:

Fulminis edoctum motus, venasq; calentes

Fibrarum, & motus errantis in aëre penna.

Post lustratam urbem, post mactatam victimam, post inspecta iuxta, tandem figulum in hæc verba protulisse sententiam:

Quod cladis genus, ô superi, qua peste paratis

Sævitiâ? extremi multorum tempus in unum

Convenère dies, summo si frigida cœlo

Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,

Deucalionæos fudit Aquarius imbres,

Totaq; diffuso latuisset in æquore tellus,

Si sævum radius Nemaum Phœbe Leonem

Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,

Succensusq; tuis flagrasset curribus æther,

Hi cessant ingens, Tu qui flagrante minacem

Scorpion incendiis, cauda Chelasq; peruris,

Quid tantum Gradiæ paras? nam mitis in alto

Iupiter occasu premitur, Venerisq; salubre

Sidus habet, motuq; celer Cyllentus haret,

Et cœlum Mars solus habet, cum signa meatus

Deferuère suos, mundoq; obscura feruntur,

Ensis feri nimium fulget latus Orionis,

Imminet armorum rabies, ferriq; potestas

Confundet jus omne manu, sceleriq; nefando

Nomen erit virtus, multosq; exhibi in annos.

Omnia itaque hæc divinationum artificia in ipsa Astrologia suas radices & fundamenta habent. Nam sive corpus, vultus,

manus, inspecta sint, sive somnium, sive prodigium visum sit, sive auspiciū, sive furor afflaverit, cœli figuram erigendam consulunt, ex cujus indiciis, unâ cum similitudinum, signorūque conjecturis significatorum venantur opiniones: ita divinationes omnes Astrologiæ artem usumque sibi deposcunt, ut hanc veluti clavem, ad omnium arcanorum notitiam necessariam fateantur. Quare omnes hæ divinationum artes quantum absint à veritate, palàm sese offerunt ex eo, quod principiis utantur tam manifestè falsis, ac Poëtica temeritate confictis: quæ cum nec sunt, nec fuerunt, nec erunt unquam, tamen causas & signa eorum esse solent, quæ sunt rerum eventus, contra apertam veritatem in illa referentes.

De Magia in genere. CAP. XLI.

EXigit etiam hic locus, ut de Magia dicamus: nam & ipsa cum Astrologia sic conjuncta, atque cognata est, ut, qui Magiam sine Astrologia profiteatur, is nihil agat, sed tota aberret via. Suidas Magiam à Magusæis, & nomen, & originem traxisse putat. Communis opinio est, nomen esse Persicum, cui aditipulantur Prophyrius, & Apuleius, & significare eorum lingua idem, quod sacerdotem, sapientem, sive Philosophum. Magia itaque omnem Philosophiam, Physicam & Mathematicam complexa, etiam vires religionum illis adjungit: hinc & Goëtiā, & Theurgiam in se quoque continet. Qua de causa Magiam plerique bifariam dividunt, in naturalem videlicet & cæremonialem.

De Magia naturali. CAP. XLII.

Naturalem Magiam non aliud putant, quàm naturalium scientiarum summam potestatem, quam idcirco summū Philosophiæ naturalis apicem, ejusque absolutissimam consummationem vocant: & quæ sit activa portio Philosophiæ naturalis, quæ naturalium virtutum adminiculo, ex mutua earū, & opportuna applicatione opera edit, supra omnem admirationis captum. Magia Æthiopes maximè & Indi utebantur, ubi herbarum & lapidum, cæterorumque ad id spectantium facultas suppetebat. Ejus meminisse volunt Hieronymū ad Paulinum, ubi ait, Apollonium Tyanæum fuisse magum seu Philosophū, ut Pythagorici. Ejus etiam generis fuisse Magos, qui Christum natum muneribus invisentes adoraverunt, quos Evangeliorum interpretes exponunt Chaldæorum Philosophos: quales fuere Hiarchas apud Brachmanas, Tespion apud

ad Gymnosophistas, Budda apud Babylonios, Numa Pom-
 pius apud Romanos, Zamolxides apud Thracas, Abbaris a-
 d Hyperboreos. Hermes apud Ægyptios, Zoroastes Oro-
 ali filius apud Persas. Nam Indi, & Æthiopes & Chaldæi, &
 arto in Alcibiade) imbuuntur Persiarum regum filii, ut ad
 undanæ Reipublicæ imaginem, suam & ipsi Rempublicam
 ministrare, distribuereque condiscant; & Cicero in Divina-
 onum libris ait, neminem apud Persas regnò potiri, qui prius
 magiam non didicerit. Magia itaque naturalis ea est, quæ re-
 um omnium naturalium atque cælestium vires contemplat-
 a, earundemque sympathiam curiosa indagine scrutata, re-
 onditas ac latentes in natura potestates ita in apertum pro-
 ducit; inferiora superiorum dotibus tanquam quasdam ille-
 ebras sic copulans per eorum mutuam applicationem adin-
 ricem, ut exinde stupenda sæpè consurgant miracula, non tam
 arte quàm natura, cui se ars ista ministrari exhibet hæc ope-
 ranti. Nam Magi, ut naturæ accuratissimi exploratores, con-
 ducentes ea, quæ à natura præparata sunt, applicando activa
 passivis, sæpissimè ante tempus à natura ordinatum effectum
 producunt, quæ vulgus putat miracula, cum tamen naturalia
 opera sint, interveniente sola temporis præventionē; ut si quis
 in mense Martio rosas producat, & maturas uvas, aut fatas fa-
 bas, vel petroselinum intra paucas horas excrefcere faciat in
 perfectam plantam, & iis majora; ut nubes, pluvias tonitrua &
 diversorum generum animalia, & rerum transmutationes
 quam plurimas, cujusmodi multas fecisse se jactat Rogerius
 Bachon pura & naturali Magia. Scripserunt de illius operibus
 Zoroastes, Hermes, Euantes rex Arabum, Zacharias Babylo-
 nius, Joseph Hebræus, Bocus, Aarón, Zenotenus, Kirannides,
 Almadal, Thetel, Alchindus, Abel, Ptolemæus, Geber, Zahel,
 Nazarabub, Tebith, Ærith, Salomon, Astrophon, Hipparchus,
 Alcmaeon, Apollonius, Tryphon, & plerique alii, quorum
 aliqua opera adhuc integra, & pleraque fragmenta adhuc ex-
 tant, & ad manus meas aliquando pervenerunt. Ex recentiori-
 bus verò scripserunt in naturali Magia pauci, & illi quidem
 pauca, ut Albertus, Arnoldus de Villa nova, Raymundus Lul-
 lus, Bachon, & Aponus, & author libri ad Alphonsum, sub Pi-
 catricis nomine editus, qui tamen unà cum naturali Ma-
 gia plurimum superstitionis admiscet: quod
 quidem fecerunt &
 alii.

De Magia Mathematica. CAP. XLIII.

Sunt præterea alii naturæ sagacissimi æmulatores, inquisitores q; audacissimi, qui absq; naturalibus virtutibus ex folis mathematicis disciplinis, adscitis cœlorû influxibus, sese naturæ operum similia producere posse pollicentur, ut corpora euntia vel loquētia, quæ tamen non habeant virtutes animalis: qualis fuit columba Archytæ lignea, quæ volabat: & statux Mercurii, quæ loquebantur, & caput æneum ab Alberto Magno fabricatum, quod locutum perhibent. Excelluit in istis Boetius vir maximi ingenii, & multiplicis eruditionis: ad quem de istiusmodi scribens Cassiodorus, Tibi, inquit, ardua cognoscere, & miracula monstrare propositum est: tuæ artis ingenio metalla mugiunt. Diomedes in ære gravius buccinatur, æneus anguis insibilat, aves simulatæ sunt, & quæ vocem propriam nesciunt habere, dulcedinem cantilenæ probantur emittere, parva de illa referimus, cui cœlum imitari fas est. De istis puto artificiis dictum est, quod apud Platonem legimus in undecimo de Legibus: Ars data est mortalibus, qua res posteriores quasdam generarent, non quidem veritatis & divinitatis participes, sed simulachra quædam sibi ipsis cognata deducerent: atque eousque progressi sunt Magi homines audacissimi omnia perpetrare, favente maximè antiquo illo, & valido serpente scientiarum pollicitatore, ut similes illi tāquam simiæ, Deum & naturam æmulari conarentur.

De Magia venefica. CAP. XLIV.

Est præterea naturalis Magiæ species, quam veneficam, sive pharmaciam vocant, quæ poculis, philtreis, variisque veneficiorum medicamentis perficitur: cujusmodi Democritus confecisse legitur, quo boni, felices, fortunatique filii gignantur: & aliud, quo avium voces ritè intelligamus, sicut de Apollonio narrant Philostratus, atque Porphyrius Vergilius etiam de quibusdam herbis Ponticis locutus dixit.

*Hic ego sæpè lupum fieri, & se condere sylvis
 Mœrim, sæpè animas imis exire sepulchris,
 Atq; satas aliò vidi traducere menses.*

Et Plinius narrat, quendam Demarchum Parrhasium in sacrificio, quod Arcades Jovi Lycæo humana hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum se convertisse: propter quam hominum in lupos immutationem putat Augustinus

us Pani Lycæo & Jovi Lycæo nomen esse impositum. Narrat
 em Augustinus, dum esset in Italia, quasdam foeminas ma-
 us, Circes instar, dato viatoribus veneficio in caseo, eos in
 menta vertisse, cumq; portassent, quæ placuissent, onera, rur-
 s in homines restituisse, idq; patri cuidam Præstantio tunc
 cidisse. Sed & ne quis hæc putet omnino deliramenta esse &
 impossibilia, is recorderetur, quomodo Sacræ literæ narrant, Na-
 chodonosor Regem mutatum in bovem, & septem annis
 enovixisse, tandem Dei misericordia in hominem rediisse;
 ejus corpus post mortem illius filius Euilmerodach in escam
 edit vulturibus, nequando resurgeret à mortuis, qui jam de
 estia redierat in hominem: & hujusmodi plura de magis
 haraonis narrat Exodus. Verum de iis, sive magis, sive venefi-
 cis, loquitur Sapiens, dum dicit: Exhorruisti illos Deus, quia
 horribilia opera tibi faciebant per medicamina. Illud præterea
 nos scire volo, non solum naturalia scrutari hos magos, verum
 etiam ea, quæ naturam comitatur, ac quodam modo exuunt,
 et motus, numerus, figuras, sonos, voces, concentus, lumina,
 et animi affectus atque verba. Sic psylli & Marfi convocant
 serpentes, alii aliis deprimentes fugabant: sic Orpheus Argo-
 nautarum tempestatem hymno compescuit, & Homerus nar-
 rat Ulyssi sanguinem verbis restrictum: & in lege duodecim
 Tabularum iis qui menses excantassent, poena constituta est,
 ut non dubium sit, magos etiam solis verbis & affectibus, aliis-
 que similibus non in se ipsos modo, sed etiam in res extraneas
 æpè mirum aliquem producere effectum. Quæ omnia non
 minus vim insitam in res alias profundere, illasque ad se trahere,
 vel abs se repellere, seu alio quovis modo efficere putant,
 quàm magnes ferrum, & succinum paleas trahunt, sive ada-
 mas & alium magnetem ligant, sicque per hanc rerum gra-
 marum ac concatenatam sibi sympathiam non solum dona
 naturalia & cælestia, sed etiam intellectualia & divina Jambli-
 chus, Proculus, atque Synesus ex magorum sententia de super-
 uscipi posse confirmant: quod Proculus in libro de sacrificio,
 & magia fatetur, scilicet per hujusmodi rerum consensum ma-
 gos etiam numina evocare solitos. Ad tantam enim quidam
 horum devoluti sunt insaniam, ut ex diversis stellarum con-
 stellationibus, per temporum intervalla & quadam propor-
 tionum ratione ritè observatis constructam imaginem cæli-
 um nutu vitæ intellectusq; spiritum accepturam putent, quo
 consulentibus illam, respondeat & occultæ veritatis arcana re-
 vellet. Hinc patet hanc naturalem magiam nonnunquam in
 E s Goëtiæ

Goëtiam & Theurgiam reclinatam, sæpissimè malorum dæmonum vatramenti erroribusque obretiri.

De Goëtia & Nicromantia. C A P. XLV.

CÆremonialis autem magiæ partes, sunt Goëtia atque Theurgia, Goëtia immundorum spirituum commerciis inauspicata nefariæ curiositatis ritibus, illicitis carminibus & deprecamenti concinnata, omnilegum placitis est exterminata & execrata. Hujus generis sunt, quos necromanticos & maleficos hodiè nuncupamus,

*Gens in visa diis maculandi callida cæli,
Quas genuit natura, mali qui sydera mundi,
Iuraq; fixarum possunt pervertere rerum.
Nam nunc stare polos & fulmina mittere norunt,
Æthera sub terras adigunt, montesq; revellunt.*

Hi sunt ergo, qui defunctorum inclamant animas, & illi, quos veteres dicebant epodos, qui excantant pueros, & in eloquium oraculi eliciunt, & qui dæmones pædros circumferunt, quale quiddam de Socrate legimus, & qui, ut dicitur, spiritus pascunt in vitro, per quos se prophetare mentiuntur. Et hi homines bifariam procedunt. Nam alii dæmones malos virtute quadam maximè divinorum nominum adjuratos advocare & cogere student, quippe cum omnis creatura timet & reveretur nomen illius, qui fecit eam, non mirum, si Goëtici & quique etià infideles, Pagani, Judæi, Saraceni, & cujuscunq; prophani collegii sive sectæ homines, divini nominis invocatione dæmones astringant. Alii autem nefandissimi, detestando & omnibus ignibus plectendo scelere se dæmonibus submittent, illis sacrificant & adorant, idololatriæ & vilissimæ dejectionis rei effecti sunt, quibus criminibus etsi priores non sunt obnoxii tamen manifestis periculis se exponunt. Nam etiam coacti dæmones invigilant, semper, quo ertantes nos decipiant. Ex horum verò Goëticorum anagyri profluxerunt omnes isti tenebrarum libri, quos improbatæ lectionis Vlpianus jurisconsultus appellat, protinusq; errumpendos esse statuit Cujusmodi primus excogitasse dicitur Zabulus, quidam illicitis artibus deditus, deinde Barnabas quidam Cyprius, & hodie adhuc confictis titulis circumferuntur libri sub nominibus Adæ, Abelis, Enoch, Abrahamæ, Salomonis, item Pauli, Honorii, Cypriani, Alberti, Thomæ, Hieronimi, & Eboracensis cujusdam, quorum nugæ stultè securi sunt Alphonsus rex Castellæ, Robertus Anglicus, Bacon & Apponus, & plerique alii deplorati ingenii.

i homines. Præterea non homines modò, & sanctos & patriarchas, & angelos Dei tam execrabilium dogmatum fecerunt auctores, sed & libros à Raziele & Raphaële, Adam & Tobia angelis traditos ostentant: qui libri tamen acurius inspicientium præceptorum canonem, rituum consuetudinem, verorum & characterum genus, extructionis ordinem, insulsam hrasin, apertè sese produnt non nisi meras nugas, ac imposturas continere, ac posterioribus temporibus ab omni antiquæ magiæ ignaris perditissimis perditionum artificibus esse contritos, ex prophanis quibusdam observationibus nostræ religionis cæremoniis permixtis, insitisque ignotis multis nominibus & signaculis, ut perterreant rudes & simplices, & stupidi sint insensatis, & his, qui nesciunt bonas literas. Neque tamen propterea patet has artes fabulas esse, nam nisi revera essent, atque per illas multa mira ac noxia fierent, non tam arcte de illis statuissent divinæ ac humanæ leges, eas exterminandas esse de terra. Cur autem Gœtici illi solis malis utantur demonibus, ea ratio est, quia boni angeli difficilè comparent, quia Dei iussum expectant, nec nisi mundis corde & vita sanctis hominibus congregiuntur: mali autem faciles se exhibent ad invocandum, falso faventes & divinitatem mentientes, semper præstò, ut astu suo decipiant, ut venerentur, ut adorentur. Et quia mulieres secretorum avidiores sunt, ac minus cautæ, atque in superstitionem proclives, faciliusque illuduntur, ideo illis se præbent faciliores, faciuntque ingentia prodigia: cuiusmodi de Circe, de Medea, de aliis canunt Poëtæ; testantur Cicero Plinius, Seneca, Augustinus, & multi alii tum Philosophi, tum catholici doctores & historici, ipsæ etiam Sacræ literæ. Nam in libro Legum legimus Phryonissam mulierem, quæ erat in Endor, evocasse animam Samuelis Prophetæ, licet plerique interpretentur, non fuisse animam prophetæ, sed maligni spiritum, qui illius sumperit imaginem. Tamen Hebræorum magistri dicunt, quod etiam Augustinus ad Simplicianum fieri potuisse non negat, quia fuerit verus spiritus Samuelis, qui antè completum annum à discessu ex corpore faciliè evocari potuit, prout docent Gœtici. Quin etiam magi necromantici illud naturalibus quibusdam viribus ac vinculis fieri posse autumant, sicut nos in libris nostris de Occulta philosophia tractavimus; ideoque antiqui patres, rerum spiritualium periti, non sine causa ordinaverunt, ut corpora mortuorum sepelirentur in loco sacro, & luminibus sociarentur, aqua benedicta aspergantur, thure incenso suffumigentur, & expientur orationibus; quousque

quousque super terram extiterint. Nam ut ajunt magistri Hebræorum, omne corpus nostrum & carnale animal. quicquid in nobis super materia carnis malè disposita innititur, relinquitur in cibum serpenti, ut ipsi vocant, Azazeli, qui est dominus carnis, & sanguinis, & princeps hujus mundi, & vocatur in Levitico Princeps desertorum, cui dictum est in Genesi; Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Et in Esaia: Pulvis panis tuus, hoc est, corpus nostrum creatum ex pulvere terræ, quàm diu non fuerit sanctificatum & transmutatum in melius, ut non amplius serpentis, sed Dei effectum, videlicet ex carnali spirituale juxta verbum Pauli dicentis; Seminatur quod animale est, & resurget quod spirituale est. Et alibi; Omnes quidem resurgent, sed non omnes immutabuntur, quia multi remansuri sunt in perpetuum cibum serpentis. Hanc itaq; turpem & horridam carnis materiam, ac serpentis cibum mortem deponimus, illam aliquando in meliorem sortem, & spirituales transmutatas reassumpturi, quod erit in resurrectione mortuorum. Et jam factum est in his, qui primitias resurrectionis degustarunt, & multi hoc ipsum virtute deifici spiritus in hac vita consecuti sunt. Enoch, & Helias, & Moyses: quorum corpora transmutata in naturam spiritualem, non viderunt corruptionem, nec, sicut cetera cadavera, potestati serpentis relicta sunt. Atque hæc est illa disceptatio Diaboli cum Michaële de corpore Moyfi, cujus meminit in Epistola sua Judas. Sed de Goëtia, & Necromantia hæc satis.

De Theurgia. CAP. XLVI.

Theurgiam verò plerique putant haud illicitam, quasi hæc bonis angelis, divinoq; numine regatur, num sæpissime tamen sub Dei & angelorum nominibus malis dæmonum fallaciis obstringatur. Non solum siquidem naturalibus viribus, sed etiã certis ritibus, ac cæremoniis cœlestibus, & per illas divinas virtutes nobis conciliamus, attrahimus, de quibus multis regulis antiqui magi editis voluminibus pertractant. Omnium autem cæremoniarum pars maxima in mundicia servanda consistit; primum quidem animi, deinde etiam corporis, & eorum quæ circa corpus sunt, ut in cute, in vestibus, in habitaculis, in vasis, in utensilibus, oblationibus, hostiis, sacrificiis quorum munditia ad divinorum consuetudinem & contuitum disponit, & in sacris summopere efflagitur juxta verba Esaia, Lavamini & mundi estote, & auferte malum cogitationum vestrarum. Immunditia verò, quia aërem frequenter &

hominem inficit, mundissimum illum cœlestium & di-
rum influxum turbat, & mundos Dei spiritus fugat,
um nonnunquam immundi spiritus & deceptrices pote-
s, ut venerentur, & adorentur pro diis, etiã hanc mun-
m exquirunt: idẽ hĩc maxima opus est cantela, de qui-
atẽ in libris nostris de Occulta philosophia differuimus.
m de hac Theurgia, siue divinorum magia, plura dispu-
Porphyrius, tandem concludit, Theurgicis consecratio-
s posse quidem animam hominis idoneam reddi ad fu-
ionem spiritum, & angelorum, ad videndos deos: re-
n verò ad Deum hac arte præstari posse inficiatur omni-
jus itaque scholæ sunt ars Almadel, ars nototia, ars pau-
ars revelationum, & esusmodi superstitionum per plura,
eo ipso sunt perniciosiora, quo apparent imperitis divi-
a.

De Cabala, CAP. XLVII.

Erũm occurrunt hic mihi verba Plinii, qui, Est & alia in-
quit magices factio, à Moyse etiam nũm & Latopæa Ju-
pendens, quæ verba me de Cabala Judæorum commo-
iunt, quam in monte Sina à Deo ipso Moyfi datam, pe-
Hebræos constans opinio est, ac deinceps per successionẽ
us citra literarum monumenta, usque in Ezræ tempora
erioribus sola viva voce tradita: quemadmodum Pytha-
ca dogmata olim ab Archippo & Lyfiade, qui in Græcia
bis scholas habuere, tradebantur, in quibus discipuli me-
iter doctorum præcepta tenentes, ingenio & memoria
libris utebantur: sic & Judæi quidam literas aspernati, in
oria & observatione, ac vocali traditione hanc collocã-
: unde Cabala ab Hebræis, quasi solo auditu unius ab al-
receptio nuncupata est. Ars ut refertur, per vetusta, no-
autem non nisi recentibus temporibus apud Christianos
itum. Ejus verò duplicem tradunt scientiam, unam de
th, quam & Cosmologiam vocant, videlicet rerum, cre-
trum, naturalium & cœlestium vires explicantem, & le-
Bibliæque arcana philosophicis rationibus exponen-
, quæ profecto hac ratione nihil differt à magia naturali,
ia Salomonem Regem præstitisse credimus. Legitur nam-
in sacris Hebræorum Historiis, illum disputare solitum à
ro Libani usque ad Hyssopum: item de jumentis, volu-
is, reptilibus & piscibus, quæ omnia magicas quasdam
re vires præ se ferre possunt: ipse quoque inter Postero-
res

res Moyses Ægyptius in expositionibus suis super Pentateuchum, & plures Thalmudistæ hanc insecuti sunt. Alteram vero ejus scientiam vocant de Marçana, quæ est de sublimioribus divinarum, angelicarumque virtutum ac sacrorum nominum, & signaculorum contemplationibus quædã quasi symbolica Theologia, in qua literæ, numeri, figuræ, res & nomina, & elementorum apices, ac lineæ, puncta & accentus nomina sunt profundissimarum rerum & magnorum arcanorum significativa. Hanc rursus bifariam secant, in Arithmantiam videlicet quæ notaria convocatur, de angelicis virtutibus, nominibus signaculisq; etiam dæmonum ac animarum conditionibus tractans: atque in Theomantiam, quæ divinæ majestatis mysteria, emanationes, sacraque nomina & pentacula scrutatur: quã qui norit, hunc ajunt admirandis pollere virtutibus, ita quòd dum velit, futura omnia præsciat, toti naturæ imperet, in dæmones, & angelos jus habeat, & miracula faciat. Hac putat Moysen tot signa edidisse, virgam in columbrum, aquas in sanguinem vertisse: ranas, muscas, pediculos, locustas, bruchos, ignem cum grandine, vesicas, & tabes Ægyptiis immisisse, primogenitum omne ab homine usque ad pecus interemisse, suosq; deducentem mare aperuisse, fontem de petra, coturnices de coelo produxisse, aquas amaras dolcorasse, fulgura & nubes per diem, columnam ignis per noctem suis præmisisse, vocem Dei viventis ad populum ex cælis devocasse, arrogantes igne, murmurantes lepra percussisse, male merentes subita strage, alios tertæ hiatu absorptos affecisse, populum cælesti cibo pavisse, serpentes placasse, venenatos curasse, numerosam turbam ab infirmitate, vestes eorum a corrosione conservasse, & hostium victricem reddidisse: hac denique miraculorum arte & Josua stare solem præcepisse: Eliam ignem in adversarios ex coelo devocasse, puerum mortuum vitam restituisse: Daniele leonum ora perfrinxisse, tres pueros in camino æstuantis incendii carmina succinuisse: porro hac arte astruunt perfidi Judæi etiam Christum tam admiranda sæpè fecisse: Salomonem quoque hanc perculluisse, atque ex ea artem contra dæmones, eorundemque vincula, & conjurationum modos, ac contra morbos excantamenta tradidisse, ut author est Josephus. Verum ego Deum Moysi, cæterisque Prophetis multa, quæ continerentur sub cortice verborum Legis, prophano vulgo non communicanda mysteria retexuisse, ut non dubito, sic hanc, quam jactant Hebræi: cabalarem, quam ego multo labore aliquando scrutatus sum, non

nisi

nisi meram superstitionis rapsodiam, ac theurgicam quandam magiam agnosco. Quod si (quod Judæi jactant) à Deo profecta, ad vitæ perfectionem, ad hominum salutem, ad Deicultum, ad intelligentiæ veritatem conduceret, profectò spiritus ille Veritatis, qui repudiata Synagoga, venit ad nos docere omnem veritatem, hanc usque in hæc postrema tempora suam non celasset Ecclesiam, quæ profectò omnia novit, quæ sunt Dei, cujus benedictio, baptismus, cæteraque salutis Sacramenta revelata, & perfecta sunt omnilingua: uniuscujusque enim linguæ par est & eadem virtus, modò par sit & eadem pietas: nec est aliud nomen in cœlis, nec in terra, in quo oporteat nos salvos fieri, & in quo operemur virtutem: præter unum nomen **J E S U** in quo recapitulantur & cōtinentur omnia. Hinc Judæi in divinis nominibus peritissimi, parum aut nihil post Christum operari possunt, sicut prisca illorum Patres. Quod autem experimur, & videmus, hujus artis, ut vocant, revolutionibus sæpè miras magnorum mysteriorum à sacris literis extorqueri sententias, totū hoc nihil aliud est, quam lusus quidam allegoriarū, quas otiosi homines in singulis literis, & punctis, & numeris occupati, quod hæc lingua, & scribendi ritus facile patiuntur, pro eorū arbitrio fingunt atq; refingunt: quæ etsi non nunquam magna sonent mysteria nihil ramen probare, nec evincere queūt: quin juxta verba Gregorii, eadem facilitate contemnere liceat, qua afferuntur. Cōfixit simili artificio pleraq; Rabanus monachus, sed latinis characteribus & versibus, insertis variis imaginibus, qui quaq; versus lecti, per quælibet superficiem, ac imaginum lineamenta sacrum aliquod enuntiāt mysterium, depictæ illic historiæ repræsentativū, quæ etiā ex prophanis literis extorqueri posse nemo ignorat, qui Valeriæ Probæ ex Virgilii carminibus cōpositos de Christo centones legerit: quæ omnia & ejusmodi sunt speculationes ociosorum hominum. Quod autem ad miraculorum operationem attinet, neminem vestrum puto tam stolidæ cervicis, qui de iis credat aliquam haberi artem, vel scientiam. Est itaq; nihil aliud hæc Judæorum cabala, quàm perniciosissima quædam superstitio, quæ verba, & nomina, & literas sparsim in Scriptura positas, pro arbitrio suo, colligunt, dividunt, transferunt: & alterum ex altero facientes solvunt membra, veritatis sermones, inductiones, & parabolas hinc inde ex propriis fictionibus construunt: aptare illis volunt eloquia Dei, infamantes Scripturas & dicentes sua figmenta ex illis constare, calumniantur legem Dei perimpendenter

denter extortas supputationes dictionum, syllabarum, literarum, numerorum, tentant violentas & blasphemias perfidiae suae inferre probationes. Præterea iis nugis inflati, ineffabilia Dei mysteria, & quæ sunt supra Scripturam arcana, sese invenire & scire jactant, per quæ etiam prophetare, & virtutes & miracula sese perficere, sine rubore, magnaue audacia mentiri non erubescunt. Sed accidit illis, quod cani Æsopico, qui pane relicto, & in umbram ejus inhians, perdidit escam: sic perfidum hoc, & duræ cervicis hominum genus, semper umbris scripturæ occupatum, & circa illas vanitates sua artificiosa, sed superstitiosa cabala impetum faciens, amittit panem vitæ æternæ, & inanibus nominibus depastum perdit verbum veritatis. Ex hoc cabalisticæ superstitionis Judaico fermento prodierunt (puto) Ophitæ, Gnostici, & Valentiniani hæretici, qui ipsi quoque cum discipulis suis Græcam quandam Cabalam commenti sunt, omnia Christianæ fidei mysteria pervertentes, & hæretica pravitate ad Græcas literas, & numeros protrahentes, ex illis construunt corpus, quod vocant veritatis, docentes, absque illis literarum, & numerorum mysteriis non posse in Evangelicis literis inveniri veritatem: quia variæ sunt, & alicubi sibi repugnantes, plenæque parabolis scriptæ, ut videntes non videant, & audientes non audiant, & intelligentes non intelligant, sed cæcis & errantibus juxta suæ cæcitatæ & erroris capacitatem propositas: latentem vero sub illis synceram veritatem solis perfectis non perscripta, sed per vivæ vocis successivam pronunciationem esse creditam, atque hanc esse illam alphabetariam, & Arithmanticam Theologiam, quam Christus secretò manifestavit Apostolis, & quam Paulus se loqui dicit non nisi inter perfectos. Cum enim hæc altissima sint mysteria, idèc nec scripta esse, nec scribi, sed in silentio servari apud sapientes, in abscondito secum illa custodientes. Sapiens autem apud eos nemo, nisi qui maxima hæreseos monstra fabricare novit.

De Præstigiis. CAP. XLVIII.

Sed redeamus ad magiam, cujus particula etiam est Præstigiorum artificium, hoc est illusionum, quæ secundum apparentiam tantum fiunt, quibus magi phantasmata edunt, multaque miracula circulatoriis fraudibus ludunt, & somnia immittunt: quod non tam Goëticis incantamentis & imprecationibus, dæmonumque fallaciis, quam etiam certis fumigiorum vaporibus, luminibus, phyltris, collyriis, alligationibus,

& suspensionibus, præterea annulis, imaginibus, speculis
 libulq; magicæ artis pharmacis & instrumentis, naturali
 estque virtute perpetratur. Multa & manuum prompta
 cilitate & industria fiunt: cujusmodi ab histrionibus & jo-
 storibus quotidie fieri videmus, quos idcirco chirofophos,
 est manu sapientes, appellamus. Extant de hoc artificio
 i præstigiōrum Hermetis & quōrundam aliorum: legimus
 q; Paseten quendam præstigiatores refertissimum con-
 um hospitibus monstrare solitum, idque, cum libuit, rursus
 evanuisse, discumbentibus omnibus fame ac siti elusis.
 nam Pompilium etiam istiusmodi præstigiis usum legi-
 mus. Sed & doctissimum Pythagoram id ridiculum aliquan-
 ctitasse, ut quæ collibuisse, sanguine præscriberet in spe-
 culo, quo ad pleni luminis lunæ orbem obverso stanti, à ter-
 res exaratas in disco lunæ monstrasse. Huc spectat et,
 quicquid de hominum transmutationibus legitur decanta-
 tum à poetis, traditum ab historicis, & à nonnullis Christia-
 Theologis, in super à sacris literis adsertum. Sic apparent
 mines asini, vel equi, vel alia animalia oculis fascinati, aut
 turbato medio, idque arte naturali. Nonnunquam etiam
 c fiunt à bonis & malis spiritibus, seu ad bonorum preces
 ipso Deo, sicut in sacris literis legimus de Helisæo prophe-
 obfesso ab exercitu regis Syriæ, vallantis Dothain: verum
 nis & apertis à Deo oculis ista non possunt illudere. Sic mu-
 r illa, quæ à vulgo jumentum judicabatur, Hilarioni non
 mentum, sed, quod erat, mulier videbatur. Ea igitur, quæ
 de modo secundum apparentiam fiunt præstigia, dicuntur:
 æ autem fiunt permutantium aut transferentium, ut de
 buchodonofo, aut messibus ad alios agros traductis, de
 s diximus superius. Verum de hac præstigiōrum arte sic ait
 mblichus: Quæ præstigiati seu fascinati imaginantur, præ-
 r imaginativa nullam habent actionis essentiæ veritatem.
 usmodi namq; artificii finis est, non facere simpliciter, sed
 q; ad apparentiam imaginamenta porrigere, quorum mox
 nullum compareat vestigium. Jam itaq; ex his, quæ dicta sunt,
 atet, non aliud esse magiam, quam complexum idololatriæ,
 strologiæ, superstitionis & que medicinæ. Jamq; etiam à magis
 magna hæreticorum caterva in Ecclesia orta est, qui, sic ut Ja-
 nnes & Jambres resisterunt Moyfi, sic illi resisterunt Aposto-
 icæ veritati. Horum princeps fuit Simon Samaritanus, qui
 Romæ sub Claudio Cæsare propter hanc artem statua dona-
 us est, cum hac inscriptione: Simoni sancto Deo. Ejus bla-
 phemias

spemias copiose narrant Clemens Eusebius, & Irenæus, Ex hoc Simone, tanquam ex hæresium omnium seminario, per multas successiones monstroſi Ophitæ, turpes Gnostici, impii Valentiniani, Cerdoniani, Marcionistæ, Montaniani, & multialii hæretici prodierunt propter quæstum & inanem gloriâ, mentientis adversus Deum, utilitatem nullam, neq; beneficia hominibus præstantes, sed decipientes, & in perniciem & in errorem mittentes: & qui credunt illis, confundentur in iudicio Dei. Verum de magicis scripsi ego juvenis adhuc libros tres, amplo satis volumine, quos de Occulta Philosophia nuncupavi: in quibus quidquid tunc per curiosam adolescentiam erratum est, nunc cautior hac palinodia recantatum volo: per multum enim temporis & rerum in his vanitatibus olim contrivi. Tandem hoc profeci, quod sciam, quem iis rationibus oporteat alios ab hac perniciæ dehortari. Quicumque enim non in veritate, nec in virtute Dei, sed in elusione dæmonum, secundum operationem malorum spiritum, divinare & prophetare præsumunt, & per vanitates magicas, exorcismos, incantationes, amatoria, agogima, & cætera opera dæmoniaca, & idololatriæ fraudes exercentes, præstigia & phantasmata ostentantes, mox cessantia miracula sese operari jactant, omnes hi cum Jamne & Mambre, & Simone mago æternis ignibus cruciandi destinabuntur.

De Philosophia naturali. CAP XLIX.

CÆterum nunc ad ulteriora procedamus, ipsiusque philosophicæ placita, & quæ naturam ipsam scrutantur, rerumque principia & fines vaftris syllogismis inquirunt, scientias investigemus. Quæ profecto quam habeant certitudinem aliam à doctorum suorum fide, omnis homo ignorat. Hanc primo poetæ posseſsi sunt, è quibus Prometheus, Linus & Musæus & Orpheus, porro Homerus primi inventores numerantur. Philosophia itaque nunc quam nobis veritatem præstare poterit, quæ ipsa ex poetarum nugis fabulisque progenita est? quod ita esse, manifestis indiciis probat Plutarchus omnes videlicet philosophorum sectas ab Homero principium sumpſisse: ipse Aristoteles fateatur, etiâ Philosophos natura philomythos, hoc est, fabularum studiosos esse. Sectas philosophorum alii novem, alii decem, sed multo majori numero illa Varro partius est. Quod si quis etiam omnes philosophos in unum congregaverit, adhuc inter eos constare non poterit, quæ secta potior dicenda sit, quorum dogma-

igmatibus potius parendum : adeo circa singula inter se pugnant atq; dissentiunt , perpetuamq; hanc per secula litem agunt : & (quod ait Firmianus) unaquæq; secta omnes alias erit , ut se suaq; confirmet , nec ulla alteri sapere concedit , ne desipere fateatur. Cumq; de singulis philosophia disputatur , opinatur , de nullis certa est : unde philosophos aut inter brutos , aut inter homines numerem , plane nescio : brutis siquidem consistere videntur , eo quod rationem habeant & intelligentiam : homines autem quomodo erunt , quorum ratio nihil instans persuadere potest , sed semper in lubricis opinionibus fluctuat , quorū intellectus ad omnia incertus , non habet quod neat , aut sequatur : idq; nunc ita esse , diffusius ostendamus.

De Principiis rerum naturalium CAP. L.

Nam in primis de rerum naturalium principiis , super quibus tota hæc facultas fundatur , acerrima pugna inter gravissimos philosophos certatur , & adhuc sub iudice lis est , quis eorum melius dixerit , admodum persuasibiles , invincibilesq; de contrariis adferunt rationes. Nam Thales Milesius , primus sapiens ab oraculo judicatus , ex aqua omnia constare voluit : ejus auditor & in schola successor Anaximander rerum principia dixit infinita : illius autem discipulus Anaximenes , infinitum aerem esse rerum principium astruit. Hipparchus , Heraclitus Ephesus ignem : his ambobus quodammodo assentit Archelaus Atheniensis , Anaxagoras Clazomenius , infinita principia tanquam particulas minutas & confusas , sed divina mente in ordinem postea redacta : Xenophanes unum esse omnia , neque id ipsum motabile : Parmenides alidum & frigidum tanquam ignem qui moveatur , & terram , quæ formet : Leucippus , Diodorus , Democritus plenum & vacuum : Diogenes Libertus aerem , divinæ tamen rationis compotem : Pythagoras Samius numerum statuit rerum principium , quem sequitur Alcmaeon Crotoniates , Empedocles Agrigentinus litem & amicitiam , ac quatuor elementa : Epicurus atomos & inane : Plato ac Socrates Deum , Ideas materiam , Zeno Deum , materiam & elementa. Aristoteles materiam ad appetitum formæ per privationem , quam ipse inter principia tertium ponit , contra id , quod alibi docuit , æquivoca non debere annumerari : quare alii recentiores Peripatetici loco privationis motum quandam utraque cogenitatem posuerunt , qui cum sic accidens , quomodo erit principium substantiæ , aut quis erit ejus motus motor ? Ideo

Hebræorum philosophi materiam, formam & spiritum statuerunt.

De Mundi pluralitate, & eius duratione. CAP. LI.

Ceterum cum de mundo disputant, nihilominus dissentiunt. Thales unum mundum censuit illumq; Dei facturam esserit. Empedocles similiter unum, sed Universi tantum exiguam esse particulam. Democritus & Epicurus contra, mundos esse innumerabiles, quos sequitur Metrodorus horum discipulus, dicens innumerabiles esse mundos, quia causæ eorum innumerabiles sint: nec minus absurdum esse, tantum unum in Universo esse mundum, quam in agro unam distaxat nasci spicam. De mundi autem duratione locuti Aristoteles, Averroës, Cicero, Xenophanes, illum æternum, omnis corruptionis expertem dicunt. Nam cum non possint intelligere, (ut Censorinus ait) ova ne an aves ante generata sint, cum & ovum sine ave, & avis sine ovo gigni non posset, hinc arbitrati sunt, mundum hunc, & uniuscuiusque geniti initium simul & finem perpetua revolutione sempiternum. Pythagoras & Stoici à Deo genitum, & aliquando, quantum ex sui natura est, corrumpendum: queis consentiunt Anaxagoras, Thales, Hierocles. Avicenna, Algasel, Alcmaeus, & Philo Hebræus: sed Plato asserit, à Deo illum ad sui exemplar fabricatum, nunquam desitutum, Epicurus contra plane interituum. Democritus semel mundum genitum docet & interituum, nec unquam reparandum. Empedocles & Heraclitus Ephesius non semel, sed semper mundum generari & corrumpi asserunt. Agamus liceat de re quapiam quam illi causa naturali potissimum procedere dicunt, puta de terræ motu, adhuc ipsum unanimiter advenire nequierunt, sed per multa vagati, causam ejus Anaxagoras æthera dixit; Empedocles ignem, Democritus & Thales Milesius aquam, Aristoteles, Theophrastus, & Albertus ventum, vel vaporem subterraneum; Asclepiades casum, vel ruinam. Possidonius, Metrodorus, Calisthenes parcas, Seneca & alii in diversa distracti, causam ejus effectus frustra inquisiverunt; propterea veteres Romani, ubi terram tremuisse senserant, nuntiaturumve esset, ferias quidem imperabant, sed cui Deorum servari illas oporteret, non edicebant; quoniam qua vi, & per quem Deorum tremere, adhuc incertum esset.

De

De anima, CAP. LII.

Uod si de anima ab illis aliquid sciscitemur, multo minus conveniunt; nam Crates Thebanus nullam esse animam ait, sed corpora sic à natura moveri. Qui autem animam unum, plerique illam corporum tenuissimum opinati sunt, crasso corpori suffusum: sed illorum alii illud esse igneum unum, ut Hipparchus & Leusippus: quibus quodammodo assentiunt Stoici, dicentes animam esse spiritum fervidum ac Democritus, dicens illam esse spiritum mobilem & atomis insertam. Alii dixerunt, esse aerem, ut Anaximenes & Anaxagoras, Diogenes Cynicus, & Critias; quibus pulatur Varro inquit, Anima est aer conceptus ore, & factus in pulmone, temperatus in corde, diffusus in visceribus. Alii aqueum, ut Hippias. Aliter terreum, ut Heliodorus & Anaximander, quibus quodammodo assentiunt Anaximander & Thales, ambo concives Milesi. Alii mixtum ex igne & spiritu, ut Boetes & Epicurus. Alii ex terra & aqua, ut Empedocles. Alii ex terra & igne, ut Parmenides. Alii sanguinem, ut Empedocles & Circias. Alii spiritum tenuem per corda diffusum, ut Hippocrates medicus. Alii carnem cum sensu exercitio, ut Asclepiades. Multi autem alii arbitrati sunt animam non corpusculum illud, sed illius quandam qualitatem vel complexionem, per illius particulas sparsam, ut Zeno Cithicus: & Dicaearchus animam definiens quatuor elementorum complexionem: atque Cleanthes, Antipater, Posidonius, dicentes, illam esse calorem, sive complexionem calidam, quibus adhæret Galenus Pergamenus. Sunt & alii, qui erunt animam non eam esse qualitatem seu complexionem, tanquam ad ejus punctum aliqua certa corporis parte, ut de cerebro, residentem, & exinde totum corpus gubernantem: ex quorum numero sunt Chrysippus, Archelaus & Heraclitus Ponticus, qui animam vocavit lucem. Sunt rursum alii, qui adhuc liberius quoddam opinati sunt animam ut non rectum aliquem liberum, nulli corporis parti alligatum, sed omni determinato situ seclusum, & totum cuique corporis præsentem, quem sive complexio genuerit, sive Deus creaverit, tamen ex materiæ gremio eductus sit. Hujus opinionis fuerunt Xenophanes Colophonius, Aristoxenus & Asclepiades medicus, dicentes, animam esse sensuum coercitationem, & Critolaus peripateticus, dicens, eam esse quintam essentiam, ac Thales Milesius, dicens animam esse naturam

irrequietam sese moventem, & Xenocrates vocans eam se moventem numerum: quem sequuntur Ægyptii, dicentes, animam esse vim quandam in omnia corpora transmean-tem: & Chaldæi, inquires, eam virtutem absque determinata forma, omnes tamen exteras suscipientem; omnes quidem in hoc convenientes, quod anima sit vis quædam agilis ad movendum, vel esse partium corporalium sublimem quandam harmoniam sed tamen ab ipsa corporis natura dependentem. Atque horum vestigia sequitur dæmoniacus Aristoteles, qui invento vocabulo, animam vocat entelechiam, scilicet perfectionem corporis naturalis organici potentia vitam habentis, dantem illi principium intelligendi, sentiendi & movendi. Atque hæc receptissimi Philosophi animæ futilis definitio, quæ non essentiam, naturam, aut ejus originem declarat, seu Affectus. Porro supra hos omnes sunt alii, qui dixerunt animam esse divinam quandam substantiam, totam ac individuum, ac toto ac cuique corporis parti præsentem, ab incorporeo authore taliter productam, ut ex sola agentis virtute, non ex materiæ gremio dependeat; Ejus opinionis fuerunt Zoroastes, Hermes, Trismegistus, Orpheus, Aglaophemus. Pythagoras, Euminus, Hammonius, Plutarchus, Porphyrius, Timeus, Locrus, & divinus ille Plato, dicēs, animam esse essentiam sui motricem intellectu præditam. Eumomius Episcopus partim Aristoteli, partim Platoni consentiens, definit, animam esse substantiam incorpoream in corpore factam; super qua definitione deinde reliqua sua dogmata fabricavit. Cicero, Seneca, Lactantius, quid sit anima, dicunt penitus ignorari. En videtis de animæ essentia quam inter se dissident, nec minus ridicule de ejus sede inter se variant; nam Hippocrates & Hierophilus in cerebri ventriculis illam ponunt; Democritus in toto corpore. Erasistratus circa membranam epicranidem; Strabo in superciliorum interstitio; Epicurus in toto pectore; Diogenes in cordis arteriato ventriculo; Stoici cum Chrysippo in toto corde ac spiritu circa cor versante; Empedocles in sanguine, cui adstipulatur Moyses idcirco prohibens vesci sanguine, quia animalis animo sit in illo. Plato & Aristoteles, & reliqui nobiliores Philosophi in toto corpore, Galenus autem in quavis corporis particula suam esse animam putat; sic n. ait libro de Partium utilitate; Multæ animalium etiam particulae, hæc quidem majores, illæ minores, aliæ vero omnivariam in animalium speciem indivisibiles, necessario autem iis omnibus anima quævis indiget; corpus n. hujus organum, & propterea multum à se invicem animalium parti-

cu-

læ differunt, quia & animæ. Neque vero hic prætereundum
 nſeo Bedæ Theologi ſententiam, qui ſcribens ſuper Marcū.
 animæ locus, inquit, principalis non juxta Platonem in cere-
 o, ſed juxta Chriſtum in corde eſt. De animæ autem duratio-
 , Democritus & Epicurus, una cum corpore interituram a-
 nt. Pythagoras & Plato omnino immortalem, ſed egreſſam
 corpore ad ſui generis naturam devolare. Stoici tanquam in-
 r hos medii, animam corpus relicturam, ſicut quæ in vita hac
 illis ſublimata virtutibus infirmior ſit, una cum illo emori:
 a autem heroicis formata virtutibus, permanentibus illam
 aturis ſociari, & ad ſublimes ſedes evadere pütent. Ari-
 oteles quaſdam animæ partes, quæ corporeas ſedes habeant,
 illis inſeparabiles eſſe unaq; cum illis interire dicit: intelle-
 um autem, qui nullius ſit corporei organi, velut perpetuum,
 corruptibili ſeparari, ſed adeo nihil manifeſti dicit, ut inter-
 retes adhuc de ea re diſputent. Alexander Aphrodiſæus ait
 manifeſto, eum mortalem poſuiſſe animam: idem ſentit ex no-
 tris Gregorius Nazianzenus. Contra hos Pleton, & ex noſtris
 Thomas Aquinas, pro Ariſtotele digladiantur, illum de anime
 immortalitate recte ſentire. Porro Averroes, eximius ille Ari-
 otelis commentator, hominem quemq; propria anima pol-
 ere putat, ſed mortali: Mentem vero humanam, ſeu intellectū
 licamus eſſe uſque quaq; ab omni, tam anteriori, quam poſte-
 riori parte æternam, ſed omnib. hominibus, ſeu humanæ ſpe-
 ciei unam, qua tantum in vita uteremur. Themiftius vero ait,
 Ariſtotelem mentem quidem agentem unicam, capacem aut
 multiplicem poſuiſſe, atq; utramq; perpetuā. Horum præterea
 Philoſophorum opera factum eſt, ut etiā inter Chriſtianorum
 Theologos de animarum origine ortum ſit diſſidium, quorū
 aliqui à mundi origine factas in cœlo omnium hominum ani-
 mas putant, inter quos eſt unus de multis doctiſſimus Orige-
 nes; Auguſt. quoq; primi parentis animam cœlitus ortam pu-
 tat corpore antiquiorem, idq; poſtea, tanquam aptum ſibi con-
 templatum domicilium voluntario mortu expetiſſe: quanquā
 ne hoc quidem ſatis conſtāter affirmare videatur. Alii ex tradu-
 ce animā propagari putant, ſic animā ab anima generari quæ-
 admodum à corpore corpus: in qua opinione fuit Apollinaris
 Laodiceæ Episcopus, & Tertullianus. Cyrillus. & Luciferianus,
 cōtra quorū hæreſim diſputat Hieronymus. Alii à Deo animas
 quotidie creari tradunt: hos ſequitur Thomas, eo Peripateti-
 co argumento pugnans, quod, cum anima ſit corporis forma,
 eam non ſeorſum, ſed in corpore creari debere: quam opinio-
 nem

nem sequitur jam fere omnis recentiorum Theologorū schola. Mitto gradus animarum, ascensionēs & descensionēs, quas Origenistæ inducunt, sed divinis Scripturis non corroboratas, nec Christianorum dogmatibus conformes; adeo nihil neque apud Philosophos, neque apud Theologos de anima certum. Nam Epicurus & Aristoteles mortalem putant. Pythagoras in gyrum ducit. Et sunt, (ut quodam loco ait Patarcha) qui eam contrahunt ad suum corpus; sunt, qui etiam spargunt in corporib. animantium; sunt, qui cœlo reddant; sunt, qui circa terras exulare cogant; sunt, qui inferos asserunt; sunt, qui negent; sunt, qui omniamque per se, sunt, qui omnes simul animas creatas putent. hæc ille. Fuit & Averroës, qui mirabilius quiddam dicere ausus, unitatem, ut dixi, attulit intellectus Manichæi hæretici dixerunt, unam solam esse omnium seu universi animam, in singula corpora, tam animata, quam inanimata dispersitam; sed minus participare, quæ nobis videntur animæ expertia; magis autem quæ animata, maxime vero cœlestia; atque sic tandem concludunt, non nisi universali animæ partes esse singulares animas. Plato etiā unam quidē universi animam astruit; particularium vero alias, quasi separatim universum sua anima existat animatum, divisim item particularia. Præterea alii unam animarum speciem, alii non unam, sed duas, rationalem & irrationalem; alii multas, & tot, quot sunt animalium species, affirmant. Galenus medicus diversis juxta speciem, diversas item esse animas sentit; insuper & multas in eodem corpore animas ponit. Sunt &, qui in homine duas animas ponunt, unam sensitivam à generante, aliam intellectivam à creante; inter quos est Occam Theologus. Plotinus aliam esse animam, & alium asserit intellectum; quem sequitur Apollinaris. Quidam non distinguunt ab anima intellectum, sed illum substantiæ animæ principalem partem esse dicunt; verū Aristoteles hunc potentia adesse hujusmodi, atque actu de foris illi supervenire opinantur, neque ad naturā hominis & essentiam conferre, sed ad perfectionem cognitionis & contemplationis; ideoque paucos homines, & solos Philosophos illum, qui actu intellectus dicitur, habere affirmat. Quippe est gravis inter Theologos disputatio est, an (quæ Platoniorum opinio est) in animabus exutis eorum quæ in vita gesserint, reliquerintque, memoria, sensusque, supersint, aut istorum cognitione omnino careant; quod Thomistæ cum suo Aristotele firmiter tenent, & Carthusiensis exemplo confirmant, de Parisiensi illo Theologo ab inferis reverso, qui in-

terro-

ogatus, quid illi restaret de scientia sua? respondit, nihil se
 e nisi pœnam; &, citato Salomonis verbo, Non est ratio.
 scientia, non opus apud inferos, conclusisse illis videba-
 nullam mortuis superesse cognitionem; quod tamen ma-
 iste est, non tam contra Platoniorum assertionem, quam
 tra Scripturæ auctoritatem, veritatemque, cum dicat Scri-
 ra, Visuros, & scituros impios, quia ipse Deus est; quin &
 inium, non modofactorum, sed & verborum ociosorum,
 cogitarum rationem reddituros, sunt etiam, qui de ani-
 trum separatarum apparitionibus plura scribere, & referre
 dent, eaque non raro ab Evangelica doctrina, & sacro Cano-
 aliena; atque, cum præcipiat Apostolus, nec angelis de cœlo
 edendum esse, si quid renunciarent aliud, quam quod tradi-
 m est, adeo penes istos antiquatū est Evangelium, ut citius,
 agisque credant uni ex mortuis renuncianti, quam Prophe-
 s, quam Moyfi, quam Apostolis, quam Evangelistis. Talis
 rofecto fuit doctrina atq; sententia divitis sepulti in inferno,
 ui putabat tunc credituros superstites fratres, si quis ex mor-
 ais irer, & testificaretur illis. Cui sic opinanti in Evangeliiis
 ontradicit Abraham, inquiens; Si Moysis & Prophetis non
 redant, neque si quis ex mortuis mittatur, credituros. Neque
 amen propterea pias defunctorum apparitiones, admonitio-
 nes & revelationes omnino inficior, sed valde suspectas esse
 idmoneo, Sathana sese sæpissime in lucis angelum, & anima-
 rum effigiem transfigurante. Quocirca credendi anchora in
 illis non est figenda, sed ad ædificationem pie acceptanda sunt,
 sicut alia, quæ extra sacrum Canonem, vel inter Apocrypha
 sunt. Circumferuntur de his nugis multi fabulosi libelli, Tun-
 dali, & qui Consolationis animarum inscribitur; & alii, quo-
 rum exemplis concionatores quidam imperitam plebeculam
 teritant, & munuscula contorquent. Scripsit etiam recentib.
 diebus de spiritu quodam Lugdunensi fabulam Protonota-
 rius quidam Gallus, homo nequam & impostor. Ex laudatis
 autem Scriptoribus agit de istis Cassianus & Jacobus de Para-
 diso Carthusianus; verum nihil unquam solidæ veritatis, aut
 abditæ sapientiæ, quæ veram charitatem & animarum nostra-
 rum salutem ædificarent, ab his animarum apparitionibus re-
 velatum est, sed duntaxat eleemosynæ, peregrinationes, ora-
 tiones, jejunia, & reliqua popularis pietatis opera persuasa
 sunt, quæ tamen multo melius salubriusque docent Sacræ lite-
 ræ, præcipitq; Ecclesia. Verum de his apparitionibus late scri-
 psimus in Dialogo nostro de Homine, & in libris de occulta

Philosophia: sed modo redeamus ad Philosophos. Ethnici omnes, qui animam immortalem asseruerunt, animarum transmigrationem communi consensu astruunt, & rationales animas ad rationis expertia corpora, ad plantas usque transmeare per temporum quasdam periodos, vel ut aliter contigerit: harum transmigrationum authorem ferunt Pythagoram, de quo in Transfigurationibus sic cecinit Ovidius:

Morte carent anima, semperq; priore relicta

Sede, novis domibus vivunt, habitantq; recepta.

Ipse ego, nam memini, Troiani tempore belli

Panthoides Euphorbus eram. cui pectore quondam

Hæsit in adverso gravis hasta minoris Atride.

Cognovi clypeum lava gestamina nostra,

Nuper Abantais templo lunonis in Argis.

Multo plura de hac Pythagorica migratione scripserunt Timon, Xenophanes, Cratinus, Aristophon, Hermippus, & Lucianus, & Diogenes Laertius: verum Jamblicus & plerique alii cum Trismegisto, non ab hominibus ad rationis expertia animalia, neq; ab illis item ad homines, sed ab animalibus ad animalia, & ab hominibus ad homines transmigrationes duntaxat fieri consentiunt. Sed & sunt Philosophi, ex quorum numero Euripides Anaxagoræ consecrator, & Archilaus Physicus, atque post eos Avicenna, qui primos homines olerum more ex terra natos tradant, eo ipso non minus ridiculi Poetis, qui homines quosdam sativos ex serpentum dentibus progerminasse fabulantur. Sunt, qui generationem omnino negent, ut Pyrrho Eliensis: sunt & qui negent motum, ut Zeno.

De Metaphysica. CAP. LIII.

Sed ad ulteriora progrediamur, ostendamusq; Philosophos illos non solum de iis, quæ in rerum natura videntur, sed etiam de figmentis cogitationum suarum digladiari, atque de iis rebus, quæ nullis principiis firmanentur, neque certum est, an sint, vel non sint, ut quas absque corpore & materia subsistere opinantur, quasque Formas separatas vocant; quæ, quoniam in rerum natura non sunt, sed supra illam esse putantur, idcirco Transnaturalia seu Metaphysica vocant. Hinc illæ innumera-biles de diis, & undiq; sibi repugnantes, nec minus impiæ, quæ indoctæ opinionones prodierunt: nā Diagoras Milesius, & Theodoros Cyrenæicus nullum prorsus Deum esse dixerunt; Epicurus autem, esse quidem Deum asseruit, sed nulla inferiorum cura teneri. Protagoras, esset, nec ne, nihil scire posse dixit. Anaximander nativos deos putabat, longisque intervallis orientes oc-

ccidentesque. Xenocrates octo esse Deos dixit; Anthistennulos quidem deos populares, sed unū naturalem summum totius artificem. Sed in tantā insaniā multi eorum profuerunt, ut quos adorarent deos propriis manib. ipsi sibi fabricarent; ut erat statua Beli apud Assyrios, quos tamen factitios mirum quā extollat Hermes Trismegistus in suo Æsculapio. De divina autem essentia locuti. Thales Milesius mētem Deum, qui ex aqua cuncta formaverit; Cleanthes & Animenes aera Deum dixerunt; Chrysippus naturalem vim ratione præditam, seu divinā necessitatem; Zeno divinam naturalemq; legem; Anaxagoras, infinitam mentem per se motam; Pythagoras animum per naturam rerum omnium incommutabilem, ex quo omnia vitam capiunt; Crotonates Alomeon solem, lunam, cæteraq; stellas deos dixit. Xenophanes omne, quod esset, Deū esse voluit; Parmenides continentem quēdam lucis orbem, quem Stephanon, hoc est, comam pro Deo statuit; Aristoteles quasi ex cælorū motu facta explorata Deorum cognitio haberi posset, ex illorum natura deos commentus est, ac divinitatem modo menti tribuit, modo cæli authorem Deum dicit, modo mundum ipsum Deum statuit, modo alium illi Deum præficit. Hunc eadem inconstantia sequitur Theophrastus. Transeo, quid Strato, Peripateticus, Aristoteli Zenonis discipulus, Plato, Xenophon, Speusippus, Democritus, Heraclitus, Diogenes Babylonius, Hermes Trismegistus, Cicero, Seneca, Plinius & reliqui censuerunt, quorum opiniones tamen a prioribus illis, & jam recitatis non longe distcedunt. Possum etiā reliquas illorum lites, & verborum portenta percurrere de ideis, de incorporeis, de atomis, de hyle, de materia, de forma, de vacuo, de infinito, de æternitate de fato, de transcendentibus, de introductione formarum, de materia cæli, an ex elementis sidera constent, an ex quinta essentia, quæ Aristoteles introducit, deq; similibus, quæ insanis hominibus opinandi ac dubitandi contendendique materiam præbent; sed satis mē indicasse arbitror, quam nihil inter Philosophos de veritate ipsa conveniat, quibus quo quis redditur propinquior, eo magis à vero ipso longiusq; abest & Catholica religione aberrat. Hinc errasse scimus Joannem xxii. Romanū Pontificem volentem animas beatas non visuras faciem Dei ante diem iudicii. Scimus Julianum apostatam Christum abnegasse non alia causa, quam quod Philosophiæ studiosior, humilitatem fidei Christianæ irridere ac contemnere cepit. Eadē causa Coelius, Porphyrius, Lucianus, Pelagius, Arius, Manichæus, Aver-

Averroes, multiq; alii tanta rabie adversus Christum & Ecclesiam ejus oblatrarunt. Hinc natum illud apud vulgus Proverbum: Maximos quosq; Philosophos, maximos esse hæreticos solere: sed & Hieronymus vocat eos patriarchas hæreticorum, & primogenita Ægypti, & vestes Damasci, nimis veredicta, nam quicquid hæresum unquam fuit, totum hoc & omne ex Philosophiæ fontibus, ceu primo seminario scaturit. Ab hac ferme tota Theologia adulterata est, ac pro Evangelicis Doctoribus Pseudoprophetæ, hæretici ac philosophi nati sunt, qui divina oracula humanis inventis æquarunt, ac mirabilibus hominum dogmatibus polluerunt, ipsamq; simplicem Theologiam (ut ait Gerson) ad verbosam & sophisticam loquacitatem, ac Chimærinam Mathematicam reduxerunt, quod prævidens Paulus Apostolus, toties nos hortatur, ac cavere jubet, ne quis nos per Philosophiam deprædetur, vel seducat. Augustinus Civitatem Dei ab illa tuetur atque defendit: reliqui ferme omnes Theologi & sancti Patres eâ à Christianis scholis procul propellendam, penitusq; extirpandam censuerunt. Nec desunt etiam ethnicorum exempla, quibus aliquando factitatum legimus, nam sustulerunt Athenienses Socratem Philosophiæ parentem: ejecerunt urbe philosophos Romani, Mellaniq; & Lacones, nec admisere unquam: quin etiam sub Domitiano urbe exacti sunt, & tota insuper Italia interdicti. Extat enim Antiochi regis decretum in adolescentes, qui philosophari ausi sunt, atque etiam in parentes, qui liberis id admittebant. Nec modo ab Imperatoribus regibusque damnati pulsique, sed à doctissimis viris editis libris reprobati: è quorum numero sunt Phylasius Timon, qui opus nomine Syllos: in derisionem Philosophorum scripsit: & Aristophanes, qui in eos Comœdiam scripsit, cujus nomen Nubes, & Dion Prusæus orationem scripsit contra Philosophos omnium eloquentissimam. Scripsit etiam orationem Aristides contra Platonem, pro quatuor Atheniensium proceribus, multo eloquentissimam sed & Hortensius Romanus, vir nobilissima familia, & eloquentissimus, validissimis rationibus philosophiam infectatus est. Sed de iis hætenus.

De Morali Philosophia. CAP LIV.

Reliquum vero, si qua de moribus (ut aliquibus placet) Philosophia sive disciplina est, hanc arbitror ego non tam Philosophorum ratiunculis, qui vario usu, consuetudine, observatione, ac communis vitæ conservatione constare, ac pro

temporum, locorum, hominumque opinione mutabilem
 e, quam minæ ac blandimenta pueros, leges atque vindicta
 majores docent, Nonnulla hominibus nativa addit industria,
 ne doceri nequeunt, sed pro temporum usu hominumque
 inspiratione per fas vel nefas inolescunt: quo fit, ut quod a-
 quando vitium fuit, modo virtus habeatur: & quod hic vir-
 s est, alibi vitium sit: quod uni honestum, alteri turpe: quod
 nobis justum allis injustum sit, pro cuiusque temporis, loci,
 atus hominum opinionibus, vel legibus. Apud Athenien-
 s licuit viro sororem germanam habere in matrimonio: at-
 quidem apud Romanos nefas habebatur: quondam apud
 Judæos, & hodie apud Turcas licet viro plures habere ux-
 ores: insuper & pellices concubinas: hoc apud nos Christianos
 non tam nefas est, quam damnabile scelus. Laudi in Græcia
 uocitur, adolescentulos quam plurimos habere amatores.
 Denique tam feminas quam viros in scenam prodire, & po-
 pulo esse spectaculo, nemini in eisdem gentibus fuit turpitu-
 lini; quæ tamen apud Latinos Romanosque humilia, infan-
 tia, & ab honestate remota consuebantur. Neque tamen pu-
 lebat Romanos uxores ducere in convivia, illasque in cele-
 britate versari, ac primas tenere partes ædium; in Græcia ve-
 ro neque in convivium adhibetur uxor, nisi propinquorum,
 neque versatur nisi in interiore parte ædium, quo nemo acce-
 dit, nisi propinqua cognatione conjunctus. Furari apud Ægy-
 ptios & Lacedæmonios honorificum erat, apud nos fures fur-
 ca suspensi strangulantur: inquit Julius Firmicus in Astrolo-
 gicis suis ad Lolliantum scribens; Quædam gentes ita à cælo
 formatae sunt, ut propria sint morum unitate perspicuæ. Scy-
 thæ immanis feritatis crudelitate grassantur, Itali fuerunt re-
 gali semper nobilitate præfulgidi, Galli stolidi, acuti Siculi,
 luxuriosi semper Asiatici, & voluptatibus occupati, Hispani
 elata jactantia animositate præpositi. Habent singulae natio-
 nes à superis agnata sibi morum discrimina, per quæ facile à
 se invicem discernantur, ut cuius quisque natione sit oriundus,
 à voce, à sermone, ab oratione à consilio, à conversatione, à
 victu, à negotio, ab amore & odio, ab ira ac malitia, similibusque
 exercitiis facile cognoscatur. Quis enim videns homi-
 nem ingredientem incessu gallinaceo gestu gladiatorio, vul-
 tu effreno, voce bubula, sermone austero, moribus ferocem,
 habitu dissoluto, laciniatove, non mox judicet esse Germa-
 num? nonne Gallos cognoscimus ab incessu moderato, gestu
 molli, vultu blando, voce dulciosa, sermone facili, moribus
 modestis

modestis, habitu laxo? Hispanos autem ab ingressu & moribus, gestibusq; festivis, vultu elato, voce flebili, sermone elegantibus habitu exquisito? Italos vero videmus incessu tardiusculos, gestu graves, vultu inconstantes, voce remissos, sermone captiosos, moribus magnificos, habitu compositos. Jamque scimus et, quia in cantu balant Itali, gemunt Hispani, ululant Germani, modulantur Galli. Sunt in oratione graves, sed versuti Itali; culti, sed jactabundi Hispani: proprii, sed superbi Galli: duri, sed simplices Germani. In Consiliis est providus Italus, astutus Hispanus, inconsideratus Gallus, utilis Germanus. In victu est mundus Italus, delicatus Hispanus, copiosus Gallus, inconditus Germanus. Sunt erga externos officiosi Itali, placidi Hispani, mires Galli, agrestes inhospitalesq; Germani. In conversationibus sunt prudentes Itali, cauti Hispani, mansueti Galli, imperiosi intolerabilesq; Germani. Sunt in amoribus zelotypi Itali, impatientes Hispani, leves Galli, ambitiosi Germani. In odiis vero sunt occulti Itali, pertinaces Hispani, minaces Galli, ultores Germani. In gerendis negotiis sunt circumspecti Itali, laboriosi Germani, vigiles Hispani, solliciti Galli. In militia sunt strenui, sed crudeles Itali: Hispani callidi & rapaces, Germani truces & venales, Galli magnanimi, sed precipites. Insignes sunt literatura Itali, navigatione Hispani, civilitate Galli, religione & mechanicis artificiis Germani. Et habet unaquaq; natio, quantumcunq; est, sive civilis, sive barbara, peculiare mores ritusq; sibi à coeli influxu à cæteris diversos, qui sub nullam artem philosophiâq; cadere queunt, sed sola naturali virtute, absq; omni disciplina, hominibus adgenerantur. Sed convertamus sermonem nostrum ad eos, qui nobis harum rerum disciplinam scriptis tradidere. Hi certe facti serpentis officio, eum nobis fructum dedere, cujus pastu discamus scire bonum & malum. Hæc n. prima eorum pestilens opinio est, bonum & malum non esse ignoranda: ita demum ajunt melius virtutem homines sequuturos, & vitia fugituros. At quando certius & utilius, quanto et felicius foret, mala non modo non facere, sed & penitus ignorare? Quis nescit eo ipso nos omnes miseros factos, cum primi humani generis parentes, quid bonum esset, quidque malum, didicerunt? ac idcirco forte condonatus esset Philosophis hic error, si non etiam sub virtutum ac bonorum nomine, nos pessima mala turpissimâq; vitia docerent. Sectæ autem illorum, qui Ethica tractarunt, haud paucæ sunt, ut Academia, Cyrenaica, Eliaca, Megarica, Cynica, Erotica, Stoica, Peripatetica, & pleraque aliæ. De

his

inter cæteros ita philosophatus est Theodorus ille, quem occupatum esse Deum memorant Scriptores, videlicet fur, adulterio, sacrilegio quoque cum tempestivum erit, da- operam sapiens. nihil quippe horum turpe natura est, sed iteratur ex hisce vulgaris opinio quæ à stultorum imperi- umque plebecula conflata est, sapientem publice absq; ullo reprehensionis rubore scortis congressurum. Talia sunt divi- nus philosophi placita, quibus nescio an quid tradi pos- turpius, nisi quam legimus ab Aristotele probatam, & in eta lata quoque legi permissam masculam venerem: quam Hieronymus Peripatericus ea ratione celebrat, inquires, ia ejus causa multæ tyrannides sublatae fuerunt. Aristotelis tem verba in politicis, ubi censet utilem esse Reipublicæ, sit plebeis hominibus numerosa soboles, hæc sunt: ad cibi nperantiam, velut perutilem, multa legislator sapienter ac adiose constituit, & de mulierum divortiis, siquidem ne su- rfluam parerent multitudinem, cum masculis indixit con- bitum. Hic est ille Aristoteles, cujus mores à Platone re-obati: unde exortum illius in magistrum odium ingrati- do, qui scelerosæ vitæ judicium veritus, Athenas clam ra- imque profugit, qui in benefactores ingratisissimus, etiam A- xandrum illum Magnum, à quo ample magnificeque orna- is exitit, quique illi vitam, corpus animamque credebat, ac atriam restituit, Stygiæ aquæ veneno peremit: qui etiam de nima male sentiens, locum gaudi post mortem negavit, qui eterum dicta compilatus, maligneque interpretatus est, in- enii laudem furto ac calumnia quæsiit: quin jam invetera- as dierum malorum, ex scientiæ moderata cupiditate, in ra- iem versus sibi ipsi intulit necem, ipsis dæmonibus dignum actus sacrificium, qui docuerunt illum scire. Dignissimus rofecto hodie Latinorum gymnasiorum doctor, & quem Colonienfes mei Theologi etiam divis adnumerarunt, li- rumq; sub prælo evulgatum ederent, cui titulum facerent de salute Aristotelis, sed & alium versu, & metro de vita & morte Aristotelis, quem theologica insuper glossa illustrarunt, in cu- us calce concludunt, Aristotelem sic fuisse Christi præcurso- rem in Naturalibus, quemadmodum Joannes Baptista in Gra- tuitis. Sed ne longius digrediamur à proposito, quid de felici- tate, ac summo bono sentiant philosophi, audiamus; hanc namque alii in voluptate posuerunt. ut Epicurus, Aristippus, Gnidius, Eudoxus, Philoxenes, & Cyrenaici; alii cum volupta- te honestam copularunt, ut Dinomachus & Calipho; alii id in pri-

in primogeniis naturæ collocarunt, ut Carneades, & Hieronymus Rhodius; alii indolentia, ut Diodorus, alii in virtutibus, ut Pythagoras, Socrates, Ariston, Empedocles, Democritus, Zeno Citicus, Cleantes, Hecaron, Possidonius, Dionysius Babylonius, & Antisthenes, & Stoici omnes, multiq; ex nostris Theologis, illis quodammodo absentes, adhuc disputant de connexionē virtutum, & quod si illud commune felicitatis fundamentum, in quod virtutes convenire debent. Nisi enim omnes in unum confluerint, nequaquam facient hominem felicem, etiam si una sola defuerit. Cum itaque dispares & quodammodo pugnantes virtutes sunt, liberalitas & parsimonia, magnanimitas & humilitas, misericordia & iustitia, contemplatio & sollicitum opus in frequenti ministerio, & huiusmodi multæ, nisi omnes in uno conveniant concordēs, jam non virtutes, sed vitia censeri possent. Illud autem, in quod convenire omnes debent, Ambrosius & Lactantius cum Macrobio, Platonem in sua Rep. secuti iustitiam putant; alii temperantiam modum omnibus imponentem, alii pietatem, ut Plato in Epinomide; alii charitatem, sine qua nullus est perfectus in virtutibus, ut sentit Paulus, & adhuc super istis argumentatur Thomas, Henricus, & Scotus, & alii. Sed modo revertamur. Felicitatem adhuc posuerunt alii in fortuna, ut Theophrastus; sed Aristoteles in fortuna cum primigeniis, virtutibusque conjuncta, quinimo in voluptate, sed virtutum bonis fucata, quasi non eisdem etiam Epicurus suam voluptatem tueatur; cæteri denique Peripatetici in speculatione Herillus philosophus, Alcidasius & Socratici multi summum bonum putabant scientiam; verum Tiberini populi Chalybibus vicini, quorum meminerunt Apollonius & Pomponius luxum risumque summam esse felicitatem dixerunt. Sunt & qui summum bonum in silentio posuerunt, Platonici vero cum suo Plotino divina semper redolentes in unione cum summo bono felicitatem locaverunt. Bias Priæus in sapientia, Bion & Borysthenes in prudentia, Thales Milesius in harum congerie, Pittacus Mytilenæus in beneagere, Cicero in omnium rerum vacatione; sed hæc nil in solo Deo inveniri potest. Transeo reliquos plebejos philosophos qui omnem felicitatem sustulerunt; ut Pyrrho Elysæus, Euricolus, & Xenophanes, & qui summam felicitatem in gloria, honore, potentia, otio, divitiis, & similibus locarunt, ut Pericles Corinthius, & Lycophron, atque illi, de quibus Psalmista; Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eo-

in dextera iniquitatis: quorum filii, sicut novellæ plantationes, in juventute sua: filiæ eorum compositæ circumornatæ; similitudo templi: promptuaria eorum plena, eructantia ex eo in illud: oves eorum foetosæ, abundantes in egressib. suis: oves eorum crassæ. Non est ruina maceriæ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum ut hæc sunt. Jam & de voluptate itidem diversum sentiunt, quam (ut superius audistis) Epicurus summum bonum arbitratur: contra Archytas Tarentinus, Antisthenes, Socrates hanc summum malum dicunt: Speusippus autem, & aliqui ceteros Academici, dixerunt, voluptatem & dolorem esse duos mala inter se opposita: bonum autem hoc, quod inter illa medium esset Zeno censuit voluptatem neq. bonum, neque malum, sed esse indifferens. Critolaus Peripateticus & Plato voluptatem dicunt malum, multorumq. malorum escam atque parentem. Longū nimium esset omnium adferre de felicitate opiniones, & congeriem facere ex his, quibus alii quamplurimos libros compleverē. nam octo supra ducentas, & octoginta de istis a M. Varrone collectas opiniones meminit Augustinus, quarum famosiores hic nos recitasse putamus. Sed videamus nunc, quomodo hæc cum Christo conveniant, apparebitq. felicitatem beatitudinemque nobis non acquiri per virtutem Stoicam, nec per purgationem Academicam, nec per speculationem Peripateticam sed per fidem & gratiam in verbo Dei. Audistis enim, quomodo felicitatē, seu beatitudinem philosophorum alii ponunt in voluptate, sed Christus in fane & siti: alii in honestate & fama, & amplitudine nominis, sed Christus in maledictione, & odio hominum: alii in primogeniis, sanitate, letitia, & indolentia: sed Christus in fletu & luctu: alii in prudentia & sciētia, ac virtutib. moralibus, sed Christus in innocentia & simplicitate & munditia cordis: alii in fortuna, sed Christus in misericordia: alii in gloriâ belli, & subactione terrarum, sed Christus in pace: alii in honore & pompa, sed Christus in humilitate, beatos vocans mites: alii in potentia & victoria, sed Christus in persecutione: alii in divitiis, sed Christus in paupertate. Docet Christus absolutam virtutē, non nisi gratia de super data acquiri, Philosophi hanc propriis viribus, & assuetudine parari: docet Christus omnem concupiscentiam esse peccatum, contra Philosophi intermedias res numerant, quæ nec virtutis, nec vitii censeantur: evadere autem virtutes, si quis eis mediocriter afficiatur. Docet Christus de omnibus bene merendum esse, etiam inimicos

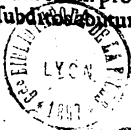
diligendos, libere mutuum dandum, de nullo vindictam sumendam, omni petenti tribuendum: contra philosophi, non nisi his, qui beneficium compensant beneficio: cæterum liceat irasci, odisse, contendere, belligerari, foenerari, Porro ii nobis cum suo libero arbitrio, ac rectæ rationis dictamine, atq; naturali lumine, Pelagianos hæreticos dedere. Tota autem moralis philosophia (teste Lactantio) falsa est & inanis, nec instruens ad iustitiæ munera, nec officium hominis rationesque confirmans. Tota denique divinæ legi, ipsique Christo repugnat, ut ejus gloria nulli alii debeat: quam Sathanæ.

De Politica. CAP. LV.

AD hanc philosophiam pertinet etiam Politica, quæ est ars administrandæ Reipub. Ejus vero tres sunt species, videlicet Monarchia, quæ est unius regimen: Aristocratia, quæ est paucorum, sed nobilium, divitum, seu optimatum; Democratia: quæ est plebis, sive popularis. His affines sunt tyrannides, Oligarchia & Anarchia; verum quæ istarum præferenda sit, inter scribendes nondum convenit. Nam qui Monarcham antecellere disputant, naturæ exemplis opinionem suam muniunt, dicentes, quod, sicut in universo unus est summus Deus, in stellis unus sol, rex unus in apibus, dux unus in gregibus, in armentis rector unus, & grues unum sequuntur, sic in Repub. oportere unum esse regem tanquam caput, à quo nequaquam membra dissentiant. Hanc præ cæteris probârunt Plato, Aristoteles, Apollonius; quibus subscribunt ex nostris Cyprianus & Hieronymus. Qui vero Aristocratiâ extollunt, ajunt nihil melius rebus magnis administrandis, quam plurimum optimorumq; in unum consentientium consultationes. Nam ex pluribus optimis necesse est optima constare consilia; neminem autem solum satis sapere; solius Dei hoc munus esse. Huic quoque opinioni subscribunt Solon, Lycurgus, Demosthenes. Tullius, & ferme omnes illi veteres Legislatores etiam Moyses; quibus consentit etiam Plato, eam Rempublicam & civitatem, inquit, in optimo felicissimoque statu videri constitutam, quæ à sapientibus regeretur; cui si placet, adjiciamus etiam à nobilibus, siquidem hæc est opinio multorum consensu firmata. Qui autem popularem Rempublicam prætulerunt, hanc omnium pulcherrimo nomine appellârunt Isonomiam, hoc est, juris æqualitatem. Nam omnia illis in commune referuntur, & consilia omnia à multitudine, cui hæc dubie omnia insunt, capiuntur certiora. Denique vox populi

vox

ex Dei : hinc quicquid omnibus placet , quicquid commu-
 nis populi consensu statuitur , hoc tanquam à Deo ipso ordi-
 atum , optimum atque iustissimum esse præsumatur , neces-
 sarius est. Hoc denique regimen tutius esse ajunt , quam optima-
 tum , ex eo quod minime subjacet seditioni : populus enim
 unquam vel raro , inter se dissidet , optimates autem maxime
 sæpissime. præterea in popolare regimine omnis inest æ-
 qualitas atque libertas nullorum tyrannide oppressa , ubi pa-
 es honorum gradus : nec quisquam vicino præstat , sed unus-
 quisque & omnis multitudo per vices imperat , & imperatur.
 Iamcigitur præ cæteris laudârunt Othanes Persa ; Eufates,
 & Dion Syracusanus : & nos videntur , hodie hac democratiâ
 Venetos & Helvetios præ omnibus Christiani orbis principa-
 libus maxime florere , prudentiæq; & potentiæ , divitiarum &
 iustitiæ laudem , atque victoriæ palmam obtinere : quin & A-
 theniensem Respublicam olim latissime potentissimeque im-
 perans , sola democratia regebatur , omniaque agebantur à po-
 pulo & apud populum. Atq; Romani olim omnes has admini-
 strationes perpeffi , maximam imperii partem sub populari
 democratia adepti sunt , nec unquam pejus habuere , quam
 sub regibus & optimatibus , pessimeque sub Imperatoribus ,
 sub quibus omnis eorum potentia naufragium fecit. Itaque
 quæ istarum trium melior , potiorque non facile dijudicari
 potest , cum quæque suos assertores habeat , & impugnatores.
 Reges enim , quibus pro libidine omnia licet impune facere ,
 rarissime bene imperant , nec unquam sine bellorum strepitu
 regnant. Habet quoq; hoc in se regalitas pestiferum malum ,
 ut etiam ij qui olim fuerint viri optimi , omniumque consen-
 su probati , mox regiam adepti , tanquam peccandi licentiam ,
 insolentes pessimique evaderent , quod in Caligula , Nerone ,
 Domitiano , Mithridate , & plerisque aliis visum est ; quin et-
 iam in Saule , Davide , Salomone , electis à Deo regibus , Sa-
 cræ literæ produnt , atque ex omnibus regibus Judæ vix pauci
 sunt probati , ex Samariæ regibus nullus. Sed qui hodie Re-
 ges & Imperatores & Principes habentur , non pro populo ,
 pro civibus , pro plebe , pro iustitia , sed pro nobilitate tuenda
 confirmandaque nati constitutique sibi videntur ; atque sic
 regunt , ut non eorum custodiæ traditæ , sed rapinæ , & depopu-
 lationi datæ civium omnium fortunæ videantur , omnia ab
 omnibus auferentes ; ac subjectis utuntur pro arbitrio . in-
 terdum etiam pro placito . & concessa eis desuper potestate
 in subdolis utuntur , cives mutationibus , plebem inditio-

nibus, alios exactionibus, ceteros vectigalibus aliis super aliis sine modo, sine fine onerantes. Quod si qui modestiores hæc remittant, tamen non in commune bonum, sed in sua commoda illud faciunt, permittentes subditis bene esse, quo ipsis bene sit, habeantque, cum velint, quod rapiant; quin & quo justitiæ laudem aucupentur, leges arctesciunt, sed avaritiam & crudelitatem justitia vestiunt; prævaricationis reos terribilibus suppliciis, bonorum proscriptionibus & multis enormibus afficiunt, in hoc tyrannis non meliores, quo cupiunt quamplurimos esse prævaricatores. Nam ut scelera delinquentium virescunt tyrannorum, sic multitudo transgressorum divitiæ sunt Principum. Erat mihi olim in Italia cum potente Principe consuetudo admodum familiaris, quæ cum hortarer aliquando, ut Gibellinorum ac Guelforum factiones in dominatu suo compesceret, fassus est mihi, illius factionis occasione ad duodecim millia ducatorum in multis fisco suo quotannis interri. Verum de hoc latius in libro de Nobilitate Politica differemus. Ubi autem Reipub. regnum oprimates tenent, in eadem cum ipsis Reipub. degunt ira, odium, amulatio. Quapropter rarissime inter se concordēs regnant, & dum unusquisque suam sententiam præferri, ac primus esse vult, odia inter se privata excitantur; unde sæpe factiones, seditio- nesque & cædes & civilia bella in Reipub. perniciem exor- iuntur. Cujus mali infinita exempla & Græcorum & Latinorum historia commemorant, & hodie adhuc plures Italiæ civitates misera illorum spectacula præbent. Administrationem vero popularem, perinde ac pessimam, censent fere omnes. Hanc multis rationibus Vespasiano dissuadet Apolloninus, & Cicero ait, non esse rationem in vulgo, non consilium, non discrimen, non diligentiam, ut Poëta canit;

Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

Et Othantes Persa ait, populari multitudine nihil esse insolentius, nihil insipientius, propriumque plebi nihil intelligere, sed ad res obeundas sine consilio præcípites ruere, torrenti flumini similes. Demosthenes quoque populum malam bestiam vocat, & Plato hunc beluam multorum capitum nominat, cujus meminit Horatius, & Phalaris ad Egesipsum scribens; populus omnis, inquit, temerarius est, demēs, desidiosus, promptissimus in quodcunque contigerit mutare sententiam, perfidus, incertus, velox, proditor, fraudulentus, voce tantum utilis, & ad iram & laudem facilis. Hinc est, ut qui in agendo Republicæ

Republica populo placere annitur, honestis pereat contumeliis. Sed & Lycurgus legislator Lacedæmonius interrogatus aliquando cur in Republica statum popularem non constituisset, respondet interroganti; Tu prius in domo tua efficio principatum popularem. Aristoteles quoque in Ethicis censet, administrationem populi esse pessimam, unius vero optimam. Est enim plebs errorum princeps, & parvarum consuetudinum magistra, ingensque malorum cumulus. Nec rationibus, nec autoritatibus, nec suasionibus flecti potest, quum illas non intelligat, has aspernatur; ad persuasiones vero indocilis est & obstinata, cujus mores inconstantissimi, semper nova cupiens, & odiens præsentia, nec sapientum doctrina, nec patrum disciplina, nec magistrum autoritate, nec maiestate principum contineri potest, quam penes nunquam sine periculo, aut frustra sapientum consilia audita sunt, semper fere multitudinis stultitia prævalente; sicut notum est in Socrate de Deorum opinione ad Athenienses, in Capy Trojano, de equi introductione; in Magio Campano, ne Hannibal in urbem introperetur, consulenti; in Pauli Emilio, pugnam Cannensem detrectanti; denique in tot prophetarum Domini prædictionibus, à populo Judaico minime exauditis. Proinde populi statuta ac plebis placita quomodo poterint esse bona, cum popularis illa multitudo fere semper quæ optima sunt, ignoret; cum major illius pars manuarii sint opifices, tum quia non in iustitiæ & æquitatis ratione, sed in numero consistant, in quo semper plures sunt mali, quam boni, nec exactor rerum ducitur iudicio, sed studio multitudinis & numero, sicut ait Plinius ille junior; numerantur enim sententiæ, non ponderantur. Non enim quod prudentioribus, sed quod pluribus visum est, in populari consultatione majores obtinet vires. Inter quos cum omnes sibi æquales, nihil est tam inæquale, quam inæqualitas ipsa. Promiscuo itaque plebis impetu nihil salubriter iustituitur, nihil eorum, quæ in pejus lapsa sunt, in melius restituitur, qui, quæ optima instituta sunt, plebis licentia potius conturbantur, tollunturque. Inter has autem tam diversas Reipub. administrationes plerique mixtam ex duabus speciebus politiam delegerunt; ut qualem Solon ex optimatibus & populo instituit, omnibusque eo modo suos honores communicavit. plerique etiam mixtam ex omnibus, cujusmodi erat Lacedæmoniorum. Rex enim apud eos erat perpetuus, sed qui tantum bellorum tempore dominaretur, eratque optimatum senatus è potentioribus &

ditioribus. Ephoros quoque ex plebe creabant decem perpetuos, qui vitæ necisque haberent potestatem, statum plebis repræsentantes. Apud Romanos olim democratix propter senatus auctoritatem mixta erat aristocratia, (multa enim apud populū, nonnulla apud senatum imperebantur;) hodie multis locis reges & principes pro arbitrio imperant, tamen optimates provinciarum ac magistratus consiliis rebusque gerendis adhibent. Atque hinc oritur quæstio, quæ Resp. tutior sit, an in qua princeps malus & consiliarii boni, sive ubi princeps bonus probusque, sed consiliarii pravi. Marius Maximus & Julius Capitolinus, ac multi alii priorem eligunt; quibus tamen alii multi graves authores non assentiunt, cum experientia ipsa videamus sæpe à bono principe malos corrigi, quam malum principem à bonis emendari. Tandem vero ut Resp. optime administraretur, nulla philosophia, nulla ars, nulla scientia præstat, sed probitas rectorum. Optime enim unus, optime pauci, optime populus imperant, si probi sint; pessime autem si sint improbi. Sed, quod omnem vincit improbitatis temeritatem cum agrum colere, gregem pascere, namque regere, familiam gubernare, filios educare, multi se aut ignorare, aut nescire, aut non posse fateantur, tamen magistratum in urbibus agere, regem & principem se gerere, & quod difficilimum est, populis & nationibus imperare, nemo sibi à natura negatum putat. Cæterum, quod spectat hic ad civilium legum scientiam, quibus omnes Respublicæ & civitates constant, reguntur, augentur, itque servantur, dicemus inferius.

De Religione in genere. CAP. LVI.

AD Reip. integritatem pertinet etiam religio, quæ est disciplina quædam exteriorum sacrorum ac cæremoniârū, quam rerum internarum & spiritualium, tanquam per signa quædam, admonemur, quam Cicero definit disciplinam, per quam reverenti famulatu cæremoniæ divini cultus exercentur; quam quidem civitatibus maxime utilem & necessariam esse testatus est cum Cicero, tum etiam Aristoteles. Sic enim ait in politicis; Oportet principem præ aliis deicolam videri. Minus enim putant subditi talibus pati aliquid iniquum, & minus machinantur contra talem, tanquam habeat propugnatores etiam deos. Religio autem à natura sic hominibus insita est, ut plus illa, quam rationalitate, à cæteris animantibus discernamur. Quod autem nobis naturaliter insita sit religio, ipse fatetur Aristoteles, tum ex eo liquet, quod, quoties in subita-

bitaneis periculis & timoribus aliqua perturbatione obrui-
mur, confestim, antequam aliquid perscrutemur & ante om-
nem electionem, ad divinam invocationem confugimus, na-
tura videlicet nos absque alio præceptore divinum auxilium
& Abel ipsi Deo religiose sacrificarunt; sed & Enoch primus
fuit, qui, quo ritu Deus invocandus esset, instituit. Quare de
eo dicit Scriptura; Tunc tandem cœpit invocari nomen Do-
mini. Post diluviam à multis multæ quam multis gentibus re-
ligionum leges datæ sunt. Nam Mercurius & Monna Rex Æ-
gyptiis; Melissus Jovis nutritor, Cretenfibus; Faunus & ante
illum Janus Latinis; Numa Pompilius, Romanis; Moyses &
Aaron, Hebræis; Orphæus, Græcis; tum Cadmus Agenoris fi-
lius, ex Phœnice mysteria & solemnitates Deorum, simula-
chorum consecrationes, & hymnos, cæteraque sacra, pom-
pas & celebritates, quibus diis honores impenderentur, Græ-
cis primum tradidisse legitur. Quin etiam furtorum & scele-
rum numina esse tradiderunt. nec tantum nomina Deorum
dederunt, sed etiam instaurarunt sacra. Coluerunt Romani
Jovem adulterum & stupratorem, & Febrî publicum phanum
in palatio dedicarunt, & arâ malæ Fortunæ in Exquilis. Quin
etiam apud inferos invenerunt quos colerent, Deos, ipsum
inferorum principem omnium infimum & miserimum Sa-
thanam sub Ditis, Platonis & Neptuni nominibus veneran-
tes, assignantes illi custodem Cerberum, hoc est, carnivorum,
qui semper circuit quærens quem devoret, nulli parcens, om-
nibus nocens, omnes accusans; hinc diabolus, quasi crimina-
tor, appellatus. Vnde Poëta canit;

*Dux Erebi populo poscebat crimina vita.
Nil hominum miserans, iratus omnibus umbris,
Stant furia circum, variaq; exordia mortis,
Sævaq; multifonans exercet pœna catenas.*

Coluerunt quondam Ægyptii cum diis suis etiam animalia
bruta & monstra, & sunt adhuc hodie, qui Idola & simulachra
colunt. Quin Turcæ, Saraceni, Arabes, Mauri, & magna pars
orbis hodie Mahumetum colunt, absurdissimæ religionis cõ-
ditorem; & Judæi in sua perfidia adhuc perseverantes, ventu-
rum eorum Messiam pertinaciter expectant. Et nobis Christi-
anis diversi diversis temporibus & religionibus pontifices no-
stri religionum mores præscripserunt, nimirum quod legibus
inter se dissidentes circa cæremonias, circacultum, circa cibos,

circa jejunia, circa vestitum, circa quæstus, circa pompas, circa mitras, circa purpuram, & ejusmodi. Sed unum admirabile vincit admirationem, quod illi his ambitiosis moribus se cælum posse ascendere putant, quibus Lucifer olim cælo deciderit. Actandem omnes istæ religionum leges nullo alio fundamento incumbunt, quam suorum instituentium placitis: nec aliam in super certitudinis regulam habent, nisi ipsam credulitatem. Considerate ab initio mundi, quot sunt, quot fuerunt in religione studia, quot cæremoniæ, quot cultus, quot ritus, quot hæreses, quot placita, quot vota, quot leges, & nondum à tot sæculis homines ad rectam fidem producere potest religio absque verbo Dei? quo incarnato, & in cruce de hostibus triumphante, dejecta sunt templa & idola, & deorum potestates ablata, defecerunt oracula:

Ablata est Pishij vox haut revocabilis ulli.

Temporibus longis etenim iam cessat Apollo,

Clavibus occlusis silet: ergo rite peractis,

Discedas, patria & redeas ad limina, sacris.

Ex quo enim verbum Dei per Evangelii nuncium elucescere cœpit mundo, omnes dii gentium, veluti fulgure tacti, corruerunt, sicut apud Lucam ait Christus; Vidi Sathanam, sicut fulgur, de cælo cadentem. Verum quod hic ad fidem, & ad Theologiam, & ad canonum decreta pertinet, discutiemus inferius; nos hic de religione loquimur, quantum ad eas artes, quæ ad sacerdotum quæstum, & rem publicam suis simulachris, statuis, imaginibus, templis, phanis, sacellis, fastis, pœpīs, & sacerdotiorum magistratib. ornandam attinet; de quibus alibi inter placita theologica anno millesimo quingentesimo decimo per me Coloniae declamata amplo sermone disputavi. Quocirca ea istic brevissimo sermone transigemus, ostendentes etiam in illis, quæ honestandæ religionis causa, & ad hominum salutem inventa sunt, sæpe non minimam inveniri cum vanitate malitiam, quod ita esse, nunc per singula discurrentes, monstrabimus.

De Imaginibus. CAP. LVII.

IMaginum itaque cultum jam ab antiquo non omnes populi admiserunt. Siquidem Judæi (ut narrat Josephus) nihil magis exhorruerunt, quam simulachra; nec aliquam effinxerunt imaginem ejus, quod coluerunt, neque eorum, quorum memoriam tenuerunt. Lex siquidem Dei per Moysen prohibuit illis simulachra fieri, aut in templis poni, aut adorare eorā eis.

Apud

Apud Seres populos (teste Eusebio) etiam lege cautum erat, ne simulachra venerarentur. In Romanorum quoque templis apud Clementem & Plutarchum, ex decreto Numæ annis centum & septuaginta ab urbe condita, nullam imaginem, neque fictam, neque pictam esse conspectam legimus. Augustinus quoque idem testatur authore Varrone. Cuius, inquit, verba clarissime testantur, nullum fuisse in urbe simulacrum Deorum per annos centum sexaginta, factumque deinceps, ut ex imaginum ac statuarum multitudine religionis cultus negligeretur atque contemptui haberetur. Persæ etiam (testibus Herodoto & Strabone) statuas non extruebant. Ægyptiorum autem in istis summa erat impietas & stultitia, exinde in omnes gentes derivata. Qui quidem corruptus gentilium mos & falsa religio, cum ipsi ad Christi fidem converti cœperunt, nostram quoque religionem infecit, & in nostram Ecclesiam simulachra & imagines, multasque pompas steriles cæremonias introduxit, quorum nihil omnino fuit apud primos illos & veros Christianos. Nec dici potest, quantâ superstitione, ne dicam idololatria penes rudem & indoctam plebē alatur in imaginibus conniventibus ad ista sacerdotibus, hinc non parvum lucri quæstum percipientibus. Atque hic tuentur se Georgii verbis dicentis, imagines esse libros vulgi, ut possit rerum memoria retineri, atque in his legant, qui literas non didicerint, illisque conspectis ad Dei contemplationem trahantur. Verum hæc sunt excusantis Gregorii humana commenta, licet sanctus ille vir imagines, probet, non cultum. Non enim decet nos ex vetito imaginum libro discere, sed ex libro Dei, qui est liber Scripturarum. Qui vero cupit Deum esse, non requirat ab imaginibus pictorum & statuariorum, sed (ut inquit Joannes) scrutetur Scripturas, quæ testimonium perhibent de illo; qui autem nesciunt legere, ii audiant verbum Scripturæ. Fides enim eorum (ut ait Paulus) ex auditu est. Et Christus apud Joannem ait. Oves meæ vocem meam audiunt. Jamque etiam si (quod ait Christus) nemo potest venire ad eum, nisi pater traxerit illum, & nemo venit ad patrem, nisi per ipsum Christum; cur auferimus gloriam Deo, tribuentes illam picturis & statuis, ac si possent trahere in contemplationem Dei? Accedit istuc etiam reliquiarum cultus immoderatus. Fatemur enim nec quisquam negare poterit, sanctas esse sanctorum reliquias, & quæ æternitatis gloria fulgebunt aliquando; ideoque à nobis summa reverentia colendos fateamur, etiam sanctos ipsos, licet in omnibus locis exaudiant pie invocantes, magis tamen,

ubi aliquid reliquiarum suarum velut pignus habent; sed quia non omnium certitudo eadem est, cum variis in locis purantur sanctorum eorundem eadem retineri figura, necesse est horum aut illorum stultam confidentiam esse oportere. Ne igitur in idololatriam, vel superstitionem incidamus, tutius est, fidem rebus visibilibus non affigere, sed colere sanctos in spiritu & veritate per Dominum nostrum Jesum Christum, illorum opem implorantes. Certiores itaque & digniores non habemus Sacramento corporis Christi, quod unicum Sanctum Sanctorum in omnibus templis nostris servatur, quia coram Christo veneramur, & adoramus præsentem; qui licet ubique præsens sit, ibi tamen etiam corporaliter præsens est. Sed avarum sacerdotale genus, avari homines, non modo ex ignis & lapidibus, sed etiam ex mortuorum ossibus, & sanctorum martyrum reliquiis materiam avaritiæ suæ captantes, suæ rapinæ instrumenta fecerunt; attollunt sepulchra Confessorum, exponunt reliquias Martyrum, vendentes illorū contactus & oscula, exornant illorum simulachra, & festa illorum magnis pompis decorant, prædicant illos sanctos, & extollunt magnis præconiis vitam illorum, quo tantopere laudant, longissime fugiunt. Nonne istis loquutus est Salvator, Væ vobis, qui ædificatis sepulchra Prophetarum, similes illis, qui occiderunt eos? Proinde gentilium more sanctis ipsis officia distribuunt, & hunc cum Neptuno aquarum periculis subvenire, illum cum Jove fulmen incutere, aut cum Vulcano ignem, alium messes curare cum Cerere, alium præesse vitibus cum Baccho. Et habent mulierculæ suas Divas, à quibus, ceu à Lucina, aut Venere, liberos petant, & quæ cum Junone iratos placant, vel vindicant maritos. Jam verò etiam sunt, qui furta & amissa seu perditia recuperare faciunt, atque nullum morbi genus est, quod inter divos non habeat suum medicum, quæ causa est, quo minus lucrentur medici, quam caufidici; cum nulla sit lis tam pusilla, tam justa, quæ divum aliquem habeat patronum. Verum sicut anima nostra per diversa membra diversos explicat actus, & illa, pro diversitate dispositionū suarum, diversas suscipiunt potentias, ut oculi visum, aures auditum, ita Dominus noster Jesus Christus in corpore suo mystico, cujus ipse anima est, per diversos sanctos suos velut accommodata ad hoc membra, diversa suæ gratiæ munera, in istis inferioribus administrat atque distribuit, & singuli sancti peculiare cooperandi munus sortiuntur, & singuli certas gratias impartiuntur; juxta quam multiformem gratiarum distribu-

tributio

tributionem, partim hominibus revelatam, partim piis conjecturis adsecutam, variis precibus, & invocationibus sanctos imploramus. Putamus equidem, quemadmodum Christus morte sua mortem nostram redemit, in cuius morte coeperunt sanctæ mortes, omniumq; fidelium mortes sanctificantur, sic martyres eos, qui certo quodam morborum genere, aut huic simili tormento cruciati perierint, ab illo ipso, tanquam id pro nobis passi, nos liberare: & habet id quidem rationem non invalidam. Sed ridendi sunt, qui à nominis similitudine, & vocum confusione, & per similia futilia inventa sanctis illa adscribunt: ut Germani caducum morbum Valentino, quia hoc nomen cadere significat, Et Galli Etropio addicant Hydropicos, ob vocis consimilem sonum. Nihil ergo hic divinæ potentiae, & Sanctorum meritis derogatum volo. Impius enim est, quisquis de pietate Christiana ac Sanctorum miraculis perperam sentit: sed superstitiosus & improbus est, qui pro miraculis prodigiosa quæque mendacia, ceu portica nugamenta vertunt in historiam, & simplicibus oraculi loco credenda proponunt, magnisque clamoribus inculcant: stultissimi quoque sunt, qui iis fabulis & somniis fidem habent. Atque hic vos scire volo, quod, quemadmodum imaginum exuperans cultus, idololatria est, ita illarum pertinax detestatio, hæresis est, de qua olim Philippus & Leo tertius Imperatores damnati sunt. Sic etiam quemadmodum reliquiarum abusus execrabile scelus est, ita earundem irreverentia, detestanda hæresis est: quæ quondam à Vigilantio Gallo progenita, ab Hieronymo profligata, nunc rursus una cum imaginum expugnatoribus à proximis annis apud Germanos repullulascere cœpit.

De Templis. CAP. LVIII.

CÆterum nunc de Templis scimus hanc maximam olim fuisse gentiliū superstitionē singulis diis, suis sua templa fabricantium: quorum imitatione coeperunt deinde Christiani suis divi templis inscribere. Multæ tamen gentes tēplis omnino carebant, & Xerxes quondam suadentibus Magis omnia templa per totam Græciam combussisse traditur, quia impium & nefarium esset, deos ipsos parietibus includere. Verum de templis quondam Zeno Citicus in hæc verba philosophatus est, inquiens: Sacella ac templa constituere, nihil quidem necesse est, nihil enim sacrum jure existimandum, neque pro sancto habendum, quod ipsi homines cōstruxerint. Apud Per-

Perfas nulla olim templa erant. Hebræis autem in tota natione, non nisi unicum templum religiosum erat, à Salomone Hierosolymis exstructum, de quo tamen legitur apud Esaiam: Hæc dicit Dominus, Cælum sedes mea, Terra autem scabellum pedum meorum, quæ est ista domus, quam ædificas mihi? Et Stephanus Protomartyr ait: Salomon ædificavit illi domum, sed Excelsus in manu factis non habitat. Et Paulus Apostolus ait Atheniensibus, Deus non in manufactis templis habitat: qui, cum sit Dominus, cœli & terræ, manibus hominum non colitur, tanquam indigens aliquo. Docet autem humanam naturam, ipsosque homines, sed puros, pios, sanctos religiosos, Deoque devotos, esse acceptissima Deo templa: quemadmodum scribens Corinthiis, inquit: Templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis, templum Dei sanctum est, quod estis vos. Præterea in prima illa nostra religione ab ipsis Christianæ fidei incunabulis, & diu post Christum passum non fuisse nostris sacris templis cōstructa, fâteretur ipse Origenes contra Celsum, docens multis rationibus, Christianis illa ad verum Dei cultum, veramque religionem nihil convenire. Et Lactantius ait, Non templa Deo congestis in altitudinem saxi struenda sunt. sed suo cuique conservandus est pectore, in quod se conferat, cum adorât Deum:

Non habitat templis manuum molimine factis

Omnipotens, ædes aurea verus homo.

Et Christus suos adorâturos non in templum remittit, nec in synagogas, sed in cubiculum orare in abscondito. Atque ipse, quod legitur apud Lucam, nunquam ad turbas, ad urbes, ad templum, ad synagogas accessit orare, sed exivit in montem orare, & ipse erat pernoctans in oratione. Verum Ecclesia, quæ nihil agit, nisi acta spiritu Dei, cum, multiplicato Christiano populo, Ecclesiam jam ingressi essent cum fidelibus peccatores, cum firmis infirmi, & tanquam in arcam Noæ, cum mundis animalibus simul & immunda, sacras quasdam ædes, & templa, & basilicas, loca sacrata, ab omni profano commercio libera, instituit, in quibus Christianæ multitudini verbum Dei publice prædicaretur, ceteraque religionis sacramenta, & commodius & castius administrarentur, quæ à populo Christiano summa semper in veneratione habita, etiam à Principibus immunitate munita, nunc in tantâ excreverat multitudinem, accedentibus illis tot fratrum oratoriis, privatisque sacellis, ut maxime necessarium foret, multa ex illis

ex illis, tanquam superflua & indebita membra, refecari. Accedit ad hæc structuræ superba magnificentia, in quam multæ admodum sacræ pecuniæ & eleemosynæ indies profunduntur: quibus, quod & superius diximus, multi Christi pauperes, vera Dei templa: imaginesque, fame, siti, æstu, algore, labore, debilitate, egestate periclitantia, sustentari deberent.

De Festis. CAP. LIX.

Festorum etiam dies tam apud Gentes, quam apud Judæos magna religione semper celebres fuere: qui omnes distributim, per certa anni tempora, per certos & statutos dies Deum colebant: quasi liceret aliquando à divino cultu discedere, aut forsan Deus, plus alio, quam alio tempore se coli velit. quod idcirco, ut probrum, Paulus objecit Galatis, ad eos sic scribens: Dies observatis, & menses, & tempora, & annos; timeo, ne vobis frustra & sine causa laboraverim. De qua re etiam Colossenses admonens, præcepit illis dicens; Nemo vos judicet de cibo & potu, in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum. Veris enim & perfectis Christianis nulla est dierum differentia, qui sunt, semper in festivitate, semper conquiescentes in Deo, & sine intermissione verum Sabbatum agentes; sicut vaticinatus erat Esaias ad patres Judæorum, Fore aliquando, ut Sabbatum eorum tolleretur, cumque venerit Salvator, futurum Sabbatum perpetuum, perpetuasque neomenias; rudiori autem populo, ac infirmæ multitudini, ac imperfectiori Ecclesiæ partim à sanctis Patribus ejusmodi dies statuti sunt, quibus conveniant ad sacram verbi Dei concionem audiendam, & ad cultum divinum celebrandum, ac communicandorum sacramentorum causa; ita tamen, ut non Ecclesia diebus serviat, sed dies inserviant Ecclesiæ. Sunt itaque constituti dies à Patribus in Ecclesia, quibus ab omnibus externis negotiis, atque corporeis actibus plebem abstinere deceat, quo liberius serviat Deo, vacet orationibus & contemplationibus, intersit divinis officiis, & verbi Dei concionibus, & quæcunque ejusmodi sunt. quæ tunc ob æternæ salutis commodum fiunt. Sed ille distortæ quitatis, labefactor omnis ordinis & pulchritudinis author omnium malorum Diabolus, quidquid Spiritus sanctus ædificat, assidue demoliri nitens, etiam hanc artem prope diruit. Adeo maxima pars Christiani populi sacrum hoc dictum Festorum otium non orandum, non ad Dei verbum audiendum, non ad cetera, quorum causa instituta sunt, impendit.

impendit, sed ad omnivariam bonorum morum ac Christianæ doctrinæ corruptelam, in choræis, in Comœdiis, in Histri-
onibus, in cantilenis, in ludis, in compotationibus, in pom-
pis, in speculis, in quibuscunque mundanis, carnalibus, spiri-
tui sanctitati que contrariis operibus consumit. & (quemad-
modum inquit Tertullianus de Cæsarum solennibus) solent
tunc grande officium agere, focos & choros in publicum du-
cere, vicatim epulari, civitatem tabernæ habitu obolescere,
vino gulam cogere, certatim curfitare an injuria, ad impu-
dentias, ad libidinis illecebras: sic exprimitur publicum gau-
dium per publicum dedecus. Nonne ergo merito damnandi
sumus, qui hoc ritu Christi & Sanctorum ejus solennitates ce-
lebramus? Cæterum à diebus festis, præter Manichæorum in-
sanam Blasphemiam, & Cataphryguin pestifera dogmata, aut
nullas, aut paucissimas hæreses compertas habemus verun-
tamen maxima in Ecclesia schismatis occasionē præstiterunt,
cum Victor Romanus Pontifex omnes ferme Orientales &
Australes Ecclesias à communione amputasset ea sola de can-
sa, quod in diei Paschatis observatione morem à Romana con-
suetudine sequerentur diversum: cui tunc inter cæteros ex-
cellentissimos viros restitit Polycrates Asiæ episcopus. Præter-
ea Irenæus Lugdunensis Episcopus, quamvis ipse Romano
ritu Pascha celebravit, magna tamen libertate Victorem Pon-
tificem objurgare ausus est, quod præter exemplum præde-
cessorum suorum pacis perturbator abscidisset Ecclesias non
in fide errantes, sed in solis ritibus quibusdam à Romana Ec-
clesia dissidentes. Multa deinceps super hac Paschatis observa-
tione Conciliorum & Pontificum decreta, ac Patrum ratio-
nes, & quæ vocantur Ecclesiastica computa, emanarunt: ne-
que tamen in hunc usque diem veram, atque per universum
orbem eandem Paschatis diem constituere potuerunt: & in
hunc diem usque consultis Astrologis de Calendarii repara-
tione, sed de indecilo negotio disputatur. Digna profecto res,
pro qua ob unius Romani Pontificis pertinacem religionem
tantum Ecclesia pateretur neufragium.

De Ceremoniis. CAP. LX.

EX membris deniq; religionis non minima sunt rituum &
cæremoniarum pompæ in vestibus, in vasis, in luminibus,
in campanis, in organis, in concentu, in odoribus, in sacrifici-
is, in gestibus, in picturis preciosis, in ciborum, & jejuniõ-
rum delectu, ac similibus magnacum admiratione, tum venera-
tione

tione ab imperita plebe & hominibus, qui nihil advertunt,
 quam quæ ante oculos obverfantur, receptis ejusmodi. Numa
 Pompilius primum Romanis cæremonias induxit, quarum præ-
 textu rudem adhuc & ferocem populum, qui vi & injuria im-
 perium occupaverat, ad pietatem, fidem, justitiam, & religio-
 nem invitaret, feliciusque gubernaret. Testantur hæc ancylia
 ac palladium, sacra imperii pignora, Janus bifrons belli & pa-
 cis arbiter, ignis Vestæ, cui flumina custos imperii jugiter vi-
 gilaret, ipseque annus fastorum & nefastorum dierum veritate
 per duodecim menses divisus, sacerdotiorumque magistratus
 in Pontifices & augures partitus, variique sacrificiorum & sup-
 plicationum, spectaculorum, processionum, delubrorum &
 officiorum ritus, quorum magna pars (Eusebio teste) exinde
 in nostram quoque religionem migravit. Verum Deus ipse,
 quem non delectant caro, & cor, & sensibilia signa, has exte-
 riores carnalisque cæremonias despicit, atque contemnit. Non
 enim in corporalibus actionibus, & sensibilibus operibus, cul-
 tuque carnali vult coli Deus, sed in spiritu & veritate per Jesum
 Christum. Ipse enim spectator fidei est, considerans intimum
 spiritum, & occulta hominum, scrutator cordium, qui intrue-
 tur intima mentis. Quapropter carnales illæ & externæ cære-
 moniæ nequeunt homines promovere ad Deum, apud quem
 nihil est acceptum præter fidem in Jesum Christum, cum ar-
 denti imitatione illius in charitate, ac firma spe salutis & præ-
 mii. Hic enim est verus, & nulla externorum carnaliumque
 rituum iniquatione violatus Dei cultus: quod nos instruens
 Joannes, ait: Spiritum esse Deum, & eos, qui volunt adorare,
 in spiritu & veritate oportet adorare. Cognoverunt hoc ali-
 qui gentium Philosophi: hinc Plato in veneratione summi
 Dei exterius omnes cæremonias auferri jubet. Nihil enim deest
 ei, qui est omnia aut in eo sunt omnia, sed nos agentes gratias
 adoremus. Hæc enim sunt summæ incensationes Dei, quando
 aguntur gratiæ & mortalibus. Neque præterea habemus quic-
 quam aliud, quod reddamus Deo magis acceptum, quam lau-
 dem, gloriam, & gratiarum actionem. Neque vero hic quis-
 quam objiciat Mosaicæ legis sacrificia, ritus & cæremonias,
 quasi Deus in illis delectatus sit: non propter hoc eduxit eos
 de Ægypto, ut sacrificia illi offerrent, & adolerent incensa sed
 ut obliti idololatriæ Ægyptiorum, audirent vocem Domini,
 & obedirent illi in fide & justitia propter illorum salutem.
 Quod autem Moyses illis sacrificia & cæremonias instituit,
 morem gessit infirmitati & duricie cordis eorum aliquid in-
 dulgens

dulgenti errori, ut eos ab illicitis revocaret, ne gentium ritu sacrificia immolarent dæmonibus; & non Deo. Non enim principaliter hæc, sed secundum consequentiam concessa sunt, nec aliter eos obligare potuit lex illa, nisi quatenus populi consensu fuerat comprobata. Quin & Moyses ipse laturnus has cæremoniæ leges, seniorum & populi collegit suffragia, quo illos sibi magis haberet obnoxios; ideoque lex illa pro temporum & rerum vicissitudine potuit immutari, & aliquando in totum erat abroganda; lex autem Dei, quæ in lapideis tabulis tradita erat, perpetua est. Sic enim locutus est Dominus per Jeremiam. Quod mihi thus de Sabba affertis, & cinnamomum de terra longinqua? Holocaustomata & sacrificia vestra non delectaverunt me. Et iterum per eundem ait. Hæc dicit Dominus, Holocaustomata vestra colligite cum sacrificiis vestris, & manducate carnes, quia non sum locutus ad patres vestros, nec de Holocaustomatibus, nec de sacrificiis præcepi eis, quæ die eduxi vos de Ægypto, sed sermonem hunc præcepi eis, dicens, Audite vocem meam, & ero Deus vester & vos eritis populus meus; ambulate in omnibus viis meis, quæcunque præcepero vobis, ut bene sit vobis. Et iterum apud Esaiam ait Dominus, non obtulisti mihi oves holocaustatis tui, nec in sacrificiis tuis clarificasti me, non servivisti mihi in sacrificiis, nec aliquid laboriose fecisti in thure, nec mercatus es mihi argento incensum, nec adipem sacrificiorum tuorum concupivi, sed in peccatis tuis ante me stetisti. Super quem igitur, ait, aspiciam, nisi in humilem & quietum & tementem sermones meos? Non enim adipēs & carnes pingues auferent ante injustitias tuas; hoc enim est jejunium, quod ego elegi, dicit Dominus. Solve omnem nodum injustitiæ, dissolve connexus violentorum commerciorum, dimitte quassatos in requiem, & omnem conscriptionem injustam conscinde. Frange esurienti panem tuum ex animo, & peregrinum sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, adoperi eum, & domesticos seminis tui ne despicias, tunc erumpet matutinum lumen tuum, & sanitates tibi cito orientur, & præcedet ante te justitia, & gloria Dei circumdabit te; & adhuc te loquente, dicam, Ecce adsum. Non inficio, quem admodum olim in synagoga Moyses & Aaron, & per successionem cæteri pontifices, judices, Prophetæ, usque ad scribas & Phariseos, sic postmodum in Ecclesia ab Apostolis, Evangelistis, Pontificibus, sacerdotibus, & doctoribus factum, ut illam piis quibusdam cæremoniis, elegantibusque ritibus & insti-

tuit

, tanquam sponsam ornatam viro suo, decorarent: multa per statuta & decreta ediderunt posteriores; juxta hominum imbecillitatem, sed, quod solet sæpe contingere, ut, quod visum est ad remedium, tendat ad noxam, sic accidit, ut centibus iis cæremoniartum legibus, pluribus constitutionibus hodie onerentur Christiani, quam olim Judæi: quodque vis dolendum est, cum ipsæ per se nec bonæ sint, nec malæ, si illis fidat populus, arctiusque observet, quam tradita à præceptis, dissimulantibus illa nostris Episcopis & Sacerdotibus, & Abbatibus, & Monachis, ac suo ventri interim egrè consulentibus. Cæremoniæ autem etsi nullas contra hæreses dederint, innumeras tamen in ecclesiam sectas produxerunt, maximorumque schismatum semina fuerunt, nec primum Græca Ecclesia à nostra abscissa est; quod illa in azymo consecraret, sed in fermento, cum tamen illam de consecrare fateamur. Deinde etiam Bohemorum Ecclesia separata est, quia sub utraq; specie communicaret Eucharistiæ: nam, ut ait Apostolus, circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed observatio mandatorum Dei: sic & cæremoniæ nihil sunt, nisi observatio præceptorum Ecclesiæ. Ne ergo est utrobique propter modicas & quaslibet causas, que Christianæ Fidei nihil officiunt, unitatem Ecclesiæ scindere, corpus Christi dividere, & quod Pharisæis Salvator improbat, excolare culicem, & camelum glutire, atque, turbata pace Ecclesiæ, in illis pugnare, unde plus obsit schismatis periculis, quam profit correptio. Potuissent Romani Pontifices ultra mala sustulisse, pacatamque & integram servare Ecclesiam, si tolerassent Græcorum fermentum, & Bohemorum cacem. Neque vero majora hæc sunt, quam quod Innocentius Stavus (Volaterranus teste) concessit Norwegiis, ut liceret illis sine vino sacrificare calicem.

De Magistratibus Ecclesiasticis. CAP. LXI.

Am vero & Magistratus, & variæ hominum sectæ sunt in Ecclesia, cum ad ornamentum religionis, tum pro conferendo sacrorum ordine, ne fiat confusio. Quidquid autem agit in Ecclesia, sive ad ornamentum, sive ad ædificationem religionis, tam in deligendis magistratibus, quam in instituendis ministris Ecclesiæ, nisi id fiat divini spiritus instinctu, qui quasi anima est Ecclesiæ, vanum est & impium. Quicunque enim ad magnum Dei officium, & Apostolatus dignitatem à spiritu Dei vocatus non fuerit, sicut Aaron, & qui non ingres-

sus fuerit per ostium, quod est Christus, sed alifunde in Ecclesiam ascendit per fenestram, per favores hominum, per emptitias voces, per imperium Principū, certe hic non est Christi Vicarius & Apostolorum, sed fur & latro, & vicarius Judæ Iscariotis, & Simonis Samaritani. Hinc ab antiquis Patribus de electione Prælatorum (quod sacer Dionysius vocat Nominationis sacramentum) tam arcte statutum est, quod Pontifices & Apostoli, qui præessent ministeriis in Ecclesia, nominarentur viri moribus & vita integerrimi, potentes in doctrina sana de omnibus rationem reddere: sed antiquis patrum constitutionibus paulatim à sua majestate cadentibus, ac recentiore Pontificio jure cum damnabili consuetudine invalescente, tales plerique super sedem Christi conscendunt Pontifices & Apostoli, quales olim super sedem Moyſi sedebant Scribæ & Pharisei, qui dicunt, & non faciunt, alligantes onera gravia in humeris populi, ipsi autem nolunt digito movere. Hypocritæ sunt, omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus, ostentantes religionem suam in scenis: cupiunt primas stationes in choro, in gymnasiis, in synagoga, & ubique in foro: in plateis Rabbi, & Magistri, & Doctores vocari volunt: claudunt viam cœlorum, & ipsi non introeuntes, etiam alios excludunt, nec sinunt intrare: comedunt domos viduarum, orationes longas facitantes, circumeuntes mare & aridam, seducunt, & furantur pueros, ut nactus uno profelyto, exaugeant perditum eorum numerum, ut ipsi perditum & addictum gehennæ igni, alios simul secum multo magis desperant: suis committis & traditionibus piissimas Christi leges labefactant, verum Dei templum, ac vivas Christi imagines, & ars animarū populi negligentes: aurum & oblationes avaro oculo curant leviora, & quasi sinistra legis facientes: de decimis, collectis oblationibus & eleemosynis accurate nova cadunt, & legum ceremoniarum arcte sanciunt, decimantes fruges, pecora, pecunias & etiam quævis minima, mentham, anethum, cuminum, & de his canum more collatrates à suggesto confligunt cum populo. Quæ vero graviora & dexteriora sunt opera Evangelii, & Legis, & justitiæ Christianæ, judicium, misericordiam, & fidem omnino negligunt, excolant culicem, deglutiant camelum, cespitant ad lapidem, ingens saxum transfiliunt, duces cœci, falsi & dolosi, genimina viperarum, tercalices, sepulchra dealbata, foris in mitris, in pilis, in habitibus incuculla ostentantes sanctimoniam, intus pleni spurcitiu hypoerisi, iniquitate, scortatores, saltatores, histriones, lenones

Gaudent equis canibusq; & aprici gramine campi.

Digitized by Google

runt; taceo etiam posteriores illos, Paulum, Sixtum, Alexandrum, Julium, famosos Christiani orbis perturbatores. Prætereo Eugenium, qui ob violatum Turcæ iusiurandum Christianam Rempubl. in tot funestissima bella coniecit, ac si non etiam hosti fides servanda sit. Alexander VI quanto Christianæ Reipub. damno Zizimum Pajazaithæ, Turcæ fratrem, veneno sustulerit, omnibus notum est. Jamque ipsi etiam Romanorum Pontificum Legati (quod ait Camotensis, & quotidiana experientia notissimum est) sic interdum in Provinciis debachantur, ac si ad flagellandum Ecclesiam egressus sit Sathan à facie Domini; commovent & conturbant terram, ut videantur habere, quod oporteat sanare; latentur, cum male fiunt, exultantes in rebus pessimis, vixque tentent lachrymas cum nil lachrymabile cernunt. Siquidem peccata populi cōedunt, & vestiuntur & nutriuntur, & luxuriantur in eis. Sed habent vitiorum suorum efficacissimos titulos, nec quicquam illis objici potest, quod non alicujus Sanctorum exemplo cōstantissime excusent, aut tueantur. Nam si impropere illis, quia indocti & illiterati, dicent tales Christum delegisse Apostolos, qui nec Magistri Legis, nec Scribæ fuerint, nec Synagogas, nec Scholas unquam frequentaverint; si linguæ barbaries objicitur dabunt Moysen impeditæ linguæ, & Jeremiam nescientem loqui; quin & Zachariam, quod mutus esset, a sacerdotio non exclusum. Quod si etiam sacratum literarum ignorantia, aut infidelitas, aut error, aut hæresis objiciatur, dicent, Ambrosium nondum Christianum, sed Catechumenum adhuc, in Episcopum electum; & Paulum non ex infideli modo, sed ex persecutore ad Apostolatam vocatum; Augustinum quoque aliquando Manichæum fuisse, & Marcellinum martyrem in Papatu idolis thura adolevisse, Quod si objiciatur illis ambitio, exemplo illis erunt filii Zebedæi; si timiditas, timidi erant Jonas & Thomas, ille ad Ninivitas hic ad Indos accedere metuentes; si perfidia, Petrus perfidiæ addidit perjurium; si fornicatio, Oseas meretricem, & Sampson scortis amplexi sunt; si percussio, si homicidiū, si militia, Petrus Malcho auriculam amputavit, Martinus Juliano militavit, & Moyses Ægypticum interfecit, & abscondit in stabulo Adeo nihil penes eos refert, qualis quisque sit, qui accedit ad sacerdotia, atque tunc horum magistrorum gladio oportet, ut quisque cervices suas supponat, gladio horum, inquam, non gladio verbi Dei, cujus illi custodes & ministri esse debent, sed gladio ambitionis, gladio avaritiæ, gladio multa & extorsioni

gladio mali exempli, gladio sanguinis & occisionis, quo armantur contra omnem veritatem, & iustitiam & honestatem,

*Sceptrorum vis tota perit, si pendere iusta
Incipit, evertitq; aras respectus honesti;
Libertas scelerum est, qua regna invisa tuetur;
Sublatuſq; modus gladij facere omnia sœvè.*

Non impune licet eorum placitis contradicere, nec libidini eorum cedere, nisi quis paratus sit martyrium subire pro Christo; hoc erit excremari pro hæretico, quemadmodum Hieronymus Sayonarola Prædicatorii ordinis Theologus, simulac Propheticus vir, olim apud Florentiam exustus est. Verum quoniam omnis potestas bona est, quia à Deo est, à quo sunt omnia, & omnia bona, & licet utentibus, aut patientibus aliquando mala sint, universitati tamen semper bona sunt, providente sic illo, qui bene utitur malis nostris. Propter multitudinem enim delinquentium superinducit Deus tyrannos, & peccata populi faciunt regere Hypocritam. Quicumque igitur à Domino constitutus est Episcopus in Ecclesia, dignum & iustum est obedire illi, & in nullo contradicere. Qui enim Episcopo, & Sacerdoti obedire contemnit, non illum, sed Deum contemnit, quemadmodum de contemptoribus Samuelis ipse locutus est, inquiens; Non te spreverunt, sed me. Et Moyses adversus murmurantem populum ait; Non adversus nos murmurastis, sed adversus Dominum Deum. Non igitur in usus permanebit à Domino, qui se contra Episcopum, & prælatum suum posuerit. Dathan & Abiron reſtiterunt Moyſi, & terra vivos absorbit. Multi cum Chore conspiraverunt adversus Aaron, & igne consumpti sunt. Achab & Jezabel persecuti sunt Prophetas, & canes comederunt eos. Egressi sunt pueri, ut illuderent Helisæo, & ursi dilaniarunt illos. Ozias rex contra sacerdotes, sacerdotium arrogare ausus, leprosus factus est. Saul, quia præter Samuelem, sacerdotum principem, sacrificare præsumpsit, regia unctione simul & prophetico spiritu, privatus à Deo, datus est spiritui malo. Infidele est Scripturis sacris non credere, impium est sacerdotes spernere, boni sunt sacerdotes, melior Episcopus, super omnes sanctissimus summus Pontifex, & Princeps Sacerdotum, cui creditæ sunt claves regni cœlorum, & commissæ sunt secreta Dei, princeps quidem secundum Deum, Pontifex secundum Christum: quem qui honorat, honorabitur à Deo,

qui inhonoraverit, inhonorabit illum Deus, & ultionem evadere non poterit.

De Sectis Monasticis. CAP. LXII.

Sunt adhuc in Ecclesia diversarum sectarum populi, Monachi, & Fratres anachoritarum, quibus vetus Lex omnino caruit. Caruit etiam Ecclesia eo tempore, quo fuit optima, ne tot caeremoniarum retibus implicata. Qui hodie religiosorum nomen sibi soli vendicant, arduas profecto vivendi regulas, & officia sanctissima professi, laudabiliumque virorum, sanctissimorumque Patrum nomina, puta Basilii Benedicti, Bernardi, Augustini, Francisci, & similibus præ se ferentes: sed hodie est inter eos ingens malorum turba. Siquidem huc, tanquam in malorum omnium asylum, confluunt, quosunque scelerum conscientia terret, qui ob legum vindictam nusquam a libi tuti sunt, qui crimina commiserunt supplicio expianda, quos vitæ turpitudine abstraxit ab infamia, quos, rebus suis scortis, alea, ingluvie profusis, æs alienum ac turpis egestas mendicare compellunt, & quos laborem subterfugientes, spes otii ac fraudatæ cupidinis impatiens desperatio, aut circumventa juvenus, aut injusta noverca, aut iniqui tutores huc impegerunt: quorum omnium agmen jungit simulata sanctimonia, cucullatus habitus, & valida mendicitas. Atque illud mare magnum, in quo cum cæteris piscibus habitant Leviathan & Behemoth, cæte grandia, belluæ & reptilia, quorum non est numerus: de quo exiliunt tot Stoicæ simiæ, tot insolentissimæ poscinummiæ, tot palliata mendicabula, tot cucullata monstra, barbigeri, funigeri, restiferi, saccogeruli, loripedes, lignipedes, nudipedes, atrati, nigritæ, griffones, albichlamydes, versicolores, multipelles, linostolii, retiarii, palliati, chlamydarii, pullati, paludati, præcincti, brachati, ac id genus aliorum turba histrionum, qui cum de rebus humanis nullam fidem habebant reliquam, ob monstrosæ vestis habitum creduntur illi divina, hodieque sacrum religionis nomen sibi soli usurpant ac se Christi sodales, Apostolorumque contubernalia jactant, quorum vita sæpe scelestissima est, avaritia, libidine, gula, ambitione, temeritate, petulantia, & omni scelere referta, sed religionis prætextu semper inulta. Romanæ enim Ecclesiæ privilegiis muniti sunt, & à jurisdictione omnium Ecclesiarum exempti sunt, quo plura illis impune liceant: quumque ipsi pro foro rei alios quosque ubique conveniant, ipsi tamen conveniri non possunt, nisi aut Roma, aut Hierosolymis. Horum vanitas

tes & errores si mihi calamo explorandi forent, non caperent omnes pelles Madian: eorum, inquam, qui non pietatis causa professi sunt religionem, sed ventris gratia cucullam induerunt. Neque vero bonos offendet hic sermo, quem de solis improbis dictum volo, qui sub pellib. agnibus sunt lupi rapacissimi, & in vestibus ovium astutam gerunt sub pectore vulpem, adeo dissimulantes artes fallacię suę, ut nihil aliud professi videantur, quam scenicam quandam hypocrysim, & merū quæstum pietatis imagine personatum, dum pallido vultu mentiuntur jejunia, & obsequentibus lachrymis profunda à pectore trahunt suspiria, & mobilibus labiis frequentes orationes simulantes & gressu incessuque composito, gestib. tranquillis.

Obstipo capite figentes lumina terra.

Modestiam sibi vendicantes, fucato habitu humilitatem, & suspensa à collo cuculla, sanctimoniam foris professi, intus autem detestandos mores secum ferentes: atq; cum inter hæc sceleratissima, quæq; nonnunquam committant, servantur, vincuntq; religionis titulis, cuculla, veluti clypeo, cuncta fortunę spicula re percutientes, & ab omnibus mundanis periculis, civilibusque molestiis securi, panem ociosum, & emendicatum pro eo qui laboribus acquiritur, vespentes, securi, & sine sollicitudine dormientes: hancq; tamen Evangelicā paupertatem putant, in otio & mendicitate vesci alienis laboribus. Cumque summam humilitatem profiteantur, incedentes vili vestitu, ut rustici, nudipædes ut histriones retiarii, cincti funibus, ut capti latrones, raso toto capite, ut fatui, cuculla, auriculis ac tintinabulis tenus morionibus ac larvis carnis privialibus quam simillimi, cæteraque, quæcunq; contumeliæ & abjectionis signa propter Christum & religionem se se suscipere fateantur, vincuntur ambitione, & omnē instituti sui rationem in arrogantissimos titulos referunt. ac paranymphei, rectores, gardiani, præfides, priores, vicarii, provinciales, archimandritæ generales vocari gloriantur, ut nullum hominū genus tam videatur primi loci appetens, quam istud. Non desunt, quæ de istis per plura mala male dici possent: sed jam præcesserunt qui de iis amplissimis maledictis confectionati sunt, adeo ut non solum multos probos & integræ vitæ vere religiosos Patres, sed etiam sanctorum Patrum bene vivendi instituta & regulas contemptui exposuerint. Quocirca nihil ego hic in sugillationes eorum dixisse volo, qui recte in professionibus suis ambulantes, sanctorum illorum Patrum vestigia sequentes, ad cumulum aspirant perfectionis. Fateor regulas & professiones illo-

rum sanctas : fateor esse in hunc diem sanctos monachos ; sanctos fratres mendicantes : sanctos anachoritas : sanctos canonicos regulares : tamen inter hos plurimos infideles & reprobos, & apostatas, quibus religionis professio deformatur. Atque hoc est propositum nostrum, ostendere nullam unquam cujusvis religionis professionem tam castam extitisse, in quam non irreperit erroris & malitiæ macula. Siquidem & Angelos apostatas legimus ; & primos fratres parricidas ; Prophetas reprobos ; Apostolos proditores ; & discipulos Christi perfidos ; atque inter Romanos Pontifices supra multos schismaticos & reprobos, & etiam hæreticos ; aliquando etiam mulierem ad tanti apicis culmen conscendisse, quæ vocata est Joannes octavus, rexitque sedem Apostolicam, laudata ab omnibus, annos duos cum aliquot mensibus atque diebus ; & quod mulieribus in Ecclesia negatum est, contulit sacros ordines, promovit Episcopos, ministravit Sacramenta, cæteraque Romanorum Pontificum exercuit munera ; & facta ejus in Ecclesia non fuerunt irrita, communi videlicet errore faciente jus ; quo prævalente, puto Ecclesiam tunc coactâ multa dissimulare, quæ religionis rigor alias non tulisset ; adeo nec in religionibus quicquam integrum, stabile & perpetuum reperiri potest. Quicumque autem in Ecclesiam Dei sectas introducunt, & tanquam sibi placentes, quæstus causa, aut fictæ sanctitatis gloria secedunt à Principe Romana Ecclesia, ii tanquam Nadab & Abiu, alienum ignem offerentes ad altare Dei, ab eo comburuntur ; qui vero elati & perversæ sententiæ, exco gitatis hæresibus, exurgere audent adversus Ecclesiam Dei, cum Dathan & Abiron, voragine terræ absorpti vivi, descendunt in infernum ; qui autem scindunt unitatem religionis, & Christi membra dividentes, affligunt Ecclesiam Dei, eadem pœna, qua Jeroboam, exterminabuntur.

De Arte Meretricia, CAP. LXIII.

Reliquum nunc, quia Apud Ægyptios primos religionum auctores, neminem olim sacerdotem fieri licebat, qui Priapi sacris non prius initiatus fuisset ; atque in nostra Ecclesia receptum sit, quod carens testib. Papa esse non possit, prohibeanturq; spadones, eunuchi & castrati in sacerdotes ordinari, palamque videmus, ubicunq; sunt magnifica ista templa, & sacerdotum monachorumq; collegia, ut plurimum in proximo esse lupanaria ; quin & plurimæ monialium & vestalium ac beguinarum domus, privatæ quædam meretricularum fornice

nices sunt, quas etiam monachos & religiosos (ne diffametur eorum castitas) nonnunquam sub monachali cuculla, ac virili veste in monasteriis aluisse scimus; visum est non præter ordinem de arte meretricia sermonem hic subnectere, quam equidem ad bene institutæ Reipub. rationem non solum utile, sed & necessariam esse plerique sapientissimi arbitrati sunt. Nam Solon, illè magnus Atheniensium legislator, atque unus de septem sapientibus Apollinis oraculo judicatus (ut testes sunt Philemon & Menander) emptas juventuti meretriculas comparavit, & primus Veneris Pandem templum ex profutarum captivis dedicavit, lupanariaque instituit, legem sancivit, immunitate etiam meretricibus concessa roboravit. Tantæ quoque reverentiæ habitæ sunt meretrices in Græciâ, ut cum Perses in Græciam expeditionem faceret, Corinthiæ meretrices pro salute Græciæ in templo Veneris supplicarent. Mos quoque is erat apud Corinthios, ut de re magna supplicaturi Veneri, meretricibus id committeretur. Meretricum templa constructa plurima apud Ephesum, & aliud celebre ædificarunt Abydeni, quod libertatem sibi ademptam meretricis opera recuperarunt. Ipse præterea sapiens Aristoteles non dubitavit etiam meretrices divinis honoribus dignas, quando Hermiæ pelli-ci, sicut Eleusinae Cereri, sacra fecit. Inventum autem hujus artis Veneri tribuitur, quæ idcirco etiam inter deas relata est. Hæc enim impudica, omnibusque prostituta libidinibus, author mulieribus in Cypro fuit, ut vulgato corpore quæstum facerent; unde apud Cyprios, narrante Justino, mos inolevit, ut virgines eorum ante statutas nuptias in quæstum ad litus maris prostituerent dotem lucraturas, & pro reliqua pudicitia Veneri libamenta soluturas. Apud Babylonios etiam, teste Herodoto, consuetudo fuit, ut qui rem domesticam consumpsissent, filias suas adigerent ad quæstum corpore faciendum, Verum Aspasia Socratica meretrix, universam Græciam (ut scribit Athenæus) meretricibus implevit; ob cuius amorem, ejusque ministras à Megarensibus raptas, ait Aristophanes, bellum Peloponnesiacum à Pericle susceptum. Extulit autem hanc meretricandi artem permultum. Imperator ille Heliogabalus qui (ut testis est Lampridius) lupanaria domi amicis clientibus & servis exhibuit, convivia dedit ad viginti duo fercula ingentia epularum, sed ut per singula convivæ coirent & laverent; juramentoque adigebantur, quod voluptatem hanc perficerent; sæpe etiam meretrices à lenonibus cunctis redemit, & manumisit, è quibus meretricem quandam notissimam & pul-

chertimam triginti argenti libris redemisse legitur: fertur & una die ad omnes circi, & theatri, & amphitheatrī, & omnium urbis locorū meretrices ingressus, & singulis aureū donasse. Aliquando ēt omnes de circo, de theatro, de stadio, & omnibus locis & balneis meretrices collegit in ædes publicas, & apud eas concionem habuit quasi militarem, vocans commilitones, disputavitque de generibus schematum & voluptatum: post concionem pronunciavit iis, quasi militibus ternos aureos donantium. Etiam matronis Romanis meretricari volentib9 non solum impunitatem, verum etiam immunitatem concessit, salariaque ex publico ærario meretricibus statuit. Etiam senatusconsulta quædam amatoria & meretricia, sive futuaria, invulgavit: eaque de nomine matris sive conjugis suæ, Semiramida iussit appellari; insuper & genera quædam libidinum adinvenit, quibus etiam Cyrenæ meretriculæ (quæ Dodecamechana, quoniam in venereo usu duodecim excogitasset modos, quibus in scenæ fori jucundius redderetur, libidinis proluvium cognominata est) numeros superat, ac veteres omnes, Tribades, Hostias, Aphias, Spinétrias, Gasalvadas, Casaritas, prostibulas, cæteraque scortilla vinceret. Transeo Judā Isralitam patriarcham scortatorem, & Sampsonem populi Dei judicem, qui non, nisi scorta duxit uxores: ac Salomonem Judæorum regem sapientissimum, qui greges meretricum pene innumerabilium habuisse proditur: quin & cum Cæsarem dictatorem virum strenuissimum hanc ob causam omnium mulierum virum nuncupatum, tum & Sardanapalum Babyloniorum monarcham, cæterosque innumeros meretricum potentissimos patronos: ipse etiam Proculus Imperator in hac arte non postremam gloriam importavit, qui (ut testatur ejus ad Metianum epistola) ex capitis centum Sarmaticis virginib. decem prima nocte inivit, omnes autem intra quindecim dies constupravit. Sed maius illo est, quod poetæ narrant de Hercule, illum quinquaginta virgines una nocte omnes mulieres reddidisse. Narrat et Theophrastus, gravis auctor, herbulam quandam Indicam tantæ virtutis, ut quidam ea comesta, ad septuagesimum coitum proefferit. Reliquum vero non parum hanc artem ornarunt Sappho poetes Phaonīs adamatrix, & Leontium Methodori scortum in philosophia eruditissima, adeo ut adversus Theophrastum contra conjugium pro tuendo meretricatu libros ediderit. Accedit Sempronia Græce & Latine elegantissima: nec prætereunda hic est Leæna Aristogitonis Atheniensis probatissima: fidei scortum, quæ ter-
 ta 2

ta à tyrannis ut amicum proderet, tormenta omnia cum constanti silentio perpessa est. Nobilitarunt præterea hanc artem Rhodope meretrix, Æsopi fabulatoris, conserva quondam & contubernalis, quæ tantas opes meretricio quæstu consecuta est, ut inter mundi spectacula tertiam ordine condiderit Pyramidem. Sequitur hanc Thais Corinthia, quæ prærogativa pulchritudinis insignis, regum duntaxat & principum dignabatur amplexus. Maxime vero hanc artem extulit Messalina Claudii Cæsaris uxor, quæ lupanaria circumiens, etiâ ancillam nobilissimam è prostitutis, die ac nocte quinto & vigesimo concubitu superavit, & lassata viris, sed non satiata recessit. Quibus adungere poterimus ex recentiori memoria Joannam Neapolitanorum illustrem reginam, & plerasque alias principes meretrices, & palatina scorta, si nuncupare eas tum foret, quamvis vulgata fama notissimæ sint: hoc ipso tamen à cæteris meretricibus discretæ, quod contra Heliogabali legem non in publicis lupanaribus, ut Messalina illa Imperatrix, sed intra limina clanculum futuunt, & quasi per insidias meretricantur. Adscribamus licet etiam Octaviani Augusti utranque Juliam, filiam & Neptem, tum & Populeam & Cleopatram Ægypti reginam, & alias nobilissimas meretrices: quin etiam Semiramidis monarchæ, & pasiphae vetustissima libidinis exempla, quarum hæc tanta libidine ardebat, ut non modo filium proprium in complexum sollicitaret, sed etiam equum usque ad coitum adamavit: illa vero Minois regis uxor se tauro supposuerit. Nolumus autem hoc loco illustrium meretricum catalogum degere: sed illud prætereundum non est, meretricios & adulterinos concubitus germinasse nobis splendidissimos heroes, puta Herculem, Alexandrum, Ismaelem, Abimelech, Salomonem, Constantinum, Clodoveum, Francorum regem, & Theodoricum Gothum, Guillelmum, Normannum, Raymirum Arragonensem. Sed & qui hodie regnant & imperant reges, pauci admodum ex legitimis matribus nati sunt. Tam levia habentur penes eos matrimonii jura, ut pro libito desponsatas, justas verasque uxores repudiet, mutant, atque permutent. Similiter & filios filiasque tot nuptiis & sponsalitiis copulant & recopulant, ut nescire cogamur, ubi verum cohæreat illorum matrimonium. Exempla hujus plura suppetunt, sed pauca, quæ à proximis annis sese offerunt, pro omnibus faciunt. Nonne Ladislaus Polonus accepta in uxorem Beatrice, cujus nutu Hungariæ regnum obtinuit, tandem, repudiata illa, superinduxit aliam ex Gallis pellicem?

Nonne

Nonne Carolus octavus, rex Francorum, repudiata Margari-
ta, Maximiliani Cæsaris filia, illius sponsam rapuit, & uxorem
sibi copulavit? quæ eandem postea Ludovicus duodecimus,
repudiata suâ, sibi consimili thoro conjunxit, consentienti-
bus illis & juvantibus regni Episcopis & Pontificibus, quibus
visum est, pluris faciendâ jura acquirendâ Brutanniæ, quam
jura observandi legitimi matrimonii. Et hodie adhuc nescio
cui regi persuasum audio, ut liceat sibi jam plus viginti anno-
rum uxorem dimittere, & nubere pellici. Sed ad meretrices
revertendum est. Harum artes qui nosse velit, videlicet quo
ritu suam prostituant pudicitiam, qua oculorum lascivia, quo
nutu faciei, quo corporis gestu, quæis sermonum blanditiis,
quæis impudicis contrectationibus, quo exteriori habitu ac
fusco sollicitent corruptores, cæterasque meretriciæ artis va-
fricias, illices, laqueos, stratagemata, apud comœdiarum po-
etas hæc requirat. Qui autem scire cupit, quo ritu, quo deli-
nimento, quo contuitu, quo affatu, quibus basiis, quibus sua-
viis, quibus contactibus, quibus oppressiunculis, quibus affri-
ctionibus, quibus luctis, quo accubitu, quo constrictu, quibus
motibus, quo impulsu, quo exceptu, quo recessu, qua Veneris
procelatione, qua reciprocatione, qua instauratione meretri-
cius ludus sit explendus, in medicorum voluminibus tradi-
tum inveniet: Scripserunt præterea libros de meretricibus
Antiphanes, Aristophanes, Apollodorus, Calistratus; particu-
latim vero Laidis meretricis laudes scripsit Cephalus Rhetor,
atque Naidis meretricis laudes conscripsit Alcidas. Scri-
pserunt præterea de fornicariis amoribus tam Græci, quam La-
tini, Callimachus, Philotes, Anacreontes, Orpheus, Alceon,
Pindarus, Sappho, Tibullus, Catullus, Propertius, Virgilius,
Juvenalis, Martiales, Cornelius Gallus, & multi alii, non tam
Poetarum, quam lenonum officio functi, sed hos omnes vin-
cit Ovidius in epistolis heroicis ad Corinþam dictatis, maxi-
mè vero de Arte amandi, quam verius de arte meretricandi,
aut lenocinandi intitulasset; ob quorum eruditionem, quod
juventutem impudicis documentis corrupisset, ab Octaviano
Augusto in meritum exilium ad Gêtas usque relegatus est. Ipse
etiam Archilochus Lacedæmonius olim omnes amorum
libros jussit excremari; & tamen hæc ars hodie adhuc à nobis
legitur, & ludæi magistri hanc suis prælegunt discipulis, & edi-
tis in eam scelestissimis commentariis exponunt; quin & vidi
ego nuper atque legi sub titulo Cortosanz Italica lingua edi-
tam & Venetiis typis excusum de arte meretriciæ dialogum,
utrius-

utriusque Veneris omnium flagitiosissimum, dignissimumque qui ipse cum autore suo ardeat. Prætereo hic, & consulto quidem, cynædorum & prædiconum detestandam libidinem referre, etsi illa magnus prober Aristoteles: ac Nero imperator publico thoro honestavit, quo tempore Paulus Apostolus scribens ad Romanos, indignationem omnipotentis Dei illis indicit: Pluet enim super eos Dominus laqueos. ut non effugiant: ignis & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. In hos jubet Imperator insurgere leges, & armari jura, & exquisitis poenis ultore gladio poenam irrogari capitalem: sed hodie igne excremantur, quam Moyses in legibus suis crudelibus suppliciis extirpandam censuit, & Plato a sua republica expellit, & in legibus damnat. Antiqui etiam Romani hanc (teste Valerio & aliis) severissime punierunt. Exempla hujus fuerunt Q. Flaminius, atque tributus ille à Cælio occisus. Sed nos honestis auribus parcentes, ab hac mortifera libidine & brutali spurcitia, ad meretrices redeamus. Si quidem omnibus hæc libido infesta est: & non est, qui ignem illius aliquando non senserit: sed aliter uruntur foeminae, aliter viri, aliter adolescentes, aliter senes, aliter plebei, aliter proceres, aliter pauperes, aliter divites, quodque mirabilius est, pro nationum & terrarum varietate, aliter Itali, aliter Hispani, aliter Galli, aliter Germani: ita libidinis incendio pro cuiusque sexus, ætatis, dignitatis, fortunæ atque nationis differentiæ sibi varios insaniendi ritus deligente: virorum amor ardentior, sed foeminarum pertinacior: amor juvenum lascivus est, & senum ridiculus: placere studet pauper obsequio, dives muneribus: plebei convivii, proceres pompa & ludis. Adoritur pathicam ingeniosus Italus dissimulato ardore, quadam adornata lascivia, illamque editis laudat carminibus, omnibusque præferens extollit: si potitur zelotypus. illam perpetuo recludit ac veluti captivam observat: si amore frustratus de recuperanda pathica desperaverit, ad male dicta conversus, illam infinitis conviciis detestatur. Præceptus Hispanus, ardoris impatiens, furibundus, irrequieta lascivia irruit, miserabilibusque lamentis incendium suum deplorans pathicam invocat & adorat: si potius fuerit, tandem aut zelotypus perimit, aut satiatus ad mercedem prostituit: si frui desperare cogatur, seipsum excruciat, & morti destinat. Lascivius Gallus obsequio ntitur, cantibus, & jocis Pathicam oblectat: si capitur zelotypia, moestus luget, si frustratus, laceffit contumeliis, vindictam minatur, vimque intendit, si potius fuerit, tandem negli.

negligit, & aliam urit. Frigidus Germanus lente inardescit, accensus arte instat, & donis provocat, zelotypus liberalitatem continet, frustratus contemnit, potitus refrigescit. Fingit sese amare Gallus, ardorem dissimulat Germanus, amatum sese sibi persuadet Hispanus, amare nescit absque zelotypia Italus. Amat jucundam licet deformem Gallus, præfert pulchram licet inertem Hispanus, mavult timidulam Italus; cupit audentiolem Germanus; fit è sapiente stultus pertinaciter amando Gallus, rebus omnibus amando profusus è stulto tandem, sed sero fit sapiens Germanus, ob placandæ amatæ desiderium magna aggreditur Hispanus ut amata fruatur, maxima quæque contemnit Italus. Quin hujusmodi amorum libidinūq; passionibus irretiti etiam maxima viri, multa præclara facinora sæpissime negligunt & post terga relinquunt; cujusmodi quondam in Ponto Mithridates, in Capua Hannibal, in Alexandria Cæsar, in Græcia Demetrius, in Ægypto Antonius: cessat olim ab opere Hercules propter Jolem, Achilles pugnam detrectat propter Briseidem, moratur Circe Ulysses, moritur in carcere Claudius propter Virginæam, retinetur Cæsar per Cleopatram, eademque exitio fuit Antonio. Produunt Sacræ literæ, propter fornicationem Seth cum filiabus Cain prope universum humanum genus diluvione extinctum. Propter fornicationis impetum deletæ sunt Sichen, & domus Emor, & pene tota tribus Benjamin: populus Israel propter fornicationem externarum foeminarū quoties percussus est, & in servitutem datus? Jamque propter unius David regis adulterium quanta strages peste, fame, & gladio facta est? propter fornicarios amores, foeminarumque raptus, Thebani, Phocenses, Circæi expugnati atque deleti sunt, ipsumque ut diximus Peloponnesiacum bellum à Pericle susceptum est, ac decennali bello expugnatum Ilum, maximo totius Græciæ atque Asiæ detrimento. Similes ob causas Tarquinius, Claudius Dionysius, Hannibal, Ptolomæus, M. Antonius, Theodoricus Gothus, Rodoaldus Longobardus, Childericus Francus, Advincelaus Bohemus, atq; Manphrodus, Neapolitanus mortem, & patriæ ruinam passi sunt, propter Canam Juliam Tingitanæ provinciæ præfecti filiam, per Rodericum repem stupratam, pulsus Gothis, Saraceni omnem Hispaniam occuparunt. Henricus secundus, Anglorum rex, ob stupratam nūrum suam Philippi Francorum regis sororem, à filio suo regno pulsus est. Propter virorum fornicationes indignatæ uxores Clytemnestra, Olympia, Laodicea,

cea, Beronica, Frigiobunda, & Blancha, ambæ Francorum
ginæ, & Joanna Neapolitana, & pleræque aliæ maritos oc-
derunt. Eadem causa Medeam, Prognen, Ariadnen, Al-
eam Heristillam, materno amore in odium verso, in cru-
dem filiorum cædem adigit. Et posteris temporibus multæ
huc mulieres maritorum stupra in natos filios vindicarūt,
quæ ex mirissimis matribus crudelissimæ Medæ, furibundæ
Ithææ, & impiæ Heristillæ factæ sunt.

De Lenonia. CAP LXIV.

Verum quia Leonum & Lenarum suasu, consilio & ope-
ra committunt meretrices & scortatores ut plurimum
celera sua, ipsam lenociniorum artem prosequamur: Nā sicut
meretricatio ars est prostituendæ propriæ pudicitia: sic leno-
cinium ars est oppugnandæ, & prostituendæ pudicitia: alie-
næ, quæ tanto quidem major est meretricia, quanto scelera-
tior: tanto potentior, quanto ipsa res plurimum artium satelli-
tio constipata: tanto autem perniciosior, quanto ipsa plures
cæterarum artium, ac scientiarum disciplinas amplectitur,
quas aranearum instar irrepens, quidquid in singulis artibus
& disciplinis uspiam est veneni, id totum e singulis haurit,
in suatela contexit: non quidem quales aranearum telæ.
quæ, dimissis avibus, non nisi muscas capiunt, nec etiam cu-
jusmodi illa venatorum ingentia retia, quæ grandiores bel-
luas retinent, pusillas astutioresque bestiolas elabi sinunt: sed
vincula nectit tam fortia, tamque solida, ut nulla puella, nulla
mulier tam sit simplex sive prudens, tam constans sive perti-
nax, tam verecunda seu timidula, tam potens sive pusilla, ut si
semel aures præbeat lenæ, non illico capiatur & hæreat. Astu-
tia vero ea est, quam nulla vincit muliebris prudentia, à qua-
rum tendiculis nulla puella, nulla matrona, nulla vidua, nulla
vestalis evadat indemnis: cujus inermis militia plurimum mu-
lierum pudicitiam prostermit, quam ullus unquam, quantum-
cunq; maximus exercitus: illius technæ, fraudes, doli, versu-
tiæ, astus ejusmodi, qui tradere nullus stylus sufficiat, nullum
æquare possit ingenium. Quumque hæc ars plurimos utrius-
que sexus habeat professores, tamen paucos admodum con-
summatos dedit magistros: nec mirum. Nam licet tot sint le-
nociniorum genera, quot artium & disciplinarum, idcirco
absque omnium cognitione perfici non potest. Oportet ergo
perfectum & consummatum lenonem lenamve omniscium
esse, nec ad unam solam disciplinam, velut ad Arcticam stel-
lam

lam tantum respicere, sed omnes amplecti, eam artem professus, cui ceteræ omnes disciplinæ serviunt, & famulantur. Est enim certa quædam omnium scientiarum servitus lenocinio famulantium. Nam huic inprimis Grammatica scribendi & loquendi disciplina amatorias largiturepistolas, illasque effectis amatoriiis salutatiunculis, precatiunculis, lamentatiunculis, allestatiunculis, dictare docet: quarum exempla pleraque ex recentioribus Æneas Sylvius, & Jacobus Caniceus, & plerique alii reliquerunt. Verum est alia quædam Grammaticæ ratio de modo occulte scribendi, ceu de Archimede Syracusano legimus apud Aulum Gellium: de quo artificio ante paucos annos scripsit Trithemius Abbas Spanheimensis duo ingeniosa volumina, quorum unum nuncupavit Polygraphiæ, alterum Steganographiæ, in quo posteriore tam securos secretosque ad quantamcunque etiam distantiam explicandi animi ritus modosque tradidit, quibus nec Junonis omniscia zelotypia nec Danaës arctissima custodia queat resistere, neque omnia pervidens centoculi Argi vigilantia queat explorare: ars profecto non tam necessaria regibus, quam lenonibus & amantibus omnibus commodissima. Succedit huic proxime poësis, quæ suis lascivis rythmis atque fabulis, ac amatoriiis bucolicis, epigrammatibus, epistolis, & præceptiunculis, comædiis atque expenitissimis Veneris armariis depromptis, lascivis carminibus lenocinio functa, pudicitiam omnem subvertit, ac adolescentiæ bonam indolem moresque corrumpit. Unde Poetæ inter lenones principatum facile obtinuerunt, e quorum numero apud Priscos peritiores extitere illi, quos superius in arte metrica nuncupavimus; Callimachus, Philetas, Anacreontes, Orpheus, Pindarus, Alceon, Sappho, Tibullus, Catullus, Propertius, Virgilius, Ovidius, Juvenalis, Martialis: & hodie adhuc sunt poetæ, qui pestilentissima carmina scribunt. Post istos vero non infimum inter lenones locum sibi vendicant Rhetores, fraudulentarum blanditiarum & persuasionum artifices, illaque lenarum felicissima, qui propitia est dea Suadela. Superiorem tamen istis locum possident Historici, illi præcipue, qui amatorias illas Historias contexuerunt: Laticeloti, Tristami, Eurealis, Pelegrini, Calisti, & similium, in quibus fornicationi, & adulteriis à teneris annis puellæ instituuntur, & assuescunt. Neque veto machina quævis ad oppugnandum cum matronarum pudicitiam, tam virginum ac viduarum castimoniam validior, quam lectio lascivæ historiæ: nulla tam bonæ indolis

is femina, quæ hac ipsa non corrumpatur, mirumque putā-
rim, si aliqua reperiatur, aut mulier, aut tam exactæ castitatis
sive pudicitix, quæ ejusmodi lectionibus, & historiis peregrina
libidine, non sæpè ad furorem usque accendatur. Atque
tamen, quæ in his libris plurimum edocta puella est, quæque
horum jacerè scit dictèria, & ex horum disciplina cum procis
in multas horas facundè confabulari, hæc demum est probe
aulica. Per multi autem Historici lenones existèrè, quorum
nomina obscura sunt: multi etiam inter præclaros Scriptores
istis operam navarunt: cujusmodi ex recentioribus Aeneas
Sylvius, Dantes, Petrarca, Bocatius, Pontanius, Baptista de
Campo fragoso, & alter Baptista de Albertis Florentinus: item
Petrus Hædus, & Petrus Bembus, Jacobus Caniceus, & Jaco-
bus Calandrus, Marituanus, & multi alii, inter quos tamen
Joannes Bocatius; superatis omnibus, lenonum palmam sibi
lucratus est, in his maximè libris, quos Centum novellorum
intitulavit: cujus exemplà, & traditiones nihil aliud sunt,
quàm callidissima lenociniorum stratagemata. Jam verò quā-
do honestatis, ac religionis verēcunda, timidulaque femina
expugnanda est, quantum tunc Dialecticæ argutix lenociniis
adjumenti præstant, ipsa apud Ovidium Myrrhae fabula fecit.
Proinde nunc ex Mathematicis disciplinis Arithmetici ludi
lenociniis commodi sunt, & Musica ipsa non minima lenoci-
niorum clientula est, quæ vocis gratia & pestilentibus cantio-
nibus, instrumentorumque voluptariis modulis libidinis
incentiva, in omnem lasciviam & corruptionem animum ex-
mollit, mores subvertit, luxuriæ concupiscentiam affectusque
validissimè incutit: cui accedit chorearum & saltationum cō-
moditas, ubi cum pathicis libèrè loqui licet, & palpitare oscu-
la, basia & suavia figere, & impudicis manibus quam velis
contrectare, & non rarò ad latebras confugere. Nec deest à le-
nociniis geometricus architectus, qui scanfili machinula per
impluvium, vel fenestram sub noctu congregiatur amatae,
quique adulteraris clavibus, similibusque, ceu quale Dædalus
fabricavit Pasiphææ, ingeniis adulteris obsequatur. Jamque
etiam in picturis legunt, quæ literas nesciunt, mulieres, plussq;
ex istis intelligunt, quàm aliæ ex literis conspiciunt, dum intra
cubilia nusquam non videant, quod cum scelere & flagitiis æ-
mulentur, nec minus per oculos, atque per aures animum cor-
rumpitur, tam enim hi ad animum penetrant, atque illæ: nec
minus lascivis carminibus, quam rerum præsentia homines
ad libidinem invitantur: cujus rei argumenta sunt Venus

Gnidia, Praxitelis in templo stuprata, ejusdemque artificis Cupido abs Alchida Rhodio adolescente corrupta, & quæ referatur ab Æliano Fortunæ statua abs Atheniensij juvene tam ardentè adamata, ut cum emere prohiberetur, apud eandem expirarit. Terentius etiam in Eunūcho introducit adolescentem ad libidinem incensum, cum vidisset tabulam, in qua depictum fuerat, quomodo Jupiter per aureum impluvium corruerit Danaen: ideoque non immeritò Aristoteles pœnam publicam statuit pictoribus, qui talia proponunt oculis multitudini: quibus libido inflammetur. Neque verò sine causa dicit Sapiens, Picturæ ac statuariæ artes inventas esse in tentationem animæ hominum, & in decipulam insipientium, & corruptionem vitæ. Occurrunt nunc Astrologi, chiromantes, geomantes, somniatores ominatores, aruspices, augures, reliquusque divinatorum populus, qui omnes lenonum officio fungentes, suis fallacis ac versipellis astutiæ fraudibus spondent illicitos amores conciliantque, non rarò scelestissimas conglutinant nuptias, nimis raro benè pactas dirimunt in adulteria: ab iis lenonibus non modò mulieres, sed, quod pudendum est, viri etiam amorum & conjugiorum suorum auspicia petunt, & spem potiundæ pathicæ puellæ capiunt, & pro illorum non tam stulto, quam impio hortatu sese connubiis jungunt, vel eximunt. Cæterum etiam ad tam insanam credulitatem plerique inducti sunt, ut purent Astrologicis imaginibus, & horarum observationibus amorem cogi posse, sicut de istis Theocritus, Virgilius, Catullus, Ovidius, Horatius, Lucanus, & multi alii nugaces Poëtæ cecinerunt, atque ipsi Astrologi, Poëtis non minus mendaces authores, in suis electionum libris statis Canonibus tradiderunt: quo uno profectò lenociniorum obsequio Astrologi omnes, & divinatores non minimum faciunt quæstum, quibus in adjutorium proximè sese offert Magia.

*Qua se carminibus promittit solvere mentes,
Quas velit: ast alii duras immittere curas.*

*De qua etiam apud Lucanum;
Carimine Theſſalidum dura in præcordia fluxit
Non satis adductus amor.*

Et apud Horatium Candidia, apud Apulegum Pamphila maleficæ suos amatores astringunt, ut, & in Callisti tragica Comœdia Cælestina lana Melibœam puellam accendit. Accendunt iis etiam veneficia, & philtrea, amatoria pocula, sed admodum periculosa, ut pro amore nonnunquam morbum, aut gravem

gravem aliquam mortem inducant, Horum hauſtu motus eſt Lucullus; Lucretius, ſed dilucidis intervallis, ſenſum, mentē- que amiſit. Legimus etiam mulierem quandam, quæ amato- riopoculo hominem occiderat, ab Areopagitis abſolutam, quia amoris cauſa hoc commiſerat. Sed nulla lenocinii accō- modatio ars, quam medicina, quæ concupitam Venerem à quavis pathica puella facilè obtinet, dum pollicetur, reſarci- nato hymenæo, amiſſam virginitatem reſtituere, papillas ne excrescant cohibere, uterum prohibere, ſterilitatis venena in longam ſecuramque libidinem miniſtrans, aut quaſſata ſpina conceptum ſemen ejicere docens, ut canit Lucretius;

Idque ſui cauſa conſuerunt ſcorta moveri,

Ne complerentur crebro, gravidæq; jacerent;

Et ſimul ipſa viris Venus ut concinnior eſſet.

Quo uno medicorum beneficio jam multæ matronæ ſi- mul & puellæ aulicæ etiam dominæ ſecurè fuerunt. Faciūt ad hanc rem etiam vetularum incruſtationes, & reliqui meretri- cantium mulierum fuci, qui apud medicos in libris de deco- ratione paſſim traduntur: docenturque, quibus noxias mere- tricum merces vendibiliores reddant, quæ idcirco Sacræ lite- ræ vocant unguēta meretricia, & cum iſtis alia permulta phar- maca libidinum incentiva; cujuſmodi ope gloriatur Ovidius ad novenarium numerum ſe inſcendiſſe, & Theophrastus ſcri- ptam reliquit plantam quandam ad ſeptuageſimum coitum vires extendentem. Jam vero nullum lenocinium opportunū tempeſtivumque magis, quàm quod medicinæ prætextu per- agitur, nullæ ſiquidem domus tam clauſæ, nulla monaſteria tam recluſa, nulli carceres tam cuſtoditi, quæ non admittant, quæve excludant lenonem medicum: è quibus, teſte Plinio, etiam in principum domibus adulteria perpetrata ſunt, ut Eu- demi in Livia Druſi & Vectii Valentii in Meſſalina Claudii. Et ne quis philoſophos lenocinio inutiles putet, ipſe Cyrenaico- rum magiſter prohibet Ariſtippus, cui quum eſſet apud Thai- dem nobile ſcortum frequens cum aliis rivalibus cōſuetudo, gloriabatur, quod ipſe haberet Thaidem, quum alia Thaide haberentur, quumq; illi ſua bona perderent, ipſe gratis luxu- riaretur. Sic meretrix philoſophum illum habuit pro lenone, cujuſ exemplo & autoritate omnem juventutem ad ſe tra- heret; nec ſatis fuit Ariſtippo, ſeſe meretrici lenonem exhi- bere, ſed etiam docere publicè libidines cœpit, illasque de lupanari in ſcholas tranſtulit. Reliquum nunc & mechanicæ artes per plures lenociniorum vicem obtinent; inter quæ

Phrygia artificia, nendi, texendi, suendi, cæteraque muliebrâ exercitia principatum tenent: quorum prætextu lenæ, dum linum, filû, vittas, tiaras, corollia, vestes, loculos, chirothecas circumferunt, ex juveniculis olim meretricibus jam vetulæ mercatrices effectæ, pathicas puellas his rebus facillè allectant, & colloquendi opportunitatem capiunt, quibus tum adsunt subsidio lotrices, quibus permissum est domos liberè ingredi, & filias ancillulasque absentibus matribus ad littea abducere: adsunt etiam mendicæ, quæ eleemosynarum pietate observant januas, deferunt, referuntque plena lenociniorum & nuncia, & literas.

Et ferunt ad nuptiam donâ, qui mittit adulter.

Proinde etiam & virilia nobilem exercitia lenociniis accommodata sunt, ut equitia, quæ toriamenta vulgo vocant, ludique militares, quorum astu Romulus olim rapuit Sabinas. Jamque etiâ venatio ô quoties in sylvarum latebris nobilem potentumque adulteria concillavit. Lûsit hoc pulchrè Virgilius in Ænea & Didone, à venandi opportunitate delapsu comitum occasione capta. Ipse etiam Jupiter usus est lenonibus pastoribus. Proinde & nautæ quid conferant lenociniis, ipsæ Venetiæ testabuntur. Quin etiam latitæ coquinarum epulæ opiparaque convivâ lenociniorum vicem tenent, ut eleganter in suis Æneadibus expressit Virgilius:

*Postquam prima quies epulus, mensa que remota,
Crateras magnos statuunt & vinâ coronant,
Hic regina gravem gemmis auroque poscit,
Implevitque mero pateram: Celebrate faventes,
Dixit: & immensum laticum libavit humorem,
Primaque libato summo tenuis attigit ore.
Tum Bicia dedit increpitans: ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se prolixit auro:
Post alii procures Tyrii, Troesq; sequuntur.
Nec non & vano noctem sermone traherat
Infelix Dido, longumq; bibebat amorem.*

Sunt adhuc, quæ prætereo, permulta lenociniorum ædificia, sed hæc omnia vincit aurum: quo si Alchimiæ nobis, ut pollicentur, satisfacere possent, ipsi profectò lenonum futuri sunt omnium invictissimi. Potentissimum enim lenocinium in auro atque pecunia est,

Scilicet uxorem cum dote, fidemque & amicos,

Et genus & formam regina pecunia donat.

Auro placatur zelotypus maritus, auro mollior inexorabilis

bilis rivalis, auro accuratissimi vincuntur custodes, auro quæque janua panditur, auro omnis thalamus conscenditur, auro vectes & saxa, & insolubilia matrimonii vincula franguntur. Quid mirum, quòd auro virgines, puellæ, matronæ, viduæ vestales veneunt, si auro Christus ipse venditur? Denique hac lenociniorum duce plurimi ab infima sorte ad summum propè nobilitatis gradum conscenderunt. Prostituit hic uxorem, factus est senator; prostituit ille filiam, creatus est comes; hic a liam quamvis matronam in adulteri principis sollicitavit amplexum, mox amplo stipendio dignus, sit regius cubicularius; alii ob desponsata regia scorta spectabiles facti sunt, publicisque muneribus præfecti, eisdem artibus abs Cardinalibus & Pontificibus multi multa perpinguia veniuntur beneficia; nec est via ulla compendiosior. Quantum autem lenociniis ipsis conducat religio, ipsa Paulinæ castissimæ inflexibilisque matronæ historia ab Hegesippo descripta testatur, quam Isidis sacerdotes cuidam equestri ordinis adolescenti pro Anube Deo prostituerunt. Quid etiam in istis posset auricularis nostra confessio, ipsa Tripartita indicat historia; Nec defunt mihi, si referre velim, cognita recentia exempla. Habent enim sacerdotes, monachi, fraterculi, moniales, & quas vocant sorores, specialem lenociniorum prærogativam, quæ illis religionis prætextu liberum sit quocunque pervolare, & quibuscunque, quantum, & quoties libet, sub specie visitationis & consolationis, aut confessionis secreto sine testibus loqui; tam pie personata sunt illorum lenocinia, & sunt ex illis, quibus pecuniam tetigisse piaculum est, & nihil illos movent verba Pauli dicentis; Bonum est mulierem non tangere, quas illi non raro impudicis contractant manibus, & clanculum confluunt ad lupanaria, stuprant sacras virgines, vitiant viduas, & hospitum suprum adulterantes uxores, nonnunquam etiam, quod ego scio & vidi, Iliac prædonis instar abducunt, & Platonica legem cum popularibus suis communes prostituunt, & quarum animas lucrari debent Deo, illarum corpora sacrificant diabolo, aliæque his multo sceleratiora, & quæ nefas est eloqui, insana libidine perpetrant, interim castitatis voto abundè satisfaciunt, si libidinem, si luxuriam, si fornicationem, si adulteria, si incestum verbis acerrimè incessent detestenturque, & devirtute locuti clunes agitent. Sed & flagitiosissimi lenones, scelestissimæque lenæ sæpè sub illis religionum pellibus delitescunt. Tales habent aulicæ dominæ plerumque sacrorum suorum mystas, & aulicarum nuptiarum scortationumq;

consultores. Extabat olim Romæ in templo Veneris duabus tabulis exsculprum senatus cōsultum, & lex futuaria scortatoribus & lenonibus admodum favorabilis, quam apud Petrum Crinitum in hæc verba latam legimus: in prima tabula continebatur: Jura visundi, confectandi, susurrandi, gestiundi, subtrudendi, salutandi, cōfabulandi, præcandi, perpetuo interdiu futuariis permiffa ex mesunto, ex æde, foramine, horto, postico, impluvio, cuncta hæc commoda nemini homini prohibeto, consilia ferunto, fidem servanto, auxilium operamve danto. In altera tabula erat: Sub noctu vota tractando, percussa juramenta lamento, admiscendo, sollicitanto, verecundiam timoremque amovendo, tristitiam supprimento, tempori locove obsecundanto, occasione ne unquam cedunto, internuncias epistolas succidunt: iis spem, voluntatem, expectationem, necessitatem, misericordiam adfectanto, inferunto: fraude, vi, dolo, ostentatione attemperatè utunto, prudentiam fatuitatem habento, tenento, gestanto: ex parhica quicquam sempiternè quasi stipem & pignus capiunto, ejus permisso advehuto, novam quærunto, astu, pompave grandianimem nobilem infectanto notas conjecturas tacitus novanto. Erat etiam Lycurgo lata lex, si quis ætate provectior ac nuptiis intempestivior puellulam primæ pubis duxisset, huic integrum esset ex adolescentibus aliquem deligere, qui Venere potentior præcurrens feracem uterum generoso semine impleret, modo ipsum, quod natum esset, mariti asseretur. Erat & Solonis lex, quæ similiter permittebat uxoribus, si mariti in rem Veneram ignaviores essent, ex necessariis unum aliquem sibi despicere, qui cum colluctarentur, nec idcirco alienum dici, quod nasceretur. Mitto, quod sunt & cognoscuntur mulieres in hunc diem etiam ex nobilioribus, quæ quotannis externo semine gravide, nothos filios maritis supponunt, rursusque post partum redeunt ad alternam adulterorum satietatem, nequiores M. Agrippæ Julia, quæ nisi plena navi vectorem non recipiebat, Atq; surrexit his temporibus ex Theologorum schola invictus hæreticus, qui has Lycurgi & Solonis leges asferret licere etiam in Ecclesia (quod vos ideo scire volo, ne putetis non etiam Theologos esse lenones) Ipsa siquidem sacra biblicorum eloquia (si fas est dicere) lenociniorum stratagemata habent in socru Ruth, & in Jonadab, quem vocat Scriptura virum prudentem, atque in Achitophel potenti consiliario manifestum est. Quin & Abraham cum esset illi uxor Sara pulchra & juvenis, & peregrinarentur apud Ægyptios, ait illi: No-

vi, quod

vi, quod pulchra sis mulier, & cum viderint te Ægyptii, dicent, Vxor illius est, & interficient me, & te reservabunt: dic ergo, obsecro, quod soror mea sis, ut benè sit mihi propter te, & viver anima mea ob gratiam tui: & ita tandem sublata est Sara indomum Pharaonis & Abraham benè usi sunt propter illam. Eodem stratagemate apud regem Palæstinorum Abimelech usus est utrisque regibus, sed diversis temporibus conjugem suam ad concubitum usque permittens. Fecit idem Abraham filius Isaac, atque ita etiam sanctorum exemplis ars lenociniorum illustrata est. Proinde à diis, abs heroibus, à legislatoribus, à Philosophis, à sapientissimis viris & theologis, à principibus ipsisque religionis capiribus culta & cohonestata. Lenones fuerunt Pan Deus atque Mercurius, ipseque puer Cupido: leno fuit heros ille Vlysses, leno fuit legislator Lycurgus, & sapiens ille Solon, qui prius lupanaria edificavit, & meretriculas, juventuti prostituit. Sed & recentioribus temporibus Sixtus Pontifex Maximus Romæ nobile admodum lupanar extruxit. Imo fuit imperator ille Heliogabalus, qui domi suæ meretricum cohortes aluit, amicisque & servis exhibuit. Jam verò etiam reginarum cæterarumque principum & dominarum nonnunquam ea cura est, atque regum matres, nonnunquam filiorum suorum lenæ sunt. Neque præterea optimates magistratusque id officii abhorrent, quippe lenones olim fuerunt Corinthii, Ephesii, Abydeni, Cyprii, Babylonii, & multi alii magistratus, qui in civitatibus suis lupanaria construunt soventque, nonnihil ex meretricio quæstus etiam ærario suo accumulantes emolumentum: quod quidem in Italia non rarum est, ubi etiam Romana scorta in singulas hebdomatas Julium pendunt Pontifici, qui census annuus nonnunquam viginti millia ducatos excedit, adeoque Ecclesiæ procerum id munus est, ut unà cum Ecclesiarum proventibus etiam lenociniorum numerent mercedem. Sic enim ego illos supputantes aliquando audiui; Habet, inquit, ille duo beneficia, unum curatû aureorum viginti, alterum prioratum ducatorum quadraginta, & tres putanas in burdello, quæ reddunt singulis hebdomadibus Julios viginti. Jam verò nihilominus lenones sunt Episcopi illi & Officiales, qui censum pro concubinato à sacerdotibus quotannis extorquent, idque tam palam, ut apud plebem ipsam in proverbium abierit illa eorum concubinaria exactio, sive lenocinium, quod dicunt, Habeat, vel non habeat, aureum solvet pro concubina, & habeat, si velit. Sed in regno avaritiæ nihil turpitudini adscribitur, quod lucrum pariat. Mitto tollerant-

lerantia commentum, quo certa pecunia Episcopis soluta absens mariti uxor præter adulterii, ut dicunt, offensam alteri cohabitare permittitur. quæ omnia tam manifesta sunt, atque frequentia, ut nescire cogamur, Episcoporumne impudentia, an plebis patientia hæcenus fuerit ineptior, ut tandem opus fuerit Germaniæ Principibus, inter cætera nationis illius gravamina hæc quoque deferre, ex quibus quæ hic silentio premuntur, elicere poteritis. Ejusmodi itaque patronos habet ars Lenonia, quique tueatur artem meretriciæ: cui in hunc usque diem (proh dolor) in Christiana Rep. locus est: & in civitatibus publica theatra, immunitates & stipendia concessa sunt, unica illa contra divinas leges, atque ipsum Dei verbum humana ratiuncula, sive potius lenoniō cemmēto militante, qua inquiunt, Ut juvenis, egesto illic libidinis impetu, pejora conari desistat; Tolle, ajunt, è Rep. meretrices, cuncta stupris, incestis, adulteriis permiscebuntur, nulla matrona integra remanebit, nulla vidua pudicitia incolumis persistet, vix virgines ac vestales inviolatæ servabuntur. Hinc tandem impossibile esse concludunt, Reip. tranquillitatem sine meretricibus posse consistere; sine quibus tamen populus Israël olim per tot sæcula continentissime duravit, sicut præcipit illis Deus: Non erit meretrix, neque scortator in filiis Israël. Atque præterea hæc spurcitia olim etiā super religionis specie Ecclesiā insiliit, ac Nicolaitarum hæresim propagavit, qui ob vitandam zelotypiam uxores prostituiebant, ac veluti Platonica lege communes habendas docebant. Quicunque autem Principes, Judices, & Magistratus lupanaria fovēt, sive quovis modo permittunt, etiam licet ipsi non scortentur, dicetur eis à Domino, quod ait Psalmista; Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas, hæc fecisti & tacui, existimasti inique, quod ero tui similis, sed arguam te & statuam contra faciem tuam.

De Mendicitate. CAP. LXV.

Pertinet ad Remp. atque religionem, etiam pauperum & ægrotantium rationē habere, ne quis delinquat propter paupertatem, & furetur, aut mendicando circumiens, contagiosæ pestis calamitate cives inficiat, aut fame pereat in opprobriū humanitatis. Quapropter pauperum Xenodochia publico ære insigni pietate pluribus in locis instituta sunt, & privatis divitum eleemosynis indies locupletata. Publicè enim mendicitate, & circumire civitates, ab initio semper ubique gentium omnium legibus prohibitum fuit, Nam in veterē Lege Judæis à Moyse

Moyse præceptum est. Omnino egenus & mendicus non sit
 inter vos. In lege etiam Romana de validis mendicantibus ar-
 e statuit Justinianus Imperator, ut si quis laborare potens, e-
 leemosynis se immisceat, captivandus sit, & in servitutem re-
 gendus. In lege autem Evangelica præcepit Christus, Quod
 super est, dandum pauperibus, ut nullus mendicus, neque ege-
 us in plebe remaneat, sed fiat æqualitas, sicut scribit Paulus
 Corinthiis, inquiens: Vestra abundantia illorum inopiam sup-
 pleat, ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum,
 & fiat æqualitas, sicut scriptum est. Qui multum habuit, non
 abundavit: & qui modicum, non minoravit. Et ad Ephesios
 scribens, ait: Qui furabatur, jam non fureretur, magis autem
 laboret operando manibus, quod bonum est, ut habeat, unde
 tribuat necessitatem patienti. Idem & Theſſalonicenses ju-
 bet laborare manibus, & operam dare ut abundant, tanquam
 decretum illis statuens, ut qui nolit operari, non manducet;
 secus autem agentibus, communionem fidelium præcipiens
 subtrahendam; atque in Epistola ad Timotheum condem-
 nat eos, qui mendicitatis quæstum arbitrantur pietatem. Ipsa
 etiam Canonica Pontificum decreta solis illis pauperibus
 erogandas eleemosynas decernunt, qui laborare non possunt:
 quosunque alios illas accipientes inter prædones, fures, latro-
 nes, & sacrilegos connumerant. Iis itaque auctoribus doce-
 mur, non tam paupertati condolendum, quam mendicitatem
 ipsam detestandam: Artes verò quas pro explendo mendicita-
 tis quæstu excogitaverunt, ab omnibus execrandæ sunt, dum
 malunt ante templorum fores in humanæ naturæ injuriam &
 contra divinam legem lethale frigus, dentium stridores, uren-
 tes æstus, ingentesque cruciatus, ut vix mortem ipsam exclu-
 dant spontaneè perpeti, quam in Xenodochiis pauperum sti-
 pe contenti degere, & malis suis mederi: quodque magis exe-
 crandum est inter hæc malorum tormenta insuper blasphe-
 mi, maledici, contumeliosi, temulenti, dejerantes, nonnun-
 quam autem simulatè ornantes, sacra omnia aut negligentes,
 aut contempentes, ne Christum quidem ulla veneratione co-
 lentes, ut spectantibus non Christi martyrum præ se ferant i-
 maginem, sed infernalium manium, damnatorumque repræ-
 sentent cruciatus. Est aliud mendicantium scelestissimum ge-
 nus minimè miserandum, eorum videlicet qui visco, farina,
 cruore, tabe, superincrustedis vulneribus, & superinductis sti-
 gmatibus sese totos ulcerosos, canculososque pingunt. Alii a-
 liis confectis morbis, variis præstigiis, spectantibus se misera-

biles mentiuntur. Sunt alii, qui votorum & perégrinationum prætextu provincias obambulant, laborem ex industria fugientes, otiosa paupertate ostiatim mendicantes, atque ii interim, ne cum regibus quidem vitam suam commutare velint, modò illis liberum est, quòd libet & velint, vagari, quodcunque collibitum est, facere bello & pace: ubique tuti ab exactioibus, à publicis oneribus, à servitutibus, censuris civilibus undique & ubique liberi, nec fraudibus, dolis, imposturis, furtis, injuriis in jus vocati, & velut diis sacri ab omnibus in offensi: atque tamen ex illorum ordine non minima nascitur perniciès, ingentiaq; prodeunt facinora, dum prætextu mendicitatis civitatum & provinciarum explorant secreta: fraudibus & dolis exercitati, hostiles deferunt referuntque tabellas, ad omnium proditionum genera instructi. Ab iis nonnunquàm incensæ urbes, quod proximis annis ipsa Gallia, atque Treverensis experta est, nonnunquam ab iis corruptæ aquæ, insectæ fruges, venenata pabula, &, seminata peste, ingens hominum strages facta est. His adnumerandæ sunt gentes illæ, quas Cynganos vocant,

Quas aliena iuvant, propriis habitare molestum.

Festidis patrium non nisi nosse solum.

Hi enim ex regione inter Ægyptum & Æthiopiam oriundi, de genere Chus filii Cham, filii Noë, adhuc usque progenitoris maledictionem luunt, per universum orbem vagantes, in triviis tentoria erigentes latrociniis, & furtis deceptionibus & permutationibus, atque ex chiromantica divinatione oblectantes homines, iis fraudibus victum mendicant. Volaterranus hos Vxios esse putat Persidis populos, secutus Scilatem, qui Constantinopolitanam scripsit historiam. Hic enim dicit Michaellem Traulum Imperatorem ex vaticinio Vxiorum adeptum fuisse imperium, quæ secta per Mœsiam atque Europam sparsa, passim omnibus futura prædicebat. Polydorus Assyrios atque Cilices affirmat. Jam vero hæc variæ mendicitatis lues, non inter prophanos modo & extremæ fæcis vilissimos nebulones hospitatur, sed in religionem, in monachorum & sacerdotum usque ordinem conscendit. Hinc illæ fratrum, monachorum, cæterorumque quæstuariorum sectæ natæ sunt: è quorum numero sunt, qui maleficia religionis specie divorum, ut ajunt, reliquias circumferentes aut insidiosa sanctitate pietatem præferentes, cum multis confictorum miraculorum appendicibus divorum iras comminantes, indulgentias & dispensationes pollicentes, elemosynarum prætextu veniuntur divitias:

atque

atque provinciās peragrantes, ab incautis rusticis ac crudelis mulierculis superstitiose attonitis, ovem, agnum, hœdum, vitulum, porcum, pernas, vinū, oleum, butyrum, triticum, legumina, lac, caseos, ova, gallinas, lanam, linum, etiam pecunias corradentes, universam regionem depredantur, ac onusti opimis spoliis domum redeunt; ubi à suis magno omniū applausu accipiuntur, collaudanturque, quòd simplici plebi piisque mulierculis tam religiose imposuerunt, putantque, per huiusmodi mendicitatis artes, insignesq; fraudū versutias sese Deo, atq; sanctis gratissima offerre sacrificia, quoties ad istum modum onusti præda, magno populi dispendio, ac Reipub. detrimento, sui famulitii satellites faginent otiosos, ipsa misericordiae opera, quorū pretextū tanta donaria illis conferuntur, penitus posthabentes, negligentes & contemnentes. Lusi olim istorum fabulam Apulejus in suo Asino de sacerdotibus deæ Syriæ. Accedunt istis multæ admodum ex fratrum mendicantium atque beguadorum, ut vocant, numero, qui postergata professionum suarum sanctimonia, quæstum cum pietate commutârunt, ac si non in aliud religionem professi sint, quam ut sub paupertatis titulo liceat illis impudenti mendicitate quocunque pervolare, & perfricata fronte, importuna hypocriti undique pecunias corradere, nullius quæstus pudere, ac insigni sycophantia in choro, in foro, in templis, scholis, in aulis, in palatiis, in publicis & privatis colloquiis, in confessionibus, in disputationibus, in concionibus, è subsellis, è cathedris, è pulpitis, è suggestis, impudentiæ suæ arcibus, spargere in vulgus, indulgentiarum merces vendere; sua benefacta emetiri cæremoniis, & à mercatoribus, usurariis, & à nobilibus prædonibus malè partorum, prædam extorquere, & à crassis civibus & indocta plebecula superstitiosisq; aniculis emungere nummos, ac serpentis exemplo stultas mulierculas primum alligere, & per illas sibi aditū parare ad fallendos viros; qui cūm, affectata vestium vilitate, ostentant paupertatem, & vociferando prædicant spernendam pecuniam, fugiendā ambitionem, ipsi nihil magis curant, quā ut plurimum pecuniæ possideant, atq; ob id causæ mare & aridam circumeunt, & omnium domos & tabernas penetrât, nec sacra nisi pro mercede ministrât, eleemosynas quā tyrannice, tanquam tributum, postulant, omnium negotiis se miscent, compingunt matrimonia malè coherentia, intervertunt testamenta, componunt lites. reformant sacras virgines; sed omnia hæc nisi suo compendio. Hæc sunt artes fratricæ, quibus pleriq; illorum in tantam excreverunt.

runt authoritatem, ut timori sint ipsis Pontificibus & monarchis, divitiisque plus quàm mercatorum opes, ac Principum thesauros congesterint, & multis aureorum millibus mitras & capella mercati sint, summumq; Pontificatum ingentibus pecuniis ambierunt. Tanta potest religiosa illa mendicitas. Cumque ingentes possideant pecunias, plerique interim severam paupertatem plus quàm Evangelicam perfectionem præstare ostentant, si hanc nudis digitis non contrectant, sed habeant suum judam, qui illorum gerat loculos, & rationes reddat; interea dicere ausi, sicut Petrus & Johannes: Argentum & aurum non est mecum. Quod si hic non mentirentur, & fidelis sit sermo illorum, haberent etiam jus dicendi, Surge & ambula, & cum beato patre Francisco à pecuniis pariter & vitiis nudato, imperarent creaturis, & obedirent, aquam in vinum converterent, flumina ficcis pedib. transirent, rapidos lupos mansuetos redderent, hirundinum garrutum solo jussu compescerent, falconem veluti gallum excitatorem redderent, igni præciperent, & multa ejus generis. quæ sanctus ille vir miracula fecit, peragerent: sed non faciunt hæc omnes, qui dicunt, Domine, Domine, & velut Stoicæ simiæ exterius duntaxat Christi & Francisci insignia & vestes gerunt, voluntatem autem & testamentum illorum non observant. Scripserunt contra istos quondam Richardus Episcopus Armachanus, & Malleolus Præpositus Tigurinus, & Joannes Episcopus Camotensis, & plerique alii commemorarunt, quorum scripta tolerabiliora forent, si non adeò religiosam hanc mendicitatem, sed illius abusum duntaxat damnassent. Verùm de his modò satis, ut ad ulteriora progrediamur.

De Oeconomia in genere. CAP. LXVI.

SUB Republicæ administratione continetur etiam Oeconomia, quæ est domestica quædam Respublica, & non nisi monarchia quædam privata: sed ejus species plures sunt. Nam quædam regia, sive aulica, alia satrapica, sive castrensis: rursus alia publica, seu communis sive convetualis, sive sodalitia, alia denique privata, seu monastica. Hæc itaq; docet, quomodo uxor, filia, affines, familia, servi regendi sunt: quomodo tuenda, ampliandaq; domus, ac possessio: unde sumptus corradendi: præterea, quidquid est astutiæ de proventibus, moneta, portoriis, vectigalibus, decimis, usuris, scænoribus, monopoliis, & quidquid est comparandi lucri & vectigalis novarum artium & inventionum: insuper quoque de sodalitiis, fœderibus,

us illis & bello: quæ omnia cum nec modum habeant, nec regulam, idcirco anomala dicuntur. Quocirca œconomia nec erè ars, neque scientia dici potest, sed quædam ex hominum opinione, usu, consuetudine, prudentia, seu etiam æstutia constitans domesticæ disciplina, ad quam selluaria opificia & artes mechanicæ omnes referuntur quæ in lino, lana, ferro, ære, metallisq; variis cōsistunt: serviles quoq; obsecundationes tonsorū, balneatorum, cauponum & multiplices victus acquirendi, & rem privatā amplificandi formæ, quæ nec ad præsidendi pertineat auctoritatem, nec res pub. regimini usque quaq; cōducunt, nihil divinum, nihil liberale, nihil heroicum speculantes: quorum tantæ sunt, ut numerari nequeant, & hæ omnes quidem serviles sunt. Pleræq; etiam sunt cognatis quibusdam vitiis infames, sicut aurigæ, naturæ, catipones, loquaces fati vitiis infames habentur, quia fabulis gaudent, & rithores spargunt, similiter & tonsores & balneatores & pastores, nam hos Midæ fabula, & Syllæ Athenas obsidentis historiz, illos verò Batti fabella infames fecerunt. Sic etiam cantores & tibicines & citharædi, homines mercenarii, qui in conviviis in aliorum oblectamentum musica instrumenta sonant, infames sunt, sed naturam vitæ omnium eum infelicitissima, tum pessima, quorum habitatio instar carceris est, victus asperimus, idē & immundissimus, indumenta spurca, & rerum omnium incommoditas, perpetuū exilium, sempervagi, profugi, nescii quietis, semper ventorum rabie, incertis utridis jactati, æstus, frigoris, imbrium, fulgurum, famis, sitis, squaloris semper obnoxii: Accedunt ad hæc Scyllæ, Charybdes, Syrtes, Symplegades, tot infesta maris pericula; præterea tempestates, quibus nihil est tristius & horribilius, & cum his omnibus pluribusq; aliis malis continuum vitæ discrimen; cumque nautæ hominum omnium sint infelicitissimi, sunt simul omnium mortalium sceleratissimi. Sed inter tam multas mechanicas artes mercatura, agricultura, militia, medicina, causidica, potiores partes tenent; de quibus inferius per ordinem dicemus. Sed prius generalia œconomiz fundamenta discutiamus.

De Oeconomia privata. CAP. LXVII.

Privatæ Oeconomiz vis tota in conjugio est; unde Metellus Numidicus censor, cum Populum Romanum ad matrimonia capeffenda adhortatur; Si sine uxore possemus Quirites esse, inquit, omnes ea molestia careremus; sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commodè, nec

finis

sine illis ullo modo vivi possit, salutis perpetuæ potius, quam brevi voluptati consulendum est: hæc ita narrat aulus Gellius, Neque enim sine uxore ulla domus, aut res domestica stare & durare potest: nā sine uxore nec extendi progenies, nec vocari hæres, nec appellari hereditas, nec esse propinqui, nec familia, nec paterfamilias dici potest. Qui uxorem non habet, domum non habet, quia domum non figit: & si habet moratur in ea, ut peregrinus in diversorio. Qui uxorem non habet, etiamsi locupletissimus sit, nihil fere habet, quod suum sit, quia non habet cui posset relinquere, nec cui confidere: omnia sua patent infidiis, furantur illum servi, defraudant socii, contemnunt vicini, negligunt amici, insidiantur propinqui: filii, si quos habet extra conjugium, sunt sibi ignominiae, neq; nomen familiae, neq; avorum imagines, neq; opes suas vetantibus legibus illis relinquere potest. ipsiusq; simul ab omnibus publicis muneribus, & honoribus, legislatorum omnium consensu propulsus est. Neq; enim dignus est regere civitatem, qui domum regere non didicit: nec gubernare rempublicam, qui rem privatam & familiarem nunquam cognovit, quæ est illius verissimum exemplar & imago. Noverant hoc Græci, qui, cum Philippus Macedo diffidentes eos pacare studeret, & Leontinus Gorgias de Græcorum concordia librum recitasset in Olympia, utrumque respuentes irriserunt, quod alios concordare studerent, qui domi suæ nullam concordiam stabilire possent. Erant enim Philippo domi diffidentes filius & uxor: Gorgiæ autem uxor & ancilla: quorum ergo præsumpta prudentia & auctoritas domesticas rixas sedare non poterat, nec illos exteriores discordias sapienter posse componere putabant. Qui igitur civitati & reipublicæ præficitur, nisi seipsum & domum suam, remq; privatam regere sciat: is planè inauspicatè præficitur. Deniq; hic unicus vitæ status est, in quo homo in diligenda uxore, educandis liberis & regenda familia, tuendis rebus, gubernando domicilio, propaganda progenie, vitam omnium ducere potest felicissimam: in qua si quid cadat oneris & laboris, cadunt autem permulta, neq; vero vita ulla sua cruce caret) certe hoc unicum illud onus leve, & suave jugum est, & quod in conjugio est, si modo tales sint conjuges, quos non avaritia, non fastus non dolus, non fraus, non insana libido, sed Deus ipse conjunxerit, ut relinquat homo patrem & matrem, & filios, & fratres, & affines, & adhæreat uxori suæ, cujus amor omnium aliorum dilectionem superare debet. Sic Hector videns excidendum Ilium, non parentem non fratrem, non sui ipsius

ipsius sollicitudine angitur, quantum charæ conjugis. Sic enim apud Homerum :

Haude quidem dubito, quin concidat Ilion ingens,

Et Priamus Priamiq; ruet plebs armipotentis.

Sed mihi nec populi, nec chara cura parentis,

Nec priami regis tantum praeordia rodit.

Nec germanorum, quamvis multiq; probiq;

Ense sub hostili vitas in pulvere ponent,

Quam me cura tui coniunx charissima vexat.

Fateor perversas nuptias multas comitari angustias, & mala multa, cujusmodi quondam recensuit Socrates, perpetuam sollicitudinem, excruciantem zelotypiam, contextum querellarum, exprobrationem dotis, grave affinium supercilium, alieni matrimonii subcensuras, varios sumptus, incertos liberorum eventus, nonnunquam orbitates, interitum generis, hæres alienus, & dolores innumeri; adde nullam uxoris electionem, sed qualiscunque evenit, habenda: si jucunda, si stulta, si perversis moribus, si superba, si fordida, si deformis, si impudica, quocunque vitii est, post nuptias discitur, vix, aut nunquam emendatur. Sunt perversarum nuptiarum non modica exempla. M. Cato Censorius, ætate sua Romanæ Reipublicæ facile princeps, & qui bello & pace parem vix habebat, cum jam senex Salomonis cujusdam viri inopis & obscuri filiam adolescentulam duxisset uxorem, illa se contumaciter gerente, domi suæ omni authoritate carebat. Tiberius cum Juliam Augusti filiam manifestis adulteriis infamem haberet uxorem, eamque nec castigare, nec deferre, nec repudiare, nec detinere auderet, Rhodum secedere, non sine famæ ignominia, vitæque periculo coactus est M. Antonius Philosophus, Antonii Pii filia Faustina in uxorem accepta, adulteram illam ne de dote & imperio incertamen veniret, retinere coactus est. Verùm omnia hæc incommoda non tam uxorum, quam maritorum culpa proveniunt, nullis enim nisi malis maritis uxor contingere solet improba. De iis ita philosophatus est Varro apud Gellium, inquit: Vxoris vitium aut tollendum aut ferendum est. qui enim tollit, hanc sibi commodiorē præstat: qui fert, ipse sese meliorem reddit. de iis in declamatione nostra de Sacramento Matrimonii latius locuti sumus. Jam verò & filiorum educatio non omnibus rectè cedit: quorum plurimi male audientes, vel rebelles parentibus, alii eisdem etiam infesti, alii insani, & vecordes contingunt, & alibi hebetes & craffi, alii per vitiorum omnium præcipitia vitam agunt,

gunt, patrimonia luxu, libidine, & alea evertunt, alii participi-
dæ, quales Alcæon & Orestes, & P. Malleoles, qui matrem
occiderunt. Ipse etiam Artaxerxes Mnemon susceptis centum
& quindecim liberis, magnam eorum partem, illi insidias pa-
rantem de medio sustulit. Quocirca non nescire Euripides ait,
& noster Bernardus assumpsit, bonum esse incognitum carere
liberis. Ipse etiam Augustus, felicissimus Imperator, propter fi-
liã & neptẽ sæpè Homericũ versiculum exclamare coactus est:

Coniuge non ducta, natis utinam caruissem.

De servis etiam ait Euripides, Domini nullas majoriñimi-
cus, neque peior, neque inutilior servo. Et Democritus inquit:
Servus necessaria possessio, non autem dulcis. Et Petrarcha a-
licubi scripsit: Sciebam me cum canibus vivere, verum venä-
torem esse, nisi admonitus; nesciebam, Servi vocantur canes;
sunt mordaces, sunt gulosi, sunt latratores. Plautus in Pseu-
dolo naturas eorum iis verbis exprimit: Plagigera hominum
genera, quorum latid quicquam in mentem venit, ut recte
faciant: at cum est occasio data, teñe, clepe, rape, hoc est eorum
opus, ut malis lupos apud oves relinquere, quam hos domi
custodes. Et Lucianus in Palinuro ait: Servorum in dominos
semper prompta maledicta, furti, impositiones, fuga, arro-
gantia, negligentia, temulentia, edacitas, somnolentia, tardi-
tas, ignavia. Hinc iactatum illud proverbium, Totidem domi
hostes habemus, quot servos. Sed nos illos sæpè non tam ho-
stes habemus, quam facimus, cum in illos superbi, avari, con-
tumeliosi, & crudeles sumus, & domi induimus animos tyran-
norum, & non quantum decet, sed quantum lubet, exercere
volamus in servos. De iis ita loquitur Strophilus servus apud
Plautum in Adularia:

*Inique domini servis utuntur suis.
Et servi inique dominis nunc parent suis.
Sic sit neutrobi, quod fieri iustum foret.
Penum, popinas, cellas, promptuaria,
Occludunt mille clavibus parci senes;
Qua vix legitimis concedi natis volunt..
Servi furaces, versipelles, callidi,
Occlusa sibi mille clavibus reserant;
Furtimq; raptant, consumunt, liguriunt,
Centena nunquam furca dicturi cruce:
Sic servitutem ulciscuntur servi mali.
Risu, iocisq; Sic ergo concludo, quod
Servos fideles liberalitas facit.*

Multa

Multæ Respublicæ olim à servis ingentia mala perpessæ sunt: testantur id servilia bella à multis Historicis descripta, sed Volsinensium turbs opulenta divitiis, ornata moribus & legibus, olim servorum insolentiæ miserabile spectaculum præbuit. quæ cum servis laxis frenis familiariter egisset, nonnunquam etiam consiliis admisisset, tandem senatorum admodum pauci ordinem intrare ausi, mox universam Rempublicam occuparunt, testamenta ad arbitrium suum scribi iusserunt, convivia coetusq; ingeniorum fieri vebant, ducebant filias dominorum: postremo lege sanxerunt, ut stupra sua in viduis pariter atq; in nuptis impunita essent, ac ne qua virgo ingenuo nuberet, cuius castitatem non ante aliquis de numero ipsorum delibasset. Sic opulentissima turbs, & quæ caput Carix habebatur, ob nimiam in servos indulgentiam clementiamque in profundum injuriarum & turpitudinis decidit, Sublata enim servorum disciplina, (ut inquit Aristoteles, in politicis orationibus) domini in insidias veniunt, sicut Hilotæ in Lacedæmonios, & Prænestæ in Thessalos fecerunt.

De Oeconomia regia, sive aulicâ. CAP. LXVIII.

Superest, ut regiam œconomiam, hoc est, aulicam, breviter explicemus. Est igitur revera aula nihil aliud, quam collegium gigantum, hoc est, nobilium famosorumq; nebulonum conventus, theatrumq; pessimorum satellitum, morum, corruptissimorum schola, & execrabilium scelerum asyllum, ubi superbia, fastus, tumor, rapacitas, libido, luxus, livor, ira, crapula, violentia, impietas, malitia, perfidia, dolus, malignitas, crudelitas, & quæcunq; usquam sunt vitia moresq; corruptissimi habitant, imperant atq; regnant: ubi stupra, raptus adulteria, fornicationes principum & nobilium ludi sunt, ubi etiam principum regumq; matres nonnunquam filiorum lenæ sunt: ibi scelerum omnium procella, virtutumq; omnium inenarrabile naufragium: probus quisq; illic opprimitur, pessimus quisque provehitur, simplices irridentur, justî persequuntur, audaces & impudentes eriguntur: soli illic prosperantur adulatores, suscitrones, detractores, renuciatores, calumniatores, sycophantæ, pseudoli, famidæ, supplatores, invectores malorum, ceterique tempestatum populi, quibus perversissima quæque facinora in professo sunt: quorum vita omnisturpissima, quicquid usquam est teterrimarum belluarum perversitatis, tota hæc œconomia in aulicum gregem, quasi in unum corpus, confluisse videtur. Illic ferocitas leonis, sæ vitia tigridis.

dis, truculentia ursi, temeritas apri, superbia equi, rapacitas lupi, obstinatio vituli, fraudulentia vulpis, versutia chameleontis, varietas pardis, mordacitas canis, desperatio elephantis, vindicta cameli, timiditas leporis, petulantia hirci, immunditia suis: fatuitas pecudis, stoliditas asini, scurrilitas simiae: ibi fures Centauri, ibi perniciosae Chimeræ, ibi insanientes Saryri, ibi fœdæ Harpyiæ, ibi improbæ Syrenes, Scyllæque bifformes, ibi horridi strutiones, ibi voraces griphi avidiq; dracones, & quicquid fatalium monstrorum, infelicisque portenti uspiam super coacta natura, illic habitat atque visitur: ibi omne genus suos patitur carnifices atque tyrannos: in summa aut nequitiae, malitiae, impietati insistentium, aut aula cedendum. Non impunè licet, nisi cum satis: exeat aula, qui vult esse pius. Nullum civitatibus exitius malum contingere potest, quam potentis aula. Hæc ubi movetur, tanquam Comes malorum omnium prænuncia, ac veluti contagiosissima pestis, quocunque applicat, perniciosissimam cladem secum fert, undecunque migrat insanabilia; veluti eorū, quos rabiosus canis momorderit, relinquit veneni sui vestigia: Comitatur illam perpetua rerum caritas, dum quisque ex ea lucrum captare nititur, exaucto rerum precio, quod nonnunquam postea remitti potest magno detrimento: comitatur & luxus cibariorum, quo introductis peregrinis epulis populus ipse patrios cibos fastidire incipit, passimq; popinae & gulæ indulgens, res suas turpiter assumit: comitatur & fastus, quem dum cives mulieresque imitari conantur, & singulae domus dispositionis suae formulam, habitumque inde mutuuntur, omnia sua in vestes & pompam profundunt. Sequitur corruptio morum, introductis pessimis vitiis, perniciosissimum malum. Jam verò recedens à civitate aula, heu quam fœdam caudam post se relinquit? hi adulteras comperiunt uxores, illi stupratas & vel abductas in scorta filias: alii supplantatos filios: alii corruptos servos & ancillas. Quid multa? fit luctus ingens, totaque civitatis facies immutata, facta est sicut facies meretricis. Scio ergo famosam Galliarum urbem ea causa sic perversam, ut vix aliqua ibi matrona pudica sit, vix filiae nubant virgines: quin & Palatinum scortum fuisse, summi honoris est, & senioris matronae juniorum lenae sunt, eaque turpitudine sic invaluit, ut nullius verecundiae locus sit, vix maritis ipsorum uxorum meretricatus curae est, modo (ut ait Abraham ad Saram) bene sit illis propter illas; vivantq; ob gratiam illarum.

De Nobilibus aulicis. CAP. LXIX.

Aulicus populus duplex est: Priores partes tenent satrapæ: nobiles, inquam, illi Thraſones, qui faſtu, luxu & pompa, infaniunt, induti purpura & byſſo & opere plumatio, veſtibus deauratis, & circumdatiſ varietate, quibus

Scorta placent, ſr acti curvique è corpore greſſus,

Et laxi cyines, & tot nova nomina veſtis.

Hi vires omnes in Venerem frangunt, tum illorum ingenioſa gula eſt & guſtus, per omnia cultum quærunť, epulantur ſplendide, dant & accipiunt convivia. Inter hoſ laudi plerumquẽ ducitur, ſi illuſtri convivio ſic ſua prodigant ſemel, ut trimeſtri toto impudenter menſas circumeant alienas. Ad iſtos undique confluunt citharœdi, tibicines, & omne genus muſicorum, mimi, hiſtriones, paraſitæ, meretrices, lenones, ſaliatores, venatores, & huiuſmodi prodigia hominum: alunturque canes, equi, lupicervarii, accipitres, cæteræque armatæ aves, ſimiae, pſitaci, & ſi qua monſtra ſunt, ac naturæ probra, urſi, leones, leopardi, tigrides. Colloquia eorum meræ nugæ, & otioſæ fabulæ: obtreſcant, deferunt, effutiunt, mentiuntur, ac vera falſis commiſcent. Hi de canibus, de venationibus, de ſylvæ ambitu, de ambage luſtorum, de venationum eventibus multa fabulantur: illi de equis, de malitia, & fortiter ab ſe factis multa mentiuntur. Si adeſt qui in videat æmulus, aliorum ſermones obſtrependo diſcutiat, alias inferendo nugas, & quæ ſibi putet laudem gignere, ſua inſolenter narrabit faciſnora: hunc alius ſæpẽ de mendacio convincit, & variis ſcommatibus explodit. unde totum tunc convivii colloquium frequenter in iram & contumeliã deſinit, & veluti in Centaurorum conviviiſ Bacchi munera non ceſſant, donec eliciant ſanguinem. Ita & in iſtorum aulicorum conviviiſ ſæpẽ hoſpites redeunt cum ciatricibus, ac ſi edicto invitati videantur.

Quod ſupereſt, laſi benè geſtis corpora rebus

Procurate viri, & pugnam ſperate parati.

Proinde verò ſumma iſtorum diſciplina eſt obſervare tempora principum, ne quid in tempeſtively illis ingerant. eaquẽ non ab aſtris, cœliſ, ac ephemeridibus, captant, ſed à vino, à prandio, à convivio, à venatione, ab accubitu, dum exhilaratus eſt princeps, & voluptatiſ alicujus compos, & quos alioſ molleſ aditus & tempora norunt: tunc novitatum rumuſculos primum aſpergunt. quibus Principiſ aureſ titillant: deinde paulatim

paulatim ad ea, quæ cupiunt, procedunt, inscriptum à natura sua habentes Aristotelis ad Calisthenem discipulum consilium; hortantis, ut cum Rege aut nunquam, aut jucundissime loqueretur, quo scilicet apud regias aures vel silentio tutior, vel sermone esset acceptior. Quod si tunc cuivis illorum Princeps, aut Rex arriserit, & ad id quod loquitur, annuat, si gratum quid quod dixerit, aut fecerit, si illi quid crediderit, si illum confabulatorem secum secreto abduxerit, atque aliis non ita, profecto magnus tunc erit ille in oculis hominum, jamq; omnia audebit, mordebit omnes, ridebit omnes, floccipendet omnes, detrahet clanculum, reprehendet palam, loquetur grandia, nihil non audebit quo metuant eum omnes, conculcabit inferiores, contemnet pares, superiores dedignabitur, honorem & adorationem exigit etiam per contumeliam, totus tumet & effertur, & potentiam affectat,

Libertas scelerum est virtus, & summa potestas.

Quisquis illi non arridet, non applaudit, etiam cum male fecerit, illico reus: nam aut fortunæ eius invidere, aut officio ejus non deferre judicabitur, neq; tunc solum paribus inferioribusque infesti sunt, sed & principibus ipsis sæpè perniciosissimi, quibus seueritatis, prudentiæ, correptionis & consiliorum imagine perditissime adulantur, & in nefanda scelera sæpissime impellunt: quemadmodum apud Lucanum Curio instigat Cæsarem:

*Quid tam lenta tuas tenuit potentia vires,
Conquerimur, deeratne tibi fiducia nostri?
Dum manet hic calidus spirantia corpora sanguis,
Et dum pila valent sortes torquere lacerti,
Degenerem patiëre togam, regnumque senatus.*

Similes Alexander Magnus habuit instigatores, qui illum suapte natura insipientem magis magisque in bella & cædes incenderent. Tales habuit & Roboam Salomonis filius consultores, tales habent & nostri sæculi principes, qui morem gerentes illorum cupiditatibus, illis ad omne scelus parent, hortanturque, aut sic dissuadent, ut fortius impellant, dum rationes suas tam futiles & infirmas opponunt, ut sic se convictos passi, credulorum principum confirmant errorem, utrobique sic decipientes, ut nō possint argui, sed de prodicionis perfidia insuper gratiam mereantur. Tales hodie habet Gallorum rex Franciscus, ad mala consilia nimium promptos, qui illam contra Cæsarem in omnem perfidiam ac tyrannidem liben-

ter

ter impellerent, atque ii interim optimi habentur atque fideles. Hæc de nobilibus aulicis hætenus, quorum qui unum offenderit, omnium cæterorum reus est.

De Plebeis aulicis. CAP. LXX.

Sunt adhuc quidam plebei aulici, homines improbi animi, qui nulli in vita præesse sciunt, sed ipsi subiectione continua gaudent; ii circumeunt nobilium domos, illisque parasitantur, mensis viventes alienis;

Et bona summa putant aliena vivere quadra.

omnibus idcirco obsequuntur, omnibus adulantur, omnibus parasitantur, & omnibus omnia fieri student, plures, quam Proteus, species mentientes, atque in plures formas sese vertentes, quò potentiorum favorem sibi concilient, convivarum sermones explorare student, ut habeant quod renuncient; diffidentium autem secretos rumusculos vulpina astutia inquirunt, eosdemque nunc ad amicos, nunc ad inimicos perferunt, utrisque se gratos præbentes, dum sunt utrisque perfidi, eoque magis proditionibus idonei, quo ob imaginem simplicitatis minus habeantur suspecti. Quumque nullum facinus scelertius habeatur, quam proditio, nullum tamen ad divitias & dignitates in aula comparandas utilius ac compendiosius, ipsi sique aulicis, etiam regibus, acceptum gratumque magis; adhærent itaque nobilium liminibus, &c. Scire volunt secreta domus atque inde timeri. Quod si semel fuerunt turpitudinis aut proditionis alicujus conscii, jam evaserunt, jam caput extulerunt. Nam

Charyæ erit Verri, Verrem qui tempore quovis

Accusare potest.

Jam familiaritas, imo necessitudo quædam nobiliorum contracta est, qua freti, ad ea quæ desiderant, facile accedunt. Primum itaque querunt, ut in matricula aulicorum inscribantur, idque illis, vel sine stipendio satis est; siquidem sola inscriptio, etiam absque solario quæstuosa est, & suam prædam habet. deinde potentes quoscunque, captare non diffidunt, quos tunc sollicitant blanditiis, instant obsequiis, & se muneribus ingerunt ratione consortii, aut alia quavis arte, & quæcunque ab aliis aut periculorum metu, aut laborum intolerantia, aut lucri penuria relinquuntur, isti avidissime quærunt, vigilant dies ac noctes. peregrinantur & susceptas ferunt referuntque legationes & literas, labores immensos aggrediuntur, & perferunt, & audent quid brevibus Gyris & carcere dignum.

K 3

donec

donec iis meritis aut scriniis præfiantur, aut consignandi suscipiant officium, aut ærarii custodiam obtineant, aut census varia ratiocinatione illis committantur: jamque egressi laborum angustias, nullum obsequium eorum amplius gratuitum est, sed omnia deinceps ad præcia venalia habent: & cum novo honore mutatis moribus omnium, quæ retrò sunt obliti, in anteriora tendentes, priora sua contemnunt, ulteriora concupiscunt, avaritiaque contracti ad prædam strepitumque lucris omnia vertunt, fide parci, verborum prodigi, blandi pariter & infidiosi, sermone obscuri, & oraculorum instar ambigui, quidquid vident, quidquid audiunt, quidquid agitur, conjectant omnia in pejorem partem: sibi soli fidunt, se solos amant, sibi soli sapiunt, nullius fidei, aut amicitiae credunt, sodalitatē nullam nisi lucris causa colunt, commodum proprium omnibus præferunt: amicos, hospites, propinquos socios, quicumque; lucrum non adferunt, tanquam steriles arbores despiciunt: pristinos sodales, si quis eorum occurrat, prætereunt, quasi ne norint quidem. Si quis illorum implorat opem, hunc verbis & promissis abunde pascunt, plusque promittunt, quam præstāt; si nihil attulerit, auxilio destituunt, vel causa spoliant. Gratiā omnem venalem habent, virtutem omnem contemnunt, aliorumque laudes diversis sententiis frangunt, & post terga artificiosè cuilibet detrahunt, ipsi neminem sine exceptione laudant, quemadmodum orator ille, Julium fortunatum, ajebat, fateor virum fortem, & quem constat strenuè egisse quam plurima; quo tamen pacto judicium repetundarum apud judices justos evaserit, mirarer quidem. eloquii ejus mihi esse incognita. Et alius;

Felix & nato, felix & conjuge Proteus,

Et cui, si demas jugulati crimina Phoci,

Omnia contigerant.

Præterea aulicis muneribus vulturum instar semper inhiant, undecunque venantur prædam, eamque quibus possunt, veluti Phineo obsonium, vel ipsis è faucibus, Harpiarum instar præripiunt. Ac multorum calamitatibus gaudent, nullius malo compatiuntur, nulla promissa se debere putant, nisi pro sua libidine, nulli gratiam referunt, sed omnes pariter aut beneficio indignos judicant, aut negligentia prætereunt, nonnullos odio compensant. Sed in odio gratiam fingunt, & dissimulant iram; præter principem, aut regem, nullum alium observant, aut verentur, sed ne hos quidem, nisi aut metu, aut pro compendio, cumque jam ad canos usque; in proditiōibus, in fraudibus,

dibus, in ærumnis & laboribus versati, anxii his sordibus ingentes opes sublimesque honores corripuerunt, tunc fasque nefasque confundunt, ut filios non tam honoris, quam rapinæ simul & iniquitatis relinquunt hæredes.

Sic serpenti ciconia pullos

Nutrit, & inventa per devia rura lacerta,

Illi eadem sumptis quarunt animalia pennis.

Si leporem aut capream famula Iovis, & generosa

In saltu venantur aves, tunc prada cubili.

Ponitur; inde autem, cum se matura levavis

Progenies, stimulantæ fame festinat ad illam,

Quam primum rupto prædam gustaverit ovo.

Atque hæc sunt plebeiorum aulicorum artes, quibus multi ex infima hominum fece ad amplissima munera, quæsturas, dignitatesque conscendunt, proximamque apud principes & reges suos auctoritatem adepti, divitias principibus pares conflant, regiaque extruunt palatia, dum interim nobiliores illi aulici sua omnia in scorta, in aleas, in venationes, in equitiam, in convivia, in pompas, in vestes, in fastum profundunt, terras, castra, possessiones, patrimonia decoquentes, quæ tunc plebeis isti, emunt, in nobilium locum his suis scelestissimis acribus succedentes.

De mulieribus aulicis. CAP. LXXI.

HAbent & aulicæ mulieres sua vitia. Omnino enim non paucas videmus corporis dotibus, & formæ elegantia spectandas, scitulas & nitidas & venustas, in supervestimentis purpureis & aureis, & gemmeis mobilibus exornatas: sed non omnibus est cernere, quam turpissima monstra sub formosis illis pellibus sæpè latent. Hinc aptissime Lucianus illas Ægyptiis templis comparat. Illic enim ipsum delubrum forinsecus pulcherrimum est, simulatque maximum, sumptuosius lapidibus extructum, atque compositum: cæterum si intus Deum requisiveris, aut simiam invenies, aut cinonimum, aut hircum, aut selem. Ita est de illis aulicis puellis atque dominabus, quæ à prima ætate, in teneris annis in molli ocio, saltationibus, & omni luxu nutritæ, pessimisq; disciplinis ex aulicis illis amorum libris, pravissimisque luxu, libidinû, adulteriorum, fornicationum, lenociniorum historiis, comœdiis, novellis, facetiis, cantilenis imbutæ, veluti ex nutrice perniciosissimos mores suxerunt, levitatem, insolentiam, arrogantiam, morositatem, impudentiam, obscœnitatem, contentionem, contradictionem,

pertinaciam, ultionem, astum, vafriciem, petulantiam, loquacitatem, procacitatem, & turpem concupiscentiam: habent linguas, quibus silentium poena est: habent labia ad omnem loquacitatem armata, quibus sermones producunt otiosissimos ineptissimosq; & non raro iis, qui audire coguntur, molestos. Quid enim illas in tam multas horas inter se loqui putabimus, nisi stulta & ociosa? puta quomodo componenda coma, quomodo pectenda, quomodo tingendi capilli, quomodo fricanda facies, qualiter complicanda vestis, qua pompa incedendū, affurgendum, decumbendum: quibus quo vestitu fas sit incedere, quæ quibus loco cedere debeant, quot inclinationibus salutare, quæ ad quorum oscula venire fas aus nefas sit, quæ asino, quæ equo, quæ sella, quæ curru, quæ lectica vehi debeāt, quæ aurum, quæ gemmas, quæ corallia, quæ torques, quæ in-aures, quæ armillas, quæ annulos, quæ monilia ferre possint, cæteraque Semiramidarum legum nugamenta. Nec desunt seniores matronæ, quæ narrent, à quot prociis olim adamatæ, quibus muneribus dignatæ, quibus blanditiis ambitæ; hæc de eo loquitur, quem amat, altera ægrè fidet de illo quem odit; & quævis putat se cum aliarum admiratione dicere; nonnunquā intempestivis dictis, aut impudentissimis mendaciis sermonem infulciunt. Nec desunt inter illas intentissima odia, & acerrima jurgia, calumniæ, detractiones, sycophantiæ, & quæcunque sunt malæ linguæ vitia; habent ocellos, habent vultus, habent visus plena illecebris, habent nutus, habent gestus plenos lascivia, habent astus, habent verba, quibus decipiendos procos sollicitant & munuscula extorquēt: si illis annulus est, si gemma, si monile, si catenula, quidquid est, subtrahunt blanditiis aut extorquent precibus, redduntq; pro illis basia, suavia, oscula, amplexus, contactus, cōfabulationes, quæ illis publica merx & aulici amoris alimenta sunt. Pudet referre, quæ secreta intra cubile probra sæpè gerantur, consecrato Hymenæo naturæ contumelia, quæ cum vestem induerunt, omnia contexisse & oculuisse existimant. Tales itaque qua fide & integritate postea erga maritos putabimus futuras uxores? O quanto dolore afficiunt bonos conjuges, dum genus, dum dotem, dum formam, dum aliena matrimonia continuò objiciunt & jurgiis ac contumeliis obtundunt viros, conqueruntur semper, dum domesticam, & frugalem mensam spernunt, & aulicum luxum viris exprobant, ac deliciis & pompa assuetæ ornamentorum ambitione exhauriunt illorum opes, labefaciunt domos, nonnunquam ad turpes & malos quæstus miseros maritos

maritos impellunt, quibus dies noctesque insidiantur mille fraudibus, simulatione, proditione, hypocrisi. Taceo externos amores, occulta adulteria, supposititios partus & alieno semine conceptas proles: quod si semel ad odium vertantur, zelotypiam parabunt, aut venena. Familiæ enim (ut ait Hieronymus contra Jovinianum) malarum foeminarum artes sunt doli, fraudes, veneficia, mala medicamenta & magicæ vanitates. Sic Livia virum suum interfecit, quem nimis odit Lucilia suum peremit, zelotypia illa spontè miscuit aconitum, hæc improba furorem pro amoris poculo propinavit. Adeo tutius est, quod ait Ecclesiasticus, commorari leoni & draconi, quam cum muliere nequam. Quisquis morigeram cupit habere uxorem, ne ducat talem aulicam. Quæcunque mulier probum velit habere maritum, ne nubat aulico. Sed jam nimium progressus est cum lingua sermo; dixi tamen & jam non dixisse non possum. Cæterum autem ponam manum meam super os meum, & iis alia non addam; quin de aula modo egredientes, reliquas œconomix partes, & quas diximus mechanicarum potiores disciplinas mercaturam, agriculturam, militiam, & reliquas examinemus.

De Mercatura. CAP. LXXII.

Mercatura ipsa quidem latentium lucrorum astutissima indagatrix, manifestæ prædæ avidissima vorago, nunquam habendi fructu felix, semper autem quærendi cupiditate miserrima; hæc tamen non modico reip. auxilio esse, & ad externorum regum, populorumque amicitias contrahendas ac commodam, atque etiam privatæ hominum vitæ perutile ac quoddammodo necessariam plerique arbitrati sunt; quin & Plinius illam victus causa inventam putat. Quocirca etiam multi illustres simul ac sapientes viri hanc exercere sunt aspernati; cuiusmodi, teste Plutarcho, fuere Thales Solon, Hippocrates. Verum sicuti quascumque scientias & artes, alias propter voluptatem admittimus, alias propter laborem æstimamus, alias propter virtutem honestatemque sectamur, alias propter veritatem justitiamque veneramur; non tamen omnes illæ, quamvis necessariae, lucrosæ, jucundæ, laboriosæ, idcirco statim honestæ, laudabilesque ac justæ sunt. Sic & mercatorum, institorum, fæneratorum, trapezitarum, colybiistarum exercitia necessaria, utilia & laboriosa sunt, tamen illiberales, sordidi & improbi quæstus vocantur; quia illorum operosæ fraudes, non artes venduntur emunturque; quod quidem, ut ait Cicero, non apti

non simplicis, non ingenui, non iusti, non boni viri, sed versuti obsecuti, astuti, fallacis, & callidiorum officium est. Mercatores enim omnes & institores hic emunt, ut alibi carius & supra sortem vendant; atque ille melior, qui lucratur magis, quibus passim peculiare est mentiri, perierare, fraudare & imponere, nec ulla illis lucrandi ratio turpis: quin & legibus id sibi licere dicunt, decipere secum contrahentes ad dimidium iusti precii. Nec dubium esse potest, cum omnis eorum vita ad quæstum, ad lucrum, ad divitias adornata sit, illos earundem occasione turpia plurima & dignas supplicio fraudes committere. Nulli enim sine fraude ditescunt, & ut ait Augustinus, lucrum habere non poterit, nisi fraudem fecerit. Et plenius æquo laudat venales, quas vult extrudere merces. Et alius poeta canit;

Periurata suo postponit numina lucro

Mercator Stygius non nisi dignus aquis.

Hinc emit ille, vendit alter: hic portat, ille asportat, hic creditor, ille debitor, hic solvit, ille recipit, alter rationes scribit, omnes autem perierant, fraudant, fallunt, nec animæ, nec corporis, nec fortunæ ullum periculum excludunt, modo lucrum sperant, nec cognationes, nec affinitates nec amicitias ulla fide, nisi sola utilitate, colunt, sicque omnes per omnem ætatem post lucrum, post divitias currunt, ac si alibi laborum requies vitæque solatium nequeat inveniri:

Impiger extremos currit mercator ad ludos,

Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

At vero cujus modi fraudes committant mercatores in lana, in lino, in serico, in panno, in purpura, in gemmis, in aromatibus, in cera, in oleo, in vino, in frumento, in equis, in animalibus, denique in omnium mercium genere, nemo est qui nesciat, qui non videat, qui non palpitet, nisi qui forte illorum damna non senserit. Atque hæc minora mala sunt: longè his majora supersunt. Ipsi sunt, qui in vectis damnosis mercibus, & quæ ob raritatem vel delicias à mulieribus & pueris appetuntur, quæ ad nullam vitæ faciunt necessitatem, sed duntaxat ad luxum, ad pompam, ad fucum, ad ludum, ad mollitiem, ad voluptatem, ab ipsis usque terræ finibus, veluti laqueos importantes. Provincias ac regna quotannis immensa spoliant pecunia, corrumpunt bonos mores introductis peregrinis vitis: ac sublato patrio ritu, semper novis & externis rebus stuentes, eam perditissimis implicant consuetudinibus. Ipsi sunt, qui in itis sodalitiis contra jus, fas & leges monopolia exercent, omnia tentantes, excogitantes, explorantes, quibus multitudinis

titudinis opes ad se contrahant, dum collectis pecuniis alios
 vincunt, alios præveniunt, alios exaucto rerum precio deter-
 rent ac soli emunt omnia, quæ deinceps pro suo libito soli
 vendunt quàm maximi. Ipsi non raro ingenti ære alieno con-
 sarcinato, cōstituto alibi domicilio, inde vero prostituta fide,
 verso solo profugi, & sero aut nunquam redeunt, credito-
 res fraudant, & ad desperationem ac laqueum adigunt. Ipsi
 sunt qui chirographis & objurgationibus implicant & expli-
 cant cives, debitorumque radices adeo profundas, laborio-
 sas, funebres & inevitabiles plantantes, ut evelline queant: sed
 in gyrum pullulantes, & ex debitis debita germinantes, civi-
 tates suffocant & evertunt, ipsi interim scœnori & usuris inces-
 sante dediti totius plebis substantiam devorant, ipsi nonnun-
 quam numismata præcidunt, semper autem monetæ valo-
 rem, utcunque suo lucro conducere visum est, nunc inten-
 dunt, nunc demittunt, non absque totius reipub. detrimento.
 Ipsi explorata principum secreta, civitatumque consilia, & pa-
 trios rumores hostibus renunciant; nonnunquam etiam pa-
 cta mercede principum vitæ insidiantur, ac nihil non pecuniæ
 studio attentantes, facientes, patientes, & venale habentes.
 Omne eorum institutum non nisi mendacia, fuci, sermonum
 nebulæ explorationes, infidiæ, fraudes, deceptionesque ma-
 nifestæ. Hinc Carthaginenses mercatoribus distincta sta-
 tuerunt diversoria, nec ea illis cum civibus volebant esse com-
 munia; cæterum patebat illis in forum via, ad navalia au-
 tem & secretiora urbis loca ne aspectus quidem concedeba-
 tur. Græci autem nequaquam intra urbes recipiebant, sed
 quo cives à periculi suspitione essent immunes, à pomœ-
 riis non longè forum venalium statuebant. Pleræque aliæ
 gentes mercatores ad se accedere prohibuerunt, quod mo-
 res depravarent. Epidaurii, teste Plutarcho, cum cives suos
 Illicorum commercis improbos fieri animadvertent, ve-
 riti à peregrinorum contagione, corruptis civium suorum
 moribus res novas civitati suæ excitari, unum in primis
 gravem & circumspectum ex omni civium multitudine vi-
 rum in singulos annos eligebant, qui ad Illyricos accederet, &
 quæ quisque suorum mandasset, mercaretur atque contra-
 heret. Vituperat mercatores Plato, quod optimos inqui-
 nent mores, & apud bene constitutam Remp. lege cavendum
 censet, ne externarum gentium deliciæ in urbem comparten-
 tur, ac ne quis è civibus, minor quadraginta annis, peregrè
 proficiscatur, exteri autem ad suos remittantur, & quod
 istius-

istiusmodi peregrinorum contagiis cives veterē patrum parsimoniam, priscosque mores dediscant, & odisse incipiant: ex quo uno urbes plerunque redduntur deterrime, omnique fornicationum, adulteriorum, luxus & libidinum genere inquinatissimæ: cujusmodi Lugdunum & Antuerpia, famatissima hodie mercatorum emporia, de se exempla præbent. Ipse etiam Aristoteles jubet omninò curam habendam, ne quid civitates adventitiorum admixtione vitientur: mercatores autem etsi sunt necessarij, non tamen in civium numero recipiendos: quos ideo etiam detestatur maximè, quod gaudeant mendaciis, & in civitatibus fora vexant, tumultus excitant, feruntque discordias. Quin apud plerasque Respublicas antiqua lex erat, ne quis mercator magistratum gereret, nec in senatum, nec in consilium admitteretur. Porro mercatura à theologicis sententiis planè damnata est, & à canonicis decretis (authoribus Gregorio, Chrysostomo, Augustino, Cassiodoro, Leone) omnibus verè Christianis interdicta: nam, ut ait Chrysostomus, Mercator Deo placere non potest. Nullus ergo Christianus sit mercator, aut si esse velit, projiciatur ab Ecclesia. Augustinus quoque mercatores pariter ac milites, ait, veram poenitentiam agere non posse,

De Quæstura. CAP. LXXIII.

Mercatoribus non multò meliores sunt Quæstores, furax quoddam hominum genus, & ut plurimum servile, ac mercenarium, aut quod sub stipe operam locarit, rude ac ignavum, sed audax, ac impudens, nec nisi tenuia quædam artificia, qualia par est tales homines nosse, didicit, scribendi videlicet & supputandi: maxime autem furandi formulas haud in scitis, ingeniosioresque, quæ in vulgares cōpetant latrones: ideoque omnium, qui vivunt, hominum furacissimi sunt, & à solis digitis, quibus talenta & milliones supputant, opulenti, quos adeo viscosos habent, ac infinitis uncis hamis sic imbutos, ut pecuniā omnis, quantumcunque levis, fugax, labilis, anguillarum & serpentum instar lubrica, ab his contacta illicò hæreat, neque facile queat avelli. Hoc ipso tamen minus mali sunt, cum quòd non nisi regum, principumque ac potentum ærariis insidiantur, tum quæ inde suffurantur in scorta, in alearum convivia, ædificia atque alendis parasitis, equis, canibus, histrionibus, non libenter expendunt: aut seniores, prudentioresque facti non rarò filios nobis tales relinquunt, qui, quæ isti multis ex perjuriis, rapinis, furtis, flagitiis paulatim & minutatim

tatim corraferunt, convivando, scortando, venando, auctipando, vestiendo, & nequicquam ad explendas voluptates committendo rursus in multa fragmenta difsecantes, simul omnia infeliciter profundant. Cæterum vero & quæstores ipsi scenus accipiunt, & dona extorquent procrastinando, debita complant, cum capitaneis colludunt, falsum supputant, chirographa adulterant, & literas affictis sigillis resignant, numismati non nihil detrahunt, nonnunquam fucato metallo vitiant; ideoque alchimiſtis plurimum amici sunt, artisque illius plurimum sectatores; aut, si desit ingenium, saltem fautores sunt. Verum cum dicat Cicero, mercaturam ipsam, si magna sit & opiosa, multa undique apportans, & sine vanitate importans, non esse admodum vituperandam, mercatores autem & quæstores nunc posse optimo jure laudari, si aliquando satiati quæstu, tandem ad colendos agros, possessionesque contulerunt; ideoque de Agricultura quid sentiendum sit, hic jungemus.

De Agricultura. CAP. LXXIV.

Agricultura itaque, cui & pastio annexa est, & piscatio atque venatio, tanto apud præcos in honore fuit, ut nec Romanos Imperatores, potentissimosque Reges, & Duces puduerit agros colere, semina tractare, arbores inferere. Ad hanc se contulit, deposito imperio, Diocletianus, & dimissa regni administratione, Attalus. Cyrus quoque magnus ille Persarum Rex, gloriarī plurimum solebat, cum venientibus ad se amicis hortum ostenderet suis manibus confectum, & arbores sua manu in ordinem positas. Sed & Seneca plantavit platanos, sua manu piscinas effodit, aquas diduxit, nec alibi lubentius erat quam in agris. Hinc illa nobilissimarum familiarum cognomen Fabiorum, Lentulorum, Ciceronum, Pisonum, & multitudine videlicet horum leguminum,

De Pastura. CAP. LXXV.

Simili ratione à pecorum pastionibus Junii, Bubulci, Statilii, Tauri, Pomponii, Viruli, & Vitelli, Porci, Catones, Annii, & Capræ orta sunt. Pastores fuerunt Romulus & Remus, Romanæ urbis conditores. E pastorebus ad imperium assumptus fuit Diocletianus. Pastor ipse Romanæ potentia tremendus Spartacus. Pastores erant Paris, & pater Aeneæ Anchises, & à Venere dilectus formosus Endymion, Polyphemus etiam, & centumoculorum Argus. Ex ipsis denique diis Apollo

Apollo Admeti Theſſaliæ armenta pavit, & Mercurius fiſtula inventor, paſtorum princeps fuit, atque ejus filius Daphnis. Pan quoque paſtorum Deus, & Proteus paſtor atque Deus. Atque ut Hebræorum Patriarchas, Judices, ac Reges aliquos recenſeam) maximi inter eos viri, & Deo gratiſſimi paſtores fuerunt: ſicut Abel juſtus, Abraham pater multarum gentium, & Jacob pater populi electi, item Moyſes legiſlator & Propheta Deo familiaris, ac David Rex, ſecundum cor Domini electus. Quin etiam apud veteres Græcos, illuſtriſſimus quiſque paſtor erat: hinc alios Polyarnas, alios Polymedas, alios Polybutas appellârunt, videlicet à multitudine agnorum, ovium & boum, nomina illis imponentes. Sic etiam Italiam à vitulis nuncupatam, (quos antiqui Græci Italos vocabant) nemo ignorat. Atqui uterque Boſphorus, Cymerius & Thracius, atque Ægæum mare, & Argos, Hippion, nonne à bovis tranſitu, à capris, ab equis, dicta ſunt? Et Numidia Aphricæ provincia, à paſcuis hoc nomen habet. Prima poſt Adæ lapſum hominum in terris vita fuit paſtoritia: hæc nobis præter pecudum carnes varias, etiã lac, caſeum, butyrum, in cibum, ac pro veſtitu lanam, pelles & coria, omnia proſecto humanæ vitæ cum neceſſaria, tum utiliſſima largitur: quæ omnia, ſed poſt caſum homini conceſſa ſunt, cum antea, iis ſolis, quæ à terra ſponte prodibant, fructibus Deus illam in Paradifo veſci juſſerât.

De Piſcatione, CAP. LXXVI.

A Ccedunt ad hæc Piſcatio atque Venatio. Piſcationis ſtadium apud Romanos tanto in precio & celebritate habitum eſt, ut peregrinos & Italis littoribus ignotos piſces è longinquis provinciis adveſtos, navibus in mari Italico, tanquam in terra fruges, ſeminarent, arbitantes non modicam in his Reipublicæ utilitatem verſari. Præterea piſcinas & vivaria præcioſiſſimis piſcibus reſerta, magnis ſumptibus inſtruxerunt, è quibus demum plerique Romani principes, familiæque agnomina traxere, ut Licinii, Murenæ, Sergii, Oratæ. Hinc Cicero Lucium, Philippum atque Hortenſiû piſcinarios appellavit: videlicet à Piſcinis. Legimus divû Octavianû Auguſtum hamo piſcari ſolitum, & Neronem (ſcribit Suetonius) piſcatum reti aurato, è purpura & cocco nexis finibus. Modi autem piſcationum non admodum multi, nam retibus, hamo, naſſa, jaculis, raſtro, veneno, quotquot ſunt piſces, capiuntur. Verum piſcatio eo minus laudis habet, quo piſces duriali

ri alimenti, ne stomacho quidem utiles, nec deorum oblationibus accepti sunt. Nemo enim unquam piscem in sacrificiis immolatum esse audivit.

De Venatica & aucupio. CAP. LXXVII.

Similibus quoque, quibus Piscatio, ingeniis, constant venatio & aucupium, additis insuper viribus corporis, & indagine variisq; laqueorum, pedicarum, decipularumq; ingeniis, adhibitis etiam visco, aquilis, accipitre, canibus, ac Lupo cervario, & plerisque aliis mansuetis feris rapinae venationiq; aptis. Ars profecto detestabilis, studium vanum, certamen infelix, tantis laboribus & vigiliis de nocte ad noctem pugnare, & saevire in bestias. Ars crudelitatis, & tota tragica: cujus voluptas est in morte & in sanguine, quam ipsi refugere deberet humanitas. Hæc ab initio sæculi semper pessimorum hominum, peccatorumq; præcipuum exercitium fuit: nam Cain, Lamech, Nimbrotum, Ismaelem, Esauum, robustos venatores Sacrae literæ prodiderunt, nec ullos in veteri Lege venaticam exercuisse legimus, nisi Ismaëlitas, Idumæos, & gentes quæ non cognoverunt Deum. A venatione tyrannidi initium fuit, quia commodiorem non repperit authorem, quam eum, qui in cæde & carnificio ferarum, & volutabro sanguinis Deum naturamque contemnere didicisset. Hanc tamen Persarum reges tanquam verissimam rerum bellicarum meditationem, coluerunt: quia habet in se venatica bellicum quiddam & truculentum, dum rapacibus canis objecta fera, effuso sanguine, laniatis visceribus, voluptatem præstat, acerbissimamque mortem, tanquam jocum, summa cum voluptate spectat: interimque ridet crudelis venator, prostratamque canum exercitu, aut laqueorum fraude, infelicem prædam, triumphantis instar, magna comitatus caterva domum reducit, ubi tunc feralis instruitur carnificina, solennique chironomia, præscriptisq; vocabulis, neque enim aliter fas est, bellua laniatur. Insignis profecto venatorum stultitia, insigne bellum, cui dum nimium insistent, ipsi abjecta humanitate feræ efficiuntur, morumq; prodigiosa perversitate, tanquam Actæon, mutantur in naturas belluarum. In tantam quoq; plurimi illorum prorupere insaniam, ut hostes nature fierent quemadmodum de Dardano narrant fabulæ. Inventores tam infelicis artificii extitisse narrantur Thebani, gens fraude, furtis, perjuriis insignis, parricidiis, & incestibus detestanda: à quibus ejus exercitui præcepta ad Phrygios transmissa sunt, gentem æque impudi-

impudicam, sed stultam atque levem; quos idcirco cōtēti-
pserunt Athenienses, & Lacedæmonii, populi graviores. Po-
stea vero, quam Athenienses interdictæ venationis legem sol-
vissent, atremque cum exercitio publicè admittens, in Rem-
publicam suam introduxissent, tunc primum Athenæ captæ
sunt. Hinc miror, venationem à Platone ipso, Academiarum
principē, commendatam, nisi forte, quod evenitus, aut propo-
siti honestas, necessitasve hanc commendat; non voluptas;
quemadmodum aprum Calydoniæ vastatorem confixerit
Meleager non voluptati suæ, sed utilitati Reipublicæ, patriam
abs vastatrice bellua liberans. Et Romulus venabatur cervos
non voluptatis causa, sed necessitate alendi se & socios. Est &
aliud venandi exercitium, quod Aucupium dicunt, minoris
quidem crudelitatis sed non minoris vanitatis; hinc aucupes
dicti, qui videlicet aut aves venantur; aut per aves ludentes;
(quemadmodum ait Baruch Propheta) in avibus cœli. Au-
thorem illius ferunt Ulysseni, quem primum post captum
Ilium armatas edoctasque in venationem aves Græciam intu-
lisse narrant; ut videlicet essent novæ voluptatis solatia his,
qui, amissis patribus, Trojani belli damna sentirent; tamen
filium Telemachum ab hac vivere jussit expertem. Tandem
hæc exercitia in se revera servilia & mechanica, eo usq; evecta
sunt, ut possitis quibusq; liberalibus studiis, hodie prima no-
bilitatis elementa sint atque progressus, illis ducibus ad sum-
mum nobilitatis gradum perveniatur; hodieque ipsa Regum
& Principum vita; ipsa etiam (prohi dolor) Abbatum, Epi-
scoporum, cæterorumq; Ecclesiæ perfectorum religio, tota,
inquam, venatio est; in qua se potissimum experiuntur, virtu-
temque suam extendunt;

Suum mantemq; dari, pecora inter inertia, votis

Optat aprum, aut fulvum descendere monte leonem.

Et quos decet esse exempla patientiæ, quotidie quæruntha-
bere, quod vincant & venentur; & quæ natura libera sunt ani-
mantia, & decernente jure occupantium sunt, nobilium tyrā-
nides sibi temerariis interdictis usurpant; à novilibus suis
arcentur agricolæ, subtrahuntur prædia rusticis, agri colonis,
præcluduntur sylvæ & prata pastoribus, ut augeantur pascu-
feris, in sagimen & delicias nobilium, quos solos has edere li-
cet, de quib; si colonus quispiam gustavit, aut agricola, is ma-
jestatis reus factus, simul cum belluis illis fit præda venatori.
Scrutemur Scripturas; certe in Sacris literis, etiam in Gentiliū
historiis, nullum sanctum, nullum sapientem, nullū Philoso-
phum

pham legimus venatorem: pastores vero plurimos, & aliquos piscatores. Et Augustinus artem hanc dicit omnium nequissimam, sacraque Elibitanum & Aurelianense Concilia, hanc in clero prohibuerunt damnaruntque, in sacrisque Canonibus non modo prohibetur venatoribus ascensus ad sacros ordines, sed etiam summi sacerdotii gradus adimitur jam adeptus. In eisdem legitur: Esau venator erat quoniam peccator erat. Neque vero uspiam venationis vocabulum Scriptura sacra in bonum assumit. Quare venationem ipsam reprobam esse, jam nemini in ambiguo sit, quæ omnium sapientum atque sanctorum tuba explosa est atque damnata Antiquitas: etiam cum in innocentia viverent homines, nulla illum animantia fugiebant, nulla infesta erant, nulla noxia, omnia illi subdita obedientiam præstabant: cujus exempla etiam posterioribus temporibus, in his, qui optimam vitam agerent, manifesta sunt: quomodo ferarum insidiis superiores existerunt, sicut Daniel leonibus, & Paulus Apostolus viperæ. Heliam Prophetam, Paulum & Antonium eremitas nutrit corvus, & Ægidium cerva. Helenus Abbas præcepit onagro, & paruit belua, & sancti viri onera portavit: præcepit etiam Crocodilo, & ab eo flumen transvectus est. Anachoritæ multi habitabant in desertis, & stabant in speluncis & cavernis ferarum, non timentes nec leones, nec urfos, nec serpentes. Cum peccato enim animalium noxa simul & persecutio & fuga subintravit, & artes venationum excogitæ sunt. Non enim (ut ait Augustinus 3. super Genes.) animalia fuere à principio producta venenosa, inimica & molesta humano generi, sed post peccatum infesta inimicaque constituta sunt: quod ex divina sententia in pœnam injustæ rebellionis primorum parentum factum est, cujusmodi sententia lata est ad serpentem, dum diceret Deus: Ponam inimicitias inter te & mulierem & inter sementum & illius. Ex hac sententia venationum orta est pugna, hominum scilicet cum cæteris animalibus.

De Agricultura residuum. CAP. LXXVIII.

Ed modo revertamur. Scripserunt de his jam dictis agricultura, passionis, piscationis, venationis, atque pili artibus, Hiero, Philometer, Attalus & Archelaus reges: Xenophon & Mago duces & Oppianus poeta: præterea Cato, Varro, Plinius, Columella, Virgilius, Cræscensius, Palladius, & plerique his recentiores: Cicero his nil melius, nil uberius, nil dulcius, nil liberto homine dignius arbitratur. Non pauci summum bonum,

num, summamq; beatitudinem isthic collocârunt. Hinc agricolas fortunatos Vergilius, Horatius beatos vocant. Hinc Delphicum oraculum Aglaum quendâ felicissimum pronunciauit, qui in Arcadia parvum prædium colens, nunquam degreſſus est, sicq; minima cupidine minimum in vita mali expertus fuerit: sed miseri homines tam altum de agricultura sapientes ignorant hanc esse effectum peccati, ac summi Dei maledictionem. Ejiciens enim hominem de paradiso voluptatis in agro, misit, ad prævaricatorem Adam sic dicens; Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terrea, in sudore vultus tui vesceris parte tuo, donec revertaris in terram, de qua sumrus es. Sed nulli hoc magis sentiunt, quam agricolæ & villici, qui, dum arant, seminant, occant, putant, partinant, messant, merunt, vindemiant, pascunt, tondunt, venantur, piscantur; post multos labores, hic agris à grandine tempestateq; vastatis, amittit panē, huic oves moriuntur, aut boves, aut à militib. abiguntur, ille perdit feram, alter piscem & domi plorat uxor, illachrymantur filii, & tota esurit familia rursusq; spe incerta dubiū redeunt in laborem. Ante hanc maledictionem nulla fuisset opus artificiosa telluris cultura, non pastione, non piscatione, non venatione, non aucupio; nam sponte omnia productura erat terra hybernis, æstivisque frugibus, odoris suavitate, pratorumque vestitu semper florens. Denique nihil noxium terra progerminasset, non herbam ullam veneno pestilentem, nullam arborem sterilitatis vitio inutilem, sequestrataq; et natricum & viperarum, cæterorumq; reptilium virulentia (author nobis Beda) ipseque homo animalium omnium adeptus principatum, ipsis etiam feris, jumentis pecudibusq; onera impositurus, imperasset piscibus maris, aves ad nutum advolassent; moxque natus homo, omnium membrorum usum exercitiumque consecutus fuisset ac sine corporis tegumentis, sine tectis, sine conditis oblatiis, sine medicamentis, felicissimam vitam egisset, cum sponte sua illi suppeditura essent, ut ait Poeta ille;

Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile,

Sed peccati noxa, mortisq; necessitas, omnia nobis infestat; jam non terra quicquam citra labores sudoresque nostra producit; quin & lethifera, & venenosa, ceu palam nobis, qui vivimus, exprobrans generat, nec reliqua elementa nobis committius agunt, multos mare sævientib. procellis obruit, multosque belluæ absorbent; tonitruis fulgure, tempesta-

bus contra nos pugnataer: & pestilentiarum lue cœlum quoque in nostrum interitum conspirat. Jamque etiam animantia ex professo nobis infesta sunt, & ipse etiam homo (ut est in proverbio) homini lupus est, circumstant nos innumeris scelerum illecebris tentantes immundi spiritus, quo nos in suppliciorum tenebrosa conceptacula protrahant, æternis ignibus ac diris cruciatibus perpetuo cruciandos. Atque hinc patet, non, nisi optimarum rerum jacturam, malorum inventionem, ac vitæ incommoda esse agriculturam, cum cæteris illi adhærentibus pascendi, piscandi, venandique exercitiis, quo telluris infœcunditatem, & victus egestatem, ac expellium amictu algorem, quibus mortis fata admonita humanitas, saltem pro tempore effugeremus, vel potius mitigaremus. Haberet autem agricultura hanc necessitatis seu calamitatis nostræ laudem non modicam, si inter hos mansisset terminos, nec prætergressa doceret tot prodigiosas plantarum fabricas, tot portētosas arborum insitiones ac metamorphoseos. Quin & equos asinis jungere, & canibus lupos, sicque mulas & lycycas, aliaque præter naturæ legem monstrosa animalia procreare. Sed & quibus natura, cœlum, maria, terras libera assignavit, aviariis, piscinis, vivariis & carceribus coercere etiam exemptis luminibus, mutilatisve membris in ergastulo saginare: tum in lino, lana, pellibus, bombyce, & quæ natura ad hominis vestitum largitur, tot textuarum, infectionum, & similia non nisi ad luxum & fastum artificia, sapissime etiam ad hominum perniciem, excogitata. Quod de uno lino conqueritur Plinius, tam parvo semine nato, quod nunc planta, mox velum, levissimo ventorum flatu orbem terrarum ultro citroque portat, hominesque ipsos, ac si parum sit in terra etiā perire, cogat in aquis, ac à marinis belluis vocari. Prætereo mille agricolarum, pastorum, piscatorum, venatorum, aucupum, observantiarum decreta, non tam stulta & ridicula, quam superstitiosa, & divinæ legi adversa: quibus tempestates avertere, sementa fecundare, noxia quæque propellere, lupos & feras abigere, fugacia animalia sistere, pisces avesque manibus prehendere, morbos pecudum incriminare se posse autumant; de quibus cum magna credulitate, & seriose scripserunt sapientes illi viri, quos supra nominavimus.

De Arte Militari. CAP. LXXIX.

Sed jam ab agricolis ad milites transeat, quos ex agris sdelectos, aptiores pugnx, ait Vegetius, ex quibus etiam

L 2

Cato

Cato viros fortissimos, & milites strenuissimos gigni asserit. Quin & testibus sacris literis, primus ille pugnator Cain, agricola fuit atque venator. Et Janus atque Saturnus pugnacissimi dii antiquissimi, hanc simul cum agricultura vitam in terris egerunt. Ars itaq; militaris minime contemnenda videtur, quæ (ut ait Valerius) principatum Italiæ Romano imperio peperit, multarum urbium, magnorumque regum, validissimarum gentium regnum largita est, fauces Ponti, marisque sinus patefecit, Alpium, Taurique montis convulsa clustra tradidit. Ipse Africanus Scipio apud Ennium gloriatur, quod per sanguinem hostium atque cædes viam sibi ad cælum aperuit. Cui & Cicero adsentit, inquiens, & Herculem eadem viæ colos conscendisse. Hanc Lacedæmonii primum tradidisse dicuntur: hinc Hannibal Italiam petiturus. Lacedæmonē quæfivit armorum ducem. Hac duce constituta sunt regna & imperia, illaque neglecta potentissima quæque rursus demolita. In manibus enim temerariorum ducum ceciderunt bellicosa Numantia, ornatissima Corinthus, superbæ Thebæ, doctæ Athenæ, sancta Jerusalem, ipsaque Romani imperii æmula Carthago, tandem etiam potentissima Roma. Hæc ars plurimo, & plus quam Draconis leges, humani generis sanguine scripta, docet pugnae ordinem eleganter constituere, aciem commode instituere, adoriri hostem, instare, premere, circumvenire, læva dextraque ferire, ad ducum signa dimicare, proferre gradum, sustinere imperum, resistere urgentibus, premere cedentes, ictus incutere, incussos evitare, aut clypeo excipere ac contemnere, acriusque in hostem confurgere, invehī equo, urgere stimulis, moderari frenis, & omnem in partem circumflectere, ingerere tela, vibrare lanceas, torquere hastas, hostium vultus, latera, terga, pro loco & tempore adoriri, ne priusquam desperata victoria de fuga cogitare: fugientes autem insequi, mactare, capere, exarmare, diripere, profligare, suos reducere, recolligere, exercitum instaurare, & desperata victoria ad spem vindictæ animum succendere, & quæ reliqua sunt militum ducumque officia. Instruit quoque de apparandis classibus, extruendis arcibus, muniendis castris, locandis præfidiis, extruendis vallibus, compingendis aggeribus, evacuandis fossis, suffodiendis cuniculis, fabricandis machinis, deligendis armis, oppugnandis mœnibus, cōportandis comitatibus, configendis dolis, locandis insidiis, variisque scripturi stratagematibus. Præterea obsidere civitates, jacere tela, fremere tormentis, admovere machinas, perfodere muros, concu-

concutere turres, occupare moenia, parare incendia, diruere arces, spoliare templa, diripere urbes, subvertere oppida, vastare agros, conculcare leges, adulterari matronas, stuprare viduas, rapere virgines, cives alios vulnerare, alios incarceratione, alios deportare, alios trucidare. Tota denique disciplina hæc non nisi in hominum pernicië occupata, hunc finem quærit, ut famosos urbis eversores, strenuosque homicidas faciat, transformet homines in ritus ferarum moresque belluarum. Hinc bellum nihil aliud est, quam commune multorum homicidium, ac latrocinium, nec aliud milites, quam stipendiarii, & in reip. exitium armati latrones. Præterea cum bellorum eventus semper sint incerti, & fortuna, non ars largitur victoriam, quid profunt stratagemata, & insidiæ, & reliqua artis militaris præcepta? nunquid omnis ars inanis est ubi fortuna dominatur? Atque nihilominus laudavit hanc divinus ille Plato, & pueros hanc discere, adultosque statim armatæ militiæ tradit. Iubet. Et Cyrus inclutus ille rex, illam non secus atque agriculturam summe necessariam aiebat. Ipseque Augustinus atque Bernardus Catholici in Ecclesia doctores, hanc alicubi probaverunt, & pontificia decreta illam non improbant, licet Christus & Apostoli longe aliter sentiant. Tandem vel repugnante Christo non infimum in Ecclesia gradum obtinuit, obortis tot sacrorum militum sectis & ordinibus quorum omnis religio in sanguine in cædibus, in rapinis, & piratica sita est, prætextu defendendæ & ampliandæ fidei: ac si Christus Evangelium suum non prædicatione verbi, sed armis, non Confessione cordis & martyrio, sed ostentatione & comminatione armorum, vi bellorum, & hominum cædibus ac strage voluerit innotescere. Nec satis istis militibus in Turcas, in Saracenos, in Paganos arma ferre, nisi etiam contra Christianos pro Christianis classes ducant. Denique bellum & militia multos gignunt Episcopos, & non raro pro summo pontificatu pugnatum est, & (ut ait sanctus ille Camotensis Episcopus) non sine fratrum sanguine sancta sanctorum ingressus est Pontifex: atque hoc tunc vocatur constantia martyrii, si pro cathedra magna Christianorum cede fortiter fuerit dimicatum. Scripserunt de arte militari Xenophon, Xenocrates, Onozander, Cato Cæsorius, Cornelius Celsus, Iginus, Vegetius, Frontinus, Helianus, Modestus, & antiquiores multi: ex recentioribus Volturius, Nicolaus Florentinus, Jacobus Comes Purliarum, & alij pauci. Hi artis Doctores, sed speculativi, non tam periculosi, ut sunt practici. Tituli vero ac dignitates, disci-

pulorumque gradus non sunt baccalaureatus, magistratus, doctoratus: nec modo etiam sunt, quibus dicuntur Imperatores, Duces, Comites, Marchiones, equites, Capitanei, Centuriones, Decani, Signiferi, & consimilia nobilitatis nomina ex ambitione, aut injuria nata, sed latrones, perfossiores, raptōres, ficarii, fures, sacrilegi, gladiatores, stupratores, lenones, scortatores, adulteri, proditores, peculatores, abigei, aleatores, blasphemī, venefici, parricidæ, incendiarii, prædones, piratæ, tyranni, & ejusmodi. Quos omnes, qui uno nomine velit exprimere, dicat milites, hoc est, revera barbaricas sceleratorum hominum feces, quos mala mens, malus animus ad facinus extimulat: quos penes dignitatis & libertatis nomen habet licentia delinquendi & latrocinandi, undique quærentes, ut noceant, ipsamque innocentiam, veluti mortis quandam imaginem odientes, omnesque quasi unum corpus sunt ex patre diabolo, cujus illi sunt membra, de quo ait Job: Corpus illius quasi scuta fusilia, & compactum squamis se prementibus: una uni conjungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas, una alteri cohæreat, tenentes se nequaquam separabuntur: assistūt sibi, quia convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus. Insignia autem militiæ sunt non purpura, torques, annuli, tiaræ: sed adverso pectore vulnera, & deformata cicatricibus corpora. Exercitium non nisi cum plurimorum exitio, doloreque conjunctum, morum, legum ac pietatis perniciēs, cum Christo, cum beatitudine, cum pace, cum charitate, cum innocentia, cum patientia, ex diametro pugnans Præmia ejus sunt, gloria nobilitatis, humani sanguinis effusione parta, imperii propagatio libidine dominandi & possidendi, cum multarum animarum perpetua damnatione. Nam cum omnis belli finis sit victoria, nemo potest esse victor, nisi homicida, nemo contra victus, nisi male perierit. Mors igitur militum pessima, malum epitaphium sibi inducente peccato. Qui autem occidunt, iniqui sunt, etiam si justum sit bellum. Non enim propter hoc, sed quia lucri & prædæ gratia militârunt, impii homicidæ, in eos, quos male occidunt. Si qui autem juste ab illis perimuntur, ipsi qui occiderunt, in carnificum ordinem se ipsos statuētes, nobilitatem hanc commierunt: quumque leges alioqui in prædones, incendiarios, raptōres, homicidas, sicarios, poenis sæviant, tales nomine militiæ habentur nobiles & honesti.

De Nobilitate. CAP. LXXX.

EX militia itaque ortum habet nobilitas gentilitia, videlicet claritas, ex cruore hostium, & cædibus strenua carnificina acquisita, & publicis honorum insigniis cohonestata. Hinc apud Romanos tot coronarum genera civilium, muralium, obsidionalium, navalium, tot militaria dona, armillæ, hastæ, phalæ, torques, annuli, statuæ, imagines nata sunt, quibus prima nobilitatis initia auspicabantur. Apud Carthagenenses tot donabantur annulis, quot interfuisent præliis. Iberi tot circa defuncti sepulchrum erigebant obeliscos, quot ille interemisset ex hostibus. Apud Scythas in celebri convivio iis tantum circumlatam pateram accipere licitum erat, qui hostem occidissent. Apud Macedonas lex erat, qui nullum hostem interemissent, capistro cingi, in opprobrium ignobilitatis. Apud Germaniæ populum neminem uxorem ducere licebat, qui non prius caput hostis occisi ad regem detulisset, ipsaq; indignatio non dati debiti honoris iis, qui strenue militarunt, contra patriam multos induxit, ut subverterent ejus libertatem. Exemplo sunt Coriolanus, Gracchi, Sylla, Marius, Sertorius, Catilina, & Cæsar. Si itaque nunc nobilitatis primordia requiramus, comperiemus hanc nefaria perfidia & crudelitate partam: si ingressum spectemus, reperiemus hanc mercenaria militia, & latrociniis auctam: quod si etiam regnorum & imperii originem quæramus, occurrunt impia fratrum parentumve parricida, funesta conjugia, & pulsi regno patres à liberis, aut trucidati principes, in cujus verba juratum erat. Sed ipsam nobilitatem jam à primis unguibus exploremus. Ipsa revera nihil aliud est, quam robusta improbitas atque dignitas, non nisi scelere quæsitæ benedictio, & hæreditas pessimorum quorumcunque filiorum. Quod ita esse, primum nobis Sacra Literæ, deinde etiam antiquæ Gentium, & recentiores historiæ notum faciunt. Nam cum ab initio creationis mundi genuisset transgressor Adam primogenitum suum Cain agricolam, & alterum Abel pastorem ovium, in quibus humana familia bivium fecit, videlicet in Abel plebis, in Cain nobilium, qui cum secundum carmen crudelis & superbus esset, de more persequens eum, qui secundum spiritum humiliserat, interfecit Abel: sed reparata fuit plebeia familia Seth tertio filio Adæ, ipse itaque Cain parricidio fratris primus militiæ & nobilitati initium dedit, ac contemptis Dei & naturæ legibus, confidens autem in propriis viribus, usurpans sibi

dominationem primus condidit urbes, constituit imperium, ad creatos à Deo liberos homines, & filios generationis sanctæ, vi, rapina servitute, & iniquitatis legibus opprimere cepit, donec illi etiam contempto Dei iudicio, & corrupta omni carne, promiscua libidine inquinati, genuerūt gigantes, quos interpretatur Scriptura potentes à sæculo, viros famosos. Atque hæc est vera, & commodissima nobilium definitio, Opprimebant enim inopes, extollentes se latrociniis, & superbi-
 entes opibus, celebrantes nomina sua, imponentes ea regio-
 nibus, & urbibus, & montibus, & fluminibus, & aquis, & ma-
 ri, quorum primus parens Cain natura malignus, intestino o-
 dio invidus, à divina correptione incorrigibilis, dissimulata i-
 ra proditor, in proprium sanguinem parricida, maledictione
 vagus & profugus, etiam maledictioni superaddens blasphemiam.
 Atque hæc sunt illa antiquissima & primæva nobilitatis munia, hæc virtutes, hæc ingenia, quibus usq; in hunc diem
 ipsa ornatur nobilitas, cujus architectus pater ille gigantum,
 quos deleuit Dominus in diluvio aquarum, uno solo reservato.
 Noha, viro iusto in generationibus Seth, cum sua familia: cui cum tres essent filii, Semus, Japerus, & Chamus, atque illi
 instaurato post diluvium sæculo, priscorum gigantum exemplo etiam urbes conderent, & regna constituerent; idcirco
 Scriptura à Noha usque ad Abrahamum nullam facit mentionem
 justorum: omnes siquidem ad Abrahamum usque nobilitatis artifices
 extiterunt, robustæ videlicet improbitatis, impietatis, confusionis,
 potentiæ, militiæ, violentiæ, oppressio-
 nis, venationis, luxus, pompæ & vanitatis, & similium nobilitatis
 stigmatum, quæ Nohæ filii huic imprefferunt: è quorum numero
 Chamus. eo quod cæterorum esset nequissimus, atq; in parentem
 impius primum, & super omnia regna dominatricem monarchiam
 promeruit. Ipse genuit Nimbrotum, quæ Scriptura describit
 potentem in terra, & robustum venatorem adversus Dominum,
 hic ædificavit Babylonem illam magnā, & linguarum confu-
 sioni initium fuit, tradiditque regnandi disciplinam, nobilitatumque
 gradus, honores, dignitates, officia imaginesque discrevit.
 Exinde in plebem leges sancitæ, introducta servitus & exactiones à populo, conscripti exercitus,
 gesta que crudelia bella. Abs eodem Chamō processerunt Chus,
 à quo Æthiopes: & Mizraim, à quo Ægyptii, & Chanaan, à quo
 Chananaei, nobilissimæ quidem gentes, sed deterrimæ, reprobatae,
 & à Deo maledictæ. Exacto tandem multo tempore, rursus
 elegit Deus hominem justum, Patriarcham illum

illum Abrahamum, ex quo suscitaret sibi semē, ac populū sanctum, quem circumcisionis signaculo ab aliarum gentiū multitudine distinxit. Hic duos ab initio genuit filios, unum ex ancilla, spurium, Ismaēlem alterum ex uxore legitimum, cui nomen Isaac. Factus est aut Ismael homo ferus, & sagittarius, vir nobilis & potens, princeps Ismaelitarum, genti nomen suū perpetuum relinquens, benedixitq; illi Deus. & confirmavit nobilitatē ejus in rapina & militia, inquiens: Manus ejus contra omnes. & manus omnium contra eum. & ē regione fratrum suorum figet tabernacula. Isaac aut perseverans in justitia patris sui, illius gregem pascebat, atq; hic ex Rebecca sua duos genuit filios, Esau, & Jacob. Esau itaque odiosus Deo, homo rufus & hispidus, venator, & sagittarius, belluo, & ventri deditus, adeo ut pro uno pulmento vendiderit primogenita, factus est vir potens, atq; princeps Idumæorum, benedictionem accipiens nobilitatis in pinguedine terræ, & rore cæli, in gladio & excussione jugi, Jacob aut justus, profugus apud avunculum suum Laban, oves illius pascebat, cujus utraq; filias 14. annorum servitute cum promeruisset uxores, duodecim ex illis filios suscepit, vocatumq; est nomē illius Israël, quod posteris suis deinceps reliquit, ut vocaretur populus Israel. Erāt Jacob (quod diximus) duodecim filii, videlicet Ruben, Symeon, Levi, Juda, Isachar, Zabulō, Joseph, Benjamin, Dan, Nephtalim, Gad, & Aser, ad quorum numerum, duodecim trib. Israel numeratæ sunt. Verum Joseph à fratribus suis venditus in Ægyptum, omni Ægyptiorum disciplina imbutus est, & factus est somniorum interpret peritissimus, & augurabat in calice: œconomicæ disciplinæ adeo peritus erat, ut ingenii caliditate novas artes parandarum divitiarum, & vectigalis augendi inveniret, quam ob causam Pharaoni regi gratissimus, constitutus est ab eo princeps super omnem Ægyptum, atque ex servili mancipio, solenni Ægyptiorum ritu nobilis creatus est. Posuit enim rex annulum in manu ejus & torquem in collo ejus auream, & induit eum purpura, fecitq; ascendere currum, clamante præcone, ut omnes deinceps tanquam nobilem & principem revererentur illum. Similis per omnia nobilitandi mos erat apud Persas, sicuti de Mardochæo Hebræo nobilitato ab Artaxerxe rege, legimus in libro Hester. Inde in hunc usq; diem hæc nobilium creandorum consuetudo permanfit penes Reges & Cæsares, à quibus alii pro pecunia emunt nobilitatē, alii illam lenocinio, alii venificiis alii parricidiis hanc commeruerunt. Multis proditio nobilitatem conciliavit, si

Apollo Admeti Theſſaliæ armenta pavit, & Mercurius ſiſtulae inventor, paſtorum princeps fuit, atque ejus filius Daphnis. Pan quoque paſtorum Deus, & Proteus paſtor atque Deus. Atque ut Hebræorum Patriarchas, Judices, ac Reges aliquos recenſeam) maximi inter eos viri, & Deo gratiſſimi paſtores fuerunt: ſicut Abel juſtus, Abraham pater multarum gentium, & Jacob pater populi electi, item Moyſes legiſlator & Propheta Deo familiaris, ac David Rex, ſecundum cor Domini electus. Quin etiam apud veteres Græcos, illuſtriſſimus quiſque paſtor erat: hinc alios Polyarnas, alios Polymedas, alios Polybutas appellârunt, videlicet à multitudine agnorum, ovium & boum, nomina illis imponentes. Sic etiam Italiam à vitulis nuncupatam, (quos antiqui Græci Italos vocabant) nemo ignorat. Atqui uterque Boſphorus, Cymerius & Thracius, atque Ægæum mare, & Argos, Hippion, nonne à bovis tranſitu, à capris, ab equis, dicta ſunt? Et Numidia Aphricæ provincia, à paſcuis hoc nomen habet. Prima poſt Adæ lapſum hominum in terris vita fuit paſtoritia: hæc nobis præter pecudum carnes varias, etiâ lac, caſeum, butyrum, in cibum, ac pro veſtitu lanam, pelles & coria, omnia proſecto humanæ vitæ cum neceſſaria, tum utiliſſima largitur: quæ omnia, ſed poſt caſum homini conceſſa ſunt, cum antea, iis ſolis, quæ à terra ſponte prodibant, fructibus Deus illum in Paradifo veſci juſſerât.

De Piſcatione, CAP. LXXVI.

Accedunt ad hæc Piſcatio atque Venatio. Piſcationis ſtadium apud Romanos tanto in precio & celebritate habitum eſt, ut peregrinos & Italis littoribus ignotos piſces è longinquis provinciis advectos, navibus in mari Italico, tanquam in terra fruges, ſeminarent, arbitantes non modicam in his Reipublicæ utilitatem verſari. Præterea piſcinas & vivaria præcioſiſſimis piſcibus reſerta, magnis ſumptibus inſtruxerunt, è quibus demum plerique Romani principes, familiæque agnomina traxère, ut Licinii, Murenæ, Sergii, Orator. Hinc Cicero Lucium, Philippum atque Hortenſiû piſcinarios appellavit: videlicet à Piſcinis. Legimus divû Octavianû Auguſtum hamo piſcari ſolitum, & Neronem (ſcribit Suetonius) piſcatum reti aurato, è purpura & cocco nexis finibus. Modi autem piſcationum non admodum multi, nam retibus, hamo, naſſa, jaculis, raſtro, veneno, quotquot ſunt piſces, capiuntur. Verum piſcatio eo minus laudis habet, quo piſces duriali

ri alimentis, ne stomacho quidem utiles, nec deorum oblationibus accepti sunt. Nemo enim unquam piscem in sacrificiis immolatum esse audivit.

. *De Venatica & aucupio.* CAP. LXXVII.

Similibus quoque, quibus Piscatio, ingeniis, constant venatio & aucupium, additis insuper viribus corporis, & indagine variisq; laqueorum, pedicarum, decipularumq; ingeniis, adhibitis etiam visco, aquilis, accipitre, canibus, ac Lupo cervario, & plerisque aliis mansuetis feris rapinae venationiq; aptis. Ars profecto detestabilis, studium vanum, certamen infelix, tantis laboribus & vigiliis de nocte ad noctem pugnare, & saevire in bestias. Ars crudelitatis, & tota tragica: cujus voluptas est in morte & in sanguine, quam ipsi refugere deberet humanitas. Hæc ab initio sæculi semper pessimorum hominum, peccatorumq; præcipuum exercitium fuit: nam Cain, Lamech, Nimbrotum, Ismaelem, Esau, robustos venatores Sacrae literæ prodiderunt, nec ullos in veteri Lege venaticam exercuisse legimus, nisi Ismaelitas, Idumæos, & gentes quæ non cognoverunt Deum. A venatione tyrannidi initium fuit, quia commodiorem non repperit authorem, quam eum, qui in cæde & carnificio ferarum, & volutabro sanguinis Deum naturamque contemnere didicisset. Hanc tamen Persarum reges tanquam verissimam rerum bellicarum meditationem, coluerunt: quia habet in se venatica bellicum quiddam & truculentum, dum rapacibus canis objecta fera, effuso sanguine, laniatis visceribus, voluptatem præstat, acerbissimamque mortem, tanquam jocum, summa cum voluptate spectat: interimque ridet crudelis venator, prostratamque canum exercitu, aut laqueorum fraude, infelicem prædam, triumphantis instar, magna comitatus caterva domum reducit, ubi tunc feralis instruitur carnificina, solennique chironomia, præscriptisq; vocabulis, neque enim aliter fas est, bellua laniatur. Insignis profecto venatorum stultitia, insigne bellum, cui dum nimium insistent, ipsi abjecta humanitate feræ efficiuntur, morumq; prodigiosa perversitate, tanquam Actæon, mutantur in naturas belluarum. In tantam quoq; plurimi illorum prorupere insaniam, ut hostes naturæ fierent quemadmodum de Dardano narrant fabulæ. Inventores tamen infelicis artificii extitisse narrantur Thebani, gens fraude, furtis, perjuriis insignis, parricidiis, & incestibus detestanda: à quibus ejus exercitiis præcepta ad Phrygios transmissa sunt, gentem a quæ impudi-

impudicam, sed stultam atque levem; quos idcirco eontēmpserunt Athenienses, & Lacedæmonii, populi graviores. Postea verò, quam Athenienses interdictæ venationis legem solvissent, atremque cum exercitio publicè admittens, in Rempublicam suam introduxissent, tunc primum Athenæ captæ sunt. Hinc miror, venationem à Platone ipso, Academiarum principē, commendatam, nisi forte, quod evenitus, aut propositi honestas, necessitasve hanc commendat; non voluptas; quemadmodum aprum Calydoniæ vastatorem confixerit Meleager non voluptati suæ, sed utilitati Reipublicæ, patriam abs vastatrice bellua liberans. Et Romulus venabatur cervos non voluptatis causa, sed necessitate alendi se & socios. Est & aliud venandi exercitium, quod Aucupium dicunt, minoris quidem crudelitatis sed non minoris vanitatis; hinc aucupes dicti, qui videlicet aut aves venantur, aut per aves ludentes, (quemadmodum ait Baruch Propheta) in avibus cœli. Authorem illius ferunt Ulysseni, quem primum post captum Ilium armatas edoctasque in venationem aves Græciam intulisse narrant, ut videlicet essent novæ voluptatis solatia his, qui, amissis patribus, Trojani belli damna sentirent; tamen filium Telemachum ab hac vivere jussit expertem. Tandem hæc exercitia in se reversa servilia & mechanica, eod usq; evecta sunt, ut possitis quibusq; liberalibus studiis, hodie primia nobilitatis elementa sint atque progressus, illis ducibus ad summum nobilitatis gradum perveniantur; hodieque ipsa Regum & Principum vita, ipsa etiam (prohi dolor) Abbatum, Episcoporum, cæterorumq; Ecclesiæ perfectorum religio, tota, inquam, venatio est; in qua se potissimum experiuntur, virtutemque suam extendunt,

Sunt autemq; dari, pecorâ inter inertia, vobis

Optat aprum, aut fulvum descendere monte leonem.

Et quos decet esse exempla patientiæ, quotidie quærunthabere, quod vincant & venentur; & quæ natura libera sunt animantia, & decernente jure occupantium sunt, nobilium tyrannides sibi temerariis interdictis usurpant; à novilibus suis argentur agricolæ, subtrahuntur prædia rusticis, agri colonis, præcluduntur sylvæ & prata pastoribus, ut augeantur pascua feris, in sagimen & delicias nobilium, quos solos has edere licet, de quib; si colonus quispiam gustavit, aut agricola, is majestatis reus factus, simul cum belluis illis fit præda venatori. Scrutemur Scripturas, certe in Sacris literis, etiam in Gentiliis historiis, nullum sanctum, nullum sapientem, nullum Philosophum

pham legimus venatorem: pastores vero plurimos, & aliquos piscatores. Et Augustinus artem hanc dicit omnium nequissimam, sacraque Elibitanum & Aurelianense Concilia, hanc in clero prohibuerunt damnaruntque, in sacrisque Canonibus non modo prohibetur venatoribus ascensus ad sacros ordines, sed etiam summi sacerdotii gradus adimitur jam adeptus. In eisdem legitur: Esau venator erat quoniam peccator erat. Neque vero uspiam venationis vocabulum Scriptura sacra in bonum assumit. Quare venationem ipsam reprobam esse, jam nemini in ambiguo sit, quæ omnium sapientum atque sanctorum tuba explosa est atque damnata Antiquitate: iam cum in innocentia viverent homines, nulla illum animantia fugiebant, nulla infesta erant, nulla noxia, omnia illi subdita obedientiam præstabant: cujus exempla etiam posterioribus temporibus, in his, qui optimam vitam agerent, manifesta sunt: quomodo ferarum insidiis superiores extiterunt, sicut Daniel leonibus, & Paulus Apostolus viperæ. Heliam Prophetam, Paulum & Antonium eremitas nutrit vitæ, & Aegidium cervæ. Helenus Abbas præcepit onagro, & parvit belua, & sancti viri onera portavit: præcepit etiam Crocodilo, & ab eo flumen transvectus est. Anachoritæ multi habitabant in desertis, & stabant in speluncis & cavernis ferarum, non timentes nec leones, nec urfos, nec serpentes. Cum peccato enim animalium noxa simul & persecutio & fuga subintravit, & artes venationum excogitæ sunt. Non enim (ut ait Augustinus 3. super Genes.) animalia fuere à principio producta venenosa, inimica & molesta humano generi: sed post peccatum infesta inimicaque constituta sunt: quod ex divina sententia in pœnam injustæ rebellionis primorum parentum factum est, cujusmodi sententia lata est ad serpentem, dum diceret Deus: Ponam inimicitias inter te & mulierem & inter sementum tuum & illius. Ex hac sententia venationum orta est pugna, hominum scilicet cum cæteris animalibus.

De Agricultura residuum. CAP. LXXVIII.

Sed modo revertamur. Scripserunt de his jam dictis agriculturae, pastionis, piscationis, venationis, atque pium attributis, Hiero, Philometer, Attalus & Archelaus reges: Xenophon & Mago duces & Oppianus poeta: præterea Carus, Varro, Plinius, Columella, Virgilius, Crescentius, Palladius, & plerique his recentiores: Cicero his nil melius, nil uberius, nil dulcius, nil liberto homine dignius arbitratur. Non pauci summum bonum,

num, summamq; beatitudinem isthic collocarunt. Hinc agricolas fortunatos Vergilius, Horatius beatos vocant. Hinc Delphicum oraculum Aglaum quendā felicissimum pronuntiavit, qui in Arcadia parvum prædium colens, nunquam degressus est, sicq; minima cupidine minimum in vita mali expertus fuerit: sed miseri homines tam altum de agricultura sapientes, ignorant hanc esse effectum peccati, ac summi Dei maledictionem. Ejiciens enim hominem de paradiso voluptatis in agros misit, ad prævaricatorem Adam sic dicens; Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ, in sudore vultus tui vesceris parte tuo, donec revertaris in terram, de qua sumtus es. Sed nulli hoc magis sentiunt, quam agricolæ & villici, qui, dum arant, seminant, occant, putant, partinant, messant, merunt, vindemiant, pascunt, tondunt, venantur, piscantur; post multos labores, hic agris à grandine tempestateq; vastatis, amittit panē, huic oves moriuntur, aut boves, aut à militib. abiguntur, ille perdit feram, alter piscem, & domi plorat uxor, illachrymantur filii, & tota esurit familia, rursusq; spe incerta dubiū redeunt in laborem. Ante hanc maledictionem nulla fuisset opus artificiosa telluris cultura, non pastione, non piscatione, non venatione, non aucupio; nam sponte omnia productura erat terra hybernis, æstivisque frugibus, odoris suavitate, pratorumque vestitu semper florens. Denique nihil noxium terra progerminasset, non herbam ullam veneno pestilentem, nullam arborem sterilitatis vitio inutilem, sequestrataq; ætæ natricum & viperarum, cæterorumq; reptilium virulentia (author nobis Beda) ipseque homo animalium omnium adeptus principatum, ipsis etiam feris, ut jumentis pecudibusq; onera impositurus, imperasset piscibus maris, aves ad nutum advolassent; moxque natus homo, omnium membrorum usum exercitiumque consecutus fuisset, ac sine corporis tegumentis, sine tectis, sine conditis obsoniis, sine medicamentis, felicissimam vitam egisset, cum sponte sua illi suppeditura essent, ut ait Poeta ille;

Terra cibum pueris, vestem vapor, herba cubile,

Sed peccati noxa, mortisq; necessitas, omnia nobis infesta fecit; jam non terra quicquam citra labores sudoresque nostros producit; quin & lethifera, & venenosa, ceu palam nobis, quod vivimus, exprobrans generat, nec reliqua elementa nobiscum mitius agunt, multos mare sævientib. procellis obruit, montesque belluæ absorbent; tonitruis fulgure, tempestatibus

bus contra nos pugnataer: & pestilentiarum lue cœlum quoque in nostrum interitum conspirat. Jamque etiam animantia ex professo nobis infesta sunt, & ipse etiam homo (ut est in proverbio) homini lupus est, circumstant nos innumeris scelerum illecebris tentantes immundi spiritus, quo nos in suppliciorum tenebrosa conceptacula protrahant, æternis ignibus ac diris cruciatibus perpetuo cruciandos. Atque hinc patet, non, nisi optimarum rerum jacturam, malorum inventionem, ac vitæ incommoda esse agriculturam, cum cæteris illi adhærentibus pascendi, piscandi, venandique exercitiis, quod telluris infœcunditatem, & victus egestatem, ac expellium amictu algorem, quibus mortis fata admonita humanitas, saltem pro tempore effugeremus, vel potius mitigaremus. Haberer autem agricultura hanc necessitatis seu calamitatis nostræ laudem non modicam, si inter hos mansisset terminos, nec prætergressa doceret tot prodigiosas plantarum fabricas, tot portētofas arborum infitiones ac metamorphoseos. Quin & equos asinis jungere, & canibus lupos, sicque mulas & lycycas, aliaque præter naturæ legem monstrosa animalia procreare. Sed & quibus natura, cœlum, maria, terras libera assignavit, aviariis, piscinis, vivariis & carceribus coercere etiam exemptis luminibus, mutilatisve membris in ergastulo saginare: tum in lino, lana, pellibus, bombyce, & quæ natura ad hominis vestitum largitur, tot texturarum, infectionum, & similia non nisi ad luxum & fastum artificia, sæpissime etiam ad hominum perniciem, excogitata. Quod de uno lino conqueritur Plinius, tam parvo semine nato, quod nunc planta, mox velum, levissimo ventorum flatu orbem terrarum ultro citroque portat, hominesque ipsos, ac si parum sit in terra etiā perire, cogat in aquis, ac à marinis belluis vocari. Prætereo mille agricolarum, pastorum, piscatorum, venatorum, aucupum, observantiarum decreta, non tam stulta & ridicula, quam superstitiosa, & divinæ legi adversa: quibus tempestates avertere, sementa fœcundare, noxia quæque propellere, lupos & feras abigere, fugacia animalia sistere, pisces avesque manibus prehendere, morbos pecudum incriminare se posse autumant; de quibus cum magna credulitate, & seriose scripserunt sapientes illi viri, quos supra nominavimus.

De Arte Militari. CAP. LXXIX.

Sed jam ab agricolis ad milites transeamus, quos ex agris s. delectos, aptiores pugnx, ait Vegetius, ex quibus etiam

L 2

Cato

Cato viros fortissimos, & milites strenuissimos gigni asserit. Quin & testibus sacris literis, primus ille pugnator Cain, agricola fuit atque venator. Et Janus atque Saturnus pugnacissimi dii antiquissimi, hanc simul cum agricultura vitam in terris egerunt. Ars itaq; militaris minime contemnenda videtur, quæ (ut ait Valerius) principatum Italiæ Romano imperio peperit, multarum urbium, magnorumque regum, validissimarum gentium regnum largita est, fauces Ponti, marisque sinus patefecit, Alpium, Taurique montis convulsa clustra tradidit. Ipse Africanus Scipio apud Ennium gloriatur, quod per sanguinem hostium atque cædes viam sibi ad cælum aperuit. Cui & Cicero adsentit, inquit, & Herculem eadem via cælos conscendisse. Hanc Lacedæmonii primum tradidisse dicuntur: hinc Hannibal Italiam petiturus. Lacedæmonē quæ sivit armorum ducem. Hac duce constituta sunt regna & imperia, illaque neglecta potentissima quæque rursus demolita. In manibus enim temerariorum ducum ceciderunt bellicosa Numantia, ornatissima Corinthus, superbæ Thebæ, doctæ Athenæ, sancta Jerusalem, ipsaque Romani imperii æmula Carthago, tandem etiam potentissima Roma. Hæc ars plurimo, & plus quam Draconis leges, humani generis sanguine scripta, docet pugnae ordinem eleganter constituere, aciem commodè instituere, adoriri hostem, instare, premere, circumvenire, læva dextraque ferire, ad ducum signa dimicare, proferre gradum, sustinere imperum, resistere urgentibus, premere cedentes, ictus incutere, incussos evitare, aut clypeo excipere ac contemnere, acriusque in hostem consurgere, invehi equo, urgere stimulis, moderari frenis, & omnem in partem circumflectere, ingerere tela, vibrare lanceas, torquere hastas, hostium vultus, latera, terga, pro loco & tempore adoriri, nec priusquam desperata victoria de fuga cogitare: fugientes autem insequi, mactare, capere, exarmare, diripere, profligere, suos reducere, recolligere, exercitum instaurare, & desperata victoria ad spem vindictæ animum succendere, & quæ reliqua sunt militum ducumque officia. Instruit quoque de apparandis classibus, extruendis arcibus, muniendis castris, locandis præfidiis, extruendis vallibus, compingendis aggeribus, evacuandis fossis, suffodiendis cuniculis, fabricandis machinis, deligendis armis, oppugnandis mœnibus, cōportandis com meatibus, configendis dolis, locandis insidiis, variisque sciis uti stratagematibus. Præterea obsidere civitates, jacere tela, fremere tormentis, admoveere machinas, perfodere muros, concu-

concutere turres, occupare moenia, parare incendia, diruere arces, spoliare templa, diripere urbes, subvertere oppida, vastare agros, conculcare leges, adulterari matronas, stuprare viduas, rapere virgines, cives alios vulnerare, alios incarceratione, alios deportare, alios trucidare. Tota deniq; disciplina hæc non nisi in hominum pernicië occupata, hunc finem quærit, ut famosos urbis eversores, strenuosq; homicidas faciat, transformer homines in ritus ferarum moresq; belluarum. Hinc bellum nihil aliud est, quam commune multorum homicidium, ac latrocinium, nec aliud milites, quam stipendiarii, & in reip. exitium armati latrones. Præterea cum bellorum eventus semper sint incerti, & fortuna, non ars largitur victoriam, quid profunt stratagemata, & insidiæ, & reliqua artis militaris præcepta? nunquid omnis ars inanis est ubi fortuna dominatur? Atque nihilominus laudavit hanc divinus ille Plato, & pueros hanc discere, adultosque statim armatæ militiæ tradi jubet. Et Cyrus inclytus ille rex, illam non secus atque agriculturam summe necessariam ajebat. Ipseque Augustinus atque Bernardus Catholici in Ecclesia doctores, hanc alicubi probaverunt, & pontificia decreta illam non improbant, licet Christus & Apostoli longe aliter sentiant. Tandem vel repugnante Christo non infimum in Ecclesia gradum obtinuit, obortis tot factorum militum sectis & ordinibus quorum omnis religio in sanguine in cædibus, in rapinis, & piratica sita est, prætextu defendendæ & ampliandæ fidei: ac si Christus Evangelium suum non prædicatione verbi, sed armis, non Confessione cordis & martyrio, sed ostentatione & comminatione armorum, vi bellorum, & hominum cædibus ac strage voluerit innotescere. Nec satis istis militibus in Turcas, in Saracenos in Paganos arma ferre, nisi etiam contra Christianos pro Christianis classes ducant. Denique bellum & militia multos gignunt Episcopos, & non raro pro summo pontificatu pugnatum est, & (ut ait sanctus ille Camotensis Episcopus) nō sine fratrum sanguine sancta sanctorum ingressus est Pontifex: atque hoc tunc vocatur constantia martyrii, si pro cathedra magna Christianorum cede fortiter fuerit dimicatum. Scripserunt de arte militari Xenophon, Xenocrates, Onozander, Cato Cæsorius, Cornelius Celsus, Iginus, Vegetius, Frontinus, Helianus, Modestus, & antiquiores multi: ex recentioribus Volturius, Nicolaus Florentinus, Jacobus Comes Purliarum, & alij pauci. Hi artis Doctores, sed speculativi, non tam periculosi, ut sūt practici. Tituli vero ac dignitates, disci-

pulorumque gradus non sunt baccalaureatus, magistratus, doctoratus: nec modo etiam sunt, quibus dicuntur Imperatores, Duces, Comites, Marchiones, equites, Capitanei, Centuriones, Decani, Signiferi, & consimilia nobilitatis nomina ex ambitione, aut injuria nata, sed latrones, perfores, raptores, ficarii, fures, sacrilegi, gladiatores, stupratores, lenones, scortatores, adulteri, proditores, peculatores, abigei, aleatores, blasphemii, venefici, parricidæ, incendiarii, prædones, piratæ, tyranni, & ejusmodi. Quos omnes, qui uno nomine velit exprimere, dicat milites, hoc est, revera barbaricas sceleratorum hominum feces, quos mala mens, malus animus ad facinus eximulat: quos penes dignitatis & libertatis nomen habet licentia delinquendi & latrocinandi, undique quærentes, ut noceant, ipsamque innocentiam, veluti mortis quandam imaginem odientes, omnesque quasi unum corpus sunt ex patre diabolo, cujus illi sunt membra, de quo ait Job: Corpus illius quasi scuta fusilia, & compactum squamis se prementibus: una uni conjungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas, una alteri cohæreat, tenentes se nequaquam separabuntur: assistunt sibi, quia convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus. Insignia autem militiæ sunt non purpura, torques, annuli, tiaræ: sed adverso pectore vulnera, & deformata cicatricibus corpora. Exercitium non nisi cum plurimorum exitio, doloreque conjunctum, morum, legum ac pietatis perniciēs, cum Christo, cum beatitudine, cum pace, cum charitate, cum innocentia, cum patientia, ex diametro pugnans Præmia ejus sunt, gloria nobilitatis, humani sanguinis effusione parta, imperii propagatio libidine dominandi & possidendi, cum multarum animarum perpetua damnatione. Nam cum omnis belli finis sit victoria, nemo potest esse victor, nisi homicida, nemo contra victus, nisi male perierit, Mors igitur militum pessima, malum epitaphium sibi inducente peccato. Qui autem occidunt, iniqui sunt, etiam si justum sit bellum. Non enim propter hoc, sed quia lucri & prædæ gratia militarunt, impii homicidæ, in eos, quos male occidunt. Si qui autem juste ab illis perimuntur, ipsi qui occidunt, in carnificum ordinem se ipsos statuētes, nobilitatem hanc commierunt: quumque leges alioqui in prædones, incendiarios, raptores, homicidas, sicarios, pœnisi-
viant, tales nomine militiæ habentur nobiles & honesti.

De Nobilitate. CAP. LXXX.

EX militia itaque ortum habet nobilitas gentilitia, videlicet claritas, ex cruore hostium, & cædibus strenua carnificina acquisita, & publicis honorum insigniis cohonestata. Hinc apud Romanos tot coronarum genera civilium, muralium, obsidionalium, navalium, tot militaria dona, armillæ, hastæ, phalæxæ, torques, annuli, statuæ, imagines nata sunt, quibus prima nobilitatis initia auspicabantur. Apud Carthagenenses tot donabantur annulis, quot interfuissent præliis. Iberi tot circa defuncti sepulchrum erigebant obeliscos, quot ille interemisset ex hostibus. Apud Scythas in celebri convivio iis tantum circumlatam pateram accipere licitum erat, qui hostem occidissent. Apud Macedonas lex erat, qui nullum hostem interemissent, capistro cingi, in opprobrium ignobilitatis. Apud Germaniæ populum neminem uxorem ducere licebat, qui non prius caput hostis occisi ad regem detulisset, ipsaq; indignatio non dati debiti honoris iis, qui strenue militarunt, contra patriam multos induxit, ut subverterent ejus libertatem. Exemplo sunt Coriolanus, Gracchi, Sylla, Marius, Sertorius, Catilina, & Cæsar. Si itaque nunc nobilitatis primordia requiramus, comperiemus hanc nefaria perfidia & crudelitate partam: si ingressum spectemus, reperiemus hanc mercenaria militia, & latrocinii auctam: quod si etiam regnorum & imperii originem quæramus, occurrunt impia fratrum parentumve parricida, funesta conjugia, & pulsi regno patres à liberis, aut trucidati principes, in cujus verba juratum erat. Sed ipsam nobilitatem jam à primis unguibus exploremus. Ipsa revera nihil aliud est, quam robusta improbitas atque dignitas, non nisi scelere quæsitæ benedictio, & hæreditas pessimorum quorumcunque filiorum. Quod ita esse, primum nobis Sacra Literæ, deinde etiam antiquæ Gentium, & recentiores historiæ notum faciunt. Nam cum ab initio creationis mundi genuisset transgressor Adam primogenitum suum Cain agricolam, & alterum Abel pastorem ovium, in quibus humana familia bivium fecit, videlicet in Abel plebis, in Cain nobilium, qui cum secundum carmen crudelis & superbus esset, de more persequens eum, qui secundum spiritum humilis erat, interfecit Abel: sed reparata fuit plebeia familia Seth tertio filio Adæ, ipse itaque Cain parricidio fratris primus militiæ & nobilitati initium dedit, ac contemptis Dei & naturæ legibus, confidens autem in propriis viribus, usurpans sibi

domina-

dominationem primus condidit urbes, constituit imperium, ad creatos à Deo liberos homines, & filios generationis sanctæ, vi, rapina servitute, & iniquitatis legibus opprimere cœpit; donec illi etiam contempto Dei iudicio, & corrupta omni carne, promiscua libidine inquinati, genuerūt gigantes, quos interpretatur Scriptura potentes à sæculo, viros famulos. Atque hæc est vera, & commodissima nobilium definitio, Opprimebant enim inopes, extollentes se latrociniis, & superbi- entes opibus, celebrantes nomina sua, imponentes ea regio- nibus, & urbibus, & montibus, & fluminibus, & aquis, & ma- ri, quorum primus parens Cain natura malignus, intestino o- dio invidus, à divina correptione incorrigibilis, dissimulata i- ra proditor, in proprium sanguinem parricida, maledictione vagus & profugus, etiam maledictioni superaddens blasphemiam. Atque hæc sunt illa antiquissima & primæva nobilitatis munia, hæc virtutes, hæc ingenia, quibus usq; in hunc diem ipsa ornatur nobilitas, cujus architectus pater ille gigantum, quos delevit Dominus in diluvio aquarum, uno solo reserva- to. Noha, viro justo in generationibus Seth, cum sua familia: cui cum tres essent filii, Semus, Japerus, & Chamus, atque illi instaurato post diluvium sæculo, priscorum gigantum exem- plo etiam urbes conderent, & regna constituerent; idcirco Scriptura à Noha usque ad Abrahamum nullam facit mentio- nem justorum: omnes siquidem ad Abrahamum usque nobili- tatis artifices extiterunt, robustæ videlicet improbitatis, im- pietatis, confusionis, potentiae, militiæ, violentiæ, oppressio- nis, venationis, luxus, pompæ & vanitatis, & similium nobili- tatis stigmatum, quæ Noha filii huic imprefferunt; è quorum numero Chamus, eo quod cæterorum esset nequissimus, atq; in parentem impius primum, & super omnia regna domina- tricem monarchiam promeruit. Ipse genuit Nimbrotum, quæ Scriptura describit potentem in terra, & robustum venatorem adversus Dominum, hic ædificavit Babylonem illam magnā, & linguarum confusioni initium fuit, tradiditque regnandi disciplinam, nobilitatumque gradus, honores, dignitates, of- ficia imaginesque discrevit. Exinde in plebem leges sancitæ, introducta servitus & exactiones à populo, conscripti exerci- tus, gesta que crudelia bella. Ab eodem Chamō processerunt Chus, à quo Æthiopes; & Mizraim, à quo Ægyptii, & Chana- an, à quo Chananæi, nobilissimæ quidem gentes, sed deterri- mæ, reprobatae, & à Deo maledictæ. Exacto tandem multo tempore, rursus elegit Deus hominem justum, Patriarcham illum

illum Abrahamum, ex quo suscitaret sibi semē, ac populū sanctum, quem circumcisionis signaculo ab aliarum gentiū multitudinem distinxit. Hic duos ab initio genuit filios, unum ex ancilla, spurium, Ismaēlem, alterum ex uxore legitimum, cui nomen Isaac. Factus est aut Ismael homo ferus, & sagittarius, vir nobilis & potens, princeps Ismaelitarum, genti nomen suū perpetuum relinquens, benedixitq; illi Deus. & confirmavit nobilitatē ejus in rapina & militia, iniquens: Manus ejus contra omnes. & manus omnium contra eum. & ē regione fratrum suorum figet tabernacula. Isaac aut perseverans in justitia patris sui, illius gregem pascebat, atq; hic ex Rebecca sua duos genuit filios, Esau, & Jacob. Esau itaque odiosus Deo, homo rufus & hispidus, venator, & sagittarius, belluo, & ventri deditus, adeo ut pro uno pulmento vendiderit primogenita, factus est vir potens, atq; princeps Idumæorum, benedictionem accipiens nobilitatis in pinguedine terræ, & rore cæli, in gladio & excussione jugi, Jacob aut justus, profugus apud avunculum suum Laban, oves illius pascebat, cujus utraq; filias 14. annorum servitute cum promeruisset uxores, duodecim ex illis filios suscepit, vocatumq; est nomē illius Israël, quod posteris suis deinceps reliquit, ut vocaretur populus Israel. Erāt Jacob (quod diximus) duodecim filii, videlicet Ruben, Symeon, Levi, Juda, Isachar, Zabulō, Joseph, Benjamin, Dan, Nephthalim, Gad, & Aser, ad quorum numerum, duodecim trib. Israel numeratæ sunt. Verum Joseph à fratribus suis venditus in Ægyptum, omni Ægyptiorum disciplina imbutus est, & factus est somniorum interpretis peritissimus, & augurabat in calice: æconomicae disciplinæ adeo peritus erat, ut ingenii caliditate novas artes parandarum divitiarum, & vectigalis augendi inveniret, quam ob causam Pharaoni regi gratissimus, constitutus est ab eo princeps super omnem Ægyptum, atque ex servili mancipio, solenni Ægyptiorum ritu nobilis creatus est. Posuit enim rex annulum in manu ejus & torquem in collo ejus auream, & induit eum purpura, fecitq; ascendere currum, clamante præcone, ut omnes deinceps tanquam nobilem, & principem revererentur illum. Similis per omnia nobilitandi mos erat apud Persas, sicuti de Mardochæo Hebræo nobilitato ab Artaxerxe rege, legimus in libro Hester. Inde in hunc usq; diem hæc nobilium creandorum consuetudo permanfit penes Reges & Cæsares, à quibus alii pro pecunia emunt nobilitatē, alii illam lenocinio, alii venificiis alii parricidiis hanc commeruerunt. Multis proditio nobilitatem conciliavit, si mul

simulatque divitias peperit, quemadmodum de Euthierate, Philocrate. Euphorba: & Philagro historiis proditum est. Plurique adulatione, detractiōe, calumniis, sycophantia: plures ob prostitutas regibus uxores & filias, nobiles facti sunt, multos venationes, rapinæ, cædes, præstigia, & aliæ malæ artes ad nobilitatem promoverunt. Sed ad Joseph revertamur. Hic cū potens esset in domo regis, & suscepit filium primogenitum Manassen, elatus eventitia hac nobilitate, injuriam & contemptum paternæ domus, non sine culpa locutus est dicens: Oblivisci me Deus fecit laborum meorū, & domus patris mei, quapropter in benedictionibus postpositum fuit Manasse, & prælatus illi junior Ephraim. Ipse denique Joseph licet esset filius Jacob, tamen propter hanc nobilitatis Deo odibilem conditionem, non meruit ferre nomen tribus in Israel, sed datum est filiis suis Ephraim & Manasse. Neq; illi in tribubus suis habuerunt Prophetam, & omnium minima benedictione benedicuntur, videlicet in fortitudine & multitudine familiæ suæ. Habitavit autē populus Israel in Ægypto annis multis, erantque pastores pecorum in terra Gossen: cum vero crescerent in gentem magnam & potentem, suspecti & odibiles facti sunt nobilibus & Regibus Ægyptiis; quare affligebant eos operibus duris, luti & laterum, & omni servitute operum terræ, & pueros eorum masculos occiderunt, mergentes in flumine, ut non superesset illis semen in terra. Horum itaq; unus, eo quod esset puer elegans, salvatus est à filia regis, quæ adoptavit illum in filium, & vocavit illum Moysen quia de aquis eripuisset eū. Crevit itaq; Moyses in domo regis, omnique Ægyptia doctrina imbutus, tanquam regis filius habitus, potens factus est, & dux militiæ Pharaonis contra Æthiopes. Desponsavit autem sibi filiam regis Æthiopum, in conjugem, unde contracta Ægyptiorum invidia & odio, exulare coactus, profugit in Madian, ubi apud puteum quendam contra regionis illius pastores, pro puellis quibusdam certamen suscipiens, eo beneficio unam ex illis meruit habere uxorem filiam sacerdotis. Tandē provectus ætate & sapientia, agnoscens genus suum de gente Hebræorum, reversus est in Ægyptum, & renunciata Ægyptia nobilitate, confortatus à Deo, ducem se præbuit populo Israel, & multis miraculis eduxit illum de Ægypto, cumque peccasset populus adversus Deum in vitulo aureo, iratus Moyses junxit sibi viros sortes filios Levi, & præcepit illis, inquit: Ponite gladios super femur vestrum, & euntes & redeuntes, occidat unusquisque fratrem & amicum & proximum suum,

suum, factaque hac memorabili cæde, quasi vigintitrium milium hominum benedixit illis, inquiens: consecrasti manus vestras hodie in sanguine, unusquisque in filio & fratre suo, completaque est benedictio Jacob & Simeon & Levi, vocantis eos vasa iniquitatis bellantia, quorum furor maledictus & pertinax, & indignatio dura. In hoc itaque insigni parricidio initium cepit nobilitas in Israel: tunc enim constituit illis Moyses principes & duces, & capita exercitus tribunos & centuriones, & quinquagenarios, & decanos viros bellicosos, & pugnatore egregios per tribus & cognationes suas: è quibus, qui bello & fortitudine alios præcellere videbatur, huic tribuerunt principatum, judicandique potestatem. Regem enim nõ habebant, sed iudicibus regebantur, à quibus Josue vir nobilis, robustus & bellicosus, victor regum, & non timens quendam, post Moysen tenuit principatum, post cujus obitum sine principe sub democratia vixerunt, sed seditiosi facti pugnarunt in se invicem, & prope deleverunt tribum Benjamin, ut non superessent nisi sexcenti viri. Cumque abjurassent illis filias suas, datæ sunt illis quadringentæ virgines captivorum Jabis Galaad, reliquis ducentis permixtum est rapere virgines à Silo. Atque hoc modo impleta est benedictio nobilitatis Benjamin, in imagine lupi mane rapientis prædam, & vespere dividendis spolia. Post hæc rursus ad aristocratiam, & principum regimen conversi sunt, è quibus tandem Abimelech spurcius Hieroboal detribu Manasse, interfectis solenni parricidio super uno lapide septuaginta fratribus suis legitimis, primus regnum obtinuit in Sichem. Porro universo populo Israel petente sibi regem, in furore Domini dati sunt illis reges, paucissimi quidem boni, plures autem mali. Iratus enim est Dominus, & dixit illis jus regis, quia tolleret filios & filias eorum, faciens sibi aurigas, panificas, & agros & greges & prædia & servos & ancillas & optima quæque illorum pro libito addecimaret sibi, & distribueret servis suis, populumque totum servitutis premeret iugo, & quoties rex peccaverit, & inique egerit, populus plecteretur pro eo. Constituit autem illis Regem adolescentem de tribu Benjamin, nomine Saul, virum fortem robore, statura procerum, adeo ut ab humero sursum, altior esset omni populo, incussitque Deus timorem omnibus, ut eum quasi ministrum Domini venerarentur. Hic antequam regnare cœpisset, tanquam filius unius anni innocens erat, & optimæ indolis: adeptus autem Regni nobilitatem, effectus est vir nequam, & filius Belial. Sustulit ergo Deus

Deus regnum de domo Saul, & dedit illo David filio Isai de tribu Juda. Atque hic est pastorem ovium constitutus rex, eadem nobilitatis pestifera contagione infectus, jactus est homo peccati, sacrilegus, adulter & homicida, tamen non declinavit misericordia Dei ab illo. Regnavit autem ab initio in Hebron, quum Hisboseth filius Saul regnaret post Jordanem: tandem confirmatum est illi regnum universi populi in Hierosolymis. Veruntamen pacificam Israelitarum monarchiam non obtinuit. Nam eo vivente, filius ejus Absolon regnum invasit in Hebron quo occiso, rursus invalit in regnum Siba filius Bochra: Porro ambivit regnum filius David Adonias. Ipse autem David moriturus heredem instituit minorem natu Salomonem filium Bethsabeæ adulteræ, atque hic primus Hebræorum monarchiam obtinuit, quam Adoniæ fratris natu majoris parricidio confirmavit, adeptusque rerum summam etiam ipse à via declinavit post mulieres in fornicationes & idololatriam, derelinquens legem Dei: successitque illius malus Roboam, et ille nequam & peccator adversus Deum: ideoque scissa est ab eo monarchia populi, & defecerunt ab eo decem tribus, & constituerunt sibi regem Hieroboam virum nequissimum de tribu Dan, qui venenavit totum Israel, abducens decem tribus ad idololatriam, erectis vitulis in Samaria, ut impleretur benedictio, inquiens: Dan coluber super viam, cerastes super semitam, mordens calcaneum equi, ut cadat cessor ejus retrorsum. Tribus autem Juda quievit sub semine David, quemadmodum benedixit illi Jacob, non auferendum sceptrum à Juda, donec veniret Messias. Erat autem ille Judas filiorum Jacob pessimus, & in nuntium suam incestuosus; erantque illi filii nequissimi & scelestissimi: quocirca benedictionem nobilitatis accepit in sceptro regni & fortitudine leonis. Tandem quoque recesserunt à regibus Israel populus Edom & Lobne, & constituerunt sibi reges arbitrio suo, quemadmodum benedixit Deus Esau de excutiendo jugo. Inter omnes autem reges Juda & Israel, vix quatuor inventi sunt boni. Exactis itaque regibus, cum rota nobilitate, Judæi in captivitatem & servitutem in Babyloniam rraducti sunt: iterumque post multa tempora miserante Deo reducti in Hierosolymam aliquandiu sub sacerdotibus & optimatibus & populari magistratu Rempublicam suam feliciter administrarunt, donec Aristobulus Hircani filius diadema sibi imposuit, regnumque Judæorum & matris & fratrum parricidio refecit, quod deinceps per plures reges, postremo sub Archelao insolenti & obsceno

sceno rege finivit, Judæa tota in Romanorum provinciam redacta, ac tandem sub Tito & Vespasiano deleta, universo populo per universum orbem ad hunc usque diem in perpetuam servitutem relegato. Hæc itaque ex sacris literis prosequi libuit, ut ostenderem ab initio mundi nullam fuisse nobilitatē, quæ non scelèratum habuerit initium: etiam in populo Dei, nec aliud esse nobilitatem, quam gloriam & præmium publicæ iniquitatis: in qua quò pollutior vita, eò præclarior: quò plus scelerum, eò plus præmii & gloriæ, sicut non inscite comprehensus Diomedes pirata ille ad Alexandrum, inquires: Ego, quia uno navigio latrocinor, accusor pirata: tu quia ingenti classe id agis, vocaris Imperator: si solus & captivus esses, latro eris, si mihi ad nutum populi famularentur, vocarer Imperator. Nam quo ad causam, non differimus, nisi quia deterior est qui capit improbius, qui justitiam abjectus deserit, qui manifestius impugnat leges. Quos enim ego fugio, tu persequeris, quos ego utcumque veneror, tu contemnis, me fortune iniquitas & rei familiaris angustia, te fastus intolerabilis & inexplibilis avaritia furem facit. Si fortuna mea mansuesceret, fierem forte melior: at tu quo fortunatior, nequior eris. Miratus Alexander hominis constantiam jussit adscribi militiæ, ut posset deinde salvis legibus militare, hoc est latrocinari. Jam vero progredientes ad ethnicorum historias, similiter ostendamus ipsam nobilitatem non aliud esse, quam improbitatem, furorem, latrocinium, rapinam, homicidium, luxum, venationem, violentiam a pessimis ubique principiis ortam, prioribus prosequuram, turpissimum semper habuisse exitum: quod in illis quatuor famatis monarchiis, deinde in cæteris quoque nobilium regnis constabit. Prima itaque post diluvium monarchia fuit Assyriorum, cui initium dedit Ninus primus, qui prior omnium non contentus suis limitibus, propagandi imperii libidine arma foras extulit, & cruenta bella vicinis inferens, totius Orientis populos subegit, magnitudinemq; sui imperii, sequentibus semper novis victoriis, continua prouinciarum accessione, adauxit, subacta Asia, perdomito Ponto. Porro Zoroasten Bactrianorum regem parricidiali pugna oppressum interfecit. Uxor erat Nino nomine Semiramis, hæc (ut refert Dion historicus) petit à viro, ut quinque dies imperaret: quo concessio impetratoque, stolam ac coronam sibi aptavit, ac in sellam regiam conscendit imperavitq; satellitibus ut Ninum virum suum regis ornamentis exutum

utum interficerent: quo sic extincto, ipsa successit in imperio: nec contenta regni terminis, Æthiopiam imperio suo adjecit, In Indiam bella extulit, Babyloniam muro augustissimo cinxit: postremò à filio Nino secundo, quem flagitiose conceperat, impie exposuerat, incestuose cognoverat, occiditur. His itaq; parricidijs Assyriorum monarchia obtinuit principatum, donec sub Sardanapalo rege viro omni muliere corruptione deficeret, quem Arbactus Mediæ præfectus inter scortorum greges comprehensum interfecit, ipseque se constituens regem, imperium omne ab Assyriis transtulit ad Medos, idque Cyrus tandem detulit ad Persas, penes quos filius ejus Cambyses novæ Babylonis conditor, adjunctis multis regnis, secundam monarchiam obtinuit, quam & fratris & filii parricidio consecravit: hæc tandem in Narso Ochi filio inclinavit, cui interfecto eo abs Bageo Eunuchò, surrogatus est Darius Persæ Arfoi filius, Gademaneus antea vocatus, qui abs Alexandro Magno devictus, Persarum Monarchiâ simul cum vita finivit, quâ idem Alexander paternæ cædis una cum adultera matre conscius & consultor, hoc ipso famoso parricidio transtulit in Macedonas, atque hæc tertia fuit monarchia, quæ extincto Alexandro mox & ipsa corruit. Successit quarta monarchia Romanorum, qua nulla in rebus humanis potentior, sed si temporum series abs urbe condita repetatur, illam invenimus ab pessimis initiis ortam, & à pessimis frequentius gestam, ideoque hæc nobis paulo altius, & à primis urbis conditoribus repetenda est. Urbs Roma à geminis fratribus Remo & Romulo ex incestuosa Vestali genitis, à meretrice educatis, in Italia primû condita est: cujus regnum Romulus parricidio fratris instar Cain initiavit. Cumque se deorum filium dici pateretur, collecta sceleratorum satellitum manu, promissa illis impunitate, rapuit filias Sabinorum & constituens illis uxores ex omnibus quas elegerunt, genuerunt gigantes, illos inquam, Romanæ nobilitatis reges atque procures toto orbi formidabiles. Jamque Sabinorum feminis & filiabus fraudulento foedere proditorioque ludo pellectis, nefarie raptis, crudelibus nuptiis sibi suisque sociatis, parentum ac maritorum necem obtentis, novis insuper parricidijs defendit: Nam soceri sui sanguinis incontinens, etiam Titum Tatium pium senem, Sabinorum honestissimum ducem, in societatem regni assumptum miserabiliter occidit. Hæc fuere Romani regni primordia, quoo per ducentos quadraginta tres annos sub crudelibus regibus rectum, sub Tarquinio Superbo flagitio stupræ Lucretiæ desinit. Et quemadmodum

dum successio Cain in septenaria generatione perit sub diluvio aquarum : sic & isti Romuli successores in septenario regum numero à populari tumultu obruti sunt : & licet Romana urbs regum exuisset imperium , non tamen evasit tyrannidem. Exactis namque regibus , cum post tumultuantis populi inundationes regnum ad optimatum translatum esset. Brutus quidam vir nobilis , primus Romanorum consul designatus est. Hic quò tantum stabiliret imperium , primum illis conditorem regemq; Romulum , non solum exæquare parricidio , sed & vincere studuit , quippe duos filios suos adolescentes , totidemq; uxoris suæ fratres Vitellios , medio foro virgis cæsos securi percussit. Cumque imperium hoc sub optimatibus & plebe , per diversos magistratus privataque tyrannides , per multa sæcula stetisset. sub Julio Cæsare , viro difficile dictu an bello fortiore , aut libidine corruptiore , atq; deinceps sub Antonio idèdem libidinis mancipio terminavit , totaque Romani imperii summa uni Octaviano Augusto Imperatori collata est , in hoc quarta illa orbis monarchia initium cepit. Neq; vero absq; parricidio. quamvis Augustus hic Principum omnium mitissimus haberetur , tamen avunculi Cæsaris , à quo adoptatus fuerat in imperium & hæres institutus. filium atque puellam ex Cleopatra susceptas proles interfemit , neque nomini , neq; beneficio. neq; affinitati , neque pueritiæ parcens. Jamque Romanorum principes orbis monarchiam tenuerunt , atque Neronem , Domitianum , Caligulam , Heliogabalum , Galienum , aliaq; crudelitatis & turpitudinis monstra produxerunt , sub quib. totus orbis concussus est , quousq; Magnus illi Constantinus in resecto Maxentio , qui ob libidinem & crudelitatem Romano populo insensus erat , à Senatu Augustus declararetur. Hic cum Byzantium instauraret. urbemque Romæ æmulam faceret , atque exinde novam Romam & ex nomine suo Constantinopolim vocari juberet , hanc imperatorum sedem esse voluit , Romanumq; imperiū transtulit ad Græcos , ipsumque Constantinopoli , quemadmodum Romæ Romulus , duorum Liciniorum , sororis suæ viri , & filii , propriæque prolis & uxoris parricidiis sacravit : perstititque imperiū apud Græcos usque ad tempora Caroli Magni , in quem nomen dūtaxat imperii translatum est ad Germanos. Sed hæc de monarchiis hactenus. Cæterorum aliquot regnorum initia , finesq; perscrutemur & comperiemus auspiciis non melioribus incepta , nec inferioribus flagitiis parta , nec minori luxu rursus dissoluta. Præteream Dardani parricidia , quo facinore ille persuasus in scelus

scelus Achivis Græcorum regni initia dedit. Tacéo etiã mulierum imperia, virorum parricidiis parta, quemadmodum de Amazonibus narrant historiæ. Ad recentiora tempora, nostraque confinia vadamus. In Hispania tempore Theodosii Imperatoris, primus regnavit Atanaricus Gothus, sed eo tempore etiã Alani, & Wandali Hispaniam possidebant. Primus autem ex Gothorum regibus Hispaniæ monarchiam adsecutus est Suintilla, quam postremo Rodericus rex, quod filiam Juliam Tingitanæ provinciæ præfectus stuprasset, amisit, finem adferens Gothorum imperio, Saracenis Hispaniam occupantibus, deinde sub Pelagio rege, recuperatis aliquot locis, tunc primum Hispaniæ reges; at non ultra Gothorum dici cœperunt, titulo regni apud Legionem oppidum manente, usque ad tempora Ferdinandi Sanctii filii, qui primum se Castellæ regem pronuntiavit, ac interfecto fratre Gasia, eo parricidio etiã Navarræ regnum adjecit. Illorum autem frater Romanus, quem pater illorum ex concubina genuerat, vir bellicosus, & ferus primus Arragonensium rex evasit. Lusitanorum autem rex primus fuit Alphonfus. Henrico Lotharingo, & Tyresia Alphonfi Castellæ regis notha filia genitus, vir in armis strenuus, & qui quinque Saracenorum regulos uno prælio superavit, hinc quinq; scutorum insigne Lusitanorum reges ferunt in clypeis: fuit tamen Alphonfus hic in matrem parricidalis animi, quam propterea, quod secundo nupsisset in perpetua vincula conjecit, nec ut dimitteret ullis precibus flecti, nec Ecclesiasticis censuris impelli potuit. Denique omnia hæc Hispaniarum regna, aut ingentibus sceleribus parta sunt, aut illis artibus confirmata. Jam vero & Anglorum regni pia initia fere fabulosa sunt. Deinde hæc insula variis sub regibus, & à multis gentibus, Pictis, Scotis, Danis, Saxonibus, passim habitata, & subacta. Postremo sub Guilhelmo Normanno monarchiam obtinuit quietam, quam ille Atolli regis Westsaxonum consanguinei sui parricidio, sibi posterisque suis confirmavit, cujus successio manet in hunc usque diem, semper famosis parricidis admodum insignis. Transeo Burgundionum & Lombardorum regna, expeditissimis Germaniæ populis in Gallia, & Italia, hinc rege Gondiaco, inde vero Alboyno primum incepta, crudelissimisque parricidiis propagata; Francorum in Gallia potentissimum regnum spectemus. Hujus prima initia à Pharamundo Merovei Ducis filio ortum habent, qui primus è Germania in Galliam migrans, primus rex constitutus est Francorum. omni crudelitate & truculentia su-

ia superior. Hujus series duravit usque ad Childericum tertium, qui ob segnitiam in administranda Republica, & propter libidinem in matronas dejectus regno, in cœnobium nonachorum detrusus est, Pipino majore domus in regnum irrogato, quod ille sibi, posterisque suis proditiōe partum, insuper Grifonis fratris parricidio stabilivit, usque ad Ludovicum sextum Lotharii filium, qui ob adulterii crimen a Blanche conjuge veneno sublatus est, invadente Francorum regnum Hugonē Capeto, viro gladiatore & sanguinolento, strenuoq; pugnatore, & qui his artibus apud Parisiensem populū magnus habitus est, alias vero ignobilis, atque e lanione progenitus. Hic contra Carolū Ludovici patrum ac verum regni hæredem rebellis, collecta sceleratissimorum nebulonū manu, acieq; pessimorum satellitum, dictū Carolū apud Aurelianū sibi in manus proditū, in carcerem conjecit, ibiq; mori compulit: quo nefandissimo in regem & principem suū perpetrato parricidio, & ipse sibi diadema imposuit, & carnificina pro regno commutata, Gallis deinceps, cum posteris suis imperavit: Cujus successio in hunc usq; diem durat, donec illa rursus in aliquo meretricum libidinis mœcipio ruitura sit. Nimis longum foret hoc loci, regnorum omnium initia recensere, & per omnes antiquitatum historias discurrere. Ego hanc rem, quā hic summario conceperu tetigi, ampliore volumine descripsi alibi, ipsam nobilitatem suis coloribus & lineamentis exacte expressi, ostendique non fuisse, nec esse aliquod in orbe regnum, insignemve principatū, quæ non incoeperint parricidio, proditiōe, perfidia, crudelitate, strage, cædibus, aliisque horrendis sceleribus, artibus inquam nobilitatis, cujus cum talia sint capita, facile cognoscere poterimus, cujusmodi sint reliqua belluæ illius membra, eaque omnia ad violentiam, ad rapinam, ad cædem, ad venationem, ad libidinem, & omni generis luxum prona & excitata. Vellit quis nobilis fieri, primum venator fiat, hoc primum elementum est nobilitatis, deinde miles mercenarius, & precio locet homicidia, hoc vera nobilitatis virtus, in qua si se fortem latronem exhibuerit, nulla major nobilitatis gloria. Qui ad hæc ineptus est, hic nobilitatem emat pecunia; siquidem & ipsa etiam venalis est; aut si id non poterit, parasitetur regibus, aut alia quavis aulica fraude se intrudat, & palatinarum meretricum lenonem agat, aut principi prostituat uxorem vel filias, aut ipse dominarum expleat libidinem, aut regio scortonubat, aut eorundē spurias filias ducat uxores, hic summus est

nobilitatis gradus: unum siquidem corpus efficitur cum illis. Hæc sunt itinera, hæc scalæ, hi gradus, quibus ad nobilitatis apicem compendioso tramite conscenditur. Qui vero cæteris generosiores, & in genere suo nobilissimi omnium videri volunt, progenitores jactant ejusmodi, cujusmodi nemo non contemneret, videlicet homines alienos, Trojanos, & Macedones, incertis sedibus vagabundos, ac transfugos, & mille scelestissimis facinoribus coopertos, adque adhuc (si diis placeat) laudare oportet, & extollere hanc eorum nobilitatē, quæ tam scelestissimos habuit ortus. Alii cum à meretriculis, & scortis ortum habuerunt, turpitudinem hanc fabulis tegunt, qualem de Melusina legimus. Sunt qui alios sceleratos habuere ortus, incestus, stupra, raptus, adulteria, & ejusmodi. Sic Balduinus, ob raptam Judith filiam, à Carolo Calvo primus Flandriæ comes creatus est. Sic Marchiones illi Pedemontii, videlicet Montis Ferrati, Salutarum, Senæ, & cæteri multi ab Othone Imperatore, ob raptam filiam instituti sunt. Solent enim nonnunquam reges & Imperatores, quasi sine summa verecundia injurias ulcisci nequeunt, dignitatis aliquo titulo perducere ad gloriam. Porro quatuor principalia sunt nobilium istorum munera, in quibus omnis eorum sita est felicitas. Primum illorum rapacitas, qua præter fas & æquum habent, capiunt, & possident, alterum voluptas, qua omni luxus & libidinis genera inolescunt: tertium libertas, qua contemptis legibus violentiæ viribus stipati, omnia pro libitu agunt: quartum ambitio, qua intumefacti supra sortem & statum suum nullo non scelere altiora petunt. Omnium denique nobilium sufficientia in eo probatur, si venaticam noverint, si in alea fuerint damnabilius instituti, si corporis vires ingentibus poculis commonstrent, si naturæ robor numerosior. Venere comprobent, si audacter strenueque profundant, si fastu, si luxu omnique intemperantiæ dediti, virtutumque hostes, obliviscantur quod nati, quodque morituri sint. Nobiliores autem, si hæc perniciēs à patribus emanarit in filios magnisque subintrarit authoribus: ut

*Si damnosa senem juvat alea, ludit & hæres
Bullatus, parvoq; eadem movet arma fristillo.*

Hæc sunt nobilium insignes virtutes. Sed habent præterea alias quasdam nobilitatis artes, quibus cum maxime omnium nocentissimi sint, id agunt, ut viri probi, atque boni esse videantur, & prudentia, libertate, pietate, justitia, insignes apparent. adeo

se præbent faciles, beniloquos, affabiles, & omnium virum hypocrisi claros, molliunt sermones suos supra oleum, pſi sunt jacula, conquiritis quotidie convivis, epulantur indide, in sermone & colloquiis liberiores disputant de Republica, aliorumque sententias captantes, ex illis sapientiæ identitæque famam, in principum conciliis sibi aucupant, liberalitatis etiam famam sibi ex avaritia usurpant, dum od auferunt uni, dono dant alieri, munifici prædones, & od veteres de Sylla scribunt, alios per aliorum injuriam loquaces, adoleſcentes, ipsi inter quotidianas rapinas semper inſeſ. Proinde justitiæ & pietatis nomen sibi venantur, dum superum quæstiones libenter suscipiunt, soventque eorum causas contra ditiores, sed eo usque duntaxat afflictis succurrunt, donec interim exhauriant oculos pleniorum: neque enim animus est, prodesse pauperibus, sed nocere ditibus, quod cuivis illorum facilius est, quam prodesse, atque recte justitiæ pietatisque umbra tantam sæpe licentiæ sibi arroant, ut civitatibus & potentioribus vim inferant, & publica utilitate vexent; & unde legum autoritate nullis sperare potest veniam, isti nobilitatis prætextu assequuntur gloriam, & nunquam antiqui gigantes gloriantur in peccatis suis, & cum minuti mali demones undique quærunt ut noceat, tunc maxime prodesse putantur, quando solum nocere desistunt, agens ut omnibus sint terrori, amentur à nullo, cum sceleratis & agitiolis omnibus ponentes portionem, & qui se custodiæ eorum tradunt, depopulantur & opprimunt: nec ullum hominum genus civitatibus pestilentius, quam nobiles isti, qui bi ipsis placentes, quasi cæteris geuerosiores, semper superio spiritui turgent. De quibus idcirco non male consulit Aristophanes, inquiens, non oportere in urbe nutrire leones, in autem alti sunt, obsequi illis oportere. Horum tyrannice oppressi olim Helvetii, nobiles omnes occiderunt, & totam eorum progeniem patria extirpaverunt, hac insigni nobilium strage, nomen sua virtute celebre cum libertate adepti sunt, qua plus quadragentis annis, in hunc diem feliciter imperant, atque regnant, semperque hoc nobilium hominum genus oderunt. Olim nulli erant populis gratiores, nec majoribus præmiis digni censebantur, quam qui tyrannos, eorumque stipatores, & satellites etiam, velut noxios liberos interemerunt. quin & Jurisconsulti docent, nonnunquam innoxios recte occidi posse, si id magnopere proſit Reipublicæ, ut extincto tyranno, & liberos trucidare, ne repullulet nova tyrannis.

tyrannis:quemadmodum & Græci, posteversum Ilium, occiderunt Hectoris filium Astyanactem, ne novi belli instaurandi occasio superesset. Legamus liceat veterum temporum historicos, Titum Livium, Josephum, Egesippum, Quintum Curtium, Suetonium, Tacitum, Serenum Tranquillum, & reliquos, semper licuit tyrannis insidiari, licuit decipere, honestissimum autem occidere, etiam vel veneno tollere, cuiusmodi Tiberius à Julio tertius Imperator peremptus est: sed cum veneficium, detestabile semper fuerit, venenum quo ille extinctus est, orbis censuit esse vitale. Attestantur istis etiam sacræ litteræ in Eglon, in Sisara, in Holoferne, quos interemunt Ajoth, Jael, Judith, quod etiam coram Deo licuit, occisis quoque facinore tyrannis jugum excutere, omnesq; illi quorum facinore afflicti populus liberatus est, Sacris Bibliorum annalibus pro ministris Dei honorati sunt. Jam vero nobilitatem, non tam usu & consuetudine, quam etiam natura malam esse non ambigimus: siquidem inter aves, & quadrupedia nulla alia nobilitatis prærogativam habent, præter illa, quæ cæteris animantibus etiam hominibus non tam infesta, quam exitio sunt, cuiusmodi aquilæ, vultures, falcones, accipitres, corvi, milvi, struthiones, & fabulosæ harpyæ, gryphi, syrenes, & huiusmodi monstra. Similiratione tigrides, leones, lupi, pardi, ursi, apri, dracones, serpentes, bufones. Ex arboribus vero nullæ, aut paucæ diis sacræ & nobiles habentur, nisi quæ aut steriles sunt, aut nullum hominibus edibilem fructum ferunt, ut quercus, esculus, fagus, laurus, myrtus. Inter lapides non marmora, non ædiles, non molares, sed gemmæ, quæ nullum hominibus utilitatis usum præbent, habentur nobilissimæ. Sic & in metallis, argentum admodum perniciosum, & ferro nocentius aurum: nobiliora sunt, & digna habita, pro quibus tot cædibus, & humani sanguinis dispendio populi dimicent.

De Arte Heraldica. CAP. LXXXI.

ATque hinc processit heroica illa Heraldorum ars, Philosophia in censendis distribuendisq; istis nobilium clypeis admodum occupata: quos aut jumentum, aut vitulum, aut ovem, aut agnum, aut caponem, aut gallinam, aut anserem, aut aliquod horum animantium, quæ hominibus servitute vel usu necessaria sunt, in armis gestare nefas est, & infame, sed omnes à crudelibus belluis & rapacibus feris nobilitatis suæ insignia auspicari oportebit, Sic Romani aquilam virum

omnium

nium rapacissimam sibi delegerunt. Phrygii suem perniciosum animal; Thraces Martem; antiqui Gothi ursam; Alahispaniam invadentes, catum rapax simul & fraudulentum mal; Franci veteres leonem, eundem etiam Saxones; sed inde sumserunt Franci in Gallia commorantes bufones; conones vero equum, bellicosum animal; Cymbri taurum fecerunt, fortitudinis & roboris signaculum. Antiocho Regi aquila draconem unguibus deferens in signaculum erat; Pomponio autem ensifer Leo; Attilæ coronatus astur; Quin & Romani ipsi, quibus anseres pro capitolio vigilantes salutem contra Gallos præstiterunt, ne tanto quidem beneficio induci tuere, ut anserem inter insignia referrent. Forte gallum & arcum, sunt qui admittunt clypeis, siquidem hæc animalia instar superba & luxuriosa esse, quæ etiam præcipuè nobilibus dotes sunt. Eadem ratione & pavonem recipiunt propter fastum, & upupam, quæ ipsa etiam quid regium habere detur, & coronam gerit; nec obest nobilitati, quod nidificat excrementis, nam ipse quondam Vespasianus Imperator etiam ex latro vectigal accepit, inquiens; Lucri non esse malum odorem. Jamque etiam pleraque minuta animalia in istis nobilibus imaginibus prærogativam habent, si modo exitii aliquis documenta sunt, alias non admittenda. Ex horum numero sunt cuniculi, talpæ, ranæ, locustæ, mures, serpentes, salæ, scolopendræ, à quibus (Plinio auctore) aliquando abactos populos, & deletas civitates creditum est, atque eisdem actionibus non illis etiam culices, cimices, muscas, quin & si velint vesicas, tabes, hylcera, pestes libentissime concedemus; uippe istis olim Ægyptus sub Pharaone & Moysè, flagellata est, & hodie etiam nobiliores habentur, qui præ ceteris orantur scabie gallica. Sunt etiam qui enses, pugiones, machæras, bipennes, scorpiones, turres, arces, machinas, & quævis alia homicidiorum & perniciæ instrumenti clypeis suis ingerunt. Quin & Scytharum fulmen, Persarum arcus & phætræ, Corallorum rotæ insignia fuerunt. Similiter inter divos. Juppiter fulmen, Neptunus tridentem, Mars frameam, Bacchus thyrsum, Hercules clavam, Saturnus falcem sibi delegerunt. Atque hæc armorum insignia quæque pro suæ crudelitatis, rapinæ, violentiæ, turpitudinis, temeritatis, cæterarumque nobilitatis virtutum expressione (heraldis decernentibus) alia aliis censentur nobiliora. Quæ vero clypeis carerent, & mitiora quadam, ut arbores, flores, stellas, & ejusmodi, exprimunt; ut Apollinis cythara, & Mercurii caduceus, aut

sola colorum varietate distincta sunt, hæc prioribus illis multo recentiora minusque nobilia sunt, quia non censentur hæc ulla militiæ fortitudine, aliove sanguinis aut exitii artificio fuisse conquisita, mirum tamen quam stulta sapientia in istis astrologicantur, philolophantur etiam & theologizant paludati isti heraldi, dum fuscum & nigrum Saturno assignant: idcirco perseverantiam, taciturnitatem & patientiam illi adscribentes, saphyreum autem & azurinum Fidem, ac juxta Gallorum opinionem, coelum significare volunt, Jovem illi præponentes. In rubro iram vindictamque exponunt, obfuribundi Martis dominium. Auri flavus color Soli dicatus, hunc ob sui metalli precium, atque Solis lucidissimum splendorem, desiderium ac lætitiā significare dicunt. Venerem præficiunt purpureo ac viridi, purpureum roseo nitore ardentem amorem significare dicunt, sed Galli proditiōis astutiam illi adscribunt. Viridis autem omnium consensu spem denotat: virescentibus enim agris, fructus speratur. Albus color Lunæ adscribitur, qui cum sine mixtione simplex sit, omnis tamen mixtionis facile susceptivus: puritatem, simplicitatem, aptitudinem signare volunt. Cæteros omnes mixtos colores, adjudicant Mercurio, qui ut ipse vagus est & varius, ita omnes illos varietatem animi exprimere, nam cineritius nigro vicinior, angustiam: carneus quasi remissi sanguinis, occultum animi dolorem, vel secretum absconditumque cogitatum: palaris vero & clarus & obscurus velut decidentium foliorum, & arescentium herbarum, desperationem & suspicionem pro significatis habent. Longum esset referre, ejusmodi nœnias ex humoribus & complexionibus & temporibus anni, mensibus & diebus, mundi angulis ac ventis, signis, planetis, lapidibus, ipsisque Ecclesiæ Sacramentis & mysteriis, huc affingunt, & fere totam Apocalypsin ad has fabulas suas demigrare coguntur. Atque hæc est illa heroicorum heraldorum heroica Philosophia. Hic finem facturus eram hujus negotii, nisi occurrisset mihi præterisse me heraldorum originem: hunc itaque sermoni huic appendere libet. Heraldos ab heroibus deducit Æneas Sylvius. Erant autem Heroes veterani milites, quos solos heraldos esse deceat, atque sic, herald, Teutonicum vocabulum significat, videlicet, senem in armis, sive veteranum militem. Sed hodie serviles quidam homines, caduceatores & nuncii feriales, etiam qui nunquam militaverunt, id officii assequuntur. Privilegia autem officiaque heraldorum ex antiquissimis sæculis in hunc usque diem durant.

durant. Primus eorum autor fuit Liber pater, qui subacta India illos in hæc verba initiavit: Ego vos hodie militia laboribusque absolvo, veteranos milites esse volo, heroasque vocari: munus vestrum erit reipublicæ consulere, fontes arguere, laudare probos: cæteris muneribus vacabitis, quocunq; gentium terrarumque veneritis, victum vobis reges vestitumque dabunt, honoratiores apud omnes eritis, xenia vobis principes offerent, suasque vestes condonabunt, stabit fides dictis vestris, mendacia horrebitis, proditores judicabitis: qui foeminas male habent, infames hos asseverabitis: in omni terra libertas vobis esto, securusque vobis transitus & incolatus. Si quis vos, vestrumque verbo factove angariaverit quempiam, gladio ferietur. Adjecit post multa tempora istis heroum privilegiis Alexander Magnus, ut auro, purpura, coccineisque vestibus & paludamentis uti possent: quin & arma regia & insignia deferre, quo vis gentium terrarumq; loco fuerint. Si quis hos manu pulsasset, aut verbo læsisset, eum proscriptis bonis etiam capitis reum esse. Sic Thucydidem, Herodotum, Didymum, Megasthenem, & Xenophontem tradere, idem Æneas refert. Tertio deinde Octavianus Augustus, constituta Romana monarchia, illos hac lege decoravit: Quisquis es, qui per decennium nobiscum militaveris, si modo quadragenarius fueris, sive eques, sive pedes stipendia merueris, militia posthac vacato, heros esto veteranusque miles: nemo te civitate, foro, templo, hospitio, domo prohibeat: nemo tibi crimen adscribat, onus imponat, pecuniam ex te quærat; si quid peccaveris, solam Cæsaris vindictam expectato; quicquid turpitudinis admiserint homines, te judicem propalatoremque timeant, seu privati seu principes fuerint; quod dixeris affirmaverisque nemo falsum arguet, libera & aperta tibi omnia itinera locaque sunt, in ædibus principum mensa tibi cibi potusque esto, stipendia quibus te tuamque domum serves, ex publico quotannis habeto; quam legitima facie duxeris uxorem, cæteris foeminis præferatur; quem exprobaveris infamemque dixeris, hic reprobatus homo & infamis esto, arma insignia, nomina & ornamenta heros ferto, quæ reges decent. quæ dicere aut facere velis, ubi vis gentium, locorum nationumque facito. Si quis injurius fuerit, cervice careto. Postremo Carolus Magnus translato ad Germanos imperii nomine post devictos Saxones & Longobardos Cæsar & Augustus appellatus, illos hoc honore donavit, inquit eos; Milites mei vos heroes vocabimini, socii regum & judices criminum, vivite post-

posthac laboris expertes, consulite regibus publico nomine, turpia corrigite. fovete scemilas, juvate pupillos, concilio circundate principes, ab his victum, vestitum, stipendiumque petite; si quis negaverit, inglorius, infamisque esto; si quis injuriam vobis intulerit, reum se læsæ majestatis agnoscat; Vos autem caveritis, ne tantum decus, tantumq; privilegium justo bellorum labore parum, aut ebrietatis, aut scurrilitatis, aut alio quovis vitio maculetis. ne, quod vobis largimur ad gloriâ, redundet ad pœnam, quam de vobis sumendam, si forsitan excefferitis. nobis & successoribus nostris Romanorum regibus, perpetuo reservamus Atque hæc est Heraldorum magnificentia, quibus antiqua consuetudine temporum magnos sese æstimaunt, quia impune maximis obtrectare illis permissum est.

De Medicina in genere. C. A. P. LXXXII.

Sed jam à militia & nobilitate ad medicinam properemus, Quæ ipsa etiam quædam homicidiorum ars est, prorsus mechanica, licet philosophiæ titulo se traduci posse præsumat, ac supra juris prudentiam proximæ theologiæ sedes ambiat, unde maximâ inter medicos & juristas contentio est. Argumentantur enim medici, Cum triplicia sint bona ex ordine, animæ, corporis, & fortunæ; priora curat theologus, secunda medicus, tertia jurisconsultus, hinc medicis medias quoque sedes deberi supra jurisconsultos, quantum corporis robur & sanitas, fortunæ divitiisque præstat. Sed hanc litem nescio quis prætor levi interrogatione diremit, quæsiuit enim ex litigantibus illis, quis mos & ordo fervaretur in educendis ad supplicia reis, uter præcederet & sequeretur, latrone an carnifex? Cum responderent, præcedere latronem, sequi autem carnificem, dedit ille sententiam, præcedant ergo juristæ, sequantur medici; horum insigne latrocinium, istorum temeraria homicidia notans. Sed ad medicinam redeamus, ejus plures hæreses sunt; Nam est una, quam rationalem, sive sophisticam, sive dogmaticam vocant, eamq; Hippocrates, Diocles, Chrysippus, Cræstinus, Paraxagoras, & Heresistratus secuti sunt, qui etiam Galenus his longo tempore posterior approbavit, qui præ cæteris insequutus Hippocratem, totam medendi artem ad causarum agnitionem, signorum notitiam, rerum qualitates, & corporum diversas habitudines gradulq; revocavit. Sed hæc hæresis cum circa voces potius, quam circa res ipsas versetur, naturalis philosophiæ fateor non infima pars est, medendis tamen ægrotantibus non admodum necessaria, nec dicam vel perniciofa.

ut

ut quæ hominum salutem sanitatemque ad contorta quædam
 sophismata relegat potius, quam ad sincera, quibus morbis me-
 deri possit, medicamina, & scholasticis syllogismis occupata,
 foliudinum & saltuum hortorumque nescia, ignorat herbas
 & medicinam; quocirca Serapion hanc rationalem medici-
 nam nihil ad medendi artem pertinere professus est. Est itaq;
 alia medicorū factio prorsus quæstuararia & mechanica, à qua
 usque in hunc diem medici suum nomen habent. Hanc idcirco
 operatricem vocant, in empiricam & methodicam dispartitā,
 de hac nobis hic sermo est. Empiricam itaq; ab experimentis
 appellant, cujus principes Serapion, Heraclides, & ambo A-
 pollonii fuere, quos postremo ex Latinis Marcus Cato, C. Val-
 gius, Pomponius, Leneus, Cassius, Felix, Aruntius, Cornelius
 Celsus, ac Plinius & pleriq; alii secuti sunt. Ex hac deinde me-
 thodicam construxit Hierophilus, Chalcedonius, & ex longa
 rerum omnium magistrata experientia ad certas regulas ade-
 git, quam postea validissimis argumentis probarunt Asclepia-
 des, Themisio, ac Archigenes: complevit autem Theſſalus
 Italus, qui (ut auctor est Varro) cuncta superiorum placita su-
 stulit, ac velut rabie quadam in cunctos prioris ævi medicos
 peroravit. Post istos vero complures externarum gentiū bar-
 bari philosophi de ea scripsere, inter quos adeo crevit Arabum
 gloria, ut hujus artis inventores plurimis visi sint, facileq; id
 se posse contendere videantur, nisi ipsa originalia Græca & La-
 tina nomina ab illis usurpata, aliam artis originem indicaret.
 Hinc Avicennæ, Rasis, & Averrois volumina paricum Hip-
 pocratis & Galeni libris autoritate recepta sunt, tantamque
 fidem adepta, ut si quis sine eorum placitis cuiquā mederi præ-
 sumat, is publicam salutem palam decoquere videatur. Hæ
 autem medicorum factiones licet pauca sint, non tamen mi-
 nor inter eos contentio est & opinionum pugna, quam inter
 philosophos. Nam de spermate, quod genitale semen est, au-
 dite quibus anilibus ratiunculis certant: Pythagoras illud uti-
 lissimi sanguinis spumam, sive cibi utilissimum excrementum
 dixit, Plato autem spinalis medullæ defluxum, quia nimium
 coeuntes dorsum & renes dolent. Alcmeon autem cerebri par-
 tem adseveravit, ex eo quod coeuntibus oculi dolent, qui sunt
 partes cerebri. Democritus autem ipsum ab omnibus corporis
 partibus derivatum ait, & Epicurus à corpore & anima con-
 vulsum. Aristoteles alimenti sanguinei excrementum, quod
 ultimum in membra digeritur. Cæteri putant sanguinem esse
 testium calore decoctum, & dealbatum, ea duntaxat moti

ratione, quod ultra vires coeuntes, sanguinis guttas ejiciunt. Porro Arist. & Democr. nil dicunt mulieris semen ad generationem conferre, neque germen illas, sed particularem quandam sudorem emittere. Galen. illas & sperma, licet imperfectum germen emittere ait, & utrorumque viri & mulieris semen sortum constituere. Ceterum, Arist. corpora animalium ex sanguine proximè vult generari & immediatè nutriri, sperma quoque ex sanguine generationem habere. Hippocrates contra, corpora animalium, ex quatuor humoribus primo coagulari. Sed & multi ex Arabibus putarunt animalia perfecta posse absque maris & feminae permixtione generari, ac sine semine produci: & propterea dicebant, matricem non esse necessarias nisi per accidens. De causis autem morborum originalibus agentes, Hippocrates illas in flatu sive spiritu collocat, Hierophilus in humoribus, Erasistratus in arteriarum sanguine, Asclepiades ex atomis per corporis invisibiles poros illapsis illas rimatur, Alcmeon ex corporalium potentiarum exuberantia vel inopia. Diocles, ex inaequalitate elementorum corporalium, aerisque halitu. Strato ab alimenti exuberantia cruditateque & ejus corruptione omnes morbos fieri solummodo putat. De ciborum autem conversione non minùs discrepant. Nam Hippocrates, Galenus, Avicenna, in stomacho, cibos per calorem concoqui affirmant, Erasistratus hæc in ventre fieri contendit, Plistonius, & Paraxagoras non concoqui modo, sed putrescere ajunt: quin etiam Avicenna, & ejus expositores, Gentiles, & Jacobus de Forlino, non sine insigni errore, stercus in stomacho generari tradunt. Asclepiades autem & ejus æmuli non concoqui cibos, sed crudeos in corpus omne dividi putant, qui insuper omnium superiorum dogmata vanas & supervacuas esse dicunt. Transeo urinarum judicia, ab illis necdum perfecte cognita, pulsuumque dieses incomprehensas. Jam verò & Hippocrates, quem ipsi pro Deo colunt, ab aliis in plerisque non tam diversum sentit, quam turpiter erravit. Nam in libro de natura infantis ait: Generatur ex luteo ovi avis nutrimentum autem & augmentum habet album, quod in ovo est: quod falsum probat Aristoteles in libro De animalibus, & in libro De generatione animalium, disputans contra Alcmonem, qui cum Hippocrate sentiebat, concludit: origo pulli in albumine est, cibus per umbilicum ex luteo petitur. cui sententiæ adhæret etiam Plinius, inquit: Ipsum animal ex albo liquore ovi incorporatur, cibus ejus in luteo est. Nonne etiam ille Hippocratis aphorismus mendax est? Mulier non podagrizat, nisi men-

menstrua illi defecerint: cum multæ foeminae, quibus menstrua fluunt, podagras patiantur.

De Medicina Operatrice. CAP. LXXXIII.

TOta præterea medendi operatrix ars nullo alio fundamento quam fallacibus experimentis superextracta est, ac tenui ægrotantium credulitate roborata, non minus venefica, quam benefica, ut sæpissimè, & ferè semper plus periculi sit à Medico ac medicina, quam ab ipso morbo: quod quidem & ipsi hujus artis principes ingenuè fatentur, videl. Hippocrates, dicens artem hanc esse difficilem, & experimento fallacem: & Avicenna, inquiens, fidem ac spem ægri erga Medicum & medicinam, sæpè plus efficere, quam ipsam cum Medico medicinam: & Galenus, difficile posse reperiri medicamen, quod plurimum profit, ac non simul in aliquo obsit: atque alius quidam ex illis ait, medicinarum notitia delectabilis est, ut reliquorum omnium, quæ arte, & regulis constant, operatio autem secundum medicinam à casu est. Eam igitur nunc fortunati ægri, ac periculosi experimentis, & casui fidem habeant, sed tam blanda est cuique pro se sperandi dulcedo, ut ait Plinius, ut cuicumque se Medicum profitenti statim credatur, cum sit periculum in nullo mendacio majus. Hinc est quòd sæpissimè illic quæritur ubi mors est: quippe medicorum hic optimus creditur, quem particeps lucri commendat pharmacopola, qui cum illo colludit, cujus servulos etiam Medicus sibi sub stipe devincit, qui lenocinio fungentes, illum apud miseros ægros collaudando præferunt: magnæ quoque præstantiæ Medicus est, quem usurpata pomposa vestis, & intermicantes crebris hyacinthis digiti commendant, & cui remota patria vel longa peregrinatio, aut diversa religio (ceterum Judæus vel Maranus) ad fallendum efficacissima frontis impudentia, magnorumque remediorum constans inconcussis mendaciis jactantia, auctoritatem, famam, fidemque conciliârunt. Et cui pertinax contentio, ac multæ semper in ore cùm semigræculæ, tum barbaræ voces: & multa authorum suorum nomina doctrinæ fecerunt opinionem: atque sic instructus, plus quam plumbea gravitate, sed audacia penè militari, medendi præcticam tunc hac hypocrisis aggreditur. Primum invisit ægrum, respicit urinam, tangit arteriam, inspicit linguam, palpat latera, explorat excrementa, scire vult victus consuetudinem, & si qua etiam secretiora sunt, inquirat, ac si per hæc

libret

libretelementa, & velut in statera expendat humores ægotantis, fabulaturque egregie: deinde magna jactantia præscribit medicamina, recipe cataporia, mitte sanguinem, fiant clysteria, fiant pessi, fiant unciones, fiant cataplasmata, dentur linctoria, dentur masticatoria, gargarismata, fiant sacculi, fiant sumi, dentur condita, dentur syropi, dentur aquæ, exhibeantur teriacalia, quod si leviusculus sit morbus, & æger delicatulus, excogitabit blandimenta, & quæcunq; mulierculis effeminatisq; viris grata atq; jucunda putat, magna autoritate præcipit; jam suspensio molli grabatulo, aut fontalis aquæ in pelyim stillantibus guttis, somnos allicit; jam frictionibus, stufis, cucurbitulis, morbum extenuat; jam balneis, thermis, cibisque delicatioribus, ac cœli mutatione, extenuatum ægrum reficit; ut autem magnæ autoritatis habeatur, & simul admirationi sit, horas observando, physicas allegationes suspensionesque adnecti facit, nec nisi ephemeride mathematica pharmaca potionesque ministrat, quin & in pharmacopolam sibi imperium arrogat, & se coram omnia dispensari jubet, seseque meliora aromata deligere simulat, cū sæpe nesciat sophisticata à veris discernere, resque ipsas nomine tenus penitus ignoret. Sivero dives sit æger, aut magnæ autoritatis, tunc quo plus sibi compendii atque famæ accessurum sit, morbum quantum potest protrahit, ac non nisi paulatim restituit, etiam si posset semel uno pharmaco morbum depellere, non unquam vero medicamentis suis exagitato morbo, priusquam illum tollat, hominem ad extremum vitæ discrimen adducit, quo illum tunc abs gravissima & periculosissima ægritudine liberasse prædicetur. Quod si quandoque in manus suas æger incidat graviore morbo conflictans, cognoveritque perniciosum esse malum, & cujus dubius sit eventus, tunc istis ingreditur stratagemaribus austero vultu vivendi leges præscribit; jubet insolita, prohibet consueta, arguit oblata, execratur exhibita, comminatur exitium, & vitam pollicetur, magnaque poscit præmia. Si dubitat de eventu, suadet convocari collegium, & postulat socium, quo securius medeatur, aut non raro cautius perimat, ne superveniens alius, qui ægrum solus restituat, famam sibi atque laudem cum lucro præripiat. Si ægro quid male cesserit, sive illum præter spem, per insignem imperitiam occiderit, hic se aut per catharri præfocativum defluxum, aut aliquod aliud simile subitaneum accidens, immedicabilemque casum apparenter excusat, & egri inobedientiam, aut custodum negligentiam acriter accusat, aut incusat collegas,

legas, aut in pharmacopolam culpam protrudit: sic enim ethicit, ut nemo ægrotus, nisi propria culpa perisse, nemo nisi Medici beneficio restitutus videatur. Jam vero Medicos plerumque nequam esse, suorummet testimoniis comprobabimus. Ait enim eorum conciliator Petrus Apponius, artem Medicinæ Marti esse adscriptam, qui Planetarum omnium odiosissimus est, & qui ingritudinis, iurgiorum, omnisque iniquitatis, & malitiæ author existat. Ideoque etiam Medicos ut plurimum malorum esse morum, tum ad Martis Scorpionisq; influxum, tum quod ait, quia ex vili stipite & sterili originem contraxerunt, intumescentes demum & contumeliosa facti, cum fuerint incrassati. Hæc ille, edoctus forte Æsculapii exemplo, quem primum Medicinæ repertorem ex mente Jovis genitum, & per Solis viam in terris destinatum fabulatur antiquitas. Celsus vero hominem faretur, sed in deorum numerum receptum. Complures alii asserunt, illum meretricio incestu ex Coronide, venusta muliercula genitum, quam Sacerdotes in Apollinis templo adulterinis amplexib. sæpe subegerunt, qui finxerunt, illum Dei filium. Omnes autem in hoc conveniunt, tam scelestum fuisse hunc Deum, ut Jovis fulmine in eo coercendo opus fuerit, de quo Lactantius ad Constantinum Imperatorem sic scripsit: Æsculapius & ipse non sine flagitio Apollinis natus, quid fecit aliud divinis honoribus dignum nisi quod sanavit Hyppolitum? Mortem fane habuit clariorem, quod à Deo meruit fulminari: hæc ille. At sunt severa medici homines omnium scelestissimi, discordantissimi, invidentissimi, mendacissimi. Sic enim omnes à se invicem dissentiunt, ut nullus reperiatur medicus, qui citra exceptionem, additionem, vel permutationem, præscriptum ab alio pharmacum comprobet, quin immo qui laceret, mordeat, ne videlicet ipse non melior medicus videatur, si alteris vel optimo consilio nihil detraxerit, vel his, quæ etiam sæpe nimis multa sunt, non aliquid addiderit: unde tandem in Proverbiis abiit medicorum invidia & discordia. Nam quicquid probat unus, ridet aliter: nec quicquam apud eos certi, sed omnia promissa eorum nugæ volatiles & mera mendacia: hinc vulgus cum vult aliquem insigniter mendacem ostendere, ait illi, mētiris ut medicus. Summumque ingeniorum suorum opus in his versatur, ut in cogitandis novis, veterum recte facta negligantur, contemnanturque: tum quæ pauca sciunt: reconducunt, aut monstrare nolunt, quasi neminem docere auctoritate scientiæ sit, invidentesq; aliis, etiam vitam nostram fraudant.

dant alienis bonis. Sunt in super plurimum superstitiosi, arrogant, malæ conscientia, superbi, avari, quibus hoc semper in ore versatur, dum dolet, accipe, facientes etiam, si suum ad compendium expedire crediderint, ut doleat quod sanum est, sicut legimus Petrum illum Apponium (quem Conciliatorem vocant) cum Bononiæ artem Medicam profiteretur, tantæ avaritiæ & arrogantia extitisse, ut extra urbem alicubi ad ægrotos vocatus, non minoris quinquaginta aureis in singulos dies se conduci pateretur, vocatusque aliquando ad Honorium tunc Pontificem, quadringentos aureos in dies singulos sibi statui pactus est. Quin & Æsculapium, medicina parentem, ait Pindarus; a Jove fulmine adactum avaritiæ merito, eò, quod medicinam nocenter, & in damnum Reipublicæ exercuisset. Jam verò si casu quovis fortunatus æger in manibus eorum evaserit, fit plausus intolerabilis, nemo sufficiet gloriam tanti miraculi decantare, Lazarum è mortuis resuscitatum narrabunt, illius vitam suum munus esse, sibi deberi: sese illum ab orco revocasse (usurpantes sibi, quæ solius Dei sunt) continuò jactant, nec ullo præmio se compensari posse, ajunt. Nonnulli illorum in id tumoris evecti sunt, ut se pro diis coli paterentur, atque Joves sese nuncuparent, sicut Menecrates Syracusanus Medicus, qui quandoq; ad Agesilaum Spartæ regem in hæc verba scripsisse legitur: Menecrates Jupiter Agesilao regi salutem. Sed illius stultitiam subridens Agesilaus, respondit: Agesilaus Menecrati sanitatem. Quod si verò ægrotorum quispiam infelicio (quod plurimum fit) inter Medicorum manus expiraverit, tunc naturæ inopiam, morbi malitiam, aut ægri inobedientiam inculpant, ac artis suæ remedia ad hoc naturæ sævientis arcanum non extendi, sese Medicos esse, non deos, curare posse sanabiles, non suscitare moribundos, nec quicquam se debere ægris præter experientiam: & hujusmodi verbis etiam in sinistris eventibus superbiunt, & ultro, qui periëre, arguunt intemperantiæ, & simul precium poscunt, cum occiderint suis pharmacis, qui sine illis vivere potuissent, ægros pariter & fama, & pecunia, & sanitate, & vita spoliantes, secuta interim conscientia: cum, quia error eorum (quod ait Socrates) terra tegitur: tum, quia irremeabilis est mortuorum regio, quo minus redire possunt, quos illi illusos manibus: verbis & medicamentis noxiis infectos, ante diem in tartara præmittunt, ne contra illos spoliata vitæ & pecuniæ reperundarum agant. Sunt præterea Medici plerumque contagiosi, ab objectis urinis & stercorebus foetulentis, lotio-

lotiolenti, sterculenti, & ipsis obstetricibus sordidiores, ac sensibus omnibus infecti, dum oculis obscœna quæque & foeditissima conspiciunt, auribus pariter & naribus ægrotorum ructus, ventrisque crepitus, & infecti aëris halitus, flatus pedoresque excipiunt, labris ac lingua atras letheasque potiones prægustant, manibus stercorea & purgamenta explicant, ægrotorumque horridæ imagines & umbræ nocte dieque phantasiæ eorum obversantur, innumeraque homicidia conscientiam eorum perturbant, totum denique illorum studium, sermo, ratio, oratio, spiritus & ingenium non nisi circa tristitia, fœda, tabida, horrida mortis & morborum generaversatur: totumque eorum exercitium est in locis fœtidis, squalidis, & vilibus curis, & obscœno artificio constat, semper ægrotorum maculas, cloacas & latrinas infamis lucricausa ambientes, atque tanquã upupa avis fœda ex humanis stercoreb. nidificantes. Annon videtis illos quotidie, quomodo obvinctis digitis, lutosus latifundiis, vultu turbulento aut pallenti, continuo obambulant civitatem ac præcipiti incessu, vilissimisque lucelli discurrunt ab apotheca in apothecam, quærentes & mendicantes sicubi quis lotium inspectandum, vel concham offerat stercoreariam, atque ut cucullati vultures ad cadavera, sic isti ad excrementa homines omnium sunt nasutissimi: quæ etiam prægustare solitum ajunt Hippocratem, ut inde morbi naturã melius persentiret: quod plerique etiam Æsculapio adscribunt, quæ Aristophanes idcirco scatophagum vocat, quo verbo significantur, qui ciborum vescuntur superfluitatibus, quod nomen deinde ad medicos omnes dirivatum est, ut eos scatophagos & scatomanes, hoc est, merdivoros, & merdarũ inspectores vocemus. Hinc scatomania, oromania, drymimantia dicuntur divinationes seu prognostica medicorum ex stercoreb. & urinis deprompta. Hinc apud multas nationes mechanici isti Medici olim infames habebantur, atque adeo, ut (teste Seneca) etiam gravissima infamia haberetur Medici opus quærere: & hodie adhuc plerique populi Medicos pariter & obstetrices & carnifices à mensis & conviviis excludunt, aut non nisi secretis separatisque patinis calicibusque excipiunt: quocirca stomachari hic licet detestabilem illum multorum Principum morem, qui tam pestilentes homines nedum ad matutina cubicula, sed & quotidianis ægrotantium congressibus, recentibus semper pestilitatis vaporibus infectos, etiam mensis admittunt, quin adhibeat quis Medicum convivio, inter ipsos cibos & pocula de stercore, urinis, sudoribus, sanie, vomitu, menstruis disseret, atque

atque epilepsias, lepras, hulcera, scabies, & pestes tractabit, totumq; alioqui lautissimis obsoniis paratissimum convivium, sermonum suorum impuritate in nauseam convertet. Adhibete etiam medicum, si vultis, civilibus consultationibus, nihil illo ineptius insulsiusque, idque forte, cum quia medicorum disciplina (quod eorum ait conciliator) non est de virtutibus nec bonis moribus, tum quod (ut idem ait) naturaliter probus medicus, malorum morum debeat: & nos scimus apud multas civitates decretis publicis & plebiscitis cautum esse, ne medici in concilium admittantur, nec magistratum gerant, forte non tam, quia inepti, leves, male morigerati, quam quia semper sordidi, & agrotantium retrimentorumq; assidua attractione adeo contagiosi, ut non solum propinquantibus sibi homines, sed etiam subsellia inquinent, & marmora inficiant, ut eleganter de quodam medico cecinit Lucillus Græco epigrammate, ab Ausonio sic Latine reddito.

Alcon gesteruo signum Iovis attigit, ille.

Quamvis marmoreis vixi patitur medici.

Eccē hodie iussus transferri ex adeo vetusta,

Effertur, quamvis sit Deus atq; lapis.

Quando vero in suam medicam consultationem cœunt, quid ea nocte minxerit & cacaverit æger, examinatur, ac tanquam Laconum Ephori de vita ac nece pronuntiaturi sententiam, mirum, sed dolendum, quam tunc miseris altercationibus, nullo idem censente, circa ægri lectulum concertant, quasi non ad curandum, sed disputandum conducti sint, atq; ægro ipso, cui (juxta Græcum Menandri versiculum, Latine autem in- quientis: Medicus garrulus ægotanti alter morbus) fere sermo molestus est. illorum oratione non opera opus sit, ac productis ad ostentationem suam scholastico more aliquot aphorismis, quos ad omnem usum semper eosdem paratos habent, invocatisq; Hippocrate, Galeno, Avicenna, Rasi, Averroe, Conciliatore cæterisq; suis diis, quorum nomina & rituli illis pro doctrina satis sunt, ad conciliandum sibi apud imperitum vulgus fidem doctrinaeq; æstimationem, ubi de causis, de signis, de affectibus, de humoribus, de die critica, aliquandiu seriose, sed in decisa discordia digladiatum est, tandem de adhibendo remedio, quod caput & cauda totius negotii esse debuerat, frigidissimo decreto transigunt: atq; ut est eorum inter se mutua invidia, nullo illorum sua decreta (ut vocant) æmulis suis communicare volente, tanquam ipsis periturum sit quod tradiderint aliis, ad communem methodicam recurrunt, quæ si illos desti-

destituat, ad empiricam, tanquam ad sacram anchoram confugiunt, ut quem ratio non restituit, adjuvet temeritas, satius esse inquietantes anceps experiri auxilium, quam nullum: vel ægrum ipsum, si minus sunt illi propitii, atque illos (ut ait Ecclesiasticus) languor prolixior gravet, prognosticis relinquunt: dicentes quia desperatis Hippocrates vetat adhiberi medicamina: aut si paulo religiosiores sunt, morbum in divorum aliquem rejiciunt, vel extremum præscribunt pharmacum, quod erit: Recipe tabellionem unum, testes numero septem, adde sacerdotem cum aqua & oleo benedictis quantum sufficit, & dispone domui tuæ, quia morieris. Hinc Rasis conscius profecto ægotantium credulæ stultitiæ, tum medicorum contentiosæ inscitiae, utrique & ægro & medico non incaute consulens, suadet in aphorismis suis, tantum unum medicum fore eligendum, quia unius (inquit) error, magnam infamiam non inducit: & unius utilitas, quam in ægro efficit, collaudatur: qui autem quam plures medicorum adhibuerit, is in errorem incidit plurimum hæc Rasis. Attestaturque huic vetusta illa monumenti inscriptio, turba se medicorum periisse: atque illud Græcum proverbium: multorum medicorum introitus, ægrum perdidit: illud etiam moribundi jam Adriani Imperatoris dictum: Medicorum turba Principem perdidit. Nullum igitur pro conservanda vita sanitateque, utilius consilium, quam abstinere à medicis. Corporis enim sanitas Deo debetur, non medicis. Ideoque Assa rex Juda corripitur à Propheta Domini, quia in infirmitate sua non quæsit Dominum, sed in arte medicorum confusus est: quorum quidem consiliis, qui se tradiderint, sani esse non poterunt: nec enim vita ulla misera magis quam quæ sub eorum auxilii fiducia ducitur. Esto vero, sciant medici, atque utinam scirent, omnes vires & potestates elementorum, radicum, herbarum, florum, fructuum, seminum, etiam animalium & mineralium, omniumque, quæ parens natura producit, tamen non possunt omnibus iis virtutibus hominem, ne dum immortalem facere, sed quod minus est nec levi quovis morbo ægotantem semper sanare. O quoties medicamen quod prodesse debuerat, non profuit, & quod debuerat excernere non excrevit? quoties recedente ægro remedicatum est, & tandem, post multos labores & sumptus, vel tunc vel paulo post, etiam vel astantibus, medicis moriendum est? Quæ ergo nunc spes nobis in medicis reposita est, si (quod ipse eorum scit Hippocrates) experientia fallax sit? Quid certi possunt promittere medici, si verum est, quod Plinius

nus scribit, nullam artem medicina inconstantiorē esse, etiamnum sæpius immutari? Multæ gentes olim fuerunt & adhuc sunt absque medicis degentes, quas videmus ultra decrepitam ætatem robustas, supra centenarios annos vivere: contrarie istos delicatiores populos, qui medicorum promissis & opera vivunt, ut plurimum media ætate senescere & occumbere, quin & ipsosmet medicos plus cæteris hominibus, & quasi semper ægrotare, ac immaturiore ætate decedere. Hinc ille Lacon cuidam dicens, nihil mali habes? respondit, quia non utor medico. Illoque iterum dicente, senex factus es, respondit, quia nunquam usus sum medico ostendens nullam esse ad sanitatem & senectutem certiorē viam quam medicis caruisse. Quod fidicat quis, multos medicorum auxilio convaluisse, respondebimus illi, contra plures etiam occubuisse, quibus medicorum opera nihil proficere, obijciemusque illum Ausonii versiculum, inquentis:

Evasere sati ope, non medici.

Olim enim Arcades non medicaminibus, sed (quod narrat Plinius) vrenolacte utebantur, quoniam tunc maxime succis herbæ turgent, mederenturque uberiores pascuæ: eligebant autem præ cæteris lac vaccinum, quia illæ omnivore sunt in herbis Lacones etiam. Babylonii, Ægyptii, Lusitani, Herodoto ac Strabone testibus, medicos omnes respuebant: languentes vero in forum & plateas efferebant, ut qui simili morbo tentari effugissent, aliumve evasisse nossent, illis expertis in se consulere remediis: arbitantes, quod etiam Cornelius Celsus adserit, ad ipsam curandi rationem nihil plus conferre, quam experientiam, qua constat doctissimos medicorum abs rustica anu sæpissime victos, illamque unica planta seu herbulâ illâ perfecisse, quæ famarissimi medici non poterunt cum omnibus suis preciosis elaboratisque pharmacis. Nam illi dum inexplicabilibus mixtionibus cum tot dederit naturâ, quæ singula sufficiant remedia) confidentes per compositam diversarum rerum complexionem morbos pellere nituntur, conjecturâ magis, quam causâ aut ratione incedunt, totamque medendi artem, non nisi casum aut conjecturam faciunt. Hæc autem unius simplicis medicinæ vim & qualitatem cognoscens, solidis expertisque naturæ viribus difficiles solvit ægritudines. Rursus illi per preciosa & ab extremis Indis aut Gadibus quærita, persuadentes nisi preciosa non prodesse, magno impendio venalem sanitatem promittunt: hæc inventu facillimis, vulgoque paratis, & quas in hor-

tis suis quisque facile habet, domesticis plantis, sanitatem non tam promittit, quam restituit. Præterea hi ex fallacibus libris, & pictis codicillis edocti difficillimam medicandi operam, audaci quadam temeritate, cultaque garrulitate ad quæstum usurpant. Hæc à terris & agris singulas plantas, earumq; colores, figuras, sapes, odores, varietates contemplata & edocta, & quid in morbis reliquisq; casibus possint, experta, gratis cuique certissima dat remedia. Ipsi etiam medicorum præcipui confitentur se à mulierculis plurima excellentissima remedia didicisse, & digna quæ ipsi libris insererent, & veluti potiora posteris communicarent, quale contra capitis dolorem extollit Avicenna medicamentum. Quod si medicina, quæ sanitatis temperamentum asserre debet, consistit in proportionem & temperamento rerum ad invicem, cum inter se, tum etiam cum quantitibus corporis cui tribuuntur, atque iniquorum medicorum hæc diligentissima cura fuit in proportionandis & contemperandis medicaminibus, per justa & harmoniaca pondera, reliquentes posterioribus hæc deinceps proportionanda ægrotorum corporibus: quæ est ista audacia atque impudentia hæc non solum immutare, sed illis etiam superaddere, penitusque negligere aut ignorare? Unde fit, quod sicut consonans pharmaci temperamentum sanitatem adferre deberet, ita illius dissonantia dolorem, horrorem, exasperationem morbi, & nonnunquam mortem inducit, ideoque tutius medetur rustica anus, uno aut altero hortensi & naturæ opera absoluto medicamine, quam medicus ille cum suis prodigiis, sumptuosis, & dubia conjectura conflatis pharmacis. Fuerunt illius sententiæ multi & excellentissimi philosophi & medici, videlicet non nisi simplicissimis rebus medendum esse. Hinc simplicium vires perscrutati expertique de illis posteris nobis egregia volumina reliquerunt, quale Chrysippus de brassica, Pythagoras de scylla, Marchion de raphano, Diocles de rapo, Phaniæ de urtica, Apulejus de betonica, & multi alii antiqui de aliis conscripserunt. Sed hos illi officinarum medicini non solum non curant, sed etiam irrident, simplices appellantes, qui student simplicibus. Hos igitur medicos (dico quidem, qui per simplicia medentur) non tam consulendos, quam etiam sequendos esse nulli dissuadeo. Verum illos officinarum cultores, tanquam fortilegos & maleficos, consulo fugiendos & propellendos, qui suis prodigiis compositionibus, de malis nostris negotiantur, & super vitam nostram

mittunt sortes. Nam cum composita medicamenta ex multis disparibus & pugnantibus speciebus consilari necesse sit, impossibile aut saltem difficillimum est in illis aliquid certi posse statuere medicum, nisi sola opinione, æstimatione, conjectura: cumque innumeræ sæpe res sint, quæ singulæ prodesse posse videntur, ea sola congerit medicus, quæ fors vel casus memoriæ suæ tunc obtulerit, aut in quæ alio quovis intrinseco, sive occulto instinctu fuerit propensior, unde fit, ut compositum illud pharmacum non tam ab ingredientium simplicium potentia, quam à medici fausta vel infausta effectione fortiatur virtutem & effectum, quatenus ille occulto quodam influxu, sive naturali, sive cœlesti, sive dæmoniaco, sive fortuito plus ad hæc, quam ad alia eligenda, inducitur. Atq; hoc est, quod communiter dicitur, atque ipsi fateantur, medicum unum esse alio fortunatiorem, ac sæpissime indoctum docto feliciorum. Quin & vidi ego, & novi medicum virum literatissimum tam infelicem, ut è multis ægris vix paucissimi è manibus ejus salvi evaderent: Novi & alium semisciolum, qui omnes ferme ægros suos, plerosque etiam ab aliis prodeploratis derelictos, feliciter sanaret. Quin & memini me legisse de medico, in cujus manus quicumq; nobiles & magnates incidissent, evaderent, plebei omnes & rustici perirent, aut periclitarentur. Videre igitur nunc facile est, hanc officinariam, in qua pluris potest medici fortuna, quam doctrina, totam, aut pro maxima parte fortilegam esse: ideoque procul pellen- dam, atque tanquam veneficam & sicariam esse damnandam. Proinde Romani quondam sub Catone Censorio medicos omnes & urbe tota, & tota Italia pepulerunt, eorum funesta mendacia, crudelitatemque averfati, quod videlicet multo plures occiderent, quam sanarent: tum quod venenorum peritissimi, odio, ambitione, aut lucro facile adduci possent: ut venenum ministrarent pro remedio, & pacta mercede hominum vitæ insidientur: sicut Pyrrhi medicus, sive is Timocharis fuerit (ut vult Gellius) sive Nicias, ut alii, qui Fabricio promiserat, se Dominum interfectoris medicina quod facinus averfatus Fabricius, Pyrrhum, quamvis inimicum, monuit per epistolam, caveret à medico, de quo Claudianus ita inquit:

*Romani scelerum semper brevè ministros,
Noxia pollicitum domino miscere venena,
Fabricius regi nudata fraude remisit,
In festo quem Marta petit, bellumq; negavit
Per famuli patrare nefas.*

Simi-

imiliter de Græcorum medicis apud Plinium Cato scripsit filium inquiring: Jurarunt inter se barbaros omnes ne medicina: sed hoc ipsum mercede faciunt, ut fides eis & facile disperdant. Et paulo post subjungit: Unde testatorum plures insidiæ jam vero & adulteria in principum nobis etiam, ut evidens Eudemi in Livia Drusi Cæsaris: c Plinius. Ipse etiam Socrates apud Platonem vetuit, ne medici in civitate multiplicentur. Expediret & in hunc diem apud, nullos esse, aut paucissimos medicos, quodque lex expulset, quæ eorum puniret cum inscitiam tum negligentiam maiorem. Capitale enim est, neque refert, imperitia an negligentia, stultitia an malitia, perperam an studiose medicus, si pharmaco venenum porrexerit, hominemque in vitam diffiniment adduxerit, atque non (quod Plinius ait) medico hominem occidisse summa esset impunitas: qui certe unus illis atque communis cum carnifice honos est, homines scilicet accepta mercede occidere: atque ex homicidio, unde supplicium cunctis lex statuit, nullique concessa impunitas, si soli capiunt præmia. Hoc tamen interest, quod carnifex non nisi ex iudicis sententia nequeat noxios; Medicus autem præter omne iudicium perimit etiam insontes. Non ergo insalubriter Pontificum constitutiones arcent à medicando clericos, cum ars medica res sit adeo cruenta, ut si fas sit sacerdotibus & clericis medicum agere, liceat etiam agere carnificem. Neque imprudenter Porcius Cato medicis quondam interdixisse putandus: Cum, quia scientia huius famam semper novitate aliqua aucupantur: tum, & dum pudet, novi nihil adferentes, aliorum inherere vestigiis, experimenta per mortes agunt, & artem suam nostris periculis discunt, quæ de vita nostra negotiantur malique hominum quæ brevissimo tempore tolli possent, producunt, non raro etiam adaugent majori pro compendio: cui fraudi ut obviaretur apud Ægyptios, medici ante diem tertium ægrotorum corpora eorum periculo curabant, post triduum autem suo.

De Pharmacopoliâ. CAP. LXXXIV.

Iamque etiam à cocis suis (Apothecarios & Pharmacopolas vocant) quorum (ut est in proverbio) tituli remedia habent, pixides venena: sive (ut canit Homerus.)

Pharmaca mixta salubria multa, & noxia multa.

N 3

Qui-

Quibus cum damno esse minime volunt, nos mortem nostram magna emere pecunia compellunt, dum illi aliud pro alio propinantes, seu putridum inveteratumve, & evanidum pharmacum miscentes, sæpe mortiferam potionem dant pro salutifera, dum facta jam pridem emplastra, collyria, unguenta, pastillos & alia pharmaca, non nisi in officinarum compen-pia ex ipsa specierum fece ac tabe conflata mercantur: atque hæc omnia nescientes discernere, credunt barbaris mercatoribus, omnia fraudibus ac sopificatione corrumpentibus. Possem etiam hic ostendere perniciosas illorum discordias de simplicium, quibus utuntur, medicinarum cognitione, erroresque eorum circa medicinalium rerum nomina, ab illis male intellecta, pessimeque usurpata: quæ plurima Nicolaus Leonicensis amplo volumine ostendit. Transeo etiam docere de prodigiosis compositionibus, multarumque externarum rerum mixturis, quibus dum omnia confundentes, unum, quod omnibus naturis quadret, medicamentum sese effecturos nobis persuadere volunt (sicut de compositione theriacæ ac tyri fabula, deque illo antidoto Mithridatico statuerunt) nihil aliud efficitur, quam poeticum ilud chaos:

-----*Rudis indigestaq; moles,*

Nec quicquam, nisi pondus iners, congestaq; eodem

Non bene iunctarum discordia rerum.

Vbi corpore in uno

Frigida cum calidis pugnant, humentia siccis,

Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Esto, sint quædam compositiones ab antiquis medicis excogitatæ, & utiles inventæ, quæ tanquam experta liceat recipere, tamen à vera illa methodo sunt aliena, & ab ipsis met medicis propria conscientia coactis damnata, & omnibus modis explosa, à Plinio, à Theophrasto, à Plutarcho, ab Hippocrate, Galeno, Dioscoride, Erasistrato, Celso, Scribonio, Avicenna, quorum verba hic subscribere nimis longum esset, nec ab antiquis illis solum, sed etiam à multis recentioribus, è quibus unus Arnoldus de Villa nova in Aphorismos ait, ubi in promptu habentur simplicia, dolum esse, si quis compositis utatur. At hodie neglectis & ne cognitis quidem simplicibus, non nisi ex duobus illis apothecariorum luminariis, ac aromatariorum thesauro, tum Mesue, & Nicolai, cæterorumque antidotariis, picturatis & inauratis titulis medicamina promuntur: atque hinc fit, ut dum medici isti suo officio consulentes, vitas hominum apothecariorum fiducia gubernant:

ant: atque illi sine literis, sine cognitione, barbaris mer-
 ribus confisi, pro officinæ compendio res permiscunt, ut
 lito plus periculi sit à medicamine quam à morbo. Jamque
 am dicamus de preciosorum medicinalium sophistication-
 quæ tanto ingenio sæpe adsimulata sunt, ut industrios etiã
 mines decipiat: plurimumq; conduceret saluti hominum,
 Reipublicæ, peregrinis omnibus, exoticisque pharmaciis,
 ætanta præterea precio à prædonibus mercatorib. in Rei-
 publicæ detrimentum adductæ sunt, omnino interdicerè, ac
 edicos omnes iu ordinè cogere, pharmacopolasq; adstrin-
 gere, ac legem illis præscribere, cujusmodi olim Romæ (dum
 illuc melior esset) Nero tulisse legitur, quæ iis duntaxat, quæ
 oster gignit orbis pharmacis uti compellantur, cum hæc no-
 træ cujusque naturæ convenient magis, tum longe receptio-
 a, electiora, minorique difficultate ac sumptu haberi possunt,
 minorique periculo, quam peregrina, quorum maxima pars
 suspecta est, ut quæ sæpissime sophisticatione, adulterata, rejecti-
 ia, vel in navi suffocata, vel immerfa lacunæ, vel vetustate
 corrupta, vel non debito tempore & loco (unde sæpe plurimũ
 imminet periculi) collecta sunt. nam colloquiintida non matu-
 ra sanguinem educit & interfecit, & quæ sola vel unica nasci-
 tur, venenum est: similiter & agaricum masculum mortiferum
 est, & quo antiquius, eo perniciosius: scamonea omnis sopi-
 ficata est similiter & terra Lemnia: & fides sigillorum perit.
 Jam quæso quæ necessitas est iis uti peregrinis, si eadem, simi-
 lisque consilii & efficacix nostra terra producit? Annon egre-
 gie stultũ est, malle ex India petere, quod domi habemus, ex-
 istimantes propriam neq; terram, neq; mare sufficere, patriis-
 que rebus peregrina, frugalibus sumptuosa, ac facile acquisi-
 bilibus difficilia & ab ipsis usque terræ finibus importata præ-
 ferentes? An sine armoniaco spleni nemo mederi poterit, nec
 epati absque sandalis? An si caremus bedellio, hulcera interio-
 rum nemo curabit? nec capiti quis medebitur sine musco &
 ambra, nec stomacho sine mastice & corallis? Si hæc pere-
 grina nostris corporibus convenirent medicamina, procul-
 dubio natura factum esset, quæ omnib. providit abundanter,
 ut hæc apud nos quoq; nascerentur. Nonne absq; illis & salu-
 brius vixerunt patres nostri? Sunt ergo hæc desidiorum, qui
 nostra non inquirunt nugamenta, & pharmacopolarum com-
 menta, qui non communem salutem, sed suæ negotiationis
 compendium quærunt, persuadentes nobis non nisi preciosa
 quæque plurimum prodesse, quibus idcirco improbat per

Jeremiam : Nunquid non refina in Galaad , aut medicus non est ibi ? Suis quisque terris & regionibus , suæ genti , suo climati , suo cœlo , suo seculo natura herbas producit atq; contemperat ; esto , quædam aliis atque aliis locis temporibusque accriores habeant vires , in quolibet tamen tempore & climate , pro suo hominumque temperamento , eadem operantur , habeant licet preciosa illa & exotica nostris plantis majores vires , sed hæc non nisi in sui climatis hominibus , quibus creata & producta sunt , putabimus salubres . At sunt etiam empiricorum , rapinæ , persuadentium nobis monstrosa quædam pharmaca , & à medendi usu exotica , plurimum posse conferre , & sine iis salutem nostram non posse constare , impendio miserorum sua commentaria experiuntur . Hinc viperas , & serpentes , & nocentissima quæquæ reptilia antidotis admiscunt , & veluti deficientibus remediis humanam adipem in unctiones subigunt , humanaeque carnes aromatibus adlevatas (quam mummiâ nuncupant) nefario naturæ piaculo hominibus edendas præbent .

De Chirurgia, CAP. LXXXV.

Restat Chirurgia , altera medicine pars , quæ excutanea corporis vitia curat , cujus opera manifesta & securiora sunt remedia , nam reliquorum medicorum cæca consilia sunt . Chirurgi vident & palpitant , quod agunt , ac pro oportunitate mutant , applicant & auferunt : hæc inter omnes medicandi artes prima in usum venit . Nam cum homines ab antiquo sese bellis exercerent , & vulnera sibi invicem infligerent , coeperunt illorum quærere remedia . Nam quæ homo homini mala inflixisset , ab hominibus quoque curari posse putabant . Cæteros autem morbos , & interiorum cruciatus , tanquam ira Deorum genitos , incurabiles naturalibus viribus æstimabant : Primus itaque chirurgiæ inventor fuit Apis Ægyptiorum rex , sive ut vult Clemens Alexandrinus , antiquior illo Mizria filius Cain , nepos magni Nohe . Scripsit autem primus medicinam vulnerum Æsculapius , deinde excellentes in ea extiterunt Pythagoras , Empedocles , Parmenides , Democritus , Chiron , Pæon . Narrat Plinius hanc Romæ primum exercuisse Archagatum Peloponensem , illumq; ob secandi urendique scævitiâ Vulnerarium publice vocatum , mox transisse nomen in carnificem , deniq; universam artem tædio habitam & explosam . Est itaq; Chirurgia non minus reliquorum medicorum factionibus , excellentium virorum authoritate clara , sed

virulentarum sordium immunditia & sanguinolenta cruentate infamis.

De Anatomistica. CAP. LXXXVI.

Iam tamen crudelitate superat anatomia, utrorumque pharmaceuticorum & chirurgorum theatra carnifici, qua damnatos publice morti reos, quondam vivos & reuolentes spiritu, truculentissimis cruciatibus refecerunt. Sed die ob Christianæ religionis reverentiam paulo mitiores facti, interempto prius homine, ipsorum vel listoris manu, mortui cadaver, deinde his piaculis grassantur, humanumque corpus dilanantes, membrorum singulorum situm, ordinem, mensuram, opera, naturam & abdita quæque perquirunt acrimantur, ut inde quomodo & quibus locis curandum sit, addiscant: crudeli hac diligentia atque spectaculo horrendo & abominabili, nec minus impio.

De Veterinaria. CAP. LXXXVII.

Et adhuc alia medicinæ praxis quam Veterinariam vocat, quæ brutorum morbis medetur, cæteris longe certior & utilior, a Chirone Centauro, ut fertur inventa, & à Columella, Catone, Varrone, Pelagiano, Vegetio, nobilissimis scriptoribus illustrata: Hanc tamen annulari isti medici, non tam verecundiæ sibi ducunt quam penitus quoque ignorant & aspernantur, admodum delicatuli, ut tanquam upupa avis, non nisi humanis stercorebus oblectentur. Unde si quis ab illis pro asino aut bove suo medicamen requirat pro remedio mox injuriam accepturus sit: quasi ad eos non pertineat scire non solum hominibus, sed etiam cæteris animalibus (præcipue quæ hominibus commoda referunt) mederi: pro qua re Alphonsus Aragonum rex olim duos experitissimos medicinæ doctores, pro equis & canibus amplo conduxit stipendio, iussitque sollicitos scrutari, quæ remedia, & quis medendi modus, singulis bestiarum morbis conveniret, quod illi facientes, librum de his rebus utilissimum ediderunt. Fecit idem his temporibus Joannes Ruellus Parisiensis, vir in utraque lingua peritissimus ac physicus primarius, qui de morbis equorum corundemque remediis, ex vetustissimis authoribus Apfircho, Hierocle, Theomnesto, Pelagiano, Anatolio, Tiberio, Eumelo, Archedamo, Hippocrate, Hemerio, Africano & ex Emilio Hispano & Litotio Beneventano confectum volumen transtulit, veterinariis omnibus magna cum reipublicæ cōmoditate profuturum.

Supereſt adhuc medicina diætaria, cujus Princeps præ cæteris exiitit Aſclepiades, qui ſublato magna ex parte pharmacorum uſu, totam medicinæ artem ad victus rationem, ad quantitatem & naturam ciborum, obſoniorumq; condimenta reduxit: à quo cæteri Medici non omninò diſſentiunt, ſed ita putantes, quod alterum altero indigeat, victus quandoque pharmaciis, ac illa pariter victus ratione atque menſura. Hinc jubent, inhihent, execrantur, accuſant cibos & potus, quos Deus creavit, inobverſabilesque victus regulas conduunt: & quas aliis eſcas vel modeſtè delibare prohibent, ipſimet, tanquam porci glandes, devorant: & quas aliis vivendi leges præſcribunt, ipſi omnium primi prævaricantur, non tam negligenter, quam conſultè. Nam ſi ipſi juxta hæc ſua diætaria decreta vivere deberent, ſanitatis non modicam jactuſtam facerent: ſi verò ut ipſi vivunt ſic ægros quoque naturæ legibus vivere permitterent, pecuniæ damnum ſentirent. Verum de his diætariis ita ait Ambroſius: Contraria divinæ conditioni præcepta medicinæ ſunt, quæ à jejunio revocant, lucubrare non ſiunt, ab intentione meditationis abducunt, ita, qui ſe medicis dederit, ſeipſum ſibi abnegat. Et Bernardus ſcribens ſuper Cantica, ait: Hippocrates & Socrates docent animas ſalvas facere in hoc mundo, Chriſtus & diſcipuli ejus perdere: quem vos è duobus ſequi vultis magiſtrum? Maniſteſtum ſe facit, qui diſputat: hoc oculis, hoc capiti, hoc ſtomacho nocet, legumina vetuſta ſunt, caſeus ſtomachum gravat, lac capiti nocet, potum aquæ pectus non ſuſtinet: quare hoc eſt, ut totis fluviis, agris hortis & cellariis vix invenire poſſis, quod comedas. Sed eſto, hæc Ambroſii & Bernardi verba ad ſolos monachos dicta ſint, quorum fortè non eſt debere tantam rationem habere de valetudine, quàm de profeſſione: at civiles homines non dedecet cum valetudinis ratione, etiam victus & obſoniorum varietas atque menſe lautities. Primum diætaria medicina pollicetur, alterum præſtat coquinaria præparandorum ciborum & potuum diſciplina quocirca Plato hanc medicinæ adulatricem vocat. plerique etiam diætariæ medicinæ partem adnumerant: quamvis Plinius & Seneca, & reſidua Medicorum ſchola fateantur, ab exquiſitorum ciborum varietate multi jugos morbos generari.

De Arte Coquinaria. CAP. LXXXIX.

Ars itaque coquinaria percommoda est, nec inhonesta, si
 modo discretionis limites non egrediatur. Atque hæc ra-
 tio etiam summos & continentissimos Viros induxit, ut de
 coquinaria & obsoniorum condimentis, scribere non erube-
 cerent. Ex Græcis Pantaleon, Mithecus, Epiricus, Zophon,
 Egesippus, Pazanius, Epenetus, Heraclides Syracusanus,
 Lyndaricus, Sicyonius, Symonaetides, Chius, Glaucus Lo-
 rensis: ex Romanis Cato, Varro, Columella, Apicius: & ex
 recentioribus Platina: Asiatici autem in his rebus tam luxu-
 riosi atque intemperantes semper extiterunt, ut ipsum nomen
 eorum in heluonum ac gulonum transierit cognomentum:
 Quos inde Afotas nuncupamus. Hinc (quod refert Titus Li-
 vius) post Asiaticam victoriam peregrinæ luxuriæ in Roma-
 nam urbem defluerunt, tunc enim primum epulæ cura &
 sumptu majore apparari cœptæ: tunc coquus antiquus vilissi-
 mum mancipium, & in æstimatione, & in usu, & in precio ef-
 fe à culina adhuc jure madens, fuligine tinctus, cum ollis, pa-
 tinis, tunstillo, mortario, veru, in scholas receptus, & quod vi-
 le ministerium fuerat, ars haberi cœpit: cujus tota sollicitudo
 est undecunque conquirere invitamenta gulæ, eduliaque ci-
 borum ad profundam ingluviem satiandam undecunque lo-
 corum investigare: cujusmodi plura ex Varrone enumerat
 Gellius, videlicet pavonem à Samo, Phrygiam attagenem,
 grues Melicas, hædum ex Ambracia, Pelanum Chalcedoni-
 am, murenæ Tartesiæ, asellum Pessinuntium, ostreas Ta-
 rentinas, pectunculum Chium, helopem Rhodium, scaros Ci-
 lices, nuces Tassias, palmas Ægyptias, glandes Ibericas, quæ
 omnes edendi institutiones ad improbam satietatis luxurque
 lasciviam reperta sunt, Ejus autem artis gloriam & famam sibi
 præ cæteris vendicavit Apicius, ut ex ejus nomine (teste Se-
 ptimo Floro) cognomentum in coquos, quo Apiciani dice-
 rentur, quadam Philosophorum imitatione propagatum sit:
 de hoc Seneca sic scriptum reliquit: Apicius, inquit, nostra
 memoria vixit, qui in ea urbe (ex qua aliquando Philosophi
 velut corruptores juventutis abire jussi sunt) scientiam popi-
 næ professus, disciplina sua sæculum infecit: Plinius quoque
 illum nepotum omnium altissimum gurgitem severissimè
 nuncupavit. Tot denique gulæ instrumenta, tot irritamenta
 libidinum, tot obsoniorum varietates Apicianorum illorum
 ingenio excogitata & conficta sunt, ut tandem opus fue-
 rit præscriptis legibus popinæ luxus coercere. Hinc veteres
 illæ

illæ sumptuariæ & cibariæ leges latæ, videlicet Archia, Fannia, Didia, Licinia, Cornelia, lex Lepidi, lex Antii Restionis: sed & Lucius Flaccus & collega ejus censores, Durionium senatum moverunt, quod legem de coercendis conviviorum sumptibus latam Tribunus plebis abrogare vellet, quam impudenter enim Durionius rostra conscendit, illa dicturus: Freni sunt injecti vobis. Quirites nullo modo perpetiendi, alligati & constricti estis amaro vinculo servitutis: lex enim lata est, quæ vos frugi esse jubet: Abrogemus igitur, illud horrida vestustatis rubigine obsitum imperium: etenim quid opus libertate est, si volentibus luxu perire, non licet? Erant & pleraque alia edicta, quæ nunc omnia antiquata sunt, penitusque sublata, adeo ut nulla ætas unquam majori gulæ cura ac luxu indulserit quam hæc nostra, qui ejus causa (ut ait Musonius, & post illum noster Hieronymus) terram percurrimus & maria, & ut mulsum, vinum preciosusque cibus fauces nostras transeat, totius vitæ operæ desudamus, tot modò apud nos popinæ, tot ganæ, tot gnatonum & luparum tabernæ, ubi homines edacitate, ebrietate & libidine perduntur, ut sæpe non absque magno reipubl. detrimento tota devorent absumentque patrimonialia, tot modò reperta ferculorum genera, tot obsoniorum condimenta, tot mensarum leges, ritus & cæremoniæ, ut a sotorum Milesiorum, Sybaritarum, Tarentinorum: præterea Sardanapali, Xerxi, Claudii, Tiberii, Vitellii, Helio-gabali, Galieni Imperatorum aliorumque illorum veterum heluonum (quos omnes deliciis luxu ac voluptate popinæ cæteris nationibus ac hominibus præstitisse narrant historici) opipara convivia penitus sordida, incondita, rusticanaque evasura sint, si cum suis nostris conviviorum apparatusibus conferantur. Præterea nihil actum est cibi & potus elegantia nisi simul etiam adsit abundantia, usque ad fastidium, & quæ vel Herculem inebriet, qui eadem sæpius navi & vehabatur & potabat, ac cibi facietate Crotoniensem Milonem & Aureliani phaginem expleat, quorum ille triginta panes una cœna præter reliquos cibos comedere solitus erat, alter uno die ante Aureliani Cæsaris mensam aptum integrum, centum panes, vervecem & porcellum devoravit: bibit autem in infundibulo apposito plus ore: hæc hodie apud nos receptissima sunt in rusticanis illis publicis conviviis, & templorum dedicationibus cæterisque eorum festis: diceretis Orgia Bacchi celebrari, tam sunt illic omnia furore, cruore, & multiplicibus gulæ ebrietatisque flagitiis commaculata: tum Centauros

convi-

onivia à quibus sine cicatrice nemo revertitur, illic spectatis, & qualem de Erisichthone voracitatem describit Ovid, occurrine:

*Nec mora quod pontus, quod terra, quod educat aer,
Pescit, & appositis queritur ielunia mensis.
Inq; epulis epulas quarit, quodq; urbibus esse,
Quodq; satius terat populo, non sufficit uni,
Plasq; capit, quo plura suam demittit in alvum.
Viq; fretum recipit de tota flumine terra,
Nec satiatur aquis, peregrinosq; ebibit amnes.
Viq; rapax ignis non ulla alimenta recusat,
Innumerasq; facies cremat, & quod copia maior
Est data, plura petit, turbaq; voracior ipsa est:
Sic epulas omnes Erisichthonis ora prophani
Accipiunt poscunq; simul, cibus omnis in illo
Causa cibi est, semperq; locus sit inanis edendi.*

Erant olim apud Græcos, deinde etiam apud Romanos athletæ homines voracissimi, sed horum infamia tandem etiam à viris consularibus & imperatoribus victa est: nam Albinus, quondam rerum potiebatur in Gallia centum persica, denos pepones, quingentas ficus passurias, trecentas ostreas una cœna devoravit; & Maximinus Imperator, qui Alexandro Mammeæ filio successit, quadraginta libras carnis una die comedit, bibitque vini amphoram; continet autem amphora quadraginta octo sextarios. Geta etiam Imperator tam perditiluxu traditur, ut dapes per alphabetum inferri jussisset, seseque triduanis epulis ingurgitarit. Jam vero (quod sæculus impium magis) cum Deus & natura cibum nobis potumque salutis ac fortitudinis causa præparent, nos contra variis obsoniorum artificii illis abutimur ad voluptatem, & supra humanæ naturæ capacitatem ingurgitamus corporibus nostris, immedicabiles morbos inde contrahentes, quo palam videmus verum esse quod ait Musonius, dominos servis, turbes rusticis, inopes opulentioribus & quosque qui vilioribus obviisque utuntur alimentis, cæteris esse robustiores, valentiores, fortiores, labores melius tolerantes, minusq; in iis defatigari, ægrôtare autem rarissime, neque ullos magis vexant graves illæ ægritudines, puta hydrops, podagra, morphæa, colica, & consimiles, quam qui simplicem victum contemnentes, ex coquinarum officinis vivunt; contra vero, qui simplici contenti victu, magis incolumes cernimus, ad stipulatur isti etiam Cornelius Celsus, qui homini, inquit, utilissimus cibus

bus est simplex, acervatio saporum pestifera, & condita omnia duabus de causis inutilia sunt, quoniam & plus propter dulcedinem absumitur quàm modò par est, tum ægrius digeritur. Multi præterea gravissimi viri authoresque, hæc gulæ irritamenta, observatorumque artificiosam voluptatem detestati sunt: sed & alii, qui Religionis nomine, nedum gulam, nedum luxum, sed & cibos nonnullos, quos Deus creavit ad vescendum, detestantur, abstinentes carnibus, vini autem, in quo, ut ait Apostolus, luxuria, ipsis Epicureis capiores, abstinere & jejunare se dicentes, cum se omnium piscium genere, & optimo quovis vino oppleverint, ad quæ labra & linguas & dentes & ventres armata circumferunt, non tamen oculos: sed de his satis, quin à cibaria ad gebericam, hoc est, alcumisticam coquinam, quæ non minores decoquit opes quàm popina, modò vadamus.

De Alcumistica. XC.

Alcumistica itaque, sive ars, sive fucus, sive natura perfectio dici debeat, profectò insignis est, eademque impunis impostura, cujus vanitas eo ipso se facillè prodit, cum polliceatur, quæ natura nullo modo pati potest, nec attingere: cum tamen ars omninò non possit naturam superare, sed illam imitetur, & longis passibus sequatur, & multò fortior sit vis naturæ, quàm artis. Alcumistica autem

Ars suspecta probis, ars ipsa invidiis, multis,

Invidios etiam cultores efficit artis.

Mendaces adeò multi manifestè videntur,

Qui se ipsos, aliosq; simul frustrantur inertes.

Dum rerumvertere species tentant, ac benedictum quendam Philosophorum, ut vocant, lapidem fabricare præsumunt, quo, Midæ instar, contacta omnia corpora, ilicò in aurum argentumvè permutentur, quin etiam è summis inaccessisque cœlis quintam quandam essentiam deponere nituntur, quæ jam non solum plures quam Cræsi divitias, sed & depulso senio rejuvenescentiam, perpetuamque sanitatem, ac tantum non immortalitatem, unà cum ingentibus opibus nobis pollicentur.

At nusquam totos inter qui talia curant,

Apparet ullus, qui re miracula tanta

Comprobet.

Sed medendi aliquot experimentis, tum ex cerussa, purpurissa, stabio, sapone, consimilibusque pigmentis, ac muliebris fucis, vetularumque incrustationibus, & cujusmodi sacræ

lite

literæ vocant unguenta meretricia, stipem colligunt, quod gerericam instituant officinam, unde in proverbium demum abiit: Omnis Alcumista, vel Medicus vel saponista: credulorum hominum aures verbis ditant, pecunia inanes ut reddant loculos. Et quibus ipsi spondent divitias, ab his drachmas perunt. Hinc se palam prodit hanc artem esse nullam, sed ingentes nugas, & insanæ mentis inania commenta. Inveniunt tamen tantæ felicitatis percupidos homines, quibus miro ingenio sese majores divitias consecuturos in hydrargyrio, quam natura præstet in auro, persuadeant, & quos jam terquequaterque deceptos, semper novis præstigiis incautos denuò fallant, & prodigiosa hac impostura cogant sollibus aurum impellere fornacibus, nulla dulcior insania, quam fixum volatile, tum volatile fixum fieri posse credere: sic deterrimi carbones, sulfus, stercus, ac venena, lotia, & omnis dura pœna est vobis melle dulcior. donec prædiis, mercibus, patrimoniis omnibus decoctis, & in cinerem, & in fumum conversis, dum longi laboris præmia & nascituros fœtus aureos, perpetuamque cum rejuvenescentia sanitatem sibi molliter pollicentur, devoratis multo tempore & sumptibus, tum primùm vetuli annosi, pannosi, esurientes, semper sulfurololes, & inter carbones atra fuligine sordidi, assiduaque argenti vivi contrectatione paralytici, solius nasi affluentia divites; cæterum aded miseri ut pro tribus assibus etiam animam venalem habeant: quam metallis inferre conabantur metamorphosim in seipsis experiuntur, effecti jam ex alcumistis cacochimici, ex Medicis mendici, ex saponistis cauponistæ, ludibriumque populi, stultitiaeque patens & fabula vulgi, & qui juniores in mediocritate vivere contempserunt, per omnem vitam alcumistarum fraudibus expositi, jam senes facti, in summa paupertate mendicare compelluntur, ac in tanta calamitate constituti, pro favore & misericordia, insuper contemptum, risumque reportant, paupertateque coacti sæpè ad malas artes, & monetæ adulterationem, aliaque falsificia degenerant: ideoque hæc ars non modo a Repub. Romanis legibus pulla, sed etiam sacrorum Canonum Decretis in tota Christiana Ecclesia prohibita est. quod si & hodie omnibus, qui absque singulari Principis indulto alcumisticam exercent, reno ac provinciis interdiceretur, addita etiam bonorum proscriptio, corporisque afflictione, profectò non tot adulterinos nummos haberemus, quibus hodie fraudantur fermè omnes magno Reipublicæ detrimento. Hanc ob causam puto

Ama-

Amasim Regem Ægyptiis olim legem tulisse, qua cogeatur unusquisque destinato magistratui rationem reddere, quos se foveret artificio, quod qui non faceret, poena illi erat extremum supplicium. Per multa adhuc de hac arte [mihi tamen non admodum inimica] dicere possem, nisi juratū esset [quod facere solent, qui mysteriis initiantur] de silentio. Eoque præterea à veteribus Philosophis, atque scriptoribus, tam constantissime religioseque observato, ut nullus uspiam probatæ autoritatis Philosophus, ac fidus scriptor comperiat, qui hujus artis alicubi, vel solo verbo meminisset; quæ res plerisque induxit, ut crederent omnes ejus artis libros, recentiori ævo jam pridem confictos; cui non modicum ad stipulatur ipsa authorum Giberis, Morieni, Gilgildis, ac reliquæ eorum turbæ obscura, & à nullis aliis celebrata nomina, cum rerum quibus utuntur absona vocabula, tum sententiarum ineptitudo, philosophiæque ratio perversa. Sunt tamen qui auræ vel leris pellem interpretentur fuisse librum Alcumisticum, veterum more in pelle conscriptum, in quo auri cōficiendi scientia contineretur, ejusmodi libros apud Ægyptios, qui hujus artis peritissimi fuisse dicebantur, cum Diocletianus magna diligentia conquisisset, omnes exussisse legitur, ne comparatis divitiis, aurique copia fidentes Ægyptii, Romanis aliquando bellum inferre auderent, atque exinde hanc artem publico Cæsaris edicto, semper habitam flagitiosam, verum nimis longum foret, narrare omnia hujus artis stulta mysteria, ac inania ænigmata, de leone viridi, de cervo fugitivo, de aquila volante, de stulto saltante, de dracone caudam suam vorante, de bufone inflato, de capite corvi, deque illo nigro nigrius nigro, de sigillo Hermetis, de luto stultitiæ (sapientiæ dicere debui) ac similibus nugis innumeris. Denique de illo unico solo, præter quod nō est aliud, ubique tamen reperies, benedicto, sacratissimi Philosophorū lapidis subjecto, videlicet, pene nomen rei effutivi, cum perjurio sacrilegus futurus, dicam tamen circumlocutione, sed obscuriore, ut non nisi filii artis, & qui hujus mysteriis initiati sunt, intelligant. Res est quæ substantiam habet, nec igneam nimis, nec prorsus terream, nec simpliciter aqueam, nec acutissimam, nec obtusissimam qualitatem, sed mediocrem & tactu levem, & quodammodo mollem vel saltem non duram, non asperam, quin & gustu quodammodo dulcem, olfactu suavem, visu gratam, auditu blandam atque jucundam, cogitatu latam, plura dicere non conceditur, atque sunt tamen iis majora; sed ego hanc artem [ob eam, quæ se-

cum

um mihi familiaritas est) illo honore potissimè dignam cen-
 eo, quo probam mulierem definit Thucydides, illum in-
 ns optimam esse, de cujus laude vel vituperio minimus esset
 ermo. Illud duntaxat addam, Alcumistas omnium hominum
 ste perversissimos, siquidem cum præcipiat Deus, in sudore
 ultus vescendum esse pane suo, & alicui dicat per Prophetam:
 labores manuum tuarum quia manducabis, ideò beatus es,
 & benè tibi erit: hi divini præcepti promissæque beatitudinis
 contemptores procul labore, & ut ajunt, in operum mulierum
 & ludo puerorum aureos montes moliuntur. Non inficior ex
 hac arte multa admodum egregia artificia ortum habere tra-
 xisseque originem. Hinc acieri, cinnabarii, minii, purpuræ, &
 quod aurum musicum vocant, aliorumque colorum tempe-
 raturæ prodierunt, huic aurichalcum & metallorum omnium
 mixtiones, glutimina, & examina & sequestrationes debe-
 mus, bombardæ formidabilis tormenti inventum illius est, ex
 ipsa prodit vitrificatoria nobilissimum artificium, de qua
 Theophilus quidam pulcherrimum librum conscripsit. Nar-
 rat autem Plinius, Tiberii Cæsaris tempore excogitatum vi-
 tri temperamentum, quò flexibile & ductibile fieret, sed ejus
 officinam à Tiberio abolitam, quin ipsum quoque tantæ indu-
 striæ artificem (si Isidoro creditur) neci datum, idque factum
 ne aurum præ vitro vilesceret, & argento atque æri sua præ-
 mia detraherentur. Sed de iis satis.

De Iure & Legibus. CAP. XCI.

Restat nunc de juris scientia dicere, quæ sola se jactat inter
 verum & falsum, æquum & iniquum, fas & nefas scire dis-
 cernere, cujus facultatis hodie Principes sunt Papa, & Impe-
 rator, qui gloriantur se habere jura omnia in scrinio pectoris
 sui recondita, quibus pro ratione sufficit sola voluntas, ejus
 arbitrio omnes scientias, & artes, & scripturas, & opiniones, &
 quæcunque hominum opera judicare, & regere præsumunt.
 Hinc firmiter præcipit Leo Papa omnibus Christi fidelibus,
 ut nemo in Ecclesia Dei quicquam vel quēquam judicare,
 justificare, aut aliquid discutere præsumat, nisi sanctorum
 Conciliorum, Canonum, & Decretalium (quorum caput est
 Papa) autoritate: atque nobis uti liceat, nec doctissimorum,
 nec quorumcunque etiā sanctissimorum Theologorum de-
 terminatione, nisi in quantum Papa permittit, & suis Cano-
 nibus autorizaverit: sed & alibi adhuc præcipit Canon, ne
 aliud volumen, vel quicunque liber per Theologos (imò
 2. Vol. O per

per universum mundum ait) recipiatur: nisi ille, qui per Ecclesiam Romanam Papæ Canonibus comprobetur. Simile jus prætendit imperator in Philosophiam, ac Medicinam, cæterasque scientias, nulli disciplinæ permittens aliquid autoritatis, nisi quantum illis conceditur per sui juris peritiam, ad quam, ut ait, quotquot sunt scientiæ & artes, si comparentur, sunt tanquam viles, & parum utiles. Hinc Ulpianus ait: Lex est Rex omnium humanarum, & divinarum rerum, cujus virtus est, ut ait Modestinus, imperare, permittere, punire, vetare, quibus dignitatibus nullum munus majus invenitur: & Pomponius in Legibus definit eam esse inventum & donum Dei, & dogma sapientum omnium: quia prisci illi legislatores, quod Decretis suis apud rude vulgus autoritatem conciliarent, finxerunt, se diis edoctos illis præscribere. Sic Ægyptiis Osiris à Mercurio, Zoroastes Bactrianis & Persis ab Oromazo, Charundas Carthaginensibus à Saturno, Solon Atheniensibus à Minerva, Zantrastes apud Arimaspos à bono numine, Zamolxis Scythis à Vesta, Minos Cretensis à Jove, Lycurgus Lacedæmoniis ab Apolline, Numa Pompilius Romanis à Nympha Ægeria. En videtis modò cujusmodi hæc juris scientia in omnes alias sibi imperium arroget, exerceatque tyrannidem, ac quomodo se omnibus reliquis disciplinis, tanquam Deorum primogenitam præferens, illas tanquam viles ac inanes aspernatur, cum tamen ipsa tota atque omnis non nisi ex caducis infirmissimisque hominum commentis & placitis constituta, omnium quæ sunt tenuissima & ad omnem temporis, status, Principis mutationem, convertibilis existat: quæ primam suam ab ipso primi parentis (omnium malorum nostrorum causa) peccato traxit originem. A quo lex corruptæ naturæ (quoddus naturale dicunt) prima prodiit, cujus egregia illà decreta: Vim vi repellere licet. Frangenti fidem, fides frangatur eidem. Fallere fallentem non est fraus. Dolosus doloso in nullo tenetur. Culpa cum culpa compensari potest. Malè meriti nulla debent justitia nec fide gaudere. Volenti non fit injuria. Licitum est contrahentibus se decipere. Tantum valet res quantum vendi potest. Item, ut liceat sibi consulere cum damno alterius. Ad impossibile neminem obligari. Item, si te vel me confundi oporteat, potius eligam te confundi quàm me. Et ejusmodi plura, quæ postea scripta inter leges relata sunt. Denique lex naturæ est, non esurire, non algere, non vigiliis, non laboribus macerari. Quæ omnem Religionis pœnitentiam, pœnitentiæque opera depellens,

lens, Epicuræam voluptatem pro summa statuit felicitate. Exinde verò jus gentium emerfit, ex quo primum bella, cædes, servitutes orta, distinctaque rerum dominia sunt. Porro jus civile prodiit seu populare, quoddam populus aliquis sibi proprium constituit. Ex quo tot emanarunt in homines litigia, ut testibus ipsissimè legibus, plura facta sint negotia, quàm rerum habentur vocabula. Nam cum homines proni essent ad dissentiendum, necessarium, ut dicunt, erat justitiæ obversandæ per leges promulgatio: ut malorum sic coerceretur audacia, & inter improbos innocentia tuta redderetur, & boni quietè viverent inter malos. Atque hæc sunt illa tam insignia juris principia, in quolègislatores fuere penè innumeri. Quorum primus Moyses, qui leges scripsit Judæis; quo tempore etiam Ægyptiis leges tulit Cecrops: post Pheroneus primus omnium leges dedit Græcis: rursus Ægyptiis leges dedit Mercurius Trismegistus: deinde Dracon & Solon Atheniensibus, & Lycurgus Lacedæmoniis, & Palaniedes primus leges tulit bellorum, adjudicandum exercitium Romanis verò leges tulit Romulus, quæ Curiatæ appellatæ sunt, post quem Numa Pompilius leges tulit Religionum, & cæteri per successum Romani Reges suas leges dederunt, quæ omnes Papyrii libris postea descriptæ fuerunt, unde jus civile Papyrianum nomen sumpsit. Post hos jus duodecim tabularum prodiit. Item jus Flavianum, jus Helianum, lex Hortensia, Honorarium jus prætoris, item plebiscita, Senatusconsulta, jus Magistratuum, & consuetudinis, denique vis juris constituendi Principi data: prætereo Jurisconsultos illos innumeros, quorum bonam partem recenset lex secunda de origine juris. Qui verò jus civile in volumen redigere conati sunt, ex his primus hoc attentavit Cn Pompejus, deinde Cajus Cæsar: sed præventus uterque bellis civilibus, immaturaque morte, non potuerunt perficere. Tandem veteres illas leges innotavit Constantinus, sed & Theodosius minor in Codicem ab eo nuncupatum redegit: tandem Justinianus hunc, qui hodie in usu habetur, Codicem edidit. Juris autem civilis tota auctoritas penes populum ac Principes est, neque aliud est jus civile, quàm quod homines communi consensu volunt. Hinc Julianus ait, leges non alia de causa nos ligare, quàm quod judicio populi receptæ sunt: qui communi consensu omne imperium ac potestatem in Principem contulit, unde si quid populo ac Principi placuerit, hoc tum per consuetudinem, tum per constitutiones juris habet vigorem, etiam si

error videatur vel fallitas: nam communis error facit jus, & res judicata veritatem. Quod Ulpianus nos docuithis verbis, videlicet, ingenuum accipi debere etiam eum, de quo sententia lata est, quamvis revera fuerit libertinus, quia res judicata pro veritate accipitur. Apud eundem legimus, Barbarium quendam Philippum, cum servus fugitivus esset, Romæ præturam petisse, qua functus, ac tandem agnitus, receptum fuit, nihil eorum immutari, quæ servus in tantæ dignitatis velamento gesserit. Et alibi senex rusticus Imperatoris auctoritate in tantum veneratur, quod Jurisperitus ex verbis illius argumentari jubetur Paulus quoque Romanorum Jurisconsultissimus: hodie, inquit, propter usum Imperatorum, si in argento relatum sit candelabrum argenteum, argenti quoque esse, non autem supellectilis, quoniam error jus facit. Idem de legibus & Senatusconsultis palam fatetur, non omnium, quæ à majoribus constituta sunt, rationem reddi posse. Hinc ergo sumus jam omnem juris civilis prudentiam, ex sola hominum opinione voluntateque dependere, nulla alia ratione urgente, quam vel honestate morum, vel commoditate vivendi, vel auctoritate Principis, vel vi armorum: quæ si conservatrix bonorum & malorum vindex existat, bona disciplina est, finaliter, pessima res, propter iniqua, quæ Magistratu ac Principe negligente vel tolerante, vel probante fiunt. Quin imò Demonactis sententia erat, leges omnes inutiles & supervacuas esse, ut quæ nec bonis nec malis rogentur, cum illi non egeant legibus, hi verò per easdem nihilo fiant meliores. Præterea cum apud Livium fatetur Cato, vix ullam legem ferri posse, quæ omnibus commoda sit, & ex qua non sæpissime contingat æquitatem cum rigore juris pugnare, ipse etiam Aristoteles in Ethicis suis definiens æquitatem, vocat illam correctionem justæ legis, quâ parte deficit, quod generatim lata est, nonne ergo jam hoc ipso satis ostenditur, totam juris justitiæque vim non tam à legibus, quam à iudicis probitate æquitatemque dependere?

De Iure Canonico. CAP. XCII.

A Jure Civili dimanavit jus Canonicum sive Pontificium, quod plerisque sacrosanctissimum videri posset, tam ingeniosæ avaritiæ præcepta ac rapiendi formulas specie pietatis adumbrat, cum tamen paucissima in eo statuuntur ad pietatem, Religionem, ac Dei cultum, sacramentorumque ritus spectantia, taceo, quod nonnulla Dei verbo contraria aut repugnan-

pugnantia. Cætera omnia non nisi jurgia, lites, fastus, pompæ, tum quæstus ac lucri negotia, Pontificumque Romanorum placita, quibus neque satis sunt, qui olim à sanctis Patribus conditi sunt Canones, nisi his continuè accumularent nova decreta, paleas extravagantes, declaratorias, cancellariæ regulas, ut nullus sit condendorum Canonum finis, neque mensura, quæ una omnium Romanorum Pontificum ambitio atque libido est, condendorum scilicet novorum Canonum, quorum eousque excrevit arrogantia, ut Angelis cælorum præciperent, ut ex inferno sublata prædara pinam facere præsumerent, & in mortuorum manes manum mitterent: etiam in divinam legem, interpretando, declarando, disputando nonnunquam tyrannidem exercerent, ne quid plenitudini potestatis suæ posset deesse aut derogari. Nonne Clemens Papa in Bulla, quæ hodie adhuc Viennæ, Limonis, Piëtavii in privilegiorum scriniis plumbata servatur, præcipit Angelis de cælo, quod animam peregrinantis Romam pro indulgentiis, & decedentis, à purgatorio absolutam ad gaudia perpetua introducant? insuper, inquiens, nolumus, quod poena inferni sibi aliquatenus infligatur, concedens in super cruce signatis ad eorum vota, tres aut quatuor animas, quas vellent, è purgatorio posse eripere: quam erroneam, intolerabilemque temeritatem, ne dicam propè hæresim, tunc Parisiensis schola palàm detestata est atque corripuit, sed & fortassis poenitens hodie, quod non hyperbolicum illum Clementis zelum, pio aliquo commento interpretati sunt, ut res valeret potius quam periret, cum propter eorum affirmare vel negare nihil mutatur in re & authoritate summi Pontificis, ad cujus Canones & decreta ipsam Theologiam totam sic adstrinxerunt, ut nullus quantumcunque contentiosissimus Theologus, quicquam audeat statuere, nedum opinari aut disputare à Pontificum Canonibus diversum, absque protestatione & venia, ceu de Ruso canit Martialis:

Quicquid ait Rufus, nihil est nisi venia Ruso,

Si gaudet, si flet, si tacet, aut loquitur.

Cænat, popinat, poscit, negat, innuit, una est

Venia, si non sit venia, mutus erit.

Ex horum præterea Canonibus & Decretis didicimus Christi patrimonium esse regna, astra, donationes, foundationes, alodia, opes & possessiones, ac sacerdotium Christi Ecclesiæque primatum esse imperium, regnum: & gladium Christi esse jurisdictionem.

risdictionem ac potestatem temporalem : & petram Ecclesiæ
 fundamentum esse personam Pontificis : Episcopos esse Ec-
 clesiæ non Ministros modò , sed capita : & bona Ecclesiæ esse
 non modò doctrinam Evangelicam , ardorem fidei , contem-
 prum mundi , sed vectigalia , decimas , oblationes , collectas ,
 purpuram , mitras , aurum , argentum , gemmas , prædia , pecu-
 nias , potestatem , summi Pontificis esse gerere bella , dissolvere
 fœdera , solvere juramenta , absolvere ab obedientia , & do-
 mum orationis facere speluncam latronum , ita quòd Papa
 potest deponere Episcopum sine causa , quòd potest dare rem
 alienam , quòd non potest committere Simoniam , quòd po-
 test dispensare contra votum , contra juramentum , contra jus
 naturale , & nemo debet illi dicere , cur ita facis ? posse in super
 gravi , ut dicunt , aliqua de causa dispensare contra totum no-
 vum Testamentum , etiam ad tertiam partem & ultrà fide-
 lium animas in infernum protrahere. Episcoporum verò offi-
 cium esse jam non prædicare verbum Dei , sed datis a lapis con-
 firmare pueros , conferre ordines , dedicare templa , baptizare
 campanas , consecrare aras & calices , benedicere vestes & ima-
 gines : quibus verò super hæc altius ingenium est , ii relin-
 quentes illa nescio quibus titularibus Episcopis , ipsi regnum
 funguntur legationibus , illorum præfunt oratoriis , aut comi-
 tantur reginas , magnam satis & grandem ob causam excusa-
 ti , ne serviant Deo in templis , si magnificè venerentur Regem
 in aulis. Ex iisdem fontibus prodierunt cautelæ istæ , quibus
 hodie citra Simoniam Episcopatus & beneficia emuntur ven-
 dunturque , & quicquid præterea est nundinationum & mo-
 nopoliolorum in gratiis , in condonationibus , in indulgentiis ,
 in dispensationibus , & similibus rapinarum formulis , à quib.
 etiam in gratuitis ab ipso Deo factis peccatorum remissioni-
 bus , precium statutum est . & inferorum pœnis inventum est
 lucrum. Insuper huic juri debetur illa ementita Constantini
 donatio , cum reverà atque contestante verbo Dei , nec Cæsar
 sua relinquere . nec Clerus quæ Cæsaris sunt sibi debeat usur-
 pare. Sed ex multis admodum ambitionis , superbiæ ac tyran-
 nidis legibus duntaxat aliquas vobis referam , quæ iis , quæ
 nunc diximus . faciant fidem. Scrutamini igitur . sibi libet , in
 antiquis Decretalibus cap. Significasti , & cap. venerabilem de
 elect. c. solite de ma. & obed. cap. cum olim de privileg. cap. si
 summus Pontifex de sent. excom. c. inter cætera de offic. jud.
 ord. Deinde in sexto Decretal. quem compilavit Bonifacius
 octavus , videte quid loquatur in illius Prologo : & in cap. i. de
 immu-

immunitate Ecclesiarum. neque cedit istis illa arrogantissima Clementina pastoralis de sent. & re jud. cum extravagante Jo-an. 22. quæ incipit : Ecclesiæ Romanæ, & alia ejusdem super gentes & extravagans Bonifacii, 8. unam sanctam : Ex compilatione denique Gratiani occurrunt nobis c. Si cujus, d. 14. c. Si omnis de 18. c. Sic omnes, & c. enim verò, c. In memoriam, c. Si Romanorum, d. 19. c. Omnes, d. 22. c. tibi domino, d. 60. c. Constantinus d. 69. & c. Quando, d. 86. & gloss. ibid & c. Si Papa, d. 50. Porro etiam accedunt istis 9. q. 3. c. Cuncta, & c. Conquest. 15. q. 6. c. Autoritatem, 17. q. 4. c. Nemini, 22. q. 3. Sunt qui, 23. q. 7. c. Omnium & q. 8. c. Omni, 30. q. 1. c. Omnia. Hos & horum similes Canones qui diligenter examinavit, comperiet, cujusmodi sint illa magna & admirabilia & abscondita mysteria, quæ aliqui Romani Pontifices in suis Canonibus fructificant, etiam ea, quæ alicubi dicuntur in Scripturis sacris, convertentes & nonnunquam adulterantes, atque illis suis figmentis adsimulantes & adaptantes. hinc illæ, quas vocant concordantias Bibliæ & Canonum natæ sunt. Accedunt istis tot rapinarum tituli de palliis, de indulgentiis, de bullis, de confessionalibus, de indultis & rescriptis, de testamentis, de dispensationibus, de privilegiis, de electionibus, de dignitatibus, de præbendis, de religiosis domibus, de sacris ædibus, de immunitatibus, de foro, de judiciis, & ejusmodi reliquis, denique totum ipsum jus Canonicum omnium est inconstantissimum, ac ipso Proteo atque Chamæleone mutabilius, ac Gordio nodo magis implicatum, ipsaque Christiana Religio, acujus origine Christus finem imposuit cæremoniis, nunc hoc Canonum jure plures habeat, quam unquam olim habuerunt Judæi, quorum pondere addito ipsum leve ac suave Christi jugum nunc redditum sit omnium gravissimum, cogunturque Christiani plus ex Canonum præscripto, quam ex ipso vivere Evangelio. Tota autem utriusque juris pericia, non nisi circa caduca, fragilia, fluxa, inania, ac profana negotia, vulgique commercia atque contumelias, tum circa hominum cædes, furta compilationes, grassationes, factiones, cõspirationes, injurias, proditiones versatur. Accedunt adhuc periurationes testium, falsificia scribarum, prævaricationes caufidicorum, corruptiones Judicum, ambitiones Consiliariorum, rapinæ præsidum, quibus opprimuntur viduæ, prosternuntur pupilli, exulant probi, proculcatur pauperes, damnantur innocentes, atque ut est apud Juvenalem:

Dat veniam cor vis, vexat censura columbas.

Et cæci homines, quæ putaverunt se per leges & canones posse evitare,

evitare, sibi protinus paraverunt & incurrerunt, quia non sunt hæ leges & Canones à Deo nec ad Deum, sed à corrupta hominum natura ingenioque profecta, & ad quæstum, & avaritiam excogitata.

De Arte Advocatoria CAP. XCIII.

Turis autem adhuc aliud est exercitium, quam artem vocant placitatoriam sive advocatoriam, ut ajunt, maximè necessariam, ars vetustissima & fraudulentissima suasorio cooperimento subdolè adornata. Quæ non est alia, quàm scire judicem persuasionem demulcere, & ad omne arbitrium uti, scire juribus vel inventis glossis, ac commentis leges quasunque prohibidine fingere & refingere, vel iniquis quibusque diverticulis illas subterfugere, aut fraudulentam litem prorogare, sic citare leges, ut pervertatur æquitas, sic glossatorum adstruere auctoritatem, ut subvertatur sensus legis, mensque legislatoris. In hac arte plurimum momenti habet altum vociferari, audacemque, & in litigando clamorose & improbum esse. Isque habetur ad vocatorum optimus, qui plures allicit ad litigandum, & promissa spe vincendæ litis in judicium impellit, stimulatque impiis consiliis, qui venatur appellationes, quique est egregius rabula, ac jurgiorum author, qui garrulitate, ac linguæ viribus nihil non possit clamare: sed & quamvis causam alteri judiciorum præstigiis præferre, ac vera & iusta isto modo dubia & iniqua facere, justitiamque ipsam suismet armis profligare, pervertere, prosternere, apud quos Justitia nihil & nisi publica merces: at judex in causa qui sedet, emptæ probat. Sed & ea etiam quæ non sunt rerum, scilicet privationes & silentia, precio exponunt, nam ut nullus eorum loquitur, nisi ad mercedem, ita nec tacet nisi ad præmium, exemplo puto Demosthenis, qui cum Aristodemum fabularum auctorem interrogasset, quantum mercedis uti ageret, accepisset, & responderet ei, talentum; At ego, inquit Demosthenes, plus accepi, ut tacerem. Causidicorum siquidem lingua, tam damnicosa est, ut nisi vinciatur muneribus, fieri non potest, ut non noceat.

De Arte Notariatus & Procuratoria. CAP. XCIV.

Quibus tum ad hoc ipsum adsunt Procuratores, & Notarii, quos vocant tabelliones, quorum injurias, & damna, & nequitias & falsificia, omnes patienter ferre oportet, cum omnium fidem, & licentiam, ac potestatem Apostolica & imperiali auctoritate se obtinuisse videntur. Atque inter hos illi sunt præci

præcipui, qui nōrunt forum egregie perturbare, miscere lites, confundere causas, supponere testamenta, instrumenta, rescripta, diplomata; tum egregie fallere, decipere, & ubi opus est peierare, & falsum scribere. Omnia audere, & construendis dolis, fraudibus, technis, calumniis, laqueis, captiunculis, insidiis, tricis, ambagibus, circumventionibus, Scyllis & Charybdis se à nullo vinci patiantur. Nullus præterea notariorum tam integrum quod vocant instrumentum præscribere potest, quin rursus litem contestari necesse sit, si quis velit contradicere adversarius. Nam aut aliquid omissum dicet, aut falsum, aut fraudem subesse, aut aliam exceptionem opponet, qua instrumenti, aut notarii fidem impugnet. Atque hæc sunt alia juris remedia, ad quæ litigentibus confugiendum esse docent: hæ illæ vigilæ, quibus jura subvenire dicunt, nisi sit qui malit pugnare, quam litigare. Is enim tantum juris habebit, quantum potentia sua poterit defendere, dicente lege, quoniam potentioribus pares esse non possumus.

De Jurisprudencia. CAP. XCV.

HUc spectant etiam vastissimi illi gigantes, qui nobis contra Justiniani edictum, tot glossarum, commentariorum, expositionum, ingentia innumeraque volumina, uno quoque illorum aliter & aliter interpretante genuerunt. Præterea tot opinionum procellas, tot vaserrimorum consiliorum accutelarum sylvas infelicissima fecunditate parturierunt, quibus advocatorum instruuntur nutriunturque nequitæ, qui tam celebri illorum jurisperitorum per singulas periodos, & (ut vocant) paragraphos, nomenclatura pudorem suum obstringunt, ac si non potius rationibus constet veritas, quam confusis testimoniis, ex tam nugantium opinatorum colluvie adductis, penes quos tanta laus est contentio atque discordia, ut qui non dissenserit ab aliis, qui nescierit novis opinionibus aliorum dictis contradicere, ac judicata omnia in dubium revocare, & bene inventas leges per ambiguas expositiones ad sua figmenta adaptare, is parum vel nihil doctus habeatur. Hinc tota illa Jurisprudencia facta est consilium perversum & subdolum rete iniquitatis: hæc sunt ingenia, hæc artes, quibus hodie regitur orbis Christianus, quibus constituuntur imperia & regna, & principatus populorum, atque ex his nebulis deliguntur Principum, Pontificumque officiales, atque parlamentarii, senatores & præfides, ac si qui iniqui hactenus fuerint advocati, æquiores futuri sint iudices, atque tandem ca-

pira regnorum sunt. Hi etiam regibus suis, ut Jovi quondam Titanes, formidabiles. Porro ex his prodeunt tandem Caesarum, Regumq; ventricosi isti archiscribæ, ac circumpurpurati cancellarii, quibus rerum summa commissa est, qui Principum placita, dona, beneficia, officia, dignitates, rescripta, diplomata: præterea jus, fas, leges, æquum, & honestum, omnia venalia habent, & abs se mercari compellunt. Ex quorum arbitrio regum numerantur amici & inimici, quos pro libidine sua nunc foederibus jugunt, nunc rursus funestis bellis committunt. Atque cum ipsi ex infimia plebis sece sordidissima vocis prostitutione, ad tantum dignitatis culmen conscenderint, ad tantum simul audaciæ scelus evehuntur, ut audeant nonnunquam proscribere Principes, & vel absq; senatus consulto, vel indicta causa dånare capitis, mutandisq; regnorum statib. authores sunt, ipsi interim tumentes furtis & latrociniiis suis.

De Arte Inquisitorum. CAP. XCVI.

Spectant ad hunc cœtum etiam ordinis prædicatorum hereticorum inquisitores, quorum jurisdictio cum tota in theologicis traditionibus, & sacris Scripturis fundata esse deberet, ipsi tamen hanc omnem ex jure Canonico & Pontificis decreto, ac si Papam errasse impossibile sit, crudelissime exercent, ipsam Scripturam sacram, velut mortuam literam, & non nisi umbram veritatis à tergo relinquentes, quin & veluti hæreticorum, ut ajunt, scutum & propugnaculum procul rejiciunt. Neque etiam antiquorum doctorum, Patrumq; traditiones recipiunt, dicentes: quia falli possunt & fallere, sed unam Romanam Ecclesiam, quæ, ut dicunt, errare non potest, cujus caput Papa est, ejusq; curiæ stylum sibi scopum fidei præfigunt, non aliud cum inquirendo expostulantes, quam si credat in Romanam Ecclesiam, quod si affirmarit, illico dicunt, Ecclesia Romana hanc propositionem, authæreticam, aut scandalosam, aut piarum aurium offensivam, aut Ecclesiasticæ potestatis derogativam damnat, moxque ad palinodiam, & revocationem compellunt. Quod si tunc inquisitus opinionem suam Scripturæ testimoniis aliisve rationibus tueri conetur, interrumpentes strepitu, iratis buccis, dicunt non esse illi negociû cum baccalaureis & scholaribus ad cahedram, sed cum iudicibus ad tribunal, non esse ibi litigandum & disputandum, sed simpliciter respondendum, si velit stare decreto Romanæ Ecclesiæ, & opinionem suam revocare: sin minus, fasciculos & ignem ostendunt, inquires, cum hæreticis non argumentis

& Scri

& Scripturis, sed fasciculis, & igne decerrandum, hominemq; nec pertinaciæ alicujus convictum, nec meliora edoctum contra conscientiam suam sua abjurare compellunt: quod si nolit, veluti Ecclesiæ desertorem seculari foro tradunt, ut comburatur, dicentes cum Apostolo: Auferte malum de medio vestri, Tanta olim fuit Ecclesiæ mansuetudo, Pontificumq; clementia, sicut in quarta distinctione de consecratione compilavit Gratianus, ut nec relapsos in Judaismum capite punirent, nec blasphemos supplicio afficerent: ipseque Berengarius in abominabilem hæresim relapsus, non solum non occisus est, sed nec archidiaconi dignitate privatus est. At hodie in minimum errorem prolapsus, plus quam capitis reus agitur & ab istis inquisitoribus nonnunquam pro minimo crimine traditur incendio: forte expedit hodie Ecclesiæ tam severa animadversio, modo interea non occidat germana pietas: sunt hæreticæ pravitatis inquisitores nonnunquam ipsimet pravi, possuntq; etiam esse hæretici, quæ res novæ constitutionis Clementi occasionem præbuit. Debent ergo inquisitores contra hæreticos, non per tenebrosa argumenta, & rixosos syllogismos, sed per verbum Dei, de fide Catholica disputare, & hæreticum per Sacras literas convincere, deinde juxta Canonum documenta, & Sacrorum Conciliorum constitutiones negotium terminare, & inquisitum ad fidem orthodoxam reducere, aut hæreticum declarare, neq; enim hæreticus est, qui temerarius non est, nec fautor hæreticorum censendus est, qui innocentem criminis, & indamnatum hæreseos defendit, quo minus ad iniquorum aliquot inquisitorum, imo rapacium authorum tribunal, & in locum non tutum tradatur, dilacerandus. Jam vero etiam cum Jure expresse cautum sit, inquisitores nec cognoscendi potestatem, nec jurisdictionem ullam habere super quavis hæresis suspitione, defensione, receptatione vel favore, ubi, & quomodo, non constat manifeste, quod ibi sit hæresis expressa, & explicitè condemnata, tamen isti sanguisibundi vultures, ultra privilegia officii inquisitionis sibi concessa, contra jura & canones, sese jurisdictioni ordinariorum ingerunt, arrogantes sibi jurisdictionem Pontificum, in ea quæ non sunt hæretica, sed duntaxat piarum aurium offensiva, aut scandalosa, aut alio quovis modo citra hæresim erronea, & in rusticas mulierculas crudelissime sæviunt, quas sortilegii, aut malificii accusatas, denunciataeque, sæpe nullis juridicis judiciis præcognitis, atrocibus enormibusq; tormentis exponunt, donec extortis nunquam cogi-

cogitatis confessionibus, habeant quod condemnent, & tunc vere inquisitores sese agere putant quando non desistunt ab officio, donec misera aut combusta, aut inquisitori manum inaurarit, quo misereatur, & tanquam tormentis sufficienter purgatam, absolvat: potest enim inquisitor non raro pœnas mutare, de corporali in pecuniariam, & suo inquisitionis officio applicare, unde illis non modicum lucrum est, habentque ex miseris illis non paucas, quæ annuū censum illis pendere coguntur, ne denuo rapiantur ad inquirendum: præterea cum bona hæreticorum Fisco proscribuntur, etiam inde non parva præda est inquisitori, sola denique accusatio aut denunciatio, vel lævissima etiam suspicio hæresis, aut sortilegii, ipsaque inquisitoris citatio, infamiam annexam habent, cujus integritati non nisi data inquisitori pecunia, consulitur, atque illud non nihil est. Hac cautela, dum essem ego in Italia, plerique inquisitores in Ducatu Mediolanensi multas honestissimas matronas, etiam ex nobilioribus vexarunt, ingentemque pecuniam à timidulis territisque clam emunxerunt. Tandem cognita fraude, à nobilioribus male mulctati sunt, vixque gladium & ignem evasere. Fuit mihi olim cum apud Mediomatricos Reipublicæ à consiliis advocatus præessem, gravis admodum cum inquisitore pugna, qui rusticam mulierculam ob futiles quasdam & iniquissimas calumnias in suam carnificinam, & in locum non debitum homo nequam nequiter traxit, non tam inquirendam, quam trucidandam: hanc ego cum tuendam suscepissem, ostendissemque in ipsis actis nihil esse indicii, quod ad quæstionem faceret, ille in faciem resistens: Est, inquit, unum sufficientissimum, nam mater hujus quondam pro sortilega excremata est: hunc articulum ego cum impertinentem, & de facto alieno citatis juribus etiam ex judicis officio rejiciendum esse ostenderem: ille mox contra, ne sine ratione locutus videretur, ex mallei maleficarum penetralibus, & peripateticæ Theologiæ fundamentis, talem eduxit inquires: Ideo id esse, cum quia solitæ sint maleficæ mulieres foetus suos ilico natos sacrificare dæmonibus, tum quia solent illos ex incuborum dæmonum concubitu plurimum concipere: quocirca contingit, tunc in hac prole veluti ex hæreditario morbo radicatam remanere malitiam. Infero ego, siccine perverse pater ut theologizas? hisce figmentis ad torturam protrahis infantes mulierculas, istis sophismatibus alias judicas hæreticos, tu ipse Fausto Donatoque hæreticis ea sententia non inferior? esto ita ut dicis, nonne evacuas gratiam

tiam Baptismi? ac frustra dixerit sacerdos: exi immunde spiritus, da locum Spiritui sancto, si propter sacrificium impiæ parentis proles remansura sit diabolo: quod si tibi libear etiam illorum opiniones tueri, qui incubos dæmones generare posse fatentur, certe nullus eorum, qui hoc asserunt, adeo desinuit unquam, ut sentiret dæmones illos una cum suffocato semine, aliquid de natura sua extra mittere in genitum: quin ego tibi dico, inquam, ex fide, quod ex propria natura humanitatis nostræ sumus omnes nati una massa peccati & maledictionis æternæ, filii perditionis, filii diaboli, filii iræ Dei, & hæredes inferni, sed per gratiam Baptismi ejectus est de nobis Sathanas, & effecti sumus nova creatura in Jesu Christo, à quo nemo potest, nisi per peccatum proprium separari, tantum abest ut obstit illi factum alienū. Vides nunc, quam sit hoc tuum, quod ais sufficientissimum, iudicium jure irritum, & ratione vacuum, & adsertione etiam hæreticum? Incanduit super iis hypocrita, & comminabatur sese adversum me, ut contra fautorem hæreticorum, causam acturum: ego misellam illam defendere non destiti, ac tandem juris potentia ab ore leonis illius salvam eripui, restititque sanguinolentus ille monachus coram omnibus confusus, & crudelitatis nomine perpetuo infamis, etiam calumniatoribus illis, qui mulierem traduxerant, ipsi Metensis Ecclesiæ capitolio, cujus subditi erant, insigni multa condemnatis.

De Theologia Scholastica. CAP. XCVII.

Postremo nunc restat de Theologia dicere. Præteribo autem Gentilium Theologiam à Musæo, Orpheo, Hesiodo, quondam descriptam, quam omnino poeticam & fabulosam esse in confesso est: quam Eusebius & Lactantius, & aliorum Christianorum doctores jam dudum validissimis rationibus profligarunt, neque etiam de Platonis cæterorumque Philosophorum, quos omnes errorū magistros ostendimus superius: Sed de Christianorum Theologia nobis duntaxat hic sermo esto, hanc, certum est non nisi à doctorem suorum fide dependere, cum nullam sub artem cadere queat. Primum autem dicamus de Theologia Scholastica, quæ à Parisiensium sorbona mixtione quadam ex divinis eloquiis & Philosophicis rationibus tanquam ex Centaurorum genere bisformis disciplina conflata est: insuper & novo quodam ac ab antiquorum usu alieno tradendi genere per quæstiunculas & argu-
tiones

syllogismos absque omnis sermonis elegantia conscripta, alioquin tamen iudicio & intellectu plenissima, & quæ ad revincendos hæreticos non modicum attulerit Ecclesiæ emolumentum, ejus authores, & qui in ea excelluerunt, fuerunt Magistri sententiarum, Thomas Aquinas, Albertus cognomento Magnus & multi alii excellentes viri: Porro Joannes Scotus doctor intellectu subtili, sed in contentionem proclivior. Hinc tandem scholastica theologia in sophismata paulatim delapsa est, dum recentiores isti theophistæ, ac verbi Dei cauponatores, qui non nisi empto titulo theologi sunt, ex tam sublimi facultate quandam logomachiam fecerunt, circumeuntes scholas, moventes quæstiunculas, fabricantes opiniones, & scripturis vim inferentes, intricatis verbis alienum sensum illis obducentes, paratiores ventilare quam examinare, multa admodum jurgiorum seminaria excogitare ausi, quibus litigiosis sophistis contendendi materiam præbent, dum formas abstrahunt, dum discutiunt intellectus, dum voces ipsas genera dicunt & species, dum alii rebus, alii solis nominibus inhærent, & quod uni subtrahunt alteri inscribunt, alii indifferenter hoc accipiunt & student, quisque quibus suam hæresim possint confirmare. Atque ipsam fidem nostram sacrosanctam apud sapientes hujus sæculi (quod etiam Thomas Aquinas conqueritur) risui ac diffidentiae exponunt, dum relictis post terga canonicis Spiritus sancti scripturis, multas admodum aptas jurgiis de divinis quæstiones sibi delegerunt, in quibus ingenium suum exercentes, & ætatem consumentes, totius theologiæ doctrinam in illis solis collocarunt, quibus si quis sacrarum literarum autoritate resistere velit, mox auditurus est: litera occidit, perniciofa est, inutilis est; sed quod latet in litera inquirendum dicent, moxque ad interpretandum, ad exponendum, ad glossandum, ad syllogizandum conversi quemvis potius alium, quam proprium literæ sensum illi induunt, si instas acrius: si urges, contumelias recipies, & asinus dicèris, quidquid latet in litera nō intelligas, sed tanquam serpens sola terra vescaris, adeo nulli penes eos pro theologis habentur, nisi qui norint egregie contendere, & ad omne propositum instantiam dare, prompte fingere & novos sensus invenire, ac monstruosis vocabulis sic obstreperere, quo non pro rei difficultate, sed præ verborum portentis intelligantur à nemine. Atque hi tunc doctores vocantur, cum id effecerint, ut intelligantur quam minime: his tunc auditorum circumstrepit multitudo, qui quidquid exi-
stis

is hauserint, ex intimis theologiæ abditis depromptum putant, juramque in verba magistri, & inopinabile putant, si quid illi fuerit ignotum, illiusq; opinionib; sic captivantur, ut nullis diversis rationib; vincantur, nullis scripturis acquiescant, sed ad sinum matris suæ in quo geniti sunt, more Antæi vires reparare contendunt, suolque doctores in subsidium vocant:

Tunc vultur iumento canibus truncib; q; relicto

Ad suos properat, partemq; cada veris adfert,

Hic est ergo cibus magni quoq; vulturis, & se

Pascens, propria cum facit arbore nidum

Hinc effectum est, ut scholasticæ theologiæ sublimis gymnasiolorum facultas, ab errore malitiaque non sit immunis, tot sectas, tot hæreses introduxerunt pravi hypocritæ temerariiq; sophistæ, qui (ut inquit Paulus) non propter bonam voluntatem, sed propter contentionem Christum prædicant, ut facilius inter philosophos conveniat, quam inter theologos, qui omnem illam antiquæ theologiæ gloriam humanis opinionibus novisque erroribus extinxerunt, ac variis exponendi institutis ceu labyrinthis excogitatis, fucatis titulis detestandam doctrinam professi, sacræ theologiæ nomen sibi furto & rapina usurpant, ac sanctorum doctorum nominibus & institutis abutentes sectas introduxerunt, sicut olim in Ecclesia dictum: Ego Apollo, ego Pauli, ego Cephæ, prætendentes studia eorum, quorum opera initiati sunt doctrinis, & jurantes in verba magistri, cæteros spernunt, & non quid, sed à quo quid dicatur attendentes. Atque hi sectatores insuper inter se multifariam secti sunt. Nam aliqui eorum quibus sublime ingenium est, quique peritiores prophetis & apostolis videri volunt, ea quæ sola fide creduntur, etiam suis syllogismis sese invenire & demonstrare posse præsumunt, atque de divinis philosophantur depioratis quæstionibus, contenduntq; prodigiosa confidentia, variis, nonnunquam etiam absurdis opinionibus, ut cum divinam essentiam à relationibus alii re ipsa, alii duntaxat ratione distinguunt, alii infinitas (ut loquuntur) realitates tanquam Platonicas ideas adstruunt, illas rursus alii negant atq; rident, tot præterea de Deo portenta, tam varias divini numinis formas, tot phantasmarum cogitationumque suarum de divinis idola fabricant, Christumque salvatorem opinionum suarum pravitate discerpunt: atque tam variis sophismatum larvis vestiunt, ac tanquam cereum idolum in quamvis volunt figuram, suis absurdis suppositionibus formant atque re-formant, quo eorum doctrina mera videri posset idololatria.

Cæteri

Ceteri vero quibus ad tam alta non est ascensus, hi divorum construunt historias, pie non nihil admentientes, supponunt reliquias, fabricant miracula, confinguntque (quæ exempla vocant) vel plausibiles vel terribiles fabulas, numerant preces, ponderant merita, mentiuntur cæremonias, nundinantur indulgentias, distribuunt venias, vendunt sua benefacta, ac medicandi populū devorant peccata. Atq; de apparitionibus, adjurationibus, responsisque defunctorum veluti certa lege pronunciant, atque ex Tundali Brandariiue libris, aut ex Patriicii antro educti, ludunt purgatoriorum tragœdias, & indulgentiarum comœdias, & à suggesto veluti scena, tam militari audacia, tam Thraasonica jactantia, tam arrogantibus oculis, commutato vultu, protensis brachiis, multiformibus gestibus, cujusmodi Proteum describunt Poetæ sese transformantes, ventosa lingua, ac Stentorea voce ad plebem denotant. Qui vero ex his ambitiosiores, cyclicæ doctrinæ pariter & eloquentiæ decorem sibi arrogant, hi inclamando (declamando dicere putavi) canunt poemata, narrant historias, disputant opiniones, citant Homerum, Virgilium, Juvenalem, Persium, Titum Livium, Strabonem, Varronem, Senecam, Ciceronem, Aristotelem & Platonem, atque pro Evangeliiis, pro verbo Dei meras nugas & humana verba crepant, prædicantes Evangelium novum, adulterantes verbum Dei, quod annunciant non ad gratiam, sed ad quæstum & ad precium: viventes autem non ad veritatem verbi, sed ad voluptatem carnis: & cum interdū è suggesto de virtute, vario errore loquuti sunt, sero in latibulis clunes agitant labore nocturno. Atque hæc est via eorū, qua itur ad Christum. Deniq; ubi vitia reprehendenda occurrunt, mirum qua linguæ maledicentia irascitur, qua gestum insolentia debacchentur, qua sermonis turpitudine incandescant, qua vocis impudentia exclament, ac si Christus sui verbi præcones non attrahentes à dextris molli reticulo piscatores, sed persequentes à sinistris sagittarios ac vulnerarios venatores esse voluerit: aut ipsi etiam non homines sint, atq; iis ipsis vitiis, quæ insectantur, vel majoribus obnoxii sint, aut aliquando fuerint, vel adhuc obnoxii fieri possint: ita isti piscatores hominum, quibus lingua pro reti est, ut trahant malos ad salutem, facti sunt venatores etiam bonorum in exitium, os habent quasi arcum mendacii, sagitta vulnerans lingua eorum, sed dimissis istis ad veram theologiam nunc properemus, atq; hæc est bifariam partita est: nam una prophetica est, altera interpretativa est, de posteriore prius dicemus.

De

De Theologia interpretativa. CAP. XXVIII.

PUtant enim interpretativi Theologi, quod quemadmodum naturæ liberalitate, uvæ, olivæ, frumenta, linum, & hujusmodi plura crescunt & maturantur; è quibus tandem hominum ingenio & adjumento formantur vinum, oleum, panes, tela, & sic reliqua naturæ opera humanis artibus complentur: ita etiam divina oracula admodum obscura & abscondita, data nostris interpretationibus explicanda, non quidem ex nostris viribus aut ad inventionibus, quasi Dei oracula sicuti naturæ opera opus habeant nostro adjumento, sed ex ipsomet scripturarum illarum sancto Spiritu, qui distribuit dona sua omnibus secundum quod vult & ubi vult, faciens alios quidem prophetas, alios prophetarum interpretes. Hæc itaque livinorum interpretandi Theologia, non peripateticorum more definiendo, aut dividendo aut componendo, quorum modorum nullus ad Deum attingit, cum ille nec definiri nec dividi nec componi possit, progreditur: sed alia constat cognoscendi via, quæ inter hanc & propheticam visionem media est, quæ est adæquatio veritatis cum intellectu nostro purgato, veluti clavis cum sera, qui ut est veritatum omnium cupidissimus, ita intelligibilium omnium susceptivus est, atque idcirco intellectus passibilis vocatur, quo etsi non pleno lumine percipimus ea, quæ depromunt prophetæ, & hi qui ipsa divina conspexerunt, aperitur tamen nobis porta, ut ex conformitate veritatis perceptæ, ad intellectum nostrum, & ex lumine, quod ex ipsis penetralibus apertis nos illustrat, multo certiores reddamur, quam ex philosophorum apparentibus, demonstrationibus, definitionibus, divisionibus & compositionibus, daturq; nobis ut legamus & intelligamus non oculis & auribus exterioribus, sed percipiamus melioribus sensibus & ablato velamine & revelata facie hauriamus veritatem, à medulla sacrum literarum emanantem, quam sub velaminibus tradiderunt hi: qui vero intuitu conspexerunt, quæ à sapientibus hujus mundi & philosophicis cognitionibus abscondita est, eamque nos tanto certitudinis judicio apprehendimus, ut omnis amoveatur perplexitas. Atque cum hæc veritas in sacris literis multiplex lateat, hinc sancti & spirituales viri varias & multiplices sacrarum literarum expositiones adorti sunt. nam alii per corticem literæ leni decursu incedentes, scripturas concordantes, & literam per aliam literam exponentes, ex verborum ordine, & etymologiis, proprietatibus,

2. Vol.

P

atque

atque ex vocabulorum viribus & similibus sensum aliquem convincentes, scripturæ veritatem venantur, quam expositionem idcirco literalem vocant. Alii quæcunque scripta sunt, ad animæ negotium & justitiæ opera referunt, quorum expositio idcirco moralis dicitur. Alii hanc per varios tropos, sive figuras ad Ecclesiæ arcana revocant, quorum sensus propterea tropologicus vocatus est. Alii supernæ vitæ contemplationi dediti, omnia ad cœlestis gloriæ arcana referunt, quam expositionem Anagogicam nuncupant. Atque hæ sunt quatuor in Ecclesia exercitatæ Theologorum expositiones: præter has sunt adhuc aliæ duæ, quarum una ad temporum vicissitudines, regnorum mutationes & sæculorum restitutiones omnia referens: idcirco typica dicta est: in qua excelluerunt Cyrillus, Methodius, & Joachim Abbas, atque ex recentioribus Hieronymus Savonarola Ferrariensis. Altera in ipsis sacris literis ipsius universi, & sensibilis mundi, totiusque naturæ, ac mundanæ fabricæ vires virtutesque exquirat, quam expositionem inde physicam, sive naturalem appellant, in hac excelluit Rabbi Simeon, Ben Ioachim, qui super Leviticum amplissimum volumen scripsit, in quo pene omnium rerum naturas discutiens, ostendit quomodo Moyse secundum triplicis mundi convenientiam & rerum naturam arcam, tabernaculum, vasa, vestes, ritus, sacrificia, & reliqua mysteria ad Deum & virtutes cœlestes placandas, & ad explicandam horum imaginem, hominem ordinavit, & hanc expositionem multi cabalisticæ sequuntur, illi videlicet, qui de Beresith, hoc est, de creatis tractant. Nam illi qui de mercana, hoc est, de tribunali Dei differentes per numeros, per figuras, per revolutiones, per symbolicas rationes omnia in ipsum referunt archetypum, hi anagogicum sensum scrutantur. Hi igitur sunt sex famosissimi sacrarum literarum sensus, quorum authores, expositores, & interpretes omnes communi vocabulo Theologi nuncupati sunt. Ejusmodi itaque ex nostris fuerunt Dionysius, Origenes, Polycarpus, Eusebius, Tertullianus, Irenæus, Nazianzenus, Chrysostomus, Athanasius, Basilus, Damascenus, Lactantius, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Gregorius, Rufinus, Leo, Cassianus, Bernardus, Anselmus, & multi alii sancti Patres, quos illa prisca tempora protulerunt: nonnulli alii posteriores, ut Thomas, Albertus, Bonaventura, Ægidius, Henricus Gandavensis, Gerson, & plerique alii: verum omnis hi interpretativi Theologi, homines cum sint, humana quoque patiuntur, alicubi errant, alicubi contraria aut

aut pugnancia scribunt, nonnunquam à se ipsis dissentiunt, in multis hallucinantur, nec omnes omnia vident. Solus enim Spiritus sanctus plenariam divinorum scientiam habet, qui distribuit omnibus secundum certam mensuram, multa sibi reservans, ut semper nos habeat sibi discipulos, omnes enim (ut ait Paulus) non nisi ex parte cognoscimus, & propheta-
mus. Tota igitur hæc interpretativa Theologia in libertate Spiritus versatur, & separata quædam à Scriptura sapientia est, in qua unicuique juxta suum sensum abundare datum est, per multiplices illas quas recitavimus expositiones, quas Paulus unico vocabulo mysteria, sive mysteriorum locutiones vocat, ubi Spiritus loquitur mysteria, unde Dionysius hanc mysticam & significativam Theologiam vocat, è sanctis illis doctoribus ingentibus voluminibus tractatam. Neque vero illis per omnia credatis, nam multi illorum perseverarunt in multis erroneis opinionibus de fide, quæ per Ecclesiam pro hæreticis reprobatae sunt. Sicut manifestum est de Papia Hieropolitano Episcopo, de Victorino Pictaviensi, de Irenæo Lugdunensi, de beato Cypriano, de Origene, de Tertulliano, & multis aliis, quos constat in fide errasse, & opiniones illorum pro hæreticis damnatas, cum tamen ipsi habeantur in canone sanctorum. Hic tamen altiore opus est spiritu, qui dijudicet atque discernat, qui videlicet non ex hominibus, nec ex carne & sanguine, sed desuper datus sit à patre luminum: de Deo enim sine ejus lumine nemo rite quicquam effari potest, lumen autem illud est verbum Dei, per quod omnia facta sunt, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, dans illis potestatem filios Dei fieri, quotquot receperunt, & crediderunt ei: neque vero alius est qui possit enarrare, quæ sunt Dei, nisi proprium ipsius verbum: quis enim alius cognovit sensum Domini? aut quis alius consiliarius factus est, nisi filius Dei verbum patris? De hoc nunc mox dicturi sumus, si propheticam Theologiam prius absolverimus.

De Theologia Prophetica. CAP. XCIX.

Quemadmodum Prophetia est sermo Prophetarum, sic Theologia non est aliud, quam traditio Theologorum, hoc est, cum Deo loquentium: neque enim qui Prophetiam aliquam memoraverit, sive interpretari noverit, is protinus Propheta est, sed ille, qui in divinis cum scientia pietatis, virtute ac sanctitate est præditus, qui cum Deo loquitur,

& in lege ejus meditatur die ac nocte : sic namque Joannes author Apocalypsis, in literis Dionysii nominatus est Theologus, à divina scilicet locutione, quibus dixit ipsa veritas : qui vos audit me audit, & qui vos spernit me spernit : quod verbum non ad contentiosos Theosophistas dictum est, sed ad veros Theologos, ad Apostolos, ad Evangelistas, ad nuncios verbi Dei, qui dicunt : non audeo aliquid loqui, quod per me non efficit Christus. Horum itaque Theologorum de fide, & pietate sanctæ traditiones, theologica sunt : horum dictis atque scriptis creditur, tanquam fundatis, non in contentionibus syllogismorum, aut opinionibus hominum, sed in doctrina sana (ut ait Paulus) divinitus inspirata : non Philosophorum more dividendo, definiendo, componendo, speculando acquisita, se essentiali quodam divinitatis contactu, per claram in ipso divino lumine visionem comprehensa : cujus visionis plures admodum species in sacra Scriptura deprehendimus, juxta Prophetarum diversas recipiendi dispositiones : nam quosdam legimus Deum sive Angelos in forma hominis vidisse, alios in forma ignis, alios in forma aeris ac venti, alios in forma fluvii & aquæ, alios in forma volucrum, alios in forma lapidum preciosorum & metallorum, alios in forma literarum ac characterum aut manus scribentis, alios in sonitu vocis, alios in somniis, alios in spiritu quodam habitante intra se, alios in energia intellectus : quocirca Scriptura sacra prophetas omnes videntes vocat. Sic legimus : Visio Isaiaë, visio Jeremiaë, visio Ezechielis, & reliquorum. Et in nova lege Joannes ait. Fui in spiritu, in illa dominica die, in qua subvectus vidi thronum Dei. Et Paulus testatur, se vidisse quæ non licet homini loqui. atque hic intuitus à plerisque raptus vocatur sive extasis, sive mors spiritualis : fit enim tunc separatio quædam animæ à corpore, sed non corporis ab anima : De hac morte dictum est : Deum non videbit homo & vivet. Et alibi : Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus. Et clarius adhuc per Apostolos expressa est, ubi ait : Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo. hac igitur morte mori oportet, quicumque ingredi cupit ad prophetiæ Theologiæ penetralia. Hujus autem tam Deificæ visionis duplex est intuitus : Unus quo videtur Deus facie ad faciem, atque tunc vident Prophetæ (quod ait Paulus) quæ non licet homini loqui atque quæ nulla nec hominum nec angelorum lingua potens est exprimere, nec calamus referare. Est siquidem quidam divinæ essentiæ contactus & unio, & sine omni imagine, & simi-

& similitudine puri, & separati intellectus illustratio: ideoque interpretantur hanc Theologi visionem meridionalem, sicuti de iis late differunt Augustinus super Genesim, & Origenes contra Celsum. Alter intuitus est, quo videntur posteriora Dei, quando videlicet claro intuitu intelliguntur creaturæ, quæ sunt creatoris posteriora & effectus, per quarum cognitionem cognoscitur creator opifex, & prima causa agens omnia, sicut ait Sapiens: A magnitudine speciei, & creaturæ, poterit cognosci eorum creator. Et Paulus de eodem inquit: Invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta cognoscuntur, quin & apud Peripateticos usitatus dicendi modus est, ut arguentes ab effectibus ad causas, dicantur arguere à posteriori. Utraque hac visione fruebatur Moyses, testantibus id factis literis. Nam de priore legimus, quia vidit Moyses Dominum facie ad faciem; de altera legimus illi dictum à Domino: Videbis posteriora mea. & juxta hanc posteriorum visionem condidit Moyses legem, & instituit sacrificia, & cæremonias, & ædificavit arcam, cæteraque mysteria ad ipsius universi exploratissimum exemplar, omniaque Dei hæc & naturæ operum secreta in illis complexus est. atque hæc visio rursus bifariam incedit: nam aut creaturas in ipso Deo intuetur, & vocatur à Theologis visio matutina, aut Deum ipsum conspicit in creaturis, & vocatur visio vespertina. Est præterea alia quædam prophetica visio, videlicet quæ in somniis fit, sicut legimus apud Matthæum, quia apparuit angelus Dei in somniis Joseph: & alibi: quia Magi adorato Christo in somniis admoniti sunt, ut per aliam viam reverterentur in regionem suam: Sunt & in veteri Testamento multa illius exempla, qualis denique sit hæc visio, exponit ipse Job, ubi dicit: In horrore visionis nocturnæ, quando cadit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures, & erudiens instruit eos disciplina. Et hæc tanquam quarta visionum species, vocatur nocturna. Sunt adhuc alia duo prophetiæ genera, unum quod expressa voce recipitur, quo genere illustrati, & docti fuerunt Moyses in monte Sinai, Abraham, Jacob, Samuel, & plerique alii veteris legis prophetæ: in nova autem lege Apostoli & Christi discipuli omnes, viva & vera voce à Christo edocti fuerunt. Alterum genus prophetiæ fit agitatione spiritus, quando videlicet anima à numine aliquo correpta, illi tunc annexa, & ab animali homine abstracta, & ab eo sapienti & cognitione ultra humanum ingenium & vires repletur, quæ quidem correptio provenit, non solum ab angelico numine, sed nonnunquam

nunquam etiam à Spiritu Domini, sicut legitur de Sàul, quia insiluit in eum Spiritus Domini & prophetavit, & mutatus est in virum alterum, & numeratus inter prophetas. Et in actis Apostol. Spiritus S. insiluit in baptizatos in flamma ignis. atq; hic Spiritus sæpe èt corripit homines peccatis obnoxios. quin multi Gentilium vates, ut Cassandra, Helenus, Chalchas, Amphiareus, Tiresia, Mopsus, Amphilocho, Polybius, Corinthi: Item Galanus Indus, Socrates, Diotima, Anaximander, Epimenides Cretensis: Item Magi Persarū & Asiatici Brachmani: Æthiopum gymnosophistæ & Memphitici vates: Gallorum Druides, & Sybillæ eo ipso excelluerunt. Ad quam quidē Prophetica spiritus correptionem nonnunquam præviæ quædam cæremonia, & officii authoritas, sacrorumq; communio plurimum præstant: sicuti de Balaam exemplificat Scriptura. Et alibi de applicatione ephod, & Evangelista testatur de Caiapha, quia prophetavit, cum esset Pontifex anni illius. Atq; hinc Hebræorum Mecubales etiam prophetandi artificium commentari ausi sunt. Transeo quæ circa ista Hebræorum Theologi de triginta duabus semitis intelligentiæ profunda contemplatione tractant, & quæ August. de gradibus tetigit. Albertus de receptionibus formarum, quarum ille septem modos refert in somniis, & totidem in vigilia apparitiones. De quibus unum hoc duntaxat admonemus considerandum: Non semper divina numina prophetis forinsecus occurrere in conspectum aut colloquium, sed sæpissime illa intrinsecus causari, cum videlicet mens Prophetæ divinum lumen concipit, cuius illustratio effusa radiis suis per singula media, usque in hoc crassum corpus, èt sensus ipsos suæ felicitatis reddit participes, & ex intellectu per rationem & imaginationem, ac passim per totam animam usq; ad sensuum instrumenta intrinsecus progrediens, in illis evadit objectum, ut nox vel lumen, vel visio, vel sermo, unumquemque sensum propria sua conditione movens: & id quidem multis Prophetis contigit, aliis quidem in vigiliis, aliis vero in somniis. Sic legimus apud Platonem & Proculum de Socrate, illum non solum intelligibili influxu, sed etiam per vocem & colloquium inspiratum fuisse: multo tamen facilius hæc in somniis proveniunt. sed de hoc hætenus, quin ad propositum nostrum revertamur. Est itaq; prophetica theologia, quæ ex intuitiva inspiratione inconcussum verbum Dei docet. Authoritas autem & argumenta, quib. corroboratur illius veritas, non sunt hominum placita non longi temporis usus, non sapientum excogitata commen-
ta, non

non sectarum magnifica decreta, non syllogismi, non enthymemata, non inductiones, non obligationes, non solubiles consequentiæ, sed divina oracula sibi in invicem consonantia, in universa Ecclesia unanimi ac stabili consensu recepta, miraculis, prodigiis, portētis, ac omnimoda sanctitate vitæq; dirimine, ac ipso effusi sanguinis testimonio probata: doctores autē hujus prophetiæ theologiæ habemus Moysen, Job, David, Salomonem, & plerosq; alios veteris Testamenti canonicos scriptores & prophetas. Novi autem Testamenti doctores habemus Apostolos & Evangelistas, atq; vero hi omnes licet spiritu sancto repleti fuerint, omnes tamē alicubi veritate dececerunt, & secundū quid fuerunt mendaces, non quod scierunt, quod astu aliquid mentiti sint, hoc n. dicere perniciosissimum, atq; Arrii ac Sabellii hæresib. major & periculosior error est totius canonicæ scripturæ subvertens, auctoritatem, in quo tamen tā maximo errore fuit olim magnus ille ac sanctus Hieronymus, de reprehensione Petri disputans adversus Augustinum, dixerat enim Hieronymus, Paulum astu mentitum. Quod si concessum fuerit, & in sacra Scriptura tale mendacium admissum fuerit, mox (ut ait Augustinus) tota sacrarum literarum certitudo corrueret. Cur sic monenti post plures contradictiones & erroris sui defensiones, tandem agnito errore, & cognita veritate cessit Hieronymus. Quod ergo dico, sacros scriptores secundum quid alicubi fuisse mendaces, intelligi volo, non sponte errantes, sed aut humanitus lapsos, aut mutata Dei sententia deficientes. Sic defecit Moyses, qui pollicitus erat populo Israel, ut educeret eum de Ægypto, & introduceret in terram promissam, & eduxit quidem de Ægypto, sed ad terram promissam non perduxit: defecit Jonas, Ninivitis cladē in quadragesimum diem pronuncians, quæ tamen dilata est: defecit Helias, prædicens mala ventura diebus Achab, quæ etiam usque in obitum Achab dilata sunt: defecit Esaias, prædicens mortem Ezechiae in crastinum, quæ usque ad annos xv. prorogata est: defecerunt & alii Prophetæ, & ipsorum etiam vaticinia reperiuntur aliquando sublata aut suspensa: defecerunt etiam Apostoli & Evangelistæ: defecit Petrus quando reprehensus est à Paulo: defecit Matthæus quando scripsit Christum nondum mortuum: dum lancea latus ejus aperuit. Verum istic defectus, non est defectus Spiritus Sancti, sed aut defectus prophetæ, non bene percipientis quid suggerat spiritus vel indicet visio, aut ex aliqua mutatioe facta

facta in iis, de quibus vaticinabatur, unde contingit oraculi sententiam, aut mutari, aut differri. Hinc contingit omnes prophetas & scriptores in aliquib. videri mendaces juxta Scripturam dicentem: omnis homo mendax, Solus autem Christus Deus & homo nunquam repertus est, nec reperietur mendax, nec verba ejus mutabuntur aut deficient, qui solus expers mendacii & erroris, oracula nunquam irritanda protulit, sicut ipse dixit: cœlum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt: & quia omnis veritas est per Spiritum sanctum, solus Christus hunc Spiritum sanctum firmiter possidet, & nunquam dimittetur ab eo, sed requiescit in illo. Non sic est de aliis: nam venit Spiritus super Moysen, sed in percussione petrae ablatum fuit. Venit super Aaron, sed in peccato vituli recessit: Venit super Mariam sororem illorum, sed in murmuratione contra Moysen reliquit illam: Venit super Saulum, David, Salomonem, Esaiam, & reliquos, sed non requievit in illis. Neque vero prophetæ semper sunt prophetæ sive videntes præcipientesque, neque habitus continuus est prophetia, sed donum, & passio, & spiritus transiens, & cum nullus sit, qui non peccet, nullus est à quo non recedat spiritus, aut ad tempus saltem relinquat, nisi à solo filio Dei Jesu Christo, de quo ideo dictum fuit ad Joannem: super quem videris spiritum descendentem & manentem in eo, hic est filius Dei, qui baptizat in Spiritu sancto, potens illum etiam aliis impartiri. Unde quemadmodum ait Symonides: solus Deus habet hunc honorem, quod sit metaphysicus: ita & nos vere dicere poterimus: Solus Christus habet hunc honorem, quod sit Theologus. neque tamen propterea quis putet, veteris Testamenti scripturas post natum ex illis divino partu Christi Evangelium idcirco tanquam effortas & mortuas: vivunt enim semper summa in autoritate: ex illis Apostoli sua probarunt dogmata, & sine illarum testimonio loquuti sunt nihil, ad illas nos remittit ipse Christus scrutandas, cujus Evangelium scripturas illas non solvit, sed adimplevit usque ad minimum jota & apicem, Sed de hoc latius differemus inferius. Illud ad huc advertendum est etiam, ipsam sacram Scripturam multis voluminibus suis deficere, quod ex ea ipsa facile convincitur. Nam Moyses citat libros bellorum domini, & Josue librum Justorum, Hester libros memorabilium, & Machabæorum liber citat libros sanctos de Spartiatis, & Paralipomenon commemorat libros lamentationum, libros Samuelis videntis, libros Nathan, Gad, Semeiæ, Haddo, Ahiaë Silonitis, & Jesu filii Hammoni

monni prophetarum. Citat Judas in Epistola Canonica li-
am Henoch. Citatur à fide dignis liber Abrahamæ patriarchæ,
si omnes periere & nusquam sunt. Jam verò & qui habentur
manibus, non omnes æqua lance recepti sunt. Nam Diony-
sius Evangelium Bartholomæi, & Hieronymus meminit Ev-
angelium secundum Nazareos, & Lucas in præfatione Evan-
gelii sui plures ait Evangelium scribere aggressos, quæ omnia
perierunt & amplius non sunt, & plura illorum, quia ab Hæ-
teticis depravata sunt, aut incertis authoribus invulgata, nec à
atribus recepta sunt, nec ab Ecclesia approbata. Taceo in-
rim Pseudopphetas, qui subintroierunt propter vanam
gloriam prophetantes, quæ Spiritus sanctus non suggessit, sed
audita quædam mendacia, quæ non sunt de veritate Scri-
pturæ, nec ad unitatem spiritus, nec ad pacem Ecclesiæ, sectas
introducunt, & quasi Dei Consiliarios sese procaci temerita-
te constituentes, audent testamentum Domini assumere per
se suum & scribere vaticinia & Evangelia, quæ omnia aut hæ-
retica sunt, aut apocrypha, nec sacro Canonj inserta, quemad-
modum de Apostolorum Canonibus manifestum est. Sed i-
sta Salomonis Cantica in sacro Hebræorum Canone inserta
non fuerunt, nisi prius castigata & comprobata ab Esaiâ Pro-
pheta Jam ex his facillè patet quomodo ipsa etiam vera Theo-
logia, sacra videlicet Scriptura, multis voluminibus suis pri-
vata & quodammodo manca videri posset, ac pauci admodum
ex multis veri ac certi supersint, qui tanquam libri vitæ sacrum
Canonem constituent.

De verbo Dei CAP. C.

EN audistis modò quàm sint omnes disciplinæ ambiguae,
quàm bisulcæ, quàm incertæ, quàm plenæ periculo, ut
quantum ex ipsis est, nescire cogamur ubinam quiescat veri-
tas, etiam in Theologia, nisi sit, qui habeat clavem scientiæ &
discretionis, (clausum enim est veritatis armarium, variisque
obductum mysteriis, atque ipsis etiam sapientibus & sanctis
præclusum) qua ad tantum, tam incomprehensum thesaurum
nobis paretur ingressus. Clavis autem hæc sola est, nec quic-
quam aliud quàm verbum Dei, hoc solum discernit omnem
vim speciemque verborum, & quis sermo ex arte sophistica
veniat, non veritatem, sed ejus quandam præferens imagi-
nem: & quis sermo veritatem non in specie & in fucò, sed in
esse & ratione possideat, dijudicat, in ipso omnis ars malitia
& mendaciorum superatur, neque argumentationes, neque
P 5 Syllo-

Syllogismi, neq; ullæ sophismatum versutiæ contra ipsum stare possunt. Qui illi non acquiescit, vel ab illo dissentit, is, ut inquit Paulus, superbus est, nihil sciens. Igitur ad ipsum verbum Dei oportet nos omnes scientiarum disciplinas & opiniones, tanquam ad Lydium lapidem aurum examinare, atque in omnibus eo cœu ad solidissimam petram confugere, atque ex eo solo omnium rerum veritatem venari, ac de omnibus disciplinis, de omnium opinionibus & commentis judicare. Quodcunque enim, ut ait Gregorius, ab eo auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur: hujus autem verbi scientiam nulla schola philosophorum, nec quorūcunq; scholasticorum gymnasia nobis tradidēre, sed solus Deus atq; Jesus Christus per Spiritum S. in illis Scripturis, quæ Canonice vocantur, quibus juxta divinum præceptum nihil addere licet, nihilque detrahēre. Quisquis enim etiam si Angelus de cœlo id egerit, anathema est, & à lege Domini maledictus est. Hujus Scripturæ tanta majestas est, tanta energia, ut nulla externa commentaria, nullas humanas, nec angelicas glossas patiatur: nec tanquam cerea ad humanorum ingeniorum placita se flecti permittat, nec more humanarum fabularū in varios sensus se tanquam Prôteus aliquis poeticus transformari, aut transfundi patiatur, sed sibi ipsi sufficiens, se ipsum exponit & interpretatur: & omnes judicans, à nullo judicatur. Major enim est ejus auctoritas, ut ait August. quàm omnis humani ingenii perspicacitas, unum enim cōstantem, simplicem, & sanctum sensum habet, quo solo constat veritas, quo solo pugnatur & vincitur. Cæteri verò extra hunc sensus morales, mystici, cosmologici, typici, anagogici, tropologici, & allegorici, quibus plerique illam variis ac peregrinis coloribus depingunt, docere quidem nos & persuadere ad plebis ædificationem rectè, & verè aliqua possunt, verum ad auctoritatem verbi Dei confirmandum probare aliquid vel impugnare five reprobare non possunt. Nam adducat quis in certamen horum aliquem sensum, citet etiam ejus quantumcunque gravem authorem, citet interpretem, citet glossam, citet expositionem quorūlibet sanctorum Patrum, non ita nos adstringunt, quin liceat reluctari. Ex litera autem Scripturæ, ex illius ductu & ordine vincula nectuntur, quæ nemo percurrere, nemo evadere potest, quin omnes argumentationum machinas elidens ac dissipans, dicere ac fateri compellat, quin digitus Dei est, quin nunquam sic locutus est homo, quia non ut Scribæ & Pharisei loquitur, sed ut potestatem habens. Ejus verò

rō authores divinitus inspirati canonem nobis saluberrima
 auctoritate fecerunt, cujus ea magnificentia est, ut cuncta ei
 addamus oportet, & quicquid pronuntiaverit & docuerit,
 ac absque ulla retractione firmum & sanctum teneatur. Sic
 de hoc locutus est Augustinus se solum eis libris, qui ca-
 nonici appellātur, hunc honorem deferre, ut nullum scripto-
 rum eorum errasse firmissimè credat. Cæteris autem quanta
 bet doctrina sanctitateque polleant, se nolle credere, nisi evi-
 denti ratione ex divinis literis, quoddā vero non abhorreat,
 persuadeant. Ad has nos relegat Christus, docens ut scrutemur
 scripturas. Ex illis jubet nos Apostolus omnia probare, ut te-
 neamus quæ bona sunt, atque probare spiritus utrum ex Deo
 sint, ac in illis potentem esse de omnibus rationem reddere,
 contradicentes redarguere, & sic spirituales effecti, omnia
 iudicemus, à nullo dijudicemur. Harum autem Scriptura-
 rum (dico Canonicarum) veritas & intelligentia à sola Dei re-
 elantis auctoritate dependet, quæ non ullo sensuum iudicio,
 ulla ratione discurrente, nullo Syllogismo demonstrante,
 ulla scientia, nulla speculatione, nulla contemplatione, nul-
 lis denique humanis viribus comprehendi potest, nisi sola fi-
 de in Jesum Christum, à Deo Patre per Spiritum S. in ani-
 mam nostram transfusa. Quæ tantò quidem superior est atque
 tabilior omni humanarum scientiarum credulitate, quantò
 Deus ipse hominibus est sublimior & veracior, sed quid vera-
 cior? Imò solus Deus verax, omnis homo mendax: omne i-
 gitur, quod ex hac veritate non est, error est, sicut quod ex fide
 non est, peccatum est. Deus enim solus fontem veritatis con-
 tinet, à quo haurire necesse est qui vera dogmata cupit, cum
 nulla sit ne haberi possit de secretis naturæ, de substantiis se-
 paratis, de quæ ipsorum auctore Deo scientia, nisi divinitus re-
 velata: divina enim humanis viribus non tanguntur, & natu-
 ralia quovis momento sensum effugiunt, quo fit ut quam nos
 de his scientiam putamus is error sit & falsitas, quod ita Esaias
 improperat Chaldæorum Philosophis & sapientibus, ad eos
 dicens: Sapientia tua & scientia tua ea ipsa decepit te, defecisti
 in multitudine ad inventionum tuarum. Cavet summa vigi-
 lantia Grammaticus, ne quid peccet in sermone, incultumque
 ac barbarum verbum proferat, vitæ autem fordes atque pec-
 cata interim contemnit: similiter & Poëta mavult vita clau-
 dicare, quam carmine, & Historicus Regum & populorum ge-
 sta, temporumque series, literis & memoriæ mandat, propriæ
 vitæ nullam tenet rationem: & si teneat, nolit, pudetve con-
 siderari.

fieri. Rhetor plus horret orationis inelegantiam, quam vitæ deformitatem. Dialecticus mavult manifestam veritatem abnegare, quam ab adversario una Syllogistica conclusiuncula dilcedere. Arithmetici & Geometræ omnia numerant, & metiuntur, animæ autem & vitæ numeros mensurasque negligunt. Musici quoque sonos atque cantus tractant. contemptis moribus, animique dissonantiis, ejusmodi Diogenes Sinopeus citabat, qui lyræ chordas ad harmoniam congruè aptarent, animi autem mores inconcinnos & iucompositos habuissent. Lustrant coelos & sydera Astrologi, & quid venturum sit in mundo, prædivinantur alii: quæ autem sibi ipsis quotidie præsentia imminant, non attendunt. Cosmimetræ notitiam dant terrarum, formas montium, cursus fluminum, limites provinciarum: cæterum neque meliorem hominem faciunt, neque saniozem. Philosophi rerum causas & principia magna jactantia investigant, ipsum autem Deum omnium Creatorem negligunt, & ignorant. Inter Principes & Magistratus nulla est pax, & alter in alterius exitium ducitur levi compendio. Curant ægrotorum corpora Medici, & proprias negligunt animas. Juristæ humanarum legum observantissimi, divina præcepta transgrediuntur, quo circa Proverbio cessit: Nec Medicum benè vivere, nec Juristam benè mori: quod Medici genus hominum sint intemperantissimum, Juristæ autem omnium qui vivunt nequissimi, atque, quod continuè videmus, & unus illorum non infimæ famæ Baldus juris interpret testatur, subitanea morte frequenter extinguuntur. Theologi autem Dei mandata, sacraque dogmata nobis clamando prædicant, vivendo autem longè destituunt, maluntque Dei cognitores videri, quàm esse amatores. Nuncigitur qui cætera novit omnia rectè loqui & scribere, carminisque vires, sæculorum vices, argumentandi rationes, orationisque ornatus, rhetoricosque colores, & multarum rerum memoriam teneat, numerorum proportionem atque sortes, vocum omnium harmoniam, saltationumque modos, quantitatum omnium mensuras, radiorum omnium inflexus, atque reflexus, terræ marisque situs, ac magnitudinis ædificiorum omnium, machinarumque varias structuras, bellorum certamina, arborum cultus, animalium capturas, pastiones & sagimina, & omnem speciem rusticationis, omnem mechanicarum artium, & opificum industriam, picturam, statuariam, fusoriam, fabrilem, institoriam, & navigatoriam, astrorum cursus atque in hæc inferiora influxus, fatōrumque ingenio-
 sas præ-

prædictiones, & quæcunque futurorum occultorumque vinacula, & inexpugnabilia magicarum artium portenta, plusquam magica, cabalistica, arcana, rerumque omnium aturalium causas, transcendentiumque altissimas sedes & aturas, morum censuras, Reipublicæ varias administratioes, domesticaeque disciplinas, remedia morborum, medicaminum vires, illorumque agnitionem & mixtiones, obsoniorumque latissimos apparatus, vertere rerum species & ex omnibus elicere mundi spiritum: Sciat etiam utraque jura adocationumque forenses tragœdias, & sanctorum Patrum ias de divinis traditiones, is inquam, qui hæc & si qua reliqua ant omnia norit, tamen nihil scit, nisi sciat voluntatem verbi Dei, & fecerit illam: qui omnia didicit, & hoc non didicit, frustra didicit, frustra scit omnia. In divino verbo via, in illo norma est, in illo meta est, quò tendere oportet qui nolit errare & veritatem attingere: omnes reliquæ scientiæ temporis & oblivioni subjectæ sunt, quin non solum hæ scientiæ & artes, sed & literæ, & characteres, & linguæ, quibus utimur, peribunt, & resurgent aliæ, & fortasse jam sæpius extinctæ fuerunt, & æpius iterum resurrexerunt. Neque ipsa orthographiæ ratio semper eadem fuit, nec similis apud omnes, vel eodem sæculo: & Latinæ linguæ genuina pronuntiatio hodie nusquam est: prisca Hebræorum characteres perierunt, & non est eorum memoria, sed quos novos adinvenit Esdras: & lingua eorum à Chaldæis corrupta, quod omnibus ferè linguis contigit, ut nulla hodie sit, quæ suam antiquitatem agnoscat, vel intelligat, subnascentibus vicissim nobis vocabulis, dejectisque veteribus, illisque porro rursus restitutis: adeò nihil stabile, nihil diuturnum. Denique Terentiana sententia est, nihil esse jam dictum, quod non sit dictum prius, ita fortè nec factum, quod non sit factum prius, quin & bombardam, cujus recens Germanorum inventum putant ferè omnes, nonnulli (inter quos est Volaterranus) prisco ævo usitatam fuisse, vel ex Virgilio versiculis convincere volunt:

*Vidi & crudeles dantem Salmonæa poenas,
Dum flammæ Iovis & sonitus imitatur Olympi.
Quatuor hic in vectus equis, & lampada quassans
Per Grajum populos, mediâq; per Elidis urbem
Ibat ovans, divumq; sibi poscebat honorem
Demens, qui nimbos, & non imitabile fulmen
Aëre & quadrupedum cursu stimularet equorum.*

Nonne de hoc locutus est Eccles. inquit: Quid est, quod fuit

fuit ipsum quod factum est? Ipsum quod faciendum est? Nihil sub Sole novum, nec valet quicquam dicere: Ecce hoc recens est, jam enim præcessit in sæculis, quæ fuerunt ante nos, non est priorum memoria, sed nec eorum, quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos, qui futuri sunt in novissimo. Et paulò inferius ait: Moritur doctus simul & indoctus, quid ergò hîc dicemus? nisi quia omnes scientiæ & artes oblivioni & morti subjiciuntur, ne perpetuò manebunt in anima, sed unâ cum morte transibunt in mortem, dicente Christo: Quia omnis plantatio quam non plantavit, pater cœlestis, eradicabitur, & in ignem æternum mittetur, tantum abest ut scientia conducatur immortalitati, solum autem verbum Dei manet in æternum. Cujus quidem cognitio nobis tam necessaria est, ut qui contempserit, qui neglexerit, qui non audierit (teste ipso met verbo in Scripturis sacris) inducet super illum Deus maledictionem, & perditionem, & judicium æternum. Non est ergò, ut putetis ipsum ad solos Theologos pertinere, sed ad omnem hominem, omnes ad ejus cognitionem pro data sibi capacitatis gratia, obligari, & ab illo ne festucam discedendum. Hinc in veteri lege præcipitur: Erunt verba hæc in corde tuo, cunctis diebus vitæ tuæ, & narrabis, & mandabis ea filiis tuis, & nepotibus custodire & facere ea, meditaberis ea, sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens ac confurgens, & ligabis ea tanquam signum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos, scribesque ea in limine, & ostiis domus tuæ Sic Josue legit omnia verba, & cuncta quæ scripta fuerant in legis volumine, coram omni multitudine, mulieribus & parvulis, & advenis. Et Esdras attulit librum legis coram omni multitudine virorum & mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, & legit in eo apertè in platea. Et Christus jubet Evangelium suum prædicari omni creaturæ, per universum orbem terrarum, idque non in tenebris, non in aurem, non clanculariè, non in cubiculis, non ad aliquos segregatos Magistros & Scribas, sed palàm, in lumine, super tecta, ad populum, ad turbas. Sic enim ait ad Apostolos: Quod vobis dico, omnibus dico, quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aurem auditis, prædicate super tecta. Et Petrus in actis ait: Præcepit nobis prædicare populo. Et Paulus jubet educari pueros in institutione, & admonitione Christi, quin ipse Christus increpavit discipulos, prohibentes parvulos ad illum accedere, & quorum simplicitatem, & humilitatem, ut nullis pravis opinionibus præventum, nec ullis hu-

manis

anis scientiis inflatum habentes animum, divinorum verorum auditori adeò necessariam esse docet, ut nisi quis sic parvulus effectus sit, omninò ineptus sit regno Dei. Hinc hrysostomus in quadam Homilia vult, pueros præcipuè divinis literis occupari debere, quin etiam domi, atque privam viros, cum uxoribus & liberis invicem de sacris literis disputare ac ultrocitraque, & ferre, & inquirere sententiam. Et Nicæna Synodus Decretis suis cavet, ne quis è numero Christianorum sacris Bibliorum libris careret. Scitote ergò nunc nihil esse in sacris literis tam arduum, tam profundum, tam difficile, tam absconditum, tam sanctum, quod ad omnes Christi fideles non pertineat: quin tota ipsa Theologia omni- bus fidelibus communis esse debet, unicuique autem secundum capacitatem & mensuram donationis Spiritus S. Boni- taque doctoris est, unicuique secundum id quod confert, quantum capere potest, distribuere. illi quidem in lacte, alteri autem in solidocibo, neminem necessariæ veritatis pastu defraudare.

De Scientiarum Magistris. CAP. CI.

TAndem ut me aliquando recolligam, audistis ex his, quæ ab initio hucusque dicta sunt, nihil aliud esse scientias & artes, quàm hominum traditiones, à nobis bona in illos credulitate receptas, easque omnes constare non nisi ex rebus dubiis & opinionibus, per apparentes demonstrationes: esse. que omnes non tam incertas, quàm fallaces, quàm simul etiam impias: quocirca credere omninò impium est, illas posse nobis aliquam divinitatis adferre beatitudinem. Gentium hæc olim superstitio erat, qui rerum inventores, & quos scientia, vel arte aliqua præstare reliquis intuebantur eos divinis honoribus venerabantur, atque in Deorum suorum referebant numerum, templa, aras, & simulacra illis dedicantes, & sub variis imaginibus eos colentes. Quemadmodum Vulcanus apud Ægyptios, cum esset primus Philosophus, & naturæ principia in ignem referret, ipse deinceps pro igne cultus est: & Æsculapius (ut ait Celsus) quia rudem adhuc medicinam paulò subtilius exercuisset, in Deorum numerum ob id receptus est. Atque hæc est illa, nec ulla alia scientiarum deificatio, quam antiquus ille serpens, huiusmodi Deorum artifex primis parentibus pollicebatur, inquires: Eritis sicut Dii, scientes bonum & malum. In hoc serpente gloriatur, qui gloriatur

riatur in scientia. Nemo siquidem possidere poterit scientiam, nisi favore serpentis, cujus dogmata non nisi præstigia sunt, & finis semper malus est, ut etiam apud vulgus in Proverbium cesserit. Omnes scientes insanire, cui adstipulatur etiam Arist. dicens: Nullam magnam esse scientiam absque mixtura dementiæ. Ipseque Augustinus testatur, multos sciendi desiderio amisisse sensum. Nulla res Christianæ religioni atque fidei tam repugnat, quàm scientia, minusque se invicem compatiuntur. Scimus enim ex Ecclesiasticis historiis, etiam experientia ipsa edocti, quomodo invalescente fide Christi, ceciderint scientiæ, ita quod maxima, & potiore earum pars penitus perierit, nam magicæ illæ potentissimæ artes sic abierunt, ut ne vestigia supersint: è tot Philosophorum sectis vix una restitit Peripatetica, nec ea quidem integra. Neque verò unquam melius habuit, securiusque quievit Ecclesia, quàm dum scientiæ illæ omnes in arctum deductæ erant, cum Grammatica non esset, nisi apud unum Alexandrum Gallum, Dialecticæ præesset Petrus Hispanus, Rhetoricæ sufficeret Laurentius Aquilegius. historiis fasciculus temporum satisfaceret, pro Mathematicis disciplinis Computus Ecclesiasticus, reliquis omnibus unus satis esset Isidorus. Nunc verò ubi linguarum peritia, dicendi ornatus, & authorum numerus reviviscunt, invalescuntque scientiæ, turbatur Ecclesiæ tranquillitas, & novæ insurgunt hæreses. Neque verò est ullum hominum genus suscipiendæ Christianæ doctrinæ minus idoneum, quam qui scientiarum opinionibus mentem jam imbutam habent. Hi enim tam pertinaces & obstinati in suis opinionibus sunt, ut Spiritui S. nullum locum relinquunt, ac propriis viribus proprioque ingenio sic innituntur atque confidunt, ut nulli veritati cedant nec admittant, nisi quam syllogisticis rationibus possunt ostendere: quæ autem propriis viribus & industria investigare, aut intelligere nequeunt, rident atque aspernantur. Ideoque Christus abscondit hanc à sapientibus, & prudentibus, & revelat eam parvulis, qui videl. sunt pauperes spiritu, nullos scientiarum thesauros possidentes, qui sunt mundi corde, nullis scientiarum opinionibus inquinati, qui sunt pacifici, non sectatores, non contentiosi, nec rixosis Syllogismis veritatem expugnantes & qui persecutionem patiuntur propter veritatem & justitiam. Sic Athenis olim Socrates veneno sublatus, Anaxagoras ultimo supplicio adjudicatus, Diagoras capitis libello accusatus, sed ille instantem necem celeri fuga evasit. Inter Hebræorum etiam Prophetas, Esaias in partes dissectus, Hieremias lapidibus

bus obrutus, Ezechias cæsus, Daniel ad bestias damnatus, Amos fuisse occisus, Micheas in precipitium datus, Zacharias apud aram trucidatus, Helias ab Jezabele persecutus, quæ & ipsa plurimos occidit Prophetas: Quin & sanctus ille Patriarcha Abraham in Chaldaicam fornacem projectus: Sic & Christi Apostoli, infinitique Martyres divinitatis Christi testes multiplicibus tormentis occisi sunt. Omnes autem isti non alia ex causa, quam quod isti sanctius de Deo sentirent, quam isti mundi sapientes. Ecce hi qui sic in paupertate spiritus, puritate cordis, & pace conscientie parvi, & humiles sunt. parati etiam sanguinem pro veritate effundere, hi inquam sunt quibus solis datur illa vera & deificans sapientia, qua uos in decorum beatorum choros refert, ac in similes beatos deos transformat. Sic hæc nos clarè docet Christus, inquiens: Beati pauperes spiritu, quoniam eorum est regnum Dei Beati in uni corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Melius est ergo & utilis idiotas, & nihil omnino scientes existere & perfidem, & per charitatem credere, & proximum fieri Deo, quam per subtilitates scientiarum elatos, & superbientes cadere in possessionem serpentis. Sic legimus in Evangeliiis, quomodo Christus ab idiotis, à rudi plebecula, & simplici populorum turba susceptus est, qui à principibus Sacerdotum, à legis peritis, à Scribis, à Magistris & Rabbinis respuebatur, condemnabatur, & ad mortem usque persecutus est: hinc & Christus ipse Apostolos suos non Rabbinos, non scribas, non Magistros, nec Sacerdotes elegit, sed è rudi vulgo idiotas, omnis literaturæ expertes, inscios & asinos.

Ad Encomium asini Digressio. C.A.P. CII.

Sed ne quis me calumniatur, quod Apostolos vocarim asinos, ipsius asini mysteria paululum quidem, sed non extra propositum digredientes, paucis explicabimus. Hunc enim Hebræorum Doctores fortitudinis ac roboris excelsi, patientiæque & clementiæ symbolum esse exponunt. ejusque influxum à sephiroth, quod hoehma, hoc est, sapientia dicitur dependere. Ejusnamque conditiones sapientiæ discipulo necessariæ maximæ sunt, vivit enim exiguo pabulo, edque qualicumque contentus, tolerantissimus penuriæ, famis. laboris, plagarum, negligentia, omnisque persecutionis patientissimus, simplicissimus ac pauperissimus spiritus, ut ne inter lactucas & carduos

carduo discernere sciat: corde innocenti ac mundo, acbile carens, cum omnibus animantibus pacem habens, omnibusque oneribus patienter dorsum supponēs, in quorum remunerationem caret pediculis, rarò morbis afficitur, tardiusque quàm ullum armentum deficit. Plurima inquit Columella, & necessaria opera supra portionem respondent, cum & facilem terram aratro proscindat, & non minimo pondere vehicula trahat. Jam vero molarum & conficiendi frumenti penè solennis est hujus pecoris labor, omne rustam necessarium instrumentum desiderat asellum, qui pleraque utensilia & vehere in urbem, & reportare collo vel dorso commodè potest. In augurio etiam quàm salutaris nuncius sit asinus, testatur Valerius de C. Mario, qui olim Austrii & Aquilonis domitor, tandem patriæ hostis declaratus, & à Sylla persequutus, consultore ac duce asino Syllæ minas evasit, asinum authorem fugæ & salutis habuit. Jamque etiam in veteri lege sic asinum Deus ipse honoravit, ut cum juberet omne primogenitum occidi in sacrificium, solis asinis cum hominibus pepercit, videlicet permittens hominem precio redimi, & pro asino ovem commutari: hunc quæ constans fama est, Christus suæ nativitatis testem esse voluit, in hoc è manibus Herodis salvari voluit, atque ipse asinus etiam contactu corporis Christi consecratus, crucisque signaculo insignitus: nam Christus ipse pro redemptione humani generis triumphaturus ascendens in Hierusalem, testibus Evangelistis, hunc vectorem conf. edit, sicut magno mysterio per Zachariæ oraculum prædictum fuit: & ipse electorum pater Abraham asinis tantum equitasse legitur, ut non inane sit illud apud vulgus vetus Proverbium, quod dicitur, Asinum portare mysteria. Quo nunc ego vos egregios illos scientiarum Professores, quinimo Cumanos asinos admonitos volo, quod nisi humanarum scientiarum depositis sarcinis, ac leonina illa (non quidem à leone illo de tribu Juda, sed ab illo, qui circuit rugiens & quærens quem devoret) mutuata pelle exuta, in nudos & puros asinos redieritis, esse vos portandis divinæ sapientiæ mysteriis omnino penitusque inutiles: neque verò Apulejus ille Megarensis ad Isis sacra mysteria unquam admissus fuisset, nippius è Philosopho versus fuisset in asinum. Legimus diversorum animantium miracula elephantem Græcos pinxisse characteres, eundem etiam Aristophani Grammatico rivalem Stephanopolidem puellam adamasse tradit Plutarchus: quin & draconem adamasse puellam Etholidem apud eundem authorem legimus: eundem etiam

iam suum servasse nutritum, & ad agnitam vocem accurrisse à multis creditum est. Et apud Plinium legimus, aspidem ad mensam cujusdam quotidie venire solitam, cum sensisset ab uno catulorum suorum hospitis filium interemptum, inviolati hospitii penam necem intulisse catulo, nec postea præ pudore in tectum id reversam. Recenset idem pantheram ob eductos à foveo catulos retulisse homini gratias, & extra solitudines eductum in viam publicam restituisse. Jam verò & Cyrum à cane, & Romanæ urbis conditores à lupa nutritos, cum essent expositi, celebratum est. Transeo delphinorum miracula, & leonum agnita beneficia, relatasque gratias. Taceo ursam Dauniam, ac bovem Tarentinum à Pythagora mansuefactos, horumque similia permulta: sed quod omnium prodigiorum vincit admirationem, Ammonius Alexandrinus, summus suo tempore Philosophus, D. Origenis & Porphyrii præceptor, asinum sapientiæ auditorem illis discipulum habuisse legitur: quin etiam ex sacra Bibliorum historia scimus asinum aliquando prophetico spiritu donatum. nam cum Balaam vir sciens & Propheta exiret, ut malediceret populo Israël, Angelum Domini non vidit, vidit autem asinus, & humana voce ad sessorem, Balaam locutus est. Sic inquam sæpissimè videt simplex & rudis idiota, quæ videre non potest depravatus humanis scientiis scholasticus Doctor. Nonne Samson in maxilla asini, in mandibula pulli asinarum percussit & delevit viros Philistæorum? sitiensque rogavit Dominum, qui aperuit molarem dentem in maxilla asini, & egressæ sunt aquæ vivæ, quibus haustis refocillati sunt spiritus & vires ejus? Nonne Christus in bucca asinorum suorum simplicium & rudium idiotarum Apostolorum & discipulorum suorum vicit & percussit omnes Philosophos gentium & legisperitos Judæorum, omnemque humanam sapientiam prostravit atque confecit, propinans nobis ex illorum suorum asinorum maxilla aquas vitæ & sapientiæ æternæ? Jam verò in Ecclesiasticis historiis & sanctorum gestis varia & multa legimus illorum precibus in diversa animalia collata divino munere beneficia: verum nullum unquam animal à mortuis suscitatum legimus, præter asinum illum, quem B. Germanus Britonum Episcopus in vitam revocavit, quo insigni miraculo ostensum videtur, asinum ipsum etiam post hanc vitam participare immortalitatis. Ex iis igitur, quæ jam dicta sunt, sole clarius liquet, nullum animal tam esse divi-

nitatis capax, quàm asinum, in quem nisi versi fuëritis, divina mysteria portare non poteritis. Proprium id olim apud Romanos Christianorum nomen erat, ut vocarentur asinarii, ipsamque Christi imaginem asinuinis auribus pingere solebant: testis horum est Tertullianus: quocirca jam non indignantur, nec sibi opprobrio dari putent nostri Pontifices & Abbates, si apud istos scientiarum giganteos elephantes asini sint atque vocentur, nec miretur Christianum vulgus, si apud istos Ecclesiarum præfectos, & sacrorum nostrorum mystas, quo quisque doctior est, tantò inter reliquos fiat paucioris: non enim faciunt ad asinorum aures lusciniarum cantus & moduli, atque nec asinorum insuavem & minimè musicum rugitum ad lyram consonare in Proverbio est, atque tamen ex asinorum ossibus exempta medulla omnium optimæ sunt tibis, quæ spiritu inflatæ, sicut omnium avium eloquentissimam canoritatem, aut cujusque lyre aut cytharæ elegantissimos sonos longissimè superant atque vincunt, ita religiosi isti idiotæ suo asinino clangore omnes loquacissimos Sophistas superant atque percellunt. Sic legimus nonnullos gentilium Philosophos ad Antonium visendum venisse differendi gratia, & brevi sermone abs eo captos, cum rubore & verecundia abscedisse. Legimus etiam simplicem & idiotam hominem quendam in literis exercitatissimum ac versatissimum hæreticum paucis verbis devicisse, ac reduxisse ad fidem, quem doctissimi Viri & Episcopi, qui ad Nicænum Concilium convenerunt, diuturna & anxia admodum disputatione non poterant superare: interrogatus autem postea ab amicis, quomodo idiotæ cessisset, qui tantis restitisset doctissimis Episcopis, respondit se Episcopis facilè pro verbis verba dedisse: huic autem idiotæ, qui non ex humana sapientia, sed ex spiritu loquebatur, resistere nequivisse.

Operis peroratio.

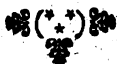
VOs igitur nunc ô asini, qui jam pro vestris filiis sub jugalibus jussione Christi per ejus Apostolos veræ sapientiæ nuncios prælectoresque in sancto ejus Evangelio soluti estis à caligine carnis & sanguinis si divinam hanc & veram, non ligni scientiæ boni & mali, sed ligni vitæ sapientiam assequi cupitis, projectis humanis scientiis, omni que carnis & sanguinis indagine atque discursu, qualescunque illæ sint, sive in sermonum rationibus, sive in causarum perscrutationibus sive in operum & effectuum meditationibus vagentur, jam non in
scho-

holis philosophorum & gymnasiis Sophistarum, sed egressi
 in vosmetipsos cognoscetis omnia: concreata est enim vobis
 omnium rerum notio, quod (ut fatentur Academici) ita sacræ
 literæ attestantur, quia creavit Deus omnia valdè bona, in o-
 ptimo videlicet gradu, in quo consistere possent: igitur sic
 creavit arbores plenas fructibus, sic & animas ceu rationa-
 es arbores creavit plenas formis & cognitionibus, sed per pec-
 catum primi parentis velata sunt omnia, intravitque oblivio
 mater ignorantiae. Amovete ergò nunc, qui potestis, velamen
 intellectus vestri, qui ignorantiae tenebris involuti estis, evo-
 nite lethæum poculum, qui vosmetipsos oblivione inebria-
 tis, evigilate ad verum lumen, qui irrationabili somno de-
 mulcti estis & mox revelata facie transcendetis de claritate in
 claritatem: uncti enim estis à sancto (ut ait Joannes) & nostis
 omnia & iterum: non necesse habetis, ut aliquis vos doceat,
 quia unctio ejus docet vos de omnibus: Ipse enim solus est,
 qui dat os & sapientiam. David, Esaias, Ezechiel, Hieremias,
 Daniel, Joannes Baptista, multique cæteri Prophetæ & Apo-
 stoli literas non didicere, sed ex pastoribus, rusticis & idiotis
 effecti sunt rerum omnium doctissimi: Salomon in unius no-
 ctis somnio omnium superiorum & inferiorum sapientia re-
 pletus est, simulatque rerum gerendarum prudentia, adeò ut
 nullus ei par extiterit. Et omnes hi homines fuerunt mortales
 sicuti & vos estis, quin & peccatores. Dicetis forsan paucissi-
 mis admodum hæc contigisse. Et pauci quos æquus amavit
 Juppiter: aut ardens exivit ad æthera virtus. Dñs geniti po-
 tuere. Sed nolite desperare, non est abbreviata manus Domi-
 ni omnibus invocantibus eum, qui illi fidele præstant obse-
 quium. Antonius, & barbarus ille servus Christianus, tridua-
 nis precibus plenariam dominorum notitiam (quod testatur
 Augustinus) consecuti sunt. Qui autem non potestis cum
 Prophetis & Apostolis & sanctis illis viris claro & revelato in-
 tellectu ea intueri, procuretis intellectum ab his, qui verò in-
 titu ea conspexerunt, hæc via quærenda supereff (sicut ait
 Hieronymus ad Rufinum) ut quod Prophetis & Apostolis
 spiritus suggessit, vobis studio literarum quærendum sit, ea-
 rum inquam literarum, quæ divinis oraculis traditæ, & ab Ec-
 clesia unanimi consensu receptæ sunt, non quæ humanis inge-
 niis excogitatæ sunt, quia non hæc illustrant intellectum, sed
 obtenebrescere faciunt. Igitur ad Moysen, ad Prophetas, ad
 Salomonem, ad Evangelistas, ad Apostolos recurrendum est,
 qui omnimoda doctrina, sapientia, moribus, linguis, vatici-
 niis,

iis, oraculis, prodigiis, & sanctitate coruscantes, de divinis ex ipso, de inferioribus autem supra homines locuti sunt omnia Dei, & naturæ secreta nobis clara luce tradiderunt. Omnia enim Dei & naturæ secreta, omnis morum & legum ratio, omnis præteritorum, præsentium & futurorum notitia, in ipsis sacris Bibliorum eloquiis traduntur. Quod ergo præcipientes ruitis vos, qui queritis scientiam ab illis, qui ipsi in inquirendo omnem ætatem suam consumpserunt, & tempus & industriam perdiderunt. nec ullam veritatem invenire potuerunt? Otiosi & impii, qui posthabentes dona Spiritus S. laboratis, ut à peccatis Philosophis, & errorum Magistris discatis ea, quæ à Christo & Spiritu S. suscipere deberetis. An putabitis vos posse ex Socrati ignorantia haurire scientiam? Ex Anaxagoræ tenebris luce? Ex Democriti puteo virtutem? Ex Empedoclis insania prudentiam? Ex Diogenis dolio pietatem? Ex Carneadis Archesilai stupore sensum? ex impio Aristotele, & peccato Averroë sapientiam? ex Platoniorum superstitione fidem? erratis admodum valdè & decipiimini ab his, qui fuerunt decepti. Sed revocate vosmetipsos qui veritatis cupidistis, discedite ab humanarum traditionum nebulis, adsciscite verum lumen vox ecce de cælo, vox de sursum docens, & sole clariùs ostendens, quod vobis iniqui estis. & sapientiam suscipere cunctamini. Audite oraculum Baruch: Deus inquit est & non existimabitur alius ad illum, hic adinvenit omnem viam disciplinæ, & tradidit eam Jacob puero suo, & Israël dilecto suo, dans legem & præcepta, atque ordinans sacrificia: post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est, videlicet factus caro, & aperto ore docens, quæ in lege, & Prophetis ænigmaticè tradiderat. Et ne putetis ad divina duntaxat, & non etiam ad naturalia hæc referri, audite quid de seipso testatur Sapiens: ipse inquit, mihi dedit eorum, quæ sunt, scientiam veram, usciam dispositiones orbis terrarum & virtutes elementorum, initium consummationem, medietatem, & vicissitudines temporum, anni cursus, stellarum dispositiones, naturas animalium, iram bestiarum, vim ventorum, cogitationes hominum, differentias virgultorum, virtutes radicum, & quæcunque sunt abscondita & improvise didici: omnium enim artifex docuit me sapientiam. Indeficiens enim est divina scientia, cui nihil elabatur, nihil accedit sed comprehendit omnia. Scribite ergò nunc, quia non multo labore istud opus est, sed fide & oratione: non longi temporis studio, sed humilitate spiritus, & munditia cordis: non librorum multorum

rum

rum sumptuosa supellectile, sed expurgato intellectu, & veritati veluti clavis cum cera coaptato : nam librorum turba operat discipulum, non instruit, & qui multos sequitur auctor, errat cum multis. In uno sacrorum Bibliorum volumine omnia continentur, & traduntur: ea autem lege, ut non nisi ab illustratis percipiantur, cæteris sint parabolæ & ænigmata, multisque signaculis præclusa. Orate igitur ad Dominum Deum in fide, nihil hæsitantes, ut veniat agnus de tribu Juda, ac librum vobis aperiat signatum, qui agnus solus est sanctus & verus, qui solus habet clavem scientiæ, & discretionis, qui aperit, & nemo claudit, qui claudit & potest aperire. Hic est **JESUS CHRISTUS**, verbum & filius Dei patris, & sapientia Deificans, verus Magister, factus homo sicut sumus nos, uti nos perficeret filios Dei, sicut est ipse, qui est benedictus in omnia sæcula. Sed ne diutius sermocerando ultraclepsydram, ut dicitur, declamem, hic orationis nostræ finis esto.

Q

EPI

EPIGRAMMA AD DOMINUM AGRIPPAM, DE INCERTITVDINE ET

VANITATE SCIENTIARUM ET ARTI-
um, atque excellentia Verbi Dei declamatorem, quin
potius * artemasticem, beni-
gna sub interpretatione acci-
piendum * circa iniuriam aut
invidiam aut invektivam lon-
gè absentem, simulque alie-
nam Buscono, * veritatis
alumno.

* Artemasticem novum
vocabulum à Buscono, ex
Latino & Græco compositum,
nusquam apud ceteros Poëtas
aut Grammaticos repertum:
quia miserrimi ingenii esset
semper uti inventus & ex seipso
non invenire nova vocabu-
la.

* Citra injuriam color
est Rhetoricus, quo negat se facere, quod maximè facit, vocans me
Ardeionem, insuper perituri & tergiversationis à Verbo Dei infi-
mulans.

* Veritatis alumno, Si veritatis alumnus esset Busconus, non
tam insigni multa punitus fuisset in iudicio apud Bruxellas damnatus
de commisso crimine falsi.

CLARA sub Agrip-
pa * probantur dogmata
vastro.

* probantur, pro expo-
brantur, per figuram qua
dicitur ignorantia poëtica.

Et sua fulcat aquas scriptio
stultiferans.

Censor enim rigidus nulli qui
parcit honori,
Papa redarguitur, Cæsar &
omne bonum.

Quos fert * erratus titulus
benè * tutat eosdem

Declamans, vario fingere
cuique licet.

* Erratus, pro errata per
locum ab auctoritate, quia
sic loquutus est Reverendus
pater, Frater Magister no-
ster & Magister heretico-
rum

illere cuique nefas cur scribere quilibet audet
Audax est verbi copia vanitoni.

robrifer est titulus * scitum qui * vanat amandum.

Eminet insigni certius arte nihil.

Ars haut sit damnans, multus licet artis abusus

Fit nitidæ viuens crimine nemo caret.

Præsignis * bellam denigras quamlibet author

Artem, scis qui sis, amplius es ardelio.

Nam noscis, nescis, rides, flect, omnia carpis.

Sic proprio ecce tuus codicex versus habet.

Sis gemini Doctor iuris gratitatis amicus.

At * iuramenti quæ somementotul.

Quisque tuum laudat librum quod verbatonantis.

Celsa Dei præfert quem decus omne deet.

Illa profecto vigent cedrinis dignatabellis.

Aeternisque tuæ mellibus historiz.

tum Jac. Hochstratus in libro suo contra Cabalam.

* Tutat, Poetice & Busconite : nam vulgus Grammaticorum dicit tutatur aut tucitur.

* Scitum, pro scientia, novus lepos : & sicut pueri in scholis dicunt comestum pro cibum meum.

* Vanat, novum verbum, & Buscono dignum. Sed admonitus pro illo postea supposuit. Pungit.

* Bellamartem, Vanusta & rojea elegantia in carmine tam spinoso.

* Amplius ardelio appositam episcopatium, quemadmodum dicitur. Amplissime pater.

* Iuramenti. Non intelligitur de iuramento præficto in baptismo, quo renuntiatur Sathana & artibus eius. Sed de extortis in scholis, quo iuratur in vestem magistri.

21

Quas

Quas reprobas artes, au-
lam complecteris ipsam.
Verba Dei laudas more
negata tuo,

Levior ò frater præfenti
parcito pennæ,
Recto forsan ego * nu-
mine motus agor.

Numine, fortassis suo ma-
lo Genio. Quippe etiam mali
dæmones nonnunquam à Poëtis
vocantur numina.

REVERENDI PATRIS FRA-
TRIS AURELII ABAQUAPEN-
dente Augustiniani Epigramma in
Busconum Lovan. versifi-
catorem.

EST levis ardelio, currensq; per omnia nescis
Sistere, sed petulans fertur in omne genus
Busconis: at cunctas misereatur nescius artes,
Et sic Busconio carmine cuncta tonant.
Agrippam miseris decerpit morsibus, inde
Vir gravis esse sibi dicitur ardelio.
Quid quoque quod gracili volitat super omnia pœna:
Busconus est igitur maximus ardelio.

EJUSDEM AURELII EPI-
gramma in Lovanienses arti-
culatores.

EXpectata diu vestra est censura per orbem
Artibus oppressis spem daret ut reditus.
Agrippa hinc ignem gladiumq; minatur et undas,
Diu etiam in vitis destinat ille stygem

Qui

*Qui tandem exiguum potuistis gignere murem.
 Res versa in risum est, gloria parq, decus.
 Sic docet indoctas, qui torquet spicula musas.
 Ut cadat, ut toto fabula in orbe fiet.
 Ite in Pigmaeos convertite tela gruesq,
 Hic eritis Caesar numina magna Deus.*

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ

Epigramma ad Cæsarem.

*Q*UUM me suspectum teneas de crimine Cæsar
 Quod tibi persuasit Monachorum barbara turba.
 Precipis insontem, ut ingulet palinodia librum.
 Sed detractorum ut noscas mendacia & artes
 Siste gradum justum est, unam ut insonitibus aurem
 Exhibeas, quam iam primam concesseris hosti.

REVE-

REVERENDISSIMO IN CHRISTO
PATRI GENEROSO DOMINO, DOMI-
no Laurentio Campego, tituli S. Mariæ trans
Tyberim presbytero Cardinali, Sanctæ Roma-
næ sedis, per Germaniam nuper à latere Legato,
Domino & Patrono suo semper observan-
dissimo, Henricus Cornelius
Agrippa.

S. D.

Quum me tuæ sublimitati (ob pro-
pensum ejus erga me favorem, tum
ob collata in me beneficia, tum ob
patrocinium adversus illos qui Cæ-
sarem, totamque Cæsaris aulam in me-
am perniciem irritarunt, & propemo-
dum persuaserunt) plurimis maximisque nominibus
obligatum esse cognoscam (Pater reverendissime) veni-
am mihi dabis: si gravioribus quoque nominibus cupiam
me tibi reddere obligatiorem: rursusque te Patrem vir-
tute præstantissimum, & literatura eruditissimum orem
ut in tuendo Agrippa, jam vetere clientulo tuo tui simi-
lis esse velis, eademque animi clementia me suscipere
digneris. Quod enim ad te iterum confugio, author
mihi est ignara pudoris necessitas, qui jussu Cæsaris, tuo-
que hortatu cogor me ab impietatis crimine vindicare,
atque hanc pugnam aggredi, taleque certamen suscipere,
ut capitale impietatis crimen agnoscam, si obticescam:
nimiumque obfuturum sit famæ meæ si negligam, nimis-
que periculosum, si dete et em pugnare contra fortiter.
Quod quum sine adversariorum dolore & vulneribus fi-
eri nequeat, periculosum mihi visum est, absque strenuæ
eruditio-

rutionis, pariter & æquissimi iudicii patrono, in hanc
 renam descendere. En prodiit apologia nostra adver-
 us Lovanienſium aliquot rabinorum calumnias, ad quas
 quanta cum celeritate respondi, nulli meliores teſtes ſunt,
 quam vir ille ornatiffimus Dominus Lucas Bonſius, tuæ
 ublimitatis ſecretarius, qui non immodicam apologiæ
 noſtræ partem vidit legitque. Atque venerabilis Domi-
 nus Bernardus Paltrinerius tuæ amplitudinis Oecono-
 mus, in cujus cubiculo dies nocteſque importuno ſtudio
 peregi omnia: ita quum datus eſſet mihi libellus adverſa-
 riorum, ad diem decimum quintum Decembris, ego
 Apoſtologiam hanc reddiderim ante ultimas Calendas
 Februarii, tradidique Mechlinienſis Senatus Præſidi, non
 editurus in publicum, niſi accepto prius Senatus illius
 decreto, à quo mihi tranſſumptum calumnioſorum ar-
 ticularum illorum tranſmiſſum eſſet: quamvis iudicium,
 & ſententiam ejus negotii jam pœna anteeceſſerit, & in-
 cognita cauſa, ex ſola ſuſpicionem damnatus eſſem ab his,
 qui poſthabita ſenatus authoritate, ſibi iudicandi liberta-
 tem ulurpaſſent: quique accuſatores quum eſſent & ini-
 mici, non tam iudicandi, quam opprimendi mei cauſam
 quærebant. Quia igitur nunc ſupra annum & medium
 fruſtra expectavi ſenatus illius decretum, ne honoris mei
 prodigus, & famæ meæ crudelis, innocentiaque meæ de-
 fertor, tam crudelem hæreſis, impietatis & ſcandali infa-
 miam, quam mihi ſceleſtiſſimi illi ſcriptorum meorum
 falſarii, & perfidi famidicæ impegerunt, ſilencio meo ag-
 noſcere videar, cogor illam vel ante iudicium (paucis re-
 cognitam & nonnullis adjectis) in publicum edere. Id-
 que ſub tui nominis protectione. Quod quidem eo au-
 dentius facio, quo etiam tuo amplitudo me adhortata ef-
 ſet, ut reſponderem, & me de tam horribilibus crimini-
 bus purgarem, ſed lenitatem mihi iniungens atque mo-
 deſtiam. Unde ego mihi non promiſi tam libere loqui,
 neq̃

nectam vehementer respondere: quam perfide illi calumniatores mei commeruerunt. Qui (quod nosti) non istis articulis tantum contra me egerunt, sed innumeris aliis clanculariis insidiis, & capitalibus criminationibus, multisque subornatis sycophantiis, multo aconito conditis, tantum letalis veneni, in aula Cæsaris, apud principes viros, & in templariis concionibus, apud imperitam multitudinem, adversum me effuderunt, ut difficilimum sit mihi ad tam proditorias persecutiones, ubique habere bonum stomachum. Quorum calumniz quædam ejus generis sunt, ut quemvis etiam excelsum animum possent à tranquillitate dimovere, & ad quas levis esse nec possim, nec admodum debeam. Sic ubi ergo in hac Apologia paulo liberius in malos male loquor, sitque aliquid amaritudinis, meo jure id me facere puto mihi que in illos licere arbitror, edito nomine meo, palam & præcipiente Cæsare, me defendere contra eorum calumnias, detractiones & maledicta, quæ ipsi præter auctoritatem, tacitis nominibus suis, clanculum & post terga, & proditoriè in me sibi licere promiserunt. Certenon ignorabam ab initio declamationis meæ, me invidiam eruditionis præmium recepturum, quodque mihi obviatura essent gymnasiarcharum ferocitas, sophistarum astus, scholasticorum insidiæ, magistrorum nostrorum furor, pseudomonachorum doli, & omnia mihi pulchre prædivinaveram, sed arbitrabar illos, eruditorum & proborum virorum more, aut diversam partem declamatueros, & adversus mea scripturos, aut disputationem publicam indicturos fuisse. non tot falsæ linguæ apparatus insectatueros, non tot mendacibus calumniis apud Cæsarem capitis expetitueros. Quod si scripsissent aut disputassent, quid tunc valiturus fuisset, non jacto. Certe eruditionem eorum, non

vere-

erebar, violentiam autem pertimescere oportuit, non ignarus quanto periculo viverem in ea multitudine, quæ cum mihi æternum bellum esset susceptum, præsertim quum tanta sit tyrannidis eorum impunitas. Sed qui quondam disputationes indicare solebant scholarum magistri, nunc inscitæ suæ conscientia confusi, illas exhorrent, violentiaque damnare prætendunt, quod deberent rationibus convincere. Scio à quorum iudicio pendeat Cæsar, quales illi adsint Theologi, scio quam odiosa, quam periculosa sit veritas: sed iusto sub iudice vincet, nec terrebitur crimine innocens. At dicere causam apud eos, contra quos scripsissem, grave est. Quod si Cæsar nosset totius negotii circumstantias, & quas passus sum injurias, ac illi paterent, quæ ego scripsi, fortassis propensior esset illius in me animus, nec me inter postremos numeraret, nisi in aulis Regum plerumque plus valeret detractorum improbitas, quam bonorum favor. Sed quum non solum ille reus sit, qui falsum de alio profert, sed etiam is, qui aurem cito criminibus præbet. Non me admodum læsissent illæ calumniæ, nec cuiquam persuassissent malæ illæ linguæ si non invenissent sibi similes aurículas. Sed confido in innocentia mea, quo fit, ut non confundar, nec aliud cupio, quam æquum & intelligentem iudicem, qualis tu es unus. Propterea nunc iterum atque iterum oro amplitudinem tuam, ut non graveris animum tuum, licet plurimis gravissimisque negotiis occupatissimum, mihi tantisper accommodare, nostraque scripta & responsa expendere velis, donec causam omnem perdiscas. Nec moleste feras, si te (quod forte plerique dicturi sunt) tam odioso argumento præficiam patronum. Non enim molesta nec odiosa tibi fore puto, quæ adversus perfidos falsarios, & impios sycophantas

fidei

fidei & pietatis negotia tueantur. Faxit Deus, ut Ecclesia sua ab omni hæreticorum impietate & sophistarum tenebris expurgata, in pristinum splendorem restituatur, quæ prospere, & incolumem conservet & omnibus bonis impleat & repleat. Vale felicissime.

NOBI

NOBILIS VIRI , HENRICI
 CORNELII AGRIPPÆ , ARMATÆ MI-
 titiæ Equitis aurati , ac Vtriusque Juris Docto-
 ris , Cæsareæ Majestatis à Consiliis , & Archivis
 iudicariis , Apologia adversus calumnias , pro-
 pter declamationem de Vanitate scientiarum ,
 & excellentia verbi Dei , sibi per ali-
 quos Lovanienses Theolo-
 gistas intenta-
 tas.

*Nolite secundum faciem iudicare , sed rectum
 iudicium iudicare.*

EGO Henricus Cornelius Agrippa, supe-
 riore anno edidi declamationem quan-
 dam, quam de incertitudine & Vanitate
 scientiarum , atque excellentia verbi
 Dei inscripsi. Prasagus revera, cum
 quantis monstrorum generibus propter
 illam forem depugnaturus , eoque quum non prodiret eden-
 dula , multos admodum esset offensura. Præ cæteris autem
 Theologos aliquos & Monachos superciliosum hominum ge-
 nus. Hinc primum ex Lovaniensi Academia prodierunt, qui
 me hæreseos, impietatis & scandali, congestis aliquot articu-
 lis detulerunt, aliqui Magistri nostri (neque enim credo to-
 tius Theologici ordinis communibus suffragijs hanc rem a-
 ctam esse: quum compertum habeam esse in illorum collegio
 nonnullos viros candidos , & quibus illa declamatio nostra
 non displiceat) volitarunt articuli illi clam me , per multo-

2. Vol.

R

rum

rum manus, & plerique aulici myste, ad hanc calumniam instructi, illos Casari non semel obtruserunt. Hinc ad privatum Casaris consilium remissi, inde ad Parlamentarum Senatum Mechliniam relegati, per annum ferme in iudicum manibus versabantur, me inscio, & Casare adversum me, non sine causa, licet sine ratione, graviter indignato. Quod tandem ubi rescissem, supplicavi apud utrumque Senatum, impetratis etiam literis a Reverendissimo domino Archiepiscopo Panormitano, supremo privati Casaris consilii præsidente, ut mihi articulorum illorum daretur transsumptum quo illorum admonitione discerem, quid mihi vel explicandum, vel corrigendum, vel emendandum, vel revocandum esset, paratus cognito errore, illum Christiana modestia retractare. Datum itaque est mihi articulorum illorum transsumptum, die 15. Decembr. anni millesimi quingentesimi tricesimi primi, & per eundem Reverendissimum dominum Archiepiscopum Panormitanum, supremum privati consilii præsidentem, edictum, velle Casarem, me horum articulorum publicam palinodiam canere. Verum ego cum in illis spectarem multa meorum non intellecta, multa item depravata, multa perversa, & perperam interpretata, non equum duxi, eiusmodi abs me inaudito & indefenso palinodiam postulari, quodque debeam revocando agnoscere impietatis crimen, cuius mihi non essem conscius, de quo non essem convictus, quicquid sit de voluntate Casaris. Respondeo constanter cum Ambrosio, divina Imperatoria Maiestati non esse subiecta. Urgemur preceptis Regalibus, sed confirmamur scriptura sermonibus. Potuit Caesar credere adumbrata pietatis fucum mendacia deferentibus, atque ego non nescio, quanta Principum pestis sit lingua bonarum rerum, interpretes mala. Potuit Caesar obsequi importune instigantibus, neque ego ignoro, quantum possit improbitas instigatorum fucum pietatis sese vendicantium. Divi
 Athana-

Athanasii deportatio clarè docet, quantum insimulationes
 & calumnia (maxime si ab his, qui fide digni habiti sunt,
 referantur) contra innocentes, valeant operari. Tunc eti-
 am Imperatore (sed alias eruditissimo, sed aequissimo clemen-
 tissimoque quippè Constantino Magno) per falsos sacerdo-
 es, ingestis callide calumniis, ad tantum ira atque furoris
 adversus Athanasium impulsio, ac sceleris consensum agen-
 te. Scio Casarem hominem, & suis posse agi affectibus,
 qui mihi ob stare non debent, quo minus liceat mihi meam
 innocentiam, præsertim de tam inextinguibili hæreseos &
 impietatis crimine, quibus de causis hanc retractationis
 sententiam, quam Caesar mandasse dicitur, censeo non ju-
 dicij, non deliberationis fuisse, sed suspicionis, atque ex in-
 fidiis adversariorum meorum consiliis, inconsiderata cre-
 dulitate profectam, & me inauditum & indefensum illa
 non teneri. Nam quæ inaudita parte geruntur, nunquam,
 pro judicio habebuntur, quod si etiam vel justissimam sen-
 tentiam, quis importunè, vel aliter vitiose tulerit, tamen
 hæc, nulla est, & pro sententia non est habenda. Mihi
 ergo licet, semperque licebit, apud Casarem innocentiam
 meam tueri, calumnias repellere, malè consultam contemne-
 re, & quod olim licuit apud Philippum Macedonem, &
 hodie etiam apud Romanos Pontifices, à dormitante ad
 eundem vigilantem, à malè instructo ad eundem melius in-
 structum appellare. Non enim Caesar damnare potest, quem
 lex non prius indicavit, ni fortè (ut in actis, ait Apostolus)
 judicans me secundum legem, contra legem inbeat me per-
 cuti. Alex (ut est in Evangel.) non indicat hominem, pri-
 usquàm interrogaverit ab illo, & cognoverit quid fecerit. Et in
 actis Apostolorum capite vigesimo secundo: Hominem indam-
 natum non licet flagellare. Et in cap. vigesimo quinto ait Festus
 Romanus: Non est consuetudo damnare aliquem, priusquam is

qui accusatur, presentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat, ad abluenda crimina quae ei obijciuntur. Nihil enim temerè (ait Moses) judicandum, neq; aestimandum, neque credendum est, nondum audita altera parte, hinc ex Atheniensium legibus in duodecim tabulis à Romanis acceptum fuit, similiter ambos audire: Unde de requirendis reis Martianus (consul scriptum reliquit, ne inaudita causa quenquam damnemus. Olim ne tyranni quidem iudicatum incognita causa. Laudatur Cajus Caligula, qui ambas aures delatori clauderat. Laudatur Alexander, qui alteram defensori servabat. Et divus Adrianus Ausidio Severo rescriptit, de suspicionibus non debere aliquem damnari. Non enim debet quis suspectus fieri, sed deprehendi. Et Imperator Constantinus ait: Iudex criminis discutiens, non ante sententiam proferat, quam ipse confiteatur, aut per innocentestestis convincatur. Et beatus Eleutherius Papa dicit: Nihil contra quemlibet accusatum absque idoneo & legitimo accusatore fiat: Deus ipse, cujus scientia non fallitur, priusquam iudicaret protoplastum, loquutus est illi, & confessionem criminis extorsit: Idem iudicaturus civitates Sodomorum ait: Descendam, & videbo, utrum clamorè, qui venit ad me, opere compleverint, an num est ita, ut sciam. Quod si mihi concedatur hac respondendi facultas, ostendam me nihil unquam assertive scripsisse, credere, aut tenere, cujus contrarium asserit, credit, sentit, & tenet Ecclesia Catholica. Si scripta mea non pervertantur, aut in perversum sensum, & contra mentem meam interpretentur, quod siue inscitia, siue malitia fiat, non debeo ego poenitentiam agere aliena inscitia, aut malitia, quando ostendere potero meliorem sensum. Nonne Rex Abimelech, quod accepit sibi Saram uxorem Abraha, quia dixerat ille soror mea est, graviter reprehensus est à Deo, & non imputatur scandalum hoc vitio proferentis Abraha, sed praesumentis Abimelech, quia non fuerat scrutatus mentem verborum Abraha. Quo exemplo, Augustinus, eam linguam

non

on facit, nisi rea mens sit, & habetur in c. queritur. xxxij. uast. ij. Estque Iurisperitorum communis sententia, non olū in his, quae sunt de foro animae, sed etiam in his quae sunt de quasi foro animae, credendum esse declaranti se, & voluntatem suam consentienti. Unde Metiano auctore, lex promulgata est. In ambiguis orationibus maxime sententiam spectandam ejus esse, qui eas protulisset, praesertim in meliorem partem, ut res valeat potius, quam pereat. Et Ulpianus in libris digestorum de judiciis sic ait: Si quis intentione ambigua, vel oratione usus sit, id quod ei melius est accipiendum est. Et generalis Iurisperitorum sententia est, quod quando actus aliquis potest dici vel geri, eo modo, quo dicens vel gerens incidat in delictum vel poenam, & eo modo quo non incidat, debet semper interpretari, ut non incidat. Et Hilarius ait, intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus. Et Occham Scholasticus Theologus, in suo Dialogo, multis rationibus falsum ostendit, quod vulgo dicitur, verba non ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu accipienda esse, concludens quod in verbis ambiguis & multiplicis intelligentia, non sit recurrendum ad communem intelligentiam, sed potius ad intentionem loquentis. Fuit olim beatus ille Dionysius Alexandria Episcopus, Julio Papa, de Ariana heresi delatus, quia filium Dei dixisset creaturam, ille dictum negans, nec dogma defendens, sed mentem suam sinceram declarans, & a suspicionibus liberans, summa benevolentia & commendatione ab Ecclesia patribus receptus est, edita insuper (per Athanasium) apologia, pro defensione ejus contra detractores, docentem non verba, sed mentem & sententiam indicandam & explicandam esse ab ipso quicquid scripserit aut dixerit. Quis enim hominem scit, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui est in ipso? Quod si nunc mihi concessum erit, ostendā nihil meorum haeticum aut impium, aut scandalosum esse adversus Ecclesiam Dei, si recte & candidè fuerit intellectum, &

non hostiliter perversum, atque id facturus primum bona fide recitabo articulos quos continet libellus adversariorum, mihi à Mechliniensi senatu transmissus, supplicatione mea ad eundem clarissimum Senatum nuper missa, hic etiam preposita. Deinde ad singula respondebo, ne meo silentio, quasi culpa conscientia, abuti possent nostri obrectatores, numerisque in margine adiectis signabo, ad quæ adversariorum dicta quaque responsionis meæ verba referantur, ostendamque adiectis ad articulorum marginem brevibus scholijs, quibus calumniarum artibus utantur isti piarum aurium Theologi.

CLA.

CLARISSIMIS VIRIS DOMINO
RAESIDI ET SENATORIBUS CÆSA-
rei Parlamenti apud Mechli-
niam.

Quoniam Lovanienſes aliquod Rabini, ante annum ferme congeſtos ſcholaflico odio, quofdam ex declaratione mea (de incertitudine & vanitate ſcientiarum & artium, atque excellentia verbi Dei) articulos produxerunt, quibus me clanculum, & poſt terga, erroris, impietatis, ſcandali, & fortè etiam hæreſeos, Cæſaræ Maieſtati, & eiufdem privato conſilio, calumniati ſunt. Deinde vero, ſive veriti, iudicium eius cauſæ ſibi dedecus importaturum, ſive ſatis illis viſum ſit, quod in exulcerato Cæſaris animo fictum de me crimen infideat, proſequutionem articulo-
rum illorum hætenus deferuerunt. Ego autem qui neque famæ crudelis, neque honoris mei prodigus, nec innocentia-
meæ deſertor eſſe, nec injurioſo nomine apud Cæſarem & quofcunque claros & probos viros cenſeri volo nec debeo, quum articulos illos in veſtris manibus jam per multos men-
ſes deſertos, & veluti ſepultos jacere eandem intellexiſſem, clatitudini veſtræ ſupplico, & inſtanter peto, mihi articulo-
rum illorum dari tranſumptum, veſtrumque illis interponi decretum, paratus, ſi qua errata ſunt, emendare, ſi qua perpe-
ratam intellecta, declarare, meamque innocentiam & integritatem ab impietatis crimine, & calumniantium injuria vindicare, quod urjuſtum & æquum poſtulo, ita vos illud mihi minime negaturos puto, cæterum mihi in omnibus jugiter perci-
piendo.

SEQUUNTUR ARTICULI LO-
VANIENSIIUM AUTENTICO TRANSMUM-
pto, sed absque ullo interposito Se-
natus decreto trans-
missi.

A S S E R T I O N E S
Agrippæ.

Ex quodam libro de
Vanitate scientiarum.

Prima assertio in fronte
declamationum post Episto-
lam ad Lectorem ; Ego in-
quit, aliis generis persuasus ra-
tionibus ; nil perniciosius,
nil pestilentius hominum vi-
tæ, animarumque salutî posse
contingere arbitror, quam
ipsas artes, ipsasque scientias.

Contra hanc assertionem
videtur B. Augustinus in li-
bris de doctrina Christiana,
& in scriptis contra Cresco-
nium Grammaticum Dona-
tistam.

Vbi varie demonstrat artes
liberales cuilibet Theologo
Doctori aut esse necessarias
aut maxime conducibiles.

I. *Falso interpretantur pro De-
claminatione Assertiones.*

II. *Malitiose detruncant titu-
lum obscurantes scopum to-
tius declamationis.*

III. *Ignari Grammatica, pro
genitivo alius legunt alius.*

IV. *Argumentantur per ver-
bum videtur.*

V. *Futilis argumentatio, vel sic
vel sic vel nescio.*

Sunt

Sunt & ancillæ quas ipsa
Dei sapientia, ut vocarent ad
artem misit Proverb. 9.

Qui igitur eas damnat, est
is, de quo Apostolus dicit 1.
Corinth. 2. Animalis homo
non percipit ea, quæ sunt
Spiritus Dei.

Unde cautum est ut diver-
sis locis constituentur magi-
stri & Doctores, qui studia
literarum artiumque liberali-
um doceant.

His artibus declaratur sacra
scriptura & confunduntur
hæreses.

Unde Sapiens: Qui eluci-
dant me, vitam æternam ha-
bebunt.

Non igitur apparet, quo-
modo nihil scire sit felicissi-
ma vita, cum dicat Apostolus:
Qui ignorat ignorabitur.
Et dominus inquit: Propte-
rea captivus ductus est popu-
lus meus, quia non habuit sci-
entiam.

§ Alia assertio quæ loquitur
de scientiarum inventoribus
in eadem declamatione in-
quit.

Sunt homines aliqui boni,
nihil tamen scientiæ ipsæ

VI. *Impertinens & detorta al-
legoria.*

VII. *Fratralis orthographia,
videlicet dampnat eum p.
Impertinenter citat Apostolum.*

VIII. *Falsa argumentatio.*

IX. *Falsa assumptio.*

X. *Falsa assumptio.*

XI. *Malitiosa dissimulatio.*

Impudens mendacium.

XII. *Crassa ignorantia nesci-
unt distinguere bonitatem*

R 5

boni

bonitatis, nihil veritatis habebunt, nisi quantum ab ipsis inventoribus mutuunt vel acquirunt.

Quasi vellet innuere nullam scientiam habere in severitatem, sed tantum mutuata ab auctore.

Quod est contra Philosophum dicentem, scientiæ sunt de numero bonorum honorabilium.

Et est contra c. Si quis artem xxxvii. dist.

§ Sequuntur aliæ propositiones piarum aurium offensivæ.

Canones sacerdotes sublati honestis nuptiis, turpiter scortari compellunt.

Volens innuere in effectu Sacerdotes posse contrahere, nisi obstitaret iuris dispositio.

Cum tamen à morte Christi non est auditum Sacerdotem duxisse uxorem, nisi quod iam attemptarunt homines plurimum seducti.

In eodem fol. p. 2. habet hanc propositionem.

Surrexit his temporibus

operativam ab essentiali.

Divinatio per Quasi.

XIII. *Futilis applicatio.*

XIV. *Impertinens & sufficiens allegatio.*

XV.

XVI. *Ambiguum verbum in peiorem partem accipiunt.*

XVII. *Improbitas in potestatem Ecclesie scandalosa.*

XVIII. *Mendacium malitiosum.*

XIX. *Perverse accipiunt.*

bus

bus ex Theologorum Schola invictus hareticus Lutherus.

Et sequitur quod ideo vos scire volo, ne putetis non etiam Theologos esse leniores.

Et ibidem in fine concludens, quicumque principes Judices & Magistratus lupanaria sovent aut permittunt, dicitur illis à domino illud Psalmographi: Si videbas furem, &c.

Quasi permittentes seu tolerantes minus malum, ad vitandum maius, peccare censeantur contra sententiam Augustini, quæ habetur xxxiii. q. ii. c. si quod verius dicitur. Si facturus est, quod non licet, faciat adulterium, & non homicidium.

Sic ergo permittitur minus malum ut evitetur maius, licet faciens non excusetur.

*Alia propositio sub litera D.
folio 3.*

Mercatores & milites veram poenitentiam agere non possunt.

XX. *Morosi sunt.*

XXI. *Rejiciunt tropos & hyperboles.*

Divinatio per Quasi.

Turpi obsequio patrocinantur lupanariis.

XXII. *Dignum patella operculum.*

XXIII. *Malitiose dissimulantes authorem, transferunt in me, quod est Augustini.*

Alia

Alia propositio sub lit. F.

Augustinus & Bernardus
contra Christi sensum bel-
la permittunt

Et Christo repugnante
ordo militantium est in Ec-
clesia.

XXIV. Depravant verba mea
& sensum.

XXV. Depravant verba mea
& sententiam.

Alia Propositio sub litera I.
folio 4.

Habere imagines in tem-
plis, non est absque Ydola-
trix vitio, sive periculo.

Alia Propositio sub lit. K.

Dialogus est author cu-
culle.

Alia propositio sub lit. R.

Moses, David, Apostoli,
Evangelistæ, Prophetæ, ho-
mines fuerunt, & à veritate
in quibusdam defecerunt,
& mendaces in quibusdam
inventi sunt.

Quasi innuat scripturam
sacram una cum aliis scien-
tiis humanis esse ambigu-
am, incertam, & periculo
plenam, nisi accedat verbum
Dei.

Afferens ulterius quod

XXVI. Malitiose dissimu-
lant, qua de his Catholice
concludimus.

Ydolatria per ypsilon, quia
Græcum est vocabulum,
tam sciunt etiam Græce
Magistri nostri.

XXVII. Superciliosa mo-
rositate fabellam & jo-
cum trahunt in calum-
niam.

XXVIII. Depravant ver-
ba & sensum.

XXIX. Divinatio per
Quasi.

XXX. Detrahunt verbo
ver-

verbum Dei nullas humanas
glossas.

Nec Angelicas patitur, sed
seipsam exponit.

§ Contra has assertiones ver-
bum Petri, 2. Pet. 1.

Non enim voluntate hu-
mana allata est aliquando Pro-
phetia, sed Spiritu sancto in-
spirati locuti sunt sancti Dei
homines. Item Prophetia est
interdum comminationis &
non eventus, sicut erat de
Jona apud Ninivitas.

Subintelligeatur enim
hæc conditio: Si Ninivite
non pœniterent, ut dicit
glossa,

Quare non oportet dicere
Prophetam mendacem, quia
semper est unus sensus verus
à Deo intellectus subintelli-
gitur semper, nisi Deus aliter
disposuerit.

*Alia propositio sub litera R.
folio. 3.*

Verbi Dei scientiam nul-
la Philosophorum Schola,
nulla Theologorum forbo-
na, nec quorumcunque
gymnasia Scholasticorum

Dei hanc impugnantes.

XXXI. *Detrahunt Apostolo
huic contradicentes.*

XXXII.

*Malitiose argumentantur &
sycophanta sunt.*

XXXIII. *Huic contradi-
centes impij & blasphemi
sunt.*

nobis

nobis tradidere , sed solus
Deus atque Christus.

Cui nihil addere licet nihil-
que detrudere.

Nulla patitur externa com-
mentaria, nullas humanas aut
angelicas glossas.

*Alia Propositio sub lit. S.
folio 3.*

Nulla res Christianæ fidei,
& religioni tam repugnat
quam scientia , minusque se
invicem compatiuntur.

Alia sub lit. T. folio 3.

Discedite ab humanarum
traditionum nebulis.

Alia sub lit. V. folio 2.

Cæremonias exteriores de-
spicit Deus, nec vult coli acti-
onibus corporalibus, sensibi-
libus operibus.

Quia, ut inquit, nihil est
apud Deum acceptum præter
fidem, Contra illud Apostoli:
Si fidem habeam; ut montes
transferam, charitatem autem
non habeam, factus sum sicut
aësonans, &c.

Charitas igitur excitat &

XXXIV. *Huius oppositum as-
serentes plane hæretici sunt.*

XXXV. *Qui huic contradi-
cunt offendunt in Spiritum
Sanctum.*

XXXVI. *Malitiose segregant,
qua accipi debent coniunctim
ad idem secundum idem si-
mul & in eodem tempore.*

XXXVII. *Malitiose interpre-
tantur pro dogmatibus phi-
losophorum constitutiones
humanarum legum.*

XXXVIII. *Malitiose syco-
phantia verba mea detrun-
cant, & bene ac Catholice
dicta dissimulant.*

XXXIX. *Mutilant verba,
pervertunt sententiam, &
crimen falsi committunt.*

*Malitiose citant has scriptu-
ras, ut videar illis contra-
dixisse apud eos potissime qui
nostra non legerunt.*

promo-

promovet ad corporales actiones & sensibilia opera.

Vtcrius concludendo Vanitatem scientiarum, videtur asserere, quod scientiæ capiunt finem in hoc seculo cuius contrarium tenet Hieronymus in prologo, dicens: Discamus in terris quorum scientia nobis perseveret in cælo.

Et quanquam dicat Ecclesiasticus: Vanitas vanitatum & omnia vanitas, oportet intelligere sapientem interdum loqui ex sua persona, aliquando eius personam gerere, qui ea quæ in mundo sunt attentus admiratur, interdum in Persona stultorum, interdum in persona prudentum.

Quamvis igitur Ecclesiasticus ostendat, quæcunque sunt in mundo vanitatem esse, non tamen omnia damnat, verum reprehendit consilia hominum, qui in hoc mundo spem suam posuisse videntur.

Et quia author ipse asserit verum in canem, ac

XL. Divinatio per videtur.

Falsa applicatio.

XLI. Cur mihi quoque non operulatur ista distinctio: Omnilitiosi lycophanta.

XLII. Fratrifica elegancia dampnat.

XLIII. Morositas plusquam stoica.

quod

quod nullarum virium sit ad
benedicendum, scripsitque
volumen cui titulum fecit de
incertitudine & Vanitate sci-
entiarum, sic etiam eius Indi-
cio liber est famosus & contu-
meliosus ac Piarum aurium
offensivus.

*Carveat ambulare sine fuste,
qui à cane impetitus est.*

*Insolens praesumptio eius quod
ignorat, videlicet quis in
iure dicatur libellus famo-
sus.*

*Impudens mendacium: quum generalis sermo, teste Hieronymo, ad
nullius contumeliam pertineat.*

HIC FINIS ARTICVLORVM, FVERVNTQVE
*subsignati per protogrammateum Parlamentarii Senatus
Lamberti Vanderex.*

CHORUS.

TANTVM ergo firmamentum isti continent arti-
culi.

Vt quodcunque documentum illorum cedat ritui.
Præstet dolus supplementum veritatis defectui.

RE.

RESPONSIO CORNELII AGRI- PÆ AD PRÆNARRATOS articulos.

I.

Ecce sunt illæ propositiones, quæ manifestam habituræ sunt hæresim, impietatem, blasphemiam, & scandalum, quas Magistri nostri Lovanienses, quasi hæreticas, impias, scandalosas, & piarum aurium offensivas damnarunt? Verum ego adduci vix possum, ut credam istas propositiones, sive ut vocant articulos, totius Theologici Collegii communi consensu editos, sed suspicor insciis Theologis per Busconum aliquem poetastrum, cui fingere & mentiri in professo est, aut per alium quempiam scholasticum Parasitum confarcinatos, qui sese exercere voluerit in hac hærena sub Theologorum Lovaniensium nomine. Non enim tantum ocii Theologis illis fuisse crediderim, ut dignarentur nostras nugas legisse, quin ipsa etiam ordinis confusio. & frustrata detruncatio, ac falsa applicatio, cum verborum & sententiarum depravatione ipsa etiam occultatio nominis istius articulatoris, missaque subscriptio, satis docent, hos articulos proborum Theologorum manibus non fuisse exceptos, quos ne ego tanta Grammaticæ inscitia teneri arbitror, ut declamationem interpretarentur assertionem, quare tam imperito articulatori, qui hæc in me accusationem instituit, antequam intelligere hujus caput negotii, pro responsione proponendus esset aliquis vocabularius: ex quo discat primum, quid significet declamatio. Est namque declamationis proprium, in ficto themate, exercendorum studiorum gratia, citra veritatis statuendæ regulam, abrogata fide laborare. Qui enim declamationem scribere se profitetur, hoc ipso sibi fidem abrogat, nec quicquam asserit, non etiam ea, quæ vera & notoria sunt, & quibus alias extra declamationem credere, & assentiri teneretur, & de quibus ambigere nefas est. Unde non puto tam iniquos fore Theologos, ut omnium illorum, quæ declamando diximus, aut scripsimus, rationes ad Theologicum rigorem exigere velint, ni forte subscriperint his articulis.

lis, aliqui male auspicati ingenii veluti Theologi, qui iniquitate temporum suorum, ab imperitis præceptoribus delusi, amissis optimarum literarum studiis, per omnem ætatem in sordidis sophismatibus educati, infensi sunt his studiis, quæ ipsi olim juvenes non attigerunt, tam pertinaces veterum illorum sordium amatores, quos perinde ac si Lydia gleba essent, aut formicarum in India auriferum opus, tam obstinata religione colunt, ut offendat illos, etiam optimarum rerum novitas, ac præter propositiones & corollaria, aliud non admittant, hi forte decrepitis rationibus cæcutientes, declamationis titulum, interpretati sunt pro concione Ecclesiastica, sicut olim fecit adversus Erasmus, Lovaniensis Academiae Procancellarius, Joannes Atheniensis, sed ille tandem doctus qui esset declamatio, quæ ejus qualitates, quæ conditiones, quæ licentia, quæ libertas, errorem suum fassus resipuit, quod factum, non puto Lovanienses Theologos ignorare, proinde quo major est Theologorum autoritas, hoc magis etiam oportebit illorum censuras esse candidas, justas, atque veras. Nam qui ad aliena scripta discutienda, non æquo judicio, non veritatis amore, non candido animo accedunt, velintque calumniandi ansam capere, non dubium, quin etiam Christo & Apostolis calumniam struere possint, neque vero magni artificii est, in alieno opere, quantumvis circumspecto, quantumvis pio & vero, reperire quod aliqua calumniæ specie reprehendi possit. Utrumque igitur indignissimum est, si debeam ego pœnam dare alienæ sive malitiæ, sive incitiæ, quodque ego ab his, qui sine Grammatica Theologi sunt, impietatis reus postuler, propterea quod ipsi non didicerunt quid Latine significet declamatio, neque vero æquum est, ut ego omnia illa, quæ in declamatione, sub quocunque genere argumenti, apparenti, verisimili, jocosæ, aut violenter etiam contorto, vel trassumpto dicta, vel quæ sita, vel disputata sunt, sic asseruisse judicet, ut hæc mihi meo periculo defendenda sint, aut mea ignominia retractanda, ad Theologorum seria decreta. Certe liber declamationis nostræ magno eruditorum applausu exceptus, quorum plurimi etiam doctissimi & literatissimi Theologi, mihi & sermone coram, & absentes per literas gratulati sunt, nec unus quidem illorum me, aut impietatis, aut hæreseos, aut scandali notavit, nisi forte immodicæ cujusdam & imperterritæ dicendi libertatis. Quod si vitium est, mihi cum multis commune est, idque magnis & sanctis viris, nec sine illorum exemplo id feci, nec fateri verebor hoc naturæ

mæ

neque vitium, quod adulari nescius, locutus sum alicubi liberior, quam forte expediebat delicatis Mydæ auriculis. Multos fateor offendi, verum dicens, plerisque curiosa nimis, inquisitione factus sum onerosus, & sunt forte adhuc aliæ causæ, quæ me subijciunt invidiæ, quas adhuc aut ignoro aut ignorare volo, in aliud tempus explicandas reservans. si dicere cogar, alias celaturus haud segniter, ne nova veritas, novum mihi odium pariat, tamen in ea semper opinione sum, quod impiam mentem, in scriptis meis nullus inveniet: esto, sint multa, quæ moderatius, quæ circumspectius, quæ eruditius tractari potuissent, sic etiam à me alicubi non nihil erratum, scio enim me hominem esse & labi posse, semper tamen syncerus animus est, & me Catholicum esse profiteor, nec usque adeo declamatoriæ licentiæ me indulgisse puto, quod ab orthodoxa fide desciverim, aut meo lapsu scandalum dederim Ecclesiæ, neque gravabor, si cubi erravi, magistrorum nostrorum subire censuram, & ex eorum monitis, errorem meum corrigere, modo meminerint ipsi, se quoque homines esse, & labi posse iudicando, quemadmodum ego illis videor lapsus in scribendo. Equum igitur est, ut ipsi me nunc vicissim audiant, permittantque me eorum expendere sententiam.

II.

Declamationem nihil asserere jam diximus, & latius de hoc in querela nostra disseruimus, unde licet falsæ & calumniosæ assertionum titulus istis articulis præponatur, & ego me uno declamationis vocabulo ab his tuendis absolvere possem, licet tamen Theologico nomini hanc reverentiam habere, & eorum supercilio morem gerere, nec recusabo hac in parte serio respondere, & cum ipsa declamatione mea periclitari, exequarque quocunque modo, calumniosorum articulorum ordinem, sed prius mihi hoc unum cum illis expositulum est, quod declamationis meæ titulum detruncarunt, inquiens: ex quodam libro de Vanitate Scientiarum, omittentes alteram partem, atque excellentia verbi Dei, ubi indicatur scopus, & finis & intentio, totius declamationis, admonenturque Lectores, scientias omnes incertas & vanas esse, si conferantur ad verbum Dei, licet secundum se consideratæ, certæ sint & utiles, sic homines iusti, ad Dei iustitiam collati negantur habere iustitiam, sic Angeli purissimi, immundi dicuntur in conspectu Domini, cuiusmodi hyperbolas multas frequenter obvias habemus in authoribus, quæ simpliciter positæ, non videntur probandæ, tamen condonantur

tur illis collatione aliorum, sicut condonatur Hieronymo, quod matrimonium dixerit malum, ad collationem virginitatis, quam gratiam si nunc etiam mihi cum sacris Doctoribus largiantur, nihil erit in hoc titulo, quod criminari queat, si namque B. Thomas Aquinas in quodlibetis disputat, in Sacramento Eucharistiæ, corpus Christi potius repræsentandum fuisse carnib, pecudum, quam pane & vino eo, quod ille perfectius repræsentent id quod significant, sunt ejus generis alia in eodem libro, quæ blasphemias & scandalosa reprehendi possent, nisi sanctus Doctor librum illum quodlibetarum (hoc est latino vocabulo placitorum) titulo præmunivisset, & hodie adhuc servantur in plerisque Academiis quodlibetarum seriarum, quibus cuique in scholis disputare licet quodlibet, præter omnem scandali aut impietatis imputationem, ubi etiam stultissimæ & absurdissimæ quæstiones, sæpe tractantur à gravissimis Theologis, nam licet ibi quod cuique libet loquatur, credere non est necesse; in omnibus igitur quæ scribuntur & dicuntur, quorsum spectet mens scribentis dicentisve considerandum est, quæ si feratur ad nullum perversitatis scopum, meretur simplex & recta authoris intentio poscitque publica utilitas, ut si qua sint errata, etiam vel pauca perniciose admixta, condonentur authoris eruditioni, aliisve meritis, nec protinus trahantur ad calumniam, sed ad rectum sensum melioribus interpretationibus accommodentur, aut cautionis notula signentur. Leguntur pro orthodoxis Lactantius & Tertullianus, & plerique alii, quos tamen à rectitudine fidei Catholicæ alicubi aberrasse constat, leguntur cum reverentia in Hieronymo, quæ damnata sunt in Tertulliano, legitur & veneratur Magister sententiarum, non paucis locis prolapsus, neque tamen protinus damnatur impietatis & scandali. Divus Augustinus & Innocentius Pontifex atque Zozimus, judicarunt infantes non posse salvari, nisi post Baptismum accepissent Eucharistiam, docet Thomas ingressum religionis æquari baptismo: idem cum suis, docet neminem obligari ad subveniendum proximo, nisi in extrema necessitate, ita tamen ut liceat reposcere, cum ille ad pinguiorem fortunam provectus fuerit: idem contra Scotistas, & ferme omnes Theologos, tenet quod humanitati Christi per se sumptæ debeat adoratio latriæ, & in 3. sententiarum dicit, quod cruci Christi in qua pependit, etiam ut rei inanimatæ, debeat adoratio: dicit enim alibi, quod imagini Christi, in quantum est imago, debetur eadem reverentia, quæ debetur ipsi Christo, quæ est adoratio

ratio latræ, eo quod dicat Aristoteles libro de memoria & reminiscencia, motum animæ in imaginem in quantum imago, esse unum, & eundem cum illo, qui est in rem. Adeo profecit Doctor ille sanctus, adjutorio male intellecti Aristotelis, cum ille ibi loquatur de motu recordativo, & conceptu definitivo, non de motu voluntatis, five identificativo: non dissimile huic est Scoti commentum, imagines videlicet eadem adoratione adorandas, qua illi quos repræsentant. Tradit idem Scotus, non probari ex scripturis illum fidei articulum: Descendit ad inferos: tradit Ocham ex scripturis non probari, quod ad operandum bona, opus sit divina gratia, atque isti Doctores tam periculose opinantes, interim habentur Catholici. Jam vero etiam nostro seculo dogmatizarunt Colonienfes Theologi, Aristotelem sic esse præcursores Christi in naturalibus, quemadmodum Joannes Baptista in gratuitis: Jacobus Hochstratus in suo de invocatione Sanctorum libello, hæreticum pronunciavit ad scripturam confugere: & alius quidam Theologus palam concionari non erubuit, consuetudinem potius sequendam esse quam scripturam divinam, adhuc prænominatus Hochstratus hæreticorum (ut vocant) Magister, in opere suo contra Lutheranos, inquit in hæc verba: Scimus enim consecratione super debita materia facta Christum esse in Sacramento, non autem quod sub hac vel illa determinata hostia Christus contineatur, quia ut subdit, hæreticum est fidem infallibilem & infusam ad talia particularia per certitudinem extendere, eademque ratione concludit, credendam esse remissionem peccatorum in generali, neminem autem in particulari sibi esse peccata dimissa, an non est hoc vere Magistrum hæreticorum esse, vestra hæc sunt, & adhuc alios deposcitis igni. Quoties errasse constat Scholasticos Theologos, istis suis præcocibus articulationibus, & doctrinalibus damnationibus. Quot articulos velut impios damnavit olim Schola Parisiensis, quos hodie pro veris & Catholicis defendit: eadem olim damnavit Occhanum pro hæretico, & excommunicatum proscripsit Academia, at ille hodie receptus inter doctiores & acutiores orthodoxos: damnarunt posterioribus annis Joannem Picum Mirandulæ Comitem, cujus conclusiones hodie ab omnibus venerantur Catholicæ, eadem his recentibus annis determinavit. Papam non posse dispensare, ut frater ducat uxorem fratris mortui sine liberis, atque propterea matrimonium inter Angliæ regem & Cæsaris amitam, veluti contra jus naturale & divinum, indispen-

spensabile, pro incestuoso, abominabili, & sacrilego adulterio damnarunt, magna Sorbonæ infamia. Cum non multis annis ante pro Augustino Furnario Civi ac Patricio Genuensi determinassent oppositum. Censuit in sua pro eodem divortio de terminatione Schola Patavina, illa quæ sunt juris divini, non subesse Romani Pontificis potestati, nec hunc in illis genere vicem Dei, sed solum super ea, quæ sunt commissa jurisdictioni nominum.

Atque tamen hic unus est articulorum, pro qua Lutherus damnatus est hæreticus. Dicite mihi ô Lovanienses & Colonienses Magistri nostri, quem honorem reportastis contra Capnionem, nonne appensi in statera justitiæ, inventi estis minus habentes, quam victoriam habuistis contra generosum Comitem Hermannum Nuenarium, nonne calumnias vestras publice revocare, & mendacia vestra fateri coacti estis, ipsi & facto & jure notorie infames, ac omni veritatis fide destituti quid lucrati estis adversus Erasmum Roterodamum, Fabrum Stapulensem, & Petrum Ravennatem, certe numerati sunt dies vestri, & Dominus complevit illos, victoriæ vestræ cessaverunt & scholæ vestræ conticuerunt, & splendor sophismatum obsolevit; declinastis ad interitum plane perituri, quia jam nimium toleravit mundus, insanabilem incitiâ vestram, jam nimium cognovit fucos & technas vestras, ideo obsoleverunt in vobis dignitatis insignia, & contumeliosum factum est nomen vestrû, quod gloriabimini nuncupari **MAGISTRI NOSTRI**, nihil fidei vobis reliquum est, qui quoties deprehensi estis probis viris palam falsam objicere, toties benedicta calumniari, toties non intellecta damnare, toties impigisse in manifestam veritatem, & tanta nominis, famæ, honoris jactura, nondum facti estis sapientiores, propterea divisum est à vobis regnum vestrum, & datum est laicis, & mulieribus, & idiotis, qui præcedunt vos in intelligentia scripturarum, abscondit enim illam Deus à Sapientibus & Prudentibus vestris, & revelavit illam parvulis suis. Nonne generosus Dominus Gulielmus ab Isenberg, licet homo laicus, & nullis scholasticis disciplinis imbutus, occlusit ora Theologorum Coloniensium, & ad deprecandum ulteriorem disputationem adegit? Sed & quis credidisset, Theologos in rebus fidei & conscientiæ, non solum amore, odio, invidia perverti, sed nonnunquam etiam flecti conviviis, & muneribus abduci à verò, nisi ipsi illius sceleris fidem fecissent in Anglicani matrimonii damnatione, sed modo revertamur. Non tam rigide judicandum do-
cet Ec-

cet Ecclesia, quæ quondam sub Gelasio Papa dijudicans scripta authorum inter cæteros de Eusebio Cæsariensi sic ait: Chronicon Eusebii Cæsariensis, & ejusdem Ecclesiasticæ historiæ libros, quamvis in primo narrationis suæ libro tenuerit & post in laudib; atq; excusatione Origenis schismati, unum scilicet sextum librum conscripserit, propter horum tamen singularem notitiam, quæ ad instructionem pertinet, usquequaq; non ducimus rejiciendos, ita namq; recitat Grat. in c. sancta Romana xv. ad hunc modum, si & hodie agerent Theologi, & non ex truncatis & frustulatis articulis, aut ex leviter erratis, eruditus viris tot struerent calumnias, minus haberent tragoediæ, nec metuere cogerentur schismaticos & hæreticos, eos quos persecuti sunt adhuc Catholicos & Orthodoxos, quos cum neque schismatici neq; hæretici essent, ob eruditionis invidiam, rixis & contentionib; expulerunt ab Ecclesia, in castra schismaticorum & hæreticorum, sic Tertullianum refert Hieronymus clericorum invidia pulsum Ecclesia, sic Chrysostomus, sic Athanasius, viri Christianissimi, olim propulsi sunt, sic Arrius vir doctissimus, sic Sergius Monachus in Ecclesiæ perniciæ excitati sunt, eisdem artib; hodie Lutheranium malum, ex modica scintilla in vastissimum incendium excrevit, quod ab initio facile sedari potuisset, si Lutherus tractatus fuisset aliquanto civilius, quando nō adhuc repugnaret Romanæ Ecclesiæ, sed quorundam monachorum indulgentiariorum intolerabili improbitati atque quorundam Prælatorum tyrannidi sese opponeret, qui illum tandem adversus hanc exagitarunt, melius quieturum, si per illos licuisset, sed revertar ad meum institutum.

III

Dico igitur. quam iste articulorum exceptor primam assertionem vocat, nequaquam esse assertionem, sed disputandorum. inquirendorum & persuadendorum thema, totiusq; declamationis argumentum, expectans diversum, ab alio vel alio tempore declamari. Quod autem non sit assertio, ipsa quæ sequuntur verba palam faciunt, ubi ago: Ea aut modestia hanc sententiam meam à vobis accipi volo, ut me nec alios velle reprehendere, qui diversum sentiunt, nec mihi aliquid arrogare insolentius putetis: in quib; verbis palam significo, me nequaquam omnia & singula, quæ in ea declamatione dicuntur, velle pro veris asserere, & adversus quæ nulli liceat repugnare, sed me de illis per modum opinionis, cum patientia oppositi, citra veritatis regulam probabiliter velle declamare. Non enim omnis qui dissentit disputanto, protinus damnat, neq; qui sibi

nihil insolenter arrogat, adversus diversum sentientes, protinus asserit, aut pertinaciter defendit. Recentiores Theologi sexcentis locis dissident à dogmatibus veterum, & inter se ipsos etiam contrariis opinionibus depugnant, neque tamen sic sua asserunt, quod adversariorum placita, veluti blasphemia & hæretica damnent, præsertim in illis conflictationum suarum thematibus, de quibus nihil in utramvis partem determinavit Ecclesia.

IV.

CUm igitur istud sit thema declamationis meæ, quod ego multis admodum rationibus, exemplis, & autoritatibus persuadere aggressus sum, si qui sunt, qui illud improbare volunt, ipso erit meas argumentationes primum destruere, non meum erit de novo causam dicere, nam dare instantiam non est solvere, sed objecta oportet diluere. Cuperem enim audire resolutionem argumentorum illorum. quæ ibidem adfero, atque hic articulatORES isti magis muti sunt quam pisces. Numerant thema hoc inter damnabiles assertiones, nempe detrahit lucro facultatis, quod timent ne omnino crescat, si persuasa fuerit hæc propositio, rationes autem illius relinquunt omnino intactas. At demus jam assertionem esse, & liceat mihi cum Sophistis sophisticari, tunc dico, esse propositionem indefinitam, ad cuius veritatem sufficit unam ejus singularem esse veram, neque enim negare poterunt, esse plerasque artes & Scientias animarum saluti nocivas, quod si deserta Logica sua, dicant mihi receptam apud jurisperitos, indefinitam æquipollere universali, verum fatebor, nisi non sit eadem ratio & conditio omnium singularium sub illo universali comprehensorum, quia tunc indefinita non æquipollet universali, sicut hoc declarat glossa magna in c. ut circa de electio lib. 6, & Dinus sub rubrica, de reg. jur. lib. 6.

V.

Sed cum turpe sit Theologis sine scriptura loqui, quas scripturarum machinas expugnando huic themati, (quam falso assertionem vocant) admoveant, nunc discutiamus, ut ita tandem manifesta fiant, illorum doctrina atque voluntas. ajunt Augustinum demonstrare artes liberales cuilibet Theologo Doctore, aut esse necessarias, aut maxime conducibiles. Memini ego Augustinū in principio operis sui adversus Cresconium Donatistam, longo sermone excusare Grammaticam eloquentiam, &

tiam, & Dialecticam sibi à Cresconio objectam, ostendendo multis persuasionibus, si quis illis rectè utatur, non officere Theologicæ veritati, conducere autem plurimum ad instructionem, si quis rationum suarum argumenta cum eleganter & ornatè, tum rectè & ordinate proponat. Idem etiam in doctrina Christiana disputat, non autem veluti fidei articulum statuit, à quo non liceat dissentire. Nam in libro secundo de doctrina Christiana expresse dicit: Absque jactura non perfpici gentilium dogmata, nisi sanguine Christi tingantur quin & experiundi ejusmodi disciplinarum facultatem, vix his largitur, qui scientia sacrarum literarum sunt formati, & jam extra periculum positi, & in opere contra Academicos, palam fatentur, verissimas Philosophiæ disciplinas, non esse Philosophiam hujus mundi, quam meritò nostra sacra detestantur, sed alterius intelligibilis, qua excitatæ animæ, in semetipsos redire & respicere patriam etiam sine disputatione possent. Quomodo enim Theologiam docuit Christus? quomodo docuerunt Apostoli? quomodo instituebantur Theologi tempore Martyrum? S. Antonius, S. Panutius, & plures Sancti anachoritæ, Theologi fuerunt: item Theologiæ fuerunt, S. Agnes, S. Lucia, S. Anastasia, & pleræque aliæ Sanctæ Virgines & Fœminæ, tamen illas artes liberales, & gentilem Philosophiam non didicerunt; nec erat tunc illa Philosophica & contentiosa Theologiæ traditio, quæ hodie in Scholis recepta est, tantum ergò abest, quod artes liberales necessariae sint ad Theologiam, ut qui illis se crediderit, verus Theologus esse non poterit, in quem qui cupit evadere, oportet instructum esse ad pietatem, non ad contentionem, parere Scripturis. non fidere Syllogismis, ignorare Aristotelem, & scire Christum. Jam verò ex quo articulator iste adversum me argumentatur disjunctive, inquit aut necessarias, aut conducibiles, non potest me urgere, nisi ad alteram ejus partem, ut queliberum sit mihi utram velim eligere. Concedam itaque duntaxat esse conducibiles, sed necessarias contra negabo, conducibiles autem, haud aliter, atque venenum in theriaca, quod tamen in se est perniciosissimum, neque aliter de illis sentit Hieronymus, exponens illud, Quomodo captiva ducenda est in conjugem: atque ego in capite de Scholastica Theologia, quæ est ex divinis eloquiis & Philosophicis rationibus composita, fateor illam & judicio, & intellectu plenam, & revincendis hæreticis non parum utilem, præsertim ubi decretis Philosophiæ & Dialecticis argutiis sic innituntur, ut sint aliqua ingeniosa

niosa disputatione constringendi, & tanquam Goliath proprio gladio jugulandi, cæterum nihil pertineant ad negotium fidei Catholicæ, neque quod adversus illos dicitur, decet odio-
sè pertrahere ad hæresim.

VI.

Quas autem huc adducit ex Proverbiis ancillas, his ego expono ex Genesi, ejice ancillam & filium ejus foras, sed jam receptum est apud Theologos, argumenta & rationes ex allegoriis deducta, non probare, vel improbare aliquid necessario, & ego de illis dicam paulò inferius.

VII.

Proinde ex his tam bellè productis, insert iste articulatur. Qui ergò eas damnat (puta artes liberales) is est, de quo Apostolus dicit: Animalis homo non percipit ea: quæ sunt Spiritus Dei, cui ego respondeo verbo Christi: Vade retro Satanas, non intelligis ea, quæ sunt Dei. An soli Magistri nostri, & Scholastici Sophistæ, homines sunt, & spirituales, cæteri omnes, stipites sunt, aut fungi, aut asini quicunque non sapiunt, quod ipsi sapiunt. Paulus vocat animales homines, qui ducuntur humanis affectibus, unde Jacobus appellat animale[m] sapientiam, quæ timet humanarum rationum & Syllogismorum fiducia, carens Spiritu Dei, quales sunt qui pro suo affectu citant & torquent, & interpretantur, & applicant Scripturas; ex humanis ratiunculis, & Philosophia gentium, quærentes quæ suæ sunt, non quæ sunt Dei, non omnes ergo Magistri nostri, non omnes caputiati, & cucullati, spirituales sunt, si vitiorum quorumlibet genere foedati, superba hypocrisis, insatiabili avaritia, impudenti calumnia, odio, ira, invidia, & tecta cuculla luxuria, prostergata imitatione Christi, affectiones sequuntur animales, quâta[m]que licet contentiosa loquacitate præditi sint, & humanarum scientiarum opinionibus inflati, sed qui ad sacras Scripturas, etiam vitæ, morum, ac fidei rationes accommodant. Nonne Ægyptii eruditissimi & scientissimi erant in omni genere disciplinarum, & tamen in Deuteronomio dicit Moyses, non intellecta ab illis miracula, quæ in Ægypto facta sunt, & mari rubro, quia Dominus non dedit eis cor intelligens opera sua: sic caro quia non suscipit verbum Dei, etiam non intelligit opera Dei, quæ solus credit & admiratur, qui sentit Spiritum Dei, in se operantem. Ubi ergò dicit iste articulatur, artes liberales? & si quæ reliquæ sunt humanæ artes & scientiæ, esse Spiritus Dei, quum aut omnes, aut plurimæ illarum sint effectus peccati, nisi enim peccasset Adam,

dam, aut nunquam aut frustra futuræ fuissent illæ artes atque scientiæ, quæ ex carnē atque sanguine sunt humano studio, & terrena diligentia conquistæ, non à Spiritu Dei influxæ, quæ etiam licet non rarò aliquid rectè & verè de divinis differere queant, nullam tamen propterea merentur laudem divinitatis. Nonne confessio Nathanael, similis erat confessioni Petri, dum diceret Nathanael ad Christum: Rabbi tu es Filius Dei, tu es Rex Israël, & Petrus dixisset: Tu es Christus Filius Dei vivi, tamen solo Petro dicitur à Christo: Beatus es, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in celis est. Nathanael autem redargutus est, sicut hæc dilucidè declarat Chrysostomus, Homilia quinquagesima quinta super Matth. Animalis igitur homo est, omnis qui ex carne & sanguine, & voluntate viri, natus licet in animam viventem, nondum tamen regeneratus ex Deo. Dei filius factus est, nec accepit inhabitantem in se Spiritum Dei. Hæc autem quæ ad scientias atinent, ut intelligantur etiam ab eis, qui in Theologica palestra non sunt admodum exercitati paucis verbis explicabimus, dicentes, duplex esse scientiarum genus, unum quod ex principiis naturali intelligentiæ notis eruitur, ut sunt Arithmetica & Geometria, sive quod ex præcedentis scientiæ principiis dimanat, ut Musica & optica ex Arithmetica & Geometria, & ille à Peripateticis propriè dicuntur scientiæ, ad quarum perceptionem opinabilia phantasmata opitulantur, quæ in sensu incipiunt, atque ea semper fuit omnium ætatum unanimis Scholasticorum sententia, ut humano intellectu non capiantur, quæ prius in hominis sensu nō fuerunt. Quæ igitur intellectus non capit, de his neque ratio, neque illius discursus quicquam discernere, aut judicare potest, quæ ergò sensum omnino effugiunt, de his nulla potest esse propriè dicta scientia, quæ autē sensu percipiuntur, infra scientiam sunt, sic quæ nec sensuum apprehensu, nec rationis discursu, nec Logici artificii argumentis acquiruntur, sed nobiliori quadam notitia, à mentis lumine supernæ illabuntur hæc longè certiora & solidiora supra propriè dictam scientiam sunt. Nam cum à natura profus, & ab omni materia & motu sint essentialiter absoluta, nulla erit eorum propriè dicta scientia, sed alius generis, firmior & validior notitia, cujus possessio, ut fatetur Aristoteles, videtur magis divinitus illabi, quam humanitus acquiri, unde etiā in resolutionum posteriorum libro dicit, immediatorum scientiam indemonstrabilem esse, & B. Athanasius libro tertio contra Arrianos ait. Sim-

plicia

plicitatis fides melius est, quam curiositatis persuasiva ratio. Item in opere contra Græcos inquit: Ipsa quidem de cultu divino, & de universorum veritate cognitio, non tam instituta ab hominibus doctrina eget, sed à superis habet notorium sum, & Gregor. Nazianz. lib. 2. Theologiæ ait. Non comprehensibile fore humano discursui divinum, neque totum, quicquid contingit imaginari: & Lucius Aurelius Commodus, in oratione pro Christianis, coram Marco Aurelio Antonio habita, ostendit. divinis dogmatibus, non eisdem argumentis, quibus de humanis artibus posse persuaderi.

Est enim (ut ait Job) Deus magnus, vincens omnem scientiam nostram. Cognitio igitur supernaturalium & divinorum ab inenarrabili mente pendet, non è ratione, quæ potest errare quæ ut idem fatetur Aristoteles, non minus falsum suscipit quam opinio, his ita prenarratis dico scientiam omnem, de qua ego in Declamatione mea loquor, & quam Aristoteles propriè dicit scientiam, scilicet habitum conclusionis per demonstrationem acquisitum, esse animalem, carnalem, & erroris admissivam, quæ non potest comprehendere, quæ sunt Spiritus Dei. Scientia autem, de qua in allegatis per articulatorem Scripturis agitur, esse alius generis scientiam, videlicet spiritualem, & aded influxam, de qua alibi ait Ecclesiasticus: Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis & ingressus illius mandata æterna; quæ ipsa etiam duplex est, una contemplativa, in qua lumen Spiritus S. cadens super intellectum nostrum, moneat liberam credendi voluntatem, & hæc est, cujus veritas sola est ab autoritate revelantis, & in qua nullus dominatur Syllogismus, & hæc dicitur sapientia, & domina, & sponsa. Altera est scientia actualis, quæ & activa sive practica sive scientia mandatorum dicitur, & ipsa quidem via est ad spiritualis scientiæ lumen, per emendationis gratiam, & opera charitatis, promovens intellectum, sicut scriptum est: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt, & ista bona opera, & virtutes morales, & purgatoriæ, sunt illæ ancillæ, de quibus loquitur Salomon, in loco ab articulatore citato, non illæ scientiæ carnales & mundanæ, quæ in eodem loco designantur per mulierem stultam & clamorantem, cujus convivæ sunt in inferno, de quibus scientiis dictum est per Apostolum. In multa scientia multa indignatio, & quod scientia inflat. Et alibi per Esaiam: Scientia tua & sapientia tua, ea ipsa decepit te: Et Ecclesiasticus ait: qui addit scientiam, addit dolorem. & Hieremias ait: Stultus factus est omnis homo à scientia, nihil siquidem

quidem ad felicitatem consequendam pertinet, (ut ait August. in Enchiridio) scire quæ in naturæ sinu occultantur, causas corporalium motionum, unde tremor terris, quæ vi maria alta tumescant obicibus ruptis rursusque in seipsa residant. Quod si causæ corporalium motionum noscendæ nobis essent, nullas magis nosse, quam nostræ valetudinis deberemus, quia verò eis ignoratis, Medicos quærimus. Quis non videat, reliqua quæ de secretis cœli & terræ nos latent, quanta patientia sint nesciendæ, huc accedit etiam allegoria Jacob, qui ex ancillis, & uxoribus genuit populum Dei, nec adulteratur in ancillis, quia sponte illas obrulerunt uxores, dummodò ipsæ susciperent proles ex ancillis, ita etiam si in rebus creatis speculandis, & inquirendis delectatur homo, non peccat, modo omnia dirigat in Deum, & in ejus contemplationem.

VIII.

SCIO in primitiva Ecclesia institutas fuisse Christianas scholas, in quibus utriusque sexus juvenus, non in humanis artibus, quæ in prophanis Academiis tradebantur, sed in fidei disciplina erudiebatur à senioribus Ecclesiæ, ex quibus scholis deinde tot sacerdotum Collegia, tot Monachorum monasteria, tot fratrum sodalitia, saluberrima fecunditate pullularunt, quæ nobis priscis illis temporibus, tot sanctissimos pariter & doctissimos Theologos acerrimosque fideli propugnatores dederunt, qui non in Dialecticis contentioneibus, & scientiis mundanis incumbabant, sed in doctrina Spiritus, & ostensione virtutis, ut Dii propè putarentur, ubi autem posterioribus temporibus, Collegiorum Præfides, & Monasteriorum Abbates, aucti opibus, ocio tepeficerent, & cura temporalium distraherentur vetere instituto, cautum est à Romanis Pontificibus in suis Decretalibus, de Magistris in celebribus Ecclesiarum Collegiis conducendis. Verum non qui Poëtarum fabulas, aut Arist. contentiosos Syllogismos, & Mathematicos labyrinthos, & quæ prophanarum Academicarum professiones sunt doceant, sed qui Grammaticam & linguas doceant, Hebraicam, Græcam, Latinam, Arabicam, Chaldaicam, quod conducant ad intelligentiam Scripturarum, & plus quam omnes reliquæ artes & scientiæ, & in Decretis distinct. 9. recitantur Augustini verba, ut veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda est, ita novorum veritas Græci sermonis normam desiderat: hinc Augustinus contra Cresco-

Cresconium Donatistam, jam per articulorum superitis citatum, sese excusans ostendit, sermonis elegantiam, & Grammaticæ notitiam, rectamque rationandi disciplinam, posse plurimum conferre, atque tamen hunc eloquentiæ ornatum, hancque linguarum peritiam, hodie Scholastici Theologi junctis phalangibus tanto odio prosequuntur, ut eas veluti omnium schismatum & hæresum causas, ab omni loco exterminari velint, nec eloquentiam, nec quicquam elegantis disciplinæ pati possunt, introductis vice illarum rixosis sophismatibus, nec se ullo modo nisi everfis bonis literis fore incolumes putant, & quum non admittatur ad Theologiam, qui ignorat parva Logicalia, admittitur qui nescit Grammaticam, quam si iste articulator didicisset, non fuisset interpretatus pro declamatione assertionem.

IX.

QUOD autem per artes liberales declaratur Scriptura, & confundantur hæreses, hoc ego nunc primum edoctus, hætenus nescivi, fateorque hanc meam profundam dormantiam, fateor ingenii mei tarditatem, qui hoc non sum assequutus. Heu me ter infelicem, qui credidi sacram Scripturam à nullis humanis disciplinis accipere lumen, sed ipsam ceteras omnes illuminare, dijudicare & discernere, putavi que hæreses suum robur, & fundamentum habere in scientiis humanis, quod ego per totam illam Declamationem meam, multiplicibus argumentis, rationibus, autoritatibus, testimoniis, exemplis, demonstrare conatus sum. Nam Hieronymus in Psalmum contesim scribens, syllogisandi artem, Theologiæ applicatam, comparat plagis Ægypti, & in Psalmum 143 interpretatur Dialecticam esse illam latam viam quæ ducit ad mortem, & ad Damasum ait de Hebraicis disputantem, non decet Aristotelis argumenta conquirere, quin & legi Ambrosium Letaniis addidisse, à Dialecticis, libera nos Domine. Nam garrula Logica, Theologiæ plus obest, quam confert. His & similium autoritatibus persuasus, putavi non posse fidei Christianæ robur, atque lumen, aliunde pendere, quam ab ipso verbo Dei, & Jesu Christi, qui est gladius spiritus, & gladius oris Domini, quo solo confunduntur hæreses & interficitur homo peccati.

X.

VERUM Doctores Scholastici, super primum sententiarum scribentes, ubi tractant eam quæstionem, an Theologia sit sui gratia, & an cæteræ scientiæ ad eam ordinentur, communi

muniter concludunt, illam sui causa esse, & ad nullam scientiam externam constitutam, sed cætera omnia scientiarum genera sic ad eam statuta, ut ipsa sit dominatrix, & rectrix omnium, non quod ipsa à cæteris instruatur, aut elucidetur, egeatque illarum ministerio, & Augustinus libro secundo, capite trigesimo primo, contra Cresconium Grammaticum, disferit de Scripturis sacris, quas Ecclesiæ Canon complectitur, omninò non licere judicare per humanas scientias, sed secundum eas de cæteris literis & infidelium judicandum, quod malitiosè dissimulavit articulator, qui Augustinum contra Cresconium hic pro se citavit, nunc si id præstare possunt artes liberales, ut per illas elucidetur Scriptura, & confundantur hærefes, longè ego aberravi à scopo, in ea hucusque opinione versatus, hanc esse unam Theologiæ pestem, ex humanis dogmatibus interpretari divina, vixque aliter sentire potuissim, ni iste articulator me revocaret, ostendens etiam sapientis & Apostoli testimoniis, quod artes liberales, quia elucidant Scripturam, vitam æternam habebunt, & qui eas ignorat ignorabitur, quodque propterea captivus ductus est populus, quia non habuit illarum scientiam. Annon suave quippiam est ad eum esse divitem Scripturarum, qui non miretur sapientiam Lovaniensium Theologorum, qui tot actantis Scripturarum testimoniis, tam apposite citatis, non revinceretur hærefeos, & ad palinodiam adigeretur. Pudet me verè meorum lapsuum, qui hætenus nesciverim ejusmodi dogmata, certè non habeo, quod ad hæc respondeam, quia nihil in illis habetur responso dignum, quæ & lectione sunt indigna, sed sperabat isto articulator, solis barbaris & ignavis cerebellis loqui, non discreturis, quid veri in rebus, & quid falsi sit, atque idè sibi licere omnia. Dico igitur quod intellectum sacrarum literarum pendere atque colligi ex artibus liberalibus, nisi Grammaticam intelligamus accipi, error est, nec ostendi potest aliquis, qui Scripturam sacram per Dialecticam & artes liberales sit interpretatus, quodque id illi licuerit, quod qui facere præsumserit, quemadmodum asina Balaam sonabit, & loquetur, ignorans, quid dicat, nihil enim commercii Christianæ fidei, cum artibus prophanis, nihil Dialecticis argutiis, cum divinæ sapientiæ mysteriis. Christus illa docet, non Aristot. gratia hæc largitur, non ratiocinatio: non afflatus illa præstat, non Syllogismus, non à Logicis consequentis nomen habet Theologus, sed à divinis oraculis, ab ipso inquam verbo Dei. Ad scripturas autem contra me citatas, dico articulatorem esse hæreticum, siquidem hære-

hæreticus est quicumque aliter Scripturam intelligit, quam sensus Spiritus S. efflagitat, ut habetur 24. quæst. 3. hæresis secundum Hieronymum, atque est revera hæreticum, sacram Scripturam obstinatè ad hæreticum sensum detorquere, & non bona fide citare.

XI.

Ita ne tandem corrui, vetus illud & Græcicum Proverbium: Nihil scire foelicissima vita: quod si à me repertum esset, erat fortasse, quod infelix articulator iste contra me succenseret, sed quum videar illius patrociniū suscepisse, quia positi illud in præliminari pagina declamationis meæ, experiar si fortè commodiore interpretatione. potero illud, aut tueri, aut excusare. Neque verò hic ingrediar disputationem illam profundissimam; de nihilo ex quo cuncta creata sunt à Deo, cujus scientia procul dubio foelicissima est, sed obsequentes articulatoris hebetudini, ignorantiam tuebimur, facit igitur pro illo, in primis quod ait alicubi August. Deum videlicet potius ignorantia quam scientia attingi. Atque quæ modo major foelicitas, quam attingere Deum? Hinc Dionysius ad Cajum, ignorantiam perfectissimam scientiam vocat, & de ipsa ignorandi scientia, passim in multis locis mentionem facit. Et Philo. Hebræus in quæstionibus super Genesim ait: Finis scientiæ in Deo reconditus est; quem etiam testem animæ vocat cum pura conscientia confiteatur suam ignorantiam, sola enim novit animæ, quia nihil novit firmiter. Non est ergo vera & perfecta scientia (ut ait Nicolaus de Cusa) quæ quis credit se scire, quod scire nequit, sed ubi scire est se non posse scire. Nonne cæcus aliquis audiens quempiam de Solis claritudine quanta sit, multa docentem, arbitrabitur, per hæc ipsa quæ audierit, habere se aliquam solaris luminis scientiam, quod tamen ignorat, quia lux solo visu attingitur, videns autem, quum viderit claritatem solis visum superare, fatetur se illam penitus ignorare, habetque cum luminis illius experientia, etiam ignorantiam scientiam. Cæcus verò, neque ignorantiam scientiam habet, neque ullam illius, quod se scire putat experientiam, sic multi Philosophi & Magistri humanis scientiis clari, sed oculo mentis cæci, & suæ cæcitatibus scientiam non habentes, putantes se videre, obdurantur in assertionibus suis. Sic multi, qui se Theologos dicunt, cum habent Scripturam, in qua veluti in agro absconditus est thesaurus regni Dei, ex sola agri possessione, sese divites putant, & Scripturarum prodi-

prodigi, quæcunque in partibus alicubi legerunt, ad suas opinionones illustrandas, pro lapidibus preciosis (tanquam de thesauris suis nova & vetera) sine iudicio producunt, putantes se statuere articulos fidei, quum longissimè nonnunquam aberrant à scopo veritatis. Qui autem videt sibi thesaurum a gri manere absconditum ab oculis suis, in hoc sapientior est cæteris, quia scit se pauperem, quod illi ignorant, unde Algazel in sua Metaphysica ait: Quisquis per probationem necessariò cognoscit, & apprehendit impossibilitatem suam, ipse sui est cognitor, & apprehensor, quoniam apprehendit scire ipsum à nullo posse comprehendi, & hæc est foelicissima illa ignorantia, quæ longissimè superexcellit omnem humanam scientiam, quam professus mihi videtur Cotta apud Cicero-nem, omnibus ferè, inquiens, in rebus, quid non sit, quàm quid sit dixerò, & sacer ille Dionysius ait, tutiores circa Deum esse negationes quàm affirmationes, quod etiam Divus ille Plato in Parmenide in primis observat, & in Epistola ad Dionysium Regem servari jubet, denique de hac ignorandi scientia, multi sancti & mystici Theologi, editis libris profundi locuti sunt, in primis beatus ille Dionysius Areopagita, item Marius Victorinus ad candidum Arrianum. Item Theodotus in eo libro, quem inscripsit clavem Philosophorum. Item Joannes Scotigena in tomis paraphraseos, & Joannes Mosbacensis, in Commentariis Proculi. Item Maximus Monachus, Hugo de sancto Victore. Robertus Linconiensis, & præ-nominatus Scotigena. Commentatores in mysticam Theologiam Beati Dionysii supra dicti. Ex recentioribus verò Nicolaus de Cusa Cardinalis, de hac doctissimum librum conscripsit, quem de docta ignorantia intitulavit, tum etiam in aliis plerisque suis opusculis, de eadem commemorat. Sed condonemus huic articulatori, suam, non doctam, sed crassam ignorantiam, qui pauca legit, & minus quæ legit, intelligit, & ut si-ne iudicio Patrum autoritate devoravit, ira incoctas, & indigestas, hic illas contra me evomuit, & impotenter depravando detorsit, ad firmandam calumniam, cui se addicavit, quum sit tam doctæ ignorantie incapax, melius imposuisset ori suo silentium, & quod intelligere nequit, admiraretur potius quàm morderet.

X I I.

Nunc ad secundam assertionem mihi respondendum est, quæ quum de rigore sermonis nullum contineat errorè,

2. Vol.

T

nihil insolenter arrogat, adversus diversum sentientes, protinus asserit, aut pertinaciter defendit. Recentiores Theologi sexcentis locis dissident à dogmatibus veterum, & inter se ipsos etiam contrariis opinionibus depugnant, neque tamen sic sua asserunt, quod adversariorum placita, veluti blasphemia & hæretica damnent, præsertim in illis conflictationum suarum thematibus, de quibus nihil in utramvis partem determinavit Ecclesia.

IV.

Cum igitur istud sit thema declamationis meæ, quod ego multis admodum rationibus, exemplis, & autoritatibus persuadere aggressus sum, si qui sunt, qui illud improbare volunt, ipsorum erit meas argumentationes primum destruere, non meum erit de novo causam dicere, nam dare instantiam non est solvere, sed objecta oportet diluere. Cuperem enim audire resolutionem argumentorum illorum, quæ ibidem adfero, atque hic articulatores isti magis muti sunt quam pisces. Numerant thema hoc inter damnabiles assertiones, nempe detrahit lucro facultatis, quod timent ne omnino crescat, si persuasa fuerit hæc propositio, rationes autem illius relinquunt omnino intactas. At demus jam assertionem esse, & liceat mihi cum Sophistis sophisticari, tunc dico, esse propositionem indefinitam, ad cuius veritatem sufficit unam ejus singularem esse veram, neque enim negare poterunt, esse plerasque artes & Scientias animarum saluti nocivas, quod si deserta Logica sua, dicant mihi receptam apud jurisperitos, indefinitam æquipollere universali, verum fatebor, nisi non sit eadem ratio & conditio omnium singularium sub illo universali comprehensorum, quia tunc indefinita non æquipollet universali, sicut hoc declarat glossa magna in c. ut circa de electio lib. 6, & Dinus sub rubrica, de reg. jur. lib. 6.

V.

Sed cum turpe sit Theologis sine scriptura loqui, quas scripturarum machinas expugnando huic themati, (quam falso assertionem vocant) admoveant, nunc discutiamus, ut ita tandem manifesta fiant, illorum doctrina atq; voluntas. ajunt Augustinum demonstrare artes liberales cuilibet Theologo Doctore, aut esse necessarias, aut maxime conducibiles. Memini ego Augustinū in principio operis sui adversus Cresconium Donatistam, longo sermone excusare Grammaticam eloquentiam, &

tiam, & Dialecticam sibi à Cresconio objectam, ostendendo multis persuasionibus, si quis illis rectè utatur, non officere Theologicæ veritati, conducere autem plurimum ad instructionem, si quis rationum suarum argumenta cum eleganter & ornate, tum rectè & ordinate proponat. Idem etiam in doctrina Christiana disputat, non autem veluti fidei articulum statuit, à quo non liceat dissentire. Nam in libro secundo de doctrina Christiana expresse dicit: Absque jactura non perspicere gentilium dogmata, nisi sanguine Christi tingantur quin & experiundi ejusmodi disciplinarum facultatem, vix his largitur, qui scientia sacrarum literarum sunt formati, & jam extra periculum positi, & in opere contra Academicos, palam fatentur, verissimas Philosophiæ disciplinas, non esse Philosophiam hujus mundi, quam merito nostra sacra detestantur, sed alterius intelligibilis, qua excitatæ animæ, in semetipsos redire & respicere patriam etiam sine disputatione possent. Quomodo enim Theologiam docuit Christus? quomodo docuerunt Apostoli? quomodo instituebantur Theologi tempore Martyrum? S. Antonius, S. Panutius, & plures Sancti anachoritæ, Theologi fuerunt: item Theologiæ fuerunt, S. Agnes, S. Lucia, S. Anastasia, & pleræque aliæ Sanctæ Virgines & Fœminæ, tamen illas artes liberales, & gentilem Philosophiam non didicerunt; nec erat tunc illa Philosophica & contentiosa Theologiæ traditio, quæ hodie in Scholis recepta est, tantum ergò abest, quod artes liberales necessariæ sint ad Theologiam, ut qui illis se crediderit, verus Theologus esse non poterit, in quem qui cupit evadere, oportet instructum esse ad pietatem, non ad contentionem, parere Scripturis. non fidere Syllogismis, ignorare Aristotelem, & scire Christum. Jam verò ex quo articulator iste adversum me argumentatur disjunctive, inquit aut necessarias, aut conducibiles, non potest me urgere, nisi ad alteram ejus partem: ut quælibet sit mihi utram velim eligere. Concedam itaque duntaxat esse conducibiles, sed necessarias constanter negabo, conducibiles autem, haud aliter, atque venenum in theriaca, quod tamen in se est perniciosissimum, neque aliter de illis sentit Hieronymus, exponens illud, Quomodo captiva ducenda est in conjugem: atque ego in capite de Scholastica Theologia, quæ est ex divinis eloquiis & Philosophicis rationibus composita, fateor illam & judicio, & intellectu plenam, & revincendis hæreticis non parum utilem, præfertim ubi decretis Philosophiæ & Dialecticis argutiis sic innituntur, ut sint aliqua ingeniosa

niosa disputatione constringendi, & tanquam Goliath proprio gladio jugulandi, cæterum nihil pertineant ad negotium fidei Catholicæ, neque quod adversus illos dicitur, decet odio sè pertrahere ad hæresim.

VI.

Quas autem huc adducit ex Proverbiis ancillas, his ego expono ex Genesi, ejice ancillam & filium ejus foras, sed jam receptum est apud Theologos, argumenta & rationes ex allegoriis deducta, non probare, vel improbare aliquid necessario, & ego de illis dicam paulò inferius.

VII.

Proinde ex his tam bellè productis, infert iste articulatur. Qui ergò eas damnat (puta artes liberales) is est, de quo Apostolus dicit: Animalis homo non percipit ea: quæ sunt Spiritus Dei, cui ego respondeo verbo Christi: Vade retro Satanas, non intelligis ea, quæ sunt Dei. An soli Magistri nostri, & Scholastici Sophistæ, homines sunt, & spirituales, cæteri omnes, stipes sunt, aut fungi, aut asini quicunque non sapiunt, quod ipsi sapiunt. Paulus vocat animales homines, qui ducuntur humanis affectibus, unde Jacobus appellat animale sapientiam, quæ tumet humanarum rationum & Syllogismorum fiducia, carens Spiritu Dei, quales sunt qui pro suo affectu citant & torquent, & interpretantur, & applicant Scripturas; ex humanis ratiunculis, & Philosophia gentium, quærentes quæ suæ sunt, non quæ sunt Dei, non omnes ergo Magistri nostri, non omnes caputiati, & cucullati, spirituales sunt, si vitiorum quorumlibet genere foedati, superba hypocrisis, insatiabili avaritia, impudenti calumnia, odio, ira, invidia, & tecta cuculla luxuria, prostergata imitatione Christi, affectiones sequuntur animales, quâtaunque licet contentiosa loquacitate præditi sint, & humanarum scientiarum opinionibus inflati, sed qui ad sacras Scripturas, etiam vitæ, morum, ac fidei rationes accommodant. Nonne Ægyptii eruditissimi & scientissimi erant in omni genere disciplinarum, & tamen in Deuteronomio dicit Moyses, non intellecta ab illis miracula, quæ in Ægypto facta sunt, & mari rubro, quia Dominus non dedit eis cor intelligens opera sua: sic caro quia non suscipit verbum Dei, etiam non intelligit opera Dei, quæ solus credit & admiratur, qui sentit Spiritum Dei, in se operantem. Ubi ergò didicit iste articulatur, artes liberales? & si quæ reliquæ sunt humanæ artes & scientiæ, esse Spiritus Dei, quum aut omnes, aut plurimæ illarum sint effectus peccati, nisi enim peccasset Adam,

dam, aut nunquam aut frustra futuræ fuissent illæ artes atque scientiæ, quæ ex carnē atque sanguine sunt humano studio, & terrena diligentia conquisitæ, non à Spiritu Dei influxæ, quæ etiam licet non rarò aliquid rectè & verè de divinis differere queant, nullam tamen propterea merentur laudem divinitatis. Nonne confessio Nathanael, similis erat confessio-
ni Petri, dum diceret Nathanael ad Christum: Rabbi tu es Filius Dei, tu es Rex Israël, & Petrus dixisset: Tu es Christus Filius Dei vivi, tamen solo Petro dicitur à Christo: Beatus es, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est. Nathanael autem redargutus est, sicut hæc dilucidè delarat Chrysostomus, Homilia quinquagesima quinta super Matth. Animalis igitur homo est, omnis qui ex carne & sanguine, & voluntate viri, natus licet in animam viventem, nondum tamen regeneratus ex Deo. Dei filius factus est, nec accepit inhabitantem in se Spiritum Dei. Hæc autem quæ ad scientias attinent, ut intelligantur etiam ab eis, qui in Theologica palestra non sunt admodum exercitati paucis verbis explicabimus, dicentes, duplex esse scientiarum genus, unum quod ex principiis naturali intelligentiæ notis eruitur, ut sunt Arithmetica & Geometria, sive quod ex præcedentis scientiæ principiis dimanat, ut Musica & optica ex Arithmetica & Geometria, & ille à Peripateticis propriè dicuntur scientiæ, ad quarum perceptionem opinabilia phantasmata opitulantur, quæ in sensu incipiunt, atque ea semper fuit omnium ætatum unanimis Scholasticorum sententia, ut humano intellectu non capiantur, quæ prius in hominis sensu nō fuerunt. Quæ igitur intellectus non capit, de his neque ratio, neque illius discursus quicquam discernere, aut judicare potest, quæ ergò sensum omnino effugiunt, de his nulla potest esse propriè dicta scientia, quæ autē sensu percipiuntur, infra scientiam sunt, sic quæ nec sensuum apprehensu, nec rationis discursu, nec Logici artificii argumentis acquiruntur, sed nobiliiori quadam notitia, à mentis lumine supernæ illabuntur hæc longè certiora & solidiora supra propriè dictam scientiam sunt. Nam cum à natura prorsus, & ab omni materia & motu sint essentialiter absoluta, nulla erit eorum propriè dicta scientia, sed alius generis, firmior & validior notitia, cujus possessio, ut fatetur Aristoteles, videtur magis divinitus illabi, quam humanitus acquiri, unde etiā in resolutionum posteriorum libro dicit, immediatorem scientiam in demonstrabilem esse, & B. Athanasius libro tertio contra Arrianos ait: Simplicius.

plicitatis fides melius est, quam curiositatis persuasiva ratio. Item in opere contra Græcos inquit: Ipsa quidem de cultu divino, & de univerſorum veritate cognitio, non tam inſtituta ab hominibus doctrina eget, ſed à ſuperis habet notorium ſuum, & Gregor. Nazianz. lib. 2. Theologiæ ait. Non comprehenſibile fore humano diſcurſui divinum, neque totum, quicquid contingit imaginari: & Lucius Aurelius Commodus, in oratione pro Chriſtianis, coram Marco Aurelio Antonio habita, oſtendit. divinis dogmatibus, non eiſdem argumentis, quibus de humanis artibus poſſe perſuaderi.

Eſt enim (ut ait Job) Deus magnus, vincens omnem ſcientiam noſtram. Cognitio igitur ſupernaturalium & divinorum ab inenarrabili mente pendet, non è ratione, quæ poteſt errare quæ ut idem fatetur Ariſtoteles, non minus falſum ſuſcipit quam opinio, his ita prenarratis dico ſcientiam omnem, de qua ego in Declamatione mea loquor, & quam Ariſtoteles propriè dicit ſcientiam, ſcilicet habitum conſuſionis per demonſtrationem acquiſitum, eſſe animatam, carnalem, & erroris admiſſivam, quæ non poteſt comprehendere, quæ ſunt Spiritus Dei. Scientia autem, de qua in allegatis per articulatorem Scripturis agitur, eſſe alius generis ſcientiam, videlicet ſpiritualem, & aded influxam, de qua alibi ait Eccleſiaſticus: Fons ſapientiæ verbum Dei in excelsis & ingreſſus illius mandata æterna, quæ ipſa etiam duplex eſt, una contemplativa, in qua lumen Spiritus S. cadens ſuper intellectum noſtrum, moneat liberam credendi voluntatem, & hæc eſt, cujus veritas ſola eſt ab authoritate revelantis, & in qua nullus dominatur Syllogiſmus, & hæc dicitur ſapientia, & domina, & ſponſa. Altera eſt ſcientia actualis, quæ & activa ſive practica ſive ſcientia mandatorum dicitur, & ipſa quidem via eſt ad ſpirituæ ſcientiæ lumen, per emendationis gratiam, & opera charitatis, promovens intellectum, ſicut ſcriptum eſt: Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum videbunt, & iſta bona opera, & virtutes morales, & purgatoriæ, ſunt illæ ancillæ, de quibus loquitur Salomon, in loco ab articulatore citato, non illæ ſcientiæ carnales & mundanæ, quæ in eodem loco designantur per mulierem ſtultam & clamorſam, cujus convivæ ſunt in inferno, de quibus ſcientiis dictum eſt per Apoſtolum. In multa ſcientia multa indignatio, & quod ſcientia inflat. Et alibi per Eſaiam: Scientia tua & ſapientia tua, ea ipſa decepit te: Et Eccleſiaſticus ait: qui addit ſcientiam, addit dolorem. & Hieremias ait: Stultus factus eſt omnis homo à ſcientia, nihil ſiquidem

quidem ad felicitàtem consequendam pertinet, (ut ait August. in Enchiridio) scire quæ in naturæ sinu occultantur, causas corporalium motionum, unde tremor terris, qua vi maria alta tumescant obicibus ruptis rursusque in seipsa residant. Quod si causæ corporalium motionum noscendæ nobis essent, nullas magis nosse, quam nostræ valetudinis deberemus, quia verò eis ignoratis, Medicos quærimus. Quis non videat, reliqua quæ de secretis cœli & terræ nos latent, quanta patientia sint nescienda, huc accedit etiam allegoria Jacob, qui ex ancillis, & uxoribus genuit populum Dei, nec adulteratur in ancillis, quia spontè illas obrulerunt uxores, dummodò ipsæ susciperent proles ex ancillis, ita etiam si in rebus creatis speculandis, & inquirendis delectatur homo, non peccat, modo omnia dirigat in Deum, & in ejus contemplationem.

VIII.

Scio in primitiva Ecclesia institutas fuisse Christianas scholas, in quibus utriusque sexus juvenus, non in humanis artibus, quæ in prophanis Academiis tradebantur, sed in fidei disciplina erudiebatur à senioribus Ecclesiæ, ex quibus scholis deinde tot sacerdotum Collegia, tot Monachorum monasteria, tot fratrum sodalitia, saluberrima fecunditate pullularunt, quæ nobis præcis illis temporibus, tot sanctissimos pariter & doctissimos Theologos acerrimosque fidei propugnatores dederunt, qui non in Dialecticis contentioneibus, & scientiis mundanis incumbabant, sed in doctrina Spiritus, & ostensione virtutis, ut Dii propè putarentur, ubi autem posterioribus temporibus, Collegiorum Præfides, & Monasteriorum Abbates, aucti opibus, ocio tepescerent, & cura temporalium distraherentur vetere instituto, cautum est à Romanis Pontificibus in suis Decretalibus; de Magistris in celebribus Ecclesiarum Collegiis conducendis. Verum non qui Poëtarum fabulas, aut Arist. contentiosos Syllogismos, & Mathematicos labyrinthos, & quæ prophanarum Academiarum professiones sunt doceant, sed qui Grammaticam & linguas doceant, Hebraicam, Græcam, Latinam, Arabicam, Chaldaicam, quod conducant ad intelligentiam, Scripturarum, & plus quam omnes reliquæ artes & scientiæ, & in Decretis distinct. 9. recitantur Augustini verba, ut veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda est, ita novorum veritas Græci sermonis normam desiderat: hinc Augustinus contra Cresco-

Cresconium Donatistam, jam per articulatorum superitis citatum, sese excusans ostendit, sermonis elegantiam, & Grammaticæ notitiam, rectamque rationandi disciplinam, posse plurimum conferre, atque tamen hunc eloquentiæ ornatum, hancque linguarum peritiam, hodie Scholastici Theologi junctis phalangibus tanto odio prosequuntur, ut eas veluti omnium schismatum & hæresum causas, ab omni loco exterminari velint, nec eloquentiam, nec quicquam elegantis disciplinæ pati possunt, introductis vice illarum rixosis sophismatibus, nec se ullo modo nisi everfis bonis literis fore incolumes putant, & quum non admittatur ad Theologiam, qui ignorat parva Logicalia, admittitur qui nescit Grammaticam, quam si iste articulator didicisset, non fuisset interpretatus pro declamatione assertionem.

IX.

QUod autem per artes liberales declaratur Scriptura, & confundantur hæreses, hoc ego nunc primum edoctus, hætenus nescivi, fateorque hanc meam profundam dormitantiam, fateor ingenii mei tarditatem, qui hoc non sum affectutus. Heu me ter infelicem, qui credidi sacram Scripturam à nullis humanis disciplinis accipere lumen, sed ipsam ceteras omnes illuminare, dijudicare & discernere, putavique hæreses suum robur, & fundamentum habere in scientiis humanis, quod ego per totam illam Declamationem meam, multiplicibus argumentis, rationibus, autoritatibus, testimoniis, exemplis, demonstrare conatus sum. Nam Hieronymus in Psalmum contesum scribens, syllogisandi artem, Theologiæ applicatam, comparat plagis Ægypti, & in Psalmum 143 interpretatur Dialecticam esse illam latam viam quæ ducit ad mortem, & ad Damasum ait de Hebraicis disputantem, non decet Aristotelis argumenta conquirere, quin & legi Ambrosium Letaniis addidisse, à Dialecticis, libera nos Domine. Nam garrula Logica, Theologiæ plus obest, quam confert. His & similibus autoritatibus persuasus, putavi non posse fidei Christianæ robur, atque lumen, aliunde pendere, quàm ab ipso verbo Dei, & Jesu Christi, qui est gladius spiritus, & gladius oris Domini, quo solo confunduntur hæreses & interficitur homo peccati.

X.

VERùm Doctores Scholastici, super primum sententiarum scribentes, ubi tractant eam quæstionem, an Theologia sit sui gratia, & an ceteræ scientiæ ad eam ordinentur, communi

muniter concludunt, illam sui causa esse, & ad nullam scientiam externam constitutam, sed cætera omnia scientiarum genera sic ad eam statuta, ut ipsa sit dominatrix, & rectrix omnium, non quod ipsa à cæteris instruatur, aut elucidetur, egeatque illarum ministerio, & Augustinus libro secundo, capite trigesimo primo, contra Cresconium Grammaticum, differt de Scripturis sacris, quas Ecclesiæ Canon complectitur, omninò non licere judicare per humanas scientias, sed secundum eas de cæteris literis & infidelium judicandum, quod malitiosè dissimulavit articulator, qui Augustinum contra Cresconium hic pro se citavit, nunc si id præstare possunt artes liberales, ut per illas elucidetur Scriptura, & confundantur hæreses, longè ego aberravi à scopo, in ea hucusque opinione versatus, hanc esse unam Theologiæ pestem, ex humanis dogmatibus interpretari divina, vixque aliter sentire potuissim, ni iste articulator me revocaret, ostendens etiam sapientis & Apostoli testimoniis, quod artes liberales, quia elucidant Scripturam, vitam æternam habebunt, & qui eas ignorat ignorabitur, quodque propterea captivus ductus est populus, quia non habuit illarum scientiam. Annon suave quippiam est adeò esse divitem Scripturarum, qui non miretur sapientiam Lovaniensium Theologorum, qui tot ac tantis Scripturarum testimoniis, tam apposite citatis, non revinceretur hæreseos, & ad palinodiam adigeretur. Pudet me verè meorum lapsuum, qui hætenus nesciverim ejusmodi dogmata, certè non habeo, quod ad hæc respondeam, quia nihil in illis habetur responso dignum, quæ & lectione sunt indigna, sed sperabat isto articulator, solis barbaris & ignavis cerebellis loqui, non discereturis, quid veri in rebus, & quid falsi sit, atque idè sibi licere omnia. Dico igitur quod intellectum sacrarum literarum pendere atque colligi ex artibus liberalibus, nisi Grammaticam intelligamus accipi, error est, nec ostendi potest aliquis, qui Scripturam sacram per Dialecticam & artes liberales sit interpretatus, quodque id illi licuerit, quod qui facere præsumserit, quemadmodum a Balaam sonabit, & loquetur, ignorans, quid dicat, nihil enim commercii Christianæ fidei, cum artibus prophanis, nihil Dialecticis argutiis, cum divinæ sapientiæ mysteriis. Christus illa docet, non Aristot. gratia hæc largitur, non ratiocinatio: non afflatus illa præstat, non Syllogismus, non à Logicis consequentis nomen habet Theologus, sed à divinis oraculis, ab ipso inquam verbo Dei. Ad scripturas autem contrame citatis, dico articulatorem esse hæreticum, siquidem hære-

hæreticus est quicumque aliter Scripturam intelligit, quam sensus Spiritus S. efflagitat, ut habetur 24. quæst. 3. hæresis secundum Hieronymum, atque est revera hæreticum, sacram Scripturam obstinatè ad hæreticum sensum detorquere, & non bona fide citare.

XI.

Ita ne tandem corrui, vetus illud & Græcicum Proverbium: Nihil scire fœlicissima vita: quod si a me repertum esset, erat fortasse, quod infelix articulator iste contra me succenseret, sed quum videar illius patrociniū suscepisse, quia positi illud in præliminari pagina declamationis meæ, experiar si fortè commodiore interpretatione. poterō illud, aut tueri, aut excusare. Neque verò hic ingrediar disputationem illam profundissimam; de nihilo ex quo cuncta creata sunt à Deo, cujus scientia procul dubio fœlicissima est. sed obsequentes articulatoris hebetudini, ignorantiam tuebimur, facit igitur pro illo, in primis quod ait alicubi August. Deum videlicet potius ignorantia quam scientia attingi. Atque quæ modo major fœlicitas, quam attingere Deum? Hinc Dionysius ad Cajum, ignorantiam perfectissimam scientiam vocat, & de ipsa ignorandi scientia, passim in multis locis mentionem facit. Et Philo. Hebræus in quæstionibus super Genesim ait: Finis scientiæ in Deo reconditus est; quem etiam testem animæ vocat cum pura conscientia confiteatur suam ignorantiam, sola enim novit animæ, quia nihil novit firmiter. Non est ergo vera & perfecta scientia (ut ait Nicolaus de Cusa) qua quis credit se scire, quod scire nequit, sed ubi scire est se non posse scire. Nonne cæcus aliquis audiens quempiam de Solis claritudine quanta sit, multa docentem, arbitrabitur, per hæc ipsa quæ audierit, habere se aliquam solaris luminis scientiam, quod tamen ignorat, quia lux solo visu attingitur, videns autem, quum viderit claritatem solis visum superare, fatetur se illam penitus ignorare, habetque cum luminis illius experientia, etiam ignorantia scientiam. Cæcus verò. neque ignorantia scientiam habet, neque ullam illius, quod se scire putat experientiam, sic multi Philosophi & Magistri humanis scientiis clari, sed oculo mentis cæci. & suæ cæcitatis scientiam non habentes, putantes se videre, obdurantur in assertionibus suis. Sic multi, qui se Theologos dicunt, cum habent Scripturam, in qua veluti in agro absconditus est thesaurus regni Dei, ex sola agri possessione, sese divites putant, & Scripturarum prodi-

odigi, quæcunque in partibus alicubi legerunt, ad suas opiniones illustrandas, pro lapidibus preciosis (tanquam de thesauris suis nova & vetera) sine iudicio producant, putantes se attingere articulos fidei, quum longissimè nonnunquam abirent à scopo veritatis. Qui autem videt sibi thesaurum auri manere absconditum ab oculis suis, in hoc sapientior est æteris, quia scit se pauperem, quod illi ignorant, unde Algazel in sua Metaphysica ait: Quisquis per probationem necessariò cognoscit, & apprehendit impossibilitatem suam, ipse ui est cognitor, & apprehensor, quoniam apprehendit scire ipsum à nullo posse comprehendi, & hæc est foelicissima illa ignorantia, quæ longissimè superexcellit omnem humanam scientiam, quam professus mihi videtur Cotta apud Cicero-nem, omnibus ferè, inquit, in rebus, quid non sit, quàm quid sit dixerò, & sacer ille Dionysius ait, tutiores circa Deum esse negationes quàm affirmationes, quod etiam Divus ille Plato in Parmenide in primis observat, & in Epistola ad Dionysium Regem servari iubet, denique de hac ignorandi scientia, multi sancti & mystici Theologi, editis libris profundi locuti sunt, in primis beatus ille Dionysius Areopagita, item Marius Victorinus ad candidum Arrianum. Item Theodotus in eo libro, quem inscripsit clavem Philosophorum. Item Joannes Scotigena in tomis paraphraseos, & Joannes Mosbacensis, in Commentariis Proculi. Item Maximus Monachus, Hugo de sancto Victore. Robertus Linconiensis, & prænominatus Scotigena. Commentatores in mysticam Theologiam Beati Dionysii supra dicti. Ex recentioribus verò Nicolaus de Cusa Cardinalis, de hac doctissimum librum conscripsit, quem de docta ignorantia intitulavit, tum etiam in aliis plerisque suis opusculis, de eadem commemorat. Sed condonemus huic articulatori, suam, non doctam, sed crassam ignorantiam, qui pauca legit, & minus quæ legit, intelligit, & ut sine iudicio Patrum autoritate devoravit, ita incoctas, & indigestas, hic illas contra me evomuit, & impotenter depravando detorsit, ad firmendam calumniam, cui se addicavit, qui quum sit tam doctæ ignorantie incapax, melius imposuisset pri suo silentium, & quod intelligere nequit, admiraretur potius quàm morderet.

X I I.

Nunc ad secundam assertionem mihi respondendum est, quæ quum de rigore sermonis nullum contineat erroré,

2. Vol.

T

addivinatille argutus articulator sensum, quem impugnet, inquit: Quasi vellet innuere, &c. nec aliam Scripturam contra me producit, præter Aristotelem, & cap. si quis artem. 36. d. in quibus cardinem victoriæ locat, ac si obligarent nos tanquam articuli fidei. Hic ego primum respondeo, quod ad revincendum aliquem hæreseos, aut impietatis, non valet argumentum à quasi, sed ut inquit Hieronymus ad Cresiphonem, quod à nobis asseritur, sacrarum Scripturarum testimoniis asserendum est, in quibus quotidie credentibus loquitur Deus. Idem Psalmo 98. ait: Omne quod loquimur, debemus affirmare ex Scripturis sanctis. Et in Epistolam ad Titum dicit, sine autoritate Scripturæ, garrulitas non habet locum, quia ut inquit super 23. cap. Matth. quod de Scripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Hinc Origenes super Hieremiam homilia prima: Necessè est (inquit) nobis Scripturas sanctas in testimonium vocare, sensus quippe nostri, & enarrationes, sine his testibus, non habent fidem. Deinde scire cupio, an hæreticus est, qui contradicit Aristoteli, aut non credit illius somniis. An periculum est, subversam in Religionem Christianam, si quis alicubi dissentiat ab Aristotele aut Gratiano, quum secundum Speculatorem; Joan. Andr. Panorm. Felin. Paul. de Castr. & cæteros Jurisconsultos. Gratianus nunquam habuit auctoritatem quælibet canonisandi, atque ipse Scotus, bonis rationibus motus, dicit, sibi non esse manifestum, quod Canones per Gratianum collecti, omnes obstringant, ego hoc dico, & firmiter assero, non valere consequentiam, hæc propositio sive assertio est contra dicta Aristotelis, aut etiam Augustini, aut Gratiani, aut contra alium quemvis Doctorem Ecclesiæ ergo est hæretica, impia, aut scandalosa. Hæreticus nemo pronuntiandus est, nisi qui Apostolicis auctoritatibus, erroris contra fidem & Ecclesiam publicè convictus, mutare noluerit insana dogmata. Quod si quis etiam habeat erroneam opinionem, de rebus fidei, adhuc per Ecclesiam non determinatis, modò in voluntate ejus nulla sit macula, ille nec peccat mortaliter, nec dicendus est hæreticus.

XIII.

SI calumniandi passio, non incessisset hunc articulatorem, Sintelligere poterat, me loqui de bonitate operativa, quæ est habitus voluntatis, sive voluntas confirmata consuetudine, in operandis bonis, ad quam bonitatem parum aut nihil sci-

entia

ntiæ operantur, quod ipse verum fatetur Aristoteles, inquit, scire parum aut nihil operatur ad virtutem, siquidem in humana anima, voluntas Imperatoris vicem gerit, cui sub-
iunt & parent omnia Scientiæ verò, & artes, atque memoria, cæteræque apprehensivæ virtutes, consiliariorum vice fun-
guntur, utilitates & pericula præmonstrantes, nunciantibus
sensibus, cæterisque viribus exsequentibus. Manifestum enim
est, quod ut res vel benè vel malè administrantur, totum hoc
à bonitate vel malitia Imperatoris illius (voluntatis inquam)
pendere. Nam tollatur ab homine bonitas voluntatis, etiam
datis & positis illi omnibus scientiis, malus homo dicetur, ad-
sit bonitas voluntatis, etiam ablatis reliquis omnibus, homo
bonus erit. Quod autem ad veritatem attinet, Petrus Aposto-
lus non aliter probat fidei veritatem, quàm ex Doctoris cer-
titudine. Curnon idem licebit de scientiis? & hanc fuisse in-
tentionem meam, facillè intelligere potuisset, si iste Aristote-
licus Theologus, Magistrorum nostrorum parasitus, amaret
veritatem, & integram declamationem meam attentè legis-
set. Oportet enim, qui scribentis in re aliqua mentem investi-
gare velit, ut omnia attentè legat, & in unam conformem sen-
tentiam conferat, facillè enim est ex truncatis Scripturis, ali-
quid reperire, quod offendant.

XIV.

VERùm minimè hac in re me refellere quibus, sed conne-
ctere nugas frustra conaris, quum allegatus per te Canò,
duntaxat benedicendi & ratiocinandi disciplinas se non im-
probare dicat, cæteras artes liberales dicat non esse scientias
pietatis, esse autem scientias pietatis, nosse legere Scripturas,
& intelligere Prophetas, Evangelio credere; Apostolos non
ignorare Et ibidem in cap. ideo prohibetur, interpretatur ex
verbis Isidori, illud Apostoli: Qui ignorat ignorabitur, quod
de eo intelligendum sit, qui noluit intelligere, ut benè ageret.
Denique tota illa distinctio, cum sequenti, plus adversatur
huic articulo, quàm patrocinator. Hæc est illa ignorantia,
propter quam captivus ductus est populus, sic enim profequi-
tur hunc sermonem Propheta, inquit: Abjecerunt enim le-
gem Domini exercituum, & sermonem sancti Israël blasphemaverunt,
propterea iratus est furor Domini in populum suum, non exprobratur in illis ignorantia artium liberalium, &
Philosophiæ, sed ignorantia legis, & sermonum Domini, i-
psius inquam verbi Dei.

T 2

XV. Post

Post hæc scientificus articulator, plenus aurarum buccis, colligit magnam congeriem aliarum propositionum, quas omnes uno homine damandas, eodemque vase simul in bathrum detrudendas censet, vocans eas piarum aurium offensivas, ex quo probabiliter conjicio, priores illas, quibus jam respondimus, censi ab illo hæreticas, & blasphemias, quum ea sit doctrinalis inquisitionis Scholastica consuetudo. Primò hæreticas, & schismaticas, deinde scandalosas, & piarum aurium offensivas, per ordinem locare. Nunc ergo propositiones illas, quibus tam impiè pias aliquorum Arcadicorum Theologorum aures offendi, examinemus, si prius illos admonuero, ut caveant, ne quando dum putant in meis Scriptis offendi, sibi ipsis temerè judicando offendiculi sint authores.

XVI.

Harum prima habet, Canones Sacerdotes sublatis honestis nuptiis turpiter scortari compellunt. Hic puto offendit verbum compellunt, quod iste articulator in pejorem partem interpretatur, ac si dixissem: Canones præcipere scortationem, sive illius esse causam, quum hoc verbū compellunt, eo loci positum sit occasionaliter in subjecto, non causaliter in efficiente, aut si malint dicam Logico more, occasionaliter in prædicato; non causaliter in subjecto, neque id citra consuetudinem Latini sermonis, etiam Scholasticis Theologis usitatum, ut quum asserunt Deum esse occasionem mali, sed esse causam mali negant, neque aliud sonat hîc compellunt: quam incontinentes & urentes Sacerdotes matrimonio jungi, non permittunt.

Loquor enim non de castis Sacerdotibus, sed de concubinariis, & turpiter viventibus, quorum ubique nunc & publica, & magna admodum turba est, quos melius esset habere uxores, quàm tam impuro cœlibatu tenere publicas concubinas, convenientibus ad hæc aliquibus Pontificibus & Episcopis, & accepto in singulos annos nummo aureo, ista permittentibus: nec deest huic turpitudini Canonici Juris privilegium, quo statuitur concubinam Sacerdotis gaudere emunitate, & esse de foro Ecclesiæ, ne à seculari iudice conveniri possit, ut habetur in cap. si concubinæ de sent. & excom. & Dd. communiter tenent.

Atque

XVII.

ATque ad hanc propositionem, rursus infœlix articulator iste, temerè obstreperens, divinat sensum, quem sibi statuit impugnare, dum inquit, volens innuere, &c. Huic ergo sequimini dulcem parentem porci, sed liceat nunc etiam mihi contra divinare, quid hoc loci sentiat ipse. Nonne quod cœlibatus sacerdotum sit de jure divino, ita, ut nihil possit in illo humani juris dispositio immutare, atque hoc est falsissimum, & potestati Ecclesiæ derogativum, ac scandalosum. Quum cœlibatus sacerdotum, planè sit juris humani, sive positivi, qui per Pontificem, vel Concilium, pro ratione temporum, locorum, personarum, seu alia quavis gravi, seu rationabili causa, potest remitti, mutari, vel omninò tolli. Quinimò, Pium secundum, Romanum Pontificem, olim dixisse constat, ob graves causas, ereptas sacerdotibus uxores, sed ob graviores, illis fore reddendas.

XVIII.

QUod autem dicit, à morte Christi nullum Sacerdotem duxisse uxorem, illa sunt adulantis & formidolosi Sophistæ deliramenta, quibus tota primitiva Ecclesia, multaque Romanorum Pontificum diplomata reclamant. Quod si Christus & Apostoli vetuissent Sacerdotibus matrimonium, non recepisset illa primitiva Ecclesia, nec indulgissent illa Pontifices, quum lex Evangelica, nec rejici possit, nec relaxari; sed ignoscendum huic desidioso articulatori, qui veterum historias non legit, neque etiam vulgatissimam Theologi Antonini summam consuluit. Nunc ergo quid periculi est, si dixissem, pro statu horum temporum, pro honestate Clericorum, melius esse, ut sublato rigore juris, permittantur illis honestæ nuptiæ, potius quàm sub certa multa concubinatus: quodque Sacerdotes in cœlibatu turpiter libidini servientes, honesti matrimonii permissione sublevarentur. Neque verò propterea probo: neque laudo, eos qui his temporibus Sacerdotes putant sibi licere, contrahere matrimonium contra statuta Pontificum & Ecclesiæ, propterea quod multi contra eadem statuta, publicè teneant concubinas: neque etiam assentior huic propositioni, quod Sacerdoti in sacris constituto, Papa non possit permittere nuptias, quum hæc per Scripturam efficaciter probari non possit, neque per Ecclesiam determinatam sit, illam infallibilem continere veritatem, & quæ ad hanc rem adduci possunt sacræ literæ, magis stant à sententia opposita. Et hodie adhuc Græcorum Sacerdotes ducunt uxores.

res, etiam post susceptum ordinem neque propterea habentur irregulares, aut impii, & Romanorum Canon, jubet Sacerdotem, qui uxorem duxerit, suspendi ab officio, & ministerio sacerdotali, non à laqueo, & arboribus, liberumque relinquit, ad officium posse reverti. Quin constat Romanum Pontificem: aliquando Cardinali cuidam permisisse, ut nuberet, atque suscepta prole, rediret si vellet, ad pristinam Cardinalitiam dignitatem; non ergo habentur pro impiis, sed pro tempore duntaxat irregulares.

XIX.

PRoinde nunc atrox mihi crimen objicitur, quod Lutherum vocaverim invictum hæreticum. Nescio an fortè sint, aliqui tam superstitiosè Theologi, qui invident Luthero nomen hæretici, tanquam illi cum Paulo Apostolo commune, qui in Actis Apostolicis, coram Felice Præfide, confitetur se servire Deo, secundum sectam, quam hæresim Judæi vocant, verum ego non dubito, quin probent Magistri nostri Lovanienses, quod Lutherum vocaverim hæreticum, sed offendit fortè, quod dixerim invictum, quem ipsi cum Colonienfibus complicitibus suis, primi omnium doctrinaliter condemnarunt. At ego Lutherum hæreseos damnatum non nescio, sed victum non video, quum ille in hunc diem adhuc proficiat in pugna, regnetque in animis populorum, quos penes tantam fidem auctoritatemque conciliavit illi plurimorum Sacerdotum & Monachorum & Magistrorum nostrorum improbitas, inscitia, malitia, mendacia, de eventu loquor, non de dogmate, qui etiam si scholasticissimè oppugnatus sit, si rigidissimè judicatus sit, si augustissimè damnatus sit, omnia tamen infeliciter adversus illum gesta sunt, nec profuerunt, quo minùs grassaretur hoc incendium, cui quo plus à Magistris nostris, etiam à principibus & pontificibus repugnatum est, hoc latius dilatatum est, & jam etiam plerique Principes & Episcopi, & eruditi, & Theologi quamplurimi, & quædam integræ Academiæ in illius dogmata discefferunt, & populus ferè plus favet Luthero, quàm Romanæ Ecclesiæ, atque Pontifici, quod si victus est Lutherus, quid conclamatur ad generale Concilium? Quid tantum negotii facefitur, non solum Magistris nostris (qui illum jam non minùs metuunt, quàm olim contempserunt) sed Pontificibus, & Cæsaribus, summis Christianæ Religionis Monarchis. Certè oppugnatum quàm validissimè Lutherum novimus, victum nondum vidimus.

Primò enim in arenam hanc descenderunt Prierias, Hochstratus,

tratus, Eckius. Sed ita pugnantes, ut nil præter risum reportarent. Successerunt Monachi, apud rudem plebē contumeliosè contra Lutherum vociferantes, quid egerunt, nisi quod ea quæ Latino sermone à doctis intra scholarum parietes agebatur, sparserunt in vulgus, & Lutherum Saxonice scribere impulerunt, factaque est uberrima hæresum sementis. Prodiert postea Academia Lovaniensis, Coloniensis, Parisiensis, cum suis nudis articulis & doctrinalibus damnationibus, quæ dum fumis & librorum incendiis implerent omnia ac si posset ignis ignem restinguere, Lutheri libros desiderabiliores vendibilioreque reddiderunt. Tandem prodiit terrificæ Leonis bulla, hæc aded contempta est à Lutheranis, ut non dubitarint illam contumeliosis scholiis & glossematibus, sub divo catamidiandam exponere. Additum est diploma Cæsaris nihilo foelicius successit. Porro sævitum est hominum carnificina, quid aliud actum quam truncata Hydræ capita. An hoc est vicisse Lutherum? De eventu loquor non de dogmate, atque utinam non etiam religiosius prædicaretur Christus ab aliquibus hæreticis, quàm à magistris nostris. An olim victus dicebatur Arrius, quando plures habebat Ecclesias quàm Orthodoxi: quando Romanus Pontifex & Imperator erant Arriani, quando vix tres Episcopi superessent Orthodoxi, quando in Concilio Arrianorum, plures federent Episcopi suum dogma probantes, quàm in Concilio Ecclesiæ, ubi fuerat damnatum? An victus dicitur Mahumetes, cujus secta in hunc diem latius patet, quàm Religio Christiana? Iterum dico me de eventu loqui, non de dogmate. Quid ergò peccavi, si dixerò Lutherum invictum hæreticum, utinam mentiar, & Lutherus ab istis doctrinalibus damnationibus, tam feliciter fuisset devictus, quàm fortiter provocatus. Utinam non solum sit invictus hæreticus, & non etiam hæreticorum victor, magno Magistrorum nostrorum dedecore. Quis enim vicit Anabaptistas? Quis restitit Sacramentariis? Nonne unus Lutherus? Date vos vel unum scriptum Academicarum vestrarum; quo illos vel digitum latum loco moveritis. Quæ utilitas vestra in Ecclesia, an sufficit dicere: damnamus, quia sic determinavit Ecclesia? (ad cujus Decreta strenuè fugiunt Magistri nostri, quoties urgentur & hærent in causa, nescientes producere Scripturam quæ se tueantur) Certè idem sciunt quicunque alphabeti rustici & idiotæ: idem potuissent suo tempore dixisse Hieronymus & Augustin. si id satis fuisset revincendis hæreticis. O nunc salutatem hæreticum Lutherum, qui dormien-

tibus Magistris nostris, & longum somnum stertentibus, solus vigilavit pro Ecclesia, illamque tam validis, tam violentis Anabaptistarum & Sacramentariorum hæresibus totam penè Germaniam occupaturis liberavit solus. Sed videor hic probare Lutherum, & in hoc quidem probo. Sed nolite irasci, probo non aliter quam serpentem in teriaca, qui quum ipse sit venenum, in hac etiam venenis est venenum: quòd si vos nunc tam expediti sitis, ad illum irrefutabilibus argumentis expugnandum, quam olim prompti fuistis, nudis sententiis condemnandum, & hætenus benè successerit, pergite cum Cæsare in Germaniam, & clamare fortiter Magistri nostri, per me non stabit, quo minus vincatur, sed illud vos amice admonitos esse volo, ut præstantioribus argumentis contra illum agatis, quam hic adversum me utimini, quem auctoritate Scripturæ, ut virtute verbi Dei victum esse oportebit. Quod si opinamini, cum Lutheranis nō aliis argumentis pugnandum esse, quam fasciculis, & igne, videte, & cavete, ne ipsi vobis respondeant, & flammis, & ferro. Erumpatque illorum hæresis, in atrociorē tempestatē. Periculose fortassis ista dico, & Lutheranorum patrocinium suscipere videbor, quemadmodum accepturi sint Magistri nostri, horreo, verum ego me non Lutheranum, sed Catholicum profiteor, nec in illorum gratiam, nec in istorum odium, neq; ob quorumcunque metum fieri volo hæreticus, & si cecidero in errorem aliquem, quod humanum est, pertinaciter perseverare non intendo, sed ita cecidisse me fatebor, ut sciam me honestissime surgere posse.

X X.

Succedit aliud crimen, quod Theologos vocarim Lenones, si ad hoc probandum, exempla adduxero, ex novellis Boccatii, mox dicturi sunt, illum lusisse jocis, ac si ego hæc dixerim serio, nec liceat mihi, meum jocum alterius joco redimere. sed quod si ego hoc, de uno atque altero Theologo verum faciam, ostendamque qui lenocinio functi sunt, nonne stabit illius indefinitè veritas, etiam Theologos esse lenones? puto non negabunt, sed dicent Theologico nomini injurium esse, & piarum aurium (quæ de illis tam altum sentiunt) offensivum, fateor si serio, & injuriandi animo dictum esset, modò quod piaculum est, si Theologicum nomen admiscuerim argumento jocosò, quod in nullum hominum genus non ludit, quod neque Principibus, neque Pontificibus parcat, neq; sanctis Patriarchis & Prophetis, quo fortè non injuria reprehendere possint, ne inepti-

ineptire ex verbis & exemplis sacrae scripturae, & irreligiosiore joculudere. Sed quia etiam ipsi Theologi id nonnunquam faciunt, & multis fieri solet circa omnem impietatis notam, idcirco transilientes hoc saxum, ad hunc lapidem cespitant, illud in Theologos scandalose dictum, ita ut etiam si verum esset, tacuisse oportuerit, ne quid Majestatis Theologico nomini decederet. Est enim hodie receptum in scholis dogma, à Beda Parisiensi profectum, valde suspectum esse de hæresi, quicumque quocumque modo male senserit de Theologis & Monachis, aut de illis irreverentiore sermone loquatur. At quanto irreverentius isti Theologici Magistri nostri, nonnunquam loquuntur de Deo, de Christo, de intemerata Virgine Maria, quum disputant illum potuisse suppositare omnem naturam, puta Crocodili, Tortuce, Cynocephali, & illum secundum naturam suam, non minus esse in culina, aut cloaca, quam in cælo? An mater Christi aliquando senserit primos naturæ motus, sive carnis pruriginem? & dum his obscœniore de Deo, de beatissima Virgine, disputare non pudet, offenduntur si quis inquirat. An Theologus possit agere lenonem? an Theologus possit esse non minus in prostibulo, quam in schola?

XXI.

VErebar ne post impassibiles offensionum Magistros nostros, tandem etiam prodirent adversum me meretrices, atque Lenones, & sui scandali articulos producerent. Verum ab hoc metu præter spem liberatus sum, vicitque expectationem meam, istius ficulnei Theologi pervicacia, (quis enim expectasset, ut Lovaniensium Theologorum majestas, sese ad meretricum lenonumque patrocinia demitteret) qui pro illis acerrime pugnat, & magna autoritate lupanaria tuetur, dignus profecto, cujus deformis patrocinium, turpi compensetur præmio, qui gratis in Veneris Phano sacrificet, & in Cupidinis hortis donetur ficulnea statua. Olim jocus Petrus Ravennas, dixerat, scholares Italos: non posse vivere sine meretricibus. Postularunt illum scandali Magistri nostri Colonienses. Declamavi ego, Rempubl. esse stare sine meretricibus, & me impietatis postulant Lovanienses & quod illis tunc placuit, nunc istis displicet. Ita ne Magistris nostris, pro tempore, & loco, veritatem & hæresim, & scandala, præsumere licet? forte dicere illis poterimus, sicut ait Christus ad Phariseos: Venit Joannes, neque manducans, neque bibens, & dicunt dæmonium habet. Venit filius hominis, manducans &

T 5

bibens,

bibens, & dicunt; ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Quis istis canibus; posset rite lectum sternere; qui accubaturi, huc atque huc, sic in gyrum volvuntur, ut nescientes, quam in partem casuri sint, etiam nescire cogamur, ubi pulvinar illis collocandam sit. Dico autem iterum ego, quia omnis potestas desuper à Deo est, ad honorem & utilitatem ejus, à quo est, exercere debet, & non contra. Quare Principes & Magistratus, tenentur, eos qui in lege Dei palam & publice delinquant, justis legibus coercere, non publica auctoritate fovere, tueri, & publicis theatris hospitari, quemadmodum de publicis usurariis non admittendis, neque hospitandis, statutum est, per Gregorium X. in concilio Lugdunensi, & habetur in c. usurarium, de usur. lib. 6. Simili ratione lupanaria, & scorta publica, fovere non licet, quum sint in Deuteronomio, atque etiam in Evangelio, utraque divina lege, vetita, quibus accedit etiam c. meretrices 32. q. 4. Nec urget me citatus per articulatorem c. si quod verius; 3. q. 2. quum Augustinus ibi loquatur de malo deliberato, & inevitabili, de quibus alibi ait Gratian. d. 13. c. duo mala, & cap. nervi testiculorum, & 22. quæst. 2. cap. David & aliquot sequentibus. Deinde, licet tolerabilius malum sit adulterium quam homicidium, & meretricatus quam adulterium, tamen institutum prostibularum, atque ratio eam turpitudinē publicis indultis & privilegiis fovendi, damnable est. Verum ego hanc sententiam nulla pertinacia defendere præsumo, sed inter illas referri volo, in quibus unicuique in suo sensu abundare concessum est, idque non veritatis diffidentia, sed servandæ modestiæ gratia. Neque quisquam in hoc scandalizari debet, ubi dissuadentur aut reprehenduntur vitia, si quis amarulentiore hyperbole utatur, quum ejusmodi in Hieronymo, in August. Bernardo, in cunctis fere sanctis Patribus legimus, & quotidie Ecclesiasticis concionibus graviora terculamenta, inoffensi audiamus.

XXII.

VErum, ut solet disputatio disputationem gignere, veniam mihi dabit articulator, ex hoc argumento suo, & citato per illum Canone, aliquid non extra propositum inquirere. Si è duobus malis, quod minus est, eligibili⁹ est, tollerabilius est, & quod puto consequi, etiam mitius puniendum est. Quæro, quid faciet sacerdos incontinens, fornicabitur ne, an nubet? utrūq; peccatum est, utrumque vetitum est, hoc quidem lege divina, illud constitutione Romanæ Ecclesiæ, utrisque fidem juravit,

juravit. Deo & Ecclesiæ, illi in Baptismo, huic in ordine. Quod si fides frangenda est, si iusjurandum solvendum est, si lex prævaricanda est, utrum illorum duorum malorum eligibilis est, utrum tolerabilius est, utrum mitius puniendum est, fornicari, an nubere? Scimus Paulum dixisse, qui non continet, nubat: Melius est nubere quam uri. Item, unusquisque uxorem suam habeat, propter evitandam fornicationem. Sed de sacerdote incontinente, quid dicit articulator, an ita, qui non continet sacerdos scortetur, minus malum est scortari, quam nubere. Accedat lupanaria, prostibula, meretrices, quarum non est numerus, ut non alligetur uni uxori, quoniam am polluitur sacerdotium conjugii, non polluitur meretricibus. Hoccine suum argumentum esit, quomodo evadet laqueum, forte est dare aliquod medium, quo neque meretricetur, neque nubat, sed soluto aureo habeat concubinam. Facient fortassis pro illo, ex Toletano concilio, & ex Isidoro, duo illi canones, quos posuit Gratianus 34. d. dicentes: Qui homini Christiano, qui non habet uxorem, loco uxoris liceat habere concubinam, dummodo unica concubina contentus. Neque desunt Theologi, qui opinantur, monachos & sacerdotes non abjurare incontinentiam, sed conjugium, quia non abjuratur, quod nulli permittitur: forte scandalizabit Magister nostros, hunc calum hic illis propositum, neque ego serio proponerem, nisi articulatoris huius ad hoc me adigeret argumentum. Sed ne ista rursus inter articulos referantur, ego hic nihil assero, sed inquirō: cupioque doceri huius argumenti solutionem.

XXIII.

Sequitur alia tragica propositio: Mercatores & milites vestram poenitentiam agere non posse, quam non dubito, a fratribus aliquib. huc insertam, ut qui plurimum soleant à mercatoribus & militibus male partorum portiunculas corraderē, dum participant illis sua beneacta & preculas, securas conscientias pollicentes, si illis plurimum prædæ in sinum effundatur, in quo habeant scientiam quæstuosam. Sed quum sit hæc sententia Augustini, in lib. de poenitent. & ego illum auctorem verborum illorum citaverim, non mecum, sed cum Augustino hanc propositionem delitigent.

Necesse enim est, ut aut illum mecum faciant scandalosum, & hæreticum, aut me cum illo pariter absolvant. Sed videamus si forte commoda aliqua interpretatione poterit nobis succurri,

curri, atque ego cum Augustino, ab hac sermonis scandalosa impietate liberari, ad quod nescio an opus erit mirifico illo, ex magistrorum nostrorum mysteriis sophismate, quo dicunt, hanc esse veram. Peccatores Deus non exaudit: contra falsam, si dicatur, Deus non exaudit peccatores. Quis Catholicorum dubitat, de nullius peccati poenitentia desperandum esse? sed ea est patrum loquendi consuetudo, ut sæpe dicant peccatum aliquod impoenitibile, seu inexpiabile, quod difficile expiatur. Quemadmodum Ambrosius dixit solutionem quadragesimæ, esse peccatum inexpiabile. Et Petrus ad Symonem inquires: Age poenitentiam, si forte remittatur tibi cogitatio cordis tui, soli namque Deo in manu est, dare respicientiam, sive poenitentiam peccati. Potest etiam tanta esse malitia, tanta enormitas criminum, tanta continuatio & affuetudo peccandi, in homine, velut in naturam versa, ut Deus hominem illum nolit sua gratia vocare ad poenitentiam, sicut legitur obdurasse cor Pharaonis. Legat igitur iste articulator Canones, quos Gratianus ex Leone, Chrysostomo, Gregorio, Augustino, Cassiodoro, adducit de mercatoribus, & quæ præterea præfati authores in operibus suis diversis locis tradiderunt, neque nodum in scyrpo quærat. Quod si dicat mihi, oportuisse hæc in Declamatione explicuisse, ego non dogma interpretabar, sed declamationem scripsi, cuius argumentum non in laude, sed vituperio, non in defensione, sed accusatione versabatur, nec concionabatur apud imperitam plebem, sed scripsi doctis & eruditis, quod si his offenduntur aliqui testamentorum venatores, licet Theologiæ titulo inflentur, imputent suæ infelicitati, qui non didicerunt tropos sermonum & scripturarum, necessarios ad eorum bonam intelligentiam, ac non mox damnent, quicquid suam avaritiam & rapacitatem offendit.

XXIV.

Non sunt hæc verba mea, sed perfidus cavillator, suo more statuit sensum, quem impugnaret, & scripta mea, tam in sensu, quam in verbis depravavit. Ego in capite de arte militari sic scripsi. Augustinus atque Bernardus, Catholici in Ecclesia Doctores hanc alicubi probaverunt, & pontificia decreta illam non improbant, licet Christus & Apostoli longe aliter sentiant. Docet Thomas in quodlibetis, non obligari nos de necessitate salutis credere Ecclesiæ Doctoribus, neque etiam ipsi Ecclesiæ, nisi in his, quæ ad substantiam fidei pertinent, quia

quia in illis Spiritus admonens, docet Ecclesiam omnem veritatem. Atque ipse Augustinus ad Vincentium: Hoc genus literarum, (inquit) ab auctoritate canonis distinguendum est, non enim sic leguntur, tanquam ita ex eis testimonium proferatur, ut contra sentire non liceat, sicubi forte aliter sapuerunt, quam veritas postulat. Sic ego Augustini, & Bernardi, & sanctorum Patrum omnium, & quorumcunque eruditorum authorum scripta, extra canonem Bibliæ posita, debita cum reverentia semper suscipio, non tamen ita auctoritate illorum me obligari puto, quod non liceat illis contradicere, aut ab illis alicubi diversum sentire, aut circa eorum scripta dubitare, nisi prebentur per scripturam sacram evidenter expressa, aut per universalem Ecclesiam fuerit determinatum, illa firmam & indubiam continere veritatem, sicuti de Epistola B. Leonis ad Flavianum, factum legitur, in c. sancta Rom. 15. d. Anigitur Augustin. & Bernard. de bello per omnia recte sentiant, ego adhuc dubito, Pontificiis decretis, debitam obedientiam exhibeo, conciliis generalibus plus tribuo, tamen ineffabilem veritatem, circa quam solam versantur, & fides & hæresis, illis non tribuo, quum hæc sint solius sacræ scripturæ, & sanctionum universalis Ecclesiæ, in his quæ ad substantiam fidei pertinent, in cæteris Ecclesiam errare posse, etiam scholastici fatentur Theologi, neque tamen omne quod à Christo & Spiritu sancto non est, hoc illico illi contrarium est. Multa in scripturis exposuerunt authores, aliena à sensu Spiritus sancti, & inter se pugnant contrariis opinionibus, nonnunquam à seipsis dissident, quum spiritus sibi repugnare, & secum diffidere non possit, tamen non protinus contrariantur Spiritui sancto, nec propterea reiiciendum est, omne quod à Spiritu sancto non est: cum teste Hieronymo, nulla interpretatio sit à Spiritu sancto, qui & septuaginta interpretum cellulas pro fabula ridet, tamen non protinus reiiciendæ sunt interpretationes, quantumcunque inter se variæ sint, & dissonantes, ita nec protinus damnantur per me Augustinus & Bernardus, si quid admittant adversus consilia Evangelica, ubi deest maliciosus illorum contemptus. Nonne Paulus Apostolus consilium dat, quod se dicit non habere à Domino, & habet Domini præceptum, quod tamen non exigit. Scimus quod olim Deus in veteri testamento permiserit bella, neque tamen sinebat suos principes adorare bellum, nisi prius obtulissent pacem, sicut legitur Deut cap. 22. In novo autem Testamento promissa est pax perpetuo fœdore conservanda, sicut in ejus recessu dixit

testa-

testator Christus: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, cujus doctrina tota est ad charitatem, ad fraternam concordiam, ad patientiam, & dilectionem, non admittens malevolentiam, odium, iram, bellum, sed docens diligere inimicos, & tollenti tunicam pallium adjicere, & fraudem pati, sicut de his ad Galatas tertio, & prima Corinthiorum sexto, & Matthæi quinto, & plerisque aliis locis docet Evangelica lectio. Nullum ergo inter veros Christianos licitum est bellum, quum omne bellum ex malo sit, & contra Evangelicam perfectionem. Et Hieronymi sententia est, olim Judæis licuisse bellare, Christianis autem non licere, unde dico illam propositionem, Christiano ut Christiano non licet bella re, citra omnem hæresis & impietatis notam posse defendi, neque per hoc calumniatur à me Augustinus, & Bernardus, & Ambrosius, & cæteri Doctores, & Pontifices, qui bella permiserunt, quod contra Christum agant, sicut neque qui jure permittunt, illico contra Christum permittunt, quod ille dixerit non jurandum omnino. Nam quæcunque pro perfectione Evangelica prohibentur, sic prohibita intelliguntur, nisi rationabilis urgeat necessitas, ut ait, cap. ita ergo 22. quæst. 1. Neque Augustinus, Bernardus, & Ambrosius, bellum simpliciter & indistincte, quantumcunque iusta de causa susceptum probant, nisi simul ex necessitate, atque cum fide, & religionis amore fuerit susceptum. quanquam dicat Ambrosius, neque hoc esse Evangelicæ perfectionis, ipseque Bernardus, mundi militiam expresse appellat malitiam, ubi qui cadit (inquiens) perit in æternum, qui occidit & vincit, vivit homicidia. Itaque licet à perfectis non sit bellandum, docente Apostolo ad Romanos, nobis jam ultra bella non esse carnaliter peragenda, sed animæ certamina, contra spirituales adversarios desudanda, quod idem ex verbis Gregorii, ostendit Gratianus, in cap. nisi bella, 23. quæstio. 1. Propterea tamen non plane prohibetur justis & necessariis causis belligerari, & si hoc non exceperit Christus, qui nec litigandum coram iudice, nec jurandum docuit, siquidem à Christo privata vindicta prohibetur, publica quæ legum officio sit, ut judicia, simplicia, bella non sic prohibetur. Quare non etiam pugnant cum Christo, qui quod ille pro perfectione Evangelica docuit, diversa ratione tractant de statu civili. Non ergo protinus damnatur princeps, qui bellum gerit, sicut nec iudex, qui pronunciat sententiam, quod agat contra Christum, & Evangelium, quum agat ex officio civili, non ut Christia-

nus,

nus, neque afflatus Spiritu sancto, sed ut minister humanarum legum. Nonne Christus in totum vetat divortium, excepta sola causa fornicationis, tamen Romana sedes dirimit matrimonia, multas alias ob causas, à Christo non exceptas. Sic multa conceduntur de foro judiciali, de consuetudine, de auctoritate monarcharum, quæ non sunt de perfectione Christianismi. Neque vero omne illud hæreticum est, quicquid extra Evangelium est, nec plane prohibitum est, quicquid infra concilium est. Quod si utrumque de hæresi suspectum est, utrum proprius accedit ad hæresim, dicere in totum esse abstinendum à bello, quod consonat Evangelio & Apostolis, an dicere licitum esse bellare, quod nusquam legitur in Evangelicis literis: certe Theologorum officium est, hortari ad charismata meliora, ad pacem, & tranquillitatem, quæ Christi doctrina est, non ad bella, ad seditiones, ad effusionem sanguinis, quæ sunt Ethnicorum. Nec decet Theologos dissimulare tam aperta Christi & Apostolorum dogmata propter opiniones Augustini, Bernardi, Ambrosii, & aliquot cæterorum, qui licet alicubi bella probant, eadem etiam pluribus locis improbant, & detestantur. At cuperem videre, ut isti Theologistæ, qui tam religiose bello patrocinantur, vel unicum Christi verbum, aut Evangelii sensum producerent, bella hæc comprobantem, quod si fecerint, & non inique eo detorserint, victum me fatebor, & herbam illis dabo.

XXV.

Neque hæc mea verba sunt, nec mea intentio, quod Christo repugnante, ordo militatium est in Ecclesia, sed quod sceleratissimum illud militiæ genus, de quo locutus ibi fueram, prætextu ordinum illorum irrepserit in Ecclesiam, quod si quis negare velit, non deerunt ad manum horum scelestissima exempla, quorum myriadibus vel obrui posset. Proinde quum bellum res sit crudelis magis quam pia, & necessaria, plus quam honesta, non adeo decet religiosos, Evangelicam perfectionem professos, quam tolerabile est in hominibus prophanis, nec ipsa eorum militum primordia, vacant reprehensione. Nam quum à Joanne Patriarcha Alexandrino, primum institutus esset ordo hospitalariorum, propter peregrinos Hierosolymam petētes, ita ut sacerdotes & fratres instructioni & sacrorum ministerio insisterent, cæteri autem barbari laici, quos conversos vocant, peregrinos ad spectanda sacra

sacra loca ducentes, interpretes agerent, illosque à Saracenorum contumeliis tuerentur, tum eleemosynarum collectas, dona, cæterasque monasterii temporalia, administrarent. Sed ut solent ex bonis principiis pessima quæque subsequi, quum in immensum crevissent religionis illius divitiæ prædicti conversi, qui illarum negociationes & procuraciones agebant, licet rudes & imperiti laici essent, in tantam ambitionem elati sunt, quod supra venerandum sacerdotalis dignitatis ordinem, sese extollentes, pro conversis & servis totius ordinis Domini, & Præceptores facti sunt, atque pro hospitalitate, malitiam professi sunt, gratissimum Deo servitium sese præstare existimantes, si sua manu quam plurimos infideles occiderent, & in tartara mittentes diabolo sacrificarent, dum interea aut nullos, aut paucissimos lucrati sunt Christo, licet hodie longe plus verubus pugnent adversus capos & perdices, quam lanceis contra infideles. Contra quos acerrime invehitur Divus Bernardus, & de quibus vere dici potest, malum illud, quod Ecclesiastes vidit sub sole, videlicet servos in equis, & dominos quasi servos ambulantes super pedes, quod considerantes Carthusiani, licet contemplatissimi, in hoc suæ posteritati & durationi sapienter consuluerunt: quod suis barbatulis conversis: temporalium & proventuum suorum negociationes & procuraciones, non committunt, sed servos serviliaduntaxat curare permittunt.

XXVI.

IN capitulo de statuaria & plastica, de imaginibus & statuis in hæc verba loquutus sum. Quin etiam hæc in templâ, in sacella, in aras Dei, magnis venerationibus traducimus, non absque idololatriæ periculo, sed hæc latius in religione disputabimus. Nonne ibi expresse fateor, me non assertive, nec definitive, sed disputative, & inquisitive loqui, remittens lectorem, ad ejus rei ampliorem sermonem posterius de religione requirendum, videlicet in capite proprio de imaginibus, in quo post longam disputationem, tandem sic assertive concludo, inquiens: Atque hic vos scire volo, quod quemadmodum exuperans imaginum cultus idololatria est, ita illarum pertinax detestatio hæresis est, de qua olim Philippus & Leo imperatores damnati sunt. Quis hic non videat hujus articulatoris malitiosam cavillationem, qui ista odio malo dissimulans, obtulit. Quid enim scandali est, si pro evitando scandalo admoneo periculi, quod esse potest, non ex imaginum natura, sed ex

ad eximoderato, aut superstitioso cultu, vel ex defectu cō-
 liti rudis plebeculæ. (Quum nec hodie unanimiter, nec suf-
 ficienter explicatum sit a Theologis, quomodo cultus & ve-
 neratio, comperant rei inanimatæ, vel ex hypocrisi & avaritia
 acerdorum, & monachorum nonnullorum. quibus quaestus
 acceptior Christi gloriâ, quique ad ejusmodi plebis errorem
 conivent propter lucrû, quod inde solet illis accrescere Hinc
 Egyptiorum more fere nihil non infertur aris, hinc videmus
 cum Joba & Bernardo, etiam diabolum traduci in aras Dei;
 similiter cum Georgio crocodylum, cum Roccho canem, cum
 Antonio suem. Venerabile Eucharistiæ sacramentum, procul
 ab aris, ad angulum aliquem detruditur, ante quod vix una
 ardet olida lampas, dum insensata illa simulachra, collustran-
 tur innumeris cereis. Quod si quis rem diligenter expendat,
 comperiet, fortassis in non minorem abusum prolapsa nostrâ
 simulachra, quam olim fuerunt idola Ethnicorum. Quis non
 cultus nostris istis exhibitus est, dum alterum altero augustius
 adornatum, & appensis omnis generis anathematibus, velut
 mercimoniarû taberna instructum, ac coemptitiis indulgen-
 tiis, magis propitium prædicatum ad mentirisq; miraculis po-
 tentius & prope divinius confectum est, contra quæ non con-
 tumelia affecta sunt nostrâ simulachra, si quando nobis minus
 propitia credita sunt. Quoties vidistis, lætis viribus, Urbani si-
 mulachrum Bacchi insitar frondib; coronatum, fidibus, tibiis,
 tympanis, præeuntibus, comitante sacerdote, solenni gratu-
 lationis pompa, per civitatem humanis humeris delatû, per-
 actisq; bacchanalibus, in taberna quapiam vinaria, sacerdote
 & reliquis bene potis, eadem pompa templo suo restitutum.
 Nonne etiam vidistis, si forte gelu, aut pruina, vites aruissent,
 idem simulachrum, per luta, per sordes, per stercora, laqueo
 tractum, in super consputum, conspurcatum, & omni contu-
 meliarum genere affectum. Taceo quid vestri agant Hollan-
 di, cum Paulino idolo, si quando in conversionis ejus festo,
 aut nix ceciderit, aut pluvia, nonne hæc vidistis, & tacuistis,
 tacendo consensistis, elatis cacchinis arrisistis, & socii sceleris
 facti estis? Quid socii, imo vos tam perniciosi sacrilegii, dete-
 stabiles auctores exitistis, aperuistis insanæ plebi templa, tra-
 didistis conspurcanda simulachra, & caput abominationis fui-
 stis, & cauda. Hic mihi dicite magistri nostri, dicite Pontificû
 fiscales, dicite Christianitatis decani, dicite hæreticorum in-
 quisitores, & magistri, quem illorum unquam aut hæreseos,
 aut scandali postulastis, & nunc (si diis placet) cogar ego de

hæresi causam dicere, si quid contra aliquod superstitiosa simulachra, illorumve abusus, vel hiscere ausus fuero, eo quod habetis in illis religionem quæstuosam, & quæ ad eruditionem rudis plebeculæ, pro signis, vix tandem recipit ecclesia, fecistis vobis instrumenta avaritiæ vestræ, & laqueos irretiendæ pecuniæ. Siquid ergo ex capitulo de plastica profertur quod accusent, quia me oderunt, invenient in capite de imaginibus, unde me excusent, qui me amant. Non enim improbo imagines, quæ ad notitiam deducunt eorum, quæ in vero unius Dei cultu conceduntur; sed quando à cultu latriæ unius Dei abducunt, quasi in ipsis imaginibus & statuis sit aliquid divinitatis, aut illis alligetur, tunc quia decipiunt, & à veritate avertunt, merito damnandæ sunt: non aliam ob causam, concilium Laodicense, & damnavit, & anathemate percussit, eos qui colerent Angelos, quasi tales committerent idololatriam. Atque utinam plebs imperita hodie non periclitaretur in imaginibus, & non cum acceptione adoraret, quas, indifferenter pro signis colere deberet. Atque sacerdotes non quærent lucrum, à quibus Deus vitari iussit periculum.

XXXVII.

Hæc est illa execrabilis propositio, nullo satis igne expiabilis, nec in hoc seculo, nec in futuro excusabilis, & velut Erinnis in tragœdia, quæ si in hac declamatione scripta non fuisset, de reliquis omnibus nihil fuisset scandali, sed in sacrosanctam cucullam offendens, omnium cæterorum reus factus sum. O facinus audax, iniquum, & impium, quale hactenus nemo omnium patravit. Sed invenirent hic forte Pilatus, & Herodes, aliquid quo me liberarent, nisi monachi & fratres omnes clamarent: Crucifige, crucifige, blasphemavit, dicens: Diabolus est auctor cucullæ, qua instar alterius baptismi, melius renascuntur Monachi quam priore, quæ etiam mortui involuti, sanctificari traduntur, præcipuè si in sacrosancta Franciscanorum cuculla sepeliantur. Sed admiror & valde, si tam sancta sit cuculla, quomodo tot ac tantos operiat calumniatores, à quo solo vitio apud Græcos diabolo nomen est? De hac ergo, cum in capitulo de statuaria & plastica, narrassem lepidam fabellam, isti sic referunt in articulum, ac si ego theologum ibi agens, hanc serio credendam concionatus essem apud populum, nec liceat mihi scribere, quod pictoribus liceat palam pingere. Quis hic non videat, quanta calumniandi scabies, teneat istos articulatōres, qui etiam à jocis, & salibus veniantur, quod condemnent. Non puto aliquos theologos tam
stupidi,

lupidi, tam insensati cerebri esse, aut adeo (vel extremo ferio)desipere, ut putent me serio probare jocum quem hic recito, quodque pro hoc ludicro, me serio respondere velint, quum dicat Augustinus, in quæstionibus super Genesim, & nabetur xxi. qu. ij. quod ait, videlicet, quæ non sunt, si non serio, sed joco dicantur, non deputantur mendacia, neque piarum aurium offensiva. Quis non rideret magistros nostros, si ad theologicum rigorem excutere velint, novellas Bocarii, & facetias Pogii. Fortesunt aliqui, qui ob magnum aliquem fratralis religionis (ne dicam stupiditatis) zelum, non possunt ferre jocum in cucullam, dicentque cum cuculla non fuisse agendum joco, fateor me ignorasse hunc articulum fidei. Doceat ergo hic me primum auctoritate scripturæ factæ periclitari fidem, si quis quid jocetur in cucullam, aut fortassis de illa minus benè senserit. Hoc unum scio, Evangelium non docere, non præcipere, non consulere, discrimina vestium, neq; quod cultus vestium, sicut nec esca, commendet homines Deo, cujus spiritu (ut ait Paul.) transformamur de claritate in claritatem, non de colore in colorem, de cingulo in funem, de calcceis in callopodia, de toga in sagum, de veste in vestem, de rustico cucullo in effœminatam cucullam fratrali, ac si perfectio Evangelicæ religionis pendeat à veste & cultu, quæ sunt traditiones hominum. Narravit mihi his diebus, vir quidam pius juxta & eruditus theologus, ex Familia Franciscanorum, & ex ejus ordinis primariis, Franciscanos olim fusca & fere subnigra veste usos, quo colore adhuc moniales ejus ordinis multis locis induuntur, quumque propterea ab Augustinianis non satis discernentur, qui ipsi nonnunquam etiam funiculis præcingebantur, orta lite, post multas tandem contentiones Augustiniani acceperunt latum illud, & longum pendens, pelliceum cingulum, offe bubalo, aut multis æres emblematicis adornatum, deinde etiã Franciscani lucidiore colore sese ab illis discreverunt. Cum eisdem Augustinianis, quondam litigarunt Dominicani, coram (si recte memini) sui ordinis Romano Pontifice, volentes Augustinianos albam ponere tunicam. Jamque ita fore decreverat Pontifex, comminatus Augustinianorum procuratori, sese pronunciaturum, ubi redisset in crastinum (egrediebatur enim urbem) quumque procurator dixisset Pontifici, & si non redieris Pater sancte. Respondit illi: Maneat vobis habitus vester cum benedictione Dei, at Pontifex eodem die occidit, sic Augustiniani fruuntur cum benedictione suo habitu in vitiis Dominicanis. Nō minore discordia.

dia, nuper ad Germanos contendebant inter se Franciscani, nam observantes adversus conventuales instabant, volentes illos in signum discretionis mutare habitum, quibus à conventualibus responsum fuit, sat discriminis inter illos fore, si observantes dimissis calceis, sua ex Italia assumerent callopodia. Has atque similes de vestitu, & cultu monachorum contentiones, si omnes recensere vellem, possem amplo volumine insignē cucullomachiam scribere, ad quod si me impulerint, nec ingenium, nec oratio, nec materia mihi defutura sunt. At vero scimus Christum esse Deum pacis, non contentionis, omnes ergo cultus illos, qui ex contentione sunt, quid piaculi est, si dixerimus esse inventum diaboli? sed nolo hoc loci serio tueri, quod in declamatione serio non dixi, & ridiculæ fabellæ seriam interpretationem fabricare, sed ostendere volui, istis tam pie articularis magistris nostris. Quod tamen si jocus sit, tamen non esse usquequaq; falsum, atque licet non sit necessario verus, tamen forte probabilem esse, & qui citra impietatem disputari, & defendi quoquo modo posset, in quodlibetis, ut mihi & in præsens, & in reliquum, de his & similibus, aliquid declamanti, aut scripturienti, æquior sit illorum morositas, & benignior sit illorum iniquitas. Neque iste loquendi modus, rursus offendat magistrorum nostrorum, ac latebricularum monachorum pias auriculas, nam ego illum ex Thoma Aquinate, & magistro nostro, pariter & monacho accepi, ubi ait: Licet rationabilius sit credere, potentiam creandi, creaturæ communicari non posse, tamen defendi posse, quoquo modo, creaturam posse creare. Ad hujus ergo conclusionis imitationem, liceat mihi quodlibetare (ut vestro vocabulo utar) licet rationabilius sit credere cucullam ex zelo religionis instinctu Spiritus sancti institutam, tamen defendi posse, illam quoquo modo, & nonnunquam etiam à diabolo profectam. Utinam tanta esset cucullæ sanctitas, ut omnes monachos & fratres ad veram pietatem inflammaret, & à diabolico calumniæ spiritu emundaret. Utinam sacrosancta cuculla haberet tot professionis suæ imitatores, quod haber dignitatis suæ buccinatores. Ego nullos monachorum ordines, ritus, vestes, cæremonias, nullum probatæ vitæ genus infector. Ego ut non sum tam insolens, ut talia serio promittere, aut defendere velim, quæ alicubi in declamationibus, aut placitis, per jocum effutivi, ita nec graves viros decet, quæ joco dicta sunt, serio reprehendere, ego quantum monachorum ordinem venerer, quantum monastico instituto faveam, ipsa nostra

nostra quam scripsi de vita monastica ostendit oratio, & in declamatione nostra, sub capite de sectis monasticis protestatus sum, quæ de malis monachis & eo nomine indignis loquor, me ad ordinum injuriam non referre. Similiter in querela mea, bonos semper excipio, ubi cum perverfis mihi res est, qui nihil habent religionis monasticæ, præter cucullam, & quem vocant clypeum impudentiæ; ac solo cultu, & cæremoniis, sanctimoniam apud vulgus profitentur, quum eorum vita, & mores, minime respondeant ornatui, quos tamen utcumque ferendos censerem, si tantum male viverent, nec malos etiam alios facerent, & ut est in Evangelio, ipsi non ingredienti regnum cælorum; etiam alios excluderent. Nemo ergo putet, à me taxari bonos monachos, dum reprehendo malorum mores, quos in illis etiam pii monachi detestantur, de quibus malo nunc tacere quam multa dicere. Vos autem quoscunque pios ac veros monachos, paulò hinc aures avertere jubeo, donec malis illis satisfecero, ne vos meo sermone læsi, quidpiam de me gravius æstimetis, quantò magis vestram sanctimoniam laudare quam exasperare velim.

XXVIII.

Legitimi censoris (qui alterius scripta reprehendere aggreditur) officium est, primum bona fide citare verba & rationes, quæ continere putat aliquid hæresis aut impietatis. Deinde validis & nervosis argumentis refellere, quod in illis offendit. Sic Origenes contra Celsum, sic Cyrillus Alexandrinus contra Iulianum, sic antiqui Patres & Theologi librum aliquem reprehensuri, totum interferebant de verbo ad verbum sermonis contextum, nihil relinquentes, ut ab omni etiam specie mali abstinuisse probarentur. Contra iste versutus articulator, ex locis frustulatim decerptis, & mala fide recitatis, mihi struit calumniam, ubi quæ præcedunt & sequuntur, si candidè & integrè narrata essent, facile submoverent errorem. Deinde astutus sycophanta, mutavit verba mea, traducens ea suam ad calumniam, non enim reperitur me dixisse, Prophetas & Evangelistas mendaces in quibusdam inventos, sed quod alicubi à veritate defecerunt, & secundum quid fuerunt mendaces, qui quidem loquendi modus, nihil habet impietatis, aut scandali, nisi quod forte alienus est à loquendi apud scholasticos Theologos consuetudine. Propterea dignum putavit, qui referretur in articulos, sed ego nunc ostendam huic molinariæ belluæ, doctorem, scholasticum pariter & monachum,

chum, & Franciscanum, sed virum eruditissimum, & Theologum non vulgarem. Is est Franciscus Georgius Venetus, qui in opere de Harmonia mundi, capite secundo, primitoni, secundi cantici, in hæc verba scribit. Defecerunt Prophetæ, ex aliqua mutatione facta in iis, quibus prophetaverunt, adeo quod ipsorum omnium vaticinia reperiiebantur aliquando conditionata, & visi sunt, & secundum quid fuerunt mendaces. Hunc & ego imitatus, dixi Prophetas alicubi à veritate defecisse, & secundum quid fuisse mendaces, quæ etiam si dicta essent sermone improprio, tamen sensu pio, ipsa monstrat addita illis declaratio, omne scandalum tollens, unde tenet domini de rota in decisione DCCCLXXII. in antiquis, standum esse intentioni, non verbis. Non enim intentio verbis, sed verba intentioni deservire debent, etiam si proferens videatur talis animi fuisse, qualia verba sonant, tamen si ex circumstantiis, vel aliis appareat contrarium, non statur verbis, sed intentioni. Quod si de mente verborum dubitatur, semper recepta fuit dicentis declaratio, à cujus animo verba dependebant, nulla impediente temporis præscriptione. Sed hanc declarationem, dissimulata conscientia, transit callidus hic calumniator, & aliam substituit, quam tamen elicit per rationem Quasi.

XXIX.

TAm vero, quum non ego sic interpretatus sum, sed sic calumniatus est iste casarius (debui dicere quasarius) quærere tamen libet, illi morem gerens, si sacra scriptura nihil habet ambiguitatis, unde tam varie, & sæpe sibi repugnantes authorum interpretationes, si nullum est ex ea periculum, quomodo Paulus dicit: Litera occidit, si nihil incerti, unde tot scripturæ libri & capita numerantur à plerisque inter apocrypha? certe stat firma & inexpugnabilis sententia, scripturæ infallibilitatem, veritatem, synceritatem, certitudinem omnem esse à verbo & spiritu Dei, quæ à nullo comprehendatur, nisi cui voluerit ille revelare. Non enim est homo verax, in quo Deus non loquitur, ut ait Augustinus Psalmo centesimo octavo. Tantumque abest, quod hæc propositio sit impia & scandalosa, ut ejus opposita (videlicet sacram scripturam habere infallibilem, dilucidam, inoffensam veritatem, aliunde quam à verbo Dei) sit non solum scandalosa, impia, piarum aurium offensiva, sed plane hæretica, & omnibus fasciculis & ignibus digna. Omnis autem divinæ scripturæ caligo, non de sui natura accipienda est, sed à nostri intellectus, aut infirmitate, aut perversitate. Hinc multi cecutiunt, multi hallucinantur, multi offenduntur,

duntur, & multi hærefes prolabantur, non propter scripturam, sed quia confidentes ad inventionibus suis, ex humano ingenio, & contentionum artibus, illam metiuntur, non ex spiritu verbi Dei, qui solus largitur scientiam divinarum, & intelligentiam scripturarum, omnibus autem secundum certam mensuram, quantum necesse est, & expedit ecclesiæ, multa reservans etiam posteris. Sic multa Spiritus sanctus revelavit recentioribus theologis, quæ antiqui patres, & veteres theologi olim non atigerunt, & sunt adhuc in sacris literis multa nondum explicata, in quibus quum se multi torqueant commentatores, multa in varias sententias disputent Magistri nostri, nullus tamen adhuc illorum ambiguitatem resolvit. Nam quamdiu variant opiniones, nondum apud illos comperta est veritas, cujus generis sunt, quæstiones de Genealogia Christi, prorsus inexplicabiles, in quibus adeo variant Origenes, Nazianzenus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Lyranus, Burgenfis, & ab illis dissident recentiores quidam, ut Annius Viterbiensis, Petrus Galatinus, & Jacobus Faber, & adhuc sub iudice lis est. An in descensu Spiritus sancti, omnium linguis loquuti sint Apostoli, an unica loquentes ab omnibus sint intellecti, An in extremo die aliqui immutandi sint, qui nō fuerint mortui, quam de hoc diverso modo legant apud Paulum antiqui patres, alii liberā permittunt utramvis semper lectionē. Eiusdem generis sunt quæstiones illæ de distinctione personarum divinarum, de unione divinæ & humanæ naturæ in Christo, & quomodo Christus dicatur nescire supremū diem, soli Patri Deo cognitum, de peccato in Spiritum sanctum non remittendo, & ejusmodi plura, de quibus in hunc diem in decisivis quæstionibus Theologi conflictantur. Huc pertinent etiam multæ admodum difficultates, quæ sese nobis in Evangelistis offerunt, ex quibus plures colligit Hieronymus, ut illud apud Matthæum, ubi citat ex Hieremia, & acceperunt triginta argenteos precium appreciati, quod appreciaverunt a filiis Israel, & dederunt eos in agrum figuli, sicut cōstituit mihi Dominus, quod non solum Hieremias non sic intendit, sed neque in forma scripsit, citat etiam Zachariam, in hæc verba: Percutiam pastorem, & dispergentur oves. Propheta autem non sic ait, sed rogans Deum inquit: Percute pastorem, ut dispergantur oves. Dicit alibi, ut impleretur quod dictum est per Prophetas, quia Nazaræus vocabitur, quod tamen nusquam legitur in Prophetis. Et Marcus Evangelista, exorsus Evangelii historiam ait, sicut scriptum est in Esaia Propheta:

Ecce ego mittam Angelum meum: quod Esaias neque scripsit, neque formaliter intendit. & Lucas in actibus apostolicis, inducit Stephanum recitantem historiam. Descendit Jacob in Aegyptum, & defunctus est ipse & patres nostri, & translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham precio argenti, a filiis Emor, filii Sichem. Verum alio sensu, alia intentione, hæc scripta sunt in Genesi. David quum vellet ædificare templum Domino, dixit illi Nathan Propheta: Omne quod in corde tuo est, vade & fac, quia Dominus tecum est, verum longè aliter loquutus est illi Dominus. Quod si quis hic dixerit, Evangelistas. & Prophetas mendaces secundum quid, propterea non arguit illos falsitatis, ita ut mereatur cum Celso, Juliano, Porphyrio, connumerari inter impios. Sed de his adhuc inferius dicemus latius.

XXX.

Quod piaculum est, si pono divinæ scripturæ auctoritatem, superare omnia omnium creaturarum suffragia. an propterea videbor negare sanctos patres, qui ex Spiritu sancto in eam commentati sunt? minimè. Ego quoscunque sacrarum literarum expositores, semper unicè veneratus sum, & vereor, sed scio me majorem reverentiam debere scripturæ, quam firmiter credo, & scio sic à Deo proditam, ut sine omni humana industria, certam in semetipsa sui habeat sententiam, & intelligentiam, nec ullis se flecti patiatur externis commentariis: duco autem externa, quæ non sunt ex Spiritu Sancto, sed ex nostris ad inventionibus, cujusmodi sunt multa Aristotelicæ sophismata, & Scoticæ subtilitates, & Occanicæ argutiæ similiaque peregrina dogmata, quæ plerique Philosophi, & Scholastici rabini, sacrorum eloquiorum sapientiæ invexerunt, quod quam salubriter, quam utiliter factum sit, viderint Magistri nostri. Quoties ergo de sensu Scripturæ pugna est non propterea humano ingenio tribuenda est ejus interpretatio, sed dono spiritus, & prophetiæ, ad quod nos hortatur Paulus, ut videlicet non solum linguis loquamur, sed & prophetemus, hoc est, interpretemur sensum scripturarum ex Spiritu sancto, quod prophetiæ donum, nunquam relinquit Ecclesiâ, sed continuò manet, non in contentiosis Magistris nostris, neque in quantumcunque eruditis Doctoribus, sed in his, qui successerunt in locum Apostolorum, etiamsi nihil habeant humanæ eruditionis, sapissimeque idiotis existentibus, revelavit illis Deus, quod multos eruditos celavit. Siquidem quibus dat ordinem,

dinem, is etiam creditur infundere Spiritum juxta verbum Evangelistæ, de Caipha, qui prophetavit, eo quod esset Pontifex anni illius. Hinc Canonistæ cum Theologis, communi sensu dicunt: Papam habere hoc jus prophetandi, hoc est, (ut ipsi ajunt) potestatem interpretandi Scripturam, & licet multi extiterint pravi Pontifices, nullum tamen illorum unquam aliquam falsitatem in Scripturam commisisse compertum est. De hac materia satis amplo sermone differui, in capite de interpretativa Theologia, & in capite de verbo Dei, usque in finem Declamationis, ubi submovetur hujus articuli calumnia, quæ legisse debuisset piger iste articulator, priusquam ad calumniam accingeret.

XXXI.

QUOD autem dico nec Angelicas ex Paulo didici, siquidem tam exuperans est Scriptura divina, ut nullius creaturæ industria, nullius intellectus creati adminiculo subjiatur, sed sibi ipsi sufficiens, seipsa (si quis alicubi locus est obscurior) exponit & interpretatur. Unde veri Theologi, nullam de divinis admittunt ratiocinationem, quæ nitatur humanis commentis, sed solam illam quæ sumitur ex Scripturis divinis, nec aliter credi sibi volunt sancti Patres, & interpretes, nisi quatenus per testimonia Scripturæ suæ communiunt, in qua sola est scientia Spiritus Dei. Et hæc dicitur expositio literalis, omnium certissima & potentissima, quando videlicet Scriptura per Scripturam exponitur, & sensus ejus revincitur, quantum factis est ad æternam salutem, quantumque nos scire & credere vult Spiritus S. neque tamen propterea reliquos expositionum modos, allegoricum, mysticum, morale, tropologicum, naturalem, typicum, anagogicum, & si qui præterea reliqui sunt, contemnendo, cenleo, quasi non etiam sint a Spiritu S. Sed dico illos non esse tam efficaces ad vincendum, si quis repugnet, sed duntaxat ad persuadendum, eis qui dociles sunt, & fideles, quod & ipsi fatentur Scholastici Theologi, allegorias non probare efficaciter, in disputationibus contentiosis, nisi si quas interpretatus sit Christus, aut Apostoli, hoc est, per ipsammet Scripturam expositas.

XXXII.

NEC faciat quicquam contra me, quod iste cavillator citat ex epistola Petri, quodq; adfert commentum, de prophetia comminationis, quæ omnia in eodem capite de interpretativa

tiva theologia, à metacta & soluta sunt, licet illa legere noluerit iners pigritia, sive illa diffimulet callida calumnia. Sed spectemus ad quem scopum directa fuerit tota illius rei disputatio, is sese mox offert, quod omnis homo mendax, quod solus Christus Deus homo expert mendacii, & erroris, nunquam quovis modo repertus est, nec reperietur mendax, cujus verba non mutabuntur neque deficient, cujus oracula nunquam immutabuntur, hoc ut evincerem, si fortè profectus zelo fidei, & calore disputationis, videar minus circumspectè, aut præter scholasticam consuetudinem, de Prophetis & Evangelistis loquutus esse, non tamen impiè, nec scandalosè loquutus sum, nec sine gravissimorum auctorum exemplo. Nonne Hieron. in Dialogis adversus Pelagium, disputans adversus eos, qui asseriebant hominem posse vivere absque peccato, non solum non Prophetas, non Apostolos, sed nec ipsam superbeatissimam Dei genitricem semper Virginem Mariam, liberat à peccato, saltem levi, ut errore, aut ignorantia, magis quam culpa commisso, tantoque ardore ad id probandum evehitur, ut etiam ab apocryphis Scripturis testimonia petat. Origen. etiam tribuit illi aliquod peccatum actionis: & Theophylact. dicit, illam scandalizatam in morte filii, ubi & August. tribuit illi diffidentiam, licet leviolem quam discipulis. Chrysoft. etiam reprehensibilem fuisse dicit, quum evocaret Christum in templo prædicantem, & Eusebius atque Anselmus, eosque sequentes, ajunt: Deum non potuisse facere naturam impeccabilem, quia non potuit facere alium Deum, quæ omnia tamen citra scandalum, eo acrius inquirunt Doctores illi, quia Petrus de solo Christo pronunciat, quod peccatum non fecit, solum illum designat agnum immaculatum, qui solus immunis peccato, ablatus erat omnium peccata. Solent etiam auctores in inquirendo, & disputando, nonnunquam assumere iniqua, ut evincant æqua. Sic Dionys. Alexandrinus, adversus Sabellianos, assumit Filium Dei esse creaturam, de qua in sapientia legitur: Prior omnium creata est sapientia, dicitq; eundem esse opus, sive facturam, sicut vitis agricolæ, juxta sermonem Evangelii, & etiam Pauli iniquientis: Qui fidelis est ei qui fecit illum: quumque in his negasse Homousion coram Julio Papa raduceretur, declarans mentem suam, & in quem finè sic scripsisset, summa benevolentia, & fidei commendatione, receptus à Patribus, etiam ab Athanasio speciali apologia, contra calumniatores, defensum est. Nonne Hieron. disputans contra Jovinianum, iniquior est matrimonio? Nonne Aug. contra Pelagia.

lagianos, tam iniquus est libero arbitrio, ut à multis pro Manichæo calumniatus sit. Equum est igitur, ut mihi permittatur, in Prophetis & Evangelistis, inquirere aliquod genus mendacii, non quod astu, seu malitia, sed vel ignorantia, vel errore, vel lapsu memoriæ committatur, ut ostendatur solus Deus verax, & omnis homo mendax. Facit idem Hieron. super Micheam dicens, Apostolos & Evangelistas nonnunquam memoria lapsos. Facit idem Aug. sentiens Apostolos & ignorasse quædam & errasse in nonnullis, quin etiam Petrum in fide errasse, & ob id à Paulo reprehensum. Et in libris de consensu Evangelistarum, quoties circa oblivionem, circa reminiscentiâ, circa ordinem gestorum laborat, ac tandem & ibi, & etiam in quæstionibus in Matth. sentire cogitur, Evangelistas non secundum veritatem ordinis rerum gestarum, sed secundum suæ quisque recordationis facultatem, narrationes earum ordinasse, & Evangelistis venisse post in mentem, quod multò ante fuerat gestum, sed non tunc succurrisse. Simili ratione, excusatur Matthæus, quia scribit multa corpora Sanctorum qui dormierunt, surrexisse, priusquam narret surrexisse Christum, qui tamen fuit primitiæ resurgentium. Idem etiam narravit Christum lancea perforatum, antequam narrasset mortuum, dicente Glossa ordinaria super verbo apparuit, in Clem. prima de summa Trin. & fid. Catholica. Quod debeat intelligi per anticipationem, quia ante narravit Matthæus, quod post factum fuit. Et ne de hoc scandalum oriretur Ecclesia in Concilio Viennensi hunc locum correxit, nec dubito, quin liceat Ecclesiæ corrigere quædam in sacris voluminibus, non tamen diversum statuendo, aut addendo, aut detrahendo Scripturæ, sed declarando ordinis & intentionis, & auctoritatis veritatem. Neque verò Scripta Apostolorum, & Evangelistarum, ob hoc tantum habent auctoritatem, quod ab illis tradita sunt, sed quod consensu universalis Ecclesiæ approbata sunt. Multi Apostoli & sancti discipuli ut refert Lucas, Evangelium scribere olim aggressi sunt, quibus tamen credere non cogimur, nisi solis illis, quos comprobavit Ecclesia, cujus sententiæ est etiam August. iniquiens. Se non crediturum Evangelio, nisi quatenus illum commoneat Ecclesiæ auctoritas. Magna fateor vis est, magnum numen, unum & idem sentiens Ecclesia. Quæ est ergo hujus articulatoris perversitas, hoc in me tradere ad suspensionem ambiguitatis, & torquere ad contumeliam Ecclesiæ, quod ego pro gloria & auctoritate illius necessarium produxi? nisi fortè in hoc peccavi, quod plus tribuam præscri-

præscriptis Ecclesiæ, quàm auctoritati Evangelistarum, & Apostolorum, qui solam Ecclesiam profiteor Scripturarum interpretem, penes quàm manet scientia discretionis, & inviolatus sensus verbi Dei, à quo solo est omnis infallibilis veritas. Si enim tantus consensus Ecclesiæ sine impulsu Spiritus S. esse non potest, quid est quod de dogmate Ecclesiæ dubitare possumus? quid ergò hic est scandali, si verbo Dei, si Ecclesiæ, si Scripturæ, unicuique tribuo quod suum est?

XXXIII.

IN capite de verbo Dei, sic de illo loquutus sum. Hujus autem verbi scientia, nulla schola Philosophorum, nulla theologorum Sorbona, nec quorumcunque scholasticorum gymnasia nobis tradidère, sed solus Deus, atque Jesus Christus per Spiritum S. in illis Scripturis, quæ Canonicae vocantur, quibus juxta divinum præceptum nihil addere licet, nihilque detrachere. Hanc propositionem articulator iste inter scandalosas, & piarum aurium offensivas collocavit, non quod à Scriptura, aut Ecclesia, sed quod à scholis dissentiant, quarum decretum videtur, Philosophicas disciplinas esse ad pietatem necessarias, erroneum & impium ducentes, quod non est imaginatus ipsorum Aristoteles solertissimus causarum, & demonstrationum Doctor. Ego dico, meam propositionem non solum non esse hæreticam, neque scandalosam, sed & probabiliorem, & magis orthodoxam, suâ oppositâ. Quod si mea propositio erit scandalosa & impia, oportebit ejus contrariam esse orthodoxam, & Catholicam, quod videlicet, verbi Dei scientiam, non solus Deus, atque Christus, sed Philosophorum Scholæ, Theologorum Sorbona, & quæcunque gymnasia, nobis tradiderunt: liceatque contra divinum præceptum, addere & subtrahere, Canonici Spiritus S. Scripturis. Quis crederet adeò desipere, aut tam profundum dormire, Lovanienfes Theologos, ut hanc propositionem habeant pro Catholica? certè ego de illis longè melius sentio, & aut Busconium versificatorem, aut aliquem Theologicum parasitum, aut alium quemvis impium Sophistam, qui veritatem verbi Dei, ab Aristotelis Philosophia æstimat, nec nisi sophismata, & parva Logicalia habet in pretio, istos articulos compilasse arbitror. Liceat ergò illis imputare omnia, quæ in Magistris nostris Lovanienfibus, sine inscitia, & stultitia, vel etiam malitia, erroris, aut hæresis infamia, excusari non possunt. Ego illud intendo, ad divinorum cognitionem, non esse opus argutia Philo-

Philosophorum, neque Syllogismis Dialecticorum, sed oportet illam haurire ex Scriptura divina, quæ est regula infallibilis semper permanens in suo vigore nativo. Esto, valeant Philosophia & Dialectica, ad erudiendum Theologum; valeant etiam ad revincendos suis armis hæreticos, tamen ad Scripturæ auctoritatē, inefficax est omnis quantumcunque irrefutabilis Syllogismus, nisi accedat auctoritas verbi Dei, per consensum universalis Ecclesiæ. Omnia etiam quæ percepit Ecclesia, quacunque Scholastica ratiocinatione, & ingenii subtilitate, & Dialecticis demonstrationibus, ea inducantur, non propterea vera habentur, sed quia præsumuntur à Spiritu S. esse revelata, non humana sapientia inventa; sicut Imperator Constantinus, de Nicæna Synodo scripsit Ecclesiæ Alexandrinæ, inquit: Quod trecentis simul placuit Episcopis, nihil est aliud quam Dei sententia, maximè ubi Spiritus S. talium ac tantorum Virorum mentibus incumbens, divinam voluntatem declaravit. Nullam enim major pestis quam sacram Scripturam subicere placitis Philosophorum, & contentionibus Sophistarum, qui plus satis curiosis argumentationibus, veritatem ipsam non elucidant, sed in dubium vocant. Nihil ergo ad nos quid Philosophi, & Aristoteles de divinis commentis sunt. Num Christo pluri faciemus Aristotelem, Philosophos & Sophistas? Absit. Ut talibus quibus illi dogmatibus, & argumentis, nostræ fidei firmamenta statuamus. Quamvis hodie plerique recentiores Theosophistæ, miserabili Syllogismorum servitute captivati, adhærentes illis velut ostræ, Aristotelem sanctius, quam Ægyptii Ibim, aut crocodylum colunt, illique veluti Deo, ac Principi suo primitias, & tributa pendunt. Veri autem Theologi hanc armatam, quin potius dicam captivatam Aristotelicis legibus Theologiam, non tam seriò amplectuntur, quippe nullum de divinis, quæ hominum commentis nitatur, recipiunt argumentationem, sed solam illam, quæ est ex Scripturis divinis, & quam non Sorbonici Magistri nostri, de Scholastica Cathedra, sed quam Christus docuit, de Cruce, juxta dictum Augustini: Crux Christi patientis, fuit Cathedra Magistri docentis, quæ Crucis scientia nos docuit argumentari, inquirere, discernere, & dijudicare, de omnibus longè certius, quacunque Dialectica & Rhetorica. Illa nos docet verbum ætèrnum, & nomen, quod est supra omne nomen, quod nullus Grammaticorum hactenus cognovit. Illius Philosophia, de anima, de spiritu, de virtutibus, de felicitate, de summo bono, omnes omnium tradi.

traditiones longè superexcedit. Hæc ergò est illa scientia crucis, quam qui ignorat, ignorabit illum Dominus, & projiciet illum à facie sua.

XXXIV.

Hic jam omiſſis verbis intermediis, quæ in hac propositio-
ne unico contextu leguntur, damnat hæc verba, cui nihil
addere licet, nihilque detrachere. O Moysè, ô Salomon, ô Pau-
le, ô Joannes, ô Christe Deus, ô Christi Ecclesia, quis est iste
discipulus Sathanæ, qui etiam in verba sacræ Scripturæ struit
calumniam? Quid respondebit, quando mecum stabit ante
tribunal Christi, rationem redditurus, quod impiè calumnia-
tus est verbum Dei, certè in die illa, surgent multi ex Magistris
noſtris, & dicent: Domine, in nomine tuo fortiter calumniati
sumus, in nomine tuo acriter disputavimus, in nomine tuo
multos strenuè excremavimus, in nomine tuo Magistri in
divinitate nuncupari sustinimus. Dicit autem illis Christus:
quia nunquam cognovi vos. O impudentem improbitatem,
ô inexcusabilem blasphemiam, damnare in meis verbis, ut
scandalosum & impium, quòd traditum est in sacris literis,
quòd scandalosum & impium, aut hæreticum, nisi ab hæreti-
cis, impiis & blasphemis, judicari non potest, cujusque oppo-
situm sit planè impium, & hæreticum, & blasphemum & om-
nes qui adhærent illi, quum non liceat cuivis Doctori, quan-
tumcunque sanctissimo, & eruditissimo, ad divinam Scriptu-
ram aliquid addere, aut tollere ab ea. Hinc Tertullianus, in li-
bro de præscriptionibus hæreticorum. Nobis (inquit) non li-
cet ex nostro arbitrio indulgere, sed nec eligere, quod aliquis
de arbitrio suo induxerit, Apostolos Domini habentes autho-
res, qui nec ipsi quicquam de suo arbitrio induxerunt, aut ele-
gerunt, sed acceptam à Christo disciplinam, fideliter nationi-
bus assignarunt. Itaque etiam si Angelus de cœlo aliter evan-
gelizaret, anathema diceretur à nobis. Hæc ille. Et Hierony-
mus super Psalmum undecimum, exponens illud: Eloquia
Domini casta, interpretatur, qui prædicatores de eis nihil vel
minuere, vel addere audent, quòd pura & munda sunt, non ad-
mittentia externas sententias. Quæ enim erit sacræ Scripturæ
stabilis, & infallibilis veritas, si aut pro ratione temporum, aut
locorum, aut rerum, aut personarum recipiat additamentum,
aut diminutionem? Nonne scriptum est: Verbum Domini
manet in æternum? Nonne ea lex est in Deuteronomio: Non
addetis ad verbum, quod ego vobis loquor, nec auferetis ab
eo? Et

eo? Et in eodem legitur: Maledictus qui non permanet in sermonibus legis hujus. Et in Apocalypsi: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super ipsum plagas scriptas in libro isto, & si quis diminuerit de verbis libri Prophetiæ hujus auferet Deus partem ejus de libro vitæ & de civitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto. Et Salomon Proverb. 3. ait: Omnis fermo Dei ignitus, clypeus est omnibus sperantibus in se, ne addes quicquam verbis illius, & arguaris inveniarisque mendax. Annon erubescit hic Theologicus articulator, in tam fœdo, tam impio, tam blasphemio, contra apertam Scripturam errore deprehendi, quodd inter scandalosos articulos, retulit sententiam sacræ Scripturæ, etiam ad verbum in textu positam? Certè cavenda illi erat commonstrata lex divina, in quam tam turpiter impegit, quum ego veluti digito illi ostendens, de Canonicis Scripturis loquutus dixissem, quibus juxta præceptum Dei nihil addere licet, nihilque detrahère, in super addens hæc verba: Quisquis enim etiam si Angelus de cœlo id egerit, anathema est, & à lege Domini maledictus est. Sed hæc priora cum posterioribus verbis im probus calumniator malitiosè dissimulavit. Quis non Christum citius inter publicanos & meretrices repererit, quam inter tales Theologos, qui dicant se fidem & Religionem defendere, dum evertunt verbum veritatis, sacram Scripturam hæresis vocabulo inquinantes, & de Moyse, de Salomone, de Paulo, de Joanne, de ipso denique Deo, hæreticos facientes. Neque verò hic mihi patientiæ ratio habenda est, ubi non tam contra mea verba agitur, quam contra Scripturam divinam. Meminerit ergo in posterum tam sacrilegi lapsus, thraconicus iste articulator, qui sibi arrogat censuras in errores alienos.

XXXV.

Rursus eandem cantilenam canens, carpit, sacram Scripturam nulla pati externa Commentaria, nullas humanas aut Angelicas glossas, quibus jam in superioribus responsum est. Quoniam Scriptura sacra sibi ipsi sufficiens est, & seipsam exponit, sicut apud Ezechielem cap. 18 præcipiens Deus inquit: Audies de ore meo verbum, & ex me annuntiabis. Unde ait Irenæus. ostensiones Scripturæ, non nisi ex ipsa Scriptura ostendi debent, cui nihil externum addere licet, nihilque quod suum detrahère. Quomodo enim stabit promissio illa Christi, pollicentis nobis os & sapientiam, cui nulli possint resistere adversarii, si pro tuendo suo dogmate, ab externis commenta-

mentariis, ab humanis glossis, nobis emendandum erit verbum veritatis, ac si imperfecta sit Scriptura, & non omnem veritatem docuerint Prophetæ, Evangelistæ, & Apostoli. Quæ pestifera olim Cataphrygum blasphemia fuit. quod dicentes, August. scribens super Psal. 108. æquiparat his, qui Christum adhuc in mortali carne viventem occiderunt. Ubi enim dignum aliquod veritatis testimonium reperire poterimus, si à Prophetis ab Evangelistis, ac Apostolis discefferimus? num in Scholis Philosophicorum, qui sunt mancipia errorum, maluntque tueri falsum, quam à suis opinionibus decedere? num in Sorbona Magistrorum nostrorum Parisiensium, qui post innumeras conventiones, jam etiam determinationes suas venales habent, & in gratiam Principum & Regum, detorqueant Scripturas, & accepta pecunia, pervertunt verbum Dei? nam apud cætera Scolaſticorum Gymnasia, hujus mundi Scribarum & Phariseorum cœnobîa, ac prostibula hæreticorum? Certè Dominus loquutus est in Scripturis populorum & Principum, horum qui fuerunt in ea, super quo dicit Hieronymus. Psalmo 86. Quod exceptis Apostolis, quodcunque aliud postea dicitur, abscindatur, nec habeat authoritatem. Unde & Tertullianus ait: Quum credimus, hoc prius oportet nos credere, non esse quod post Evangelium credamus. Iterum Augustinus, super illud Psalms 103. De medio petrarum dabunt vocem suam, inquit: Si dixero vobis credite, hoc enim dixit Cicero, hoc Plato, hoc Pythagoras, quis vestrum non rideat me? Ero enim avis, quæ non de petra emittet vocem suam. Et paulò post: Audiantur ergò, qui de petra, quia in illis petra auditur Christus. Solus ergò Deus, atque Christus, verbi Dei scientiam nobis tradidère, non Philosophi. non Sorbonistæ, non Gymnosophistæ. Nec sumus aliorum sermonum discipuli, nisi cœlestium, ut inquit Origenes, Hom. 9. super Esaiam. Et Cyrillus, super sexto Joannis capite dicit, unum solum modo Christum sequendum esse Magistrum, illique soli inhærendum. De illo loquitur Paulus in prima ad Corinth. cap. 11. inquit: Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis. Et ad Galatas ait: Evangelium quod evangelizatum est à me. non est secundum hominem, neque ab homine accepi illud; sed per revelationem Jesu Christi. Et ad Romanos 15. capite ait: Non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus. Stat ergò (invitis Lovaniensibus articulatores) firma & inconcussa propositio mea, quod verbi Dei scientiam, nulla errorum architectrix Philo-

sopho-

ophorum Schola, nulla infecta Scholastica lepra, Magistro-
rum nostrorum Sorbona, nulla opinionum nundinæ Schola-
sticorum Gymnasia nobis tradiderunt, sed solus Deus, atque
Jesús Christus, cujus verbo sub æternæ maledictionis pœna
nihil addere, nihil detrahere licet, sed sibi sufficiens, omni per-
fectionis, veritatis, lucisque plenitudine, consummatissimum,
nihil externum patitur sibi commisceri, nec ullo creati intel-
lectu seget admiunculo. Estque non solum non impia, non
hæretica, non scandalosa, non piarum aurium offensiva hæc
propositio mea, sed impius, hæreticus, scandalosus est, hic
blasphemus articulator, & quicumque illam pro impia, hære-
tica, scandalosa, piarum aurium offensiva, traducere non eru-
bescunt,

XXXVI.

QUOD autem scientia & fides se non compatiantur, non vi-
deo quod piarum aurium scandalum hic somniat iste ar-
ticulator, quum sit receptissimum Scholasticorum dogma,
quod in eodem subjecto, & respectu ejusdem veritatis, non
possunt simul stare, habitus fidei acquisitæ, & habitus scientiæ
per demonstrationem genitæ, quod & ego hic intendo, & sic
me accipi volo, itaque nullus error hic est, sed mera invidia, &
induratum odium ad calumniandum. Loquebar enim de his,
qui evacuantes Crucem Christi, fidem nostram, quæ nullam
sub artem cadere potest, persuasibilibus humanæ sapientiæ
verbis, ac Dialecticorum regulis astringunt, qui quod sola fi-
de credere debemus, conantur Syllogisticis demonstrationi-
bus ostendere, ex humanis scientiis Philosophorum gentium.
Quin extat liber de articulis fidei, cujusdam eruditissimi Viri,
qui universum Symbolum Apostolorum, & singulos illius ar-
ticulos, probat ex Aristotele, atque id quidem (fateor) quam
acutissimè, sed non secundum pietatem. Neque ignoro, quod
dicit Henricus Gandavensis, acutissimus Scholasticorum
Theologorum, dari scilicet lumen quoddam, superius lumine
fidei, in quo Theologi videant veritates Theologicæ scientiæ,
tamen non est illud lumen naturale, neque dictamen rectæ
rationis, neque artes liberales, quas Arcadicus hic articulator,
dicit declarare & elucidare sacram Scripturam, sed erit lumen
inspirationis.

XXXVII.

PRoinde nunc ubi legitur, discedite ab humanarum tradi-
tionum nebulis, non satis divinaturus fueram, hujus arti-
culi

culi scandalum, nisi ipsa calumnia, aperiret mysterium. Verum si quis simul legat, quæ ibi præcedunt, & sequuntur, manifestò clariùs comperiet, me non de humanarum legum constitutionibus loqui, sed de dogmatibus Philosophorum, unde hic notatus articulus, satis indicat, tuum articulatorem, ex impotentissima invidia, illum huc traduxisse ni fortè tam stupidus est, ut non intelligat, quòd reprehendit.

XXXVIII.

Quid hic nobis obgannit verborum meorum detruncator, ac falsarius, iste Lovaniensis articulator, de cæremoniis, de fide, de operibus, de charitate, ac si ego Ecclesiasticis cæremoniis, & bonis operibus, omnem auctoritatem detrahere velim. ego de hoc cæremoniarum genere loquutus sum, quæ pro ornamento Reipublicæ, ad carnalem, & extrinsecam sacrorum pompam, & ab hominibus humano spiritu, ad hominum gloriam sunt repertæ, habentes licet sanctimoniam quandam, sed mundanam, & in rebus externis, & visibilibus sitam, quæ ex gentium ritibus, olim in nostram Religionem migrarunt, non tam supervacua, quam etiam superstitiosa, & inepta, quarum hodie adhuc damnabilis viget consuetudo, nonnunquam cum insigni stultitia, & scèditate conjuncta, qualem hoc anno conspeximus, Gandavi, in furiosa illa processione, beati Levini, eorum patroni, quæ turpitudinem summam habet, gratiam & pietatem nullam, cujusmodi insanie plures sunt, etiam in aliis locis, conniventibus Episcopis, & Sacerdotibus, & sub fuco pietatis, tam turpibus ritibus defœdari Sanctorum gloriam sustinentibus. O quam execrabile flagitium, eorum qui hujusmodi cæremonias excogitaverunt, vix credere potuissem, nisi ipse, vidissem, fuisse aliquem populum tam sceleratum, qui ista confingeret, tam furiosum, qui ista ageret: tam stultum, qui istis crederet, tam perfidum, qui ad ista conniveret. Quis hujusmodi non detestatur cæremonias? Cæremonias autem ab Ecclesia, & patribus institutas, non damno, nisi sint qui in illis statuunt finem pietatis, & quorum est superstitiosus, licet pius affectus, quem ut statim non probo, ita nec omninò improbo, sed admoneo. Verum & proprium latræ cultum, geri intrinsecus in animo, non in signis & cæremoniis exterioribus, quorum multæ repertæ sunt propter infirmos, quibus non obligantur perfecti. Multæ etiam ornatus gratia, à Magistratibus, & populo institutæ, quas etiam in quibusdam rebus conservandis, lætitiæ & concordie causa, arbitratus sum, partim

partim etiam commendo, ac receptos in veterata consuetudine honestos ritus dissolvi, non facillè ferendum puto, sed meriti alicujus fiduciam, quantumcunque borra sit intentio, in illis collocare non probo. Sic namque persuasit mihi Hieron. super 45. cap. Ezech. non tam voluntate, quam boni operis opinione, etiam peccari dicens. Deinde August. Psal. 144. etiam Dei laudandi rationem, ex Scriptura, non ex nostris bonis intentionibus petendam ait. Atq; hic puto, in sacris literis quoties mentio fit de mandatis & judiciis, nusquam non additum, hoc pronomen, mea: quoniam (ut est etiam apud Matth.) non liceat hominum præceptis colere Deum, sed suis propriis legibus, atque utinam non coleremus Deum legibus dæmoniorum, componentes Christum cum Belial, prætexentes Religionem, ubi est abominatio. Si exempla quæritis, dicite, ô Grudii, Aduatici, Garduni, Brabanti, Flandri, & qui reliqui estis Gallogermani, quid sonant campanæ vestræ, nonne spuriarum notis, vocant vos ad divinam? Quid modulantur organa vestra, nonne cum Canone Missæ, sœdissimæ quæque libidinum cantiunculæ pares vices habent? Cur ista non offendunt Magistrorum nostrorum tam piæ aures, aut desinant offendi meis admonitionibus, aut his quoq; offendantur, quæ sunt atrociora. Denique si quis legat totum hoc capitulum, videbit me non impiè sentire de cæremoniis, maximè, quæ à Deo, & lege, aut Ecclesia, & patribus, institutæ sunt, quib. tantum adest ut detrahā, quod nec circumcisionem quidē fieri, damnare velim. Etiam in hominibus Christianis, sicut in Nigris & Jacobinis, modò non credant necessariam ad salutem, sed ob id tantum suscipiant; ut sint Abrahæ, & Christo, etiam in hoc signaculo conformiores, nec referre putent ad veritatem salvationis, illam accipere, aut non accipere, sed quod sicut illa non salvat, ita sit sine illa salvatio, cui opinioni citra scandalum adhæret etiam doctissimus ille Card. Nicol. de Cusa, in libro suo, quem de pace fidei inscripsit. Et Joan. Scotus, tuetur, post passionem Christi, potuisse cæremonialia veteris legis sine peccato observari.

XXXIX.

Quis hic dubitat, hunc tartareum Scholasticum Præceptorem habuisse Sathanam, illum qui erat Christum tentans in deserto, qui scire cupiens, an JESUS esset Christus, sic ei dolo malo Scripturas detruncando proposuit. Scriptum est, inquit: Quoniam Angelis suis mandavit de te, quod in manibus portabunt te, ne offendas ad lapidem pedem tuum.

Nihil amplius dixit Diabolus (ut super hoc scribit Hieron.) nisi Angelis suis mandavit de te, quod in manibus tollent te, ne ad lapidem offendas pedem tuum. Mediam autem partem dimisit, neque dixit, ut custodiant te in omnibus viis tuis, sciebat enim contra se esse. Eadem arte, hic utitur contra me iste Sathanicus articulator, qui ut verus & Catholicus hujus propositionis meæ sensus non appareat, ipsius alteram partem dolomalo amputavit. Sic enim habent mea verba: Cæremoniæ nequeunt homines promovere ad Deum, apud quem nihil est acceptum præter fidem in Jesum Christum, cum ardenti imitatione illius in charitate, ac firma spe salutis & præmii, sed hoc totum omisit falsarius. Nonne ex his verbis liquido apparet, me loqui, non de nuda & mortua fide, sed de illa quæ per charitatem operatur. Atque me, ne verbo quidem repugnare dicto Apostoli, per ipsum citato. Sed quid potest esse tam piè, tam rectè, tam circumspèctè scriptum, quod non videatur impium, iniquum & scandalosum, quando porrigitur per talem aliquem diabolum, qui etiam benè & Catholicè dicta, ad suum sensum depravat. Purabat fortassis neminem fore tam oculatum, qui tam manifestam sycphantiam deprehensurus esset. Eat ergo nunc in externas tenebras, mendax truncator, & abscondat se à facie omnium proborum Theologorum, non enim dignus est, qui numeretur inter Theologos, qui more hæreticorum (ut ajunt sexti Synodi Patres) Scripturas destrucat, & in pœnam legis Corneliæ de falsis incidit, quæ constituta est in eum, qui ut verum non appareat, quid celaverit.

XL.

PORRÒ sequitur alia assertio, sed non nisi per argumentum videtur huc inserta, ac si ad condemnandum aliquem de hæresi sufficiant probationes, quæ pendent à quasi, & à videtur, cui respondere possem, quod argumentum constructum per videtur, solvitur per verbum non videtur. Est itaque hujus cæcutientis articulatoris visio, quod scientiæ capiunt finem in hoc seculo, quam propositionem iste articulator ex seipso fabricatam, unico protinus telo jugulat, atque confodit, citans Hieronymum in Prologo Bibliæ dicentem: Discamus hic in terris, quarum scientia nobis perseveret in cælo: hic me planè victum confiteor, istius Theologasteri hebetudine, quæ sic citat testimonia, dum vult alios hæresis, & scandali convincere, sed quæ so doceat me iste Theologaster, quænam sint ista discenda hic in terris, quæ nobiscum perseverent in cælis. an par-
va Lo-

va Logicalia; an moralia Aristotelis? an formalitates Scoti, an ars veterinaria, & coquinaria? an alchymistica, agricultura historionica? Certè ego crediderim nos illorum nihil egere in futuro seculo, nisi sola scientia Scripturarum divinarum. De quibus loquitur Hieronymus in Prologo citato, Et in Esaiam inquiens: Si juxta Apostolum Paulum, Christus Dei virtus & Dei sapientia est, & qui nescit Scripturas, nescit Dei sapientiam. Ignorantia Scripturarum est ignorantia Christi, & habetur 38. d. capit. Si juxta. Hæc ergo nobis discenda sapientia est, scire Christum & verbum ejus, quod solum manet in æternum. Hic certè formidolosus Sophista, sua parva Logicalia, suppositiones, ampliaciones, restrictiones, exponibilia, insolubilia, obligatoria, & ejusmodi contentionum artificia, tum monstrifica illa conflictationum vocabula, exercitatum, qualitatum, formalitatum, quidditatum, & reliquos Scholasticarum nugarum casus, pugnantisque voces, nominalium & realium, primarum & secundarum intentionum, propriarum & impropriadum significationum, implicitorum & explicitorum sensuum; cæterasque Magistrorum nostrorum chimeras, si supra conscenderit, se penitus amissurum, non cassa opinione formidat, & anxius dubitat, num sibi conducatur scensus superum, ubi est regnum pacis, & perpetua quies, quibus nihil magis adversatur, contentiosis istis Sophistis? Et quamvis in declamatione, non illud propriè vertebatur in dubium, an scientiæ & artes in hac vita acquisitæ, nobiscum perseveraturæ sint in futuro seculo, sed illud ventilabatur, multas scientias & artes, in seculo hoc, vicissim & nasci, & interire à memoria hominum, nec aliquid esse firmum sub sole. tamen ausim dicere, etiam nullam scientiam (de humanis loquor) nobiscum perseveraturam in futuro seculo; neque aliquid illorum, quæ à sensu percepta, & ad intellectum provecta, studiorum diligentia, & ratiocinandi artificio, à nobis cognita sunt, nisi ulterius ab intellectu ad mentem, & ad ejus lumen pertingant, ubi quasi divinum induant intuitum, & idolo careant humano. Et hanc conclusionem teneo, & assero, ut rationabilem opinionem & citra omnem impietatem disputabilem, atque eorum numero, quæ solent esse themata conflictationum, de quibus adhuc disputatur inter Orthodoxos, ut non statim sit hæreticus, qui de illis dubitat, quum nulla Ecclesiæ autoritas, hactenus vetuerit de his dubitare, nec omnes Doctores circa hæc in eandem opinionem consentiant.

XLI.

IAm tandem profligatis articulis omnibus. Cyclops articulator perorat, planèque triumphat, & Scripturarum interpretem agit, atq; exponit illud Sapientis: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, Scholastico more distinguit, inquires: Oportere intelligere sapientem: interdum loqui ex sua persona, aliquando in persona attoniti, quandoque in persona stultorum, interdum in persona prudentis. Sed ubi possunt hæc discerni, melius norunt pueri, qui student in Donato. siquidem hic articulator distinguit quidem, sed nihil discernit. Et contra Aristotelem suum, qui in calce libri de Physico auditu, inquit: Sapientem nō sufficit dicere, nisi dicti rationem assignet, nihil neque dicit, neque probat. Verum Hieron illud exponens, ait sic intelligendum. ad comparisonem creatoris & æternæ maiestatis, omnia dici vanitatem, sicut Apostolus ait: Vanitati creatura subjecta est. Et Psalmista ait: Omnis vivens vanitas, quia solus Deus est immutabilis, & semper idem quod est, & non aliud. Sed illud pari ratione oportebat articulatorem intelligere, distinguereque, me non ubique eandem personam gerere, sed aliquando inquirentis, aliquando disputantis, quandoque monitoris, quandoque recitatoris persona loqui, iste verò non assertatoris, sed declamatoris, atque si velit etiam canis vices agere. Similiter etiam putandum est, hunc articulatorem, aliquando loqui in persona parasiti, aliquando in persona calumniatoris & sycophantæ, aliquando in persona atheni Cumani, nullibi autem per omnem hanc articulationem, in persona docti & probi viri.

XLII.

NEquè ego planè damno omnes scientias & artes, sed de illarum vanitate, & incertitudine declamo, & reprehendo illos, qui neglecto verbo Dei, in humanis & mundanis scientiis fiduciam suam collocant, semper discantes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes: ostendoque, qui errores, quæ hæreses, quæ mala, ex quavis scientia orta sint, & oriuntur, quando non regulantur ad verbum Dei, in quo solo est scientia discretionis, discernens verum à falso, justum ab injusto. bonum à malo, sine quo omnis scientia vana & errori subjecta est. Proinde declamatio non iudicat, non dogmatizat, sed quæ declamationis conditiones sunt, alia joco, alia serio, alia falsè, alia severè dicit: aliquando mea, aliquando aliorum sententia loquitur, quædam vera, quædam falsa, quædam dubia pro.

ia pronunciat, alicubi disputat, alicubi admonet, non ubique improbat, aut docet, aut asserit, nec omni loco animi mei sententiam declarat, multa invalida argumenta adducit, ut habeatur, quod improbet, quodque solvat declamaturus partem diversam, quæ quum nesciat hic articulator discernere, nullam de illis nisi stultam poterit ferre sententiam.

XLIII.

Tandem ut faciat perfectum circulum, revertitur ad libri nostri principiū, colophonia injuria, calumnians epistolam præliminarem, in qua jocatus cum amico, dixi me versum in canem, ipse articulator plus quàm canis, humanitatis expers, & vitæ communis ignarus, qui literas ad amicum scriptas, Cynica petulantia mordere non erubescit, ac veluti rusticus indisciplinatus, canis ignotos omnes adlatrat, sic carpit, calumniatur, damnat, quæ non intelligit. At verò canis iste meus nullos adlatrat, nisi malos, nullos mordet nisi noxios, odio persequens facta improba, qui si impotens erat ad benedicendū, causa fuit, quia inter illos agebat, qui nolebant intelligere, ut bene agerent. Quemadmodum & Christus, ut est in Evangelio: non poterat facere miraculum in Nazareth, propter incredulitatem illorum. Non est ergò propterea liber declamationis illius piarum aurium offensivus, nisi piæ aures intelligantur aures morosorum asinorum. Neque est contumeliosus, siquidem (teste Hieron.) generalis sermo, ad nullius contumeliam pertinet, & qui citra nomenclaturam notat vitia, malos admonet, bonos commendat. Neque est etiam ille liber famosus, quum habeat inscriptum authoris sui nomen, & titulum, atque non sine Cæsarei consilii examine, & auctoritate publica prodierit, nec quenquam, nisi de quo publica vox, & fama, & notoria historia est, nominatim perstringit. Cæterum, si quispiam sui conscius, aliquid in se dictum arbitretur, ob idque mihi succenseat, ipse jam de seipso, quod talis sit, nullo accusante confitetur, unde præsumptuosus hic articulator, ignorans quis in jure dicatur libellus famosus, falcem suam ponit in messē alienam, & ultra crepidam judicans, nescit quid loquatur. Atque hæc tandem est miserandi articulatoris hujus, plusquam asinina peroratio, qui si quid cordis haberet, & probus vir haberi vellet, addidisset articulis istis nomen suum, si illos commendatione dignos putabat. Aut prodidisset in publicum, nec me post terga aggressus esset, sed restitisset in faciem, dum aderam, qui responderem.

Exhistantem mihi planè persuadeo, librum declamationis meæ, per Lovanienses Theologos, non fuisse lectum, sed laborem illum aliis quibusdam fuisse distributum, in quorum fidem fortè Theologi aliqui subscripserunt, notatis. Unde si quid in hac mea Apologia, amarulentius dictum videbitur, sciant me hoc non in Theologicum ordinem dicere, sed in illos ter scelestos sycophantas, qui de ordine Theologico pessimè meriti, tam insulas nœnias, tam perfidas calumnias, illis suggererunt, atque tam celebrem olim Academiam, tam futilibus articulis, tam frigidissimis argumētis, tam inappositis Scripturarum citationibus, earundemq; adulterinis applicationibus, & interpretationibus præficere voluerunt authorem & eruditissimis omnibus exponere ludibrio. Ego semper doctis & eruditissimis viris, quibus sensus est Catholicus corrigendi mea scripta libenter submittam, modò illa legant cum judicio, & candore, & si quid admonuerint aut docuerint, libenter audiam, illorumque judicium pro veneranda autoritate libenter accipiam. Sed si quis æquo animo ferat, istius fecis cicatricosum judicium, qui invidiosi, & nihil scientes, vitiant quæ sana sunt, & deflexis à vero oculis, in improbitate, fraude, dolo, falsificio, mēdaciis, malitia, depravatione, dissimulatione, & impudenti calumnia; spem victoriæ ponunt, & se constituunt censores alienorum laborum, eorumque quorum sunt imperitissimi. Atq; horum nebulonum arbitrio (si diis placet) Christiani dicemur aut hæretici, ad horum sententiam exurentur homines, quorum verba, voces & censuras, nihilo pluris ego faciam, quàm Demetrius ille, qui dicere solebat, eodem sibi loco voces esse imperitorum, quo & ventre redditos crepirus. quum nihil penè intersit, qua corporis parte, sursum an deorsum turpiter sonet. Qui quod doctrina nequeunt, auctoritate exequi contendunt, eò quoddam quas olim eruditionis meritis, lauræas decrevit antiquitas, ipsi mercede & Symposiorum meritis impetrarunt. titulo quidem Doctores & Magistri, literarum conditione miserabiles Sophistæ, contenti ut alii doctrinam, illi umbram tantum & speciem occupent. Sciant ergò nunc populi, & intelligant nationes Quales hodie sunt isti Magistri, quibus filios suos erudiendos mittunt discipulos. Vè discipulis, quibus tales contingunt Doctores, qui quodcunque loquuntur licet videatur sapientia, tamen est stultitia, & iniquitas: cur autem væ, quippe Dominus, & Magistros illos, pariter & qui credunt illis discipulos disperdet, juxta verbum Esaiæ: Quoniam Dominus caput & caudam disperdet.

Nunc

Nunc ergo vos obtestor, clarissimos Senatores, virosque prudentissimos, in quorum manibus tot nefaria illa calumniatorum cohors, ante hunc conflictum intendit, & obtreptione mei nominis, sparsit in vulgus; & hæreseos nomine obtulit magnatibus, & Cæsari quoque me traduxit pro hæretico. Vosque omnes, quicumque nunc, & in posterum, ista & visuri & lecturi estis; Nolite secundum faciem judicare, sed rectum iudicium iudicate. An non digni & efficaces sint isti articuli, propter quos, ex conspurcatis scholis, sordidi ludimagistri, qui nihil norunt, nisi præesse pediculosis pueris, cum aliquot seditiosis Theosophistis. & funestis monachis, sceptrasupra Cæsarem sibi arrogantes, nostram de Vanitate Scientiarum, atque excellentia verbi Dei declamationem (cui jam subscripserant censores, assensus est privati consilii senatus, & Cæsareo diplomate comprobavit) prohibere debuerint, & ne apud Lovanium distraheretur inhibere: Nolite secundum faciem judicare, sed rectum iudicium iudicate, an digni & efficaces sint isti articuli, propter quos rescindendum postulaverint. Cæsarei diplomatis privilegium, maxima privati consilii (ubi nihil non agi summa cum prudentia & deliberatione hactenus putatum est) cum infamia, tum injuria. Non enim ad me solum pertinet hæc calumnia, sed etiam ad eos, qui declamationem meam examinerunt, qui comprobaverunt, qui subscripserunt, qui Cæsaris sigillum appenderunt, quorum fides, si semel hinc suspecta fieri patiatur, reliquorum omnium perpetuo infirmata est: Nolite secundum faciem judicare, sed rectum iudicium iudicate. An digni & efficaces sint isti articuli, pro quibus mihi inaudito & indesepto, publica indicenda fuerit palinodia? quum isti Lovanienses censores non innituntur alio robori, quam falsis interpretationibus, malitiosis argumentationibus, impertinentibus allegationibus, depravationi, detruncationi, dissimulationi, mendacio, improbitati, sycophantiæ, blasphemiæ, falsitati, cæterisque calumniarum detestabilibus artibus, quibus degeneres, & invalidi sophistæ plures turmatim, me solum, & unum clanculum, & post terga aggressi, opprimere studuerunt. Nolite secundum faciem judicare, sed rectum iudicium iudicate. Num digni & efficaces sunt isti articuli, propter quos ille minister iustitiæ Cæsar, tam gravi indignatione contra me commotus fuerit, quod supplicanti mihi pro iustitia, & aures suas occluserit, & oculos suos a supplicatione mea averterit? Et quum nemo regum, unquam tam inclementes, sive superbas aures.

habuisse sciatur, qui servorum suorum honestas preces fastidierit, & honestarum personarum, justas supplicationes, dedignatus fuerit, mihi uni solique hoc à Cæsare suapte natura Clementissimo, præter morem suum alieno impulsu contigit: sic pii illi magistri nostri, suis istis articulis, conscelerarunt Cæsaris aures, tantumque venenum illis instillarunt, illi mundo corde monachi, sic Cæsaris adversum me furorem concitarunt, illi subornati aulici sacrificuli, atque aulicarum conscientiarum instigatores, ut vix duorum reverendissimorum doctissimorumque Cardinalium fideli instructione deflagrari Cæsaris ira, & purgari potuerit suspicio, parumque abfuerit, ut cujus beneficentiam virtutibus, fidelique obsequio commeruerim, illius iram, & indignationem, servitiorum præmium, laborumque mercedem habuerim, quemque virtutis, ac literaturæ gratissimum pensatorem speraveram, virtutum & eruditionis punitorem invenerim, nec quicquam bonæ spei habiturus sim reliquum, qui mihi tam insensum Cæsaris odium, virtutis & eruditionis meritis peperissem. Verum hæc tragoedia alio loco, & alio stilo, mihi uberius decantanda est. Vos quæso quod ad articulos attinet, nolite secundum faciem judicare, sed rectum iudicium judicate. Salvo mihi jure addendi, auferendi, corrigendi, emendandi, interpretandi. Quod ut in prophanis causis concedi solet, in sacris maximè concedendum erit.

Vbi ignavi imperant: ibi summa ingenia in occulto iacent.

Proverb. XXIX.

Princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.

Non solum ille remus est, qui alium de alio profert, sed etiam is, qui aurem cito criminibus præbet: II. quæst. 3. non solum.

**Apologiæ adversus Theologistas Lovanienses,
Finis.**

REVE-

REVERENDO PARITER ATQUE
 GENEROSO DOMINO, DOMINO JOAN-
 ni Laurentino Lugdunensi, Præceptori prima-
 rio Divi Antonii apud Rivum eversum
 Provinciæ Pedemon-
 tium.

HENRICVS CORNELIVS
 AGRIPPA. S. D.

*Noniam sic tibi persuasum video vir cla-
 rissime, ut multo laudabilius ducas scire
 plura mediocriter, quam unum aliquod
 insigniter: & licet jam in utroque, &
 Pontificio & Cesareo jure insigniter do-
 ctus sis, tamen circa eam disciplinam tibi
 immorandum non censeas, nec illam omni-
 moda ingenii occupatione dignam esse arbitraris, sed & alia
 quasq; optimas disciplinas felicissimi ingenii amplitudin-
 prosequeris, etiam occultiores abstrusioresque scientias dili-
 genti investigatione perscrutaris: inde fit, ut ego etiam me
 ingenii industria cupiam tuis desideriis morem gerere, & te
 nostrorum arcanorum pomeriis non excludere. Ita namqu-
 virtus tua deposcit: & benevolentia erga me tua meretur
 Volumus igitur te donare, & ea non vulgari, non triviali no-
 arte circa unum aliquod obiectum occupata, sed arte artium
 omnium regina, qua duce ad reliquas omnes scientias &
 artes facile conscendas, ita ut non modo in illis mediocre
 disciplinam, sed & insignem doctrinam rationabiliter v-
 leas profiteri. Ea autem est ars inventiva Raymundi Lu-
 lii, cuius ea dignitas est ac præcellentia, ea generalitas
 certitudo, ut se sola sufficiente, nulla alia scientia præsu-
 posita, non ullo indigens forinseco iuvamine, infalli-*
 li

litera cum omni securitate ac certitudine, errore omni semoto, de omni rescibili veritatem ac scientiam sine difficultate & labore invenire nos faciat. Insuper omnes alias scientias sub se complectens, & ad verum ordinans, soluens omnes quaestiones & obiectiones, quae circa quodcunque scibile fieri possunt: nec ullum scibile est, quod hanc effugiat: argumentatur insuper per argumenta infallibilia, certissima & notissima, quibus nemo potest contradicere; ideoque non indiget aliarum scientiarum, vel scripturarum testimoniis, sed ipsa omnem aliarum scripturarum ac scientiarum auctoritatem, etiam ipsam Sacram scripturam disponit, ordinat & probat. Habet enim principia universalis, generalissima ac notissima, cum mutua quadam habitudine ac artificioso discurrendi modo, in quibus omnium aliarum scientiarum principia & discursus tanquam particularia in suo universali, elucescunt. Ea insuper huius scientiae est promptitudo & facilitas, ut etiam pueri impuberes, hac arte freti, in omnibus ferme facultatibus docte differere possint; multi etiam, qui in extrema senectute se ad literas contulere, hac arte paucis mensibus in viros doctissimos evasere. Ita hac ars omnem temporis indigentiam vincit & inopiam. Quod ne fabulosum videatur, extant nostrae memoriae testes Petrus Daguinus Mediatius & Jacobus Januarius, viri tota Italia celebrati, quorum prior tricesimo septimo aetatis suae anno, cum vix prima hausset elementa literarum, septem dumtaxat mensibus huic artificio incumbens, omnibus doctissimis viris miraculo habitus est, quem & tota fere Italia verbo experta est, & opera eius in hunc diem, quantum doctrina praestitit, praefereunt. Alter autem, (quod magis mirum est) cum septem peregisset lustra, à literis penitus alienus, in tantum hac arte profecit, ut sicut ex scriptis eius videre licet, nulli doctorum hominum sit postponendus. Notum est, Ferdinandum Cordubam Hispanum per cuncta ultra & citra montes gymnasia, omnibus studiis hac arte celebratissimum extitisse: atque Raymundus Sabunde, qui librum creaturarum sive Theologiam

giam

giam naturalem edidit, eo ipso prater reliqua sua scripta satis ostendit, quantum hac arte valuerit. Præterea Jacobum Fabrum Stapulensem, ac Carolum Bovillum apud Parisios divulgata sapientia viros, Raymundo devotissimos scimus, eorumque scripta testantur. Et, ut apud meos Germanos veniam, Andreas, Petrus, Jacobus, germani fratres, natione Frisones, cognomine Cahterii, unica cum sorore adhuc pueri decennes, in omni disciplinarum genere egregie disseruere, quos non modo Germania & Gallia, sed tota pene Italia, ipsaque Roma & novit & admirata est. Horum Andreas mihi hujus artificii preceptor contigit, cuius fundamento innixus deliberavi etiam ego aliquid adificium superstruere, atque hac in artem brevem succincta commentariola scribere, quæ cum iam diu apud me detinerem, cogitabundus, cui ea digna dedicare deberem, tu mihi protinus occurristi, hoc ipso dignissimus, quod præter generosam natalium dignitatem, insuper amplissimo ingenio decoratus vir desideriorum es, & qui nihil, quod sciri possit, ignorare velis. Accipe igitur nunc benignissimo animo has nostras lucubrationes: accipe Lullianum artificium: huic insiste, huic inhere, quousque penetraveris, & in actum ac praxim deducere noveris: tum mactus virtute, confidens ingenio, aggredere omnia, & evades omnium scientiarum toto animo plenissimus.

Vale.

HEN-

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
 HENRICI CORNELII AGRIP-
 PÆ, ARMATÆ MILITIÆ EQUITIS
 Aurati, & utriusque Juris
 Doctoris.

IN ARTEM BREVEM RAY-
 MVNDI LVLLII.

COMMENTARIA.

Raymundus Lullius composuit artem ad scientiarum inventionem, quam ex eo Artem inventivam nuncupavit, & ipsam per multos & varios tractatus sparsim scriptis tradidit, quorum alium intulavit artem demonstrativam, alium de mixtionibus principiorum, alium vocavit artem magnam, alium artem brevem, in quo totam artem inventivam breviter complectitur, sicut per præsentem expositionem compendiose declarabimus.

Dicitur autem hæc ars inventiva, quia docet nos invenire & multiplicare res & terminos, & propositiones, definitiones, divisiones, media, loca, argumenta, quæstiones, quæstionum & argumentorum solutiones atque deductiones, veritates & scientias de omni re, & ad omne id quod proponitur.

Invenire autem rem, vel terminos, hoc solum interest: quoniam res, cum una sit, pluribus potest terminis explicari, idem aut simile significantibus, convertibiliter vel aliter. Invenire itaque terminos nihil aliud est, quam re aliqua proposita illam pluribus, & iis quidem aptis verbis amplificare & exornare.

Dicimus autem terminum, quidquid extra propositionem est, ut nomen & verbum, quæ principales partes sunt orationis, sive etiam aliquid categoricum, quicquid præter nomen & verbum finitum & rectum est, ut quidam, omnis, nullus, & reliquæ partes orationis, sive etiam aliquod complexum quantumlibet multiplex, à parte prædicati vel subjecti positum, vel modus etiam, vel dictum de quo modus prædicatur.

Rem autem compositam, vel terminum compositum, dicimus

cius orationem complexam, quam ex rebus incomplexis complexam facimus. Terminis itaque incomplexis reperis, facile erit eos varia adiunctione complexas facere ut homo, & homo iustus.

Primum autem nos invenire oportet terminos generales, quibus in omni re proposita uti possimus, secundum hujus artis intentionem: & hujusmodi termini sunt, quos Raymundus Lullius nobis sub quadruplici figura tradidit, extra quos nihil cadit in intellectum.

Intres itaque partes præsens expositio nobis partienda erit in quarum prima, juxta intentionem materiæ, terminos ipsos generales declarabimus, & multiplicare docebimus: in secunda parte, complexorum inventionem ostendemus: in tertia, universalem artis dispositionem & applicationem docebimus, & per exempla demonstrabimus.

Prima pars in sex subdividitur: nam primo declarantur subiecta universalialia, quarum figura apud Raymundum notatur per litteram S. Secundo agitur de prædicatis absolutis, quarum figura signatur per A. Tertio de prædicatis respectivis, seu de triangulis, quarum figura notatur per T. Quarto de quæstionibus, earumque regulis ac speciebus, quarum figura tenet litteram Q. Et hæc sunt quatuor figuræ generales artis, & qualibet illarum apud Raymundum novem possidet terminos, notatos per novem has litteras, BCDEFGHIK, post figurarum expositionem. Quinto terminorum multiplicationem, & extraneos terminos invenire docebimus. Sexto loco figurarum in se invicem multiplicationem ostendemus.

Quare figuram in fine libri.

Primum itaque nunc definitiones subiectorum nobis memorandæ sunt: ut in prædicatorum attributione considerentur definitiones, circumstantiæ & conditiones subiectorum, quas uniuscujusque subiecti genus, natura atque ordo demonstrat. Quoniam non omnia prædicata, aut non eodem modo omnibus subiectis conveniunt, aut cohererent, vel consequuntur, vel attribuantur, vel antecedunt. Nam ea quæ de Deo dicuntur, per quendam alium modum, quam de creaturis dicuntur: ita quæ homini secundum rationem attribuantur, oportet in bruto non esse: sic illa quæ de homine iusto, aliter quam de homine injusto dicuntur. Sed nunc ad definitiones subiectorum veniamus.

Deus est illud ens, in quo bonitas, magnitudo, & cætera prædicata absoluta in arte posita sunt. unum & idem numero: habens in se omne complementum, & aliquo extra se non indigens.

digens. Est itaque Deus illud ens infinitum, æternum, perpetuum, ante & post omnium rerum principium & finem, ipsam sine principio & fine, in quo sunt perfectiones omnium rerum universæ, & imperfectiones absunt.

Angelus est substantia spiritualis, creata, corpori non conjuncta, nec conjungibilis: ideoque non indigens tempore, neque motu, neque loco, secundum suam essentiam & naturam intellectualis, immortalis, insensibilis & impassibilis, ex sui natura & proprietate, nisi ex ea facultate, quæ sibi ex libero arbitrio permessa fuit, se moribus depravarit. Similis descriptio animæ convenit, nisi quia corpori conjuncta est, ipsumque semper appetit.

Cælum, est illud corpus, quod habet magis extensam magnitudinem, quàm aliud corpus. Est itaque corpus incorruptibile, in quo non cadit mutatio ad formam, sed tantum ad ubi, sua materia & forma compositum, non elementorum compositione coactum, habens animam viventem, rationis capacem, meliorem meliori conjunctam corpori, quam sit anima humana.

Homo est substantia, in qua animal rationalis & corpus mortale jungantur. Est itaque homo, qui habet esse, vivere, sentire, imaginari & intelligere.

Imaginativa, est illa potentia, in qua animal imaginatur similitudines eorum, quæ fuerunt sensibus præsentata: itaque sub eo continentur animalia perfecta, & sunt illa, quæ habent esse, vivere, sentire, & apprehendere potentiis & sensibus interioribus & exterioribus.

Sensitiva est illa potentia, cum qua animal sentit res sensibiles: itaque sub ea continetur animal, quod habet esse, vivere, sentire & apprehendere per potentias apprehensivas exteriores, carens sensibus interioribus, aut potius sine illis consideratum: potest enim sine illis intelligi, quamvis fortassis sine illis dari non possit. Sunt autem secundum Raymundum sex sensus particulares, scilicet visus, auditus, odoratus, gustus, tactus, affatus.

Vegetativa, est illa potentia, per quam naturaliter fit transmutatio de una substantia in aliam: itaque vegetativum dicimus illud, cui convenit esse, & vivere, ut ea, quæ generantur, nutriuntur & vegetantur, sicut arbores & plantæ: & ita vivunt, licet sensu careant.

Elementativa, est potentia in elementatis. cum qua elementa existunt & agunt actualiter & præsentialiter ac potèntialiter in ipsis

in ipfis elementatis. Est itaque elementativum, quod habet solum esse substantiale, & continet sub sua generalitate primo quatuor elementa simplicia, scilicet ignem, aerem, aquam, terram: deinde omnia mixta inanimata, in quibus non est vita, sive sint perfecta, ut sunt metalla, & gemmæ, sive imperfecta, ut nix, grando, pluvia: & etiam quævis alia elementata, quæcunque de quatuor elementis composita sunt, sine vita tamen considerata, licet vita non careant, ut animalia & planta, & homo secundum corpus.

Præquam nunc ad instrumentativam procedamus, primo de scala naturæ pauca exponemus.

Scala naturæ quinque habet gradus generales, ad quos tota rerum universitas reducitur, qui sunt esse, vivere, sentire, imaginari, intelligere: & infra quemlibet illorum sunt multi gradus speciales, quæ sub uno gradu generali continentur.

Conditio istorum graduum est, ut omnis inferior possit esse sine superiori, & non e contra: & omnis gradus superior fundatur in inferiori: ideoque infimus gradus, qui est ipsum esse, est principium, radix & fundamentum scalæ, in quo omnes alii gradus sustentantur, ipsum autem à nullo sustentatur, nec in alio fundatur: ideo potest separatim sine aliis reperiri, alii autem sine ipso reperiri minime possunt.

Esse ergo est primus gradus scalæ naturæ, & sub ipso sunt multi gradus dignitatis, secundum quos aliqua res habet nobilius esse, quam alia: & illæ cognoscuntur à propriis ac specialibus accidentibus rerum, sic quod ubi sunt nobiliores proprietates, ibi sit nobilius esse, sicut in igne luciditas, subtilitas, levitas, caliditas: in aere diaphanitas: subtilitas minor, levitas minor, & humilitas: in aqua fluxilitas lubrica, perspicua grossities, gravedo labilis, & frigiditas: in terra opacitas tenebrosa, solida grossities, ponderositas gravissima, & siccitas. Similiter nobilius esse est in mobili circulari, quam recto: in mobili sursum, quam deorsum: in motu simplici, quam composito: graduatur etiam esse secundum gradus durationis & virtutis, & reliquorum principiorum. Insuper illud est nobilius, in quo fundantur nobiliores gradus ipsius scalæ: & hoc idem de reliquis gradibus scalæ inferioribus intelligendum est.

Secundus gradus generalis est vivere, & habet propria accidentia, & proprias potentias, quæ sunt generativa, nutritiva, argumentativa, &c. & quæ ad illas sequuntur, vel antecedunt, ut attractiva, digestiva, retentiva, expulsiva, quæ proprie sequuntur esse compositum ex elementis, & quodammodo

præcedunt actus vitales, & quælibet istarum utitur suo elemento ut instrumento: nam attractiva sive appetitiva, aere gaudet, quia implet: retentiva terra, quia restringit: digestiva igne, quia est dilatativus partium & ampliat: expulsiva aqua, quia lubricitate sua evacuat.

Tertius gradus tenet sentire: & intelligitur de exteriori tantum, & habet sex particulares sensationes, visum, auditum, olfactum, gustum, tactum, & affatum, secundum quos distinguuntur gradus nobilitatis sensitivorum: & inter omnes sensus auditus est nobilior, quia non potest reperiri sine sensibus interioribus: nam ubicunque est auditus, ibi necessario est memoria, ideoque absque auditu non est disciplinabilitas.

Quartus gradus est imaginari: & cohærent sibi sensus intrinsecus, qui communis dicitur, item imaginatio, phantasia, æstimatio, memoria, secundum quorum præminentiam sumuntur sub illo gradu gradus particulares.

Quintus gradus est intelligere: & habet sibi conjuncta recolere, & liberè velle, sine quibus esse non potest, & quæ hæc sequuntur, discernere, docere, eligere, judicare, fermocinari, & quæ inde proveniunt, sapientia, scientia, ars, ingenium, notitia, fides, opinio, credulitas, religio, virtus, & ejusmodi, secundum quorum gradationem & possessionem gradantur sub hoc genere contenta: & supra hunc gradum non est ascensus in scala naturæ: & ipse continet in se singulos inferiores, & quilibet gradus superior continet suos inferiores in se realiter, & dignificat eos ea dignitate qua ipse dignificatus est. In his autem quæ supra naturalia sunt non est ita, ut quilibet gradus superior contineat inferiorem realiter, sed continet illum secundum nobilissimum modum continendi & dignificandi, ut formaliter & intellectualiter, & non secundum modum conjunctionis, sed unionis & cujusdam identitatis, gradatim secundum subjecti nobilitatem minus à se invicem distinctos.

Et quia jam descendimus ad subjectum elementalitatis, in quo situatur infimus gradus scalæ naturæ, separatus ab omnibus aliis, videlicet ipsum esse sive vivere, sentire, imaginari, intelligere, vel sine illis consideratum: ideo scire nobis convenit, quia quoddam est esse primitivum & per se subsistens, non ab aliquo, nec de aliquo, nec in aliquo, sed simpliciter ante omne non esse, quod est Deus: aliud est esse, non in aliquo nec de aliquo, tamen ab aliquo, quia à primo esse de nihilo productum: & tale est esse creatum substantiale, cui præcessit non esse: tertium est esse, quod est ab alio, de alio, in alio, & non nisi in alio:

in alio: ut esse accidentis, cuius esse est secundarium, natura & perfectione: natura, quia præsupponit substantiam in absolute & respectu: perfectione, quia substantia est per se, in se, de se, propter se, & sui: accidens autem, per ipsam, in ipsa, de ipsa, propter ipsam, & ipsius substantiæ: itaq; nunc consequenter de accidente dicamus, quod Raymundus instrumentativam vocat: quod est ultimum in genere subjectorum.

Instrumentativa, est potentia illa, quæ est instrumentum substantiæ, cum qua agit aliquod opus, & per se existere non potest: itaque continet sub se omne id quod habet esse in alio, ut in principali subjecto: itaq; consideratur dupliciter, vel absolute secundum se considerata, vel quemadmodum subjecto alicui adjungitur: ut si dicatur de justitia Dei, vel hominis, & tunc reducitur ad genus sui subjecti, conditionum subjecti observandarum causa.

Adhuc autem subjectum hoc instrumentalitatis apud Raymundum consideratur dupliciter, scilicet naturaliter & moraliter. Naturaliter, sic continet in se novem prædicamenta accidentis, & quicquid artificialiter instrumentum est alicujus operis in quantum instrumentum: Moraliter autem sic continet sub se virtutes, & vitia, & quicquid hujusmodi est, ut gratiæ & dona.

Instrumentalitatis itaq; naturaliter consideratæ talis constitui potest figura, prænotata litera I.

Quare figuram in fine libri.

Nunc consequenter singula hæc accidentium principia definiamus & declaremus.

Quantitas est principium, ratione cujus entia creata sunt finita sive terminata. Est itaq; quantitas, principium, cui convenit ratio mensuræ, secundum multitudinem, magnitudinem, diminutionem, & diuturnitatem. Quantitatis autem aliud continuum, cujus continuæ partes sunt: ut linea, longitudo, latitudo, superficies, altitudo & profunditas corporis, & tempus mensurans, actus, & locus atque motus circumscribens corpus. Quantitatis aliud discretum, cujus partes non copulantur ad aliquem terminum, ut numerus, & oratio, & alia multa, sicut in respectibus duplum dimidium, longius, brevius, & hujusmodi: & in actibus, in quantum violenti vehementes, intensi vel remissi: similiter in qualitatibus prout remissæ, vel intensæ.

Qualitas est principium, ratione cujus res sunt quales sive determinatæ: itaq; secundum qualitatem dicimus aliquid esse quale,

quale, ut secundum iustitiam iustum, secundum bonitatem bonum. Species autem qualitatibus sunt, ut habitus, dispositio, virtus, naturalis potentia vel impotentia, ut esse fortem, risibilem, & quæ sunt contraria: item passio vel passibilis qualitas, ut calor, dolor: item forma, & circa eam constans figura, ut triangulum, quadrangulum.

Relatio est principium, ratione cuius aliquod ens de necessitate refertur ad aliud: idem alio nomine vocatur ad aliquid, quia ejus esse ad aliud est vel secundum superpositionem: ut pater filii, dominus servi: vel secundum æquiparentiam, ut frater fratris, vicinus vicini.

Actio est principium, ratione cuius agens agit in passivum.

Passio est principium, ratione cuius patiens patitur sub agente.

Habitus est principium, quo res induit de semetipso rem quæ ipsam sustinet, & est illud per quod etiam sunt habituata sive vestita de similitudinibus aliorum: itaque habitus communiter est corporum, & eorum quæ corpori adjacent, ut utrumque esse, &c.

Situs est principium, per quod partes recte & debite sunt positæ in subjecto in quo sunt, ut caput sursum, pedes deorsum: est itaque situs nihil aliud quam partium ordo in toto. Tempus est illud principium, in quo & per quod entia creata, sunt noviter incæpta. Consideratur autem hic tempus, non solum secundum mensuræ rationem, sed etiam secundum id quod ex tempore in re temporali relinquitur, ut esse senem vel juvenem.

Locus est principium, ratione cuius una substantia aliam in se continet & collocat. Est itaque locus circumscriptio corporis: & hoc principium alio nomine dicitur ubi: & est ubi repletivum, ut Dei in mundo, animæ in corpore; & est aliud ubi definitivum, videlicet secundum operationem etiam vel in absentia rei, ut Solis in terra: secundum eundem modum Angeli dicuntur esse in loco, scilicet secundum operationem: est aliud ubi occupativum, ut corpus occupans locum aliquem in alio corpore: & est aliud ubi continentie quod continet in se.

Quando autem instrumentativa moraliter consideratur, in virtutes dividitur & vitia, quæ sub duobus novenariis Raymundus complectitur: qui tamen velit aliter hæc restringere vel ampliare, potest id suo modo facere, & figuram earum mixtim ita fabricare possumus, prænotatam duplici litera W.

Quare

Quare figuram in fine libri.

Qui supra in figura S. narrati sunt novem termini generas-
 es subjectorum, hi ad nostram intentionem maxime necessa-
 ri sunt, in quibus continetur omne id quod est, tamen sub or-
 dine quodam atque quibusdam inter se gradibus: ideo obser-
 andæ nobis sunt necessario conditiones illæ, quas Raymun-
 us Lullius in arte sua quatuor enumerat, per quas regulatur
 & conditionatur intellectus quoties nobis subjectum aliquod
 per principia respectus, & regulas hujus artis deducendum est.
 Harum prima est ut observentur, definitio, conditiones & pro-
 prietates ipsius subjecti, tales, cum quibus differat ab omni alio
 subjecto, cui tunc ita attribuantur principia & regulæ, af-
 firmando vel negando, ut nulla causetur læsio definitionum
 subjecti & principiorum & conditionum suarum. Secunda
 conditio est, ut conserventur differentiæ subjectorum in at-
 tributione principiorum & regularum, sicut bonitas Dei dif-
 fert à bonitate Angeli per infinitatem & æternitatem, Tertia
 conditio est, ut concordantia, quæ est inter unum subjectum
 & aliud, non destruat, sic Angelus cum homine convenit in
 intellectu, ille cum brutis sensu, ipsa cum plantis vegetatione,
 & sic de similibus. Quarta conditio est, ut in quo gradu unum
 subjectum altero superius vel inferius vel æquale est, secun-
 dum eundem gradum attribuantur illi principia & regulæ ar-
 tis, & hæc omnia lucidius patebunt in practica tertiæ partis
 horum commentariorum. His addi potest quinta conditio
 talis, ut omnis perfectio, quæ affirmatur de aliquo subjecto
 inferiori, dicatur suo modo de omni superiori: & quicquid
 imperfectionis negatur de inferiori, negetur & de superiori-
 bus: ita quidquid imperfectionis attribuitur vel perfectionis
 negatur de superiori, eodem modo attribuat, vel negetur de
 inferiori; ut si homo est mortalis, ergo omnia animalia neces-
 se est esse mortalia; si homo intelligit. Sexta conditio est, ut
 quicquid attribuitur duobus extremis, attribuat omnibus
 intermediis: ut Deus & homo intelligunt, ergo Angelus &
 cælum intelligunt. Similiter de quocunque dicuntur duo ex-
 trema, de eodem dicantur omnia intermedia, ut in Deo est ef-
 se & intelligere, ergo vivere & sentire.

Secundario nunc de figura A, hoc est de prædicatis absolu-
 tis dicendum erit. Accipiuntur autem hæc prædicata, pro qui-
 busdam terminis generalibus prædicabilibus de omni re se-
 cundum aliquem modum, per quos discursus fieri potest
 circa aliquod subjectum, vel simpliciter attribuendo, vel o-

stendendo aliquod prædicatum inesse subjecto, propter
gruentiam, quæ erit cum his terminis.

Sciendum etiam quod prædicata non solum accipiuntur
termini qui actu prædicantur, sed etiam qui apti nati sunt
dicari secundum aliquod genus prædicationis, etiamsi si-
ma abstracta, & extra genus suum considerata, ut bonum, b-
tas & ejusmodi.

Sciendum, quod quamvis prædicatorum infinita se-
multitudo reperiri possit, quemadmodum & subjector
tamen in hac arte Raymundus redegit ea in certum nume-
ac ordinem, & vocavit illa prædicata absoluta, & princip
generalia, vultq; quod non sint ex genere prædicationis
dentalis, sed etiam substantialiter & causaliter de aliqua re
dicari possint, prout aliqua res non solum accidentaliter
etiam substantialiter bona magnave dici potest: unde sc-
dum est, quod omne principium generale & substantiale,
atum est cum alio accidentali innato, quod est de suo gen-
ficut bonitas accidentalis, quæ est accidens bonitatis sub-
tialis, & instrumentum cum quo illa bonificat cætera, &
unumquodq; principium & plenum sui ipsius, in quantur
substantiale, habens partes in semetipso essentielles, & cor-
tas, de sua essentia, specie & natura, videlicet, tivum, bile,
& est plenum omnib. partibus, quæ sunt similitudines, qui-
aliis principiis assumit, & ab illis subjectatur, & illæ simi-
dines sunt accidentales, quæ de partibus substantialib. pr-
dunt. Præterea ista prædicata, non solum prædicari hab-
sed etiam sibi invicem subiici, sive in concreto, sive in ab-
cto, utcunque considerato, ut si dicamus bonam magnit-
nem, vel magnam bonitatem, sive magnum bonum.

Nunc consequenter ad terminorum istorum declar-
nem accedamus. Bonitas est ens, ratione cujus bonum est
num & bonum agit bonum: & sic bonum est esse: & ma-
est non esse. Est itaq; bonitas, principium diffusionis & c-
municationis, similitudinis, formæ & fluxus: fluxus en-
forma est in materia susceptio: idcirco bonitas in rebus di-
citer consideratur, videlicet in quantum est permanens,
res in se est bona, & in quantum est fluens, qua re se est
fluens in aliud secundum operationem.

Magnitudo est ens, ratione cujus bonitas, duratio & ca-
principia sunt magna, ambiens omnes extremitates esse
itaq; nihil aliud est magnitudo, quam extensio substantiæ
nitatis, durationis, potestatis, &c. sive secundum substanti
utputa quia res magna est in se, sive secundum motum,

augm

augmentum vel operationem. Est itaque magnitudo triplex, idelicet virtutis, quæ in spiritualibus rebus consideratur, secundum respectum virtutis: & est magnitudo molis sive materiæ, in quantum consideratur in corpore vel circa corpus: & est magnitudo actionum sive operationum, & hæc consideratur essentialiter & accidentaliter. Atque hinc est quod gradus majoritatis & minoritatis diversimodè sumuntur, secundum magnitudinem, in qua fundantur: sic etiam intensa vel remissa qualitate, super qua similitudo fundatur, similia sunt sibi similia, aut minus similia.

Duratio est ens, ratione cujus bonitas & cætera principia durant ipsa itaque; est permanentia essentiæ bonitatis, &c. & est triplex propter tres terminos permanendi. Æterna, quæ sine principio & fine est: Æviterna, quæ principium habet sine fine: Temporalis, principium & finem habens, quæ variatur magnitudine, ita ut alia brevior, alia longior sit. Sciendum insuper, quoniam duratio quædam est de essentia subjecti, ejus intima pars alia est de essentia temporis vel ævi, &c. mensurans priorem à se essentialis distinctam, quæ est coessentialiter proprietas mundi, in eo sustentata, sicut accidens in subjecto, mensurans omne quod est in mundo, vel per tempus quod sequitur motum, vel per tempus æviter natum, & ita circa alia principia considerabis.

Potestas est id, per quod bonitas, magnitudo, &c. possunt existere & agere, ipsa itaque; est principium essendi, agendi, patiendi & existendi, ut in inferioribus, vel materia, itaque; potentia tendit ad esse, impotentia vero ad corruptionem, & consideratur dupliciter: naturaliter, quæ aliter se habere non potest, & voluntariè, quæ est in arbitrio. Adhuc nota hic, quod potentia quædam est efficiens in effectu, sicut intellectus in intelligibili in eadem essentia: alia est ad fieri, ut aliquid de quo possit fieri, realiter distincta ab efficientis essentia, ut in generatione cum motu, loco & tempore.

Cognitio est proprietas, ratione cujus cognoscens cognoscit: & consideratur in hac arte, ut qualiscunque; seu quantumlibet de aliquo suscepta notitia, sive secundum veritatem, sive secundum speciem, quamvis ea quæ secundum speciem est & errore contrahitur, non rectè cognitio dicatur, sed opinio vel suspicio, quæ tamen hic cognitioni junguntur: & talis cognitio est actus intellectus, qui neque de veritate, neque de suo opposito certificatus est, per necessarias rationes, ut in credere & opinari, aliquid esse verum vel possibile, quod non est, sed secundum

veram cognitionem impossibile est esse intelligibile, hoc est, possibile quod est impossibile, quia suus appetitus est de rebus veris tantum. Est autem cognitio multiplex: nam alia intellectualis, quæ fit simplici intuitu, absque discursu, qualis est in Angelis, & in modo scientiæ infusæ, & in prophetia. Est alia rationalis, quæ fit discursu rationis, sive sit sapientia, quæ est altissimarum & primarum rerum cognitio, sive sit scientia, quæ est habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus, sive sit intellectus speculativus, qui ex speculativis principiis procedit: sive practicus, qui ex practicis: sive sit ars, quæ est recta ratio agibilium cum appendiciis & partibus suis. Est alia cognitio sensitiva, quæ aliquid apprehendit, & cognoscit aliquo sensuum interiorum vel exteriorum, circa suum objectum versante, aut post primam & propriam sui objecti apprehensionem, ex his aliquid judicante, & conditionem aliquam componente, quam quidem cognitionem in animalibus brutis instinctum vocamus, ut est providentia formicæ, & studium apum. Est alia cognitio apprehensiva, sine sensu & motu aliquo cognitiva, ipsa videlicet natura cognoscente quid sibi proprium conveniensve sit; neque enim in naturam suam res ferretur, ut gravia deorsum, aut in loco suo quiesceret, si nulla certa esset ejus cognitio.

Appetitus est id, per quod bonitas, magnitudo, &c. sunt appetibiles & amabiles. Est itaque appetitus, insita rebus assequendi aut fugiendi alicujus rei cupiditas, qua unaquæque res naturaliter fertur & per se in id quod sibi convenit, & fugit adversum. Appetitus alius est rationalis, quem voluntatem dicimus: est itaque voluntas appetitus cum ratione. Est alius sensitivus, qui inest animalibus brutis sine ratione, & in homine secundum inferiorem portionem. Est alius insensibilis, ut ille quo dicimus arbores & plantas appetere solem & pluviam. Et nota hic, quod quamvis appetitus de sua natura versetur circa amabile, ea tamen ejus libertas est maxime in voluntario, ut possibile sit hoc esse odibile, quod est amabile, & e contra.

Virtus est origo unionis, bonitatis, magnitudinis, &c. Ipsa itaque est origo & principium operationum, manens in substantia, & fluens in operationes, & hæc multipliciter dividitur: Nam alia intellectualis, quæ non nisi intellectu administratur, ut sapientia, scientia, prudentia, &c. alia theologica, quæ non nisi desuper venit, ut fides, spes, charitas, & gratiæ, quæ virtutes gignunt, sive sint gratis datæ, ex quocunque genere donorum, sive pertineant ad animam, ut intellectus & consimilia, sive ad corpus,

corpus, ut forma, sanitas, & similia, vel ad res exteriores, ut potentia, divitiæ, &c. sive sint gratiæ gratum facientes, sive prævenientes, sive subsequentes, sive operantes, sive cooperantes. Est alia virtus quæ animalis dicitur, sive sensitiva, quæ sensibus operatur, quæ est apprehensiva alicujus sensibilis, ut interior per sensum communem, imaginationem, phantasiam, existimationem, memoriâ: vel exterius, ut per visum, auditum, olfactum, gustum, tactum. Est alia virtus animalis, quæ motiva dicitur, quæ se movet animal, cui conjungitur virtus concupiscibilis & irascibilis, ac virtus vitalis, quæ vivit aliquid, ac virtus vegetativa, cujus potentiæ sunt generare, augmentari, nutrirî, &c. ad quos sequitur attractiva, retentiva, expulsiva, digestiva, ad quam sequitur separatio & assimilatio. Est etiam virtus prima elementorum, & elementorum plures virtutes, quæ virtutes naturales vocantur. Sunt præterea in ipsis virtutes cœlestes, quæ occultæ seu specificæ nuncupantur. Ipsa etiâ natura virtus appellari potest, est enim principium quiescendi. Plures adhuc divisiones virtutis dari possent, tot enim sunt virtutum genera, quot operationum & potentiarum, secundum actionem & passionem.

Veritas est id, quod verum est de bonitate, magnitudine & ceteris, & ipsa est duplex, videlicet propositionis & rei. veritas propositionis, sive mentalis, sive vocalis est, cum prædicatum verè attribuitur suo subjecto: ex quo enim quoddam res est vel non est. oratio dicitur vera vel falsa. hinc describitur veritas, quoddam est adæquatio rei intellectæ ad intellectum: veritas autem rei, est vera conservatio naturæ in suo genere: unde falsitas est in re, quando ea quæ alicui rei jure conveniunt, in re ipsa non sunt. Consideratur autem veritas rei, vel secundum actum sive usum, vel secundum habitum: sicut homo furiosus secundum actum verè homo dici nō potest, habitu verò sic. Adhuc notandum est, quoddam veritas quædam est æterna, quæ convertitur cum suo subjecto, ut in Deo, quæ immediatè causat aliam veritatem creatam, quæ non convertitur, potestque deficere, & hæc est necessaria rebus, ut agant naturaliter & artificialiter, &, ut Deus in illis agat naturaliter, quod non potest immediatè. Et idem de aliis principiis intelligas.

Gloria est ipsa delectatio, in qua bonitas, magnitudo, & cætera principia quiescunt. Ipsa itaque est quies rei in fine suo, aut ipsa per se consummatio delectans, quæ in omnibus rebus reperitur, quando in appetiti consecutione res delectatur.

Habent autem hæc principia distinctionem quandam & ordi-

Y

ordinem, nam ad Deum relata, prima tria essentialia sunt, reliqua tria dicuntur personalia, personarum attributa distinguuntur ultima tria dicuntur notionalia, quasi notiones quasdam importantes.

Iterum dicuntur tria prima essentialia, quia essentiam quodammodo ingrediuntur, tum, quod his essentia subsistit. Tria verò sequentia dicuntur causalia, cum quibus & ex quibus causantur operationes extrinsecæ & intrinsecæ, atque ideo ad unitatem atque ejus fluxum pertinet, ultima verò tria ad perfectionem accommodantur, quoniam in consummatione sunt, atque in ipsis est consummatione causationis.

Itaque istis novem principiis per Raymundum positis, tria alia principia generalia, ad quæ hæc novem reducuntur, haud inconvenienter addere possumus, quæ sunt scilicet. essentia, unitas, perfectio.

Essentia itaque est, qua unaquæque res est in se, & in suis principiis, in quibus ut res dicitur esse, sicut homo in animali & rationali, & domus in sua materia & opifice.

Unitas autem est, secundum quam aliquid dicitur esse unum: & hæc dividitur, nam alia rei realem continens existentiam, & hæc vel est simplex, in quam nulla cadit multitudo, nec discreta, nec partibus composita, ut quælibet forma simplex: vel est composita, ut multarum rerum in unum collectio, sive secundum modum unitatis substantialis, ut formæ & materiæ in uno supposito, sive continuitatis, ut partium continuarum in suo toto, & punctorum in linea, sive discretionis, ut unitatis in numero: sive accidentalis, ut accidentis cum suo subjecto, quod unum est numero, nec dicitur compositum, nisi per modum quendam. Alia est unitas rationis, quæ secundum intentionem abstractam unum aliquid facit in intentione verius quam in re, ut genus & species ad sua inferiora. Est & unitas identitatis, & hæc alia est nominis, ut cum plura in uno nomine conveniunt, aut plura nomina in una re. Alia est secundum conversionem, ut definitio & definitum, proprium & species, & hujusmodi.

Perfectio est, secundum quam aliqua res consummata est, & suis terminis completa: perfectionum verò, alia est in fine perfectionis simpliciter, & hæc est collecta consummataque integritas, cui nil addi potest in universo, ut crescat perfectio ejus, nihil etiam subtrahi ut subsistat, qualis est in Deo. Alia perfectio est secundum modum essendi uniuscujusque rei, & secundum mensuram conditionis suæ, secundum quam est unaquæ.

naquæque res habituata ratione sui generis, sicut arbor est perfecta in gradu suo, & animal sanum, dicitur perfectum, quod potest operari operationes sibi debitas sine defectu, & post operationes non habet læsionem, & in hoc genere gradus perfectionum sunt per accessum ad ens perfectum simpliciter, & per recessum ab eo.

Tertio nunc de figura T. hoc est, triangulorum five respectuum, dicendum est. Respectus autem, & ipsi prædicata quodammodo sunt, non tamen absolute de re aliqua dicuntur, sed comparisonem inter res diversas faciunt, ut si dicatur, Deus est bonus, nulla comparatio est: Si autem dicatur, Deus differt ab homine, & ab Angelo per bonitatem, & æternitatem, comparatio est: similiter si dicatur, duratio Angeli & hominis differunt per tempus & ævum. Itaque hi termini per se nihil præstant, sed fundamentum eorum quærendum est ex generibus subjectorum, & prædicatorum absolutorum, & secundum hanc rationem ipsi etiam in subjecta vel prædicata transeunt, ut si dicatur, homo & brutum differunt cognitione, vel si dicatur, differens cognitio reperitur in homine & bruto.

Genera itaque respectuum, Raymundus in tres triangulos partitur, sub quibus ferè omnes reliqui continentur.

Primus triangulus continet differentiam, concordantiam, contrarietatem five oppositionem. Secundus constat ex principio, medio & fine. Tertius habet majoritatem, æqualitatem & minoritatem.

Quare figuram in fine libri.

De his itaque nunc per ordinem dicamus.

Differentia est id, per quod bonitas, magnitudo, &c. sunt rationes claræ & inconfusæ. Est itaque differentia, qua alterum differt ab altero, vel à seipso essentialiter vel accidentaliter, aut realiter, quamvis non semper secundum idem, nec in eodem tempore. Est ergò differentia alia essentialis, quando res ad invicem comparatæ differunt in aliquo essentialiter, sicut homo differt à lapide per animatum, & hæc differentia dicitur magis propria: sic quæcunque differunt per actum & obiectum, differunt per essentiam, sicut voluntas & intellectus. Alia est differentia accidentalis, quæ fit per accidens, five proprium, five commune, ut risibile, bipes: & hac ratione differentia sumitur ex primis intentionibus: ex secundis autem intentionibus sic dividitur, ut alia genere differant, alia specie, alia

nume-

numero. Genere differunt, de quibus diversa genera, non subalterna nec propinqua dicuntur, ut homo & pirus, de quibus animal & arbor. Specie autem differunt, quæ sub diversis speciebus sunt, ut sub homine & equo, hic homo & hic equus. Numero differunt, quæ diversum habent numerum, ut Socrates & Plato. Quæcunque autem genere differunt, eadem & specie, & numero, sed non è converso, cujus oppositum in concordantia est, ut ea quæ specie concordant, eadem & genere, quod etiam non convertitur: itaque differentiam dicimus constitutivam speciei, & divisivam generis; sicut rationale cum differentia sibi opposita dividit animal, & illi additum, constituit speciem, ut hominem & brutum: intelligimus autem hic sub differentia, omnem distinctionem, alteritatem, distantiam & diversitatem, non solum rei, sed & rationis, per quam videl. aliquid à seipso dicitur esse aliud; quod quamvis re se jungi non possit, ratione tamen se jungatur, ut virtus & honestas, rationale & homo. Est itaque realis differentia realis creatura & principium generale, per quod res differunt per differentiam quam habent in se: differentia autem rationis est intentionalis & phantastica, quam intellectus facit, & non est ens reale, nec principium generale, ut differentia inter finitum & infinitum, quia aliàs daretur medium, quod esset neque Deus, neq; creatura. Unde circa hæc sciendum est, quod ens rationis accipitur uno modo pro quodam fabricato per rationem simpliciter, videl. similiter dependens ab operatione intellectus, repugnans existentiae & naturæ, & ipsi intellectui, sive esse rei fabricatæ per ipsam, tam compositivè, quam divisivè, ut omne impossibile simpliciter, sicut hominem esse animal irrationale. Alio modo sumitur ens rationis pro aliquo fabricato per rationem cum aliquo objecto extrinsecus movente, & tale dicitur ens rationis secundum quid, quia non simpliciter, nec totaliter dependet ab intellectu, sed partialiter tantum, quia non repugnat naturæ; nam cum materia non sit limitata natura, habet in ipsa omnem possibilitatem ad omnem monstrositatem, quamvis intentionem talem non habeat, nec res ejusmodi datur ad existere: itaque res ejusmodi non repugnat naturæ nec esse rei, sed intentioni naturæ & existentiae rei tantum, & quæ consequuntur existentiam, ut in quantum tale, sicut in chimera, quam componit intellectus, quæ cum non est in rerum natura, tamen partes ejus objectatæ per intellectum, sunt reales & existentes. Sed ut iste angulus ad magis particularia applicari possit, de varietate divisionum aliqua dicemus.

Divi-

Divisio alia incomplexi, alia complexi. Divisio incōplexi, ut est rei aut nominis, vocis aut significati: non enim de divisione sensibus subjecta sermo est, sed quæ instinctu est & imaginatione ac intellectu. Divisio itaque nominis est, cum una dictio in diversa significata dividitur, aut modos significandi: in significata quidem, aut propriè, aut translata: propriè, ut æquivocum à consilio, aut à casu, ut si canis dividitur in cœlestem, marinum, terrestrem, vel dictio aliqua in diversa significata, quæ habet in diversis linguis. Translatè autem dividitur dictio, seu figuratè, dupliciter: aut ex una parte fit significatum proprium dictionis, & ex alia parte translatum sive translata: aut ut relicto proprio significato, dictio per translata dividitur, cujus divisionis tot sunt genera, quot sunt sub tropo species, & sub ejus speciebus in communi usu dicendi, sive per rectum, sive per oppositum, ex simili, aut ex contrariò, aut per analogiam: sed omnium illarum translationum fundamentum ex recta significatione petendum est. Quæ autem varietas per æquivocationem veram & assimilata in dictione fit, eadem fit per amphibologiam, accentum varium, figuram dictionis, compositionem & divisionem in oratione, quæ omnia divisionem præstant, & ita multa argumenta dissolvunt, si an- noentur: neglecta autem in fallacias cadere faciunt. Comparativè autem dividitur dictio in varia significativa, quæ tamen verè æquivoca dici non potest, sed quia hoc ita velle videtur usus, penes quem dicendi norma subsistit, sicut vertex, quæ dictio capitis superiorem partem, ad montis cacumen, ad aquæ in superficie involutionem, ad summum cujusque rei refertur. Ita quoque dictionum divisio etiam in orationes transfer- tur, quas variè accipi oportet, variatis dictionibus ex quibus constant.

Secundùm modos significandi dividitur dictio, aut secundùm varias suppositiones, vel secundùm varia accidētia, etiam grammaticalia, secundùm quæ alio modo significat dictio.

Divisio quæ rei est, sive significati, aut est essentialis, aut accidentalis, & sub his divisa in multas species, quæ hîc permixtim sequuntur. Est itaque divisio totius in partes, quod genus tot modis dividitur, quot sunt totorum genera. Aut dividitur aliquid in suas species, ut superiùs in sua inferiora, sicut animal in hominē, equum, &c. Aut dividitur totum integrale, vel substantiale, vel accidentale, in suas partes, secundum esse, vel secundum modum essendi. Pari ratione dividitur totum secundùm partes suas, in quantitate, in tempore, in modo. Aut dividitur

ditur causa in effectus diversos quos causat. Aut effectus in diversas causas à quibus causatur, secundum quodcunque genus causarum. Aut dividitur subjectum in accidentia, siue consideratur subjectum secundum speciem, ut hominum alius albus, alius niger: siue secundum numerum, enumeratione quadam, per secundam & tertiam speciem regulæ. Q. C. ut in homine inest color, risus, intelligentia, &c. Aut dividitur accidens in subjecta, prout in diversis subjectis reperiri potest. ut corona, alia auri, alia argenti, alia ex herbis & floribus. Aut dividitur virtus in operationes, non ut genus, nec propriè ut causa, sed ut quoddam primitivum, à quo operationes proficiuntur. Aut dividitur substantia in potentias, quæ in ea sunt, ut Angelus in intellectum, voluntatem & memoriam. Aut dividitur absolutum in comparata, ut bonum in melius & optimum. Per extraneum autem fit divisio, secundum attributa intrinseca, vel extrinseca, secundum intentionem dicentis, quam ipse proponit, quod tam in complexo, quàm in incompleto fieri potest.

Divisio complexi, scil. propositionis vel orationis fit, ut in subjectum & prædicatum, patientem & ultra patientem, & in modum actionis & passionis, & in modum subjecti & prædicati, si tot sunt termini expressi vel subintellecti, quod quisque per se notare potest, ut in hoc exemplo: Spiritus Domini replevit orbem terrarum. In quibus verbis considerantur, res replens, actus repletionis, & patiens scil. orbis terrarum. Similiter in hoc themate: Sapientia ædificavit sibi domum, consideratur ædificans, actus ædificationis, & patiens domus. Quod si hanc ædificationem per extranea multiplicare volumus, hoc eo modo fieri potest, per aliquorum attributionem, ut dicendo, sapientia ingenita, prudenter ædificavit sibi domum sanctam: & quum ita propositio in terminos aliquos divisa est, postea singuli termini subdividentur, secundum aliquem modorum superius dictorum, aut per se, aut cum aliquo alio iuncto in eadem propositione, & hæc sunt divisionum ferè genera: & si quæ alia sunt, quisque facillè per se invenire potest.

Concordantia est id, ratione cujus bonitas, magnitudo, &c. in uno & in pluribus concordant. Est itaq; concordantia qua inter se subjecta prædicatæve vi subjectorum redacta, concordant aut sunt eadem. Est autem concordantia alia unionis secundum aliquem modorum unitatis, velut aut partium in quantitate, aut universalium in tempore, aut in modo, aut aliquo horum in suo toto, Alia est mixtorum in mixto, alia continuo.

tinuorum in continuo, aut discretorum in toto discreto, aut materiæ & formæ in uno supposito. Sunt etiam quæ inter se concordant in aliquo tertio, per modum unionis vel unitatis, ut Trinitatis in Deo, & in his nonnunquam falsè dicitur, quæcunque sunt eadè in uno tertio, sunt eadè inter se: de hac autem unitate & identitate loquuti sumus in cap. præced. Sunt alia quæ concordant in uno tertio, velut in medio jungenti per unionem. Alia in termino concurrente, ut vir & mulier in filio. Est alia concordantia æqualitatis, ut æqualium in eadem quantitate. Alia proportionis, ut dupli & dimidii. Alia proportionaliter concordant, ut duarum proportionum inter se secundum aliquam medietatem arithmeticam, geometricam vel harmonicam. Alia est concordantia effectus, ut calidi & frigidi in induranda terra: alia causationis, ut induratio terræ & mollificatio cere in caliditate, & in hunc modum plura. Illorum autem quæ similitudine inter se concordant, aliud est similiter simile, æquè per omnia: aliud similiter simile, sed non æqualiter per omnia: aliud dissimiliter simile, ut per oppositum: atque hinc oritur illa regula: Sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio est causa negationis, possunt enim affirmatio & negatio ad similem consequentiam pervenire. Illa autem quæ invicem concordant, in hoc quod sibi invicem junguntur, pluribus modis se contingere dicuntur: aut quia essentia alicujus, ut rationale hominis: aut sicut essentiæ proprietas, ut risibile homini: aut in forma subjecto, ut anima in corpore: aut contingit aliud sicut transmutans transmutatum, ut cælum ad elementa: aut sicut ars subjectam illi materiæ, ut faber clavum: vel sicut pars individua in suo toto, ut stellæ in cælo, intellectus, voluntas & memoria in Angelo & anima: vel sicut pars separabilis à suo toto, ut partes aquæ ab integritate sui elementi, ad quod colliguntur: aut sicut effectus suæ causæ adhærēs, ut herbæ terræ semper affixæ: aut sicut effectus ex suis causis constans, ut animalia reptilia ex terra, pisces ex aqua: aut sicut causa efficiens, ut Deus creans mundum: aut sicut causa exemplaris, ut homo secundum imaginem Dei: aut sicut causa finalis, ut homo ad cognoscendum Deum, & dominandum creaturis: aut sicut causa affinitatis, quo causæ primariæ secundariæ obediūt, ut Deus cum anima movet corpus, & finis secundarius principali, sicut stellæ ut luceant, & lucendo influant: aut causa cognitionis, ut homo homini, vir mulieri: aut ut medium participationis, ut colores medii inter album & nigrum, vel divisionis, ut firmamentum in medio aquarum.

Potest

Potest prætereà concordantia dividi eisdem modis & differentia, sicut ex prioribus notum est, & è converso, rentia, secundum eum modum, secundum quem concordantiam nunc divisimus, ac quemadmodum suprà divisione claravimus, è converso collectionem constituemus, var ad propositum nostrum referendo.

Oppositio est quorundam mutua resistantia propter suos fines. Est itaq; oppositio secundum quod aliqua oppositur. Oppositorum itaque alia sunt contraria, quæ sunt nata, ut album nigrum: quædam immediata, ut virtus vis alia sunt contradictoria, ut affirmatio negatio. Debet contradictio esse ad idem, secundum idem similiter & in tempore: alia sunt privativè opposita, in quibus non est regressilis, ut habitus & privatio, cæcitas & visus: alia dicuntur relativè opposita, ut pater & filius, & hoc ex natura verbi quandoq; autem fit ex applicatione quæ faciat respectu quæ non est ex primâ impositione talis, ut si dicatur equus, securis sectoris, & est alia oppositio, quæ est localis, ut rum polorum in sphaera, & huiusmodi: & est alia oppositio propositionibus & oratione, & illarum quædam est contra ut universalis affirmativa ad universalem negativam: quæ sunt contraria, ut affirmativa & negativa particulares: quæ contradictoria, ut affirmativa & negativa, universali alii particulari: quædam est subalterna, ut affirmatio & negatio particularium ad suas universales ejusdem qualitatis. Raym ipse in arte ponit duas species, circa quas iste prior triangulus præcipuè versatur, scilicet sensuale & intellectuale, ut inter intellectuale & intellectuale, intellectuale & sensuale, sensuale & sensuale. Definit autem Raymundus sensuale, omne illud quod sensibus percipit vel percipitur sive percipi potest interioribus quàm exterioribus sensibus. Intellectuale illud ens, quod est solum perceptibile per intellectum, voluntatem vel memoriam, & non per imaginationem, neque per sensus, sicut sunt Deus, Angelus, anima rationalis, virtutes, scientia, artes & omnia quæ ista habent in semetipsis, sim dicuntur res intellectuales. Et est sciendum circa hunc triangulum, quod differentia est magis generale principium concordantia & oppositio, quia ubicunque est concordantia & oppositio, ibi est differentia, sed non è converso in omni ita concordantia majus est principium quàm contrarietas, ab ea descendunt principia primitiva positiva: à contrarietate autem privativa, & ideo concordantia magis convenit pri-

piis figuræ A. quam contrarietas : quia concordantia applicatur illis ponendo, contrarietas autem privando. Et scias quod differentia & concordantia sunt principia substantialia in suis partibus substantialibus, ut differens, differentiabile, differentiare : concordans, concordabile, concordare, quæ sunt partes de eorū essentia & substantia, & sunt alio modo principia accidentalialia in quantum aliqua non per se, sed per accidens differunt vel concordant, ut per differentiam & concordantiam : oppositio autem nullo modo potest esse principium substantiale, excepta oppositione relationis & locali.

Secundus triangulus constat principio, medio, & fine. Principium est, in quo alicujus rei primitiva ratio vel essentia consistit. Principium, aliud universale, ut unumquodq; superius secundū prædicationem, quod de essentia sui inferioribus est, ut genus suarum specierum, species suorum individuorum & singularium, de quibus in quid prædicatur : differentia etiam quodammodo suæ speciei principium est, & hæc sunt principia ratione, intentione & definitione potius quam tempore, ut prius oportet existere animal quam hominem, &c. Generum verò aliud generalissimum, ut ens, substantia vel qualitas, &c. Aliud subalternum, quod sub alio genere locatur, ut animal sub corpore, & illud potest esse species, sed subalternata. Nam species specialissima, est illa, sub qua non est alia species, ut homo, sicut in Dialecticis manifestum est. In Rhetoricis autem aliter sumitur, prout ibi & personarum & actionum & negotiorum consideratio habetur : ut si dicatur, nihil turpe bonum, generalissimum est : sub eo autem specialius dicimus, usurā turpem esse quæstum : specialissimè autem ; hunc quæstum esse usurarium, & hoc modo specificando secundum respectus negotiorum, actionum & personarum.

Principium causale, est principium primitivum, & quoniā antecausam nullum ens existere potest Est itaque causa ad cuius esse sequitur aliud : non autem tam strictè intelligendum est hoc verbum, ut necessitatem importet, quia etiam sub hoc genere principium ponimus positivum, videl. ad cuius positionem sequitur aliquid, ut edificatur domus : similiter principium privativum, ut absentia Sōlis nocti, & similia, per quæ & privatio unius est principium inductionis alterius. Causarum itaque alia per se, alia per accidens. Causæ per se dicuntur, aut intrinsecæ, aut extrinsecæ : intrinsecæ sunt, sicut materia & forma, quæ ingrediuntur constitutionem rei : & dicuntur intrinsecæ, secundum quendam dicendi modum, ut ali-

quod materiale id quod est, & aliquod formale id quod est, quæ in omni re & actione considerantur, & in omni intentione, ita etiam, ut si sit aliqua forma simplex, suo materiali & formali constet, quæ ubi nomina defunt, per tivum & bile denotentur, ut intellectus ex intellectivo, & intelligibili: sed in his cavendum est, ne quis fallatur, abutendo his in vim actionis & passionis extrinsecæ, sed secundum modum intrinsecorum principiorum. Similiter in moralibus, in genere demonstrativo & deliberativo, materiam & formam accipimus, ut in virtute, vitio, verbis, intentionibus, actibus, voluntate, facto & animo. Causa itaq; materialis, est principium essentialiale, quod est substantia secundariè, ut corpus in homine: Materia verò est ens, quod propriè & maximè sub passione consistit, unde inter materiam & passionem non est dare medium. Est igitur materia ex qua aliquid fit, & hæc est aut propinqua, ut lateres parietis: aut remota, ut lutum unde fabricatus est paries, & hæc divisio etiam in aliis causis accipitur. Dicitur etiam materia objectum circa quod alicujus potentia actio aut intentio versatur, similiter & subjectum, cui aliquid inest ut accidens, & quæ sunt similia.

Causa autem formalis, est principium essentialiale, per quod substantia maximè consistit in suo esse, & in illo conservatur, forma verò est per quod actio maximè consistit, & extra eam nulla actio existere potest: ipsa itaque dat esse rei, non ut efficiens, sed ut id quo res est id quod est: & hæc aut est essentialis, ut forma informans materiam, sicut anima rationalis per quæ est homo: vel accidentalis, ut forma circa aliquod constans figura, vel exemplaris sive idealis, ut alicujus rei exempla. Et dicuntur adhuc causa sive principium essentialiale, ipsæ partes absolutæ totum aliquid constituentes, sicut substantialitas & spiritualitas constituunt Angelum, & hoc principium est medium principii effectivi quoad facere: est aliud principium essentialiale, quod sunt tivum, bile & are, ut intellectivum, intelligibile, intelligere in Angelo: ut simpliciter composita vel resultantia ex essentiali principio.

Causa efficiens, est principium quod facit aliquam rem, ut agens naturale vel artificiale, sive principium unde motus: & est aut primitiva, aut conjuncta, quæ utraque etiam apud Medicos & Oratores considerantur. Primitiva sive antecedens est, ex qua aliquid per se sequitur, quæ etiam ab effectu separatur: & hæc apud Oratorem consideratur in causa jurisdictionali, ut in parte assumptiva, si quid in necessitatem confertur: vel in

vel in impulsiva, ut si in rem, vel in personam impellentem crimen aut factum transfertur. Quandoque tamen partim primitive, partim conjunctive mixtim apud Oratorem causa rei investigatur, ut in causa conjecturali & probabili: ut si à vita, consuetudine, fide, & his quæ impellere possunt, argumentum sumatur. Causa autem conjuncta est, quæ effectu manet ut inflatio, tumor cum percussione: & hæc apud Oratorem sumitur, quæ opportunitatem facto præstat, quàm signum vocant, ut locus, tempus, occasio, spes celandi, & hujusmodi. Est iterum causa efficiens, aut substantialis, ut domificator domui aut accidentalis, quanquam accidens per se nihil causet, ut longitudo porrectionis, adhuc quædam est principalis, ut sector: quædam instrumentalis, ut securis? similiter quædam mediata, quædam immediata.

Causa finalis est principium, propter quod res finaliter est facta, ut totum suarum partium. Est itaque finis propter quem aliquid fit, & ipse est primus in intentione, & ultimus in executione: & ex his alius est ultimo ultimus, alius subordinatus ut arma belli, bellum pacis causa sumitur. Et est finis impulsivus, licet improprie, ut impudentia Calphurniæ quæ causa fuit impulsiva, ne mulieribus liceret postulare in judicio.

Causa autem per accidens est, quæ aliquo indicio ex se non importat necessitatem effectus subsequenteris, ut sunt casus, occasio, fortuna. Sed quia Raymundus in arte dividit principium in causale, quantitatis & temporis, sub principio quantitatis & temporis intelligit principium accidentale sive instrumentale, ipsa videlicet novem prædicamenta accidentis, quæ sunt quantitas, instrumentum seu principium mensuræ, qualitas determinationis, relatio conjunctionis, actio formæ, passio materiæ, habitus doctrinæ, situs figuræ, tempus motus, locus continentis, & de his singulatim dictum est superius. Hinc præterea motus sub ratione principii consideratur, & est actus mobilis secundum quod mobile: & hujus sex sunt species, scilicet Generatio, quæ est progressio de non esse ad esse, seu à potenti ad actuale. Corruptio, quæ est progressio de esse ad non esse. augmentatio & diminutio, quæ sunt mutationes quantitatum. Alteratio, quæ est mutatio qualitatis: Et Motus secundum locum qui est vel rectus, vel non rectus: necessarius vel voluntarius: intra se vel extra se, sive per occasionem.

Est aliud principii genus, quod ordinale dicitur, quo aliquid prius est, sive naturæ, sive tempore, sive definitione, sive cogni-

cognitione : & illud non rectè principium, sed solum prius, quoniam nihil principii tribuit suo posteriori suæ originis. Est præterea principium originale, ut punctus lineæ, fons rivuli, unitas numeri, pater filii, & hujusmodi.

Medium est, quo aliqua extrema inter se quadam coordinatione cohererent positivè vel privativè, constructivè vel destractivè. Medium Raymundus dividit in medium conjunctionis, mensurationis & extremitatum. Medium conjunctionis est, quod plura conjungit in unum, vel quod ducit ali- quid de principio ad finem, sive quod conjúgit inter extrema, vel natura, ut copula inter subjectum & prædicatum: vel situ & loco, ut unitas media in ternario. Medium mensurationis est, per quod substantialiter aut accidentaliter æqualia vel inæqualia mensurantur, & dicitur esse medium operationis: quo aliquid fit, ut oculus ad videndum, securis ad secandum. Deinde est medium extremitatum, quod concluditur inter duo extrema. Sub his modis quidam alii sumi possunt, nam est quoddam medium adhæisionis, seu instrumentale, ut clavus jungens duo ligna. Aliud est medium participationis, quod inter duo extrema positum naturam trahit utriusque, ut colores medii inter album & nigrum, & numerus impar inter pariter parem & pariter imparem. Aliud est medium comprehensionis, quod continet ea inter quæ ponitur, ut genus inter duas differentias, sed dividentes. Aliud est medium negationis, ut temperatum inter calidum & frigidum, & perfectum inter superfluum & diminutum. Aliud est medium transi- tionis, per quod fit motus, actio atque passio: sive secundum lo- cum, ut à termino à quo ad terminum ad quem: sive secun- dum speciem, ut aer illuminatus vehens spiritus visibiles: aut secundum quietem vel desitionem, ut quies media inter duos motus ad terminos oppositos, sicut status morbi inter aug- mentum & declinationem. Est adhuc medium quoddam es- sentiale, quoddam coëssentiale, hoc est medium principii es- sentialis & coëssentialis: horum primum est, ipsa mutua in- formatio partium absolutarum, unius activa, alterius passi- va. Alterum est ipse actus formæ in materiam, & materiæ sub forma.

Finis est in quo aliquid terminatur & quiescit, cui sicut à principio influxus est, sic principio refluerè videtur. Est itaq; finis perfectionis ille in quo res perficitur, sive habet suum fi- nale complementum secundum aliquod genus perfectionis, de quibus superius in prædicatis dictum est. Alius est finis ter- mina-

minationis, seu finitionis sive extremitatum, in quo res ulterius non extenditur, & est extremum alicujus rei, substantiæ vel accidentis, secundum essentiam, vel tempus, vel locum, vel qualitatem, vel quantitatem, & hujusmodi, sive ante, sive post: & huic opponitur infinitum. Finis autem desitionis est, cum res desunt esse, vel operari, sive pati, & sumitur secundum multiplices circumstantias, ut hoc vel illud tantum, aut tale, tunc vel ibi, & hujusmodi, in quantum alia aut aliter sunt vel operantur. Alius est finis privationis, in quo res finiunt in non esse, & considerantur, naturaliter, moraliter & artificialiter, & sub eo est finis corruptionis & defectionis, qui & ipse eisdem habet terminos per oppositum. Est adhuc finis essentialis, qui dicitur consistentiæ, & est duplex hæc consistentia extrema, ut partes absolutæ, extrema unius consistentiæ cum alia, sicut spiritualitas & substantia in Angelo, & concidit cum principio essentiali: est alia consistentia, quæ propriè finalis dicitur, ut ipsum totum ex his resultat, & finis eorum, ut spiritus. Potest adhuc finis divisio sumi secundum divisionem principii, sicut in prioribus dictum est. Similiter quæ hîc de fine dicuntur, suo modo referantur ad principium, & secundum hæc utraque diversitas medii simili ratione investigetur, & à medii divisione, & sumatur principium & finis illi conveniens.

Tertius triangulus constat majoritate, æqualitate, minoritate. Majoritas est imago immensitatis, bonitatis, magnitudinis, &c. Æqualitas est subjectum in quo finis concordantiæ quiescit. Minoritas est ens circa nihil, unde res creatæ de nihilo, quæ de non esse in esse veniunt, ante sunt in minoritate quàm majoritate. Ex iste triangulus facit respectum in rebus, secundum aliquod genus magnitudinis & proportionis, & habet diversimodè considerari, quemadmodum superius ostendimus, ubi de quantitate in figura subjectorum loquuti sumus. Raymundus verò hîc in triangulo duas species assignat, circa quas potissimè versatur, quæ sunt substantia & accidens, totus enim ille triangulus versatur vel inter substantiam & accidens, vel inter accidens & accidens, ut æqualitas inter duas substantias, sicut duorum individuum in specie, & æqualitas inter substantiam & accidens, sicut extensio quantitatis æqualis suæ substantiæ, & æqualitatis inter duo accidentia, sicut ut calidum in tertio gradu & frigidum in tertio. Est autem substantia ens quod per se existit, in se, sicut Deus, Angelus, cælum, homo, &c. Accidens est ens quod per se existere non

poteſt, nec in ſe, ſed in ſubſtantia & per ſubſtantiam qualia ſunt, quæ ex novem principiis accidentalibus ſunt, & ſub illis continetur, de quibus ſuperius latè dictum eſt.

Hæc ſunt reſpectuum gênera, quæ ad copiam inventionis maximè videntur accommodata: quicunque enim reſpectus in rebus ſunt, in aliquo iſtorum generum contineri habent. Qui ſicut per Raymundum in triangulos diviſi ſunt, ita triplici viæ doctrinali videntur accommodati, ita tamen quod unus triangulus alium adjuvet, in explendo ſuo munere & officio, & alius alium probet, & ſe mutuo penetrent, & inter ſe ſinguli etiam termini quandam penetrationem habeant. Itaque primus triangulus diviſivus dici poteſt, quantum ad differentiam: ſecundus definitivus, propter principium: tertius verò collectivus, & finis oſtenſivus, cui etiam anguli medii & finis ſubſerviunt. Hinc ex primo triangulo in probanda propoſitione aliqua affirmativa, utimur concordantia: in deſtruenda ea, utimur differentia vel oppoſitione: & econverſo in negativa, unde differentia accommodata eſt ſolutionibus: concordantia ad probandum & medium inveniendum, oppoſito ad improbandum, cui differentia inſervit. Unde concordantiam ſequitur hæc regula: Quando alterum de altero prædicatur ut de ſubjecto, quæcunque de eo quod prædicatur dicuntur, omnia de ſubjecto dicuntur, ita tamen quod ſervetur idem modus prædicationis & ſuppoſitionis. Sic ex ſequenti triangulo colligimus alicujus rei neceſſitatem, cauſalitatem vel contingentiam, ſic eſſendi vel non-eſſendi. Tertius verò triangulus, parum vel nihil probat, niſi ex locis ſibi conjunctis, quare magis utilis eſt ad amplificationem ſermonis, quam ad probationem rei.

Quartò nunc de figura Q. hoc eſt, quæſtionum & regularum tractandum eſt. Dicitur autem hîc quæſtio non ut dubitabilis propoſitio, ſed ipſum ſignum quæſſitivum, ſive ipſe terminus per quem quærimus. Regulam autem dicimus, rectam rationem reſpondendi ad quæſtionem.

Quæſtiones autem inter ſe diſtinguuntur, nam quædam ſunt eſſentiales, ut iſte quatuor, utrum, quid, de quo, quare, quæ quærun de ipſa re vel eſſentialibus ejus. Reliquæ verò ſunt accidentales, ut quantum, quale quando, ubi, quomodo, & cum quo: quæ quærun de aliquo accedente rei, & ſub his quæſtionibus plures aliæ ſpecies continentur, neque tamen ita reſtringimus iſtas quæſtiones, quin & per eſſentiales accidentalialia quærantur & econverſo, quemadmodum hoc diviſio atque mixtio expoſtulant,

Quæſtiones

Quare figuram in fine libri.

Prima igitur quæstio est Utrum, per quam quærimus, sit ne illa res quæ proposita est, aut fiat, aut fuerit, aut futura sit. Deinde per eandem quæstionem quærimus ulterius de rationibus, speciebus & regulis omnium aliarum quæstionum, tam est generalis ista quæstio, quod etiam in omnibus aliis quæstionibus vis ipsius supponitur: ut si responsum est ad aliquam quæstionem, iterum investigamus per hanc quæstionem, sit ne rectè responsum? ut si quærat, quid est homo: quo dicto iterum emergit ista quæstio, ut sit ne homo id quod dictum est: & similiter in aliis quæstionibus, ut sit ne ex eo, sit ne propter id, sit ne talis, & sic de singulis pro sua conditione. Regula autem hujus quæstionis, apud Raymundum est possibilitas. Ique huic quæstioni jungitur quæstio si est, cujus regula potius est entitas, & illæ regulæ contrahuntur particulariter secundum singulas propositiones, ut possibilitas sive entitas substantiæ, quantitatis, qualitatis, necessitatis, contingentiae, & hujusmodi. Habet autem hæc quæstio apud Raymundum tres species, quæ sunt affirmatio, negatio, dubitatio: Sed possumus ponere alias species respondendi ad hanc quæstionem, ut possibile, contingens, necesse, impossibile. Oportet itaque respondentem ad hanc quæstionem secundum artem discurrere cum subjecto quæstionis, per prædicata & respectus, regulas ac regularum species, & ex his id eligere, quod vel veriùs vel probabilius & magis conveniens reperitur, cum definitionibus ipsis subjecti, de quo agitur, tum prædicatorum & respectuum. Sunt autem quædam quæ in hoc quæstionis genus non cadunt, quæ adeo per se nota sunt, ut neque probatione indigeant, vel nec probari, nec demonstrari possint, ut prima. Nunc ergo adverte aliquas conditiones observandas, ut ad hanc quæstionem sine errore valeas respondere, affirmando vel negando, secundum quod veritas ipsa requirit. Harum prima est, ut affirmemus omne illud esse verum quod est magis intelligibile, recolibile & amabile, discurrendo per principia & regulas, definitiones & species, quantum fieri potest cum majoritate intelligentiæ, & non cum minoritate: nam primum est de genere scientiæ, hoc autem crudelitatis & opinionis. Secunda conditio est, quotiescunque ad affirmationem alicujus sequitur destructio principiorum & definitionum, negativa est tenenda. Tertia est, ut non concedamus illud esse verum, quod non est intelligibile, postquam intelligibile est suum oppositum esse

esse verum. Quarta est, ut positis duobus vel pluribus possibilibus, illud tenendum est, quod est magis intelligibile, amabile & recolibile.

Secunda quæstio est, quid est, cujus multæ sunt species, & secundum illas diversæ regulæ, quamvis Raymundus solummodo quatuor ejus species ponat, ut quid est in se, quid habet in se, quid est in alio, quid habet in alio. Regulamq; hujus quæstionis vocat quiditatem. Est itaque quid essentialiter, ut cum quærimus quid est in se, vel quid est in alio, cui responderetur per definitionem rei, non solum essentialiter, sed etiam, quamvis aliam, quæ notificat rem, quare sub illa comprehenditur, quid explicans nomen rei, sive per interpretationem, sive per vocabuli significationem, sive per translationem, ut si quis senectutem vocet occasum vitæ, sive per allegoriam, sive metaphoram, vel paraphrasim, quæ omnia in rei definitionem venire possunt, ad quid est: in alio responderetur per quiditatem respectivam, ut si est forma, potentia, pars, finis, totum, perfectio, plenitudo, effectus, accident, locatum, vel aliquid in fine. & e contra Est præterea quid rei, quocunque modo rem ipsam definiens. Est aliud quid contentivum, cujus essentia est in existentia, quando quærimus quid habet in se secundum aliquem modum essendi & habendi, essentialiter vel accidentaliter, sive ut pars in toto, vel totum in suis partibus: aut inferius secundum prædicationem in suo superiori, vel e contra, sive ut forma substantialis vel accidentalis in materia vel subjecto, aut ut potentia in virtute, aut locatum in loco, aut causa in effectu & e contra, aut ut principiatum in suo principio & e contra, & hujusmodi. Et aliud quid operativum quærens de actibus & operationibus intrinsecè & extrinsecè, ut quid habet in alio, sive verè alio, sive interpretativè, ut si quærat, quid habet intellectus in sensu, cujus responsionis copia ex virtutibus & operationibus sumitur, tum ex diversis prædicatis verbaliter, activè vel passivè acceptis: habet enim unumquodque in alio quod habet in se: habet insuper actum operandi, tam proprium quam appropriatum. Est aliud quid personale, cujus regula est personalitas, quod quis dici potest, quod de persona sive supposito quærit, ut quis creavit mundum: quo tamen recto quàm in obliquo, per quendam modum ad rectum reducibilem, mutata constructione utimur, ut quis te accusat, vel per quem accusaris, seu à quo accusaris, & in hunc modum plura.

Tertium quæstionis genus est de quo, cujus tres sunt species apud Raymundum, ut de quo originaliter, sive primitivum, quod

od dici potest à quo, cuius regula est derivatio sive originas, varie quidem secundum varietatem originis, juxta eas, de principio dicta sunt, & ad hanc respondetur tripliciter, ut vel quia non ab aliquo, nec de aliquo, ut Deus: vel quia ab aliquo & non de aliquo, ut Angelus & omnis forma primitiva, vel quia ab aliquo & de aliquo ut corporalia. Secunda species est, quando quærimus de quo materialiter, cuius regula est materialitas, ut si quærat de quo factus est homo, respondetur de limo terræ. Tertia species est, de quo possessum, quæ quærit possessionem, dominium, pertinentiam, respectum & relationem, cuius regula responsiva ex omni ratione respectuum sumitur, & hæc quæstio potest notari per finem, cuius, ut si dicatur, cuius est pater, cuius est bonitas, & iujusmodi, & accipitur dupliciter, derivativè, ut Deus est bonus, vel bonitas est subjecti in quo est: vel sumitur possessivè, ut homo est Dei vel tempus est subjecti in quo est. Adhuc ad hanc quæstionem de qua, per pluraque alias regulas ac species respondere possumus, ut conversivè, sicut Deus de suis dignitatibus, ut in eo convertuntur, exceptis paternitate, filiatione & spiratione: vel effective, ut Angelus de Deo, vel constitutivè, ut anima de suis potètiis memoria, intellectu, & volūtatē: vel cōpositivè, ut homo de corpore & anima: vel derivative, ut particula de universalī: vel originaliter, vel materialiter, ut dictū est.

Quarta est quæstio Quare, quæ interrogat de quidditate subiecta modo efficiendi rei, & ejus regula generalis est causalitas, & investigat duas causas, videlicet formalem, quæ quærit per quid res est seu quare res sunt, vel agunt, per existentiam & agentiam, hoc quod sunt vel agunt, & ista prima species huius quæstionis est idem (licet secundum diversum modum) cum secunda specie scilicet quid habet in se. Et est sciendum, quia ista species quærit de re dupliciter, vel in quantum abstrahit ab omni respectu, & respondetur quod res est per se, vel in quantum respicit principium formale aut effectivum & respondetur per aliud, ut per essentialia: aut per effectivum & huius speciei regula est formalitas: aut investigat hæc quæstio causam finalem quæ proprie dici potest propter quid, quærens existentiam & agentiam rerum propter alias res vel de finibus earum, & hoc duplici respectu, vel habitudinem intrinsecam, & respondetur propter se, quia omne quod potest aliquo modo absolvi, prius est propter se quam propter aliud: vel ad habitudinem extrinsecam, & respondetur propter aliud, cuius regula est finalitas. Et est aliud quare, quærens secundum necessitatem positionis

ab effectu ad causam, & à posteriori ad prius, ut à specie animus, cujus regula est necessitas consequentis, ut anima quia homo est. Est & aliud propter quid, secundum illum à priori, cujus regula est necessitas antecedentis, ut h est, quia animal rationale.

Quinta quæstio est, Quantum, & quærit de quantitate soluta vel comparativa, continua, vel discreta, cujus regula generalis est Quantitas, non solum quantitas rei, sed ita generaliter accepta, ut quamlibet comprehendere valeat fortitatem, uti infinitum & finitum, & per hanc quantitationem variè quærimus secundum varietatem speciei quantitatis. Aut enim quærit de magnitudine secundum longum, latum, & profundum. Aut de loco, aut de multitudo & fit per signum quot, cujus regula est quotitas, & hoc dicitur modè: aut secundum ordinem, ut cum quotus sit quærimus: aut secundum multiplicationem, ut cum quotuplex sit quærimus: aut secundum distributionem, quæ variatur secundum subjectum quantitatis, ut cum quærimus quoties modus quot ubi locorum, quotennis annorum & hujusmodi, & dicuntur quantitates rei. Nam alia est quantitas proposita, secundum quam propositio dicitur universalis, vel particularis, vel indefinita. Reliqua hujus questionis sumenda ex his, quæ superius de quantitate & magnitudine dicta sunt & ex respectibus ultimi trianguli figuræ T.

Sexta quæstio est Quale, quærens qualitatem rei, secundum aliquem modorum quo qualitas qualificat, propriè vel appropriatè, essentialiter, ut differentia specifica, aut coessentialiter, ut proprium, aut accidentaliter, aut convertibiliter, vel extrinsecum, & regula hujus quæstionis est qualitas, & potest dividendum species qualitatis, ut supra ostensum est. Est autem qualitas propria, quæ inest rei secundum suam naturam propriam, ut calor in igne: appropriatè autem inest rei per naturam alterius, ut calor aque ab igne, itaque determinat substantiam, & quærimus de illis nominaliter: aliquando autem quærimus adverbialiter de actu substantiæ, ut qualiter, tunc respondemus per adverbium consimile, ut benè, magnificè, tensè, longè, latè, finaliter, effectualiter, totaliter, partialiter, formaliter, materialiter, & modo consimili, ex figura A. &

Septima quæstio est Quando, quærens de designatione secundum ejus permanentiam, cujus regula est temporalis, cujus divisio ex subjecto temporis & principio durationis tendenda est, atque ex temporum divisione, ut cum dicimus d

not

octem, hyemem, æstatem, etiam secundum aliquod extraneum, ut sub hoc rege, sub hoc consule, & multiplicatur regula hujus quæstionis per regulas C. D. K.

Octava quæstio est ubi, quærens de designatione actus essendi cujuscunque rei, & quamvis unaquæque res unico ubi sit designata, secundum incommunicabilem quantitatem suam, multistamen ubificationibus designare potest, secundum quod multa sunt, quæ abstrahunt à tali quantitate, & aliqua, quæ ab omni, unde contingit hanc quæstionem plures habere species, cujus regula est localitas, & accipit divisionem secundum modum essendi in loco, & secundum terminos loci, ut de subjecto Ubi dictum est: sic quærimus ubi, & quærimus unde, videlicet principium unde motus: & potest comprehendere sub à quo. Adhuc accedit huic quæstio in quo, quærens de continenti, & respondemus, per quid est in alio & multiplicatur similiter hæc quæstio per regulas C. D. K. Nunc exemplificabimus quomodo istæ duæ quæstiones H. & I. deducuntur per regulas C. D. K. Ut si quæretur per primam speciem regulæ C. intellectus quando est, responderetur quando suum esse est: ita ad secundam dicitur, quando habet suas partes sibi coessentialiales, ad tertiam quando agit in alio, sicut practicus in subjecto ad quartam, quando intelligit similitudinem illius. Quod si quæretur ubi est intellectus, responderetur per primam speciem C. est in ubi coessentiali, & naturali, scilicet in suo esse sive essentia, sicut homo in humanitate, & suo esse. Per secundam est in seipso sicut suæ partes in suo toto. Per tertiam, est in anima, sive in homine, sive in loco, in quo est homo. Per quartam, est in illa virtute, per quam habet habitum sciendi, & in illo subjecto in quo habet actum practicum. Itaque cognoscimus, quia locus est ens cui proprie competit locare, ipso habente collativum, collocabilia & collocare, & est habitus in subjecto collocato, in quo habet suum esse sicut caliditas in igne, & actio in agente. Quando autem respondendum occurrit per regulas D. in hunc modum considerabimus, ut ad quando per primam speciem, quia tempus est essentia primitiva, eo quod non est de alia essentia producta, neque genita sicut prima materia, quæ non est de alia materia, similiter prima forma, & sic tempus in quantum primitivum, est prima forma ex qua causantur suæ formæ particulares, ut dies, horæ, &c. Per secundam speciem, tempus, mediante motu continente in se movere, moventem & motum sive mobile, est de temporificativo, temporificabili & temporificare, tamen non accipias, quod tempus & motus sint

sint idem per essentiam, sed sunt duo habitus, ex quibus sub-
 jectum est habituum & passionatum. Per tertiam speciem
 tempus est subditum agenti & agibili, per agere, eo quia sub-
 stantia de ipsa induit se naturaliter & moraliter. Simili ratione
 ad ubi respondemus per regulas D. per primam speciem, sicut
 intellectus est primitivus, ipso non habente aliquid præjacens
 ex quo sit derivatus materialiter: sic locus est primitivus, in
 quantum est generalis, ipso existente una parte universi, in-
 telligibilis tantum, per secundam, ut sunt suæ figuræ visibiles
 & imaginabiles, sed non secundum essentiam. Per tertiam locus
 est collocari possidentis loquum, sicut calefactum possidet cali-
 ditatem, ipso habituato caliditate. Reliquum nunc per species
 regulæ K. investigamus hæc quæstiones H. & I. in hunc modum
 per ambas regulas, cum suis speciebus, ut tempus. Per primam
 consistit in regula movente & mobili sive motivo, & hac ha-
 bitualiter, sicut pars in parte substantialiter, & similitudo tem-
 poris consistit sicut figura per præteritum, præsens & futurum:
 sicut in habitu caliditatis sunt figura, calefaciens, calefactibi-
 le, calefacere, & in motu, movere, movens, mobile: similiter
 unus locus est in alio per accidens, & omnia loca particularia
 sunt in universali, & figura loci apparet in continente, conti-
 nere, & contento. Per secundam regulam K. tempus est instru-
 mentum substantiæ cum subiecto, ut sit agibilis, & sua agibili-
 tas est figura per tempus & per motum. Similiter locus est in-
 strumentum substantiæ cum quo collocat partem in parte, si-
 cut habituatus est in habitu, bonus in bonitate, albus in albe-
 dine, &c. & figura hujus instrumenti apparet per sensum & i-
 maginationem, ut in collocante formam in aqua, & aquam in
 forma, &c. & isto modo apparet, quomodo intellectus attingit
 vere & realiter essentiam temporis atque loci: atque huc pertinet
 etiam illi novem modi essendi, qui sunt pars in suo toto, totum in
 suis partibus simul sumptis, species in genere, genus in specie,
 forma substantialis in materia, accidens in subiecto, effectus
 in sua causa, res in suo fine, contentum in suo continente.

Nona quæstio est, Quomodo, cujus regula est modalitas:
 nam quærit modalitatem essendi, operandi, & omnium eo-
 rum quæ possunt rei alicui attribui, essentialiter aut acciden-
 taliter, primarie aut secundarie, ut secundum naturam quæ-
 stionis hæc quæstio non videatur variari, sed secundum natu-
 ram quæstionum, & responderetur ad omnes species hujus quæ-
 stionis per medium gerundium, ut uniendo, componendo,
 resultando, operando, ut infra.

Huic

Hiuc quæstioni adjungitur quæstio, Cum quo, cujus regula est instrumentalitas: nam ipsa quærit de instrumento & medio operationis, sive de re cum habitudine ad instrumentum, cui responderi oportet per sua correlativa, & potest ampliari responsio, secundum ea quæ essentialiter rei competunt, aut quæ essentialiter consequuntur, aut hujusmodi, & ipsa ex sua vi nulla divisione eget, sed secundum divisionem instrumenti & medii dividi potest, quatenus aliud est naturale, aliud artificiale, aliud morale, ut superius ostensum est: & sub hac quæstione accipitur quæstio per quid de medio quærens se, undè omnem medii modum. Raymundus vero assignat his ultimis ambabus quæstionibus quatuor species, seu quærendi modos, ut si quærat, quo modo & cum quo est pars in se, & hoc per modum differentię vel proprii, secundum quod quælibet res habet essentiam suam distinctam ab omni alia re: vel si quærat, quomodo vel cum quo est pars in parte, per modum actionis vel passionis, veniendo: vel si quærat, quomodo vel cum quo sunt partes in toto, & e converso, constitutive vel compositivè, componendo ac resolvendo: vel si quærat, quomodo vel cum quo totum transmittit similitudinem suam & suarum partium extra se, hoc secundum modum perfectionis, vel finis, operando.

Hi itaq; sunt termini ad hanc artem maximè necessarii, per quos totius artis discursus fieri potest. Possumus tamen præter istos terminos alios accipere extraneos, etiam alienissimos, & quantumlibet multos, per quos eodem modo discurremus. Quinto itaque nunc, de multiplicatione horum terminorum dicemus, deinde extraneos terminos sumere docebimus.

Genera itaq; subjectorum sic multiplicabimus, aut sub genere quærendo divisionem, aut illi uni de quo agitur, diversi attribuendo, per complexionem substantialem aut accidentalem, hoc modo faciendo subjectum variè complexum. Itaque reducere nos oportet res ipsas, sæpe à generibus ad species, sive essentielles, sive accidentales: sæpe à speciebus ad genera, subjectis ad proprietates, à partibus ad totum, & e converso sic à similibus, & differentibus, oppositis prioribus, posterioribus causis, effectibus, exemplis actionibus, passionibus, majoribus, minoribus, æqualibus, secundum variam conferentiam alicujus subjecti in se, aut ad aliud, ad ostendendum aliquem esse vel non esse, alicui quidquam inesse vel non inesse, aliquem sic aut aliter se habere, & si aliquod subjectum compositum est, statim ad suum genus reducendum erit, atq; si sit accidentis proprii

proprium nec ad suum subjectū reducitur, ut tūm ratio complexi, tūm incomplexi habeatur, propter eam restrictionem quæ in complexo est, ut ab omnibus his commodè duci sit oratio: atque hoc modo magna copia ex his subjecto generibus, cum suis speciebus occurrere suo dicenti. Itaque præsens artificium, illud quod principali subjecto habetur, tanquam in centro collocetur, & circum illud in circumferentia, per litterarum distinctim locentur illa, quæ sibi essentialiter aut accidentaliter attinere videntur, vel etiam quomodo extranea ad ipsum accipi possunt, quæ subjectum ipsum multiplicare valeant, ut exempli gratia, sit anima subjecto, qua posita in centro, circumscribamus illi genus suum, principia, partes, proprias passiones maximè coherentes, accidentia communia, virtutes, actus, operationes, causas, potentias, & si quid extra illa est, quod vel per similitudinem vel oppositionem, vel alios respectus ad illam referri potest quibus omnibus sicut in subjecto principali, cum omnibus nominibus prædicatorum & respectuum, quæstionum & regularum, simpliciter & commixtim, planè & illativè, & quibus aliis modis procedere possumus, sic enim fiet, ut cum de maiore sermo habendus sit, de omnibus his, quæ ad eam pertinent occurrat dicendum: itaque nunc figuram quandam de antea pro exemplo subjungemus.

Quare figuram in fine libri.

Præterea sub his terminis descensus fit ad magis speciales ut dividendo motum animæ in potentias, nutritivam, augmentativam, generativam, & motum progressivum. Sic descendit exteriores in visum, auditum, olfactum, gustum, tactum. Similiter intellectum in agentem, passibilem, speculativum, practicum, & sic de similibus, de quibus particularem sermone facere continget.

Simili ratione si in genere demonstrativo oratio habetur, ut puta in persona laudanda, ponatur illa tanquam propositum in centro, & circumscribamus illi originem gentem, patriam, parentes, majores, formam, vires, divitias, potentias, actiones, & circa huiusmodi loca, tempora, occasiones, & singulis istis aliis determinationes, ut certus & facilis sit ordo variè possint hæ res inter se commisceri.

Simili ratione in genere deliberativo ponatur genus ad finem in centro, & circumscribantur huic bona, mala, utilia, inutilia, difficilia, possibilia, impossibilia, commoda, incommoda, leges, decreta, statuta, privilegia, consuetudines, opinioniones

honor

onestates, à re in personam, & e conversò, divertendo vario modo. & ita cum omnibus istis conjunctim & separatim, essentialiter & accidentaliter, per singula principia, prædicata, spectus, quæstiones, regulas, mixtim & planè procedendo, si ad ad intentionem facilius & magis commodum videbitur.

Hæc jam dicta via, secundum divisionem hanc, aut attributionem, etiam ad prædicatorum multiplicationem applicari abet, nam habitu uno prædicato generali, cum illo & sub illo, eundem modum procedere possumus.

Nunc ergo consequenter de prædicatorum multiplicatione dicendum est quæ his patebit: nam accepto quovis substantivo vel adjectivo, mediante copula aut aliquo verbo convenienti nomini, aut aliter, siue illud verè siue falsè prædicetur, secundum genus prædicationis multiplicabimus ea secundum multiplicationem quæ superius de subjectis posita est, faciendo variam attributionem prædicatorum ad ipsa subjecta, vel generaliter ad rem, vel specialiter ad personam, vel specialissimè ad attributa personæ aut rei, quemadmodum hæc ex generibus subjectorum, cum omnibus suis partibus, speciebus & proprietatibus, & quibuscunque quæ in eam considerationem veniunt, ita etiam ut ex subjectis prædicata fiant, & in prædicati vim transeant, ut si dicatur Deus creat Angelum, vel Deus est homo, seu homo est animal, & sic de similibus: vel dividendo subjecta & prædicata per genera, differentias, species, per convenientiam & causas, & secundum aliqua plura ejusmodi procedendo & investigando. Quæ res multiplicat tam subjecta quam prædicata, quemadmodum de iis supra ostensum est.

Multiplicantur autè respectus secundum viam quam de subjectis & prædicatis supra ostendimus, & secundum multitudinem specierum, & varietatem quæ sub his continetur, etiam cum ipsa sui fundamenti mutatione, ut differentiam, secundum bonitatem & magnitudinem & hujusmodi; quantum ad prædicata: aut inter subjectum & accidens, siue inter corpus & spiritum, quantum ad subjecta. Sic multiplicanda differentia & concordantia facile erit, secundum varias species earum, perquirendo sub differentia diversa genera, species, propria, accidentia, secundum quæ aliqua inter se differunt: & simili ratione sub oppositione, ea secundum quæ aliqua aliquo modorum opponuntur, & per oppositum quærendo concordantias rerum perscrutabimur, & simili via in cæteris triangulis procedemus. Nam & principiorum multiplicatio, facile invenitur ex divisione, principio assignata: nam in eodem genere principia

principia sese ex principatis ostendunt, & e converso, si dum quodlibet genus ipsorum Medii vero multiplicatur venit, vel conjunctione, vel separatione, vel administratione, ut ostendendo non esse primum nec ultimum, non principale neque subjectum, non hoc vel illud extremum. Finis multiplicationem similiter, vel terminis, vel confirmationibus, vel distinctionibus indicabimus simul & reprimus. Majoritas vero, æqualitas & minoritas, eisdem modis secundum fundamenti rationem secundum quod sumuntur multiplicari possunt, siue ex subjectis quæ ad invicem operantur siue ex prædicatis & attributis secundum quæ operantur.

Multiplicantur autem quæstiones istæ secundum bonitatem quæstionum essentialium & accidentalium inter se ita ut quævis quæstio per species aliarum quæstionum possit: ut si de speciebus quid est quæritur per quantum, quale, ut quantum est in se, quantum est in alio, quale est in alio: similiter de speciebus quæstionis de quorum quanta aut qualis est res originaliter, essentialiter, &c. & sic sub speciebus quæstionis quare, quanta aut qualis est res formaliter, finaliter, consequutive: similiter species quæstionum accidentalium. per quæstiones essentielles constituitur, & commiscetur singulæ quæstiones cum speciebus. omnes quæstionum positæ in relationem, ut de quo est quod in se, quare habet hoc in se, quantum est quod habet in se faciendo mutuam quæstionem & regularum inter se conjunctionem, variis suppositis aut quæsitivis, variando quæstiones secundum attributum aliquod generale aut speciale: ut si quæritur, quid est homo secundum bonitatem homo bonus, cui respondetur rectè juxta speciem quid in alio, ut si quæritur, quid est bonitas in magnitudine, respondetur forma vel bonitas magnificata. Itaque ad hoc genus quæstionis respondetur dupliciter, aut per significationem, & quodlibet in alio quod in se, licet non eodem modo: aut secundum eandem suppositionem, quæ propriè est acceptio terminus subjectivi pro aliquo in propositione: supponit autem hic terminus quantum dici oportet, aut materialiter pro voce & termino, aut simpliciter pro intentione aliqua quæ extra materiam non existit, ut homo non est species: aut personaliter pro inferioribus, aut pro quibus ad significandum imponitur. quæ autem variantur secundum addita in propositione, ut concedatur aut distribuatur, vel ampliatur, aut restringatur, aut situ mutet suppositionem, ut confundatur aliter & aliter.

prædicato vel subjecto, sine necessitate rei vel signi, vel ut prædicatum contrahatur ad mensuram subjecti, ut de his latè patet apud Dialecticos. Sed in his paulò extra propositum vagati sumus. Quemadmodum autem unaquæque quæstio per varias variarum regularum species deducitur, sic etiam ad unamquamque quæstionem per aliarum quæstionum regulas ac species responderetur, quemadmodum de hoc latius in secunda parte horum commentariorum dicemus. Denique ex divisione quæstionum, non parva sumitur multiplicatio, tam regularum quàm ipsarum quæstionum, ideo hanc aliam figuram Q. magis copiosam subjungemus.

Quare figuram in fine libri.

Cæterum nunc quomodo termini extranei accipiendi sunt videamus. Sunt autem termini extranei, quicunque non sunt apertè in hac arte notati, quorum multiplex copia emergit ex multiplicationibus principiorum, ut suprà ostendimus per oppositionem ad terminos in arte expressos, item similitudine & vicinitate ad eosdem, item ex cujusque rei vel actionis seu negotii, scientiæ vel artis, propriis communibusque principiis: & ejusmodi termini incerti, rediguntur suo modo in circulos & figuras, cum literarum distributione, secundum artem in se invicem ducuntur, & cum terminis expressis commiscuntur, prout oratione videtur, & ut ista clariora sint, exempla aliqua per tabulas ponemus, juxta quæ similia formabimus, & reducemus in figuras & circulos, secundum multitudinem terminorum literis præsignando. Sic in Theologia terminos convenire accipimus tales:

B Deus
C Christus
D Angelus
E Lex
F Homo
G Anima
H Spiritus
I Natura
K Gratia
L Virtutes
M Opera

N Fructus
O Meritum
P Remuneratio
Q Utilitates
R Beatitudo
S Adversitates
T Pericula
V Tentationes
X Peccatum
Z Poena.

2. Vol.

Aa

B Ar.

Alia tabula.

B Articuli fidei	B Intellectus
C Sacramenta	C Voluntas
D Præcepta	D Memoria
E Dona spiritus sancti	E Affatus
F Virtutes	F Imaginatio
G Gratiæ & præmia	G Visus
H Beatitudines	H Auditus
I Opera misericordiæ	I Odoratus
K Potentiæ hominis decem ,	K Gustus
Videlicet	L Tactus.

In Philosophia verò figuram five tabulam in hunc modum formemus.

A Forma	G Sensus
B Materia	H Imaginatio
C Generatio	I Motus
D Corruptio	K Intellectus
E Elementatio	L Voluntas
F Vegetatio	M Memoria.

Oppositorum autem terminorum tabulam sic formabis.

A Primus motor	Primum mobile	M Actus	Potentia
B Æternitas	Motus	N Habitus	Privatio
C Infinitum	Finitum	O Causa	Effectus
D Fatum	Natura	P Neccessarium	Impossibile
E Instans	Tempus	Q Verum	Falsum
F Locus	Vacuum	R Prius	Posterior
G Intelligentia	Corpus	S Eadem	Diversa
H Simplex	Compositum	T Unum	Multum
I Forma	Materia	V Actio	Passio
K Substantia	Accidens	X Universale	Particulare
L Totum	Pars	Z Esse aliquid	Habere aliquid.

Simili ratione in medicinis , ex suis principiis figuram formemus in hunc modum.

1 Elementa	9 Ætas	17 Repletio
2 Complexiones	10 Habitudo	18 Nutrimentum
3 Humores	11 Continens	19 Medicina
4 Membra	12 Motus	20 Accidentia animæ
5 Virtutes	13 Quies	21 Tempus
6 Operationes	14 Somnus	22 Regio
7 Spiritus	15 Vigilia	23 Exercitium
8 Sexus	16 Inanitio	24 Consuetudo
		25 Coitus

25 Coitus	28 Causæ	30 Prognostica
26 Morbus	29 Signa	31 Crises.
27 Accidentia		

Simili ratione in Philosophia morali construere poterimus terminos oppositos, ex virtutibus & vitiis. Omnis namque virtus habet peculiare vitium, quod illi opponitur: habet etiam aliud, quod illam quadam simulatione imitatur. Et sunt virtutes, quæ sibi supponi & repugnare videntur: similiter & vitia, sicut hæc sequens tabula ostendit.

Malitia	Prudentia	Superstitio	Religio
Simplicitas	Stultitia	Securitas	Inobedientia
Præsumptio	Scientia	Inhumanitas	Severitas
Fides	Credulitas	Pietas	Ostentatio
Arrogantia	Doctrina	Ambitio	Præfidentia
Disciplina	Curiositas	Obedientia	Ignorantia
Astus	Industria	Agrestia	Integritas
Opinio	Error	Familiaritas	Impudentia
Infirmas	Conscientia	Duritia	Fortitudo
Arbitrium	Perversitas	Patientia	Ignavia
Otium	Contemplatio	Præcipitatio	Promptitudo
Activitas	Importunitas	Solicitudo	Anxietas
Calliditas	Peritia	Superbia	Magnanimitas
Docilitas	Inertia	Lenitas	Pufillanimitas
Crudelitas	Iustitia	Temeritas	Audentia
Misericordia	Mollities	Timor	Timiditas
Calumnia	Correctio	Pertinacia	Constantia
Amicitia	Adulatio	Mansuetudo	Mutabilitas
Obstinatio	Confidentia	Voluptas	Petulantia
Deliberatio	Negligentia	Avaritia	Frugalitas
Tyrannis	Potestas	Liberalitas	Prodigalitas
Subjectio	Obscuritas	Hypocrisis	Humilitas
Tristitia	Temperantia	Gloria	Vanitas
Læticia	Lascivia	Dejectio	Verecundia
Dubitatio	Spes	Laus	Jactantia
Certitudo	Contemptus	Morositas	Modestia
Pœna	Pœnitentia	Libertas	Insolentia.

Secundum ea, quæ jam dicta & exemplificata sunt, pater quomodo magna multitudo terminorum extraneorum reperiri possit. Raymundus autem in arte ipsa centum enumerat terminos quos vocat centum formas, per quas conditionatur aliquod subjectum, discurrendo illud cum ipsis, per principia & regulas, & discurrendo ipsas formas, tot modis, quot

quælibet illarum differens est in ipsis subjectis, servando tamen per omnia cuilibet formæ suam definitionem, ut discurremus aliquod subjectum cum entitate, unitate, natura & cæteris, vel discurrendo aliquam formam, ut entitatem prout est una forma in Deo, & alia in angelo, & alia in aliis subjectis. Sed nunc formas ipsas enumerabimus, non omnes sed potiores: nam quæ residuæ sunt, qui scire velit, illas apud Raymundum requirat.

Essentia	Esse	Forma	Materia
Existencia	Existens	Necessitas	Contingentia
Entitas	Ens	Realitas	Intentionalitas
Idem	Alterum	Substantia	Accidens
Simplicitas	Compositio	Spiritualitas	Corporeitas
Unitas	Pluralitas	Prius	Posterior
Creatio	Transsubstantiatio	Generatio	Corruptio
Natura	Ars	Habitus	Privatio
Primævitas	Derivatio	Potentia	Objectum
Plenitudo	Vacuitas	Actus	Proprietas
Pulchritudo	Monstrositas	Comprehensio	Apprehensio
Ordo	Confusio	Infinitas	Novitas.
Status	Forma		

Verum qui termini principiis in arte nominatis vicini sint, vel opponantur sive repugnent, ex sequentibus collige in figura A.

B Bonitati consonant emanatio, communicatio, diffusio, melioratio, constructio, nobilitas, honestas, utilitas, commoditas, sanctitas: esse, essentia, actio.

Repugnant bonitati, malitia, solitudo, destructio, restrictio, inhonestas, dedecus, profanum, damnum, incommodum, otium.

C Magnitudini conveniunt extensio, intensio, infinitas, immensitas, incomprehensibilitas, sublimitas, superioritas, unitas, indivisibilitas, totalitas, summitas, universitas, singularitas, integritas, emanatio, amplitudo, multitudo, plenitudo, abundantia, sufficientia, divitiæ, numerus, pondus, mensura, distantia, figuratio, punctus, linea, superficies, soliditas.

Repugnant magnitudini minoritas, parvitas, paucitas, paupertas, comprehensibilitas, partialitas, diminutio, insufficiencia, occupatio, comprehensum, limitatum, vacuum.

D Durationi adest æternitas, incorruptibilitas, immortalitas, immutabilitas, antiquitas, firmitas, sempiternitas, indissolubilitas, primævitas, tempus ævum, semper, primitivum, constantia perseverentia,

Repu-

Repugnant corruptio, mutatio, privatio, inconstantia, dissolubilitas, præteritum, transitorium, recens, aliquando

E Potestati adhærent possibilitas, esse, existere, operari, agere, producere, creare, dominari, omnipotentia, magnipotentia, fortitudo, vis, violentia, actus, auctoritas, jurisdictio, præceptum.

Repugnant otium, resistentia, impotentia, passio & potentia passiva, impossibilitas, debilitas, impedimentum, servitus.

F Cognitioni adsunt Sapientia, prophetia, prænotio, instinctus præscientia providentia, prudentia, præsagium, scientia, industria, intelligentia, opinio, sensus, fides, electio, recollectio, cōtemplatio, interpretatio, immemoratio, memoria, diligentia, ordo, necessitas, rationalitas, arbitrium, conscientia, syndæresis, conjectura, divinatio, præsumptio, suspicio, nomen, consequentia.

Repugnant ignorantia, error, oblivio, incredulitas, stultitia, negligentia, confusio, contingens, fors, casus, fortuna, extraordinarium.

G Appetitui consonant voluntas, amor, libertas, audacia, spes, liberum arbitrium, dilectio, conservatio, licentia, permissio, consuetudo, interpretatio, & omnes animi passionες constitutivæ.

Repugnant odium, coactio, desperatio, timor, ira, horror, metus, violentia, malevolentia, obligatio.

H Virtuti adsunt dignitas, nobilitas, honestas, laus, decus, honor, gratia, donum, meritum, fortitudo, natura, operatio, unio, instrumentum, instrumentalitas, potentia agendi & patiendi.

Repugnant vitium, impotentia, ineptitudo, vilitas, ignavia.

I Veritati adsunt justitia, ordo, regulatio, correctio, lex, præceptum, prædestinatio, necessarium, possibile, esse, existentia, idea, imago, exemplar.

Repugnant falsitas, error, mendacium, confusio, deceptio, incorrigibilitas, impossibile, contingens, dispensatio, privilegium.

K Gloriæ consonant gaudium, lætitia, plenitudo, perfectio, pulchritudo, beatitudo, libertas, felicitas, voluptas, fruitio, delectatio, finis, præmium, retributio.

Repugnant contrarietas, inquietudo, imperfectio, deformitas, impedimentum, infelicitas, damnatio, pœna, pœnitentia, ingratitude, tristitia.

L Essentiæ cohærent, esse, substantia, natura, forma, informatio, entitas.

Repugnant, non esse, non ens, accidens, casus, fortuna, violentia, negatio, falsitas, mendacium.

M Unitati respondent, simplicitas, identitas, convertibilitas, paritas, integritas, singularitas, proportionalitas, fortitudo, individualitas.

Repugnant, debilitas, multitudo, compositio, mixtio, divisio, diversitas.

N Perfectioni convenit finis, complementum, pulchritudo, status.

Repugnant, imperfectio, deformitas, diminutio, defectus, mutabilitas, superfluitas.

Simili modo in figura T. conveniunt.

B Differentia distinctio, pulchritudo, distributio, divisio, distantia, pluralitas, ordo.

Repugnat, confusio.

C Concordantia, proximitas, similitudo, unio, identitas, convertibilitas, collectio, compositio, comparatio, amicitia, sympathia.

Repugnat, discordia.

D Oppositio, contrarietas, contradictio, repugnantia, resistencia, inimicitia, derogatio, negatio, privatio, corruptio, destructio.

Repugnat disquiparantia.

E Principium, causa, origo, impulsus, nobilitas, productio, influxus, effluxus, antecedens, absolutum, prioritas, auctoritas.

Repugnat, otium.

F Medium, instrumentum, centrum, forma, dignitas, mediatum, perfluens, refluens, comitans, conjungens, connectens.

Repugnat, vacuum.

G Finis, quies, perfectio, consummatio, retributio, refluxus, affluxus, eventus, objectum, consequens, terminus, determinatio, finitum, posterioritas, extrema.

Repugnat, inquietudo.

H Majoritas, magnitudo, magnificentia, auctoritas, superioritas, libertas, difficultas, causalitas, majus, magis, superius.

Repugnat nihilum & nullitas.

I Æqualitas, similitudo, conformitas, convertibilitas, imitatio, propinqua, immediata.

Repugnat inæqualitas.

L Minoritas, humilitas, obedientia, opera, effectus, inferius, facile, minus,

Repu-

Repugnat, immensum, infinitum, omnipotens.

Verbaliter autem colligimus sic in figura A.

Bonitas bonificat, communicat, diffundit, construit, emanat, agit, efficiendi vim tribuit, sanctificat, emendat.

Magnitudo magnificat, amplificat, extendit, intendit, multiplicat, extollit, mensurat, figurat, sufficit.

Duratio confirmat, conservat, durat, perseverat.

Potestas continet, operatur, agendi vim tribuit, fortificat, producit, possificat, creat, liberat, præcipit.

Cognitio regit, cognoscit, credit, recolit, intelligit, investigat, eligit.

Appetitus appetit, vult, diligit, sperat, deliberat, permittit.

Virtus operatur, nobilitat, dignificat, fortificat, vim tribuit, laudat, honestat.

Veritas verificat, justificat, circumscribit, corrigit, ordinat, regulat, demonstrat, castigat, præcipit.

Gloria perficit, complet, in fine quiescere facit, liberat, beatificat, salvat.

Similiter in figura T.

Differentia distinguit, decorat, ordinat, dividit, distribuit, discernit, separat.

Concordia unit, adsimilat, comparat, pacificat, communicat, colligit, continet, conciliat.

Oppositio opponit, resistit, repugnat, contradicit, contrariatur, inimicatur.

Principium creat, producit, causat, efficit, effluit, disponit.

Medium trahit, perfluit, appetit, rapit, allicit, conjungit, separat.

Finis perficit, redit, retribuit, refluit, repetit.

Majoritas magnificat, dignificat, præcipit, causat, ligat.

Æqualitas æquiparat, similat, approximatur.

Minoritas humiliat, obedit.

SEXTO nunc de figurarum mixtione multiplicationeque dicamus. Fit autem hæc mixtio, aut ex parte subjecti, aut a parte prædicati, aut modi aut cujusque eorum: & iterum fit tripliciter, aut terminorum in arte explicitorum inter se, aut terminorum extraneorum inter se, aut explicitorum cum extraneis: & omnia hæc variè aut in una figura tantum aut in diversis & pluribus, ut in figura S, si dicitur: Deus est homo: & in figura A, sic dicatur bonitas est magna: in figura T, ut differentia & principians: & in figura Q, ut angelus est de Deo, vel quærendo de quo est Angelus, & similiter permiscendo.

quæstiones & regulas in se invicem circa aliquod sub-
 In diversis autem figuris, vel duplici, vel multiplici: sic
 detur, ut in figuris S. A. Deus est bonus, in S. T. Deus est
 cipium, in A. T. bonitas est concordans. Et hoc homo
 varietas commixtionis emerget, quando cum unaqua-
 tera circuli immobilis, variatur omnes literæ, quæ sunt
 culo mobili, & in hac duplici vel multiplici figura, sæp-
 circulum duplicatur, vel multiplicatur, ut in S. A. dup-
 do circulum S. ut si dicatur, Deus est melior angelo, vel
 lus est melior homine, sic in S. T. ut Deus differt ab homi-
 in A. T. dicendo bonitas differt ab æternitate: vel duplici
 circulum T. dicendo, concordantia magis convenit ve-
 quam differentia. Similiter & eodem modo in extrane-
 minis faciendum est, possumus enim extraneum subje-
 accipere, & cum eo similiter per has figuras sive circulo
 simplices, vel duplices, vel magis multiplices discurrere
 liter cum extraneis prædicatis & respectibus agere, ita
 semper unus circulus immobilis maneat probasi, cui o-
 alii circuli mobiles vario modo applicentur? & quema-
 dum in hac duplicitate proceditur, sic & in multiplici-
 tate habet, & magis variè, pro circulum multitudinem, quo
 istis nunc illis variatis, necesse est diversas complexione-
 positionesque emergere, continentes multos terminos
 na constructione, vel diversa vel conjuncta cum aliis præ-
 tionibus sive per conjunctionem copulativam vel disjunc-
 tivam, sive per suppositionem, sive in syllogismo, aut aliter
 ista mixtio est, centrum & fundamentum ad multas præ-
 tiones, definitiones, quæstiones, media, loca, argumenta
 ditiones, objectiones & solutiones, & intellectus inven-
 illam quicquid vult, & sunt species mixtionis hujus cor-
 niores istæ, Aa, Tt. Qq. At. Aq, Tq, Atq. & extenditur
 mixtio secundum duplicationem, vel multiplicationem
 niuscujusq; circuli, in aliqua istarum specierum contenti
 ut circa subjectum aliquod majus minusve diffuse vo-
 mus, vel aliter opus sit discurrere.

Raymundus ipse in arte hac quatuor duntaxat ponit
 tionis species, quas quatuor vocat generales figuras, quæ
 prima est figura A, in se ipsam ducta, ut si dicatur, boni-
 magna. Secunda est figura T, in se ducta, ut si dicatur, dif-
 tia est principians. Tertia constat ex prima & secunda, ut
 tas est differens.

Quarta componitur ex tribus prioribus omnibus ju-

Quælibet autem istarum figurarum propriam habet conditionem, quas in omni discursu convenit observare, sicut nunc dicemus de singulis his figuris, secundum Raymundi ipsius sententiam eas breviter declarando.

Prima figura primò ac principaliter versatur circa primum ens, in quo subjectum & prædicatum convertuntur, in identitate subjectæ naturæ & numeri, & hoc est necesse, nam alias æqualitas quæ est inter subjectum & prædicatum, esset absolute destructa, ut puta æternitas, quæ esset superior per infinitatem durationis, & sua bonitas esset inferior per potestatem operationis quod est impossibile, & istud primum ens est Deus, cui primò & convertibiliter principia hujus figuræ applicantur, deinde ad omnia reliqua subjecta proportionaliter. Inquirimus igitur per hanc figuram naturalem cōjunctionem, dispositionem & proportionem, quæ est inter subjectum & prædicatum, & investigamus per eam, quæ convertuntur, & quæ non, & quæ sunt propriæ passionēs, & quæ appropriatæ, inter subjectum & prædicatum, ut ad faciendum conclusionē possit medium inveniri. Et mixtio istius figuræ fit tripliciter, vel in abstracto, ut bonitas est magnitudo, vel in concreto, ut bonitas est magna: & eliciuntur ex ista figura propositiones octoginta una, secundum quemlibet prædicandi modum, contrahendo unum principium ad aliud, & conditio in hac figura maxime observanda est, ut conversio & proportio, quæ est inter unum principium & aliud non destruatur, utpote, de quo dicitur duratio secundum æternitatem, de illo dicatur magnitudo secundum infinitatem, & potestas secundum omnipotentiam.

Secunda figura quæ est triangulorum, ipsa inquit objecta optata, unde per illam jam primò intellectus incipit acquirere scientiam, discurrendo per illam circulariter, linealiter, rectè & transversaliter, mutando angulos cum angulis, terminos cum terminis, generaliter & specialiter, & facit totidem propositiones suo modo, quot de prima figura dictæ sunt: & conditio hujus figuræ observanda est talis, ut unus triangulus alium adjuvet, & alius alium probet, & se mutuo penetrent.

Tertia figura miscet omnia principia cum omnibus, ut in intellectus per omnia principia cognoscat quodlibet principium inveniatq; medium, cum quo subjectum & prædicatum, conjungantur, ut ad quamlibet propositionem sive conclusionem probandam & declarandam, multas inveniat rationes. Continet autem hæc figura triginta sex combinationes, quas dicimus cameras, quarum quælibet duas continet literas, & quælibet

libet litera fiat pro subiecto & prædicato cuiusque du præcedentium figurarum, & hoc modo in qualibet camera sunt duodecim propositiones, ut in camera b dicimus, b est magna, bonitas est differens, bonitas est concordans, gnitudo est bona, est differens, est concordans: differens bona, est magna, est concordans: concordantia est bona, magna, est differens. Et scias insuper quod unaquæque positio duas habet implicitas quæstiones, de natura literæ cameram constituentium, unde in quavis camera sunt v quatuor quæstiones, & ita in tota figura sunt propositæ quadragintæ & triginta duæ ac quæstiones octogintæ ginta quatuor, & conditio hujus figuræ est, ut unæ camera non sit contra aliam, sed se mutuò adjuvent & probent. per observandum est, ut discurremus unamquamque cameram hujus figuræ tribus modis, secundum suarum literarum figurationem, primò cum definitionibus figuræ A. secundò cum ciebus triangulorum figuræ T. tertio cum speciebus regulæ figuræ Q. secundum conditionem cameræ, affirmando vel negando

Quarta figura ipsa disponit intellectum, ad investigandum & inveniendum, objiciendum, probandum, & determinandum, per necessarias conclusiones, & ista figura constat ex tribus circulis, extremo immobili, & duobus interioribus mobilibus & continet in se tres præcedentes, idè ipsa est generalior quàm tertia, nam in qualibet camera hujus figuræ tres literæ, & istæ cameræ, propter nimiam suam multitudinem, memoratu difficillimam, reducuntur ad formam tabulæ suis columnis distinctæ, in qua intellectus discurrendum principia & regulas, facit se ad eam universalem & generalem ita quòd Sophista contra illum stare non potest. Conditio hujus figuræ est, ut accipiantur solum illæ cameræ, quæ sunt generalis applicabiles ad propositum, recipiendo ex illis convenientiam inter subiectum & prædicatum, tali modo quod non quatur inconueniens, vel impossibile, & cum ista conditio intellectus facit scientiam per quartam figuram, & habet varias rationes ad eandem conclusionem.

Sequuntur nunc figuræ tabularum, & primo tabula tertia figuræ, quæ est triginta sex camerarum, quæ eliciuntur octoginta una cameris tabulæ quadratæ, quas generant duodecim circulorum mixtiones, quando unus mobilis volvitur circa qualibet literæ circuli immobilis,

bb	cb	db	eb	fb	gb	hb	ib	kb
<u>bc</u>	<u>cc</u>	dc	ec	fc	gc	hc	ic	kc
bd	<u>cd</u>	dd	ed	fd	gd	hd	id	kd
be	ce	<u>de</u>	<u>ee</u>	fe	ge	he	ie	ke
bf	cf	df	<u>ef</u>	<u>ff</u>	gf	hf	if	kf
bg	cg	dg	eg	<u>fg</u>	<u>gg</u>	hg	ig	kg
bh	ch	dh	eh	fh	<u>gh</u>	<u>hh</u>	ih	kh
bi	ci	di	ei	fi	gi	<u>hi</u>	<u>ii</u>	ki
bk	ck	dk	ek	fk	gk	hk	<u>ik</u>	<u>kk</u>

Per hanc tabulam argumentamur in hunc modum, ut in camera b c, omne quod est sui diffusivum, est magnum, bonitas est hujusmodi, ergo magna: item, ubicunq; est pluralitas, ibi est differentia, in bonitate est pluralitas, scil. bonificativum bonificabile & bonificare, ergo in bonitate est differentia, & bonitas est differens: item omne quod producit suam similitudinem in eadem specie, producit cum concordantia, sed bonitas producit plures bonitates in eadem specie, ergo, &c. Item, omne id quod habet actum bonum est bonum, magnitudo est hujusmodi, ergo est bona: item, magnitudinē esse differentem & concordantem, eisdem rationibus probatur, quibus de bonitate, item, omne id quod facit adesse, est bonum, differentia & concordia faciunt ad constituendum esse, ergo sunt bona: item, ubi est distantia, ibi est magnitudo, ubi differentia, ibi distantia ergo, &c. Item, nulla actio est sine magnitudine, cōcordia est activa, ergo est magna: item omnis differentia quæ est sine contrarietate est concordans, differentia inter substanti & substantiam est hujusmodi ergo est concordans: item, omni concordantia est inter plura, nulla pluralitas est sine differentia, ergo concordia non potest esse sine differentia, ergo est differens: & in iis argumentis, quæ per hanc tabulam formantur medium sumitur ex definitionibus principiorum, conditionibus & speciebus regularum, quæ cadunt in cameram propositam: & sicut hoc exemplificavimus in una camera, ita secundum eandem rationem operaberis per omnes cameras, generaliter & specialiter, sicut usus requirit, & sunt adhuc in figura argumenta in terminis extraneis, permixtim cum terminis artis, vel sub illis acceptis sumendo medium secundum species quæstionum, vel condiciones principiorum, & figurarum, ac regularum, ut accipiendo mediū per conditionem primæ figuræ, arguimus in hunc modum: nulla potestas quæ c

ve

vertitur cum magnitudine, & æternitate, est limitata aut impedita: divina potestas est huiusmodi: ergo, &c. Item, nullum ens in quo bonitas & principium sunt idem, est causa malitiæ, Deus est huiusmodi, ergo, &c. Idem accipiendo medium secundum primam conditionem regulæ b. arguitur omne illud, per quod homo potest Deum magis intelligere, & in ipso credere, recolere, & magis amare, est à Deo ordinabile, sed hoc est per incarnationem Dei: ergo, &c. Item, omne illud per quod divina bonitas potest magis glorificare beatos est necesse, sed hoc est per incarnationem Dei, & per resurrectionem mortuorum, ergo, &c. Ut intellectus per hanc tabulam tertiæ figuræ sit magis generalis, debet unamquamque cameram ipsius discurre, juxta hæc quæ dicta sunt, cum duodecim propositionibus ac totidem argumentis, cum viginti quatuor quæstionibus, & cum earum speciebus ac regulis, speciebusque regularum, & triangulorum, ac cum definitionibus principiorum, sumendo media ut diximus, & inferius in secunda parte latius docebimus, probando intentum, vel ex natura subjecti, vel ex ejus definitione, vel per formam ejus, vel materiam, vel actum, vel ex his sumptis ac prædicatis, ut sicut bonitas habet naturam bonificandi, est ratio per quam bonum est bonum, & agit bonum, est forma dans esse bonum, concipit in se cuncta bonabilia, habet actum bonificandi, & bonificare, & sic de similibus, probationes sumendo, & faciendo demonstrationes, vel per propter quid, vel per quia, vel per æquiparantiam, ut alibi docebimus.

Sequitur tabula quartæ figuræ, quæ est octoginta & unius columnarum, & quælibet columna novem camerarum, quæ faciunt in toto cameras septingentas & viginti novem, secundum trium circulorum variationem: sed Raymundus non recipit nisi ducentas & quinquaginta duas cameras, scilicet harum viginti octo columnarum, ex quibus colliguntur capita tabulæ octoginta quatuor, ut infra.

B.

bbb	bc b	bdb	beb	bfb	bgb	bhb	bib	bkb
bbc	bcc	bdc	bec	bfc	bgc	bhc	bic	bhc
bbd	<u>bcd</u>	<u>bdd</u>	bed	bfd	bgd	bhd	bid	bkd
bbe	bce	<u>bde</u>	<u>bee</u>	bfe	bge	bhe	bie	bke
bbf	bef	bdf	<u>bef</u>	<u>bff</u>	bgf	bhf	bif	bkf
bbg	<u>beg</u>	<u>bag</u>	beg	<u>bfg</u>	<u>bgg</u>	bhg	big	bkg
bbh	<u>bch</u>	<u>bah</u>	beh	bfh	bgh	<u>bhh</u>	<u>bih</u>	bkh
bbi	bci	bdi	bei	bfi	bgi	<u>bhi</u>	<u>bii</u>	bki
<u>bbk</u>	<u>bck</u>	<u>bdk</u>	bek	bfk	b g k	bhk	bik	<u>bkk</u>

C.

ccb	ceb	edb	ceb	cfb	cgb	chb	cib	ckb
cbe	ccc	cde	cec	cfc	cgc	chc	cic	ckc
cbd	ccd	<u>cd</u> d	ced	cf d	cgd	chd	cid	ckd
cbe	cce	<u>cde</u>	<u>cee</u>	cfe	cge	che	cie	cke
cbf	ccf	<u>cd</u> f	<u>cef</u>	<u>cff</u>	cgf	chf	cif	ckf
cbg	c cg	<u>cd</u> g	ceg	<u>cf</u> g	<u>cgg</u>	chg	cig	ckg
cbh	cch	<u>cd</u> h	ceh	cfh	cgh	<u>chh</u>	<u>ci</u> h	ckh
cbi	cci	<u>cd</u> i	cei	cfi	cgi	<u>chi</u>	<u>ci</u> i	eki
cbk	cch	<u>cd</u> k	cek	cfk	c g k	chk	cik	<u>ckk</u>

D.

ddb	deb	ddb	deb	dfb	dgb	dhb	dib	dkb
dbc	dec	ddc	dec	dfc	dgc	dhc	dic	dkc
dbd	ded	ddd	ded	dfd	dgd	dhd	did	dkd
dbe	dce	dde	<u>dee</u>	dfe	dge	dhe	die	dke
dbf	dcf	ddf	<u>def</u>	<u>dff</u>	<u>d</u> gf	dhf	dif	dkf
dbg	d cg	<u>dd</u> g	deg	dfg	<u>d</u> gg	dhg	dig	dkg
dbh	dch	ddh	deh	dfh	<u>d</u> gh	<u>d</u> hh	dih	dkh
dbi	dci	ddi	dei	dfi	dgi	<u>d</u> hi	<u>d</u> ii	dki
<u>dbk</u>	<u>dck</u>	<u>ddk</u>	dek	dfk	d g k	dhk	dik	<u>dkk</u>

E.

ebb	ecb	edb	eeb	efb	egb	ehb	eib	ekb
ebe	ecc	edc	eec	efc	egc	ehc	eic	ekc
ebd	ecd	edd	eed	efd	egd	ehd	eid	ekd
ebe	ece	ede	eee	efe	ege	ehe	eie	eke
ebf	ecf	edf	ee f	eff	<u>eg</u> f	ehf	eif	ekf
ebg	ecg	edg	eeg	<u>ef</u> g	<u>egg</u>	ehg	eig	ekg
ebh	ech	edh	eeh	efh	<u>eg</u> h	<u>ehh</u>	eih	ekh
ebi	eci	edi	eei	efi	egi	ehi	<u>ei</u> i	eki
<u>ebk</u>	<u>eck</u>	<u>edk</u>	EEK	efk	egk	ehk	eik	<u>ekk</u>

fbb

F.

fb	b	b	b	b	b	b	b	b
fb	c	d	e	f	g	h	i	k
fb	d	d	d	d	d	d	d	d
fb	e	e	e	e	e	e	e	e
fb	f	f	f	f	f	f	f	f
fb	g	g	g	g	g	g	g	g
fb	h	h	h	h	h	h	h	h
fb	i	i	i	i	i	i	i	i
fb	k	k	k	k	k	k	k	k

G.

gb	b	b	b	b	b	b	b	b
gb	c	d	e	f	g	h	i	k
gb	d	d	d	d	d	d	d	d
gb	e	e	e	e	e	e	e	e
gb	f	f	f	f	f	f	f	f
gb	g	g	g	g	g	g	g	g
gb	h	h	h	h	h	h	h	h
gb	i	i	i	i	i	i	i	i
gb	k	k	k	k	k	k	k	k

H.

hb	b	b	b	b	b	b	b	b
hb	c	d	e	f	g	h	i	k
hb	d	d	d	d	d	d	d	d
hb	e	e	e	e	e	e	e	e
hb	f	f	f	f	f	f	f	f
hb	g	g	g	g	g	g	g	g
hb	h	h	h	h	h	h	h	h
hb	i	i	i	i	i	i	i	i
hb	k	k	k	k	k	k	k	k

I.

ib	b	b	b	b	b	b	b	b
ib	c	d	e	f	g	h	i	k
ib	d	d	d	d	d	d	d	d
ib	e	e	e	e	e	e	e	e
ib	f	f	f	f	f	f	f	f
ib	g	g	g	g	g	g	g	g
ib	h	h	h	h	h	h	h	h
ib	i	i	i	i	i	i	i	i
ib	k	k	k	k	k	k	k	k

K.

kbb	kcb	kdb	keb	kfb	kgb	kbb	kib	kbb
kbc	kce	kdc	kec	kfc	kgc	kbc	kic	kbc
kcd	kcd	kdd	ked	kfd	kgd	kcd	kid	kcd
kbe	kce	kde	kee	kfe	kgc	kbe	kic	kke
kef	kcf	kdf	kef	kff	kgf	kbf	kif	kkf
kbh	kcg	kdg	keg	kfg	kgg	kbg	kig	kkh
kbi	kch	kdh	keh	kfh	kgg	kbi	kih	kkh
kbi	kci	kdi	kei	kfi	kgi	kbi	kii	kki
kbi	kck	kdk	kek	kfk	kgk	kbi	kik	kkk

Per hanc revolutionem quartæ figuræ, intellectus facit scientiam in hunc modum, sumendo videl. extrema quæ vult probare, ut concludat de illis per novem media figuræ A. & totidem figuræ T. ut si quæratur, utrum Papa habeat plenitudinem potestatis, extrema sunt in figura A. sub literis c e: probatur affirmativa, novem mediis figuræ A. in hunc modum: per c b e, omnis potestas optima, cujus non est melior, est plena potestas: Papæ potestas est hujusmodi, ergo, per c c e, omnis suprema potestas est plena potestas, &c. per c d e, omnis indissolubilis & immutabilis potestas est plena potestas, &c. per c e e, illa potestas quæ potest præcipere omni potestati, & nulla sibi, est plena potestas, &c. per c f e, illa potestas quæ est super omnem scientiam, prudentiam, rationem, est plena potestas, &c. per c g e, omnis potestas cujus ratio est sua voluntas, est plena potestas: per c h e, illa potestas quæ dignior est omnibus potestatibus, est plena potestas: per c i e, illa potestas quæ est vera imago divinæ potestatis, est plena potestas: per c k e, illa potestas quæ est quies, finis & perfectio omnis potestatis, ultra quam non est progressio, est plena potestas. Probatur eadem conclusio per novem media figuræ T. sic scil. per c b e, illa potestas cujus est distribuere, & distinguere omnes alias potestates est plena potestas, Papæ potestas est hujusmodi, ergo, per c c e, omnis illa potestas quæ colligit, continet, unit in se omnes potestates, est plena potestas, per c d e, illa potestas cui nihil potest resistere nec contradicere, est plena potestas: per c e e, illa potestas cujus autoritas antecedit omnes potestates, estque principium & causa aliarum potestatum est plena potestas, per c f e, illa potestas quæ est medium conjungens mensuras, comprehendens, ponens & uniens omnes alias potestates, est plena potestas, per c g e, illa potestas quæ est consummatio, & terminus omnium potestatum est plena potestas: per c h e, illa pote-

potestas, quæ est major omni potestati, & nulla sibi, est
 potestas, per c i e, illa potestas quæ est immediatè proxima
 æqualis potestati divinæ est plena potestas, per c k e
 potestas cui omnis potestas inferior & minor est ac obediens
 plena potestas. Cum his novem mediis sūt deinceps novem
 lumen tabulæ, sicut patēbit inferius, & ita probata hac cōclu-
 sione, eliciuntur aliæ similiter probandæ, ut si per cameram
 arguimus: ubicunq; est prima potestas in aliquo genere, est
 plenitudo potestatis in illo genere: in Papa est prima po-
 testas in corpore Christi mystico, ergo in Papa est plenitudo po-
 testatis in corpore Christi mystico. Deinceps inferimus per
 tam speciem regulæ c, argumentando: Papa habet pleni-
 tudinē potestatis in corpore Christi mystico: animæ existen-
 tes in purgatorio sunt membra de corpore Christi mystico, ergo
 Papa habet plenitudinē potestatis in animas existentes in pur-
 gatorio hinc deinceps nascitur probanda conclusio quæstio-
 nis utrum Papa possit liberare animam quæ punitur in pur-
 gatorio: cujus affirmationē probamus novem mediis, ut sup-
 ra implicavimus, & erunt termini in figura a, sub e k, & quæ-
 situm secundum formam terminorū est, utrum potestas Papæ
 glorificare animam quæ punitur in purgatorio: probamus
 affirmativam partem per e b k, omnis potestas quæ potest
 dare & bonificare animas existentes in purgatorio, potest
 liberare à pœna & glorificare: potestas Papæ potest huius-
 modi, ergo per e c k, omnis potestas cujus plenitudo se diffundit
 extensivè & intensivè per totum corpus Christi mysticum
 test ut supra: per e d k, omnis potestas quæ se extendit nō
 solum ad tempus, sed etiam in ævum, hoc est, non solum con-
 tinetur supra illa quæ in tempore, sed etiā in illa quæ sunt in
 ævum: per e e k, omnis potestas quæ immediatè habet auctoritatem
 in cœlis, habet illam multo magis in purgatorio, test ut supra:
 per e f k, omnis potestas quæ potest supplere & dirigere
 errores, & negligentias animarum in fide & moribus quæ
 commissas potest per e g k, omnis potestas quæ potest satis-
 facere desiderio animarū ad salutē, potest: per e h k, omnis po-
 testas quæ habet liberam & plenam dispensationem super vi-
 ciatibus, dona & merita fidelium & sanctorum, potest: per
 e i k, omnis potestas quæ potest justificare, potest: per e k k, omnis
 potestas ordinata ad beatitudinem, & gloriam fidelium, potest.
 Simili ratione poteris probare hanc conclusionē, per
 novem media sumpta ex figura T. & per novem columnas
 l, sed hæc pauca pro exemplificatione sufficiant. Conf.

que huiusmodi argumentis, evacuaamus unamquamq; propositionem argumenti, tribus quæstionibus, cum suis regulis speciebus, similiter ipsam conclusionem, cum novem quæstionibus, & earum regulis & speciebus. Deinde multiplicamus hanc figuram de una camera in aliam, de una columnula evolutionis in aliam, propter conformitatem quam habent in duabus literis, vel in una, ut camera b c d, cum camera c d e, cum camera d e f, & sic de similibus, procedendo per hanc multiplicationem, donec omnes columnulas ac cameras resolutionis ad subjectam materiam applicaverimus, quas deinceps multiplicabimus per tabulâ magnâ, de qua nunc dicem⁹.

Ex præcedenti tabula secundum trium circulorum revolutionem collecta, sicut ostendimus, colliguntur octoginta quatuor camerae, in quibus tota continetur & quælibet ex his 34. cameris, facit unam columnam viginti camerarum particularium, secundum distinctionem duarum figurarum, quæ distinctio notatur per literam T, ita quod omnes literæ positæ ante T, sunt de prima figura, & omnes sequentes ipsam T, sunt de secunda figura. Sed jam octoginta quatuor illas cameras, quæ sunt capita totidem columnarum, colligemus: deinde quomodo columnæ constituendæ sunt, monstrabimus, & sic patebit tabula magna Raymundi, quæ est octoginta quatuor columnarum.

Bcd	bfc	cfk	dik
bce	bgh	cgh	Efg
bcf	bgi	cgi	efh
beg	bgk	cgk	efi
bch	bhi	chi	efk
bci	bhk	chk	egh
bck	bik	cik	egi
bde	Cde	cef	egk
bdf	cdf	Deg	ehi
bdg	cdg	deh	ehk
bdh	cdh	dei	eik
bdi	cdi	dek	Fgh
bdk	cdk	dfg	fgi
bef	cef	dfh	fgk
beg	ceg	dfi	fhi
beh	ceh	dfk	fhk
bei	cei	dgh	fik
bek	cek	dgi	Ghi
bfg	cfg	dgk	ghk

2. Vol.

Bb

bfg

b f h

c f h

d h i

g i k

b f i

c f i

d h k

H i k

Multiplicatur autem quælibet harum camerarum in viginti cameras, ut prædiximus, & nunc exemplificabimus, in camera b c d, ut secundum eundem modum scias

b c d t omnes reliquas multiplicare, & in columnas
 b c t d reducere. Nunc quomodo per hanc tabulam
 b d t c probationes & improbationes formari habent,
 b t c d unico Raymundi exemplo ostendemus: ut in
 t b c d camera b c d, per totam columnam ostendendo mundum non esse æternum, dicimus
 e d t b per b c d t, si mundus est æternus, sua bonitas
 c t b d est ratio ut ab æterno producat bonum æternum,
 d t b c & magnitudo illam bonitatem ab æterno & in æternum infinitaret, sicut æternitas illam ab æterno æternaliter durare faceret, ex
 b c t b quibus sequeretur nullum malum esse in mundo, quod est contra experientiam, unde regulam, per definitiones principiorum ponit negativam esse tenendam.

e t b c Item per b c t d. Si mundus est æternus, est
 c t c d bona & magna contrarietas æterna, inter substantiale & substantiale, &c. quod est impossibile, quia contrarii fines non possunt esse boni cum magnitudine æterna, nam alias bonitas esset ratio producens bonum & malum infinite, cum æterna contrarietate, & æternitas faceret durare illam contrarietatem bonam, magnam & malam, quod est impossibile, & prima species regulæ D. ponet primitivas contrarietates bonas, magnas & æternas, quod est impossibile.

Per b d t c. Si mundus est æternus, æternitas Dei & mundi bene quidem concordant, quod est impossibile, cum æternitas mundi in se contineat æternam malitiam per corruptionem & peccatum, & prima species regulæ C. ponit, si mundus est æternus, quod sua æternitas est ens, ultra quod non est aliud præiacens per durationem, quod est contra æternitatem Dei.

Per b t c d. Si mundus est æternus, sua bonitas est æterna & innata, in scala de substantiali & substantiali, &c. ipsa scala existente habituata de æterna concordia & contrarietate, quod est impossibile, adhuc prima species c d, ponit primitivam correptionem, ratione primitivæ contrarietatis existentis inter bonitatem & malitiam: concordantia autem primitiva ponit com-

nit compositum, & sic secunda species c d, ponit quod mundus est compositus & contextus ex contrariis, uno posito in alio.

Per t b c d. Si mundus est æternus, suæ differentię, concordantię & contrarietates sunt æternę, nam privatis naturali differentia, concordantia & contrarietate, mundus non haberet ex quo esset, & ita mundus est compositus ex partibus privativis & primitivis, ordinatis ad aliquem finem æternum, per differentiam, concordantiam & contrarietatem, & sic divina æternitas est causa mundi & non causa, & mundus est compositus & non compositus, quod est contradictio.

Per c d t b. Si mundus est æternus, tunc magna est differentia suæ æternitatis, per scalam de substantiali & substantiali, &c. est illa ratio, quæ ponit æternitatem distinctam, inter substantiale & substantiale, quod est impossibile, quia illa substantia sunt incorruptibilia, quod est contra earum definitiones.

Per c t b d. Si mundus est æternus, tunc magna contrarietas differentię suæ per regulas c d, est scala existens inter substantiale & substantiale, habituata simpliciter de contrarietate composita, per secundam speciem regulæ c d, sub qua differentia essentialis mundi est subdita, & contrarietas est actio in differentia, per tertiam speciem regulæ c d, & per quartam speciem regulæ c. contrarietas habet actus æternos simpliciter, quod est impossibile, per scalam inter substantiale & substantiale.

Per d t b c. Si mundus est æternus, sua æternitas est de primitivis infinitis & finitis differentiis & concordantiis, in scala de substantiali & substantiali, &c. sustentatis: & æternitas quo ad suum genus, est infinita duratio differentię & concordantię, quæ in scala sunt, quo ad genus eorum, in extentate quantitatis, atque in habitu & in situ in compositus ex partibus infinitis & finitis, quantitate habente durationem æternam, per omnes partes innatas, quæ finitæ sunt, quod est impossibile.

Per b c t b. Si mundus est æternus, sunt duæ æternitates differentes, scilicet Dei & mundi, & sic differentia, quæ est inter sensuale & sensuale, & inter intellectuale & intellectuale, &c. ponit tres æternitates differentes, & bonitas ponit illas bonas, & magnitudo infinitas, & hoc est impossibile, quia differentia ponit ipsas malas secundum quid, & sic deficit magnitudo bonitatis, & simili ratione deficiet infinitas magnitudinis.

Per dbtb. Si mundus est æternus, differentia per scalam suam ponit tres æternitates bonas & æternas, in quibus bonitas est ratio producens bonum confusum, & æternum, quod est impossibile, nam differentia in creatis non est æterna.

Per btb c. Si mundus est æternus, bonitas & differentia intersensuale, & intellectuale, & c. non possunt habere concordantiam in uno æterno, & mundus erit subiectum confusum, similiter bonitas moralis non habebit concordiam ab æterno, quod patet per evidentem corruptionem, privationem & culpam.

Per btb d. Si mundus est æternus, sua contrarietas est innata & æterna & sustentata à bonitate & malitia, contra differentiam, per æternam & universalem scalam existentem inter substantiale & substantiale, quam scalam contrarietas nequaquam sustinere potest, & regula c. prædictis testatur, quia si mundus est æternus, contrarietas æterna est impediens omne bonum diversum per substantiale & substantiale.

Per b c c. Si mundus est æternus, concordia innata quæ est de esse medii inter substantiale & substantiale, & cætera, est æterna, & sic sunt tres concordie, & tres æternitates substantialiter generales, à magnitudine bonitatis & æternitatis cum duratione æternæ magnitudinis bonitatis, quod est impossibile, quia sunt tres contrarietates subalternatæ & oppositæ cum magnitudine malitiæ & æternitatis.

Per c d c. Si mundus est æternus, tunc magna concordia suæ æternitatis, est ens habens in se innata æternantem æternatum æternare, & quod de ipsis omni contrarietate remota, quibus testantur prima & secunda regula c, & secunda regula d, & quod habeant per magnitudinem sic extensitatem, sicut per æternitatem durationem, quod est impossibile, per scalam de substantiali & substantiali.

Per ctb c. Si mundus est æternus, magnitudo sue differentie & concordantie per regulas c d, sunt primitivæ essentie & æternæ ab omni contrarietate separatæ, & mundus est compositus ex ipsis absque contrarietate, quod est falsum, cum mundus sit subditus corruptioni, ratione contrarietatis, habentis in mundo magnam & æternam actionem.

Per ctd. Si mundus est æternus, magna distantia inter quam magnam concordantiam & contrarietatem, est illa forma, quæ causa contradictionem, quod patet per scalam æternam existentem inter substantiale & substantiale, & c. & quia conjunxit se in æternitate, quod est simplex principium, in quo

quo sunt composita per secundam regulam c d, & unum principium est subditum alteri, per tertiam regulam d, & secunda regulæ c, ponit magnam distantiam & æternam, & concordantia & contrarietas sunt compositæ in subjecto, & sic æternitas mundi ponit contradictiones, quæ stare non possunt.

Per b d t b. Si mundus est æternus, sua æternitas innata est bona & æterna, quod est falsum, nam contrarietas æterna, est contra bonitatem æternam, cum malitia, & econtra, unde sequitur quod æternitas mundi, est subjectum ex contrariis innatis compositum, & hoc patet per primam & secundam speciem regulæ d, quod substantia sit composita ex primis contrariis æternis, & per speciem regulæ c, mundus habet æternaliter innata, contrariantem, contrariare, & contrariatum.

Per c d t d. Si mundus est æternus, tunc magna contrarietas inter magnitudinem & æternitatem, est illa infinita resistentia inter divinam magnitudinem & æternitatem, & sic per primam speciem regulæ d, divina æternitas caussat infinitam durationem sibi similem, & magnitudo mundi caussat magnitudinem finitam sibi similem, & sic per tertiam speciem regulæ d, magnitudo Dei est impedita in suo effectu agendo, æternitas vero nequaquam, quod est impossibile.

Per d t b d. Si mundus est æternus, suæ differentię & contrarietates innatæ, quæ sunt sibi coessentialia & propriæ passionis, in scala sustentata, sunt de primitivis & æternis differentis & contrarietatibus, per primam regulam d, quæ componuntur per secundam regulam c d, ipsis habentibus durationem & subjugationem per quartam regulam c, & tertiam d, una ratione, sicut principio existente in alio subjecto æterno, sicut punctus naturalis in alio puncto, ex quibus linea est conjuncta & composita, quod falsum est, & impossibile.

Per d t c d. Si mundus est æternus, suæ naturales coessentialia concordantiæ & contrarietates, per primam speciem regulæ defunt de seipsis, & scala de substantiali & substantiali est composita ex contrariis, quia habet in se concordantem, concordatum, concordare, contrariantem, contrariatum, contrariare, æternantem, æternatum, æternare, quod quidem est ponere oppositum in objecto, & mundus est in partibus incorruptilibus & corruptilibus, & habet infinitas in numero revolutiones, multiplicando infinitum numerum, & æternum, quod est impossibile.

Bb 3

HÆC

**HÆC EST SECUNDA PARS HORUM
COMMENTARIORVM, QUÆ TRACTAT
INVENTIONE COMPLEXORVM, ET DIVI-
tur in quinque partes: quarum prima est de formatione propositi-
secunda de formatione definitionum, tertia de formatione argu-
torum & inventionem medii, quarta de locorum sumptio-
ne, quinta de solutionibus questionum & ar-
gumentorum dissolutio-
nibus.**

Propositiones fiunt per mixtionem terminorum
quando terminum incomplexum complexum
mus, addendo sibi aliquid, per quod determinatur
vel contrahatur, quocunque modo fiat per qu-
cunque orationis partem, sive per nomen, sive per verbum
vel adverbium, & ejusmodi:

Illud autem observandum est, ut in conficiendis propo-
sitionibus, non semper uniformem rationem adhibeamus
variare oportet, tum propter decorem, tum etiam propter
sum: quæ varietas sumitur ex diversis generibus prædic-
ti, ut scilicet aliquando attribuamus prædicatum sub-
affirmativè, aliquando negativè, nonnunquam exclusivè
terdum indefinitè, directè vel indirectè, quæ omnia ad
nandum sermonem fiunt.

Itaque ut hæc magis extendere valeamus, prius de
prædicatione pauca dicamus, sive ea sit ex natura prædi-
cative sive ex natura subjecti, vel signi, seu modi proveniat.

Est itaque prædicatio ex natura prædicati aut univoca,
est unius de pluribus eodem nomine & ratione, ut homin-
Socrate & Plarone: Aut communis, ut nominis tantum
canis de fidere coelesti, pisce marino & canelatrabili? Au-
nominativa, quæ fit à casu accidentaliter, sicut à justitia
tur justus, à bonitate bonus.

Iterum secundum attributionem prædicationum, ali-
turalis seu necessaria, cum prædicatum est de essentia sub-
jecti vel proprium ejus, sive genus, vel species, & hujusmodi.
est contingens, secundum rem & rationem, in qua præ-
dicatum potest adesse vel abesse subjecto. Alia remota, in qua
dica

dicatum nullo modo potest convenire subiecto. Prædicatio autem necessaria, alia simpliciter, alia ex hypothesi. Continens autem est, ut sæpe, vel raro, vel ad utrumlibet.

Iterum secundum rationem prædicationum, alia directa, quæ est superioris de inferiori. Alia indirecta, quæ fit e converso. Alia æqualis, quæ est convertibilium inter se, ut definitio- nis de definito, aut ejusdem de seipso, nomine vel re. Et est aliq̃ mediata, ut animalis de Platone, alia absoluta, in qua non est aliquis terminus, qui comparisonem faciat. ut homo est animal, homo est justus. Alia comparativa seu respectiva, aliquo termino respectivo addito, ut homo Christianus, Deus est principium homini, Deus est melior Angelo, Deus est optimus entium: & in his sæpe reperitur duplex comparatio, una affirmativa, sicut in ista: Deus melior est quam alia entia: & alia negativa, quia nullum entium melius Deo, quamvis in aliquo alio subiecto dari possit æquale.

Iterum secundum qualitatem prædicationum, alia affirmativa, alia negativa, alia vera, alia falsa, sive secundum qualitatem prædicationis, vel secundum convenientiam orationis cum re, vel secundum quantitatem, quando est vel universalis, vel particularis, vel indefinita, termino communi in subiecto posito, sine aliquo termino vel signo universali vel particulari, & hæc aliquando æquipollet particulari, ratione signi, aliquando universali ex parte rei, aliquando singulari, quando fit per terminum discretum.

Iterum secundum modum prædicationum, alia de inesse, quæ continet simplicem inhærentiam prædicati ad subiectum, ut homo est animal, homo est albus. Alia est de modo, quam rem largius tamen quam dialectice appellamus, ut hic vel est modus subiecti, vel prædicati vel propositionis. Modus subiecti, & prædicati, est omnis determinatio nominalis, vel adverbialis, vel aliter subiecto aut prædicato adveniens, ut homo bonus, homo justus, similiter in prædicato, ut operatur benè vel justè, & secundum hanc modalitatem facile multiplicantur termini, tam subiecta, quam prædicata, illos ex complexis faciendo variè complexos, & in hanc varietatem veniunt propositiones reduplicativæ, exceptivæ, separativæ, comparativæ, modo vario exponibiles, & quicquid ex his conficitur. Modus autem propositionis est, qui de tota propositione dicitur, ut hominem justum esse est possibile. Hujus autem modi tot genera sunt, quot sunt ea quæ de aliquo toto dicto dici possunt, ut verum, falsum, possibile, bonum,

bonum, fictum, creditum, auditum, & multa alia similia secundum figuram distinguitur prædicatione, quoniam illa est categorica, simplicem prædicationem continet. Deus est bonus. Alia hypothetica, quæ duas categoricas agit, cum ratione tamen suppositionis, ut si Deus est bonus, Deus est iustus: & hæc quidem veræ hypotheticæ sunt, si per signum conditionale, ut si: sive locale, ut ubi: sive temporale, ut quando: aut modale, ut quomodo. sicut & per alia relativum cadens in determinationem subjecti vel prædicati, ut Deus est bonus, qui creavit omnia bona. Quæ autem conjunctæ sunt conjunctiva vel disjunctiva conjunctionem nullam suppositionem continent.

Hæc itaque sunt prædicationum genera, quæ assignantur quoniam alia & alia prædicatione, aliam & aliam rationem requirit in probando & reprobando, concedendo, refutando, argumentando, solvendo, demonstrando, inferendo. Aliterque in universalibus, aliter in particularibus, aliter in essentialibus, aliter in accidentalibus est procedendum. Alia enim alia ad aliarum veritatem requiruntur, & alia & alia possunt simul esse veræ vel falsæ, & e contra quædam non: & sunt inter se contrariæ, alia contradictoriæ, subcontrariæ, alia alternæ: & hæc de prædicationibus nunc dicta sufficiant propositiones modò redeamus.

Quæ in hac arte ponuntur genera prædicatorum, ea generalitatem magnam habent, & alicui subjecto proposito, in eodem vel vituperationem, aut quamvis aliam rationem assignantur simplici prædicatione, aut per inhærentiam, vel rationem transeuntem, aut alio modo, sive ipse rei, sive actionibus ejus, sive principiis & hujusmodi, varia explicatione. Deus est bonus, Deus est bonitas, Deus facit bonum Deus unitate perfecit omnia: quæ postea per respectu & quæstione genera percurramus, ut sic multiplicentur propositiones, dicata & prædicationes, ut cum plura prædicata unijunguntur subjecto, vel si plura subjecta cum uno prædicato variè quæ deinde variis respectibus ac regulis multiplicamus, inferimus, & demonstramus aliqua inesse vel non inesse, proveniunt, vel disconveniunt, propter coherentiā, multiplicando media, & sumendo locos ex his vel simpliciter, vel per universalem illationem, aut alio modo, uno probante, vel improbante alio, quemadmodum inferius docebimus. Similiter respectuum generibus. quæ & ipsa prædicata sunt, quandoque non absoluta, & in extraneis terminis, eadem propositionem

multiplicatio fit, & eò major, quò propter varietatem suam in comparationibus, majorem sumunt multiplicationem. Per opposita etià eisdem modis propositiones multiplicamus, ut unum oppositorum per aliud cognoscatur, & de quo unum dicitur, ab eo aliud removeatur.

Primò autem sumuntur ex terminis hujus artis propositiones generales, & quæ generalissimæ dicuntur, quæ nullas habent generaliores, quæ semper & ubique veræ sunt, quæ demonstratione seu alia probatione non indigent, sed primò & perse notæ sunt, & sumuntur hæ generales quatuor modis, vel prædicatione ejusdem de seipso, simpliciter, denominativè vel demonstrativè, ut *sydicatur*, bonum est bonum, vel bonum est bonitate bonum. Aut per definitionem, ut bonum est sui communicativum. Aut per commixtionem simplicem, ut magnum bonum producit magnos effectus bonos. Aut per mixtionem comparativā, augendo figuram T, ut principium bonitatis est in summo bono, & per eosdem modos termini extranei secundum hanc artem, cum his aut aliis jungi possunt, ad faciendum propositiones.

Sub his autem propositionibus generalibus, descensus fit ad speciales, sumendo aliquid sub subjecto, vel prædicato, vel modo, vel addito aliquo huic vel illi, vel pluribus simul, per se, vel per accidens, vel simplici consequentia, vel per simile, vel per oppositum, vel conversione, aut hujusmodi, descendendo è generalibus ad minus generalia, & ab his ulteriora, usque ad specialissima deveniatur, ut in hoc exemplo: omne bonum est diffusivum sui. Deus est bonus, ergò diffusivus sui, scilicet generando, creando, salvando, gratias largiendo, præmia communicando. Iterum vel sic, bonum est diffusivum sui, ergò æternitas omne tempus complectitur, quo vera comprehensione in se claudit: nam sicut se habet bonitas ad bonum, ita se habet æternitas ad durationem. Per oppositum verò sic: bonum est sui diffusivum: ergò malum sui constrictivum, & destructivum vel sic: bonum est diffusivum sui, hoc est, destructivum sui, ergò malum: & sicut hæc in simplicibus fiunt, ita in mixtis & comparatis similiter fieri habent.

A particularibus autem ad universalia fit consensus vel planè vel demonstrativè. Planè fit secundum aliquem modum conversum ex prioribus, qui de descensu traditi sunt. ut si dicatur, Deus se communicat creaturis, hæc particularis est: ergò bonus, hæc generalis: omne enim bonum est sui communicativum, hæc generalissima & universalis. Demonstrativè autem

Bb 5

sic,

fic, largo modo sumendo hoc verbum, ut si non necessario tamen probabiliter aliquid demonstratur, & hoc fit quando aliqua propositio particularis, invento medio, demonstratur per maximam universalem. & ista pars tot habet modos, quot varietates sunt inveniendi medii, & potest etiam fieri demonstratio per Propter quid, sive Quia, vel etiam per æquiparantiam, ut quod intellectus, memoria & voluntas sunt in anima æquales per essentiam, demonstratur, quia prima causa per æqualitatem suorum attributorum bonitatis, magnitudinis, &c. est intelligibilis, recondibilis, & amabilis æqualiter. In simplici autem amplificatione & multiplicatione, multæ propositiones, & generales, & speciales, ad unam intentionem colliguntur, vel ad diversas, ex terminis hujus artis, aut extraneis, aut mixtis inter se, ut multa de una eademque re, aut ad unam rem seu finem dicantur, per modum duplicis & multiplicis figure: & sic una propositione expedita, accipiat alia vel per se, vel cum eo quod propositum est, & unaquæque ducatur ascendendo & descendendo, secundum formam figurarum, verborum etiam adhibita varietate, & qui uti velit hypotheticis, hoc facere potest, ut si potestas Dei non est infinita, ejus duratio non est æterna, & hujusmodi: sed has omnes tandem ad suas simplices reducere oportebit.

Nunc consequenter quomodo definitiones sumendæ sunt, declarabimus,

Sumitur autem definitio multis modis. Aut ex genere & differentia, ut homo definiatur per animal & rationale: Aut ex genere & proprio, sive sit propriè proprium, quod inest uni soli & semper, ut si homo definiatur per animal & risibile: sive sit aliquod accidens proprium aut commune, secundum aliquod accidentium genus: ut si homo definiatur per animal & bipes. Unde sciendum est, quando differentię rerum sunt nobis ignotæ, oportet eas sepè circumscribere per proprias passiones, ut imaginatio est id, cui propriè competit imaginificare, hoc est, imaginarium componere, circa quod notandum est, quod in hac & consimili definitione, ipsum are, ut imaginificare, quod est actus, non ponitur pro se sed pro differentia intrinseca, quia aliter definitio nō esset quidditativa, cum daretur per extrinsecum definiri: & secundum hanc rationem scias, quod ista definitio. homo est ens cui propriè competit hominificare. est magis ostensiva quàm hæc: homo est animal rationale, mortale, nam hominificare soli homini competit, rationalitas & mortalitas multis, & hoc modo proprietas sumitur per
concor-

concordantiam, ab unitate formæ: quando autem sumitur per differentiam, hoc fit secundum pluralitatem potentiarum, ut velle, intelligere, memorari, &c.

Aut per hæc quæ dicta sunt omnia, vel aliqua simul juncta, ut si dicatur, homo est animal rationale risibile bipes.

Aut sumitur ex partibus, velut ex materia & forma vel aliis in quocunque genere totius collectivi, integralis vel alterius: ut si domus definiatur, res composita ex lignis & lapidibus.

Aut sumitur definitio à causa, secundum quodlibet genus causæ.

Aut per effectum & operationes, tam actuales quam aptitudinales, secundum formam, aut potentiales secundum materiam.

Aut ex his simul collectis, ut si domus dicatur, res composita ab architecto, ex lignis & lapidibus, apta ad habitandum, tegens nos ab imbribus, & hujusmodi.

Aut per potentiam vel objectum, ut color per visum, & visus per colorem.

Aut per potentiam & actum, & e converso, ut bonitas est ens cui propriè competit bonificare, & e contrariò, bonificare est actus bonitatis: & hæc definitio est clarior, quam illa quæ datur per genus & differentiam, quia per ipsam habetur cognitio subjecti, & actus ejus specifici, per aliam nequaquam, nisi partium tantum.

Aut per esse & essentiam, & e contrariò: ut bonitas est ens cujus esse est bonum, & e contrariò, bonum est ens, cujus essentia est bonitas.

Aut ex fine rei, ut bonitas est quod cuncta bonificat.

Aut per respectum & relationem, ut pater per filium, & e contrariò filius per patrem.

Aut per distantiam extremorum, ut si temperatum definatur, quod non est neque calidum neque frigidum.

Aut per abnegationem oppositi, ut si dicatur, virtus est vitium fugere.

Quomodo autem sumantur definitiones per regulas figuræ. Quod duobus his exemplis facile constabit, ut si quærat quid sit natura, quid homo, respondetur per primam regulam C. natura est essentia in suo naturali concreto sustentata, & mota, per actum naturalem, in quo actu est in quiete: homo autem animal est rationale: per secundam regulam C. natura est essentia habens connaturalia, correlativa, naturativa, naturabile, natu-

naturare, sine quibus esse non potest, & homo est habens sua correlativa propria. hominificativum, hominificabile, hominificare: per tertiam sic, natura est quæ in subjecto suo est activa & passibilis connaturare, & homo est animal in mechanicis agens, sicut in Scriptura scribens, & ejusmodi: per quartam regulam C. natura est, quæ in subjecto in quo est, habet actionem & passionem, & actum, & per hoc agentem naturalem, & per naturalem formam, materiam & finem, & cum naturalib. instrumentis & homo est ens, habens majorem possessionem in brutis & plantis. Simili modo per primam regulam D. natura est essentia primitiva omnium naturalium, & homo ens primitivum in mobilitate secundum sensualitatem: per secundam regulam D. natura est quæ constat de suis correlativis ascendendo ad essentiam, & suum concretum est de ipsis descendendo & contrahendo, & homo est ens constitutum ex anima & corpore: per tertiam regulam D. dicitur natura ea potentia de qua subjectum in quo est naturaliter agit, & homo est ens cui subdita sunt bruta & plantæ & hujusmodi. Per primam regulam E. natura est ens continens in se sua correlativa ex quibus est, & homo est substantia per suam humanitatem: per secundam regulam E. natura est per quam alia entia habent existentiam & agentiam naturaliter, & homo est ens creatum ad serviendum Deo cum vegetativis & sensitivis. Per regulam F. natura est essentia habens continuam quantitatem & indivisibilem, & sua concreta sunt ei quantitates discretæ, & homo est ens quantum & continuum per suum elementativum, vegetativum, sensitivum, imaginativum & rationativum ex quibus est, & istæ quinque potentie sunt ei partes discretæ, eò quia sunt differentes. Per regulam G. natura est quæ habet proprias actiones & passiones, sicut ignis per calefacere: appropriatas vero, sicut aqua calefacta habet calefactivum, calefactibile & calefacere, sic homo est ens cui propriè competit humanificare, & est ens risibile scribens. &c. Per regulam H. natura est ens in tempore continuè & successivè, per quantitates continuas & discretas, & homo est ens in tempore intelligens, leges, &c. Per regulam I. natura est ens in loco, sicut contentum in continente, agens in agibili, & in subjecto in quo est sustentata & mota, & homo est ens in vinea fodiens, in Ecclesia Deum orans. Per primam regulam K. natura est habens modum nascendi, generandi & corrumpendi, &c. & homo est habens modum mechanizandi & generandi alium hominem. Per secundam regulam K. natura est agens cum suis instrumentis, sicut substan-

tia

tia cum suis instrumentis, sicut substantia cum suis accidentibus, & mechanicus cum instrumentis suis, & homo est substantia generans alium hominem cum muliere, & cum martello fabricans clavum. Et hæc de definitionibus sufficiant, quod superest, ex mixtionibus principiorum per teipsum investigabis.

Tertio nunc, quomodo argumenta, quibus aliquid probare vel improbare possumus, formanda sunt, & unde medium sumere oportebit, videamus.

Forma argumenti multiplex est. Aut enim est Syllogismus, qui vario modo conficitur; ut apud Dialecticos notum est: Aut enthymema, hoc est consequentia simplex: aut inductio, quæ fit à sufficienti enumeratione: Aut exemplum, ut à simili: sed omnes hi modi tandem ad Syllogismum reducuntur.

Perfecta autem argumentatio est ea quæ apud oratores in quinque partes distributa est, scilicet propositionem, qua proponitur summam quid probare vel improbare intendimus: Rationem, qua demonstramus propositionem propositam veram esse vel falsam: Rationis confirmationem, vel dissolutionem ex pluribus particularibus argumentis ex locis collectam: demum Exornationem, quæ suis locis constat rei honestandæ & locupletandæ causa: porro Conclusionem, qua brevissima argumentationis partes finaliter complectimur, ut in epistola ad Hebræos Paulus cap. 6. proponit, quod Christus præcursor pro nobis introivit interiora velaminis, secundum ordinem Melchisedech, Pontifex factus in æternum. Rationem propositionis ostendit, ex conditionibus ipsius Melchisedech, & ejus similitudine: confirmat rationem ex obviacione, ex benedictione, ex decimatione, ex nominis interpretatione, ex genealogia, ex infinitate: item à contrario sic, quod non secundum Aaron, quod ex alia tribu, quod ex jurejurando, quod in æternum. Exornationes harum omnium tandem per totum Capitulum prosequitur septimum, Concludit in Capitulo 8. finaliter complectendo sic: tandem igitur habemus Pontificem, qui constituitur in dextera throni magnitudinis in cælis, & cætera quæ sequuntur ibidem. Atque hæc argumentationis exercitatio ad plurima confert, tum ad probandum quam improbandum, tum exponendum, ac sermocinandum, etiam ad conficiendas Epistolas, & consilia in Senatu, vel alibi danda, & ad quælibet alia eloquia multum est utilis. Atque etiam hujus vis ex Syllogismo dependet.

Quia autem tota vis argumenti dependet à medio, ideo de medio inventiendo doceamus.

Medium

Medium est loco, quo aliquid esse vel non esse motur propter convenientiam vel disconvenientiam, quæbet cum utroque, aut altero, & id quidem varium esse opsecundum varietatem terminorum & propositionum, quinterdum accipitur extraneum a subjecto, aut prædicatuquando antecedens, aut consequens, & aliter quidem inpositione affirmativa, quàm negativa, aliter in particularuniversalis. & iterum variè sumitur in Syllogismo demonstrativo, qui ex primis veris & immediatis procedit, & alidialectico, qui ex probabilibus & aliter in Sophistico qui eparentibus, & aliter in aliis propter diversas Syllogismopotestates, prout inferimus vel oppositum opposita ratioaut simile. & multis aliis modis, prout explicatur in Dialecticis. Sed in hac arte facilis est medicorum inventio, quæ fiet per multiplicem figuram, secundum circulorum multiplicationem, ita quod superior & inferior circuli, extremam vim obtineant, medius verò circulus, semper medium præsive simplices sint, sive multiplices, secundum quod termini, qui pro extremis vel medio sumuntur, incomplexi manvel redduntur complexi, & hac ratione constituendo v. Syllogismos, ex affirmativis vel negativis propositionibus. hoc exemplo, ad probandum istam, Deus est æternus, subest in circulo S. in camera B. prædicatum est in circulo A. in camera D. sumatur itaque medium in circulo A. in camera Argumentum est, cujus magnitudo est infinita, ejus duræst æterna: sed Deus est infinitus, ergo æternus: vel arguenegativè sic: nullum immensum cõstringitur terminis conditionis: Deus immensus, ergo extra terminos durationis æternus. Quod si negatur minor, ponantur ejus termini in extremis circulis, sic S B A C, & sumatur medium ex figura cameris E. G. Arguitur sic: quicquid est sine principio & est infinitum: Deus est sine principio & sine. ergo infinitus si id ex pluribus & remotioribus inferre volumus, argumur sic: Quicquid est sine principio, necesse est id omne esse principium: deinde miscendo A M. sic, atque id solum esse necesse est: deinde A B. sic. & id principium suum è diffusivum est, oportet ergo diffusivum per omnia, omnem essentiam magnitudinis, durationis, potestatis, & rorum postremò inferendo, ergo infinitum, æternum, omnipotens, &c quemadmodum hæc variè commiscuntur.

In Syllogismis autem oratoris, & particularibus, sæpe jores & inferiores derivationes fiunt, quæ maxime induc

ex figura T. per similia, differentia, opposita, principia, fines, &c. ut in suadendo, cum quærimus, qualis debeat esse Imperator, responsio quæritur ex prædicatis attributis subjecto, deinde argumentamur demonstrando huic vel illi ea inesse, vel omnia, vel plura, vel magis huic quam illi inesse, & sic de similibus.

Si verò medium taliter ut diximus, inventum, non videbitur satisfacere, nec sufficienter probare conclusionem, tunc volvendus erit circulus medii, in proximam literam, & sic deinceps per omnes alias literas, donec unum vel plura media inveniamus, conclusionem ipsam probantia, & horum mediorum copia faciliè emerget, prout in figuris S. & A. & T. copia terminorum elicitur, & etiam ex figura Q. non per modum quætionis, sed propositionis, tum etiam per multiplicationem circuloꝝ medii, ejusdem vel diversorum circuloꝝ, mixtim sumendo medium, vario modo complexum.

Quoniam locus est tanquam sedes argumenti ac ornamentum sermonis, ipsi argumento vim tribuens, aliquid probandi vel improbandi, sermonem amplificans, atque movens animas auditorum, idèd nunc quartò de locis nobis dicendum occurrit.

Loca sumuntur ab his, de quibus dicitur vel disputatur: & horum quædam sumuntur ab his quæ insunt rebus de quibus agitur, & dicuntur intrinseca, quæ in hac arte sumuntur per secundum triangulum figuræ T. cum omnibus suis speciebus, quæ in divisione & multiplicatione illius ostenduntur. Sunt alia loca quæ ab extra assumuntur, quæ idèd extrinseca dicuntur, & in hac arte sumuntur ex primo & ultimo triangulis figuræ T. tum etiam ex figura A. cum earum speciebus, divisionibus & subdivisionibus, de quibus superius dictum est: & hæc loca dicuntur essentialia, quia plurimum probandi vel improbandi causa assumuntur, & sunt alia loca accidentalialia, quæ rei vel orationis amplificandæ exornandæque causa ponuntur, quæ maximè conveniunt exordiis & conclusionibus, cum admirationibus, exclamationibus, quætionibus, & hujusmodi, de quibus paulò inferius dicemus, & hi sumuntur in hac arte ut potissimum ex figura A. & suis speciebus.

Quæ verò ex locis essentialibus plurimum in usu sunt, modò narrabimus: sunt itaque ex locis intrinsecis isti qui sequuntur.

Locus à definitione, cujus maxima est: cui definitio convenit, ei & definitum, & è contrario. Est autem definitio, oratio indi-

indicans quid res sit, & fit propriè hoc modo, cum sumptis ea quæ sunt rei quam definire velis cum aliis communia, quæ eò prosequaris, dum ita proprium efficiatur, ut nulla aliam rem transferri possit, & id vocant Dialectici ex genere differentia, rei propriam complexionem.

Ab hac argumentamur in hunc modum, ut furtum dicitur contrectatio rei alienæ invito Domino. Quisquis abjuravit proprium, utendo rebus Ecclesiæ, vel Monasterii ne consensu Prælati, facit furtum.

Locus à divisione & partitione, cujus maxima est: ubi res desunt, ibi totum non esse.

Hoc autem interest inter divisionem & partitionem, divisio formas complectitur sub genere positas, ut qui iustus est, neque fortis, neque prudens, neque temperatus, circo ne virtuosus quidem est. Partitio autem, rem propositam quasi in membra discerpit, ut quod neque fundum, neque domum, neque parietes habet, ideo domus non est.

Ex interpretatione nominis, ut cui interpretatio non venit, neque nomen convenit.

Hinc arguimus ex alicujus nominis vi ac potestate, ut regulares esse dicuntur, qui regulam ab Ecclesia approbatam lenniter voverunt, jam utique is desinit talis esse, qui proterarius, aut inobediens, aut fornicator est.

A conjugatis, ut conjugatorum eandem esse naturam.

Sunt autem conjugata, quæ orta ab uno verbo variantur, ut illud: potens potenter tormenta patietur: & in malos malè perdet: vel sic: si risus est gaudium, ergò ride gaudere.

A genere, ut quod generis non convenit, id omnibus constitutis denegari.

Est autem genus, quod de pluribus specie differentibus eo quod quid sit, prædicatur, non autem necesse est id à quo usque accerfire, sed etiam citra, dummodò supra sit, quod miratur, magis quàm id, ad quod sumitur, ut in prima ad Corinthios sexto: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possident? nolite errare, neque fornicarii, neque adulteri, neque inebriati regnum Dei possidebunt.

À specie sic, quod singulis convenit, id etiam speciebus spectari generum proprietatem.

Species est quæ de pluribus solo numero differentibus, & in eo quod quid sit, prædicatur, & fit argumentum, cōb. s. Helias homo erat similis nobis, passibilis, & ora

oravit ut non plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex: & rursum oravit, & coelum dedit pluviā, & terra dedit fructum suum: orate igitur pro invicem ut salvemini, nultum enim valet deprecatio iusti assidua. Potest etiam à specie regressio fieri ad genus, ut ad Galatas 5. Testificor autem omni circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ.

A similitudine, quia de similibus idem est iudicium.

Similitudo est eadem rerum differentium qualitas, ut Jacob. 5. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum & serotinum: patientes igitur estote & vos, & confirmate corda vestra, quoniam adventus Domini appropinquabit.

A differentibus, ut differentium rerum diversum iudicium.

Differentia sunt, quorum rationes non sunt eadem, ut Joann. 15. Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat Dominus, vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi à Patre meo, nota feci vobis.

A contrariis, ut contraria sibi convenire non posse.

Sumuntur autem contraria quatuor modis, aut ut adversa, sicut album & nigrum: aut privativè, ut iustitia, injustitia: aut relativè, ut Dominus, servus: aut negativè, ut videre, non videre, secundum hunc locum argumentamur, ut ad Galatas cap. 5. Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem, hæc enim sibi invicem adversantur: manifesta autem opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, &c, fructus autem spiritus est charitas, modestia, continentia, castitas, &c.

A conjunctis, ut ex adjunctis adjuncta perpendi.

Conjuncta sunt, quæ finitimum locum obtinent, & hic locus magis ad conjecturam pertinet quam probationem, ut cum investigatur quid sit, aut evenit, aut futurum sit, sive fieri possit: item quid ante rem, ut si apparatus, colloquia, locus, constitutum convivium, ut Hester 7. En lignum quod paraverat Mardocheo Item, quid cum re, ut si strepitus, crepitus, umbræ, & ejusmodi, ut 1. Reg. 19. Visusque est Saul, configere David lancea in pariete, & declinavit David à facie Saulis, lancea autem casso vulnere perlata est in parietem. Item quid post rem, ut si pallor, rubor, pavor, titubatio, & si qua alia signa perturbationis & conscientiæ, quæ suspicionem movere possunt, ut gladius cruentus, ignis extinctus, & ejusmodi: ut 3 Reg. 3. Dixit autem mulier, cujus filius erat vivus, ad re-

gem: commota sunt quippe viscera ejus super filio suo: ob Domine, da illi infantem vivum, & non moriatur: econtra illa dicebat: nec mihi, nec tibi, sed dividatur.

Ab antecedentibus & consequentibus, ut posito antecedente comitari quod subsequitur: & perempto consequenti quod antecedit. Iste locus differt à superiori: nam juncta non semper eveniunt, antecedentia autem & consequentia eveniunt semper: dicuntur enim hinc consequentia rem necessariò sequuntur, similiter antecedentia rei necessariò, neque tamen quæritur hinc, quid tempus sit vel posterius, ut Genes. 38. Fornicata est Thamar tua, & videtur uterus illius intumescere: antecederet concubuisse: consequens, gravidam esse.

A repugnantibus, ut repugnantia sibi convenire non

Repugnantia sunt, contrariorum consequentia, id sibi cohærere non possunt, ut vigilare, dormire, con sunt: stertere dormitioni cohæret: ergo stertere & vigilare pugnant.

A causa efficiente, ut ubi causa est, ibi effectum non esse.

Causa efficiens est, quæ rem præcedens efficit, non tempore, sed proprietate naturæ, ut sol diem: Unde Josue 10. itaque sol in medio cœli, & non festinavit occumbere spatium diei, igitur non fuit ante & postea tam longa dies.

Ab effectu, ut ubi effectus est, ibi causam deesse posse.

Effectus est, quod efficit causa, ut Matth. 7. A fructibus cognoscetis eos.

A majori sic: quod in re majori valet, valet in minori majus adest, etiam id quod minus est, aderit.

Majoris comparatio fit, quoties id quod minus est, paratur majori, ut Joan. 15. Non est servus supra Dominum me persecuti sunt, & vos persequentur.

A minori: ut quod in re minore valet, valet in majori minus abest, etiam majus abesse.

Comparatio minoris est, quando res major confert minori, ut ad Hebræos 9. Si enim sanguis hircorum & rum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad edificationem carnis, quantum magis sanguis Christi, qui per ipsum S. semetipsum obtulit immaculatum Deo, emulæ conscientiam nostram ab operibus mortis, ad serviendum viventi.

A paribus: ut rerum parium idem esse iudicium.

Paria dicuntur, quæ ejusdem conditionis sunt: hinc. 1. ad Corinth. 9. Nunquid non habemus potestatem sororem mulierculam circumducendi? sicut & cæteri Apostoli & fratres Domini, & Cephas? aut solus ego, & Barnabas, non habemus potestatem hæc operandi?

Qui verò extrinsecus loca assumuntur, hæc tanquam testimonia quædam sunt ad faciendum fidem, quæ sunt: ut Oracula, Authoritates, Confessa, vulgi opiniones, Sectæ, Pacta, Sententiæ, Iudicium, Consuetudo, Usus, Leges. Oracula sunt à quodam divino numine prodita vaticinia. Autoritas est probabile dictum Sapientis, vel alicujus famati Viri atque præstantis in arte sua. Confessa sunt, quæ ab aliquo extorquentur veritatis indagandæ causa, ut Matth. 8. Et ecce clamaverunt dæmoniacci dicentes: quid nobis & tibi J E S U Fili Dei, venisti huc ante tempus torquere nos. Vulgi opinio, est certa fama quæ omnibus videtur, unde illud Marc. 11. Timemus populum, omnes enim habebant Joannem quasi verè Prophetam esset. Secta est certæ disciplinæ alteri adversæ imitatio. Pacta sunt conventiones aliquarum partium in idem tendentium. Iudicium est, futurorum æqua cogitatio, ut Math. 16. Facto vespere dicitis serenum erit, rubicundum est enim cælum: & manè hodie tempestas, rutilat enim triste cælum. Hinc Proverb. 12. Cogitationes justorum iudicia. Sententia est iudicis voluntas verbo aut Scriptis promulgata. Consuetudo est diuturnitas morum, consensu populi approbata. Usus, est correctio rei: Lex, est sanctio præcipientis iusta, & prohibens adversa.

Præterea quæ personis ac rebus attributa sunt, faciendæ fidei locos præstabunt. Attributa autem personæ, his versibus patent:

Nomen, natura, cum fortuna, studioq;

Persona victus, habitus, casus, & affectus.

Quæ verò negotiis seu rebus attributa sunt, hoc metro patente

Quidnam, cur, quibus auxiliis, ubi, quomodo, quando:

Et ejusmodi pluralia loca sumuntur in arte, ex regulis & speciebus figuræ Q

Sunt adhuc alia loca accidentaliter, quibus animus auditoris movetur ad se veritatem vel remissionem, ad odium vel benevolentiam, ad tristitiam vel lætitiā, quæ communiter sumuntur in hunc modum.

Ab authoritate exponendo, quantæ curæ res fuerit Deo angelus

gelis, Prophetis, Ecclesiæ majoribus, Regibus, nationibus
natis, legibus, civibus, Viris sapientibus, & ejusmodi.

A relatione, eorum ad quos res pertinent, utrum ad
maiores, vel inferiores, an ad pares.

A felicitate, scilicet invitandi, vel vitandi, vel difficul-
tate eorumdem.

A dissimilitudine, hujus ad alia.

A consilio, quia deliberatè, vel debita opera factum, non
propter causas.

Ab exaggerando facinore, ut si sit nobile, regium, pro-
prium, mite, humanum: vel contra, crudele, tyrannicum,
tristum, nefarium, impium.

A non vulgari, quia singulare, ac rarum.

A comparatione, quia unum altero pejus, vel melius
tempore, modo.

A consequentia bonorum seu malorum, & eorum ex
causa.

A demonstratione alicujus quod palam est, ut miraculi
attributi.

A conversatione rei ad nos, vel nobis conjunctos si
conspiceremur. Commiserationem etiam movemus con-
suetis locis, ut:

A vi fortunæ perpeßæ, vel patiendæ, etiam à quibus
ipse decuit, auditori exemplo futuræ.

A tolerantia, alicujus magni, ac excelsi, ac fortis an-
ticipantisque malorum.

A deploratione, singulorum incommodum breviter
enumeratum.

A convertentia, similis casus ad auditores, eorumque
conjunctos.

Ab humanitate, erga alios communicatione.

A commendatione, cum precibus & observationibus.

Ab utilitate, referendo varia exinde commoda, ad Re-
publicam, ad gloriam & exemplum auditorum, posterita-
tis memoriam.

A confessione, cum lachrymis, gestibusque lamenta-
tionibus, quasi deficientis præ dolore, ut in orationibus funebribus
& consimilibus sæpè convenit.

Ex his itaque locis sumuntur probationes & impro-
bationes, probationes in constructionem affirmativè vel neg-
ativè, improbationes, in confutationem alterutrius. Sed in p-
tionibus considerandum est, an necessariò inferant vel p-
bi

iliter, universaliter vel particulariter, an constructivè vel destructivè, quæ omnia facillimè inveniuntur ex figura A. & T. & illarum multiplicatione per figuram Q. ut ad probandum istam: Jejunium esse bonum, assumimus ex figura A in camera F. quia facit observatorem suum potentem adversus vitia & dæmones, juxta illud; Hoc genus dæmoniorum non ejicitur nisi in jejunio & oratione. Similiter per A F. quia facit observatorem suum sapientem, juxta illud quod legitur de pueris Danielis. &c.

Improbationes autem sumuntur per modum oppositum, vel destructionem loci sive rationis, ut dicitur inferius. Præerea considerandum, quia probationum & improbationum quædam directæ, quæ arguunt à superioribus & prioribus: quædam indirectæ, quæ à posterioribus: quædam extraneæ, quæ per extraneum aliquod,

Quando autem oppositas nobis rationes diluere non possumus, tunc sumptis locis accidentalibus, illas variis modis eludimus, ut sequitur, videlicet:

Aggressionem cujusque gravioris rei, ut cætera auditor vana credat.

Intermissione ostendendo nos transire rem brevitatæ causa: & si tempus daretur, plenius satisfacturos.

Promissione solutionis, si postea multa dicamus, quorum multitudine auditorem obtundendo, in tantum obruimus, ut promissæ solutionis immemor fiat.

Attenuatione, ostendendo amplificando fuisse impossibile id, quod oppositum est possibile, aut aliter dictum, factum & ejusmodi. Admonitione, qua adversarium si in eo argumento perseveret, ostendimus in varia pericula & inconvenientia casurum,

Quæstione, duorum vel plurium, ex quibus adversarius malè alterum electurus sit, vel cui respondere non possit.

Retorsivè, argumentorum in adversarios.

Illusione, si argumenta in risum resolvuntur.

Contemptione, illorum tanquam humilia, extra propositum. Viris doctis indigna & prætereunda.

Suspensione postremum, nam quæ improbare non possumus, figuratis suspicionibus aspergemus.

Quintò nunc & ultimò, de solutione dicendum erit, quæ duplex est: una respondens ad dubitabiles quæstiones, alia improbanis ac dissolvens argumenta.

Solutiones per quas ad dubias quæstiones respondemus.

ex regulis & speciebus quæstionum fumere oportet, quod modum superius ostensum est, ubi de figura Q. locuti sumus, ubi docuimus qualiter ad unamquamque quæstionem respondendum sit. Sed hoc licet facile sit cognoscere, non tam cile reperitur quid respondeatur.

Ad inveniendum itaque quid ad quodvis quæsitum respondendum sit, hoc per sex modos fieri potest, qui sunt figura T. figura duplex, figura multiplex, subjecta & re, vel juxta Raymundum applicando quæstionem per quædecim modos, ad artem, qui tamen sub his sex jam dictis continentur, & sunt isti, prima figura, secunda figura, tertia figura, quarta figura, tabula, evacuatio tertiæ figuræ, multiplicatio quartæ figuræ, mixtio principiorum & regularum, definitiones principiorum, species triangulorum, regulæ quæstionum, species regularum, novem subjecta, termini extranei, Raymundus concipit per centum formas, & in istis quædecim tota applicatio artis perficitur. Solutione autem quæstionis accepta, probatio ejus ab eisdem generibus ex qua solutio sumitur, requirenda est, varia illatione, mixtionis censu, descensu de principio in principium, de subjecto ad subjectum, de regula ad regulam, de figura ad figuram: & nam ex his probationibus & consequentibus novæ quæstiones nascuntur, oportebit illarum solutiones per suas res eodem modo reperire.

Solutionum verò ejusmodi, quædam directæ, quando responsio ipsa immediate ex terminis hujus artis colligitur, indirectæ, quando id quod pro responsione inventum est in arte explicatum est, sed secundum artis terminos repetitur & excogitatur. Exemplum primi modi est, ut si quæretur quid sit Angelus, respondetur secundum regulam quidditatis figuram A. sic, Angelus est qui sua potentia agit, & sapientia cognoscit, nullo sensu imperante, vel objecto movente. per secundum modum inveniemus responsionem, contra eam regulam quidditatis non expressè, ex his quæ in arte nuntiantur, sed secundum ea comparatam, ut ex figura T. per angulos B & C. per angulum C. invenitur aliquid loco generis, quo Angelus cum alia re concordat, ut si dicatur, Angelus est spiritus. Deinde per B. invenitur differentia, per divisionem illius quod loco generis inventum est, vel per separationem subjecti propositi, ab aliquo alio, quod sub eodem genere continetur, & emerget definitio talis, Angelus est spiritus, non conjunctus. Similiter si quæretur utrum Angelus

creare, secundum primum modum responsi sumatur per A. & per secundum modum sumitur ex T, E, K, videl. secundum potestatem, principium & minoritatem, ostendendo negationem questionis, quia ipsūmet quod ex nihilo factum est, non potest nisi ex præjacente materia aliquid facere.

Quid est Deus? respondetur per mixtionem principiorum A, ex definitione B, applicata ad C, D, secundum primam speciem Q, C, sic: Deus est illa bonitas, quæ infinite & æternaliter est ratio boni, quod agat bonum, infinitum & æternum.

Quid est angelus? respondetur per tertiam speciem Q, C, & per principia T, C, H, angelus illa creatura, quæ est magis similis Deo, vel respondetur per regulam Q, D, angelus est spiritus constans ex intellectu, memoria & voluntate, nullum habens appetitum ad corporis conjunctionem, & hæc ultima clausula sumitur per A, G, ad differentiam animæ rationalis.

Quid est anima? respondetur per T, G, est illa essentia, qua perficit corpus cum quo est conjuncta.

Quid est cælum? respondetur per T, B, H, est illa substantia corporalis, quæ major est omnibus aliis.

Quid est substantia? respondetur per definitionem A, E, ens per se naturaliter existens & agens.

Quid est corpus? respondetur per tertiam speciem Q, C, et substantia, in loco occupans locum.

Quid est accidens? respondetur per tertiam speciem Q, I, est instrumentum substantiale, quod per se existere non potest.

Quid est peccatum? respondetur per T, D, G, K, est accideri in subiecto, quod nullam similitudinem habet cum Deo.

Utrum peccator absolutus à Sacerdote cum injuncta poenitentia existens in bona voluntate satisfaciendi, sed postea mutet hanc voluntatem, negligens & omittens poenitentiam, sit absolutus. Respondetur negativè per A, D, T, F, Q, E, quod facto medio, frangitur duratio formæ & finis, & principium non se potest habere ad finem, per lineam continuam, & destruitur influentia & refluentia absolutionis.

Utrum facta poenitentia à Sacerdote injuncta, peccator absolutus à poena & culpa. Respondetur per T, B, I, hoc modo, sumendo differentiam inter sensuale & intellectuale, culpa est magna in anima, & poenitentia levis in corpore, tione dissimilitudinis peccator non est absolutus à poena, & à culpa, sed si contritio & dolor in anima æquipollet culpæ quamvis levis sit poenitentia in corpore, ratione virtutis

cramenti, liberatus est peccator à pœna & culpa: itidem pa sit levis in anima, & pœnitentia æquipollet in corpore ratur est.

Argumentorum autem dissolutio tribus modis per
Aut enim solvimus fallacias verborum, vel sententiarum
stendendo falsitatem argumenti, propter defectum, quod
bet in forma, vel in materia, vel in distinctione, constructio
cooperatione, conjunctione, & reliquis ejusmodi.

Aut dissolvimus argumentum, ostendendo diversitatem
subiectorum, principiorum, mediorum, causarum aut illi
illis, aliter vel aliter inesse, & aliter ad hæc vel illa referri,
genus dissolutionis apud Jurisconsultos maximè in usu.

Aut dissolvimus argumentum, improbando ipsum, con
dendo ex aliis principiis, rebus necessariis, falsum esse
quod concludit, vel dicit, vel hoc aut illud inconueniens
dissolvendo & improbando rationem argumenti & destru
do, ac improbando locum, ut quia falsus, vel malè dictus.
negando authorem, vel auctoritatem, vel quia auctori non
fides adhibenda, vel quia alia, vel majori auctoritate repelli
Aut afferendo aliam rationem potioem, vel contrariam
ostendendo aliquid inconueniens, quod sequatur ex eo, con
in argumento positum est. Aut excipiendo à generali, aliquid
speciale, ratione exceptionis adjectæ ostendendo differe
tiam vel similitudinem, vel causationem, vel effectiorem
respectum, vel separationem aliquorum inter se, ex sub
jecto vel prædicato, vel modo cohærentiæ ex quorum distinc
tione, & contraria applicatione omnis improba
tio & dissolutio componitur.

HÆC EST TERTIA PARS PRINCIPALIS HORVM COMMENTARIORVM, QUÆ est de universali dispositione, & applicatione artis, docens quomodo subiecto aliquo vel qualicunque re, de qua sermonem facere volumus, per artem ipsam copiosè differendum sit, & hac pars dividitur in quatuor partes, quarum prima est de ingressione: secunda, de deductione: tertia, de conclusione: quarta horum omnium tradit exempla: de quibus singulis nunc dicemus.

Ingressio constat Exordio, Narratione, Divisione, hæc autem quoniam non satis doctè ex hac arte petitur, ideo qui velit, ad præcepta rhetorica se conferat.

Exordium ipsum quod principium est sermonis, conciliat auditores, animumque ipsorum idoneum reddit ad audientium, faciens eos attentos, dociles, & benevolos, quanquam ad hæc ipsa etiam toto sermone oporteat conari.

Attentos reddimus auditores, si pollicemur nos de rebus magnis, novis, inusitatis dicturos etiam verbis excitantibus hortando auditores ut attentè audiant.

Benevolentiam captamus à nostra, ab auditorum, ab adversariorum persona, & à re ipsa, cum nostra sine arrogantia, cætera vero citra adulationem prudenter laudamus: item cum inimicorum odium, inimicitiam, contemptum, & invidiam movemus, atque cum rem ita proponimus, ut ab eo quod odint, ad id quod diligunt auditorum animi traducantur.

Dociles verò reddimus auditores, quatenus summam rei de qua agimus, breviter complectimur, quæ pars in sermonibus thema, vel thesis, hoc est propositum, vel positum vocatur: verum hæc omnia, vel agimus manifestè, vel per insinuationem, dissimulando, occulta interjectione verborum, ad movendum benevolentiam auditorum.

Sumendum verò est omne exordium, ex intimis ipsius rei de qua agitur, ut propriè cohæreat cum narratione rei, & ex ipsa natum videatur, non vulgare, non commune, non nimis prolixum, non superfluis, vel nimium apparatus verbis compositum, nec affectatum, ne fidem derogent dicenti.

Præterea ut omnia rectè peragas, considerare oportet mo-

res auditorum, & coram quibus, quid, qualiter, qua autem opinione, quo loco ac tempore, & secundum illarum rationes sermonem moderare, ac temperare,

Narratio ipsa, siue negotii, siue rei, siue lectionis, vel e scunquē fuerit, brevis sit & clara, atque credibilis.

Brevis erit si nullo cursu, nullis ambagibus, sed solutis necessariis verbis rem explicemus, cavendo omnem reductionem, & repetitionem.

Clara erit, si qualitates rei propriis ac usitatis verbis, et accommodata pronuntiatione, ut auditores facilius percipiant & intelligant, significemus.

Credibilis erit, si verisimilis, si ejus circumstantiæ, sicutura rei vel negotii & auditorum opinio postulat, debite serventur.

Divisio est rerum de quibus dicturi sumus brevis enumeratio, ut certas res animo teneant auditores quibus dictis sermonem esse completum, & hæc debet esse absoluta, per subdividenda, ordinata.

Absoluta, ut nihil in ea desit, aut supersit, nullum addere verbum nisi necessarium.

Pauca, ut sola sine speciebus ita genera proponat, ut species tanquam dissimiles generi permisceat, nec superfluum assumens, vel in minutissima dividens: vel plura quam sunt membra faciens, in eandem obscuritatem incidat, cuiusquam divisio inventa est.

Subdividenda est, à generibus simpliciter expositis species, cum id res ipsa postulat singulariter exequendas.

Ordinata, ut ita unaquæque res prosequatur, quænam dum per divisionem exposita est, vel quod ultimo distribuitur, quæ auditor maxime optare videtur.

Qui autem secundum hanc artem, breviori vel leviori positione uti velit, is accepta materia, de qua dicendum primum illam auditoribus proponat, & aliquo modorum inductionis prosequatur, aut certe cum re ipsa, mentis naturalis causa dicatur, aut impulsiva abiciatur, vel si divisa quadam res proponenda sit, simul qua ratione, quo ordine dicendum sit proponatur, ut attentis & dociles fiant auditores captando benevolentiam ex personis & rebus, per loca rursus tradita.

Deductio artis est, qua ostenditur proposita re, aut positione, aut quæstione, vel oratione, quomodo sermonum argumenta, probationes accipere & deducere debemus: et

elic

ficimus duplicem deductionis cursum, scilicet fermocinativum, & argumentativum.

Itaque in deducendo aliquo subjecto, five sit dictum, five oratio, five propositio, five quæstio (dico enim hic subjectum non solum quod in propositione subjectum est, sed omne id circa quod versatur animus, quodq; est objectum intellectus, vel cogitationis, quocunque ejusmodi posito) diversimodè deduci potest.

Uno modo plano processu, ex ipsa arte, ordine principiorum servato, conjungendo vel separando subjecta, prædicata, modos, determinationes, tam subjectorum, quam prædicatorum, & hoc vario modo, vel multiplicando unum terminum ad alium, respectu actionis, passionis, imitationis, alicujus principii, secundum figuram A vel T, faciendo commixtionem, cum pluribus & singulis terminis: variè commiscendo: vel per oppositum investigando, vel deducendo & variando secundum regulam aliquam aut quæstionem, commiscendo eis principia, secundum duplicem & multiplicem figuram, planè, vel relativè, vel secundum aliud quodvis inferendi genus, constructivè, vel destractivè.

Illud etiam notandum est, nunquam tractari aliquid, in quo non sit aliqua regula implicita, secundum quam dicatur id, quod dicendum est.

Cum itaq; res aliqua pro subjecto suscepta, est per artem deducenda, five dictio incòplexa, vel intentio aliqua, vel sententia à præclaro aliquo autore posita, vel aliter suscepta, five sit aliud quodvis thema, de quo sermonè facere intendimus: possumus subjectum hoc deducere per prædicata absoluta & respectiva, faciendo illorum inter se, tum ad subjectum ipsum variam attributionem, aliquo verborum diversorum mediante, ut par est, inest, fit, facit, habet, dicitur, possibile est, necessarium est, & ejusmodi: qualia superius inter terminos extraneos ostendimus: activè vel passivè sumptis, multiplici ratione, vel in seipso, vel ad seipsum, vel à seipso, vel per seipsum, vel propter seipsum, vel secundum seipsum, vel in quantū est hoc, vel in hoc, vel cum hoc, ab hoc, & secundum hujusmodi mutationes, prout possunt accidere, aut ex una parte, aut ex diversis, per eadem verba, vel alia, ad idem vel ad aliud, vel ab alio deducendo, affirmativè, vel negativè, nominaliter vel verbaliter, discurrendo per principia, & regulas & subjecta, secundum variationem de uno ad aliud, de generalib. ad minus generalia, & per contraria, ascendendo & descendendo, ut major fiat multi-

multiplicatio, & varietas, mutatis nominibus, verbis, & positionibus per quæ discursus ejusmodi applicari potest sicut procedimus in his secundum modum planum & simplicem, sic etiam procedere possumus secundum modum rorum & multiplicem, multiplicando figuras varia combinationum terminorum.

Si verò per quæstiones & regulas rem ipsam deducimus, sive implicite, sive explicitè, hoc secundum aliquam quæstionem & regulam fieri potest: ut si de nomine non sit, primò quid nominis investigetur, deinde cum nomen multiplicatum est, vel per se constat, per quæstionem. Utrum ipsam investigamus, discurrendo tunc per omnia quæ in figura A & T ponuntur, per conveniens aut inconveniens, habendo affirmationem vel negationem ejus quod propositum est, sumendo locos plurimos, ex figura T, quibus proba rem esse, vel non esse.

Illud autem considerare oportet, nullam regulam secundum se probare totam suam quæstionem, sine alterius combinatione: exempli gratia, si quæstio sit, utrum justitia est sponso sumitur per T D, quia misericordia est, quæ est contraria justitiæ, jam emergit regula qualitatis, in qua similitudo contrarietasque consistit, soli enim qualitati aliquod contrarium. Quod si responsio sit per T E, quia Deus est, est causa & principium justitiæ, emergit regula derivati de quo, & erit quæstio, de quo est justitia, & secundum eundem modum, ex diversis responsionibus & probationibus linearum ulterius colliguntur: expeditis autem his, quæ ad Utendum dici oporteat, proximum erit investigare per quæstionem secundum omnes species suas, & sic deinceps per reliquas omnes quæstiones, in unaquaque quæstione, illum modum servando, qui de Utrum exemplificatus est, & fiat transitus omnibus & per omnia quæ sunt in figura A, & T. adhibe etiam subjecta, vel propter simile, aut diversum, vel propter subjecti operationem, vel principia, sic enim subjecta ipsarum probationum veniunt, ut si de justitia dicatur, ostendamus justitiam esse in Deo, in Angelo, in homine, justitiam facere vel illud apud Deum, hominem, Angelum, & ejusmodi, combinando & multiplicando per singulas figuras, & in singulis subjectis, secundum illorum condiciones, veritates, falsitates, possibilitates, impossibilitates, aut de esse rei, vel de quidditate, vel qualitate, & similibus, per mixtionem multiplicis figure.

Hoc etiam addendum est præter istos terminos, in qui

artis hujus discursus consistit, posse undecunque alios accipi, etiam alienissimos, vel quantumlibet multos, per quos eodem modo discurremus ad rationem quæstionum, & cum aliquid simpliciter dictum est, postea dicatur respectivè, vel adjunctivè, vel per oppositum, affirmativè vel negativè, & sicut procedimus secundum modum simplicem: sic etiam procedemus per multiplicem, commiscendo, & jugendo unum alteri, ad probandum, & multiplicandum, in quibus probationibus, tanquam similibus, prioribus, consequentibus principiis, causis, effectibus mediis, distinctionibus eorum quæ dicuntur, cum dissolutionibus argumentorum, & in singulis, sua multiplicatione ut monstratum est, adhibita.

Præterea, si quid alicubi, ab aliquo autore dictum, lectum, vel auditum memoriæ occurrit, simul recitetur, vel quantum ad res, vel quantum ad verba, ita enim latè diffundetur sermo in verba & allegationes similium, oppositorum, historiarum, sermonum, disceptationum, quæ omnia ita tractentur, ut non videatur à proposito recessum. & hoc maximè convenit & necessarium est apud Jurisconsultos.

Est alius deductionis modus, qui divisivus dicitur, sive sit propositionis, sive rei, sive utriusque, per omnes figuras, præcipuè per figuram Q. impliciter vel expliciter illa suo modo deducens.

Itaque si complexum est ut propositio vel sententia aliqua, primò partes ejusdem quæ per divisionem distinctæ sunt, breviter definiantur, & earum quidditas explicetur: & singulæ earum tractentur per quæstiones, & principia, & per subjecta, ut in priori deductionis genere ostensum est.

Convenit etiam in hoc genere divisivo, quod quidem in sacris literis explicandis sæpe usu venit, ut distinctio fiat per translationes, & allegorias, ad eliciendos diversos sensus, ex ipso sermone, & tunc in unoquoque sensu deducere rem secundum processum suprà notatum, & hoc particulatim per singula membra, tum etiam commixtim in tota propositione. Exemplum ejus, ut si pro Hierusalem accipimus civitatem ipsam vel animam vel Ecclesiam militantem, vel triumphantem: similiter in Sacris literis, per quas accipimus populum, vel gentes, vel animam, vel cælum aqueum, vel elementum, & sic de similibus, prout apud Theologos juxta quatuor exponendi genera hoc in usu est.

Accedit ad hæc alius quidam deducendi modus, utputa quando una propositio vel res deducitur per aliam, ut si justitia sit

tia fit pro subiecto, deducatur per hunc versiculum: Arma virumque cano: Dicamus iustitia armari hominem contra vitia & tentationes, & per iustitiam reddi virilem animum, ne sensuum illecebris muliebribusque affectibus succumbat, & hominem propter iustitiam acquirere sibi perpetuam laudem & gloriam, & ab omnibus laudari & decantari ad posteros, in bonorum exemplum. Simili ratione fit sapientia pro subiecto, & deducatur per illum versiculum: O regina novam cui condere Iuppiter urbem: Dicamus itaque sapientiam reginam & novam, & non senescentem, & illam condere urbem, videlicet ecclesiam, ad quæ nobis occurrunt tunc dicta Salomonis: vocantis eam mulierem adolescentiæ nostræ, & ipsam ædificasse sibi domum, septem excidisse columnas, & in hunc modum plura.

Ex his quæ jam dicta sunt, satis patet ordo deductionis: sed hoc observandum est, ut ordinem commutemus commiscendo figuras, & hinc inde ex una figura transfiliendo in aliam, prout ornatus vel necessitas postulabit, unam regulam ex alia trahendo, sic tamen ut primum simplicia tractentur, antequam ad composita deveniatur: deinde vero permixtim: modo de tota re simul differatur, modo de singulis partibus, multitudine locorum essentialium & accidentalium, probationum, improbationum, demonstrationum, solutionum & ejusmodi, quæ supra dicta sunt, adducendo substantialia prædicata & principalia, esse, essentiæ, actus, formæ, potentiæ, & cætera, quæ in figura A. & T. & includuntur.

Apud oratores deductio orationis in confirmationem & confutationem distributa est, in quibus tota vincendi spes rationeque persuadendi consistit.

Confirmatio, est propositæ narrationis approbatio, secundum distributorum membrorum expositionem, secundum modum argumentandi ex locis & mediis superius traditum.

Confutatio, ex eisdem sumitur, ex quibus confirmatio, nam contrariorum eadem est disciplina, & hæc fit sicut docuimus superius, de argumentorum dissolutionibus.

Sciendum insuper, quoniam in omnia materia, vel ethica, vel politica, vel theologica, tria occurrunt causarum genera.

Demonstrativum, quod tribuitur in alicujus laudem aut vituperationem.

Deliberativum, ad suadendum & dissuadendum.

Judiciale, quod positum in controversia, habet accusationem aut petitionem cum defensione.

Præterea

Præterea hæc genera sæpè mixtim agenda occurrunt, sæpè etiam, & si non cum multis fiat consultatio, vel apud tribunal, tamen ab una persona omnia hæc genera veniunt agenda, ut in prædicatione verbi divini, concionator ipse fit actor, populus tanquam reus, conscientia iudex, aut unus ipse suppleat omnium suffragiorum vota.

Conclusio est ultima pars totius orationis, & sermonis terminus, auditoris memoriam reficiens, & animum ejus commovens, & potest fieri tribus modis.

Vel potissimo aliquo argumento, in quo totum robur sermonis consistat, atque ita concludatur sermo.

Vel fiat per enumerationem, ordine colligendo & componendo, quibus de rebus verba fecerimus: & hæc debet esse brevis, ut rememoretur, non reintegretur, nec ab exordio vel lectione, sed secundum divisionem, ejus summatur initium.

Vel amplificatione utendum est, movendo animos repentēs, & sedando commotos, quod fit per loca communia superius narrata: præterea secundum diversos modos differendi diversos fines inferendo, ut puta in theologicis, ad finem æternitatis & omnipotentiae: in jure, quod æquum, bonum & utile: in oratoria, quod deceat, delectet: in mathematicis, quod maxime perspicibile est: in sermonibus devotionibus, ad suspiria, lachrymas, vel voluptatem, aut charitatem Dei, Angelorum, Sanctorum, & Ecclesiæ, aut amorem proximi, aut parentum, fratrum, conjugum, liberorum, familiarium, prælatorum, officiorum divinarum: aut honestatem, ut virtutum, maxime earum, quæ ad communionem hominum, & liberalitatem, ac mandatorum alienationem, & conscientiarum serenationem valent: aut ad decorem, transferendo sensibilia ad intelligibilia, & divina ad mentem, & vitam angelicam, & similia, cohortando auditores ad ea retinenda, & in eos à quibus hæc violata sunt incitando odium, & invidiam, demum commovendo miserationem. Hæc omnia multiplicando, probando, amplificando, per omnes artis partes, secundum duplicem & multiplicem figuram, atque ita concludendo sermonem, quemadmodum nunc per exempla ostendetur.

Reliquum igitur nunc est, ut exemplis quibusdam ostendamus, ipsius dispositionis ac applicationis modum, secundum præcepta ea, quæ in præcedentibus tradita sunt. Primum itaque exemplum sit, quale Andreas Canterius tradidit secundum planam ac simplicem deductionem. Sit itaque jejunium pro subjecto, atque hoc deducamus primum per figuram A.

De

De jejunio habiturus sermonem, ab hoc evangelico verbo exordiar: Venient dies cum auferetur sponsus à filiis nuptiarum & tunc jejunabunt. Quo verbo intelligimus palā, Apostolis, qui tunc præsentes demonstrabantur, & per eos, toti Ecclesiæ Christianæ, cōstitutū imperatumq; esse à Domino nostro Jesu Christo ipsum jejunium: sic enim & alio loco legimus: Quod vobis dico omnibus dico: vigilate. Quis igitur hoc evangelico atq; dominico præcepto monitus, non studeat jejunare, ut ad æternam, quæ jejunantibus promittitur, saturitatem perveniat? dicente Domino: Beati qui nunc esuritis, & cætera. cum perspexerite eam virtutum copiam, quæ in jejunio collata est, & quæ in jejunio perficiuntur, & quā recte ordinatum ac conditionatum est. Est enim jejunium abstinentia cibi & potus, quæ quidem abstinentia ea abstrahit, quæ carnis sunt, ut conservet ea quæ spiritus sunt, & facit observatorem suum se. ipso sublimiorem, ac ex corporali reddat spiritualem. Ideo inquit Apostolus: Debitor es sumus non carni, non ut secundum carnem vivamus, sed spiritui: si ergo spiritu vivimus, spiritu & ambulemus: qui enim secundum carnem vixerit, morietur.

Hinc est quod jejunium unit hominem cum Deo: nam & Deus spiritus est, & qui adhæret Deo unus spiritus efficitur cū Deo jejunium autem quo quispiam Deo unitur, unum esse oportet, non divisum, sed omnib; ex suis partibus compositum, cujus integritatem nulla divisio quassaverit, ut scilicet sicut corpus jejunat ab escis, ita anima à peccatis: sic totus homo ab omnibus concupiscentiis suis inordinatis jejunet: capillus à superfluo cultu jejunet, oculus ab inani visu, & aures à pravorum verborum auditu, à voluptuosis olfactibus nares, & lingua non ab escis solum & saporum delectamentis, sed & ab omni sermone inani & verbo otioso jejunet. Excedat à corde omne impium fomentum, invidia, & avaritia, & omnis mala libido, hoc enim cordis est jejunium: non tangat manus illicita, non proficiantur pedes in scandalum, sic enim & manus, & pedes jejunabunt, hæc enim omnia collectione & integritate sua jejunii constituunt unitatem atque perfectionem.

Quæ itaque ad jejunii requiruntur perfectionem, si unum eorundem fecerit, non dicitur recte esse jejunatum, quod paucis verbis Esaias significat inquit: Non est hoc jejunium contorquere quasi in circulo caput, sed solve colligationes impietatis, restitue injusta, misericordiam fac in pauperes, &c. Solū enim quod perfectum est, hoc Deo gratum est, quoniam ipse perfectus: unde illud Matthæi secundo: Perfecti estote, &c. &

Levitici

Levitiçi 19. Sancti estote , quoniam ego sanctus sum , & alibi: Non offeretis mihi morbidum, nec mutilatum, &c

Omnibus itaque amplectendum est jejunium , tanquam coeleste ac spirituale bonum. Sed non dicitur jejunium bonum, nisi benè fiat. Quid enim bonitas nisi communicatio: bene itaque jejunat, qui escas quas sibi met abstrahit, pauperibus largitur, non qui velut exactor, tunc quando jejunat, pauperes affligit, debitoribus suis tunc maximè est infestus, quod apud Esaiam legimus : die jejunii apparet voluntas in molestis debitorib. vestris, tum adjicit: est hoc jejunium, quod elegi, frange esurienti panem tuum, vagos & inopes recipe in domum tuam, &c. Quæ bonitas nisi jejuniò accesserit, non erit jejunium bonum, si autem jejunium non sit bonum, non erit Deo gratum, qui nihil præcipit nec acceptum habet, nisi bonum, quoniam ab eo omne bonum manat, & eo genere gratias sibi refundi jubet.

Magnum est jejunium abstinere ab iniquitatibus, quia magna est iniquitatum multitudo, magna etiam adversus hominem ipsarum pugna atque militia: ut eo major sit in ieiunio laus contrepentibus undiq; tot hostibus, his quidem palam, illis per insidias, ut apud Prophetam legimus: Domine quid multiplicati sunt inimici mei. & alibi: Circumdederunt me sicut apes: & ex hoc ieiunium illud maius est, quoniam ad animam pertinet: aliud vero ad corpus & ad escas, anima autem plus est quam corpus, & peccatum, plus quam esca, imo multo pretiosior est anima corpore.

In ieiunio etiam oportet esse perseverantia, iuxta sacrum illud proverbium: Qui perseveravit usque in finem, hic salvus erit: & qui legitime certaverit, hic coronabitur. Hinc Moyses accepturus præcepta, quadraginta dierum ieiunium continuavit, non manducans panem, neque vinum bibens. Multa alia afferre perseverantiæ ieiunii exempla possem, quæ missa facio. Hæc igitur perseverantia si desit à ieiunio, ut in aliis virtutibus, laudem evacuat, minuitque meritum, & perdit præmium.

Facit autem ieiunium possessorem suum potentem, ad dominandum imperandumque suis concupiscentiis illicitis: sic & e contrariò dimissio ieiunii impotentem hominem facit, hinc Salvator ait: Hoc genus dæmoniorum non eiicitur nisi ieiunio & oratione, & Apostolus præcipit: Abstinete à vino, in quo est luxuria, & Jeremias: Venter mero æstuans, spumat in libidinem. Hoc in Loth ostensum est, qui propter ebrietatem

tem commisit incestum, hoc in Holoferne, qui ex morem Judith, caputque & vitam amisit.

Tribuit jejunium sapientiam, & divinam & humanam certè disponit ad illam: unde illud Proverbium: Pinguiter: macer intellectus: Hoc patet primò de Moyse, qui jejunando divinam scientiam & artes complexus est: Jejunantibus curru igneo evehctus est: Item Daniel & cæteri tre jejunantes scientiam adepti sunt: & Apostoli jejunantes perunt Spiritum sanctum: Joannes jejunando in insulmos, revelationes accepit secretissimas.

Jejunium oportebit esse voluntarium: ipsa enim cibernentia, nisi animæ electione fiat, nullam in se habet virtutem hinc legitur, Dominum Jesum Spiritu sancto intrassum.

Jejunium virtuosum est, si ab homine virili fortiter neatur: hinc ad Hebræos 1. legimus, quomodo sancti vernis terræ, nuditatem, miseriam, & jejunium viriliter nuerunt.

In veritate autem jejunare oportet, non in simulatione de Dominus in Evangelio: Nolite fieri, cum jejunati hypocritæ tristes, &c. & ergo jejunii præmium non habet & cætera, unde: vae vobis Scribis & Pharisæis.

Gloriam nullam præstat jejunium, nisi honestæ rei suscipiatur, ut si pro criminum ignominia: non enim superstitione jejunandum, nec pro inani gloria, unde illi autem, cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam.

Per figuram T. deinceps hoc modo jejunium dicitur.

Jejunium differt inter se, nam aliud spirituale, aliud materiale: quæ utraque in unitate & perfectione jejunii requiritur, ut unum alterius utatur suffragio, nam corporale si rituali vacuum est, spirituale sine corporali sæpe diffinit observatur. Facit etiam jejunium homines differre à quæ suo appetitu ducuntur, ut neque in cibo, neque in sibi temperamentum ponant, neque ab alia ulla voluptate delectabilia præsentia objecta habent. Neque potest rectè homo dici: si tunc solum jejunet, cum istis caret, potius in ipsa abundantia modum sibi ponat, ut de David pulento rege, legimus, qui inter epulas regias sibi posuenerem, tanquam panem manducabat, & poculum cum miscebat.

Sicut homo per jejunium discernitur à bestiis, ita

gitur Angelis, & aliquid majus in se habens quam Angeli: quoniam cibi potusque abſtinentia Angelis per naturam ineſt, quod nullo corpore induti, nullo fomento corporali utuntur, homo autem qui in corruptibili corpore ſpiritualem vitam meditationemque ſuſcipit, poteſt Angelis vel ſimilis eſſe, vel major, Angelicam in eo imitatus puritatem, actione virtuoſa.

Sicut Angelis bonis jejunium concordare facit jejunantem, ita malos dæmones expugnat & fugat, quos crapula libidoque improbi janitores in atrium mortale hominis admiſerunt. Unde Salvator ait: Hoc genus dæmoniorum non ejicitur niſi in jejunio, & oratione. Sic de Juda legimus, quod poſt buccellam intravit in eum Satanas, videlicet quali crapulæ ſequax.

Jejunio autem multiplex conſtituere poſſumus principium: nam in lege juſtitia, ante peccatum, inſtitutum eſt, ut eſſet prohibitiō lex, obſervantiā meritum: præcipit enim Dominus, ne deligno ſcientiæ boni & mali comederent. Inſtitutum eſt poſt peccatum in pœnam dicente Domino: in ſudore vultus tui, veſcēris pane tuo, quo ſæpè fraudaberis, &c. ſimiliter quadrageſimale jejunium invenimus in Moyſe, in Helia, in Eſdra, in Judaica obſervantia, item in Chriſto, in Apoſtoliſ, in Pontificibus, in ſanctis Patribus inſtitutum.

Jejunium eſt medium, conjungens in homine ea, quæ inter ſe frequenti pugna certant, animam ſcilicet & corpus, ut inquit Apoſtolus: Caro concupiſcit adverſus ſpiritum, &c. quare niſi jejunio compeſcatur, ſub ſpiritus imperio difficile continebitur: quod Sapiens in parabolis innuit, dicens. Qui delicatè nutrit ſervum ſuum, inveniet eum contumacem.

Finis jejunii eſt, ut corporis affectus ſupprimi poſſint, ut animus non impeditus delectatione crapulæ, liberior fit ad ſuum officium exercendum.

Similiter hæc aliqua inveniendi de ultimo triangulo.

Per figuram autem Q deducimus jejunium, quærendo de eo per diverſas quæſtiones & diverſimodè: utrum jejunium eſt bonum, utrum bonum fit jejunare, quid eſt jejunium, quid eſt in jejunio, & in quibus eſt, quid operatur jejunium in homine, quiſ tenetur jejunare, quiſ non, de quo eſt jejunandum, quare inſtitutum jejunium, quale debet eſſe jejunium, quantum debet eſſe, quando jejunandum, ubi jejunandum, ubi fuit inſtitu-

D d 2

institutum jejunium, à quo fuit institutum, quomodo nandum, cui jejunandum. quod duplex est jejunium, est jejunandum: & sic de similibus, accipiendo sol quæstionum ejusmodi secundum regulas suas miscguram A & T, ut supra docuimus.

Alterum nunc exemplum esto, quod ponit ipse Raddus in sua Rhetorica.

Socrates ille Philosophorum princeps facile, & parvum adolescentem quendam ingenia & liberali fordidum intuens, cum is quidem tacitus diutule astaret inquit, loquere age ut te videam ô adolescens: scilicet animo & oratione magis, quam specie exteriori judicatus. Atque equidem nunc quoque haud aliter censentiam tuam doctor egregie, seu potius omnes vos quæstis, unus enim præ omnibus locutus est: velle animi inliques mei ex oratione periculum facere. Etequidem nunc vereor, ut expectationi vestræ parum satisfaciamen quia non possum hoc onus dicendi honestè aversum enim ultro dicendi campum, ut Gorgiano morecunIQUE de re velletis, dicturum sponponderim, nec mihi pedem retro licet referre, quippe galeatum fero duelliter. Esto igitur, quod mihi excellentia tua proposuit, & nis hujus thema, ex media philosophorum ac dialectic schola depromptum: Accidentia conferunt magnam partem in eo, quod quid est. Et quoniam non brevitate dialquin oratorio firmate propositionem hanc tractare cœdimus: primum omnium dispiciamus, sintne accidentia quid sint: deinde quid sibi velit hoc, quod quid est: ac primo, quomodo magnam partem accidentia in eo quod est, conferant. Esse accidentia, quodammodo, sed non ter tradunt Philosophi, id quod accidentis pervulgat declarat: quippe accidens est, quod potest adesse vel præter subjecti corruptionem. Nimirum igitur, esse actium à subjecto dependet, ita sane, ut absque subjecto no quidem non sint: cujus ratio est, quia sunt in alio, quidem ut pars. Impossibile est tamen ipsa esse absque quo sunt: commensurantur igitur subjecto, & subjecto merofitate numerantur. Sic nempe hæc albedo & hægularitas sunt, quatenus hoc aut hoc, cui insunt, subsistent: simulque cum eo, ut ita dixerim, adolescentinescunt, & intèreunt, & locum mutant, & circumscribuntur, & peregrinantur, & sedent, & complicantur. Atque

quoque modum sæpenumero invicem cedunt: scilicet calore pulso frigus admittitur: & calamitosam paternitatem orbitas excipit: & dulce olim conjugium, tristi viduitate mutatur. Jam vero ex his quæ de accidente dicta sunt, id quod quid est, quid aut cujuscmodi sit, patere arbitror: non semel enim subiecti mentionem fecimus. cui, quantum, &, ut ita loquar, entitatis ratio propriè convenit, ut quod suæ entitatis robore accidentia sustinet & fulcit, atque sustentat: quippe à substando haud dubium substantiæ nomen deductum est: & prima quidem substantia, quæ principaliter & maximè substare dicitur. Hoc itaque quod substat, ex his quæ ei accidunt, persæpè cognoscitur: siquidem intelligentia intelligibilis est, accidentia ferè sensibilia, quæ sensibus interioribus exterioribusque percipiuntur. Ut autem sensus nostri sunt intellectus: sic ea quoque, quæ sensibus percipiuntur, ministerio quodam ad ejus cognitionem, quod intelligibile est, quasi manu ducunt. Enim verò ut multiplex est accidentium varietas, sic multiplex quoque, ad cognitionem ejus, quod quid est, insinuat. Hanc autem accidentium varietatem novem philosophi distinxere capitibus, quæ principia seu prædicamenta appellant: mirumque illud est in tanta ipsorum varietate, summam ad hoc esse concordiam, & asperrimas rursus inimicitias: nam ut verbi gratia dicamus, calor & frigus conveniunt quidem maximè, nam sub eodem sunt genere qualitatis: & maximè quoque discrepant, nam mutuo se expellunt, neque invicem se compatiuntur, capitaliusque omnino est inter accidentia principalia seu extrema dissidium: nam media quanquam utrumque non participant, tamen atrociter invicem confligunt. Omnino vero ut in præliando, quod efficacius est, alterum vincit atque expugnat, inque ejus locum succedit: at ubi æquo Marte pugnatur, longius est certamen: Sic sanè in iis, quæ ex contrariis composita sunt, assidua est belligeratio, & lis illa Platonica, donec mistum solvatur, & compositio ea labefacteretur. Sunt autem hæc quæ diximus hætenus vulgo quoque philosophantium notoria, & quæ scholarum omnium (si quidem sentiant) parietes & tabulata percallent. At (siquidem libet altius audire, & dignitatibus vestris accommodatius) alia ratione hanc ipsam propositionem pertractemus. Accidentia nunc itaque libet appellare, omnia quæ extra Deum sunt, & quæ Deus non sunt: solum autem Deum id quod quid est. Atque ne id novè aut effectatè nimium dicere videamur, Dei ad Moysen loquentis unum afferatur verbum: Interrogavit Moyses Dominum,

Dd 3

quinam

quanam esset, & quod haberet nomen. Ille autem, ego, i-
 sum qui sum: sic loquere filiis Israël, qui est, misit me, pro
 ea quod quid est, bonum hoc esse necesse est, solus autem
 bonus, solus igitur Deus est, qui ergo non sunt Deus, ha-
 eptè hac consideratione accidentia dicemus. Sed bonita-
 ata est illius in creatæ bonitatis velut umbra quædam. N-
 illa immensa est atque æterna: hæc autem finibus cert-
 cumscripta, & temporis angustiis inclusa. Potest illa
 quidem bonitas absque mundana subsistere, mundana
 absque divina nequaquam. Atque hæc testatur Simonis
 noster, cum ait: Aperiente te manum tuam, omnia impl-
 tur bonitate. Jam verò cognitio & industria, quæ omni-
 dem rebus aliqua quodammodo inest, his siquidem clar-
 lis autem obscurius: Similiterque ardor & studium sui,
 rum similitum, etsi convenientium omnia hæc sunt ex-
 tione amoreque divino expressa, sed ad eò sanè longè,
 spectu lucis illius, quæ solem vincit, & amoris flagrantia
 bræ cimeriæ, & gelu glaciale, possunt appellari. Quid
 de virtute, quæcunque ea rebus inest, nisi divina sit virtu-
 cita, nonne omnis fragilis est & caduca? Fallaces verò
 conditiones, & instabiles (ut ita loquar) status, quis r-
 det, nisi qui sciens ac volens, quocunque se vertat, corp-
 culos claudit? O vanas hominum spes, ô desideria cæc-
 inter tantam tamque insignem rerum omnium fragil-
 gloriæ student, qui in his, quæ dixi, accidentibus firma-
 aliquid collocant, & non potius in eo qui est. Adstruit
 des marmore Pario, & summo auro lacunaria obducit
 vat alius montes, & abdita inde eruit metalla: alius agri
 hortis colendis studet: & frequentius alius cogit ar-
 multò verò magis plerique hominibus sub potestate
 redigendis incumbunt, & nec suo, nec alieno, dum i-
 ant, sanguini parcunt, quod si quis est animo paulò ere-
 sidera contemplatur, aut intelligentias quas appellant
 stigmat. Sed non est studiorum fructus, si quis in eo su-
 quin maius fuerit operæ precium, in eius, qui est, cogni-
 pergere, ex accidentium horum contemplatione: m-
 quippe partem conferunt in eo quod quid est, hoc est,
 quod est cognitionem. Insensibilia enim Dei (ut ait Pa-
 Romanos) à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, in-
 conspiciuntur: scilicet domorum atque turrium præfic-
 bus civitates privatim publiceque firmantur, Deum r-
 omnium ostendunt præsidem esse, monstrantque tu

quippe si quid in his præsidii est, quæ manus fabrefecit humana, quanto magis in eo qui ipsas hominum fabricatus est manus. Rectè igitur Propheta ille Psalmographus: Nisi, inquit, Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, &c. Quod si ab iis, quæ artificio constant, ad naturam magis libet accedere, per omnes gradus offendemus, aliqua eorum quæ nos in eius, qui est, cognitionem adducant, scilicet (ut verbi gratia aliqua attingamus) inexhaustæ fontium scaturigines indeficientem nos credere monent Dei bonitatem, quæ assidua largitione nihil minuitur, aut evacuatur: ceu fontes perpetua aquarum emanatione non deficiunt unquam, neque siccantur. Terræ verò ipsius Latitudo, seu amplissima dixerim cœli capacitas, immensam Dei imaginem tenetur. Jam verò perpetua hæc elementorum inventa, minime senescentem Dei indicant æternitatem. Quid innumere arborum & plantarum vires, vimne Dei omnipotentem approbant? Mirum herclè si Medici ex harum contemplatione, impositione divinæ admirationis non rapiuntur. Alia verò multo luculentius cum qui est nobis ostendunt, nempe, formicæ, apes, feles, canes, milleque hujus generis, industria sibi ingenta, creatoris sapientiam, quanquam muta, prædicare videntur. Hinc Salomon: Nunquid non sapientia clamat in summis excelsisque verticibus? Rursus alia quoque affectibus, divini animi quasdam exhibent notas, pugnant quippe pro catulis, & coniugia sua particularia defendunt, virtutes autem divinas nullum animal tam clarè exprimit, quàm homo: in eo enim iustitia, misericordia, prudentia: ita quidem, ut si semet homo sedulo contempletur, possit bonam, magnamque partem cognitionis eius qui est, ex sui ipsius consideratione venari. Nec mirum: est enim ad imaginem & similitudinem Dei factus, sive enim inferiora se, sive semetipsum homo miretur, abundè inveniet, quibus in eius, qui est, cognitionem aliquam adducatur. Quod si suspiciat, & in ea quæ supra se sunt, oculorum, mentisque aciem dirigat, papæ quanto insignius eum qui est cognoscet: Cœli enim enarrant gloriam Dei: Et certè veritatis divinæ haud usquam alibi tam clara sunt, quàm in cœlo documenta: ubi stellæ etiam quæ erroneæ appellantur, minimè errant, sed lege certissima oriuntur & occidunt. Igitur, is qui mihi sæpè vocandus ad partes, David Propheta ait: Sol cognovit occasum suum. Denique si daretur nobis Angelos penitus cognoscere, ubi omni perspicacitate Dei gloriam intueremur, sunt enim

enim ceu specula certissima, nulli obnoxia corruptione divinitatis assidua sui contemplatione nitidissime exp. Sed jam quidem diutius ac propositum fuit, in accidentie serie immoratus sum, & multo tamen minus quam requiritur postulat: nullus enim dicendi finis esset, si quis velit, & rebus sunt, divinitatis imagines singulas prosequi. Et orator auctore Dionysio, de rebus sacris perfectissime loquendi. Ergo postquam accidentia magnam partem conferre quod quid est, monstravimus, idemque & mathematicè theologicè fieri admonuimus, nunc quæ in eandem scientiam ex medicis atque jurisconsultis dici possent, conscribimus, tum quod ex his quæ dicta sunt, pluraque hauriuntur, tum ne ad clepsydram, quod ajunt, declamatorium ab integro sermonem ordiamur.

Uno autem longiori exemplo hanc artem planiorerem ciemus.

Sit itaq; hoc pro themate: Spiritus Domini replevit orbem terrarum, Pro deductione hujus aliorumque similium, seu processuum advertatur, incipiendo per regulam entitatis quaestionem Utrum, ostendendo primò spiritum ipsum hoc modo, ut sequitur, exordiendo:

Summus & omnium opifex Deus, æternitatis Dominus & origo justitiæ, qui omnia fecit & creavit, non in tempore, neque ex tempore, sed ex opere suo, simul etiam tempus dedit initium: quod quidem opus extra suam naturam & substantiam non est, quoniam non est mundus Deus, neque alius Dei. Deus enim ante mundi hujus opificiū credi aut inchoare non potest, aut otiosus fuisse, aut solus, quasi per hoc æternitatis tempus, à tot æternis sæculis ab ipsa æternitate, commutatus sit, quid se facere oporteret. Est ergo in Deo actio quod intrinseca, naturæ & substantiæ consors, quam rectè Spiritum Domini nominamus. Neque enim sine spiritu Deum esse non potest, si Deus ipse est, & si aliqua suarum dignitatum in Deo verè esse, dici possit: esse enim divinum cum sit natura bona & ipsamet bonitas, incommunicabilis esse non potest: est enim bonitas, ratione cujus, bonum est bonum, & bonum agere bonum, quod nisi incommunicatione esse non potest: itaque modo ab æterno Deum bonum esse dicemus, qui nullum bonum agat, nullum spiraret bonum spiritum, sicut ipse est bonus & Deus spiritus est, & ex seipso spiritum spirat, non creaturum, quia ex sua substantia est, quæ indivisibilis est, si conjunctum, atque ejusdem secum immensitatis & æternitatis.

Nam si infinitus est Deus, infinitum aliquod esse producit: hoc autem non est mundus, qui certos suos habet terminos, certa sua latitudine ac longitudine descriptos: similiter non terra, non ignis, non aliquid horum, quæ conspiciamus, siderum. hæc enim omnia finita sunt: sed Deus ipse, æquè finitum, æquè immensum, incomprehensibilemque spiritum ex se spirat, spiratione veniente ex illa immensitate, & tamen ab illa immensitate non egrediente: quoniam & ille immensitatis capax. Etiam cum æternus sit Deus, & otiosus vel solus esse non possit, bonitas facit æqualem sibi accoeternum producere, immensitas ipsa, æternitasque concedunt, ab æterno autem mundus non fuit: spiritum ergò habet Deus, qui ut est immensitate coequalis, ita duratione coeternus.

Sed posset quis opponere istis, si Deus est immensus & infinitus: ergò nihil producit à se ab æterno realiter distinctum, sed ab æterno solus Deus. Item cum nullum æternum sit principiatum, spiritus verò principatus: igitur non æternus. Probatur hoc: nam quidquid aliud producit, prius est eo quod producitur: sive fiat necessitate aut voluntate, vel natura, sive etiam sit extra naturam, etiam si productum sit idem cum producente in substantia, ut rivus cum fonte, tamen illa natura prior est: similiter in productione voluntatis, electio præcedit actum: ergò coeternus Deo spiritus esse non potest.

Sed huiusmodi oppositionem dissolvit ipsa differentia seu diversitas actionum Dei, aliarumque rerum agentium, nam omnes operationes divinæ, secundum modum operationum divinarum, simul sunt cum ipso esse divino: quidquid enim per suam formam agit, & quod ipsum pura forma est, neque prius est & agit, neque prius agit hoc quàm illud, cum simul omne suum esse complectitur propter immensitatem, omnem durationem suam propter æternitatem, omnem etiam actum suum propter omnipotentiam: spiritus aliquis divinus est, & divina spiratione ac substantia coessentialis, ipse idemque & unus cum Deo, ut non possit ab eo sejungi, præterquam per eum modum qui relationis est: sic enim à Deo differt ipse Deus. Possibile itaque est cum Deo spiritum esse, qui sit sua sapientia aut certè suæ sapientiæ amor, idem ipse Deus, virtus Dei manans ex potentia, veritas ex sapientia, gloria ex bonitate, ut sicut in ipso Deo sit simplicitas extra omnem summam commixtionem, & unitas omni multiplicitate repugnans, similitudo sine similibus diversitate, æqualitas sine equalium disjunctione, sic etiam in ipso Deo summa distinctio est. nam otiosum

Dd 5

Deum

Deum ac nihil agentem (velut Epicurus dicebat) esse nect: agit ergo aliquid & actus quidem alius ab agente, quam non aliquid aliud secundum substantiam, sic & Deus & cogitation non est cogitans, & diligit Deus, & non est diligens, ergo spiritus Dei à Deo est, alius quidem sonaliter ab eo distinctus, spirando aliud secundum personam spirando idem secundum essentiam. Referunt enim ad spirans & spiratum, & id oppositionis genus, quod secundum relationem est solum in Deo considerare licet, omnia a positione semota.

Ostensum est per regulam Utrum, & figuram A, spiritum esse. Idem modo ostendere possumus, per eandem regulam & figuram S. hoc modo.

Denique divinum spiritum esse, tota mundi series: suo ducta principio apertissime monstrat: nam cum Deus est æternus, & ipse aut solus, aut oriosus esse non potest tum verò nullum est æternum, est ergo spiritus aliquid ipsi Deo coæternus: non enim potest bonitas Dei esse nisi spiret: neque immensa, si non ex maximo & infinito bono, immensa atque infinita actio procedat, coæterna æqualis suo principio. Quid enim Deum possedicimus nihil agat? quid cognoscere, qui nihil cogitet? quid vel nihil amet, hoc autem totum spiritus est, sive diligere cognoscere, sive agere.

Angelus etiam à Deo creatus, cæteris creaturis superius spiritualis naturæ, ostendit Deum spiritum esse, & spiritalitate: nihil enim est creatum, cuius non sit in creatore idem angelus spiritus est, igitur in Deo exemplar suum habet, unum spiritum esse oportet: quid enim in Angelo spiritualitas, nisi ex Deo bonitas in ipso spirata? quid spiritualis nitudo in Angelo, nisi magnificus spiritus magnifice spirat à Deo? quidque in Angelo duratio, si non in Deo sit æterna perpetua spiratio?

Cælum ipsum spiritu movetur, sive ille Angelicus si ipsi cælo intellectus insitus, quem nonnulli cæli animant, semper hic à Deo est, & divinum spiritum ostendit: quo pacto tantæ cæli magnitudo perpetuis legibus contineretur, si non maximus ille Deus etiam huic machinaretur, hoc verò ita per medium spiritum fieri oportet, & nimis omnis est in fluxu, sive manenti, sive egredienti.

Videmus etiam hominem spiritu vivere, & diverso mine spiritus esse, alium alio maiorem, atque unum alio

esse: quare ad verum supremum spiritum, qui divinus est, pervenire oportet, ut in omnibus magnis ad aliquod maximum quod sit infinitum, & in omnibus durabilibus ad aliquod æternum. In ipsis ergo spiritibus etiam quos subordinatos in homine videmus, ad unum summum & immensum spiritum, à quo fluxus omnium derivatur, pervenire oportet.

Sic etiam in aliis viventibus considerare licet, sive perfecta sive imperfecta sint, imaginativa aut sensitiva: nam sine spiritu neque vivunt, neque moventur.

Vegetabilia etiam ipsa quod extenduntur & crescunt, & suo modo vivunt, spiritu quodam hoc aguntur, per humores descendente.

Elementa etiam ipsa, quamvis inter se separata sunt, & aliud terra sit, aliud aqua, &c. sic tamen ipsis spiritus immixtus est, ut sine illo esse non possint.

Sequitur itaque, Deum habere spiritum sibi intimum, quo se moveat sine mutatione, operetur sine passione: quo mediante etiam fieri id intrinsecum spiritus habet in Deo, quo agat, faciat, regat spiritus omne opus suum, & quidquid in universo suo opere administrat. Manifestum est ergo spiritum esse divinum, ubi tot alii spiritus spirituumque operationes comperiuntur.

Satis nunc ostensum est, spiritum ipsum esse: sed quid sit hic spiritus, modò videndum est, Priusquam ad ejus definitionem adeamus, divisione uti oportebit, quoniam diversimodè hoc nomen spiritus in Sacris literis positum reperitur.

Est itaque ex spiritibus creatis, spiritus Angelicus corpori non conjunctus, qui quoniam non materialis, non corporeus est, suum esse nullo vocabulo aptius explicari potest, quam quòd dicatur spiritus: hinc apud prophetam legimus: Qui facit Angelos suos spiritus, & inter hos spiritus multæ varietates sunt, tum ordinis & officiorum, tum morum & qualitatum, quæ hoc loco prætereunda sunt.

Est alius spiritus humanus, & ille est corpori conjunctus, non tamen corporeus: immortalis, incorruptibilis, materialis, quoniam forma est homini, cui corpus materia est: & hunc spiritum, animum appellamus, qui est principium vitæ, sensus, motus, intellectus, in homine imaginem diuinam maxima sollicitudine præ se ferens, non ductus de potentia materiæ, ut cæteræ formæ, sed in ipsa incorruptibilis, inextinguibilis, separabilis tamen, & aliquando etiam corpus suum, quod deseruit reassumpturus. Et de hoc spiritu inquit Apostolus, Si spiritu

spiritu vivimus, spiritu & ambulemus, & alibi: Caro conficit adversus spiritum & Jacobus: Corpus sine spiritu mortuum est & Genes. legitur: Fecit Deus hominem de limo & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ.

Est præterea spiritus animalis, qui omni animali potum inest, etiam ipsi homini, & in hoc spiritu conservantur virtutes corporis, itaque à suis fontibus per totum corpus manant, siue sint animales, qui sensum & motum ministrantibus à cerebro dicitur esse principium: siue vitales sint, qui à corde prima sedes: siue naturales, à quibus nutritio, digestio & generatio derivantur, inter quem spiritum & animam interfit, per Augustinum de spiritu & anima pluribus dicitur.

Est præterea spiritus ille, quem ore & naribus trahimus, quamvis eo carere non possumus, refocillatur enim cor, quæ tamen est spiritus naturalis, quamdiu conversus non per nutritionem. De hoc spiritu legimus apud Job: Spiritus meus attenuabitur. & Sapientiæ sic: Cave tibi ab homine spiritus est in naribus ejus.

Est præterea alius spiritus elementalis, ut est aer, maxime si moveatur, ut apud Prophetam: flabit spiritus ejus, & flumina aquarum.

Omnes quidem hi spiritus divini sunt, sed ille maxime spiritus Domini est qui est divinus & ipse Deus, de hoc nunc nemo est, cujus descriptio nisi relative dari non potest: spiritum enim refertur ad spirantem, & ejus quidem duplex est respectus: unus principalis & ille intrinsecus in spirantem: alius accidentialis & secundarius, qui progreditur in exterius. Spiritus Domini duplex est, alius intrinsecus, alius extrinsecus: intrinsecus est ille, qui ipsi divinæ substantiæ & naturæ conidentem ipse Deus, divinam intuitivamque in Deo spiratur, & omniam ille spiritus est Deus, & spiritus Dei dicitur: spiratur enim à Deo, & tamen à Deo non egreditur neque exit, sed in ipso manet.

Extrinsecus verò Spiritus Dei est, non diversus quidem priori per essentiam sed solum secundum rationem, & de spiritu præsens sermo est, quando dicitur, spiritus Dominus plevit orbem terrarum. & alibi de eodem dicitur: verbum inquit coeli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis ornatum. agit enim Deus per essentiam suam, & agere suum esse & posse, quod in nulla alia re inveniri potest: neque enim quum loquitur Deus, ita loquitur, quod suum loqui etiam Deus sit, quamvis hoc ipsum quod sermone efficitur

trinfecis operationibus non fit Deus, ergò ille idem Spiritus extrinsecus divinus est, qui est intrinsecus, sed diverso respectu.

Est itaque Spiritus Dei intrinsecus, ignis amorq; ex mente verboque divino procedens in ipsam mentem divinam, cum est Spiritus Domini, & Spiritus S. nihil enim est in Deo quod non idem Deus sit: nullum in eo accidens nisi prædicationis, realis autem inhæfionis nullum, quia est forma simplex & actus purus.

Sed Spiritus Domini secundum relationem extrinsecam, est divina operatio, immediatè ex divina essentia, & virtute procedens ad producendum aliquid ideatum. neque enim ullo modo est medium inter Deum & Spiritum suum essentialem, neq; inter Spiritum Dei & proprias operationes divinas medium intercidit, quoniam in Deo est virtus dispositiva operativa & omnia illa quæ ad perfectionem operationis requiruntur. Nam cum actio sit à majori ad passionem sibi proportionatam, & Deus ipse omnibus rebus major est, & omnis res minor Deo, non potest aliqua res esse resistens operationi divine, aut non capax operationis ejus, ergo neque aliena dispositione vel administratione utitur in actibus suis.

De hoc itaque spiritu, eò quòd modò spirato, misso, replente & operante, diversis in locis sacrarum literarum legimus. ut illud: Spiritus Domini replevit orbem terrarum. & alibi: Spiritus Domini ferebatur super aquas. & alibi: ingressus Jesus Spiritu S. in desertum. & alibi: Effundam de Spiritu meo super omnem carnem. Et de Antichristo legitur in Apocalypsi: Quoniam interficiet illum Deus Spiritu oris sui: quæ omnia loca ostendunt spiritum ita verè describi posse, ut descriptus est intrinsecè & extrinsecè. Unde illud Joannis de spiritu intrinseco: Tres sunt qui dant testimonium in cœlo, Pater, verbum & Spiritus S. & hi tres unum sunt. De spiritu extrinseco sic: Et tres sunt qui dant testimonium in terra, spiritus, aqua & sanguis: & hi tres unum sunt.

Sed ut apertius quid iste divinus Spiritus sit intelligamus, quia totus, & plane explicari nec vere definiri potest, multiplici circuitione naturam ipsius ambiamus.

Est itaque Spiritus Dei, prima divinæ bonitatis enarratio, communicata cum essentia divina & operatione. Est Spiritus Dei magnitudo amplitudinis divinæ, per quam neque spirando magnificatur Deus, neque ex seipso producendo diminuitur, quoniam non est illa immensitas diminutionis capax, aut

unitas

unitas multitudinis, aut sublimitas inæqualitatis, cujus virtus in Deo sita est quæ in spiritu ipsa inspiratione ostenditur, ut idem sit spiritus cum Deo, atque eidem Deo æqualis, atq; illius etiam unitatis & æqualitatis nexus, perpetua firmitate eos conjungens. Est itaq; hic spiritus divinæ potestatis exemplum & actus ipse, quo divina potestas ostenditur, actus videlicet extrinsecæ operationis. Ergo spiritus sanctus sicut actus est divinæ potestatis, ita est immemoratio divinæ sapientiæ, dilectio divinæ voluntatis, divinæ virtutis operatio, exemplar veritatis, quies gloriæ, pulchritudo distinctionis, concordantia unionis sine oppositione, medium conjunctionis inter principium paternitatis & finem filiationis, summaq; æqualitatis omni majoritate & minoritate remota: & ita fit, cum sit majoritas Deo ad creaturam, minoritas vero creaturæ ad Deum, æqualitas quædam inveniatur non extra sed intra Deum, & ea est Spiritus sanctus.

Est itaque Spiritus S. portio quædam divinæ substantiæ & naturæ, non partita neque divisa à Deo, sed sola relatione distincta, procedens interius, missa & replens exterius, operata interius, operans exterius, in omne id quod operatum est: & hic spiritus replet orbem terrarum, repletionem operativa & conservativa. Satis nunc de spiritu locuti sumus, quamvis adhuc plura dici possent. Sed residuum nobis est, ut quomodo hic spiritus repleverit orbem terrarum, videamus. Priusquam verò id aggrediamur, quid per orbem terrarum significetur, ostendemus: Esse namque orbem terrarum, primum ostendit bonitas operantis, qui non solum aliquid facit intrinsecum, sed & extrinsecum: & quoniam id extrinsecum, ideo magnum quidem fecit sed non infinitum: ita etiam durabile, sed non æternum: ita etiam agens, influens & operativum, ut suæ potestatis vim ostenderet: ita cum aliquid fecit ex nihilo, suæ sapientiæ considerationem, ita dilectionem suam in tantæ tam confusæ machinæ conservatione, virtutem in agendo, veritatem in existendo, gloriam in quiescendo demonstrans. Nihil enim aliud orbis terrarum hoc loco nobis insinuat, quam aliquod materiale confusum, vacuum formis chaos. Nam cum manifestè videamus esse aliquod commune materiale possibile, in hoc orbe terrarum per diversas species communicatū, facile ex hoc intelligimus, communem quandam & confusam materiam fuisse principio, quæ postea formarum diversitate distincta est: Nam cælum & cætera omnia quæ sub cælo sunt, omnia habent aliquod corporale, sensibile, mobile, mu-

tabile,

tabile, quibusdam tamen gradibus. Hæc autem omnia secundum materiam, non secundum formam proveniunt. Apparet itaque materiam aliquam his omnibus inesse communem, quæ essent aliqua bonitate bonificanda, magnitudine magnificanda, distinctione distinguenda, replenda formis, quæ omnia suapte natura esse nec fieri possunt, sed per spiritum Domini fieri necesse est, nihil enim suapte natura confusum, per se distingui potest: impugnant enim se mutuo distinctio & confusio, ne uni alteri principium esse possit: confusio enim materiam habet proximè, distinctio verò formam seu efficientem. Posita itaque est in orbe terrarum, scilicet opere creato & partium suarum distinctio, quæ separet compositum à simplici, materiale à puro formali, commixtum à commixto, similiter omnium illorum inter se unio, videlicet materiæ & formæ, atque concordantia in contrarietate. Sic etiam ipsa terra ut pura materia, principium habet ad formam ratione aptitudinis, quæ medium est, qua pervenitur ad perfectionem & finem operis: atque per hunc modum adhuc in confuso terrarum orbe est æqualitas confusorum, & mixtorum, majoritate & minoritate secundum distinctionem, disposita pro nobilitate formarum, quibus orbis terrarum repletur, per spiritum Domini, repletionem videlicet operativam & conservativam.

Ipse enim spiritus divinus simplex forma est, orbis verò terrarum informis materia: rectè itaque considerare possumus, in spiritu, divinam bonitatem diffusam: in orbe verò terrarum, malitiam indigentem: in spiritu magnitudinem infinitam, in terris corruptibilitatem & mutationem: in spiritu potentiam agendi, in terris possibilitatem patiendi: in spiritu potentiam rectricem, in terris imperfectionem errantem, in spiritu libertatem, in terris necessitatem: in spiritu virtutem, in terris vitium: in spiritu veritatem immutabilem, in terris figmentum corruptibile. Spiritus in se orbem terrarum & in ipso existens, semper unus atque idem manet, ac operans in orbe terrarum, ab illo nunquam immutatus, sed illum immutans, faciens illum ex malo bonum, ex parvo magnum, ex mutabili durabilem, ex confuso distinctum. Hoc est suum replere, quò rectè dicimus, spiritus Domini replevit orbem terrarum.

Unde evenit, ut sicut divinum quædam spiritum esse oportet, qui ut procedit intrinsecus, ita operatur extrinsecus: sic & orbem terrarum esse dicimus, ut in illum operetur, illum repleat ut scilicet ipsum orbem terræ, qui de se bonus est, sua repletionem bonificet, immensitate sua extendat ac multiplicet, aternitate sua

sua confirmet, potestate contineat, sapientia regat, amore diligat, virtute operandi vim tribuat, veritatem certa lege conscribat, gloria in fine suo conquiescere faciat, distinctione quæ confusa sunt separet, concordia distincta oppositaque connectet, principium sit influens, medium perfluens, finis affluens & refluens: quàm repletionem si ab terrarum sustuleris, maturitas ipsius tenderet ad minoritatem, omni æqualitate semota.

Jam vero divinum esse spiritum, orbemque terrarum, tota mundi series ab ipso suo ducta principio aperuissimè monstrat, & eundem Spiritum ipsum orbem terrarum replere, consequitur ut ipsum bonificet: omne enim bonum natura sua diffusivum est, suum enim & esse & posse natura participant & quo plus habet de essentia boni, eo amplius habet de potestate bonificandi. Cum itaque Spiritus Domini bonus sit, opus suum est bonitatem communicare. Itaque Spiritus Domini bonus, ab ipso bono participatus, atque eidem semper conjunctus, principians in orbem terrarum bonitatem, potenter ac sapienter replet illum, secus terrarum potentia & essentia tenderet ad corruptionem. Et quanquam Spiritus iste distinctus sit à terris, tanquam infinitus ab infinitis æternus à mutabilibus, perfectus ab imperfectis, mira tamen continuitate ipsi orbi terrarum intimus est, penetrans sua bonitate omnes punctos effendi. in toto illo orbe transfusus, penetrans omnia, & tamen non comprehensus.

Sed opponet fortè aliquis, Spiritum æternum esse, orbem verò terrarum non ex tempore, sed in tempore creatum: sic Spiritus æternam bonitatem esse, temporalem verò eam quæ est orbis terrarum: item spiritum ipsum otiosum dici non posse, quoniam neque Deus ipse otiosus est cujus est ipse Spiritus, terram autem repleri non potuisse, quando orbis terrarum necdum erat. Porro etiam, cum opus illud distinctionis & separationis in orbe terrarum operatus est Spiritus, neque habet quod amplius agat, nunquid ad otium rediisse dicetur Spiritus præsertim qui actus & forma est, qui est bonitas semper bonificans, magnitudo semper magnificans, potestas semper agens sapientia semper regens, voluntas semper diligens, & tamen legimus deinde, Spiritus Domini replevit orbem terrarum scilicet æternaliter:

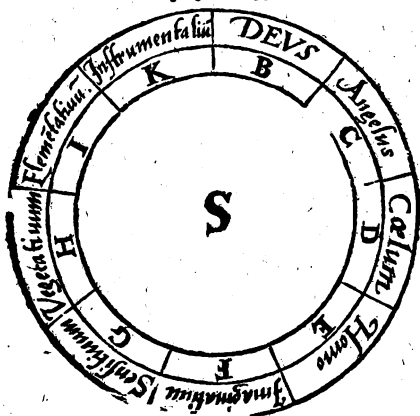
Sed ut hanc oppositionem evitemus distinctione opus est considerandaq; varietas respectuum ipsius Spiritus ad orbem terrarum, qui quidem respectus alius est idealis, alius operativus: &

nus & ille quidē alius creationis, alius sanctificationis, alius
 conservationis, alius conformitatis, de quibus singulis tracta-
 re pro nunc nimis longum esset. Ergo dicamus, quoniam se-
 cundum idealem respectum spiritus deinde replevit orbem
 terrarum æternaliter, ipsa mente divina, in ipso unico spiritu
 qui à mente illa effluit. sic enim æternum est orbis terrarum
 exemplar, ad cuius similitudinem, exterior orbis terrarū for-
 matus est, non per similitudinem imperfectionum, sed perfe-
 ctionum: non conversionis, non malitiæ, nō defectus ejus qui
 in exteriori est, exemplar aliquod in Deo est, atque hunc ab æ-
 terno replevit spiritus domini: sed quicquid perfectionis in
 eo est, quod exterius productum est, perpetua idea in Deo ser-
 vatur & manet. Et hoc est quod propheta commemorat di-
 cens: *Meæ sunt omnes feræ sylvarum, & pulchritudo agri me-
 cum est.* Et sic spiritus domini replevit orbem terrarum ab æ-
 terno, interius in ipsa mente divina. Replevit autem tunc ex-
 terius, cum novum aliquid facerēt, ut in creatione, in distin-
 ctione, in conservatione, in quibus replet quotidie orbem ter-
 rarum, qui in ipso est, & ipse in illo nunquam otiosus, & cum
 illo intimus illi, ferendum esse, agere, subsistere & cætera simi-
 lia. Replet autem non occupativè, quia nō corporeus, nec im-
 pulsivè ut aer, neq; successivè per modum, neq; ut spiritus an-
 gelicus, qui licet immaterialis & incircumscriptibilis sit, di-
 versis tamen locis simul esse non potest: sed pro immensitate
 sua & cum illa idem ipse omnia replens: & sic oportet intelli-
 gere: Spiritus domini replevit orbem terrarum. Hinc pro-
 pheta psal. 50. Triplici nobilissima denominatione spiritum
 ipsum qualitat & describit, vocans eum rectum, sanctum &
 principalem: Rectum, quia nulla commixtione incurvatur a
 naturæ suæ dignitate: Sanctum, quia absolutus ab omni com-
 positione: principalem, quia omnis bonitatis, virtutis, perfe-
 ctionis principium est: Sed ut ad nos ipsos sermonem hunc
 trahamus, quoniam orbis terrarum nobis gentes ac populum
 atque ipsum hominem, qui minor mundus dicitur, ac ipsam
 animam lapsum ac peccatis confusam significat: iccirco spiri-
 tum implorantes divinum, ostendendo terrarum nostrarū te-
 nebras, infirmitates, defectus, deformitates, supplices suppli-
 cemur, ab ipso spiritu repleti gratia & misericordia, ut nostra
 mala bonificet, depressa exalter, mutata stabiliat, debilia
 confirmet, diligat errata, ligataque re-
 solvat.

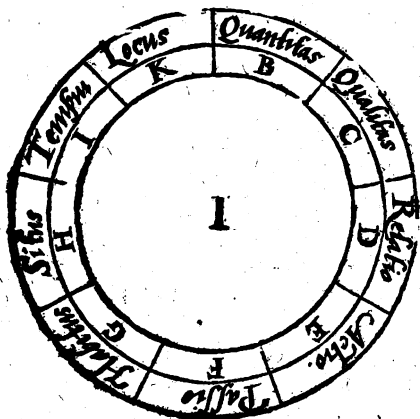
SEQUUNTUR TABELLÆ SEU FIGU.

ræ artis Lullianæ, quarum mentio fit:

I. pagina 333.

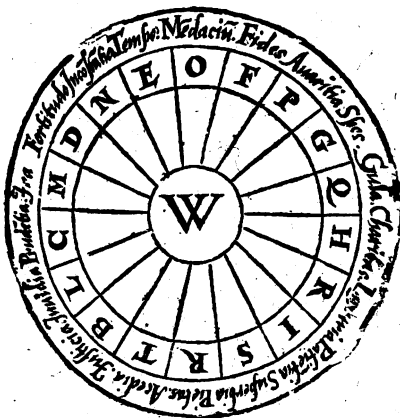

II. pagina 339.

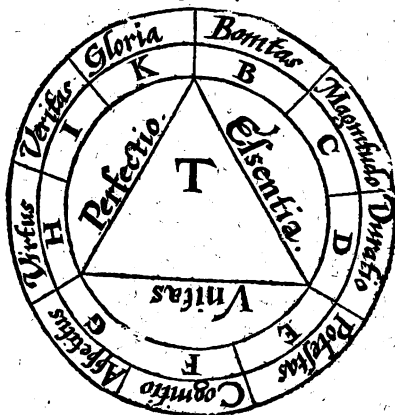

III.

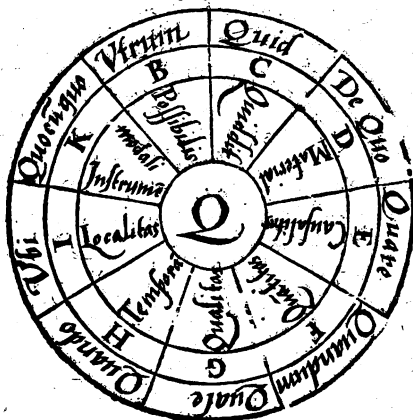
III. pagina 341.

IV. pagina 374.

Ec 2

HENRI

*HENRICI CORNELII AGRIPPÆ AB
NETTESHEYM, ARMATÆ MILITIÆ EQVITIS
aurati, ac Utriusque Juris Doctor, Casarea Majestatis a
consilijs, & Archivis Judiciary, Querela super Calumnia, ob
editam Declamationem, de Vanitate Scientiarum, atq; excel-
lencia Verbi Dei, sibi per aliquos sceleratissimos sycophantas,
apud Casaream Majest, nefarie ac proditorie intentata. Ad
ornatissimum Virum Eustochium Scapulum, Ca-
sarea Majest, apud Angliæ Regem
Oratorem.*

Iustus parit querimonias, iustus dolor.

SI non ad tribunal hostium, sed tuto in loco apud æ-
quos judices, literarum negotium ageretur (Eustochi
vir clarissime) dico apud viros candidos, qui aliorum
conatus non sint perosi, qui aliorum scripta, juxta eo-
rum vires, conditionesq; venerarentur, ferrentq; æquanimiter,
aliorum ingenia, non altioribus invidentes, non paribus im-
portuni, non disparibus & inferioribus insensu, sed quorumvis
labores, in aliquam laudis partem admitterent. Quicquid sano
& recto judicio producit, suis meritis non defraudarent, erra-
ta, si qua tolerabilia sunt, in optimam partem interpretaren-
tur, quæ verò citra pertinaciam exorbitant, etiam citra moro-
sitate castigarent, & meliora substituerent, corrigentes simul
& emendantes, in omnibus boni consulentes, melioraque do-
centes, malintq; parcere errori, quam invidere virtuti, ac non
tam culpam punire, quam virtutem colere velint, leviter erra-
tis ignoscerent, nec poenam infligerent, nisi correctio culpam
nequeat avertere. Talibus inquam sub judicibus, atq; censo-
ribus, quis non gauderet pertinaci studio in hære literis, ede-
re libros, scribere carmina, disputare problemata, declamare
placita, configere argumenta, atq; aliquid semper aliorum æ-
mulatione, aut invidia dignum agere. Quandoquidem, qui vi-
cerit certamen, æquis judicibus, meritis illi decerneretur glo-
riæ triumphus, qui verò victus esset, is seipso melior atque do-
ctior factus, pro gloria lucrum reportaret, verum non sic no-
biscum agitur (Eustochi) longe aliter se res habet. Quisquis ho-
die studiorum suorum aliquod specimen, licet communi cum

E e 3

fructu

fructu, in publicū edere, audet, & jacta semel alea caluphorum typis excudendum cōmiserit statim quicquid à Sycophantis aliquot bonarum literarum prorsus iniqui nihilominus tamen scholasticis titulis turgidi, felici hominum primos haberi volunt, & exactè omnia non arcana quæq; & maximè recondita. Sese nō ignorare perit rapitur in judicium, qui illud quod prodierit (inlidio & mordaces, & ad singula quæq; carpēda proni & ingratuli volunt, ut inveniant quod calumnientur, sciscitantur scrutantur ubi dentes suos infigere queant, si forte in huius aliquid alicubi, odiosa veritate liberius dictum erit, si alicubi hallucinatus fuerit, si vel in consideratiōe, aut jocis, aut salibus, alibi exorbitaverit, si moracetis, alicujus eorū aures cōtigerit, si quid (improvisi errore) minus rectè protulit, mox inflammatis animis calumniandi pertinaciam obfirmatis, articulōs colligunt quæcunq; odiosissima excerpere queunt, ea seponunt producunt, & in modum classicæ cantilenæ detonant intellectum diversum coacto caninæ contentionis, je contumeliis flagellant, exigua quæq; errata exaggerant, & benedicta depravant, merasque calumnias, in ciferatione, adversus auctorem illum connectunt, & quæ in scriptis illius, insignia & præclara extiterint, per livore tegunt, nulla benedictorum ratione habita, quin eorum, tunc etiam in cōtrarium sensum, non ratione, sed lentia torquent. Singula bona, & optima quæque, in scriptor ille prævaluerit, vel ob unius dicti levissimum rem rejiciunt, atque ob lapsus aliquos humanos, damnamus iam quæ recta sunt, publicamq; utilitatem, & quam copiosissimam rerum cognitionem, ob privatam offensam tollunt. Nam facetiarum sales, curiosè admodum ridentur & si qua, sive ludicra, sive per jocum in eos dicta, sibi videntur, ea velut acerrimæ factionis incitamenta crispis nascentur, audentq; ceu errores, & hæreses objicere, leque quæq; (& non tam auctoris hallucinatione quam amantissimum incuria commissa) erratorum momenta, tum non scrupulosa, quam maligna consciētia, veluti quodam vitiosissimò turbine, per præcipitia philautiæ suæ à cursu reversionis abstracti, in concitatissimum judicium, de illo aruunt, & quicquid eorum auribus displicuerit, dignum eant incendio, & palinodias exigunt, aut scriptorem

scho

scholasticæ majestatis reum, gravi censura condemnant, magnisq; sigillis proscribunt. peret ergo pro benevolentia invidiam, pro laude calumniam, pro præmio persecutionem, quicumq; bonarum literarum negotium agens, aliquid docuerit, scripserit, ediderit, necesse est. Neq; verò est hæc sola præsentium temporum malitia, ab antiquo ævo semper ita fuit, ut quasi natura ita comparatum videatur: licet hæc crudelitas, aliquando plus, aliquando grassetur minus, pro templorum, locorum, hominumq; varietate. Quippe apud Laertium Diogenem legimus, interrogatum à familiaribus quendam philosophum, quidnam studio suo promeruisset, respondisse calumniam. Et Divus ille Plato, quod ipse in Epistolis ad Dionysium fatetur, ut invidiæ cederet, fere omnia scripta sua non suo, sed Socratis nomine invulgavit. Apud Romanos etiam aliquando tam viluit eruditio, ut indignum habitum sit juris Principibus scire literas, ipsumq; docendi munus, velut illiberale & sordidum, non nisi libertinis, & servis delegatum est. quod idcirco Neronis mater Agrippina, ipsi Senecæ, viro consulari, velut probum objecit, tantum erat eruditionis odium, ut qui non occultasset, qui non dissimulasset, veluti perfidus, & publicus grassator haberetur. Hinc M. Antonius orator, improbabilem populo orationem suam fore verebatur, si illum unquam literas didicisse putassent. Sapiebant ergo admodum stolidi illi Galli, qui (quod sexto commentariis suorum narrat Cæsar) ut invidiam præverterent, animum ab omni literarum eruditione præcul submoverunt. Quis enim non malit de ignorantia & silentio gaudere, quam semper de scientia & doctrina dolere? Quod tam excellens ingenium, si se contemptui & odio videat futurum, quod literas sciat, non effugiat, & aversetur illas, detesterurque. Quis non melius esse putet, sine scientiis, sine literis, securâ & otiosa quiete, porrectis pedibus, in utramvis aurem dormire, quam cōtinuis literarum studiis, & edendis libris, pro alienis utilitatib. excubando, & vigilando, grave onus invidiæ subire, & sese ultrò in ærumnosum negotium detrudere, magnisq; infidiis & periculis discrimini, implicari, unde quum velit sese nequeat extricare? Neminem unquam inter mortales tam præclara eruditio extulit. Nemini unquam tam admirabile ingenium fuit, cujus gloriæ malignitas non obstrepuerit, cujus laudem invidia non suggillaverit. Quotus quisque fuit unquam insigniter doctus, qui caruerit invidiâ, qui edendis studiis suis non sit periclitatus, & multorum odiis & clandestinis detrecta-

fructu, in publicū edere, audet, & jacta semel alea cal-
 phorum typis excudendum cōmiserit statim quicquid
 à Sycophantis aliquot bonarum literarum prorsus
 qui nihilominus tamen scholasticis titulis turgidi, se
 hominum primos haberi volunt, & exactè omnia non
 arcana quæq; & maximè recondita. Sese nō ignorare p-
 rapitur in judicium, qui illud quod prodierit (insidiosus
 & mordaces, & ad singula quæq; carpēda proni & inge-
 volunt, ut inveniant quod calumniētur, sciscitantur
 scrutantur ubi dentes suos infigere queant, si forte si-
 huic aliquid alicubi, odiosa veritate liberius dictum
 rit, si alicubi hallucinatus fuerit, si vel in considerati-
 mone, aut jocis, aut salibus, alibi exorbitaverit, si mor-
 aceto, alicujus eorū aures cōtigerit, si quid (improvisi
 errore) minus rectè protulit, innox inflammatis animis
 calumniandi pertinaciam obfirmatis, articulōs collig-
 quæcunq; odiosissima excerpere queunt, ea seponunt
 producant, & in modum classicæ cantilenæ detonant
 intellectum diversum coacto caninæ contentionis, je-
 contumeliis flagellant, exigua quæq; errata exaggeran-
 cera & benedicta depravant, merasque calumnias, inge-
 ciferatione, adversus auctorem illum connectunt, & quæ
 quæ in scriptis illius, insignia & præclara extiterint, p-
 livore tegunt, nulla benedictorum ratione habita, quin
 eorum, tunc etiam in cōtrarium sensum, non ratione,
 lentia torquent. Singula bona, & optima quæque, in
 scriptor ille prævaluerit, vel ob unius dicti levissimu-
 rem rejiciunt, atque ob lapsus aliquos humanos, dam-
 nam quæ recta sunt, publicamq; utilitatem, & quam cur-
 plissimam rerum cognitionem, ob privatam offensam
 tollunt. Nam facietiarum sales, curiosè admodum rim-
 & si qua, sive ludicra, sive per jocos in eos dicta, sibi v-
 tur, ea velut acerrimæ factionis incitamenta crispis nar-
 pendunt, audentq; ceu errores, & hæreses objicere, le-
 quæq; (& non tam auctoris hallucinatione quam ama-
 sium incuria commissa) erratorum momenta, tum ne-
 scrupulosa, quam maligna consciētia, veluti quodam v-
 tiffimò turbine, per præcipitia philantiæ suæ, à cursu re-
 tionis abstracti, in concitatissimum judicium, de illo a-
 ruunt, & quicquid eorum auribus displicuerit, dignur
 cant incendio, & palinodias exigunt, aut scriptorem

schol

scholaſtibꝫ majestatis reum, gravi censura condemnant, magnisq; figillis proſcribunt. peret ergo pro benevolentia invidiam, pro laude calumniam, pro premio perſecutionem, quicumq; bonarum literarum negotium agens, aliquid docuerit, ſcripſerit, ediderit, neceſſe eſt. Neq; verò eſt hæc ſola præſentium temporum malitia, ab antiquo ævo ſemper ita fuit, ut quaſi natura ita comparatum videatur: licet hæc crudelitas, aliquando plus, aliquando graſſetur minus, pro templorum, locorum, hominumq; varietate. Quippe apud Laertium Diogenem legimus, interrogatum à familiaribus quendam philoſophum, quidnam ſtudio ſuo promeruiſſet, reſpondiſſe calumniam. Et Divus ille Plato, quod ipſe in Epistoſis ad Dionyſium fateretur, ut invidiæ cederet, ſere omnia ſcripta ſua non ſuo, ſed Socratis nomine invulgavit. Apud Romanos etiam aliquando tam viluit eruditio, ut indignum habitum ſit juris Principibus ſcire literas, ipſumq; docendi munus, velut illiberale & ſordidum, non niſi libertinis, & ſervis delegatum eſt. quod idcirco Neronis mater Agrippina, ipſi Senecæ, viro conſulari, velut probum objecit, tantum erat eruditionis odium, ut qui non occultaffet, qui non diſſimulaſſet, veluti perſidus, & publicus graſſator haberetur. Hinc M. Antonius orator, improbabilem populo orationem ſuam fore verebatur, ſi illum unquam literas didiciſſe putaſſent. Sapiebant ergo admodum ſtolidi illi Galli, qui (quod ſexto commentariorū ſuorum narrat Cæſar) ut invidiam præverterent, animum ab omni literarum eruditione præcul ſubmoverunt. Quis enim non malit de ignorantia & ſilentio gaudere, quam ſemper de ſcientia & doctrina dolere? Quod tam excellens ingenium, ſi ſe contemptui & odio videat futurum, quod literas ſciat, non effugiat, & averſetur illas, deteſteturque. Quis non melius eſſe putet, ſine ſcientiis, ſine literis, ſecura & otioſa quiete, porrectis pedibus, in utramvis aurem dormire, quam cōtinuis literarum ſtudiis, & edendis libris, pro alienis utilitatib. excubando, & vigilando, grave onus invidiæ ſubire, & ſeſe ultro in ærumnoſum negotium detrudere, magnisq; infidiis & periculorum diſcriminib. implicari, unde quum velit ſeſe nequeat extricare? Neminem unquam inter mortales tam præclara eruditio extulit. Nemini unquam tam admirabile ingenium fuit, cujus gloriæ malignitas non obſtrepuerit, cujus laudem invidia non ſuggillaverit. Quotus quiſque fuit unquam inſigniter doctus, qui caruerit invidia, qui edendis ſtudiis ſuis non ſit periclitatus, & multorum odiis & clandeſtinis detrectatio-

nonibus, non fuerit expositus, & incertorum hostium factus, nonnunquam iniquissimorum iudicum præmibus censuris flagellatus? Nonne tutius fuisset illis literarum, aut eruditione dissimulasse, aut aurium voluptati, aut forensibus lucris indulgisse, aut mercenariis laborum officia demeruisse, nullos scribendi licetia, nullos odiosa veritate offendisse? Quis ista secum anputatis, non de relinquendis & repudiandis literis conineat? Certè removit hic scholasticæ tyrannidis metus, & rerum literarum studiis, non paucos; multosq; jam ultra limites progressus retraxit, plerosq; studiorum licetiam, perseverantesque ita deterruit, ut ingenii sui cultu simularent, & studiorum suorum labores, sine posteritatis, secum emori sinerent. Alios deniq; licet præstâtes, posito aliquid edendi, sic tamen in angustum contraxerunt, tum sibi statuerent, tum aliis consulerent, nihil in vitam, sed post mortem scripta invulganda, ea potissimum tione ducti, quia si licet tunc (ajunt) odiosa scriptura, si ista, sit capitalis, sit malevolorum quorumcunq; jaculis, aculeis, flagellis, sagittis obnoxia, sæviât tunc cucullis, & scholastici sycophantæ, qui iudiciorum & cetum metu terribiles videntur, & scænum in cornu gerunt, scantur, damnant, execrantur, fulminent & fulgurent, larum cædib; formidolosi inquisitores: quid hoc ad mortui, qui jam terribilia omnia transgressus, in tuto est, omnium viventium calumnias, minas, morsusque faciliè spernit? adeo tutum est tunc vivis illis, de mortuo illo loqui, quam tutissimum sit, huic mortuo, loqui de vivis, quum illic superesse, qui vindicet, hic in quem vindicetur, jam notum qui extinctos invitant ad prælium, & defunctos dire cogunt, sæpè superantur à mortuis, quos vivos oppriment. Sunt tamen istis cordatiores quidam homines, quibus tantus est veri amor, aut tantum mali odium, tantave cupiditas, ut invidiæ pericula contemnentes, nil magis cupiant, quam aliquid invidia dignum agere, ipsamque invimpenfè desiderare videantur, odium, invidentiam, carniam, cæterasq; malignantium tempestates, fortiter conterq; perferentes, quousq; studiorum suorum iter dimensifligatis publica eruditione calumniis, superatisq; perietiam malum malorum omnium expugnatum difficillimum, livicerint. Quos tunc ingens manet gloriæ triumphus, qui in vita datur paucissimis. Neq; magnus ille Eras. Roter. vir erudi

eruditione major, hunc hactenus consequi potuit, tot indies illi suppullulant sycophantæ, qui Lernæi draconis instar tot calumniarum capita progerminant, & scripta illius in pejus rapiunt, integerrimiq; viri, invincibilem eruditione, tanquam scelus & flagitium, obscœna verborum petulantia impugnant, neq; quicquā ab illo tam recte, tam sane, tam sanctè, scriptum est, quod illorum non vellicet iniquitas, ut quoties ipse sibi videtur, tranquillis undis, in tuto portum adnavigare toties novis distrahatur tempestatibus. Tam ægrè devictorum sophistarum ingeniis, quiescere solitum est, & in victores semper subactorum obluctatur improbitas. Quid hic agendum censes (mi Eustochi) quid adfers consilii? Certè mēa sententia, aut perpetuo in silentio & tenebris delitescere oportebit, aut stare necessum est, & fortiter hostilia omnia excipere, aut quæcunq; edenda sunt, in plurium linguarum voces transfusa, universo hominum vulgo exponere, si forte clementiam & æquitatem, quam in scholasticis illis censoribus non referimus, apud indoctam plebem, & inculta Barbarorum ingenia consequamur, ac iudice Deo, & mundò teste, confundatur calumniantiū malignitas, aut certe, quod plerisque consultius videtur, nihil in vita edere oportebit, sed post mortem innotescere, qui nolit se, aut periculo exponere, & mala cuncta perferre, aut cum dedecore profugere. Multi n. infelici audaciâ, hoc invidiæ pelagus plenis velis ingressi, quum procul à portu, sævientib. undis, adversis ventis luctantur, & sophisticis flatibus, quibus nequeunt se eximere, ad Syrtes aut charybdes urgeantur, perterrefacti: pœnitent tunc illos, male credidi & serò probati, illius consilii instituto non paruisse: atque tunc, ut ingressu maris illius intrepidi fortesque fuerunt: sic intus quum sunt, modica tempestate fracti, cedunt undis, & conversis velis, proximum portum adnavigant, & tuta petunt, victoriamque simul cum gloria amittunt, & veluti transfugæ & desertores è jurata malitia, ausi nihil, pugnare contra fortiter. Ignotos locorum recessus quærere, & solitudinum inaccessa petere perpetuâque ignominia in obscuro latere coguntur. nec ulli unquam postea se prælio offerre, non arma, non expeditionem parare queunt, nisi concitatorum Rabinorum furorem experiri, & crudelitatem inquisitorum (quorum carnifex animus est) subire, & bellum cum fasciculis & flammis gerere velint, qui tunc vel remotis, vel etiam profligatis logodedalis, victoriam carnifici, tanquam doctori omnium literatissimo daturi sunt. Certe ipse necum animo sæpè hæsito, cogitabundus, regrediarne à di-

E e s

fertis

fertis literis, ad olim non prudenter desertam militiam mihi insignes honores, & grandia lucra blandiens fortigebatur. Nihil mihi tunc deerat, totus sericatus, auratus, fortitudo, honor, dignitas, divitiæ, omnia ex votis tingebant, ac quoties deserta militia, ad literas regressus haud unquam feliciter egi, semperq; calumnias, insidia temptum, inopiam, omnemq; adversam fortunam exsum. Utroq; fateor, & militia & literis pugnare, graphiculum est, at militia, non solum vicisse, sed & strenuè pergloriosum est, suasq; non minus insignes laudes habere occasus, atque insignis victoria. Hic vero, quantumcunque quis perierit, ob iniquitatem iudicis, de decoris pluris sit laturus, quantumcunque strenuè vicerit, per parum nihilque, præter ignobilem prædam, & sordida spolia sit paturus. At forte vincere nemo poterit nisi mortuus, at tunc etiam, adeo calumniandi dementia, ad inferas seque, manes & larvas, à quibus rerum natura sua fulminis tulit, persequente quæ nec potest, sine mortuorum calante, esse contenta. Hæc ego si vera esse (mi Eustochi) ut jam ex multa lectione & exemplis didici, ita nunc etiam periculò deprehendi, potissime in ea declamatione, qua per, de Vanitate Scientiarum, atque excellentia verbi Didici, quæ ubi prodiit, proh Jupiter, quantum & crucibus ignibus, expiandum scelus, hic mihi objicitur, tum per improbos, superstitiososq; monachos, & fratres, vulpiscitate insignes, & forma monstrifica spectabiles, tum per quos scholasticos sycophantas, bonarum literarum cunctas sed magnificis titulis doctrinæ umbram, nusquam nonstantes. Hi clamant, repente terris ingruere cælum, sylvasq; subsidere, montes descendere, misceri omnia, antea rediisse chaos, divina pariter & humana tumultuosaestate confundi, renasci hæreses, surgere antichristos, fidetholicæ ruinam minari, cunctaq; simul in perniciem rapi hæc omnia non aliam ob causam, nisi quod orationis libere, alicubi tacti sunt, quasi mihi, indicta illis cucullom cum illis solis suscepta sit pugna, aut de industria adversarios, in arenam descenderim, qui communiter adversusne hominum genus, declamavi: atque sic declamavi, ut peris, ad declamandum suas populares conciones, egre gumenta contulerim, quam perceptam munificentiã, tota æstimantes animò, quod in eorum utilitatem contineam perniciem vertere conantur, & inde moliuntur

etiam, unde decuit gratias agere. Oderuntque me propterea
 nec dignantur agnoscere benefactorem suum, ac si ego ea de-
 clamandi æmulatione, eorum quæstui officere velim, qui ipsi
 non modicum quæstum faciunt oblatrando etiam meliori-
 bus. Mirandum profecto, atque admodum mirandum, qua
 fronte declamationem ad omnes communiter pertinentem,
 scholastici aii quot sophistæ & larvati hypocritæ, cum reliquis
 quorum interest, nihil communicantes, soli judicare, atq; da-
 mnare præsumunt, privatis suffragiis usurpantes, quod uni-
 versorum sententiis est decernendum, mihi que aut declama-
 re, aut satyras scribere, interdicere contendunt, qui sibi ipsis
 maledicendi, & in quosvis scurrilibus convitiis, & infanis de-
 bacchationibus, linguam & calami vibrandi, libertatem in-
 dulgent, quasi soli hoc privilegio fruantur, majorque illis præ
 cæteris mortalium, maledicendi libertas concessa sit, & cui
 non liceat reluctari, aut eadem tragula referire. Quomodo i-
 sta quadrarent, quæve esset hæc æquitas, si ipsi ob caninam
 hanc facundiam, pro doctis, piis, & perfectis Christianis ha-
 beri volunt, me contra ob eandem, tam inelementer in cri-
 men vocant, quod tamen, si crimen est, mihi cum omnibus i-
 psis commune est, & à quo nec se ipsos quidem immunes, &
 alienos esse deprehendunt, per omnem vitam nihil aliud a-
 gentes, quam quod omnium actus, insidiosa explorationis ar-
 te venantur, atque à pulpitis, à suggestis, veluti impudentiæ
 suæ arcibus, omnium hominum vitas & mores, in reprehen-
 sionem rapiunt. Nemini innocentiam tribuunt, cunctis accu-
 sationis injuriam irrogant. Omnes convitiis & contumeliis
 flagellant omnia commissorum secreta evomunt, nihil ob-
 metum, neq; ob fidem reticentes: ea; flagitiorum mysteria
 & multis incognita crimina produnt, ut non iniquè credamus
 cuculliones illos, in circis suis, veluti in quadam sententia fla-
 gitiorum, nihil aliud discere quam scelera, quos quæ secessit
 monastica, meliores deberet facere, peiores evadant homini-
 bus prophanis. O quoties nova nupta, rei Venereæ redit instru-
 ctior à confessione fratercula, quam ab amplexu mariti? Quo-
 modo enim boni, pii, simplices, casti, pacifici, humiles effi-
 poterint, qui cōtinuo scelera inquirunt, flagitia examināt, cri-
 mina cantillant, suntque asperitate, immodestia, rabie, cun-
 ctis intolerabiles. Qui nullum hominum genus, siue sacrum
 siue prophanum, non lacerant calumniis, proscindunt, male-
 dicentia, onerant invidia, gravant detractionibus, & ve-
 nenis linguis sauciant, nullis à satyris eorum secure viveri
 licet

licet, nec est qui possit loquacitatis eorum retia devitar
mortui quidem ab illis satis tuti sunt, quin veluti Caspii
sive sepulchrales in Hircana, etiam sepultos arrodend
gunt, nihil à se actum putantes, si sævitiam suam, ab um
cineribus continuerint. Proinde quantum ad audaciã,
dentiam, iracundiam, furorẽ, mordacitatem, subsannati
gesticulationem, rictum, hiatum, cachinnos, saltus, feri
clamos, tum ad ingerenda convicia, & proloquenda m
cia, terrificaq; comminationes attinet, jam inde popu
los, religioni pariter & horrori habere cœpit, nec est, qu
malit illos extra viam declinando fugere, quam illis ol
fieri, ut jam etiam apud vulgus, communi proverbio rec
simum sit, in faustissimi auspicii esse, obviare monacho,
haud secus atque lupo, qui quem prius viderit, illius v
præcludit, & obmutescere facit. Sic & isti, quantacunque
lenti dicacitate declament, semper mutis auditoribus
lent, eamq; imperitæ plebis taciturnitatem, sibi usurpa
sanctitatis & innocentiae testimonio, ac si non habeat
dus, quod de malis illis malè loquatur. Dico autem hec o
de malis, & perversis, nõ de bonis. Sed in his discernendis
nẽ opus est mysteriõ. ut probos, pios, castos, humiles, n
stos, simplices, veros monachos, & sanctos viros esse cog
mus, ac iracundiæ furis & invidentiæ livore, calumnian
rabie præditos, non homines, sed antropophagos lupos:
fratres, sed rabiosos canes: non monachos, sed cucullato
bolos esse intelligamus. Qui quum monachorum & fra
nomine censerì volunt, titulum morib. abdicant, professi
operib. polluant, mentiri virtutem ducẽtes bonarũ liter
locõ, fraudem amplectentes, religionẽ hypocrysi colentes
tati avaritiã anteferentes, cupiditate laudis & prædæ, a
virtutibus insidiantes. quorum scelera, & plenos turpitu
actus, quoniam in declamatione mea alicubi detexi, in
fatalis conscientiae malignitate confusi declamationem i
(quam multi illorum nec legerunt nec intellexerunt, n
gnoverunt, sed tamen ex suspitione, vel auditõ rãtũm no
quod cum suis institutis non consentiat) exhorrent, dam
execrantur, atque odio, invidia, detrectatione, convitiis
phantiis, cæterisq; falsæ lingvæ apparatus armati, occ
contra me expeditionem pararunt, non ignari quantũ
cendum occulta manifestis proniora sunt: itaq;, clande
amplexari insidias, arcu doli, calumniarum spicula tor
atque animos aptant sceleri, fraudique parant se. Disp
li

linguas , & verba nocentia condunt. Si fortè victoriam viam in Erasmi Moria amiserunt, in hac nostra Vanitate recuperare possent, & quum multò facilioris negotii sit, eminus inopinatum, quam cominus providum oppugnare : ideo inexpugnabilem bello declamationem, furtim & per insidias adoriuntur, cōcerpunt, mutilant, lacerāt, ut quod virtute nequeunt, promoveant astu, nō ignari, plus virium esse, in credita iniquissima calumnia, quam instructissima disputatione , multaue fortia ingenia his artibus ab invalidis sycophātis sæpè prostrata fuisse, plurimumque cessisse virtutem fraudi, odiosam veritatem , placidis opinionibus & multitudinis errore suffultis. Hinc invidia in ultionem versa , nefariis perfidiæ linguis me opprimere student clanculum, & post terga, perduellionatus, arrogantia, ambitionis, stultitiæ, impietatisque traduentes, magum & hæreticum vocantes, idque non modo apud populum & plebem, sed apud reverendissimos cardinales, apud honorandos pontifices, apud venerabiles abbates, apud metuentos Cæsares, apud terribiles reges, timendosque principes, quorum moderationem (supra quam majestati eorum debetur) exasperāt, ac pacatissimæ mentis eorum serenitatem, mēdactorum nebulis obtenebrant, eorum clementiam obrectationum sibilis ad iracundiam concitant, scientes obfusum ira Principis animum, salutarem existimationem subire nō posse, quo semel in pravam de me opinionem obfirmato, etiam defensionis viam habeā preclusam, Olex Iulia, ò lex Rhemia, ò lex Cassia, sed ubi minister legis Cæsar ? At non majestatis reatu peccant, qui tam petulanti impudentia, tā præcipiti audacia, tantorum principum majestati, cōtra conscientiam suam mentiri non verentur, & scripta nostra, maligna interpretati one, eorum aurib., modo quo non debent, inculcant, suamq; cōtumeliam, in majestatis opprobrium transferunt, & in nocuos operum meorum labores, & speciosissimas doctrinarum sententias, nugaci mendaciorū obrectatione, ad odium trahunt, tum nullis æquitatis rationibus instructi, sed calumniā di præsidio armati, formidolosam Cæsaris iram, adversum me extorquere nisi sunt, quo ille me, aproavis & atavis, de sua, & præcessorum suorum majestate, bene meritum, perinde ac vilissimum mancipium releget, & fidele meum obsequium, cōtemptu cōpenset, pro gratia pœnam decernat, & quem operum meorum gratissimum pensatorem, & qui beneficentiarum pro meritis referat, sperare debeam, illius experiar iram & indignationem, servitorum mercedem habeam, virtutisq; pu-
nitorer

nitorem inveniam. Haccine in spe relictis omnibus, secus Cæsarem, hæccine præmia pro laboribus referuntur, sine venerandæ literaturæ, & gesti muneris, præstitique quii stipendia accepturus sim, atque obstrepentibus numerum illorum calumniis, etiam supplicandi copia, deque potestate careant? Nam eousque illorum apud Cæsarum promovit calumnia tantumque apud credulam Cæsaris ritatem, insidiosa obrectatorum ratio valuit, ut nuper illi præter morem suum (nescio qua inclementia) & aure occluserit, & oculos suos à supplicatione mea averterit, tamen alioqui mitissimus, etiam non ignoret, quod in stigio collocatus, difficiles accusatoribus aures præbere tumentium sese voces respuere non debeat, nec in sensis alteram partem recipere, qui antea illas accusatoribus tam clivè patulas præbuerit: nec deceat Principum gravitatem quicquam ex primo impetu, & inconsulta persuasione, imperitæ plebis judicare, æstimareve. Sed etiā veri ac clarissimi Principes, & quibus placabile ingenium est, rerum peritia, sycophantarum istorum artibus pelliciuntur in rem & nonnunquam usque ad virulentiam iracundiæ inluntur. Hic hic velim, sedeat medius & judicet, quicumque probus & integer, & cujus aures sunt deceptu difficiles. Atque Cæsareæ Majestatis, atque mei capitis hostes sunt, tam insidiosis consiliis, tam vafri commentis, tam impudicis mendaciis, & compositis calumniis, generosi & clarissimi animi æquitatem subruere conantur, & in æquum nunt, justumne judicium illius, an iniquum existat, modicentiam extorqueant sibi faventem. Quis judex unquam sus est pronunciate altera parte inaudita? Olim ne a tyrannide id tolerari solitum est. Quis enim pateretur proce, illum qui non dignabitur cognoscere causam. Adriani Cæsar, quum olim negasset sibi ocium audiendi mulierum audivit. ergo ne velis imperare, si nolis cognoscere. Non (quod Nicodemus de Christo ait ad Phariseos) lex ju hominē, priusquam interrogaverit ab illo & cognoverit faciat? nonne inaudita hæc tyrannidis esset? atque tamen ad tyrannidem, odiose provocant Cæsarem improbi aliqui phistæ, & superstitioni monachi. Verum ego totam hanc mulationis vim abs nebulonum illorum invidia profecti non Cæsaris inconsideratæ credulitati, sed illorum malitiam, imputandum existimo, atque illius adversum me indictionem, non judicii, non deliberationis, non temerariæ

nionis, sed suspicionis impetum fuisse ducō, cujus animi temperantia, seditiosis calumniantium consiliis, æquitatis iudicium superantibus, quasi sinistro rationis ductu, transversum acta, ad alias sibi alienissimam iracundiam provecta fuerit, ut quum mihi opem ferre debeat, cladem irrogaturus fuisset nisi integerrimus Pater Laur. Campegius, Apostolicæ Sedis Legatus, ac illustris Princeps Leodien. duo Reverendissimi Cardinales, & æquioris iudicii Principes. illum retinissent. Atque ego nunc, Pater, quod onustum mihi valde est, etiam famæ meæ crudelis, & honoris mei prodigus, & innocentiae meæ desertor habendus sim, culpamq; sceleris alicujus fateri, & grandis flagitii conscius mihi esse videbor, si injurioso nomine (apud Cæsarem potissime) me censeri sustineam, quam obrem unum hoc volo sciat Cæsar, me hominem esse apertum, & sine fūco, & extra omnem doli suspensionem, qui in fronte gero animum, qui nec fumum, nec oleum veniale habeam.

Cuique amor & studium recti, & vetus illa priorum Simplicitas, cui chara fides, pectusque deorum Præsidio innitens. Qui integer vitæ, criminisq; purus, non feci unquam, quod fateri erubescam, ea præditus vitæ & morum integritate, ut in me nihil culpâri possit, præter fortunâ, quodq; aulam nactus maiorum fertilē semper serè servire contigerit ingratis principibus, quia adulationē & mendacem obrectationem (publicas aularum pestes) sic semper exhorui, ut nullius gratiam, aut benevolentiam, blandiendo & adulando contrahere maluerim, quam vera dicendo, & quod æquum & honestum est suadēdo, etiamsi non nesciam, simque expertus, quam odii, sæpe pertinax error, veris motionibus, referre soleat. Hinc me quum vatiā fors, in divitias & inopiam, in gratiam & indignationem, in auctoritatem, & exilium, alternis vicibus sæpe trajecit, tum probitas, & servata Cæsari fides jam prope funditus subvertit, atq; hic non desunt, qui protinus me propterea insipientē improvidum, profusorem, stultumq; subsanant, ipsi non tam sapientes quam senes, neq; tam providi, quam avari, quia canicie ornantur extrinsecus, intrinsecus autem intellectum habent puerilem, quorum omnis sapientia est, explere scrinia sanguine pauperum, & assidua augendarum divitiarum cura, omnia venalia habere, ac non secus quam prostitutæ mulierculæ, omnes pauperes contemnere, solis divitibus applaudere, & corruptissimos devovere animos, hinc non probata causa, inde omnes condemnare, & noxiis reis, poenam cum injuria remittere, dare veniam corvis, vexare censura columbas, & fraudu-

lents

lentis rapinis, & subdolis collusionibus, suæ argentæ gregiè mederi. Hanc ipsi providentiam, hanc sapientiam: probitatem, integritatem, eruditionem, stulticunt. Cum hoc hominum genere nunquam mihi bevenit, his nunquam sapiens, nunquam prudens fui, quæce artibus rem augere nesciam; his impius & stultus sum filii gehennæ, qui dicunt fratri suo Raccha & fatue, doctriter & ludibrio ferientes, nec minus iniqua, quàm ridiculurnia lacescentes, eruditionem & doctrinam si qua glorihi cedere deberet, ob contempta Scholastici cultus latini iniquissima æstimatione, & perverso judicio extenuarperditas cum iniqua fortuna, tum observatam fidem, ovituperium vocantes, scientes, quocumque apud indoctos pas & ignavos proceres, plurimum humilium prudentdescit, & pro stultitia reputatur, ut qui valorem hominiveſte metiuntur, non animum æstimantes, opesq; vimeritis antefecerêtes, ac si vulpina vestis præbeat astucuculla conferat pietatem, & leoninæ exuviae. Cum autem dare possint fortitudinem, Attamen tam stultum de metes interea conqueruntur, abs me tali stulto, sapientissimos fuisse deceptos, neque verentur, prudentissimo C. Majest privato consilio, ubi nihil non agi, summa cuncteria & deliberatione censendum est, hanc turpitudinem inurere. Nam si scandalosus & impius est liber declamæ, non solum ad me pertinebit hoc crimen, verum et eos, qui examinarunt, qui subscripserunt, qui ratum larunt, qui comprobarunt. Quomodo enim decorum fuerilius consilii sapientibus approbasse, quod mihi stultumpium fuerit scripſisse? Certè ego si impius sum, in hoc quàmè damnandus sum, quod toties jam, contra scripturæta confisus sum in principibus, in quibus non est salus, que inter eos aulicos philosophari voluerim, ubi nullusartibus, nec ulla præmia proposita sunt literaris literis. Sipsiens sum, in hoc certè stultissimus sum, quòd felicitatam posui in aliena potestate, & sollicitus incertusq; mei illis me concredidi quorum disparem promissis fidem eor, pudetq; me insipientiæ meæ, quod hactenus non cverim, cujusmodi essent homines illi, quiscum agerê: que errabundos illos aliquândo laudarim, qui voce popuvox Dei dicitur habentur omnium illaudatissimi. Quoad objectam mihi arrogantiam & ambitionem attinet, quiversus omnes, omnium scientias, & artes declamare pr

pferim, certè non sum tam arrogans, ut omnià scire præsumam, nequè tam ambiciosus, ut disputè de omnino incognitis, sed illud fateatur oportet, neminem posse de his rebus, aut scribere, aut differere quæ penitus ignorat, quantumcunque etiam in aliis sit eruditus, atque unū hoc de me citra jactantiā dicere aſim, comedisse me de ligno scientiæ boni & mali, etiā usque ad nausēā, easq; disciplinarum partes lustrasse, quas nec illis, nec majoribus suis, aspicere unquam contigit, atq; hoc est illud, in quo scandalizantur, sicut scandalizabantur Pharisei in Christo, dicentes: unde huic hæc omnia? Quomodo potest hic homo scire literas quas non didicit? Samaritanus est, dæmonium habet, & in nomine Belzebuth ejicit dæmonia. Nonne similes illis sunt, qui gloriam illius, quod est in me donum Spiritus sancti, auferentes, attribuunt diabolo, dicentes, quod majus sim, & dæmonium habeam, quod me doceat omnia, quibus respondeo verbis magistri mei Christi: Ego dæmonium non habeo, sed est, qui habet & judicet. Etiam multi calumniatorum meorum dæmones, & diaboli facti sunt, hoc est, cruenti & falsi criminales. De Magia vero quid sentiā multijugis scriptis aperui. At obijciunt mihi miracula, quæ principes & populi obstupuerunt, & supra naturæ vires dæmonum opera facti sunt. Fateor operatum miranda multa, sed citrà Dei offensam, citrà fidei & religionis injuriam, & obstupuerunt ea multi, sed homines indocti, & quibus datum non est rerum cognoscere causas Atque motus omneis & inexorabile fatum. At quis secretorum naturæ curiosus explorator ignorat, herbarū potentia & lapidum virtutibus non omnibus perinde manifestis, multa perfici posse, quæ rudis populus, per insitiā aut malitiam, accepta referat dæmonibus, potius quam naturæ atque Deo, Sed ut non sapiunt aromata suis & asinis, & offenduntur splendidiore lucæ noctuæ, ita neque amator veterū sordium populus, docilè inusitatis rebus & literis animū præbere sustinet, nec oculus densissimis ignorantiae tenebris obfusos lucis radiis admoveere potest. Qui enim sunt omni politiore literatura, omnisq; arcanae doctrinae vacui & inanes, nec nisi umbram illius complexi, quomodo obfuso ignorantia animo, alienæ doctrinae splendorem rectè discernere ac dijudicare possent? Quod si syllogismorum spineta plantassem, si carduos & tribulos scripſissem, & similes habuissent sua labra lactucas, invenissent forte asini illi gustu, & magna voluptate totum librum devorassent. Nunc verò, quia ea profecutus sum, quæ ipsi non attigerunt, amaricati sunt, venter & lingua

eorum ad calumnias. O deplorati ingenii homines, dicabili malevolentiae morbo consopiti, adversus examinationem obstrepentes, cujus vocem & vocabulur intelligunt, nec satis noverunt, quid declamatio, cures rates non cognoscunt, non declamationis conditionem non quo quid animo joco an serio, false an severe, contemperpendunt, non animadvertunt declamationis licet liberioribus verbis & absimilioribus argumentis, res seu sermone tractare, nullum periculum veri statim facere, eorum quae in declamatione sive argumenta persuadendo, sive demonstrando dicuntur, philosopho hoc est non de declamatoris, sermonem suum veritate gerere. Declamationis autem proprium est, saepe & plurimum ficto argumento, aut falsis defensione, aut veritatis, aut vitii laude, aut virtutis oppugnatione, ad exercitationem, ad exercitationem studiosorum labor ad dissolvendum aut statuendum veritatem: sed citius etiam proponere quamlibet disputandi materiam, ac legentium, sicut ait Apostolus. Omnia quae scripta sunt ad utilitatem scripta sunt, non dicit omnia quae scripta sunt, siquidem non minimam partem eruditionis, fabulorum, declamationes disputationes, problemata, opusculorum, parabola, ceteraque admodum proficuae nugae, quibus sacrae quidem carent litterae, citra veritatis regulam si cant: quae qui damnare velit & submovere, is litterarum nomen simul tollat, necessum est, sed in his discernens Critico quodam, excussoque judicio, menteque alerti, intelligentia in super summa, & acriter animadversum est, ut cognoscatur qua auctoritate, qua forma, auctor scripserit, quod conetur, quid moliatur, narret an doctus finiat an disputet, improbet an admoneat, quibus utonibus, joco an serio dicat, sua an aliorum sententia, quae vera, quae falsa, quae dubia pronunciat, ubi & quomodo animi mentem potissimum declaret. Sunt enim haec spectanda, ac diligenter scrutandi secretiores sensuum & penitiores fibrae orationis accuratius disquirendae, singulis separatim, & collectim universis, in medium promulgatum considerationis illis tribuendum est, ac ordigenter & exacte discernantur, gravissimoque judicio, trutina ponderentur, ut quid in quaque re, verum, & consentaneum, & consequens sit, perspiciatur, prius illis feratur sententia. Quod in illa declamatione

scribi debuit, ita etiam ab illis clarissimis pariter & doctissimis Cæsarei consilii proceribus, factum fuisse dubium non est, id ipsum Cæsareæ majest. patentes literæ & sigilla testantur, quibus aut fidem non habere, aut insolenter contradicere, non potest non est læsa majestate temerè factum. Desinant ergo maledici sycophantæ, calumniari hanc declamationem, vel impio animo, vel alienata religione à me scriptam fuisse, quando neq; proprio ingenio filius, neq; sine examine & sapientum censura, hanc ediderim. Ipse enim censores retulerunt & subscripserunt, senatus decrevit, & assensus est, Cæsar probavit, & sigillum suum appendit: nonne supra hæc judicium sibi vendicare audebunt? Quis istis scholasticis, theosophistis & latebricolis monachastris, in Cæsarem scripta dedit, ut quod ille de consilii sui examine, & signatura publica, autoritate semel probavit, isti improbare, probare, damnareq; præsumant? Major certè est declamationis illius pervicacia, quam quod levissimorum aliquot Sophistarum, & perversorum cucullionum, ingenio attingi queat. Quin vero nequaquam enervi doctrina esse illum virum oportebit, quisquis de illa ferre debeat judicium. Sciant illi Scholastici Magistri, concessas illis scholarum cathedras, non credita fori tribunalia, liceat duntaxat Magistris illis de cathedra doctinaliter disputare: verum judicare, determinare, decidere, approbare, reprobare, admittere, prohibere, damnare, non eorum officii est, sed Pontificium munus est, non ex argumentis Sophistarum, sed ex traditionibus dependens Jurisconsultorum. Neque verò ipse Rom summus Pontifex, neq; Imperator (etiam in rebus fidei & religionis) quicquam judicant nec judicare prætendunt, ceu Theologi, aut Dialectici, sed ut Legisperiti & Jurisconsulti, qui idcirco non Dialecticam, non Philosophiam, non Theologiam, sed jura omnia in serinio pectoris sui habere dicuntur. Habent enim etiam Jurisconsulti de divinis rebus suos titulos, de summa Trinitate: de fide Catholice, de Sacramentis, de hæreticis & aliis religionem nostram concernentibus, nec opus est ea à theosophistis emendicare, ac hodie (si diis placet) ex conspurcatis scholis, protinus in tribunalia, ad judicandas eruditorum causas, introducentur sordidi ludimagistri, qui nihil norunt, nisi præesse pediculosis pueris, tum funesti quidam cuculliones, seditiosiq; theosophiste, quibus omnē vim rectè sentiendi, opinionum pravitas abstulit, quiq; ingenuis disciplinis, ob ignaviā infesti sunt, illi præjudicabunt Pontificibus & Cæsaribus, & quod illi probarunt, quod ratum habuerunt, quod fecerunt.

illi audebunt improbare, damnare & irritum facere, ac scholastica autoritate indecenter abutentes, disputandi & conclusionandi (si sic dici queat) licentiam, ad judicandi, & determinandi transferent potestatem, magnis sigillis, scholastico fastu clamare audentes, promulgamus, definimus, asserimus, veridicè affirmamus, constanter proferimus, censemus, decernimus, determinamus, declaramus, pronuntiamus, judicamus, damnamus, condemnamus (sic enim eorum ampullosa verba habent) atque dicere & scribere audent, hæc se facere tranquilla, & secunda conscientia, superna luce illustratos & supernaturali lumine fretos, ex invocatione Spiritus S. quod lumen sæpè in pectoribus illorum, non Spiritus S., sed auri sacra fames accendit, quod si illa sua censoria conciliabula, pro fidei integritate agerent, & non pro censu, certe creditam de illis hætenus probitatis, sinceritatisq; opinionem, fraudibus non maculassent, avaritia non corrupissent, syllogismos suos in religionis injuriam, venales non exposuissent, Divini timori, humanum favorem non prætulissent, verbum Dei perversis interpretationibus, non adulterassent, ecclesiæ auctoritatem non violassent, Reges Christianos, in reprobi sensus vefanos errores non protulissent. Quid multa? Res non eget testibus, ipsi se in Anglicani divortii determinatione, magnis suis sigillis prodiderunt. O insignes Theologos, qui in negotiis fidei & conscientię, feruntur affectibus, flectuntur conviviis, obcæcantur numo aureo, capiuntur lenociniis, opinantur ex proprio commodo, & muneribus abducuntur à vero. O concessum sorbonicum præclarum, ò dignitatem concilii admirandam, cui non paveat mens, coram illis dicere, quum hodie Theologorum sorbona. facta est falsorum commentariorum, & errorum officina, & interpretationum, censurarum, determinationum, flagitiosissimæ nundinæ. Hic nunc cupio mihi dicite ò magistri nostri, dicite ò Sorbonici, in Theologia quid valet aurum, tam sancta ne est vestra avaritia, ut illi iura legesque nihil officiant, nec ulla impietatis aut irreligiositatis notetur labe, nec quicquam turpe sit, quod vobis lucrum pariat. Quis putasset Theologorum pectora, favore, ira, odio, avaritia corrumpi, & esse illis etiam contra scripturam syllogismos, si habeant causam acquirendæ pecuniæ, quis ista credidisset, nisi ipse suis factis fidem fecissent. O male astuti, & imprudentis avaritiæ, qui non potius pro digamia determinastis, quam pro divortio, siquidem olim in vetere lege permittebatur regibus, plures habere uxores, neque verò minor est auctoritas Pontificum

scum & regum, in Ecclesia, quam olim fuerit in synagoga. Quin ipse Valentinianus Christianus Imperator, duas simul duxit uxores. etiam lege sanxit, & publica constitutione indulsit, ut quicumque vellet duas simul habere posset uxores, ita si & vos pro rege Angelorum determinassetis, pontificis auctoritatem ampliassetis, regis libidini obsecunditati essetis, Reginae dignitatem observassetis, filiam regis [ut ita loquar] non spurificassetis, atque tam insigni collusione, singularum partium gratiam inissetis, undique pecuniam corradissetis, neque minus pestilenti exemplo, atque nunc, nomen vestrum posteritati commendassetis. O miseros, quos in tam profundam cæcitatem, traxit indigna Theologis avaritia, & inscitiæ comes arrogantia. Quis tam fædos Magistrorum nostrorum errores aspiciens, tam turpes illorum fraudes considerans, tam pernitiosas & falsissimas illorum sententias videns, quæ omni rationi, & honestati repugnant, illis posthac credere, aut illorum censuris amplius sese submittere velit, aut debeat, quando tali sunt natura, ut nihil eis sit antiquius, quam doli, quam fraudibus, quam fallaciis, quam calumniis, doctos quosque continenter circumvenire, & in errorum & hæresium notas velle trahere? Mirum profecto, quum toties jam contra Johannem Picum Mirandulanum comitem, contra Johannem Capnionem Juriscōsultum, contra Erasmum Roterodamum Theologum, contra Jacobum Fabrum Stapulensem Philosophum, cōtra alios multos illustres viros, tam infelicitè quàm temerè dimicarunt, toties illis suis præconibus censuris, contra manifestam veritatem, tam turpiter impeerunt, toties de manifestariis sycophantiis, & calumniis convicti sunt, quod hac vulgatissima sua infamia edocti, in nullo facti sunt meliores, sapientiores vè. Neque ad deponendum stoliditatem suam tanta ignominie macula adduci potuerunt, quin tot infelicitibus congressibus, toties prostrati, videntur sibi [velut de Antheo fabulantur Poetæ] resurgere robustiores, atque (ceu veterani milites, instructiores bello facti) post unam & alteram insaniam, adhuc nova moliri facinora, novasque quotidie excitare tragedias & sponte in pejora prolabentes, ultro sibi malum accersire pro bono, dignos se præbentes, qui ab omnibus bonis audiant malè, qui in aliorum exemplum Pontificibus publicitus poenas, ac pestiferum, fraudis, doli, sycophantie, calumnie, & nefariorum consiliorum suorum fortiantur exitum. Quod si proprii honoris servandi, quàm alieni læsfendi cupidiores existerent, amplecterentur etiam ipsi bonas

litteras, & aliquid ederent illustrius dignum encomiis non possent, saltem admirandos sublimioris doctrinæ dignis laudibus & benevolentia prosequerentur, & in indigna illorum obrectatione cohiberent, quo vel si istam hæcenus ignominiam eluere possent, & à doctis quibusque solidam inire gratiam. Sed vilis & indoctitudo, semper humi repens, nulla habet vestigia quæ se nisi turpia, nec ulla rerum illustrium cupiditate, ad excitatur, cujus ignavia, tam altas egit radices, ita in obcæcatis adhæsit, ut ad nullas rationes oculos aperitur, tantaque est insanix suæ obstinata pertinacia, ut se censæ ne per universi quidem orbis elleborum extinguit. Non equidem facile propagata malorum semencatur, quippe quam est bonorum in mala defluxus fac mali ad bonum transitus difficilis esse consuevit. O cuncta impia secta hominum, nihil nisi seipsos, & sua amant omnia præter se, & sua contemnentium, & damnantium ipsum perverse prorsus & nefarie, quæque ipsi didicerunt, ea omnium prima & potissima censerunt, & rum normam, omnia omnium dicta & scripta, veluti ætum lapidem examinanda exigunt, quibus, quæ non sunt, aut quovis modo ab illis discrepant, sive dissentiunt aut velut insana, & abjectitia, præ suis averfantur, & scandalosa & impia damnant atque execrantur, nulli rationibus muniti, sed vanorum titulorum obtentu, tot surgunt in pœnam, adversus eos, qui ab illis, vel unguis discefferint. Tunc si qui sunt inter illos, ingenio feroci, maligno, & ad calumniam plane erecto, qui sine iniqua audacia, scholasticorum titulorum ambitione, suam scabiem illustribus viris adfricare audeant, & rum virorum scripta & dicta, variis dolis, technis, & præstigiis, continenter circumvenire, & in hæreseo trahere norint: & in politiores litteras, & linguas, protumeliæ ledoria è suggesto, veluti è plaustro evome Poetas, in Rhetores Cynica petulantia petonare sciunt: tunc subductis superciliis admirabundi passim extoluntur divina loqui prædicant, & vice oraculi sermones eoaures populi circumlatos spargunt.

*Et longum invalidi collum cervicibus æquant,
Herculis Anthemum procul à tellure tenentis.*

Tum etiam qui doctos viros gravius exagitassent, stratus, & rectoratus, in odium literatorum illis pro-

scholarum regno præficiunt, qui tunc præ cæteris consophi-
 stis, veluti principes summi, altioribus cathedris sedentes, jus
 in alios, & superbam dominationem, possidentes, cunctas bo-
 nas artes, & ingenuas disciplinas, scholis funditus eiiciunt, quo-
 rixosis sophismatibus, incrementa conciliant, quorum sarcina
 mine inflati, de omnibus copiose sese posse disserere putant.
 Sed ut sunt doctrina vacui, & veluti sues in luto grunientes,
 inanes eloquio, quicquid proferunt, quicquid scribunt, pro-
 fundam redolet inertiam, quicquid ratiocinantur, quicquid
 argumentantur, deliramentis consentanea profundunt, & pro
 rationibus, pro scripturis, meras technas, & laqueos conne-
 ctunt. Quod sit fortè timidiore, antilogiæ suæ obscuritatem,
 ad auram, ad lucem, in propatulo exponere, & perspicaciori
 censura permittere vereantur, aut (quod plurimum illis eve-
 nit) non habeant quod respondere queant, tunc aliam viam
 ingressi, quibus bellum inferre nequeunt, odium infligunt, astu
 fortitudini præferunt, syllogismorum suorum vires ad calum-
 niandi nequitiam transferunt, clanculariis susurris apud im-
 probos, aut incautos auditores, contra doctos, & probos viros
 oblatrant, & per insidias, ab obscuro sagittant, & scholastico-
 rum titulorum factum, atque quem vocant impudentiæ clypeum,
 (cucullam inquam) & hostile propositum, iniquissimumque
 iudicium, in rationis locum transferre, cecitate turpissima cõ-
 tendunt. Quumque nihil sciunt, nihil scribunt, nihil edunt, quod
 iudicari queat, & veluti bruta & muta animalia vitam silentio
 prætereant, eo silentio tuti, impudentissima temeritate, de a-
 liorum iudicant ingeniis, & supra Aristophanicam loquacita-
 tem in conviviis, in collegiis, in privatis confessionibus, in pu-
 blicis concionibus, in scholasticis prælectionibus, nullum scri-
 ptorum genus non calumniantur, non lacerant, non mordent,
 non discerpunt, non mutilant, non detruncant, non pervertunt,
 ac probrosis circumveniunt insidiis. conculcant contumeliis,
 doctiorumque ingenia perosi, literaturæ meritis insidiantur,
 eruditissimos quosque persequuntur, virtutisque ignominiam
 rependere non erubescunt, quasi idem sit calumniari, quod
 vincere, contemnere, quod antecellere. Sic illi expressantium
 virorum calumnia, & obrectatione, fortiores fiunt, & ex re-
 prehensione alienæ scientiæ, ipsi eruditionis & doctrinæ opi-
 nionem consequuntur, & quem aliis adimunt, in se derivant
 honorem. His technis, his artibus, his stratagematibus, a-
 pud rude vulgus & imperitam plebem, indoctosque nobiles,
 & credulos principes, quos nihil negotii est fallere, quos pe-
 nes

nes nullum est indoctorum, doctorumque discrimen-
ritatem suam stabiliunt, & eruditorum, sapientumque
furto, & rapina obtinent. Tum etiam divinitatis fastigi-
arrogant, & se Magistros & Doctores in divinitate nut-
sustinent, quo verèdo nomine, apud simplicem populi
citatatis opinione insignes, etiā apud purpuratos aulico-
ratos principes, venerādi simul & metuendi, effecti, illi
persasionebus suis allectos, & clandestinis incitamen-
structos, seditiosis armant consiliis, subjiciuntque qui-
toris, à cubiculis, à basilica, à mensa, virus in aures eoru-
tinuè instillantes, dicta & facta proborum virorum affide-
minantes, quousque optimi cujusque virtutem reddant
sam, mollesque principum animos, nihil tale suspicanti-
delationum & obrectationum artibus, & exquisitis c-
dolis subvertant, & in fas atque nefas contra doctos & p-
viros inducāt, atque ad crudelitatem usque impellant. N-
enim apud credulos principes, fides mendaciis deest, ubi
ris & proditoribus, aliquando gratia redditur & pessimi-
busque nebulonibus honos negatumque virtuti culmen
tribuitur, & repulsa prudentia, ignavia honoribus pro-
tur, maliq; sua ex improbitate referunt munera, & qui jar-
que quaterque, versò solo, mutato foro, & (ut vocant) bā-
bāca, fraudatis creditoribus, fraudi & dolo, alieni aeris ini-
divitias sibi pararunt. Creantur comites, asciscuntur in-
filia regum, præficiuntur gubernandis provinciis, quasi fi-
futuri sint Reipublicæ, qui tam scelestis perfidiæ artibu-
mularunt sibi rem privatam, atque quod ab integræ fide-
tis & doctrinæ, virorum arbitrio, pendere deberet judic-
sæpe in iniquissimi cujuspiam hypocritæ, adulatoris, de-
ris, fufurronis, sententia consistit. Hi primas atque post-
aulæ partes tenent, hi sunt aures & oculi regum. Nulla ill-
nua clauditur, quo minus ingrediantur, nullum tempus
importunum, quo minus admittātur, nefasque est princ-
plus audire, aut videre, aut cognoscere, quam tribus aut
tuor, ejusmodi sycophantis, commodum videtur. Nulla
gum tam natura benignus, tam educatione modestus, tan-
tutis & æquitatis amans, quem illorum consilia non pe-
tant, multaue indigna, tanta majestate & dicere & age-
audere compellant. Hinc totam noctem vigilare, tum p-
aut ludere alea, aut saltare choros aut larvis obambulare
vivia, tum medium diem dormire, residuum ludere pila

vel

venari, & cum beluis audacter congrēdi, aut stulta & furiosa
 haſtiludia ſuſcipere, & illorum pueriles victorias graviter di-
 judicare, tum ſupervacaneis impendiis, pomparum, largiti-
 onum, conviviorum, ludorum, ac ambitioſarum legationum,
 improbatorum bellorum (aut latius regnandi libidine, aut
 cupiditate vindictæ, aut æmulationis dolore) ſuſceptorum
 totius plebis, civiumque ſubſtantiam devorare, hodie regum
 diſciplina eſt. Verum intereſſe conſiliis, obſervare prudentes,
 operam dare præceptis ſapientiæ, diſcite populum bene rege-
 re, & provincias quorum tutelam ſuſceperunt, ſœliciter gu-
 bernare, ſedere ad portas civitatis, & audire ſupplices, ſuble-
 vare oppreſſos, reddere jura ſingulis, hoc paludatis aliquot
 vulturibus, nonnunquam & Cumanis aſinis committitur.
 His tunc accedunt nobiles iſti ſatrapæ, ipſi etiam literarum
 hoſtes, qui cum nullis bonis artibus, nec honeſtis diſciplinis
 imbuti ſint, ob id doctos, & literatos omnes odioſiſſime, pro-
 trudunt, neq; ſiunt ea regibus ſuis innotescere, eoq; infeſtius
 perſequuntur, quod veritatem aliquando dicunt, nullo perſo-
 narum reſpectu, illorumq; ignaviam, & craſſitudinem, ad lu-
 cem exponunt. Nullus unquam priſcis temporibus tyrannus
 extitit tam barbarus, tam ſævus, tam ferus, tam trunculentus,
 tam crudelis, quem penes non in honore, veneratione, obſer-
 vantiaque fuiſſent bonæ literæ. Olim eruditi & literati viri, in
 aulis Cæſarum & Regum, primas partes tenebant, in horum
 locum ſucceſſerunt hodie, quidam podagrici ventricoliſque
 publicani, & auri ſpongiæ (ſinantiarios vocant) quibus abeſt
 omnis veritatis, virtutiſque cognitio. Et ut eſt in Proverbio:
 Ignavos ignavis placere. Videmus paſſim per regum aulas in-
 ſtructos, tot famelicos pediſſequos, tot laceros ſtipatores,
 tum circummeſſales paraſitos, tot verſipelles hiſtriones, tot
 noctivagos ſcortatores, tot epicuræos porcos, tot ſalaces por-
 cos, tot piſtos fiſtiſque nobiles, tot ſuffitos moſcho proce-
 res, tot glorioſos thraſones, tot chlamydatos agaçones, tot
 cruciatis caballarios, tot trigaleatos lepores, tot ſeroceſ cen-
 tauros, tot ſuperbos Satrapas, tot paludatos vultures tot larva-
 tos veſpertilioes, tot Purpuratos aleatores, tot hamatos
 quæſtores, tot politiſphagos ſœneratores, tot dimovoros ſcri-
 bas, tot inſolentes duplatores, tot Arcadicos ſacrificulos, tot
 caudatos eleemoſynarios, tot ſexagenarios pueros pauciſſi-
 mos ſpectamus ſapientes, & graves viros. Quod ſi qui forte
 emerſerunt in aula, viri ingenio præditi, qui conſilio, pruden-
 tia, rerum uſu, experientia, & exercitatione Reipublicæ ſœ-

liciter præesse sciunt, aut qui viribus & armis, strenuitas Respublicæ plurimum prodesse possunt, hos tunc ne res evadant, aliusque in auctoritatem conscendant, si cie benevolentia, ad longinquas regiones in oratore. gant aut in fortitudinis suæ præmium, gravioribus per exponunt, quo sic evacuata aula illorum præsentia, ipsi soli habeantur prudentissimi, si in consortium suum non admittant, prudentiorem se. Horum opera fit, quod in cipum aulis, bonæ literæ, nec præmiis pascuntur, nec la in visantur, sed velut proscriptæ, & in prostibulum re videantur. Hinc obscura literatorum sors, & fortuna l rum virorum sordida, nec ullis ad rem augendum, in a cus est, nisi qui valedixerint virtuti, & veritati. Nam qui est sermone (ut ait Propheta) quasi perjurus est, & qui est opere, quasi de spina sæpe, sic oportet, ut quum fati aula, qui vult esse pius. Sic sordent & vilescunt literæ, & solum non faveatur literis, sed illudatur, etiam præstat in aulis regum aut culinarium, aut venatorem, aut tibia aut utricularium, aut cauponarium, aut parasitum, aut onem, profiteri, quam doctum, quam literatum, quam ditum, tam eruditio invisum, ignorantia probabilen Ipsa enim affinis regibus, domestica nobilibus, incola omni eruditione potenter prælata, ipsa plena divitiis, & lata honoribus, sublimata potestate, & omni delitiani nere beata, ut quo quis in aula minus sciat, eo felicio fruatur.

*Omnibus in aulis tenet insipientia sceptrum,
Illius & sequitur regia turba pedes.*

Quis ergo jam (ornatissime Eustochi) non debere renunciare literis, & virtuti, quam eruditus imperitorum luminiis, modestus impudentium conviciis, caudidus torum sycophantarum insidiis, continuo excarnificari de venerationem meruisse debuerat, inde poenam, clac exitium persentire? Nihil igitur mea opinione hodie sc (mi Eustochi) quam nihil scire, nihil tutius quam nill cere, quando his temporibus, fere nihil scribi potest, quod offendat aliquos: qui autem nihil docent, aut non nill ma, & infima sapiunt, ab hoc metu, ab his periculis, absunt. Quippe minimarum rerum, magna ruina essen

test, nec unquam cadet ex alto, qui in imo jacet, nam qui quærit alta, is malum videtur quærere. Tām grātæ, sed & securioris voluptatis sunt, paludes ranis, luta suis, tenebræ vespertilionibus, quam alta tecta columbis, & sereni soles aquilis. Hinc apud Lucianum Pythagoras jam per omnia bipedum, & quadrupedum genera, (suæ circulationis metamorphosi) vagatus, se longe suavius vixisse fatetur, quando esset rana, quam quum esset Rex & Philosophus. Quæ persuasio, sic huic ætati mihi congruere videtur, ut nihil neque scire, neque docere, & ceu nihil à bestia differre, hodie foelicissimum, atque tutissimum sit: simulque & aulicis istis proceribus, atque Satrapis, qui plurimum improbos, sui que simillimos beneficiis prosequuntur, evehantque acceptissimum.

* *

HEN.

HENRICI CORNELII AGRIP
 AB NETTESHEYM ARMATÆ MILIT
 equitis Aurati & V. I. ac Medicinæ
 Doctoris.

TABULA ABBREVIATA

Commentariorum in artem brevem
 Raymundi Lullii.

ORNATISSIMO VIRO LL. DOCTO
 ADOLPHO ROBOREO *Agrippinensi Canonico a
 Gradus Mariae virginis, Henricus Cornelius
 Agrippa. S. D.*

Scripsi olim commentaria in artem brevem Rayn
 di Lullii, doctor eximie, hæc tandem in tabu
 quandam tanquam fasciculum, contraxi, quæ
 moratu facilis, cuncta commentaria subinde an
 reduceret; hæc tabulam tuæ humanitati dedicatam,
 xeniolo offerendam decrevi, ratus exiguum hoc munu
 lum, non ex suo valore, sed ex mittentis animo sis æsti
 turus. Quin & collata hac tabula, cum ipsis commenta
 videbis te pari æstimatione habitum, quo is cui ipsa nos
 commentariola olim dedicavimus, quæ una
 cum hac tabula etiam ad te mitti
 mus. Vale.

TAB

TABULA ABBREVIATA COM-
MENTARIORUM ARTIS INVEN-
tivæ Henrici Cornelii
Agrippæ.

	B	Deus
	C	Angelus
	D	Cælum
	E	Homo
Subiecta	F	Imaginativa
	G	Sensitiva
	H	Vegetativa
	I	Elementativa
	K	Instrumentativa
	Pater	
Deus	Filius	non convertuntur
	Spiritus sanctus	
	Bonus	
Angelus	Malus	
	Immobile empyreum agens per attrahum	
Cælum	Mobile agens per influxum	
	Anima rationalis	esse vivere
Homo	Corpus humanum	habet sentire intelligere.
	Esse	
Imaginativum habens	Vivere	
	Sentire extrinsecus & intrinsecus.	
	Esse,	
Sensitivum, habens	Vivere.	
	Sentire extrinsecum.	
Vegetativum, habens	Esse	
	Vivere.	
	Simplex.	
Elementativum	habens solum esse substantiale.	
	Compositum	
	Naturale	
	Instrumenta-	

*Instrumentativum sive**habens esse in alio.**Accidens,**Morale.**Quantitas**Qualitas**Relatio**Actio**Passio**Habitus**Situs**Tempus**Locus.**Accidens naturale**Magnitudo**Multitudo**Diuturnitas**Operatio**Quantitas,**Discreta**secundum**Continua**Habitus & dispositio.**Naturalis potentia vel impotentia.**Qualitas,**Passio vel passibilis qualitas.**Forma & circa eam constans figura**Contraria & contrarietates.**Superlacionem**ex natura verbi**Suppositionem**Relatio secundum**Equiparantiam**ex natura rei**Applicationem.**Intensa.**Intrinfeca.**Actio & passio**Extensa**Extrinfeca**Tempus**Remissa.**Locus**Variantur quantitate.**Situs**Intrinfecus.**Habitus**B Bonitas*** Extrinfecus**C Magnitudo**Virtutes**D Duratio**Accidens mo-**E Potestas**rale**Vitia.**F Sapientia**G Appetitus**Pradicata ab-**H Virtus**soluta.**I Veritas**L Gloria*

	<i>Permanens</i>		
<i>Bonitas</i>	<i>Fluens</i>		
	<i>Virtutis</i>		
<i>Magnitudo</i>	<i>Molis</i>		
	<i>Actionis</i>		
	<i>Æterna</i>		
<i>Duratio</i>	<i>Æviterna</i>		
	<i>Temporalis.</i>		
	<i>Essendi & existendi</i>	<i>Naturalis</i>	
<i>Potestas</i>	<i>Agendi & patiendi</i>	<i>Voluntaria</i>	
	<i>Intellectualis</i>	<i>Sapientia</i>	
	<i>Rationalis</i>	<i>Scientia</i>	
	<i>Sensitiva</i>	<i>Ars</i>	
<i>Cognitio</i>	<i>Instinctus</i>	<i>Fides</i>	
	<i>Natura</i>	<i>Opinio.</i>	
	<i>Rationalis ut voluntas</i>	<i>Concupiscibilis</i>	<i>Passiones</i>
<i>Appetitus</i>	<i>Sensitivus</i>		<i>animæ</i>
	<i>Insensibilis.</i>	<i>Iracibilis,</i>	
	<i>Intellectualis ut sapientia, scientia, prudentia quæq;</i>		
	<i>Mortalis ut iustitia fortitudo, temperantia</i>		
	<i>Theologica ut fides, spes, charitas, gratia dona</i>		
<i>Virtus</i>	<i>Animalis & sensitiva, motiva, vitalis, vegetalis</i>		
	<i>Elementalis quæ naturalis dicitur</i>		
	<i>Cœlestis quæ vocatur occulta</i>		
	<i>Operationum & potentiarum secundum actionem &</i>		
	<i>passionem.</i>		
	<i>Orationis</i>	<i>secundum actum sibi usum</i>	
<i>Veritas</i>	<i>Rei</i>	<i>secundum habitum</i>	
	<i>Consummationis</i>		
<i>Gloria</i>		<i>in fine</i>	
	<i>Quies</i>		
<i>Essentia</i>			
		<i>Simplex Substantialis</i>	
		<i>Composita. Continuitatis</i>	
<i>Vnitas</i>	<i>Rei</i>	<i>Accidentalis</i>	
	<i>Rationis</i>		
	<i>Identitatis.</i>		
<i>Perfectio</i>	<i>secundum modum essendi</i>		
	<i>secundum mensuram conditionis.</i>		

B Diffe-

B Differentia
 C Concordantia
 D Oppositio
 E Principium
 F Medium
 G Finis
 H Majoritas
 I Aequalitas
 K Minoritas

Respectus

Ex primis intentionibus
 Essentialis
 Realis
 Accidentalis

Differentia

Ex secundis intentionibus
 Genera
 Specie
 Numero:
 Per similem modum collige concordantia
 A consilio
 Proprie ut A casu
 aequivoce secundum
 lationem.

Comparative
 Significative secundum usum dicendi.
 Ana
 Sim
 nem
 translate per Opp

Nominis
 in

placit.

Modum signifi-
 cationis

Varia suppositiones
 Varia accidentia gr
 ualita.

Incom-

Dirisio

*Totum essentiale, integrale, accidentale in
partes secundum esse & modum essen-
di.*

Genus in species.

Superius in inferiora.

*Genus in differentias oppositas vel subie-
ctas.*

*Rei. in Totum secundum partes in tempore, mo-
do, quantitate.*

Causa in effectus & e contra.

Subiectum in accidentia & e contra.

Virtus in operationes.

Substantia in suas potentias.

Absolutum in comparata.

Per variam attributionem.

Subiectum & predicatum.

Patientem & agentem.

Vltra patientem.

Complexi seu orationis,

Modum subiecti & predicati.

Modum actionis & passionis.

*Secundum variam attributionem, expo-
sitionem & variam applicationem.*

Simili modo accipe collectionem.

Vnionis collectorum

Partium in toto

Mixtorum in mixto

Continuorum in continuo

Discretorum in discreto

Materia & forma in uno supposito

Aliquorum in uno tertio

In medio iungenti, participantis vel di-

In termino concurrenti

Concordantia

Æqualium inter se

Proportionum inter se

*Effectuum, in causa, & e contra secundum
genus causarum*

Similitudinis & exempli

Coniunctionis & contingentia

Cognitione & agnitione vel affinitate

Ut forma cum subiecto

*Ut ars vel instrumentum cum subiecto
ria*

Ut alius essentia vel de essentia eius

Ex his similiter quare differentias suo modo.

Mediata

Contrarietates

Immediata

**Contradictio, secundum idem, ad idem, similiter
tempore.**

Privativa

Oppositio

Localis

Relativa, ut superius de accidente rela-

Versatur pracedens triangulus inter intellectuale & sensuale.

		Essentialis	Essentiale
	Formalis	Accidentalis	Coessentialis
		Exemplaris	
		vel idealis	
	Intrinsa		
	Materialis	Propinqua	Obiectiva
	Perse	Remota	Subiectiva
	Efficiens	Antecedens	Substantialis
Causale	Extrinsa	Coniuncta	Principalis
			Accidentalis
			Instrumentalis
	Occasio	Vltimus	
Per acci-	Finalis	Subordinat.	
dens	Fortuna	Impulsivus	
	Cases		
	Universale	Genus	
Principium		Species	
		Natura	
	Ordinale	Tempore	Mensura
		Definitione	Determinationis
		Cognitione	Coniunctionis
Privativum			Forma
Accidentale sive instrumentale		Generati	Materia
		Corrupti	Doctrina
	Motus	Augumenta.	Figura
		Diminuti.	Motus
Originale		Alterationis	Continens
Positivum		Localis	
Privativum			
		Coniunctionis	Natura
			Situ
			Loco
		Mensurationis	Substantiale
			Accidentale.
			Extre-

	Extremitas	
	Operationis	
	Instrumentale	
	Adhesionis	
	Participationis	
	Comprehensionis	
Medium	Unionis	
	Negationis	<i>secundum locum</i>
	Transitionis	<i>secundum speciem</i>
	Positivum	<i>secundum quietem</i>
	Privativum	
	Destructivum	
	Constructivum	
	Substantialia	
	Accidentalia	
	Secundum essentiam	
Extremitatum	Secundum tempus	<i>siue ante siue post</i>
	Secundum locum	
	Qualitatem	
	Quantitatem	
FINIS	Corruptionis	
	Defectionis	
	Defitionis	
	Esse	
	Operari	<i>secundum varias circumstantias</i>
	Pati	
	Perfectionis quam supra distinximus.	
	Naturaliter	
	Moraliter	
	Artificialiter	
	Maioritas	
	Æqualis	<i>Variantur secundum genera quantitatis & magnitudinis, de quibus supra, & iste Triangulus versatur inter substan- tiam & accidens.</i>
	Minoritas	

Divisa-

Divisiones
 Essentialia
 Substantialia
 Accidentalialia

secundum se

Genera
 Species
 Differentias

Respectivè

Propria
 Accidentia
 Proprias passiones
 Actus

Comparativè

*Multiplican-
 tur subiecta,
 predicata, &
 respectus ar-
 tis, etiam ter-
 mini extra-
 nei per*

Operationes
 Passiones
 Virtutes
 Potentias

*Consideran-
 do hac omnia
 diversimodè
 secundum in-
 esse vel non
 inesse*

Partes
 Principia
 Causas
 Effectus
 Similia

Convenientia

Opposita
 Priora
 Posteriora
 Exempla
 Respectus
 Extraneæ

*Secundum se
 vel aliter se
 habere.*

Complexione varia
 Varia prädicatione
 Varia separatione & coniunctione.

Quæstiones

B *Verum*
 C *Quid*
 D *De quo*
 E *Quare*
 F *Quantum*
 G *Quale*
 H *Quando*
 I *Ubi*
 K *Quomodo & cum quo.*

G g 3

Necesse

Virum
 Neceſſe
 Poſſibile
 Contingens
 Prima intentionis
 Entitas
 Secunda intentionis
 Eſſentiale, ut quid eſt in ſe, quid eſt in alio,
 ut ſi eſt
 vel impoſſibile

Quid rei

Quid nominis

Quid perſona-
 le ut quis per
 omnes caſus
 Quid contentivum,
 ut quid habet
 In ſe ſive.

Operativum

De quo

Qualitercunque explicas

Eſſentialiter
 Accidentaliter
 Pars in toto & contra
 Inferius in ſuperiori & contra
 Forma quavis in materia
 Potentia in virtute
 Locatum in loco
 Cauſa in effectu & contra
 & huiusmodi plura.

Acti-

Paſſi-

Primitivum ut à quo
 Materiale
 Converſive
 Eſſective
 Conſtitutive
 Derivative
 Poſſeſſive ut cuius
 Originaliter

Formaliter

Finaliter ut propter quid

Quare

Positive
 Illative seu consequutive
 Magnitudinis
 Multitudinis, ut quot
 Ordinis, ut quotus
 Multiplicationis, ut quotuplex
 Distributionis, ut quotiens

Quantum

Rei
 Propositionis
 Accidentia cuiusque intensi, extensi, vel re-
 missi

Continuum

Discretum

Essentialiter

Coeffentialiter

Accidentaliter

Quare

Convertibiliter

Proprie

Appropriate

Quomodo multiplicatur per regulas

C
 D
 K

Repletivum

Diffiniendum

Vbi Occupativum

Multiplicatur

Contentivum ut in quo per regulas

C
 D
 K

Quarens principium
 motus & unde

Essendi

Quomodo

Operandi

Essentialiter

Primariè

Attributionis

Accidentaliter

Secundariè

Instrumentale

Cum quo

Medij ut per quid

Convenientia ut cui

Quomodo & cum quo.

Est pars per modum

Est pars & in parte per modum

Sunt partes in toto & contra & hoc

Differentia

Proprii

Actionis

Passionis.

Constitutive

Compositive

Perfectionis

Totum

Gg 4

Totum transmittit similitudinem suam
& suarum partium extra se secundum
modum

Finis.

*Termini extranei
inveniuntur.*

*Multiplicatione.
Collectione.
Similitudine.
Vicinitate.
Oppositione.
Ex propriis communibusque principiis verum.*

*Mixtio figura-
rum.*

*A parte subiecti.
A parte predicati.
A parte modi aut cuiusque horum mixtim.
Terminorum artis inter se.
Terminorum artis cum extraneis.
Terminorum extraneorum inter se.
In una figura.
In diversis & pluribus.*

*Ex natura predi-
cati.*

*Univoca.
Communis.
Denominativa*

*Simpliciter
Ex hypothesi
Genus
Species
Differentia
Proprium*

*Secundum attribu-
tionem.*

*Naturalis sive necessaria.
Contingens sive acciden-
talis.
Remota sive impossibilis.*

*Secundum ratio-
nem predica-
tionis.*

*Directa.
Indirecta.
Aequalis
Mediata.
Absoluta
Comparativa.*

Secun-

Secundum
qualitatem
predicationis

Vera

Falsa

Secundum inesse.

Secundum
modum pra-
dicationis.

Secundum modum
terminorum.

Secundum modum
propositionis dici.
potest, ut quod
de ea dici potest.

Ex genere & differentia

Ex genere proprio siue sit

Ex partibus.

A causa secundum quodlibet
genus Causa.

Per effectum & operationes

Definitio Per potentiam vel obiectum

Per potentiam & actum

Per esse & essentiam

Per respectum & relationem

Ex fine rei

Per distantiam extremorum

Per abnegationem oppositi

Per species reliquarum figura

Q. ex

Argumentum vel est

Medium argumenti vel est

Secundum convenientiam
orationis cum re

Secundum Affirmati-
qualitatem. Negativa.
Vniuersal.

Secundum Particula.
quantitatem. Indefinit.

Reduplica.

Exceptiue

Separatiue

Comparati.

Varie exponi-
biles.

Proprie pro-
prium.

Accidens

proprium.

Actuales

Aptitudina-
les.

Potentiales.

& è contr.

C

D

E

F

G

H

I

K

Syllogismus

Enthymema

Inductio

Exemplum

Argumentatio perfecta.

Antecedens

Consequens

Extraneum.

Gg s

Diuisio.

*Divisione & partitione
Definitione & interpreta-
tione.*

Coniugatis

Genere

Specie

Similitudine

Differentibus

Contrariis

Coniunctis

Repugnantibus

*Antecedentibus & con-
sequentibus.*

Causa efficiente

Effectis

Maiori

Minori

Paribus

Attributis persona

Oracula

Autoritates

Confessata

Vulgi opinio

Secta

Pacta

Sententia

Iudicium

Vfus

Leges

Attributis negotiorum

Ante rem.

Cum re.

Post rem.

Nomen

Natura

Fortuna

Studium

Virtus

Habitus

Casus

Affectus.

Quidnam

Cur

Quibus auxilium

Vbi

Quomodo

Quando

Loca essentialia ad probandum & improbandum.

*Intrinsē.
ca A.*

*Extrin-
seca Ab.*

Authoritate
Relatione
Facilitate
Dissimilitudine
Consilio
Exaggerando
Non vulgari
Comparatione
Consequentia
Demonstratione

Ad exordien-
dum & mo-
vendum ani-
mos utiles

Conversione
Vi fortuna
Tolerantia
Deploratione
Conuertentia
Humanitate
Commentatione

Loci acci-
dentales.

Utilitate
Confessione
Exclamatione
Admiratione
Aggressione
Intermissione
Promissione.

Ad consu-
tandum ser-
vientes

Et eiusmodi.

Attenuatione
Admonitione
Retorsione,
Illusione,
Contempzione,
Suspicione,

*Solutio qua-
stionum.*

*Applicatio qua-
stionis ad in-
veniendum veri-
tatem solutio-
nis consistit in
his :*

Figura A.

Figura T.

Figura duplex

Figura multiplex

Subiecta

Regula.

Prima figura

Secunda figura

Tertia figura

Quarta figura

Tabula magna

Evacuatio tertie figure

Multiplicatio quarte

fig.

*Mixtio Principiorum &
regularum*

*Definitiones principio-
rum.*

Species triangularum

Regula questionum

Species regularum.

Novem subiecta.

Termini extranei.

Directe

Indirecte

*Argumentando per
varia media & di-
versa loca.*

Solutio

Forma

Solvendo Verborum
fallacias
& ostendendo fal-
sitatem.

Sententia-
rumPer de-
fectum

Materia

Distinctiōe Et huius-
modi

Coniunctiōe

Comparatiōe

Constructiōe

Ostendendo di-
versitatem

Subiectorum

Principiorum

Mediorum

Causarum

Secundum aliter inesse

Secundum aliter referri

Falsus

Maledictus

Negatione auctoritatis

Destructione rationis

Per potiorem aliam rationem

Per rationem & auctoritatem opposi-
tam

Per sequelam inconvenientis

Excipiendo aliquod spirituale

Ratione differentia

Similitudinis

Causationis

Effectiōis

Respectu, Separatione, Cohærentia

Contraria applicatione & huius-
modi.

Dissolutio argumentorum.

Improbatione
argumenti &
destructione
loci ut quia

Ann.

Atten-
tos quia
de rebus

Lagnis

Novis

Inusitatis

Cohortatione

Ex ipsa re subiecta

Non vulgari

Non commune

Non minus prolixum

Non superfluum

Exordium
facile

fit

A nostra

Benevo-
los

Ab auditorum

Ab adversariis

A re ipsa

A contemplatione

Dociles Divisione brevi

Hac omnia fiunt occulte per insinuationem:

Nollo cursu

Nullis ambagibus

Sine repetitione

Brevis

Sine reduplicatione

Solis necessariis

Narratio siue rei
siue negotii Clara

Propria & usitata verbis

Debita accommodata pronun-
tione.

Credibilis

Verisimilis

Debitis circumsta-
ntiis

*Divisio sive enu-
meratio*

*Absoluta
Paucā
Sub distribuenda
Ordinata*

*Sermocināti-
va*

Confirmatio

Plane

Diductio

*Argumenta-
tiva*

Confutatio

*Divisive
Per extra-
neum*

Conclusio

Potissima aliqua ratione

Enumerationē brevis

Amplificatione ad diversos fines.

Commentariorum HENRICI CORNELII
AGRIPPÆ, in artem brevem
Raymundi Lullij
FINIS.

IN LI.

IN LIBELLUM DE TRIPLI ratione cognoscendi DEUM.

*Sigenus inquiras verum mortale potentem
Nosse Deum, cuius diceris effigies.*

*Hoc lege quod mirâ struxit Cornelius arte,
Cuius & ingenium nobile cudit opus.*

*Te prius ut noscas, prudens hortatur, & addit
Noscere tu possis qua ratione Deum.*

ILLUSTRISSIMO EXCELL
TISSIMOQUE SACRI ROMANI IN
rii Principi, ac vicario GUILIELMO Palæol
Marchioni Montisferrati, Domino suo be
centissimo, HENRICUS CORNEL
AGRIPPA beatitudinem perpetuar
exoptat.

Epistolam habet infra Lib. I. Epistolarum Epist. L

HENRICI CORNELII AGRIP
Liber de triplici ratione cognoscen
di Deum.

CAPUT I.

Eternitatis Dominus universorum principium
& finis & renovatio, fons pietatis & origi
nitatis, pater, & bonum, ipse omnipotens Deus
omnipotens (ut ita loquar) sua voluntate propter
finitam gloriam suam creavit omnia bona, ut omnia
glorificent, & sanctè incorrupteque agant, quæ ad illius
norem pertinent, statuitque omnibus præscriptum cer
tibus finem, pulchrumque ordinem quem transgredi
hibuit. Hæc erat voluntas Dei in creatis, creavitque Deus a
los, coelum, stellas, elementa, vegetabilia & animantia qua
p

pedia, reptilia, aquatica simul atque volantiâ, & horum omni-
 um Principem & finem hominem ad imaginem suam, eique
 tanquam filio congratulatus est. Tunc in primis Angelica na-
 tura non contenta sublimitate sua, ambitiosè appetens altio-
 ra, ex opposito se locans contra Deum dixit: In cælum ascen-
 dam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte
 Testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudi-
 nem nubium & similis ero altissimo. Hujus ambitionis Prin-
 ceptus fuit Satan, hic primus transgressor voluntatis divinæ, ob
 tantam superbiam & injustitiam è cœlo pulsus, & dejectus est
 in hanc vallem contagiosam, ubi ex hinc miserè degit cum o-
 dioso suo exercitu, omnibus infensus. suamque ipsius justitiâ
 in creatura Dei propagare non cessat, in tanta superbia perti-
 naciter subsistens, neque vult proprium peccatum agnoscere,
 sed Deum ipsum non cessat assidue peccato suo criminari.
 Hinc Gracè diabolus nuncupatur, hoc est, criminator. Ab
 hoc incœpit omnis injustitia, iniquitas, malitia, mors, defor-
 mitas, & ex eo procedit omne malum, & nihil nisi malum. Ho-
 mo autem creatus in terra, & positus in paradyso ut divinæ G
 obsequeretur voluntati, ex quo sapientia simul & vita perpe- 2
 tua donatus erat, petitus à diabolo infesta tentatione, quem
 auscultans, similiter divinæ voluntatis trāsgressor effectus est.
 Quare etiam ipse pulsus ex hoc deliciarum horto in hanc val-
 lem miseriæ, ignorantie, mortique factus est obnoxius, omni
 hora moriens, & negligens, cumque neglecta Dei notitia a-
 pertus est fons peccatorum, profluxerunt scelera, & elapsi sunt
 socii tenebrarum, homoque Deum ignorans à Deo ignora-
 tus est, Deique notitiam relinquens à Deo relictus est (ut ait
 Apost. Paulus) in propria desideria, in passionibus ignominie, &
 in reprobum sensum, corruptusque & abominabilis factus est
 in omnibus studiis suis. Vides modò quoniam ignorantia Dei
 omnium malorum fons est, & origo omnium peccatorum, &
 scelerum radix, ac lignum interitus, summaque impietas &
 injustitia, per quam omnia vitia convalescunt & augentur.
 Hæc animam ipsam pervertit, corrumpit naturam, subvertit
 hominem, ipsumque ignominiosissimis peccatis implicat,
 corpus ipsum in omnem deformitatem naturæque contume-
 liam demergit, in quibus & anima simul madens suffocatur,
 transformanturque homines in naturam ferarum, moresque
 beluarum, pejora quoque quam bruta sæpè patiuntur. Unde
 præcipitantur in turpes sensuum illecebras, in lethiferas pec-
 catorum sordes, corruunt in omne flagitium & in naturæ per-

versionem, subiiciunturque cupiditatum imperio, ad quarum expletionem (ut inquit Hermes) ardenti quodam impetu perferuntur, ritumque ferarum immoderato & irascuntur & cupiunt, quodque deterius est, nec finem imponunt libidini ulum, nec malorum inveniunt passionumque terminum, quæ omnia Paulus in epistola ad Romanos clarè edocet: hinc immundi spiritus, ultores scelerum, in tam nefariam labuntur animam, eamque flagellis verberant peccatorum, & violenta pœna ad omnia peccatorum genera trahunt, raptant, compellunt ad neces, ad rapinas, ad libidines, & ad cuncta per quæ delinquant homines, vulnerantque eam insanabilibus vitis, quæ eisdem vitiata tanquam venenis infecta tumescit, quod, dolens Hermes exclamat: Fit deorum ab hominibus dolenda secessio, soli nocentes remanent Angeli, qui humanitati commixti, ad omnia audaciæ mala miseros manu injecta compellunt, in bella, in rapinas, in fraudes, & in omnia quæ sunt animarum naturæ contraria. Et alibi inquit: Permittitur dæmonis ultoris arbitrio qui ignis acumen incutiens sensus affligit magisque ad patranda scelera armat, ut turpioris culpæ reus, acriori supplicio sit obnoxius, eumque sine ulla intermissio. ne ad insanabiles concupiscentias inflamat. Vides modò quòd qui Deum ignorant, à Deo ignorantur: & qui Dei notitiam relinquunt, à Deo relinquuntur.

CAP. II.

OMnium itaque rerum cognoscere & amare principium ipsius omnium creatorem Deum, hæc summa pietas, hæc summa iustitia, hæc summa sapientia, summaque hominis felicitas est. Clamat ad nos Deus de cœlo, de monte sancto suo: Contemplamini creaturas, audite Angelos, auscultate filium meum, ut pii & iusti sitis. Ecce hi sunt tres libri cognitionis Dei, quos misit Deus in hunc mundum hominibus. Primum librum creaturarum propositum gentibus, qui sub lege naturæ vivebant, qui habuerunt philosophos doctos per sensibiles creaturas, cognoveruntque Deum per illas, quemadmodum inquit Paulus: Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellectu conspiciuntur. Secundo misit Deus librum legis & eloquiorum, quem dedit Iudæi, annuncians verbum suum Jacob, iustitias & iudicia sua populo Israël. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestavit eis: Ipsi enim supra philosophos habebant Prophetas edoctos per spirituales & angelicas

gelicas creaturas, & cognoverunt Deum per illas. Unde ait illis Stephanus protomartyr: Qui accepistis legem in dispositione Angelorum. Et Dionysius ait: propheticam divinamque visionem gloriosos Hebræorum Vates adeptos esse, per medias cœlestes virtutes. Unde tradit universa cabalistarum schola, potiorem legis intentionem solum versari circa angelicum chorum, sublimem verò & ineffabilem essentiae trinitatem, ad usque Messiae adventum incognitam fore. Ultimò igitur misit nobis Deus tertium librum scilicet librum Evangelii datum Christianis, qui cognovimus Deum per ipsum Dei filium patri cœternum, factum hominem, Dominum nostrum Jesum Christum. Unde inquit Paulus, novissimè diebus istis locutus est nobis Deus in filio suo, quem constituit hæredem universorum, per quem fecit omnia, habemusque doctores Apostolos doctos à filio Dei Jesu Christo.

Astor
6.
Dionysius

CAPUT III.

Nunc ergo singula pertractemus, & primò videamus quomodo cognoscatur Deus per creaturas: sed non intelligamus, hic ita nos Deum cognoscere posse, ut qualis ipse sit in extrema ac solitaria sui ipsius à rebus separatione, ac in seipsum retractatione, ac quæ sit ejus substantia, in profundissimo suæ divinitatis recessu, dignoscamus. Hoc enim impossibile est; & super omnem intellectum incomprehensibile. Ideo ait Apostolus, Deum habitare lucem inaccessibilem. Et Propheta inquit, Posuit tenebras latibulum suum. Et Joannes ait, Deum nemo vidit, nec videre potest. Et Dionysius dicit: Porro ipsa divina, cujusmodi in suo principio suæque sede sint, nullus sensus attingit, nulla substantia, nullaque scientia penetrat, denique sive supersubstantiale illud occultum, sive Deum aut vitam, sive substantiam, sive lucem seu verbum appellemus, nihil intelligimus aliud, quam ex eo emanantes in nos participationes atque virtutes, quibus assumantur in Deum, & quæ nobis vel substantiam, vel vitam vel sapientiam largiuntur. Cognoscimus itaque DEUM per participationes quasdam ab eo emanantes, in ea quæ creata sunt, quas non intelligentes per quandam [ut ita dicam] reflexionem, DEUM cognoscimus: vel ut inquit Hermes: Contingit nobis hominibus, ut quasi per caliginem ea, quæ in cœlo sunt, videamus, quantum possibile est per conditionem sensus humani. Hæc autem intentio pervidendi tanti, bonis

1. Tim
6.
Psalms
17.

Joan.
1.
Joan.
4.
Dion.
de divinis nominibus.

Æscl.
2.

Æsc.
10.
Pim. angustissima est, latissima verò cum videris felicitate consci-
 entia. Itaque in creaturis propter participationem quandam
 Dei, Deus ipse suspicari & perscrutari potest: Deus enim per
 singula creata ubique splendet. Et omnibus se libenter osten-
 dit (ut inquit Mercurius) non ubi sit loco, nec qualis sit quali-
 tate, nec quantus quantitate, sed hominem sola intelligentia
 mentis illuminans. Et alibi inquit: Deus omnia ob eam cau-
 sam fabricavit, ut eum per singula cernerēs, hæc Dei bonitas,
 hæc ejus virtus est, illum fulgere per omnia, nihil est vel in-
 corporeis etiam invisibile, mens ipsa intellectione videtur.

Pim.
5. Deus autem in oratione conspicitur. Unde alibi inquit Mer-
 curius: Denique cum Deum videre volueris, Suscipe Solem fi-
 li, respice Lunæ cursus, suscipe syderum motus reliquorum,
 quis perpetuum horum servat ordinem, quis mensuram sin-
 gulis motionis assignat, quis trahit mundi machinam, quis
 hoc utitur instrumēto, quis mare suis finibus circumscripsit,
 quis terre pondus sistit ac librat? in medio certè est aliquis ho-
 rum author & Dominus. Unde etiam Dionysius ait: fortè id
 veraciter dicemus, nos Deum non ex ipsius natura cognosce-
 re, id quippe ignotum omnemque superat rationem ac sen-
 sum, sed ex creaturarum omnium ordinatissima dispositione,
 ab ipso producta, ut imagines quasdam, ac similitudines divi-
 norum ipsius exemplarium præ se ferente, ad id quod omnia
 transcendit, via & ordine pro viribus scandimus. Eò usque a-
 scenderunt Philosophi gentium ex sola apprehensione crea-
 turarum, hoc est, intelligentia sua cuncta complexi, quæ crea-
 ta sunt in terra, in aquis, in elementis, in coelo, & quæ præterea
 supra coelum sunt. Tandem pervenerunt ad primum moto-
 rem, & rerum omnium principium, intellectuque viderunt
 Deum omnipotentem, unum, æternum, Creatorem omnium,
 ac summum bonum, sempiternam quoque ejus virtutem, &
 divinitatem, bonitatem, sapientiam, veritatem, justitiam, pul-
 chritudinem, &c. quæ vocat Paulus invisibilia Dei: viderunt
 enim Deum in coelo & in terra, in igne, in aqua, in Spiritu, in
 animalibus, in arboribus, in omni corpore, & in omnibus cre-
 aturis, quemadmodum canit Lucanus:

Iupiter est quodcumq; vides, quodcumq; movetur.

Virgilius quoque inter pecora cecinit:

Iovis omnia plena.

Hinc Hermes ait: Homo effectus est divinorum operum
 contemplator, quæ profectò dum admiraretur, autorem illorū
 cogno-

ognovit. Facile enim & complete (prout humana sustinet promptitudo) Deum noscit, qui mente facili singula ejus opera cernit. Omnis itaque homo potest Deum cognoscere, si velit. Propterea inexcusabilis est homo ignorans Deum, & omnis qui animam suam in corpus demergens, Deum se posse cognoscere distidit, sed absit hac impietas, recurre in te ipsum, emergas ex corpore, nihil supponas in te impossibile, confidas & intelliges, velis & consequeris: Sic denique Deum cognoscas, si non diffidas de teipso. Humanus enim animus (ut ait *Hermes*) omnia capit, omnia penetrat, elementis velocitate miscetur, acumine mentis in maris profunditatem descendit, omnia illi lucent, non cœlum videtur altissimum, quasi enim ex proximo sagacitate omni intuetur, intentionem animi ejus nulla aëris caligo confundit, non densitas terræ operam ejus impedit, non aquæ altitudo profunda despectum ejus obtundit. Et alibi: Præcipito (inquit) animæ tuæ, quæ citius quam præcipies, evolabit. Jubeto ut transeat in Oceanum, illa priusquam jusseris, ibi erit, inde ubi nunc est, nequaquam discedens. Jubeto iterum ut cœlum volet, nullis pennis egebit, nihil ejus obstabit cursui, non Solis incendium, non ætheris amplitudo, non vertigo cœlum, non syderum reliquorum corpora, quin omnia penetrans ad supremum usque corpus transcendat, quin etiam si volueris globos omnes transcendere cœlorum, quodque superius est investigare, id quoqueribi licebit: Adverte modo quanta sit animæ potestas, quanta virtus, quanta celeritas. Propterea inexcusabilis est homo ignorans Deum, Magis autem ille qui cognoscens Deum quoquo modo, eundem non colit, neque veneratur. Hæc enim odiosissima est & inexcusabilis impietas, quam Paulus impropere gentibus ait ita: ut sint inexcusabiles, quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt. Philosophi namque gentium, cognoscentes varias disciplinas, Arithmeticam, Musicam, Geometriam, Astronomiam, Physicam, Metaphysicam, Dialecticam, & cæteras, cognoveruntque scientia sua unum solum ac verum Deum, sed impii & ingrati de tanto beneficio, a pura sanctaque cognitione aversi, falsam quandam ejus imaginem temeraria cognitione, nulla vera ratione inspecta, sequentes ipsum, non ut unum solum ac verum Deum coluerunt, nec gratias illi, quod illos divinitatis suæ agnoscendæ illustravit lumine, reddiderunt. Quare omnes illi impietatis injustitque & ingratitude is condemnabuntur, juxta verba Pauli dicentis: Revelatur enim

Hh 3

enim

Hcl.
3.*Tim.*
1.*Rom.*
1.

Rom. enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem & injustitiam
I. 18. hominum. impietas namque peccatum est erga Deum, injustitia erga homines: extrema autem impietas est, non cognoscere Deum. Ex impietate intemperantia, & hæc injustitiæ fundamentum. Intemperantiam verò dicimus depravationem voluntatis ex sopore rationis ortam, affectu sensuali nimium dominante, ubi videlicet sopita ratione, ad imperium sensuum omnia aguntur. Unde hæc sterilis anima dicitur, nullum fructum bonum producens in tempore suo, & hæc est animæ summa impietas, sterilem esse, de qua ait Mercurius: Impietas accidit illi, qui absque filiis è vita discedit, qua de causa dæmonibus post obitum dat pœnas. Sed frustra cognoscimus Deum, nisi illum ritè colamus, & legitimè cum hominibus vivamus. Unde inquit Hermes: Certamen religiosæ pietatis est recognoscere Deum, injuriam inferre nemini: quod etiam
Tim. præcipit Christus, dicens: Dilige Dominum Deum tuum, pro-
2. ximum tuum sicut te ipsum. Hæc duo præcepta ad salutem necessaria sunt, suntque fons omni boni: horum primum pietatis, alterum justitiæ est. Econtrariò impietas, & injustitia omnium malorum radix sunt, super quæ revelatur ira Dei de cœlo super illos, qui veritatem Dei in illis polluant violentque, & hi sunt qui Deum in cognitione non amant, & in scientia sua non fructificant, qui in sapientia sua nō religiosi sunt, & in prudentia sua non profunt hominibus. Sed nunc consequenter de secundaria cognitione Dei, quæ est per librum legis, dicamus.

De cognoscendo Deo. CAP. IV.

Psal. Secundus liber datus est Judæis, liber Legis, palam positus,
147. & liber eloquiorum solis sapientibus traditus. Ipsi enim primi fuerunt, quibus cum multivariam Deus per angelos suos locutus est, & quibus data fuerunt oracula & arcana Dei, sicut ait Psalmista: Nō fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit illis. Constat autem ex sententiis Hebræorum magistrorum, etiam & Christianorum doctorum, Moysen ipsum magnum Hebræorum legislatorem, præter legem illam, quam Deus dedit illi in monte Syna, quam ille quinque libris scriptam contentamque reliquit, revelatam quoque fuisse eidem Moyse ab ipso Deo veram legis expositionem, cū manifestatione omnium mysteriorum & secretorū, quæ sub cortice & radi facie verborum Legis continentur. Unde legitur
 Deus

Deus dixisse ad Esdram : Revelans revelatus sum super rubū,
 & locutus sum Moyſi, quando populus meus ſerviebat in Æ- 4. *Esd*
 gypto, & miſi eum, & adduxi eum ſuper montem Syna, & de- 14.
 tinebam eum apud me diebus multis, & narraſi illi mirabilia
 multa, & oſtendi ei temporum ſecreta & finem, & præcepi ei
 itaq; Moyſen in monte duplicem legem, videlicet, literalem &
 ſpiritualem accepiſſe, & juxta præceptum Dei utramq; popu-
 lo Judaico communicaffe, illam videlicet ſcriptam vulgò pa-
 lam ſtatuiſſe, alteram verò ſolum ſeptuaginta ſapientib. com-
 municaffe, nec ſcriptis, nec ut ipſi ſcriberent, ſed viva voce, &
 ut quiſq; eorum ordine perpetuo ſuiſ ſucceſſoribus viva voce
 revelarent, propter quam vivæ vocis ſucceſſivam traditionem
 dicta eſt ſcientia eloquiorum, quam Hebræi vocant Cabalam,
 propter receptionem tanquam Hæreditario jure unius ab al-
 tero. Cui ſententiæ correfpondet etiam illud Hilarii in expo- *Hila-*
 ſitione Pſal. Quare fremuerunt gentes. Ubi dicit Hilarius, fuiſ- *rius*
 ſe à Moyſe inſtitutum, in omni ſynagoga ſeptuaginta eſſe ſe- *Pſ. 2.*
 niores, quibus Moyſes præter legem quam literis condidiſſet,
 ſecretiora myſteria intimaviſt, & juxta hunc ſenſum exponit *Orig.*
 ſplendidiſſimus Theologus Origenes illud Pauli. Quia credi- *Rom.*
 ta ſunt illis eloquia Dei, ſcilicet præter literalem legem Judæis *2.*
 datam, etiam aliam fuiſſe ſpiritualem, quam Paulus vocat e-
 loquia Dei: recentiores Hebræi Cabalam dicunt, quæ omni-
 um divinarum humanarumque rerum cognitionem in alle-
 gorico ſenſu legis Moſaicæ comprehendit: quod etiam Pau-
 lus confirmat, ubi dicit: Judæos habere formam ſcientiæ & ve- *Rab.*
 ritatis in lege. Et Rabbi Moyſes in ſecundo tractatu Moræ in- *Mof.*
 quit, totam legis ſolicitudinem in hoc conſiſtere, ut veridicas *Egyp*
 ſententias de Deo angelicifque choris doceat, quibus edocti
 homines, etiam ipſum mundum in ſuo ordine cognoscant.
 Principalis itaque eruditio Cabalæ prophetica eſt, & illorum
 cognoscibilium, quæ de Deo angelifq; intelligi poſſunt. Hinc
 multiformia tam Dei quàm Angelorum ſacra nomina invo-
 canda edocet, variosque corporeos actus enumerat, quibus
 homines tanquam ſimiles facti diis, conformando ſe divinis
 per quosdam gradus, ad æterna patris lumina tranſcendunt,
 quibus repleti Dei cognitionem ultra naturæ morem aſſe-
 quuntur, magis enim operantur invocata ſacra nomina in
 mentem noſtram illis ritè expoſitam, quam corpus quodvis
 accedens ad aliud corpus operatur in illud ceu ignis in ſtuppâ.
 Habet præterea lex Hebraica etiam hoc divinitatis, ut præter
 Dei

Dei angelicaque nomina, multiformia ibi latitantia, etiam ne elementum ullum transeat, sine prophetico aliquo mysterio, quorum revolutione juxta regulas Cabalistarum sæpè stupenda panduntur oracula. Unde ait Rabi Moyses secundo Moræ, divina nomina propheticaque verba transposito literarum ordine, aliisque insolitis signaculis sæpè grandia sapientiæ divinæ oracula decernere. Quod etiam alter Moyses Gerundinus in exordio Geneseos, & tota Cabalistarum Schola confirmat, majores siquidem & propinquiores virtutes Dei sunt in divinis nominibus, propheticiq; characteribus, quam in quovis corpore mundi. Ideò Dionysius nos illorum veneratione & contemplatione facilius ad Deum Patrem ascendere, suiq; splendoris plus quam ex rerum naturalium & creaturarum intuitu participes effici. Et nos de hac materialatè & profundè scripsimus in libro de occulta Philosophia, eo loco ubi de mysteriis & cæremoniis occultarum operationum tractatur. Sed satis est hîc, nobis scire. Judæorum cognitionem de Deo, multò fuisse sublimiorem & perfectiorem per legem, quam gentium per creaturas. Non tamen potuerunt nisi umbratilem quandam de Deo cognitionem habere: veram autem & perfectam Dei cognitionem (ut tota Cabalistarum schola testatur) reservatam fuisse ad adventum Messia, qui tandem venit, Dominus noster Jesus Christus, in quo perfecta sunt & perficiuntur omnia. Sed redeamus ad Cabalam, quæ est lex spiritualis, latens sub verbis Legis literalis, quæ sola viva voce tradebatur ab uno ad alterû. Hæc lex spiritualis, post restitutionem Judæorum à Babylonica captivitate, per Cyrum regem Persarum, & instaurato templo sub Zorobabel per Esdram (qui tunc Judaicæ Ecclesiæ præfectus erat) in Synodo convocatis sapientibus, ut afferret unusquisque in medium, quæ de legis mysteriis memoriter teneret, adhibitis notariis, primùm scriptis mandata est, & in septuaginta volumina (tot enim in Synodo illo erant sapientes) redacta est. De quibus ita loquitur Esdras: Exactis quadraginta diebus, loquutus est altissimus dicens: Priora quæ scripsisti in palam pone, legant digni & indigni: novissimos autem septuaginta libros conservabis, ut tradas eos sapientibus de populo, quorum corda scis posse capere & servire secreta hæc: in his enim est venâ intellectus, sapientiæ fons, & scientiæ flumê. Continet enim lex ipsa ineffabilem de super substantiali deitate Theologiam, de intelligibilibus angelicisq; formis exactam Metaphysicam, de mundo corporeo, rebusque naturalibus firmissimam Philosophiam. Atque hinc venit in usum, ut apud

recept.

Rab.

Mos.

Ægyp.

Rab.

Mos.

25.

Dion.

de di-

vin.

nom.

Lib. 3.

de oc-

cult.

philos.

4. Esd.

12. &

14.

recentiores Hebræos etiam quæque occultior & abditior, vel quæ circa mirabilium effectuum secretas operationes versatur scientia, Cabala nuncupetur Unde factum est, ut etiam illi, qui secreto quodam fœdere, pacto & conventionem cum dæmonibus inita, stupenda facta jactitabant, quo improbitatem sui execrandi arriticii superstitionisque tegerent, honestiori nomine Cabalistas sese vocitârunt. Hinc tandem Cabalæ sanctum nomen in suspicionem venit, quemadmodum & sacrum Magiæ nomen, utrumque suspectum est, utrumque prophanatum est, juxta vetus Proverbium, quod dicitur: sacra prophanantur quoniam a prophanis usurpantur Habebant itaque Judæi legem scriptam ad vulgus publicatam: habebant etiam eloquia Dei, scilicet altissimæ divinitatis arcana mysteria sub cortice verborum scriptæ legis latitantia, solis sapientibus tradita, quæ non licuit in vulgus prodere. Mysteria enim tanta divinitate plenissima stultæ plebi communicare, quid aliud esset, quàm sanctum dare canibus, quod etiam Christus ipse in Evangelio suo veruit: qui promissus per legem, & desideratus in lege, tandem opportuno tempore venit adimpletor & perfector legis, quemadmodum ipse inquit: non enim veni solvere legem, sed adimplere. Erat enim tota lex in tres partes divisa, vel erant umbratiles figuræ futuræ lucis, vel sermones prophetici futuræ veritatis, vel præcepta vivendi futuræ perfectionis. Quod si solum literalem sensum legis apprehendas, absque spiritu futuræ lucis, veritatis & perfectionis, nihil erit lege magis ridiculum, & anilis fabulæ, milesiique sermonis magis simillimum. Porro venit Christus sol justitiæ, vera lux, clarissima veritas, vera vitæ perfectio omnibus hominibus, qui credunt in nomine ejus: ipse adimplevit legem, ut a modo non sit opus lege, nec a modo cognoscimus Deum in caligine creaturarum, neque in umbra Legis Judaicæ, sed lumine Fidei Jesu Christi, qui est vera cognitio, sapientia Patris, intellectus hominis. in quo, ut inquit Paulus, recapitulantur omnia, & quæ in coelis, & quæ in terris sunt. Ideo nunc consequenter dicamus de ultima & perfecta Dei cognitione, quæ est per Evangelium Christi Jesu Domini nostri.

Matt.

7.

Matt.

8.

Ephes.

1.

CAP. V.

OMne studium amorque sapientiæ ex Spiritu sancto est per Dominum nostrum Jesum Christum, ipsa vera sapientia Dei cognitio est, illustratio mentis, voluntatis correptio, appetitioque rectæ rationis, quædam vitæ certa lex, sanctificans animam

Hh 5

animam hominis, Deo disponens viam, quid agendum, quid omittendum demonstrans: quam nos sapientiam alio vocabulo Theologiam vocamus. hæc sapientia veraque Dei cognitio, imò contactus quidam Dei essentialis melior quam cognitio, traditur divinitus in Evangelio. Neque enim Deus ipse sine Evangelio verè cognoscitur, neque Evangelium absque divina gratia verè intelligitur. Manifestum enim est, ea quæ ex Deo tradita sunt, non nisi ex Deo intelligi posse, sicut ait Propheta: In

Pf. 35. lumine tuo videbimus lumen: quā lucem Trismegistus Mercurius mentem vocat divinæ essentiae, lucem ipsam exorientem Deo. Intellectus tamen noster, nisi per mentem illuminetur divinam, ab errore non est immunis & frustra laborat in

1. divinis. Unde Paulus ait: Non sumus sufficientes aliquid cogitare ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, quem invocandum, ad quem orandum, in omni rerum principio, maxime tamen in Theologia id fore agendum, sacer præcipit Dionysius. Dixit etiam ipsa veritas Christus: Petite & dabitur vobis, pulsate & aperietur vobis, quærite & invenietis, videlicet

2 Cor. 3. quærendo in fide, firmiter credendo: credere enim (ut ait Hermes) ipsum intelligere est. Petendo denique in spe cum firma

Dion de divinis nom. & indubia expectatione, laudando & adorando Jesum Christum, à quo tam divinissima cognitio in animam nostram descendit, ut nos spiritus sui illustret lumine. Pulsantes autem operatione charitatis cum vigiliis & jeuniis, & ardenti desiderio in omni vita cum imitatione Jesu Christi, quemadmodum inquit Joannes: qui dicit se manere in Christo, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare: quam Paulus vocat fidem, quæ per dilectionem operatur. Idcirco frustra eurrunt, quicumque litigiosis quibusque disputationibus divina prosequuntur, & sophismatum muniti ambagibus, ac dialecticis prestigiis sacrarum literarum fores se diffringere posse putant. Semper querunt magna disputantes, nihil tamen inveniunt, quia semetipsos amittunt (ut ait Paulus) semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. Hinc idem Paulus præcipit Corinthiis, ut obediant & firmiter persistent in fide, & caveant ne decipiantur per dialecticam & Philosophiam, quæ sunt inanes fallaciæ & inventa hominum, & secundum elementa hujus mundi corruptibilis: cujus cognitio omnis est à sensibus, ex quibus ratio omnem suam capit cognitionis materiam, discurrendo, componendo, dividendo & colligendo universales propositiones ex experimentis Deus autem & Jesus Christus supra mundum est, & creator mundi super omnes

Matt. 7. naturas,

Luc. 2 Pim.

9

naturas,

naturas, qualitates, figuras, numeros, ordines, actiones, atque (ut ait Dionysius) supra omnem sermonem, positionem, ablationem, super omnem affirmationem & negationem, supra etiam illos supramundanos Angelos, & pennas ventorum, qui ascendit super Cherubim, & posuit nubem latibulum suum, qui est Rex regum, & Dominus dominantium, tum eorum quæ sunt, tum eorum quæ non sunt, qui inclinavit cælos, & descendit sicut pluvia in vellus, & in se assumpsit naturam humanā, & in ea inter homines factus est mirificus, & admirabilis in omnibus operibus suis, potentia sua supernaturali & divina. Ad illum igitur verè cognoscendum, dialectica & Philosophia queunt ascendere, impeditur ratione, quæ est inimica sanctæ fidei. Unde ait Greg. Nazianz. lib. 2. de Theologia: Quid enim tum suspicaberis divinum esse, si omnino logicis credis speculationibus? aut ad quid te ratio inducet violenta, sive examinata, te qui gloriaris circa immensa. Fides ergo omni cognitione præstantior, quatenus non inanibus commentationibus, sed divinæ revelationi tota innititur, à primo lumine immediate descendens, sola potest ea quæ supra mundum sunt, apprehendere. Ipsa quæ mundi exordium intelligit (ut ait Paulus: Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei) & supra statutæ naturæ limites ascendit, spaciaturque in illo latissimo campo, in ipso autore naturæ. In hac fide Paulus dicit se accepisse apostolatam, & prædicare Deum. Et scribens ad Corinthios ait: Prædicatio mea non est in persuasionibus humanæ sapientiæ, sed in ostensionibus spiritus & veritatis fidei Jesu Christi. Sola enim fides instrumentum est medium, qua sola possumus Deum cognoscere, & ut ajunt Platonici, qua sola ad Deum accedimus, divinamque nanciscimur protectionem ac virtutem. Sed videamus quæ anima, quando & quomodo potest liberè uti hoc instrumento. Certè nulla, nisi illa, quæ quando tota rationis intentione ascendendo in mentem, caput suum supremam ejus portionem, tota in eam convertitur: sicut quandoque ob inferiorum & sensibilibus rerum amorem tota vertitur in phantasiam. scimus utique humanam mentem superni vultus imaginem, nobisque inscriptum lumen existere, quæ de veritatis fonte migrans, sola veritatem capit & amplectitur sed phantasmatum turbines eam non quidem in se, sed in nobis adeo obumbrant, distrahunt, dissipant, dispergunt, quod vix veritatis angustissimam portam intrare valeat anima. Itaque nostra carne inclusa corruptibili, nimioque ejus demersa commercio, nisi viam carnis superaverit, fueritque pristinam naturam sortita, evaseritque

versionem, subiiciunturque cupiditatum imperio, ad quarum expletionem (ut inquit Hermes) ardenti quodam impetu perferuntur, ritumque ferarum immoderato & irascuntur & cupiunt, quodque deterius est, nec finem imponunt libidini ul-
Tim. 1. 2. lum, nec malorum inveniunt passionumque terminum, quæ omnia Paulus in epistola ad Romanos clarè edocet: hinc im-
Rom. 1. 3. mundi spiritus, ultores scelerum, in tam nefariam labuntur ani-
 mam, eamque flagellis verberant peccatorum, & violenta pœna ad omnia peccatorum genera trahunt, raptant, compellunt ad neces, ad rapinas, ad libidines, & ad cuncta per quæ delinquant homines, vulnerantque eam insanabilibus vitiis, quæ eisdem vitiata tanquam venenis infecta tumescit, quod,
Æsc. dolens Hermes exclamat: Fit deorum ab hominibus dolenda
 9. secessio, soli nocentes remanent Angeli, qui humanitati com-
 mixti, ad omnia audaciæ mala miseros manu injecta compel-
 lunt, in bella, in rapinas, in fraudes, & in omnia quæ sunt ani-
 marum naturæ contraria. Et alibi inquit: Permittitur dæmo-
 nis ultoris arbitrio qui ignis acumen incutiens sensus affligit
 magisque ad patranda scelera armat, ut turpioris culpæ reus,
 acriori supplicio sit obnoxius, eumque sine ulla intermissio-
 ne ad insanabiles concupiscentias inflamat. Vides modò
 quòd qui Deum ignorant, à Deo ignorantur: & qui Dei noti-
 tiam relinquunt, à Deo relinquuntur.

CAP. II.

O Maium itaque rerum cognoscere & amare principium i-
 pfum omnium creatorem Deum, hæc summa pietas, hæc
Rom. summa iustitia, hæc summa sapientia, summaque hominis fe-
 1. licitas est. Clamat ad nos Deus de cœlo, de monte sancto suo:
Act. Contemplamini creaturas, audite Angelos, auscultate filium
 7. meum, ut pii & iusti sitis. Ecce hi sunt tres libri cognitionis
Matt. Dei, quos misit Deus in hunc mundum hominibus. Primum
 17. librum creaturarum propositum gentibus, qui sub lege natu-
Marc. ræ vivebant, qui habuerunt philosophos doctos per sensibiles
 9. creaturas, cognoveruntque Deum per illas, quemadmodum
 inquit Paulus: Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellectu
 conspiciuntur. Secundo misit Deus librum legis & eloquio-
Psal. rum, quem dedit Judæi, annuncians verbum suum Jacob, ju-
 147. stitias & iudicia sua populo Israël. Non fecit taliter omni na-
 tioni, & iudicia sua non manifestavit eis: Ipsi enim supra phi-
 losophos habebant Prophetas edoctos per spirituales & an-
 gelicas

gelicas creaturas, & cognoverunt Deum per illas. Unde ait illis Stephanus protomartyr: Qui accepistis legem in dispositione Angelorum. Et Dionysius ait: propheticam divinamque visionem gloriosos Hebræorum Vates adeptos esse, per medias cœlestes virtutes. Unde tradit universa cabalistarum schola, potiorē legis intentionem solum versari circa angelicum chorum, sublimem verò & ineffabilem essentiae trinitatem, ad usque Messiae adventum incognitam fore. Ultimò igitur misit nobis Deus tertium librum scilicet librum Evangelii datum Christianis, qui cognovimus Deum per ipsum Dei filium patri coæternum, factum hominem, Dominum nostrum Jesum Christum. Unde inquit Paulus, novissimè diebus istis locutus est nobis Deus in filio suo, quem constituit hæredem universorum, per quem fecit omnia, habemusque doctores Apostolos doctos à filio Dei Jesu Christo.

Abor
6.
Dionysius

CAPUT III.

Nunc ergo singula pertractemus, & primò videamus quomodo cognoscatur Deus per creaturas: sed non intelligamus, hic ita nos Deum cognoscere posse, ut qualis ipse sit in extrema ac solitaria sui ipsius à rebus separatione, ac in seipsum retractatione, ac quæ sit ejus substantia, in profundissimo suæ divinitatis recessu, dignoscamus. Hoc enim impossibile est; & super omnem intellectum incomprehensibile. Ideo ait Apostolus, Deum habitare lucem inaccessibilem. Et Propheta inquit, Posuit tenebras latibulum suum. Et Joannes ait, Deum nemo vidit, nec videre potest. Et Dionysius dicit: Porro ipsa divina, cujusmodi in suo principio suæque sede sint, nullus sensus attingit, nulla substantia, nullaque scientia penetrat, denique sive supersubstantiale illud occultum, sive Deum aut vitam, sive substantiam, sive lucem seu verbum appellemus, nihil intelligimus aliud, quam ex eo emanantes in hos participationes atque virtutes, quibus assumantur in Deum, & quæ nobis vel substantiam, vel vitam vel sapientiam largiuntur. Cognoscimus itaque DEUM per participationes quasdam ab eo emanantes, in ea quæ creata sunt, quas non intelligentes per quandam [ut ita dicam] reflexionem, DEUM cognoscimus: vel ut inquit Hermès: Contingit nobis hominibus, ut quasi per caliginem ea, quæ in cœlo sunt, videamus, quantum possibile est per conditionem sensus humani. Hæc autem intentio pervidendi tanti, bonis

1. Tim
6.
Psalm
17.

Ioan.
1.
Ioan.
4.
Dion.
de divinis
nominibus.

Æsch.
2.

Æsc. angustissima est, latissima verò cum videris felicitate consci-
10. entia. Itaque in creaturis propter participationem quandam
Pim. Dei, Deus ipse suspicari & perscrutari potest: Deus enim per
singula creata ubique splendet. Et omnibus se libenter offen-
dit (ut inquit Mercurius) non ubi sit loco, nec qualis sit quali-
tate, nec quantus quantitate, sed hominem sola intelligentia
mentis illuminans. Et alibi inquit: Deus omnia ob eam cau-
sam fabricavit, ut eum per singula cerneret, hæc Dei bonitas,
hæc ejus virtus est, illum fulgere per omnia, nihil est vel in-
corporeis etiam invisibile, mens ipsa intellectu videtur.
Pim. Deus autem in oratione conspicitur. Unde alibi inquit Mer-
5. curius: Denique cum Deum videre volueris, Suscipe Solem fi-
li, respice Lunæ cursus, suscipe syderum motus reliquorum,
quis perpetuum horum servat ordinem, quis mensuram sin-
gulis motionis assignat, quis trahit mundi machinam, quis
hoc utitur instrumēto, quis mare suis finibus circumscripsit,
quis terre pondus sistit ac librat? in medio certè est aliquis ho-
rum author & Dominus. Unde etiam Dionysius ait: fortè id
Dion. veraciter dicemus, nos Deum non ex ipsius natura cognosce-
de di- re, id quippe ignotum omnemque superat rationem ac sen-
vinis sum, sed ex creaturarum omnium ordinatissima dispositione,
nomi- ab ipso producta, ut imagines quasdam, ac similitudines divi-
nibus, norum ipsius exemplarium præ se ferente, ad id quod omnia
transcendit, via & ordine pro viribus scandimus. Eò usque a-
scenderunt Philosophi gentium ex sola apprehensione crea-
turarum, hoc est, intelligentia sua cuncta complexi, quæ crea-
ta sunt in terra, in aquis, in elementis, in coelo, & quæ præterea
supra cælum sunt. Tandem pervenerunt ad primum moto-
rem, & rerum omnium principium, intellectuque viderunt
Deum omnipotentem, unum, eternum, Creatorem omnium,
ac summum bonum, sempiternam quoque ejus virtutem, &
divinitatem, bonitatem, sapientiam, veritatem, justitiam, pul-
chritudinem, &c. quæ vocat Paulus invisibilia Dei: viderunt
enim Deum in cælo & in terra, in igne, in aqua, in Spiritu, in
animalibus, in arboribus, in omni corpore, & in omnibus cre-
aturis, quemadmodum canit Lucanus:

Iupiter est quodcumq; vides, quodcumq; movetur.

Virgilius quoque inter pecora cecinit:

Iovis omnia plena.

Hinc Hermes ait: Homo effectus est divinorum operum
contemplator, quæ profectò dum admiraretur, autorem illorū
cogno-

cognovit. Facile enim & complete (prout humana sustinet promptitudo) Deum noscit, qui mente facili singula ejus opera cernit. Omnis itaque homo potest Deum cognoscere, si velit. Propterea inexcusabilis est homo ignorans Deum, & omnis qui animam suam in corpus demergens, Deum se posse cognoscere distidit, sed absit hæc impietas, recurre in teipsum, emergas ex corpore. nihil supponas in te impossibile, confidas & intelliges, velis & consequeris : Sic denique Deum cognoscas, si non diffidas de teipso. Humanus enim animus (ut ait *Æsch.* *3.* *Tim.* *1.* *Rom.* *1.*) omnia capit, omnia penetrat, elementis velocitate miscetur, acumine mentis in maris profunditatem descendit, omnia illi lucent, non cælum videtur altissimum, quasi enim ex proximo sagacitate omni intuetur, intentionem animi ejus nulla aëris caligo confundit, non densitas terræ operam ejus impedit, non aquæ altitudo profunda despectum ejus obtundit. Et alibi : Præcipito (inquit) animæ tuæ, quæ citius quam præcipies, evolabit. Jubeto ut transeat in Oceanum, illa priusquam jusseris, ibi erit, inde ubi nunc est, nequaquam discedens. Jubeto iterum ut cælum volet, nullis pennis egebit, nihil ejus obstat cursui, non Solis incendium, non ætheris amplitudo, non vertigo cælum, non syderum reliquorum corpora, quin omnia penetrans ad supremum usque corpus transcendat, quin etiam si volueris globos omnes transcendere cælorum, quodque superius est investigare, id quoque tibi licebit : Adverte modo quanta sit animæ potestas, quanta virtus, quanta celeritas. Propterea inexcusabilis est homo ignorans Deum. Magis autem ille qui cognoscens Deum quoquo modo, eundem non colit, neque veneratur. Hæc enim odiosissima est & inexcusabilis impietas, quam Paulus impropere gentibus ait ita : ut sint inexcusabiles, quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt. Philosophi namque gentium, cognoscetes varias disciplinas. Arithmeticam, Musicam, Geometriam, Astronomiam, Physicam, Metaphysicam, Dialecticam, & cæteras, cognoveruntque scientias suas unum solum ac verum Deum, sed impii & ingrati de tanto beneficio, à pura sanctaque cognitione aversi, falsam quandam ejus imaginem temeraria cognitione, nulla vera ratione inspecta, sequentes ipsum, non ut unum solum ac verum Deum colerunt, nec gratias illi, quod illos divinitatis suæ agnoscendæ illustravit lumine, reddiderunt. Quare omnes illi impietatis injustitiæque & ingratitude condempnabuntur, juxta verba Pauli dicentis : Revelatur enim

- Rom.* enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem & injustitiam
I. Cor. hominum. impietas namque peccatum est erga Deum, injustitia erga homines: extrema autem impietas est, non cognoscere Deum. Ex impietate intemperantia, & hæc injustitiæ fundamentum. Intemperantiam verò dicimus depravationem voluntatis ex sopore rationis ortam, affectu sensuali nimium dominante, ubi videlicet sopita ratione, ad imperium sensuum omnia aguntur. Unde hæc sterilis anima dicitur, nullum fructum bonum producens in tempore suo, & hæc est animæ summa impietas, sterilem esse, de qua ait Mercurius: Impietas accidit illi, qui absque filiis è vita discedit, qua de causa dæmonibus post obitum dat pœnas. Sed frustra cognoscimus
Tim. Deum, nisi illum ritè colamus, & legitimè cum hominibus vivamus. Unde inquit Hermes: Certamen religiosæ pietatis est
 2. recognoscere Deum, injuriam inferre nemini: quod etiam
Tim. præcipit Christus, dicens: Dilige Dominum Deum tuum, proximum tuum sicut te ipsum. Hæc duo præcepta ad salutem necessaria sunt, suntque fons omni boni: horum primum pietatis, alterum justitiæ est. Econtrariò impietas, & injustitia omnium malorum radix sunt, super quæ revelatur ira Dei de
Matt. cœlo super illos, qui veritatem Dei in illis polluant violantque, & hi sunt qui Deum in cognitione non amant, & in scientia sua non fructificant, qui in sapientia sua nō religiosi sunt, & in prudentia sua non profunt hominibus. Sed nunc consequenter de secundaria cognitione Dei, quæ est per librum legis, dicamus.

De cognoscendo Deo. CAP. IV.

- Psal.* Secundus liber datus est Judæis, liber Legis, palam positus,
 147. & liber eloquiorum solis sapientibus traditus. Ipsi enim primi fuerunt, quibus cum multivariam Deus per angelos suos locutus est, & quibus data fuerunt oracula & arcana Dei, sicut ait Psalmista: Nō fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit illis. Constat autem ex sententiis Hebræorum magistrorum, etiam & Christianorum doctorum, Moysem ipsum magnum Hebræorum legislatorem, præter legem illam, quam Deus dedit illi in monte Syna, quam ille quinque libris scriptam contentamque reliquit, revelatam quoque fuisse eidem Moyfi ab ipso Deo veram legis expositionem, dū manifestatione omnium mysteriorum & secretorū, quæ sub cortice & rudi facie verborum Legis continentur, Unde legitur
 Deus

Deus dixisse ad Esdram : Revelans revelatus sum super rubū,
 & locutus sum Moyſi, quando populus meus ſerviebat in Æ- 4. *Eſd*
 gypto, & miſi eum, & adduxi eum ſuper montem Syna, & de- 14.
 tinebam eum apud me diebus multis, & narraſi illi mirabilia
 multa, & oſtendi ei temporum ſecrēta & finem, & præcepi ei
 dicens: Hæc in palam facies verba, & hæc abſcondes. Conſtat
 itaq; Moyſen in monte duplicem legem, videlicet, literalem &
 ſpiritualem accepiſſe, & juxta præceptum Dei utramq; popu-
 lo Judaico communicaffe, illam videlicet ſcriptam vulgò pa-
 lam ſtatuiffe, alteram verò ſolum ſeptuaginta ſapientib. com-
 municaffe, nec ſcriptis, nec ut ipſi ſcriberent, ſed viva voce, &
 ut quiſq; eorum ordine perpetuo ſuis ſucceſſoribus viva voce
 revelarent, propter quam vivæ vocis ſucceſſivam traditionem
 dicta eſt ſcientia eloquiorum, quam Hebræi vocant Cabalam,
 propter receptionem tanquam Hæreditario jure unius ab al-
 tero. Cui ſententiæ correfpondet etiam illud Hilarii in expo-
 ſitione Pſal. Quare fremuerunt gentes. Ubi dicit Hilarius, fuiſ- *Hila-*
 ſe à Moyſe inſtitutum, in omni ſynagoga ſeptuaginta eſſe ſe- *rius*
 niores, quibus Moyſes præter legem quam literis condidiſſet, *Pſ. 2.*
 ſecretiora myſteria intimavit, & juxta hunc ſenſum exponit
 ſplendidiſſimus Theologus Origenes illud Pauli. Quia credi- *Orig.*
 ta ſunt illis eloquia Dei, ſcilicet præter literalem legem Judæis *Rom.*
 datam, etiam aliam fuiſſe ſpiritualem, quam Paulus vocat e- *2.*
 loquia Dei: recentiores Hebræi Cabalam dicunt, quæ omni-
 um divinarum humanarumque rerum cognitionem in alle-
 gorico ſenſu legis Moſaicæ comprehendit: quod etiam Pau-
 lus confirmat, ubi dicit: Judæos habere formam ſcientiæ & ve- *Rab.*
 ritatis in lege. Et Rabbi Moyſes in ſecundo tractatu Moræ in- *Mof.*
 quit, totam legis ſolicitudinem in hoc conſiſtere, ut veridicas *Ægyp*
 ſententias de Deo angelicisque choriſ doceat, quibus edocti
 homines, etiam ipſum mundum in ſuo ordine cognoscant.
 Principaliſ itaque eruditio Cabalæ prophetica eſt, & illorum
 cognoscibilium, quæ de Deo angelicq; intelligi poſſunt. Hinc
 multiformia tam Dei quam Angelorum ſacra nomina invo-
 canda edocet, variosque corporeos actus enumerat, quibus
 homines tanquam ſimiles facti diis, conformando ſe divinis
 per quosdam gradus, ad æterna patris lumina tranſcendunt,
 quibus repleti Dei cognitionem ultra naturæ morem aſſe-
 quuntur, magis enim operantur invocata ſacra nomina in
 mentem noſtram illis ritè expoſitam, quam corpus quodvis
 accedens ad aliud corpus operatur in illud ceu ignis in ſtuppā.
 Habet præterea lex Hebraica etiam hoc divinitatis, ut præter
 Dei

Dei angelicaque nomina, multiformia ibi latitantia, etiam ne elementum ullum transeat, sine prophetico aliquo mysterio, quorum revolutione juxta regulas Cabalistarum sæpè stupenda panduntur oracula. Unde ait Rabi Moyses secundo Moræ, divina nomina propheticaque verba transposito literarum ordine, aliisque insolitis signaculis sæpè grandia sapientiæ divinæ oracula decernere. Quod etiam alter Moyses Gerundinus in exordio Geneseos, & tota Cabalistarum Schola confirmat, majores siquidem & propinquiores virtutes Dei sunt in divinis nominibus, propheticiq; characteribus, quam in quovis corpore mundi. Ideò Dionysius nos illorum veneratione & contemplatione facilius ad Deum Patrem ascendere, suiq; splendoris plus quam ex rerum naturalium & creaturarum intuitu participes effici. Et nos de hac materialatè & profundè scripsimus in libro de occulta Philosophia, eo loco ubi de mysteriis & cæremoniis occultarum operationum tractatur. Sed satis est hîc, nobis scire. Judæorum cognitionem de Deo, multò fuisse sublimiorem & perfectiorem per legem, quam gentium per creaturas. Non tamen potuerunt nisi umbratilem quandam de Deo cognitionem habere: veram autem & perfectam Dei cognitionem (ut tota Cabalistarum schola testatur) reservatam fuisse ad adventum Messia, qui tandem venit, Dominus noster Jesus Christus, in quo perfecta sunt & perficiuntur omnia. Sed redeamus ad Cabalam, quæ est lex spiritualis, latens sub verbis Legis literalis, quæ sola viva voce tradebatur ab uno ad alterû. Hæc lex spiritualis, post restitutionem Judæorum à Babylonica captivitate, per Cyrum regem Persarum, & instaurato templo sub Zorobabel per Esdram (qui tunc Judaicæ Ecclesiæ præfectus erat) in Synodo convocatis sapientibus, ut afferret unusquisque in medium, quæ de legis mysteriis memoriter teneret, adhibitis notariis, primùm scriptis mandata est, & in septuaginta volumina (tot enim in Synodo illo erant sapientes) redacta est. De quibus ita loquitur Esdras: Exactis quadraginta diebus, loquutus est altissimus dicens: Priora quæ scripsisti in palam pone, legant digni & indigni: novissimos autem septuaginta libros conservabis, ut tradas eos sapientibus de populo, quorum corda scis posse capere & servire secreta hæc: in his enim est venâ intellectus, sapientiæ fons, & scientiæ flumê. Continet enim lex ipsa ineffabilem de super substantiali deitate Theologiam, de intelligibilibus angelicisq; formis exactam Metaphysicam, de mundo corporeo, rebusque naturalibus firmissimam Philosophiam. Atque hinc venit in usum, ut apud

recept.

Rab.
Mos.
Ægypt.
Rab.
Mos.
25.
Dion.
de div.
vin.
nom.
Lib. 3.
de oc-
cult.
philos.

4. Esd.
12. 6.
14.

recentiores Hebræos etiam quæque occultior & abditior, vel quæ circa mirabilium effectuum secretas operationes versatur scientia, Cabala nuncupetur Unde factum est, ut etiam illi, qui secreto quodam fœdere, pacto & conventionem cum dæmonibus inita, stupenda facta jactitabant, quod improbitatem sui execrandi artificii superstitionisque tegerent, honestiori nomine Cabalistas sese vocitârunt. Hinc tandem Cabalæ sanctum nomen in suspicionem venit, quemadmodum & sacrum Magiæ nomen, utrumque suspectum est, utrumque prophanatum est, juxta vetus Proverbium, quod dicitur: sacra prophanantur quoniam à prophanis usurpantur. Habebant itaque Judæi legem scriptam ad vulgus publicatam: habebant etiam eloquia Dei, scilicet altissimæ divinitatis arcana mysteria sub cortice verborum scriptæ legis latitantia, solis sapientibus tradita, quæ non licuit in vulgus prodere. Mysteria enim tanta divinitate plenissima stultæ plebi communicare, quid aliud esset, quàm sanctum dare canibus, quod etiam Christus ipse in Evangelio suo vetuit: qui promissus per legem, & desideratus in lege, tandem opportuno tempore venit adimpletor & perfector legis, quemadmodum ipse inquit: non enim veni solvere legem, sed adimplere. Erat enim tota lex in tres partes divisa, vel erant umbratiles figuræ futuræ lucis, vel sermones prophetici futuræ veritatis, vel præcepta vivendi futuræ perfectionis. Quod si solum literalem sensum legis apprehendas, absque spiritu futuræ lucis, veritatis & perfectionis, nihil erit lege magis ridiculum, & anilis fabulæ, milesiique sermonis magis simillimum. Porro venit Christus sol justitiæ, vera lux, clarissima veritas, vera vitæ perfectio omnibus hominibus, qui credunt in nomine ejus: ipse adimplevit legem, ut a modo non sit opus lege, nec a modo cognoscimus Deum in caligine creaturarum, neque in umbra Legis Judaicæ, sed lumine Fidei Jesu Christi, qui est vera cognitio, sapientia Patris, intellectus hominis. in quo, ut inquit Paulus, recapitulantur omnia, & quæ in cœlis, & quæ in terris sunt. Ideo nunc consequenter dicamus de ultima & perfecta Dei cognitione, quæ est per Evangelium Christi Jesu Domini nostri.

Matt.

7.

Matt.

8.

Ephes.

1.

CAP. V.

OMne studium amorque sapientiæ ex Spiritu sancto est per Dominum nostrum Jesum Christum, ipsa vera sapientia Dei cognitio est, illustratio mentis, voluntatis correptio, appetitioque rectæ rationis, quædam vitæ certa lex, sanctificans animam.

Hh 5

animam hominis, Deo disponens viam, quid agendum, quid omittendum demonstrans: quam nos sapientiam alio vocabulo Theologiam vocamus. hæc sapientia veraq; Dei cognitio, imò contactus quidam Dei essentialis melior quàm cognitio, traditur divinitus in Evangelio. Neq; enim Deus ipse sine Evangelio verè cognoscitur, neq; Evangelium absque divina gratia verè intelligitur. Manifestum enim est, ea quæ ex Deo tradita sunt, non nisi ex Deo intelligi posse, sicut ait Propheta: In

Pf. 35. lumine tuo videbimus lumen: quā lucem Trismegistus Mercurius mentem vocat divinæ essentiae, lucem ipsam exorientem Deo. Intellectus tamen noster, nisi per mentem illuminetur divinam, ab errore non est immunis & frustra laborat in

1. divinis. Unde Paulus ait: Non sumus sufficientes aliquid cogitare ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, quem invocandum, ad quem orandum, in omni rerum principio, maxime tamen in Theologia id fore agendum, sacer præcipit Dionysius. Dixit etiam ipsa veritas Christus: Petite & dabitur vobis, pulsate & aperietur vobis, quærite & invenietis, videlicet

2 Cor. 3. quærendo in fide, firmiter credendo: credere enim (ut ait Hermes) ipsum intelligere est. Petendo denique in spe cum firma & indubia expectatione, laudando & adorando Jesum Christum, à quo tam divinissima cognitio in animam nostram descendit, ut nos spiritus sui illustret lumine. Pulsantes autem

Dion de divinis nom. operatione charitatis cum vigiliis & jejniis, & ardent desiderio in omni vita cum imitatione Jesu Christi, quemadmodum inquit Joannes: qui dicit se manere in Christo debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare: quam Paulus vocat fidem, quæ per dilectionem operatur. Idcirco frustra eurrunt, quicunq; litigiosis quibusq; disputationibus divina prosequuntur, & sophismatum muniti ambagibus, ac dialecticis prestigiis sacrarum literarum fores se diffringere posse putant. Semper querunt magna disputantes, nihil tamen inveniunt, quia semetipsos amittunt (ut ait Paulus) semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. Hinc idem Paulus præcipit Corinthiis, ut obediant & firmiter perstent in fide, & caveant ne decipiantur per dialecticam & Philosophiam, quæ sunt inanes fallaciæ & inventa hominum, & secundum elementa hujus mundi corruptibilis: cujus cognitio omnis est à sensibus, ex quibus ratio omnem suam capit cognitionis materiam, discurrendo, componendo, dividendo & colligendo universales propositiones ex experimentis Deus autem & Jesus Christus supra mundum est, & creator mundi super omnes

Matt. 7. naturas,

Luc. 2 Pim.

9

as, qualitates, figuras, numeros, ordines, actiones, atque
 (Dionysius) supra omnem sermonem, positionem, abla-
 m, super omnem affirmationem & negationem, supra e-
 illos supramundanos Angelos, & pennas ventorum, qui
 dit super Cherubim, & posuit nubem latibulum suum,
 st Rex regum, & Dominus dominantium, tum eorū quæ
 tum eorum quæ non sunt, qui inclinavit cœlos, & descen-
 cut pluvia in vellus, & in se assumpsit naturam humanā,
 in ea inter homines factus est mirificus, & admirabilis in o-
 nibus operibus suis, potentia sua supernaturali & divina. Ad
 im igitur verè cognoscendum, dialectica & Philosophia
 eunt ascendere, impeditur ratione, quæ est inimica sanctæ
 ei. Unde ait Græg. Nazianz. lib. 2. de Theologia: Quid enim
 in suspicaberis divinum esse, si omnino logicis credis specu-
 tionibus? aut ad quid te ratio inducet violenta, sive examina-
 te qui gloriaris circa immensa. Fides ergo omni cognitio-
 præstantior, quatenus non inanib. commentationibus, sed
 vinæ revelationi tota innititur, à primo lumine immediatè
 ascendens, sola potest ea quæ supra mundum sunt, apprehen-
 ere. Ipsa m. mundi exordium intelligit (ut ait Paulus: Fide in-
 lligimus aptata esse secula verbo Dei) & supra statutæ natu-
 elimites ascendit, spaciaturque in illo latissimo campo, in i-
 so autore naturæ. In hac fide Paulus dicit se accepisse aposto-
 tum, & prædicare Deum. Et scribens ad Corinthios ait: Præ-
 icatio mea non est in persuasionibus humanæ sapientiæ, sed
 1 ostensionib. spiritus & veritatis fidei Jesu Christi Sola enim
 des instrumentum est medium, qua sola possumus Deum
 ognoscere, & ut ajunt Platonici, qua sola ad Deū accedimus,
 ivinamq; nanciscimur protectionem ac virtutem. Sed vide-
 mus quæ anima, quando & quomodo potest liberè uti hoc
 istrumento. Certè nulla, nisi illa, quæ quando tota rationis
 ntentione ascendendo in mètem, caput suum supremam ejus
 ortionem, tota in eam convertitur: sicut quandoque ob infè-
 iorum & sensibilibus rerum amorem tota vertitur in phanta-
 am. scimus utique humanam mentem superni vultus imagi-
 em, nobisq; inscriptum lumen existere, quæ de veritatis fon-
 :migrans, sola veritatem capit & amplectitur sed phantasma-
 m turbines eam non quidem in se, sed in nobis adeo obum-
 rant, distrahunt, dissipant, dispergunt, quòd vix veritatis angu-
 issimam portā intrare valeat anima. Itaque nostra carne in-
 usa corruptibili, nimioq; ejus demersa commercio, nisi viam
 arnis superaverit, fueritq; pristinam naturā sortita, evaserit-
 que

que mētis pura, quasi par Angelo, frustra laborat in divinis: Sed quæ anima hæc est, nisi quæ indubia Spe, & superni numinis desiderio phantasmam filere jubet, & quæ veram fidem firmiter amplexa, assuetis rationis naturalis discursionibus a modò nō confidit, & quæ ardenti amore adhærens, Deo, sola vivit mente, evasit Angelus, capit toto pectore Deum? Unde illud Hieremix: In hoc gloriatur, qui gloriatur, scire me. Hinc Zoroastes vetustissimus Philosophus: Anima (inquit) hominis Deum quodammodo contrahit in seipsam, quoniam nihil retinens mortale, tota divinis haustibus inebriatur. Et tunc quoque talis anima sæpè exulta in corporis harmoniam, quando scilicet post contemplationem rediēs ad corporalia officia, producit in his fructus fidei, cibum justitiæ: Ideo hujusmodi animam Joan. ait nasci iterum ex Deo siquidem Dei summi lumen quemadmodum radius Solis corpus attenuans, sursumque trahens, & in igneum convertens naturam, per mentes Angelicas usque ad animā nostram defluens, instigat quotidie animam carni immersam, ut denudata ab omni carnalitate deponat omnes potentias operationesque animales, & rationales, ac sola mente vivens, spe decora, fide directā, amore flagrans, tota ad Deum conversa, & in Deo fœcundata Deo regnante, fiat Dei filius, pariatque novum Immanuel. Et talis anima quotiens dimissis actionibus in se ipsam regreditur, & ad æternum Deum contemplandum se flectit: tunc nullo amplius terrenorū impetu torpens, sed Patre luminum fulta, ad sublimem divinæ cognitionis ascendit apicem, ubi prophetici oraculis continuo impletur, sæpè etiam ad miracula perpetranda Dei instrumentū eligitur, cujus orationes etiam circa publicas mūdi ipsius mutationes non fiunt irritæ, quemadmodum Jacobus nos admonet, dicens: Helias homo erat similis nobis, & passibilis, & orans oravit ut non plueret super terram, & nō pluit annos tres, menses sex: & rursus oravit, & cælum dedit pluviam, & terra dedit fructum suum. Omagnum miraculum, homo, præcipuè autē Christianus, qui in mundo constitutus, ea quæ supra mundum sunt, ipsiusque mundi autorem cognoscit, tum in eo ipso inferiora quæque cernit & intelligit: non solum ea quæ sunt, & quæ fuerunt, sed & illa quæ non sunt, & quæ ventura sunt. Magnum certè miraculum est homo Christianus, qui in mundo constitutus, supra mundum dominatur, operationesque similes efficit ipsi Creatori missi, quæ opera vulgò miracula appellantur, quorum omnium radix & fundamentum fides est in Jesum Christum. Per hanc solam efficitur homo idem aliquid cum

Hierem.

9.

1. Ioh.

2. 3.

Jacob.

3.

cum Deo, eademque potestate fruitur, quemadmodum Christi-
 stus pollicitus est, dicens: Amen dico vobis, qui credit in me,
 opera quæ ego facio, ipse faciet. & majora horum faciet: quia
 ego vado ad Patrem, & quicquid rogaverit Patrem in nomine
 meo, ego faciam: & quicquid rogaverit me, ego faciam, ut glo-
 rificetur Pater in Filio. Et alibi ait: Si habueritis fidem sicut gra-
 num sinapis, & dixeritis huic monti, jacta te ultra mare, fiet.
 Propterea dico vobis, quicquid petentes oraveritis, credite
 quia accipietis, & fiet vobis. Hinc est, quod homines serè Chri-
 stiani, ac Deo devoti, loquuntur lingvis, prædicant futura, im-
 perant elementis, pellunt nebulas, citant pluvias, præcipiunt
 ventis, avertunt tempestates, sanant ægros, illuminant cœ-
 cos, curant claudos, mundant leprosos, ejiciunt dæmonia, sæ-
 pè suscitant mortuos, & hujusmodi. Sic Prophetæ, sic Aposto-
 li, sic multi sancti Pontifices, Sacerdotes, Doctores, cæterique
 viri Dei maximis claruere clarentque potentiis. Maximè ergo
 concedens est illa potestas illos qui perfectiores in fide, quib.
 Paulus solum se dicit narrare Sapientiam, & segregatim præ-
 dicare Evangelium. Habet n. etiam Evangelium, quemadmo-
 dum Lex Mosaica, aliud in cortice propositum imbecilliori-
 bus, aliud in medulla, quod segregatim revelatum est perfe-
 ctis sicut de illis loquitur Paulus ad Hebræos, vocans hæc lac
 infantium, & elementa exordii sermonum Dei, illa autem nu-
 cupat solidum cibum, sermonem justitiæ, & perfectam Christi
 doctrinam, inquit: Si ferri vultis ad perfectam Christi do-
 ctrinam, omittendus est sermo inchoationis, in quo videlicet
 tractatur de principiis & fundamentis divinæ sapientiæ, quæ
 sunt de poenitentia ab operibus mortuis, de Baptismate, de Sa-
 cramentis, de impositione manuum, & de autoritate absolven-
 di, de resurrectione mortuorum, & judicio æterno, & ejusmo-
 di, quæ omnia habentur in cortice Evangelii, & in scholis tra-
 ctantur à scholasticis Theologis, & in problemata disputanda
 & discutienda deducuntur: illa autem pertinentia ad melio-
 rem sapientiam & perfectam doctrinam, videl. quod sit donum
 coeleste, & manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui acci-
 pit, & quod sit bonum Dei verbum, melius illo quod foris vul-
 go traditur in parabolis, quodq; mysterium regni Dei datum
 nosse solis secretioribus discipulis: & quæ virtutes seculi futu-
 ri, quæ origo & finis animæ, & ministeria Angelicorum spiri-
 tum, quæ conditio & qualitas illius immensæ gloriæ, & feli-
 citatis quam expectamus, quam nec oculus vidit, nec auris
 audivit, nec in cor hominis ascendit: hæc omnia continentur
 in me-

Ioan.
 14.

Mat.
 17.
 Luc.
 17.

1. Cor.
 2.

in medulla & nucleo Evangelii, & non nisi perfectioribus cognita sunt, quibus data est scientia potestatum & virtutum, miraculorum & prophetiæ, & cætera, quæ homines propriis viribus indagare non possunt, nisi qui subjecti fuerint virtuti Spiritus sancti, qui ob hoc ad principatum in Ecclesia gerendum eliguntur & deputantur, ut ipsi illuminati in Fide cognoscentes voluntatem Dei, instructi per Evangelium, juxta verba Pauli, sint duces cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditores insipientium, magistri infantium, habentes formam scientiæ & veritatis in Evangelio, cujusmodi sunt in Ecclesia Pontifices, Episcopi, Prælati, Doctores, & quibus cura animarum, & ædificatio Ecclesiæ commissa est, ad quos Paulus scribens, ait: Qui loquitur linguis, non hominibus loquitur, sed Deo, nemo enim audit: spiritus autem loquitur mysteria: nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem: qui loquitur lingua seipsum ædificat, qui autem prophetat, Ecclesiâ Dei ædificat: & sequitur ibidem: Linguae in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus: Prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus: Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, & omnes linguis loquantur, intret autem idiota infidelis, nonne dicet, quid insanitis? Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ob omnibus: occulta enim cordis ejus manifesta sunt, & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuncians, quia verè Deus in nobis fit, & tandem concludit: si quis videtur propheta esse aut spiritalis, cognoscet quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata: si quis autem ignorat, ignorabitur. Ecce Apostolus hæc non ut consilium, sed divinum mandatum ac præceptum proponit. Quare si Pontifices, Prælati & Doctores nostri divinæ sapientiæ propheticum spiritum non habuerint, & admirandam eorum in Ecclesia professionem alicujus divinæ potestatis effectu non comprobaverint, certè illorum spiritus mentis lumine habet & fide in Christum debilis est, & languet carne supra spiritum nimium dominante. Quamobrem omnes illi tanquam steriles animæ, impietatis & injustitiæ adeo judicabuntur atque condemnabuntur. En habes modum quem esse oporteat, qui Dei cognitionem assequi cupit, & qui verè dici mereatur Theologus, qui cum Deo loqui desiderat, & in lege ejus meditari die ac nocte. Sic namque Johannes Evangelista à Dionysio theologus cognominatus est, à divina scilicet locutione. Sed sunt quidam alii, qui linguis loquuntur, humanis scientiis inflati, imò

Rem.

2.

I. Cor

14.

Dionysius

modumque vita & lingua de Deo mentiri non erubescunt, qui suo
 spiritu omnem Scripturam ad suam mendaciam impudentissime
 torquent, ac mysteria divina ad humanæ rationis methodum
 exigunt, inventisq; capitibus suis glossis sacrilegis adulterato
 verbo Dei, sua portentosa stabiliunt, ac sanctum Theologiæ no-
 men furto & rapina sibi temerè usurpant, solisque operam dant
 contentionibus, & rixosis disputationibus. de quibus Paulus
 scribit ad Philippenf. dicens: Quidam propter invidiam & con- *Phil. 1*
 tentionem, quidam autem propter bonam voluntatem Chri-
 stum prædicant. Et hi contentiosi sunt argumentatores isti,
 qui Dei notitiam argumentis & quæstionibus insequuntur, de
 quibus ait Psalmista: Corrupti sunt & abominabiles facti sunt *Psal.*
 in studiis suis. Et Judas Apostolus ait: Hi autem quæcunque *13.*
 quidem ignorant, blasphemant, quæcunque autem naturaliter *Juda*
 tanquam muta animalia norunt, in his corrumpuntur, quos *cano-*
 iterum alloquitur Esaias dicens: Sapientia tua & scientia tua *nica-*
 ea ipsa decepit te, defecisti in multitudine consiliorum tuorum: *Esai.*
 carnalis enim est & mundana omnis doctrina ipsorum, gens *47.*
 ambitiosa, arrogans confidens suis ingeniis, arbitrans se suis
 viribus Deum posse cognoscere, & in omni re veritatem posse
 invenire, nec posse aliquid in sermonem venire, de quo non in
 utramque partem disertissime possint disputare, & probabilem
 sententiam proferre, populi astuti, abundantes alienis literis,
 ac simul artificiosa quadam dialectica freti insolentes, cum ni-
 hil omnino sciant, cupiunt docti videri. Ideo disputant palam
 in gymnasiis, sophismatum roborati diverticulis, dicentes &
 arbitantes se esse sapientes: sed his deliramentis ac versatilis
 ingenii versutis miserabiliter decepti, quod putant sibi esse
 subsidio, est illis impedimento, & evanescunt in cogitationibus
 suis, & traduntur a Deo in reprobum sensum, quo putant se ma-
 ximè videre, & veritatem posse invenire, eo maximè obscura-
 tum est insipiens cor ipsorum, quo valent apud homines, apud
 Deum impotentes sunt, & dicentes se esse sapientes, stulti fa-
 cti sunt: qui enim sophisticè loquitur, odibilis est, ait Ecclesia-
 sticus. Non illi data est a Domino gratia: omni enim sapientia
 defraudatus est. Maximum enim stultitiæ argumentum est,
 seipsum purare sapientem, de qua sapientia dicit Apostolus:
 Prudentia carnis stultitia est apud Deum. Et Salomon vocat
 eam mulierem stultam & clamorantem, plenam illecebris, nihil
 omnino scientem, cujus convivæ sunt in inferno, & qui appli-
 cabitur illis descendat ad inferos. Ideo dicit Dominus: Perdam
 sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum reprobo.

Vera

Vera enim sapientia non in clamoris disputationib. consistit, sed occultatur in silentio & religione per Fidem in Dominum nostrum Jesum Christum, cujus fructus est vita æterna: quam Paulus vocat scientiam, quæ secundum pietatem est, cujus ipse Apostolatam accepit secundum fidem electorum Dei. Aliam verò esse scientiam contentionis, de qua Titum discipulum suum certiores facit, sic monendo: Stultas autem quæstiones & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devota, sunt enim inutiles & vanæ: Super quo scribens Hieronymus, ita ait: Dialectici & Aristoteles (qui horum princeps est) solent argumentationum retia tendere, & vagam Theologiæ libertatem in syllogismorum spineta concludere. Hinc ergo qui in eo totos dies & noctes terunt, ut vel interrogent, vel respondeant, vel dent propositionem, vel accipiant, assumant, confirmant atque concludant, eos quidem contentiosos vocant, qui ut libet non ratione, sed stomacho putant litigandū. Si igitur illi hoc faciunt quorum propriè ars contentio est, qui debet facere Christianus, nisi omnino fugere contentiones? Hæc ille: itaq; & nobis si volumus verè cognoscere Deum proponenda est omnis turbida ratiocinatio, omnis sophistica argumentatio, omnis dialectica inquisitio, Ratio n. & inquisitio nonnullā subolent dispersionem & diffidentiam: Fides autem fixa & tranquilla esse debet. Ideo dicit Ambrosius in in li. de trini. Aufer argumēta ubi fides quæritur, in ipsis gymnasiis suis jam dialectica taceat, piscatorib. creditur non Dialecticis. Idem ad Gratianum de fide, & Urbanus Papa scribens ad Carolum ait: Non in Dialectica placuit Deo servare populum suum: Regnū n. Dei in simplicitate fidei est, non in contentione sermonis. Nulla n. major pestis animæ quam ratiocinatio, quam altercatio, quam disputatio de divinis, quæ evertit rationem, pervertit intellectum, dejicit fidem. Ideo Paulus illam maximi vitandam jubet, & Jacobus appellat eam sapientiam terrenam, animaleam & diabolicam: hinc errores, hinc dubia, hinc mendacia, hinc hæreses. hinc primum in humano genere peccatum ortum est. Inventor autem hujus tam pestiferæ facultatis diabolus, primus ille callidus & perniciosus sophista, quæstiunculas proposuit, disputationes invenit & quasi scholam aliquam instituit. Non cōtentus quod seipsum perdidit, invenit artificium quō & alios perderet malumq; suum augetet & propagaret. Idcirco non permittens hominem stare in simplici fide, voluit de præceptis Dei quæstionē proponere, commodissimam hanc homines evertendi machinam arbitratus.

Hinc

Ambrosius in li. de trini. Idem ad Gratianum de fide Urbani habetur 37 d. c. omnes. Col. 2 I Cor. 1. 2. 2. Ti. 2. Gen. 3

Hinc Sophistæ instar, Evam primò aggreditur, & illam ex-
quisitione & ratione in cœramen provocat quærens: Cur
præcepit vobis Deus, ut non comedatis ex omni ligno para-
disi? Cum quo si Eva non disputasset, decepta non fuisset. Quia
verò cum diabolo in altercationem descendit, unica falsa &
sophistica ratione decepta est, nec solum à fide jam decidit, sed
& rationem simul amisit: Hinc cœpit primò verba Dei falsò
interpretari. Unde & mendacium commisit, simul ac de elo-
quiis Dei dubitare diffidereq; præsumpsit, ita enim respondit:
de fructibus lignorum, quæ sunt in Paradiso, vescimur: de fru-
ctu verò ligni, quod est in medio Paradisi, præcepit nobis Deus,
ne comederemus & ne tangeremus illud, ne fortè moriamur.
Ecce quàm falsò interpretata est præceptum Dei, dicendo No-
bis in plurali, quod Deus soli Adæ in singulari, præcepit, ante-
quam Eva crearetur: insuper Ne tangeremus, quo utrobique
mentita est: deinde etiam dubitavit, ubi subdit, Ne fortè, Vides
quomodo callida illa & diabolica ex quæstionibus proposita
disceptatio decepit rationem, ratio autem dejecit fidem, hic
fructus, hæc utilitas, hic finis disputationum sophisticarum,
quæ hoc tempore à recentioribus aliquot theosophistis, ac
philopompis exercentur ad omnem vanitatem. qui cum Ari-
stotelem malè conversum, & quædam insuper commentaria,
tum Petrum Lombardum, quem magistrum scientiarum vo-
cant, ac neglecto Christi Evangelio Apostolicisque dogmati-
bus, tanquam totius theologiæ archetypum colunt, & nescio
quæ alia illius generis viderunt. Tunc freti sophistica sua in-
solentia, omnia se posse attentare, aggredi, dissolvere, & inter-
pretari putant. Tunc irruentes suis ineptiis, inquinamentis &
blateramentis, rixosisque disputationibus, ad quod artificium
jam linguas armaras habent, omnia quæ in fide & religione
simplicia, sincera & pura sunt, multiplicita, caliginosa & sordi-
da reddiderunt, omnemque theologiam suis absurdis alterca-
tionibus, ac futili verbositate confuderunt, conturbârunt, pol-
luerunt, inveneruntque non divinam nec humanam quidem,
sed nescio quam suam, non dico theologiam, sed squalidam,
odiosam, cavillatoriam & diabolicâ vanitatem, humanarum
opinionum, philosophicarumque nugarum rhapsodiam. Ve-
ram autem illam & vetustam theologiam, quæ à primis san-
ctis & veris Christianis emanavit, in primis à Christo, & ab
Apostolis, quos secuti ex Græcis Dionysius, cujus divinissima
scripta, sed non omnia extant: item Divus Origenes consum-
matissimus Theologus, ex cujus innumeris fere scriptis obæ-

Rom. enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem & injustitiam
I. Cor. hominum. impietas namque peccatum est erga Deum, injustitia erga homines: extrema autem impietas est, non cognoscere Deum. Ex impietate intemperantia, & hæc injustitiæ fundamentum. Intemperantiam verò dicimus depravationem voluntatis ex sopore rationis ortam, affectu sensuali nimium dominante, ubi videlicet sopita ratione, ad imperium sensuum omnia aguntur. Unde hæc sterilis anima dicitur, nullum fructum bonum producens in tempore suo, & hæc est animæ summa impietas, sterilem esse, de qua ait Mercurius: Impietas accidit illi, qui absque filiis è vita discedit, qua de causa dæmonibus post obitum dat pœnas. Sed frustra cognoscimus
Tim. Deum, nisi illum ritè colamus, & legitimè cum hominibus vivamus. Unde inquit Hermes: Certamen religiosæ pietatis est
 2. recognoscere Deum, injuriam inferre nemini: quod etiam
Matt. præcipit Christus, dicens: Dilige Dominum Deum tuum, proximum
 22. tuum sicut te ipsum. Hæc duo præcepta ad salutem necessaria sunt, suntque fons omni boni: horum primum pietatis, alterum justitiæ est. Econtrariò impietas, & injustitia omnium malorum radix sunt, super quæ revelatur ira Dei de
Marc. 12. cœlo super illos, qui veritatem Dei in illis polluant violantque, & hi sunt qui Deum in cognitione non amant, & in scientia sua non fructificant, qui in sapientia sua nō religiosi sunt, & in prudentia sua non profunt hominibus. Sed nunc consequenter de secundaria cognitione Dei, quæ est per librum legis, dicamus.

De cognoscendo Deo. CAP. IV.

Psal. Secundus liber datus est Judæis, liber Legis, palam positus,
 147. & liber eloquiorum solis sapientibus traditus. Ipsi enim primi fuerunt, quibus cum multivariam Deus per angelos suos locutus est, & quibus data fuerunt oracula & arcana Dei, sicut ait Psalmista: Nō fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit illis. Constat autem ex sententiis Hebræorum magistrorum, etiam & Christianorum doctorum, Moysen ipsum magnum Hebræorum legislatorem, præter legem illam, quam Deus dedit illi in monte Syna, quam ille quinq; libris scriptam contentamque reliquit. revelatam quoq; fuisse eidem Moyfi ab ipso Deo veram legis expositionem, dū manifestatione omnium mysteriorum & secretorū, quæ sub cortice & rudi facie verborum Legis continentur. Unde legitur
 Deus

Deus dixisse ad Esdram: Revelans revelatus sum super rubū, & locutus sum Moyſi, quando populus meus ſerviebat in Ægypto & miſi eum & adduxi eum ſuper montem Syna, & detinebam eum apud me diebus multis, & narraſi illi mirabilia multa, & oſtendi ei temporum ſecreta & finem, & præcepi ei dicens: Hæc in palam facies verba, & hæc abſcondes. Conſtat itaq; Moyſen in monte duplicem legem, videlicet, literalem & ſpiritualem accepiſſe, & juxta præceptum Dei utramq; populo Judaico communicaviſſe, illam videlicet ſcriptam vulgò palam ſtatuiviſſe, alteram verò ſolum ſeptuaginta ſapientib. communicaviſſe, nec ſcriptis, nec ut ipſi ſcriberent, ſed viva voce, & ut quiſq; eorum ordine perpetuo ſuis ſucceſſoribus viva voce revelarent, propter quam vivæ vocis ſucceſſivam traditionem dicta eſt ſcientia eloquiorum, quam Hebræi vocant Cabalam, propter receptionem tanquam Hæreditario jure unius ab altero. Cui ſententiæ correfpondet etiam illud Hilarii in expoſitione Pſal. Quare fremuerunt gentes. Ubi dicit Hilarius, fuiſſe à Moyſe inſtitutum, in omni ſynagoga ſeptuaginta eſſe ſeniores, quibus Moyſes præter legem quam literis condidiſſet, ſecretiora myſteria intimavit, & juxta hunc ſenſum exponit ſplendidiſſimus Theologus Origenes illud Pauli: Quia credita ſunt illis eloquia Dei, ſcilicet præter literalem legem Judæis datam, etiam aliam fuiſſe ſpiritualem, quam Paulus vocat eloquia Dei: recentiores Hebræi Cabalam dicunt, quæ omnium divinarum humanarumque rerum cognitionem in allegorico ſenſu legis Moſaicæ comprehendit: quod etiam Paulus confirmat, ubi dicit: Judæos habere formam ſcientiæ & veritatis in lege. Et Rabbi Moyſes in ſecundo tractatu Moræ inquit, totam legis ſolicitudinem in hoc conſiſtere, ut veridicas ſententias de Deo angelicifque choriſ doceat, quibus edocti homines, etiam ipſum mundum in ſuo ordine cognoscant. Principalis itaque eruditio Cabalæ prophetica eſt, & illorum cognoscibilium, quæ de Deo angelisq; intelligi poſſunt. Hinc multiformiata tam Dei quàm Angelorum ſacra nomina invocanda edocet, variosque corporeos actus enumerat, quibus homines tanquam ſimiles facti diis, conformando ſe divinis per quosdam gradus, ad æterna patris lumina tranſcendunt, quibus repleti Dei cognitionem ultra naturæ morem aſſequentur, magis enim operantur invocata ſacra nomina in mentem noſtram illis ritè expoſitam, quam corpus quodvis accedens ad aliud corpus operatur in illud ceu ignis in ſtuppâ. Habet præterea lex Hebræica etiam hoc divinitatis, ut præter

4. Eſd
14.Hila-
rius
Pſ. 2.Orig.
Rom.
2.Rab.
Moſ.
Ægyp

Dei angelicaque nomina, multiformia ibi latitantia, etiam ne elementum ullum transeat, sine prophetico aliquo mysterio, quorum revolutione juxta regulas Cabalistarum sæpè stupenda panduntur oracula. Unde ait Rabi Moyses secundo Moræ, divina nomina propheticaque verba transposito literarum ordine, aliisque insolitis signaculis sæpè grandia sapientiæ divinæ oracula decernere. Quod etiam alter Moyses Gerundinus in exordio Geneseos, & tota Cabalistarum Schola confirmat, majores siquidem & propinquiores virtutes Dei sunt in divinis nominibus, propheticiq; characteribus, quam in quovis corpore mundi. Ideò Dionysius nos illorum veneratione & contemplatione facilius ad Deum Patrem ascendere, suiq; splendoris plus quam ex rerum naturalium & creaturarum intuitu participes effici. Et nos de hac materialatè & profundè scripsimus in libro de occulta Philosophia, eo loco ubi de mysteriis & cæremoniis occultarum operationum tractatur. Sed satis est hîc, nobis scire, Judæorum cognitionem de Deo, multò fuisse sublimiorem & perfectiorem per legem, quam gentium per creaturas. Non tamen potuerunt nisi umbratilem quandam de Deo cognitionem habere: veram autem & perfectam Dei cognitionem (ut tota Cabalistarum schola testatur) reservatam fuisse ad adventum Messia, qui tandem venit, Dominus noster Jesus Christus, in quo perfecta sunt & perficiuntur omnia. Sed redeamus ad Cabalam, quæ est lex spiritualis, latens sub verbis Legis literalis, quæ sola viva voce tradebatur ab uno ad alterû. Hæc lex spiritualis, post restitutionem Judæorum à Babylonica captivitate, per Cyrum regem Persarum, & instaurato templo sub Zorobabel per Esdram (qui tunc Judaicæ Ecclesiæ præfectus erat) in Synodo convocatis sapientibus, ut afferret unusquisque in medium, quæ de legis mysteriis memoriter teneret, adhibitis notariis, primùm scriptis mandata est, & in septuaginta volumina (tot enim in Synodo illo erant sapientes) redacta est. De quibus ita loquitur Esdras: Exactis quadraginta diebus, loquutus est altissimus dicens: Priora quæ scripsisti in palam pone, legant digni & indigni: novissimos autem septuaginta libros conservabis, ut tradas eos sapientibus de populo, quorum corda scis posse capere & servire secreta hæc: in his enim est venâ intellectus, sapientiæ fons, & scientiæ flumê. Continet enim lex ipsa ineffabilem de super substantiali deitate Theologiam, de intelligibilibus angelicisq; formis exactam Metaphysicam, de mundo corporeo, rebusque naturalibus firmissimam Philosophiam. Atque hinc venit in usum, ut apud

recept.

Rab.

Mos.

Ægyp.

Rab.

Mos.

25.

Dion.

de di-

vin.

nom.

Lib. 3.

de oc-

cult.

philos.

4. Esd.

12. &

14.

recentiores Hebræos etiam quæque occultior & abditior, vel quæ circa mirabilium effectuum secretas operationes versatur scientia, Cabala nuncupetur Unde factum est, ut etiam illi, qui secreto quodam fœdere, pacto & conventionem cum dæmonibus inita, stupenda facta jactitabant, quo improbitatem sui execrandi artificii superstitionisque tegerent, honestiori nomine Cabalistas sese vocitârunt. Hinc tandem Cabalæ sanctum nomen in suspicionem venit, quemadmodum & sacrum Magiæ nomen, utrumque suspectum est, utrumque prophanatum est, juxta vetus Proverbium, quod dicitur: sacra prophanantur quoniam à prophanis usurpantur. Habebant itaque Judæi legem scriptam ad vulgus publicatam: habebant etiam eloquia Dei, scilicet altissimæ divinitatis arcana mysteria sub cortice verborum scriptæ legis latitantia, solis sapientibus tradita, quæ non licuit in vulgus prodere. Mysteria enim tanta divinitate plenissima stultæ plebi communicare, quid aliud esset, quàm sanctum dare canibus, quod etiam Christus ipse in Evangelio suo vetuit: qui promissus per legem, & desideratus in lege, tandem opportuno tempore venit adimpletor & perfector legis, quemadmodum ipse inquit: non enim veni solvere legem, sed adimplere. Erat enim tota lex in tres partes divisa, vel erant umbratiles figuræ futuræ lucis, vel sermones prophetici futuræ veritatis, vel præcepta vivendi futuræ perfectionis. Quod si solum literalem sensum legis apprehendas, absque spiritu futuræ lucis, veritatis & perfectionis, nihil erit lege magis ridiculum, & anilis fabulæ, milesiique sermonis magis simillimum. Porro venit Christus sol justitiæ, vera lux, clarissima veritas, vera vitæ perfectio omnibus hominibus, qui credunt in nomine ejus: ipse adimplevit legem, ut a modo non sit opus lege, nec a modo cognoscimus Deum in caligine creaturarum, neque in umbra Legis Judaicæ, sed lumine Fidei Jesu Christi, qui est vera cognitio, sapientia Patris, intellectus hominis. in quo, ut inquit Paulus, recapitulantur omnia, & quæ in cœlis, & quæ in terris sunt. Ideo nunc consequenter dicamus de ultima & perfecta Dei cognitione, quæ est per Evangelium Christi Jesu Domini nostri.

Matt.

7.

Matt.

8.

Ephes.

1.

CAP. V.

OMne studium amorque sapientiæ ex Spiritu sancto est per Dominum nostrum Jesum Christum, ipsa vera sapientia Dei cognitio est, illustratio mentis, voluntatis correptio, appetitioque rectæ rationis, quædam vitæ certa lex, sanctificans animam.

Hh 5

versionem, subiiciunturque cupiditatum imperio, ad quarum expletionem (ut inquit Hermes) ardenti quodam impetu perferuntur; ritumque ferarum immoderato & irascuntur & cupiunt, quodque deterius est, nec finem imponunt libidini ullum, nec malorum inveniunt passionumque terminum, quæ omnia Paulus in epistola ad Romanos clarè edocet: hinc immundi spiritus, ultores scelerum, in tam nefariam labuntur animam, eamque flagellis verberant peccatorum, & violenta pœna ad omnia peccatorum genera trahunt, raptant, compellunt ad neces, ad rapinas, ad libidines, & ad cuncta per quæ delinquant homines, vulnerantque eam insanabilibus vitiis, quæ eisdem vitiata tanquam venenis infecta tumescit, quod dolens Hermes exclamat: Fit deorum ab hominibus dolenda secessio, soli nocentes remanent Angeli, qui humanitati commixti, ad omnia audaciæ mala miseros manu iniecta compellunt, in bella, in rapinas, in fraudes, & in omnia quæ sunt animarum naturæ contraria. Et alibi inquit: Permittitur dæmonis ultoris arbitrio qui ignis acumen incutiens sensus affligit magisque ad patranda scelera armat, ut turpioris culpæ reus, acriori supplicio sit obnoxius, eumque sine ulla intermissione ad insanabiles concupiscentias inflammat. Vides modò quòd qui Deum ignorant, à Deo ignorantur: & qui Dei notitiam relinquunt, à Deo relinquuntur.

CAP. II.

O Maium itaque rerum cognoscere & amare principium ipsum omnium creatorem Deum, hæc summa pietas, hæc summa iustitia, hæc summa sapientia, summaque hominis felicitas est. Clamat ad nos Deus de cœlo, de monte sancto suo: Contemplamini creaturas, audite Angelos, auscultate filium meum, ut pii & iusti sitis. Ecce hi sunt tres libri cognitionis Dei, quos misit Deus in hunc mundum hominibus. Primum librum creaturarum propositum gentibus, qui sub lege naturæ vivebant, qui habuerunt philosophos doctos per sensibiles creaturas, cognoveruntque Deum per illas, quemadmodum inquit Paulus: Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellectu conspiciuntur. Secundo misit Deus librum legis & eloquiorum, quem dedit Iudæi, annuncians verbum suum Jacob, iustitias & iudicia sua populo Israël. Non fecit taliter nationi, & iudicia sua non manifestavit eis: Ipsi enim supra philosophos habebant Prophetas edoctos per spirituales & angelicas

gelicas creaturas, & cognoverunt Deum per illas. Unde ait illis Stephanus protomartyr: Qui accepistis legem in dispositione Angelorum. Et Dionysius ait: prophetica divinamque visionem gloriosos Hebræorum Vates adeptos esse, per medias coelestes virtutes. Unde tradit universa cabalistarum schola, potiore legis intentionem solum versari circa angelicum chorum, sublimem verò & ineffabilem essentiae trinitatem, ad usque Messiae adventum incognitam fore. Ultimò igitur misit nobis Deus tertium librum scilicet librum Evangelii datum Christianis, qui cognovimus Deum per ipsum Dei filium patri coeternum, factum hominem, Dominum nostrum Jesum Christum. Unde inquit Paulus, novissimè diebus istis locutus est nobis Deus in filio suo, quem constituit hæredem universorum, per quem fecit omnia, habemusque doctores Apostolos doctos à filio Dei Jesu Christo.

Apost.
6.
Dionysius

CAPUT III.

Nunc ergo singula pertractemus, & primò videamus quomodo cognoscatur Deus per creaturas: sed non intelligamus, hic ita nos Deum cognoscere posse, ut qualis ipse sit in extrema ac solitaria sui ipsius à rebus separatione, ac in seipsum retractione, ac quæ sit ejus substantia, in profundissimo suæ divinitatis recessu, dignoscamus. Hoc enim impossibile est, & super omnem intellectum incomprehensibile. Ideo ait Apostolus, Deum habitare lucem inaccessibilem. Et Propheta inquit, Posuit tenebras latibulum suum. Et Johannes ait, Deum nemo vidit, nec videre potest. Et Dionysius dicit: Porro ipsa divina, cujusmodi in suo principio suæque sede sint, nullus sensus attingit, nulla substantia, nullaque scientia penetrat, denique sive supersubstantiale illud occultum, sive Deum aut vitam, sive substantiam, sive lucem seu verbum appellemus, nihil intelligimus aliud, quam ex eo emanantes in nos participationes atque virtutes, quibus assumantur in Deum, & quæ nobis vel substantiam, vel vitam vel sapientiam largiuntur. Cognoscimus itaque DEUM per participationes quasdam ab eo emanantes, in ea quæ creata sunt, quas non intelligentes per quandam [ut ita dicam] reflexionem, DEUM cognoscimus: vel ut inquit Hermes: Contingit nobis hominibus, ut quasi per caliginem ea, quæ in cœlo sunt, videamus, quantum possibile est per conditionem sensus humani, Hæc autem intentio pervidendi tanti boni angustis.

1. Tim.
6.
Psal.
17.

Joan.
1.
Joan.
4.
Dion.
de divinis
nominibus.

Æsch.
2.

Hh 2

angustis.

Æsc. angustissima est, latissima verò cum videris felicitate consci-
10. entia. Itaque in creaturis propter participationem quandam
Pim. Dei, Deus ipse suspicari & perscrutari potest: Deus enim per
singula creata ubique splendet. Et omnibus se libenter osten-
dit (ut inquit Mercurius) non ubi sit loco, nec qualis sit quali-
tate, nec quantus quantitate, sed hominem sola intelligentia
mentis illuminans. Et alibi inquit: Deus omnia ob eam cau-
sam fabricavit, ut eum per singula cerneret, hæc Dei bonitas,
hæc ejus virtus est, illum fulgere per omnia, nihil est vel in-
corporeis etiam invisibile, mens ipsa intellectione videtur.
Pim. Deus autem in oratione conspicitur. Unde alibi inquit Mer-
5. curius: Denique cum Deum videre volueris, Suscipe Solem fi-
lii, respice Lunæ cursus, suscipe syderum motus reliquorum,
quis perpetuum horum servat ordinem, quis mensuram sin-
gulis motionis assignat, quis trahit mundi machinam, quis
hoc utitur instrumēto, quis mare suis finibus circumscripsit,
quis terre pondus sistit ac librat? in medio certè est aliquis ho-
rum author & Dominus. Unde etiam Dionysius ait: fortè id
Dion. veraciter dicemus, nos Deum non ex ipsius natura cognosce-
de di- re, id quippe ignotum omnemque superat rationem ac sen-
vinis sum, sed ex creaturarum omnium ordinatissima dispositione,
nomi- ab ipso producta, ut imagines quasdam, ac similitudines divi-
nibus, norum ipsius exemplarium præ se ferente, ad id quod omnia
transcendit, via & ordine pro viribus scandimus. Eò usque a-
scenderunt Philosophi gentium ex sola apprehensione crea-
turarum, hoc est, intelligentia sua cuncta complexi, quæ crea-
ta sunt in terra, in aquis, in elementis, in coelo, & quæ præterea
supra cælum sunt. Tandem pervenerunt ad primum moto-
rem, & rerum omnium principium, intellectuque viderunt
Deum omnipotentem, unum, æternum, Creatorem omnium,
ac summum bonum, sempiternam quoque ejus virtutem, &
divinitatem, bonitatem, sapientiam, veritatem, justitiam, pul-
chritudinem, &c. quæ vocat Paulus invisibilia Dei: viderunt
enim Deum in cælo & in terra, in igne, in aqua, in Spiritu, in
animalibus, in arboribus, in omni corpore, & in omnibus cre-
aturis, quemadmodum canit Lucanus:

Jupiter est quodcunque vides, quodcunque movetur.

Virgilius quoque inter pecora cecinit:

Jovis omnia plena.

Hinc Hermes ait: Homo effectus est divinorum operum
contemplator, quæ profectò dum admiraretur, autorem illorū
cogno-

cognovit. Facile enim & complete (prout humana sustinet promptitudo) Deum noscit, qui mente facili singula ejus opera cernit. Omnis itaque homo potest Deum cognoscere, si velit. Propterea inexcusabilis est homo ignorans Deum, & omnis qui animam suam in corpus demergens, Deum se posse cognoscere distulit, sed absit hæc impietas, recurre in teipsum, emergas ex corpore nihil supponas in te impossibile, confidas & intelliges, velis & consequeris : Sic denique Deum cognoscas, si non distidas de teipso. Humanus enim animus (ut ait *Hermes*) omnia capit, omnia penetrat, elementis velocitate miscetur, acumine mentis in maris profunditatem descendit, omnia illi lucent, non coelum videtur altissimum, quasi enim ex proximo sagacitate omni intuetur, intentione animi ejus nulla aeris caligo confundit, non densitas terræ operam ejus impedit, non aquæ altitudo profunda despectum ejus obtundit. Et alibi : Præcipito (inquit) animæ tuæ, quæ citius quam præcipies, evolabit. Jubeto ut transeat in Oceanum, illa priusquam jusseris, ibi erit, inde ubi nunc est, nequaquam discedens. Jubeto iterum ut coelum volet, nullis pennis egebit, nihil ejus obstat cursui, non Solis incendium, non ætheris amplitudo, non vertigo coelum, non syderum reliquorum corpora, quin omnia penetrans ad supremum usque corpus transcendat, quin etiam si volueris globos omnes transcendere coelorum, quodque superius est investigare, id quoque tibi licebit : Adverte modo quanta sit animæ potestas, quanta virtus, quanta celeritas. Propterea inexcusabilis est homo ignorans Deum. Magis autem ille qui cognoscens Deum quoquo modo, eundem non colit, neque veneratur. Hæc enim odiosissima est & inexcusabilis impietas, quam Paulus impropere gentibus ait ita : ut sint inexcusabiles, quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt. Philosophi namque gentium, cognoscentes varias disciplinas Arithmeticam, Musicam, Geometriam, Astronomiam, Physicam, Metaphysicam, Dialecticam, & cæteras, cognoveruntque scientias sua unum solum ac verum Deum, sed impii & ingrati de tanto beneficio, à pura sanctaque cognitione aversi, falsam quandam ejus imaginem temeraria cognitione, nulla vera ratione inspecta, sequentes ipsum, non ut unum solum ac verum Deum coluerunt, nec gratias illi, quod illos divinitatis suæ agnoscendæ illustravit lumine, reddiderunt. Quare omnes illi impietatis injustitiæque & ingratitude condempnabuntur, juxta verba Pauli dicentis : Revelatur enim

Rom. enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem & injustitiam
I. Co. 2. hominum. impietas namque peccatum est erga Deum, injus-
 titia erga homines: extrema autem impietas est, non cogno-
 scere Deum. Ex impietate intemperantia, & hæc injustitiæ
 fundamentum. Intemperantiam verò dicimus depravatio-
 nem voluntatis ex sopore rationis ortam, affectu sensuali ni-
 mium dominante, ubi videlicet sopita ratione, ad imperium
Tim. sensuum omnia aguntur. Unde hæc sterilis anima dicitur, nul-
 lum fructum bonum producens in tempore suo, & hæc est a-
 nimæ surina impietas, sterilem esse, de qua ait Mercurius: Im-
 pietas accidit illi, qui absque filiis è vita discedit, qua de causa
2. dæmonibus post obitum dat poenas. Sed frustra cognoscimus
Tim. Deum, nisi illum ritè colamus, & legitimè cum hominibus vi-
2. vamus. Unde inquit Hermes: Certamen religiosæ pietatis est
 cognoscere Deum, injuriam inferre nemini: quod etiam
Matt. præcipit Christus, dicens: Dilige Dominum Deum tuum, pro-
22. ximum tuum sicut te ipsum. Hæc duo præcepta ad salutem ne-
Marc. cessaria sunt, suntque fons omni boni: horum primum pie-
12. tatis, alterum justitiæ est. Econtrariò impietas, & injustitia o-
Luc. mnium malorum radix sunt, super quæ revelatur ira Dei de
12. cœlo super illos, qui veritatem Dei in illis polluant violent-
 que, & hi sunt qui Deum in cognitione non amant, & in scien-
 tia sua non fructificant, qui in sapientia sua nō religiosi sunt,
 & in prudentia sua non profunt hominibus. Sed nunc conse-
 quenter de secundaria cognitione Dei, quæ est per librum le-
 gis, dicamus.

De cognoscendo Deo. CAP. IV.

Psal. **S**ecundus liber datus est Judæis, liber Legis, palam positus,
147. & liber eloquiorum solis sapientibus traditus. Ipsi enim pri-
 mi fuerunt, quibus cum multivariam Deus per angelos suos
 locutus est, & quibus data fuerunt oracula & arcana Dei, sicut
 ait Psalmista: Nō fecit taliter omni nationi, & judicia sua non
 manifestavit illis. Constat autem ex sententiis Hebræorum
 magistrorum, etiam & Christianorum doctorum, Moysen ip-
 sum magnum Hebræorum legislatorem, præter legem il-
 lam, quam Deus dedit illi in monte Syna, quam ille quinq; li-
 bris scriptam contentamque reliquit, revelatam quoq; fuisse
 eidem Moyfi ab ipso Deo veram legis expositionem, eū ma-
 nifestatione omnium mysteriorum & secretorū, quæ sub cor-
 tice & radi facie verborum Legis continentur. Unde legitur
 Deus

us dixisse ad Esdrā : Revelans revelatus sum super rubū,
 locutus sum Moyſi, quando populus meus ſerviebat in Æ- 4. *Eſd*
 pto, & miſi eum, & adduxi eum ſuper montem Syna, & de- 14.
 tebam eum apud me diebus multis, & narraſi illi mirabilia
 ultra, & oſtendi ei temporum ſecreta & finem, & præcepi ei
 cens: Hæc in palām facies verba, & hæc abſcondes. Conſtat
 aq; Moyſen in monte duplicem legem, videlicet, literalem &
 ſpiritualē accepisse, & juxta præceptum Dei utramq; popu-
 lo Judaico communicasse, illām videlicet ſcriptam vulgò pa-
 lam ſtatuisse, alterām verò ſolum ſeptuaginta ſapientib. com-
 municasse, nec ſcriptis, nec ut ipſi ſcriberent, ſed viva voce, &
 t quilibet eorum ordine perpetuo ſuiſ ſucceſſoribus viva voce
 revelarent, propter quam vivæ vocis ſucceſſivā traditionem
 iſta eſt ſcientia eloquiorum, quam Hebræi vocant Cabalam,
 propter receptionem tanquam Hæreditario jure unius ab al-
 iero. Cui ſententiæ correfpondet etiam illud Hilarii in expo- *Hila-*
 ſitione Pſal. Quare fremuerunt gentes. Ubi dicit Hilarius, fuiſſe *rius*
 eā Moyſe inſtitutum, in omni ſynagoga ſeptuaginta eſſe ſe- *Pſ. 2.*
 niores, quibus Moyſes præter legem quam literis condidiſſet,
 ſecretiora myſteria intimaviſſet, & juxta hunc ſenſum exponit *Orig.*
 ſplendiſſimus Theologus Origenes illud Pauli. Quia credi- *Rom.*
 ta ſunt illis eloquia Dei, ſcilicet præter literalem legem Judæis *2.*
 datam, etiam aliam fuiſſe ſpiritualē, quam Paulus vocat elo-
 quia Dei: recentiores Hebræi Cabalam dicunt, quæ omni-
 um divinarum humanarumque rerum cognitionem in alle-
 gorico ſenſu legis Moſaicæ comprehendit: quod etiam Pau-
 lus confirmat, ubi dicit: Judæos habere formam ſcientiæ & ve- *Rab.*
 ritatis in lege. Et Rabbi Moyſes in ſecundo tractatu Moræ in- *Mof.*
 quit, totam legis ſolicitudinem in hoc conſiſtere, ut veridicas *Ægyp*
 ſententias de Deo angelicisq; choris doceat, quibus edocti
 homines, etiam ipſum mundum in ſuo ordine cognoscant.
 Principalis itaque eruditio Cabalæ prophetica eſt, & illorum
 cognoscibilium, quæ de Deo angelicisq; intelligi poſſunt. Hinc
 multiformia tam Dei quàm Angelorum ſacra nomina invo-
 canda edocet, variosque corporeos actus enumerat, quibus
 homines tanquam ſimiles facti diis, conformando ſe divinis
 per quosdam gradus, ad æterna patris lumina tranſcendunt,
 quibus repleti Dei cognitionem ultra naturæ morem aſſe-
 quuntur, magis enim operantur invocata ſacra nomina in
 mentem noſtram illis ritè expoſitam, quam corpus quodvis
 accedens ad aliud corpus operatur in illud ceu ignis in ſtuppā.
 Habet præterea lex Hebraica etiam hoc divinitatis, ut præter
 Dei

Dei angelicaque nomina, multiformia ibi latitantia, etiam ne elementum ullum transeat, sine prophetico aliquo mysterio, quorum revolutione juxta regulas Cabalistarum sæpè stupenda panduntur oracula. Unde ait Rabi Moyses secundo Moræ, divina nomina propheticaque verba transposito literarum ordine, aliisque insolitis signaculis sæpè grandia sapientiæ divinæ oracula decernere. Quod etiam alter Moyses Gerundinus in exordio Geneleos, & tota Cabalistarum Schola confirmat, majores liquidem & propinquiores virtutes Dei sunt in divinis nominibus, propheticiq; characteribus, quam in quovis corpore mundi. Ideò Dionysius nos illorum veneratione & contemplatione facilius ad Deum Patrem ascendere, suiq; splendoris plusquam ex rerum naturalium & creaturarum intuitu participes effici. Et nos de hac materialatè & profundè scripsimus in libro de occulta Philosophia, eo loco ubi de mysteriis & cæremoniis occultarum operationum tractatur. Sed satis est hîc, nobis scire. Judæorum cognitionem de Deo, multò fuisse sublimiorem & perfectiorem per legem, quam gentium per creaturas. Non tamen potuerunt nisi umbratilem quandam de Deo cognitionem habere: veram autem & perfectam Dei cognitionem (ut tota Cabalistarum schola testatur) reservatam fuisse ad adventum Messia, qui tandem venit, Dominus noster Jesus Christus, in quo perfecta sunt & perficiuntur omnia. Sed redeamus ad Cabalam, quæ est lex spiritualis, latens sub verbis Legis literalis, quæ sola viva voce tradebatur ab uno ad alterum. Hæc lex spiritualis, post restitutionem Judæorum à Babylonica captivitate, per Cyrum regem Persarum, & instaurato templo sub Zorobabel per Esdram (qui tunc Judaicæ Ecclesiæ præfectus erat) in Synodo convocatis sapientibus, ut afferret unusquisque in medium, quæ de legis mysteriis memoriter teneret, adhibitis notariis. primùm scriptis mandata est, & in septuaginta volumina (tot enim in Synodo illo erant sapientes) redacta est. De quibus ita loquitur Esdras: Exactis quadraginta diebus, loquutus est altissimus dicens: Priora quæ scripsisti in palam pone, legant digni & indigni: novissimos autem septuaginta libros conservabis, ut tradas eos sapientibus de populo, quorum corda scis posse capere & servire secreta hæc: in his enim est venâ intellectus, sapientiæ fons, & scientiæ flumē. Continet enim lex ipsa ineffabilem de supersubstantiali deitate Theologiam, de intelligibilibus angelicisq; formis exactam Metaphysicam, de mundo corporeo, rebusque naturalibus firmissimam Philosophiam. Atque hinc venit in usum, ut apud

recen.

Rab.

Mos.

Ægyp.

Rab.

Mos.

25.

Dion.

de di-

vin.

nem.

Lib. 3.

de oc-

cult.

philos.

4. Esd.

12. &

14.

entiores Hebræos etiam quæque occultior & abditior, vel
 æ circa mirabilium effectuum secretas operationes versa-
 rscientia, Cabala nuncupetur Undefactum est, ut etiam il-
 , qui secreto quodam fœdere, pacto & conventionem cum
 emonibus inita, stupenda facta jactitabant, quo improbita-
 m sui execrandi artificiis superstitionisque tegerent, hone-
 iori nomine Cabalistas sese vocitârunt. Hinc tandem Caba-
 e sanctum nomen in suspitionem venit, quemadmodum &
 icrum Magiæ nomen, utrumque suspectum est, utrumque
 rophanatum est, juxta vetus Proverbium, quo dicitur: sacra
 rophanantur quoniam a prophanis usurpantur Habebant i-
 aque Judæi legem scriptam ad vulgus publicatam: habebant
 tiam eloquia Dei, scilicet altissimæ divinitatis arcana myste-
 ia sub cortice verborum scriptæ legis latitantia, solis sapien-
 ibus tradita, quæ non licuit in vulgus prodere. Mysteria enim
 anta divinitate plenissima stultæ plebi communicare, quid a-
 iud esset, quam sanctum dare canibus, quod etiam Christus ip-
 se in Evangelio suo vetuit: qui promissus per legem, & desi-
 deratus in lege, tandem opportuno tempore venit adimple-
 tor & perfector legis, quemadmodum ipse inquit: non enim
 veni solvere legem, sed adimplere. Erat enim tota lex in tres
 partes divisa, vel erant umbratiles figuræ futuræ lucis, vel ser-
 mones prophetici futuræ veritatis, vel præcepta vivendi futu-
 ræ perfectionis. Quod si solum literalem sensum legis appre-
 hendas, absque spiritu futuræ lucis, veritatis & perfectionis,
 nihil erit lege magis ridiculum, & anilis fabulæ, milesiique; ser-
 monis magis simillimum. Porro venit Christus sol justitiæ,
 vera lux, clarissima veritas, vera vitæ perfectio omnibus ho-
 minibus, qui credunt in nomine ejus: ipse adimplevit legem,
 ut a modo non sit opus lege, nec a modo cognoscimus Deum
 in caligine creaturarum, neque in umbra Legis Judaicæ, sed
 lumine Fidei Jesu Christi, qui est vera cognitio, sapientia Pa-
 tris, intellectus hominis, in quo, ut inquit Paulus, recapitu-
 lantur omnia, & quæ in cœlis, & quæ in terris sunt. Ideo nunc
 consequenter dicamus de ultima & perfecta Dei cognitione,
 quæ est per Evangelium Christi Jesu Domini nostri.

Matt.

7.

Matt.

8.

Ephes.

1.

CAP. V.

OMne studium amorque sapientiæ ex Spiritu sancto est per
 Dominum nostrum Jesum Christum, ipsa vera sapientia
 Dei cognitio est, illustratio mentis, voluntatis correptio, ap-
 petitioque rectæ rationis, quædam vitæ certa lex, sanctificans
 animam.

Hb 5

animam hominis, Deo disponens viam, quid agendum, quid omittendum demonstrans: quam nos sapientiam alio vocabulo Theologiam vocamus. hæc sapientia veraq; Dei cognitio, imò contactus quidam Dei essentialis melior quam cognitio, traditur divinitus in Evangelio. Neq; enim Deus ipse sine Evangelio verè cognoscitur, neq; Evangelium absque divina gratia verè intelligitur. Manifestum enim est, ea quæ ex Deo tradita sunt, non nisi ex Deo intelligi posse, sicut ait Propheta: In

Pf. 35. lumine tuo videbimus lumen: quā lucem Trismegistus Mercurius mentem vocat divinæ essentiae, lucem ipsam exorientem Deo. Intellectus tamen noster, nisi per mentem illuminetur divinam, ab errore non est immunis & frustra laborat in

1. divinis. Unde Paulus ait: Non sumus sufficientes aliquid cogitare ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, quem invocandum, ad quem orandum, in omni rerum principio, maxime tamen in Theologia id fore agendum, sacer præcipit Dionysius. Dixit etiam ipsa veritas Christus: Petite & dabitur vobis, pulsate & aperietur vobis, quærite & invenietis, videlicet

2 Cor. 3. quærendo in fide, firmiter credendo: credere enim (ut ait Hermes) ipsum intelligere est. Petendo denique in spe cum firma

Dion. de divinis nom. & indubia expectatione, laudando & adorando Jesum Christum, à quo tam divinißima cognitio in animam nostram descendit, ut nos spiritus sui illustret lumine. Pulsantes autem operatione charitatis cum vigiliis & jejniis, & ardentissimo desiderio in omni vita cum imitatione Jesu Christi, quemadmodum inquit Joannes: qui dicit se manere in Christo debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare: quam Paulus vocat fidem, quæ per dilectionem operatur. Idcirco frustra eurrunt, quicunque litigiosis quibusq; disputationibus divina prosequuntur, & sophismatum muniti ambagibus, ac dialecticis prestigiis sacrarum literarum fores se diffringere posse putant. Semper querunt magna disputantes, nihil tamen inveniunt, quia semetipsos amittunt (ut ait Paulus) semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. Hinc idem Paulus præcipit Corinthiis, ut obediant & firmiter perstent in fide, & caveant ne decipiantur per dialecticam & Philosophiam, quæ sunt inanes fallaciæ & inventa hominum, & secundum elementa hujus mundi corruptibilis: cujus cognitio omnis est à sensibus, ex quibus ratio omnem suam capit cognitionis materiam, discurrendo, componendo, dividendo & colligendo universales propositiones ex experimentis Deus autem & Jesus Christus supra mundum est, & creator mundi super omnes

Matt. 7. naturas,

Luc. 2 Pim.

9

naturas,

naturas, qualitates, figuras, numeros, ordines, actiones, atque (ut ait Dionysius) supra omnem sermonem, positionem, ablationem, super omnem affirmationem & negationem, supra etiam illos supramundanos Angelos, & pennas ventorum, qui ascendit super Cherubim, & posuit nubem latibulum suum, qui est Rex regum, & Dominus dominantium, tum eorum quæ sunt, tum eorum quæ non sunt, qui inclinavit cœlos, & descendit sicut pluvia in vellus, & in se assumpsit naturam humanā, & in ea inter homines factus est mirificus, & admirabilis in omnibus operibus suis, potentia sua supernaturali & divina. Ad illum igitur verè cognoscendum, dialectica & Philosophia queunt ascendere, impeditur ratione, quæ est inimica sanctæ fidei. Unde ait Græg. Nazianz. lib. 2. de Theologia: Quid enim tum suspicaberis divinum esse, si omnino logicis credis speculationibus? aut ad quid te ratio inducet violenta, sive examinata, te qui gloriaris circa immensa. Fides ergo omni cognitione præstantior, quatenus non inanibus commentationibus, sed divinæ revelationi tota innititur, à primo lumine immediatè descendens, sola potest ea quæ supra mundum sunt, apprehendere. Ipsam mundi exordium intelligit (ut ait Paulus: Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei) & supra statuta naturæ limites ascendit, spaciaturque in illo latissimo campo, in ipso autore naturæ. In hac fide Paulus. dicit se accepisse apostolatum, & prædicare Deum. Et scribens ad Corinthios ait: Prædicatio mea non est in persuasionibus humanæ sapientiæ, sed in ostensionibus spiritus & veritatis fidei Jesu Christi. Sola enim fides instrumentum est medium, qua sola possumus Deum cognoscere, & ut ajunt Platonici, qua sola ad Deum accedimus, divinamque nanciscimur protectionem ac virtutem. Sed videamus quæ anima, quando & quomodo potest liberè uti hoc instrumento. Certè nulla, nisi illa, quæ quando tota rationis intentione ascendendo in mentem, caput suum supremam ejus portionem, tota in eam convertitur: sicut quandoque ob inferiorum & sensibilibus rerum amorem tota vertitur in phantasiam. scimus utique humanam mentem superni vultus imaginem, nobisque inscriptum lumen existere, quæ de veritatis fontem migrans, sola veritatem capit & amplectitur sed phantasmatum turbines eam non quidem in se, sed in nobis adeo obumbrant, distrahunt, dissipant, dispergunt, quòd vix veritatis angustissimam portā intrare valeat anima. Itaque nostra carne inclusa corruptibili, nimioque ejus demersa commercio, nisi viam carnis superaverit, fueritque pristinam naturā sortita, evaseritque

Hie-
rem.

9.

1. Ioh.

2. 3.

Iacob.

3.

que mens pura, quasi par Angelo, frustra laborat in divinis: Sed quæ anima hæc est, nisi quæ indubia Spe, & superni numinis desiderio phantasiâ filere jubet, & quæ veram fidem firmiter amplexa, assuetis rationis naturalis discurſionibus a modò nō confidit, & quæ ardenti amore adhærens, Deo, sola vivit mente, evasit Angelus, capit toto pectore Deum? Unde illud Hieremias: In hoc gloriatur, qui gloriatur, scire me. Hinc Zoroastes vetustissimus Philosophus: Anima (inquit) hominis Deum quodammodo contrahit in seipsam, quoniam nihil retinens mortale, tota divinis haustibus inebriatur. Et tunc quoque talis anima sæpè exulta in corporis harmoniam, quando scilicet post contemplationem rediēs ad corporalia officia, producit in his fructus fidei, cibum justitiæ: Ideo hujusmodi animam Joan. ait nasci iterum ex Deo siquidem Dei summi lumen quemadmodum radius Solis corpus attenuans, sursumque trahens, & in igneum convertens naturam, per mentes Angelicas usque ad animā nostram defluens, instigat quotidie animam carni immerſam, ut denudata ab omni carnalitate deponat omnes potentias operationesque animales, & rationales, ac sola mente vivens, spe decora, fide directâ, amore flagrans, tota ad Deum conversa, & in Deo fœcundata Deo regnante, fiat Dei filius, pariatque novum Immanuel. Et talis anima quotiens dimissis actionibus in se ipsam regreditur, & ad æternum Deum contemplandum se flectit: tunc nullo amplius terrenorū impetu torpens, sed Patre luminum fulta, ad sublimem divinæ cognitionis ascendit apicem, ubi propheticis oraculis continuo impletur, sæpè etiam ad miracula perpetranda Dei instrumentū eligitur, cujus orationes etiam circa publicas mūdi ipsius mutationes non fiunt irritæ, quemadmodum Jacobus nos admonet, dicens: Helias homo erat similis nobis, & passibilis, & orans oravit ut non plueret super terram, & nō pluit annos tres, menses sex: & rursum oravit, & cœlum dedit pluviam, & terra dedit fructum suum. Omagnum miraculum, homo, præcipuè autē Christianus, qui in mundo constitutus, ea quæ supra mundum sunt, ipsiusque mundi autorem cognoscit, tum in eo ipso inferiora quæque cernit & intelligit: non solum ea quæ sunt, & quæ fuerunt, sed & illa quæ non sunt, & quæ ventura sunt. Magnum certè miraculum est homo Christianus, qui in mundo constitutus, supra mundum dominatur, operationesque similes efficit ipsi Creatori mūdi, quæ opera vulgò miracula appellantur, quorum omnium radix & fundamentum fides est in Jesum Christum. Per hanc solam efficitur homo idem aliquicū

cum Deo, eademque potestate fruitur, quemadmodum Christi-
 stus pollicitus est, dicens: Amen dico vobis, qui credit in me,
 opera quæ ego facio, ipse faciet, & majora horum faciet: quia
 ego vado ad Patrem, & quicquid rogaverit Patrem in nomine
 meo, ego faciam: & quicquid rogaverit me, ego faciam, ut glo-
 rificetur Pater in Filio. Et alibi ait: Si habueritis fidem sicut gra-
 num sinapis, & dixeritis huic monti, jasta te ultra mare, fiet.
 Propterea dico vobis, quicquid petentes oraveritis, credite
 quia accipietis, & fiet vobis. Hinc est, quod homines ferè Chri-
 stiani, ac Deo devoti, loquuntur lingvis, prædicant futura, im-
 perant elementis, pellunt nebulas, citant pluvias, præcipiunt
 ventis, avertunt tempestates, sanant ægrotos, illuminant cœ-
 cos, curant claudos, mundant leprosos, ejiciunt dæmonia, sæ-
 pè suscitant mortuos, & hujusmodi. Sic Prophetæ, sic Aposto-
 li, sic multi sancti Pontifices, Sacerdotes, Doctores, cæterique
 viri Dei maximis claruere clarentque potentiis. Maximè ergo
 concedens est illa potestas illos qui perfectiores in fide, quib.
 Paulus solum se dicit narrare Sapientiam, & segregatim præ-
 dicare Evangelium. Habet n. etiam Evangelium, quemadmo-
 dum Lex Mosaica, aliud in cortice propositum imbecilliori-
 bus, aliud in medulla, quod segregatim revelatum est perfe-
 ctis sicut de illis loquitur Paulus ad Hebræos, vocans hæc lac
 infantium, & elementa exordii sermonum Dei, illa autem nū-
 cupat solidum cibum, sermonem justitiæ, & perfectam Christi
 doctrinam, inquit: Si ferri vultis ad perfectam Christi do-
 ctrinam, omittendus est sermo inchoationis, in quo videlicet
 tractatur de principiis & fundamentis divinæ sapientiæ, quæ
 sunt de poenitentia ab operibus mortuis, de Baptismate, de Sa-
 cramentis, de impositione manuum, & de auctoritate absolven-
 di, de resurrectione mortuorum, & judicio æterno, & ejusmo-
 di, quæ omnia habentur in cortice Evangelii, & in scholis tra-
 ctantur à scholasticis Theologis, & in problemata disputanda
 & discutienda deducuntur: illa autem pertinentia ad melio-
 rem sapientiam & perfectam doctrinam, videl. quod sit donū
 cœleste, & manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui acci-
 pit, & quod sit bonum Dei verbum, melius illo quod foris vul-
 gò traditur in parabolis, quodq; mysterium regni Dei datum
 nosse solis secretioribus discipulis: & quæ virtutes seculi futu-
 ri, quæ origo & finis animæ, & ministeria Angelicorum spiri-
 tum, quæ conditio & qualitas illius immensæ gloriæ, & feli-
 citatis quam expectamus, quam nec oculus vidit, nec auris
 audivit, nec in cor hominis ascendit: hæc omnia continentur
 in me-

Ioan.
 14.

Mat.
 17.
 Luc.
 17.

1. Cor.
 2.

in medulla & nucleo Evangelii, & non nisi perfectioribus cognita sunt, quibus data est scientia potestatum & virtutum, miraculorum & prophetiæ, & cætera, quæ homines propriis viribus indagare non possunt, nisi qui subjecti fuerint virtuti Spiritus sancti, qui ob hoc ad principatum in Ecclesia gerendum eliguntur & deputantur, ut ipsi illuminati in Fide cognoscentes voluntatem Dei, instructi per Evangelium, juxta verba Pauli, sint duces cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditores insipientium, magistri infantium, habentes formam scientiæ & veritatis in Evangelio, cujusmodi sunt in Ecclesia Pontifices, Episcopi, Prælati, Doctores, & quibus cura animarum, & ædificatio Ecclesiæ commissa est, ad quos Paulus scribens, ait: Qui loquitur linguis, non hominibus loquitur, sed Deo, nemo enim audit: spiritus autem loquitur mysteria: nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem: qui loquitur lingua seipsum ædificat, qui autem prophetat, Ecclesiâ Dei ædificat: & sequitur ibidem: Linguae in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus: Prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus: Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, & omnes linguis loquantur, intret autem idiota infidelis, nonne dicet, quid insanitis? Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, convincitur ab omnibus, judicatur ob omnibus: occulta enim cordis ejus manifesta sunt, & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuncians, quia verè Deus in nobis sit, & tandem concludit: si quis videtur propheta esse aut spirituales, cognoscet quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata: si quis autem ignorat, ignorabitur. Ecce Apostolus hæc non ut consilium, sed divinum mandatum ac præceptum proponit. Quare si Pontifices, Prælati & Doctores nostri divinæ sapientiæ propheticum spiritum non habuerint, & admirandam eorum in Ecclesia professionem alicujus divinæ potestatis effectu non comprobaverint, certè illorum spiritus mentis lumine habet & fide in Christum debilis est, & languet carne supra spiritum nimium dominante. Quamobrem omnes illi tanquam steriles animæ, impietatis & injustitiæ adeo judicabuntur atque condemnabuntur. En habes modum qualem esse oporteat, qui Dei cognitionem assequi cupit, & qui verè dici mereatur Theologus, qui cum Deo loqui desiderat, & in lege ejus meditari die ac nocte. Sic namque Johannes Evangelista à Dionysio theologus cognominatus est, à divina scilicet locutione. Sed sunt quidam alii, qui linguis loquuntur, humanis scientiis inflati,

imò

Rom.

2.

1. Cor

14.

Dionysius

imò qui vita & lingua de Deo mentiri non erubescunt, qui suo spiritu omnem Scripturam ad sua mendacia impudentissime torquent, ac mysteria divina ad humanæ rationis methodum exigunt, inventisq; capitibus suis glossis sacrilegis adulterato verbo Dei, sua portentosa stabiliunt, ac sanctum Theologiæ nomen furto & rapina sibi temerè usurpant, solisque operam dant contentionibus, & rixosis disputationibus. de quibus Paulus scribit ad Philippenf. dicens: Quidā propter invidiam & contentionem, quidam autem propter bonam voluntatem Christi prædicant. Et hi contentiosi sunt argumentatores isti, qui Dei notitiam argumentis & quæstionib. insequuntur, de quibus ait Psalmista: Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studiis suis. Et Judas Apostolus ait: Hi autem quæcunque quidem ignorant, blasphemant, quæcunq; autem naturaliter tanquam muta animalia norunt, in his corrumpuntur, quos iterum alloquitur Esaias dicens: Sapientia tua & scientia tua ea ipsa decepitte, defecisti in multitudine consiliorum tuorū: carnalis enim est & mundana omnis doctrina ipsorum, gens ambitiosa, arrogans confidens suis ingeniis, arbitrans se suis viribus Deum posse cognoscere, & in omni re veritatem posse invenire, nec posse aliquid in sermonem venire, de quo non in utramq; partem disertissime possint disputare, & probabilem sententiam proferre, populi astuti, abundantes alienis literis, ac simul artificiosa quadam dialectica freti insolentes, cum nihil omnino sciant, cupiunt docti videri. Ideo disputant palam in gymnasiis, sophismatum roborati diverticulis, dicentes & arbitantes se esse sapientes: sed his deliramentis ac versatilis ingenii versutiis miserabiliter decepti, quod putant sibi esse subsidio, est illis impedimento, & evanescunt in cogitationibus, & traduntur à Deo in reprobum sensum, quo putant se maxime videre, & veritatem posse invenire, eo maxime obscuratum est insipiens cor ipsorum, quo valent apud homines, apud Deum impotentes sunt, & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt: qui enim sophisticè loquitur, odibilis est, ait Ecclesiasticus. Non illi data est à Domino gratia: omni enim sapientia defraudatus est. Maximum enim stultitiæ argumentum est, seipsum purare sapientem, de qua sapientia dicit Apostolus: Prudentia carnis stultitia est apud Deum. Et Salomon vocat eam mulierem stultam & clamorosa, plenam illecebris, nihil omnino scientem, cujus convivæ sunt in inferno, & qui applicabitur illis descendet ad inferos. Ideo dicit Dominus: Perdam sapientiam sapientum, & prudentiam prudentum reprobo.

Vera

Vera enim sapientia non in clamoris disputationib. consistit, sed occultitur in silentio & religione per Fidem in Dominum nostrum Jesum Christum, cujus fructus est vita æterna: quam Paulus vocat scientiam, quæ secundum pietatem est, cujus ipse Apostolatam accepit secundum fidem electorum Dei. Aliam verò esse scientiam contentionis, de qua Titum discipulum suum certiore facit, sic monendo: Stultas autem quæstiones & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devota, sunt enim inutiles & vanæ: Super quo scribens Hieronymus, ita ait: Dialectici & Aristoteles (qui horum princeps est) solent argumentationum reria tendere, & vagam Theologiæ libertatem in syllogismorum spineta concludere. Hinc ergo qui in eo totos dies & noctes terunt, ut vel interrogent, vel respondeant, vel dent propositionem, vel accipiant, assumant, confirmant atque concludant; eos quidem contentiosos vocant, qui ut libet non ratione, sed stomacho putant litigandū. Si igitur illi hoc faciunt quorum propriè ars contentio est, qui debet facere Christianus, nisi omnino fugere contentiones? Hæc ille: itaq; & nobis si volumus verè cognoscere Deum postponenda est omnis turbida ratiocinatio, omnis sophistica argumentatio, omnis dialectica inquisitio, Ratio n. & inquisitio nonnullā subolent dispersionem & diffidentiam: Fides autem fixa & tranquilla esse debet. Ideo dicit Ambros. in in li. de trini. Aufer argumēta ubi fides quæritur, in ipsis gymnasiis suis jam dialectica taceat, piscatorib. creditur non Dialecticis. Idem ad Gratianum de fide, & Urbanus Papa scribens ad Carolum ait: Non in Dialectica placuit Deo servare populum suum: Regnū n. Dei in simplicitate fidei est, non in contentione sermonis. Nulla n. major pestis animæ quam ratiocinatio, quam altercatio, quam disputatio de divinis, quæ evertit rationem, pervertit intellectum, dejicit fidem. Ideo Paulus illam maxime vitandam jubet, & Jacobus appellat eam sapientiam terrenam, animalem & diabolicam: hinc errores, hinc dubia, hinc mendacia, hinc hæreses. hinc primum in humano genere peccatum ortum est. Inventor autem hujus tam pestiferæ facultatis diabolus, primus ille callidus & perniciosus sophista, quæstiunculas proposuit, disputationes invenit & quasi scholam aliquam instituit. Non cōtentus quod seipsum perdiderat, invenit artificium quò & alios perderet malumq; suum augeret & propagaret. Idcirco non permittens hominem stare in simplici fide, voluit de præceptis Dei quæstionē proponere, commodissimam hanc homines evertendi machinam arbitratus.

Hinc

*Ambros.
in lib.
de tri.
Idem
ad
Grat.
de fide
Urbanus
habetur
37
d. c. o.
mnes.
Col. 2
1 Cor.
1. 2.
2. Ti.
2.
Gen. 3*

Hinc Sophistæ instar, Evam primò aggreditur, & illam ex-
quisitione & ratione in examen provocat quærens: Cui
præcepit vobis Deus, ut non comedatis ex omni ligno para-
disi? Cum quo si Eva non disputasset, decepta non fuisset. Quia
verò cum diabolo in altercationem descendit, unica falsa &
sophistica ratione decepta est, nec solum à fide jam decidit, sed
& rationem simul amisit: Hinc cœpit primò verba Dei falsò
interpretari. Unde & mendacium commisit, simul ac de elo-
quiis Dei dubitare diffidereq; præsumpsit, ita enim respondit:
de fructibus lignorum, quæ sunt in Paradiso, vescimur: de fru-
ctu verò ligni, quod est in medio Paradisi, præcepit nobis Deo,
ne comederemus & ne tangeremus illud, ne fortè moriamur.
Ecce quàm falsò interpretata est præceptum Dei, dicendo No-
bis in plurali, quod Deus soli Adæ in singulari præcepit, ante-
quam Eva crearetur: insuper Ne tangeremus, quo utrobique
mentita est: deinde etiam dubitavit, ubi subdit, Ne fortè, Vides
quomodo callida illa & diabolica ex quæstionibus proposita
disceptatio decepit rationem, ratio autem dejecit fidem, hic
fructus, hæc utilitas, hic finis disputationum sophisticarum,
quæ hoc tempore à recentioribus aliquot theosophistis, ac
philopompis exercentur ad omnem vanitatem. qui cum Ari-
stotelem malè conversum, & quædam insuper commentaria,
tum Petrum Lombardum, quem magistrum scientiarum vo-
cant, ac neglecto Christi Evangelio Apostolicisque dogmati-
bus, tanquam totius theologiæ archetypum eolunt, & nescio
quæ alia illius generis viderunt. Tunc freti sophistica sua in-
solentia, omnia se posse attentare, aggredi, dissolvere, & inter-
pretari putant. Tunc irruentes suis ineptiis, inquinamentis &
blateramentis, rixosisque disputationibus, ad quod artificium
jam linguas armatas habent, omnia quæ in fide & religione
simplicia, sincera & pura sunt, multiplicia, caliginosa & sordi-
da reddiderunt, omnemque theologiam suis absurdis alterca-
tionibus, ac futile verbositate confuderunt, conturbarunt, pol-
luerunt, inveneruntque non divinam nec humanam quidem,
sed nescio quam suam, non dico theologiam, sed squalidam,
odiosam, cavillatoriam & diabolicam vanitatem, humanarum
opinionum, philosophicarumque nugarum rhapsodiam. Ve-
tam autem illam & vetustam theologiam, quæ à primis san-
ctis & veris Christianis emanavit, in primis à Christo, & ab
Apostolis, quos secuti ex Græcis Dionysius, cujus divinissima
scripta, sed non omnia extant: item Divus Origenes consum-
matissimus Theologus, ex cujus innumeris fere scriptis obæ-

*Plin.**9.
Æsc.**9.*

Quod si juxta Aristotelis sententiam veritatis conditio est, ut undique sibi consonet, estque consonantia opinionum veritatis vestigium, necessario sequitur ex opposito, id quod ubique sibi dissonat verum esse non posse. Ideo apud istos argumentatores, & recentiores theosophistas, nec veritas quidem ulla esse potest, nec ullum quidem veritatis vestigium, necesseque est hanc inconditam atque portentosam, nec nisi humanarum de divinis opinionum coacervationem aliquando mole sua ruituram. Sed heu miseri, ignorantia adhuc latè patet in orbe, nemo mente pius Dei cognitionem requirit, omnes fere sumus ignorantiam professi, theologia nova, novi doctores, doctrina nova, nihil antiquum, nihil sanctum, nihil vere religiosum, & quod deterius est, si qui sunt qui huic pristinæ theologiæ ac religioni se dedicant, insani, ignari, irreligiosi, interdum etiam hæretici vocantur, atq; (ut inquit Hermes) odio habentur, etiam periculum capitale in eos constituitur, contumeliis afficiuntur, sæpe vita privantur. Attamen redite ad primos fontes & puram aquam haurite, ubi est immaculata forma pietatis & justitiæ, licebit semper & disputare & docere, & facere, favente nobis Domino Deo nostro Jesu Christo Nazareno crucifixo, qui magni consilii Angelus, vero mentes lumine illustrat, quem verum Deum & verum hominem profitemur, ac futuri Patrem sæculi, Judicemque expectamus.

CAP. VI.

QUoniam igitur nunc gentes ab ipsa creaturarum conditione, Deum primam causam omnium productricem cognoscunt, & ipsa conditio ostendit, qui condidit eam & ipsa factura monstrat qui fecit eam, & mundus manifestum facit, qui se disposuit. Judæi quoque inprimis à protoplasti traditione: deinceps à Moyse & Prophetis eundem Deum fabricatorem cœli & terræ acceperunt, & per legis ministerium cognoverunt: nos autem in Evangelio ab Apostolis: Qui est idem Deus super omnes Deos, & nomen ejus super omne nomen, & hujus verbum naturaliter invisibile caro factum, in visibilem & palpabilem hominem, & usque ad mortem humilians se, mortem autem Crucis, & eos qui in eum credunt, similes sibi, incorruptibiles, & impassibiles futuros, & percepturos regnum cœlorum, accipimus perfectam agnitionem. Propterea inexcusabilis est homo, qui ignorat Deum, maledictus autem, qui illum agnoscens non veneratur, impossibile enim

nim est (ut ait Apostolus) ut qui semel sunt illuminati, & gustaverunt donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustaveruntque bonum Dei verbum virtutesq; seculi venturi, & prolapsi sunt rursus renovari ad pœnitentiam. Nos itaque dictamine creaturarum moniti, & annunciatione Prophetarum edocti, ac prædicatione Apostolorum informati audemus dicere: quod unus solus est verus Deus increatus, immensus, æternus, omnipotens, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, tres quidem personæ sibi invicem coæternæ & coæquales, una tamen essentia & substantia naturaque simplex omnino, ut sic unum Deum in Trinitate & Trinitatem in Unitate fateamur, neque confundentes personas, neque substantiam separantes: nam Pater ab æterno genuit Filium, suamque illi dedit substantiam, ac nihilominus retinuit: Filius quoque nascendo Patris accepit substantiam, non tamen personam propriam Patris assumpsit, neque Pater illam in Filium transtulit, sunt enim ambo unius & ejusdem substantiæ, sed diversarum personarum: Filius quoque hic licet Patri coæternus sit ex substantia Patris ante secula genitus, tamen nihilominus ex substantia Virginis in seculo natus est, & vocatum est nomen ejus Jesus, qui est Christus, perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali & humana carne subsistens, cui nihil humanum defuit præter peccatum: una persona, duæ naturæ, ante secula genitus Deus sine matre, in seculo natus homo sine Patre de Virgine ante & post partum incorrupta, passus in Cruce mortuus est, sed in Cruce vitam illustravit, & mortem morte resolvit: sepultus est, & descendit ad inferos, sed animas Patrum reduxit ex inferis, & resurrexit tertia die per virtutem propriam, & ascendit in cœlos, & emisit Spiritum Sanctum Paracletum, & iterum venturus est judicare vivos & mortuos, ad cujus adventum omnes homines resurrecturi sunt in carne sua propria, & reddituri sunt de factis propriis rationem. Hæc est perfecta Dei agnitio, in qua oportet nos salvos fieri: quam qui non agnoverit, aut agnoscantibus non crediderit, aut de ea dubitare præsumserit, à spe vitæ & salutis æternæ alienus est.

REVERENDO PATRI AC DO-
MINO, DOMINO SYMPHORIANO EPI-
scopo Valatensi, Domino suo observandis-
simo, Henricus Corne-
lius Agrippa,
S. D.

Epistolam quare Lib. 4. Epistolarum Epist. XV.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ
Dehortatio Gentilis Theologiæ, ad ami-
cos aliquos quondam
perorata.

Flagitastis jam sæpè à me, ut librum ter maximi
Mercurii, de sapientia ac potestate Dei (quem ante
aliquot annos in Titinensi celebri gymnasio publica
prælectione professus sum) per hoc otium vobis
exponerem, atque ex eodem vobis Pimandri (videlicet divi-
næ mentis) lucem ostenderem. Petitionem autem hanc cum
nec utilem vobis esse perspexerim, nec in rem ipsam
rectam quoque dijudicaverim. Tamen quo vos voti compo-
tes fieri, desiderii que limitem assequi posseteris, obtuli me vo-
bis Paulinas epistolas declaraturum. nunc autem illis re-
futatis, denuo rursusque instatis eandem cantilenam canen-
tes, miror admodum & stupeo, ita scorque, vos qui in Evan-
gelio Christi baptisati estis, qui in Ecclesia Christi sacerdotio
fungimini, post sanctum baptismum, post sacrum chrisma,
Dei cognitionem ab Ethnicis quærere, quasi Evangelium
manum sit, & in Spiritum sanctum peccare sit venia. quicun-
que enim Dei notitiam aliunde quam ab Evangelio paran-
dam putant, ii verè sunt. qui Spiritum sanctum incesunt: quæ
blasphemia neque in hoc neque in futuro seculo remittitur.
Nonne legistis Ochoziam illum magnum Samariæ Regem,
dum ægrotus moribundusque è lectulo mitteret nuncios, qui
de vita saluteque ejus consulerent Beelzebub Deum Accaron,
occur-

*Incre-
patio.*

*Matt.
12.*

*4 Reg.
1.*

occurrisse illis monente Angelo Heliam Thesbitem prophetam Domini & dixisse ad eos : Nunquid non est Deus in Israel, ut eatis ad consulendum Beelzebub Deum Accaron, propter hoc dicit Dominus regi : De lectulo super quē ascendisti non descendes, sed morte morieris. Possem ne ego vos hoc exemplo deterrere, vel saltem admonere ac dicere : nunquid non sunt doctores in Ecclesia, qui vos de Deo abundē probeque erudiant, ut eatis ad consulendum Mercurium Trismegistum, philosophum dæmoniorum Ægypti ? An nescitis quia pater vester Deus est qui vos creavit ? mater verò vestra Ecclesia est, quæ vos in baptismo regeneravit ? ut quid ergo tanquam filii profugi aliunde quam à parentibus sapientiæ alimenta mendicatis, & qui in baptismo semel renuntiastis Sathanæ, rursus ad Sathanam rebellatis à Deo ? & qui per Christi sanguinem empti estis in libertatem, rursus prædam vos exponitis hostibus fidei & veritatis ? videte & cavete ne quando dum potestatem ac Dei sapientiam aliunde quam ab ipso Deo queritis, in eandem ipsam potestatem sapientiamque nefario & inextinguibili scelero committatis, quare derelicti tandem in reprobum sensum, vitam simul cum salute amittatis. Nam si malus dæmon semel vobis salutis verba furatus fuerit de memoria, etiam si velitis salvari, non poteritis, perdidistis enim viam, per quam pervenitur ad salutem. Ideo nos admonet Apostolus, ut caveatis ne quis deprædetur per philosophiam. Si ergo divinorum vos cupido tenet, non est necesse hæc ex Ethnicis erueri, qui habetis in apertum positum de Deo testimonium, & Evangelium veritatis scientes, quia scripturæ quidem perfectæ sunt, quippe à verbo Dei & spiritu ejus datæ. Sed dicitis hic, permulta reperiri in Ethnicorum libris, quæ cum Evangelica doctrina consentiunt. Præterea hæc apud illos majori verborum decore, sententiarum concinnitate ac suavitate dicendi tractata, magnum quoque hæc vobis ad credendum fidei nostræ argumentum præstare, atque calcar incutere. Erratis tota via, si ex philosophorum literis imitari vitæ Christianæ rationes, & posse vos ad virtutem erigi putatis : cavete ne tantum penes vos valeat Ethnicorum philosophia, ut sit vobis ratio doctrinaque Christiana contemptui. Esto quod plerquæ illorum cum nostris conveniant : at quæ est vestra hæc demētia, quæ fascinatio ? Evangelicam doctrinam vobis plus placere apud Hermetem, Platonem, Plotinum, Æmilium, Jamblicum, Proculum, & cæteros hujus farinae philosophos, quam

Cal. 2

Obje-
ctio.Re-
spon-
sio.

Luc. 4. *Marc.* 13.5. quàm apud Apostolos, apud Evangelistas, apud ipsum Christum. Nonne jam similes estis his qui Christi verbis ac miraculis diffidentes, ad voces dæmonū atq; obsessorū crediderunt, plus fidei habentes dæmonibus Christum filium Dei cōfidentibus, quā ipsimet Christo. Itane & vos dubitatis Christo Deo ea credere, quæ ipse de se docuit, nisi hæc Ethnicis disciplinis cōfirmantur, atq; philosophis ea concedere, quasi plus illi invenissent à semetipsis, quàm Apostoli didicissent à Christo qui est Deus, vincantque potius quam fallant, dum circa divina superbiunt vanis vocibus, ac si non in corde, sed in lingua sapientia collocata sit. Nonne hæc est illa sapientia philosophorum, de qua ait Christus, quia filii hujus seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione hac? hæccine vobis pluris placet quā Evangelistarum, Apostolorumq; crassula & idiotica dogmata? sed nescitis quia intellectus ejus est ad mortem, & doctrina ejus ad interitum, & qui applicabitur ei, descendet ad inferos, qui recesserit ab ea, salvabitur. Hæc est illa mulier aliena & extranea, stulta & clamosa, plena illecebris, quæ mollit sermones suos, propinans aquas furtivas & panem absconditum, quæ relicto duce pubertatis suæ, pacti Dei sui oblita est, cujus domus inclinata est ad mortem, & semitæ ejus ad inferos, ubi sunt gigantes, & cōvivæ ejus in profundo inferni. An ignoratis quid in Evangelio Abraham respondit diviti sepulto in inferno, & nuncium ad fratres postulanti, ut assentirent Mosi & prophetis, quicumq; nō vellent descendere in locum illum? Sed absit, dicitis, ut Ethnicorum dogmatib. fidei victoriā demus, vel illa tanquam verbum Dei recipiamus, sed tanquam opiniones & placita philosophorum, hominumq; literatorum, ut illa cum divinis scripturis conferamus, illasq; per hæc ornemus. Atq; idcirco necesse est per hæc vos trahi in reprobū sensum, & ubi maximè vos videre putatis, ibi ad ipsum veritatis lumen maxime cæcutire, sicut locutus est Christus se venisse in mundū, ut non videntes videant, & videntes cæci fiant: nonne erratis cæcutientes, si per hæc Sacras literas decorare vos creditis, per quæ magis sādantur, conspurcanturq;? Sed & quomodo arbitramini, vos posse hæc cum illis conferre, cum nulla sit conventio Christi cum Belial, lucis cum tenebris, fidelis cum infidelibus? Nonne similes estis homini egroto, qui ad sui medelā medicum pariter & venenarios invitat, cū illi nocere quidem possunt, curare nō possunt, alter venenis illorum sua medicamina miscere recusat, ne aut perniciēs bonis, aut salus nocentib. adscribatur? An non jam intelligitis dum simul hæc & il-

la jun.

lajungere vultis, in hoc esse salutis vestrae subversionem? Esto,
 gravis autor est Trismegistus, cui si Platonem atq; Plotinum
 junxeritis, non dubium est quin multa de Deo ac divinis cu-
 riosè ornatèque tractaturi sunt: quod autem verum est & cer-
 tum atq; firmum, adjacet Deo. Non decet ergo hominem Chri-
 stianum hæc ab illis discere, sed ab illo solo qui dixit: Ego sum
 veritas, in cujus sacra hujusmodi Ethnicos porcos immittere,
 ne dicam illis præponere, non potest esse non temerè factum.
 Dicitis iterum non idem de Hermete quod de cæteris philo-
 sophis judicium esse, ut qui nō tam philosophus fuerit, quam
 propheta, quem Lactantius gravis autor inter sybillas & pro-
 phetas commemorat. Ad hæc respondeo vobis Augustini
 verba contra Manichæum dicentis: Si quid veri de Deo sy-
 billæ vel is Orpheus, aliive gentium vates aut philosophi di-
 xisse perhibentur, valet quidem aliquid ad Paganorum vani-
 tatem revincendam, non tamen ad illorum auctoritatem cō-
 plectendam, quantum enim distat de Christi adventu inter
 prædicationem Angelorum & confessionem dæmonum, tan-
 tum distat inter auctoritatem Prophetarum & curiositatem
 sacrilegorum. Quod si auctoritati hominum gravissimorum
 jam plurimum deferendum est, quibus quæso plus deferen-
 dum putatis, Hermeti, Platoni, Plotino, & consimilibus phi-
 losophis, qui suis excogitatis opinionibus innixi, obtenebra-
 to intellectu, altissima Dei & naturæ arcana non percipien-
 tes, ea de Deo divinisque tradiderunt, quæ nec ratione sunt
 subnixa, nec a Spiritu sancto sunt suggesta, sed deliramenta
 quædam, ne prudentibus saltem hominibus digna: an Mosi,
 Davidi, Salomoni, Prophetis, Evangelistis, Apostolis, qui di-
 vino spiritu plenissimi, omnimoda sanctitate, oraculis, mira-
 culis, ac ipsius vitæ discrimine, effusique sanguinis testimonio
 dogmata sua probârunt? quod si illis posthabitis ad philoso-
 phos recurritis, & ab Ethnicis errorum magistris discere la-
 boratis, quæ à Christo & Spiritu sancto suscipere deberitis
 nonne insani eritis, ac simul impii futuri sitis? Si ergo nunc
 Christiani estis, Christi literas discite. Hanc siquidem suis no-
 tam ipse præscripsit: Qui diligit (inquiens) me, sermones
 meos audit. Ab illo igitur discendum est quid de Deo intelli-
 gendum sit. Dei enim justitia nō in traditionibus philosopho-
 rum, sed in Evangelio est. Quod si in illo Deum non cogno-
 veritis, in aliis vos cognituros nequaquam speretis, neque
 enim alius poterit enarrare, quæ sunt Dei Patris, nisi proprium
 ejus verbum: quis enim alius cognovit sensum Domini, aut

Ioh. 4

Obje-
ctio.Respon-
sio.

It s

quis

quàm apud Apostolos, apud Evangelistas, apud ipsum Christum. Nonne jam similes estis his qui Christi verbis ac miraculis diffidentes, ad voces dæmonû atq; obsessorum crediderunt, plus fidei habentes dæmonibus Christum filium Dei cōfidentibus, quàm ipsimet Christo. Itane & vos dubitatis Christo Deo ea credere, quæ ipse de se docuit, nisi hæc Ethnicis disciplinis cōfirmentur, atq; philosophis ea concedere, quasi plus illi invenissent à semetipsis, quàm Apostoli didicissent à Christo qui est Deus, vincantque potius quam fallant, dum circa divina superbiunt vanis vocibus, ac si non in corde, sed in lingua sapiëntia collocata sit. Nonne hæc est illa sapientia philosophorum, de qua ait Christus, quia filii hujus seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione hac? hæccine vobis pluris placet quàm Evangelistarum, Apostolorumq; crassula & idiotica dogmata? sed nescitis quia intellectus ejus est ad mortem, & doctrina ejus ad interitum, & qui applicabitur ei, descendet ad inferos, qui recesserit ab ea, salvabitur. Hæc est illa mulier aliena & extranea, stulta & clamosa, plena illecebris, quæ molli sermone suos, propinans aquas furtivas & panem absconditum, quæ relicto duce pubertatis suæ, pacti Dei sui oblita est, cujus domus inclinata est ad mortem, & semitæ ejus ad inferos, ubi sunt gigantes, & cōvivæ ejus in profundo inferni. An ignoratis quid in Evangelio Abraham respondit diviti sepulto in inferno, & nuncium ad fratres postulanti, ut assentirent Mosis & prophetis, quicumq; nō vellent descendere in locum illum? Sed absit, dicitis, ut Ethnicorum dogmatib. fidei victoriâ demus, vel illa tanquam verbum Dei recipiamus, sed tanquam opiniones & placita philosophorum, hominumq; literatorum, ut illa cum divinis scripturis conferamus, illa q; per hæc ornemus. Atq; idcirco necesse est per hæc vos trahi in reprobum sensum, & ubi maximè vos videre putatis, ibi ad ipsum veritatis lumen maximè cæcutire, sicut locutus est Christus se venisse in mundum, ut non videntes videant, & videntes cæci fiant: nonne erratis cæcutientes, si per hæc Sacras literas decorare vos creditis, per quæ magis sædantur, conspurcanturq;? Sed & quomodo arbitramini, vos posse hæc cum illis conferre, cum nulla sit conventio Christi cum Belial, lucis cum tenebris, fidelis cum infidelibus? Nonne similes estis homini egroto, qui ad sui medelam medicum pariter & venenarios invitat, cū illi nocere quidem possunt, curare nō possunt, alter venenis illorum sua medicamina miscere recusat, ne aut pernicies bonis, aut salus nocentibus adscribatur? An non jam intelligitis dum simul hæc & il-

la jun.

Iungere vultis, in hoc esse salutis vestrae subversionem? Esto,
 gravis autor est Trismegistus, cui si Platonem atq; Plotinum
 iunxeritis, non dubium est quin multa de Deo ac divinis cu-
 riosè ornatèque tractaturi sunt: quod autem verum est & cer-
 tum atq; firmum, adjacet Deo. Non decet ergo hominem Chri-
 stianum hæc ab illis discere, sed ab illo solo qui dixit: Ego sum
 veritas, in cujus sacra hujusmodi Ethnicos porcos immittere,
 ne dicam illis præponere, non potest esse non temerè factum.
 Dicitis iterum non idem de Hermete quod de cæteris philo-
 sophis iudicium esse, ut qui nō tam philosophus fuerit, quam
 propheta, quem Lactantius gravis autor inter sybillas & pro-
 phetas commemorat. Ad hæc respondeo vobis Augustini
 verba contra Manichæum dicentis: Si quid veri de Deo sy-
 billæ vel is Orpheus, aliive gentium vates aut philosophi di-
 xisse perhibentur, valet quidem aliquid ad Paganorum vani-
 tatem revincendam, non tamen ad illorum auctoritatem cō-
 plectendam. quantum enim distat de Christi adventu inter
 prædicationem Angelorum & confessionem dæmonum, tan-
 tum distat inter auctoritatem Prophetarum & curiositatem
 sacrilegorum. Quod si auctoritati hominum gravissimorum
 jam plurimum deferendum est, quibus quæso plus deferen-
 dum putatis, Hermeti, Platoni, Plotino, & consimilibus phi-
 losophis, qui suis excogitatis opinionibus innixi, obtenebra-
 to intellectu, altissima Dei & naturæ arcana non percipien-
 tes, ea de Deo divinisque tradiderunt, quæ nec ratione sunt
 subnixa, nec à Spiritu sancto sunt suggesta, sed deliramenta
 quædam, ne prudentibus saltem hominibus digna: an Mo-
 si, Davidi, Salomoni, Prophetis, Evangelistis, Apostolis, qui di-
 vino spiritu plenissimi, omnimoda sanctitate, oraculis, mira-
 culis, ac ipsius vitæ discrimine, effusique sanguinis testimonio
 dogmata sua probârunt? quodd si illis posthabitis ad philoso-
 phos recurritis, & ab Ethnicis errorum magistris discere la-
 boratis, quæ à Christo & Spiritu sancto suscipere deberitis
 nonne insani eritis, ac simul impij futuri sitis? Si ergo nunc
 Christiani estis, Christi literas discite. Hanc siquidem suis no-
 tam ipse præscripsit: Qui diligit (inquiens) me, sermones
 meos audit. Ab illo igitur discendum est quid de Deo intelli-
 gendum sit. Dei enim justitia nō in traditionibus philosopho-
 rum, sed in Evangelio est. Quod si in illo Deum non cogno-
 veritis, in aliis vos cognituros nequaquam speretis, neque
 enim alijs poterit enarrare quæ sunt Dei Patris, nisi proprium
 ejus verbum: quis enim alijs cognovit sensum Domini, aut

Iohn 4

Obje-
ctio.Respon-
sio.

It s

quis

Vera enim sapientia non in clamorosis disputationibus consistit, sed occultatur in silentio & religione per Fidem in Dominum nostrum Jesum Christum, cujus fructus est vita æterna: quam Paulus vocat scientiam, quæ secundum pietatem est, cujus ipse Apostolatam accepit secundum fidem electorum Dei. Aliam verò esse scientiam contentionis, de qua Titum discipulum suum certiores facit, sic monendo: Stultas autem quaestiones & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devota, sunt enim inutiles & vanæ: Super quo scribens Hieronymus, ita ait: Dialectici & Aristoteles (qui horum princeps est) solent argumentationum retia tendere, & vagam Theologiæ libertatem in syllogismorum spineta concludere. Hinc ergo qui in eo totos dies & noctes terunt, ut vel interrogent, vel respondeant, vel dent propositionem, vel accipiant, assumant, confirmant atque concludant, eos quidem contentiosos vocant, qui ut libet non ratione, sed stomacho putant litigandum. Si igitur illi hoc faciunt quorum propriè ars contentio est, qui debet facere Christianus, nisi omnino fugere contentiones? Hæc ille: itaque; & nobis si volumus verè cognoscere Deum proponenda est omnis turbida ratiocinatio, omnis sophistica argumentatio, omnis dialectica inquisitio, Ratio n. & inquisitio nonnullâ subolent dispersionem & diffidentiam: Fides autem fixa & tranquilla esse debet. Ideo dicit Ambrosius in in li. de trini. Aufer argumenta ubi fides quaeritur, in ipsis gymnasiis suis jam dialectica taceat, piscatoribus creditur non Dialecticis. Idem ad Gratianum de fide, & Urbanus Papa scribens ad Carolum ait: Non in Dialectica placuit Deo servare populum suum: Regnum n. Dei in simplicitate fidei est, non in contentione sermonis. Nulla n. major pestis animæ quam ratiocinatio, quam altercatio, quam disputatio de divinis, quæ evertit rationem, pervertit intellectum, dejicit fidem. Ideo Paulus illam maxime vitandam jubet, & Jacobus appellat eam sapientiam terrenam, animalem & diabolicam: hinc errores, hinc dubia, hinc mendacia, hinc hæreses hinc primum in humano genere peccatum ortum est. Inventor autem hujus tam pestiferæ facultatis diabolus, primus ille callidus & perniciosus sophista, quaestiuunculas proposuit, disputationes invenit & quasi scholam aliquam instituit. Non contentus quod seipsum perdiderat, invenit artificium quò & alios perderet malumque suum auferet & propagaret. Idcirco non permittens hominem stare in simplici fide, voluit de præceptis Dei quaestionem proponere, commodissimam hanc homines evertendi machinam arbitratus.

Hinc

Ambrosius in libro de trinitate. Idem ad Gratianum de fide. Urbanus Papa scribens ad Carolum. Regnum n. Dei in simplicitate fidei est, non in contentione sermonis. Nulla n. major pestis animæ quam ratiocinatio, quam altercatio, quam disputatio de divinis, quæ evertit rationem, pervertit intellectum, dejicit fidem. Ideo Paulus illam maxime vitandam jubet, & Jacobus appellat eam sapientiam terrenam, animalem & diabolicam: hinc errores, hinc dubia, hinc mendacia, hinc hæreses hinc primum in humano genere peccatum ortum est. Inventor autem hujus tam pestiferæ facultatis diabolus, primus ille callidus & perniciosus sophista, quaestiuunculas proposuit, disputationes invenit & quasi scholam aliquam instituit. Non contentus quod seipsum perdiderat, invenit artificium quò & alios perderet malumque suum auferet & propagaret. Idcirco non permittens hominem stare in simplici fide, voluit de præceptis Dei quaestionem proponere, commodissimam hanc homines evertendi machinam arbitratus.

Hinc Sophistæ instar, Evam primò aggreditur, & illam ex-
quisitione & ratione in cœram provocat quærens: Cur
præcepit vobis Deus, ut non comedatis ex omni ligno para-
disi? Cum quo si Eva non disputasset, decepta non fuisset. Quia
verò cum diabolo in altercationem descendit, unica falsa &
sophistica ratione decepta est, nec solum à fide jam decidit, sed
& rationem simul amisit: Hinc cœpit primò verba Dei falsò
interpretari. Unde & mendacium commisit, simul ac de elo-
quiis Dei dubitare diffidereq; præsumpsit, ita enim respondit:
de fructibus lignorum, quæ sunt in Paradiso, vescimur: de fru-
ctu verò ligni, quod est in medio Paradisi, præcepit nobis Deus,
ne comederemus & ne tangeremus illud, ne fortè moriamur.
Ecce quàm falsò interpretata est præceptum Dei, dicendo No-
bis in plurali, quod Deus soli Adæ in singulari præcepit, ante-
quam Eva crearetur: insuper Ne tangeremus, quo utrobique
mentita est: deinde etiam dubitavit, ubi subdit, Ne fortè, Vides
quomodo callida illa & diabolica ex quæstionibus proposita
disceptatio decepit rationem, ratio autem dejecit fidem, hic
fructus, hæc utilitas, hic finis disputationum sophisticarum,
quæ hoc tempore à recentioribus aliquot theosophistis, ac
philopompis exercentur ad omnem vanitatem. qui cum Ari-
stotelem malè conversum, & quædam insuper commentaria,
tum Petrum Lombardum, quem magistrum scientiarum vo-
cant, ac neglecto Christi Evangelio Apostolicisque dogmati-
bus, tanquam totius theologiæ archetypum eolunt, & nescio
quæ alia illius generis viderunt. Tunc freti sophistica sua in-
solentia, omnia se posse attentare, aggredi, dissolvere, & inter-
pretari putant. Tunc irruentes suis ineptiis, inquinamentis &
blateramentis, rixosisque disputationibus, ad quod artificium
jam linguas armaras habent, omnia quæ in fide & religione
simplicia, sincera & pura sunt, multiplicia, caliginosa & sordi-
da reddiderunt, omnemque theologiam suis absurdis alterca-
tionibus, ac futili verbositate confuderunt, conturbârunt, pol-
luerunt, inveneruntque non divinam nec humanam quidem,
sed nescio quam suam, non dico theologiam, sed squalidam,
odiosam, cavillatoriam & diabolicâ vanitatem, humanarum
opinionum, philosophicarumque nugarum rhapsodiam. Ve-
ram autem illam & vetustam theologiam, quæ à primis san-
ctis & veris Christianis emanavit, in primis à Christo, & ab
Apostolis, quos secuti ex Græcis Dionysius, cujus divinissima
scripta, sed non omnia extant: item Divus Origenes consum-
matissimus Theologus, ex cujus innumeris serè scriptis ob æ-

mulorum depravationem, paucissima extant: item Basilius cognomento Magnus, Athanasius Alexandrinus Episcopus, qui contra Arrianos tanta constantia disputavit, Cyrillus ejusdem basilicæ Episcopus, qui præfuit concilio Ephesino, cujus egregia commentaria in Joannem extant: Didimus cognomine Cæcus, qui scripsit de processu Spiritus sancti, quod opus Hieronymus in latinum sermonem transtulit: Eusebius Cæsariensis, qui præparationem in Evangelicam veritatem scripsit. Multum quoque nobis in histõria profuit Joannes cognomine Chrysostomus ob eloquentiam. item Gregorius Nazianzenus, & plures alii. Ex latinis præterea Cyprianus, Lactantius, Tertullianus, Ambrosius, Rufinus, Hieronymus, Augustinus, Leo, Gregorius, Beda, Anselmus, Bernardus, Cassianus, & quos illa priora tempora genuere. Hos tam sanctos doctores, hanc inquam theologiam penitus posthabent, repudiant & irrident, sine quibus tamen nil rectè vel in suis queunt cognoscere. Inventor hujus tam perniciosi magisterii fuit serpens ille antiquus sophista, qui decepit Evam. Hunc imitantes recentiores quidam Theosophistæ, hoc seculo tanti flagitii principes, authores & propagatores extiterunt. quos innumerabiles alii ejusdem generis homines quotidie miserè sequuntur. Hinc exorta est illa horrida & implicata sylva, caliginosus lucus disputationum, in quo cum misero labore & damnabili studio, exiguo fructu assidue laborant, non fide, non spe, non charitate Christum imitantes, neque orationibus, jejuniiis, vigiliis, petentes, quærentes, pulsantes, ut aperiatur illis divinæ cognitionis armarium, sed tanquam Titiani contra Deum belligerantes, dædalicis sophismatum machinis sacram literarum ostium se posse disrumpere arbitrantur. Hinc quicquid à philosopho seu theologo aliquo dictum in manus eorum inciderit, id non resolvunt ad justa principia, sed deducunt longius non ad primos fontes, unde manavit, sed suis ineptiis ac ineptis distinctionibus dilacerant, dissipant, conturbant quasi mortario in pulverem, ut viribus omnibus præ nimia tenuitate amissis, ante lucem & auram positum vel lenissimo vento evanescat. Hinc illud apud eos usurpatum proverbium, quo dicunt, unico flatu argumentum tuum dissolvam. Rectè sanè, verè ac sapienter dictum: nam nihil apud eos argumentatores est quàm flatus flatui obvians, illumque discutiens. hinc cum paululum à gymnasiis suis abierint, sedent mari & cogitabundi, tanquam stolidi & trunci inanimati, & tanquam siculnea arida non habent quod loquantur, quod fructu-

fructificent, quia non sunt cum suis condiscipulis, hinc
 statum illud apud vulgus proverbium: Maximos quosque
 scholasticos maximè stultos esse solere. Accedit ad hæc alia
 insolentia, qua recentiores isti theologi & canonistæ, homi-
 nes suæ ignorantiae conscii, authoritati suæ diffidentes, ti-
 mentes, quia illis non credatur, tam capitulatim tamque arti-
 culatim testimonia citant, in singulis verbis & interpretatio-
 nibus occupati, neque hoc rarò, neque ex remotiore antiqui-
 tate, sed etiam ex novissimis, & suis ferè contemporaneis, sui-
 que similibus quibusque scriptoribus, & hoc tam continuè &
 tam assidue jactantes se congerie illorum testimoniorum, non
 ut doceant alios, sed ut ipsi memoriæ laudem aucupentur &
 multa legisse videantur, non considerantes, quòd si ex dictis
 vel scriptis suis unicuique quod suum est distribuerint, nihil
 quod eorum sit remansurum. Sed illo errore & proprii inge-
 nii inopia vagantes, quasi rustica quædam secta cum ipsi nihil
 sciant, nec ex se aliquid edere possint, omnia studia sua in ex-
 cerpendo & compilando consumunt, quibus contenti, cum
 nihil omninò sciant, quam aliorum laboribus & exemplis uti,
 sapientiæ nomen temerè sibi arrogant, atque hoc consilio mi-
 rum quam sibi placeant, quam egregiè doctos se putent. Non
 sic fecerunt prisca illi theologi, viri sapientia graves, authori-
 tate venerabiles, vita sancti, quales illi quos supra memoravi-
 mus, fuerunt. In quorum scriptis tam simplex, tam rara inve-
 nitur scripturarum citatio, ubicunque aliquid memorandum
 est, & illa quidem ex veteri Testamento, ex Evangeliiis, ex A-
 postolis, ex remotiore antiquitate, nihil se jactantes homines
 sanè in divina gratia solum confidentes, suæ sapientiæ con-
 scii, & doctores optimi, nullorum iudiciorum tinientes, vera-
 ces, non respicientes in faciem hominum, qui ex suis thesau-
 ris nobis largiti sunt munera, imitantes Christum, qui tan-
 quam bonus pater familias de thesauris suis protulit nova &
 vera, in omnibus verbo & opere fructificantes in hominibus
 fructum veræ religionis & fidei ad salutem æternam. Sed re-
 deamus unde digressi sumus. Quantum namque in divina co-
 gnitione peccant, qui exili rationis discursu Deum se cogno-
 scere posse præsumunt, innumera ferè in eorum traditioni-
 bus discrimina ostendunt. Nulla enim eis quæstio quan-
 tumcunque levis proponitur, quam non litigiosis ratiun-
 culis dædalicis que labyrinthis involvant: ac sese invicem ca-
 num more, rabidis latratibus, moribusque condemnant,
 quod eorum scripta & volumina abundè satis ostendunt.

*Plin.**Æsc.*

9.

Quod si juxta Aristotelis sententiam veritatis conditio est, ut undique sibi consonet, estque consonantia opinionum veritatis vestigium, necessario sequitur ex opposito, id quod ubique sibi dissonat verum esse non posse. Ideo apud istos argumentatores, & recentiores theosophistas, nec veritas quidem ulla esse potest, nec ullum quidem veritatis vestigium, necesseque est hanc inconditam atque portentosam, nec nisi humanarum de divinis opinionum coacervationem aliquando mole sua ruituram. Sed heu miseri, ignorantia adhuc late patet in orbe, nemo mente pius Dei cognitionem requirit, omnes fere sumus ignorantiam professi, theologia nova, novi doctores, doctrina nova, nihil antiquum, nihil sanctum, nihil vere religiosum, & quod deterius est, si qui sunt qui huic pristinae theologiae ac religioni se dedicant, insani, ignari, irreligiosi, interdum etiam hæretici vocantur, atque (ut inquit Hermes) odio habentur, etiam periculum capitale in eos constituitur, contumeliis afficiuntur, sæpe vita privantur. Attamen redite ad primos fontes & puram aquam haurite, ubi est immaculata forma pietatis & justitiæ, licebit semper & disputare & docere, & facere, favente nobis Domino Deo nostro Jesu Christo Nazareno crucifixo, qui magni consilii Angelus, vero mentes lumine illustrat, quem verum Deum & verum hominem profiteamur, ac futuri Patrem sæculi, Judicemque expectamus.

CAP. VI.

QUoniam igitur nunc gentes ab ipsa creaturarum conditione, Deum primam causam omnium productricem cognoscunt, & ipsa conditio ostendit, qui condidit eam & ipsa factura monstrat qui fecit eam, & mundus manifestum facit, qui se disposuit. Judæi quoque in primis à protoplasti traditione: deinceps à Moyse & Prophetis eundem Deum fabricatorem cœli & terræ acceperunt, & per legis ministerium cognoverunt: nos autem in Evangelio ab Apostolis: Qui est idem Deus super omnes Deos, & nomen ejus super omne nomen, & hujus verbum naturaliter invisibile caro factum, invisibilem & palpabilem hominem, & usque ad mortem humanilians se, mortem autem Crucis, & eos qui in eum credunt, similes sibi, incorruptibiles, & impassibiles futuros, & percepturos regnum cœlorum, accipimus perfectam agnitionem. Propterea inexcusabilis est homo, qui ignorat Deum, maledictus autem, qui illum agnoscens non veneratur, impossibile enim

sim est (ut ait Apostolus) ut qui semel sunt illuminati, & gustaverunt donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustaveruntque bonum Dei verbum virtutesq; seculi venturi, & prolapsi sunt rursus renovari ad pœnitentiam. Nqs itaque dictamine creaturarum moniti, & annunciatione Prophetarum edocti, ac prædicatione Apostolorum informati audemus dicere: quod unus solus est verus Deus increatus, immensus, æternus, omnipotens, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, tres quidem personæ sibi invicem coæternæ & coæquales, una tamen essentia & substantia naturaque simplex omnino, ut sic unum Deum in Trinitate & Trinitatem in Unitate fateamur, neque confundentes personas, neque substantiam separantes: nam Pater ab æterno genuit Filium, suamque illi dedit substantiam, ac nihilominus retinuit: Filius quoque nascendo Patris accepit substantiam, non tamen personam propriam Patris assumpsit, neque Pater illam in Filium transfudit, sunt enim ambo unius & ejusdem substantiæ, sed diversarum personarum; Filius quoque hic licet Patri coæternus sit ex substantia Patris ante secula genitus, tamen nihilominus ex substantia Virginis in seculo natus est, & vocatum est nomen ejus Jesus, qui est Christus, perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali & humana carne subsistens, cui nihil humanum defuit præter peccatum: una persona, duæ naturæ, ante secula genitus Deus sine matre, in seculo natus homo sine Patre de Virgine ante & post partum incorrupta, passus in Cruce mortuus est, sed in Cruce vitam illustravit, & mortem morte resolvit: sepultus est, & descendit ad inferos, sed animas Patrum reduxit ex inferis, & resurrexit tertia die per virtutem propriam, & ascendit in cœlos, & emisit Spiritum Sanctum Paracletum, & iterum venturus est judicare vivos & mortuos, ad cujus adventum omnes homines resurrecturi sunt in carne sua propria, & reddituri sunt de factis proprii rationem. Hæc est perfecta Dei agnitio, in qua oportet nos salvos fieri: quam qui non agnoverit, aut agnoscantibus non crediderit, aut de ea dubitare præsumpserit, à spe vitæ & salutis æternæ alienus est.

REVERENDO PATRI AC DO-
MINO, DOMINO SYMPHORIANO EPI-
scopo Valatensi, Domino suo observandis-
simo, Henricus Corne-
lius Agrippa,
S. D.

Epistolam quare Lib. 4. Epistolarum Epist. XV.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ
Dehortatio Gentilis Theologiæ, ad ami-
cos aliquos quondam
perorata.

Flagitastis jam sæpè à me, ut librum ter maximi
Mercurii, de sapientia ac potestate Dei (quem antè
aliquot annos in Titinenſi celebri gymnaſio publica
prælectione profeſſus ſum) per hoc otium vobis
exponerem, atque ex eodem vobis Pimandri (videlicet divi-
næ mentis) lucem oſtenderem. Petitionem autem hanc cum
nec utilem vobis eſſe perſpexerim, nec inentionem ipſam
rectam quoque dijudicaverim. Tamen quo vos voti compo-
tes fieri, deſideriiſque limitem aſſequi poſſetis, obtuli me vo-
bis Paulinas epistoſas declaraturum. nunc autem illis re-
ſutatis, denuo ruruſque inſtatis eandem cantilenam canen-
tes, miror admodum & ſtupeo, itaſcorque, voſ qui in Evan-
gelio Chriſti baptiſati eſtis, qui in Eccleſia Chriſti ſacerdotio
fungimini, poſt ſanctum baptiſmum, poſt ſacrum chriſma,
Dei cognitionem ab Ethnicis quærere, quaſi Evangelium
manſum ſit, & in Spiritum ſanctum peccare ſit venia. quicun-
que enim Dei notitiam aliunde quàm ab Evangelio paran-
dam putant, ii verè ſunt. qui Spiritum ſanctum inceſſunt: quæ
blaſphemia neque in hoc neque in futuro ſeculo remittitur.
Nonne legiſtis Ochoziam illum magnum Samariæ Regem,
dum ægrotus moribundusque è lectulo mitteret nuncios, qui
de vita ſaluteque ejus conſulerent Beelzebub Deum Accaron,
occur-

occurrisse illis monente Angelo Heliam Thesbitem prophetam Domini & dixisse ad eos : Nunquid non est Deus in Israel, ut eatis ad consulendum Beelzebub Deum Accaron, propter hoc dicit Dominus regi : De lectulo super quē ascendisti non descendes, sed morte morieris. Possem ne ego vos hoc exemplo deterrire, vel saltem admonere ac dicere : nunquid non sunt doctores in Ecclesia, qui vos de Deo abundē probeque erudiant, ut eatis ad consulendum Mercurium Trismegistum, philosophum dæmoniorum Ægypti ? An nescitis quia pater vester Deus est qui vos creavit ? mater verò vestra Ecclesia est, quæ vos in baptismo regeneravit ? ut quid ergo tanquam filii profugi aliunde quam à parentibus sapientiæ alimenta mendicatis, & qui in baptismo semel renuntiastis Sathanæ, rursus ad Sathanam rebellatis à Deo ? & qui per Christi sanguinem empti estis in libertatem, rursus prædam vos exponitis hostibus fidei & veritatis ? videte & cavete ne quando dum potestatem ac Dei sapientiam aliunde quam ab ipso Deo quæritis, in eandem ipsam potestatem sapientiamque nefariò & inexpiable scelero committatis, quare derelicti tandem in reprobum sensum, vitam simul cum salute amittatis. Nam si malus dæmon semel vobis salutis verba furatus fuerit de memoria, etiam si velitis salvari, non poteritis, perdidistis enim viam, per quam pervenitur ad salutem. Ideo nos admonet Apostolus, ut caveatis ne quis deprædetur per philosophiam. Si ergo divinorum vos cupido tenet, non est necesse hæc ex Ethnicis erueri, qui habetis in apertum positum de Deo testimonium, & Evangelium veritatis scientes, quia scripturæ quidem perfectæ sunt, quippe à verbo Dei & spiritu ejus datæ. Sed dicitis hic, permulta reperiri in Ethnicorum libris, quæ cum Evangelica doctrina consentiunt. Præterea hæc apud illos majori verborum decore, sententiarum concinnitate ac suavitate dicendi tractata, magnum quoque hæc vobis ad credendum fidei nostræ argumentum præstare, atque calcar incutere. Erratis tota via, si ex philosophorum literis imitari vitæ Christianæ rationes, & posse vos ad virtutem erigi putatis : cavete ne tantum penes vos valeat Ethnicorum philosophia, ut sit vobis ratio doctrinaque Christiana contemptui. Esto quòd plerquæ illorum cum nostris conveniant : at quæ est vestra hæc demētia, quæ fascinatio ? Evangelicam doctrinam vobis plus placere apud Hermetem, Platonem, Plotinum, Æmilium, Jamblicum, Proculum, & cæteros hujus farinae philosophos, quam

Col. 2

Obje-
ctio.Re-
spon-
sio.

quàm apud Apostolos, apud Evangelistas, apud ipsum Christum. Nonne jam similes estis his qui Christi verbis ac miraculis diffidentes, ad voces dæmonū atq; obsessōrū crediderunt, plus fidei habentes dæmonibus Christum filium Dei cōfidentibus, quā ipsimet Christo. Itane & vos dubitatis Christo Deo ea credere, quæ ipse de se docuit, nisi hæc Ethnicis disciplinis cōfirmantur, atq; philosophis ea concedere, quasi plus illi invenissent à semetipsis, quàm Apostoli didicissent à Christo qui est Deus, vincantque potius quam fallant, dum circa divina superbiunt vanis vocibus, ac si non in corde, sed in lingua sapiētia collocata sit. Nonne hæc est illa sapientia philosophorum, de qua ait Christus, quia filii hujus seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione hac? hæccine vobis pluris placet quā Evangelistarum, Apostolorumq; crassula & idiotica dogmata? sed nescitis quia intellectus ejus est ad mortem, & doctrina ejus ad interitum, & qui applicabitur ei, descendet ad inferos, qui recesserit ab ea, salvabitur. Hæc est illa mulier aliena & extranea, stulta & clamosa, plena illecebris, quæ molit sermones suos, propinans aquas furtivas & panem absconditum, quæ relicto duce pubertatis suæ, pacti Dei sui oblita est, cujus domus inclinata est ad mortem, & semitæ ejus ad inferos, ubi sunt gigantes, & cōvivæ ejus in profundo inferni. An ignoratis quid in Evangelio Abraham respondit diviti sepulto in inferno, & nuncium ad fratres postulanti, ut assentirent Moysi & prophetis, quicumq; nō vellent descendere in locum illum? Sed absit, dicitis, ut Ethnicorum dogmatib. fidei victoriā demus, vel illa tanquam verbum Dei recipiamus, sed tanquam opiniones & placita philosophorum, hominumq; literatorum, ut illa cum divinis scripturis conferamus, illasq; per hæc ornemus. Atq; idcirco necesse est per hæc vos trahi in reprobū sensum, & ubi maximè vos videre putatis, ibi ad ipsum veritatis lumen maximè cæcutirē, sicut locutus est Christus se venisse in mundū, ut non videntes videant, & videntes cæci fiant: nonne erratis cæcutientes, si per hæc Sacras literas decorare vos creditis, per quæ magis sædantur, conspurcanturq;? Sed & quomodo arbitramini, vos posse hæc cum illis conferre, cum nulla sit conventio Christi cum Belial. lucis cum tenebris, fidelis cum infidelibus? Nonne similes estis homini egroto, qui ad sui medelā medicum pariter & venenarios invitat, cū illi nocere quidem possunt, curare nō possunt, alter venenis illorum sua medicamina miscere recusat, ne aut perniciēs bonis, aut salus nocentib. adscribatur? An non jam intelligitis dum simul hæc & il-

la jun.

si jungere vultis, in hoc esse salutis vestrae subversionem? Esto, gravis auctor est Trismegistus, cui si Platonem atque Plotinum junxeritis, non dubium est quin multa de Deo ac divinis curiosè ornatèque tractaturi sunt: quod autem verum est & certum atque firmum, adjacet Deo. Non decet ergo hominem Christianum hæc ab illis discere, sed ab illo solo qui dixit: Ego sum veritas, in cujus sacra hujusmodi Ethnicos porcos immittere, ne dicam illis præponere, non potest esse non temerè factum. Dicitis iterum non idem de Hermete quod de cæteris philosophis judicium esse, ut qui non tam philosophus fuerit, quam propheta, quem Lactantius gravis auctor inter sybillas & prophetas commemorat. Ad hæc respondeo vobis Augustini verba contra Manichæum dicentis: Si quid veri de Deo sybillæ vel is Orpheus, aliive gentium vates aut philosophi dixisse perhibentur, valet quidem aliquid ad Paganorum vanitatem revincendam, non tamen ad illorum auctoritatem complectendam, quantum enim distat de Christi adventu inter prædicationem Angelorum & confessionem dæmonum, tantum distat inter auctoritatem Prophetarum & curiositatem sacrilegorum. Quod si auctoritati hominum gravissimorum jam plurimum deferendum est, quibus quæso plus deferendum putatis, Hermeti, Platoni, Plotino, & consimilibus philosophis, qui suis excogitatis opinionibus innixi, obtenebrato intellectu, altissima Dei & naturæ arcana non percipientes, ea de Deo divinisque tradiderunt, quæ nec ratione sunt subnixæ, nec a Spiritu sancto sunt suggesta, sed deliramenta quædam, ne prudentibus saltem hominibus digna: an Moysi, Davidi, Salomoni, Prophetis, Evangelistis, Apostolis, qui divino spiritu plenissimi, omnimoda sanctitate, oraculis, miraculis, ac ipsius vitæ discrimine, effusique sanguinis testimonio dogmata sua probârunt? quod si illis posthabitis ad philosophos recurritis, & ab Ethnicis errorum magistris discere laboratis, quæ à Christo & Spiritu sancto suscipere deberitis nonne insani eritis, ac simul impii futuri sitis? Si ergo nunc Christiani estis, Christi literas discite. Hanc si quidem suis notam ipse præscripsit: Qui diligit (inquiens) me, sermones meos audit. Ab illo igitur discendum est quid de Deo intelligendum sit. Dei enim justitia non in traditionibus philosophorum, sed in Evangelio est. Quod si in illo Deum non cognoveritis, in aliis vos cognituros nequaquam speretis, neque enim alius poterit enarrare, quæ sunt Dei Patris, nisi proprium ejus verbum: quis enim alius cognovit sensum Domini, aut

Ioh. 4

Obje-
ctio.Respõ-
sio.

It s

quis

*Obje-
ctio.*

quis ejus consiliarius factus est? Sed modo ad exempla confu-
gitis & dicitis: Licebit ne nobis imitari sanctos Patres, Hiero-
nymum, Augustinum, Cyprianum, Hilarium, Lactantium,
Eusebium, Victorinū, & reliquos multos, quorum libri Gen-
tilium flosculis, philosophorumque placitis pleni sunt, & un-
dique scatent. Atque hæc una malorum causa est, ut ait Sene-
ca) vivere ad exempla, nec ratione componi, sed similitudine

*Re-
sponso.*

abduci. Ego Hieronymum & Augustinum scio, & reliquos
Doctores novi, vos autem qui estis, qui ea in illis imitari cu-
pitis, in quibus illos non parum poenituit in sumptæ opere, om-
nesque in hoc conveniunt, has gentium literas pestem esse
religionis, legisque Christi: discite ergo nunc illorum monitis
hæc cavere, atque non illorum prius errantium imitari erro-

*Hie-
ron.*

rem potius, quam etate deinde plus sapientium poenitentiam.
Quod si exempla penes vos locum habet, habeat & illud quod

*in E-
pistola*

Hieronymus, quia Tullium & Platonem nimis avidè lege-
bat, percussus ab Angelo, intercedentibus multis sanctorum,

ad

vix tandem in hæc sacramenti verba dimissus est: Domine si

*Eusta-
Matt.*

unquam habuero codice. seculares, si legero, te negavi. Neque
vero sanctos illos imitari vos perhibeo, sed id quod in illis ex-

16.

tremum & infimum est vobis proponere non laudo, & quin

1 Cor.

hortor vos & jubeo, quod in illis primum ac summum est æ-

12.

mulari, imò ipsos primos ac summos cum suis in offenso pede

1 Joh. I

ac securâ conscientia sequi, illos inquam, qui Deum ipsum Je-

*Hie-
ron.*

sum Christum in hac luce & viderunt, & cognoverunt, qui e-

ad

docti omnem veritatem, non ex carne & sanguine, sed à Patre,

ma-

qui in coelis est, qui rapti in coelos, viderunt divina arcana,

gnum

quæ non licet homini loqui quod fuit ab initio, audiverunt,

urbis

& viderunt, & manibus contrectaverunt, & manifestatum est

orato-

illis verbum vitæ, hi sunt, qui vobis de Deo indubiam & irre-

rem.

fragabilem scientiam præstabunt. Quod si tam profundè ani-

atq;

mis vestris insedit humanæ curiositatis fornicarius amor, ut

de filio

ea quæ jam diximus, vos à prophanis gentium dogmatibus

prodi-

non deterreant, saltem hoc vobis consultum velim, quod Hie-

go ad

ronymus disputat de muliere captiva, ut videlicet præscisis &

Da-

derasitis pilis, & quicquid idololatriæ, voluptatis errorisq; fue-

masu.

rit ex stupro illatū, vernaculos generetis Deo Sabaoth, quem-

Dent.

admodum Oseas Propheta de meretrice genuit filium Israel,

21.

qui vocatus est semen Dei. Si hæc facere poteritis, & Ethnico-

Ose. I.

rum literas repurgatas ad Christianam eruditionem translu-

Ex. 12

leritis, & ab Ægyptiis tanquam injustis possessoribus opima

Ex. 12

spolia vel clanculum surripientes, illorumque opibus ditati,

Ecclesiam

Ecclesiam Dei locupletaveritis, jam non admodum dissuadeo, sed consulo vobis Ethnicam literaturam: sed vereor ne frustra id tenteris, ideo vos Augustini consilio uti jubeo, videlicet ut Sacra scriptura prima sit, ne alienæ opiniones imbecillum occupent animum. nam ad divinarum rerum veridicam cognitionem puro animo opus est, & non infecto pravis opinionibus, qui si aliquibus minus rectis opinionibus præventus sit, jam per illas quasi sub specie alicujus scientiæ ignorantia error in eo vehementius radicatur, quàm ut possit evelli, contingitque ut quod ignorat, scire se credat, & defendat verum & Catholicum esse, quod error est vel hæresis. Igitur in theologico studio nihil vobis prius esse debet, quàm Evangelicæ doctrina, hac ingrediendum est via, etiamsi ad unguem non omnia intellexeritis mysteria, tum receptorum in Ecclesia sed vetustorum sanctorum Patrum adhibete commentaria, deinde consulite neotericos, curiosas autem de Deo divinisque inquisitiones quæstionumque altercationes & dispositionum pugnas, juxta Apostoli præceptum, omnino vitate. Ubi verò jam animus vester Catholica doctrina firmatus ac corroboratus fuerit, tunc illius lumine per omnes errorum tenebras securè ambulabitis, tunc liberè omnia disciplinarum genera penetrare poteritis, tunc Ulyssis instar si Cyclosum specus ingrediamini, & ad inferos descenderitis, remigrabitis illæsi: si ad Lotophagos, ad Syrtas accesseritis, regrediemini securi: si Cyrces poculum biberitis: non permutabimini: si Scyllam præternavigaveritis, non periclitabimini: si Syrenes audieritis, non obdormietis, sed eritis de omnibus judicantes, ut ait Apostolus, & à nullo judicati, tunc Ethnicorum doctrinæ vobis plurimo erunt adjumento, eorumque suffragio tunc facile ad theologiæ apicem conscendetis. Quod si converso ordine hoc iter ingressi fueritis, perdetis vos studiaque vestra, ac tanquam effossi oculis cæcutientes, cum rectam viam nequeatis prospicere, huc illucque incerti oberrantes, & ad omnem lapidem celsipitantes, cum semel à recta via deflexeritis in eam amplius ne nasutissimo quidem cane duce dirigi poteritis. Nunc ergo credite mihi, licet juniore, dum adhuc tempus habetis, ad discendum. Quod si non credideritis, serò tandem credetis: sed & simul deplo-

rabit.

HEN-

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ
EXPOSTULATIO SUPER EXPOSITIONE
sua in librum de verbo Mirifico cum Joanne Ca-
tilineti fratrum Franciscanorum per Bur-
gundiam Provinciali ministro,
sacrae Theologiæ Do-
ctore.

Christiani hominis est operari charitatem, loqui ve-
ritatem, quod qui non facit, tam longè aberrat à
Christo, ut Christiano nomine omnino sit indignus.
Hæc ad te scribo (bone Pater) ea ipsa Christiana
charitate, veritateque commotus (in qua nos omnes tanquam
ejusdem corporis membra cujus caput Christus est, debemus
esse conjuncti) non falsa ulla opinione, non odio, nec invidia:
quæ à Christiano hominè longè abesse debent. Tu tamen, pace
tua dicam, in publicis concionibus tuis, congestis multis men-
daciis, non es viritus, imò maximè conatus es, in me odium,
& invidiam concitare, ubi omni culpa carebam. Miror itaque
quid jure te commoverit, me, ed tunc in Burgundia peregrin-
um ignotum, sed & omnibus semper innoxium, nullius ali-
quid concupiscentem præterquam honorem ex virtute asse-
qui, sed & absentem per remotissima locorum interstitia, tam
indignissima sermonis acerbitate calumniari, qui pro tui no-
minis professione, quod Paul. docet Romanos, deberes odio
habere malum, & hæreere bono. fraternam charitatem diligere,
& non maledicere, imò etià persequentibus benedicere, & cum
omnib. quoad fieri potest, pacem habere. Verè non fecisti rem
dignam professione tua Christianoque Doctore, qui populum
Christiani nominis exhortari debuisses ad ea quæ Christi sunt.
ad opera spiritus, charitatem, & pacem, & cætera, quæ Paulus
commemorat Galatis: Qui verò odium, iram, rixam, æmula-
tionem, inimicitiam suadet, non spiritus sed carnis opera sua-
det, quo nihil magis alienum esse debet ab homine Christiano,
nec quicquam Christiano Doctore incongruius quam talia
docere & persuadere. Nam Christus author religionis nostræ,
& Apostoli, totaque Scriptura sacra, ut tu me melius nosse de-
bes, ad pacem conclamant, & tranquillitatem. Hinc Evange-
lista

Coma-
tus
Cati-
lineti.

Rom.
12.

Gal. 5.

lista Joannes tradit Christum discipulis dixisse: Pacem meam *Joan.*
 do vobis, pacem meam relinquo vobis. Et Paulus ad Hebræos *4.*
 inquit: Pacem sequami in cum omnibus, & sanctimoniam, si- *Hebr.*
 nequa nemo videbit Deum. Ad hanc pacem non solum hor- *12.*
 tari sed etiā orare, officium tuum & etiam meum esse debet. An
 non Apostolus admonens Eph. inquit? Sermo malus ex omni
 ore vestro non procedat. Et paulò post: Omnis amaritudo, i- *Ephes.*
 ra, indignatio, clamor, blasphemia tollatur à vobis. Et in epi- *4.*
 stola ad Cor. ita detestatur maledicentiam, ut cum maledicis *1 Cor.*
 ne cibum quidem sumendum esse sentiat. Et in eadem epist. *5.*
 paulo post commemorat maledicos inter eos qui regnum Dei *1 Cor.*
 non possidebunt. Et Colossensibus idem præcipit inquiens: *6.*
 Deponite iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, tur-
 pem sermonem. Petrus quoque præcipit, ut qui velit diligere *1. Pet.*
 vitam, & videre dies bonos, linguam à malo coerceat. Et Ja- *3.*
 cob. Nolite inquit detrahere fratres ad invicem: Sic ab Apo-
 stolis undique docemur, ut à maledictis & offensione cujusque *Jacob.*
 abstineamus, quæ sunt semina invidiæ, & discordiæ, cujusmo- *4.*
 di tu nuperrimè contra me seminasti in populo & Principe,
 dum paulo ante hæc proximè præterita paschatis festa in Gan- *Hypo-*
 da Flandriæ, coram illustrissima Principe nostra totiusq; cu- *crisis*
 riæ proceribus, quadragesimales sermones graviter & sapien- *Cati-*
 ter declamaturus, oblitus Christianæ modestiæ, inter medias *lineti.*
 conciones interrupto evangelio Christi, prorupisti in apertā
 contumeliam, atq; e mentitā mei calumniam, donec multos
 in falsam de me opinionem, plerosq; in odium mei induxisses
 & invidiam, ita ut etiā aliqui, qui antea nominis mei amici e-
 rant, jam animum aversum à me habeant: ita abs tuis falsissimis
 nugis, & truculentissimis mendaciis edocti in illis famosis cō-
 cionibus tuis, in quibus maledictis illis & probrosis contume-
 liis in me usus es: nam inter cetera vocasti me in tanto conven- *Calu-*
 ut semel atq; iterum hæreticum judaïfentem, qui in Christiana- *mnia*
 nas scholas induxerim scelestissimam, damnatam ac prohibi- *Cati-*
 tam cabale artem, qui contemptis sanctis Patrib. & Catholi- *lineti*
 cis doctorib. præferam rabinos Judæorum, & contorqueam in A-
 Sacras literas ad artes hæreticas & thalmuth Judæorum. Verū *grippi*
 ego Christianus sum, nec mors nec vita separabit me à fide *Pro-*
 Christi, Christianosq; doctores omnib. præfero, tamen Judæ- *fessio*
 orum rabinos non contemno, & si, quod possum, erravero, ta- *Agrip*
 men hereticus esse nolo, nec judaïfare intendo, damnatas pro- *pa.*
 hibitasq; artes tantum abest à me ut doceam, ut ne velim qui-
 dem discere. Scripturas sacras nusquam contorqueo, sed juxta
 diver-

diversorum doctorum diversas expositiones, diversimodè in testimoniū assumo. Artes hereticas, Judæorumq; errores non docui, sed Christiani doctoris Joannis Reuchlinii Phorcensis Christianū atq; catholicum librū de Verbo mirifico inscriptū, multo labore & vigiliis exposui, non clancularie per cubiculā, sed in scholis publicis, auditorio publico, publicis prelectionibus, quas ad honorem Illustrissimæ Principis Margarete & unici studii Dolani feci gratis: nec defuerunt auditorio meo viri & gravissimi & doctissimi, tam Dolani parlamenti senatorii ordinis Patres venerandi, quam ejus studii magistri & doctores

*Lectura
A-
grippa
in Do-
la Bur-
gūdia
Anno
1509.*

*Mu-
lia-
tia
Cati-
lineti.*

eruditissimi, ordinariiq; lectores, inter quos Reveren. Domin. Simon Vernerius, ejus studii vicecancellarius & conservator, Dolanæ ecclesiæ Decanus, utriusq; Juris doctor, ne uni quidē lecturæ meæ unquam defuit auditor. At tu cui omnino incognitus sum, qui lecturis meis nunquam interfuisti, nec uspiam alibi me vel privatò dicentē audisti, nec quod sciam me unquā vidisti, tamen ausus es de me tam iniquum ferre judiciū, quod rectius omitti & poruit & debuit, tum quia falsissimū est, tum etiā quòd tales contumelias ac calumnias in sanctissimis & gravissimis Christianis concionib. inferere homini religioso non convenit, & prædicandi divino officio indignissimū est. Nam contumelias, maledicta, & odia dispergere non est synceritatis & ex Christo loqui, sed quodammodo (ut Pauli verbis utar) verbum Dei adulterari, quod ille magnus gentium segregatus

2 Cor.

4.

Apostolus se nunquam fecisse dicit, nec à quovis certè fieri debet, qui Christianus doctor esse velit. Tu nihilominus hæc fecisti, sine causa & sine culpa mea machinatus es contra me malum, rapuisti bonam famam meam, maculaisti bonum nomen meum impuritate hypocrisis tuæ, & in perniciem animæ tuæ

Matt.

5.

Quicumq; dixerit fratri suo racha, reus erit judicio, & qui dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Tu verò non incertò aliquo convitio, aut fatuitatis nomine me notasti, sed obtuam de cabalistico nomine ignorantiam & Hæbraicorum dogmatum inscitiam supra modum suspiciosus, nuncupasti me hæreticū, Judaisantem, insuper & igni adjudicasti. Sed gaudeo, quoniam propter Dominum nostrum Jesum Christum sustineo hæc opprobria, & existimatus sum sicut ovīs occisionis, ac dignus habitus sum pro mirifico illo verbo, pro ipso inquam nomine

Matt.

3.

Jesu contumeliam pari. Ipse n. pentagrammus Jesus Christus apud Mat. beatitudinem repromittit iis, qui propter nomē suū ab hominib. maledicuntur, & persecutionem patiuntur. Et Pe-

1. Pet.

4.

trus

trus Beatos appellat propter Dominum exprobratos. Quenam *Pra-*
 pars mea cum Judæis, qui Christum Jesum confiteor filiū Dei, *sessio*
 & piissimè colo? Quid ego inter hæreticos, qui Ecclesiæ unita *Agrip*
 rem, ipsiusq; saluberrima præcepta, ritusq; sacrorum concilio- *pa.*
 rum & canonum, quib. fides firmatur & ab iniqua hæresi pur-
 gatur, pro virib. meis observo & doceo? Possunt illi qui inter-
 fuerunt scire, illi inquam integerrimi & doctissimi viri judi-
 care possunt & testari, si quid unquam à me dictum est, quod
 fidem Christianam Ecclesiamve offendar, ni fortè dicturus sis
 illos mecum Judaisare & hæreticos esse, Neq; verò illis deco-
 rum christianumq; erit publicè audiendo tolerasse, tacèdo ac
 non contradicendo consensisse, & quod magis est præmiando
 approbasse (nam hæc lectura in causa fuit cur me in collegium
 receperunt, ac lectura ordinata simul & regentia & stipendiis
 denoverunt) quod mihi turpe judaicum hæreticumque fuerit
 publicè prælegisse. Non jam mea sola est hæc injuria, sed potius *Com-*
 Parlamentarii Senatus, totiusq; universitatis Dolanæ. Vide in *munis*
 quod barathrum te conjecisti, qui dum me calumniæ insectari *jactu-*
 voluisti, Principi, proceribus, ac omni curiæ nefario furo illu- *ra.*
 sisti, senatum ac universitatem ludibrio exposuisti, verbū Dei
 prophanasti. Hoccine fuit coram tanta Principe & curia præ-
 dicare Evangelium Christi? Hoccine pii & religiosi fratris of-
 ficiū? siccine corrigis fratrem? Eston nunc ut ego adhuc ado- *Qua*
 lescens, nōdum annos natus tres supra viginti, in lectionibus meis *aiac*
 aliquid imprudentius protulerim, & sim inde reprehendendus *Agrip*
 (quamvis Jacobus dicat perfectos esse, qui non offenderint in *pa ex-*
 verbo) hoc tamen longe aliter, & modo magis pio & Christia- *posuit*
 no fieri deberet, quàm tu attentasti, qui cum maneres in oppi- *libra*
 do Gray, ac sæpe tibi ad Dolam iter esset, atq; ego tibi quippiā *de*
 malè locutus vel perverse interpretatus videbar, cur me tunc *verbo*
 non convenisti, cur non corripuisti, cur non arguisti de malo, *miri-*
 de hæresi, de judaismo? cur non restitisti in faciem, sed me præ- *fco*
 legendum in Dola Burgundiæ remotè per ducenta miliaria, in *Iac. 3.*
 Ganda Flandriæ coram Principe & Curia, in communem in-
 vidiam trahere voluisti? ut ita Principis ac procerum odio in
 me concitato, per indirectum, (ut dicitur) ex tota Burgundia
 me propelleres. Quis jam non videat a pertum dolum, mani-
 festam calumniam, directam calumniam? Aliter si peccassem,
 me corripere decuisset, & ut docet Paulus in epist. ad Gal his
 verbis: Si occupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui
 spirituales estis hujusmodi instruite in spiritu lenitatis. Et i-
 dem ad Thes. ait: Nolite quasi inimicum existimare, sed corri-
 pite

Thess.
 3.

pite ut fratrem, hic fraternus & Evangelicus corripiendi mo-
 dus decuisset te virum religiosum, qui fratris nomen geris &
 fratrum Franciscanorum regulam professus es, nobisque mul-
 tum profuisset, & gratiam favoremque Principis, cæterorumque;
 erga me conservasset. Parce ergo mihi deinceps oro, cessent
 convitia & obrectationes, cessent sermones qui odia gene-
 rant, & charitatem vulnerant, & quos mihi infestos reddidi-
 sti, rursus ad mutuam benevolentiam & unitatem exhortare,
 redde mihi integritatem famæ meæ, redde mihi bonum ac in-
 nocens nomen meum, redde publicè quæ publicè detraxi-
 sti, redde mihi quæ dolo malo & nequissima injuria abstuli-
 sti, ne quando antequam reconciliatus sis mihi fratri tuo in
 Jesu Christo, contra Spiritum S. irremissibili peccato missarū
 divina mysteria celebres, & corpus Christi tibi in æternæ da-
 mnationis judicium participes, per hoc sacratissimum Christi
 corpus te obtestor, redde, sumus enim ambo Christiani &
 membra Christi, ut inquit Paulus ad Romanos, unum corpus
 in Christo: separari igitur nos, & diffidium facere, quid aliud
 est quam Christi corpus scindere? & tu in hoc corpore magnū
 & præcipuum membrum es, qui es doctor Theologiæ, & B.
 Francisci regulam profiteris. Ego quoque de eodem Christi
 corpore do operam, ut saltem aliquod vel parvum membrum
 sim: sum enim ego Christianus, & disco quotidie libenter à
 magnis magistris, qualis tu es unus, quæ ad nostram religio-
 nem pertineant, in quibus procul dubio me multum oblecto,
 diligamus igitur nos invicem. In hoc, ut ait Apostolus, com-
 pletio est legis, nihil melius veritate & charitate. Nam ad Ga-
 latas scribit Apostolus: Si vos invicem mordetis & comedi-
 tis, videte ne invicem consumamini. Hæc pauca ad te scripsi
 bone Pater, non odio, non invidia, non ira commotus, sed
 conscius mihi innocentiae meæ, bono ac pio animo, studio a-
 moris & charitatis quam abs te petimus, & tibi eandem offe-
 rimus, quam aut respuere, aut hæc nostra scripta aspernari, nec
 ex professione tua, nec ex dignitate tua esse potest: nam qui
 charitatem respuit, Deum respuit: Deus enim teste Evangeli-
 sta, charitas est. Quod si propter thalmudisticas cabalisticas-
 quæ tibi suspectas disciplinas, sive propter alias quasvis falsas
 relationes aliquorum homunculorum imperitorum, vel mi-
 hi minus amicorum, suspicionem quamvis de me suscepe-
 ris, ego me tibi sufficientissime & purgabo, & justificabo.

Vale. Ex Londino Angliæ celebri emporio,

Anno M.D.X.

CLA-

CLARISSIMO VIRO D. MAXIMILIA-
NO TRANSYLVANO, CAROLI V. *Cæsaris*

*Imperatoris*que à Consiliis,

HENRICUS CORNELIUS AGRIPPA

D. S.

Nni fermè viginti retrò acti sunt (splen-
dide Maximiliane) quo tempore in
Dola Burgundiæ Gymnasio pulpito
donatus, magna admiratione librum
Joannis Capnionis, de Verbo Mirifico
ad honorem Divæ Margaritæ Principis
nostræ interpretabar, habita in præle-
ctione insigni laudum suarum oratione. Instabant per id
tempus apud me plerique ejus Civitatis non infimæ sortis
viri, inter cæteros, quem nosti, Symon Venerius Dola-
næ Ecclesiæ Decanus, & Gymnasii Procancellarius, ut
prænominatæ Principi non nihil operis scripto dedica-
rem: contendebant omnes improbis precibus urgebant-
que epistolis, & ingerebant, me hoc ipso haud non insig-
nem gratiam apud eandem Principem initurum. Annu-
nefas arbitratus tantorum virorum preces rejicere ac
propositam mihi tantæ Principis gratiam contemnere.
Et cepi argumentum operis, de nobilitate & præcellen-
tia scæminei sexus, non indignum ratus, quod illi Princi-
pi potissimum devoverem dedicaremque, quæ supra o-
mnes nostri ævi præclaras mulieres scæminei nobilitatis
præcellentiaque unicum exemplar visa est, ut se præside
ac teste libellus ille non parum authoritatis caperet adver-
sus eos, qui in scæmineo sexu vituperando nihil faciunt
reliqui. Quod autem ad id temporis conceptum hoc
votum meum apud Celsitudinem suam non liberârim,
non loci distantia, non temporis effluxus, non animi fa-
cilitas,

2. Vol.

Kk

cilitas,

cilitas , non propositi mutatio , non etiam argumenti angustia, ingeniive paupertas , sed Catilineti cujusdam calumnia in causa fuit (quæ cujusmodi fuerit, ex ipsa nostra ad eundem expostulatione , quam unâ cum presentibus ad te mitto , videre licebit) cujus hypocrisis victus, indignabundusque factus, suppressi librum , usque adhuc : nolui tamen hac fidelia alium , quamvis etiam pretiosum parietem dealbare , futurum aliquando confidens, quò liber ille non esset amissurus suam dominam. Nunc itaque reversus in patriam hanc, æquum putavi respondere fidei, nec diutius differendum librum illum Principi nostræ offerre, qui illi ex stipulatione & voto æquissimo jure debetur. Atque ut cognoscat me interim temporis nec illius oblitum esse, nec devotam fidem unquam deservisse, nec pluris valuisse apud me alienam nequitiam, quàm proprii animi constantiam virtutibus ac laudibus ejus impensè faventem. Quod si nunc tua prudentia hoc meum consilium non improba-verit, faciam ut libellus iste cum plerisque aliis meis progrediatur in publicum, etiamsi videam res hæc quàm sit exigua , & quàm nulla elegantia dicendi reddita. Sed volo libellum hunc quondam in pueritia mea conscriptum, & nunc non nisi, ut in hoc exemplari vides, tumultuariò alicubi recognitum, ipsi Principi suæ (sicut apud Canonistas , quos vocant, dicendi mos est) ex nunc ut à tunc, vel cum æstimationis meæ iactura oblatum iri, dum interim ætate jam grandior, graviori ac pleniori argumento, sublimiora & digniora Celsitudinis suæ paravero. Neque verò velim Principem ipsam ab his pueritiæ meæ nugis, ingenium meum metiri, quod si experiri velit, possit sibi etiam in maximis rebus & pace & bello usui fore. Proinde verò ne quis superbior, aut eruditionis iactantior, contemptu mediocritatis meæ, in ingenium nostrum ingratus, hanc

hanc operam nostram despiciat, calumniatur, mordeat, laceret, tuæ Magnanimitati eandem, unâ cum foemineæ nobilitatis splendore, cum muliebris excellentiæ gloria iusuper tuendam defendendamque commendando, speroque futurum me hujus causæ, quod viris foeminas prætulerim, facile veniam obventurum, qui tantæ Principi hæc scripserim, ac tua amplitudine hortante tuenteque ediderim. Vale. Ex Antverpia, 16. Kalen. Maii, Anno 1529.

Judicium tuum expectabo.

Kk 2

DIVÆ

DIVÆ MARGARETÆ AUSTRI-
ACORUM BURGUNDIONUMQUE
Principi clementissi-
mæ,

HENRICUS CORNELIUS
AGRIPPA S. D.

RE M hæcenus inauditam, sed à vero hanc absimi-
lem, pro viribus audacter quidem: sed non sine pu-
dore aggressus sum, foeminei sexus nobilitatem pra-
cellentiamque describere. Certavit, fateor, intra me sapius
audacia cum pudore. Nam ut innumeras mulierum lau-
des, virtutes, suamque præstantiam oratione velle com-
plecti, plenum ambitionis & audacia putabam, sic foeminas
maribus præferre, tanquam evitati ingenii plenum pudoris
videbatur: hinc fortè causans, cur, quum pauci admodum
de mulierum laudibus scribere tentarunt, nullus hæcenus,
quod certo sciam, earum supra viros eminentiam adferre au-
sus est. Proinde vero tam dignissimo sexui veras atque de-
bitas sibi laudes tacendo velis invidere, & præcipere, eumque
suppressa agnita veritate suis meritis, suaque fraudari glo-
ria, plenum ingratitudinis arbitrabar atque sacrilegii.
Quum itaque inter has varias dissonasque sententias anxius
mecum ipse hæsitarem, miro hoc ingratitudinis eodemque sa-
crilegii metu, victo pudore, audacior effectus sum in scriben-
do, dum metuo videri audacior si tacerem, bonum omen in-
terpretatus, quasi ejus rei provincia, quam hæcenus erudi-
torum cœtus penitus neglexisse videtur, mihi à superis reli-
cta atque decreta fuerit. Annunciabo itaque gloriam mu-
lieris, & honestatem ejus non abscondam, tantumque abest
quod me assumpti argumenti pudeat, quodque si foeminas
viris præferam, ob id me vituperandum putem esse, ut vix
me

me excusatum iri fidam, qui rem adeo sublimem humiliori
 quam par est, dicendi forma complexus sum, nisi mecum
 temporis angustia, & rei difficultas, tum causa equitas tuer-
 rentur, tum quia nullo adulandi assentandive studio hanc
 operam aggressus sum. Ideoque non tam studium fuit Rhe-
 toricis figmentis officiosisque mendaciis verba in laudes orna-
 re, quam rem ipsam ratione, autoritate, exemplis, ipsisque
 sacrarum literarum, & utriusque juris testimoniis common-
 strare. Tibi autem, Serenissima Margareta (cujus inter
 hujus aevi preclaras foeminas per universum orbem terra-
 rum Apollo, Diana, Dies, Aurora, Vulcanus, dii quinque
 non illustrarunt, cum generis nobilitate, tum virtutum pre-
 stantia & rerum gestarum gloria, partem alteram) hanc o-
 peram nostram ideo devotam dedicatamque constituo, ut te
 (qua ad id virtutum fastigium ascendisti, quod cuncta qua
 de foeminei sexus laudibus pradicantur, vita & moribus su-
 perasti) praesentaneo exemplo ac teste fidiissima ejusdem sexus
 vestri decus & gloria, quasi sole quodam splendidius eluce-
 scat. Vale felicissime nobilissimarum simul ac Princi-
 pum decus, & ornamentum, & gloria,
 modis omnibus abso-
 luta.

* * *

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ

DECLAMATIO DE NOBILITATE

& præcellentia foeminei

sexus.

Deus Optimus Maximus cunctorum genitor, Pater
 ac bonorum utriusque sexus foecunditate plenissi-
 mus, hominem sibi similem creavit, masculum &
 foeminam creavit illos. Quorum quidem sexuum

discretio non nisi situ partium corporis differente constat, in
 quibus usus generandi diversitatem necessariam requirebat.

Eandem vero & masculo & foeminæ, ac omnino indifferen-
 tem animæ formam tribuit. Inter quas nulla prorsus sexus

est distantia. Eandem ipsa mulier cum viro sortita est mentem,
 rationem atque sermonem, ad eundem tendit beatitudinis fi-
 nem, ubi sexus nulla erit exceptio. Nam juxta Evangelicam

veritatem: Resurgentes in proprio sexu, sexus non fungen-
 tur officio, sed Angelorum illis promittitur similitudo. Nulla

itaque est ab essentia animæ inter virum & mulierem, alterius
 super alterum nobilitatis præ eminentia: sed utriusque par

dignitatis innata libertas. Quæ autem præter animæ divinam
 essentiã in homine reliqua sunt, in iis muliebris inclyta stirps

duorum virorum genus in infinitum pene excellit, quod tum
 demum raturum firmumque erit, quum id ipsum (& quod insti-
 tutum nostrum est) non adulterinis fucatisve sermonibus, ne-

que etiam logicis tendiculis, quibus multi sophistæ homines
 illaqueare solent, sed cum optimorum autorum patrociniis,

rerumque gestarum veridicis historiis, ac apertis rationibus,
 tum sacrarum literarum testimoniis, & utriusque juris sanctio-

nibus ostensum est. Principiò itaque ut rem ipsam ingrediar.
 Mulier tantò viro excellentior facta est, quantò excellentius

præ illo nomen accepit: Nam Adam terra sonat, Eva autem
 vita interpretatur. At vita ipsa quam terra est excellentior, tam

viro ipso mulier est præferenda. Neque est quòd dicatur. debile
 hoc argumentum esse, ex nominibus de rebus ipsis iudicium

ferre. Scimus enim summum illum rerum ac nominum arti-
 ficem prius cognovisse res quàm nominasse: qui cum decipi

non potuit, eatenus nomina fabricavit, quatenus rei naturam,

pro-

Luc.

20.

Matth.

22.

Marc.

22.

Gen. 3.

proprietatem & usus exprimeret. Ea enim est antiquorum nominum veritas, testantibus id quoque Romanis legibus, ut ipsa sint consona rebus, ac aperte rerum significativa. Ideo à nominibus argumentum apud Theologos ac Jurisconsultos magni est momenti, quemadmodum de Nabal scriptum legimus, secundum nomen suum stultus est, & est stultitia cum eo. Hinc Paulus in epist. ad Hebræos ostensurus præcellentiam Christi, *Hebr.*
 hoc utitur argumento: Quia tantò melior Angelis effectus est *1.*
 (inquiens) quantò differentius præ illis nomen hæreditavit. Et alibi: Dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & *Phil.*
 infernorum. Adde non parvam Juris utriusque vim in verborum obligationibus, in verborum significationibus, in conditionibus & demonstrationibus, in conditionibus appositis, atque id genus disputationibus, juriumque apicibus comprehendendi, uti in illis ipsis, comparibusque aliis utriusque juris titulis comprehendere licet. Sic n. in jure arguimus à nominis interpretatione: item à vi verbi, atque vocabuli, insuper & ab etymologia nominis, & à nominis ratione, & à verborum ordine. *2.*
 Jura etenim ipsa haud segniter considerant significationes nominum, ut ex illis aliquid interpretentur Cyprianus etiam adversus Judæos arguit primum hominem à quatuor mundi cardinibus nomen adeptum esse, quasi ἀνατολή, δύσις, ἀρκτος, μισίμβρις, quod sonat oriens, occidens, septentrio, meridies. Et in eodem libro interpretatur idem nomen Adam, quia terra caro facta est, quamvis talis expositio discrepat à traditione. Mose, quum apud Hebræos non quatuor literis, sed tribus scribatur. Hæc tamen expositio in tam sancto viro non est vituperanda, qui linguam Hebraicam non didicit, quam plures sancti & sacrarum literarum expositores sine multa culpa ignorarunt. Quodd si mecum non habeatur similis licentiæ patientia, ut liceat mihi ad arbitrium in foeminei sexus laudem nominis Euxæ pariformem Etymologiam effingere, saltem hoc unum mihi dicere permittant ex Cabalistarum mysticis symbolis, ipsum nomen mulieris plus affinitatis habere cum nomine ineffabili divinæ omnipotentiae τετραχαραμμάτων, quam nomen viri, quod cum divino nomine nec in characteribus, nec in figura, nec in numero convenit. Sed his nunc superfedebimus: sunt enim paucis lecta, paucioribus intellecta, & fusio rem narrationem requirunt, quam ut hic adscribi conveniat. Nos interim excellentiam mulieris non à nomine modo, sed à rebus ipsis, ac muniis meritisque investigabimus.

Scrutemur itaq; Scripturas, ut ajunt, & ab ipso creationis initio sumentes exordium, quid dignitatis mulier ipsa in primo productionis ordine supra virum sortita est, disseramus. Scimus quæcunq; à Deo Optimo Maximo facta sunt, hoc potissimum differre, ut quædam eorum perpetuò maneant incorruptibilia, quædam corruptioni ac mutationi subjecta sint, atq; in his creandis Deum hoc ordine progressum, ut à nobiliori unius incipiens, in nobilissimum alterius defineret. Itaq; creavit primum incorruptibiles Angelos & animas: ita namq; contendit

*Aug.
sup.*

Gen.

7.

Augustinus animam primi nostri parentis ante corporis productionem unà cum Angelis creatam fuisse. Porro creavit incorruptibilia corpora, ut cœlos, ac stellas, ac elementa incorruptibilia quidem, sed variis mutationib. obnoxia ex quibus cætera omnia, quæ corruptioni subjecta sunt, conflavit ex vi-
 lioribus per singulos dignitatis gradus rursus ascendendo ad universi perfectionem procedens. Hinc primū mineralia pro-

Gen.

2.

dierunt, post vegetabilia, plantæ & arbores, deinde zoophita, demum animantia bruta per ordinē, reptilia, natantia, volantia, quadrupedia. Postremò creavit sibi similes homines duos, marem inquam primum, & postremò foeminam, in qua perfecti sunt cœli, & terra, & omnis ornatus eorum: ad mulieris n. creationem veniens creator, quievit in illa, ut nihil honoratius creandum præ manib. habens, in ipsaq; conclusa & consummata est omnis creatoris sapientia, atq; potestas, ultra quā non reperitur creatura alia. nec excogitari potest. Cum itaque mulier sit ultima creaturarum, ac finis & complementum omnium operum Dei perfectissimum, ipsiusq; universi perfectio, quis eam negabit super omnem creaturam præcellentia dignissimam, sine qua mundus ipse jam ad unguem perfectissimus. & numeris omnibus absolutus fuisset imperfectus, qui non aliter quàm in creaturarum omnium longè perfectissima perfici potuit. Dissentaneum n. est & absurdū, opinari Deum in aliquo imperfecto tantum opus perfecisse. Nam cum mundus ipse velut integerrimus aliquis perfectissimusque circulus a Deo creatus sit, oportuit illum in ea particula absolvi, quæ omnium primum cum omnium ultimo unitissimo quodam nexu in se copularet. Sic mulier dum creatur mundus inter omnia creata tempore fuit ultima, eademque cum auctoritate, tum dignitate in ipso divinæ mentis conceptu omnium fuit prima, sicut de ipsa scriptum est per Prophetam: Antequam cœli crearentur elegit eam Deus, & prælegit eam. Ea siquidem est pervulgata philosophantium (ut illorum verbis utar) sen-

tentia,

tentia. finem semper priorem esse in intentione, & in executione postremum. Mulier autem fuit postremum Dei opus introducta à Deo in hunc mundum vel ut ejus regina in regiam sibi jam paratam, ornatam, & omnibus numeris absolutam. Merito igitur illam omnis creatura amat, veneratur, observat meritoq; illi omnis creatura subiicitur, atq; obedit, quæ omnium creaturarum regina est atque finis, & perfectio & gloria modis omnibus absoluta. Quamobrem de illa Sapiens ait: Generositate mulieris glorificat, contubernium habens Dei, sed omnium Dominus dilexit eam. Quantum etiam ratione loci in quo creata est mulier, generis nobilitate virum excedit, sacra nobis eloquia locupletissime testantur, quando mulier in Paradiso nobilissimo loco pariter & amoenissimo formata est cum Angelis, vir autem extra Paradisum in agro rurali cum brutis animalibus factus est, postea propter creandam mulierem ductus in Paradisum. Ideoq; mulier peculiari quadam naturæ dote veluti assueta æditissimo creationis suæ loco, quantumvis ab alto despiciens non patitur vertiginem, neque calignant oculi ejus, ut viris accidere solet. Præterea si contingat mulierem cum viro pariter in aquis periclitari omni externo adiutorio semoto, mulier diutius supernatat, viro citius subsistente fundumq; petente. Quod autem loci dignitas ad hominis nobilitatem faciat, leges civiles sacriq; canones haud obscure confirmant, & omnium gentium consuetudo illud maxime observat non solum in hominibus sed quibusque animalibus, etiam in inanimatis æstimandis, ut quanto quæq; digniore sunt orta loco tanto generosiora censeantur. Quocirca Isaac præcepit *Ioh. 1.* filio suo Jacob ne uxorem acciperet de terra Canaan, sed de Mesopotamia Syriæ conditione meliore. Est haud dissimile, quod est apud Joannem dum Philippus diceret: Invenimus Jesum filium Joseph, à Nazareth, dixit ei Nathanaël, à Nazareth *Gen. 2* potest esse aliquid boni? Nunc ad alia pergamus: præcellit mulier virum materia creationis, propterea quod non ex inanimato quopiam aut vili luto creata, quemadmodum vir, sed ex materia purificata, vivificata & animata, anima inquam rationali mentem participante divinam Accedit ad hoc quod vir ex terra, quasi suapte natura omnis generis animantia producente, cooperante cœlesti influxu à Deo factus est. Mulier aut supra omnem cœli fluxum, ac naturæ promptitudinem absq; ulla virtute cooperante à solo Deo creata est, in omnibus sibi constans, integra & perfecta, viro interim unius costæ jacturam faciente, ex qua formata est mulier, videlicet Eva de Adam dormi-

dormiente, atq; tam profundè ut nec costam quidem evelli sentiret, quã Deus abstulit à viro & dedit mulieri. Vir itaq; nature opus, mulier opificium Dei. Ideoque mulier divini splendoris plerumq; viro capacior, sæpèq; plena existit, quod etiamnum, ex munditia & pulchritudine ipsius mirifica facillè videre licet. Nam quum pulchritudo ipsa nihil est aliud quam divini vultus, atque luminis splendor rebus insitus, per corpora formosa relucens: Is certè mulieres præ viris habitare ac replere abundantissimè elegit. Hinc mulieris corpusculum omni aspectu ractuq; delicatissimū, caro tenerrima, color clarus & candidus, cutis nitida, caput decorū, cæsaries venustissima, capilli molles, lucidi & protèsi, vultus angustior, prospectusq; hilarior, facies omniū formosissima, cervix lactea, frons expeditus spatiosus & splendidus, oculos habet vibratiores, micantioresq; amabili hilaritate, & gratia contemperatos, supra hos supercilia in tenuem gyrum composita, eademque cum decora planitie, decenti distantia divisa, è quorum medio descendit nasus, æqualis & intra rectum modum cohibitus, sub quo os rutilum, & tenellis labris conformi compositione venustum, intra quæ tenui risu dentes emicāt, minuti & æquo ordine locati, eburneo candore nitentes, illorumq; quàm viro paucior numerus quod neque edax neque mordax. Circumsurgunt maxillæ, genæque tenera mollitie roseo fulgore rubentes verecundiæque plenæ, ac mentum orbiculare, decenti concavitate jucundum. Sub hoc collum habet gracile, & longiusculum rotundis ex humeris erectum, gulam delicatam & albicantem, mediocri crassitie fultam, vocem & orationem suaviorem, pectus amplū, & eminens, æquali carne vestitum cum mamillarum duritie, illarumq; simul ac ventris orbiculari rotunditate, latera mollia, deorsum planum & erectū, brachia extensa, manus teretes digitosq; concinnis juncturis protensos, ilia coxasq; habitiores, suras carnosiores, extrema manuum pedumq; in orbicularem ductum desinentia, singulaq; membra succi plena. Adhæc incessus gressusq; modestus, motus decentior, gestus digniores, totius præterea corporis ordine atq; symmetria, figura, ac habitudine longè lateq, in omnibus speciosissima, nullumque in tota creaturarum serie, neq; spectaculum adeò mirandū, neq; miraculum perinde spectandum, ut nemo nisi cæcus omnino nō videat. Deū ipsum, quicquid pulchritudinis capax est mundus universus in mulierem simul congestisse, ut ob id illam omnis creatura stupe scat, & multis nominibus amet, ac veneretur, usque adeò ut usu venire videamus, quod in corporei spiritus,

tus, dæmonesque mulieres sæpissimè ardentissimis amoribus depereant: quæ non fallax opinio est, sed multis experimentis nota veritas. Atq; ut omitiam, ea quæ Poëtæ nobis de amoribus deorum eorundemq; amasiis tradidère, ut Apollinis, Daphne, Neptuni, Salmonea, Herculis, Hebe, Jove, & Omphale, cæterorumq; deorum amasiis, & ipsius Jovis admodum multis: Hoc tam divinum pulchritudinis munus diis hominibusq; amabile *Gen 6*
 sacra eloquia in mulieribus præ cæteris gratiarum dotibus in *Gen.*
 multis locis celebriter commendât. Hinc legitur in Gen. quod *12.*
 videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchræ, delege- *Gen.*
 runt uxores sibi ex illis quas voluerunt. Legimus etiam de Sara *24.*
 Abrahæ quæ fuit pulchra præ aliis terræ mulieribus imò pulcherrima. Sic servus Abrahæ cum vidisset Rebeckâ eximie pulchritudinis puellam, dixit tacitus secum: Hec est quam preparavit Dominus filio Abrahæ Isaac. & Abigail uxor Nabal viri *2 Reg.*
 pessimi erat prudens & cordata, perinde atq; speciosa. Ideoque *2.*
 servavit vitam & facultatem viri sui à furore David, & malus vir per pulchrâ mulierem servatus est. His enim verbis allocutus est eam David: Vade pacificè in domum tuam, ecce audi-
 divi vocem tuâ & honorificavi faciem tuam. Nam cum omnis pulchritudo sit vel spiritualis, vel vocalis, vel corporea, Abigail tota pulchra fuit, & prudentia spiritus & faciundia sermonis & venustate corporis, quo nomine mortuo viro suo Nabal facta est una uxorum David. Et Bathsaba fuit aded insigni forma mulier, ut ejus amore captus David illam post mortem viri desponsatam reginali dignitate præ cæteris elevaret. Item Abisag Sunamitis, quod esset puella pulcherrima, propterea electa fuit ut accubando David senescentis jam regis calorem instauraret. Quapropter & summis honoribus senex eam Rex augere voluit, & post mortem Regis potentis reginæ loco habitata est. Huc spectant ea quæ de mira pulchritudine Reginæ *Hest.*
 Vasti legimus atque de Hester quæ illi prælata, illaque præstâtior fuit, nimis quam pulchra & decora facie. De Judith etiam legimus cujus auxit Dominus pulchritudinem in tantum, ut eam conspicati stupore sint admirando affecti. De Susanna denique quæ fuit oppido quàm delicata, & specie pulchra. *1. 2.*
 Quid quod legimus etiam post varia tentamenta Job & ejus ærumnas exantlatas, præter cætera quæ summa patientia meruit, dedisse illi Dominum tres filias pulcherrimas, tribus charitibus longè gratiores, quibus mulieres in universa terra speciosiores neutiquàm inventæ sunt. Legamus porrò licebit sanctarum Virginum historias, nimirum mirabimur quàm miræ pul- *Iud. 8*
Dan. 23.
Iob. ult.

re pulchritudinis & speciosissimæ formæ præ cæteris filiis hominum Catholica ecclesia solenniter illas collaudando decætet. Sed omnium longè latèque principem immaculatam Dei genitricem Virginem Mariam, cujus pulchritudinem Sol & Luna mirantur, è cujus speciosissimo vultu tanta simul effulgit pulchritudinis castimonia, atque sanctitudo, ut licet omnium oculos pariter & mentes perfringeret, nemo tamen unquam mortalium suis illecebris, vel minimo cogitatu corruerit. Hec etiam si fufus, è sacris Bibliis, ubi toties de pulchritudine facta mentio, idque ipsissimis penè verbis ideò recensui, quo planè intelligamus mulierum pulchritudinem non apud homines

Num solum, sed apud Deum cohonestatam esse & honore cumulatam, Proinde & alibi legimus in sacris literis Deum præcepisse omnem masculum sexum etiam pueros occidi, mulieres

31.

Deut.

21.

vere pulchras servari. Et in Deuteronomio permittitur filiis Israël pulchrâ mulierem è captivis sibi deligere in conjugem. Præter hanc admirandam pulchritudinem etiam honestatis quadam dignitate mulier dotata est, quod viris non contingit. Nam capilli mulieris in tantum promittuntur, ut omnes corporis partes pudentiores operire possunt. Adde quod has corporis partes in naturæ operibus mulieri contrectare, id quod viris ad solet usui venire, nunquam est necesse. Admiram denique decentiam natura ipsa mulieribus inguina ordinavit non prominentia uti viris, sed intus manentia, ac secretiori tutiorique loco seposita. Porro natura plus verecundiæ contulit mulieribus, quàm viris. Quamobrem sæpissimè contigit mulierè inguinum periculoso abscessu ægotantem mortem elegisse, potius quam se chirurgi conspectui ac contrectationi objiceret medendam. Et hanc verecundiæ honestatem etiamnum moribundæ mortuæque retinent, ut in his patet maxime quæ in aquis pereunt. Nam autore Plinio atque experientia teste, mulier prona jacet pudori defunctorum parcente natura, vir autem natas supinus. Accedit ad hæc quod dignissimum in homine membrum, quo maximè à brutis differimus, divinamque indicamus naturam, caput est. & in eo potissimum vultus. Caput quidem in viris calvitie deformatur, muliere contra magno naturæ privilegio non callescente. Vultus insuper in viris barba illis odiosissima adeò sæpè deturpatur, pilisque sordidis operitur, ut vix à beluis discerni possint. In mulieribus contra remanente semper facie pura, atque decora. Hinc lege duodecim tabularum cautum erat ne mulieres genas raderent, ne quando barba excresceret: & pudor occultaretur. Munditiæ etiam

etiam ac puritatis ipsius mulieris omnibus vel hoc evidentissimum argumētum est, quod mulier semel mūdē abluta, quoties aqua pure diluitur, aqua ipsa nullam recipit immunditiæ maculam. Vir autem quantumcunque ablutus quoties denuo abluit, turbat aquam & inficit. Adhæc naturæ ordinatione mulieribus per loca secretiora singulis mensib. superfuitates expelluntur, quæ viris per faciem multo digniorem humani corporis partem continuò emittuntur. Præterea cum inter cætera animantia solis hominibus concessum sit ad cælum atollere vultus, natura fortunaq; mulieri in hoc mirificè prospexerunt, atq; adeo pepercerunt, ut si casu fortuito ve cadendum sit, mulieres ferè semper in tergum decidunt, ac vel nunquam vel non temerè in caput vultumve prosternantur. Quid (quod ne omittamus) nonne in humani generis procreatione videmus naturam viris mulierem prætulisse? quod hoc maxime perspicuum est, quia solum muliebri semen, Galeno & Avicenna testibus, est materia & nutrimentum foetus, viri autem minimè, quod illi quodammodo ut accidens substantiæ ingreditur. Maximum enim, ut ait lex, atq; præcipuum munus est foeminarum concipere, conceptumq; tueri, ob quam causam videmus plurimos matribus similes esse, quia ex earum sanguine procreatos: Idq; plurimum in corporis habitu, semper autem in moribus: si n. matres stolidæ sunt & filii stolidi sunt, si matres prudentes, & filii earum prudentiam redolent. Contra verò in patribus, qui si ipsi sint iapiètes, filios ut plurimum generant stolidos, & stolidi patres sapientes producant filios, modo sapiens mater sit. Nec alio ratio est, cur matres plus patribus diligant filios suos, nisi quia multo plus de suo sentiunt habentq; in illis matres, quàm patres. Ob eandem, quam dixi causam, etiam arbitror nobis inditum esse uti plus in matrem quàm in patrem simus adfecti, usque adèd ut patrem diligere, matrem solam amare videmur. Eademque de causa natura mulieribus tanti vigoris lac contulit, quod non solum infantes nutriat. verùm etiam & ægros restauret, & adultis quibusque ad vitæ columitatem sufficiat. Cujus experimentum legimus apud Valerium de plebeja quadam juvencula, quæ matrē suā in carcere sic aluit, cū alioqui fame esset peritura. quā ob pietatem salus matri & utriq; perpetua alimenta data sunt, ob carcerq; in pietatis templum consecratus est. Constat autem semper ferè mulierem majorem esse pietatis & misericordiæ, quàm virum, quod & Aristoteles ipse foemineo sexui propriū tribuit. Quamobrem arbitror dixisse Salomonem: ubi non est mulier

Gal. 2
de
sper-
mate
c. 14.

Val. l.
5. c. 4.
Arist.
lib. de
anim.
Eccle.
26.

Reg.
1.

mulier, ingemiscit æger, vel quod inserviando & assistendo valetudinariis miræ est dexteritatis & alacritatis, vel quod lac muliebri potissimum ægris debilibus etiâ morti vicinis præsentaneum remedium est, quo ad vitam restituantur. Hinc ferunt medici, calor earundem papillarum virorum nimio senio confectorum pectori applicatus, calorem vitalem in illis excitat, adaugere & conservat, quod ne Davidi quidè latuit, qui Abisaag Sunamitem puellam delegit in senio, illius calefactus amplexibus. Porro etiam hoc promptior est viro mulier ad sacrum illud generandi officium (ut omnibus palàm est) quod hæc quidem decennis & infra viri potens est, ille vero longè succedat. Prætereaq; nemini id obscurum est, solam foetificationium mulierem postquã prægnans est & ferre incipit uterum, nec ita diu etiam postquam partu est soluta, ad recensitum jam opus rursus inclinatum, cujus vasculum (matricem vocant) adeo usque humano conceptu adficitur, ut aliquando mulier absq; concubitu concepisse legatur. Sic enim Physicus ille de muliere quadam monumentis tradidit literarum, quæ virile semen in balneo emissum adhauserit. Accedit ad hoc aliud naturæ stupendum miraculum, quod mulier prægnans si appetitus intigârît, impunè victitat carnibus incoctis, crudisq; piscibus: neque raro carbonibus, luto, lapidibus, metalla quoq; & venena cæteraque hujusmodi multa sine noxa concoquit, & in corporis convertit salutiferum nutrimentum. Quanta etiâ præter hæc ipsa in mulieribus natura producere gaudeat miracula, nemo mirabitur, qui Philosophorum Medicorumque volumina perlegerit, quorum exemplum, quod unicum duntaxat subijciam, præstò est & ad manum, in menstruo, qui sanguis præterquam quod à quartanis, ab hydrophobia, à morbo comitiali, ab elephantiasi, ab impressionibus Melancholicis ac mania & multis id genus perniciosissimis egritudinibus, liberat, aliaq; permulta, nec minùs admiratu digna efficit. inter cætera miranda etiam incendia extinguit, tempestates sedat, fluctuum pericula arcet, noxia omnia pellit, maleficia solvit, ac cacodæmones fugat. De his verò quæ reliqua sunt, plura ad præsens probare non est consiliû. Illud tamen adhuc addam auctarii vice. In mulieribus esse juxta Philosophorum & Medicorum comprobatas experientia traditiones, divinum donum omnibus admirandum, quo ipsæmet suis propriis dotibus in omni morborum genere sibi ex seipsis mederi possunt, nullo etiam exotico aut aliunde accersito adminiculo accedente. Sed quod omnia superat mirabilia, mirabilissimum illud ipsum

*Aver
rois 2.
colleg.*

psum est, quod sola sine viro mulier humanam potuit producere naturam, quod viro haudquaquam datum est. Quod equidem apud Turcas seu Mahumetistas in confesso est, apud quos plures cōcepti creduntur sine virili semine, quos illi sua lingua nefesolgi vocant: & narrantur insulæ ubi foeminae ventus afflatu concipiunt, quod tamen nos verum esse non concedimus. Sola siquidem virgo Maria, sola inquam hæc sine viro Christum concepit, ac peperit filium ex sua propria substantia & naturali fecunditate. Est enim beatissima virgo Maria vera & naturalis Christi mater, ipseque Christus verus & naturalis Virginis Mariæ filius: dico autem naturalis, quia homo, & iterum naturalis virginis filius, quatenus ipsa virgo non fuit corruptæ naturæ obnoxia. Quocirca neque etiam in dolore peperit, neque sub potestate viri fuit, tanta fuit ejus ex præveniēte benedictione fecunditas, ut ad concipiendum viri non indigeret opera. Inter bruta autem animantia constat foeminea nonnulla maris expertia fecunda esse, ut vulturum foeminas, ex historia memoriæ proditum esse contra Faustum tradidit Origenes. Sed & equas quasdam Zephyro flante concipere comperit antiquitas, de quibus hæc canuntur:

Ore omnes versa in zephyrum stant rupibus altis,

Excipiuntq; leves auras, & sapè sine ullis

Conjugiis vento gravida.

Jam quid de sermone dicam divino munere, quo uno beluis maximè præstamus, quem Trismegistus Mercurius ejusdem ac immortalitatem pretii existimat, & Hesiodus optimū hominis thesaurum nominat. Nonne sermone mulier viro facundior, magisque diferta & abundans? Nonne quotquot sumus homines, nonnisi aut à matribus aut à nutricibus primū loqui didicimus? sanè natura ipsa rerum architectrix in hoc humano generi sagaciter prospiciens, hoc muliebregenus donavit, ut vix ipsa mulier muta reperiatur. Pulchrum profecto & laudabile viros præcellere, quo cæteris animantibus homines potissimum præstant.

Sed à prophanis ad sacras literas ceu postliminio redeamus, atque ab ipsis usque religionis fontibus rem auspicemur. Scimus in primis haud dubiè propter mulierem viro Deum benedixisse, quam benedictionem vir utpote indignus habere non meruerat priusquam mulier esset creata. Cui consonat illud Salomonis Proverbium: Qui invenerit mulierem bonam invenit bonum, & haurit benedictionem à Domino. Et illud Ecclesiastici: Mulieris bonæ beatus vir, numerus annorum illorum

*Orig.
in primo*

contra

Faust.

Virgil

3. Georg.

or. Pinand.

12.

Prov.

18.

Ecclesi.

26.

- Ecll.* 26. **lorum duplex** Et nullus homo potest in dignitate comparari illi qui dignus fuerit habere mulierem bonam. nam ut ait Ecclesiasticus: Mulier bona est gratia super omnem gratiam. Id. eoq; Salomon in proverbiiis vocat illam coronam viri. Et Paulus gloriam viri: definitur autem gloria, consummatio & perfectio rei quiescentis & delectantis in suo fine, quando videlicet rei amplius nil addi potest ut crescat ejus perfectio. Mulier itaque consummatio, perfectio, felicitas, benedictio & gloria viri existit, atque ut ait Augustinus. prima humani generis in hac mortalitate societas. Idcirco illam omnis homo amet necesse est, quam qui non amaverit, qui odio habuerit, ab omnibus virtutibus & gratiis alienus est, nedum humanitate. Referenda fortè istic essent cabalistica illa mysteria, quomodo Abraham benedictus à Deo per mulierem Sarah decerpta à nomine mulieris litera H & addita nomini viri, & vocatus est Abraham, quomodo et benedictio Jacob illi sit per mulierem, matrem videlicet acquisita. Sunt hujus generis plura in sacris literis, sed hoc loco non explicanda. Benedictio itaque data est propter mulierem, lex autem propter virum. lex inquam iræ & maledictionis, viro namq; interdictus erat fructus ligni, mulieri non item, quæ neque dum creata erat: illam enim Deus ab initio liberam esse voluit, vir itaque comedendo peccavit, non mulier, vir mortem dedit, non mulier. Et nos omnes peccavimus in Adam non in Eva, ipsumq; originale peccatum non à matre foemina sed à patre masculo contrahimus. Idèoque vetus lex omne masculinū circuncidi jussit, foeminas autem incircuncisas manere, peccatum videlicet originis in eo sexu qui peccasset solummodò puniendum statuens. Neque præterea increpavit Deus mulierem, quia comederat, sed quia mali occasionem dedisset viro atque id quidem imprudens, eò quòd per diabolū tentaretur. Vir itaq; ex certa scientia peccavit, mulier erravit ignorans & decepta. Nam à diabolo primo tentata est, quippe quam cognovit creaturarum omnium excellentissimam, & ut inquit Bernardus: Videns diabolus admirandam ejus pulchritudinem, sciens eam talem qualem antea in divino lumine cognoverat, quæ super omnes Angelos gauderet colloquio Dei, invidiam jecit in solam mulierem, propter suam excellentiam. Quocirca Christus natus huic mundo humillimus, quo sua humilitate superbiam expiaret peccati primi parentis, sexum assumpsit virilem, ut humiliorē, non sexum foemineum sublimiorem & nobiliorem. Præterea, quia condemnati fuimus propter peccatum viri non mulieris, voluit Deus

Deus utin quo sexu fuerat peccatum, in eo fieret & peccati expiatio, & qui sexus ignorans deceptus erat, per eundem etiam fieret vindicta. Ideoq; ad serpentem dictum est, quia mulier, vel quod verius legitur, quia semen mulieris caput ejus contere-^{33.9.} ret, non vir, neq; semen viri. Atq; hinc est fortè quare ordo sacerdotalis ab Ecclesia commissus est porius viro quàm mulie-^{haci- mago.} ri, quia sacerdos omnis Christum repræsentat, Christus autem primum hominem peccatorem ipsum videlicet Adamum. Ex hoc jam intelligitur Canon ille, qui incipit: Hæc imago, di-^{lere.} cens mulierem non esse factam ad imaginem Dei, scilicet ad corpoream Christi similitudinem. Noluit tamen Deus, ipse inquam Christus filius esse viri, sed mulieris, quam eo usq; ho-^{31.} noravit, ut ex muliere sola carnè indueret. Propter mulierem namq; Christus dictus est filius hominis, non propter virum. Hoc est illud ingens miraculum, quod admodum propheta stupefcit quia mulier circumdedit virum, quando videlicet se-^{Ioan.} xus devoratur à virgine, & Christum portat in corpore. Etiam resurgens Christus à morte, mulieribus primum apparuit, nō^{20.} viris. Nec ignotum est post Christi obitum viros à fide disces-^{Mar.} sisse, mulieres autem nusquā constat à fide & religione Chri-^{16.} stiana defecisse. Porro nulla unquam fidei persecutio, nulla hæresis, nullus in fide error à mulieribus unquam emerfit, se-^{Luc.} cus constat de viris. Christus traditus, venundatus, emptus, 24. ^{Matt.} accusatus, damnatus, passus, crucifixus, tandem morti tradi-^{27.} tus, non nisi per viros. Imo etiam à Petro suo negatus, à cæte-^{Arist.} ris discipulis relictus, à solis mulieribus ad crucem usq; & se-^{lib. de} pulchrum comitatus Atq; etiam ipsa Pilati uxor ethnica plus^{anim.} conabatur salvare Jesum, quam quisquam virorum etiam, il-^{1 Cor.} lorum, qui crediderant. Accedit huc quod tota ferme theolo-^{1.} gorum schola asserit, ecclesiam tunc non nisi apud solam mu-^{Cen. 2} lierem puta virginem Mariam mansisse, atque ob id & meritò^{Iudic.} religiosus ac sacer foemineus sexus appellatur. Quod si etiam^{14. &} quispiam cum Aristotele dicat, inter omnia animalia mascu-^{16.} los esse fortiores, prudentiores, & nobiliores: huic respondet^{Gm.} excellentior doctor Paulus, dicens: Quæ stulta sunt mundi, e-^{19.} legit Deus, ut confundat sapientes, & infirma mundi elegit^{2 Reg.} Deus, ut confundat fortia, & ignobilia mundi, & contempti-^{11.} bilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut quæ sunt, destrueret.^{3 Reg.} Nam quis inter viros in cunctis naturæ gratiarum dotibus A-^{11.} damo sublimior extitit? at mulier illum humiliavit: quis Sam-^{11.} sone fortior? mulier ejus fortitudinem superavit: quis castior? Loth? mulier illum ad incestum provocavit: quis David re-^{11.}

- giosior? mulier ejus sanctimoniam turbavit. quis sapientior Salomone? mulier eum decepit. quis patientior Job? quem diabolus fortunis omnibus exuit, familiam & filios occidit, ipsumq; ulceribus, sanie, dolore toto corpore opplevit, tamen a pristina animi simplicitate patientiaq; ad iracundiam provocare non potuit. provocavit autem mulier, in hoc diabolo superior confidentiorq; quem ad maledicendum irritavit. Quod si modo fas est vel Christum ipsum in hanc comparisonem vocare, quo nihil potentius, nihil sapientius, cū sit æterna Dei sapientia, atq; potestas, nonne à Chananea illa muliercula sese superari passus est, dicente ipso: Non est bonum tollere panē filiorum, & mittere canibus. Illa contra respondente: utiq; Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum, cumq; jam vidisset Christus, quia illam hoc argumento superare non posset, benedixit illi dicens: Fiat tibi sicut vis. Quis Petro Apostolorum primo in fide ferventior? mulier illum non minimum ecclesiæ pastorem ad negandum Christum seduxit. Dicant quicquid velint canonistæ ecclesiam suam non posse errare, Papa mulier illam egregia impostura delusit? Cæterum dicet quis hæc magis in opprobrium mulierū vergere quam ad laudem accedere: cui mulieres ad hunc modum respondebunt. si alterum nostrū necesse est aut boni alicujus, aut etiam vitæ jacturam facere, malo ego te perdere quam me perditum iri. Idq; exemplo Innocentii tertii, in quadam sua decretali epistola ad quendam Cardinalem à Romana sede legatum scriptum reliquit: Si te vel me confundi oporteat, potius te confundi eligam. Præterea civilibus legibus etiam mulieribus indultum est, ut liceat sibi consulere damno alieno. Atque in ipsis sacris literis nonne sæpe benedicitur, & extollitur iniquitas mulieris, plus quā vir benefaciens? Nonne laudatur Rachel, quæ patrem suum idola quærentem, pulchra ad inventionem delusit? Nonne etiam Rebecca, quia per fraudem obtinuit Jacob benedictionem patris, & postea cautius fecit declinare fratris iram. Rahab meretrix decepit eos, qui quærebant exploratores Josue, & reputatur ei ad justitiam. Egressa est Jahel in occursum Sisaræ, dixitq; ad eum, intra ad me domine mi, ac petenti aquam dedit illi bibere de utre lactis, & operuit illum jacentem, dormiente autem Sisara ingressa est abscondere, percussitq; clavum in caput ejus, & interfecit illum, qui se fidei ejus crediderat servandum, atque, pro hac insigni prodicione, benedicta, inquit scriptura, inter mulieres Jahel benedicatur in tabernaculo suo. Legito historiam Judith,

Judith, & notate verba ejus ad Olofernem: Sume inquit, verba ancillæ tuæ quoniam si ea secutus fueris, perfectam te faciet Dominus, veniens, nunciabo tibi omnia, ita ut adducam te per mediam Hierusalem, & habebis omnem populum Israel, sicut oves, quarum non est pastor, & non latrabit vel unus canis contra te, quoniam hæc mihi dicta sunt per providentiā Dei: sopitumque blanditiis Olofernem percussit in cervicem, & abscidit caput ejus. Quod quæso iniquius consilium, quæ crudeliores infidiæ, quæ captiosior proditio excogitari posset? & hanc idcirco benedicit, laudat & extollit scriptura, & longe melior reputata est iniquitas mulieris, quam vir benefaciens. Nonne bonum operatus est Cain offerens in sacrificium optimarum frugum primitias, & eo ipso reprobatus est à Deo? Esau nonne benefecit dum pia obedientia venatur decrepito parenti cibum, & interea defraudatur benedictione, & odio habitus est Deo: Oza, dum zelo religionis inclinatus, & jam prope labantem arcam sustinet, morte subita percussus est: Rex Saul dum Amalechitarum pinguiore hostias in sacrificium parat Domino, dejectus regno etiam spiritui nequam traditus est. Excusantur ab incestu patris filiæ Loth, & non excusatur temulentus pater, & successio ejus ejicitur ab ecclesia Dei. Excusatur incestuosa Thamar & dicitur justior patriarcha Juda, & fraudulento incestu meretur propagare lineam Salvatoris. Ite nunc viri, fortes & robusti, & vos prægnantia Pallade, ligata tot fasciis scholastica capita, & toridem exemplis contrariam illam probate sententiam, quod melior sit iniquitas viri, quam mulier benefaciens. Certe non poteritis illam tueri ni recurreritis ad allegorias, ubi tunc equalis cum viro mulieris erit autoritas, sed modo revertamur. Præcellentiæ tam felicissimi sexus omnibus hoc vel evidentissimum argumentum esse potest, quam dignissima omnium creaturarum, qua nec unquam dignior fuit, nec futura est, mulier fuerit, ipsa inquam beatissima Virgo Maria, qua siquidem præter originale peccatum concepta sit, ne Christus quidem quod ad ejus humanitatem attinet, major erit. Est etenim Aristotelis validum hoc argumentum: cujus generis optimum est nobilius optimo alterius generis. hoc genus esse altero nobilius: in femineo genere optima est Virgo Maria: in masculino non surrexit major Joanne Baptista, atque hinc quantum excellat Virgo diva, quæ exaltata est super omnes choros Angelorum, nemo Catholicus ignorat. Similiter argumentari licebit, cujus generis pessimum pejus est pessimo alterius, id

genus esse illo quoq; inferius. Jam verò scimus quia vitioffima ac pessima creaturarum omnium vir est, siue ille fuerit Judas, qui Christum tradidit, de quo ait Christus, Bonum esset homini illi si natus non fuisset: siue illo peior futurus sit Antichristus aliquis, in quo omnis potestas Sathanæ inhabitabit. Multos præterea viros æternis cruciatibus damnatos prodit Scriptura, cum nulla uspiam mulier damnata legatur. Accedit ad id testimonii etiam brutalis naturæ quædam prærogativa, quippe avis omnium regina, atque nobilissima quæ aquila est, semper sceminea, nunquam masculini sexus reperietur. Phœnicem etiam avem unicam Ægyptii non nisi scemellam prodiderunt. Econtrariò autem regulus serpens quem basiliscum dicunt, omnium venenatorum pestilentiissimus non nisi masculus est, quem insuper impossibile est nasci scemellam. Præterea sexus hujus excellentia probitasq; ac innocentia, vel his argumentis satis abunde ostendi potest, quoniam malorum omnium ortus à viris sit, à mulieribus minime. Primus quippe protoplastes Adam ille legem Domini transgredi ausus, portas cœli obseravit & omnes nos peccato mortiq; reddidit obnoxios. Omnes n. peccavimus & morimur in Adam, non in Eva. Hujus perinde primogenitus inferorum portas referavit, ille primus invidus, primus homicida, primus parricida, primus desperans de misericordia Dei, primus bigamus Lamech, primus ebrius Noë, primus turpitudinem patris sui denudans ille filius Noë Chamus, primus tyrannus simul ac idololatra Nemroth, primus adulter vir, primus incestuosus vir, viri insuper primi cum dæmonibus fœdera inierunt. ac prophanas artes invenerunt. Viri filii Jacob primi vendiderunt fratrem. Pharaon Ægyptius necavit primus pueros, viri primi contra naturam luxuriati sunt, testibus Sodoma & Gomorra, quæ ob virorum scelera perierunt, celebres olim urbes, viros legimus ubique temeraria voluptate digamos, multinubos, multicubos, adulteros, fornicatores, sic plurimi uxorum concubinarumque viri fuerunt Lamech, Abraham, Jacob, Esau, Joseph, Moses, Samson, Helcana, Saul, David, Salomo, Assur, Roboam, Abia, Caleph, Assuerus, & innumeri alii, qui singuli plures uxores insuper & pellices & concubinas habuerunt. Nec illarum conjugio contenti ad explendam suam libidinem etiam cum earum ancillis se commiscuerunt. Mulierem verò excepta una sola Barsabea nullam usq; reperimus, nisi uno solo viro semper fuisse contentam, nec digamam insuper reperies ullam, si ex primo marito prolem susceperat. Sunt n. mulieres

lieres pudicitia ac castitate viris ipsis multo continentiores,
 quas quod infœcundæ essent, à virorum concubitu sæpè absti-
 nuisse legimus, & alienam viro introduxisse uxorem, sicut
 Sara, Rachel, Lia & aliæ multæ infœcundiores, quæ ancillas
 suas introduxerunt: ut suscitarent viris suis posteritatem. Sed
 quis obsecro virorum, quantumcunque senex, frigidus, steri-
 lis, ac rei uxoriæ ineptus, tantæ unquam aut pietatis aut cle-
 mentia exstitit in uxorem, ut aliquem suo loco substitueret,
 qui feracem uxoris uterum fœcundo semine irroraret? quam-
 vis hujusmodi leges Lycurgum, atque Solonem olim tulisse
 legamus, ut si quis ætate provector, & nuptiis intempesti-
 vior, alterve in Venerem ignavior puellam despondisset, ut li-
 ceret uxori ex adolescentibus & necessariis unum aliquem ro-
 bore moribusq; conspicuum deligere, qui cum illa dulciter
 colluderet & luctaretur, modò partus editus mariti adferere-
 tur, nec idcirco alienum aut adulterinum dici quod nascere-
 tur. leges quidem illas latas legimus, servatas autem non legi-
 mus, non tam virorum duritia, quam mulierum cortinentia
 illas recusante. Innumerae sunt adhuc præclarissimæ foeminae,
 quæ cum insigni pudicitia etiam conjugali charitate viros om-
 nes longè vicerint, cujusmodi Abigail uxor Nabal, Arthe-
 misia Mausoli, Argia Pollinici Thebani conjunx, Julia Pom-
 pei, Portia Catonis, Cornelia Gracchi, Messalina Sulpitii, Al-
 ceste Admeti, Hypsiratea Mithridatis Pontici regis con-
 junx, Dido quoque Carthaginis conditrix, Romanaque Lu-
 cretia, atque Sulpitia Lentuli. Sunt infinitæ aliæ, quarum vir-
 ginitatis & pudicitia fides ne morte quidem potuit immuta-
 ri. quarum exempla sese offerunt: Atlanta Calidonia, Camilla
 Volscæ, Iphigenia Græca, Cassandra & Crise. Accedunt his La-
 cedæmonia, Spartiata, Milesia, atque Thebanæ virgines, &
 innumerae aliæ, quas nobis numerant Hebræorum, Græco-
 rum, Barbarorumque historiae, quæ virginitatem pluris quàm
 regna, quam denique vitam ipsam fecerunt. Quod si etiam
 pietatis exempla requirantur, inter cætera sese offerunt, Clau-
 dia Vestalis erga patrem, & plebeja illa juvencula, de qua su-
 pra locuti sumus in matrem. Sed objiciet istis Zoilus aliquis
 Samsonis, Jasonis, Deiphobi, Agamemnonis exitialia conju-
 gia, ac hujusmodi tragoedias, quas si quis lynceis oculis (ut a-
 junt) introspexerit, comperit falsò uxores accusari, quarum
 nulla unquam contigit viro bono improba. Non enim nisi
 malis maritis malæ uxores sunt, quibus licet bonæ aliquando
 eveniant, sæpe eorundem vitio corrumpuntur. Puta si li-

Gen.
 16. &
 30.

Ly-
 cur.
 Solon.

cuiſſet mulieribus leges condere, hiftorias ſcribere, quantas
 tragœdias ſcribere potuiſſent de virorum inæſtimabili mali-
 tia, inter quos plurimi reperiuntur homicide, fures, raptoreſ,
 falſarii, incendiarii, proditores, qui etiam tempore Joſue ac
 David regis, tanta multitudine latrocinabantur, ut ſuorum a-
 gminum principes conſtituerent, ſed & hodie adhuc infinitus
 eit illorum numerus. Hinc omnes carceres viris repleti, undi-
 que omnia virorum cadaveribus oſta. At contra, mulieres
 omnium artium liberalium omniſque virtutis ac beneficii in-
 ventrices extiterut, quod & ipſa artium virtutumque ſœmi-
 nina nomina præcipue oſtendunt. Cui & illud notabile acce-
 dit, quod ipſe quoque terrarum orbis à ſœminarum nominib.
 nuncupatur, videlicet ab Aſia nympha, ab Europa Agenoris
 filia, à Lybia filia Epaphi, quæ & Aphrica dicitur. Denique ſi
 per ſingula virtutum generaliter ſit, mulier ubique principem
 locum obtinebit. Mulier enim fuit, quæ primo virginitatem
 Deo devovit ipſa virgo Maria, quæ & hinc meruit eſſe mater
 Dei. Mulieres prophetæ, ſemper diviniore ſpiritu aſſatæ ſunt
 quam viri: quod teſtibus Lactantio, Eufebio, & Auguſtino de
 Sybillis notum eſt. Sic Maria Moſi ſoror erat prophetes. & ca-
 ptivo Hieremia uxor avunculi ejus nomine Olda, perituro
 populo Iſrael ſupra viri vires prophetes ſuſcitur. Scrutemur
 ſacras ſcripturas, & videbimus mulierum in fide cæteris que
 virtutibus conſtantiam ſupra viros longe commendatam, ut
 in Judith, Ruth, Heſter, quæ tanta gloria celebratæ ſunt, ut ſa-
 cris quoque voluminibus nomina indiderint. Abraham ille,
 quem licet ob fidei firmitatem ſcriptura juſtum vocaverit,
 quoniam crediderit Deo, ſubjicitur tamen uxori ſuæ Saræ, &
 domini voce præcipitur ei: Omnia quæcunque dicit tibi Sara,
 audi vocem ejus. Sic Rebecca firmiter credens, pergit ad in-
 terrogandum Deum, & ejus reſponſione condigna, audit mi-
 raculum: Duæ gentes in utero tuo, & duo populi de ventre
 tuo dividuntur. Et vidua Sareptana credidit Helix licet rem
 difficilem ſibi diceret. Sic Zacharias ab Angelo de incredulita-
 te redargatus obmutuit: Et Elizabeth uxor ſua, utero & vo-
 ce prophetat ac commendatur, quia fideliter credidit, quæ de-
 inceps commendat beatiffimam Virginem dicens: Beata que
 credidiſti, quæ dicta ſunt tibi à Domino. Sic Anna prophetes,
 poſt Simeonis revelationem confitebatur Deum, & loqueba-
 tur de eo omnibus volentibus audire, qui expectabant redem-
 ptionem Iſrael, Et erant Philippo quatuor filiæ virgines pro-
 pheta-

phetantes. Quid dicam de Samaritana illa, cum qua Christus loquebatur ad puteum, & saturatus fide credentis, cibos respuit Apostolorum. Accedit ad hæc fides Chananæ, ac mulieris illius, quæ fluxum sanguinis patiebatur. Nonne etiam fides & confessio Marthæ similis erat confessioni Petri? Et in Maria Magdalena quanta fuerit fidei constantia, ex Evangeliiis nobis notum est. Ipsa namque, dum Sacerdotes & Judæi Christum crucifigunt, plorat ad crucem, unguenta portat, quærit intumulo, hortulanum interrogat, Deum recognoscit, pergit ad Apostolos, resurrexisse nunciat. Illi dubitant, ista confidit. Quid rursus de Priscilla sanctissima femina, quæ Apollo virum apostolicum, & in lege doctissimum Corinthiorum Episcopum erudit. Nec turpe fuit Apostolo discere à muliere, quæ doceret in ecclesia. Adde insuper quæ martyrii patientia & mortis contemptu, fidei suæ constantiam testatæ sunt, non esse virorum numero pauciores. Neque hic silentio prætereunda est mater illa mirabilis, & bonorum memoria digna, quæ in conspectu suo pereuntes crudeli martyrio septem filios non solum bono animo ferebat, sed fortiter hortabatur ad mortem, atque ipsa per omnia in Deo confidens, post filios pro patriis legibus consumpta est. Nonne etiam Theodelina Bavarorum regis filia Longobardos, ac Greiffilla Henrici I. Imperatoris soror Ungaros, & Clotildis Burgundionum regis filia Francos, & Apostola quædam infimæ sortis femina Hiberos, singulæ innumeros populos ad Christi fidem converterunt? Denique hic religiosissimus sexus solus vel maxime is est, in quo in hunc diem usque Fides Catholica, & pietatis continuata opera refulgent. Ac ne cui dubium sit, mulieres omnia ea posse, quæ viri exemplis rem ipsam agamus, & comperiemus nullum unquam egregium facinus in ullo virtutū genere à viris perpetratum, quod à mulieribus non sit æquè præclare factitatum. Claruerunt in sacerdotio olim apud gentes, Melissa Cybeles, à cujus nomine cæteræ deæ sacerdotes Melissæ postea dictæ sunt. Idem Hypeccaustria sacerdos Minervæ, Mera Veneris, Iphigenia Dianæ fuerunt, & feminae Bacchi sacerdotes, multis nominibus claræ, ut Thyades, Mænades, Bacchæ, Eliades, Mimallonides, Edonides, Euthyades, Bassarides, Triaterides. Apud Judæos quoque Maria, Mose soror, unā cum Aaron sanctuarium ingrediebatur, & tanquam sacerdos habita est. In nostra autem religione, licet mulieribus sacerdotii functione inrerdictum sit, sci-

Matt.

27. &

28.

Marc

15. &

16.

Luc.

23. &

24.

Act.

18.

2 Mac

cab. 7.

mus tamen historiis proditum, mulierem aliquando mentito sexu, ad summi Pontificatus apicem conscendisse Non obscuræ sunt ex nostris tot sanctissimæ Abbates, & moniales, quas antiquitas non dedignatur vocare sacerdotes. Claruerunt in prophetia apud omnis regionis gentes, Cassandra, Sibylle, Maria Mosi soror, Debora, Holda, Anna, Elizabeth, quatuor Philippi filiæ, & multæ aliæ recentiores sanctæ fœminæ, qualis Brigida & Hildegardis. Præterea in magica sive bonorū, sive malorū dæmonum inexpugnabili disciplinæ præ cæteris Circes, atque Medea longe mirabilia effecerunt, quàm vel ipse Zoroastes, licet hujus artis inventor à pluribus credatur. Insuper in Philosophia præclaræ extiterunt Theano uxor Pythagoræ, ejus deniq; filia Dama in exponendis paternis sententiarum in volucris clara. Item Aspasia & Diotima Socratis discipulæ, & Mantinea ac Philesia Axiochia, ambæ discipulæ Platonis. Extollit deniq; Plotinus Geminam, atq; Amphicleam laudat, Lactantius Themisten. Exultat Christiana Ecclesia in Diva Catharina, quæ sola puella omnem illius ævi sapientum doctrinam longè superavit. Nec nobis hoc loci Zenobia regina Longini Philosophi discipula, memoria excidat, quæ ob effusam & candidam literarum peritiam Ephiniæ accepit appellationem, ejus opera sacrosancta Nicomachus Græca reddidit. Ad Oratoriam & Poësin vadamus. En se nobis offerunt Armesia cognomento Androgenea. Hortensia, Lucrea, Valeria, Capiola, Sappho, Corinna, Cornificia Romana, & Erimna Teliæ seu Tesbia, quæ epigrammistæ cognominata fuit. Et apud Salustium Sempronia, apud jurisconsultos Calpurnia, & nisi vetitum esset hodie mulieribus literas discere, jam jam adhuc haberentur clarissimæ doctrinæ excellentiores ingenio mulieres quam viri. Quid de hoc dicendum est, quòd sola natura ipsa mulieres facile omnium disciplinarum artifices superare videntur? Nonne grammatici se bene dicenti magistros jactant? atque id nos longe melius discimus à nutricibus & matribus, quam à Grammaticis? Nonne Grachorum eloquentissimam linguam mater Cornelia formavit, & Sylem Aripathi Scythiæ Regis filium, Istrinei mater Græcam linguam docuit? Nonne semper in introductis apud exterarum gentes coloniis nati pueri matrum sermonem tenuerunt? non aliam ob causam Plato & Quintilianus de deligenda pueris nutrice idonea tam solcite statuerunt, ut pueri lingua sermo recte discreteque formaretur. Jam vero nonne & poetæ in suis nugis & fabulis, ac dialectici in sua contentiosa garrulitate à mulierib. vincuntur? Ora-

tor

tor nupiam adeo tam bonus, aut tam felix, ut suadela vel meretricula superior sit. Quis Arithmeticus, falsum supputando, mulierem solvendo debito decipere potest? quisve Musicus hanc canu & vocis amœnitate æquat? Philosophi, Mathematici, Astrologi, nonne in suis divinationibus & præcognitionibus non raro rusticis mulieribus inferiores sunt, & sepiissime anicula Medicum vincit? Ipse Socrates vir omnium sapientissimus, si Pythio testimonio fides habenda est, jam natu grandior, à muliere Aspatia adhuc quiddam discere non dedignatus est, sicut nec Apollo Theolopus à Priscilla erudiri veritus est. Quod si etiam prudentia requiratur exemplo sunt Opis inter deas relata, Plotina Trajani uxor, Amalasuntha Ostrogotorum regina, Æmilia Scipionis uxor, quibus accedit Debora mulier prudentissima, uxor Labidoth, quæ ipsa, ut legitur in libris Judicum, aliquandiu super populum Israël judicavit, ascendebantque ad eam filii Israël in omne iudicium. Quæ etiam recusante Barach, hostilem pugnam ipsa dux Israëlitici exercitus electa, hostibus cæsis fugatisque victoriam reportavit. Legitur præterea in Regum historia, Attaliam reginam regnasse, & judicasse per septem annos in Hierusalem. Atque Semiramis post mortem Nini regis judicabat populos quadraginta annis. Et omnes reginæ Candaces Æthiopix prudentissimæ potentissimæque regnarunt, de quibus mentio est in Actis Apostolorum. Mira autem de illis narrat fidus ille antiquitatis scriptor Josephus. Huc etiam accedit Nicaula Regina Saba, quæ veniens à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & testimonio Domini contemnatura est omnes viros Hierusalem. Fuit & Technites quædam sapientissima mulier, quæ David regem interrogatione concludit, ænigmate docet, exemplo Deo mitigat. Nec hinc præterea sunt Abigail & Bathsaba, quarum illa virum suum liberavit ab ira David, & post mortem viri sui facta est regina & uxor David: altera autem Salomonis mater filio suo regnum prudenter impetravit. Porro in rerum inventionibus exemplo sunt Isis, Minerva, Nyctstrata: in condendo imperio & urbibus, Semiramis universi orbis Monarchiam tenens, Dido, Amazones: In bellorum certaminibus Thomiris Massagetarum regina, quæ Cylum Persarum Monarcham devicit. Item Camilla de gente Volscorum, Valisca Bohemix, ambæ potentes reginæ: Item Indorum Pande, Amazones, Candaces, Lemnenses, Phocensium, Chiarum, Persidæque mulieres. Legimus de aliis multis illustrissimis mulieribus quæ mira virtute universæ nationi suæ, in summa re-

Iudic.

4.

3 Reg.

10.

2 Par.

9.

Mass.

12.

Luc.

11.

2 Reg.

14.

1 Reg.

25.

3 Reg.

1.

*Hier.
in pro-
logum
sup
Iudis.*

rum desperatione salutem restituerunt. Inter quas est Judith, quam B. Hieron. his verbis extollit, inquit: Accipite Judith viduam castitatis exemplum, triumphali laude, perpetuis eam præconiis declarate. Hanc non solum foeminis, sed & viris inimitabilem dedit, quia castitatis remunerator, virtutē talem tribuit, ut invictum omnib. vinceret, & insuperabilem superaret. Legimus adhuc quia mulier quædā sapiens vocavit Joab, & dedit in manus suas caput Sibæ inimiçi David, ut conserva-

Iud. 9

ret Abela civitatem, quæ erat mater civitatum in Israël. Et mulier quædam jaciens fragmentum molæ, allisit caput Abimelech, & cōfregit cerebrum ejus, executrix vindictæ Dei super Abimelech, quia fecerat malum corā Domino contra patrem suum, interfectis per eum septuaginta fratrib. super uno lapide. Sic Hester Affueri Regis uxor non solum liberavit populum suum à morte turpissima, sed insuper summo honore

Hest.

7. 8. 9

decoravit. Obsessaq; à Volscis urbe Roma, Cn. Martio Coriolano Duce, quam armis viri urbem defendere non poterant, Veturia magno natu mulier ac Cariolani mater, filii objurgatione servavit. Arthemisia irruētes sibi Rhodios & classe exuit & insulam domuit, erecta in urbe Rhodia statua, quæ perpetuum illi stigma inureret. Jam quis satis laudare poterit puellam illam nobilissimam, (licet humili genere ortam) quæ anno Christianorum 1428. occupato per Anglos Franciæ regno, Amazonis more sumptis armis primamq; aciem ducens, tam strenuè feliciterque pugnavit, ut pluribus præliis superatis Anglis. Francorum Regi jam amissum regnum restitueret. In cujus rei perpetuam memoriam apud Genabum oppidum, quod Aurelianum vocant, in ponte qui est super Ligurim fluvium sacra statua puellæ erecta est. Possem in numeras adhuc ex Græcorum, Latinorum, Barbarorumq; tam veterib. quam recentiorib. historiis præstātissimas mulieres recensere, quod ne in grāde nimium opus turgesceret, brevitati studere volui. Nam scripserunt de illis Plutarchus, Valerius, Bocatius & plures alii. Hinc est quare non tam multa de mulierum laudibus dixerim, quàm plurima reticuerim, quippe qui non sum tam ambitiosæ cervicis, ut mulierum infinitas præstantias atq; virtutes tam pauculo sermone me posse complecti præsumam. Quis enim ad percensendas infinitas mulierū laudes sufficiat, à quibus omne nostrum esse, omnisque humani generis conservatio, quod aliàs in brevi perituum esset, omnisq; familia & Respubl. dependet? Quod nec Romanæ urbis conditorem latuit, qui cum mulieribus careret, cum Sabinis, raptis eorum filia-

iabus, bellum asperissimum inire non dubitavit : cognovit
 inq; ejusmodi imperium. si mulieres non adessent, brevi pe-
 turum. Tandem capto à Sabinis capitolio, cum medio foro
 dilatatis signis cruentissimè pugnaretur, in recursum mulierum
 iter ambas acies pælium cessavit, factaque tandem pace, &
 ercussio fœdere, perpetuam amicitiam inierunt. Quamobrem
 arum nomina Curiis imposuit Romulus, volentibusque Ro-
 nanis, in publicis tabulis exceptum est, mulierem nec molere,
 nec coquinariam facere, uxorem à viro, virum ab uxore ali-
 quid dono accipere vetitum, quo bona omnia communia esse
 cirent. Hinc tandem consuetudo emerfit, ut sponsam intro-
 lucentes, dicere juberent, ubi tu ego, denotantes ubi tu domi-
 tus, ego domina: ubi tu herus, ego hera. Deinde cum regibus
 exactis Coriolano Martio Duce, Volscorum legiones ad quin-
 tum lapidem castra metatae essent, per mulieres averſae sunt,
 pro quo beneficio insigne templum Fortunae muliebri dedi-
 catum est. Magnum insuper honoris dignitatisq; insignia Se-
 natus consulto illis collata. Cujusmodi sunt, quod in via supe-
 riori loco incedant, viris insuper quibusque illis in pedes as-
 ſurgentibus, locumque cedentibus. Præterea vestes purpureae
 cum fimbriis inauratis, geminarum etiam ornatus, & in aures,
 annulique & torques illis concessa: posteriorumque Impera-
 torum lege cautum, ut quoties alicubi statutum fiat, prohi-
 dens deferri certas vestes aut ornamenta, mulieres sub illo non
 comprehendi. Haereditatum quoque & bonorum successioni-
 bus donatae sunt, legibus etiam permissum est, mulierum fu-
 nera quemadmodum illustrium virorum. publicis laudibus ce-
 lebrari. Siquidem cum mittendum ad Delphicum Apollinem
 munus esset ex Camilli voto, nec foret auri tantum, mulieres
 spontè corporis ornamenta contulere. Porro in eo bello quod
 Cyrus contra Aſtyagen gessit, in fugam conversa Persarum acie,
 mulierum castigatione reprehensa est, ac denuò instaurata, in-
 signemq; illis victoriam dedit. Ob quod facinus lege cautum
 est à Cyro, ut Persarum reges urbem ingressuri, singulis mulie-
 ribus singulos auri nummos perfolverent. Quod etiam Mace-
 do bis eam urbem ingressus, toties erogavit. Insuper & præ-
 gnantibus munus duplicari jussit. Sic à priscis illis Persarum
 Regibus atq; Romanis, ab ipsis, inquam Romanae urbis impe-
 riiq; incunabulis mulieres omni semper honoris genere dona-
 tae sunt. Porro ab ipsis Imperatoribus non minus honoratae.
 Hinc Justinianus Imp. etiam in legibus, condendis, uxorem con-
 sulendam adhibendamq; censuit. Et alibi dicit lex, quod uxor
 coru-

confuscat mariti in honore, ut sentiat ejus fulgorem, ut in quā-
 tum vir in altum tollitur, tantum & conjunx ejus. Sic uxor Im-
 peratoris dicitur Imperatrix, & uxor regis regina, & uxor
 Principis princeps & illustis, undecunq; sit nata Et Ulpianus
 ait: Princeps, hoc est, Imperator legibus est solutus: Augusta
 autem, quæ est uxor Imp licet legibus soluta non est, princeps
 tamen eadem illi privilegia contulit, quæ ipse habet. Hinc est
 quod illustribus mulieribus judicare permittitur, & arbitrari,
 atq; ut possint feudū investire & investiri, & inter Vasallos quid
 juris decernere. Ad idem facit quod fœmina potest habere ser-
 vos particulares. sicut & vir, potestque mulier judicare etiam
 inter extraneos. potest etiam nomen indere familiæ, sic quod
 filii denominentur à matre, non à patre. Habent & circa dotes
 grandia privilegia, hinc inde in diversis locis in corpore ju-
 ris expressa, ubi etiam cavetur, quod mulier honestæ vitæ &
 famæ pro debitis civilibus in carcerem non debeat, imò judex
 pœna capitis punitur, qui ipsam carceri emancipaverit. quod
 si sit suspecta de delicto. in monasterium detrudatur, aut mu-
 lierib. in carcerem tradatur. qui teste lege, mulier melioris est
 conditionis quàm vir, tum quia in eodem genere delicti, plus
 peccat vir quàm mulier. Hinc vir in adulterio deprehensus, ca-
 pite punitur: sed mulier adultera in monasterium retruditur.
 Plura privilegia colligit Azo in summa sua super titulum ad
 Senatusconsultum Vellejan. & Speculator de renunciationi-
 bus. Illi etiam veteres legumlatores, ac Reipubl. artifices viri
 sapientia graves, scientia prudentissimi, Lycurgus, inquam, &
 Plato, cum scirent ex Philosophiæ penetralibus, mulieres, nec
 animi excellentia, nec corporis robore, nec dignitate naturæ
 viris inferiores, sed ad omnia æquè habiles statuerunt mulie-
 res cum viris in luctationibus & gymnasticis exerceri, etiam
 in omnibus quæ ad bellicam pertinent disciplinam, in arcu, in
 funda, jactu lapidum, in sagittando, in armorum dimicatione
 tam equestri quàm pedestri, in castrorū positione, ac in acie-
 rum ordinatione, in ducendo exercitu, & (ut breviter dicam)
 omnia eademque mulieribus quæ viris exercitia communia
 tribuerunt. Legamus antiquitatum fide dignos Scriptores,
 comperiemus in Getulia, Bactris, Galleria morem fuisse, viros
 mollitie deditos, mulieres autem agros colere. ædificare, ne-
 gotiari, equitare, præliari, & cætera facere, quæ modò apud
 nos viri faciunt. Apud Cantabros viri mulieribus dotem da-
 bant, fratres à fororibus nuptui dabantur, filiæ hæredes desi-
 gnabantur. Apud Scythas, Thraces & Gallos mulieribus vi-
 risque

risque communia erant officia : & de bello paceque agentes, mulieres iudicio consultationibusque adhibebantur, quod percussum cum Hannibale Celtarum foedus in hæc verba demonstrat: Si quis Celtarum injuria à Carthaginensium aliquo affectum se conqueritur, ejus rei Carthaginensium Magistratus aut Imperatores qui in Hispania fuerint, iudices sunt. Si quis Carthaginensium ab vilo Celtarum injusti quippiam passus fuerit, Celtarum de ea re mulieres iudicium faciunt. Sed virorum, omnia tyrannide contra divinum jus naturæque leges prævalente, data mulieribus libertas, jam inquis, legibus interdicuntur, consuetudine usque aboletur, educatione extinguitur. Mulier namque mox ut nata est, à primis annis domi detinetur in desidia, ac velut alterius provinciæ incapax, nihil præter acus & filum concipere permittitur. Ubi exinde pubertatis annos attigerit, in mariti traditur zelotypum imperium, aut vestalium erga stulo perpetuo recluditur. Publica quoque officia legibus sibi interdicta sunt. Postulare in iudicio licet prudentissimæ non permittitur. Repelluntur præterea in jurisdictione, in arbitrio, in adoptione, in intercessionem, in procuratore, in tutela, in cura, in testamentaria & criminali causa. Item repelluntur in verbi Dei prædicatione, contra expressam Scripturam, qua promissit illis Spiritus S. per Johelem inquiens: Et prophetabunt filiae vestrae: quemadmodum & Apostolorum ætate publicè docebant, sicut de Anna Simeonis, & filiabus Philippì, atque Priscilla Aquilæ notum est. Sed tanta est recentium legislatorum improbitas, qui irritum fecerunt mandatum Dei propter traditiones suas, quòd mulieres alias naturæ eminentiâ, & dignitate nobilissimas, pronunciant cunctis viris conditione viliores. His itaque legibus mulieres viris tanquam bello victæ victoribus cedere coguntur, non naturali, non divina aliqua necessitate aut ratione, sed consuetudine, educatione, fortuna & tyrannica quadam occasione id agente. Sunt præterea, qui ex Religione auctoritatem sibi arrogant in mulieres, & ex sacris literis suam probant tyrannidem, quibus illud Evæ maledictum continuò in ore est: Sub potestate viri eris, & ipse dominabitur tui. Quòd si illis respondeatur, Christum abstulisse maledictum, objicient rursus idem ex dictis Petri, cui accedit & Paulus: Mulieris viris subditæ sint: Mulieres in Ecclesia taceant. Sed qui noverit varios Scripturæ tropos, ejusdemque affectus, facillè cernet hæc non, nisi in cortice, repugnare. Est enim ordo in Ecclesia, ut viri præponantur in ministerio mulieribus, sicut Judæi.

Græ-

Gen. 3

1 Pet. 3

Col. 3.

Eph. 5

Gracis in promissione. Non tamen est acceptor personarum Deus: in Christo enim nec mas, nec foemina, sed nova creatura. *Rom.* Quin & pleraque viris propter duritiem cordis eorum in *2.* mulieres permixta sunt, sicut Judæis quondam concessa repudia, quæ tamen mulierum dignitati nihil officiunt: quin & *Ad.* deficientibus errantibusque viris, mulieres in virorum opprobrium potestatem habent iudicii. Et ipsa regina Saba iudicatura est viros Hierusalem. Qui ergo justificati per Fidem, effecti sunt filii Abrahæ, filii inquam promissionis, subjiuntur mulieri, & obnoxii sunt præcepto Dei, ad Abraham inquitentis: Omnia quæcunque dicit tibi Sacra, audi vocem ejus. Nunc tandem, ut me quàm brevissimè recolligam, ostendimus præcellentiam muliebris sexus, à nomine, ab ordine, à loco, à materia, & quid dignitatis mulier supra virum sortita sita Deo, deinde à Religione, à natura, ab humanis legibus, à varia auctoritate, ratione & exemplis promiscuè demonstravimus. *Gm.* Tamen non tam multa diximus, quin plurima adhuc dicenda reliquerimus, quia non ambitione commotus, aut meæ commendationis causa veni ad scribendum, sed officio & veritate, ne tanquam sacrilegus, tam devoto sexui debitas sibi laudes (ut talentum mihi creditum suffodiendo) impia quadam taciturnitate surripere videar. si filerem. Quod si quis me curiosior à nobis præteritum aliquod argumentum repererit, quod huic operi nostro adstruendum putet, ab illo me non argui, sed adjuvari credam, quatenus bonam hanc operam nostram, suo ingenio doctrinaque meliorem reddiderit. Ne ergo opus ipsum in nimis magnum volumen exeat, hic illius finis esto.

* *

DE FOEMINEI SEXUS PRÆ- cellentia, L. Bliaquetus.

*Desine vaniloquax sexum laudare virilem.
Plus a quo, laudum ne sit acervus iners.
Desine (si sapias) sexum damnare malignis
Fœmineum verbis, quæ ratione carent.
Si benè lance tua sexum perpendis utrumque,
Fœmineo cedit quisque virilis erit.
Credere si dubites, & res tibi dura videtur,
Haud aliàs visus nunc mihi testis adest.
Quem nuper vigilans extruxit AGRIPPA libellum
Ante viros laudans fœmineumq; genus.*

ILLUSTRISSIMÆ PRINCIPI AC
DOMINÆ, DOMINÆ MARGARITÆ
Christianissimorum Franciæ Regum sanguine,
Alenconiæ ac Bituricensis Provinciarum
Duci, Armeniacorumque
Comiti.

HENRICUS CORNELIUS AGRIPPA
ab Nettesheym, salutem felicitatemque perpe-
tuam exoptat.

*Epistolam hanc dedicatorem quere infra Lib. Epistola-
rum IV. Epist. 1.*

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ,
de Sacramento Matrimonii.

DECLAMATIO.

Sacramentum Matrimonii antiquissimum, & cre-
ato quondam homine primum à primo rerum ini-
tium à Deo institutum, atque præceptum, & apud
omnis nationis gentes, summa semper veneratio-
ne cele-

ne celebratum, Religione sacratum, legibus sancitum, miraculis atque prodigiis illustratum. Quod cæteris quidem mysteriis ac legibus eò dignius est, quò præ illis prius institutum est. Institutum, inquam, non ex opinione hominum, sed ex omnium principe Deo, à prima origine mundi, ante peccatum, in tempore innocentiae, ad officium legitimū propagationis humanæ speciei: Cùm cætera omnia præcepta mysteriaq; post lapsum hominum ad reparationem & custodiam, in remediū & emendationem poenamve novissimè prodierunt: vix à paucis admissa: cùm illud per omnes secessus orbis terrarum ab omnibus omnium consensu receptum est. Nec insuper minore potentia à Deo munitum, quàm ipsius bonitate ac sapientia institutum est. Voluit namque parens omnium Deus sanctissimum hoc vinculum sic esse indissolubili glutino coñexum, & perseverans, ut maritus in uxore, uxor in marito semper & viveret, & subsisteret: ut os ex ossibus, & caro de carne. Illud namque primum Dei instituentis matrimonium præceptum fuit: Dimittet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quod non solum in veteri Test. legimus, sed id ipsum & in Evangelio confirmatum est, ut non ulla diversitate morum, non ulla societate vel tædio, non senio, non sterilitate, non ægritudine, non pestilentico, non elephantico, nec alio quovis contagioso morbo, denique non ullo hæreseos crimine, nec ulla humana vi id aliquando dissolvi liceat, præcipiente Christo, ut quos Dei omnipotentia conjunxerit, nulla vis separare præsumpserit. Nec ullam ob causam liceat uxorem à viro, virum ab uxore discedere, quia nemini licet discedere à seipso, nemini seipsum relinquere. Nam quæ ex viri costa, ex carne eadem caro, idem os ex ossibus in adiutorium viro facta, eam Deus nunquam à viro separari voluit, nisi ob fornicationem, quam unicam causam Deus exceptit. quòd si quamvis aliam ob causam dissolvatur consœderatio unitasque matrimonii, separati nihilominus sibi conjuges sunt atq; manent, ne excusari possunt ab adulterio, cum quibus fuerint post suum repudium copulati. Ideoque addit Christus, dicens: qui aliam superduxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur.

Nunc in quos fines ususque hoc venerabile dignissimumq; sacramentum præceptum est, narrabimus, nam ob adiutoriū, ob propagationem, ob evitandam fornicationem. Prior habetur, ubi Deus instituit hoc sacrum mysterium sub his verbis: non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium
fimi-

simile sibi, Homo enim (cum ipse maximè sit animal sociabile) nunc demùm verè & rectè fungetur humanitatis officio, fidamque parabit vitæ suæ, rerumque suarum tutelam, quando matrimonii stabilem, indissolubilemque inierit societatem, Ideoque & senibus, & decrepitis, & in quibus nulla generandi potentia, nulla propaginis spes relicta est, nihilominus nubere licitum est, atq; si fas dicere, sæpè necessarium, quo ipsam vitæ suæ senectam in uxoris dilectæ consortio ducant jucundiorē atque securiorē, tutiorēque: quod in Davide jam sene cum Sunamitide puella exemplo est. Quæ enim evenire posset sanctior, & jucundior inter homines societas, quæ tutior, quæ securior, quæ castior, quàm viri & uxoris? quando quilibet illorum idem est quod alter, in uno conformi animo duo corpora, in duob. corporibus unus animus, unusque consensus, Soli conjuges sibi invicem non invident, soli infinitè se amant: quando quisque illorum totus ex altero dependet, & in altero quiescit: una caro, mens una, una concordia, eadem illis tristitia, eadem jucunda, eadem utriq; & par voluntas, communis adcessio lucri, eadem divitiæ, eadem paupertas, par dignitas, semper unius cubiculi atque convictus nocturni diurnique comites: nec in somno, nec in vigilia à se discedentes, sed vita illis in omnibus actionibus, laboribus, periculis, atq; in omni fortuna conjuncta, inserviunt sibi invicem quamdiu vivunt: comitantur se usque ad vitæ exitum: nunquam discedunt nisi mortui, ac mortuo uno, vix alter superesse potest. Tanta est charitas cōjugalis, ut quos vita conjunxit, vix mors ipsa divellere possit: ea est matrimonii perseverantia, ea unitas, ut unius uxoris unus sit vir, unius viri unica uxor, nam una costa à principio in unam uxorem versa est: & erunt (inquit Deus) duo in carne una, non dicit tres, neque plures: & in Arca Noë non plures mulieres quàm viros jussit Deus reservari: ut uni non esset nisi una sola conjunx. Nam ubi pluralitas est conjugum, ibi unitas matrimonii desinit. Ergò quam unicam quisque uxorem duxerit, eandem inviolato amore ad ultimum vitæ terminum constanti dilectione, continuaque memoria conservet: cedat pater, cedat mater, cedant liberi, cedant fratres & sorores, cedat omnis amicorum cumulus viri atq; uxoris benevolentia, & jure quidem: nam pater, mater, liberi, fratres, sorores, affines, amici, naturæ fortunæq; opera sunt: vir & uxor Dei mysterium sunt, habuitq; prius vir uxorem, uxorque virum, quàm patrem, quàm matrem, quàm fratrem, quàm liberos. Ideoque jussum est homini relinquere pa-

I Reg.
12.

trem & matrem, & sorores, & fratres, & liberos, & hæere uxori: ut quod primum omnium illi datum est, præ cæteris omnibus fervet ad ultimum, nec unquam esset sine altera alter: quorum sine altero altera creata non est. Itaq; liberos à parentibus, parentes à liberis discedere nulla lex prohibet, interdum necessitas cogit, utilitas suadet, iudicium impellit, sæpè liberi emancipantur, sæpè religione libertatem sibi vendicant, sæpè peregrini sine ipsis vivunt, alibi domicilium quærent. Uxorem autem à viro, & virum ab uxore nulla lex, nulla necessitas, nulla utilitas, nullum iudicium, nullum repudium, nulla Religio, nulla licentia, nulla absentia discedere permittit: à quo altero qui discesserit, vel sociari neglexerit, hic tanquam desertus, solitarius, omni lætitiæ auxilioque destitutus, vitam infelicitissimam agat necesse est, quia concreatum sibi à Deo auxilium, & datam lætitiæ consortem negligendo contempserit ducere, vel contemnendo ausus fuerit dimittere.

Alterum finem matrimonii diximus, liberorum propagationem, sicuti legitur, ubi benedixit Deus ad Adam & Evam dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram: quæ benedictio post diluvium rursus ex integro iisdem verbis instaurata est, cujus is effectus est, ut reddat homo naturæ, quod mutuo à natura accepit, ac ad imaginem Dei similes sibi filios producat & nutriat, & publicam ipsam generis humani societatem quadam successione reddat fervetque perpetuam, quam benedictionem qui in vetere lege neglexerat, maledictus ab omnibus & infelicitissimus habebatur, sicut scriptum est: *Matt. 23.* Maledicta sterilis quæ non habet semen in Israël, & beatus cujus est semen in Syon. Hinc Abraham ob fidei meritum benedictionem in generatione accepit, & Sara vetula (cui jam defecerunt muliebria) maledictionem sterilitatis generandi benedictione expiavit. Neque enim in hoc sacramento naturæ meritum est suscipere liberos, sed omnipotentis Dei benedictio & mysterium, quod naturæ merita longè superantur: quod Jacob Patriarcham non latuit, qui Rachel uxore sua existimante, quod viri congressu esset dare liberos, ac dicente: Da mihi liberos, si non, moriar: respondit, nunquid pro Deo ego sum qui te conclusit. Et Jacob deprecatus est Dominum pro uxore sua, ed quod esset sterilis, qui exaudivit eum, & dedit illi conceptum, sciebant enim fructus matrimonii esse Dei, non naturæ. Hinc filii fornicarii vocantur naturales: sed qui ex matrimonio sunt, hi soli legitimi sunt. Ideoque ad sacrum divinatorum ministerium initiari nō admittitur, cujus matrem pater di-

terdignissimo hoc Sacramento Matrimonii, ad fœdus perpetuæ societatis legitima copula non devinxit. Quia non ingreditur mazer in Ecclesiam Dei, quem ne temporalium bonorum posse hæredem esse, humanis legibus sapientumq; decretis arctissimè sancitum est: quia legitimum non habent hæredem, qui neglecto contemptòve matrimonio, ad pruriginosam carnis libidinem sine lege congregiuntur: vulgataque legislatorum sententia est, incertum illi patrem, pessimamque matrem esse, qui ex matrimonio non est: vlgò enim nascitur, populiq; filius est, imò nullus filius, qui in nuptæ matris filius est. Ille autè verus hæres, verus filius est, cujus mater sine peccati infamia, sine contumelia propinquorum, sine offensione Dei, certo atque explorato patri, cum dignitate matrimonii, certo cum fructu nupta est, ac nulla infamia perpetuò adhæret. Solum itaque matrimonium certos liberos facit, & indubios largitur hæredes, conventum naturæ honestat, ac pro peccato meritorium facit, auget progeniem, conciliat affines, Deum placat & reveretur.

Tertium matrimonii usum dixi, propter evitandam fornicationem, præcipiente Paulo Apostolo, ut qui non continet, nubat. Nam matrimonium excusat hominem incontinentem à peccato, à fornicatione & adulterio & quavis illegitima libidine. Ob quã innocentia evitandæ causam præcipit eam viduis repetitis nuptias, inquiens: Juniores viduas volo nubere, mares familias esse, filios procreare, nullam occasionem dare adversario maledicti causa. Neq; tamen minor vis dignitasque est matrimonii incontinentium, licet minus dignè ingrediantur, sine culpa enim junguntur, sine peccato redditur debitum, quamvis immoderata sit exactio, & præter causam procreandæ sobolis conjuges sibi misceantur. Quia jam non solum ob societatem, & liberorum procreandorum causam institutum est, verum etiam causa infirmitatis invicem sustinendæ, ad supervacaneos concubitus tolerandos, & illicitos evitandos, ad mutuam servitutem præceptum est, dicente Apostolo: quia melius est nubere, quam uri. Et alibi viduis ait: ne propter incontinentiam abeant retrò post tentationem Satanæ. Atque ita præceptum, ut (juxta verba Pauli) nisi ex consensu alterius conjugum, alter sine crimine oratione vacare non possit, si alterum ex hoc contingat carnali debito defraudari: quia (ut ait Apost.) mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Tantus est hujus vinculi nexus,

ut si propter incontinentiam duntaxat susceptum est, tamen altero coniugum postea perpetuo continere volenti (nisi ex alterius consensu) fieri omnino non liceat, & si uterque consenserit, matrimonium tamen minimè intelligatur dissolutum. Ita & qui causa procreandorum liberorum ipsum suscepit, non possit sine peccato sterilem conjugem dimittere, & aliam superducere, unde filios habeat. Quod etiam, testibus Valerio Maximo, Plutarcho ac Dionysio Halicarnasseo, apud Romanos post urbem conditam, plus quingentis viginti annis usque ad Spurii Carbili tempora observatum est. qui primus liberorum cupiditatem conjugali fidei præferens, non sine magna reprehensione uxorem sterilitatis causa dimisit. Sed modo revertar. Tam indissolubile hoc sanctissimum vinculum voluit omnium parens Deus, ut, quacunque de causa semel initum, nulla vi aliquando sit dissolvendum, tam generale esse voluit, & per omnem orbem terrarum, omniumque hominum mentibus inditum, ut nemo hoc sacratissimum mysterium sine gravissimo delicto effugere debeat, nisi ipsam humanitatem fugiat. Nam ipse matrimonii primus autor, & ante omne matrimonium (cum humanam naturam assumpturus esset) matrem prius nubere voluit: & licet sine virili semine ex Virgine nasci voluerit, tamen sine matrimonio nasci non voluit, sed ex matre nupta, licet viro non contaminanda. Voluit enim matrem matrimonio non carere, ut matris exemplo ad illud ipsum nos hortaretur. Quicumque igitur hoc antiquissimum sacratissimum institutum neglexerint, divinarum humanarumque legum contemptores tanquam siccae sterilesque arbores igni perpetuo adjudicabuntur. Ideoque in vetere lege, qui jam ætate matura uxorem non ducebant, ejiciebantur ex templis, respuebantur eorum oblationes, hæreditatumque & legatorum incapaces habebantur, divino atque humano auxilio indigni, qui divinas humanasque leges contemnentes, concreatum sibi à Deo auxilium, humanisque legibus sanctum accipere respuerunt.

Duo tamen hominum genera à contrahendo matrimonio excipi possunt, qui scilicet ob naturæ imbecillitatem ad hoc penitus inepti sunt, ut puta frigidi, maleficiati, furiosi, pueri, impotentes & eunuchi, atque qui acti Spiritu Dei perpetuam castitatem delegerunt. hos namque Religio immunes reddit, illos impedita natura excusat. Quicumque verò ex alterutro hoc hominum genere non sunt, sciant se contrahendo matrimonio ita obligatos esse, ut illo relicto neglectove (nisi penituerint)

Matt.

I.

LUC. I

Et 2.

Matt.

in

hist.

Anna

rint) indigni sint regno Dei. Nemo tamen ad contrahendum matrimonium vi aliqua cogendus est. Nam cum hoc vinculum solo amoris consensu contrahitur, maximè liberum esse oportet, quia amor ipse nullius subicitur imperio. Non enim divitum munera emunt amorem, non ulla dignitas, non etiam nobilitas amorem æquiparant, non ullæ potentum Regumq; minæ & violentiæ amorem cogere possunt, quem neq; Deus ipse cogit, sed ab initio liberum creavit. Nullus autem amor tam vehemens, tam sanctus, quàm inter virum & uxorem est: nulla vis uxoria charitate major, quæ nulla perfida corrumpitur, nulla adversa fortuna labefactatur, nulla aliena consuetudine distrahitur, nullo temporis ævo nec usu consumitur. Ideoq; divina præcepta sunt, ut uxoris amor parentibus, liberis, fratribus, sororibus, cognatis, rebusque omnibus anteponatur. Gravissimè igitur peccant quicunq; parentes, propinqui, tutores, curatores, qui (non ad perpetuam vitæ benevolentiam, non ad liberorum productionem, non ad castimoniam, sed per avaritiam & ambitionem ad terrenam dignitatem, nobilitatem potentiam, divitias, & similia respicientes) ultra debitam divino præcepto parentibus obedientiam (tyrannide quadam) captivant (qui huic sacramento debetur) liberum consensum filiorum ac filiarum suarum, coguntque odiosas subire nuptias, nulla ratione habita ætatis, charitatis, conditionis, morum, benevolentiae, ac divini insuper præcepti. Hinc tandem nascuntur inter conjuges fornicationes, adulteria, dissidia, contumeliæ, continuæ iræ, perpetuæ lites, discordiæ, odia, repudia, aliq; infinita mala. Quandoque etiam veneficia, cædes, mortesque violentæ sequuntur, ut ejusmodi conjuges non Deus, sed Satan ipse copulasse videatur. Accedit ad hoc quod in plerisque locis nonnulli terreni Principes & domini sub Christiano nomine, hostes & inimici Dei blasphemi Jesu Christi, eversores Ecclesiæ, contaminatores sacrorum, arrogantes sibi quæ Dei sunt, suæ tyrannidis arbitratu interdum etiam mandato subditorum nuptias compellunt, insuper dotium decimas non sine nefandissimo sacrilegio ærario suo applicantes: ac ita dimissis tandem adulteris, puniunt nubentes, quos tandem justus judex malè perdet. Est insuper & alia non minùs damnable consuetudo: quæ apud multas nationes inolevit, quod secundas nuptias nescio quibus contumeliis vicatim prosequuntur. Insuper & certa pecunia mulctant secundo nubentes: eamque sodalitio quodam suo devorandam congerunt, hujusq; tã nefariæ in divinum mysterium

Gen. 2.

Matt.

19.

Exod.

20.

Judith.

14.

Gen.

24.

Rom. contumeliæ Joseph beatissimæ Mariæ Virginis virum faciunt
2. Patronum. Invenit autem hæc sodalitia seu fraternitates dia-
Au- bolus: & ira Dei tradidit illos in reprobum sensum, ut applau-
gust. dentes ad adulteria, concubitus & fornicationes, insecerentur
l. 4. ad secundas nuptias, ac si gratia Dei in illis sit evacuata, illuden-
Chry- tes Sacramento, cui omnis debetur honor, reverentia, atq; li-
sof. bertas. Ad te autem Princeps illustrissime hoc attinet, ut hic
 execrabilis mos primum è tuo dominio, demum è toto Fran-
 ciæ Christianissimo regno tollatur, atque extirpetur: in nullo
 siquidem magis servire poteris Deo, ac prodesse Reip. Chri-
 stianæ, quàm si hoc agas, ut bona præcipiantur ac mala exu-
 lent. non solum quæ pertinent ad societatem humanam, sed
 & quæ ad Religionem divinam.

12. 9. Tu igitur quicumque vis uxorem ducere, sit amor in causa
ult. s. non census: uxorem eligas, non vestem: tibi nubat uxor, non
dictu- dos. Hoc animo invocato omnipotenti Deo, qui solus veram
ri. dat uxorem, requisito etiam parentum consensu, exhibitaque
 illis debira obedientia, remota omni avaritia, ambitione, invi-
 dia & metu: matura in teipso deliberatione, libero consensu,
 ferventi sed rationabili castoque amore, sic uxorem accipito,
 Dei manu tibi perpetuò commendatam, ad perpetuam socie-
 tatem tuam, non ad servitutem: cui sapientia tua præsis, cum
 omni gratia & reverentia. Illa tibi non subsit sed adsit fide &
 consilio: sitque in domo tua non ut mancipium, sed domina
 domus: in familia tua non ut famula, sed mater familias, geni-
 trixque eorum quos tu in ea generabis liberos: qui rebus tuis
 dominabuntur, nomenq; tuum referent ad posteros. Sic namq;
 non nisi optimam uxorem fortieris: non enim solet nisi malis
 maritis mala uxor contingere) similesq; liberos. Neq; enim si-
 ne uxore extendi nomen, nec perpetuari progenies, nec auge-
 ri stirps, nec esse familia, nec dici pater familias, nec appellari
 domus, nec stare Respub. nec imperiū ultum durare possunt.
 Quod nec Romani quidem imperii conditorè latuit, qui cum
 uxoribus careret, cum Sabinis, filias suas negantibus, bellum
 sævissimum suscepit. sciebat enim imperium hoc si uxores de-
 essent minimè duraturum. Nam cum civitas constat ex domi-
 bus, & Respubl. ex rebus privatis, & rei domesticæ familiaris
 Reip. gubernandæ disciplina constituitur: quomodo reget
 civitatem qui domum regere non didicit? quomodo guberna-
 bit Rempub. qui rem privatam & familiarem nunquam co-
 gnovit? Hinc Socrates testatus est, se moralem Philosophiam
 magis ab uxoribus, quàm naturalem ab Anaxagora & Arche-
 lao

lao didicisse. Magnam profectò ad morale Philosophiam matrimonium præbet exercitationem. Habet enim domesticam quandam Rempub. annexam, in qua regenda homo prudentiam, temperantiam, pietatem, omnesq; cæteras virtutes facile discere & experiri potest: quib. in diligenda uxore, educandis libris, regenda familia, tuendis rebus, gubernando domicilio, propaganda progenie, vitam ducat omnium felicissimã. Porro uxorem dilectam in oculis aspicere, ac per liberos successionesque & familiæ & nominis extendi, summa lætitia est, atq; felicità, dulceq; laborum consolamen. Qui uxore caret, domum non habet, quia domum non figit: & si habet, moratur in ea tanquam peregrinus in diversorio. Qui uxorem non habet (etiamsi ditissimus sit) nil ferè habet quod suum est: quia nihil habet tutum ab insidiis, nec habet cui possit relinquere, nec cui confidere. Qui uxorem non habet, caret familia, caret propinquis, & sine posteritatis spe, semper desertus & destitutus est: furantur illum servi, defraudant socii, contemnunt vicini, negligunt amici, propinqui insidiantur, filios si quos habet naturales, sunt sibi ignominia ac contestes iniquitatis suæ, nec potest illis opes suas, nec nomen familiæ relinquere, sed ut manet in vita sine nuptiis, ita mortuus perit sine nomine, nec ullam in hac vita, quæ maximè mortalibus solatio est, benevolentiam percipere meretur: sed tanquam humanæ naturæ desertor, omni calamitate dignus & infelicitissimus ab omnibus est, & meritò derelinquendus. Hinc Lycurgus legem tulit, ut qui opportuno tempore uxorem ducere neglexissent: hi ætate à ludis ac spectaculis, ac omni solatio, jucundoque conspectu arceantur: hyeme verò undi forum circumducantur, contumeliis afficiantur, ab hominibus detestentur, seseque iusta pati confiteantur: quia Religionem contempserunt, legibus non paruerunt, naturam non prævaricarunt, & quantum in sese esset, nec Respublica staret, nec imperium, nec Religio, quia quibus tuenda & propaganda hæc essent, eos ipsi non studuissent procreare. Plato in legibus suis statuit, qui uxorem non duxerit eum procul ab omnibus publicis muneribus & honoribus segregandum, publicis autem oneribus gravius, quàm cæteros cives esse premendum. Tulit & Augustus Cæsar legem, ut adolescentes uxores ducerent, populum Romanum amplificarent, quam & alii multi postea confirmarunt. Annum insuper ad immunitatem concesserunt, præmium è publico statuerunt ei qui uxorem de novo duxisset.

Adulteri ubique priscis temporibus semper sævissimis legibus graviter puniti sunt, quia non homini solum, sed & ipsi Deo, violato matrimonio, injuria fit. Hinc in veteri lege quicumque violato matrimonio mœchatus fuerat, morti adjudicatus ob-

Lev.

20.

Deut.

22.

Exod.

22.

ruetur lapidibus: qui autem aliena surripiciens bona furtū fecerat, in quadruplo & quintuplo plectebatur. Nam hic humana & terrena illicite abstulit, ille præter offensam proximi, etiā Deo injurius divina contaminavit. Romanæ etiam leges adulteros securi percutiunt, marito etiam deprehensum adulterū sine judicio impunè perimere permittunt, quæ licentia nec in patricidio est: uxoricidia etiam acerbiorē morte, quàm parricidia vindicatur: & meritò, nam parentes natura facit, uxor Dei mysterium est. Neq; eum satis condigna pœna affici posse arbitror, qui datum sibi à Deo auxilium, & præbitam vitæ cōsortem ausus fuerit interimere: quippe crudelis in donum Dei, & impius in sacra, contaminator naturæ, Deo injurius. Ideoq; etiam canonicæ leges interdiciunt illi commercio ac convivio hominum, excludunt sacris è locis, auferunt secundas nuptias, negant Eucharistiam, indignum judicantes viatico Dei, qui Deum tam immanissimo scelere non erubuit offendere: sed nescio qua justitiæ, Deiq; negligentia uxoricidæ atq; adulteri nunc ferè omnem pœnam evadunt, fures vel ob leve crimen fune suspensi necantur, nisi quia traditi sunt iudices nostri in reprobum sensum: ut irritum faciant mandatum Dei propter traditiones hominum. Sed modo concludamus.

Rom.

1.

Matt.

13.

Tu itaq; quicumq; si homo esse vis, si hominem exuere non vis, si præ cæteris humanitatis officio fungi vis, si legitimus Dei filius esse vis, si pius in patriam, in familiam, in Remp. si vis possidere terram, & promereri cœlum, legitimum matrimonii vinculum in eas necesse est, indissolubilem vitæ cōsortem perpetuò diligas, genus hominum adaugeas, & tanquam Dei filius & imago, tibi similes filios procrees, & ad columnen Reipubl. patriæque specimen, ac Dei reverentiam qui eos tibi largitus est, prudenter & religiosè enutrias, educes, & gubernes. Hæc qui facit, hic homo est: qui homo est, hæc illum facere necesse est: nisi illum aliquid minus homine natura impedita produxerit, vel aliquid majus homine humanas vires transcendendo Angelicam castitatem perpetuò servare delegerit. Quicumque verò ex altero illorum non est, matrimoniū ipsum negligens contempserit, vel superinducta fornicatione violaverit, aut vitæ cōsortem pepulerit vel extinxerit, ne commisceamini cum illo, ut confundatur tanquam reprobatus à Deo, & à fidelium consortio alienus.

R E V E.

REVERENDO IN CHRISTO
PATRI, AC DOMINO SACRÆ THEO-
LOGIÆ DOCTORI, DOMINO THEODO-
rico Episcopo Cirenensi, Archipræsulatusque
Colonienfis à suffragiis, in sacris Administratori
dignissimo, HENRICUS CORNELIUS
AGRIPPA sese com-
mendat.

*Epistolam hanc dedicat. quare Lib. 2. Epistola-
rum Epist. XVI.*

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ
DE ORIGINALI peccato, disputabilis
opinionis declama-
tio.

IN principio libri Geneseos scriptum est, dixisse *Gen. 1*
Deum, faciamus hominem ad imaginem & simi-
litudinem nostram: & fecit Deus hominem, ad
imaginem & similitudinem suam perfecit illum.
Quod de homine interiori dictum putamus, qui est
anima rationalis ad divinæ Trinitatis simulac Unitatis simi-
litudinem creata, quo homine interiore sic divinitus consti-
tuto, idoneum Deus illi largitus est indumentum ac domi-
cilium, corpus scilicet humanum: quod & sequens litera re-
spondit, quando dicit: Formavit Deus hominem de limo
terræ: Rursusque subjungit scriptura: & inspiravit in fa- *Gen. 2*
ciem ejus spiraculum vitæ, quæ virtus quædam est, qua intel-
lectualis anima & terrenum corpus conjunguntur, atque in
unum integrum hominem uniuntur. Ex anima itaque divina
& corpore terreno spirituque cœlesti homo constitutus est, in
corpore suo immortalis, donec sua sponte divini contemptu
præcepti, in corpus mortale deciderit. Hic autem casus, cu-
jusmodi in utroque vel interiore vel exteriori homine fuerit,
ordine declarabimus. Creato itaque in primis homine (ut jam
dixi-

M m 5

diximus) posuit illum Deus in medio Paradisi. Paradisus nobis hortum deliciarum significat, delitiæ omnes ex ornatu sunt, mundus autem ab ornatu dictus est græcè cosmos, medium mundi centrumque terra est, hanc dedit Deus filiis hominum. Medium minoris mundi [puta hominis] spiritus est, ille scilicet, quem paulo ante diximus, in quo uterque homo & intellectualis & corporalis uniuntur. Erant in Paradiso varia ligna fructifera, præ cæteris lignum vitæ, vel lignum scientiæ boni & mali, quod erat in medio Paradisi. Lignum vitæ, cognitio Dei est, ejusque assidua contemplatio, in omni pietate & justitia: fructus, ejus sapientia & castitas, ex quo vitæ æterna. Unde ait Salomon: Sapientia lignum vitæ est his qui apprehenderunt eam. Lignum scientiæ boni & mali, est affectus carnis, & prudentia terrenorum, cujus fructus est negligentia, vel ignorantia Dei, ex quo mors corporis & animæ. Id erat in medio Paradiso: in medio quidem, hoc est, in centro mundi situm, in terra scilicet, ubi est generationis & corruptionis habitaculum, sive in medio minoris mundi, ipsius videlicet hominis, hoc est, in spiritu illo, quem diximus, in quo vigent potentiæ animæ in corpore organisatæ, quæ mediant inter materiale corpus, & immaterialem mentem: sive iterum dixerimus in medio mundi interioris hominis hoc erit in ipsa ratione discurrente, quæ mediat inter purum intellectum & sensibilem animam, utriusque boni & mali, veritatis & erroris ea pax: sive denique in medio corporei hominis, mundi dicamus, hoc erit ubi corruptibilis generationis membra delitescent. Sed ad ulteriora procedamus. Erant in Paradiso Adam & Eva, erat in eo etiā serpens callidior cunctis animantibus terræ. Adam quidem fides est stabilita in Deo, fundamentum rationis, ideo ex costa Adæ creata est Eva ratio libera. Serpens autem est ipsa sensualitas, quæ serpit in terrenis, caducis, infimis & carnalibus. Hinc itaque serpens, per concupiscentiam sensibilem, tentavit Evam rationem scilicet, quæ acquiescens serpenti, ipsis puta sensum illecebris, decepta est: quæ deinde per discursum argumentationum in sensibilibus: decepit virum Adam, dejiciens fidem, quæ de lapsa in sensibilia, nihil plus veri credens, quam ex sensibilibus per rationem demonstrari potest, defecit à Deo. divinaque cognitione & contemplatione, ad quam creata est à Deo. Per quam ignorantiam & negligentiam Dei, quem vetiti ligni fructum supra diximus, privatus homo divino lumine, tum minimè vitam nanciscebatur, perpetuum incurrit timorem. Lignum itaque scientiæ boni & mali, prohibitum

bitum fuit Adæ, scilicet fidei, ne homo fiduciam & spem ponat in creatis. Non legitur prohibitum Evæ, quæ post præceptum creata fuit: ratio non posterior est fide: & fides natura prior ratione. Licit itaq; rationi (quæ à præcepto libera est) omnia quæ creata sunt investigare, & de illis argumentari, syllogizare, quærere, invenire, demonstrare, concludere, scientiam facere. Ideo non peccavit Eva, comedendo de ligno scientiæ boni & mali, nec obfuit humano generi, nec propter esum ligni corripuit illam DEUS, sed quia obtulit viro suæ ADÆ, cui vetitum erat de illo gustare. Neq; enim licet rationi turbare fidem, sed subiecta debet esse fidei. nec fides debet rationi succumbere, sed firmiter sperare in Deo, ideoq; condemnavit Deus Adam, quia credidit mulieri. Neq; verò debemus disputare de oivinis, sed firmiter credere & sperare. De his verò, quæ creata sunt, licet nobis rationis ministerio philosophari, disputare, concludere: non autem fidem & spem in illis ponere. Ex hoc nunc insuper videre licet, quam desipiant, qui revolutiones annorum mundi, nativitatum, quæstionum, electionum, & si quod simile artificium est imaginum, intentionum, divinationum, & similia prosequuntur: in hujusmodi vanitates credentes, & exinde, futura sperantes, confidentesque in virtutibus creaturarum, sive naturalium, sive cœlestium, sive spiritualium: ut Physici, Alchimici, Mathematici, Astrologi, Magi: quæ licet per discursum rationis, vel multimodam sensuum experientiam, comprobata sint scientiæ, tamen quia sapissime hominum mentes præstigiant, conscientiæ judicium pervertunt, animam ipsam præcipitant: non debet fides, spesque hominum in illis coinquinari. Quod Esa. ipse improperat Babiloniis, dicens: Sapientia tua & scientia tua ipsa decepit te: Salvent te Astrologi cœlorum (ita enim rectius legitur, quam aruspices cœli) à quibus veniant tibi quæ ventura sunt, defecisti in multitudine consiliorum tuorum. Hæc de ligno vitæ, vel de ligno scientiæ boni & mali, ac interioris hominis lapsu, ita ad mortalem sensum prius exponere visum est. Restat ut ostendamus, quidnam effectivè in re ipsa fuerit originale peccatum, propter quod homo ipse ex Paradiso pulsus, morti corporis & animæ cæterisque malis factus est obnoxius. Multi & veteres, & recentiores Theologi, super hac re multa opinati sunt, & unusquisq; eorum in sensu suo abundat: quibus cum nescio an planè venia dignum sit meam quoq; opinionem conferre: opinionem dico non fidem, non scientiam, ut si erronea fuerit opinio mea, ab errore veræ fidei ac incontaminatæ Christianæ sapien-

Esa.
47.Rom.
14.

sapientiæ prævaricatione, sim alienus. Atque hac conditione nunc liberè opinari licebit, & si (ut enim homo sum immature ætatis, ingenii ac literaturæ minoris) in sensu meo non tantis scripturarum testimoniis abunde, ut res ipsa requirit, forsitan sequentur me doctores quidam, quib. hæc nostra opinio non displiceat: ab his me non modicum adjuvari posse confido, quatenus validioribus rationibus ac argumentis suis opinionem nostram robustiorem effecerint. Ipsa autem opinio nostra talis est, nō aliud fuisse originale peccatum, quam carnalem copulam viri & mulieris, quod ita esse in quodam dialogo nostro de homine paucis quibusdam sacrarum literarum conjecturis persuasimus, sed nunc id ipsū paulo diffusius (succinctè tamen) ostendemus. Nam Moyses ipse, per parabolam contemplatorib. amicam exponens lapsum primorū parentum, nequam quendam dæmonem, callidum atque versutum, salutem humanæ invidum, homini inhærere docet, quem serpentem appellat, cujus fraude primi parentes, & omnes, qui ex his geniti sunt immortalitatis beatitudinem amiserunt: hunc serpentem non alium arbitramur, quàm sensibilem carnalemque affectum. imò quem rectè dixerimus, ipsum carnalis concupiscentiæ genitale viri membrum, membrū reptile, membrum serpens, membrum lubricum, variisque anfractibus tortuosum, quod Evam tentavit atque decepit. Cui rectè serpentis nomen similitudoque congruit. Nullum itaque alium dæmonem Evam tentasse arbitramur, quàm illum, de quo ait Job: Cujus virtus est in lumbis, & potestas in umbilico, quem Paulus vocat stimulum carnis & Angelum Satanæ. Hic est ille Satan qui persuasit lignum scientiæ boni & mali, de quo vesci erat prohibitum, non quòd invideret Deus homini scientiam boni sed mali scientiam prohibuit: non vetuit homini sapere, sed plus sapere quàm oportet, nulla autem alia est illa scientia mali, scientia superfluitatis, nisi scientia carnis, scientia impuditiæ, quod ita nos docet Paulus, non plus sapere quàm oportet, sed sapere ad castitatem (non ad sobrietatem, ut teste Hier. malè in Latinis codicibus legitur tractatum) Quæ ergo præter castitatem, in pollutione carnis est, hæc scientia mala & superflua est: quam carnis scientiam cum homo passus esset indignatus est omnipotens & poenituit se fecisse hominem, poenituit Deum quia virgo Israel cecidit, & non est qui resuscitet eam, poenituit, quia cum omnia possit Deus, virginem post ruinam suscitare non potest. Indignata itaque & recedente divina luce, castitatisque spiritu, invaluit scientia carnis, in qua aperti

perti sunt oculi amborum, & cognoverunt malum. Quidnam cognoverunt? quid viderunt? Cognoverunt quidem malum suum, peccatum suum, mortem suam propter impudicitiam suam, & viderunt se esse nudos, & erubuerunt, & absconderunt se à facie Domini, & absconderunt membra, in quib. peccaverunt per impudiciam, propter commissam libidinem erubuerunt, & pudendis contactis puduit nuditatis, & revelatis oculis cognoverunt fructum quem genuerunt malum fructum corruptionis, atq; mortis, quos Paul: his verbis alloquitur: Quem ergo fructum habuistis in illis, in quibus usq; nunc erubescitis, nam finis illorum est mors. pudet enim usq; in hunc diem libidinis hujus humanam sine ulla dubitatione naturam, quæ nec in uxoribus quidem sine pudore est, nec tam justum licitumve est, quod ob fragilitatem carnis nostræ, concessum est nobis cum uxore, quin palam non pudeat id agere. Quod si aliquis juxta Diogenis Cynici dogma, id palam etiam vel cum uxore ausus sit tentare, credo illum non tam lapidantium telis, quam stercoreum sordibus, conspuentiumque salivis obrutum iri. Ob hanc itaq; carnis pudendam libidinem ejectus est homo de Paradiso Dei, mortique traditus est quia caro & sanguis (ut ait Paulus) regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptionem, Præmia n. pudicitiae, corruptio carnis possidere non potest. Corruptio autem coitus est, & ad coitum pertinet, cujus præmium mors: præmium autem castitatis, vita æterna, regnum Dei, & habitatio Paradisi. Cibus hominis in Paradiso, fructus terræ cibus virgineus nullo coitu propagatus. Extra Paradisum lapsa per coitum, animalia coeuntia in cibum concessa sunt. Scimus n. Adam & Evam, quamdiu virgines erant, Paradisum inhabitasse, ejectos autem de Paradiso, quando nuptiæ per carnem consummatæ sunt: utque Paradisum virginitas dedit, sic terram nuptiæ, in Paradiso, nuptiæ virginitatis, consummandæ in verbo ac spiritu Dei: extra verò Paradisum, nuptiæ carnis, consummatæ in coitu corruptibili, de quo omnes qui nati sunt, corrumpuntur juxta scripturam: Quodcumq; homo seminaverit & metet, qui seminat in carne sua, de carne metet corruptionem, qui seminat in spiritu castitatis, metet vitam eternam. Homo autem cum in honore esset virginitatis, noluit intelligere ut castè viveret, sed per carnis libidinem factus est similis jumentis non habentibus rationem, & per mortem comparatus est illis. Dixit Deus hominibus: Nolite fieri sicut equus & mulus in quibus non est intellectus. Ipsi autem (juxta verbum prophetæ) equi insipientes in fœmi-

Gen. 3

Ps. 31.
1er. 5.

in fœmi.

in foeminas facti sunt, unusquisq; in uxorem proximi sui hinciebat, de quibus loquitur epistola canonica, quia post carnem in desideriis pollutionis ambulant vel quasi Irrationabilia jumenta in ventrem & libidinem proni sunt, ideo in corruptione sua corrumpentur. Homo itaq; dum brutorum more ex voluptate carnis generare cœperat, divinæ intuitivæq; intelligentiæ spirituale semên amisit, dicente Deo : Non permanebit spiritus meus cum homine quia caro est, apertique sunt oculi ejus in tenebris sensuum: ex quibus ratio omnem suam capit cognitionis materiam. & caligârunt in lumine puri intellectus, sicut accidere solet coëuntibus in tenebris, emissio carnali semine, omnia suspiciunt quæ prius occulebantur, reversi autē ad clarum lumen, acies eorum præstringitur. Quod ergo ex carne natum est, caro erat corruptibilis & mortalis, nihil intellectus participans à generante, sed solam carnalem sensibilitatem. Sola namque sensibilis carnalisque anima est à generante, in quam ita per carnem infectam creatus à Deo intellectus simul madens suffocatur. Hinc omnes qui ex carne geniti sunt, & generant per carnis & sensus propaginem, originalem culpam, corruptionemque contrahere necesse est, quod & Hermes in Pimandro, longa satis oratione ostendit, hominum videlicet à divina contemplatione lapsum in naturam generationis animantium mundi mortalium ac ratione carentium, unde & ipsi formam ratione carentium progeniunt mortis mala sensu percipiens. Sed hæc quæ jam dicta sunt, fortasse nimis violenter contortis scripturis, ad hanc opinionem nostram corroborandam exposuisse videbimus, nisi alia adhuc testimonia adferamus, quibus perspicacius videre liceat, *Gen. 3* commixtionem carnis displicuisse Deo. Hoc nunc primum ex maledictione partus ostenditur, ut quem mater in voluptate carnis conceperit, in dolore pariat, ac si dicatur: Ecce concepit injustitiam, parturit dolorem, peperit iniquitatem, lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foveam quam fecit, convertatur dolor ejus in caput ipsius & in verticem ejus iniquitas ipsius descendat. Accedat ad hæc naturæ quædam indignatio, cū nec opprimitur, virgo, nec parit mulier sine sanguine. Sed videamus quid secutum est. *Gen. 4* Duos filios genuit Adam, primum Cain, qui per transgressionem conceptus est, filius peccati, filius sanguinis, invidus, homicida, desperans de misericordia Dei, neque enim nasci poterat bonus, qui cum tanto malo conceptus erat. Alter vero filius natus est Abel, conceptus ad poenitentiam transgressionis, filius misericordiae,

dia, & justus. Hic virgo occiditur, prima hostia accepta Deo, *Gen.*
 in expiationem carnis, qui sordes nuptiarum, carnis abluit *4. s.*
 cruore martyrii. Sequitur hunc tertius filius Seth, cujus no- *Gen.*
 men resurrectionem sonat, ex eo enim nasciturus erat Jesus *5.*
 Christus per quem à tanto lapsu aliquando resurrecturi era-
 mus. Circa quod notandum est, quod cum Seth multos ge-
 nuisset filios & filias legatur, scripturam nullam foeminam ge-
 nitam nominatim exprimere. In generationibus autem Cain *Gen.*
 filii iræ, novissimè foemina Noema genita nominatur. Per *4.*
 quod eleganter significatur generationem Cain (quia per car-
 nalem mariam, ac foeminarum copulam describitur) genera-
 tionem esse peccati ad mortem, de qua nascuntur peccatores
 diluvio perituri: generatio autem Seth, generatio est castita-
 tis, & resurrectionis ad vitam, qui genuit Enos, quod inter-
 pretatur homo verus, tunc enim coepit invocari nomen Do-
 mini, & hæc generatio salvatur à diluvio aquarum, & à morte
 peccatorum. Generatio itaque Cain ab Adam in undenario
 personarum numero finitur sub diluvio, qui numerus peccati
 est, & transgressionis, nam denarius numerus est legis, & justi-
 tiæ, in quo natus est Nohe justus, decimus ab Adam per Seth:
 à denario itaque undenarius recedens transgressionem legis
 & præceptorum significat, in quo numero perit generatio
 Cain. Hinc notandum, quod sicut per mulierem in coepit
 transgressio, diluviumque peccatorum, ita & in muliere con-
 summatum est diluvium aquarum, videlicet in Noema ulti-
 ma filia Lameth digami, quod nomen Noema voluptatem
 sonat. Hinc non absurde conjectare possumus in voluptate
 carnis fuisse transgressionem, ortumque diluvium peccato-
 rum. Accedit ad id, quia successio Cain ab Adam in octava
 generatione diluitur, qui numerus ita transgreditur septena-
 rium, sicut denarium undenarius. Numerum autem septena-
 rium, numerum virginittatis sacri doctores appellant, quia
 primus est qui neque generatur, neque generat: non enim po-
 test in duas partes æquales dividi, ita ut gignatur ex aliquo
 numero repetito, nec ullum etiam ex se numerum parit du-
 plicatus, qui intra denarii limites claudatur, quem primum li-
 mitem constat esse numerorum. Facile itaque hinc cernimus,
 virginittatis transgressum per carnis voluptatem, peccatum
 fuisse primi parentis. Quod per diluvium jam primò quidem
 punitum est, sed aboleri non potuit, nam qui in diluvio salvi
 facti sunt, Noha & filii ejus, ipsi quidem per carnem geniti
 sunt & genuerunt: attamen Noha, & filii ejus quamdiu in co-
 lunt.

lunt arcam salutis (quæ Paradisi terrestres figuram, Ecclesiæque typum præfert) ab uxoribus separantur. Hinc innotescit nobis, in Paradiso vetitum fuisse primis parentibus carnaliter commisceri, quod & Paulus Christianæ religionis præco in celestia proclamatur. Bonum est, inquit, mulierem non tangere, non dicit non habere, sed non tangere: quia in tactu periculum est, non in tactu manuum, sed serpentis cujus virtus est in lumbis & potestas in umbilico. De nubentibus autem propter tribulationem carnis, dicit indulgendo: si nupserit virgo, non peccat non dicit quia bene facit, sed indulget, quod non peccet: aliud autem est non peccare, aliud benefacere, de quo alibi dicit: Qui servat virginem suam, bene facit. Et si dixerit quis, qui jungit matrimonio virginem suam, bene facit: Respondet Apostolus: qui non junxerit, melius facit. Nuptis tandem dicit: superest ut qui habent uxores, sic sint, quasi non habeant. Et alibi, exponens illud: Erunt duo in carnem unam, subjungit, sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico, in Christo & Ecclesia: nam in carne quomodo magnum erit sacramentum, quod immundum est? Ad munditiam enim corporis Christi, cujus nos membra effecti sumus, in quo nos renati sumus, non ex coitu corruptibili, sed per verbum viventis Dei & permanentis, qui (ut inquit Jacobus in Epistola) volens genuit nos verbo veritatis. Ad hujus itaque sacramenti, ad hujus inquam concubitus, ad hujus generationis munditiam, omnis coitus immundus est. Ideo dicit Apostolus: Viri diligite uxores vestras, sicut Christus Ecclesiam, scilicet in sanctificatione & castitate. De quo legitur alibi: Sciat unusquisque vas suum possidere, in sanctificatione & honore: non immunditia & passione desiderii carnis, sicut gentes, quæ ignorant Deum. De his vero qui prævaricantes castitatem, liberos genuerunt, ait Paulus: Mulier seducta in prævaricationem facta est, salva autem fiet per filiorum generationem, si permanferit in fide, & charitate, & sanctificatione, cum castitate (sic vera habet traductio) tunc enim salvabitur, quando eos genuerit, qui virgines permansuri sunt. Et si, quod ipsa perdidit, acquirat in liberis, tunc sint bonæ nuptiæ, quando de illis propagatur virginitas. Sed redeamus ad superiora. Successit post diluvium circumfisionis signaculum, ad Abraham Deo dilectum, poena simul ac medicina peccati originalis quæ facta est in præputio, in eo quidem membro, in quo primus parens peccaverat, ut videlicet peccatum originis & naturæ in ipso quoque naturæ & originis membro obtruncaretur, imprimereturque in ipso libidinis membro transgressæ conti-

continentiæ castitatisque memoria. verum quia peccatum hoc à patre masculino, non à matre femina contrahitur, eò quòd mulieres nascituræ proli nullam vitæ formam addere, sed corporis materiam duntaxat ministrare arbitrantur, ideoque mulieres incircuncisæ manserunt, sed datum est illis præceptum purificationis post partum. Antequam circumcideretur Abraham, genuit Jsmaelem ex ancilla, secundum carnis voluptatem, post circumcisionem verò, vetulus ac frigidus, supra carnis affectus, ac naturæ vires, ex Sara sterili, ac decrepita femina genuit Jsaac filium promissionis, in quo jubente Domino vocatum est illi semen, ejecto filio ancillæ, filio carnis. Iste Jsaac tandem ex sterili uxore genuit Jacob, ex cujus foemore, duodecim tribus populi promissionis prodierunt. Tandem Jacob, postquam luctantem secum Dominum vice-rat, foemur ejus emarcuit, & generare cessavit, & tunc vocatus est Jsræel, hoc est videns Deum, juxta verbum ejus dicentis: Vidi Dominum facie ad faciem, nam per coitum aperiuntur oculi, ut videamus mortem, per continentiam autem mere-mur videre regnum Dei. Longum esset omnia recensere, quæ exemplo esse possent, & quomodo Jsaac, Jacob, Samuel, Samson, Joannes Baptista, Maria mater Christi, & plures alii, per quos nobis salutis amissæ restitutio promissa est, omnes ex senibus & sterilibus parentibus, supra naturæ vires, carnisque concupiscentias, geniti sunt, ut liquido pateat, carnis libidinem odio fuisse Deo, etiam in uxoribus. Hinc Hieremiæ (qui in utero sanctificatus est) dicitur à Domino: Tu ne accipias uxorem, sanctificatus in utero, Sic Ezechiel, donec uxori jungebatur, non habebat Prophetiæ libertatem, mortua autem uxore còtinuò prophetatus est, prædixerat ei Dominus, quod in die illa aperiatur os ejus, ut loqueretur, & non taceret amplius. Et Moses, cum vidisset visionem illam magnam, & Dominum loquentem in rubo, nequaquam valuit accedere, donec solvisset corrigiam calceamenti, perquam significatur in sacris literis vinculum nuptiarum. Idem Jesu filio Nave præcipitur in Galgala, atque hic est ille Jesus Salvator, typus Jesu Christi, qui secundum Apostolum Judam, salvavit & eduxit *Judas in epi-* populum Jsræel de Ægypto, & introduxit in terram promissionis, quam Moses nuptus intrare non poterat, sed mortuus *sola* est in terra Moab, sepultus in valle, contra templi Phegor, hoc *cano-* est, Priapi, quod & ignominia interpretatur. Nuptiæ enim car- *nica.* nis, post mortem finiuntur in ignominiam, virginitas post *Deus,* 2. Vol. N n mor- 34.

- mortem incipit cetonari. Hinc Jesus Nave virgo moritur in terra promissionis, centum & decem annorum, sepeliturque in Thamnat Sareth, hoc est, perfectissimo principatu. Sed modò revertamur. Populus Israël accessurus ad montem Syna, & Dei auditurus eloquium, tribus diebus sanctificari iussus est, & se ab uxoribus abstinere. Hic est ille mons, de quo alibi dicitur: in monte salvum esse fac. Mons virginitatis, ad quem qui non potest ascendere, permittitur illi ut maneat in Segor. hoc est, in legitimo matrimonio, quia melius est nubere incontinenti, quam per abrupta fornicationum præcipitari. Insuper in lege ipsa, qui pro populo hostias offerebant, non solum in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab uxoribus separati & vinum & ficeram (quæ solent libidinem provocare) non bibebant. Etiam ad David fugientem ab Abimelech sacerdote dictum est: si mundi sunt pueri ab uxoribus, at ille respondit: ab heri & nudiustertius, panes enim propositionis de uxoribus cubilibus confurgentes edere non licebat. Et in lege, qui uxorem duxerat, & propaginem filiorum velut vineam plantaverat prohibetur ad bellum procedere, quia non potest Domino libere militare servus uxoris. Et juxta Pauli sententiam, non potest semper & sine intermissione & continuo orare, qui conjugii debitum reddere cogitur, nisi ad tempus ex consensu. Rursus qui in lege Pascha facturus erat, non nisi accinctis, mortificatisq; lumbis facere præcipitur. Et in Evangelio jubentur Apostoli accinctis lûbis Evægeliî tenere lucernas: assumpti enim in Apostolos, reliquerunt officium conjugale, juxta verbum Salvatoris: qui dimiserit domum, parentes, fratres, uxorem, filios, propter regnum Dei, multo plura in seculo isti recipiet, & in seculo futuro vitam æternam. Et ideo Christus extollit præferendo nuptis eunuchos, qui se castraverunt propter regnum Dei. De quibus alibi legitur in scriptura: dabo eunuchis meis in domo mea, & in muro meo locum nominatum, meliorem è filiis & filiabus Israël, nomen æternum dabo illis, quod non deficiet, sicut factum legimus in Jesu filio Nave, virginè innupto, cui pulcherrima & optima portio in partitione terræ promissionis obtigit. Qui sunt isti eunuchi? nisi de quibus inquit Theologus in Apocalypsi, qui cum mulieribus se non coinquinârunt, qui sequuntur agnum quocunque vadit, & subinfert: virgines enim permanserunt. Virgo erat Joannes Evangelista, & virgo permansit, & ideo plus amatur Domino, & recumbit supra petrus

tusejus. De quo haud frustra Petro ait JESUS : si vo-
 eum manere , quid ad te ? & exivit sermo inter fratres il-
 lum discipulum non moriturum : de quo etiam alibi dixit :
 Sunt quidam de hic astantibus , qui non gustabunt mortem ,
 donec videant filium hominis venientem in regno suo. Non
 enim moritur Virgo , sed manet in CHRISTO , & dor-
 mitio ejus non mors , sed transitus est : in virginitate namque
 primi parentes immortales erant , per prævaricationem au-
 tem virginitatis : utriusque naturæ mortem sibi posterisque
 pepererunt : in virginitate fruebantur cognitione ipsius boni ,
 amissa virginitate , caligante intellectu , apertisque oculis car-
 nis cognoverunt malum , privari ipsius boni lumine , quo in-
 tima visione Dei fruebantur virgines. Hic cum Apostoli post
 resurrectionem Christi piscarentur in lacu Genezareth , stan-
 te JESU in littore , nesciebant Apostoli , quem viderent , so-
 lus autem virgo Joannes recognovit DEUM . & dixit Pe-
 tro : Dominus est. Jam ex his scripturarum mysteriis , satis
 persuasum esse potest , copulam carnis fuisse originale pecca-
 tum , & multi ob jam dicta facile in hanc opinionem mecum
 consentient , nisi unus scrupulus illis obsistat. Dicent enim :
 Si carnis commixtio vetita erat , quomodo primi parentes im-
 pleturi erant benedictionem illam : Crescite & multiplicami-
 ni ? Quomodo nascituri erant homines : ut implerentur se-
 des Angelorum qui lapsi sunt cum Lucifero ? Ardua profe-
 cto & scrupulosa objectio , cujus quidem ed difficilior est so-
 lutio , quod altius indagatur mysterium : Mysterium , inquam ,
 absconditum à seculis & generationibus , manifestatum au-
 tem solum sanctis , quibus voluit DEUS notas facere divitias
 gloriæ sacramenti hujus. Hoc est illud mysterium , de quo ait
 Christus : Habeo adhuc multa vobis dicere , sed non potestis
 portare modo : & alibi de eodem ait : non omnes capere ver-
 bum hoc. Istud & mysterium illud , quod secreto pandit A-
 postolis , dum vulgo proponuntur parabolæ : quod Paulus se-
 gregatim prædicat perfectis , dum vulgo non solidam escam ,
 sed lac potum dat , necdum enim possunt capere , quamdiu
 carnales sunt , quia qui animalis est , non percipit ea , quæ spiri-
 tus DEI sunt , stultitia enim illi est , nec potest intellige-
 re. Elegit autem nos in CHRISTO Deus pater ante
 mundi constitutionem , ut essemus sancti & immaculati co-
 ram eo. Ambulavimus autem in concupiscentiis carnis , fa-
 cientes voluntatem ejus & cogitationem ejus , & facti sumus

N n 2

filii

 Matt.
16.

fili iræ. Atque hæc nos movent, ut credamus cum Damasceno, multisque Græcorum Theologis, conjuges in statu innocentiae constitutos, in Paradiso, non per hanc carnis pudendam concupiscentiam impleturos fuisse benedictionem Dei. Non enim in carne proles illis feminanda erat ad corruptionem, sed in spiritu ac verbo Dei, ad vitam æternam: de quo spirituali semine Esaias loquitur; Nisi Dominus Zebaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma essemus, & similes Gomorrhæ fuissetus. Quomodo autem hæc spiritualis generatio perficienda fuisset, in dialogo nostro de homine exponere conati sumus: quem sermonem hic geminare superfluum esset. Sed satis est nobis ad præsens propositum admonuisse, quod in dialogo de homine exposuimus, alio semine homines nascituros fuisse in statu innocentiae, quam quod per carnis corruptionem deflueret, dummodò præsentī sermone, quod fuerat quæsitum, peccatum originale, rectè invenire potuimus, quod si minus rectè affectus sum, fateor me opinionem scripsisse, non fidem, non scientiam: opinionem autem talem, cui nec ego aliter assentior, nec aliter quenquam assentiri volo, nisi quatenus à sancta Christiana Ecclesia non fuerit reprobata.

HEN.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ

SERMO DE VITA MONASTICA, PER

Venerabilem Abbatem in Browiler
habitus.

Non sum nescius (colendissimi Patres , cùm vita & moribus, rùm doctrina gravissimi) quam difficile sit de divinis rebus coram vobis aliquid publicè vel dicere vel differere, præsertim cùm ad id munus virum optatis & sermone ornatissimum , & Scripturarum eruditione profundissimum , doctorumque citatione (quorum testimoniis uti necesse sit) promptissimum : Nam ut quorundam haud contemnenda sententia , sine eloquentia frigent mysteria , & absque majorum traditionibus proprii ingenii conjecturæ sæpe multum periculi habent , & errori proximæ sunt. Maluissèm itaque hoc munus alteri datum esse , quàm E-faico spiritu impetitus ad hoc ipsum se obtulisset , dicens : Ecce ego , mittite me. Verùm ego , quæ in me est , sentio imbecillitatem meam , qui juxta verbum Hieremiæ in his rebus adhuc puer sum , & nescio loqui : peccator sum , & timeo assumere legem Dei per os meum. Vestra tamen autoritas , vestrumque præceptum , qui mihi præsentis hoc dicendi onus injunxistis , nescio qua seraphica virtute metuentis ora ardentis calculo resolvit , & quam imbecillitatis meæ fragilitas negavit , obedientia præstitit audaciam : iis itaque corroboratis , divinoque fretus auxilio , dabo operam , ne hoc dicendi munus omnino vel sine causa , vel sine fructu suscepisse videar. Idque sic esse docebo , dum mihi publicam audientiam tribuit vestra humanitas. Priusquam tamen hoc aggrediar , primum nobis qua de re , & qua de causa de hac re eadem nunc dicere proposui , aperiam.

De vita activa & contemplativa dicere intentio est. Nam cùm tota monachorum vita nihil aliud esse debeat , quam continua poenitentia , cum meditatione in lege Domini die ac nocte , nulla de re utilior sermo haberi posse visus est , quàm de his ipsis : quæ ut nos quàm maximè decent , ita à pluribus fratrum nostrorù maximè ignorantur. Illud etiam haud silentio

Nn 3

præte-

prætereundum esse arbitror, quod apud Antiquos præceptum legitur, in omni rerum principio orandum esse, maximè vero in sacris divinisque id exequendum Areopagita docet Dionysius, eo libro, quem de Dei nominibus inscripsit. Cum igitur hic de religiosæ monasticæque vitæ arcanis nobis dicendum sit, principio flexis genibus humi procumbentes, sacro hymno sic Deum in vocabimus, vos unà mecum continuite: Veni sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium, & tui amoris in eis ignem accende: qui per diversitatem linguarum cunctarum gentes in unitate fidei congregasti. Jam oratum est: nunc ergo instemus proposito. De activa contemplativaque vita dicturus, ne videar ab humanis inventis terrenaque sapientia initium sumere, & caduco humanarum opinionum fundamento superstruere. Non aliunde quam ab ipso fonte vitæ, qui est vera vita & lux hominum, ab ipso inquam Jesu Christo Nazareno crucifixò rem ipsam auspicabimur. Scimus n. quoniam cum nulla mortalium doctrina ab errore sit immunis, sola Christi doctrina tota sincera est, tota constans, tota verissima & infallibilis. Esto igitur nostri sermonis thema sive exordium, illud Evangelicum, quod legitur apud Lucam: Ingressus est Jesus in quoddam castellum & mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam, & huic erat soror nomine Maria, quæ et sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius, Martha autem satagebat circa frequens ministerium, quæ stetit & ait: Domine non est tibi curæ, quod soror mea relinquit me solâ, dic ergo illi ut me adjuvet. Et respondens dixit illi Dominus: Martha Martha, sollicita es, & turbatis erga plurima: porro unum est necessarium: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. In hoc sacro Evangelio quadruplex hominum vita nobis proponitur, quod ita esse jam facile monstrabo, si modò vos prius admonuero, per castellum mundum ipsum figurari: per domum verò Ecclesiam. Quæ igitur extra domum hominum in castello habitantium vita est, hanc vitam mundanam, vitam peccatricem, vitam infidelium recte nuncupare possumus, quæ per obsequium carnalium, terrenorum mundanorumque affectuum ducit in exitium. Hæc vita Christum non recipit, non cognoscit, juxta illud Joan. In mundo erat, & mundus eum non cognovit: in propria venit, & sui eum non receperunt. Quicumque ergo cupit cum Christo esse, non occupetur in castello, sed sequatur vestigia Christi usque in domum Marthæ: nam qui in castello manet, cum Christo non manet. De hac vita plura dicere præsentis propositi non existit. Itaque

omisso

omisso castello domum ipsam scrutemur. Hæc, ut paulò antè dixi, Ecclesia est, in qua non habitant nisi soli fideles in Jesu Christo, Martha videl. & Maria: in quibus iterum duplex fidelium vita figuratur. Nam Martha denotat vitam activam, h. e. vitam poenitentialem, vitam purgatoriam, quæ per poenitentiam purgando animam illam dignum efficit Christi hospitium, & hæc primo suscipit Christum: Maria verò vitam denotat contemplativam. Hæc est vita disciplinae, quæ jam in purgato animo audiendo & meditando verbum Dei, in divinæ sapientiæ lumine quiescit. Hanc Christus ipse suscipit, erudit, illuminat, & secum manere facit, Nunc igitur utriusque & activæ & contemplativæ vitæ conditiones, ex ejusdem Evangelii verbis colligamus. Vita activa suscipit Christum: contemplativa suscipitur à Christo. Activa debitoria est: satagere pro peccatis: omnes enim debitores sumus poenitentiae, quia omnes sumus peccatores, continuò orantes: dimitte nobis debita nostra. Contrà vita contemplativa libera est, & liberè eligit quæ sunt optima: neq; enim anxietur in servitute poenitentiae, quòd præteritam vitam egerit malam & peccatricem, sed ob amorem Christi continuò meditatur quomodo futuram agat bonam atque meliorem, dicens in libertate amoris: Vitam veritatis elegi. Ubi n. spiritus divini amoris, ibi libertas electionis mandatorum Dei, nulla transgressionis poena, poenarumve timore, voluntate coacta Activa itaque servilis est, in frequenti ministerio præceptorum coacta in mortificationem carnis, ut inquit Paulus castigans corpus suum, & in servitutē redigens: Contemplativa autē vita est filialis, ut inquit Paulus, non concipiens spiritum servitutis in timore, sed spiritum adoptionis filiorum Dei. Vita activa contentiosa est, & impatiens stat & increpat, quia solitaria & egena auxilii: contemplativa autem pacifica, tacet, & silentio quieta ac humilis, fedit juxta pedes Domini, cæteris Apostolis discipulisq; sociata, audiens verbū Domini, ejusque patrociniū juvatur. Rursus activa divisa est, sollicita est, turbata est, multiplex est, continuò occupata circa vitia & concupiscentias carnis, circa tumultum tentationū & insidias immundorum spirituum: contrà contemplativa crucifixa carne, domatis affectibus, victrix tentationum & diaboli, quiescit in tranquillitate spiritus, constans, & una, in unitate amoris unientis in JESU CHRISTO: in super necessaria, & adeo quidem necessaria, ut sine contemplativa, activa nihil valeat ad salutem. Nam nisi poenitens meditetur pulchritudinem ipsius Christianæ justitiæ, donec ejus amore rapiatur:

tur : & sic odit iniquitatem , ut poeniteat peccatorum , frustra poenitet & nunquam profuturus. Dico autem Christianæ justitiæ, videl. quæ ex fide Christi est: Nam humana justitia, quæcunque est, semper peccatū habet. Reliquum adhuc contemplativa vita optima est & inauferibilis. Nam ipsa Dei cognitio atque amor nobiscum perpetuò perseverabunt in secula seculorum : cum actiua duntaxat circa minora bona & transitoria versatur, simul cum morte desitura: neq; n. post mortem locus datur poenitendi. En venerandi fratres, audistis jam utriusque vitæ, activæ & contemplativæ evangelicam comparisonem, sub quadam contrarietatis specie, quæ licet hac inmutua contrarietate sese impetere videantur, conveniunt tamen, & in unam vitam coeunt, in uno Jesu Christo , quemadmodum duo illi Mosaici Cherubim , qui cum contrariis vultibus sese respiciunt, conveniunt tamen versis prospectibus in propitiatorium. Hinc itaq; resultat illa quarta vita (nam primam notavimus vitam peccatricem, deinde duas reliquas, activam & contemplativam) vita inquam perfecta, vita exëplaris, vita Jesu Christi, quæ in se unit utramque, activam & contemplativam, vita in morte, mors in vita, agens contemplatione, contemplans in actione, libera in debito, debitoria in libertate, quæta in labore, laborans in quiete, sollicita in tranquillitate, tranquilla in sollicitudine, multiplex & una, circa unum & plurima, circa optima & circa minora bona, auferibilis quantum ad laborem, permanens & perpetua quoad contemplationem , adeo secura, ut si etiam tetigerit picem, non inquinetur, sed omnia illi munda sunt. Itaq; inter peccatores non polluitur, sed expurgat peccata, inter leprosos nulla contagione maculatur, sed mundat lepram, nulla intentione frangitur, sed calcatur super serpentes & scorpiones, & super omnē potestatem inimici, & nihil illi nocere pōt. Hæc vita maximè decet nos monachos, qui mortui mundo, ac sacra religione devoti Jesu Christo, ejus imitationem arctissimam tam solenniter professi sumus. Nos itaq; decet, ut frequentī poenitentia puri, & mundi, continua oratione, lectione, meditatione, doctrina, contemplatione ipsi Jesu Christo corde purgatissimo, amore ferventissimo, strictissimaque imitatione uniti, toti; in divini numinis cōtemplatione sic alienati, rursus descēdamus, in actionem inquam exemplarem atq; perfectam, fructificantem fructum fidei & justitiæ, in his, qui in ignorantia valle versantur, exemplū nos præbētes illis, ad imitandū nos in imitatione Jesu Christi. Hæc est vera vita monastica, in qua jam olim in vetere lege, & ante tem-

re tempora David, Samuel Propheta, post sacerdotis Heli mortem, congregavit religiosum Prophetarum conventum, habitu insuper ab illis populum distinctum, quemadmodum de hoc legitur 1. Reg. 4. & ibidem apud Magistrum historiarum atque illum antiquitatis scriptorem Josephum. Similiter Helizæus Propheta, post Heliæ assumptionem, assumptis secum multis filiis Prophetarum, impartito illis juxta relictum sibi Heliæ pallium, sacro habitu in monte Carmeli monasticam hanc vitam summa sanctitate observavit, quam exinde multi sancti Prophetæ continuarunt, usque ad tempora Joannis Baptistæ, qui & ipse etiam discipulos religioso quodam Conventu sibi sociavit. Neque verò eorum Religio usquequaque vera erat, neque perfecta: sed duntaxat veræ ac perfectæ Religionis umbratilis quædam figura, seu imago, salutaris tamen per spem tunc in futuro Jesu Christo. Porro ipse Dominus noster Jesus Christus, autor veræ Religionis ac Monasticæ vitæ, verus institutor Apostolos ac discipulos summæ castitatis & paupertatis, virosque obedientissimos Monastico ritu vocavit, qui & ipsi post missionem Spiritus S. multas Monasticas cōgregationes fecerunt, omnia possidentes in communi, ut legitur Act. 4. ex quibus ut legitur in Ecclesiastica historia, Marcus Evangelista apud Alexandriam miræ devotionis discipulos tenuit, Monastico conventu conjunctos. Ex hac itaque radice, veræ processerunt utriusque sexus religiones Monachorum, cœnobarum, anachoritarum, eunuchorum, & hujusmodi religiosorum hominum, qui secessum captâtes ab hoc mundo adhuc nullis secretis regulis astricti, nullis votorum vinculis captivati liberè conspirarunt, non in aliam quàm in puram simplicem unitissimamque imitationem Jesu Christi: postquàm verò temporis progressu, refrixit illa pura simplicitas piaque imitatio, & religiosi illi jam degenerare incœperunt ad mores prophanorū, rursus secesserunt aliquot sancti patres, ut Benedictus, Bernard. Basil. August. & plerique alii, qui considerantes opus esse revocamento ad veram illam Monasticam vitam, documenta quædam posteris tradiderūt, institueruntque certas vivendi regulas, & salutaria præcepta, circa mores & conversationem, circa victum & vestitum, circa cibum & jejunium, circa otium & negotium, circa orationem & lectionem, circa taciturnitatem & sermonem, circa societatem & solitudinem & hujusmodi, prout unicuique pro sui sensus abundantia, ad utriusque activæ contemplativæque vitæ restitutionem conducere visum est. Deinde successerunt

ex Partibus qui ipsos suos Monachos ad hæc sua instituta servanda, etiam gravi Sacramento solemnique voto, ceu vinculis quibusdam astringentes, etiam Romanorum Pontificum Decreta censurasque advocarent. Hinc viginti quatuor ferme & paulò plures Religionum professiones in Romana Ecclesia receptæ sunt, quæ licet rituum, cæremoniæ, observatio- numque instituti, inter se multum differant: sunt tamen aliqua priscæ illius Apostolicæ perfectionis potissima, in quibus omnes uniformiter conveniant. Hæc autem haud multa sed tria duntaxat sunt, videl. paupertas, castitas & obedientia, sine quibus nullus potest esse verus Monachus, quæ ad eò substantialiter essentialiterque Religioni cohærent, ut ne ipsi quidem Religionum authores, imò (ut dicitur) ne summus aliquis Pontifex in contrarium dispensare possit, absque totius Monachi transsubstantiatione annihilationeque. Qui itaque Monachus est, hæc illum jurare, vovere, & perpetuò velle observare necesse est. Nam in illis tribus tota Monasticæ vitæ professio, substantiæ essentialique consistit, quæ utranque activam pœnitentialem, & contemplativam intellectualem, insuper ipsam perfectam atque exemplarem vitam ad eò complectuntur ac promovent, ut sine illis tribus, dico paupertate, castitate & obedientia, & nullam prænominatarum vitarum pateat accessus. Nam per paupertatem ipsam quatenus Monachus omnia abdicat omnibus moritur, de omnibus desperat, omnia odit, etiam seipsum odit, de seipso desperat, veram assequitur peccatorum contritionem, veram agit pœnitentiam, & non nisi in sola Christi misericordia gratiaque confidens, remissionem assequitur peccatorum: nec solum illud sed insuper coronatur justitia justificante, propter eandem patientiam & spem misericordiæ per fidem in Jesum Christum, quam justitiam absque paupertate assequi est impossibile, juxta illud Eccles. 31. multos perdidit aurum & argentum, qui autem diligit illud non justificabitur, væ illis qui sectantur illud. Castitas autem ut omnium difficillima, ita omnium maximè necessaria est, nam sine illa omnia opera sunt imperfecta, ut ex Hieron. legitur 33. q. 5. c. hæc solum. Ipsa siquidem amorem excitat, & assurgere facit hominem supra corruptibilem naturam, estque in pœnitendo omnium patientissima & constantissima ut quæ omnia mala tolerat potius, quam malo consentiat, ut 32. q. 5. itane. legitur secundum August. Obedientia vero omnium est Magistra, sine qua nullum quantulumcunque bonum opus promovet meritum. Sola siquidem obedientia meritum possi-

possidet fidei, sine qua quisquis fidelis convincitur, infidelis esse judicatur sicut ex Gregorio habentur 8. q. 1. sciendum: cooperantur enim paupertas cum spe, castitas cum amore, obedientia cum fide. Beata igitur paupertas temporalium, propter spem æternorum, quoniam ipsius erunt divitiæ regni cælorum, beata obedientia in fide Jesu Christi, quia omnia opera ejus bona. Hæc quo ad activam vitam dicta sunt. Quantum autem hæc tria jam dicta conducant ipsi vitæ contemplativæ, modò ostendemus. Ipsa namq; paupertas mundi victrix quatenus animum nostrum ab omni multitudine & varietate cupiditatum, affectuum, ab omni denique humanorum negotiorum cura, nudum & vacuum reddit, neque aliud volentem, neque aliud cupientem, neque aliud sperantem, quàm divina ipsa providentia statuit efficere, proculdubio magnam atque peculiarem vim habet ad minorem contemplationem, quatenus anima nostra per paupertatem spiritualem ab omni contrario & adverso expurgata, divinis influxibus vacans ab illis sapientia divina, sæpè etiam Prophetiæ spiritu repletur, Castitas autem Deo devota, mortificata carne, ipsa quidem quatenus humanæ fragilitatis naturam in seipsa superat, intellectualem suam divinam parte, toto divinorum amore in superos conversa, animam nostram sempiternum ac semper pacatum efficit Dei templum, in quo Dei Spiritus continuò inhabitantes, quos tunc vitæ socios possidens, & quasi idem aliquid effecta cum Angelis, ab illis felicitate, oraculis, sapientiaque repletur. Obedientiam verò quatenus divinæ contemplationi sese tota veneratione admirationeque exponit, prostratis sensibus, stupefacta ratione, sola fide in intellectum elevata, anima nostra profligato diabolo, supernos divinosque concipit influxus, de quibuscunque jam antea mediata fuerit. Quicunque igitur ad supremum activæ contemplativæque vitæ Monasticum culmen ascendere cupiunt, oportet illos constanti fide, spe indubia, amore ferventissimo, obedientes, pauperes, castosque, diaboli, mundi carnisque victores accedere, ita quod nulla Monasticorum præceptorum impatientia frangantur, nullasque mundanarum curarum cicatrices corde gerant impressas, nullisque carnalium affectuum tentationibus mente inquinata succumbant. Qui hæc faciunt, hi utriusque vitæ Monasticum culmen adepti, veri Monachi sunt: qui itaque Monachus est, hæc illum facere necesse est, quod qui non facit, hic sciat se, ut periturum, fide fragum, Christo, Ecclesiæ, ac professioni Monastice injuriû, nominis & habitus sui

fui falsarium, & re ipsa Monachum non esse, quem se nomine proficitur, sed æternæ damnationi perpetuò adjudicandum, mancipium diaboli. Hæc sunt reverendi Patres, quæ de vita activa & contemplativa ex Evangelica veritate, quàm brevissimè dici posse visum est. Insuper quomodo ex hac utraque vita conjuncta nostra constat vita Monastica, in qua sancti illi Patres nostri multa hinc inde instituerunt, partim ad secesum, partim ad revocationem necessaria salubriaque documenta, quæ tamen omnia ad tria Monasticæ vitæ substantialia præcepta reducuntur, per quæ utraque activa & contemplativa vita, victis carne, mundo & diabolo, in vitam quandam perfectam (quàm Monasticam vocant) sibi invicem ununtur itidem diximus. Diximus autem, non quantum ad illorum doctrinæ integram traditionem necesse est, neque enim id ego proposui, ut vos horum aliquid docere velim, qui me longè melius hæc omnia & profundè intelligitis, & observatis synceriter, absit à me hæc arrogantia. Sed admonere vos volui duntaxat & hortari, quo eo quidem magis succinctè & quasi per superficiem discurrendo, abs me factum est, quo vestra profunda intelligentia ex his paucis quam plurima in memoriam revocare potest. Si itaque hæc quæ diximus rectè dicta sint, & vobis accepta, vestra laus est, qui mihi primò quidem ut dicerem, deinde ut benè dicerem concessistis. Vestrum igitur erit una mecum gratias offerre omnipotenti Deo, à quo tam divinissimi rivi in corda nostra emanant. Quod si pro humana fragilitate nostra, dictorum intelligentiam, eloquentiamve minùs affecuti fuerimus, similiter vestrum erit una mecum omnipotentem Deum suppliciter orare, ut tam sublimium profundissimarumque rerum vitam intelligentiam exprimendique eloquentiam, omnibus nobis feliciter infundat.

DIXI.

HEN.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ,
 SERMO DE INVENTIONE RELIQUIA-
 rum B. Antonii Heremitæ, pro quodam
 venerabili ejus Ordinis
 Religioso.

Magna mihi & gratissima fors ista dicendi obtigit
 (Patres colendissimi) ut quæ de B. Antonio Abbate
 ac Patrono nostro præcipuo compartasunt, hodie-
 na narratione in medium enunciem : non quod tan-
 tum munus sufficienti orationis splendore verborumque luce
 à me præstari posse confidam : Scio enim longè majora esse
 divina mysteria, quam ut humanorum verborum splendore
 queant illustrari, neque tamen reticendum erit, quin potius
 pauca dicemus. Verum cum tot ac tanta sunt quæ ad hujus
 gloriosissimi sancti, sive vitam, sive gesta, sive pœnitentiam,
 sive contemplationem, sive gratiam, sive præmia, sive doctri-
 nam, sive miracula, sive exitum, sive ad corporis sui sancti in-
 ventionem, ac translationem pertineant, ut omnia hæc ag-
 gredi res esset nostris viribus impar, & supra temporis inopi-
 am nimis prolixa, præsentis sermone de inventione sancti cor-
 poris duntaxat (de aliis autem alias) differemus, ab illo Ev-
 angelico verbo quod habetur Matth. 5. surmentes exordium :
 Non potest abscondi civitas supra montem posita, neque ac-
 cendunt lucernam & ponunt eam sub modio, sed super cande-
 labrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. Cum itaque op-
 portuno tempore placuisset Deo, ut B. ille Antonius, lucerna
 ardens atque lucens, diutiùs recondita non maneret in abs-
 condito, sed reponeretur super candelabrum altum, in emi-
 nentiori loco, ut luceret omnibus existentibus in hoc mundo,
 & impleretur verbum Dei, quo illi viventi pollicitus erat, quia
 faceret ipsum in universo orbe nominari : ab ipso orbis capite
 magno Constantino Imperatore tam sanctissimarum Reli-
 quarum inveniendarum occasionem initiumque præbuit.
 Nam imperante Constantino eoque ad Christi fidem conver-
 so, stabilitaque per ipsum ac munita Catholica Ecclesia in u-
 niverso imperio, quod ob factum cum multorum beatorum
 corporum & reliquiarum revelationem impetrasset, voluit illi
 Domi-

Dominus noster Jesus Christus, inter cætera enim S. Antonii Confessoris sui (qui in vita & morte habitus est miraculorum gratia plenissimus) absconditum & omnibus ignorum corpusculum non minoribus miraculis ostendere. Cum itaque Constantinus deficiente sibi hærede multisque ob hoc precibus Deo effusis tandem unicam filiam suscepisset, contigit ut cum jam majuscula ex fonte quodam hausisset, novem nequissimi spiritus impatientissimi qui dæmones corpus ejus obsidere ingressi sunt. Quod factum credimus non propter peccatum aliquod innocentis filiae, nec propter Imperatoris ipsius aliquod demeritum: sed ut (juxta verbum Evangelicum) manifestaretur gloria Dei in gloriosissimo Confessore suo B. Antonio, qui cum inter cæteros Christi Sanctos innumeras insuperabiles à dæmonibus tentationes & afflictiones in vita passus est, illum glorificatum etiam dæmones ipsi in eorum perpetuum cruciatum, in puellæ innocentis salutem, in sancti Confessoris gloriam palam confiteri compellentur. Ideoque clamant in Imperatoris filia: solus Antonius Ægyptius Heremita hinc nos potest expellere, qui vos continuò cruciat. Invenit tunc ignotum hætenus Antonii nomen in omnium auribus, nec erant tunc ullæ reliquæ magis desideratæ. Sed ingens hujus rei difficultas & desperata videbatur provincia occultum omnibus sancti corpus in ignoto heremo, remotissimoque deserto humanis nisibus posse reperire, donec Theophili Episcopi consilio, ac probitate; celebratis plurium dierum vigiliis, jejuniis & orationibus revelante Deo, ad Constantinum & Theophilum, idem beatus Episcopus legationem difficilissimam confidenter suscipiens, & in Ægyptum transmigrans, stella duce, innumerisque miraculis divinisque indiciis informatus, gloriosissimi cōfessoris reliquias meruit invenire. Quibus sublevatis, tanta oborta est virtutum miraculorumque potentia, quibus mirandis dum plus miranda continuò succederent, factisque mirabilibus fidem augerent facta mirabilia hæc que indies crescentia crescens fama secuta, verè completum est verbum Domini ad Antonium, totoque orbi omnibusque nationibus ac gentibus notus factus est. Sed hæc ad historicam narrationem dicta sufficiant, quæ ed brevius exposui, quò scio vos illa minus ignorare. Reliquum est, ut de reliquiarum hujusmodi virtute ac veneratione pauca dicamus. Nam quærere posset aliquis, cur tantam venerationem reliquiis exhibeamus, & mortua Sanctorum corpuscula tanto cultu honoremus, Item, unde stupenda hæc in reliquiis Sanctorum

storum, miraculorum virtus atque potestas. Adhæc modò
 breviter & promiscuè respondebimus, quod ubi factum erit
 finem faciemus dicendi Circa venerationem reliquiarum ex-
 titit quondam execranda hæresis Caicia, ab Eunomio, & exin-
 de à Vigilantiò hæreticis asserta, qui malè exponentes sacras
 literas, & ad simplicem verborum corticem attendentes ani-
 mum, Judæorum ac Samaritanorum more, corpora mortuo-
 rum pro immundis habebant, ita ut etiam contactu pollue-
 rent tangentès, quemadmodum litera legis de his loquitur
 Atque ea opinione seducti, Sanctorum reliquiis ut vilissimis
 ac immundis matrociniis, omnem honorem, venerationē ac
 cultum denegabant. Reliquos cultores Sanctorum devotos
 homines tanquam sacrilegos condemnantes, perversè in illos
 contorquendo verbum Evangelicum: Væ vobis qui ædificatis
 sepulchra Prophetarum, dicentes de sepulchris Sanctorum,
 quod scriptum legimus de sepulchris Pharisæorum, quæ foris
 dealbata, intus sunt plena spurcitia & fœditate. Verum hæc
 antiqua antiqui serpentis hæresis, tandem cum suis autoribus
 mala malè perditæ est. Nam si non sunt venerandæ Reliquiæ
 Sanctorum quomodo legimus pretiosa in conspectu Domini
 mors Sanctorum ejus? Si corpora Sanctorum sunt immun-
 da & polluta, quid de Moyfis corpusculo tanta Dei cura fuit, ut
 ab ipso sepultum sit Deo? Quis demum Christi corpus in se-
 pulchro positum audebit dicere immundum, pollutumque
 cadaver? Si ossa mortuorum Sanctorum polluunt tangentés,
 quomodo Helisæus Propheta mortuus mortuum suscita-
 vit, quod etiam à B. Antonio Patrono nostro factum legimus,
 cujus corpus cum à Theophilo duceretur per heremum, in-
 venerunt ibi tria corpora mortuorum à feris sylvestribus oc-
 cisa, quibus cum imposuisset Theophilus corpus beati Con-
 fessoris, statim surrexerunt & secuti sunt beatum corpus usq;
 ad Constantinopolim, ad cujus præsentiam filia Constantini
 liberatur, dæmones rugiunt, illiusque vim ac sanctitatem con-
 fitentur, quasi præsentem viventemque Sanctum adesse senti-
 rent. Vivunt enim Sancti omnes, nec mortui sunt qui in Deo
 moriuntur, sed dormientes dicuntur. Unde Salvator de Laza-
 ro ait: non est mortuus, sed dormit. Et Apost. ad Thessal. vetat
 de dormientibus contristari. Vivunt enim Sancti in corpori-
 bus & reliquiis suis, mirandis virtutibus illis divinitate sua
 assistentes per illas operantes. licet illa naturaliter non infor-
 ment. Sic Dionysius Areopagita, sic Simphorianus, sic Alba-
 nus, sic Felix, sic Regula & plerique alii S. Martyres truncata
 capita

capita sua detulerunt ad loca sepulturæ, anima eorum nō angelo (ut multi opinantur) eos ducēte, ducente autem per assistentiam, non per naturalis informationis actum: non enim sunt animæ sanctorum ita in coelis ac in sinu Abrahamæ cohibitæ tanquam in quodam carcere conclusæ, quin possint de suis tumulis, apud suas reliquias ubicunque velint adesse præsentēs, qui sequuntur agnum quocunque vadit, qui certè agnus Iesus Christus cum ubique sit, & ipsi qui cum eo sunt ubiq; esse credendi sunt, ni forte minoris potentiæ sint sancti quam demones qui per hunc inferiorem orbem undique vagantes celeritate nimia ferè ubique sunt præsentēs. Vivunt itaq; sancti sicut scriptum est: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob non est Deus mortuorum, sed vivorum, non sunt mortui qui in Christo moriuntur, qui membra sunt & manent Christi vivi, tam in corpore quam in anima, quorum corpora templum sunt Spiritus S. quos Christus nunquam reliquit: nam sicut divinitas verbi nunquam reliquit corpus Christi in sepulchro, ita nec ipse Christus relinquit corpora Sanctorum suorum in tumulis suis. Venerandæ itaque sunt Sanctorum reliquiæ, in quibus veneramur ipsum sanctum, imo ipsum Christum, semper continuoque præsentem. Hæc ergo ratio reddita sit cur venerandæ reliquiæ, unde tanta in illis virtutum potestas. Cur magis apud reliquias suas, quam alibi operentur miracula, qui reliquiis suis pro arbitrio assistentes, ab ipso Christo nec in anima, nec in corporeis reliquiis uspiam derelicti. Nos igitur qui tales habemus reliquias, tam sanctissimi Confessoris Antonii Heremitæ & Abbatis ac Patroni nostri, illas summa castitate ac devotione veneremur ac revereamur, ipsumque gloriosissimum sanctū, pro virib; fragilitatis nostræ imitemur, qui illustri natus familia, clarissimis ortus parentibus, in amplissimis educatus clientelis, in maximis cōstitutus divitiis, à juventute sua nobilitatem, parentelā, domum, divitias, famā, cognatos, juventam, delitias mundum omniaque relinquens, relinquēs autem pauperibus tulit crucem Domini & secutus est eum imitatione conjunctissima, fide constantissima, sanctitate consummatissima, unde ipse inter cætera fermè infinita præmia, consecutus est hanc divinam & incessantem miraculorū gratiam, cujus effectus quotidie cernimus, tam incredibiles, tam inauditos, tam insuetos, plenos horroris atque stuporis, ut in omnem orbem terrarum nomen ejus exierit, ac nō solum nobis Christianis, sed etiam cunctis gentibus, ethnicis, & Christianæ Religionis hostibus terrori sit, ac Religioni habeantur quem-

quemadmodum illi Deus ex se pollicitus est, quia faceret eum in toto orbe nominari, sic hodie beatissimus Antonius inter Christi sanctos, ab omnibus gentibus agnoscitur, ab omnibus veneratur: ad omnes Christi crucem nomenque deferret, imperium habens in gehennam, hoc est, quod dæmones in Constantini filia præsentem sancto corpore confitentur, & confiteri compelluntur. Si ergo nunc præcedentem Beati confessoris sancti Antonii patroni nostri vitam & sanctitatem consideravimus, si poenitentiae eius magnitudinem, si gratiarum plenitudinem, si præmiorum multitudinem, & quomodo corpus suum immaculatum Dei templum continuò sine lapsu servaverit, in vita & morte semper sanctissimus: si in super consideraverimus miraculorum reliquias suas concomitantium stupendam sublimitatem, si earundem continuam utilitatem, certè dicere possumus, sic eum excellere ut omnibus, qui uspiam sunt sancti Christi confessores, non modo æquiparari, sed anteponi mereatur. Ad hunc ergo beatissimum Christi confessorem & patronum nostrum sanctum Antonium Hieremitam & Abbatem religiosissimum, tanquam & perfectissimum Christi exemplar tota imitatione confugiamus, hunc ejusque sacras reliquias veneremur, per illius intercessionem gratiam apud Deum postulemus, qui ipse apud Deum potest quàm plurimum,
Dixi.

NOBILI AC STRENUO MILITI,
 VTRIUSQUE JURIS MEDICINARUMQUE
 Doctōri, Domino Henrico Cornelio Agrippæ,
 Senatus Urbis Metensis à Consiliis prima-
 rio, Filio suo in Christo dilectis-
 simo.

Epistolam quare infra libro 2. Epistolarum, Epist. XVIII.

REVERENDO IN CHRISTO PA-
 TRI, AC DOMINO SACRÆ THEOLOGIÆ
 Doctōri, Domino Theodoico Cyrnensi Episco-
 po, Archipræsulatusque Colonienſis à Suffragio,
 in Sacris administratori dignissimo, Henri-
 cus Cornelius Agrippa seſe com-
 mendat.

Lege hanc Epistolam Lib. 2. capit. XIX.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ
 Contra Pestem Antidota securis-
 ſima.

AD DOMINVM THEODORICVM CY-
 renenſem, Colonienſis Archipræsulatus à Suffra-
 giis, in Sacris Administra-
 torem.

QUod vivendi regimen peſtilentiarum tempore ſer-
 vandum ſit, multis canonibus medici tradiderunt,
 è quibus quæ præcipua & magis neceſſaria ſunt,
 ſub compendio tibi dabo, ſed breviffimo. Primum
 itaque neceſſarium eſt abſtinere ab omni exceſſu caloris ex-
 trinſecus, ut à Sole, ab igne, à veſtimentis, ab aëre calido:
 intrinſecus autem, ut à nimio eſu ſalis, aromatum, medi-
 caminum

caminum herbarum & ciborum intensæ caliditatis, & à vino potenti & fumoso. Item à forti exercitio, maximè vero à sudore & à coitu, & passionibus animi abstinendum est, ab omni repletionem cibi & potus, quin etiam à fame, siti, & stipercitate ventris, & à longa dormitione, maximè autem diurna, Qui cibi præ cæteris deligendi, quique devitandi sunt, hic trãseo. nã et si facile sit hæc describere, tamen non omnibus facile est observare. Illud duntaxat admoneo, ut in ciborum condimentis, maximè vero piscium recentium inter cætera tormentillam, dictamum, gentianam, zedoariam, sandalos, & rosas nã obmittas, utere etiam aceto maximè rosaceo, & succo pomi citri, aut Arantii, aut limonum, & succo acetosæ, atque agresta, & vino citomorum granatorum & berberorum, omnia n, sapore agrestia & acetosa pestifero veneno resistunt: nam refrigerant, desiccant, confortant, conservant, è quibus tamen si pectus lædatur, temperanda sunt cum saccharo, si vero stomachus, cum modica portione piperis, nam ipsum putrefactioni humorum resistit, & digestionem confortat, stomachum corroborat, & modo non sit in nimis subtilem pulverem redactum, sed grosso modo contusum, epati non obest. Conveniunt præterea inter condimenta cæpe, raphanum, cicorea & caparis, nam & ipsa veneno adversantur. Habitatulum autem tuum, vestimentaque lucida flamma purgabis, maximè vero ex lignis juniperi, pini, cupressi, aut fraxini suscitata, asperfionibusque aquæ rosacæ, cum aceto, herbisque & floribus, etiam fumigiis odoriferis aerem temperabis, etiamque indumenta tua interulas & lineamenta eisdem afficies. Præterea faciem, manus cum his sæpius in die ablues, nec domo egrediare, aut in publico vades, nisi radice dictami vel zodoariæ aut aromatica aliqua confectione in ore retenta, ac pomo odorifero manibus gestato odoratoque. Atque hic optimum est rutam contusam cum aceto, & expressam super aspergere lamina ferreæ candenti, & fumum illum, vaporemque in os & nares, perque omne corpus & indumenta excipere, ante habitaculi tui egressum. De antidotis autem præservativis ex multis pauca eaque securiora tibi nunc describam. Horum primum est, ut capias aquam rosatam, acetum rosatum, aquam acetosam, & vinum album aromaticum sive malvaticum vetus, æquali portione, in quibus infundas pulveres radicis Zodoariæ, corticum citri, & boli armeni, etiam inter se æqua portione commensuratos, addendo parum croci, & si velis potes addere saccharum conservationis rosarum

sarium vetus, hæc conjuncta in ampulla vitrea bene obturata servabis, de quo omni mane & sæpius in die modicum aliquid bibe. Hoc namque antidotum sanguinis, & humorum putre factionem fieri non permittit, venenique pestifero potenter resistit. Quod si etiam pastam pilularum ruffi, quæ alias communes & pestilenciales vocantur, dissolutam, cum septuplo aquæ chelidoniæ, vel aquæ mellis, quæ melior est post triduanâ digestionem distillaveris, in balneo erit hæc aqua mane in modica quantitate potata, ad ea quæ diximus, admirandæ efficaciz. Est aliud non minus sublimè medicamen, ut videlicet accipias de theriaca electa uncias duas, myrrhæ electæ tres drachmas, camphoræ puræ drachmas duas, quæ contemperata in libra una aquæ rosarum, post biduum vel triduum distillantur in vasis vitreis bene sigillatis, de qua aqua exhibetur in aurora. Commentatur etiam ab antiquis electuarium de nucibus, quod fit hoc modo: accipe cartacarum pinguium libram mediam, juglandium ab interiore cortice mundatorum quartam libræ partem, foliorum rute domesticæ unciam mediam, salis marini triti drachmā unam & mediam, omnia in mortario optime incorporantur cum melle despumato, aut cum syropo acetositis citri, vel de ribes, & exhibeatur de eo quantitas avellanæ jejuno stomacho, cum modico aceti & aqua rosata, & sunt qui addunt huic electuario alias species & radices, quibus non est admodum opus. Est & aliud efficax medicamen, quod vocant electuarium de ovo, cujus compositio talis est: Ovum recens cum testâ ab albumine evacuaturn, dimisso vitello completur crocò orientali pulverisato, & occluso foramine, apud lentum ignem tamdiu assatur, donec deducatur ad nigredinem, ex tunc pulverisatur in mortario, & additur illi quantum est pondus suum de pulvere seminis erucæ, hoc est synapis albæ, diuturna contritione optime incorporando, & de hoc electuario exhibetur mane quantitas grani ciceris, cum modico vini & aquæ rosatæ. Verum posteriores non absque salubri experimento, addiderunt ad hanc compositionem dictami albi & tormentillæ, de qualibet drachmas duas, nucis vomicæ drachmam unam, singulis primum ad partem pulverisatis, deinde longa contritione cum ovo incorporatis. Et sunt qui adhuc adjungunt istis radices pimpinellæ, zedoariæ, angelicæ ac camphoræ, & cum theriaca quantum pondus omnium, conficiunt electuarium in forma opiatæ, de quo exhibent, ut jam diximus, ad præservandum, sed & etiam ad curandum exhibitum usque ad drachmam unam cum

cum vino albo, si cum frigore morbus invaserit, vel cum aqua rosata, aut scabiosa, si cum calore, oportet autem ut intra duoecimam horam ab initio morbi exhibeatur, si conferre debeat. Atque hæc sunt quæ utiliora, securiora, plusque cæteris probata antidota pro nunc comperta habeo, & quibus salubriter uti poteris, modo non negligas etiam de pillolis ruffi accipere, semel vel bis in hebdomota, pondus scrupuli unius in aurora, abstinendo eo die ab alio medicamine. Illudque adverte, si tempus sit intense calidum, tunc aloes & myrrha, quæ in dictarum pillularum compositionem veniunt, sint cum aqua rosacea diligenter abluta, poterisque addere de purissima camphora, quantum est tertia pars myrrhæ: sed temporibus frigidis, & in complexione frigida ab his præparamentis est abstinendum. sed sunt pillulæ illæ absque camphora, & si ne ablutione sumendæ. Præterea quia pillulæ sedem nonnunquam nimium aperiunt, resolvuntque, utile est illis addere portiunculam boli armeni, vel in ejus pulvere involvere, quia autem nonnunquam lædunt stomachum, corrigendum hoc malum est, cum modica mixtione delecti massicis, præterea theriacam veterem, vel metridatum ad pondus duorum vel trium scrupulorum, singulis decem diebus sumere cum haustu aquæ rosatæ, vel acetosæ, observatis ad hæc medicorum consuetis canonibus, optimum est. Si quis autem peste sese percussus sentiat, si ætas virtusque permittat, quamprimum phlebotometur à vena convenienti, moxque sequens medicamen offeratur, & quanto citius tantò melius, quia malum hoc non præstat inducias, ideoque convenit poculū sequens subito offerre: & si opus est, etiā sæpe iterare, juxta vires patientis. Potio talis est: accipe cepas albas numero sex, easque cavatas in superiore parte, & exempto corde, imple de theriaca veteri, mixta cū modico pulvere radicum dictami & tormētillæ, & sic involuta in papyro humida assentur sub cineribus calidis, coctione completa ad mollitiem: deinde pars illarum excipiatur ad partem: nam hanc contusam in modū pulvis superpones abcessui, est enim tutissimum antidotum venenum eliciens atque perimens: sed ut ad potionem revertamur, reliquas cepas, ut diximus, coctas, contusas cum syro-po acetositis citri, in quantitate uncie unius, & cum modico aceti, exprime per stamen, & de colatura hac tepida exhibeatur ægroto uncie tres, & ponatur in lectulo bene cooperatus, abstinens à cibo & potu horis sex, omnimode autem cavendo ne dormiat, ejus namq; poculi virtus efficacissima est,

venenum à principalibus membris ad eorum emunctoria propellere, & per sudorem cæterasque creticas expurgationes evacuare. Quod si huic portioni admisceas portiunculam electuarii de ovo superius descripti, erit admirabilis. Illud denique advertendum est, si patiens sit pectoricus, aut cacochimicus, repletus videlicet malis humoribus, aut fortè non fuerit phlebotomatus, aut sanguinem minuere non convenit, tunc addenda sunt ad portionem illam medicamina solutiva, ut potà pro delicatioribus triseræ persicæ uncia media cum drachma una electuarii hamech. Pro robustioribus autem absque triserâ detur, cum confectioe hamech, totidem electuarii de succo rosarum, totidemque electuarii inde, atque drachmæ duæ diafericonis, utrobique autem exhibendo portionem calidam cum aqua scabiosæ aut acetosæ, aut rosarum. De his quod superest, transeo, nam hæc & tempus admittunt, & consilium, satis itaque me fecisse arbitror, si ea duntaxat descripsi, quæ moram non remittunt. Sed illud te adhuc commonitum volo, summum ac ultimum ejus mali remedium esse terram adamam, primam videlicet nostræ creationis materiam: hæc namque sola & unica est, quæ medicinam largitur, cujus non est major, neque parum fuerit per ignis artificium purgata, & ad simplicitatem suam congrua lotionem, redacta.

Sed de his alias.

* *

SPECTABILI VIRO DOMINO
JOANNI NIDEPONTANO ILLUSTRIS-
simi Lotharingorum Ducis, atque Civita-
tis Metensis Physico & Confili-
ario.

HENRICUS CORNELIUS

AGRIPPA,
S. D.

Multæ ac magnæ contentiones olim fuerunt mihi cum Theologastris atque Monachis, Ornatissime Domine Doctor, quorum aliquibus modestis expostulationibus, aliis amarulentioribus Apologiis respondi, alios silentio præterii. Et quum essent mihi cum illis privatæ contentiones, nolui aliquid horum unquam in publicum edere, ne fortè paucorum culpa in multitudinis redundaret ignominiam: verum (ut est in proverbio, Qui veterem fert injuriam, inuitat novam) illi patientia atque silentio meo abusi, continuo novas contra me parabant insidias, novam hostilitatem novum bellum, idque sibi mutuò per manus tradebant accipiebantque. Tandem quum edidissem declamationem illam de Vanitate Scientiarum, atque Excellentia Verbi Dei, quam in hoc ipsum scripsi, cum ut segniora ingenia ad defendenda bonarum literarum studia excitarem, tum ut fraterculis istis concionatoribus arguendorum in omni exercitii genere vitiorum non frigida argumenta conferrem. Illi hoc beneficium meum ingrato pensantes animo secundum

morem

morem suum pariter omnes communem hostilitatem mihi indixerunt, tamque passum à suggestis, à pulpitis, in privatis & publicis concionibus apud promiscuam plebem magnis vociferationibus aduersum me clamabant, irascebantur, atque nullum impietatis, nullum hæresis, nullum scandali, nullum contumeliæ probum in me non transferebant. Accedebant illis nonnulli Aulici Mystæ, Burgundiones & Hispani, qui me clanculum & post terga magnis criminationibus credulò Cæsari traducebant, & per insidias proditorem plusquam Lybica perfidia persequiebantur, quo hinc quidem Lernæi populi odium, inde verò Aquilini Principis iracundiam incurrere necessum erat. Sed gratia Domini liberauit me ab ore bestię multorum caput, & ab unguibus feræ rapacissimæ, & eripuit me de inimicis meis fortissimis, ab his qui oderunt me, & confortati erant super me in die afflictionis meæ. Nunc igitur cognoscens atque expertus hoc improborum Sophistarum & cucullatorum genus immortales & inextinguibiles inimicitias gerere, illasque alterum alteri continuandas per manus tradere, nostraque patientia atque silentio insolentiores euadere, insuper etiam in munificentiam nostram contumeliosos beneficium pro iniuria reputare, cogitavi consultius esse cum illis apertas gerendas esse inimicitias, quàm taciturnitatis patientia impietatis suspicionem unâ cum ulteriore offensâ contrahere. Hinc quicquid hætenus cum his monstris mihi negotii fuit, postliminio revocare decreui, & sub dio omnium oculis palam exponere, ut videant populi, intelligant nationes, cognoscant mundus, cuiusmodi idola tot seculis pro heroibus atque diis ipsis coluerit. Itaque post editam proximè Apologiam in Louanienses Theologistas, & querelam in bonarum literarum sycophantas,

phantas , statui nunc edere defensionem quandam inuē-
 triam , qua olim ante annos quindecim respondi cui-
 dam Domino Claudio Salini Conuentus Prædicatorum
 Priori, in illa Urbe vestra Metensi , ubi ego illo tempo-
 re Reipublicæ aduocatus à consiliis agebam , qui me ob
 assertam cum Jacobo Fabro Stapulensi B. Annæ mono-
 gamiam nos in publicis concionibus suis rabiosis latrati-
 bus laceſſebat mirisque geſticationibus , porrectis di-
 gitis , jactatis manibus raptimque retractis , & collis-
 dentibus fremendo , expuendo , calcitrando , saltan-
 do , pultando , vicissimque scalpendo caput & roden-
 do ungues in nos insaniebat , tandem etiam calamum
 in me contorsit. Sed ut lingua maledicentissimus , ita
 manu insulsiſſimus. Quare acriori inueſtura huic Ly-
 caoni respondi , memor Proverbii : Acri cane occu-
 pandum eſſe lupum. Sic namque Hieronymus ille vir
 pius & sanctus cui tam improbè oblatratum eſt ab ad-
 uerſariis , illos omnes acriore penſatione contrà obrue-
 bat. Nihil enim maledicorum linguam refrenat magis,
 quàm mordacioris alterius linguæ metus. Atque ea eſt
 hypocritarum illorum natura , ut quo quiſque ſe illis
 mitiorem præbet , eò efferuntur insolentius , eoque
 arrogantius quoſque contemnunt , inſectantur , & ve-
 lut tyrannide quadam perſequuntur. Si quis vero im-
 perterritus illis atrociori ſermone reſiſtat , hunc jam
 magis metuunt quàm oderint. Itaque licet hæc noſtra
 deſenſio amarulentior fortè ſit quàm tuo palato ſapere
 velis , ea tamen mihi viſa eſt , quæ inter delicatiora e-
 dulia vel ſynapis , vel raſſani vicem apud te obtinere va-
 leat : & quia nuperrime cum apud te eſſem , ſcire geſtie-
 bas hanc controverſiam, id circo unus à me electus es, cui
 illam dedicarem , qui pro ſingulari inter nos amicitia,
 quicquid eſſe meum noueris æquo iudicio ſis accepturus.
 Addidi autem nonnullas epiſtolas , non quod elegantes

aut elaboratæ sint , sed quia ad eandem causam pertinent : ex quibus pariter litem , quam habui cum fratre Nicolao Savini olim apud nos ficto titulo hæreticorum magistro, percipies. Sed miror , cum ille antepaucos annos ob publicum scelus ciuitate vestra pulsus , & per iustitios publice extrusus & proscriptus fuerit , qua fronte , qua confidentia in sanus illa bellua rursus ad vos redierit , atque impune apud vos degat. Utinam Civitas vestra aliquando hos fucus excutiat suis alueariis.

qui Christi imitatores se profitentes, scurras agunt & carnifices. Vale ex Bon-

na, Anno 1534.

AD

AD LECTOREM.

Vere piū ac Christianum est, Candide Lector; Sanctorum vitas dignis prosequi praconiis, sed mendacia illis consuere & incompetas genealogias comminisci; hoc impiorum histrionum opus est. At reperiuntur nunc passim in istis recentioris aetatis Martyrologiis, atque Sanctorum, ut vocant, Legendis, tot prodigiosa mendacia & digna risu deliria, tot superstitiosa phantasmata & gentium mythologiis, non minus fabulosa, quasi legant Iudaei & Turcae & pagani, an non putas rideant nos, & religionem suam nostra multo meliorem putent, ut quae multo minus habeat fabularum? Attamen tales sunt sermones istorum Histrionum cathedralium, quos plebs imperita, & superstitiosa vetula oculi loco habent, qui deficiente antiquitatum notitia suis propriis adinventionibus confisi, nullam ferè cuiusvis Martyris aut Confessoris Legendam incorruptam reliquerunt, cui non aliquid superstitiose admentiti sint, quasi fas sit etiam fabulis & mendacis propagare religionem, atque omnino id liceat in sacris quicquid humanae leges tolerant in prophanis: horum dico Histrionum opera falsa illa opinio de B. Anna trigamia in animos populi seminata est & irrigata, quousque sic conualuit, ut difficile eradicetur, ad quam tamen extirpandam, post doctissimum illum Jacobum Fabrum Stabulensem hac praesenti Disputatione laboravi haud segniter, sed an effecerim, an consecutus sim, nunc tui sit iudicii.

Vale.

HEN-

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ,
DE BEATISSIMÆ ANNÆ MONOGAMIA
ac unico puerperio , propositiones abbreviatæ
& articulatæ, juxta dilceptionem Jacobi
Fabri Stapulensis in libro de tribus
& una.

QUam nuper mihi privatus quispiam sermo fuisset de
B. Annæ fulinubio ac unico puerperio cum nobili
viro Nicolao Roscio, Mediomatricum decurioni,
qui tum populari opinione huic meo sermone ad-
versabatur, eaque occasione qui de utrius sententiæ victoria
pronūtiaturi essent, aliquos elegissemus arbitros, evenit ut, me
aliquot dies absente, ac reverso aliquos pluscūlos domi ægro-
tante, interim negotium hoc evagarit latius, donec tandem
per quæstuarios istos clamatores è suggesto coram populo ac
rudi plebecula ventilatum sit, & contra meam sententiam a-
crius ac insolentius, quàm Christianas conciones decent ob-
latratum. Rogatus igitur ab amicis aliqua in hanc rem scri-
ptis designarem, eorum precibus acquiescens, sequentes ex
temporaneos articulos succinctè breviterque congeffi. Qui-
bus si quis contrariis rationibus ac autoritatibus validioribus
se se opponere velit, occasionem mihi dabit scripta hæc gravi-
oribus studiis dilatandi, donec ille oppugnans ego repugnans
ad commodum Christianæ Reipubl. uterque optatum fi-
nem (cujus gratia solum licet Christianos contendere) asse-
quamur, ipsam videlicet quæsitam rei veritatem, eamque
cæteris, qui in ignorantia caligine versantur, salubriter os-
tendamus.

I.

Qui dicit, fidem nostram vel ecclesiam, tenere & asserere,
beatissimæ Virginis genitricem Annam treshabuisse maritos
actres peperisse filios, dicit falsum manifestum, & qui id pu-
blica concione pertinaciter prædicare ausus est, seducit popu-
lum, & adulteratur Verbum DEI, ac in sede veritatis docet
notorium

historium mentacium, nam res hæc fidei non est, nec ecclesia de hac aliquid ulla sanctione, vel facto determinavit.

II.

Iacobus Fabri Stapulensi Parisiorum gymnosophista, edidit librū de solinubio ac utico puerperio beatæ Annæ, quem de tribus & una prætitulavit.

III.

Qui publica coram populo concione dicit, hunc librum combutendum, & omnia ejus exemplaria optat esse exusta, hic præsumptuosus est, & falsi judicii, ac maledicus detractor, ipsi libro, & ejus auctori, universæque literatorum reipublicæ, atrocem inferens injuriam. Et qui offenditur libro illo, indoctus est, & obstinata inscitia, quia liber ille innititur auctoritatē scripturarum & ratione. Qui autem scandalizatur in auctore, hic nequam est & hypocrita, quoniam ipse auctor mitis est & humilis corde. Sed qui contra hunc librum scripturis & rationibus munitus in arenam conscendere ausus fuerit, hunc ego virum fortem & robustum judicabo, & dignum cui doctus quispiam (pro veritate ipsa elicienda, non pro vana gloria) confligendo congrediatur: qui aliter huic libro detraxerit, calumniator est, & hostis veritatis.

IV.

In dubiis, & disputabilibus, & in utramque partem probabilibus, popularium curiositas informanda est, id illis predicandum est, quod credere magis pium est, hoc est, quod verosimilius est, quod ecclesiasticis probatis scripturis conformius est, quod plus consonum rationi, quod mores hominum plus ædificat in imitationem evangelicam.

V.

Dicere Annam solinubam, unius solæ miraculosæ geniturae puerperam. hoc pium est, & verisimilimum, hoc vetustissimorum probatissimorumque theologorum scriptis conforme, hoc congrua ratione satis insuper munitum, hoc castæ & evangelicæ viduitatis dignissimum incitamen, ac matronalis continentia imitabile exemplum.

VI.

Dicere Annam trinubam, triparumque, juxta popularem hanc nullò certo auctore historiam, qua legitur, nam Joachim

chim & Cleophas Annæ nubunt & Salomas, subsequenti ordine, primus gignit Christiferam, Cleophas gignit alteram, & Salomas tertiam, has duxere viri, Joseph, Alphæus, Zebedæus. Prima parit Christum, Jacobumque secunda minorem Et Joseph iustum, peperit cum Simone Judam. Tertia Majorem Jacobum, volucrumque Joannem. Hoc ita asserere erroneum est, scandalosum est, impium est.

VII.

Erroneum est, quia contra historicam veritatem, contra rationes temporum, contra naturæ possibilitatem. Neque illi qui hæc loquuntur ullum dicti sui probatum auctorem adducere queunt, sed tanquam rustica quædam secta, in ludibrium ecclesiæ illud prædicant, cujus nullam rationem aut auctoritatem reddere possunt.

VIII.

Scandalosum est, quia detrahit bonis moribus, detrahit consuetudini legali observantiæ illius temporis, detrahit honestati parentum Deiparæ Genitricis, & dignitati Virginis Mariæ.

IX.

Impium est, quia detrahit figuræ, detrahit Prophetiæ, detrahit miraculis, detrahit evangelicæ lectioni.

X.

Qui dicunt, Cleopham fuisse secundum Annæ virum, ex quo peperit secundam Mariam nuptam Alphæo errant corde. Nam Maria Cleophas, non ita vocatur à patre, sed à marito, quia fuit uxor Cleophas fratris uterini Joseph viri beatissimæ Virginis, qua ratione ipsa sola dicta est soror ejus, & nulla alia. Attestantur huic Egesippus, & Eusebius, probatissimi in Ecclesia Doctores & Historiographi, testatur idem textus evangelicus, ut ostendam infra.

XI.

Cleophas & Alphæus idem homo est binomius, sicut alii multi in sacris literis leguntur, ut Raguel, qui dicitur Jetro, & Gedeon dicitur Hieroboal, & Onias Azarias, & Judas dictus est Thadæus, & Joseph dictus est Barsabas, sic & Cleophas nomen est Alphæus: & huic sententiæ etiam sacri astipulatur Hieronymus & Philo, & ex Egesippo & Eusebio id magis clarum est.

XII.

XII.

Filii Cleophæ erant Christo ætate majores, inter quos Simon Zelotes Christum undecim annis superabat, testantur hoc Egelippus & Eusebius. Hac itaque temporis una & partus ratione perfecta, impossibile reperitur hanc Mariam Cleophæ fuisse secundam filiam.

XIII.

Similiter & multo scedius errant, qui dicunt Salome tertium Annæ maritum, qui in ea genuerit tertiam Mariam, hinc vocatam Maria Salomæ, cum Salomæ nomen mulieris est, non viri alicujus, nec ipsa Salomæ unquam cognominata est Maria, nec dicta soror beatæ virginis, sed fuit mater filiorum Zebedæi: & attestantur huic Origenes & Chrysostomus, & ipsa Sectio evangelica. Atque hic turpissimus error ex grammaticæ ignorantia prodiit, & satis notorius est, maxime his qui Græca & Hæbraica didicerunt.

XIV.

Joannes Apostolus Salomæ junior filius, anno uno vel paulo minus fuit ætate minor Christo, Jacobus autem Joannis frater, Christo fuit ætate par vel paulo minor. hæc ex Eusebio & Melitone Sardenfi ac Hieronymo nota sunt. Ex hujus itaque ætatis ratione, impossibile relinquitur apud naturam, Salomæ fuisse tertiam Annæ filiam.

XV.

Tota itaque illa història de Annæ trigamia ac triperperio, legi, honestati, & possibilitati naturæ repugnat, nam Anna sterilis fuit natura, sterilis fuit in super obexactum concipiendi ætatem, ut non potuisset post miraculosam supra naturam partum, naturaliter ex carnis voluptate alias proles suscipere, nec etiam miraculo, cui nulla unquam alia annuntiatio facta est.

XVI.

Qui prædicant Annam trinubam, nullum alium fructum producant, nisi quod corrumpunt mores bonos sermonem pravo & subvertentes castitatem matronalem, dant occasionem viduis abundi retro post tentationem Sathanæ, quatenus proponunt sibi Annam incontinentiæ & poligamiæ suæ idolum ac velamen erroris sui, quo oblita fidei primi mariti, eam

eam irritam faciant novis nuptiis, superinducentes sibi in hoc damnationem, totumque Apostoli dogma de viduis, sub umbra Annæ contemptum exponunt.

XVII.

Historia illa de Annæ trigamia, ac tribus Mariis Annæ filiabus, repugnat legali observantiæ illius temporis, nam in tota vetere lege nulla vetula vidua, quæ ex primo marito prolem susceperat, reperitur superinduxisse alias nuptias: nec Judæicæ legis consuetudo id patiebatur. Similiter legalis consuetudinis observantia erat, in eadem familia non imponere idem nomen pluribus fratribus vel sororibus, absurdumque fuisset Annam tres filias habuisse unius nominis.

XVIII.

Qui beatæ Annæ hanc trigamiæ notam inurunt, ejus sanctitati simul ac beatæ virginis honori non parum detrahunt, nam cum omnes ferme & innumeratæ viduæ, quæ passim in scriptura leguntur, uno viro contentæ fuerunt, & post illum residuam vitam cœlibi sanctimonia produxerunt, quas propterea veras viduas vocat Apostolus, solam Annam Dei paræ virginis parentem vere viduam dicere non poterimus, ipsaque virgo superbeata hac maternâ incontinentia fuerit infelicio, ut quæ ipsa typus sit & summum puellaris virginitatis exemplar, matrem habuerit vidualis incontinentiæ ostentum. Sed absit hæc impietas, & magis pie credamus, quod sicut unica virgo Maria, velut unica est totius virginitatis idea, ita & mater ejus Anna, ceu unicum jubar imitabile irrefragabileque exemplum extiterit viduitatis, super omnes viduas matronali castimonia ornata, simul ac Dei gratia præventa.

Dicere Annam trinubam triparamque, detrahit figuræ. Nam sicut ex Adam unica singularis Eva facta est, ita ex Anna unica singularis Maria, quæ est secunda Eva, producta est. Præterea omnes illæ veteris & novæ legis sanctæ fœminæ, quarum parrus divinitus per angelum annuntiatus est, sola illa prole restiterunt beatæ, nulla alia subsequente, quod identidem etiam de Anna ipsa credendum est, quæ per ejusmodi sub umbra legis extitit figurata.

Dicere Annam triparam, detrahit prophetiæ, quæ est in canticis Salomonis, quam non absone de beatissima Virgine Maria, ejusque genitrice, ac tota triumphantium turba, intelligit ecclesia, Sexaginta sunt reginæ, octoginta concubinæ, & adulescentu-

centularum non est numerus, una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa Genitrici suæ. Hæc Prophetæ ostendit, beatam Virginem unicam Annæ filiam, nec matrem ejus unquam desiderasse seu elegisse aliam prolem gignendam.

Qui dicit Annam trinubam triparamque, detrahît miraculo Conceptionis beatissimæ Virginis Mariæ, quia ex pluralitate nuptiarum atque partus Annæ, ipse ortus Mariæ Virginis fuisse videretur, non miraculosus, sed potius ex concupiscentia carnis, si Anna sanctificatum tanto ac tam plus quam beato partu uterum, desiderio novæ prolis præbuisset novo secundam carnis voluptatem concubitu temerandum.

Qui dicit Cleopham ac Salome viros Annæ nuptos, expressè repugnat & contradicit lectioni Evangelicæ, nam textus Evangelicus expressè innuit Cleopham esse virum Mariæ illius, quæ dicta est soror beatæ Virginis, qui adhuc in passione Christi vivebat, ita enim habet Græca veritas apud Joannem: Stabant autem juxta crucem Jesû mater ejus, & soror matris ejus Maria uxor Cleophæ, & ita præcisè transtulit fidus ac irreprehensus interpretæ Erasmus Roterodamus, similiter ex Evangelica lectione expressè comperitur, Salome mulierem significare, & non virum.

Hæc hætenus, quæ si cui minus satisfaciunt, legat (sed attentè) libellum Jacobi Fabri supra nominatum, & si adhuc obstinatus fuerit, vincat illum priusquam novum expostulet pugilem.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ,
DEFENSIO PROPOSITIONUM PRÆNAR-
ratarum contra quendam Dominicastrum illa-
rum impugnatores, qui sanctissimam Dei-
paræ Virginis matrem Annam cona-
tur ostendere polyga-
mam.

QUoniam procurante satore malorum operum, dam-
nabiliter insurrexit in famosa Mediomatricum civi-
tate vir quadam religiosæ professionis, (qualem hoc
seculo aliquot cuculliones sibi soli usurpant) & The-
ologus Scholasticus, ob hunc titulum magnò supercilio tur-
gens, apud semetipsum sapiens, apud imperitam plebeculam,
crassulosque Magnates nihil nesciens, qui conclusiones quas-
dam (ut ipse vocat) extirpativas, contra propositiones meas,
quas nuper ego de beatissimæ Annæ solinubio ac unipuerpe-
rio, juxta disceptationem Jacobi Fab. Stapul. in suo libello de
tribus & una prætitulato, brevissimas edidi, coactus ad hoc
integritate officii mei, propter nonnullos magniloquos fra-
terculos, qui apud Mediomatricos sanctissimam Annam mul-
tiparam polygamamque diffamârunt, ipsumque Stapulensem
doctissimum integerrimūque virum, me pariter, & quos-
cunque secum sentientes, simul omnes erroris impietatisque
infirmulantes. Non possum nunc, neque debeo illis conclusio-
nibus non respondere, ipsamque Christiparæ Virginis castissi-
mam parentem, à publico proditæ conjugalis fidei crimine,
trigamiæque nota, quæ sibi ab hujusmodi Cretenfibus præco-
nibus immeritò inuritur, non defendere. Conabor itaq; ipsas
oppositarum conclusionum machinas elidere penitusq; dis-
rumpere, atque Fabrum ipsum, tam veracis sacratissimæque
historiæ reparatorem, meque una, & cæteros nobiscum probè
sentientes, eximere calumniis. Vellem autem quod conclusio-
narius iste Doctor (quod probum disputatorem decet) non sic
ex occulto in me sagittaret, ita quod telum ac vulnus sentiens,
joculatorem ignorem, sed illas suas dogmaticas obiectiuncu-
las, quas in secreto aliquot mulierculas docet, imperitosque
nobiles, proprio suo quo vocatur, nomine prætitulasset, sic
namque ipsæ à calumniandi, tergiversandique crimine (qua-
pro-

propter nomen suum oculuiffe haud injuria æstimatur) relinqueretur minus suspectus. At ego cognoscerem quicum mihi negotium hoc suscipitur, haberemque illi concedentem reverentiam, atque pro dignitate tractarem, nunc autem Andabatarum more pugnare compellor, ac hostem non videns directa spicula repellere.

Sed nunc tempus est, ut videamus quàm bellicosus thraſonicus iste conclusionator affurgat in clypeum, quo turbine torqueat hastam. Itaque quo contextu ipse conclusiones suas contra meas propositiones opponit, eo ordine ad singula (verso ad eum sermone) nunc respondebo.

Primò namque miserrima sermonis balbutie exorditur in hunc modum.

¶ Cum autem (ut existimamus) non Theologo theologica proposita sint conclusiones quibus responderi exposulat, juxta exiguitates nostras aliquantulum daturi Responsum.

Præteribo infantissimam sermonis tui barbariem, qua omnes istæ conclusiones tuæ undique scatent. Præteribo orthographiæ tuæ innumera vitia. Præteribo ridiculum exordium, quò in ipso portu mox impingis, & omne quod ad Latinae linguæ inscitiam, sordidamq; structuram attinet, Grammaticorum certamini relinquam. Neque verò de Latina elegantia certandum est cum barbaro, quin potius remittendus est dicendi stylus, tecum disceptaturo. Itaque res ipsas duntaxat examinabo. Primum itaque videris statim in hoc conclusionum tuarum exordio id mihi objicere, quod à Platone aliquando, deinde à Dionysio præceptum legitur, res sacras non nisi à sacris (hoc est, Theologicas à Theologicis) tractari debere, me verò quem non Theologum æstimas, idcirco in prophanorum numero reputas, ac mox sequentibus verbis tuis, inter stultos & insipientes (qui dicunt in corde suo non est Deus) collocas. Ego certè Theologi nomen mihi arrogare non ausim, quippe qui non nescio quæ vita, quæ doctrina, quis afflatus Theologico nomini debeat, quòd qui verè profiteri debet, aliquid majus homine præstare possit necesse est. Sed ne quis à Theologicis tam alienum putet, ut in prophanorum numero reputare meruerim, ipsum unius veri Christi cultus, sacrarumque literarum continua attrectatio excusant. Excusant insuper me, publicæ Theologicæ lectionis meæ, & sacrarum literarum expositiones, & libri editi, variique sermones & declamationes. Nam anno huma-

næ salutis millesimo quingentesimo nono, ætatis meæ vice-
 simo secundo primum in Dola Burgundiæ publ. lecturas sacras
 literas professus sum, ob quam ab hujus studii Doctoribus in
 Collegium receptus, insuper regentia & stipendiis donatus
 sum: anno autem sequenti, in Britanniam trajiciens apud Jo-
 han. Coletum Catholicæ doctrinæ eruditissimum, integerri-
 mæque vitæ virum, in divi Pauli epist. desudavi, & quæ nescivi
 illò docente multa didici, quamvis apud Britannos longè a-
 liud, & occultissimum quoddam tunc agebatur negotium. Ex
 Britannia autem recedens, apud Colonienses meos coram u-
 niverso studio, totoque Theologico coetu, Theologica placita
 (quæ vos vocabulo non admodum latino, quòdlibet dicitis)
 haud non theologicè declamavi. Exinde à Maximiliano Cæ-
 sare contra Venetos destinatus, in ipsiis castris, hostiles inter
 turbas plebemque cruentam, à sacris lectionibus non destiti,
 donec per Reverendissimum Cardinalem sanctæ crucis, in Pi-
 sanum concilium receptus. nactusq; si cōcilium illud prospere-
 rasset, egregiam illustrandorum studiorum meorum occasio-
 nem, multis scriptis adhuc penes me exstantib. sacris quæstio-
 nibus operam dedi. Tandem Papiæ Ticinensi famoso Gymna-
 sio Theologicam cathedram in publicis scholis ascendi. Porro
 apud Taurinum gymnasium Theologica lectione in publicis
 scholis sacras literas publicè interpretatus sum Reliquum au-
 tem inter diversa scripta mea, extant de sacris literis tractantia
 opuscula, de triplici ratione cognoscendi Deum, de homine,
 de peccato originali, de Sacramento matrimonii, commenta-
 ria in Epist. ad Rom. commentaria in Trismegistum, placita
 quædam Theologica & sermones & epistolæ & pleraque alia
 in quibus tamen non inficior multa posse repetiti, sicut & in
 aliorum Doctorum libris, quæ possunt justè culpari, quorum
 censuram non verebor, sit modo eruditus, & candidi animi,
 qui ad hoc accesserit, quiq; cognoscere velit, non cupiat calu-
 mniari: nec reprehendi verecundabor, siquidem in omnibus
 non sim assecutus veritatem, humana infirmitate sæpè obstā-
 te. Siquidem in arduis voluisse decorum est: ipsaque veritatis
 vestigandæ voluntas suam laudem habet. Hæc nunc longius-
 culè non ad meam jactantiam, sed idèd recitavi, ne quis me ut
 omninò non Theologum & prophanum judicet, & falcem
 meam in alienam messem mittere arguat. Si itaq; nunc Theo-
 logi sunt, qui (ut Lactantio placet) cum unius veri Dei cultu,
 veram sapientiam docent, atque meam industriam Deus ipse
 adjuverit, quod Theologicum aliquid locutus sim, interpre-
 tatus

tatus sim, scripserim, disceptarim, declamaverim, jam non ero à Theologico nomine penitus rejiciendus. Quod si illi solummodo Theologi habendi sunt, qui in scholastica palæstra accedente Magistrorum nostrorum (sic enim apud eos vocari solent) calculo, magnis contentionibus, amplo fastu, nec immodico symposio, Theologici Magistratus coronam ambientes, Scholastici Doctores creati sunt, quemadmodum lignarii, ferrarii, sutores, & cæteri mechanici opifices, artis suæ exercitium, usum ac Magisterium, ab artis illius Præfectis vel quantumcunq; rudissimis recipere compelluntur. Certè hac lege, neq; Hieron. nec August. nec ullus priscorum illorum sanctorum Doctorum Theologus fuerit: quare nec me inter prophanos numerare necesse erit, nec sacrilegus ero, si absq; scholastico Theologiæ titulo, Theologici studii fructus in alios divisero. Tandem concedans mihi vel invitus oportet, etiam Jurisconsultos esse in Ecclesia Christi sacros Catholicosque Doctores, habemus enim & nostros sanctissimos Canones atque sacros de divinis reb. titulos, de summa Trinitate, de fide Catholica, de veneratione Sanctorum, de hæreticis, & aliis fidem nostram concernentibus, quare vel hoc ipso titulo licebit mihi de hujusmodi dogmatibus commentari. Cæterum nunc quod tuo more ais me proposuisse conclusiones, quibus responderi exoptularim, ego articulos nuncupavi, hoc est, propositiones, non conclusiones, proposui autem simpliciter, nullum invitans, nullum exoptulans in certamen, sed liberè relinquens, qui eis contradicendo occasionem nobis dederit assequendæ veritatis. Quod cum sic non placeat tibi contentioso Theosophista, qui præter conclusiones & corollaria discernere aliud non novisti, hanc tuam propositionum mearum extirpativam (ut vocas) conclusionem, plenam sceleris & temeritatis, canino stomacho evomuisti, juxta exiguitates tuas (ut ais) aliquantulum daturus responsum, quod non tam simulatæ modestiæ causa, quàm vera abs te dictum est, & eo nomine, quod istæ tuæ conclusiones sunt dignæ.

Sed rursus nunc audiamus te Rhetoricantem, & qua tragicatara tantara in campum istarum conclusionum tuarum descendas, spectemus. Sic namque sermonem connectis.

¶ *Præponere curavimus illud Sapientis Proverb. 26. dicentis, responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur, etsi enim proponenti fatuitatis non ascribam nomen insipientia, tamen notam non videtur disputaturus aufigere.*

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ,
DE BEATISSIMÆ ANNÆ MONOGAMIA
ac unico puerperio, propositiones abbreviatæ
& articulatæ, juxta dilceptionem Jacobi
Fabri Stapulensis in libro de tribus
& una.

Cum nuper mihi privatus quispiam sermo fuisset de
B. Annæ fulinubio ac unico puerperio cum nobili
viro Nicolao Roscio, Mediomatricum decurioni,
qui tum populari opinione huic meo sermone ad-
versabatur, eaque occasione qui de utrius sententiæ victoria
pronûtiaturi essent, aliquos elegissemus arbitros, evenit ut, me
aliquot dies absente, ac reverso aliquos plusculos domi ægro-
tante, interim negotium hoc evagarit latius, donec tandem
per quæstuarios istos clamatores è suggesto coram populo ac
rudi plebecula ventilatum sit, & contra meam sententiam a-
crius ac insolentius, quàm Christianas conciones decent ob-
latratum. Rogatus igitur ab amicis aliqua in hanc rem scri-
ptis designarem, eorum precibus acquiescens, sequentes ex
temporaneos articulos succinctè breviterque congeffi. Qui-
bus si quis contrariis rationibus ac autoritatibus validioribus
sefe opponere velit, occasionem mihi dabit scripta hæc gravi-
oribus studiis dilatandi, donec ille oppugnans ego repugnans
ad commodum Christianæ Reipubl. uterque optatum fi-
nem (cujus gratia solum licet Christianos contendere) asse-
quamur, ipsam videlicet quæsitam rei veritatem, eamque
cæteris, qui in ignorantie caligine versantur, salubriter o-
stendamus.

I.

Qui dicit, fidem nostram vel ecclesiam, tenere & asserere,
beatissimæ Virginis genitricem Annam tres habuisse maritos
actres peperisse filios, dicit falsum manifestum, & qui id pu-
blica concione pertinaciter prædicare ausus est, seducit popu-
lum, & adulteratur Verbum DEI, ac in sede veritatis docet
notorium

historium mentacium, nam res hæc fidei non est, nec ecclesia de hac aliquid ulla sanctione, vel facto determinavit.

II.

Iacobus Fabri Stapulensi Parisiorum gymnosophista, edidit librum de solinubio ac unico puerperio beatae Annæ, quem de tribus & una prætitulavit.

III.

Qui publica coram populo concione dicit, hunc librum combutendum, & omnia ejus exemplaria optat esse exusta, hic præsumptuosus est, & falsi judicii, ac maledicus detractor, ipsi libro, & ejus auctori, universæque litterarum reipublicæ, atrocem inferens injuriam. Et qui offenditur libro illo, indoctus est, & obstinatae incitiae, quia liber ille innititur auctoritate scripturarum & ratione. Qui autem scandalicatur in auctore, hic nequam est & hypocrita, quoniam ipse auctor mitis est & humilis corde. Sed qui contra hunc librum scripturis & rationibus munitus in arenam conscendere ausus fuerit, hunc ego virum fortem & robustum judicabo, & dignum cui doctus quispiam (pro veritate ipsa elicienda, non pro vana gloria) confligendo congrediatur: qui aliter huic libro detraxerit, calumniator est, & hostis veritatis.

IV.

In dubiis, & disputabilibus, & in utramque partem probabilibus, a popularium curiositas informanda est, id illis prædicandum est, quod credere magis pium est, hoc est, quod verosimilius est, quod ecclesiasticis probatis scripturis conformius est, quod plus consonum rationi, quod mores hominum plus ædificat in imitationem evangelicam.

V.

Dicere Annam solinubam, unius solæ miraculosæ geniturae puerperam. hoc pium est, & verisimilimum, hoc vetustissimorum probatissimorumque theologorum scriptis conforme, hoc congrua ratione satis insuper munitum, hoc castæ & evangelicæ viduitatis dignissimum incitamen, ac matronalis continentiae imitabile exemplum.

VI.

Dicere Annam trinubam, triparumque, juxta popularem hanc nullò certo auctore historiam, qua legitur. nam Joachim

chim & Cleophas. Annæ nubunt & Salomas, subsequenti ordine, primus gignit Christiferam, Cleophas gignit alteram, & Salomas tertiam, has duxere viri, Joseph. Alphæus, Zebedæus. Prima parit Christum, Jacobumque secunda minorem Et Joseph justum, peperit cum Simone Judam. Tertia Majorem Jacobum, volucrumque Joannem. Hoc ita asserere erroneum est, scandalosum est, impium est.

VII.

Erroneum est, quia contra historicam veritatem, contra rationes temporum, contra naturæ possibilitatem. Neque illi qui hæc loquuntur ullum dicti sui probatum auctorem adducere queunt, sed tanquam rustica quædam secta, in ludibrium ecclesiæ illud prædicant, cujus nullam rationem aut auctoritatem reddere possunt.

VIII.

Scandalosum est, quia detrahit bonis moribus, detrahit consuetudini legali observantiæ illius temporis, detrahit honestati parentum Deiparæ Genitricis, & dignitati Virginis Mariæ.

IX.

Impium est, quia detrahit figuræ, detrahit Prophetiæ, detrahit miraculis, detrahit evangelicæ lectioni.

X.

Qui dicit, Cleopham fuisse secundum Annæ virum, ex quo peperit secundam Mariam nuptam Alphæo errant corde. Nam Maria Cleophas, non ita vocatur à patre, sed à marito, quia fuit uxor Cleophas fratris uterini Joseph viri beatissimæ Virginis, qua ratione ipsa sola dicta est soror ejus, & nulla alia. Attestantur huic Egesippus, & Eusebius, probatissimi in Ecclesia Doctores & Historiographi, testatur idem textus evangelicus, ut ostendam infra.

XI.

Cleophas & Alphæus idem homo est binomius, sicut alii multi in sacris literis leguntur, ut Raguel, qui dicitur Jetro, & Gedeon dicitur Hieroboal, & Onias Azarias, & Judas dictus est Thadæus, & Joseph dictus est Barsabas, sic & Cleophas nomen est Alphæus: & huic sententiæ etiam facer astipulatur Hieronymus & Philo, & ex Egesippo & Eusebio id magis clarum est.

XII.

XII.

Filii Cleophæ erant Christo ætate majores, inter quos Simon Zelotes Christum undecim annis superabat, testatur hoc Egesippus & Eusebius. Hac itaque temporis una & partus ratione perfecta, impossibile reperitur hanc Mariam Cleophæ fuisse secundam filiam.

XIII.

Similiter & multo sædus errant, qui dicunt Salome tertium Annæ maritum, qui in ea genuerit tertiam Mariam, hinc vocatam Maria Salomæ, cum Salomæ nomen mulieris est, non viri alicujus, nec ipsa Salomæ unquam cognominata est Maria, nec dicta soror beatæ virginis, sed fuit mater filiorum Zebedæi: & attestantur huic Origenes & Chrysostomus, & ipsa Jectio evangelica. Atque hic turpissimus error ex grammaticæ ignorantia prodiit, & satis notorius est, maxime his qui Græca & Hæbraica didicerunt.

XIV.

Joannes Apostolus Salomæ junior filius, anno uno vel paulo minus fuit ætate minor Christo, Jacobus autem Joannis frater, Christo fuit ætate par vel paulo minor. hæc ex Eusebio & Melitone Sardenfi ac Hieronymo nota sunt. Ex hujus itaque ætatis ratione, impossibile relinquitur apud naturam, Salomæ fuisse tertiam Annæ filiam.

XV.

Tota itaque illa historia de Annæ trigamia ac tripuerperio, legi, honestati, & possibilitati naturæ repugnat, nam Anna sterilis fuit natura, sterilis fuit insuper ob exactum concipiendi ætatem, ut non potuisset post miraculosum supra naturam partum, naturaliter ex carnis voluptate alias proles suscipere, nec etiam miraculo, cui nulla unquam alia annuntiatio facta est.

XVI.

Qui prædicant Annam trinubam, nullum alium fructum producant, nisi quod corrumpunt mores bonos sermone pravo & subvertentes castitatem matronalem, dant occasionem viduis abeundi retro post tentationem Sathanae, quatenus proponunt sibi Annam incontinentiæ & poligamiæ suæ idolum ac velamen erroris sui, quo oblita fidei primi mariti, eam

eam irritam faciant novis nuptiis, superinducentes sibi in hoc damnationem, totumque Apostoli dogma de viduis, sub umbra Annæ contemptum exponunt.

XVII.

Historia illa de Annæ trigamia, ac tribus Mariis Annæ filibus, repugnat legali observantiæ illius temporis, nam in tota vetere lege nulla vetula vidua, quæ ex primo marito prolem suscepit, reperitur superinduxisse alias nuptias: nec Judaicæ legis consuetudo id patiebatur. Similiter legalis consuetudinis observantia erat, in eadem familia non imponere idem nomen pluribus fratribus vel sororibus, absurdumque fuisset Annam tres filias habuisse uniuersinominis.

XVIII.

Qui beatæ Annæ hanc trigamiæ notam inturunt, ejus sanctitati simul ac beatæ virginis honori non parum detrahunt, nam cum omnes ferme & innumerate viduæ, quæ passim in scriptura leguntur, uno viro contentæ fuerunt, & post illum residuam vitam coelibis sanctimonia produxerunt, quas propterea veras viduas vocat Apostolus, solam Annam Dei paræ virginis parentem vere viduam dicere non poterimus, ipsaque virgo superbeatâ hac maternâ incontinentia fuerit infelicio, ut quæ ipsa typus sit & summum puellaris virginitatis exemplar, matrem habuerit vidualis incontinentiæ ostentum. Sed absit hæc impietas, & magis pie credamus, quod sicut unica virgo Maria, velut unica est totius virginitatis idea, ita & mater ejus Anna, ceu unicum jubar imitabile irrefragabileque exemplum extiterit viduitatis, super omnes viduas matronali castimonia ornata, simul ac Dei gratia prævestita.

Dicere Annam trinubam triparamque, detrahit figuræ. Nam sicut ex Adam unica singularis Eva facta est, ita ex Anna unica singularis Maria, quæ est secunda Eva, producta est. Præterea omnes illæ veteris & novæ legis sanctæ sceminiæ, quarum partus divinitus per angelum annuntiatus est, sola illa prole restiterunt beatæ, nulla alia subsequente, quod identidem etiam de Anna ipsa credendum est, quæ pereiusmodi sub umbra legis extitit figurata.

Dicere Annam triparam, detrahit prophetiæ, quæ est in canticis Salomonis, quam non absorte de beatissima Virgine Maria, ejusque genitrice, ac tota triumphantium turba, intelligit ecclesia. Sexaginta sunt reginæ, octoginta concubinæ, & adulescentu-

ſecularum non eſt numerus, una eſt columba mea, perfectæ mea, una eſt matri ſuæ, electa Genitrici ſuæ. Hæc Prophetæ oftendit, beatam Virginem unicam Annæ filiam, nec matrem ejus unquam deſideraſſe ſeu elegiſſe aliam prolem gignendam.

Qui dicit Annam trinubam triparamque, detrahît miraculo Conceptionis beatiffimæ Virginis Mariæ, quia ex pluralitate nuptiarum atque partus Annæ, ipſe ortus Mariæ Virginis fuiſſe videretur, non miraculoſus, ſed potius ex concupiſcentia carnis, ſi Anna ſanctificatum tanto ac tam plus quam beato partu uterum, deſiderio novæ prolis præbuiſſet novo ſecundam carnis voluptatem concubitu temerandum.

Qui dicit Cleopham ac Salome viros Annæ nuptos, expreſſe repugnat & contradicit lectioni Evangelicæ, nam textus Evangelicus expreſſe innuit Cleopham eſſe virum Mariæ illius, quæ dicta eſt ſoror beatæ Virginis, qui adhuc in paſſione Chriſti vivebat, ita enim habet Græca veritas apud Joannem : Stabant autem juxta crucem Jeſu mater ejus, & ſoror matris ejus Maria uxor Cleophæ, & ita præciſe tranſtulit fidus ac irreprehenſus interpres Eraſmus Roterodamus, ſimiliter ex Evangelica lectione expreſſe comperitur, Salome mulierem ſignificare, & non virum.

Hæc hætenus, quæ ſi cui minus ſatisfaciunt, legat (ſed attentè) libellum Jacobi Fabri ſupra nominatum, & ſi adhuc obſtinatus fuerit, vincat illum priuſquam novum expoſtulet pugilem.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ,
DEFENSIO PROPOSITIONUM PRÆNAR-
ratarum contra quendam Dominicastrum illa-
rum impugnatorem, qui sanctissimam Dei-
paræ Virginis matrem Annam cona-
tur ostendere polyga-
mam.

QUoniam procurante satore malorum operum, dam-
niabiliter insurrexit in famosa Mediomatricum civi-
tate vir quadam religiosæ professionis, (qualem hoc
seculo aliquot cuculliones sibi soli usurpant) & The-
ologus Scholasticus, ob hunc titulum magnò supercilio tur-
gens, apud semetipsum sapiens, apud imperitam plebeculam,
crassulosque Magnates nihil nesciens, qui conclusiones quas-
dam (ut ipse vocat) extirpativas, contra propositiones meas,
quas nuper ego de beatissimæ Annæ solinubio ac unipuerpe-
rio, juxta disceptationem Jacobi Fab. Stapul. in suo libello de
tribus & una prætitulato, brevissimas edidi, coactus ad hoc
integritate officii mei, propter nonnullos magniloquos fra-
terculos, qui apud Mediomatricos sanctissimam Annam mul-
tiparam polygamamque diffamarunt, ipsumque Stapulensem
doctissimum integerrimumque virum, me pariter, & quos-
cunque secum sentientes, simul omnes erroris impietatisque
insimulantes. Non possum nunc, neque debeo illis conclusio-
nibus non respondere, ipsamque Christiparæ Virginis castissi-
mam parentem, à publico proditæ conjugalis fidei crimine,
trigamiæque nota, quæ sibi ab hujusmodi Cretensibus præco-
nibus immeritò inuritur, non defendere. Conabor itaq; ipsas
oppositarum conclusionum machinas elidere penitusq; dis-
rumpere, atque Fabrum ipsum, tam veracis sacratissimæque
historiæ reparatorem, meque una, & cæteros nobiscum probè
sentientes, eximere calumniis. Vellem autem quod conclusio-
narius iste Doctor (quod probum disputatorem decet) non sic
ex occulto in me sagittaret, ita quod telum ac vulnus sentiens,
jaculatorem ignorem, sed illas suas dogmaticas objectiuncu-
las, quas in secreto aliquot mulierculas docet, imperitosque
nobiles, proprio suo quo vocatur, nomine prætitulasset, sic
namque ipse à calumniandi, tergiversandique crimine (qua-
pro-

propter nomen suum occuluisse haud injuria æstimatur) relinqueretur minus suspectus. At ego cognoscerem quicum mihi negotium hoc suscipitur, haberemque illi concedentem reverentiam, atque pro dignitate tractarem, nunc autem Andabatarum more pugnare compellor, ac hostem non videns directa spicula repellere.

Sed nunc tempus est, ut videamus quàm bellicosus thraconicus iste conclusionator affurgat in clypeum, quo turbine torqueat hastam. Itaque quo contextu ipse conclusiones suas contra meas propositiones opponit, eo ordine ad singula (verso ad eum sermone) nunc respondebo.

Primò namque miserrima sermonis balbutie exorditur in hunc modum.

¶ Cum autem (ut existimamus) non Theologo theologica proposita sint conclusiones quibus responderi exposulat, juxta exiguitates nostras aliquantulum daturi Responsum.

Præteribo infantissimam sermonis tui barbariem, qua omnes istæ conclusiones tuæ undique scatent. Præteribo orthographiæ tuæ innumera vitia. Præteribo ridiculum exordium, quò in ipso portu mox impingis, & omne quod ad Latinæ linguæ incitiam, sordidamq; structuram attinet, Grammaticorum certamini relinquam. Neque verò de Latina elegantia certandum est cum barbaro, quin potius remittendus est dicendi stylus, tecum disceptaturo. Itaque res ipsas duntaxat examinabo. Primum itaque videris statim in hoc conclusionum tuarum exordio id mihi objicere, quod à Platone aliquando, deinde à Dionysio præceptum legitur, res sacras nonnisi à sacris (hoc est, Theologicas à Theologicis) tractari debere, me verò quem non Theologum æstimas, idcirco in prophanorum numero reputas, ac mox sequentibus verbis tuis, inter stultos & insipientes (qui dicunt in corde suo non est Deus) collocas. Ego certè Theologi nomen mihi arrogare non ausim, quippe qui non nescio quæ vita, quæ doctrina, quis afflatus Theologico nomini debeat, quòd qui verè profiteri debet, aliquid majus homine præstare possit necesse est. Sed ne quis à Theologicis tam alienum putet, ut in prophanorum numero reputare meruerim, ipsum unius veri Christi cultus, sacrarumque literarum continua attrectatio excusant. Excusant insuper me, publicæ Theologicæ lecturæ meæ, & sacrarum literarum expositiones, & libri editi, variique sermones & declamationes. Nam anno huma-

næ salutis millesimo quingentesimo nono, ætatis meæ vicesi-
 mo secundo primum in Dola Burgundiæ publ. lecturas sacras
 literas professus sum, ob quam ab hujus studii Doctoribus in
 Collegium receptus, insuper regentia & stipendiis donatus
 sum: anno autem sequenti, in Britanniam trajiciens apud Jo-
 han. Coletum Catholicæ doctrinæ eruditissimum, integerri-
 mæque vitæ virum, in divi Pauli epist. de sudavi, & quæ nescivi
 illo docente multa didici, quamvis apud Britannos longè a-
 liud, & occultissimum quoddam tunc agebam negotium. Ex
 Britannia autem recedens, apud Colonienfes meos coram tri-
 niverſo studio, totoque Theologico cœtu, Theologica placita
 (quæ vos vocabulo non admodum latino, quodlibet a dicitis)
 haud non theologicè declamavi. Exinde à Maximiliano Cæ-
 sare contra Venetos destinatus, in ipsis castris, hostiles inter
 turbas plebemque cruentam, à sacris lectionibus non destiti,
 donec per Reverendissimum Cardinalem sanctæ crucis, in Pi-
 sanum concilium receptus. nactusq; si cōcilium illud prosper-
 rasset, egregiam illustrandorum studiorum meorum occasio-
 nem, multis scriptis adhuc penes me extantib. sacris quæstio-
 nibus operam dedi. Tandē Papiæ Ticinenſi famoſo Gymna-
 ſio Theologicam cathedram in publicis ſcholis aſcendi. Porro
 apud Taurinum gymnaſium Theologica lectione in publicis
 ſcholis ſacras literas publicè interpretatus ſum Reliquum au-
 tem inter diverſa ſcripta mea, extant de ſacris literis tractantiâ
 opuscula, de triplici ratione cognoscendi Deum, de homine,
 de peccato originali, de Sacramento matrimonii, commenta-
 ria in Epist. ad Rom. commentaria in Trismegistum, placita
 quædam Theologica & sermones & epistolæ & pleraque alia
 in quibus tamen non infleior multa posse reperiri, sicut & in
 aliorum Doctorum libris, quæ possunt justè culpari, quorum
 censuram non verebor, sit modo eruditus, & candidi animi,
 qui ad hoc acceſſerit, quiq; cognoscere velit, non cupiat calu-
 mniari: nec reprehendi verecundabor, siquidem in omnibus
 non ſim aſſecutus veritatem, humana infirmitate sæpè obſtâ-
 te. Siquidem in arduis voluiſſe decorum eſt: ipſaque veritatis
 veſtigandæ voluntas ſuam laudem habet. Hæc nunc longius-
 culè non ad meam jaſtantiam, ſed ided recitavi, ne quis me ut
 omninò non Theologum & prophanum judicet, & ſalcem
 meam in alienam meſſem mittere arguat. Si itaq; nunc Theo-
 logi ſunt, qui (ut Lactantio placet) cum unius veri Dei cultu,
 veram ſapientiam docent, atque meam induſtriam Deus ipſe
 adjuverit, quod Theologicum aliquid locutus ſim, interpre-
 tatus

tatus sum, scripserim, disceptarim, declamaverim, jam non ero à Theologico nomine penitus rejiciendus. Quod si illi solummodo Theologi habendi sunt, qui in scholastica palestra accedente Magistrorum nostrorum (sic enim apud eos vocari solent) calculo, magnis contentionibus, amplo fastu, nec immodico symposio, Theologici Magistratus coronam ambientes, Scholastici Doctores creati sunt, quemadmodum lignarii, ferrarii, sutores, & cæteri mechanici opifices, artis suæ exercitium, usum ac Magisterium, ab artis illius Præfectis vel quantumcunque rudissimis recipere compelluntur. Certè hac lege, neq; Hieron. nec August. nec ullus priscorum illorum sanctorum Doctorum Theologus fuerit: quare nec me inter prophanos numerare necesse erit, nec sacrilegus ero, si absq; scholastico Theologia titulo, Theologici studii fructus in alios dividero. Tandem concedans mihi vel invitatus oportet, etiam Jurisconsultos esse in Ecclesia Christi sacros Catholicosque Doctores, habemus enim & nostros sanctissimos Canones atque sacros de divinis reb. titulos, de summa Trinitate, de fide Catholica, de veneratione Sanctorum, de hæreticis, & aliis fidem nostram concernentibus, quare vel hoc ipso titulo licebit mihi de hujusmodi dogmatibus commentari. Cæterum nunc quod tuo more ais me proposuisse conclusiones, quibus responderi expostularim, ego articulos nuncupavi, hoc est, propositiones, non conclusiones, proposui autem simpliciter, nullum invitans, nullum expostulans in certamen, sed liberè relinquens, qui eis contradicendo occasionem nobis dederit assequendæ veritatis. Quod cum sic non placeat tibi contentioso Theosophista, qui præter conclusiones & corollaria discernere aliud non novisti, hanc tuam propositionum mearum extirpativam (ut vocas) conclusionem, plenam sceleris & temeritatis, canino stomacho evomisti, juxta exiguitates tuas (ut ais) aliquantulum daturus responsum, quod non tam simulatæ modestiæ causa, quam vera abs te dictum est, & eo nomine, quod istæ tuæ conclusiones sunt dignæ.

Sed rursus nunc audiamus te Rhetoricantem, & qua tragica tarantara in campum istarum conclusionum tuarum descendas, spectemus. Sic namque sermonem connectis.

¶ *Præponere curavimus illud Sapientis Proverb. 26. dicentis, responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur, est enim proponenti satuitatis non ascribam nomen insipientiæ, tamen notam non videtur disputaturus aufugere.*

Respondet tibi Græcænicum illud Proverbium : Sæpè sanè & stultus vir opportunè dixit. Gloriare tu in sapientia tua, & in scientia tua appone dolorem, & in multo sensu tuo indignationem tuam, libens permitto tibi, ut apud tuos sis vel octavus sapiens : Ego stultissimus sum virorum, & sapientia hominum non est mecum, & juxta Paulum libenter stultus sum, & velut insipientem me accipi volo. ut & sicut insipiens dicam plus ego. Nunc autem oro te) ô sapiens) si tibi malè oleat stultitia mea, cur propositionibus meis, non secundum sapiëntiam tuâ, sed juxta stultitiam meam, & exiguitatem tuam respondes? Dicis fortassis, ne ipsi mihi sapiens videar, si hoc tam magnum piaculum est, cur non veritus es aliud illud Sapientis Proverbium, ubi ait : Noli respondere stultò secundum stultitiam suam, ne illi similis videaris. Absit ergò à me, ut ego nunc tibi tanquam stultò respondeam juxta stultitiam, sed agam tecum tanquam si sis aliquantulum, licet non nimis sapiens : & juxta illud Salomonis Proverbium : Dabo sapienti tibi occasionem, ut addatur tibi sapientia. Quod ut melius efficiam, nescio an modò mihi necessarium sit supercilium, nasusque Theologicus : & obvinctum tot vasciis caput : quodque Magistrorum nostrorum (ut vocatis) glossas, Postillas, combiblicationes, resumptiones, reportata, pariter atque pugnancia invicem vocabula, nominalium realium, primarum ac secundarum intentionum, propriarum & impropriadum significationum, implicitorum & explicitorum sensuum, & reliquas Scholasticarum nugarum voces Scotistarum vel Thomistarum spiritu aliquando fuerim edoctus, quodque in super illorum Doctorum, Sanctorum, magnorum, subtilium, Seraphicorum, Angelicorum, solennium, probatorum, venerabilium, & cætera sexcenta magnifica nomina apud vulgus imperitum, ac aliquot dicaces mulierculas, & harum vocum admirabundos, stupendosque rudes nobiles, jactitare sciam. Sed jam dudum novi hos ingentes montes, non nisi ridiculos mures, vermiculosque parere solitos. Nihil itaque horum hîc mihi necessarium arbitror, nisi tu sis ex illo duræ cervicis hominum genere, qui non nisi ex suis propriis dogmatibus convinci volunt.

Nunc ergo reliquum sermonem tuum discutiamus, quem in hæc verba subnectis.

¶ Qui antea responsuros in vectivis & denigrativis aggreditur sermonibus, quam apparentibus sollicitatus sit argutiis, quod tamen proponentem suis fecisse constat scriptis.

Et vos

Et vos illi egregii concionatores (ne dicam convitiatores) cur me non sollicitastis apparentibus istis argutiis, priusquam in popularibus concionibus vestris, præter Theologicum decorem, tam amarulente & sine causa, in Jacobum Fabrum, & in me ut libri sui assertotem, debacchati essetis, nec illud adeo tectis tacitisve nominibus, quin nemo fuerit, qui non intellexerit quos notassetis. Hac injuria provocatus ego, coactusque propositiones illas scripsi, tunc etiam nescius, qui cum de hac re essem disputaturus, quisve illis sese esset oppositurus.

Proinde nunc in vectivos illos denigrativosque (ut vocas) sermones subjungens, ais.

¶ Assiduos enim divini prædicatores, numinis quaestuarios clamatores ac insolentiores oblatratores nominat.

Ab sit hoc à me, ut divini numinis assiduos prædicatores his coloribus depingam. Ego duntaxat aliquos paucos fraterculos mendicos (tacitis tamen eo loci vestris nominibus modestia mea) qui in templo Dei ab aris è sacro suggesto linguæ telo interficiunt animas, quæ non moriuntur, & vestra jejunia venditantes arroditis carnes proximi, illos inquam vos canes nostros; qui in Jacobum Fabrum, & in me oblatrare, morde-
reque non estis veriti, his titulis expressi. Sed facis tu ut solent mulierculæ, quarum si quam malam quis descriperit, aut laudârit bonam, quicquid hic de una aut altera dictum est, hoc omnium contumeliæ laudive adscribunt. Sic tua sententia omnes ego divini numinis præcones offendi, quia vos ignominiosissimas blæsterones notavi, non tamen in quantum divini numinis præcones, sed quatenus inter niedias Christianas conciones, semina ingentizania, ipsum Jacobum Fabrum Stapulensem, & me pariter, caninis latratibus, voce cantillante, commutato vultu, jactatis brachiis, gesticulante toto corpore in histrionum ac circulatorum morem omnia clamoribus miscentes, præter sacerdotalem decorem, postergato Evangelio Christi, contra jus & fas, tam nequiter calumniati estis, ut non auderent similia fecisse Mimi in scenis, non histriones in scortis, non scurræ in castris, quæ fecistis vos scædissimi Hypocrytæ in Christianis concionibus. Hoc cene tu vocas divini numinis præconium, quasi totum hoc sit divini numinis eloquium, quicquid vel absurdissimum nequissimumq; cum divino verbo dicam? Ego solos illos divini numinis præcones revereri ac venerari didici, qui nos Christianismum non verbo solum vel clamore, sed opere, facto, & exemplo erudiunt. illos autem

autem (nos inquam) garrulitatis congestores, quid refert vocare clamatores. Cæterum autē, quod te urget, ipsum est, quia quæstuarios vocavi. Scio ego avaritiam vestram tam tenerem & vel cœlo ipso impassibiliorem, ut quæcunque convitia libentius ferre possētis, præterquam ubi hæc tangitur. Sed audi & hujus vocabuli rationem. Ego vos in Evangelium Christi Ecclesiæq; administrationem, segregatos non esse, non nescio, nisi quod de Pontificum indulto, & prædicandi officio, & confessionis audiendæ, & sepulturarum, ac similium in Ecclesia munerum exercitio, vos ingeritis quæstus causa. Quod si non pecunias, sed paupertatem hujusmodi conciones & ministeria vobis afferrent, jam non tot auxēfibus tonaretis in Ecclesiis, populum ipsum tot prodigiosis purgatorium fabulis, tot apparitionum portentis, tot indulgentiarum nundinis, tot eleemosynarum monopolis, & quæstuaris legibus, vobis alligantes obnoxium, non vulturum more præsentientes divitum cadavera tanto astu circumveniretis, non secreta illa admissorum confessione plusquā phalaridis tyrannide in rudes populos grassaretis, cujus si qui sunt sibi malè conscii, hos quo magis arrodendo perplexos redditis, eo major offa, & vel malè partorum portiuncula in os objicitur, vel si portentosa aliqua fabula egregiè palpati sitis mulierculis, vel alia quavis tragedia minisve terrueritis, eò plus lucri insinum effunditur. Nam ubi semel fueritis reatum ac turpitudinum conscii, ea occasione quis ignorat vos sæpissimè extorquere à confessis, quodcunque libet? sciens illa & expertus loquor, non tamen de omnibus, sed de pluribus, qui cum paupertatem voverunt, vincuntur avaritia & rapacitate, & eleemosynas cōvertunt in censum, ut non aliam ob causam sua semel profudisse videantur, quam ut impudenter mendicent aliena, illud præterea dixerim, non posse cogitare me, viam aliquam faciliorem, fallaciorem, callidiorē, secretiorem, ad quæstū, ad lucrum, ad opes, ad divitias faciliè comparandas, quam ejusmodi indultis, hanc ociosam mendicitatem vestram adjunctam, si quis velit abuti. Hæc ad præsens medicere coegisti, quamvis inter edendum propositiones meas non erat hæc mea intentio sed alludens vocabulo, quæstuarios nuncupavi, quo vos de mendicantium sectis denotarem, videl. qui quæstum facitis spontanea mendicitate. Quorum tamen ordini sic ego unicè benè volo favēoq; ut cuperem vobis longè melius opulentissimeq; provissum esse, quam quod cogamini hac humillima mendicitatis sorditie, in omnibus diversoriis, domibus, navibus, littoribus.

itine-

itineribus, & (ut breviter expediam) quibusvis locis sic hominibus obturbare, & præ foribus magno mugitu panem quærere. Quod quam religiosum, quam Catholicum, quam Evangelicum sit, meum non est ad præsens disputare, vos ejus rei rationem reddideritis, vel æterno judicio.

Tandem nunc ad convicia te converrens ais.

¶ Eorum fors an invidens clamoribus, quoniam eum dominus clamore tali non fecit dignum, utpote à quo clariorem, & si admodum patrono necessariam abstulit vocem.

In hoc te egregium Theologum præstare arbitraris, quod sub lingua tua posueris laborem & dolorem, ac me tam subtiliter figuraliterque momorderis. Possem & ego his convitiis convicia rependere. Sed non invideo vobis, sicut nec mihi cupio hæc claram vocem, Rhetoricosq; clamores, rem apud vos adeo arcanam preciosamque, ut eam fraterculus fraterculo, non nisi me cabalarum more, tacita voce ac hieroglyphicis notis, per manus tradat, quam me ut indignum prophanumq; fas non est cognoscere, vel ideo quod hanc vociferandi artem (meo judicio histriionum ac circulatorum rhetorismo haud adeo ab similem, à quibus etiam nec vita, nec moribus, sed veste tantum differtis) Quintilianus & Cicero in suis præceptis non tradiderunt.

Cedunt Grammatici, vincuntur Rhetores, omnis

Turba tacet, nec causidicus, nec præcoloquetur.

Tandem valent in clamando (debui dicere declamando) fraterculi, ut ubi semel coeperint partiri digitis causam, & syllogismorum suorum majores, minores, conclusiones, corollaria, & sequelas explicare, ac vocis contentione vel in refrigeratissima utrumque fervere, vel etiam si opus non est ex semisilentio repente exclamare, gesticulari, saltare, digladiari, ac plureis vultus inducere quam Argus habet oculos, non mirum si auditores omnes Niobæ similes fiunt, vel ac si Medusæ caput conspexerint.

Iterum nunc ad oblationis vocabulum cespitando subinfers.

¶ Oblatoribus autem detrahens, quia forte timendum ne in suos minus religiosos objurgati sint mores.

Homo ego sum peccator & in multis reprehensibilis, esto tu de nonaginta novem justis, qui poenitentia non indigeas, esto Phariseo illi similis, qui non est sicut sæteri hominum, si modo hæc Phariseorum hypocrisis te promoveat ad salutem. Impone onera gravia in humeros populi, corrige mores, ar-

gue peccata, & carpe etiam minimam festucam in oculo fratristui. Estovelt tertius Cato è cœlo demissus morum censor, propter omnia hæc non detraham tibi, quod oblatres. Sed oblatrator diceris, quia propria & sanissima Christi doctrina, in Christi mis concionibus, impudentissimis convitiis in probos viros oblatrasti, & Evangelium pacis convertisti in scandalum proximi. Quia fraternam charitatem mentiris sub cuculla, intrus rabidum occultans canem, & postica sanna Theonino dente genuinum infigere conatus es in noxiis. Quia Theologico titulo tetraduci posse confidis, cum ab orthodoxa sapientia longe aberrans, pro veritate ipsa quasunque vel ineptissimas opiniones tibi delegeris, & hoc ipso te verum Theologum agere ratus, si illas magno animo mordicus retinens, pro illarum incolumitate, Christianæ charitatis immemor, irreconciliabile bellum, immortaleis lites, & inimicitias contentionesque esse velis. Ego vero ut fatear, contentiones inter Doctores intervenire, quandoque necesse est, & utile, si modo servata Evangelica modestia pro veritate ipsa invenienda tuendaque, non pro humanis opinionibus confligatur. Ideo in præfationis propositionum mearum sine, hujus sententiæ suis verbis commemini, quæ cum non sapiat tuo palato illam transfiliens exordii tui finem facis in hæc verba.

¶ Missa tamen ista facientes dignum duximus unicam omnium suarum extirpativam in hæc verba proponere conclusionem.

Rectius quis illam vocaret turpem confusionem, tam futilibus verbis. frigidissimis sententiis, puerilibus argumentis, illam eructasti, nullo juxta propositionum mearum numerum) servato ordine, sed hac illacque turbata mente prosiliens, nusquam tibi cohærens, ut revera nihili secius facienda sint hæc tuas scripta; quam ac si brutum aliquod illa egesisset.

At nunc videamus quo classico edicto, quibus machinis, quibus comilitonibus, qua acie, quibus ducibus, in hanc pugnam descendas. Primum siquidem in hunc modum buccinaris.

Personas, & vassus implet mugitibus auras.

¶ Afferens beatissimam Annam solinubam impie sentit, asserens autem eandem ex tribus maritu tres concepisse Marias, manifestam dicit veritatem, in publica concione prædicans vere populum instruit, verbum divinum ædificat & nullatenus scandalizat.

Est hoc Theologum agere, an nescycophantam potius, quod primam illam propositionum mearum, tam nequiter diffimulas? Prædicastis nuper nequissimi hypocritæ fidem Catholicam, Christianamque Ecclesiam, constanter affirmare, beatissimam

rissimam Deiparæ virginis matrem Annam fuisse trium filiarum ex tribus maritis puerperam, hoc ego dixi falsum manifestum, mendacium notorium, se ducere populum, adulterari verbum Dei, subjungens quoniam res illa fidei non sit, nec ecclesia circa hanc quidpiam determinarit. Dic tu modo, an non etiam prope hæreticum est, illud quod nondum ab ecclesia definitum est, pro definito prædicare, & totis viribus tutari, illiusq; contrarium censere impium & hæreticum, quod ab omni fidei, sacramentorum, ecclesiæq; offensa est omnino alienum? Imo quicumq; dicitaliquid esse de fide, quod non est de fide, & qui dicit aliquid esse contra fidem, quod non est contra, is de fide non recte sentit, nec loquitur veritatem; achæresi proximus est. Nam in Deut. præcipit Deus, non addetis ad verbum, quod ego loquor vobis, neq; minuetis ab eo. Verum tu hanc invincibilem propositionem meam dolo malo dissimulans opiniunculam tuam, (licet falsissimam) duntaxat mordicus tenes, illam vocans manifestam veritatem, divini verbi instructionem, ædificium populi, & nullius scandali.

Exinde nescio quo spiritu nequam arreptus, contra decimam propositionem meam (cæteras interceptas cæca mente prætereundo) aciem dirigis, & ad illam te paras multis copiis expugnandam.

Nulla tibi similem mortalis protulit. atas

Ordine qui Martis turmas equis emq; locaret.

Primum distributis legionibus, ac distinctis alis, scilicet conclusione tua scholastico more prius frustulatim discerpta, dextro cornu Hieronymum, sed truncum sibiq; multo dissimilem his verbis producis.

¶ *Hac conclusio pro prima sui parte probatur ex beatissimo Hieronymo contra Eluidium dicente in forma, restat ut Maria, quæ Iacobi minoris scribitur mater, uxor fuerit Alphaei, quam Mariam Cleopha Ioannes Evangelista à patre nominat.*

O astutissime sycophanta, quis te docuit sanctos patres falso producere? quis te erudit hoc subdolum allegandi genus, ita videlicet tria vel quatuor verba decerpere, quæ pro tua opinione firmanda facere videntur, eaq; nuda, cæteris suppressis? Num hoc didicisti ab Aristotele quopiam in fallaciarum cautelis? Num à propria tua malevolentia, an potius à serpente illo, quid docuit primos parentes scire bonum & malum, vel à diabolo illo, qui tentans Christum in deserto, illi quosdam nonagesimi Psalmi detruncatos versiculos allegavit. Reddamus ergo nunc Hieronymo, quæ Spiritus nequam per te detrunc-

te detruncavit, & integram ejus sententiam producamus, mox-
que palam apparebit, hæc dicta tua non nisi bullatas nugases-
se, nec omnino aliud præter verborum strepitum, & ut prover-
bio dicitur;

Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri.

Verba Hieronymi hæc sunt: Restat conclusio, ut Maria i-
sta, quæ Jacobi minoris scribitur, fuerit uxor Alphæi, & soror
Mariæ matris Domini, quam Mariam Cleophæ Joannes Ev-
angelista cognominat, à patre, siue à gentilitate familiæ, aut
quacunque aliâ de causa nomen imponens. si autem hæc tibi
alia atque alia videtur, quod alia dicatur Maria Jacobi mino-
ris mater, & hæc Maria Cleophæ. Disce scripturæ consuetu-
dinem, eundem hominem diversis nominibus nuncupari. Et
paulo infra ait: Verum in hac parte contentiosum funem non
traho, alia fuerit Cleophæ, alia Maria Jacobi & Josephis, dum
constat non eandem Mariam Jacobi & Josephis esse, quam
matrem Domini. Hæc cum legisti cur truncatis multis, illum
Hieronymi locum in beatissimæ Annæ contumeliam addu-
xisti, & sanctum virum hoc ipsum asserere, contra Christia-
nam modestiam tam impudenter mentiris? Quod ipse triplici
distinctione tam leviter transiit; etiam de hoc, an eadem sit
Maria Cleophæ, atque quæ Jacobi & Josephis mater, adhuc
vacillans, utrumque tanquam extra propositum suum sub am-
biguo relinquens, dicensque se de his non contendere omni-
no, nisi illud tantum niti, videlicet ostendere Mariam Jacobi
& Josephis non esse Mariam virginem. Tu vero, qui ex his
Hieronymi verbis tuum illud jam superatum mendaciorum
aggerem instruxisti, satis prodiste hanc conclusionem tuam,
non ut probum virum & Theologicum disputatorem decet,
amore veritatis investigandæ, sed canino odio, & animo ad-
versandi, mordendique studio, scripsisse Non tibi proposuisse
pro fine honorem sanctissimæ Annæ & virginis Mariæ, sed
propriam gloriam, vel ex falsis literis, seu quovis scelere partâ.
Non veritatem, quæ Deus est, sed creaturam, videlicet huma-
nam victoriam, & illam per fraudem, falsificium & mendaciû,
ut videlicet apud eos, qui ignorant te falsa allegare, ob Hiero-
nymiani nominis reverentiam, puteris vera defendere: & licet
nihil rectum dixeris, ob tantum testem vicisse crederis.

Quod autem annexis dicens;

§ *Item idem Hieronymus in eodem passu ipsam Dei materteram
predicat; ex quo patet hanc Mariam Cleophe sororem fuisse bea-
tissima virginis à Cleopha patre, quod si soror sit, & impium sit
somniaire*

fornicare beatissimam Annam, quandoque fornicasse dicendum constat hanc secundo fuisse desponsatam marito; & ex consequenti non solinubam forsā dicent respondens hanc Mariam Cleopha à beatissimo Hieronymo sororem dicit beatissima virginis non uternini, sed more scriptura; quā propinquas sorores appellat hoc manifeste repugnat intentioni ejus per hoc nititur ostendere Hieronymus Iacobum non esse filium virginis; si autem hæc nomina soror filius & pater improprie acciperentur nihil ex hoc contra Eluidium posset inferri, ideo necessario dicendum est, quod hæc nomina soror filius & pater proprie accipienda sint.

His dictis tuis satis ostendis te librum Jacobi Fabri Stapulensis de tribus & una attente non legisse, eo quod has rationunculas ibidem jamdudum rejectas, dilutas, ac dissolutas, rursus hic ut novas integras & intactas cæca tua malevolentia reproducis. Lege Hieronymum puris oculis, ac libero animo, tum cognosces, quomodo hæc nomina pater, filius, frater, soror, matertera, sunt intelligenda. Nam ipse ait: Restat ut juxta superiorem expositionem fratres eos intelligas appellatos cognatione non affectu, non gentis privilegio, non natura. Ad quod præmisit, inquit: Porro cognatione fratres vocantur, qui sunt de una familia, id est, patria quas Latini paternitates interpretantur, cum ex una radice multa gentis turba diffunditur. Similitatione exponit Hieronymus hæc nomina filius, pater, ubi ait. Ad calcem venio & recornuta interrogatione concludo, sicque tecum agam, quasi superius nihil egerim, eodemque modo dictos esse fratres Domini, quo Joseph dictus est pater. Et paulo infra subnectit: Responde mihi, quomodo Jesus sit filius Joseph, quem constat de Spiritu S. procreatum Vere Joseph pater fuit, quamvis sic hebes dicere non audebis, an putabatur? eodem modo æstimentur & fratres quo æstimatus est & pater. Hac ergo Hieronymiana exponendi formula corroboratus, respondeo ubi ipsam Mariam Cleopha, sic à Hieron. dici materteram Domini quemadmodum & beatissimæ virginis soror nuncupata est, videlicet non sanguine, sed affinitate.

Sed longe difficilius negotium nunc mihi incumbit, nam titanias vocas, & magnis gigantum (dico doctorum tuorum in quibus plus quam in Hieronymo tibi sciolus videris) corpus me aggredieris, ac explicatis pilis, & pansis aquilis, illis edicis, signa sequantur.

Atq; animos aptent armis, pugnaq; parent se.

Illosq; pulchro vinculo Hieronymo connectens ait?

Item ne solus videatur contra eum militasse Hieronymus in medium

medium sese offert glossa interlinearis super illo Matth. 13. nonne & mater ejus dicitur Maria & fratres ejus Iacobus & Ioseph, ait enim fratres, id est, cognati more scriptura, item super illo Marc. 6. nonne hic est faber filius Maria frater Iacobi, ait super verbo frater, id est cognatus. Nec minus offert sese Hugo Cadrinalis S. Sabina totius Biblia postillator eximius super illo Ioann. 2. ubi dicitur descendit in Capernaum mater ejus & fratres ejus ait enim fratres, id est cognati. Item & postillator super eodem passu dicens: dicuntur hic fratres ejus cognati ejus, & ne de cognatis remotioribus hac dicta existimentur, habet in forma postillator prefatus, dicuntur autem fratres Christi, quia cognatie ejus Germani. Idem sentit in forma postillator ipse super primo Matthai responsurus impia haresi Eluidij. Quod si propter duos quos allegat Doctores Egesippum & Eusebium, quem alius errasse constat, ut post hac ostendemus, nostrum contemnat Hieronymum, glossam interlinearem, Hugonem Cardinalem & Postillatorem, qui omnes probatissimi Doctores censentur nec Egesippo aut Eusebio apud Theologos minores alios in medium adducemus secundum probaturi partem, qua talis est beatissima Dei genitricis Anna mater Marias tres ex tribus concepit maritis, pro cujus probatione multiplices & probati concurrunt Doctores. Primus occurrit Petrus comestor, qui Evangelicam describens historiam beatissimam Annam trinutam asserit in hac verba Anna mortua Ioachim, de quo susceperat virginem Mariam, data est in uxorem Cleopha, à quo susceptam filiam vocatamque Mariam dedit in uxorem Alpheo, de qua nati sunt quatuor consobrini Domini Iacobus & ceteri, sequitur mortuo Cleopha Anna nupsit viro tertio, videlicet Salome, susceptamque ex eo filiam sicut & ceteras vocavit Mariam. & hanc duxit Zebedeus, habuitq; ex ea filios Iacobum minorem & Ioannem, hunc ordinaria subsequitur glossa sub hoc verborum textu sciendum, quod Maria mater Domini Ioachim & Anna filia fuit, qua nupsit Ioseph mortuo autem Ioachim Cleophas eandem Annam accepit uxorem, genuitque ex ea filiam, quam vocavit Mariam, qua nupsit Alphao, & genuit ex ea filios, &c. subdit autem mortuo Cleopha quidam Salome eandem Annam duxit, & genuit filiam ex ea nomine Mariam, qua nupsit Zebedao. Idem sentit Doctor Angelicus super Epistolas Pauli dicens: Anna mater beata virginis primo nupsit Cleopha, ex quo peperit Mariam Cleopha & ex hac natus est Iacob. quo mortuo nupsit adhuc tertio, qui dictus est Salome. Idem tenet Dominus Archiepiscopus Florentinus in forma, cujus texum brevitati studentes omittimus parati, ut libuerit ostendere. Idem & Dominus Petrus de natalibus, de Venetiis, Episcopus Equilinus

sub 6.

sub hac forma, Anna mater gloriosa virginis tribus viris successive nupta fuit, primus fuit Ioachim, secundus Cleophas, tertius Salome, ex primo Mariam virginem genuit, ex secundo alteram, nomine Mariam, qua nupta Alphae quatuor filios edidit Iacobum, &c. Ex tertio filiam, nomine Mariam, qua nupta Zebedae, duos filios parturivit.

Mirum quam efferas cristam, quam alte reboas, de tanta Doctorum tuorum multitudine gloriobundus, illorumque sarcimine usque adeo inflatus, ut periculum sit tibi, ne tanquam Aesopica rana medius disrumpare. At nunc ne tanquam perterritus terga dare videar, illos tuos Doctores, qua decet reverentia hilari fronte excipiam: Dico igitur primum de Hieronymo, illum pro te nihil efficere, quod jam satis ostensum est, & me illum Egesippo, Eusebioque in mysticis sacrarum literarum expositionibus longe praeferre, sed non in recitandis veterum gestis & historiis. De reliquis autem apud contemto philosophistas tuos probatissimis Doctoribus, quos ex Scholastica Lucana in hanc arenam producis, videlicet glossatores, postillatores, tua sententia Hieronymo pares, Egesip. & Euseb. non minores? nemini dicto viro dubium, illos in hac re penitus exautoratos esse, nec plus vocis habere, atque *βαρβαρος αἰγίους*, eo quod antiquitatum ignari, & linguarum imperiti, Evangelium saepe clausis oculis interpretantes, suae tempestatis protritae vulgi fabulas secuti sunt. Non tamen inficior esse illos probos viros, & Catholicos Ecclesiae Doctores, sed ob tenuitatem doctrinae, eruditionisque inopiam longe infirmiori gradu, atque loco sepositos, & in minori precio habendos, quam Egesippum & Eusebium (quos tu idem non habes in precio, quia non didicisti, nec intelligis) quibus in recensendis historiis plus fidei est, quam illorum tuorum recentiorum sexcentis: quorum musta facile contemnit, qui priscorum illorum vetus vinum cum suavitate bibit. Nihil enim de antiquitatum historiis probant recentiores, & ab illarum temporibus remotissimi Doctores. Itaque facile contemno ac resello, quos tu tam magnis mitris producis. Hugonem Cardinalem, Anthonium Archiepiscopum, Petrum de natalibus Episcopum, in super & Petrum comestorem, & Doctorem Angelicum, quibus (scio) & alios innumeros addere posses, si omnes neotericorum concionatorculorum sordidos commentarios, sermones, summulas, collectanea, reportata, & dictionarios recensueris. Mirorq; non modicum, quod vastum illum coacervatorem Vincentium cum suo speculo, & illum chronicon supplementum

plementorem, illosque vocabulorum latrunculos, Mammactectum, Græcistam, Catholiconem, in hunc exercitum tuum non vocaveris. Sed ne ob tantam Doctorem tuorum congeriem glorieris, & petulanter insolescas, contra vetustissimas traditiones majorum, sequentes regulas illis pro vallo ac muro, clypeoque opponam. De his quæ ad historicam veritatem pertinent illis authoribus absq; repugnantia credendum est, qui narratorum temporibus, locis, gestis, personis, fuerunt presentes, aut vicini, seu memores, vel historiam suam ex antiquioribus probata fide exceperunt. Cum itaq; olim sacerdotes essent publici notarii rerum gestarum, originum, añalium, & temporum, quorum scripta publica fide in Bibliothecis & archivis servabantur. Quemadmodum de hoc in Esdra legitur, quod controversiæ de templo reparando definiebantur ex annalibus Persarum servatis in Bibliothecis. Idem his maxima fides habenda est, qui fuerunt rerum gestarum præsentis publici notarii, vel qui ex antiquiorib. notariis hæc publica fide exceperunt. Sicut & hodie publicum & probatum dicitur instrumentum, quod a notario per alium posteriorem notarium bona fide traducitur. Ita semper ab antiquo in monarchiis Persarum, Medorum, Assyriorum, Græcorum & Romanorum, præcipue servatum est. Et in prima ecclesia, ab ipsis Apostolis, eorumque successoribus, semper aliqui publicæ autoritatis notarii deputati sunt, qui publica fide Evangelii ecclesiæ quæ texerent historiam. Hæc miratus Fabianus Papa septem creavit collaterales, qui exinde vocari cœperunt cardinales, quorum singuli præessent septem notariis, qui gesta sanctorum Martyrum fideliter scriberent: Fecerunt idem Marcellus Papa, & Sylvester primus, quæ describendarum historiarum leges, ritus, & mores, si adusque hæc tempora perdurassent, minus haberetur in Ecclesia inanum fabularum & contentionum. Quare in primos fontes, ad vetustissimos scriptores, penes quos est inviolata veritatis fides, semper recurrendum est. Inter quos est Euseb. unus omnium præcipuus, qui omnem historiam suam (ut ipse fatetur) ex Clementi Alexandrino, ex Egesippo, ex Irenæo, ex Theophilo, & ex aliis plerisque publicis & Apostolorum temporis proximis scriptoribus desumpsit: ideoq; sine controversia in Ecclesiastica historia ab omnibus recipitur. In Chronographia autem, hoc est, de temporibus, quoniam nullus recipitur, nisi quatenus concordat cum monarchiarum annalibus, iterum recipitur Eusebius in temporibus Assyriorum, præcipue a Nino usque ad Sardanapalum

in tem-

in temporibus autem Persarum rejicitur, ut in multis ab illorum annalibus devians, reassumitur iterum in temporibus, Græcorum Regumque Asiæ & Syriæ, in temporibus Romanorum, quorum annales fideliter digessit. Contra nunc junioribus scriptoribus, quibus hæc sunt adventitia, nova, & ævustissima nimis remota, in quibus non perseverant priscae literæ, & scribendi mores, ritus, studia, leges, nisi veterum inviolata testimonia, validissimasque rationes, bona fide produxerint, illorum fidei non satis tuto acceditur, & dicta illorum invalida sunt, ut à quibus neque argumentum, neque autoritatis ullum suffragium sumi possit. Similiter qui non secuti doctrinam majorum, solo auditu, vel per populares errores, & nullo certo auctore apocryphas, vel privatas opiniones scribunt, nullo modo sunt recipiendi, nisi ubi à publica fide non dissentiunt. Qui verò adeò indociles sunt, quod antiquioribus de antiquitate credere nolunt, sed contra antiquiorum traditiones de rebus gestis ac historiis altercando, quæ sibi videntur placere utcumque pertinaciter defendunt, hi eadem facilitate contemnendi sunt qua contendunt. Et ex horum numero sunt plerique juniores, historiarum & linguarum ignari, quorum commentaria super Bibliam cum legimus, ipsa sacra scriptura illorum futilibus quæstiunculis ac impiis litigiis, tam dubia & incerta redditur, ut illorum commentis etiam ipsa (quæ ut ait Paulus ad Hebræos manifesta est) Christi genealogia, irrisioni pateat Judæis. Cujusmodi insolentes sophistæ, cum ipsi regiones & loca quæ divinæ literæ commemorant ex Cosmographia non didicerunt, genitumque ritum, origenes, instituta, & cultum ex historiarum scriptoribus non cognoscunt: rerum autem naturalium (quarum maxima copia in prophetis, atque hinc inde in sacris literis mentio est, & ex quarum proprietate sæpè mysterii intellectus dependet) cognitione penitus careant, sola dialectica freti se satis eruditos putant, si de quavis re syllogismum in barbara aut baroco connectere sciant. Quod superest linguarum ignari, sacra vocabula ex fordido aliquo vocabulario requirunt, hinc cæcutiunt, balbutiunt, impingunt, collabuntur sæpissimè.

Delphinum sylvis appingunt, fluctibus aprum.

Atque omnibus eruditis viris se præbent ridendos atque despicendos. Admirandum tamen est, atque vix credibile quantas mendaciorum nebulas ejusmodi nebulones sæpè inducant, quantas fabulas imperito vulgo credulisque mulierculis persuadeant, si modo illis argutiarum coloribus sic pulchrè

adornatis accesserit simulatæ religionis lenocinium, fictæque sanctitatis artificium: quo nos tam sancta specie, tam simplici cultu, tam humili apparatu, deludunt, ac si non possint malefacere. Hypocritæ, sepulchra dealbata, serpentesque, genimina viperarum, fermentum in massa, vel messis habens colorem, terfi calices, lupi sub vestibibus ovium, senes Susanna, Beli sacerdotes, dummodo in habitu, in forma, in incessu, in voce, in oratione, in lectione, in sermone, in taciturnitate, in gestu, in cæremoniis, se plus quam sanctos ostendant. Sic enim etiam integri doctores ac timoratæ conscientiæ viri, ab his falsis fratribus, diabolis incarnatis, sub specie Angelorum lucis sæpe eluduntur. Quod ita aliquando contigisse constat Augustino sanctissimo veritatis amatori, cui similis quispiam veterator, supersticiosam illam fabulam de duobus spurinis (altero in vitam redeunte altero decedente) tanta cum fiducia persuasit, ut ipse gravissimus pater & acerrimus mendaciorum hostis, hanc fabulam ut rem suo ipsius tempore gestam, pro vera narraret historia. Quam tamen Lucianus ethnicus multis annis antequam Augustinus nasceretur lepidissimo dialogo recitando derisit. Quicunque ergo falso de more suo delirantes fabulas & errores adinveniendos quæstus & lucri causa (peculiari multorum cucullionum morbo) corrumpunt publicam & privatam fidem, certè hi non nisi nequissimi sunt. Eiusmodi namque nebulonibus debemus. Legendas quasdam sanctorum, ut Christophori, Georgii, Bartholomæi, Bernardi, Barbaræ, Annæ, undecim mille virginum, & quorundam aliorum, in quibus longe plus est fabularum, quam Christianismi. Tum hymnos quosdam & cantica & pleraque officiola, quæ nemo pius vir & eruditus legat sine nausea & dolore. Atque utinam tantum otii esset ecclesiæ prælatis de hisce rebus aliquando salubriter disponere. Reliqui autem quicunque (aliàs venerandi doctores) qui inter exponendum sacras literas historiarum incuriosi, ubi aliquid inciderit, suæ tempestatis secuti sunt fabulas, quas vel tales à pueritia imbibebunt vel apud alios alicubi lectas tanquam pedarii senatores pedaria sententia confirmarunt. Illos ego, sicut in illis nulla tenus duxi recipiendos, ita nec in aliis contemnendos censeo. Quia institutum eorum est sapienter interpretari fidei mysteria, & de pietate in Deum proximumque rationem reddere, non personarum, aut temporum, aut locorum, aut gestorum historiam docere. Non decebit ergo tam rigidos in illos esse censores, atque

atque adeo Areopagitas, ut non liceat illis etiam vel septies septem ineptias condonare, modò absit pertinax contentio, libidoque rixandi contra rectius sentientes: sintque parati meliora semper sequi, si quis adferat. Hæc modo tibi redditæ sint, pro nostro Egesippo & Eusebio, ad tuos glossatores, postillatores, comestores, cæterosque tuos scholasticos doctores, quos tam magnis calceis ac Herculeis cothurnis indutos conduxisti, nisi fortè ex illo pertinaci sophistarum genere sis, qui nullas rationes, nullas leges, nullas regulas, nullosque auctores recipiunt, nisi quatenus faciunt pro se.

Sed nunc ad ulteriora procedamus, ipsamque molinariam beluam rursus audiamus sua verba rudentem. Ita namque subjungit, dicens.

¶ At ubi tanta allegantis fuerit pertinacia, ut horum auctoritati credere nolueris, super his probatum Romana ecclesia ritum in medium adducimus tres Marias ad præsens usque tenentis, non ab improbis, ut præsumptuose fateor, mota doctoribus, sed à viris sanctis scientia & moribus plurimum approbatis.

Non te pudet sanctissimam Christi ecclesiam, fidei matrem, doctricem veritatis, facere magistram erroris, eo quod plerique scholastici doctores in legendis veterum historiis negligentes, & sacrarum linguarum ignari, contrariæ auctoritatis nescii, aliquid sibi fuisse persuadeant, ut à suis contemporaneis audiverunt declamari, vel cani in ridiculoso aliquo officio, ab imperitissimo quovis ludimagistro, futili ritmo composito? Cujusmodi quidem multa tolerat ecclesia, quæ tamen ipsa neque sanxit, neque approbavit, quorum usus etiam quantumcunque illorum doctorum virorum consensu introductus, ac longo tempore toleratus sit, contra majorum scripta nihil habet momenti. Non ergo ritum ecclesiæ, quæ est sine ruga & macula, ego offendi, nec ejus ordinationem impugno, sed tu qui illam clypeum facis erroris: atque id ecclesiæ ritum ordinationemque vocas, quod ecclesia ipsa neque cognovit neque probavit. Dic quæso ò technologue, quis est iste probatus Romanæ ecclesiæ ritus, quem in mediam aciem productum tantopere ostentas? quis illud quod tu ecclesiæ ritum vocas approbavit, tuine scholastici doctores? Certe non quicquid commentatores, glossatores, interlineatores, postillatores, comestores, & ejus generis doctorculi, & suocerebro congerunt, is protinus Ecclesiastica auctoritate proba-

probatus ritus est. Nam Ecclesiasticam authoritatem August. (scribens Januario) plenaria concilia & universalis Ecclesiæ traditiones appellat. Profer ergo nunc, qui sunt isti (quos dicis) viri sancti, scientia & moribus plurimum approbati, num prophetæ? num Apostoli? num Evangelistæ? num vetustissimi aliqui sanctorum historiarum sancti scriptores? num synodus aliqua, aut generale concilium? num Ecclesiastico Canonicoque decreto aliqui summorum Pontificum, qui comprobarent Annam Cleophae & Salome secundo & tertio nupsisse, atque ex illis maritis duas illas filias beatissimæ Virginis (ut ais uterinas sorores) concepisse & peperisse? Non certe, sed glossatores, interlineatores, postillatores, comestores, catholicones, & ejus generis fraterculi, quos qui sequuntur, decipiuntur ab his qui fuerunt decepti. Nam qui vetustarum literarum sacrarumque linguarum sunt ignari, illas opiniones sequuntur, quæ in publicum usum quovis modo irrepsērunt, quos cum alij innumeri ejusdem farinae homines sequuti sunt & quotidie misere sequuntur, idcirco tu ejusmodi usitatas opiniunculas, Ecclesiasticæ tribujs auctoritati. Ad quod tibi facile respondeo, permultum interesse, inter diuturnam consuetudinem, & usum Ecclesiasticæ aliquid tolerantem, & inter ecclesiæ auctoritatem aliquid certa definitione determinantem: multumque interest inter veteres historiarum sanctos scriptores aliquid suorum vel vicinorum temporum narrantes, & inter recentiores scholasticos doctores aliquid suo cerebro opinantes, frigidissimique conjecturis contendentes. At tu nunc mihi vel unam profer synodum, seu quodvis minus synodo Pontificium decretum, in quo si hæc tua opinio approbata. Scio quia obijcies mihi Ecclesiasticum officiolum, illud scilicet ecclesiæ ritum vocans. Resilio rursus, & illud in efficax neque autenticum dico. Quoniam ecclesiastica officia de integritate ecclesiæ substantiaque comprobantur non esse, sed pro cuiusque temporis, loci, personæ, diœcesis, antistitis, & vulgi etiam devotione irrepsērunt, quorum insuper plura à mulierculis, multa à laicis, alia à quibusque ludimagistris & cucullionibus, secundum proprium sensum, absque ecclesiastica scientia sunt composita. O quanta canuntur & leguntur in ecclesiæ officiolis, quæ omnino sunt vana, ficta & falsa, ut locustas ex ovibus, saxeum pastorem, ovem in prædonis ventre balantem, redivivum ex mortuis asinum, & alia innumera, ut vix sit ulla martyris aut virginis legenda, cui non pie aliquid admentitum sit, vel à yafis pessimisque nebulonibus, vel à quæstuariis

riis fraterculis: quibus studium est, ex incauta simplicitum affectione lucrum capere, quoties ab huiusmodi, aut anus quædam delira lachymatur, aut alius quispiam pavidus inhorrescat. At nunquid hæc omnia approbavit ecclesia? non certe. Quamobrem quas vetustissimi sacri scriptores divinitus corroborati nobis commendant historias, eis indubitata fides habenda est. Juniorum vero contraria commenta, non nisi caute & cum iudicio ecclesiæ recipienda sunt. Accedit ad hæc, quæ dicta sunt de officiis, quod pleraque leguntur in illis, quorum ecclesia tenet creditque oppositum, è quorum numero est illud de assumptione beatissimæ Virginis, quia multi nostrorum dubitant utrum assumpta sit simul cum corpore, an abierit relicto corpore & infra: veruntamen quid horum verius censeatur ambigimus. Hæc in hodiernum diem canuntur, quæ tamen decreto atque determinationi Romanæ Ecclesiæ repugnant. Simile huic canitur in divinæ apparitionis celebritate ex quadam Gregorii Homilia. Pastoribus in Judæa Angelus apparuit, quia Judæis tanquam ratione utentibus, rationale animal, id est, Angelus prædicare debuit: tamen ecclesia id neque probat neque recipit, & omnis schola vestra tenet & asserit huius Platonici dogmatis oppositum, videlicet Angelum animal rationale non esse, juxta illud Evangelium: Spiritus carnem & ossa non habet. Insuper ecclesiasticum officium multa continet incerta & dubia, quale est illud, quod fuerint magi illi, qui Christo infantulo obtulerunt munera. Quamvis mea Colonia cum usitato officiolo tres solum nominatim numerat, prædicat, & colit, veruntamen circa hæc & horum similia nihil reprehendo, nisi illa per antiquioris scripturæ testimonia evidentioraque argumenta refellantur. Sed illud dico, apocrypha & incerta, & quæ contra antiquorum scripta, & doctrinam majorum, præter ecclesiæ definitionem introducta sunt, sibi ritum ecclesiæ ullo tempore præscribere non posse, nec ecclesia illa tolerando prohibet de illis veritatem inquirere: quin imo licet omnibus circa ullum periculum [modo cum ratione & auctoritate id fiat] aliter sentire, loqui, & scribere, quia non sunt hæc de fide & moribus.

Rursus nunc dicis.

¶ Adducis inquam sanctissimum & infalsibilem Evangelii textum Ioann. 19. dicentis, stabat juxta crucem Iesu mater eius & soror matris eius Maria Cleopha & Maria Magdalena, in quo beatissimus Ioannes Mariam Cleopha sororem beatissima virginis Maria appellat.

Qq 3

Et cum

Et cum videres me dicturum sororem ibi dici cognatione non natura, continuò subjungis.

¶ *Nec valet dicere, quod soror improprie accipiat, sicut Goneseos accidere videtur, quandoque historia dicente Abrahamo Saray, dicob secro, quod soror mea sis, quoniam si tali glossa cavillandus sit sacratissimi Evangelii textus, eodem contextu calumniator similis concludere posset, hoc nomen mater in eodem passu, eadem ratione improprie dici, & ex hoc inferre beatissimam Dei genitricem Ioanni nullatenus commendatam, sed alienam, & sic omnes evangelicos aquir voca nominum acceptione pravertere sensus.*

Credo hoc argumentum non nisi à scholastico technologo fieri potuisse, tantum habet acuminis, quinimò adeò suas sapit aurículas, ut ab asino egressum non dubitem. Sed gratias tibi agit immanis ille hæreticus Eluidius, qui ex tuo argumento atque his, quæ paulò superius dixisti, corroboratus, asfertorem invenit, qui diceret, hæc nomina, soror, filius, pater, frater, mater, proprie & non improprie accipi debere: ut fratres domini, proprie & vere intelligantur beatissimæ virginis filii, etiam ipse Joannes, cui virgo beata matris nomine commendata fuit. Quod ut falsum est & impium, sic & tua expositio in hac dictione soror falsa est & absurda. Non in verbis scripturarum (ut ait Hieronymus super epistolam ad Galatas) est evangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla. Et Hilarius ait: intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus. Et ideo bene dixit Ocham, in dialogo suo maxime in secunda parte, quod in verbis ambiguis & multiplicibus non est recurrendum ad communem intelligentiam, sed potius ad intentionem loquentium, & ibidem multis rationibus falsificat hanc communem propositionem, qua dicitur? Verba non ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu accipienda sunt. Sed dices forsan in diversis locis posse hæc nomina diversimode accipi, sed juxta se posita, & (ut tu loqueris in eodem passu) eadem significationis formæ ac locutionis sensu simul exponenda fore. Ast illud rursus absurdum est argumentum. Nam apud Matthæum legitur uno contextu: Nonne mater ejus dicitur Maria, & fratres ejus Jacobus & Simon & Judas? aliter tamen ibi dicitur mater, aliter fratres. Et apud Lucam legitur: Et dixit mater ejus ad illum, fili cur fecisti nobis sic, ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos, quid me quærebatis? nesciebatis, quia in his quæ Patris mei sunt,

sunt. oportet me esse. En quomodo in illo unico continuo contextu, diversimode accipiuntur hæ voces, mater, filius, pater. Sed ubi possunt hæ discerni, ubi scriptura his utatur proprie, & ubi improprie. Tu ne doctores in Theologia, & hæc ignoras? Sude, stude, & disce jam doctor & senex, quæ jamdudum junior scire debueras discipulus, tum fateare tibi injuriam factam, quod hucusque habitus sis Theologus, atque ea ignores, quæ de divinarum literarum locutionibus à sanctissimis doctoribus memoriæ commendata sunt. Lege Augustinum in libris de doctrina Christiana, & in opere de locutionibus, & docebit te. Disce scripturæ absconditos sensus intelligere, non è scholasticis summulis, cationibus, postillis, dictionariis, & ex hujus generis Juridicis collectaneis, aut è sortidis quibusdam & pridie natis auctoribus, sed ex seipsa semetipsum declarante, ubi locum obscurum aliorum collatio elucidat, tum ex veterum commentariis, & priscis illis interpretibus, qui proxime biberunt de fontibus. Horum purissima aqua, tuis sæculentis lacunis obmissis, tibi bibenda est, ut scias discernere sensus scripturarum, nisi palatum & linguam tantabili habeas infectam, ut bonæ literæ tibi non sapiant id quod non sunt, sed quod vitiatum organum secum circumfert.

Insuper nunc Thomistarum more, qui soletis singula quibusque argumentis hæreticum proclamare, contumeliose subnectis, quæ sequuntur, & te victoriæ triumphum reportaturum arbitraris, dicens.

¶ Non valet inquam dicere illud impium nimis erroneum, falsum, damnabile, & ab omni fidei alienum, Christiano videlicet, quod Maria dicta sit Cleopha non à patre, sed à marito, quia fuit uxor ipsius Cleophe, ut ex Evangelio ostendere se iactat proponens asserendo, Evangelium beatissimi Iohannis emendandum, quin loco huius Maria Cleophe ait uxor Cleophe apponendum cum litera Græca, ut ait, sic teneat. Sed sane contra temerariam huius assertionem militant omnes præfati doctores, militat inquam Hieronymus in eodem passu, militat & præfata glossa interlineares, & Hugonis Cardinalis super passu Iohannis allegato dicentes Maria Cleophe, id est, filia. Sed dic, quæso, an non ab universali Ecclesia approbata est Hieronymiana translatio, non potes id negare, forsandices approbata sane sed vitiata. Quod autem vitiata sit, nos negamus, admissio tamen non concessio eam in aliquibus vitiatam, in hoc tamen nullatenus cum eam approbet, habet enim ipse Hieronymus in epistolis. Quod beatissimus Iohannes hanc Ma-

riam Cleopha nominat in Evangelio à patre, nullibi autem eam nominat Mariam Cleopha in Evangelio, nisi in presenti passu. igitur ubi Maria Cleopha non uxor apponitur, non est vitiosa Hieronymi translatio, quin imo per eundem approbata, de hoc tamen alias, quin in fideli præterendum non venit silentio, ex his aperte concluditur quam excecato dixerit proponens, negantes Annam solinubam u ullam probatum adduxisse testimonium: hic iterum quæro an non probatum tibi videtur Evangelium, an non probatus iudicio tuo censendus est Hieronymus, an non probatus Petrus comastor supremum inter historiographos nostros tenens gradum, an non probata glossa ordinaria, an non probata interlinearis, an non probatus Doctor Angelicus quem Apostolica Sedes plusquam Salomonem nominat, an non probati Hugo Cardinalis postillator, dominus Antonius Archiepiscopus Florentinus, Dominus Petrus de Venetiis Episcopus equilinus: diligentem igitur ori tuo appone custodiam, ne temere condemnes quæ hætenus te non vidisse comprobares, nec erroneum dixeris quod tanti approbant Doctores.

Frangere miser calamus vigilataq; prælia dele.

Qui facis in parva sublimia carmina cella.

Non emendo ego evangelium, sed ex suo fonte repetens illud cum eruditissimis Doctorib; declaro, nam Joannes Græcè scripsit in hæc verba, *Μαρία ἡ τῆς κλωπᾶ*, ubi articulus *ἡ*, in dicat hanc non filiam fuisse, sed uxorem, quo apud illos in usu est mulieres non à parentibus, sed à maritis cognominare. Qui mos etiam apud Latinos observatus est, licet articulo non utantur, sicut ex illorū scriptis pene innumera nobis patent exempla, ut cum legimus apud Valerium & alios, Ceciliam Metelli, Teretiam Ciceronis, Portiam Bruti, Corneliam Pompeij, Cleopatram Ptolomæi, Helenam Menelai, & ejusmodi. Atq; ne ultra sit tibi cavillandi locus, audi sacram scripturam seipsam declarantem: optimam. exponendi ratio est, ubi locus obscurus alterius collatione illustratur. Audi inquam ipsum Cleopham hanc Mariam non filiam sed uxorem suam vocantem, ita namq; Cleophas ipse ait apud Lucam: Mulieres quædam ex nostris, terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentū, & non invento corpore ejus, venerunt dicentes, se etiam visionem Angelorū vidisse. Ad quæ præmisit evangelista sic inquires: Subsecutæ autem mulieres quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus ejus. Et paulo infra: Erat autem Maria Magdalenæ, & Johanna, & Maria mater Jacobi, & cæteræ quæ cum eis erant, & dicebant ad Apostolos hæc. Et sequitur, Petrus
autem

autem surgens cucurrit ad monumentum. Et mox iterum. Et ecce duo ex illis ibant ipso die in castellum. Et quæ sequuntur. Tandem ait: & respondens unus cui nomen Cleophas, & reliqua. En aperi oculos tuos & respice, lege Evangelium & contemplare, confer Scripturas & pōdera narrationis seriem, ipsa tibi hujus rei nodum explicat difficultatis. Comperies namque Mariam matrem Jacobi uxorem Cleophæ Scriptura in hunc modum semetipsam exponentē. Quod si non potes capere, recurre ad Eusebium, qui in Ecclesiastica sua historia lib. 3. hæc tibi ad unguem declarabit & longè quidem dilucidius & verius, quam Petrus ille comestor (qui ut ais inter historio graphos vestros supremum tenet gradum) quem Euseb. ipse ultra omnem comparationem ita superat, ut nulla sit hujus futilis excerptoris, ad hunc sanctum virum ac publicum Ecclesiasticum Scriptorem vel minima proportio. Qui teste Hieronymo Constantini Augusti auctoritate suffultus, ex ipsis Græcorum & Romanorum archivis, ac veteribus publicisque monumentis, historiam suam Martyrologiumque collegit, cujus rei gratia clavis Scripturarum, & custos novi Testamenti vocari meruit. Rursus tandem redi in id ipsum quod supra rejecimus, videl. Hieronymum falsò inculcans cum reliqua Doctorum tuorum caterva, intra quorum hortulos, cum turè sis ficulneus Theologus, ac per omnem ætatem tuam in ejusmodi Sophisticis sterquiliniis computrueris, nullos vis esse illis sublimiores, nedum pares. Porro ad vulgatam illam Evangeliorum traductionem, veluti ad sacram ancoram confugis, illic fortiter inhærens, eo mendacio stipatus, quo hanc Hieronymi esse, & ab universali Ecclesia approbatam, tam impudenter asseveras, de his tamen alias polliceris.

Nescio quid tecum grave cornicari inep̃te.

Verum ego traductionem hanc Hieronymi esse constanter nego, nam ipsæ Hieronymi Præfationes testantur hanc suam non esse, multaq; hinc inde in Epistolis suis reprehendit Hieron. & nominatim corrigit, quæ tamen in hac habentur editione. Quæ cujus sit hucusque nemo novit, tu tamen illam non modò Hieronymi esse asseveras, sed & ab universali Ecclesia approbatam pertinaciter cōtendis. At tu mihi vel unum profer Ecclesiæ decretum, in quo sit hæc editio comprobata, non poteris ostendere. Sed dicere potes, quod publico usu in Latina Ecclesia sit recepta. Fatebor ego, non tamen sic recepta est, ut nihil omninò liceat ex Hebræorum Græcorumque fontibus emendare. Sed facis tu tuo more qui aliud nihil habes in pretio.

pretio, nisi quod ipse didiceris, nec ullam illorum Græcæ aut Hebraicæ veritatis auctoritate jacturam fieri velis. Nequid videris ignorare hinc tuos scholasticos Doctorculos tantò strepitu attollis, & singulos probatos nominatim enumerando præconisas, quasi non sint probati, & in Ecclesia recepti Doctores Egesippus & Eusebius & multò magis recepti quam tui. Sed facis tu per quàm strenuè qui me admones, quantò verfer in periculo, ac si fulgur ex vitro immineat, ad movendam que custodiam hortaris, reddamque tibi pro hac clementia tua, dum dabitur occasio, multas condignas grates gratias. Neque verò me præterit, quam plenum periculi sit, pugnare cum tanto fratre, cui cuculla pro clypeo est, lingua pro fida, verba sunt jacula, insuper qui habes ad apertum mare magnum, ac tot Pyratikas classes contra me producere potes, behemoth, & leviathan, & cete grandia, reptiliaque quorum non est numerus. Præterea cui adsunt ad hanc pugnam, tot subsidiarii milites, tot rostrati stipatores, innumeri loripedes, lignipedes, nudipedes, funigeri, restiferi, saccogeruli, atrati, nigræ, grifones, albichlamydes, multipelles, versicolores, rhetiarii, barbigeri, beguardi, lollardi, & ut in carmine dicam:

*Totq; feces hominum, quorum vita usibus obstat,
Vel crux, vel flagrum, vel spes frustrata, famè/ve, &
Paupertatis onus, & quos non iusta nor verca
Compulerit, & quos genuit natura sinistros,
Et miseri pueri quorum fraudata iuventutis,
Et quibus infantum crimen, ociumq; voluptas.*

Atque id genus aliorum turba satellitum, quorum omnium agmen jungit simulata sanctitas, cucullataque religio, atque his longè præstantior valida mendicitas. Neque enim ullum opere præstium facere poterò, contra te hominem ejusmodi vallatum exercitu. Ideoque in sicco manendum mihi persuadeo, & id longè quidem à littore, ne tanti periculi incuriosus horum fluctuum lubricitate mergar, vel tot tantorumque hominum prælio circumventus, corripiar, fortè in tui Ordinis predicatorum hæreticorum inquisitores, vel ut Græci Proverbio est, ἐς κόρακας.

Jam ad reliquas ineptias tuas properemus, ais enim.

¶ *At quin duorum solummodo contra tantos, quos allegamus, non solum in medium adducit auctoritatem, sed & grave nobis imponit scandalum, utpote dicens, quod asserentes Annam trinubam bonis deprehendunt moribus, detrahunt legali consuetudini illius temporis, detrahunt honestati Desiparæ Virginis & dignitati Virginis Mariæ, detrahunt*
figure,

figura, detrahunt Prophetica, detrahunt miraculo, detrahunt Evangelica lectioni.

Quæ dixi confiteor, & quæ scripsi in propositionibus meis, scio & memini, & tua verba teneo. Ad omnia autem quæ discepto, præsuppono historicam veritatem, his videl. autoribus corroboratus, quorum paucitas infinitū penè superat tuorum pluralitatem. At quoniam occurrebat non satis esse Christiano Catholicæ historias docere nudas, nisi ad illas simul & vitæ rationes juxta id quod est optimum accomodet, atque componat, idcirco illas ego adjeci. Sed tu in illis scandalizatus es, sicut & multi in Christo scandalizati sunt, & abierunt retrò, dicentes, unde huic hæc omnia? Et multi adhuc scandalizantur in novissimo, qui una hora laboravit, & tantum accepit, quantum qui portaverunt pondus diei & æstus. Quod si tu probus vir esses, & candidus disputator, & non ex pigris asinis, qui se carpendæ aliorum industriæ natos putant, debuisses propositiones meas suo certo ordine dispositas, servata eadem juxta illarum numerum serie, unam post aliam revincere, & non hic illicque particulas aliquas perperam decerpere, & (ut dicunt camelum saltantem) susque deque profilire: & quæ benè dicta sunt clausis oculis præterire.

Nunc tandem contradicere paratus, ita subjungis.

¶ *His respondi dicimus primo, dicentes Annam trinubam bonis non detrahunt morib. quinimo apud intelligentem bonos fovent mores, nec adhuc facit invalida, quam adducit, ratio dicens, nos pro omni fructu bonos corrumpere mores, sermone pravo castitatem subvertere matrimonialem, dare occasionem viduis abeundi retrò post tentationem Sathana, hæc enim omnia tanquam absurda & à nobis penitus insomniata negamus, ubi autem allegat se, Anna nupsit & cætera hujus tempestatis vidua nubere possint. Respondemus quod, nesciens ipse aut faber suus, à quo hæc omnia accepit, unde nec gloriari habet divinarum differentiam legum, ista preponit.*

Quos vocas tu hic intelligentes, num eos qui tuo more contra historicam veritatem Scripturam ipsam tanquam ceream, ad quod vis libet persuadendum flectere sciunt? tum ita vos magnam rem fecisse putabitis, si perperam interpretatis sacris literis, adulteratis veris historiis, nihilominus his superstitiosis mendaciis vestris tamen bonos (ut ais) fovetis mores, quasi veritas ad id non possit sufficere, nisi vestris fulciretur mendaciis. At quomodo tandem bonos fovebis mores, tu qui lingua blasphemæ, calamo sacrilego, sanctissimæ Annæ continentiam novis nuptiis violas, sanctificatum ejus uterum polluis, castif-

castissimæ viduitatis honestatem tolis, sanctissimos historio-
graphos Egesippum & Eusebium disciplinato ore mendacii
arguis, sacrarumque Scripturarum fidem calumniaris, Evan-
gelium sycophantizando, pervertis beatissimi Hieronymi
scripta dolo malo detruncasti, amputasti, abscidisti, surripui-
sti, abstulisti, celasti, occultasti. Viròs innocentes ac probos
Christianos amarulentis detractionibus, convitiis, injuriis,
contumeliis, falsisque infimulationibus, ignominiosis famici-
diis, turpissimis prodicionibus, pro impiis ac scâdalosis popu-
lo ac plebi publicè detulisti. Hisce exemplis editis, bonos fo-
vetis mores? Sed modò ad rem redeo. Dicere Annam solin-
bam atq; uniparam non est somnium, non absurdum, non in-
validum, sed veritas cognita, per sanctissimos Scriptores, ut
Evangelium, tuæ autem opiniones quæcunque quæ in Apo-
stolicis literis & in Evangelio scriptæ non sunt, possunt som-
nia esse, absurdæ esse, invalidæ esse: atque illas velle adeo ratas
haberi, ac si in Evangelio Apostolici quæ literis scriptæ sint,
potest scandalosum esse, impium esse, etiam quandoque hære-
ticum esse. Hujus generis est hæc (quam tanto perè tuendam
pertinacitet tenes) tua opinio, quod Anna sterilis vetula, post
sanctificatum uterum, & tanto miraculo conceptam sine ori-
ginali macula Deiparam Virginem, novis studuerit nuptiis,
reiq; Veneræ indulgens alias genuerit in peccato filias. Quia
multi hæc non tam stulte quam ineptè opinantur. Quod autè
ais me omnia hæc à Fabro accepisse. Ego hoc ingenuè fateor,
debeoque illi pro hoc munere perpetuas gratias, ex sua siqui-
dem doctrina illustrata mihi mense est, quia hæc veritatem co-
gnovi. Atque utinam suus aliquando fuissèm, vel etiam nunc
esse possem præsentaneus discipulus, non diffiderem me ab il-
lo longè plura majoraque accepturum. Ideoque te in propo-
sitionum mearum calce ad illum remisi prius vincendum, ad
quem adhuc te iterum remitto, quia in tota hac tua futilium
verborum congerie, nedum illum vel in uno scriptorum suo-
rum apice loco movisti. Interim nunc Faber & ego, amabunt
ais nescientes, audiemus te docentem (sicut dicitur, sus Miner-
vam) divinarum differentiam legum, quam tu nunc magna
inutilium verborum farragine ita subinfers.

*Apertum est enim Annam sub antiquo testamento & sub prio-
ri militasse lego in qua quidem lege matrimonium debita conserva-
tum honestate virginali præpollebat castitati & à fortiori vidualique
imperfectioris extitit dignitatis & hoc facile est videre ex Doctoribus
beatissimæ enim Hieronymus id in Epistola contra Eluidium asserit di-
cens*

trans inter Sanctos veteris & novi Testament. cogor facere distantiam quia pro contradictione temporum alia eos oportuit subiaccere sententia & alia nos: quamdiu enim illa lux permansit crescere & multiplicamini & replete terram, & maledicta sterilisque non facit semen in Israel, nudebant omnes & nudebantur & derelictis parentibus siebat una caro: quando vero illa vox insonuit tempus brevium est, reliquum est ut & qui uxores habens sic sint quasi non habeant, adherentes Deo unus cum eo efficiuntur spiritus: hac ille. Idem contra Iovin apertius id approbat in hac verba: quomodo Abraham placuit in coniugio, sic nunc virgines placent in perpetua castitate, servavit ille legi & tempori suo. Et B. August. in lib. de bono coniugali dixisse meminit. Non impar meritum continente in Iohanne qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham qui filios generavit, hic ille: hoc etiam manifestis ostenditur exemplis, filia etenim Iephte iudicis Israel à patre immolanda duobus mensibus suam defloravit virginitatem: beatissima etiam genitrix Virgo etsi pudicissima esset, nullum tamen antea (si beatissimis August. & Thoma credimus) perpetua virginitatis emisit votum, quam divinam super hoc accepisset revelationem. Ait enim Doctor S. in 3. part. quia videbatur esse lege prohibitum, non dare operam ad relinquendum semen super terram. Ideò non simpliciter vovit virginitatem Dei genitrix, sed sub conditione, si Deo placeret postquam autem innotuit ei hoc esse Deo acceptum, absolute vovit, hac ille. Cum autem castissima & tota virginea fuerit Dei genitrix, non solum conditionaliter sed absolute castitatem vovisset virginalem, sicut nunc vovent virgines: virginitas in antiqua lege matrimoniali simpliciter praponderasset castitati, velati hoc tempore, igitur argumentum nullum: nec ex consequenti beatissima Anna matrimonium incontinentie ascribendum, venit sicuti insagaciter asserit, sed perfectioni vita & obedientiali legis observationi, sicuti facile est deducere. Si n. continentia matrimonialis Abrahæ, quem constat simul habuisse duas uxores, quem etiam constat veteranum mortua Sara alteri nupsisse, aequiparanda sit virginitati ipsius Iohannis, ut beatissimi Hieronym. August. & Thom. asserunt, nulli dubium, quin & continentia matrimonialis beatissima Anna eidem aequiparanda sit. Quod si aequiparanda fuerit talis eius castitas virginitati ipsius Iohannis, à fortiori preferenda viduitati Anna, de qua meminit Luc. eiusdem 2. ac viduitate ipsius Iudith. Ex his aperte concludimus, Annam legi scripta servientem exemplar incontinentia viduis huiusce tempestatu non dedisse, quin legi scripta illa in matrimonio serviebat, hac autem legi gratia & Evangelicæ in continentia viduali habent subservire, sicuti & virgines in continentia virginali. quod in lege scripta alicui non licebat ex his facile est concludere nos in hoc bonis non detrachere moribus sed potius eos fovere, & legalem manu tenere

probatus ritus est. Nam Ecclesiasticam auctoritatem August.
 (scribens Januario) plenaria concilia & universalis Ecclesiæ
 traditiones appellat. Profer ergo nunc, qui sunt isti (quos di-
 cis) viri sancti, scientia & moribus plurimum approbati, num
 propheta? num Apostoli? num Evangelistæ? num vetustissimi
 aliqui sanctarum historiarum sancti scriptores? num synodus
 aliqua, aut generale concilium? num Ecclesiastico Canonico-
 que decreto aliqui summorum Pontificum, qui comprobā-
 rint Annam Cleophæ & Salome secundo & tertio nupsisse, at-
 que ex illis maritis duas illas filias beatissimæ Virginis (ut ais
 uterinas sorores) concepisse & peperisse? Non certe, sed glof-
 satores, interlineatores, postillatores, comeatores, catholico-
 nes, & ejus generis fraterculi, quos qui sequuntur, decipiuntur
 ab his qui fuerunt decepti. Nam qui vetustarum literarum sa-
 crarumque linguarum sunt ignari, illas opiniones sequuntur,
 quæ in publicum usum quovis modo irrepserunt, quos cum a-
 lli innumeri ejusdem farinae homines sequuti sunt & quotidie
 misere sequuntur, idcirco tu ejusmodi usitatas opiniunculas,
 Ecclesiasticæ tribujs auctoritati. Ad quod tibi facile respon-
 deo, permultum interesse, inter diuturnam consuetudinem,
 & usum Ecclesiasticæ aliquid tolerantem, & inter ecclesiæ au-
 ctoritatem aliquid certa definitione determinantem: mul-
 tumque interest inter veteres historiarum sanctos scriptores
 aliquid suorum vel vicinorum temporum narrantes, & inter
 recentiores scholasticos doctores aliquid suo cerebro opinan-
 tes, frigidissimique conjecturis contendentes. At tu nunc mi-
 hi vel unam profer synodum, seu quodvis minus synodo Pon-
 tificium decretum, in quo si hæc tua opinio approbata. Scio
 quia obiicies mihi Ecclesiasticum officiolum, illud scilic. ec-
 clesiæ ritum vocans. Resilio rursus, & illud in efficax neq; au-
 thenticum dico. Quoniā ecclesiastica officia de integritate
 ecclesiæ substantiaque comprobantur non esse, sed pro cu-
 jusque temporis, loci, personæ, diœcesis, antistitis, & vulgi et-
 iam devotione irrepserunt, quorum insuper plura à muliercu-
 lis, multa à laicis, alia à quibusque ludimagistris & cucullio-
 nibus, secundum proprium sensum, absq; ecclesiastica scien-
 tia sunt composita. O quanta canuntur & leguntur in ecclesiæ
 officiis, quæ omnino sunt vana, ficta & falsa, ut locustas ex
 ovibus, saxeum pastorem, ovem in prædonis ventre balantem,
 redivivum ex mortuis asinum, & alia innumera, ut vix sit ulla
 martyris aut virginis legenda, cui non piè aliquid admenti-
 tum sit, vel à vasis pessimisque nebulonibus, vel à quæstua-
 riis

riis fraterculis: quibus studium est, ex incauta simplicitum affectione lucrum capere, quoties ab hujusmodi, aut anus quædam delira lachymatur, aut alius quispiam pavidus inhorrescat. At nunquid hæc omnia approbavit ecclesia? non certe. Quamobrem quas vetustissimi sacri scriptores divinitus corroborati nobis commendant historias, eis indubitata fides habenda est, Juniorum vero contraria commenta, non nisi caute & cum judicio ecclesiæ recipienda sunt. Accedit ad hæc, quæ dicta sunt de officiis, quod pleraq; leguntur in illis, quorum ecclesia tenet creditq; oppositum, è quorum numero est illud de assumptione beatissimæ Virginis, quia multi nostrorū dubitant utrum assumpta sit simul cum corpore, an abierit relicto corpore & infra: veruntamen quid horum verius censeatur ambigimus. Hæc in hodiernum diem canuntur, quæ tamen decreto atque determinationi Romanæ Ecclesiæ repugnant. Simile huic canitur in divinæ apparitionis celebritate ex quadam Gregorii Homilia. Pastoribus in Judæa Angelus apparuit, quia Judæis tanquam ratione utentibus, rationale animal, id est, Angelus prædicare debuit: tamen ecclesia id neque probat neq; recipit, & omnis schola vestra tenet & asserit hujus Platonici dogmatis oppositum, videlicet Angelum animal rationale non esse, juxta illud Evangelium: Spiritus carnem & ossa non habet. Insuper ecclesiasticum officium multa continet incerta & dubia, quale est illud, quod fuerint magi illi, qui Christo infantulo obtulerunt munera. Quamvis mea Colonia cum usitato officiolo tres solum nominatim numerat, prædicat, & colit, veruntamen circa hæc & horum similia nihil reprehendo, nisi illa per antiquioris scripturæ testimonia evidentioraq; argumenta refellantur. Sed illud dico, apocrypha & incerta, & quæ contra antiquorum scripta, & doctrinam majorum, præter ecclesiæ definitionem introducta sunt, sibi ritum ecclesiæ ullo tempore præscribere non posse, nec ecclesia illa tolerando prohibet de illis veritatem inquirere: quin imo licet omnibus circa ullum periculum [modo cum ratione & auctoritate id fiat] aliter sentire, loqui, & scribere, quia non sunt hæc de fide & moribus.

Rursus nunc dicis.

¶ Adducis inquam sanctissimum & infalsibilem Evangelii textum Ioann. 19. dicentis, stabat juxta crucem Iesu mater ejus & soror matris ejus Maria Cleopha & Maria Magdalena, in quo beatissimus Ioannes Mariam Cleopha sororem beatissimæ virginis Maria appellat.

Et cum videres me dicturum sororem ibi dici cognatione non natura, continuò subjungis.

¶ *Nec valet dicere, quod soror improprie accipiat, sicut Goneseos accidere videtur, quandoque historia dicente Abrahamo Saray, dic obsecro, quod soror mea sis, quoniam si tali glossa cavillandus sit sacratissimi Evangelii textus, eodem contextu calumniator similis concludere posset, hoc nomen mater in eodem passu, eadem ratione improprie dici, & ex hoc inferre beatissimam Dei genitricem Ioanni nullatenus commendatam, sed alienam, & sic omnes evangelicos aquivoca nominum acceptione pravertere sensus.*

Credo hoc argumentum non nisi à scholastico technologo fieri potuisse, tantum habet acuminis, quinimò adeò suas sapit aurículas, ut ab asino egressum non dubitem. Sed gratias tibi agit immanis ille hæreticus Eluidius, qui ex tuo argumento atque his, quæ paulò superius dixisti, corroboratus, assertorem invenit, qui diceret, hæc nomina, soror, filius, pater, frater, mater, proprie & non improprie accipi debere: ut fratres domini, proprie & vere intelligantur beatissimæ virginis filii, etiam ipse Joannes, cui virgo beata matris nomine commendata fuit. Quod ut falsum est & impium, sic & tua expositio in hac dictione soror falsa est & absurda. Non in verbis scripturarum (ut ait Hieronymus super epistolam ad Galatas) est evangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla. Et Hilarius ait: intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subjectus. Et ideo bene dixit Ocham, in dialogo suo maxime in secunda parte, quod in verbis ambiguis & multiplicibus non est recurrendum ad communem intelligentiam, sed potius ad intentionem loquentium, & ibidem multis rationibus falsificat hanc communem propositionem, qua dicitur? Verba non ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu accipienda sunt. Sed dices forsan in diversis locis posse hæc nomina diversimode accipi, sed juxta se posita, & (ut tu loqueris in eodem passu) eadem significationis formæ ac locutionis sensu simul exponenda fore. Ast illud rursus absurdum est argumentum. Nam apud Matthæum legitur uno contextu: Nonne mater ejus dicitur Maria, & fratres ejus Jacobus & Simon & Judas? aliter tamen ibi dicitur mater, aliter fratres. Et apud Lucam legitur: Et dixit mater ejus ad illum, fili cur fecisti nobis sic, ecce pater tuus & ego dolentes quærebamuste. Et ait ad illos, quid me quærebatis? nesciebatis, quia in his quæ Patris mei sunt,

sunt. oportet me esse. En quomodo in illo unico continuo contextu, diversimode accipiuntur hæ voces, mater, filius, pater. Sed ubi possunt hæc discerni, ubi scriptura his utatur proprie, & ubi improprie. Tu ne doctores in Theologia, & hæc ignoras? Sude, stude, & disce jam doctor & senex, quæ jamdudum junior scire debueras discipulus, tum fateare tibi injuriam factam, quod hucusque habitus sis Theologus, atque ea ignores, quæ de divinarum literarum locutionibus à sanctissimis doctoribus memoriæ commendata sunt. Lege Augustinum in libris de doctrina Christiana, & in opere de locutionibus, & docebit te. Disce scripturæ absconditos sensus intelligere, non è scholasticis summulis, cationibus, postillis, dictionariis, & ex hujus generis Juridicis collectaneis, aut è sordidis quibusdam & pridie natis auctoribus, sed ex seipsa semetipsum declarante, ubi locum obscurum aliorum collatio elucidat, tum ex veterum commentariis, & priscis illis interpretibus, qui proxime biberunt de fontibus. Horum purissima aqua, tuis sæculentis lacunis obmissis, tibi bibenda est, ut scias discernere sensus scripturarum, nisi palatum & linguam tantabili habeas infectam, ut bonæ literæ tibi non sapiant id quod non sunt, sed quod vitiatum organum secum circumfert.

Insuper nunc Thomistarum more, qui soletis singula quibusque argumentis hæreticum proclamare, contumeliose subnectis, quæ sequuntur, & te victoriæ triumphum reportaturum arbitraris, dicens:

¶ Non valet inquam dicere illud impium nimis erroneum, falsum, damnabile, & ab omni fidei alienum, Christiano videlicet, quod Maria dicta sit Cleopha non à patre, sed à marito, quia fuit uxor ipsius Cleophe, ut ex Evangelio ostendere se iactat proponens asserendo, Evangelium beatissimi Iohannis emendandum, quin loco huius Maria Cleophe ait uxor Cleophe apponendum cum litera Græca, ut ait, sic teneat. Sed sane contra temerariam huius assertionem militant omnes præfati doctores, militat inquam Hieronymus in eodem passu, militat & præfata glossa interlineares, & Hugonis Cardinalis super passu Iohannis allegato dicentes Maria Cleophe, id est, filia. Sed dic, quæso, an non ab universali Ecclesia approbata est Hieronymiana translatio, non potes id negare, forsandices approbata sane sed vitata. Quod autem vitata sit, nos negamus, admissio tamen non concessio eam in aliquibus vitatam, in hoc tamen nullatenus cum eam approbet, habet enim ipse Hieronymus in epistolis. Quod beatissimus Iohannes hanc Ma-

riam Cleopha nominat in Evangelio à patre, nullibi autem eam nominat Mariam Cleopha in Evangelio, nisi in presenti passu. igitur ubi Maria Cleopha non uxor apponitur, non est vitiata Hieronymi translatio, quin imo per eundem approbata, de hoc tamen alias, quin in fidei præterendum non venit silentio, ex his aperte concluditur quam execrate dixerit proponens, negantes Annam solinubam uellam probatum adduxisse testimonium: hic iterum quæro an non probatum tibi videtur Evangelium, an non probatus iudicio tuo censendus est Hieronymus, an non probatus Petrus comæstor supremum inter historiographos nostros tenens gradum, an non probata glossa ordinaria, an non probata interlinearis, an non probatus Doctor Angelicus quem Apostolica Sedes plusquam Salomonem nominat, an non probati Hugo Cardinalis postulator, dominus Antonius Archiepiscopus Florentinus, Dominus Petrus de Venetiis Episcopus equilinus: diligentem igitur ori tuo appone custodiam, ne temere condemnes qua hætenus te non uidisse comprobares, nec erroneum dixeris quod tanti approbant Doctores.

Frangere miser calamum vigilataq; prælia dele.

Qui facis in parua sublimia carmina cella.

Non emendo ego evangelium, sed ex suo fonte repetens illud cum eruditissimis Doctorib. declaro, nam Joannes Græcè scripsit in hæc verba, *Μαρία ἡ τῆς κλωπᾶς*, ubi articulus *ἡ*, indicat hanc non filiam fuisse, sed uxorem, quo apud illos in usu est mulieres non à parentibus, sed à maritis cognominare. Qui mos etiam apud Latinos observatus est, licet articulo non utantur, sicut ex illorū scriptis pene innumera nobis patent exempla, ut cum legimus apud Valerium & alios, Ceciliam Metelli, Teretiam Ciceronis, Portiam Bruti, Corneliam Pompeij, Cleopatram Ptolomæi, Helenam Menelai, & ejusmodi. Atque ne ultra sit tibi cavillandi locus, audi sacram scripturam seipsam declarantem: optiman. exponendi ratio est, ubi locus obscurus alterius collatione illustratur. Audi inquam ipsum Cleopham hanc Mariam non filiam sed uxorem suam vocantem, ita namq; Cleophas ipse ait apud Lucam: Mulieres quædam ex nostris, terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentū, & non invento corpore ejus, venerunt dicentes, se etiam visionem Angelorū vidisse. Ad quæ præmisit evangelista sic inquit: Subsecutæ autem mulieres quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus ejus. Et paulo infra: Erat autem Maria Magdalænæ, & Johanna, & Maria mater Jacobi, & cæteræ quæ cum eis erant, & dicebant ad Apostolos hæc. Et sequitur, Petrus autem

autem surgens cucurrit ad monumentum. Et mox iterum. Et ecce duo ex illis ibant ipso die in castellum. Et quæ sequuntur. Tandem ait: & respondens unus cui nomen Cleophas, & reliqua. En aperi oculos tuos & respice, lege Evangelium & contemplare, confer Scripturas & pōdera narrationis seriem, ipsa tibi hujus rei nodum explicat difficultatis. Comperies namque Mariam matrem Jacobi uxorem Cleophæ Scriptura in hunc modum semetipsam exponente. Quod si non potes capere, recurre ad Eusebium, qui in Ecclesiastica sua historia lib. 3. hæc tibi ad unguem declarabit & longè quidem dilucidius & verius, quam Petrus ille comestor (qui ut ais inter historio graphos vestros supremum tenet gradum) quem Euseb. ipse ultra omnem comparisonem ita superat, ut nulla sit hujus futilis excerptoris, ad hunc sanctum virum ac publicum Ecclesiasticum Scriptorem vel minima proportio. Qui teste Hieronymo Constantini Augusti auctoritate suffultus, ex ipsis Græcorum & Romanorum archivis, ac veteribus publicisque monumentis, historiam suam Martyrologiumque collegit, cujus rei gratia clavis Scripturarum, & custos novi Testamenti vocari meruit. Rursus tandem redis in id ipsum quod supra rejecimus, videl. Hieronymum falsò inculcans cum reliqua Doctorum tuorum caterva, intra quorum hortulos, cum turè sis ficulneus Theologus, ac per omnem ætatem tuam in ejusmodi Sophisticis sterquiliniis computrueris, nullos vis esse illis sublimiores, nedum pares. Porro ad vulgatam illam Evangeliorum traductionem, veluti ad sacram ancoram confugis, illic fortiter inhærens, eo mendacio stipatus, quo hanc Hieronymi esse, & ab universali Ecclesia approbatam, tam impudenter asseveras, de his tamen alias polliceris.

Nescio quid tecum grave cornicaris inepte.

Verum ego traductionem hanc Hieronymi esse constanter nego, nam ipsæ Hieronymi Præfationes testantur hanc suam non esse, multaq; hinc inde in Epistolis suis reprehendit Hieron. & nominatim corrigit, quæ tamen in hac habentur editione. Quæ cujus sit hucusque nemo novit, tu tamen illam non modò Hieronymi esse asseveras, sed & ab universali Ecclesia approbatam pertinaciter cōtendis. At tu mihi vel unum profer Ecclesiæ decretum, in quo sit hæc editio comprobata, non poteris ostendere. Sed dicere potes, quod publico usu in Latina Ecclesia sit recepta. Fatebor ego, non tamen sic recepta est, ut nihil omninò liceat ex Hebræorum Græcorumque fontibus emendare. Sed facis tu tuo more qui aliud nihil habes in pretio.

pretio, nisi quod ipse didiceris, nec ullam illorum Græcæ aut Hebraicæ veritatis auctoritate jacturam fieri velis. Nequid videaris ignorare hinc tuos scholasticos Doctorculos tantò strepitu attollis, & singulos probatos nominatim enumerando præconifas, quasi non sint probati, & in Ecclesia recepti Doctores Egesippus & Eusebius & multò magis recepti quam tui. Sed facistu per quàm strenuè qui me admones, quantò verfer in periculo, ac si fulgur ex vitro immineat, ad movendam que custodiam hortaris, reddamque tibi pro hac clementia tua, dum dabitur occasio, multas condignas grates gratias. Neque verò me præterit, quam plenum periculi sit, pugnare cum tanto fratre, cui cuculla pro clypeo est, lingua profica, verba sunt jacula, insuper qui habes ad apertum mare magnum, ac tot Pyratikas classes contra me producere potes, behemoth, & leviathan, & cete grandia, reptiliaque quorum non est numerus. Præterea cui adsunt ad hanc pugnam, tot subsidiarii milites, tot rostrati stipatores, innumeri loripedes, lignipedes, nudipedes, funigeri, restiferi, saccogeruli, atrati, nigræ, grifones, albichlamydes, multipelles, versicolores, rhetiarii, barbigeri, beguardi, lollardi, & ut in carmine dicam:

*Totq; faces hominum, quorum vita usibus obstat,
Vel crux, vel flagrum, vel spes frustrata, famè, &ve, &
Paupertatis onus, & quos non iusta noverca
Compulerit, & quos genuit natura sinistros,
Et miseri pueri quorum fraudata iuventutæ,
Et quibus infantum crimen, ociumq; voluptas.*

Atque id genus aliorum turba satellitum, quorum omnium agmen jungit simulata sanctitas, cucullataque relligio, atque his longè præstantior valida mendicitas. Neque enim ullum opere præfium facere poterò, contra te hominem ejusmodi vallatum exercitu. Ideoque in sicco manendum mihi persuadeo, & id longè quidem à littore, ne tanti periculi incuriosus horum fluctuum lubricitate merfus, vel tot tantorumque horum prælio circumventus, corripiar, fortè in tui Ordinis prædicatorum hæreticorum inquisitores, vel ut Græci Proverbio est, *ἐς νόθους*.

Jam ad reliquas ineptias tuas properemus, ais enim.

¶ At quin duorum solummodo contra tantos, quos allegamus, non solum in medium adducit auctoritatem, sed & grave nobis imponit scandalum, utpote dicens, quod asserentes Annam trinubam bonis deprehunt moribus, detrahunt legali consuetudini illius temporis, detrahunt honestati Deiparæ Virginis & dignitati Virginis Mariæ, detrahunt
figure,

figura, detrahunt Prophetica, detrahunt miraculo, detrahunt Evangelica lectioni.

Quæ dixi confiteor, & quæ scripsi in propositionibus meis, scio & memini, & tua verba teneo. Ad omnia autem quæ discepto, præsuppono historicam veritatem, his videl. autoribus corroboratus, quorum paucitas infinitū penè superat tuorum pluralitatem. At quoniam occurrebat non satis esse Christiano Catholicas historias decere nudas, nisi ad illas simul & vitæ rationes juxta id quod est optimum accomodet, atque componat, idcirco illas ego adjeci. Sed tu in illis scandalizatus es, sicut & multi in Christo scandalizati sunt, & abierunt retrò, dicentes, unde huic hæc omnia? Et multi adhuc scandalizantur in novissimo, qui una hora laboravit, & tantum accepit, quantum qui portaverunt pondus diei & ætus. Quod si tu probus vir esses, & candidus disputator, & non ex pigris asinis, qui se carpendæ aliorum industriæ natos putant, debuisses propositiones meas suo certo ordine dispositas, servata eadem juxta illarum numerum serie, unam post aliam revincere, & non hic illicque particulas aliquas perperam decerpere, & (ut dicunt camelum saltantem) susque deque profilire: & quæ benè dicta sunt clausis oculis præterire.

Nunc tandem contradicere paratus, ita subjungis.

¶ His responsuri dicimus primo, dicentes Annam trinebam bonis non detrahunt morib. quinimo apud intelligentem bonos fovent mores, nec adhuc facit invalida, quam adducit, ratio dicens, nos pro omni fructu bonos corrumpere mores, sermone prævo castitatem subvertere matrimonialem, dare occasionem viduis abeundi retrò post tentationem Sathana, hæc enim omnia tanquam absurda & à nobis penitus insomniata negamus, ubi autem allegat se, Anna nupsit & cætera hujus tempestatis vidua nubere possint. Respondemus quod, nesciens ipse aut faber suus, à quo hæc omnia accepit, unde nec gloriari habet divinarum differentiam legum, ista proponit.

Quos vocas tu hic intelligentes, num eos qui tuo more contra historicam veritatem Scripturam ipsam tanquam ceream, ad quod vis libet persuadendum flectere sciunt? tum ita vos magnam rem fecisse putabitis, si perperam interpretatis sacris literis, adulteratis veris historiis, nihilominus his superstitionis mendaciis vestris tamen bonos (ut ais) fovetis mores, quasi veritas ad id non possit sufficere, nisi vestris fulciretur mendaciis. At quomodo tandem bonos fovebis mores, tu qui lingua blasphema, calamo sacrilego, sanctissimæ Annæ continentiam novis nuptiis violas, sanctificatum ejus uterum polluis, castis-

castissimæ viduitatis honestatem tolis, sanctissimos historio-
graphos Egesippum & Eusebium disciplinato ore mendacii
arguis, sacrarumque Scripturarum fidem calumniaris, Evan-
gelium sycphantizando, pervertis beatissimi Hieronymi
scripta dolo malo detruncasti, amputasti, abscidisti, surripui-
sti, abstulisti, celasti, occulasti. Viròs innocentes ac probos
Christianos amarulentis detractionibus, convitiis, injuriis,
contumeliis, falsisque insimulationibus, ignominiosis famici-
diis, turpissimis proditiionibus, pro impiis ac scâdalosis popu-
lo ac plebi publicè detulisti. Hisce exemplis editis, bonos fo-
vetis mores? Sed modò ad rem redeo. Dicere Annam solinu-
bam atq; uniparam non est somnium, non absurdum, non in-
validum, sed veritas cognita, per sanctissimos Scriptores, ut
Evangelium, tuæ autem opiniones quæcunque quæ in Apo-
stolicis literis & in Evangelio scriptæ non sunt, possunt som-
nia esse, absurdæ esse, invalidæ esse: atque illas velle adeo ratas
haberi, ac si in Evangelio Apostolicisque literis scriptæ sint,
potest scandalosum esse, impium esse, etiam quandoque hære-
ticum esse. Hujus generis est hæc (quam tanto operè tuendam
pertinacitet tenes) tua opinio, quod Anna sterilis vetula, post
sanctificatum uterum, & tanto miraculo conceptam sine ori-
ginali macula Deiparam Virginem, novis studuerit nuptiis,
reiq; Venereæ indulgens alias genuerit in peccato filias. Quia
multi hæc non tam stulte quam ineptè opinantur. Quod autè
ais me omnia hæc à Fabro accepisse. Ego hoc ingenuè fateor,
debeoque illi pro hoc munere perpetuas gratias, ex sua siqui-
dem doctrina illustrata mihi mense est, quia hæc veritatem co-
gnovi. Atque utinam suus aliquando fuissèm, vel etiam nunc
esse possem præsentaneus discipulus, non diffiderem me ab il-
lo longè plura majoraque accepturum. Ideoque te in proposi-
tionum mearum calce ad illum remisi prius vincendum, ad
quem adhuc te iterum remitto, quia in tota hac tua futilium
verborum congerie, nedum illum vel in uno scriptorum suo-
rum apice loco movisti. Interim nunc Faber & ego, amabo ut
ais nescientes, audiemus te docentem (sicut dicitur, sus Miner-
vam) divinarum differentiam legum, quam tu nunc magna
inutilium verborum farragine ita subinfers.

*¶ Apertum est enim Annam sub antiquo testamento & sub prio-
ri militasse lege in qua quidem lege matrimonium debita conserva-
tum honestate virginali prepollebat castitati & a fortiori vidualique
imperfectioris extitit dignitatis & hoc facile est videre ex Doctoribus
beatissimæ enim Hieronymus id in Epistola contra Eluidium asserit di-
cens*

trans inter Sanctos veteris & novi Testament. cogor facere distantiam quia pro contradictione temporum alia eos oportuit subiaccere sententia & alia nos: quamdiu enim illa lux permansit crescere & multiplicamini & replete terram, & maledicta sterilis que non facit semen in Israel, nudebant omnes & nubebantur & derelictis parentibus fiebat una caro: quando verd illa vox insonuit tempus brevium est, reliquum est usque & qui uxores habens sit sint quasi non habeant, adherentes Deo unus cum eo efficiuntur spiritus: hac ille. Idem contra Iovin apertius id approbat in hac verba: quomodo Abraham placuit in coniugio, sic nunc virgines placent in perpetua castitate, servavit ille legi & tempori suo. Et B. August. in lib. de bono coniugali dixisse meminit. Non impar meritum continente in Iohanne qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham qui filios generavit, hic ille: hoc etiam manifestis ostenditur exemplis, filia etenim Iephte iudicis Israel à patre immolanda duobus mensibus suam deflevit virginitatem: beatissima etiam genitrix Virgo etsi pudicissima esset, nullum tamen antea (si beatissimis August. & Thoma credimus) perpetua virginitatis emisit votum, quam divinam super hoc accepisset revelationem. Ait enim Doctor S. in 3. part. quia videbatur esse lege prohibitum, non dare operam ad relinquendum semen super terram. Idè non simpliciter vovit virginitatem Dei genitrix, sed sub conditione, si Deo placeret postquam autem innotuit ei hoc esse Deo acceptum, absolute vovit, hac ille. Cum autem castissima & tota virginea fuerit Dei genitrix, non solum conditionaliter sed absolute castitatem vovisset virginalem, sicut nunc vovent virgines: virginitas in antiqua lege matrimoniali simpliciter praponderasset castitati, veluti hoc tempore, igitur argumentum nullum: nec ex consequenti beatissima Anna matrimonium incontinentie ascribendum, venit sicuti insagaciter asserit, sed perfectioni vita & obedientiali legis observationi, sicuti facile est deducere. Si n. continentia matrimonialis Abrahæ, quem constat simul habuisse duas uxores, quem etiam constat veteranum mortua Sara alteri nupsisse, equiparanda sit virginitati ipsius Iohannis, ut beatissimi Hieronym. August. & Thom. asserunt, nulli dubium, quin & continentia matrimonialis beatissima Anna eidem equiparanda sit. Quod si equiparanda fuerit talis eius castitas virginitati ipsius Iohannis, à fortiori preferenda viduitati Anna, de qua meminit Luc. eiusdem 2. ad viduitatem ipsius Iudith. Ex his aperte concludimus, Annam legi scripta servientem exemplar incontinentia viduis huiusce tempestatis non dedisse, quin legi scripta illa in matrimonio serviebat, hac autem legi gratia & Evangelicæ in continentia viduali habent subservire, sicuti & virgines in continentia virginali, quod in lege scripta alicui non licebat ex his facile est concludere nos in hoc bonis non detrabere meritis sed potius eos fovere, & legalem manu tenere

tenere obedientiam, castitatem non subvertere matrimonialem, non dare occasionem viduis hujus temporis, nec Apostolicum dogma de viduis pervertere, cum illa & nostra sub duabus militarent legibus in proposito omnino distinctis, unde allegatum improprie, imò contra legum intensionem trahitur exemplar, quamobrem argumentum penitus nullum.

Ego matrimonium carnis in antiqua lege, propolluisse castitati virginali constanter nego, idq; nunc multis argumentis contendere possem, nisi apud quoscunque eruditissimos Doctores hæc mea sententia recepta esset. Tamen aliqua tibi veteris legis exempla producam, quibus facile liceat videre virginitatem, castitatemq; semper pluris habitam quam nuptias: ad quod primo sese offert Jesus filius Navæ, virgo, innuptus, qui ob inviolatam castitatem, ducatum obtinuit populi Israëliti, ut solus ipse educeret illum de Ægypto, & introduceret in terram Promissionis, quā Moyses nuptus non meruit intrare. Ipse etiam Helias Propheta, qui igneo cursu coelum ascendit, virgo erat: & Helisæus super quem requievit spiritus Eliæ duplus, virgo permansit, iidemque omnium soli in veteri lege mortuos suscitaverunt. Virgines permanserunt multi filii Prophetarum. Sacerdotis etiam soror si moriebatur virgo, ob hoc solum digna habebatur, cujus funus Sacerdotali præsentia decoraretur, si vero nupta fuerat, ut aliena habita, legis decreto funus ejus contemnebatur: ipseque templi aditus, ad quem nulli præterquam Sacerdotibus patebat accessus, ipsi Jacobo Adelphoteo Pontificum decreto permittitur, nulla alia de causa, nisi recepta apud eos ejus castimonie & virginitatis fide. Accedit huic Joannes Baptista insignis castitatis, præcursor Domini, & plusquam Propheta, quo inter natos mulierum major non surrexit. Post hunc est alter Joannes Apostolus & Evangelista, quorum castitatis meritum tu audaculus, tuorum Doctorum perverso intellectu, audes cum Abraham multicubiis commutare. Disce sana mente Doctores intelligere, non calumniari, quod scriptum est. Disce vel à tuis Cósophistis, distinguere inter meritum congrui, & meritum condigni, qui scis distinguere inter castitatem habitualement & actualement. Concedam nunc tibi à tuo Petro Lombardo, quod continentiam, quam Johannes habuit actu, hanc Abraham habere potuerit in solo habitu. Concedam etiam par aliquod & æquale meritum, sed impariter par, & differenter æquale. Non enim per omnia par meritum habet virtus ociosa in solo habitu cum illa, quæ est in actu proprio & reali, quæ in suo subjecto jam sit non ociosa,

ciosa, non ficta, non imaginaria, sed operans & vera. Virtus. n. cum dicitur mereri, dictum accipitur, quia per actum virtutis meretur actum inquam, non tam interiorem in anima, quam exteriorem, qui per corpus redundat. Quod si tu Doctores illos (August. dico & Hieron.) quos tu ex quarto sententiarum in hoc album produxisti, nudos in suis propriis voluminibus legisses, videre potueras illos à tuo pollutissimo sensu penitus dissentire. Quin imò ipse Hieron. in toto illo contra Jovin. primo volumine, nihil magis nititur ostendere, quam in utroque Testamento castitatem ipsam continentiamque fuisse nuptiarum operi praelatam, ac falsum esse, quod tu conaris astringere, carnale matrimonium in veteri lege virginalem castitatem præcelluisse. Atque hanc ait August. Jovinianam hæresim fuisse, quod sacrarum Virginum meritum æquarit pudicitiae conjugali. Quod autem adducis cum Joviniano hæretico, exemplum defletæ virginitatis filiæ leptæ adhuc cum Hieron. tibi respondeo: Exemplum illud pro te nihil efficere, sed & contra te, atque Scripturam id inducere non ut tu, & Jovinianus hæreticus facitis in virginitatis opprobrium, sed ut vel paternum temerarii voti errorem notaret, parentisve fidem, præferret ei, quæ causa sit lugens: ostendatve hac sorte virginitatem ipsam electissimum Deo acceptissimumq; sacrificium.

Verum quod ais, beatissimam Dei Genitricem castitatem simpliciter non vovisse, non miror hoc à Thomisticis, ac prædicatorii ordinis aliquib. fraterculis, ita firmi teneri. Quippe qui soletis opinionum vestrarum tam pertinaces esse, ut multum vestrum etiam immaculatam divæ Virginis conceptionem, jam ab Romana Ecclesia in generali Concilio definitam in hunc usq; diem ausu temerario adhuc pertinaciter impugnent. Verum ego Doctorem sanctum contra me citatum, cum suis opinionibus, in re proposita sicut nec in multis aliis, non cogor recipere, nec propter hoc errare me necesse est, si aliquid secus senserit Thomistica Theologia. Scio ego Christum ex Virgine nasci voluisse, tamen sine matrimonio nasci non voluisse. Scio Deiparam Virginem perpetuam castitatem elegisse, tamen matrimonium Joseph non respuisse. Sacramentum namq; hoc tam magnum est, ut operatio ejus paucis duntaxat exceptis, quibus voluit Deus notas facere divitiis gloriæ Sacramenti hujus omnes penitus lateat. Dico autem hoc non in occidentelitera, non in nuptiis carnis, sed Spiritus Christi & Ecclesiæ, sicut ille revelavit. Sed propè est, ut quadam temporis plenitudine apertius manifestetur, & impleatur; quod ipse dixit.

Habeo

Habeo alias oves,, quæ non sunt ex hoc ovili, quas oportet me prius adducere. Sed de his nullum nobis certamē est, nisi quod tu me eo provocasti. Alteram ergo partem nunc discutiamus, ostendendo etiam hanc sequelam tuam falsam esse, quam tu ab antecedente propositione tua talem inferre conatus es, ut (fortiori locum invocando) ostenderes etiam polygamiam, viduam continentiam prælatam, fuerintq; legis observantiores polygamæ, quam monogamæ, quod à nullo unquam velfe- mido dictum est, sed & à Hieron. pluribus in locis improbatum, & ab ipso Augustino in libro de bono conjugali, & ab Ambrosio in libro de Officiis, multipliciter revictum. Quod si etiam staret illa sententia, quod in veteri lege matrimonium præcelluerit virginitatem, fuerintq; nuptiæ feliciores viduis, nunquam tamen ex hoc inferre poteris, polygas fuisse monogamis viduis laudatiores. Quod si dixeris matrimonium in lege illa tam inevitabiliter, quasi Diomedeæ necessitate præceptum fuisse, quæro ego tibi, ad quid ergo Josuæ, Helias, Heli- sæus, Hieremias, Daniel, Joannes Baptista, Jacobus justus, atq; Christus, hoc præceptum non adimpleverunt? Esto nunc, sit qualitercunque præceptum, dico ego polygamiam nusquam præceptam reperiri, sed & alicubi in lege prohibitam, sicut & alicubi præceptam castitatem. Nam sacerdotalis vidua jubetur sedere in domo Patris sui, nec nosse secundas nuptias. & Hieremiæ sanctificato in utero præcipitur uxorem nunquam accipere. Itaque sicut in hac lege matrimonium ascribi potest observationi legali, sic multinubia, quas nulla excusat necessitas, ascribi possent incontinentiæ, præsertim in mulieribus, quæ jam vetulæ viduæ ex primo marito fecundatæ prolem pepererunt. Nec me commovent Abrahami repetitæ nuptiæ, vel tota illa Loviniana multicuborum caterva, quandoquidem illis exemplis posses etiam vel meretrices extollere, si modò in ea lege omnia licuerint mulieribus, quæ viris. Sed da mihi vel unum Sacerdotem bigamum si potes, vel unam anum viduam in tota sacra Scriptura, quæ ex primo marito fecundata secundas repetierit nuptias. Hanc si dare potes, victum me fatebor, quod si non potes, cur unicæ Annæ sterili vetulæ, & sanctissime viduæ, illud contribuis, quod nullo certo autore comprobare potes, ac illi minimè videtur cōvenire? Sed exponis mihi laudatam Abrahami continentiam, etiam licet fuerit polygamus: Sed non vides Prælatum illic Isaac monogamum, cujus partus solus Domini revelatio est, qui solus inter Patriarchas Christi typum præferre meretur, cujus unica uxor Rebecca, sola inter

femi-

fœmineas veteris legis, nec ulla alia Dominum per seipsam
 consuluit, ipsaque sola dicta est *למה* non *במהלך* ob nimiam
 castitatem. Non minus extollitur ipse Job, qui unica uxore
 contentus, percussit fœdus cum oculis suis ne cogitaret qui-
 dem devirgine, cujus uxor etiam (si apocryphis aliqua fides
 est) inter insignis pietatis illustres fœminas numeratur, sed
 quod se capillis suis (magno in fœmina ornamento) privavit,
 ut in omnium rerum inopia languenti viro panem mercaretur,
 tuncque illum, quem non fortunæ omnis amissio, non
 domus incendium, non mors filiorum, non bonorum omni-
 um ruina, non morbi vis, poterant infringere, dilectæ conju-
 gis mœstitia adeo affecit, ut vir ille simplex, rectus, justus, ti-
 mens Deum, recedens à malo, & alioqui omnium, qui uspiam
 fuerint patientissimus, diem quo genitus est demum execra-
 tus sit. Extollit Scriptura continentiam Judith, & Annæ filiæ
 Phariuelis, atque viduæ Sareptanæ, nullam uspiam quan-
 tumcunque secundam continentemve laudat polygamam,
 Idcirco etsi nulla nos cogeret certæ historiæ fides, piè tamen
 credendum esset, beatissimam Dei Genitricis matrem Annam
 quotquot unquam uspiam fuerint futuræque sint viduas, con-
 tinentiæ monogamiæ castitatisque sanctitate præcellere, po-
 tius quàm hac nusquam laudata polygamie fecundita-
 te. Restat ergo vos bonis detrahère moribus, qui perverso or-
 dine polygamas præferitis monogamis, nec ullam insuper vos
 manu tenere legalem obedientiam, cum in tota lege nulla
 polygamia reperiatur præcepta, nisi fortè ubi ob prolis defe-
 ctum frater jubetur suscitare semen fratris. I nunc & distin-
 gue inter utriusque legis propositum, ut non pervertas dog-
 ma Apostoli, non des nostræ tempestatis viduis occasionem
 incontinentiæ: ut hæc subtiliter disputas apud sciolos: Ita
 prædices ad populum: & quod audit schola, audiat & Eccle-
 sia: Quod si non expedit populo inculcare subtilitates Schola-
 sticas, certè tacere expedit, & (ut ait Hieron.) nescire viduas
 bigamiæ indulgentiam. Constat autem ex his sermonibus ac-
 cennata illa Antiæ historia, jam multas depravatas esse, & re-
 tro abiisse post Sathanam, suosque errores contra Apostoli-
 cum dogma tueri, cujus erroris maxima causa estis vos fabu-
 larum talium Magistri, qui eas sedulius ac constantius prædi-
 catis quàm Evangelium.

At nunc iterum te paulisper audiamus garrientem.

¶ Quoniam autem secundo allegat, opinionem nostram les-
 sali repugnare observantia illius temporis dicens, quod nulla vidua
 2. Vol.

R r

qua

qua ex primo marito prolem susceperat, reperitur superinduxisse alias nuptias, nec consuetudo legis id patiebatur, similiter ut asserit legalis observantia, erat in eadem familia non imponere nomen idem pluribus fratribus, vel sororibus, absurdumque fuisset Annam ires filias habuisse uninomines. Respondetur primò, præfatum allegantem in hoc se nullatenus ostendisse virum Logicum, nec ex consequenti Theologum & perfectum & speculativum, quin in vita Logica non visum est, unam negativam, & qua est de facto nulla vidua, qua ex primo marito prolem susceperat, reperitur superinduxisse alias nuptias, hanc concluderet affirmativam, & qua est de posse, ergò superinducere secundas repugnat legi: dic quasò an ista consequentia sit valida. nullus repertus est, qui industria sua humana ascenderit campanile huius civitatis, ergò ascendere campanile huius civitatis repugnat industria humana, certè consequentia invalida & inanis hac, & idèò penitus nulla. At ne Logica solummodo videamur satisfacere, fundamento suo sanè penitus claudicandi. Petatur quod in antiqua lege reperiet mulieres, qua castitatem conservarint vidualem, æstimamus duas nec ampliores, Iudith videlicet & Annam, de qua Beatus Lucas secundo meminit, has autem non constat, non habuisse semen etiam masculinum, & idèò ubi habuerint, facile est etiam secundum legem cognoscere, eas potuisse in viduitate permansisse. Constat etiam multas etiam sanctissimas iterato nupsisse, ut est Abigaël, de qua præsumendum est, eam utputa fertilem sobole non caruisse, & idèò argumentum invalidum. Dicimus 3. has Annam videlicet, & Iudith Spiritu S. moveante, in viduitate permansisse, & in mysterium, beatissimam autem Annam propter fructum ex secundis & tertijs nuptijs subsecutum, convenientissimè nupsisse, qui quidem fructus præpolleret castitati viduarum cæterarum. Melius est enim Ecclesia habuisse Ioannem, Iacobos duos, Simonem & Iudam Apostolos, quam viduitatem Anna & cum Consiliarius Domini nemo exstiterit, idèò contra consilium Domini, hac argumenta nulla. Super hac ostendimus matrimonialem castitatem etiam sine actuali fructus consecutione, cæteros præpollere, igitur argumentum invalidum.

Cum tu in ista tua futili sequela ridendus sis ab ominibus Dialecticis, mihi hoc loci Dialectices ignorantiam objicis, quam adèò vis esse necessariam, ut absque illa neminem dicas perfectum speculativumque Theologum: nefasque sit illum de Christianis loqui literis, qui sese Dialecticis nugis prius totum non expleverit. O impudentissime Sophista, annon vereris mansuetissimam illam immaculati agni (dico Jesu Christi) doctrinam, quantum vis repugnantem ad Logicum rixandi ar-

di artificium, & humanæ sapientiæ regulas pertrahere, atque sacratissimæ Theologiæ abyssum Logicis tendiculis taliter commensurare, quod nullus possit esse Theologus, qui Logicas præceptiunculas non didicerit? Dic mihi o perditissimè hominum, quid commercii Christo & Aristoteli? quid Logicis argutiis cum divinæ sapientiæ mysteriis? Christus illa docet non Aristoteles, gratia non ratiocinatio, afflatus non Syllogismus: non à Logicis consequentiis nomen habet Theologus, sed à divinis oraculis. Hinc Ambrosius in Epistolam ad Colloßenses: Omnis ratio supernæ scientiæ vel terrenæ creaturæ in eo est, qui est caput earum & author, ut qui hunc novit nihil ultra quærat. Quia hæc est perfecta virtus & sapientia, quicquid alibi quæritur, hic perfecte invenitur. Tantum quoque abest à culpa ignorare Logicam, ut qui sciverit, nisi illam data opera prius neglexerit, verus Theologus esse non poterit, in quem qui cupit evadere, oportet instructum esse ad pietatem, non ad disputationem: parere Scripturis, non obsequi Syllogismis, ignorare Aristotelem, & scire Christum. In ipsis Theologiæ gymnasiis taceat Dialectica, fileant Syllogismi, mussent sophismata: piscatoribus creditur, non Dialecticis. Omnem vim inventorum suorum in Dialectica hæretici disputantes ponunt. Et infra: Non in Dialectica placuit Deo salvare populum suum, sed in simplicitate fidei, distinctione tricesima septima: Omnem Ciniphes & ranas quibus Ægyptii sunt percussi, vanam Dialecticorum & garrulitatem & Sophistica argumenta intelligit Origenes. 37 distinct, legimus, Dialecticorum tendicula sunt quædam phantasmata & umbræ, quæ citò resolvuntur, distinctione tricesima septima, vino. Qui Dialectica arte diebus ac noctibus torquetur, in obscuritate mentis graditur. Ibidem: Nonne Dialectica ars diaboli? Hieron in Epist. ad Ephes. c. 4. Fides autem est sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium, Hebr. c. 9. Sed quod est istud novum hominum (ne dicā hæreticorum) genus qui (ut inquit Paulus) non propter bonam voluntatem, sed propter contentionem Christum prædicant, qui evacuantes crucem Christi, sacratissimam Theologiam, quæ nullam sub artem cadere potest, persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis ac Logicis regulis astringunt. Qui ea quæ nisi sola fide creduntur, suis Syllogismis sese invenire ac demonstrare posse præsumunt. Qui monstrosos casus excogitantes, novasque chimeras quotidie ad inventientes, Deo & omni creaturæ illudunt. Qui

pudicam Matronam rapiunt, in cornobium meretricum, ac prostibulum hæreticorum. Verè tu ex illis es, sed omnis qui sophisticè loquitur, odibilis est : non illi data est à Domino gratia. Omni enim sapientià defraudatus est. Nequetamen melatet constituendæ bonæ consequentiæ ratio, qui in eo artificio quondam apud Colonienses Sophistas non modicò temporis dispendio, ad lauream usque Magisteriumq; de suadavi, longè quidem melius tunc facturus, si pro Scholasticis illis nugis, bonis literis laborem illum tempusq; impendissèm. Sed tu tanquam oculis glaucornate vitatis, pectoreque venefico eo colore decimam septimam meam propositionem hoc loco effingis, quo illà non in se, sed in vitatis oculis tuis aspexisti.

Hinc propositio mea apud te malè est, quia oculus tuus nequam est, ideo in innoxia positione mea invenisti venenum, quia pectus tuum sic cogitat, judicans juxta ad inventiones suas. Nunc ergò absterget rabem oculorum tuorum collitio candoris, interpone specillos veritatis, purga pectus tuum fumigio ex epate piscis, ne te suffocet dæmonium Asmodeus. Ego in hac propositione mea nullum Syllogismum, nullum enthymema, nullam sequelam, & consequentiam, qualem tu mihi imponis formavi, sed copulativè dixi : Quia in toto vetere lege nulla vetula vidua, quæ ex primo marito prolem susceperat, reperitur superinduxisse alias nuptias, nec Judaicæ legis consuetudo patiebatur. Nulla hinc est illatio, nulla consequentia expressa sed una hypothetica copulativa, à qua valet argumentum, quod Annæ triagamia repugnet legali observantiæ. Sed (ut Proverbio dicitur) Balbi non nisi balbos intelligunt, ideo quoniam hæc juxta Sophisticam tuam instructionem eisdem expressis vocibus barbaro hiatu dicta non sunt, ideo tibi digna visa sunt, in quæ nasi tui stylum luderis : Sed & ne præter ista benedixisse tibi blandiaris, audi Hieron. illum irreprehensum Theologum hoc more, quem tu carpis, argumentantem : ita enim inquit : Nos ut hæc quæ scripta sunt non negamus, ita ea, quæ non sunt scripta retinimus. Sic ergo Annam sterilem & vetulam, ex Joachim sterili & sene viro, Mariam Virginem divinitus illis per Angelum annuntiatam miraculosè concepisse & peperisse credo, quia in Evangelicis literis sic scriptam lego. Annam autem secundis & tertiis nuptiis desponsatam aliis maritis, atque ex illorum copula alias suscepisse filias, hoc quoniam in probatis Canonicis Scripturis non reperio, idcirco nego. Præterea cum tale quid nullam vetulam viduam fecisse in Scriptura uspiam constat, nec illiusmodi

modi aliquod de beatissima Anna temerè præsumere debeo. Sicut enim quodcunque in sacris literis legitur negare non possumus: ita quod in illis non continetur, & ratio naturalis non docet, temerè asserere non debemus. Temerarium enim est, & impium de sacris literis aliquid velle definire, quod in illis non legitur, nec de illis ulla ratione probatur. Sed dic queso, quid operaturam censes istam distinctiunculam tuam inter esse defacto, & esse posse? Quod si esse possit, quod nunquam fuit, ideo ne inferes beatissimam Annam fecisse, quod nullam vetulam viduam unquam fecisse Scriptura testatur; idque beatissimæ Annæ imputabis, quod etiam in Ethnicis mulieribus, ab ipsis Ethnicis vituperatum est. Portia illa junior cum laudaretur apud eam quædam benè morata mulier, quæ secundum habebat maritum, respondit, foelicem ac pudicam Matronam nunquam præter semel nubere. Possem te infinitis penè exemplis docere polygamiam etiam apud Ethnicos reprobam, & monogamas semper habuisse inter Matronas summam laudem atque decus, ut Lelia Duellii, Portia Bruti, Valeria Servii, ac innumeratæ aliæ laudatissimæ Monogamæ: Solebant quondam apud Romanos muliebri fortunæ sacra fieri, sed non nisi per solas monogamas licebat. Flaminica etiam non nisi unius mariti eligebatur uxor: sicut & Flamen non nisi unius uxoris vir admittebatur ad Sacerdotium. Et in Christi Ecclesia Paulus ait: Sit Episcopus unius uxoris vir. Diacones sint unius uxoris viri, 1. Tim. 3. Insuper nunc disce non à pediculosis ac sordidis Sophistis, sed à splendidis Jurisperitis, quorum scientia sola vel potissima est scientia discretionis inter verum & falsum, justum & iniquum, quæ omnes alias scientias habet moderare, & illis vel frenum injicere, quæ sola dat auctoritatem loquendi, tacendique præceptum, quæ sola est scientiarum omnium regina, in qua unius orthodoxæ fidei tutissimus portus, apud quam securissimum in dubiis refugium, certissimumque veritatis præsidium, & ubi incorrupta servatur Christi hæreditas, qua sola stat & regitur Christiana Ecclesia, & Evangelica schola. Hinc firmiter præcipit Canon, ne aliquod volumen, vel quibuscunque libet (licet etiam maximorum sanctissimorumque Theologorum fuerit editio) recipiatur, nisi sanctorum Conciliorum, Canonum & Decretorum, summique Pontificis auctoritate. Ab hac inquam scientia disce, ab hujusque Doctoribus, etiam ex non auctibus induci consuetudinem, eamque etiam vel à solis mulieribus, quando videl. populus tolerat, atque ille non actus

actum aliquem tacite includit, sicut non nubere, includit continere, non imponere idem nomen pluribus fratribus vel fororibus, includit nomina indere diversa. Quod tu nunc quæris mihi, quot mulieres vetulæ viduæ ex primo marito fœcundatæ continuerint. Dico ego omnes, facit namque pro me juris præsumptio, nisi tu probes contrarium, ostendasque illas multas etiam sanctissimas vetulas viduas & matres, quas apud te constat iterato nupsisse, quarum si vel unam produxeris, herba tibi dabo. Sed quoniam hoc non potes, ne exemplo carere videaris, illoris pedibus ac sordidis manibus, cæcisque oculis. Scripturam ingressus, unam Abigalem educis bimariam, de qua licet non constat, tamen tua sententia præsumendum sit, eam ut fertilem sobole non caruisse. Sed aliud est cum tuo erratico cerebro præsumere, aliud certò Scripturæ testimonio constare. Nos Abigalem speciosam & facundam mulierem post mortem viri sui Nabal nupsisse David, & illi filium peperisse nomine Daniele legimus, sed prolem habuisse ex Nabal stolido & pessimo viro non legimus, nec credimus, nec insuper vetulam legimus, sed pulchra forma speciosam. Sed qui est, quod tu tam audacter præsumis de Judith, atque Anna filia Phanuelis, dicens: Non constat non habuisse semen etiam masculinum, num idcirco constat tibi habuisse, quia non constat non habuisse? Ego de Anna Phanuelis filia utrum filium habeat, nec ne, me apud nullum authorem legisse scio. Commendatur quod vidua fuit usque ad annos octoginta quatuor, Luc. 2. De Judith autem dicere ausim illam semen masculinum non habuisse. Quod ea conjectura sequor, quia puellam suam Abram reliquerit hæredem, ut legitur in historiæ ejus fine. quam si tu aliquando legisses, jam non prætulisses polygamas monogamis. Sic namque legitur ibidem: Benedixerunt eam omnes una voce dicentes: Tu gloria Hierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri. Quia fecisti viriliter & confortatum est cor tuum. Eò quod castitatem amaveris, & post virum tuum alterum nescieris, idè & manus Domini confortavit te, & idè eris benedicta in æternum. Hoc Canticum de Judith dici poterit, sed tua sententia de beatissima Anna dici non poterit, cum illi omnium maxime conveniat. Verùm quod ais Annam Prophetissam atque Judith Spiritu S. movente continuisse, sed Annam Divæ Virginis matrem convenientissime nupsisse ob progenitorum ex se Apostolorum excellentiam, certè hoc argumento etiam quosque fornicarios incestuososque & sacrilegos cæterosque

scele-

sceleratos concubitus tueri posses, si modò plures egregia subsequuta illos excusaret collaudaretque. Siccine monialis illa convenientissimè incestum commisit, quia produxit tria illa lumina vestra. Magistrum sententiarum, Magistrum historiarum. & compilatorem Decretorum? Adeò tu Theologus hoc loci profecisti adjutorio Logicæ, quod nihil melioribus argumentis hæresi tuæ patrociniari novisti, præstabat etiam hæc obticuisse. Et cum Consiliarius Domini nemo (ut ais) extiterit, tamen ad veros Theologos pertinet, pia curiositate ex his, quæ in sacris libris scripta sunt, divini consilii voluntatem & mysteria scrutari? ideò dixerim: si Dei consilium fuisset beatissimam Annam (quam absque Spiritus S. instinctu nihil horum facturam fuisse credendum est) irerato nupturam fuisse, non nesciret hoc Ecclesia, nec opus esset ad hoc persuadendum, istis tuis de Cleopha & Salome notoriis mendaciis, frigidissimisque tuis Sophisticis ratiunculis.

Non minùs futilia sunt, quæ modò subjungis, dicens.

¶ Tertiò allegat opinionem nostram, ut diximus legali contravenire observantia, quoniam legalis consuetudinis erat non imponere idem nomen pluribus fratribus aut sororibus, & ideò inconvenienter eas tres beatissima Anna uno appellavit nomine. Ad hoc responsuri assumptum simpliciter negamus. Quod si forsan dixerit proponens, nullum legimus id fecisse. E. consuetudinis est hoc non agere, hanc verus negat Theologus speculativus, similiter & artista, hac enim consequentia nullius est roboris, nullum legimus, quem occiderit Barrabus, ergò Barrabas nullum occidit, & ex hoc patet, quod ex argumento suo sibi contingat emolumentum. Theologicè nihilominus dicimus, quod & si antea mortalium nullus idem nomen duabus aut tribus imposuisset filiabus, nihil tamen culpa presumptionis aut dedecoris Anna ascribendum esse, si id nomen suis tribus imposuerit. Sicuti nihil culpa presumptionis aut dedecoris ascribendum venit Apostolis in hoc, quod præter observationes Seniorum non lotis manibus manducabant, ut sacrum docet Evangelium Matth. 1. 5. & ideò hoc argumentum est potius Scribarum & Pharisaorum Apostolos propterea redarguentium, quàm virorum proborum. Nunquid petimus aliquid dedecoris ascribendum est Tobia, proprium nomen suo imponenti filio. Cum id non egerit Adam, Seth, Noe, Abraham, Isaac, Iacob, David, Salomon, Ezechias, caterique antiqui Patres. Nunquid præterea arguendus venit, quia legalem & paternam fregerit consuetudinem, certè nullatenus, quod si non nec Anna item videmus, plures in præsentiarum uterinos fratres,

Rr 4

eodem

tenere obedientiam, castitatem non subvertere matrimonialem, non dare occasionem viduis hujus temporis, nec Apostolicum dogma de viduis pervertere, cum illa & nostra sub duabus militarent legibus in proposito omnino distinctis, unde allegatum improprie, imò contra legum insensionem trahitur exemplar, quamobrem argumentum penitus nullum.

Ego matrimonium carnis in antiqua lege, propolluisse castitati virginali constanter nego, idq; nunc multis argumentis contendere possem, nisi apud quoscunque eruditissimos Doctores hæc mea sententia recepta esset. Tamen aliqua tibi veteris legis exempla producam, quibus facillè liceat videre virginitem, castitatemq; semper pluris habitam quam nuptias: ad quod primo sese offert Jesus filius Navæ, virgo, innuptus, qui ob inviolatam castitatem, ducatum obtinuit populi Israëliti, ut solus ipse educeret illum de Ægypto, & introduceret in terram Promissionis, quā Moyses nuptus non meruit intrare. Ipse etiam Helias Propheta, qui igneo cursu cælum ascendit, virgo erat: & Helisæus super quem requievit spiritus Helix duplus, virgo permanfit, iidemque omnium soli in veteri lege mortuos suscitaverunt. Virgines permanserunt multi filii Prophetarum. Sacerdotis etiam soror si moriebatur virgo, ob hoc solum digna habebatur, cujus funus Sacerdotali præsentia decoraretur, si vero nupta fuerat, ut aliena habita, legis decreto funus ejus contemnebatur: ipseque templi aditus, ad quem nulli præterquam Sacerdotibus patebat accessus, ipsi Jacobo Adelphoteo Pontificum decreto permittitur, nulla alia de causa, nisi recepta apud eos ejus castimonix & virginitaris fide. Accedit huic Joannes Baptista insignis castitatis, præcursor Domini, & plusquam Propheta, quo inter natos mulierum major non surrexit. Post hunc est alter Joannes Apostolus & Evangelista, quorum castitatis meritum tu audaculus, tuorum Doctorum perverso intellectu, audes cum Abraham multicubiis commutare. Disce sana mente Doctores intelligere, non calumniari, quod scriptum est. Disce vel à tuis Cósophistis, distinguere inter meritum congrui, & meritum condigni, qui scis distinguere inter castitatem habitualement & actualement. Concedam nunc tibi à tuo Petro Lombardo, quod continentiam, quam Johannes habuit actu, hanc Abraham habere potuerit in solo habitu. Concedā etiam par aliquod & æquale meritum, sed impariter par, & differenter æquale. Non enim per omnia par meritum habet virtus ociosa in solo habitu cum illa, quæ est in actu proprio & reali, quæ in suo subjecto jam sit non ociosa,

ciosa, non ficta, non imaginaria, sed operans & vera. Virtus. n. cum dicitur mereri, dictum accipitur, quia per actum virtutis meretur actum inquam, non tam interiorem in anima, quam exteriorem, qui per corpus redundat. Quod si tu Doctores illos (August. dico & Hieron.) quos tu ex quarto sententiarum in hoc album produxisti, nudos in suis propriis voluminibus legisses, videre potueras illos à tuo pollutissimo sensu penitus dissentire. Quin imò ipse Hieron. in toto illo contra Jovin. primo volumine, nihil magis nititur ostendere, quam in utroque Testamento castitatem ipsam continentiamque fuisse nuptiarum operi prælatam, ac falsum esse, quod tu conaris asseruere, carnale matrimonium in veteri lege virginalem castitatem præcelluisse. Atque hanc ait August. Jovinianam hæresim fuisse, quod sacrarum Virginum meritum æquarit pudicitiae conjugali. Quod autem adducis cum Joviniano hæretico, exemplum desletæ virginitatis filiae lepte adhuc cum Hieron. tibi respondeo: Exemplum illud pro te nihil efficere, sed & contra te, atque Scripturam id inducere non ut tu, & Jovinianus hæreticus facitis in virginitatis opprobrium, sed ut vel paternum temerarii voti errorem notaret, parentisve fidem, præferret ei, quæ causa sit lugens: ostendarve hac sorte virginitatem ipsam electissimum Deo acceptissimumq; sacrificium.

Verum quod ais, beatissimam Dei Genitricem castitatem simpliciter non vovisse, non miror hoc à Thomisticis, ac prædicatorii ordinis aliquib. fraterculis, ita firmiter teneri. Quippe qui soletis opinionum vestrarum tam pertinaces esse, ut multum vestrum etiam immaculatam divæ Virginis conceptionem, jam ab Romana Ecclesia in generali Concilio definitam in hunc usq; diem ausu temerario adhuc pertinaciter impugnent. Verum ego Doctorem sanctum contra me citatum, cum suis opinionibus, in re proposita sicut nec in multis aliis, non cogor recipere, nec propter hoc errare me necesse est, si aliquid secus senserit Thomistica Theologia Scio ego Christum ex Virgine nasci voluisse, tamen sine matrimonio nasci non voluisse. Scio Deiparam Virginem perpetuam castitatem elegisse, tamen matrimonium Joseph non respuisse. Sacramentum namq; hoc tam magnum est, ut operatio ejus paucis duntaxat exceptis, quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ Sacramenti hujus omnes penitus lateat. Dico autem hoc non in occidente litera, non in nuptiis carnis, sed Spiritus Christi & Ecclesiæ, sicut ille revelavit. Sed propè est, ut quadam temporis plenitudine apertius manifestetur, & impleatur, quod ipse dixit:

Habeo

tenere obedientiam, castitatem non subvertere matrimonialem, non dare occasionem viduis hujus temporis, nec Apostolicum dogma de viduis pervertere, cum illa & nostra sub duabus militarent legibus in proposito omnino distinctis, unde allegatum improprie, imò contra legum insensionem trahitur exemplar, quamobrem argumentum penitus nullum.

Ego matrimonium carnis in antiqua lege, propolluisse castitati virginali constanter nego, idq; nunc multis argumentis contendere possem, nisi apud quoscunque eruditissimos Doctores hæc mea sententia recepta esset. Tamen aliqua tibi veteris legis exempla producam, quibus facillè liceat videre virginitatem, castitatemq; semper pluris habitam quam nuptias: ad quod primo sese offert Jesus filius Navæ, virgo, innuptus, qui ob inviolatam castitatem, ducatum obtinuit populi Israëliti, ut solus ipse educeret illum de Ægypto, & introduceret in terram Promissionis, quā Moyses nuptus non meruit intrare. Ipse etiam Helias Propheta, qui igneo cursu cælum ascendit, virgo erat: & Helisæus super quem requievit spiritus Helix duplus, virgo permanfit, iidemque omnium soli in veteri lege mortuos suscitaverunt. Virgines permanserunt multi filii Prophetarum. Sacerdotis etiam soror si moriebatur virgo, ob hoc solum digna habebatur, cujus funus Sacerdotali præsentia decoraretur, si vero nupta fuerat, ut aliena habita, legis decreto funus ejus contemnebatur: ipseque templi aditus, ad quem nulli præterquam Sacerdotibus patebat accessus, ipsi Jacobo Adelphoteo Pontificum decreto permittitur, nulla alia de causa, nisi recepta apud eos ejus castimonix & virginitatis fide. Accedit huic Joannes Baptista insignis castitatis, præcursor Domini, & plusquam Propheta, quo inter natos mulierum major non surrexit. Post hunc est alter Joannes Apostolus & Evangelista, quorum castitatis meritum tu audaculus, tuorum Doctorum perverso intellectu, audes cum Abraham multicubiis commutare. Disce sana mente Doctores intelligere, non calumniari, quod scriptum est. Disce vel à tuis Cōsophistis, distinguere inter meritum congrui, & meritum condigni, qui scis distinguere inter castitatem habitualement & actualement. Concedam nunc tibi à tuo Petro Lombardo, quod continentiam, quam Johannes habuit actu, hanc Abraham habere potuerit in solo habitu. Concedā etiam par aliquod & æquale meritum, sed impariter par, & differenter æquale. Non enim per omnia par meritum habet virtus ociosa in solo habitu cum illa, quæ est in actu proprio & reali, quæ in suo subjecto jam sit non ociosa,

ciosa, non ficta, non imaginaria, sed operans & vera. Virtus. n. cum dicitur mereri, dictum accipitur, quia per actum virtutis meretur actum inquam, non tam interiorem in anima, quam exteriorem, qui per corpus redundat. Quod si tu Doctores illos (August. dico & Hieron.) quos tu ex quarto sententiarum in hoc album produxisti, nudos in suis propriis voluminibus legisses, videre potueras illos à tuo pollutissimo sensu penitus dissentire. Quin imò ipse Hieron. in toto illo contra Jovin. primo volumine, nihil magis nititur ostendere, quam in utroque Testamento castitatem ipsam continentiamque fuisse nuptiarum operi prælatam, ac falsum esse, quod tu conaris asstruere, carnale matrimonium in veteri lege virginalera castitatem præcelluisse. Atque hanc ait August. Jovinianam hæresim fuisse, quod sacrarum Virginum meritum æquarit pudicitæ conjugali. Quod autem adducis cum Joviniano hæretico, exemplum desitæ virginitatis filiæ leptæ adhuc cum Hieron. tibi respondeo: Exemplum illud pro te nihil efficere, sed & contra te, atque Scripturam id inducere non ut tu, & Jovinianus hæreticus facitis in virginitatis opprobrium, sed ut vel paternum temerarii voti errorem notaret, parentisve fidem, præferret ei, quæ causa sit lugens: ostendarve hac sorte virginitatem ipsam electissimum Deo acceptissimumq; sacrificium.

Verum quod ais, beatissimam Dei Genitricem castitatem simpliciter non vovisse, non miror hoc à Thomisticis, ac prædicatorii ordinis aliquib. fraterculis, ita firmiter teneri. Quippe qui soletis opinionum vestrarum tam pertinaces esse, ut multi vestrum etiam immaculatam divæ Virginis conceptionem, jam ab Romana Ecclesia in generali Concilio definitam in hunc usq; diem ausu temerario adhuc pertinaciter impugnent. Verum ego Doctorem sanctum contra me citatum, cum suis opinionibus, in re proposita sicut nec in multis aliis, non cogor recipere, nec propter hoc errare me necesse est, si aliquid secus senserit Thomistica Theologia Scio ego Christum ex Virgine nasci voluisse, tamen sine matrimonio nasci non voluisse. Scio Deiparam Virginem perpetuam castitatem elegisse, tamen matrimonium Joseph non respuisse. Sacramentum namq; hoc tam magnum est, ut operatio ejus paucis duntaxat exceptis, quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ Sacramenti hujus omnes penitus lateat. Dico autem hoc non in occidente litera, non in nuptiis carnis, sed Spiritus Christi & Ecclesiæ, sicut ille revelavit. Sed propè est, ut quadam temporis plenitudine apertius manifestetur, & impleatur, quod ipse dixit:

Habeo

Habeo alias oves,, quæ non sunt ex hoc ovili, quas oportet me prius adducere. Sed de his nullum nobis certamē est, nisi quod tu me eo provocasti. Alteram ergo partem nunc discutiamus, ostendendo etiam hanc sequelam tuam falsam esse, quam tu ab antecedente propositione tua talem inferre conatus es, ut (fortiori locum invocando) ostenderes etiam polygamiam, viduali continentiae prælatam, fuerintq; legis observantiores polygamæ, quàm monogamæ, quod à nullo unquam vel semidocto dictum est, sed & à Hieron. pluribus in locis improbatum, & ab ipso Augustino in libro de bono conjugali, & ab Ambrosio in libro de Officiis, multipliciter revictum. Quod si etiam staret illa sententia, quod in veteri lege matrimonium præcelluerit virginitatem, fuerintq; nuptæ foeliciores viduis, nunquam tamen ex hoc inferre poteris, polygas fuisse monogamis viduis laudatiores. Quod si dixeris matrimonium in lege illa tam inevitabiliter, quasi Diomedeā necessitate præceptum fuisse, quæro ego tibi, ad quid ergo Josuæ, Helias, Heliasus, Hieremias, Daniel, Joannes Baptista, Jacobus justus, atq; Christus, hoc præceptum non adimpleverunt? Esto nunc, sit qualitercunque præceptum, dico ego polygamiam nusquam præceptam reperiri, sed & alicubi in lege prohibitam, sicut & alicubi præceptā castitatem. Nam sacerdotalis vidua jubetur sedere in domo Patris sui, nec nosse secundas nuptias. & Hieremiæ sanctificato in utero præcipitur uxore nunquam accipere. Itaque sicut in hac lege matrimonium ascribi potest observationi legali, sic multinubia, quas nulla excusat necessitas, ascribi possent incontinentiæ, præsertim in mulieribus, quæ jam vetulæ viduæ ex primo marito foecundatæ prolem pepererunt. Nec me commovent Abrahami repetitæ nuptiæ, vel tota illa Loviniana multicuborum caterva, quandoquidem illis exemplis posses etiam vel meretrices extollere, si modò in ea lege omnia licuerint mulieribus, quæ viris. Sed da mihi vel unum Sacerdotem bigamum si potes, vel unam anum viduam in tota sacra Scriptura, quæ ex primo marito foecundata secundas repetierit nuptias. Hanc si dare potes, victum me fatebor, quod si non potes, cur unicæ Annæ sterili vetulæ, & sanctissime viduæ, illud contribuis, quod nullo certo autore comprobare potes, ac illi minimè videtur cōvenire? Sed exponis mihi laudatam Abrahami continentiam, etiam licet fuerit polygamus: Sed non vides Prælatum illic Isaac monogamum, cujus partus solus Domini revelatio est, qui solus inter Patriarchas Christi typum præferre meretur, cujus unica uxor Rebecca, sola inter
fœmi-

fœmineas veteris legis, nec ulla alia Dominum per seipsam consuluit, ipsaque sola dicta est *עלמה* non *בחורה* ob nimiam castitatem. Non minus extollitur ipse Job, qui unica uxore contentus, percussit fœdus cum oculis suis ne cogitaret quidem devirginẽ, cujus uxor etiam (si apocryphis aliqua fides est) inter insignis pietatis illustres fœminas numeratur, (eod quod se capillis suis (magno in fœmina ornamento) privavit, ut in omnium rerum inopia languenti viro panem merceatur, tuncque illum, quem non fortunæ omnis amissio, non domus incendium, non mors filiorum, non bonorum omnium ruina, non morbi vis, poterant infringere, dilectæ conjugis mœstitia ad eod affecit, ut vir ille simplex, rectus, justus, timens Deum, recedens à malo, & alioqui omnium, qui uspiam fuerint patientissimus, diem quo genitus est demum execratus sit. Extollit Scriptura continentiam Judith, & Annæ filiæ Phauelis, atque viduæ Sareptanæ, nullam uspiam quantumcunque fœcundam continentemve laudat polygamiam, Idcirco etsi nulla nos cogeret certæ historiæ fides, piẽ tamen credendum esset, beatissimam Dei Genitricis matrem Annam quotquot unquam uspiam fuerint futuræque sint viduas, continentia monogamiæ castitatisque sanctitate præcellere, potius quàm hac tua nusquam laudata polygamia fœcunditate. Restat ergo vos bonis detrahẽre moribus, qui perverso ordine polygamas præfertis monogamis, nec ullam insuper vos manu tenẽre legalem obedientiam, cum in tota lege nulla polygamia reperiatu præcepta, nisi fortè ubi ob prolis defectum frater jubetur suscitare semen fratris. I nunc & distingue inter utriusque legis propositum, ut non pervertas dogma Apostoli, non des nostræ tempestatis viduis occasionem incontinentiæ: ut hæc subtiliter disputas apud sciolos: Ita prædices ad populum: & quod audit schola, audiat & Ecclesia: Quod si non expedit populo inculcare subtilitates Scholasticas, certè tacere expedit, & (ut ait Hieron.) nescire viduas bigamiæ indulgentiam. Constata autem ex his sermonibus ac emennita illa Annæ historia, jam multas depravatas esse, & retrò abiisse post Sathanam, suosque errores contra Apostolicum dogma tueri, cujus erroris maxima causa estis vos fabularum talium Magistri, qui eas sedullius ac constantius prædicatis quàm Evangelium.

At nunc iterum te paulisper audiamus garrientem.

¶ Quoniam autem secundo allegat, opinionem nostram legali repugnare observantia illius temporis dicens, quod nulla vidua

2. Vol.

Rr

qua

qua ex primo marito prolem suscep erat , reperitur superinduxisse alias nuptias , nec consuetudo legis id patiebatur , similiter ut asserit legalis observantia , erat in eadem familia non imponere nomen idem pluribus fratribus , vel sororibus , absurdumq; fuisset Annam tres filias habuisse uninomines. Respondetur primò , presatum allegantem in hoc se nullatenus ostendisse virum Logicum , nec ex consequenti Theologum & perfectum & speculativum , quin in visa Logica non visum est , unam negativam , & qua est de facto nulla vidua , quæ ex primo marito prolem suscep erat , reperitur superinduxisse alias nuptias , hanc concluderet affirmativam , & qua est de posse , ergò superinducere secundas repugnat legi : dic quasò an ista consequentia sit valida . nullus repertus est , qui industria sua humana ascenderit campanile huius civitatis , ergò ascendere campanile huius civitatis repugnat industria humana , certè consequentia invalida & inanis hac , & idèò penitus nulla. At ne Logica solummodò videamur satisfacere , fundamento suo sanè penitus claudicandi. Petatur quod in antiqua lege reperiet mulieres , quæ castitatem conservarint vidualem , estimamus duas nec ampliores , Judith videlicet & Annam , de qua Beatus Lucas secundo meminit , has autem non constat , non habuisse semen etiam masculinum , & idèò ubi habuerint , facile est etiam secundum legem cognoscere , eas potuisse in viduitate permansisse. Constat etiam multas etiam sanctissimas iterato nupsisse , ut est Abigail , de qua presumendum est , eam utputa fertilem sobole non caruisse , & idèò argumentum invalidum. Dicimus 3. has Annam videlicet , & Judith Spiritu S. movente , in viduitate permansisse , & in mysterium , beatissimam autem Annam propter fructum ex secundis & tertijs nupijs subsecutum , convenientissimè nupsisse , qui quidem fructus prapollat castitati viduarum cæterarum. Melius est enim Ecclesiæ habuisse Ioannem , Iacobos duos , Simonem & Iudam Apostolos , quam viduitatem Anna & cum Consiliarius Domini nemo exstiterit , idèò contra consilium Domini , hac argumenta nulla. Super hac ostendimus matrimonialem castitatem etiam sine actuali fructus consecutione , cæteros prapollere , igitur argumentum invalidum.

Cum tu in ista tua futili sequela ridendus sis ab omnibus Dialecticis , mihi hoc loci Dialectices ignorantiam objicis , quam adèò vis esse necessariam , ut absque illa neminem dicas perfectum speculativumque Theologum : nefasque sit illum de Christianis loqui literis , qui sese Dialecticis nugis prius totum non expleverit. O impudentissime Sophista , annon vereris mansuetissimam illam immaculati agni (dico Jesu Christi) doctrinam , quantum vis repugnantem ad Logicum rixan-

di ar.

di artificium, & humanæ sapientiæ regulas pertrahere, atque sacratissimæ Theologiæ abyssum Logicis tendiculis taliter commensurare, quod nullus possit esse Theologus, qui Logicas præceptiunculas non didicerit? Dic mihi o perditissime hominum, quid commercii Christo & Aristoteli? quid Logicis argutiis cum divinæ sapientiæ mysteriis? Christus illa docet non Aristoteles, gratia non ratiocinatio, affatus non Syllogismus: non à Logicis consequentiis nomen habet Theologus, sed à divinis oraculis. Hinc Ambrosius in Epistola ad Collossenses: Omnis ratio supernæ scientiæ vel terrenæ creaturæ in eo est, qui est caput earum & author, ut qui hunc novit nihil ultra quærat. Quia hæc est perfecta virtus & sapientia, quicquid alibi quæritur, hic perfectè invenitur. Tantum quoque abest à culpa ignorare Logicam, ut qui sciverit, nisi illam data opera prius neglexerit, verus Theologus esse non poterit, in quem qui cupit evadere, oportet instructum esse ad pietatem, non ad disputationem: parere Scripturis, non obsequi Syllogismis, ignorare Aristotelem, & scire Christum. In ipsis Theologiæ gymnasiis taceat Dialectica, fileant Syllogismi, mussent sophismata: piscatoribus creditur, non Dialecticis. Omnem vim inventorum suorum in Dialectica hæretici disputantes ponunt. Et infra: Non in Dialectica placuit Deo salvare populum suum, sed in simplicitate fidei, distinctione tricesima septima: Omnem Ciniphes & ranas quibus Ægyptii sunt percussi, vanam Dialecticorum & garrulitatem & Sophistica argumenta intelligit Origenes. 37 distinct, legimus, Dialecticorum tendicula sunt quædam phantasmata & umbræ, quæ citò resolvuntur, distinctione tricesima septima, vino. Qui Dialectica arte diebus ac noctibus torquetur, in obscuritate mentis graditur. Ibidem: Nonne Dialectica ars diaboli? Hieron in Epist. ad Ephes. c. 4. Fides autem est sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium, Hebr. c. 9. Sed quod est istud novum hominum (ne dicā hæreticorum) genus, qui (ut inquit Paulus) non propter bonam voluntatem, sed propter contentionem Christum prædicant, qui evacuantes crucem Christi, sacratissimam Theologiam, quæ nullam sub artem cadere potest, persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis ac Logicis regulis astringunt. Qui ea quæ nisi sola fide creduntur, suis Syllogismis sese invenire ac demonstrare posse præsumunt. Qui monstrificos casus excogitantes, novasque chimeras quotidie ad invenientes, Deo & omni creaturæ illudunt. Qui

pudicam Matronam rapiunt, in cœnobium meretricum, ac prostibulum hæreticorum. Verè tu ex illis es, sed omnis qui sophisticè loquitur, odibilis est: non illi data est à Domino gratia. Omni enim sapientia defraudatus est. Neque tamen me latet constituendæ bonæ consequentiæ ratio, qui in eo artificio quondam apud Colonienses Sophistas non modicò temporis dispendio, ad lauream usque Magisteriumq; de suadavi, longè quidem melius tunc facturus, si pro Scholasticis illis nugis, bonis literis laborem illum tempusq; impendissem. Sed tu tanquam oculis glaucomate vitiatis, pectoreque venefico eo colore decimam septimam meam propositionem hoc loco effingis, quo illà non in se, sed in vitiatis oculis tuis aspexisti.

Hinc propositio mea apud te male est, quia oculus tuus nequam est, ideo in innoxia positione mea invenisti venenum, quia pectus tuum sic cogitat, judicatis juxta ad inventiones suas. Nunc ergo absterget rabem oculorum tuorum collitio candoris, interpone specillos veritatis, purga pectus tuum fumigio ex epate piscis, ne te suffocet dæmonium Asmodeus. Ego in hac propositione mea nullum Syllogismum, nullum enthymema, nullam sequelam, & consequentiam, qualem tu mihi imponis formavi, sed copulativè dixi: Quia in toto vetere lege nulla vetula vidua, quæ ex primo marito prolem susceperat, reperitur superinduxisse alias nuptias, nec Judaicæ legis consuetudo patiebatur. Nulla hinc est illatio, nulla consequentia expressa sed una hypothetica copulativa, à qua valet argumentum, quoddam Annæ triagamia repugnet legali observantiæ. Sed (ut Proverbio dicitur) Balbi non nisi balbos intelligunt, ideo quoniam hæc juxta Sophisticam tuam instructionem eisdem expressis vocibus barbaro hiatu dicta non sunt, ideo tibi digna visa sunt, in quæ nasi tui stylum luderis: Sed & ne præter ista benedixisse tibi blandiaris, audi Hieron. illum irreprehensum Theologum hoc more, quem tu carpis, argumentantem: ita enim inquit: Nos ut hæc quæ scripta sunt non negamus, ita ea, quæ non sunt scripta renuimus. Sic ergo Annam sterilem & vetulam, ex Joachim sterili & senes viro, Mariam Virginem divinitus illis per Angelum annunciatam miraculosè concepisse & peperisse credo, quia in Evangelicis literis sic scriptam lego. Annam autem secundis & tertiis nuptiis desponsatam alijs maritis, atque ex illorum cœpula alias suscepisse filias, hoc quoniam in probatis Canonicis Scripturis non reperio, idcirco nego. Præterea cum tale quid nullam vetulam viduam fecisse in Scriptura uspiam cōstat, nec illiusmodi

modi aliquod de beatissima Anna temerè præsumere debeo. Sicut enim quodcunque in sacris literis legitur negare non possumus: ita quod in illis non continetur, & ratio naturalis non docet, temerè asserere non debemus. Temerarium enim est, & impium de sacris literis aliquid velle definire, quod in illis non legitur, nec de illis ulla ratione probatur. Sed dic quæso, quid operaturam censes istam distinctiunculam tuam inter esse defacto, & esse posse? Quod si esse possit, quod nunquam fuit, idèd ne inferes beatissimam Annam fecisse, quod nullam vetulam viduam unquam fecisse Scriptura testatur; idque beatissimæ Annæ imputabis, quod etiam in Ethnicis mulieribus, ab ipsis Ethnicis vituperatum est. Portia illa junior cum laudaretur apud eam quædam benè morata mulier, quæ secundum habebat maritum, respondit, foelicem ac pudicam Matronam nunquam præter semel nubere. Possem te infinitis penè exemplis docere polygamiam etiam apud Ethnicos reprobam, & monogamas semper habuisse inter Matronas summam laudem atque decus, ut Lelia Duellii, Portia Bruti, Valeria Servii, ac innumeratæ aliæ laudatissimæ Monogamæ: Solebant quondam apud Romanos muliebri fortunæ sacra fieri, sed non nisi per solas monogamas licebat. Flaminica etiam non nisi unius mariti eligebatur uxor: sicut & Flamen non nisi unius uxoris vir admittebatur ad Sacerdotium. Et in Christi Ecclesia Paulus ait: Sit Episcopus unius uxoris vir. Diacones sint unius uxoris viri, 1. Tim. 3. Insuper nunc disce non à pediculosis ac sordidis Sophistis, sed à splendidis Jurisperitis, quorum scientia sola vel potissima est scientia discretionis inter verum & falsum, justum & iniquum, quæ omnes alias scientias habet moderare, & illis vel frenum injicere, quæ sola dat authoritatem loquendi, tacendique præceptum, quæ sola est scientiarum omnium regina, in qua unius orthodoxæ fidei tutissimus portus, apud quam securissimum in dubiis refugium, certissimumque veritatis præsidium, & ubi incorrupta servatur Christi hæreditas, qua sola stat & regitur Christiana Ecclesia, & Evangelica schola. Hinc firmiter præcipit Canon, ne aliquod volumen, vel quibuscunque libet (licet etiam maximorum sanctissimorumque Theologorum fuerit editio) recipiatur, nisi sanctorum Conciliorum, Canonum & Decretorum, summique Pontificis authoritate. Ab hac inquam scientia disce, ab hujusque Doctoribus, etiam ex non auctibus induci consuetudinem, eamque etiam vel à solis mulieribus, quando videl. populus tolerat, atque ille non actus

actum aliquem tacite includit, sicut non nubere, includit continere, non imponere idem nomen pluribus fratribus vel fororibus, includit nomina indere diversa. Quod tu nunquam mihi, quot mulieres vetulæ viduæ ex primo marito fecundatæ continuerint. Dico ego omnes, facit namque pro me juris præsumptio, nisi tu probes contrarium, ostendasque illas multas etiam sanctissimas vetulas viduas & matres, quas apud te constat iterato nupsisse, quarum si vel unam produxeris, herba tibi dabo. Sed quoniam hoc non potes, ne exemplo carere videaris, illotis pedibus ac sordidis manibus, cæcisque oculis. Scripturam ingressus, unam Abigalem educis bimariam, de qua licet non constat, tamen tua sententia præsumendum sit, eam ut fertilem sobole non caruisse. Sed aliud est cum tuo erratico cerebro præsumere, aliud certò Scripturæ testimonio constare. Nos Abigalem speciosam & facundam mulierem post mortem viri sui Nabal nupsisse David, & illi filium peperisse nomine Daniele legimus, sed prolem habuisse ex Nabal stolido & pessimo viro non legimus, nec credimus, nec insuper vetulam legimus, sed pulchra forma speciosam. Sed qui est, quod tu tam audacter præsumis de Judith, atque Anna filia Phanuelis, dicens: Non constat non habuisse semen etiam masculinum, num idcirco constat tibi habuisse, quia non constat non habuisse? Ego de Anna Phanuelis filia utrum filium habeat, nec ne, me apud nullum authorem legisse scio. Commendatur quod vidua fuit usque ad annos octoginta quatuor, Luc. 2. De Judith autem dicere a usim illam semen masculinum non habuisse. Quod ea conjectura sequor, quia puellam suam Abram reliquerit hæredem, ut legitur in historiæ ejus fine, quam si tu aliquando legisse, jam non prætulisses polygamas monogamis. Sic namque legitur ibidem: Benedixerunt eam omnes una voce dicentes: Tu gloria Hierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri. Quia fecisti viriliter & confortatum est cor tuum. Eò quod castitatem amaveris, & post virum tuum alterum nescieris, idè & manus Domini confortavit te, & idè eris benedicta in æternum. Hoc Canticum de Judith dici poterit, sed tua sententia de beatissima Anna dici non poterit, cum illi omnium maxime conveniat. Verum quod ais Annam Prophetissam atque Judith Spiritu S. movente continuasse, sed Annam Divæ Virginis matrem convenientissime nupsisse ob progenitorum ex se Apostolorum excellentiam, certè hoc argumento etiam quosque fornicarios incestuososque & sacrilegos cæterosque

scele-

sceleratos concubitus tueri posses, si modò plures egregia subsequura illos excusaret collaudaretque. Siccine monialis illa convenientissimè incestum commisit, quia produxit tria illa lumina vestra. Magistrum sententiarum, Magistrum historiarum, & compilatorem Decretorum? Adeò tu Theologus hoc loci profecisti adjutorio Logicæ, quod nihil melioribus argumentis hæresi tuæ patrociniari novisti, præstabat etiam hæc obticuisse. Et cum Consiliarius Domini nemo (ut ais) existerit, tamen ad veros Theologos pertinet, pia curiositate ex his, quæ in sacris libris scripta sunt, divini consilii voluntatem & mysteria scrutari? idèd dixerim: si Dei consilium fuisset beatissimam Annam (quam absque Spiritus S. instinctu nihil horum facturam fuisse credendum est) iterato nupturam fuisse, non nesciret hoc Ecclesia, nec opus esset ad hoc persuadendum, istis tuis de Cleopha & Salome notoriis mendaciis, frigidissimisque tuis Sophisticis ratiunculis.

Non minùs futilia sunt, quæ modò subjungis, dicens.

¶ Tertiò allegat opinionem nostram, ut diximus legali contravenire observantia, quoniam legalis consuetudinis erat non imponere idem nomen pluribus fratribus aut sororibus, & idèd inconvenienter eas tres beatissima Anna uno appellavit nomine. Ad hoc responsuri assumptum simpliciter negamus. Quod si forsàn dixerit proponens, nullum legimus id fecisse. E. consuetudinis est hoc non agere, hanc verus negat Theologus speculativus, similiter & artista, hac enim consequentia nullius est roboris, nullum legimus, quem occiderit Barrabus, ergò Barrabus nullum occidit, & ex hoc patet, quod ex argumento suo sibi contingat emolumenti. Theologicè nihilominus dicimus, quod & si antea mortalium nullus idem nomen duabus aut tribus imposuisset filiabus, nihil tamen culpa presumptionis aut dedecoris Anna ascribendum esse, si id nomen suis tribus imposuerit. Sicuti nihil culpa presumptionis aut dedecoris ascribendum venit Apostolis in hoc, quod præter observationes Seniorum non lotis manibus manducabant, ut sacrum docet Evangelium Matth. 1. 5. & idèd hoc argumentum est potius Scribarum & Phariseorum Apostolos propterea redarguentium, quàm virorum proborum. Nunquid petimus aliquid dedecoris ascribendum est Tobia, proprium nomen suo imponenti filio. Cum id non egerit Adam, Seth, Noe, Abraham, Isaac, Iacob, David, Salomon, Ezechias, caterique antiqui Patres. Nunquid præterea arguendus venit, quia legalem & paternam fregerit consuetudinem, certè nullatenus, quod si non nec Anna item videmus, plures in presentiarum uterinos fratres,

Rr 4

eodem

eodem vocitatos nomine, quod quæso inconuenientia illis, aut eorum parentibus propterea accidit: Certè nihil sit nec Anna si tres filias appellauit Marias, propterea nomen hoc Maria diuinitus est Anna reuelatum denuntiaturumque ab Angelo, Deiparam Virginem hoc nomine vocitandam, hanc ob rem nulli dubium, quin hæc diuinum amorem præ oculis habens aliquid deuotionis ac reuerentiæ, in hoc diuinitus reuelato nomine acceperit, videmus autem ut plurimum edocet experientia parentes Baptistam, Iohannem aut Petrum reuerituros multiplicibus filiis præfatorum nomina imposuisse, unde non mirum, si beatissima Anna Maria nomen reueritura, sequentibus id imposuerit filiabus, quid quæso ascribendum fidei, si gloriosam honoraturus Mariam ejus nomen duabus aut tribus imposuerit filiabus, nihil sanè. Sic nec beatissima Anna unde argumentum hoc puerile admodum est, & nullis dignum responsis.

Nullum hic audio Theologum nec aliquid Theologicè dicentem, sed perdidissimum Sophistam, tam ridicula & impiè tenentia obgannientem: nunc occidentem Barrabam, nunc illotis manibus manducantes Apostolos, nunc Tobiam filio nomen imponentem, tum præsentium temporum experientiam inculcantem, & his reliqua te non minus absurdè addiuvinantem, ac si præsens omnia cognovisses. Sed cur ex tot Judæorum genealogiis & familiis non adducis aliquos fratres vel sorores uninomines. Sed laudo te, quod memineris reprobatos Phariseos, eò quòd redarguerent Apostolus. quia contra seniorum traditiones comederent illotis manibus, dicente Christo: Quod intrat per os non pollueret hominem, verum illud recolens. Cur tu cum similibus exigitis à Christiano, ut sæpè non modico valetudinis discrimine abstineat carnibus vel lacticiiniis, & illum habes pro hæretico, qui causa quavis compulsus quocunque die, quocunque cibo vescens, gratias agit Deo. Ac de interdictis cibis canum more collatrando, configis cum populo, ac Christianos homines ob hujusmodi aliquas præteritas cæremonias, seu constitutiunculas, in media illa confessionum tyrannide, tanquam asinarum molæ reos condemnas, atque vel in capitis periculum vocas: Sed erravi hic extra propositum & tibi bilem movi, nunc rursus demulcebo te. Fateor (non tamen à te compulsus) istud argumentum meum non adeò validum esse, quia non tam ex veris, quam verisimilibus medium sumpsi, ita vel à tuis Theosophis ac concionatoribus edoctus, qui dum sanctorum aliquem laudant, tanta argumenta inducunt, ut omnes reliquos excellere videantur: ac de virtute aliqua loquuti, eam omnibus præponunt.

- Si aut.

Si autem vel de minimo quovis vitio levissimoque peccatulo dicturi sunt, adeo illud vituperant, ut persuadeat nullum illoscelestius, interim non semper vera, sed quævis etiam verisimilia assumentes. Sic & ego hic feci, atque ista non pro necessario argumento, sed pro conjectura induxi, ut ostenderem non tam argumeta, quam conjecturas omnes sententiæ meæ favere.

Sed nunc rursus confusionem tuam (conclusionem dicere debui) audiamus obstrepentem.

Quarto asserit tenentes beatissimam Annam trinubam honori beatissima virginis detrabere ac sanctitati beatissima Anna: hinc satisfacturi respondemus. Quod sanctitati beatissima Anna propter virorum multipliciter propterea non detrahimus, sed eam magis commendamus velut satis deductum est, quo autem filiarum multiplicitas in dedecus beatissima virginis non cadat ostensuri: Annotandum iudicamus hoc dedecus quam beatissimam virginem pati asserit proponens, evenit aut propter matris quam concludere videtur incontinentiam, aut propter ejus fecunditatem: non primum, quin propterea incontinentem dicenda non venit sicut nec Abrahamus, qui simul habuit duas uxores, qui inquam mortua Sara, & si grandævus alteri nihilominus nupsit, sed potius dicenda venit beatissima Anna ex multinubio antiqua obediens legi ac subserviens, ut volunt beatissimi Hieronymus & Augustinus & hoc satis aperte deductum est: aut hanc sororum pluralitatem dicit proponens in virginis dedecus cedere propter maternam fecunditatem, & hoc nimis absurdum ab omnibus esse comprobatur. Quis enim sapientum duxerit virum aut mulierem dedecus pati, si duas habuerit sorores legitimis procreatas thoro ac nuptiis debita castitate celebratis, sorores dixerim omnium virtute pollentes quales fuere Maria Cleopha & Maria Salome: sane nullus. Quod si minus perfecta fuissent, imo & peccatrices, quod tamen falsum iudicamus, quid Deipara virginis decoris propterea ascribendum foret, quid quare dedecoris Christus patitur, qui à turpissimis processit parentibus, an supremus ejus propterea diminuendus sit honos, quia à Iuda incestuoso, à David adultero & homicida, à Salomone templarum idolatricorum constructore, ab Acham, Manasse, Ezechia & cæteris idolatris & perniciosis peccatoribus à Thamar incestuosa & in bivio sedente à Raab & Ruth gentilibus, à Bersabea adultera processit: certe nullus, à fortiori nullum dedecus propterea invadit virginem ab omni alienam contagio, si castas, pudicas, sanctas, humiles habeat sorores, quin imo his ejus decoratur cognatio, ex quo clarissime argumentum contra allegantem potius cedit quam in nos, qui claram ejus sustinemus parentalam

R r 5

Mul.

Multa hic inutilium verborum cumulo jactas, & cæca temeritate aerem diverberas, ipsis propositionibus meis octava & decima octava, contra quas conaris omnino intactis, dicens satis jam per te deductum esse beatissimæ Annæ ob virorum multitudinem non detrahi. Si id modo satis per te diductum est, abunde satis per me tibi responsum est. Itaque cum tu hoc loci altius non incedis, quam in superioribus, quo me remittis, nec mihi opus est te supra quam in superioribus revincere, atque hoc loci cum tuis nudis verbis pugnare. Sed heust tu, quam piè dicis te beatissimam Annam magis commendare, cum illam conaris ostendere trigamam. Nec dici vis te illi in aliquo detrudere, cui tam venerandam monogamiæ continentiam niteris auferre. Quod autem honestati sanctissimæ virginis Mariæ detrahatur, qua ratione hoc ego in decima octava propositione mea exposui, tu tacendo dissimulas, & ut egregium sycophantam decet, magno futilium verborum strepitu, ac ineptissima quadam distinctiuncula, fingis ratiunculam, ut tibi videatur, impugnare valeas. Ego iterum dico tibi, plus honorant sanctissimam virginem, qui pro matris suæ viduali continentia dimicant, quam qui conficta matris trigama, illi vel omniū sanctissimas sorores nepotes cognatos commentuntur.

Non sic impie non sic, non ex hoc decoratur divæ virginis cognatio, quo claram illi commentitus sis parentelam, nec multo absimiliorem illa quadam Eluidius hæreticus olim commentitus est Christo. Non est theologus, ne probus quidem Christianus, qui quantumcunq; officiosis mendaciis ac prodigiosis fabulis sanctorum laudes decorat, sed qui ad sacras & veras historias, etiā vitæ morum ac fidei rationes accommodat. Veritas historica negat Annam illis maritis nupsisse, negat Annam illas filias peperisse. Accedit ad hoc sanctissimæ viduitatis institutio, qua decebat matrem illam, cujus filia prænunciata est castissima virginitatis idea fuisse vidualis continentia sanctissimum castissimumque exemplar. Potius igitur audiendi sunt qui pro beatissimæ Annæ continentia monogamiamque decertant, quam qui secus agunt. Sed quæ dicis tu multinubium esse de obedientia legali, atq; ita velle Hieronymum & Augustinum, idque per te aperte satis diductum. O miserabilem & cecam tuam pertinaciam. O sanctorum Patrum nequam tuam calumniam. O nefariam tuam insolentiam. Citaisti in superioribus verba Hieronymi contra Eluidium & contra Jovinianum, insuper & quædam dicta Augustini, & ais in libro de bono conjugali, quorum tamen ipse auctor est in libro de virginibus. ex

eo ipso satis monstrans, te illos doctores in suis voluminibus non legisse. Veruntamen quantum ibi profeceris, eo locisatis tibi onustum est. At nunc iterum sed multo scedius spuis in gloriam sanctorum illorum, suntque posteriora pejora prioribus: nec solum non credis veritati, sed & addis infidelitati blasphemiam. Forte quia inveniet diabolus domum tuam ornata, vacantem, & securam, ideo ingressus adhuc habitat ibi, & de sepultis cineribus rediviva commovet incendia.

Cæterum nunc multis similitudinibus accinctus, tanquam asinus *λεωντῆ* amictus, contra decimam nonam propositionem meam insolescis dicens:

¶ Quinto allegat dicentes beatissimam Annam trinubam, detrabere figura, quoniam sicut ex Adam unica singularis facta est Eva, ita ex Anna una singularis Maria, qua est secunda Eva producta, & ad hoc dicendum primo, quia hac est improba nimis & absurda figura appropriatio, neque puto aliquem probatum doctorem sensisse, sed fabrum suum id somniasse: dic quæso ubi autentice legisti. Adam qui vir est Annam mulierem præfigurasse? sane figura hac est præter communem & ordinatam ipsarum figurarum seriem, an non fœmina fœminarum opera figuratim designare solent & viri subsequentium operationes virorum. An non Iudith gloriosa Olofernis interemptrix virginem diabolum superantem præfigurat, non hominem? An non Hester populum reconciliatura Iudaicum, virginem designat humanum Deo reconcilians genus? An non fortis ille Samson ordinata figurarum serie Philisteos & vita & morte devincens Christum repræsentare solet non mulierem? An non David Goliath occisurus verum Christum designavit non mulierem? An non magis teste Augustino Adam dormiens in Paradiso à quo processit Eva, Salvatorem nostrum in Cruce dormientem designat, à quo processit Ecclesia & Eclesiastica septem Sacramenta? Abusiva sane figura appropriatio & nihil ad allegatum efficiens propositum. Dicimus secundo quod & si Adam in productione Evæ beatissimum figurativè designasset Annam, non tamen ex hoc inferendum putamus, quod cæterus non genuerit Marias. Clarum enim est, quod Iudith unicum occidit virum utputa Olofernem, non tamen iuxta figura appropriationem concludendum est, beatissimam quam præfiguravit virginem unicum devicisse demonem, aut solos tarenteos superasse principes, quin etiam malos & obstinatos devicerit blasphematores de Iuliano legimus. Præterea Hester solum Israeliticum, qui sub potenti Assueri imperio debebat reconciliavit populum, non tamen ex hoc deduci putamus, beatissimam virginem solum Israeliticum Deo reconciliasse genus, quam infinitam gentium multitudinem

dinem suis reconciliavit precibus Samson, & David in occasione Golyad solos devincere Phylisteos, non tamen ex hoc concludendum est Christum solos superasse daemones, quin etiam luce clarius perfidam sacerdotum Pilati mundique devicerit malitiam, sic & Adam Evam produciens Annam designasset, à qua beatissima processit virgo, non tamen ex hoc deducendum est, hanc solam genuisse cum figurato figura in omnibus respondere non habeat, alias figura non esset, sed rei figurata veritas:

Heu mihi quam acriter hic dimicas, quam gravissima figurarum talenta contra me exonerat. Hei mihi quoque me vertam, quo evadam?

*Vltra sauro matas fugere hinc libet & glaciale
Oceanum.*

Sed ipse tu ab hac perplexitate me libera cum fatearis, non esse necesse figuram figurato in omnibus respondere. Sed quomodo dicis tu Judithem præfigurare virginem, non hominē, an tuo sensu virgines non sunt homines? Deinde ubi legisti tu Christum in cruce dormientem: Forte est aliquis sanus intelligendi modus, quem docet illa subtilissima dialectica, sine qua dicis nullum esse theologum perfectum & speculativum. At modo ad rem ipsam redeamus. Apud omnes receptum est, Evam prævaricatricem non modo ecclesiam, sed & ipsam signare Mariam, quæ hinc dicitur secunda Eva, vera mater viventium. Quo ergo inconveniens, si Adam figuret Annam, quandoquidem sicut unica Eva ex Adam manu Dei formata est, sic unica virgo Maria ex Anna divino miraculo nata est. Quid mirum, nunc si Adam figuret Annam, si mas foeminam quandoquidem longe absimiliores similitudines scriptura indicat: neque necessarium sit similitudines omnes sibi consentire & respondere pro qualibet sui patre. Nonne lapis angularis, & serpens ille æneus, figurant Christum: Quod remotissime similitudines sunt in canticis, quæ beatissimam virginem figurant & ecclesiam: Figuratur Marcum leo, bos Lucam, Joannem aquila, sic tu & tui similes forte figurati estis in equo Balaam, videlicet asino, sed humana voce loquenti. Sed dices forte apud nullum doctorum tuorum talem figuram reperiri, ubi sexus fiat confusio, sed Fabrum hanc de Adam & Anna præter usum doctorum talem excogitasse, quod facere nobis minime liceat. At nunc arripe aures potior Balaam, & docebo te nihil per nos tentatum, quod itidem non consueverit apud alios. Audi quendam scholasticum doctorem, sed & virum bonis literis eruditum (licet alicubi in quibusdam a Fabro dissentiat)

tiat) Marcum grandivallem, qui Mariam illam pudicissimam Marthæ ac Lazari sororem, ad Mosen ipsum figuraliter refert, ac totum illud evangelicum de suscitatione Lazari, lachrymis ac fremitu Christi, precibus Mariæ, refert ad contractas tabulas, irâ domini, & preces Mose. Figuratur alicubi Christus per aquilam, tu nunc si potes da aquilam marem. Opponis mihi Judithen & Hesterem fœminas fœminam virginem præfigurare, at Hæster etiam ecclesiam figurat, cujus magna pars matres sunt, quemadmodum regina Vasti judaicam notat synagogam, ni forte figura plus debeat consonantiæ vocabulorum quam rerum Judithen autem castitatis exemplum, castitatis suæ remunerator, non solum fœminis, sed & viris imitabilem dedit, quare & illius figuratio à masculo sexu si occasio sit non abhorrebit. Nunc ergo dico tibi sicut ad omnes vitæ actiones convenit theologo figuram aliquam seu exemplum è divinis literis venari: Ita unumquodque exemplum, pro temporum rerum ac personarum diversitate ad quæ accommodatur, aliam atque aliam conveniet induere figuram. Nam ipsa scripturarum veritas variis in rebus varie relucet. Quod autem conaris dicere, quod statim figura illa qua Adam notat Annam, Evaque Mariam virginem, tamen unitatem Evæ ex Adam, non debere figurare unigenituram Mariæ virginis ex Anna. Certe hac tua cavilla etiam negare posses unitatem ecclesiæ, quia hac eadem figura denotatur. Quod cum de ecclesia non poteris, nec de Maria virgine poteris. Ea enim est divæ virginis colligantia cum ecclesia, ut quicquid in sacris literis de ecclesia dicatur, etiam in ipsa miro modo quadret.

Quod autem his dictis tuis subnectis inquires.

¶ Dicimus tertio teste Hieronymo argumentum à mystico sensu acceptum, nullius esse roboris aut momenti & nihil ex eo apud doctos, aut in schola formaliter concludendum: hanc ob rem si id tacuisset doctorem & formalitorem argumentatorem se ostendisset.

Facis tuo more, quod velis omnia ad tuum nutum exponi, & scripturas ac argumenta non nisi pro tuo libito induci. Nec probas quod assequi nequeas, omniaque illa taceri velis, quæ cum tuo scholastico instituto pugnare videntur. Esto igitur nunc quod Hieronymus sic alicubi dixerit, quod me tamen apud Hieronymum aliquando legisse non recordor. Fatebor hujus argumenti non semper magnam vim esse, nisi ad persuadendum, minimam autem ejus efficaciam esse, in illis argutis sophistis, qui hoc adeo ludunt, ut ad omnem rem quam jam antea præcogitavam secum animo adferunt persuadendam, vel in-

vel in eptissimam aliquam figuram, vel ridiculosum apologū affingūt: cujusmodi sunt, subtilis ille sermonicator Jordanus, qui deceptus vocabulo pellium, & Midianitarum tentoriis, quorum meminit Abbacus, pellem fecit Bartholomæi excoriati. Et magnus ille scholasticæ historiæ magister, qui ex pullis struthionis vitro inclusis, educit passionem Christi. Sed sunt istis longe subtilioris stultitiæ doctores, ut qui circuli quadraturam (eo quod scientia ejus non existente scibile sit) componunt cum fide Christi: & divinæ triadis mysterium, figurant in verbo activo, passivo, & impersonali. Certe ejusmodi figuræ, & tuorum sophistarum fictiones, nullius roboris sunt, aut momenti, sed tam frigidæ & absurdæ, ut nedum nihil probare, sed ne leviter aliquid persuadere valeant, nisi alia accesserint testimonia & nulla sit contradictio. Rursus, valet sæpissime à figura argumentum, quando scilicet ex sacris libris & divinis literis ad piam sanctamque vitam figura elicitur suis circumstantiis, personarum, temporum, locorum, modi, numeri, occasionis, præcedentium, & subsequenitum, ipsarumq; scripturarum collatione, sibi undiq; constans, & persimilis, talis revera efficacissimum præstat veritatis argumentum. Nullum n. sic arte componi mendacium potest, ut undique sibi constet: neq; tamen continuè mendacium est, quod præter singularum circumstantiarum similitudinem exponitur. Nam sæpissime multa cadunt in figuram, non ut significant, sed ut constet historia. Rursus multa sunt in sacris literis, quæ si absq; figurato sensu per rudem verborum corticem apprehenderis, non sint nisi noxia, cujusmodi sunt divendita tunica emere gladium, non venci fermento pharisæorum, lavare in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum. Sunt & perniciosiores sensus, nisi figuræ remedium succurrat, ut illud: qui se castraverunt propter regnum Dei; & illud: carbones igneos congeres super caput ejus. & illud: si oculus tuus scandalizaverit te, ejice illum foras, & alia multa, quæ huc adducenda forent, nisi tu cujus stomacho non sapiunt hæc scripturæ arcana mysteria, tanquam res arbitrarias, somniisque simillimas, fastidires, respueresq; , ut in schola tua nihil formaliter, concludentes. Propterea forte, si Origenes, Ambrosius, Hieronymus, Bernardus, ipse etiam Paulus Apostolus, de hoc argumentandi genere tacuissent, ac pro scripturarum allegoriis, & syllogismos in datif vel darapti producerent, doctiores & formaliores essent, & in schola tua magis haberentur in manibus.

Sed rursus nunc ad excetram tuam revertamur, & quam strenue

nuè posteriorem propositionis meæ partem redarguis, audiamus, Ita namque insurgens inquis.

¶ *Sexto allegat omnes sanctas mulieres, quarum partus divinitus annuntiatus est, contentas illa prole fuisse, nec alteram superadduxisse, quod & facere debuit Anna. Ad hoc facile respondere est. Constat enim Samulem divinitus prænunciatum fuisse, nec tamen eo ablactato proba ejus desiit concipere mater, quin imò post eum tres filios, & duas peperit filias, ut regalis testatur historia, & quoniam tres pro sui fulcimentis nobis potest objicere fœminas, Saram Abrahæ uxorem Manue Samsonis genitricem, hac enim postquam Domino revelante singulos conceperunt filios, posthac concipere desierunt, sic & de Anna dicendum, hanc negamus consequentiam, & hanc negarent philosophi, quoniam in arte deficit, negamus iterato propter dissimilitudinem. Constat enim de Sara, quod ei vetustate consumpta desierant muliebria, ut ex Genesi patet. Apertum enim est ex evangelio Elizabet & Zachariam processisse in diebus suis, Iudicum liber enucleat uxorem Mannue natura sterilem esse, unde non mirum, si post hoc non conceperit, & si ex scriptura deducendum non putemus easdem, posthac continuisse, quinimo probabilitas magis in contrarium cedat, nec n. estimandus est Abraham genito Isaac, Saram non cognovisse, quo ea mortua alteram adduxit uxorem, unde cum hac sterilitas in beatissima non concludatur Anna, argumentum hoc contra nos nihil efficit.*

Iterum te non pudet in sacris literis tam audacter addivinare, & mendacia. Constat ex Regum historia, Samulem non prænunciatum, sed multiplicib. precibus, lachrymis & votis per matrem suam postulatum, cui sic adoranti benedixit Heli sacerdos. Vade in pace & Deus Israel det tibi petitionem tuâ, quam rogasti eum. Postquam benedictionem concepit & peperit Samulem, quo ablactato & oblato in templum Domini, iterum benedixit Heli patri & matri ejus, dicens: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac pro fœnore, quod commodasti Domino. Postquam benedictionem nec antea iterum concepit adhuc, & peperit tres filios. & duas filias. Hæc sunt, quæ de Samuelis ortu regalis narrat historia, de prænunciatione autem nihil, sed est hoc loci per te malitiose conficta & ementita. Quod autem tu negas meam, ut vocas, consequentiam, quoniam hanc negaturi sint philosophi & artistæ. Certè ego parum facio, quid artistæ & philosophi tecum de hac sensuri sint, modo illam non inficiantur veri theologi, cum quibus malim ego in consequentiarum artificio deficere, quam cum tui comparibus scholasticis sophistis (qui vobis plusquam homines videmini) argutissime colligere. Sic enim quoniam nec

Apostoli

Apostoli quidem pacem vobiscum habituri sint, si oportuerit disputare: ut qui ipsi non satis magistraliter, seu parum dialectice fidei mysteria diviserunt, definieruntve. Nam datam à Paulo fidei definitionem carpitis, tum quod spei conveniat, tum quod tantum loquatur de futuris. Similiter charitatis divisionem ad Corinthios pungitis: quia Thomistico Scoricoq; artificio infusam ab acquisita non secernit, nec distinguit inter creatam & increatam. Ita non pudet vos sacrilegos sophistas, adoranda magis quam explicanda fidei mysteria, tam sordidis formalitatum, quidditatum, eccēitatum, qualitatum, & similibus portentorum monstrosis vocabulis, simul ac Aristotelis, Averrois, Porphyrii, & hujusmodi impiorum sententiis, conspurcare, omnemq; Christianæ theologiæ majestatem, ad prophanas ethnicorum argutias, tanquam ad Critolai regulam adigere. Sed modo ad dicta tua revēramur. Fateris Saraam Abraham sterilem & vetulam cui jam defecerint muliebria, sed spurco ore illam post Isaac genitum ab Abrahamo adhuc cognitam effutiris. Fateris etiam Samsonis matrem fuisse naturā sterilem, Elizabeth etiam & Zachariam Joannis parentes processisse in diebus suis, atque ideo non mirum videri debere si post annunciatos partus non conceperint. Dices insuper quod in beatissima Anna talis sterilitas non concludatur, adeo te illius navit logica ipsa, quod præ nimio fulgore suo oculos tuos in sacris literis penitus caligare fecerit & cæcutire. Quod si tu omisisti tuorum scholasticorum putidis commentis, corollariis, & conclusionibus, bonos auctores & necessarias theologo literas aliquando vel invitus introspexisse, didicisses ex Matthæi evangelistæ historia beatissimam Annam dum Mariam virginem conciperet, non modo fuisse naturā sterilem, sed etiam exactæ ætatis (ut cui jam muliebria defecerint) vetulam. At cur spretus à pontifice Joachim? cur oblatio ejus repudiata, nisi quia exactum erat tempus quo Anna juxta naturam parere potuisset? nec solum jam natura, sed etiam ætate inhabilem. Quod etiam ex eo scire deberes, quia Elizabeth Annæ neptis, ex Esmeria sorore natu minore, jam senex erat, cum annunciaretur beatissimæ virgini, quod filium Dei conciperet, dicente ad illam Angelo [ut est apud Lucam] Ecce cognata tua & ipsa concepit filium in senectute sua.

Nec istis argumentis tuis plurijs facienda sunt illa quæ nunc contra Salomonis cantica per me adducta opponis, inquires:

Septimo contra nos allegat prophetiam Salomonis canticorum sexta dicentis, sexaginta sunt regina & octoginta concubina & adolescentem

lescentularum non est numerus, una est columba mea perfecta, una est matris sua electa, una genitricis sua. Ac dicendum est primo prophetiam hanc secundum literalem sensum non representasse beatissimam Annam, nec eandem unicam habuisse filiam, glossa enim interlinearis eam exponit de fidelibus & super lyuna habet interlinearis una simplicitate, & ideo ex hoc non elicitur singularitas. Postillator autem literaliter exponens, ait per unam, qua dicitur columba & sponsa, intelligitur tabernaculum in Ierusalem, ubi erat Archa quia praeter ceteris civitatibus & locis erat ad cultum Dei electa matris sua ecclesia triumphantis. Hugo autem Cardinalis exponit de ecclesia dicens, una est columba mea, una quidem licet plures persona. Idem una unitate fidei, & hoc beatissimus corroborat Hieronymus in prologo Biblia dicens, Salomon pacificus ecclesiam jungit & Christum, sanctarumque nuptiarum dulce canit epithalamium. Nec aliquem probatum aestimamus doctorem, qui hanc somnia verit prophetia appropriationem, nisi suus Faber, nec tamen ut deduximus secundum literalem sensum, qui solus dat pro opposito efficaciam argumento, & ex his deduximus elegantem prophetiam hanc ad hoc propositum, rudi nimis fabricasse peritia & nihil ad praesens. Secundo dicendum, quod & si de Anna intelligenda esset, nihil tamen contra nos est dicere, quod sit una genitricis sua, ubi n. una dicitur, intelligendum est etiam, esse unicam Anna ex primo ejus marito, videl. Ioachim, vel una dicenda venit propter virtutis excellentiam & sublimitatis praeminentiam, sicuti secundo Reg. vigesimo tertio, Abiasar frater Ioab nominatus in tribus dicitur.

Quid hic dicis quæso, nulla scriptura possit aut debeat aliter applicari quàm sensus sonat literalis, & glossa interlinearis, ac postillatores recitant? Quod est illud tuum argumentum? quæ est hæc tua sequela? glossa interlinearis ita exponit, ergo non licet quavis ratione aliter exponere: Postillator qui siam vel Hugo Cardinalis sic applicant, ergo non licebit aliter applicare quàm fecerint illi. Talia ne argumenta formant, qui veram didicerunt logicam? Siccine ratiocinantur perfecti & speculativi Theologi? ideo profecisti in Parisiorum sorbona? O perditissime sophista, evolve cuncta tua parva logicalia, exponibilia, insolubilia, obligatoria, omnesque sophisticos de modis exponendi & respondendi libellos, si forte posses aliquo syllogismo in baroco vel paralipton hanc tuam sequelam salvare. Ego possem tibi innumeras ferme sacrarum literarum auctoritates producere, quas sanctissimi doctores longe aliter applicant quam litera habet & communis scholasticorum usus. non tamen aliter quàm Spiritus Sanctus intendat. Fecerunt

hoc Apostoli, fecerunt Evangelistæ, faciit & ipsa ecclesia. Allegat Paulus Atheniensis aræ inscriptionem longe aliterquàm esset, allegat Matthæus Hieremiam de triginta argenteis longe aliterquàm ille scripserit, allegat ex Zacharia illud: percutiam Pastorem, secus quam Propheta intendit, idem & illud propheticum: Nazaræus vocabitur, quod tamen in prophetis nusquam comperitur. Exorditur Marcus evangelium suum, sicut scriptum est in Esaia Propheta: Ecce ego mittam Angelum meum, quod tamen Esaïas neq; scripsit neque intendit, Narrat apud Lucam Stephanus historiam de descensu Jacob in Ægyptum, sed longe alius sensus est aliaque intentio apud Genesin. Rursus an nō ecclesiasticus usus evangelium de Maria sorore, Marthæ applicat beatissime virgini? nunquid etiam sanctis confessoribus applicat verba Ecclesiastici de Christo: ecce Sacerdos magnus? & quod scriptum est de Enoch: qui placuit Deo? & quod de Noha, qui inventus est iustus? & in tempore iracundiæ factus est reconciliatio? & quod de Abrahamo: non est inventus similis illi qui conservaret legem excelsi? & quod de Isaac: benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus, & testamentum suum confirmavit super caput Jacob? & quod de Mose: dilectus Deo & hominibus? Sic & cantica Salomonis multi Christo tribuunt & Ecclesiæ, quidam alii animæ conjunctioni & verbi Dei, alii beatissimæ virgini Mariæ, inter quos est non spernendus Doctor Alanus. Multiplices enim sensus exponendi sacras scripturas in ecclesia recepti sunt, & vetustissima consuetudine frequentati, in quibus modo nemo retorqueat sacre scripturæ expositionem ad id quod contrariatur fidei & ecclesiæ. Unicuiq; in suo sensu abundare licet, magis autem liberè in his quæ nondum sunt per ecclesiam determinata, aut quorum nihil interest ad fidem utrum sint vel non sint, sic, vel aliter teneatur. In his enim teste Gregorio Nazianzeno, in libro contra Eunomianos, cui titulus est *περὶ διαλέξεως*. Ut obtinere non est inutile, ita peccare sine periculo. Quam obrem si ego cum Jacobo Stapulensi hoc Salomonis canticum, præter interlinearem glossam, & Hugonis aliorumque postillas, ad beatissimam Mariam virginem retulerim, nihil in hoc feci quod tu juste queas reprehendere, quies omnis bonæ eruditionis experts: nec veros theologos, neque Bibliam ipsam perlegisse comprobaris, nisi sortassis ut canis è nilo. Sed tantummodo in tuorum consophistarum putidis & marcidis excerptis, ac Bianicis reportatis, usq; in hanc tuam senectâ in veteratus dierum malorum, tanquã *ὁ οὐκ ἔστιν ἄριστος* nutri-

nutritus es. Porro quam nobis condonare renuis improprietatem in verbo foror, tu tibi præscribere conaris in dictione una, dicens hanc intelligendam esse, ut dicatur una duntaxat ex primo Annæ marito, vel propter virtutis excellentiam, vel ob sublimitatis præminentiam. Hoc tibi videtur doctum & formalem argumentatorem esse, sic scilicet aliqua molli & effœminata impropriistarum formula, & æquivocationis alicujus puerili distinctiuncula summis labris nata, tortuosaque argutia aliquo resilire, & elabi vel in foveam quam fecisti, ut recte in telusam sit proverbium, turdus ipse sibi malum cecat.

An nunc iterum ineptias tuas paulisper audiamus. Ais enim:

¶ Octavo contra nos allegat miraculum dicens, quod ex pluralitate nuptiarum conceptus Maria non videretur miraculosus, sed potius ex concupiscentia carnis. Respondemus hoc simpliciter negando, dicimus enim de beatissima Anna si post hæc viginti habuisset liberos, hoc non attribuendum concupiscentia, sicut nec quispian concupiscentia attribuere debet conceptus multiplices & diversos Anna Sammelis post ablatum Samuelem, si enim quispian mulierem aut pregnantem aut parturientem videat, an de tali iudicare potest ipsam ex concupiscentia aut parturisse aut concepisse, & non ex amore filiorum procreandorum? sane nequaquam. Quod si fecerit, temerarie iudicat, nec diurnam evitas offensam temerarium iudicium prohibentem, si autem de honesta qualibet non liceat hanc concupiscentiam iudicare muliere, à fortiori non de Anna pudicissima, igitur argumentum nullum 2. conceptum beatissima virginis miraculosum nedum ex parentum conditione, sed ex angelica denunciatione ac divina nominis impositione dicimus 3. quod & miraculosus fuit ex parentum sterilitate. Quod si arguatur, si Anna secundo concepit, igitur non fuit sterilis. Ad hoc respondemus, quod si Anna simpliciter non fuit sterilis, stat tamen Ioachim & Annam simul coniunctos steriles fuisse. Nonne videre est in presentiarum hominem ad unam accedere non potuisse, qui tamen ad alteram accedens, ex ea concepit, nedum ipse sed & mulier ex altero. Nunquid videre est mulierem, qua & si cognita à proprio viro non conceperit, à secundo tamen concepisse visa est. Sic & in presentiarum dicere convenit, & si Anna ex secundo & tertio naturaliter conceperit, hoc tamen non derogat miraculo. Quin si fecunditas naturalis secundas & tertias decoravit nuptias, nihil tamen obest, quin primas, visa coniunctorum sterilitate, super naturalia adornaverit fecunditas.

Pulchrè certè & magistraliter hîc distinguis inter desiderium filiorum procreandorum & concupiscentiam. Sed longè magis magistrale est & ita magistrale, ut intellectum meum penitus effugiat, quod videlicet dicis, hominem ad mulierem accedentem ex ea concipere. Certè hoc miraculum jam omnia miracula facile obfuscaret, quod vir conciperet ex foemina, si modo etiam pareret. Forte tamen aliquem partum, qualem apud Horatium ficulneus ille horrorum Deus, magno cum Canidiæ & Saganæ timore fugaquè olim emisit, Vere jam impletum est, quod in præfatiuncula conclusionis tuæ pollicitus es, te secundum exiguitates tuas aliquantulum daturum responsum, & juxta Sapientis proverbium, stulto juxta stultitiam responsurum. Tam stulte hîc respondisti, ut nihil hoc dici posset stultius. Nunc autem iterum dico tibi, nequaquam credibile est Annam postquam legi, voto, & Angelico mandato satisfecerat, ipsamq; Deiparam virginem ex uterò suo per beatam sine originalis maculæ iniquatione tam ingenti miraculo peperisset, unquam novam desiderasse prolem, quin imò fuisset ingratißima, si tali prole, cujus inter hominum generituras nulla unquam fuit, nec futura esset dignior, non fuisset contenta. Quin & Joachim etiam, vel quicumque alii, vere fuissent præsumptuosissimi & sceleratissimi, sic sanctificatum tanto partu uterum, violare ac polluere præsumpissent. Semel admonuit eam Angelus, quod conciperet, filiam dicens non filias: nec alias illam admonuisse legitur, nec aliud miraculum pro alia filia gignenda factum legitur. Non credimus ergo Annam gignendam aliam filiam concupivisse, nec aliud unquam attentasse, uterumque suum tantæ virginis sine originalis maculæ partu, nunquam desiderata alia & in originali culpa prole infecta, præbuisse temerandum. Nunc ergo dic mihi quæso primum, num beatissima virgo sine originali macula concepta duntaxat vel nata sit? neque enim usque adeo thomistica theologia te captivavit opinor. Uthoc negares. Dic rursus num aliæ illæ filiæ, quas tu Annæ contribuisti, ab originali culpa fuerint præservatæ? dicere illud non audebis. Nam vos thomastri, etiam divæ virgini Mariæ, hunc honorem, quod scilicet sine peccato originali prodierit, non nisi inviti & timore fasciculorum (quibus mea ætate hanc ob rem plures prædicatōrii ordinis thomistici doctores tam in Florentia Italiæ, quam in Berna Helvetiorum Romanorum Pontificum sententia absumpti sunt) conceditis. Quomodo ergo nunc affirmabis, quod Anna, quæ concepit peperitve sine peccato

ato filiam, jam tentaverit alias filias gignere in peccato, ne forte id efficere potuerit, illa tua ridenda distinctiuncula, inter desiderium procreandæ prolis & concupiscentiam. Non minus ridendus, imò & contemnendus es in sequentibus, ubi non minus detrahis parturientis Annæ miraculo, dicens Annam sterilem non fuisse simpliciter, sed (ut tuorum scholasticorum more loqui liceat) secundum quid duntaxat, & relative cum Joachim conjuncta, cum cæteris autem secundo & tertio maritis fuisse natura fecundam. O scelestissimi sophistæ excidendam candenti ferro linguam, per quam diabolus pfe contra sanctissimam Annam adeò deprehenditur blasphemasse. Quid enim dicere potuisti impudentius? atque interim gloriaris te beatissimæ Annæ non detrahere, sed te illam commendare. Si hæc tua blasphemia divinam evitatura sit offensam, ipsaq; sanctissima Anna pro hac ejus contumelia tibi vel parum propria futura sit, plus quam miraculum erit.

Iterum nunc quædam, quæ superius fortente stomacho e-ructasti. hic quasi anacephaleose quadam objiciendo resumis, ac pro insana lingua tua eandem cantilenam repetis. Quia loqui nesciens & tacendi impotens, alia contra hunc locum argumenta non habes. Dicis itaque.

¶ *Item non allegat argumento, quia dicentes Cleopham fuisse secundum Annam virum, ex quo peperit Mariam Alpheo junctam errant corde, nam Maria Cleophe, ut obloquitur testibus Egesippo & Eusebio, non ita vocatur à patre, sed à marito, quia fuit uxor Cleophe. Adhuc dicimus sufficienter nos respondisse, ubi non solummodo duos sicuti effecit ipse, sed multo plures antea adduximus doctores, sufficientiores pro infringenda allegatorum ab ipsa phantasia. Non soli contra eos militans doctores, sed & sacer, ut prædiximus, Evangelii textus Ioannis decimo nono, dicens: Erant juxta crucem Iesu mater ejus & soror matris ejus Maria Cleophe,*

At ego pro meis illis duobus doctoribus, ac evangelica littera, contra tuorum glossemata & postillas, ac contra totam illam tuam, omnemque theosophistarum tuorum, non equestrem sed asininam phalangem dimicando tuis propulsis, illos meos illæsos victoresque reduxi.

Tu autem nunc magna sesquipedalium verborum pompa, tanquam claudio tonitru exclamas.

¶ *Nec valet dicere illud damnabile & nimis absurdum dictum quod ipse proponens, evangelium excecata nimis correcturus asservit, non Mariam Cleophe, sed uxorem Cleophe apponendum in Graeco, ut Maria uxor habeatur. Non valet, dixerim illud præsumptuo-*

dinem suis reconciliauit precibus Samson, & David in occasione Golyad solos devincere Phylisteos, non tamen ex hoc concludendum est Christum solos superasse demones, quin etiam luce clarius perfidam sacerdotum Pilati mundique devicerit malitiam, sic & Adam Evam produciens Annam designasset, à qua beatissima processit virgo, non tamen ex hoc deducendum est, hanc solam genuisse cum figurato figura in omnibus respondere non habeat, alias figura non esset, sed rei figurata veritas:

Heu mihi quam acriter hic dimicas, quam gravissima figurarum talenta contra me exonerat. Hei mihi quo me vertam, quo evadam?

*Vltra sauro matas fugere hinc libet & glaciale
Oceanum.*

Sed ipse tu ab hac perplexitate me liberat cum fatearis, non esse necesse figuram figurato in omnibus respondere. Sed quomodo dicis tu Judithem præfigurare virginem, non hominē, an tuo sensu virgines non sunt homines? Deinde ubi legisti tu Christum in cruce dormientem: Forte est aliquis sanus intelligendi modus, quem docet illa subtilissima dialectica, sine qua dicis nullum esse theologum perfectum & speculativum, At modo ad rem ipsam redeamus. Apud omnes receptum est, Evam prævaricatricem non modo ecclesiam, sed & ipsam signare Mariam, quæ hinc dicitur secunda Eva, vera mater viventium. Quo ergo inconueniens, si Adam figuret Annam, quandoquidem sicut unica Eva ex Adam manu Dei formata est, sic unica virgo Maria ex Anna divino miraculo nata est. Quid mirum, nunc si Adam figuret Annam, si mas sceminam quando quidem longe absimiliores similitudines scriptura indicat: neque necessarium sit similitudines omnes sibi consentire & respondere pro qualibet sui patre. Nonne lapis angularis, & serpens ille æneus, figurant Christum: Quod remotissimè similitudines sunt in canticis, quæ beatissimam virginem figurant & ecclesiam: Figuratur Marcum leo, bos Lucam, Joannem aquila, sic tu & tui similes forte figurati estis in equo Balaam, videl. asino, sed humana voce loquenti. Sed dices forte apud nullum doctorum tuorum talem figuram reperiri, ubi sexus fiat confusio, sed Fabrum hanc de Adam & Anna præter usum doctorum talem excogitasse, quod facere nobis minime liceat. At nunc arrige aures poritor Balaam, & docebo te nihil per nos tentatum, quod itidem non consueverit apud alios. Audi quendam scholasticum doctorem, sed & virum bonis literis eruditum (licet alicubi in quibusdam a Fabro dissentiat)

tat) Matcum grandivallem, qui Mariam illam pudicissimam Marthæ ac Lazari sororem, ad Mosen ipsum figuratiter refert, ac totum illud evangelicum de suscitatione Lazari, lachrymis ac fremitu Christi, precibus Mariæ, refert ad contractas tabulas, irâ domini, & preces Mose. Figuratur alicubi Christus per aquilam, tu nunc si potes da aquilam tharem. Opponis mihi Judithen & Hesterem fœminas fœminam virginem præfigurare, at Hester etiam ecclesiam figurat, cujus magna pars mares sunt, quemadmodum regina Vasti judaicam notat synagogam, ni forte figura plus debeat consonantiæ vocabulorum quam rerum Judithen autem castitatis exemplum, castitatis suæ remunerator, non solum fœminis sed & viris imitabilem dedit, quare & illius figuratio à masculo sexu si occasio sit non abhorrebit. Nunc ergo dico tibi sicut ad omnes vitæ actiones convenit theologo figuram aliquam seu exemplum è divinis literis venari: Ita unumquodque exemplum, pro temporum rerum ac personarum diversitate ad quæ accommodatur, aliam atque aliam conveniet induere figuram. Nam ipsa scripturarum veritas variis in rebus variè relucet. Quod autem conaris dicere, quod stante figura illa qua Adam notat Annam, Evaque Mariam virginem, tamen unitatem Evæ ex Adam, non debere figurare unigenituram Mariæ virginis ex Antia. Certe hac tua cavilla etiam negare posses unitatem ecclesiæ, quæ hac eadem figura denotatur. Quod cum de ecclesia non poteris, nec de Maria virgine poteris. Ea enim est divæ virginis colligantia cum ecclesia, ut quicquid in sacris literis de ecclesia dicatur, etiam in ipsa miro modo quadret.

Quod autem his dictis tuis subnectis inquires.

¶ Dicimus tertio teste Hieronymo argumentum à mystico sensu acceptum, nullius esse roboris aut momenti & nihil ex eo apud doctos, aut in schola formaliter concludendum: hanc ob rem si id tacuisset doctorem & formaliorum argumentatorem se ostendisset.

Facis tuo more, quod velis omnia ad tuum nutum exponi, & scripturas ac argumenta non nisi pro tuo libito induci. Nec probas quod assequi nequeas, omniaque illa taceri velis, quæ cum tuo scholastico instituto pugnare videntur. Esto igitur nunc quod Hieronymus sic alicubi dixerit, quod me tamen apud Hieronymum aliquando legisse non recordor. Fatebor hujus argumenti non semper magnam vim esse, nisi ad persuadendum, minimam autem ejus efficaciam esse, in illis argutis sophistis, qui hoc adeo ludunt, ut ad omnem rem quam jam antea præcogitavam secum animo adferunt persuadendâ,
vel in-

vel in eptissimam aliquam figuram, vel ridiculosum apologū affingūt: cujusmodi sunt, subtilis ille sermonicator Jordanus, qui de ceprus vocabulo pellium, & Midianitarum tentoriis, quorum meminit Abbaeus, pellem fecit Bartholomæi excoriati. Et magnus ille scholasticæ historiæ magister, qui ex pullis struthionis vitro inclusis, educit passionem Christi. Sed sunt istis longe subtilioris stultitiæ doctores, ut qui circuli quadraturam (eo quod scientia ejus non existente scibile sit) componunt cum fide Christi: & divinæ triadis mysterium, figurant in verbo activo, passivo, & impersonali. Certe ejusmodi figuræ, & tuorum sophistarum fictiones, nullius roboris sunt, aut momenti, sed tam frigida & absurda, ut nedum nihil probare, sed ne leviter aliquid persuadere valeant, nisi alia accesserint testimonia & nulla sit contradictio. Rursus, valet sæpissime à figura argumentum, quando scilicet ex sacris libris & divinis literis ad piam sanctamque vitam figura elicitur suis circumstantiis, personarum, temporum, locorum, modi, numeri, occasionis, præcedentium, & subsequentium, ipsarumq; scripturarum collatione, sibi undiq; constans, & persimilis, talis revera efficacissimum præstat veritatis argumentum. Nullum n. sic arte componi mendacium potest, ut undique sibi constet: neq; tamen continuè mendacium est, quod præter singularum circumstantiarum similitudinem exponitur. Nam sæpissime multa cadunt in figuram, non ut significant, sed ut constet historia. Rursus multa sunt in sacris literis, quæ si absq; figurato sensu per rudem verborum, corticem apprehenderis, non sint nisi noxia, cujusmodi sunt divendita tunica emere gladium, non vesci fermento pharisæorum, lavare in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum. Sunt & perniciosiores sensus, nisi figuræ remedium succurrat, ut illud: qui se castraverunt propter regnum Dei, & illud: carbones igneos congeres super caput ejus. & illud: si oculus tuus scandalizaverit te, ejice illum foras, & alia multa, quæ huc adducenda forent, nisi tu cujus stomacho non sapiunt hæc scripturæ arcana mysteria, tanquam res arbitrarias, forniisque simillimas, fastidires, respueresq;, ut in schola tua nihil formaliter, concludentes. Propterea forte, si Origenes, Ambrosius, Hieronymus, Bernardus, ipse etiam Paulus Apostolus, de hoc argumentandi genere tacuissent, ac pro scripturarum allegoriis, & syllogismos in datisi vel darapti producerent, doctiores & formaliores essent, & in schola tua magis haberentur in manibus.

Sed rursus nunc ad excetram tuam revertamur, & quam strenue

nuè posteriorem propositionis meæ partem redarguis, audiamus. Ita namque insurgens inquis.

¶ *Sexto allegat omnes sanctas mulieres, quarum partus divinitus annuntiatus est, contentas illa prole fuisse, nec alteram superadduxisse, quod & facere debuit Anna. Ad hoc facile respondere est. Constat enim Samulem divinitus prænunciatum fuisse, nec tamen eo ablactato proba ejus desit concipere mater, quin imò post eum tres filios, & duas peperit filias, ut regalis testatur historia, & quoniam tres pro sui fulcimentis nobis potest objicere scæminas, Saram Abrahe uxorem Manue Samsonis genitricem, hac enim postquam Domino revelante singulos conceperunt filios, post hac concipere desierunt, sic & de Anna dicendum, hanc negamus consequentiam, & hanc negarent philosophi, quoniam in arte deficit, negamus iterato propter dissimilitudinem. Constat enim de Sara, quod ei vetustate consumpta desierant muliebria, ut ex Genesi patet. Apertum enim est ex evangelio Elizabet & Zachariam processisse in diebus suis, Iudicum liber enucleat uxorem Mannue natura sterilem esse, unde non mirum, si post hoc non conceperint, & si ex scriptura deducendum non putemus easdem, post hac continuisse, quinimo probabilitas magis in contrarium cedat, nec aestimandus est Abraham genito Isaac, Saram non cognovisse, quo ea mortua alteram adduxit uxorem, unde cum hac sterilitas in beatissima non concludatur Anna, argumentum hoc contra nos nihil efficit.*

Iterum te non pudet in sacris literis tam audacter addivinare, & mendacia. Constat ex Regum historia, Samuelem non prænunciatum, sed multiplicib. precibus, lachrymis & votis per matrem suam postulatum, cui sic adoranti benedixit Heli sacerdos. Vade in pace & Deus Israel det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum. Postquam benedictionem concepit & peperit Samuelem, quo ablactato & oblato in templum Domini, iterum benedixit Heli patri & matri ejus, dicens: Reddat tibi Dominus semen de muliere hac pro scenore, quod commodasti Domino. Postquam benedictionem nec antea iterum concepit adhuc, & peperit tres filios. & duas filias. Hæc sunt, quæ de Samuelis ortu regalis narrat historia, de prænuntiatione autem nihil, sed est hoc loci per te maliriose conficta & ementita. Quod autem tu negas meam, ut vocas, consequentiam, quoniam hanc negaturi sint philosophi & artistæ. Certè ego parum facio, quid artistæ & philosophi tecum de hac sensuri sint, modò illam non inficiantur veri theologi, cum quibus malim ego in consequentiarum artificio deficere, quam cum tui comparibus scholasticis sophistis (qui vobis plusquam homines videmini) argutissime colligere. Sic enim quoniam nec

Apostoli

Apostoli quidem pacem vobiscum habituri sint, si oportuerit disputare: ut qui ipsi non satis magistraliter, seu parum dialectice fidei mytheria diviserunt, definieruntve. Nam datam a Paulo fidei definitionem carpitis, tum quod spei conveniat, tum quod tantum loquatur de futuris. Similiter charitatis divisionem ad Corinthios pungitis: quia Thomistico Scoticoq; artificio infusam ab acquisita non secernit, nec distinguit inter creatam & increatam. Ita non pudet vos sacrilegos sophistas, adoranda magis quam explicanda fidei mytheria, tam sordidis formalitatum, quidditatum, eccēitatum, qualitatum, & similitum portentorum monstrosis vocabulis, simul ac Aristotelis, Avetris, Porphyrii, & hujusmodi impiorum sententiis, conspurcare, omnemq; Christianæ theologiæ majestatem, ad prophanas ethnicorum argutias, tanquam ad Critolai regulam adigere. Sed modo ad dicta tua revertamur. Fateris Saraam Abraham sterilem & vetulam cui jam defecerint muliebria, sed spurco ore illam post Isaac genitum ab Abrahamo adhuc cognitam effutiris. Fateris etiam Samsonis matrem fuisse naturā sterilem, Elizabeth etiam & Zachariam Joannis parentes processisse in diebus suis, atque ideo non mirum videri debere si post annunciatos partus non conceperint. Dices insuper quod in beatissima Anna talis sterilitas non concludatur, adeo te illuminavit logica ipsa, quod præ nimio fulgore suo oculos tuos in sacris literis penitus caligare fecerit & cæcutire. Quod si tu omisisti tuorum scholasticorum putidis commentis, corollariis, & conclusionibus, bonos auctores & necessarias theologo literas aliquando vel invitatus introspexisse, didicisses ex Matthæi evangelistæ historia beatissimam Annam dum Mariam virginem conciperet, non modo fuisse naturā sterilem, sed etiam exactæ ætatis (ut cui jam muliebria defecerint) vetulam. At cur spretus à pontifice Joachim? cur oblatio ejus repudiata, nisi quia exactum erat tempus quo Anna juxta naturam parere potuisset? nec solum jam natura, sed etiam ætate inhabilem. Quod etiam ex eo scire deberes, quia Elizabeth Annæ neptis, ex Esmeria sorore natu minore, jam senex erat, cum annuntiaretur beatissimæ virgini, quod filium Dei conciperet, dicente ad illam Angelo [ut est apud Lucam] Ecce cognata tua & ipsa concepit filium in senectute sua.

Nec istis argumentis tuis plurijs facienda sunt illa quæ nunc contra Salomonis cantica per me adducta opponis, inquit:

Septimo contra nos allegat prophetiam Salomonis canticorum sexta dicentis, sexaginta sunt regina & octoginta concubina & adolescentina

lescentularum non est numerus, una est columba mea perfecta, una est matris sua electa, una genitricis sua. Ac dicendum est primò prophetiam hanc secundum literalem sensum non representasse beatissimam Annam, nec eandem unicam habuisse filiam, glossa enim interlinearis eam exponit de fidelibus & super lyuna habet interlinearis una simplicitate, & ideo ex hoc non elicitur singularitas. Postillator autem literaliter exponens, ait per unam, qua dicitur columba & sponsa, intelligitur tabernaculum in Ierusalem, ubi erat Archa quia præ ceteris civitatibus & locis erat ad cultum Dei electa matris sua ecclesia triumphantis. Hugo autem Cardinalis exponit de ecclesia dicens, una est columba mea, una quidem licet plures persone. Idem una unitate fidei, & hoc beatissimus corroborat Hieronymus in prologo Biblia dicens, Salomon pacificus ecclesiam jungit & Christum, sanctarumque nuptiarum dulce canit epithalamium. Nec aliquem probatum estimamus doctorem, qui hanc somnia verit prophetia appropriationem, nisi suus Faber, nec tamen ut deduximus secundum literalem sensum, qui solus dat pro opposito efficaciam argumento, & ex his deduximus elegantem prophetiam hanc ad hoc propositum, rudi nimis fabricasse peritia & nihil ad præsens. Secundò dicendum, quod & si de Anna intelligenda esset, nihil tamen contra nos est dicere, quod sit una genitricis sua, ubi n. una dicitur, intelligendum est etiam, esse unicam Anna ex primo ejus marito, videl. Ioachim, vel una dicenda venit propter virtutis excellentiam & sublimitatis præ eminentiam, sicuti secundo Reg. vigesimo tertio, Abiasar frater Ioab nominatus in tribus dicitur.

Quid hîc dicis quæso, nulla scriptura possit aut debeat aliter applicari quàm sensus sonat literalis, & glossa interlinearis, ac postillatores recitant? Quod est illud tuum argumentum? quæ est hæc tua sequela? glossa interlinearis ita exponit, ergo non licet quavis ratione aliter exponere: Postillator quispiam vel Hugo Cardinalis sic applicant, ergo non licebit aliter applicare quàm fecerint illi. Talia ne argumenta formant, qui veram didicerunt logicam? Siccine ratiocinantur perfecti & speculativi Theologi? ideo profecisti in Parisiorum sorbona? O perditissime sophista, evolve cuncta tua parva logicalia, exponibilia, insolubilia, obligatoria, omnesque sophisticos de modis exponendi & respondendi libellos, si forte posses aliquo syllogismo in baroco vel paralipton hanc tuam sequelam salvare. Ego possem tibi innumeras ferme sacrarum literarum auctoritates producere, quas sanctissimi doctores longe aliter applicant quam litera habet & communis scholasticorum usus. non tamen aliter quàm Spiritus Sanctus intendat. **Fecerunt**

2. Vol. Sf hoc

hoc Apostoli, fecerunt Evangelistæ, faciit & ipsa ecclesia. Allegat Paulus Atheniensis aræ inscriptionem longe aliter quàm esset, allegat Matthæus Hieremiam de triginta argenteis longe aliter quàm ille scripserit, allegat ex Zacharia illud: percutiam Pastorem, secus quam Propheta intendit, idem & illud propheticum: Nazaræus vocabitur, quod tamen in prophetis nusquam comperitur. Exorditur Marcus evangelium suum, sicut scriptum est in Esaia Propheta: Ecce ego mittam Angelum meum, quod tamen Esaia neq; scripsit neque intendit, Narrat apud Lucam Stephanus historiam de descensu Jacob in Ægyptum, sed longe alius sensus est aliaque intentio apud Genesin. Rursus an nō ecclesiasticus usus evangelium de Maria sorore, Marthæ applicat beatissimæ virginis? nunquid etiam sanctis confessoribus applicat verba Ecclesiastici de Christo: ecce Sacerdos magnus? & quod scriptum est de Enoch: qui placuit Deo? & quod de Noha, qui inventus est iustus? & in tempore iracundiæ factus est reconciliatio? & quod de Abrahamo: non est inventus similis illi qui conservaret legem excelsi? & quod de Isaac: benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus, & testamentum suum confirmavit super caput Jacob? & quod de Mose: dilectus Deo & hominibus? Sic & cantica Salomonis multi Christo tribuunt & Ecclesiæ, quidam alii animæ conjunctioni & verbi Dei, alii beatissimæ virginis Mariæ, inter quos est non spernendus Doctor Alanus. Multiplices enim sensus exponendi sacras scripturas in ecclesia recepti sunt, & vetustissima consuetudine frequentati, in quibus modo nemo retorqueat sacre scripturæ expositionem ad id quod contrariatur fidei & ecclesiæ. Unicuiq; in suo sensu abundare licet, magis autem liberè in his quæ nondum sunt per ecclesiam determinata, aut quorum nihil interest ad fidem utrum sint vel non sint, sic, vel aliter teneatur. In his enim teste Gregorio Nazianzeno, in libro contra Eunomianos, cui titulus est *περὶ διαλέξεως*. Ut obtinere non est inutile, ita peccare sine periculo. Quam obrem si ego cum Jacobo Stapulensi hoc Salomonis canticum, præter interlinearem glossam, & Hugonis aliorumque postillas, ad beatissimam Mariam virginem retulerim, nihil in hoc feci quod tu juste queas reprehendere, quies omnis bonæ eruditionis expertus: nec veros theologos, neque Bibliam ipsam perlegisse comprobaris, nisi fortassis ut canis è nilo. Sed tantummodo in tuorum consophistarum putidis & marcidis excerptis, ac Bianicis reportatis, usq; in hanc tuam senectū in veteratus dierū malorum, tanquā *ὁὐς κύνες* nutri-

nutritus es. Porro quam nobis condonare renuis improprietatem in verbo soror, tu tibi præscribere conaris in dictione una, dicens hanc intelligendam esse, ut dicatur una duntaxat ex primo Annæ marito, vel propter virtutis excellentiam, vel ob sublimitatis præminentiam. Hoc tibi videtur doctum & formalem argumentatorem esse, sic scilicet aliqua molli & effœminata impropriistarum formula, & æquivocationis alienius puerili distinctiuncula summis labris nata, tortuosaque argutia aliquo resilere, & elabi vel in foveam quam fecisti, ut recte in telusam sit proverbium, turdus ipse sibi malum cacat.

An nunc iterum ineptias tuas paulisper audiamus. Aise-nim:

¶ Octavo contra nos allegat miraculum dicens, quod ex pluralitate nuptiarum conceptus Maria non videretur miraculosus, sed potius ex concupiscentia carnis. Respondemus hoc simpliciter negando, dicimus enim de beatissima Anna si post hæc viginti habuisset liberos, hoc non attribuendum concupiscentia, sicuti nec quispiam concupiscentia attribuere debet conceptus multiplices & diversos Anna Samuelis post ablatum Samuelem, si enim quispiam mulierem aut pregnantem aut parturientem videat, an de tali iudicare potest ipsam ex concupiscentia aut parturisse aut concepisse, & non ex amore filiorum procreandorum? sane nequaquam. Quod si fecerit, temerarie iudicat, nec diurnam evitat offensam temerarium iudicium prohibentem, si autem de honesta qualibet non liceat hanc concupiscentiam iudicare muliere, à fortiori non de Anna pudicissima, igitur argumentum nullum 2. conceptum beatissima virginis miraculosum nedum ex parentum conditione, sed ex angelica denunciatione ac divina nominis impositione dicimus 3. quod & miraculosus fuit ex parentum sterilitate. Quod si arguatur, si Anna secundo concepit, igitur non fuit sterilis. Ad hoc respondemus, quod si Anna simpliciter non fuit sterilis, stat tamen Ioachim & Annam simul coniunctos steriles fuisse. Nonne videre est in presentiarum hominem ad unam accedere non potuisse, qui tamen ad alteram accedens, ex ea concepit, nedum ipse sed & mulier ex altero. Nunquid videre est mulierem, qua & si cognita à proprio viro non conceperit, à secundo tamen concepisse visa est. Sic & in presentiarum dicere convenit, & si Anna ex secundo & tertio naturaliter conceperit, hoc tamen non derogat miraculo. Quin si fecunditas naturalis secundas & tertias decoravit nuptias, nihil tamen obest, quin primas, visa coniunctorum sterilitate, super naturaliter adornaverit fecunditas.

Pulchrè certè & magistraliter hic distinguis inter desiderium filiorum procreandorum & concupiscentiam. Sed longè magis magistrale est & ita magistrale, ut intellectum meum penitus effugiat, quod videlicet dicis, hominem ad mulierem accedentem ex ea concipere. Certe hoc miraculum jam omnia miracula facile obfuscaret, quod vir conciperet ex foemina, si modo etiam pareret. Forte tamen aliquem partum, qualem apud Horatium ficulneus ille horrorum Deus, magnum cum Canidiæ & Saganæ timore fugaquæ olim emisit. Vere jam impletum est, quod in præfatiuncula conclusionis tuæ pollicitus es, te secundum exiguitates tuas aliquantulum daturum responsum, & juxta Sapientis proverbium, stulto juxta stultitiam responsurum. Tam stulte hic respondisti, ut nihil hoc dici posset stultius. Nunc autem iterum dico tibi, nequaquam credibile est Annam postquam legi, voto, & Angelico mandato satisfecerat, ipsamque Deiparam virginem ex utero suo per beatam sine originalis maculæ iniquatione tam ingenti miraculo peperisset, unquam novam desiderasse prolem, quin immò fuisset ingratissima, si tali prole, cujus inter hominum generituras nulla unquam fuit, nec futura esset dignior, non fuisset contenta. Quin & Joachim etiam, vel quicumque alii, vere fuissent præsumptuosissimi & sceleratissimi, sic sanctificatum tanto partu uterum, violare ac polluere præsumpissent. Semel admonuit eam Angelus, quod conciperet, filiam dicens non filias: nec alias illam admonuisse legitur, nec aliud miraculum pro alia filia gignenda factum legitur. Non credimus ergo Annam gignendam aliam filiam concupivisse, nec aliud unquam attentasse, uterumque suum tantæ virginis sine originalis maculæ partu, nunquam desiderata alia & in originali culpa prole infecta, præbuisse temerandum. Nunc ergo dic mihi quæso primum, num beatissima virgo sine originali macula concepta duntaxat vel nata sit? neque enim usque adeo thomistica theologia te captivavit opinor, ut hoc negares. Dic rursus num aliæ illæ filiæ, quas tu Annæ contribuis, ab originali culpa fuerint præservatæ? dicere illud non audebis. Nam vos thomastri, etiam divæ virginis Mariæ, hunc honorem, quod scilicet sine peccato originali prodierit, non nisi inviti & timore fasciculorum (quibus mea ætate hanc ob rem plures prædicatorii ordinis thomistici doctores tam in Florentia Italiæ, quam in Berna Helvetiorum Romanorum Pontificum sententia absumpti sunt) conceditis. Quomodo ergo nunc affirmabis, quod Anna, quæ concepit peperitve sine peccato

cato filiam, jam tentaverit alias filias gignere in peccato, ne forte id efficere potuerit, illa tua ridenda distinctiuncula, inter desiderium procreandæ prolis & concupiscentiam. Non minus ridendus, imò & contemnendus es in sequentibus, ubi non minus detrahis parturientis Annæ miraculo, dicens Annam sterilem non fuisse simpliciter, sed (ut tuorum scholasticorum more loqui liceat) secundum quid duntaxat, & relative cum Joachim conjuncta, cum cæteris autem secundo & tertio maritis fuisse natura fecundam. O scelestissimi sophistæ excidendam candenti ferro linguam, per quam diabolus ipse contra sanctissimam Añam adeò deprehenditur blasphemasse. Quid enim dicere potuisti impudentius? atque interim gloriaris te beatissimam Annæ non detrahere, sed te illam commendare. Si hæc tua blasphemia divinam evitatura sit offensam, ipsaq; sanctissima Anna pro hac ejus contumelia tibi vel parum propria futura sit, plus quam miraculum erit.

Iterum nunc quædam, quæ superius foetente stomacho eructasti. hic quasi anacephaleose quadam objiciendo resumis, ac pro insana lingua tua eandem cantilenam reperis. Quia loqui nesciens & tacendi impotens, alia contra hunc locum argumenta non habes. Dicis itaque.

¶ *Item non allegat argumento, quia dicentes Cleopham fuisse secundum Anna virum, ex quo peperit Mariam Alpheo junctam errant corde, nam Maria Cleophe, ut obloquitur testibus Egesippo & Eusebio, non ita vocatur à patre, sed à marito, quia fuit uxor Cleophe. Adhuc dicimus sufficienter nos respondisse, ubi non solummodo duos sicuti effecit ipse, sed multo plures antea adduximus doctores, sufficientiores pro infringenda allegatorum ab ipsa phantasia. Non soli contra eos militant doctores, sed & sacer, ut prædiximus, Evangelii textus Ioannis decimo nono, dicentis: Erant juxta crucem Iesu mater ejus & soror matris ejus Maria Cleophe.*

At ego pro meis illis duobus doctoribus, ac evangelica litera, contra tuorum glossemata & postillas, ac contra totam illam tuam, omnemque theosophistarum tuorum, non equestrem sed afininam phalangem dimicando tuis propulsis, illos meos illæsos victoresque reduxi.

Tu autem nunc magna sesquipedalium verborum pompa, tanquam claudiano tonitru exclamas.

¶ *Nec valet dicere illud damnabile & nimis absurdum dictum quod ipse proponens, evangelium excecato nimis correcturus afferit, non Mariam Cleophe, sed uxorem Cleophe apponendum in Græco, ut Maria uxor habeatur. Non valet, dixerim illud præsumptuosum*

sum afferere, quia si sic falsum evangelium nostrum, Romana similiter & omnes latine errant ecclesie, iam fidei nostra falsum subicitur, & sic inanis & falsidica est scriptura nostra sacra, & ex consequenti fides nostra nullius roboris ac momenti esse comprobatur. Quis quæro, hoc te docuit, nisi forsan unicum à somniatoribus propositum verbum. Ipsa videlicet Græca, quam prædicis, assertioque ut asseris habent, stabant juxta Crudem Iesu mater ejus, & soror matris ejus uxor Cleopha, ex his negare volens, Cleopham beatissima maritum extitisse Anna. Dic rogitò, an potius credendum sit scriptura Græca, quæ suos in præsentiarum fautores habet hæreticos à Romana divisos Ecclesia, quæ quidem, ut perniciosam suam foveant hæresim, suos vitare non cessant doctores. Negantes enim processionem Spiritus sancti, à Patre & Filio non factus, nec genitus, sed procedens, sed dixisse, à Patre per Filium, quod est contra sacrorum approbationem consiliorum, & catholica determinationem Ecclesia. Quin potius credendum sit sacris doctoribus nostris & Hieronymiana translationi ab Ecclesia probatis. forsan dices, translationem hanc vitiatam, hoc in præsentiarum utpote blasphemum non negare non possumus, ubi autem vitiatum in alio ostenderit, quod tamen non credimus, non tamen in hoc passu, ut præmissimus, beatissimus ille Hieronymus hanc pro hac parte in suis corroborat Epistolis. Nec solus contra te in hoc militat Hieronymus. Si enim & Augustinumlegeris super Ioannem in libro tertio de consensu Evangelistarum. Invenies eundem dixisse in textu Ioannis Mariam Cleopha non uxorem, nec minus militat glossa interlinearis, Hugo Cardinalis & ceteri solennnes, quos ostendimus Doctores. Constat igitur tam absurda doctorum sollemnium negatio propter unius scilicet Erasmi, in præsentiarum viventis assertionem nec auditu dignam, his sane potius credendum, quam uni & ex consequenti & allegantis asserta, veluti fidei scandalosa neganda & eodem textu videtur falsum esse, quod subiungit dicens, Cleopham eundem hominem binomium fuisse.

Non erat usque huc satis tot copias tuas fudisse; tot munita tua subvertisse, tot sustulisse infidias. Quod nunc restat expugnandum longe horribilius est.

*Centauri in foribus stabulant, scyllæq; bifformes
Disponunt enses, & scuta latentia condunt.*

Totus hic in rabiem versus vocas nos damnabiles, absurdos, excæcatos, præsumptuosos, blasphemos, scandalosos, somniatores, auditu indignos, fidei Evangelii ac scripturæ falsarios. Nec hoc tibi satis est, nisi ipsum etiam Erasmus Roterodamum

rodanum (cujus hodie Christiana Ecclesia in sacris literis doctiorem paremve non habet alterum) graphice momorderis, tuæque impuritatis sordibus aspergas, vocans eum unum à somniatoribus, atque assertionem ejus auditu indignam. Denique omnes Græcæ scripturæ fautores thomistico more hæreticorum fautores dicis, & hæreticos. Manhu, quid hîc audio, quàm horrenda criminum nomina in hoc album vocas? quo te rapit pestilens furor, & obsessæ mentis insania?

Ignescunt ira, & durus dolor ossibus ardet.

Quis te fascinauit spiritus nequam? Ubi Theologici nominis modestiam, ubi sacerdotalis religionis continentiam, ubi fraternum cucullæ titulum reliquisti? Abjecisti omnia retrorsum, & totus jam transformatus es in sacrum porcum, pessimumque monstrum:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto.

Nusquam recta acies, livent rubigine dentes,

Pectora felle vident, lingua est suffusa veneno.

Certe elleboro tibi opus est, ac simul experto quovis medico, qui anticyro aliquo poculo cerebro medeatur, nunc ergo resipisce parumper, & disce quæ olim scire debueras, redi ad aurículas, & audi quæ dicturus sum, ac revoca in mentem, quæ jam superius dicta sunt. Nullus nostrum est, qui corrigat Evangelium, sed id ipsum ex suo fonte, ex illa sua lingua, in qua scriptum est, repetendo declaramus. Dicimus itaq; illud, quod in Latino codice legitur, Maria Cleophæ dici non filiam Cleophæ, sed uxorem, quod ita esse, ex Græco articulo facile discernitur, ut superius ostendi: Et hanc ob rem Erasmus in sua tractatione addidit uxor, ne quis vulgari hoc errore deceptus, hanc Mariam non uxorem, sed filiam Cleophæ arbitrari posset, quod ille insuper firmissimis imbecillibusque rationibus ostendit, quas ego huc libenter adducere, nisi tu me (sicut facis in istarum conclusionum tuarum finali clausula) redarguturus sis, quia illæ in meo non creverint capite. Quod autem ais me dixisse textum Evangelicum habere non Maria Cleophæ, sed uxor Cleophæ, mentiris in caput tuum vilissime nequam. Textus Evangelicus sic habet Μαρία ἡ τῆς κλεοπᾶ. quod Erasmus ipse, quæ citavi trāstulit, Maria uxor Cleophæ. Quod autem Græcas literas non probas, facis quidem tuo more & instituto, qui non libenter laudas ea, quæ non didicisti, & tanquam hircus ille Æsopicus, facile contēnis, quod assequi non poteris. At cum tu exarmatū & elingue pecus, vix semilatinas voces effutire queas, Theologico cōfides supercilio Græcas literas

retas judicarecondemnareque præsumis, cum tamen nemo potest esse perfectæ doctrinæ Theologus sine cognitione linguarū, ad minus trium, Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ: eo quod his omnibus sacra mysticaque scriptura prodita est, In qua etiam Chaldæa lingua suam partem habet, & Arabica. Quare illarum cognitionem ad sacros codices tam intelligendos, quam restituendos, August. ipse in lib. de doct. Christiana necessarias pronunciat: ipsiq; summorum Pontificum decretis sacritq; canonibus cautum est, non de sophismatibus ac Logicis reticulis discendis docendisve, sed de traditione linguarum: & ut veteris testam. veritas ab Hebræis, novi fides ex Græcorum literis peratur, sine quarum peritia, si quis verā Theologicarum rerum cognitionem permittit, tota aberrat via. Ad illas namq; confugium Hieron. Aug. Ambr. Hilar. & quiq; splendidissimi Latini Doctores Nec sufficit dicere jam omnia in Latinam linguam traducta esse, eamque translationem sufficere: nam habet unaquæq; lingua sibi peculiare quoddam locutionis idioma, quod integre in aliam linguam sic transfundi non potest. ut eandem energiam vimq; obtineat. Fatetur hoc Hieronymus plerisq; in locis, ut in Prologo super Ecclesiasticum, & in præfatione Chronicorum Eusebii, ac in Epistola de optimo genere interpretandi. Fatetur idem August. de vera religione, cujus verba canonisata sunt in decretis 38. distinct. in canone, qui incipit: Ea locutio. Et ut te exemplo aliquo admoneam, unde nam venit insignis ille lapsus Hilarii & Ambrosii in dictione אֱלֹהִים & Cyprani in nomine אֱלֹהִים, nisi quod Hebraicè nesciverunt? Quod manifestariis ac pudendis erratis lapsi sunt, magnus ille Nicolaus de Lyra & ille diligentissimus Theologus Thomas Aquinas, & simul etiam ipse tuus Hugo quamvis Cardinalis vocatus sit, & alii innumeri quod suis locis annotavit Erasmus nisi quia linguas ignorarunt vulgaræ huic translationi confisi? Quapropter coguntur sic cecutire & impingere, ac pro Christiana veritate sæpe mera portenta docere. O utinam mihi aliquando ea fuisset loci, temporis, & præceptorū oportunitas, sacras illas linguas perdiscendi Nam Hebræam linguam aliquando leviter agnovi, Græcam parum attigi, postea fortunarum mearum iniquitate ab iis literis distractus, multa rursus amisi: & licet quod superest adhuc multum me juvet, tamen non pudebit me [fidaretur ocium] rursus Græcum Grammaticulum fieri potius, quam tuæ farinæ, vel primi nominis Theologū. Sed quid est, quod ais non esse credendū Græcorum codicibus, ut puta à Romana Ecclesia divi-

fis. Quod

fis. Quod si propterea in eorum literis tam ingens periculum
 est, quia aliqui eorum ab aliquibus Latinæ Ecclesiæ opinionibus
 vel fide desciverunt, ut de processione Spiritus S. de vocabulo
 hypostaseos, de cæremoniis consecrandi, de potestate Papæ,
 & Sacerdotum paupertate, ac spontaneæ mendicitatis quæstu.
 Certè lōgè plus periculi est in Ethnicis illis vestris diis,
 quibus tantum autoritatis tribuitis, Aristoteli, Porphyrio, Averroï,
 in quorum logomachiis dies noctesque sic occupamini,
 ut nec veteris, nec novi instrumēti literas interim vacet legere,
 cum tamen illi uni nihil unquā cum Christo fuerit commercii,
 alter perniciosissimus exstiterit Christi hostis, ac religionem
 Christianam, quantum in se fuit impius & sacrilegis contra
 Christum libris conscriptis penitus subvertere conatus sit.
 Tertius etiā quot heresium occasionem dederit nullus literarum
 scrutator ignorat. Deniq; nunc collige in unum, quotquot
 sunt, in quibus Græci à Romana Ecclesia dissentiunt, nihil
 in omnib. reperies, quod ipsi ex vitiatissimis suorum Doctorum
 libris, aut ex sacræ Bibliæ adulteratis exemplaribus tueantur:
 sola est expositionis varietas, quæ illos à nostra sētentia separavit.
 Sunt & aliæ permultæ causæ, quæ illos à Romana Ecclesia
 sepeharunt, quæ hic enumerare non est opus non tamen à fidelium
 corpore, ut putrida membra refecati sunt, sed tolerantur interim
 intra Ecclesiam, si quando nostris rationibus revicti, vel nos illis in
 aliquo concedentes, in unā eandem sententiam ritumque uniamur.
 Sed, ut revertar unde digressus sum, da mihi si potes vel unum
 probatum autorem qui deprehenderit novi Testam. Græcos
 Codices, vel in uno loco falsatos fuisse, aut qui afferat nostros
 Latinos: illorum Codicib. esse emendatiores, nullum certè
 reperies. Unde ergò tibi Agasoni hæc de Græcorum Codicib.
 censoria virgula? Quis tibi Epicureo porco super illos sceptrum
 cōmisit? quis dedit tibi subulco illos ex Christianorū
 Bibliothecis ejicere, & de illis sententiam dicere, quæ nec
 intelligis, nec unquam didicisti? Sed invenisti tu glossam
 interlinearem, absq; his linguis perfectam, ex qua omnia
 potes haurire. quæ Eusebium, omnesque reliquos vincat
 authores, quia à semilatinis recepta est fraterculis. In cæteris
 autem refugis ad vulgatam illam Evangeliorum editionem,
 quam tu Hieronymianam vocas, sed ipse Hieron. hanc suam
 esse negat. Quod autem contra Erasmus Roterodamum, ut
 capra contra leonē insolescis, illum pauld̄ superius unicum
 (ut ait) à somniatoribus, & Græcè scripturæ hæreticum fautor
 in insuans, nunc illum nominatim appellans, assertionem

traductionis suæ auditu non dignam, & veluti fidei scandalosam proclamando calumniaris, totum hoc jam satis dilutum est: & si opus effet pro Erasmi traductioe profusè copioseque contenderem, nisi Phœbeo luminis splendorem addere videret, cum vir ille (quem ut redivivū Hieronymum, sancta Romana Sedes, cum toto Cardinalium Pontificumque cœtu, & recipit & veneratur) defensore alio à seipso non egeat. Cujus nomen, ita nunc est doctrinæ excellentiæque nomen, ut nihil sit quod ad ejus illustrationem addi possit ipso lucidus. Cave ergo ne tua confutatio magis sit hæretica, & auditu non digna, quam unius, ut ais, Erasmi assertio.

Porro quod nunc eodem contextu ais? falsum esse Cleophæ hominem binomium fuisse, cur hoc non aliqua saltem argutiuncula persuadere conaris, cum tamen ego sine autoribus non sum locutus? sed te lupi videre priores, ideò vox fugit, nec habes quo buccam adaperias. Itaq; cum tu hanc positionem meam nullo modo enervare studes, nec mihi hic opus est circa illam diutius insistere, sed in declarationibus meis (si occasio erit) illam latius exponendo sufficientissimè probabo.

Rursus nunc infania tua paulisper fruamur, quâ istis tuis ineptiis subnectis dicens.

Item & quia dictum confirmat ex filiorum Cleophæ atate, asserens omnes atate Christi majores, inter quos Simon Zelotes Christum undecim annis superabat, ut testantur Eusebius & Egesippus. Respondimus imprimis Euseb. diversa imò & contraria censisse, & in uno passu revocasse, quod in altero dixerat, & ideò allegationem hanc nihil contrarios effecisse, imò pro nobis, igitur argumentum nullum. Respondimus secundo omnes nostros, quos allegamus, Doctores in contrarium sentire, imò & Evangelium saltem implicite, & ob hoc opiniones duorum in hoc parvi pendendas

Hic iterum hæres cornibus tanquam hircus in vepribus, nec habes quod opponas mihi responsum, præter hanc vitiosissimam ac puerilem suasiunculam, dicendo: Euseb. aliquando diversa, aliquando contraria sensisse, aliquando in uno passu (sic enim Latine loqueris) revocasse, quod alicubi dixerit in alio. & ideò nullam esse Eusebio fidem, ideò allegationem hanc nihil contra te, igitur pro te, igitur argumentum nullum. Dic quæso annon Hieron. annon August. & innumeri alii excellentissimi Doctores, sibi sæpè dissimilia, sæpè contraria scripserunt, sæpè ab una opinione sese in aliam revocarunt, sæpè palinodias cecinerunt? num propterea respuendi sunt, & circa reliqua dogmata sua vacillare dicentur? Sic hebes dicere non aude.

audebis. At cur non eo modo recipis Euseb. quo cæteros? Ipse tuus Thomas Aquinas, periculosam illam opinionem suam, non dico de rerum creaturarum necessitate, sed de adoratione crucis, & imaginum veneratione aliquando revocavit, si Capreolo creditur. Ille namque acerrimus Thomæ defensor, cum hanc opinionem tueri excusare ve nequiret, asserit Thomam deinde aliter sensit. An propterea tu nunc sancti Doctoris benè dicta abjecturus es retrorsum? Est insuper Thomas ipse sibi multis in locis mutuo contrarius, & à seipso diversus, & instabilis, ut qui nunc unam nunc aliam sequitur opinionem: nam in primo sententiarum, de modo essendi in loco substantiarum separatarum, diversa sentit ab his, quæ in quarto sententiarum, & in tertia parte summæ tenet, ubi tractat de descensu animæ Christi. Item de genitis ex putrefactione, in primo sententiarum sequitur opinionem commentatoris, quā in septimo Metaphysicæ & alibi reprobatur. Sic de materia cœli aliter sentit in secundo scientiarum, aliter in secundo cœli, & in summa. Item de anima Christi, aliter sentit in Christo, aliter in summa, sic & de multis aliis, quæ nimis prolixum esset recitare. Nunc ergo & istos cespites tuos circumcidamus. Esto quod Euseb. alicubi erraverit, aliqua aliter, & aliter diversis in locis recitaverit vel docuerit, aliqua etiā revocaverit, certa illa, quæ ad hoc præsens propositum ex Euseb. per me citata sunt, neque revocavit unquā, neque alicubi aliter ea descripsit. Nec est alius quispiam præclarus Doctor, qui circa hæc illum corripiat. Et quoniam in superioribus docui te (ut dicitur a sinu sub freno currere) videl. quibus historiarum Scriptoribus fides adhibenda sit, dabo tibi hoc loci aliam quandam regulam qua discas, cui sententiæ, accedendum est, quando excellens aliquis Doctor, eisdem de rebus diversa & contraria scripserit. Ea nunc talis erit, videl. Hinc dicto firmitus credendum esse, quod cum certi alicujus & antiquioris authoris testimonio, vel cum validiori ratione, & in proprio ac accommodato rei loco dictum est, contra quæ sine certo & antiquo aliquo Doctore, sine valida ratione, præter historiæ intentionem, extra proprium rei locum, seu propositum, ut alicubi inter commentandum ad dictionis aut propositionis alicujus consonantiam, juxta propriam seu vulgarem extemporaneamve opinionem dicta sunt, hæc invalidiora sunt, & aliis longè posthabenda. Quod itaque Simon Cleophæ filius undecim annis major fuerit Christo, ex Egesippo primum, tum ex Eusebio in Ecclesiastica historia, & in Chronico sine contradictione notum, & receptum est: nam

Mar-

Martyr effectus est anno decimo Trajani . centum & viginti annorum. Natus itaque est Simon iste circa annum illum, quo virgo beata in templum oblata est, quo tempore vixit adhuc Annæ maritûs Joachim, ut ex Matthæo manifestum est. Nec me multum commovet, quod illos tuos Scholasticos Doctores, & Aristorelicos Theologos fastu effierens, meos ut ais duos duntaxat parvi pendas. Scio enim quoniam te.

Defendit numerus, junctaque umbone phalanges.

Magna inter molles concordia.

Scio quoniam imperitorum multitudine & barbara turba me superas. veritate autem ac fide non superas, nedum æquiparas. Scio hunc morem esse apud vos fraterculos. qualem plerumque apud istos Reliquiarum institores videmus. qui hac specie ordinati, quod quosdam peculiare vobis faciatis Patronos, vel quod vestri Ordinis, sive sectæ, sive instituti fuerint; quadam superbia, abusione & vana gloria, adeo pro illorum laudibus decertatis. Quod cum illos conamini nimium celebres efficere, & cæteris omnibus præferre, non veremini alios quosque Christianissimos simulatq; eruditissimos Doctores deprimere, & vel laceffere, interim gloriabundi & jactantes, vos esse vel sanctos Thomistas, vel subtiles Scotistas, vel invictos Albertistas, vel cōstantes Occanistas. quasi non satis sit esse Catholicè eruditos Christianos, cum tamen ipsa fidei Catholicæ doctrina, non pendeat ab illorum Doctorum tuorum dissonis, & sibi invicem repugnantibus opinionibus, sed à Christo & veritate. Itaque cum jam in superioribus illis tuis scholasticis Doctoribus sufficienter responsum est. nolo hic superfluum esse. Sed quid tu ais Evangelium saltem implicite negare filios Cleophæ Christo ætatem majores? Proh impietas. Scriptura sacra manifesta est, testimonium Dei lucidum est, sapientiam præstans parvulis. Non ergo qui implicant, non qui plicant, non qui replicant, ac suis Sophisticis in volucris ac stultis quæstiūculis animos simplicium per omnem vitam aberrare compellunt, hi Christiani Doctores sunt, sed qui explicant, & elucidant sacram Scripturam, à tenebris humanarum opinionum, & illam à Scholasticarum ratiuncularū forditie purgant. Tu igitur si potes, explica, ubi nam ego Evangelio in hoc adversatus sim, & victoriam habe Sed quid ego tecum, dico te tardo, languido, exartrato, & emaculato pecude de tam manifestis rebus tam prolixè contendam? Quin ad illa, quæ subjungis me convertam vincenda,

Ait in-

Ais insuper:

Decimo allegat nos multò fœdus errare dicentes Salome, tertium Anna maritum, qui in ea tertiam genuit Mariam, & hoc ex duobus ostendit, primò quia Salome eo teste nomen est originis, ut voluit Orig. Chrysof. Hieron. non est autem consuetudinis, ut asserit nomina mulierum viris appropriare, aut e contra. Ad hoc responsuri consitemur, prefatos Doctores dicentes, Salome nomen cuiusdam mulieris fuisse, sed cum sub inferi, non esse consuetudinis nomina eadem esse virorum & mulierum, hoc simpliciter negamus. In lingua enim sua materna vir nomen Petri sortitus vocatur Pietre, similiter & mulier in lingua Gallicavir nominatus Claudius appellatur, Claude similiter & mulier. Quod si & maternum & Gallicum spernit Idioma, hoc ab Evangelio nullatenus alienum esse ostendemus, in quo Iohanna nomen idem viri & mulieris esse comprobatur. Quod sit nomen viri, ostendit Luc. 3. generationem Christi texens, cum ait, qui fuit Iohanna. Quod etiam sit nomen mulieris, manifestat idem Luc. 8. c. dicens: Erant duodecim cum illo, sequitur & mulieres aliqua, quæ erant curata à spiritibus malignis & infirmitatibus Maria quæ vocatur Magdalena, & Iohanna uxor Cuze procuratoris Herodis. Ex hoc luce clariùs patet. Idem nomen Iohanna viri & mulieris esse, quod si ita res se habeat, quare & Salome nomen viri & mulieris esse non poterit. Sanè nulla huius videtur esse ratio, sed potius videtur faber suus in vacuum super hac laborasse consuetudine, dicens, consuetudines non esse virorum nomina mulieribus appropriare, cum id ex sacro reprobetur Evangelii.

Tam cæcus es simul & perversus, ut cum vel dictorum meorum non memineris, vel illa redarguere impotens sis, nequiter dissimulando fingis hoc loci sermonem, quem in pugnes. Sed te fallit opinio: nam ego in decima tertia propositionum mearum dixi, Salome nomen esse mulieris: & quod ita habet Græca veritas, apud Marcum dicentem: Μαρία Ἰακώβου, τῆς μετὰ τοῦ Ἰωάννου καὶ Σαλώμης. Hæc capite decimo quinto leguntur. Sequenti autem capite apud eundem sic legitur: καὶ ἀγγελομένη τῇ σαββάτι, Μαρία Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία Ἰακώβου, καὶ Σαλώμην ἡ γόστου ἀρώματα, his namque in Scripturis Σαλώμην nomen foemineum est, & nominativus Græcus, quod vel pueri ipsi in ludo literario non ignorant, nisi tu malis novam fingere Logicam, quam veram sequi Grammaticam. Accedunt ad hoc citati per me Doctores, Orig. & Chrysof. quos cum negare non audeas, tamen non sine sycophantismo admittis. Ais enim illos dicentes, quoniam Salome nomen fuerit cuiusdam mulieris, quasi de alia quavis locuri sint muliere, cum eidem

Docto-

Doctores loquantur expressè de illa Evangelica Salome, matre filiorum Zebedæi, quod manifestè patet apud Origēnem in trigesima quinta, & apud Chrysostomum in vigesima octava homiliis super Matthæum. Verum quia tu hic adjungis Hieronymum, prætereundum non est, nam ego illum in hoc album non vocavi, neque tu hæc apud Hieronymum legisti, sed apud tuum Petrum de Natalibus, qui in suo sanctorum Catalogo, lib. 9. cap. 91. sic ait: Salome discipula Christi fuit, quæ tempore Dominicæ passionis, cum reliquis sanctis fœminis ad crucem astitit, & circa ejus sepulturam sollicita fuit, de qua Theophilus & Chrysost. dicunt, quod hæc fuit mater filiorum Zebedæi, quod Orig. simul opinatur. Et circa finem ibidem ait. Et Hieron. in suo Catalogo tradit eam mulierem fuisse. Quod si nunc tibi aliqua fiducia est in tuo Petro de Natalibus, cur illum non recipis in hoc capite, ubi cum autoritate & ratione loquitur, potius quam de capitulo de Anna, ubi sine Scriptura, sine Patribus, sine Canonibus, sine autoritate, sine ullis rationibus, nudis verbis incedens, à seipso dissimilis, ac omninò ambiguus, vulgarem fabulam decantat. Sed tu excæcatus malevolentia, ac tuæ hæresis pertinacia obstinatus, cum te videas hac nihil proficere, alia me aggredieris via, fingens, quinimò mentiens, dictum à me, atque Fabro ipso, consuetudinis non esse virorum nomina mulieribus appropriare.

Nec tibi plus cordis, sed minus oris adest.

Quod si tu probus vir esses, non deberes nobis imponere, quæ neque diximus, neque scripsimus. Condescendam tamen etiam ad hanc sententiam, & dicam, apud nullum regulatum idioma, reperiri eadem viris mulieribusque nomina contributa. Ideoque illud futile tuum argumentum, à barbaris linguis, ac illo tuo plusquam barbaro (ut puta nullius integritatis, & jam pluries aliarum gentium confuso ac refuso) gallico sermone, nullius esse roboris. Nec minùs futile est illud tuum argumentum de illo Hebraico nomine Johanna, quod tu ejus linguae ac Grammaticæ omninò inscius, sub eadem terminatione, declinationeque, & viro & mulieri commune dicis, nescius, quod ille filius ישע exprimitur יוחנן in masculino genere, illa verò uxor Cruzae in fœmineo genere יוחנה: Si viri nomen est, שלמה, quod nos cum Græcis dicimus Salomon. mulieris autem nomen, שלמי: vel שלמיה: quod dicimus Salome, quæ quoniam ignoras, debueras consuluisse librum illum

illum de omnibus Hebraicis, qui Hieron. inscribitur, ubi Salomon pacificus, Salome pacifica exportitur. Non ergo in vacuum laboravimus Faber & ego, sed tu sine omni fronte portentofus bijanus, discipulus Behemoth, ac Leviathan, qui tam futili ac subdola argutiuncula ac nomine Johanna, quod flectere, & declinare nedum didicisti, hæc effutire non verecundaris.

Non minus inepta sunt, quæ mox sequuntur, dum ait:

Secundò id nititur probare ex ætatis propinquitate, asserit enim beatissimum Iohannem uno anno & minus iuniorem Christo, Iacobum a maiorem ætate parem, & pro probatione in medium affert Eusebius Melitonem Sardanensem & beatissimum Hieron. relinquens ex eius ætatis argutia impossibile esse apud naturam Salome fuisse, filiam tertiam Anna. Ad hoc respondemus dicentes hoc esse simpliciter falsum, imò contra determinationem Doctorum, quos in medium adducit, Melito enim Sardensis suo teste Fabro notat beatissimum Iohannem à seculo migrasse anno ætatis suæ 99. ex Eusebio autem quem beatissimus interpretatus est Hieron. colligitur eundem beatissimum Iohannem migrasse anno Christi 120. ex quibus manifestissimè inferitur beatissimum Iohannem Christo non anno uno minorem natu, sed tribus & amplius. Idem est concludere ex beatissimo Hieronymo: ait enim Hieron suo Fabri teste, beatissimum Iohannem decessisse anno 68. post passionem Christi. Christus autem passus est anno 33. ætatis suæ completo & 34. inchoato, de quo iam fluxerant menses 3. ubi autem annis 34. ut supra numeratis addideris annos 68. quibus supervixit Iohannes, annum 102. sicuti enumeravit Euseb. reperies, & idè apertè constat Euseb. & Hieron. rectè convenisse, & apertè constat suum Fabrum in hac re tortuose nimis fabricantem conclusisse, qui ait Iohannem anno Christi 100. migrasse. Quod quidem apud intelligentes est insomniabile, imò & sibi ipsi præfatus contradicit Faber, ait enim, ex Hieron. constat Iohannem decessisse anno 68. post passionem Christi. Ait inquam Iohannem obiisse 99. ætatis suæ anno, ait Christum uno anno maiorem natu ipso Iohanne. Rogo hos computa annos super digitis tuis vel da eos computandos etiam vetula. Apertè in hac computatione non solum centum, sed centum cum uno annu numerabis annos sic & illa. Nonne 32. super 68. efficiunt centum, super quo est super addendus annus veluti Faber asserit, quo Christus ætate superavit Iohannem. Igitur apertè constat quod excacate sibi ipsi suus contradixerit Faber, apertè inquam constat quod Christus non uno anno solum, sed pluribus eo natu maior fuerit: ex his concluditur nulla ex dicto nostro temporalis impossibilitas, concluditur inquam nulla proponentis ratio, qua evidenti innititur falso, imò qui sibi ipsi apud contemplantes contradicit: ex his convincitur, quod

quod nulla suis dictis fides est adhibenda, & quod dicentes beatissimam Annam tres genuisse Marias turpi non erant corde, sed probatam à sanctis Doctoribus & Ecclesiastica assertione manu tenent veritatem fidem, in suis predicationibus non scandalizant populum, sed edificant.

Tam consonat cum Doctorum calculis hæc tua supputatio, quam asinus cum lyra, ut minimum dubium videatur, te illam ab aliqua delyra vetula accepisse, quam idcirco tanti facis, ut & nobis consultum velis, illam sequamur calculandi Magistræ:

Non audet stygius Pluto tentare, quod audet.

Effrenis Monachus, plenæq; fraudis anus.

Scis quam intelligo cui tu à secretis es, & illa tibi. Sed noli irasci, quinimò relicta tua hac circea vetula, quæ te Luciani & Apulei instar, in asinum, sed nō aureum transformavit nobis auriculas tuas parumper accommoda, & implebimus illas nō vetulæ alicujus anilibus fabulis, sed dogmate fidei & veritatis, ac docebimur rectè calculare, & annos currentes à completis discernere. Præfuit Romanorum Monarchiæ Octavianus Augustus Cæsar, annis quatuor de sexaginta, cujus imperii currente anno quadragesimo secundo, prima ascriptione census. Cirino tunc Sirix præsidente, natus est Christus. In Bethlehem Judææ oppido, qui annus hinc dictus est primus currentis annorum Christi. Quod si modò de hic annorum summa, quibus Octavianus imperio potitus est, illos quadraginta duos annos detrahas, remanebunt anni Christi completi quatuor & decem, vel currentes decem & quinque, si subtraxeris annos nativitatem ejus præcedentes quadraginta & unum, quibus si nunc addideris annorum Tiberii decem & octo, quo decimo octavo anno aurrente passus est Christus, resultant anni etatis Christi completi triginta duo, intrante eo, & jam agente tricesimum tertium. Errasti ergò cum vetula tua, ubi ais, Christum passum anno etatis sue, tricesimo tertio completo, & tricesimū quartum jam tribus mensibus ingresso. Poteras hæc rectius didicisse, si pro vetula tua consulisses illum historiarū Magistrum, cui quidem soletis vos Doctorculi permultum fidei habere. Is siquidem ubi loquitur de Christi baptismo, fatetur Christum à Joanne Baptista baptizatum anno Tiberii currente decimo quinto, ac Christo tunc intrante annum tricesimum tredecim duntaxat diebus Tandem singulis annalibus Christi digestis concludit illū vixisse triginta duos annos integros, & tot menses diesque, quot de super fluxerunt à revolutione dici nata-

natalitiæ ad passionem. His simili supputatione consonant, Beda de temporibus, & Orosius, & ille Chronographus Girlandus, & alii plures, tam sancti veteres, quam recēiores Scholastici Doctores. His itaque triginta duobus Christi annis completis, si superaddideris annos octo & sexaginta, quorum ultimo currenre assumptus est Joannes, erunt anni centum, qui est annus Trajani primus. A quibus si rursus subduxeris annos nonaginta novem, qui sunt anni ætatis Joannis usque ad ejus assumptionem, relinquitur, Christum esse anno uno majorem Joanne. Quod si rursus à nonaginta novem illis annis dempseris sexaginta octo annos, quibus superfuit Joannes post passionem Christi, relinquetur similiter Joannes duodecim annis minor Christo. Non secus compèries ex Eusebio in Ecclesiastica historia, ubi hoc cum rationibus & auctoribus confirmat, atque idem in sua Chronographia, si modo diligenter introspexeris. Sed te lusciosum & indoctum Mercurium, decepit mendosa Parisiensis impressio, ubi circa tertium Traiani annorum numerum, de Joannis assumptione legisti, illum ad usque Trajani tempora superfuisse, tamen non legitur illum ad hunc usque annum extitisse. Tum vetusta, cæteraque Romana ac Veneta correctæ exemplaria, circa primum Trajani annum hæc habent. Ex hoc modico Typographi errore, frigida hæc conjectura usus, asserere ausus es, Joannem migrasse anno Christi centesimo secundo, ad quem deinceps relinquam tuam anilem ac falsam supputationem tanta magniloquentia agglutinasti. O cæcæ & obstinætæ mentis homuncule, quid tandem te arbitraris effecisse, si modo etiam probasses Joannem Christo vel triennio vel paulo pluri ætate minorem, quem si etiam septennio & ad decennium usque minorem Christo probares, nedum esse poterit beatissimæ Annæ extertio marito nepos,

Porro nunc restat videre qua canina facundia tandem hanc conclusionum tuarum chimeram absolvis. Sic namque expires,

Et hæc sunt quæ nobis dicenda videntur, pro salubri irium sororum honore sustinendo quæ omni eum honore proposita sunt.

Quomodo erit honori Mariæ Cleophræ ac Salome, quod in sanctissimæ Annæ & Deiparæ virginis vergit ignominiam? Absit hoc. Quis dicat illis sanctis fœminis honori esse, quod diabolico mendacio per te, tanquam divæ virginis Mariæ uterinæ sorores, & beatissimæ Annæ carnales filiæ prædicantur, non secus quam olim suadente diabolo Eluidius illa hæreticus,

cus, sanctos illos Apostolos, qui Domini fratres dicebantur, pro Josephi iusti & Mariæ propriis filiis, in utrorumque simul ac Christi insignem infamiam collaudavit? At tu illi haud adeo absimilis es pestifer diabolus, qui hæc impias de sanctissima Anna fabulas, populos, doces in fede veritatis, ac Christianam plebem, pro qua mortuus est Christus, ludificando seducis in falsas opiniones, verbum Dei offerens dæmonibus, & cum tantæ impietatis doctrinam miseris populis introducis, te ipsum pium me impium vocas. Deum testor, non tam iratus ista loquor, quàm commiseratione animarum illarum, quos tu decipere conaris.

Eat nunc Christianus populus, & vos pauperum Christianarum eleemosynis suisque impinguet patrimoniis, suisque laboribus vos sagineo ociosos, qui pro divino verbo seminatistilentes fabulas, innocentes ac probos viros insuper: calumnia, convitiis, ac injuria proscinditis. Deberent uique vobis talibus hypocritis, baculis ac lapidibus potius obturbare. Erat iterum dico Christianus populus, & excretur Turcas, quod imagines Christi & sanctorum conspurcare dicuntur, cum interim tu cucullate religionis Cato, ac scholasticæ Theologiæ mercenarius Doctor cum tui similibus vitiligitores cretensesque præcones Christum ipsum, ejusque matrem, ac aviam, cæteros, electissimos sanctos, multo scædus blasphemando conspurcatis quàm illi. Quin potius in vos concitatis animis, in quos inquam Christianæ sinceritatis conspurcatores, pietatis inuersores, novarum hæresium, contentionum, dissensionum, schismatum auctores, fasciculos, ignem, gladium convertant, usque post excidium, quemadmodum in triumpbo Capnionis non malè cecinit Huttenus:

*Ite omnes, conferte struem, componite fascies,
Ferte picem, miscete faces, date sulphura ciues:
Dominici fratres morbosam exurite gentem,
Vrite qui fuerat, qui sacrum armare veneno
Edocuit Christi corpus mortisq, medelam
Exitii causam facere, & fomenta salutis
Credita perpetua, in crudelem vertere cadem,
Num male nota cano? male nota Sed occidit ille
Septimus Henricus gladio, mixtamq, perenni
Cum vita interitum mensis accepit eisdem
E manibus Pauline tuis. Non hoc scelus aiunt
Nostrum est, qui multis retro successimus annis.
At vester coctus ille fuit, qui misenit artis*

Condi.

*Condimenta nova. Semel, inquis, fecimus illud,
 Berna negat, scelerisq; affert monumenta secundi.
 Tempore jam nostro. Tum vos uisisse (opiso
 Vulnera lessero, & sanctum voluisse videri,
 Francisci fratres iactent ne scilicet ultra
 Auctori concessa suo hac insignia soli,
 Fert eadem simulata Deum responsa, iocosq;
 Mentita Maria, per vosq; infecta veneno
 Sacramenta palam monstrat, scelerata Vigandi
 Vox habita ad populum, diroq; asserta libello.
 Deinde remansa labris, conceptam in crimine matrem
 Num vetus historia est? Quod galla Lutetia narrat
 Vnius est anni, quoddam de plebe cadaver
 Restituisse animas, vestrasq; ut crederet arteis
 Decepisse rudem populum, pœnasq; dedisse,
 Vestra hac sunt, ideo dignas ne effugite flammias.
 Non venia locus est, non est locus, urite flamma.
 Vrite sophistas, plenos errore cucullos
 Dedecora ausuros, penis abolete secundis
 Tot scelerum auctores, dignos necis, urite flamma,
 Dominici fratres, morbosam exurite gentem.*

Et hæc sunt quibus tibi ostendere oportuit quàm nihili
 meas propositiones læsisti, & quàm frustra ex tam infirmis &
 futilibus argumentis, & in hanc rem inanibus auctoribus, to-
 tam hanc tuam extirpativam (ut falso vocas) conclusionem
 deduxisti, quàm ita tandem vocari paterer si modo me vel in
 uno apice vicisses.

Quod autem subjungis, dicens :

*Quia tamen de doctoribus à proponente allegatis nondum planè certi
 sumus, petimus ut proponens iste auctoritates Eusebii & Egesippi in ori-
 ginalibus ostendat denunciante nos paratos esse doctores à nobis allegatos
 in originalibus ostendere.*

Quod de illis doctorum meorum dictis nedum certus es,
 non aliunde tibi evenit, nisi quia doctores illos ante hac mini-
 mè legisti, & ut proverbio dicitur, vix à limine agnovisti : quo-
 rum libros etiam si vel modo tibi coram producerem, adhuc
 doctorum loca ubi hæc requirenda sunt, nisi alio monstnan-
 te, nescio an sciveris discernere. Itaq; ex tua inscitia contra me
 insolescis, quod auctores illos ex suis originalibus tam capitu-
 latim, articulatim & verbatim non citavi, quemadmodū tu &
 tui similes doctorculi soletis. Qui cū vestre ignorantiæ mutuo
 consciū

conſcii eſtis, & ob morum, vitæque, ac citatarum per voſ ſcripturarum ſententię diſſimilitudinem, auctoritati veſtræ diffiditis, timentes quod idcirco vobis non credatur, tanquam ruſtica quedam ſecta, veſtris infantiffimis compilaris, ac ſordidis excerptis contenti, cum ipſi nihil ſcitis, quàm aliorum exemplis uti, tam capitulatim, atque articulati, mearum Bartholiſtarum more in ſingulis verbis & interpunctiõibus occupati, teſtimonia citatis, ac proprii ingenii miſeria, huiusmodi allegationum congerie. Vos jaſtantes, doctrinæ nomen vobis temerè arrogatis, cum interim nec in ſapientia veſtra prodeſtis eccleſiæ, nec in prudentia veſtra conſulitis hominibus, ſed in cognitione veſtra Chriſtum negligitis, & in ſcientia veſtra injuriæmini proximo, convertentes veritatem. Deo in mendacium, & hominibus in iniuſtitiam, donec revelabitur ſuper vos ira Deide cœlis, tradens vos in reprobos ſenſus, dignos errore. Qui calumniæmini veritatem, eiſque doctores ſemel perpetuo odio proſequi propoſuiſtis. Fecerunt hoc quondam Celfus contra Chriſtum, Julianus apoſtata contra evangeliũ, Diotrephes contra Johanneſem Evangel. Apollonphanes contra Dionyſium Areopagitam, Iſchyas contra Athanaſium, Ioannes Antiochenus contra Cyrillum Alexandrinum, Franciſcus Marionis ac Guarro Britannus contra beatiffimum Bernardum. Fecerunt hoc noſtris temporibus, quidam titularis Epiſcopus fraterculus (cuius ineptias aliquando legi nomen ad præſens non occurrit) contra Joannem Picum comitem Mirandularum, atque Jacobus Hogſtratus ordinis prædicatorũ hæreticorum inquisitor Coloniensis contra utriusque juris eruditiffimum quondam præceptorem meum Petrum Ravenatẽ. Idẽmque fraterculus, cum Arnolde Tungaro, aliisque Coloniensibus conſuratis calumniatoribus, contra integerriſimum doctiffimumque virum Capnionem Phorcẽſem, maxima & ubique terrarum vulgata, perpetuaque eorum infamia nequiſſimè inſultarunt. Ipſe etiam Wigandus prædicatorum hæreſis apud Bernenſes initium atque ſomes. Idẽ ipſe prædicatorii ordinis fraterculus ac thomiſticus doctor, contra inſignem utriusque iuris doctorem Sebaſtianum Brant. nunc Argentoratensis civitatis cancellarium, & à conſiliis primarium, ſimul ac contra pleroſque alios inſignes doctores, malus male allit. Ipſe etiam Sylveſter Prieratis, licet Pontificii Romani palatii magiſter, eiſdem prædicatorii ordinis fratercellus doctoreq; thomiſticus, adverſus pugnatiffimum theologum Martin. Lutherum Wittenbergenſem Auguſtinianum non

non sine inſcitæ ſuæ nota invecſtus eſt. At ipſe etiam Joann. Eckius, licet vir eruditus, ac ſcholaſtice doctus contra eundem Luth. atque contra Andream Carolſtad. archidiaconum, non abſque nigro calculo inſæliciter pugnavit. Nec deſunt invidi ac peſtilentes detractores, qui tecum calumnienter Eraſmum Roterodamum, atque Jacobum Fabrum Stapuleſem, quem Pariſienſes quidam theologiſtæ, eò quod ineptam hanc novi Teſtamenti traductionem, quam tu & tui ſimiles homunculi Sophiſtæ Hieronymo intitulatis, ipſe Faber adductis argumentis illam Hieronymi eſſe negaſſet, hæreſeos damnare voluerunt, ſeipſos interim non ſine totius Sorbonæ ignominia, imperitiæ ac malignitatis infamia perpetuò & ubique denigrantes. Quid de me ipſo dicam, qui in re literaria non ſum dignus ut horum calciamenti corrigiam ſolvam, attamen dum olim junior in Dola Burgundiæ exponerem librum Johann. Capnionis de verbo mirifico, quidam Joan. Catelineti Franciſcanorum provincialis offenſus vocabulo Cabalæ, cum alias me nec ipſe, nec ſuorum aliquis legentem auდიſſet, nec vididiſſet unquam, nec conferre auſus, poſſet me in aliquo redarguere, æſquante labie offenſus, longe abinde per centum leucas, uſque in Ganda Flandriæ, coram Illuſtriſſima Principe Margare à Cæſaris Maximiliani filia, totaque curia, in publicis concionibus nequiſſime ac perdidiffime calumniatus eſt, quæ res illi tandem male vortit, atque vixit, ita paulo poſt mortuus eſt, vix nomine ſuperſtite. Scripſimus ad eum pauciſſima quædam, quibus cum eo expoſtulavimus, ſed pejus periturus erat, niſi jam malus male periſſet, pluraque ſcripturus, ſiquis manes ejus revocare voluiſſet. At nunc ſurrexit in me alius diabolicus frater (pene nomen elocutus eram) qui me colaphicet, & hunchilariter excipio, conſiſus in ſpe innocentie meæ, quia non confundar. Scio deniq; morem hunc eſſe ab antiquo, videlicet optimos quoſque & doctiſſimos, a deterioribus pati opprobria, ut probati manifeſti fiant, & veraces agnoſcantur. Poſtremo nunc ais.

At ne in his qua propoſuit ſcriptis humanum ſibi captivare velit favorem, ſignificamus eum propterea nulla aut tenui laude dignum, quoniam qua propoſuit in ſuo non creverunt capite, ſed omnia à quodam Petri Fabri libello accepit, ubi autem aliqua ex ſe addiderit memoratu digna nunc verum appreciabimur.

Abſit à me tam impium ſacrilegium, ut mihi aliorum laborum fraude, laudem & favorem quæram, imitari bonos doctores mihi licere arbitror, furari non eſt animus, ideo ego

me illas meas propositiones, juxta disceptationes. Jacobi Fabri Stapul. scripsisse in ipsarum propositionum mearum principio atq; sine ingenue fassus sum. Neque enim ulla ambitione commotus, nec meæ commendationis causa, sed vestris injuriis in publicis popularibus concionibus vestris provocatus & coactus veni ad scribendum propositiones illas, ne tanquam sacrilegus, de ipsius Jacobi Fabri ingenio doctrinaque sterilis & ingratus optimam suam famam tacendi sibi surriperer videret, si contra calumniatores suos in se innocente & absente defendendo filerem: tum etiam ne tanquam propriæ famæ prodigus indefensa causa mea ex innocente reus judicer, quatenus meo silentio illam tueri neglexero. Sed tu vesanae mentis caligine cæcatus nec propositionum mearum principii finisque dum hæc scriberes meministi, nec ipsius Fabri libellum unquam vel præ foribus attente legisti, quod ex eo satis notum est, quod ais me omnia quodam Petri Fabri libello accepisse, cum tamen ego tibi auctorem, illius nominatim citaverim, Jacobum Fabrum Stapulensem Parisiacum, quem certe ipsa parisiaca Sorbona, cæteraque ejus civitatis scholastica theatra non adeo ignorant vel supprimunt. Quin & tu nuper inde reversus mercenarius doctorculus, illum etiam saltem nominetenus novisse debebas. Nunc autem si quid tibi residuum est sani cordis, si quid adhuc cerebri habes, & Christiani hominis consilium non respuis, ingredi Agonem pœnitentiæ in sacco, cinere, & lachrymis. Insiste orationi, vigiliis, & jejuniis fortiter inhære (grande enim scelus necessariam habet grandem satisfactionem) si quando remittatur tibi hæc blasphemia & impietas, qua contra sanctissimam Annam, tanto spurcissimorum verborum otio militasti Cogitasti & locutus es mala, iniquitatem in excelsis locutus es, posuisti in cœlum os tuum: & lingua tua pertransiit super terra: Det tibi dominus, ut melius videas, rectius judices, & à proborum virorum calumniis abstineas, sed & admonerem te, si modo adesset tibi Christiana pietas eruditioque & doctrina non desit, ut hujus tam impie opinionis tuæ caneres palinodiam, ac te ex mendaci sermone ad verum traduceres. Verum ignosce mihi si audacter te admoneo, nihil enim facere possum magis Christiani, nisi hortari te, ut agas pœnitentiam, quousque Dei misericordiam impetres. Quod si ideo me tibi inimicum existimes vera salutariaque suadentem, & in dictis meis scandalizatus sis, ab retrò, & qua dementia hanc tuam calumniam incepisti proseguere. modo præstantiora scribas quam hæcenus. Quod si tunc

si tunc acutissima tua tela ferre nequiereo, tunc ego me duntaxat utriusque juris doctorem artium & medic. initiatum, atque humano sanguine consecratum militem, & ut tu ais non theologum, tum quod ego fateor, laicum uxoratum, qui tantos theologicos solidos cibos gustare non valeo, abs te tam magno, pingui, crasso, dilatato, ac apud vulgus probatissimo theologo, victum fateri non erubescam: Imò tunc herbam tibi dabo, & imponam super altare tuum vitulos. Tandem invito te & diabolo agnoscetur & appræciabitur ipsa veritas & falsitas vel nullo impugnante seipsa cadet En vidistis nunc candidi lectores, qualis corvus quale ovum peperit. Quod si in hunc terfcelestem calumniatorem quid acrius scripsi, mordaciusve inVectus sum, ignoscite, nam fecit hoc læsa humana patientia, & veritatis patrocinium: ipseque beatissimus Hieronymus vir pius & justus circa hujusmodi sibi sæpissime non temperat, quin in adversarios acriter incandescat, insultet, invehat, etiam nominibus non parcens à quibus tamen ego huc usque abstinui: atque sic respondi, quasi nulli responderim, nullum tetigerim, nisi qui tacti sunt. Sint sui ipsius accusatores, & prodant semetipsos, quod si fecerint vel rursus institerint, ac ignem gladio foderint, tunc non tam volens, quam coactus faciant ut omnia hæc soluto silentio erumpant in pluri-
um Linguarum patentissimas voces, ut cognoscantur qui operati sunt mala, ac pro illorum iniquitate nullus patiat innoxius. Demum ego meam injuriam patienter feram, impietatem contra sanctissimam Annam ferre non possum:

nequisquam certe mea sententia ferre debet,
qui pius Christianus esse
velit.

* * *

I N D E X

RERUM ET SENTENTIARUM PRÆCIPUARUM QUÆ IN HISCE opusculis continen- tur,

A.		ne percussus, ib. cur pro Deo cul-	
A Bel	558	tus	189
abigail prudens uxor Na-		affectus quomodo excitentur in au-	
bal viri stoliti	523	ditoribus	403
abisaac sunamis	523	affectuum loci	403
accidens quid	449	agaricum masculum herba	404
accidentia conferunt magnam		agricultura in magno apud pri-	
partem in eo quod quid est		scos precio 157. poena peccati	
420. eorum pricipia novem		162. eius commendatio ibid.	
339.		scriptores	462
de accidentibus declamatio	420	agrippa librum Mercurii Trif-	
actio quid.	340	megisti de potestate Dei, Ti-	
adam allegoricos quid 554. nomen		cini interpretatur 502. ac-	
à quatuor cardinibus mundi a-		cusatus à Casilinet 509.	
deptus	518	qua etate Capnionis de ver-	
adulterii poena diversa apud di-		bo mirifico librum exposue-	
versas nationes	552	rit 511. eius commentaria in	
adulterini concubitus generosa pro-		artem Lullii 31. 32. lectura	
los	123	in Dola Burgundia 510. liber	
advocatoria artis iniquitas	212	de Geomantia, ab aliis diver-	
advocatorum munus 216. etiam		sus, sed mendax 33. de Me-	
silentium venale	ib.	tallorum inventionis & exami-	
adificiorum insignium & miracu-		natione 52. 53. opinio de pecca-	
loforum exempla	50	to Originali 556. professio	
egyptiorum simulacra voces eden-		509	
tia	43	albanus martyr.	575
aqualitas quid	357	alberti Magni caput aneum locu-	
asubi primum inventum	52	tum	72
asculapius, medicina repertor, sec-		albi Callia Procons. voracitas	
lestissimus. 180. chr fulmi-		205	

Albuna.

I N D E X.

- Albumasaris locus de Mathematica-
rum vanitate* 32. 33
- alcumistica ars qualis* 206. edi-
ctus Diocletiani prohibita 204.
eius incommoda. 207. *vani-
tas* 206
- alcumistici perversissimi* 208
eorum libri recens conficti.
ibid.
- aleatoria ars inventum demonum*
34. *apud Spartanos infamis*
ibid.
- alphonsus Lusitania rex nobilis,
parricida* 176
- alphonsus Rex Arragonia medicos
pro canibus & equis constituit*
201
- amor rei gerenda impedimentum*
126
- amoris incendium propter diver-
sitatem nationum diversum*
116
- anatomia impietas & crudelitas*
209
- anaximenes sidera contemplans in
foveam cadit* 56
- angelus quid* 336. 406
- angelorum lapsus* 481
- anglia à quibus gentibus occupata*
176
- angelici regni initia fabulosa*
176
- anima quid* 336. 407. *quid à
corpore differat* 336. *quid ab in-
tellectu differat* 80. *quomodo
spiritualiter regeneretur* 491.
492. *secundum Varronem
& reliquos etiam philosophos
quid* 83. *secundum aristotelem*
86
- anima non post mortem evocari
possint* 75. *exuta corporibus an
recorderint eorum qua in vita
gesserint* 88
- anima duratio. sedes ubi. & de
hoc diversa Philosophorum opi-
niones* 87
- animarum apparitiones cur su-
specta, verbo Dei damnata*
89. *transmigratio secundum
Pythagoram & Trismegistum*
90
- de animarum origine disputatio
inter Ecclesiasticos* 88
- animi humani celeritas* 485
- antecedentia quid, quid à coniu-
ctis differant* 402
- antidicomarianitarum haresis, ex
ambiguitate vocis Donec orta*
11
- antidotum Mithridaticum*
198
- antipodes an sint* 49
- antonii Eremita, cadavere tres
mortui resuscitati* 575. *eius re-
liquia ut invensa* 574
- antonii Pii Philosophi perversa nu-
ptia* 143
- apicius artis coquinaria princeps*
203
- apostoli asini & rudes* 241
- appetitus quid & quatuorplex* 344
*ei vicini vel repugnantes termi-
ni* 373
- apuleii asinus aureus* 242
- arabum medici* 185
- archita lignea columba volatilis*
44
- architectura luxuries 50. perniciēs
& scriptores* 51
- argumenta seu rationes contraria
quomodo elevanda* 404
argu.

I N D E X.

argumentatio perfecta qua	79. ea-	ars memorativa quid, ejus inven-	
rum genera	ibid.	tores, scriptores	32
argumenti, medium quomodo in-		ars militaris qua, ejus encommo-	
veniens 398. eorum solutio		da & finis, opera, primi autores,	
triplex	148	scriptores 164. in Ecclesiam re-	
aristippus scortator, & leno Lai-		cepta	165
dis	131	artis notariatus potestas & licen-	
aristocratis qualis reip. status 98.		centia	217
reip. incommoda	100	artes serviles qua	141
aristophanis sententia de tractan-		artemisia virtus bellica	527
dis potentioribus	179	asclepiades medicina dietaria prin-	
aristoteles à Colonienfibus Theo-		ceps	202
logis divis annumeratur, Io-		asiatica luxuria ut Romam trans-	
anni Baptista confertur 96. A-		lata	203
lexandrum Magnum veneno		asini encomium	241
sustulit 95. Dialecticorum prin-		asinus a mortuis resuscitatus	243
ceps 26. erga Platonem ingra-		asinus Balaam	243
tus 95. masculam venerem		asinus sapientia auditor	243
probat sibi ipsi necem intulit		asota qui	203
95. sua principia nunquam		aspasia causa belli Peloponensia-	
observavit 27. definitio ani-		ci	121
ma revellitur 86. error de		aspidis gratitudo erga nutritium	
orbe habitabili 50. locus 5.		suum	248
sententia de dijs 9. de dura-		assyriorum monarchia parricidii	
tione anima 84. de principiis		confirmata, & in Ochofini-	
verum	83	ta	173
arithmetica a Spartanis repudiata		astrologi timidi & impii formida-	
35. quid tractet, tantum de mer-		biles	63
catoribus grata	35	astrologia judiciaria quid 59.	
arithmeticorum contentiones	35	Christi miracula & ipsam	
ars quid 22. advocatoria qualis		religionem astris attribuunt	
216. Lullij inventiva quid		cœlo, & astris injuriam in-	
doceat 31. 334. ad ostensatio-		fert 62. Dei proprium astris	
nem saltem valet 31. prodigiosa,		tribuit, fidem religioni adi-	
dialectica similis	31	mit, tollit providentiam 62.	
artis Lulliana dignitas & certi-		fundamentum & clavis o-	
tudo, generalitas 333. facili-		mnium divinationum 70.	
tas & promptitudo 332. ejus		judiciaria sine instinctu da-	
beneficio qui viri docti evase-		monis fatidici nil valet, su-	
rint	ibid.	perstitiosa 58. philosophiam	
		& me-	

I N D E X.

Et medicinam destruit 10
astrologia iudiciaria incertitudo
 53. 59. ejus oppugnator *Pi-*
cus propugnator L. Balantius
 61
astrologia dediti semper contra-
rium divinationi experiun-
tur 60
astrologici errati excusatio, obscu-
ritas, 59. inpradicendis auspi-
ciis amorum, divinatio 130 in-
ter se diffensiones 61
astrologus quidem epigramma,
te derisus a Moro Anglico
 61
astronomia nugarum congeries
 57
astronomia inconstantia ipsam ar-
tem nullam esse arguit 53
astronomorum cum poetis affinitas
 75
athanasius Theol. 498
attributa personarum Et rerum
 403
usupij autor Vlysses 160
vanitas *ibid.*
auguriorum fides unde 67. vani-
tas 67
augurium in magna observatione
apud priscos fuit 67. tantum
ninitur conjecturis *ibid.*
augustini locus 4
Augustus Caesar. aleator 34. per
particidia monarchia potius
 176.
avium voces intellexit Apolloni-
us 72
aula descriptio 145
aulica convivium 140
aulici parafiti *ibid.*
aulicorum nobilium fastus Et

vanitas 147. 149
aureum vellus Colchicum, liber
Alcumisticus 208
auri superfluitas apud Romanos
interdicto cohibita 51
aurifodina inveniunt, pessimi sceleris
inveniunt 53
auro omnia venalia 132
aurum lenocinij instrumentum
 13. *primus ad nobilitatem gra-*
dus 133
autoritas quid 403
azazel serpens 76

B.

B *Acyronica spelunca miracu-*
culum 51.
Balduinus Flandria Comes, Im-
perator creatus 178
basilius Theologus 498
bathsaba uxor David 537
beatitudo vera in qua re consistas
 34
Beda Theologi sententia de feda-
nima 87
bellum quid 165
berengarij lapsus Et ad Ecclesiam
reditus 219
Beresith species Cabala 77
boetius in magia mathematica ex-
cellens 72
hombarda ex Vergilio convincitur
antiquissima esse. 237. ex Eccle-
sia 238
bonifacij VIII. Pontif. tria praecla-
ra facinora 335
bonitas quid 342
bonitati qui termini vicini sine
aut repugnent 372
bonum substantiale Et accidentale
 341
 bruti

I N D E X.

brutus I. consilia in filios tyrannos 175

C.

Cabala à Deo non profecta 78. duplex, una de Beseith, altera de mercana 383. Iudaorum revelata quid 79. à Plinio citatur 77. qualis ars 77. mysteria nominum scrutatur 487. quando primum literis mandata 488. quid & quotuplex ibidem Rabani ad amulationem Iudaicorum constituta 79. superstitionum rhapsodia 79. viva vocis successiva traditio 487
 cabala Iud. scientia duplex 77. nomen sanctum sicut & Magia, in abusum ut venerit 489. vanitas 78
 de Cabala loci quidam Scriptura 486
 caeremoniarum multitudo quàm incommoda 113
 caeremonia externa Deo non accepta 111. à Mose quo sine instituta 111. pars religionis. 110. primum à Numa instituta 111
 circa Caeremoniarum observationem schismata 113
 caecia haeresis 430
 cain 414
 camilla bellicosa 537
 canterii Frisones tres fratres autem Lullii edocti 333
 candaes Regina Aethiopia 537

cantores mercenarii 141
 carneatis vis oratoria 23
 carnes humana à medicis asseruata 200
 carnis libido, Deo odio est 560
 caroli VIII. regis Francorum in repudianda coniuge levitas 124
 carolus Borvillus Parisiensis Lullii studiosus 313
 carolus Magnus Grammaticus 9. Monarcha nominetenus 175
 catharina virgo 536
 catilineti in Agrippam malitiosa calumnia 508. inscitia 510
 M. Catonis Censoris infelix coniugium 143
 catonum Censorii & Vicensis eloquentia reipubl. exitiosa 24
 causa quid & quotuplex 353. efficiens quid & quotuplex 354. 402. finalis 354. formalis 364 materialis ibidem. per accidens quid 359
 causarum generatrica 414
 causa omnium rerum quatuor 28
 centum novellarum author Bocattius 129
 chiromatia ex verba Dei astruitur, sed falso 65
 chiromantia vanitas 65
 de Chiromantia qui scripserint auctores 66
 chirurgia, altera medicina pars 200
 choracis Syracusani Rhetoricum Thyfia discipulo, de mercep-

eo persuadendi pacta , contem- tio	23	cognitioni vicini aut repugnantem termini	373
chorearum artificium , libidinum incitamen	33	commentariorum in brevem ar- tem Lullii partitio , partiamq; subdiviso	335
chorearum & saltationum incom- moda	129	comparatio maiorum minorum & partium	402
chorographia quid	49	conclusio orationis , & eius partes & virtutes	414
Christi corporis sacramentum unicè colendum , & non sancti iob	106	concordantia quid	350
Christus legem implevit & illu- stravit	489	conditiones sex , prædicati per principia respectus deducendi	341
dine Spiritus S. præditus , re- liquorum prophetarum nemo	232	confessio auricularis administranda le- nocinii	133
tibi necessitati non voluptati infer- vire debent	205	confirmatio quid	414
simplices salu- tates	ibid.	confutatio quid	414
ciceronis eloquentia Reip. exitiosa	24	conjugalis contortio publica pacis fundamentum	142
quomodo nonnullis non sa- tisfecerit	12	conjugata quæ sunt	400
ciceron. lib. de Oratore Bruto improbatur	22	coniugii necessitas & commoda	141
vis oratoria	23	perversi incommoda	143
circuli quadraturâ verâ nondum inventâ	43	zâs & dulcedo	546
circumcisionis signum	560	coniugium pluralitas matrimonii unitatem soluit	345
claudius Caesar græcè doctus	9	coniuncta quid & quotuplicia	401
aleator	34	consequentia quid , quomodo à con- iunctis differat	402
elementis Pâpa arrogantiâ	213	consilarii principum seductores	217
cleopatra quam libidinosa	123	constantini donatio an rata esse pos- sit	214
celibatus matrimonio potior	559	constantinus Magnus	574
cali imagines quales sint , contro- versum	56	monarchiam Rom. ad Græcos transfert	175
cælum quid	336. 407.	consuetudo quid	405
cognitio quid , & quomodo in ar- te Lullii accipitur	343	contraria quid & quotuplicia	401
tuplex	344	convivia lenociniis accommoda	132

æqui-

<i>coquinaria artis scriptores</i>	103
<i>cornelius Agrippa, vide Agrippa</i>	
<i>corpus quid</i>	210
<i>cosmimetratum inter se controuer-</i>	
<i>sia</i>	49
<i>cosmimetria species</i>	48
<i>cosmographia quid</i>	48
<i>credere quid, secundum Hermem</i>	490
<i>crudelitatis religionum regula</i>	
140	
<i>etesiphon cur Lacedamone pulsus</i>	
26	
<i>eucillatus nemo neque in vetere,</i>	
<i>neque in Novo Testamento pin-</i>	
<i>gitur 47. solus Satan pingitur</i>	
<i>in Novo Testamento</i>	47
<i>cynadorum detestanda libido</i>	
125	
<i>cynani, medicantium genus, im-</i>	
<i>postores 138. unde progressi ex</i>	
<i>Volaterrani sententia</i>	138

D.

D æmon Socratis	74
<i>Dæmones an divini nominis</i>	
<i>invocatione adiuvare possint</i>	
74	
<i>dæmones paredri</i>	74
<i>David Rex Israelitarum</i>	117
<i>deductio artis quomodo instituenda</i>	
411	
<i>definitio quid</i>	400
<i>definitionis essentialis vanitas</i>	
26	
<i>definitiones quomodo formanda</i>	
300	
<i>dei actio intrinseca qua est spiri-</i>	
<i>tus 424. aternitas probatur</i>	
<i>exempli loco 398. cognitio vera</i>	
<i>& perfecta ad adventum Mes-</i>	
<i>sia reservata</i>	488
<i>Dei cognoscendi tres modi</i>	382

<i>dei ignorantia omnium malorum</i>	
<i>fons 441. noticia ex Evangelio</i>	
<i>discenda</i>	502
<i>dei visio à posteriori duplex</i>	228
<i>decus quid 407. est qui est</i>	229.
422. ex creaturis quomodo	
<i>cognoscitur 423. quale ens</i>	486
<i>quo sine rerum universitatem</i>	
<i>condiderit</i>	501
<i>democratia, qualis reipubl. status</i>	
<i>99. à quibus probatus in usu</i>	
<i>su</i>	ibid.
<i>demonstrationis vanitas</i>	27
<i>demonstrationis syllogismus</i>	
535	
<i>demothenis sententia de rogatio-</i>	
<i>ne legum 212. vis oratoria</i>	
24	
<i>diaboli disputatio cum Eva,</i>	
<i>497. in hominem impium</i>	
248	
<i>diabolus unde dictus</i>	481
<i>dialectica ars artium 26. haretico-</i>	
<i>rum robur</i>	84
<i>dieterium in Astronomos</i>	56
<i>didimus Grammaticus</i>	9
<i>differentia quod 401. & quodplex</i>	
347	
<i>diogenis dictum de distortis Musi-</i>	
<i>cis</i>	236
<i>diomelis pirata ad Alexandrum</i>	
<i>M. oratio</i>	173
<i>dionysius Theologus</i>	497
<i>disputationes nimia, veritati ini-</i>	
<i>mica 491. earum primus autor</i>	
<i>Satan 491. in Theologia vani-</i>	
<i>tas</i>	496
<i>dissidium de processione spiritus S.</i>	
<i>unde causatum</i>	11
<i>divinatio non nititur certis ratio-</i>	
<i>nibus, sed temerariis eventib-</i>	
<i>us</i>	64
<i>divina-</i>	

<i>divinationes lego D. prohibita</i>	
65	
<i>divinationum genera 37. omnia</i>	
<i>in Astrologia fundata</i>	70
<i>divisio & eius genera</i>	348
<i>dorio modo Clytemnestra pudicitia</i>	
<i>conservata</i>	37
<i>duratio quid & quotuplex</i>	
343	
<i>durationi vicini aut repugnantes</i>	
<i>termini</i>	373

E.

E cclesiastica beneficia lenocinio	
<i>Venalia</i>	133
<i>effectus quid</i>	402
<i>Episcopi artis lenonia patroni</i>	
135	
<i>erisichthonis voracitas</i>	205
<i>error communis ius facit</i>	212
<i>essentia quid</i>	346
<i>esse primus gradus natura</i>	337
<i>essentia vicini vel repugnantes ter-</i>	
<i>mini</i>	379
<i>eva quomodo à diabolo decepta</i>	
497	
<i>eunomius hareticus</i>	433
<i>ethicorum secta</i>	94
<i>exempla aliorum quatenus imi-</i>	
<i>tanda</i>	506
<i>exordii partes & officium</i>	409

F.

F ebrius pro Deo culta à Romanis	
393	
<i>Ferdinandus Corduba Hispan.</i>	
<i>gymnasium arte Lullii celebre</i>	
<i>erigit</i>	231
<i>festi dies quare instituti 109. eo-</i>	
<i>rum abusus incompotationibus</i>	
<i>ibidem. celebritas superstitiosa</i>	
108	

<i>fide quando anima uti possit</i>	491
<i>figura terminorum quatuor</i>	
379	
<i>finis quid & quotuplex</i>	355
<i>fœminarum virtute plurima reg-</i>	
<i>na conservata</i>	537
<i>forma quid & quotuplex</i>	354
<i>fornicationis occasione innumera</i>	
<i>gentes & urbes deleta</i>	
126	
<i>Franciscani, Francisci sectatores</i>	
<i>quomodo 430. contra Francis-</i>	
<i>canos qui scripserint</i>	
<i>franciscimiracula</i>	140
<i>francorum in Gallia regnum cru-</i>	
<i>dele</i>	176
<i>furor quid propriè</i>	69

G.

G alaxia seu circulus lacteus	
<i>quid sit, adhuc ignora-</i>	
<i>tur</i>	66
<i>Galenii sententia de anima</i>	88
<i>Galli quales in libidinem</i>	125
<i>Geomantia quid 66. filia Arith-</i>	
<i>metica 33. Astrologia admini-</i>	
<i>stra. ibid. species</i>	66
<i>geometria quid quibus scientiis in-</i>	
<i>servit 44. sola non habet hare-</i>	
<i>ses</i>	43
<i>geometrarum ambitio</i>	43. à
<i>geometria qua dependens. ibid.</i>	
<i>geta Imp. luxus & voracitas</i>	205
<i>gladiatoria vanitas & exercita-</i>	
<i>tio</i>	41
<i>gloria quid</i>	345
<i>gloria vicini vel repugnantes ter-</i>	
<i>mini</i>	373
<i>goëtia impietas</i>	74
<i>Gordiana a des</i>	51
<i>gorgia Leontini liber de Gracorum</i>	
<i>pacificatione</i>	142
gram-	

grammaticale bellum 10. Gram-
matica ministra Lenocinij 143.
non docet loqui sed nutrix 8
Grammaticorum multitudo 10. er-
rores circa ius publicum hareses
perniciosa 11
gregorij sententia de auctoritate ver-
bi Dei 134. sententia de imagi-
nibus oppugnatur 105

H

Habitus quid 340
Heretici ad quam normam
probandi 223
heretici qui sint censendi 218
heliogabali Imp. detestanda, & plus
quam beluina libido 121. ejus-
dem de meretricum immuni-
tate decreta 122
heraldica ars qualis 180
heraldorum origo 181. privilegia
concessa à liberò patre 182. ab A-
lexandro 182. ab Alexandro
M. ab Augusto Cæs. ibid. à Caro-
lo. 193
hercules scortator 122
herodotus fabulosus 21. à cunctis
fermè mendax habitus 21
hester pulchritudo 523
hieronimus propter lectionem secu-
lariam auctorum ab angelo casti-
gatus 528
hieronimi error de reprehensione Pe-
tri 231
hierusalem an terra medium 46
hippocratis error de productione pul-
li in ovo 186
hispani quales in libidinem 126
historia quid 17. vitæ magistra cre-
ditur sed falso 17
historici qui mendaciorum noten-
tur 18. qui à quibus rephren-

si 21
homerus ab Atheniensib. L. Drach-
mis multatus 16
homo tur ejectus de Paradiso 757
Dei cognitione imbutus, mundi
miraculum 492
honoris apud diversas gentes diver-
sa insignia 167
hugo Capetus, patricidio ad regnum
euectus 177
Hunibaldus Historia Francie scri-
ptor 10

I.

Iacobus Faber Stapulensis Lullio
deditus 333
iacobus Ianuarius, artis Lulliana
beneficio doctissimus 32
iamblichi lotus de praestigiis ratione
82
ieiunii analogia 416. effectus 418.
principia 419
ieiunium bonum quod 417. est bo-
num exempli loco probatur 405
imaginum abusus in templis &
periculum Idololatria 46. cultus
Iudaïs exorsus 105. damnatus
à Mose ib. à Numà ib. negle-
ctus Persis ib. ab Aegyptijs pri-
mum introductus 105. ima-
ginum detestatio; heresis 107
usus verbo Dei reprobatus
105. usus quando introductus
Roma 104
imaginum potentia qualis sit
96
Innocentij III. dictum 520
Inquisitorum heretica præven-
tis officium 219. potestas ibid.
processus ibid. servitio 219. 220.
perfidia Medialani 20. Iurisdic-
tio sola pontificis, auctoritate in-
stituitur 217
Insignia

Insignia præcipuarum gentium & illustrorum virorum 181
Instrumentativa potentia quotupliciter consideretur 339
Invenire rem & invenire terminos differunt 314
Julius Cæsar libidinis mancipium 175.
Judith encomium ex Hieronymo 46
Juris Canonici arrogantia & temeraria præsumptio 213
Juris civilis autoritas penes populum 211
Jurisconsultorum licentia & perveritas 218. *volumina contra Iustiniani edictum* 217. 218.
Juris scientia principes Papa & Imperator 206
Jus à quibus in volumen redactum 215. *Canonice ipso Protheo mutabilius* 216. *civile ad opprimendos infantes accommodatum* 216. *Israelitarum captivitas Babylonica* 172. *in Ægypto servitus* 171. *in Eremo calamitas* 170. *Reipublica à captivitate Babylonica* 172. *amigratione ex Ægypto* 171

L.

L *Adulaus Polonia Rex* 125.
Lapis Philosophicus qualis substantia 208. *eius virtutes* 351
Læona templum magnificum in Ægypto 51
Laurentius Valla à Mancinella la-ceratus 13
Leges curiata Romuli 111. *na-*
 2. Vol.

sura quales 210. *nec bonis nec malis rogantur ideoque inutiles* 212
Legislatores primi apud diversas gentes 211
Lenocinia ars sanctorum exemplis illustrata 134. 135. *etiam in sacris literis habentur* 135. *omnes artes inserviunt* 133
Lex duplex Moysi data, spiritualis & corporalis 487
Lex quid 216
Liberorum educatio infelix, & ejus exempla 143
Lignum scientia boni & mali 555
Literarum characteres apud Barbaros, introductis Romanis characteribus aboliti 8
Lotus argumentorum quid 508
Lucius Balantius Astrologia propugnator 63
Ludovici XII. regis Francorum in repudianda conjuge levitas 124
Luxuria nostra ætatis 204
Lydius modus hilaris 36

M.

M *Agri apud diversas gentes qui appellati* 71
Magi qui ad Christum ex Oriente venerunt qui fuerint 71
Magia Dei operum amula 72. *lenocinij ministra* 171. *naturalis quid* 99. *sæpe etiam solis verbis perficitur* 73
Magia artes an re vera sint 99. 98. *cognatio cum Astrologia* 75
de Magia qui scripserint 102
Magistratus Ecclesiastico, etiam impio obediendum 118 *successio in Ecclesia necessaria* 114. 115
Magnitudo quid 242. *quotuplex*
 V n

- plex 343
Mahumetes pro Deo colitur 103
Majoritas quid 357
Mamilius Capitolinus falsa gloria appetens 17
Marcana Mosi cognita 77. *species Cabala* 77. *eius species ib. praestantia* ibid.
Maria matris Christi formosa dignitas 514
Martii motus nondum indagatus 55
Materia quid 354. & *quomodo in moralibus accipitur* ib.
Medicamenta composita, quam periculosa 196. *simplicia magis salutaria compositis* ibid.
Medici in excrementa hominum quam nasutissimi 191. *Roma pulsus sub Catone Censorio* 196. *sapè à rustica anu victi* 197. *veneficiorum administrari* 197
Medicina diataria damnata ab Ambrosio & Bernharo 202. *eius impietas* ibid.
Medicina empirica & ejus sectatores 185. *methodica & ejus sectatores* 201. *Operatrix & ejus species* 185. *operatrix periculosissima, ex summorum medicorum confessione* 186. *Rationalis & ejus sectatores* 182. *eius haereses ibidem inconstantia* 195
Medicorum alius alio fortunatior 196. *apud Lacones & alias gentes vilitas* 194. *arrogantia* 190. *cudelitas* 196. *colloquia qualia* 192. *cum Iuriconsultis de loco contentio* 184. *discrepantia* 185. *diffensiones ibidem. de ciborum conversione diffensiones* 186. *de Spermate contentiones* 185. *impudentia* 187. *mendacia perniciosissima* 186. *multitudo quam periculosa* 192. *processus in curando* 187. *stratagemata in regenda sua inscitia* 188.
Memorable de quodam pictore insigni 66
Mendici qui possint tolerari ibid.
Mendicitas legibus prohibita 116.
Mercatura quid 153
Mercatura apud Epidaurum prohibita. 155
Mercatura commoda & incommoda 154
Mercatio ars qualis 136. *à quibus nobilitata* 123. *ad bene instituta Reipublica administrationem necessaria* 121. *à quibus descripta* 125. *quòdò excusetur* 136.
Meretricibus immunitas sancita legibus Solonis 121. *templa constructa ubi* ibid.
Metallina ars 123
Metaphysica unde dicta 91
Metoposcopia vanitas 65
Militum nomina 166
Milonis Crotoniensis voracitas 204
Ministerium Ecclesiae quare viro, non mulieri commissum 528.
Ministorum Ecclesiae depravatio 115. *ordinatio depravatissima* 314.
Minois Iustitia a poetis infectata 15
Minoritas quid 357
Monarchia, qualis Reipublica status

I N D E X.

<i>Status</i> 95. à quibus prohibetur <i>ibid.</i>	<i>Mulierum pulchritudo ad viro- rum deformitatem comparata</i> 523
<i>Monachatus facinorosorum ho- minum concursus & colluvies</i> 118	<i>de Mulierum virtutibus qui scri- pserint</i> 539
<i>Monachis vetus Ecclesia caruit</i> 118. eorum secta <i>ibid.</i> scorta, vestales 120. vita qualis esse de- beat 565	<i>Mundum non esse aeternum exem- plo probatur</i> 386
<i>Mori angli falsum epigramma in Astrologum, mæcha maritum</i> 580	<i>Musica Alexandro M. probro data</i> 38
<i>Morum diversitas in singulis na- tionibus</i> 97, in Germanis, Gal- lis, Italis, Hispanis 94	<i>Musica animos viriles effœminat ibid. lenocinij clientela</i> 129.
<i>Môsa corpus ipso Deo sepultum</i> 575	<i>cuius licentia in sacris detestan- da</i> 39. scriptores 35. species tres 36. usus in Ecclesiam quando admissus 37. Improbatus ab Athanasio 19. Ab Ambrosio & Augustino instituta 19
<i>Motus octavi orbis & stellarum fixarum inter Astronomos con- troversia</i> 53	N.
<i>Motus superiorum orbium, trepi- dationis, gyrationis, primi mo- bilis, periodus</i> 55	N Abuchodonosoris poena 37 statua 51
<i>Motus quid, & eius species</i> 355	<i>Narrationis partes & officium</i> 410
<i>Mulier ex nobiliori materia crea- ta quam vir</i> 521. optima qua 208	<i>Nativitatum calculationis vani- tas</i> 555
<i>Mulieres an viris subiecta sint</i> 556.	<i>Natura quid</i> 396. eius scala cum suis quinq; gradibus 337
<i>Mulieres honestatis dignitate præ viris prædite</i> 520	<i>Navigandi artus pernicies</i> 51
<i>Mulieri fructus ligni non interdi- ctus, sed soli Adæ</i> 527	<i>Nautarum vita qualis</i> 141
<i>Mulieribus honores & peculiaria privilegia Roma decreta</i> 530.	<i>Necromantis impietas</i> 74
<i>item à Cyro & Macedonibus</i> 539. à Iustiniano Cæs. 539. à Lycurgo & Platone <i>ibid.</i> viri- lia officia apud Bacchianos per- missa 540	<i>Netrices Lenocinio obnoxia</i> 132
<i>Mulierum aulicarum descriptio</i> 151. & deinde fraudulentia 529	<i>Nicaula regina Salla Salomonis studiosa</i> 537
	<i>Nimbrotus Chami F.</i> 168
	<i>Ninus Assyriorum monarcha pri- mus</i> 173
	<i>Nobilitas quid</i> 168. quibus ar- tibus comparatur 369. initium in Israel, à cadibus & parrici- dio instauratio 170. & se- quentibus, instauratio à di- ludio

I N D E X.

<i>lurvio</i> 168. <i>munera principalia</i>	<i>Pastura, & eius laudes</i>	<i>ibid.</i>
<i>quatuor</i> 178. <i>primordia ante</i>	<i>Paulina castitas, prae-textu religio-</i>	
<i>diluvium</i> 167. <i>primordia sem-</i>	<i>nis expugnata</i>	133
<i>per scelerata</i>	173	
<i>Noema</i>	559	
<i>Nominum significatio in Iuris stu-</i>	<i>Peccatum quid</i>	423
<i>dio quantimomenti</i>	519	
<i>Notariorum seu tabellionum per-</i>	<i>Peccatum originale, commissio vi-</i>	
<i>versitas</i>	216	
<i>Numerus denarius, numerus ju-</i>	<i>ri & mulieris</i> 555. 556. <i>ubi &</i>	
<i>stitia</i> 559. <i>octonarius, septena-</i>	<i>in qua parte anima sedem habe-</i>	
<i>rius ibid undenarius numerus</i>	<i>at</i> 679. <i>primitivum secutaca-</i>	
<i>peccati</i>	<i>lamitas</i>	163
<i>Numerorum secundum Pythago-</i>	<i>de Peccato originali questio non-</i>	
<i>ricos mysteria</i> 35. <i>ex Numeris</i>	<i>dum satis explicata</i>	564
<i>orta haereses</i>	38	
O.	<i>Penelopes pudicitia indubitata, a</i>	
<i>Oeconomia, monarchia pri-</i>	<i>poetis insectata</i>	15
<i>vata</i>	148	
<i>Oeconomia species</i>	148	
<i>Origenes Theologus</i>	407	
<i>Orosius in gratiam Italia, cladem</i>	<i>Perfectio quid & quotuplex</i>	346
<i>sub Gothis tactus</i>	19	
P.	<i>Periculis vis Oratoria</i>	22
<i>Panthera erga hominem grati-</i>	<i>Persarum monarchia in Alexan-</i>	
<i>tudo</i>	248	
<i>Papa utrum habeat plenam pote-</i>	<i>dro M. finit</i> 174. <i>reges magia</i>	
<i>statem, exempli loco probatur</i>	<i>imbui soliti</i>	71
383	<i>Pestis antidota</i>	58
<i>Paradisus quid</i>	554	
<i>Parastorum aulicorum descriptio</i>	<i>Petrarcha dictum de servis</i>	144
150	<i>locus de discrepantibus philoso-</i>	
<i>Parnassus diluvij immunis</i>	49	
<i>umbilicus terra secundum Stra-</i>	<i>phorum dogmatis</i>	87
<i>bonem</i>	<i>ibid.</i>	
<i>Partitionis Rhetorica officium</i>	<i>Petri Aponii avaritia</i>	189
410	<i>Petrus Daguinus Mediatius, artis</i>	
<i>Pascalis diei observatio, schismatis</i>	<i>Lulliana beneficio doctissimus</i>	
<i>in Ecclesia occasio</i>	110	
<i>Passio quid</i>	349	
<i>Pastores celebriores ab antiquis</i>	258	
258		
	<i>Phagonis cuiusdam stupenda vo-</i>	
	<i>racitas</i>	204
	<i>Pharmaca simplicia compositis tu-</i>	
	<i>tiora</i>	194
	<i>Pharmaca vide Magia venefi-</i>	
	<i>ca</i>	
	<i>Pharmacopoliorum reformatio ne-</i>	
	<i>cessaria</i>	199
	<i>Pharmacorum peregrinorum usus</i>	
	<i>periculosus</i>	199
	<i>Phavorini sententia de motibus in</i>	
	<i>caelo adhuc ignotis</i>	55
	<i>Phregor idem quod Priapus</i>	561
	<i>Philisponi locus</i>	5
	<i>Philosophi etiam Ethnicis exosi</i>	92
	<i>Philo-</i>	

I N D E X.

- Philosophia à quibus infectata* 93.
hæreseos & apostasias radix 92.
moralis, instar serpentis, in bonum & malum discernit 95.
eius falsitas & vanitas ab Esaia notata 235. *moralis inconstantia* 93. *secta naturalis inventores poeta* 82.
- Philosophorum de dijs opiniones* 90.
dissensiones de mundi pluralitate 92. *Item de mundi duratione ibid. de terra motu* 83. 84. *de anima* 84. *eorum & Christi anthithesis, in ioco de summa foelicitate.*
- Philosophus neque homo neque brutum* 82.
- Phrygius modus Bacchicus & impetuosus* 36.
- Physiognomia vanitas* 65.
- Pictura quid* 45. *pulicitia insidiosa* 130. *poësis tacens* 45.
- Pictura mendacia, aliquot exemplis illustrata* 45. *in inquirendis sanctorum habitibus autoritas* 42. *eius insignia exempla ex Plinio* 45.
- Piscationis studium apud Romanos* 158.
- Planetarum ordo inter Astronomos controversus* 57.
- Platonis sententia de anima* 86.
- Plinii sententia de populari regimine* 101.
- Plotini sententia de anima* 99.
- Poeseos finis tantum voluptas* 13. *prærogativa* 15.
- Poësis exulare à rebus publicis iubetur ab Augustino, Platone, Cicerone, & Socrate* 15.
- Poësis famelica* 16. *furoris adminicula concipitur* 14. *lenocinii instrumentum* 128. *mendaciorum architectrix* 13.
- Poeta adulatores* 16. *à Romanis probro habiti* 15. *ab Atheniensibus & Spartanis civitate eiekti* 15. *eorum contentiones, inter se* 16.
- in Poetas, versiculi Campani* 15.
- Politica quid* 95. *eius species tres ibid.*
- Pontificis Rom. autoritas* 117.
- Populi factiones, principium pecunia* 100.
- Potentia hominis quinque* 336.
- Potestas quid & quotuplex* 343.
- Potestati vicini aut repugnantes termini* 373.
- Pradicabilia* 74.
- Pradicata absoluta* 26. *quomodo Lullius accipiat* 342.
- Pradicatio quid & quotuplex* 390.
- Pradicatum multiplicatio ingenere demonstrativo* 367.
- Præstigia quid* 80. *earum ratio & natura* 81.
- Præstigiatores Ecclesia quantum obfuerint* *ibid.*
- de Præstigiis qui scripserint* 81.
- Principia novem Raymundi* 26.
- Principium quid, & eius genera* 353.
- Prognosticorum excusatio, si erraverint* 59. *vanitas* 58.
- Prophetia etiam Gentilibus quibusdam & infidelibus communis* 230.
- Prophetica Theologia quid* 231. *eius doctores ibid. ejus fundamentum* *ibid.*
- Prophetarum visio quotuplex* 234.

Propo-

I N D E X.

Propositio quid & quotuplex

390

*Propositiones quomodo multiplicen-
tur 39. modales qua*

391

Pythagoras Chiromanticus

66

Q *Vastio quid vocetur Ray-
mundo*

358

*Quaestio Vtrum, & eius species
ibid. quid, & eius species*

359.

de quo 369. Quare

362.

Quantum 361. Quale

362.

Quomodo

364.

*Quaestiones seu termini ix. artis
Raymundi*

359

Quaestorum vituperatio

156

*Qualitas quid 339. eius species
340*

Quantitas quid

339

*Quantitas alia continua ibid. alia
discreta*

ibid.

R.

R *egnorum mundi initia plera-
que parricidalia*

175

Reipub. gubernanda disciplina &

Oeconomia constituitur

559

*Relatio quid, & quotupliciter di-
catur*

340

*Religio à natura insita. 103. ci-
uitatibus utilis 102. omnium*

primo ab Enoch instituta 103.

quid 102. secundum Cicero-

nem

ibid.

*Religiones omnes adventu filij Dei
corruerunt*

104

Reliquiarum cultus immodicus

106. irreuerentia haeresis 107

Repugnantia quid

402

*Respectus seu triangula qualia sine
pradicata*

347

Rhetores omnes rebus publicis per-

niciofi

24

Rhetorica actio histrionica 42. à

Demosthene commendata 42.

hodie exulat ibidem. à Laceda-

monius repudiata 22. à Roma-

nis sero admissa ibid. haeresium

administra seductrix 24. 25.

mentiandi artificium 23. eius

finis

22.

Rhetores paucissimi viri boni 24

Romanorum lingua à quibus gen-

tibus corrupta 7. 8. monarchia

à sceleratis initiis progressa

174

S.

S *Abellici in historia quidam er-
rores*

19

Sacerdotum insignis libido

133

Sacra scriptura multis volumini-

bus deficit 232. sola errare non

potest

235

Sacri scriptores quatenus errare

possint

251.

Salomonis cantica, ab Esaià cano-

nizata

233

Samuelis anima an reuera evoca-

ta à Phitonissa

75

Sancti cur in certis morbis & cala-

mitatibus certi invocandi 107.

omnium morborum medici

106

Sanctorum reliquiae cur mira-

cula faciant. 575. cur vene-

randa

375

Saul Rex Israelitarum 202. quo-

modo ambiguitate verbi Zobab

deceptus

10

Scientia boni & mali quid

465

causa peccandi Adamo 4. à sen-

sibus ortum habet 27. verum

naturalium ex sacris scripturis

bus patenda.

247

Scienc.

I N D E X.

<i>logos</i> 49. <i>umbilicus secundum Cosmimetras</i> 49	<i>Venatio ars qualis</i> 159. <i>tyrannidis initium</i> 160
<i>Testimonia quid & quotuplicia</i> 513	<i>Venationis vocabulum quomodo</i> S. scriptura accipiat 161
<i>Testimoniorum allegatio arrogans in Theologicis disputationibus</i> 499	<i>Venatores primi, Thebani</i> 162
<i>Theodori cuiusdam placita moralia</i> 95	<i>Venefici tur tantum malorum demonum opera utantur</i> 7. <i>Dei execrabiles</i> 73
<i>Theologia adulterata per philosophiam</i> 101. <i>Ethnica an cum sacra scriptura conferri possit</i> 504	<i>Venefici libri, patrum nomine falso inscripti</i> 74-75.
505. <i>Ethnica quatenus cognoscenda</i> 505. <i>Ethnica vera Dei cognitioni quam perniciofa</i> 504	<i>Verbi Dei autoritas & cognitio quam necessaria</i> 238. <i>unicui tantum sensus</i> 234
<i>interpretativa quomodo instituenda</i> 225. <i>Pontificum decretis subiecta</i> 213. <i>quali sapientia</i> 491. <i>recentior ex philosophia extracta</i> 498. <i>scholastica, & ejus auctores</i> 221. <i>scholastica in logomachiam degeneravit</i> 222. <i>scholastica, mera stultitia</i> 499	<i>Veritas quid</i> 145
<i>Theologia interpretativa generalis</i> 226. 227. <i>scholastica virtus precipua, obscuritas, secta</i> 409.	<i>Veritas alia propositionis alia rei</i> 345. <i>ex solis sacris literis petenda</i> 181.
<i>Theurgia divinorum, magia</i> 80. <i>qualis divinatio</i> 76. <i>quomodo adornetur</i> 77	<i>Vespesiani sordidum vestigal</i> 181
<i>Thymagoras</i> 25	<i>Veterinaria medicina pars generalis</i> 202
V.	<i>Virginitatis entomia</i> 559. & dein.
V <i>Aleria Proba centones de Christo</i> 79	<i>Virginitatis prerogativa</i> 561
	<i>Vita alia activa, alia contemplativa</i> 566
	<i>Vitrificatoria ars ab Alcumistica ortum habet</i> 208
	<i>Vitrum flexibile & ductibile Tiberij Imperator. tempore factum</i> 209
	<i>Vnitas quot & quotuplex</i> 344. <i>eius termini</i> 374
	<i>Vsus quid</i> 403
	<i>Vulcanus tur pro igne cultus</i> 239

F I N I S.

EPISTOLARVM

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ,

AD FAMILIARES ETEORUM AD

ipsum.

LIBER PRIMUS.

Landulphus Agrippa S. D. Epistola I.

Ucundiora haud queo nunc tuæ humanitati pro-
novitatum indicio destinare nuntia, quam nego-
tiorum nostrorum prosperum, & sæpius inter
nos optatum tibi significare successum, quo illa
dulcis, quæ mutuis vicibus Parisiis inter nos reciproçè claruit
aliquando triumphabat amicitia. Et si longinqua locorum
intercapedo interveniendo ad tempus nos semotos reddat:
animorum tamen parilitas inenodabiliter unanimes jungit.
Unde non mireris, mi Agrippa, si aliquando ardens amoris
affectus tua frui videatur præsentia. Quod si sūmus ille orbis
gubernator, post varios instabilis fortunæ casus, taliter, uti
sæpè inter nos optavimus, meos dirigeret actus, te visendi gra-
tia, tuam Germaniam petere non defatigaret. Scis enim me
Lutetiam haud intrepido incolere pede: etsi varios serpentum
morsus ictusque divino repuli scuto, atque qui in me rapaces
armati erant lupi, aliud fecisse nihil, quam quòd in sua capita
carbones ædificasse visi sunt. Paucis illa cape: profusus qui-
dem, mi suavissime Agrippa, de animi mei proposito, simul &
vitæ & rerum gerendarum cursu, tuæ scripsissem humanitati,
quæ ob præsentium literarum periculum temporisque ratio-
nem nunc missa facio, Tu fac accelerato tuum reditum quan-
tum potes. Vale Ex Academia Parisiaca, quinto Kalendas
Aprilis, Anno 1507.

Agrippa Landulpho. II.

Litteras tuas quinto Kalendas Aprilis ad me scriptas, fidi-
sime Landulphe, decimo Kalendas Maji lætabundus accepi.
Ego me abs te tam diu abesse multum doleo, quodque careo
fructu fidiissimæ consuetudinis tuæ: neq; tamen mineri te pro-
sequor studio absens, nec cuiquam cedo in te amando: si qui-
dem nihil ego negligere possum, quod ad tuum honorem de-
2. Vol. A fenden-

sendendum & ampliandum, simul atque commodum augendum pertineat, dies noctesque tui causa sollicitus, te nunc iterum vehementer moneo atque fideliter, quò N. partes relinquo, & protinus relinquo. tempus enim propè est, quo vel gaudebis dereliquisse, vel dolebis adhæsisse. Paucis illa cape. neque enim fatistutè omnia, quæ te scire velim, his audeo commendare literis. Gaudeo tamen te tot serpentum, tot Lycæonum infidias nuper superasse: licet hæc animalia tutius sit fugere, quam vincere. nam mortua etiam nocent, & venenum retinent, quo victores suos sæpe profligant De vitæ nostræ felici statu tibi mutud gaudendum est: siquidem quod mihi bonæ fortunæ accefferit, id & tibi commune est. ea enim est nostra amicitia, quæ nihil inter nos proprium patiarur. Expecto ego hic commissionem mandatumque cujusdam magni Jovis, apud quem potero tibi aliquando haud parum utilis esse: hoc habito, rursus mihi redeundum est in Gallias, ubi te videbimus. Interea salutabis meo nomine D. Germanum, Ganeum, & Carolum Focarium, D. de Molin flor, atque Janotum Bascum, D. de Charona. Vale felicissime. Ex Colonia decimo Calendas Junias, Anno 1507.

Landulphus Agrippa. III.

QUas à decima Kalend. Junias ad me scripsisti literas, Henrice Corneli, mihi semper colendissime, eas decimo quarto Julii perquam jucundè suscepi, & legi: quibus gratias fatagere haud valeo, maximè ubi me fideliter ac vehementer exhortaris, quò N. partes liquisse gaudebo, vel adhærere pœnitentia ducar. Certè in istiusmodi animadvertentia te divino quodam oraculo, juxta meæ intentionis propositam, prophetasse opinor: quod longævo dierum cursu tacitus mecum musitavi. Ego tum reditum expectabo, quò una, ut olim inter nos deliberatum extitit, Hispanias invisamus, tandem Italiam meam petaturi. Quòd si aquilam ultra alpes volare contigerit, nos utidem inter cæteras volucres aliquid futuros spero. Salutat te D. Molin flor. Ianotus aliquot mensibus absuit, nondum reversus. Vale, ex Academia Parisiaca, Anno 1507. die, ut supra.

Agrippa Galbiano. IV.

VIdes, mi Galbiane, quam periculosum sit coram istis Palatinis proceribus aliquid inconsultè jactare, qui, quicquid audiunt, mox effutiant apud Principes & Reges suos, nostrisque

que periculis venantur illorum gratiam. illi verò quicquid tunc de nostris miraculis credere cœperunt. mox factis comprobati à nobis cupiunt : talibus autem precibus postulant, quæ blandis aspera permixta habent: quò faciliè intelligamus, eos, quod verborum fastu non assequuntur, vi & violentia expressuros fore. Fateor: blanda admodum hujus fortunæ nostræ facies est : sed caudam quis intelliget, quæ sic felle permixtum mel propinat, ut dulcisne, an amara sit, nesciamus discernere. Fateor: pollicitationes sunt magna admodum, magna que proponuntur præmia : sed juxta sunt comminationes atque pericula. Nonne ab initio te commonui, ne nos in labyrinthum aliquem induceres, unde, cum velimus, nequeamus erumpere: tu nihilominus loqui voluisti grandia, audax plus quam commodus orator: & dominus à Charona æstimatione sua sic auxit verborum tuorum fidem, tantamque Regi de nobis opinionem suggessit, ut nullis consiliis ab hoc instituto nunc queat revocari. Quin ego nunc insigni periculo meo cogar vestris de me promissis fidem facere, ea inevitabili discriminis necessitate districtus, ut si detrectem, aut res secus evenierit quam fide vestra futurum recepistis, jam rem & famam & fidem omnes nos perpetuum perdidimus, & pro fautoribus hostes, pro promotoribus criminatores, pro gratia indignationem, pro præmio persecutionem lucraturi sumus. si verò paremus, & res bene ceciderit, dubium est, anne præmii loco ad nova destinemur pericula, quousq; periculis instar nostris artibus tandem pereamus, paratumque alieno capiti malum in nos ipsos recidat, nisi fortè ne sint etiam aliis Chy- ingenia, nostris vel patria, vel potiora, vel à nobis saltem im- mica provisa. Hæc autem ad te scribo, non quod tergiversari quæ- para- ram, sed ut significem tibi, me vitam aut mortem fortiter præ- statum esse: neque diffido, nisi aut satum, aut genius aliquis arte malus obtiterit, me clarissimo hoc facinore immortalem putat gloriam nobis paraturum, nullis aliis copiis indigum, quam arbo- te uno, quem sæpè hactenus expertus sum, fide sodali : atque rem, hac confidentia ego istuc nunc accedo periculum atq; au- do- ramum. Tu mihi si ad sis, volens facilis que sequetur : aliàs Para- vincere nec duro possem convellere ferro : sed ipse ego offa cessu- fiam Cerbero, abs quo tamen malim semel devorari, quam, lib, de Titii instar, continuis periculorum discriminibus depasci. nain- Vide sis ergo, qui mihi aggrediundi tanti facinoris consilium tate- dedisti, qui in hunc labyrinthum mihi dux fuisti, ut eandem rmt

mihi operam præstes in reducendo, & me mihi restituendo, quam in impellendo consumpsisti. Vale, & te una cum harum latore huc apud nos præsentem constitue, ut quod factum opus est, protinus deliberemus & exequamur. Ex Grangia palatio, mense Aprili, Anno 1508.

Agrippa Galbiano. V.

Quo ambiguo fidere, quo ancipiti fato, quo bono malove genio ad hanc fortunam impulsus sim, nescio: quamve in partem sim opinaturus. Certè vestra instigatione, tua, inquam, mi Galbiane, atque Janoti hanc fortunam tentavi: vos me huc impulistis: utinam etiam vestra in manu sit, quando velitis, posse hinc me eripere: aut ego in hunc labyrinthum nunquam venissem. Anne idè fortuna hæc mea me in altum sustulit, ut profundius præcipiter? sicine dignitatis larva sublimavit, quò turpius deprimat? sicine me periculo eripuit, quò crudelius perdat? ita me liberalitatis & munificentia fucos irretivit, ut illam nec fugare nec fugere liceat: retinere autem haud aliter queam, quàm cauda serpentem? Nonne ego diu antea prædivinavi sic futurum, ut cum nos hinc liberos abire putabimus, fucosis dignitatum nominibus videamur vendidisse libertatem, honorisque atque officii prætextu destinemur ultima ad pericula, novaque deferantur facinora, quorum stipendium mors? sufficiat semel hanc sortem nobis cecidisse bene. quid ultra fortunam tentare volumus? Janotus, quantum video, mavult nostris periculis placere Regi, quàm incolumitate nostra suis desideriis quicquam derogari. Vereor hercle Acherontici cognominis malum omen, ne iste Charon nos aliquando in Strygem præcipitet. Tu igitur nunc illius cōsiliis protinus occurre, & dum adhuc in tua manu est, in quam partem sortis nostræ cymbæ casura sit, illam in dextrum latus compelle, priusquam Charon noster in sinistrum præcipitet. Vide ergo, ut ut hunc Janoti impetum aut aliquo consilio tollas, aut quoquo modo comprimas, aut saltem ad tempus aliquod interpelles: ne quando dum unius iracundi regis arbitrio obsequendum sit, universæ plebi offensus simus, atque ipsos etiam aulæ proceres habeamus in nos parum benigno animo, Annon recordaris, mi Galbiane, cujusmodi nuper fuerunt de nobis procerum illorum sententiæ, dum libertati nostræ insidiantes, Regi suaderent, si nos dimiserit, fore, ut opera nostra in suum caput recideret, & illatam hostibus cladem ipse denique sentiret: & huiusmodi alia. Vide an adhuc illorum consiliis caput nostrum subicere debeamus, & odio-

sis obse-

sis obsequiis præcipitare nos in pericula majora quam ferre possit vel ipse humanitas, sufficiat semel insanisse. Verum ad tam crudeles artes, quæ propriè plus flagitii habent, quam egregii facinoris, profligata conscientia velle reverti, & ob unius malè instigati Principis furorem, universorum odio nos exponere, plenissimum impietatis esset & amentia. Non sic apud Grangiae palatium iuter nos convenerat. Ejus deliberationis te nunc memorem esse atque hujus sententiæ satisfacere velim, quò rebus adhuc integris, hinc abiremus, vel ego me aliquo præcipitabo, ubi reperiar a nemine. Vòs deinde videritis, quomodo sine me placebitis. Reliqua ex Stephano meo intelliges. Vale, & protinus per eundem responde. Ex arce vetere, Anno 1608.

Agrippa Landulpho. VI.

Statu diu jam in hoc Vallis-rotundæ specu instar ferae latens in antro, Stygiis caliginosisq; suggestionibus, corpore non secus atque animo affligor, mi Landulphe. Quincirca te rursus admonere constitui, ne mea simul & tua plenissima periculo negotia, veluti lethargicus terraque oblivionis caligine sepultus, sive Letheo poculo sopitus, tanto somno præterires. An ignoras, dum meum consilium linquentes, contra sententiam meam alienam sequi fortunam, quam propriam experire elegimus, quantis Charontis nostri ductu non fluctuemur periculis? Age igitur expergiscere, tempus est, & pristinae nostræ libertatis recordare, rumpe moras, absolve vincula, fac per te redeant Saturnia regna, quò pristinam libertatem, & mutua cæterorum bonorum commoda rursus adipiscamur. Vale. Ex Valle-rotunda, Anno 1508

Agrippa Landulpho suo. VII.

Stupescit mecum vehementer animus meus, mi Landulphe, graviorque stupore dietim premor de absorpta ingurgitataque libertatis nostræ reminiscencia: nec opinari queo, quid tam invisa mora tua nobis præfagiat. Certè tempus esset, hanc prophanam bestialemque & plenam malorum vitam absolovere, priusquam vallis ista, nobis infestissima, nos in præcipitum rapiat. scis enim, in quantis fluctuemur periculis, scis, quam simus omnibus offensi & invisi. recale, quæso, quarum rerum tute tibi mihi que conscius es. Nonne hæc omnia ab initio hujus tragediæ mihi prævisa erant, & omnium illorum tunc tibi sed furdo, propheta fui? Utinam tunc auscultaffes mihi, vel nunc liceret nos potius Oceani in undis periculoso-ventorum turbine jactatos fluctuare, quam præsentis fortunæ

A ;

larva

larva sic præstigiatis captivosque teneris. Tua igitur nunc pervicax succurrat diligentia, & quæ inter nos deliberata sunt, festinanter contice & perface, ne Scyllam vitata Charybdis donet, certandum enim nunc est omni vi & ingenio. Nam hujus periculi victores, faciliè vincemus universa: sin autem, obruemur infinitis malis, penitusq; prostrati & perditii erimus. Provideas igitur fortiter & prudenter, si vitam & fortunam nostram illæsa servare studebis: tibi siquidem, ut mihi, luditur, Vale. Ex Valle rotunda, Anno 1508.

Agrippa Landulpho. VIII.

Mercurium illum Jovis nuncium atque filium, nunquam Marbitror tam lætum nuncium patri suo attulisse, quam mihi his diebus mercator quidam retulit ex Lugduno, quando mihi te meum Landulphum illic esse nunciavit. O quam magna mihi lætitia est tua salus, non possum eloqui, quam cupidus sum te videndi & alloquendi: tot menses jam præterierunt post superata Vallis rotundæ pericula, quibus neuter nostrum sciret de altero quicquam. Quid tu interea egeris, & quid passus fueris, quidque tibi boni malive evenierit, prorsus nescio: verum quid mihi evenierit, scio. Credo nunc firmiter, si unquam quenquã dii immortales voluerunt auxilio suo adjutum esse, tum me potissimè servatum voluerunt, quorū auxilio tandem eripui me ab Strygio illo Vallis rotundæ cavo. Non Hercules apud Caci antrum, non Ulysses apud Polyphemi speluncam æquè magno sese abstulerunt malo. Nunc rursus omnia salva sunt mihi omnia prospera, cum te mihi salvum esse sciam. Non aliud superest, nisi ut post tot terrores inquisitioni commilitonum insistamus, nostræque conjurationis removemus sacramenta, ut nostri sodalitiū restauretur integritas. Est hic mecum longinquæ peregrinationis meæ comes senex quidam, multæ experientiæ, qui olim Zizimo Turco Gallus captivo interpretes extitit: qui etsi careat literis, & philosophia, tamē senectutis prolixa longævæq; peregrinationis beneficio multarum rerum notitia eruditus est homo præterea fidelis & taciturnus, & conversatione nostra dignus, quem ego jam comprobatum instructumq; in nostri sodalitiū sacramentum ascevi. Caterum ego Bovillum & Claro Campensem, in Aquitaniis, admonebo nostræ, apud Avenionem & Lugdunum præsentis Brixianum, cui cum Adamo Burgundia delegata fuerat, tu admoneto. Poteris etiam faciliè commonere Fascium & Wigan-dum, qui apud Parisios sunt. Vale omnium, qui vivunt hominum mihi amicissime fidissimeque. Ex Avenione, 13. Kalendas Jan. An. 1508.

Landulpho.

Landulphus Agrippa. IX

Alleluja, Alleluja: Alleluja: haud illa victoriosissima redemptoris nostri resurrectio, divā ingenti gaudio replens Magdalenam, vel sibi, vel Apostolis, vel etiam Petro in mœoris antro latitanti plus gaudii effecisse creditur, quam mihi tua salus, quando tuarum literarum effigiem & tui Mercurii fulmen sensi, percepique, sic me Deus amet, Agrippa unice. Vellet atque vellet almus illi mundi opifex, quod tibi post procellosum illum maris transitum, post tot hostium enses, post tot pericula, tandem Valle superata rotunda, satis ac satis congratulari possem: sed festinus hujus chartigeri discessus hunc abortivum coegit calamum: & quod sis sciens, mi Agrippa, ego de te per Pyrenæos montes, per mare, per terras, per lacus, per flumina, per campos, per oppida & villas de tua anhelando vita sciscitabor, cuncto regno Navarrae peragrato: cum tota Guasconia & Aquitania, singula pererrans, profectus sum Tholosam, ubi Supplicium Bovillum reperi, furore Apollineo sublimatum, & nostrum Clarocampensem plenū tuo spiritu: apud quos dum nihil novitatis de te scire possum, mox ventis vela dedi, & ubi nunc sum, Lugdunum, famigerabile emporium, accessi: quod quia omnis linguæ & nationis mercatores confluent: non inani præfagio ratus aliquid me ibi de tui status fortuna posse percipere, ibidem te nunc brevius expecto, ac summo mentis affectu te venturum anhele: ubi de nostræ confederationis instauratione multò commodius tractabimus. Sed interea tuam & Janoti historiam mihi perscribere non pigriteris, nam & hæc olim meminisse juvabit. Brixianus Belnam urbem incolit. Adamus apud Divionem satis concessit. Vale: vivas & longos crescas in annos: tua Herculeos superabit fama labores. Ex Lugduno, 4. idus Januarii, Anno 1509.

Agrippa Landulpho. X.

Veniremus ad te Lugdunū, fidissime Landulphe: sed pecunias omnes, quoniam tam longæ & molestæ terra mariq; *Hæc* peregrinationis attenuarunt impensæ, sumptum tenuitate *loco* coacti Avenione nos instructa solida nostra chrysoroci officii *factura* na tantispermanere, & in opere perseverare oportebit, quod *vide* usq; longioris itineris nova somenta excubemus. Interea quā *sur* tantopere cognoscere cupis nostræ fortunæ tragicomœdiam, *aperis* nunc accipe. Scis etenim initio quū post expugnatā nostris ar- *simè*, tib. Arcem nigram, tandē dimissi ad præsidia Vallis rotundæ, *Chry-* ibi *sepasit*

se ex- ibi cum Janoto versaremur, quanta rerum nostrarum jactura
ercu- vitæq; periculo, totum id temporis inter perfidissimos popu-
isse cū los perdidimus. Sed cum serò tandem cœpissimus sapere, tu
socius (quò rebus nostris consulere, quemadmodum inter nos
foede- convenerat) profectus per Peniacum, exinde retroversus Ge-
re sibi ronam, nunciasti te Barcinonem petiturum, quo nuncio ille-
ad jun- ctus Janotus, etiam ipse Barcinonem iter instituit, ob causas
tis: ob tibi, mihiq; satis constantes. Itaque relicto me super præditiis,
quauis arripit inter quinto Idus Junias rediturus, ut falso opinabatur,
sapiens ad festum divi Joannis Baptistæ, convivium eo die exhibitu-
apud rus, ad quod Priorem cœnobii S Georgii, & Franciscum pres-
Prin- byterum, illum affinem suum, cum plerisque aliis, jam nuper
cipes invitaverat. verum si te apud Barcinonem convenerit, si quid
liber- tecum egerit, aut statuerit, hactenus semper ignoravi: sed eras
tatis tu, hercle, beatus, qui remotior à periculo: sed ego spe sola fœ-
jactu- lix, & futuri mali ignorantia tutus, agebam inter medios ho-
ram stes, incuriosus periculi mei, lanoti reditum propinquum ex-
ferme pectans: jamque proximè aderat dies destinatus convivio, &
fecis- sol occiduus ultimam terræ metam deflexerat, cùm illius ex-
set, ca- pectatione frustratus, quid Janotum remoraretur, anxius su-
pitvū- spiciosusque, quid potissimum agerem incertus, imminentiq;
q; fu- mali prælagio turbatus animo & contigue noctis metu for-
isse midolosus, varias in corde meo volvebam sententias: tandem
hanc vespertinæ metrado quieti. Nondum propecta nocte somnus
obrem oppresserat oculos, ubi venit ad arcem nostram Oeconomus
deten- abbatis, qui, dato signo excubiis, mox demisso ponticulo, in-
tum tromissus, convocatis me atque Perotto, cum reliquis duobus
in Janoti affinibus, triste nobis horrendumque exposuit malum,
Valle omnia videlicet atrocissimo rusticorum furore misceri, Jano-
rotun- tum in reditu interceptum vinctumque servari in montibus,
da: ut duos ex suis trucidatos, reliquos secum teneri captivos: nobis
ex pra- vero, videtisne, inquit, quātum vos manet periculum eminens,
ceden- nisi fortiter & repente præcaveritis? mox cominus congregie-
tib, li- tur. Nunc ergo festinate, & rebus vestris unà cum vita sapien-
qu er. ter consulite. Attoniti eramus omnes, & expectatione deterri-
 me formidinis trepidi: obstupuit animus, lababant genua, tre-
 mebant membra steteruntque comæ & vox faucibus hæsit,
 quid facturi, quo consilio usuri, penitus nesci: prærepentina
 ista perturbatione: cum videremus nos, aut sæva morte, aut
 gravissimo periculo involvendos, consternati, & ob angustiam
 temporis, cogitandi deliberandique spatio privati, omni era-
 mus consilio vacui. Sed & ego ille egregius tantorum facino-
 rum

rum confiliator, qui paulò antè tantas res turbavi, qui tantas commovi machinas, tunc ipse mihi consilio meo defeci. Itaq; adorabamus Oeconomū illum, ut qui admonuisset periculi, simul afferret etiam aliquid consilii. Ait ille, aut exquisito aliquo eruptionis genere utendum fore, aut arcem ipsam munire oportere, fortiterq; seditiosis rusticis resistere, fore enim, ut intra paucos dies, aut nullo fulciti imperio, à se discessuri sint, aut brevi manu regis cohibeantur. Verum ut erumpere per armatorum rusticorū custodias impossibile erat, ita illos intra dirutam arcem oppugnatores opperiri & contrapugnare, plenum periculi, & certa mors erat, cum non possemus multitudinem pauci superare, nec invalidæ munitionis arcē adversus innumeros hostes paucorum præsidio tueri. Verum erat ad tria millia passuum propinqua turris quædam vetusta, & semidiruta: pariter etiam inculta & deserta nescio, si aliquando advertens animum videris: sita enim est in lacunosa cavaq; convalle, non procul ab Arcona, ubi montes abrupti in amplum quendam sinum, aquis stagnantibus irriguum aperiuntur, saxis asperimis, & propterea inaccessis, cinctum: ad cujus fauces turris hæc in eminentiore tumula sita, hinc quidem stagnantibus paludibus & lacunis piscariis, inde verò asperimis saxis & altissimis rupibus clausa, præter unicum inter lacunas arcto admodum aggere glebarum acervo, cespitem compagine coacto, aditum non admittebat aliū, nec aliud, nisi forti hyeme, cum gelu omnia constrinxisset, progressuris iter patet. nam reliqua omnis superficies, vestigii impatiēs, in luteas voragine paludosamque colluviem collabitur, qui situs per æstatem, inexpugnabilem illi loco tutelam parat. Hanc turrin incolebat pauper quidam Abbatis villicus, qui piscinarū custodiæ præerat: ilam nos occupare jubet Oeconomus & munire. Placuit omnibus consilium, totisque pedibus in eam sententiam profilientes, discussa omni pigritia, cōfestim collectis sarcinis, & quanto potuimus commeatu, cum quæ victui & munitioni commoda essent, tum quicquid preciosum erat & valdè necessarium, equorum nostrorum dorso impositum provehētes, nos armati pulveribus & sclopetis onusti, præsidio tenebrarū freti, cum servis nostris duce Oeconomio illo, clandestino itinere per devia quædam diverticula, perque opacæ noctis silentiosa secreta, turrin illam ingredimur, ubi impedimentis omnib. exoneratos equos nostros Oeconomio permisimus salvandos, quod ille quidem solerter præstitit. O quæ fortunarū nostrarum repentina mutatio? quæ rerum nostrarum murata facies?

facies? Ex strenuis militib. lucifugæ vespertilioes effecti eramus jamq; operosa & pervigili nocte transacta, dies festus aderat, dies destinatus convivio Nondū croceos pulcher Apollo extulerat vultus, cum relictam à nobis Janoti arcē cingunt armati rustici, & alii scalis per antiquorum mœniū ruinas conscendentes, alii validis securib. valvas aggressi, domum Janoti irruunt ibi omnia everfa, sublata, direpta, vastata: omnia rusticorum erant. Hem, quale convivium: querebant undiquaq; Janoti satellites, sed nusquam erant, abierant enim fugerantq;: & quæ reliqua dormiens, & nostræ fugæ nescia, relictæ erat iners mulierum & puerorū familia, pavore subito attonita, non habebat quod indicare posset: verū unum præ omnib. querebant Alemanum, me scil. (erat enim fama publica, & omnium conspiratus undiq; rumor, me tam atrocis consilii, tam perniciosi Magisterii, tam crudelis facinoris extitisse autorem, meisq; artibus inexpugnabilem humanis viribus. Arcem nigram superatam, plebisq; præsidia tam miserabiliter trucidata, & libertatem eorum everfam) jamq; ingens hominum turba cōfluebat ex montibus quorum numerosa frequentia tota vallis complebatur: undiq; rusticorum strepitus, plebs infesta, hostes innumeri, & publicus clamor hominū in nostrum exitium conspirantium, omnia mortem minitabantur. Nec mora: ubi fueramus, nos latentes, innotuit: ac curritur mox ad turrim, & oppugnamur undique: sed nos inexpugnabilis loci (quem natura undiq; impenetrabilibus paludibus, & inviis faxis circūsepsit) præsidio freti, illum in super viribus armorum tuebamur, contractisq;, quas in ibi reperiebamus, quadrigis injecta terra, aggerem per quem unicū aditus iter patebat, vallo occlusimus: retro quem cum selopetis nostris in statione eramus, vel solo bumbo omnibus rusticis formidabiles, qui omne roboris sui exercitium in arcu & balistis repositum habebant. Hoc itaque exigui vallis propugnaculo omnis rusticorum spes potiundæ turris subruta est, acceptaq; aliquot suorum clade, demissa oppugnatione, ad obsidionem animum obstinate inducunt, quò nos vel fame compulsos in deditionem acciperent. Hinc itinerrum omnium severa custodia interclusi eramus hostiles inter turbas, plebemq; cruentam: circumcirca mors imminebat, periculum undiq;, auxilium nusquam, nullibi ausugium, nulla evadendi via, & erat nobis una spes miseris, nullam sperare salutem. Nam quāvis loci præsidio inexpugnabiliter muniti, & impenetrabili paludū & saxorum tutamento ab oppugnatione securi essemus, etiam vigiliis & stationibus, cæterique pro
defen-

defensione nostra necessariis, salubri consilio dispositis, nullos formidaremus insultus: tamen fames brevi urgere potuit nos ultrò hostium gladio jugulum submittere. In hoc itaq; erubescendo simul & miserando rerum statu erant adhuc nonnulli ex populo, qui seditionis fortè expertes, se cōsuetæ erga regem subjectione obediētes persistere profitebantur. His adjutorib. Abbas ipse, cujus magna semper fuit in plebe veneratio, intra has publicæ seditionis procellas concionem legit apud Arconem, plebiq;, quam fragili conatu, quàm irritò proposito hæc discessionem moliretur, exponens, ne regi rebellarent persuadere cœpit: tum etiam de Janoti restitutione, simulatq; nostra libertate multa locutus, in vanum laboravit. nam plebs rustica seditionis fluctibus concitata atq; armata, regiarum partium præconib. dicendi potestate vix permessa, respondit se non adversus regem, sed in Janoti & suorū tyrannidem exacerbatos, à quib. inusitatæ dominationis sævitia, & intolerabili onerum servitute vexatus fuisset, quippe sub regiæ protectionis titulis hæreditariam patriæ eripuissent libertatem: tum ereptam sibi Arcem-nigram magnis ultionū minis objiciebant: ipsum Janotum atq; me præ cæteris seditioso accusationis genere persecuti: hūc patriæ proditorem, me verò illum, cujus detestandis artibus inexpugnabilem arcem unà cum libertate amisissent, nostrog; impulsu regem in hunc crudelitatis imperium adductum, atq; tam atrociter victoria sua usum, ut eorum sanguine & cædibus vix satiari potuerit, asserendo. Nunc ergo recuperatam publicis armis libertatem pro fallacium verborum blandimentis sese nolle dimittere, quippe velle se Regem dominum agnoscere illis conditionibus, quibus à majoribus suis imperatum sit: ad ulteriorem servitutem se cogi non debere, nec pati posse. De nostra autem atq; Janoti liberatione omnes in unam sententiā clamabant, tollēdos potiùs hostes in suam potestatem datos, quàm dimissos iterum ultores experiri: nec debere se nostram salutem suæ anteferre: tum & superbiùs æquo vociferabāt, sese plus metus habere nostra in salute, quàm in regis offensa: plūque opis in nostra cæde, quàm in regis promissis reponere. Sed & illi, quorum cognati in expugnatione Arcis nigræ occiderunt, non parum nutrimenti publici furoris incendio addiderunt. Itaque cunctis acensationis iracundiam in Janotum distringentibus, & solvendæ obfisionis nostræ sententiam detrectantibus ad profundam vesperam Abbas, furibundæ plebis dimissa concione, secessit. Dum hæc ita in ancipiti aliquot dies penderent, & nos graviores

viorem famis & inediae, quam obsidionis pugnam formidaremus, Perottus callidum, & quod ex usu foret omnium, speculationis consilium amplexus, omnem interclusum rupibus sinum pervagatus, scrupulosa diligetia singula circumspiciens, devias solitudines, & avia montium considerans, siquam forte fugae & evasione viam invenire posset, sagaci indagine explorabat. Is tandem insueta itinera & difficilia aditu saxa, ingentesq; rupes per varios anfractus emensus, quodam die in summitatem montis evasit, unde prospectus erat in lacum, qui montem ab altera parte alluebat, quem cognovit esse Lacum nigrum, qui inde ad quatuor millia passuum portensus, non longè ab Abbazia, quae supra egredientem rivum sita est, desinebat. Itaque difficilem montis descensum eò versus profectus, fortè ostendit semitam, quam solutae nives, variis anfractibus per prona in lacum decurrentes, cavatis saxis, praecipite clivo effecerant: hujus per obliqua devexa proper se demittens, pratis se immisit sub patentibus, & ad lacum usque descendit, sed interclusus scopulis & aquis, nullus ulterior, nisi navigio, patebat progressus. Itaque remensus difficillimum iter, sub occasum solis ad nos rediit, ac coeuntibus nobis in consilium, quae comperisset, narravit. Tunc, pensitatis singulis, visum est ut scriberemus Abbati, quò naviculam mitteret ad signatum scopulum. Verùm erat hoc consilium haud parum difficile & periculosum, & propè impossibile ob tam severas diurnas nocturnasq; itinerum custodias, quae nec egredi vallè, nec ingredi quenquam in exploratum patiebantur. Proinde aliudè quàm per arctum illum aggerem, qui ab altera parte praecisus, non in diligentiore custodia, sed & viribus & multitudine majore custodiebatur, ab hostibus profectum nostrum arcentibus, quàm à nobis illorù ad turrim prohiberetur insultus, nullus nostris patebat egressus. Visum itaq; est in consilium nostrum accerere villicum, illumque precibus, donis & pollicitationibus adorimur, adjuramusque. Is tandem fassus se per innotivadi compendiù paludem posse superare: sed vallem nisi per medium hostilis turbæ agmen egredi non posse, nec quovis modo ad Abbatiam, quae extra vallem sita sit, pervenire. In hac plena desperationis consultatione, nescio quo furore tam callidum mihi consilium ministrante, hoc stratagemate usus sum. Puer erat villico, qui pascebat armenta; hunc ego tithymallis, aliarumq; herbarum succis infectum, foedata facie manibusque, turpi macula squalè facta cute, & horridula coma deformatum, tum medico habitu & informi baculo, cui excavato literas indidi.

didimus, ac leproforum clapello adornatū instruximus: quē villicus ipse bovi impositum, sub obscurā noctem per notum sibi vadum transmissa palude, ante auroram solo exposuit. Qui profectus, balbutiente sermone eleemosynas petens per medias infestorum rusticorum acies jam clara luce vallis fauces tuto egressus est. nam ut postea nobis narravit, etiam ipsis custodibus non modico terrori fuit, ut qui nō modò alloquium, sed & conspectum ejus fugerent, tanquam ex serpentum illorum genere fuisset, qui solo aspectu noxii dicuntur, stipemque illi procul projiciebāt in terrā. Sic puer ille periculosum gnauiter nuntium absoluit, & literas Abbati reddidit: acceptoque responso, eodem actu postera die circa primam ferme noctis vigiliam ad nos rediit, clapello præsentiam suam denuntians: quem expectabundus villicus, consensu bove, vadum trahiciens, rursum recepit atque reduxit. Gavisi omnes de tam salubri responso, totam noctem disponēdis rebus nostris duximus insomnem, cumq; appropinquaret dñei crepusculum, emissis more solito aliquot sclopetarum tonitruis, cæteri que vigiliæ signis, adhuc quiescente & ignorante villico, nos cum nostris impedimentis omnibus, prementes obnixum silentium, præeuntem Nerottum taciti insequimur, assiduisque lapsibus, & crebris offēdiculis per lubrica, per aspera, perq; insensos scrupos, contusis cruribus, non exiguo labore montem conscendimus, vixq; tandem ad summum verticem fessi pervenimus, in cujus cacumine constituti, incumbentes saxis rārisper, quievimus, quoad Perottus alteram montis partem per prona delapsus, signum affigit scopulo, id erat lintheum candidū extensum, quo, retrò quam descenderat viam, ad nos remenso, expositis, quos nobiscum attulimus cibariis, in istis summis saxis epulabamur, ultrocitroq; prospicientes, donec circa quartam diei horam prospeximus veniētes duos lembos piscarios, sublevato rubeo pileo insignitos. id enim signum nobis Abbas rescripserat, lis conspectis, sclopetas omnes in lætitiæ signum è summo montis cacumine emittimus: quo & villico nostram salutarem fugam, & nautis nostram præsentiam indicaremus. Tum, præeunte Perotto, transmissio clivo, per invia & humani vestigii expertia saxa delabimur in subjacens pratum, vix stabili vestigio excepti, ingressiq; lembos, hac ignoti itineris fortuna & piscatorio remigio freti, salvi cum omnibus nostris in Abbatiam ipsam pervenimus sub vespērā, quam dies insequabatur iduum Augusti. Hæc itaque nostra evasio, ut postea accepi, seditiosos illos rusticos (quibus illa non tā admirationi,

quam

quam miraculo fuit) diversas traxit in sollicitudines, jã enim anxie metuere sibi cœperunt, ne eisdem nostris artibus & opera exquisitis, ignotorum itinerum transitu rex illis in opinatum intromitteret militem, qui flammis & ferro omnem vallem crudeli animadversione vastaret. Jamq; nec dies, nec noctes securum dormientes, plures discedebant ad partes regias, qui antea manifestum defectionis titulũ sequebamur. Verum qui seditionis caput extiterant, qui Janoti bona diripuerant, qui vinctum ceperant atque servabant, suæ sententiæ obstinati inhærebant, salutem suam non nisi in Janoti exitio repositã arbitrantes. Metuebant enim non modò bonorum suorum proscriptionem, exiliumq; à patria, sed & vitæ suæ suorumque postmodum diffidendum censebant, si unquam Janotus restitueretur, de quo quid postea actum sit, nondum accepi. Sed ad me redeo. Jam omnia mihi tuta erant, omnia secura, omnia salva, nisi quod de tua fortuna, ubi esses, quò divertisses, ubi lateres, nulla indagatione percipere potui. Instabat Abbas cõfilio suo, ut reverteret in aulam. non defuturam mihi instaurandæ melioris fortunæ facultatem apud eum regem, cujus venerationem & munificentiam jam semel expertus essem. Verum quod suasit utilitas, verabant pericula neq; enim ignorabam, si ad regem rediissem, me ad novum aliquod, & plenum periculo facinus destinadum fore. sed plus me detrahebat tua absentia: metuebam enim caput meum inexploratæ fidei hominibus committere. Itaq; plusculos dies in Abbazia illa commoratus, anceps animo quid facturus essem, venit ad me Antonius Xanthus, qui adhuc apud me est, ille videl. senex de quo scripsi tibi nuper. Is suis consiliis animum meum erexit, in totum namq; propositum erat mihi in visas aggredi terras, ignotosq; accedere populos, omnia experiri & me totum fortunæ flatibus exponere. Jubet ille moderari animum, ac Hispaniæ oràs scrutari suadet, tuamque Italiã, si de te aliam famam nancisci possemus: polliceturq; itineris comitem: nec fides promissis absuit, quin summum peregrinationis meæ præberet solatium. jamq; dies septimus erat Kalend Septemb. quando cum sene illo atque meo Stephano ex Abbazia discedentes, Bercinonem peteremus, de tua salute & peregrinatione quid esset, exploraturi. Ibi triduum commorati, cum de te nihil intelligere possemus, ad magnam illam Valentiam proficiscimur, ubi apud Comparatum Saracenum, Philosophum, Astrologumq; exercitatissimum, olim Zacuti discipulum, de te percunctati, nihil etiam scire potuimus. Itaque, divenditis equis nostris

*Ece
quam
sunt
pericu-
lis ar-
dum
ardua-
rum
inda-
gato-
res ob-
noxij,
ut
sem-
per de
salute
vel
quiete
despe-
rabun-
di per-
vaga-
ri co-
nãtur*

nostris, post paucos dies ex Valentia transfretantes per Baleares insulas, suprâ Sardiniam navigâtes. Neapolim defleximus, sed ibi, consiliis parum ex sententia cedentibus, minorem spe nostra fortunam experti, reditum in Gallias instituimus. Itaque exinde navigantes Ligurnum Thusciae portum appulimus: deinde Ligusticum littus pererrantes, Provinciam ingressi, usque famigerabilem hanc, liberamque Rhodani urbem pervenimus, manemusque, usque adhuc omnibus salvis. En habes nostrae fortunae historiam ab illo tempore, quo tu feliciore sydere actus, ex Vallerotunda à me discessisti: quam, ut brevissimè potui, tibi hoc calamo exaravi. Ampliora de interea à me gestis & cognitis, coràm audies quàm primum nos Lugdunum venire concedetur, nisi tu nos interea (quod cuperem) Avenione convenire velis. habeo siquidem tibi aperire aliquid secreti consilii, quod invitus pectore clausum gero. Vale. Ex Avenione, nono Kalend. Febr. Anno 1509

Landulphus Agrippa. XI

Statis abundè, lapsis istis diebus, elegantissimis ex scriptis tuis laboriosam vagæ fortunæ tuæ tragico-comœdiam, supremâq; mentis tuæ hausi voluntatem, conarerq; omnifariam Avenionem ad te descendere, mi suavissime Agrippa, si non me morbus ille, medicaminis nescius, arreticus sibi devinctû hîc remoraretur. Nunc verò qui hæc meas ad te desert litteras, tuæ nationis Germanus est, oriundus ex Norimberga, sed domicilium habens Lugduni: estq; rerum arcanarum curiosus indagator, & homo liber, nullis irriteritis vinculis, qui, nescio, qua fama tua impulsus, tuum quoq; perlustrare cupit abyssum Vellem ergò profundè virum explorares, atq; tibi ut suæ mentis indicaret jaculum. non procul siquidem à scopo, meo iudicio, sagittat, & magnarum rerum experientia apud eum in aliquibus extat. Tum ergò ab Aquilone in Austrum vola, undique Mercurialibus pennatus alis, & Jovis si lubet, sceptrâ amplectere, atq; illum, si in nostra velit jurare capitula, nostro sodalitiio adscitum face. Cæteri commilitones nostri hîc tuum sperant adventum. quare lætus ventis vela committe, ac communem felicitatis nostræ complectere porrû, & sine longa dierum intercapedine ad nos té lætè conferas. miranda namque hîc latent, de quibus plura tibi scripsissem, si non tam festinus præsentium latoris recessus hoc indigestum evomere compulisset scriptum. Excusatum ergò me, quantum possis habe. Vale. Ex Lugduno. pridie Nonas Febr. Anno 1509.

Amicus

Postquam Lugduno abs te recessi, mi fidissime Landulphe, ad Augustodunum Heduarum concessi, ad notum mihi quondam humanissimum virum Dominum S. Symphoriani, qui me quotidianis beneficiis suis devincire non cessat. Vellet autem ille idem, quod tu te Augustodunum conferre velis, idque te unicè rogatum habet. Sin minus id fieri poterit, Cabilonem te conferas, quod & nos veniemus. Rescribas ergò quam ocyssimè, quando, quo die, atq; ubi locorum apud nos adesse velis, ut idem præfatus dominus atq; ego sciamus, quando & quo venturi sumus, aut ubi te præstolaturi. Videre te si quidem volumus, & præsentem colloqui de rebus necessariis & secretis, quas literis cōmittere non convenit. Quin & Stephanum meum misi Dolam, ut adducat Brixianum: & Antonium Xanthum ex urbe Nivernensi revocavi, illosque dietenus expecto una apud nos adfuturos. Est siquidem nobis aliquid in commune consultandum, quodque ad omnium usum pertineat, Vale. Ex Abbatia D. Symphoriani apud Augustodunum Heduarum, quinto Kalendas Junii, Anno 1509.

Landulphus amico suo. XIII.

Postquam hinc abiisti, adolescens doctissime, verba feci de te apud Reverendissimum Dominum Pisontinum, quem mecum traxi in admirationem super tua multiplici & recondita eruditione. Is te videre gestit, & nonnulla jactat se tibi ostensurum, quæ nondum etiam tibi fortè cognita sunt. scribe ergò, obsecro, quando sis ad nos rediturus, ut crebris ejus interrogationibus respondeam. nam ego te propediem rediturum vaticinor, ocyus etiam quàm statuisses. Multos quidem reliquisti tuæ laudis buccinatores, sed ego nulli primas concesserim. Bene vale, & nos ama, dum virtutem tuam colimus, Ex Dola, 18. Junii.

Amicus Landulpho. XIV.

Scio ego te, præstâtissime vir, non modò responsa literarum Stuarû, sed me ipsum expectare: verùm existimabam te jamdudum certiore factum, quid mihi evenerit impediementi. nam morbo correptus subitaneo & peltifero, erâ longè morti, quàm vitæ vicinior, jam umbra mea vagabatur apud manes, necdû sanus sum, sed resipisco vivere. misissem ad te, quæ postulasti. nihil enim horum te celare volo: sed nequeo unnc
fatis

fatis tutè commendare calamo. nos te, ut spero, propediem videbimus, habeo enim adhuc alia intemeratæ veritatis documenta lucidissima, quibuste dono donare volo: amo siquidem te, & genius tuus in absentia tua mecum conversatus est. Domino Archiepiscopo Bisontino me, ut de meliori nota, & commendatum & charum reddito. Vale, vir observandissime: Datum Cabilonæ, septimo Idus Julias, Anno 1509.

Amicus Agrippa S. D. XV.

Interrogatus aliquando Demosthenes, quid potissimum esset in Oratore? respondit, pronunciationem, iterum atque iterum interrogatus, idem respondit, neque aliud amplius, Audivimus itaque diè hesternâ, atque revera experti sumus in oratione tua, virissimum fuisse oraculum Demosthenis. Felix es, Agrippa, qui copiosam illam atque inundantem dicendi fertilitatem ita intra limites sinceritatis illius orationis tuæ conclusisti: cui neque aliquid addi, neque demì possit, & quod maximum artificium ipse censeo, ut ne unius verbi auditores meminerint, quod in illa verbosa copiositate secus est. Peto igitur instantissime, ut mihi liceat eandem orationem tuam luculentissimam interpretari: non, quòd in eadem Majestate eam reddere gallicanam aut sperem aut pollicear, verum ingenioli rudis periclitandi gràtia, & etiam, ut ipsa illustrissima Princeps nostra intelligat, quàm præclare in ejus laudem orastis eoque rebus tuis libentiùs faveat, quandoquidem rem hanc apud eam multum admodum tuarum virtutum opinionem semper ad aucturam esse arbitror. Vale.

Idem Agrippa XVI.

Ecce ornatissime Agrippa, orationem, quam meo more tuam interpretatus sum: non, quòd singula verba singulis reddidi, sed sententias sententiis prout pro decore linguæ nostræ gallicanæ observando mihi visum est. Dominus Vicecellarius erat censor atque corrector. Tu eum meis verbis orato, ut Prologum lucubrationum nostrarum videre dignetur: puto eum non magnifacitum. Quòd si non improbet satis erit meo studio factum. Si autem favore illud prosequi dignabitur, dii boni, quàm citò ex pygmæo gigas efficeret. Vale, & me, tui amantissimum, redamato, quamprimum me tibi discipulum repræsentaturum. Vale.

Agrippa Amico suo. XVII.

Perspicius est mihi jamdudum tuus in me amor, amice observandissime: sed nunc ex literis, quas ex Lugduno ad te

scripsit Vir præclarus, Joannes Perrealis, cubicularius regius, quasque mihi legendas tradidisti, planè cognovi, te honoris nostri atque famæ ita esse sollicitum, ut non modo expectationem, sed votum nostrum superaveris, cum orationem nostram, quam ex tempore ferè habuimus, & Gallicam effeceris, & Lugdunum usque pergere compuleris: ad eos præsertim, quorum iudicium non injuria reformidem. Quantum enim ex literis Magnifici illius cubicularii videri licet, & quantum ex tua fideli relatione accepi, vir est, à quo potius doctrinam exigere debeamus, quam ut ipse nos de aliqua interroget. Compellis me tamen, quæ tua est de ingenio nostro confidentia, amore scilicet cæcutiente, ut ejus petitis respondeamus: quod quidem & libenter facio, & simul cum his literis transmitto: non tam, quod tibi morem gerere velim & cupiam, quam ne tu vel hi, apud quos scripta nostra divulgas, vel me (ut scribunt) divini aliquid habere arbitrentur, vel ne hujusmodi quicquam mihi arrogem: sed ut humanitatis nostræ mediocritatem planè agnoscatis. Vale, & me in tuorum amicorum numerum referre digneris. Ex Dola Burgundiæ, Anno 1509

Amicus Agrippa suo. XVIII.

Salve, doctissime Agrippa, Decanus, tibi & mihi semper venerandus, mavult te orantem sive declamantem audire, nam suæ partes sunt, tanquam ad hoc natus; & qui ipse in arte oratoria plurimum valet. Ego autem (quæ differentia inter nos est) etsi cum Domino Decano cæterisque tui neminis studiosis te orante aut declamante plurimum delecter, ac etiam proficiam: quia tamen studium meum, quantulumcunque est, versatur potius circa scriptionem & lectionem, quam erga orationem & auditionem, & quod expertus scio, plus conferre ad famam aucupandam scriptionis studium, quam declamationis: (nam semel tantum profertur oratio, lectio autem ter & quater repetita placebit) ideò ingenium tuum, certè rarissimum, jamjam hortor, ut ad scriptionem te conseras: etiam si ipse D. Decanus repugnaret, quod ab ejus humanitate alienum est, iterum liberè hortor. Quod si rem meam me ipsum curare, ut par est, moneas (suam namque non docere Minervam inter adagia receptum est) facilè abstinebo, modo pro mea ineptiâ atque impudentia dixero, quod prius incepit Christus facere, quam docere. quod quidem, sicuti quidam nostra vernacula lingua hoc Proverbium protulerunt, Multum interesse inter dicere & facere. Neque enim ipse Cap-

nion-

nion, quem interpretaris, neque Picus, neque Politianus, neque Laurentius Valla, qui omnes publicè oraverunt, tantum profecissent in nanciscenda fama suis publicis orationibus, quantam adepti sunt, nisi in scribendo etiam operam aliquam collocassent. Exemplum familiare ex meipso proferam, qui supra bis mille ducentos versus per me compositos, memoriter absque intervallo aliquando recitavi, sed nulla mihi gloria fuit, nisi in loco illo & pro tempore illo. De scriptis autem secus est. Quod si etiam splendidissimi quique Doctores & lectores nullam scriptorum suorum memoriam reliquerint, non erit eorum fama dilatata neque perpetua, sed duntaxat inter angustos limites, suæque vitæ tempusculum coacta. Vale, & stude famam extendere factis, & mihi des veniam, quod sic epiloگو, non enim ut censor loquor, sed ut fautor.

Amicus Agrippæ suo XIX.

Candidissime Agrippa salve, & me non minus tuum, quàm tu ipse es tibi puta, utpote qui admirabili ingenio eloquioque tuo allectus, tuæ famæ famatissimæ nunquam favere desinam. Precor itaque, ut aliquando mei memineris. Nova quæ circumferuntur hîc, sunt hæc: Regem propediem Lugduni adfore, copiasque in Venetos redintegrare. Venetos autem nuperrimè magna clade affectos à Francigenis, una cum duce Ferrariæ militantibus, ita ut supra sexmillia Venetorum in ea pugna pessundati fuerint, & biremes circa triginta super Padum captæ: properabant enim obsidere Ferrariam. Ad eò nihil non audet superbum illud atque pertinax genus hominum. Dicuntur ea clade in maximam desperationem adducti. Tu si quid de imperatore nostro habeas, quæ in ista dieta aliqua proculdubio divulgabuntur, me certiores facere digna. Vale doctrinæ atque eloquentiæ columen atque fulmen.

Amicus Amico. XX.

Præsentium lator, servulus est cujusdam nobilis Cabilonen-sis, mittitur, ut te Cabilonam traducat, eget siquidem Dominus suus & consilio & adiutorio: dives est, nec parcat expensis. Hanc ego tibi lucri occasionem conciliavi: sed quid circa hoc tibi adhuc consultum velim, modò animadvertè: nitor siquidem & honori & utilitati tuæ æquè consulere. Si igitur ornato cultu venire possis, venias, multum tibi fidei & utilitatis ea res allatura esset neque enim ignoras, quanta autoritas, quantaq; fides sit in una (ut ita loquar) venusta tunica, maxime apud istos cæcutiētes, qui non nisi superficies hominū spectant.

B 2

Quare

Quare si secus veneris, detrahet multum : ideoquæ si poteris dissimules, excuses, differasque adventum tuum in aliud tempus : interim ego tibi succurram. Si verò nobilis iste tui avidior ad te Dolam concesserit, illud adverte, ut cum omnia scias, omnia possis, nihil facias, nihil promittas, nisi sæpissime rogatus; præbeas te beneficiis vincendum : etiamsi egeas, egerere dissimiles. calet homo, dum calet ferrum, cudendum est. Secretò hæc intellige, tua res est, tibi consulitur, tu fortunæ tuæ rationem habe. ego quantum possum, te mea opera juvando tibi non deero. Vale.

Theodoricus. Episcopus Cyrenensis, Henrico Cornelio Agrippa S.D. XXI.

Reditæ sunt nobis literæ tuæ, miles strenuæ, tertio Calendas Decembris, longa certè spe exoptatæ : quibus lectis, quanto simus exhilarationis spiritu affecti, haud facile scripserimus. Admirari utique te possumus, non tamen satis laudare quippe unus es inter tot millenarios Germanorum, qui rebus militaribus similiter atque literariis hinc & inde æquè diligenter viriliterque operam navasti. Paucos admodum è multis millibus id egisse quis nescit ? O quantum et tollendi sunt hi, quos Martis animosi cùm laude victoria usque adeò evehit, ut sanctissimæ Palladis favore non sint destituti ? Varia tua dona sunt : in te unum congestum atque confertum est, quod innumeris millibus dii negarunt. Quid de militiæ gloria ? quid de celebribus orationibus, coram tot & tantis habitis ? Quid in futuro de te expectandum erit, qui tuam parentelam, urbem, gentem, nationem ita & amas & prosequeris, ut etiam & extollas atque evehas ? Accipe igitur, mactè virtutis vir, in armis vir, in literis præceptor, in amore alter ego, quod ad te scribimus, bono corde, benigno animo, grataque fronte : & dum vacat, quiddam ad nos rescribito. Interferas rogo, quid tibi in Astrologia judiciaria placeat displiceatve. Quamvis ad illam disputator fuerit Picus Mirandula, certè nosti, & quid quasi exsufflando omnes ejus rationes & explodendo Lucius Balancius egerit, ut arbitror, vidisti. Qualis verò tuus sit in eam animus, vellem scire : cùm, quando apud nos causas ageres, ambiguus nobis visus fueras, sortè præ quadam, nescio quali doctrina inter sacrum superstitiosumque, ut videre videbar, cui tum inhærebat, & scripto commendabas. Si tamen nunc aliquo locorum aliquid arcani non impii offenderis, nobis commune facito : cum & nos nihil tibi unquam occultandum celandumque habebimus. Vale longum, & nobis, ut velis,

velis utere. Ex Colonia Agrippina, tertio Kalendas, ut supra,
Anno 1509.

Amicus Agrippa suo. XXII.

Scripſiſſem ad te plura, ſed is gerulus, quem ſerò etiam ve-
niſſe ad me pœnitet, multum & ſatis importunè feſtinavit,
geſtienti corde alias tuas ſalutes, quas mihi optaſti patris ore,
& tuis literis ad me allatas accepi: te autem arduas res geren-
tem, periculaque omnigena potenti terræq; diſcriminibus du-
rato animo pertuliſſe, intellexi. Quid, rogo, ætati proveſtæ
(quam natura omnes ſperamus jucundius eſſe poterit, niſi ut
viro digna, dum robur eſt & ſanguis calet, aliqua peregeri-
mus: quæ jam ſerioribus annis narratione, proloquioque in-
ter amicos, & ſerio & joco perſari poſſemus, quibus ad alios &
authoritatem & experientiam noſtram commendemus. Ex
tuis literis percepimus, quòd multas orbis terrarum oras per-
luſtrando videris: proſperè ſaneque ad ea loca, ubi nunc es, te
reverſum. Ex quo colligo, quòd omnio dubio procul doctiſſi-
morum virorum verba, mores, conſuetudines, & geſtus quàm
diligentiſſimè exploraveris: & quod ſuper omnia prætulerm,
veterum monumenta in diverſis locis libròrum collegeris:
deceptorumque ex iis floſculorum nos quandoque partici-
pes te facturum ſpero, collectorum, inquam, ex iis, qui ſumma
Philoſophia floſperunt, aut certè ſacrarum literarum theore-
mata laborioſiſſimè coluerunt. Vidifti inſuper varietatem mo-
rum: audiſti diſparibus labris idiomata multa, conſpexiſti al-
pes altiſſimas, arces eminentiſſimas, civitates munitiſſimas,
aulas Principum, ædes civium, contemplantium cœnobìa,
deorum templa, & quicquid aliorum aut caterorum eſt, qui-
bus humana, præcipuè juvenilis, curioſitas oblectatur accura-
tius notaſti. Quæ omnia, ut ſperamus, dum coram fueris, non
ſine ſumma voluptate ex te audiemus: quibus etiam ſummum
opificem rerum laudare poterimus. O utinam igitur liceat
quandoque te fieri ad nos reducem, ut, velut olim conſuevi-
mus, una ſederemus, varia diſſerentes uſque ad famulantiùm
faſtidium. Spero igitur te non tardaturum reſreſſum ultra
paſſagium (ut dicunt) Aquenſe. Hoc tui parentes flagitant.
hoc amici tui unà mecum exoptant, perpetuum pro tunc ali-
enis locis vaſe facturi. Nil occurrit novi, quo te afficiam: nun-
cius is ſtat ante cubiculum, ſermè ſtomachatus, quod eum his
ſcriptis remorer: quæ quidem ſcripta non accipias ut excogi-
tata. Vale longum, & te, ut ſperamus, accinge citiùs ad reſreſ-
ſum, & iterum vale. Ipſo die S. Clementis, ex Colonia, 1509.

D. Ioanni Tritemio, Abbati D. Iacobi in suburbio Herbipolis, quondam Spanhemensi, Henricus Cornelius Agrippa ab
Nettesheym S. D. XXIII.

Cum nuper tecum, Reverende Pater, in cœnobio tuo apud Herbipolim aliquandiu conversatus, multa de chymicis, multa de Magicis, multa de Cabalisticis, cæterisque, quæ adhuc in occulto delitescunt, arcanis scientiis atque artibus una cōtulifsemus: magna inter cæteras quæstio erat, cur Magia ipsa, cum olim primum sublimitatis fastigium uno omnium veterum Philosophorum iudicio teneret, & è priscis illis sapientibus & sacerdotibus iuxta semper in veneratione habita fuerit: deinde sanctis Patribus à principio nascentis Ecclesiæ Catholice odiosa semper & suspecta. tandè explosa à theologis, damnata à sacris Canonibus, porro omnium legum placitis fuerit proscripta: ejus causam speculatus, meo iudicio non alia est, nisi quod fatali quodam temporum, hominumque depravatione subintroierunt multi Pseudophilosophi, ac mentito nomine Magi, qui per varias errorum sectas, & falsarum religionum factiones, multas admodum execrandas superstitiones atque feræ ritus, multa etiam ex orthodoxa religione scelerata sacrilegia, in naturæ persecutionem, hominumque perniciem, ac Dei injuriam congerentes, multos admodum, quales hodie circūferri videmus, reprobatae lectionis libros ediderunt, quibus Magiæ honestissimum nomen atque titulum furto & rapina præfixerunt. Hi itaque, cum sacrosancto hoc Magiæ titulo suis execrandis nugis fidem sese conciliaturos sperarent, id egerunt, quod laudatissimum olim magiæ nomen, hodie bonis & probis omnibus odiosissimum redditum sit, ac capitale crimen habeatur, si quis doctrina operibusve Magum sese audeat profiteri: nisi fortè demens aliqua vetula rus habitans, credi velit admodum perita & divini potens, ut (sicut ait Apulejus) possit cœlum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, manes sublimare, deos infirmare, sydera extinguere, tartarum ipsum illuminare: sive, ut canit Virgilius:

Quæ se carminibus promittat solvere mentes

Quas velit: aut alijs duras immittere curas:

Sistere aquam fluvij & vertere sydera retrò,

Nocturnosq; ciet manes: mugire videbis

Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos:

tum quæ referunt Lucanus de maga illa Theffala, & Homerus de Circes omnipotentia: quorum plurima fateor, tam fallacis opinionis, tam superstitiosæ diligentiae perniciosiq; labores exitum

stunt, ut cum sub artem non nefandam cadere nequeant tamen Magiæ venerabili titulo sese vestiri posse præsumunt. Cum hæc igitur sic se haberent, mirabar admodum, neque minus etiam indignabar, neminem hactenus extitisse, qui tam sublimen sacramque disciplinam ab impietatis crimine vindicasset, aut illa nobis purè sincerèq; tradidisset, siquidem, quos ex recentioribus ego vidi, Rogeriū Bachonē, Robertū Anglicū, Petrū Apponū, Albertū Teutonicū, Arnold. de Villa nova, Anselm Parmensem, Picatricem Hispan. Cicchum, Asculū, Florentinū & plerosq; alios sed obscuri nominis scriptores, cum se Magiam tradere pollicentur, nonnisi aut deliramenta quædā nulla ratione subnixā, aut superstitiones probis omnib. indignas præstiterunt. Hinc concitatus est in me spiritus meus, atq; propter ipsam cū admirationē, tum indignationē, volui & ego philosophari, non illaudabile opus me facturū existimans, qui ab ineunte ætate semper circa mirabiliū effectūū & plenas mysteriorū operationes curiosus intrepidusq; extiti explorator: si Magiā ipsam vetustam sapientumq; omniū disciplinā ab impietatis erroribus redimitā purgatamq;, & suis rationibus adornatā restituerē, & ab injuria calumniantiū vindicarē. Quod ut jam diu ipse mecū deliberavi, nunquā tamen in hanc arenā descendere hactenus ausus fui. Verū post collatum inter nos Heriboli de his rebus sermonem, tua præcellens peritia & doctrina, tuaque ardens adhortatio audaciā mihi animumq; addidit. Itaq; electis Philosophorū exploratæ fidei sententiis, purgatæque introductione, ac malignorum, qui simulata scientia mentientes Magorum traditiones, ab ipsis tenebrarum reprobatis libris, velut ab ipsis adytis, mirandorum operationes requirēdas dicebant, discussis tenebris, tres libros de Magia compendio brevitatis cōplexus, recentibus his diebus composui, & de occulta Philosophia, minùs infenso titulo, inscripsi: quos nūc tuo examini, qui harum rerū plenissimam peritiam tenes, castigandos, censendos, judicandosq; submitto: ut, si quid in illis à me scriptum sit, quod aut in naturæ contumeliam, aut cœlitum offensam, religionisve injuriam vergere queat, condempnes errorem: sin autē dissoluta & purgata sint impietatis scandala, veritatis traditionem tueare, sicq; cum his libris nostris, atque cum ipsa Magia agere velis, ne occultetur aliquid, quod prodesse queat: nec probetur, quod possit nonnisi nocere, quod sic tandē libri isti tuo examine probati, digni sint qui aliquando felicibus auspiciis in publicum egrediantur, nec timeant iudicium subire posteritatis. Vale, & his audacibus parcito cœpris.

Ioannes Tritemius, Abbas Dux Jacobi Herbipolis, quondam Spanhemensis, suo Henrico Cornelio Agrippa ab Nettesheym, salutem & charitatem.

XXIV.

Opus tuū, ornatissime Agrippa de occultiore Philosophia prænotatum, quod nobis examinandum per latorem præsentium obtulisti, quanta cum voluptate susceperimus, nec lingua mortalis unquam potest exprimere, nec scribentis calamus refecare. Admiratione maxima ducimur super eruditione tua non vulgari: qui & juvenis tam secreta penetrans & arcana, multis etiam Viris doctissimis abscondita, non solum pulchrè ac vere, sed etiam propriè & ornatè proferre in lucem potuisti. Unde in primis tuæ ad nos benevolentiae gratias agimus: & si poterimus unquam, pro viribus indubitanter referemus gratias. Tuum opus, quod nemo doctissimorum etiam Virorum satis laudare sufficit, probamus. deinde, ut studio pergas in altiora, quo coepisti, nec finas tam excellentes ingenii tui vires ocio te pescere, te, qua possumus instatia monemus, petimus & rogamus: quatenus & tuo te labore ad meliora semper exercites, & lumen veræ sapientiae, quo maxime & divinitus illustraris, etiam ignorantibus demonstres. Nec te retrahat à proposito quorumcunque consideratio nebulozum, de quibus verè dictum est. Bos lassus fortiter figit pedem: cum nemo sapietum iudicio veraciter doctus esse queat, qui in unius duntaxat facultatis rudimenta iuravit. Te autem divinitus ingenio donavit, & amplo & sublimi. Non ergo boves imiteris, sed volucres: nec circa particularia arbitreris tibi esse morandum, sed universalibus confidenter intendito animum. Tantò enim quisque doctior esse putatur, quantò ignorat pauciora. Ingenium verò tuum ad omnia pleniter aptum, non paucis, nec infimis, sed multis & sublimioribus est rationaliter occupandum. Unum hoc tamen te monemus custodire præceptum, ut vulgaria vulgaribus, altiora verò & arcana altioribus atque secretis tantum communices amicis. Da fœnum bovi, faccarum psyttaco tantum: intellige mentem, ne boum calcibus, ut plerisque contigit, subjiciaris. Vale sælix, amice: & si quid penes nos est, quod tibi conducere queat, jube: & factum sine mora intelliges: & vires ut nostra dietim sumat amicitia, sæpius ad nos scribe, & tuarum aliquid lucubrationum mittito, instantè oramus. Iterum vale. Ex nostro Cœnobio Peapolitano, 8. die Aprilis, Anno 1510.

Agrip

SAlve mi fidissime Landulphe. Apud Tridentum aliquot-
 Saureorum millia accepturus sum, illa in Cæsarea castra Ve-
 ronam laturus; jamque instauratus nova facinora rursus ag-
 gressurus sum: sed una re potissimum indigeo, fido videlicet
 sodali. Itaque, quia multis & magis tempestatibus te cognovi
 fortem, fidumque mihi, simul quia tibi eadem, quæ mihi in-
 genia sunt, eo ipso multa bona nobis mutuo procurare possu-
 mus. Nunc autem est occasio & oportuna & magna in ma-
 nibus: neque verò me tam ignavum aut vani ingenii putes,
 ut incerto pro certo, & exploratæ fidei viro, consilia mea
 commiserò. Habeo enim consilium, quod diu occultavi, di-
 cere: nunc illud tibi narrabo, unde nos pergrande commo-
 dum faciemus, atque unde potestas est nobis adipiscendi glo-
 riam, laudem, decus & lucrum: neque magis percipies hæc lin-
 gua & calamo dici, quam factis & re ipsa fore: voloque te ar-
 bitrari, me hæc utriusque nostrum commodi honorisq; cau-
 sa facere, ut æquum est amicis. Quare remigio veloq;, quan-
 tum potes, festina: & veni Veronam ad Georgiam Tridenti-
 num Episcopum: ibi me invenies. Vale. Ex Tridento,

Amicus Agrippa suo. XXVI.

REbarte, eruditissime Agrippa, jam pedem Mediolanum
 retulisse, quod ipse, qua die cum Bartholomæo Rosato
 ambo hoc proximè eratis, exposuisses, te non multò post à vi-
 co Lavizario abiturum esse: sed cum tonsor, qui ad nos hoc
 manè concessit, significaverit, se & illum in hanc diem tibi ad-
 esse, haud incongruum existimavi, si cum vestrum utrisque,
 qui inter præcipuos mihi benevolos ducimini, fructificatio a-
 sparagorum agri nostri communicaretur. Duos igitur fasci-
 culos vobis nuncius iste tradet: qui etsi exile sint munus, ve-
 stræ tamen erit modestiæ, id quo mittitur, optimo animo &
 excipere & frui, neque ejusdem pusillitatem perponderare,
 cujus inter amicos, qui quæque familiaris multò agunt, nul-
 la est ratio habenda. Valete ambo. Ex Gravarrona, Anno 1512.

Idem Agrippa & Bartholomæo Rosato. XXVII.

SERò quidem epistola tua, Agrippa eruditissime, fuit reddi-
 ta. si celerius ergo repetitum ad illum fuit nihil, quod inde
 mireris, nullas subest causas. Accepi, abs te & Bartholomæo no-
 stro non benevolo minus animo & exceptos & visos esse mis-
 sos

fos asparagos, quàm ex me provenerint, etsi minimum quid essent. Valde sum latatus, quòd non aspernatis vos munera meà, utcunque sint pusilla, ac mittentis optimi animi rationem solum (quod in amico potissimum est considerandum) habuisse intuear: sed gratiarum actiones, quas ex illis subdere vobis placuit, fuerunt, hercle, ex parte omni incongruà, cum multo majora vobis à me præstari posse vellem. Et ne quid vobis legendum hac die sit defuturum, mittitur ad vos earmen à Francisco Scauro Novariensi nuper receptum, ac ejus pariter responsum: quæ omnia ubi inspexeritis, colliganda, ac Michaeli Mediolanensi restituenda erunt, ut is postea Scauro, si cras Novariam (ut ostendit) proficiscetur, sit redditurus. De vestra ad Ticinensem urbem profectione, deque mirabili opinione, quam de se Agrippa illic ob singularem virtutem & ingenii acrimoniam, qua præstat, reliquerit, audivi permulta, quæ fuere omnia quidem auditui meo jucundissima. nam nihil fanè illi potest laudi cedere, quod & commune mihi non planè existimem. Valere ambo, Ex Gravarrona, Anno 1512.

Agrippa Candioto suo. XXVIII.

Tuas jam pridem in Julium Pontificem haud ineleganti sermone editas & legi & intellexi satyras, Candiote ingeniosissime: in quibus satis (ut opinor) laboris mortuos sparsisti. Effet itaque longè gratius, si vivo tantos cuderis montes, auream certè in carpendis hominum vitiis præfers venam. Vix ita Lucilius, qui primus (teste Fabio) hanc claram in eiusmodi scribendi genere adeptus est famam, tam rotundè Romanorum flagitiorum genera rimatus est. Lynceos profectò in hoc ostendis oculos, perge itaque felici fato, ubi tuo vales ingenio: modo sic tractes aliena, quòd propria atq; amicorum non obliviscaris negotia. Haud enim nescius es, ni fallor, quid negotià me tibi quam studiosissime commissum exequi habes. quod si feceris, identidem tuis in rebus ero quam studiosissimus. Vale felix, Anno 1512.

Agrippa Landulpho suo. XXIX.

Si ego ex te tacente fieri possem certior, quid agas & quid facurus sis, Landulphe fidissime, duorum hoc labori pareceremus, meo videlicet te interrogantis, & tuo respondentis. Nunc cum id fieri non potest, necessitas subiit, ut mutuo scribamus & rescribamus. Accipio te, nescio quarum rerum scrutinio intentum: gauderem te effectum bonum assequi. Ego tibi

tibi mea fide simul & ingenio non sum defuturus: sed cave, ne incertum pro certo sequaris, scis, quæ discedens Mediolano tibi diximus. Cessa, mi Landulphe: meo consilio desiste, amicè hortor: nihil periculosius, quam sine duce perito domum intrare Dædali: crede meo consilio, nam me quidem mutuae amicitiae nexus pro sua simul & mea incolumitate & commoditate sollicitum esse compellit. Adhuc paululum sustine, donec ego revertar Mediolanum. tunc enim viam, quæ sola ducit iter ad gloriam, diu diuque cogitatum monstrabimus tibi: vel tu ad nos concede. sed prius responsa harum literarum, & quid facturus es, quam festinanter remitte. Vale. Exburgo Lavizario, Nonis Aprilis, 1512.

Agrippa Landulpho suo. XXX.

MIrum in modum literæ tuæ me lætabundum reddidere, fidissime Landulphe: maximè, quia ex Mediolano Papiam te contulisti. Credo ergo te divino quodam oraculo iuxta meæ deliberationis propositum afflatam, quo mihi præcursor eò me præcesseris, quò ego me conferre, jam longo diærum cursu mecum tacitus meditatus sum. faciamque nunc, ut quamprimum ad te Papiam venturus sim: quò cum venero, omnem sollicitudinem amittas, non enim verbis tibi alludam, sed in re dubia, ubi re opus est, re ipsa te juvabo, atque sic rebus tuis prospere dispositis, cætera agenda deliberabimus. Vale felix: & ita tibi persuadeas, me tibi ut fidissimum semper comitem, nullo loco defuturum, ac quicquid commodi profectusque tibi & vitæ & fortunæ bonis augendis ministrare possim, nihil unquam denegaturum Exburgo Lavizario, undecimo Kalendas Majas, 1512.

Agrippa Chrysothomo suo. XXXI.

Mitto ad te libellum illum cabalisticum, quem optasti, venerande Pater Chrysothome: de quo illud tibi ignorandum neutiquam censeo, hanc esse scientiam illam divinam, omni humana indagine sublimiorem: quam si continua rememoratione intellexeris, eris omnium bonorum tota mente plenissimus. Est siquidem ars hæc tota sancta atque divina, ac sine dubio efficax: ideoque, mi Chrysothome, cupientissime, qui in hac te exercere affectas, tantum mysterium intra secreta religiosi pectoris tui penetralia silentio tegito, & constanti taciturnitate celato. sermonem enim tanta numinis maiestate plenissimum, irreligiosæ mentis efflet, multorum conscientiae publicare. Vale, Papiæ, pridie Calendas Maji, 1512.

Amicus

Amicus Agrippa suo. XXXII.

Maxime Agrippa, alter ego, anxius de statu tuo, ubi sis, quid agas, & quomodo valeas in his tumultibus bellicis, impotens ne tutus te posse accedere, scripsi has literas, quod cognosceres, quid ego agam, & ubi sim nam rebus nostris & saluti meæ providi præsentia mea, quæ si absuisset, actum erat, Dominicus Franciscus, filius domini Georgii Suprafaxi, an sit in castris, scire curabis. nam is mihi summus est amicus. Præterea, an sint ibi ex tuis amicis aliqui, itidem significes. nam hoc tempore opus est amicis. De tumultu Papiensi multum colui: sed utcunque sit, modo tu bene valeas, lætor. tu me communibus amicis commenda. Papiæ (ut mihi videtur) non erit habitatio jucunda: nec jamdudum te reliquisset, sed & omnia postposuisset, ut antea pro te feci, nisi fretus fuisses amicitia magnifici domini Lancelotti, qui te super omnes diligit. Cum iter tutum fuerit, accelerabo venire ad te. Vale. Ex burgo Lavizario, vicesima quarta Junii, Anno 1512.

Amicus Agrippa suo. XXXIII.

Excellentissime Agrippa, Domitius hodie retulit mihi, te ab Helvetiis captum fuisse, & rursus sine magno tuo incommodo liberum, atque te Mediolanum concessisse, cum magnifico domino Lancelotto. quod fuit mihi jucundissimum, significavit mihi etiam nomine tuo, quod ad te accelerare debeam, audito discessu Helveticorum. Quare scire velim, quid nunc decreveris, an Papiæ, an apud Marchionem Montisferrati commorari. Ego tibi non deero: modò sciam, quid mihi agendū sit. Vale. Ex burgo Lavizario, decima tertia Julii, 1512.

Amicus Agrippa suo. XXXIV.

Quid sit de salute tuâ, ex literis ornatissimis accepi. Intellexi etiam Galbiani casum, qui si mecum mansisset, nihil sibi evenisset mali. Nam pluresquàm quadraginta, è furore utriusque exercitus una navi eripui. Burgo Lavizario nihil periculi nec mali fuit. Cum reverendo Patre fratre Antonio quotidie aliquid conferebamus: & si tu unâ nobiscum adfuisses, tempus opportunum erat aliquod operari cum Marchione Montisferrati. Nihil hoc tumultu existente, tractari potest. Tamen spero me aliquid effecturum, quod erit utrique & jucundum & utile. Ad quatrimum me expectato, ut conferre possimus, quid nobis agendum sit, Domitius si promiserit se venturum

venturum ad te, admiror, cum in discessu aliter decreverit se facturum, & ad magnificum dominum Laurentium Monzanicum se rediturum: nec inde percepi de vita ipsius quicquam. Omnes bene valemus, præter Franciscum fratrem, quem quartana febricitantem reliqui. Camillus filius, qui per te vivit, & Prudentia filiola nostra, uxorque Penthasidea rectè valent. Si Papiæ molestum fuerit, providendum erit de meliori loco. Curabis valetudinem tuam, S. in his fertioribus sub umbra quiescere, & nihil hoc tempore magis curare, quam bene valere decet. Magnificum dominum Lancelottum Lunatem ac dominum Ludovicum Compegium meo nomine salvere jubeas. Vale. Ex burgo Lavizario, octava Augusti, 1512.

Amitus Agrippa suo. XXXV.

Divine Agrippa, amicorum summe, nulla subeat tibi admiratio, quod ad te non miserim instrumenta promissa. nanae omni die, quod domum applicui. Joannes Angelus frater, ex locis Sabaudia etiam adventavit, iturus sequenti die Mediolanum: quod & mihi eundum erat. Itaque secum profectus sum, & maximo versatus in periculo. nam sex pedites ex Helvetiis, me fovere partes Gallicas a delatore cum accepissent, in discessu meo proruperunt in domum tibi cognitam, ubi res meas partim deprædati sunt, & nisi fuisset Ioannes Angelus, actum erat de omnibus. Ibo Casalensis solus, & quando opuserit, quod tu venias, mittam equos. Commendo fratrem Antonium. Vale. Ex burgo Lavizario, quinta Octobris, 1512.

Amitus Agrippa suo. XXXVI.

Egregie D. Agrippa, salutem Libellum, pro quo ad me misisti, summa diligentia quaesitum invenire non potui. satis doleo me desiderio tuo non posse satisfacere Bartholomæus noster amicissimus non est domi, sed hesterno manè Cassale profectus est ad Illustrissimam Marchionem: hodie forsan vel cras rediturus. quamprimum redierit, instabo apud ipsum, ut libellum desideratum reperiamus & ipse, ut spero, te accedet. interim sis bono animo: & si quid pro te possum, memento me ad omnia, quæ jusseris, promptissimum & paratissimum. Bene vale. Ex burgo Lavizario, die vicesima sexta Octobris, 1512.

Amitus Agrippa S. D. XXXVII.

Spectabilis amice honorande, salutem. Accepi abs latore harum mearum, te Ticinense gymnasium reliquisse, ac Casalensem

lensem urbem incolere. quo non parva me tenuit admiratio, Gaudeo tamen, eò quòd te mihi habeam vicinorem, & ad quem commodius (si quid mihi contigerit) faciliusque advolare poterò. Unum præ omnibus abs te scire cupio, nunquid servi illi, quos tibi sum impertitus, sint obsequentes, an non si obsequentes, gratum est: si non, doleo, & omnia tibi placita enitar facere, ut tibi, sicut & mihi, inserviant: & si opus fuerit, ad te veniam succinctus. Spero brevi tibi aliqua impartiri, quæ non modici erunt momenti. Ad omnia tuus sum, & nil avidius cupio, quam tibi rem gratissimam facere, ubi opera mea valuerit. Vale, & me tibi commendatum suscipe: & horum meorum latorem tibi gratissimum habe, eumque dictis tuis favorabilibus prosequere. Ex Carmelo nostro Vercellis, vicemoseptimo Novembris, Anno 1512.

Pontifex Agrippa, XXXVIII.

Dilecti fili, salutem & Apostolicam benedictionem. Ex literis venerabilis fratris Ennii Episcopi Verulani nuncii nostri, aliorumque sermonibus de tua in sanctam sedem Apostolicam devotione, deque tuo in ejus libertate incolumitateque tuenda studio diligentiaque intelleximus: quod quidem nobis gratissimum fuit. Quapropter te in Domino magnopere commendamus, laudamusque istum animum atque virtutem utque in eadem voluntate, atque erga sedem ipsam, atque nos observantia permaneas, te hortamur, ostensuri, cum se occasio dabit, omnibus in rebus te & bene meritum de nobis esse, & in sinu paternæ nostræ charitatis esse receptum. Quod tibi & præfatus nuncius noster uberius declarabit. Datum Romæ apud S. Petrum, sub annulo piscatoris, die duodecima Julii, 1513. Pontificatus nostri anno primo.

Petrus Bembus subsignabat.

Amicus Agrippa suo. XXXIX.

Nobilis & egregie Domine Agrippa, salutem. Venit ad me heri Joannes Jacobus, servulus tuus, habens librū quendam ad te deferendum: quem cum vidissem, & cognovissem esse abs te compositum, & quem jamdudum videre desiderassem, præsumpsi cum venia tua dictum libellum, etiam invito ipso servulo, per hodiernum diem duntaxat penes me retinere, ejus lectione quamplurimum delectatus: cras, Deo dante, me metipso cum libro ad te venturo, quo te præsentem videam, quæ

quæ in operibus tuis videre delector. Bene vale. Ex domo nostra S. Mariæ apud burgum Lavizarium, die decima nona Octobris, 1513.

Agrippa ad Amicum XL.

Gratissimæ mihi fuerunt tuæ litteræ, quibus mirificam tuam erga me benevolentiam perspexi: quod tamen si antea minimè ignorarem, jucundum tamen fuit, id ipsum ex tuis literis intelligere, præsertim quòd, dum eas legerem, nostræ inter Helvetios in ita familiaritatis & amicitiae non sine quadam animi oblectatione non recordari non poteram: quibus in locis ita me tuis obsequiis innumerabilibusque meritis divinxisti, ut ex quo abs te discessi, quem magis videre, & cum quo unà esse desideraverim quam te, habeam neminem: utq; nihil sit tam arduum, aut difficile, in quo tibi inservire possem, quod non libentissime tua causa susciperem: atq; hujus erga te meæ voluntatis cum jam pridem literas scripsissem, & unà cum literis, quas Rhegio ad te referendas Nicolaus Presbyter, Episcopi Verulani familiaris, mihi miserat, Papiam, ratus te ibi esse, destinavi. Sed ut nunc ex epistola tua conjecturam facio, nec tu Papiæ eras, nec meæ ad te litteræ delatæ sunt. Quocirca hæc pauca scribere visum est, mei in te amoris tanquam pignus & testimonium: &, ut significarem gratum te mihi fecisse, quòd de negotio nostro apud Helvetios bene speras: quòd etiam ex ipsis Helvetiis, bene sperandum esse, nuper accepimus, idque te scire volui. De his, quæ hic agantur, nihil est prorsus, quod ad te, nisi id ipsum nihil esse, scribam, Bene vale: tibi omnes nostri salutem dicunt Mediolani, 1514.

Amicus ad Agrippam. XLI.

Valde me tua delectavit epistola: gratissimumq; habeo, me abs te diligere atq; amari: sed quod scribis te dolere, literas tuas, quas Papiam aliàs misi, Domino Nicolao Rhegiensi presbytero nō esse redditas, non facile scribere possem quam mihi molestum sit, id secus, ac tua voluntas esset, accidisse, præsertim quum nesciam qua ratione eas recuperare possim. aliquoties scripsi, ut mihi redderentur, neq; unquam de eis quicquam intellexi. sed cum videam te de iis tantopere laborare, denuo Papiam ob hanc causam literas destinabo, ac statim te certiore reddam, ubi de iis aliquid intellexero. Scripsi ad eundem Dominum Nicolaum, qui Rhegii est, ut, si quid ad te velit scribere, te esse Ripaliæ, proinde literas ad me mittat, quoniā ego eas statim ad

tim ad te destinabo, teque ei commendatum meis literis effeci. Vale, meque, ut facis, dilige, tibi omnes nostri salutem dicunt. Mediolani, die duodecima Maii, 1514.

Amicus ad Agrippam. XLII.

SAlve Agrippa Corneli. Audio te pulcherrimum Mercurium parietem domus nostræ appinxisse. Hunc quia carbone nigerrimo formasti, cave ne te carbonibus ignitis inter philosophandum seducat, scis enim, quam sit Deus hic fugax, fallax, mutabilis atque etiam infestus, si quando irascatur: atque ars ista maximè eget carbonibus atque igni fumo appositis. Hæc tecum joculari libuit: sed adhibe diligentiam, quia breve tempus inest, ut nosti. nam Mediolanum eundem foret. Hoc adverte, quæ sô, talia enim non prosequi, quæ certissima sunt, stultum esset. Nuperrimè mihi relatum fuit, Alexandrum Laudum comitem Ripaltæ te Placentiæ convenisse, & quæ à me fidissimè accepisti, sese gloriari abs te habuisse, quod vix credô. Veruntamen ita relatum est mihi à quodam non invidio. Cæterum jam compositum est, ni fallor, ire Romam. Jam nil obstat, quin una proficiscamur, propterea abrumpere moras si potes, ut Mediolanum proficiscens, negotium illud primum expedias, & viaticum pares. Interim vale, & Antonium Maceratum meo nomine salutabis. Datum Rivoltæ, vicesima quinta Augusti, 1514.

Amicus ad Agrippam. XLIII.

SAlutem, mi Agrippa. Ex istis quam uberimis literis tuis, hanc, quam aliquid facis, suspensionem meam penitus excussi, & quod vix me credere dixeram, aliquid tamen ais: quandoquidem credere vel suspicari saltem aliquid literæ nostræ me insinuant, ut putas: veruntamen apud Legistas VIX. negativè ut plurimum ponitur, ut apud Nasonem:

Ut vix Priamus tanti, tota ad Troia fuit.

Non immeritò quidē suspicari poteram, comitem Alexandrum totis viribus conaturum mea eruere, aut precibus aut premio: sciebam autem, constantiam tuam premio corrumpi non posse: precibus forsitan motus esses: sed ne illis erat locus penes te, maximè filius, cujus tu noxam habuisti: propterea vix credebam, quandoquidē nec meritis ad id dignum se fecerit, nec talis sit, qui nostras vigilias in suam trahere debeat lasciviam. Cæteros amicos tuos faciliè admitto. Animus meus quam tibi notissimus sit omissum facio. Tandem festina, quantum potes, & illic gerenda absolvas, ut reliquæ nostra geramus. Vidi. quæ

quæ circa fratris opus scripsisti: stude, ut examuffim cætera percurras. Mirum in modum cuperem experiri fratrum ver, futias: tandem absolve absolvenda, ut Mediolani perficienda expedias, se pro nunc fors offert, ut Romam pontificamur. Quod si per Complutum vallum iter fecerimus, lanuam aliquantisper concedemus, ubi Hispani illius periculum faciemus. Interim vale. & cura sanitatem tuam diligentissime, Rivoltæ, vigesima septima Augusti, 1514.

Amicus ad Agrippam. XLIV.

BInas à te literas, cum in Helvetiis essem, diversis temporibus accepi: quibus idcirco non rescripsi protinus, quo serò ad me delatæ sunt, & ipse nunquam manens in eodem loco consistebam: sed ex uno semper in aliud oppidum me transferenti, ne mittendi quidem Mediolanum, nisi perrarò, facultas dabatur. Itaque ut in patriam redii tandem post tertium mensem, ut nuncium confusus sum me nancisci posse, qui ad te profisceretur, has ad te mittere visum est, quibus tibi declararem, & benevolentiam tuam satis mihi esse perspectam & probatam, & mihi cordi esse, si contingeret tuis commodis tuæque virtuti illustrandæ inservire. Sed te non fugit, perrarò legatos à duce nostro Mediolano in Germaniam mitti, & me jam aliquot menses abfuisse, iisdem de causis, quibus superiore anno abfueram. Quibus in locis, scribere non necesse est quam gratum mihi fuisset te reperisse. Ex tua enim consuetudine tantam delectationem percepissem, ut omnia incommoda, omnesque molestias potuisse mitiores fieri tua præsentia considerim, atque ibi Reverendissimo Episcopo Verulano, & his quibus scripsisti, protinus commendavi. Nunc autem quando in patriam redii, si occasio dabitur, in qua tibi & tuis commodis inservire possim, neminem habebis, qui tui augendi vel ornandi, quam ego, studiosior sit. Vale, & me tuum esse scias. Mediolani sexto Septembris, 1514.

Amicus ad Amicum.

DUlciscula portio meæ animulæ, intimum cordis armarium, operum meorum excussio, actuum corporeæque molis forma & splendor, quid scribam, ambiguus titubo: nil nisi incertum orbis terrarum præfert, Laconico more dicta suscipe. Comiti literas reddidi: quod æquum fuerat detexi: se tibi plusquam addictum ostendit, magna pollicitus incerta & non alligantia communia: tamen mihi intentionem suam

2. Vol.

C

scriben-

scribendam commisit. Sigillum apud scribam Hieronymum Mediolani erat: literas insculptas transmittito. Unum, salva scientia tua, fore laudo. Comiti scribito, te paratissimum, te semper amicos asservaturum, te ei libentissime obsecuturum. Scribat tamen novas literas, mittat, instet, efflagitet, roget omnique nixu efficiat, ut apud eum discedas: aliter te amicorum gratia, te assueta fide, te donis plurimis obligatum, quod petit, efficere non posset. Laudo tamen adventum præmissis literis tuis: si quid petierit votis, addixerit Matthæus Bonus, sed frater venit? discessit: reditum spero, ni forte Sbaroye injuriâ retrahatur, vocatur Romam literis instantissimis Cardinalis S. Georgii, nec non quamplures cæteri id efflagitant: is se tibi totum commendatione mea nomine tuo habita, offert tibi, mihi ac omnibus amicis nostris amicissimus. Vale, & quod præstant, Dominico scribam: intelliges: nova præstolor: cum habuero, tu totum intelliges: denuò nunc calamo parco, mox post gerulum hunc planius omnia accipies. Ama, ut folles: spiritum carni adjungito: te spiritum, me corpus nomina. Datum Papiæ, die decimo nono Septembris, 1514.

Agrippa ad Amicum. XLVI.

Tuas, amicorum optime, literas, tuæ erga me benevolentia suavitatisque plenissimas, perbenigne accepi: ex quibus facillime perspexi, quod vehementer exoptas. Scribisenim, quod ego te nunquam, neque tu me profectò vidisti, quod utriq; nostrum charissimum fore arbitror. Quare ut tu vota consequaris tua, nostris non minora, & ego mentis meæ compos existam, ad te propediem curriculo omnino volabo, & quum nos mutuam coram colloquendi opportunitatem nacti fuerimus, spero nostram indissolubilem amicitiam perpetuò duraturam. Vale columen felicissimum, præsidiumque nostrum. Brundusii, quinto Februarii, Anno 1515.

Amicus ad Agrippam. XLVII.

Accepi abs te literas decimaquinta hujus mensis datas: priores, quarum mentionem facis, minime vidi. mihi satis constat, quantis te fortuna perturbationibus tentet. Sed tu, ut fortem virum decet, forti animo hæc feras. Ego cum Principe nostro rem tuam confirmavi. Reliquum est, ut tu Principem adeas discaq; te Casale iturum, rogare te excellentiam suam, ut Domino Galeoto, vel Domino Antonio de Alta-villa, magistris hospitii sui, jubeat, ut Casale scribant, ubi veneris, ut te
intra

intra pensionarios recipiant. Mihi biduo adhuc morandum est hic, nonnullis occupationibus detento: postea Papiæ te inveniam. Bene vale, uxoriq; tuæ me commendatum facito, amicisq; reliquis. Datum Mediolani: decima sexta Octobris, Anno 1515

Amicus ad Agrippam. XLVII.

Spectabilis amice & frater mi honorande, hodie hora quintadecima tuæ mihi resignatæ fuerunt literæ: quibus visis & lectis, summopere gavisus sum, quoniam te bene valere cognovi miraris enim, quod ad te nullas dederim meas. Si Vercellis, ut jam antea dixeramus, petissem, omnia secundum ordinationem inter nos exequutioni demandassem. De negotio quod nosti, nil ultra factum est: potissima tamen ratio perficiendi apud me est. Si tua acceleraveris ad nos gressum, omnia quantocyus exequutioni mandabimus: nil enim sine te agere decrevi. Sponsam tuam adivi, eique juxta impositionem tuam omnia retuli: quæ respondit, se à parentibus ac fratre bene tractari: cumque obtulissem, si opera mea, vel rerum mearum indigeret, nil aliud respondit. Iterum eam visitabo: & si aliquo quod ego valeam, indigeat, & mihi significet, intuitu tui, ac si mihi soror esset, succurram. Cura inter cætera, ut citò & citius ad nos redeas. sic enim rogat, obsecrat & postulat tua dulcissima conjux. non minus etiam ego, & cum his me tibi commendatissimum facio. Vale. Datum Papiæ, die vicesima quarta Novembris. Anno 1515.

Agrippa ad Amicum. XLIX.

Quum aut nostra erga superos impietate, aut cœlestium corporum solito influxu, Deive omnia gubernantis providentia factum sit, Augustine doctissime, ubiq; jam grassantetanta armorum lue, militumque pestiliterate, ut vix tutò in ipsis montium cavernis sisti queat: quorsum, quæso, in tam suspensa tempestate unà cum uxore filioq; ac familia confugissem? relicta Papiæ domo ac sappelectile, rebusque omnibus, quas tandem, paucis salvis, ferè omnes spoliatas amisissem. Unde anxius est in me spiritus meus. & cor meum in me turbatum est: quia persecutus est inimicus animam meam, humiliavit in terra vitam meam. Recogitavi perditam substantiã, expensam pecuniam, amissum stipendium, onus familiæ, æs alienum, redditus nullos, rerum omnium carissiam, & posteriora imminetia pejora prioribus, & laudavi magis mortuos

tuos quam viventes, nec inveni qui consolaretur me: sed recurrens in meipsum, cogitavi, quoniam omnium potentior sapientia, quæ affert suppresso potentiam adversus eos, qui deprimebant, cum & mendaces ostendit, qui maculaverunt illam: & dixi, Domine, nunquid sum ego? ut memor sis mei: aut filius hominis, ut visites me in misericordia tua? multaque de homine in tam molesto ocio ac liberorum meorum tristi absentia contemplatus, mecum ipse disputavi, atque olim cum Domino Lando Placentino apud Rivoltam conferre solitus eram: cujus nominis consuetudinisque memor libe, ut strictius potui, in præsentem dialogum congesti: quem illustrissimo Principi nostro dedicatum constituo. Te autem, qui mihi pro Appolline es & musis, obsecramus, nisi tibi molestum est, hæc nostra scripta perlegas, & singula verba, & orationes; & sententias consideres, corrigas & emendes. Eo enim scio opusculum id Principi magis placebit, quod à te probatissimo viro probatum, vel correctum esse resciverit. Neque verò id te latere volo, pleraque me narrando potius & opinando, quam affirmando scripsisse. Quod si tibi hæc nostra studia digna videbuntur, ad ejusmodi consimilia me quam maxime incitabis. Vale felix doctorum hominum decus,

Amicus ad Agrippam. L.

Fortunam, fatum, siue utrumque appellare libuerit id, cuius nutu in tantam bonorum jacturam incidisti, Henrice Corneli Agrippa, amicorum optimè, eorumque ipsorum eruditissime, non est quod incuses: sed eo magis tibi hujusmodi rerum eventus lætiore vultu est suscipiendus, quod ejus causa in diviniorem hanc, mirabilioremque contemplationem mens tua excefferit. Quid enim mortali cuipiam scèlicius contingere potest, quam rerum causas vel præcipue corpore carentium, expiatis à perturbationibus animo rimari? Unde scèlicem hanc tuam infelicitatem, ut in proverbium cessit, dicere auserim, qua divino auctus furore, te ipsum reliquosque mortales omnes ipsumque Deum factorem noscere potuisti. Quod autem mihi operis tui recognoscendi auctoritatem dederis, amori tribuendum censeo erga me tuo. Tam enim in sublime te spiritus rapuit sapientiæ, ut quæ hinc scriptis edideris, admirari, quam judicare magis queam. Sed unum hoc admonuisse volui, si opusculum hoc tuum ab eorum ictibus qui statam immobilemque Theologiæ facultatem motui vel alteritati obnoxiam reddere conantur, tutum ac liberum esse cupis, tibi me doctiori graviorique auctoritate viro id oneris imponen-

imponendum fuisse. Vale arcanarum literarum observator diligentissime.

Agrippa ad Amicum. LI

Interrogatus quondam Apollo ille Delphicus (cujus oracula præ cæteris semper verissima fuere) quæ via sit ad veram sapientiam, perpetuamque beatitudinem assequendam? respondisse legitur interroganti, si te ipsum cognoveris. quod verbum exinde præ foribus ejus templi scriptum est, scilicet **COGNOSCE TEIPSUM**. Hoc oraculum, illustrissime Princeps, non aliter dictum esse censeo, nisi qua est in homine omnium rerum naturarumque vera & realis possessio: in super vel ipsius omnium creatoris peculiaris perfecta; imago: ideo oportere omnium rerum ac naturarum, ipsiusque creatoris cognitionem, in qua solum vera sapientia beatitudoque consistit, à seipso primum exordiri: sic quod homo intelligens, seipsum in seipso, tanquam in quodam deifico speculo, intueatur, intelligatque omnia: & contra. qui seipsum ignoraverit, nullarum rerum veram intrinsecamque & essentialem cognitionem habere possit, sed similis brutis animalibus, quicquid extra se cognoscit, extra se permanebit. nulla enim cognitio, sive à coelo influxa, sive ingenii labore terrenaque diligentia acquisita, perpetuò permanebit in anima, sed oblivioni subjecta transibit, nisi sola illa, quæ in abdito intellectu intrinsecus recepta est. Quod itidem mihi dicere videtur Christus, dum ait: Cælum & terra transibunt, verba autem mea manent in æternum. Hinc Salomon allocutus animam nostram, inquit, An ignoras te, o pulcherrima mulierum? egredere, & abi post vestigia gregum tuorum. Qui itaque seipsum ignorat, nihil, nisi egrediendo extra se, cognoscit: per quam egressionem homo ab ita vero ac essentiali intellectu, vel à seipso divellitur: ab ita divina luce, cujus imago est: quam ab ita tandem perpetua exhereditatio sequitur. ab ita autem post vestigia gregum suorum, scilicet post sensuum brutorum vestigia: atque una cum brutis connumeratus, cum illis judicabitur: quia non se cognovit hominem. En, quanta poena manet hominem seipsum ignorantem? Hæc cum præteritis diebus, inter tanta mala oppressus, in meipsum recurrens contemplerer, atque ipse in meo corde volutarem, argumentaque in pectus multa occurrerent, deliberavi illa per modum cujusdam mutæ collationis scriptis repetere, prout in præsentem dialogum hæc coëgi: quem tuæ Celsitudini dedicatum constituo: non, quod hæc nostra scripta celsitudine

condigna judicem, sed ut sint initium, quò animum nostrum, nostraq; studia tibi debita addictaque perpetuò cognoscas, indies ex nobis favente tempore majora accepturus. Illud præterea excellentiam tuam scire cupio: quia multa adhuc circa ea, quæ in hac collatione dicuntur, dicenda supersunt, quæ ipse mihi libenter transire constitui, ne confabulandi dialogique consuetudinem scriptis excedere videar: copiosius autem, quæ hîc deficiunt, in annotationibus nostris super Pimandrum Trismegisti mox comperies elucidatâ. Quæcunque verò hîc, & ubique à me dicta, vel dicenda sunt his nolo tuam Celsitudinem, nec quenquam alium, nec me ipsum aliter assentiri, nisi sicut tenet S. Christiana Ecclesia, & à Catholicis Doctoribus non fuerint reprobata. Vale felicitissimè, Principum decus, unicum studioforum refugium.

*Illustrissimo, Excellentissimoque Sacri Romani Imperij Principi,
ac Vicario, Guilhelmo Palalogo, Marchioni Montis-ferrati, Domino suo beneficentissimo, Henricus Cornelius Agrippa
beatitudinem perpetuam exoptat. LII.*

CUm, Illustrissime Princeps, divinus atque immortalis nobis datus sit animus, qui in hoc templo, scilicet corpore nostro, sacerdotio fungatur, principium & originem respiciat suam, illamq; veneretur, cognoscat & amet in omni probitate & innocentia, in omni pietate & iustitia: certè omnium rerum cognoscere & amare principium, hæc suprema erit cognitio, hæc summa pietas, atq; invicta iustitia: è contrariò nulla major injustitia, nulla major impietas, quam Deum non habere in notitia, quam Dei cognitionem negligendo contemnere. Cujus etiam ethnicus nos admonet Virgilius hoc versiculo:

Discite iustitiam moniti, & non temnere divos.

Nos enim, & quod vivimus, & quod movemur, quod sentimus, quod contemplamur, quod intelligimus, quod scimus, denique quicquid agimus & sumus, à Deo ea. Non enim sumus aliquid sufficientes, juxta verba Pauli, ex nobis: sed omnis sufficientia nostra ex Deo est. Frustra igitur omnis nostra redditur actio, incassum philosophamur, & scimus, & intelligimus, si is, qui nostri intellectus essentia est, & author, cujus nos imago sumus, ignoretur. Itaque de cognitione Dei, tanquam de maximè necessario maximeque experibili, & qui
nos ad

nos ad illam gradus ducant, hæc, quæ sequuntur, describere institui: pauciora tamen, quam res ipsa exigit. Nec enim me latet, quam sit hic latus campus scribendi: sed malui ita scribere, ut addi aliquid possit potius, quam minui: ne in re divina nimis loquax ac insolens aliquot jure argui possem. Qui verò his scriptis nostris aliquid addendum censuerint, ab his ego adjuvari me potius, quam argui credam. Et quoniam superioribus diebus dialogum de homine, qui Dei imago est, Celsitudini tuæ dedicavimus, jure etiam sermo hic de Dei notitia, eidem Celsitudini tuæ debetur, quid enim meum tibi jure non debetur? Nemo enim cognoscere imaginem potest, nisi cognito illo, ejus est imago. Accipe igitur, dive Princeps, hæc scripta nostra, apud te obsequii nostri monumentum, tu verò & scriptis & auctori decus & ornamentum. Vale beatissime, Casalis sancti Euasii. Anno 1516.

Agrippa ad Amicum. LIII.

Neniini hominum meliorem fortunam ex summo periculo esse oblatam credidero, quam mihi, ad eam opportuna & magna res meas incidit in manus, Bartholomæe amicissime. Vellem igitur scriberes ad me, ubi maneas, vel ubi apud nos futurus sis, ut aut à quo veniam, aut ubi te expectem, scire possim: ut quod deest scriptis, verbis tibi coram aperiā. Vale. Ex Mediolano.

Amicus Agrippa suo. LIV.

Iam calamum manu apprehenderam, ut ad te darem literas, spectabilis mi Domine Agrippa, quas ad te è vestigio per Octavianum discipulum meum transmitterem, cum subito mihi tuæ allatæ ac resignatæ sunt: quibus respondens, scito reverendissimum ac illustrissimum Dominum Hannibalem me allocutum fuisse: tandem post multa, quæ sciscitatus est de te, te in suum adoptat cum pensione ducentorum ducatorum, admittens ut habeas domum in civitate ad libitum tui, ut tecum esse valeas, quandocunque & quotiescunque tibi videbitur: subjunxit tamen, quod pro nunc nō significarem ut venires, quod ipse brevi mihi significabit, quando pro te mittam. Quare esto patiens, mi Domine Agrippa, usque ad dies aliquot. Spero enim non diu rem processuram. Animadvertito tamen, ne nimium sit notus iste tuus accessus ad eum, cupit enim hoc fieri secretius quam sit possibile. Attamen si nimium tibi molestum sit tantum præstolari, venias ad libitum: sed prius dignabere significare, quid sis facturus: utrum velis prævenire

nec ne: ego semper me tuæ concordabo voluntati, quoad fieri poterit, instaboque apud prædictum Illustrẽm Dominum Hannibalem, ut quantocyus effectui demandetur. Interea me tuæ commendo spectabilitati, & faustissimæ tuæ consorti. Vale. Datum Vercellis die vicefima sexta Februarii, 1516

Amicus ad Agrippam. LV.

CUpio abs te scire, spectabilis mi Agrippa, nūquid sit mentis tuæ velle huc accedere, nec ne: agrè fero tantam expectationem ab R. D. Hannibale: attamen cum jam dixerit, se brevi mihi se commissurum, ut pro te mittam: non audeo circa hoc illum ultra inquietare. Allocutus etiam sum magnificum Dominum Ludovicum Cernole, quæ se tibi commendatissimum facit, offerens se sua. Quod si etiam times ingruentia bella, & velis te ad nos transferre, tibi domum paratissimam inueniemus, quam pro te adaptabimus. Interea dum hæc fient, veniet tempus expectandum à Domino Hannibale. Non minus etiam tibi offert Dominus Ludovicus, quam ego. si cupis hæc fieri, mihi significato, & ego, quæ facienda erunt, perficiam, tuum est enim jubere, & meum exequi mandata, & cum his me tibi commendatissimum facio, & faustissimæ consorti tuæ. Vale. Datum Vercellis, quarto Martii, 1516.

Amicus ad Agrippam. LVI.

NOn mediocri affectus sum gaudio, Domine mi Agrippa, cum, tuis resignatis literis, accepi te boni esse animi, & omnino omnibus postpositis nobiscum te & venturum & victurum. Cum tibi videbitur, venies; & quæ peragenda erunt, pertractabimus. sollicitè inquirò domum sibi convenientem & commodam: præstolor devotissimè verbum Reverendi & Illustrissimi Domini Hannibalis. Istum servulum tuum aliquantulum mecum detinui: nec ei imputēs, sed mihi, sitardius, quam tibi videbatur, reversus est. Nisi prædicationis curam detineret, ad te quandocumque evolassẽ. sed cum non possim ego ad te, tu ad nos venias, quæso, ubi rerum omnium fiet conclusio bona. Negotium, quod nosti, neque perfeci, neque perficiam, donec tu veneris. Interim cura, ut valeas. Ego me tibi & faustissimæ tuæ consorti commendatissimum facio. Vale. Datum Vercellis, octava Martii, 1516.

Amicus ad Agrippam. LVII.

Nobilis frater charissime, post recessum tuum prævidi, quodd in brevi habebis libros per te requisitos. Expectabam adventum

ventum tuum, prout promissisti in hebdomata presenti, & etiam affirmante patre nostro Joanne Chrysostomo: causam tarditatis ignoro. expectans expectavi; nec aliud cupio: quam tecum esse, & cum patre nostro Chrysostomo. Cæterum ut mihi de fructibus tuis satisfaciam, quos tantum desidero, sic ut cervus desiderat fontes aquarum. Vale cum uxore. Datum Vercellis, die vicesima prima Martii, Anno 1516.

Amicus ad Agrippam. LVIII.

Non mireris, Domine mi Agrippa, eò quòd nil ultra tibi significaverim: id totum factum est, quia habitationem tibi convenientem & commodam non adinveneram, nec adhuc inveni; assidue tamen laboro, ut voti mei & tui compos efficiar. Dominus Ludovicus obrulit, se tibi daturum partem palatii sui, usque quò commodiorem locum inveniemus. Ego etiam habeo mihi familiarem quandam nobilem viduam, quæ intuitu mei per aliquot dies (si tibi visum fuerit) partem domus suæ tibi impartietur. Illustriss. ac Reverendus Dominus Hannibal jam assignaverat palatium suum cuidam Comiti generoso suo, quanto pro te illud petivimus; & nisi eidem Comiti assignasset, tuum fuisset. Habet idem Illustriss. ac Reverendus Dominus Hannibal opuscula tua de homine, & de cognoscendo Deo: quòd sibi adeò gratum extitit, ut nihil supra, quod etiam ostendit cuidam magno Theologo Ordinis Prædicatorum, commoranti in urbe nostra, qui quidem tam egregiè, tamque excellenter opus ipsum laudibus summis extulit, adeò quod effecit ex laudatione illa, ut Reverendus Dominus Hannibal tibi centies plus primo afficiatur, cupiat que te hîc esse. Non minùs etiam Theologus ille, & plerique alii, qui de te multà audièrunt, & sperant in posterum se abs te majora audituros. Quare, mi Domine, si vis apud alterum horum duorum supra nominatorum per dies aliquot descendere, mihi antea significato; cumque hîc fueris, meliori aptiorique modo, quo fuerit possibile, fiet provisio. nam hinc ad dies aliquot non unam tantùm, verùm multas magnificas domos inveniemus. Tu interea non dedignabere mihi intimare, quid facturû sis, ut ego in omnibus, mihi possibilibus, tibi non deficiam.

Vale felicissime: cui me commendo plurimum, unà cum

faustissima conjuge tua. Datum Vercellis, vicesima secunda Martii, Anno

1516.

Amicus Agrippa suo. LIX.

Spectabilis amice honorande, salutem. Non mireris, si antea ad te non dederim literas, quia tot tantisque occupatus fui, ut vix & nunc has scribere valuerim. Per has itaque tibi nunc significo, me benè valere: itidem semper de te audire cupiens, & faustissima conjugē tuā, quibus ambobus me semper obnoxium dedo. Cū itaque tibi visum fuerit ad nos gressus dirigere, (etiam pro complendo negotio) ad tui libitum veni: tuum faustissimum adventum præstolamur. Reverendissimum ac Illustrem Dominum Hannibalem necdum allocutus sum: cū prædicationibus impeditus, tum quia ad civitatem non venit, sed quamprimum venerit, eum alloquar, & faciam ut nostros intelligat sermones. Interea vale cum faustissima conjugē tuā: & cum valueris, ad nos vola. Datum Vercellis in conventu nostro, die secunda Junii, Anno 1516.

Amicus ad Agrippam LX.

Agrippa mi, tanquam frater charissime, doleo me non potuisse tecum habere colloquium, multis de causis, & eò maximè, quod accepi te libenti animo mecum voluisse conferre. Penthasileam ad burgum Lavizarium traduxi. ibique Domitium conveni: is de te multa percunctatus est. Cuperem scire, si nihil pro me operatus es apud Illusterrimum Principem Marchionem Montisferati: & quid sis factururus, nam mihi ex literis es pollicitus. unde mihi jucundum aliquid propediem accedat: sed quam de te spero habiturus sim, non plane scio. Quare quod pro amico elaborandum est, accelera. Vale cum dilecta consortē tuā. Ex burgo Lavizario, decima Septemb Anno 1516.

EPISTOLARUM

LIBER II.

Henr. Cornel. Agrippa ad Amicum. I.

REM tibi gratam & jucundam lætabundus nuncio, Bartholomæe unice: quod meam in tuarum rerum studio haut segnem noveris cum fide diligentiam. Paucis illa cape, & festinans veni Casalē meum ad hospitium, quod unā in arcem Principem adeamus, longius

gius de benevolentia illius tibi per me impetrata coram exponere curabo. tu pro harum literarum responso te ipsum cum præsentium latore infallibiliter præsentato. Vale. Anno 1517.

Amicus ad Agrippam II.

Agrippa mi suavissime, jam mensis agitur, & puto jam peractus est, quo te istuc adire volebam, urgent negotio sane magno rei non ad me spectantis. & accinxi me sæpius itinere, nec unquam per occupationes licuit mihi ad te ire, sive aliquando militibus, qui hic iter fecerunt, dum illorum incursum timeo, prohibentibus: sive interdum succrescentibus mihi molestiis, quæ diem de die produxerunt: & ne nunc quidem, cum maximè vellem, ire possum. Quocirca cum res me urgeat, & omnia mihi de te persuaferim, non vereor hoc à te jure amicitiae petere, ut, si non sit tibi grave nimium, vel quod minus, vellem, damno cessurum, huc si te contuleris, diem unum rebus tuis frueris, aut eorum, quibus modò te adduxisti: quòd huc veniens audias, quid tibi sim dicturus, quòdve possis Joanni amico opem ferre. Nihil profecto hoc tempore posses mihi gratius facere, quam si petitum te huc recipiendi laborem mei causa susceperis. expectaturus à Joanne tuo paria, Vale igitur: & si potes, veni. Taurini, pridie Kalendas Martias, Anno 1517.

Amicus ad Agrippam. III.

Domine Agrippa mi charissime, ad te mitto Domini Hieronymi nostri Epistolam ad reverendum patrem Rive-
versi: tu eam. D. suo reddes, & tuis verbis (si non prævenisti) de re nostra verba subsequenter illi facies: & cum per tabellarios tibi licuerit, nos de omnibus admonebis. Interea vale una cum uxore & filiolo. Taurini, tertio Idus Martias, 1517.

Amicus ad Agrippam. IV.

Domine Agrippa mi suavissime, discussis & diligenter rebus conquisitis in negotio, quod maximè optabam, per te apud reverendum præceptorem S. Antonii Rive-
versi procurari, comperi id esse, quod ultima tua Epistola mihi significasti, nullam videl. illi in Ecclesia S. Antonii Taurinensis potestatem: verum apud magnum Abbatem, qui huic Præposito, ut ajunt, jubere potest, fuisset hoc mihi non gratum modò, si hoc reverendo Domino autore votum meum, quemadmodum coram te declaravi, consequi potuissem: verum & utili-
tati

tati maximæ cessisset. Quod cum (ut video) frustra laboramus , libero te hac cura , & supplicandi provinciæ intereatamen multum ipsi Reverendo Domino debere me profiteor, & tantum quidem, quantum nec perolvere possem, qui humanè adeò se mecum gesserit: cui etiam meo nomine, quas poteris, gratias dices. Tibi verò debeo & debere volo , pro quo laborem nullum subterfugiam, quoniam honorati fratris loco tē mihi existimem. Vale. Taurini, idibus Martis, An. 1517.

Amicus ad Agrippam. V.

HEri, Henrice charissime, ocreis & calcaribus indutus ad te haccingebar, recessissemque, nisi & precibus Domini Comititis, quæ mihi mandata dūco, & perfecti hospitii sui rogatu coactus fuisset obtemperare. Hodie etiam ea fuit occasio, ut abeundi licentiam minimè potuerim impetrare: polliciti tamen sunt ad crastinum meo arbitrio nequaquam adversarium, ut spero. Chamberiacum accessurus sum, ubi coram liceat cætera plenè commentari. ed epim mihi futurus est hinc recessus gratior, quod mihi tuā, quahiccareo, consuetudo est amabilior. Vale cum chara uxore tua. Ex castro Rochellæ apud Yseram fluvium, tertio nonas Majas, Anno 1517.

Amicus ad Agrippam. VI.

REcepi literas tuas, charissime Agrippa, quæ non parvo mihi fuerunt subsidio. Libros requisitos ad te mitto. si plures majoresve postulasses, utique mittere curassem. Gaudeo, doctissime Agrippa, quod rem meam excolueris. certè pluris id facio thesauro grandi. Recepi nuper literas, quibus vocor ad curiam. Crde mihi, ubicunque fuero, præcursor tibi erō more Joannis prædicantis Christum: curaboque tibi talem fortunam succedere, quo possis studiis tuis quietius & locupletius intendere. Dominus Joannes Parisiensis. Camerarius regius, te salutat, & cæteri omnes amici tui. & præcipuè Doctor ille Theologus Antonius Scurre. Quantum ad id, quod scribis de transitu tuo ad curiam ducalem, ego non laudo. pauca merces tibi veniet, expectanda ultimis diebus. Ego iteratas dedi literas ad Dominum Gratianopolitanum per manus proprii nepotis sui: spero in brevi habiturus responsum, & omnia te permittente agam & perficiam. Interea sic te cum duce Sabaudia dirigas, ut non impediaris à pinguiori fortuna. Paucis voluntatem tuam indica: sed aliquid efficto animo agas, & (ut Christus) singas te longius ire. de his hætenus. Cupio plurimū com-

commendari Dominæ uxori tuæ, & Magistro Joanni Tornicensi Secretario Ducali. Vale. Ex Lugduno, tertio Augusti.

Amicus ad Agrippam. VII.

QUam ad me scripsisti Epistolam, maxima cum lætitia accepi, Henrice doctissime, & omnium scientiarum interpretacutissime, præsertim cum de bona valetudine tua intellexerim. Tuique, quamprimum poteris, unâ cum uxore ac familia ad nos venias, nihil, quandiu aderis, tibi deesse patiar. Heri accepi literas ab Hieronymo filio nostro, qui bene habet, & te millies salutat, offerens se ad omnia vota tua. Ad festum S. Lucæ proxime futurum Papiam proficiscitur studiorum causa. Cæterum quod à me postulasti emplastrum, ejus compositionem tibi his literis inclusam transmittito. Vale. Ex oppidulo S. Antonii, undecima Augusti, Anno 1517.

Amicus ad Agrippam. VIII.

REcepi binas duas literas, charissime Agrippa, mihi auro gemmisque gratiores. Gaudeo dominationem tuam bene valere, modo dilecta uxor prosperè valeat, cui me plurimum commendari cupio: simul & unigenito tuo filio. A paucis diebus citrà multa bona insperato mihi contigerunt, quæ tibi impetrari volo: ideoque cupio te venturum ad me hoc mense Augusto. Cæterum expecto me quotidie habiturum responsum ex Gratianopoli. ego enim denuo de te amplissime scripsi: nec desinam, donec omnia succedant, ut speramus. His diebus venturus est gubernator Gratianopolitanus, mihi faventissimus: apud quem negotium hoc commodius prosequar, ipsum siquidem mihi maximè cordi est, eroque tibi bona fortuna, nec quiescet animus meus, donec tibi desideratissima impendamus obsequia. Vale. Ex Lugduno, 23. Augusti.

Amicus ad Agrippam. IX.

CLarissime Agrippa, fama tua, ut intelligo, Avenionem usque pervenit, unde nunc nova fortuna tibi occurrit. nam invitaris ad servitium reverendissimi Domini Legati Avenionensis cum stipendiis bonis. Quod si conditio hæc tibi placeat & negotium Metensium te non divertat, rescribam Avenionem, quemadmodum velis hanc subire provinciam. Habeo enim per literas reverendissimi Legati rem hanc mihi commendatam. Conveni etiam magnificum Dominum thesaurarium Laurentinum, atque Dominum receptorem fratrem Domini præce-

præceptoris Rivi evrssi, super negotio hoc, qui multis de causis hanc conditionem reverendissimi Legati, illa Metensium conditione præstantiorem censent. unde ad Dominum de Rivo, everso scribere latius deliberârunt, quò res Metensium postponatur. Tu itaque consilium nostrum sequaris. Omnibus consideratis, omnem voluntatem tuam mihi rescribas, qui tibi non deero, & quem semper habebis, virum fidum singularemque amicum. Commendo me dilectæ uxori tuæ & filio Ex Lugduno, 20, Octobr.

Amicus ad Agrippam. X.

Reditæ sunt mihi literæ tuæ nudius quartus binæ pariter, Rexcellentissime Corneli, & quanquam diverso sermone, elegantia tamen & nitore dicendi alterutræ insignes: sed quod hominis illius impietatem pertinacemque ingritudinē præseferabant, non potui, me hercle, non vehementer dolere, immitēque etiam fortunam detestari, quodd in tantam hominis virtutem crudelius sævire non dubitet: ut vix illi quicquā vel minimum, ad votum succedere sinat. Verum non succumbendum tibi viro magnanimo, dulcis Henrice: non cedendum lubricæ & inconstanti Domine: cujus utpote jacula egregiam virtutem tuam miro sint splendore perpetuò ornatura. Hoc omnibus ædepol, commune, ut conviciis & probris, hic cædibus, ille nefando ingritudinis alius aculeo, alii, & justique quidem sæpius ac innocentes, diversis impiorum hominum contumeliis afficiuntur. At verò num æquo hæ ferendæ animò? num injuriis nū ingritudini, num omni denique fortunæ insensæ & minaci medius unguis porrigendus, à te unò in primis viro forti & modesto, & humanarum vicissitudinum haudquaquam ignaro? Nēpe tua asperiora (ut arbitror) nonnunquam perpeffus: tu nequissimæ adversæque sortis impetus truculentiores aliquando expertus es, ut callū jam quandam duriorem animo induxisse debueris: utpote cui jam adversa omnia contemnenda. Sint tibi proinde hæc tam lævia, nisi tui impos sis, toleranda modestius. At qui nonne in adraftiam (dum casus tuos tam vehementer deploras, quam Plotinus vocat legum scilicet divinarum inevitabile potestatem) heu demens pugnare contendis? nonne hisce angustiis cœlesti judicio procellimur quotidie? Agit enim divinitas omnis in rebus, ut ille inquit, ut propria fert natura, divina autem fert natura secundum suam duntaxat essentiam. Essentia verò ejus divinitatis pulchrum justumque operatur. Has igitur atque alias vires sic in hoc terreno fluctu traducere, & ea quæ

quæ nobis quotidie contingunt, bona omnia & mala inferre, suprema illa justitia haud dubie credenda est, & eam sanè ob rem ab omni humana ille ratione alienus judicandus, qui sanctissimæ adraſtiæ justissimo & demum salutari in cœlesti patria jugo subjici impiè detraxerit. Sed quò feror demens? jam certè noctuas Athenas portare videor. Itaque, ut ad rem veniam, haud satis quidem consultè, mea sententia, fecisti, quòd oblatam tibi mercedem ab ingratisſimo homine, in hac præfertim rerum tuarum angustia, non acceperis. Ea mihi porro absurda videtur ultio, quæ nocenti compendium officioso verò & benemerito detrimentum afferat. Prudentius proinde feceris, si remisso jam stomacho, id æris, quantulum sit, dum iniquus nunc exolvere velit, exigere curabis. Cum enim tibi in præſenti pro temporis ratione necessarium, tum maxime certè decorum & laudabile futurum est, quod non aded pecuniæ rapacitate hominibus cæcus videaris, sisque honestus, ex ea tuæ virtutis libertate, quæ tibi innata & peculiaris est, nomen apud omnes vendicaturus. Quod autem adventum tuum polliceris, tã, medius fidius, incredibilem ex eo nuncio concepti animo voluptatem, ut id mihi annos decem provectæ ætatis paulò momento abstulisse propè credatur. Nihil mihi, hercle fœlicius, nihil gloriosius, nihil etiam jucundius in tota vita contingere posset, quàm tam excellentis, tam omnino consummatæ doctrinæ viri nanciſci consuetudinem, censuramque & disciplinam subire. Si jam igitur tibi ad nos venire certum est, optatissime Corneli: si urbis hujus situm, si plebis, quam fermè nosti, mores, si denique patriam tibi usui fore etiam & honori existimas perſiſte, quælo, in ea sententia. Quam obrem ut de omnibus, & domo præfertim opportuna provideam, scribe, rogo, quàmprimum adventus tui certitudinem & diem: & quia ſcire cupis, qua via, qua ratione, quoque auxilio id possis, postremum ſeram tibi, dum mihi per literas tuas significaris, quantum in præſenti patietur commoditas: quid verò angustioris spei præterea tibi apud nos accessurum ſentiam, id omne in officiali nostro Eustochio Chapuſio ſtare exiſtimo. Sed nescis, bone Henrice, quàm ægre tulerit ille officialis, præcipuus tuus amicus, quòd ad se nihil literararum deris. ſcribe illi igitur, ſcribe, obſecro, quàmprimum: talique & tanto amico, qui te inter omnes impensius amplectitur & obſervat, in amore responde. Vale, candide Magister, unicumque lumen meum, & Epistolæ verbosiori tantisque parce ineptiis. Datum Gebennæ, decima sexta Novembr.

Amicus

CRedebam ego quidem, præstantissime Corneli, eò mihi literas tuas jucundius allaturas nuncium, quo tardius redderentur, ut post diuturnum exactumque consilium, priorè haudquaquam mutata sententià, ad nos te tandem venturum scriberes: eratque mihi ea spes adeò suavis & grata, ut fortunæ ipsi lubricæ medium jam unguem porrigerem, si id mihi optatissimi muneris concederet, quo te frui tibi que operam dare aliquando liceret. Sed heu infelicem meam sortem: heu fatum imite & iniquum: quod tantas humanis in negotiis vicissitudinēs, tot animorum mutationes quotidie excitat. Quàm brevi (proh sancta divinitas) profusus illud gaudium in omnem versum est mentis angorem, quem mihi sanè præter expectationem attulerunt literæ tuæ: nihil omnino exoptatæ voluptatis, nihil eorum quæ & coram recepisti, & Epistolis binis significasti; nunciantes: dum fidei ego promissæ sum non injurius, ac me meaque omnia semper tibi offero, dono, devoveo. Sed te jam Metenses solertiùs aucupati nactique sunt, Henrice dulcissime. Jam patrios larès cominus propinquare tibi certum est. Dii te resque tuas fortunent augustius, ac virtutem tuam meritis decorent honoribus: mihi autem ut hujuscæ calamitatis impetum modesto feram animo, concedant, quando nihil mihi in tota vita molestius hac una animi acerbitate, nihil infelicius cōtingere potuisse, haud dubiè existem. Utcumque fortuna ferat, erit mihi perentis tui memoria, benevolentia, pietas, & ubivis posthac gentium degas, semperque honoris & nominis tui præconem me, quamquam inconcinnum, futurum polliceor. Tu, ut pro tua ingenta animi bonitate in amore respondeas, rogo. Cæterum peto à te, audaciùs forte, sed id maximum sanè in modum efflagito, ut pro meà in te credibili observantia & charitate eo me dones orationis tomo, quem in laudem ducis nostræ edidisti. Opus enim pium feceris, & nullo unquam apud me tempore intermoriturum. Vale candide Agrippa. Datum Gebennæ, decima sexta Januarii.

Agrippa ad Amicum. XII.

NUnquam ego te vidi, adolescens egregie, neque tu me (quod arbitror) unquam vidisti: sed tantum accendit me virtutum tuarum constans fama, ut spontè sua ipse meus calamus has tibi gestiat exhibere literulas, significare amicitiam, testari animi. Neque enim potes mihi non esse amicissimus postquam

quam intellexi te optimarum disciplinarum studiosum amorem: sed cuiusmodi sint studia tua, quæsequeris, ignoro usque adhuc. Sed hoc unum te admoneo, ut consideres, neminem posse veraciter doctum evadere, qui in unius duntaxat facultatis rudimenta iuraverit: de quo verè dictum est, Bos assus fortiter figit pedem, neque verò magnum est, in uno solo artificio doctum esse, vel quantumcunque etiam excellere, primum illud ferè quilibet lanti, sartores, coci commune habeant: sed tantò quisque, doctior erit, quanto nescierit pauciora. horrorque, quò te divinitas ingenio donavit & amplo & sublimi, id ipsum tibi non paucis, nec humilibus, sed omnib. & altissimis quibusque disciplinis viriliter esse occupandum: nec te retrahat ab hoc proposito quorumcunque contradicentium nugax garrulitas, quibus semper in ore est: Vita brevis, ars longa, experimentum fallax, inquisitio difficilis, temporis angustia negotiosa inopia, & quod vix unius bonarum artium facultatem, nedum ad multarum notitiam consequendam suppetat: & quæ his similiablaterant, naturam inculpantes & de ingenio suo diffidentes, sate esse ratiocinantur in una aliqua facultate egregiam sibi palmam vindicare: non coalescere ingenia, quæ huc & illuc in diversis studiis præcipitanter vagantur: sed multitudine scibilibus confundi, corrumpi & (veluti vicino splendore occæcantur oculi) caliginosa fieri, ut cõtingat illis, dum plura scire cupiant, singula ignorare. Hæ sunt rationes illorum, quibus multa præclara ingenia deterrent. Illis igitur respondemus. Naturam eos injuriâ accusare, quam nullis in rebus producendis errasse, nihilque plus aut minus, quam satis esset, effecisse constat. satis superque nobis vitæ superesse ad omnium quantumcunque magnarum difficultum quererum notitiam consequendam, si non ad supervacuas & vanas actiones illam per otium & ignaviam consumpserimus: nullam temporis indigentiam, sive inopiam, fore, si illius nulla nobis jactura exeat: ingenium autem nostrum sic natura condidit, quòd, quòd magis applicatur ad diversa, quòd pluribus oneratur, eò magis excitatur, acuitur, augefcit, illustratur: neque verò, quemadmodum solis radius fulgore nimio corrupto oculos caliginososque reddit, sic ipsius intelligentiæ radius. Illustrat enim, & eò magis ingenii lumen exauget, quòd quis capere magis potest intelligibilis splendoris influxum: Non ergò circa unam facultatem tibi arbitraberis esse morandum: sed variis studiorum & linguarum generibus, & iis semper melioribus te exerce, etiam abstrusissima quæque & quæ

adhuc in tenebris delitescunt, pro viribus explorare stude. Quin confide ingenio & aggredere omnia. sic namq; omnia apprehendes, si non diffidas de teipso. Vale, fœlix, & si quid in me est, quod tibi conducere arbitreris, præcipe confidenter: ecce me tibi promitto amicum. Iterum vale. Ex civitate Mediomatricum, decima tertia Junii, Anno 1518.

Amicus Agrippa. XIII.

Quod tibi vir eminentissime, non protinus respondi, tuarum elegantissimarum divitiarum literarum fecere, quibus meæ dictionis paupertatem opponere non erat consilium: neque etiam tum rescribendi otium admittebat tabellarii, qui eadem reddidit, festinatio: sed humanitate tua, quæ à tam eleganti eruditione abesse non potest, invitatus, qualiacunque remetior. Magna est, eminentissime vir, tua lenitas: qui nunquam visum hominem, in tuorum admisisti diarium amicorum, plus præstans, quam sperare licebat, etsi meum illud summum fuerit pridem ex animo deliderium, nanciscendæ videl. cujusdam tecum aliquando familiaritatis & consuetudinis: tecum verò homine non solum disciplinæ legalis, sed & bonarum quoque literarum omnium adsertore doctissimo, candidissimo, fidelissimoque, ejusmodi quippe est vel Doctorem, vel censorem, quamvis emunctissimæ naris, de te judicium, quod equidem sæpius animo gratulabundo intellexi. Adjiciuntur etiam ab illis alia pleraque de te magna, atque adeò nostris auribus jucundissima: quæ tamen ego, ne te virum integerrimum & juxta comitate præditum laudibus onerare velle videar, consultò tibi subitico. Neque est enim, quod calculos viritim expetat, cui pridem theatrum plaudit universum. Longè majora, qui tuus candor est & fortè cæcutiens amicitia, mihi de me prædicas, quam agnoscam: nihil mihi verò ea ratione adscribo: sed tibi tuique similibus viris insignibus ea præconia tam adfero libens, quam verè adesse gaudeo gratulorque. Cæterùm quod te, cujusmodi studia sequor, ignorare scribis, legalibus studiis operam navo, polioribus literis aliquando non nihil temporis succisivi suffurarique impartiens: sine quibus (quod etiam tua Epistola admonet) juris studium velut truncatum & mancum est. Barbaries enim, velut herba parietaria, juris civilis purissimam elegantiam obduxit: & ita obduxit: ut vel radices radicas egerit, quas tamen evellere sine corporis, sine succi, sine medullæ injuriâ vereor ne non sit expeditum: sed ut hoc fortè periculosum

losum sit, ita luxuriantem refecare ramum, sylvam præputare, densiora umbracula rarificare, lumini operari, forte securius erit: in qua re si vel tua eruditio, vel unus & alter tui similes ferant suppetias, operam virilem nemo denagaturus est. Jam pridem subiit provinciam trium viratus, ille pulcherrimus apud Gallos Budæos, Zasius apud Germanos, ac apud Italos Andreas Alciatus, quibus si jungere stylum in tuum receperis animum, omnium lucubrationibus velut Colophonem (quod ajunt) te adiecisse reputabunt omnes. Sed ne prolixioribus meis literis te virum publicis & forensibus districtum negotiis offendam: en tuæ integritati animum meum nunc offero, devoveo: de quo scilicet nihil tibi non possis certissimè spondere, quod à fidissimo amico exoptulare liceat. Valeat tua Dominatio, sui Claudii memor. Basileæ, sed, ut vides, percelere, Anno 1518.

Agrippa ad Amicum. XIV.

Valde me tuæ delectavit Epistola, quæ studium erga me tuum, amorem & benevolentiam declaravit. quæcum tuo tantum impulsu tuæque optima voluntate nullis meis in te meritis effecta sunt, iccirco non modo gratissimum habeo, me abs te diligi atque amari: sed maxime accusandus sim, si abs te in amore vinci me patiar. Quocirca si quid est, quod tui causa me valere existimas, uno duntaxat verbo me mone, tibi que persuadeas me tibi libentissimè inserviturum, semperque & honoris & nominis tui præconem me, quamquam inconcinnum, futurum polliceor. Quod si id mihi optatissimi muneris concederetur, quò te frui tibi que operam dare aliquando liceret, res mihi adeò suavis grataque esset, ut fortunæ ipsi lubenter medium jam unguem porrigerem. Cæterum verò, quod petii abs te, forte audaciùs, quænam studia sequaris, ais te legalibus studiis una & politioribus literis operam navare: laudo operam, ut qui iis studiis multis privatorum negotiis adjumento, insuper & Reipublicæ tuæ non parum utilis ornamentoque futurus es. sed hoc unum te admonuisse volui, dum aliorum commodo studes, te ipsum prætereundo ne negligas, ne deseras. Consideres insuper horum studiorum exitus, quàm sæpe infelices esse consueverunt. Testes sunt Demosthenes, Themistocles, Sulpitius, Marius, Cato, Cicero, & alii complures, qui omnes controversiarum astuti Consultores, & in Republica sua jurisconsultissimi, ac in dicendo promptissimi habiti sunt. Cave igitur, dum infinitis hominum jurgiis te ingeris, &

D 2

Rei-

Reipublicæ tuæ continuis vigiliis & sollicitudinibus egregiè & syncerè consulis, amissa animi & corporis propria libertate, cum Minoe & Rhadamanto juris peritissimis, destineris iudex apud inferos. Neque tamen ego te his verbis ab hoc studiorum genere detertere intendo: sed hortor ad charismata meliora, ad studia sacrarum literarum & cognitionis Dei: sine quibus omne juris studium vanum est, & fortè noxium. Oporteret ego utrisque simul intendere: duo namque præcepta sunt, & non plura: Diligere Deum, & diligere proximum: hoc est, recognoscere Deum, injuriam inferre nemini: illud religionis, hoc justitiæ: illud sacræ literæ docent, hoc autem jura. Qui studet juri, ædificat proximum Reipublicæ: qui studet sacris literis, ædificat semetipsum Deo: qui studet juri, ædificat temporalia: qui studet sacris literis, ædificat æterna. Studium juris apud Minœm & Rhadamantum relicturus es apud inferos: studium sacrarum literarum comitabitur ac duces in superum æterna tabernacula, quod nulla unquam abolere poterit Letheæ potio, si semel intra te essentiam ejus attigeris, nulla enim cognitio, nullum studium, nulla disciplina, sive à cœlo influxa, sive proprii ingenii industria, sive studiorum terrena diligentia, sive sensu manifesta experientia acquisita sit, perpetuò manebit in animo, sed oblivioni subjecta transibit, nisi sola illa, quæ in abdito intellectu essentiali cognitione intrinsecus recepta est. nam reliqua omnia, quæcunque extra se quis cognoscit, extra se permanebunt: ipsa autem essentialis intrinseca cognitio non est ex carne & sanguine, nec in multitudine librorum & lectionis, nec in pluralitate experientiæ & antiquitate dierum, nec in persuasionibus humani verbi, & contentione rationis: sed in ipsa passione divinorum, ut ait Dionysius in libro Divinorum nominum: non in discendo, sed in patiando divina hominis mens perficitur. Sed non sufficit id ita nobis ab autore aliquo esse persuasum, nisi sit & ipsa experientia cognitum: quæ datur paucissimis. Verum de his quod superest, non capit angustia epistolaris. Reliquum verò, quod abs te postulaturus sum, quodque præ me efficere poteris, nunc accipe. Eo tempore, quo Franciscus Francorum Rex, cæsis Helvetiis, Mediolanum accepit, perierunt quædam commentariola mea in Epistolam Pauli ad Romanos usque in sextum caput perfecta: item Commentaria, sed adhuc indigesta, in libros nostros de Occulta Philosophia, & quædam insuper alia nostra opuscula & fragmenta, quæ in conflictu ipso salva restituisse intelleximus in manibus cujusdam

am aliquando discipuli, nostri Christophori Schillingi Lucernensis : quem sive præsentem, sive absentem per literas has super hac re conveniens, salutemque meam illi nuncians, nostra scripta recuperare studueris, rem mihi jucundissimamque, nec ulla ingratitude apud me intermoriarum efficiēs. Demum hortor te, ut post visam Germaniam & Galliam, totamque illam barbarorum nostrorum colluiem, tandem in Italiam te confēras: quam si aliquando aperis oculis introspexerit, omnis alia patria turpis vilisque erit, ad hanc contuleris. Sed hæc omnia, & quæ superius scripta sunt, in bonam partem accipias. En habes Epistolam verborum & fastidiosam; quod ita tibi videri putabo, nisi mihi lon- iorem remiseris. Vale felicissime. Ex civitate Mediomatrium, Anno 1518.

Agrippa ad Amicum. XV.

Reverfus nuper ex Colonia, doctissime vir, spe literarum tuarum rependiendarū, non parum, lætabundus veni. Me- es: ubi tamen jucunda opinione mea fraudatus sum, præven- us siquidem tu nuntio absentiae meae neglexisti scribere. post hoc absque literis salutationes tuas accepi, eras namque (ut fe- rebatur) magnarum rerum scrutiniis, difficiliumque legaliū propositionum assertionibus intentus: quæ res te impedivit scribere. Itaque nunc rursus ad te scribo, non quod te dignum aliquid habeam quod scribam, sed idcirco tantum, ut rescribas. Rescribes autem inter cætera, quid de Christophoro Schillingo Lucernensi, & de Commentariis meis in Paulum perceperis. Legi ego nuper in fine operis integerrimi viri Johannis Capionis, intitulati de accentibus, mentionem ejusdem Christophori: gaudeoque permultum tam digno discipulo tam excellentissimum contigisse præceptorem. Verum reliqua te explorare cupio. Cæterum ego te juxta mei ingenii posse, ut Achillem Homerus, & Æneam Maro Virgilius, ubique promovendum curabo & procurabo. Vale. Ex civitate Mediomatricum.

Amicus ad Agrippam. XVI.

Quod in hunc diem, clarissime vir, tuis illis ornatissimis & amicissimis literis respondere detulerim, multa in causa fuere. primum tabellariorum vel raritas, vel oblato- rum im- portunitas, qui me, ut in plurimum, variis distractum negotiis adire: deinde, quod intellexeram te patrios lares Coloniam Agrippinam, visendi causa profectum, urbe Metensi abesse.

Frustrà sunt hactenus expectatæ in horas singulas literæ invenis illius Lucernensis: cui ternas aut quaternas literas ex tuo jussu non negligenter scripsi. Is verò jam non Lucernæ, sed Tubingæ agit, utic jam meas habet, quas ad eum perferendas oratori civitatis Tubingensis, nuper destinati ad Helvetios, tradidi: sed quidquid ille responderit, curabo tibi tuto & proximo nuncio consignandum. Cæterum si qua in re tibi mea opus est opera, jubet, & factum puta. Equidem videbo, ne qua mihi (ut nunc fortasse contigit) negligentia nota impingatur: quæ tamen, si, quas recensui justas excusationes admiseris, facile tolli & deleri potest. interea, celeberrime vir, basilicè valeto, & parce agrestibus & incomptis literulis, equidem scripsi, ut vides, percelerè: ocio majore scribam propediem. Basileæ, septimo Kalendas Martias, Anno 1519.

Agrippa ad Amicum. XVII.

DE originali peccato, primaque hominis transgressione, apud doctissimos, præstantissimosque, tam veteres, quam recentiores sacrarum literarum interpretes, variæ fuerunt sententiæ: quas animo mecum cum sæpè revolverem, nihil mihi præter obscura quædam & ambigua scripsisse videbantur. Non contemptis igitur, sed relictis eorum opinionibus, aliam, novamque, & meam opinionem, disputabilem duntaxat & fortasse non falsam, adferam: nescius, si quispiam ante me eandem opinatus sit: qui si quis est, nullam facio illi injuriam, si hanc opinionem meam esse dixerò, quatenus illam non aliunde, quam proprii ingenii diligentia, scripturarumque examine ex negligentia tenebris eripuerim. Edidi itaque brevem & compendiosam declamationem opinionis meæ, quam tuæ reverendæ candidæque Paternitati dedico: ut tua autoritate à futura oppugnantium tempestate securior evadat. Scio namque quanta Syllogismorum tempestas apud aliquot theosophistas in illam ruitura sit: apud eos dico, apud quos nullus est simplicitati locus, sed sola viget ambitiosa contentio: nec est ruina macerie, neque transitus per Syllogismos eorum, nisi tuo subsidio contra hujusmodi Ægyptias Tymphes ranasque tueatur. Vale.

Amicus ad Agrippam XVII.

TUas, Henrice Corneli, literas jam pridem acceptas ut relegissem, triplici sum ratione ingenti voluptate affectus: primo, quod te certò vivere sciam, qui rumore Coloniae de te aliquot annos perstrepenste, in bello occubuisse à multis dicebaris:

iris : deinde tibi fortunæque tuæ vehementer congratulor, uandoquidem (ut Epistola tua testis est) uxorem tibi copulasti, uxorem fecundam, tibi placentem, ex qua prolem patrum virtutum literarumque verum heredem (diis fautoribus) suscitaturus sis: postremo, quia, secularibus (ut ajunt) manna ex parte abjectis , divinis sacrisque literis te totum mancipasti. Id age, ut vitæ tua plurimum & tibi & patriæ proficit: uxorem ita diligas, ut ipsam potius habeas, quam ab ea habeas: incundissimæ sanctæque theosophiæ ita invigiles desuesque, ut mediis Deo porrectis orationibus, errore non sedaris: quod, machinante maligno, sæpiculè incautis (salva patre tua) obvium fuit. Opinionem tuam, mi Corneli, de ipso originato in nos vitio, diligenter perlustrando ex toto examinavimus. Fortè ex nobis aliquid expectas judicii res hæc imensum pondus habet. Est equidem inter Theologos abstrusissima consideratio non minima, ingenio vix mortalium adanuffim perscrutabilis: est attamen theologizantium confortio omnium sententia, Originalem maculam illic esse non posse, ubi rationalis anima non est. Sed hoc satis Utinam unam esse possemus, quos locorum sejungit distantia, periculorumque fervens rabies (epidimiarum loquor) in quam, quod vehementer admiror, tu te & uxorem, ac totam familiam (ut scribis) a sociis ultrò obtulisti. Respondebis forsitan, te hujus morbi non esse formidolosum, & vel forsitan tibi, nescio quis Delius, cujus antidoto gaudeas præ cæteris, aut, ut inquirunt, præservativo, si tibi aliquid tale est, rogo non celes amicum: aut si contra pestem à quocunque fideliter excogitatum quippiam tibi constiterit, habeasve, id familiari, qui in ædibus nostris est, scripto signato tradas, ut meas in manus perveniat. sic nexum amoris erga te mei decies amplius fortiusque complicabis. Accedit huc, ut si quid hæc mea Epistola corruptionis tibi habere visa fuerit, in eam, quaeso, partem accipe, qua me patrem, antistitem & seniore appellas: parce auctoritati, parce senectuti, parce demum vel amori. Si tuo nunc satis agitantibus consortio, colloquio, præsentiaque frui, ut vellem, non conceditur, mutua intercurrat aliquoties Epistola, quæ conjungat animos, qui nulla distantia sejungi possunt, integritate amoris continuante. Vale Ex oppido

Bedbar Ducatus Montanorum,

Anno 1518

D 4

Agrippa

Agrippa ad Amicum Theologum Cyrensem Episcopum. XIX.

Literas tuas, Reverende Pater, nuper accepi in civitate Me-
tensi, unâ cum genitricis meæ literis, triste mihi (heu ni-
mum) de patris mei obitu nuncium adferentibus. Doleo id
vehementissimè: sed invenio & hujus doloris solamen unicum
nec ullum aliud, quàm cedendum esse ordinationi divinæ.
Scio namque Deum hominibus licet non semper jucunda,
sæpiissime etiam adversa, semper tamen utilia, vel hic, vel in coe-
lesti patria profutura impartiri, agit namque Deus prout sua
est natura, scilicet secundum essentiam suam, quæ est omnis
bonitas. itaque nihil nisi bonum & salutare operatur. At-
tamen, quæ humana meæ fragilitas est vehementer doleo, &
in meipso conturbatus sum. Tua autem gratissima Episto-
la, qui tanquam alter genitor meus, superstes mihi relictus es,
dolorem meum non parum temperavit. Ad hanc itaque nunc
mihi respondendum est. Lætar namque te dicis permultum,
& ingenti voluptate affectum, me adhuc in vita superstitem
esse: qui aliquot ante annos jam bello periisse nunciatus sum.
Certe plures eam annos Cæsareo jussu, atque ex officio meo
miles, Cæsareæ regiaeque castra secutus sum: pluribus confi-
ctibus haud segniter interfui: ante faciem meam præcedebat
mors, & ego insequabar minister illius: dextera mea prona in
sanguinem, sinistra mea dividebat spolia: venter meus de
præda saturatus est, & gressus pedum meorum super cadave-
ra trucidatorum: factusque sum immemor mei decoris, & to-
tus tartareæ interquinatus sum umbra: sed gratia Dei abun-
davit super iniquitates meas, & liberavit me de ore leonis: ip-
sa me hostiles inter turbas plebemq; cruentam, inter quas ne-
mo victor nisi homicida, nemo victus nisi mortuus, à toto ho-
stium ensibus insidiisque servavit incolumem. Itaque unâ te-
cum lætor me vivum aliquando Coloniam reversum, ac tri-
ste mœstumque parentibus amicisque nuncium vertisse in
gaudium: & tuo quoque in me amoris ac benevolentiae me de-
bere fateor gratias immortales. Cæterum nunc quod congra-
tularis matrimonio, quia uxorem duxi mihi placentem, unde
fuscitem mihi posteritatem: ego quidem Deo omnipotenti
innumeram habeo gratiam, qui uxorem mihi conjunxit se-
cundum cor meum: virginem nobilem bene moratam, adole-
scentulam, formosam, quæ ita ad meam vivit consuetudinem,
ut ne contumeliosum verbum inter nos interciderat, atque, quo
felicissimum me dixerò, quorsum se res vertunt, in prosperis
& ad-

& adversis semper æquè mihi benigna, affabilis, constans, integerrimi animi, sani consilii, semper apud se manens. Porro laudas, quia, secularibus utcumque abjectis, me sacris literis mancipaverim, consulisque, ut oblati Deo castis orationibus, diabolicas & seductrices machinas erroresq; (dialecticam arbitror te dicere & philosophiam) præcaveam. En tute in parte nosti, quemadmodum post dialecticam, naturaliumq; rerum per investigationem, insuper totam cœlorum militiam perlustrarim. ducibus duabús illis magnis Magni Alberti sapientis, quas in speculo suo, opusculo non admodum laudato, describit. Tandem ut verum fatear, consumpto multo tempore ac laboribus, cum animæ, corporis fortunæque bonorum jactura, nihil superlucratus sum ex his omnibus, præter peccatum. omnia siquidem hæc ex fide non sunt, sed gratia Dei tantas humanarum scientiarum vanitates aliquando cognoscens, post, utriusq; juris & medicinæ (ut meorum desiderio satisfacerem, qui me doctorem malunt, quam doctum) acceptis scholastico more tiara & annulis, ad sacras literas, quamvis serò, toto me studio contuli, easque, sed procul contentionibus rixosisq; syllogismis, totus amplectar: nec effari possum, quam in his oblectatur simul & quiescit animus. Sed ne me in hac infinita divinitatis abyssu adhuc novitium & citra limitem deambulantem seducant opiniones meæ, te sacrum antistitem, seniore & amicissimum omnium studiorum actuurnq; meorum censorem judicemque constituo. scio namque ad sacrum Episcoporum ordinem officiumq; spectare, novas circa mores ac fidem opiniones approbare vel condemnare, declarare, commendare vel disputandas tolerare. Ea itaque autoritate eaque censura opinionem nostram de originali peccato æstimadam tibi adscripsi: ut quemadmodum tu mecum sentias, vel dissentias, indicares: illudque tibi persuadeas, malle me tecum à me ipso dissentire, quam contra judicium tuum mihi mecum consentire. Veniam tamen ex te postulo, qui tantum tibi oneris imponam, quum hæc res, ut ais, non modicum ponderis habeat. nunc autem, quia semel cepi loqui ne, quæso, indigneris, si rursus respondeo tibi. Ais in epistola tua communem Theologorum sententiam esse Originalem maculam illic esse non posse, ubi anima rationalis non est. Teneo hanc sententiam: sed cum originale peccatum tale fuerit, quod totum hominem, videlicet ex anima divina spiritu coelesti, corporeque elementaliter constitutum, totum, inquam, simul ac seorsum in toto ac singulis partibus suis à pristina nobilitate dejecerit, di-

cerem, originale peccatum tale quiddam fuisse, in quo omnes & singulæ hominis potentia tam rationales, quam sensuales, & vegetativæ, & corporeæ, simul à lege data deficientes huiusmodi in actu revera concurrerunt. Esto itaque, peccatum originale sedem habuerit in potentia rationali, quæ sensibus carni quæ adquiescens, consensit in culpam: oportuit tamen consensum illum sic jam depravatum, etiam deductum fuisse in actum corporis. Erit itaque originale peccatum, effectus si-ve actus aliquis depravatae rationis seu voluntatis, sed deductus in corporis exercitium, ubi actus ille jam verus fuerit, non simulatus, non cogitatus, non imaginarius. Tale peccatum nullum aliud invenio, præter peccatum carnis, dicente Apostolo Paulo, omne peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, etiam in corpus suum peccat. Sed dicet aliquis, Etiam, qui concupierit mulierem, jam fornicatus est illam: dico, Fornicatus est illam in animo suo: tamen non est is effectus concupiscentiæ in ratione & imaginis in phantasia, qualis rei inest realiter. Quin & scrutemur id nunc etiam in rationali potentia, & cuiusmodi fuerit illius lapsus, requiramus. Supremus certè & unicus rationis actus religio est, quæ videlicet ab initio præcepta fuit homini, scilicet unius soli ac veri Dei creatoris verus atque unicus spiritualis cultus. Depravata autem ratione, serpente magistro, mox tota religio non nisi ad carnis libidinè collapsa est. Hanc homines, tanquam summam felicitatem, sectabantur, & sordidissimus Priapus, primordialis peccati organum, pro Deo habitus est. Huic sacrificarunt, huic templa omnia prima dedicata, illius spurcissima simulachra primum omnium extructa: hunc coluerunt primi illi religionum artifices, Chaldæi, Ægyptii, Assyrii, Babylonii, Arabes, Schytæ, Phœnices, Æthiopes: & perinde tota Asia, Africa, Europa: nec fas erat ullum sacerdotem fieri, qui Priapi sacris prius non fuisset initiatus. Hic est ille Belphegor, idolum omnium antiquissimum: quod & Chamos dictum est, à Chamo filio Noë: qui, teste Beroso, idcirco Esenna cognominatus est, hoc est, impudicus, si-ve ignominiosus propagator. is enim primus sceleratam hanc depravatæ rationis religionem à priscis illis & ante diluvium gigantibus acceptam, rursus post diluvium instauravit. Hinc illa orgia bachanalia, priapalia, cæteraque turpissima sacra prodierunt: hinc Venus, Cupido, pudenda Osiridis, Panes & Satyri, ipse denique scetens hircus. quod luxuriâ salax esset pro diis recepti sunt. En vides nunc ex rationalis potentia lapsu

jam

jam nullum antiquius peccatum elici posse, quàm libidinis & fornicationis, quodque humana ratio libidinis cultum prætulit contemplationi divinæ. Hinc cum omnia & singula hominis membra non, nisi jubente rationalis animæ voluntate, moventur ad opus, solum genitale membrum sic libido obstrinxit, sic peccatum imperio suo mancipavit, ut si hæc defuerit, aut non ultra vexercitata surrexerit, moveri ad opus omnino non possit. Ipsum igitur opus libidinis mihi fuisse videtur hoc primordiale humanæ naturæ peccatum, totiusque humanæ naturæ corruptela, cujus in hunc usque diem pudet homines, intuentiumque oculos erubescendo devitant: atque ut inquit Augustinus, Magis fert homo spectantium multitudinem, quando injustè irascitur homini, quàm vel unius conspectum, quando justè miscetur uxori. De his quod superest, manet alta mente repositum, donec tecum alloquar. Restat nunc petitioni tuæ satisfacere: quæ est, ut contra pestem antidotum aliquod præservativum. Res hæc difficilis est, nec usquequaque secura, in qua doctiorem me peritioremque medicum consulere oporteat. Attamen quæ mihi in usu sunt, tibi nullatenus abscondam: si id unum te imprimitis admonuero, præ omnibus tutissimum esse, longè aufugere, & ad ea quidem loca potius, quæ pestilentia ante annum reliquerit, quàm ad illa, quæ nondum invaserit. nec reverti quoque, unde abieris. tutum est, nisi pestis ibi jam pluribus mensibus cessaverit: nam sapissime plus periculi est redeundo, quàm fuisset manendo. Mihi autem quoniam hæc facultas non est, ac toto hoc anno inter medios pestilenticos versari coactus sum, pro me & familia mea certa antidota juxta excellentissimorum medicorum sententias composui, quibus continuo usus sum non sine grandi commodo ac meorum omnium salute, quæ tibi brevi regimine huic epistolæ subnexa remitto: quæ si animo tuo minus satisfecerint, non subterfugiam tibi ampliori volumine rem omnem ex integro suo ordine describere. Sed spero hanc calamitatem jam expiatam fore, & sæcundiori sublimiorique studio nos acturos, si modò almus ille mundi Opifex post varios fortunæ ac vitæ meæ tumultus sic mea direxerit negotia, quò quieta sortitione patriis laribus frui possem. Reliquum oro, ut me Hermanno comiti Nuenario, nobilissimo simul ac eruditissimo viro, commendatum & charum reddas. Vale felicissimè: & me ut soles, ama. Ex civitate Metensi, sexta Februarii, Anno 1518.

F. Glau-

*F. Claudius Deodatus Celestinianus Henrico Cornelio Agrippæ,
senatus urbis Motensis à consiliis Advocato
toquo primario,
S.D. XX.*

Cum nuperrimè in cœnobio nostro multa divinitus elegantissimeque enarrares, doctorum doctissime: adeo doctrinæ sermonique tuo totis viribus intentus, interiorum tuum hominem admirabar, (cui revera jam anima mea adamantino vinculo conglutinata est) quod & nominis & vultus exterioris tui hominis, & cæterorum quæ foris sunt, immemor relictus sum. Nunc itaque quia solum te intus agnovi, non requiescit animus meus, donec totum te complectar, à quo vehementi desiderio totus ego intus & foris restaurari me spero: quippe qui corporum & animorum (ut fama est) optimus sis reparator. Fateor itaque ingenuè, nec te celabo, quia corpus meum nimis (proh dolor) corruptum adeò aggravat animam meam, quod sæpe multis phantasmatibus obumbratur perturbeturque, adeò ut cum contendere nititur ad alta, maximè detrudatur descendatque ad ima: cum penetrare cupiat profunda hæreat in extremis: memoriaque adeò debilis, ut quæ volumine præsentè percipiam & comprehendam satis clarè, eo oblato omnium immemor remaneam. Te itaque, quem cognosco ea sensus profunditate intellectusque puritate præditum, quod me adjuvare possis, oro fac mecum misericordiam in bonum, & Dominus retribuet tibi: assigna mihi horam, qua te inveniam vacantem, ut declarem tibi imperfectionem meam. Vale.

*F. Claudius Deodatus Celestinianus Henrico Cornelio
Agrippæ S.D. XXI.*

Hesternæ die, doctorum doctissime, cum inter corporales hepulæ eleganti & sapidissimo intellectus & vitæ cibo nos satiaris abundantius, multaque de statu primi hominis ante casum, & de casu Angelorum, ornatissimo ac compendioso sermone differeres: aliqui fratrum nostrorum magis corporis, quam animæ refectiōni intenti, ea minus attentè audiverunt: aliqui insipientius intellexerunt. Quare abs te charitatis affectu humiliter postolo, dum tempus vacat, ea mihi per modum epistolæ ut brevius cariusque fieri poterit, epilogando describas: & si quid ego pro te potero, præcipe, & ego pro viribus mandata tua libenter implebò. Vale.

F. Claudius

F. Claudius Deodatus Calestinianus Henrico Cornelio Agrippa
S. D. XXII.

Licet nulla in re, Doctor eximie, quæ tuos fidelissimæ erga me charitatis merentur occurfus, virtutum aut gratiarum insignia præcesserint, aut sequi possint: tristitias tamen & animi mei nebulas radianti tui spiritus fulgore effugare dignatus es. quæ res profectò me tibi indissolubili charitatis nexu devinctum reddidit. navem itaq; mentis meæ phantasmatum quasi ventorum turbine agitatam, ad portum tranquillitatis jam quodammodo reduxisti: oroque, ut incœpta citius perficias. Cæterum adeò tui operis, quod nuper mihi legere dignatus es, amore captus sum, ut non quiescat spiritus meus donec id ipsum una cum dialogo tuo transcripsero. quippe multa in illis reperi, quæ diu apud plures perscrutatus, nusquam invenire potui. At utinam tuæ saluberrimæ doctrinæ corâ præsentia tua semper adhærere possem, nec à vestigiis tuis avelli aliquando contingeret, quòd talis effici possem, qui dignus sim & vocari & esse tuus discipulus: sed (proh dolor) status meus, cui in secessu solum esse, & lugere tantum concessum est, id non permittit. Vale felicissime: & quia præsentia tua frui ad vota non conceditur, literis tuis me sæpius illuminabis.

Henricus Cornelius Agrippa devoto Patri Claudio Deodato
Calestiniano S. D. XXIII.

Quid in causa fuerit, venerande Pater, ut præter solitum te absentares ab ædibus nostris, diu cogitabundus mecum ipse admiratus sum: nam ut ipse conscius sum nostræ mutæ consuetudinis, nulla unquam inter nos offensa intercudit. præterea nec tibi tantum arbitror negotium esse in cœnobio, quin adsit & alia temporis libera licentia, quod mutuis nostris sacrarum literarum studiis poteris velisque condonare: sed audio in cœnobio tuo inter angelos hic simul etiam cohabitare diabolus hoc est, falsos criminatores fratrum suorum, quorum cor nequam est, & lingua concinnans dolos. hi fortè murmurant contra frequentationem nostram, è suis moribus temerientes: quoniam ipsi fortè ex his sint, de quibus ait Apostolus ad Timotheum, Qui penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, qui ducuntur variis desideriis, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes: quemadmodum & Jamnes & Mambres resisterunt Moyse, ita & hi resistunt tibi, homines corrupti, mente reprobæ.

reprobacirca veritatem, sed ultra non proficient contra te, insipientia enim illorum manifesta erit omnibus. sed proficiens in pœnis, errantes, & in errorem mittentes. Tu verò ejusmodi seductores ac famidas eò facilius parvipendes, sustinebis. que liberior, quòd didicisti ex Apostolicis scripturis, Quoniam omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur. Vale, & ante discessum tuum nos aliquando revise.

F. Claudius Deodatus Calastinianus Henrico Cornelio

Agrippa S. D. XXIV.

VIr eloquentissimè & Doctorum doctissime, non possum non mirari tuam erga me benevolentiam, & perfectam dilectionem. nam cum nihil esse me noverim, omnique alio me abjectiorem veraciter intelligam: tamen mei memor, tanquam aliquid sim, esse non desinit tua ipsius benignitas: quæ quidem juxta divinam bonitatem vocat & æstimat ea, quæ non sunt tanquam ea, quæ sunt. Sic profectò e charitatis plenitudo abundat & retundat in teipso, quam in me habere probaris non verbo, sed & opere & veritate. Mitto ad charitatem tuam opera Erasmi & Fabri Stapulensis, quæ mihi tam charitativè communicasti. Hos equidem Doctores tecum inter cæteros amplecti & sequi proposui: quippe quos in sincera sacræ Scripturæ veritate ambulare conspicio Conclusiones tuas cum maxima difficultate furtivis horis (occupor enim nimis, & nihil mihi otii fermè relictum est) ego tibi propria manu transcripsi. neq; enim ausus fui cuiquam hanc provinciam committere, quippe fratres nostri rudes & idiotæ nimis invidia omnes bonarum literarum amatores prosequentes, detrahunt non parum Magistro Jacobo Fabri, mihi æquè & tibi: ita ut nonnulli me injuriâ haud parva affecerint. Quamobrem cogitavi tuas conclusiones occultare, ne eorum invidia magis insaniret. Solus pater Prior, & studiosus ille juvenis, qui mecum ultimè apud te fuit, tibi in hac re congratulantur. Reliquorum autem indoctorum insania librum ipsius Magistri Jacobi nondum lectum, imò nec visum, nescio, quia invidia damnat, ejusque sequaces & fautores. Alia causa, cur multi invidi & illiterati contra te insurgunt, est, & maximè: quia mulierem nuperrime de hæresi & maleficio accusatam tam acerrime & constanter defenderis, ac hæreticorum inquisitori hanc prædam abstuleris. Sed tu constans esto pro veritate tuenda, & fori animo contra indoctorum insanam invidiam, ut veritas illucescat.

Henricus

Henricum Cornelium Agrippa devoto Patri Claudio Deodato Calestiniano S. D. XXV.

SI scire vis, venerande Pater, qui vocentur illi sceleratissimi famulicidæ, qui publicis concionibus tot totiesque repetitis clamoribus integerrimum virum Jacobum Fabrum Stapulensem infans contumeliis tam nequiter calumniati sunt, ejusque discepcionem de filiabus Annæ tam nefandissimis lacerarunt injuriis, ac tantum virum semel atque iterum contra evangelicam modestiam vocarunt hominem stultum, insanum fidei sacrarum literarum indoctum & ignarum, & qui duntaxat humanarum artium Magister presumptuose se ingerat iis, quæ spectant ad Theologos, præterea scripta sua à Parisiensibus reprobata ac condemnata, librosque suos, ut quorum lectio periculosa est, doctrina erronea, contra fidem & Ecclesiam, igne consumendos, ac hujuscemodi plura amarulentiora in tam integrum virum ejusque hucusque invictos libellos mendaciter jactantes, ut certa relatione accepi, sunt in primis: quidam frater conventus sancti Francisci de observantia, nomine Dominicus Delphinus, ab intersignio diversorii cujuscumque fictus, qui a nulla insolentia, blasphemia, turpi sermone, temperavit: huic in contumeliæ insolentia proximè accessit frater Nicolaus Orici ex conventu fratrum minorum, quos chordigeros vocant: tertius est frater Claudius Salini, Prior conventus Prædicatorum, recens Doctor Parisiensis, qui acrius vehementiusque disceptationem illam simul & autorem condemnavit. En habes modò tam spurcissimæ tragædiæ actores: sed quorum hypocrisis tanta licentia est, ut quicquid lubet, id liceat: quorum supercilio tanta autoritas est, ut nemo illis contradicat sine crimine: adeo placent huic populo Mediomaticum. quocirca fortè quis dicere posset, Dignus est populus iste, qui mittatur in errorem, & tradatur in reprobum sensum, quia prælegit sibi magistros mendaces: projiciens doctrinam veritatis pro illorum opinionibus. Sed doleo absentiam meam. siquidem præsens si fuisset, restitisset in faciem ipsorum. Verum reversus feci, quod debui, & quod pro tempore potui. nam manum movi, & stilum egi. scripsi propositiones, & edidi illas, quarum duplum transmissi tibi nuper, ut darem illis occasionem scribendi & respondendi: sed jam lapsi sunt plurimum hebdomatarum dies, & non est ex illis, qui commoveat se ut congregiatur. Sufficit illis, ut arbitror, fucum fecisse populo, eaque autoritate fulcitos esse, ut contra eos, tanquam

tanquam omni exceptione majores, nulli credatur, etiam si vel angelus de cœlo hic aliter prædicaverit. Veruntamen ego rem hanc sic non præteribo. adhuc paululum expectabo. tum si hac non successerit, alia aggrediar via: denique te ubi-ubi fueris. de omni eventu certio rem reddam. Vale.

Agrippa ad Amicum. XXVI.

Quam ego attonitus fuerim Doctor dignissime, de tuo tam celeri imporrundoque recessu, in aliud tempus differam ad te scribere: sed gaudeo, si res tibi succedat ex sententia. Illud scio, & tu firmiter tene, malè tibi esse non posse, quod hinc liber absis. Cæterum, quod te scire velim, dubito malè tuis committere literis, nec itidem debeo, ne vel perdat, vel prodatur, si quid inter te & me dictum velim securius, Reliquum oro, ut mittas nobis opera Martini Lutheri, simul ac casus breves legum in portatili volumine aliquando Basileæ impressos: & si quid est verè Theologicum, quo scis me maxime oblectari. De commentariis nostris in Paulum, apud Juvenem illum Christophorum Schillingium Lucernensem recuperandis, diligentiam habe, & me inter fidissimos amicos tuos tuique nominis præcones collocare ne dubites: qui in te absente defendendo nusquam absum. Vale. Ex civitate Mediomatricum, Anno 1516.

*Henricus Cornelius Agrippa integerrima vita ac doctrina
Viro, Iacobo Fabro Stapulensi S. D.*

XXVII.

An te plusculos annos sæpe & multa ad te scripturus eram, colendissime Faber: nec defuit digna ad te scribendi cum occasio, cum materia: sed opinio, qua tenebar, perituras meas tuasque literas, quas mutuo unus alteri scriberemus, fecit me desistere usque adhuc. nam me apud remotas provincias dubia sede agente, cum cæteris difficultatibus sylvarum, montium & viarum accedebant omnium maxima armorum, quæ interceptabant, quicquid transibat literarum: nunc autem, quia effectus sum tibi vicinior, & occasionem habeo fidelis nuncii, videl. devotum patrem Claudium Deodatum Cælestinianum præsentium latorem, scribo: non, quod ad præsens aliquid habeam te dignum, quod scribam: sed idcirco tantum, ut tester tibi animum meum, significemque integram amicitiam, sciasque nominis tui præconem, quanquam inconcilium, sed & fidum advocatum in te absente defendendo contra omnes eos, qui
honor

honoris tuo obesse velint: quorum quidem multi sunt, sed homines improbi animi, & miseri ingenii, qui omnibus bonis literis sunt hostes: tamen qui scioli sunt apud rudem populum, & fidem sibi vendicant hypocrisi, ut difficile, imò non sine periculo illis resistent: neque tamen ob hoc deterreor ab officio. Verum de his quod superest ex præsentium latore accepturus es. Demùm oro, ut per eundem patrem aliquid rescribas, ut sint apud me epistolæ tuæ monumentum benevolentiae tuæ, & occasio sæpissimæ deinceps ultro citroque rescribendi, si quid autem penes me est reliquum, quod tibi conducere queat, quodve pro te efficere valeam, præcipe confidenter, & sine mora factum intelliges. Vale.

Iacobus Faber Stapulensis Henrico Cornelio Agrippa
S. D. XXVIII.

Honorificentissime Domine Doctor, reddidit mihi venerabilis Pater Claudius Deodatus epistolas tuas, quas magna cum voluptate legi. Quis enim non delectabiliter legat, quod ex animi candore & benevolentia profectum esse cognoscit? Non, obsecro, ægrè feras, quod multi scriptis meis tum de Magdalena, tum de Anna adversentut. Existimo aliquando futurum, ut harum rerum perspectior sit veritas, de quibus discepto solum & nihil temerè diffinio. Qua propter oro te, nulli ob eam rem feceris tuam benevolentiam infensam. Falsitas in seipsa marcescet, & nullo impugnatore tandem per seipsam cadet. Mitto ad dignitatem tuam defensionem disceptationis nostræ a quodam Doctore Theologo studii nostri non ignaviter elaboratam, insuper & apologiam pro Anna, mihi ex Germania dono missam. Aliam vidi à Vicegenerali fratrum Divi Francisci: verum illam apud se recepit: virum unicum Annæ tribuebat, sed filias treis, existimavi illam visam, non conducere disceptationi nostræ, verum si dignitas tua cupiditate eam videndi laboret, spero obtineri posse. Facito me primis literis tuis certiolem. Secunda disceptatio parata est in Magdalena: quam primo nuncio ad vos itanti expecta. Vale, Parisiis, vicesimo Maii, Anno 1519.

F. Claudius Deodatus Galestinianus Henrico Cornelio
Agrippa S. D. XXIX.

Doctorum doctissime, visitavi venerabilem & doctissimum mitissimumque Magistrum Jacobum Fabrum: communicavique illi tua scripta, & fidelem amicitiam, qua ipsum

2. Vol. E ample-

amplecteris, qui quidem lætus omnia accepit, paratus tibi respondere vices in centuplum. Ecce mitto ad te, quæ ipse ad te mittit, & scribit. non potui ampliora nunc rescribere. Cum tua benignitas aliquid mihi voluerit significare, hoc facies per manus illius juvenis, fratris Philippi cognomento Clerici, Vale. Parisiis, 21. Maji, Anno Christi Salvatoris 1519:

Henricus Cornelius Agrippa Iacobo Fabro Stapulensi
S. D. XXX.

Cum tanta semper disjungeret nos locorum distantia, clarissime Faber, ut nulla mihi tecum quantumcunque desideratissima haberi potuisset familiaritas, difficillimaq; simul esset, etsi occasio aliquando non defuit, scribendi provincia: continui calamum, quousque tibi fierem vicinior, ac tandem data occasione de liberalissimo ingenio tuo humanissimisque moribus tuis confusus, scripsi nuper humanitati tuæ per devotum Patrem Claudium Deodatum Cælestinianum: quas meas literas te jam dudum accepisse arbitror. sed habuit idem bonus Pater ostendendas tibi propositiones quasdam de beatæ Annæ solinubio, ac unipuerperio, quas ego juxta scripta tua in doctissimo simul & elegantissimo libello tuo de tribus & una longo ornatissimoque sermone notata, decerptas meo more brevissimas redegisti: non quod ex tuis laboribus mihi laudem venarer, cujus gratia sunt fortassis qui id facerent, ut apud tui nominis ignaros docti videantur: quod ego ut sceleratissimum sacrilegium semper abhorruï, quocirca statim post propositionum illarum principium, ac in omnium fine tui nominis, ut auctoris, libelli que tui condigna mentio facta est. Causa autem, quæ me ad has propositiones coëgit, ea certa est, ut occasionem haberem resistendi contra calumniatores tuos, homines certè tales, qui omnibus doctis viris sunt hostes: ex quorum numero tres præcipuè hic apud Metenses tibi infesti sunt: videlicet quidam frater Dominicus Delphinus, conventus fratrum Franciscanorum de observantia: alter frater Nicolaus Orici conventus fratrum minorum: tertius frater Claudius Salini, Prior conventus Prædicatorum, Doctor Theologiæ Parisiensis. at iste famosus Doctor, ut audio, quanquam nomen suum occuluerit, tandem post multos dies, victo pudore, scripsit contra propositiones nostras: imò contra librum tuum, ineptissimam, sed dignam se autore tragœdiam, cujus conclusiones, ah confusiones dixerim, mihi ab hoc triduo citra magno cum encomio, sed ante victoriam oblatae sunt. Harum

rum itaque duplum, simul etiam cum propositionibus nostris ad te transmittō, ut hinc quidem cognoscas, me honoris tui fidum zelatorem: inde verò, ut tam insulas nugas rideas & contemnas, cognoscasque quales hæc civitas habeat apostolos, evangeliiq; precones: non, ut respondeas: neque enim cupio, quod te illius scriptis ullo studio opponas, ne quando dignus sibi videatur, quo cum tu congrediaris. Mihi itaque, cui mediocria duntaxat satis sunt, quamvis ego ista nec mediocritatis nomine digna censeo, hanc pugnam relinquo, qui in tuæ nominis famam, salutem, decus & gloriam, contra huiusmodi oblatrantes Cerberos Constantè, indefessè felicissimeq; pugnaturum me non reformido. Cæterum si adhuc adsit apud Parisios devotus ille Pater Claudius, quem supra nominavi, ipsi nomine meo infinitas salutes dicito, atque hæc scripta communicato. Scio namq; quoniam te supra vires amat & veneratur. Vale felicissimè eruditissimorum hominum decus & ornamentum Ex civitate Mediomatricum, decimo primo Kalendas Junias, Anno 1519.

Iacobus Faber Stapulensis Henrico Cornelio Agrippa S.D.

XXXI.

Honorificentissime Domine, accepi literas tuas per venerabilem Patrem Claudium Deodatum Cælestinianum, cui & literas & libellos ad dignitatem tuam aut mittendos, aut præferendos commisi, quod & se facturum fideliter pollicitus est. is parvo admodum tempore Parisiis mansit, adeo ut non fuerit satis nobis libera cum viro, quantum voluissimus, conferendi facultas. sic res religionis & ordinationis Patrem ipsum urgebant. Verùm ex primis literis tuis abundè persensì qua in me feraris benevolentia, nihil unquam tale de te merentem: at tibi firmissimè persuade, me in te consimili esse & jugiter fore animo. Ex secundis etiam literis tuis, per quendam Metensem allatis, non minorem in me affectus tui candorem exprimis: cum quibus & propositiones tuas pro defensione beatissimæ Annæ, & ineptias cuiusdam innominati in oppositum accepi. Propositiones tuas Venerabilis Pater Claudius communicaverat mihi legendas. Maluissèm negotium de Anna sine contentione inter doctos versari. quod si non potest propter malignitatem temporis, & perversa hominum ingenia, & tibi insidet animo contendere, vide ne hoc ullo pacto honoris mei zelo feceris, sed solum veritatis tutandæ & devotionis in Deiparam Mariam, & ejus matrem beatissimam Annam, Attamen nullus accedere tibi potest

E 2

honor

honor cum illis barbaris & infamationi aliorum ultrò studentibus contendendo neq; nugæ eorum & frigidas, & insulas eorum ineptias refelli dignas censeo. Per se omnia ista cadent, & tandem agnosceretur veritas: & foelicius, si non contendatur, quam si contendatur, ut mea fert opinio. Tu tamen pro prudentia tua in hac re sic te geres, ut neque Deus, neque proximus, quoad fieri potest, offendatur: quanquam tuas partes existimo omnino justiores & veriores, & maximè, si ante viros probos & doctos res agatur, quod ipsi nolunt, sed ante imperitum vulgus olim & ab ipsis quidem adversariis aliter persuasum. Quod si propositiones tuas pergis ulterius declarare, vide id bona gratia & eleganter facias, nam alia scripta hoc nostro tempore nulla probantur. Vale in Christo Domino Rege æthereo, Parisiis, postridie festivitatis super sanctæ Trinitatis,

Amicus ad Agrippam. XXXII.

TU quoq; salve amicorum meorum faciliè Princeps. Subitam meam abitionem tibi fuisse admirationi, ego nihil miror, defines autem mirari, ubi causas resciveris. Quod mihi omnia foelicia optas, meque defendis absentem, facis pro tua humanissima in me propensione, tibi ago & habeo gratiam: relaturus, si quando detur occasio. Quanquam (quod ad me attinet) nihil vereor linguas & nasos, nisi quis me falso insimulare decreverit: id, quod multis me majoribus contigit. Equidem nullius super omni re iudicium reformido: imò postulo, modò is doctus & candidus sit, neq; nimis fellis habeat, quiq; trabem ex oculo prius demat. Inveni plerosque mortaliū, quales mihi prædixeras. Ferendum est, quod faciliè sit bona conscientia teste. Marcet sine adversario virtus. Hæc hactenus, mi Agrippa, mihi crede, totam Basileam lustravi, nusquam prostant opera Lutheri: dudum omnia divendita: dicunt, Argentinae denuo impressa. Casus breves, quos petis habet nemo. Verum ad te do compendium veræ Theologiæ ab Erasmo editum: opus, ni fallor, tibi gratum futurum, Henrice: Conclusiones Lutheri & Eccii hoc anno declamaras: & quasdam etiam nugæ de Imperatore. Vale. Decimo Kalendas Junias, 1519.

Agrippa ad Amicum. XXXIII.

Salve amicorum observandissime. Accepi literas tuas mihi longè gratissimas, accepi simul Theologicum illud compendium,

pendium, & quæ misisti reliqua, mihi tam accepta, ut fateri cogar, me debere tibi infinitas gratias, quas utinam aliquando tibi factis præstare valeam potius, atque verbis eloqui. Utinam daretur mihi unâ tecum aliquando & genium & ingenium, excolere. absentiam tuam mei causa doleo: tibi autem gaudeo, si in rem tuam hanc esse cognoscam: sitque tibi virtutis tuæ decorandæ occasio. Ego hoc loci nescio quo clavo defixus hæreo: sed taliter defixus, ut neque quomodo maneam, quomodo ve abeam, cogitare valeam. Nunquam unquam alicubi locorum fui, unde abirem libentius, quam ab hac omnium bonarum literarum virtutumque noverca (pace tua dixerim) civitate Metensi. De te circa discessum tuum nihil si quid malæ linguæ ad aures meas devenerit, scias me semper æqua mente talem fore, qualem hætenus me tibi pollicitus sum. Vale, & si quid Lutheri atque Eccii declamatum sit, quod in lucem prodierit, mittito. Cæterum de quibus nuper mihi coram diserebas, videlicet de annotationibus in novum instrumentum denuo impressis & auctis: oro, si tibi non est molestum, quamprimum transmittas. Reliquum qui apud te sunt viri bonarum literarum studiosi, oro iis me commendatum & charum reddito: insuper mihi ad vota tua in omnibus præcipiendo. De recuperandis commentariis nostris in Epistolas Pauli memoriam habe. Si quid apud te novum sit de Joanne Capnione, viro cum innocentia tum doctrina integerrimo, scire cupio. Vale. Ex civitate Mediomatricum, secundo Junii, Anno 1519.

Amicus Agrippa suo. XXXIV.

MI Agrippa, omnium amicorum integerrime, salve. Binas tuas ad me literas per Sbtulium accepi, habeoque gratiam, qui me in partem amicitiae tam docti tamque humani viri vocasti. Is enim mihi omnia desponsedit, quæ ab additissimo amico possunt expectari. Lutheri nihil adhuc prodiit novi, si quid emergat, mox tibi communicabitur. Vale, & me ut soles, ama, parentesque meos habeas commendatos. Saluta incomparabilis exempli sceminam tuam jugalem, & præclare spei puerum tuum. Hos etiam salvos esse vult Sbrulius. quanquam sit famulo tuo seniori insensior, quem dignum esse ait, qui è tua domo exactus, in perpetuum pistrinum rusticus homo sordidæque sortis mittatur.

Basilæ, 4. Kalend. Septembris,

1519.

E 3

Henric

Henricus Cornelius Agrippa Iacobo Fabro Stapulensi
S. D. XXXV.

QUas à 20. Junii ad me scripsisti literas, integerrime Faber, & humanissimas & gratissimas, accepi: post quod tempus alias ex te accepi nullas, nec ego tibi aliquid respondi. hoc idè tibi significo, ne quis nostrorum mutuis literis sese fraudatum existimet: atque si tu alias ad me dedisti, quas ego non acceperim, me aliquando negligentiae, vel ingratitude non arguas. Causa verò, cur intra tantum temporis ego tibi respondurus non scripserim, ea est: tum quia opportunus defuit nuncius: tum quia pro Republica civitatis hujus sæpè absens fui, nihilominus tamen complevimus interim & perfecimus defensionem propositionumstrarum, etiam multò ampliori volumine quàm arbitrabamur, ejusque copiam jam tradidimus adversario illo theologastro innominato, ut quem suorum scriptorum puduit: sed non inaniter præsumpto, atque nunc apertè cognito, fratri Claudio Salini, doctorculo Parisiensi, ordini Prædicatorum Metensis conventus Priori: tibi verò, quod maximè debeo, duplum missurus eram, nisi defeset mihi notarius, urgetq; instans meus discessus in Germaniam. mittam autem aliàs vel manu scriptam, vel typis excusam: quæ, ut arbitror, tibi non admodum displicebit: eoque minus, quò istis sophistis placeat quàm minimè: qui cum aperto Marte contra nos nihil valeant, per cuniculos furtivè adoriuntur, sagittantes in occulto, & apud imperitum credulumque vulgus nos erroris infimulant, deferentes nos tanquam de hæresi & insanis opinionibus. Cæterum, quod cupio, mittas ad me commentaria mea in Richardum de sancto Victore meis expensis. Vale enim & jamdudum desideravi. Vale felicissime. Ex civitate Mediomatricum, Anno 1519.

Iacobus Faber Stapulensis Henrico Cornelio Agrippa
S. D. XXXVI.

Patri Cælestino & præsentium tabellario tantum ad te dedi literas, vir humanissime, & libellos ad te ferendos, quos haud dubito te recepisse. Generosum spiritum, quem ad defensionem Annæ genitricis Deiparæ virginis concepisti, laudo. tristor tamen, quòd multorum conflabis tibi malevolentiam. Reuchlin, vir optimus pariter & doctissimus, multa passus est. Nescio, an minore pertinacia omnes fermè ordines tutari velint suam trinubam & triparam Annam. Abusum popularem

ularemi mihi formidabunt dicere esse Ecclesiæ usum & sanctionem. Si opus emittis, vide, ut omnia cautè, quia ut scribis per cuniculos clanculè adoriuntur, quærentes sagittare in occulto, & neglecta conscientia vero etiam noto repugnant. Vi-
etiam, ut omnia pura sint & tersa, si sis emissurus: quia tempora nostra miros ferunt censores, qui omnia fastidiunt, nisi ultum eloquentiæ præ se ferant. Non dubito te habere amicos præcipuè Germanos, quibus committas tua recognoscenda, qui benevoli, eruditi & elegantes fuerunt: & multi jam sunt, qui contra disceptationem meam de Anna scripserunt, tum Franciscani, tum Carmelitæ, latet me tamen adhuc sua scripta emisisse. Et nunc sesquiannus fluxit, à quo scripsit Carmelita codicem tribus conclusionibus, disceptationem nostram evertere molitus: sed machina admodum barbara. Conclusiones illas ad te mitto: & si tempus adfuisset, misissem integrum codicem. Sed per hos divagatus sum, neque per annum fermè figam pedem Parisiis. Requiris Richardum. Hunc per harum tabellarium ad te mitto: & scias, nil apud me esse, quod non sit tuum, cum animum meum habeas. Vale vir à me meritò omni benevolentia prosequende. Parisiis, decimo quarto Novembris, 1519.

Henricus Cornelius Agrippa Claudio Cantuuncula LL.

Doctori S. D. XXXVII.

Salve amice observandissime. Quòd valeas, quòd doctissimorum virorum consortio fruaris, lætor: quòd absis, quòdque communis colloquii affabilitate non convivamus doleo: quòd mei memor, Erasmi apologiam contra Latomi dialogum, & quæ huic annexa sunt, transmiseris, infinitas gratias ago: oro autem, ut & in recuperandis commentariis meis in epistolam ad Rom. apud Christoph. Schilling. diligentiam facias: & si quid reliquum est, quod novum in lucem prodierit, velex illa Lutheri cum Eccio disputatione, transmittere ne negligas. Ego disceptationem meam contra ficulneum illum Theologum Claudiū Salini, Priorem conventus prædicatorum, pro defensione propositionum mearum de beatæ Annæ monogamia susceptam, jam explevi. Verùm quas gratias fraterculus ille mihi redditurus sit, nescio: nisi fortè Oedypii imprecationes. Curabo tibi copiam fieri, si potero, sed nosti, quàm me impediat defectus notarii. Cæterum te oro, ut me, quibus potes, doctis & eruditis amicis tuis commendatum & charum feceris: ego quicquid pro te & pro tota domo tua efficere valeo, non negligam. Vale.

E 4

Henri-

Henricus Cornelius Agrippa Reverendo ac Nobili Domino N. V. cario Metensi. XXXVIII.

Fortassis superbè ego faciam, Reverendissime vir, atq; arroganter. qui te jurisperitissimum instruere velim: ut ajunt, sus Minervam: sed nosti, quid procuratorem, quid advocatum deceat ad eximendū culpa reum. Habent singula crimina suos judices, suos afferes, suas lites, sua jura, suas actiones, & præscriptas procedendi formulas: in quibus, nisi permittente ex rationabili causa judice, defensor non admittitur. lex tamen exceptionis & instructionis omnib. patet, & nullis debet nec potest denegari: ut patet de exceptionibus, per totum, & ff. de lib. caus. per totum, & ibidem per Domin. Ben. de Plumbino, citantem ad hoc copiosissima jura. Itaque cum hodie admittus non fuisset ad excipiendum contra fraterculum, (erravi) imò egregium, dilatatum & impinguatum fratrem illum Nicolaum Savini, conventus prædicatorum: hæreticorum inquisitorem, ad alteram particulam, videlicet ad instruendum, cogor: non, quod te docere velim, sed admonere, sed adhortari, ut caveas nequissimi hypocritæ fraudes. Vidistine hodie, quantū incanduit perversus ille pater, dum comminaretur mihi, sese contra me ac contra fautorem hæreticorum causam acturum. O nequissimum nebulonem. Vides, ut in his verbis jam, mulierculam hanc damnat hæreticam, cum causa ipsa vixdum cognosci incepta sit: necdum aliquid de hæresi constat, nulla cognitio, nulla sententia de hæresi processit: adhuc insontem & indemanem foveo mulierculam: & hic vilissimus scurra ait me fovere hæresim. Talemne tu admiseris assessorem? mentitur in caput suum nequissimus calumniator, & his suis minaciis me terrere arbitratur: sed pro officio meo, pro constantia mea, insontem mulierculam defendere non desistam: despiciat illam fraterculus hic, sacerdos, sive Levites: ego Samaritanus pro posse meo misericors ero, Samaritanum me dico, videlicet non hæreticorū fautorem, sed illius discipulū, cui cum diceretur, Samaritanus es, & dæmonium habes: dæmonium renuens, Samaritanum se non negavit. Jam ex his elucescit hujus fraterculi manifesta invidia. Quare, ut suspectus, pro assessore non est de jure admittendus: aut de jud. causam, quæ de except. inter priorem, de appell. postremò, & c. proposuit iij. q. ult. c. ult. & licet non teneat omnes suspicionis causas dicere. C. de judic. l. properandū. tamen hanc unam adhuc addam, quia iste fraterculus pridie, quod aliàs nunquā illo loco consuevit, apud ad-

-versa-

versarios nostros egregiè crapulatus, & dum ipse vinosus eruat ad farraginem, & ab adversariis nostris accepisset munera, & mulierculæ obtulissent sibi ova, caseos & molles placentalas, contra nos conventiculum habuit: imò contra jus, fas & æquum: c. accedens, ut lit. non contest, & de jud. cum convenisset. Sed dissimulat hanc nequitiam hypocrita sub umbra Evangelii. Demùm, u ex antè gestis clarissimè patet, iste fraterculus partem meam gravavit contra jura, & usus est jurisdictione contra justitiam. Quare ab assensione venit rejiciendus, ut c. ex part. de privil. ff. de jurisdic. om. jud. l. ex territorio. Item traxit causam extra locum insignem & tribunalitium contra consensum partium: imò contra statutum Concilii Lugdunensis, statuit de rescriptis: & traduxit illam in locum non tutum, & ad locum partis adversæ & inimicorum nostrorum, contra canones & jura, quæ habentur iij. q. ix. hortamur, xxi. q. ij. five, de appel. ex part. de sent. & re jud. cle. pastoralis, ut lit. non contest. c. accedens. Insuper fraterculus hic nullam habet jurisperitiã, sed ex suis Mallei maleficarum sophismatibus confundit judicium. Esto: nunc liceat istis theosophistis conclusiones suas de cathedra magistraliter disputare: verùm interesse afflorem in judicio neminem decet, nisi Jurisperitum, C. de advoc. divers. jud. l. nemini, & l. jubemus, nec te moveat reverende Vir, inquisitorium suam officium. quin nihilominus, ut suspectus & inhabilis, veniat rejiciendus sed habet juris beneficium, ut substituatur vicarium de consensu partium, virum jurisperitum, & probiorem se: ut de appel. causa speciali, & c. adhæc, & c. cum causam. & hoc potest & debet facere, si sua aliquid interesset in hoc jud. ut in cle. prima, de hæretic. quamvis revera hæc causa nullam sapit hæresim manifestam, nedum occultam. Palàm est enim, & iure cautum cõstat, quod nullus inquisitor auctoritatem aliquam, maioritatem, cognoscendi potestatem, aut jurisdictionem habet super sortilegio, aut super hæresis suspitione, defensione, receptatione, aut favore, ubi & quando non est manifestum, quod sit hæresis expressa, & explicitè condemnata. Quo patet, quod iste fraterculus ultra privilegia officii inquisitionis contra jura & canones arroganter se huic causæ ingerens, est omninò rejiciendus, & tanquam vir sanguinis & dolosus, procul propellendus. Hæc sunt, quæ loco exceptionum contra istum perversum & crudelem fraterculum nunc per modum instructionis & informationis præsentis scheda ad Reverentiam tuam scribere constitui. Oro, ut hæc nostra scripta non despicias: nisi forte

E

exclus

excludantur etiam hoc campo pauperes. Quod si sic tibi persuasum esset frustra nobis iura succurrerent, nec necesse esset mihi de horum ratione differere. Sed te tua integritate melior mihi spes est: de isto autem sanguisugino Monacho penitus diffido. Vale. Ex nostro studiolo percelere. In hac civitate Mediomatricum, Anno 1519.

*Henricus Cornelius Agrippa venerabili Domino Officiali
Metensi S. D. XXXIX.*

Vidisti nuper, venerande Vir, ex ipsis actis, impios illos iniquissimarum informationū articulos, quorum vigore frater Nicolaus Savini, conventus Prædicatorum, hæreticorum, inquisitor, hanc infentem mulierculam contra Deum & iustitiam, contra jus & fas, contra Christianam conscientiam, contra fraternam charitatem, contra Evangelicam Majestatem, contra sacerdotalem mansuetudinem, contra regularem professionem, contra formam Legum & Canonum, in suam carnificinam dolo malo traxerit cruciandam: illamq; ob ram futes mendacissimasque calumnias atrocibus enormibusque tormentis homo nequam nequiter & injustè exposuerit: quojam ipsum crudelitatis nomen nunquam inter moriturum sibi perpetuè & meritò vendicavit. quod ita ipse Dominus Officialis, Joannes Leonardi, præcessor tuus nuperrimè defunctus, in ipso mortis lectulo testatus est: & ipsi Domini de capitulo cognoverunt, & abhorrent. Inter hos itaque articulos unus est & primus, quia dictæ mulierculæ mater quondam profortilega fuisset excremata. Hunc ego in exceptionibus, ut impertinentem, & de facto alieno, docui, ex judicis officio esse rejiciendum: modò verò, ne seducamur per hujusmodi Pseudoprophetas qui Christum simulant, & Antichristum vivunt: oro reverentiam tuam, ut sufferas verbum solatii, & quis nuper inter me & illum prænominatum sanguinolentum fraterculum super hujus articuli positione sermo inciderit, modò advertas. Nam ille crudelis pater hanc maximi judicii esse, & ad torturam sufficientissimam, superciliosus asseverabat: nec id sine ratione, ut sibi videbatur, quàm ipse juxta sectam suam ex penetralibus Mallei maleficarum & peripateticæ Theologiæ fundamentis mox eduxit, inquit: idè id esse, quoniam solitæ sint maleficæ mulieres foetus suos ab ipso initio sacrificare dæmonibus, tum quòd solent insuper foetus suos ex incuborum (ut aiebat) dæmonum concubitu ut plurimum vel sæpè concipere. Quocirca contingit in hac prole, tanquam ex hæredi-

reditario morbo radicatam remanere malitiam. O egregium sophisma: Siccine hodie theologizatur, hisce figmentis ad torturam promoventur mulierculæ insontes? Annon etiam evacuat gratia baptismi, & frustra dixerit sacerdos. Exi immunus de spiritu, da locum Spiritui S. si propter sacrificium impiæ parentis proles remanet diabolo? Quod si cui libeat hanc opinionem recipere, incubos dæmones generare, nemo tamen adeo unquam deliravit, ut sentiret dæmones unà cum suffurato semine de natura sua aliquid extramittere in genitum. Ecce, talem fructum parit hæc positio, si admittitur: ni forte Faustini Donatistæque hæretici ex ea aliquid majus malum concludant. Sed, ut ex fide loquar, quid obest genitum esse ex incubo, quid nocet sacratum fuisse dæmonio? Nonne ex propria natura humanitatis nostræ sumus omnes nati una massa peccati, maledictionis, æternæ perditionis, filii diaboli, filii ire Dei, & hæredes inferni, nisi quod per gratiam baptismi ejectus est de nobis Satan, & effecti sumus nova creatura in JESU Christo, à quo nemo potest separari, nisi per peccatum proprium? Vides nunc, quàm sit hæc positio, si pro judicio recipitur; & jure irrita, & receptione periculosa, & propositione scandalosa. Vale, & hunc blasphemum fraterculum, ut contagiosam pestem, vel procul pelle, vel procul fuge. Datum hoc manè in hac civitate Mediomatricum, Anno 1519.

Agrippa ad Amicum. XL.

Efflagitasti, mi Cantiuncula, tibi narrari, quæ gesta sunt adversus miseram illam mulierculam de villa Vapeya, quam ego rapidissimo illi Monacho Nicolao Savini, Ordinis Prædicatorum hereticorum Magistro, è mediis unguibus atque faucibus eripui. En tibi mitto omnem processum & acta, quod causæ illius merita cognoscas: sed prius tibi, quæ procul omni æquitate & justitia contra hanc anum gesta sunt, brevissime narraturus. Ab initio siquidem una nocturnum spurcissima illa rusticorum colluvies post vinum & crapulam contra dictam mulierculam conspirans atque conjurans, illam nocte in domo sua, autoritate eorum privata, sine licentia Judicis, sine aliqua jurisdictione captivârunt, & in privatis carceribus detinuerunt. Tandem per Dominos de capitulo ob urgentes causas perducta fuit in civitatem Metensem: ac causa suo Judici ordinario, videl. officiali curiæ Metensis, commissa, datus fuit dictis rusticis terminus ad deliberandum, accusarene vellent, an denuntiare. Statuto die comparuerunt octo rustici nebulones
se pro

se pro accusatoribus constituentes : jussi fuerunt apud mulierem constituere captivos : tandem favore inquisitoris, qui ibi affessor aderat, datus fuit illis terminus bidui : infra quod biduum tantum potuit & prævaluit inquisitoris ac rusticorum istorum iniquitas, quod Officialis, acceptis aliquot aureis, remisit illis mulierculam in villam Vapeygam in manus accusatorum suorum captivam, quatuor ex illis pro sceleratissimis nebulonibus rejectis. Et hæc clam nobis facta sunt, etiã repulsa exceptione nostra de loco non tuto. Fuit itaque traducta mulier, sociata multis contumeliis simul & verberibus, sicut hæc per testes probata sunt. Tandem carcere plusquam pœnali detenta, multis injuriis affecta, ne noctem quidem quietam habuit, accusatoribus interim liberis ad vinum & patinas ludentibus. Tandem post dies aliquot Officialis extra locum tribunalitium in dicta villa Vapeya nihilominus causam incepit cognoscere : cui ibidem egregius ille accusatorius libellus cum suis istis famosis positionibus oblatuſ est, & contra Juris tenorem duplici via accusationis videl. & inquisitionis, contra ipsam processum est. Nobis autem in loco suspecto non comparentibus, & marito dictæ mulieris accessu ad judicium prohibito, ne exceptionem appellationemve interpone-
ret idem Officialis, consulto egregio illo dilatato & impinguato fraterculo inquisitore, lictore ipso crudeliore, mulierculam hanc vigore dicti ineptissimi libelli, cujus idem inquisitor artifex & dictator extitisse fertur, & futilium positionum etiam priorem accusatoribus, qui pedem pedi contulerunt, quæſtioni & tormentis exposuit. Verùm ipso tandem officiali, & his, qui quæſtores censoresq; adhibiti fuerant, ob horrorem feralis spectaculi discedentibus, muliercula interim in manibus lictoris & crudelis illius inquisitoris, præsentibus accusatoribus & inimicis suis, judice autem & censoribus absentibus, atrocibus tormentis enormiter torta, rursus pœnali suo carceri tradita, est in manibus inimicorum suorum malè tractata, & constituto ad victum suum cibo ac potu nequiter privata: tandem per Dominos de capitulo, gestorum iniquitate palàm cognita, ipsa muliercula ad civitatem hanc Metensem fuit reiecta. Officialis interim in lectulo mortis suæ decumbens, remorsu conscientiae suæ de iniquitate sua confusus, per expressum nuntium ad Dominos de capitulo, & per manus Notarii, ad inquisitorem illum, præsentibus fide dignis testibus & Notario causæ, decrevit, mulierculam hanc innocentem : quæ etiam si suspecta fuisset, tamen hac tam atroci tortura

rave.

ra veluti sufficientissime purgatam, omnimodè fore absolvendam. Verùm carnisfex inquisitor vigore illius scripturæ, tanquam commissionis sibi factæ, licèt per mortem officialis jam expiratæ, rursus mulierculam hanc non ut absolvendam, sed gravioribus tormentis exponendam & excremendam sibi postulavit tradendam. Nam hoc ipso Monarchi isti sese inquisitoris officio verè functos putant, quando non desistunt ab officio, donec inquisitus sit combustus. Verùm, cognita hujus sanguinolenti Monaehi crudelitate, per Dominos de capitulo ab ulteriori cognitione hujus causæ repulsus est, perpetua crudelitatis infamia jam omnibus notus, omnium digitis ostensus, omnium sibilis aspersus, omnium ludibriû factus, omnibus in æternum fabula: ipsaque muliercula per vicarium Metensis Ecclesiæ absoluta, accusatoribus condemnatis & insigni in super multa punitis. Sed jam qui vidisti adversariorû nugas, quid contra illorum libellum, positiones, testes & articulos per me exceptum sit, quia idem videre jam cupis, jã pariter accipe. Sed ne me parum Juristam æstimes, & titulos, & leges, & capita, & paragraphos, & glossas, & Doctores, præter usitatum curiæ stylum intersero. tu nunc sede medius, & judica.

Amicus Agrippa suo. XLI.

CLarissime Agrippa, quòd jam dudum ætatem nihil abs te litterarum accepi, miror: nescius, quid causæ intercedat. neque enim inducere queo animum, ut credam te mei ullam cepisse oblivionem: siquidem animi tui candorem perspectû habeo. quicquid verò id est, fac sciam: simul etiam, quàm bellè tu tuaque nobilissima conjux, parvusque Ascanius omnes valetis: quod quidem sine magna sollicitudine inferre non possum. Rerum novarum jam habeo nihil, præter illam Lutheri de potestate Papæ declamationem, quam superioribus diebus ad patrem dedi tibi communicandam. rara quippe inventus est, neque passim prostat. Excudit Frobenius justum Epistolarum illustrium opus: Farrago Epistolarum Erasmitulus erit. Vix dici queat, quàm elegans opus futurum. quod non solum Politiano conferri, sed vel præferri bona ex parte possit. Coniicio precium fore duos aureos: res erit gravis & docta iucunditate condida. Dispeream, si non legere gestias: legisse verò tam gaudeas, ut nunquam magis. Bene vale animæ meæ plus quàm dimidium. Basileæ, 8,

Kalend. Novembr. Anno

1519.

Agrippa

Agrippa ad Amicum. XLII.

Literas tuas, splendide Doctor, Rector dignissime, quas Octavo Kalend. Novembr. ad me scripsisti, à paucis diebus citrà salvas ac postliminio redivas, perditæ namque fuerant aliquantisper, accepi animo lætabundo ac pene gaudenti. deprehendi etenim candorem amoris in me tui. Quocirca ingratiſſimus inhumaniſſimusque nunc futurus ſim: & maximè, quia ſe condigna opportunaque ſcribendi offert occaſio, ſi tibi in reſcribendo non reſpondeam. Scire itaque te cupio, me (ut ſcis) diu diuque optatam & jam ante plures dies à Dominis meis Metenſibus decurionibus poſtulatam licentiam, tandem hoc manè ad vota mea obtinuiſſe, atque ad paucos dies diſceſſurum me, proſecturumque Coloniam, ubi quid acturus ſim, quidque agam, exinde te primo nuntio certioſorem reddam: ut & quo ſcribere poſſis, & quomodo literas meas recipere valeas, ſcire poſſis. Demum ſcias me, ſive metis, ſive Colonia, ſive ubicunq; fuero, ſemper tuum eſſe, nec tui nominis præconio uſpiam deſuturum. Cæterum verò quod ad illud per te mihi ſecretò quoddam communicatum negotium attinet: ſcias, me hanc rem non ſecus atque teipſum optare, nec ullum laborem ſubterfugerem quin omnia experirer, eniterer, facerem, quo tuo honeſtiſſimo piſſimoque deſiderio ſatisfacerem, ſi tempus locusque paterentur. Sed noſti, quanta me in hoc urgeat importunitas uſq; adhuc: neq; tamen, quantum in me eſt, parco diligentia: nec deſuturus ſum cōſilio: tu verò, quoniam quodammodo inexpugnabilis eſt huius impreſſionis violentia quos poteſ, etiam alios conſule, omniumque tibi auxilia junge. Habebis ad manum per plures, quos tibi nominatim percenſere poſſem, ſi auderem hæc malè tutis committere literis: qui etſi non poſſent rem omnem conficere, poterint forſan ſuſpendere. vel, ut dicitur, clavum clavo trudere. Hos igitur ſcrutare, conſule, devince: ego pro meo ſcire ac poſſe non deero. De his quod ſupereſt, arbitror quòd fraternæ literæ tibi ampliori calamo ſignificabunt. Vale ſœliciſſime. Ex civitate Mediomatricum, ipſo die Converſionis Pauli, Anno 1520.

*Henricus Cornelius Agrippa integerrimo viro Ioanni Rogerio
Brennonio Parochia S. Crucis apud civitatem Me-
tenſem Eccleſiaſta, S. D.*

XLIII.

Domeſticarum occupationum multitudo, quibus nunc dobruor? non ſinit me longiores Epistoſas ad te dare, honoratiff.

ratissime Vir: neque præterea habeo adhuc, quæ ad te, ut vellem, multa amplaque scripturus sim. ex te namque scribendi argumentum expecto. Arbitror siquidem Claudium Salini priorem conventus Prædicatorum cum suis fraterculis, atque anum illam, illam, inquam, quam nosti, stupratæ mentis, non tauricam, sed asininam Pasiphaen, illumque effœminatæ vocis evitatum, Simium dico, tabellionem illum Claudium Drouvynum, quem rectius Androgynum dixeris, miserrimum superbiæ, invidiæque mancipium, cum suæ factionis aliquot portentosis homunculis nunc securè triûphare, victoriæque cantilenas canere, ac nos jam liberè in tergum proscindere absentes. Hujus rei historiam, dico, ex te expecto, scribendi argumentum: ego interim scripta nostra, simulque illa quæ ipsemet Claudius Salini in chartam effudit, testimonia imperitiæ suæ, in lucem dabo. Cæterum tu Renaldo Medico, Baccanto Notario, Tyrio horario, Jacoqo librario, Andreæ carboneio, atque Mischaulo, cæterisque, quos nosti, amicis nostris omnibus & meo & uxoris meæ nomine infinitas salutes dicito: te verò circa Pentecostes festa ut mihi pollicitus es, infallibiliter expecto hîc præsentem. Vale felicissimè. Ex fœlici Colonia, 12. Kal-Martii, 1520.

Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippæ S. D. XLIV.

Non te latere velim, mi Agrippa, quantas pro tui nominis fama, nostrique Fabri Stapulæsis gloria, proque beatissimæ Deiparæ matris Virginis Annæ solinubii tuitione ab æmulis idiotisque injurias pertulerim. Etenim illorum nō immemor sum verborum, quæ paulò antè, quàm hinc discessurus, nescio, jocône an seriò nobis frequenter, dum simul convivarem, dicere solebas, me videl. posthac vices tuas gerere debere. siquidem nihil veriùs unquam prædicabas. nam & id magni vatis oraculum fuit. At nunc id mihi profectò gratissimum esse scias, nuntium videl. comperisse probum: qui, quod in pectore ægre perfero, ad te deferat, onusque grave, quod gestio, paululum sublevet, quò semel quietiore saltem liceat animo frui. Veruntamen ex his paucis longè plura conjicies. nam si, quæ rectè licerent, singula referre vellem, in longum nimis nostra protraheretur oratio. In primis siquidè scire cupio, si quid periculi incommodive in via pertuleris, condolui quidem vices tuas, pertimuique, ne tibi cælo cadentes imbres iter intercluderent: hunc verò laborem atque metum mihi tecum impartiebar: sed, ut spero fidoque, sanus & incolumis ad patrios

patrios lares tandem applicuisti: sed quid interim nobis contigerit, quidque actum sit, audias. Scis, mi Agrippa, quam ægré ferant nostri theosophistæ, se ab aliis carpi: quandoquidē sibi plus æquo placentes, primos affectant recubitus, vocariq; ab hominibus Rabbi. Hinc in te atque me ab his par aperta q; est inimicitia, dum nullis consentimus blanditiis. Ego revera instituto nostro semper satisfactorius, rectē vivendi rationem preme ferre arbitror. Sed quid, in hac theosophistarum nostrorum hesternā palæstrella actum fuerit, audias: & quibus aucta decorataque fuerit affidentibus, rem profectō risu cachinnoque dignam tibi paro, meque tandem summopere deridendum trado: affuit ingens rusticorum, vetularum, muliercularum, puerorumque ore patulo spectantium turba: cumque præfideret prædicator quidam, is alto supercilio cathedram ascendens, à septima ad decimam ferme horam dissolutis brachiis, histriponico gestu, voceque supina graculabatur. Sed tandem assistentes, longum nimis præfidentis sermonem pertæsi, manib. pulsant: quo tandem argumentari vix illis concessum est: tunc super trigamia, quasi B. Annæ aliquam labem importante, argumentatus est Magister Reginaldus, Archipresbyter noster, secundarum nuptiarum benedictionem nō admittens. Annam quoque Prophetissam, maiorem continentia, maiori laude dignam iurgabatur: sed huic profectō solutio nulla data est, præterquam licitum atque concessum fuisse B. Annæ tribus maritis nupfisse ad prolem suscipiendā multiplicandamque, quæ ædificatura erat Ecclesiam Dei. Post hunc magister noster Reinaldus Medicus, domicilium sanctum, mansionemque sacratissimam, in qua beatissimam Virginem Dei matrem miraculosē conceptam fuisse credimus, à subsequentibus maritis libidine, voluptatibus pollutam, vitiatam, infectam, atq; contaminatam probare nitebatur, aut saltem pari miraculo B. Annam cæteras concepisse filias contendebat. Responderunt, Annam duas filias post beatam Virginem miraculosē conceptam in peccato originali concepisse: sed per hoc nil derogari castitati ipsius Annæ, & per peccatum originale domicilium sanctum non contaminatum fuisse, quandoquidem Annæ concessum atque licitum erat nupfisse, ad multiplicandam prolem, ut supra. Post quem ego, in medium profilii, assertionem improbens, temerariam scandalosamq; appellans: quandoquidem nullis autoritatibus, nullis rationibus tueri possent, nec Evangelistarum, aut Apostolorum, sive Ecclesiasticorum scriptorū dictis scriptisve approbatam: nec quisquam fuerit,

fuerit, qui tot virorum nuptiis interfuisse se jactare possit: tum Mariam Cleophæ non à patre, sed à viro denominatam fuisse, Evangelico textu probare cœpi. quod cum negare non possent, etiam à patre denominatam asserentes; duos viros hoc nomine Cleophæ vocitatos, labyrinthum fugientes, protulerunt. Theosophistarum astutiam specta, ac vide, mi Agrippa quibus dolis vero noto repugnare consueverunt: quibusque nugis sua deliramenta commentantur. similitudinem adducentes me interrogaverunt, an quandoque duos asinos in foro viderim, nomine Martini vocitatos? Respondi, me quandoque etiam duos asinos in foro vidisse, quorum unus essem ego, alter verò ipse respondens: veruntamen duos viros hoc nomine Cleopha vocitatos in sacra Scripta nec vidisse nec legisse. Tunc quamplurimum risere astantes, cumque post hæc ad Eusebii & Egesippi historias prolaberer, utrumque profectò negaverunt. nam eos quandoque somniasse proponebant, quò illis nusquam credendum esse proferebant: & cum ego sic etiam nec S. Thomæ, eorum Præceptor, nec Augustino, nec Hieronymo, nec Chrysostomo, & cæteris, neque multis aliis credendum esse concluderem, quandoquidem etiam eos quandoque somniasse credamus, manibus pulsarunt: hinc Augustinenses Augustinum tueri cupientes, Thomistæque Thomam nunquam errasse contendentes, murmurabant: cumque hanc paterer repulsam, quæ proposueram statim coram illos revocavi, nec solum Annæ maritum, sed & quartum addidi. & cum mirarentur, nomen quoniam peterent, Marcolphum dixi. Hinc risere quamplurimi: stomachabantur & alii. Certe his te nugis non interfuisse malo, quandoquidem, quæ respondent, umbratilia tantum sunt, in quibus profectò nihil luminis appareat: illic fuit verborum copia, solutio verò nulla: cumque recederem, ad me propius accessit Claudius Drouvynus mirum in modum excandescens, ac me totis viribus ad iram provocare cupiens, labris porrectis in aurem mihi submurmurat: Utinam excremandus esses pro hæretico: habeo aliquot adhuc fasciculos, quos in hunc ignem gratis libenter expenderem: cumque nullus adesset qui nos audire posset, respondi: Custodi illos nam pro teipso ac fratribus Prædicatoribus adhuc usui erunt. nondum enim illorum apud Bernenses hæresis planè absumpta est. At ille magis excanduit, cumque vesperi in platea cum multis super disputationem fabularemur, ecce iterum advenit ille, & flammiferis oculis me adoratur, confestimque in hæc verba prorupit:

2. Vol.

F

Stul-

Stultus es, asinus es, homo impudens es, & qui magnum Augustinum calumniatus es: cumque pluries eadem verba protulisset, testes plures habui. Nunc verò illum super hæc verba ad iudicium traxi, & ut me talem esse infra Octavam probare compellatur. Sed nunc instat sedulò per amicos, ut me sibi pacatum reddat: sed ego amicorum meorum consilio omne negotium commisi Vale, mi Agrippa. Si benè vales, valeo, uxoremque tuam meo nomine salvere jubeas, filium, matrem, atque sororem. Rescribe demum: & si quid apud nos pro te potero, impera & parebo. Tyrius horologarius te salvere jubet, qui tibi hanc parvulam schedulam intus inclusam transmittit. Nihil nunc apud nos est aliud, quod scitu dignum sit. Duodecima Februarii, Anno 1520. Ex nostra Mediomatricam civitate.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brennonio
S.D. XLV.

BIduo post scriptas has priores literas, tuas quam gratissimas accepi: in quibus, quam superius ex te expectare me dixi, mox sese mihi obtulit historia: talis fermè, qualem hætenus semper vaticinatus sum. Sed non erit is hujus fabulæ exitus, ut nos impunè ludibrio habeant, neque incruentam reportabunt victoriam, etiam apud eos qui porcos illos victuros triumphaturosque arbitrantur. sed de his jam satis. nisi quòd conclusiones illas, ut reliqua, pro dignitate tractabo. Commendo tibi negotium meum apud Castellatum peragendum, utque me ex hoc labyrintho expediundum cures. Vale felicissimè. Ex felici Colonia, decimo Kalendas Martias, Anno 1520.

Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippa
S.D. XLVI.

Cum primum denuo ad te rescripturus calamum pararem, remne tibi gratam, ingratamve facerem, quandoquidem nuntium hunc minimè gratum tibi fore existimarem. attamen parce quæso. nam nunc alium non reperi, qui quod te scire cupio, ad te celerius perferat. Tuas literas recepi, mi Agrippa, mihi vero perquam gratas: quæ negotiorum nostrorum omnium foelicem promittere videntur exitum: sed & quod mihi oneris atque sollicitudinis committis, dabo equidem operam, ne tibi quid incommodi attulerit. Cautius posthac re-

hac rebus tuis consulto, ne denuò in hunc labyrinthum incidas. Magister Raynaldus, Baccaretus, cæterique omnes tibi noti, familiares, & amici, te cum uxore & familia salvere jubent. Vetula illa de Vapeyo mihi retulit, inimicos ejus centum Francorum poena multatos, eò quod ipsam innocentem injustè accusassent. maximeque illos timere, ne graviore poena affligantur, eò quod in illam innocentem sine licentia Dominorum suorum atque Judicum manus violentas injecissent. Vale, mi Agrippa, atque uxorem tuam meo nomine salutato.

*Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brenno-
nio S. D. XLVII.*

Literas tuas mihi omnium gratissimas reddidit mihi homo omnium, qui vivunt, hominum ingrattissimus. Tantum verò adest, ut iccirco literas tuas mihi minus gratas fore suspiceris, ut malim ob literas tuas, si opus sit, hunc ingrattissimum gerulum in gratiam receptare, quam ob hujus ingratitudinem tuis literis vel fraudari, vel de illis secus sentire, atque de mihi gratissimis desideratissimisque: nulla ergò deinceps scrupulosa cogitatio te à scribendo retrahat, quisquis, qualisve ille nuntius sit, qui tuas deferat: modo certus sit, atque reddat. Sed ego habeo quiddam, in quo te jure arguam. nam cum ipse de multis ad te scripsissem satis verbosam Epistolam, tu ad unum duntaxat brevi scheda respondes. Suspicio itaque Epistolam meam adeo verbosam tibi molestam fuisse, ea videl. conjectura, quod mihi verbosiores non remiseras. Nunc ergò rursus rescribas, & ad reliqua, quæ per priores literas meas & per his inclusam schedam ex te postulavimus, responde: sed responde Epistola longa, lata, ampla & verbosa. eò siquidem longe gratissima erit. Quod si ea gratia me defraudaveris, habeo & ego quo te puniam. nam æigmatista efficiar, Epistolæque ad te dabo adeò laconicas, ut tibi vel ipso Oedypo opus erit interprete. Vale, & ad proxima Pentecostes festa te ipsum cum Marco Damasceno Colonia apud nos infallibiter præsentato: ubi te in amænissimo Hospitiolo nostro lætè hilariterque susceptum, multis abstrusissimis dogmatibus, quæ nobis ex Tritemii testamento obvenerunt, onustum inebriatumque ad civitatem Metensem ad libitum dimittemus. Cæterum uxor mea filiulusque tibi infinitas salutes ominantur: tu reliquos amicos nostros omnes nostro nomine salvere jubeto. Doctor Claudius Cantiuncula si quas ad me literas ex Basilea transmiserit. ad me deferendas curato.

De rebus Castellani & aliorum eo modo, quo nuper nunciavi, confidito. Mischaulo me sibi bonam fortunam procurare dicit. Vos omnes vale sunt. Ex felici Colonia, An-
no 1520.

Amicus Amico. XLVIII.

Boni pastoris officium est, in primis cognoscere vultus pec-
cudum suarum, ac scire, quo quæque malo præmantur: de-
inde, ut studeat solidare, quod contractum est: conservare,
quod sanum est: projicere, quod putridum est: arcere extra
castra Dei, quod leprosum est: ut existentes in gratia procul a
morbidarum contagione puras retineat, lapsas vero revocet
& elevet, pertinaces autem & mortuas in peccatis procul pel-
lat & abjiciat. Hæc ad te scribo, venerande Sacerdos, non ut
censor judicandi animo, non etiam, ut Doctor, animo docen-
di: sed Christiani hominis officio, cui in Evangelio præcipi-
tur, ut pertinacem scandalosumque fratrem denunciaret Eccle-
siæ. quod sacrarum literarum Canonumque interpretes ex-
ponunt proprio prælato, videl. pastori suo primum, qui ejus
animæ curam habet: quem si non audierit, vel pastor ille offi-
cii sui negligentior extiterit, denuntiatur superioribus. Epi-
scopo & Synodo. Ipse etiam Paulus in Epistola ad Corin-
thios: Si contentio aliqua inter Christianos homines interci-
derit, vult, quantum fieri potest, litigiosum forum evitari, &
Catholicis arbitris Ecclesiæque Sacerdotibus hanc offerri iusta
censura dirimendam. Hoc igitur Evangelici Apostolicique
dogmatis officio denuntio tibi, etsi te non omnino latere sciam,
in ovili tuo ovem morbidam, leprosam, inficientem &
contagiosam, ipsam videlicet N. quæ prægnans fraterno odio,
turgente invidia animo, corde rancoroso, vultu torvo, igne-
scentibus oculis, inflatis buccis, ore spurcissimo, canino latra-
tu, rabidis morsibus, lingua sacrilega, in sacramenta Ecclesiæ
blasphemia, post tergato Evangelio Christi, in perniciem ani-
mæ suæ mendax, honestum virum N. & datam illi à Deo con-
sortem N. spectatæ pudicitie sceminam, omnia contra jus &
fas præter omnem causam & occasionem amarulentissimis
convitiis impudentissimisque contumeliis, injuriis, famici-
diis, & in faciem postica obtreptione nuper & deinceps
quotidiè proscindit: neque hoc satis, quin insuper pie admoni-
ta, fraternam charitatem respuens, in tanto scelere obdura-
ta, Pharaonico corde contra Spiritum S. irremissibili peccato
absque spe veniæ sine pœnitentia, sine satisfactione ipsi læso
uxori-

uxoriquæ suæ debita, in animæ suæ iudicium hoc proximè præterito Paschate, in illo publico mortali scelere, indignè & presumtuosè ad perpetuam damnationem corpus Christi participavit, cum Juda rea effecta, & in ea cordis dunitia & insana hæresi pertinaciter perseverans, Christianæ poenitentiae contemptrix, indigna, cujus oblatio suscipiatur ab altare Dei, præcipiente Evangelio, ut cui dissidium est cum fratre, relinquat munus suum ad altare, & vadat primùm reconciliari fratri suo: non vult intelligere, ut benè agat, aut à malè agendo desistat. Hæc igitur cùm vergant in scandalum, & offensionem omnium simplicium pusillorum Christi fidelium, & sibi in æternæ damnationis iudicium, te pastorem suum hortari volumus, ut ovem tuam leprosam, tam morbidam, tam contagiosam, si quid adhuc sani cordis habet, & Ecclesiastici medicaminis capax sit, in tempore sanare ne negligas: sin minùs id fieri potest, à mensa Domini se pares atque propellas, donec delictum suum agnoscat; & injustitiam suam non abscondat, æ suis in Christo proximis tam palàm & publicè scandalizatis atque læsis, palàm restituat, quæ palàm detraxit: quin alias illi peccatum suum, teste sacra Scriptura, non dimittas. Quod si hanc Christianam restitutionem facere contempserit, cùm juxta verbum Petri nemo Christianis innocentiae & justitiae suæ renunciare debeat, & pati quasi homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor, justificantes nos Ecclesiae, vindictam & ultionem Deo remitemus, orantes illum justum Judicem, ut tradat illam in manus Satanæ in hac vita in interitum carnis, ut convertatur, dum configitur spina, & spiritus salvus fiat in die Domini. Te autem officii tui admonitum volumus, ut facias, quod vigilem pastorem decet, ac ovile tuum à contagione & lepra tam morbidæ ovis castum, purum & mundum servare studeas, sic namque apud divinæ Synodi syndicatum malæ administratæ curæ, repetundarum reus jure nunquam poteris accusari; & confundentur omnes qui calumniati fuerint bonum opus tuum in Jesu Christo. Vale.

Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio

Agrippa S. D. XLIX.

TAmetsi in me jure exandescas, mi Agrippa, quod ad literas ampliores longioresque non dederim, strictioribus tamen brevioribusque te in amicitiam pristinam facile revocandum, amplexandum, reconciliandumque revera non diffido: quandoquidem verus paucis redintegratur amor, atque

que fovetur. Quod autem minori, quàm decuerit, te Epistola salutavi, efficit, quod Eberhardi, Catholiconis, Alexandri, Faceti, Remigii, cæterorumque Præceptorum meorum technas, aut etiam obscurorum virorum Epistolas nonnisi in diem revolvere queo : quò lepidus ornatiusque tecum rethoricari audeam. Sanè mecum ludis, ut soles : quem tam segniter tamque molliter scribentem erudire velis, juxta Ovidianum illud :

----- *Tardus asellus*

Intempestivos edidit ore sonos.

An Thersiden de divinitate concionari volentem audire te delectet? Quod si me rursus eo impulsu fastidieris, asylum mihi est profectò, quò fugiam tutus : & quidem frugi, quod est mater. Materna quippe lingua tecum, quæ voluero, liberius audaciusque effutire potero. Cæterum oraculis Apollineis, aut etiam sphingosis ænigmatibus mihi ingens, execrabile quoque, bellum minaris. Heus, ne sævi tantoperè, qui metam ignavum tamque hebetem esse dignoscis, aut cui etiam trito sermone facilè illudere possis. Sed & te pari culpa accusandum, parique poena plectendum esse scias : quippe qui mihi breviores, quàm sperabam, Epistolas etiam segniter transmissis : quandoquidem de valetudine, fortuna, seu negotiis, vix verbum habueris vel minimum. Etenim tibi tanquam fratri, benè esse cupio. Sed & scire velim : in itinere cum Prædicatoribus nostris certamen jam victor exequi pertimescas : ego Claudium Drouvyni illum gigantem in platea publico iudice compulsus, foelici Marte jam prostravi, & quidem magnanimiter. Me specta : quem tu me ipsum facis? Hercule mne? Sed & recens ingensque cum vicinis meis fumigerulis mihi bellum paratum non pertimesco. Nam dum concionator quidam apud populum clamans à pulpito, ut illi moris est, elata fronte multa gracularetur, trifariam veritati dissentire mihi visus est. Primò namque Mendicantes longè maiorem habere potestatem atque libertatem in confessionibus audiendis ac peccatis remittendis quibuscunque curatis, constanter asseribat. nam potestatem illam à summo Pontifice immediatam, tanquam à fronte : hanc verò ab ipso Episcopo, tanquam à rivulo profluentem, intonabat. Secundò parochianis ut pastoris licentiam non peterent, indicebat, inquires, quod nullis legibus ad hanc petendam compelli possent. Tertiò indulgentias ac privilegia, certè legem privantia, quidem ingentia, ac quàm plurima eisdem Mendicantibus à summis Pontificibus fuisse

fuiffe concessa proponebat: & iis contradicentes & non recipientes arroganter excommunicabat. Insuper ait, se, invito etiam Episcopo, confessiones ex indulto audire posse, ac à reservatis Episcopo calibus æquali potestate se absolvere posse propalabar. Iratus ergo atque insuper ægrè ferens, illum Episcopo tam immodestè oblocutum, Vicario Episcopi, quæ palàm protulerat, retuli, dumque coram nobis accitus esset, hocce glossemate, quæ proposuerat, communivit: Majorem mendicantibus inesse potestatem, quàm curatis, eò quod omnium Ecclesiarum curatarum Parochianos audire possint, curati verò minimè. Addit etiam, se statutis Synodalibus minimè subjectos, nec ullo modo compellendos, quin Episcopo per Synodales sententias excommunicatos liberè absolvere possint: curati verò minimè. Porro Mare magnum allegans, indulgentias quoque ac privilegia innumera: quæ cùm omnia multo risu explosa repulissemus, confusus ipse demissa cuculla recessit. Cæterum non te latere volo, quod civitati diffidatoriæ literæ allatæ sunt eodem momento, quo nobis tuæ. Priùs enim vicinis nostris Lotharingiis. Deus bene vertat. Matrem, quamdiu voluerit temporis, mecum mansuram die-tim expecto. Sororem quoque multo ære ex patrimonio onustam: qui, si me fefellerit, eum adire patrisque lares visitare compellar. Abbatissa de S. Glodefinde nuper defuncta est. Pro dignitate tres dissentiunt. causa Romæ committenda est. sed quæ potior est, cognatum meum curatum de Salineii procuratorem accivit. huic forsan Romam me comitem dabo: & nisi hæ res mihi impedimento sint, iterque ad te tutum pateat, te ad proximum Pentecosten Marco Damasceno Comitatus, quem ad te paro, visitabo. Ad summum enim more vestro tecum adhuc semel sympōsiare gestio. tui enim Tritemii dogmata, quæ tibi ex testamento contigerunt, nosse cupio. Claudii Cantiunculæ pater ex Basilea nullas habet ad te literas. De Regum Principumque negotiis apud nos rumor nullus. Mischaldus noster nescio quid spei ex te portendat. Castellanus te ac uxorem tuam salvere jubet, cæterique omnes. Tu quoque vale, & tui omnes. Mirabile prodigium nunc audias. Sororis filius puerum habet, qui in cunabulis flamma ignis totus accendi quandoque visus est: nec eo læsus. Quandoque etiam, dum mater eum adlactaret puerum, sinus ejus ignis flamma incalescebat: nec inde læsa. Quid hoc prodigii portendat, ignoro. & hoc jam duo nuncii quidem fide digni retulère: & quia ore parentum id audire cupiebam,

bam, eos ad me accersiveram, quos his diebus expectabam, & adhuc expecto. Sin autem, aliis etiam negotiis compulsus, ad eos me conferam. Iterum vale. Ex nostra Mediomatricum civitate, 15 20. secundo Idus Aprilis.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brennonio
S. D. L.

Literas tuas honorandissime vir, & mihi omnium amantissime, tales fermè accepi, quales ex te tantoperè contende-
bam, amplas videl. & longas quibus lectis gavissus sum quàm maximè: ac tibi gratias habeo, quòd expectationem meam non modò non fraudaveris, sed & superaveris & viceris. quippe qui mihi rescribendi occasionem tam amplam præstitisti, ut responsurus tibi, vix integro volumine id efficere valeam atq; idipsum jam ad te parabam, plenum robustissimis machinis, quibus horum cucullatorum thrasonum ac maris magni Pyrataram insultus insidiasque rejicere possis & expugnare: sed correptus ego tertiana febricula, opus adhuc apud me retineo imperfectum, donec convalevero. Sed nescio, quem tu mihi gigantem fabricas ex illo effœminatissimo cynædo Claudio Drouvyno, omni pygmæo imbecilliore: nisi quia tu libenter Hercules sis. At ego te Herculem volo & esse fateor: non, quia illum stramineum gigantem prostraveris, sed quia monstrum illud Androgyneum, ipso etiam Lerneo serpente virulentius pessumdederis. Cæterum ego jam cum typographis conveni, quòd nostra opuscula excudantur. Sed quæ te imprudentia, ne dicam, stultitia fascinauit, ut te cognato tuo comitem dare velis Romam, maximè hoc æstivo tempore? Cave hoc facis, si vitæ incolumitatisque tuæ benè consultum velis: desiste ab hoc proposito, hortor, & ad Marco Damasceno comitatus, quantocyus advola ad nostram Coloniam, ubi omnia mea tua sunt, ubi invicem cum doctissimis viris non absque jucundissimo fructu lætè convivemus qui jam Fratrum illorum Theosophistarum verboromas linguas adeò excantavimus, ut amplius ne murire audeant. De prodigio illo, quod narras, quid aliud portendere iudicem, quàm regnum, vel sublimem aliquem pro captu dignitatis gradum. Nam flamma ignis illæsum Ascanium Æneæ filium amplexa, Italiæ regnum illi portendit: idem in Servio Tullio, ac L. Martio præsignavit. Moyse etiam rubus incensus & incombustus ducatum Israëlitiçi populi notavit. Tu nunc felicissimè vāle: ego cōvalescere incipio. Renaldo Phylco, Baccario, Tyrio, Jacobo Carbonejo, Michal-

scaldo, cujus non obliviscor: Cantiunculae, caeterisque amicis meo uxorisque nomine salutem dicito. Jacobo ad praesens non scribo, impeditus aegritudine, ut ne tibi quidem, quantum velim, rescribere queam. Uxor mea te, ut parentem, & salutat & veneratur. Negotium nostrum apud Castellanum, quem nostro nomine plurimum salvare jubebis, tibi insuper tuendum committo, donec ego provideam. Quod erit in brevi, sicuti scripsi alias. Iterum vale. Ex foelici Colonia, quarto Maii, Anno 1520.

Ioannes Rogerius Brononius Henrico Cornelio Agrippa

S. D. LI:

Quoniam epistolas meas verbosiores frequentioresque tibi gratiores esse nunciaſti, nolo te deinceps hac gratia frustratum iri, praesertim hac vice, cum mihi jucunda quaedam novitas materiam praestet satis exuberantem, qua te & oblectare atque in risum etiam cachinnumque facile provocare queam. Nam Tyrius noster uxorem, quam tot annis ob neglectae aetatis formaeque turpitudinem intueri vix posset, nunc beata prole gravidam summe colit, veneratur, charissimamque adorat, milleque jocos, ludis, blanditiisque demulcere non desinit, in brevi parituram: quae si filium pepererit, beatam illam dixeris, solusque ille puer erit, quem dii amabunt. Praeterea idem noster Tyrius in arte transmutatoria totus immerſus, revera perditus, ed pervenit, ut Venerem in verae Dianae speciem procul omni veneficio mirabiliter transformet ad eum modum, ut Vulcanum etiam deludere posset, nisi Saturnum infensum haberet in cinere. ille solus nunc ingentibus obstat divitiis. Itaque nunc dies noctesque vincula perquirat, teque altissimis precibus invocet, ne se hac gratia frustreris. At nunc audi, quae proximis diebus nos ceperit, aliam dementiam: cupientes Mercurio alas demere, varia in illum veneficia commentabamur. Tum sumigerulus quidam herbam nobis quamdam anonymam indicium quibusdam praefiguravit, quam nos subsequenti luce per montes, per valles, per saltus, per lucos, per abrupta perque devia, inter vepres, rubos, cespites, spinasque haud segniter quaeritabamus, gladiis fustibusque ad eum modum armati, ut etiam lycaonias insidias, si quas reperissemus expugnare parati videremur, dum tamen parva jacentis trunci umbra, ac quorumlibet ventilatorum ramusculorum strepitu, timidiore lepulculis, trepidaremus: interim tamen quascunque nobis ignotiores herbas radicitus evulsas, tanquam

F s

quam simiæ phantasticæ, aperto ore spectabamus, sicque tota die illa fame, siti, labore, calore, tædioq; fatigati indignabundique, atque ab illo fumigerulo delusos nos arbitantes dum rediui consulimus, ecce Tyrius noster adjectum lapidis à nobis digressus, inventa, quam quærebamus, herba acclamat: Heus, heus, ecce, ecce: accurrimus omnes extemplo læti, herbamque illam, cujus una sola planta hæc erat, summa veneratione colligentes, omnes congratulabundi abimus reversuri domum: progressi verò aliquantulum itineris, casu quodam descendimus in vallem ea herba exuberantem, ubi rursus commorati, tanquam suæ inter filiquas, omnem illam colligere & devellere cœpimus cumque serò factum esset, redimus tanta præda onusti, quam in Tyrî nostri hortulum deposuimus. exinde domum tuam ad paratum convivium concedentes, de tam prospera fortuna usque post mediam noctem nobis mutuo congratulantes, non absque tui frequenti memoria. Verum quem finem hæc fabula assecutura sit, postmodum accipies. Vale. Ex nostra Mediomatricâ civitate, ii Kalen. Junii, 1520.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brennonio S. D. LII.

SAlve Brennoni, homo omnium, qui vivunt, mihi amicissime. Scripsisti Tyrium nostrum ad eam egregiam metamorphosim procreasse, quod lasciviam illam meretriculam in virginem Dianæ castitatem restituerit: ut non aliud nunc illi supersit, nisi quoddam sic illam intra pudoris huius claustra retineat devinctam, ne versipellis & profuga rursus, vertatur in pristinum scortum, neve ob e mentitæ virginittis crimen irato conjugè pereat, à proprio parente epulata: ob quod malum evitandum faverrimus ille vinculorum serarumq; artifex, Tyrius, inquam, abs me omnis fabritii nescio vincula serasq; expostulat. Certè non possum non accusare negligentiam tuam: quoddam huiusmodi artificium ad me non conscripseris, quicquid me harum rerum esse curiosissimum. Attamen quibus muris, carceribus atque catenis hanc castificatam virginemque meretriculam vincire possitis, ad vos per libenter transmitto, schedâ his inclusa. Tu verò, si me amas, proximo nuncio, quo id poteris, Tyriam illam metamorphosim mitte. in hoc siquidem, rem mihi præstabis perquam gratissimam. Sed & narra mihi lepidam fabulam, quemadmodum, patrono duceque funigerulo illo, sive, mavis dicam, fumigerulo, per montes, per valles, per sylvas, per dumeta, gladiis & sustibus & lanceis operati potius, quam armati, nec absque magno metu, ad omnem

nem arundinis umbram levissimamq; auram trepidantes longo laboriosoque itinere fugitivum illum puerum persequeremini, donec hora jam tarda receptui canentes, tandemque, nescio, quam vallem suffurati, onusti præda, in Tyrii domum hortulumque reduces, tota nocte huic fortunæ congratulantes compotantesque, & ut ais, de me non modice fabulantes egregiè pergræcaremini. Verum quis hujus comœdiæ finis fuerit, scire cupio nunquid fugitivum illum, vel vinctum carceri mancipaveritis, vel adactus ille vestris artibus, conversusque fidem dederit, servaritque? anne hîdesragus, ruptoque carcere fugax vos operamque vestram deluserit. Vale. Ex fœlici Colonia, 15 Junii, Anno 1520.

Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippa

S. D. LIII.

SI vales, mi Agrippa, & ego quoque valeo. Cùm nuper tui familiarem consuetudinem, imaginemq; inter somnia fortè reducerem: nescio, quo impulsore, spiritu protinus hæsitare cœpi, ne tē illinc præter spem plurima aut non feliciore fortuna fastidire cœperint, quandoquidem loci mutatio statum moresque mutare compellat, novisque curis pro loci qualitate mortales urit atque gravat. Nam licet inter parentes & in propriis laribus vitam protrahis, te tamen apud nos mansisse maluisssem, si maluisses: nostri Marci Damasceni opus secundum, de variis admirandisque animæ humanæ naturis intitulatum, quod in nostrorum civium penetralibus, vetustate mucidum, neglectum, disruptum, pedibusque culcatum, auctoris manu propria scriptum fortè reperi, ad te mittere decreveram, sed negotiis variis distractus illum transcribere non potui. Veruntamen primum ejus librum in præsentiarum grater accipias, quem tibi pro dignitate meritisque tractandum, ordinandum, corripiendum, emendandumq; commendo: subsequentes verò duos posthac per otium transcriptos, ut ad te mittantur, pro posse curabo. Tu etiam, si qua abs Tritemio tuo, aut ab alio dogmata tibi allata sunt, ut videam, transmittito. Te salvere jubemus omnes, tuosque omnes præcipuè vetulam de Vapeyia, quæ mihi frequenter ob tui familiarem consuetudinem rustica munerula adfert. Sanctæ Glodesindis Abbatia pacata est: quò nec cognato, nec mihi itineri Romano accingi necesse est. Reverendissimis, Suffraganeo tuo Theodorico Cyrenensi Episcopo, & Præposito Joanni Potken, Joanni Cæsario, matri tuæ tanquam meæ sorori, uxori, filiis, famulis, famu-
labusque

labusque omnibus me commendatum habe. Vale, inquam. Ex nostra Mediomatricum civitate:

*Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brenno-
nio S. D. LIV.*

SAlve, Brennoni: & quomodo apud nos literarum militia valeat, accipe, Pugnatum est hactenus in theologistas, & contra Prædicatores illos validos mendicantes fraterculos belligeratum est, donec magnus ille Princeps Astorotus, hoc est, ille Capniomastix, Jacobus Hochstratus, ordine Prædicatorum, hæreticorum Magister, Colonienfis conventus Prior, ad internecionem omnis fidei, doctrinæ & honoris, cum universis sibi adhærentibus Colonienfis theosophistis, victus & profligatus est, ipsiq; fratres Prædicatores per universam Germaniam pacem à Capnione & Francisco Sickingo, quibuscunque conditionibus illam accepturi essent, de precari coacti sunt. Sed audi majora: verum non tam læta, & quorsum audacium aliquot hominum prægrediatur audax temeritas. Fuit hic apud nos Huttenus cum aliquot aliis Lutheranae factionis asseclis, qui nunc in curtesanos, ut vocant, Romanosque legatos calamum stringunt: ipsi etiam Romano Pontifici infensi, magnas seditiones, ni Deus provideat, concitaturi, dum singulos Germaniæ Principes & Potentatus magnis persuasionibus adhortantur, ut excutiant Romanum jugum, quemadmodum populus Israël olim excussit jugum domus David, recesseruntq; decem tribus Israël domo David usque in diem hanc dicentes, quæ est pars nostra in David, vel quæ hæreditas in filio Isai? vade in tabernacula tua Israël. Sic & isti clamant, quæ est pars nostra inter Romanos, aut quæ hæreditas nostra in Episcopo Romano? nunquid non sunt primates & Episcopi in Germania, ut usque ad pedem oscula indigne subiciamus nos Episcopo Romano? relinquat Romanos Germania & revertatur, & jam reveratur & convertatur ad primates & Episcopos & pastores suos. Vides, quorsum ista tendunt, & jam principes aliquot, & respublicæ istis aures præbent. Quid Cæsaris valitura sit autoritas, nescio: ego certe contemptus hominem totum Saturnium, nihil in illo bonæ spei repositum habeo: ipsa, quæ sequuntur, tempora docebunt, qualem nobis elegimus Cæsarem. Ego adhuc per hunc annum Coloniam me continebo: vere proximo migrabo rursus in Subaudiam. Mitto ad te dialogum, cui nomen Henno rusticus, qui in odium Arcimbaldi legati hic conscriptus est, autore Sobio,

bio, tu mitte residuum Marci Damasceni, atq; experimentum Tyrii, & quid Herbantia vestra metamorphosis valuerit, scribe: & vale. Ex Colonia, 16. Junii, 1520.

Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrip-

pa S. D. LV.

TU quoque salve, mi Agrippa. Binas jam perversedarium curforem abs te literas recepi, mihi profectò gratissimas, quibus plurima salute me etiam impartiri iussisti. Sed nihilest, quod tibi inde responsi dederim quo non immeritò in me ex-candescere visus es. Veruntamen id causæ non fuit, quòd tui oblivionem ceperim, aut indissolubile tecum amicitiaæ fœdus rumperere voluerim: sed revera mihi quamplurimis negotiis occupata, ad te rescribendi otium nullum relictum est. At si quid mihi superiorib. diebus contigerit, scire cupias, his pau-cis accipias. Febresiquidem præacuta correptus longum ja-cui: sed quo medio, seu medicamine, saluti meæ consului, et-iam, si libet, audias. Calor corporis intima adurebat, frigidi-tas autem corporis superficiem glaciale, ipsumque corpus tremulum mirabiliter impugnabat. tunc satis incòsultè, com-modè tamen, quantum potui, corpus igni affavi, grabbatumq; sic calefactus conscendi, nec cibum duobus diebus continuis, præter cerasa, sumpsi: quæ frigiditate sua intima mitigarent, secessumq; pararent. Hinc profectò intimum calorem expuli, extimumq; bene coopertus revocavi, hominis audaciam no-stri admirantur medici: cumq; resipiscere cœpissem, ad natale solum nimis tardè accitus, matrem mortem obiisse comperi. Expletis autem funeralibus, negotiisq; quamplurimis, rursus ad civitatem nostram me contuli, nec adhuc satis bene me ha-bens: hinc nihil est quod de rebus nostris hactenus exequi po-tueram. Theosophistas victos gaudeo. in summum Pontifi-cem classes parare acq; movere laboriosum atque periculosum esse nemo ambigit: cujus inde quidem negligentia, hinc verò inobedientia sæpe multorum schismatum atque hæresum cau-sa fuit. Tyrius noster, prout vaticinatus es, ex uxore filium sus-cēpit, ipso Josepho clariorib; qui etiam, dum vino incale-sceret, ut solet, conservam invasit, atq; imprægnavit, brevique parituram obstetrici commendavit: eam odio prosequitur u-xor, ipsaq; uxorem, Saram atq; Agarem dicas. Hujus experi-mentum ad te mitto, profectò minus utile, quam tædiosum. Quam collegeramus ovantes herbam, multis modis exami-navimus nullius tamen utilitatis fuit Marci Damasceni no-stri secundum librum negotiæ quamplurimis distractus, ut vides,

vides, scribere non potui: sed trium librorum ejus tabulam ad te mitto. Parce, quæso: quia etiam nondum tua manu ad te scribo, aliàs spero latius. Claudius Cantiuncula apud nos est: quem, ut ad te scribat, hortatus sum. Is apud Argentinenses Topica scripsit, atque impressit. Salve, inquam, tuosq; omnes nostro nomine salvere jubeto: uxori quoque tuæ gratias immensas referre meo nomine digneris, quæ mihi panniculum gratissimum miserit: id etiam mihi gratissimum est, quòd mei non immemor sit. Vale. 17. Junii, 1520.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brennonio S.D. LVI.

Salve Brennoni colendissime. Per multa sunt, de quibus tecum coram colloqui optarem, quorum vix ad te scribo paucissima. Neque verò debeo, quæ inter nos secretissima esse voluero, non bene tutis committere literis. Accepi Tyrii illud artificium, quo Cypriani illam meretriculâ castum Dianæ splendorem tam probè ementiri facit, ut præter falcigerum illum senem omnes reliquos deos facile fallat atque illudat. Verum tu de statu & fortuna nostra sollicitus, quid est, quod moveare? An nescis me hominem esse utriusq; fortunæ contemptorem, qui nullis fortunæ stimulis dimovear ab instituto: adeò semper mei similis & apud me manens? tantum abest, quod dubites, loci fortunæque mutationem mores meos potuisse mutare. Vale, & Tyrium nostrum valere jube. Ex foelici Colonia, die 20. Junii, Anno humanæ salutis 1520.

Ioanni Rogerio Brennonio Henricus Cornelius Agrippa S.D. LVII.

Salve Brennoni colendissime. Sperabam te Coloniam venturum fuisse, eratque mihi jam spes admodum suavis atque jucunda, ut incredibilem jam inde concepissem voluptatem: sed nescio, quæ fors infelix animum tuum mutavit secus, quam coram mihi pollicitus eras apud Mediomatricos: tum exinde epistolis tuis nuntiasti: ut omnis hæc nostra voluptas in amarissimum æstuantis stomachi chylum conversa sit, quæ nunc in fratres Prædicatores evomere libet. Hinc mitto ad te versiculos aliquot, pestiferum hoc cucullionum genus igni devotentes. Theodoricus meus in transscribendis Tritemiânis reliquiis dies noctesque defudat, jamque Steganographiam in manibus habet, cujus alterum tibi duplum exemplumque parabo. Tu interea Marci Damasceni residuos libros, seu quantum

quantulumcunque de illis jam transcriptum est, per præsenti-
tium latorem, qui mihi priorem bona fide reddidit, nunc ite-
rum transmittas, unaq; librorum eorundem, & capitulorum
indicem. Quod superest, scripsi ad te per Tilmannum, qui &
ipse tibi plura sermone exponet. Vale felicissimè, & Renaldum
physicum cum Baccaraldo, Tyrium, Jacobum Carbonum, at-
que Miscaldum, omnes meo & uxoris filiiq; nomine salve-
rejubeas: ipsi etiam Castellano nomine nostro innumeras sa-
lutes ac gratias dicito. tu nunc iterum atque iterum vale. Ex
fœlici Colonia, die 20 Junii, Anno humanæ salutis 1520.

Claudius Cantiuncula Henrico Cornelio Agrippe

- S.D. LVIII.

V Ir clarissime, atq; amicorum omnium integerrime, salve.
Oblatus est forte fortuna præsens tabellarius, in sperato
quidem, sed ex voto præcipuo. Equidem diu multumque desi-
deraveram tibi, qui mihi succederet, renunciare: simulque tuę
fortis conditionem ex te rescire. Quod ad me attinet, ago usque
dum apud meos Basilienses stipendio publico, non aliter,
quàm ut solebam, nemini me addixi præstolor fortunæ casum.
Forſan adhuc Deus aliquis nos, ut prisci dixere, inviset. Per has
vocationes volui parentes invisere: matrem inveni mille cru-
cibus & torminibus divexatam, non secus, accùm hîc dege-
res illa, quoties tu venis in mentem, non potest te vel absen-
tem non laudare, non diligere, observare, tibi perpetuo bene
precari. Quid consilii captem, nescio. Utinam hac de relice-
ret tecum seſqui horam mutua conferre consilia. tentabo ta-
men aliquid, omnemque movebo lapidem, si illi trifurcifero
impostori, illi Platonice cucullæ dicâ possim impingere vali-
dissimam. Tu si nos amas, (amas autem, quia bonus es & can-
didus) adjuva consiliis nûtabundum: indica per literas. quan-
tâ vi putas ordiendû: præstolabor septimanas tres aut quatuor:
si interea literarum aliquid ad nos dare valeas. Et cum ad me
scribis, rogo & obtestor ne te vilis papyri jactura vellicet, &
unâ seorsum literas vulgares ad matrem meam exarato. Di-
ci non potest, quantum illam vel hoc munusculo consolatus
fueris. Panti siquidem te, tuaque monita, verba, & consilia o-
mnia facit, quanti, qui maximè rem tenes. Cæterum anno
proximè exacto cùm Tropicorum non nihil meis auditoribus
pararem, crevit ea res (ut fit) in tantam molem, ut coactus
fuerim, quicquid id est nugarum, in lucem emittere. Videbis
mei agelli primos fructus: quos ubi præmaturos & acerbiores
adhuc

adhuc offenderis: dabis primum experiēti veniam neq; hos planè abicies, quamvis tuis labris doctissimis meliora conveniant. Erunt tamen, quibus meam operam non inutilem futuram sperare liceat. Quod quidem in operis calcem adnoto, quando me neque doctissimis, neque indoctissimis scribere ajo. Tu, etsi ex illis prioribus es, dabis tamen mihi horas aliquot in revolvendo hoc meo labore, & quod in eo minus placuerit, aut mutilum, truncum, hiulcum, aut non satis excusum visum fuerit. per omnia confirmatæ amicitiae nostrae jura rogatus ad me. sed ex judicio, scribes. Nullius enim mihi lima propemodum aequè probatur, ac omniscii Henrici Cornelii Agrippae, bonarum literarum aristarchi. De Erasmo omnes boni doctique omnia praeclara, omnia candida sentiunt: latent alii, quoad volent, vel ad insaniam usque. Bene vale animae meae plus quam semis: Ex civitate Mediomatricum, die Magdalensæ, Anno, 1520.

Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippae S. D. LIX.

TRistis anxiusque plurimum fui his diebus, quod nuncius nullus dabatur, qui literas nostras ad te deferret: nec min⁹ agrè ferebam, quod non admodum frequentes tuas acceperissem, quamvis duas epistolas tuas nuper ad me scripsisses: quibus ut ad te veniam, sedulo contendis. quod ego quoque plurimum desidero, te scilicet præsentem videre & alloqui. Sed interim, quæ hîc apud nos proximis diebus gesta sunt per hæreticorum Magistrum Nicolaum Savinum, tibi enarrabo. Anus quædam decrepita, de sortilegio suspecta, per Savinum diris cruciatibus exposita, poenarum acerbitate se sortilegâ confessâ est, Christumque incubo impulsore abnegasse, volitasse per aera, concitasse tempestates, plurima damna ægritudinesque, & hominibus & pecudibus intulisse: sed & eucharistiam. dum communicaretur, in Paschate sustulisse, ex ipsoq; Christi corpore, mixtis herbis quibusdam carbonibusque, magicum unguentum confecisse, idque præsentem juvantemque dæmone: qui & partem illius sustulerit, altera sibi in maleficos usus relicta. Hujusmodi plura, & quæ vulgò de maleficis mulieribus fabulantur, ipse Savinus ex jam dicta muliere extorquebat. quæ misera fortè innocensque cùm defensore careret, incinerata est. tum Savinus gloriabundus verbosa concione singulos articulos vehementer exaggerans, maximeque illum quem de eucharistia modò narravi, universum populū concitat ad sortilegas

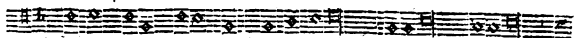
tilegas, inquirendas: murmurantur in mulierculas abs rudi plebecula: surgitque detestabile odium: hinc inde consultant rustici, multæq; deformes anus capiuntur, fugiunt plurimæ: lætatur Savinus, sperans id sibi posthac honori utilitatiq; futurum, si in eas mulierculas simili modo tyrannizare posset. Tum ego indignatus nostrorum civium, vicinorumque rusticorum insolentiam, in publicum prodii, detestatus Savini dementiam, quod Eucharistiæ Sacramentum à dæmone tractatum, & in veneficum unguentum conformatum, partimque ab eodem sublatum, tam stultissime crediderit, ac tam temerarie id ita factum, ac fieri solitum, populo Christiano prædicaverit, cum hujusmodi Christiano homini minime sint credenda. Ruit in me pertinax turba: efferunt Savinum, illum sacrarum literarum peritum, illum hæreticorum inquisitorem, illum religiosum Patrem, ac si non posset errare cuculla, asserentes, Ego contrà resisto, constantius rationem do, & promo Scripturas: tandem verba mea recipiuntur ab omnibus, & frigescit Savini reverentia. At ille consulturus honori suo, auctoritatem suam corroboraturus, sequenti dominica se concionaturum pollicetur: Quod cum fecit, errorem suum confirmaturus, hoc argumentulo populo illufit, Christum videlicet super montem excelsum, & super templi pinnaculum deportatum fuisse à dæmone. Itaque non mirum, si simile quippiam contingat in Eucharistia. Assensisset illi jam rursus indocta plebecula, nisi ego protinus restituissem in faciem, dicens: quod eo tempore, quo tentaret dæmon Christum in deserto, non cognovisset illum Dei filium: tum id sibi permissum à Deo in humanitatem suam: qui tandem cum diceret illi in monte, Non tentabis Dominum Deum tuum, subito timuit & fugit: quem & nunc facta humani generis redemptione, & in perpetuum timet & fugit, adeò ut etiam in solo nomine JESU, crucisque signaculo ejiciantur dæmonia. Quò minus ego consistere posset ante Eucharistiam, quæ nobis relicta est testamentum Domini in remissionem peccatorum, ut ex hoc cibo vitæ componat venenum mortis? Hæc & hujusmodi plura cum dixissem, cessant favores Savini, rursusque ridetur, cachinnatur, luditur in Savinum, & à pluribus ipse hæreticus vocatur. Tandem, quotquot detinebantur mulierculæ, relaxantur, & quæ profugerant, omnes tunc redièrunt. Savinus interrim sedet in cella sua, ungues commordicans præ dolore: nec ad lucem egredi audet. Cæterum quod ad rem nostram attinet, vicisti me literis tuis. nam te adire cupio. & quam proxime

mè accingar itineri. Pignora tua ad secundum librum Marci Damasceni mecum portabo. Miscaldam quoque nostrum post me traham, si potero. Salutant te omnes amici tui, Vale. Ipso die Cosmæ & Damiani, Anno 1520.

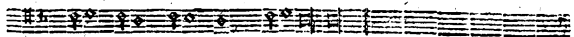
Amicus Amico. LX.

Intellexi hoc manè, colendissime Cæsar, quàm nequiter à Colonienſibus Magiſtris noſtris traductus fueris, eorum, ut vocant, badello, nescio. quas bullatas nugas merasque ſycophantias circumferente. Vehementer (fateor) indignatus ſum ut qui omnem hanc injuriam mihi communem eſſe exiſtiment. Itaque ad te ſcribere mox decrevi. Dūbius autem, lamentatoriamne, an conſolatoriam epiſtolam dictaturus eſſem: cumque inter hæc paululum cogitabundus hæſitarem, viſum eſt, hanc tibi illatam injuriam non ulla condolentia, non ulla etiam conſolatione, ſed ingēti congratulatione proſequendam. Quid enim potuit tibi contingere illuſtrius, quam ab illis vituperari, quibus non niſi optimi & doctiſſimi quique ſemper odio habiti ſunt? quorum calculo te adnumerari proſectò non mediocris gloria. Quis enim ignorat, hos eſſe illos Magiſtros, qui Joannem Campanum, inſigni doctrina & virtute virum, ſcholiſ ſecluſerunt? qui Perrum Ravennatem, celeberrimum juris Doctorem, urbe exegerunt? qui Hermannum comitem Nuenarium, erudiſſimum virum, nequiſſimis calumniis in tergo proſciderunt? qui Erāſmum Roterdamum, virum & vita & doctrina omnium exceptione majorem: qui Jacobum Fabrum Stapulenſem, unicum peripateticæ philoſophiæ reparatorem, inſuper mathematicarum humanarumque quarumcunque & divinarum literarum erudiſſimum, ſuis ſordibus aſperſerunt? Sed adverſus Joannem Capnionem Phorcenſem, jurisconſultum clariſſimum & arcenarum literarum variarumque linguarum peritiſſimum: tam pertinaciſſimè pugnāvunt, donec omnis eorum doctrina, fides, fama, autoritas ſimul perpetuum naufragium fecerunt, cū vulgariſſima per univerſum orbem eorum inſcitia, ignorantia, perfidia, falſitatisque infamia facta eſt. En, quanta nunc tibi acceſſit gloria à talibus hoſtibus incurri, & cum tantis ſplendiſſimis heroibus connumerari. En, nunc tandem adſecutus eſ, quod virtuti haſtenus deſuit: ut videlicet inſigni aliqua calumnia à talibus monſtris oppugnatus illuſtraveris. In obſcuro enim virtus eſt, quæ caret invidia: & ubi deſunt hoſtes,

hostes, deest victoria. Non est ergo, quod iudigneris: si te oderint Colonienses Megistri nostri, laus est: si persequuntur, gloria est: si detrahunt, lucrum est. Non est, quod doleas, cum hoc eorum odium non tibi, sed illis dedecori & damno sit: qui cum post unam & alteram insaniam indies novas excitantes tragedias graviores quam ferre possunt, injurias sibi faciunt, perpetuæque ignominiae indelebiles notas sibi ipsi inurunt: illos verò, quos prosequuntur, insigni afficiunt gloria, ac digna illustribus encomiis victoria. Gaudeamus igitur mi Cæsar:

Gaudeamus & lætemur hodie hodie hodie,

Vale, Vale, Vale nunc lætissimè.

Ex ædibus meis Colonia, Anno 1520.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brenno-
nio S. D. LXI.

EX multis, quæ te scire velim, integerrime Brennoni, scribo paucissima. Nam ego te circa hoc proxime venturum Michaelis festum hic apud me præsentem esse volo: in quo ne me fallas, abs te etiam atque etiam contendo. Gratum quoque erit, si Mischaldum nostrum tecum adduxeris: afferasq; Marcum Damascenum transcriptum, vel quod superest, hic apud nos transcribendum. valde namque ejus teneor desiderio. Fortuna nostra dextro pede progredi cœpit. De tua adversa valetudine multum doleo, ut æquum est amicis: admoneoque, ut posthac cautius tibi consulas. Fœcunditatem Tyrii nostri qui & uxorem geminavit & prolem, nescio, qua gratulatione dignè prosequar: admirari illum potius, quam laudare quo. Uxor mea infinitas tibi salutes dicit: sed quantum ex literis tuis conjicitur, non accepisti omnia munuscula, quæ ad te missa sunt. tu tamen de re minitna maximas gratias refers. quare non erit posthac hoc nuncio fidendum. Castellano quitantiā postulatam mitto hic inclusam. tu illi insuper meo nomine infinitas gratias dicito. Vale felicissimè cum cæteris amicis nostris, quibus nostro nomine multas salutes

G 2

dicito.

bam, eos ad me accersiveram, quos his diebus expectabam, & adhuc expecto. Sin autem, aliis etiam negotiis compulsus, ad eos me conferam. Iterum vale. Ex nostra Mediomatricum civitate, 15 20. secundo Idus Aprilis.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brennonio
S. D. L.

L Iteras tuas honorandissime vir, & mihi omnium amantissime, tales sermè accepi, quales ex te tanto operè contende-
bam, amplas videl. & longas quibus lectis gavissus sum quàm maximè: ac tibi gratias habeo, quòd expectationem meam non modò non fraudaveris, sed & superaveris & viceris. quippe qui mihi rescribendi occasionem tam amplam prætististi, ut responsurus tibi, vix integro volumine id efficere valeam atq; id ipsum jam ad te parabam, plenum robustissimis machinis, quibus horum cucullatorum thrasonum ac maris magni Pyrataram insultus insidiasque rejicere possis & expugnare: sed correptus ego tertiana febricula, opus adhuc apud me retineo imperfectum, donec convaluero. Sed nescio, quem tu mihi gigantem fabricas ex illo effœminatissimo cynædo Claudio Drouvyno, omni pygmæo imbecilliore: nisi quia tu libenter Hercules sis. At ego te Herculem volo & esse fateor: non, quia illum stramineum gigantem prostraveris, sed quia monstrum illud Androgyneum, ipso etiam Lerneo serpente virulentius pessumdederis. Cæterum ego jam cum typographis conveni, quòd nostra opuscula excudantur. Sed quæ te imprudentia, ne dicam, stultitia fascinauit, ut te cognato tuo comitem dare velis Romam, maximè hoc æstivo tempore? Cave hoc facis, si vitæ incolumitatieque tuæ benè consultum velis: desiste ab hoc proposito, hortor, & ad Marco Damasceno comitatus, quantocyus advola ad nostram Coloniam, ubi omnia inearua sunt, ubi invicem cum doctissimis viris non absque jucundissimo fructu lætè convivemus qui jam Fratrum illorum Theosophistarum verbo vomas linguas adèd excantavimus, ut amplius ne murire audeant. De prodigio illo, quod narras, quid aliud portendere iudicem, quàm regnum, vel sublimem aliquem pro captu dignitatis gradum. Nam flamma ignis illæsum Ascanium Æneæ filium amplexa, Italiæ regnum illi portendit: idem in servio Tullio, ac L. Martio præsignavit. Moyse etiam rubus incensus & incombustus ducatum Israëliti populi notavit. Tu nunc felicissimè vāle: ego cōvalescere incipio. Renaldo Phyfico, Baccario, Tyrio, Jacobo Carbonejo, Mischal-

scaldo, cujus non obliviscor: Cantiunculae, caeterisque amicis meo uxorisque nomine salutem dicito. Jacobo ad praesens non scribo, impeditus aegritudine, ut ne tibi quidem, quantum velim, rescribere queam. Uxor mea te, ut parentem, & salutat & veneratur. Negotium nostrum apud Castellanum, quem nostro nomine plurimum salvare jubebis, tibi insuper tuendum committo, donec ego provideam. Quod erit in brevi, sicuti scripsi alias. Iterum vale. Ex foelici Colonia, quarto Maii, Anno 1520.

Ioannes Rogerius Brononius Henrico Cornelio Agrippa
S. D. LI:

Quoniam epistolas meas verbosiores frequentioresque tibi gratiores esse nunciaſti, nolo te deinceps hac gratia frustratum iri, praesertim hac vice, cum mihi jucunda quaedam novitas materiam praestet satis exuberantem, qua te & oblectare atque in risum etiam cachinnumque facile provocare queam. Nam Tyrius noster uxorem, quam tot annis ob neglectae aetatis formaeque turpitudinem intueri vix posset, nunc beata prole gravidam summe colit, veneratur, charissimamque adorat, milleque jocis, ludis, blanditiisque demulcere non desinit, in brevi parituram: quae si filium pepererit, beatam illam dixeris, solusque ille puer erit, quem dii amabunt. Praeterea idem noster Tyrius in arte transmutatoria totus immerſus, reveraque perditus, ed pervenit, ut Venerem in verae Dianae speciem procul omni veneficio mirabiliter transformet ad eum modum, ut Vulcanum etiam deludere posset, nisi Saturnum insensum haberet in cinere. ille solus nunc ingentibus obstat divitiis. Itaque nunc dies noctesque vincula perquirat, teque altissimis precibus invocet, ne se hac gratia frustreris. At nunc audi, quae proximis diebus nos ceperit, aliam dementiam: cupientes Mercurio alas demere, varia in illum veneficia commentabamur. Tum sumigerulus quidam herbam nobis quamdam anonymam indicium quibusdam praefiguravit, quam nos subsequenti luce per montes, per valles, per saltus, per lucos, per abrupta perque devia, inter vepres, rubos, cespites, spinasque haud segniter quaeritabamus, gladiis fustibusque ad eum modum armati, ut etiam lycaonias insidias, si quas reperissemus expugnare parati videremur, dum tamen parva jacentis trunci umbra, ac quorumlibet ventilatorum ramusculorum strepitu, timidiore lepulculis, trepidarem: interim tamen quascunque nobis ignotiores herbas radicibus evulsas, ran-

F s

quam

quam simiæ phantasticæ, aperto ore spectabamus, sicque tota die illa fame, siti, labore, calore, tædioq; fatigati indignabundique, atque ab illo fumigerulo delusos nos arbitrantés dum reditui consulimus, ecce Tyrius noster adjactum lapidis à nobis digressus, inventa, quam quærebat, herba exclamat: Heus, heus, ecce, ecce: accurrimus omnes extemplo læti, herbamque illam, cujus una sola planta hæc erat, summa veneratione colligentes, omnes congratulabundi abimus reversuri domum: progressi verò aliquantulum itineris, casu quodam descendimus in vallem ea herba exuberantem, ubi rursus commorati, tanquam sues inter filiquas, omnem illam colligere & devellere cœpimus cumque serò factum esset, redimus tanta præda onusti, quam in Tyrri nostri hortulum deposuimus: exinde domum tuam ad paratum convivium concedentes, de tam prospera fortuna usque post mediam noctem nobis mutuo congratulantes, non absque tui frequenti memoria. Verum quem finem hæc fabula assecutura sit, postmodum accipies. Vale. Ex nostra Mediomatric civitate, ii Kalen. Junii, 1520.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brennonio S. D. LII.

SAlve Brennoni, homo omnium, qui vivunt, mihi amicissime. Scripsisti Tyrium nostrum ad eam egregiam metamorphosim procreasse quod lasciviam illam meretriculam in virginem Dianæ castitatem restituerit: ut non aliud nunc illi supersit, nisi quod sic illam intra pudoris huius claustra retineat devinctam, ne versipellis & profuga rursus, vertatur in pristinum scortum, neve ob ementitæ virginitatis crimen irato conjuge pereat, à proprio parente epulata: ob quod malum evitandum faverrimus ille vinculorum serarumq; artifex, Tyrius, inquam, abs me omnis fabritii nescio vincula serasq; expostulat. Certè non possum non accusare negligentiam tuam: quod huiusmodi artificium ad me non conscripseris, quis scis me harum rerum esse curiosissimum. Attamen quibus muris, carceribus atque catenis hanc castificatam virginemque meretriculam vincire possitis, ad vos per libenter transmitto, scheda his inclusa. Tu verò si me amas, proximo nuncio, quo id poteris, Tyriam illam metamorphosim mitte, in hoc siquidem, rem mihi præstabis perquam gratissimam. Sed & narras mihi lepidam fabulam, quemadmodum, patrono duceque fumigerulo illo, sive, mavis dicam, fumigerulo, per montes, per valles, per sylvas, per dumeta, gladiis & fustibus & lanceis onerati potius, quam armati, nec absque magno metu, ad omnem

nem arundinis umbram levissimamq; auram trepidantes longo laboriosoque itinere fugitivum illum puerum persequeremini, donec hora jam tarda receptui canentes, tandemque, nescio, quam vallem suffurati, onusti præda, in Tyrii domum hortulumque reduces, tota nocte huic fortunæ congratulantes compotantesque, & ut ais, de me non modice fabulantes egregiè pergræcaremini. Verum quis hujus comœdiæ finis fuerit, scire cupio nunquid fugitivum illum, vel vinctum carceri mancipaveritis, vel adactus ille vestris artibus, conversusque fidem dederit, servaritque? anne hædefragus, ruptoque carcere fugax vos operamque vestram deluserit. Vale. Ex fœlici Colonia, 15. Junii, Anno 1520.

Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippa

S. D. LIII.

SI vales, mi Agrippa, & ego quoque valeo. Cùm nuper tui familiarem consuetudinem, imaginemq; inter somnia fortè reducerem: nescio, quo impulsore, spiritu protinus hæsitare cœpi, ne te illinc præter spem plurima aut non feliciore fortuna fastidire cœperint, quandoquidem loci mutatio statum moresque mutare compellat, novisque curis pro loci qualitate mortales urit atque gravat. Nam licet inter parentes & in propriis laribus vitam protrahis, tamen apud nos mansisse maluisssem, si maluisses: nostri Marci Damasceni opus secundum, de variis admirandisque animæ humanæ naturis intitulatum, quod in nostrorum civium penetralibus, vetustate mucidum, neglectum, disruptum, pedibusque culcatum, auctoris manu propria scriptum fortè reperi, ad te mittere decreveram, sed negotiis variis distractus illum transcribere non potui. Veruntamen primum ejus librum in præsentiarum gratanter accipias, quem tibi pro dignitate meritisque tractandum, ordinandum, corripiendum, emendandumq; commendo: subsequentes verò duos posthac per otium transcriptos, ut ad te mittantur, pro posse curabo. Tu etiam, si qua abs Tritemio tuo, aut ab alio dogmata tibi allata sunt, ut videam, transmittito. Te salvere jubemus omnes, tuosque omnes præcipuè vetulam de Vapeyia, quæ mihi frequenter ob tui familiarem consuetudinem rustica munerula adfert. Sanctæ Glodesindis Abbatia pacata est: quò nec cognato, nec mihi itineri Romano accingi necesse est. Reverendissimis, Suffraganeo tuo Theodorico Cyrenensi Episcopo, & Præposito Joanni Potken, Joanni Cæsario, matri tuæ tanquam meæ sorori, uxori, filiis, famulis, famulabusque

labusque omnibus me commendatum habe. Vale, inquam. Ex nostra Mediomatricum civitate:

*Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brenno-
nio S. D. LIV.*

SAlve, Brennoni: & quomodo apud nos literarum militia valeat, accipe. Pugnatum est hactenus in theologistas, & contra Prædicatores illos validos mendicantes fraterculos belligeratum est, donec magnus ille Princeps Astorotus, hoc est, ille Capniomastix, Jacobus Hochstratus, ordine Prædicatorum, hæreticorum Magister, Coloniensis conventus Prior, ad internecionem omnis fidei, doctrinæ & honoris, cum universis sibi adhærentibus Coloniensibus theosophistis, victus & profligatus est, ipsiq; fratres Prædicatores per universam Germaniam pacem à Capnione & Francisco Sickingo, quibuscunque conditionibus illam accepturi essent, de precari coacti sunt. Sed audi majora: verum non tam læta, & quorsum audacium aliquot hominum pregrediatur audax temeritas. Fuit hic apud nos Huttenus cum aliquot aliis Lutheranae factionis asseclis, qui nunc in curtesanos, ut vocant, Romanosque legatos calamum stringunt: ipsi etiam Romano Pontifici infensi, magnas seditiones, ni Deus provideat, concitaturi, dum singulos Germaniæ Principes & Potentatus magnis persuasionibus adhortantur, ut excutiant Romanum jugum, quemadmodum populus Israël olim excussit jugum domus David, recesseruntq; decem tribus Israël domo David usque in diem hanc dicentes, quæ est pars nostra in David, vel quæ hæreditas in filio Isai? vade in tabernacula tua Israël. Sic & isti clamant, quæ est pars nostra inter Romanos, aut quæ hæreditas nostra in Episcopo Romano? nunquid non sunt primates & Episcopi in Germania, ut usque ad pedem oscula indigne subijciamus nos Episcopo Romano? relinquat Romanos Germania & revertatur, & jam reveratur & convertatur ad primates & Episcopos & pastores suos. Vides, quorsum ista tendunt, & jam principes aliquot, & respublicæ istis aures præbent. Quid Cæsaris valitura sit autoritas, nescio: ego certe contemptus hominem totum Saturnium, nihil in illo bonæ spei repositum habeo: ipsa, quæ sequuntur, tempora docebunt, qualem nobis elegimus Cæsarem. Ego adhuc per hunc annum Coloniæ me continebo: vere proximo migrabo rursus in Subaudiam. Mitto ad te dialogum, cui nomen Henno rusticus, qui in odium Arcimboldi legati hic conscriptus est, autore Sobio,

bio, tu mitte residuum Marci Damasceni, atq; experimentum Tyrii, & quid Herbantia vestra metamorphosis valuerit, scribe: & vale. Ex Colonia, 16. Junii, 1520.

Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippa S. D. LV.

TU quoque salve, mi Agrippa. Binas jam per veredarium cursorem abs te literas recepi, mihi profectò gratissimas, quibus plurima salute me etiam impartiri iussisti. Sed nihilest, quod tibi inde responsi dederim quo non immeritò in me ex-candescere visus es. Veruntamen id causæ non fuit, quodd tui oblivionem ceperim, aut indissolubile tecum amicitiaæ foedus rumperè voluerim: sed revera mihi quamplurimis negotiis occupata, ad te rescribendi otium nullum relictum est. At si quid mihi superiorib. diebus contigerit, scire cupias, his pau-cis accipias. Febresiquidem præacuta correptus longum ja-cui: sed quo medio, seu medicamine, salutem meam consului, et-iam, si libet, audias. Calor corporis intima adurebat, frigidi-tas autem corporis superficiem glaciale, ipsumque corpus tremulum mirabiliter impugnabat. tunc satis incòsultè, com-modè tamen, quantum potui, corpus igni assavi, grabbatumq; sic calefactus conscendi, nec cibum duobus diebus continuis, præter cerasæ, sumpsi: quæ frigiditate sua intima mitigarent, secessumq; pararent. Hinc profectò intimum calorem expuli, extimumq; bene coopertus revocavi, hominis audaciam no-stri admirantur medici: cumq; resipiscere cœpissèm, ad natale solum nimis tardè accitus, matrem mortem obiisse comperi. Expletis autem funeralibus, negotiisq; quamplurimis, rursus ad civitatem nostram me contuli, nec adhuc satis bene me ha-bens: hinc nihil est quod de rebus nostris hætenus exequi po-tueram. Theosophistas victos gaudeo. in summum Pontifi-cem classes parare acq; movere laboriosum atque periculosum esse nemo ambigit: cujus inde quidem negligentia, hinc verò inobedientia sæpe multorum schismatum atque hæresum cau-sa fuit. Tyrius noster, prout vaticinatus es, ex uxore filium su-scepit, ipso Josepho clariorè; qui etiam, dum vino incale-sceret, ut solet, conservam invasit, atq; imprægnavit, brevique parituram obstetrici commendavit: eam odio prosequitur u-xor, ipsaq; uxorem, Saram atq; Agarem dicas. Hujus experi-mentum ad te mitto, profectò minus utile, quam tædiosum. Quam collegeramus ovantes herbam, multis modis exami-navimus nullius tamen utilitatis fuit. Marci Damasceni no-stri secundum librum negotiis quamplurimis distractus, ut vides,

vides, scribere non potui: sed trium librorum ejus tabulam ad te mitto. Parce, quæso: quia etiam nondum tua manu ad te scribo, alias spero latius. Claudius Cantiuncula apud nos est: quem, ut ad te scribat, hortatus sum. Is apud Argentinenſes Topica scripsit, atque impreſſit. Salve, inquam, tuosq; omnes nostro nomine ſalvere jubeto: uxori quoque tuæ gratias immenſas referre meo nomine digneris, quæ mihi panniculum gratiſſimum miſerit: id etiam mihi gratiſſimum eſt, quod mei non immemor ſit. Vale. 17. Junii, 1520.

Henricus Cornelius Agrippa Iovanni Rogerio Brennonio S.D. LVI.

Salve Brennoni colendiſſime. Per multa ſunt, de quibus te ſcum coram colloqui optarem, quorum vix ad te ſcribo pauciſſima. Neque verò deſeo, quæ inter nos ſecretiſſima eſſe voluero, non bene tutis committere literis. Accepi Tyrii illud artiſcium, quo Cypriani illam meretriculâ caſtum Dianæ ſplendorem tam probè ementiri facit, ut præter ſalcigerum illum ſenem omnes reliquos deos facilè fallat atque illudat. Verum tu de ſtatu & fortuna noſtra ſollicitus, quid eſt, quod moveare? An neſcis me hominem eſſe utriuſq; fortunæ contemptorem, qui nullis fortunæ ſtimulis dimovear ab inſtituto: adeo ſemper mei ſimilis & apud me manens? tantum abeſt, quod dubites, loci fortunæque mutationem mores meos potuiſſe mutare. Vale, & Tyrium noſtrum valere jube. Ex ſœlici Colonia, die 20. Junii, Anno humanæ ſalutis 1520.

Iovanni Rogerio Brennonio Henricus Cornelius Agrippa S.D. LVII.

Salve Brennoni colendiſſime. Sperabam te Coloniam venturum fuiſſe, eratque mihi jam ſpes admodum ſuavis atque jucunda, ut incredibilem jam inde concepſſem voluptatem: ſed neſcio, quæ ſors infeliç animum tuum mutavit ſecus, quàm coram mihi pollicitus eras apud Mediomatricos: tum exinde epiſtolis tuis nuntiaſti: ut omnis hæc noſtra voluptas in amariſſimum æſtuantis ſtomachi chylum converſa ſit, quæ nunc in fratres Prædicatores evomere libet. Hinc mitto ad te verſiculos aliquot, peſtiferum hoc cucullionum genus igni devoventes. Theodoricus meus in tranſcribendis Tritemiæniſ reliquiis dies nocteſque defudat, jamque Steganographiam in manibus habet, cujus alterum tibi duplum exemplumque parabo. Tu interea Marci Damasceni reſiduos libros, ſeu quantum

quantulumcunque de illis jam transcriptum est, per praesentium latorem, qui mihi priorem bona fide reddidit, nunc iterum transmittas, unaque librorum eorundem, & capitulorum indicem. Quod superest, scripsi ad te per Tilmannum, qui & ipse tibi plura sermone exponet. Vale felicissime, & Renaldum physicum cum Baccaraldo, Tyrium, Jacobum Carbonum, atque Miscalum, omnes meo & uxoris filiique nomine salvere jubeas: ipsi etiam Castellano nomine nostro innumeras salutes ac gratias dicito. tu nunc iterum atque iterum vale. Ex foelici Colonia, die 20 Junii, Anno humanæ salutis 1520.

Claudius Cantiuncula Henrico Cornelio Agrippa

— S.D. LVIII.

V Ir clarissime, atque amicorum omnium integerrime, salve. Oblatus est forte fortuna praesens tabellarius, in sperato quidem, sed ex voto precipuo. Equidem diu multumque desideraveram tibi, qui mihi succederet, renunciare: simulque tuæ sortis conditionem ex te rescire. Quod ad me attinet, ago usque dum apud meos Basilienses stipendio publico, non aliter, quam ut solebam, nemini me addixi praestolor fortunæ casum. Forſan adhuc Deus aliquis nos, ut prisca dixeret, invisit. Per has vocationes volui parentes invisere: matrem inveni mille crucibus & torminibus divexatam, non secus, ac cum hic degeres illa, quoties tu venis in mentem, non potest te vel absentem non laudare, non diligere, observare, tibi perpetuo bene precari. Quid consilii captem, nescio. Utinam hac de relicteret tecum sesqui horam mutua conferre consilia. tentabo tamen aliquid, omnemque movebo lapidem, si illi trifurcifero impostori, illi Platonicae cucullæ dicā possim impingere validissimam. Tu si nos amas, (amas autem, quia bonus es & candidus) adjuva consiliis nutabundum: indica per literas. quā via putas ordiendū: praestolabor septimanas tres aut quatuor: si interea literarum aliquid ad nos dare valeas. Et cum ad me scribis, rogo & obtestor ne te vilis papyri jactura vellicet, & una seorsum literas vulgares ad matrem meam exarato. Dici non potest, quantum illam vel hoc munusculo consolatus fueris. Tanti siquidem te, tuaque monita, verba, & consilia omnia facit, quanti, qui maximè rem tenes. Cæterum anno proximè exacto cum Tropicorum non nihil meis auditoribus pararem, crevit ea res (ut fit) in tantam molem, ut coactus fuero, quicquid id est nugarum, in lucem emittere. Videbis mei agelli primos fructus: quos ubi praematuos & acerbiores adhuc

adhuc offenderis: dabis primum experiēti veniam neque hos planè abjicies, quamvis tuis labris doctissimis meliora conveniant. Erunt tamen, quibus meam operam non inutilem futuram sperare liceat. Quod quidem in operis calcem adnoto, quando me neque doctissimis, neque indoctissimis scribere ajo. Tu, etsi ex illis prioribus es, dabis tamen mihi horas aliquot in revolvendo hoc meo labore, & quod in eo minus placuerit, aut mutilum, truncum, hiulcum, aut non satis excusum visum fuerit. per omnia confirmatæ amicitiae nostrae jura rogatus ad me. sed ex judicio, scribes. Nullius enim mihi lima propemodum aequè probatur, ac omniscii Henrici Cornelii Agrippae, bonarum literarum aristarchi. De Erasmo omnes boni doctique omnia praeclara, omnia candida sentiunt: latent alii, quoad volent, vel ad insaniam usque. Bene vale animae meae plus quam semis: Ex civitate Mediomatricum, die Magdalensæ, Anno, 1520.

Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippae S. D. LIX.

TRistis anxiusque plurimum fui his diebus, quod nuncius nullus dabatur, qui literas nostras ad te deferret: nec min⁹ aegrè ferebam, quod non admodum frequentes tuas acceperissem, quamvis duas epistolas tuas nuper ad me scripsisses: quibus ut ad te veniam, sedulo contendis. quod ego quoque plurimum desidero, te scilicet præsentem videre & alloqui. Sed interim, quæ hîc apud nos proximis diebus gesta sunt per hæreticorum Magistrum Nicolaum Savinum, tibi enarrabo. Anus quædam decrepita, de sortilegio suspecta, per Savinum diris cruciatibus exposita, poenarum acerbitate se sortilegâ confessâ est, Christumque incubo impulsore abnegasse, volitasse per aera, concitasse tempestates, plurima damna ægritudinesque, & hominibus & pecudibus intulisse: sed & eucharistiam. dum communicaretur, in Paschate sustulisse, ex ipsoque Christi corpore, mixtis herbis quibusdam carbonibusque, magicum unguentum confecisse, idque præsentem juvantemque dæmone: qui & partem illius sustulerit, altera sibi in maleficos usus relicta. Hujusmodi plura, & quæ vulgò de maleficis mulieribus fabulantur, ipse Savinus ex jam dicta muliere extorquebat. quæ misera fortè innocensque cum defensore careret, incinerata est. tum Savinus gloriabundus verbosa concione singulos articulos vehementer exaggerans, maximeque illum quem de eucharistia modò narravi, universum populū concitat ad sortilegas

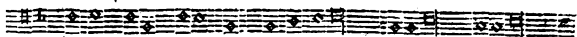
tilegas, inquirendas: murmurantur in mulierculas abs rudi
 plebecula: surgitque detestabile odium: hinc inde consultant
 rustici, multæque deformes anus capiuntur, fugiunt plurimæ:
 lætatur Savinus, sperans id sibi posthac honori utilitatiq; fu-
 turum, si in eas mulierculas simili modo tyrannizare posset.
 Tum ego indignatus nostrorum civium, vicinorumque rusti-
 corum insolentiam, in publicum prodii, detestatus Savini de-
 mentiam, quod Eucharistiæ Sacramentum à dæmone tracta-
 tum, & in veneficum unguentum conformatum, partimque
 ab eodem sublatum, tam stultissime crediderit, ac tam teme-
 rariè id ita factum, ac fieri solitum, populo Christiano prædi-
 caverit, cum huiusmodi Christiano homini minimè sint cre-
 enda. Ruit in me pertinax turba: efferunt Savinum, illum sa-
 crarum literarum peritum, illum hæreticorum inquisitorem,
 illum religiosum Patrem, ac si non posset errare cuculla, asse-
 rentes, Ego contrà resisto. constantius rationem do, & promo
 Scripturas: tandem verba mea recipiuntur ab omnibus, & fri-
 gescit Savini reverentia. At ille consulturus honori suo, auto-
 ritatem suam corroboraturus, sequenti dominica se concio-
 naturum pollicetur: Quod cum fecit, errorem suum confir-
 maturus, hoc argumentulo populo illudit, Christum videlicet
 super montem excelsum, & super templi pinnaculum depor-
 tatum fuisse à dæmone. Itaque non mirum, si simile quip-
 piam contingat in Eucharistia. Assensisset illi jam rursus indo-
 cta plebecula, nisi ego protinus restitissem in faciem, dicens:
 quod eo tempore, quo tentaret dæmon Christum in deserto,
 non cognovisset illum Dei filium: tum id sibi permissum à Deo
 in humanitatem suam: qui tandem cum diceret illi in monte,
 Non tentabis Dominum Deum tuum, subito timuit & fugit:
 quem & nunc facta humani generis redemptione, & in perpe-
 tuum timet & fugit, aded ut etiam in solo nomine JESU, cru-
 cisque signaculo ejiciantur dæmonia. Quò minus ergo con-
 sistere posset ante Eucharistiam, quæ nobis relicta est testa-
 mentum Domini in remissionem peccatorum, ut ex hoc cibo
 vitæ componat venenum mortis? Hæc & huiusmodi plura
 cum dixissem, cessant favores Savini, rursusque ridetur, ca-
 chinnatur, luditur in Savinum, & à pluribus ipse hæreticus
 vocatur. Tandem, quotquot detinebantur mulierculæ, rela-
 xantur, & quæ profugerant, omnes rursus redièrunt. Savinus inte-
 rim sedet in cella sua, unguis commordicans præ dolore: nec
 ad lucem egredi audet. Cæterum quod ad rem nostram atti-
 net, viciisti me literis tuis nam te adire cupio, & quam proxi-

mè accingar itineri. Pignora tua ad secundum librum Marci Damasceni mecum portabo. Miscaldam quoque nostrum post me traham, si potero. Salutant te omnes amici tui, Vale. Ipso die Cosmæ & Damiani, Anno 1520.

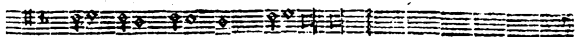
Amicus Amico. LX.

Intellexi hoc manè, colendissime Cæsar, quàm nequiter à Coloniensibus Magistris nostris traductus fueris, eorum, ut vocant, badello, nescio, quas bullatas nugas merasque sycophantias circumferente. Vehementer (fateor) indignatus sum ut qui omnem hanc injuriam mihi communem esse existiment. Itaque ad te scribere mox decrevi. Dubius autem, lamentatoriamne, an consolatoriam epistolam dictaturus essem: cumque inter hæc paululum cogitabundus hæsitarem, visum est, hanc tibi illatam injuriam non ulla condolentia, non ulla etiam consolatione, sed ingēti congratulatione prosequendam. Quid enim potuit tibi contingere illustrius, quam ab illis vituperari, quibus non nisi optimi & doctissimi quique semper odio habiti sunt? quorum calculo te adnumerari profectò non mediocris gloria. Quis enim ignorat, hos esse illos Magistros, qui Joannem Campanum, insigni doctrina & virtute virum, scholis secluserunt? qui Perrum Ravennatem, celeberrimum juris Doctorem, urbe exegerunt? qui Hermannum comitem Nuenarium, eruditissimum virum, nequissimis calumniis in tergo prosciderunt? qui Erasnum Roterodamum, virum & vita & doctrina omnium exceptione majorem: qui Jacobum Fabrum Stapulensem, unicum peripateticæ philosophiæ reparatorem, insuper mathematicarum humanarumque quarumcunque & divinarum literarum eruditissimum, suis sordibus asperferunt? Sed adversus Joannem Capnionem Phorcensem, jurisconsultum clarissimum & arcanarum literarum variarumque linguarum peritissimum: tam pertinacissimè pugnârunt, donec omnis eorum doctrina, fides, fama, autoritas simul perpetuum naufragium fecerunt, cum vulgarissima per universum orbem eorum infcitia, ignominia, perfidia, falsitatisque infamia facta est. En, nunc tibi accessit gloria à talibus hostibus incurri, & cum tantis splendidissimis heroibus connumerari. En, nunc tandem adsecutus es, quod virtuti hætenus defuit: ut videlicet insigni aliqua calumnia à talibus monstris oppugnatus illustraveris. In obscuro enim virtus est, quæ caret invidia: & ubi defunt hostes,

hostes, deest victoria. Non est ergo, quod iudigneris: si te ode-
int Colonienses Megistri nostri, laus est: si persequuntur, glo-
ria est: si detrahunt, lucrum est. Non est, quod doleas, cum hoc
orum odium non tibi, sed illis dedecori & damno sit: qui cum
post unam & alteram insaniam indies novas excitantes trago-
dias graviores quam ferre possunt, injurias sibi faciunt, perpe-
tuaeque ignominiae indelebiles notas sibi ipsi inurunt: illos
verò, quos prosequuntur, insigni afficiunt gloria, ac digna illu-
stribus encomiis victoria. Gaudeamus igitur mi Cæsar:

Gaudeamus & lætemur hodie hodie hodie,

Vale, Vale, Vale nunc lætissimè.

Ex ædibus meis Coloniae, Anno 1520.

*Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brenno-
nio S. D. LXI.*

EX multis, quæ te scire velim, integerrime Brennoni, scribo
paucissima. Nam ego te circa hoc proxime venturum Mi-
chaelis festum hic apud me præsentem esse volo: in quo ne
me fallas, abs te etiam atque etiam contendo. Gratum quoque
erit, si Mischaldum nostrum tecum adduxeris: afferasq; Mar-
cum Damascenum transcriptum, vel quod superest, hic apud
nos transcribendum. valde namque ejus teneor desiderio.
Fortuna nostra dextro pede progredi cœpit. De tua adversa
valetudine multum doleo, ut æquum est amicum: admoneo-
que, ut posthac cautius tibi consulas. Fœcunditatem Tyrii
nostri qui & uxorem geminavit & prolem, nescio, qua gratu-
latione dignè prosequar: admirari illum potius, quam lauda-
re quo Uxor mea infinitas tibi salutes dicit: sed quantum ex
litteris tuis conjicitur, non accepisti omnia munuscula, quæ
ad te missa sunt. tu tamen de re minima maximas gratias re-
fers. quare non erit posthac hoc nuncio fidendum. Castel-
lano quantiam postulatam mitto hic inclusam. tu illi insu-
per meo nomine infinitas gratias dicito. Vale felicissimè cum
cæteris amicis nostris, quibus nostro nomine multas salutes
dicito.

G 2

dicito. Cæsar propè diem hîc aderit, multis principibus comitatus, pluribus diebus moraturus. Quapropter & te huc venturum constanter, expecto. Iterum vale. Ex fœlici Colonia, prima Septemb. 1520.

Amicus ad Agrippam LXII.

PRæclare atque doctissime mi Agrippa, S. Dominus Doctor Paulus Oberstain, Cæsareæ Majestatis Consiliarius, ac Præpositus Viennensis, vir modis omnibus excolendus Coloniâ petit: incertus verò quò ibi divertat. singularem ad tuam humanitatem me prædicante confidentiam cœpit habere: si-bique persuadet, te adnitente, de optimo hospitio sibi provi-sum iri. Quare dominatio tua tanti viri spem non frustretur: sed da operam, ut bono aliquo & magnificentia suâ digno ho-spitio accipiat. est enim de literis quàm optimè meritus: tum omnes literatores amplectitur atque fovet. Proinde do-mum tuam ad reditum meum, quem brevi, diis benevolentibus, futurum spero, serva. Bene vale unâ cum conjugē tua. Ex Trajecto Mosæ, decimo Octobris, 1520.

Agrippa ad Amicum. LXIII.

Ostendit mihi Joannes Cæsarius schedam quandam tuam, arduarum aliquot rerum indagatricem, quàm cum legissem, cognovi te & rerum arcanarum percupidum, inexpugnabilisque magicæ disciplinæ curiosum. Itaque te scire volo, quia frustra laborant omnes, qui magicam profitentur, nisi qui, superato binario, ternarium cum quaternario per eundem no-verint in monadem revocare, in binario siquidem semel con-sistit unitas: quæ si à subsistente in ordinis sui recta linea per saccum subtracta fuerit, quaternarium in purissimam suæ mo-nadis transit societatem (*Reuchlin. in fine secundi Cabala juæ.*) Cæteris tuis quæ sitis respondere ad præsens non possum, pro-pterea quòd hujusmodi arcana nulla capitepistola: sed me tibi polliceor amicum: quem cum videris, auditurus es reliqua. Vale An-no 1520.

EPISTO-

EPISTOLARUM

LIBER III.

Henrico Cornelio Agrippa amicus

S. D. I.

Heodorus Comes in Manderscheyt, &c. vir doctus juxta ac prudens, intellexit, esse apud Metenses molas mathematico artificio extructas: velleque sibi fieri tales, si artificem nancisci poterit. Cum igitur intellexit ex me, te apud Metenses nonnihil contraxisse notitiæ, præsertim apud secretissimarum rerum investigatores: factum est, ut non dubitet te novisse mathematicum, cujus industria molæ ibi sint constructæ. Proinde, mi Doctor suavissime, optimè feceris, si vel ad illum, vel ad me, qui cotidie apud illum versor, scripseris mathematici illius conditionem, & quis vir sit, & ubi moram trahat: addendo etiam nonnihil de artificio molarum, quantum tibi constat. Cæterum nosti ingenium meum, quàm sit cupidum novarum rerum. Rogo igitur, si me amas, si nolis mittere, saltem scribas, quæ de Luthero, Capnione, Hutteno, aliisque amicis nova habes: item de Eucharior impressore non contemnendo: cui nuper inhibitum fuit, ne libros excuderet. Quicquid huc missurus es, cura, ut ad manus Abbatissæ ad S. Ceciliam veniat, vel ad publicum diverforium apud forum scæni. quod ad Durum pugnum appellatur, ex illo enim diverforio plures ad nos proficiscuntur. Vale, & me tuis Musis commenda, commenda etiam me Illustri Comiti Hermannò Nuenario Domino meo. Iterum vale. Ex Sleidâ, quinto Kalendas Januarii, 1521.

Servum Agrippa Domino suo. II.

Salve mi Domine: salva sit uxor tua & filiulus. Velim nolim, tua erga me pietas efficit, ut ad te scribam: non quia aliquid habeam te dignum: sed idcirco tantum, ut te placare possem, si nondum penitus placaverim. Vellem profectò, ut ea discordia inter nos orta nō fuisset: sed nemini imputo, nisi mihi ipsi. Quod si me, ut decebat, habuisssem, minimè hæc evenissent. Sed sera poenitentia ductus, agnosco errorem meum, non tuum in me malevolum animum. Quanquam igitur te offenderim,

G 3

derim, necdum diffido: veram confisus in tua singulari humanitate ac benevolentia, qua semper in me extitisti, etiam si non merebar, has meas ineptias transmitto, ut veniam concedas petenti. Uxorem autem tuam presenti hoc munere spero me placaturum. Ignorans offendi, ignoranter agnosce delictum. Nemini alteri inservieram, ut harum rerum habuisssem experientiam: sed si ulterius contingerit servire, promittam me aliter facturum. A te autem nihil aliud peto, nisi quod si aliquando ad te advenero, non secundum merita mihi faciat, sed secundum tuam erga me benevolentiam, ut soles: servusque tuus, quanquam indignus, dici merear. quod quidem opinor te mihi minimè denegaturum. Hæc tibi inter medias meas occupationes transscribere volui: quibus cum finem imposuero, accepta mecum pecunia eodem itinere, quo tu, proficiscar, ac te sequar: minima etiam servitia, ut de me bene meritus es, præstiturus, ignorant enim parentes adhuc, quod à te sim absolutus. Plurimum enim te & uxorem salutant. In præsentiarum aliud nihil occurrit, quod humanitati tuæ scribam. Ubi ubi locorum advenero, nunquam divulgare cessabo, licet multa tibi de me secus, atque ego censeam, dicta sint. Vale cum conjuge optima atque filiolo: quos etiam nomine meo plurimum salutes rogo. Ex oppidulo nostro Breenfi, altera Purificationis Virginis, Anno 1521.

Agrippa servo suo pœnitenti. III.

PLACARUNT me literæ tuæ unà cum uxoris meæ precibus: sed hoc me offendit quod scribis, multa de te mihi secus quam sint, dicta fuisse: quasi ego non ob certam aliquam tuorum demeritorum notitiam, sed ex levi quadam causa, vel mendaci credulitate in te iratus fuerim. Scio ego, quam justam irascendi causam habuerim. Quod si mihi de me ipso liberè loqui liceret, cognosceretur, te apud me & melius & honestius & humanius, quam tua merita fortè atque mea fortuna patiatur, constitutum fuisse, nec sine gravi causa relictum. Nunc verò quia pœnitet te erratorum tuorum, etiam ego illorum libens obliviscar: quippe mortalis cum sim, immortales iras servare non intendo, teque rursus in meum recipio, ea confidentia, ut quem præteriti erroris pœniteat, in eundem non amplius prolapsurum existimem. Redi igitur, quanto citius poteris, & priusquam proficiscar, arbitror siquidem adhuc quindecim diebus

diebus mansurum, vel circa. Vale. Ex Agrippina Colonia.
1521.

Servus Agrippa Domino suo. IV.

SAlve mi honorificentissime Domine. Altera die post diem Conversionis Pauli non sine magno periculo ac incommodo Aquisgranum pervenimus. Tanta enim est abundantia aquarum, ut nemo; etiam si equo infideat, præterire possit. Talis insuper fuit ibi tempestas, qualis antehac in isto tempore nunquam visa fuit. Quare, urgente necessitate, quod alias non fecissem. necessarium mihi fuit ab Francisco nummos mutuo capere, quod ipse nomine tuo libentissimè fecit. quos cum apud te advenero, quod brevi fiet, reddam. Præterea maxima tonitrua illic audita sunt, ac fulmen in castrum quoddam prope Aquisgranum, nomine Schœnvoverst, incidit. Canes mei bene valent. nunquam enim credidissem, quod tam bene fuissent secuti. Vale cum uxore atque filiolo: quem offensis, sed sera poenitentia ducto, multum displicet. An-

1521.

Amicus ad Agrippam. V.

TAmetsi, mi Agrippa, nunciushic satis certus sit, ut quæ te scire vellem, fideliter tuteque deferre posset: tamen diutius ancèps eram, an fortè te adhuc apud Coloniam reperiret: an tibi jam adnaviganti non obviaret. quo, quæ ad te mittere volebam consultò distuleram, ne cum ad me venisses, optatis te frustratum facerent: cumque anxius ejus rei essem, ut quid satius mihi agendum esset, tuæ ad me pervenerunt literæ, quæ me ab omni mentis angore liberârunt. Cum voles, venias: hospitis vices rependam. Præterea non te latere velim, nos ad aliud arcanum, dum tempus est, prætenderè. Est enim apud nos quidam dudum famelicus: qui, quos vult, à morbo gallico, sive veteri, sive recenti, sola aqua artificiali, illitos sanat miraculum dices. ad eum ægrotantium maximus est concursus, liberantur omnes. at, ut dicitur, est ab inventore jam defuncto secundus, nec adhuc ulli primus. jam locupletatur. sed cum nobis cum eo frequens sit consuetudo, in ipsius atque cognitionem pervenire pro viribus invigilamus, insidiolas in occulto tendentes, sed astutissimus est, & cui dare verba difficilimum est: sibi quoque maximè cavet, alibi species aromaticas accipiens, nec cuiquam dictam aquam tractare permittit. Cum autem veneris, tertium Marci

G 4.

Damascæ-

Damasceni librum reperies, in quo quid in ipso determinaverat, ut scires, in margine annotavi. Spero etiam posthac illum recuperare: tibi quoque dedicare steganographiam complebo, factandem, ut supra nobis forsitan utilis erit, quo alter alterius opera, si casu egere contigerit, carere non possit. Plura, si tempus, &c. Raptim ex civitate nostra Metensi, ipso die Matthiæ Apostoli, Anno 1521.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brennonio
S. D. VI.

Salve fidelissime Brennoni. Ab ipso die Divæ Catharinæ, quo tu hinc discessisti, charissima uxor mea ægrotare cœpit usque adhuc: bis ictus passâ est: nunc colica cruciatur, & iliaca ab initio. Quadragesimæ lectulo incubuit, magno meo dolore ac damno: sed omnia libentissimè passurus, modò convalescat, ad quod simul diligentissimo medicorum medicaminumque juvamine aditor, nulli parcens sumptui, neque diligentia. Quod si Deus Opt. Max. nos ab angustia liberarit, ipsa nostra charissima uxor, quod speramus, vel quantulumcunque convalescit, mox navem conscendemus: & remigio, vel velo rudibusque, quantum poterimus, ad te festinabimus, tu interim sive de mora mea, sive de itinere meo, mecum æquè incertus, tamen per primos nuncios scribere ad me non obmittas: & si quid nos scire cupis secretius, per steganographiæ nostrum nunciabis. Cæterum quæ ultimis literis tuis mihi per Joannem Westphalum significasti, omni diligentia cura & procura, ut scias & habeas. Marcî Damasceni priorem librum ne negligas, nobisq; illum reserves. Jacobo librario cæterisq; amicis omnibus multas salutes dicito. Uxor mea infinitas tibi salutes dicit, oratq; ut sese tuis sacris precibus adjuves, quod citissimè pristinae sanitati restituatur, teque videre liceat nos omnes unâ incolumes. Vale felicissime. Ex Colonia Rhēni, quinta feria ante Dominicā Palmarum, Anno 1521.

Amicus ad Agrippam, VII.

Doctissime Doctor, cognovi serò, te Gebennis jamdudum adesse. quamobrem ineffabili gaudio gavissus sum, cum hic sperarem adhuc tuam mihi desideratam faciem videre, & tua ipsius eruditione perfrui, sapientiq; eloquio. Verum enim verò nego & inficias eo, ullâ mihi aliquando conversationem cum quocunque fuisse amœniorem, quàm tecum, doctissime mi Agrippa: atque utinam mihi perpetuam liceret tecum trahere

ducere vitam. Quod cum fieri haud quaquam possit, saltem literis tuis quantulamcunque voluptatem captare desidero, ut sciam, quid valeas, quid rerum nunc agas, atque antea egisti: an etiam receperis literas, quas paulò post discessum nostrum ad te scripsi. Cupio etiam per te certior fieri, an secunda recognitio Erasmi super novum Testamentum sit typis excusa. Hanc jam mihi postulavi mitti à Bibliothecis de Lugduno, daturus pretium quod postularent. Item quid de Luhero agitur: & an interpretatio sua super Psalterium sit expressa: hanc profectò vehementer cupio. Bene vale, mi eruditissime Agrippa, meque cum servis tuis annuera. Ex Anessiacò, sexta Kalendas Julii, Anno 1521.

Amicus ad Agrippam. VIII.

SAlve mi Agrippa: atque, si vales rectè, valeo. Admirari quidem cœpi his diebus quàm plurimum, quòd ab eo quo à nobis discesseris, nullus unquam fuit qui aut literas dederit, aut saltem de te verbum ullum. id siquidem suspicione magna non caruit, quæ nos mente cruciatos satis effecerit. Optabam quidem scire, ac vehementer, ubi te loci subtraxeris, ac quid negotii captare prætenderis: & si tibi fortuna plus solito blandiri cœperit. Nos siquidem rectè valemus omnes. Lapidem, ut jusseras, decentissimè sculptum uxoris tuæ charæ tumulo cum apponi fecissem, laudârunt omnes, amorem honestatemque tui probantes. Tilmannus à Coloniis ad nos vacuus rediit, nostris ac sororis cæterorumque tuorum omnium valetudinem annuncians. Sed satis est nobis, cum Ecclesiæ nostræ egregiis profectò numinibus datis cæteros omnes præcellis. Audivimus Lutherum ad Bohemos tutius profugisse, cujus vices nunc gerunt Huttenus ac Melancton. Robertus à Marka, qui ad Gallos nimis inconstans rursus redierat, oppidulum te Verton contra imperialem Majestatem invadere satistemeriter, ut fertur, attentaverat, eum ditioni suæ subdere prætendens. sed spe frustratus discessit: cumque in Lucenburgos insidias etiam moliretur, Comes de Nassau, ac Comes Felix à Cæsare tandem missi, magna Burgundionum Comitatu caterva, illius oppidula partiter invaserunt: hinc Longinonū, Nuscaneurt, le Saussay ac Florengiam, quæ è regione Theonifullæ sita est, funditus evertentes, solo equarunt. Sed & munitionem longè majorem expectantes, in cætera tria propugnaculis & vallo munitissima, videl. Efdantum, Immasson & Bullon, expeditionem parant, in quibus ipse forti præsidio

munitus, illos non formidat. Ego verò, ut sum rerum novarum avidus spectator, cum obsideretur Florangia, meo Comitatus Achatello Guiliermo, treis continuis diebus castra Germanica invisens, oppugnationi interfui: interdum egregiè potans: noctu verò sub dio inter cruentam turbam nec timui, nec puduit, nec tæduit unquam mœnia oppidi corruiere vidi. arx autem non hominum viribus expugnata, sed deditioe recepta est. Verum Dominus Jamasius Roberti filius, qui Florangia præerat, clandestino itinere fugam prætendens, ab his qui in vigilarum statione erant, occupatus, quò vitam servaret, seipsum prodens, hostium arbitrio se commisit, hic à Comite Nassovio ad Cæsarem missus est. hæc hætenus. Epistolam huic alligatam tuo Theodorico trades. Vale. Ex nostracivitate Mediomatricum, decima nona Iulii, Anuo 1521.

Amicus ad Agrippam. IX.

Dici non potest, mi eruditissime doctissimèque Agrippa quantoperè & tuæ faveam gloriæ congratulerque, & eruditionem admirer:

ὅς πλέον πρῶτον ἰδοὺς μικρόν δ' ἐπὶ χεῖλεσι χεῖροισιν,

ut verbis illius Nazianzeni utar, id est, cujus plus mentibus, scil. meis, parum aurum in libris jacet. Sed, heus, tu meis Epistolis non es accersendus, ut ad nos aliquando te transferas. Expectabo interim, si aliqua tua negotia poterunt te nonnunquam ad nos deducere. Scis, quo fervore tibi occurrerem, & quo affectu te amplecterer. Vide, quàm familiariter tecum agam, ceu tuæ Magnificentiaæ oblitus. Sed ita tua me jam olim corrupti humanitas, quæ hanc docuit impudentiam, quam aut totam ignoscas, nisi alter Socrates sis. Quidam Magistri nostri cucullati Dominicæ factionis, & (ut credo) fidei nostræ persecutores, volui dicere, inquisitores, casu quodam cellam nostram paucis elapsis diebus intraverunt, qui inter loquendum inciderunt in memoriam eruditissimi illius nostri Erasmi, & post multa de eodè atque Luthero finistrè delata tandem suum venenum ibidem evomuerunt, quatuor Antichristos nunc esse in regno Christi Doctores, Erasmus scil. Lutherum, Joannem Reuchlin & Stapulensem, deblaterantes. Vide, quæso, sycophantas, bonarum literarum persecutores. Cæterum præsentium lator vir, bonis literis præditus, & singulari eruditione munitus, cupit valdè tuam ipsius dominationem alloqui: committas te ipsum illi. Salutes, quæso, meo nomine reverendum illum virum doctissimum Dominum

Offi-

Officalem. Bene tu, mi doctissime Agrippa, valeas cum libero tuo & tota familia. Ex Cella nostra Amnesiaca, decimo Septembris, Anno 1521.

Amicus ad Agrippam. X.

MIraberis forsitan, mi Agrippa, vir undecunque doctissime, quid me potissimum impulerit, hominem revera ἀόκτον καὶ ἄμυστον, modica tantum familiaritate tibi junctum, ut ad te virum tam splendidissimum ultrò jam ter scribere presumpserim. Quod profectò desines admirari, si tuæ in me benevolentiae, quam mihi gratis, cum Metis essemus, praestitisti, oblivio non ceperit: qua quidem me nimium in te audacem reddidisti. Jam verò non possum non deamare plurimum tuam ipsius mirabilem doctrinam, & præclarissimam eloquentiam, qua me ipsum præ cæteris inflammasti, & non nihil illustrasti. Audivi ego ex tua officina foelicibus auspiciis profectam esse quandam eruditissimam Apologiam adversus Metensem Priorem. Quaeso ejusdem me aliquando participem efficias. Ego sanè existimo, ingentem accessionem fore meæ tenui Bibliothecæ, posteaquam illi quicquam tuarum lucubrationum fuerit additum. Cæterum, obsecro, mihi scribere dignetur tua præclara Dominatio, quid nunc sentiat de Lutheranis lucubrationibus. Non te præterit, arbitror, qualiter apud Metenses mihi nonnulla Lutherana communicare dignatus sis, eaque mira laude extulisse. Spargitur quæque verum in tota hac Sabaudia fama tua. Sum ego valde avarus visendi tui: si fuerit nonnunquam mihi facultas & bona valetudo, visam te, Deo optimo juvante. Quòd si libuerit interea te huc aliquando recipere, quod maxime velim: nemini erit optatior accessus tuus, quàm mihi: quippe qui tuo ipsius auxilio & consilio haud modicum indigeb. Vale mi doctissime Agrippa, cum libero tuo & tota familia Reverendum Dominum Officalem, Eustochium Schapussium, saluta meis verbis, virum revera totius Sabaudiae sydus & decus, omnium virtutum eminentia per maximum. Amnesii, secundo Octobris, Anno 1521.

Agrippa Amico. XI.

COpiosam ad te scribere Epistolam gestit animus, Pater devotissime, idemq; mihi & amicissime & observandissime, mihi & ociù deesset, & præsentium latoris, qui mihi uxorius avunculus est, celer & festinus admodum ab hinc discessus, prohiberet. Quòd autem prioribus diebus ad te non scripserim, quod-

quodque literis tuis non responderim, non me nunc purgabo sed coram agam eam causam, qui propediem te visere decrevi: & spero, me absolves. Vale felicissime. Ex urbe Gebennarum, ipso die Catharinæ, Anno 1521.

Agrippa ad Amicum. XII.

Cui meas ad te literas commiseram, reverende Pater, amice observantissime, alio itinere ad nos reversus est. Nunc verò præsentem mihi cum nactus sum, ex improvise & admodum festinum, ut quas ad te copiosissimas literas scribere gestiat animus, exequi non valeam. Sed ut literis tuis paucissimis verbis respondeam: scito me officialem nostrum tibi mihi que amicum jam sæpiusculè convenisse, quò tuo honestissimo desiderio valeamus satisfacere. Verum res hæc non parum habet difficultatis, & impensæ plurimum. Sperat tamen in brevi habiturum determinatam veritatem: qua intellecta, tibi mox significabo. De Theologica illorum sententia, quam rememoras, ego optimè sentio. De scrupulo autem per te motò, quique non modicum afferre videatur anxietatis, ego non dubito, quin te faciliè instruerem, quid & quomodo ille solvendus sit, si modo liceret tecum coram colloqui, vel saltem longioribus literis liberè scribere. Arbitror te scire, hominem Christianum omnium esse liberrimum, & pariter servum omnium officiosissimum: quod ad hunc scrupum satis est. Cæterum de his, quod superest, non capit præsens Epistola. Vale felicissime, Anno 1521.

Amicus ad Agrippam. XIII.

Suborta est nuper inter nos de Christiparæ Virginis Conceptione disceptatio. Ajunt nonnulli, ipsam ante Joachim angelicam annunciationem, in utero matris Annæ conceptam fuisse: hac fulti ratione, quod in lectionibus Breviariorum (ita loquuntur) lectione quarta præsertim, scribitur. Quam scias ex semine tuo concepisse filiam: & paulo post lectione sexta inquit Angelus: Descende montibus, & revertere ad conjugem tuam, & invenies eam habentem in utero. Alii D. Virginem post Angeli apparitionem conceptam fuisse fatentur. Tu, quid sentias, si tuæ sedeat humanitati, scriptis absolute. Vale. Anno 1521.

Agrippa ad Amicum XIV.

Ad quæstiunculam de B Virginis Mariæ Conceptione respondendo, id in primis receptum esse, Annam monitu Angeli

geli & miraculo Virginem concepisse, quemadmodum, quam Matthæo Evangelistæ sacer Hieron. ascribit, continet historia. Prænuntiata enim fuit Annæ matri, si recte memini, priusquam concepta, licet forte posterior admonitus sit Joachim. Quod autem ad Officiolorum lectiones attinet, scias hæc argumentandi efficaciam ullam non habere, cum multa contineant incerta, multa dubia, multa vana, ficta, & falsa, pleraque etiam, quorum Ecclesia tenet creditque oppositum: ejusmodi officiola de integritate fidei, auctoritateque Ecclesiæ non esse: Cæterum de his si cupias expeditam habere sententiam, ipsam historiam prænominatam, quæ inter Hieronymianas Epistolas incorporata habetur, require, & Apud Euseb. in Ecclesiastica sua historia aliquid forte reperies, quod ad hanc rem faciat: sed libri illi jam apud me non sunt. Vale. Anno 1521

Amicus ad Agrippam. XV.

BONUS hic vir de te cœpit honorifice loqui in itinere: depinxit mihi virum quendam omnium eruditissimum, professione Medicum, scientia simul vere cyclicum & omniscium, maxime autem valentem disputatione, qui levi articulo Sophistarum impetus dimoveat. Percontabar de nomine Agrippa, inquit, est oriundus Colonia, educatione Italus, experientia Curialis, hoc est aulicus, urbanus, civilis. Improvisò quidem gaudio fere perturbatus subjeci. Quid, inquam. Medicus ille de Germanica hæresi sentit. num repugnat Lutherò? anne facit cum doctissimis Parisiensibus? tum ille: Nihil minus, inquit, nam præire Lutherò potest, resistere non potest, quæ modo Lutherus ille olim vidit. Quibus sermonibus permotus, hæc inter potandum è taberna volui ad te, quo intelligeres, quàm memor Capito susceptæ humanitatis, qua me convivam Coloniæ excepisti. Est autem, quod te scire interest, videl. de statu Germanorum. Wittenbergæ Lutherani sic instituerunt. Primum, quicquid ex veritate Evangelica suspicabantur, observandum liberis verbis præceperunt Pauca inferam. Quicunque, ajunt, non vescitur carnibus & ovis & id genus, diebus Veneris, Christianus non esto. Qui sacramentum Eucharistiæ suis manibus non sumit & contrectat, ne Christianus habeatur. Qui confitetur in Quadragesima, non esto particeps clementiæ Dei. Qui pietatis opera esse aliquid putat, sibi viam salutis præcludit: & id genus multa. Concitarunt inemptam turbam, concursum est, expugnata ædes Sacerdotum, vis illata civibus, inde versum vulgi judicium, ita ut com-

communem fidei causam, sicut Lutherus cum suis putat, in odium publicum raperetur. Scripserunt eruditi ad Lutherum: perpulerunt, ut se propalam silteret. itaque nunc est Wittenbergæ: concionatur quotidie: carpit suos: increpat temerè novantes, qui non habuerunt respectum plebeæ simplicitatis: neque tamen omittit asserere, quod prius asseveravit. Jam agminatim populus confluit, & cum patientia pergunt ad libertatem Christi: atque utinam proceres intelligerent, quàm expedita & proclivis res sit Christianismus: deinde, quàm longè lateque diffideat novator seditiosus, & Christianus patiens. Sunt, qui ritibus extorqueri Evangelium non ferunt: neque nos Pontificii extorquere conabimur, nisi moriones quidam aut adultores secus tentaverint. Coguntur quidam ad recantandum tacitè: populus mussitat mordetque frænum. At exoriuntur quotidie palam, qui Christum asserant, & quis illum in cursu suo impedire conatur? Nemo Pontifex, nisi fallor, id in animum insumpsit. nam cum esset verè Antichristus & adversarius fidei, sicut Romanum Lutherus nunquam non facit quare scientissimæ vir, non te ab Evangelio dehortor: sed ab importunis ausibus imprudentium te gaudeo alienum. Quin facias, quod facis, & mansuetudinem Christi præ te feras, in familiaribus etiam colloquiis, ne quis calumniari queat pium istud institutum. Deinde, si quæ candide interpretanda videntur, nolim superciliosius aut malignius damnes. Quid enim acerbum Christus sonuit, ubinam loci, quæso, animum reprehendendi præ se tulit? Nam ubique benignus occurrit & nos tantum non insanimus. O præposteram pietatem, tam morose piam, ut vel imaginem pietatis queant obliterare: nedum non promovent ad illam. Vale, & aliquando rescribe, per ocium scripturus sum meditatus. Hæc ex taberna incogitans. Vale iterum, de Ottnorhemi prope Basileam, vicesimo tertio Aprilis, Anno 1522.

Amicus ad Agrippam. XVI.

Salve præstantissime vir. Bonus hic pater, qui hæc tibi reddit literas, Evangelicæ veritatis Prædicator est, doctrinæ non vulgaris, dignus profectò quem tu videas dicentemque audias, cum sis tu proborum virorum hospitalissimus patronus. Jussi itaque, cum sibi per Gebennas eundum foret, ne te insalutato inde abiret: sciens, quòd cum audieris hominem, tibi admodum gratum acceptumque fore, ut alia apud te commendatione non egeat. Cæterum de me tibi polliceri potes, quantum præstari potest ab homine omnium tibi deditissimo

tuique

uique observantissimo. Vale felicissime. Ex oppidulo A-
quensi, quinta Junii, 1522.

Agrippa ad Amicum. XVII.

Siego hæc scribens certus essem, te hucusque Basileæ mo-
stram ducere. Doctpr clarissime ac amicorum meorum facie-
le Princeps, copiosam ad te scripisssem Epistolam; neque ve-
rò scribendi deest argumentum, neque occasio: sed timens,
ne vel nostræ pereant Epistolæ, nève prodatur, si quid inter
nos scriptum scitumque velim secretius, destiti scribere usque
adhuc. Nunc verò cum bonus iste pater Franciscanæ familiæ
amicus singularis istuc iturus, me obnixè rogaret, ut sese a-
pud aliquem amicorum meorum commendatum facerem,
nolui illum ad te venire inanem: sciens, quantum tui illi pro-
desse potes & consilio & auxilio, quantumque illi mea causa
prodesse velis. Fac itaque, nec illum mearum literarum confi-
dentia, nec mea me de te fallat opinio. Vale felix, parcasque
rarò & pauca scribenti. Ex urbe Gebennarum, decimo septi-
mo Junii, Anno 1522.

Agrippa ad Capitonem amicum. XVIII.

Literas tuas, doctissime idemq; colendissime Capito, quas
à vicefima tertia Aprilis ex itinere ad me scripsisti, post
plusculos dies domi meæ in urbe Gebennarum incerto nun-
tio redditas accepi (absens siquidem eram tunc apud Sabau-
diæ Ducem) quarum humanitati satagere haud valeo. Proin-
de bono huic viro, qui de me tibi tam amanter nugatus est,
non possum non ignoscere: si nossem hominem, agerem illi
pro suo officio multas gratias gratias. Sed utinam ego talis ali-
quando futurus sim, qualem ille me tibi depinxit. Quæ de
Luthero ad me scripsisti, fuere gratissima: etsi mihi in hoc co-
piosum argumentum dedisti longam copiosamq; rescribendi
epistolam, tamen aliud adhuc in hanc rem rescribendi argu-
mentum expectabo, quale per ocium scripturum te polliceris
locupletius. Proinde bonum hunc patrem, præsentium lato-
rem tibi commendo: illi consilio sis & auxilio, ac tuis illum E-
pistolis apud aliquos amicos tuos, quorsum sibi eundem foret
bona fide commendatum reddas. probus siquidem vir est, &
diligens Minister verbi Dei. cætera tu ipse in homine facile a-
gnosces. Quicquid humanitatis beneficiique in hominem
contuleris, in me ipsum collocatum habebo. Reliquum autem
quod abs te permiximè cupio, hoc est, ut quoties fidus aliquis
occur-

occurrat nuncius ad nos rescribas. Præterea me amicis tuis omnibus, ut communem illis amicum, & commendatum & charum reddas. Vale felicissimè. Ex urbe Gebennarum, decimo septimo Junii, Anno 1522,

Amicus ad Agrippam XIX.

Longiore Epistolam, quæ culpam apud te meam deprecetur, quod conducto satisfaciens ad te non sim profectus, suavissime mi Agrippa, scribere non statui. notum enim jam tibi satis negotium, quod me interpellat: quare id pro me peroraturum non dubito. Unum tamen te oratum velim, ne induens opinionem me tui oblitum, retaliare satagas, quo neminem in amicitia tenaciorem hætenus (credo) compertum habuisti: sed tu ipse promissis maneat, mihi pollicitum abs te genitis meæ iudicium, per Joannem Duchattum, olim S. Victoris quæstorem destinare procurans sigillo tuo obsignatum nosque pro viribus conabimur, ne te vel amicitiae, vel laboris poeniteat. Vale Ex Seyffello, postridie Decollationis Joannis, Anno 1522.

Agrippa ad Amicum. XX.

Brevissimum Epistolum temporis penuria ad te scribere coegit, Cantiuncula humanissime: sed ex te amplissimas expecto literas. Scripsi & tibi & Capitoni nuper per quendam Franciscanum, sed alias probum virum & Christianum. nescio, si acceperitis præsentibus nil aliud ago, quam ut scias me apud Gebennas moram ducere, multumque lætari te Basileam non discessurum, quò hinc inde crebris literis colloquamur. Vale. Anno 1522.

Agrippa ad Amicum. XIX.

Longam tibi Epistolam scribere gestiebat animus, amplissime vir, si mihi per occupationes tuas liceret apud te libere nugari: sed nefas arbitratus sum, te plurimis eisdemq; maximis negotiis occupatissimum, meis ineptiis inturbare: nullam tamen temeritatem me commissurum confido, nec importunum ullum te compellendi tempus ratus sum, si modò id, quod apud te ago negotium, Illustrissimi Principis nostri hortatu faciam, eidem etiam, quod absque jactantia polliceri ausim, aliquando profuturum. Ipse namque Princeps, cum me sibi in suum nuper ascisceret, verum qua conditione, quo stipendio, quo usu, quo officio me sit dignaturus, totum id negotium tuæ

tui tuæ Celsitudinis se commissurum ajebat, jussitque interim, egomet mei memor essem, ne ipsi proprii negotii negligens sim: quin potius scriptis verboque rem meam apud te curarem. Itaque cum tu nunc unus solusque sis, à quo tota hæc res pendeat, patronus, his presentibus te adoratum volo, mei in hanc rem memor ut sis, nec diutius animo pendere finas. Quicquid namque apud Principem ipsum de me statueris, gratum acceptumque habebō: te verò effecturum confido, ut Principi utile, mihi que non incommodo futurum sit. At ego me talem præstabo, qui Principi non desidiosus, non infidus non denique inutilis servus sim, ac tuam Celsitudinem mihi in aliquo profuisse te nunquam poeniteat. Vale felicissime. Decimo sexto septembris, Anno 1522.

Agrippa ad Amicum. XXII.

Festinus presentium latoris discessus, ornatissime vir, idemque amicorum meorum observandissime, non patitur me tibi, ut vellem, longas Epistolas scribere. Tuas nihilominus expecto, non tam longas, quam mihi omnium gratissimas. Scire insuper ex te cupio, si qua de me apud D. Cancellarium mentio orta sit: & cujus ille in me sit animi. Præterea commendo tibi causam amitæ meæ viduæ, in quam quicquid beneficii collocaveris, in me ipsum collocatum existimabo, gratias tibi, dum dabitur occasio, non tam verbis, quam factis, relaturus. Commendo me dignissimæ uxori tuæ: cæterisque quos nosti, amicis omnibus. Vale felicissime, Ex urbe Gebennarum, 16. Septembr. 1522.

Agrippa ad Amicum. XXIII.

Inas jam ad te dedi Epistolas, ornatissime vir, quas te haud dubito accepisse. Quod autem huc usque non respondisti, attribuo vel occupationi tuæ, vel fortè absentia: nunc rursus ad te scribendi occasionem nactus sum, sat scribendi ratus habere me argumenti, quod nullum hinc ad te iterum patior meis literis proficisci vacuum. Audivi apud Basileam opus quoddam fratris Jacobi Hochstrati contra Lutherum, item aliud simile editum sub nomine Regis Anglici: oro, ut ad me mittantur, atque si quid Lutherus illis dignatus sit respondere: ac, quicquid pretii fuerit, ipsi latori mox persolvam. Denique, quomodo Lutheranæ res succedat apud Germanos, scire cupio. Fabricio Capitoni, eximio ac vero theologo, si tibi scribendi ad eum occasio sit, me plurimum commenda. scripsi illi.

nuper, plura scripturus per ocium. Presentium latorem virum Theologiæ studiosum, & doctum linguarum, Græcæ, Hebræicæ, Chaldææ percupidum natione Scotum, professione Dominicanum, tibi & meipsum, commendo: oroque talem te ei præbeas patronum, quò cognoscat amicitiam nostram vulgarem non esse: ego si quid pro te tuisque amicis efficere valeam, nulli unquam subterfugiam. Vale felicissime. Ex urbe Gebennarum, die vicesimo Sept Anno 1522.

Agrippa ad Amicum. XXIV.

SAlve ornatissime vir. Scripsi nuper Magnifico D. Cancellario negotii mei breve Epistolum, reddidit illud reverendus Dominus electus Gebennensis, Abbas Bonimontis apud Monasterium Tarenthasiæ civitatis. Is reversus inde, retulit mihi illustrissimum Principem, sese unà cum dicto D. Cancellario præsentibus omne negotium meum eidem Domino Cancellario commendasse: & quod mihi de pensione rationabili ac commoda provideatur. dixitque insuper, eundem D. Cancellarium mox Chamberiacum petiturum, ibidemque aliquot diebus moraturum. Oro igitur nunc te rogoque, ut orta de me apud eundem Dominum Cancellarium mentione aliqua, quam tu de me accepta occasione opportuna, ut videbitur, tempore facile suscitare potes, mei memor esse velis atque negotium hoc meum apud eundem D. Cancellarium, qua potes diligentia, procurare. Ego si quidem accedere Chamberiacum haud valeo, prohibitus rei familiaris angustia. Sum n. nunc ad biennium illustrissimi Comitis promissis confusus, hanc rem non sine magno meo incommodo, magnoque dispendio ac æris alieni onere pecuniarumque jactura expectans, hactenus præter mollia verba nihil assequutus: nunc etiam nescius adhuc, quid sperare auserim: & anne, dimissis bonis avibus, muscas venaturus sim. Sum enim proximis his diebus, pollicita mihi honorifica ac non parum fructifera conditione, in Franciam evocatus. Verùm mihi animus est Illustrissimum Ducem omnibus antihabere, si modo diuturno onerosoque temporis ac substantiæ dispendio res mihi ad famem non redeat. Scire igitur cuperem quàm proximè, quidnam Magnificus D. Cancellarius in me facturus sit, & quale & quàm expeditum habiturus sim hoc negotium meum. nam & re & celeritate, utroque mihi opus est, ne quando hinc meipsum holocaustum offerens, spe defrauder: inde verò insperatò inopinatoque vocatus rogatusque ad sublimia, meipsum præcipi.

capitem negligentia. Oro igitur te nunc iterum, hoc meum negotium tibi commendatum esse velis. Scio namque quantum commodi mihi autoritas tua tuaque commendatio apud eundem D. Cancellarium allatura sit, si modo ille de me quicquam deliberarit: sin minus, hoc oro agas, quò diutius cum tanta rerum temporisq; iactura frustra sperare vetare valéas, meliorisque fortunæ capeffendæ admonere. At ego metalem semper præstabo, quò ingratitude alicujus erga te nunquam argui videar. Vale foelicissime. Ex urbe Gebennarum, decimo nono Sept. Anno 1522.

Agrippa ad Amicum. XXV.

Salve, amplissime vir. Scripsi nuper Celsitudini tuæ brevem Epistolam, quam reddidit reverendus Abbas Bonimontis, electus Gebennensis: rursus nunc brevi hoc Epistolio te, si fas est, mei memorem reddere cupio, quò videl. id in me exequaris, quod, ut accepi, nuper tibi ab illustrissimo Principe effecere datum est: veniamque mihi des, si tam liberè te admoneo. Malo siquidem hujus argui impudentiæ, quàm si te, congesta multa fucatorum verborum farragine, blandendi artificio spe futuri commodi adortus, adulationis reus efficiar. Deinde, quæ abs me tibi debentur, debebunturque grætiæ, præstare magis, quàm dicere conabor. Denique illud oro, ut quod facturus es, citò facias. Siquidem mihi non tam re ipsa, quam celeritate rei opus est. Vale foelicissime, Ex urbe Gebennarum, vicesimo nono Sept. Anno 1522.

Agrippa ad Amicum. XXVI.

Scripsi nuper humanitati tuæ, commendans tibi rem meam. Sicut amico, in quem confidebam, diligentissimo. Misi insuper, quod Magnifico D. Cancellario redderes breve Epistolum. Ex iis jam tibi sat notam esse arbitror, cum meam sententiam, tum quæ me teneat cæca fortuna. Sperabam autem ex te quàm proximè habiturum me responsum: ex Cancellario autem non tam responsum, quàm rem ipsam expectabundus adhelabam. nunc verò, cum nec tu rescribas, nec ille mihi erit, contristatus sum animo, ut spes concepta propè ad restim mihi redierit. Scio namque quod tempus, quo idem Cancellarius illic mansurus est, breve est: negotia autem multa, expeditiones longæ, memoria fallax, favor difficilis, maximè verò mihi homini & absenti minus noto, minusque amitorum illic habenti. Vides; ut omnia mihi mala præfigantur.

Teigitur nunc iterum atque iterum oro, rogoque, huic tam anxie moræ terminum aliquem, si potes, vel qualemcunque invenias: ut si certò sperare non liceat, saltem liceat certò desperare. Vale felicissimè cum faustissima conjuge tua. Datum celerrimè apud Gebennas, tertio Octobris, Anno 1522.

Amicus ad Agrippam. XXVII.

STatueram, mi Agrippa, ex pollicito literas dare: verum, scollato negotio cum amico communi horum tabellario, aliter visum est: quoniam putrent ultroneæ merces, & eousque cognita tua virtus, ut nullo alio fautore sit opus, quam hoc tabellario, qui sermonem pro rerum ac temporum opportunitate callidius facere poterit, quam nos scribere, atque objecta repellere, quæ scriptis nostris diluere nequiremus. Tu vide, quod melius sit. Scis enim Galleatum consilium sumere in arena. Nec profectò id scribimus, ut ab hujusmodi officio deesse tibi velim: quinimò, si aliter senseris, dictum factò celerius putes. Vale. Anno 1522.

Amicus ad Agrippam. XXVIII.

AGrippæ suo, vel omnibus reclamantibus, credit & favet Eustochius, tanquam ex Apollinis tripode pronunciet, Eustochio tamen pro publico munere populariter, ne tam ex vero, quam ex opinione vivendum est, tali namque urtica superiori anno contactus, magno impendio, majore jactura cum privata tum publica, maximo timore exilium egit. rem tenes. symposio vestro amoenissimo interesse nequit, ad aliud efflagitanti ex magnatum quorundam imperio pertractus. Superos orat, ut sua vice discumbat Thalassius, & genius quispian bonus. Vale. Anno 1522.

Amicus ad Agrippam. XXIX.

SAlvus sis amicorum rarissime. Navavi operam, qualem-Scunque potui, erga Magnificum Cancellarium, ut res tua concluderetur: sed, ut possum conjecturam facere, frigidulus in negotio apparet, & minus erga te afficitur, quam candidissime tuæ virtutes expostulent. Utcunque sit, adoriar adhuc hominem urgentioribus stimulis, quibus nisi expergiscatur, congregiar cum Vullieto viro tui amantissimo: qui, ut arbitror, tui causa omnia secundabit. Agam causam amicitie tuæ non sensus ac propriam. quod re ipsa plus, quam literis, te intelli-

telligere velim. Post triduum, vel quatrimum, reddam te cōtiores, quid responderit Cancellarius. Tu interea, si mihi credere velis, literis tuis compellabis ipsum Cancellarium, ut memor sit tui. Amplius velim, ut quandoque ad nos demigrare ad octo vel quindecim dies nobiscum compotaturus. Jam enim satis cum tuis Gebennensibus convivisti. Vale, & me ac rebus meis quantuliscunque pro tuo arbitrio utere & abutere, Gamberiaco raptim, quinto nonas Octobris, Anno 1522.

Amicus ad Agrippam. XXX.

Interpellavi sæpius, & quasi ad nauseam usque, Cancellarium ipsum de negotio tuo: in summa hæc est phantastica opinio sua, pro nunc non esse cum Cæsare nostro de re tua congregiendum, sed expectandum, donec illustrissima Princeps parturierit, quæ mox post partum unâ cum Duce nostro est cisalpinatura, & ad Thomnoni solitudinem migratura, ibi pollicitus est se rem pro voto tuo compositurum: & ita retulit conclusisse negotium tuum cum reverendo Domino Abbate Bonimontis, à quo poteris certior fieri. Scribam tamen urgentius ad Dominum Vullietum, qui nunc ob suspiciunculam quandam pestis exulat à curia. Tu interea etiam literis tuis posses hominem interpellare. Vir est à secretissimis Principis, & qui te unice diligit, potestque bilancem, quaquaversum velit, impellere. Expectabam, ut mitteres inventarium Codicum, quos ex Germania attulisti. Rogo, ne frustratum me reddas opinione mea: & si quid Erasmicum aut Lutheranum habes, facias me pro tua urbanitate participem, cum cautione de illico tibi restituendo. Vale, & me ac rebus meis utere, prout vales. Ex Gamberiaco, septimo idus Octobris, Anno 1521.

Agrippa ad Amicum. XXXI.

Cum proximis his diebus apud reverendum Dominum electum Gebennensem, Abbatem Bonimontis, præsentem etiam Magnifico Domino Lucyngie parente tuo generoso pariter ac probatæ prudentiæ viro, sermo nobis fuit de bonarum literarum studiis: in eo & tui mentio habita est, qui eam ob causam Basileam jam profectus dicebare. Rogabant autem me primum tum ipse Magnificus parens tuus, tum etiam ipse reverendus Dominus electus, ut aliqua de hac re ad te scriberem, hortarerque & admonerem & calcar aliquod inicerem,

rem, licet spontè currenti. Dubitare verò cœpi apud meipsum, esset ne gravius illorum precibus non parere, an difficilius, quod cuperent, prestare. Difficile profectò ac plenum periculi visum est, si apud te inclytam Basileam sub optimis eisdemque eruditissimis Præceptoribus constitutum meis nugis, velut anser intercolores, (vel ut dicitur) sus in Minervæ schola, docere præsumam, quod si etiam doctissimus tentarit, is tamen, velut qui noctuas Athenas, rideri posset. Sed longè gravius periculosissimumque ratus sum, Reverendi D. electi ac Magnifici parentis tui, virorum de me optime meritorum, ac quibus plurimum debeo, honestissimas preces, quod hominis esset omnium ingratisissimi, rejicere, tuamque gratiam contemnere. Scribendum itaque ad te decrevi, vel qualemcunque notam subiturus potius, quàm ingratitude. Quod si nullam egregiam doctrinam tibi afferre queam ipse ego exilis ingenii & paucæ eruditionis, saltem voluntatem conatumque præstabo, ac velut index aliquis præforibus stans, quod iter ingrediendum sit, monstrabo. Quorum igitur nunc te admonere volo, haud multa sunt: sunt enim duo duntaxat, unum rectè sapere, alterum eleganter dicere. Primum illud assequeris, si Megarensis illius Theognidis præceptum mente nunquam exciderit. Sic namque ait: DISCES rectè quidem à rectis: quòd si audieris pravos, perdes te studiumque tuum. Hortor igitur te, illos solos Præceptores tibi deligas, quos rerum diuturna experientia erudierit, quorum eruditionem doctrina ipsa manifestissimè probat, quorum doctrinam honestissimi simul mores optimaque fama commendant: qui non verbis modò, sed & re ipsa te erudiant: hos audi, hos sectare, hos imitare. Sic namque voti tui faciliè poteris evadere compos, ac simul in eorundem doctissimorum probissimorumque virorum cœtu connumeraberis. Proximum autem huic quod dixi, eleganter dicere, id ipsum tibi linguarum peritia potissimè præstabit: maximè verò, si Græcè fueris probè eruditus, sine qua nec rectè doctus esse poteris, nec planè eloquens etiam vel Latine. nam quicquid habet ipsa Latinitas, si ve in benè dicendi artificio, si ve in Philosophia, si ve in Theologia, si ve etiam in historia, quasi totum hoc & omne à Græcis mutuatur. Cæterum verò cum infinita penè sunt, quæ ignorantur, respectu illorum, quæ sciuntur: scias te tantò fore doctiorem, quantò nescieris pauciora. Non igitur paucis, nec humilibus, sed plurimis & optimis quibusque disciplinis indefesso studio est incumbendum. Nullus auctor, nullus liber

lectu

lectu dignus erit negligendus. Quod si hoc non placeat consilium, vel quia difficile sit omnes pretio redimere, vel quia vix hominis ætas sufficiat omnes percurrere, & juxta Senecæ sententiam: non tibi curæ sit, quàm plures autores legas sed quàm bonos: en duos tibi potissimè præcipueque legendos dabo: unum Latinum, Plinium: alterum Græcè, Plutarchum. hi duo (crede mihi) præ cæteris sufficiunt ad reddendum hominem in omni scientiarum genere utraque lingua doctissimum: nisi quod sacras literas tibi consulo omnibus anteponendas, sine quibus omne reliquum studium tuum vanum erit, & fortè etiam noxium. Omne enim, quod ex fide non est, peccatum est: & quod cum Christo non est, contra illum est. Nunc tandem, ut Epistolæ finem faciam, oro hæc nostra qualiacunque monita in bonam partem accipias: & si quid aliud penes me est, quo tuo & honori & commodo inservire valeam, præcipe mihi, & comperies me tibi in omnibus fore obsequentissimum. Vale felicissimè. Ex urbe Gebennarum, No-
vis Octobr. Anno 1522.

Agrippa ad Amicum. XXXII.

SAlvecolendissime vir. Literas tuas accepi hoc meridie: ex quibus intellexi, meas tibi fermè ad septem dies tardius, quam debuerint, redditas. Misi unà cum illas ad Magnificum D. Cancellarium brevem Epistolam tibi pariter reddendam: quam si simul acceperis, nescio. utrasque tibi redditurus erat bonus ille pater, Guilielmus Probitius Carmelita Rupeculensis. Cæterum intelligo, rem meam incedere non ut vellem, sed, ut suspicabar, ægris pedibus, ne fortè mei nominis Etymologia offendatur. Sed tu nunc mihi Mercurius aliquis efficiare, ac pedibus istis alias aliquas connecte & amicorum nostrorum omnium tibi auxilia adjuuge: ego efficiam, ut nulli unquam ingratus futurus sim. Ego Cameriacum venire nequeo, etiamsi totum meum negotium periclitaturum sit, causas tibi reddidi prioribus literis. triduo abhinc alias ad te scripsi literas, nescio, si acceperis. Quod amicitæ meæ causam commendaram habes, ago infinitas gratias. Vale felicissimè cum faustissima conjugè tua. Datum celerrimè, secundo nonas Octobris, Anno 1522. Rursus scripsissem ad Cancellarium, nisi me festinus præsentium latoris prohibuisset discessus. scribam autem cum proximo nuncio, qui illac iturus est.

Amicus ad Agrippam. XXXIII.

AUdivi à quodam ex Franciscanis nostris : jam præterire dies aliquot, cum hospitaliter coenitantes, & de bonis literis, & de bonarum literarum primoribus viris loqueremur, & ad te jam noster decurrisset sermo, te nunò degere Gebennis, illicque proba, nobili, formosa ac locuplete ducta uxore, in artis Apollineæ experimentis clarere singulariter, semperque non nihil literarum, abstrusum, quidem & arduum, moliri: ad jecit insuper librum tuo nomine titulum. De abstrusa sive occulta Philosophia, apud caufidicum quendam, dum per-Burgundiam iterageret, se vidisse: quem cum mihi, ut par erat, apprimè laudasset, illius aliquando videndi desiderio captus ad te hanc qualemcunque Epistolam scribere decrevi, sciscitaturus, an ne unquam proditurus sit in publicum, aut saltem paucis posset & amicis & illis maximè cupidis communicari. Est & alia etiam mihi ad te scribendi non levis occasio ostensa est mihi abhinc mēsis jam fermè tribus exactis Apologia una in Abbatem Tritemium, quamvis, ut intellexi, vita defunctum, illa in eum invehitur acerrimè: Magicæ artis insinuat: dæmonum socium familiaremque collocutorem nominat: hanc ubi à vertice (ut ajunt) ad calcem usque legissem, & mente revolterem, possetne aliquo modo fieri absque cacodæmone, quæ pollicetur, cum in sua Polygraphia & in aliis suis, quos viderim, libris nihil omninò sinistri cognoverim, nostræ ilicò occurristi memoriæ, quod aliquando, cum apud nos esses Lugduni, ex ore tuo audierim, te fuisse olim Tritemii auditorem & discipulum, usumque homine admodum familiariter. Quapropter existimavi te illius philosophandi attigisse modum, teque illius partes posse tueri potissimè, cum ipse multis (ut par est) verbis Magicum nomen & exhorrescat & refugiat. Ex ea, quæ de jam supra memini, Apologia unam Tritemii ad Arnoldum Bostium Epistolam, quam annis viginti & amplius evolutis me & vidisse & legisse memoria complector, ad te mittendam exscribi jussi: hoc unum te rogaturus beneficium, ut quid de Epistola illa, quid de hominis ipsius scientia & moribus sentias, si placeat & vacet, me tuis literis reddas, quam primum potueris, certiolem. Vale Agrippa doctissime: & si quidpiam ad rem tuam mea possit opella, ut lubet, utitor. Lugduni in D. Bonaventuræ Cœnobio, septima Octobris,

Anno 1522.

Amicus

Amicus ad Agrippam XXXIV.

Venerande Agrippa, copiosis præmissis commendationibus, non satis dolere possum, me sic à mente tua exiluisse, quem tanti facio, colo, veneror & amo, ut jugis de te mihi sit recordatio. Charissime, Agrippa, oro amoris vices rependas, ut non nihil literarum & consolationis abs te recipiam. Cupio plurimum dominationem tuam videre. Si Lugdunum accedas, aperta fronte & bonis & corpore conabor me totum tibi obsequiosum præstare. Quod si veniendi nulla datur occasio, saltem aliquibus tuis negotiis me implices: & quæcunque facta velis, mihi tibi semper fideli amico jubeas hic Reverendus Pater præsentium lator, vir doctus, bonus & totus pius, evangelizandi gratia Gebennas profiscetur: ejus conversationem non recusabis, sed mea commendatione gratum habebis. Vale. Ex Lugduno, undecimo Novembris, Anno 1527.

Agrippa ad Amicum XXXV.

Multum admiror, quòd, cum toto hoc anno ex civitate Gebennarum plures ad te literas dederim, Cantiuncula doctissime, nullum huc usq; abs te responsum acceperim. Oro itaque humanitatem tuam, ut per præsentium latorem rescribas, & longiores etiam epistolas: præterea, quid Lutherus, Carolostadius, Oecolampadius, Melanchton, Huttenus, ab anno citra excusum in lucem ediderint, scire cupio: denique, quid Erasmus agat, ac quomodo ille cum Luthero consentiat, dissentiatve. Porro, si tu post topica tua quid aliud edideris: si Zassii Pandectæ prodierint, mihi rescribas: & si quid perhes me est, quod tibi conducere queat, præcipe mihi confidenter, & non frustaberis. Vale felicissime. Datum Paternaceli celeri calamo, vigilia Regum, 1523.

Omnigena eruditionis viro egregio ac magnifico Domino D.

Henrico Cornelio Agrippa, Claudius Blancherosens

Burgundigallus S. D.

XXXVI.

Mirabere haud immeritò, mi Corneli, omnium, quos suo Orbe sphaericus orbis complectitur, doctissime, quænam nos capiat fiducia, tuam sic nostris literis compellendi & amplitudinem & præstantiam, cujus stimulos dedit emula virtus.

Nam tua laus tanta est, ut cælos impleat omneis,

Impleat & magni concava tecta Poli.

H 5

Quo

Quo fit, ut non tantum te diligam & amem, verum & admirer, colam & venerer, tanquam aliquod, nec me adululum putes, numen cælitus demissum,

*Quod micat, ut clausus rutilo carbunculus auro,
Igniculosq; decens huic vomit inde suos,
Vt superat Titan radiantia lumina cæli,
Vt quodq; vis pelago maior inest fluvius:
Sic facile cunctos, doctrina & moribus aequis,
Corneli, vincis, Phœbus ut astra sua.*

Quantis, Deus bone, tete, tanquam, πολυπγα extollebat præconiis ille tuus & noster amantissimus quatuor Laurentinorum natu major D. de Rivo-everso, cum Valentia nobis illa tua ad perpendiculum elaborata in Lullii contexturam commentaria obtulisset, & contulisset? quantis apud Avenionem laudibus ille tibi, ut ferebat, emancipatissimus ephœbus Donatus Phosseyrus: quo præterea amoris vinculo Dominus Ripuariæ baro Lugduni, & complures alii ferè innumeri, quos Laconicæ brevitatis causa tacemus. Unde est, ut metibi uni devinctissimum clientulum, & obsequiosissimum semper morem gerentem fore credas. Quod si eos, quos nunquam vidimus, etiam fortassis ad barathri fauces demersos, quodam amore, ut Ciceroni placet, imò ferè ineredibili prosequamur: nonne potius, quos viventes & jam in terris cælicam ducentes vitam, etiam Angelis penè beatiores cernimus. Sis igitur, precor, nobis Orestes, ego tibi Pylades: sis Titus, ego Egesippus: facitemus, quod Hieronymus & Augustinus, duo sacri dogmatis lumina clarissima: qui tamen nunquam se viderint, attamen eos quædam mutua studiorum & morum connexio & similitudo connexuit. Modò tuas exposcimus non gazas, non opem, sed (ut ita dicam) corculum; quod ubi cognorimus,

Sume (precor) toto mihi quod contingit in orbe,

Atq; animum (iuncto corpore) semper habe.

Reliquum est, ut me tibi alterum Achatem credas sequentibus fore similem:

Dilexit socium subeuntem tartara Theseus:

Dilexit comitem Thesea Pyrrhous:

Dilexitq; gravis validum Patroclus Achillem:

Et Phœbi rutilans Endymiona soror.

Et Paridis, vestri quàm nos, Ledaæ propago

Non potuit vinco fervore capi.

Tristia liventis fugias divortia lingua,

Ne novus hac noster discutiatur amor.

Vale,

ale, & tuum, ut sum, Blancheroseum in amicorum & clientulorum album ascribito.

Ad eundem D. Agrippam Δικαίχορ.

Vnde fluent, si fortè roges, celeberrime Agrippa,

Carmina, quæ modica nostra Minerva citat:

Claudius hac mittit. quamvis sint aspera cantu,

Excipias vultu prosperiore, rogo.

Perficus hac docuit princeps, cui grata voluntas,

Quam tulit oblata pauper agrestis aqua,

Iamq; vale, & vivas ex omni parte beatus,

Et tua cum cælo fama superstes eat.

Ast mihi tam longum præsent pia numina stamen.

Dùm referam laudes, vir generosa, tuas.

Amniciaci hac Martiana luce velocius, quàm ἀνὰ θυγὸς cøquerentur, Anno 1523.

Suum Dominum Henricum Cornelium Agrippam Blancheroseus salutat. XXXVII.

TUas obviis (ut ajunt) manibus literas, tui in nos & amoris & animi, vir inter doctissimos phœnix, monumenta & testes, accepimus. Verùm his incredibili fermè ductus sum admiratione, cur nostri (ut refers) Mercurii singulis planetis (ut ferunt amici increpes perfidam, cùm te teretem & tetragonum ac sphaericæ figuræ æmulatorem prædicent omnes, ac Phœbææ lampadis ærisque sereni similem & ἀνὰ θυγὸς (ut Græcè loquar) in diffecata mente viventem cum physica illa libertate, quæ est potestas vivendi, ut velis, gaudere valeas, tanquam secundus Democritus fortunæ numini laqueum offerens, mundi hujus labyrinthum, non sine filo ingressus, quasi heracliteos nobis offers fletus, ast nostrum Maia genitum potius nobis affidum, quàm perfidum palinodicè recantabis, ubi animi scrinia ac nostra perceperis oracula, nec te facib. tanquam solem illustrabo, aut Cynthiam decorabo, vel Minervam docebo, cum pygmeus nihil cum Hercule, vel Arachne cum Palladè possit, sed simus tibi puer gigantis collo appensus, pauca nec dum nota tibi forsan referam. Abcondit summus rerum opifex Deus Atlantibus, quæ talpis (ut ita dicam) adaperuit largifluus: sed lentè festinemus, non Midæ gazas, non Cræsi opes, sed fermè optandorum plenitudinem, aut omnium bonorum aggregatione statum perfectum vel rerum expetendarum finem, quum dicunt mortales beatitudinem, ante obitum
contra

contra Ovidium speremus. Nunquam enim vidit Plantes-
tum derelictum, nec semen ejus quærens panem. Etsi perpe-
tuum Pallados cum Fortuna dicant Poëtæ dissidium, nihilo-
minus tamen easdem nobiscum concordēs, diis secundanti-
bus, auspicemur. Sed de his viva vox nos certiores efficiet: ne-
que arbitreris, quòd egenos spes pascat. Æsculapiæ ac Apolli-
neæ artis reticulis hîc irretiti, tuam adhuc illam præclaram a-
nimi supellectilem visere non possumus: nostras regulas &
farcinulas ex Gratianopoli siccis hic faucibus expectantes. Va-
le, & gaude, tui Blancherosei haud immemor. Amniciaci ven-
to celerius, vicesima Novembris, Anno 1523.

τετραστιχον.

Papilio musca bello congressus acerbo

Occidit, hæc caso Papilione volat.

Sapius invasor spreto ruit ictus ab hoste:

Nam solet in modicis rebus inesse vigor.

Nec tristeris, quòd te api mellificæ undiquaque suos colle-
ctanti favos hoc nostro in tuos Zoilos contexto tetrastico si-
milem dixerimus:

Agrippa ad Amicum. XXXVIII.

Quod hætenus ad te non scripserim, Reverendissime Pa-
ter ac Domine mi observandissime, non est, quòd me
nunctibi purgare valeam: alio tempore tibi hujus culpæ ra-
tionem reddam, & facillè me absolves, spero. non enim, ut vel-
lem, ad te longas literas scribere datur ob præsentium latoris
festinum inopinatumque discessum. Illud oro, ut me tibi sem-
per commendatum esse velis, confidasque me talem fore, cui
advota tua semper & ubique præcipere valeas: idque vellem
aliquando experiaris. Scio namque, quanta tibi debeo: & plu-
ra quidem, quàm præstare valeam. Conabartamen, faciam
enitarque me tibi aliquando non ingratum ostendere. Cate-
rum quæ hoc loci nostra fortuna sit, scias me à Dominis meis
Friburgi optimè receptum atque acceptus esse, beneficiisque
non modicis adfectum: idque non parum ob tuam gratiam,
cui omnes quidem bene ominantur, cupiantque omne bo-
num. Uxor mea, tua commater, sese Reverentiæ tuæ humil-
limè commendat. Commendamus tibi parvulum Haymo-
nem filiolum. Valeat, vivat, lætetur felicissimè Reverentia
tua, cui me humillimè commendo & recomendo. Datum
Friburgi Helvetiorum, vicesima Martii, Anno 1523.

Amicum

Amicus ad Agrippam. XXXIX.

Reditæ sunt mihi literæ tuæ, Henrice doctissime, quæ mihi quidem gratissimæ fuerunt. Cupiebam enim admodum, quid de te post tuum à nobis discessum fortuna tulisset, intelligere: gratumque mihi plurimum fuit, quòd ab illis Dominis Friburgensibus perpulchrè ac munificè exceptus fueris. Longè enim plura maximis tuis virtutibus debentur. Itaque deus tibi tuoque divino ingenio faveat, ac probè res tuas semper, ut soles, modereris, vehementer exopto. Quod vero ad Iaymonem filiolum nostrum attinet, nihil jam te de eo sollicitum esse velim, quando hunc & filii loco habeamus, & nihil tibi & operæ nostræ defuturum sit, ut educetur rectè puer, & in virum evadat. Tu igitur, ut bellè valeas, scribasque ad nos æpius cura. Vale optime Corneli, Gebennis, sexto Aprilis, Anno 1523.

Agrippa ad Amicum. XL.

Multa ad te scribere gestit animus, & longam quidem historiam, Christophore mi amiceffime: sed importunus æstinusque præsentium latoris discessus me prohibuit ad te longas literas dare: neque insuper audeo, quod inter nos secretissimum esse velim, malè tutis committere literis, quod ne cogit ad te scribere tam immaturas literas, hoc est, quidam ex Francorum quæstoribus, mihi ante annos viginti semper amicissimus, idemque homo arcanarum rerum curiosus explorator, te ob meam commendationem visere cupit & colloqui: nomen hominis est Godfretus Brullart quæstor regius, & ut vocant, thesaurarius: quem, ut ipse percupidus est, si infra hoc octiduum Bernam adieris, rem illi gratissimam tibi que non incommodam ac fortè etiam utilissimam effeceris. hominem ipsum apud generalem Nurbecum invenies. Cæterum quæ inter nos ex antiquo adhuc negotia sunt, de iis aliàs scribam latius ex Friburgo. Mea in Paulum initiata commentaria, & cætera quæ tuæ fidei reliquimus, apud te salva esse confido. Vale felicissime. Ex Berna Helvetiorum, vicesimo septimo Aprilis, Anno 1523.

Agrippa ad Amicum. XLI.

Vix eloqui possum, Christophore mi amiceffime, quam cupidus sim te videndi & colloquendi. Quæ autem me prohibeant ad te accedere, hæc sunt. Uxor mea partui proxima est, quam relinquere haud valeo. Insuper magnum mihi & a Dominis

minis meis inunctum negotium in manibus est, quod prius ad finem deducere oportebit. Præterea absque dominorum meorum licentia ac scitu hinc non datur abire abesseve diutius, tanta enim incumbunt negotia, quod & præsens hic labor mihi facile testis erit, ut ne tempus quidem suppetat, ut velim, ad te scribendi longiusculè, quam obrem, si tu ad me accedere posses Friburgum, nihil hic apud me tibi deerit, atque, istuc, quod scriptis nequeo, verbis coram adaperiam, donabo te Mercurio aliquo, qui imposterum inter nos, quoties opus erit, secretorum nostrorum fidus semper tutissimusque nuncius discurret. Quod si interim ad te Lucernam venire potero, omni diligentia conabor. Cæterum sacerdoti illi Siniten si me plurimum commedabis. Reliqua ex præsentium latore intelliges. Vale felicissimè Ex Friburgo, octava Junii, Anno 1523, nocte, caligantibus oculis, rapidissimo celerrimoque calamo.

Agrippa ad Amicum. XLII.

Qui præsens tibi tradit nostrum hoc chirographum, Antonius Palanchius civis Friburgensis, arcanarum rerum indagator, eam illi fidem habeto, ac si me ipsum coram colloquaris nihil eum celato, quæ me scire velis: & si quid reliquum est, quantum etiam id sit, quod inter nos secretum esse velis illi, tutò committas. Vale felicissimè, Ex Friburgo Helvetiorum, vicesimo quinto Augusti, 1523.

Agrippa ad Amicum XLIII.

Si tam multis literis meis, quæ ex urbe Gebennarum ad te scripsimus, amantissime Claudii, vel unica brevissima scheda respondisses, non haberem, quo tibi succenserem: nunc verò succenseo tibi, & graviter in te iratus sum, atque his præsentibus tibi bellum indico, nisi me celeri responso placaris. Scias itaque me ad Friburgum Helvetiorum moram ducere, ut non habeas quo te excuses ultra: atque vel rescribas & sæpissimè, vel hostem habeto. Vale felicissimè. Ex Friburgo Helvetiorum, vicesimo octavo Septembris, Anno 1523, celerrimo calamo.

Amicus ad Agrippam. XLIV.

Merito post homines natos ingratus & dicerer & haberer, bis humanissime, hoc est, doctissimeque & benignissime D. Corneli, si nunquam pro tanta in me benevolentia, vel quod possem semel gratias agerem: ingrator, si id beneficii non

ii non agnoscerem: ter ingratus, si non meminissem. Certe ille ipse es qui abhinc biennium plus minus ob pauculos, nescio quos, versiculos ineptos planissime & inconditos me apud Gebennas in numerum tuorum, ac potius in familiam tuam, tanta humanitate cooptasti, quum nihil esset præterea n me vel reconditionis literaturæ, vel solidioris eruditioris, ut facile faciebas periculum, adeoque cætera essem ignotus ibi, ut terræ filius dici mererer. Quid ita, inquires? igitur interea ne nunquam salutavit Hilarius, non tanto loci, quanto temporis, intervallo disjunctus. Hic ego, ne id negligentia adsignes, quæso vir multò facundissime, nam præterquam quòd ot legationibus functus, toties à D. meo Erasmo ad Cæsarem missus, Basileæ nisi rarò, nisi que per intervalla non fui: sæpe etiam putàram brevi me ad Regem Galliarum missum iri: id quòd fortè intra sesquimensem est futurum. Quòd si tum obiter fuero coram incivilis salvator, ero certè omni ingratitude barbarior. & simul omni barbarie ingrator: qui quum isthinc huc ibirem, nil aliud quam Vale illud Franciscalium manticulationum (ut est in proverbio Gallicano) ita ut volebas, dixi. Vale Basileæ, pridie D. Martini: quum longissimus sermo esset de te habitus in cæna, ut honorificentissimus, ita Domino Erasmo longè gratissimus, qui raras tuas absentis dotes mirifice est amplexus. aderat D. Claudius Cantiuncula tuus, & Philiberrus à Lucingia, & magnus quidam philosophus Thomas Zegerus, aliique complures. Iterum vale cum suavissima cordatissimaq; tua conjuge totaq; familia. Epigramma quod injunxisti, scribam, quum ero majoris nominis ac autoritatis: quòd sit ingeniosus, ideoq; vivacius. Salutem adscribo Cancellario tuo. Jam tertio vale: precorq; ut istam corporis animiq; felicitàtem tibi perpetuet Christus Opt. Maximus.

Ad Agrippam. XLV.

Nescio, quo infelici genio, mi Agrippa, evenit, ut qui diligentissimus in scribendo quondam esse cõsueveras nunc ne multis quidem mensibus ad epistolas nostras, quas ad te dedi non sanè raras, quicquã respondendum dignum duxeris, nisi si rei uxoriæ sollicitudine silentium tibi fuerit imperatum. Quid aliud n. suspiciet? studiorum tuorum instantiam, ociumque, ac justam libertatem considerans. Quare te per necessitudinem veteris amicitia, studiorumq; communem rogo atque obtestor, ut & manere in officio & rescribere velis, vel nunc si non ad singulas literas, at certè ad eas, quas primas post tuum episto-

epistolium, in quo tibi eruditorum nostrorum lucubrationes & incrementa significari cupiebas, scripseram: quasque redditas tibi fuisse, mihi planè persuadeo. Ac vide quam sim tuarum cupiens literarum. Ego etsi in eisdem literis de Domino Erasmo complurima, de Oecolampadio itidem, ac aliis significaverim, mitto quædam adhuc, è quibus rerum successus harum intelligere valeas: Spongiam videlicet Erasmi adversum Huttenum, qui Huttenus post editam Spongiam, dies jam agitur decimus tertius, apud pagum Figurinum satis concessit: declamationes quasdam Oecolampadii, quæ feliciter successerunt, & historiam præterea Tyrannidis in Brabantia comprobata. Tu boni consules. De rebus nostris semper ago Basileæ, quantumvis aliò vocatus. nam libera (Deo gratiæ) conditione & honesta fruor: sed modico contentus. superiore mense in visum patrem, qui te plurimum cupit saluum. utinam & ipse incolumis esset. nam Cæsarii casu mirum in modum gravatur, Vis autem mirum audire: illi nostri amici, qui meas clam literas surripuerant, & quibus à consiliis fuisti, quique me pistrino perpetuo alligare conati fuerant, iterum me blandis suasionibus per interjectas personas in suum famulitium allicere tentarunt: magna spondentes & orantes, uti præterita in lethæum flumen conjicerem. Ego quàm modestè potui, negotium & munus detrectavi, tollat eos, qui eos non novit. sed hæc lapidi dicta sint. Vale, & tibi persuade, me eum esse, qui tuus sit, ut suis. Basileæ, duodecimo Septembris, Anno 1524.

Agrippa ad Amicum XLVI.

Dii ultores malos illos malè perdant, qui me (ut audio) tam crebris literis tuis defraudarunt. Irascebar ego non minus de tuo tam diuturno silentio, nunc omnem bilem in illos literarum nostrarum proditores latronesque evomo: te verò admonitum volo, ut deinceps non nisi tutissimis nunciis ad nos rescribas. festinus hujus latoris ad te reditus, qui eodem momento venit abiitque, non me finit longiores literas scribere, licet satis amplum dederis rescribendi argumentum. Scripsi pridie breve epistolium non minori celeritate: id te accepisse arbitror. indies nunc ad te plures literas dabo. præterea fac diligenter exquiras, quò literæ illæ tuæ ad me datæ devenerint, quibusve traditæ sint ab illis tuis latoribus. Vale felicem.

mè. Ex Friburgo, ultima Septembris,

Anno 1523.

Amicum

Amicus ad Agrippam. XLVII.

PRæcipitatus latorum reditus ad te, mi Corneli, quem, ut aliquod divinum numen humana carne circumvestitum, veneramur & colimus, & laconica ab omnibus semper amata brevitās, ac Reverendissimi D. Domini Lusannensis, tuum nomen ad astra usque jugiter efferentis, in suam civitatem adventus, non finit, nos ad te longiores depingere characteres. verum quoniam propediem ad tuum properare speramus oraculum, non falsifidum, sed veridicum, mutuasque audire & reddere voces, paucis vela complico. Vale doctrinæ & virtutum domicilium. Anno 1523.

Amicus ad Agrippam. XLVIII.

Non habeo, quod ad te scribam: permulta autem habeo, quæ coram tibi exponam. Adventum tuum, quemadmodum proximè significasti, lætabundus expecto. tu igitur breve hoc iter æquo animo feras, & quantocitiùs poteris ad nos advola, ubi omnia mea tua sunt. Vale felicissime. Ex Friburgo, decima Octobris, Anno 1523.

Agrippa ad Amicum. XLIX.

Tam opportunus, tam fidus, tam integer sese nobis hic obtulit præsentium lator, tuæque reverentiæ notissimus, ut quas longas ac ferme ad volumen usque ad te scripturus fueram literas, omnino jam non sit opus. siquidem is tibi omnia coram abunde copioseque exponet. Cæterum ita de me confidas, quoties quantumque, & ubilibet præceperis, me tibi ut obsignatissimum, eundemque fidissimum, nusquam defuturum. Tua commater sese Reverentiæ tuæ diligentissime commendat. Haymonem parvulum adeò tibi commendatum scimus, ut alia non sit opus. Utinam aliquando pro impensis beneficiis possemus tibi vel semicondignas reddere gratias. Vale felicissime. Ex Friburgio Helvetiorum, 19. Octobris, Anno 1523.

Amicus ad Agrippam. L.

Tuas recepi literas, mi Corneli, inter mortales philosophantes Deus, loconicas quidem ac perbreves, verum in tersas & emunctas. His tuo aureo dilectionis in te habeo nos iterum atque iterum trahis. Quod si animo nostro liberi imperaremus, non utique ad te advolaremus, sed advolitaremus etiam hyrundineo cursu velocius. Nescis, mi Qrestes, quanto in te,

2. Vol. I ac te

acte visendi trahamur affectu. Verum enim verò Reverendus ac metuendus D. Dominus Lausanensis, nobis & princeps & amicus, suis & sodalitiis & amoris irretit ac illicet hos illicebis. veruntamen mallemus tecum mori, quam cum cæteris vivere, etsi nunquam te viderimus. Saltem tui & ingenii & virtutis novimus vires mortalibus quidem anteferendas. Quod si quando nobis confabulari, ac de altissimis rerum arcanis colloqui contigerit, divinum potius, quam humanum (quod Diis faxint) colloquium putes. Unum est (ut receptui statim canamus) posteaquam idem præfatus Dominus Lausanensis nobiscum de mercede & ejus & urbis, ac Ecclesiæ, fœdus pepigerit, vento celerius ad te adnavigabimus, ibique mutuas audire & reddere voces (Diis faventibus) licebit. Raptim Lausanna civitate, sexta Novembris, Anno 1523.

Agrippa ad Amicum. LI.

Iam satis literarum dedisti: pollicitus te venturum Friburgum. Præterea me magnis oneras divinitatis titulis, qui tamen is sum, cui tam grandia non conveniunt: nec, qui hujusmodi mihi arrogare velim, conscius mihi exilitatis humanitatisque meæ. Nunc verò id te oratum volo. ut non modò rescribas, sed ipse venias. quippe jam non te literas, quam te ipsum expecto. Vale felicissimè. Ex Friburgo Helvetiorum 19. Novembris, Anno 1523.

Agrippa ad Amicum. LII.

Discessisse te Basilea, & Mediomatricum Reipublicæ à consiliis famulari, nunc primum ex præsentium latore intellexi, quæ res tibi bene vertat, exopto. memortamen esto, quod vulgato proverbio dicitur, cavendum esse ab inimico reconciliato, illudque Catonianum, si bene recolo, pueris notissimum, imitare, quo dicitur:

*Si quis amat verbis, nec cor de est fidus amicus,
Tu quoque, fac simile, sic ars deluditur arte.*

Salutabis mihi Brennonium nostrum sanctæ Crucis curatum, cæterosque omnes amicos. Plura vobis scripturus essem, sed modico adhuc opus est silentio. Ego jam hunc annum apud Friburgum egi, ut locum cederem invidiæ: sed jam rursus omnia bene acta sunt. Itaque revertar in Gallias. exinde scribam vobis omnibus amicis apud Mediomatricos. Præsens hic lator tibi commendatus esto: vir est, qui verborum lenocinio laudari non eget: recedit abhinc evangelii causa, quod datum est in rui.

in ruinam & resurrectionem multorum. Post literas tuas à 12. Septembris anni præcedentis nullas alias ex te recepi. scio me plurimis epistolis fraudatum esse, teq; meis similiter. Cautius ergo deinceps agendum erit. Id te oratum volo, obtestorque per hanc nostram sanctissimam amicitiam non in corruptibilibus hujus mundi, sed in æternis virtutibus conciliatam, ut hunc latorem virum evangelicum, Thomam Gyrsalcum, sicut me ipsum, commendatum habeas, ac amicis tuis, quos equidem scio per plures tibi esse, apud Basileam, qua poteris, quam optima fide eundem commendatum gratumque reddat: & si quod aliud beneficium in hominem hunc contuleris, in me ipsum collocatum esto, & ego retribuam. Vale felicissime. Ex Friburgo Helvetiorum, quinto die Januarii, 1524.

Agrippa ad Amicum. LIII.

JAm sæpe admodum scripsi, ad nos venires, ut ipse mihi nunc succenseam, qui toties id abs te frustra postulaverim: sed & nunc adhuc cupio, ut venias unà cum D. Benedicto Chandelio, viro, quantum capere potui, tui amantissimo. Cæterum jam annus est, quo discedens Gebennis scripsi tibi epistolium in quo pollicebar tibi nescio quem Mercurium, qui inter nos tutus fidissimusque omnium occultorum per quamcunque distantiam discurreret nuncius. Hunc ubi acceperis, æque absentes atque præsentēs mutuis colloquiis fruemur. Vale felicissime. Datum Friburgi Helvetiorum, 13. Januarii, Anno 1524.

Agrippa ad Amicum. LIV.

Multis jam retroactis diebus aliquot ex te literas accepi. Dionysi colendissime, idemque amicissime: ego verò vix semel rescripsi, quia non erat, quod te dignum rescriberem, nec tutus fidusque occurrebat nuncius. Atque ego, testor enim & fateor meam negligentiam, nihil minus ago, quam rescribere amicis indies literas. At tamen scribam ego, nec ne, sum idem semper is, qui sum: hoc est, amicis meis semper integer fidusque amicus: atque hæc nostra amicitia, summa, sanctissima, perpetuaque est, quia non ex corruptibilibus hujus mundi, sed in sempiternis virtutibus conciliata. Hoc jam argumento tibi satisfactum esto, ne me tui oblitum arbitreris, nec de nostra veteri amicitia aliquid refriguisse putes. Sed & quæ Venerabilis Pater Joannes Lagrenus, conventus D. Bonaventuræ apud Lugdunum Gardianus, ad me scripsit,

non erat illis respondendum literis, etiam vel tuto admodum nuncio, sed coram agendum. non enim committuntur literis (hoc sciat bonus ille Pater) quæ in illa Tritemii epistola, cujus duplum ad me misit, leguntur, sic vera esse, ut narrantur. Apologiam contra Tritemium ab ingratisimo homine editam, & ex ignorantia Tritemii morum ænigmatumque ortam, idem Tritemius edito volumine religiosissime diluit. Verum his, quod superest, si aliquando ego (ut spero) Lugdunum venturus sum, pro posse satisfaciam. Spero autem proximis his quadragesimalibus diebus me aliquot diebus penes vos adfutum, si tempus forsque rerum humanarum sæpè rectrices non obstiterint. Nam sunt mihi jam per plura negotia eo loci agenda: de quibus dum hæc dabitur occasio, latius colloquemur. Vale felicissimè, ac Dominum Andream regium physicum meo nomine salutato: simul atq; Joannem Parisiensem, virum, ut nosti, dignissimum & amicum meum totum integrum, cum cæteris, quos nosti. Ex Friburgo Helvetiorum, vicesimo Januarii, 1524.

Amicus ad Agrippam. LV.

Salus & gaudium colendissime Doctor. Ne miretur, rogo tua præstantia, neque indigno capiat animo, quod incomitis omnique vetustate ex tuis literis tam præcellentem virum, mei notitia penitus carentem, aggredi ausus sum. Profecto humanitas atque doctrina, quibus plerosque totius Germaniæ philosophos & antecellis & præponderas, omnem metum & stuporem abstulerunt: meque intrepida mente in tuum coegerunt amorem. Papiæ etenim, te docente diebus illis, quando ego nobilissimam illam academiam denuo repetii, hi qui mecum stabant, miras ingenii tui ubertates de te prædabant, bonarum artium, scilicet philosophiæ peripatericæ, medicæ artis, & totius naturæ secretarium, monstrabant, & nonnulli astrologica indicia, imagines & alia naturæ mysteria à te fabrefacta: quibus tam abundè oblectabar, quod nunquam cessavi tuum deplangere discessum. Videntibus itaque aliis confratribus meis tam arduum cordis affectum, librum, cui titulus de Magia naturali Cornelii Agrippæ, offerebant, in quo fons & origo totius philosophicæ veritatis adaperitissimis rivulis scaturiebat, quo adhuc magis animus molestiis vapulabat, eò quod hunc Cræsiopibus longè dijudicabam præesse. Rursus (facis disponentibus) elapso anno, Joannes Reiff, civis Friburgensis, omnium doctorum virorum amator, literas ad me

me dedit, quibus intellexi tuam excellentiam in Friburgensem Æsculapium esse assumptam: quibus plurimum gratus, eundem Dominum Joannem Reiff precibus admonui, ut tuam haberet dominationem commendatam, apud aliosque supereminetiores sollicitaret, ut cum honore & reverentia vir tanto ingenio præditus, tractaretur. Scio etenim illic populum satis benignum atque hospitalem: elegantius tamen Martem quam Mercurium colere. Rogo igitur: disertissime Corneli, si absque tui gravamine fieri potest, librum illum de naturali Magia communicare velis: huncque præfato Joanni Reiff committere: qui curabit ut ad me veniat: & in brevi absque dolo & sui incommodo ad te revertetur. Quod si feceris, rem mihi gratissimam præstiteris: pro qua, nescio, quo dicendi genere, qua denique & facundia condignas tibi possim promere grates: & si qua in meis laribus erunt, quibus tibi complacere potuero, tuum erit imperare: meum vero obedire. Vale, Argentorato, ipsa die, qua sol quintum sagittarii gradum permeabat, Anno 1523.

Agrippa ad Amicum. LVI.

Indicem librorum meorum De occulta philosophia, quem librum quondam adhuc adolescens edidi, postea multis capitibus auxi, proximis his diebus ad te misimus: sed est adhuc aliquid, quod additurus sum. Clavem tamen totius negotii mihi, amicisque quorum te unum ne dubites, reservo. Nefas siquidem esset, & sacrilegium, hunc omnium conscientiarum publicare. Ideo non traditur ille scriptis, sed spiritui per spiritum infunditur. Residuum intentionis meæ ex ipso Joanne Reiff intelligere potuisti. Habeo adhuc plura editionis meæ volumina. Sunt etiam penes me pleraque alia aliorum Doctorum & antiqua & recentia scripta hæcenus incognita, inter quæ est opus Marci Damasceni de variis admirandisque animarum naturis, libertotus Magicus. Hæc omnia aliquando in publicum daturus essem modò ne & operam & impensam omnino perditurus sim. Cæterum nunc quid abs te postulaturus sim, adverte. Astrologi plerumque omnes, qui nunc eam artem profitentur, cœli figuras erigunt, & stellas locant juxta motum ac situm, nescio, cujus imaginari orbis, quod nonum cœlum vocant. Magi verò præter octo sphæras, nullum aliud circumvertile cœlum agnoscunt: & hoc est in arte illa secretum. At quicquid operaturus sis, octavi cœli situm, motum ac lumen observes. Verum quid horum tu sequaris in nativati-

bus & annorum indiciiis, ex te scire cupio. Ego tecum multis admodum ac itidem validissimis argumentis agere possem, nisi hoc negotium non in epistolam, sed in volumen excre- sceret. Tuam opinionem & circa utramque viam tuam expe- rientiam duntaxat scire cupio. Verum nosti, quam inter se dis- fident Astrologi de inveniendò puncto revolutionis anno- rum & nativitatis. Est etiam inter eos non minus diffidium in constituendi cœli domiciliis circa verificationem horæ ac puncti natalis: duæ viæ sunt famosæ: sæpe tamen non modi- cus sese ingerit scrupulus, forte & error aliquando. Ego de his omnibus tuum iudicium exspecto. Extat egregium illud pro- verbium, Judicia astrorum ex ipsis atque ex nobis sunt. Arbi- tror scire te, ego siquidem scio quid hoc verbum. Ex nobis, si- bi velit, quamvis hætenus ipsum, à nullo Magistrorum vere explicatum legerim, nec audierim. Quid rursus sentis de na- tivitatum revolutionibus, num ad illud hemisphærium, ubi agit natus, fortè in longinqua regione, erigenda revolutionis figura sit, anne super Zenith loci natalis? Admoneo te hoc u- num ex illis esse, per quæ sæpe dispensatur cum fato, & ver- tuntur sydera retro, atque hic iterum tuum iudicium expe- cto. Vale felicissimè. Ex Friburgo Helvetiorum, omnium sci- entiarum cultu deserto ac destituto, vicesima secunda Janua- rii, Anno 1524.

Amicus ad Agrippam L VII.

Gavisus fui plurimū, Henrice præstantissime, cum nuper secundas à te recepi literas, intellexi etenim animū tuum erga me, quamvis immeritus ego, paratissimum, quod profe- cto maximæ humanitatis indicium est. Joannes Reiff, patro- nus ille & fautor noster non aspernandus, literis suis consimi- liter tuam benevolentiam mihi notificavit. Quare ingenti gaudio affectus, librum de Magia naturali unā dierum ad me venturum spero. Vellem tamen clavis ne deesset, mihi ne con- tingeret ab æfino radere lanam. Pollicor hic, & juro tibi per summum quod feci juramentum, nulli communicaturum. Quod si aliter experieris, me perjurum & mendacem ubique proprio hoc meo chirographo declara. Accepi etiam apud te esse plura alia & tuorum & aliorum recens edita invisaque vo- lumina. Certè videre desidero, & ferventiori quidem animo, quàm totius Pæstoli divitias. Cæterum abs me petis in astro- logica arte quædam. Revera obstupui, cum legerem, eò quòd ego in hisce rebus tibi, tanquam Marfias Apollini, comparan- dus

dus. Quid prodest Cræso divitias augmentare? aut quomodo
 Codrus eidem augmentabit easdem? certè imbecilliores, vi-
 res meæ viribus tuis, viresque meæ, tanquam muris vires ad
 vires Leonis. Obtemperabo tamen mandatis tuis, & tanquam
 discipulus Magistro respondeo. Quare si inerte & plus quam
 barbarè, quæ sita determinabo; scio tua humanitas veniam
 præstabit. Primò quæris, ad quam sphaeram, sive ad nonam,
 sive ad octavam, calculus meus feratur in erigendis figuris
 cœli, & motibus stellarum. Respondebo breviter, ad nonam,
 & præsertim in motibus planetarum & in erectione figura-
 rum cœli: de fixis autem alius quodammodo apud me usus
 est, quamvis ad eundem sine nona sphaera perficere nequeo. Ita
 etenim edoctus sum à Ptolomæo ejusque sequacibus, Pro
 erigendis figuris cœli rationabili modo Joannis de Monte re-
 gio utor, tanquam veriori. Olim autem ex Alphonfinis tabu-
 lis laboriosè figuras edideram; nec non tentavi alios diversos
 modos tam per instrumenta, quam etiam per tabulas: in-
 festavi plurimum genios; sed tutiorem nusquam recepi viam,
 quam Joannem de Monte regio. quare & hîc conquiesco.
 Cæterum omnes motus, aspectus & deliquia ex Alphonso me-
 scias colligere. Tentavi Blanchinum, Joannem de Lineriis &
 alios: magis autem mihi reperi familiarem serenissimum Al-
 phonsum,

De puncto revolutionis uniuscujusque rei, scias me talem
 modum servare. Capió duos motus solis in gradus minutis,
 secundus, &c. ad meridiem duorum dierum: scilicet antecede-
 ntis revolutionem & ejusdem, in quo revolutionem expe-
 cto: número gradus, minuta, secunda intercepta: inter hos
 duos meridiem, ex quibus portionem horariam elicio, habita-
 hac, facillimè ibo ad omne punctum mihi assignatum, sive
 per additionem sive subtractionem, seu quod ipsa revolutio
 ante vel post meridiem ventura est. res est certa & facilis, non
 dubito. Alius supere est mihi modus, quem ex Alphonso colle-
 gi. His duobus utor, alios omnes dimittendo. Cum autem de-
 verificatione natalis puncti quæris, dico me tres modos ha-
 bere: primum ex tertia Quadripartiti capite secundo: secun-
 dum ex Centiloquiis ejusdem verbo trigésimo quarto: ter-
 tium ex Centiloquio ejusdem verbo quinquagesimo primo.
 Duos primos missos facio, tertius mihi domesticus est, tabu-
 lis suis aut calculo certissimam porrigens viam. Adhuc me-
 eum est irreprobabilis modus, laboriosus tamen: hunc tibi scri-
 berem,

berem, (non tamen quod te velim informare) si non epistolæ metam transgrederer. Scio tamen te in his omnibus copiosior, & ut supra dixi, præcellentem, sicut Leo murem. De primo verbo Centiloquii mentionem facis: per Jovem, nescio quid aliter sibi velit id verbum, Scientia stellarum ex te & ex illis est: quàm, sicuti exponit Hali, qui intelligit, quosdam prædicere futura ex influentia Stellarum, vel ex motu intelligentiarum, vel alia aliqua vi fiderum insita, ignorantes causas, ut multi fuerunt divinatores: quosdam verb ex scientia veterum experientiâ perscripta, sequi motus stellarum & actiones in hæc inferiora: quidam utroque modo simul. Vidi etiam nonnulla aliorum commentaria, Georgii Trapezuntii, Pontani, Vallæ, Omnia tamen Hali sententiam referre, & parum plus quàm stilum permutasse videntur. Rogo tuam mihi sententiam communicare velis. nam tuum ingenium his lectionibus prævalere scio. Demum quæris de hemisphærio aut latitudine, super quam revolutionis figuram ædificem, nato in longinqua regione vagante? Breviter respondeo, super id, ubi modò degit: non, ubi iterum exiit. Nativitatem tuam calculavi pretiosus, quo potui. Leonem reperi ascendentem, non virginem. Omnia tamen tuæ castigationi submitto. pusillum etenim in hisce rebus ingenium meum scis. Omnes partes domorum & aspectus direxissim, directionesq; ad annos distribuissim, tabellas item projectionum ex quinque hylec edidissim, si tempus habuissim: sed nec opus est quia tu ipse faciliori via scrutaberis hæc omnia: revolutionis figuram ad annum modò currentem apposui: cerne omnia, & si quid perperam egi, veniam precor. Rursus aliam habeo nativitatem cujusdam mulieris: hanc tibi mitto, rogans super hanc bene velis concedere judicium: cumque dabitur facultas, per Joannem Reifficem Friburgium id mihi transmittere velis. Verum quintam lorum & partem filiorum, utrum scilicet prolem sit habitura, & quomodo in matrimonio rem suam sit productura, diligenter illustrare velis. Vale, & tuum clientulum commendatum habe. Ex Argentina ipsa die, qua sol decimum arietis gradum permeabat, Anno 2524.

Agrippa ad Amicum. LVIII.

PER varios casus, per tot discrimina rerum tandem venimus Lugdunum, ubi veterum amicorum jucundissima consuetudine fruimur, ubi amplissima nobis occasio, materia favorq; nitur adipiscendi laudem, decus atque lucrum: apud Friburgum

gum insuper perpetuos reliqui mihi amicos. Cæterum à Rege nuntium expecto & aurum annumque stipendium: & jam à regiis quæstoribus accepimus aliquot aureos coronatos, ut domui disponerem. Hæc hætenus te scire volui: ampliora tibi scripturus in posterum. Reliquum commendamus tibi Haymonem filiolum. Commendari & ego cupio Domino Joanni tuo, oroque ut tabulæ illæ meæ sibi bonæ curæ sint. nam post modicum temporis missa pecunia illas redimi adferriq; curabo. Salutat te commater tua, ominaturque tibi omne bonum. Salutamur tuos omnes. Vale felicissime Ex Lugduno, tertia Maii, Anno 1524.

Amicus ad Agrippam. LIX.

Retulit nobis D. Jacobus adylens, communis amicus, te inter regios operatos non fuisse mediocriter auctoratum: quo nuntio (mihi credas velim) nihil poruisset esse jucundius gaudeo planè, fortunam virtutibus quidem tuis imparem, verum opportunam contigisse: nec minus gratulor communibus studiorum centuriis, quibus cum hætenus fortunæ injuria, pecuniæ nubibus fuerint obscurata, isthæc tua felicitas sudum tempus ominantur. Agnosco equidem Platonis quondam votis successus suos tandem aspirare, videl. ut vel regnantes saperent, vel regnarent sapientes. Nihil enim interest, an eorum imperiis, an consiliis regatur Respublica. Hoc unum te monitum velim, ut postquam togam rursus in Castrense sagum mutare decrevisti, in Borboneumque bellum proficisci hæc tesseram tuam infigas, ne non notum & amicum Officialis noster pessimè habeat, quandoquidem (ut accepimus) is scilicet Borbonii acie constituit, vel antesignanum præstare, vel triarium: nos autem ob omni sumus actione expertes. Licet enim calamitatum satis nobis exhibeat fortuna, vel dum citra negotium, quum eas industria nostra reddiderit inextricabiles, tamen si nos non spe destituerit, sed ærumnarum nostrarum finem sibi reservavit in pectore, ut Romanensium forensi utar paroemia, quod meo mihi jure facere licet. Scis enim, quo pretio eorum mihi venierint vocabula. Interea dum nihil nobis est vel privati vel publici negotii, otiamur: sed in literario negotio versamur, in arte dicendi, postea quam nobis sublata est potestas faciendi. nam licet in utraque parum valeamus, hæc tum altera nobis semper fuit amabilior: & quoniam virtutis & fortunæ tuæ amplitudo nostraque tenuitas non patiuntur nos opera de te nostra benemereri, quod semper nos optavisse non ignoras,

ignoras, scriptis saltem tecum decertare statuimus, hæc ad te exarandas operæ pretium ducentes: non, ut animum in te nostrum palam faciant, quem jam satis habes exploratum: sed ut tibi significarent eam, quam de successu tuo concepi, lætitiā: interea rogans, ut si quid succisivi temporis possis suffurari, id ad nos scribendo velis impertiri, tam de statu tuo, quam de publicis novitatibus. Vale, uxoriq̃, quæso nomine nostro plurimas dicito salutes. Lompnis: raptim, (quod planè ex ipso stylo liturisque cognosces) Anno 1524.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brennonio

S. D. LX.

PRoh hominum fidem, quàm sæpè scripsi, quàm multas ad te dedi Epistolas, Brennoni mi, omnium qui vivunt, hominum clarissime colendissimeque: quàm irascebar rursus quòd nullæ mihi adferrentur tuæ. Verum pridie primùm, intellexi ex præsentium latoꝝ Christophoro videl. quem nosti, te omnibus illis meis literis defraudatum. Vix iram contineo, quin nequissimis illis literarum nostrarum interceptoribus omner omne malum. Ego tibi omnem vitæ meæ historiā, omnemque fortunæ meæ progressum crebris Epistolis depinxiquæ si nunc iterare debeam, non Epistola, sed volumine opus esset sed pauca hæc te scire convenit. Ante biennium hoc secundam uxorem duxi, virginem nobilem pulcherrimamque, quæ adeo ad meam vivit consuetudinē, ut nescias, istane priorem, ante hanc illa, utra alteram in amando obsequendoque æquet, an superet: duos ista mihi filios peperit, ambo superstites, filiamque unam, quæ vita excessit. Ego sub Galliarum Regis stipendio nunc ago: reliqua tibi præsentium latoꝝ refert. neque enim nunc plura scribere datur, licet multa sint, quæ te scire velim. Scribemus autem amplissimè in posterum, sed curate oportet, ut non nisi certò tutissimoque nuntio committantur literæ. Tu interim vale felicissime, & gaude. Tyrio horario, cæterisque amicis meis omnibus meo nomine infinitas salutes dicito. Iterum vale. Ex Lugduno, vicesima Augusti, Anno 1524.

Iohannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippa

S. D. LXI.

SAlve mi Agrippa. Quanta me lætitia tuis literis affeceris, ex his facile concipis, qui longo temporis discursu amicorum fruitione destituti sunt. Doleo quippe quòd pluribus negotiis occupatus, ad te plura scribere nunc nequeo, qui hoc festi

festi nostri vigilia apparatu distractus, rhetoricari non valeo, obest & plurimum festinus nuntii discessus. Utinam saltem te mecum hac die una cum uxore ac liberis congratulari liceret, nam & te salvum & incolumem esse, supra quam dici potest, gaudeo, ac quod ad me tandem rescripseris, habeo gratiam. De valetudine nostra nuntius hic tibi satis referet. Mulier quædam apud nos è vita discessit, quæ singula artis impressoriæ instrumenta ac necessaria mihi testamento donavit, quibus per ocium quandoque insudare potero. Noster verò Tyrius labori assuetus semper insistit: qui de plurimum salvere jubet. parce, quod plura scribere nequeo: alias ad te jucundiora felicioraque scripturus. Conjugem quoque tuam meo nomine saluta. Metis vigilia Exaltationis Crucis, Anno 1524.

Henricus Cornelius Agrippa Ioanni Rogerio Brennonio

S. D. LXII.

Salve Brennoni mi, amicorum omnium, qui vivunt, integerrime. Accepi Epistolium tuum gratissimum, sed perbreve, quod negotiorum multitudo nuntique festinus discessus sic te compulerit: ac me eadem causæ, occupationum videlicet, cumulus tabellariique properus nimium recessus, brevius multo, quam vellem deberemque, tibi respondere cogunt. Relicta tibi typographiæ instrumenta gaudeo: atque utinam essent penes te opuscula mea, ut excuderēs: sed deest mihi notarius, & mihi nonnisi unica sunt Exemplaria. Curabo tamen aliqua duplicari, tibi que excudenda remitti: imprimis Apologiam illam nostram contra Dominicanum illum calumniatorem. Est hic apud nos modò belua illa, sed penitus muta, omnibusque etiam suis offensa: mihi bellorum isti tumultus magno impedimento sunt, & damno, totusque independeo. Si Regi bene cesserit, foelix sum: si malè, prope perii, si quid reliquum bonæ fortunæ mihi accesserit, & ea quoque tua erit. Vale foelicissimè. Uxor mea te infinitis bonis omnibus salutat. Iterum vale, amicosque nostros omnes meo nomine bene valere iubeto: inter cæteros D. Nicolaum de Hu, Nicolaum Aquensem, Tyrium atque Tylmannum, Jacobumque atque Mischaulum. Tertio nunc miliesque valeto. Ex Lugduno, vicesima sexta Sept, Anno

1524.

Agrip-

DOleo me, præstantissime pater, negligentia nomine apud Reverentiam tuam suspectum esse, eo quod tantisper ad te scribere distulerim veruntamen spero me hujus culpæ veniam facile consecuturum, siquidem id nulla tui oblivione factum est, quin mea apud te constaret scribendi fides. decrevi etenim sæpenumero ad te rerum novarum plenissimas literas dare: sed inter hos bellorum tumultus, cum Epistolæ suspectæ essent, atque ego totus aulæ immerfus, inter regios Consiliarios non mediocri cura frequenter versans, præterea privatis publicisque negotiis aliorum distractus, ut scribere minus potui, ita etiam minus licere arbitrabar, præsertim Gebennas, ubi tunc hostes nostri canebant encomia, sed (ut est in Proverbio) ante victoriam. Jussi autem Dominum Jacobum ab Ylens, ut is te adloqueretur, ac rem nostram omnem ordine nunciaret, quod ille, nescio, qua incuria, quâ vè occasione non præstitit. Non est igitur, quod de me tanquam tui oblito, aliquando dubites, ea enim est in me humanitatis tuæ beneficentia: ea & in filiolum nostrum liberalitatis tuæ munificentia, ut perpetuò penes me unus omnium mihi observandissimus colendissimusque habere. Quod autem de fortuna scire cupis, ego certè Regis ipsius Principumque cæterorum pollicitis dives sum: sed munificentiam ipsam mihi bella hæc pro maxima parte præripiunt. Uxor mea, tua commater, te felicissimè salvere ac valere jubet. Vale felicissimè cum totâ domo tua. Datum Lugduni, vicesima secunda Novemb. festino calamo, Anno 1524.

Amicus ad Agrippam. LXIV.

Est, quod meo nomine, si me amas, apud communem amicum nostrum Michaëlem exoptules, is etenim aut meas non reddidit literas, aut quod ad eas responsi datum est, non misit. Tanta fide sponponderant illu firissimæ Dominæ Ducis eleemosynarius & alii quidam, futurum, ut suas ad me literas in proximis nunc præteritis nundinis Basiliensibus darent: idque non esse factum satis mirari nequeo. Tu quicquid causæ fuisse resciveris, facies ut intelligam, tuasque literas ad ædes Johannis Spirers, civis Basiliensis, consignandas curabis. Sperabam ad vos ire: sed quia nihil scriptum est, non veni. Mitto ad te literas Curatæ sanctæ Crucis, quas nisi tu legeris, Oedypo opus fuerit mitto item alias, quarum inscriptio satis aperit, cui reddendæ sint. quod quidem, ut bona fide, quas so-

les

les omnia amicorum imperia, procures etiam atque etiam te rogo, & pernostram amicitiam obtestor. Caterum qui has tibi reddidit, sororius est Domini Joannis Frobenii calcographorum omnium facile Principis. is per me te rogat, imo ego te nomine publico rogo, ut omni cura seposita, Bibliothecam D. Joannis Lugdunensis, aut, si quam habes vetustiore, excutias, videasque: an ibi sint aliquot Codices Pliniana historiae, praesertim posteriorum librorum. Quicquid repereris, huic tabellario credendum curabis. Si fidejussore opus sit, is reperiet, ego, si adsim, meam lubens hac in te fidem Frobenii vice obstringerem. tu curabis, ne videatur nostrae amicitiae fiducia vana extitisse: atque adeo ne omnino operam te ludere credas, egi cum ipso Frobenio de tuo opere adversus Dominicanum Monachum, imò de omnibus tuis operibus imprimendis. is ait, ubi reddita fuerint, se curaturum ne quicquam eorum quae bono & a quo praestare debuerat, posthabuisse videatur. Vale, conthoralemque nobilissimam plurima salute meo nomine imperias. Basileae, crastina Martini, Anno 1524.

Amicus ad Agrippam. LXV.

Librum Aristotelis de Mechanicis, quem toties mihi tam constanter pollicitus es, si ad me misisses, plurimum ne tibi obligasses. obnoxiumque perpetuo reddidisses: nunc vero cum id factum non curasti: nescio, quid aliud de te cogitem, nisi fortè ex hoc hominum genere esse, quos promissa non obligant: nec mihi nunc pro harum responso, si modò me digneris responso, quem tam modico munusculo dedignatus es, commenteris vel defuisse nuncium, vel missum libellum non fuisse redditum, sive quid simile nugarum. Quin pollicitum per te librum etiam nunc, licet post opportunitatem, hoc praesentium latore remittas. Nunc si quidem abs te mihi verba dari non volo. Quin si dare non est animus, praestabat hactenus non promississe, vel promissi te poenitentem mox iterum denegasse. Sic namque mihi hactenus frustra expectanti non fuisses injurius. Vale. Ex Lugduno, decima octava Aprilis, Anno 1525.

Servus ad Agrippam. LXVI.

Salve Agrippa una cum conjugè faustissima ac liberis. Cum Snuper Allobroges deferens, una cum fratre in Perriaco adveni. à casu offendi Dominum Jacobum Eylacensem: qui me ex tam longa tamque novercali aegritudine omnino extinctum arbi-

arbitratus, hilariter redivivum excepit, tuamque faustissimam fortunam mihi enarravit, nesciebam enim, ubi locorum esses, cum lectum per annum integrum servaverim. quo fit, ut, veniam petens, has literas unâ cum fratre ad te legaverim. retulit enim prædictus, te maximè servo indigere, qui correctè diligenterque scribat. Ille igitur, quem ad te mitto, frater est, illius rei, ut arbitròr, satis expertus. Sed tu ipse experientiam facito, quòd si tibi conducatur, erit tibi fidelissimus. Ego autem etsi mala persuasione mihi infortunium procuraverim, poeniteo: sed sera poenitentia ductus, ad te confugio. Nam si aliqua spes esset ab ægritudine evadendi, non solum operam, sed & vitam pro te exponere vellem, ut etiam longius D. Jacobus in suis literis declarat. Quapropter non amplius recordare, si aliquid offenderim, sed da veniam petenti. mihi voluntatem tuam denuntia. Quòd si tua gratia sanitatem acquirere possem, profectò ipse ad te venirem. Quanquam gravi ægritudine detentus, neque equum nec asinum haberem, nam diuturna ægritudo omnia consumpsit. ægritudo meâ est calculus in collo vesicæ existens. Præterea exigit D. Jacobus, ut fratrem unâ cum tuis literis remittas. & ipse me juvabit, & faciet, quemadmodum rescripseris. Vale. Ex Periacò, vicesima octava Aprilis, Anno 1525. per tuum deditissimum servum & amicum.

Amicus ad Agrippam. LXVII.

Si vales, benè est, ego quidem, Deo fautore, optimè valeo, vir humanissime diverti alia die quadam cum variis ex itinere ægritudinibus essem districtus, in ædes Antonii Pallachii, viri perquam familiaris, qui equidem, ut erga omnes viros doctos est humanissimus, per benignè hospitio me suscepit: quumque diu noctuque de tua magnanima loqueretur præstantia, tuum collaudans ingenium quasi divinum, tum operas varias sibi humanissimè impensas, non potui non admirari præcocem hominis Minervam. Quapropter de variis rebus collocuti, quum quàm plurimis de te incidisset sermo, desideravi fœdus familiaritatis, quamvis indignus sim, tecum satircire. Scio enim & cognosco animum hominis. Quapropter indies ex animi desiderio tecum confari collubet. Narravit vir humanissimus, humanitati tuæ se de me aliqua scripsisse: qua ex re mirum in modum sum gavissus: ideoque non potui non aliquid ad te dare literarum. Tu quidem, vir humanissime, eo sis (obsecro) animo omnes me corporis vires (quantulū inge-

ingenioli mei suppetit inopia) pro te impliciturum, & spero me antequam duo sint elapsi menses, simul apportaturum ad tuas ædes artem Cabalisticam, cum quàm plurimis Raymundi Lullii libris. Forſan & humanitas, & omnes cognati mirabuntur adeò meliteris, quamvis indoctum, delectari, velimque eo sis animo, ut si quid tibi inservire potuero, sum paratissimus, Vale decus nostrum, & discipulum tuum, ut erga bonarum artium amatores es humanissimus, intimo amore prosequere. Scripsi raptim in ædibus Pallauchianis, Friburgi in Eremo Helvetiorum, quarta die Maji, Anno 1525.

Agrippa ad Amicum. LXVIII.

Multa tibi, præstantissime vir, occurrentium rerum scribenda essent, quæ tua meaque erga Christianissimum Regem exigunt fides atque devotio: sed id mihi non licet, qui ad secreta & consilia Principis meæ jam receptus sum, quod si etiam scribere liceret, non expedit: quoniam scio apud vos schismata & factiones esse, & plurimi domum tuam frequentant còmmensales, non aliam ob causam quàm novarum rerum aucupio, quas deinde deferant, & vel referant versipelles. Itaque veniam nunc dabis, si abs me & raras & laconicas recipis literas, eamque induas sententiam scribamus nec ne, sumus qui sumus: hoc est, semper amici. ego quidem erga te talis, de quo omnia tibi polliceri queas, quæ ab homine amicissimo obsequentissimoque præstari valeant. Vale felicissimè. Tua commater, uxor mea, te optimè valere jubet. Ex Rupe Lugdunensi, viceſima prima Maji, Anno 1525.

Amicus ad Agrippam LXIX.

Si pergam tuum silentium accusare, Agrippa doctissime, neque frequentem in literis scribundis erga te fuisse contestari: dices, totum illud esse purgationis argumentum, quo taciturnitatis propriæ culpam in alios rejicimus. ita enim natura comparatum est, ut quod plerique omnes facere solent, id nunquam non fieri intelligatur. Hanc ob causam quod ad eam rem attinet: comperendinatione utar, donec rescivero, utrum redditæ fuerint hinc ad te meæ literæ. Quid apud nos rerum agatur, ex hoc tabellario, viro & docto & integro, cognosces. huc enim omnia spectant, ut sub prætextu libertatis Evangelicæ insani populi furor & inconstantia grassetur. sed hoc utcunq; tolerandum, quando hoc animam & interiorem hominem nihil perstringit. Verum alia orta est à quodam & nefan-

nefandissima assertio, per quam sacratissimæ Eucharistiæ sacramentum elevare contendunt, sed profectò tam coactis contrariis, & impudenter confectis argumentis, ut nemo non intelligat, qui rem diligentius expenderit, eos nihil habere sanæ mentis. Priori sic responsum est, ut magis mutus sit, quam piscis: alteri propediem respondebit, qui priorem compescuit. Nescio, an illorum deliramenta & blasphemias legeris. Sed si legeris, arbitror te nihil aliud facturum, nisi quod dolebis unâ vel alteram horam te hiscè factiosis insaniis legendis nequicquam tribuisse. Vale: & si quid est apud vos, quod me scire sit operæ pretium, vide ne te vilis papyri jactura vellicet. Iterum vale, Præceptor observatissime. Ex Vico, oppido Lotharingæ, duodecima Maji, Anno 1525.

Amicus ad Agrippam LXX.

TAm multa sunt ac tam magna, quæ tibi significare cupio, ut ne in amplissimam Epistolam cogi possent. iccirco parum, vel nihil ad te scribo, nisi ut scias me sanum, saluum, foelici fortuna, cum tota familia mea benè valere, idemque de te scire & audire cupio, quò ambo mutuo spiritu omnipotenti Deo debitas agamus gratias. Cæterum deliberabis cum Claudio Cantiuncula, nostro utrique amicissimo, quònam modo ad me tutò rescribere posses, mutuasque recipere literas. præterea si tutò posses committere steganographiam, rem mihi optatissimam effeceris. Vale foelicissime: & amicos nostros omnes meo nomine benè valere jube. Ex Lugduno, 27. Maji. Anno 1525.

Agrippa ad Amicum. LXXI.

QUas scribis mihi reddēdas fuisse binas tuas literas, hætenus nullas accepi, præter eas, quas hic tabellarius amicus noster attulit. Scripta Caroloostadii in Eucharistiam vidi, & penes me sunt lingua Teutonica impressa. Zuingliū in hanc rem non vidi, nec titulū scio, ni fortè in opere de vera & falsa religione de hoc tractet, qui liber mihi etiam invisus est. Verum quid illis responsum sit, & abs quo isdem nescio. Est penes me opus Teutonicum Martini Lutheri in Caroloostadium, inscriptum Contra imaginum oppugnatores: in quo etiam de Missa agitur, sed de Eucharistia nihil. Accepi tamen eundem Martinum alio libello seorsum respondisse de Eucharistia. Cuperem ejus videre responsa, & si quis præter illum alius non Sophista responderit. Itaque, si potes, si liceat, harum rerum aliquid ad nos

nos remittas, ord. Scribe breve Epistolum Curato S. Crucis Metensis, tibi noto & amico communi cura, ut tunc illi redatur, responsumque illius remittat, quod si ipse hominem alloqui poteris, mihi gratissimum foret. Vale felix. Salutat reuxor mea. Iterum vale. Ex Lugduno, vicesima septima Maji, Anno 1522.

Amicus ad Agrippam. LXXII.

Doctissime D Agrippa, propterea nunc per litteras absens absentem te salutatur, tibi que dicit vale Hilarius, quod heri praesens non potuit. Mittit me Domina illustrissima Alencornia ad Turonensem urbem quoque cum Domino Abbate Asalva. Caterum tuus ero, quoad vivam. Hic vir probus se tibi commendari cupit impensissime, ob nescio, quae negotia, quae, ut persuasum habet, poteris conficere minimo negotio, quod si tibi visum fuerit, vel mea causa ei operam praestabis & artificii industriam, neque tibi reddes devinctiorem, Anno 1525.

Amicus ad Agrippam. LXXIII.

Reliquit me Avenione, vir incomparabilis, Domine Agrippa, D. Claudius Cantiancula, homo post hominum memoriam absolutissime ad unguem factus, ubi quum praesens esset, omnia erant ubique plena Musarum: nunc, imò statim, quam abierat, muscarum inveni plena, omnia neque tamen absente illo, harum tanta vis, quanta illarum eo praesente. Deum immortalem, O Musae florentes Musae, quae de, litae, quae laetitiae tum Epistolarum, tum Orationum, tum etiam poematum, plane in caelo mihi esse videbar: quum, haud scio, quibus inauspicatis muscis advolantibus, acerbissimus rumor me tantum non exanimaret, d. meum Erasmus, immortalitate dignissimum, imò maxime potius immortalem, è vivis excessisse: sed minus ac minus indies vanissimis hominibus credimus. qui vel sui compendii ac lucelli cujuscumque causa haec confingunt: vel suae auctoritati plus quam Magistrali metuentes, hujusmodi mendacia consuentes libenter audiunt. Sed quo mihi jam lacrymas? Erasmus toties comploratus ac conclamatus adeo reviviscet: quanquam nullis vel in litterarum studiis, vel animi avocamentis ante acquiescam, quam fuero vel abs tua Dominatione, vel d. Claudio factus certior. Quod si id (quod unum abominor) acciderit, o me longè miserum omnium mortalium Dominus meus

2. Vol. K optat

optat te omnino vel in reditu salutare, acerbèq; tulit se quum Lugduni esset, vel te non vidisse unquam, vel agnovisse. Rex Christianissimus omnino superaturus est Alpes. Borbontus profligatus longè retulit pedem. Plura ex d. Claudio audies: cui meis verbis salutem annuncies, oro obnixissimè. Vale cum consorte thori suavissima, eademque cordatissima, dulcibusq; liberis, Anno 1525.

Agrippa ad Amicum. LXXIV.

Vir nobilis, qui hæc tibi redditurus est literas, me tuo nomine salvere jussit, retulitq; filiolum nostrum parvulum Haymonem tua cura impendioque optime nutriri. Pro quo beneficio tuo debeo tibi infinitas gratias. Cupiebamus autem puerulum ad nos deferri, ne què gravaret: cupiebamus insuper apud nos fore; eò proximè in Franciam discessuri sumus; ubi illustrissima Princeps nobis domicilium decrevit, & impensas, apud Tutonum videl. vel Aurelianum, vel Lutetiam. Quod autem tuæ Reverentiæ commodiùs visum fuerit, facito, & nos quamprimum certiores redde, an missurus sis puerum, nec ne. Cæterum quæ penes nos nova sunt, non habeo, quæ expediat scribere, alia, nisi quod egregiè ludimus Pandoræ fabulam quæ cum Apolline plenam virtutibus urnam accepisset, ea ad aperta evolârunt omnes, solaque in labro restitit *ελπίς*. Spes scil. & ea nobis quoq; relicta est, & quàm optima. Plura tibi scribere decreveram, sed hic clepsidræ jubet finem facere. id eò, quod superest, in aliud tempus expectabis. Salutate tua commater, uxor mea, quæ jam partui proxima est. Vale. felicissime. Ex Lugduno, octava Junii, Anno 1525.

Amicus ad Agrippam. LXXV.

Tua, suavissime Agrippa, prægrandis & divina sapientia a deo ingenti me tibi astringit amoris vinculo, ut diu notuque tui non possim non esse memor. Scripseram superioribus diebus elapsis parvas ad te literulas: quas si receperis, necne, sum animi dubius, in quibus tibi promiseram artem Cabalisticam & aliquos Lullii libros, quos velim apud te haberes, sicut sunt jam penes me. Ego enim sum is, qui docto & sapienti cuilibet velim inservire pro ingenii mei viribus. Quid enim, per Deos immortales, dulcius? quid suavius? quid denique familiaritate doctissimi cujusque amcenius?

Age

Agè ergò. vir doctissime, & hujus, qui tãti te facit, quique diu noctuque infusat, ut tibi sevitio esse posset, non obliviscaris, invenies me tibi omnibus obsequentissimum. Vale decus Agrippinum, & Philippum paterno amore prosequere, qui patris loco te habet; unicuique te sibi filium præbet. Iterum vale. Ex Surfacho, 11. Junii, Anno 1525.

Agrippa ad Amicum LXXVI.

Tua commater, uxor mea, his proximis diebus peperit nobis tertium filium. compater est illustris Princeps, reverendissimus Cardinalis ex Ducibus Lotharingæ, commater est nobilis Domina de sancte Prië. hoc tibi significare convenit, aliud, quod scribam, non habeo, quam ut acceptis jam à nobis pluribus Epistolis, tandem ad nos aliquid rescribas: idque tuto poteris per præsentium latorem, quem mittimus Friburgum. is reversurus per Gibennas; literas tuas referet. Commendamus tibi nos omnes; & parvulum Haymonem: commendat se tibi commater tua, deprecaturque tibi omne bonum. Vale felicissime. Vicefima quarta Julii, Anno 1525.

Amicus Amico. LXXVII.

Cum primum arbitror, Musarum decus, Agrippa illum, qui plurimum pollet cum Græca, tum lingua Latina non vulgaris conditionis præfenti tempestate, idiomate inexplorato & extemporaneo exemplò aggredi: jamjam animam è proprio corpore seclusam percipio. abest intellectus memoria labefactatur. voluntas redditur deambulatoria. ingenioli mei capacitas deprimitur. vires enervantur. oculi caligant. aures surdescunt. nares suo olfactu privantur, labia vix moventur. lingua balbutit. manus fit tremula. genua curvantur. pes privatur incessu. cor ingemiscit. universa tandem corporis mei viscera contremiscunt. nihilominus divino illo afflatu Spiritus minus pertimesco. Nam in castris inolevit consuetudo, quòd impotentiores à potentioribus sublevantur. adhæc Palæmonem adire ipse penitus destinavi, ut de ejus opulento, opiparo & pinguiori fonteque uberrimo imbiberè valeam. Nuper enim ex Italiæ partibus solvi Galliam versus, ut hujusmodi sapientis & Astronomi percipiam sapientiam, & quem

quem universa Occidentalis ora non potuit, unius hominis tantum fama perduxit. O felicem & longè beatam Lugdunensem patriam, quæ hujusmodi candelabrum sibi vindicavit, rore etenim & refraganti odore ejus illustrium virtutum, hanc plagam universam illustrarit: cujus Celsitudinem ego, tanquam tuba ductilis, per orbem terrarum disseminabo. quod quidem sola virtus operatur, quæ in abscondito latere non potest. Bene vale Cherub, diu felix vivens, nostri quædoque memor. Vicefima nona Julii, Anno 1525. Lugduni.

Amicus ad Agrippam. LXXVIII.

Reditæ sunt mihi literæ tuæ, Henrice Corneli doctissime, quæ non vulgarem mihi voluptatem haud dubiè attulerunt, ubi præsertim audiivi te & perbellè valere, & nova prole sæcundiorum factum esse. quod nihil tibi mortali fortunatius contingere potuisse existimo. Dii concedant, ut virtutem imaginemque patris referat puer, quæ quandam tibi immortalitatem comparet, sitque usui & decori seculo nostro: quemadmodum tu pater es. Quod verò filii sacram ablutionem tanta ulterius honestaret nobilitas, habeo profectò gratissimum. sunt enim hæc nonnulla virtutum tuarum merita, non satis quidem digna, ut par est: cum longè majora tibi debeantur. Non potest enim tanta viri & tam excellens doctrina ad summa rerum fastigia non extolli. Quod ad filiolum nostrum attinet, prosperè valet. Mittam enim ad te, dum tamen caloris intemperies paulò remissior facta fuerit. non ferret enim sine discrimine tantos æstus ætas tenella jam igitur ut valeas, cupio, meque tuis literis nonnunquam revisas. Gebennis, secunda Augusti, Anno 1525.

Agrippa ad Amicum. LXXIX.

A Tempore, quo hinc abiisti, uxor mea peperit mihi filium, compater fuit Cardinalis Lotharingus. Cæterum expecto abs te Ptolomæum, quem pollicitus es, ut mittas his nundinis, tuumque recipias, qui jam dudum religatus est. Longiores ad te literas scribere non datur propter occupationes meas occupatissimas. Hodie siquidem recedit hinc Princeps mea, comitaturque filiam ituram in Hispaniam: ego manere jussus Lugduni, donec revertatur, vel aliter de me statuatur. Interim oro ad me rescribas, desque argumentum sæpè & multum deinceps scribendi rescribendique. Vale, & tuos amicos omnes valere jubeto, in primis D. Præsidentem Dorian. Salutatur

Iurat te uxor mea, atque ego tuam. Antonio physico me commendatum habe. Iterum vale, & foelicissimè. Ex Lugduno, octava Augusti, Anno 1525.

Amicus ad Agrippam. LXXX.

Gratia & pax à Deo Patre & Domino nostro JESU Christo. Egregie vir, atque mihi in primis colende, non aspernaberis, spero, literas meas, cum non sis dedignatus, dum hio eras, tam suaviter ac familiariter toties mecum colloqui: quæ tua humanitate, mihi satis, ni fallor, cognita fretus, hunc tibi commendo Christophorum harum literarum indicem: qui nisi tantis precibus hoc à me efflagitasset, (tanto etenim tenetur desiderio tui) profectò haud ausus fuisset tantæ eruditionis nec non autoritatis virum nugis meis obtundere. Est autem is juvenis usque adeò ingenuus, non ineruditus, &, quod maximum judico, tam integræ fidei, ut ipsi non admodum sit opus mea commendatione, sed ut se ipsum facile commendare queat: tua verò tanta facilitas. ut etiam à nullo commendatum, non dubito, quin facile admitteres. Quare, quæ tua est humanitas, hanc meam Epistolam æqui bonique consulas, quæso Christophorus hic tuis usibus, si quid commodare possit, non deerit. Vale, & nostri sis memor, oro. Salutem tibi nuntiarum jubent D. Joannes Vannius Musicus, & uxor mea. Ex palæstra mea literaria, Friburgi Aventici, septimo idibus Augusti, Anno 1525.

Agrippa ad Amicum. LXXXI.

Literæ tuæ, Ulriche amicissime, atque is, qui illas attulit, Christophorus, adeò mihi acceptæ fuere, ut fatear me abunde debere tibi infinitas gratias, spero siquidem juvenem illum mihi & fidum & diuturnum Ministrum fore: cui quod ad victum & vestitum opus est, nihil patiar defuturum. Cæterum, modò penes me perseveret, nihilo reddetur indoctior, nec incivilior. Vale foelicissimè, & ad nos sæpius rescribe. E Lugduno, decima nona Augusti, Anno 1525. Communes amicos omnes salvere iubeto.

Agrippa ad Amicum. LXXXII.

Tamet si occupatissimus, volui tamen vel id tantillum scripti ad te dare, ne me tui arbitrareris oblitum. Denique e-reditissimus Papilio in suis literis salutem ad me ex tuo nomine scripsit. Gavisa est vehementissime tota Ecclesia Sancto-

rum, qui apud nos sunt, audientes fructum verbi apud aulicos, itidem apud Galliam ferè omnem. Glorificamus quoque Dominum pro Macrivi servi Dei constantia. Scripsi multis de gloria verbi apud vos, quæ non dubito tibi communia facta esse. Benedico Dominum, quod semper idem es, nempe veritatis amator: prosequere. namque ea ratione feliciores, quam reliquis omnibus. nam quid simile veritati: Utinam mihi liceret venire in Gallias, ne semper mutus essem. fiat voluntas Domini. langueo, fateor, quod tamdiu taceam. Non dubito te scire me factum conjugem, & librum meum de conjugio forsitan vidisti. Donavit Christus nobis filium vicesimo nono Novembris. Adhuc in puerperio est soror mea. puer Isaac nomine sanus est. Ora, ut vivat in gloriam Dei, illumque docere possim, ut sit alienissimus ab Antichristo, & figmentis hominum. Paupertatem multam sustinemus. nam omnia carissima, & obruor ego debitis multis. fratres aulici, & forsitan tu cum illis, miserunt mihi aureos solares viginti, nihil opportunius habui unquam. in omnibus benedictum nomen Domini, qui juvit nos, & potens est nos liberos facere à tam extrema paupertate. Gratias ago omnibus, qui dederunt & juverunt paupertatem meam. Salutat uxorcula mea te, & simul salutamus uxorem tuam in Domino. Lætor, si prosperè apud resint omnia. Salutat te tota Ecclesia nostra per Christum, Capito maxime: & tibi ac omnibus fratribus fœlicia à Domino precamur. Suade pro me bona, quibus potes, & qui possunt. Scribe, quid Gebennis agatur, an scilicet verbum ament. sit quædamque vicissim literarum consuetudo. Gratia & pax Domini nostri JESU Christi cum Spiritu tuo, Agentorati, ultimo Decembr. An.

no 1525.

EPISTO-

EPISTOLARUM

LIBER IV.

ILLVSTRISSIMÆ PRINCIPI AC DOMINÆ,
*Domina Margareta, è Christianissimorum Franciæ Regum sanguine,
 Alenconia ac Bituricensis provinciarum Duci, Armeni-
 acorumq; Comiti, Henricus Cornelius A-
 grippa S. D.*

EPISTOLA I.

SI voluntatem erga me tuam pari scientia scribendi-
 que otio adimplere possem, Princeps illustrissima,
 jam arduum aliquod opus aggressus amplo volumi-
 ne, profundissima sacrarum literarum mysteria,
 vel difficillimas Evangelicæ Philosophiæ rationes, & quæ ad-
 huc in tenebris delitescunt, exposuissim: sed domesticis meis
 hisque necessariis negotiis incessanter continuoque occupa-
 tus, sine magno rei familiaris meæ detrimento scribendi offi-
 cio vacare non possum. Scribendum tamen aliquid est ad
 te, tam beneficentissimam Principem, quod vel egregiam lau-
 dem tuam contineat, insignemve doctrinam adferat: Sed ut
 laudare omnibus facile est, ita docere quàm difficile est: Nulli
 enim, nisi penitus elingui, in tanta virtutum tuarum copia ce-
 lebranda, deesse posset oratio, quarum splendor sermonis uber-
 tatem facile tribuet scribenti: docere autem de eò difficilius est,
 cum tanta sit in te vitæ morumq; integritas, ut quælibet subli-
 mis doctrina fat esse vix possit. Nobis itaq; donanda est venia,
 si non tuam excellentiam condecens, sed secundum vires no-
 stras, temporisque indigentiam debitum munusculum ob-
 tulerimus. Accipe igitur benigno animo de Matrimonio bre-
 vem declamationem, non quod te hanc vitam docere velim,
 quam tu perfectissime nosti, & observasti sanctissimè, atque
 quod tota oratio verbis eloquitur, tu operibus ipsis hætenus
 religiosissime præstitisti, ut non tu docente hac oratione, sed
 te exemplo hæc indigeat oratio: ideoque tibi præ cæteris de-
 dicanda erat, ut nostris scriptis reddant testimonium opera
 tua, atque illorum contumeliosæ ac sacrilegæ objectioni, non
 tam verbis, quàm operibus responsum sit, qui dicunt sapien-
 ti non esse nubendum, stultumque esse, qui cum posset in
 libertate

libertate vivere, conjugali jugo se subiciat. At hi quantum erent, satis ex ipsius Matrimonii dignitate necessitateque probatur. Tantum enim abest à culpa nubere, ut duobus duntaxat hominum generibus exceptis, qui contempto Matrimonio non nupserit, velut Christianæ religionis prævaricator, mortalis culpæ perpetuæque poenæ reus, ab omnibus sit contemnendus atque evitandus. Vale, Anno 1526.

Ioannes Capellanus Henrico Cornelio Agrippa,

S. D. II.

SUscépi literas tuas, mi Agrippa, cum ex Bayona rediremus, salutavi illustriſſimam Dominam tuam ex parte, non sine commendatione (ut solutus sum) tui nominis. video rem tuam quam non solus desideras, sed & ego tecum, nondum fieri posse, quantum ex eadem Dominica intellexi, quæ in similibus rebus longa nonnunquam esse consuevit. sed ituri sumus brevi Parisios: nunc quantum intelligo iterum redituri Lugdunum, ut Christianissimus Rex votum quod in Hispaniis fecit, sancto sudario, quod Chamberiaci apud Sabbatenses asservatur, persolvat. tunc non diffido rem tuam fieri facile posse. interim, quoties de re inciderit sermo, fungar officio amici. Nonnulli, qui tamen de Christianorum numero censentur, propter nonnullos locos tuum istum laborem de conjugio parum probant: & sunt, quibus non infrequens est cum Dominabus collocutio. Itaque veritus, ne in dedecus magis, quam ad tui commendationem cederet, hæcenus libellorum præsentationem distuli. Si tamen jusseris, qualescunq; præsentabo. Hic est quidam senio confectus, in Chymica exercitissimus: cum quo nondum mihi sermo fuit egrotavi in gravi destillatione per multos dies; sed nunc, Christo adjutore, propemodum pristinae integritati sum restitutus. Vale. Ex Burdegalia, secunda Aprilis, Anno 1526. Vidi natalem nostrum Bayonæ: & pollicitus erat se me hic visitaturum: sed, quantum credo, mutavit opinionem nihil ab eo accepi.

Suo Domino Ioanni Capellano, Physico regio, Henricus Cornelius

Agrippa. S. D. III.

SCRIBIS ad me amicissime Capellane, esse in aula nonnullos qui tamen de æruditorum numero censentur, & quibus non est infrequens cum Dominabus collocutio, qui declamationem meam de Matrimonio parum probant. Itaque veritus, ne res hæc in contentionem magis, quam in commendationem mihi

mihi gaderet, te libellos illos meos principib. nostris offerendos hactenus distulisse, donec me iterum consuleres. Audi ergo nunc sententiam meam. Inter aulicos Magistros sunt, qui fœdas & spurcas scribunt facetias, & de arte lenonica comedias, & ex penitissimis Veneris armariis deprompta lasciva carmina, ac de bellis amoribus pestilentes libros. Sunt &, qui hæc in varias linguas transfundunt. At hujusmodi libri sine offensa, sine reprehensione offeruntur dominabus, & leguntur a vide etiam a puellis Novellæ Bocarii, Facetiæ Poggii, adulteria Euryali cum Lucretia, bella & amores Tristanni, & Lanceloti, & similia, in quibus nequitia assuescunt sceminae legendo; quarum quæ in his libris plurimum edocta est, quæ horum jacere scit dictoria, & ex horum disciplina cum procis in multas horas facundè confabulari, hæc demum vocatur scemina probè aulica. Quo miror, cordatos istos ac nasutissimos censores, qui res parvas tantis sæpe tragœdiis exagitant, circa hujusmodi non modò simulatè, sed & in illis perlegendis, traducendis, exponendis, plurimum occupari, idq; etiam capita religionis Episcopos. qualis ille Angolemensis, qui amatorias Ovidii Heroum epistolas in Gallicum sermonem convertit. Tales habent aulicæ dominæ plerumque sacrorum suorum mystas: qui cum nullos unquam didicerunt bonos auctores, nec tantillum quidem bonæ eruditionis habent, quomodo possunt illi hæc mea probare, ab illorum instituto longe diversa. Tu igitur nunc libellos illos audenter offero, nec putes Agrippam tuum, cujus nomen Ab ægris pedibus, pleriq; interpretantur, adeo podagricum, qui non audeat cum illis cordatis aulicis censoribus in arenam descendere. Non sum optimarum literarum tam exarmatus, qui non valeam & hæc mea defendere, simul & adversarios hostes confodere. Vale felicissime. Ex Lugduno, prima Maji, Anno 1526.

Agrippa Amico S. IV.

Am propè annus est, ornatissime vir, quando Lugduni nobiscum fueras, vix ad triduum inde scripsi ad te pluries: accepi autem ex te literarum omnino nihil. nunc iterum nactus hunc opportunum nuncium, virum mihi amicum & fidum, qui iturus rediturusque has tibi defert, tuas ad me relaturus, mitto simul aliquid nugarum mearum, declamatiunculam de Matrimonio Latinam, eandemque in vulgare Gallicum idioma traductam. illam tibi, hanc uxori tuæ (cui me plurimum commendari cupio) legendam destino, mitto etiam prognosticum

ticum quoddam, idque meum, ex quo judicabis, quam egregius evaserim astrologus. tu verò per hunc latorem remissus es Cosmographiam Ptolomæi, quam Lugduni mihi pollicitus fuisti. denique, si quid penes me est, quod tibi queat cōducere, nihil petes abs me frustra. Vale felicissime. Lugduni, decima octava Aprilis, Anno 1526. Domino præsidi, cæterisque amicis nostris omnibus me commendari opto, illosque unā tecum optime salvere & valere jubeo. Salutat te uxor mea, omnaturque omne bonum. Saluta mihi Antonium medicum, virum cyclice doctum.

Amicus ad Agrippam. LXV.

Accepi literas tuas, candidissime vir, & cum eis libellulos, pro quibus gratias agimus & uxor & ego: misissem Cosmographiam Ptolomæi, quam pollicitus sum, nisi ea me fraudasset Martinus Pictor, qui jam decursis octo mensibus commodatō illam à me acceptam necdum restituit. Nec arbitreris me hæc causari, quòd revocetur donatio: qui nosti, quam tenacissimus sim observator promissi. Nisi intra proximas nundinas restituta, accipies à me pro tuo arbitrio aliam, qualem tibi apud bibliopolas delegeris. ego jam ad tres menses ita articulari morbo distorqueor, ut fere in rabiem deciderim, nec adhuc est ulla certa salus, quanquam dolores jamjam sevirē desierint, quanquam adhuc tamen ambulare nequeam. tu si quid certi remediū habes, rogo, ut tibi amico & quidem peculiari communicare velis, & cum dabitur occasio, vicaria ratione rependam. Novi hīc nihil habetur, quod dignum admonitione sit. Si quid interea à me velis, utere & abutere opera mea pro arbitrio. Nihil enim habes in rebus tuis tam tuum, quam Cōradum. Uxor mea tibi mille & consorti tuæ mille salutes precatur. Vale, & me, ut consuevisti, inter tuos addictissimos adnumera. Chamberiaci, 5. Maji, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. VI.

Accepi literas tuas ex Burdegalia ad me datas, Capellane amice. idemque semper observandissime, non modicum malorum meorum solamen. nosti enim, quæ me hīc oppugnet fortuna, posteaquam Princeps noster hīc abiit. non est, quod dicam amplius: Pandora ollam adaperui, bona fere omnia evolarunt, sola in labro restitit ἰλαρις, spes scilicet: & huic jam propè creverunt alæ, hoc modo absente Principe propè

propè totus perii : nec habeo , qui mihi subveniat , aut capiti , aut pectori , aut pedibus : obstupui cerebro , plus quàm Niobe : cordi nil inest consilii : quò refugiendum sit , ignoro : mustela fiam , an vespertilio , incertum est : illa decies in die mutat locum , hæc lucifuga non audet in publicum progredi , nisi per tenebras , & sese committere nocti : ad Deorum aliquem si convertar , quis me exaudiet : nisi tu mihi Divus aliquis efficiare , vel Apollo , vel Æsculapius ? ac tantorum malorum remedium aliquod non tam vaticineris consilio , quàm re ipsa invenias . Quòd si , juxta mei nominis etymologiam , ægris procedat pedibus , tu Mercurius efficiare , ac pedibus illis alas connecte , & quos mei nominis fautores noveris , in venire que poteris , tibi adjuuge , aggredere , corripe , roga , obtestare , compelle , extorque : adde preces , supplicia , querelas , suspiria , lachrymas , & quicquid est , quo divos flectere solent homines : ego efficiam , ut nec tibi , nec illorum ulli unquam ingratus futurus sim . Cæterum scribo Illustrissimæ Principi , ac Dominæ nostræ : ejus epistolæ exemplar his inclusum conspicias . tui literas illi reddito ea opportunitate , ut vel ipsa lectura sit , vel se coram legi audiat . Denique , quid mihi , qua ratione , quo ordine , qua via , quo consilio agendum sit , quibusve auxiliis opus sit , tu apud eandem Dominam nostram facile , quod spero , constitues & impetrabis . Reliquum autem est , ut quæstionem suam Barguinum exores , ut in favorem meum scribat Lugdunum ad Martinum Trecentem , quò de constituto mihi à Principe stipendio , quod hætenus debetur , nunc tandem solvat , ni me una litera plus quàm medicum evasurum passurus sit . Vale felicissimè . Salutat te uxor mea , precaturque tibi omne bonum . Salutat te etiam Claudius Sacerdos meos . de liberavi illum ad te mittere . sic namque & literarum mearum & negotii mei me posse certiozem fieri arbitror , cum cæteri nuncii omnes ferme dubii sunt . Iterum vale . Ex Lugduno , 6. Maii , Anno 1526 .

Suo Michaeli de Arando , Episcopo Sancti Pauli in Delphinatu , pio ac verè Theologo , Domino suo observandissimo , Henricus Cornelius Agrippa S. D. in omnium salute

IESV CHRISTO.

VII.

Multa quondam de conjugio doctissimè scripsit gravis auctor Theophrastus : qua occasionem meretrices omnes in se concitavit , è quibus profilit Leontium Metrodori scortum , quæ contra tantum virum etiam librum ederet . unde tandem

lem proverbium natum est, Arborem suspendio eligendam. Sic scripsi ego præteritis diebus declamatiunculam de Sacramento Matrimonii, quam Illustrissimæ Principi dedicavi, cuius sermo, ut scripsit ad me Capellanus noster, nonnullos, qui tamen de eruditorum numero censeri volunt, offendit. Verum ego non video, fortè, ut fieri solet, in re propria cæcitate, quid illi in libera declamatione tantopere criminari valeant. Quodd si Matrimonii Sacramentum illis nimium extulisse videar, agant ipsi partes castitatis suæ, & facillè concedam illis hanc, licet inter Sacramenta non numeretur, tamen esse huic Sacramento longè præferendam. Si quid aliud est, quod illos male habet, deberent mihi errata mea, modò publica sunt, in faciem prostituere potius, quàm post terga apud aliquot aulicas mulierculas, sive etiam dominas, in calumniam trahere, sic namque illorum monita, qua decet reverentia, benignè exciperem, meque illis vel exponerem, vel purgarem, vel emendarem, ageremque admonitorum condignas gratias. Scio autem, quod duo sunt in declamatione nostra nodi, quorum me modestissimè commonuit Reverendissimus Pater Cænalis Episcopus Vincienfis, vir admodum sorbonicè doctus Unum, quodd videar asserere, conjuges propter adulterium separatos, posse contrahere cum aliis. Respondi illi, me illud non intendere, sed quod ejus loci præcedens, sequensque sermo ostendit, agere me illic de Matrimonii unitate, quæ juxta verba Domini individua carnis unione consistit: quam unitatem ego nulla alia divortii causa posse dissolvi ajo, nisi sola fornicatione, ubi caro jam in plures dividitur. Præterea si quis ultra hæc urgeret me alterius sensus interpretatione, dixi illi, scire me, qui hunc quoque tuerentur, Origenem, Ambrosium, Græcianum & plerosque jurisconsultos: sed & Pollentium, contra quem de hac re, citra tamen hæresis crimen, disputat Augustinus, rursus editis libris suam sententiam sic tueri. ut difficile sit judicare de victoria: habere me præterea exempla aliquorum Episcoporum, & factum Ecclesiæ, quæ quod agit, autoritate Dei agit: quæ autoritas non minor est in Ecclesia, quàm olim fuit in synagoga. Si ergo Moyses in synagoga contra divinam legem, quæ fuit ab initio, concessit Judæis quacunque etiam alia de causa, repudiatis conjugibus, aliis copulari, posse etiam Pontificem, post rejectam Ecclesiastica autoritate adulteram concedere innocentias nuptias. Neque enim in Evangelio egitur, quodd mulier, quæ repudiato marito alium duxerit, nœchatur, sed quodd qui repudiatam duxerit, mœchatur. Itaque

que in hoc negotio liberam esse Ecclesiæ autoritatem, cōnubia hæc pro rationabili causa concedere, sicut adimere. Nā Hostiensis, Panormitanus, Vincentius, & plerique alii canonici juris interpretes non verentur dicere, Papam gravi aliqua de causa posse etiam dispensare contra totum novum Testamentum, salvo duntaxat fidei articulis: quos tamen illius sit interpretari. atque hi Doctores sic scribentes, interim habentur maximè orthodoxi. Tandem dixi, hanc disputationem non facere ad declamationem meam, sed priorè mentis meæ expositionem: remisique ad Erasmi annotationes, ac ejusdem contra Leum apologias. Alterum verò, quod adnotat dictus Episcopus, id erat, quòd inter eos, quos à Matrimonii lege exemptos dixi, aiebam, qui acti spiritu Dei, perpetuam castitatem delegerunt: urgebat eum hoc verbum. Perpetuam, tanquam rigidum nimis & asperum his, qui pro tempore expertiuntur in se vires castitatis, nolentes infirmitatem suam adligare perpetuitati. Respondi me idcirco non scripsisse, Qui voverunt, sed Qui delegerunt, aliquo videlicet bono proposito, quo stante & durante exempti sunt a lege Matrimonii, nec prius incipiunt obligari cōnubio, donec incipiant uri. ni forte aulici illi mystæ putent, melius esse scortari, quàm nubere. His auditis, Reverendus Pater ille acquievit sententiæ: oravitque & consuluit sic per epistolam declarari, ut auferretur offendiculum: tandem cætera omnia laudavit. Nec cogitare possum, quos offendere possunt reliqua, ni fortè aliquos aulicarum nuptiarum consultores, ne dicam lenones, quibus hæc declamatio offam eripere videatur, aut fortè qui lascivia perdit, tanquam insanientes equi, ut ait Hieremias, ad uxores proximi libenter adhinniunt, & ad probari cuperent sua vitia multitudine peccantium. Tux autem fortitudinē hanc declamatiunculam, Illustrissimæ Principi tuæ dicatam, nunc insuper tuendam commendo: teque ad hoc certamen provoco contra ejusmodi Cerberos Herculis instar, pro hujus Sacramenti gloria, pro absentis mei defensione, pro veritate ipsa foeliciter validissimeque certaturum. Vale felicissimè, E Lugduno, 7 Maji, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. VIII.

Si ab astris est hominum vita atque fortuna, quid sollicitamur? quin Deo hæc & cœlis, qui nec errare, nec malum agere possunt, relinquimus: atque homines cū sumus, nihil ultra vires nostras, sed humana duntaxat sapimus? Quin & Christiani cū sumus, credentes Christo, linquamus horas, & momenta

menta Deo Patri, qui ea posuit in sua potestate. Quod si, quæ diximus, ab astris non sunt, ædepol in vacuum currit omnis astrologus. Sed est hominum genus adeo timidulum, qui, tanquam pueri, ad lemurum fabulas plus timent, creduntque magis ea quæ non sunt, quam ea quæ sunt. idcirco ferum futurarum cognoscendarum nimia aviditate cæcutescentes, quod res est minus possibilis, ut reversurum universorum diluvium, hanc eò timent magis: atque quod res est verisimilis minus, ut astrologicis delectionibus rerum fatales leges posse defraudari, hanc eò magis credunt: qui, si non essent astrologi, proculdubio perirent fame. Atque hi apud me instant, ut ex me futurorum occultorumque prognosticum accipiant, ac si mea professio ea ipsa sit, nec alià ab astrologia. Hos ergo ne fraudet opinione sua, hoc adscriptum prognosticum, idque duplici glossa vestitum, licet post Kalendas editum, illis remitto, ut sciant, qualem me opinantur astrologum, talem esse etiam prophetam, & me scire eorum frui stultitia. Vale.

Agrippa ad Amicum. IX.

Nescio, an plane venia dignum sit, Reverende Pater, me, vix trium dierum habita tecum consuetudine, aliquid ab te petere, etiam sine ullis meis meritis præcedentibus: sed quia te non latere arbitror, quanta mihi sit fueritque jam pluribus annis cum propinquis & affinibus tuis familiaritatis amicitiaque, necessitudo, confido, quod me non solu ab hac præsumptuositate absolvas, sed & gratiam benevolentiamque tuam mihi insuper sis conduplicaturus. Ea spe, quid te oratum velim, nunc aperiàm. Rex noster cum ad Massiliensem obidionem solvendam procederet, pollicitus erat nescio quod grande bonum: rem hanc pro me procurandam suscepit ex commisso Regis Dominus de Rayns capitaneus cataphractorum: is modò obiit mortem: conscius tamen est regiæ pollicitationis Dominus Senascallus Lugdunensis cõpater meus, cui una cum istis scribo in id ipsum: deinde Princeps mea, Regis mater discedens Lugduno, prohibuit ibi domicilium figere, pollicita, sese evocaturum me in penitiorem aliquam Gallicam urbem, ubi, composita re familiari, paratiorem me haberet in ministerio. Quid de me futurum sit, ignoro, ac dubito vereorque, ne, occupatis principibus jam maximis negotiis, ego interim absens excidam memoria, quod tandem diuturna expectatio mihi ad famem redeat. Oro itaque humanitatem tuam, ut hanc unam pro me curam suscipere digneris,

neris, atque aliquando, & quoties ibi opportunum videbitur, apud Regiam Majestatem ac penes Principem meam, Regis matrem, de me mentionem aliquam oriri facias: ostendasque me illis fore non omnino inutilem, meque illis, qua potes, de meliore nota & charum & commendatum reddas. scio namque, quantum commoditatis mihi commendatio tua adlatura sit, si me hac gratia tua impartiri velis. Sed & illud te admonitum esse velim, mihi non solum re ipsa, sed rei celeritate opus esse. Si quid ergo de me statuere decreverint, five Rex five mater Regis: oro cures id quam citissime expediatur: atque ego curabo: quod tuam Reverentiam mihi profuisse nunquam poeniteat. Vale felicissime, & his audacibus parciteq; literis. Ex Lugduno, sexta Maji, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. X.

Quod usque in hunc diem distulerim ad te scribere, in causa fuit, quaestoris nostri Barguini absentia. is, ut est bonarum literarum literatorumque amantissimus, pollicitus est facturum, ut Lugduni à Martino à Troja tui stipendii pecuniae dinumerentur. nihil minus tui absentis, quam praesentis, rem curavi. Domina non denegat se aliquando facturam, quod cupis, sed in longum protrahit, nec putes eam in rebus meis, quam in tuis, diligentiolem. Utrumque sollicitabo. urgeboque Barguinum, ut quamprimum tibi provideat. Ajunt Regem nostrum, posteaquam Parisiis fuerit Chamberiacum concessurum, ut sancto Sudario vota persolvat. tunc facilius erit rem uam componere Literas tuas, quas de operibus Caloni mentionem faciebas, non accepi. Fuimus hactenus, & adhuc sumus in peregrinatione quam tædiosisissima. Utinam mihi quiescendum esset ab his curiae procellis. est mihi curialis vita quam maxime exosa. Natalem Tholosanum vidi Bajonae. pollicitus erat Burdegaliae me convenire: sed nec hominem vidi, nec, quò pervenerit, intelligere potui. Gratia Domini nostri JESU Christi tecum & cum modestissima consorte tua, Cogniaco, decima septima Maji, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XI.

Dolore artetico, quo te adeo distorqueri scribis, adfectum te doleo quam maxime. Utinam omne hoc malum, & si quod reliquum est, in N. (hem calamum compesco) de me pessime meritum, devolasset. Remedium tibi mitto his literis inclusum, videlicet confectionem in tabulis laxativam, qua

quæcum consilio medici uteris, humorum peccantium subductione, prius tamen per syrupos jam digestorum præmissa: deinde cataplasma, quo instante dolore intenso pro ejus sedatione, & agitatae materiae resolutione dolenti membro applicabis. Porro de secretissimis meis mitto per me jam in pluribus expertum unguentum, quod etiam apud te secretum manere cupio: cujus usu summam assequeris curationis. Cosmographia Ptolomæi, quoniam penes te non est, facile carere possum usque dum recuperaveris. Si alia quævis bonorum librorum volumina apud te dulcia sunt, eorum, quod superest, mihi impartiare, scis enim, quam sim ego helluo librorum, nec ullam supellectilem mihi magis parare curem aliam. Vale felicissime, & valetudinem tuam imprimis & diligenter curato. De Achille nostro scire cupio, num illum penituerit adhuc cucullæ, & quod libertatem commutaverit Calopodus. Uxor mea una mecum, ambo nos, ambos vos, te & uxorem tuam, optime salvere atque valere jubemus. Ex Lugduno, decima septima maji, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. XII.

Literas tuas Illustrissimæ Dominae nostræ præsentavi: sed de eare, quam ego tecum speramus, nihil certi definivisti, scis, quam uti consueverit dilatione in negotiis expediendis. quod ego in re propria satis sum expertus, & quotidie experior. qui jam tot annos eandem sollicitavi in re unica, quam necdum sum consecutus, & consequi ferme despero, etsi non infrequenter pollicita erat se facturam. Ejusdem Dominae quaestor scribit ad Martinum Trecentem pro solvendo tibi tuo stipendio. Tractatur apud nos negotium pacis. quisnam tamen futurus sit exitus, incertum est. Ago gratias de tuis prognosticis. unum illorum dedi Barguino nostro. Die crastina hinc solvemus ad Parisios, exinde ad S. Germanum profecturi. Salutari cupio meo nomine modestissimam uxorem tuam, & Dominum Claudium Sacerdotem tuum, scripsisti, sibi me memini, illum te velle mittere ad nos, sed id ne feceris. nam incerta est mihi sedes. Vale. Cogniaci, vicesima sexta Maii, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. XIII.

Festinantia tabellarii effecit, ut nunc tecum paucis agerem. Barguinus tua causa scripsit ad Martinum Trecentem. Dominus Episcopus Vasatensis in tuam commendationem allocutus est Regem. qui cum bonam de te haberet opinionem, nunc

nunc meliorem concepit, &, ut uno verbo meum erga animū intelligas, crede mihi, rem tuam, atque meam, vel multò diligentius curabo. Vale Angolismæ, prima Junii, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. XIV.

Reditæ fuerunt mihi literæ tuæ, quibus acceptis & intellectis allocutus sum regiam Majestatem de meritis tuis, & promissis tibi stipendiis, ille mihi optimum dedit responsum, teneasque pro certo, te apud illum esse in optima æstimatione, & quod stipendia pollicita habebis, & majora. Dominus Capellanus dixit mihi scripsisse se cuidam thesaurario Lugduni commoranti, de mandato ipsius Dominæ matris, Regis, ut de stipendio tibi consueto solvat debitam pecuniam. Ego semper habeo negotia tua apud Regem commendata: & si quid præterea potero aliud pro dominatione tua, semper ero paratus pro posse adimplere. quæcunque videro esse ad honorem & utilitatem tuam. Tuscribe mihi sæpius: in hoc rem gratissimam mihi facies. Vale. Ex Petragoricensi civitate, secunda Junii, Anno 1526.

*Reverendo Patri ac Domino, Domino Symphoriano, Episcopo Vasatensi,
Domino suo observandissimo, Henricus Cornelius Agrippa
S. D. XV.*

Vix eloqui possum, ornatissime Præsul, quanto gaudio me affecerit epistola tua, qua mihi Regiæ Majestatis benevolentiam beneficentiamque indicasti: quanta denique me tibi obligaveris observantia, qui tanta pro me apud eandem Regiam Majestatem operatus es, & majora te facturum in super polliceris. Cogitanti itaque mihi, quoniam studiorum meorum testimonio pro tanto beneficio animi in te mei gratitudinem aliquam ostendere possem, ac circumspectanti, quæ in chartacea mea suppellectile recondita tenerem, subito offerebat sese oratio quædam, sive dicam epistola, quæ quondam ad quorundam amicorum improbas preces respondere deliberavi, ac illos à gentilis theologiæ studiis dehortari ad evangelicam doctrinam. Hanc itaque relegens pauculis recognovi, dignum arbitratus argumentum; quo te donarem per hoc breve temporis spatium, quo mihi facultas non est ampliora scribere, nec tibi qui ex officio tuo apud Regiam Majestatem nunc aliis studiis ac curis occuparis. orium adest à pliora perlegere. Optimum proinde ratus sum de re utili ac profutura

2. Vol. L parvum

parvum libellum mittere , quàm de vilioribus & abjectioris momenti amplissimum volumen. Accipe igitur nunc felici auspicio nostrum, quanrulumcunque est , licet majora virtus tua mereatur, literarium munusculum : ipsumque non ab exiguitate voluminis, sed ab utilitate ac veritate doctrinæ studii que in te mei observantia existimato. Dehortationem autem hanc ideo tibi inscriptam volumus, ut te illius argumenti exhibeas patronum, ac Christianissimo Regi vestro persuadeas, ut pro sui nominis præcellentia , quo Christianissimus vocatur, ac debito suo, in hoc Christianissimo regno, Christi literas ab omni gentili, exotica & adulterina doctrina repurgatas, ac etiam à sophistarum laqueis liberas , liberè docere jubeat atque tueatur : in hoc siquidem suo Christianissimo nomini dignissimum piissimumque Regem sese exhibiturus. Vale felicissimè, & quo cœpisti, amore me diligere ne cessa, ac Regiæ Majestati charum commendatumque redde atque conserva. Iterum vale. E Lugduno, decima Junii, Anno humanæ salutis 1526.

Agrippa ad Amicum. XVI.

Octava hujus mensis ex præsentium latore laconicâ quandam schedam tuam, quam prima ejusdem festino calamo ad me scripseras, accepi : quas autem priores à decima septima Maji ad me scripsisti , posteriores ego hujus mensis undecima accepi : & simul quas antea misisti, datas Maji 17. omnes quidem literæ tuæ narrant dinumerandam mihi Lugduni pecuniam : sic præceptum à Domina, scriptum à Barguino : idem etiam Domini Episcopi Vasatensis, Domini Senescalli Lugdunensis, & Baronis Laurencini literæ sonant, atque hac spe sola jam egregiè beatificatus sum : cæterum ne mica quidem pecuniarum hæc hactenus data est : ac Martinus Trecensis sibi nihil à Barguino scriptum, nihilque commissum ait, & mihi res meæ jam non (quod dicitur) ad retia , sed ad telam rediit aranearum, ac dimissis bonis avibus, muscas venari cogor. Claudius Sacerdos per me missus Friburgum rediit à biduo citra. quid attulerit, narrare non capit festina hæc epistola. Mitti libellum quendam Domino Episcopo Vasatensi inscriptum. hunc oro, ut reddas, ut Reverentiæ suæ commendatum facias. Verum tu ad literas meas omnes nondum integrum responsum dedisti : & quid de Matrimonio nostro actum æstimatumque sit. Vale. Proximis literis ampliora scripturus sum : tu interim persevera in re mea procuranda, atque ego tibi non verbis, sed re ipsa & opera gratias agam, si modo sic Deus ipse nostra

nostra direxerit negotia, ut tibi unquam in aliquo prodesse queam. Iterum vale. Ex Lugduno, decimaquarta Junii, rapidissimo calamo, Anno 1526.

Frater Petrus Lavindus, Ordinis Prædicatorum, Sacra Theologia Magister, Henrico Cornelio Agrippa, Iuriconsulto, Medico & Theologo Trismegisto, eruditissimo & eloquentissimo salutem. XVII.

Virorum & doctissime & eloquentissime salve. Olim cum declamationis Quadragesimalis officium apud Lugdunenses exercerem, tuam doctissimam Dominationem cum aliquot amicis nostris in cænobio Prædicatorum sæpèsum allocutus: nunc autem quia cognovi, iterum te apud Lugdunum esse, nolui præsentium latorè, mei amantissimum, eò sine literis ad te meis accedere. Scripsissem autem literas ampliores, nisi maximè oppressus essem animi angustia, quam referet tibi is, qui has redditurus est literas. cui, ut mihi ipsi præsententi, credas, & si quippiam auxilii impendere valeas, id facias etiam atque etiam oro. utinam hîc adesses, ut te & alloqui & amplecti possem. Vale bonarum literarum decus. Ex Marisconensi cænobio, idibus Junii, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam XVIII.

Vellem ego, clarissime Vir, his meis ad te literarum mearum primitiis me tibi non tristitia sed jucunda nunciare potuisse. Nunc verò aliter res sese obtulit, & te hæc scire convenit, quæ contigerunt adversa, si modò ea adversa nominanda sunt, quæ à Deo atque natura, tanquam inevitabili quadam lege, nobis inferuntur. Mortuus est amicus noster Guilhelmus, medicus Divionensis: qui cum die Jovis præteritâ plus justo oppleto fructibus stomacho cænasset, incidit in colicam primò, deinde in iliacam perniciosam, cui malo ipse non parum addidit (ut solent homines in rebus propriis cæcutire) perverso medendi ordine, adeo quod mirum sit hominem tamdiu versatum intra medicorum canones, tunc, cum maxime illi opus esset, potissimum aberrasse. Vocatus fui ego post triduum ægritudinis suæ. veni ad illum jacentem in lectulo & graviter afflictum. aderat febris continua, cum forti caumate atque singultibus: malum in his morbis prognosticum. vocavi Nicolaum medicum, is

L 2 occupa-

occupatus erat alibi. advocavi etiam Dionysium Thurini: is accessit nobis die postera. quid dicam? invenimus signa prioribus pejora: frigescentia extrema, pulsus formicantem, & quæ solet præmittere perniciosum atque immedicabile mortis malum: iussimus administrari sacra, & religioni Christianæ illum vota persolvere: sic extinctus est die hesternahora vespertina, & adpulit quod currebat, & quod eum ipsi sequeremur. Tuum nunc est, relictam ejus uxorem consolari & juvare prolem. nihil melius impendere poteris amico defuncto. Nam mœstitia, luctus, vestium umbra & squalor illum nec excitare, nec juvare possunt, & superstiti conjugii ad dolorem etiam damnum adferent. Quid plura? tu in his rebus longè melius consilium præstabis, quàm abs me accipere poteris. Vale fœlix, & Dominum Petrum Turelli meo nomine salvere jubeas. Iterum vale. Ex Lugduno, decima sexta Junii, Anno 1526.

Reverendo Patri, Sacræ Theologiae Magistro, ac Dominicane professionis, in Christo Fratri, Magistro Petro Lavinia, Henricus Cornelius Agrippa S. D.

XIX.

Astrologiam divinatoriam, five (ut dicitur) judicariam, non aliam esse, quàm superstitiosorum hominum fallacem conjecturam, qui de rebus incertis scientiam fecerunt, in qua decipiantur, in comperto habent fermè docti omnes, hanc præterea rident nobilissimi quique philosophi, repellunt Christiani theologi, sacraque Ecclesiæ concilia damnarunt. at tu modò, cujus officium est alios ab his vanitatibus dehortari, oppressus, vel potius cæcutiens, nescio, qua, ut scribis, animi angustia, ad hanc, tanquam ad sacram anchoram, confugis, & tanquam non sit Deus in Israël, mittis ad consulendum Deum in Accoron. numne putas juvabunt te astrologi cœlorum, five aruspices cœli? Esto, per discursum humanæ rationis & sensuum experientiam cum probatæ sint hæ scientiæ, tamen opinionum varietate, illarumque ambigua obscuritate sic involutæ sunt, ut sæpissimè mentem nostram præstigent, iudiciumque rationis pervertant, & deceptos nos difficilè cogant, sicut ait Esaias, in multitudine consiliorum suorum. Esto insuper, multa vera prædicent astrologi: fateor, sed & multa simul profundunt mendacia. ubi autem possunt hæ discerni? Vana sunt omnia & incerta, & quantò plus laboraverit homo ad quærendum, ut ait Salomon, tantò minus inveniet: & etiam si

iam si dixerit sapiens, se nosse, non poterit tamen reperire. Ne tamen tergiversari videar, & laborem pro amico subterfugere, quod voti tui compos fias, faciam pro te, quantum de his didici & memini, si modo primum commovero, nolle me, ut his iudiciis plus fidei tribuas, quam conveniat ab homine Christiano ac religioso atq; theologo. Cæterum verò si quid hæc scripta mea correptionis habere videntur, in eam partem accipe, qua me non modò Jurisconsultum & medicum, sed & theologum salutasti, atq; quatenus ego pro Christianæ fidei jurejurando tibi proximo & in Christo fratri teneor inter te & me solum. hæc repentino calamo ad te scripsi. Quod superest, cum eo nuncio, qui tuas ad me detulit literas, accipies. Vale felicissime. Ex Lugduno, decima octava Junii, Anno salutis nostræ, 1526.

*Suo Ioanni Rogerio Brennonio, Curato Sanctæ Crucis apud
Menses, Henricus Cornelius Agrippa
S. D. XX.*

Occurrit mihi pridie in via Christophorus præsentium lator, quem nosti. hunc ut conspexi, toto animo exultavi, percunctatus, num quas ex te mihi referret literas, ubi ait, nullas, mox consternatus, nunquid tibi finistri aliquid advenerit, anxius exquiro, tandem, intellectis omnibus, & te bene valere & prospere agere, illumque in culpa esse, qui me anno elapso non qua debuit, diligentia perquisisset, redii ad me ipsum: dolui tamen permaxime, me nullas tuas hoc biennio accepisse literas, nec ullum habere, qui meas ad te curet, fidum internuncium ea tamen de re diligentius requirens. narravit mihi hic lator esse, nescio quem, mercatorem apud Burgum Divi Nicolai, qui illorum curat ad Lugdunum negotium: tu rem hanc melius percunctare: & si is, vel alius quispiam homo bonæ fidei est, per illum mihi ad proximas nundinas rescribe, & me de omnibus certiolem redde, mittasque librum Stenographiæ Tritemii. Præterea scis me quondam composuisse ac scripisse currenti mea litera in oblongo volumine quandam Geomantiam, ab ea vulgari longe diversam: hæc penes me periit, nescio quomodo: anne vel illam dum Metis discederem, penes te reliquerim si ita est, vel eandem, vel ejus duplum ad me remitte. Cæterum ego adhuc Lugduni maneo, sed incerta sede. Rex siquidem ipse, ejusque mater, Princeps meæ, fortassis in peritiorē aliquam regni urbem traducturi sunt. Quicquid de me futurum sit, scies: modò non desit fidus nuncius.

cus. Tu, quæ ad me missurus es, fac ad manus Domini receptoris Claudii Laurencini, qui præceptoris Divi Joannis Merensis frater germanus est, perveniant: simulque quid ex Colonia novi habeas, quid agant mater tua, soror atque nepotes, rescribas: illosque de statu & valore meo certiores reddere cures. Commendo tibi funeralia charæ quondam conjugis in Ecclesia tua sepultæ, ne quid circa illa omittatur: quin, ut disposuimus & fundavimus, sic omnia executæ sint & exequantur: idque te per ejus, quæ secum tibi mecumque consuetudo fuit, memoriam, perque sacrum perpetuæ amicitiae nostræ vinculum etiam atque etiam obtestor. salutabis mihi Tismannū, & Carbonejum, & Tyrium nostrum, cæterosque amicos omnes: atque aurículas Jacobi librarii. nam (quod audio) ipse pro Lutheranismō illas solas Metis reliquit, reliquus totus abiens: attamen ob veterem consuetudinem, vel in auriculatum, salutari volo: quin te in primis optimè valere jubeo. Ex Lugduno, 23. Junii, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XX.

Heri vesperi ostensæ fuerunt mihi literæ Reverendi Episcopi Vasatensis ad Petrum Sallam cognatum suum, in quibus mei mentio erat, talis videlicet: Dominam Principem nostram rursus & iterum præcepisse, dinumerandam mihi Lugdunī pecuniam pensionis meæ: sed hac spe jam multis literis confirmatus, hætenus egregiè passus: verum pecuniarum ne semissem quidem degustavi. locutus sum adhuc heri Martino Trecenti: is ait recepisse se à Barguino literas pro dinumerandis pecuniis, nescio quibus: verum mei in illas nullam omnino mentionem esse: negatque, ad me quippiam se habere mandatorum. Itaque quid monstri alatur, non satis intelligo: & ego longius absum, quam ut rem meam procurare possim. Hoc autem non ideo scribo, quod de tua in re mea diligentia & mutua inter nos benivolentia subdubitem, sed quod quæstoris nostri vel aliorum, à quibus res hæc pender, negligentiam reformidē: quibus ego forte, tanquam peregrinus homo, atque illorum obsequiis ineptus, posthabendus ac projiciendus censeor: de te verò prorsus dubium mihi nullum est, quin in numero me habeas amicorum: qui cum quo magis esse cupio, hoc avidius literas tuas quotidie expecto, quæ sic me suspensum habent, ut quid agere debeam, prorsus ignorem. Te igitur nunc iterum oro, qua potes, apud Principem

pem nostram commendatione me adjuves : sim minus, saltem tu me desperare jubeas. Scripsi tibi à decimaquarta hujus mensis per servitorem Baronis Laurencini compatriis mei, misique unà libellum Reverendo Episcopo Vasatensi destinatum : nescio adhuc si receperis : tu rescribas velim, & sæpè & amplè & ad omnia atque singula respondeas, nam de multis ad te scripsi hactenus, atque nihil hucusque respondisti. Salutate uxor mea, precaturq; tibi omne bonum. Dominus Claudius rursus abiit in Germaniam, brevi reversurus, una cum opere, quod nosti. Vale felicissimè. Ex Lugduno, ultima Junii, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XXII.

EX literis tuis, Reverende Præsul, facilè perspexi, quantum mihi fortuna promittat boni, cum tu me in numerum amicorum tuorum suscepisti, ac te mihi adiutorem præstitisti, ac Regiæ Majestatis gratiam benevolentiamque impetrafti. Itaque nunc totum me tibi dedo : tuum consilium tuumque imperium sectari statuo : & quicquid apud Christianissimum Regem nostrum de me statueris, gratissimum acceptissimumque habebō : quin & te pro me foelicia conaturum non diffido, sed ego fortassis longius absum, quam ut votis meis satisfacere possit. oportet siquidem fortunæ etiam diligentiam præsentiamque esse conjunctam. ego autem detrusus sum in hunc angulum, tantaque indigentia captivatus, ut pedem referre non possum, cum de pensione mea ne obulus quidem adhuc dinumeratus est, quamvis tua Reverentia, atque Capellanus jam sæpè ad me scripseris, præceptum à Domina, ut Lugduni solveretur stipendium : verum qui id facturum erat, negat se quippiam in mandatis habere. præterea si tua Reverentia apud Regiam Majestatem non juverit, perii totus : verum ego, ut multa quidem à te mihi magna & præclara polliceor, tamen gratus atque optatus, quam hoc, nunc aliud non expecto. Quod si apud Regiam Majestatem ad præsens magna procurare non liceat, poteris tamen mediocria, quanquam propitio tuo numine temporis accessu, cui inservire semper necessum est, etiam majora non desperem. Vale foelicitissimè. Ex Lugduno, ultima Junii, Anno millesimo quingentesimo vigesimo sexto.

Agrippa scribit Amicus, Amico. XXIII.

DEderam literas ad te his diebus, sed antequam mitterentur, periêre: in illis continebatur, quæstorem Barovinum cuidam Antonio Bullon Lugdunensi tuæ pensionis dinumerandas pecunias commisisse: libellos tuos de Matrimonio susceperunt grato animo Illustrissimæ Principes. Audivimus cōflictum fuisse inter archiducem & statum popularem: sed superato archiducis exercitu, quingentos ex nobilibus suspensos vitam finivisse quid verum sit, tu apud Lugdunum explorato & rescribe: etiam quod intelligere potuisti de statu Regis Ungariæ & Turca. Noster Faber Stapulensis hodie hinc discedens, Blesios petit, ubi deputatum est ei domicilium. Vale cum uxore tua. Ex Angolefmo, vicesima nona Junii, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. XXIV.

His diebus elapsis, magnifice Domine, accepi libellum tuum mihi dedicatum, ad corroborationem fidei nostræ, validissimum pariter & elegantissimum: pro quo gratias tibi immensas reddo, reddamque in posterum & semper, nisi tibi pridie literas Domini Capellani amici tui fidelis, virique probissimi. Cæterum si quid pro magnificentia tua possim aliud, ipsa præcipiat, & ego mandata pro posse meo executioni mandabo. Vale. Ex itinere, ex oppido de Maule, quinta Julii, Rex n. continuat iter versus Parisios, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XXV.

Quas à vicesima nona Junii ex Angolefmo ad me dedisti literas, Capellane amicissime, has septimo Julii accepi, est in illis, Barguinum nostrum cuidam Antonio Bullon Lugdunensi stipendii mei solutionem demandasse. Si Barguinus mihi faveret, ut scribis, pecuniaq; stipendii mei mihi dinumeratas vellet, non ad illum Antonium, quem hinc absentem novit, me relegasset: quin vel Martino Trecenti, ut jâ dudum de liberatum erat, vel alteri cupiam hic residenti. five presenti, negotium meum demandasset: ego die illa, qua literas tuas accepi, unâ cum D. Ademario de Bellojoco, Castellorum judice, viro ornatissimo, & mihi hic uno omnium faventissimo, vix convenimus Antonii illius fratrem Thomam Bullon: is sibi commissam stipendii mei solutionem tantum non negavit: aiebat autem, sibi his verbis commissam, putâ si posset, si supereissent pecuniæ: tandem dixit, sese revisorum literas suas, & in crastinum

stinum responsurum: die itaque crastino, dum solliciti hominem frequentius quærebamus, is domilatus fingebat absentiam, donec profunda noctis hora magis satiati januam illius relinqueremus: die verò sequenti improvisum illum offendit præfatus Castellorum iudex, rogatque & pro me instat: respondet ille, sese mox conventurum me domi mea: & acturum mecum de stipendii rationibus, eoque mendaciter sese absolvens, eadem hora conscenso equo abiit, ut fertur in aulam. Vides, ut ab nebulonibus deludimur? Cogita, ut oppugnant me mala undique, & illa quidem longe plura majoraque quam scribere queam: nec adest amicus ullus, qui re adjuvet: verbis omnes consolantur inanibus, & qui mihi luero & honori esse debuerat aulæ titulus, damno est, adaugetque cum invidia contemptum: neque verò æquum est, quod audio, indignari mihi Principem, qui refutato, ut nosti, ampliori stipendio abeuntem illam sæpe recusarem: neque verò ignoro, me in aula majore cum lucro & dignitate degere, ac Principi nostræ pariter diligentiore observantia, promptiore & paratiore obsequio intervire potuisse: neque ego aliud cupiebam magis, modò prius illa constituisset certum mihi pro uxore & familia domicilium: quam nefas esset me relinquere improvisam: pollicebatur id se facturam recedens. itaque obviam egressura è Cæsareis carceribus Christianissimo Regi, manere me iussit Lugduni adhuc ad modicum tempus, nec de figendo domicilio disponendaque re domestica sollicitum esse. nam sese brevi, ut cunque fors daret, aut Lugdunum reversuram, aut me evocaturam, traducturamque in penitiolem aliquam Galliæ urbem, hac spe continuo suspensus, nec manendi, nec abeundi ullum nuntium accepi usque adhuc: vivoque cum tam copiosa familia mea, velut peregrinus, in diversorio, idque in urbe omnium dispendiosissima, magno impensarum cumulo, & damno non immodico. Tu scribis, Dominam facturam aliquando quod cupio: sed in longum omnia protrahere, nec in tuis esse diligentiolem. Quid si ego interea periero? Certè nulla me servare poterit tam tarda fortuna, quantumcunque etiam potens dea. Fortè litandum illi: dices sacrificio aliquo, ariete, vel tauro, aut potius altilibus, ut illi accrescant alæ, advoletque ocyus: sed tanta mihi rerum omnium penuria est, ut ne farre quidem, nec thure id facere queam. Te oro illam pro me implorato. scio nihil non impetrabis, si vota nuncupes. sed nervis tuis omnibus opus est, suasu, precibus, consilio, gratia, auctoritate, etiam importunitate, & quicquid est artis, qua divos flectere

ctere solent homines. Insta ergò fortiter & celeriter apud Principem nostrâ: adhibeamicos nostros omnes: D. Episcopum Vafatensem, D. Seneschallum Lugdunensem, & alios quosque quære, arripe, roga, obtestare, extorque, expone illis fortunam meam, monstra testes Epistolas meas, communica consilio, adde preces, querelas, lachrymas, etiam minas, & vim, & bella. & quicquid oportere videbitur inserto: ut una tecum agant cum Principe nostra, ne me, qui omnem spem in illam locatam habeo, qui propter Regem atque ipsam reliqui omnia, & propè perdidici omnia, in ultimam adducat desperationem. nam, crede mihi, eò se inclinant res meæ atque animus, ni tuis precibus illiusque celeri adjuver auxilio, malo aliquo utar consilio, siquidem & malis artibus nonnunquam bona fortuna parata est. Vale, & me serva sine tuo suffragio periclitaturum. Salutat te uxor mea, totaque familia. Ex Lugduno, decima quinta Julii, Anno 1526.

Ioannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippa
S. D. XXVI.

Salve mi Agrippa. Quam petis abs me Tritemii Stegano-graphiam, jam dudum, ut ad te mitterem, accuratissimè paraveram: sed id mihi interea incommodo plurimum fuit, quòd nec aderat fidelis nuntius, cui tutò id negotii committere auferim, nec etiam apud quos vitam ageres, mihi satis certò constabat: sed tandem Christophorus non lætus nuntius de te lata nuntia referens, animum meum abundè explevit gaudio. Siquidem tibi, & uxori, ac liberis bene esse. ut & mihi. Nunc etiam forte fortuna commodum nuntium nacti sumus, præsentium latorem scil. tibi olim, apud Italos dum vitam ageres, ut reor, notum, qui utriusque voluptati ac menti provotis satisfaciet. quem per amicitiam nostram jam olim arctissimo vinculo contractam, commendatum haberi velis. Est enim juvenis nequaquam Philosophiæ & Medicinæ ignarus: cujus consuetudine ac familiaritate per aliquot menses, quòd nomen tuum ac famam integerrimè apud nos magnificet, usus sum: interea verò ejus probitas, mores & erudito mihi satis perspecta (ni fallor) fuit. Quapropter audentius isti, quàm cuicunq; alteri, nostrum istud arcanissimum negotium, quòd tu proximis literis efflagitabas, committere non distuli: atque etiam fiducià quãdam ducor: fidelissimè omnia apud te pertracturum. Quapropter etiam te rogatum esse velim, ut eum in servitium domesticum recipere velis, si id commodè fieri potest.

potest. nam & ad majora tuo auxilio promoveri potest. Quod si id commodè fieri non potest, velis saltem apud quenquam nobilem, aut Principem provehere, ut Pædagogus aliquorum Nobilium esse possit. Nam in literis Latinis & Græcis non nihil præstare poterit, ut tu ipse temporis successu melius considerabis. Valemus omnes, præter Tilmannum, qui ægritudine maxima ac longa detentus, ad tuos ire non potest. Carboneus etiam de tuis nihil scit. Vale. Tyrius noster, qui ad majora semper est paratus, nec desistit, sed frequenter est ebrius. Utinam daret mihi Deus, ut tecum liceret adhuc per diem unum aut alterum confabulari. quod quandoq; fore non diffido. Marianus noster infra quindenam negotiaturus Lugdunum se transferet, per quem rescribam tibi, & tu iterum mihi. Vale, Anno 1526. festo Magdalena.

Iohannes Rogerius Brennonius Henrico Cornelio Agrippa
S. D. XXVII.

Salve mi Agrippa, Etsi nunc opus sit, quod ad te rescribam, cum pridie scilicet Magdalena, per Joannem Paulum Flamingum ad te rescripserim, votisque tuis omnibus tutiori secretiorique, quam potui, via omnino satisfecerim, nihil, que sit, quod ab hesterno apud nos novi prodierit: placuit tamen per latorem præsentium, etiam concivem nostrum, qui frequenter apud vos negotia sua pertractare solitus est, has nostras incultas iterum mittere. nam non quod rhetorem, sed narratorem sapiant, sed & præcipue quod mihi de negotiis nostris respondeas, scil. steganographiamve receperis, geomantiam pariter, cujus apud nos aliis negotiis distractus, oblitus eras, Quod si mihi pro votis, prout spero, respondeas, revera beabis. Uxoris tuæ annua obsequia in die obitus ejus, prout voluisti, celebravimus: videlicet pridie Mortuorum vigiliis, postridie verò Missam solennem facientes, Dominica quoque die præcedenti quam hoc faciamus, è suggesto nos id facturos in ea septimana, publicamus Carboneus noster ad Coloniam in brevi se profecturum prædicat, qui de parentum tuorum valetudine (ut ait) perscrutabitur, tuamque eisdem patefacere poterit. Tyrius noster aquam dulcem repperit, in qua omne metallum ad calorem solis facile dissolvitur. eam autem ex urina esse factam scias. separavit enim quatuor elementa more physico, & ex terra sulphur *naturæ* substraxit, quod dum sua aqua mixtum fuit, omne Metallum facile dissolvit. Idem ex Chelidonia probavimus. Credimus igitur

exo.

ex omni re putrefacta sive ex ovibus, sive ex carnibus, sive ex pane, sive ex herbis quibuscunq; , eandem aquam fieri posse. Vale. Die subsequenti Magdalenæ, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. XXVII.

Salve mi Agrippa doctissime Scio te prima fronte miraturum atque cogitaturum, quid monstri est istud, ad me illi ignotum scribentis, verum ubi totam Comœdiam, mihi autem Tragœdiam intellexeris, cessabis mirari: & spero innatati humanitate annues nostris votis. Accedo igitur ad narrationem, ne diutius te suspendam Qui ista ad te scribit, adolescens est, annorum juxta viginti quatuor, Medicinarum studiosus, atque additioris Philosophiæ avidissimus, qui mensibus aliquot apud Metenses medicum agens consuetudine Pastoris S Crucis familiarissimè usus est: fortè fortuna dum die quodam unà philosopharemur, adferunt rex Lugduno tuæ literę. Ille, ut erat amicus, illas coram nobis legit. Scribebas autem pro libro tuo Geomantico, & Tritemii Steganographia. cupiebat ille tibi mittere, cogitabundus, quem mortalium ad tam secreti oneris habiturus esset nuntium. verebatur enim ne fortè libri illi in illorum manus inciderēt, qui omnia judicant prius quam intelligant, itaque manet res per aliquot dies suspensa. Ego autem cupidus aliquando videndi te, & qui jam ad dignitatem tuam literas commendatitias habebam à Laurentio Phrysiō, post dies aliquot dico nostro Pastori me velle Lugdunum inviseret atq; experiri, si quid splendoris Gallia mihi posset adferre. Scio autem, quàm arctissimo amoris vinculo tu cum doctissimo hoc Agrippa jungaris: Quæso igitur per nostram conversationem me illi commendes, ut me ad servitiū suum recipiat, aut apud alium quempiam promoveat, prout illi idoneus videor: Ego in illius & in tui gratiam suscipiam meis humeris hos libros illi referendos, nulli alteri daturus, quam illi ipsi meis manibus gaudebat ille, & ego altera die accingo me pedestri itineri. Quid multa? priusquam ad Lingones veniremus, spoliatus sum à quodam, cui me socium adjunxeram, in itinere. Itaque coactus sum apud Lingonem urbem pedem figere, si fortè praxi Medica tantum argenti corradere queam, quo meam institutam profectionem ad te perficiam. Rogo igitur, mi humanissime Corneli, velis mihi per harum latorem mittere duos coronatos aureos, mox ego unà cum tuis libris ad te volabo, & omnibus servitii modis pensabo. Quod si alex practica, quæ mihi, cū hæc scriberem, adhuc

rrat

erat incertissima, paulò foeliciùs arriiserit, tuos tibi coronatos sanctissimè restituam. Sed vide, mi doctissime Agrippa, quam ingeniosa sit paupertas: quales non ludos nonnunquam comminiscitur. Oro tamen te, veniamque precor in isto meo, quod narrabo, temerario quidem, necessario tamen, fuco. Fingo istis Lingonibus, me habere fratrem Medicum stipendiarium regium hoc fuco illis gravior effectus, me satis benigniter amplectuntur: neque sum omninò mutus: ornarem verbis. Te verò nunc ora atque obtestor, qui nostri Pastoris S. Crucis amoris vinculum, per tuam Geomantiam & Steganographiam, quæ apud me sunt, & per me sanctissima fide ad te deferentur, ne aliud apud hunc latorem loquaris, patiarisque me simulare tibi fratrem esse. Vale in Christo Domino. Ex urbe Lingonum, altera Christophori & Jacobi, Anno 1526.

Agrippa Capellano S. XXIX.

Scipfi tibi a decima quinta Julii in fasciculis Martini Tre-
Scensis, Capellane amicissime, quemadmodum à Thoma
Bullon fraudatus solutione stipendii mei, insuper & delusus
sim. nescio, an redditæ tibi literæ fideliter fuerint. nam ego,
quia illis nondum respondisti, gravem animi dolorem patior:
jamque in tot malorum voragines præcipitiaque conjectus
sum, ut nec emergere, nec conservari possim, & frustra ventu-
ra sint postliminia auxilia: qui dū hinc quidem Principis no-
stræ promissis impulsus, inde verò spe profuga repulsus, Ixio-
nis more rotor furiis omnibus agitatus, etiam humanitatis
sensum propè amisi, & ad omnia factus sum inutilis: ni forte
ed aptior sim vaticiniis, quibus pleriq; plurimum pollere pu-
tant furentes: quasi, qui humanos sensus amiserint, assequan-
tur divinos: & quæ sapiens nō videt, prævideat insanus. Quod
si hæc Philosophia in me locum habet, convertar ad vaticinia,
ut obsequar Dominæ, utinam bona vaticinaturus, sed quæ bo-
na prodire poterint à furiis & Hecate? Cassandra Trojana, Po-
lybus Corinthius, Remigius Rhodius, Cornelius Patavinus,
& quotquot alios furentes vates narrat Antiquitas, nil unquā,
nisi mortes, cædes, bella, strages prænuntiarunt: neq; verò alia
prævidere arbitror posse furentes, quam quæ opera futura sunt
furentium. Vereor itaque, ne & ego similia vaticinaturus sim,
nisi mihi bonus aliquis Apollo, pulsus furiis, sui solis aureis
radiis copiosè illuxerit. At tunc accingar fatidico tripode, &
quicquid excusero vaticinii, vel conjecturæ, protinus remittā
Principi, Sed interim suspicione ego egregiè famescam: ex-
quar

quar tamen vaticinia Astrologiæ superstitionis quorum Princeps ipsa tam avida existit: sed, ut nosti. invitus & coactus violentis Principis precibus. Scripsi autem Seneschallo, ut admo-
neat illam, ne ad tam indignum artificium ingenio meo diu-
tius abutatur, nec in has nugas ulterius impingere cogat, qui
multò felicioribus studiis illi inserviri queam. Vale, & quem
præsentia non potes, saltem crebris tuis literis consolare. Sa-
lutat te uxor mea, totaque familia, & Claudius sacerdos meus,
qui rediit ex Germania. Tu saluta mea nomine Fabrum Sta-
pulensem, Ex Lugduno, tertio Augusti, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XXX.

Scripsi ad te ultima Junii, deinde à decima quinta Julii
quatuor Epistolas uno fasciculo complexas, missas opera
Martini Trecentis cum suis fasculis ad Burguinum destina-
tis. scripsit & sæpiusculè idem Martinus in mei commenda-
tionem dicto Burguino, verum ille, cum ad singula alia respõ-
deat, mei nullam unquam mentionem fecit: quæ res me in
suspicionem ducit, Burguinum nostrum vel me penitus conte-
mpnere, vel iniquiore in me animo esse, simulque dubitare fa-
cit, ne fasciculis literarum mearum inter manus suas perierit,
tibi que quæ debuit, fide ob mei contemptum, vel odium, non
sit redditus. scripsi tibi rursus ab hujus mensis tertio. abs te au-
tem ad omnes has nihil omnino responsum est. quod tuum si-
lentium mihi animum propè enecavit. nam solis tuis literis
hactenus vitam produco. Multa ad te scripsi, & de multis nihil
superest calamo, nisi tibi regeminatas querelas & lamenta in-
culcare velim, qualiter hic vanis expectationibus suspensus, à
Burguino contemptus, à Bullione delusus, à Principe negle-
ctus, & quæ una expectantium conditio est, dum inde ventu-
ra expecto bona, amitto præsentia: & damnum certum sub
ambigua spe pati cogor. Utinam desperare liceret. Sed de hoc
latius tibi scripsi in prioribus. Tu si nunc aliud præstare non
poteris, saltem animum præsta & calamum, scribere. quas
meas acceperis, quas non acceperis Epistolas. Cæterum
multa sunt apud me, quæ te scire convenit, & etiam quæ Prin-
cipem, sed non nisi tutissimis committenda literis. Nihil ho-
rum ergò rescribā, nisi tu prior rescripseris, ubi sis, quomodo
valeas, ubi mansurus & futurus sis. Exequar Astrologicas Re-
gis nostri revolutiones, sed invitus, ut scis, & coactus violentis
Principis nostræ precibus: quæ utinam ad tam indignum arti-
ficiū ingenio meo non abuteretur, nec in has nugas impin-
gere

gere cogeret, cum illi longè felicioribus in studiis inservire queam, Vale felicissime. Ex Lugduno octava Augusti, Anno 1526. Salutat te uxor mea. Iterum vale, & rescribe celeriter.

Agrippa N. Praefuli S. XXXI.

A Bultimo Junii scripsi Paternitati tuæ, reverende Præsul, nescio si acceperis. nullum siquidem ex te accepi responsum. Quod si per occupationes tuas factum est, facilè pati debeo: si verò tu literis meis fraudatus fueris. permultum doleo, illas tibi mihiq̃ue periisse, in quibus tibi omnem animi mei significationem feci. nunc aliud nihil scribo, quam quod scripsi priùs, ut pro me procures apud Regiam Majestatem reddi illum mihi beneficium, quem hætenus benevolum reddidisti. Scio, quantum apud eum valeas & quantum ego mihi de te polliceor, faciamque ut gratitudine & observantia in te singularià nemine superari possim. Oro Reverentiam tuam, ut cures, quo promissum mihi à Domina stipendium solvatur. Lugduni nihil siquidem accepi abs recessu Domini usque adhuc, & quæstores, quibus mandata est solutio, me mirum in modum deluserunt. sicut latè scripsi ad Capellanum. Vale felicissime. Ex Lugduno, 8, Aug, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XXXII.

Postremas tuas, vir ornatissime literas accepimus à quinta Maji datas: respondimus eisdem decimo septimo, & contra Artheticam tuam simul, quæ optima visa sunt, remedia misimus sed priùs quàm literæ meæ ad manus tuas pervenissent, tu è Podagrigo factus pegasus, etiam altissimos Alpium montes transvolasti: literæ tamen nostræ in manibus uxoris tuæ, cui me plurimum commendari cupio, tibi reddendæ, ad reditum tuum relictæ fuerunt: ad quas quia nondum respondi, nunc, ut respondeas, tecum exoptulo: atque si Cosmographiam tuam recuperaveris, ad nos, ut pollicitus es, remittas, vel aliis quibusdam bonarum literarum voluminibus, quibus facilè carere potes, seu quorum tibi Exemplaria duplicata sunt, nostræ Bibliothecæ suppellectilem locupletadum cures. Cæterum nunc, ut scripsi ad te in prioribus, de Achille nostro scire cupio, quomodo illi conveniat cum cuculla & calopodiis, & sua illa larvatorum familia: an, sicut olim, egregiè percalluit artem placitatoriam, sciens ad omne arbitrium uti legibus, easque ad inventis glossis fingere, refingere, flectere, subterfugere, & quamvis opinionem a Mâ his præstigiis præferre, cam-

eamque vel justam, vel dubiam, vel iniquam reddere, ipsaque jura juribus profligare? itane nunc calleat artem fratricam, siue cucullonicam, hoc est, sycophanticam: sciatque personata sanctimonia, ac impudendi mendicitate quocunque pervolare: & perfricata fronte, importuna hypocrisis undique pecunias corradere, modò non tangat nudis digitis: nullius quæstus pudere in foro, in choro, in tēplis, in scholis, in aulis, in palatiis, in Conciliis, in conviviis, tabernis, tōstrinis, in publicis & privatis Colloquiis; in confessionibus, in disputationibus, in concionibus, è subsellis, è cathedris, è pulpitiis, è suggestis impudenter illorum artibus spargere in vulgus indulgentiarum nenas, vendere sua benefacta, emetiri cæremonias, & a Mercatoribus usurariis & à nobilibus prædonibus malè partorum prædam extorquere, & à crassis civibus & indocta plebecula superstitiosisque aniculis emungere nummos, & serpentis exemplo, stultas mulierculas primùm allicere, & per illas sibi aditum parare ad fallendos viros: denique omnium negotiis se miscere compingere Matrimonia malè cohærentia, intervertere testamenta, componere lites, reformare sacras virgines: sed omnia hæc non, nisi suo compendio. Hæc si sciat, & quæ plura scribere non patitur festina Epistola, nunquam pigebit factum fuisse ex advocato fraterculum: sin minus, melius illi foret relegatum *ἐς κόραναις*, vel in triremes potius. Vale felicissimè. E Lugduno, undecima Augusti, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XXXIII.

ACcepi literas tuas adolescens eruditissime. legi & intellexi, quæ narras, nunc meum accipe consilium, habes in civitate Lingonensi præsentium latorem Thomam Pharmacopolam, & alium istū tuarum literarum latorē, Nicolaum Gauderottum, viros admodum probos, & qui te amore & benevolentia amplectuntur singulari, atque simul mea commendatione, etiam beneficentia ac omnimodo promotione te juvabunt modò tu ipse tibi ne desis fide & diligentia. mane ergo illic & persevera, ac prænominatorum virorum consiliis crede, hos audi & sequere, estoque patiens ad tempus: si quidem nemo subito fit summus. Si Lugdunum veneris, crede mihi, nihil hic proficies, nec ego te juvare potero absente aula. Præterea cum possis Lingionis in libertate & cum lucro vivere, stultus sanè judicabere, si alibi te servituti impeggeris. Libros, quos à Curato S. Crucis unā cum literis ad me deferendos acceperis, oclusos huic Thomæ prænominato trades, qui eos tūto satis

fatis ad me deferri faciet. Præterea siue tu venturus sis ad nos, siue nostro consilio mansurus sis apud Lingones, prænomi-
natus hic Thomas, præsentium lator, meo nomine, si ea te
urgeat necessitas, ad duos usque aureos, ut postulasti, tibi
subveniet. Cæterum tu ne mēdictorum librorum expectatione
fraudaveris: quin illos dicto Thomæ traditos, ad me quam ci-
tissime tutissimeque mittendos procures, atque sollicites. Va-
le. E Lugduno, vicesima tertia Augusti, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. XXXIV.

Reditæ sunt mihi literæ tuæ suaves profectò & eruditæ,
quibus sum maximè oblectatus. erant enim plenæ amo-
ris, fidei & charitatis, non ob in tantum, quod tu mei memi-
neris, quem semel atque iterum tantum cum Leonardo Po-
maro Lugduni olim vidisti, sed quod in illis me & amicè ad-
mones, & si quid ex te velim, operam tuam polliceris. Itaque
non me latet, te plurimum admirari, cum sim tam parvo ter-
rarum interstitio à te se junctus, quod literis tuis ad me ex Lu-
gduno superiori mense Junii datis, responsum à longè se-
rius sit, quam tu fortasse desiderabas, & ipsæ literæ meritò po-
stulabant. Id cur ita evenit, paucis accipe. In hæc usque diem
hujus fidissimi nuntii, egregii sanè viri, & tui amantissimi, ad
te profectionem expectavi. ex eo, & quidem verissime, quæ a-
pud me aguntur, cognosces; & quid te velim, meâ causâ actu-
rum. quod ut facias, etiam atque etiam oro, tuos labores sum
compensaturus pro viribus. ne dubites. Decrevi aliquibus ne-
gotiis terminatis Lugdunum petere, ut te omnigena bona-
rum literarum eruditione pollentem, & coram videam & al-
loquar: nihil enim mihi, eruditissime Agrippa, aut curæ, aut
cordi est magis, quam tecum veras audire & reddere voces.
Vale felicissime Lavinii tui memor. Ex Cœnobio Prædica-
torio apud Matiscum, vicesima tertia luce Augusti, Anno
Christianæ salutis 1526.

Agrippa Amico. XXXV.

Toties jam ad te scripsi, Natali ornatissime, & quod doleo,
surdissime tacentissimeque, ut pudeat te iterare literas,
cum videam eas tibi fastidio simul & ludibrio esse: atque ex
tanta literarum mearum copia, præter silentium & contem-
ptum aliud consecutus sim nihil, quamvis multa obeam, quæ
Lugduni inter nos intercesserat mutua benevolentia, de te
mihi persuaferam, te pollicitis aliquando satisfacturum puta-
re.

bam, præcipuè cum pauca quædam & ea quidem non magna, plenus desideriorum exte petiissem, qui ea mihi tam liberalissime promiseras. sed ea omnia nunc, quantum ad te attinet, evanuerunt, cum videam te hominem, quem promissa non obligant, ac te tua illa Chrysolophia adeò elatum esse, ut nos minoris fortunæ homunculos contemnendos censeas. Itaque quid reliquum spei in te habendum putem, non intelligo: nisi tu literis ad te datis, quas ne hostes despicere aut contemneresolent, aliquod remiseris responsum: sin minus, ego hac Epistola amplius ad te scribendi mihi modum ponam, finemque faciam, ne furdo fabulas decantare videar. Vale sælix. Ex Lugduno, vicesima quarta Augusti, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XXXVI.

Admirabar hætenus, Capellane suavissime, quid monstri esset, quòd tot literis meis nullum remitteres responsum, ne habebam, quod suspicarer: sed à triduo citrà intellexi te absentem ab aula Aureliani petiisse. Itaque mirari desino. Sed vehementer doleo, si illæ ad te meæ Epistolæ perierint, aliorumque in manus inciderint. in illis siquidem tibi omnem fortunam meam, repetitis infelicibus querelis, declaravi, ac simul Barguini contemptum, Bulloniisque fraudem abundè fatis exposui: quorum opera non solum Principis pensione defraudor, sed etiam alienis beneficiis privor, & quam unicam mihi salutem securitatemque ipsa desperatio præstare potest, ea quoque destitutor, nam quamdiu isthuc desperare non licebit, aliunde quicquam acceptare nefas est. Sed inanisper captivatus Principis nostræ, fortè nunquam ventura auxilia unà cum præsentibus bonis amitto. Claudius, meus Sacerdos, iterum abiit in Germaniam, exploraturus ea quæ nosti, jamque in secundum Mensem abest, nondum reversurus, donec cognoverit omnia. Sunt, quæ te scire vellem sed non committenda dubiis literis. si ita fors nostratulerit, ut te coràm colloqui liceret, auditurus esses omnia. Perfeci his diebus revolutiones illas Astrologicæ superstitionis, quarum Princeps nostra tam avida existit. Sed cum tu absis ab aula, non est, cui tradam mittamque, nisi Princeps ipsa designaverit, cui illas tradi volet, quod an factura sit, nescio, admoneri illam feci per Seneschallum nostrum, si modò ille nostras acceperit literas Salutat te uxor mea omnisque familia. Vale felicissime.

Ex Lugduno, vicesima quinta Augusti,

Anno 1526.

Amicus ad Agrippam XXXVII.

Nuper ad te scripsi, doctissime Agrippa, literasque deferendas commisi Antonio Bullion, qui pollicitus est iterum se tua causa scripturum ad fratrem Lugduni commorantem, ut quamprimum tibi persolvatur annuum stipendium. Hunc (mihi crede) & Barguinum sollicitavi ad importunitatem usque ac tædium, & id quidem multò diligentius, quam si res mea ageretur, licet dicerent se tuis votis satisfecisse. Heri Domina cum me accersiri jussisset, dixit, se vidisse è manibus Lugdunensis Seneschalli literas tuas, quibus abuti judiciis Astrologicis illam, & spevana superstitionis fide duci, infimules, quod eidem submolestum fuit. Jussit itaque scriberem ad te, ut quiescas, quantum spectat ad observationem Astrologicorum præsagiorum, sine quibus tamen te plurimi facit: & cum illa de te mihi fuit sermo non sine singulari commendatione, ut hactenus semper consuevi. Rumor est quotidianus, nos Lugdunum brevi profecturos. Laudarem, si per otium id fieri posset, quòd transferres non nihil de Christianismo ad Christianissimum Regem, quod illi per D Episcopum Vasatensem tuo nomine offerri posset. scio enim futurum Regi quam gratissimum. Non existimes velim ulla locorum distantia, aut diuturni temporis fluxu vestram apud me amicitiam, vel minimo quidem puncto imminutam esse. Quòd autem res tua pro desiderio non promovetur, defines mirari, si meam fortunam consideres. A Lugduno citra vix triduo potui esse domi. Sperabam illius repetendæ mihi facultatem dari, sed nequaquam imperrari potui. Quales quantique fuerint mihi labores in hac ultima peregrinatione, tibi considerandum relinquo: & per has miseras nihil mihi lucri accedit, præterquam quòd, quantò magis senesco, tantò mihi laborum perpetiendorum superesse video. Faber Stapulensis & Copus noster uterque jussit te salutarem eorum nomine. Vale cum charissima conjugē, cui me unice commendo. Ex Blesii, vicesima octava Augusti, Anno 1525.

Amicus ad Agrippam: XXXVIII.

Datæ sunt mihi tuæ literæ, doctissime Agrippa. quas ut legi & intellexi, tuum amicum & utilissimum consilium non possum non exosculari, præsertim in tantis rerum angustis constitutus, ut nesciam, sitne magis consilio, an re-

M 2

ipsa

ipsa opus. Tu autem trepidanti mihi utroque succurristi, nempe consilio saluberrimo, & deprompta etiam pecunia, quæ mihi in hac necessitate multò gratior & commodior fuit, quàm olim Ducati triginta. Jam nihil est, quod animum meum ulterius urgeat, nisi quod pro tanta munificentia tua habere quidem gratias, referre autem nequaquam possum. Verùm ut es vir omni humanitate & prudentia plenissimus, ita animum meum remunerandi paratissimum, in his meis angustiis gratanter accipies. Manebo itaque pro tuo consilio apud Lingones, si quid mihi praxis præstare possit. Sed desunt mihi, fateor, præcipua Medici ornamenta, ætas videlicet grandior, & cultus pomposior, ex his enim populus judicat Medicum. Tradidi huic Thomæ pharmacopolæ tuos libros ad te referendos, is mihi ex gratia tuæ benignitatis duos coronatos aureos tuo nomine dedit, pro quibus utinam sim solvendo. Scribam aliàs ad te latius, si tu modò Lugdunò non discedas. Vale. Ex Lingonibus, pridie Kalendas Sept. Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. XXXIX.

Superioribus diebus accepi literas tuas datas octava Augusti, Magnifice Agrippa: & jam paucis antea diebus scripsi tibi, in qua optima æstimatione apud Regiam Majestatem habitus sis. Cæterum Capellani, ille optimus amicus tuus, scribit ad te literas his inclusas. Crede illius consilio, quia bonus est, & sapiens, & totus tibi deditus. Ego quicquid pro te poterò, præcipe: adimplebo enim, nec deero, quoties oportuum fuerit apud Regiam Majestatem de tuo valore mentionem facere. Datum Chenonceaux prope Ambosiam, die prima Sept. Anno 1526.

Amicus Agrippæ suo. XL.

Literas his diebus ad te deferendas, commisi Reverendo D. Vasatenfi. Rem tuam nunc Barguinus, qui te (ni fallor) amat, nec Bullionus neglexerunt. quantum mihi persuadent: Utinam literas tuas Lugdunensis Seneschallus non communicasset illustrissimæ Dominiæ: nam illæ nunc me in re tua filere prorsus & obmutescere compellunt. Quanquam ille id per imprudentiam fecerit, ignorans, quam in partem acceptura esset Domina illarum sententiam, sicut ex novissimis literis nostris intelligere potuisti, nihil omittis tamen revolutiones illas annorum ad ipsam Dominam, quasi nihil harum rerum

rum intellexeris, mittere non differas. Verum ego quia in ea re suspectus non videor, ad ipsum Seneschallum dirigas praesepandas, quas ubi Domina acceptas mihi, ut spero, communicaverit, tum erit mihi pro te legitima Apologiae occasio. Crede mihi, nusquam tibi deerit meus quantuluscunque favor & diligentia. Etsi mihi ipsi sum prorsus inutilis, tamen amicis non inutilis esse percipio. Vale. Ex Chenonceaux, prima Sept. Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XLI.

Ad literas tuas, quas a vicesima octava Augusti ad me dedisti, Capellane integerrime, respondi hoc manere, aliud nil superest. sed id ipsum tibi repeto, me ab isto Bullione mirum in modum fraudatum. tuas literas, quas illi ad me deferendas tradidisse scribis, non accepisse me scias: & fratrem ejusdem Bullionis negare, sibi quicquam scriptum, aut commissum. Nisi tu procures, ut a Martino Trecensi solvatur stipendium, ego ab hoc Bullione nihil unquam praeter bullatas nugas recepturus sum. Vale felicissime. Ex Lugduno, 11. Sept. Anno 1526. Salutat te charissima conjunx mea, quae laborat duplici tertiana, timeoque admodum, ne ob animi maestitiam labatur in quartanam. Hujus ludi furacissimi illi quaestores mihi causant: ut dii deaque omnes illos male perdant: tu autem iterum atque iterum felicissime. Vale.

Agrippa ad Amicum. XLII.

De hesternâ conveni rursus fratrem illis Antonii Bullionis tuis literis ac simul viro quodam gravi & amico commitatus, tandemque factus est ille scriptum sibi a fratre, ubi, nescio, quas pecunias receperit, soluturum se mihi. Ceterum literas illas tuas, quas tute mihi, Antonio illi Bullioni creditas mandasse scribis, nullas se accepisse ait: tu scis, quantis egeo. Cuperem ego solutionem meam ad Martinum Trecensem potius, quam ad istos Bulliones relegari. Attamen si isti Bulliones non bullas, sed pecunias mihi pariant, pacatus ero: sin minus, vindicabo me importunis Epistolis, nisi quod has fortè tu fastidies, illi despicient, ego interim famescam. De reliquis respondi tibi in prioribus. Salutem dicito Copo atque Stapulensi, offerasque omne meum obsequium. Salutat te uxor mea adhuc aegrotans. Vale felicissime. Ex Lugduno decima quinta Sept. Anno 1526. festino calamo.

M 3

Agrip-

A Nnon licebit perfidos nebulones appellare nugacissimos
aitos quæstores, Capeliæne integerrime, qui tibi de solu-
tione stipendii mei tam magnifica mædacia profundunt, rem
autem & pecuniam in meam perniciem hætenus continent?
quin & literas tuas, mihi etiam pecunia ipsa gratiores, quas
scribis te Antonio Bulloni mihi deferendas credidisse, ma-
la sua perfidia interceperunt. Ego à decima nona Junii nul-
las, præter has posteriores datas Hælis vicesima octava Augu-
sti, tuas accepi alias: plures autem & sæpè interim ad te scri-
psi nescio, si tu pariter omnes acceperis meas. Ego toto hoc
quatrinduo, à quo tuas accepi literas, fratrem illius Bullionis
persecutus sum, à quo præter bullas & nugas aliud refero ni-
hil. Quid moniti alatur, non satis intelligo. doleo & tædet
me tot molestissimis meis Epistolis quotidie tibi caput ob-
tundere, ac tantum tibi oneris imponere, atque illos furacissi-
mos quæstores te & me gratis ludibrio habere: sed non tan-
tum unquam in nos valere poterit illorum nequitia, ut de tua
erga me fide diligentia vel tantillum subdubitem. Verun-
tamen adhuc semel & unum hoc te instare oportebit, si quid
penes illos auctoritatis te habiturum putas, ut videlicet solutio
stipendii committatur Martino Trecenti sic namque fieri po-
terit, ut hic aliquas accepturus sim pecunias, his siquidem so-
lis egeo, non bullis, non ampullis. Vale felicissime. Salutat te
uxor mea, sed languidula etiam, cum sit gravida: atque certè
hic solus hætenus defuit malorum meorum cumulo, nisi
hunc etiam adjecisset fortuna colophonem. Iterum vale. E Lu-
gduno, decima sexta Sept. Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XLIV.

UT ad ea tibi respondeam, quæ de Principis nostræ jussu ad
me scripsisti, Capellane amicissime, gaudeo me ab impio
illo Astrologicorum judiciorum labore exoneratum, atque
occasionem superesse ipsi Principi nostræ, si modò opera uti
velis, longe felicioribus studiis inserviturum. Veruntamen
non parum erravit, quisquis ille fuerit, qui meas ad Seneschal-
lum literas ostendit Principi, illamque forte iniquiorem mi-
hi reddidit: sed scio nihil in illis esse, quod offendar, modò
desit, qui aulica invidia iniquiore intemperamento scripta
nostra detorqueat. Reliquum verò, quod admones, trans-
feren-

ferendum aliquid de Christianismo ad Christianissimum Regem, res hæc non modicam considerationem requirit, maturaque deliberatione pensitanda est: utrum conveniat magis, vel aliena traducere, vel propria meditata proferre, adhuc hæsito. honestum est propriis armis decertare, aut tutius fortè sub alieno clypeo delitescere: tutissimum autem, tacere. Nam hodie, ut vides, Christiana veritas nullo securiori modo collitur, quàm stupore & silentio, ne fortè corripiamur à Prædicatorum hæreticorum inquisitoribus, ac Sorbonicis illis in Lege, non quidem Mosaica, nec itidem Christiana, sed Aristotelica, doctissimis Scribis ac Pharisæis: qui nos fasciculorum metu cogant ad palinodias. Scripsi his diebus volumen satis amplum, cui de Incertitudine & vanitate scientiarum, atque excellentia Verbi Dei titulum feci. Tu, si aliquando videbis, credo, laudabis argumentum: admiraberis tractationem, & judicabis Regia Celsitudine non indignum: sed ego illud Regi dedicaturus non sum. invenit namque opus illud patronum sui cupidissimum, & de me optimè meritum. Verùm scribo nunc pyromachiam, & non tam scribo, quàm ipsa experientia ostendo, jamque habeo apud me non modicis sumptibus paratos architecturæ & bellicarum machinarum meæ inventionis Modulos admodum utiles simul & perniciosos, & quales hæcenus (quod sciam) nostra non viderit ætas. Hæc fortassis Regi ipsi & cognitione gratiora, & usu adversus hostes multò utiliora futura essent. sed adhuc hæreo animo, ambiguus, quid facturum sim, planeque Academicon illud accidit, ut nihil adhuc statuere queam, multis admodum ingratitudeis exemplis, simul atque Periclis mercede Phalaridisque præmiis deterritus. Sed nondum nosti omnia, mi Capellane, quæ & quanta lateant sub Agrippæ tui pallio. Quòd si aliquando Sylenum meum explicare liceret, tunc visurus esses, quantum poterit Agrippa tuus præstare Principi atque Regi. Sed de his hæcenus. Tu ad me rescribe sæpius, ac simul de aulicis rumoribus certiorum redde. Vale felicissimè. Saluta meo nomine Copum & Fabrum. E Lugduno decima sexta Sept. Anno

1526.

M 4

Ami-

Amicus ad Agrippam. XLV.

DIci non posset, nec ullis eloquentiæ viribus satis explicari eruditissime Agrippa, quantum gaudii & lætitiæ in cordis mei penetralia incesse- rit, cum nuper mihi summo Dei Opt. Maximi beneficio datum est, cum Lugduni his diebus essem, te & videre & alloqui. Gratias, non quas debeo, sed quas possum, tuæ doctissimæ Dominationi ago: si facultas adesset, libentius relaturus, tum ob multitudinem, tum ob magnitudinem tuorum in me beneficiorum. nihil enim prætermisisti eorum, quæ amici causa effici possent, quin hilari admodum facie præstiteris. Quod pollicitus sum munusculum, tibi transmittendum curavi, quo oculorum aciem diurno nocturnoque bonarum literarum assiduo labore penè hebetatam reveles. Cæterum obrutus negotiorum multitudinis tecum longior nunc esse non possum: ero autem cum temporis oportunitas occurrerit. Saluta conjugem, cum qua & liberis diu, & quidem felicissime, vale. Ex Cœnobio Prædicatorio Matiscensi, decima septima Sept. Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XLVI.

EGo, amicissime Capellane, ab hoc Bullione præter bullas nihil accipere queo. sic terminum termino producit, & bullas bullis accumulatur, ut mihi res ferè ad laqueum & famem redierit, itaque nisi id efficias, ut mihi à Martino Trecenti solutio destinetur, nihil actum erit; id oro facias, si me salvum velis. Cæterum nunc alia fortuna in manibus est, quam si tu mihi retinere poteris, profectò beabis. Ægrotat hic vir quidam, imò jam ferè moritur, huic officium quoddam est, id si intercessionem Principis nostræ, seu alio quovis medio pro me impetraveris, salvus ero. Utere ergò omni tua industria, & festina diligentia, atque unà cum D. Varasensi, cui simul in hanc rem scripsi, illius negotii curam habe, & me quamprimum certiore reddere ad reliqua jamdudum respondi. Vale felicissime. E Lugduno, decima octava Sept. Anno 1526, rapidissimo calamo. Nomen viri atque officii in hac inclusa scheda conspicies.

Agrippa ad Amicum. XLVII.

Salve Antistes integerrime. Hac hora admonuit me vir quidam amicus, & mihi ex animo benè volens, quendam hic ad mortem usque graviter ægrotare, est autem illi officium.
id pro

id pro me apud Regiam Majestatem facillimè impetrare poteris, vel ut Regia Celsitudo id ipsum pro me reservari faciat. quod si effeceris, perpetuò me beabis, tibi que ex obligatissimo multò adhuc obligationem reddideris. De reliquis, quæ ad me scripsisti, ex Capellano nostro omnem accipies sententiam. Illud te præterea præcatum cupio, ut agas, quod solutio stipendii mei committatur Martino Trecenti. nam ego ab hoc Bullione, cui hætenus res commissa est præter bullas & inania verba nihil accipio. Vale felicissime. E Lugduno, decima octava Septembris. Anno 1522. festino calamo.

Amicus ad Agrippam. XLVIII.

E A ipsa hora, qua triplices literæ tuæ venerunt ad me, paratus eram scribere ad te. His diebus Illustrissima Domina inquisivit à me, scripsissem ne ad te, quod jufferat: cumque viderem opportunam mihi oblatam occasionem, qua possem in tui commendationem deflectere, cœpi omni ex parte, & id quoque admodum copiosè & appositè, enarrare ingenii acumen, dexteritatem, diligentiam & multifariam doctrinam, qua polles: propensam etiam animi tui voluntatem erga ejusdem Dominae servitium: sed nescio quis malignus spiritus, & sive conjectura mihi illum indicare & depingere videatur, partam illam gratiam apud Dominam sic obliteravit, ut subdubitum de continuandâ pensionis solutione. Unum huic malo remedium superesse video, si scilicet, tanquam hujus rei nescius, ad eandem scribas, tibi nonnulla esse in componendis bellicis machinis, in ædificandis propugnaculis, quæ tibi in animo sunt præsentare Christianissimo Regi, modò illa jussit: si etiam de annorum revolutionib. ejusdem Domini nonnulla jam tibi parata sunt, ne te existimet per ejus absentiam fuisse negligentior, eadem ad eam mittas: & si eam irritaverit, quod ad Seneschallum Lugdunensem scripseras, verumtamen quantum confido, videbit æquo animo. Sed hæc, aut similia nullo pacto ad me mittas præsentanda, ne horum consiliorum suspicionem ingeras, sed potius ad Dominum Episcopum Vasatensem, qui te unicè amat & qui pollicitus est mihi, se præsentaturum, quicquid miseris: aut, si videbitur, potes scribere ad eundem Reverendum Dominum, dicat Regiæ Majestati, rerum bellicarum multa apud te esse, haud vulgaris & hætenus incognita. scio Regem harum rerum cognitione incredibiliter delectari, & in omnibus istis, quæ sunt architecturæ. Consulo tamen nullo pacto prætermittas, quin

M s ad

ad Dominam scribas, tibi in omnibus promptum, & paratum esse animum, ad quæcunq; jufferit, sed de astrologicis judiciis condemnendis nihil prorsus scribas. Burguinus noster est Turonis, ad quem unas tuarum literarum hodie mittam. Scribam tuam solutionem committat Martino Trecensi. Domina nunc affligitur atroci juncturarum morbo, aut verius rabie: totam noctem duxit insomnem, cum clamorib. ferè continuis. Considerare potes, quantum nunc ocii mihi sit insuper & tædii, qui plusquam per annum non nisi triduo fuit domi: & cum quiescere tandem spero, insperatis negotiis desperandi oboritur occasio. Saluta modestissimam tuam consortem nominem eo. Salutabo tua ex patre Fabrum & Copum: Audivimus Turcam, victoria potitum adversus Ungariæ Regem, universum regnum occupare, & eundem Austriam versus castra metari. Scripsit Langeus ex Urbe ad Regem, in Apulia innumeratæ multitudinis corvos, ita ut solis radios interciperent, crudelissimè belligerasse, & ne ingens cadaverum copia pestilenti contagione aërem corrumperet, coacti sunt inde corpora in terram recondere. In Sicilia tanta locustarum copia fuit, ut omnia virentia abroderent, solis viribus intactis: cumque eis deficeret victus, pars in mare sese dedit præcipitem: pars inedia periit. Hoc quid portendat, nemo temelius judicaverit. Si nonnulla sint rerum novarum apud te, quæ mihi communicaveris, dabis mihi occasionem tui memoriam faciendi. Vale in Christo Domino. Ex Chambourg, vicesima sexta Septembris, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. XLIX.

QUas ex Ambrosia à prima hujus mensis ad me dedisti amicissimas literas, integerrime Præsul, ob eas gratiam habeo immensam. Sed vereor admodum, ne priusquam tua humanitas mihi à Rege nostro bonum aliquod expresse, ego ante perierim. sic namque toto hoc anno meus me exercuit genius malus, ut nisi Christus Opt. Max. infractum servasset animum, jamdudum fabulam agerem apud manes. Tragediam malorū meorum cognoscere poteris ex tam multis meis ad D. Capellanum hætenus datis literis: & quemadmodum, dum Principis nostræ pollicitis confisus, rejectis omnibus aliis conditionibus, illius beneficentiam expecto, jussus ab illa Lugduno non discedere, interim hic pensio Principis non solvitur, & quæstores me ludibrio habent. Thomas Bullon, cui à fratre Antonio Bullon jam ante menses aliquot solutio mea commissa fertur, verba dat, & chimæras fingit, ludique proca-

procrastinando ad Kalen, græcas. Accepi præterea Principem ipsam mihi nonnihil indignari idq; sine culpa mea: sed ob, nescio cujus, improvisum errorem. Rem ipsam ex Seneschallo Lugdunensi, compatre meo, atq; ex D. Capellano lucidius cognosces. Cæterum scripsi ad eundem D. Capellanum ab hujus mensis decimasexta, cujusmodi Palladis Bellonæq; opus Regi nostro paraverim, & quæ reliqua penes me latent, hætenus non visa, cum ad defendendum tum ad offendendum, validissimæ, perniciosissimæque architectrices & bellicæ machinæ, quas in Regis nostri adservo adventum, nisi me tanta subsidiorum mora cum his aliò cogat deficere. Nam si sic futurum est, aliquo saltem etiam vel malo consilio vivere oportebit esurientem, & à perfido Samaritano accipere, quod non accepit à suæ religionis Sacerdote & Levita. Atq; jam aliàs ego & sæpe ab aliquibus Principibus in gentib, promissis petitus sum, et jam ab hostibus: sed ego hucusq; Regiæ Majestati ejusque genitrici Principi nostræ me devovi, nec me aliorum quorumcunq; promissa, non ulla proposita præmia, nulla dona, nulla lucra ab hoc instituto avertere hætenus potuerunt: poterunt autè aliquando iniqua Principis indignatio atq; meus justus dolor, coactaq; vivendi necessitas. Quocirca nunc ex reverenda Paternitate tuâ scire cupio, quæ spes in Rege nostro atque ejus matre mihi reposita est, atque quo subsidio interim vita producenda sit. nam otiosa Principû benevolentia, quæ videl, rem & pecuniam continet, spem solam inanib. promissis producit tanquã crocodili lachrymis, ac veluti risu Sardonio, nihil crudelius ego nunc, atq; illius aculeû, sentio ad medullas cum ea spe atq; expectatione jam res meæ omnes ac præteritorum præsentiumq; bonorû fortuna tota conciderint. Quocirca nunc iterum atq; iterum oro reverendam Paternitatem tuam, ut qui mihi Regiam Majestatem hætenus benevolam reddidisti, nunc mihi reddas etiam beneficam: atq; quaindiu hinc absens est, aliquo interea mihi provideat subsidio quo alere possim familiam, eaq; incœpta perficere, quæ suæ Majestati gratissima sunt futura, & simul profutura. Verum hoc nisi citissimè feceris, nihil feceris, adeò me urget celeritas, æquè atque rei necessitas. Præterea si efficere poteris apud Barguinum atque Antonium Bullonum Principis nostræ quæstores, ut solutio pensionis ab illa mihi deputatæ solvatur Lugduni per Martinum à Troja, sive Trecensem, quæstorem Regium, magno me affeceris beneficio. nã ab hoc Thoma Bullione, illius Antonii fratre, per inanes pullas nihil extorquere valeo.

Jam

lam veniam abs te postulo, qui Reverentiæ tuæ tantum oneris impono, idque absque ullis meis meritis confidoque fore, ut pro solita tua clementia huic necessariæ audaciæ ac insolentiæ meæ non solum parcas atque ignoscas, sed inconstantissimè quoque enitaris, ut quæ ego per hæc scripta mea confidenter spero, tua opera confidentius etiam accepturus sim. Vale felicissimè. Ex Lugduno, penultima Septembris, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. I.

Nisi meras nugas tibi abs Barguino & Bullione persuasas, Capellane amicissime, res ipsa palam testatur, siquidem in tot æumnis constitutus, ne obulum hucusque ab hoc Bullione potui exprimere, sed procrastinando solutionem producit ad Kalendas græcas. nisi Martino Trecensi committatur negotium meum, nihil fiet, & mihi ex hac dispendiosissima urbe aliò demigrandum erit, fortè vel ad hostes Principum nostrorum redituro, quos nuper pro illis deserui meo magno malo, eò me impellente Principis nostræ promissa sperataque gratia, ut malo consilio bona fortuna mihi quaerenda sit. Vale felicissime. Ex Lugduno, penultima Septembris, Anno 1520. Salutat te charissima conjunx mea, fortunarum mearum patientissima comes.

Agrippa ad Amicum. II.

Responsurus tibi ad ea, quæ de Principis nostræ erga me indignatione jam duplicatus literis nunciasti, Capellane amicissime, scito non esse animum meum velle vivere in illius odio, nulla aut tam levissima occasione concepta. Dicat ergo sententiam, & pectus aperiat, si culpam habeo, pœnam non deprecor: sin minus, quid ob nullum crimen, ob nullam culpam, sed ob literas nulla malevolentia, nulla perfidia, sed fortè improviso errore, ac inconsiderata linguæ libertate scriptas, hæc plumbea indignatione plector. Fortè adfuit canis quispiam aulicus, qui illas malignius interpretatus est. At scio quam difficile est cani lectum sternere, quia accubiturus huic illucque in gyrum volvitur, ut nescire cogamur, ut capiti pulvipar supponendum sit. Sic aulici isti canis, literarum venatores, qui Principibus à secretis sunt, in tot sæpè sententias vertuntur, ut quam in partem casuri sint, nesciamus. hi si cui sint male propitii, nihil erit tam bonè, tam sanctè, tam castè, tam fideliter, tam simpliciter scriptum, quod illi prorsus suis interpretamentis non faciant iniquum, perfidum, criminofum. Unde fit,

desit, ut dum Principi servire cupimus, dum placere putamus nihil ritè fecerimus: omnis labor perierit, omne corruerit obsequium. At ego, quæ scripsi, scripsi zelo amoris & fidelis obsequii cupidissimus, Principi nostræ melioribus & honestioribus, eisdemque etiam gratissimis & utilissimis, cum sibi tum Regi totique regno studiis operibusque inservire. quod quidem facere & scio, & possum, & valeo, & si ipsa patiatur, etiam volo: atque hoc zelo jam omnem illius in me benevolentiam oblitterasse videor. Si sic est, atque eò me nunc vocant adversa fata mea, impetranda est vettia, quòd me abdicet, ut me ad malorū meorum patientiam meliori modo parare queam, quam inani spem, infirmæ tamque offensibilis benevolentia recuperandæ perire infontem. Hæc tecum amicissime Capellane, sari libuit audacius, quòd conscius mihi sum nullius erga Principem nostram commissi, aut cogitati facinoris. Cæterum nunc, quod consulis, de mittendis prognosticis, mihi secus videtur, cogitans, ne plus inde offendatur, cum in his lectura sit, quæ malit igitur: atque ego, ut nosti, adulari nescio. Ego præterea, acceptis de his prioribus literis tuis, mox destiti ab opere & abjeci, gavisus etiam me de his sorti legis nugis utcunque exoneratum. Reliquum ad ea quæ per Reverendum Dominum Vasatensem ad me mandasti, respondi tibi nuper, literasque deferendas tradidi cuidam à quaestoribus (si rectè memini nominis) Joanni Laurino, qui sub Barguino agere solebat, dum esset aula apud Lugdunum. Vale felicissimè, & me de singulis certiore reddere. E Lugduno, ultima Septembris, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum LII.

HErī manè deambulans in templo D. Joānis, Capellane amicissime, arripuit me vir quidam, ut videbatur, haud inimicus. deducensque in angulum, percunctabatur de statu meo aulico, an quid haberem certi? Reruli, quæ scire putabam. At ille inquit, ego sum Barguino quaestori à ministerio, & te amicè admoneo ne inani opinione seducaris, sed rebus tuis tutiori via consulas. Jam nuper enim vidi te in pensionariorum registro cancellatum. Egi homini gratias amicæ commitionis, jamque post eventum vates esse cœpi, & his stultus sapere didici, cognovique, verum esse, quod vulgò dicitur, hanc Principis tuæ (jam enim mea esse desiit) benevolentiam non nisi beneloquentiam ac muliebre similitudinem esse. Memini ego scriptum in divinis literis: Nolite confidere in Principibus: legi apud Philosophos, Non esse confidendum in mulie-

mulieribus, & sub ferula quondam ex Virgilio didici: Varium & mutabile semper fœmina. Atq; ego bis stultus, divinorum humanorumq; monitorum immemor, me & Principi pariter & mulieri in uno (ut Sorbonicè loquar) supposito, tanquam ex Hippocentaurorum genere, copulato concredidi: & tanquã jumentum & asinum aurigandum dedi. O terque quaterque stultus Agrippa, qui clarus imaginibus avitis, clarus propriis titulis, militia, doctrinaq; part's, clarus tot publicis muneribus pace & bello optimè gestis, qui tandem, quò liberius vivere possem, à publicis muneribus me sequestravi, & ad quietiorem hanc medicæ artis, & quam hætenus celebri fama admiraculum usq; cum multorum salutè exercui, professionem me contuli, iterumq; à Principibus & Regibus ad honores & stipendia expeditus, diu abstinui, donec uni huic & Principi & mulieri ultrò me obtuli mancipium, absqua nunc hospitior, ac si ad nullum aliquod egregium facinus utilis sim, nec aliarum rerum aliquid scire aut agere possim, medicus cum sim & cum stercorebus & urinis rem habeam, adeò non clarus, non liber, sed obscurus, etiam stultus bisq; stultus factum, dum saniore consilio mederi studeo infano mulieris animo, quodque ulcus acu tetigerim, admonens, ne esset plus æquo superstitiosis vaticiniis dedita, ne nimium ex illis pendeat, ne pateretur in his nugis meum conteri ingenium, ne animum meum sublimioribus studiis aptum, rebusq; benè gerendis, idoneum, vanitate illarum marcescere sineret, sic indignationis facilitate ebullit, ut repentinè pessione privaret, sic indignumque præmio judicaret: sic ad nomen meum obsurdit, ut ne terebro quidem aures ejus amplius aperiri queant: adeoq; intractabilis facta est, ut tu etiam illi familiarissimus cogare in re mea obmutescere. Atq; hoc nunc tecum exposulare habeo. Capellane amicissime, non, quod ademptum stipendium: nò, quòd privatus Domina: sed quòd hæc, si scivisti, non admo-nuisti, non indicasti, quod si fecisses, jam dudum finem haberet hæc tragœdia, & ego haberem Principem forte inter hostes vestros, qui ministerio meo indigens, servitium meum perlibenter sibi delegisset, qui per hanc ætatem me omnibus votis & promissis exposcebat, ubi èt hoc lucrificissem, quòd crassiori stipendio exceptus, ac digniori officio functus fuisset, virumque pro fœmina commutassẽ, hoc est quod toties prælagiente animo ad te scripsi, scil. quãdiu hic inani spe hærerẽ, oblatam aliunde rem certam amitterem, ad mortemq; proximè bonam fortunam Tantalii instar non possem capessere, atq;

re, atque non modò Principis stipendio hñc fraudari, sed & inani spe delusum, simul etiam alienis bonis destitui, ac damnũ certum perpeti sub ambigua spe, dimissisque bonis avibus, muscas venaturum. Vides nunc, ut ego malorũ istorum pulchrè mihi vates fuerim, atque tu me in morem terrestris ranę sitientem, tot tragicis epistolis frustra vociferari passus sis? hæc tecum. Proinde pro hac fide Dominae tuę servata remuneror perfidiã, videl. non admonitus, sed clanculum & post terga abdicatus. Si mihi herus fuisset mercator, vellanio, vel aliquis infimæ sortis rusticus, herave consimilis, nunquam me servum suum pepulissent non præmonitum, etiamsi culpa non vacassem. Verum hac aula sine culpa, sine crimine, clam me, extrusus sum, atque deinceps spe vana interim, lactatus, & omnibus optimis aliunde conditionibus renunciare passus, ad omnium fortunarum mearũ naufragium propè adactus sum. Ad hunc modum me probitas & servata Principi tuę fides evertit, atque hæc (si diis placet) Principis tuę nominabitur autoritas, quæ in privata quavis persona vocaretur perfidia & proditio. Neque verò hæc ego de principe ipsa vel dixisse vel cogitasse volo, sed de illis aulicis harpyis, quæ suadelis suis Principis nomine auctoritateque abutentes, quibus non nisi detractiones, fraudes, sycophantiæ, & quæque similia profunt nequitiarum genera, qui huic pensunculae meæ inhiantes, hanc mihi velut Phynæo obsonium, ipsis è faucibus præripuerunt. Jam tandem, mi Capellane, hic finis est hujus tragoediæ videlicet. Ego destitutus hac Principe, & aliis conditionibus stulte refutatis, omnib. vestris offensus, sola innocentia tutus,

Cantabo vacuus coram latrone viator,

animosiusque deinceps & loqui audebo & scribere. Quem enim in ætuum amplius, qui cum fortuna ipsa ad extremum usque essem luctatus sum, qui spem ipsam desperando jam vicinam, ac tanquam Anteus in terram prostratus, fortior resurgam, adeò ut nemo ultra vincere me poterit, nisi fortè Hercules aliquis me tollat. Forsan rides me, Capellane, tanquam Ajaxem abjudicatis armis insanitatem, ac armenta hominum loco trucidantem: sed legisti, puto, aliquando, quid mus contulerit leoni, quid scarabeus nocuerit aquilæ. Nolim ego tamen nunc in murem, aut scarabeum trãsformari, sed in Timonem aliquem misanthropum verti. si modò Mercurius aliquis missus abs Jove novum Plutum adduxerit, illisq; aulicis corvis, qui iniquis obtreccionibus, insidiis, sycophantiis Principem corruptentes, illius odium mihi conflarunt, & inson-

tem

tem me illius odio obnoxium reddiderunt: denique post terga clandestinè, adeo repentinè, tam perfidè, & proditoriè eiecerunt, ac immedicabilium malorum illorum autores sunt, ligone aliquo cominus caput tuberibus opplere congestisque saxis etiam eminus ac procul lapidum grandinè petitos obruere, eorumque fucos, adulationes, detractiones, furta, prodiciones, nigro calculo signare, & chartis illinita atris, omnibus linguis evulgare, illosque sub diali loco palam catamidiandos exponere. atque his finis esto tragediæ: Quod superest, mihi uni nunc cogitandum & agendum relinquitur, atque primum, ut, quemadmodum à stipendio, à præstito Dominae fidelitatis Sacramento æquè pariterque liber sim; ut si alià quævis me respexerit bona fortuna, liceat hanc vel cum illius offensa apprehendere. Tu hunc, amicissime Capellane, felicissimè vale, & me literis tuis, quocumque futurus sim: sepius me alloquere, in hoc mihi rem facturum omnium gratissimum. Salutat te charissima mea conjux. Ex Lngduno octava Octobris, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. LIII.

Accepi hodie literas tuas, colendissime Præsul, datas à vicefima sexta Septembris, quib. respondeas ad illas, quas festino calamo scripsi Reverentiæ tuæ a decima octava ejusdem. Cæterum scripsi adhuc Reverentiæ tuæ & D. Seneschallo ac Domino Capellano ab ejusdem penultima satis longas epistolas, quarum responsum ex die in diem expecto. Quod officium desideratum pro me impetrare, visum tibi non esse, doleo: siquidem vacat nunc, & jam ab aliis sublatum erit, mihi que vix unquam similis ardebit occasio. de reliquis omnibus ex Domino Capellano accipies meam sententiam. scripsi equidem illi & pridie & hodie per amplas literas, animumque omnem detexi. tua Dominatio instet pro me apud Regem. nam aquid Dominæ nulla spes mihi reliqua est. Verum illud præcave, ne sicut hætenus, in otiosam benevolentiam inani spe confusus, Æsopici canis instar, & umbram perdam & obsonium. Cæterum verò eorū quæ scribis, ego Rēgi nihil mittere queo, cum hæc non modico dispendio prius instruenda forent, & ornari deberent quod mihi nunc difficillimum est. nam quod mihi ex pensione debebatur, non solvitur, & reliquum totum cancellatū intelligo: & quas alias conditiones mihi externi principes quidam in hac æstate obtulerunt, propter fidem Dominae datam servatamque refutavi: & qui pluribus sellis federe poteram, omnibus excussis in nudo solo derelictus sum. Quicquid

quid ergo facturus es, facitò : & me de actis & agendis quam primum certiore reddere. Habeo jam nuper per me excogitatos modos aliquos , quibus possum regio ærario quotannis non modica pecuniarum talenta applicare , etiam absque populi gravamine, sed & magno cum reipublicæ commodo plebisque congratulatione: sed non sum illa dicturus, nisi ipse ego primum de hujus inventionis meæ præfectura certus sim. Scribo ad Dominam, literarum illarum exemplum simul mitto ad Capellanum, quod in suis manibus videbis & leges : deinde, si videbitur, poteris illas literas opportuna hora offerre ipsi Dominæ, ita tamen ut vel ipsa legat, vel de verbo ad verbum legi præsens audiat, ne quando quis aulicus canis aliter, quam scriptum est, recitet. Vale felicissimè. Ex Lugduno, decima Octobris, Anno 1626.

Agrippa ad Amicum. LIV.

Scripsi ad te pridie, Capellane amicissime, quibus tibi totius Stragædiæ meæ extremum actum peroravi. Hodie aliæ mihi sunt redditæ literæ tuæ, & à Reverendo Domino Vafatenfi unà cum suis ex Chamburgo à vicefima sexta Septembris transmissæ. Hæ jam nova adferunt consilia, nescio quanti valitura, obtemperabo tamen , quatenus citra damnum facere potero. scribo ad Dominam, cujus epistolæ exemplum hic inclusum conspicias. valeat, quantum possit. Si quid inde boni sequetur, præter spem eveniet. ego nihilominus etiam aliunde venabor prædam, nec fidem illi debeo, quæ mihi non debet stipendium. nam ubi illa me rejecit ex aula, ego illam abjeci ex animo, nihil unquam spei, nec fidei habiturus in tam levem, varium & mutabilem foemineum sexum, nisi quantum re ipsa videro, palpitansque deprehendero. Proinde jam, qui novis consiliis revocor in aulam, accipe, quas mihi leges præscripsero : Ut probè aulicum agam, egregiè adulabor, fide parcus, verborum prodigus, cōsilio obscurus oraculorum inftar ambiguus, sed lucrum sequar, meumque commodum præferam omnibus: amicitiam nullam, nisi lucri causa, colam: mihi ipsi sapiam, neminem laudabo nisi artificiose, cui libet detrahā. sed & cum meo compendio, quos potero, protrudam: ipseque pluribus sedebo sellis: aulicos hospites & cæteros, qui lucrum non adferunt, tanquam steriles arbores, despiciam omnes: nullius fidei credam, nullius amicitia fidam, conjectabor omnia in malam partem, meditaborque vindictam, Principem observabo tantum & adorabo, sed non nisi aut timore aut meo

compendio illi adlabor, adsentabor, parasitabor: his decretis me rursus in aulam recepero. Tu quoque, Capellane amicissime si aulicè sapere vis, tibi vel eadem, vel similia statuas: alias profectò similes evademus jumentis senio confectis. quorum ne pellis quidem perinde, ut aliorum animantium, est usus. En vides, ut emancipatus aula, miro quodam prodigio protinus effectus sum aulicus. Scribit ad me Dominus Episcopus Vafatenfis, esse tui consilii, mittenda Regi instrumenta Pyromachiae atque librum. Verum tu scis me Matrimonii mei nuper jacturam fecisse, à quo dum gratiam expectabam, calumniam passus sum, vereor, ne in isto mihi accidat simile. Præterea liber hic in volumen satis amplum excrevit, & architectrices illæ poliorceticarum organopoceticarumq; machinarum moduli, cæteraque pyromachiae instrumenta hætenus per me magnis laboribus, & sumptibus perfecta, non tam facilè emittam è manibus: & nescitò me præveniat Regis beneficium, aliis hæc, etiam vel hostibus profutura sunt: Astrologica judicia, sicut scripsi tibi antea, neque perfecti, neque perficiam, donec Domina nostris literis responsum remiserit, atque jufferit. Vides, mi Capellane, quale monstrum evaserim, supraque humanam capacitatem miraculum factus sum, religiosus videlicet & aulicus, utrorumque contrariorum rituum tam pertinax observator, dum hinc quidem juxta verbum Scripturæ nolo confidere in Principibus, in quibus non est salus: inde vero ex aulica disciplina nihil pro illis facturus sum, nisi prævio lucro. Cæterum vero scire ex te cupio, quisnam sit ille meus genius malus, qui Principis animum sic obsedit, ut omnem partem nobis dudum gratiam obliterarit: quò illum religioso aliquo exorcismo exterminemus, vel magico aliquo sacrificio placemus, vel nos barbaris deorum nominibus cabalisticisque pentaculis contra illum muniamus. Vale. Salutat te amantissima mea conjunx, rursus vale, & si quis rumor est Regem huc venturum esse, quàm ocius rescribe. Ex Lugduno, decima Octobri, Anno 1526.

Ioanni Capellano, Physico regio, Henricus Cornelius Agrippa S. D. LV.

QUæ de Siculo Neapolitanisq; prodigiis per Langium ex urbe Roma Regi tuo nunciatis ad me scripsisti, Capellane amicissime, fuere quam gratissima. Fortè meum aliquod de illis expectatis iudicium, Audi igitur, si vera sunt prodigia hæc quid

quid ex biblica mea astrologia de illis conjectari posse visum est. Locustas à loco usto & vastato (sic nuncupari plerique non inelegantes putant Grammatici quia virentia omnia vastant exurantque) regem non habent, testante id Salomone in Proverbiis, sed turmatim volant: mirum tamen ordinem servant, adeoque in nocendo potentes sunt, ut ne homines quidem illis quovis ingenio queant obsistere. has autem Auster adducit ventus urens, ut ait Exodus Quin & Plinius Italiam ex Africa illarum cohorte infestari scribit. Ventus autem ex occidente flans, illas in mare præcipitat, ut est in eodem Exodo: rursusque per mare ejectæ, sæpissimè pestilentiam excitant. Autor verò Apocalypsis regem illis præfecit Angelum ahyssi, hoc est, Sathanae religionis pseudopropheta, cui nomen Hebraicè Abaddon, Græcè autem Apollyon, quod interpretatur Perdens, dissipans & exterminans. Hieronymus quoque per locustas Medorum & Chaldæorum imperium exponit. Ex his itaque nunc prodigiis illius sensum facile colligimus, quoniam ex Asia & Africa venturi sunt crudeles populi, qui, locustarum instar, multitudine & celeritate sua cooperient terram, occupabuntque illam, deprædabuntur & devastabunt, videl. Mauri & Turcæ Mahumeticæ sectæ gentes, quibus vinum gustare nefas est: (ideoque locustæ illæ, quod scribis, virentibus omnibus erosis, solas vites reliquerunt intactas.) saturatique præda, pars illorum regrediens alias terræ plagas infestabit, remeabitque ad suos, pars occupatam Siciliæ insulam, seu aliam ejus Trigoni provinciam possidebit: nec poterit inde, nisi valida ex occidente Hispanorum manu propelli.

Sed jam ad corvos vadamus hi funesto colore atrii, rapaces, immundi victus, carnivori, morticiniis semper inhiantes, voce inamoena & expavescibili, tristis auspicii, nil nisi nocere norunt, omnibus infensi, ne propriis quidem parentibus parentes, quos etiam famescerentes concerpunt: solis proditricibus vulpibus amici: tauros autem præ cæteris animantibus maximè invadunt: ex omni autem corpore oculos præcipuè appetunt: præterea super omnia animantia habentur contumacia insignes: quod Noe historia & Apollinis fabula utrobique attestantur. His itaque consideratis, non dissimulandum videbitur, illos cum pravis sacerdotibus componere. nam illi etiam rapaces, avari, funeribus inhiantes, ex mortuorum exequiis, veluti morticiniis, victum divitiasque fibi vendicantes, ex toto Ecclesiæ corpore oculis maxime illu-

dentes, superstitiosi sua hypocrysi, vanisque caeremoniarum pompis plebam excæcantes. Per corvos itaque plerique Doctores malos sacerdotes exponunt, utrique siquidem atrii, fufci, funesti & immundi sunt. Ob easdem similitudines Scriptura corvos interpretatur immundos peccatores, gentesque rebelles ac contumaces, & inobedientiæ populos plebemque cruentam, factiosam ac dominorum suorum contemptricem, quam semper comitatur desolatio atque destructio. Quæ omnia pulchrè & clarè ex Mose, Osea, Sophonia Prophetis, & ex Salomone colligimus. Ejusmodi autem plerique sunt Italiæ Prælati, proceres & populi, qui in se conversi civilibus armis non procul à Neapolitano regno intestino bello cadent, illicque omnis concidet utriusque factionis Italica improbitas. Ut autem hæc tibi exemplis aliquibus clariora sint: en, legitur apud Sabellicum, pridie quam essent Veneti ad Sapien-
tiam oppidum Ligustico bello victi, corvos adversis inter se agminibus conflixisse, cadaveraque supra eorum classem triremesque respersa. Legitur etiam in Pii Papæ Cosmagraphia, cruentum illud bellum, quo magnanimus ille Joannes Burgundię dux contra Leodienses populos, collatis signis pug-
nans: hostium plus triginta millia cecidit, paulo ante falconum corvorumque prodigiosam pugnam præcessisse, victoria penes falcones manentē, corvis omnibus ad internecionem deletis. Est etiam, quod præterii, Romanis & Hungaris non-nihil cum corvis commune, ut quia aliquando corvus civitate donatus, ac moriens civili pompa publicis exequiis cohonestatus. Erat etiam Romæ nobilis admodum Corvinorum familia, ex qua Rex Hungariæ Matthias se descendisse gloriabatur, cui involans in galeam Valerii Tribuni corvus, Galliumque hostem pariter expugnans, nomen dedit. ex quo hæc ales Gallis ipsis inauspicatissima habita est. Quid autem id, de quo nunc agimus, prodigium vestris Gallis portendat, exquirere nunc mea indignatio prohibet, indignitasque illorum non admittit. Indignatus siquidem eos prodigiorum autor, si-
ve Natura is sit, sive major illa Deus, passam hæcenus cladem turpem, exercitus fugam. ducum miserabilem cædem, regisq; dedecoram captivitatem, nullo cometa, nullo portento, nullo ostento, nullo omine, nullo prodigio præmonstrare præmonereq; dignatus est. Sed ite nunc oppugnaturi Neapolim. & cum Achab vestro ascendite in Ramod Galaad. nam corvi o-
minantur vobis victoriam. vix redibit mingens ad parietem. Hæc tibi repentino hoc calamo scribere dedit animus tan-
quam

quam intelligendi satis, quæ principibus tuis longiore sermone numerationibusque Scripturarum testimoniis allegoriisque actypis recensenda forent, ni fortè obfit illis, quòd hæc astrologia non sonat illorum auriculis, sicut ethnica ariolorum tintinnabula. Dei enim comminationes, tanquam Pharaoni & Egyptiis, surdis illis fabulæ sunt. Nunc autem, ut & ego tuis novis nova rependam, accepi hoc manè apud Basileam, insignem Germaniæ civitatem, lucente sole claro & quieto, medio die ignem e cælo decidisse in civitatis illius armamentarium, idque cum omni apparatu machinarum, tormentorum, pulverumque ac reliqua munitione, conflagrasse: etiam homines aliquot in hoc incendio una periisse. Hæc si vera sunt, quid indicent, conjectare poterimus exemplis: uno ex Livio narrante, quemadmodum Macedonio bello Regis armamentarium conflagaverit, de quo postea Romani egerunt triumphum: alio autem proximis annis viso in arce Mediolanensi, ubi per omnia simile accidit paulo antea quam pulsus Gallis in Hispanorum manus veniret. Indubiam itaque status principatusque mutationem porrendere videtur. Verum quia Hæbreorum doctores per ignem exponunt regnum Macedonum, cui hodie Turca præest, Basiliæa autem unica inter Germaniæ civitates regium nomen obtinet, caveant sibi Germani à Turca. Siquidem hoc prodigium alicujus regni sui comminatur excidium. atque fortasse nihil hoc ad Basilienses. Sed audisti arbitror, quæ illie circa fidei nostræ mysteria versetur contentio. Igne igitur illic opus est cœlesti, ceu qualem Dominus aliquando misit in os Hieremiæ, ut sit credentibus lumen, incredulis verò supplicium, bonis omnibus ignis pacis, accendens charitatem, & consumens arma instrumentaque contentionum, malis autem incendium & vastatio. Vale felicissime. Ex Lugduno, undecima Octobris, Anno 1526.

Ioanni Capellano, Physico regio, Henricus Cornelius Agrippa,

S. D. LVI.

Salve mi amicissime Capellane, & ter quaterque salve. Valeant principes, valeant reges, valeant Nini, valeant Semiramides, valeat omnis robusta improbitas. Benedictus Dominus. Divites facti sumus, modò vera sit fabula. Vir quidam gentilitius, mihi à multis annis amicus, auri semina ad nos detulit, eaque in oblongi colli cucurbitula, in forniculam nostram, coeparum in agris instar, plantavit, igniculoque, ceu phœbo calore, atque, ut gallinæ solent ova incubantes, die

N 3

noctu-

nocturne fovemus, expectamusque propediem nascituros ingentes fœtus aureos qui si ritè excludatur, Midiam ipsum vel auro superabimus, vel saltem auriculis, illisque giganteis Nini ac Semiramidibus Longum valere dicemus: & tu nunc ditissimè felicissimèque vale. Ex Lugduno, ab tuo auratissimo, vel auriculatissimo futuro Agrippa, 21. Octobris, Anno 1626.

Agrippa ad Amicum. LVII.

TOties jam frustra ad te literas dedi, etiam de tanto silentio tuo frustra tecum expostulatus sum, ut ipse mihi ulterius tacendum decreverim, nisi Reverendus Pater Navarrenorum Regis confessor, cujus opera istæ ad te deferuntur literæ, pridie mihi benevolentiam tuam integritatemque testatus fuisset, ac te mearum literarum hactenus accepisse nullas. Hinc respiciens stomachum omnem inter scelestos illos literarum nostrarum compilatores, qui nos tam nequiter desideriis nostris fraudarunt, evomui, ac te ab imputato crimine jam absolvo: idque duntaxat ratum esto, si ad istas quam proximè respondeas. Cæterum nunc longiores ad te literas dare, & quæ in prioribus scripta sunt repetere, festinus harum latoris recessus non patitur. Tusci, quæ mihi discedens Lugduno pollicitus es, si nunc miseris, rem mihi feceris omnium gratissimam: egoque fidem tuam probatam habens, ero tibi ad omnia in omnibus semper obligatissimus. Vale felicissimè. Salutat te charissima conjux mea. Iterum vale. Ex Lugduno, 15. Octobris, Anno 1626.

Agrippa ad Amicum. LVIII.

Literas tuas, quas ad me scribunt Curatus S. Crucis atque Laurentius Phrysius, unâ cum libris nostris accepimus. duos aureos coronatos & quinque solidos persolvimus. tibi gratias habemus, & si qua via consilioque & juvamine prodesse tibi poterimus, perlibenter tentabimus, faciemusque, tu si ad Mediomatricos revertère, Curatum meo nomine salutabis. nullum adhuc illi responsum remisimus, idque excusabis. Scribere tamen eum ad me jubebis. Responsum illi sum ad Proximas nundinas. Laurentium Phrysiu meo nomine salutandum cures. scriberem illi & sæpius & libentissimè, si scirem, quis mediis tuis nostras ad illum dirigere possem epistolas. Cæterum vale, Ex Lugduno, 16. Octobris, Anno 1626.

Agrippa

Agrippa ad Amicum. LIX.

Sæpè ad te scripsi, amantiſſime vir: tu verò ad noſtras literas ſic obſurduiſti, ut præter ſilentium nihil remiſeris aliud. hoc nunc tecum expoſtulo, ac te læſæ amicitia reum ago: quò crimine ſi te non purgaveris, ſi non reſcriperis, ſi non reſponderis, bellum tibi omnino indictum ſcias, moxque tragicis epiſtolis te oppugnare adoriaſ. Vale ſœliciſſimè, ſed reſcribere, & Ptolomæum mitte. Saluta mihi conjugem tuam. E Lugduno, viceſima ſecunda Octobris, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. LX.

Factantum pro me, ut tractatum, quem aliàs edidiſti de Peccato originali, pauliſper accommodes. Cæterum non dedi oblivioni in negotio tuo alloqui Thomam Bullionum, qui mihi ſponſondit traditurum totum negotium tuum illi D. electo Verando Chalendato. Si aliquid ab aula habueris, mihi reſcribito Saluta meo nomine, ſi opportunitas adſit, militem illum à Vauzellis, nec propterea negligas me recom-mendatum facere tuæ chariſſimæ uxori. Vale Ex Condriacho, die ſecunda Novembris, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. LXI.

Saluto te, & ſalutat te uxor mea. Militem Vauzellum non vidi-mus à quadriduo: Ex aula nec rem, nec verba accepi. Thomam Bullionum pro mendaci nebulone habeo. Electum Chalendatum probum virum exiſtimo. Sed ego inter illius bonam voluntatem & Bullionis fraudulentam ſponſionem, tanquam hircus in vepribus, hæreo, Librum noſtrum abs te poſtulatam mitto. Sed heuſtu, nullum mihi aliud exemplar eſt: Dominus S. Valerii ad biduum hinc diſceſſurus eſt. hunc ſi tu in tempore pro me alloqui voluiſſes, benè mecum egiſſes. nunc mora tua ſubvertit negotium. Dices mihi, te melius hoc in aliud tempus effecturum. Reſpōdet tibi vetus proverbium Intempeſtivum beneficium non eſt beneficium, atque ego interim ſpe illa non alo familiam. Vale. Ex Lugduno, tertia Novembris, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. LXII.

Cogitabundus his diebus, Capellane amiçiſſime, quòd Cnam hoc eſſet meum in Epiſtola ad Seneſchallum ſcriptum, quod adeò offenderit Principis tuæ, aliàs mite & tractabile

ctibile ingenium, ut subita indignatione, tanquam furore percita, nullo animo suo deliberandi dato spatio, me qui ad calamitatem usq; suam secutus sum fidem, cum potissimè beneficium expectarem, tam repente abdicaret stipendio, in eaque præcipiti ira sic perseveret, ut amicis meis omnibusq; pro me dicentibus suæ clausæ sint aures, ad detractiōem verò invidorum sint apertæ, qui sic jam naturam illius perverterunt, ut plus liceat apud illam alienæ credulitati, quā suæ innatæ quondam clementiæ meæq; innocentia: nō potuit tanta culpa esse si admonui, ut divinæ providentiæ patientes, astrologicas perniciosasugas relinqueret, nec meum ingenium honestarum artium disciplinis præditum, hac superstitiosa professione pateretur corrumpi: quippe qui possem illi melioribus prædesse studiis, si me illorum potius, quam astrologicæ artis, si modò ars est ac non inane ludibrium, exercitio malit experiri. Esto hæc, ut honosta censebam fortè libertius, quam par erat: attamē fidei mente sic suasi: atq; hæc suadendi licentia, sic ut & potuit & debuit zelo fidei impurari, sic nec potuit, nec debuit tam pertinaci indignationē ira in rabiem versa ulcisci. Quis n. principi cuicumq; suasurus foret, quis cum illo consiliorū sermonem sociare auferit, si suasisse periculum erit, & consilium dedisse pro crimine habendum est, idq; fortè, si stolidum, inutile. aut inefficax: poenis & suppliciis luendum sit? nova profectò hæc & inaudita tyrannis esset. cogitavi ergo subesse oportere altius quoddam malum, quod animum Dominae sic urat: idque cum profundius cogitando frustra inquirere, ipsa cogitatione fatigatus, fortè, levandi animi gratia, ut soleo sacrum Bibliorum volumen arripio, idq; aperiens protinus occurrit ad manum historia Jezabel, juxtaq; verbum Achab de Michea Propheta inquitente, odi eum, qui non prophetat mihi bonum. Attonitus de improvviso oraculo, rediit in mentem scripsisse me Seneschallo, comperisse me in Borbonii natalitiis revolutionibus, illum, frustratis vestris exercitiis, etiam in hunc annū victorem fore. erupi in risum, sed Sardonicum: dixique intra me: O infelix Propheta hoc vaticinio: jam omnem Principis tuæ gratiam concacasti: hoc est ulcus, hic antrax, hic carbo, hic cancer ille, quem Noli me tangere dicunt, quem tu imprudens tetigisti etiam cauterio. profectò hinc fenestra, hinc posticum, hinc ostium, hinc janua, hinc porta, hinc valvæ adulatoribus, assentationibus, detractoribus, cæteroque tempestatum populo contra te ad apertæ sunt: jam livor occupat Principis præcordia, ideoq; aures non recipiunt consilium, & verba

paci

pacis pro te dicentium ira vertit in scandalum, coepique & ego aulico ingenio conjectari omnia in priorem partem. Miserum me, qui hactenus non didici illius & hujus aurium volup-
 tati, sed nudæ rerum veritati studere, ac tam diu frustra inter
 aulicas artes versatus: qui, cum his mihi maximè opus fuerat,
 tunc porissimum neglexerim. Seiebam Borbonium hostem
 esse, sed ignorabam illum tam pestilentem hominem, & plus
 quàm olim Telechines, Illyrios, Theffalosq; noxios populos,
 & quàm Scythicas perniciosas scæminas, periculosiorem, ut
 etiam solum nomen ejus secum ferat venenum. Sed & nescie-
 bam me prædario Astrologum conductum, quodque mihi,
 quod ars illa dicat, monendi dicendique jus relictum non es-
 set, occurritq; exemplò Orintius Parrhisiolorum insignis Ma-
 thematicus & Astrologus, qui dum veriora, quàm poterat, va-
 ticipaverat, iniquissima captivitate diutinè vexatus est: jamq;
 aiebam ad me, quid, si reliqua misisses prognostica? procul du-
 bio ex fumo in flammam te conjecisses. Nam quæ tu de Bor-
 bonio imprudens vaticinasti, fortè nimis vera res ipsa jam ma-
 nifesta facit. Quid, si cetera mala ominatus fuisses, proh deum
 atque hominum fidem, nunquid, quæso, sicut Micheas, non
 sum mentitus Regi bona, aut sicut Balaam nescivi maledicere
 Borbonio, iccirco reus sum? Non inficior Astrologiam datur-
 rum fuisse spiritum mendacem in ore omnium prophetan-
 tium per illam: sed quis Balaam poterit detestari, quem Deus
 non detestatur: aut maledicere, cui non maledicit Deus? Non-
 ne victoria Principum est in manu ejus, & ipse affert suppres-
 so potentiam adversus eos, qui deprimebant eum: & mendaces
 ostendit, qui maculaverunt illum? Nunquid pro Deo ego sum,
 ut immutem verbum veritatis? Hoc illud crimen meum, hoc
 scelus, hoc facinus, hoc venenum, hic aculeus, hæc spicula, quæ
 Principis tuæ animum vulnerarunt, quæ exulcerarunt, quæ
 tabefecerunt: jam iam reus sum, indicio Borbonius sum, hostis
 sum. Si Borbonius ego sum, ipsi testari possunt tanti Ducis ple-
 rique proceres, qui me, cum Friburgo Helvetiorum discede-
 rem, importunis precibus magnisque pollicitis præmijs, in il-
 lius obsequium traducere conabantur. Quid in illis tunc re-
 sponderim quidque egerim, testabuntur cum ejusdem Ducis
 aliquot Capitanei, tum illi primipilares nobiles ab Eylens ag-
 gnati mei, qui cum Borbonio faverent, ego illos cum quatuor
 millibus expeditis peditibus Borbonio adduxi: induxi autem
 devotos Regi, omnemque meam fortunam in hoc exposui ac
 simul ære alieno obstrinxi, pro quorum remuneratione, cæsis
 nostris,

nostris, & uno agnatorum meorum desiderato, altero graviter
 vulnerato, in super neq; pactorum, neq; promissorum, neque sub
 schedis publicis militari lege obligatorum fides nobis servata
 est: ubi si Borbonii partes secuti fuissetis, vestris spoliis divi-
 tes essemus, ius super & victoria felices: nec opus fuisset, me
 hic ex aurato milite Principis tuæ scatophagum Medicū fieri:
 at sperabam benevolentia illius, quemadmodum ipsa pollicita
 erat, me apud Regem instauraturum. Verum Rex me hactenus
 oblivione neglexit absentē, sed Domina tua, cujus fidem præ-
 cæteris secutus sum, quia illā paulò liberius admonui futuro-
 rum malorum, impatiens veri, inconvinens iræ, intemperans
 vindictæ, jam me contemnit, abdicavit, repulit, expulit, vicit-
 que gratiā meriti detractorum atrocitas: atq; ego, qui, desti-
 turo Borbonio, me ipsum, quò pro omnibus viribus Regem ju-
 varem, fortunis meis omnibus exui, nunc ille Borbonius sum.
 At non sunt Borbonii trigaleati illi lepores ac transfugæ de-
 fertores, qui relinquentes captivandum Borbonio Regem su-
 um, ipsi, vix cōspectis hostibus, sanis membris, integris armis,
 salvisque rebus profugerunt in patriam, jamq; actum erat de
 Gallorum regno, nisi Dominus misertus fuisset vestri. Ite ergo
 nunc, & adorate ariolos cœlorum, à quibus veniant vobis, quæ
 ventura sunt. Nonne Deus exercituum est, qui benedixit vo-
 bis: ut capto rege vestro infelix regnum salvaret in manu mu-
 lieris, atque, sicut in Israël tempore Deborah, deficientibus vi-
 ris mulier egerit imperium Galliæ, ac tam prudenter strenue-
 que rexit, ut non melius olim Semiramis, aut Athalia, atque
 hæc, ut egregia Dominae tuæ laus est juxta verbum Scripturæ,
 sic universorum Galliæ procerum insigne est opprobrium, to-
 tiusque populi ac regni infelicitas, quia non est in illis inven-
 tus Princeps dignus pro imperio: & defecerunt sapientes à
 consilio, & fortes eorum profugerunt à bello, & requierunt
 sub stola mulieris hæc laus est Principis tuæ Nec mihi hinc ali-
 quis ingerat pro lapidothe, sive baruchia ventricosum illum
 abulam, cujus consilia, tanquam Pythonis, sunt in ventre, &
 virtus ejus est in patinis, non est galea salutis in capite ipsius.
 De his autem, quod reliquum futurum superest, manet alta
 mente repositum. Vides, mi Capellane, cujusmodi sim Prophe-
 ta. si quis hac arte me conducere velit vatem, patiar me vel
 Pontificem ariolorum fieri. Cæterum contemno omnes Ba-
 boynos & Bulliones & quosunque similes, superbiæ, invidiæ,
 detractionis, dissimulationis, assentationis, adulationis, pro-
 ditionis, cæterorumque aulicorum vitiorum ideas: mihi satis
 est ex-

est extrusum me alieno scelere, non me crimine. Quid autem aliud fecerunt postici illi nebulones, nisi quod me Principis iræ obtulerunt: ipsam autem Principem mihi ludibrio exposuerunt, quippe quæ me quondam in delitiis habebat, nunc odit, & pro ignavo, inerte, inutili aspernatur, etiam vel pro hodie habet: Ego contrà, qui promissa ejus hætenus pro oraculis habenda putabam, nunc didici dictis, promissis, scriptis, literis, sigillisque illius fidem nullam esse habendam, nisi ex illorum nebulonum arbitrio: illam tamen egregiam Principem fatebor, sed sui sexus levitate illorumque assentatorum fraude perniciofa, Principum teste, timendam: jamque, quod aliquando in Antiquorum traditionibus didici, factò inluper in me periculo, verum comperi, Principes esse omnium hominum genus ingratiſſimum, qui nullum amant ex animo, nulli fidem se debere putant, nisi ex sua libidine: nullius malo, etiam ne de morte pro illis suscepta, compatiuntur: quin & sæpè affligunt bene meritos, illisque non modò gratiam conferre non cogitant, sed insuper persequuntur injurià, nonnunquam proſcribunt & bonis omnibus spoliant, etiam vitam adimunt, sicut in Barone Plancejaco nuper omnibus cognitum & manifestum est. Possem alia hujus crudelitatis exempla recentissima ante oculos ponere, si, ut clara, sic tuta illius esset veritas. Quare & nos nec Principes ejusmodi amare debemus, nisi pro compendio: nec fidem illis habere, nisi pro jam acceptis: nec de calamitatibus illorum dolere, sed gaudere, quia manus Domini est, quæ tetegit illos, salvum facere volentis populum suum à manibus illorum. Atque hæc, mi Capellane, olim meminisse juvabit. Erunt adhuc nostra sydera, vivemusque foelicioſioribus astris, qui nunc vivimus adversis. Sæpè namque desperatio melioris spei causa fuit, & vexatio acuit ingenium. Strenua enim ingenia non tam secunda pugna, quàm adversa, ipsaque rerum desperatione efferuntur. Hætenus ut gregarius miles dimicavi, mox pugnabo cataphractus: animosiùs deinceps agere videbis, animosiùs loqui. Sed tu parce iræ nostræ, nullum siquidem animal tam in validum, quod iratum non excandescat. Nisi integritatem animi erga me tui notam haberem, non tam periculosa libertate ad te scriberem. Scis, quoniam angustiiati animi nullum majus solatium est, quàm habere amicum, qui cum, ut tecum ipso, loquaris, talis tu mihi es, quem scio non minus pro mea salute, quàm pro tua propria, esse sollicitum. tu unus mihi pluriſ es, quàm Princeps cum tota reliqua aula. Estobono animo, & no-

& noli pro me amplius loqui ad Dominam, nec immedicabilem iram illius mitigare coneris. faciat hoc, si velit Seneschallus noster, qui huic iræ, licet sine culpa sua, occasionē præbuit. Præterea cave tu ulterius mihi inscribas Consiliario, aut Medico Dominae detestor hunc titulum, omnemque spem, quam ex ea conceperam, damno: omnem fidem, quam illi juravi, revoco: nec ultra illa mego pro Principe mea, (jam enim esse desinit) sed pro atrocissima & perfida quadam Jesabele, mihi habendam decrevi: si quatenus animum ejus citius assentatorum detractio, quam mea offensa evertat, si tantum potest in illam detractorem nequitia, ut sit illi veri ratio virtutumque disciplina contemptui, si fidele obsequium compensat odio, si benemeritum beneficio indignum judicat: si sua causa egentem, ope, auxilio & benevolentia spoliatur: sedeatur nunc medius quicumque vir probus, & judicet: procul dubio in illis animi nequitia comprehendetur, in me non nisi fortuna poterit accusari. Vale felicissime. Sed & salutabis mihi Fabrum & Copum & Budæum literarum & virtutum Patriarchas, cæterosque, quicumque te & me amant: opto illis omnibus, salvi sint, & prosperentur: reliquos aulicos dii perdant. odi enim jam ego pariter & Principes & aulas. Iterum vale. Salutat te charissima conjux mea, fidissima nostræ fortunæ comes E Lugduno, die 3. Nov. Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. LXIII.

SI vales, gaudeo, mi colendissime Agrippa: ego quidem valeo, utinam ex sententia. subtraxi me à Lingonibus, quod ibi diutius esuriem pati non possem. contuli me ad oppidum, cui nomen Novum Castrum apud Lotharingos. ubi melioris fortunæ spe Principis adventum indies præstolor, à quo mihi stipendium promittunt ejus oppidi Magistratus. Te igitur nunc rogo per tui ingeniū candorem, industriam, solertiam, sagacitatem, modestiam, & denique per magnum illum heroem, quem Amorem vocat Plato, velistuum Joannem Paulum commendatione tua promovere apud aliquem ex his satrapis, qui Duci à latere sunt, qualis est ille tui observantissimus Abbas S. Antonii, qui præterea omnes studiosos, ut mihi dictum est, summa humanitate amplectitur. scio enim quemcunque tu illi commendaveris, fore illi commendatissimum. Age ergo, mi doctissime Agrippa, atque omnium studiosorum patrone, respice tuum amicum, licet de facie tibi ignotum animo tamen notissimum, & literis non contemnendorum

rum virorum tibi commendatum. Literas si quas misisti per latorem tuorum librorum, non accepi, eò quòd tunc à Lingonibus disceſſeram. argumentum earum mihi, si moleſtum non ſit, per harum latorem reſcribito. Vale, feſtino calamo ex Novo caſtro, ſexto nonas Nov. Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. LXIV.

IN quo articulo rerum mearum fortuna conſtituta ſit, jam ſapè vos & amplis Epiſtolis commonui, reverendiſſime Pater, tuque amiciſſime Capellane. Vos autem haſtenus obdormiſtis actionem meam totam, atque nec rem, nec verba remittitis integra: cumque, ut ſapèſſime ad vos ſcripſi, omnia facilius, quàm moram, perpeti potero. vos mora veſtra in ſuperæ augetis periculum. Qui itaque me jam & Principis ſtipendio illuſque Magnificis plus quam veris promiſſit deſtitutum, & ſuraciſſimorum quaſtorum & bullificorum fraude circumventum, & amicorum intempeſtiva poſtergatum opera video, ipſe mihi tale conſilium conſtitui. Satiuſ eſſe inter optimam conſcientiam & iniquiſſimam fortunam ſtrenuè perire, quàm tardè convaſcere: atque cùm haſtenus pro me nihil effeceritis, jubeo vos deinceps quieſcere, nec ulteriuſ ullam mei curam agere, quippe ſegnes medicos & lenta remedia meus morbus non expetit, atque Hippocrates vetat deſperatis adhibere Medicamina. Vos itaque valere aulicè, ſed ſœliciſſimè: & mei obliviſcimini. Valete. Abs Bullione nihil unquam accepi, nec accepturum ultra confido. Utinam Barguinus negaſſet mihi ſolutionem apertè, & non ſic, hoc interpoſito nebulone, me luſiſſet. Iterum valere. Ex Lugduno, 10. Nov. Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. LXV.

SAlve, mi cognate ſidiſſime. Jam tempuſ eſt & occaſio oportuna vindicandi nos de Gallorum perfidia, quibus nobiſ tam neſariè illuſerunt. Tu igitur, viſiſ præſentibuſ, quàm primum te itineri accinge, & cum hoc meo ſervulo protinuſ ad me veni, eundum enim tibi eſt celereſimè in caſtra Cæſarea, & conveniendus Borboniuſ. futuroſ illi gratiſſimuſ nuntiuſ. cætera coram intelligeſ. Vale, & Capitaneo Claudio, Ottoni, Joanni, Francisco, fratribuſ tuiſ Germaniſ, mihi cognatiſ, & & meo & uxori meæ nomine infinitaſ ſaluteſ dicito. Datum apud montem Legionum, ſive, ut vulgò vocant, Montlai propè Lugdunum.

Agrip-

Sapiens mulier, & mihi amica soror, D. Episcopo Vafatenfis, Suxor Petri Salla, tantum tandem effecit apud Thomam Bullionem, ut ille incautus sibi ostenderet, quas habebat meæ solutionis literas, illasque corripiciens illa, mox ad me transmissit: erant autem literæ cujusdam donationis factæ quibusdam aulicis, D. Roberto de Caulx & Loyfio Faron, ut latius Sengschallo nostro jam antea scripsi. Iratus Bulleus, & muliebri astutia se circumventum dolens, repetit abs me literas, primum ad paucos dies solutionem pollicitus, deinde additis etiam minis, ni reddidero, effecturum se ut ne obulum unquam pecuniarum illarum accepturus forem. Ego contra, me sibi literas non redditurum, qui me tot mendaciis sefellerit, sed judicii tenore executioni mandaturum: quod si, quod minus succedat, ipse in causa sit, me literas illas remissurum Dominae, ostensurum quæstorum illorum fraudes, qui retentis meis pecuniis, mihi alieno debito eoque coram judicibus litigando imponant. hoc metu atque aliquot gravium virorum improbrio victus, ille bullator nequam post quadriduum sub ipsa D. Martini vigilia pudore & ita prægnantissimus numeravit, partu admodum doloso: etiam fortè doleroso, si Latine liceat, scribere debui. Sed audi dolum, reliquamque quæstorum fraudem. Protulit nostra bulla ex aula missam schedam, ad cujus exemplar recognitionis literas, quas quitantiam vocant, eoram duobus Notariis per me fieri postulavit: erat scriptura aded fraudulenta, aulicis dolis & furacium quæstorum technis sic conflata, ut ab omnibus (ostendi siquidem, quot potui, voluique eorum nequitiam palam esse) Jurisconsultis actabellionibus explosa pro iniqua, captiosa & circumventitia damnaretur. Jamque Bulleus eo pudore ac tot Jurisperitorum sententia denuo victus, coactus est consueti styli æquam quitantiam abs me recipere, atque sic tarda noctis hora peracta fabula est, & quisque domum suam abimus, ille cum suis bullis & ampullis, ego cum meis posthumis pecuniis, gratias Deo agens, quod me liberaverit ab ore leonis, oransque, ut sic mihi deinceps provideat, ne cogar rursus descendere in infernum vivens. hanc Comœdiam te scire volui. Vale felicissime.

Ex Lugduno, decima quinta Nov. Anno 1526. repentino calamo. Salutat te uxor mea, & valere jubet.

Agrip-

Agrippa ad Amicum. LXVII.

TAntis curis nunc premor, ut vix otium detur ad describendi. scripsi autem ad te diebus præteritis, dum arbitror te adhuc Lingonis esse. Nunc cum ex literis tuis acceperim, te in Novo castro Lotharingorum degere, jubeo te prius ad Lingones Epistolas nostras recuperare. Cæterum commendo te duobus amicis meis, & apud Principem acceptis potentibusque, uni Abbati, alteri equestris ordinis nobili: apud Abbatem D. Antonii non est mihi tanta familiaritas: sed is, cui scribo, illis à sacro fonte filius est: tum exemplum literarum ad te simul remitto. Vale felix. E Lugduno, 29. Nov. Anno 1526. rapidissimocalamo.

Agrippa ad Amicum. LXVIII.

Qui hæc vobis reddit literas, colendissimi Viri, adolescens est, nomine Joannes Paulus, natione Flandrus, professione Physicus, mihi autem aliquot eruditorum virorum literis non sine singulari virtutum nomine commendatus his cum ad me, ut accepi, contenderet, spoliatus in itinere restitit apud Lingones: exinde se contulit in Novum castrum Lotharingæ, hunc itaque si mihi commendatum, ob amicitiam Lugduni vobiscum contractam, vobis rursus commendo, ut sic illi vestris ope, auxilio, commendatione assistatis, ut intelligat me etiam, licet apud Lotharingos non sim, tamen non segnes illic amicos habere, nec vos (quod confido) me hoc amoris vestri experimento fefelleretis. Cæterum quod vos scire volo, hoc est. Inveni tandem projiciendorum igneorum globorum machinam, cui in velocitate, in facilitate, & in compendio non est par: quin & alia his similia plura. sed de his nihil, nisi coram, vobiscum acturus sum. Valet ambo, & felicissimè. Ex Lugduno, decima nona Nov. Anno 1526. rapidissimo calamo, ut videtis, apud noctem cæcutientibus luminibus.

Amicus ad Agrippam. LXIX.

Magnifice Domine, his diebus elapsis accepi literas tuas, quas reddidit mihi Dominus Seneschallus Lugdunensis, sed & heri in alio fasciculo accepi alias literas tuas, quarum unæ directæ erant Domino Capellano, & aliæ sibi mihi que simul: ex quibus videtur, Dominationem tuam nobis subiratam, atque imputare nobis negligentiam. In quo certe de no-

de nostra optima voluntate & affectione erga Dominationem tuam non rectè æstimandi. nulla in nobis culpa est : sed hujus curiæ cōsuetudo, in qua nihil repente expediri potest. Verum ego, quantum in me est, relictis omnibus aliis curis, instabo pro negotiis Dominationis tuæ pro toto meo posse. Dominus Capellanus idem pollicetur, qui & ipse infra biduum Dominationi tuæ respondebit. Vale. Datum apud S. Germanum, vicesima Nov. Anno 1526.

Amicus ad Agrippam. XXX.

Ternas literas tuas simul complicatas nudius quartus recepi & heri eas legi, quas ad Reverendissimum D. Vasatensem & me destinaisti. Procul omni dubio, si qualis sit mea in curia miseria & calamitas, conspiciari posses, non posses non compati, & eam, quam de me lenitatis & negligentiae suspicionem jam concepisti, protinus exueres. sum enim non Tantalus alter, sed *ταλάνταλος*, qui in re aliena multò vigilantior esse consuevi, quam in propria præsertim in tua: nec meminisse possum de alio, aut consanguineo, aut affine, aut alia quacunque necessitudine mihi conjuncto, pro quo tantum fuerim sollicitus. Per hos etiamnum dies continuò exploravi opportunitatem tui memoriam adhuc refricandi apud Dominam, occasionem sumpturus ab illa ingeniosa tua conjectura de iis portentis, quæ in Parthenopeo & Siculo regno apparuerunt. Si post hanc hyemem, quod suspicamur, Lugnūm profecti fuerimus, poterit faciliè, quantum confido, apud Regiam Majestatem aliquid impetrari. Scis, quod desideratur in curia, nō fieri pro arbitrio. quod mea magno damno hactenus sum semper expertus, etsi non vulgaris de mea quantalacunque doctrina & industria habeatur opinio. sed (ut est in adagio) non omnibus datum est adire Corinthum, nec Gallis faciliè est in Albionem trajiciendi facultas aquilone faviente, & Mari procelloso & tempestuoso. Reverendissimus D. rem etiam tuam non minus cordi habet, quam ego. At id ipsum nemo est mortalium, qui hoc negotium expeditius & efficacius tractare & curare possit R. D. Bituricensi, qui te plurimi facit, quemque audio in curiam propediem rediturum. Vale, simulque valere percipio modestissimam filiam. Ex S. Germano vicesima prima Nov. Anno 1526.

Hieronymo Montio, Physico, Henricus Cornelius Agrippa

S. D. LXXI.

GRatissima mihi fuit Epistola tua, Hieronyme mi amicissime: gratumque munusculum tui ignivomi fontis Commentarius, licet jam dudum libellus ille inter Bibliothecę meę ornamenta abs me locatus esset. De aqua illa mirifica gaude-rem effectum aliquem vidisse. nam opiniones ut rem non probant, nec mutant, ita nihil mihi persuadere possunt. Phia- læ fragmenta conspexi variis coloribus aspersa. Verum ego jamdudum hæc figmentorum ostenta in multis comperio, in quibus impostorum illorum vulgus laborat. Verum quo tu subjecto agaris, decipiarisve, scire delectarer, quod crebrioribus literarum certaminibus tecum agendi haberemus argu-mentum. Vale felicissime. Ex Lugduno, vicesima tertia Nov, Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. LXXII.

QUod ad me hætenus non scripsisti, nec ullum tot tantif-que meis literis dedisti responsum, vir amicissime, & ad- mirabar taciturnitatem tuam, & irascebar negligentia. Ve- rum cum nuper occurrisset in lectione Evangelium illud de Divite epulone sepulto in inferno, & nuncios ad fratres po- stulante, mox & admirari & irasci desii, cogitans & te in in-ferno esse; unde juxta Evangelicam lectionem nefas est nun- tium remittere. Annon in inferno es, mi amice, qui es in aula? tibi dæmonum habitatio est, qui illic suis artibus, humana li- cet effigie, regnant, atque ubi scelerum schola est, & anima- rum jactura ingens: ac quicquid uspiam est perfidiæ ac doli, quicquid crudelitatis & inclementiæ, quicquid effrenatæ su- perbiæ & rapacis avaritiæ, quicquid obscenæ libidinis ac foe- diffimæ impudicitæ, quicquid nefandæ impietatis & morum pessimorum, totum illic acervatim cumulatissime inest: ubi supra, raptus, incestus, adulteria, Principum & Nobilium lu- di sunt: ubi fastus & tumor, ira, livor, foedaque cupido cum so- ciis suis imperant: ubi criminum omnium procellæ, virtu- tumque omnium inenarrabile naufragium. Quò palam vide- re possumus, non aliter quàm olim Pharaoni atque Egypto, iratum illis Deum & mittentem in illos iram indignationis & tribulationis, immisiones per angelos malos, tradens eos in desideria cordis eorum, in immunditiam, in passiones igno- minia, in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conve- niunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avari-
 2. Vol. tia,

tia, nequitia, plenos homicidiis, contentione, dolo, malignitate, susurriones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos & elatos, inventores malorum, & quæ reliqua Paulus commemorat ad Romanos. Quicquid cogitant, venum est: quicquid loquuntur, fraus est: quicquid laudant, turpe est: quicquid probant, malum est. siquidem jamjam virtutum & bonorum hostes esse decreverunt: quorum promptus ad omne flagitium animus: quorum quod pollutior vitæ est, eo clarior: quod plus scelerum, eo plus gloriæ & præmii. Pessimus quisque illic provehitur, optimus quisque opprimitur: simplices iridentur, audax inertia erigitur, sapientiæ nullus locus est, & rationis imperium fortunæ traditum, qua omnes temerè præcipientesque, Ixionis instar, volvuntur. Malitia scientiæ nomen habet, & pro consilio amentia est, omnia bona ex ordine. Spes, fides, charitas, pietas, justitia, libertas, prorsus extincta & jam pridem sepulta sunt. Veritas pro summo & multis crucibus expiando crimine est. siquidem tales sunt vestri aulici, quibus nemo veritatem dicere possit absque gravi convictio, sed tanquam antiqui gigantes (ut ait Ecclesiast.) extollunt se in peccatis suis quos rursus in Proverb vocat Scriptura convivæ inferorum, & habitationem eorum profundum inferni. Annon illic infernus est, ubi tot parentes à seculo gigantes, ubi robustus contra Deum venator, & superba Babylone cœlum petens turrificus Nemroth, & pharetrata filii amore æstuans terribilisque Semiramis, ubi templorum prædo Deorumque contemptor, & pastus cæde suorum vesanus Cambyses, & Prophetarum Domini persecutrix atrox Jesabel, ubi Ilievorsor, spreto Cassandræ fatidicæ sororis consilio, adulter Alexander, & infelix in rabiem versa mater Hecuba, ubi impius fratrum occisor spurcius Abimelech, & infesta regio sanguine scelerata Athalia, ubi pinguis & ventricosus viduarum & orphanorum artifex Amalechites Agag, ac molli sermone viri proditrix fraudulenta Dalila, ubi impetuosus Nero, & imperiosa senatrix Semiamita cum suo Heliogabalo, ubi flagitio cœlebris Pausanias & Erostratus, ac postergato pudore famæ suæ prodiga posteritatisque contemptrix impudica Messalina, ubi tenebricosus Pluto circumfusus sceleratissimorum nebulonum frequentia, acieque pessimorum satellitum, & stipata furiis atra Proserpina, ubi scædis fragus Antiochius & prostitutæ fidei stuprata Cleopatra, ubi omnia consumens vorax tricerberus, & insensa superis tabida pallentique forma personata Hecate, ubi sævus Rhadamanthus & crudelis Clytæmnestra,

a, ubi tremendus Minos urnam versans hominumque fatamiscens, & inexorabiles Parcae intempestivum stamen abimpentes, ubi Dei odium rufus & hispidus Esau, & naturæ properium terrifico tauro supposita Pasiphae, ubi tenebrosomus, carcereque horrendi quibus

----- *Mixtumq; genus, prolesq; bisformis*

Minotaurus inest, Veneris monumenta nefandæ, ubi imitatis Tition, ubi centimanus Giges, ubi perfidus Busris, ubi stis tremensque Cacus, ubi infatiabilis Liacon, ubi exitialis ocrustes:

Multi præterea, quos fama obscura recondit:

lique, ubi furens Medea, ubi præstigiatrix Circe, ubi pernitiæ Gorgones, ubi insanientes furia, ubi foedæ harpiæ, ubi probæ syrenes, Scyllæque bisformes, ubi horrendi struthio, ubi rapaces gryphi avidique dracones, ubi Cete, ubi Behemoth, ubi Leviathan, & quicquid fatalium monstrorum usmapud veteres legimus scriptores, & quicquid infelicis tenti uspiam stupet coacta natura, habitat atque visitur: upepunt aviculæ, volant asini, vulpes in equis ambulant, & nci incedunt pedibus, lupi in subselliis, oves in vinculis, vi in tectis, sues in lectis, columbæ in stercorebus:

Centauro in foribus, atq; in praeseptis urfi:

omne virtutum genus suos patitur carnifices atque tyrann-

*Non, mihi si lingua centum sint, oraq; centum,
Ferrea vox, omnes scelorum comprehendere formas.*

Omnia poenarum percurrere possem.

quò me rapit furor? quò me oblitum periculi proripuitens veritas? quò me malorum impulit odium: quid dixi: ad te scripsi? Fortè tibi ista audire nefas est, & mihi illare onus est: nec habeo, quòd illud fidentius, quàm in tuas as, deponam. Sed an hæc audias, ignoro: certè multa ad te itus sum hætenus, quæ frustra audisti. Sed jam tandem auct para te ad exitum. Propè est Ariadne, quæ salutare filum t, & perplexum ire irremeabilis labyrinthi tacita ope oadet: aderunt & Dædali artes & Ulyssæa consilia. his stipatus ilis,

Maturato fugam, atq; ab littore rumpito funem,

Heu fuge crudelis terras, fuge litus avarum:

Æthneos fratres concilium horrendum, fuge truces popos, nefarias aulicorum cohortes: festina omni studio, genequæ hujus inferni contemptu remeare ad superos. Redde

tē nobis affabilem nostrisque tam multis scriptis saltem vel paululum responde, nec me, licet cæca fortuna vexatum, contemnendum putes. Sunt mihi alii, qui me vendicent, divi quos inferorum vestrorum portæ per se contremiscunt. sunt, qui me adjutant amici, quos inferi vestri ignorant: sunt aliæ vires, quas ne suspicari quidem poterunt. Vale felicissime, sed nomen, ac locum, inscriptionem ac manum & anulum ne quaere. Scis, ubi sum, & vocem loquentis & scribentis stylum nostri, penult. Nov. Anno 1526.

Ioanni Capellano Henricus Cornelius Agrippa

S. D. LXXIII.

Nuper ex homine in Salamandram migrabar, Capellane amicissime, & Regi tuo Pyromachiam scribere institui: sed supervenerunt mihi heri D. Seneschalli literæ: is scribit, non licere Plutoni nostrum aggredi nisi placata prius Proserpina, tum & aliis quibusdam divis. Cogitavi itaque, si tot Deos dæmonesque placare atq; ex tam tenui supellestile mea Charonti stipem, Cerebro offam, Proserpinæ raturum offerre oporteat, ipsum me, consumptum, omni oleo. Plutoni proflamma vix fumum allaturum. Præterea admonitus ab amicis & probis viris, & stultum & impium esse, ignem inferno addere, agnoscens impietatem meam, detestari cœpi.

Tartareos sine fine Deos, & lumine cæcum

Infernum, atq; ignem infandum & gelidam Salamandram.

Nihil ergo de mea Pyromachia pollicere. mutavi enim consilium, & non est ultra, qui fait animus. Vale ex Lugduno, 2. Anno 1526.

Agrippa ad Amicum. LXXIV.

Annon jam illud ipsum verum facitis, R. P. tuque amicissime Capellane, quod scripsi: vos scilicet neque rem, neque verba remittere integra? En, fatemini vos literarum mearum fasciculos, quos misi à fine Septembris, à medio Octobris, à principio Novembris, accepisse omnes: verum ad unam potteriore, quam ambobus junctum scripsi, tantum responderis, & tanquam ab Echo progeniti, duntaxat ultimas syllabas refertis, & me tot tantisque literis ad vos scribentem clamantemque non exauditis. vestroq; officio me simul ac literarum vestrarum voluptate destituitis. Profecto haud æquum facitis, qui tam inhumaniter mecum agitis, qui literas meas, quas ne hostes quidem despicere solent, contemptui habetis & ludibrio:

brío: &, ubi vos ad vivum tetege, irascimini. ego autem nunc vobis iterum mando, ut à sollicitudine mei quiescatis. nolo siquidem operam vestram vobis mihiq; perditam esse, nec quicquàm vobis oneris ultra abs me impositum volo, nisi quod amicitiae jure mihi debetis, ut scil. rescribatis, & ad singula respondeatis. quod si facere contempseritis, per has seriales bellum vobis indictum esto. Et si hactenus satis infelicitè pugnaverim in vestra gallinaria, & me malè habuerit gallina vestra, tamen non verebor, si oporteat etiam vos testiculatissimos gallos gallinaceos aggredi, obruamq; vos literarum mearum cumulis, donec vos ad omnem horam canere faciam, vel victos comedam in patinis. Interea valete, & gaudete apud gallinas vestras: sed cavete, ne vos ex gallis faciant capos. Hac vobiscum joculari libuit, ut cognascatis, me nunc apud superos agentem bilem omnem evomuisse in infernum. Iterum valete, & felicissimè. Ex Lugduno, 3. Dec. Anno 1526,

Agrippa ad Amicum. LXXV.

PROfectò perpulchrè aulam vestram Corinthio lupanari assimilasti, Capellane amicissime. scribens ad me, non omnibus esse integrum Corinthum petere. At, mehercle, jam Corinthia illa Lais nimium supraque vires constitit, & quid ultra humanitatis, aut clementiae, aut gratiae inde sperare possem, ignoro: melliti sunt sermones ejus supra oleum, & ipsi sunt jacula. Quae scribis de reverendissimo D Bituricensi, tibi hoc in manu esto, adire hominem, narrare omnem fabulam, ostendere etiam (si videbitur) tot meas epistolas. poteris autem ostendere omnes, præter unum infernum. Si ille quippiam pro me, quod sentiam, prius quàm aliò devolutus aliis fidem dederò, effecerit, habeo in promptu, quo illi condignas quædam referre gratias. Sed tu nihil respondes, quid actum sit de his literis, quas scripsi Dominae tuae, quarum simul ad te Exemplar misi. Cæterum scripsi ad te diebus proximis: res omnis bellè procedit, sed modicè. Sed ego te nunc per omnes superum inferumque Deos Deasque adiuro perque mutuae amicitiae sacratissima jura obtestor, ut mihi rescribas, nec me celare velis, quisnam sit ille malignus diabolus, qui, ut alias ad me scripsisti, sic omnem apud Principem tuam gratiam meam oblitteravit. hoc ipso nihil mihi facere poteris gratius. Vale nunc apud tuam Corinthum vel salacissimorum hircorum stabulū. Sed de flumine vivo, aut Tantali fonte potius sæpissime continuoque abluito, ne loci viciniaeque contagione ipse quoque

Corinthium hircum nobis oleas. Iterum nunc felicissimè vale è superis. Ex Lugduno, 3. Decemb. Anno 1526. Salutat te charissima nostra conjunx.

Amicus ad Agrippam. LXXVI.

Hodieliteras tuas recepi die tertia Septemb. doctissime Agrippa alteras, & ipsas quidem geminas recepi Parisiis, ubi plusquam per mensem à curiali tædio secesseram, recreandi animi gratia. Scis, quàm assiduus fermè & totus sim curialis, & quam mei quantulacunque ingenioli & doctrina & in mordendo dexteritas, non omninò nihili pendatur. cui tamen sic fortuna adversata est, ut post tot annos ex meis laboribus præter annua stipendia nihil obtigerit, & utinam prote absente feliciùs, quàm pro me ipso præsentem, patrocinari possem, quod quidem efficere conabor pro virili parte, quoties occasiose obtulerit. suspicaberis forsàn, negotium tuum apud me tractari verbis tenuis, factis procul, quanquam mihi hæcenus semper fuerit longè alia de amicis sollicitudo. Rumor est Regem nostrum brevi concessurum Lugdunum, ubi omne hoc negotium exactiùs tuorum amicorum auxilio dirigi poterit. Si tamen interim jusseris me aliquid moliri, minimè recusabo. De tuis ad D. literis, quo animo acceperit, nihil habeo compertum. Archiepiscopo Biturigum melius esset, & eidem gratius futurum quod tu ipse ad illum scriberes, quàm illi ostendere eas literas, quas ad me scripsisti, in quibus omnibus non nihil est amaroris. Scis rerum universalum ferièm pro divina voluntate, non pro desiderio nostro continua successione procedere, & nunc suas directiones, nunc retrogradationes obtinere. Vale cum modestissima tua consorte & universa familia. Ex sancto Germano, vicesima nona Decembr. Anno

1526.

EPISTO-

EPISTOLARUM

LIBER V.

HENRICVS CORNELIVS AGRIPPA

ad Amicum.

EPISTOLA I.

SAlve spectabilis atque ornatissime Francisce, Constat, Saffones, quos vulgò nunc Saxones vocamus, gentes vetustissimas, quemadmodum & Francos, utrasque vera origine Germanas fuisse indigenas, & quaquam à Trojanorum aut Græcorum (ut multi fabulantur) profugis reliquiis traxisse originem, quam sententiam non parum promovent, etiam, quæ in hunc diem extant inscripta saxi eorum antiquissima monumenta. Erat autem maxima Saffonum sedes ea provincia, quæ hodie Westphalia dicitur: Francorum autem Sicambria, Germaniæ provincia, sonibus vicina. Nam de Scythica illa Sicambria quæ scribitur, nescio quis, barbarus Hunnibaldu, præter ipsum nullus alius prior meminit Historiographus. Sic etiam de Macedonia Saxonum origine principium dedit Vitikindus, idem, cujus fabulam tuus secutus est Petrus Cara orator, & adulator; quemadmodum Hunnibaldum sequuti sunt Gregorius Turonensis, Regino atque Sigebertus. Verum et gentes has constat fuisse in Germania antiquissimas, & semper incolas, nomina tamen eorum atque limites (ut quoties adhuc fieri videmus) variis eventibus sæpè mutata fuisse non ambigimus. Nam Sicambri primum sub Antonio Probo Imperatoribus Franci appellari cæpti sunt: sicut de his apud Trebellium Pollionem legimus: & Thuringorum, qui ab antiquo Saxones fuerunt, nomen sub Valentiniiani Imperatoris temporibus emerfit. Saxonum autem nomen in Germania vetus, cujus omnes veteres meminere, & ante omnium scriptorum memoriam antiquissimum est. & in hunc diem inlevis perseverans, ut non difficile sit illorum nugas conquire, qui Vitikindum secuti, Saxones Macedonum soboles ajunt, pulsisque Thuringis eas regiones occupasse Fateor item & Saxonum & Francorum & Suevorum limites multos sæpè fuisse, non autem gentem. Sed & genus hominum

quadam gloriæ cupiditate inductum, ut ad antiquissimos Duces originem suam extendere conentur; quorsum cum in sua gente pervenire nequeant, necum aliis quicquam habeant commune, ad externas origines fabulasque recurrunt, nihil non commentientes, quod generis sui claritatem astruant, non intelligentes, longè præclarissimum esse, ab antiquissima & suis sedibus invicta gente originem ducere, quam ab externis exulibus profugisque latrunculis processisse. Cæterum quod de Cattis quæris, hi fuere etiam antiqui Saxonum populi. Quos hodie Moranos nominamus, de his quod superest, non capit Epistolaris angustia, & plura scribere temporis inopiâ non conceditur. Comperies autem, quæ desiderio tuo satisfacere poterunt, apud Procopium, Hermannum, Urspergenssem, Sigebertum Geblacensem, Joannem Grammaticum Saxonensem historiographum: item apud Irenicum, Nauclerum & Triterium, & quem vidisti, Albertum * qui historiam suam ex antiquissimis Saxonum archivis collegit. Verum si vel tibi liceret Lugdunum petere, vel mihi Amniacum, plura coram differeremus. Quin & habeo alia tibi dicere, si cœli non mentiantur, D. Comitum Principis tui negotia ac bonam fortunam concernentia, cui & ego hanc optimam foelilissimamque ominor. Reliquum commendabis me eidem D. Comiti, offeresque ei omne meum obsequium. Salutabis meo nomine D. de Costis & Vincentium Physicum, cæterosque, quos nosti, amicos meos omnes: & tu nunc foelicitissimè vale: sed & sæpè ad nos scribe, in hoc rem mihi facturum gratissimam. E Lugduno, 3. Jan. Anno 1527.

Amicus ad Agrippam. II.

TUæ mihi literæ doctissime Agrippa, multis modis jucundissimæ fuerunt, ad quas non licuit mihi per mea negotia respondere: hætenus enim Vienna absui, ut cum parentibus, qui te plurima salute imperiunt. Menses aliquot agitarem. Cæterum quod de me quæris, ex qua scil. Materia illud (ut sic dicam) *ἀλαζήτειον* efficitur, id coram atque viva (ut ajunt) voce exponam, quandoquidem ad te brevi accedam. Veruntamen quod honesta literarum velitatione, qua etiam Socraticos emunctæ naris homines uti solitos ferunt, mecum agas, ecce tibi argumentum: Ex uno secundum sensum simplici mixtum, quale *ἀλαζήτειον*, sive aurum est. fieri potest nec istis, ut opinor, reclamat Aristoteles, cujus, si memini, hæc sunt verba quarta Metaphys. Fit naturale mixtum ex humido siccoque. Præter-

Præterea ex occasione hujus citationis venit in mentem locus quidam, qui me diu torfit, libro de Sensu & sens. ubi scribitur, Menses patiuntur viri suo modo, ut mulieres: cujus interpretationem à te omnisfaria prædito doctrina audacter petam, quoniam de me polliceri tibi nihil non potes, quod ego possim. Vale diutissime tua nobili cum familia. Ex Vienna, vicesima quarta Januarii, Anno 1527.

Agrippa ad Amicum, III.

Quia aulicæ ille nugæ etiam penes nos rumorem sparserrant, venturos vos Lugdunum: idcirco, Capellane amicissime, distuli ad te scribere usq; adhuc: nunc verò nugis illis in ventum suum revertis, oblatoque mihi fido hoc nuncio. scribere ad te constitui, & literis tuis respondere, quod me sanum esse scias & saluum, & auram haurire inter superos, qui jam apud manes in umbram propè versus eram, quoniam contra Scripturæ monita audiui mulierem alienam & extraneam quæ molit sermones suos, & verba dulcia facit, & declinavi ad illam, & de calice ejus bibi aquas furtivas, & de manu ejus comedi panem absconditum, & non consideravi, quod ibi erant gigantes, & in profundo inferni convivæ illius, & qui applicatur illi, descenderat ad inferos, & qui abscesserit ab illa, salvatur, atque ego stultissimus hominum in hac dura gravique necessitate constitutus, oblitus originis meæ, inops consilii, adversus hostem, non nisi ab ipsa hoste, opem poscebam atque sperabam, donec omnium amicorum opera, omnique hominum auxilio destitutus, venit ad me Angelus Domini, & eripuit me ab ore inferni, & dedit vigere lumen cœli, & bonis omnibus pereum repleti sumus. hic est vir ille, de quo aliàs ad te loquutissimus. Nihil itaq; te nunc ultra pro me in aula moliri volo, nec quicquam aliud abs te postulo, nisi, quod jam pluribus literis postulavi hætenus, ut significes mihi, quis fuerit spiritus ille malignus, ut tu aliàs ad me scripsisti, qui sic apud Principem tuam gratiam meam obliteravit. hoc solum, nec aliud quicquam, abs te scire cupio. hunc nosse mihi optatius est, quam omnes regis tui atque ejus matris Principis tuæ, omniumque aulicorum gratificantes gratias, quarum commodo necessitatis tempore defraudatus sum, atque nunc ultra non egeo: & si egeo, amodò nec spero, nec confido: nec volo. Ingenius enim animus semel justè iratus, nunquam mitigatus in naturam revertitur. Nihil itaque aliud nunc animo meditor, quam vindictam, hoc est egregium aulicarum injuriarum

O s

con.

contemptum. Etsi non desit nobis ingenium nocendi doctum etiam potentioribus, muliebris tamen injurię contemptu melius, quam ultione, mihi plectendæ videntur. Nec me fugit Ecclesiasticus, qui inquit, Non esse caput iniquius super caput colubri, nec ira super ira in mulieris: quin & melius cohabitare leoni & draconi, quàm cum muliere nequam. Sicut igitur animalia venenosa tutius est vitare, quam capere: sic hostem mulierem nullo melius modo vinci posse arbitror, quàm fuga & latebris. Ne autem quis putare queat, tacitum aliquod esse in me vitium, quod Principis tuæ aula indignum me fecerit, atq; propter quod sic absens & claudesinè abdicatus eiectione sim: (nam etsi nulla certa culpa accusatus sim, pulsus tamen hoc ipso omnibus accusari judicarique videor, &, ut est in proverbio, Trahitur in pejus, quicquid non exprimitur.) ipse igitur totius negotii illius seriem prode constitui. Si quidem æquè generosi animi officium arbitror, nullam velle pati calumniam, nec injuriam, atque vitæ innocentiaque suæ omnibus rationem reddere, idque jam nullo melius modo posse facere visum est. quàm publicatis illis familiaribus nostris epistolis, quæ hanc tragœdiam in omni vico & platea palam ludant, nullusq; futurus sit locus, ubi illustri hæc fabula non innotescat. Displiceat, cui velit, incurram aulicorum omnium, etiam & Regis & Principis tuæ implacabilem iram perpetuumque odium, ne flocci hæc facio, modò res ipsa pateat. Utcunque enim cesserit res, modò æquè periculosum est tacere ac dicere. Omnia pati paratus sum potius, quàm famæ facere jacturam, pondusve suscipere infamiae. Quin & quæsitum virtute odium, partamque veritate invidiam inter titulos honoresque numerabo. Denique, ubi, quod expecto brevi, tutus in portu navigavero, ostendam tunc tuæ Semiamiræ qualem illa hominem projecit. Cæterum scripsi ad te à die penultima Septembris anni elapsi, & alias eodem die de eadem read D. Episcopum Vafatensem longas epistolas, sed illas omnes jam ex literis tuis interceptas intelligo, & fortè alias meas plures tibi non esse redditas: sed ut est in vulgari proverbio, animalia quæque tandem in officina pellionum congregari, sic & epistolæ illæ omnes redibunt sub prælo. Vale felicissimè. E Lugduno, quinta Februarii, Anno 1527. ad Romanum calculum. Salutat te uxor mea. Salutabis meo nomine D. Episcopum Vafatensem, ac Dominum eleemosinarium Ponteraesium: quin & Fabrum & Copum.

Illustriss.

*Illustrissimo Principi, Carolo, Borbonii duci, & Casarei exercitus per
Italiam Imperatori strenuissimo, Henricus Cornelius
Agrippa S. D. IV.*

Rem mihi ab Excellentia tua injunctam, Princeps Illustrissime, licet multum temporis postulabat, tamen magnitudine studii ac diligentiae brevissimo tempore peregi. Quod si non in reliquis desiderio tuo meæque voluntati satisfacere potui, scis, non mea culpa, sed temporum præcipitio tuorumque negligentia actum esse. Veruntamen res adhuc in eo statu sunt, ut nondum opera omnis, tempusque deperierint. Itaque ignosces, & non tam quid egerim, quam quid facere voluerim, expendas. Cura autem ad me quamprimum rescribere, quid ultra me facturum velis, & ubi perfecero, residua quoque negotia illa dirigenda sunt. Atque ego interim cum omni conatu laborabo, & aut immoriar, aut perficiam, quod tua Excellentia tam avidè desiderat: atque ego tuo desiderio satisfacere tam vehementer cupio & volo, maximè contra tales hostes. De oblata mihi ab Excellentia tua præfectura infinitas gratias ago, siquidem mihi jam pax est in castris, bellum atque præda in libris est. Venire ad te nequeo, causas tibi narrabit hic metus affinis, per quem tibi cum postulata expeditione simul etiam consilium meum transmittito, quid videlicet factururus sis extremo tempore. Vale. Ex Lugduno, vicesima sexta Februarii, Anno 1527.

Amicus ad Agrippam V.

Levandi animi gratia & corporis valetudini consulendi causa plures dies absens fui à curia, doctissime Agrippa, nunc ruri, nunc in Parhifina urbe, ubi mihi cum humanissimis viris & clarissimis quam gratissima & suavissima fuit consuetudo. à quibus utinam nunquam separari licet. quoties verò ab eis discedens regredior in curiam, toties ab illa animi tranquillitate & corporis integritate transferor in animi tedium & corporis languorem. Quod rectè & feliciter valeas, admodum gaudeo. Quem autem nosse cupis, indignus est, de quo cognoscendo sis usque adeo sollicitus. Desiderarem etiam generosi & sæcundi ingenii tui dexteritatem ad meliorem frugem potius converti, quam ad hæc, quæ tractanda tibi, & dicato volumine exaggeranda polliceris. Vale quam foelicissimè cum modestissima filia, mihi etiam quam charissima. Ex S. Germano, decimo Martii, Anno 1529.

Ad Bar-

Ad Barbonium Ducem Agrippa, VI.

ACcepi rursus nuncium tuum cum tuis credentiarum literis, Princeps illustrissime, intellexi mentem tuam, & gavius sum, & tibi gratias habeo; laudoque quod, quid hostes facturi sint, praevideris, quodque consiliis eorum praeveniens, occurristi. Verum memineris, tibi non tam viribus & armis cum hostibus, quam etiam ingenio & prudentia cum Fortuna esse decertandum, Atque in his quantum tibi praestare valeam, hic praesentium lator indicabit, atque alia multa. cui in illis, tanquam mihi ipsi praesenti, plenariam fidem habeto, sicut & tua excellentia tuorum me illi mandatorum fidem habere iussisti. Non te conturbet hostium illorum potentia, quae non in propriis viribus, sed in aliena fragilitate & mutua inter se diffidentia fundata est; jamque fata illis propinquam stragem suamque perniciem denunciant. mox illa superba moenia vix oppugnata corruiere videbis. Eia ergo nunc, strenuissime Princeps, quem tantae victoriae ducem fata constituunt, rumpe moras; perge intrepidè, quod coepisti: prosperè: aggredere fortiter, pugna constanter. habes electissimorum militum armatas acies, adest coelorum favor, aderit & iusti belli vindex Deus, nihil formidaveris. ingens siquidem te manet gloriae triumphus Vale. Ex Lugduno, penultima Martii, Anno 1527.

Agrippa ad Amieum, VII.

INstans huius latoris recessus, Capellane amicissime, non patitur longiorem epistolam scribere. Quod autem ad tuam postremam à decima Martii ad me datam, hactenus non respondi causam accipies à D. Seneschallo nostro compatre, & reliqua alia, cui satis longas literas remitto. Quod scribis, virum, quem tantopere nosse cupio, indignum esse, de quo cognoscendo usque adeo sum sollicitus, si iam injurius mihi es, si bi amicissimi desiderium. Esto ille, quisquis est, certè nequam non esse non poterit, sed tu hominem ipsum tandem edicito, jam toties per me adjuratus. Caeterum vale felicissime. salutem te uxor nostra, quae hac Quadragesima jam quartum nobis filium peperit. Saluta nobis R. D. Vasatensem quin & Fabrum atque Maurinum, ipsumque Joannem Parisiensem Pictorem. Iterum vale E Lugduno decima septima Maii, Anno 1527.

Agrippa

Agrippa ad Amicum. VIII.

Dionysius Thurini, Doctor physicus Lugdunensis, tibi natus & amicus, de me autem taliter benemeritus, ut nihil illi, quod sibi conducere queat. negare debeat, nunc litem habet, nescio quam, devolutam ad senatum Parisiensem. agitur autem inter fratres magna contentione, nec minore periculo. patronum habet illic, qui suam partem tueatur, neminem. instat apud me, existimans causam totam in tua manu positam, ut se tibi meis epistolis commendem, dignus haud dubio omnium commendatione, sed & dignus ope & patrocinio tuo. Oro itaque humanitatem tuam, ut, sublatis iniquis delationibus semotis quibusdam juris diverriculis, iustitiam, illi, æquitate juris postulante, facias accelerari: omnemque illi favorem tuum, servata integritate, ut præstes, vehementer oro. majora siquidem ultra hæc cum præstare iniquum foret, non petimus. in hoc me tibi plurimum perpetuoque obligabis obnoxium. Cæterum verò Joannem Parisiensem nostrum optime valere cupio. sed & Lugdunum ad nos reverti, vel me aliquando ad illum posse transferri. Quid autem agat ipse, & quid agam ego, nec ille, nec ego scio, adeo nulla afficimur scribendi molestia. Quod autem ego illi non scripserim, est, unde spero veniam, a sua scilicet tantumdem taciturnitate: quæ etsi mihi molestissima sit, in hoc tamen plurimum auxiliabitur. Vale felicissime. E Lugduno, tertia Aprilis, Anno 1527.

Agrippa ad Amicum IX.

Si unquam quicquam penes te valent, aut valitura sunt precibus meæ, Capellane amicissime, nunc nunc te oro, supplico, deprecor, obtestor, ut licentiæ ac emancipationis meæ ex aula Dominiæ tuæ rescriptum impetres, idque protinus remittas, in hoc siquidem me non tam foelicem, quam beatum simul effeceris, nec minus, atque olim Gregorius Papa, si vera est fabula, Trajanum, quem ex inferis revocatum in beatorum choros remisit. Salutat te uxor mea. Vale felicissime. Ex Lugduno, decima septima Julii, Anno 1527. festino calamo, latius scripsi D. Seneschallo, compatri meo. conscium te confitere velim.

Agrippa ad Amicum. X.

Jam sæpe ad te scripsi, Capellane amicissime: & tu egregie conticescis, nec respondes quicquam. Verum hæc non tua culpa

culpa, sed mea infœlicitas, si modò inferi sine culpa sunt, & infœlices sunt superi Scio enim, sacris edoctus eloquiis, quia ex inferno nefas est nuncium remittere, & tu eò forte etiam ultra læthæum gurgitem transvectus es, quia minus nostri meminisse queas ideo hoc tuum silentium, nō tua culpa est. Mihi verò nec Hercules ullus, nec Orpheus aliquis pro nuncio est, qui ad te vivus descendat in infernum, & revertatur incolumis. Atque hæc mea infœlicitas est. Quod si nunc literæ meę tibi molestæ sunt, & tu respondendi afficiaris tædio, agamus deinceps, ut quid agas tu, & quid agam ego, nec tu, nec ego sciamus: verumq; reddemus proverbium illud, quo dicitur: Vera amicitia non habitat aulas. Cæterum nobis nec Proserpina, nec Plutone ulterius opus est. Ideoq; cupio te perficere, quod scripsi tibi à decima septima Julii. Salutat te uxor mea. Vale felicissime. E Lugduno, duodecima Augusti, Anno 1527.

Agrippa ad Amicum XI.

VIx tantum otii est, ut petitioni tuæ vel tantillum respondeam, vir ornatissime. Itaque quod presentibus his literis non datur absolvi, coram expediemus, si modo tu, ut scribis, brevi apud nos adfuturus sis. Mittimus Nauclerum, Irenicum & Gebacensem. numerati sunt pro pretio quinque, ut vocantur, Franci. Cæteri autores uon reperiuntur, verum curabo adferri ad proximas nundinas. Cæterum scio, quia annalia vestra Principes tuos ab Ottonibus derivant: quod si verum est, falsò illie hîc Saxonum arma gerunt, quæ suis vulgò inscribunt clypeis. siquidem hæc non Ottonum, neque priscorum Saxonum insignia erat, sed alterius tribus, cui post pulsam Henricum Superbum Saxonix ducatus commissus est. Priores enim albicantem equum in rubro ferebant. Sed de his latius coram differemus, ostendamque simul, ex quo ducæ Saxonum nomen ducant. Reliquum Joanni Alemanno à Voferi ad præsens non scribo: tu me illi & excusatum & commendatum habe, illudque meo ex consilio referas, illum & honori & utilitati consulturum, si parumper ad nos conesserit. ego illum usque adhuc non absque mei ignominia, sed & totis viribus propugnando tueor, ac tantam illius moram defendo. Verum ipse neque venit, neque scribit, & me suæ culpæ obnoxium reumque facit & mendacem. Præterea quæ mihi toties & verbis & literis pollicitus est, atque ego non minori desiderio postulavi, amicitix omnis immemor, aut velut desertor nec præsentia præstat, nec literis, hæc illi meo nomine referas,

ac or.

accerratorum in amicum amicè corripias. sed & benè valere jubeas, & tu nunc felicissimè vale. E Lugduno, decimasexta Sept. Anno 1527.

Agrippa ad Amicum. XII.

DEsperabam ego jam dudum de tua erga me benevolentia recordationeque, Natali ornatissime, ut qui tot ac tantas ad te dederim literas, ac nihil unquam exte acceperim responsi. Verum cum pridie ostendisset mihi literas tuas R. P. Confessor Regis Navarræ, in quibus erat, te ternas ad me dedisse epistolas, ac simul misisse, quæ tanto desiderio ex te postulaveram, secreta quædam, mox totus revixi, spemque omnem receperam: sed dolore maximo afficior, quum ego nec literas illas tuas, neque secreta illa undecunque acceperim, neque Capellanus in suis ad me literis de his ullam mentionem facit. Nunc ergo te rursus oro, deprecor, obtestor, ut quamprimum ad nos rescribas, secretaque illa rursus remittas: eaque fido nuncio Lugdunum dirigas. ibi siquidem maneo usque adhuc, hospitatus in domo Episcopali apud conventum fratrum Augustinianorum. Cæterum secreta illa quò minus divulgentur, secreto charactere, ut nosti, ad me remittas. Oro autem iterum, ut hæc quàm citissimè expedias. incertus siquidem ego sum, quandiu hîc mansurus sim: nec, quò mihi migrandum sit, satis scio. Vale felicissimè cum totâ familia tua. Salutat te uxor mea. Iterum vale. E Lugduno, vicesima prima Sept. Anno 1527.

Agrippa ad Amicum. XIII.

SEpe jam ad te literas dedi frustra, Capellane amicissime, & tanquam furdo tragœdiam lusi: & quia non respondes, deinceps tacere decrevi, nec ulterius silentibus apud inferos umbris tuis meis strepitibus obturbare. Sed pridie nova occurrit scribendi occasio, quæ rursus contra hoc institutum meum cogit tartareas sedes inamabiles aulæ hoc epistolio repetere. Hæc autem ea est: scripsit ad me his diebus Natalis Tolesanus, sese plures ad me dedisse literas, simulque misisse secreta quædam, omniaque hæc ad manus tuas in aulam direxisse. Restat ergo, si hæc accepisti, ut ea ad nos, qua decet, bona fide remittas: si minus acceperis, de his diligenter inquiras, & literis tuis me certiorem reddas. Quin etiam ad ea, quæ prioribus literis ad te scripsi, respondeas. Cæterum vale & aulicum illum infernum aliquando desere, teque refer cœli melioris ad auras. E Lugduno, vicesima tertia Sept. Anno 1527.

Vene-

Venerabili Patri, Sacrae Theologiae Magistro, Aurelio ab Aquapendente, Augustiniano, Henricus Cornelius

Agrippa S. D.

XIV.

EX literis, quas ad me à secundo huius mensis dedisti, per-
 spexi erga me animi tui canderé, P.R. & cognovi te virum
 tylicè doctum, eorumq;, quæ adhuc in tenebris delitescunt
 curiosum exploratorem. gavisus sum ilico; atq; mihi ipsi gra-
 tulator, nactum me amicitia talis viri, qui cum possem aliquan-
 do & genium & ingenium excolere, teq; nunc, teste hoc chi-
 rographo, inter amicissimos recipio. Sed heus tu, qui sunt du-
 ces tui, quos sequeris? tu qui audes irremeabilem domum in-
 trare Dædali, atq; tremendi Minos ire per excubias, & te cõ-
 mittere Parcis? Qui sunt magistri tui? tu, qui versaris circa im-
 mensa, ausus conari vagū stabilem, perfidum assidum, ac deo-
 rum omnium fugacissimum reddere vel ipsa Adrastia constan-
 tiorem? Cave, ne decipiare ab his, qui fuerunt decepti. Neque-
 enim hic te dirigere poterit quantacunq; librorū lectio, quum
 non nisi meta ænigmata sonent. O quanta leguntur scripta de
 inexpugnabili magicæ artis potentia, de prodigiosis astrolo-
 gorum imaginibus, de monstrifica alchymistarum metamor-
 phosi, deque lapide illo benedicto quo, Midæ instar, contacta
 æra mox omnia in aurum argentum ve permurentur: quæ om-
 nia comperiuntur vana, ficta & falsa, quoties ad literam practi-
 cantur. Atq; tamen traduntur ista, scribunturq; à magnis gra-
 vissimisque philosophis & sanctis viris, quorum traditiones
 quis audebit dicere falsas? Quinimo credere impium esset, il-
 los data opera scripsisse mendacia. Alius est ergo sensus, quam
 literis traditur: isque variis obductus mysteriis, sed hætenus à
 nullo Magistrorum palam explicatus, quem, nescio, si quis si-
 ne perito fidoque Magistro, sola librorum lectione possit as-
 sequi, nisi fuerit divino numine illustratus. quod datur paucis-
 simis. Ideoque in vacuum currunt multi, qui hæc secretissima
 Naturæ arcana persequuntur, ad nudam lectionis seriem re-
 ferentes animum. Nam inauspicato ingenio à verò intelle-
 ctu prolapsi, in falsas imaginationes exteriorum spiritum va-
 fragmentis irretiti, illorum, quorum dominari datum est, peri-
 culosi servi effecti sunt, & ignorantes semetipsos abeunt retrò
 post vestigia gregum suorum, quærentes extra se, quod intus
 possident. Atque hoc est, quod te nunc scire volo, quia nobis ip-
 sis est omnium mirabilium effectuum operatur: qui quic-
 quid

quid portentosi Mathematici, quicquid prodigiosi Magi, quicquid invidentes Naturæ persecutores Alchimistæ, quicquid dæmonibus deteriores malefici necromantes promittere audent, ipse novit discernere & efficere, idque sine omni crimine, sine Dei offensa, sine religionis injuria. In nobis, inquam, est ille mirandorum operator,

Nos habitant, non tartara: sed nec sydera cæli.

Spiritus in nobis qui viget, illa facit.

Verum de his nobis quam latissime tecum conferendum esset, & coram. Non enim committuntur hæc literis, nec scribuntur calamo, sed spiritu spiritui paucis sacrisque verbis infunduntur, idque, si quando nos ad te venire contigerit. Cæterum quos postulas libros, aliqui illorum aliquando fuerunt penes me, sed jam non sunt. Qui verò penes vos circumferuntur libri adolescentiæ meæ de Occulta philosophia intitulati, horum priores duo in multis deficiunt: tertius totus mancus est, nec nisi scriptorum meorum epitoma quoddam continet. Sed ego totum opus, favente Domino, integrum recognitumque aliquando in lucem dabo. Clave tamen operis solis amicissimis reservata, quorum te unum esse ne dubites. Vale felicissime. E Lugduno, vicesima quarta Septembris, Anno 1527.

Amitius ad Agrippam. XV.

Salutem plurimam. Prælegit mihi tuas literas Aurelius nostrer, imò utriq; communis amicus, quibus mirè me adfecit. Verum illud inprimis mihi fuit gratissimum, quod te intelligam haud quaquam abhorrere a nostra Antuerpia. quod si advenieris, crede mihi, longè gratissimus advenies. & ausim polliceri, te inventurum amicostui & observantissimos & integerrimos. Quantum ad me spectat, non deero officio candidissimi amici: imò fratris amantissimi. nec video causam, cur mavelis manere in Gallia Lugdunensi, quam tua Belgica, quæ te produxit. Consentaneum enim est, ut patriam illustres, & spartam, quam nactus es, exornes. Persuasum mihi planè habeo, Augustinum Furnarium non improbatum invitationem meam. tu vide, ut quam mox advoles. Raptim. Antuerpiæ, ecclia nostra, decima septima Octobris, Anno 1527.

Amitius ad Agrippam. XVI.

Statimi mei sollicitatem, quam ex tuis literis nactus esse videor, doctissime Corneli, absens penetrare, introspiceres, nulla me alia re longius abesse ab his, quos beatam vitam ducere

gere existimamus, præterquam quod in signem hanc animi tui in me humanitatem non modo re, sed nec ipsa cogitatione superari posse opinor. Nam ut solitam eruditionem, qua pleno undiq; feruntur alveo, ut candorem illum in scribendo tuum, quo abstrusissima philosophiæ arcana exultare videntur, in ipsa quidem literarum salutatione ita omnia humanitatis odore refragabant, ut continuo ad te unum inter tot hominem millia, velut ad Deum cælitus demissum, victus ac consternatus suspicarer: quæ illa est humanitas, ut me non solum moribus & doctrina tibi longè inferiorem, sed nulla ex parte conferendum in amicorum tuorum cætum & admiseris & eo optaveris? Quid, quodd ea demum pollicearis, quæ nec auro, nec lapillis, non ulla ingenti aut ubertate aut diligentia consequi possumus, quæ vel sublimia ingenia in admirationem rapiunt, quæ item ad longinquas regiones philosophorum coronam impulerunt. O utinam, istis tuis moribus quandoque fortuna respondeat: Ego quidem, qui tanti muneris particulam deleri nunquam posse arbitror, si memoriam gratiamque perennem pollicear, in quod vulgares omnes subterfugiant, dilaberer, qui dum beneficium rependere tergiverfantur, ad animum memoriamque fugientes, cuncta in se collata, etiam si maxima fuerint, officia referre putant. Unum tamen certo habeas velim idemque mihi maxime est in votis, ut me pluris, quam cæteri mortales opes, regna, imperia, hanc tuam erga me benevolentiam facere existimes. Ipsa hæc, si dabitur occasio, testificabitur. Nunc autem in tua juratus verba, tibi me fidelissimum mi idem dedo, condono ac commendo, ac mihi posse gratius contingere scias nihil, quam si vitam spiritumque meum tibi consecratum, eadem, qua sese offert, animi magnitudine recipias. Petis, quos ad explicandas Labyrinthi domos, seu ambages, duces delegerim: quasi ego vel Charonta amatus, vel sine offa soporifera Cerberum adortus fuerim, atque intrepidus hæc subterranea regna obturbare ausa, illud non præferam.

----- *Facilis descensus Avernus:*

Sed revocare gradum, superasq; evadere ad auras,

Hoc opus, hic labor est -----

Non mea me adeo effert opinio, qui natatore Delio hæc profundissima Naturæ fluente ingredientem me indigere non percipiam: sed ab ineunte ætate cum insana hac animi mei cupiditate laborasse fateor, ut, quod maxime ridendum, fatigatum animum quantacunque futilium librorum, lectio præstiterit nunquam,

nunquā, si cōd sēpius ventum, ut nihil ea re puerilius, & stultius esse judicaverim, ac in Plinii multorumque aliorum doctissimorum sententiam non solum manibus, sed etiam pedibus irem. Incidi denique in libellum tuum de Occulta philosophia, quem in adolescentia sēpisse te ais. O doctam divinamque adolescentiam: submonuit me illico titulus: tum paulō intentius ac avidius perlegens principia, media ac finem, animum admiratione consternarunt: sic victa deniq; fides, auctus amor. Quōd si ex pectore est, quod literis testificaras, hoc est, quod me in amicissimorum tuorum numerum adscripseris, jam mihi liceat effari, quod sermō est apud Poetam:

Hic mihi dux, autor, deus hic cur sumq; per auras

Diriget in lucos, ubi pinguem divus opacat

Ramus humum-----

Quo sit, ut si Antuerpiam, quæ tibi simul perdulce ac gratum pollicetur hospitium, veneris, si me à fundamentis initandum susceperis, ut ille inquit, in coelo sum, Vale. Antuerpiæ, die decimanona Octobris, 1527.

Amicus ad Agrippam. XVII.

SI quod Domina mihi sēpe pollicita erat, mansisset integrum, R. P. Domine colendissime, certe ipse ego meo functus officio venissem, & me tibi exhibuissem: sed cum, ut est aulica perfidia, in hoc angulo relictus fui, non potui hætenus pedem referre absq; gravi meo incommodo, coactusq; sum iter meum differre in meliorem occasionem, atq; hæc nunc in manibus est, quamobrem, favente Deo, intra paucos dies cum tota familia & suppellectile hinc migrabo, hæc natalitia Domini festa acturus apud Parisios, ni forte contingat longius ire. nam longius instat iter, & ultra Parisium progrediendum est. Agam autem iter per Ligerim fluvium, & Briaram, qui locus, aut audio, tibi vicinus est. illic ajunt, trahendum esse unius diei itinere in aliud flumen, quod nos Parisium usq; devehit, fac ergo, ut cum Briariam venero, nova de te intelligam ab hospite, aut alio quovis, cui id commiseris. Nam morari illic diutius nō potero. instat enim iter grande & magni dispendii. Cæterum gaudeo me tanti esse apud te, quōd tenearis mei desiderio, habeoq; ubi gratias, & paratus sum tibi hujus benevolentiae vices rependere: & si quid aliud penes me est, quo tibi gratificari queam, nec eo quidem frustraberis. De reliquis coram, tu fac, te ut inveniā, aut tu me invenias. Valeat felicissime R. T. P. cui me plurimū commendo. Salutat te uxor mea, & precatur tibi omne bonum. Iterum vale.

valē. Ex Lugduno, decima quinta Novembris, Anno 1527. festino calamo. Si ex Abbatia Divi Benedicti, ubi tu habitas, æquē bene trajicere valeam ad alternum illum fluvium, qui Pafisium ducit, & tibi gratum facere poterō, descenderem istuc usque, tu fac mandata tua apud Briaram intelligam, & ego pro posse obsequar in omnibus.

Agrippa ad Amicum: XVIII.

In gratissimus ego sum omnium, qui vivunt, hominum, spēs. Et stabilis & doctissime vir, si tuum in me attorem, si tua in me studia, si tua optima monita atque consilia non obviis manibus accēptem, si non agnoscam, si non etiā sequar, qui prius abs te fui amatus propē, quam cognitus, qui absenti mihi ac nondum noto amplissimorum virorum cohortes in amicitiam sollicitas, quique ad meam me felicitatem vocas, & ad patriæ gloriā hortaris. quid facere poterō, aut dicere, aut respondere? vicisti me, fateor, benevolentia tua, quia præveneristi me & me captivum abducis. sed titinam ego in eo statui, quando futurus sim, ut possem tecum hac pugna benevolentiae sic contendere, quō abs te videri nequeam superatus. Veniam igitur Antuerpiam, quanto celerius prae commoditate familiae per hanc hyemis tempestatem licebit, & me tibi exhibebo, ut me protinus redimam, non montibus, nec autō, sed fide, observantia, vigilia in tuum obsequium & honorem quā amplissimis: interim veniam dabis tarditati meae. Nam est mihi imbecillis traducenda familia, ac iter difficile, tempus grave, & facultas exigua, eaque Gallorum perfidia exhausta. Sed Augustinus Furnarius, mihi æterna memoria colendus, tibi que non vulgaris amicus, omnem pollicitus est operam, cujus auxilio mox & ingrediat iter, & ingressum maturabo. tu age, vir humanissime, persta in sententia. faciam ego, quō in tua de me opinione tu minimē fallaris. Vale felicissimē. E Lugduno, decima septima Novembris, Anno 1527.

Venerabili Patri, Sacrae Theologiae Magistro, Aurelio ab Aquapendente, Augustiniano, Henricus Cornelius Agrippa
S. D. XIX.

Ex humanissimis tuis literis, venerande Pater, quasi ad speculum animum tuum introspexi totum, illumque amplector totus, voloque sic tibi persuasum habeas, te mihi supra, quā literis demonstrari possit, gratissimum fore, altissimeque insidere

insidere animo: me verò talem esse, qui ex abundantia cordis hoc scribam, quique eos: qui se meæ amicitiae commiserunt, nulla unquam tempestate soleam deserere. Quare ut tu vota consequaris tua, meis non minora, ego propediè ad te veniam: ubi, cum coram dabitur mutuas audire & reddere voces, scio amicitiam nostram indissolubilem fore, perpetuoque duraturam. Jam verò quod ad postulatam philosophiam attinet, te scire volo, quòd omnium rerum cognoscere opificem ipsum Deum, in illum tota similitudinis imagine ceu essentiali quodam contactu sive vincula transire, quòd ipse transformetur, efficiareque Deus, ea demum vera solidaque philosophia sit: quemadmodum de moysæ ait Dominus, inquiens: Ecce ego constitui te Deum Pharaonis, Hæc est illa vera & summa mirabilium operum occultissima philosophia. Clavis ejus Intellectus est quando enim altiora intelligimus, tantò sublimiores induimus virtutes, tantoque majora & facilius & efficacius operamur. Verùm intellectus noster carni inclusus corruptibili, nisi viam carnis superaverit, fueritque propriam naturam sortitus, divinis illis virtutibus non poterit uniri (non enim, nisi sibi quàm similibus congregiuntur) ac pervidendis illis occultissimis Dei & Naturæ secretis omnino inefficax est: atque

Hoc opus hic labor est, superas evadere ad auras.

Quomodo enim qui in cinere & mortali pulvere seipsum amisit, Deum ipsum inveniet? quomodo apprehendet spiritualia carni immerisus & sanguini? an videbit Dominum homo, & vivet? Quem fructum adferet granum frumenti, si prius mortuum non fuerit? Mori enim oportet, mori inquam, mundo & carni, ac sensibus omnibus, ac toti homini animali, qui velit ad hæc secretorum penetralia ingredi: non, quòd corpus separetur ab anima: sed, quòd anima relinquat corpus. de qua morte Paulus scribit Colossensibus: Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo: & alibi clarius de seipso ait, Scio hominem, in corpore, vel extra corpus, nescio (Deus scit) raptum usque ad tertium cælum: & quæ reliqua sequuntur. Hæc, inquam, preciosa in conspectu Domini morte mori oportet, quod contingit paucissimis, & fortè non semper. Nam id pauci, quos æquus amavit.

Jupiter, aut ardens evexit ad æthera virtus,

diis geniti potuerunt primùm, qui non ex carne & sanguine, sed ex Deo nati sunt: proximè, qui Naturæ beneficio ac cælorum genethliaco dono ad id dignificati sunt. cæteris meritis nituntur & arte, de quib, viva vox te certior reddat. Verùm hoc

P 3

admo-

te admonitum volo, ne circa me decipiaris, ac si ego aliquando divina passus, tibi ista prædicem, aut tale quid mihi arrogare velim, vel concedi posse sperem. qui hæcenus humano sanguine sacratu miles, semper ferè aulicus, tum carnis vinculo charissimæ uxori alligatus, omnibusque instabilis fortunæ fluctibus expositus, totusque à carne, à mundo, a domesticis curis transversum actus, tam sublimia immortalium deorum dona non sum adsecutus: sed accipi me volo velut indicem, qui ipse semper præ foribus manens, aliis, quod iter ingrediendum sit, ostendo. Cæterum de amore in te meo tu quidem minime falleris. beneficiis meis quid debeas, non video, quippe qui non contulerim in te quicquam, nisi quod paratus sum, dum dabitur occasio, conferre omnia. Tu nunc felicissime vale. Ex Lugduno, decima nona Nov. Anno. 1527.

Agrippa ad Amicum XX.

Salve Augustine, mihi in omne ævū observandissime, Quod ad te scribam, te dignum non habeo. Ego à quo die hinc abiisti, circa iter meum tota sollicitudine in componendis facinulis, disponèdo familiæ, redimendis negotiis occupatissimus, hodie primum rem omnem absolvi, tuo adjutorio, tuo juvamine, tua opera: sine quibus ego jam non tam fabulam agerem, quam tragœdiam. Cras igitur tuo felici auspicio iter ingredi ar Antuerpiam. quòcum favente Deo, salvus venero, crebras & longas rerum omnium ex me recipies epistolas: nec epistolas modo, sed & magnarum rerum volumina, quæ te immortalem reddant, ac posteritati omni semper desideratissimum. Salutat te uxor mea, precaturq; omne bonum: optamus autem ambo, ut cum tuo commodo & integra prosperitate brevi revertaris Antuerpiam. Mittimus tibi cum residuis machinis pontem nostrum, opus quidem rude & abortivū ac proportionem carēs, ingenio tamen & industria facilitateq; haud contemnendum. Sed ubi Antuerpiam venerimus, ego haud machinam, novam omnibus numeris denuo absolvam. Scripsit ad me ex Parisiis Joannes Stratius, eruditus adolescens, qui tibi collati in me beneficii infinitas gratias agit. Vale. Ex Lugduno, quarta Decem. Anno 1527.

Agrippa ad Amicum. XXI.

Heri vesperi, R. P. veni Briaram cum tota familia. ubi cum de te per singula diverforia inquirerem, nec literas ullas, nec verbum ullum de te comperi. præterii itaq; usque Guen-

nam,

nam neque istuc ullum de te nuncium percepi hodie igitur iter meum continuo usque Motargum : exinde perflumen ad Parisios, sicut ad te scripsimus nuper. illic me invenies, si me colloqui cupis. auditurusque es reliqua. hospitabor autem in vico Divi Martini, in diversorio cui aureum prælum index est. ibi te expectabo per biduum, aut triduum. Vix diutius morari potero. Nam, sicut scripsi ad te, longius iter mihi agendum est. remigro enim in patriam meam tu nunc optime vale. Ex Guienna, è diversorio trium Regum, decimasexta Decembris, Anno 1526.

Amicus ad Agrippam XXII.

Non potui per occupationes, in curando affectu Regiæ Majestatis & ejus matris, quæ non nihil tædii in renibus sensit, tuum tractare & prosequi negotium : nec putes me negligentia criminandum, verum intra biduum spero me satisfacturum tuo desiderio. desiderâram, ut citius id fieri posset, & ut Parisiis te commonueram, Biturigensem præsulem salutares, & Dominum Seneschallum, qui te unice amat. aut uterque, aut horum alter in gratiam Regiæ Matris te insinua- ret quod per facile factu judicarem qui enim pollent ingenio, præsertim in iis artibus reconditis, quibus cæteros vincis magni semper ab eodem Rege æstimari consueverunt. Rogo, ut digneris mihi communicare literarum situ oblitteratarum recognoscendi modum, ut is liber Græcus, qui apud me est, non parum medicis necessarius, suo auctori restituatur. Vale. Ex S. Germano, ultima ultimi mensis, Anno 1527.

Agrippa ad Amicum. XXIII.

Quid hoc est consilii, Capellane amicissime, ut qui ipse rogandus nunc est, atq; donis stipendiisque devinciendus, illi suadeas, ut, imploratis mediatoribus, sese Regis gratiæ insinuari faciat? tantum hoc abest animo, ut malim me vel cum Regis indignatione proscriptum iri, modo semel nunc hoc regnum tutò egredi liceat, quam sic animo dejici. Ego cum salvo conductu licentiam meam scripto accipere cupio, hanc postulo, hanc volo, propter hanc ab itinere meo plus quadraginta leucis huc diverti, non absq; multo dispendio, hanc istic expecto dispendio non minori, siquidem jamjam vicesimos ferme coronatos aureos expendi in diversorio. hæc si Princeps tua principum more mihi datura sit unâ cum decenti viatico, sive muliebri avaritia me tot damnis onustum dimissura sit vacuum, scio ego, quas proalterutro illi relaturus sim gratias.

Quod si me quid velit, ego rogandus venio, non me rursus illi in sinuare debeo: si me ignorat illa oculatissima mulierum, qui sim, quæ sciam, quid valeam, quæ possim, discat ab his, qui me norunt, vel hactenus me experiri debuisset, aut jam experiatur vel apud hostes. Sed ego illi melius consultum volo, ut videlicet virum semel malè demissum nunquam denuo recipiat in ministerium, ea siquidem est ingenui animi integritas, ut semel iusta ratione iratus, nunquam mitigatus in naturam revertatur. Cæterum tu boni consule, & quid actum sit, aut fieri possit, remitte. Mitto tibi, quæ postulasti. Vale. E Lurætia Parisiorum ipso die Kalendarum Januarii, Anno 1528. Romano calculo.

Agrippa ad Amicum. XXIV.

Venturum me Antuerpiam scripsi tibi ex Lugduno à decima quinta Novembris: recessi autem inde sexta Decembris, præmissa bibliotheca mea per Lotharingiam, quam nunc Antuerpiam in domum D Augustini Furnarii adplicuisse puto. Ego autem cum uxore & familia per Ligerim & Sequanum fluvios descendens, vicesima die ejusdem mensis veni Lutetiam, atque isthic maneo, mansurusque adhuc ad paucos dies. Nam sunt mihi expedienda hic aulica quædam negotia, atque expecto simul, quas peto à Rege, ejusque matre, literas dimissorias, & alias, quas vocant salvi conductus. Ipsi autem novæ eaque ad aucta pollicentur stipendia, quò me retineant: Verum ego nullis promissis, nedum collatis etiam vel aureis montibus, à proposito itinere dimoveri potero, etiam licet maximè egeam, ac quasi defecerit viaticum, quod me corraso interim isthic lucello aliquo, novum conflare opus est, quo residuum iter perficiam Antuerpiam: quò cum venero, tuo fretus consilio, facilè me fortunæ ipsius victorem triumphatoremque evasurum spero: tu interea hanc meam morulam æquo animo feras. Vale. Ex Lutetia Parisiorum, à decima septima Januarii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XXV.

SI his, quæ hinc recedens mihi pollicitus es, atque deinde literis quoque tuis confirmasti, mi Capellane, procuraturum te meas literas dimissorias, quas jam Domina tua annuerat se mihi daturam, his inquam, si satisfactum esset, laudare operam tuam, haberemque tibi condignas gratias, atque ego jam iter meum prosequerer, neque isthic absumerer in diversorio:

serio; sin minus, quid monstrialatur, scire velim. Neque enim causam video ullam, cur me in tuam operam sic frustra confidere passurus sis. Non te excusare poterit Regis tui immedicabilis languor, minus ejus mors, si salva intercesserit, quin amicitiae nostrae praevaricator desertorve habere. Nunc ergo responde, an pro me quicquam facturus sis, an ego alium procuratorem invocaturus sim. sat enim jam & ultra in diversorio mihi expensum est, tempusque perficiendi incepti itineris instat. Scripsi Dominae tuae jam literas, nihil accepi responsi, ex te scire vellem, quid illa ad meas literas. Sed & Cancellarius vester nescio quid olfecit, sunt, qui ejus nomine me nunc magnis promissis & ingenti spe futurorum bonorum adoriantur, etiam de suo stipendio offerentes ut maneam: verum ego his gallicis nugis jamdudum satiatus, nullis promissis, nedum collatis aureis montibus retineri potero: siquidem alia promissa, quod illas opes jam facile contemnere & vel superare valeam. Ceterum tu mihi literas salvi conductus a Domina tua curato, id si feceris, est, quo te remunerer; si deseris, est &, quo ego te destituam. Vale felicissime, & jam tandem responde, qui ad priores literas meas adhuc respondisti nihil, Ex Lutetia Parisiorum, 21. Jan. Anno 1528.

Amicus ad Agrippam, XXVI.

Solebant veteres edito Proverbio insignem stultitiam noscere. Noctuas Athenas inferre. Sed non minoris stultitiae est, impietatis autem maximae, daemones inferno addere. Scis, quem dico infernum, illam inquam, scelerum scholam, quam indignatus alibi suis coloribus egregie depinxi, aulam. Sed nunquam antea tam justa scribendi simul & indignandi occasio data est, atque nunc, si per occupationes liceret rem pro dignitate tractare. Continere tamen nequeo calamum, quin argumentum ejus tibi exponam. Audi nunc igitur rem stultam simul & impiam. Accersitus est e Germania non modicis sumptibus vir quidam daemoniorum, hoc est Magus, in quo potestas daemonum inhabitat, ut, sicut Jamnes & Mambres restiterunt Moyse, sic iste resistat Caesari. Persuasum enim est illis a patre medicorum, illum futurorum omnium praescium, arcanorum quorumcunque consiliorum conscium, ac deliberatarum cogitationum interpretem: tanta praeterea praeditum potestate, ut possit regios pueros reducere per aera, quemadmodum legitur Abakuk cum suo pulmento traductus ad lacum leonum, possetque, sicut Helisaeus obsessus in Dothaim,

ostendere montes plenos equorū & curruū igneorum, exercitumq; plurimū : insuper & revelare ac trāsferre thesauros terre, quasq; volet, coget nuptias amoresq;, aut dirimet, deploratos quoq; curabit morbos stygio pharmaco, putà radicatam ethicā, confirmatam hydropen, inoffatam elephantiam, & quam

Solvere nodo/am nescit medicina podagram;

Multaq; petere, qua fama obscura recondit.

Vides, ubi fides eorum locata est, ubi spes reposita, qui elementa, cœlum, fata, naturam, providentiam, Deum, omnia unius Magi imperio subicere conantur, & regni quærunt salutem à publicæ salutis hostibus, dæmonib; dicentes in corde suo cum Ochozia. Non est Deus in Israël, eamus ad consulendum Belsobub deum Acharon, & sicut Saul locutus ad Pythonem, Philistii impugnant adversum me, & Dominus recessit à me, & exaudire noluit: vocavi ego te. Adeone & penes istos desperatum est de Deo, ut requirenda cēfuerint auxilia dæmonum? Nonne hoc est juxta verbum Judæ & Petri, Dominū nostrum JESUM Christum Salvatorem, qui nos redemit, Deum abnegare, & superinducere sibi celerem perditionem? Nonne thesaurizant sibi iram indignitionis Domini, mittentem in eos immisiones per angelos malos? Nonne traditi sunt in reprobum sensum, qui veritatem arcani consilii petunt à patre mendaciorum diabolo, & victoriam postulant aliundè, quàm à Domino exercituum? Atque tamen huic tam nefario idololatriæ & sacrilegorum artificii audaciam præstat, quæ istis tam impensè favet orthodoxa illa mater, & Christianissimi filii accommodatur autoritas, & è sacris pecuniis largiuntur munera, conniventibus etiam atque tam nefariam operam conducentibus columnis Ecclesiæ, Episcopis & Cardinalibus, & impietatis Ministro impij applaudunt proceres, quemadmodum operibus lupi congratulantur corui. Quod magis peccatum cōmiserunt Pharaō, Balach, Saul, Achab cum sua Jezabel, Ochozias. Nabuchodonosor, Balthasar, Sennacherib, & cæteri cultores Baal? Vocavit Pharaō contra Moysen Magos suos, & illi victi in tertia plaga, confessi sunt digitum Dei: rex autem obstinatus per decem plagas, periit in mari rubro. Vocavit Balach Moahites Balaam ariolum, ut malediceret Israël, & Deus ipse maledictionem convertit in benedictionem: Balach verò maledictus est. Quid Saulo Samuelis sui, aut Pythonis profuere responsa? Nonne confessus est in monte Gelboe? Achab & Jezabel nefariis nuptiis conjuncti, confidebant in Prophetas Baal, & juxta verbum Dei egressus est spiritus mendax in ore omni-

nium Prophetarum Achab ascensuro in Ramo Galaad pro-
 era promittentium, ceciditq; Achab, & Jesabel præcipitata
 t, & canes comederunt eos. Corripitur Asa Rex Juda à Pro-
 pheta Domini, quia in ægritudine sua non quæsit Dominū,
 d in artem Medicorum confisus est. Nonne majus peccatum
 bituri sunt, qui relinquentes Deum Salvatorem, & salubres
 ituræ vires salutem quærunt a Sathana? fecit ita quondam
 chozias, propterea que audivit à Propheta Domini: Supra-
 ctum quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.
 ercurratur cæterorum infidelium regum series, etiam genti-
 um historiæ Zoroastes, Dietherus, Cræsus, Pompejus, Pyr-
 us, Crassus, Nero, Julianus: quid lucrati sunt in magis & di-
 natoribus suis, qui mentiti sunt illis foelicia? nonne omnes
 In nihilum redacti sunt, & malè perierunt in peccatis suis? Sic
 dent impiæ illæ nugæ semper perniciem suis adferre cultori-
 as, quibus profectò qui maximè confidunt, maximè omni-
 m redduntur infœlicissimi. Non inficior, sunt artes, sunt in-
 enia, quibus citra Dei offensam, citra fidei & Religionis inju-
 lam tueri possunt regna, explorari consilia, vinci hostes, eri-
 i captivi, ad augeri divitiæ, conciliari hominum benevolen-
 a, depelli ægritudines, conservari sanitas, prolongari vita,
 estitui juventutis robur: sunt insuper sacræ Religionis inter-
 essiones, publicæ supplicationes, privatæ bonorum preces,
 uibus non solum iram Dei flectere, sed & simul illum nobis
 eneficium impetrare possumus. Quod si præterea ars quæ-
 am est præscientiæ & mirandorum operum, certè hæc istis
 ugatoribus & dæmoniorum mancipiis incognita est: quip-
 e explorare de futuris, aut imminentibus, aliisve occultis, &
 uæ hominibus divinitus portenduntur, Veridicas senten-
 ias, atque operari virtutum communem Naturæ consuetu-
 linem excedentia, non nisi profundæ & perfectæ doctrinæ,
 ntegræque vitæ ac fidei est, non hominum levissimorum
 c indoctorum hominibus autem innocentibus & doctis in-
 ege Domini pro voto fidei servit omnis creatura, & exaudi-
 untur ad omnia quæcunque petierint. Sic Heliam corvus
 pavit, & ad preces ejus terra fructus retinet, cælum negat plu-
 viam, & in impios evomit ignes suos. Sic Helisæo serviunt
 urfi, militant Angeli, flumina siccis transeuntur pedibus Da-
 nieli, posita ferocitate neglectaque fame, ad blaudiuntur leo-
 nes: & succensus in fornace ignis non urit pueros. Eiusmodi
 sunt non Magorum, non dæmoniorum, sed fidelium divino-
 rumque hominum opera. Non enim dæmones, sed spiritus

Dei

Dei ministrant illis Sunt, fateor, aliqui, etiam in hunc diem, & forte plures, viri sapientia graves, scientia insignes, virtutibus & potestatibus pollentes, vita & moribus integri, prudentia invicti, etiam ætate & robore dispositi, ut Reipub. consilio & opera plurimorum possint prodesse, sed hos aulici vestri contemnunt, ut ab instituo eorum longè diversos, quibus pro sapientia malitia est, fraus & dolus pro consilio astus & calliditas pro scientia, deceptio & perfidia pro prudentia est: religionis locum possidet superstitio, & in afflictionibus blasphematur Deus. & quæ, ut ait Apostolus, in infirmitate perficitur, fides contemnitur, sed recurritur ad invocamenta dæmonum: bonus quisque apud eos irridetur, audax hypocrisis provehitur, veritas pro crimine est, laus & præmia stultitiæ & sceleribus reposita sunt. O stulti & impii, qui his artibus stabilire vultis regnum, quibus olim potentissima imperii ceciderunt, funditque eversa sunt, de quibus verè dictum est per Hieremiam: Cecidit corona nostra, ve, quia peccavimus. Quod utinam non tam verè, quàm excogitata ingeniosa sorte in vos quadraret. Siquidem ille versiculus, collectis invicem numeralibus literis, MCVI. annum exprimit M. D. XXIV. quo juxta vestrum calculum Rex vester apud Papiam captus est. Nonne hæc vidistis, & admirati estis, quæ ante facta quam fuissent, impossibilia judicastis? & adhuc superbitis & obdurati estis in infelicitatibus vestris contemnitis Prophetas, & Dei comminationes vobis pro fabulis sunt. En propè est, & adhuc videbitis, & sentietis Magnalia Dei in orbe terrarum, & collapsi in fata contremiscentis, quia veniet super vos repente miseria, quam nescitis, quò tunc fugietis: State cum incantatoribus vestris, & cum multitudine Maleficorum vestrorum, si fortè quid prosint vobis aut possitis fieri fortiores. Nonne accersitus germanicus Magus salvabit vos & mendaces faciet Prophetas, ac prævalebit contra iram Domini, liberabit vos a malo? Non sic impii, non sic: nisi Dominus ædificaverit & custodierit civitates & regnum, in vanum laborant & vigilant omnes custodes ejus. Solius Dei est, non dæmonum, non Magorum, suspendere aut mutare Prophetarum sententiam. Si vos toto corde conversi ad ejus misericordiam, vestram mutaveritis malitiam atque perfidiam, & is se ad vos convertet misericors. Sic namque Nabuchodonosor Danielis consilio peccata elemosynis redimens, & iniquitates in misericordiis pauperum, imminente Dei iram ad tempus effugit, donec in aula Babylonis voce elationis suæ rursus illam in se revocavit. Achab impiissimus cum sua Jesabel, cui

bel, cui mortem per Heliam Dominus nunciavit, quia convellus est ad Deum, factus est iterum sermo Domini ad Heliam, quia reverteritus est Achab faciem meam, non inducam malum in diebus ejus. Ninivitæ, quia ex edicto Regis & Principum egerunt poenitentiam ad prædicationem Jonæ, ab imminenti protinus excidio liberati sunt. Intimavit Esaias Ezechix sententiam, ut disponderet domui suæ, citò moriturus: illè oravit, & flevit, & sanatus est, adauctis ei annis vitæ quindécim. Sic enim ad eum per eundem Prophetam locutus est Dominus: Vidi lachrymas tuas, & exaudi vi orationem tuam: ecce ego adjiciam super dies tuos quindécim annos. Insuper & de manu Regis Assyriorum eruiam te, & civitatem istam, & protegam eam. Tantum potuit conversio & oratio pii Regis, ut qui pro se solo oravit, tamen non pro se solo impetravit, sed etiam pro civitate & populo. Solus Dominus est, qui salvum facit Regem, & qui sapientiam dat filio Regis. Ad hunc Magistrum nostrum confugere oportet, qui quærunt salutem, non ad Magos & ariolos. Induimini justitiam, & timete Dominum vos, qui quæritis scèlicia: si regni firmitas quæritur, scriptum est: Justi hæreditabunt terram. In memoria æterna erit justus, & in æternum non commovebitur. Si securitas quæritur, qui timeant Dominum, ab auditione mala non timebunt, sed & omnes despiciant inimicos: si honor & opes quæruntur, gloria & divitiæ in domo ejus: si laus & fruor, generatio rectorum benedicetur: si potentia, potens in terrâ erit ipse, & semèn ejus, fortitudo ejus exaltabitur in gloria: si nuptiæ, & conjugii prosperitas, uxor ejus, sicut vitis abundans in lateribus domus, & filii ejus, sicut novellæ olivarum: si corporis sanitas & robur, non dabit Dominus sanctos suos videre corruptionem. In omnibus beatus est vir, qui timet Dominum, qui immaculatus in via, qui non abiit in consilio impiorum, qui miseretur super egenum & pauperem, nam in die mala liberabit eum Dominus, & non tradet eum in manus inimicorum ejus. Peccatores autem videbunt, & irascuntur, dentibus fremunt, & tabescent, desiderium eorum peribit. Hæc nunc admonuisse satis. Nolo enim curiosus hanc rem prosequi, ne fortè malitia subjectæ materiæ calamum protrudat, quod non expedit. Vale. Ex Lutetia Parisiorum, 23. Febr. Anno 1528. Romano calculo: Gallico autem adhuc Anno 1527.

Agrippa ad Amicum. XXVII.

Scripsi humanitati tuæ in prioribus, Paule mi observandissime, quemadmodum à Lugdunò discedens salubri auro &

amœna tempestate, prospero itinere, sed sumptibus non immodicis quindecim dierum itinere Lutetiam Parisiorum perveni cum tota familia, omnibusque meis salvis sanisque: inveni illic aulam: adlocutus sum Principem quondam meam, Regis matrem: petii literas, quas vocant, salvi conductus: diffimulat illa indignationē, quod discessurus sim: mox blanditur, ut maneam: tandem pollicetur, quas opto literas: jubetque expectare ad tempus: facio ego, ut qui aliter nequeam: illa abit ad S. Germanum: maneo ego Parisi: illic interim agitur mecum multis pollicitationibus ac promissis, aliisq; gallicis nugis, ut mutem abeundi sententiam. Ego, ubi me honestis quibusdam & necessariis rationibus jam sæpè admodum constanterque excusavi, quas postulavi literas, jam ferè ad tres menses cum multo dispendio atque expensa expectatas, proximis his diebus ægrè tandem obtinui: jamq; meditor residuum itineris mei Antuerpiam versus: sed iturus per infensos limites, per medios enses, per hostiles turmas, plebemque cruentam, idque cum uxore & pueris residuoque onere acturus sum. quod utinam mihi æque foelix faustumque futurum sit, ut laboriosum plenumque periculo. Quo die autem hinc abiturus sum, nescio, nec planè constituere possum. detineor enim quibusdam curis, neque satis viatici superest. quicquid autem, & quando statuerò, quicquid fecerò, facturusque ero, ego te certiore reddam. Scribo D. Augustino Epistolam: hanc illi reddendam cures: si quas tu ad me habueris Epistolas, has, ut potes, dirige Antuerpiam, scribeque me illic indubitato ad futurum, quam primum potero hinc abire: illi interim res meas habeant in bona custodia. Salutat vos uxor mea, precaturque omne bonum. Valemus omnes sani & salvi: lucrum istic mihi permodicum, & quod vix æquat expensas. Amici multi, & veteres & recentes, sed omni mihi fastidio sunt, donec venero, Antuerpiam, sedes ubi fata quietas pollicentur. eò ubi venero, tunc divis vobis vota nuncupabo, reddamque oblationes & holocausta: tunc imponam super altare tuum vitulos. Tu nunc felicissime vale. E. Lutetia Parisiorum, 17. Martii, Anno 1528. festino calamo.

Agrippa ad Amicum. XXVIII.

COgnovisse te jam arbitror ex prioribus literis meis, Augustine observandissime, quam commodè Lugduno discedens iter meum Lutetiam usq; per saluberrimam humanissimamq; auram explicui. Verùm cum ex Principis jussu, tum aliis aulicis commentis ac gallicis nugis detentus, istic subsistere

ere coactus sum diutius quam speraveram. atque paucissimis
 ebus citra tandem abeundi licentiam agrè obtinui: sed &
 sive ullo avaræ Principis munere, sive beneficio, quæ me
 n per tres menses inanibus promissis & magnis meis sum-
 mibus in diverforio detinuit. Non possum tamen de mora hac
 modum dolere, quod mihi interim contigerit fortuna o-
 nium auspiciatissima inveni præterea istic veteres amicos, &
 inquisivi novos, etiam viros arcanarum literarum eruditis-
 simos, didicique & vidi permulta, quæ hactenus ignoravi quo-
 tum est, ut nihil istic tam triste tamq; adversum mihi con-
 gregere potuerit, quod propter hæc ipsa non feram aut liben-
 tis, aut patientius omnia tamen (ut verum fatear) vertuntur in
 stidium, nec quiescit animus, donec fuero Antuerpiæ, sedes
 si fata quieras promittunt: sed & donec te illic convenero,
 te foelicitatis meæ reddidero patricipem, difficilè enim, mi-
 guustine, verbis ullis, aut scriptis exprimere queo, quantum
 i tenear desiderio. nullo enim temporis momento tui non
 eminisse queo, qui immensam in me beneficiorum tuorum
 enfuram indies experiar. Jam igitur paro residuum itineris
 ei. Tu nunc foelicitissimè vale. Valere te cupit uxor mea, pre-
 turque omnia foelicia. nos rectè valemus. Iterum vale. Ex
 utetia Parisiorum, 17. Martii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XXIX.

Rater Aureli, vir integerrime & amice observandissime,
 scripsi tibi nuper, significans me Lugduno abiisse, & Parisiis
 stineri aliquibus aulicis negotiis, atque ut literas salvi condu-
 us acciperem, atq; has nunc ad quatuor fermè menses expe-
 atas, tandem proximis istis dieb. obrinui. Sed hanc Scyllam
 unc prætergressus, in Charybdim lapsus sum. defecit enim
 e viaticum, nec inveni adhuc qui mihi succurrat, aut mutu-
 m det Antuerpiæ restituendum, malitia temporis bellorum-
 ue hostilitate obstante. En vides, qualem ludum mihi paret
 rtuti semper inimica fortuna, & jam mihi cum uxore & par-
 alis eundum ad vos est per nudos enses, per infestos limites,
 er hostilia agmina: nec ista me retinent, modò adsit viati-
 um. lucrum istic permodicum, & quod vix præstat expensas,
 aboni consule, procuresque per Antuerpienses Mercatores
 inc me redemptum iri, qui istic mihi accipiendi viatici fidem
 aciant illic reddituro. Ego tamen in spæsum mox accipiendi
 liunde, quod si successerit, protinus ad vos hinc avolabo. Su-
 ere est aliud, quod me angit: opus habeo salvo conductu à
 Prin-

Principe Margarita, illud oportet mihi impetres. Sum enim comitatus numero decem personarum, cum oneribus, sarcinis, & cæteris impedimentis. Salvum conductum hunc fac omni diligentia & protinus procures, mittasque securo nuntio Cameracum in manus Nicolai Majoris, ut cum fuero ego Petronæ, hunc ab illo expediturus, illic in veniam. Cæterum mihi veniam da, qui tantum tibi oneris impono, etiam eorum fortè, quæ tu non potes: sed potes obtinere apud eos, qui possunt. Fac igitur istæ, incultæ licet & abortivæ, literæ meæ tantum apud te pondus habeant, quantum ego scribendi confido habituras. Cum autem Antuerpiam venero, tunc imponam super altare tuum vitulos. Vale felicissime. Ex Lutetia Parisiorum, ut vides, festino calamo, ult. Martii, Anno 1628.

Agrippa ad Amicum. XXX.

PRidie conscribi feceram literas in favorem meum, nomine Principis Vandemiensis, de quo nuper loquebar tibi, ad Capitaneos, qui in limitibus sunt, illas sibi significandas obtulerunt quidam amici mei, qui se apud eum non parum posse putabant. At ille, conspecto, sive audito nomine meo, præcipiti ira repente dirupit papyrum totam, inquires, se nequaquam signaturum in favorem divinatoris. Ecce hunc honorem, hoc lucrum accipio ex obsequio & famulatu Dominae tuæ exhibitæ. Sed redeam ad Principem illum, sive illum Vindemiarum Ducem. Accepto hoc illius responso, occurrit comitibus pro-verbium, aut Principem aut stultum. Considerans itaque hominem illum præposterè religiosum, & ingenio simul intertem, ut qui nihil sapiat, nisi in parvis & calicibus, & quem quisque ex naso facillè noscat, aut dijudicet: subrisi apud me ipsum veniam dans stultitiæ, sed tamen iratus sum in nequam illos, qui hæc illi malitiosè suggererunt, sive Barbonius ille quæstor, ne dicam & proditor, fuerit, sive aliud quodvis aulicæ invidiæ mancipium. Totius tamen mali occasio abs tua Principe est, quæ abusa quondam opera mea in Astrologicis nugis, supra ingens damnum his me titulis decoravit, atque interim non licebit de illa conqueri, nec irasci, ne dicat imprudenter de illa locutus, & super inducam mihi laqueam. Vale. E Lutetia Parisiorum, ult. Martii, Anno 1628.

Agrippa ad Amicum. XXXI.

QUando angore turbatus sit animus meus, ex hesternâ relatione partim cognoscere potuisti, vir integerrime. Sum enim

enim istic nunc in quartum mensem defixus in diversorio tota cum familia fortunæ omnes atque supellectiles jamdudum præmissa sunt Antuerpiam, quo & me subsequi necesse habeo, atque ut sese tempestas hæc contulit, per infestos limites, per medios enses, per hostilia agmina, plebesque cruentas, idque cum charissima uxore, & parvulis: nec ulla hic vel majora mererit potuerint pericula eundem enim est, ni fortunæ omnis meæ subversor fideique desertor esse velim, quam ego nec pro ullo auro venalem, nec pro quovis sublimi gradu commutabilem habeo, nec periculo ullo exterritam, atque illam nunc captivavit in me viris probis invida egestas, absumpto residuo viatico, quod istic alieno ære conflare oportet novum apud nummularios pro quo hesternæ tuæ literæ admodum validam spem dedere mihi: quas hoc vespere reddidi Petro Spinæ, ostēdique simul. quæ mihi sint credentiarum literæ ad Andorpios. reddit ille plena spei bonæ verba. & se tuam humanitatem super his adlocuturum. Fac ergo, quod, ut potes, ita velis, quam literis tuis mihi spem conciliaisti, hanc, ubi nummularius hic te allocutus fuerit, coram quoq; ac præsentanea commendatione confirmes. Sciō equidem & cognosco, quantum mihi commendatio tua profutura sit: atque ego, quod superest, ipsi nummulario eam fidem securitatemq; dabo, qualem ille expetit, atque ego hoc temporis & loci potero præstare. Quod autem tuæ clementiæ debetur, utinam non tam verbis, quam re ipsa, aut opere condignè reddere queam Sed faciam, enitar, elaborabo, quoties sese occasio obtulerit, quod tuam clementiam mihi profuisse nunquam poeniteat. Cæterum quod abs te mihi injunctum negotium est, nunc verso in manibus: atq; in breves dies tibi exactum referam. Vale felicissimè E diversorio nostro, 1. April. Anno 1528.

Henricus Cornelius Agrippa N. XXXII.

Non putabam unquam eventurum mihi, ut cogerer experiri amicos. Verum cum præsens fors mea in eam necessitatem me impeerit, te unum reservaveram, ad quem postremo veluti ad sacram anchoram, confugerem. Cumque te unum, qui mihi tam magnificis blandimentis palpare solitus esses, amicorum omnium amantissimum putate. Nunc, ubi mihi experiundæ amicitia tuæ necessitatis ingruit, te non amicum, sed truculentissimum hostem experior, qui me quasi capta perdendi oportunitate, hoc loci, ubi scias me minus cognitum, ac propè nullos amicos habentem in rerum mearum

2. Vol.

Q

tristi

tristi absentia. peregrinum cum uxore & parvulis, in diverso exhaustum, sic repente deferis, cum tamen, cujus tibi conficius esse debes, tute tuosuasus & consilio hujus calamitatis meæ non minima causa sis. Nunc igitur cum tu ipse detexeris illam tuam adulatricem hypocrisin, perspectumque mihi sit, tuum non verum fuisse, sed simulatum amorem, quo hucusque mihi illusisti: en testibus hac mea manu & annulo renuntio amicitiae tuæ, detestor consuetudinem tuam, contemno quæcunque ex te sperare potuero, ac deinceps te mihi pro perniciosissimo adulate, ac crudelissimo hoste habiturum decerno, idque eo animo ac ea memoria, quæ nunquam mitigata in oblivionem revertatur, optoque tibi, ut, sicut me toto animo in te confisum turpissima inhumanitate ingratitudeque deferis ac destituis, sic te deferat Christus, sic te destituant hæc paschalia Sacramenta. Denique meminisse debueras, potuisse me tibi nonnunquam plurimum prodesse. Quod si nocendi cupido esset, nec premerem altum alto corde dolorem, nosti me habere scientiam & potestatem in te, quibus si voluntas quoque aliquando accessura sit, quid superest, nisi quod est in proverbio. Arborem quæras ad suspendium? Ediverforio nostro in Parisiorum Lutetia, ipsa die Veneris sancta, quæ est 10. April. Anno 1528.

Agrippa ad Amicum, XXXIII.

QUæ me occasio hætenus morata sit, quæ etiam nunc moretur, quò minus veniam Antuerpiam, quo denique mihi opus sit remedio, Aureli pater venerande observandeque, ex literis, quas ad te hætenus dedimus, novisse poteris: adhuc hæreo istic in diverso, prope nullos amicos habens, etiam invisus jam infensusque Gallis ferè omnibus, quia istinc ad vos migraturus sum. Salvum conductum, nihilominus non absque magna difficultate magnoque dispendio obtinui. Sed & jam etiam alio mihi salvo conductu à Margarita Principe opus est. In his quid te curaturum velim, scripsi tibi nuper. Si potero ego istic residuum corradere viaticum, aut vel alieno ære id conflare penes Mercatorem aliquem, qui tantumdem mihi concedat pecuniarum, proxima hebdomata hinc discedam cum omni familia atque impedimentis, perque varios casus, per tot discrimina rerum tendam Antuerpiam: neque vero ullus detinet me periculorum metus, sed detinet inopia. Quod si semel ad vos venero, scio me vobis futurum non ingra-

raturum. Sed de istis plura scribere non conceditur propter infensos limites, qui intercipiunt, quicquid transit literarum. Quod pereest, presentium lator ipse narrabit. Commendo tibi Bibliothecam meam, reliquamque supellectilem, quæ nuper præfimus, omnia ut salva atque in toto sint. Vale felicissime, & ei curam habe. E Lutetia Parisiorum, 16. April. Anno 1528,

Agrippa ad Amicum. XXXIV.

Am res mea ad sacram anchoram redacta est, ego uxor, parvuli, persona, fortuna, honor, fama, reputatio, omnia in periculo sunt. deserunt amici, negligunt necessarii, destituunt ceteri omnes, ni tu, omnis residua spes mea, mihi celerrime intervenias, totus perditus ero. O utinam hæc scripta mea tantum penes te virium atque fidei habitura sint, quantum ego sperans hæc in te confido: atque tu mihi, ut potes, ita velles adferre opem: dico equidem & posco celerem, nam ocinans malum meum jam nullas ultra patitur inducias. doro igitur te nunc, esto mihi (quod, ut potes, ita velis) juvenis pater, esto mihi Deus, ne me contemnas, ne negligas, ne deseras, ne producas in exitium, te totis viribus supplicabundis obtestor. nam in te uno ac solo jam mihi salutis anchora fugique portus reposita sunt, qui spontanea tua benevolentia sine ullis meis meritis à multis annis & nunc toties mihi peram tuam obtulisti. Manda igitur nunc, mihi Domine, virtuti tuæ, confirma nunc hanc spem, quam hætenus operaris es in nobis: ser opem amico idque aliàs absque tuo auxilio petuturo. sin minus, quam citissime jubeas desperari, ne vel hanc item, quæ unica miseris salus superest, Nullam sperare salum, defraudes, ac descendam in infernum vivens. Vale felicissime. E diversorio nostro in Lutetia Parisiorum, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XXV.

Iteras tuas, quas in favorem meique Apologiam scripsisti ad Principem Vandomium, eidem non fuerunt redditæ. Nam qui illi à secretis est, conspectis lectisque literis tuis mihi vidit mei mentionem fieri, suppressit, & reddidit nobis responsum, non ausum se semel refutata à Domino suo secutiariò replicare. Tu igitur si Principem illum in aula alloquaris, meamque illi cognitam feceris innocentiam, fortè obtinebis, quas pro me optaturus sis literas, quarum Exemplar tibi cum istis remitto. Esto igitur diligens, quantum potes & velis.

Q 1

velis pro amico, impetrataque literas aliudve responsum ad me protinus remitte. Cæterum cum se occasio dederit loquendi de me apud Dominam tuam, potes illi ostendere, quod lucrum, quem honorem, quam famam, quod nomen mihi attulerit suus famulatus, etiam apud Principes vestros. Quocirca licet fortè imprudenter, non tamen malitiosè, nec absque justo dolore conqueror. Vale foelicissimè: sed & quando Lutetiam reversurus sis, nuntia, & rescribe. Cupio enim videre te adhuc & colloqui secretius prius quàm hinc abeam. E diversorio nostro in Lutetia Parisiorum, 18. April. Anno 1528. celerrimo calamo. Salutat te uxor mea.

Agrippa ad Amicum. XXXVI.

Debuerat ille à secretis Vandomii Ducis, tanquam nescius quid in illis contineretur, præsentare literas tuas, metuit, quod sine criminatione agere potuit. Ituri sumus in curiam. aut hodie, aut cras. ubi, quod petis fideliter curabo. Apud Dominam, ubi se obtulerit occasio, quam etiam suscitare possum, amicè loquar pro amico, vel confidenter. Ejus rei quam moliris, eventum, qualiscunque fuerit, mihi significato. quàm primùm potero, Parisios redibo. Vale cum modestissima uxore, quàm plurimùm salvere jubeo. Ex S. Germano, 21. April. Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XXXVII.

Scribis ad me, responsum tibi à Principe tua, me de ipsa & Rege plura imprudenter locutum esse, fateor crimè, agnosco conscientiam, laudavi olim, & hactenus, nunc vituperavi: illud non sine mendacio, sed seductus illius hypocrisis: alterum veris quidem argumentis, sed fortè cum periculo, utrumque ergò imprudenter. hinc quidem incuriosus, inde verò deceptus. Quod si quid horum rescierit, non est quod miter, neque enim deesse puto apud inferos Hecate sua demonia, quæ illi renuntient omnia, quorum etiam vester infernus plenus est, adulatorum, detractorum, renunciatorum, calumniatorum, sycophantarum, pseudolorum, famicidarum, parafitorum hypocritarum, & si qua reliqua dæmonum vocabula officiaque, qui illic humana sub effigie regnant: quos ut ego in tenebris suis minimè queo agnoscere, sic illi, quæ ego in luce operor, facilimè queunt deprehendere. Sed cum nati sint ex patre mendaciorum diabolo, etiam si qua verè maledicta sunt, non ut malè dicta sunt, verè referunt, sed inquinant menda-

endaciis ne sint ipsi etiam minus maledici : atque hoc est
 re diabolos esse , videlicet criminatores , qui sicut Jamnes
 Mambres restiterunt Moyfi , sic ipsi resistunt veritati : hoc
 t verè Heccaten esse , illis fidem habere , illis præesse atque
 eri. Verùm tãrum abest, quòd ego quid mali imprecer Prin-
 ci tuæ, ut cuperem illam in longas dies proli suæ supervivere.
 Cognitura siquidem tunc foret, utrùm amore , an odio di-
 a sit, visuraque & palpitatura, qui hætenus illi fuerint veri,
 i falsi amici, qui adulescentes, qui parasitæ, qui babuini & pro-
 rores, qui bullæ & bullones, qui illi ante oculos adsentantur,
 ost terga verò maledicunt ; judicaturaque tunc esset, quid in-
 r fraudulentam dissimulationem & liberam veri linguam
 ter sit. Vale. Ex Lutetia Parisiorum, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XXXIIX.

Uoties existimo expeditum me itineri, mi Augustine, o-
 mnium, qui vivunt hominum observandissime , ut hinc
 eam Antuerpiam, quo ire nuper constitutum est, & quoti-
 e illuc anhelo , toties involutus istis novis negotiis , per va-
 is occupationes impedimendaque & obstacula non licet mi-
 hanc lutosissimam Lutetiam egredi: quo fit, ut adhuc ne-
 re cogar, quando istuc ibo, neque tamen dæxi diutius disse-
 ndum. Nam ab initio , ut aliàs tibi scripsi, detinet me istic
 incipis jussio. successit literarum dimissio: in pluscus-
 mensis prorogatio: interim nova bella orta sunt : audimus
 æterea, exortas seditiones maximas in Flandria atque Bra-
 ntia : dehortantur me & vetant amici omnes , ne uxorem
 m parvulis tanto exponam periculo, eamque conjiciam in
 anus prædonum & raptorum, quorum promptus in omne
 gitium animus, quos penes salvi conductus literæ nullam
 bituræ sint auctoritatem, jubentque expectare tempus quie-
 m, quod proximè adfuturum suspicantur: jamque rursus
 vis nugis vocor in aulam, sed frustra: ut qui hanc jam in per-
 truum abjuravi. Scripsi jam pluries ad fratrem Aurelium, &
 ntæ moræ meæ causas reddidi, sed nullum recipere potui re-
 onsum : neque certus sum ego, si literæ meæ tuto ad illum
 pervenerint. scis enim, quantum chaos interest Lutetiam An-
 erpiam inter : dico autem armorum & prædonum, qui in-
 rciunt quicquid transit literarum. Te igitur oro, quo per-
 isorem aliquem è vestris scribam Antuerpiam, resque me-
 sic illis commendes, ut salvæ atque in tuto sint, donec, vo-
 lente

lente Deo, atque fortuna, juvantibusque amicis ipsis, ego illuc saluus advenero. Cæterum verò oro, ut mihi protinus istinc rescribas, ut quid agas, quomodo valeas, quando & ubi apud nos adfuturus sis, ubi te conveniam, quid me pro te agere velis, quid præcipias, quid jubeas, scire valeam: atque ego pro tuo arbitratu, pro tuo consilio, pro tuo jussu atque imperio ero tibi in omnibus obsequentissimus, laudumque tuarum non inelegans nec sterilis præco futurus, conmerentibus hoc illis tuis heroicis virtutibus, collatisque tuis in me beneficiis. Salutat te uxor mea, ominaturque omne bonum cupidissima & ipsa videndi te, & abs hinc migrandi Antuerpiam, sedes ubi fata quietas datura sint. Cæterum quas istic ad me daturus es literas, dirigas ad manus Petri Billardi Mercatoris Parisiensis, commorantis in vico D. Dionysii prope templum Innocentium: rescribas autem, oro, quam citissime. Ego vix intra mensem hinc discedere potero: nec scio, si manere oporteat diutius. Vale felicissime. E Lutetia Parisiorum, die 3. Maii, Anno 1528.

Amicus ad Agrippam. XXXIX.

Salvus sis, Agrippa doctissime. Hodie sciam, quidnam fecerit. M. Nicolaus super tuo negotio: iboque ad eum, data si expediat, opera, & tibi, cum primum vacabit, calculum meum exhibebo. quamvis multa sint, quæ tam aperte recesserunt à veritate, ut novis penitus videntur indigere fundamentis, & me ab hoc negotio deterreant. Interea si libeat promissum canem ad nos per hunc mittere, tu mihi rem gratissimam facies. Si voles scire, an masculum potius, quam foeminam exoptem, in tua erit libertate, quod volueris facere. quamvis multo plaris sim facturus masculum, quam foeminam, & quasi ipsum cogar à te petere: ego verò, in quibus potero, conabor tibi vice versa gratificari. Vale, Anno 1528.

Amicus ad Agrippam. XL.

Sollicitavi, Agrippa doctissime, M. Nicolaum pro re tua. Tandem is mihi dixit, sese in curia perdidisse formulam tuam, quam illi coram te exhibueram. Si verum dicat, nescio. Si igitur habueris Exemplar, remitte ipsum ad me, & ipse Nicolaus suo modo calculum indubitanter pollicitus est. Ego etiam, si tibi via meliori prodesse potero, non parcam labori. Interea tibi commendo promissum canem masculum, quem tuo consilio adhuc matri relinquendum judico. Benè vale. Anno 1528.

Amicus

Amicus ad Agrippam. XLI.

Alve Agrippa doctissime. Quidam amicorum meorum, vir satis eruditus etiam in Mathematicis, te cupit hodie ad indium apud se recipere. aderit M. Nicolaus unà cum priore nostro Collegii. Si placet, dignaberis adesse, ego non pollius sum, te facile ad ipsum amicum accessurum. Vale, & opta mihi da responsum, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XLII.

Oleo vehementer, non licere mihi nunc interesse tue cœnæ, vehementius doleo, non me posse præsentis officio anni mei studium comprobare: vehementissimè quidem, ex imo malo importuno, quo nunc ab honesto officio erga meos hi videor abduci. tamen pro summa nostra fide nihil dubi quo pacto hæc sis interpretaturus, nimirum ut cui absenti inia possis injungere, perfidissimum Mercurium possis mittere, ut quod doloris intempestivitas, præsentis officio observantiae detrahet, hoc absentis diligentia & exactissima compenset. licet nunc ergo joculari, quo citius per Deum conescam. quod, obsecro, hoc jocandi genus? scilicet ut ipse in e transmutet, nomini sue tui possessione detrudam, quòd c, qui pedibus laborem, melius dici possem Agrippa, quàm ipse, qui incolumis sanusque totus Minervæ duplicis troæa insignibus tuis præfers. Sed nec sic volo esse notum, stotus, anceps, interpretæque, ut quod honoris sit nomen, hoc tibi suspectum sit faciam, ut tuis quoque male mulctatis mathematicis inferar, & quo nihil indignius, tandem sensu aisso in aliud convertar. Boni consule, & vale, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XLIII.

Ratias ago tibi, Capellane amicissime, qui mei memores. J Securitatis literas, quas mihi paratas scribis, nescio quas, si eas, quas ego à Principe vindemiarum (sic enim, ni erraveo, puto Latine vocandum) postulavi commendatitias, ut catanei, qui in limitibus sunt, mihi meo impendio aliquoteditum Comitatum dent, qui me conducant ad loca tutiora. am & saluum conductum, & sat literarum jam a Rege ipso abeo. Sed nō defendunt literæ à latronibus, adversus ordinam profunt militiam. Cæterum quod de personis & tempore scire vis, accipe. Datus est mihi salvus conductus à vicesimauinta die Februarii proximè lapsi ad sex menses futuros prodecem

Q

decem personis, videl. me & uxore, quatuor filiis, una pedisse-
qua, duobus servulis, & uno puero cursore, cum omnibus
meis oneribus & impedimentis sarcinisque; huic tenori oportet
& cæteræ literæ respondeant. Verum quando hinc ego abi-
turus sum, nescire cogor, deficiente mihi viatico, tu ubi istuc
venturus sis, loquar tecum latius. Tu fac te nobis apud luto-
fissimam hanc Lutetiam quam proxime exhibeas præsentem.
Sed & quem de me apud Dominam sermonem habueris, sci-
re velim. Salutate charissima conjunx mea. Vale. E diversorio
nostro D. Barbaræ vici harpyiarum, sive maris citharæ,
Lutetiæ, die 6. Maii, Anno 1528.

Amicus Amico. XLIV.

Salve Orenti humanissime. Quod loci amoenitate inter
Svernos luciniarum modulos musicaris, gaudeo: Quod
dulci amicorum consuetudine prosperaque valetudine frua-
ris, lætor: quod cæleste tuum ingenium haud minus cœlesti-
bus artibus feliciter excolas, admodum laudo: sed quod hinc
absis, doleo: quod mutuis colloquiorum fabulis non convi-
vamus, plurimum tristor. Salutat te uxor mea, cupitque abs
te nobilibus illis puellis pariter & matri earundem plurimum
commendari. Nos istic adhuc hæremus in diversorio inopiæ
clavo defixi; nec quomodo mansuri, nec quomodo abituri,
certus sum. Ubi miseris ad me opusculum de Motus octavæ
sphæræ calculo, rem mihi feceris optatissimam, simulque me
tibi plurimum obligaveris. Vale felicissime. E diversorio no-
stro ad D. Barbaræ imaginem in vico citharæ, aut, si scribe-
re licet, harpyiarum potius, prima Junii, Anno 1528. apud
Lutetiam,

Agrippa ad Amicum. XLV.

Quanto expensarum damno putas me istic cum tota fami-
lia decem personarum numero, & in rerum mearum tri-
sti absentia manere in diversorio, Aureli frater, & amice charis-
sime? Si me libenter istic morari putas, erras quam maxime.
Tantum abest, grata nobis ut sit Lutetia, vel Gallia tora, ut cum
charissima conjuge præ dolore & tristitia fere contabescamus.
Adeo nos tenet adeundæ Antuerpiæ desiderium, ut omnis,
quantumcunque parva morula, istic nobis ævum videatur. de-
betur nobis ex aula non parva pecuniarum summa. hæc ita
differtur, ut ne sperare quidem possim me illius vel minimam
particulam accepturum. Lucri nihil accedit, quod non totum
rursus absumat diversorium: neque hucusq; tantundem cora-
rade.

radere potui. ut residuum ad vos migrandi superfit viaticum. Accedunt ad hæc itinerum infesta pericula armorum lues, malorum omnium cumulus. Vides, quo invidæ fortunæ clavo in hac lutosissima Lutetia defixus sum. Audio tamen susurrari istic, datum iri moram bello, quam treugam vocant. id si brevi futurum est, multum admodum me juvabit. Cæterum orate, rogo & supplico, ad tot meas epistolas ad te Lutetia nunc missas saltem vel una laconica scheda responde: & si revivare non potes, saltem consilium da, & tuarum literarum spiritu consolare. Ego istic in hac tristi mora die & nocte ingenio & calamo armatus pugno in papyrus. hoc unicum istic mihi solatium est. Fasciculum mittendarum ad me literarum tuarum trades Antuerpiæ D. Joan. rustici: diriges Lutetiam ad Petrum Billadi mercatorem, in vico Divi Dionysii prope templum Innocentium commorantis. Sed & te interim nunc supplex oro, ne me negligas, ne deseras, ne contemnas: quin citissime harum responsum ad me rescribas, & quo potes, bono consilio adjuves: præterea si quid novi ex Augustino nostro habeas, & si is brevi Antverpiam venturus est, id ipsum quoque scribas. Vale felicissime. Ex Lutetia Parisiorum, tertia Junii, Anno 1528,

Agrippa ad Amicum. XLVI.

Q Uis sub tempestatibus fluctuet hactenus, ex me didicisti vidistique. Capellane amicissime: Verum non erat hoc invidæ fortunæ satis, ut istic in rerum mearum tristi absentia tot mensibus oppignorum & ad medullas usque exhaustum teneret in diversorio, ni etiam omnem residuam supellectilem meam ipsamque super omnia bona divitiasque gratiorem bibliothecam meam: quæ omnia jam ante natalitia Christi festa Antuerpiam præmisi, mihi surripere conetur, quod nihil mihi residui superfit, quam laqueus ad suspendium. Ita siquidem accepi apud Flandros omnia Gallorum bona proscribi, quodque si non brevi doceam authenticis testimoniis, me invitum istic detentum, atque jam ante bellorum faciales extra Dominæ tuæ servitium abactum, omnia mea extrema sententia proscriptum iri intelligo. En vides, quem colophonem tot malis meis fortuna adicere nititur. hæc sunt egregia illa lucra honoresque, quæ Dominæ tuæ gratia mihi attulit. Quid faciam reliquum? in te solo nunc salutis anchora est. Fer ergo nunc opem, atque illam quidem celerem: alias & mihi & tibi periero, jamque naufragio proximus sum: à quo si me eripueris, si me

serva

servaveris, totum me tibi lucratus es. quod, ut potes, ita velis, te nunc summis viribus obtestor: si relinquis jam me, perdidisti, destruxisti, occidisti. Verum id tibi persuasum esto, nisi mihi citissimè celerrimeq; succurras, nihil profeceris. non enim mortuos suscitabit medicus, nec deploratis proderunt pharmaca, nec revelare poterit intempestivum beneficium, quando jam totus periero. Fac ergo nunc non spem mihi polliciteris, sed seras opem: nec tam opem quidem, quàm illam pariter celerrimam. Vale foelicissimè. Salutat te mœstissima mea conjunx, oratque nostræ sortis ut miserearis & adjuves. Ex diversorio nostro, decima quarta Junii, Anno 1528.

Amicus ad Agrippam. XLVII.

Illico tuæ mihi redduntur literæ: vix rescribendi datum otium vel brevissimè: jam manibus ac pedibus operam do, ut tibi viaticum mittatur: doleo, quod non scripseris, quæ tibi pecuniarum summa opus esset. curabo tamen, ut ad viaticum abunde tibi provideatur. cætera cum hîc fueris abunde suppetent vix pererranti mihi tuas literas datum est rescribendi spatium. sed quæ calamo attingere tempus non permittit, tu cogitatione attingas. habes Aurelium doctis omnibus amicissimum. Vale. Plura scribam per primum tabellarium: ac spero fero, quod, vix his lectis, alteræ cum viatico reddentur. Secunda Julii, Eodem temporis momento, quo tuas legi, rescripsi. Vale iterum, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XLVIII.

Aureli, frater & amice, Paterq; venerande, salve. Sive tu ad literas meas obsurdueris, obdormierisve, sive illæ tibi fastidio aut ludibrio sint, sive tu me contemnendum responsoq; indignum putes, sive quid aliud penes te monstri alatur, utrum suspicari liceat, incertus sum. res in propatulo est, me ex tanta mearum literarum copia, quas ne hostes quidem despicere solent, præter silentium ex te recepisse nihil: cum tamen responsum tuum plenus desideriorum avidissimè aq; te flagitarem. Quò minus autem sinistrum quid de te suspicer, facit, quod persuasi mihi amicitiam nostram integerrimam perpetuamque fore, & non vulgarem, ut quæ non in carne & sanguine, nec incorruptibilius hujus mundi, sed in virtute & spiritu inter nos contracta sit, sciamque & habeam, quibus possim te vel perpetuò beatum reddere. quod, ut possim, ita velim, tibi in manu est, eritque, dum ad te venero. Veniam
autem

em in vita fortuna, & vel ipsis satis, fortè in ruinam & re-
 rectionem multorum: tu nihilominus protinus festino ce-
 rimoque calamo ad me rescribe, etiam vel perituras literas.
 le foelicissimè. Cætera præsentium lator narrabit. Iterum
 e. Ex Lutetia Parisiorum, die nona Julii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. XLIX.

Utabam te mihi, Capellane amicissime, multa diligentio-
 rem amicum esse: & si quid mihi immineret periculi, te pri-
 um futurum admonitorem. Nunc autem, te tacente ab aliis,
 amonitus sum, taque incuriosus rerum mearum, pateris,
 per ignorantiam labi ferè in laqueum. Fac ergo nunc præ-
 as te amicum, non quidem aulicum, sed tamen aulica curio-
 ate, verum & integrum, & Dominae tuæ gratiam mihi re-
 creare, aut saltem ab ejus indignatione me exemptum fac,
 negotium meum Illustrissimo Domino Comiti Subaudi-
 si consule, idque protinus & cito, ne me procrastinando
 editum iri cogas. Vale. E Lutitia Parisiorum, decimatertia
 lii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. L.

Ad te non accedo, spectabilis vir, non est, quòd mireris, ad-
 monitus siquidem sum indignari mihi Principem, cujus
 ræcipitem iram vereor, non tuam auctoritatem contemno,
 eque verò culpam ullam in me agnosco: sed scio principum
 a nonnunquam prostratam jacuisse innocentiam, quos pe-
 stantum sæpe potest detractorum calumnia, ut non solum
 quid à nobis erratum fuerit, sed etiam quæ à nobis benè ge-
 a sunt, timeamus. Mihi itaque extero ac pèrigrino homini
 hic minus noto, nullosq; amicos aut necessarios istic haben-
 , quanto magis putas declinandum esse aulicæ invidiæ peri-
 ulum, donec me principi expurgavero, innocentiamque
 team notam fecero? quod equidem facturum me non ambi-
 o, si modò delatores illi non ambas illius possederint auru-
 is, jamque scripsi ego Principi, qui loqui hætenus prohibi-
 is sum: atque utinam, qui post terga apud illam proscindor,
 oram purgare me possem, atque tu medius sederes judex:
 on dubito, quin omnis hujus indignationis causam, non cul-
 am, sed invidiam deprehensurus sis. Cætera bonus iste pastor
 narrabit. Vale foelicissimè. E coenobio Carmelitarum
 apud Lutetiam Parisiorum, decimasexta Julii,
 Anno 1528.

Agrippa

TAndem, invita fortuna, superatis fatis, venit Antuerpiam tuus Agrippa, Aureli integerrime. venit autem non totus, sed potiore sui parte desiderata tu, ubi, & quando convenientes es, per hunc gerulum nunciato. interim me cælatum habebas volo siquidem, tanquam Ulysses cognosci istic à nemine cupio, donec te prius adlocutum consuluerò, Nestorem. Vale. Antuerpiæ, vicesima tertia Julii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. LII.

SAlve, mi Capellane. Longanimis & patiens est Dominus Deus, ut ad pœnitentiam adducat peccatores, quia autem secundum duritiem cordis eorum contemnunt benignitatem ejus, non effugient judicium Dei. Occidit nuper Borbonius Naboth, & impia Jesabel possedit vineam illius. tu scis, quòd illa clanculum perdidit Prophetas, viros justos, & quos alios excruciat pane tribulationis & aqua angustiae. Scis miseram Baronis Planciarii necem, & qui toties fidem, famam, fortunam omnem ipsamque vitam pro illis obstrinxit, cujusmodi illi redditæ sint gratiæ? Scis, quam tragediam moverit Catholica illa nostra epistola ad amicum, & tanquam Thesbites Helias, odiosus factus sum Jesabeli propter veritatem & justitiam & infectatus ad mortem; sed Angelus Domini præmonuit me, & à muliere mala liberavit me. Nil superest, nisi ut præcipitetur Jesabel & comedant illam canes, & perdantur omnes cultores Baal. Cave ergo tibi, & fuge malorum conspectus in tempore opportuno, ne forte etiam te corripiat manus Domini, & pereas cum mingentibus ad parietem, dum veniret Hiehu percutere domum Achab vestri, & vendicare sanguinem innocentis & servorum Domini de manu Jesabel. Rumor hîc est Baboium Lyaonem foetus suos copulasse spuris Medusæ, ut fieret una caro & unum corpus cum illa. Cave, ne te devoret. Cæterum scis, quæ mihi pollicitus es, fac fidem serves, eaque ad me quamprimum remittas. Vale foelicissimè. Ex Antuerpiæ, 25. Julii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. LIII.

TAm triduum præterit, quòd venimus Antuerpiam, te visendi amplexandique cupidissimi. per idem hoc triduum quæxivimus te, misimus domum tuam, sed citius errantem Ulysses latentem ve Achillem, aut raptam reperissemus Proserpi

serpinam, quam te. Nunc igitur aut ubi erres, aut ubi lateas, aut quod abductus sis, fac sciamus, ut & quando, & ubi a nobis conveniri velis, id ipsum quoque scire possimus. Vale. Antuerpiæ, vicesima septima Julii, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. LIV.

O Pater Aureli, Pater Aureli, citius mihi nuntium ferret ignavus bubo, dirum mortalibus omen, quam iste Mechlineus cygnus, in auspiciis quamvis lætissimus ales: ego nec de Augustino nostro, nec de illius umbra ex hoc cygno quicquam discere queo, nec ipse hic pertransiit, neque Joannes Justinianus illi obviam hic pertransiit. meri fumi sunt, quos mercatores illi nobis obfundunt, sed quid hoc commenti sit, quid alatur monstri, homo cum sim destitutus spiritu, divinare nequeo. quod præsens est malum, id video, id sentio, id palpiro, ubi nunc fides illorum, qui se polliciti erant amicos? in te uno reliqua spes est, utinam & tuus non vacillet animus, atque tu, quod potes, sic velis adferre celerem opem. Vale Antuerpiæ vicesima quarta Aug. Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. LV.

Heu, quid nuncias, mi charissime cognate, tam periculoso morbo laborat mea charissima conjunx, illaque grvida, & me absente, qui ipse tam grandi vitæ periculo vix me subtraxi solum, ut illam tandem salvam reducerem, quæ sola mihi pro animo, pro spiritu, pro ingenio, pro salute, pro ipsa denique vita est? heu, quam male cecidit hæc alea? ego hic nunc misere crucior? Lutetiæ miserabilius perit uxor: nec ullum illi adferre possum solamen. illachrymantur filii: luget tota familia, & suam ipsius animam pertransit hic gladius. O utinam deberem ego solus hoc anathema fieri, & illa salva esset: Quid faciam? quod me vertam, quem implorem? præter te alium habeo istius neminem. scio, illa tibi præsens gravis est, & ego absens jam literis tibi cogor esse molestus: sed veniam posco, non enim habeo alium, cui molestus sim, in te uno & solo omnis spes est, fac preces meæ atque hæc literæ tantum penes te virium ac fidei habituræ sint, quantum ego in te confido, ne parce sumptui, ne parce diligentiae, adhibe quosunque medicos, sed illos optimos, ut revaleat uxor: In hoc & me pariter servavitis, & tibi omnes nos perpetuo devinxeris. Vale, & protinus omnia scribe. Antuerpiæ vicesima quarta Augusti, Anno 1529. festino calamo.

Agrippa

Agrippa ad Amicum. LVI.

Salvum te huc advenisse admodum gaudemus, candidissime Auguſtine. nihil te nobis hoc tempore tuo adventu contingere potuit cum optandum, tum neceſſarium magis: ita & tibi noſtram præſentiam haud minus gratam profuturamque ſperamus. ſiquidem hîc locus eſt hîc occaſio eſt, ad eſt cum inſtructus, tum fidus comes Aurelius, cui eadem, quæ nobis ingenia ſunt. tu nunc triadem complens, nihil nobis impoſſibile relinquis. quin te una nobiſcum & nunc ſelicem & in poſterum immortalem reddamus, modò jacto hoc fundamentum non ſis deſuturus. Cæterum quando te conveniri velis, manda nullius enim rei cupidior ſum, quam te videndi, & amplectendi colloquendiq; vix me continere queo quin ad te advolem. Fac ergo, ne nos hac tua præſentia diutius fruſtreſ. Vale feliciffimè. Antuerpiæ, undecima Auguſti, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. LVII.

DE reducenda huc uxore mea reliquaue familia jam vaticum miſimus. parûper adhuc illi de eſt. hunc colophonem ſi per bancum tuum tu adjeceris, ſalvi erimus, ſine tuo hoc auxilio perituri. quicquid autem in me contuleris, qua decet, bona fide reſtituam, nihil aliud oneris Poſthac tibi impositurus: in ſuper tanti ſub hac urgente neceſſitate collati in me beneficii. quoties occaſio dabitur, futurus non ingratus. Fac igitur nunc hanc unam gratiam abſte impetremus, qui abſte ſolo nunc pendemus patrono: idque ut poteſ, ita velis, ni me tibi, tanquam ethnicum & publicanum, habendum cenſeas. Vale feliciffimè, Antuerpiæ altera Octob. Anno 1528

Amicus ad Agrippam. LVIII.

Cognate candidiſſime ſalutem. Non poſſum nou ſuſpicari, quendam, cui tu plurimum fides, infidelitatis, reum eſſe eò quòd non citiùs curaverit noſtras litteras tibi reddendas, quas ego illi plus tribus abhinc hebdomatibus commiſeram tradendas cuidam mercatori Antuerpienſi, quem ſe in manu habere aſſerebat, qui iſtuc citiſſimè iter facturus eſſet, nec potui præter illum reperire alium, cui tutò meas exponere auſus fuiſſem: neque liceat expreſſum nuncium mittere propter metum hoſtium. Non eſt ergo, quòd moleſto ſis animo, aut mihi negligentiam imputes qui omne quod in me eſt feci. quote de omnibus ſemper certioſerem. Scio te dilationem
hanc

hanc ægrè tulisse: sed tu meditare, quot & quanta in causa fuerunt & ecce, jam menses duo, & nihil adhuc præter verba & literas accepimus, exceptis octo coronatis cum dimidio, quos misisti per Dominum Michaelē de Moneglia, & sexaginta coronatos, quos cum postremis literis tuis accepimus: cæterum à Magistro Jacobo Calcho. Sed miratus sum, quòd non expresseris summam, cum scribas te illi residuam partem pecuniarum tradidisse. Quòd si etiam jam nuper omnem pecuniam accepissemus, tamen quia adhuc ægrotabat cognata mea, tua uxor, nequaquam illam tanti itineris discrimini exposuissem: nunc verò, quia sanata est, & treugæ redintegratæ sunt, quam proximè, volente Deo illam tibi cum filiis tuis & familia, cæterisque impedimentis omnibus salvis Antuerpiam usque adducam. Vale, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. LIX.

Mitto revolutionem natalitiam D. Camilli. Cæterum ego ad te, veluti ad tripodem, aut, si mavelis Sybillam, vel prophetam, perfugio, quando tumundi adyta unus penetraſti, unusque naturæ omnium parentis ex uberibus pependisti, nude id tam mirandum proficiscatur, quòd cum perpetuo rotentur sydera lapsu, ac, ut Platoni visum est, non secus atque pisces in aqua, agitentur, immobiles tamen causant effectus, ut ignem calidum, aërem levem, terram siccā, humectā, aquam: sic beluis omnibus alias fixas passiones indiderunt. quid verò memorem innumerās propemodum affectiones hominibus ingentitas? quas ut præter unam omnes taceam, dic, rogo te per sydera, elementa, animantia, ac uxorculam animi tui plus quam dimidium, qua vi, quo agendi impetu illam ferream adamantinamque obstinationem, alterutri nostrum (non dico mihi, sed tibi) astra conciliārint, pro qua adversum ulmos, stimulos, laminas, crucesque, nervos, cathenas, carceres, numellas, pedicas, boias, torroresque acerrimos, non modò pugnares, sed velut fortissimus Imperator triumphares? non posses credere, quantum ego id scire appetam. tu si me docueris, (potes quidem, es enim in illa veteranus exercitatus) ultra Imperatores, Sybillas, prophetas perpetuum te laudavero. Vale. Antuerpia, Anno 1528.

Amicus ad Agrippam. LX.

Splendide Ludovice salve. Accepi nuncium, ad futurum hoc die apud Mechliniam uxorem meam, reliquamque familiam

liam hanc si inviseris, si salutaveris, magna me adfeceris cum gratia, tum gloria. cupio n., cognoscat me Mechlinia habere amicos. comitatur illam quidam affinis meus, vir doctus, & qui Reipublicæ nostræ plurimum prodesse posset. ex hoc intelliges nova omnia, quæ ferat Gallia, ego tibi hominem aliàs ampliori sermone commendaturus sum prius quam hinc abeat, & in quam res nobis plurimum prodesse possit, significabo. Vale felicissimè, Antuerpiæ, 5. Nov. Anno 1528,

Amicus ad Agrippam. XLI.

ADventu Agrippinæ cave ne plus nimio lateris. modum nec minus servandum esse in prosperis, quam in adversis, jam pridem didicimus. Ipse in concinnandis meis sarcinulis ac misera supellectile totus opprimor, quin aream concinno, in quam aves præpingues includam. Tu Telerine maritum ad auri crepidinas insulas relegato. in ea re corpus, mentem animumq; figito, ubi deorum interpres acium sorore Phoebus in arma ignemq; ferantur, habebis me non modò spectatorem, sed Steropem, ita ut humani capitis hostem atq; decoctorem sim omnino superaturus. Interea cum uxore tua vale: ac si quid ab illius intuitu vacet, non me dedigneris invisere,

Amicus ad Agrippam. LXII.

ACcedit aliquid hac nocte, quod mihi risus occasionem præstitit maximam. Primum in ipso sermè accubitu advenere duo juvenes: qui ubi primum Rubinum conspexere, gratulari sibi mutuò incœperunt: tum ilico sunt ambo adorti eundem, atq; se ita in illum injecerunt, ut facile dignosceres intimam consuetudinem. ad hoc palam de ejusdem officina sunt sermones habiti, cujus te etiam participem esse dicebant nec nec de me esse validissimam suspicionem. Ego risum vix adhuc contineo, ut qui cogitem vel de Venere suspectum me haberi, vel de Vulcano. Sic feliciter cœnam absolvimus. palatus quippe inter egregia fercula, mens cum Vulcano ac Venere. Dixi cras Rubino horam primam pomeridianam. Non des oblivioni Camilli nostri negotium. pisciculos falsos undiq; inquiri jussi. cras, si copia mihi fiat, vorabiris. Vale. Salutem dicto cognato. Anno 1528.

Amicus ad Agrippam. LXIII.

Salutem plurimam, Agrippa mi colendissime Etsi præsentia corporis absim, corde tamen continuò secum sum. & cum maximo

maximo tædio afficerer, si grata consuetudine tua minus fruerer: eo citius reditum meum accelerabo, ut unâ cum Aurelio nostro semper congratulemur. Tu interim cura rem executioni mandare, ut commune desiderium tua causa maxime omnes adsequamur, Guliermo tuo, si adhuc adsit, me commendatum reddas. Dominam uxorem tuam meo nomine salutato. Nicolaum consobrinum meum, quem ex tota corde diligo, commendatum habe. Quid ultra ad te scribam, nescio Scito Augustinum tuum omnino fore Circææ. decimasexta Novembris, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum. LXIV.

GRatulor tibi, & quidem vehementer, generose, & Reverende Domine, quod in Corbejensem comitem atq; Abbatem restitutus sis, quodque liberatus es litigiorum molestia, optoque ut ea dignitas & principatus tibi scelix, faustus, & longo tempore duraturus existat, sperans confidensque, te insuper adhuc ad sublimius quoddam fastigium conscensurum, quod mihi non minus jucundum esset, quam tibi decorum. Sed ignoscas mihi, si nihil te dignum tibi scripserim, nec ullo studiorum meorum munere congratulatus sim. Certè voluntas ardentissima est: sed deest facultas. nondum enim me collegi, nondum ad me redii, nondum, quam nostri præteritam fortunarum mearum cladem, superavi. Ubi autem ad aliquam tranquillitatem rediero, redieritque fortuna, quæ possit nostrum literarum ociolum alere, tunc ita in te locatum senties meum obsequendi studium, ut nihil non sim facturus, quod & facere possim, & tuo honori conducere cognoverim. Vale felicissimè, & me ama, quem certè cum literas ames, odisse non poteris. Ex Antuerpia, mense Decembri, Anno 1528.

Agrippa ad Amicum Iuris studiosum. LXV.

Quanti hic ego te fecerim, ac aliis, qui mihi cum veteri, tum recenti consuetudine, aut amicitia conjuncti sunt, fieri voluerim, atque etiam in te ornando, tuoque nomine augendo amplificandoq; nullum amici officium prætermiserim mi Joannes, abundè fortis ex aliorum literis accipere poteris, si qui hic tibi residui sunt amici & aliqua necessitudine juncti, qui te de rebustuis certiozem reddant. Ego sanè nominis tui acerrimus defensor sic pro te depugnavi, ut me non paucorum invidiæ objecerim, qui de te planè aliter loquuntur suspicanturque. Apud patentem tutum sic causam tuam peroravi.

vi, ut facile & multo cum sænore rediturus sis in gratiam, totiusque antea actæ tragœdiæ comicum finem impositurus, si tu modo factururus sis. quod ego facturum me pollicitus sum & abs te fieri facile potest atq; debet. Id ipsum est, si delinas tam vagus frustra circumagi, & te civilis juris disciplinæ tantisper mancipaveris, quousq; scholasticam laureâ consequaris. Hoc ego te facturum pollicitus sum, idque ipsum te facere nunc hortor, admoneo, suadeo, consulo. Scio ego mores tuos ingenuos, & animum gloriæ cupidum: scio liberalia studia tua, & laudo & probo omnia: sed hoc non Probo, te destituta postergataq; sacrosancta, ac paulo minus divina Juris sapientia, in illis rebus discendis tam curiosum esse, tamque dignas existimare. in quibus omnem operam, tempus, ocium, ætatemque consumere velis, quæ te sine hac clarum efficere non possunt, perparumq; aut nihil per sese ad vitæ commoditatem conferre possunt emolumenti. Neq; verò ego te ab istis tuis studiis totum retrahere intendo, aut te in vasta illa ingentium commentariorum barbara volumina impingere, sed te ad Pandectas duntaxat, prudentissima simul & elegantissima veterum Jurisconsultorum oracula revoco. non Accursios, Bartolos, Baldos, sed Ulpianum, Paulum, Cajum, Scævolaem, cæterosque illos singularis sapientiæ pariter & elegantis doctrinæ Magistros te sequi volo. Hi fontes, dimissis quibusque impuritatibus glossatorum rivulis, commentatorumque lacunis, tibi ad summam jurium eloquentiæq; eruditionem adipiscendam revera sufficient. in quibus si te adhuc per annum unum, aut alterum exercere velis, præter insignem doctoratus titulum, nominisque celebrem famam id quoque fructus adsequeris, ut rerum humanarum negotia quàm prudentissimè tractare curareque possis, atq; non solum privatis amicis, sed & omnibus in commune prodesse, tuamq; & progeniem & patriam illustrare, erisq; honori simul & formidini his quibus fortè nunc ridiculo es & ludibrio, divitiasque amplissimas unà cum dignitatum præ eminentia consequeris: quibus aliter tanquam indignus destitueris. Sola siquidem hac, dico juris scientia, duce, nec ulla alia, apud Reges, apud Imperatores, apud Pontifices, ad altissimum honoris, dignitatis, authoritatis, gloriæ, divitiarumque fastigium conscendere potes: atque officia magistratus, legationes consulatus, judiciorumque potestates, sacerdotia, pontificatusque consequeris. Egenus, inops, obscurus esse poteris nunquam. nam undique ad Jurisconsultum confluunt pecuniæ, & quod apud Ciceronem ait Crassus, Domus Juris-

consul-

onsulti totius oraculum civitatis, quam frequens semper
 irba frequentat. Habes præterea parentem ea apud Cæsarem
 de atque autoritate virum, cui si hoc ipso obsecundatus fue-
 s, nihil residuæ felicitatis tibi in hac vita sit defuturum. Po-
 te tibi ante oculos velim, & recogita, quod mihi jam multis
 stib. cognitum est, quantis fortunis ob neglecta legum stu-
 lia ac contemptum, metuendam maximè Christiano filio, pa-
 ntis indignationem hætenus excideris: cogita etiam, si, quod
 mni conatu tibi nitendum est, parentem placueris, si illi pau-
 sper morem geras, illiq; iterum charior futurus sis, quantis
 onis rursus cumulaberis. En habes meam communicatio-
 em, habes meum consilium, meam persuasionem: habes, quid
 go de te pollicitus sim: quo uno & solo parentem placabis:
 ut tibi, si hoc iter ingressus fueris, in nullo erit defuturus. Fac
 rgo nunc redi in viam. Quod, ut potes ita velis. Velle autem
 on solum debes, & potes, sed & obligaris. Quod si parentis
 lutare præceptum, & amicorum honestum utileque consi-
 um non probas, poteris ipsa quoque Dei mandata stultè im-
 robare. Dei si quidem sacrosanctum mandatum est. Parenti-
 us esse obediendum. Quod si pollicitationem meam mini-
 re irritam fieri passurus sis, habebis me interea talem nominis
 c famæ tuæ tutorem, ut nec mea ego melius possem, nec tu
 ose tua tueri magis velles. Vale. Salutat te uxor mea, optatq;
 bi omne bonum: nos cum tota familia optimè prosperrime,
 ue valeamus. Sed heus tu, quæ hæc tua perversitas, à die, qua
 incabiisti, ut ne unicam epistolam, vel Laconicam schedam
 arenti tuo semiseris? Annon putas id illum ægre ferre, & te
 liquando, aut egestare, aut alia occasione ad scribendum com-
 ulsum, illius, responsa tunc fera pœnitentia frustra desidera-
 urum? Tu igitur sapere si vis, scribe, crebroque rescribe, ac
 arentem placare stude, quæ res crede mihi, tibi benevertet. I-
 erum vale. Ex Antuerpia, vicesima octava Jan. Anno 1529.

Amicus ad Agrippam. LXVI.

ERuditissime vir, non inducas animum, me tui huic im-
 memorem fuisse, cui si operæ meæ aliquis usus esse possit,
 ibentissime illam darem tanquam amicissimo: sed quod non
 ninus doleo, quam tu, spes ea, quam conceperam non nihil
 pro mea virili de te benemerendi, omnino me frustrata est.
 Medicus enim serenissimæ Dominæ Margaretæ sententiam
 & animum mutavit, atque hic remansurus est, licet splendidis
 conditionibus hinc in suam patriam accerferetur: quibus ta-
 men præsentem fortunam prætulit, licet longe aliud præse-

ferre non desisteret, eam ob rem credo, quo salarium augeretur. Utcunque sit in præsentiarum, boni consulas meum animum tibi addictissimum, quem me re utcunque non potuisse declarare doleo. Olim autem si qui incidat, in quo tibi mei usus aliquis esse poterit, semper tuus sum, quando voles. Vale.
E Mechlina, decima septima Januarii, Anno 1519.

Agrippa studiosum admonet. LXVII.

Nullo infortunio vel tibi ipsi dignus videberis. mi Joannes, si rectè mediteris, qualem parentē offendas, & quam pronam tibi atridentemque fortunam postergas. Uinam istam tuam animi impotentiam, & conscientiae tuae perniciosam, & fortunis tuis inutilem, ut ut vehementissimè etiam officiatur, posses vincere, ac cum parente tuo redire in gratiam: ad quod ut manibus pedibusque enitaris, te & admonui nuper, & nunc iterum etiam atque etiam hortor, mi Joannes Taline prognatum familia, qui posses in libertate & cum decore vivere, sic agere vitam omnino servilem, sordidam, & afflictam, servire aliquot aulicis spongiis, ac siribundis pumicibus, apud illos esurire, illis operam locare, illis prælegere, castigare, componere, meditari? Taceo, quòd te fortè etiam ad viliora servitia abutantur, à quibus nihil te dignum sperare possis, qui ipsi ea sitiant, quæ tu jam, si velis, possideris. Recedendum igitur tibi consulo ab his, à quibus nihil doctrinae, nihil honoris, nihil dignitatis, nihil compendii capitur. Linquendus tibi est ille lunaticus protonotarius, & versipellis Burgundio, & parendum est omni modo parenti tuo. Si illius legitimus filius & hæres esse vis, si illi præ cæteris fratribus tuis charior esse vis, si vis esse longævus super terram, & dies videre bonos, possidere bona terræ, & promereri cælum, parenti obedias necesse est. Atque is vult te Aureliam, aut Dolam remigrare, legibus operam dare, quousque doctoratus insignia consecutus sis, quæ tibi longè amplius solidiusque decus allatura sunt, quam aulica servitus. Luctandum igitur tibi est, ut his studiis assuecas. Tum non dubito, quin mox futurum sit, ut fatearis nullam disciplinam tibi placere magis, si modò optimos illius autores tibi legendos proponas: de quibus latius scripsi tibi in prioribus. Hæc est parentis tui una & immobilis sententia, ad verius quam si quid postulas, scio ego illum nihil daturum. Quod si pertinaciori inobedientia illum acrius exacerbaveris, tum ne tantillum quidem spei supererit reliquum: si obsequaris, beatus eris, & tandem intelliges, quæ ego pro tuo commodo apud

ad illum operaturus sum, & operabor. Vale & te ipsum tibi
va. Ex Antuerpia, septima Martii, Anno 1529. Salutate u-
r mea partui proxima.

Agrippa ad Amicum. LXVIII.

Alve Capellane amicissime. Scripsi nunc ad te sæpe, sed pau-
ci momenti & nullius periculi literas, nisi quod te de statu
fortunis meis certior redderem; verum nullum hacten-
us abs te recepi responsum, quamvis mihi longè expectatis-
simum. Cæterum nosti, quæ mihi Parisii pollicitus es. Nunc i-
tur te iterum compello, & per veteris amicitiae vincula, per
omissorum jura te obtestor, hæc mihi utcumque, nisi prodi ti-
neas distribuas, atque quamprimum transmittas opera præ-
tium latoris; deinde scribes, quid agas. & ubi ac quomodo
te tutas dare poterō literas. sic namque sæpe & plura ad te
scripturus sum remissurus etiam rem, quam hic perfecimus,
nunc tibi gratissimam futuram. Vale. Valere te itidem jubet
cor mea, quæ hesternæ die jam quintum mihi filium peperit.
erum vale. Ex Antuerpia, 14. Martii. Anno 1529. ad Roma-
um calculum.

Amicus ad Agrippam. LXIX.

Quo hinc discessisti, nihil à te literarum vidimus, quan-
tum certè à nobis acceperis, ignoro. hoc scio, plus ternas
e ad te dedisse, unæ tantum, quas à patre accepi, significant
proximo superiore mense ad me rescripsisse. doleo multum
hil redditum nobis. meminit enim & tui erga nos studii & fi-
data, in rerum nostrarum cura, de qua tu aliquid ad nos
quo quamprimum: nam nescio, quod propediem patroni nostri
teris consilia nos aut casus abripiant. Erigimur non incerta
e patroni nostri promissis, in beneficii aut magnæ liberali-
tis possessionem. Quod si contingat, impartiemus tibi tui-
æ commodi nostri partem: Tuarum est partium absentis fa-
ciam tueri, & amorem nostri conservare. Est nobis hic sum-
ma familiaritas & magna amicitia cum sene quodam perfecti-
o, & docto, multoque linguarum ac rerum usu claro. nosti
ominem, ni fallor, nomen est Nicolaus de Charo monte. Ju-
entis hic eruditissimus, multisque mihi de rebus charo & ma-
nus, de Nicolai vario ingenio quædam indicabit. nam & illi
nultus cum eo usus est. Eidem huic nostro trades ad nos per-
erendos Chiromantiæ nostræ libellos, quibus nos defessi ab
ulæ strepitu oblectemur. Si quid hic possum, impera. Vale
um jucundissima uxore, & charissimis liberis. Parisiis, ex ve-
usto hospitio, die Veneris sancto, Anno 1529.

R 3

Venif.

Amicus ad Agrippam. LXX.

Venissem ipse ad te, D. Agrippa, causa nostri Stratii, sed ita multæ rerum mearum curæ aliò atque alio me distrahunt, ut sine iactura facere non potuerim, quare te oro, lectis ejus literis, quas nunc ad te mitto, perficere velis quod petit autem, ni fallor, chiromanticos libellos, quod ad illum portabo bona fide. Si quid literarum addideris, aut aliud à me factum desideraveris, utriusque vestrum nomine efficiam diligenter. Doleo me non posse tuo colloquio frui, intelligo enim ex amicis, raram quandam in te esse rerum cognitionem atque scientiã, in qua laude excellere pulcherrimum est. Bene vale. Gandavi, mense Aprilis, die decima, Anno 1529. Quicquid ad Stratium dare velis, harum literarum nuncio ad me ferendum dabis. Spero me propediem rediturum.

Amicus ad Agrippam. LXXI.

ERuditissime Domine Doctor salve. Hodie ad me misit domesticella quædam, cujusdam Secretarii oppidi Lovaniensis uxor, ut ad te literas mitterem, quibus orarem, vellet humanitas tua venire Lovanium illius visendæ gratia, quæ profectò languit quatuor ac quinque perpetuos annos, petens auxilium à medicis audivit tui famam, cupitque Lovanium venias, & se liberatum iri credit, si tui præsentiam habeat, relationeque est magno cum sænore gratias, & tibi non mediocres sum acturus. Vale Ex nostro pædagogio Lilianorum, secundò nonas Junii, Anno 1529

Amicus domesticus Agrippæ Domino suo absenti. LXXII.

OMnia domi salva sunt, uxorcula magis ac magis in horas singulas validior fit. liberi gaudent, cantillant, rident, cresecunt. Maria sedulò uxorculæ valetudinem curat. Tarot, Franza, Musa, concubinæ, diu noctuque personant, furibusque crucem minitantur. quin quotidie per viridarium deambulantes, satis vereor ne pro canibus aut hortorum dii, aut agricolæ vel certè philosophi, hoc est academici fiant. Ciccionus tuus cum altero Socratio uxori blandiuntur, applaudunt ac pro marito interdum oscula impetrant. Reliqua turba domus, ancilla ancillatur, Hercules herculatur, Aurelius chemicatur, omnia denique bene, rerum tuarum exceptorem composui, qui me nomine tuo in vasit egregiè miror, cur tu ex ea re ne nutum quidem mihi innueris, cætera omnia disposui ad vires nostras.

hæc

hæc ad te scribere jussit uxor, quo tu tranquilliori animo Domini tui præpositi sanitatem curares, citiusque ad eam remigrare valeas. ego nomine meo nihil habeo quod certè scribam. nosti quippe animum meum, nosti studium. nosti mores. nulli, quamdiu ad nos redieris, occasione sum defuturus. tu contra fac mutuo ames, & tuis modò doctis ac animo candidis amicis, quantum potes, infinuà. Vale. Uxor Domino tuo fortunas, valetudinem, fœlicitatem omnia ad nutum imprecatur. ac illi fortè commendari cupit. Iterum vale. Antuerpiæ, Anno 1529.

Agrippa Amico domestico. LXXIII.

EXhilararunt præ utraq; tuæ epistolæ, cùm quòd uxor charissima benè valeat, tum quòd cætera negotia benè procedant. Sed de his parcè admodum scribis. quare scire velim, num olidum stillicidium jam in copia deguttarit, atq; an denigratam Dianam jamq; ad inferos Proserpinam factam nondum in tribuendo suo templo exaltaris, atq; quid illi deorum ille alypis nuncius attulerit. Cæterùm commendo tibi uxorem, filios, familiam, Tarottum cum sua familia, cæteraq; omnia. Mariam majorem salvere jubeo, minorem virgulari: Herculem non tam herculari, quàm baculari cupio: Margaretam sanam. scio, quàm sum externa commendatione tibi curæ. Vale. Sed & Dominum Augustinum plurimum valere jubeo, & uxori meæ me omnibus modis commendatum habere. Iterum vale. Ex Mechlinia, festino calamo, decima quinta Julii, Anno 1529. Si servulus ille, quem Magister oratorii ad me missurus est, venerit Antuerpiam, excipiat. & retineatur domi, aut in occursum mihi huc mittatur.

Amicus ad Agrippam. LXXIV.

Salutat te vetustissima uxor, major Maria, ac turba canum. Eramus fermè in ipso prandio, cùm tuæ nobis literulæ redduntur: quæ quàm melitissimas epulas fecerint uxorculæ, dii boni, quam dictu difficillimum, accipies cum his fasciculum literarum, nam post eas, quas à me accepisti, cùm mihi redderentur literæ à Magistro illo oratorii, ad te illico eas uxori reddidi, quæ ilico Joannem Martinum accersivit, ac per eum Gallicè ad te scripsit. Summo manè jussit ad te scribi August. in eam. quam leges, sententiam. Stillicidium, quod nosti, quam rarum & quàm parum scatet, ita ut nobis polliceri prolixitatem videatur, etsi non deest studium atq; continua diligentia.

R 4

Diana

Diana eclipsim jam passa, cum Cyllenio intra candidissimum coitura est thalamum, ut quam ex eclypsi contraxerat palledi- nem, abluat excutiatque. Ex Antuerpia. Anno 1529.

Agrippa ad Amicos domi relictos. LXXV.

MAnere mihi grave est, abire nefas. graviter siquidem laborat Dominus jam moribundus, nec quenquam alium vult medicum. sic in uno me hæret. passus est his diebus tussim malignam, cum defluxu catharri acuti. utroq; hoc malo liberavimus illum triduo quæ circa pedes & tibiae patitur, & hæc jam bene habent. sed perniciosus antiquus morbus est, ex quo periculum est. fluxus est diversus, lientericus, diarricus, tenasmonicus, à debilitate virtutis retentivæ stomachi & intestinorum: tenasmonum, intra biduum sustuli. cæterum fluxum, quantum possumus, moderamus: curare impossibile est. siquidem ut cōtinuus fluxus dejicit virtutem, sic retentus opprimit eandem. itaq; inter has utrasque Scyllas tandem naufragari necesse est. nos ad sacram anchoram jam confugimus. sed natura diuturnitate morbi ac senio effœta, in actum non deducit medicamina. heri sacra ministrari fecimus, ex pharmaco, quod ex Antuerpia adferri jussimus, paulo restitutus, est validior. Adstant parentes & multi magnifici viri: jubent manere me & extrema omnia experiri. videtis, quis clavis hic defixus sum. Servus, qui istinc rediit, narravit, uxorem bene valere, duntaxat de stomacho aliquid conqueri. sic ille mihi redeundi ad vos occasionem præripuit. puto intra biduum me resolutum fore. neq; verò ultra diuturnus esse poterit hic morbus, quin uno, aut altero modorum, aut in salutem tendat, aut terminetur in exitum. Ego quamprimum aliquam occasionem nactus fuero, mox advolabo, vel aliquo thoras vobiscum mansurus. vos interea Vulcani sacris immorantes, Æthnæum Stillicidium cumulare ne desistite: reliquam massam continuò decoquere, eò siquidem maturior reddetur. Ceterum oro me vobis commendatum haberi, & excusatum, qui invitus à vobis absum. Commendo vobis charissimam conjugem meam, ut valeat. & vos modò valete. Ex Mechlinia, decima tertia Junii. Anno 1529.

Amici domestici ad Agrippam. LXXVI.

ACcepimus ad decimam noctis horam literas tuas. cras illas legendas D. Augustino reddam. Primum scito, Dominum Augustinum mihi jussisse, ut te denuo literis peterem, rogaremq;

inque, ut Antuerpiam redires: verum nil vereor, ubi tuas le-
 rit, quin excusationem tuam, quæ illius etiam est humani-
 s. gratissimè admittat, & bono animo id biduum se maceret:
 verò interea temporis, quantum potes, excogita ac medita-
 quicquam, quod rei nostræ fastigium optatum adferat: adse-
 t autem, ut spero, modò Æthnæum illud stillicidium uberius
 atere valeat. reliquas massas. quòd desiccatae ad amissim esse
 debantur, amovimus à pristino & arido alveo, & in alterum
 l tui imitationem locavimus, ac téperato calori maturamus,
 ynthiam & Cyllenium unà junximus intra translucidissi-
 um thalamum. is est rerum nostrarum status. Tu igitur,
 uando aliquid ocii succidere poteris, ad nos advolato ad ali-
 quot horas, Uxor lula te salutat, & sanitati non modò restituta
 t, sed alterum induit vultum, hoc est maximè hilarem. nun-
 quam adhuc egressa est domo, quod auræ desideraverit sereni-
 tem. Salutat te in illies, doletq; se non posse literas effigiare. ut
 cum literis jocaretur: rogat insuper, quàm maximè potest, ut
 uando isthinc divelli poteris, ad nos cursites, gratificaturus
 diem amicis tuis. hæc ex ejus ore ad te scribuntur hora no-
 tis undecima, ilicò tuis lectis. Vale ac sanitati stude. Tarot,
 ranza, Muza, Cicconius, Balassa valent, salutant, redeas citò
 recantur. Maria major tibi salutem dicit: minor cum Hercu-
 ac Margareta te istic diutissimè commemorari faciliè ferrent.
 terum vale. Ex Antuerpia, Anno, 1529.

Amicus domesticus ad Agrippam. LXXVII.

⸙ Cripturo ad te dextra est uxor, læva Maria: illarum utraque
 ⸙ dictitant verba, quare si, quæ ad nos spectant, non ritè scri-
 sero, dabis veniam mihi. nam nec aures, nec manus habeo
 erreas. Primum hodie abs te literas accepit uxor: quæ quoniã
 Gallica lingua sunt scriptæ, nō recte illas legimus. verum quid
 uin terris habere potes gratius? valet uxor restituta viribus
 pulchritudine, gratiã nihil illi desit, si te habeat ac fruatur dies
 ac noctes: id continuo suspirat. Verum ut prudens ac honesta
 non minùs, quam venusta, ita etiam perpendit, quam sit tibi
 compendiosum ac laudabile istic tamdiu morari, quamdiu do-
 minus tuus meliusculè valere incipiat: propterea fortiter hos
 dies, quibus abes, se macerat. Tu igitur illius valetudini stude,
 tum ut per te dominus valeat, tum etiam ut uxori gratificeris.
 Maria valeat, ac post tuum reditum religabitur ad brevissimas
 Gyas, omnia quæ domi tuæ pertinent, sunt in optimo statu.
 Uxor bellè valet fortiter, phalaricè tauricè. Canes nunc deam-
 bulant

bulant per viridarium, nunc Dominam circumstant, nunc dormiunt, latrant, vorant. Liberi etiam optimè. Nihil est igitur, quod tu interea temporis crucieris, nec quod de amicis dubites: quandiu spiritus hos reget artus, amoris meo in te integerrimo non deero. Res nostra sat foeliciter progredere cras rescribam uberius. jam profectio nuncii, canes, prandium, omnia calamum inturbant. esto bono animo. Uxor te plus quam millies salutat: Maria, Aurelius, Augustinus, Emanuel. scribe in posterum Latine ad uxorem, ut illi sis Mercurius. Si ad singula literarum tuarum non responderetur, scito me Romanum non Gallicum. Quamdiu istic manseris, non deero domui tuæ, quantum pro viribus potero. Vale Ex Antuerpia, Anno 1529.

Amicus domesticus ad Agrippam LXXVIII.

Quam varia est rerum omnium vicissitudo. Uxorcula que heri valebat, noctem duxit infelicissimam. jam antiqua valetudinis argumenta apparent, propterea duximus esse ad te scribendum in hoc initio persuasimus illi, ut Jacobum Medicum consulat, sed præter te vult habere neminem quin iussit illico ad te mittendum esse, ut huc, si fieri possit, advoles. Jam in tua causa non est quod amplius scribam Vale. Ex Antuerpia, Anno 1529.

Amicus Medicus ad Agrippam. LXXIX.

Quod de mea fortuna scire cupis, scias eandem ejusdemque conditionis semper esse. de foeliciori (quando ita Christo placet) non video mihi sperandum. tui nulla est memoria, præterquam apud amicos. qui te non minus absentem, quam præsentem venerantur & amant. Salutabo, quos tuo nomine salutari jubes. cujus vires doles, foeliciter cum Christo vivit, apud quem de hostibus reportavit triumphum. Scis omnia è divina voluntate dependere. Rogo cum primum poteris, mihi communicato de parte una gemmas perficiente, & si fieri possit antequam hinc abeamus. Literas, quas ad me posthac scripturus es dirigere poteris, aut ad Dominæ meæ apothecarium, aut Parisiis apud Basilensem Bibliopolam. Sunt hic ex Anglis Gonstaldus Episcopus Londinensis, & Thomas Morus, viri doctissimi, quibus paro consilium adversus pestilentiam: quod cum absolutum fuerit, tibi rescribetur.

Vale Ex Cameriaci, vicesima secunda Julii,

Anno 1529.

Amicus

Amicus ad Agrippam LXXX.

Um propter imbrium abundantiam non potuerim iter
 cunctelerare, nondum introivi aulam. nam vespertorum ho-
 nuc applicui: & cum à lecto surgerem, advenit veredarius
 è cuius manu hanc suscipies. Nonnulli ferunt, omnes pacis
 nditiones jungendorum Matrimoniorum causa fore cons-
 isas, cæteri dicunt multa adhuc supereffe. De regio in han-
 bem adventu dubium est. Stabimus, ut communis fama ac-
 imat, hic diebus multis, & spero latius ad describere. Super-
 nit è Parisio quidam pinguis Minervæ vir, è cuius manu,
 hicquid habere potero, habeo: mittam, & redde precor vices,
 cum novercante fortuna aperto Marte præliemur. Mitte,
 quid habes, hicque caduceator præclaram tuam sponsam ex
 e salvere jubet Vale. Cameriaci in domo Franciscana, hac fe-
 a sexta, Julii penult, Anno 1529.

Agrippa ad Amicum. LXXXI.

Utinam tibi mi amicissime cognate, non tristia, non mœ-
 sta, non dolentia nuntiare possem, deberemq; : sed longe
 iorsum iniquissima fors mea adhuc calamū defleat, pe-
 i totus, occidi, perditus sum, perdidit namq; quæ mihi unicū
 at vitæ solatium, & dulcissimum laborum solamen, aman-
 ssimam conjugem meam. Ah, perdita mihi est, & mortua est?
 æterna gloria habet illā Intellexisti, mi Guilhelme, quo-
 modo à Paschate citrà cœperit ægrotare gravi admodum,
 um multis Appendicibus malis morbo, nihil illi unquam de-
 se passus sum; non Medicos, non remedia, non custodes, non
 imptus, non servitia, non omnis generis solatia: ter liberata
 st, ter recedit, ter remedicatum est, jamque integræ sanitati
 estituta per integrum ferme mensem optime valuit, in omni
 rosperitate & lætitia agebat, arridebat nobis fortuna undi-
 ue, jamque nova & amplior domus in dies nova instauraba-
 ur supellectile, dum altera die D. Laurentii, invasit illam fe-
 ris pestilentialis validissima, cum abcessu inguinis: mox ex-
 ibita omnis generis remedia: nihil, quod conferre posset in-
 us aut foris, omisum est: custodiæ & servitia diligentissima
 addita, atque ego à latere suo dies noctesque ne uno passu un-
 quam discessi: nemo illam fugit, adeoque ab omnibus dilecta:
 amq; in quartum diem paulò melius habere visa est: sed, proh
 dolor, nulla profuerunt remedia, quin septimo die, quæ erat
 eptima Augusti, manè horam circiter nonam magno labore,
 sed sa-

sed sano intellectu, constanti in Deum animo, & innocenti conscientia astantibus nobis reddidit spiritum, pestilentia sese per universum corpus magnis maculis effundente. Ah, mortua est maximo meo dolore, maximo meo malo, maximo parvulorum nostrorum incommodo, magno omnium, qui eam noverant, luctu. Nota jam erat annos xxvj. minus diebus xxiii. ab omnibus ubique locorum ob multijugas virtutes suas insignemque pudicitiam semper dilecta & reverita: vixit mecum, ut nosti, per annos 8. uno mense minus. summo semper cum amore & pace, nunquam ira inter nos fuit, supra quam sol occumberet: omnem meam adversam fortunam, pauperatam, exilium, fugam, pericula, æquo animo mecum perpeffa est, jamq; omnia mala tandem superaveramus, jucundam & quietam vitam deinceps acturi. Ambiebat jam illa ob prædicatam ob omnibus virtutem Margareta princeps, jamque etiam honorum & divitiarum multæ occasiones in manibus erant. Quid multa? non ad duas horas supervixit, cum adferrentur nobis nova lucrosissima Nihil ad hujus seculi felicitatem nobis defuturum erat, si ipsa supervixisset: sed hæc (proh dolor) perijt, ipsa mihi, & cum ipsa perierunt mihi omnia: corruit animus totus, prosternata mens, & vita mea adhuc sub contagionis periculo est: non est, quod consoletur me: domus mea in manib. ancillæ & Herculis relicta est, malè custodita: filii cum Maria ancillula in alienam domum collocati post paucos dies ob noquissimæ puellæ sordidam petulantiam ejecti, rursus aliò demigrare coacti sunt: sum ego cum unico servo & illo ægrotante in diversorio quodam: secretus lateo, dies noctesque amicissimam conjugem lugens, & me miserè excrucians. Accedunt me quotidie Augustinus & Aurelius, qui me & charissimam conjugem meam in omnibus malis & periculis & contagione nunquam deseruerunt. En habes, mi Forbiti, mi cognate, & meam & charissimæ conjugis meæ miserabilem tragediam, quanto succinctius illam hoc lachrymoso calamo tibi describere potui. O utinam affuisses: quantum illi attulisses solatium; Ah, quoties moribunda desideravit te: quoties inlammavit te: quoties suspiravit te: jussit me tibi Extremum valedicere, & hæc scribere, orans te, ut dimittas illi, si quid peccaverit in te, utq; Deum pro se devotè exores. Cæterum in prioribus ægritudinib. suis vovit illa votum visitationis D. Claudio, hoc onus moribunda jam tibi imposuit, obnixè supplicat, ut cum te in patriam redire, aut circa regiones illas vicinum iter agere cõtingat, ut sua causa ad divi illius limina deslectas, obla-

oblatisque pro ea sacris precibus ac cerea imaguncula, eam hoc voto liberares, idem nunc etiam ego te sui causa suppellex oro: faciam & ego pro ea simile, si sit mihi vita superstes. Ceterum adhuc oro te, ut quæ in catenulam auream pro illa impensurus eras, hæc nunc pro salute animæ suæ in meliorem usum, in sacra aut eleemosynas, erogare velis. Reliqua adhuc per multa supersunt, quæ mihi tecum, amicissime Forboti, tractanda & consulenda forent, de disponenda residua vita mea ac providendo miseris nostris: quæ omnia & alia multa tecum agiqueunt. Epistola, sed tuam requirunt cum consilio præsentiam sunt mihi hic, fateor aliqui quidem fideles amici, quid diversa & singula bene consulunt: verum in te tenuo mihi sinceri consilii confidenria reposita est, sicque injunxit mihi moribunda charissima conjux, ut deinceps tuo consilio obsequerer, teque mihi parronum & filiorum nostrorum protectorem adsciscerem. Ejus itaque monitis inhærens, nunc obsequi velle, cuperemque quam maximè, sic ubi tui mihi copia esse queat. Magna adhuc tibi dicere habeo, mi Guilielme sed non potes ea audire modò. Fac protinus rescribas ad me, si quādo ad nos venturus sis. Ad postremum literarum tuarum fasciculū, quæ attulit F. Jacob. Chalcus, non respondit tibi, etiam enim absens apud Mechliniā diebus multis, cum illæ mihi tarde redderentur, turbavitque me postea morbus charissimæ uxoris, quod minus ad te scripsi, jamque totus ego omniaque mea collapsa sunt, nec quicquā ulterius in hac vita jucundum esse poterit, amissa dilectissima conjuge, quæ una me in vita, in solatio, in hominum amicitia, in omnibus servare solebat incolumem. Vale, & Deum ipsum pro nobis exora, & pro salute charissimæ conjugis meæ, cognatæ tuæ, suppliciter precare: de cujus tamen salute tantum abest quod dubitem, ut ego illam mihi intercessores apud Christum piis precibus constanter implorem. Iterum vale. Ex Antuerpia, Anno 1519,

Agrippa ad Amicum. LXXXII.

O Utinam adhuc in eo statu essem, in quo etiā, cum tu proxime apud me esses Antuerpiæ, Pater venerande observādeque non cogerer te tam mœstissima Epistola salutare, sed cecidit omnis fortuna mea, cecidit animus, & vita in dubio est. perdidit namque, quam tu vidisti, amantissimam meam conjugem, quæ cum jam à trimestri languore restituta, aliquot dies sanam, lætam ac prosperam ageret vitam, ipsa alterā die post festum D. Laurentii correpta febre pestilentiali, ac peste ipsa

ipsa septimo die mortua est, me ad extremum vitæ spiraculum illi noctes diesque semper affidente : mortua est sano intellectu, constanti in Deum animo, innocenti conscientia: nec dubito, quin æterna gloria habeat illam, te nihilominus nunc supplex oro, ut tuis sacris precibus Deum pro illa exores, & meæ tam asperrimæ sortis miserearis. Scripsi tibi ex Antuerpia post discessum tuum, & misi fasciculum Cameracum in manus Guardiani conventus vestri, in quo erant & ad Capellanium literæ meæ: scripsi utrisque vobis aliqua bona, ut illa communicaretis inter vos mutuo, & tibi per reginam domus, quæ petiisti, exposui. Nunc oro, si quid apud te est, si quod habes opusculum breve mihi impartiare : in hoc me meamque posteritatem tibi tuisque perpetuo devinxis. rem, quam operatus sum, tibi & Capellano nostro unâ cum tuis literis in eodem prædicto fasciculo misi : jam perfeci à biduo, aut triduo antequam uxor charissima ægrotare cœpisset. successit optatum, & inventum est lucrum, sed non quantum tantis laboribus & longi temporis operi satis responderet. Si quid aliud bonæ fortunæ acciderit, faciam te omnium bonorum meorum participem. te autem supplex oro, mei ut memineris, neque negligas, neque deferas: quin protinus ad me rescribas: quæcunque autem me secretò scire velis, ipsa regina domus tutissimè exponet. Vale felicissimè, & Deum pro charissima conjugē nostrā & pro me simul deprecare. Iterum vale. Ex Antuerpia, Anno 1529.

Agrippa ad Amicum. LXXXIII.

Salve Capellane amicissime. Si vales, benè est tibi: ego certè siniquissimè valeo, sic demerentibus peccatis meis. Abstulit siquidem à me Deus dilectissimam cordis mei, & sustulit solatium vitæ meæ, charissimam conjugem meam, quæ altera die post D. Laurentii festum correpta peste, septimo post die nullis juvantibus remediis mortua est, cum integra animi fide & innocentia, ut non dubitem, quin gloria æterna habeat illam: Ah me miserum: jam toties perii, nec quicquam ultra in hac vita jucundum esse poterit. Novisti tu in parte, mi Capellane, vitam nostram, quanta in pace, in tranquillitate, in unitissimo amore conjunctam, quanta illa mecum incommoda & mala æquo animo perpeffa est, jamque superaveramus ferè omnem adversam fortunam, prosperam deinceps & quietam cum liberis nostris acturi vitam, cum ipsa mihi, proh dolor, jam subito periit, & cum ipsa perierunt mihi omnia, & vita mea adhuc
sub

ub contagionis periculo est. nunquam enim, quamdiu ægro-
abat, ad extremum usque spiritum dies noctesque à latere suo
lissecessit: totus consternatus sum: nec est, quod consoletur me:
omni consilio & auxilio privatus, quid acturus, quid facturum
um omnino nescius: te supplex oro, mi Capellane, Deum i-
sum pro charissimæ conjugis meæ, quæ te in vita hac semper
idmodum dilexit & reverita est, salute deprecare, & mei mise-
rere, & quantum potes, & me & prolem servare stude: & si quid
habes, nunc mihi communices: ego si quid adeptus fuero bo-
norum, nihil eorum te celabo. scripsi tibi postremis literis me-
is ad Cameracum, misi tibi aliqua miraculosa, & alia quædam
reverendo Patri confessori, ut communicaretis mutuò. Inter il-
la, quæ operabar, & postea complevi, successit quidem benè, &
eventum est lucrum, sed non quod tanti temporis operosis
aboribus responderet. multum tamen esset, qui possit operari in
nullo: sed improbus ille labor esset, & mihi impossibilis. A Ma-
gistro oratorii adhuc nihil literarum accepi. spero te illi reli-
quisse aliquid boni mihi communicandum. Cæterum oro te,
ut quamprimum & protinus ad me rescribas: & si quid habes
certi, quale mihi profuturum puats, nec celare velis, sed mira-
culosè remittas, & literas tuas, quando tutius poteris. Antuer-
piam dirigas. Vale felicissimè, & Deum pro charissima conjuge
neâ & pro me pariter exorato. Iterum vale. Ex Antuerpia, An-
no 1529.

Agrippa ad Amicum. LXXXIV.

[Amdudum tribus literis significavi, tibi, observandissime
cognate, insignem calamitatem meam, amantissimæ conju-
gis miserabile fatum, Herculis & Mariæ interitum, servi & an-
illæ utriusque periculosum morbum: solus ego cum filiis sal-
visum usque adhuc, & jam horrenda eademque simultanea epi-
dimia hanc urbem invasisse, & mortui sunt plurimi: pauci manent
intacti. Ego nunc extra diversorium maneo apud Augustinum
Eurnarium. saluti sui multis contra hoc incognitum malum.
quo remedio utor, accipies à Petro Billado, in quo firmiter
confido, si, quod absit, aut tibi, aut amicis tuis accidat hic mor-
bus, quem non dubito universam Galliam pervasurum. Cæ-
terum quæ me fortuna maneat, nescio vocor ad Regem An-
gliæ magnis conditionibus sed id mihi non convenit. Cæsa-
reæ Majestatis Cancellarius pollicetur, si in Cæsaris aulam
conferre me velim, sese me ad summum evehaturum fastigi-
um: jamque etiam Augustinus literas accepit abs Marchione.
quo.

quodam, qui me olim cognovit. hic summis precibus pollicitationibusque me cum tota familia in Italiam revocat. in hac aula apud Margaretam principem etiam honesta offertur conditio, sed emolumenti minoris. Quid eligam nescio, & nihil adhuc statuere possum. Malim ego in libertate vivere, quam me servituti ingerere. Verum non meæ voluptatis, sed filiorum rationem, quod illis profuturum sit, me habere debet. hic tuum velim consilium, quod utinam non literis, sed voce ex te capere possem. multa siquidem tecum mihi loquenda essent, quæ nulla capere potest Epistola. Vale, amicissime cognate, & Deum ipsum piis precibus pro salute charissimæ conjugis meæ & cognatæ tuæ supplex exora. Cæterum si quid est, narrabit tibi horum lator, Petrus Billadi. Te oro ad me protinus rescribas, & me de omnibus certiore facito. Iterum vale, & conservet te Deus in omni sanitate & prosperitate. Ex Antuerpia, 4. Octobr. Anno 1529.

Agrippa ad Amicum. LXXXV.

IAm pluribus literis, cognate observantissime, tibi fortunæ nostræ tragediam exposui: deinde redditæ sunt mihi tuæ literæ, & illæ etiam doloris atque mœoris plenæ. manus Domini tetigit me, & sustulit solatium vitæ meæ: non est quicquam ultra, quod jucundū esse poterit: nec est, quod consoletur me: nondum remigravi in domum meam, nec disposui filiis cæterisque rebus: impedivit siquidem nos novum pestis genus, quod omnem hanc provinciam subito invasit. nec dubito etiam vestrum hemispherium irrepturum: hujus remedium si tibi proximis diebus per Petrum Billadum, & quod salutis tuæ tuorumque melius consultum sit, ego tibi morbi genus aperiam, & quomodo præscrutaberis, & curaberis, iterum describam. Est enim morbus hic febris quædam, quia calor est innaturalis, accensus & motus à centro in superficiem: & licet terminetur in xxiiij. horis, non tamen est febris ephimera, quia cum horripilatione & rigore incipit, & cum sudore non torido, sed humoso, plurimoque perdurat, atque cum calore intensiore, quàm in ephimera. Non est etiam febris hectica, quod ex pulsu. urina. exacerbatione & velocitate curæ facili cognoscitur. Est ergo febris putrida, humoralis, non quidem sanguinea, non cholericæ, non phlegmaticæ, nō melancholica pura, sed pestilentialis cujus materia est maligna, venenosa, cholericæ, subtili sanguini permixta, cujus signa sunt manifesta, quia est in ea vehemens calor & angustia, soda pulsativa & alienatio
& ru-

& rubore faciei, cum inflammatione maxillarum, quæ omnia arguunt super choleram & sanguinem : atque sunt cum istis perturbatio intrinseca circa pectus & thoracem, cum tristitia & anxietate & casu virtutes, ac spasmo membrorum nervosorum, estq; sudor fetoris horribilis & in pluribus exeunt morbillæ, aut sanguinem expuunt: quæ quidem sunt propria febris pestilentialis. Verum quoniam materia peccans in hac febre superficialis est, non profundata, & subtilitate sua disposita expulsionem, hinc est, quod natura stimulata malignitate illius, subito movetur ad faciendum crism, quæ tunc plurimum est salubris, si non cadat error in regimine: nec obstat huic dictum Galeni commento xiii. super secundo aphorismorum iniquientis, Omnem crism plus attinere saluti, quam morti, excepta ea, quæ in febre pestilentiali fit. nam illud tunc ratum est, quando materia in profundo putrefacta est. Habes ecce morbi notitiam: nunc accipe remedia. Vtergò præserveris, ut tebis vel ter in hebdomada pilulis pestilentialibus, communibus reformatis cum modico olei amigdalorum dulcium. sic n. efficitur, ut non indurescant, capiasque unam aut plures per horam ante cœnam: utere etiam matè in aurora, & serò eundo dormitum ex præservativis theriacalibus contra pestem, quorum plura excellentia comperies in uno libello contra pestilentiam. ad Episcopum Cireniensem edito. Ego autem particulare præservativum feci tale. Capiatur granorum juniperi uncia una: herbes scabiosæ manipulus medius, & una nux muscata: coquantur omnia in quatuor libris aquæ, & media libra aceti, ad teriæ partis consumptionem, & exhibeatur de hac decoctione cochlear unum, aut duo, matè & serò. Curativum autem remedium composui tale ex mente Avicennæ de cura variolarum & morbillorum ad expellendam caliditatem à partibus cordis, & materiam peccantem à centro ad circumferentiam, quibus addidi ea, quæ pestifero veneno appropriata sunt. Accipiantur ergò ficuum siccarum, passularum mundatarum, dactylosum enucleatarum, de singulis uncia una: lentium ex corticarum uncia tres, seminis citri uncia media scandalorum rubeorum, rosarum rubearum, radicum dictamini, gentianæ, zedoariæ, feniculi, petrosilini, granorum juniperi, de singulis drachmæ duæ: macis drachma una: coquantur omnia in quatuor libris aquæ fontis, vel, quod melius est, in aquis scabiosæ & feniculi, ad consumptionem tertiæ partis: & de hac decoctione exhibeatur tepidè cyathus unus, aut plures à principio, & etiam in progressu hujus mali. sentiet namque æger subito

juvamen notabile, & ego cum hoc remedio multis Italicis succurri. & communicavi illud Magistro Jacobo de Castro, Medico Antuerpiensi, qui eodem primum uxori suæ, deinde innumeris aliis porro sibi ipsi salutis fuit. Præterea Domino Joanni Mariæ physico Margaretae Principis, visum est id ipsum optimum remedium: sed consuluit decoctionem fieri cum aceto, aut infusionem rerum prædictarum primum in aceto fieri: & ego assentior illi, facioque in posterum ad supradicta addi mediam libram aceti, & sic decoctionem perfici. Cæterum mihi cognate, ut scias, quomodo patiens legendus sit, ne nimis prolixam Epistolam pariam, mitto ad te libellum Magistri Jacobo prænominati, in quo omnem reliquam hujus negotii seriem compendiosè traditam invenies. Non occurrit, quod ad rescribam aliud, nisi quia commendo tibi charissimam conjugem meam, cognatam tuam, semper pijs ad Deum precibus prosequendam. Vale, ac salutis & sanitatis tuæ stude: ego cum filiis valeamus sani Deo protectore, usque adhuc. Ex Antuerpia, 13. Octobr. Anno 1529.

EPISTOLARUM

LIBER VI.

HENRICVS CORNELIVS AGRIPPA
ad Amicum,

EPISTOLA I.

PLura sunt in causa, quibus tuus ad nos adventus per necessarius esse videtur. Primum, quod Antonius Gunnus, qui Lugduno nuper venit, mecum est, aliqua communicaturus tibi, ut ait, non inutilia est, ut nosti, vir gravis, & tibi amicus, si quis alius. Alterum, quod negotia nostra tam lento procedunt gradu, ut sit nobis Platonius annus expectandus. Quare tuo indigemus consilio, ac opera: ac, si fieri potest, ut nobis non diem unum, vel alterum, sed aliquod tantum mutues horas, quod tam nobis erit gratum, quam quod gratissimum esse potest. Vale, ac rescribe, Anno 1530.

Agrippa ad Amicum. II.

Nescio, quo meo fato accidat, ut quotquot docti viri Antuerpiam veniunt, ad me primum cursitent, Hodie ad me venit

venit Zelandus quidam, non tam doctus, quàm candidus. vi-
 turus est te circa secundam, & quædam petiturus. Commen-
 latus mihi à Petro Ægidio, illi verò ab Erasmo. Hæc tibi volui
 significare, ut pari abs te complectatur benevolentia, qua duo
 nî cãdidissimi viri sunt doctissimum juvenem prosequuti. Ego
 etiam curarẽ id abs te beneficii impetrare, nisi satis esse conspi-
 cerem, quanti sit prædictorum virorum apud te auctoritas. Va-
 e, Anno 1530.

*Ad Illustrissimum Principem Austria, Margaretham, Hen-
 rici Cornelij Agrippa Epistola.*

III.

G Audeo quam maxime, & auspiciatissimum mihi omen du-
 Geo, Princeps serenissima, tuæque Celsitudini immortales
 gratias ago, quòd me tam foelicitissimo Cæsareæ coronationis
 argumento collatum per te mihi jamdudum Indiciarii & Hi-
 toriographi munus volueris exordiri. quod mihi admodum
 ucundum est, ut nec majorem animo meo optare volupta-
 tem, nec famæ & nominis mei dilatandi meliorem occasio-
 nem sperare potuissẽm. scio enim & fateor, magis mihi ex tam
 gustissimi Imper. celebrationi, quam suæ Majestati, cui ad
 gloriæ amplitudinem nihil adjici potest, ex hoc opere meo fu-
 uram nominis celebritatem. Quocirca iterum nunc tibi,
 Princeps illustrissima, ingentes gratias ago, agãq; dum vivam:
 quòd me unum ex multis ad id decoris elegisti & extulisti. Ag-
 grediarque nunc à Celsitudine tua mihi delegatum, & à me in
 estram totiusque Austriacæ & Burgundiæ domus vestræ glo-
 iam susceptum munus, Cæsareæque coronationis historiam,
 serenitatis tuæ jussu protinus absolvam. Veruntamen non pa-
 um me conturbant cum multarum rerum commemoranda-
 um instructionis penuria, tum hujus historiæ necessitate
 quadam præcipitanda editio, quò minus copiosa, minusq; eli-
 nata prodiret. Quare hanc legens, veniam dabis, excusabisque
 si sermo ejus humilior sit, quàm exigit tantę celebritatis pom-
 pa. Quod sicut ego de me ingennè fateor, ita nec alium quem-
 piam, quantumvis licet loquentem, etiam omnibus ab arte
 conquisitis coloribus, condigna elegantia hanc assequi posse
 autem, tamen si spatium mihi daretur, abundantioraque re-
 um gestarum documenta non defuerint, fortè non minore
 copia dicendique ornatu ea traditurus essem, quam alii, fide
 amen & diligentia interea cessurus nemini. Denique bene-
 icentissimè mecum actum reputabo, si mihi tua Celsitudo

hoc indulerit, ut ex hac qualicunque mea opera, si non promptitudinis & eloquentiæ, saltem diligentia & fidei devotique obsequii referam testimonium. Quam gratiam si mihi Serenitastua concesserit, non recusabo omne residuum vitæ tempus, quod mihi deinceps divina voluntate concessum erit, quantumcunque à cura rei familiaris mihi dabitur otii, totum id in sacratissimæ Cæsareæ Majestatis tuæq; Celsitudinis magnificientissima gesta describenda conferre: polliceorque, semperque præstabo, mihi neque in narrando fidem, neque in inquirendo diligentiam, neque in nominis vestri vestræq; propriæ gloriæ celebranda industriam defuturam, idq; me omni vitæ meæ tempore enixurum, elaboraturum, effecturum, quod hoc indiciarii & Historiographi munus à Celsitudine tua in me non malè positum videatur. Accipe igitur nunc, serenissima Princeps, hilari vultu hæc à me Cæsareæ coronationis historiolum, frugum mearum primitias, sicuti debitas, ut ego gravissime reprehendendus sim, & tua Celsitudo mihi iustissime succensere debeat, si illas, quales quales sint, non tui homini consecrarem: deinceps, faventibus superis, majori cum ornatu, & elimatiore calamo editos maturiores fructus frequenter acceptura Vale felicissime.

Ad generosissimum Comitem Agrippa. IV.

Alexander ille Magnus, generosissime Comes, cum aliquando spectandæ urbis gratia Athenas concessisset, & gloriabundi cives magnifica ædificia, arcus triumphales, colossos, obeliscos, pyramides, trophæa statuas illi ostentarent. Non ego, inquit, viri Athenienses, vestris invideo ædificiis, sed rerum à vobis magnifice gestarum monumentis. Cognovit enim Rex prudentissimus, quantumcunque etiam in longum hæc structura duratura videantur, tandem cum ætatis deficere, aut saltem obliterari: præterea uni semper affixa loco, non latè famam spargere, nec factorum omnimodam veritatem modumque exprimere: contra historiam immortale & amplissimum rerum gestarum monumentum ubique locorum, & omni tempore, omnibus linguis, omnibus gentibus & populis, omnia cum voluptate enarrare, & omnibus in rebus negotiisque utilissima exempla præstare. Hinc idem Rex rerum gerendarum gloriæque cupidissimus, ne sua facta vetustate temporum posteritati intermorerentur, Callisthenem, Aristotelis cognatum, & Aristobulum scriptorem, & Onesicritum historicum, qui ei ejus res gestas conscriberent, in Indiam usque perduxit. ejus exemplum multi deinceps Romanorum secuti

secuti, ut essent, qui eorum magnifica facta celebrarent, Historiographos omni honoris genere persecuti sunt, factorum, quæ suorum testes magnis stipendiis circumducebant. Sic Scipio Polybium, L. Muræna Athenæum, Fulvius Ennium, Cato Athenodorum, Pompejus Passidonium & Theophanem, Marcus Antonius Boetium quendam, Augustus Polydorum & Xenarchum, Tiberius Theopompum, Nerva Ælium & Frontinum, Trajanus Plutarchum & Dionem, & alii plerique proprio ingenio freti rerum à se gestarum ipsimet Commentaria scripserunt, sicut Julius Cæsar, illumque imitatus Octavianus Augustus. Cognoverunt enim eum strenuissimi, tum sapientissimi illi viri, nulla tam plena gloriæ gesta, quæ non una cum ætate occasura essent, si non historicorum traditione ab interitu vindicarentur. Hinc consuetudo illa laudabilis apud posteros Reges & Principes, tum etiam Pontifices emerfit, ut Indiciarios & Historiographos publicis stipendiis sibi conducerent, & Archivis eorum præficerent, ne frustratis, & brevi in oblivionem casuris tantis pro Repub. laboribus contenderent. Ad quod munus cum me nuper illustrissima Princeps nostra extulisset, & nulla hæcenus data fuisset scribendi materia, his proximis diebus Cæsareæ Majest. Augustalem coronationem describere jussit, quam ex innocentia, nec minus egena instructione, quantum potui, ad plenioris historiæ imaginem formatam edere acceleravi. acceleravi autem, inquam, ne fortè nimia cunctatio & mora, ut nonnunquam accidere solet præcepti operis gratiam imminueret, tum quòd ad alia & majora scribenda me evocatum iri putarem. Hanc itaque historiolum, quod debui, serenissimæ Principi, velut collati in me publici muneris primitias dedicavi. Hanc nunc etiam tuæ Amplitudini commendatam cupio, quem sciam historiarum lectione non solum delectari, sed etiam earundem ad vitæ institutionem cognoscere utilitatem, quantumque rerum antè gestarum notitia, & heroicorum virorum exempla ad imperandi regendique prudentiam conducunt. Quapropter, ut res vir patria & progenitoribus nobilissimus, & magnificorum gestorum excellentissimo stemmate prognatus, (quorum tanta semper fuit prudentia, tanta innocentia, tanta in rebus omnibus fides, tanta benignitas & mansuetudo, tanta rursus strenuitatum constantia, & in administrandis publicis muneribus continentia) tantarum provinciarum gubernium tibi non tam ab Imperatoribus traditum, quàm hæreditaria quædam successione à majoribus agnatum accepisti. Sed hæc omnia,

omnia, & quæ plura sunt etiam, cum totam vitam optimis exempli transigas, provinciam tuam in defessis curis justissime administres, præclara quæque facinora magna strenuitate geras omnia inquam, vana, ne dicam stulta, erunt, si hæc nullam apud futura secula habitura sint laudem. Quam autem habitura erunt, si nullâ de his posterius legent historiam? En habes, splendissime heros, studii & voti mei professionem. Abs te autem peto, ut hanc apud serenissimam Principem prosequi non graveris, nihil ego interim veriturus, hanc suæ Celsitudini tuæque sublimitati gratissimam futuram, quandoquidem ea semper fuit literarum dignitas, ut dicari eas sibi Principes & Reges semper honestum gloriosumque putaverunt. Vale.

Amicus ad Agrippam V.

Barbara illa experimenta, quæ vidisti, quoniam haud parû bad dedicatissimum patatium tuû facere nuper animadvertissem, magne Agrippa, turpicula illicò abrepta veste, Romano habitu perspicua tibi cernenda mitto, odiosi ingrati que conspectus expertia: quæ grato suscipias animo, experturus, quum graviora tibi fastidio fuerint. Non enim licet homini semper à rebus humanis sese ita sequestrare, ut sincerus reddatur aptusque ad divinos quosque suscipiendos adflatus. Verum cum tanta sit divinæ exuberantia providentiæ, ad ostendenda nobis signa, ut vel in virgultis, frumento, aqua, & ple-riusque id genus rebus indicia præbeat non modò præsentium (ut interim præterita omittam) sed & futurorum, quibus, utpote rebus creatis, mirabiliter inanimatis animam, immobilibus motum, rationis expertibus rationem & intelligentiam quandam præstare videtur, ut Jamblichus ait: Nihil est apud me indubitatus, quam duas hæc res mysteriis esse accommodatissimas. quod adeò notum esse reor omnibus, ut minimè testimonio egeat. Tu itaque illis fœlix utitor. & me tuæ divinæ doctrinæ anhelantissimum sectatorem, ejusque apud omnes non clancurarium laudatorem mellia tua, qua hætenus aliisti, alimonia non privato. Vale jubar unicum.

Amicus ad Agrippam. VI.

Non plus ferventer, aut accuratè suum Ulysses casta præstolabatur Penelope, quàm heri horâ per te pollicita, ingenue mi Agrippa, splendissimeque Domine, te præstolabar, ivissemque denuo ad te, si nox non obstitisset: quæ mihi longior mense fuit. Cum autem primum dies apparuit, velocissimè.

cissimo cursu ad domum, in qua te heri conveneram properavi, sed solum obviavit quædam honesta virago, quæ te alibi pernoctasse asseruit diutius licuit hic commorari. placuitque, ut te hodie ad prandium haberem, licet mihi sit grandis festinaque via, quæ me ad accelerandum urget. Manda igitur per hunc, si venire decreveris, & qua hora, multa enim sum Dominationi tuæ dicturus, quæ hesternæ luce à memoria evanuerunt nusquam enim cum amicis satis. Cæterum tabellarius, è cujus manu hanc accipies, compatriota est, qui extorris & colonus est, petit herum, cui possit inservire, donec quidem dederit oblivioni infortunium, si eum dirigere poteris, charitatem non parvam peregisse arbitrabor. ætatem habet. pro se loquetur, ipsum audies. Fœlix vale. Ex D. Jacobi cauponaria, 6. Sept. Anno 1530.

Henrici Cornelij Agrippa ad Senatum Casareum apud Mechliniam residentem attestatio. VII.

Requisitus ego Henricus Cornelius Agrippa ab honorabili viro Magistro Joanne Theobaldo, Medicæ & Astrologicæ artium Professore, ut sibi coram claritudine vestra contra Antuerpianorum Medicorum calumnias, de Medicæ artis sufficientia attestarer: quia ego, cum eandem artem apud Reges Principesque olim publicis stipendiis professus sim, iccircò videar illi gravius aliquod de hac posse ferre iudicium: nolui itaque iusta petenti, quod æquum est, denegare. Fateor autem ex vero testorque, quia ego M. Joannem Theobaldum novi. & Antuerpiandis Medicos cognosco: sed quæ inter illos controversia est, meo iudicio non nisi mera injuria est, qua solet hoc invidum Medicorum genus porcorum riru sibi sterco- ra invidere, ac de lotio & retrimenti, quoties contingat, alterum alteri matulam aut concham stercoreariam. præripere, magnis contentioni- bus digladiati sordidi lucelli gratia. Quod verò ad Medicam artem attinet, ego prænominatum Magistrum Joannem Theobaldum ea peritia præditum attestor, ut si mihi aut meorum cuiusvis ægro- tandum sit, malle me in manibus ejus potius, quàm cujusvis cæterorum Antuerpianorum Medicorum periclitari. Artem autem medendi hic ego voco, non illam Logistam, sive Sophisticam Medicinam. quæ licet naturalis Philosophiæ non infima pars sit, medendis tamen ægris non admodum necessaria est. cum circa voces potius & contorta quædam sophismata scholasticosque Syllogismos, quàm circa res & sincera Medicami-
na

na versetur, quam iccirco Serapion, splendidissimus Medicus, nihil ad medendi artem pertinere professus est. Artem ergo Medicam, de qua hæc controversia est, non aliam hic dicimus, nisi illam prorsus mechanicam & operatricem Medicinam, quæ, ut fatetur Theffalus ille vetustissimus olim Medicus, neq; Dialectica, neq; Mathematica, nec ullis scholasticis disciplinis indiget, quam idem ipse 6. mensibus sese traditurum promittebat: quam etiam Serapion, nonnisi in usu & experimentis collocatam dicit: cui consentit etiam Cornel. Celsus Roman. Medicus, ad curandirationem, inquit, nihil magis conferre, quam experientiam, qua constat doctissimos Medicos non raro abs rustica anu victos: qua constat etiam hunc M. Joannem Theobaldum plurimos restituisse, quos illi Antuerpiani Doctores pro deploratis reliquerunt. Atque hæc causa est in vidie, hoc litris hujus caput & cauda hoc vulnus, hoc ulcus, quod illis dolet, quod urit, quod stimulat: quia ipsi Doctores cum sint, vincuntur ab idiotis. Atque hic nunc quærere operæpretium esset, cur non attentarint hanc litrem, quando sudoriferum illud malum per hanc urbem grassabatur, annon tunc palam visum & cognitum est, qui fuerint utiliiores Reipubl. Medici? nonne tunc Doctores illi è civitate profugi, contra sacramentum suum Magistratui præstitum & debitam publicis stipendiis servitutem populum deseruerunt? Sed M. Joannes Theobaldo paucisque aliis huic civitati strenuè salubriterque succurrentibus, licet istis scholasticis Medicis, & sesquipedalibus Doctoribus sua sophismata nectere, & de vitæ ac sanitæ nostræ cornutis Syllogismis disputare, ac pronuntiare obfcuras sententias. Habeant sibi contendendi & opinandi gloriam, & scholasticorum titulorum honores, primas in ordinationes, & nominis sui publica stipendia: verum apud ægrotorum lectulos, ubi non ad disputandum, sed ad curandum conducitur Medicus, non invideant aliis, si qui norint nobis expertis innoxiiisq; remediis, vel melius etiam cōsulere, etiam quando ipsi jam ægrum (ut ajunt) Prognosticis reliquerunt, siquidem in Evangeliiis jam non sacerdos, nec levites, sed samaritanus, qui misericordiam fecit super ægro, quem illi præterierant, à Domino probatus est. Sumus hic in patria libera, sub libero imperio, ubi unicuique ex sua arte vivere & compendium facere licet, modò citra Reipublicæ detrimentum exerceat hanc libertatem vestrum est tueri atque conservare. hanc vester implorat M. Joannes Theobaldus, cujus ingenium cum Deus juverit, ut aliquid didicerit, experientia consecutum sit,

colit. cognoverit, profecerit, profuerit, eo sibi divino dono frui liceat, cum ad proprium commodum, tum ad totius rei publicæ utilitatem, multorumque salutem: sin aliter, jam non illi modò, sed & universo populo, servitutis frænum injectum est, cum non licebit cuiquam, quem velit, medicum deligere, cogaturque à præfinitis aliquot etiam vel invidiosis Magistris remedia petere. quod quam æquum est, vestra nunc judicet prudentia. Datum Antuerpiæ, Anno 1530.

Agrippa Studiosum admonet. VIII.

MIrabere haud immeritò, splendide Vir, quænam me capiât fiducia tuam sic meis literis compellendi & amplitudinem & præstantiam. Certè eximiæ tuæ virtutes & egregia facinora id faciunt, ut cui te præsentem videre & loquentem audire & jucunda pariter ac veneranda præsentia tua frui non datur, magni muneris loco futurum sit, si te per epistolam compellare permittas, non aliud abs te contendentem, quam ut me in clientulorum & amicorum tuorum album adscribi patiaris, qui te non tantum diligam & amem, verum & admirer, colam & venerer. Quod si rudem non dedigneris calamum & vacat tibi legere, quod ego aliquando in variis disciplinis profecerim, in hac ipsa declamatione nostra, de Vanitate scientiarum inscripta, quam ad te mittimus, conspicias, in qua tamen innumeros typographi errores excusabis. Reliquos libellos nostros, de Præstantia foeminei sexus, de Sacro Matrimonio, de Originali peccato, de cognoscendo Deo, de Vitanda gentili theologia, & alia quædam olim typis excusa, jam dudum te & vidisse & legisse arbitror: de quibus omnibus quid tua præstantia sentiat, qui præsens non potes, per epistolas tuas saltem nos instruas: cujus judicium erit semper mihi in utramvis partem ratum atque gratissimum. Vale felicissimè. Ex Mechlinia, mense Decembr. Anno 1530.

Amicus ad Agrippam. IX.

REcepi literas tuas, Agrippa mi suavissime, cum opusculo tuo de Vanitate omnium scientiarum. lætor te ad has nostras regiones belgicas commigrasse. Nos enim hîc barbari & elegantiae inimici, anseres inter argutos strepimus olores. Omnipotentem precor, ut te longævum & incolumen in his regionibus esse sint. tali enim viro, naturali ingenio acutissimo, judicio acerrimo, omni genere literarum doctissimo, & rerum experientia peritissimo, elegantiaque non mediocr

nohis opus erat, ut hæc linguæ Latinæ barbaries, quæ nunc passim viget, procul à nobis expellatur, & Romanorum elegantia paulatim reduci possit. Insuper ne lingua quidem, aut calamo tibi explicare possem, quanto gaudio me affecisti hanc scientiarum & Magistrorum vanitatem describendo. Ego enim quarundam illarum inutilitatem ac falsam credulitatem jamdiu me percepisse fateor: aliàs verò, quæ utiles ac etiam necessariæ judicantur, à præceptoribus tamen perverse & ineptè eas doceri invenio. Itaq; fecit indignatio versum, & animum meum ita stimulavit, ut ne tacere quidem potui, sed opuscula quædam edidi in quibus judicium meum descripti, non invidiis, probris, aut convitiis, sed mentem meam tantummodo aperui, ne lectores ac studiosi juvenes his vanis artibus & inutilibus falsa crudelitate irritoque labore amplius deciperentur, dolens, tot puerorum etiam & virorum ingenia acutissima his vanis scientiis detineri, & à bonis literis retardari. Imprimis Grammaticam artem condemnavi, judicans illam linguæ Latinæ non esse fundamentum, ut ajunt Græmatici, sed impedimentum maximum, & omnium aliorum artium retardationem. quod rationibus, autoritatibus & experientia præcipuè comprobavi, non obstinatione tamen, aut fatua pertinacitate sed sub ferula & correctione doctiorum. Quid enim homo barbarus inter barbaros & aulicos ignaros, ac linguæ Latinæ inimicos enutritus, in hac re affirmare possit, qui nunquam in gymnasiis, universitatibus, aut scholis publicis interfuit? Secundò Rhetoricam reprobavi: tertio Logicam: quartò Astrologiam & omnes divinationes: Magicam & alias artes omnes quæ ab ea dependent, Geomantiam, Pyromantiam, Æromantiam, Nigromantiam & alias similes, tum auguria, auspicia, aruspicia, & ejusdem generis alias multas, quibus multi ac etiam magni nominis viri jamdudum decepti fuerunt, ut ex operibus eorum patet, nisi id ostentatione, aut lucri gratia fecerint. De Grammatica opusculum edidi, cui titulum de Grammaticorum concordia imposui, hoc Horatii versiculo impulsus, ubi ait in Arte poetica:

Grammatici certant, & adhuc sub Iudice lis est.

Insuper in operibus horum Grammaticorū ultimum semper priores reprehendentem, & convitiis insectantem inveni. mirabar maximè, tædem ex natura artis ipsius hoc accidisse compertus sum, ut tu optime in initio opusculi tui tetigisti. Aliam quædam opuscula incoepi, quæ nunquam perficere ausus fui, neq; cuiquam ostendere. Nunc autem hoc opusculo tuo animatus,

matus, tuaque autoritate confisus, hoc opusculum de Grammaticorum concordia perficere decrevi, & tibi videndum mittere duxi, ut quid erratum sit, mihi fideliter rescribere velis: ego lubens omnia corrigam, ac tibi gratias immortales agam. Valé. Cominii, ex arce nostra, octava Jan. Anno 1530.

Reverendissimo in Christo Patri ac D. Domino Ioanni Carundelato, Archiepiscopo Panormitano, privati Cæsarei consilii per inferiorem Germaniam atque Burgundiam supremo Præsidi, Henricus Cornelius Agrippa, ejusdem Cæsareæ Majestatis à Consiliis & archivis Indiciarius

S.D.X.

Postquam, ornatissime Præsul, diis immortalibus ita visum, ut serenissimam Principem nostram Margaritam nobis tam importunis fatis velut è mediis manibus surriperent, cogitavi illius manibus veterum more inferias mittere, ac funebri oratione publicè parentari, ejusque vitam, educationem, mores, virtutem, fortunam, resque gestas, licet modicis, veris tamen laudibus perstringere, neque verò conquiescere animo ullo modo mihi posse videbar. donec meum in illam studium observantiamque, ea oratione & præsentibus & posteris manifesta facerem. Arrepto ita lugubri calamo fateor, vim intuli consopito ingenio & quæ tum ingens animi dolor, & piissimæ Principis lachrimosa memoria mihi suggererunt, nulla artis nec ordinis observantia, in hanc flebilem moestamque orationem protinus & sine mora contuli, minus malum ratus, si non rhetoricis coloribus adeo elaboratam ac diuturna præmeditatione conditam orationem, vel cum ingenii mei periculo ederem, quàm si nimia meditationis mora officio meo in tempore non responderem. Circumspicienti autè mihi, quemnam orationi huic nostræ quærerem patronum, sub cujus auspicio, velut amuleto quodam in publicum exiret, tu unus, Reverendissime ornatissimeq; Antistes, mihi occurristi multis rationibus deligendus, cui hanc inscriberem. Cernebam enim, quanta in te semper aulæ hujus sita est autoritas, qua prudentia, qua dexteritate, qua omnium benevolentia cuncta administras, ac privati Cæsarei consilii per has provincias supremus Præses, sic semper Divæ Margaritæ clementissimæ Principi nostræ adstitisti, ut sine tuo consilio ac autoritate non ageret quicquam: cujus dignitatis & gloriæ ut semper studiosissimus fuisti, ita nunc quoque æternis ejus laudi-

laudibus impensissimè faves. Quare ego me tibi rem non ingrati-
gratam facturum puto, si hanc meam qualemcunque oratio-
nem tuo nomini inscripsero. quæ etsi non tanto verborum le-
pore, sermonis elegantia, sententiarum pondere, compositio-
nis ordine tibi admodum probanda videbitur, spero tamen,
quod studium & pietatem meam in optimam principem non
sis improbatarus. Quod si tibi nimis prolixa videatur oratio,
ubi recitanda erit, faciliè illi aliqui decidemus. Scribendo ta-
men, & edendo de tam clarissimæ Principis laudibus nun-
quam quisquam esse poterit nimis prolixus Vale Mechliniæ,
decimo Kalendas Januarias, Anno salutis millesimo, quin-
gentesimo, tricesimo.

Agrippa ad Amicum. XI.

Mitto quaterniones duos, cæteros, ni fallor, habes. ego ad-
huc si meliusculè me habeam, puto me ad te venturum
nil oberit. si pares cænâ Pythagoricam, præcipuè caules pro
me condiendos. Ab Augustino nihil postea literarum habui.
Imò adhuc incertum mihi est, an illum fasciculum literarum
receperit, quem, dum essemus Mechliniæ, cursorum præfecto
assignavimus. Perditus omnino sum, si ille literarum fascicu-
lus ad manus suas non devenit. erant quippe in eo, quæ tam
ad illum, quàm ad te & ad me, aliqua compendii maximi. Cæ-
terum rogo, ut mittas illum defectum ex libro de Vanitate sci-
entiarum. jam siquidem cum excussore transégi. De monstro
solari ad me scripsisti nihil, nec, si tibi placeat, nec, quid som-
nolius ille, ille vini pernicies statuât. Alterum monstrum in-
fra biduum videbis: siquidem diebus his occupatissimo, non
fuit ocium mihi conficiendi illius. Pecunias si receperis, scri-
be & libellos. deceptus sum à bibliopola, quin non ligatos, uti
promiserat, dedit, sed dissolutos. Vale, & nos ama. Antuerpiæ
decimatertia Januarii, Anno 1531. Veneram ad literarum
calcem, cum tuæ ad me redditæ sunt. De adventu meo fiet,
quod postulas: pecunias aliquot misi. libros ego ipse hic di-
vendam, & tibi aliunde pecunias expiscabor. Iterum vale.

*Henricus Cornelius Agrippa ad Lectorem operis de Occulta
Philosophia. XII.*

Non dubito, quin titulus libri nostri de Occulta Philoso-
phia, siue de Magia, raritate sua quâ plurimos alliciat a-
legendum, inter quos nonnulli obliquæ opinionis, mentelan-
guidi, multi etiam maligni & ingenium nostri ingrati ac-
ceden

cedent, qui temeraria sua ignorantia nomen Magiæ indeteriorem partem accipientes, vix conspecto titulo clamabunt. Nos vetitas artes docere, hæresium semina jacere, piis auribus offendiculo, præclaris ingeniis scandalo esse, maleficum esse, superstitiosum esse, dæmoniacum esse, Magus qui sum. Quibus si respondeam; Magum apud literatos viros non maleficum; non superstitiosum, non dæmoniacum sonare, sed sapientem; sed sacerdotem, sed prophetam: Sybillas Magas fuisse, proinde de Christo tam apertissime prophetasse: jam verò & Magos ex mirabilibus mundi arcanis ipsius mundi autorem Christum cognovisse natum, omniumque primos venisse ad illum adorandum: ipsumque Magiæ nomen acceptum philosophis, laudatum à theologis, etiam ipsi Evangelio non ingratum: credo ego, istos tam pertinacis supercilii censores Sybillis, & sanctis Magis, & vel ipso Evangelio prius sibi interdicturos, quam ipsum Magiæ nomen recepturi sint in gratiam, adeo conscientia suæ consulentes, ut nec Apollo, nec Musæ omnes, neque Angelus de coelo me ab illorum execratione vendicare queant. quibus & ego nunc consulo, ne nostra scripta legant; nec intelligant, nec meminerint. nam noxia sunt, venenosa sunt, Acherontis ostium est in hoc libro, lapides loquitur, caveant ne cerebrum illis excutiat. Vos autem quæ qua mente ad legendum venitis, si tantam prudentiæ discretionem adhibueritis, quanta in melle legendo apes, jam securi legite. puto namque vos & utilitatis haud parum, & voluptatis plurimum accepturos. Quod si quæ repperitis, quæ vobis non placent, mittite illa, nec utimini. nam & ego vobis illa non probō, sed narro. Cætera tamen propterea non respuite. nam & medicorum volumina insipientibus contingit cum antidotis & pharmacis simul etiam venena legere Fateor præterea, Magiam ipsam multa supervacua, & ad ostentationem curiosa docere prodigia: simul hæc, ut vana, relinquite: causas tamen illorum ne ignorete. Quæ verò ad hominum utilitatem, ad avertendos malos eventus, ad destruendum maleficia, ad curandos morbos, ad exterminanda phantasmata, ad conservandam vitæ, honoris, fortunæ dexteritatem sine Dei offensa, sine religionis injuria fieri possunt, quis illa non tam utilia censeat, quam etiam necessaria? Sed quia admonui vos, multa me narrando potius, quam affirmando scripsisse. (sic enim opus esse visum fuerat, quod pauciora præteriremus) multa insuper Platoniorum cæterorumque gentilium Philosophorum placita secuti sumus, ubi instituto nostro scribendi suggerere.

suggerebant argumentum, ideo, si alicubi erratum sit, sive quid liberius dictum, ignoscite adolescentiæ nostræ, qui minor quam adolescens, hoc opus composui, ut possim me excusare ac dicere, dum etiam parvulus loquebar ut parvulus sapiebam ut parvulus: factus autem vir evacuavi, quæ erant parvuli, ac in libro nostro de Vanitate & incertitudine scientiarum hunc librum magna ex parte retractavi. Sed hinc me iterum fortè redarguetis, inquentes, Ecce juvenis scripsisti, & senior retractasti, ut quid ergo edidisti? Fateor: juvenis admodum hos libros scribere aggressus sum, spe tamen, illos aliquando correctiores locupletioresque emissurus, atq; ea causa Joanni Trithemio Abbati Peapolitano, quondam Spanheimensi, viro arcanarum rerum admodum industrio, primùm illos obtuli corrigendos. Contigit autem postea, ut ineptum opus priusquam illi summam manum imposuisssem, corruptis exemplaribus truncum & impolitum circumferretur atque in Italia, in Gallia, in Germania, per multorum manus volitaret, jamque nonnulli, impatientius, nescio, an impudentius, ipsum informe opus sub prælum exponere volebant: quo uno percussus malo, ipse ego edere constitui, cogitans, minus periculi fore si libri isti paulò castigatiores mea manu prodirent, quam si laceri per incondita fragmenta invulgarentur per manus aliorum. Præterea nullum nefas ratus sum, si juventutis meæ specimen perire non sinerem. Addidimus autem nonnulla capitula, inseruimus etiam pleraque, quæ prætermittere incuriosum videbatur. quod curiosus lector ex ipsius phrasibus inæqualitate facile deprehendere poterit. Noluimus enim opus ipsum totum innovare, & ut ajunt, totam telam retexere, sed paulum castigare, atque aliquid splendoris infundere. Quapropter iterum nunc, quæso te candide Lector, ne de præsentis tempore editionis ista libes, sed veniam des curiosæ juventuti, si quid fortè secus, quam placeat, in istis deprehendes. Vale.

Reverendissimo in Christo Patri, ac Principi Illustrissimo, Hermannò Comitibus Vuyda, Dei gratia S. Colonienſis Ecclesiæ Archiepiscopo, sacri Romani Imperij Principi Electori, & per Italiam Archiepiscopo, sive Vestphalia & Angaria Duci, &c. sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Legato nato, & in Pontificalibus Vicario Generali, Henricus Cornelius Agrippa ab Nettesheym S. D.

XIII.

EA est illustriſſimæ famæ tuæ celebritas, Reverendiſſime & Illustriſſime Princeps: ea virtutum tuarum magnitudo & doctrinæ

doctrinæ splendor, & frequens optimarum literarum exercitium, &
 tum solida prudentia gravis oratio, & elegans dicendi prom-
 ptitudo. multarum rerum cognitio, constans religio, ac mores
 laudatissimi, quibus supra communem aliorum consuetudinem
 præditus es: taceo priscae eminentis nobilitatis imagines. ac di-
 citiarum cum antiquarum, tum novarum thesauros, amplitu-
 dinem domini, sacrarumque dignitatum mitras, quorum etiam
 præstantia antestas cum corporis decenti forma robore: quæ
 licet omnia maxima sint. ego te tamen his omnibus longè ma-
 jorem existimo heroicis illis & superillustribus tuis virtutibus,
 quibus sanè effecisti, ut quantò quisque doctior est, ac virtutum
 amantior, tantò magis benevolentia tuae sese cupiat insinuari.
 Unde & ipse etiam illud decus tuum petendū mihi constitui,
 sed Parthorum more, hoc, inquam, est, non sine munere, quem
 equidem salutandi Principis morem, à priscorum usque sæculis
 in hæc nostra tempora derivatum, & ad usque hoc observatum
 videmus. Cumque viderem alios quosque viros egregiè doctos,
 doctrinarum suarum pulchris magnisque muneribus te ornare,
 ne solus ego, velut cultus & venerationis tuae desertor, ad tuam
 Amplitudinem vacuis manibus applicare ausim, cogitabun-
 dus ac circumspiciens in cella mea libraria, quo munere tam
 insignem Principem condonare possem, en inter recondita
 offerbant sese subito libri de Occulta philosophia, sive de Ma-
 gia: quos juvenis admodum scribere aggressus, & jam multis
 annis, vel oblitus, intermiseram: mox tuae amplitudinis vene-
 ratione ad illos consummandos, velut ad vota reddenda, pro-
 peravi: sanè quod persuaderem mihi, nihil me tibi gratius da-
 re posse, quàm antiquissimæ abstrusissimæque doctrinae novum
 opus, opus, inquam, curiosæ juventutis nostræ, sed antiquita-
 tis doctrinam, ausim dicere, à nullis hæcenus restituere ten-
 tatam. Attamen non in hoc tibi adscribuntur hæc nostra, quòd
 te digna sint, sed ut patefaciant mihi aditum ab benevolentiam
 tuam. Quæso itaque, si non est improbum, habeant apud te
 quandam excusationem. Nam tibi vota præfaturus sum, si hæc
 juventutis meæ studia tuae Amplitudinis auspicio in notitiam
 veniant, ac, fugata invidia, perennitatis jure illorum remaneat
 memoria nobis ad fructum bonæ conscientia, cum plura in
 illis etiam seniori mihi visa sint cum utilissima, tum cognitu
 necessaria. Habes itaque opus non tam juventutis, quàm etiam
 præsentis ætatis nostræ. Multa siquidem juvenilis operis errata
 castigavi, multa compluribus locis interfulsi, multis capitibus
 adauxi, quæ ex ipsa orationis inæqualitate faciliè deprehendi
 possunt:

omnia, & quæ plura sunt etiam, cum totam vitam optimis exempli transigas, provinciam tuam indefessis curis justissime administres, præclara quæque facinora magna strenuitate geras omnia inquam, vana, ne dicam stulta, erunt, si hæc nullam apud futura secula habitura sint laudem. Quam autem habitura erunt, si nullâ de his posterius legent historiam. En habes, splendissime heros, studii & voti mei professionem. Abs te autem peto, ut hæc apud serenissimam Principem prosequi non graveris, nihil ego interim veriturus, hanc suæ Celsitudinis tuæque sublimitati gratissimam futuram, quandoquidem ea semper fuit literarum dignitas, ut dicari eas sibi Principes & Reges semper honestum gloriosumque putaverunt. Vale.

Amicus ad Agrippam V.

Barbara illa experimenta, quæ vidisti, quoniam haud parû ad dedicatissimum patrum tuum facere nuper animadvertissem, magne Agrippa, turpicula illico abrepta veste, Romano habitu perspicua tibi cernenda mitto, odiosi ingrati que conspectus expertia: quæ grato suscipias animo, experturus, quum graviora tibi fastidio fuerint. Non enim licet homini semper à rebus humanis sese ita sequestrare, ut sincerus reddatur aptusque ad divinos quosque suscipiendos adflatus. Verum cum tanta sit divinæ exuberantia providentiæ, ad ostendenda nobis signa, ut vel in virgultis, frumento, aqua, & plerisque id genus rebus indicia præbeat non modò præsentium (ut interim præterita omittam) sed & futurorum, quibus, utpote rebus creatis, mirabiliter inanimatis animam, immobilibus motum, rationis expertibus rationem & intelligentiam quandam præstare videtur, ut Jamblichus ait: Nihil est apud me indubitatus, quam duas hæc res mysteriis esse accomodatissimas. quod adeò notum esse reor omnibus, ut minime testimonio egeat. Tu itaque illis scilicet utitor. & me tuæ divinæ doctrinæ anhelantissimum sectatorem, ejusque apud omnes non clancularium laudatorem mellia tua, qua hætenus aliiisti, alimonia non privato. Vale jubar unicum.

Amicus ad Agrippam VI.

Non plus ferventer, aut accuratè suum Ulysses casta præstolabatur Penelope, quàm heri horâ per te pollicita, ingenuè mi Agrippa, splen didissimeque Domine, te præstolabar, ivissemque denuo ad te, si nox non obstitisset: quæ mihi longior mense fuit, Cum autem primum dies apparuit, velocissi-

cissimo cursu ad domum, in qua te heri conveneram properavi, sed solum obviavit quædam honesta virago, quæ te alibi pernoctasse asseruit diutius licuit hic commori. placuitque, ut te hodie ad prandium haberem, licet mihi sit grandis festinaque via, quæ me ad accelerandum urget. Manda igitur per hunc, si venire decreveris, & qua hora. multa enim sum Dominationi tuæ dicturus, quæ hesternæ lucæ à memoria evanuerunt nusquam enim cum amicis satis. Cæterum tabellarius, è cujus manu hanc accipies, compatriota est, qui extorris & colonus est, petit herum, cui possit inservire, donec quidem dederit oblivioni infortunium, si eum dirigere poteris, charitatem non parvam peregisse arbitrabor. ætatem habet. pro se loquetur. ipsum audies. Fœlix vale. Ex D. Jacobi cauponaria, 6. Sept. Anno 1530.

Henrici Cornelij Agrippa ad Senatum Casareum apud Mechliniam residentem attestatio. VII.

Requisitus ego Henricus Cornelius Agrippa ab honorabili viro Magistro Joanne Theobaldo, Medicæ & Astrologicæ artium Professore, ut sibi coram claritudine vestra contra Antuerpianorum Medicorum calumnias, de Medicæ artis sufficientia attestarer: quia ego, cum eandem artem apud Reges Principesque olim publicis stipendiis professus sim, iccirco videar illi gravius aliquod de hac posse ferre iudicium: nolui itaque iusta petenti, quod æquum est, denegare. Fateor autem ex vero testorque, quia ego M. Joannem Theobaldum novi. & Antuerpiandis Medicos cognosco: sed quæ inter illos controversia est, meo iudicio non nisi mera injuria est, qua solet hoc invidum Medicorum genus porcorum ritu sibi sterco-
ra invidere, ac de lotio & retrimentis, quoties contingat, alterum alteri matulam aut concham stercorariam, præripere, magnis contentione-
bus digladiati sordidi lucelli gratia. Quod verò ad Medicam artem attinet, ego prænominatum Magistrum Joannem Theobaldum ea peritia præditum attestor, ut si mihi aut meorum cuiusvis ægrotandum sit, malle me in manibus ejus potius, quam cujusvis cæterorum Antuerpianorum Medicorum periclitari. Artem autem medendi hic ego voco, non illam Logistam, sive Sophisticam Medicinam. quæ licet naturalis Philosophiæ non infima pars sit, medendis tamen ægris non admodum necessaria est. cum circa voces potius & contorta quædam sophismata scholasticosque Syllogismos, quàm circa res & sincera Medicami-

na versetur, quam iccirco Serapion, splendidissimus Medicus, nihil ad medendi artem pertinere professus est. Artem ergo Medicam, de qua hæc controversia est, non aliam hic dicimus, nisi illam prorsus mechanicam & operatricem Medicinam, quæ, ut fateretur Theſſalus ille vetustissimus olim Medicus, neq; Dialectica, neq; Mathematica, nec ullis scholasticis disciplinis indiget, quam idem ipse 6. mensibus sese traditurum promittebat: quam etiam Serapion, nonnisi in usu & experimentis collocatam dicit: cui consentit etiam Cornel. Celsus Roman. Medicus, ad curandirationem, inquit, nihil magis conferre, quam experientiam, qua constat doctissimos Medicos non raro abs rustica anu victos: qua constat etiam hunc M. Joannem Theobaldum plurimos restituisse, quos illi Antuerpiani Doctores pro deploratis reliquerunt. Atque hæc causa est in vidie, hoc litis hujus caput & cauda hoc vulnus, hoc ulcus, quod illis dolet, quod urit, quod stimulat: quia ipsi Doctores cum sint, vincuntur ab idioris. Atque hic nunc quærere operæpretium esset, cur non attentarint hanc litem, quando sudoriferum illud malum per hanc urbem grassabatur, annon tunc palam visum & cognitum est, qui fuerint utiliores Reipubl. Medici? nonne tunc Doctores illi è civitate profugi, contra sacramentum suum Magistratui præstitum & debitam publicis stipendiis servitutem populum deseruerunt? Sed M. Joannes Theobaldo paucisque aliis huic civitati strenuè salubriterque succurrentibus, licet istis scholasticis Medicis, & sesquipedalibus Doctoribus sua sophismata nectere, & de vita ac sanitate nostra cornutis Syllogismis disputare, ac pronuntiare obscuras sententias. Habeant sibi contendendi & opinandi gloriam, & scholasticorum titulorum honores, primas in ordinationes, & nominis sui publica stipendia: verum apud ægrotorum lectulos, ubi non ad disputandum, sed ad curandum conducitur Medicus, non invidiant aliis, si qui norint nobis expertis innoxiiq; remediis, vel melius etiam cōsulere, etiam quando ipsi jam ægrum (ut ajunt) Prognosticis reliquerunt, siquidem in Evangeliiis jam non sacerdos, nec levites, sed samaritanus, qui misericordiam fecit super ægro, quem illi præterierant, à Domino probatus est. Sumus hic in patria libera, sub libero imperio, ubi unicuique ex sua arte vivere & compendium facere licet, modò citra Reipublicæ detrimentum exerceat hanc libertatem vestrum est tueri atque conservare. hanc vester implorat M. Joannes Theobaldus, cujus ingenium cum Deus juverit, ut aliquid didicerit, experientia consecutum sit,

colit. cognoverit, profecerit, profuerit, eo sibi divino dono frui liceat, cum ad proprium commodum, tum ad totius rei publicæ utilitatem, multorumque salutem: sin aliter, jam non illi modo, sed & universo populo, servitutis frænum injectum est, cum non licebit cuiquam, quem velit, medicum deligere, cogaturque à præfinitis aliquot etiam vel invidiosis Magistris remedia petere. quod quam æquum est, vestra nunc judicet prudentia. Datum Antuerpiæ, Anno 1530.

Agrippa Studiosum admonet. VIII.

Mirabere haud immerito, splendide Vir, quænam me capiât fiducia tuam sic meis literis compellendi & amplitudinem & præstantiam. Certè eximæ tuæ virtutes & egregia facinora id faciunt, ut cui te præsentem videre & loquentem audire & jucunda pariter ac veneranda præsentia tua frui non datur, magni muneris loco futurum sit, si te per epistolam compellare permittas, non aliud abs te contendentem, quam ut me in clientulorum & amicorum tuorum album adscribi patiaris, qui te non tantum diligam & amem, verum & admirer, colam & venerer. Quod si rudem non dedigneris calamum & vacat tibi legere, quod ego aliquando in variis disciplinis profecerim, in hac ipsa declamatione nostra, de Vanitate scientiarum inscripta, quam ad te mittimus, conspicias, in qua tamen innumeros typographi errores excusabis. Reliquos libellos nostros, de Præstantia scæminei sexus, de Sacro Matrimonio, de Originali peccato, de cognoscendo Deo, de Vitanda gentili theologia, & alia quædam olim typis excusa, jamdudum te & vidisse & legisse arbitror: de quibus omnibus quid tua præstantia sentiat, qui præsens non potes, per epistolas tuas saltem nos instruas: cujus judicium erit semper mihi in utramvis partem ratum atque gratissimum. Vale felicissimè. Ex Mechlinia, mense Decembr. Anno 1530.

Amicus ad Agrippam. IX.

Recipe literas tuas, Agrippa mi suavissime, cum opusculo tuo de Vanitate omnium scientiarum. lætor te ad has nostras regiones belgicas commigrasse. Nos enim hic barbari & elegantiae inimici, anseres inter argutos strepimus olores. Omnipotentem precor, ut te longævum & incolumen in his regionibus esse sint. tali enim viro, naturali ingenio acutissimo, judicio acerrimo, omni genere literarum doctissimo, & rerum experientia peritissimo, elegantiaque non mediocris nobis

nohis opus erat, ut hæc linguæ Latinæ barbaries, quæ nunc passim viget, procul a nobis expellatur, & Romanorum elegantia paulatim reduci possit. Insuper ne lingua quidem, aut calamo tibi explicare possem, quanto gaudio me affecisti hanc scientiarum & Magistrorum vanitatem describendo. Ego enim quarundam illarum inutilitatem ac falsam credulitatem jamdiu me percepisse fateor: alias verò, quæ utiles ac etiam necessariæ judicantur, à præceptoribus tamen perversè & ineptè eas doceri invenio. Itaque fecit indignatio versum, & animum meum ita stimulavit, ut ne tacere quidem potui, sed opuscula quædam edidi in quibus judicium meum descripsi, non inventivis, probis, aut convitiis, sed mentem meam tantummodo aperui, ne lectores ac studiosi juvenes his vanis artibus & inutilibus falsa crudelitate irritoque labore amplius deciperentur, dolens, tot puerorum etiam & virorum ingenia acutissima his vanis scientiis detineri, & à bonis literis retardari. Imprimis Grammaticam artem condemnavi, judicans illam linguæ Latinæ non esse fundamentum, ut ajunt Græmatici, sed impedimentum maximum, & omnium aliorum artium retardationem. quod rationibus, autoritaribus & experientia præcipuè comprobavi, non obstinatione tamen, aut fatua pertinacitate sed sub ferula & correctione doctiorum. Quid enim homo barbarus inter barbaros & aulicos ignaros, ac linguæ Latinæ inimicos enutritus, in hac re affirmare possit, qui nunquam in gymnasiis, universitatibus, aut scholis publicis interfuit? Secundò Rhetoricam reprobavi: tertio Logicam: quartò Astrologiam & omnes divinationes: Magicam & alias artes omnes quæ ab ea dependent, Geomantiam, Pyromantiam, Æromantiam, Nigromantiam & alias similes, tum auguria, auspicia, aruspicia, & ejusdem generis alias multas, quibus multi ac etiam magni nominis viri jamdudum decepti fuerunt, ut ex operibus eorum patet, nisi id ostentatione, aut lucri gratia fecerint. De Grammatica opusculum edidi, cui titulum de Grammaticorum concordia imposui, hoc Horatii versiculo impulsus, tibi ait in Arte poetica:

Grammatici certant, & adhuc sub Iudice lis est.

Insuper in operibus horum Grammaticorū ultimum semper priores reprehendentem, & convitiis insectantem inveni. mirabar maximè, tædem ex natura artis ipsius hoc accidisse compertus sum, ut tu optime in initio opusculi tui tetigisti. Alia quædam opuscula incœpi, quæ nunquam perficere ausus fui, neq; cuiquam ostendere. Nuncautem hoc opusculo tuo animatus

matius, tuaque autoritate confisus. hoc opusculum de Grammaticorum concordia perficere decrevi, & tibi videndum mittere duxi, ut quid erratum sit, mihi fideliter rescribere velis: ego lubens omnia corrigam, ac tibi gratias immortales agam. Vale. Cominij, ex arce nostra, octava Jan. Anno 1530.

Reverendissimo in Christo Patri ac D. Domino Ioanni Carundeleto, Archiepiscopo Panormitano, privati Cæsarei consilii per inferiorem Germaniam atque Burgundiam supremo Præsidi, Henricus Cornelius Agrippa, ejusdem Cæsarea Majestatis à Consiliis & archivis Indiciarius
S.D.X.

Postquam, ornatissime Præsul, diis immortalibus ita visum, ut serenissimam Principem nostram Magaritam nobis tam importunis satis velut è mediis manibus surriperent, cogitavi illius manibus veterum more inferias mittere, ac funebri oratione publicè parentari, ejusque vitam, educationem, mores, virtutem, fortunam, resque gestas, licet modicis, veris tamen laudibus perstringere, neque verò conquiescere animo ullo modo mihi posse videbar. donec meum in illam studium observantiamque, ea oratione & præsentibus & posteris manifesta facerem. Arrepto ita lugubri calamo fateor, vim intuli consopito ingenio & quæ tum ingens animi dolor, & piissimæ Principis lachrimosa memoria mihi suggererunt, nulla artis nec ordinis observantia, in hanc flebilem mœstamque orationem protinus & sine mora contuli, minus malum ratus, si non rhetoricis coloribus adeo elaboratam ac diuturna præmeditatione conditam orationem, vel cum ingenii mei periculo ederem, quàm si nimia meditationis mora officio meo in tempore non responderem. Circumspicienti autè mihi, quemnam orationi huic nostræ quærerem patronum, sub cujus auspicio, velut amuleto quodam in publicum exiret, tu unus, Reverendissime ornatissimeq; Antistes, mihi occurristi multis rationibus deligendus, cui hanc inscriberem. Cernebam enim, quanta in te semper aulæ hujus sita est autoritas, qua prudentia, qua dexteritate, qua omnium benevolentia cuncta administras, ac privati Cæsarei consilii per has provincias supremus Præses, sic semper Divæ Margaritæ clementissimæ Principi nostræ adstitisti, ut sine tuo consilio ac autoritate non ageret quicquam: cujus dignitatis & gloriæ ut semper studiosissimus fuisti, ita nunc quoque æternis ejus laudi-

laudibus impensissimè fauēs. Quare ego me tibi rem non ingratam facturum puto, si hanc meam qualemcunque orationem tuo nomini inscripsero. quæ etsi non tanto verborum lepore, sermonis elegantia, sententiarum pondere, compositionis ordine tibi admodum probanda videbitur, spero tamen, quod studium & pietatem meam in optimam principem non sis improbarus. Quod si tibi nimis proluxa videatur oratio, ubi recitanda erit, facile illi aliquiq; decidemus. Scribendo tamen, & edendo de tam clarissimæ Principis laudibus nunquam quisquam esse poterit nimis plolixus Vale Mechliniæ, decimo Kalendaras Januarias, Anno salutis millesimo, quingentesimo, tricesimo.

Agrippa ad Amicum. XI.

Mitto quaterniones duos, cæteros, ni fallor, habes. ego adhuc si meliusculè me habeam, puto me ad te venturum nil oberit, si pares cænam Pythagoricam, præcipuè caules pro me condiendos. Ab Augustino nihil postea literarum habui. Imò adhuc incertum mihi est, an illum fasciculum literarum receperit, quem, dum essemus Mechliniæ, cursorum præfecto assignauimus. Perditus omnino sum, si ille literarum fasciculus ad manus suas non deuenit. erant quippe in eo, quæ tam ad illum, quàm ad te & ad me, aliqua compendii maximi. Cæterum rogo, ut mittas illum defectum ex libro de Vanitate scientiarum, jam siquidem cum excussore transégi. De monstro solari ad me scripsisti nihil, nec, si tibi placeat, nec, quid somnolius ille, ille vini pernicies statuatur. Alterum monstrum infra bîdium videbis: siquidem diebus his occupatissimo, non fuit ocium mihi conficiendi illius. Pecunias si receperis, scribe & libellos. deceptus sum à bibliopola, quin non ligatos, uti promiserat, dedit, sed dissolutos. Vale, & nos ama. Antuerpiæ decimatertia Januarii, Anno 1531. Veneram ad literarum calcem, cum tuæ ad me reddita sunt. De adventu meo fiet, quod postulas: pecunias aliquot mihi. libros ego ipse hîc vendam, & tibi aliunde pecunias expiscabor. Iterum vale.

Henricus Cornelius Agrippa ad Lectorem operis de Occulta Philosophia. XII.

Non dubito, quin titulus libri nostri de Occulta Philosophia, siue de Magia, raritate sua quâ plurimos alliciat ad legendum, inter quos nonnulli obliquæ opinionis, mentelanguidi, multi etiam maligni & ingenium nostri ingrati accedent,

cedent, qui temeraria sua ignorantia nomen Magiæ indeterior-
rem partem accipientes, vix conspecto titulo clamabunt. Nos
veteritas artes docere, hæresium semina jacere, piis auribus of-
fendiculo, præclaris ingeniis scandalo esse, maleficum esse, su-
perstitiosum esse, dæmoniæ esse, Magus qui sim. Quibus
si respondeam, Magum apud literatos viros non maleficum,
non superstitiosum, non dæmoniæ sonare, sed sapientem,
sed sacerdotem, sed prophetam: Sybillas Magas fuisse, proinde
de Christo tam apertissime prophetasse: jam verò & Magos
ex mirabilibus mundi arcanis ipsius mundi autorem Chri-
stum cognovisse natum, omniumque primos venisse ad illum
adorandum: ipsumque Magiæ nomen acceptum philosophis,
laudatum a theologis, etiam ipsi Evangelio non ingratum:
credo ego, istos tam pertinacis supercilii censores Sybillis, &
sanctis Magis, & vel ipso Evangelio prius sibi interdikturos,
quam ipsum Magiæ nomen recepturi sint in gratiam, adeo
conscientiæ suæ consulentes, ut nec Apollo, nec Musæ om-
nes, neque Angelus de cælo me ab illorum execratione ven-
dicare queant. quibus & ego nunc consulo, ne nostra scripta
legant, nec intelligant, nec meminerint. nam noxia sunt, ve-
neriosa sunt, Acherontis ostium est in hoc libro, lapides lo-
quitur, caveant ne cerebrum illis excutiat. Vos autem quæ
quæ mente ad legendum venitis, si tantam prudentiæ discre-
tionem adhibueritis, quanta in melle legendo apes, jam secu-
rilegite. puto namque vos & utilitatis haud parum, & voluptatis
plurimum accepturos, Quod si quæ repperitis, quæ vobis
non placent, mittite illa, nec utimini. nam & ego vobis illa
non probo, sed narro. Cætera tamen propterea non respuit.
nam & medicorum volumina insipientibus contingit cum
antidotis & pharmacis simul etiam venena legere Fateor præ-
terea, Magiam ipsam multa supervacua, & ad ostentationem
curiosa docere prodigia: simul hæc, ut vana, relinquite: causas
tamen illorum ne ignorete. Quæ verò ad hominum utilita-
tem, ad avertendos malos eventus, ad destruendum maleficia,
ad curandos morbos, ad exterminanda phantasmata, ad con-
servandam vitæ, honoris, fortunæ dexteritatem sine Dei of-
fensa, sine religionis injuria fieri possunt, quis illa non tam u-
tilia censeat, quam etiam necessaria? Sed quia admonui vos,
multa me narrando potius, quam affirmando scripsisse. (sic enim
opus esse visum fuerat, quod pauciora præteriremus) multa
insuper Platoniorum cæterorumque gentilium Philosopho-
rum placita secuti sumus, ubi instituto nostro scribendi
suggere.

suggerebant argumentum, ideo, si alicubi erratum sit, siue qui liberius dictum, ignoscite adolescentiæ nostræ, qui mino quam adolescens, hoc opus composui, ut possim me excusare ac dicere, dum etiam parvulus loquebar ut parvulus sapiebat ut parvulus: factus autem vir, evacuavi, quæ erant parvuli, ac in libro nostro de Vanitate & incertitudine scientiarum hunc librum magna ex parte retractavi. Sed hic me iterum fortè redarguetis, inquentes, Ecce juvenis scripsisti, & senior retractasti, ut quid ergo edidisti? Fateor: juvenis admodum hos libros scribere aggressus sum, spe tamen, illos aliquando correctiores locupletioresque emissurus, atq; ea causa Joanni Trithemio Abbati Peapolitano, quondam Spanheimensi, viro arcanarum rerum admodum industrio, primùm illos obtuli corrigendos. Contigit autem postea, ut ineptum opus priusquam illi summam manum imposuissem, corruptis exemplaribus truncum & impolitum circumferretur atque in Italia, in Gallia, in Germania, per multorum manus volitaret, jamque nonnulli impatientius, nescio, an impudentius, ipsum in forme opus sub prælum exponere volebant: quo uno percussus malo, ipse ego edere constitui, cogitans, minus periculi fore si libri isti paulò castigatiores mea manu prodirent, quàm si laceri per incondita fragmenta invulgarentur per manus aliorum. Præterea nullum nefas ratus sum, si juventutis meæ specimen perire non finerem. Addidimus autem nonnulla capitula, inseruimus etiam pleraque, quæ prætermittere incuriosum videbatur. quod curiosus lector ex ipsius phrasis inæqualitate facile deprehendere poterit. Noluimus enim opus ipsum totum innovare, &, ut ajunt, totam telam retexere, sed paulùm castigare, atque aliquid splendoris infundere. Quapropter iterum nunc, quæso te candide Lector, ne de præsentis tempore editionis ista libres, sed veniam des curiosæ juventuti, si quid fortè secus, quam placeat, in istis deprehendes. Vale.

Reverendissimo in Christo Patri, ac Principi Illustrissimo, Hermanno è Comitibus Vuyde, Dei gratia S. Colonienſis Ecclesiæ Archiepiscopo, sacri Romani Imperij Principi Electori, & per Italiam Archieancellario, Westphalia & Angaria Duci, &c. sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Legato nato, & in Pontificalibus Vicario Generali, Henricus Cornelius Agrippa ab Nettesheym S. D.

XIII.

EA est illustris famæ tuæ celebritas, Reverendissime & Illustrissime Princeps: ea virtutum tuarum magnitudo & doctrinæ.

doctrinæ splendor, & frequens optimarum literarum exercitium, &
 cum solida prudentia gravis oratio, & elegans dicendi prom-
 ptitudo multarum rerum cognitio, constans religio, ac mores
 laudatissimi, quibus supra communem aliorum consuetudinem
 præditus es: taceo præclaras eminentis nobilitatis imagines ac di-
 vitiarum cum antiquarum, tum novarum thesauros, amplitu-
 dinem domini, sacrarumque dignitatum mitras, quorum etiam
 præstantia antestas cum corporis decenti forma robore: quæ
 licet omnia maxima sint, ego te tamen his omnibus longè ma-
 jorem existimo heroicis illis & superillustribus tuis virtutibus,
 quibus sanè effecisti, ut quantò quisque doctior est, ac virtutum
 amator, tantò magis benevolentia tua se se cupiat insinuari.
 Unde & ipse etiam illud decus tuum petendū mihi constitui,
 sed Parthorum more, hoc, inquam, est, non sine munere, quem
 equidem salutandi Principis morem, à priscorum usque sæculis
 in hæc nostra tempora derivatum, & ad usque hoc observatum
 videmus. Cumque viderem alios quosque viros egregiè doctos,
 doctrinarum suarum pulchris magnisque muneribus te ornare,
 ne solus ego, velut cultus & venerationis tuæ desertor, ad tuam
 Amplitudinem vacuis manibus applicare aüssim, cogitabun-
 dus ac circumspiciens in cella mea libraria, quo munere tam
 insignem Principem condonare possem, en inter recondita
 offerebant sese subito libri de Occulta philosophia, sive de Ma-
 gia: quos juvenis admodum scribere aggressus, & jam multis
 annis, vel oblitus, intermiseram: mox tuæ amplitudinis vene-
 ratione ad illos consummandos, velut ad vota reddenda, pro-
 peravi: sanè quod persuaderem mihi, nihil me tibi gratius da-
 re posse, quàm antiquissimæ abstrusissimæque doctrinæ novum
 opus, opus, inquam, curiosæ juventutis nostræ, sed antiquita-
 tis doctrinam, aüssim dicere, à nullis hæcenus restituere ten-
 tatam. Attamen non in hoc tibi adscribuntur hæc nostra, quòd
 te digna sint, sed ut patefaciant mihi aditum ab benevolentiam
 tuam. Quæso itaque, si non est improbum, habeant apud te
 quandam excusationem. Nam tibi vota præfaturus sum, si hæc
 juventutis meæ studia tuæ Amplitudinis auspicio in notitiam
 veniant, ac, fugata invidia, perennitatis jure illorum remaneat
 memoria nobis ad fructum bonæ conscientia, cum plura in
 illis etiam seniori mihi visa sint cum utilissima, tum cognitu
 necessaria. Habes itaque opus non tam juventutis, quàm etiam
 præsentis ætatis nostræ. Multa siquidem juvenilis operis errata
 castigavi, multa compluribus locis interfulsi, multis capitibus
 adauxi, quæ ex ipsa orationis inæqualitate facile deprehendi
 possunt:

possunt: atque sic cognoscēs me per omnem ætatem meam tuis obsequiis fore devotum. Vale, felicis Coloniae felicissimus Princeps. Ex Mechlinia, Anno 1, 31. mense Januario.

Amicus ad Agrippam. XIV.

Librum tuum de Vanitate scientiarum. Agrippa mi obse-
vandissime, volui offerre Domino Principi Coloniensi, sed
Dominus de Malardiam antea unum Reverendissimæ Domi-
nationi sue tuo nomine obtulit. significavi illi alium de Occul-
ta Philosophia Reverendissimæ Dominationi suæ dedicatum,
& quod jam imprimèretur Antuerpiæ, ostendiq; quaterniones
quinque, quos apud me habebam probavit ingenium tuum, te-
que summa existimatione apud præfatum Principem esse
quodq; brevi pro te missurus sit. alius de te sermo mihi non fu-
it, nec præfatum Dominum de Malard conveni. Itaque quem
mihi dederas librū Reverendissimo Domino Coloniensi præ-
sentandū, tuo nomine dedi Cornelio Scepperō, qui dixit mihi,
illum a doctis quibusq; probari. Curia est in motu. & ego pro
expeditione nostra maxime occupatus sum, ita ut tempus nō
fuerit civitatem tuam perlustrare. Optarem omnia nostra, ut
spero, felicissime succedere. quod faxit Deus. Electio, credo,
hoc die publicatur. Obsidio Budæ soluta dicitur, intravitque
subsidiū Turcæ. Principes & civitates Imperii accordarunt
Cæsari peditum quadraginta millia militum, & equitum octo
millia contra Turcani. Negotia fidei ad Concilium intra an-
nū promulgandum remissa sunt. De rebus Italiæ nihil novi
habeo. Curia intra dies quinque hinc abibit Aquisgranum: ubi,
facta coronatione, Rex Ferdināsus revertetur in Germaniam.
Cæsar Bruxellas petet, ubi nos per hunc mensem absuturos spe-
ro. Bene vale. Ex Colonia, decima die Januarii. Anno 1531.

Agrippa ad Amicum. XV.

Quod ad te scribam, non habeo aliud, nisi quod ego hęc
gregie esurio, ab istis aulicis diis totus præteritus. quid
magnus ille Jupiter, suspicari nequeo. ego quanto fuerim in
periculo, jam primum rescivi. tantum enim, dictum est mihi,
prævaluerant cuculliones illi apud Dominam, sed muliebris
ter religiosam Principem, ut nisi illa mox periisset, jam ego,
quod maximū crimen est, monachalis Majestatis sacræque cu-
cullæ reus, tanquā in religionem Christianam impius, peritu-
rus fui scire, sed & nūc audio illos adversum me multo crudelius
instare

instare apud Cæsares, & librum nostrum de Vanitate magnis calumniis onustū tradidisse Ferdinando Cæsari primum, qui illum tradiderit Carolo Augusto graviter indignato suas literas suaeque sigilla illi præfixa, mihiq; comminato nescioq; quas Cantharidum minas, itaque jam non aliud expecto, nisi ut verificentur omnia illa, quorum ego in præfatione ad lectorem mihi vates fui. Sed interea ex te scire cupio, quid tu de negotio nostro acceperis, num mihi aliquando tam propitius futurus sit iste novus Jupiter, ut liceat mihi reliquos istos minutulos deos dæmonesq; flocci pendere: sin minus, saltem me possem aut aquilinis exuviis, aut marini vituli pelle adversus illius fulmina obarmare, vellauri umbra protegere. Vale, & Corneliū Scepperum meo nomine salvere jube, & protinus rescribe. Ex Mechlinia, decimanona Jan. Anno 1531.

Amicus ad Agrippam. XVI.

Gratias & pax in Christo JESU. Mirum, quàm gaudeam & propè exultem, mi amantissime Agrippa, audiens te istic, tanquam alterum Daniele in lacu leonum, esse excitatum qui gloriam Christi tam libere profitearis, etiam literarum monumentis, verbum Dei extollens. Perge igitur, & Dominus erit tecum, haud dubito, cum sua gratia & spiritu. Mihi certè nihil gratius feceris, quàm si non solum me examini amicorum tuorum aggregaveris, sed etiam si, quod commodè poteris per compatrem tuum Gabrielem Stendelinum, amicum meum singularem, mecum libellos tuos communicaveris. Vertet enim id, mihi crede, in laudem Dei. Bene vale. Cursum Aldenburgi in Misnia, orientali, undecima Februarii, Anno 1531.

Agrippa ad Amicum. XVII.

Tarditatem adventus mei molestam esse tibi non dubito, propter expectationem & desiderium videndi tabulam illam geomanticam Scepperi, quam sanè monstrabo tibi, dum venero. Veniam autem ante octiduum, si Deo placet. Hactenus enim multis & variis negotiis impeditus fui graviter, maxime ob acerbam amici mortem, medici nostri, cujus geberum tu habes. is nudiustertius mediocriter constitutus erat: post cænam verò, nihil dum mali sentienti, cum se parat cubitum, leni tussicula erupta est vena, quam rosam vocant, & repente diffuente copiosius sanguine instar gurgitis suffocatus est,

tuse est magno omnium nostrum animi cum dolore & commiseratione. Vale. A vicesima septima Aprilis, Anno 1530.

*Reverendissimo in Christo Patri, ac Illustrissimo Principi ac Domino,
D. Eberhardo, tituli S. Chrysogoni Presbytero, Cardinali, Antistiti
Principi Leodiensi, Henricus Cornelius Agrippa
S. D. P. XVIII.*

QUOD jam multis antea diebus ex Reverendissimo Domino Apostolicæ Sedis Legato Laurentio Campeje Cardinale, ejusque Secretario D. Luca & D. Bernardo æconomorum etiam ex Serenissimi Poloniæ Regis oratore Joanne Danisco Episcopo Culmensi accepi, Pater ac Princeps Reverendissime illustrissimeque id hodie apud Celsitudinem tuam coram audiavi & perspexi, quòd videl. magnitudine beneficentiæ tuæ meum negotium apud Cæs. Majestatem promovendum suscepisti, in quo certè ego fortunæ meæ haud parum congratulor, quæ cum me multis hic obligatum esse voluit, etiam tuæ Celsitudini potissimum obligavit, qui non solum, quod potes, idque velis, auxilium ferre sed etiam quid in me dignum auxilio sit, faciliè cognoscere atque dijudicare queas. Atque utinam ea nunc esset fortuna mea, talisve reditura sit, quæ olim, quòd non tam capere ex tua Amplitudine beneficium, quam eidem etiam referre possem, profectò audentius abs te auxilium peterem, tuamque operam liberiùs postulare. Verum ego hætenus partim occasione Cæsaris, partim aliis adversæ fortunæ procellis ingentia dàmna passus, ad patientiam maiorum meorum ad experimentum amicorum adactus, in obscuro vivere coactus sum, ferè cognitus à nemine, ut cui cum fortuna etiam amici defecerint, qui omnes ferè sub idem tempus alii in longinquas legationes distracti absentes sunt. Neque ultrò propter hæc omnia cecidit animus, neque torpet, neque defessus est. Quin imò est adhuc, quod olim constanter fortuna erat, sanum pectus, vivax consilium, rerum gerendarum industria, in adeundis periculis audacia; sunt literæ, sunt artes, sunt linguæ, est rerum novarum prompta inventio, est exterarum solida memoria, sunt avitæ nobilitatis imagines, militaria insignia, scholastici tituli, & bene gestorum munerum. Pontificum, Cæsarum, Regum, Principumque & Magistratum clara testimonia. Proinde & pater & avi & aravi & tritavi Cæsarum Romanorum Austriacorumque Principum à longo ævo ministri fuerant. Horum vestigia & ego insecutus, divo Maxi-

vo Maximiliano Cæsari & pace & bello non segniter inservi-
vi. Deinde & sub aliis Regibus & Principibus multa & literis,
& militia, & legationibus gessi, longè peregrinavi, multa vidi,
multa expertus, multa didici, & novi, & memini, & quantum
mihi natura dedit ingenii, docuit ars, cumulavit studium, in-
struxit experientia, tot vidi, tot novi, tot gessi, ut non dubi-
tem, me etiam apud hunc Carolum Cæsarem nostrum posse
insignem & gloriam & mercedem promereri. modò materia,
ocasio, favor non sint defutura, atque sint, qui me, quis sim,
quid sciam, quid valeam, quid possim, queant velintque cog-
noscere. Hæc me oportet Cæsari offerre primum, qui meus
naturalis Princeps est, cujus majoribus majores mei servie-
runt, cujus avo servivi ego, & nunc servio etiam suæ Majestati
indiciarii munere, cui nuper præfecit me Princeps Margare-
ta Cæsaris nomine, accepto sacramento meo ac jurejurando in
manus Reverendissimi Archipræsulis Panormitani, idq; mu-
neris jam supra annum & medium gessi propriis impensis, &
verso domicilio, traducta familia, me in aulam contuli, re-
nunciato omni externo commodo, imposita negotia sic pere-
gi, ut nemo melius. Neque tamen adhuc usque datum, neque
statutum debitum stipendium est. Quòd si nunc igitur talis
sum, cujus opera Cæsari accepta esse possit, statuatur, unde vi-
vam, certum stipendium: sin minus, compensent peracta ser-
vitia, & exoneratum damno ulterius frustra sperare prohibe-
ant, liceatque vel aliena beneficentia frui, qui interea sub Re-
verendissimi Domini Legati pennis sperabo. Hæc ego nunc
Celsitudini tuæ nimis prolixè, nimisque licenter, & fortè et-
iam arroganter narrasse videbor, & tibi molestus fuit tam lon-
ga epistola: homo incognitus & pusillus. Sed tu, quæso, ne
huic libertati meæ succenseas, sed clementiæ moribusque tuis
gratulare, qui hanc mihi fiduciam subministrant, cujus eam
magnificentiam, eam auctoritatem esse scio, ut, quod mihi lon-
gi temporis tædio, indefessa solitudine, nec minore dispen-
dio, spe ambigua, cæterisque aulicis molestiis prosequendum
foret, id tuam Celsitudinem apud Cæsaream Majestatem uno
verbo posse efficere, Ego verò, ubi felicior fortuna sic mea di-
rexerit negotia quo tuæ Amplitudini in aliquo prodesse, aut
aliter usui fore ac inservire queam, non verbis tantum, sed re
ipsa atque opera gratias agere conabor. Vale felicissi-
mè Candavi, duodecima Maii,

Anno 1531.

T. 2

Dedisi-

Doctissimo ac ornatissimo viro, Henrico Cornelio Agrippa, comprimis amico Eustachius Chapuis S. D. XIX.

QUandoquidem siue fortuna, siue vitæ utriusque nostrum ratio atque institutum ita fert, mi Agrippa, ut coram, quæ volumus, commentari non liceat, proximum putavi, ut subinde mutuis literis colloqueremur, & illam suavissimam consuetudinem huiusmodi literarum xeniolis ac fomentis tantisper aleremus, dum per fortunam coram, quæ viderentur, dicendi potestas fieret: non quod amicitiam nostram tam fragilem tamque nutabundam putem, ut illi talibus tibicinibus ac fulturis aliqua ex parte sit opus, sed quod, necessarias non dixerim, ita iucundas amicorum literas esse nemo paulò humanior inficiaturus sit. Quo consilio & nunc quidem paucis ac tumultuante, & posthac tum fusius, tum sæpius ad te scribere in animum induxi, simul quod testatum habeas, tui memoriam etiamnum apud me integram ac incolumem esse, obiter te admonens, ut pari fide nostri meminisse velis, id quod te non dubito facere, simul quod leviculum quid, & quod tu nullo negotio præstare potes, abs te impetrem. De priore videmur satis. De posteriore sic habe. Libellis tuis, quorum alteri de Vanitate scientiarum, alteri de Occulta philosophia titulum fecisti, magno consensu hic ab eruditis ac studiosis omnibus applauditur, libellis inquam, si quidem crassitudine aut chartæ numero eos æstimemus. Cæterum si ex fruge, si ex penitissimâ reconditissimâque eruditione eos meriamur, jure audies, mi Agrippa, quod à Martiale Persius sæpius in libro memoratur, Cornelius uno Quamlevis in tota Marsus Amazonide, ubi scientiarum vanitatem retegis, non illarum modò, quas cyclacas vocant, sed mechanicarum etiam ac manualiarum propè omnium. Quanquam nomenclaturam duntaxat tam variarum rerum facere non nisi singularis, siue ingenii, siue memoriæ fidelissimæ, siue potius utriusque, esse possit, tamen sic in unaquaque declamas, sic singula velut in numero tibi constant, ut perpetuò in eas sola (de liberalibus dico) versatus videri possis, ut taceam miraculi instar videri posse te id ætatis tantam tam multiugarum rerum cognitionem præterea esse affecutum. Jam verò de Occulta philosophia quid dicam per te profus è tenebris eruta? quæ plerique ab hominibus desuisse scribi putabant. Sed volo parcius, ne in os videar: & vino, ut ajunt, vendibili nil opus hedera. Tantum admoneo, ut hoc ingenio atque industria mactus pergas, & studio-

de studiosis bene mereri, & te id genus lucubrationibus immortalitati consecrare. Sed jam, quod initio institui, dicam paucis. Non est obscurum, dum de pellicatu sermonem haberes, quem virorum perstrinxeris ea in parte, cum ingeris. Nescio cuidam regi persuasum, &c. Et utinam tam ille verum esse intelligat, quam id abs te non minus verè, quam falsè proditum est. Cæterum ne id videaris non constanti judicio, sed temere ac inconsideratiùs dixisse, maximopere te rogatum velim, ut in tuæ existimationis vel meam, aut publicæ utilitatis & tranquillitatis gratiam, postquam jam abs te jacta est alea, sententiam illam illustriorem ac probabiliorem facere non graveris, facturùs crede mihi, non exiguum operæ pretium, & simul reginam omnium gratissimam tibi conciliaveris, meque, cui jam olim es charissimus, tibi non vulgariter obstrinxeris. Si vis, nemo est, qui poterit argumentum illud te uno tractare scèlicius: voles autem, si alioqui quicquam mea causa sis facturùs, & ego jam eam de te fiduciam concepi, ut putem te nihil meæ causa recusaturum. tu vide, ne nos frustreris, & quò certius ac faciliùs id præstare possis, agnoscasque, veniant quaque parte sagittæ, mitto ad te libellum, qui solus sit ausus prodire in gratiam Regis: sed variis & innumeri prodierunt, qui tueantur res Reginae, ex quibus unum tamen mitto, quamplurimos missurus, si hoc abs te expeti sensero. Vale. Londini, vicesima sexta Junii. Anno 1531.

Clarissimo viro D. Eustochio Chapusio, Cæsarea Majestatis apud Anglorum Regem oratori, Henricus Cornelius Agrippa S. D. X. X.

Cognita mihi est à multis annis tua in me benevolentia. Eustochi clarissime: nunc verò eò mihi perspicatior facta est, quò me invidiæ pelagus plenis velis navigantem, ac sævis jactatum tempestatibus ad majora impellis pericula, hoc existimo: ad insignem gloriam vocas, quam nullis unquam absque magnis periculis redimere concessum est. Vide, quem in locum me constituas, qui me adversus totius Galliæ & Italiæ famatissimæ gymnasia, tum adversus hujus mundi potentissimos Reges expostulas pugilem, ac si non Rossensis, Erasmus. Viyes. Eckius, Cochleus, Sasgerus, Faber, & cæteri omnes adversus hæreticos stipendiati, athletæ me longè opulentiores, fortioresq; & multis admodum affectis stipati. Ego verò tam solus sum, ut, si cecidero, non habeam sublevantem me. At,

hercle, forti opus est stabilique viro, non terga ferente in dubium, qui publicam perniciem privata redimere debeat. Videntur, in quem locum me constituas Ego vidi & legi, quem missi librum, & quas pestiferæ conjurationis collegiorum turba congestit errorum sententias, quibus splendidissimam Regiam, totius patriæ lumen, densissimæ tenebris involvere cupiunt, tantæ Majestatis contemptui etiam religionis incuriam sociantes, plenisque temeritate sermonibus flagrantissimam Regio errori facem subjicientes. Non est mihi incognitum, quis artibus res hæc apud Parisiorum Sorbonam tractata est, quæ cæteris tanti sceleris ausum temerario porrexit exemplo. vix me continere queo, quin imitatus poetam illum exclamem, Dicite sorbonici in theologia quid valet aurum? Quantum pietatis & fidei illorum pectore clausum putabimus, quorum venalis magis, quam sincera conscientia est? qui extimescendas universo orbi Christiano determinationes auro venales fecerunt, ac servatam tot annis fidei & sinceritatis opinionem nunc tandem extrema avaritiæ infamia corrupuerunt. neque verò minus deforme fuit, suffragia Magistrorum nostrorum censu, non æquitate exquirere, & formidolosam omnibus illorum determinationem precio sibi mercari faventem, partiumque emptivis suffragiis aucupari, quod liberis sententiis erat impetrandum. Hanc cine camerinam me movere vis, & adversus hoc hominum genus collatis signis pugnare jubes, ac si quod ais, nemo hoc argumentum me uno, si velim, tractare posset feliciter: atque si ego non satis insensum theologorum & scholasticorum omnium odium præterita hæc Vanitatis declamatione mihi peperissem, paucioresque in universitatibus, in aulis, in toto ferè orbe amicos habeam, quam hostes, quorum opera factum est, ut mihi suspecta sit Anglia, insensa Gallia, etiam à Cæsare nostro, cujus beneficentia pro obsequio sperare debueram, indignationem, si diis placet, virtutis præmium referam. Hæc istis mihi dantur venerandæ literaturæ & præstiti obsequii atque laboris stipendia. tam infœlici sydere nato, ut semper ingratis soleam servire Principibus. Neque verò ista me tibi narrare putes, quod laborem hunc plena tua fiducia mihi injunctum, conquestis excusationibus subterfugere, aut tantæ Reginæ gratiam recusare & velut contemnere velim, aut tam sim pusillanimus, ut sententiæ meæ, quam in libro de Vanitate scientiarum protuli, tuendæ perseverantissimus propugnator existere me tuam, aut tam enervis doctrinæ, ut librum illum, qui potius lubrica

lubrica Sophistarum opinione, quàm solido scripturarum robore contextus est, cui non nisi iniquissimorum suffragiorum consensus autoritatis umbram tribuit, nequeam expugnare, sed temporis & ocii opportunitatem operiri, autoritatisque occasionem & scribendi libertatem facultatemque aucupari me oportebit, nè caduca & fragili potentia tantum bellum aggrediar. Cæsaris namque & Mariæ illius sororis mandato licentiaque opus est. At mihi penes illos neque commendator, neque fautor est, & declamatio de Vanitate scientiarum me illis iniqua æstimatione in visum fecit. Quòd si tu hæc nobis impetraveris, confido me hoc negotium cum interrita dicendi libertate & fandi copia, tum invincibilibus scripturis, in expugnabilibusque rationibus, non minore felicitate, quàm audacia & acturum & peracturum. Tu si quid in hanc rem facturus sis, fac citò, & quid me facere velis, protinus significa. Nam Cæsar intra paucos dies hinc migraturus est. Ego ubi maneam quoque divertam, incertus sum. Nullus hic mihi ad rem augendam locus est, nisi valedixero virtuti & veritati, tam firma manet vetus sententia, ut cum satis exeat aula, qui vult esse pius. Mitto ad te orationem meam in funere Divæ Margaretæ Principis habitam, jamque manu mea alicubi à typographi erroribus emendatam: tu cæteros, qui in gratiam Reginæ scripti sunt, libellos mittere ne graveris, in hoc facturus mihi rem omnium gratissimam. Nam Rossensis libellus admodum placuit, utinam liceret illi viro liberè omnia proloqui, nihil ob metum reticere. Vale, & me omnib. amicis commendatum habe. Ex omnium bonarum literarum atque virtutum noverca aula Cæsarea, nunc Bruxellis 12. Kalen. Augusti, Anno 1531. Quas ad me remissurus es literas, eas dirige in domum Reverendissimi Domini Legati Cardinalis Campegii, qui unicus meus Mæcenas, & sine quo ego sub isto inanimi pecore (aureo vellere dicere volui) rapacissimorum luporum præda factus fuisset. Ad illius itaque œconomum, quem vocant Domus Magistrum, literas tuas dirigit. Iterum vale.

Ad Cæsarea Majestatis privatum Consilium supplicatio Henrici Corneli Agrippa. XXI.

Claritudinem vestram amplissimi Senatores, quotidianis turbare in cursibus, atque tot repetitis urgere supplicationibus, restor superos & Deum ipsū, non minus, quàm hoc eandem vestram nauseat Claritudinem, & me tædere: sed haud utrobique par est, quum vestræ sublimitatis autoritas id

solo jussu præstare potest, quod ego à Cæsarea Majestate jamdudum anxius expecto. Dico autem anxius, non quòd de petitionis meæ æquitate & justissima ratione diffidam, Cæsari seu judicium reformidem, sed de qua pendeo, aliquorum hominum fidem, qui me fortè velut peregrinum hominem minus notum minus amicorum hic habentem, rejiciendum & contemnendum censent: neq; qui sim, quid sciam, quid valeam, quid præstare possim, velint Cæsarem cognoscere: atque utinam præterea non etiam obtrecentent. quorum opera jam tot vanis procrastinationibus hætenus suspensus, à finantiarum quæstoribus prosterगतus, à Cæsare contemptus, dum ventura quæq; expectarem commoda, bona amisi præsentia, damnum certum sub promissorum stipendiorum ambigua spe passus sum, quousq; alieno ære obstrictus, & usuris propè præscriptus, destitutus auxilio, dum sequor aulam, absens domicilio, esurit familia, illachrymantur filii, persequuntur creditores, & cum damno crescit mortalis egestas, etiam ne personæ meæ securus sum. Hæccine venerandæ literaturæ & commissi muneris, præstitiq; obsequii à Cæsare stipendia accipio? quòd ad restim, ad laqueum, ad desperationem propè adactus sum atq; utinam certò desperare liceret, & solutus jurejurando Cæsari præstito deletus essem de illo Cæsareo libro vitæ, in quo non modò fortuna mea, sed & spes quoque mea captivata est. Verum de vestra Claritudine aliquanto mihi melior opinio est, ut qui non adeò crudeles sitis, ut ne in fontem, perire finatis, & ob exiguum debitorum summam, auxilii inopem relicturi sitis, sed quod in vestra potestate situm est, ut si numerare stipendium laborumve mercedem promptum non sit, dilationem solvendorum debitorum, quæ sæpè per nos externis mercatoribus ad plures annos etiam pro maximis debitis, nec absque rei publicæ onere concedi solita est, mihi aulico vestro saltem ad modicum tempus non sitis denegaturi, quousque à Cæsare aut constituto stipendio, aut meritorum præmio detur, unde solvam, aut ab illo absolutus repudiatusque liceat frui alienis beneficiis. Hanc unam ab auctoritate vestra mihi præstari gratiam postulo, cedatque creditoribus, quicquid id est quod ego promeruisse stipendii censebor, habeantque fidejussorem Cæsarem pro qua ista patior. Quòd si secus vobis persuasum est agere, certe nullus alius mihi neq; ad satisfaciendum, neque ad supplicandum locus vacabit, atque alio quovis tunc vel pessimo consilio vivere oportebit esurientem & desperatum, ad illud tunc cum Cæsaris ingratitude, tum vestræ severitatis inclemen-

clementia, meoque justissimodolore vivendique necessitate compulsum. Bruxellæ, Anno 1531.

Alia ad idem consilium supplicatio, XXII.

Super illis, quæ mihi D. Margarita Princeps constituit, & Sexpediri toties jussit per finantiarum illos finissimos, ut ita loquar, proceres satisfactum fuisset, non haberem, quod nunc de Cæsare conquerer. Verum quum me ab illis inanibus pollicitationibus suspensum, vanis dilationibus postergatum, falsis promissis delusum, tandem deprehendissem, & me, adempto fructu, frustra laborē accepisse cognovissem, quorsum aliò mihi recurrendum est, quam ad vos Cæsaris Consiliarios? nam illi, instar Pilati, lotis manibus rem meam rejecerunt in Cæsarem, quem jam supra septimum mensem supplicabundus dum sequor, statutz magis, quam homini canere, videor. Sic ille me in morem terrestris ranæ sitientem frustra vociferari passus est, atq; dum peregrinus in diversorio magno dispendiorum onere & damno non immodico malum malo accumulo, elurit familia, crescit æs alienum, persequuntur creditores. ipse ego judicio vestro periclitor, nec muneris mei stipendium, nec meritorum præmium, nec laborum mercedem, nec solvendorum debitorum meorum dilationem, ob æquissimas causas justissimasq; rationes mihi cōcedenda impetrare queo: atq; majus fortassis futurum nunc est damnum meum, quam quod debito mihi stipendio resarciri queat aut redimere illud velit Cæsaris parsimonia, ne dicam avaritia. Quorsum igitur aliò quam ad vos viros sapientia graves, æquitate conspicuos, prudentia spectabiles, mihi recurrendum est? An me ignoratis, o oculatissimi virorum? ipsa opera mea me vobis prodere potuerunt, aut hactenus de me periculum facere potuissetis. An me contemnitis, despicitis, refugitis?

-----non durus genuit me cautibus horrens

Caucasus, Hircanæq; admorunt ubera tygres.

Sum enim non solum ingenuus, sed & spectabilis genere, nec tantum clarus imaginibus avitis, sed & propriis titulis militia doctrinaque partis, nec modò scholasticis tyaris, sed etiam militaribus insignibus decoratus, qui sub diversorum Regum Imperatoribus militiæ præfectus, nitido coruscans ære strenua edidi facinora: inde per Italiæ, Galliæ, Germaniæ, celebrata gymnasia pulpito donatus, publicis theatris prælegi, splendida fama Doctor: sunt mihi horum aliorumque bene gestorum munerum summorum Pontificum, Cæsarum, Regumque & Potentatum clara testimonia. Multa olim fœli-

T s

cis

aquilam. multæ siquidem perpussillæ bestiolæ sunt, quæ contemptæ maximis etiam beluis rem facessant. Nullus tam abjectæ sortis, qui non possit per occasionem prodesse amicis, & nocere inimicis, etiam potentissimo cuique. Nullus ingenui animi vir tam unquam prostratus jacet, cui pudor, ira, dolor ingens, & pertinax necessitas novas vires novasque artes non suppeditent, quem non fortem & ad omne facinus intrepidum reddant, etiamque sagacem. Nolim tamen ego pro mure scarabeus fieri. Quid autem futurus sim, in vestro consilio & Cæsaris arbitrio repositum est. Potestis vos me Cæsari servare: potestis etiam me illi perdere. Vos boni consulite, & meæ huic amaritudini ignoscite. nullum enim tam pusillum animal est, quod angustiatum non exandescat. Arque ipsi scitis carere crimine, quod extremæ calamitatis necessitate committitur. Quod si quid peccavi, si meque vel asinarum molæ reus, jam satis supplicii eo ipso de me sumptum est, illo usque adactus, quod cogor non tam pro merito stipendio pro mercede laborum, pro præmio virtutum, quam pro securitate personæ meæ, pro vita parvulorum meorum, atque pro abdicatione, pro repudio, pro ipsa denique desperandi licentia supplicare, Bruxellæ, Anno 1531.

Agrippa in Carcerem conjectus ad Amicum.

XXIII.

Cum ante hoc triduum. Vir clarissime, & tua autoritate & totius privati Cæsarei consilii decreto Alexio Falco interdictum sit quicquam infra quindecim dies adversum me attentare. nihilominus ille, contempta autoritate vestra, me hoc manè per Bruxellanos apparitores in carcerem conjici fecit, sese unâ cum Joanne Plato utrisque stipatoribus, sed perfidis nebulonibus, comitantibus. quod illorum factum & intentata in me eorum violentia in tuæ præstantiæ ignominiam & totius Consilii Cæsarei ac Senatorii Ordinis vestri opprobrium non vergere non potest. Verùm tue amini vos vestram autoritatem, quando lubet, mihi præsentaneo opus est remedio. Te igitur nunc appello, quod, ut potes, ita velis, autoritate tua succurras, atque hoc injusto carcere liberum restituas. meæque fortunæ rationem habeas: quem non vitium, sed virtus pessum dedit, quemque nullum crimen, nullum scelus, nulla improbitas, nulla lex, nullum jus, nulla æquitas sed Cæsaris ingratitude & consiliariorum negligentia affixit. Vale. Ex carcere civitatis Bruxellarum, 21. Augusti, Anno 1531.

Amicus

Amicus ad Agrippam. XXIV.

P. Cùm libertate adii Reverendissimum Panormitanum, tui, ut mihi semper visus est, virtutumque tuarum apprimè diosum: eique significavi tuum rerumque tuarum statum fortuniorum plenum, rogaviq̃ue Reverendissimi Domini. Legati nomine, ut pro iustitia tibi adesse velit, remque hanc paratim aperui, ex qua detentus es. quòd ut commodius & cunius facerem, literas ei reddidi. respondit perhumanitè, turum se quamprimum operam, ut liber evaderes iussitque, ad te scriberem, ut interim bono sis animo, dixi me reditum ad horam, quod renuit. seque pollicitus est missurum è se aliquem, qui significaret Domino Reverendissimo liberationem tuam. Quòd si, ut accepit, præstabit, non erit opus, denudè redeam: sin secus, quòd nolim inciderit, redibo, ne ulli aut labori aut operæ parcam, ut cum libertati, tum notui amantissimis hodie restituaris omninò. Vale, fortique timò sis. Ex curia Reverendissimi Domini Legati, 21. Augusti, anno 1531.

Agrippa ad Indices. XXV.

Illationem solvendorum debitorum hætenus concedere nolulistis: tum Cæsarem fideiussorem accipere renuitis. Quid mihi proderit vestræ autoritatis implorare clementia, si qua petentem repellitis? Quid valet apud vos Cæsaris fides, illum fideiussorem refugitis? An fortè illum de hoc hominum genere esse putatis, quos promissa non obligant? Quam im vultis me ex istis haurire sententiam aliam, nisi aulicam hinc vestram benevolentiam nonnisi blandiloquentiam ac audulentam similitatem esse, illasque datas mihi tam magnificas aulicorum titulorum exemptionum privilegiorumque Cæsaris literas & sigilla, nonnisi meras nugas & ampullas esse, atque illa tum prodigia stipendiorum & beneficiorum promissa, esse non aliud quam verborum inanum crepium fumumque plus quàm Poëticum, atque, quòd est in fatalis de Echo nympha, nil nisi meras voces sine corpore? O. e, hæccine mihi præbebitis scribendæ Cæsareæ historiæ laudis suæ indicia, inclementiam, avaritiam, ingratitude, literarum fidei fragium posteritati propalanda? Dicite mihi, an eorum est Cæsari, quòd ego suus Indiciarius jurejurando si adstrictus, jam propè ad biennium vacuum stipendio minus gessisse, & dempta mercede obsequium præstitisse decem? quidum supplicabundus hanc aulam sequi cogor, si non

non excepisset me Reverendissimus Legatus Apostolicus Cardinalis Campegius, fame periisse potueram. Fortè cum multis mihi hoc commune malum esse dixeritis, nec me solum aliena vivere quadra, sed & omnes ferè Cæsaris stipatores, satellites, ostiarios, etiam qui illi à cubiculo sunt, id agere, quos passim mensas circumire alienas, vicissimque & alternatim per Oratorum adventitiorumque satraparum, curias, veluti mensalium sermonum exploratores aut parasitos, sua prandia & coenas emendicare videmus, & tanquam lupos fabulæ supervenientes sermones quosque liberiores odiosa sua præsentia restringere non immodica Cæsaris ignominia. Hic velim vos aliquando audiretis, quæ sæpissimè audio ego: videretis, quæ video ego. Certe si Cæsaris honos vobis cordi esset, aliter illi consulueritis, nectam luscis oculis avaritiæ suæ conniveritis, quasi non sit turpe Cæsari, suos stipatores mercedis inopia laceros, obæratosque proceres præcario victum quærere, quodque vos me suum Indiciarium coram vobis litibus destinatum, carcerisque terroribus vexatum, cum habeam mihi debitorem Cæsarem, illo præterito, jubetis emendicare ab amicis quod solvam creditoribus. Quæ hæc vestra æquitas, quæ justitia est? anne summum jus in summa injuria vobis repositum est? Annon satis dedecoris & injuriæ passus vobis videor, qui contra jus & æquum, contra decretum vestrum, contemptaque autoritate vestra, & pendente coram vobis lite, alieni judicii violentia, instar latronis & sacrilegi ductus coram omni populo, atque in carcerem conjectus sum, nisi vos me ultra tantam ignominiam etiam mendicitatis ludibrio exponere velitis? Hæcine vestra sunt remedia? Sub quamquam tyrannide, quantumvis barbara, sæva, fera, truculenta, crudeli, auditum aut lectum est, hominem literatura venerandum, virtutibus colendum, obsequiorum benemeritis præmiandum, innocentia innoxium, taliter mulctatum, quam me à vobis, & sub hoc Cæsare, Principe, ut dicitur, quantum in se est clementissimo? Aut agnoscite Cæsarem mihi debere aliquid aut non debere. Si debet, habere illud in depositum, habete illum fide jussorem, ni illum fide prorsus carere censueritis. Quod si non debet, liberate me à jurejurando. & ego non solum inveniam quod solvam creditoribus, sed & calamitatem hanc mox in felicitàtem commutavero. Veruntamen scitis ipsi & fatemini, insignem mihi factam esse injuriam ac jure deberi mihi & honoris & damni reparationem, longè superiorem illo quod abs me putatur. eadem causa est debito-
rum

in & injuriarum, ad idem judicium spectat, simul, non separatim agenda terminandaque est; decet reconventionem sibi habere vim depositi. At vobis major, quam mihi, facta injuria: sed majus meum dedecus & damnum. Quocirca procuratorem fiscalem mihi adsciscere postulo. Quod si vos adversarii mei gratiam, cum vestram, tum Cæsaris ignominiam ulcisci nolueritis, ego, qualis qualis sum, meæ famæ udelis & honoris mei prodigus esse nec debeo, nec volo, nec atam mihi injuriam, pro qualitate personæ meæ tam paupercimam censeo. Quin quod ultra læsi honoris mei reparationem ad utilem emendamjurē mihi credere debeat plus cupulo superaturum sit id, quod abs me petitur, debitum. Quod si cedere cogor violentiæ, & potentioribus par esse non spero, infirmitati fortunæ meæ imputabitur: verum honoris mei vindictam & injuriarum ultionem, si data aliquando oportunitate vindicare neglexero, hoc certe ignaviæ, pusillanimitatis & excordiæ vitium esset. quod ab ingenuis animis semper alienum fuit, ut multi quam honoris sui vindictam judicum sententia non obtinuerunt, alii vi, alii dolo, alii cariatu & beneficiis prosequi non dubitarint. Vos non dubito, quin facietis, quod æquum & justum est. Bruxellis, Anno 1551.

Agrippæ Protestatio iudiciaria. XXVI.

Impendente lite, à debitore creditorem extra judicium solutionem accepisse constiterit, num secundo solvere tenetur in judicio? Quid si creditor vi, aut rapina sibi sive solvit, sive pignus abriperit, aut irreparabile damnum eandem causa causam intulerit, num etiam damnabitur illi debitor in judicio? Alexius Falcovi & violentia rapuit mihi bonum nomen meum, rapuit bonam famam meam, contumeliatus est personam meam, & irreparabilem intulit mihi cum damno & corporis & honoris injuriam: nonne ipse sibi satisfecit supra sortem debiti, atque ex creditore factus est debitor, ex actore reus, ex civili criminofus? An gratis ista ego passus ero? Reddat mihi bonum nomen meum, reddat mihi bonam famam meam, restituat honorem, repetat injuriam, reficiat damnum & interesse: desinat petere, qui factus est debitor: cesset agere, qui reus factus est judicio. Non iniquum peto, non diversum ago, de eadem re lis & causa est, & actio inseparabiliter sibi cohærens, quæ eodem judicio, eadem instantia, una sententia simul terminanda est. Puto, nulla lex, nul-

non excepisset me Reverendissimus Legatus Apostolicus Cardinalis Campegius, fame periisse potueram. Fortè cum multis mihi hoc commune malum esse dixeritis, nec me solum aliena vivere quadra, sed & omnes ferè Cæsaris stipatores, satellites, ostiarios, etiam qui illi à cubiculo sunt, id agere, quos passim mensas circumire alienas, vicissimque & alternatim per Oratorum adventitiorumque satraparum, curias, veluti mensalium sermonum exploratores aut parasitos, sua prandia & cœnas emendicare videmus, & tanquam lupos fabulæ supervenientes sermones quosque liberiores odiosa sua præsentia restringere non immodica Cæsaris ignominia. Hic velim vos aliquando audiretis, quæ sæpissimè audio ego: videretis, quæ video ego. Certe si Cæsaris honos vobis cordi esset, aliter illi consulueritis, nec tam luscis oculis avaritiæ suæ conniveritis, quasi non sit turpe Cæsari, suos stipatores mercedis inopia laceros, obæratosque proceres præcario victum quærere, quodque vos me suum Indiciarium coram vobis litibus destinatum, carcerisque terroribus vexatum, cum habeam mihi debitorem Cæsarem, illo præterito, jubetis emendicare ab amicis quod solvam creditoribus. Quæ hæc vestra æquitas, quæ justitia est? anne summum jus in summa injuria vobis repositum est? An non satis dedecoris & injuriæ passus vobis videor, qui contra jus & æquum, contra decretum vestrum, contemptaque autoritate vestra, & pendente coram vobis lite, alieni judicii violentia, instar latronis & sacrilegi ductus coram omni populo, atque in carcerem conjectus sum, nisi vos me ultra tantam ignominiam etiam mendicitatis ludibrio exponere velitis? Hæcine vestra sunt remedia? Sub qua unquam tyrannide, quantumvis barbara, sæva, fera, truculenta, crudeli, auditum aut lectum est, hominem literatura venerandum, virtutibus colendum, obsequiorum benemeritis præmiandum, innocentia innoxium, taliter mulctatum, quam me à vobis, & sub hoc Cæsare, Principe, ut dicitur, quantum in se est clementissimo? Aut agnoscite Cæsarem mihi debere aliquid aut non debere. Si debet, habere illud in depositum, habete illum fide jussorem, ni illum fide prorsus carere censueritis. Quod si non debet, liberate me à jurejurando. & ego non solum inveniam quod solvam creditoribus, sed & calamitatem hanc mox in felicitàtem commutavero. Veruntamen scitis ipsi & fatemini, in signem mihi factam esse injuriam ac jure deberi mihi & honoris & damni reparationem, longè superiorem illo quod abs me putatur. eadem causa est debito-

rum

in & injuriarum, ad idem judicium spectat, simul, non separatim agenda terminandaque est, decet reconvencionem sibi habere vim depositi. At vobis major, quam mihi, facta injuria: sed majus meum dedecus & damnum. Quocirca procuratorem fiscalem mihi adsciscere postulo. Quod si vos adversarii mei gratiam, cum vestram, tum Cæsaris ignominiam ulcisci nolueritis, ego, qualis qualis sum, meæ famæ velis & honoris mei prodigus esse nec debeo, nec volo, nec atam mihi injuriam, pro qualitate personæ meæ tam paucæ estimandam censeo. Quin quod ultra læsi honoris mei reparationem ad utilem emendamjurę mihi credere debeat plus cuplo superaturum sit id, quod abs me petitur, debitum. Quod si cedere cogor violentiæ, & potentioribus par esse non spero, infirmitati fortunæ meæ imputabitur: verum honoris mei vindictam & injuriarum ultionem, si data aliquando oportunitate vindicare neglexero, hoc certè ignaviæ, pusillanimitatis & excordiæ vitium esset. quod ab ingenuis animis semper alienum fuit, ut multi quam honoris sui vindictam judicum sententia non obtinuerunt, alii vi, alii dolo, alii variatu & beneficiis prosequi non dubitarint. Vos nō dubito, quin facietis, quod æquum & justum est. Bruxellis, Anno 1551.

Agrippæ Protestatio judiciaria. XXVI.

Impendente lite, à debitore creditorem extra judicium solutionem accepisse constiterit, num secundo solvere tenetur in judicio? Quid si creditor vi, aut rapina sibi sive solvat, sive pignus abripuerit, aut irreparabile damnum eandem causa causam intulerit, num etiam damnabitur illi debitor in judicio? Alexius Falcovi & violentia rapuit mihi bonum nomen meum, rapuit bonam famam meam, contumeliatus est personam meam, & irreparabilem intulit mihi cum damno & corporis & honoris injuriam: nonne ipse sibi satisfecit supra sortem debiti, atque ex creditore factus est debitor, ex actore reus, ex civili criminofus? An gratis ista ego passus ero? Reddat mihi bonum nomen meum, reddat mihi bonam famam meam, restituat honorem, repetat injuriam, reficiat damnum & interesse: desinat petere, qui factus est debitor: cesset agere, qui reus factus est judicio. Non iniquum peto, non diversum ago, de eadem re lis & causa est, & actio inseparabiliter sibi cohærens, quæ eodem judicio, eadem instantia, una sententia simul terminanda est. Puto, nulla lex.

nul.

nullum iudicium, nullum jus, nulla æquitas aut me condemnare poterit, aut illum reddere indemnem. Quod si, testibus legibus, malè meriti nulla debent iustitia, nec fide gaudere, quantò magis nullum meretur iudicii favorem sentire, qui in iudicium tam atrociter commiserit? si vim vi repellere licet, quantò plus jure? Si dolosus doloso in nullo tenetur, quantò minus doloso innoxius? Si culpa cum culpa compensari debet, quantò plus iusta reconvensione? Hæc oro, & illatam etiam vobis injuriam vestræ claritudinis cum iustitia, tum æquitas ante oculus habeat, nec me insontem & sine vestro favore periturum, tam inclementer perdere velit, qui me vobis humillimè semper commendo. Bruxellis, Anno 1531.

Agrippa ad Cæsarem. XXVII.

A Deam miseriam ob tuum servitium redactus sum, metuende Cæsar, ut præter vitæ exitium majorem mihi irrogare non poteris: & licet nuper mihi, nescio qua in clementia, & aures tuas occluseris, & oculos tuos à supplicatione mea averteris, denuò tamen, veluti in moribundis solet Natura, ultimum conatum experturus ad te supplex redeo, non aliud petiturus, nisi, quod si à clementia tua debitum virtuti & labori præmium impetrare non liceat, saltem ab indignatione tua, si qua erga me est, obtineam repulsam: quodque sperare non licet, subeas desperare, & solutum me à jurejurando tuæ Majestati præstito, repudiumque liberum abire sinas: & huic desperationi meæ admodum coactissimæ ne succenseas, necessitati quæ ex legiveniam tribuas. Bruxellis, Anno 1521.

Agrippa ad Amicum. XXVIII.

R Equisitus ab Amplitudine tua, Pater Reverendissime, ut quæ mea opinio sit super Cometa hesternò vespere viso, brevi scripto aperirem, non ignoro, quàm temerariæ arrogantia id mihi imputari posset, ad tantam præstantiâ tuam aliquid de his rebus non satis comperta veritate, nec exacto iudicio scribere. Maximum autem crimen ratus sum, tuæ Humanitatis, cui plurimum debeo, præcepto, in tempore non respondere. Malui itaque erroris & vel temeritatis subire periculum, quàm inobedientiæ incurrere crimen, sciens, jamdudum ex Sacris literis edoctus, pluris esse obedientiâ, quàm victimam. Itaque in tam tristi laborum meorum absentia, quod mihi de his rebus velut umbra quædam memoria heret, jam proferam in medium. Qui de astrorum judiciis scripserunt, novem aut
fortè

fortè decem narrant Cometarum stellarum genera. Neque tamen inficior alia, & ab his diversa Cometarum genera à posteris comperta, & olim ultra triginta duo genera Cometarum à Stoicis depicta. Hinc pogonios, acontios, piphios, phitetes, cerarios, lampades, hippeas & ejusmodi plures à Græcis nuncupatos. Sed ego vulgatum apud Astrologos numerū sequar, qui horum unum Saturnium vocant, qui plumbeo livore pallens, caudam non adeò protensam habet, ut cæteri. Denique Jovis duos, quorum unus argentum ab argento splendore & cauda lucidissima nuncupatur, alter Rosa dicitur, qui majusculus formam habet tanquam faciem hominis, caudā prolixam, & colorem in citrinum vergentem, velut aurum argento mixtum: estque lucidissimus. Post hos Marti adscribunt quatuor. horum unus Pertica dicitur ardens & igneus, cujus cauda unico radio in longum instar ardentis lanceæ protensa: alter dicitur Veru, priori haud dissimilis, nisi quia caudam undulatam veluti continuo vibrantem habet: tertius Tenacula, à bifurcata cauda, nomen tenet: quartus Rubea matura nominatur colore rubeo & igneo, cauda multis radiis proteso. Proinde Veneris est unus, qui dicitur Miles, omnium fere perniciosissimus, qui corpore grandi, cauda longissima, candens ac refulgens. Porro unus datur Mercurio, & dicitur Dominus Astoriæ, colore citrino & radianti, corpore crispo, undique brevib. radiis veluti barba emissis unde etiam Barbatus à plerisque nuncupatur cauda ejus non nimium protensa, neq; admodum lucida: Hæc si rectè memoria teneo, contemplatus hesternum cometem, illum aut Saturnium, aut Mercurialem existimo. videbatur enim mihi pallens & livido colore refulgens, quò ipsa etiam Saturni stella relucet: tum cauda neque prolixa admodum, neq; lucida: quia verò crispatus aliquantulum apparuit, & velocioris transitus. quàm si cœli motum sequeretur, hoc ad Mercurium attinet. nihil tamen de natura illius adferre ausim quousq; eum & melius contemplatus & acutius mihi perspecta fuerit. Verum, quod de situ ejus deprehendi, corpus erat hesterno vespere ad occidentē sub tertia facie leonis pendens, cauda ejus recta linea protendebatur per duas posteriores stellas majoris ursæ, in stellam polarem, id est, ex occidente in septentrionem: movebatur autem motu aliquo & irregulari & quasi trepidante descendens & occidens versus dexteram. Verum quid portendere videatur, ex multis considerationib. aucupari necessum est. Primum ex natura planetæ, quem imitatur: deinde ex natura signi, sub quo apparet & ambulat: tertio

hercle, forti opus est stabilique viro, non terga ferente in dubium, qui publicam perniciem privata redimere debeat. Vide tu, in quem locum me constituas. Ego vidi & legi, quem misisti librum, & quas pestiferæ conjurationis collegiorum turba congestit errorum sententias, quibus splendidissimam Regiam, totius patriæ lumen, densissimæ tenebris involvere cupiunt, tantæ Majestatis contemptui etiam religionis incuriam sociantes, plenisque temeritate sermonibus flagrantissimam Regio errori facem subicientes. Non est mihi incognitum, quis artibus res hæc apud Parisiorum Sorbonam tractata est, quæ cæteris tanti sceleris ausum temerario porrexerat exemplo. vix me continere queo, quin imitatus poetam illum exclamem, Dicite forbonici in theologia quid valet aurum? Quantum pietatis & fidei illorum pectore clausum putabimus, quorum venalis magis, quam sincera conscientia est? qui extimescendas universo orbi Christiano determinationes auro venales fecerunt, ac servatam tot annis fidei & sinceritatis opinionem nunc tandem extrema avaritiæ infamia corrupuerunt. neque verò minus deforme fuit, suffragia Magistrorum nostrorum censu, non æquitate exquirere, & formidolosam omnibus illorum determinationem precio sibi mercari faventem, partiumque emptivis suffragiis aucupari, quod liberis sententiis erat impetrandum. Hanc cene camerinam me movere vis, & adversus hoc hominum genus collatis signis pugnare jubes, ac si quod ais, nemo hoc argumentum me uno, si velim, tractare posset foelicius: atque si ego non satis insensum theologorum & scholasticorum omnium odium præterita hæc Vanitatis declamatione mihi peperissem, paucioresque in universitatibus, in aulis, in toto ferè orbe amicos habeam, quam hostes, quorum opera factum est, ut mihi suspecta sit Anglia, insensa Gallia, etiam à Cæsare nostro, cujus beneficentia pro obsequio sperare debueram, indignationem, si diis placet, virtutis præmium referam. Hæc istis mihi dantur venerandæ literaturæ & præstiti obsequii atque laboris stipendia, tam infœlici fydere nato, ut semper ingratis soleam servire Principibus. Neque verò ista me tibi narrare putes, quòd laborem hunc plena tua fiducia mihi injunctum, conquestis excusationibus subterfugere, aut tantæ Reginæ gratiam recusare & velut contemnere velim, aut tam sim pusillanimus, ut sententiæ meæ quam in libro de Vanitate scientiarum protuli, tuendæ perseverantissimus propugnator existere metuum, aut tam enervis doctrinæ, ut librum illum, qui potius
lubrica

lubrica Sophistarum opinione, quàm solido scripturarum robore contextus est, qui non nisi iniquissimorum suffragiorum consensus autoritatis umbram tribuit, nequeam expugnare, sed temporis & ocii opportunitatem operiri, autoritatisque occasionem & scribendi libertatem facultatemque aucupari me oportebit, nè caduca & fragili potentia tantum bellum aggrediar. Cæsaris namque & Mariæ illius sororis mandato licentiaque opus est. At mihi penes illos neque commendator, neque fautor est, & declamatio de Vanitate scientiarum me illis iniqua æstimatione in visum fecit. Quòd si tu hæc nobis impetraveris, confido me hoc negotium cum interrita dicendi libertate & fandi copia, tum invincibilibus scripturis, in expugnabilibusque rationibus, non minore felicitàte, quàm audacia & acturum & peracturum. Tu si quid in hanc rem facturus sis, fac citò, & quid me facere velis, protinus significa. Nam Cæsar intra paucos dies hinc migraturus est. Ego ubi maneam quoque divertam, incertus sum. Nullus hic mihi ad rem augendam locus est, nisi valedixero virtuti & veritati. tam firma manet vetus sententia, ut cum satis exeat aula, qui vult esse pius. Mitto ad te orationem meam in funere Divæ Margaretæ Principis habitam, jamque manu mea alicubi à typographi erroribus emendatam: tu cæteros, qui in gratiam Reginæ scripti sunt, libellos mittere ne graveris, in hoc facturus mihi rem omnium gratissimam. Nam Rossensis libellus admodum placuit, utinam liceret illi viro liberè omnia proloqui, nihil ob metum reticere. Vale, & me omnib. amicis commendatum habe. Ex omnium bonarum literarum atque virtutum noverca aula Cæsarea, nunc Bruxellis 12. Kalen. Augusti, Anno 1531. Quas ad me remissurus es literas, eas dirige in domum Reverendissimi Domini Legati Cardinalis Campegii, qui unicus meus Mæcenas, & sine quo ego sub isto inanimi pecore (aureo vellere dicere volui) rapacissimorum luporum præda factus fuisset. Ad illius itaque œconomum, quem vocant Domus Magistrum, literas tuas dirigit. Iterum vale.

Ad Cæsarea Majestatis privatum Consilium supplicatio Henrici Corneli Agrippa. XXI.

Claritudinem vestram amplissimi Senatores, quotidianis turbare in cursibus, atque tot repetitis urgere supplicationibus, restor superos & Deum ipsū, non minus, quàm hoc eandem vestram nauseat Claritudinem, & me tædere: sed haud utrobique par est, quum vestræ sublimitatis autoritas id

solo jussu præstare potest, quod ego à Cæsarea Majestate jamdudum anxius expecto. Dico autem anxius, non quòd petitionis meæ æquitate & justissima ratione diffidam, Cæsarisve judicium reformidem, sed de qua pendeo, aliquorum hominum fidem, qui me fortè velut peregrinum hominem minus notum minus amicorum hic habentem, rejiciendum & contemnendum censent: neq; qui sim, quid sciam, quid valeam, quid præstare possim, velint Cæsarem cognoscere: atque utinam præterea non etiam obtrecent. quorum opera jam tot vanis procrastinationibus hætenus suspensus, à finantiarum quæstoribus prosterगतus, à Cæsare contemptus, dum ventura quæq; expectarem commoda, bona amisi præsentia, damnum certum sub promissorum stipendiorum ambigua spe passus sum, quousq; alieno ære obstrictus, & usuris propè præscriptus, destitutus auxilio, dum sequor aulam, absens domicilio, esurit familia, illachrymantur filii, persequuntur creditores, & cum damno crescit mortalis egestas, etiam ne personæ meæ securus sum. Hæcine venerandæ literaturæ & commissi muneris, præstitiq; obsequii à Cæsare stipendia accipio? quòd ad restim, ad laqueum, ad desperationem propè adactus sum atq; utinam certò desperare liceret, & solutus jurejurando Cæsari præstito deletus essem de illo Cæsareo libro vitæ, in quo non modò fortuna mea, sed & spes quoque mea captivata est. Verum de vestra Claritudine aliquanto mihi melior opinio est, ut qui non adeò crudeles sitis, ut ne in fontem, perire sinatis, & ob exiguum debitorum summam, auxilii inopem relicturi sitis, sed quod in vestra potestate situm est, ut si numerare stipendium laborumve mercedem promptum non sit, dilationem solvendorum debitorum, quæ sæpè per nos externis mercatoribus ad plures annos etiam pro maximis debitis, nec absque rei publicæ onere concedi solita est, mihi aulico vestro saltem ad modicum tempus non sitis denegaturi, quousque à Cæsare aut constituto stipendio, aut meritorum præmio detur, unde solvam, aut ab illo absolutus repudiatuque liceat frui alienis beneficiis. Hanc unam ab auctoritate vestra mihi præstari gratiam postulo, cedatque creditoribus, quicquid id est quod ego promeruisse stipendii censebor, habeantque fidejussorem Cæsarem pro qua ista patior. Quòd si secus vobis persuasum est agere, certe nullus alius mihi neq; ad satisfaciendum, neque ad supplicandum locus vacabit, atque alio quovis tunc vel pessimo consilio vivere oportebit esurgentem & desperatum, ad illud tunc cum Cæsaris ingratitudine, tum vestræ severitatis inclemen-

nentia, meoque justissimo dolore vivendique necessitate
impulsum. Bruxellæ, Anno 1531.

Alia ad idem consilium supplicatio, XXII.

[super illis, quæ mihi D. Margarita Princeps constituit, &
expediri toties jussit per finantiarum illos finissimos, ut ita
uar, proceres satisfactum fuisset, non haberem, quod nunc
Cæsare conquerer. Verum quum me ab illis inanibus
licitationibus suspensum, vanis dilationibus postergatum,
is promissis delusum, tandem deprehendissem, & me, ad-
pto fructu, frustra laborē accepisse cognovissem, quorsum
mihi recurrendum est, quam ad vos Cæsaris Consiliarios?
illi, instar Pilati, lotis manibus rem meam rejecerunt in
marem, quem jam supra septimum mensem supplicabundus
insequor, statuat magis, quam homini canere, videor. Sic il-
ne in morem terrestris ranæ sitientem frustra vociferari
sus est, atq; dum peregrinus in diversorio magno dispendio-
nere & damno non immodico malum malo accumulo,
rit familia, crescit æ alienum, persequuntur creditores, ipse
judicio vestro periclitor, nec muneris mei stipendium,
cmeritorum præmium, nec laborum mercedem, nec sol-
idorum debitorum meorum dilationem, ob æquissimas
asas justissimasq; rationes mihi cōcedenda impetrare queo:
majus fortassis futurum nunc est damnum meum, quam
od debito mihi stipendio rescirci queat aut redimere illud
lit Cæsaris parsimonia, ne dicam avaritia. Quorsum igitur a-
quam ad vos viros sapientia graves, æquitate conspicuos,
udentia spectabiles, mihi recurrendum est? An me ignoratis,
oculatissimi virorum? ipsa opera mea me vobis prodere po-
erunt, aut hætenus de me periculum facere potuissetis. An
e contemnitis, despicitis, refugitis?

-----non duris genuit me cautibus horrens

Caucasus, Hircanæq; admōrunt ubera tygres,

im enim non solum ingenuus, sed & spectabilis genere, nec
ntum clarus imaginibus avitis, sed & propriis titulis militia
ctrinaque partis, nec modò scholasticis tyaris, sed etiam mi-
aribus insignibus decoratus, qui sub diversorum Regum
nperatoribus militiæ præfectus, nitido coruscans ære stre-
ua edidi facinora: inde per Italiæ, Galliæ, Germaniæ, cele-
ata gymnasia pulpito donatus, publicis theatris prælegi,
lendida fama Doctor: sunt mihi horum aliorumque bene-
estorum munerum summorum Pontificum, Cæsarum, Re-
amque & Potentatum clara testimonia. Multa olim fœli-
cis

T s

cis fortunæ experimentis effectus præstare potui, etiam Regibus & Principibus, qui nunc indignante fortuna mihi ipsi vix queo sufficere. At fortè exulabit aliquandiu fortuna mea, non expirabit: vivemus aliquando sælicioribus astris, qui nunc agimur adversis. Sunt adhuc mihi & plus quàm olim, optimæ literæ ingenuæque artes, inveniendarum rerum novarum pervicax ingenium, sanum pectus, vivax consilium, rerum gerendarum industria, in adeundis periculis audacia, in sustinendis laboribus vires, atque ad paranda accepta Regibus facinora infractus animus: sunt & variorum populorum lingua, & mores, & cum multatum rerum experientia etiam solida memoria. Quod si Silenum illum invertere oporteat, essent etiam astus, calliditas, versutia uterq; dolus, & malorum quorumvis scientia atque potestas, ingeniumque nocendi doctum, etiam potentioribus. Hæc quoties in me ipsum ingressus recogito, non possum nec debeo, nec volo ulterius hoc miseriæ cœno volutari, tam magno meo meorumque cum damno, tum ignominia & exitio. At quorsum alio mihi recurrendum est, quàm ad vos Magistros in Israël, quos decet ista Cæsari evangelizare primum: qui si me condigna veneratione & præmio suum agnoverit, nulli unquam alteri Principi serviturus sum lubentius, quàm sibi, cujus majoribus mei progenitores longa serie servierunt: vosque pariter me lucrati fueritis vobis semper obsequentissimum. Quod si me Cæsar ipse repulerit, convertar tunc ad gentes fortè, quæ non verentur illum, si fortè clementiam, quam in naturali Principe meo non reperiero, apud externos populos, vel hostes patriæ, effrataque barbarorum ingenia consequi valeam, & prætereuntibus me cum sacerdote Levita excipiat Samaritanus. Neque verò quisquam Regum unquam adeò est aut fortuna scælix, aut imperio potens, aut sapientia efficax, ut nullis egeat hominibus, qui fide, constantia, audientia, prudentia, taciturnitate illi aut domi adsint consilio, aut foris curent Reipublicæ suæ negotia. Nec me latet, quo nunc in pelago fluctent res Cæsaris, etiam quas fortè arcanas & maximè reconditas putatis, nec tam sum improvidus, quin ex ratione præteritorum etiam de futuris, circa aliquam quamvis divinationem, conjectare sciam. Certè si unquam aliquando Cæsari opus fuit hominibus, nunc omnium potissimè & maximè opus est, non secus atque mihi opus est Principe, qui mea opera utatur, abs quo mihi egregio aliquo facinore famam, honorem & opes rursus accumulem: non qui me ociosa cunctatione fallat, & spe ina-

spe inani perire sinat. At, ne vos lateat, sunt, fateor, & Pontifices, & Reges, & Principes, & Respublicæ, qui me propositis magnificis conditionibus ad munera, ad honores, ad officia expetunt, quiq; non solum stipendia, sed & domicilia, prædia, possessiones, filiorumq; beneficam curam cum his offerunt: sed eo malorum clavo hic defixus teneor, ut si etiam ad proximum lapidem me optima quævis fortuna maneat, hanc tamen nequeam arripere. Quin tantali convivium hic ludere cogor, admotaq; ore tenus poma, & aquas esuriens sitien sq; capeßere nequeo: hoc ipso etiam Tantalomiserior, quod mihi hic ne uno quidem illo inferiorum solatio, quod ajunt: Nullam sperare salutem, trui liceat: adeo mihi nec sperandi, nec desperandi, facultas conceditur, nam aliunde spem auxiliûve capere, quam à Cæsare, cui jurejurando astrictus sum, non tam nefas esset, quam crimen Majestatis. Proinde cum mea salus, si qua futura est, non magis in auxilio, quam in auxilii celeritate consistat, non video, quid sperare potero ab hoc Cæsare quavis cochlea & testudine tardiore, qui cunctando jam ad hanc ultimam me adegit calamitatem. Quorsum igitur alio nunc mihi recurrendum, quam ad vos ejus Consiliarios, quibus data est potestas, quos vultis, in album recipiendi, & quos vultis, submovendi? Nunc ergo aut facite me apud Cæsarem esse aliquid, aut me à præstito Cæsari jurejurando liberare, ut, illo me repudiante, si aliunde quævis bona fortuna me respexerit, liceat hanc vel cum illius offensa, obviis manib; apprehendere. Si alterutrum horum præstiteritis, nō habebo, quod de vobis aliquando iure conqueri possim: sin neutrum, & me patrocinii vestri indigum à clementie vestre sinu repuleritis, quam neminem supplicum unquam difficilem habere decet, iam cogeretis me acceptam ea repulsa iniuriam ad novarum rerum licentiam transferre, & malo aliquo consilio (ceu quale Hermocles dedit Pausaniæ) uti oportere, siue quod docet Satyrus ille inquitens.

*Aude aliquid brevibus Gyaris, vel carcere dignum,
Si vis esse aliquid.....*

Quin & malis artibus sæpissime bona fortuna parta est, & perituro melius est anceps experiri consilium, quam nullum. Sæpissime n humana desperatio ut speratis fallitur, insperata facilius assequitur, & fortuna virtute prædita scelere recuperanda est. Sed interea memineritis, inter Æsopi Apologos esse, murem aliquando subvenisse leoni, & scarabeum expugnasse aequi-

aquilam. multæ siquidem perpussillæ bestiolæ sunt, quæ contemptæ maximis etiam beluis rem faceant. Nullus tam abjectæ sortis, qui non possit per occasionem prodesse amicis, & nocere inimicis, etiam potentissimo cuique. Nullus ingenui animi vir tam unquam prostratus jacet, cui pudor, ira, dolor ingens, & pertinax necessitas novas vires novæque artes non suppeditent, quem non fortem & ad omne facinus intrepidum reddant, etiamque sagacem. Nolim tamen ego pro mure scarabeus fieri. Quid autem futurus sim, in vestro consilio & Cæsaris arbitrio repositum est. Potestis vos me Cæsari servare: potestis etiam me illi perdere. Vos boni consulite, & meæ huic amaritudini ignoscite. nullum enim tam pusillum animal est, quod angustiatum non exandescat. Atque ipsi scitis carere crimine, quod extremæ calamitatis necessitate committitur. Quod si quid peccavi, si quæ vel asinarum molæ reus, jam satis supplicii eo ipso de me sumptum est, illo usque adactus, quod cogor non tam pro merito stipendio pro mercede laborum, pro præmio virtutum, quam pro securitate personæ meæ, pro vita parvulorum meorum, atque pro abdicatione, pro repudio, pro ipsa denique desperandi licentia supplicare, Bruxellæ, Anno 1531.

Agrippa in Carcerem conjectus ad Amicum.

XXIII.

Cum ante hoc triduum. Vir clarissime, & tua autoritate & totius privati Cæsarei consilii decreto Alexio Falco interdictum sit quicquam infra quindecim dies adversum me attentare. nihilominus ille, contempta autoritate vestra, me hoc manè per Bruxellanos apparitores in carcerem conjici fecit, sese unâ cum Joanne Plato utrisque stipatoribus, sed perfidis nebulonibus, comitantibus. quod illorum factum & intentata in me eorum violentia in tuæ præstantiæ ignominiam & totius Consilii Cæsarei ac Senatorii Ordinis vestri opprobrium non vergere non potest. Verùm tue amini vos vestram autoritatem, quando lubet, mihi præsentaneo opus est remedio. Te igitur nunc appello, quod, ut potes, ita velis, autoritate tua succurras, atque hoc injusto carcere liberum restituas, meque fortunæ rationem habeas: quem non vitium, sed virtus pessum dedit, quemque nullum crimen, nullum scelus, nulla improbitas, nulla lex, nullum jus, nulla æquitas sed Cæsaris ingratitude & consiliariorum negligentia afflixit. Vale. Ex carcere civitatis Bruxellarum, 21. Augusti, Anno 1531.

Amicus

Amicus ad Agrippam. XXIV.

P. Cùm libertate adii Reverendissimum Panormitanum, tui, ut mihi semper visus est, virtutumque tuarum apprimè diosum: eique significavi tuum rerumque tuarum statum fortuniorum plenum, rogavique Reverendissimi Domini. Legati nomine, ut pro iustitia tibi adesse velit, remque hanc aratim aperui, ex qua detentus es. quòd ut commodius & minus facerem, literas ei reddidi. respondit perhumaniter, turum se quamprimum operam, ut liber evaderes iussitque, ad te scriberem, ut interim bono sis animo, dixi me reditum ad horam, quòd renuit. seque pollicitus est missurum ès aliquem, qui significaret Domino Reverendissimo liberationem tuam. Quòd si, ut accepit, præstabit, non erit opus, denudè redeam: sin secus, quòd nolim inciderit, redibo, ne ulli aut labori aut operæ parcam, ut cum libertati, tum nostri amantissimis hodie restituaris omnino. Vale, fortique imò sis. Ex curia Reverendissimi Domini Legati, 21. Augusti, anno 1531.

Agrippa ad Indices. XXV.

Illationem solvendorum debitorum hætenus concedere nolulistis: tum Cæsarem fideiussorem accipere renuitis. Quid mihi proderit vestræ autoritatis implorare clementia, si qua petentem repellitis? Quid valet apud vos Cæsaris fides, illum fideiussorem refugitis? An fortè illum de hoc hominum genere esse putatis, quos promissa non obligant? Quam in vultis me ex istis haurire sententiam aliam, nisi aulicam inc vestram benevolentiam nonnisi blandiloquentiam ac audulentam similitatem esse, illasque datas mihi tam magnificas aulicorum titulorum exemptionum privilegiorumque Cæsaris literas & sigilla, nonnisi meras nugas & ampullas esse, atque illa tum prodigia stipendiorum & beneficiorum promissa, esse non aliud quam verborum inanum crepitem fumumque plus quàm Poëticum, atque, quòd est in fatalis de Echo nymphea, nil nisi meras voces sine corpore? Oportet, hæccine mihi præbebitis scribendæ Cæsareæ historiæ laus sue indicia, inclementiam, avaritiam, ingratitude, literarum fidei fragium posteritati propalanda? Dicite mihi, an eorum est Cæsari, quòd ego suus Indiciarius iurejurando si adstrictus, jam propè ad biennium vacuum stipendio minus gessisse, & dempta mercede obsequium præstitisse deeam? qui dum supplicabundus hanc aulam sequi cogor, si
non

non excepisset me Reverendissimus Legatus Apostolicus Cardinalis Campegius, fame periisse potueram. Fortè cum multis mihi hoc commune malum esse dixeritis, nec me solum aliena vivere quadra, sed & omnes ferè Cæsaris stipatores, satellites, ostiarios, etiam qui illi à cubiculo sunt, id agere, quos passim mensas circumire alienas, vicissimque & alternatim per Oratorum adventitiorumque satraparum, curias, veluti mensalium sermonum exploratores aut parasitos, sua prandia & cœnas emendicare videmus, & tanquam lupos fabulæ supervenientes sermones quosque liberiores odiosa sua præsentia restringere non immodica Cæsaris ignominia. Hic velim vos aliquando audiretis, quæ sæpissimè audio ego: videretis, quæ video ego. Certe si Cæsaris honos vobis cordi esset, aliter illi consalueritis, ne tam luscis oculis avaritiæ suæ conniveritis, quasi non sit turpe Cæsari, suos stipatores mercedis inopia laceros, obæratosque proceres præcario victum quærere, quodque vos me suum Indiciarium coram vobis litibus destinatum, carcerisque terroribus vexatum, cùm habeam mihi debitorem Cæsarem, illo præterito, jubetis emendicare amicis quod solvam creditoribus. Quæ hæc vestra æquitas, quæ justitia est? anne summum jus in summa injuria vobis repositum est? Annon satis dedecoris & injuriæ passus vobis videor, qui contra jus & æquum, contra decretum vestrum, contemptaque autoritate vestra, & pendente coram vobis lite, alieni judicii violentia, instar latronis & sacrilegi ductus coram omni populo, atque in carcerem conjectus sum, nisi vos me ultra tantam ignominiam etiam mendicatis ludibrio exponere velitis? Hæcine vestra sunt remedia? Sub qua unquam tyrannide, quantumvis barbara, sæva, fera, truculenta, crudeli, auditum aut lectum est, hominem literatura venerandum, virtutibus colendum, obsequiorum benemeritis præmiandum, innocentia innoxium, taliter multatum, quàm me à vobis, & sub hoc Cæsare, Principe, ut dicitur, quantum in se est clementissimo? Aut agnoscite Cæsarem mihi debere aliquid aut non debere. Si debet, habere illud in depositum, habete illum fide jussorem, ni illum fide prorsus carere censueritis. Quod si non debet, liberate me à jurejurando. & ego non solum inveniam quod solvam creditoribus, sed & calamitatem hanc mox in felicitatem commutavero. Veruntamen scitis ipsi & fatemini, insignem mihi factam esse injuriam ac jure deberi mihi & honoris & damni reparationem, longè superiorem illo quod abs me putatur. eadem causa est debitorum

in & injuriarum, ad idem judicium spectat, simul, non separatim agenda terminandaque est, decet reconvencionem sibi non habere vim depositi. At vobis major, quam mihi, facta injuria: sed majus meum dedecus & damnum. Quocirca procuratorem fiscalem mihi adsciscere postulo. Quò si vos adversarii mei gratiam, cum vestram, tum Cæsaris ignominiam ulcisci nolueritis, ego, qualisqualis sum, meæ famæ udelis & honoris mei prodigus esse nec debeo, nec volo, nec atam mihi injuriam, pro qualitate personæ meæ tam paupercimam censeo. Quin quòd ultra læsi honoris mei reparationem ad utilem emendamjurē mihi credere debeat plus cupulo superaturum sit id, quod abs me petitur, debitum. Quòd si cedere cogor violentiæ, & potentioribus par esse non spero, infirmitati fortunæ meæ imputabitur: verum honoris mei vindictam & injuriarum ultionem, si data aliquando oportunitate vindicare neglexero, hoc certe ignaviæ, pusillanimitatis & excordiæ vitium esset. quod ab ingenuis animis non semper alienum fuit, ut multi quam honoris sui vindictam judicum sententia non obtinuerunt, alii vi, alii dolo, alii variatu & beneficiis prosequi non dubitarint. Vos non dubito, non facietis, quod æquum & justum est. Bruxellis, Anno 1551.

Agrippa Protestatio iudiciaria. XXVI.

Impendente lite, à debitore creditorem extra judicium solutionem accepisse constiterit, num secundo solvere tenetur in judicio? Quid si creditor vi, aut rapina sibi sive solvatur, sive pignus abriperit, aut irreparabile damnum eandem ob causam intulerit, num etiam damnabitur illi debitor in judicio? Alexius Falcovi & violentia rapuit mihi bonum nomen meum, rapuit bonam famam meam, contumeliatus est personam meam, & irreparabilem intulit mihi cum damno & corporis & honoris injuriam: nonne ipse sibi satisfecit supra sortem debiti, atque ex creditore factus est debitor, ex actore reus, ex civili criminofus? An gratis ista ego passus ero? Reddat mihi bonum nomen meum, reddat mihi bonam famam meam, restituat honorem, repetat injuriam, reficiat damnum & interesse: desinat petere, qui factus est debitor: cesset agere, qui reus factus est judicio. Non iniquum peto, non diversum ago, de eadem re lis & causa est, & actio inseparabiliter sibi cohærens, quæ eodem judicio, eadem instantia, una sententia simul terminanda est. Puto, nulla lex.

nul.

nullum iudicium, nullum jus, nulla æquitas aut me condemnare poterit, aut illum reddere indemnem. Quòd si, testibus legibus, malè meriti nulla debent iustitia, nec fide gaudere, quantò magis nullum meretur iudicii favorem sentire, qui in iudicium tam atrociter commiserit? si vim vi repellere licet, quantò plus jure? Si dolosus doloso in nullo tenetur, quantò minus doloso innoxius? Si culpa cum culpa compensari debet, quantò plus iusta re conventione? Hæc oro, & illatam etiam vobis injuriam vestræ claritudinis cum iustitia, tum æquitas ante oculos habeat, nec me in fontem & sine vestro favore periturum, tam inclementer perdere velit, qui me vobis humillimè semper commendo. Bruxellis, Anno 1531.

Agrippa ad Casarem. XXVII.

A Deam miseriam ob tuum servitium redactus sum, metuende Cæsar, ut præter vitæ exitium majorem mihi irrogare non poteris: & licet nuper mihi, nescio qua in clementia, & aures tuas occluseris, & oculos tuos à supplicatione mea averteris, denuò tamen, veluti in moribundis solet Natura, ultimum conatum experturus ad te supplex redeo, non aliud petiturus, nisi, quod si à clementia tua debitum virtuti & labori præmium impetrare non liceat, saltem ab indignatione tua, si qua erga me est, obtineam repulsam: quodque sperare non licet, subeas desperare, & solutum me à jurejurando tuæ Majestati præstito, repudiumque liberum abire sinas: & huic desperationi meæ admodum coactissimæ ne succenseas, necessitati que ex legiveniam tribuas. Bruxellis, Anno 1521.

Agrippa ad Amicum. XXVIII.

R Equisitus ab Amplitudine tua, Pater Reverendissime, ut quæ mea opinio sit super Cometa hesternò vespere viso, brevi scripto aperirem, non ignoro, quàm temerariæ arrogantia id mihi imputari posset, ad tantam præstantiâ tuam aliquid de his rebus non satis comperta veritate, nec exacto iudicio scribere. Maximum autem crimen ratus sum, tuæ Humanitatis, cui plurimum debeo, præcepto, in tempore non respondere. Malui itaque erroris & vel temeritatis subire periculum, quàm inobedientiæ incurrere crimen, sciens, jamdudum ex Sacris literis edoctus, pluris esse obedientiâ, quàm victimam. Itaque in tam tristi laborum meorum absentia, quod mihi de his rebus velut umbra quædam memoria heret, jam proferam in medium. Qui de astrorum iudiciis scripserunt, novem aut forte

tè decem narrant Cometarum stellarum genera. Neque ta-
 n inficior alia, & ab his diversa Cometarum genera à poste-
 comperta, & olim ultra triginta duo genera Cometarum à
 icis depicta. Hinc pogonios, acontios, piphios, phitetes,
 arios, lampades, hippeas & ejusmodi plures à Græcis nun-
 atos. Sed ego vulgatum apud Astrologos numerū sequar,
 horum unum Saturnium vocant, qui plumbeo livore pal-
 s, caudam non adeò protensam habet, ut cæteri. Denique
 is duos, quorum unus argentum ab argento splendore
 auda lucidissima nuncupatur, alter Rosa dicitur, qui ma-
 culus formam habet tanquam faciem hominis, caudā pro-
 im, & colorem in citrinum vergentem, velut aurum argen-
 nixtum: estque lucidissimus. Post hos Marti adscribunt
 tuor. horum unus Pertica dicitur ardens & igneus, cujus
 da unico radio in longum instar ardentis lanceæ protensa:
 r dicitur Veru, priori haud dissimilis, nisi quia caudam un-
 atam veluti continuò vibrantem habet: tertius Tenacula, à
 arcata cauda, nomen tenet: quartus Rubea matura nomi-
 ur colore rubeo & igneo, cauda multis radiis protēso. Pro-
 e Veneris est unus, qui dicitur Miles, omnium fere perni-
 sissimus, qui corpore grandi, cauda longissima, candens ac
 ilgens. Porro unus datur Mercurio, & dicitur Dominus A-
 riæ, colore citrino & radianti, corpore crispo, undique bre-
 radiis veluti barba emissis unde etiam Barbatus à plerisque
 icupatur cauda ejus non nimium protensa, neq; admodum
 ida: Hæc si rectè memoria teneo, contemplatus hesternum
 netem, illum aut Saturnium, aut Mercurialem existimo. vi-
 atur enim mihi pallens & livido colore refulgens, quò ipsa
 m Saturni stella relucet: tum cauda neque prolixa admo-
 n, neq; lucida: quia verò crispatus aliquantulum apparuit,
 elocioris transitus quàm si cœli motum sequetur, hoc ad
 rcurium attinet. nihil tamen de natura illius adferre ausim
 usq; eum & melius contemplatus & acutius mihi perspe-
 fuerit. Verùm, quod de situ ejus deprehendi, corpus erat
 terno vespere ad occidentē sub tertia facie leonis pendens,
 ida ejus recta linea protendebatur per duas posteriores stel-
 majoris ursæ, in stellam polarem, id est, ex occidente in se-
 ntrionem: movebatur autem motu aliquo & irregulari &
 sitrepidante descendens & occidens versus dexteram. Ve-
 nquid portendere videatur, ex multis considerationib. au-
 pari necessum est. Primum ex natura planetæ, quem imita-
 deinde ex natura signi, sub quo apparet & ambulat: tertio

ex natura syderis aut stellæ behemæ, à qua pendent: deinde perquirendæ sunt Principum nativitates & inronizationes revolutionesque, ut sciatur, si in alicujus eorum nativitatis inronizationis revolutionisve ceciderit horoscopus: aut si fortè signum profectionis, aut locum directionis, aut locum hilech alicujus istorum occupaverit. quod si compertum habeatur, suspicari licebit de illo Principe, non modicam illi, aut vitæ, aut honoris, aut regni, aut fortunæ imminere periculum: tum quod de Principum, id etiam de regnorum & oru & revolutionibus horoscopisque accipiendum est. Hæc sunt, Reverendissime Pater, quæ utique reminiscens hoc abortivo festivoque calamo tuæ humanitati tradere potui, qui me hoc manè respondere jussisti; alias exactiori perquisitione eam rem tibi declaraturus, si & librorum & oculi copia non sint de futura multam enim requirit diligentiam hoc divinationis genus. nam nisi quis justis instrumentis Cometæ declinationem, latitudinem, ascensionem rectam & obliquam distantiam à sole, ejusque motum ab initio apparitionis suæ usque in finem noverit, quin & caudæ illius consimiles dispositiones versionesque scrutatus fuerit, nihil rectè prognosticaverit. Illud autem dicere non verebor, quod quemadmodum corpus Cometæ est significatior eventus futuri, ita cauda est ostensor regionis, ubi hæc potissimum futura sunt. Quia igitur cauda hujus Cometæ septentrionem versus rectè protenditur, certè quicquid id est, quod per illum comminatur, siue significatur, in illis regionibus, illarumque triangulis forrietur effectum. Valeat foelicissime tua reverentissima Paternitas, cui me humillimè commendo.

Doctissimo ac Ornatisimo viro, Henrico Cornelio Agrippa, Eusebii Rockius Chapusius S. D. XXIX.

Magnopere sum proximis tuis ad me. literis delectatum, doctissime Corneli, non tam quia elegantes atque eruditæ essent, & benè facundæ, quamvis hoc etiam nomine per quæ placent tua omnia: quàm quod veterem illam amicitiam nostram ac suavissimam consuetudinem sic vivam referebant, sic spirabant recentem vegetamque, ut absentia atque solitudo, quæ jam annos aliquot dispescimus, non modo damni aliquid aut imminutionis non attulerit, ut etiam incrementi aliquid atque auctarii videatur accessisse, luculento nimirum & aperto argumento, non ea ratione hanc consuetudinē à nobis suspectam in itamque esse, quæ vulgus hominum solet, qui stultè ac temerè bracteata quandam, ut ita loquar, & superficialiam amicitiam ad tempus, hoc est, tantisper dum corporibus præ-

sentes

entes sunt, metiuntur, & in summis duntaxat labris natirantem habent, non etiam impressam animo: in quos Propertium illud rectissime quadrat:

Quam proculest oculis, tam precul ibit amor.

uperos comprecor, mi Agrippa, ut hanc benevolentiam, qua uterq; alterum arctissime cōplectimur, perpetuam esse velint atq; vitalem. Sed nunc, paucis istis sic præmissis, ad rei, qua de vobis hoc tempore institutus est sermo, caput perveniamus. Merito te amo, mi Agrippa, ac facio plurimi, qui, quod proximis dieb. magno ardore abs te contendere id me tam facile tamq; benignè pateris impetrare. profectò si quid unquam à me visissim postulabis, quod quidem in me sit situm, faxo, ut ne postulaveris frustra, sentiesq; cū eotibi rem esse, qui non segnius atq; libentius beneficium in loco dare velit, quàm accipere, & quanquam initio nōn. hil tergiversari videaris, varias causificationes adferens in medium, quò negotium abs te à molitus n alios, putà vel in Erasmodū, vel in Vivem, vel in Cochleum & æteros rejicias, nihil agis. Obone, hæc ego modestiæ atque prudentiæ tuæ, ut debeo, tribuo: modestiæ sanè est, quod te in ra mediocritatem ponens, alios ad tam præclaram facinus parandū putes præ te accersendos, quos & ingenio, eruditionis gloria & dicendi facultate ac copia te ducis præstantiores. sed le hoc viderimus mox. Jam verò quis non videat prudentiæ illud esse, & quidem nō vulgaris, dū rem omnem diligenter atq; ad amissim perpendens, acutè & graviter perspicias, quàm numeris omnib. absolutū requirat artificem, ac proinde sub veris, ne tantæ sarcinæ semel in humeros admittæ si deprehendat is impar, malignis & vitiligatoribus hominib. ridendum te ac exhibendū propines: sic fortassè cum animo tuo rationē iniens, si captivus ille Alexandri exercitus peritissimus sagittandi artifex, ut erat dictus, obq; eam rem corā Alexandro adductus quo specimē aliquod artis daret, mortis periculū adire maluit potius, quam de fama atque existimatione periclitari: quantò ecero consultius, si me, meo, quod ajunt, pede dimetiens, conineā à re tam ardua manus: & profectò perquam eleganter & graviter, nec minus verè à Thucydide scriptum est, Inscitiam iudax quiddam esse & sibi perfidens. contra eruditionem atq; prudentiam subtimidam & verecundam esse ac cunctabundam. At ego utraq; de causa multò magis in spem vocor, fore, ut si res sit tibi cordi, ut cōfido esse siq; admoveas manū. ut nemo mortalium sit argumentū illud foelicius ac majore cum energia tractaturus: id quod scripsi ad te proximis meis literis,

V 2

neque

neq; adduci possum, ut dictum ipsum mutatum velim: quam tu subinde me admoneas, etiam atque etiam videam, in quem te locum constituam, in quod vocem discrimen. Sed heus tu, non ait Plautinus Pyrgopolymeas, præclarum nullum sine periculo facimus. Novi, novi, eruditissime Agrippa, in quam arenam, in quam palestram te extraham: novi, in quam arenam quem pugilem devocem: novi, inquam, vires ingenii: novi ad quid vis, tum dicendum, tum lucubrandum incredibilem præsentiam, suppellectilem ditissimam, memoriam infinitam dicendi copiam illaboratam quidem & simplicem, puram tamen, & ob hoc addocendum ac persuadendum idoneam magis ac propriam, novi præter Cyclias, quas vocant, disciplinas ad unguem omnes perceptas, insuper legum tam divinarum, quam humanarum, sacrarum quoque Scripturarum supra, quam credi possit, absolutam cognitionem. Certè dum una frequentes essemus, sæpenumerò mira mihi fuit eruditionis tuæ omnijuga varietas, & ingenii tui præsentia illa itaque enthusiasmus verè entheus, meritoque vocari te posse putem, quod de Berbaldo grammatico Picum Mirandulanum dixisse ferunt, vivam & loquentem Bibliothecā. Quæ omnia cum ita se habeant, (neque enim ad adulationem, aut gratiam loquor) tu modò vide, mi Corneli, (patere, quæso, ut te id admoneam) ne talentum tuum defodias in terram, aliquando malæ collocatæ sortis severissimo Domino daturus poenas: quin potius, quod ille tibi concedidit tam affluenter, fac reponas cum quanto potes sænore. Sed insipidus ego, qui te de his obtundam. Jam verò ut non nihil de illis dicamus, in quos te velle videris exonerare, ut de Erasmo nihil statuam temerè, quem eruditi & candidi plerique omnes, ceu Phœnicem eximunt ordini, de reliquis fidenter dico, idque illorum pace, ac bona venia fieri perquam velim, neminè eorum esse, quem tibi præferendum (ne quid dicam amplius) esse censeam: ac ne illud quidem satis adhuc mecum constitui, num Erasmus ipse dabit, ille ut est placidissimus, dicto veniam, nisi quod in dicendo canorum quid & propemodum inimitabile habet, quodque in animos hominum leniter ac placidè illabatur argumentorum densitate, quibus in hac re potissimum est opus, te sit superaturus. Quòd si tunc hanc laudem non agnoscas, (es namque singulari modestia præditus) certè illud dabis, Erasmus jam pridem Reginæ studium atque favorem non agnoscas, (es probasse, edito ad illam de Matrimonio Christiano copioso & erudito syntagmate, Vives quoque, dum Christianam sæminam inli-

tituit, vicē suam officio functus videri potest. Cochleus et-
 1, quādo quidem in eādē rem nonnuallam scripserit, quæ
 e propediem, ubi transcripta erunt, mittemus, non viderur
 ū reliquisse, ut jure ejus officium desiderari possit. Sed quid
 omnes accinctos esse ad scribendū : fac arripuisse calamos,
 tam speciosam laudem sibi vendicent. nonne palam in
 dio atq; adeò in commune positam scripsit Horatius? Hæc
 upantis fit, fit obnixè atq; acriter contendenti. Alibi simus
 iles, cedamus devia largiamur priores alii: hic pia quadam
 generosa superbia enitendū est ad summa proximūq; non
 idem cubito submovendus ulli, sed industria, sed conten-
 ne ante vertendus. Mobile quid est virtus, loco stare nescit
 perq; unius acquisitio ad majus aliquid gradus est, non cō-
 entia: hoc vel maximè indicio palam nobis faciens, origi-
 n cœlitus se traxisse. Et postea tu, si Musis placet, tot modis
 fructus, tot commoditatibus suffultus, alicui tam præclari
 inoris gloriā cedes, nedum admittes in participatum: Ex-
 ca, quæ sote, mi Agrippa, istius ingenii tui energiā ac vires,
 olve divitias fac tui periculum quid valeas, quid possis, vel
 o solo sisus, in causa præsertim tam pia, qui infantium lin-
 as disertas facit, qui Asinam Balaam, stupidissimum alioqui-
 rum, adversus nefarii hominis impietatem fecit vocalem.
 p invidiosa, inquis, res est, & periculosa plenum opus alex,
 unus & privatus homuncio adversus tantum Regē vel hi-
 le ausim, si tot Academiæ spiculatorum carbonum ex-
 ina in me sustineā provocare. Primum de Rege, mi Agrip-
 sic habe. Quanquā omnis amor præceps & cæcus esse con-
 vit, vel Poëtis & pictoribus testibus, tamen Rex ipse hæc
 s semper fuit etiamnum est sani consilii & probè oculatus,
 rem legib; judiciis bonorum atq; eruditorum hominum
 culis, non vi, aut armis transigi velit, hac certè parte cordati
 incipis officio functus. At illis adeò malè sit, malè feriat
 stibus & intempestivis turbatorib; qui primi optimo Prin-
 ci & uxoris amanti sismo vitus istud adfilarunt: primi præpo-
 ram hanc religionem ejus instillarunt animo, primum in-
 junctissimos cum corporum tum animorū copula tot an-
 os perpetua concordia conjugatos frigidum intersperferunt.
 uos ergò, sed nebulones illos, suæ conscientię suæq; syntere
 relinquamus ex carnificandos quibus iudicib; quoquo gen-
 ū se vertant, quibuscunq; strophis ac fucis malitiā suā incru-
 ent pallientq; nunquam absolventur siquidē, ut est in Saty-
 s, Iudice se nemo nocens absolvitur. Interim hætenus nobis

ac Regina gratulandum, quod Rex ipse, quavis per gnationes aliquot, vel flamma cibum paratos petere, obnixè ac validè in deteriore partè impellatur, tamen (ut dixi) legib. se & eruditorum iudicio permittit. Quò sit, ut pro sua æquitate, aut nihil, aut leviter illis succenseat, qui cōtra se pronunciant modò rem argumentis, &, ut tantò Monarcha dignū est, pertractent, id quod tefacturum nihil prorsus addubito. Sed, age, fac rem secus habere: certè, mi Agrippa, non possum hoc loco, quin, quod sentio, dicam paucis, infœliciter videl. nos operam locare perdiscendis disciplinis, percipiēdis divinis pariter atq; humanis, pervestigandæ deniq; veritati, si, ubi publica utilitas usum nostri desiderat, ubi pietas, ubi religio, tum eam musitata abscondimusve, non aliter faciētes, quam similes tota illa militari panopliā ad patriæ ac penatium defensionem instructus, mox conspecto hoste, vel gratia, vel metu abjiciat arma, aut dissimulet. Actum est mi Agrippa, de morū integritate, de Philosophia Christiana, si personas hominū respicimus: quin potiùs, Aristot. exemplo, hominis primum ethnici, deinde nō in totum apud scriptores adulationis suspicione liberi, sic dicimus: Amicus Socrates, amicus Plato, amicus Rex magis amica veritas. Sed & illud te perspicere atq; animi cogitatione veluti percipere non ambigo, si procedat, quas turbas, quostu multus Christianæ Reipub. jam annis aliquot fatis superq; vexata datura videatur. Porro & illud mihi considera, nihil absurdi, nihil à majorum nostrorū ac sanctorum Patrum exemplis alienum facturum Agerem exemplis, nisi hæc ad te non forent aliud, quàm juxta parœmiam, aquas in mare. attingam tamen. Cogita Esaiam: Dispone, inquit Ezechie Regi, domui tuæ, &c. Cogita Nathan, qua libertate atque constantia homicidii ac stupri David arguerit: mox sub Christum passum offert se Joannes, unicum tuendæ veritatis exemplar ac typus: offerunt se è recentioribus Chrysostomus & Ambrosius, uterque magno animi robore adversus impios Principes usi. Sed dicis mihi, plerisque libertas ista atque *παρρησία* exitio fuit: multi mortem plures exilium, odium, contemptum, ejusque generis calamitates innumeras pro mercede retulerunt: quibus ego uno verbo sic occurram: Alibi parcus sis vitæ, hic, si opus esset, in causa tam pia, pulchrum foret vitam pro laude patriæ. Quanquam hinc, ut dixi, nihil malè metuendum sit, ac ne omninò quidē offensæ aliquid: modò, quo monui, res moderamine gerantur. Quare hæc nunc missa facimus. De Magistris nostris quod metuis, scil. tu, quod pueri solent, fulmen è vitro

quasi verò nescias, ab añis istis paucis, quib. Orbis nasum
 ere cœpit, Cumapos illos asinos desiisse esse terrori, nimirũ
 detracta. Sorbona illa, aut, si mavis, Sorbonis, cũ suis
 pedissequis fortiter cõtēnenda est: lucernarii illi tenebrio-
 habuatores ignavissimi, clamosi, tamẽ ridendi sunt, ac ful-
 tũ quorundã instar habēdi quæ bruta propterea Phisici vo-
 solent, quòd tamen si magno impetu collabantur, irrita ta-
 & citra noxiã ruunt, saltem cum Demost. eò rãtum impu-
 tiæ atq; perfidiæ sibi evadere permetterẽt, ut tacerent mo-
 non ẽt aperte veritatem oppugnarent, nam illũ synãche, &
 alfe exclamavit alius, archyranche, mutũ duntaxat fecit. At
 contrã vel Stenihore vocaliores atque obstreperos magis
 it quæstus ventrisq; negotium, nempe alioqui si ex animo &
 ad ita sentirent, pronũciarunt sententiã, stupidissimi in sul-
 imiq; sint oportet: sin in re tã seria gratiæ & favoris potio-
 ionẽ habuerunt, quid, quæso, illis perfidiosius? quid impu-
 tius? quid talibus conscientis deploratus? Quo digniores
 it, doctissime Agrippa, ut illorum siue fraude, siue inscitia in-
 ertum extracta, quemadmodum in fabulis Veneris Martis-
 e nequitias reteggit Phœbus, per te ridiculo ac conspuendo
 am mortalibus sint spectaculo. Sed non potui non effuse ri-
 re, ubi eo venissem legendo. Dicite Sorbonici, in Theologia
 id facit aurum? at ego continuo rogabam cum Virgilio:

Auri sacra fames, quid non mortalia cogen-

Pectora?-----

gabam cum Philippo Macedonum Rege: Quid non impe-
 it, quòd non penetret a sellis auro onustus atque adeò, si per-
 ittis, habeo, quod pro illis tibi respondeam: Auro fit, Agrippa,
 ut ne potemur perditius, potitemus meracius & *ut auro*
 , cuticula curetur nitidius, ventri ac palato fit melius, bre-
 ter forbeatur multis modis latius, reliqua ex te divinato. Ve-
 m istis hic modus esto, si modò uno verbo. absolvero, quòd
 agnis ambagibus circuivero. Nihil aliud quàm ridere Ma-
 stris nostris convenit, & ut Aristophanis verbo utar, *αὐτὰρ ἄ-
 ρδι*. Ergo suscipies scribendi provinciã, modò id nostra
 peratibi perficiatur, ut vel Cæsaris, vel Mariæ sororis mãdato
 q; autoritate scribere videaris, potius quam privato & tuo-
 te impulsu. Puto, quo minus invidiæ aut calumniæ loci sit re-
 quum, & probatur equidem mihi consilium, ac proinde Re-
 ina ipsa intra dies paucos scribeb vel ad Cæsarem, vel ad Ma-
 am, quo tibi illorum autoritate liberius, quæ videbitur, scri-
 endi potestas fiat. Mi Agrippa, si hac in re cum mihi, tum Re-

ginæ strenuè ac sedulò morem gesseris, profectò vel in me recipio futurum, sicq; ego advigilabo, ut te nunquam oblequi tantæ Principi pœniteat impensæ: & quanquam ipsa per te ea animi generositate prædita est, ut meis calcaribus nihil fuerit opus, advigilabo tamen: tu modò cura talem te nobis in hoc conflictu pugilem præbeas, qualem te animò concepimus, qualemque, ut præstes, omninò secundum Deum in tua est manu. Hic ego scribendi finem facturuseram, nisi visum fuisset dicere de hoc, quod Cæsarem subinsum tibi, & paulò alienatione erga te animò esse, quàm solet, quereris, obvirtutem, ut verè scribis, & liberio rem illam, sed perinde veram declamationem de Vanitate scientiarum: hic quod dicam, aliud habeo nihil, nisi quod optimam spem in clementissimi lenis-mique Principis ingenio collocatam habeam, apud quem tametsi fuci quidam atque opici muros, ignavum utiq; pecus, & alienæ industriæ arrodendæ natum, ad tempus autoritatis aliquid invenerint, ut sunt placidissima quæque ingenia ad credulitatem ferè procliviora, tamen ne credas perpetuum ac ne diuturnum quidem istud fore. Citò, crede mihi, hic nymbulus ferenabitur. Quod si exemplis dolor tuus levâri potest, jam inde ab initio Græcorum historias memoria repetamus: repetamus Romanorum: annon apud illos clarissimi quique viri & de Republica optimè meriti Ostracismis civitate pulsi sunt: apud istos aut ad Gades, vel Gyaras, aut alioqui aliquo gentium iussi sunt exulare? ut ne commemorem alia graviora, quorum nihil simile tibi intentatur. Quare fac forti atque infractò & te digno sis animò. Melius, ajunt, cras forsân habebis. Et quidam è recentioribus non infœliciter scripsit,

Nemo vel ingenti mersus desperat in unda,

Sapè fit expulsa nube serena dies.

Sed ecce & aliud subsidium, idq; indubitatum & sacræ anchoræ instar. En habes clarissimum illum ac nobilem heroem D. Ludovicum à Flandria, D. de Prato, virum, præter alias innumera-biles dotes, quibus ornatissimus est, tanta in dicendo vehementia atq; acrimonia, ut vel apud iniquum judicem quavis persuadere ac probare posset, dicas Periclem quendam, aut Ogmium Herculem esse: tanta rursus apud Cæsarem gratia atque autoritate, ut te, vel si nocentissimus sis, cum illo queat reducere in gratiam, nedum in fonti & perditorum hominum invidia, grato patrocinari non possit: postremò utriq; nostrum tam amicum, tam ex animò faventem, quæ viri humanitas est, ut nihil non facturum confidam, quod e re ac dignitate nostra sit.

Hoc tu Jove deprecatore ac fautore fultus, mi Agrippa, mitis istis & patellaribus diis, hoc est, vesanis rabulis, vel laetum ausis mandare. Ego quoque vel absens per literas atque nicos, aut ubi ad aulam revocabor, coram polliceor me non ostremæ diligentiae, & ut spero, non pessima cum gratia pro ignatorem dignitatis tuæ futurum: tu modò perfer & obira,

Ac ne cede malis, sed contra audentior ito.

abit enim Deus his quoque finem. Sed heus tu, an non hæc ribendi occasio vel præsentissima, & cum primis opportuna deri debet, aut reconciliandæ Cæsaris benevolentiae, aut arius etiam demerendæ. non hæc sine numine divum eveniunt, ὅς τε ὅς τε πάντες καὶ ἡμεῖς, adhuc nos aliquis Deus respicit. Vafunebrem orationem tuam legi a vide & diligenter: quam ut unc non laudem effusius, (καὶ γὰρ τοὶ αὐτῇ ἐαυτὴν ὕλην) perplauit. Typographo subirascor: quod illam tot tamque pudendis lendis illeverit. Iterum vale Londini, decima septembris, nno 1531.

Amicus ad Agrippam. XXX.

P. Domine Agrippa, heri sub noctem amicus quidā meus, cui nonnihil apud D. Hofstratum fuerat negotii, mihi reilit, sese illic cognovisse ex ore, ni fallor, ipsius D. Hoftrati, arari adversus tuos de Vanitate scientiarum libros nescio quod mandatum, siue edictum prohibitorium, ne quis illos el vendere posthac, vel legere audeat. id quoniam tua referret, ut scires existimavi, non potui quin statim tibi indicerem, uò posses, re adhuc aliquo modo integra, vel mature occurre commoda apud D. Dominum insinuatione, vel aliter tuæ kistmationi, ut commodissimum videbitur prospicere. Uneverò hæc turba veniat, ab Lovanien sibusne, an aliunde derendere nondum certò potui. Vale, Anno 1531.

Amicus ad Agrippam. XXXI.

P. vir clarissime, jam pridem volitas hic per omnium ora, præsertim ob novam opus, quod edidisti de Vanitate disciplinarum: de quo quum eruditi complures ad me scripserunt, mihi tamen nondum videre contigit. in eo consentiunt, illic esse libertatis affatim, de cæteris variant sententiæ. Curao quamprimum ut habeam, ac totum devorabo. Hic Andreas sacerdos mea sententia modestus ac pius huc se contulit, ut Erasmmum inviseret: sed, sperato thesauro, carbonem repperit.

V s

Nunc

Nunc tuum expedit congressum, nonnihil liquidioris sapientiae è tuo pectore haustus. Videtur unice amare tuum ingenium, ac libellum de Occulta philosophia perpetuum habet itineris comitem. Eum tibi non commendo, sed per illum potius tibi commendari cupio. Ubi perlegero librum tuum, scribam ad te copiosius. Interim præcor, ut quam prosperrime valeas, Datum Friburgi Brisgoiae, decima tertia calendae Octobris, Anno 1531

Amicus ad Agrippam. XXXII,

Quidam provincias lustrarunt, & novos populos quidam adierunt, mariaque transierunt, ut eos, quos ex libris noverat, coram quoque viderent, sicut Pythagoras Memphiticos vates, & Plato Ægyptum & Architam Tarentium, eamque oram Italiae quæ quondam Magna Græcia dicebatur, laboriosissime peragrarunt, sic Apollonius intravit Persas, pertransivit Caucasum, Albanos, Scythas, Massagetas, opulentissima Indiae regna penetravit, & pervenit ad Brachmannos: ut Hyarcham in throno sedentem anreo, & de Tantalii fonte portantem audiret dicentem: inde per Decem populos reversus Alexandriam perrexit in Æthiopiam, ut gymnosophistas & famosissimam solis mensam videret in fabulo, uti Hieronymus refert. Sic debui, & merito, servus & ignorantiae captivus, à Gallis ad Germanos transire, ut Erasmus & Agrippam, maxime lacteo fonte manantes, dominos suos, & philosophos, & theologos, doctoresque egregios, & famosos per totam Europam, & viderem & audirem loquentes, & docentes. Unde Friburgum primo petii, & ipsum D meum Erasmus, à quo humanissime susceptus, eidem duo vel tria proposui dubia, aut quaestiones de illa Occulta philosophia, quam Magiam naturalem & Cabalam vocitant, & de Alchimia unam: sed quasi sumum, aut verba sola parvi fecit præfatam Magiam: primo utramque, vel omnem Magiam, & ipsam divinam cabalam: & pluris fecit dictam alchimiam, sed dixit, tot esse ad eam porticus, quod est difficillimus ad eam ingressus & accessus. Hinc tandem ipsum rogavi, ut saltem quid per me scriberet ad Dominum meum Agrippam, ut maiorem haberem occasionem & tutiorem accessum ad eum, quod libentissime concessit & fecit: inde cum literis suis petii Argentinam, & postea Spiram, in qua Caesarem expectavi, & cum eo Dominum meum Agrippam per tres hebdomadas fere. Tunc cūprium intellexi Caesarem ante Festum natalis Domini, vel forte in

hac hyeme non venturum Spiram, illico viam arripui
 ploniam, & ad Bruxellas, cum laboribus & expensis & pe-
 nis sæpe, ut antea, non modicis: sed nil mihi difficile, ut ve-
 tem percipiam, quæ est in Christo Jesu, quem tamen Dei
 um & hominem verum redemptorem meum, vitam æter-
 nam mihi daturum firmissimè credo, & spero, ipsumque me-
 um & umbram ejus, aut imaginem, quæ est Natura com-
 munita ad omnia, juxta illud evangelicum, Ego sum via, veritas
 et vita, &c. Hinc advenio, ut à Domino meo, cum placuerit,
 odati & enucleatis quæstionibus nostris doctus redeam.
 utinam coram oculis Domini mei Agrippæ inveniret ser-
 vus aut famulus gratiam, ut ei in aliquo etiam sine sti-
 diis inservire valeret & famulari, & quid beni tandem ab
 reportaret, vel ipse ego talem reperirem. qualem Bovillus
 quando invenit Trithemium, non magum, ut dixit, postea,
 it communiter sumitur Magus à vulgo, aut ignaro, sed bo-
 num Magum, & sapientem, aut philosophum doctissimum.
 per eum, vel per D. meum Agrippam me sacra lympha spar-
 re possem & vivo flumine abluere: quò fatalibus his igno-
 rantia larvis exutus, in hominem devenirem, ut videre pos-
 sem & percipere illam Occultam philosophiam, quam in py-
 graphia dare protinus promisit, & ut non modò ænigmata
 occulta picatricis caperem cum similibus, sed etiam ipsa sa-
 cræ disciplinæ ac geographicæ eloquia perfectè possem per-
 pere. Quid me detinet, ut etiam vestigia ejus non sequar &
 osculer? cui laudes dignas persolvere non est nostræ opis:
 nec Hebræus, nec Græcus, nec ferè Latinus ego, sed ig-
 norus in cunctis, coram tanto viro etiam loqui vereor, nec
 possem meam ignorantiam non fateri, nisi omnino tacerem:
 sed confortatus in verbis suis, ubi ait, Quia nihil scire felicis-
 sima vita, vires mihi præbuit, loquar ego, ut novi, licet me
 non doctum, aut philosophum, sed tamen hominem in a-
 rtium transformatum, quasi alter Apulejus ut cœpi, & sequitur,
 veriam. Etsi, quicumq; occulta naturæ & philosophorum ar-
 ta ostendit & manifestat ignaris, est maledictus, qui tamen
 doctis & sapientiæ amatoribus ostendit, hic lauro est coronan-
 dus, hic credo digna locutus, ut in cœlo suo physico voluit
 dominus Ulstadius, & quamvis ignarus sim plurimum, & indo-
 ctus amator, tamen sim bonarum artium & sapientiæ cupi-
 us, qui tot provincias & regna lustravi, & transivi per leucas
 nientas & ultra, cum laboribus & periculis non modicis.
 dicunt ad te Dominum meum venire docendus, & si a
 principe

principe nemo debet redire vacuus, nec a fortiori. nec a docto aut philosopho, qui, sicut gratis accepit. gratis etiam dare potentibus iussus est. Ad quod advertens præfatus Dominus Ul-
 stadius de libro prædicto ait, Licet enim pro indoctis æquæ ac pro doctis ediderimus, non tamen abs re id factum esse quilibet invidus sciat, quum sumus omnium creaturarum genitor atque pater æquo lumine solari & probos & improbos visitet. maledictus enim est, qui propriam utilitatem rei publicæ commodo præponit: nec nobis solum nati sumus, sed & partem de nobis sibi vendicat patria, & partem amici, sicut Cicero docuit, & Salomon absconditam sapientiam & absconditum thesaurum nihil prodesse dixit: item scribebat D. Trithemius ad D. meum Agrippam, Ne sinas tam excellentes ingenii tui vires otio te perescere: te, qua possumus, instantia monemus, petimus & rogamus, quatenus & tuo de labore ad meliora semper exercites, & lumen veræ sapientiæ, quo maximè & divinitus illustraris, etiam ignorantibus demonstres. Docilem ergo, benevolum & attentum discipulum charitas & benevolentia tua, qua cunctis provides disciplinis, corripiet, & instruet doctrinis, ut tibi teneatur perpetuò, & pro salute tua Altissimo offerat hostias pacificas. Vale, præsidium & dulce decus meum, Anno 1531.

*Doctissimo ac ornatissimo Viro Henrico Cornelio Agrippa Eustochius
 Chapusius S. D. XXXIII.*

Qua quæ ita ferè naturâ comparatum est, optime Agrippa, ut deteriora ad tempus vincant, tamen is est veritatis genius, ea indoles atq; energia, ut tandem emergat, ac se prominat in lucem, quomodo nunc Lutetiæ evenisse videmus nam cum Sorbonici, sive subornatici magna ex parte adversus Reginam pronunciandum censerent, multi tamen inculpata vitæ, ac sanioris doctrinæ & iudicii adversus tam potentes & tam conjuratas phalanges ausi sunt stare à veritate, atque unus illorum sive suo solius, sive omnium nomine, etiam scripto libro sententiam suam testatus est. Eum librum nunc ad te mitto, non quod existimem te talibus Theses egere. quid enim hoc foret aliud, quam aquam ad mare, aut in sylvam, quod adjunctum ligna verum ut, si in animum induxisti aliquid super eadem recomentari non instructior sis: sed animosior atque ardentior. Neq; enim tam sumus ingenii atq; eruditionis tuæ præposteri, neque tam insipidi æstimatores, quin sciamus, te
 ex tuo

tuo confertissimo penu posse & eruditiora multò & locutiora promere: sed tamen quando Plinius scripsit, nullum tam malum esse, qui non aliqua ex parte prosit, non erit fortassis abs re perlegere, vel in hoc tantum, ut dixi, ut majores animos, majorem spiritum rei aggrediundæ concias. Age mi Corneli, excute temetipsum, & istas tuas vires publica in re tam præclara, neque patere tam speciosam laudem uni tibi desponsam, tibi consecrata, ab alio præripi: sed laudando super hac rescriptimus non ita primum pluribus volumus nunc esse coactiones. Est hic Florentinus quidam, Petrus de Bardis homo mihi familiarissimus, & inter primos ardens, candoris eximii, ipse studiosus & studiosorum amans, praequam dici possit, tuæ verò eruditionis admirator, quantum ne credi quidem potest: is vehementer cupit tibi innotescere, unaque inire amicitiam ac necessitudinem. Quare si adscribas tribus verbis, faceres & mihi rem gratam, & tibi hominem officiosissimum dignumque, mihi crede, qui in amicorum tuorum album ascribatur, miris modis tantillo officio devinxeris. Vale, mi suavissime Agrippa, & me redamanda. Londini, 25. Nov. Anno 1531.

Amicus ad Agrippam. XXXIV.

¶ Egotia tua pro libris recuperandis nobis injuncta, colendissime Domine, juxta posse peregrinamus, ex quibus invenimus, quos ad te defert famulus tuus: reliquos verò, quia nondum impressi fuere, vix poterit Dominatio tua reperire, nisi forte aut Romæ, aut Avenione. Ille etiam Doctor legum, cui Samuelis Cabalam habet non est hic, sed ab anno vel circiter abiit cum uxore sua in regionem suam, unde non rediit: aut nobis retulit soror dictæ uxoris suæ, misitque postea probris suis & nobilibus cæteris, quos habuit, licet diu mansit hic etiam cum uxore per annos viginti: sed quia dulce solum cuique, ad propria rediit. & modò est à Ghamberi in Sabaudia, & vocatur Magister Humbertus Veillet, ad quem locum accedendo, & ad partes alias prædictas, aut verius eas ascendendo, pro dictis libris poteris, si placet, leviter hominem nittere: interim tamen pro posse meo curabo, ut primum & secundum dictæ cabalæ Samuelis habeam, & mecum ad te referam: nec redibo, ne videar tibi illudere, aut mentiri, nisi habeam: pro qua mittam his diebus aut nuncium, aut hominem: & quia est magna distantia, etiam per centum leucas & quinque etiam per mare in quandam insulam, in qua est frater meus,

ter meus, & cum eo libri mei, quod quidem mare in hyeme ob maris & temporis, siue eundo, siue redeundo, in disputationem, non leviter transferatur, vix ante Purificationem Mariæ, vel fortè Quadragesimam potero recuperare: & si egomet irem, posset intervenire novum impedimentum, nec etiam, sicut alius, sic citò venirem: sed cum primum habuerim, die proxima sequenti ad te redibo, & tempore dicto pendente librarías Parisiás plures visitabo, ut, si quid reperiam, quod te delectet, mecum deferam. Multum tristior ex equo, sicut etiam tristatus est famulus, qui compulsus fuit alium emere, & suum dimittere infirmum, de quo culpandus non venio, eo quod non petii, ut mitteret eum D. Bernardus: fecissem namque solus ea, quæ simul fecimus: sed sibi placuit mittere. in brevi tamen spero equum convalescere & sanum. Literas tuas, quibus competunt, adhuc non dedi, quia D. Capellanus, adhuc medicus regius, semper est in curia, in qua etiam sunt & D. de N. & D. Petrus Billady, pro quibusdam negotiis suis: & cognatus D. Guilielmus Furbiti extra urbem prædicat, sed expectantur & sperantur in Natali Domini: & cum venerint, faciam, quod in me est, & quod responsionem habeas. Interim, rogo, memento mei, qui redibo, ne dubites, & tibi nova dicam, quia nondum novisti hominem, sed scribas interim responsa ad quæ sita, & quæ in memoriali reliqui fac, precor, aut ut facias, memoriæ commanda, & quod non incurram iracundiam aut indignationem D. Bernardi, si, quod cupiebat, non habuit, & de equo suo: quia per me non stetit, aut venit: & si non vadam ante Purificationem Mariæ, mitte litteras pro me ad fratrem coci vestri, per quas insinues, ubi te reperiam & curiam, & quæ ex me volueris: si sim insuper in gratia Domini Bernardi, quoniam spero quandoque illum lætorem reddere, eo favente, qui solus omnia potest, qui te incolumem, usque ad terminum ab eo constitutum custodiat, & donec videas & habeas naturam completam. Vale. Raptim ex Parisiis, sexta Idus Decembris, Anno 1531.

Agrippa ad Amicum. XXXV.

Iamdudum ac sæpè contendit à me D. Augustinus, physicus, vir eruditissimus, & utrique communis amicus, ut tuæ magnitudini aliquas scriberem literas, idem nunc non minore instantia jubet, qui apud vos est, Cæsareæ Majestatis orator Eustochius Chapusius, vir doctrina juxta ac sapientia suspiciendus à quibus cum humanitatem, virtutem, simul ac probitatem, &

tem, & qua erga me afficeris benevolentiam tuam admodum prædicari audiam, sumpsi mihi ad scribendas has literas audaciam. At expectas tu fortè ex me insignem aliquam doctrinam, egregiamve rem quempiam literis meis indicari: sed falleris. nihil est, quod vel ad dignitatem tuam, vel ad fortunas tuas, vel ad virtutes tuas ex me accedere possit. Voluntatis tamen meæ quaecunque sit studium, significabo: ut intelligas, antiquissimum mihi institutum esse illis obsequium meum dedicare, quibus pro meritis ac virtutibus nihil unquam magni præstari potest in quorum numerum & te facile admittimus. tuisque illis insignibus virtutibus nostrum quoque animum consecramus. Vale. Ex has omnium bonarum literarum virtutumque novercula aula Cæsarea, apud Bruxellas, decima-septima Decembris, Anno 1531. Salutabis meo nomine Dominum Eustochium oratorem Cæsaris, cui idcirco non scribimus, quòd brevibus epistolis illi respondere non possumus, quas vellem longissimas scribere, meæ non admittunt infatissimæ occupationes. Iterum vale.

Agrippa ad Erasimum. XXXVI.

Literas tuas, colendissime Erasme, à 13. Calend. Octobris ad me datas, accepi quintas nonas Novembris. Vix dici queat, neque tu forte, si dicatur, fidem habeas, quàm incomparabili lætitia effectus sim. hac insigni in me animi tui humanitate, qui me ignotum tibi hominem non solum literis tuis illustrare dignatus sis, sed etiam plus præstas, quàm sperare liceat. Declamationem nostram de Vanitate scientiarum atque excellentia verbi Dei totam te lecturum tuamque de illa sententiam te mihi uberiùs perscripturum, polliceris. Age ergo nunc, precor, Domine mi Erasme, tantillum laboris tui Agrippæ causa ne refugas, & quid tua præstantia de hac sentiat, mihi significes. tuus enim sum, & in tua juratus verba tibi me fidißimum militem dedo, condono & commendo, cujus iudicium erit semper mihi loco antiquæ & venerandæ autoritatis, tantumq; de humanitate tua mihi persuadeo, ut te credam nostram libertatem dicendique licentiam boni consulturum. nosti enim, quid sit declamatio. Sed & illud te admonitum volo, me de his, quæ ad religionem attinent, nequaquam secus sentire, quam sentit ecclesia Catholica. Andreæ sacerdotem, tuarum literarum latorem, virum pium ac modestum & propriis virtutib. & tuis literis mihi commendatissimum, detinui apud me aliquot diebus, Utinam is sim, qui suis desideriis satisfacere

facere queam: aut talis aliquando futurus sim, qualem ille me existimat. Vale felicissimè, illudq; certò scias, nihil posse mihi gratius contingere, quam si spiritus meus tibi consecratus, eadem, qua offertur, animi magnitudine recipiatur. Iterum vale. Ex hac omnium bonarum literarum virtutumque nova caula Cæsarea, apud Bruxellas, decimo tertio Cal. Jan. Anno 1531.

Amicus ad Agrippam XXXVII.

Nihil de te audiavi ab eo tempore, quo Gandavo discedentes seungebamur, magno certè animi dolore Maximè enim te semper amavi propter ingenii & genii similitudinem. Sed posset consolari librorum tuorum copia: qui utinam omnes extarent, quos scripsisti. De Occulta philosophia, non dubito, quin sequentibus seculis immortalitati gloriam finthabituri, si edideris. quod ego, si te hortari possem, non cessarem, quin persuaderem. Cupio itaque cognoscere an venient in lucem. nam mihi dixeris tuo amico & addictissimo. Nunc reddita mihi est Geomantia Ptolemæi Regis Elytropiam filiam suam, de qua sæpè tecum locutus sum: si velis uti ea, fac me certior nam dubitabam ubi nunc esses, quod pro certo scire non potui. Si quo alio modo te adjuvare, aut ornate possim, nihil quicquam gratius fecerim. tu jube tantum Oro, fac nos de statu tuo & rebus literariis aliquando certiores, etsi sciam te semper esse occupatissimum. Sed hanc audaciam ignosce mihi. auctor tui me huc impulit. Vale Salutant te D. Decanus, & Leonardus Casperottus Brugis, vicesima Decemb. Anno 1531.

EPISTOLARUM LIBER VI.

Archiepiscopus Colonienfis ad Agrippam. I.

EPISTOLA I.

Venerande, sincere, dilecte, cum nobis nuper tuus liber, quem, cum adhuc juvenem ageres, de Occulta philosophia edidisses, inq; tua cella bibliotheca diu oblitum resumpisses, & jam nobis dedicasses, quò nos ad tuam amicitiam invitare visus es, oblatu fuisse, perlegimus epistolā, qua plura nobis amoris affe-

affectu potius, quam recto iudicio tributa suspicamur, quæ longe aliter, si coram adesses, experiri posses: nihilominus nomen te, quem in prædicta philosophia eruditum, inque nova Coloniensi patria oriundum cognovimus, summa gratia favore complectimur. Quapropter his proximis diebus, in Cæsarea Majestas ad comitias Ratisponenses ascensura, ad nos Bonnæ esset, de te percontari fecimus, sed te adhuc uxellis esse intelleximus. Quare te hortamur, ad nos, quamvis tibi opportunum fuerit, venias, ut tecum, quæ lite-
commendari non convenit, conferamus, tuumque erga
shucusque incognitum amorem mutuis collationibus firmemus. In hoc facies nobis rem gratam, omni gratia & favo-
cum prosecutione viatici compensandam. Vale. Ex arce
stra Poppelstorff, prima die Febr. Anno 1532.

Agrippa ad Amicum. II.

Alve præceptor & benefactor observantissime, mi Domine Bernharde. A tempore, quo hinc abiit Cæsar, usque ad hunc
m non sum expeditus ab istis fœneratoribus & publicanis,
od finantiarios vocant. hodie pro pecuniis datæ sunt alter-
tæ literæ, quibus remittor ad nescio quem pagum, ubi meo
pendio exacturus sum hanc quadraginta aureorum carolo-
m exiguam summam. Cæterum hic nihil bonæ spei reli-
um habeo. post cras repetam Mechliniam. exinde sub hasta
venalem exponam. primum prætorem sequar, qualem-
nque sors obtulerit. siquidem hunc ingratissimum Cæsa-
m omnino detestor, & omnem spem, quam ex illo concepe-
dam, damno, omni fidei illi renunciaturus. neque tamen aliud
i imprecor nisi ut faciat illi Deus misericordiam, quam fecit
m Nabuchodonosor, quem ex bestia restituit in hominem.
pecto abs beneficentia tua Galatinum: & si quis alius raræ
ciplinæ libellus. Plura, quæ scribam, non habeo, atque eo
evior sum scribendo, quod harum lator Augustinus Furna-
is, communis amicus, ore tenus narraturus tibi est omnem
rum mearum statum, apud quem te summè precatum volo,
e commendatum serves, & librum nostrum ex Genua abs-
o recuperandum cures atque procures, & sit illius nobis o-
nibus transumpti copia, neque cabalam Samuelis recupe-
ndam negligas. Perinde alphabetum illud vetus Hebræum,
todi tibi pollicitus est D. Petrus ille Hollandus, quem tanto
gantei corporis fastigio prodiga rerum natura donavit, ubi
ceperis, ad me etiam transmitti cures. Vale felicissime: sed

& Reverendissimo D. meo, D. Legato, mihi perpetuò colendissimo, commendatum & charum me redde. Saluta mihi Reverendum D. Episcopum Feltrensem, & D. Lucam, cæterosque omnes, quorum nomina huic inferere epistolæ modum excederet. Ego, dispositis quietiore statu rebus meis singulis, singulas per ocium jucundas epistolas dabo. Iterum vale, & me tibi commendatissimum habe. Bruxellis, die sexta Februarii, Anno 1532.

Agrippa ad Amicum III.

Quo in statu res meæ versentur, vir ornatissime, ipse mihi jamdudum vates fui. Hæreo adhuc inter istos sceneratores & publicanos finantiarios, tanquam hircus in vepribus remittor à Pilato ad Herodem, & noster Panormitanus Caiaphas non prophetat mihi bonum, itaque omnino statui hanc Ægyptiam servitutem exuere, & nisi satisfacturi sint mihi, sufficitabo in illos muscas & cimices & ranas & locustas, egredi-
arque, & ero spiritus persecutor, & malorum omnium instigator adversus monstrosos illos Mydas, omnium, qui unquam fuerunt, ingratisimos, innovaboque adagium, Scarabeus aquilam. Cætera ex literis meis ad D. Bernardum datis accipies. Respondi Lovaniensibus calumniatoribus modestè quidem, sed non sine sale & aceto etiam atque sinapi, procul omni oleo. edam in publicum, quamprimum licebit, fortè non absque nova tragœdia, ut solet nova veritas novum gignere odium, nec deerunt, quibus placitura erit hæc tragœdia. Vale felicissimè, & me Reverendissimo D. meo, D. Legato, humilimè commendatum habe. Bruxellis, sexta Februarii, Anno 1532. Reliqua, quæ hîc aguntur, ex sequentibus notis secundum regulas tibi Bruxellæ datas, faciliè intelliges.

Agrippa ad Archiepiscopum Coloniensem. IV.

Sperabam me cum Cæsare iturum Coloniam, ut inviderem Amplitudinem tuam, Princeps Reverendissime & Illustrissime, offerremque tuæ sublimitati residuos tuo nomini dicatos de Occultiore philosophia libros, quos continuo usque adhuc, nescius, si tuæ Celsitudini gratum futurum sit, ut edantur. Quod ubi gratum rescivero, mox editurus essem: si minus gratum, lateant perpetuò, & vel pereant. Cætera narrabit præsentium lator. Is es, cui librum de Vanitate scientiam inscriptissimus. Si quid præterea aliud est, in quo tuæ Amplitudini gratificari

icari possim, & meum non dedigneris obsequium, præcipe, factum intelliges. Vale. Septima Februarii, Anno 1532.

Agrippa ad Archiepiscopum Coloniensem. V.

Crispi Amplitudini tuæ, Princeps Reverendissime & Illustrissime, ab hujus mensis septimo per Augustinum Furna-um Genuensē: triduo post invenit me hic tuus tabellarius, ai me exabundus de civitate in civitatem quæritabat. ea si-uidem erat utriusque fortuna, ut aliò ille ingrediens me quæ-aret, ego paulo antea & ferè eodem momento ingressus es-
m. Is obtulit mihi tuæ Celsitudinis literas quàm humanissi-
as, pro quarum responso non aliud, nunc scripturus sum, iam me ante mediam Quadragesimam, & si fieri poterit, ci-
us apud tuam Celsitudinem adfuturum. Quanquàm ob exi-
as meas vires pro meritis & virtutibus tuis, vel ad dignita-
tem, vel ad fortunas tuas nihil magni ex me accedere possit,
amen id meæ erga te voluntatis & obedientiæ quaecunque
studium, sicut tibi dedicatum constituo, quòd te scire volo,
ne insignibus istis tuis virtutibus vitam ipsam, nedum obse-
quium & famulatum meum consecrare. Vale felicissime. Ex
Techlinia, die decimo Februarii, Anno 1532.

Agrippa ad Erasmm. VI.

Iteris illis tuis humanissimis, quas detulit ad me Andreas
Sacerdos, respondi nuper, Erasme colendissime, curaviq;
er manus Maximiliani Transylvam meas tibi reddendas. an-
ceperis, nescio puto autem accepisse, licet ego ex te aliud ac-
eperim nihil, quippe absens à Brabantia, plures dies fui apud
Reverendissimum & Illustrissimum Principem electorem Ar-
hipræsulem Coloniensem, qui te unicè & amat & veneratur:
eximie nobis sermo est de tua integerrima & invincibili do-
ctrina: sunt apud illū multi tui nominis præcones, inter quos
Nilemannus de Fossa tui nominis cultor studiosissimus. hic
um narrasset se habere opportunum ad te nuncium, iniquum
luxi illum abire meis literis vacuum, & si nihil habeam, quod
tunc ad te scribam aliud, quàm esse me tibi perpetuò addictis-
simum obligatissimumque, qui me hominem ignotum & hu-
nilioris literaturæ prior tuis literis illustrare dignatus es.
Cum ergo ea sit humanitas tua, quòd præclarus obscuri literas
non despicias: parco tui audaciæ meæ, qui te rogo, ut mi-
hi per ocium aliquando rescribas. Spero siquidem inde brevi
futurum inter nos etiam de magnis rebus ultro citroque sa-

X 2

pissima

piſſimè ſcribendi & reſcribendi argumentum. Vale ſœliciſſimè. Ex Agrippina Colonia, decimaſeptima Martii, Anno 1532. Adhuc per menſem unum hic manſurus ſum, inde abiturus in Brabantiam.

Amicus ad Agrippam VII.

ET ſiliteris reſponderam, quas mihi ab te Auguſtinus Furnarius reddidit. non, ut noſtra neceſſitudo expoſtulabar, ſed ut meæ occupationes & temporis exiguitas patiebatur, veritus tamen, ne meæ parum fideliter rediditæ fuerint, hæc ejuſdem penè tenoris, ſed non plenitudinis, ad te ſcribere ſtatuī, quibus te moneo atque hortor, ut id, quod effugere non poſſumus, forti animo ferendum putes: id quod melius ſcis, quàm ego: licet non pauci ſint, qui aſſerunt, nos facere fortunam deam, coeloque locare. Increbuit de te ſemel atque iterum apud quosdam & probitate & doctrina atque autoritate præſtantes viros ſermo, qui fortunam tuam accuſabant: alii, ut eſt mortalium ſententia varia, te tui mali cauſam agebant, atque Satyricam illam libertatem tuam vituperabant: omnes tamen ingeniū acuitatem, & multiplicem lectionem memoriāq; in te admirabantur. Ingolſtadii conveni Apianum illum mathematicum: ubi etiam alios quosdam inveni non ineruditos: omnes proſecti à te erant, & extollebant ingenium tuum, & te variæ lectionis hominem prædicabant: ſatyriſmum tamen notabant. Quocirca ter rogo, quoniam, quæ ſemel præteriit hora, non poteſt redire, ut in futurum parcius ac temperatius utaris dicendi libertate, animadvertasque, ne ratio ab impetu vincatur. Hæc ad te ſcribo non temere, qui mihi amiçiſſimus es, quem fraternè amo, & cui omnia ex voto ſuccedere cupio. Dii boni, cur non ad ſum vel conſiliorum particeps, vel ſolicitudinis levator, vel adjutor, in quo poſſem. Sed quando tanta locorum intercapedine diſiungimur, te oro, ut rebus tuis conſulas, ne te auferant aliorum pollicitationes & conſilia, tibi enim conſilium non deeſt, ne te præcipientes. Utinam ad nos advolare tibi fuiſſet integrum. omnibus enim eſſes clariffimus. & præſertim Domino Lucæ, qui omnem operam, induſtriam & facultatem pollicetur, & forſaſſè inſopinatum tibi bonum parabit, ubi occaſio ſeſe obtulerit: mitto reliquos noſtros, qui integram voluntatem in te retinent: mea autem oppella nunquam tibi deeſſet, quam ſine ulla exceptione tibi polliceor ſed quid polliceor, cùm te aliter juvare non poſſim, niſi Ezechielis roæ te & me ab his miſeriis
in cor-

coelum raperent. Sed ne à proposito digrediar, ad literas tuas deo. Libros, quos petis, ubicunque invenero, ad te mittam. enim nihil boni est. Si quid novi exhibit, quod te dignum detur, te impertiam. Typhæus ille ubi se occuluerit, certe scio, nec Moguntia, nec hic unquam videre potui, & de alabeto illo Mosaico, quo ante Esdræ tempora usi sunt prophetæ, me frustratus est. quapropter hoc illi tantum imprecor alium, ut Jovis iram non experiatur, sed ex gigante ut pigæus evadat: cabalam Samuelis recuperandam curabo, recuperatam non desiderabis: procurabo etiam librum tuum à D. Augustino ut Genua evehatur: sed utinam promissa fortia- tr effectum. Si quid novi istic apparuerit, te rogo, ut me cerorem facias. cupio enim aliquid videre, quod meo faciat in- ituto. In re mea mystica continuè diu noctuque persevero gendo. omnia invenio & in novo & in veteri testamento & in sacris historiis, quæ ex animi sententia in rem meam ca- unt, adeo ut mihi videatur à Deo factum esse istud, & forte rit mirabile in oculis nostris. An putas me ad medium dor- nire diem, & fruges consumere frustra? in manib. habeo me- iorabilium omnium ætatum chronicos & commentarios ropter rationem temporum, quam ego ad amissim corri- am, ni fallor, quòd non credo, cùm regulæ non à me, sed à Deo procedant. licet enim multa benè dicant Veterum com- mentarii, in multis tamen hallucinātur. mea symphonia qua- uor vocibus constat, quæ eodem sono, consonantia & har- monia usq; ad mundi finem perfectè modulantur. nam à præ- ato opifice confectæ sunt. imitabitur illud sapientiæ. Omnia n numero, pondere & mensura quarta voce addita consistunt, x quibus conflata fuit illa cantio, Gloria in excelsis Deo, &c. & concordabit cum illo Esdræ, Vade & pondera mihi ignem, ut, mensura mihi flatum venti, aut revoca diem quæ præ- iit, cætera Mercurio tuo colligas. Fortè putas me insanire, qui ibi hæc scribo. Deus permittat, ut possim ad optatum perve- nire finem. fortassis non videbor operam & oleum perdidisse, & tui non ero immemor. Hæc ad te familiariter scribo. Libros tuos de Occulta philosophia in finem reservo, tanquam om- nem statuam ornaturus, quibus libentius studerem, si fuissent impressi. Brevi Norimbergam sum iturus. vellem abs te intel- ligere, si tibi cordi sit, ut imprimantur, dummodò lucrum ad te redeat. ego enim ex meis volo impendere pecuniis potius, quàm ex tuis habere. Bononium pictorem tibi commendo. D. Ludovicum Lucenam mihi millies salutabis, à quo aliquid

habere cuperem ad literarum Hebraicarum significationem declarandam : & si quid aliud apud ipsum latitat. forsan aliquando ita prodesse illi potero , ut in terram bonam , non in spinis & lapidibus seminasse senserit , velimque illi dicas , hominem quem ad me venturum dixerat , adhuc non vidisse : utinam veniret. sed de his hactenus. Velim , mi Agrippa , ut mihi ignoscas , si tardius & brevius ad te scribam , quam nostra amicitia requirit. alterum enim occupationibus meis , alterum ingenio est adscribendum , qui amicos non verbis , sed rejuvare & volo & soleo. Marius noster cras in Italiam proficiscetur , cui scribendi munus imponebam. Scito tamen , quòd inanem dimittam neminem , quem isthuc venturum putabo. Idem ut facias , te etiam atque etiam rogo. tuæ enim literæ mihi erunt quàm jucundissimæ. Si quid exhibebitur istic , cura ut sciam. Hodie veni ex quodam cubiculo , ubi ex tuis amicis intellexi , quòd pro te nescio quid cuditur , utinam aspiret fortuna. Vale , & me ama. Ratisbonæ , octavo Kalendas Aprilis , Anno 1532.

Amicus ad Agrippam. VIII.

SP. Ita vivam , ut nihil mihi durius , aut molestius incidere in gratiam poterat , quàm quòd , ut de te audio , in tam honesta causa adhuc labores. Nunquam speravi Panormitanum tibi defuturum. videbatur enim , quantum ex illius vultu atq; sermone conjici poterat , amico atque adeo propenso esse erga te animo. Verum de hominum voluntatibus difficilis est conjectura. Tu tamen , si me audies , moderatè , ut verè Philosophum hominem decet , atq; æquo animo omnia perferes : neque desperabis meliorem indies fieri posse fortunæ tuæ conditionem. Equidem quod ad me attinet , pro mutuo amore nostro tibi me ac mea omnia , quantulacunque sunt , fraternè polliceor , scribamque quamprimum , ut te pervelle mihi significas , ad quendam amicum meum , cujus nō vulgaris est apud Pontificem Maximum autoritas , daboque operam , ut quod petis , impetremus. Ad reliqua epistolæ tuæ , quæ notis involvisti , non rescribo , ea enim intelligere minus potui. Fac igitur , si mea ames , ut mihi notas illas prorsus aperias , desque operam , ut illis ego quoque uti possim , si aliqua fortè essent scribenda , quæ in alienas manus nollemus incidere. Reverendissimus Legatus totaque domus nostra te salutât. Bene vale , & quam sæpissimè ad nos scribe. Ratisbonæ , octavo Kalendas Aprilis , Anno 1532.

no 1532.

Amicus ad Agrippam. IX.

SD. Misisssem tibi jamdudum responsiones Erasmi ad censuras theologorum Parisiensium, si adfuisset hic aliquis, cui illas concedere licuisset: semel atque iterum accessi ad curiam Domini nostri Reverendissimi, sciscitaturus, num adesset aliquis, qui isthuc profecturus esset: sed toties me fefellit tū spes mea, dum opinio de re mihi abs te commissa concepta: tandem ad me venit Pater Gerardus Sledanus, ac me tuo nomine commonuit libri illius, quem avidè expectas, nempe Erasmi responsionum: simulque coram me mentionem habuit vini illius, quod idem Dominus ille noster, imò meus, si mihi id licet dicere, Princeps scilicet, & humanissimus, & naturā optimus, mihi se missurum hyeme superiore recepit, sed per occupationes gravissimas, quibus inqies ejus gratia verè grata variè multisque modis distringitur, oblitus est, & tamen aliquando missurus, cui videl. Principi te oro etiam atque etiam, quàm potes, me quamplurimum commendes: atque ipse per serias Paschales ejus gratiam invisisssem, si per corporis mei vires licuisset, & in quo jam ipse expertus sum me calculo vexari, id quod nunquam futurum arbitrabar, quoad viverem: sed res indicat atque ostendit, nihil non expectandum nobis, quicquid malorum homini accidere potest, dum vixerit, quantumvis idem sibi robustus ac validus videatur. Novarum rerū nihil propemodum habeo, quod ad te scribam, nisi quòd eo ipso die, quo hæc ad te scripsi, ex Magistro Godofredo Hitorpio bibliopola intellexi, Helveticos nondum satis sibi utrimque confidere, ac proinde à multis timeri, ne ad pugnam, denuò congressi sint, & commissuri inter se, & sicut creverunt annis superioribus potentia ac robore, undiq; civitatibus ad se contractis ac coadunatis sibi, ita deinceps sensim minuantur ac decrescant: & id tandem in se experiantur, quod olim Græciæ civitates, de quibus Justinus historicus & Paulus Orosius referunt, ut quæ cum singulæ sibi imperium constituere cogitassent, ipsæ ad summam redactæ sint servitutem quod utinam & ipsa Germania aliquando non experiretur. Egi cum Magistro Godofrido, de quo paulo supra, ut delarationes Erasmi nunc ad te mittantur, quas in vigilia Paschæ tibi misisssem, si tantummodo per literas me monuisses, aut misisses, qui hujus me admonuisset. Vale. Coloniæ, quarto Aprilis, Anno 1533.

Amicus ad Agrippam. X.

TUas à vicefima fexta Junii ad me latas funt dies quatuor quòd accepi, Agrippa mi colendiffime, ex illis atque ex literis per te fcriptis magiftro domus cognovi, quorfum fortuna te conduxerit, profectò eram de hac re in maxima expectatione. unde quamprimum huc appuli, ad te literas dedi & ad Aurelium deftinavi. Refpondit ille, quòd non eras Mechlinie, nec fe fcire, ubi effes. poftea fcripfit, quòd ad Principem Coloniensem iveris. id quod ex me ipfo jam conjeftabar. verum dubitabam, an familiam fofpitem traduxiffes. quod ut accepi commodè factum, congratulor omni fortunæ tuæ, & ubi contigit me in Brabantiam reverti, te in vifam, & tecum aliquot plures morabor dies. tu interim me advisabis, quomodo negotia tua accommodaveris, & fi abfolveris librum tuum de Occulta philofophia quem cum imprimendum dederis, duo ad me exemplaria deftinabis, duo etiam exemplaria apologiæ tuæ & querelæ tuæ, quæ ab omnib. defiderantur. feci ego extremam diligentiam in perquirendo librum tuum cabalifticum, quem mihi ante annos aliquot mecum Genuam perferendum conceffifti, fed hactenus non fuit reperibilis, donec ego ipfe vadam Genuam, quem repertum Magifter domus tranfumptum ad te mitter. is amat te unicè. adefl apud nos Lucas Gauricus brevi in Italiam reverfurus, qui pollicitus effe fe daturum dicto D. Magiftro domus plura notanda, quæ omnia quamprimum tibi communicabuntur. Reverendiffimus D. Legatus reffurus effe in Italiam, cum primum venerit huc Cardinalis à Medices, qui jam deputatus effe Legatus ad bellum contra Turcas. Cæfar dedit illi Epifcopatum Majoricæ, reditus aureorum quatuor millium annui, verum abftulit Epifcopatum de Oſcar, reditus aureorum duum millium quingentorum. carebo itaque hoc refrigerio, ubi Reverendiffimus ille abjerit. Ego præterea à meo reffu ex Bruxellis continuò ferè ægrotaui: nunc autem melius habeo, fed nondum in tuto fum: quid de me futurum fit, fcies omnia. Frater meus Thomas atque D. Julianus obnixè fe tibi commendant. Cupimus plurimum & maximè defideramus apud nos præfentiam tuam, potiffimè in tanta rerum varietate, ubi plura comperies, quæ notanda forent. Si fciffem, quo debuiffem deftinare literas, indies ad te fcripiffem, & de fingulis feciffem te certiozem. nunc autem tales feruntur fententiæ Regem Ferdinandum fuiſſe in Bohemia, inde obtinuiſſe ſexaginta millia peditum, & aliquem

nume-

nerum equitum, cum aliquot munitionibus: ex Moravia
 ninum viginti quinque millia: ex Silesia viginti millia: ex
 stria & cæteris provinciis patrimonialibus numerum pedi-
 quindecim millium & aliquem numerum equitum: sub-
 um Imperii fertur esse quadraginta millium peditum, & o-
 millium equitum. Cæsar daturus est peditum triginta duo
 illia, quorum viginti millia recipiet ex Italia Duce Marchio-
 Aguasto, reliqua duodecim millia conscripta sunt in Ger-
 mania, Ducibus Capitaneo Thamysia & Maximiliano. nam
 minus Caspar Frunspergius & Marcus Sytychonus illud
 uerunt: colligit etiam equitum sex millia, videl. duo mil-
 ex Italia Duce Ferdinando Gonzaga, reliquos ex Burgun-
 & Flandria. Pontifex pollicetur soluturum se equites levis
 naturæ Hungaros decem millia, & quadraginta mille au-
 os in singulos menses. Ajunt, Reverendissimum Cardinalem
 odiensum missarum quinque mille pedes & equites quin-
 tos Duce Brederodio. Rex Christianissimus cum Rege
 gliæ in nullo subveniunt. Ajunt, Turcam fuisse in Belgrado
 festum D. Joannis Baptistæ, & moraturum ibidem diebus
 cem. Embray Bassa præcedet cum parte exercitus, cujus ma-
 itudo est innumerabilis: veniunt illi in subsidium Tartari,
 i jam transierunt auream Chersonesum: præterea Dux Val-
 chiae & Moldaviae. Verum de classe Turcica non est timen-
 im, nam in Janua paratur classis nostra quæ sola sufficiens e-
 se opponere Turcis. præterea Veneti habent triremes octo-
 ta armatas, ut fertur. In dieta hac Ratisponensi nihil reso-
 lum percipio Galli cuperent perturbare negotia Italiæ, po-
 ssumus civitatis nostræ. quod si propositum illorum sit, ex-
 ctabant arbitror, quousque exercitus Cæsaris ex Italia re-
 fferit, & classis maritima ex Genua. Orator Regis occultum
 iendam tractatum agebat cum aliquot Principibus Germa-
 æ, cujus successum tibi mando in siferis. Hæc sunt, Agrippa
 i, quæ hætenus intelligere potui. si quid aliud emergat, scies
 me omnia, hoc tamen conditione, ut copiosius ad me re-
 ribas. Audio Hollandos contra Ostrosaxones velle bellum
 overe, sed Regis Daniæ negotia non bene procedere. tu quid
 his rebus intellexeris, rescribe, tuumque judicium addo.
 lomino de La Rocha & Eleemosynario tuo nomine salutem
 ixi. & historiam Borbonicam petii: quamdiu non sint expe-
 iti, minimè illam daturus confido: sollicitabo tamen apud il-
 os continuò, & ubi primum dederint, quam primū ad te mit-
 tum. Super divisione bonorum rebellium Neapolis modò fa-

ita, plura tibi scribenda essent, quorum summa hæc est: Omnes, qui Cæsarem adjuvarunt, qui bona, qui vitam pro eo deposuerunt, irremunerati remanserunt, qui adversæ factionis hostes illius nati sunt, qui arma contra illum tulerunt, omnes fuerunt optimè & secundum vota sua expediti. Mortuus est Neapoli Cardin. Columna: in vice Regem suffectus dicitur Marchio de Villafranca. Cæsaris consilia adhuc per eos aguntur, per quos cum tu adesses. Cæsaris filius Hispaniarum Princeps, graviter ægrotare dicitur. Ceterum qualem ordinem in recipienda pensione tua Cæsarea reliqueris, scire cupio. Vale. & mei sis memor. Ex Ratispona, 17. Jul. Anno 1532.

Erasmus ad Agrippam. XI.

QUum huc rediisset Polyphemus è Ratisbona, & languagebam & ædificabam, quo mihi nihil molestius: & obruebar studiorum laboribus, itaque mallem serius ad te scribere, quam committere, ut jure queri possis te non accepisse justam Epistolam. Bellum cum Turca suscepimus. cunctis malè omninantibus. Eò mittendi erant robusti bonis lateribus, ac benè vocales. Benè vale, Corneli doctissime. Ex nundinis scribam & alacrius & copiosius. Friburgi, Jacobi, Anno 1532.

Agrippa ad Amicum Cardinalem Campesium.

XII.

CUm me tuæ sublimitati, cum ob propensum ejus erga me favorem, tum ob collata in me beneficia, atque ob patrocinium adversus illos, qui Cæsarem totamque Cæsaris aulam in meam perniciem irritarunt. & propemodum persuaserunt, plurimis maximisque nominibus obligatum esse cognoscam, Pater reverendissime. veniam mihi dabis, si gravioribus quoque nominibus cupiam me tibi reddere obligatorem, rursusque te patrem virtute præstantissimum & literatura eruditissimum oram, ut in tuendo Agrippa tam verere clientulo tuo tui similis esse velis, eademque animi clementia me suscipere digneris: quod enim ad te iterum confugio, autor mihi est ignara pudoris necessitas, qui jussu Cæsaris tuoque hortatu cogor me ab impietatis crimine vindicare, atque hanc pugnam aggredi, taleque certamen suscipere, ut capitale impietatis crimen agnoscam, si obticescam, nimiumque obsuturum sit famæ meæ, si negligam, nimisque periculorum, si detrectem pugnare contra fortiter quod cum sine adversariorum dolore & vulneribus fieri nequeat, periculosum mihi visum est, absque strenuæ eruditionis pariter & æquissimi judicii Patrono in

hanc

arenam descendere. En prodit Apologia nostra ad
as Lovanienſem aliquot Rabinorum calumnias, ad quas
ita cum celeritate reſponſi, nulli meliores teſtes ſunt,
nā vir ille ornatiffimus Dominus Lucas Bonſius tuæ ſub-
litis Secretarius, qui non modicam Apologiæ noſtræ
tem vidit, legitque, atque Venerabilis Dominus Bernar-
Paltrinus tuæ Amplitudinis œconomus, in cujus cubi-
o dies nocteſque importuno ſtudio peregi omnia. ita
od cum datus eſſet mihi libellus adverſariorum ad diem
imum quintum Decembris, ego Apologiam hanc reddi-
im ante ultimas Kalendas Februarii, tradidique Mechli-
nſis Senatus Præſidi, non editurus in publicum, niſi acce-
prius Senatus illius Decreto, à quo mihi tranſumptum ca-
nnioſorum illorum articulorum tranſmiſſum eſſet. Quam-
judicium & ſententiam ejus negotii jam pœna antecelſe-
, & incognita cauſa ex ſola ſuſpicionē damnatus eſſem ab
, qui poſthabita Senatus autoritate, ſibi judicandi liberta-
n uſurpaſſent, quique accuſatores cum eſſent & inimici,
n tam judicandi quàm opprimenti mei cauſam quære-
nt. Qui igitur nunc ſupra decimum ſerè menſem fruſtra
pectavi Senatus illius Decretum, ne honoris mei prodigus,
famæ meæ crudelis, innocentiaque meæ deſertor, tam cru-
lem hæreſis, impietatis, & ſcandali infamiam, quàm mihi
eleſtiſſimi illi ſcriptorum meorum falſarii & perfidi famici-
e impegerunt, ſilentio meo agnoſcere videar, cogor illam
l ante judicium, in paucis recognitam & nonnullis adje-
is, in publicum edere, idque ſub tui nominis protectione.
iod quidem eo audentius facio, quod etiam tua Amplitudo
e adhortata eſſet, ut reſponderem, & me de tam horribili-
is criminibus purgarem, ſed lenitatem mihi injungens at-
ie modeſtiam. Unde ego mihi non permiſi tam liberè lo-
ri, nec tam vehementer reſpondere, quàm perfidi illi calu-
niatores mei commeruerunt: qui quod noſti, non iſtis ar-
culis contra me egerunt, ſed innumeris aliis clanculariis in-
diis & capitalibus criminationibus, multiſque ſubornatis
cophantiis multo aconito conditis. Tantum lethalis ve-
eni in aula Cæſaris apud Principes viros, & in Templariis
oncionibus apud imperitam multitudinem adverſum me
ſfuderunt, ut diſſicillimum ſit mihi ad tam proditorias per-
cutiones ubique habere bonum ſtomachum, quorum ca-
umnia quædam ejus generis ſunt, ut quemvis etiam excel-
am animum poſſent à tranquillitate dimovere, & ad quas
lenis

lenis esse nec possim, nec admodum debeam. Sicubi ergo in hac Apologia paulò liberius in malos malè loquor, sitque aliquid amaritudinis, meo jure id me facere puto, mihi què in illos dicere arbitror edito nomine meo palam, &, præcipiente Cæsare, me defendere contra eorum calumnias, detractiões & maledicta, quæ ipsi præter auctoritatem, tacitis nominibus suis, clanculum, & post terga, proditoriè & in me sibi licere permiserunt. Certè non ignorabam ab initio declamationis meæ, me invidiam eruditionis præmium recepturum quodq; mihi obviatura esset gymnasiarcharum ferocitas, Sophistarum astus, scholasticorum insidiæ, Magistrorum nostrorum furor, Pseudomonachorum doli, & omnia mihi pulchrè prædivinaveram: sed arbitrabar illos eruditorum & proborum virorum more, aut in diversam partem declamaturos, & adversus me scripturos, aut disputationem publicam indicturos fuisse, non tot falsæ linguæ apparatus insectaturos, nō tot mendacibus calumniis apud Cæsarem capitis expetituos. Quod si scriberent, aut disputarent, qui tunc valiturus essem, non factio. Certè eruditionem eorum non vereor, violentiam autem pertimesco, non ignarus, quanto periculo vivam in ea multitudine, quæ cum videam mihi æternum bellum esse susceptum, præsertim cum tanta sit tyrannis eorum impunitas. Sed qui quondam disputationes indicare solebant scholarum Magistrum, nunc inscitæ suæ conscientia confusi, illas exhorrent, violentiaq; damnare prætendunt, quod deberent rationibus convincere. Scio à quorum judicio pendeat Cæsar, quales illi adsint Theologi. scio, quàm odiosa sit veritas, sed justo sub judice vincer, nec terrebitur crimine innocens: at dicere causam apud eos, contra quos scripsissem, grave est. Quod si Cæsar nosset totius negotii circumstantias, quas passus sum injurias, ac illi paterent, quæ ego scripsi, fortassis propensior illius esset in me animus. nec me inter postremos numeraret: sed in aulis Regum plerumque plus valet detractorum improbitas, quàm bonorum favor. nec solum ille reus est, qui falsum de alio profert, sed etiam is, qui aurem citò criminibus præbet. nec me læsissent calumniæ, nec illis persuasissent malæ illæ linguæ, si nō invenissent sibi similes auriculas: sed confido innocentia mea, quo fit, ut non confundar, nec aliud cupio, quàm æquum & intelligentem iudicem qualis tu es unus. Propterea nunc iterum atque iterum oro amplitudinem tuam, ut non graveris animum tuum, licet plurimis gravissimisque negotiis occupatissimum, mihi tantisper accommodare, nostraque scripta & respon-

responsa expendere velis, donec causam omnem perdiscas: nec molestè feras, si te, quod fortè plerique dicturi sunt, tam odioso argumento præficiam patronum. non enim molesta, nec odiosa tibi fore puto, quæ adversus perfidos falsarios, & impios sycophantas, fidei & pietatis negotia tueantur. Faxit Deus, ut Ecclesia sua ab omni Hæreticorum impietate, & Sophistarum tenebris expurgata, in pristinum splendorem restitua-
tur, qui de prosperet & incolumem conservet, & omnibus bonis impleat & repleat. Vale felicissime.

Agrippa ad Melanchthonem. XIII.

SI quid peccati est, quod, nulla occasione præbita, te virum Spræstantem, & eruditione summum, hac extemporanea Epistola compellem, Philippe Melanchthon, omnibus nomini-
bus colendissime, totum id in hunc Ambrosium rejiciendum, qui hujus impudentiæ mihi fuit autor & impulsor. Quod autem ad te tantum virum scribere debeam, nullum in promptu est te dignum argumentum, nisi fortassis quod te scire convenit, æternum bellum mihi susceptum esse cum Lovaniensibus Theologistis, in quod certamen me protraxit audens veritas: sed eo sub judice dimicare hætenus compellor, qui est hostis omnis veritatis, peritque mihi & virtus, & gloria, & res, & fides irato tyranno, cujus pertinacem indignationem & ingrati-
tudinem ergo magnitudinem servitiorum meorum inauditam jam biennium pertuli, & magna patientiæ constantia prope modum vici, nisi nova veritas continuò novum mihi adde-
ret odium. Utinam hic Nabuchodonosor aliquando ex bestia rediret in hominem aut ego relinquere possem istud Ur Chaldaeorum. Sed satis jam argumenti aliàs largiùs longiusq; scribendi datum est. Deus te servet incolumem, ut omnia tibi pro desiderio Christiani animi tui prospera feliciaq; contingant. Salutabis mihi invictum illum hæreticum Martinum Lutherum, qui, ut in actibus ait Paulus, servit Deo secundum sectam quam hæresim vocant. Salutabis etiam Spalatinum veterem amicum meum: & tu nunc felicissime vale. Ex Francofordia Mœni, 17. Sept. Anno 1532.

Agrippa ad Amicum. XIV.

A Darticulos illos, quos mihi pro impiis & scandalosis im-
pia illa Lovanientium Theosophistarum cohors objecit quanta cum celeritate responderim, nemo te melior testis erit. ornatissime Luca, qui Apologiæ nostræ non modicam partem
tunc

tunc & vidisti & legisti & audisti. Hanc cum jam ante decimum mensem reddidissem. Senatui Mechliniensi, à quo ego paulò ante articulorum illorum transumptum acceperissem, nihilque in hac causa actum perciperem, decrevi nihilominus famæ meæ consulere. Edidi itaque Apologiam. & illam reverendissimi Domini & Patroni mei D. Laurentii Campegi Cardin. tutelæ commendavi, æquitate causæ hanc audaciam mihi subministrante. Sed ut est in Proverbio, veterem ferendo injuriam invitamus novam. Ita profectò verum experior, qui quantò me istis barbaris humiliorẽ exhibeo, tantò factus sum contemptibilior. Quid multa? à tempore recessus vestri nihil omnium mihi servatum est, quæ recepta fuerunt, illaque egregia Cæsaris diplomata, mimimeræ nugæ & inanes bullæ facta sunt, & quod de Echo dici solet, voces sine corpore. Ingenuè fateor, me à Burgundionibus illis plusculum fidei & probitatis expectasse, quam ipsi factis suis erga me declarant, atque Gallorum de illis sonat Proverbium, quo vocant proditores Burgundos. Quia igitur nihil humanitatis, aut clementiæ, aut aliquid omninò justitiæ ab illis sperare possum, statui omnem bilem evomere, omnemque historiam retexere, & luci palàm exponere. Itaque subjecimus Apologiæ nostræ. Querelam Eustochio Chapusio, Cæsaris apud Anglorum Regem Oratori adscriptam. pariter omnia excuduntur Basileæ. quæ si nunc absoluta erunt, is gerulus secum feret aliquot Exemplaria, reverendissimo, ac tibi, & D. Bernardo distribuenda: sin minus ego, ubi absoluta fuerint, protinus mitti curabo. Libri nostri de Occultiore Philosophia Colonia sub prælo sunt. hæc circa proxima Natalitia prodibunt, horum quoque aliquot volumina mittam. Tu interea mei memor sis, & pro quibus jam sæpissimè te interpellavi, Pontificis sive breve, sive diploma mihi impetres, & me reverendissimo Domino meo Cardinali Campegio charum commendatumque conserves, & omnibus boni consulas. Vale felicissimè. Ex Bonna, 13. Novemb. Anno 1532.

Agrippa ad Amicum. XV.

Multa tibi debeo, & multum te amo: atque utinam in potestate mea esset, ita tecum mutuis officiis decertare, quam in promptu est amore mutuo respondere. Nunc ita se habet fortuna mea, ut nihil aliud queam, quàm fateri & testari, quòd ubicunque agit Bernardus, ibi fidissimum esse Agrippæ patronum & benefactorum? ubicunque agit Agrippa, ibi esse Bernardi obligatissimum clientulum & amicum. Dene-

gotiis

totiis meis apud Brabantos Burgundiones sic se res habet: Cæsarei quæstores stipendium non solvunt, & fraudibus suis afflictum insuper verborum fastu obruunt. nihil omnium, quæ mihi à Cæsare Decreta erant, observatum est: omnem pecuniam Turca absumpsit: ego me cum familia proripui, Bibliothecamque abduxi: sed vereor, nisi Deus aliquis interveniens fabulæ finem imponat, vix absque periculo me hanc fortunæ luctam superaturum. Liber noster de Occulta Philosophia auctus, correctus, castigatus, sub prælo est, & jam aliquot quaterniones excussi sunt: totus prodibit circa hæc festa Natalitia: tunc, si tutum securumque nactus fuero nuncium, aliquot volumina ad te mittam: sin minus, hunc gerulum reversurum expectabo. Interea oro ad me scribas, ubi degas, quid geras, quid rerum arcanarum adeptus sis: an cabalam Samuelis, & librum nostrum ab Augustino Furnario receperis: denique, si qua ejusmodi sunt, me reddere velis participem, atque aliquid bonorum librorum mitte. Vale felicissime, & me Reverendissimo Domino meo Cardinali Campegio commendatum redde, omnemque familiam meo nomine salvere jube. Ex Bonna. 13. Novemb. Anno 1532.

Agrippa Cratandro Typographo S. XVI.

Scribimus Domino Erasmo Roterodamo: quas literas ad illum tutò deferri cures, oro te, mi solertissime Cratander: in hoc facturum mihi rem gratissimam. de Apologia, & querela nostra, quæ proximis nundinis Francofordiæ a nobis accepti, excudenda quid actum sit, scire velim, cupio enim, ut quam proximè in lucem prodeant. Tu ubi primum absolveris, mitte meo nomine Exemplar unum D. Erasmo, & mihi aliquot alia. Quod si fortè jam absolvisti, da huic gerulo tria volumina. est enim chartophorus reverendissimi Cardin. Campegii, cui videl. dedicata est ipsa Apologia, ut referat Patrono suo. Meus amanuensis in exscribendis reliquis opusculis meis diligentem operam navat, quæ ad futuras nundinas ad te adferam Francofordiam. Vale, & istis meis responde, & literas tuas Coloniam ad Sotherum dirige. Ex Bonna. 13. Novemb. Anno 1532.

Agrippa ad Erasmus. XVII.

Ex literis tuis, candidissime Erasme, quas mihi Polyphemus antenundinas reddidit, accepi te & languore corporis, & labore studiorum, & ædificandi molestia obrutum,

NON

non potuisse tunc longiores ad me literas dedisse: pollicebaris tamen post nundinas & alacrius & copiosius te scripturum. Itaque expectabundus tuarum literarum nolui tibi molestus esse usque adhuc: nunc verò nactus nuntii hujus oportunitatem, statui rursus silentia rumpere, non quòd te cum expositulem, sed ut te admoneam me nullas tuas acceperisse, ne quando, si fortè scripsisses, & interceptæ mihi perierint, meum in respondendo silentium ignaviæ aut ingratitude vitio abs te jure argui possit. Scripturus igitur ad me literas, destinabis Coloniam ad Tilmannum de Fossa. Ego quas ad te redditurus sum, destinabo Basileam ad Frobenium, vel Cratandrum. sic spero neuter nostrum fraudabitur. Cæterum, quod de scire volo, bellum mihi est cum Lovanientibus Theosophistis, hætenus variis insidiis in meis castris oppugnatus velitari eruptione me defendi: nunc autem ingravescente prælio, patefactis foribus, in apertam pugnam prorupi cataphractus non sunt illos destituta Coloniensium & Parisiensium subsidia: mihi quæ futura sint præsidia, nescio, nisi quòd ea causa fretus, quam nulla expugnare potest contradictio, non ulla maculare potest falsitas, quæ nec ab Advocatorum penuria, nec à fraude judicum ullum pati potest detrimentum. Sic munitus non dubito me vel solum exponere periculo: sed si vicero certamen, non minor tua, quam mea futura est gloria, qui non minus tuis, quam propriis armis atque telis strenuè pugno, eoque audentius in hunc campum profilio, videbisque proximè prodeuntem imperterrita libertate novum in arma militem. tunc tu ridebis. scio: alii admirabuntur: Sophistæ crepabunt medium: ego interea aut vicero, aut evasero. Vale, & boni consule. Ex Bonna, 13. Novemb. Anno 1531.

Agrippa ad Erasmus. XVIII.

Pudet me, colendissime Erasme, tot in laudis literis, & quæ præter salve & vale nihil habent amplius, occupationes tuas interpellare: sed cum huc transiret iste tuus servulus, tuas mihi impartiens salutes, turpissimæ ingratitude accusari possem, si non scriberem. Impatiens itaq; silentii tui nominis veneratio, hunc abortivum calamum coëgit, non aliud nunciantem, quam si quid apud me est, quod tibi conducere putes. utere opera mea, nam neque tardum, neque defatigatum offendes tui Agrippæ animum, scripsi præstantiæ tuæ à decimo tertio hujus mensis per Reverendissimi Cardinalis Campegi chartophorum, quas literas tibi redditurus erat Cretander Basiliensis

Typo

Typographus, ex quibus intelliges, quale bellum mihi est cum Theologis. Vale felicissimè. Ex Bonna, 12. Novemb. Anno 1532.

Erasmus ad Agrippam XIX.

Salutem P. Haftenus vir eruditissime, tuis literis non respondere, satius esse ducens, omnino silere, quam negligenter respondere. haftenus sanè expectatum est ocium, sed haftenus non datum. Quem chartophorum narres, nescio: nec tuam Epistolam historię Theologicę narratricem Cratander reddidit. Si quid posthac autem mihi bona fide reddi cupis, fac tradas Hieronymo Frobenio. Tibi cum crabronibus rem esse doleo. Explicare quantum potes. Paucis bene cessit cum illis conflictari. Ad novam hirundinem scribam copiosius, favente Christo. Interim tibi persuade, Erasmus esse de numero bene cupientium Agrippę. Vale Friburgi, nono die Decembris, Anno 1532.

Spectabili ornatissimoque Viro, Ioanni Khreuttero, Serenissima Domina Hungaria & Bohemia Regina Secretario, Henricus Cornelius Agrippa, S. D.

XX.

Quid agis, mi Khreuttere, quid vales. quid Sacellanus Doctor vere pius. quid nummularius vester, quid Præfectus coquinę, quid Doctor Trocharus, quid cæteri Germani? Utinam liceret aliquando mutuo convictu gaudere, aut nunc saltem ad sesqui horam colloqui, ut malè pereant, qui me à vestro sodalizio abstrahunt, Publicani aliquot rapacissimi, digni qui corvos in cruce pascant. Attamen qui corpora prohibent, animos prohibere non possunt. Quin sicut locorum spaciis disjungimur, ita animis prope constituti sumus. Confido itaque, quod tu in meis negotiis non minus absenti, quam præfenti sis patrocinator. En, à læsa patientia audaciam mutuatus, rupto silentio, victo pudore, tandem scribo serenissimę Reginę Marię, omnemque illi meam narro Tragediam, quomodo haftenus à versutis illis Burgundionibus callidè delusus, fraudulenter circumventus, flagitiosè falsus, & impie deceptus fui, officiique mei stipendium, statutam à Cæsare pensionem, & obsequii præmium repeto. Quę omnia quod plane intelligas, mitto ad te cum istis transumptum literarum mearum, quas ad Celsitudinem suam scribo: præterea etiam duplum supplicationum mearum, quibus tempore calamitatis meę, & Cæsarem & suum Burgundicum consilium interpella-

pellavi, ut ex illis perdiscas, & scias omnia, meminerisque, ut quando quotiesque opportunè fieri potest, apud Reginam ipsam quod in hanc rem sit, pro me loquaris, excusesq; meam dicendi libertatem, ne Burgundionum illorum fraude & obtreptione in mei odium inducta, mihi succenseat. Porro mitto Epistolas Cæsarei apud Anglorum Regem Oratoris Eustochii Chapusii, viri eruditissimi juxta & prudentissimi, in quibus respondendi. Academiis pro Regina Angliæ onus mihi imposuit. Has literas, & quid ego illi responderim, cupio Reginam Mariam legere, aut ex te intelligere. Verùm hic nunc anxius vereor primùm, ne Regina ipsa nostras tam longas literas aut legere respuat, aut negligat, aut illis longè vestitis stipitibus legendas tradat, qui tamen propter stuporem ingenii frustra omnia lecturi sunt, nec ullam pagellam sanè intellecturi, tum propter vetus odium, si qua fortè intelligent, perversè interpretaturi sunt. Deinde vereor, ne inclyta Regina circumfessa à personatis istis stasis non sit sui arbitrii. Quæ licet nomen & titulum rectoris habeat, illi tamen omne regimen & imperium ad se trahant, & sine provocatione pertinacissimè sibi vendicent, aut sic Reginæ occupent aures, sic illis infideant, ut dum illos in res vel maximè detestabiles consultantes audire coguntur, vix aperiantur aliis vel sanioribus etiam consiliis. O quanta ego tunc indignatione conternatus contristatusque fui, quando inclitam Reginam prima illa in illarum provinciarum imperium investitura sua, sublati sibi veris Germanis, viris, in quam, prudentia gravibus, consilio invictis, fide incorruptis, illis versipellis & auro gallico corruptissimis Burgundionibus circumseptam viderem, quorum tantum venenum est, ut omnem probissimæ indolis Principem depravare possent. Sed spero, quia non succedet in perpetuum fraus, neque semper proficient doli, aderunt aliquando tam scelestæ colluvioni sua tempora, quando, confracta populi patientia, illos omnes uno die tota perdet provincia, plebsque seditionū fluctibus concitata publica vi injuriis eorū occurrat, Intolerabilia sua servitutesque excutens, publicis armis libertatem prosequatur. Annon putabimus tunc illos atrocissimæ tyrannidis suæ, consternatæ amentię plebi meritas pœnas daturos? Certè hoc Eclipses, hoc Cometæ, hoc terræmotus, hoc diluvia, & quæ proximè præcesserunt, cum varia prodigia, tum cœlestia omnia proclamant. Atque ego hæc non ex dubiis conjecturæ modis, nec ex animi perturbatione à vera ratione transversum actus, sed ex veris vaticiniorum & oracu-

oraculorum, prædictionum prænotionumque artibus tibi prædico, & illis de me pessimè meritis insuper sic ominor & imprecor, oroque Deum suppliciter, ut tradat illos in manus Sathanæ me vivente & vidente, sed ut spiritus salvus fiat. In Reginam autem scias me sic affectum, ut sibi ex animo optimè velim, honoremque suum & existimationem suam defensam, imperium & potentiam suam auctam semper cupiā, semperque exoptem. Sed ad te nunc revertor, mi Khreuttere, te exoratum volo, ut hanc meam ad serenissimam Reginam Epistolam, qualis qualis sit, quemcunque etiam eventum sortitura, Celsitudini suæ exhibere ne formides: aut, si id melius videbitur, per alium interpositum, sed te præsentem, exhiberi cures, tuque jam omnium instructus & conscius causam meam ipsi Reginæ exponas, ingeras, & quoties oportuum erit, te memores, responsumque solerter procures. Præterea, quod facile potes, quid in negotio meo inter Publicanos illos financiers & reliquos illos privati consilii mystas agatur, diligentissimè perquiras: amicitiam tamen in te meam apud illos diffusimiles: sic namque facile audies intelligesque omnia, quæ in me absentem dicuntur deliberanturque: exploratisque illorum adversum me consiliis, cum illorum mysteriis non sis obnoxius, me per Epistolas tuas mone, ut æquum est, amicum, ut, si istic nulla mihi spes sit, aliunde quæram huic malo remedium. Fac ergo, ut cognoscam, Khreuttero non secus absentes, quàm præsentem amicos curæ esse. Cæterum verò Exemplaria omnium harum literarum, si videbitur, inter amicos diffemina donec ego illa sub prælo edidero. Volo enim hanc Burgundicam perfidiam notam omnibus fore, etiamsi debeat ab illa Cæsarea pensione propterea excidere. Neque verò scribo, quia fidam hanc pensionem mihi solvendam, sed ut ædificem carbones super capita eorum, habeamque validiorem occasionem ultionis, dum sese mihi vindictæ obtulerit oportunitas, quia iterum negaturi sunt, nisi fortè Reginæ imperium illos ad satisfaciendum compulerit, meumque justissimum dolorem suæ æquitatis clementia vicerit, in cujus gratiam fortè remissurus illis essem omnia, alias cum in illos, tum in suos per me, perque meos, perpetua hostilitate omnibus nocendi modis vindicanda. Vale felicissimè,

& his nostris protinus responde.

Ex Bonna.

*Serenissimi Principi, Maria Hungaria & Bohemia Regina, ac inferioris
Gallo Germania Proregi, Henricus Cornelius Agrippa*
S.D. XXI.

Non eram his literis interpellaturus Celsitudinem tuam, Maria Regina illustrissima, clarissimorum avorum nepris, serenissimo patre edita: nec te tot provinciarum rectricem plurimis & gravissimis occupatam negotiis in re modica fatigaturus forem, nisi me cum propriæ sortis impelleret necessitas, tum arbitrarer non omnino in commodum futurum, si mei nactus fueris notitiam, qui tibi non modico usui esse, & nonnunquam etiam prodesse possem, tuamque memoriam inter cæteros laudum tuarum præcones non postrema fide & autoritate posteritati commendare: & quamvis virtutum tuarum hactenus nullam mihi habere contingit experientiam, tamen confusus de constantissima fama, qua te omnes prædicant, tam masculam Reginam, sic muliebri corpore virilem animum & avitarum virtutum habitum æquantem, ut nisi refragetur sexus, Regem te existimari posse, quæ scemina etiam adversis eventibus eundem animum, eandem constantiam & magnanimitatem servans multis Principibus viris, virilitatis virtutem gloriamque præcipias: quo testimonio majora adhuc de indole tua spe præsumens, quam fama accepissem & te nunc & in posterum hanc de te conceptam bonæ spei opinionem non tam expleturam, quam superaturam, credens non minus audenter, quam fiducialiter Celsitudinem tuam proximè & nullo mediatore adire constitui, homo licet infacundus & tibi incognitus, sed quem aliquando cognovisse fortassis non poenitebit. Non est ergo quod huic audaciæ meæ succenseas sed optimæ famæ tuæ gratuleris, quæ hanc mihi fiduciam subministrat, nec adulatorias blanditias, deforme simul & grave Regum præcipitium fatalemque Principum pestem, ex me tibi verearis. Ars ea procul à meis moribus abest. Neque despexeris irata libertatem meam, si loquor, ut sentio sum enim homo liber, apertus, sine fuce & dissimulandi nescius. At tunc, quæso, qui sim, qui fuerim, quod studium, & qua occasione ad te scribam, quid petiturus, summatim cognoscere tædio non fit, nec graveris mihi animum tuum tantisper accomodare, donec causam omnem perdiscas, sermonemque meum, licet paulò longiorem & liberiores, quam expedire plerisque videri posset, pro morum tuorum bonitate patienter audias, humaniter excipias, & diligenter attendas. Majores mei ab avis & atavis Austriacis Principibus

ibus semper addicti, virtutum suarum præclara insignia fortunaſq; reportarunt. Horum ego nixus vestigiis ab illius aula nata, quæ majores meos aluisset, non abhorruī. hinc avo tuo D Maximiliano Cæsari à prima ætate destinatus, aliquandiu illi à minoribus secretis fui, deinde in Italicis castris septennio illius stipendio militavi: postea varia legatione functus, nunc literis, nunc militia, diverso conditionis habitu geminam utriusq; laudem æquavi. pericula quoque varia superatus, nunc miserrimis, nunc foelicissimis par habitus, utriusque fortunæ mensuram implevi: jamque octo linguarum mediocriter doctus, sed illarum, sex adeo peritus, ut singulis non loqui modò & intelligere, sed & eleganter orare, dictare & transferre noverim, tum præter multimodam etiam abstrusarum rerum cognitionem: peritiā & cyclicam eruditionem, utriusque juris & Medicinarum Doctor evasi, antea etiam auratus eques, quem ordinem non precariò mihi redemi, non a transmarina peregrinatione mutuavi, non in Regum inthronisatione impudenti insolentia furripui, sed in publicis præliis media acie bellica virtute commerui. Defuncto Maximiliano avo tuo sub variis & Principibus & Aristocratiarum Optimatibus & Democratiarum Magistratibus, per Italiam, per Hispaniam, per Angliam, perque Gallias, nunc militia, nunc literis, stipendia merui: multa præclara facinora pessi, multa strenuè perpetravi, quorum mihi fide dignissimi & testes sunt & testimonia. Tandem post multos mari terraque emensos labores fessus, ærumnis superioris studii habitum tranquillioris vitæ meditatione mutare decrevi, sedemque mihi inter Allobroges elegi, ubi vitam ab externis negotiis procul transactæ eruditionis usu omnium securissimam ducerem: sed victus aliquot Principum virorum multis admodum literis & precibus, in Lugdunensem Galliam concessi, ubi inter cætera munera Regiæ matris Physicus aliquot annis extiti, quousq; à Duce Bourbonio primum deinde etiam à Mercurino Cancellario evocatus non indignum ratus Galliæ aulæ, in qua jam, etsi non ulla injuria affectus essem, licet aliàs inter Gallos omni venerationis & benevolentiæ studio semper cultus fuisset, desertorem agere, ac illi me Principi me devoveræ, cui jam à progenitoribus meis semper destinatus fuisset. Itaq; magno rei familiaris meæ damno, nec minore impensa, dehortantibus omnibus amicis meis, & sinistram fulmen augurantibus, inter infestos bellorum tumultus per medios hostes, summo etiam vitæ periculo cum omni familia mea Gallia egrediens, quia Cæsarem

lenis esse nec possim, nec admodum debeam. Sicubi ergo in hac Apologia paulò liberius in malos malè loquor, sitque aliquid amaritudinis, meo jure id me facere puto, mihi què in illos dicere arbitror edito nomine meo palam, &, præcipiente Cæsare, me defendere contra eorum calumnias, detractiones & maledicta, quæ ipsi præter auctoritatem, tacitis nominibus suis, clanculum, & post terga, proditoriè & in me sibi licere permiserunt. Certè non ignorabam ab initio declamationis meæ, me invidiam eruditionis præmium recepturum quodq; mihi obviatura esset gymnasiarcharum ferocitas, Sophistarum astus, scholasticorum insidiæ, Magistrorum nostrorum furor, Pseudomonachorum doli, & omnia mihi pulchrè prædivinaveram: sed arbitrabar illos eruditorum & proborum virorum more, aut in diversam partem declamatorios, & adversus me scripturos, aut disputationem publicam indicturos fuisse, non tot falsæ linguæ apparatus insectaturos, nò tot mendacibus calumniis apud Cæsarem capitis expetituros. Quod si scriberent, aut disputarent, qui tunc valiturus essem, non factò. Certè eruditionem eorum non vereor, violentiam autem pertimesco, non ignarus, quanto periculo vivam in ea multitudine, quæ cum videam mihi æternum bellum esse susceptum, præsertim cum tanta sit tyrannis eorum impunitas. Sed qui quondam disputationes indicare solebant scholarum Magistrum, nunc inscitæ suæ conscientia confusi, illas exhorrent, violentiaq; damnare prætendunt, quod deberent rationibus convincere. Scio à quorum judicio pendeat Cæsar, quales illi adsint Theologi. scio, quàm odiosa sit veritas, sed justo sub judice vincer, nec terrebitur crimine innocens: at dicere causam apud eos, contra quos scripsissem, grave est. Quod si Cæsar nosset totius negotii circumstantias, quas passus sum injurias, ac illi paterent, quæ ego scripsi, fortassis propensior illius esset in me animus, nec me inter postremos numeraret: sed in aulis Regum plerumque plus valet detractorum improbitas, quàm bonorum favor. nec solum ille reus est, qui falsum de alio profert, sed etiam is, qui aurem citò criminibus præbet. nec me læsissent calumniæ, nec illis persuasissent malæ illæ linguæ, si nò invenissent sibi similes aurículas: sed confido innocentia mea, quo fit, ut non confundar, nec aliud cupio, quàm æquum & intelligentem iudicem qualis tu es unus. Propterea nunc iterum atque iterum oro amplitudinem tuam, ut non graveris animum tuum, licet plurimis gravissimisque negotiis occupatissimum, mihi tantisper accommodare, nostraque scripta &
respon-

responsa expendere velis, donec causam omnem perdiscas: nec molestè feras, si te, quod fortè plerique dicturi sunt, tam odioso argumento præficiam patronum. non enim molesta, nec odiosa tibi fore puto, quæ adversus perfidos falsarios, & impios sycophantas, fidei & pietatis negotia tueantur. Faxit Deus, ut Ecclesia sua ab omni Hæreticorum impietate, & Sophistarum tenebris expurgata, in pristinum splendorem restitua-
tur, qui de prosperet & incolumem conservet, & omnibus bonis impleat & repleat. Vale felicissimè.

Agrippa ad Melanchthonem. XIII.

SI quid peccati est, quod, nulla occasione præbita, te virum Spræstantem, & eruditione summum, hac extemporanea Epistola compellem, Philippe Melanchthon, omnibus nominibus colendissime, totum id in hunc Ambrosium rejiciendum, qui hujus impudentiæ mihi fuit autor & impulsor. Quod autem ad te tantum virum scribere debeam, nullum in promptu est te dignum argumentum, nisi fortassis quod te scire convenit, æternum bellum mihi susceptum esse cum Lovaniensibus Theologistis, in quod certamen me protraxit audens veritas: sed eo sub judice dimicare hætenus compellor, qui est hostis omnis veritatis, peritque mihi & virtus, & gloria, & res, & fides irato tyranno, cujus pertinacem indignationem & ingratitude ergo magnitudinem servitiorum meorum inauditam jam biennium pertuli, & magna patientiæ constantia propemodum vici, nisi nova veritas continuò novum mihi adderet odium. Utinam hic Nabuchodonosor aliquando ex bestia rediret in hominem aut ego relinquere possem istud Ur Chaldeorum. Sed satis jam argumenti aliàs largius longiusq; scribendi datum est. Deus te servet incolumem, ut omnia tibi pro desiderio Christiani animi tui prospera feliciaq; contingant. Salutabis mihi invictum illum hæreticum Martinum Lutherum, qui, ut in actibus ait Paulus, servit Deo secundum sectam quam hæresim vocant. Salutabis etiam Spalatinum veterem amicum meum: & tu nunc felicissimè vale. Ex Francosfordia Mœni, 17. Sept. Anno 1532.

Agrippa ad Amicum. XIV.

A Darticulos illos, quos mihi pro impiis & scandalosis impia illa Lovanientium Theosophistarum cohors objecit, quanta cum celeritate responderim, nemo te melior testis erit. ornatissime Luca, qui Apologiæ nostræ non modicam partem
tune

tunc & vidisti & legisti & audisti. Hanc cum jam ante decimum mensem reddidissem. Senatui Mechliniensi, à quo ego paulò ante articulorum illorum transumptum accepissem, nihilque in hac causa actum perciperem, decrevi nihilominus famæ meæ consulere. Edidi itaque Apologiam. & illam reverendissimi Domini & Patroni mei D. Laurentii Campegi Cardin. tutelæ commendavi, æquitate causæ hanc audaciam mihi subministrante. Sed ut est in Proverbio, veterem ferendo injuriam invitamus novam. Ita profectò verum experior, qui quantò me istis barbaris humilior exhibeo, tantò factus sum contemptibilior. Quid multa? à tempore recessus vestri nihil omnium mihi servatum est, quæ recepta fuerunt, illaque egregia Cæsaris diplomata, mimimeræ nugæ & inanes bullæ facta sunt, & quod de Echo dici solet, voces sine corpore. Ingenuè fateor, me à Burgundionibus illis plusculum fidei & probitatis expectasse, quam ipsi factis suis erga me declararunt. atque Gallorum de illis sonat Proverbium, quo vocant proditores Burgundos. Quia igitur nihil humanitatis, aut clementiæ, aut aliquid omninò justitiæ ab illis sperare possum, statui omnem bilem evomere, omnemque historiam retexere, & luci palàm exponere. Itaque subjecimus Apologiæ nostræ. Querelam Eustochio Chapusio, Cæsaris apud Anglorum Regem Oratori adscriptam. pariter omnia excuduntur Basileæ. quæ si nunc absoluta erunt, is gerulus secum feret aliquot Exemplaria, reverendissimo, ac tibi, & D. Bernardo distribuenda: si minus ego, ubi absoluta fuerint, protinus mitti curabo. Libri nostri de Occultiore Philosophia Colonia sub prælo sunt. hæc circa proxima Natalitia prodibunt, horum quoque aliquot volumina mittam. Tu interea mei memor sis, & pro quibus jam sæpissimè te interpellavi, Pontificis sive breve, sive diploma mihi impetres, & me reverendissimo Domino meo Cardinali Campegio charum commendatumque conserves, & omnibus boni consulas. Vale felicissimè. Ex Bonna, 13. Novemb. Anno 1532.

Agrippa ad Amicum. XV.

Multa tibi debeo, & multum te amo: atque utinam in potestate mea esset, ita tecum mutuis officiis decertare, quam in promptu est amore mutuo respondere. Nunc ita se habet fortuna mea, ut nihil aliud queam, quàm fateri & testari, quòd ubicunque agit Bernardus, ibi fidissimum esse Agrippæ patronum & benefactorum? ubicunque agit Agrippa, ibi esse Bernardi obligatissimum clientulum & amicum. Dene-

gotiis

gotiis meis apud Brabantos Burgundiones sic se res habet: Cæsarei quæstores stipendium non solvunt, & fraudibus suis afflictum insuper verborum fastu obruunt. nihil omnium. quæ mihi à Cæsare Decreta erant, observatum est: omnem pecuniam Turca absumpsit: ego me cum familia proripui, Bibliothecamque abduxi: sed vereor, nisi Deus aliquis interveniens fabulæ finem imponat, vix absque periculo me hanc fortunæ luctam superaturum. Liber noster de Occulta Philosophia auctus, correctus, castigatus, sub prælo est, & jam aliquot quaterniones excussi sunt: totus prodibit circa hæc festa Natalitia: tunc, si tutum securumque nactus fuero nuncium, aliquot volumina ad te mittam: sin minus, hunc gerulum reversurum expectabo. Interea oro ad me scribas, ubi degas, quid geras, quid rerum arcanarum adeptus sis: an cabalam Samuelis, & librum nostrum ab Augustino Furnario receperis: denique, si qua ejusmodi sunt, me reddere velis participem, atque aliquid bonorum librorum mitte. Vale felicissime, & me Reverendissimo Domino meo Cardinali Campegio commendatum redde, omnemque familiam meo nomine salvere jube. Ex Bonna. 13. Novemb. Anno 1532.

Agrippa Cratandro Typographo S. XVI.

Scribimus Domino Erasmo Roterodamo: quas literas ad illum tutò deferri cures, oro te, mi solertissime Cratander: in hoc facturus mihi rem gratissimam. de Apologia, & querela nostra, quæ proximis nundinis Francofordiæ a nobis accepisti, excudenda quid actum sit, scire velim, cupio enim, ut quam proximè in lucem prodeant. Tu ubi primum absolveris, mitte meo nomine Exemplar unum D. Erasmo, & mihi aliquot alia. Quod si fortè jam absolvisti, da huic gerulo tria volumina. est enim chartophorus reverendissimi Cardin. Campegii, cui videl. dedicata est ipsa Apologia, ut referat Patrono suo. Meus amanuensis in excribendis reliquis opusculis meis diligentem operam navat, quæ ad futuras nundinas ad te adferam Francofordiam. Vale, & istis meis responde, & literas tuas Coloniam ad Sotherum dirige. Ex Bonna. 13. Novemb. Anno 1532.

Agrippa ad Erasmus. XVII.

Ex literis tuis, candidissime Erasme, quas mihi Polyphemus ante nundinas reddidit, accepi te & languore corporis, & labore studiorum, & ædificandi molestia obrutum,

non

non potuisse tunc longiores ad me literas dedisse: pollicebaris tamen post nundinas & alacrius & copiosius te scripturum. Itaque expectabundus tuarum literarum nolui tibi molestus esse usque adhuc: nunc verò nactus nuntii hujus oportunitatem, statui rursus silentia rumpere, non quòd te cum expositulem, sed ut te admoneam me nullas tuas accepisse, ne quando, si fortè scripsisses, & interceptæ mihi perierint, meum in respondendo silentium ignaviæ aut ingratitude vitio abs te jure argui possit. Scripturus igitur ad me literas, destinabis Coloniam ad Tilmannum de Fossa. Ego quas ad te redditurus sum, destinabo Basileam ad Frobenium, vel Cratandrum. sic spero neuter nostrum fraudabitur. Cæterum, quòd de scire volo, bellum mihi est cum Lovaniensibus Theosophistis, hætenus variis insidiis in meis castris oppugnatus velitari eruptione me defendi: nunc autem ingravescente prælio, patefactis foribus, in apertam pugnam prorupci cataphractus non sunt illos destituta Coloniensium & Parisiensium subsidia: mihi quæ futura sint præsidia, nescio, nisi quòd ea causa frerus, quam nulla expugnare potest contradictio, non ulla maculare potest falsitas, quæ nec ab Advocatorum penuria, nec à fraude iudicum ullum pati potest detrimentum. Sic munitus non dubito me vel solum exponere periculo: sed si vicero certamen, non minor tua, quàm mea futura est gloria, qui non minus tuis, quàm propriis armis atque telis strenuè pugno, eoque audentiùs in hunc campum prosilio, videbisque proximè prodeuntem imperterrita libertate novum in arma militem. tunc tu ridebis. scio: alii admirabuntur: Sophistæ crepabunt medium: ego interea aut vicero, aut evasero. Vale, & boni consule. Ex Bonna, 13. Novemb. Anno 1531.

Agrippa ad Erasmus. XVIII.

Pudet me, colendissime Erasme, tot instantis literis, & quæ præter salve & vale nihil habent amplius, occupationes tuas interpellare: sed cum huc transiret iste tuus servulus, tuas mihi impartiens salutes, turpissimæ ingratitude accusari possem, si non scriberem. Impatiens itaq; silentii tui nominis veneratio, hunc abortivum calamum coëgit, non aliud nunciantem, quàm si quid apud me est, quòd tibi conducere putes. utere opera mea, nam neque tardum, neque defatigatum offendes tui Agrippæ animum, scripsi præstantiæ tuæ à decimo tertio hujus mensis per Reverendissimi Cardinalis Campegi chartophorum, quas literas tibi redditurus erat Cretander Basiliensis

Typo-

Typographus, ex quibus intelliges, quale bellum mihi est cum Theologis. Vale felicissimè. Ex Bonna, 12 Novemb. Anno 1532.

Erasmus ad Agrippam XIX.

Salutem P. Haftenus vir eruditissime, tuis literis non respondere, satius esse ducens, omnino filere, quam negligenter respondere. haftenus sanè expectatum est ocium, sed haftenus non datum. Quem chartophorum narres, nescio: nec tuam Epistolam historię Theologicę narratricem Cratander reddidit. Si quid posthac autem mihi bona fide reddi cupis, fac tradas Hieronymo Frobenio. Tibi cum crabronibus rem esse doleo. Explica te quantum potes. Paucis bene cessit cum illis conflictari. Ad novam hirundinem scribam copiosius, favente Christo Interim tibi persuade, Erasmus esse de numero bene cupientium Agrippę. Vale Friburgi, nono die Decembris, Anno 1532.

Spectabili ornatissimoque Viro, Ioanni Khreuttero, Serenissima Domina Hungaria & Bohemia Regina Secretario, Henricus Cornelius Agrippa, S. D.

XX.

Quid agis, mi Khreuttere, quid vales. quid Sacellanus Doctor vere pius. quid nummularius vester, quid Præfectus coquinę, quid Doctor Trocharus, quid cæteri Germani? Utinam liceret aliquando mutuo convictu gaudere, aut nunc saltem ad sesqui horam colloqui, ut malè pereant, qui me à vestro sodalizio abstrahunt, Publicani aliquot rapacissimi, digni qui corvos in cruce pascant. Attamen qui corpora prohibent, animos prohibere non possunt. Quin sicut locorum spaciis disjungimur, ita animis prope constituti sumus. Confido itaque, quòd tu in meis negotiis non minus absenti, quàm præsenti sis patrocinator. En, à læsa patientia audaciam mutuatus, rupto silentio, victo pudore, tandem scribo serenissimę Reginę Marię, omnemque illi meam narro Tragediam, quomodo haftenus à versutis illis Burgundionibus callidè delusus, fraudulenter circumventus, flagitiosè falsus, & impie deceptus fui, officiique mei stipendium, statutam à Cæsare pensionem, & obsequii præmium repeto. Quę omnia quò plane intelligas, mitto ad te cum istis transumptum literarum mearum, quas ad Celsitudinem suam scribo: præterea etiam duplum supplicationum mearum, quibus tempore calamitatis meę, & Cæsarem & suum Burgundicum consilium inter-

pellavi, ut ex illis perdiscas, & scias omnia, meminerisque, ut quando quotiesque oportunè fieri potest, apud Reginam ipsam quod in hanc rem sit, pro me loquaris, excusesq; meam dicendi libertatem, ne Burgundionum illorum fraude & obtreffatione in mei odium inducta, mihi succenseat. Porro. mitto Epistolas Cæsarei apud Anglorum Regem Oratoris Eustochii Chapusii, viri eruditissimi juxta & prudentissimi, in quibus respondendi. Academiis pro Regina Angliæ onus mihi imposuit. Has literas, & quid ego illi responderim, cupio Reginam Mariam legere, aut ex te intelligere. Verùm hinc nunc anxius vereor primùm, ne Regina ipsa nostras tam longas literas aut legere respuat, aut negligat, aut illis longè vestitis stipitibus legendas tradat, qui tamen propter stuporem ingenii frustra omnia lecturi sunt, nec ullam pagellam sanè intellecturi, tum propter vetus odium, si qua fortè intelligent, perversè interpretaturi sunt. Deinde vereor, ne inclita Regina circumfessa à personatis istis statis non sit sui arbitrii. Quæ licet nomen & titulum rectricis habeat, illi tamen omne regimen & imperium ad se trahant, & sine provocatione pertinacissimè sibi vendicent, aut sic Reginæ occupent aures, sic illis infideant, ut dum illos in res vel maximè detestabiles consultantes audire coguntur, vix aperiuntur aliis vel sanioribus etiam consiliis. O quanta ego tunc indignatione conternatus contristatusque fui, quando inclitam Reginam prima illa in illarum provinciarum imperium investitura sua, sublati sibi veris Germanis, viris, in quam, prudentia gravibus, consilio invictis, fide incorruptis, illis versipellibus & auro gallico corruptissimis Burgundionibus circumseptam viderem, quorum tantum venenum est, ut omnem probissimæ indolis Principem depravare possent. Sed spero, quia non succedet in perpetuum fraus, neque semper proficient doli, aderunt aliquando tam scelestæ colluvioni sua tempora, quando, confracta populi patientia, illos omnes uno die tota perdet provincia, plebsque seditionū fluctibus concitata publica vi injuriis eorū occurrat, Intolerabilia sua servitutesque excutens, publicis armis libertatem prosequatur. Annon putabimus tunc illos atrocissimæ tyrannidis suæ, consternatæ amentię plebi meritas pœnas duros? Certè hoc Eclipses, hoc Cometa, hoc terræ motus, hoc diluvia, & quæ proximè præcesserunt, cum varia prodigia, tum cœlestia omnia proclamant. Atque ego hæc non ex dubiis conjecturæ modis, nec ex animi perturbatione à vera ratione transversum actus, sed ex veris vaticiniorum & oracu-

oraculorum, prædictionum prænotionumque artibus tibi prædico, & illis de me pessimè meritis insuper sic ominor & imprecor, oroque Deum suppliciter, ut tradat illos in manus Sathanæ me vivente & vidente, sed ut spiritus salvus fiat. In Reginam autem scias me sic affectum, ut sibi ex animo optimè velim, honoremque suum & existimationem suam defensam, imperium & potentiam suam auctam semper cupiã, semperque exoptem. Sed ad te nunc revertor, mi Khreuttere, te exoratum volo, ut hanc meam ad serenissimam Reginam Epistolam, qualis qualis sit, quemcunque etiam eventum fortitura, Celsitudini suæ exhibere ne formides: aut, si id melius videbitur, per alium interpositum, sed te præsentem, exhiberi cures, tuque jam omnium instructus & conscius causam meam ipsi Reginæ exponas, ingeras, & quoties opportunum erit, te memores, responsumque solerter procures. Præterea, quod facilè potes, quid in negotio meo inter Publicanos illos finantiarior & reliquos illos privati consilii mystas agatur, diligentissimè perquiras: amicitiam tamen in te meam apud illos diffimules: sic namque facilè audies intelligesque omnia, quæ in me absentem dicuntur deliberanturque: exploratisque illorum adversum me consiliis, cum illorum mysteriis non sis obnoxius, me per Epistolas tuas mone, ut æquum est, amicum, ut, si istic nulla mihi spes sit, aliunde quæram huic malo remedium. Fac ergo, ut cognoscam, Khreuttero non secus absentes, quàm præsentem amicos curæ esse. Cæterum verò Exemplaria omnium harum literarum, si videbitur, inter amicos diffemina donec ego illa sub prælo edidero. Volo enim hanc Burgundicam perfidiam notam omnibus fore, etiamsi debeam ab illa Cæsarea pensione propterea excidere. Neque verò scribo, quia fidam hanc pensionem mihi solvendam, sed ut ædificem carbones super capita eorum, habeamque validiorem occasionem ultionis, dum sese mihi vindictæ obtulerit oportunitas, quia iterum negaturi sunt, nisi fortè Reginæ imperium illos ad satisfaciendum compulerit, meumque justissimum dolorem suæ æquitatis clementia vicerit, in cujus gratiam fortè remissurus illis essem omnia, alias cum in illos, tum in suos per me, perque meos, perpetua hostilitate omnibus nocendi modis vindicanda. Vale felicissimè,

& his nostris protinus responde.

Ex Bonna.

*Serenissimi Principi, Maria Hungaria & Bohemia Regina, ac inferioris
Gallo Germaniæ Proregi, Henricus Cornelius Agrippa*

S.D. XXI.

NOn eram his literis interpellaturus Celsitudinem tuam, Maria Regina illustrissima, clarissimorum avorum nepotis, serenissimo patre edita: nec te tot provinciarum rectricem plurimis & gravissimis occupatam negotiis in re modica fatigaturus forem, nisi me cum propriæ sortis impelleret necessitas, tum arbitrarer non omnino in commodum futurum, si mei nactus fueris notitiam, qui tibi non modico ufui esie, & nonnunquam etiam prodesse possem, tuamque memoriam inter cæteros laudum tuarum præcones non postrema fide & autoritate posteritaticommandare: & quamvis virtutum tuarum hætenus nullam mihi habere contingit experientiam, tamen confisus de constantissima fama, qua te omnes prædicant, tam masculam Reginam, sic muliebri corpore virilem animum & avitarum virtutum habitum æquantem, ut nisi refragetur sexus, Regem te existimari posse, quæ scemina etiam adversis eventibus eundem animum, eandem constantiam & magnanimitatem servans multis Principibus viris, virilitatis virtutem gloriamque præripias: quo testimonio majora adhuc de indole tua spe præsumens, quam fama accepissem & te nunc & in posterum hanc de te conceptam bonæ spei opinionem non tam expleturam, quam superaturam, credens non minus atdenter, quam fiducialiter Celsitudinem tuam proximè & nullo mediatore adire constitui, homo licet infacundus & tibi incognitus, sed quem aliquando cognovisse fortassis non pœnitebit. Non est ergo quod huic audaciæ meæ succenseas sed optimæ famæ tuæ gratuleris, quæ hanc mihi fiduciam subministrat, nec adulatorias blanditias, deforme simul & grave Regum præcipitium fatalemque Principum pestem, ex me tibi verearis. Ars ea procul à meis moribus abest. Neque despexeris irata libertatem meam, si loquor, ut sentio sum enim homo liber, apertus, sine fuco & dissimulandi nescius. At tunc, quæso, qui sim, qui fuerim, quod studium, & qua occasione ad te scribam, quid petiturus, summatim cognoscere tædio non fit, nec graveris mihi animum tuum tantisper accomodare, donec causam omnem perdifcas, sermonemque meum, licet paulò longiorem & liberio-rem, quàm expedire plerisque videri posset, pro morum tuorum bonitate patienter audias, humaniter excipias, & diligenter attendas. Majores mei ab avis & atavis Austriacis Principibus

pibus semper addicti, virtutum suarum præclara insignia fortunaſq; reportarunt. Horum ego nixus vestiſſimis ab illius aulae vita, quæ majores meos aluiſſet, non abhorruī. hinc avo tuo D Maximiliano Cæsari à prima ætate destinatus, aliquandiu illi à minoribus secretis ſui, deinde in Italicis caſtris ſeptennio illius ſtipendio militavi: poſtea varia legatione functus, nunc literis, nunc militia, diverſo conditionis habitu geminam utriuſq; laudem æquavi. pericula quoque varia ſuperatus, nunc miſerrimis, nunc ſœliciffimis par habitus, utriuſque fortunæ meſuram implevi; jamque octo linguarum mediocriter doctus, ſed illarum, ſex adeo peritus, ut ſingulis non loqui modo & intelligere, ſed & eleganter orare, dictare & transferre noverim, tum præter multimodam etiam abſtruſarum rerum cognitionem: peritiā & cyclicam eruditionem, utriuſque juris & Medicinarum Doctore evaſi, antea etiam auratus eques, quem ordinem non precario mihi redemi, non a tranſmarina peregrinatione mutuavi, non in Regum inthroniſatione impudenti inſolentia ſurripui, ſed in publicis præliis media acie bellica virtute commerui. Deſuncto Maximiliano avo tuo ſub variis & Principibus & Ariſtocratiarum Optimatibus & Democratiarum Magiſtratibus, per Italiam, per Hiſpaniam, per Angliam, perque Gallias, nunc militia, nunc literis, ſtipendia merui: multa præclara facinora peſſi, multa ſtrenuè perpetravi, quorum mihi fide digniſſimi & teſtes ſunt & teſtimonia. Tandem poſt multos mari terraque emenſos labores feſſus, ærumnis ſuperioris ſtudii habitum tranquillioris vitæ meditatione mutare decrevi, ſedemque mihi inter Allobroges elegi, ubi vitam ab externis negotiis procul tranſactæ eruditionis uſu omnium ſecuriſſimam ducerem: ſed victus aliquot Principum virorum multis admodum literis & precibus, in Lugdunenſem Galliam conceſſi, ubi inter cætera munera Regiæ matris Phyſicus aliquot annis extiti, quouſq; à Duce Borbonio primum deinde etiam à Mercurino Cancellario evocatus non indignum ratus Galliæ aulae, in qua jam, etſi non ſulla injuria affectus eſſem, licet aliàs inter Gallos omni venerationis & benevolentiae ſtudio ſemper cultus fuiſſem, deſertorem agere, ac illi me Principi me devovere, cui jam à progenitoribus meis ſemper deſtinatus fuiſſem. Itaq; magno rei familiaris meæ damno, nec minore impenſa, dehortantibus omnibus amicis meis, & ſiniſtrum fulmen augurantibus, inter inſeſtos bellorum tumultus per medios hoſtes, ſummo etiam vitæ periculo cum omni familia mea Gallia egrediens, quia Cæſarem

in Hispanias petere non licuit, in hanc Burgundicam aulam me contuli: ubi cum loco mutata fortuna, omnes bonæ felicitates meæ me deseruerunt. nam mortuo Borbonio defunctoque Mecurino, cognitās à nemine, & res & fides cum pollicitationibus perierunt. Interea tamen Margareta Princeps constituerat me Cæsaris indiciarium, iussitque Cæsareos publicanos, quos Finantiatores vocant, quasi scenorum anticipatores, justum mihi taxare & statuere stipendium. quod dum sæpiusculè prosequerer, nūc apud Hocstratum Comitem, nunc apud Panormitanum protopræsulē, hoc publicanorum, illo privati consilii Præsidibus, illi dilationis exculpationes varias benevolentiae simulatione componentes, bono animo esse jubent, nec dubitare statuendum stipendium ab initio suscepti & administrati muneris mihi in fontem fore numerandum. His pollicitationum figmentis & compositis blanditiarum laqueis circumventus, dum ea spe credulus promissorum suorum fidem secutus sum, nihil illorum fide fallacius reperi, nihil illorum promissis damnosius inveni. hoc initium fuit summorum dolorum, sic versipelles inter Burgundos ab infontri principio redactus sum ad miserrimam egestatem. Parce, precor, calamo, quem justus dolor excusat, & nesci blanditiarum integritas agrestiore reddidit: jamque defuncta Margareta Principe mea, residua spes in uno fortunatissimo Cæsare sita erat: quem dum adventantem integrum annum maximo meo commodo, & alieni æris dispendio sequor, quum virtute venerationem, & præstito obsequio laborum mercedem meruisssem, illē, nescio, quorum improborum impulsu pro veneratione persecutionem, pro præmio poenam propè irrogavit: jamque, tanquam in Cyclopis antro, illud pulcherrimum literaturæ donum in præmium benignitatis exitio proprio mihi fuerat compensandum, nisi Apostolicæ Sedis Legatus Laurentius Campegius & Leodiensium Antistites Erhardus à Marka, ambo eruditissimi & reverendissimi Cardinales, & æquioris judicii Principes, Majestatem illius ad meliorem sensum revocassent. Atque hæc tanta Cæsaris indignatio non nisi ob scriptam declamationem de Vanitate scientiarum & excellentia verbi Dei: quam si Cæsar potius solida oculorum fide legisset intellexisset, quam ad improborum instigatorum impulsu cæco præsumptæ suspitionis augurio, ac inconsulta persuasionis credulitate mensus fuisset facile cognoscere potuisset, in quot & quantis illi usui esse possem, nec me omnino inter postremos numerasset.

Quod

quod si nunc inflicta mihi apud Cæsarem calumniarum numerem, si laceratae famae atrocitatem referam, & quomodo Cæsareus Indiciarius ad insolentis stipatoris plenum ignominiae ludibrium redactus fuerim, si captivitatis injustae ignominiam, & permixtam ludibrio aulicorum insolentiam, atque inter tot acerbissimos casus etiam meruendi Cæsaris odium, & negatam mihi à Cæsareis iustitiariis iustitiam recenseam, vix ingenti volumine omnia complecti possem. Transeo, qui interea gloriae suae meo labore partam abrogarunt operam & quarum rerum ego seementem jeci, illi absque negotio fructum messuerunt, & ex meis laboribus praeium retulerunt. Præterea cum inter has angustias nec a tenacitate Cæsaris virtutum praeium, nec ab illius indignatione postulatam repudii libertatem impetrare potuissē. nec prae aulica invidia illi plane innotescere liceret, longe minorem magnificentia sua & spe mea atque meritis meis gratitudinem expertus sum, statutumque stipendium, sed longe impar & infra muneris mei onus, si hoc solo & vivere & laborare & indicia temporum rerumque hinc inde exquirere debeam. Sed ut solent exiguo lætari munere, quos fors diuturnae tenuisset inopiae, acceptavi magnopulenti Cæsaris humilem mercedulam, datumque est stipendii diploma, intus & exterius multis Scribarum publicanorum consignatum manibus, appensa in rubra cera Cæsaris aquila, quo solidiorem fidei speciem praeferre videretur. Hoc diplomate & ea spe dives, futuraeque fraudis ignorantia beatus, abii ex aula illa, in qua sciebam mihi pauciores amicos esse, quam æmulos, quam hostes, veritate odium, virtute invidiam pariente, ubi rediissem Mechliniam, quod minore dispendio instituerem domesticam impensam, vigore Cæsarei privilegii petii à civitatis illius publicanis remitti mihi cervisiae impositionem, rem quidem leviculam, & quibusque minimis Principis ministris concessam. Quam ut obtinere non potui, hic primū sensi illud tam munitissimum & quod indubitatae fidei esse sperabam, Cæsareum diploma mihi inutile & illis ridiculum esse, jamque in proximo erat festum D Joannis Baptistae, quo numeranda erat mihi prima stipendii portio. urgebant creditores, instabant foenatores: accessi quæstorem Mycautium, aiebat proxime soluturum, scripsit solvendorum quitantiam: ego subsignavi, ea spe creditores omnes suspendi, firmum ratus, ut ea portione in singulos distributa, singulos pacarem, cumque mihi tam magnis à fortuna detrimentis affecto nihil relinqueretur ad vitae usum,

sum, nec ullum in aula præsidium haberem, secedendum mihi erat Mechlinia, si volui omnino vivere. Itaq; cum familia mea me subduxi in Germaniam, fretus Illustrissimi Principis Electoris & Archiepiscopi Colonienfis beneficentia, relicta tamen Mechliniæ domo cum suppellectile & muliercula custode, rediturus aliquando, quando præ creditoribus liberè liceret ibi agere. Interea domestici dispendii parsimonia, & stipendiarii census auctione creditorib. solutionis fidem servaturus: confisus insuper apud tuam Celsitudinem & quoscunq; æqui iudicii probos censors, non tam probocariturum, quàm etiam laudem consecuturum, si tempori consuluissem. Sed dum ea confidentia injuriosus alienæ malitiæ istic absum, nunciatur, quod Mycautius quæstor circumventum me eludat stipendio, negatque soluturum se absenti, etiam eam partem, quam præfens adhuc commerui, nescio cui hoc lucrum quæsiturus: licet interpretetur hoc hominum genus lucrum esse Cæsaris, quicquid fraude, aut vi, aut violentia sibi acquirant. At ego non absom, quamdiu istic domicilium habeo, & suppellectilem, atque interea ego non modo Brabatiæ Ducis, nō Flandriæ, aut Hollandiæ Comitum, sed Cæsaris indiciarius sum: nec absom, qui sub Imperio sum, qui ubicunq; sum, æquè meo fungor officio, quod non Spongiæ instar uni loco adstringitur, sed de cujus natura est variò peregrinari, rerum & gestorum occasiones aucupari, temporum oportunitati servire. Nonne olim præcessor meus Joannes Marius Belga indiciarii munere functus, nunc Italiam, nunc Galliam & Franciam immorabatur, semper ubique suo fretus stipendio, nec me Cæsar certo loco alligavit, sed liberum pro functione officii stipendium (quam iccirco pensionem nuncupavit, quod personam sequatur) contulit, cujus privilegia & diplomata (juxta scripti juris decisionem) largissimè interpretanda sunt. Nec ego, licet absens Brabantia, interea muneris mei studium deserui, qui interea Gallici belli, pro Cæsare in Italia per Borbonium gesti, historiam concepi, & hujus Turciæ expeditionis indicia ex ipsis castris cum in Italiâ, tum & Germaniam apud diversos Principes missa, summa cum solertia collegi. Sed longe majus his negotium pro vestri sanguinis decore, pro tua, inquam, matertera Angliæ celebratissimæ Regina meis humeris impositum suscepi: in quo licet multi hætenus operam suam collocarunt, nullus adhuc nodum rei dissecuit. Hoc idè scribo: ut eo argumento declarem tibi, non tam obeundi, quàm etiam superandi muneris mei voluntatem non deesse, & me longè majoribus operam navare posse,

e. quam conscribendis chronicis. Itaque unâ cum hac mitto ad Celsitudinis tuæ Secretarium Joannem Khreutterû, transfumptum literarum super eo negotio mihi scriptarum, ut inle cognoscas, à quo id negotii mihi committatur, habeasque efferem tantum virum. videasque, quem me ille cognoscat & faciat, qui tantum oneris meis humeris imponere confidat, & me talibus admisceri negotiis velit: idq; jam aggressus prosequar, si tua Celsitudo insuper jusserit. alias refrigescet animus, & mihi extra gratiam laborandum erit. Ut itaque summatim nunc concludam, quia pauci tacentis egestatem æstimant, aut silentia necessitudinem metiuntur, supplicamus Celsitudini tuæ, ipsa etiam æquitate id postulante, ut pensiunculam mihi à Cæsare constitutam solvi jubeas, atque emeritam hætenus pecuniam creditoribus meis distribui, quò sic alieno ære liberatus, aliquando ad Celsitudinem tuam redire liceat, quò liberius commodiusque tunc meo ministerio fruaris. Stipendii itaque debitum abs te audacter expetere non formido, quod jure mihi deberi scio: abs te, inquâ, ut Gubernatrice, sive Prorege, sive Procæsare, sive quovis alio nomine in hac præfectura te fas est invocare, inclitam Reginam. nam ab illis qui nunc apud te sunt Cæsarei consiliarii & quæstores, tantum abest, ut aliquid humanitatis, aut clementiæ, aut omnino quicquam justitiæ expectem, ut mihi firmissime persuadeam, tametsi justum & æquum postulo, vix tamen futurum, ut illi faciant, aut fieri permittant, sciamq; non defuturos ex illis, qui absentiam meam multis & gravibus obrectationum notis apud Celsitudinem tuam laceraturi sint, ut illorum inducta calumniis mihi succenseas: quò sic, quod nec æquitas, nec jus publicum illis concedere potest, tu illis in mei contemptum promissura sis, tuaque auctoritate abutantur ad animi sui satiandum odium, qui cum adulationem, detractationem, calumniam, sycophantiam, perfidiam, dolum, supplantationem, violentiam, oppressionem, ingratitudinem, crudelitatem cæteraq; aulica vitia, inter sordes non ducunt. Facile permitto illis, ut fruantur sua impudentia, etsi non nesciam, quantum in aula valeat nocentium linguarum fascinum, potissimè ubi similes sibi repererint aurículas: ipsa tandem veritas justo sub judice vincet. Quare si ita tibi persuaserint, ut spreto obsequio meo, & contempta opera mea, nolis me ulterius hoc indicarii munere fungi. libentissimè cedam hoc officium, in quo præmium infra periculum est, ut si quis liberam aliquando exprimat historiæ veritatem, ab illis cicatricosis censoribus audiat reus Majestatis.

Y r

Malo

Malo ego cedere officio, quàm si ingratiſſimis hominibus ulterius gratis laborare oporteat, aut debitam mercedem inſuper precibus extorquere, & donis emere ab hoc ancipiti hominum genere, quorum venalis magis, quàm utilis beneficentia eſt quos rariſſimè quis amicos habet, qui non habet nummos. dabunt ipſi tibi ſine me Cæſaris indiciarium, & ſacundior rem, & blandiorè, ſi non veracem. verùm cum me conſcribendarum hiftoriarum jamdudum jurisjurandi religione, ſi dei & veritatis debitorem Cæſari reddiderunt dignum & juſtum eſt, ut me jurejurando ſolutum, datoq; diſmiſſorio diplomate liberum dimittant, priuſq; me nulla demeriti culpa prævia officio extrudant, ſolvantq; præteritorum temporum laborumque ſtipendium, priuſquam aliùm ſubſtituant, ni fortè tantum avaritiæ pectora illorum obſideat, ut in perniciem animæ ſuæ alienæ mercedis rapina diteſcere pro gloria habeat, & tam exiguam mercedulam mihi ſurripere turpe non ducant. Nunc ergo imperiali autoritate & maſculo animo præcipiat illis Celſitudo tua, ut faciant, quod æquum & juſtum eſt. neque Cæſarei diplomatis autoritatem evertentes, illud, velut aliquod emplaſtrum vellus, ſibi ridiculo habeant, aliſque ludibrio exponant. Quodd ſi conſtitutum ſtipendium, aut laborum mercedem ab illis non impetrare potero, jure tunc apud omnis nationis Principes & populos omnibus linguis conqueri licebit & teſtari hanc Burgundicam ingrati tudinè, ingenuèque fatebor, me ab illis pluſculum fidei & probitatis expectaſſe. quàm vulgatum de illis gallicum proverbium ſonat, & ipſi factis ſuis erga me declarârunt, qui dolis & fraudibus inſtructi ſinceram fiduciam meam probroſis inſidiis circumvenerunt, laborum & præſtiti obſequii mercede ſpoliaverunt, benemerita ingrati tudine compensârunt, gratiæ locodolum & fallaciam erogarunt, culpa eorum egentem præſidium vacuum dimiſerunt, equeſtre & doctorale decus meum contumeliis conculcarunt, virtuti & eruditioni meæ plena turpitudinis inſolentia ignominiam repèdere non erubuerunt, capitalib; ſycophantiis traduxerunt inſelicitatis meæ vulneribus ſuſceptum ſuo illuſerunt. Fortuna meæ contemptu ſuis fraudibus ſiſtictum inſuper injuriis obtulerunt, & tanquam idigenarum injuriis obnoxio ſententiam non æquitate, ſed advertariorum favore dixerunt meæ innocentia pœnam, offenſoris violentia impunitatem decreverunt, laxataque legumque ſeveritate convulſiſque ſtatuti juris munimentis petitam juſtitiam negarunt, quam unam inter cætera intolerandam improbitatem

ad antiquitatum historias fame-ferro,flammis, omniq; vindictæ genere tantum non, sed & veneno sæpissimè vitam legimus, & jura ipsa repræfaliis vindicare permittunt, ad quas si confugere oporteat, atq; ea mihi voluntas futura sit, non forent mihi defutura potentiorum auxilia, nec destituta nocendi ingenia. Sed in tuæ Sublimitatis æquitate melior mihi spes & fiducia est, quæ inclita Regina ea eruditione, prudentia, æquitate, constantia, ac incorrupti animi fortitudine, ad hæc hanc vulgari erga bonas literas animi propensione prædita es, ut nihil non masculum, nihil foemineû præter sexum ac formam in te miro splendore relucescat, quæ sic justitiam & fidem & æquitatem tuearis, ut nihil justî & æqui abs tua magnanimitate me impetraturum diffidam, unde ultionis partib. prætermisiss, inferno conscientia eorum rubore, si tamen in illis aliqua conscientia scintilla relucet vindice cõtẽtus, malo illorum infania parcere, meaque sententiam solvere, quam tuæ Clementia offensam contrahere: malo illos propter tuas inclitas virtutes non solum foeminis, sed & viris imitabiles injuriam condonare, quam ob illorum odium tua gratia carere. Veniam tamen dabis dolori meo, si palpani nescius, malui illos apud Celsitudinem tuam verioribus monitis objurgare, quam tuam Clementiam blandioribus adulationibus fallere: cujus si tu propiorem consuetudinem aliquando nactus fueris, nec pudebit te obsequi mei, nec poenitebit beneficii tui. Vale foelicissimè, detq; Deus tibi consiliarios justos & fidos, & auro gallico non corruptibiles, neq; finantiarios, castis manibus, nõ furaces, non plebis ac reipub. devoratores, ut sic obtineas in pace salutem & gaudium, inter seditiosos populos securitatem, contra hostes victoriam, in omnibus operibus tuis gloriam integram & sempiternam. Ex Bonna.

Amicus ad Agrippam. XXII.

Micorum literæ, Agrippa mi amantissime, plerunq; mihi gratæ accidere solent: verum ubi tuas accipio, non possum non maximè lætari, tum propter nostram mutuam benevolentiam, quæ talis est, ut nihil addi ei possit, tum etiam propter communia studia nostra, quæ quidem jamdiu simul aucta sunt, nec aliquid nomine tuo ad me perferri potest, quod non mihi gratum sit ac per jucundum. Ut autem literis tuis Bonnæ 13. Novembris à te ad me datis occupatissimus ego respondeam, primum omnium tibi persuadeas velim animum voluntatemq; tuam erga me propensam mihi etiam atque etiam perspectissimam esse. Cæterû de solutione tibi non facta, angor

angor vehementer. quòd Turca ille, nobis certè Turca, vel hinc longè absens præsens emunxit argentum, temporino bis vel invitis serviendum est. De rebus meis sic habeto, me perpetuò detentum esse curis ac negotiis curiæ Reverendissimi nostri Campegii, donec aliud superis de me visum fuerit. Misi ad te Alphabetum hebraicum, ut vocant, Esdræ. Præterea Venetiis ad te curavi Petri Galatini librum per manus cuiusdam mei nepotis commorantis in curia Cæsarea Ratisbonæ, & quem nobis postea fama attulit fato concessisse. Idcirco, ut sæpe dicebas, tanto ne carceres thesauro, eundem librum denuo destinavi per Joannem Scorman, qui hinc plurib. jam diebus discessit. Hoc amplius nolo te ignorare, me in itinere meo Italico Patavii convenisse Patrem Franciscum Georgium Venetum, qui librum de Harmonia mundi conscripsit, qui cùm iturus esset Venetias conferre, eumque alloqui cujus humanitate, brevissimo colloquio, eoque ex itinere, ac penè furtivo vix mihi perfrui licuit per quartam horæ partem, cùm tamen nostris illis mysteriis ne longissimum quidem tempus satis esse possit videretur: verùm naturarum festinationi parere coacti sumus: neq; plura cum eo cōferre potuimus, qui quidem, postquam de te, & de nostris studiis mentionem fecissem, mirum in modum ingenio tuo gavissus est, mihiq; pollicitus est quicquid posset, in rem meam facturum libentissimè seque mea hac causa me Venetiis septem menses expectaturum. Illud & quidem affirmavit eos Hebræos libros, quos & tu & ego tantopere & cupimus & perquirimus, apud se esse, neque eos mihi negaturum: verùm legendos, non autem exscribendos, cùm id præcipuè causaretur, rem nimis & longam & difficilem fore. Quicquid autem esset, in quo se nobis obsequi posse animadverteret, daturum operam, ut extaret ejus eximia voluntas ad nostra studia, quibus deberi omnium adjumenta fassus est. Ego verò nihil sum omisurus quòd non nihil amplius ab eo possit obtineri, atque illud præterea etiam atque etiam videbo, si quos Reverendissimi Egidii superiore mense defuncti libros quos his de rebus electissimos reliquit, consequi valeam: ij autem ad Reverendissimi D. Brundusini manus deventuri creduntur, qui, ut est omniū humanitatum parens, sese jam obtulit attestaturum quantopere nostras literas fovendas ducat. Interim verò Pontificis Cæsarisque huc adventum secutus: proinde non proprio, sed alieno nutu ad agendum compellor. Librum tuum de Occulta philosophia inscriptum ubi auctum & recognitum videro, beatum me dicam. Misi in-

super

uper literas tuas D. Lucam Bonfium , apud quem sæpè literis meis & coram & procul salutem nominetuo dixi. Præterea mihi visum , certiorē facere de nova Tyberis inundatione , qui denuo ad XIII. Kal. Januarias totam Urbem inundavit , nterim te cum tota familia rectè valere cupio : & ego quidem valeo , cæterisque nos omnes , quibus commendatione tuæ valdè cordi fuerunt , pariterque te salutamus , meq; tibi rebusq; suis præstò esse confidas velim : rogoque , ut aliquando cum aliquid eris nactus ocii , ad me scribas. De rebus novis nihil est , nisi quod Reverendissimus Egidius præfatus , in literis Hebraicis doctissimus , mense actò , cum vesperi sanus esset mane repentino fàto correptus est. Reverendissimus deinde Anconitanus , in jure omnium consultissimus , & Reverendissimus Valentinus vitam cum morte commutârunt. Fama adhuc incerta est de morte Reverendissimi Triulcii. Aloisius præterea Gonzaga , quem tibi in Flandria satis notū esse scio , omnium doctissimus & fortissimus , stipendiis Sanctissimi nostri Papæ merens dum quoddam oppidum oppugnaret , tormento minori trajectus periit , uxorem armis adepiam in maximo luctu ac mœrore relinquens. In speculatione mea omnia dicta & figurata per prophetas præcipuè de inundatione & divisione linguarum & per Moysen gesta de solatione , ac multa alia , quæ in sacra Scriptura inveniuntur , significantur & speculantur à principio mundi usque ad incarnationem & effabilitatem sancti verbi & diem Nativitatis & sanctæ Crucis , ac in quo omnia mysteria consumpta sunt , demum diem sanctæ Resurrectionis cum pleno signo Jonæ prophetæ , ac quartò diem Ascensionis : & ultimò & quintò , in quem à Patre missus est , Spiritus S. in Apostolis : de quibus rebus , donec illos libros legero , nihil possum propalare , quos pro viribus meis habere enitar , ut tu eorum quoque fias particeps , & finem mysteriis meis imponam : quod si dii me amabunt , citò faciam. Exemplum ponam tibi in ista speculatione. sive speculo , si modò ita dixerò. sicut aliàs mihi ostendisti in eodem speculo , cognoscere in imagine picta partem vivam à parte mortua : quod si opus esset inducere personam vivam pro veritate rei , ita ratione personarum vivam in præsentia adducam satis est me melius scire , invenire , ac ostendere secreta divinare cum verbis , sed indigerem in hac re tanta tuæ linguæ , sicut Moyses indiguit Aaron. Gratias agas verbis meis Monterolo tuo. Videtur enim mihi censecutum esse subscriptionem Nabuchodonosoris in scriptura Hieremiæ Prophetæ , in qua promittebat ,
quando

quando factus esset Rex Hieruselem sanctam patriam suam non destructurum esse, & cum civitas obsideretur vallaretur. que, Hieremias venit ad Regem, ut sibi observaret scripturam, quam prius antè habebat, cum quæreretur, non habebat: sic mihi quotidie accidit, qui cum circumquæram D. de Monterolo, eum invenire non possim. Quantum verò pertineat ad librum D. Augustini de Fornariis puto eum ad te omnia scribere. Cabala autem Samuelis mihi promissa fuerat. sed frater ille Georgius dixit, me in ea parum posse proficere. Reverendissimum D. nostrum verbis tuis salutavi, mihi que commisit, ut te pariter resalutarem. Sic & ego Masinusque nepos meus idem facimus. quos commendatos in omnibus habeas velim. Datum Bononiæ, 5. Kalendas Januarii, Anno 1532.

Amicus ad Agrippam. XXII.

Non admireris, Agrippa mi colendissime, si literas ad te minimè dederim, cum non habeam commoditatem cursorum, qui per Bonnam transeunt, etsi id maximè cupere, nec aliud magis in votis habeam, quàm loqui tecum per literas, cum id in præsentia coram assequi non liceat. In recessu nostro ex Ratisbona, tuas literas accepi, quibus responsum paraveram equidem, sed illarum lator ad me non rediit. fuimus pestea ita ut firmum locum nullibi haberemus, plura incommoda in itinere pertulimus: tandem huc appulimus, ubi tuæ à decimasexta Novembris ad me datæ sunt literæ, quibus ex me scire postulas, quid rerum novarum hic geratur. Sed omittam nunc res Turcaram: pariter etiam Germanorum, quas te ad plenum scire puto. Adsunt hic Papa atque Cæsar. Quid inter eos tractetur, non satis intelligimus. Dubito valde, ne id pecus circumveniatur à lupo. Multi multa dicunt. Opinio mea est, agere habeant de concilio generali, neque Papam id recusaturum, cum habeat occasionem paratissimam. consentiet enim in concilium, dummodo Cæsar ipse personaliter sit affuturus. quod sit minimè futurum. nam & Cæsar ipse & gubernatores omnes nimio afficiuntur desiderio redeundi in Hispaniam. Quod semel reversus Cæsar, vix unquam regredietur foras, idque etiam manifestè cognovimus in rebus Hungaricis, in quibus sempiternam gloriam sibi vendicare poterat Cæsar, orbemque Christianum ad multos annos securum reddere ab incurfione Turcarum quem omnem ob Hispaniarum desiderium, non sine grandi ignaviæ & ignominiae nota post terga reliquit. Nunc faciam te certior, quid sentiant de rebus præsentibus. intendunt in negotiis Italiæ: sub qua forma & ordine hanc habeant,

eant, dimittere statui: verum de hac re possent fieri majora commentaria, quam ea quæ scripta sunt super corpore legum. Quid sentiat vulgus, omittam meum iudicium est, dimittant, quem velint ordinem; certò erimus habituri bellū, postquam Cæsar Italia excefferit. Plura ad hoc me movent, tria tamen potissima. nam scimus, quòd rarò vel nunquam indignationes in ingenulis animis & pectore magnorum virorum extinguuntur, maximè ubi conceptæ sunt per publicum opprobrium. Nunc vide tu, si hæc locum habeant in sanctissimo Patre & Christianismo Rege, tam enormiter à Cæsare offensis. Deinde etiam, quis animus sit Serenissimo Anglorum Regi in Cæsarem, qui illius publicè repudiare vult a mitam in his tamen quisque illorum temporis opportunitatem expectat. Interea Cæsarem variis negotiis suspensum tenent, & à magnis ad majores expensas cogunt, quòd sic tandem exhaustum thesauris semivacuum in opinatè aggrediantur. Præterea tumultus bellici ab Italis desiderantur, multis id cupientibus pro privatis passionibus, aliis ob non redditam meritam remunerationem. Dux Mediolani omnium bonorum extenuatus est. Venetis id non displicet, putantibus, data quacunque occasione, se posse tibi dilatare imperium suum: in regno Neapolitano satrapæ omnes & nobiles conqueruntur de Cæsare, tam illi, qui profactione Cæsaris steterunt, quam illi, qui sunt exules. Senenses cuperent Cæsarem rursus videre in necessitate constitutum, & eorum egere opera, ingratitude suæ futuri haud immemores. Lucenses maximis odiis illum prosequuntur. De civitate nostra Genuensi nihil dico. satis est tibi, nullum esse qui de Cæsare sibi gratuletur. Tu prudens cogita, quæ parturire habeant ejusmodi animi. Andreas aureus noster expugnavit quatuor arces Græciæ potuisset plura loca occupare. si non defuisset illi miles, tamen Coronas muniit & Petras, duo, ut dicunt, loca fortissima. Ejus classis rediit in Apuliam, inde navigatura Genuam, ubi aderunt etiam triremes Hispanorum pro reducendo Cæsare. Andreas ipse ex Neapoli terrestri itinere revertitur ad Cæsarem, quem expectamus horandi: ubi venerit, quicquid attulerit novi, singula intelliges. Cardinales duo Galli videlicet de Tarba & de Agromont, venientes ex aula Regis Christianissimi, hic intra triduum expectantur adfuturi. ajunt una cum illis venire Admiraldum. quod negotii ferant, scies postea. Hæc sunt, mi Agrippa, quæ scribenda ad te occurrunt. Tu quid de rebus Germaniæ & Daciæ sentias, rescribe. Ego

be. Ego adhuc aluam Cæsaris prosequor : ille more suo fovet nos blandis verbis : nihil tamen hactenus in negotio nostro expedire potuimus. Librum tuum nondum recuperavi. ubi venero Genuam, quamprimum recuperavero, ad te mittam. Cæsar ubi abierit in Hispaniam, puto me reversurum in Brabantiam quod si fiat, te invisam Bonnæ. D. Julianus & Thomas frater meas te plurima salute impartiunt. Vale, & me ama. Bononiæ, vicesima septima Decembris, Anno 1532.

Amicus ad Agrippam. XXIV.

S. P. Proximis his diebus ante Natalitia Christi festa Conradus Colynjordinis Prædicatorum, hæreticæ pravitatis inquisitor, detulit ad senatum, libros tuos de Occulta philosophia vehementer esse de hæresi suspectos. Proinde haudquam ferendum, ut in hac civitate typis excudantur, sicque rem exacerbavit, ut à senatu vocatus Soter, iussus sit adferre, quod excusum erat. id traditum est inquisitori, ut censuram suam adhibeat, num editio libri permitti debeat. Jam quo in te sint animo Monachi, præsertim Prædicatorii, sic tibi perspectum est, ut non sit opus literis declarare. Quare cuperem utrique nostrum hac in re consultum, cum agatur te tuo honore & meo dispendio. tametsi operis editio non sit à senatu prohibita, neque Soter cesset absolutionem maturare. Hæc tamen omnino te scire volui, ut venienti, si quod sit, malo occurramus. Nec videtur abs re fore, ut originale diploma Imperatoris de concessio tibi privilegio ad me quamprimum mittas. Vale, doctissime Agrippa. Si quid rescribere velis, fac, ut literæ tuæ ad diem Jovis adsint. nam professionem in Brabantiam paro quare non licet diutius differre. Ex Colonia, prima Januarii, Anno 1533.

Typographus ad Agrippam. XXV.

S. P. Infausto sydere tua prognata est Occulta philosophia, Doctor doctissime, si quidem facessere nobis cæperunt negotium officiales & fiscales Reverendissimi inhibitione ad me missa maxima censura prohibentes, ne ulterius quicquam imprimatur, nisi prius examinato exemplari ab illis. Ego cum hærerem, quidnam agerem, absente nimirum Hetorpio, qui nudius quartus in Brabantiam est profectus. communicato cum nonnullis consilio, id accepi consilii, ut ad tuam confugerem prudentiâ. Tuum igitur erit, id quod faciliè te effecturum non dubito, ut ex Principis tui cancellaria ad præfatos officialem atque

atque Fſcales literas extorqueas, ut principis juffu hæc laxetur inhibitiō. Quod niſi tua fecerit humanitas, non video, quid reſtet agendum. Ego interim, dum redeat præſentium lator literarum, imprimere ceſſabo. Rem omnem latius exponet tabellarius. Valeat Dominatio tua. Ex officina noſtra, raptim, altera poſt Epiphaniam, Anno 1553.

*Clariffimis Viris, urbis Agrippina, Romanorumq; Colonia Senatoribus
& Conſulibus, Henricus Cornelius Agrippa
ab Nettesheym, S. D.*

XXVI.

Perlatum eſt ad aures meas, clariffimi Senatores, quendam (ut vocant, ſalva veritate) Reverendum P. Conradum de Ulma ordinis Prædicatorum, hæreticorum Magiſtrum, in publicis conciliis veſtris magnis criminationibus contra me egiſſe, ut liber meus de Occultiore philoſophia, ſive de Magia intitulus, qui nunc in veſtra civitate ſub prælo excuditur, tanquam ſi ſit doctrina hæreticus & lectione nefarius, excudi prohibeatur, atq; cum liber ille jam nuper per aliquos eccleſiæ Prælatos & Doctores ſacrarum humanarumq; literarum eruditiffimos, & ex Cæſaris conſilio ad hoc ſpecialiter deputatos commiſſarios, examinatus & probatus fuerit, deinde etiam totius Cæſarei concilii aſſenſu admiſſus, & ejusdem Cæſareæ Majeſtatis authentico diplomate & appenſa in rubra cera Cæſaris aquila privilegiatus, inſuper Antuerpiæ & poſtea etiã Paſiſi ſine contradictione impreſſus & publicè venditur & diſtractus ſit, nihilominus tamen præſatus ater Monachus, nigraq; majeſtate verendus, inſpectoris titulo inſaniens, ac ſibi ſceptra ſupra Cæſarem, velut ſcaſabeus ſupra aquilam, arroſans, ruſſus hunc librum ſua cenſura examinandū à vobis poſtulavit, & quod valde miror, & jure vobiſcum expoſtulare poſſem, cum vos Cæſareæ Majeſtatis diplomata tueri, & veſtris civib. circa illa patrocinari debeatis, contra, veſtro mandato excuſſos jam quaterniones præſato Monacho examinandos, ipſum libri noſtri Typographum Joannem Soterum tradere compuliſtis, quod quàm æquum, quàm juſtum eſt, ſedeat medius quiſcunq; vir probus & integer, & cujus aures ſunt deceptu difficiles, ac judicet. An debeam ego ultra Cæſareos cenſores, ſupra Cæſareum concilium, poſt Cæſarei diplomatis privilegium, alios eruditionis meæ penitus ignotos, veluti Minerva ſues ſuſtinere. & accuſatores pariter & judices? cum librum illum nuper in orbem egreſſum omnes boni doctique

collaudarunt. quod plures etiam, alii, illustres, alii religiosi viri suis epistolis ad me testati sunt. Quod si etiā soli essent mihi illi Cæsarei censores, satis me abundate testibus neque aliorum egere approbatione ducerem. hominum enim præstantiam, non numerū pro digno testimonio ducimus: temerariam autem, & ignavam multitudinem pro solitudine & nullo testimonio habemus. Sed ne qua vestram claritudinē offendat de me falsa opinio propter ipsum Magiæ vulgo execratū nomen, ipsaq; sycophantæ, illius, inquā, monachi subdola hypocrysis, qua me blasphemum & hæreticum, eo quod aliena & vel repugnantia à sacra Scriptura differo, vobis persuadere conatur, scire vos volo, fateorq; lubens, atque ex vero fateor, multa in illo libro nostro tractari, quæ cum pietate Christiana atque Sacris scripturis non cohæreant, quæ tamen protinus hæretica censenda non sunt, nisi fortè & vos simul esse velitis hæretici, quorum senatusconsulta & plebiscita rarissimè consonant cum Evangelio. Jam verò cum peccatum omne cōtra sacram scripturam sit, & ecclesia ipsa sine peccato esse non potest, tamen illam propterea dicere hæreticam, plus quàm hæreticum esset. Meus autem liber Ethnicorum philosophorum placita, atque illa antiquitatis antiquissima tractat, paucis etiam eruditissimis viris hactenus cognita: ab illorum autem sophistarum adhuc nullo intellecta, neque visa. At, hercle, est aliquis etiam, & nescio an maximus, ex nostro libro sapientiæ fructus, & qualis fortè ex nullis aliis philosophorum scriptis alius. Quod si ethnicam omnē philosophiam, propterea quod à fide Christiana & Sacris scripturis aliena est, totam damnandam & projiciendam censent, projiciant suū in primis Aristotelem, projiciant Ayerroem Christianis dogmatibus repugnantissimos, qui tamen hodie in Christianis gymnasiis omnium maximè habentur in manibus, projiciant suum Thomam & Albertum & reliquos doctores suos, qui ejusdem philosophi ethnica placita proponunt. Sed offendit istos delicatos asinos non philosophiæ, sed Magiæ & Cabalæ suspiciosum nomen. At si meminere, Picus Mirandulanus, & Capnion Phorcensis jam convicerunt, nullas esse scientias, quæ nos de rebus cum naturalibus, tum cœlestibus atque divinis, etiam de Christi divinitate magis certificent, quàm Magia & Cabala. Nonne saterat, asinos istos semel atq; iterum ad hunc lapidem lapso esse. nunc rursus atque iterum in eundem impingere conentur? O indomabiles beluas. O imperiosum sophistam Colonienium genus, qui ad perniciem omnium bonarum literarum nat sunt

sunt: qui cum nihil viderint antiquitatis, nihil arcanatum disciplinarum sciant, nihil bonarum artium capiant, omnia accusare & damnare prætendunt, quæ ipsi non intelligunt. Itane olim aliquot non infimi nominis Magistro nostri Colonien-
ses in domo Joannis Rinck, viri splendidissimi, quondam civis & consulis vestri, convivantes, inventa Polygraphia Trichemii Abbatis Spanheimensis, mox contractis superciliis, ac concrispatis naribus, hæreses, scandala, dæmonia, larvas, terribilimenta, phantasticabantur, jamq; conveniendum inquisitorem pensitabant, grandem concitaturi tragœdiam inter cætera, ob inventam ibi Archimedis angeliophoram aviculam, donec post scrupulosam illam ignorantiam errorem suum edocti, rubore tamen crassæ inscitæ suæ, simul & conscientiæ suæ malignitate confusi, abirent a fini illi grandiorib. auriculis, quàm accefferant. Quid mirum ergo, cum in ejusmodi truncorum & stipitum manibus vestra Universitas consistat, si omnes bonæ artes à civitate vestra exulare cogantur? Sed vestram patientiam, viri Spectatissimi, ne dicam vestri animi imbecillitatem, demiror, & iterum atque iterum demiror, quòd ab hujusmodi hominum monstris tam frequenter delusi, tam insignia proventuum vestrorum damna passi, tam copioso & abundantiori olim studentium numero spoliati, tam celeberrima urbis vestræ fama diminuti, adhuc illorum hypocritarum præstigiis, tam profundo somno demulsi jacetis, & nondum oculos aperire, & lumen respicere potestis. Unde opportunum nunc mihi videtur, & amore patriæ cogor vobis vera narrare, & hanc malorum lernam vobis detegere, quæ tot damna, tot probra, tot dedecora reipublicæ vestræ invexit, & quotidie adhuc invexit. Neq; verò vos penitus ignoraturos puto. Viri sapientissimi, neque civium vestrorum excidisse memoria arbitror, qui illa in hunc diem adhuc apud se deplorant, quæ nostra recenti ætate apud vestram urbem perfidus Dominicanorum furor molitus fuerat, & reliqua Theologistarum intentavit avaritiæ violentia, qui ad unum omnes in hoc conspirasse videbantur, ut ex tota Germania, sicut jam antea ex vestra urbe, funditus & à radice extirparent omnes bonas artes atque literas, dum nacti aliquot Pepericorni Christianistæ, sive judeastri ineptissimos libellos, illis tanquam insolubili fundamento innixi, egregia illa calumniarum suarum castra, cum perpetua illorum infamia superstruerent, atque hoc dementulato signifero, tanquam alteram Trojam expugnaturi, decennale illud bellum contra Capnionem gesserunt, in quo omnis

mnis illorum doctrina, robur, vires, honor, fama simul pariterque occiderunt; deinde qua infelicitate Erasum Roterdamum, orbis Christiani lumen, sorditiæ eorū contumelare aggressi sunt, & qua nequitia Hermanum comitem Nuenariū, illustrem & doctissimum virtum, persecuti sunt, & qua Universitatis vestræ jactura Petrum Ravennatē, celeberrimū utriusque juris Doctorem atque lectorem splendidissimum pepulerunt, vos non putō oblitos: quin & jamdū antea quendam Joatinem Æsticampum, virum doctrinā & morib. insignem, qui in vestra civitate Plinium, cum utilissimam, tum necessariam lectionem profitebatur, non solum scholis publicis secluserunt, sed & tanta invidentiæ rabie persecuti sunt, donec civitatem ipsam relinquere adgerint, adeo semper optimis literis infensi, & doctissimos quosque viros perosi: Unde nunc etiam mihi spem atque animum præsumo, me numerandū fore inter doctos & eruditos viros, si non ob aliud, certe ob hoc, quod porci illi nunc me expostulāt, cui scabiē suam affricare velint, quodque scripta mea illis non placent, quibus omnia docta & erudita displicent, adeo ut vix aliquem repēriamus insigniter doctum probumque virum, qui ab illis non sit laceffit, magis civitatis vestræ malo atque dedecore, ut apud reliquas nationes jam in proverbium abierit, quoties velint aliquod egregie insulsum consilium exprimere, dicant, Coloniense suffragium: atque hanc universitatem vestram jam omnes uno ore calamitosam optimorum studiorum persecutricem, & futiliū quatuorūcunque literarum pertinacissimam propugnatricem appellent. En, habetis, exempla malitiæ, malitiæ dicere putavi: nunc etiam victoriæ triumphos, & quanta illorum utilitas in ecclesia, accipite. Nam cum recentius exortus fuisset Martinus Lutherus, omnibus etiam exercitatissimis theosophistis formidabilis antagonista, cumque tunc adhuc Parisiensis famatissima schola, atque ipsius Romani senatus consistorium de illo iudicium ferre cespitarent, isti vestri proceres Magistri nostri, congestis aliquot præcocius articulis, illum sine argumentis, sine rationibus, sine scripturis, sine auctoritate, & sine doctrina, tamen (ut dicebant) doctinaliter hæreseos condemnarunt. Verum cum hæc eorū condemnatio nullam opem attulisset ecclesiæ, & nullorum ferē indignationem concitasset in Martinum, sed multorum risum atque contemptum in Colonienses ipsos Magistros nostros excitasset, jamque illorum stimulis agitata adeo procurrisset invaluisseque Lutheranum malum, ut & Pontifex & Cæsar contra statuerent,

&

& Martinum hæreticum declararent, & multi eruditi pro Romana Ecclesia scripturarum arma arriperent, sufficeret tunc illis vestris Magistris nostris sua nuda & inermis cōdemnatio, & jam triumphum agebant de victoria. Cæterum ab Ecclesiæ subsidio profugi & desertores, penitus obmutuerunt, & aliis hanc heresim improbandam reliquerunt. Unū tamen illorum excipio, Jacobum Hostratum, tunc Prædicatorum ordinis hæreticorum Magistrum, vulgo & veraciter dictum, qui taliter scripsit contra Lutheranas hæreses, ut ipse se proderet hæreticorum omnium pestilentissimum. Sed ne quis vestrum, illius olim amicus, aut illius hypocrisis excæcatus, vel aliter deceptus, me non favore veritatis, sed aut invidia, aut alia offensa ista dicere putet, rem ipsam digito mōstrabo nam in libro suo contra Lutheranos, quem Reverendissimo Cardinali ac Illustri Principi & Episcopo Leodiensi dedicavit, in illius lib. 2. disp. 3 paulo ante finem 1. capite sic ait: Scimus enim consecratione super debitam materiam ritè facta, Christum esse in Sacramento, non autem quod sub hac vel illa determinata hostia Christus contineatur. Neq; tamen putetis, hunc solum articulum apud illum reperiri hæreticum, sed alii multi, quos cum hic nimis longum, vobisque tædiosum foret referre, enumerabo alibi, in eo scilicet libro, quem de fratrum Prædicatorum sceleribus & hæresibus inscripsi, ubi infecta sæpius veneno sacramenta, ementita sæpissimè miracula, interemptos veneno Reges & Principes, proditas urbes & respublicas, seductos populos, assertasque hæreses, & cætera ejusmodi heroum illorum facinora flagitiique in varias transfusa linguas, omnique populo exposita, dilucidè narrabo. Sed & qui nunc apud vos est Hostrati illius in hæreticorum magistratu successor, Magister postea Conradus, non multo infelicius, ut accepi, & ipse rem Lutheranam promovit, præsertim apud suos Ulmeneses, ubi tam doctè, tam piè contra Lutheranos clamasse dicitur, ut totam illam insignem urbem cum admodum amplo adjacenti territorio effecerit Lutheranam, etiam cum unversi conventus sui excidio, fratribus suis omnibus unà secum propulsis. Nonne satius esset huic Monacho sui conventus curam gerere, suis fratribus ova & caseos præmendicare, non excitare turbas & querelas, labefactare famam bonorum virorum, agere ardelionem alienorum negotiorum, vendicare sibi imperium supra Cæsarem, & illius consiliariorum doctissimorum virorum censuras, cum deberet pro professione sua omnibus exemplum præbere humilitatis? At prætexit belua, fungi se inquisitorio

officio. Inquirat ergo primum in errores & hæreses suorum Prædicatorum Monachorum, Vincentii. Augustini, Justiniani, Sylvestri Prieratis, Jacobe de Violis, Jacobi Hoftrati, in quibus per multos inveniet errores, qui offendunt animos aliorum theologorum, nec in istum meum librum fit tam odiosè exoculatus, qui non theologiam, sed philosophiam profitetur. Sed solent isti porci & luto se suos, quoties est aliquid, quod displicet, quod non intelligunt, obgrunnire hæreses, scandala, offensiva, superstitiones, maleficia, atque omnem ethnicam philosophiam præter suam pestilentem Aristotelem, paganismum & perfidiam exponunt. Magiæ vocabulum non pro absoluta illa philosophiæ consummatione, sed pro maleficiorum artificio (cujusmodi ipsi olim insigni & memorabili Universitatis vestræ infamia in suo Malleo maleficarum tradiderunt) interpretantur: tum & sacrosanctam Cabalam pro Judaismo traducunt: astrologiā & cæteras mathematicas disciplinas fortilegiorum probis adlatrant, ac abrogatis & mutatis legibus damnant, ac Modestini Jurisconsulti sententiā crimen falsi committunt. Nonne, juxta Terentii verbum, faciunt intelligendo, ut nihil intelligant, qui cum me accusare & damnare prætendunt, Joannem Picum Mirandulanum, Marsilium Ficinum Florentinum, Joannem Capnionem Phorcensem, Petrum Galatinum Romanum, Paulum Ricium Papiensem, Franciscum de Georgiis Venetum & minoritanum, nostra ætate commendatissimæ doctrinæ viros, tum suum Thomam, & Albertum, & Baconem, & Guiliermum Parisiensem, & Petrum de Aliaco, & Arnoldum de Villa nova, & ex remotiore antiquitate Psellum, Chalcidum, Prudentium, & alios innumeros Christianos Doctores, qui in ethnica philosophia desuidantes, Aristotelem, Platonem, Lucretium, Plinium, Jamblichum, Porphyrium, Proculum, Synefium, Ammonium, Hermetem, Hipparchum, Alchindum, & alios plures commentati sunt: quorum libri palam & publice prostant, & in Italia, Gallia, Germania, in ipsa denique arce ecclesiæ urbe Romana etiā summis Pontificibus dedicata, grata, accepta, & eorum privilegiis munita, impressa sunt: quos ego mihi autores habeo, simul damnant. quorum ego malim emulari negligentiam, quam istorum vespertilionum obscuram diligentiam, qui cum se artium liberalium & philosophiæ Magistros, & sacræ Theologiæ Magistros nostros vocari volūt, penè omnia ignorant, & nullam illarum artium, quas tanto magnificorum titulorum fastu profitentur, sciunt omnino, nec Grammaticam quidem & Diale-

Dialecticam, nisi Alexandri Galli, & Petri Hispani, norunt ullam aliam, & pro honestis studiis, quæ olim & nunc semper in pretio sunt, non nisi meras nugas & dediscenda deliramenta docent, & quos illis suis baccalaureatus, licentiatius, & Magisterii titulis allectos, erudiendos suscipiunt discipulos, deteriores remittunt, quàm acceperint, similes meretricibus, quæ externo ornatu adolescentulis cupidinem quidem sui instillant, sed eos irretitos miserè perdunt, atq; his asineis umbris & personatis titulis hæcenus stulti parentes crediderunt, & filios suos in illorum prostibula corrumpendos magno pretio locaverunt. His fumis & nebulis excæcatis oculis vestris, hæcenus vicerunt isti effœminati nebulones, sicci pumices, fontes sine aqua & plebi & civib. vestris miserè imposuerunt: horum tenebricorū opera & interpretamine factum est, ut vos, vestriq; cives per universam Germaniam rusticitatis titulo habeamini insignes, nec nos ipsi adhuc ad saniorē sensum revocati etiam armis urbis vestræ duos rusticos excussoria flagella gerentes appingi facitis, ita edocti ab illis indoctis Magistris, qui vobis colonum pro rustico, coloniā pro rusticorum habitaculo interpretati sunt, cūm Colonia dicta sit ab introductis Romanis civibus atq; legibus sitq; hoc ipso cæteris urbibus & oppidis, quæ Romanorum coloniæ deductæ non sunt, longe præstantior atq; nobilior, cūm coloniarum omnium civis Romani, & Romani juris, ac gentilia Romanaque nobilitate præstantes. Sed ut asini omnes herbas cupiunt, spinas, tribulos, & carduos esse, sic porci illi voluerunt vos rusticos esse, ut quorum proprium sit saginare porcos, ipsi tanto liberius in vestra viscera grassarentur. Memini ego, dum junior adhuc in illorum theatris versarer, quales tunc ubi præsidebant porci, quos tamen vos me longè melius novisse arbitror, sed memoriam vestram paululum refricare liceat. Nonne ex illis fuit Magister noster Bommelchen rector primarius unius bursarum, homo in extremum senium & moribus & sermone turpissimus, perniciosissimum scholasticæ juventutis exemplum? Equavitillum, & fortè superavit Magister noster Cornelius de Breda, Pastor Ecclesiæ S. Martini minoris, homo cūm insolentissimus, tum sordidissimæ & perniciosæ consuetudinis confabulationisque, & quem non puduit sese civibus & proceribus mensarum & conviviorum morionem prostituere: ob cuiusmodi turpes excessus Hermanni Lantgravii tunc Archiepiscopi Coloniensis iram & indignationem non rarò expertus, aliquando etiā pœnas dedit: istamen adeo

magnus habebatur apud Magistros nostros, ut quicquid theologico illorum magistratu agendum esset, sive prædandum, sive declamandum, sive orandum, sive scholasticorum gradu tituli conferendi, id præ cæteris huic uni iussum & ridiculoso theologico histrioni præ summo primarioq; committeretur. An non illi Magistri nostri voluerunt scholam suam cæni volutabrum esse, qui tibi tales præfecerunt promotores? Sed jam et promotos eorum specteris. Inter hos primò occurrat mihi memoriæ quidam nomine Joannes Raym, ab illis gymnasiarchis vestris in Magistrum artium promotus atq; ejus tituli prætextu in sacerdotem ordinatus, & canonicarum ad Apostolos adeptus: qui nec legere sciebat quicquam rectè, nec canere, nec missam unquam præter unam primam celebrare potuit, neq; horas canonicas legere novit. ob quam crassissimam ignorantiam coactus est à collegis suis abire Daventriam in ludum puerorum, & post tam insignem Colonienfis Magisterii gradum atq; titulum, post sacerdotalem sacrum ordinem, & canonicatus dignitatem, rursus grammaticalia rudimenta discere sub ferula & sceptris pædagogorum. Fuit & alius, (nomen non memini) non tamen multis annis postea, ab eisdem magistrificis architectis in artiū Magistrum promotus, homo mirè insanus, & atræ bilis furore vexatus. Sed ad theologos redeo. in quibus summa cum doctrina etiam morum integritas spectanda venit. Nonne in Magistros nostros ab illis asciti fuerunt Henricus de Berchen, Canonicus in Capitolio, atque alius Franco Andreas Bosphorus, vulgò Ochsenfurt, scholasticus apud Divum Geryonē, utriq; nullius literaturæ homines, sed & moribus tam in compositis, ut ferè omnium risib. expositi haberentur. Promoverunt etiam iidem Magistrorum nostrorum protoplastæ in Theologiæ licentiaturā quendam Theodoricum Westphalū, hominem quidem simplicem & pium, sed non secundū scientiā, verū nullius literaturæ, qui quicquid habuit theologi farciminis, non nisi ex aurea legenda, visione Tundali, Arnolde Boschmanno, quatuor novissimis, peregrinatione Brandani, purgatorio Patricii, & ex libro Consolationis animarū, & theutonicis aliquot postillis, similibusque trivialibus nugis & fabulis totum hauserat. Similis luti alium quendam plasmaverunt sine doctrina, sine literis, sed hominem callidum atq; versutum, eoque aptiorem illorum sycophantis. Monachum ordinis Carmelitarum, quem ob id solum meritum, quòd Magistrorum nostrorum Colonienfium contra Capnionem calumnias, nunc toto Christiano orbi cognitas,

nitas, sollicitaret, Theologica sua aureola remunerant, pa-
 rumq; absuit, quin etiam illum suum Ajacem Pepercornum,
 adhuc neophytā, si aliquot verba semilatina effutire novisset,
 & uxorcula caruissent, in Theologici Magistri nostratus ordi-
 dinē accivissent. Possem illius fursuris pleraq; alia similia ex-
 crementa in conspectum producere, ni vereretur illorum nimium
 pedorē vos sustinere non posse: sed arbitror vestrā sapientiam
 his paucis ex innumera multitudine vobis propositis exēplis
 satis tandem intellecturos, cujusmodi hactenus saginitas por-
 cos & asinos, testamentorum vestrorum atque hæreditatum
 cauponatores, orphanorum, viduarum & pupillorum vestro-
 rum devoratores, ædium, negotiorum, omniumque actuum,
 vestrorum ardeliones: qui cum nullas bonas habeant literas,
 nullas sciant ad vitæ usum proficuas artes, omnes tamen pin-
 guia possideant Sacerdotia, ingentesque cumulent opes & di-
 vitias, unde putatis, hæc illis obvenire, nisi ex circumventis &
 deceptis vestris uxoribus, & bonorum vestrorum fraudulentis
 latrociniiis. Possem vobis horum verissima exēpla referre, nisi
 civium vestrorum pudori parendum, & patriæ meæ rationem
 habendā ducerem. Sum enim & ego, si fortè nescitis, civitate *Agrip-
pa ori-*
 vestra oriundus, & prima pueritia apud vos enutritus: deinde
 omnem ætatem usque adhuc in externarum regionum explo-
 ratione etiā cum patrimonii mei iactura exercens, ultroneūq;
 exilium amplexus, sic me, & literis, & militia, & variarum lin-
 guarum, gentium, nationum, morum consuetudinum, notitia
 & experientia præparavi, ut vestræ Reipubl. aliquando non
 tam necessarius, quàm utilis esse potuissem: sed quoties rever-
 sus sum in vestram urbem, meam autem patriam, tanquam U-
 lysses domum reversus & cognitus à nemine, vix inveni, mi-
 nus etiam inter sanguine propinquos, qui mihi diceret Ave:
 fortassis ut impleatur Scriptura dicēs: Non est Propheta acce-
 ptus in propria patria. Ego tamen meam virtutem pro aliorū
 vitiis non commutabo, quin Coloniam mihi semper charissi-
 mam patriam, vosq; qui estis & futuri estis illius decuriones,
 senatores, consules, rectores, omnibus virib. hortabor. ut huic
 gravissimo malo, huic perniciosissimæ vestri splendoris pesti,
 roione & cōsilio, vel à tot passis famæ & bonorum vestrorum
 detrimentis petito, tandem occurratis, atq; hanc Academiam,
 sive universitatem vestram, à foedissima illa Sophistarum bar-
 barie, tumidis istis Cumanis asinis, qui jam annis pluribus
 summo cum civitatis vestræ dedecore & iactura in perniciem
 adolescentiæ & filiorum vestrorum perdurant, & bonarum li-
 terarum

terarum studiis obſiſtunt, purgetis, & à veſtris finibus procul
 exterminetis: Doctores autem & Rectores alios conſtituatis,
 viros graves, tales, qui bonarum literarum gnari & eruditi, vi-
 ta & moribus integri, veſtræ civitatis & advenam quæcunque
 adoleſcentiam florentiſſimis elegantiffimiſque diſciplinis,
 pulcherrimis ingeniis excolentes, inuſtam hætenus Univer-
 ſitati veſtræ ignominiam abſtergant, illamq; priſtino ſuo ni-
 tori reſtituant, & illuſtrem dignam encomiis reddant, ſtatuif-
 que ut Theologi veſtri nativam ſacræ Scripturæ doceant pu-
 ritatem, & qui hætenus mendacib. titulis in Univerſitatis ve-
 ſtræ grandem ignominiam ſeſe artium & Philoſophiæ & cæte-
 rarum diſciplinarum Magiſtros & doctores jactitabant, nunc
 tandem doctrinæ meritis gradus ſui juſtos titulos laureaſque
 aſſequantur: ſic etiam medicos ſalubrioresq;ne ſœlicioresq; ha-
 bebitis, & Jurisconſulti veſtri æquiores ac Reipubl. veſtræ uti-
 liores commodioresque evadent. Hæc niſi ſiant, Univerſita-
 tem veſtram incolumem ſervare certè non poteritis. Diceris
 fortè, quis noſtrum iſta faciet, ſi ipſi ſcholarum Rectores &
 Præſides id non faciant? Certè ſi illis permittis reformatio-
 nis hujus negotium, in eodem ſemper luto hærebitis, cum u-
 nuſquiſq; illorum talem geſtiat formare Academiam, in qua
 ipſe maximè in pretio ſit futurus, ut hætenus aſinus inter aſi-
 nos, porcus inter porcos. Veſtra eſt Univerſitas, veſtri in illa
 præcipuè erudiuntur filii, veſtrum negotium agitur. Veſtrum
 ergò eſt omnia rectè ordinare, prudenter ſtatuerè, ſapienter
 diſponere, ſanctè reformare, ut veſtræ civitatis honor & utili-
 tas ſuadent, niſi fortè vultis filiis veſtris, ignavos potius, quàm
 eruditos, præeſſe Magiſtros, & ad hoc inſtitui, ut omnes bonas
 literas neſciant, oderint, perſequanturque atque in civitatem
 veſtram competat, quòd olim in Ephēſios. Nemo apud nos ſit
 frugi: ſi quis extiterit, in alio loco, & apud alios ſit ille. Quod
 ſi filios veſtros, quos Reipubl. veſtræ profuturos genuiſtis, bo-
 narum literarum gratia ad externas urbes & Univerſitates per-
 egrè mittitis erudiendos, cur in veſtra urbe illos hiſ ſtudiis
 fraudatis? Cur artes & literas non recipitis peregrinas, qui fi-
 lios veſtros illarum gratia emittitis ad peregrinos? Quis tum
 ad erudiendos filios ſuos Coloniam mittere velit, ubi exu-
 lant bonæ literæ, ubi frugi eſſe, eruditi & eloquentes fieri, pa-
 lām prohibeantur, ubi optimarum diſciplinarum & cujuſ-
 cunque elegantioris doctrinæ libri imprimi, diſtrahi, prælegi,
 & haberi inhiſbeantur? Atque ſic hætenus pulchrè conati ſunt,
 temultuoſi iſti Sophiſtæ, qui Univerſitatem veſtram jam pro-
 pè ad-

pè ad nihilum redegerunt, & cum cæteræ omnes urbes & Reipubl. resipiscant, &, pulsus illis inveteratis dierum malorum Sophistis, aut scarabeis illis in suis sterquiliniis derelictis, optimarum literarum scholas, conductis amplo stipendio Viris egregiis, instaurant, vos hætenus obdormiscitis, vestramque Universitatem inclinatham propè ad interitum negligitis, & cum undique passim resipiscant multi Doctores & Magistri, agnoscentes se olim operam impensam & tempus infelicibus illis studiis & futilibus dogmatibus perdidisse, & cum se eximios Doctores putarent, nonnisi magnos asinos evasisse, & tandem non erubescant in ipso senio & post illum suum indoctissimum Magistratum nostratum velut postliminio discere, quæ olim discipuli scire debuerant: soli Colonienfes Theosophistæ non sunt, sicut cæteri hominum, nec possunt errare, soli illi per capillos tenent Spiritum S. & noverunt omnia, cum sint asini omnium obstinatissimi. Quod si nunc prisci illi urbis vestræ gubernatores Senatoresque sepulcris suis exeuntes, Reipubl. à se formatæ syndicatum vobiscum expostularent, quid putatis illos dicturos, quod tam celebrem olim Universitatem vestram, magnis sumptibus, laboribus & precibus ab ipsis huic urbi comparatam, vostaliter cum obscurari & obtenebrari patimini, tum penitus deperire, funditusque extingui sustineatis? Nemo certè negare potest, urbem vestram, civesque vestros omnibus Germaniæ civitatibus rerum atque morum magnificentia anteponendam, si unus ille bonarum literarum splendor vobis non deesset. Polletis enim omnibus fortunæ bonis & divitiis locupletes, nullius, ad vitæ & magnificentiæ usum egetis, sed hæc omnia apud vos mortua sunt, & velut in pariete picta: quoniam quibus hæc vivificari & animari debeant, anima caretis, hoc est bonis literis non polletis, in quibus solis splendor, honor, dignitas, & immortalis in longævam posteritatem gloria continetur: cætera omnia concidunt hominum monumenta, domus, turres, templa, statuæ, sepulchra, epitaphia: pereunt divitiæ, aut dissipantur diripiunturque, nec perpetuos illos hæredes patiuntur, & familiarum posteritas & nomina deficiunt, & insurgunt aliæ, & his rursus aliæ, succedunt, & omnia abeunt in oblivionem, solæ bonæ literæ & artes velut anima sunt Reipublicæ, & quæ solæ adferunt gloriam immortalem & memoriam apud posteros sempiternam. Quis ergo nequeat satis demirari, vos homines laudis & gloriæ, ut decet, cupidissimos, illa, unde hæc potissime pen-

mè pendent proficiscunturque, optimas literas ad eò negligere & quasi contemnere? Hæc vos ita admonuisse me compulit debitus patriæ amor. Si audieritis, & grato animo exceperitis, gaudebo me non omnino steriles has edidisse voces: sin minus, feci ego, quod debui, & bonam voluntatem erga patriam meam ostendi. Vos liberi relictis estis in manus consilii vestri: vos rem ipsam, & ante rem ipsius exitum sapienter considerate. Nunc ad meum redeo negotium, ad meum, inquam, librum, cujus quaterniones postquam illi vestro hæreticorum Magistro tradendos adjudicastis, vos pulchrè, Pilati instar, lotis manibus, residuo negotio exonerastis, cum nos hanc in vobis spem & fiduciam habere debeamus, vos privilegiorum nobis à Cæsare concessorum futuros haud dubiò patronos & vindices, ut qui teneamini Cæsarea diplomata, mandata, privilegia manu tenere, tueri & defendere, ni fortè alium habetis Regem, quam Cæsarem, aut non estis amici Cæsaris, vestrosque cives circa illa ab externa injuria tutari, atque illis pro suo jure, pro vestro libertatis interesse, etiam contra quasunque iniquas forensium tabularum vexationes patrocinari, accepi enim, dum hæc scriberem, Sotherum à procuratoribus fiscalibus coram Coloniensi Officiali nunc vexari. Non tam miror seditiosorum illorum rabularum impudentiam, quam vestram in tuendis civibus vestris cum desidia negligentiam, maximè contra tales sanguisugas, quorum nihil est in Remp. vestram pestilentius, & civibus vestris exitius malum, qui autoritate fori & officio suo contra mentem Principis variis modis abutentes, præter innumeram calamitatem, quam secum semper adferunt, cives vestros, arreptis quibuscunque & quantumcunque etiam iniquis occasionibus, litibus implicant, quorum quos nummatiores vident, prorogatis judiciorū processibus pecunia continuò spoliant: qui verò tenuiores sunt, ab his, quarum rerum in singulos dies eget usus, abripiunt, & à fetotos pendere cogunt, pavidamque plebem terriant minaciis atque id genus aliis sycophantiarum strophis, in urbe vestra tyrannidem exercent: cui malo miror vos non prospicere. Neque verò propter me ista dico, sed propter vestros cives, à quib. ego rogatus sum & instanter exoratus, ut hunc meum librum illis excudendum concederem, cum ego illum majorem commodo meo, & sine contradictione aliis exteris Typographis tradere potuissem, sed malui id lucri vestris favere civibus. Quin habeo adhuc alia multa desiderata eruditionis meæ monumenta, uade aliquot millia nummum aureorum con-

conflari possent: quod lucrum etiam vestris civibus libenter adjecturus essem, si vos illud pati possetis: si minus, habeant illud alii. Verum de libro nostro, qui nunc illic excuditur, iterum dico, quod nihil tractet Christianæ Theologiæ, ut sub hæreseos judicium cadere debeat: sed brevi prodibit alius meus ex Basileo. liber totus Theologicus, quem ego Apostolici Legati consilio hortatus, & à Cæsare jussus scripsi: in hunc intendant nervos suos vestri Theosophistæ, si quid virium habent: cætera relinquunt, quæ non sunt sui fori, quæque minimè intelligunt, nec unquam intellecturi sunt. Vos autem felicissimè valete. Universitatem vestram à tam fœda Sophistarum colluvione purgate, bonas literas restituite: in omni honore, utilitate & virtute crescite: Cæsaris auctoritatem & privilegia defendite, & meæ huic tam libere admonitioni, impertentitæque veritatis libertati veniam date. Ex Bonna, 11. Jan. Anno 1533.

Reverendissimo Illustrissimoq; Principi Electori, Hermannio ab Wyda, Archiepiscopo Coloniensi, Administratori Paderbornensi, Westphaliæ & Angariæ Duci, &c. supplicat Henricus Cornelius Agrippa. XXVII.

Librum nostrum de occultiore Philosophia, Princeps illustrissimè, hætenus per Cæsareos Commissarios, illosque Ecclesiæ Prælatos, & Doctores eruditissimos, examinatum, comprobatum & subsignatum, deinde etiam Cæsarei consilii assensu admissum, & ejusdem Cæsareæ Majestatis authentico diplomate, & appensa in rubra cera Cæsaris aquila privilegiatum, insuper Antuerpiæ, & postea, etiam Parisii sine contradictione impressum, & publicè distractum, tuæ Celsitudinis apud Coloniæ nuncupati procuratores fiscales, nescio qua præsumpta auctoritate, prætextu nominis tui, & Officialis tui sub Ecclesiasticis & pœnalibus censuris illic imprimendum prohiberi procurant, illum tanquam de hæresi suspectum prætendentes, cum liber ille tantum abest ab hæresi, ut nihil tractet Christiani negotii, sed totus in Philosophia versetur, atque ethnicis disciplinis, & quæ sub hæreseos judicium non cadunt, sicut alia multa, quæ in publicis scholis versantur sine contradictione Commentaria in Aristotelem, Averroem, Platonem, Plotinum, Jamblichum, Porphyrium, Proculum, & ejusmodi Philosophorum, nihil cum religione Christiana commune habentium, sed & sacris Scripturis in multis adversantium: neque tamen omnè, quod sacris literis contrarium est, protinus hæresis est. Si namque omnes quantuleunque

Ecclesiæ vera est sine peccato, li-

*et
ejus
mem-
bra
pecca-
to sunt
obno-
xia.
Nec
obstat,
quod
mem-
bra
faciāt
Eccle-
siam.
Ca-
pud
anim
cui
mem-
bra
confor-
mari
de-
bent,
est si-
ne pec-
cato.*

peccatores hæretici essent, ipsaque Ecclesia, cum sine peccato non sit, esset hæretica, ipse Thomas & Albertus, & multi alii sancti Doctores, qui in Aristotelem & alios ethnicos Philosophos & Poëtas scribentes, eorum mentem exponunt, essent hæretici. Porro cum iste liber noster talis sit, qui eorum excelsa ingenia à nullis illorum intelligatur, nec intelligi possit, & in quem illos non secus atque olim in Pici Mirandulæ de Magia & Cabala conclusiones, & in Capnionis Cabalisticam artem, cum alia rursus inscitiae & ignaviae suae infamia impingere contingat: iniquum & injustum foret, quod post Cæsaream censuram adhuc ego eruditionis meae, velut Minerva suam, penitus signarus sustinere debeam accusatores, & illos pariter judices: & quoniam planè violentum & temerarium & fortè etiam tyrannicum sit, præsumptuosos illos rabulas ad perniciem bonarum literarum instructos sibi supra Cæsarem sceptrum & judicium arrogare, iccirco de illorum temeraria arrogancia Celsitudini tuae conqueri cogor, & te Imperii Principem & Electorem, pro tuendo Imperialis indulti & privilegii autoritate & valore contra eisdem rebelles perduelliones invocare & supplicare, quod præfatis illis tuis Colonien-sibus Fiscalibus & Officialibus, qui prætextu nominis tui, autoritate tua & officio suo abutentes, & Cæsarei diplomatis robur evertentes, jubeas ab hac iniqua & injusta accusatione & inhibitione desistere, & civibus tuis Colonien-sibus hanc ex nostri ingenii laboribus lucrandi panis occasionem non invidere. Cæterum Celsitudine tua mihi in omnibus jugiter præcipiendo, &c.

Agrippa ad Archiepiscopum Coloniensem. XXVIII.

Quoniam adversarii mei jam integram hebdomadam consultantibus hætenus non invenerunt, quod tuae Celsitudinis literis responderent, Princeps illustrissime, quid aliud conjectari licebit, quam non invenire illos, quam prætexent honestam calumniae suae causam. Quare nunc iterum excellentiae tuae supplico, ut submotis iniquis quibusque dilationibus & judiciorum minaciis, Officialium tuorum inhibitionem cessare jubeas, atque ut nos privilegio nobis à Cæsare concessum frui permittant, & Typographum nostrum ulterius molestare desistant, præcipere digneris; neque nos tanti temporis jactura & dispendiorum impensarumque damno ob tam frivolam rudium Sophistarum suspiciones afficere velin. Quod si post excusum librum, qui non Theologiam, sed Philosophiam

phiam profitetur, aliquid adversus illum, aut me illius auctorem, moliri velint, non recusabo Celsitudinis tuæ judicium. Verum illos tumidos inflatosque Sophistas, quorum cerebrum est in ventre, ingenium in patinis, quis æquo animo ferre poterit, aut debeat, etiam accusatores pariter & iudices? &c.

Amicus ad Agrippam, XXIX.

Debita salute & recommendatione præmissa. Spectabilis Vir, Patroneque semper observande, utriusque nostrum Patronus D. Bernardus de Paltrineriis, reverendissimi D. Cardin. Campegii Magister domus, quendam librum præstantiæ vestræ per familiarem meum nunc præsentandum Bononiæ tradidit. ut ex ejusdem D. Bernardi literis latius intelliget, nolens tamen omnem suæ mentis affectum literis prædictis, sed mihi committere. Affectat sincere vestræ præstantiæ & salutem & commodum, jussitque, ut ejus intuitu eidem significarem: quod, si decens conveniensque locus, atque conditiones & facultates honestæ in curia reverendissimi D. Colonienfis assignatæ, præstantiæ vestræ congruæ non forent, hoc sibi significare velimus quantocyus. Nam & conditiones & locum præstantiæ vestræ convenientes & utiles atque decentes eandem in favorem ejusdem habere & scire. Si quid igitur desuper aut alias præstantia vestra eidem D. Bernardo significare velit, placeat huic meo familiari consignare: quam Deus optimus summusque diu & sælicem conservare dignetur. Ex prædio trium virorum de Emere prope civitatem Monasterium, 8. Febr. Anno 1533.

Agrippa ad Archipræsulem Coloniensem. XXX.

Bis hæcenus supplicavi Celsitudini tuæ, Princeps illustriſſime, ut juberet quod officiales tui apud Coloniam Cæsareo privilegio mihi super imprimendis libris meis eorumque ratificatione & approbatione concessio, me frui & uti permitterent jamque tertio scripsit Excellentia tua, ut me meo juri permitterent, aut producerent, si quæ adversum me haberent causam: res hæc jam supra sextam hebdomadam inanibus nugis dilata est. quod patienter quidem, sed non absque insigni damno & dispendio hucusque sustinui, expectabundus, quem partum elephantes illi adversum me edituri essent. Nunc verò cum me nihil aliud efficere video, quam ferendo unā injuriam invitare & aliā atque adversorios meos nihil causæ nihil rationis, nihil autoritatis contra me hæcenus produxisse, sed fallaci prætextu
jus me-

jus meum atque privilegium velle eludere, & iniquis dilationibus his proximis Francofordianis nundinis me fraudare, & in irreparabile damnum adducere: insuper eò arrogantia & ambitionis sese efferentes, eò autoritatis sibi præsumunt, unde illos & leges & jura quæq; procul extrudunt, qui se supra Cæsareos censores, supra Cæsarea Decreta judices constituunt, ac si plus valiturum sit, imò pro lege & imperio habendum sit, quod ipsi machinantur, Cæsaris verò privilegium suorumque censorum judicia nihil valere debeant præ illorum sententia: cogor rursus tuæ Celsitudini supplicare, & te justissimum & æquissimum Principem per jus & æquum obtestari, quod apud tuos Officiales improbitati & sycophantiæ locum esse non patiaris, neque me pro calumniatorum meorum violentis consiliis & improbis suggestionibus, reſixis pro libidine sua legibus, contra jus & privilegium mihi à Cæsarea Majestate concessum, ulterius molestari sustineas: quin rursus & cum effectu jubéas præfatis tuis officialibus, quod, remissa & deposita inhibitione sua, cum iniqua, tum violenta, me privilegio meo & frui & uti permittant, cujus valori & autoritati etiam leges ubique cedunt & concedunt, & contra quod nulli impune licere debet quicquam designare. Cæterum verò si quid Magistris nostris Colonienſibus in opere meo displicuerit, quod criminari illos libido incesſet, velintque adversus me insigne aliquod doctrinæ & sanctimonix suæ specimen edere, ego me coram Celsitudine tua ad tuum mandatum & jussum semper promptum, paratum & præsentem exhibebo, illis responsurus & tuæ Celsitudinis judicium in utramvis partem libenter subiturus, confidoque, quod, meis salvis, non secus, atque de Captione, hærebit in illis Magistris nostris perpetua calumniarum suarum infamia.

Agrippa ad Amicum. XXXI.

Valdè admiror pigritiam tuam, mi Godefride, quod me de reb. nostris non reddas certiorē, quomodo agatur cum Philosophia nostra apud illos omnium bonarum literarum oſores. Fac ergo sciam omnia, ut si quò alio opus erit consilio, provideam in tempore. Verum tu vide nemini fidas, nec ullis blanditiis eò te perducere sinas, ut exemplar librorum nostrorū cuiquam tradas: dic apud me esse, te mihi restituisse. Nam te scire volo, nullum mihi aliud duplum esse. Ideò vereor quam maximè, ne mihi tot annorum labores, tot abstrusissimarum rerum rarissimorumque autorum laboriosissimæ explorationes

res incautæ fidei incuriâ pereant. Quod si his diebus apud me uisset Exemplar, ego, adhibitis tribus aut quatuor Scriptoriis, intra biduum aut triduum excepissem totum, deinde facile permissem unum illorum Theologis, ut inscriberent in illo suo more. Deinde vide, ne privilegium in manibus illorum perdatur. quod licet jam expirasse videbitur, tamen quod ad libri approbationem nunquam expirat. Præterea est apud me ignatura examinorum in privilegio nominatorum, per quam acilè ostendere poterimus, si opus sit, omnes & singulos libros fuisse probatos. Porro si isti rem nimium differant, quod nos frustrentur proximis nundinis, consultissimum mihi videretur, ut residuum hîc apud Bonnam excudatur. est mihi locus ampla, & loca non incommoda. Tu vide, quid melius sit, & me de omnibus singulis per hunc gerulum certiores edde, ac sæpè mihi rescribere ne pigriteris. Vale, Ex Bonna, pso die Purificationis Mariæ Virginis, Anno 1533.

Amicus ad Agrippam. XXXII.

P. Pigritiam meam non immeritò accusares, doctissime Agrippa, ubi per eos, qui sunt à consiliis Reverendissimo D. Archiepiscopo nostro rescivissem, quid tibi scribendum fuisset: verum hætenus etiam post diligentissimam sollicitationem meam nihil certi scire potui, quod ad te scriberem. Ego, ostenso originali privilegio Imperatoris, una cum Philosophia Parisiis excusa, recepi ad me originale Imper. privilegium, relicta apud eos copia Antuerpiæ excusa. Ne dubites, quin hoc & reliqua, de quibus scribis, diligentissime apud me servabuntur. Ubi posses procurare apud Principem Electorem, ut ejus ordinarius revocet inhibitionem, per eum contra Typographum Soterum decretam, nos pulchrè procederemus ad operis absolutionem, vel ipsis Theologis invitis. Id facile poterit Princeps absq; omni suspicione, attenta Cæsaris approbatione. Hoc apud eum curabis, ubi per oportunitatem licebit. Opus erit negotium nostrum maturare: alioqui opus non poterit ad proximas nundinas absolvi. Senatus, attenta Cæsaris approbatione, nihil prohibebit: totum negotium pendet à Principe, & ejus ordinario: tametsi optarem te non tam acriter ad denatum scripsisse. Quod reliquum est, mi Agrippa, ne dubites, cum aliquid rescivero, quod tui scire intersit, quin te redam de omnibus certiores. Cæterum quas ad me misisti literas in Brabantia reddendas, heri ad me reportatæ sunt, proinde quid de illis fieri velis, me facies per literas certiores. Bene

2. Vol.

Aa

vale,

vale, doctissime simul & charissime Agrippa. Ex Colonia postridie Purificationis Mariæ Virginis, Anno 1533.

Amicus ad Agrippam. XXXII.

Volebat Petrus Quentel suis impensis curare excudendos libros tuos de Magia, sive Occultiore Philosophia, idque apud Melchiorem Typographum: hoc dissuasit Vicarius Carthusianorum. Quentel tradidit librum Conrado Ulmensi inquisitori, ut eum legeret, & suam censuram adhiberet, an liber edi & divulgari deberet, necne: Conradus inquisitor parvo Epistolio Vicario Carthusianorum respondit, quod apud mede ipsius manu scriptum fervatur, ejus Epistolii exemplum hoc est: S. P. & commendationem, venerande pater Vicarie. Non vellem contraniti, quoniam liber plenus est naturalibus, nec porrigit se usque ad simplicium seductionem. Sinite imprimi, si volunt. Salutem domicello Petro, & valete. Hoc te scire omnino volui, & proferam in medium, ubi opus erit Epistolium de manu Conradi Ulmensis scriptum.

Reverendissimo Illustrissimoq; Principi Electori & Domino D. Hermannno ab VVyda, Archiepiscopo Colonienfi & Paderbornensi, Duci VVestphalia, & Angaria Comiti, &c. Domino suo clementissimo, supplicat Henricus Cornelius Agrippa.

XXXIV.

VIsis atque perpensis Colonienfium Magistrorum objectionibus Princeps illustrissime, per quas, dum librum meum de Occultiore Philosophia suspectum reddere conantur, nullis locis revictis, sed in genere detortas sine distinctione Scripturas, & in obligatorias autoritates præferentes, aliud alio confundunt, & cum se residuos libros nondum vidisse fateantur, solis suspicionibus & præsumptionibus (sicut ajunt) juxta tradita in priore libro intenti, de incognitis judicium pronunciare non verentur: cum tamen Parisienses scrupulosissimi Theologi illum per eos revisum, in sua Universitate imprimi & distrahi permiserunt, & ille etiam Colonienfis inquisitor Conradus Cullon sua quadam ad Carthusianum Priorem Epistola illum Petro Quentel Typographo Colonienfi imprimere volenti permisit, in super & commendavit: proinde quum omnes & singuli autores, quorum traditionibus ego innitor, impressi sunt, & sine contradictione publicè leguntur, & in omnium amnibus versantur, & plurimi Catholici viri meis similia eademq; scripsere, quorum scripta palam præstant, etiam privilegiorum indultis ac publicis rescriptis ad-

missa;

missa, omniumque consensu recepta: consideret Celsitudo tua, quam iniquum & non ferendum sit, Cæsareæ Majest. de eisdem & similibus auctoritatem indultumque ab istis Magistris Colonienfibus improbari, cum tamen ego nihil horum sine majorum exemplo, sine doctiorum censura & judicio, sine Cæsareorum consiliariorum Senatus consensu, Cæsarique ex certa scientia indulto gesserim. Itaque nunc iterum atque iterum supplico tibi sacri Romani Imperii Principi Electori, & Cæsareorum privilegiorum & rescriptorum conservatori, ut me privilegio mihi à Cæsarea Majestate concessio, sine ulteriori dilatione tandem uti & frui facias, & sine contradictione potiri, nec tanto damno me pariter atque Typographum contra jus & æquum affici patiaris. Cæterum paratus coram Celsitudine tua, quoties requisitus fuero, non solum ad ea, quæ hæcenus Magistri illi produxerunt, ad quæ hesternæ die festino calamo respondi, & tuæ Celsitudini tradidi, sed etiam ad omnia & singula, quæ prænominati Magistri adversum me in posterum objicere velint, respondere tuumque super his judicium expectare. Datum Bonnæ, 6. Maji, Anno 1533.

Agrippa Cantuuncula I. C. S. - XXXV.

MUltæ ac magnæ contentiones olim mihi fuerunt cum Monachis, charissime Cantuuncula, quorum aliquibus modestis expostulationibus, aliis amarulentioribus Apologiis respondi, alios silentio præterii: & cum essent mihi cum illis privatæ contentiones, nolui unquam aliquid horum in publicum edere, ne fortè paucorum culpa multitudinis redundaret ignominiam. Verum, ut est in Proverbio, qui veterem fert injuriam, invitat novam, illi patientia atque silentio meo abusi, continuò novas contra me machinabantur insidias, easque sibi mutuò per manus tradebant accipiebantque: tandem cum nuper edidissem declamationem illam de Vanitate scientiarum atque excellentia verbi Dei, quam in hoc ipsum scripsi. partim ut segniora ingenia ad defendenda bonarum literarum studia excitarem, partim ut Monachis istis concionatoribus arguendorum in omni exercitii genere vitiorum non frigida argumenta conferrem, illi hoc beneficium meum ingrato pensantes animo, pariter omnes communem hostilitatem mihi indixerunt. jamque passim à suggestis, à pulpitis, in publicis concionibus, apud promiscuam plebem magnis vociferationibus adversum me clamabant irascebanturque, atque nullam impietatem, nullam hæresim, nullum contumeliæ

melix probrum in me non transferebant, mirisque gesticulationibus, putà illis digitis, jactatis manibus raptimque retractis, collisis dentibus, fremendo, conspuendo vicissimque scalpendo caput, & rodendo ungues, & calcitrando pedibus infanientes, nullum penitus amentie genus omitebant, quo Principis & populi odium iracundiamque in me excitarent: sed gratia Domini liberavit me ab insidiis bestix multorum caputum, & ab unguibus feræ rapacissimæ, jamque cognovi verò veriùs esse, qui veterem fert injuriam, invitat novam, eamque esse hypocritarum illorum naturam. Ut quod quisque se illis mitiorem præbeat, eò efferantur insolentius, eoque arrogantius, quosque contemnant, insectentur, & veluti tyrannide quadam persequantur. Si quis verò imperitus illis atrocior sermone resistat in faciem, hunc jam magis metuant, quam oderint. Sic Hieronymus ille vir pius & sanctus, cui jam improbè olim oblaturum est, adversarios omnes atrociori sententia obruebat vincebatque, cognovit enim, quod vulgò dicitur, acri cane occupandum esse lupum, nec quicquam maledicorum linguas frænare magis, quam mordacioris alterius linguæ metum. Quia igitur cognovi illos immortales & extinguibiles inimicitias gerere, illasque alterum alteri concinnandas per manus tradere, nostraque patientia atque silentio insolentiores evadere, deliberavi cum his, qui mihi jam communem hostilitatem indixissent, quique in ingenium nostrum ingrati, beneficium pro injuria reputant, apertas gerendas esse inimicitias, voloque mihi cum universa hac improborum Sophistarum & excullionum colluvione æternum bellum esse susceptum, & quicquid hactenus cum his nebulonibus mihi negotii fuerit, postliminio resuscitare, illosque suis coloribus depictos sub dio palam omnium oculis exponere, ut videant populi, intelligant nationes, cognoscat mundus per quos homines tot seculis seducti & decepti fuerint. Occurrit itaque mihi his diebus ad manus Apologia illa pro B. Anne monogamia, qua olim respondi cuidam Claudio Salini Conventus Prædicatorum, tunc priori in urbe Metensi, ad quam suas ineptias, quam tu illo tempore & vidisti & legisti: qua legenda cum te olim delectatum esse sciam, talisque mihi visa sit, quæ ad te proficisci possit, itcirco unus à me electus cui illam dedicarem, qui pro singulari inter nos amicitia quicquid esse meum noveris, æquo judicio sis accepturus, & tuis auspiciis defensorus. Vale,

Anno 1533.

Agre

*Agrippæ Prefatio ad Lectorem in Disputationem suam de D. Anna
monogamia. XXXVI.*

Verè pium ac Christianum est, candide Lector, Sanctorum
vitas dignis prosequi præconiis; sed mendacia illis con-
iungere, & incompertas Genealogias comminisci, hoc impio-
rum histrionum opus est. At reperiuntur nunc passim in istis
recentioris ætatis Martyrologiis atque Sanctorum, ut vocant,
legendis tot prodigiosa mēdacia, & digna risu deliria, tot su-
perstitiosa phantasmata, & gentium Myihologiis non minus
fabulosa, quæ si legant Judæi, Turcæ & Pagani, annon putas
ridebunt nos, & religionem suam nostrā multò meliorem pu-
tabunt, ut quæ multò minus habeat fabularum? Attamen ta-
les sunt sermones istorum histrionum Cathedralium, quos
plebs imperita & superstitiosæ vetulæ oraculi habent loco,
qui deficiente illos antiquitatum notitia, suis propriis adin-
ventionibus confisi, nullam fere cuiusvis Martyris aut Con-
fessoris legendam incorruptam reliquerunt, cui non aliquid
superstitiosè admentiti sint, quasi fas sit etiam fabulis & men-
daciis propagare religionem, atqui omne id liceat in sacris,
quicquid humanæ leges tolerant in profanis: horum, dico, hi-
strionum operâ falsa illa opinio de B. Annæ trigamia in ani-
mos populi seminata est & irrigata, quousque sic convaluit, ut
difficile eradicetur: ad quam tamen extirpandam post doctis-
simum illum Jacobum Fabrum Stapulensem hac præsentī di-
sputatione laboravi haud segniter: sed an effecerim, an conse-
cutus sim, nunc tui sit iudicii. Vale.

Prefatio in Opusculæ Godoschalci Moncordij.

XXXVII.

Nactus sum per hanc hyemen, candide Lector, familiarita-
tem cuiusdam, cum sacrarum literarum, tum pii animi &
optimæ conscientiæ religiosi Viri atque Ordinis Cisterciensis
Monachi, Godoschalci Moncordii, brevique apud illum o-
ptimi amici locum consecutus sum, ita quod mihi non paucæ
eruditionis suæ librorum copiam facit: quos cum non minus
diligenter, quàm avidè perlegissem, cognovissemque illius
dogmata valida Scripturarum autoritatē atque concinna ra-
tionum veritate suffulta, mox cogitavi operæ prætium me fa-
cturum, si illa in publicum prodirent. Selegi itaque nonnulla
illius opuscula, quæ mihi ad Evangelicæ veritatis instructio-
nem, notitiamque plurimum facere visâ sunt: eaque probatæ
fidei ac diligentiae Viro Joanni N. Bibliopolæ Norimbergensi

Aa 3

si, ad

fi, ad publicam Reipubl. Christianæ utilitatem excudenda tradidi. quæ si qua decet, diligentia & candore perlegeris, & tibi pompam non desideraveris, scio plurimum placebunt: placebunt autem eò magis, quòd Colonienſibus Theologastis plurimum displicent, quibus displicent omnia bona, apud quos etiam pietas hæresis est: qui cùm in omnes cenſoriam virgulam sibi arrogant, omnesque damnare præſumunt, neminem unquam rectè aut juſtè accuſarunt, nullum unquam Scripturis & rationibus revincere potuerunt, nusquam unquam Reipubl. Christianæ in tanta hæreſum & ſchiſmatum perſecutione profuerunt, nunquam utile quicquam docuerunt, ſcripſerunt, aut conſulerunt, ſed omnes ſuas vires in contemnendis alienis laboribus locatas habent. piosque & Chriſtianos viros per auciſia verbòrum depravare, & à recto abducere niten-tes, omnia verba & dicta, & ſcripta eorum, quibus invident, aut quos oderunt, in pejorem partem falſò interpretantur: qui cùm hujusmodi ſycophantiis haſtenus perturbarunt omnia, & nequitia eorum jam toto orbi Chriſtiano cognita ſit, etiam adverſus hunc venerabilem partem aperta magis perſpicuaq; tibi patebit. Accipe igitur nunc benigno animo hunc verè religioſum & pium autòrem ſermone licet incultiore, tamen Evangelicæ veritatis defenſorem egregium, cujus vita ut ab animi faſtu, ſic ſermo ob omni pompa alienus eſt: cujus ſcripta ſi tibi accepta & probata eſſe cognovero, mox alia ejusdem auctoris & varia in lucem dabo. Benè vale. Anno 1533.

Agrippa ad Erafmum. XXVIII.

MUltis & magnis de rebus ad te ſcripturus forem, ter maxime Eraſme, niſi ex te plura majoraque expectarem. ſic namque prioribus literis tuis polliceris, te per ocium longas eaſque neceſſarias literas ad me daturum: ſed occupationes tuas, ulterius interpellare non audeo, eo quòd talem me fateor, qui tibi, quòd te dignum eſt, retribuere non poſſim. tuas tamen literas ſummo deſiderio exopto, rogoque, ut qui te grandi diligit affectu, Agrippam tuam ne contempnas. Libellus meus, quem adverſus aliquot Theologiſtas Baſileæ excudendum tradidi, re infecta ad me rediit, eo quod nonnullos offendiſſet. Is nunc excudetur alibi. ſcripſi ad te de hac re latius, ſed eaſ literas tibi non fuiſſe redditas, ex tuis cognovi, pariterque ex Cratandro intellexi: ſed de his aliàs. Cæterum nunc quod te ſcire convenit, reverendiſſimus atque illuſtriſſimus Princeps & Elector Archiepiſcopus Colonienſis, qui ſcriptorum tuo.

norum studiosissimus, te unicè diligit, amat, observat & veneratur, tecum auspiciari cupit amicitiam, teque coram videre & audire desiderat, jussitque ad te scriberem, sciremque ex te, si per hanc æstatem sese accedere velis Bonnam, sive Coloniam, aliquot vel pauculos dies illi morem gesturus: effecturum se, ut te itineris illius minimè pœniteat. Tu, quid facturus sis, rescribe. Unū hoc scio, si venturus sis, offendes Principem Christianissimi animi, & penes quem Christianæ Reipubl. ac publicæ tranquillitati tu plurimum conferre atque prodesse poteris. Vale felicissimè, 10. April Anno 1533. festino calamo.

Agrippa Khreutero S. XXXIX.

ANte nuper præterita Natalitia festa scripsi serenissimæ Reginæ Mariæ satis longas literas: scripsi etiam tuæ spectabilitati, mi charissime Khreutere: pariter atque aliarum quarundam literarum transumpta simul misi tibi tradenda: sed cum abesset mercator ille, in quem confidebam, fasciculus ille ad me reversus est: itaque secundariò eundem misi tuæ spectabilitati tradendum per Reverendissimi Cardin. Campegii chartophorum: is Bruxella oriundus, nomine Petrus ac olim, si rectè memini, redo, & qui Bruxellæ in hospitio Campegii quasiarium agebat, etiam uxorem Bruxellæ habet, hic, ut accepi, apud Bruxellas decubuit ægrotus, quò minus ad me rediit: tamen literas meas illum tibi bona fidæ reddidisse confido. sin minus, hominem inquirito. sunt enim in illis quædam ad te secretò scripta, quæ non expediret in alienas manus prodita. Tu verò, oro atque instanter oro, protinus responde, literasque tuas, quo securiores sint, ad Godefridum Hetorpium Bibliopolam Coloniensem dirige, idque faciliè ac tutissimè poteris per quendam illius factorem, nomine Joannem Gymmenich Bibliopolam in Pantho majore apud Antuerpiam. Cæterum, quòd te scire volo, pleraque opera mea sub prælo versantur, quæ tamen his nundinis absolvi non potuerunt: absolventur autem circa proxima festa Pentecostes, quæ ubi proditura sunt, mox te reddam omnium participem. Alia multa ad te scripturus essem, quæ non audeo, his malè tutis committere literis. Tu, oro, protinus rescribe & qua via, quomodo frequentiores securioresque invicem dare & reddere queamus literas, consule. Vale felicissimè, ex Francofordia, 10. April. Anno

1533.

Aa 4

Ami-

Amicus ad Agrippam. XL.

Scripsi pridem ad te paucis, significans in opere tuo illo, libro de Vanitate scientiarum doctrinam hic doctissimis quibusque placuisse. nondum enim ipse legeram, aliquanto post nactus librum commodato, jussi famulum à cena recitare. nec enim alias vacabat, & ipse cœnatus ab omni studio temperare cogor. Placuit *déuotus* & copia, nec video, cur tanto perè indignantur Monachi. Ut vituperas malos, ita laudas bonos, sed illi tantum amant laudari. Quod tum tibi suasi, rursus suadeo, ut, si commodè possis, extrices te ab ista contentione. Sit tibi exemplo Ludovicus Barguinus, quem nihil aliud perdidit, quàm in Monachos ac Theologos simplex libertas, vir alioqui moribus inculpatissimis. Sæpius illi suasi, ut arte explicaret sese ex eo negotio, illum sefellit victoriæ spes. Quod si non potes effugere, quin experiare Martis aleam, vide, ut è turri pugnes, nec te committas illorum manibus. Illud imprimis cave, ne me isti negotio admisceas. plus satis oneror invidia, ea res & me gravabit, & tibi magis obfuerit, quàm profuerit. idem rogâram Barguinum, & ille promittebat, sed sefellit, plus suo tribuens animo, quàm meo consilio. Exitum vides. Ne tantulum quidem fuisset periculi, si meis consiliis obtemperasset. toties illi occinebam, nec Theologos, nec Monachos vinci posse, etiam si haberet causam meliorem, quàm habuit S. Paulus. Et si quid haberem apud te autoritatis, etiam atque etiam monerem, ut istuc operæ, quod insumpturus es periculosa digladiationi, impendas liberalibus studiis provehendi. In præsentia non vacabat pluribus. scribo enim plurimis amicis. Vale Friburgi, 21 April. Anno 1533.

Agrippa ad Amicum XLI.

Gratia & pax Domini nostri Jesu Christi cum Spiritu suo, Amen. Ut nosti, vir sagacissime, quanta sit hujus evi nostri malitia, quanta religionis & pietatis Evangelicæ jactura. quo fato, nescio, quidam me. licet ignarum, è latissima & Catholica Ecclesia in quem Lutheranae factionis angulum suo judicio protrudere gestiêtes, ad investigandas nonnullarum quæstionum rimulas compulerunt. Verùm, ut solet quæstio quæstionem, & lis litem apud rixæ cupidos gignere, quantò me responsionum mearum obicibus è fovea sinistra suspicionis explicare conabar, tantò gravius in lutum calumniis adversariorum impegi. Tandem sententiam meam tuæ discretionis recensendam

meum obtulisset, tibi profus aliter, quam rabinis illis camnien-
sibus visum fuit. Quamvis autem nihil minus insti-
issem, quam hac tempestate de mea tenuitate quicquam in
edium proferre, cum tot eruditissimi viri è proscenio in are-
quotidie profiliant, tamen quia tibi videbantur in gloriam
tristi lucubratiunculae meae non nihil operae collaturae, ma-
i profectui multorum solertius inquirendi ansam, & me pe-
rioribus ausum loquendi praeberere, quam silentio meo videri
ubuisse profiteri, quod intimo corde sensi. Vela itaq; ventis
mmisi, & si quid erravi, ut sunt fortasse nonnulla minus ar-
te promulgata, tuæ & aliorum præstantissimorum censuræ
na vel eradenda vel corrigenda humiliter exhibui. Scio
mpe quam sint plerique sinceri & æqui iudices, qui nomine
clesiæ de doctrinis inquirendi pronunciandique sibi vendi-
nt auctoritatem. Videat ergo tota ecclesia, & discernat inter
biæ & lepram, inter hæreticam pervicaciam & oscitaniam.
alibus ergo conditionibus, ut nosti, præmissis, utrum mea
rlustraveris, utrumve quædam eorum chalcotyporum arte
ocuraveris evulganda, quæ sote, mihi rescribere digneris,
3; tuo consilio me præmunias adversus tyrannidem hæreti-
pravitatis incitatorum, qui bonis omnibus interitum mo-
intur, ut absq; pudore Maozim auro lapidibusque præciõsis
lendum paucissimis contradictorib. è medio sublatis, quod-
etica magistraltate vulgo persuadeant. Vellem etiam com-
unicares mihi citra incommodum tuum, si quid egregii fa-
toris habes profuturum evangelico negotio. Vale, & intra
dium rescribas oro nam ultra triduum lator præsentium
onæ moraturus non est. Datum in monasterio, cui nomen
emanicum, est Buscus Divi Georgii in districtu Juliacensi
urbem Aquensem, Anno 1333. vicesima octava Aprilis,

Amicus ad Agrippam. XLII.

P. Quod ad te scribo, vir doctissime, quasi peregrinus & i-
gnotus, facit meus in te singularis favor & amicitia, & pro-
ptò calamum hunc agrestem retraxissem, nisi tua confusus
nevolentia & humanitate fuisset: quoniam quidem tam
doctum undequaq; alloqui philosophum erubui. Verum, cum
idierim, tantum virum in metallorum transmutationibus
non nihil conversari, mox animus magis magisque, exarde-
it, quisnam easdem mecum cogitabam, doctum primari pos-
t, quam is, qui naturalibus imbutus scientiis, noscitur doctis-
mis? cui ne assentari videar, per te exemplaria emanata ma-

Jus meum atque privilegium velle eludere, & iniquis dilationibus his proximis Francofordianis nundinis me fraudare, & in irreparabile damnum adducere: insuper eò arrogantia & ambitionis sese efferentes, eò autoritatis sibi præsumunt, unde illos & leges & jura quæq; procul extrudunt, qui se supra Cæsareos censores, supra Cæsarea Decreta judices constituunt, ac si plus valiturum sit, imò pro lege & imperio habendum sit, quod ipsi machinantur, Cæsaris verò privilegium suorumque censorum judicia nihil valere debeant præ illorum sententia: cogor rursus tuæ Celsitudini supplicare, & te justissimum & æquissimum Principem per jus & æquum obtestari, quod apud tuos Officiales improbitati & sycophantiæ locum esse non patiaris, neque me pro calumniatorum meorum violentis consiliis & improbis suggestionibus, reſixis pro libidine sua legibus, contra jus & privilegium mihi à Cæsarea Majestate concessum, ulterius molestari sustineas: quin rursus & cum effectujubeas præfatis tuis officialibus, quod, remissa & deposita inhibitione sua, cum iniqua, tum violenta, me privilegio meo & frui & uti permittant, cujus valori & autoritati etiam leges ubique cedunt & concedunt, & contra quod nulli impune licere debet quicquam designare. Cæterum verò si quid Magistris nostris Colonienſibus in opere meo displicuerit, quod criminari illos libido inceſſet, velintque adversus me insignè aliquod doctrinæ & sanctimonix suæ specimen edere, ego me coram Celsitudine tua ad tuum mandatum & jussum semper promptum, paratum & præsentem exhibebo, illis responsurus & tuæ Celsitudinis judicium in utramvis partem libenter subiturus, confidoque, quod, meis salvis, non secus, atque de Caphione. hærebit in illis Magistris nostris perpetua calumniarum suarum infamia.

Agrippa ad Amicum. XXXI.

V Aldè admiror pigritiam tuam, mi Godefride, quod me de reb. nostris non reddas certiorē, quomodo agatur cum Philosophia nostra apud illos omnium bonarum literarum oſores. Fac ergò sciam omnia, ut si quò alio opus erit consilio, provideam in tempore. Verum tu vide nemini fidas, nec ullis blanditiis eò te perducere finas, ut exemplar librorum nostrorū cuiquam tradas: dic apud me esse, te mihi restituisse. Nam te scire volo, nullum mihi aliud duplum esse. Ideò vereor quam maximè, ne mihi tot annorum labores, tot abstrusissimarum rerum rarissimorumque autorum laboriosissimæ explorationes

nes incautæ fidei incuriâ pereant. Quòd si his diebus apud me fuisset Exemplar, ego, adhibitis tribus aut quatuor Scriptoribus, intra biduum aut triiduum excepissem totum, deinde faciliè permisissem unum illorum Theologis, ut insânirent in illo suo more. Deinde vide, ne privilegium in manibus illorum perdat. quod licet jam expirasse videbitur, tamen quod ad libri approbationem nunquam expirat. Præterea est apud me signatura examinorum in privilegio nominatorum, per quam faciliè ostendere poterimus, si opus sit, omnes & singulos libros fuisse probatos. Porro si isti rem nimium differant, quòd nos frustrentur proximis nundinis, consultissimum mihi videtur, ut residuum hîc apud Bonnam excudatur. est mihi domus ampla, & loca non incommoda. Tu vide, quid melius sit, & me de omnibus singulis per hunc gerulum certiores redde, ac sæpè mihi rescribere ne pigriteris. Vale, Ex Bonna, ipso die Purificationis Mariæ Virginis, Anno 1533.

Amicus ad Agrippam. XXXII.

SP. Pigritiam meam non immeritò accusares, doctissime Agrippa, ubi per eos, qui sunt à consiliis Reverendissimo D. Archiepiscopo nostro rescivissem, quid tibi scribendum fuisset: verum hætenus etiam post diligentissimam sollicitationem meam nihil certi scire potui, quod ad te scriberem. Ego, ostenso originali privilegio Imperatoris, una cum Philosophia Parisiis excusa, recepi ad me originale Imper. privilegium, relicta apud eos copia Antuerpiæ excusa. Ne dubites, quin hoc & reliqua, de quibus scribis, diligentissime apud me servabuntur. Ubi posses procurare apud Principem Electorem, ut ejus ordinarius revocet inhibitionem, per eum contra Typographum Soterum decretam, nos pulchrè procederemus ad operis absolutionem, vel ipsis Theologis invitis. Id faciliè poterit Princeps absq; omni suspitione, attenta Cæsaris approbatione. Hoc apud eum curabis, ubi per oportunitatem licebit. Opus erit negotium nostrum maturare: alioqui opus non poterit ad proximas nundinas absolvi. Senatus, attenta Cæsaris approbatione, nihil prohibebit: totum negotium pendet à Principe, & ejus ordinario: tamen si optarem te non tam acriter ad Senatum scripsisse. Quod reliquum est, mi Agrippa, ne dubites, cum aliquid rescivero, quod tui scire intersit, quin te reddam de omnibus certiores. Cæterum quas ad me misisti literas in Brabantia reddendas, heri ad me reportatæ sunt. proinde quid de illis fieri velis, me facies per literas certiores. Bene

vale, doctissime simul & charissime Agrippa. Ex Colonia post-
ridie Purificationis Mariæ Virginis, Anno 1533.

Amicus ad Agrippam. XXXII.

Volebat Petrus Quentel suis impensis curare excudendos
libros tuos de Magia, five Occultiore Philosophia, idque
apud Melchiorem Typographum: hoc dissuasit Vicarius Car-
thusianorum. Quentel tradidit librum Conrado Ulmensi in-
quisitori, ut eum legeret, & suam censuram adhiberet, an liber
edi & divulgari deberet, necne: Conradus inquisitor parvo E-
pistolio Vicario Carthusianorum respondit, quod apud me de
ipsius manu scriptum servatur, ejus Epistolii exemplum hoc
est. S. P. & commendationem, venerande pater Vicarie. Non
vellem contraniti, quoniam liber plenus est naturalibus, nec
porrigit se usque ad simplicium seductionem. Sin ite imprimi,
si volunt. Salutem domicello Petro, & valete. Hoc te scire o-
mnino volui, & proferam in medium, ubi opus erit Episto-
lium de manu Conradi Ulmensis scriptum.

*Reverendissimo Illustrissimoq; Principi Electori & Domino D. Her-
manno ab VVyda, Archiepiscopo Coloniensi & Paderbornensi, Duci
Vvestphalia, & Angaria Comiti, &c. Domino suo clemen-
tissimo, supplicat Henricus Cornelius Agrip-
pa. XXXIV.*

VHis atque perpensis Coloniensium Magistrorum obje-
ctionibus: Princeps illustrissime, per quas, dum librum
meum de Occultiore Philosophia suspectum reddere conan-
tur, nullis locis revictis, sed in genere detortas sine distinctio-
ne Scripturas, & in obligatorias auctoritates præferentes, aliud
alio confundunt, & cum se residuos libros nondum vidisse fa-
teantur, solis suspicionibus & præsumptionibus (sicut ajunt)
juxta tradita in priore libro intenti, de incognitis judicium
pronunciare non verentur: cum tamen Parisienses scrupulo-
sissimi Theologi illum per eos revisum, in sua Universitate
imprimi & distrahi permiserunt, & ille etiam Coloniensis in-
quisitor Conradus Cullon sua quadam ad Carthusianum Prio-
rem Epistola illum Petro Quentel Typographo Coloniensi
imprimere volenti permisit, in super & commendavit: proin-
de quom omnes & singuli autores, quorum traditionibus e-
go innitor, impressi sunt, & sine contradictione publicè legun-
tur, & in omnium annibus versantur, & plurimi Catholici vi-
ri meis similia eademq; scripsere, quorum scripta palam præ-
stant, etiam privilegiorum indultis ac publicis rescriptis ad-
missa,

missa, omniumque consensu recepta: consideret Celsitudo tua, quam iniquum & non ferendum sit, Cæsareæ Majest. de eisdem & similibus auctoritatem indultumque ab istis Magistris Colonienfibus improbari, cum tamen ego nihil horum sine majorum exemplo, sine doctiorum censura & judicio, sine Cæsareorum consiliariorum Senatus consensu, Cæsarique ex certa scientia indulto gesserim. Itaque nunc iterum atque iterum supplico tibi sacri Romani Imperii Principi Electori, & Cæsareorum privilegiorum & rescriptorum conservatori, ut me privilegio mihi à Cæsarea Majestate concesso, sine ulteriori dilatione tandem uti & frui facias, & sine contradictione potiri, nec tanto damno me pariter atque Typographum contra jus & æquum affici patiaris. Cæterum paratus coram Celsitudine tua, quoties requisitus fuero, non solum ad ea, quæ hactenus Magistri illi produxerunt, ad quæ hesternæ die festino clamore respondi, & tuæ Celsitudini tradidi, sed etiam ad omnia & singula, quæ prænominati Magistri adversum me in posterum objicere velint, respondere tuumque super his judicium expectare. Datum Bonnæ, 6. Maji, Anno 1533.

Agrippa Cantinuacula I. C. S. - XXXV.

MUltæ ac magnæ contentiones olim mihi fuerunt cum Monachis, charissime Cantinuacula, quorum aliquibus modestis expostulationibus, aliis amarulentioribus Apologiis respondi, alios silentio præterii: & cum essent mihi cum illis privatæ contentiones, nolui unquam aliquid horum in publicum edere, ne fortè paucorum culpa multitudinis redundaret ignominiam. Verum, ut est in Proverbio, qui veterem fert injuriam, invitat novam, illi patientia atque silentio meo abusi, continuò novas contra me machinabantur insidias, easque sibi mutuò per manus tradebant accipiebantque: tandem cum nuper edidissem declamationem illam de Vanitate scientiarum atque excellentia verbi Dei, quam in hoc ipsum scripsi. partim ut segniora ingenia ad defendenda bonarum literarum studia excitarem, partim ut Monachis istis concionatoribus arguendorum in omni exercitii genere vitiorum non frigida argumenta conferrem, illi hoc beneficium meum ingrato pensantes animo, pariter omnes communem hostilitatem mihi indixerunt. jamque passim à suggestis, à pulpitis, in publicis concionibus, apud promiscuam plebem magnis vociferationibus adversum me clamabant irascebanturque, atque nullam impietatem, nullam hæresim, nullum contumeliæ

melix probrum in me non transferebant, mirisque gesticulationibus, putā illis digitis, jactatis manibus raptimque retractis, collis dentibus, fremendo, conspuendo vicissimque scalpendo caput, & rodendo ungues, & calcitrando pedibus insanientes, nullum penitus amentie genus omitebant, quo Principis & populi odium iracundiamque in me excitarent: sed gratia Domini liberavit me ab insidiis bestix multorum capitum, & ab unguibus feræ rapacissimæ, jamque cognovi verò verius esse, qui veterem fert injuriam, invitat novam, eamque esse hypocritarum illorum naturam. Ut quod quisque se illis mitiorem præbeat, eò efferantur insolentius, eoque arrogantius, quosque contemnant, insectentur, & veluti tyrannide quadam persequantur. Si quis verò imperitus illis atrocior sermone resistat in faciem, hunc jam magis metuant, quam oderint. Sic Hieronymus ille vir pius & sanctus, cui jam improbè olim oblatratum est, adversarios omnes atrociori pensatione obruebat vincebatque, cognovit enim, quod vulgò dicitur, acri cane occupandum esse lupum, nec quicquam maledicorum linguas frænare magis, quam mordacioris alterius linguæ metum. Quia igitur cognovi illos immortales & extinguibiles inimicitias gerere, illasque alterum alteri concinnandas per manus tradere, nostraque patientia atque silentio insolentiores evadere, deliberavi cum his, qui mihi jam communem hostilitatem indixissent, quique in ingenium nostrum ingrati, beneficium pro injuria reputant, apertas gerendas esse inimicitias, voloque mihi cum universa hac improborum Sophistarum & excullionum colluvione æternum bellum esse susceptum, & quicquid hactenus cum his nebulonibus mihi negotii fuerit, postliminio resuscitare, illosque suis coloribus depictos sub dio palam omnium oculis exponere, ut videant populi, intelligant nationes, cognoscat mundus, per quos homines tot seculis seducti & decepti fuerint. Occurrit itaque mihi his diebus ad manus Apologia illa pro B. Annæ monogamia, qua olim respondi cuidam Claudio Salini Conventus Prædicatorum, tunc priori in urbe Metensi, ad quasdam suas ineptias, quam tu illo tempore & vidisti & legisti: in qua legenda cum te olim delectatum esse sciam, talisque mihi visa sit, quæ ad te proficisci possit, iccirco unus à me electus, cui illam dedicarem, qui pro singulari inter nos amicitia, quicquid esse meum noveris, æquo judicio sis accepturus, & tuis auspiciis defensurus. Vale,

Anno 1533.

Agrip-

Agrippa Prefatio ad Lectorem in Disputationem suam de D. Annae monogamia. XXXVI.

Verè pium ac Christianum est, candide Lector, Sanctorum vitas dignis prosequi præconiis; sed mendacia illis consue, & incompetas Genealogias comminisci, hoc impiorum histrionum opus est. At reperiuntur nunc passim in istis recentioris ætatis Martyrologiis atque Sanctorum, ut vocant, legendis tot prodigiosa mēdacia, & digna risu deliria, tot superstitiosa phantasmata, & gentium Myihologiis non minus fabulosa, quæ si legant Judæi, Turcæ & Pagani, annon putas ridebunt nos, & religionem suam nostrā multò meliorem putabunt, ut quæ multò minus habeat fabularum? Attamen tales sunt sermones istorum histrionum Cathedralium, quos plebs imperita & superstitiosæ vetulæ oraculi habent loco, qui deficiente illos antiquitatum notitia, suis propriis ad inventionibus confisi, nullam fere cuiusvis Martyris aut Confessoris legendam incorruptam reliquerunt, cui non aliquid superstitiosè admentiti sint, quasi fas sit etiam fabulis & mendaciis propagare religionem, atqui omne id liceat in sacris, quicquid humanæ leges tolerant in profanis: horum, dico, histrionum operā falsa illa opinio de B. Annæ trigamia in animos populi seminata est & irrigata, quousque sic convaluit, ut difficile eradicetur: ad quam tamen extirpandam post doctissimum illum Jacobum Fabrum Stapulensem hac præsentī disputatione laboravi haud segniter: sed an effecerim, an consecutus sim. nunc tui sit iudicii. Vale.

Prefatio in Opuscula Godoschalci Moncordij.

XXXVII.

Nactus sum per hanc hyemen, candide Lector, familiaritatem cuiusdam, cum sacrarum literarum, tum pii animi & optimæ conscientiæ religiosi Viri atque Ordinis Cisterciensis Monachi, Godoschalci Moncordii, brevique apud illum optimi amici locum consecutus sum, ita quod mihi non paucæ eruditionis suæ librorum copiam facit: quos cum non minus diligenter, quàm avidè perlegissem, cognovissemque illius dogmata valida Scripturarum autoritatē atque concinna rationum veritate suffulta, mox cogitavi operæ prætium me facturum, si illa in publicum prodirent. Selegi itaque nonnulla illius opuscula, quæ mihi ad Evangelicæ veritatis instructionem, notitiamque plurimum facere visa sunt: eaque probatæ fidei ac diligentæ Viro Joanni N. Bibliopolæ Norimbergen-

Aa 3

fi, ad

si, ad publicam Reipubl. Christianæ utilitatem excudenda tradidi. quæ si qua decet, diligentia & candore perlegeris, & tibi pompam non desideraveris, scio plurimum placebunt: placebunt autem eò magis, quòd Colonienfibus Theologastis plurimum displicent, quibus displicent omnia bona, apud quos etiam pietas hæresis est: qui cum in omnes censoriam virgulam sibi arrogant, omnesque damnare præsumunt, neminem unquam rectè aut justè accusarunt, nullum unquam Scripturis & rationibus revincere potuerunt, nusquam unquam Reipubl. Christianæ in tanta hæresum & schismatum persecutione profuerunt, nunquam utile quicquam docuerunt, scripserunt, aut consulerunt, sed omnes suas vires in contemnendis alienis laboribus locatas habent, piosque & Christianos viros per avariciam verborum depravare, & à recto abducere nitescentes, omnia verba & dicta, & scripta eorum, quibus invident, aut quos oderunt, in pejorem partem falsò interpretantur: qui cum hujusmodi sycophantiis hætenus perturbarunt omnia, & nequitia eorum jam toto orbi Christiano cognita sit, etiam adversus hunc venerabilem partem aperta magis perspicuaque tibi patebit. Accipe igitur nunc benigno animo hunc verè religiosum & pium autorem sermone licet incultiore, tamen Evangelicæ veritatis defensorem egregium, cujus vita ut ab animi fastu, sic sermo ob omni pompa alienus est: cujus scripta si tibi accepta & probata esse cognovero, mox alia ejusdem auctoris & varia in lucem dabo. Benè vale. Anno 1533.

Agrippa ad Erasmus. XXVIII.

MUltis & magnis de rebus ad te scripturus forem, ter maxime Erasme, nisi ex te plura majoraque expectarem. sic namque prioribus literis tuis polliceris, te per ocium longas easque necessarias literas ad me daturum: sed occupationes tuas ulterius interpellare non audeo, eo quòd talem me fateor, qui tibi, quòd te dignum est, retribuere non possim. tuas tamen literas summo desiderio exopto, rogoque, ut qui te grandi diligit affectu, Agrippam tuam ne contemnas. Libellus meus, quem adversus aliquot Theologistas Basileæ excudendum tradidi, re infecta ad me rediit, eo quod nonnullos offendisset. Is nunc excudetur alibi. scripsi ad te de hac re latius, sed eas literas tibi non fuisse redditas, ex tuis cognovi, pariterque ex Cratandro intellexi: sed de his aliàs. Cæterum nunc quod te scire convenit, reverendissimus atque illustrissimus Princeps & Elector Archiepiscopus Colonienfis, qui scriptorū tuo.

uorum studiosissimus, te unicè diligit, amat, observat & veneratur, tecum auspiciari cupit amicitiam, teque coram videre & audire desiderat, jussitque ad te scriberem, sciremque ex te, si per hanc æstatem sese accedere velis Bonnam, sive Coloniam, aliquot vel pauculos dies illi morem gesturus: effecturum se, ut te itineris illius minimè pœniteat. Tu, quid facturus sis, rescribe. Unū hoc scio, si venturus sis, offendes Principem Christianissimi animi, & penes quem Christianæ Reipubl. ac publicæ tranquillitati tu plurimum conferre atque prodesse poteris. Vale felicissimè, 10. April Anno 1533. festino calamo.

Agrippa Khreutero S. XXXIX.

An te nuper præterita Natalitia festa scripsi serenissimæ Reginae Mariæ satis longas literas scripsi etiam tuæ spectabilitati, mi charissime Khreutere: pariter atque aliarum quarundam literarum transumpta simul misi tibi tradenda: sed cum abesset mercator ille, in quem confidebam, fasciculus ille ad me reversus est: itaque secundariò eundem misi tuæ spectabilitati tradendum per Reverendissimi Cardin. Campegii chartophorum: is Bruxella oriundus, nomine Petrus ac olim, si rectè memini, redo, & qui Bruxellæ in hospitio Campegii quasiarium agebat, etiam uxorem Bruxellæ habet, hic, ut accepi, apud Bruxellas decubuit ægrotus, quò minus ad me rediit: tamen literas meas illum tibi bona fidæ reddidisse confido. sin minus, hominem inquirito. sunt enim in illis quædam ad te secretò scripta, quæ non expediret in alienas manus prodita. Tu verò, oro atque instanter oro, protinus responde, literasque tuas, quo securiores sint, ad Godefridum Hetorpium Bibliopolam Coloniensem dirige, idque faciliè ac tutissimè poteris per quendam illius factorem, nomine Joannem Gymmenich Bibliopolam in Pantho majore apud Antuerpiam. Ceterum, quòd te scire volo, pleraque opera mea sub prælo versantur, quæ tamen his nundinis absolvi non potuerunt: absolvuntur autem circa proxima festa Pentecostes, quæ ubi proditura sunt, mox te reddam omnium participem. Alia multa ad te scripturus essem, quæ non audeo, his malè tutis committere literis. Tu, oro, protinus rescribe & qua via, quomodo frequentiores securioresque invicem dare & reddere queamus literas, consule. Vale felicissimè, ex Francofordia, 10. April, Anno

1533.

Aa 4

Ami-

Amicus ad Agrippam. XL.

Scripsi pridem ad te paucis, significans in opere tuo illo, libro de Vanitate scientiarum doctrinam hic doctissimis quibusque placuisse. nondum enim ipse legeram, aliquanto post nactus librum commodato, jussi famulum à coena recitare. nec enim alias vacabat, & ipse cœnatus ab omni studio temperare cogor. Placuit *dénovis* & copia, nec video, cur tanto perè indignantur Monachi. Ut vituperas malos, ita laudas bonos, sed illi tantum amant laudari. Quod tum tibi suasi, rursus suadeo, ut, si commodè possis, extrices te ab ista contentione. Sit tibi exemplo Ludovicus Barguinus, quem nihil aliud perdidit, quàm in Monachos ac Theologos simplex libertas, vir alioqui moribus inculpatissimis. Sæpiùs illi suasi, ut arte explicaret sese ex eo negotio, illum sefellit victoriæ spes. Quòd si non potes effugere, quin experiare Martis aleam, vide, ut è turri pugnes, nec te committas illorum manibus. Illud imprimis cave, ne me isti negotio admisceas. plus satis oneror invidia, ea res & me gravabit, & tibi magis obfuerit, quàm profuerit. idem rogâram Barguinum, & ille promittebat, sed sefellit, plus suo tribuens animo, quàm meo consilio. Exitum vides. Ne tantulum quidem fuisset periculi, si meis consiliis obtemperasset. toties illi occinebam, nec Theologos, nec Monachos vinci posse, etiam si haberet causam meliorem, quàm habuit S. Paulus. Et si quid haberem apud te autoritatis, etiam atque etiam monerem, ut istuc operæ, quod insumpturus es periculosæ digladiationi, impendas liberalibus studiis provehendi. In præsentia non vacabat pluribus. scribo enim plurimis amicis. Vale Friburgi, 21 April. Anno 1533.

Agrippa ad Amicum XLI.

Gratia & pax Domini nostri Jesu Christi cum Spiritu suo, Amen. Ut nosti, vir sagacissime, quanta sit hujus evi nostri malitia, quanta religionis & pietatis Evangelicæ jactura. quofato, nescio, quidam me. licet ignarum, è latissima & Catholica Ecclesia in quem Lutheranae factionis angulum suo judicio protrudere gestiêtes, ad investigandas nonnullarum quæstionum rimulas compulerunt. Verùm, ut solet quæstio quæstionem, & lis lite in apud rixæ cupidos gignere. quantò me responsionum mearum obicibus è fovea sinistra suspitionis explicare conabar, tantò gravius in lutum calumniis adversariorum impegit. Tandem sententiam meam tuæ discretioni recensendam

dam cum obtulissem, tibi profus aliter, quam rabinis illis calumnien- sibus visum fuit. Quamvis autem nihil minus instituissem, quam hac tempestate de mea tenuitate quicquam in medium proferre, cum tot eruditissimi viri proscenio in arena quotidie profiliant, tamen quia tibi videbantur in gloriam Christi lucubratiunculae meae nonnihil operae collaturae, malui profectui multorum solertius inquirendi ansam, & me peritioribus ausum loquendi praebere, quam silentio meo videri erubuisse profiteri, quod intimo corde sensi. Vela itaq; ventis commisi, & si quid erravi, ut sunt fortasse nonnulla minus aperte promulgata, tuae & aliorum praestantissimorum censurae lima vel eradenda vel corrigenda humiliter exhibui. Scio nempe quam sint plerique sinceri & qui iudices, qui nomine ecclesiae de doctrinis inquirendi pronunciandique sibi vendicant auctoritatem. Videat ergo tota ecclesia, & discernat inter scabiem & lepram, inter haeticam pervicaciam & oscitaniam. Talibus ergo conditionibus, ut nosti, praemissis, utrum mea perlustraveris, utrumve quaedam eorum chalcotyporum arte procuraveris evulganda, quaesote, mihi rescribere digneris, utq; tuo consilio me praemunias adversus tyrannidem haeticae pravitatis incitatorum, qui bonis omnibus interitum moluntur, ut absq; pudore Maozim aurolapidibusque preciosis colendum paucissimis contradictoribus medio sublati, quodlibet magistralitate vulgo persuadeant, Vellem etiam communicares mihi citra incommodum tuum, si quid egregii facinoris habes profuturum evangelico negotio. Vale, & intra biduum rescribas oro nam ultra triduum lator praesentium Bonae moraturus non est. Datum in monasterio, cui nomen Alemanicum, est Buscus Divi Georgii in districtu Juliacensis urbem Aquensem, Anno 1333. vicesima octava Aprilis,

Amicus ad Agrippam. XLII.

S. P. Quod ad te scribo, vir doctissime, quasi peregrinus & ignotus, facit meus in te singularis favor & amicitia, & profecto calamum hunc agrestem retraxissem, nisi tua confusus benevolentia & humanitate fuisssem: quoniam quidem tam doctum undequaq; alloqui philosophum erubui. Verum cum audierim, tantum virum in metallorum transmutationibus nonnihil conversari, mox animus magis magisque, exardebat, quisnam easdem mecum cogitabam, doctius primari possit, quam is, qui naturalibus imbutus scientiis, noscitur doctissimis? cui ne assentari videar, per te exemplaria emanata ma-

ximè erudita probant. Nihil præterea amplius, nihilque mihi suavius, quàm à tanto taliq; eruditissimo viro edoceri: meam operam, & quicquid saltem possum, si quid valeo, tibi viro doctissimo polliceor & voveo: me quoque quem in dedissimum discipulum offero, commendatum accipias. Vale, & ad Nestoreos annos vive foelix, Germaniæ decus. Raptim ex Heidelbergæ, vicefima quinta Maii, Anno 1533.

Agrippa ad Amicum. XLIII.

Literas tuas, humanissime vir, reddidit mihi hic tuus Joannes Scheurius. qui si me offendisset domi meæ, non reverteretur ad te vacuus: nunc autem in hac eremo detinui illum apud me diebus aliquot, illius jucundissima confabulatione admodum delectatus, sed non satiatus, totus namque dies inerravimus saltus, lucos, nemora, sylvas, dumeta, per abrupta montium, per abyssos convallium, perque immania saxa, de variis rebus sermonem miscentes maximo meo solatio, sed interim dolens secretorum aliquot librorum meorum absentiam, quò minùs illum remitterem sine munere, nam cum nuper convenisset me Francofordiæ, ubi auspicata inter nos prima amicitia, dedi illi rem quampiam experiundam, quam quia sibi rectè successisse retulit admodum gaudeo. Quando autem ad me revertetur, dabo, quæ tuæ præstantiæ referat, majora & meliora initæ amicitiae nostræ monumenta. Sed ne longior sim, ipse tuus Joannes narrabit tibi omnia. habet insuper commissum sibi nuntium ab Illustrissimo Principe meo ad Doctorem Joannem Hasfurdium, cui pariter & me per te plurimum commendari cupio. Spero autem futuram occasionem, ut vos aliquando & fortè brevi conveniam Heidelbergæ, ubi de singulis coràm longè latèque differemus. Vale. Ex thermis Werrigis, 11. Jun. Anno 1533.

Agrippa ad Amicum. XLIV.

Illustrissimus Princeps Archiepisc. Colonienfis cupit ad se Ivehire Doctorem Medicum illum, qui fuit apud bonæ memoriæ fratrem suum Joannem Comitem ab Wyda, in thermis Emfetanis: nomen illius putat esse Admiratum: ego arbitror eum esse, quem apud te vidi, & locutus sum virum egregiè eruditum: sed nomen excidit memoria: quòd si is est, magis gaudebimur illius in hac eremo posse frui jucundis confabulationibus. Propterea nunc ad te scribo, neq; privatus tantum sed nomine Principis mei ad te scribo, & tibi id oneris impono,

no, quæ præfatum Doctorem Admiratum, five is sit, quem ego puto, five alius, quem Jacobus Doctor noster noverit, ad nos venire impellas: quem Princeps ipse sicut ad se venire cupit, ita benigna liberalitate excipiet atque remitter. Vale. Ex thermis Wertrigiis, 22. Jun. Anno 1333. Salutabis meo nomine Antonium Adelberti, qui unà apud nōs fuit domi tuæ. Iterum vale.

Amicus ad Agrippam. XLV.

Salutem & foelicitatem. Candide, multisque nominibus observandissime vir, noſti, quam ſim tibi tuiſque votis propenſiſſimè adſtrictus: ob id præſentem D. Doctorem Sigismundum Admiratum eò permovi, ut ſeſe itineri accingeret: ſed non eſt is, quem Dominatio tua eom mendatiffimum habere, quique convivio noſtro Confluentino interfuerat Joannes Dryander. Quòd ſi ille & ego accerſiremur, utique ſolatii gratia, maximè autem tui viſendi cupiditate veniremus. Miratus ſum, cur hæc in commendationem noſtram non curaveris. Vale, & ſucceſſus veſtros thermarumque delitias nobis exponere, & jocum iſtum meum æqui bonique conſule. Ex Confluentia, 14. Jun. Anno 1533.

Agrippa ad Amicos nomine Principis. XLVI.

Domino Doctori Dryandro, ægrotorum ſalvatori, Antonio Adelberti cauſarum licitatori, Cornelio Favio melliſco, quo pharmacorum pinſitori, ter triuæ tripliciter triplices à tribus tres magnæ tribus modis ſalutes dicuntur. Salvere vos tres jubet revevendiffimus & illuſtriſſimus Princeps Elector Archiepiſc. Colonienſis, & vos ad ſe venire, cupit, veſtram ſibi auſpicaturus eum notitia amicitiam. Salutamus vos etiam ego atque Doctor Jacobus, atq; iſtinc vos venientes hîc expectamus. Sed heus vos, non medicatum, nō pharmacatum, non cauſidicatum vos vocat Princeps meus, ſed conſabulatum, ſed potum, ſed luſum & lavatum, ſiquidem hîc nobis pro Medico coquus eſt, culina cum penu pro myropolio ſunt, dapifera menſa pro tribunali eſt. Qua te tu, Dryander, mitte tuos hypocriticos Canones, non hîc ægrotatur, ſed oblectatur: tuque, Corneli, linque favum mel, & pharmaca, non hîc medicatur, ſed potature egregiè: & tu, Antoni, linque rixoſos libellos & appellationes, nō hîc litigatur, ſed luditur, ſed jocatur. Veruntamen vacui ne veneritis. quippe ſi quid eſt vobis delicatioris diſciplinæ & amœnioris doctri-næ, comportate. nam de hujuſmo-

jusmodi rebus vobis cum Principe conversandum est, & nos curabimus, ne vacui abhinc revertamini, sed bene saturos potosque, & si lubet, etiam lavatos vos domum remittemus. Valete, & venite ocyus. Ex thermis Vertrigiis, vicesima Junii Anno 1533.

Dryander Agrippa S. XLVII.

SP. Quantis laudibus id vehere debeam, nescio, quod Reverendissimus illustrissimusq; Princeps elector ac Archipræsul Colonienſis dignissimus nos homunciones tam humaniter salutat, tam amicè ad colloquia invitat, tam deniq; animo minimè fucato omnes nos sibi præſentes cupit. Hanc veram heroum virtutem in prisca ſeculi quantumvis & magni nominis Monarchis non usque aded raram mirari non est, ut qui subinde, deposita illa purpura, relictaque mensa regia, vel apud Diogenem dolio sese volutantem oblectari, vel Aristippum olera lavantem ejusdem cænæ habere convivam neutiquam erubuerunt. Verùm hoc nostro corruptissimo seculo, ubi pro honore dedecus, pro literis aurum, pro virtute vitium, pro veris amicis adulatores in aulis Principum magni fiunt evehunturq; reperiri, qui pristinam hanc imitetur Principum humanitatem, id denique miri loco quis non ducat, Agrippa mi charissime? Quare serè tibi hanc foelicitatem invidéo, cui apud tam prudentem, tam humanum, tam denique eruditum viris expositum agere contingat Principem. Ludistu quidem, vel literarum amore obcæcatus: frustraris, si me vel eruditione, vel Mathematicarum artium institutione Principi ulla in re satisfacere posse putes. Quare frustra me Hippocratis canones deponere, Ptolemæum Euclidemq; remittere jubes. tenuis, quantum mihi sit & curta supellex, fortassis, ut antea plerunque, sic proximè, ubi in Cornelii nostri domo, Musarum omnium asylo in mediam usque noctem conferremus, deprehendisse poteras. Verum hæc mea tenuitas quavis optimè me monere queat, quòd non solum à Principis, immò & tui præſentia abſtineam, accidit & hoc quo ego natus sum in foelici fidere, in commodum, quòd ante triduum febri laborare cœpi. Desinat nunc Huttenus, olim communis noster, febri succensere, quòd Poëtam, liberum genus hominum invadere ausa sit. Jam & modicis negotium faceſſere didicit. Quid jam ego nisi creberrimè audio, Medice, cura te ipsum? vel, Alios salvos fecit, se nunc liberet, si est Dei filius, & credemus ei. Ovidium jam mihi renasci cupio, qui diris in febri scriptis meam innocentiam ulciscatur, quid me tam jucundo,

cundo, tam optato defraudet Principis & vestri colloquio. Restat, quod tu apud Reverendissimum Illustrissimumque Principem Dryandrum tuum commendes, meque, cur non venire liceat, pro tua, qua polles, eloquentia excuses. Cornelius non ster, antequam ego decumberem, sæpius mecum egit, quod una ad te lavatum proficisceremur: jam multò magis ardet. Nullum non movet lapidem, quod vel ipse vobisadesse queat. Sed quid facias? ubi fortuna repugnat, frustra tu intenderis hamum. Uxorem domi habet. non dico dies, sed horas numerat, quo partum excludat. Domesticam rem officinæque curam, quam habet, ipse nosti. Diutius ergo ab ædibus abesse jam minimè licet. Excusatissimum ergo hunc habere volo. Doctori Jacobo, dein ochsen, qui subinde me quam humanissimè salutavit, cujus & majorem familiaritatem habere cupio, quam officiosissimè me commendabis. Spero nos aliquando conventuros, ubi ad satietatem usque mutuis colloquiis nos oblectemus. In eremo illa, in qua jam agis, sat ocii tibi esse puto. Verbosius ergo tecum agere volui, alioqui vix tua studia meis nugis interpellare ausim. Has literas febris meæ paroxysmus me ipsum neutiquam, exscribere permisit, aliena itaque opera usus me subscripsi. Vale, dulcissime Corneli. Confluentiæ, vicesima secunda Junii, Anno 1533.

Amicus ad Agrippam. XLVIII.

S. D. P. Tuæ jam ad me datæ literulæ maximam mihi voluntatem attulerunt, mi doctissime pariter & humanissime Agrippa, libensq; laudatissimo tuo Principi morem gererem, temerario etiam ausu, & sponte, tantum abest, ut non tam liberaliter atque humanissimè invitatus, si per valetudinem & occupationes quoquo modo liceret. Proinde, ne humanissimus ille Princeps, qui me abjectum hominicionem in suæ Amplitudinis & notitiam & familiaritatem admittere, quid dicam, non dedignatur, imò cupit & desiderat, hac sua expectatione omnia frustretur, mitto ad te præsentem s Pelagii eremitæ Majoricani libellum ad Libanium Gallum, philosophum, pro anacriseos operatione Archipræsuli tuo meo nomine præsentandum, ea tamen lege, ut lectus & relectus tandem ad me redeat. Præterea te istic dissolventem atq; abeuntem coram expecto, eorum omnium, quæ in arcanis meis sunt, & Principi non displicere intellexero, & conscium & participem te facturum. Tu bene vale, & Reverendissimæ suæ Paternitati commendatum me habeto. Datum veloci calamo, 10. Kal. Julii, 1533.

Fine Epistolarum.

HEN.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ ORATIO, IN PRÆLECTIONEM CON- vivii Platonis, Amoris laudem continens.

SIquid est Usquam in natura humana magnipenden-
dum (candidissimi Auditores) perpetuam nobis
quod voluptatem pariat. unum hoc & omne, nihil-
que aliud constat esse, quàm (si saltem unico verbo
effari possim) Amorem, quò nihil sublimius, nihil præcullen-
tius, nihil expetibilius inveniri potest quicquam. Omnia no-
stra terminabuntur in bonum, si hic solus nobis præsto sit a-
mor. Hic cui adest, nihil prorsus deesse potest, tanta ejus po-
tentia, tanta sublimitas, tanta gloria. Qui hunc repudiat, nul-
lus existit. Iccircò de amore tanquam de virtutum omnium
summo apice maximeque expetendo, hic differere constitui,
& quid de illo olim didicerim & expertus fuerim, narrare.
Deinde, quid divinus ille Plato in suo Convivio de Amore
scriptum reliquit, per ordinem vobis prælegere & exponere
decevi. Hujus autem sermonis causam & autorem eundem i-
psam, Amorem existimate: Amoris namque fulgoribus ego
accensus, Amorem vobis prædico. Absint autem hac veneran-
da lectione, quicunque terrenis obvoluti sordibus, Baccho at-
que illi hortorum Deo mancipati, Amorem ipsum divinum
munus, porcorum atque canum ritu in lutum prosternunt.
Vos autem viri castissimi Dianæ Palladique sacri adeste feli-
citer, divinumque mysterium diligenter audite: & ut vos Or-
phei ad Musæum carminibus alloquar:

*Vos qui virtutem colitis, vos ad mea tantum,
Dicta aures adhibete, animosq; intendite vestros.
Contra, qui sanctas leges contemnitis, hinc vos
Effugite, & procul hinc miseri procul ite profani.*

Sed modò ad Amorem ipsum proporemus, ejusq; antiquitatē
& naturam proprietatesq; scrutemur. Moyses ille sanctissimus
Hebræorum legiffator in principio libri Creationis mundi,
his verbis Amorem explicat, inquiens: In principio creavit
Deus cælum & terram. Terra autem erat inanis & vacua. &
tenebræ erant super faciem abyssi, & Spiritus Domini fereba-

tu

ir super aquas: Dixitque Deus, fiat lux: & facta est lux. Hoc
 ponentes & Hebræorum & Christianorum Doctores,
 mundum informem & invisibilem significari dicunt; Spiritum
 autem Domini, spiritum Amoris, qui pulsa discordia ex
 informi & invisibili chaos produxerit ipsum invisibilem
 mundum formarum ac lucis plenissimum. Proinde Hermes
 & Orpheus Amorem in ipsius Chaos sinu locaverunt, cæ-
 risque Diis omnibus fuisse priorem. Et Phædrus apud Pla-
 tonem vocat illum Deorum omnium antiquissimum: Et Pla-
 to causam, cur mundum hunc creavit Deus: Empedocles
 causam bonorum omnium: Euripides autem cooperatorem
 pietatis. Plerique Poëtarum Herebi filium dicunt. Sed no-
 nimus hic Poëtarum figmenta in testimonium adducere, dum
 olumus veram profequi. Ideoque Catholicorum Doctorum
 sententiam audiamus. Hi dicunt Deum esse Amatorem, atque
 ex Deo omnem amorem procedere. Hoc Prophetæ, hoc A-
 postoli, hoc universus Theologorum Ordo affirmant. Sic sa-
 cer Dionysius primum Amorem in Deo propria sua luce ac-
 ensum foras resplendere dicit, & fulgore suo per varias crea-
 turas diffusa, varios in illis amores inspirare. Hic omnia con-
 tinet, hic terram cum cælo conciliat, omnia perficit, superio-
 ra ad inferiora inclinat, æqualia conjungit, & inferna ad supe-
 riora convertit. Hæc de Amoris antiquitate & origine hacten-
 us. Nunc quid sit Amor, definiamus: cuncta enim per defi-
 nitionem, ut Dialectici testantur, apertiora sunt, & magis e-
 lucefcunt. Amorem itaque beatus ille Dionysius definit, esse
 virtutem unitivam. Augustinus, appetitum rei propter se-
 ipsum. Bernardus, ordinatam & vehementem voluntatem ad
 bonum. Alii Theologi dicunt esse conjunctionem amantis
 cum amato. Nonnulli, desiderium possidendi, utendi, fruendi,
 opinati pulchri & boni. Plerique esse spem irrequietam ti-
 nori conjunctam. Tullius dicit Amorem esse benevelle. Se-
 neca, vigorem animi & excessum mentis. Dantes, esse Inclina-
 tionem animi in rem concupitam. Marius Equicola, esse
 desiderium boni, quo illud nobis semper adesse & possidere
 cupimus. Peripatetici serè omnes dicunt, Amorem esse argu-
 mentum benevolentis propter apparentem venustatem. Aca-
 demici autem, esse desiderium fruendæ pulchritudinis. Om-
 nes tandem conveniunt in hac summa, non aliud esse Amo-
 rem, quàm desiderium pulchritudinis. Et hæc apud omnes
 Philosophos & Theologos propria amoris definitio habetur.
 Illud enim quisque amat, cujus pulchritudinem diligit.
 Sic

Sic angeli, divinam pulchritudinem : homines, corporis speciosi figuram diligunt. Pulchritudo autem omnis, siue incorporea siue corporea sit, nihil aliud est, quàm divini vultus splendor in rebus creatis relucens. Omnis igitur amans, nihil terrenum, nihil corporeum, nihil humanum, sed divinum aliquod amat. Atque hinc est, cur in illis qui corporis formosi figuram diligunt, nullo prorsus formosi visu, tactu, sensu & usu, amoris incendiū extingatur, non unum corpus hoc vel illud desiderant, sed aliud quiddam occultum præter corpoream formositatem circa formam illam latens, per corpus illud formosum resurgens, quod amantes clam affectant, stupent, amant & admirantur. Quocirca quid potissimū cupiat, quid quærat, quid patiat amor, ignorat : quia divinum vultum ignorat, cuius lux occulta, splendorem sui quendam omnibus infundit : hunc sentimus, hoc excitamur, lucem verò ipsam ignoramus. Ideoque quid cupiat amor, quid quærat, quid patiat amor, ignorat : quia divinum vultum ignorat. Eadem ergo plerumque accidit amantibus, quod amati aspectum quodammodo timent, verentur, verecundantur & venerantur : Quod etiam quicumque potentissimi ac sapientissimi etiam circa infirmum quodvis amatum patiuntur : quia non humanum aut terrenum est quod eos occupat, quum vis humana sit in illis longè excellentior. Quid ergo nisi divini vultus atque luminis splendor, in ipso formoso corpore quasi Dei imago emicans & amantes omnes stupefcere compellens ? Nonne Salomoni de sapientissimis Judæorum Rex, atq; Aristoteles Peripateticorum princeps, utriq; amantibus suis divinos honores exhibuere ? Stultissimi profecto, nisi forte non mulierem in muliere, sed amorem ipsum ipsamque summam pulchritudinem in quodam sui representativo simulacro adorant. Vultis modò amorem ipsum, rem prorsus divinam vobis latius declaremus. Non poterit id fieri, qui coelestia capere vix possumus, nisi cogamus ipsum ad mortalem nostram philosophiam descendere. Et quomodo sponte sua omnes virtutes, omnesque moralis philosophiæ partes ipse & regit & complectitur & moderatur, ostendamus : Temperantiam, fortitudinem, justitiam & prudentiam. Unde Augustinus ait : Amor est temperantia, qua amans voluntatem suam contemperat & subdit voluntati amati. Est fortitudo, quia omnia sustinere paratus est propter amatum. Est justitia, quia solus sine metu & odio cum ratione dominatur. Est prudentia, quia omni sapientia adornat amantem, & solus prævidere potest futura, & eligere bona. Anima enim amore vacua, necessa-

necessario malevola est, inquam, teste Scriptura, non intrabit
 sapientia: quam iccirco Hiero. tenebrosam vocat: Virtuti au-
 tem dat operam omnis qui amat, ut amoris vicissitudine dig-
 nus sit. Præterea, cum amor ipse pulchritudinem semper desi-
 derat, omnes turpes & inordinatas cupiditates aspernantur:
 hinc amator omnis à turpibus abstinet, decora semper & ma-
 gnifica ardenti amore aggreditur, quatenus placere conatur
 amato: & studens placere uni, placet omnibus. Obscæna fu-
 git, oditque deformia, ne contemptui sit amato. Concupiscen-
 tias omnes terrenasque ambitiones, dignitatum, honorum, di-
 vitiarum facile contemnit, & præ amore pro nihilo habet: nec
 immerito quidem, quum divina humanis longe sint antepo-
 nenda. Unde Titius Maximus ait, Amorem sic adhærere pul-
 chritudini, ut de nulla alia re esse possit. Ideoque ait improprie
 dici, Darium amare divitias: Xerxem imperium, Agesilaum
 honorem, Calippum aurum: cum ille non sit amor, sed species
 quædam desiderii voluptatis quod sæpe tendit in perniciem:
 Pulchritudo autem nunquam est perniciofa, neque ducens ad
 malum. Quia igitur amor omnis pulchritudinem desiderat;
 liquiddò apparet, hunc carnalis libidinis appetitum; non Amo-
 rem esse, sed Amori maxime contrarium: quoniam ea rabies
 & lascivia ad obscæna trahit & deformia: deformitas verò &
 pulchritudo maxime invicem contrariantur: necesse igitur est
 Amori libidinem esse contrariam. Præterea, cum omnis pul-
 chritudo, vel est spiritualis, vel vocalis, vel corporea, illa men-
 te cognoscitur, hæc auditu percipitur; ista visu cernitur: certe
 amator omnis, solis contéplatione, auditu, visu, fruitur amo-
 re: reliqui ergo sesus & appetitus, puta tactus, gustus, olfactus,
 oscula, basia, suavia, amplexus, non sunt Amoris, sed perulan-
 tiæ & lasciviæ, habentes quidem umbram quandam Amoris.
 veritatem autem ejus abnegantes Quare hunc lascivum & um-
 bratilem Amorem pleriq; describunt esse, absconditum ardo-
 rem, delectabile vulnus, dulce venenum, gratam amaritudi-
 nem, amabile malum, letum supplicium, blandum interitum,
 cujus comites sunt: timor, spes, suspicio, sollicitudo, zelotypia,
 pœnæ, tormenta, cruciatus, langviores, dolores, diffidia, iræ, li-
 tes, reconciliationes, querelæ, blasphemix, maledicta, lachry-
 mæ, suspiria, fastidium, pœnitentia & innumera alia similia:
 Verus autem Amor in virtute non in lascivia est: ipse n. conti-
 nentia & temperantia omnem obscœnam libidinem procul
 pellit, verecundia sua domat omnem appetitum qui honestati
 adversatur, honestate sua omnem illicitam concupiscentiam

vincit. Ubi verus & integer Amor, ibi omnis modestia, ibi omnis iustitia, ibi nulla contumelia, ibi perpetua pax. Pacis amor Deus est, pacem venerantur amantes. Ubi verus amor, ibi securitas, ibi concordia, ibi foelicitas, ibi communia omnia. Contra, nulla pericula, nullæ infidiæ, nullę dissensiones, nullę miseriæ, nullæ lites, furta, homicidia neq; prælia. Porro quod infinitæ penè leges & universa moralis Philosophia cõtendunt & vix tandem assequuntur, solus Amor brevissimo tempore præstat. Solo enim in Amore consistit, ut vitatis malis, turpibus, injustis: bona, honesta & iusta sequamur. Sine Amore iustitia est causa belli: fortitudo non est sine iracundia, nõ prudentia absque malitia, non temperantia sine impatientia. Ubi Amor adest, ibi virtutum omnium unio & concordia. De fortitudine etiam Amoris nullum nobis dubium sit: quid enim Amore fortius, quid magnificentius, quid potentius, cuius imperto non solum homines sed etiam Dii ipsi subjiçuntur. Unde Orpheus atq; Hesiodus inquirunt: Mortalium & immortalium mentes Amore domari Phædrus apud Platonē vocat amore. Magnam Deum, diis hominibusq; mirandum. Idem apud Euripidem in vanum Græcos ait Jovi olympia, Apollini Pythia sacra facere, quum solus amor adoratione dignissimus sit, cuius neque in cœlis, neque in abyssis, neque inter nos mortales neq; inter Deos ipsos ulla major petètia sit. Diis aliis Mars fortitudine præstat, Venus sola hunc domat: Mars autē Venerem nunquam, quod apud Astrologos manifestum est. Hinc Seneca ait amorem potenter regnare in universo mundo, & Jovem indomitis flâmis accendere, bellicosum Martem sua face compescere, fulmineum Vulcanum inter Ætneos ignes illæsum unica scintilla sua exurere. Quod si fortitudo aliqua in audacia consistat, quid fortius, quid audacius amante, ad quæq; etiam pericula propter amatum intrepidè subeunda. Omne in amore malum, si patiare, leve est. Nullum hominem ait Plato, tam inertem fore aut ignavum, quem amor non reddat æqualem fortissimo cuiquam. Hinc exercitum illum fore invincibilem dicit, qui constat ex amantibus. Narrat etiam Plutarchus fuisse cohortem amantium, quæ sacra idcò vocata est, quæque per multos annos durans, innumerabilia fortitudinis suæ experimenta dedit. Lacedæmonii etiam quoties conflictum aliquem inituri essent, amori prius sacrificabant, eorum ordines ex amantibus constituiebant. Amoris potentia iubente (inquit Plato) animalia quæque ruunt in præcipitia, despiciunt pericula, manifestam mortem non excludunt: etiam munitissima & imbecil-

becillia quæq; animalcula contra robustissima pugnare, & vel mori parata sunt. Testatur Virgilius pisces omnes & aviculas accendi amore, nec ullo alio tempore leones, urfos, tigres esse ferociore, tunc equos, non frenâ, non saxa, non rupes, non flumina retinent. Tunc bella gerunt tauri, pugnantq; alias timidissimi cervi. Sic inter cuncta animalia gravissima bella suscitatur amor, nec ulla major vindicta, quàm quæ ob amoris injuriam expetitur: omnem iram minuit, quæ propter amorem suscepta est, quod de Turno Virgilius, & de Medea ostendit Seneca. Reddit enim amor amantem, ut in propulsandis injuriis fortissimum, ita etiam inferendis laboribus patientissimum. Amor enim facit, ut libenter patiamur incommoda, feramus injurias, exponamus nos periculis. Quot anxios dolores patienter sustinuerunt Penelope propter Ulyssæm, Laodamea propter Protefilaum, Porcia propter Brutum, Cornelia propter Pompejum. Et aliæ multæ illustres fœminæ, quantis sese periculis ob amorem virorum suorum obtulerunt, ut ne mortem, ipsam terribilium omnium terribilissimum excluderent? Alceste Admeti regis uxor pro marito mori voluit. Idem voluit Tiberius Gracchus pro uxore sua Cornelia. Laodamea proficiscente ad sacras. Ilii pugnas Protefilao exanguis corruit: deind accepto de illius morte nuntio, supervivere noluit Dido Phœnissa post fatalem viri obitum, ne alteri jungeretur seipsam interemit, nec Portia post Bruti mortem superesse voluit. Quid de amore Orphei ad Eurydicem dicemus? nonne uxoris causa ad inferos usque descendit? Neque verò tam in obeundis periculis, quàm etiam in excludendis potens est Amor. Nonne Amor Ariadnæ servavit Theseum? Et amor concubinæ regis Numidarum, Marium? Quantum profuit Mosis Amor Æthiopissæ, & Alcibiadi Amor Tunicæ Reginae Lacedæmoniorum? Sed & Amor Hester universorum Judæorum genus non solum servavit, sed etiam maxime honoribus decoravit atque refecit. Denique quid profuerint Romanis amores mulierum in obsidione Capuæ, in Tarento, in Massilia, longum esset referre. Nonne amor Plotinæ debemus optimum illum Cæsarem Adrianum? notæ sunt historiæ quamplurimæ, tam de amore mulierum ad viros, quam virorum ad mulieres. Proinde fortitudinem Amoris, vel ex hoc apprehendere, quòd amori omnia parèt, ipse verò nulli. Omnia vincit Amor. Dii cœlestes, homines & animalia & corporea omnia, sapientes, fortes, potentes, divites & reges, omnes Amoris subjiciuntur imperio, Amor verò nullius. Non divitum munera emunt Amorem, non ulla digni-

dignitas neque nobilitas. Nescit Amor magnis cedere divitiis. Nec tibi nobilitas poterit succurrere amanti. Nescit Amicus amicis cedere imaginibus. Marcus Cato patricius Romanus Imperator potentissimus, senator & orator sapientissimus plebejam puellam arsit & in uxorem accepit. Simile fecit Pisistratus Atheniensium tyrannus, accepta in uxorem Thionionem offa rustica puella. Alexander ille Magnus, præ omnibus admiravit Romanam ignobilem sceminam, atque in uxorem accepit. Similiter & magnus ille Demetrius ardebat Lamiam tibicinem. Et magnus Pompejus Floram nobile scortum, Ptolemaeus Ægypti Rex Rhodopen meretriculam uxorem accepit. Quin & recentiori ævo fecit idem Andreas Palæologus Peleponensi despotæ nobilissimus. Ea denique est Amoris libertas, quod nullæ Regum potentumque minæ ut amemus, cogere possunt: neque Deus etiam ipse cogit Amorem quia ab initio liberum fore decrevit. Ea est fortitudo Amoris ac potentia, ut vim omnibus inferat, solus ipse omnium effugiat violentiam, nihil est usquam quod Amorem effugiat. Amor omnibus inest & per omnia propagatur, estque omnium effector & conservator. Unde Augustinus animam citra Amorem vocat extinctam, nec ea vacare posse, pudico vel impudico. Hinc Dionysius in libris de divinis nominibus dicit Amorem ipsum utcumque illum intelligamus, sive divinum sive angelicum, sive spiritualem, sive animalẽ, sive naturalem, esse ipsum insitivam quandam commiscentemque virtutem, quæ superiora ad inferiorum providentiam movet, inferiora ad superiora convertit, æqualia ad socialem secum invicem dilectionem conciliat. Hinc causæ omnes, effectus suos tanquam proprias suas imagines amant: similiter effectus omnes, causas suas tanquam sui conservatrices redamant. Sic superioribus descendendo, Deus Angelos, illi cum Deo animas, hæc cum illis corpora sua foeliciter amant, regunt & gubernant. Rursus ab inferioribus ascendendo, corpora animas suas vehementer diligunt, nec absque summo dolore ab illis separantur: animæ cœlestium gloriam, cœlestes summi Dei maiestatem sanctissime amant atque venerantur. Hinc in ipsis supercœlestibus hierarchiis Seraphini omnium supremum locum tenent, qui non aliud quam amor interpretantur. Amore movent intelligentiæ orbis cœlorum: amore cœli inferioribus sua munera largiuntur: amore, stellæ lumen suum in elementa diffundunt. Amor ipse est moderator omnium cœlestium motuum & influxuum, rector elementorum & conservator

vator omnium creaturarum. Hic radix vitæ, promotor salutis, extinguit languores, vivificat moribundos, illuminat sapientes, instruit ignorantes, reducit errantes, mitigat iratos, humiliat superbos, consolatur oppressos, promovet destitutos. Ipse est mansuetudo semper coruscans, seipsum solus exaltans, semper quærens occasionem benefaciendi. Ipse dator deliciarum, joci, lepôris, facietiarum & oblectationum omnium, qui nulla læditur obtræctatione, estq; omnium actionum nostrarum extremum desideratissimum. Hinc Orpheus appellat, amorem solertem, benignum, omnium claves habentem, omnium regentem habenas. Omnia amore reguntur & existunt: Amor omnis generationis & propagationis autor: neq; Deum ipsum, ut inquit Dionys. permisit in seipso manere sine germine. Hinc homines & animalia omnia amore rapiuntur ad procreandum sobolem, ut speciem suam quadam successione servent perpetuam: ut reddant naturæ, quod mutuo acceperunt: ut imaginē sui viventem sculpant in filiis. Similiter brutorum & hominū nulla generatio sine amore: eo semoto, vacua plantis jaceret terra: nam herbæ plantæ & arbores amore sua semina propagant, ut sibi similia gignant. Amor itaque non solum omnia facit, sed et omnia conservat & auget, omniumque est effector & conservator. Tanta vis amoris est, ut solus possit humanum genus in perpetuo esse, in perpetua conservatione, successione, honestate, virtute, temperantia, justitia, fortitudine, magnificentia & pace servare: quod neq; prudentia, neq; eloquentia, neq; vis armorum atq; legum absque amore efficere possūt. Ipse est moderator justitiæ & æquitatis. Ipse fugat infamiam, compescit ambitionem, pellit odia, extirpat malevolentiam, semper nova gaudia humanis afferens ingeniis. Nihil illi grave, nihil molestum. Nusquam superfluous, nusquam diminutus, semper sibi ipsi constans, & non excedēs terminos mediocritatis. Ipse est autor omnis mansuetudinis, humanitatis, clementiæ & liberalitatis, quod de Alexandro erga filias Darii, de Masinissa erga Sophonisbam, de Julio Cæsare erga Cleopatram testantur historiæ. Amorem verò esse prudentissimum, nemo est qui id vel de ipso non sentiat. Ipse enim mentem nostram elevat, & nobilissimarum invētionum capacem reddit, acuit sensus, excitat ingenium, removel omnem inertiam rusticitatem, exornat virtutibus, animum, naturæq; defectus arte supplet, etiam corpus eleganti habitudine decorat, munditia continet, hominemque cum lætitia & hilaritate in vita conservat. Ipse est Magister, ductor & via in omni actione nostra.

nostra. Ipse principium felicissimum, medium firmissimum, finis perfectissimus, radix vitæ, conservatio humanæ speciei, ratio naturæ, & copula universi. Ideò vocat illum Hesiodus omnium principium, per mundum omnibus providens. Plutarchus vocat deorum ministrum, Orpheus etiã necessitati anteponebat, & tribus illis inextinguibilib. Parcibus imperare dicit. Prudentiæ autem ejus experimentum ex innumeris illud habetis lucidissimum, quod recitat Bocatius de Simone Cyprio, qui ex stolido & rusticissimo, ob Amorem puellæ cujusdam subito evasit humanissimus, disertissimus, strenuissimus & prudentissimus. Est igitur Amor prudentissimus, siquidem hebetissimi quique amoris radio aspirante, hoc est, amando, redduntur acutissimi. Reddunt enim amor amantem ad res gerendas prudentem & magnanimum, ad loquendum disertum & facundum, ad conversationem hominum facetum, ad ludos jucundum, ad seria quæque consultissimum. Reddit amor amantem in actionibus cautum, circumspectum, providum: in studiis docilem, diligentem & intelligentem: in consultatione rerum omnium sagacem, solertem & sapientem. Si amare stultum aut turpe esset, non amassent tot illustrissimi pariter & sapientissimi viri, Adrianus, Titus, Alcibiades, Themistocles, Porus, Demetrius, illeque sanctissimus David & sanctissimus Salomon: ipseque divinus Plato, Socrates & Aristoteles, Virgilius, Ovidius, Tibullus, Catullus, Propertius, Petrarca, Dantes & omnes ferme Philosophi & Poetæ. Quin & apud Scythas, ut autor est Lucianus, in multo majore autoritate, honestate, veneratione & reverentia habetur, qui plures habet amicos, quam qui divitias possidet & regna. Denique prudentiæ amoris omnibus hoc evidentius lucidissimumque argumentum est, quod amor Magister est artium scientiarumque, omniumque virtutum autor & gubernator. Philosophia ipsa divinarum & humanarum rerum cognitio, ab amore nomen habet: virtutum etiam definitio non alia est, quam amor ordinatus: neque quisquam unquam artem aliquam aut scientiam invenire potuisset, nisi illum investigationis & inveniendi amor incitasset. Quis rectè docere aut discere artem aliquam aut scientiam posset, nisi ille qui docet doctrinam ipsam & discipulos diligat, & discipuli disciplinam ipsam ament & avidè cupiant: Solo namque amore facillimè adipiscitur quæcunque ars & scientia, quæ omni aliò medio sine amore frustra investigatur. Accedit ad hoc, quod in singulis artibus & scientiis artifices ipsi nihil aliud quærunt & curant, quam amorem: Estque amor omnium artium scientiarumque finis, Hoc modo sacræ Theologiæ facultas in

as in eo potissimum versatur, ut doceat quæ hominum officia amet Deus: quomodo Deum ritè amare debeamus: quomodo Deo amici fieri ritè possimus. Sic in morali Philosophia nihil aliud quæritur, quam ut homines sibi invicem amici sint, nemo alteri faciat quod sibi nolit fieri: de neque, quis amor ad patriam, ad principem, ad parentes, ad cognatos, ad benefactores, ad majores, ad alios omnes tam ad vivos quam ad defunctos sit adhibendus. Simili ratione medicina nihil aliud curat, quam quatuor corporis humores invicem amici sint atque permaneant, atque quos cibos & potus, quos vivendi & medendi usus amet natura. Similiter in agricultura nihil aliud consideratur, quam quæ terra cujusmodi semina & quam culturam, amet, & quis colendi modus à singulis plantis & arboribus diligatur. Similis in reliquis artibus & scientiis consideratio est. Jam habetis modo quis & quid sit amor, quis verus amator, quæ amoris unitas, virtus, potestas, honestas, utilitas & necessitas. Hortor igitur vos nunc & admoneo, ut amorem, rem profectò divinam, totis viribus amplectimini. Amemus igitur omnes, amemus imprimis Deum, post Deum uxoris amor rebus omnibus anteponatur. Amemus patriam, pro qua semper viri sapientissimi & sanctissimi multo periculo, multos labores, etiam mortem ipsam libenter impigreque susceperunt. Amemus principem justitiæ autorem, amemus parentes, cognatos, benefactores. Amemus nos mutuo, hoc enim præ cæteris præcipit Christus in Evangelio, dicens, Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem. Amemus omnes quotquot sumus nobilissimum foemineum sexum, à quo omne nostrum esse, omnisque nostri generis propagatio & conservatio (quod aliàs brevi perituum esset) omnisque familia & Respubl. dependet: quod neque Roma, manæ urbis conditorem latuit, qui quum foeminis careret, cum Sabinis atrocissimum bellum suscipere non formidavit: cognovit enim, imperium hoc quod moliebatur, si mulieres non adessent, minimè duraturum. Verum de mulierum præcellentia & nobilitate, nolumus latius evagari, quia specialem de his libellum daturi sumus. Hoc vos, hic admonuisse satis sit, quòd quicumque mulieres naturali appetitu non amaverint, ab omnibus virtutibus sunt exclusi. Amare igitur mulieres tantum abest à culpa, ut non amare, sit turpissimum vitium. Virtuti autem dat operam omnis amans, ut amicæ placeat. Sic hunc in armis exercet amor, illum in literis, & studet unusquisque id agere, propter quod ante amicæ faciem laudetur. Adversabitur istis fortè aliquis tristis tetricus hypocrita, &

rugosa frontis incurvicervicus, cucullio, qui dum Curios si-
 mulat, Bacchonalia vivit, & de castitate loquens, clunes agitat,
 dicetque me vobis falsa dogmata concinere, docili ingenio ve-
 stro scandalum ponere, piis aurib. offendiculo esse, vitæ præ-
 cipere, turpes mores docere, sacra cum prohanis confunde-
 re, amorem carnalem à divino distinguere: producet exempla,
 amore collapsos Adam, Samsonem, Loth, David & Salomo-
 nem, Nessum, Phaonem, Medeam atque Didonem. Huic vos
 respondebitis, esse amorem essentiam unam non divinam, sed
 & necessariam, quæ totum hoc universum moderatur atq; gu-
 bernat: quæ quatenus in diversis subjectis diversimodè recipi-
 tur, diversa recipit nomina. Hinc dicimus hunc amorem di-
 vinum, illum mundanum, alium sensualem, alium corporeum:
 & hunc vulgò laudamus, illum vituperamus: nihilominus ta-
 men una manet eademq; essentia amoris, quæ cū omnino bo-
 na sit, nullum ab eo malum procedere potest. Itaq; qualiscun-
 que amor, malus esse nec dici potest: sed imperiti homines
 plerumq; loquuntur de amore secundum dispositionem pati-
 entis: unde persuadere nobis conantur, quendam amorem ef-
 fectum stabilem & malorum causam, quum revera mala hæc
 quæ ipsi ex amore provenire dicunt, non proveniunt à defectu
 objecti, sed à malitia subjecti: non ergo mulieres, non amor
 illorum causa malorum sunt: sed culpa illorum est, qui amare
 recte nesciverunt. Dicent iterum, solum Deum amandum esse.
 Non eo inficias, neque n. sic ego amandas censeo creaturas, ut
 creatorem ipsum negligamus, sed ut ipsum in omnibus ame-
 mus, & in Deo amemus omnia, in corporibus Dei umbram, in
 animis Dei imaginem, in Angelis Dei similitudinem. Nunci-
 gitur securi amate. Amor omnium bonorum est causa, princi-
 pium, effector, conservator, finis & præmium, imò & sui ipsius
 præmium: quia non est præmium præter amorem, quod amore
 sit dignum: Hinc est quod omnis qui amat, amorem præcipue
 amat: id enim solum vult ab amante potissimum, ut redamet
 amantem. Hinc in ipsa etiam corporea pulchritudine nō tam
 delectant forma & mores pulchri, licet nos trahant vi admi-
 randa: sed si sentimus nos redamari, ipsa redamatio nos longè
 plus quàm sola pulchritudo ligat atq; constringit. Hinc om-
 nem diligentiam, solitudinem, curam & obsequium in hoc ex-
 ponimus, ut amantes simus redamati: quod ubi consecuti su-
 mus, foelicitissimos nos existimamus: supra omnem n. volupta-
 tem est fruitio amoris. Nolite igitur negligere amorem, nolite
 oblivisci amoris. Amemus imprimis Deum, nulla alia re dignas
 Deo

Deo gratias referre possimus quàm amando. Ille amor beatissimus, pulcherrimus & optimus, supernè ab intelligibili usque ad inferiora descendens, ad divinam pulchritudinem, mentem nostram congregat atque convertit, nos quoque in omni operatione conservat, & effectus ad vota largitur, virtutem supplicationibus nostris administrans. Hinc apud Homerum legitur, Chrysen Apollo supplicantem exaudivit, quia sibi amicus erat. Et in Evangeliiis legitur de muliere peccatrice: Dimittuntur illi peccata multa, quia dilexit multum. Minus etiam peccat, quisquis propter amorem peccat, citiusque illi condonatur peccatum. sic multi sanctissimi Prophetæ & Sapientes propter amorem mulierum nonnunquam Dei neglexerunt mandata, sed veniam impetrarunt. David ille sanctissimus, amoris causa adulterium cum homicidio commisit: nec solum veniam meruit, sed adulteram in super divina dispensatione uxorem retinuit, & in semine illius successionem regni accepit, ipso amore vel Deum placante, vel crimen excusante. Amor itaque peccata delet, animas in cælum reducit, beatitudinis distribuit gradus, gaudium largitur æternum: nemo enim in cælum ascendere potest, nisi qui cælorum Regi summè placeat: placet autem ei maxime ille, qui eum maxime diligit, dico autem maxime, quia Dei amor nec mensuram nec modum habet, sed ex tota anima, ex tota mente supra omnem mensuram Deum diligere oportet: qui quum summum bonum & summum pulchrum sit, illius amor supremus, optimus & pulcherrimus est. Amor etiam creaturarum bonus, pulcher & honestus est, quia Dei operum est, qui creavit omnia bona, sed ille amor mensuram & modum habet: Unde si quis creaturas majore cura amet quàm Deum, is à vero amore excidit, & tota aberrat via. Verum ut omnis excessivus amor amantem convertit, & quodammodo transmutat in amatum: sic perfectus ad Deum amor, animam nostram ad Deum convertit & transmutat, efficitque Deo penitus similem, tanquam propriam Dei imaginem, & hæc est summa hominum felicitas, Deum scilicet fieri.

Oratio, habita Papæ in præfatione Hermetis Trismegisti, de potestate & sapientia Dei, Anno M. D. XV.

Considerans Illustrissime Marchio, præstantissimi Patres, Cornatissimique Viri, varios humanarum rerum tumultus, simul atque duram novercalis fortunæ sortem, qua per integrum nunc triennii curriculum bellorum armorumque im-

Bb 5

plici-

plicitus negotiis usque fatigatus sum, diu & multum cogitavi argumentaque multa in pectus institui, ac multis modis ego met mecum eam rem disputavi, quàm ratione quòve consilio & ope post procellosum illum, utraque prætergressus scyllas, sanguinolenti maris transitum feliciorẽ denuò nancisci possem vitæ portum. Occurrebat mihi magnoperè necessarium esse fungi munere aliquo, & eo potissimum, quod plurimum honestatis nec minus fungi in se contineat. Atque id repperi nunc tale quidem, quod cum decore peragere possum, quodque à mea professione atque militia non est alienum. Abditiora videl. sublimioris divinæque Philosophiæ mysteria in florentissimo hoc Gymnasio vobis & referare & interpretari. Nam cum ab ineunte ætate multijugi sliteris eruditus, cœlestium influxu divinoque genio ab ingenio naturali corroboratus rerum secretissimarum naturam, ipsiusque naturæ ordinem spectaculum omnium amoenissimum contemplatus sim, nihil magis ad me attinere arbitror, quàm ut sacrosanctam hanc amplexus Philosophiam, ducem me præstent iis, qui ea maximè eruditione sunt digni, ut in Tycinensi Gymnasio optimi quique adolescentes nostro munere atque opera, depromptis ex nostris thesauris novis atque veteribus sacræ illius Philosophiæ fructus intellectuque consequantur. Sed vereor hic (consummatissimi adjutores) ne qua fortassis animus vestrum subeat indignatio ac me non modò arrogantia, præsumptionis ac insolentiæ, verum, etiam temeritatis vitio arguatis, quòd ipse ego ut homo sic in natione barbarus, exercitio hætenus miles, habitu exotico, hanc Cathedram conscendere, atque in tam cruda & immatura ætate tanta vobis & ea præsertim polliceri audeam, quæ præ rerum magnitudine gravissimum aliàs ac maturum inveteratumque Doctorem expectant. Verum cum ad vestri intellectus perspicaciam & promptitudinem, & ad vestram erga studia optima diligentiam atque constantiam me convertò, meamque haud ignaviter aliàs exercitatam & legendi & interpretandi consuetudinem cum his conféro, nihil prorsus erit quod in hac re vel de capacitate vestra, vel de ingenio meo diffidam. Neque verò junior ipsa ætas prohibet, quin possemus æquè benè vel meliusculè interdum quam seniores aliquid discernere: si quidem non ætate sed ingenio inspirationeque provenit intelligentia: neque enim numerus annorum & multitudo dierum dant scientiam, sed ingenium cœlitus infusum, ac spiritus Domini sapientiam præstat etiam parvulis quod in libro Job ple-

risque

risque rationibus attestatur Helius filius Barachielis Buzitius. Quod si exempla quæritis, Samuel cum esset pusillus, accepit Spiritum Domini Salomon quodque & Josias in juventute acceperunt sapientiam, & Daniel per duodecim annorum, Spiritu S. repletus est, & Paulus Apostolus non vult Timothei juventutem contemni. Et Jeremias audit à Domino, noli dicere quia juvenis sum ego: Et Ignatius ad Nagnesianam Ecclesiam scribens ait, non longi temporis sunt sapientes neque senes sciunt prudentiam, sed spiritus ipse qui est in hominibus. Neque etiam mireris Marchio Illustris Joannes Gonzaga strenuiss. militum Dux, quod cum me proximis his annis felicissimis Cæsareis castris militibus Præfectum cognosceres, nunc me sacrarum literarum Præpositum pulpito cernas. Neque etiam vos candidissimi auditores deterreat ipsum militis cruentum nomen, eò quod Plato ipse ethnicus & Dionysius Christianus severiter præcipiant, sacra non nisi à sacris viris tractari debere. Unde me quispiam tanquam humano sanguine, in quo juxta Mose verbum, jam non semel manus nostras consecravimus, pollutum, iccirco perinde ac prophanum respiciendum fore existimet. Nulla vos tam sinistra infensaque opinio vel fascinet vel seducat. An nescitis apud veteres Poëtas ac Philosophos Palladem atque Bellonam unam ac eandem literarum militiæque deam extitisse? Habemus præstantissimorum virorum exempla, qui ob hoc ipsum divinis laudibus præcipue celebrata sunt, quod utrisque & militiæ & literarum studiis claruerunt. Non dico nunc Demosthenem illum, qui ut extitit strenuus orator, tam erat ignavus miles. Vix enim conspectis hostibus, abjecto clypeo in fugam se turpiter convertit: sed invictos Catones, Curios, Fabios, Decios, Scipiones, innumeratque alios tam Latinorum quam Græcorum Duces: Præ cæteris verò Julium illum Cæsarem & Christianæ Reipubl. augustum, Carolum cognomento Magnum: qui utriusque utrisque sic operam navarunt, ut discerni non queat, utro magis valuerint. Possem hujuscemodi multos adducere, sed cum non sit præsentis intentionis meæ velle laudare militiam, satis erit si hoc vos commoneam, Christum ipsum Centurionem militum sic extulisse, ut diceret, se non invenisse majorem fidem in Israël. Et Propheta ipse ob hoc singulares Deo agit gratias: Quia docet manus ejus ad prælium & digitos ejus ad bellum. Jacob item Patriarcha benedicens filio suo Judæ, agebat: Manus tuæ in cervicibus inimicorum tuorum. Est enim militia divina benedictio divinumque institutum, ut in Machabæorum historia

storia sacrae nobis literae tradunt. Ubi Jeremias Propheta Domini visus est extendisse dexteram suam, strenuoque militi Judae Machabaeo aureum gladium porrexisset inquit : Accipe gladium sanctum, munus à Deo, in quo concides adversarios populi mei. Quo verbo & me consecravit invictissimus Imper. meus, dum adolescentior & quasi puer adhuc accepto è manu sua gladio, haud sine felici fortunatoque Martis successu miles insigniebar. Sed ut semel finiam & ad animi institutum redeam, August. in lib. de verb. Domini, & Gregor scribens universis Neapolitanorum militibus, ipseque Decretorum Compiler Gratianus, ex illorum aliorumque sanctorum Patrum testimoniis unamiter concludunt, Militiam nulli imputari in peccatum, neminemque propter militiam a sacris Ordinibus debere repelli. Nec refert cui quis militet, etiamsi infideli, dummodo fidem & reverentiam impleat militia, nam & David militavit Achis Regi Philistinorum, & multi fideles atque S. Diocletiano & Juliano aliisque ethnicis Caesaribus militasse leguntur, fide semper incolumi & laudata, Ne itaque nos inter prophanos connumeremur, catholica Canonum sanctio, divinumque militiae institutum, sacrarumque attrectatio literarum nos excusant : Siquidem & Lactantio Firmiano placet eos qui sacras literas docent, haud secus atque quibus Antistitum manus impositae sunt Sacerdotes sacros existimari debere. Quin & milites ipsi à Psalmista sancti dicuntur, inquit : Utique gloria haec est omnibus sanctis ejus. Exultationes Dei in guttore eorum, & gladii ancipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Quod si quem vestrum scandalizet, barbarum hominem in Lizeo gymnasio bonas literas interpretari, is sciat barbaros etiam homines esse rationales, & frui caelo, atque linguae nostrae Mercurium, pectorique nostro Saturnum, quorum ille interpretandi, hic arcae contemplationis autor, felici coelorum dono non defuisse. Quod si quem insuetum scholis militare sagum transversum agit, respondet illi Plutarchus. Non, inquit, Philosophum facit promissior barba & vestis pertrita, nec idem Isiacos lino stoliæ : & quod vulgò dicitur Proverbium : Habitus Monachum non perficit : neque enim plantam cortex facit, sed vegetalis natura : neque jumenta corium, sed sensibilis anima : nec humani corporis habitus sapientem, sed coelestis ratio spiritalisque intelligentia. Edepol multa sunt auditores, quae efficacissimis rationibus adfu-

ad susceptam provinciam prosequendam nos adhortantur, & admonent adjuvantque Amici scilicet qui innumeris in me collatis beneficiis, magnum mihi ad cœpta prosequenda stimulum adhibent, quibus eo ipso morem gerendum duximus. Compellit me etiam Evangelica religio, ne erga Deum hominesque ingratus esse convincar. talentum quoque mihi concessitum suffodere videar, atque lumen sub modio abscondere, ne denique mihi, quæ ficulneæ, maledictio contingat, quæ fructum suum non dedit in tempore suo. Itaque juxta verbum libri Sapientiæ, quæ sine fictione didici, sine invidia communico, & honestatem eorum non abscondo. Alliciant me insuper haud parum patria, urbs, locus, tempus, ortum, tranquillitas, atque post tot bella pax atque libertas, quæ omnia nobis Illustrissimus atque invictissimus de hostibus triumphator Hercules Maximilianus Sforza Mediolani Dux octavus, singulari sua virtute ac sapientia conciliat, continet & adauget. Quæ de re Deum immortalem oramus, ut cum perpetuò felicem fortunatum faciat, egregiasque ejus laudes Cellitudinis, fortunæ, virtutis, ingenii, rerum gestarum gerendarumque in memoriam seculorum omnium conservet & augmentet, ut omnia denique ei ex desiderio optimi animi sui, quo nocere nemini prodesse verò omnibus velit, prosperè glorioseque succedant. Deberem etiam nunc splendidiss. Joannes Gonzaga, tuis amplissimis virtutibus congruenter congratulari, atque condignas meritasque illis contribuere laudes! Tua strennè gesta, sapientissimè consulta, promptissimè ad inventa in medium denarrare, si sermonum unda sensuumque flamma mihi suppeteret: in aliud autem tempus hæc reservabimus, nullaque unquam abolebit oblivio. Atque nunc unde digressus sum redibo, & quod propositum meum sit in hanc suscepta provincia id paucis verbis aperiri Animus est. Hermetis Trismegisti Dialogos de Sapientia & potestate divina inscriptos, interpretari: quocirca prius nunc de Hermete ipso Trismegisto, cujus testimonio præ cæteris uti institutum est, ut quis quantusque fuerit, & quo tempore floruerit, dignoscatur, pauca dicemus: deinde quæ in Dialogis, quos explanare intendimus, dogmata contineantur, brevi argumento docebimus. Legimus itaque apud Moysen magnum illum Hebræorum legislatorem atque Principem, in suo Geneseos libro Abrahamum ipsum Judæorum Patriarcham mortua uxore sua Sara, plures ex pellicib. filiis suscepisse: Inter quos unus erat nomine Mydan. Is genuit filium Enoch nomine, qui ob interpretandi scientiam,

tiam, quæ clarus habebatur, appellatus est Hermes sive Mercurius, quod uterq; interpretē sonat. Is itaque noster est Hermes, qui apud Hebræos Enoch vocatus, Abrahæ ex Mydan filio nepos. Cujus rei gravis juxta ac fidus testis est autorque peregrinus, Rab Abraham de Avenazre in volum. suo Astrologico. Ad stipulatur ei quod scribit Euseb. lib. suo de temporib. Cum esset Isaac Abrahæ filius 80. annorum, Jacob verd ex Isaac Abrahæ nepos annorum, 20. Osyrim apud Græcos inter Deos relatum, eodemque tempore floruisse apud Ægyptios alium Abrahæ nepotem Enoch nomine. Accedunt adhæc quæ recitat Diodor, Sicul' de antiq. gestis. Præterea Lactant. & alii pleriq; antiquitatum scriptores testantur, eo tempore quo vixit Osyris, floruisse Mercurium, qui postea vocatus est Trismegistus: Osyris namque ingenti exercitu orbem peragrans, ut homines ab agresti rudique vita ad cultiorem nitidioremq; reduceret, Ægypti regno rerumque omnium cura Isidi uxori relicto, adjunxit ei Mercurium, cujus consilio in rebus agendis uteretur, quandoquidem prudentia ac sanctitate cæteros mortales antecelleret. Hunc ferunt interemisse Argum, Ægyptiis leges & literas dedisse, verba in ordinem redeigisse, multisque indidisse reb. nomina, isq; apud Ægyptios primus astrorum observator, syderum cursus certis numeris descripsit, primusq; numerorū rationem vocumq; harmonias adinvenit. Palestræ quoq; ad exercendas corporis vires, Medicinæ insuper ac lyre repertorē ferunt, atq; oleæ plantam, non, quod Græci fabulantur, à Minerva, sed ab eo repertam, Ipse etiā Græcis interpretandi scientiā contulit. ac primus inter philosophos à Phisicis ac Mathematicis disciplinis ad divinorum contemplationem conscendit. Primus qui omnem sapientiæ semitam perscrutatus oratione licet modica immensa tamen sententiis de vera sapientiā scripsit. Primus omniū de Majestate Dei, de ordine spirituum, de animarū naturis sapientissimè differuit. Primus itaq; Theologiæ appellatus est autor & inventor: ferturq; universalis astrorum cōplexus, conscripsisse viginti sex millia, quingenta & viginti quinq; librorum volumina, in quib. admiranda arcana, secretissimique mysteria ac stupenda pandit oracula: non n. ut Philosophus duntaxat locutus est, verum etiam ut Propheta multa præ sagivit. Nam priscae religionis ruinam, novæ fidei ortum, Christi adventum, futurum judicium, mortuorum resurrectionem, renovationem sæculi, beatorum gloriam, peccatorum tormenta prævidit atque prædixit. Qua de causa ambigit August. perisiane syderum, an revelatione spirituum illa

cogno,

cognoverit: Lactantius ipsum inter Sybillas ac Prophetas connumerare non dubitat, Hic itaq; Mercurius noster, ut acuminē intelligentiæ Philosophos omnes excessit, ita sacerdos perinde constitutus sanctimonia vitæ, divinorumq; cultu universis sacerdotibus præstitit: Unde in tanta hominum veneratione habitus est, ut post Osyridem ab Ægyptiis Rex appellaretur. Mos enim illis erat, quod & Plato recitat, ex Philosophorum numero sacerdotes, ex sacerdotum cœtu Regem sibi deligere. Regiam itaque dignitatem adeptus Mercurius, constitutione legum, administratione regni ac gestorum magnitudine, cæterorum Regum gloriam obscuravit, unde meritò Trismegistus, hoc est, ter maximus nuncupatus est, quoniam maximus & sapientissimus Philosophus, maximus ac religiosissimus sacerdos, maximus ac gloriosissimus Rex extiterit, quapropter pro suæ virtutis admiratione divinos honores populus illi consecravit. Tunc pro Deo habitus in cœlos relatus, planetarum imus, præ cæteris ingenii ac scientiarum largitor, illius nomine insignitus, templa numinis sui erecta quamplurima. Nomen ejus proprium ob reverentiam quandam vulgò ac temerè effari vetitum. Primus anni mensis penes Ægyptios suo nomini dedicatus. Oppidum quoque ab eo conditum extat, quod in hunc usque diem Hermipolis, hoc est Mercurii civitas, appellatur. Narrat etiam de ipso Chalcidius, moribundum illum astantes his verbis allocutum. Haftenus filii pulsus à patria vixi peregrinus & exul, nunc vero incolumis patriam repeto. Cumq; post paululum temporis solutis corporis vinculis à vobis discessero, nequaquam me tanquam mortuum lugeatis, nam ad illam optimam beatamque civitatem regredior, ad quam universi cives per mortis corruptionem venturi sunt. Ibi namque Deus solus est, summus Princeps, qui cives suos replet suavitatis misericordia, Sed de autore hæc haftenus. De opere illius modo dicamus. Ejus titulus est Pimander, sive de Sapientia & potestate Dei. Est autem liber iste elegantia sermonis refertissimus, copia sententiarum gravissimus, plenus gratiæ & decoris, plenus sapientiæ & mysteriorum. Continet enim in se vetustissimæ Theologiæ profundissima mysteria, ac utriusque Philosophiæ latentia arcana, quæ omnia non tam continet quam explicat: Docet enim nos, Quis Deus, Quis mundus, Quid mens, Quid uterq; dæmon. Quid anima, Quis providentiæ ordo, Quæ & unde fati necessitas, Quæ naturæ lex, Quod hominum phas, Quæ religio, Quæ sacra instituta, ritus, phana, observationes sacraque mysteria, instruit

nos præterea de cognitione sui ipsius, de ascensu intellectus, de arcanis precibus, de divino connubio, deque regenerationis sacramento, atque ut paucis cuncta complectar, docet nos ritè scire atque callere leges divinorum, phas sacrorum, jusque religionum, & quo pacto felicitatem religione divina debeamus adipisci, quoque pacto mentem nostram, qua sola veritatem apprehendere possumus, ritè debeamus excolere. Ea enim est magorum sapientumque vulgata sententia. Quòd nisi mens atque animus benè valuerint, corpus ipsum benè valere non possit: tunc autem hominem verè sanum esse, quando anima & corpus ita copulantur & inter se conveniunt, ut firmitas mentis corporis viribus non sit inferior Firmam autem robustamque mentem, per quam sine fallacia mirabilia & cognoscimus & operamur, quomodo possimus adipisci, ipse nos Mercurii Pimander edocet. Quæ omnia vobis, ut auctoris verba id expostulant, partim theologicè, partim philosophicè, partim dialectico rheoricoque more enucleabimus, enumerantes scripturas, auctoritates, sententias, opiniones, exempla & experientias ad rem ipsam pertinentes: Sacrorum denique Canonum Civiliumque, legum sanctiones dum dabitur occasio, haud impertinenter adducentes. Ignoscat mihi utriusque Philosophiæ ac Medicinarum facultas, ignoscat mihi sacræ Theologiæ schola, ignoscat mihi veneranda Canonum sanctio, legumque reverenda Majestas, si quædam aliquando suorum dogmatum paradoxa interpretari discernereque conabor. Nam etsi scio harum rerum in hoc gymnasio in immensam me excellentiores Doctores ordinariosque lectores haberi, nullum illis facturum me arbitror injuriam, sed operam illis accommodaturum, si cum illis hujusmodi doctrinarum fructus in alios dividero: Multa siquidem illorum & scio & intelligo, & memini, polliceorque vobis effecturum me totis viribus, ut nihil sit in suscepta materia tam difficile, tam intricatum, tam obscurum, tamque arduum cuicunque facultati aut scientiæ ea traditio consonet, quòd me interprete non assequamini omnes, intelligentia, favente nobis ipso ter maximi Mercurii Pimandro mente divinæ potentiæ Domino videlicet nostro JESU Christo Nazareno crucifixo, qui verus pimander, qui magni consilii Angelus vero mentis lumine illustrat: quem verum Deum & verum hominem, regenerationis autorem confitemur, futurique patrem seculi judicem expectamus. Vos igitur illustrissimi candidissimique Viri, vos qui virtutem colitis, vos ad mea tantum dicta aures adhibete, animosque intendite

дите vestros: Contra, qui sanctas leges contemnitis, hinc vos effugite, & procul hinc miseri, procul ite profani. Vos autem qui divina amatis, quique rerum arcanarum estis percupidi, & circa abditioris Philosophiæ symbola, ac mirabilium Dei operum reconditas vires, plenissimasque mysteriorum antiqui seculi traditiones curiosi estis exploratores, vos inquam adeste sceleriter, divinaque Pymandri mysteria attento animo audite. Conabor quippe vobis cum Trismegisto scientiæ decorem enunciare, ostendamque vobis quæ ratio sit consequendi intelligentiæ lumen, sapientiæque sermones auribus vestris infundam, quod dum abs me agitur, vos quæso attenti sitis, atque sicut auribus ita & animis verba nostra excipite, nostrosque labores silentio, animadvertentia, diligentia ac constantia vestra remunerate.

Protestatio.

Verum quia circa divina sæpè solet humana decipi consideratio, & nos quidem non Dii sed homines sumus, nec humani quicquam nobis abesse putamus, nullo pacto vos latere volo, palamque coram te illustrissime Joannes Gonzaga coram vobis venerabilibus ac Deo amabilibus cum Scholasticis tum Ecclesiasticis Patribus, coram omnibus vobis clarissimis auditoribus coram serpentibus terræ, volatilibus cœli, piscibus maris & universis pecoribus campi, coram cœlo terraque protestor, quod quæcunque abs me uspiam dicta scriptæ sunt, atque in posterum dicentur scribenturque, his nolo quenkam plus assentiri, quod & ego ipse facio, quam ab Ecclesia Catholica fideliumque choro, ac sacro Episcoporum Collegio, ejusque capite summo Pontifice comprobatus: quibus omnia dicta mea & dicenda, scripta ac scribenda subijcio. & omnibus ejus negotii censendi & judicandi potestatem habentibus, paratissimus semper ab illis & à quovis melius sentiente, fraterna Christianaque charitate erudiri & corrigi, & stare cujuslibet melius sentientis & intelligentis sententiæ. Quæquemadmodum vobis nunc dico, ita in omnibus lectionibus meis ac lectionum partibus, lectionibus, dictis, scriptis, dicendis ac scribendis quibusque meis, repetita esse volo, atque ea sic coram Deo & omni creatura protestor.

Censura.

Reliquum adhuc superest unum, quod silentio prætereundum minimè censeo. Idque diligenter quæso advertite.

Tria potissimum in usu sunt penes Scholasticos differendi genera: Unum à Stoicis ac Peripateticis plurimum exercitatum, qui videlicet proposita re vel quæstione aliqua, alterum aut certam ejus partem disputando defendunt atque adprobant, reliquas circa hanc opiniones confutantes: Alterum apud Academicos ac Socraticos usitatum, qui in medium adducta re aliqua vel quæstione, diversas ad id quod investigatur sententias rationesque adferentes, illisque pluribus præpositis & ad rem ipsam invicem collatis, quod ex his verisimilius probabiliusque visum fuerit, id eligunt atque adfirmant: Hos utroque modos in lectionibus nostris observare intendimus. Tertium verò differendi genus Scepticorum est, quos penes nihil certum est quod sequantur, sed omnia illis indifferentia sunt, ideoque de omnibus in utranque partem disputant, & quæ naturæ ordine disjuncta distinctaque sunt permiscent atque confundunt, & perinde ac gigantes montibus montes accumulantes, bellum contra Deos gerere videntur, dum aliquot instructi Syllogismis, homines rixosi ac meretriculis loquaciores, incunctanter audent quavis de re cum quovis linguam conferre: litigiosis enim quibusdam altercationum captiunculis ac sophismatum jaculis armari, omnium disciplinarum etiam sacrarum literarum fores se posse diffingere & penetrare arbitrantur: atque hi à quibusque consummatis Philosophis ac Theologis aspernantur respuunturque. Horum scientiam Jacobus Apostolus appellat terrenam, animalem, diabolicam: Paulus segregatus gentium Doctor in suis ad Titum, Timotheum Epistolis, stultam, vanam inutilem & contentiosam vocat. Super quo scribens Hieronymus: Dialectici, inquit, solent argumentationibus retia obtendere & vagam Rethoricæ libertatem Syllogismorum spineta concludere, in ea totos dies ac noctes conterentes, ut vel interrogent vel respondeant, vel dent propositionem vel accipiant, assumant, confirment atque concludant, quos quidem contentiosos vocat Apostolus. Hæc Hieronymus. Sed & multa contra eos loquuntur Gregorius Nazianzenus in libro secundo de Theologia, & Urbanus Papa scribens Amiochenis, & B. Athanasius in epistola quæ Enclion dicitur ad Egypti & Libyæ Episcopos, Divus item Ambrosius in libro de Trinitate, & multi alii sancti Patres, quorum verba brevitate causa adducere obmitto. Ex quorum dictis Gratianus Decretista XXX. d. Nonne eligimus. Et XXIV. quæst. II. cap. Transferunt, contra hos argumentatores constituit:

tuit. Sed & leges civiles Codic. de summa Trinit. lege I. frenum illis injiciunt. Quemadmodum itaque argumentatores isti à quibusque splendidissimis Philosophis sanctissimis Theologis ac celeberrimis utriusque Jurisperitis relluntur, sic etiam illos à nostris lectionibus quam longè abesse volumus : nullius equidem vel argumenta vel quaestiones in Cathedra recipere intendimus. Verùm ne doctorum irorum judicium vereri videar, neque etiam discipulorum eorum ingenio contra id quod pollicitus sum, non velle satisfacere videar, atque ne quis aestimet nos responsionis peruria declinare certamen, iccirco cuicumque vel circa auctoris verba, vel circa testimonia per nos adducta vel aliter recitata seu exposita, quippiam exigere vel contradicere libuerit, uic in fine lectionis verbo vel scripto id agere licebit, cui ad angula verba & sententias in subsequenti lectione abundè repondentes satisfaciemus. Quòd si incommodum id erit, scripta scriptis referemus. Fecerunt sic veteres Theologi, ex Græcis Origenes, Basilus, Athanasius, Cyrillus, Didymus, Eusebius, Chrysostomus, Nazianzenus : ex Latinis Tertullianus, Luffinus, Hieronymus, Augustinus & illorum plures alii qui quidem sancti viri nihil magis odere unquam quàm verborosam illam contentionem, in qua plus stomacho quàm ratione certatur, plus ad vanam linguæ ac memoriæ gloriam, quàm ad per vestigandam veritatem : neque verè aliud moriuntur disceptatores isti, quàm ut Pharisaica hypocrisis circumveniant hominem, donec capiant in verbo. Quod si quis ante istos verbo non labatur, hunc juxta sententiam Jacobi Apostoli, oportebit esse perfectissimum.

Gratiarum Actio.

CÆterùm non existimàram me in tanta præstantissimorum Virorum illustri corona hodie verba facturum, qui tanquam rutilantia cœli sydera cœlestiumque divina numina mente, lumine, motu, terrenos quosque actus moderantia atque agentia, studium nostrum tam exhilararunt, sibi que usque aded devinxere, ut quo debueram eloquio gratias agere minimè queam. Quapropter etiam numinum instartu Illustrissime Joannes Gonzago invicte militum Dux, Vosque celeberrimi viri me in armis militem, in literis nunc Doctorem, vobisque devotum addictumque pectus meum

benigno

benigno animo fuscipite. Vos insuper canddissimi auditores opera, non secus ac lingua vobis me cum dabitur, satisfactorum ducite.

Oratio, pro quodam Doctorando.

Magna mihi Gratia est colendissimi Patres ornatissimique Viri, nec jucundior nec clatior ulla fors hodie mihi obtingere potuit, quam ut hac solenni Cathedra donatus orationem dicturus sim, maxime apud vos gravissimos doctissimosque viros, coram quorum doctrina, nihil obscurum dici, nihilque non rectè intelligi potest, ita ut ego nec falsum aliquid vobis prædicare possim, nec vera justaque mihi obesse debeant. Nunc igitur de qua re & qua de causa de eadem ad præsens disserere sit animus, paucis accipite: De justitia & jure illorum contrariis, de utroque administratione, meritis simul & de meritis dicemus, ut in qua facultate coronam hodie accipio, quod ego meminero recepte à Doctoribus meis boni disciplinæ, quæ insuper illius docendi exercendi, sit mihi voluntas, quæ præmiorum spes palam dignoscatur. Primum itaque quid sit justitia, definiamus, cuncta enim per definitionem (ut Dialectico more loquar) apertiora sunt & magis elucescunt. Neque vos pro incurioso habeatis, si divisionem nullam proposuero, de justitia absoluta & abstracta, fori & conscientiæ, politica & naturali, & si qua reliqua membra sint. Sed justitia prout est actus justii judicis determinatus, ad ipsum justum dici putetis. Quæ ab Ulpiano Jurisconsulto, deinceps ab Imperatore Justin. de Just. & Jur. l. definitur, esse constans & perpetua voluntas jus suum unicuique tribuens. Quam definitionem frater Astensis ita convertit, dicens: Justitia est habitus secundum quem aliquis constanti & perpetua voluntate jus suum unicuique tribuit. Accipitur autem in hac definitione voluntas pro actu generali, non pro potentia: solent enim habitus definiri per actus, non per potentiam: Jus verò accipitur pro re justa, quam ita vel Princeps vel Judex vel populus vel consuetudo, vel lex vel natura vel religio vel necessitas jufferit. Ultima autem hujus definitionis particula designat actum justitiæ per comparisonem ad propriam materiam & objectum: Objectum autem justitiæ jus est, unde secundum Isidorum justitia dicitur, quasi juris status, & habetur de verbor. significat. actus justitiæ judicium executor. Judex in quantum talis, hoc est, secundum Isidorum in quantum jus dicens. Unde judex malè judicans

erro.

ore vel dolo, in eo quod malè judicat, non est Judex, cum
 n sit in eo justitia, 23. quæst. 2. cap, 1. Neminem ergò imperi-
 m vel improbum decet esse judicem, nam ille per ignaviam
 morat, quam profitetur justitiam: hic per odium & cupidi-
 tem corrumpit ipsam pro qua judicaturus est veritatem.
 justitiæ enim propria sunt & inseparabiliter cohærent, ut va-
 rias rerum gradibus atque formis, varias pro modo suo vires,
 actiones, actionesque distribuat, his quoque pro dignita-
 varias dotes, varios exitus atque terminos, atque ut in suis
 radibus officiisque quæque secura permaneant, ne aliis alia
 confundantur, singula suum exequantur munus statumq; su-
 m, & id quod suum est, & quod sibi convenit, teneant & exe-
 rantur, nec usurpent sibi quod à se alienum est, & proprium
 iorum: Hæc igitur est, nulla imperitia, nulla iniquitate vio-
 ta justitia, per quam ædificata est Respubl. & constituti sunt
 reges & judices, cujus sententia est in lege & judicio, in quibus
 ex præcipit & regit subditos, quos subjecit justitia, in qua so-
 est salus Regis & subditorum. Hæc ubi regnat justitia, omnia
 licitate gaudent, omnia terminantur in bonum. Ubi justitia,
 n nullæ contumeliæ, nullæ factiones, nulla dissensio, nulla
 rælia, nullæ infidiæ, nulla pericula, sed omnis modestia, con-
 ordia, perpetuaque pax & omne bonum. Ipsa est gloria Regis,
 ax populi, tutamen patriæ, libertas plebis, disciplina subdito-
 um, sine qua neque domus, neque civitas, neque exercitus, ne-
 que commercium ullum consistere potest, adeò ubique neces-
 aria, ut hac sublata, ne mundus quidem subsisteret: non infer-
 us: non paradyfus illa carere potest, quamvis illic omnes aliæ
 virtutes absint, hinc ob vitæ beatitudinem, non amplius necessa-
 iæ. Tanta est ejus potentia, tanta sublimitas, tanta gloria. Ubi
 ipsa adest, nihil abesse potest: ubi verò deficit, nullæ virtutes
 constare possunt. Nam prudentiæ si desit justitia, transit in ver-
 utiam, fortitudo sine ipsa labitur in pertinaciam, temperantia
 convertitur in desidiæ, amor in turpem voluptatem, benevo-
 entia in adulationem, Respubl. in tyrannidem, religio, in su-
 perstitionem, nec ulla virtutum in suo esse subsistere potest in-
 corrupta. Hæc sola si desit justitia, quæ unica & sola contra o-
 mne vitiorum genus pugnans, potens est comparare homi-
 nem Deo, & facere Deo compotentem, ut ejus potestas à ne-
 mine possit superari, cujus justitia à nullo possit corrumpi, er-
 gò metum omnem abjicit justus, integer vitæ scelerumque pu-
 rus, non egens Mauri iaculis nec arcu, nec venenatis gravidâ sa-

gittis pharetra. Cujus rei Aristides & Fabritius documento sunt quam inseparabilis sit justitia, cum illi non auro, non summis victoriis à justitiæ gradu depelli potuerint: quibus è contrario locati sunt, qui seipso etiam magnis devictis imperiis, arguentes, cupiditatibus resistere non potuerunt. Cum alius auro victus sit, qualis Pigmaleon & Anthenor: alius affinem occiderit, alius patriam parentemq; perdiderit cupiditate, alius ira impulsus justitiam dereliquerit, amicitiam fidemq; corruperit, alius imperii cupiditate ductus impotentiam animi justitiam abjecerit, ut Romæ Sylla & Marius, & Curio: apud Hebræos Jeroboam & Mambres: alius libidine pressus, à justitia decidit, ut Romæ Appius Claudius, apud Hebræos etiam ipse sanctus David. Et ut ad superiora redeam, verè dicere possumus cum Hieronymo ad Demetriadem, quoniam omnium virtutum species, uno justitiæ nomine continentur. Ude Ambrosius in Hexameron ait: Ubi prudentia, ibi malitia: ubi fortitudo, ibi & iracundia: ubi temperantia, ibi impatientia, plerumque autem alia vitia: ubi autem justitia, ibi concordia est cæterarum virtutum. non n. per se pars est. sed mater est omnium. Hæc itaq; justitia ut est virtutum omnium Domina, ita & nostra juris facultas omnium aliarum facultatum judex est atq; Regina: quod ita esse multis argumentis ostenderem, nisi jam ab antiquo vobis id non solum sufficienter persuasum, sed & rationabili demonstratione rei que veritate ipsaq; experientia scirem esse notissimum. Hoc igitur omisso, ad injustitiam veniamus, quæ justitiæ est opposita, in qua declaranda non est opus sermonem latius diffundere, cum ex supradictis ea in oppositum sensum cōvertendo satis cognosci possit. Nam cognito uno contrariorum cognoscitur & reliquum, ut dicit lex Institut. de his qui sui vel alien. jur. sunt §. Videamus & ff. de Accus. & inscript. l. Qui accusare. quibus consonat verbum illud Aristotelis in libro de Cælo & mundo prolatum. Quod opposita juxta se posita magis elucescunt. Est itaque injustitia, ut describit eam Aristot. lib. 1. Rhetoricorum. per quam aliena contra leges retinentur. Et quoniam unumquodque vitium tantò gravius est, quantò magis repugnat virtuti oppositæ, ideo duplicem denotant Doctores injustitiam: unam, quam vocant illegalem quæ opponitur justitiæ legali, quam politicam nominamus, & hæc quantum ad intentionem & actionem propter contemptum boni communis, est vitium generale, & secundum essentiam & objectum, scil.

in quantum respicit objectum speciale, ipsa est vitium spe-
 cie. Aliam dicunt injustitiam secundum modum inæqua-
 titis ad alterum, & est vitium speciale utroque modo oppo-
 sitæ justitiæ particulari, inferens nocumentum alteri, de se re-
 gnans charitati, & utraque hæc injustitia est peccatum mor-
 ale, & maxime in eo qui scienter facit injustitiam. Si quis ve-
 ro per ignorantiam dictaverit injustam sententiam, hæc igno-
 rantia neminem excusat, quoniam potuerit habere copiam
 consiliorum, ff. de Jur. & sac. ig. l. régula, vel si sua scien-
 tia studio & labore faciliter scire potuit rectum judicium, Cod.
 de Ing. manu. l. 3. ff. quis or. in bono poss. ser. in bonorum, l. 11.
 Inde juxta Ulpianum, Qui iniquam vel injustam sententiam
 lixerit, injuriam facit parti læsæ. Omne enim quod non fit
 iure, injuria est, l. 1. quæst. cap. quid dicam. Sed de justitia &
 iure eorumque contrariis hæc hæctenus. Modo iudices ipsos
 describamus. Oportet justum quemque iudicem, quod ipse
 aliis præcipit semet observare, ne quando alium iudicans, in-
 seferat sententiam 3. quæst. 7. Judicet. Deinde ut causæ ve-
 ritatem plenè investiget, jurisque ordinem non pervertat, ac
 secundum authentica statua iudicet, non sit acceptor perso-
 narum, sed pauperem audiat sicut divitem, peregrinum ut in-
 digenam, parvum ut magnum. juxta verbum Domini, Deu-
 ter. 1. non declinet favore vel clamore multorum, sicut præci-
 pitur Exod. 23. Ne sequaris turbam ad faciendum malum,
 neque in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, ut à verò
 devies. Nullas preces inter iudicium alterius partis admit-
 tat, nec alicui plus debito compatiatur, nec propter timorem
 alicujus à rectitudine Judicii deviet. Unde dicitur Exod 23.
 Pauperi non compatiaris in iudicio, & Ecclesiastici 7. Noli
 quærere fieri Judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquita-
 tes, ne fortè extimescas faciem potentis. Oportet enim Ju-
 dicem sic directum & roboratum esse, ut minis illebrisque
 contemptis, non aliter agat quàm Deus, natura, civilitasque
 dictaverint. Legem ipsam tanquam Deum ante oculos ha-
 beat. Se verò non legis Dominum, sed fidum interpretem
 diligentemque ministrum existimet. Hæc qui observat, hic
 justus Judex: qui justus Judex esse velit, hæc illum servare
 necesse est. Hinc Sapient. 5. dicitur justo Judici: Induet pro
 thorace justitiam, & accipiet pro galea rectum iudicium,
 sumet scutum inexpugnabile æquitatem, acuet iram suam
 in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra in-
 sensatos. Hinc justii Judices inter reliquos dignitatis sue ti-
 tulos

tulos clarissimi appellantur, & à contrario Judices iniqui dicuntur turpissimi ff. de Senat. l. forminæ. & Spe. de Jur. omni judi. si. verfic. Maximi sunt, sunt autem iniqui iudices, qui (ut ait Lotetius quondam Cardinalis, postea dictus Innocentius, in opusculo de miseria hominis) non attendunt merita causarum, sed merita personarum: non jura, sed munera: non justitiam sed pecuniam: non quod ratio dicat, sed quod voluptas affectat: non quod lex sentit, sed quod animus capit: non inclinantes mentem ad justitiam, sed justitiam ad suum commodum & ad suam mentem declinantes. Pauperum causam cum mora negligunt, divitum causas cum instantia promovent, in illis rigorem extentunt, in istis cum mansuetudine dispensant. Hæc ille. Quod si intrat in Conventum ipsorum vir anulum gerens aureum cum veste candida introierit & pauper in sordido habitu, intendunt in eum qui indutus est veste præclara, & dicunt ei: Tu sede hic, pauperi verò dicunt: Tu sta hic, aut sede sub scabello pedum nostrorum, mortificantes animas quæ non moriuntur, vivificantes animas quæ non vivunt, ut legitur xi quæst. 3. Plerumque. Et sunt verba Zachariæ Prophetæ, quæ exponens Gregorius ait in homilia 26. Non morientem mortificat, qui justum condemnat: & victurum vivificat, qui reum à supplicio solvit. Uterque eorum inquit Salomon Proverb. 17. & qui justificat impium, & qui condemnat justum, abominabilis est apud Deum, imò & apud proximum & populum. Unde Proverb. 24. legitur: Qui dicunt impio justus es, maledicent ei populi, & detestabuntur eum tribus. Redditur itaque iniquus judex omnibus, primum Deo, cujus præsentiam præceptumque contemnit. Omnis enim judex, ut legitur Paralip. 2: 9. non hominis exercet judicium, sed Dei: & quodcumque indicaverit, in eum redundabit. Offendit etiam Rempublicam, cujus maximè interest, ut rectè judicent filii hominum, & quieta sit provincia Regum, ut in Cap. ut fame de sentent. excommun. Et lege, vulneratus ad L. Aquil. ff. & lib. congruit, de offic. præ. Offendit & proximum, cui infert injuriam, ut de crim. fal. cap. 2. Et ita propter enormitatem offensæ unico delicto pluribus tenetur. L. 1. ff. de Injur. Et cap. Cum de desideres, §. final. de sentent. excom. Et cap. Parochiam. eod. titulo. Tenetur enim parti quam læsit, non solum in re quam perdidit per litis sententiam, sed etiam ad omnia damna passa & litis discrimina, prout dicitur L. 1. de pœn. ind. mal. Inn. & in Jure authenticorum condemnatur in triplum, si civilis sit, si

it, si trivialis, punitur in confiscatione propriæ substantiæ, & in exilium mittitur, ut in authent. ut legitur in exord. lib. 3. parag. si quis autem. & L. diversorum. ff. de variis & extraord. cog. l. u. tenetur læso in quantum bonum & æquum videtur eligioni judicantis: tenetur & crimine falsi, quia falsarius est & falsitatem commisit, & pœnam deportationis & perpetui exilii & ultimi supplicii meretur. ff. ad l. Cor. de fal. L. i. parag. qui judicem. & §. ultim. Insuper infamis est, C. de pœn. iudi. nal. jud. L. ij. Et crudelis in jure dicitur xi. q. i. nolo. Hæc in foro civili, quamvis multa prætereo. De foro canonico, quæ pœnæ statuuntur, nemo vestrum ignorat, qui legeretis terribilem illam & metuendam decretalem per Nioolaũ quantum Christi vicarium, in concilio Lugdunensi editam, recitatam lib. 6. Decretalium, titulo de re judic. Cum æterni tribunal judicis ante quod omnes stabimus. Item ubi iniquus judex in sententia maledictionum per annum suspenditur ab officio, hoc est, secundum Joannem Andreæ in Novella, quod tanto tempore careat officio judicandi: & si sacerdos est, divina non celebret, & alias horas canonicas in ecclesia solenniter non officiet. Si sit diaconus, evangelium non pronunciet, Si subdiaconus, epistolam legere non præsumat: ac insuper propter execrabilem criminis sui enormitatem omnes aliæ pœnæ alicubi per canones & leges pronunciatae & pronunciandæ in eundem locum habeant. Denique nisi pœnituerint, & omnibus offensis satisfecerint apud illum judicem, ubi vix justus salvabitur, qui malè judicata & judicabit, & restituet justitiam injuriam passus in die iræ & maledictionis, die calamitatis & miseriæ, die retributionis & justitiæ, certè debebuntur de libro viventium & cum justis non scribentur. Væ, hoc est, damnatio æterna erit illis qui condiderunt leges iniquas, & scribentes injustitiam scripserunt, justificarunt impium pro muneribus, & justitiam justii abstulerunt ab eo, & percusserunt animam innocentis. Nunc ergo ut me quam brevissimè recolligam, Sciant se omnes qui justitiæ præsumunt, & qui se pontificii juris legumque interpretes ac doctores appellari volunt, teneri & obligatos esse ex professione nominis sui & dignitatis suæ, prius servare legem quam præcipere, prius docere populum verbo & exemplo legis canones regulasq; vivendi, quam incautos tam graviter punire: necesse est enim, ut qui legem servare debeant, legem ipsam prius cognoscant, alioquin jus ipsum summa esset injuriæ, & lex ipsa nihil aliud quam subdolum rete iniquitatis. Tenetur insuper prius ostendere gratiam & misericordiam

diam legis, quàm violentiam & pœnam, Puniant deinde non imprudentes sed malevolos, doleantque causam esse puniendi, punitos deinde revocent ad honestam emendationem. hoc est opus proborum Jurisconsultorum: qui secus agunt, sciant se erga Deum & justitiam ipsam de dignitate & professione malè meritos esse. Nos igitur omnes unanimis, quicunque hanc sublimem & sacrosanctam juris facultatem tanta auctoritate profidemur, induamus pro thorace justitiam, & accipiamus pro galea rectum judicium: sumamus scutum inexpugnabile veritatem, acuamus iram in lanceam, & sic pugnabit nobiscum orbis terrarum contra errores iniquorum, & insensatos.

Oratio ad Metensium Dominos, dum in illorum advocatum, Syndicum & oratorem acceptaretur.

SI voluptatem erga vos meam, Amplissimi Patres Domini mei metuendi, pari eloquio dicendique elegantia adimplere possent, deberem jam hanc tam insignem Rempublicam nostram, vestrasque in hac eadem administranda egregias laudes non minus ornatissimo atque longo sermone extollere, vestraeque clementiae condignas gratias agere, qui me ad hoc praesens advocati & oratoris vestri munus nullis meis meritis praecedentibus, tanto dispendio & longanimitate expectatione evocare dignati estis. Sed ut laudare vos non mihi modò, sed omnibus ferè perquam facile est, ita condignas vobis gratias remittere apud me praesertim difficilimum est. Nulli enim nisi penitus elingui, in tanta virtutum vestrarum ubertate celebranda, quarum copia atque splendor, verborum abundantiam facile accumulât dicenti, deesse posset oratio. Egota-
men in hoc mihi ad praesens & consultò temperare constitui, ne quis me vestrae Celsitudini arrogaretur, vestram gratiam adulationis assentatiuncula velle aucupari credat. Neque etiam vos estis tales, qui laudes vestras verbis praedicatas audiri plusquam operibus praestitas palam ab omnibus cerni cupiatis. Sufficit vobis constantissima fama vestra, qua ob tam invictam justitiam, tam infatigabilem prudentiam, tam castissimam clementiam, tam innocentem temperantiam, tam religiosam fidem, praeter ceterarum civitatum Rei publicaeque rectoribus, per ceteras civitates, regna & nationes, magni & clari estis, ut nulla usquam sit Respublica, quae hanc vestram iis virtutibus praecellat, vix æquare possit, idque adeò notum est, ut proba-
tione

nonne nō egeat, mihiq; id citra adulationis suspicionem liceat
testari. Optoque apud omnipotentem Deum, ut hanc ipsam
Rempublicam vestrā perpetuō secundet, felicem fortuna-
tamque faciat eximiasque vestras laudes virtutis, fortunæ, re-
rum gestarum gerendarumque in perpetuam memoriam il-
lās conservet & augmentet, ut omnia vobis ad ornāmētum,
incrementum, dignitatem & amplitudinem Reipub. ac nomi-
nis vestri prospero gloriosoque eventu succedant, mihiq; a-
pud vestram Clementiam, tam optimam opinionem dignita-
temque adepto, id quoque derur, per quod vestræ de me exi-
stimationi aliquando condigna gratiarū repensā satisfaciam.
Hoc autem eō mihi difficillimum est, quō scio me vobis plus
debere quā possim persolvere. Nec ignoro quanta sit Advoca-
ti & Oratoris provincia, in qua exemplo Demosthenē, Ci-
cerone, Hortensio, excellentissima ingenia sēpissimē succum-
bunt. Mihi autem ingenium perquam mediocre, prout homo
sum paucioris experientiæ ac literaturæ minoris, nec inficior,
etiam eloquentia tenuissima. Neque enim is sum, cujus vox
tanta suavitate delectet, cujus verba tanto ornatu splendeant,
cujus sententiæ tanta gravitate vincant, cujus oratio tanta vi
persuadeat, ac si Cicero vel Demosthenes aliquis essem, sed
mediocritas quædam est mihi loquendi duntaxat, non elo-
quendi, & in rerum veritate enuncianda, nō in proloquendo,
phaleratis verbis fucatas sententias. Nec vos in hoc me impro-
babit, qui vera libenter auditis, scelusque esset tanquam læsæ
majestatis, coram vobis incerta fucataque dicere, nedum fal-
sa. Integritatis meæ testis est mihi præsentia mea: si alia probi-
tatis meæ indicia quæritis, possim fidei causa ostendere ea,
quæ nota sunt, patriam non obscuram, progeniem non igno-
bilem, familiam non pudendam domum non fordidam, mo-
res inculpato, vitam sine crimine, famam apud probatissi-
mos viros sine macula, non indignus aliquando habitus, cui
à summo Pontifice, ab Imperatore, à multis Prælati ac Re-
gulis fides & gratiæ haberentur, quem filium & amicum
vocarent, quorum mensa convivis affiderem, quorum fa-
miliaribus epistolis ac publicis literis sum veneratus, quos
virtutis meæ testes usque mecum ad servo, longè mihi gra-
tiores quam pecunias, quarum ego nunquam cupidus fui.
nec ubi adsunt unquam avarus. Verum postquam uxorem
dixi, à publicis negotiis principumque ultra sortem meam
familiaritate, ut quæ longè plus ambitionis habeat atque
periculi quam tranquillitatis, abstinere proposui, & pro-
pria

pria deinceps industria vixi, meisque me angustiis continuè sorte mea contentus, variasque fortunæ ambages infractò animo pertuli, nulli onerosus. Postquam autem vestra Celsitudo jam pluribus literis, misso in super ad me vestro Secretario, me in Oratorem suum postulasset, ipseque Dominus Præceptor Rivi-everfi-atque illius frater germanus præceptor Metensis unà cum magnifico barone & genitore suo, quibus plurimum debeo, id ipsum à me multis precibus contenderent, nephas arbitratus sum tantorum virorù ac de me optimè meritorum preces rejicere, vestramq; gratiam contemnere. Itaq; spretis omnibus aliis commoditatibus ac magnificis titulis, quorum plures tunc apud Allobroges mihi proponebàtur, vobis me firma deliberatione dedicavi, confidens me taliter effecturum, ut hæc de me tam optima opinio vestra non omnino frustreretur. Sed ne diutius huic sermoni insistens vobis molestus sim, ac majorum negotiorum cōsultandorum tempus præoccupem, non aliud agendum restat reliquum, nisi ut ego quæ maximè possim veneratione, devotione, religione, pollicear demq; fidem, me nusquam vobis nulla in re, consilio fide, taciturnitate, & reliquis muneris hujus debitis ac oneribus quacumq; fors ceciderit, defuturum. Faciam ergo nunc quod me decet, vos accipite quod vobis debetur. En habetis me quem jam dudum optastis. Titulum Advocati & Oratoris vestri amplector. Recognosco vos Dominos meos certos & indubitatos, vobisq; omnem reverentiam, obedientiam ac fidem exhibeo, qualem Orator, & ad cōsilia Reipub. vestræ admissus, jure & consuetudine præstare tenetur, & quicquid vestræ Reipubl. causa efficere præceperitis, quam studiosissimè prosequar, experiar, entar, faciam, perficiam, neq; fidei, neq; industriæ, neq; diligentiz unquam defuturus. En facultas, persona, animus, omnia in vestra potentia sunt. Hæc dixi vobis brevius, quo vestra prudentia ex paucis multa percipere solet, nobisque veniam dari postulamus, si non vestram Celsitudinem concedentem, sed secundum vires nostras temporisque indigentiam extemporaneam orationem diximus.

*Oratio ad Senatum Lucenburgiorum pro Dominis suis
Metensibus habita.*

Celsitudinem vestram, clarissimi Senatores, tot repetitis turbare commonstrationibus testamur superos & Deum ipsam, non minus quam id eandem vestram nauseat Celsitudinem

linem, & meos Dominos tædere. Sed haud utrobique par est, cum vestrae sublimitatis autoritas id solo iussa potest, quod nos citra tamen juris ambiguum dubii expectamus. Non quod iustitiam æquitatemve formidemus, non quod vestrae sententiae unius aut alterius utriusve exitum timeamus, sed instantiam formidamus eorum, quibuscum nobis negotium est, publicanorum, hoc est, redemptorum vectigalium vestrorum, à quibus cives nostri ut alienigenae & peregrini homines, tanquam indigenarum vestrorum injuriis obnoxii sint, non modico damno affecti sunt simul & injuria. Causa hæc pendet coram iudici vestro, magno nostrorum cum incommodo tum impensa. Pendet ab anno ultra in hunc usque diem. Interim vobis sæpe à nostri civibus in ea causa supplicatum est, articulatum est, scriptum est. Exhortati sunt vos Domini mei civitatis Mediomatricum Decuriones plus semel, vos fecistis quod in vobis fuit, scripsistis, mandastis, præcepistis istis vestris redemptoribus quod æquum fuit. Si decretis vestris obeditum est, laudamus operam: sin minus, quid monstri alatur, non satis intelligimus. Constat, quod redemptores illi, neque hoc neque illud auscultant, sed obdormierunt ad literas vestras, non absque nostrorum & damno & injuria. Quæ res, si audendum est verum fateri, neque modestiæ proborum virorum neque continentiae publicorum munerum officia videntur. Debuisset revera redemptoribus istis pudori fuisse, si quidem regii vestri senatus mandatis hactenus non fuerunt obtemperantes, vel sic se ac tales præstitissent, ut tanquam de officio eorum malemeriti, aliquando jure argui non possent. Quod si iustitiæ prompta largitas claros fecit senatores, quæ & semper & omnibus à nobis concessa est, vos eandem nobis quoque confidimus concessuros, omnemque hanc controversiam & litem in hac præsentī congregatione vestra, & per vos statuta hodierna die, vestra senatoria sententia sopituram. Pro hoc postremo nunc miserunt me Domini mei, obtestanturque Celsitudinem vestram, ut sublati quibusque iniquis exactionibus, semotis quibusque iudicii subterfugiis damnosisque dilationibus iudicium civibus nostris, æquitate juris suadente, velitis accelerare. Cæterum nunc quod causæ hujus caput est (dico quod ad exactionis vectigalium nostrorum novitatem attinet) hæc res Dominis meis hucusque visa est ultra jus & æquum, ultra hactenus & ab antiquo observatam veterem consuetudinem inducta, nec ullo sano consilio senatorioque decreto roborata. Fortassis sunt aliqui ex istis mercenariis redempto-

demptoribus & publicanis, qui excogitatis novis titulis sese Reipub. vestræ probè consulere contendunt: si ejusmodi exactionum rapacitate, à vicinis populis quam plurimum emūxerint, ac tanquam auri spongiæ vicinorum opes exuentes in fiscum vestrum intulerint, quasi omnis Reipub. fœlicitas, in ampliandis vectigalibus contineatur, quorum tamen bona pars in privatam eorum arcam dilabitur. Quòd si horum rationes prævalebunt, si ita mentibus vestris persuasum est, frustra nobis ad orandum hic locus vacaret. Sed Dominis meis de Celsitudine vestra longè melior opinio est, ut qui sitis cum æquissimi tum justissimi animi, quo vestræ Reipublicæ quam plurimum prodesse, alterius non nocere velitis, tum simul integerrimæ prudentiæ scientiæque in pectore vestro jura omnia recondita habentes, ipsas de novis vectigalibus non instituendis leges censurasque non ignoretis. Itaque orant vos Domini mei, ne patiamini exemplum hujusmodi induci, quo fieri ut exactio generet exactionem, innovatio generet innovationem. Quòd si sic futurum est, ut ita metiantur exactiones, quem tandem futurum arbitramini exigendi vel modum vel finem, nisi fortè Deo ipso repetundarum acturo, aliquando malè gesti muneris rationem reddendam? Nollent Domini mei juri vestro quicquam derogare, nollent in suo dominio subditos vestros supra veterem morem illa innovata exactione gravare. Ut ergo minimum dubium sit, & nulla controversia, vos idem quoque erga nostros cives facturos speramus. Quòd si præscripta per vos imperiali potestate auctoritateque Lateranensium concilii id vobis justum videatur, ut liceat vobis vectigalia taliter extendere, sitque vobis talis prærogativa libertas: jam occasionem dederitis Dominis meis etiam sua vectigalia extendendi, ac victa per vestrorum excessus nostra temperantia, in vestros populos consimilia rependere. Facturi autem id sint nec ne, jam vobis in manu est, vos bono publico consulite occasio dum est. Cæterum Dominis meis Celsitudini vestræ integerrimo animo deditissimis, semperque vobis bona, prospera gloriosaque ominantibus, de his quod superest, litem suam partes declamabunt.

Oratio, in salutatione cujusdam Principis & Episcopi pro Metensibus scripta.

AD sunt hic præsentēs, præstantissime Præsul simul atque Princeps illustrissime, adsunt inquam ex decurionibus civitatis hujus ad hoc ordinati, ut omnium eorum totiusque populi

uli ac civitatis nomine salurent excellentiam tuam, congratulentur hoc jucundissimo adventui tuo. Adsum & ego à Dominis meis ad hoc muneris deputatus, qui eorum erga excellentiam tuam optimum affectum omni sermonis fuce femo, veridica oratione exponam, qui certè, ut brevissimè dicam, talis est. Salutant te Domini mei quàm maxima veneratione, reverentia & honore id eos facere decet, tuæ excellentiæ debetur, tua sublimis dignitas deposcit, ac infatigabiles virtutes tuæ merentur: Congratulantur hoc jucundissimo adventui tuo, ominantes ut te benè secundent superi, semperque in melius provehant, omnemque fortunæ invidiam abs te procul arceant, offeruntq; tibi quantum in eis est, omnem benevolentiam, favorem, beneficentiam, & si quid penes eos aliud est, quod excellentiæ tuæ conducere queat. In quorum testimonium domant te munusculo quodam, non tanquam tanta tua sublimitate digno, sed tanquam signo seu monumento eorum erga te benevolentiae amicitiaeque quo testentur tibi integritatem animi sui, significant tibi optimam voluntatem suam, exponant tibi semper promptum paratissimumque obsequium suum, orantque excellentiam tuam id ipsum eo animo abs te gratum & acceptum haberi.

Oratio in salutatione cuiusdam magnifici viri pro Dominis Metensibus scripta.

Verus mos est civitatis nostræ splendide Vir, & apud magnificos Dominos meos eorumq; prædecesores pro eorum optima voluntate laudabili consuetudine observatus, quasque eximii alicujus status personas per eorum civitatem transeuntes, jucunda quadam gratulatione, addito etiam munusculo aliquo, tanquam amicitiae suae benevolentiaeque pignore salutare. Quod cum hodie mihi à Dominis meis erga magnificentiam tuam efficere injunctum est, deberem jam pro illustri natalium tuorum gratia, pro integritate viriū tuarum, pro virtutum tuarum uberrima copia egregias laudes tuas, si non omnes saltem aliquas condigno sermonis eloquio complecti, tuoq; adventui condigna oratione congratulari. Sed ne sermonis prolixitate tibi jam in itinere defesso, aliisque arduis negotiis intento molestus sim vel impedimento, tum ne dicendi colore publicæ integritati fideiq; Dominorum meorum tanquam adulantium tibi obesse videar, ab hoc consulto mihi temperare constitui, relinquens ea vulgarissimæ ac constan-

stantissimæ famæ tuæ, qua & apud nos apud cæteras provincias magno probitaris exemplo, magno virtutum gloriæque splendore clarus haberi, longeque plus laudabilis es, quam id mea etiam si elaboratissima sit oratio, explicare posset. Faciam igitur quod reliquum me decet, tu accipe quod tibi debetur: Accipe, inquam, salutem Dominorum meorum tibi quàm maxima reverentia exhibitam. Accipe eorum in te munusculum hoc benevolentie suæ monumentum. Demum si quid est, quod eos colloqui velis, parata tibi promptaque dabitur audientia. Quod si etiam loci patriæque visendæ cupidus huc accesseris, En habes hîc urbem antiquissimam, quondam Romanorum sociam & amicam, postea clarissimorum Regum sedem invictam, porro inter sacri Romani imperii civitates haud minimam, in qua quicquid rerum antiquissimarum novarumque animum tuum cognoscere oblectat, omnium lustrandorum libera erit facultas, Dominis meis in omnibus tibi semperque benè ominentibus.

Oratio, per quendam affipem suum Carmelitanum, sacra Theologia baccalaureum formatum, in acceptione Regentia, Parisiis habita.

SI unus ego ex Periandri Corinthii aut Lycophronis scholassem, qui felicitatem ipsam in gloria & honore locasse feruntur, susceptor amantissime, multum gauderem me his ornatissimi eloquii tui divitiis coram tantis viris tam cumulatifimè laudatum, insuper & hac rosea veluti ovali corona tam magnificè adornatum. Sed ipsa cùm professæ religionis humilitas, tum ipsa humanitatis meæ mediocritas faciunt, quò minus hæc tam insignes laudes, quas tua eruditio mihi cæcutiente amore adscribit, pro meis agnoscam, admirorque colendissimi Patres, quidnam commoverit reverentiam vestram, post alia multa in me collata beneficia, me his ornamentis titulisque decorare, huic sublimi loca sufficere tanta venerationis pompa comitari. Certè non sum is, cui tam egregiæ laudes ac splendidi tituli, tam sublimia pulpita conveniât. Vestra hæc munera sunt, vobis ista debentur encomia, qui tanquam coelestia cœli sydera, divinæ & humanæ sapientiæ lumine repleti coruscatis, à quibus mihi longè satiùs esset doceri, quàm laudari, quam coronari, quam proferri. Sed vestra hæc est erga me humanitas & benevolentia, non meum meritum. Quicquid ergo istic nunc de me benè dictum est, totum id vestræ refero benevolentie, sed & totum me in vobis debere

vere fateor. Conabor igitur & nitat favente Christo vestrisque conatibus, aliquando evadere, qualem nunc me prædicatum audistis aut fortè opinamini, vobisque dum dabitur occasio, de tanto in me collato honore, non minus re quam sermone me satisfacturum dicite. Sed jam precor vos Domini, modica hæc amicitiae & obsequii pignora, vinum videlicet lætitiæ symbolum, fructusque futurorum bonorum indices, hilari animo mecum convivantes excipite. Vos fratres amantissimi, currite, festinate, & clarissimis istis Dominis meis singula diligenti cura ministrare.

Oratio pro filio Christierni, serenissimi Dania, Noruegia & Suecia Regis, &c. habita in adventu Casaris.

Simihi Imperator Auguste, Domine & avuncule colendissime, vincendus esset hic gemebundus animi dolor, quo divam Margaretam amitam & prope plus quam matrem nostram, ac omnium optimam principem, tam acerbo fato amissam lugemus, multo effusiore gaudio jam tuæ majestatis adventui gratulaturus forem, & ultra quam ætatis & studii mei quantulacunque fert opinio, sermonis mei nervos omnes in te uno salutando intenderem. Nunc verò uno hoc eodemque tempore, & summa tristitia & pari lætitia distractus, nam hinc doloris magnitudine superatus, inde reverenda specie venerationis tuæ attentus, redigor ad silentium, nec ulla est mihi sermonis facultas, attamen tum tacens tum loquens usquequaque tuæ majestati gratulor. Congratulantur & mecum astantes hæ principes, mihi quidem sorores unicæ dilectæ, tibi verò ex sorore æquæ atque ego nepotes. Tuo adventui gratulamur, tua præsentia solamur, tuæ clementiæ gratias agamus. Cujus alta bonitas præsens comitas, non patietur nos penitus orbatos esse, nec spoliatos spe bona relinquet. Agimus etiam gratias pro ingentibus illis beneficiis, quibus nos diva princeps amita nostra, non secus ac propriam prole hætenus prosecuta est. Pro cuius æterna gloria, cum aliud majus referre nequimus, Deum ipsum indefessis precibus incessanter oramus. Tibi autem Imperator clementissime in primis illustrem Regem, Dominum & parentem nostrum, tuæ majestatis fratrem sororium, cum has adstantes puellas principes sorores meas meque simul tuos nepotes, tum omnem nostram familiam commendamus, tuoque patrocinio devovemus, atque ne nos deserat, ne negligas, ne consueta tua benevolentia & favore destituas, ego unus omnium voto, tuam Clementiam

supplex oro atque obtestor, qui Deum Opt. Max. in tui nominis famam & gloriam, utque tibi omnia prosperè felicissimè que succedant, obnixè p̄p̄petuoque deprecabimur.

Oratio, habita in funere divæ Margarietæ Austriacorum & Burgundorum Principis aeterna memoria dignissima.

Vetustissima majorum instituta sunt, reverendissimi, illustrissimi, clarissimi, generosi, nobiles, egregii, prudentes & præstantissimi viri vosque cæteri auditōtes omnes artentissimi laudabili consuetudine ab illis ad nos usq; derivata clarissimorum Principum, quicunq; magnitudine rerum aut domi aut foris, aut pace aut bello gestarum, aut alia quavis vitæ gloria floruisse, cum luce hac excessissent quam ornatissima fieri potuit oratione à summis autoritate viris & dicendi copia affluentissimis Oratoribus, narrando eorum vitam omnem, ortum, cursum, exitum resq; gestas, adornatis laudibus funera celebrari, ac composita sermonis pompa publicè illis parentari. Quod cum mihi hodie injectum sit manus, divæ Principis nostræ Margarietæ & Germaniæ & Burgundiæ unici decoris, funus perorare, funus inquā, tam acerbum & flebile, quod non solum provinciales lugent, sed etiam exteri populi certatim illachrymantur, quod etiam dolent flentq; hostes, vixque universus Christianus orbis sibi temperat à lachrymis, impiū esset non parēre, & onus hoc, licet humeris meis longè impar & pergrave, uno modo recusare, qui unus sum ex omnibus, qui hanc mihi delatam provinciam refutare nullo modo possum, nec debeo. Optarem autem nunc mihi eam ingenii felicitatem, orationis vim ac dicendi copiam, ut cujus vitæ & rerum gestarum laudes in præsentia vobis enarraturus huc concessi, quibus deceret orationis & verborum insignib, ritè possem absolvere. Certè nulla mihi mediocritas in tam celeberrimæ Principis funere perorando adhibenda esset, in cujus vita omnia amplissima, excellentissima, eminentissimaq; fuerunt. Sed non mihi tantū est ingenii, non mentis, non spiritus, non virium; qui quanto magis in divinæ hujus principis laudem celebrandam animum intendo, eo mihi res ipsa sese sublimiorem difficilioremq; offert. Neq; verò cuiquam possibile puto, etsi omnes id molirentur, omnes ejus laudes attingere, quæ principum omnium decus & insignium mulierum quæ sunt, quæq; fuerunt unquam textit honestissima atq; nobilissima, foris domiq; præclarissima, majorum nobilitate illustrissima, omnium virtutum genere ornatissima, ornamentum patriæ, decus

æcus totius fœminæi sexus, nec fœminis solû illustribus, sed
 clarissimis viris inimitabile exemplar, nec nostra solum æ-
 te, sed omnitemporum posteritate memorabilis, quippe qua
 ulla ætas nec ruli nec feret majorem, vixq; ei parem. Quod
 intum dicendi flumen, quod tam uberrimum orationis ge-
 nus, quod posset cum ejus incredilib. & divinis laudib. com-
 arari? Unde in tam immenso virtutum agmine potissimum
 icendi sumemus initium? Num laudabimus genus & nobi-
 tatem? cujus tanta erat nobilitas tanta claritas, tanta præ-
 tantia generis, ut omnes Christiani orbis reges atq; principes
 ropinquitate sanguinis & generis affinitate cõtingeret, quo-
 um plurimorum oratores, summos viros, sed afflictos & atro
 colore, mutato vestitu huc missos videtis ad honestandum hoc
 unus, & celebrandum clarissimæ principis exequias. An lau-
 labimus modestiam, prudentiã, æquitatem, mansuetudinem,
 pietatem, constantiam, justitiam, religionem? undique tot ad-
 mirabiles & heroicæ ejus virtutes sese proferunt, quibus supra
 quam humana conditio pateretur nomen suum æternitati cõ-
 ecrauit, ut in posterum sancta divinaq; princeps habeatur. An
 res gestas extollemus? Tanta sunt ejus præclarissima facino-
 ra, ut penè mirandum sit tanta ac tot simul fœminam patrare
 potuisse, quibus jam non summam reginam, non summam
 imperatricem, sed numen, sed deam in terris sese præbuit co-
 lendam. Hæc omnia cum non modò longissimum, sed peni-
 tus infinitum ac impossibile sit oratione velle complecti, quæ
 magnis historiarum volu minibus vix explicari possent: tamen
 narraturus sum de splendore & laudibus ejus, non quanta se
 offerunt, sed quantum temporis angustia patitur. Itaq; capita
 rerum duntaxat, non res ipsas perstringemus, atq; de his ipsis
 etiam multis admodum pauca quædam, & ea breviter expe-
 diteque dicemus, & ea sola, quæ sunt exploratissima, quorum
 testes hîc adsunt, qui hæc omnia aut planè viderunt, audive-
 runt, cognoverunt, experti sunt, quippe de nobilitate clarissi-
 mi generis sui, de præclarissimis virtutibus & integerrimè a-
 cta vita, de rebus per illam magnificentissimè & supra omnem
 opîonem gloriosissimè gestis, de quibus omnibus dicturi su-
 mus, falli non possunt. Hos ego mihi judices, hos mihi testes
 adhibeo, horum præsentia fretus, nunc rem ipsam audentius
 aggrediar. Sed illud vos in primis admonitos volo, me non ju-
 xta rhetorum præcepta, è vulgatis illis demonstratoriis lo-
 cis artificiosam orationem velle contexere, non enim quod
 ars, sed quod ingens animi dolor, & sui impotens suggerit

affectus, quæ occurrunt memoriæ sparsim, & nullo artificioso ordine colligemus. Quem enim ordinem servare potero in re, in qua omnia sunt acerba, tristitia, confusa, funesta, & potius fletu, luctu, lamentis, lachrymis, quam verborum leporibus & elegantis sententiarum ordine exprimenda, etsi illum dicendi series maximè exoptulatur? Sed ut à nobilitate generis narrandi initium faciam, habuit hæc gloriosissima princeps nostra paternum genus ex Germania orbis terrarum provincia amplissima, atque ex gente Austria, totius Germaniæ familia antiquissima, super illustri quidem & excelsa, nec solum hoc tempore clara, sed etiam Drusi & Trajani temporibus propriis Regibus semper potentissima, atque post receptam Christianam religionem, semper Regum Cæsarumq; progenitrix præ cæteris fecundissima. Hodie verò cum multitudine summorum ducum, tum potentia invictissimorum Regum & Imperatorum, ac felicitate parti imperii, in toto Christiano orbe prima & suprema Maternum autem genus habuit ex Gallia, provincia æquè latissima, & ab omni ævo nobilissima, atque ex Burgunda gente non minus potentissimorum Regum ac magnitudine rerum gestarum, multarumque & in Gallia, & in Germania provinciarum atque gentium imperio celebrissima. Quod si nunc Reges potentissimos, si duces præstantissimos, qui per superiora tempora ex utraque hac stirpe, ceuè fontibus totius nobilitatis processerunt, recensere vellem, & hac una ratione complecti, nec triduo quidem dicendi finem facturuseessem. Quis enim ignorat, cumulas fuisse omnis orbis Christiani vires, ut nobis hanc serenissimam Principem Margaretam ac ejus fratrem germanum Philippum Castellæ Regem, atque per illum hunc Carolum Augustum ac Ferdinandum Ungariæ & Bohemiæ Regem jam etiam Cæsarem producerent. Sed nos in progenitoribus suis enumerandis sermonem hunc non extendemus, non amplificabimus, sed brevitate quanta fieri potest maxima, in angustum comprimentes, de iis velut delibando recensebimus. Habuit Diva nostra Princeps patrem Maximilianum Archiregem atq; Cæsarem invictissimum, & superioribus illis Augustis non aequandum modò, sed in multis etiam anteferendum. Paternum avum habuit Fredericum tertium Imperatorem, principem omnium justissimum, clementissimum, piissimum, cogenomomento pacificum. Hinc cum Carolus Belgarum atque Burgundionum princeps metuendissimus Novesium inferioris Germaniæ oppidum copiosissimo exercitu obsideret, evocatus

tustum Fredericus à circumvicinis principibus & civitatibus, comparata imperii viribus non contemnenda bellica expeditione Novesium contendit. Ubi pacificus Imperator pro hostilitate, pro pugna, pro bello rebus omnibus optima pace optime compositis, & oppidum insuperabili obsidione liberavit, & intra cum Carolo strenuissimo principe strictissima amicitia ejus unicam filiam nomine Mariam, virginem splendidissimam atque pudicissimam, multarum provinciarum atque gentium hæredem, filio suo, quem diximus, Maximiliano sponsam impetravit. Hæc extitit divæ Principis nostræ mater, hic verò pater, illi utrique avi, viri profectò de quibus cum Ecclesiastico verè dicere poterimus, quorum pietates non defuerunt, & cum semine eorum perseverat bona hæreditas, filii eorum & nepotes eorum propter eos in æternum manent, semen eorum & gloria eorum non derelinquetur, nomen eorum vivit in generationem & generationem. paterna illi avia fuit Helionora, Eduardi Lusitaniæ Regis filia, consecrata & uncta impetratrix, verèq; Augusta Aviam autem maternam habuit ex Borboniorum ducibus atq; Francorum regib. prognatam, genere æquè nobilissimam & clarissimam suorum temporum, laudatissimique nominis sceminam, nomen illi erat Isabella. En stirpis hujus nobilitatem, vetustatem, gloriam, de quibus nunquam satis multa dici possent. En semina en radices, quæ pulcherrimum hunc & preciosissimum fructum protulerunt. Sed hæc de nobilitatis præcellentia hæctenus, de qua tamen non ea quæ pro magnitudine rei dici potuissent complexi sumus, sed duntaxat quæ visa sunt memoratu necessaria. Nolumus enim sic majorum suorum laudibus niti, quod videamur suas proprias profere non posse. Ipsa nobis, diva Princeps nostra laudanda est, ipsa nobis suis propriis colorib. & lineamentis exprimenda. Princeps quæ forma venusta, moribus modestissimis, prudentia præstans, & quæ ætatem suam honestissimis, eisdemq; clarissimis facinorib. peregerit, longè peregrinaverit, multa viderit, multa peregerit, semper maximis in rebus maxima cum laude versata, & omnium quos ætas nostra tulerit optima atq; clarissima. Nata est in hanc lucem Princeps serenissima, anno humanæ redemptionis Millesimo quadringentesimo septuagesimo nono, mense Januario, die decima, hora horologii antemeridiana 11. nata in celeberrima Advaticorum urbe, videl. Bruxellarum, atque per Reverendum D. Ferricum Tornacensem Episcopum juratum Ecclesiæ in templo Divæ Gdulæ per sacrum baptismum

sma Christianæ religioni initiata, fide iubentibus illustribus principibus Philippo à Ravenstein è ducibus Clivorum, & Joanne Austeraniæ principe, atque superillustri Domina Margareta, materni Avi secunda conjuge, ad cujus imitationem nomen huic divæ Principi nostræ tunc impositum est. Nata est autem, quo tempore fames, pestes, bella, factiones, & omnium tragicorum malorum agmen quasi mare quoddam exundans erat, universas has provincias ira, rabie, odio, sanguine, cæde, scelere in volvens atque permiscens, dum plebs seditiosa & rerum novarum cupida tumultuabatur, cives mutuo ardebant odio, dilidebant in varias factiones nobiles, insurgabant populi, discordabant rectores, patria omnis in ambiguo erat, & plura hostis possidebat. Inter has densissimas afflictionum tenebras nata diva Princeps, tanquam nova quædam lux per universam provinciam visa est diffundi. O altissimum divinorum consiliorum abyssum, ô infinitam divinæ bonitatis providentiam, ô summam Dei clementiam, qui (quod credendum est) propter demerita nostra, constitutis nobis inter tot ærumnas & calamitates, abundantibus malis nostris sua abundavit & gratia, & talem nobis principem in lucem produxit, quæ nos, patriam, quæ penates, tot periculis, tot discriminibus fuerat liberatura. Ipsa enim nutritionis annos vix egressa, quibus parentibus, quib. majoribus originem traxisset, supra ætatem ad miraculum spectantium ostendit, tum multa de se pollicebatur præclara & excelsa indoles, ut ætatem fama, famam admiratio, admirationem virtus vinceret, essetque apud omnes populos expectationis admirandæ. Nec fessit illos opinio. Siquidem defuncta paulo post matre ejus Maria principe clarissima, ac viduo parente ejus divo Maximiliano Cæsare, & immortale bellum esset nobis cum Francigenis, & vicinia omnis armis fremeret, sola ipsa tunc solidæ pacis instrumentum, medium, nodus & copula comperta est, atque provincialium opera Carolo Francorum Delphino, ac Lodovici undecimi Francorum Regis filio unigenito in matrimonium desponsata, vix trium annorum nata, in Franciam adducta est, ubi maxima cum pompa, nec minori cum lætitia & gratulatione excepta, à præfato Lodovico sapientissimo Rege, nõ irritò nec vano omine pacifica cognominata est. Mansit in aula Regis omni celebritatis genere honorata, educata inter nobilissimas puellas, optimisque moribus imbuta, tantum de se subito per universum hoc regnum adultæ jam nobilitatis specimen præbuit, ut à cunctis velut numen quoddam veneretur

etur revereretur. Quam præclarissimam & generis & educationis morumque nobilitatem, etiam corporis elegantia animi ornamenta sociabant. Erat enim illi vultus perbenignus & jucundissimus, aspectus hilaris, plenus autoritatis & gratiæ. Dignitas oculorum talis, ut nitidissimum quendam bilitatis splendorem profundere videremur: gratia oris manna, vox suavis & sermo expeditus, summa totius corporis elegantia, & quæ regium atque imperatorium quiddam præ se re venustate quadam majore quam humana videretur. Ad non præclaram corporis venustatem accesserunt honestas, insuetudo, modestia, pudor, verecundia, cæteræque virtutes itæ, ut se tanquam exemplum & speculum quoddam virtutum, omnibus præbet contemplandam. Nulla præclarior, illa nobilior, nulla amabilior puella habebatur, sic cæteras omnes puellas atque virgines nobilitate, gratia, virtutibus antecedit. Verum mortuo Ludovico Francorum rege cum Carolus imperio suo adjiceret, Margaretam jam adultam, nobilitate, venustate ac morum integritate licet nulli secundam, repudiavit, & Francisci Britonum ducis defuncti superstitem unicam filiam, Britannia hæredem, divo Maximiliano Cæsari per orationes desponsatam, Britonibus ingenti prælio victis accepit uxorem. Utrunque factum cum maximorum bellorum potissima causa fuisse debuerat, tamen contentionem & injuriam non omnem, ipsa licet repudiata Margareta princeps, novitate sopivit. Caroli autem repudium (mirum) quam constantertulerit, quanta animi magnitudine toleraverit. Jamque præparata illa adolescentiæ indoles, integritas, cum antea semper peraret aetatem, magis magisque inclarescere coepit, atque per singulos virtutum gradus majori cum ratione consilioque ingregere, maximis rebus par ingenium. difficillimis non minus constantiam exhibuit. Vitæ probitas singularis, animus benignus, & qui nunquam ad iracundiam, nunquam ad odium nunquam ad inferendas injurias, nunquam ad vindictam, nunquam ad bella, sed semper ad beneficentiam, laudem, concordiam ac pacem flectebatur, tantumque de se subito, quod omnes populos adultæ jam & plusquam masculæ virtutis specimen præbuit, ut fama ejus non in istis atque finitimis provinciis clausa teneretur, sed per remotissimas nationes longe lateque extensa, maxima cum laude & admiratione vagaret, & publica omnium vox esset, nullam unquam natam esse

hac principe clariorem, nec meliorem. Hac constantissima atque optima fama permotus Ferdinandus Hispaniarum magnificentissimus Rex, cum experientissimus tum acerrimi ingenii Princeps, sic in hanc indolis altitudinem exarsit, ut post toties devictos Afros, & aucto imperio suo Granatæ regno, conquisitis etiam & subactis ad Antipodas usque multis admodum & opulentissimis insulis, jam tot urbibus, tot oppidis, tot regnis auctus, tot clarissimis victoriis terra marique nobilitatus, tot immortalibus triumphis celeberrimus, nihil inter tantæ felicitatis titulos prius haberet, quam ut hanc laudatissimam puellam Divam Principem nostram, Margaretam inquam, quam tunc multi Reges & Principes appetere, ambirent, observarent, filio suo unigenito, tot opulentissimorum regnorum ac potentissimorum principatuum successori, desponsare posset. Itaque ut id conficeret, summo studio, nec minori ingenio annixus, missis splendidissima legatione Oratoribus summis viris, voti sui supra opinionem compos factus, non solum nobilissima puella nobilissimo Hispaniarum infanti despondetur, sed ipse etiam Philippum Divæ Margaretæ germanum fratrem florentem adolescentem, & Principem omnium, quos nostra ætas tulerit optimum atque clarissimum, sibi generum ac filiæ suæ maritum. Proinde nunc Margarita nobilissima puella conscensa navi, & ingenti classe in Hispanias navigatura, cum illam jam alia mariatenerent, excitatis procellis in classem ejus effervescebant, sævisque jactata fluctibus, ad Anglicum litus compulsæ, cum sævientibus undis perdurare maris intemperies; plus integrum mensem anchoris hære coacta; nunquam interea ad litus egressa est. Quam tunc Henricus Septimus Anglorum Rex, & unus sui sæculi Regum opulentissimus magnificentissimusque instaurata classe ejus, recentibus comæatibus, insignibus & verè regiis muneribus, ac omni honorificentia prosecutus est. Solvensq; deinde ex Anglico litore in altum progressa, illisis inter se navibus, soluta proca cum naufragum timeretur, in scapham paucis admodum sociata insilens, ut in aliam navim abduceretur, tempestuosis fluctibus exponitur. Circumcirca mortis pericula imperabant, lachrimabant omnes, ingemiscebant, singultiebant, non tam proprium quam tantæ Principis casum: & extensis ad coelum manibus, divos inclinantes vota nuncupabant. Sed qua animi fortitudine, qua patientia, qua constantia imperterrita puella hos undarum rapidos insultus, & manifesta vitæ discrimina toleraverit,

fit, restiterit, effugerit, his qui aderant, qui viderunt, qui exper-
ti sunt, res divina potius quàm humana visa est, nec ulla nisi
divina vi liberatam indubitatè credunt, omnesque in illa tan-
quam miraculum admirari sunt, in tanto periculo tantam for-
titudinem, tantam constantiam, tantam patientiam, quæ pro-
culdubio singularem & plus quàm virilem animi magnitu-
dinem ad res maximas præfagiebant. Sed & (quàm ferè præ-
terii) res sempiterna memoria digna est, quòd cum juxta Nan-
tium in eo periculo morem, manus sibi cum aliquot aureis
obligaretur, ut erat Gallicè tum prosa, tum rithmo facundè
docta, ipsa sibi Epitaphium lusit, atque incerta tum allegari
jussit, in hæc verba:

Cygyst Margola noble Damiselle,

Que fut deux fois mortes, & encore est puelle.

Tandem cum superatis periculis in Hispaniam ventum esset,
qua pompa, qua veneratione, qua reverentia, qua observatio-
ne, qua honorificentia, quibus magnificentia triumphis tunc
excepta semperq; culta fuerit, cōjicere magis possumus quàm
explicare, effusi omnis sexus, omnis ætas, litora, vias, compita,
campos complent, ut benignissimam Principem, commune
omnium gaudium conspicerent, & vel gestu vel nutu saluta-
rent. Quippe Rex ipse tantæ felicitatis suæ gaudium publico
eoque aureo numismate ad perpetuam memoriam testatus
est, in quo illud Evangelicum verbum legitur: Inventa autem
margarita una pretiosa. Verùm si singulos qui illi in Hispaniis
magnificentie honores exhibiti sunt, hic enumerare deberem,
profectò nullum oratio inventura esset exitum. Neq; præter-
ea hic aliorum gesta recitare, sed Divæ Principis nostræ pro-
prias virtutes enarrare constitutum est, quæ ut erat tunc puel-
la facundissima & vivacissimi ingenii, Hispanicam linguam
paucis mensibus edocta, tanta sermonis suavitate, animi man-
suetudine, morum comitate ac imperatoria quadam & indi-
cibili gratia effulsit, ut gratia cum dignitate, dignitas cum glo-
ria & autoritate certarent: nullis laboribus, non industriæ, non
diligentiæ, non solertiæ pro gloria comparanda pepercit. Ni-
hil inconsultè tentavit, nihil nisi cum laude peregit. Hispanias
omnes in longum & transversum ad Galdes usque magnà cum
laude peragravit, universo populo, quacunque transibat quàm
gratissima, ac si jucundissimo suo adventu omnium salus ad-
ventasset. Quam profectò si quis non laudasset, non extulisset,
non adorasset, veluti majestatis reus, in penates, in patriam, in
principem insensibilis, & ingratus huic seculo ab omni-

bus judicatus fuisset, tantam gratiam sibi apud Hispanos omnes, populos profecto ingenio & judicio pollentes, brevi comparavit heroicis illis suis virtutibus. Nam salutabat libenter omnes: comitate & mansuetudine plus quam solent privati, sermones ejus semper læti, festivi, per jucundi. & pro tempore rerum auditorumque conditione, gravitate simul & prudentia referti, semper autem honestate & majestate pleni. Audiebat omnes perhumaniter, respondebat perbenigniter, neminem à se tristem discedere permittebat. Facilitas & benignitas in familiam incredibilis. Tanta semper modestia, ut neque factis neque dictis quenquam unquam laceggeret, nemini unquam detraheret, neminem unquam vituperaverit: quin & alienos errores quamplurimos aut blandè benigneque excusaret, aut si excusationem non reciperent modestè castigaret, virtutes omnes honoribus & beneficiis persequeretur, benefacta omnia quantumcunque modica, magis tamen laudibus extolleret. Acerrima semper alienæ laudis, dignitatis, honoris propugnatrix: nec in illos quidem, qui cum eam, tum majores ejus aliquando non parvis affecerunt injuriis, unquam vel unum verbum refuderit contumeliæ. Quæ cum jam etiam in eo rerum statu atque fortuna constituta esset, ut multa sibi in adversarios & licere & posse cognosceret, nullam tamen unquam vindictam, nullum bellum, nihil hostile, nihil violentum machinata est, sed malevolentiam omnem potius beneficio extinguere, quam injurias bello & vindicta ulcisci nitebatur: ita omnia ejus proposita, studia, conatus, voluntas ad unum semper finem spectarunt pacis & concordie, justitiam ita peculiarem, quasi hæreditatis jure sibi relictam, custodiebat: sed clementia sic temperatam, ut in maximis delictis mediocri poena contenta esset. Liberalitate & magnificentia admodum laudatissima, & ut erat in ea summa nobilitatis majestas cum summa animi magnitudine, consilio, prudentia, fide, constantia, continentia cuncta, ita erat in ea summa divini cultus pietas, summa Christianæ fidei Religio. His heroicis virtutibus effecit, ut jam non solum Hispania, & Gallia, sed Germania, sed Italia. sed universus orbis Christianus hanc unam loquerentur, laudarent, celebrarent, virtutesque tantas in adolescentula, in scæmina stupefcerent & admirarentur. Quod si omnes divini animi sui super excelsas virtutes retexere vellem, nunquam præ multitudine & affluentia illarum finis futurus esset orationi, & angustia temporis, & quæ superest rerum agendarum moles nos adhortamur, ut illa

illa in præsentia mittentes, ad ulteriora procedamus. Cum itaque jam & D. Margareta, Princeps omnium Reginarum splendor, in Hispaniis, omni honoris & dilectionis genere celeberrima haberetur, non potuit hoc ferre probis omnibus semper inimica fortuna, quæ ut superius audistis, cum jam primum illam Francia repudiatam remisisset, deinde in Hispanias navigantem tempestatibus & naufragiis oppugnasset, rursus tunc eam Principem, in quam Charites omnes, tot ornamenta contulerint, funesta clade prostravit. Nam maritum suum, præstantem adolescentem, & in quem Ferdinandus Rex & tota præterea Hispania, non dubias spes collocaverant, fore ut per illum ex Margareta Principe immortalitatem quandam, jam per tot secula vetustissimæ Gothorum propagini adipiscerentur, ante triennium concitata, inexorabili Parcarum sorte abstulit. Nec diu post filium, quem gestabat uterò, in quo tota residua spes collocata erat, vix dum natum, non absque propriæ vitæ periculo, pari clade surripuit, tota Hispania mox ingenti luctu completa, cum tandem non superesset cui tot regna destinarentur, alius hæres, siquidem & prior Ferdinandi filia Regi Lusitanix desponsata, una atque filius ejus sub eundem annum obierant. Philippus D. Margaretae frater, cui altera Ferdinandi Regis filia collocata fuerat, tanto imperio successor designatur: atque omne Hispaniarum imperium à validissimis Gothorum Ducibus, per quinquæ supra octoginta coronatos Reges perpetua successione strenuissime rectum, tunc ad Austriacam familiam translatus est. Margareta verò amisso viro & filio, ex Hispaniis in patriam rediens, per Gallias & Francorum regnum iter fecit: ubi per totum regnum, quacunquæ transibat, omni magnificentia honorificentiaque affecta, per singula oppida & civitates officiosissimè excepta, in ejus gratiam & singularis clementiæ Symbolum aperti carceres, donata venia fontibus, impunitas concessa maleficis, innumeraque alia reverentiæ officia singulari favore illi exhibita: nec minori favore & reverentia reversa in hanc suam patriam, à Provincialibus excipitur. Non enim potest diu in occulto latere virtus. Splendor undiquæ & remorè lucet, & quo magis diversa fortuna atteritur, hoc semper exurgit illustrior. Ergo cum una esset Margareta Princeps virtutum decus, & lucerna optimis moribus & exemplis præluens, vix annum domi morata, à Philiberto Allobrogum & Pedemontium sub alpina Gallia, Italiaque florentissimo Principe

cipe in matrimonium postulatur. Is ducum longè potentissimus, Imperatoria & Regia stirpe natus, cujus fines in Gallia & in Italia longè latè que diffusi: hinc Allobrogibus, Carocellis, Centronibus: Catufigis, Latobrogis, Veragis, Vocontis. Antuatibus, Segusianis, Sequanis, Lemanis & aliis plerisque populis imperat: inde verò subalpinam Italiam, quæ Pedemontium dicitur, provinciam amplissimam, oppidis & arcibus populatissimam possidet, cum quibus & Augustam prætoriam, Sybillinam, Eporedium, Apollineas, Vercellias Phæronteam, Taurinum, Montem vicum, ab Annibale olim admiratam munitissimas civitates, & ad Ligusticum mare Nicæam nobilissimam urbem, atque portum Herculis, quæ hodie dicitur Villa Franca, trophæis Cæsaris claram tenent: utriusque & generis nobilitate, & ditionis amplitudine illustrissimus, & plerisque etiam Regibus anteferendus. Paternum & avitum genus à priscis illis Saxonibus & Othonum familia, nunquam interrupta posteritate recta linea accepit: Maternum autem genus, ex antiquo Francorum sanguine traxit. Mater illi fuit Margareta Borbonensis, illustrium Matronarum Princeps sapientissima, & Isabellæ illius quæ nostræ Principis materna avia extitit, soror germana. Huic tam generoso ac simul formosissimo Principi cum jam nobilissima venustissimaque Princeps Margareta faustissimis omnibus nupta esset, ut erat jam maturioris adolescentiæ, annum agens circiter secundum supra vigesimum, tum aliis virtutibus, tam præcipuè consilio, prudentia, æquitate, justitia, & incredibili Religionis observantia, per universas illas provincias, tanquam coelestem quandam lucem effundebat. Tanta sapientia pollebat, ut iudicium ejus velut divinum quoddam oraculum, sanctitatis honestatisque plenum haberetur. Quibus illustribus virtutibus sic Allobroges omnes atque Pedemontanos Italos in sui dilectionem, reverentiam & admirationem traxit, ut omnes ejus mansuetudinem colerent, majestatem observarent, iudiciumque pertimescerent: tantam tamq; amplissimam auctoritatem, tantum animorum consensum, tantam fidem adhibentes, ut nihil contra ejus sententiam faciendum decernendumq; putarent. Proinde applausus erat maximus videre, nullam foeminam viro gratiorem quam illam suo, non virum ulli tam cordi fuisse uxori atq; illæ suæ. Dii boni quanta voluptas, florentissimo Principi nuptâ clarissimam Principem, juvenem juveni, pulcherrimam pulcherriimo, amantissimam amantissimo, ut jam nullam foelicitatē illis fatorū indulgentia majorē tribue-

tribuere potuisset, quam ut in hoc perjucundo amore, & tranquillo otio, auspicatae prolis parentes facti, illis in extremam senectam requiescendum fuisset. Verum invidit hoc illis nimium crudelis fortuna, ac tam felicissimum conjugium post paucos annos indignissima clade funestavit. Nondum enim 4. annos nupta, nullius prolis mater facta, a tantissimum maritum extulit. Nec diu postea etiam germanum fratrem suum Philippum, Castellae gloriosiss. Regem, Hispan. omnium Principem, acerbatorum serie amisit. O fatorum æmula, crudelis & impia fortuna. Hæc tua scelera, hæc tua facinora, hæc tua ludibria, quæ probis omnibus insidiosa & infesta, non nisi ignavis & improbis impense faves. Num tibi satis erat, quæ in hanc optimam Principem indignissimè lufisti hætenus, nisi rursus atque iterum illi tam tantissimum maritum, tam dilectissimum fratrem, utrosque florentissimos Principes, è complexu, è sinu tam immaturo interitu tam immaniter eriperes. Quæ Principes à fortuna tot laboribus, tot ærumnis, tot acerbis eventibus persecuta dici aut fingi potest? Quæ unquam orbis Regina in tanto fastigio ejusmodi bella cum fortuna gessit invicta, sicut hæc nostrasplendidissima Margareta? nihil à virtute majorum suorum degenerans, nec ad res magnas gerendas animum gerens remissiores. Et licet adhuc junior, duodeviginti aetatis esset, perpetuo tamen manere vidua secum constituit omnemque reliquam vitam in cœlibatu pudicissimè vixit. Clades omnes calamitatesque, domesticas, interitum viri, mortem fratris ita cōstanter moderateque pertulit, doloris acerbicatem, violentiam fortunæ, animi magnitudine coercens, comprimens atque vincens, hoc usurpato Gallico verbo (fortune infortune fortune) infelicem sortem suam posteritati testari contenta. Philippo Margaretae fratre & principe nostro, sub cujus imperio jam aliquot annos felicissima pace fruebamur vita defuncto, rursus claudicare coeperunt, quæ vivo eo pacta fuerunt, rursusque ad dubium statum, ad regimè incertum redacti, & inimicorum nostrorum insidiis, insultibus, prædis incursionibus expositi eramus, hostesque finitimi, non virtute sua, sed calamitate nostra fortiores facti, res novas moliebantur. Bellorum magna suspicio, undique arma prorupere, cuncta timore trepidare videbatur: nec ullum avertendi belli nec suscipiendi, nec sustinendi consilium, nec vincendi ulla spes erat. Præterea Principes patrii provincialesque & cæteri tum nobiles tam cives & plebei in diversa distracti, omnis provincia plena terroris erat. Quid faciendum erat in rebus desperatis? Abesse cogebatur Maximilianus Cæsar, Carolus nepos

nepos adhuc pueritia imbecillis: non erat, quo Duce tantum malum amoliri speraremus, nullum præsidium erat, nisi in Deorum immortalium suppliciis, quorum intercessione placatus omnipotens Deus, qui nos non usque adeo exosos habuit, Provincialibus & Rectoribus tandem unanimem mentem dedit, & procul circumspicientibus Margaretam Principem viduam, & in suis antipherenis sese continentem illis ostendit, quæ sola propulsandi belli, & concordandi tot dissidentes populos, tuendiq; nepotes commodissima esset atq; securissima. Hanc tunc omnes certatim nuncupabant, hanc clamabant, hanc volebant, hanc communi voto gubernatricem sibi tot potentes provinciæ postulabant. Quod ut volebant, ut optabant, atq; eo tempore optandum maximè fuerat, ita concessit Maximilianus Cæsar, atque ipsam D. Principem Margaretam hujus imperii cohæredem, justissimam reatricem agnovit, summa autoritate constituit, summa pietate pronuntiavit, ipsique omnium harum provinciarum imperium tradidit gubernandum: cujus curam omnem, ipsa non minori cum in parentem tum in patriam pietate suscepit: rediensque iterum in hanc patriam, velut nomen aliquod è cœlis in salutem hominum prolapsum, sic mox iratissimorum hominum mentes flexit, tumultus plebis sedavit, privatas nobilium inimicitias sustulit, contentiones provincialium acerrimas pacificavit, suspiciones omnes abstulit, obsequium civitatum, benevolentiam rectorum inter se conciliavit, rem omnem ita composuit, ut & optimatum dignitatem non minuerit, & populares à potentium violentis concussionibus tutos conservaverit. Vestram denique ô nobiles dignitatem quo studio defenderit atque auxerit, fortunata illa ordinis vestri conditio testatur. Tum ad finium custodiam conversa, recensendo arces, distribuendo præsidia, recognoscendo præfecturas, arces & munimenta ab hostibus jam pridem diruta & incensa refecit, munitiora turribus & moenibus oppida suis ordinibus instruxit: nullos labores, nullas occupationes, nullas molestias declinavit nullis consultationibus, nullis interponendis decretis defuit, omni tempore pro patria, pro Republ. impeditissima, quousque omnia compleret, provincias omnes, quarum acceperat ditionem, sic administravit, ut ejus imperium probarent, omnes pœniteret neminem. Erat in ea quoddam temperamentum severitatis atque clementiæ, ut nunquam à justitia misericordiam, nunquam à misericordia justitiam remitteret, omnibus reddendo jure, & libellos sua manu subscribendo, promptissi-

ma

ma. Diligens in consultando. Cum provincialibus de rebus maioribus, nonnunquam etiam cum externarum gentium legatis deliberando, quæ ad publicam pacem & Reipub. salutem conducere videbantur. Omnibus semper & majoribus & minoribus mansuetissimam sese exhibebat, hospites & externos legatos oratoresque magnificentissimè excipiebat, victus aulae suæ largus, & rerum omnium affluentissimus. Neque verò postremum inter laudes ejus reposuero, quod ut erat illi vox sonora, expedita lingua, promptum ingenium fluens & elegans sermo gravis & sententiosa oratio, plurium linguarum sciens, sapientissimè orare solebat ad populum: non rarò etiam externorum principum oratoribus, cum ornatissima oratione, tum prudentissima gravitate respondere. Cæterum nihil unquam per tyrannidem egit, sed omnia æquitate & justitia gessit. Ipsa nobiles in cōcordia, civitates in tranquillitate, universū populum in pace conservabat. Splendebat nobilitas. fulgebat aula, vigeat omnium artium quæstus, crescebant tabernæ, affluebant mercimonia, confluebant mercatores, augebantur nundinæ, florebant studia literarum, omnia felicitate gaudebant. Quod itaque subactis bellorum ardoribus, pacatis hostium animis, pulcherrima hac pace, totius inferioris Germaniæ concordia, imperii gloria, vicinorum omnium quiete nos tuti & læti domi forisque viveremus, nullis oppressi vectigalibus, nullis obstricti exactionibus, nullis angariis aut perangariis, nullis indictis aut superindictis onerati, sed liberis comitatibus, commerciis præ cæteris nationibus omnium foelicissimi haberemur, totum hoc illius cura, illius opus erat, nec quemquam vestrum esse arbitror. cui non sint hæc jam pridem cognita. Magnus nobis est hic campus, magnus cursus ad laudem apertus. Sed temporis ratio non patitur, nec auditorum præsentia postulat omnem gestorum illius seriem, & quas ter maxima Princeps laudes merita est, retexere: Neque enim id nunc ago, majora enim sunt quàm ut eis ulla quadret oratio. Verum ex immensa illorum turba pauca quædam atque præcipua decerpam: quæ etsi etiam tacente me vos non ignorare non dubitem, paucis tamen hæc aperire, & memoriam vestram breviter quasi excitare admoveereque pergam. Nam ab initio hujus imperii filii, cum Geldrorum Dux tunchostis minacissimus, & adjutus Gallicis armis, hanc provinciam ingenti metu perterreret, & Francorum milites jam primum Campagniæ fines prædabundo exercitu ingressi, direpto Tornaco insigni Campagniæ pago, post annum deinde reversi & op-

perfluxi

pressuri Dieftum oppidum, repulsi, incenso Hala oppidulo,
 obsessis, captis & direptis Thennis, opimis spoliis onusti re-
 deunt, cum in Arduenna sylva præoccupati nocte confeder-
 sent, à Namurcentibus intercepti, & plebeiorum pauca manu
 fusi & trucidati essent: Et Margareta Princeps tam recenti im-
 perio se Francorum potentia imparem fore considerasset, quo
 consilio, qua singulari prudentia, quo infracto animo Henri-
 cum Anglorum Regem tunc sibi adjunxerit, ac Francorum &
 Geldrorum vim represserit, patriam latrociniiis liberaverit, &
 nos felici pace frui fecerit, nemo vestrum est qui ignoret. Non
 multo post, sed eodem ferè tempore fremescebat tota Germa-
 niabellis, fervebat vehementius Gallia, æstuabat Hispania,
 incendebatur armis Italiam, non Anglia, non remota Scotia pa-
 cem habebant, non ipse ROMANUS PONTIFEX
 ab armis quiescebat, iterumque nobis circumcirca hostis im-
 minebat totus orbis terrore & formidine plenus erat: sola
 tunc Margareta Princeps diffidentem Christianitatem paca-
 vit, & suo quasi natu restituit: quæ tot potentissimorum in-
 victissimorumque Regum arma tunc in unos Venetos con-
 versa fuerunt, quia mole & magnitudine Imperii sui vicinis exi-
 tio imminere videbantur. Non sunt solum hæc audita vobis
 & in triviis decantata, ipsi vidistis, ipsi interfuistis inquam,
 anno salutis Millesimo quingentesimo octavo. Quid nunc
 illa quæ postea egit, quàm famigerata, quàm mira, quàm me-
 moranda? Quod Frisios populos, populos, inquam, acerrim-
 os & efferos, gentemque ferocissimam ac planè ad effrenam
 libertatis propugnationem natam, & ingentibus viribus re-
 bellantem illorum provinciam amplissimam & invictam, ur-
 besque opulentissimas munitissimasque sua virtute, sua con-
 stantia suo consilio, non tam armorum quàm benevolentia
 vinculis ad deditiōem compulerit, huicque Imperio adie-
 cerit & imperata facere coegerit: Quod nec Philippus fra-
 ter, nec Maximilianus pater, nec Carolus maternus avus po-
 tentissimi & bellicosissimi Principes assequi potuerunt. At
 hodie gentes illæ quantumvis efferae, & quæ antea nil nisi li-
 bertatem & arma fremebant pacatæ omnes conquiescunt,
 illiusque imperio admodum lætantur. Illius fatum nunc tota
 illa provincia luget, luget, inquam, principem, quam in omnem
 posteritatem admiratura potius sit, quàm aliam unquam si-
 milem habitura. Annon etiam omnimoda gloria dignissi-
 mum facinus est quæso, quodd bellum illud postremum, cum
 Geldrorum Duce toties jam antea semper metuendo hoste
 susce-

sceptum, tanta cum virtute animique magnitudine gessit, iousque tam potenti Principi ac hosti, pacis & perpetui for-
 eris conditiones dixerit atque ut communi serviret tran-
 aillitati adegerit. Injuriarum & antiquæ hostilitatis usque
 leō oblita, ut quem autoritate & armis ad concordiam redu-
 erit, etiam comitate & benevolentia in mutuam gratiam &
 morem receperit, plusque novis officiis demerita fuerit ami-
 um, quàm armis adorta sit hostem. Non minus præclarum
 ereque Imperatorium facinus, quod Trajectum civitatem o-
 ulentissimam populumque potentem, omnemque superio-
 em & inferiorem adjacentem provinciam subactam Braban-
 iæ partim, partimque Hollandiæ subjecit, imperiumque hoc
 ot viribus, tot oppidis, tot arcibus adauxit. Nec malè nota di-
 o, constant oppida plus decem & octo insignia & præclara ac
 nunitissima Stant arces oppidaq; alia & municipia omnia qui-
 lem egregia & munita ultra ducenta, quæ huic imperio adje-
 it. Prætereo arcem illam munitissimam mœnibus, turribus,
 ossis, propugnaculis, copia rerum viribusq; instructissimam,
 quam ipsa pro tuenda Trajectensi urbe ac pro coercendis sedi-
 tionibus recentibus his annis extruxit. Dicer hîc forte aliquis,
 & contractiori vultu arguet, communem hanc plurimorum
 Optimatum atque Ducum laudem me huic uni atque soli ad-
 scribere: quod ego inficiari non auderem, nisi tanta fuisset in
 Principe hac autoritas, ut cæteri omnes ejus nutum observa-
 rent: & quod illa prius suo consilio deliberasset, sequerentur,
 parerent, obtemperarent, ac dissentienti adversaretur nemo.
 Cui universus populus sic parebat, ut huic uni & inermi &
 fœminæ, cederent viri atque armati omnes. Cujus nutu tota
 provincia vel ab armis flectebatur ad pacem, vel à pace ad im-
 perium concitabatur armorum. Quod etsi multorum ad hæc
 quæ diximus præclara facinora accesserunt, quibus suæ lau-
 des non invidemus, non auferimus, non detrahimus: unius ta-
 men Principis consilio & autoritate regebantur omnia: fateor
 enim ingenuè, non me posse unius Margaretæ Principis ge-
 sta narrare, quin simul etiam colligenda sint multa in hac una
 multorum ornamenta, de quorum laudibus atque splendore,
 cum & multa & illa quidem præclara atque illustria sese di-
 cenda offerant, cum non sit hoc nostri instituti, multa præcla-
 ra transeunda mihi esse video. Transeo igitur nunc ad id quod
 potissimum est, atque omnium linguis & literis monumen-
 tisque extollendum: Quod cum inter Carolum Cæsarem &
 Franciscum Francorū Regem, post tot cruentissima bella jam

ad extremas etiam injurias ventum esset, & utrique deplorata concordia videretur, nec spes ulla pacis esset, nisi utramvis in partem bellorum victoria maxima mortalium clade alteri exitium attulisset: tam durum, tam pertinax, tam calamitosum & universo orbi Christiano exitiale dissidium, quod non à potentissimis Regibus, non à Christianæ religionis summo Pontifice componi nec placari potuit. ipsa, & ipsa quidem soluta, & ad suam sententiam composuit, restituit, refecit. O divinam divinæ Principis sapientiam. O nunc tam & infatigabilem prudentiam. O potentissimam virtutem. O clementiam æterna memoria celebrandam. O præclarissimum facinus, nullo unquam tempore inter moriturum. Sola ipsa, atque sic sola, ut nulla secum alia id sibi arrogare queat, execrandum ab omnibus, & exacerbatum tot injuriis odium, quod tam multos annos inter invictissimos Reges inolevit, è medio subtulit & extrinxit. Sola injectam clarissimis Regibus, (hæc dubio stygiis erynnibus hanc imminentibus) abyssalem caliginem illustravit, Regesque sibi mutuo insensissimos hostes, non solum pace & concordia conciliavit, sed & perpetuis propinquitatis atque necessitudinis vinculis adstrinxit, affinitate, & fraterno amore arctissime conjunxit, copulavit, adunavit, injuriarumque omnium oblita potentissimis & antiquissimis hostibus, qui cum patre suo, cum avo suo, cum socero suo, cum nepotibus suis, tot cruentissima & atrocia bella toties gesserunt, salutem dedit: etiam de suis suorumque cum fortunis tum viribus non nimium remittens, insuper & officii demeruit atque vicit. Ubi sunt nunc tota ac tantæ tamque incredibiles virtutes, magnanimitas, prudentia, consilium, justitia, liberalitas, clementia, munificentia? Ubi venustas, valetudo, agilitas, dexteritas? ubi nobilitas, quæ vel sola, dignaretur imperio? ubi rerum gestarum gloria? ubi Princeps illa, quæ perpetua luce illustrium exemplorum patriam nostram illuminabat atque illustrabat optimis institutis? Proh dolor, extincta est, extinctum est nobis lumen illud nobilitatis clarissimum & splendidissimum. Discessit præsidium patriæ, splendor, gratia, consilium auctoritasque: quæ plebis incolumitatem, quæ civium concordiam, quæ nobilium splendorem, quæ omnium nostrum salutem studiosissime semper diligentissimeque curavit: quæ tot capitales inimicitias, tot privata odia toties repressit, sopivit, & extrinxit: quæ toties dissidentes Christianos Principes conciliavit, pacavit, & felici patri restituit: quæ has potentissimas provincias tam multos annos

us ita rexit & gubernavit, ut nihil ille sub suo imperio per-
 lesset calamitatis: ita conservavit, ut cæteris circum vi-
 cinis provinciis & populis, diuturnis & continuis bellis ve-
 ratis, nos soli tranquillissime pacatissimeque viveremus. O-
 rere optimam ac heroicam Principem. O felices atque per-
 beatos populos, quibus talem Principem atque gubernatri-
 cem habere contigit. Onunc miseros & calamitosos, qui-
 bus talem rursus contigit amittere: haud dubie nostris de-
 meritis peccatis id exigentibus. Qui cum indigni facti esse-
 mus tanta Principe, ideo Deus illam nobis abstulit, quod
 suam esse maluerit: Nam cum vix quinquaginta duos an-
 nos confecerit, immatura factorum acerbitate nobis subla-
 ta & extincta est, extinctæ simul tot præclarissimæ virtutes,
 quas nunc fleri magis quam laudibus ullis exprimere conve-
 nit. Heu nos miseros, heu nos infelices! An fortè sperare au-
 debimus aliam, quæ consilio, quæ prudentia, quæ tanta re-
 rum experientia, Reipublicæ studiis invigilare, eamque rege-
 re & administrare, & qualem ab hac diva Principe relictam
 acceperit, talem continere & conservare possit? Outinam
 id non tam sperare quàm vere confirmare possemus. Sed
 quàm difficile est magnorum ædificiorum fundamenta, sine
 totius structuræ concussione aliò transferri: tam difficilli-
 mum est imperium, quodcunque absque Reipublicæ ingen-
 ti turbatione aliò deferri. Quæ erit illa, quæ gratia, consilio,
 moderatione, justitia experientia, magnitudine animi, & Rei-
 publicæ administrandæ scientia illi conferri, aut vitæ integri-
 tate, autoritate, rerum gestarum gloria illam adæquare possit?
 Quæ una erat præ sui sexus ordinibus æternis præconiis ex-
 tollenda, cui nulla secula maiorem, nedum parem, protule-
 runt. Heu erepta est nobis Princepsilla & gubernatrix, at-
 que præsidium firmum & constans, quæ libertatem nostram,
 quæ pacem, quæ otium, quæ tranquillitatem, quæ salutem
 nostram studiosissime atque acerrime defendebat: cujus præ-
 sidio quamdiu vixit freti, nullum periculum, nulla tempestas
 nobis nocere potuerunt. Quæ nunc sublata, relicta est omnis
 provincia instar navis, quæ undis insurgentibus, spoliata Ma-
 gistro & solito carens gubernaculo, æstuosissimis fluctibus
 atque procellis agitur. Sed nequaquam est nobis desperan-
 dum. Non est abbreviata manus Domini, quæ nos prote-
 gat. Habemus Carolum Imperatorem felicissimum, & Fer-
 dinandum Cæsarem strenuissimum, utrumque Augustum, in
 quorum fidem & securitatem omnia fata & successus nostros

tutò collocare & possumus & debemus Est etiam illorum soror Maria Illustrissima, nuper Ungariæ Regina, nunc vidua: quæ si nobis gubernatrix contingat, sperare licet illam hac D. Margareta amita sua nobis non minus beneficam futuram. Ad te ergò nunc mihi gloriosissime Cæsar, quanta possum maxima atq; altissima voce sermo vertendus est: præreptam jam tibi talem amitam, sed plusquam matrem, cujus salute non minima tua salus tranquillitasque constabat. Amisisti sociam curarum tuarum, præsidium consiliorum tuorum, omnis fortunæ & dignitatis tuæ procuratricem, tot provinciarum tuarum præfectam, quæ tantas ærumnas, tantos labores pro dignitate & defensione imperii tui sæpè suscepit, tot tumultuantibus fluctibus sæpè sedavit, hostes (quicunque tibi contigerant) superavit, pacavit, reconciliavit: fines patrios & aviti regni tibi latissime propagavit & amplificavit: ipsa tibi victoriam, patriæ pacem, civibus concordiam, plebi præsidia, operam defensionemque reliquit. Tuam gloriam omni semper studio procuravit defenditque. Res à te gestas omnes, tanquam dignis numerabat, prædicabat, recitabat. Cuique post amissum virum adhuc juvenis esset, in tuam gratiam cœlebs vivere delegit, ne hæredum, si quot genuisset, divisione, regnum tuum debilitaret. Deum omnipotentem, sic quotidie in successus tuos religiosissime præcabatur, ut quem magis propè tibi quam sibi cuperet esse propitium. Sed à te digressus ò maxime Cæsar, ad Deum optimum maximum orationem convertam. Hujus illa religionem semper observandissime coluit, semper in illa cum gloria sine superstitione vixit, pro illa cum gloria acerrimè pugnavit Germanicis hæresibus sic restitit, ut ni ipsa fuisset, provinciæ istæ omnes supra quam superior Germania in profundissimas errorum hæreses prolapsæ fuissent. Huc etiam spectat, quod in primis dicendum erat, fundata per illam sacra officia, resectas sacras ædes, restituta templa, & califlicas à fundamentis magnificentissime extructas, quæ passim extant & celebrantur, & quæ illa virtutis & religionis suæ monumenta reliquit. Quam illa Dii boni apud Segusios, Bressanos hodie vocant, in suburbiis civitatis Burgenfis augustissimum templum D. Nicolao Tollentino sacrum à fundamentis condidit, ac conventum fratrum Augustinianorum magnæ congregationis Longobardiæ ibidem pie sancteq; fundavit, agros, municipia & census perpetuos cōtulit, quibus fratribus illis in singulos annos abundanter providit: in templi verò & Monasterii extructione supra ducenta millia aureorum impendit,

edit, & adhuc plus viginti millia pro absolvendo tanto ædificiis impendenda restant. Illic maritus suus Philibertus, ibi nati mater Margareta, sumptuosissimo Mausoleo sepulti sunt, quos penes & ipsa sepulturam delegit. Jam verò & a Morinos, Flandros inquā, extra oppidum Brugis in subitio templum erat, D. Virginis annunciationi dedicatum, & artibus religiosis fratribus cultum: quibus tandem intra urbem translatis, vacans & desertum templum diva Princeps inducitis Monialibus sororibus, quas rubras vocant, restituit, & in singulos annos statutis censibus cumulatissimo & e regio munere dotavit. Præterea in eadem urbe in templo Virginis, ubi Mariæ Principis matris suæ corpus requiescit, ubi & Philippus fratris sui cor repositum est, queis cum i cor suum voluit reponi, ingentia dona contulit. Non minus am in regno Castellæ in civitate Avila, in conventu fratrum Dominici, quos penes prior maritus Joannes Hispaniarum fans sepultus est, pro illius salute, & lampades perpetuas, per tuasque preces ingenti ære constituit. Transeo innumera pietatis & munificentie suæ religiosa dona, templis, sacellis, xenodochiis variis in locis exhibita: quæ si omnia profecti vellem, ipsa nos eorundem copia obrueret. Sed illud prærire non possum nec debeo: Cum esset à longo ævo inter clauos Ducibus subaudia sacrosanctum Salvatoris nostri darium, quod illi quocunque irent cæteras inter prophanas relicas pro amuleto circumferebant: id ubi rescivit Margareta nostra, Princeps religione & pietate insignis, indignum elus arbitrata tā sacratissimum thesaurum, sic inter propharum manus inhonoratum versari, capsam auream valore us duodecim millium aureorum donavit, in qua repositum istodiretur, marito persuasit: quia unā secum magnificenssum sacellum in arce Camberacensi, constituto ibidem anonicorum Collegio, maximis sumptibus extruxerunt: ubi deinceps omni reverentia adservatum, stupendis claret rodigiis atq; miraculis: quibus procul dubio divina clemētia stendit, hanc à religiosissima Principe impensam sacrosancto sudario venerationem reverentiamque fuisse sibi acceptam atque gratissimam. Sed habes hoc ex Austriacæ & Burundicæ utraque familia, qui à suscepta semel Catholica Religione, pietate insignes, in Ecclesiam munificentissimi semper extiterunt. Possem recensere ex utriusque familie atavis multos admodum, qui pro fide Christi adserenda, pro Ecclesiæ najestate tuenda, sanguinem admirabili constantia, effuderunt,

runt, & qui profidei constantia ac vitæ sanctimonia in divo-
 relati sunt. Sed ponam orationi modum: satis enim habet lau-
 dum quæ ita vixit, ut nulla fuerit charitate in pauperes, muni-
 ficientia in religiosos, honorificentia in sacerdotes, observan-
 tia in Pontifices, cum honestate morum, integritate vitæ, syn-
 ceritate fidei illi præferenda: ut si in comparisonem venia-
 mus cum priscis illis reginis, certè nulla secula nobis non ces-
 sura sint: neque ullam laudem tantam comperiemus, quæ ad
 magnitudinem meritorum suorum possit accedere. Cujus vi-
 ta omnis integerrima, cujus adolescentiæ non otio, non volu-
 ptatibus contracta, sed quæ juventutem honestissimis exercuit
 laboribus, reliquam omnem ætatem negotiis & virtuti inten-
 tam, tum maxima dignitate, autoritate, gratia, tum optimis
 consiliis, & illustribus factis adornavit, adversa quàm plurima
 passa, utramq; fortunam experta, magnitudine animi utramq;
 vicit & sub jugum misit, nec prosperis unquam elata, nec fra-
 cta adversis. Patriæ saluti & præsidio fuit, omne genus homi-
 num, etiam inimicos beneficiis affecit, juvit plurimos, offen-
 dit neminem: nec divina nec humana jura contempsit, nihil
 unquam flagitiose, nihil crudele, nihil avare gessit: faultrix bo-
 norum amatrix concordia, conservatrix pacis, corde, ore, ani-
 mo, factis, dictis integerrima fide, justitia, pietate, religione,
 cæterisque quæ ad sanctissimam ornatissimamque principem
 pertinere possunt accumulatissima. Sed amissimus, heu amissi-
 mus lucem illam, cujus splendore omnes illustrabamur. Ami-
 ssimus illam sacram anchoram, in quam spes nostræ tutissimæ
 & certissimæ confidebant. Miserrimè sumus afflicti, nihil ca-
 lamitosius universæ patriæ, nihil incommodius, nihil tristius
 nihil dolentius nobis hoc tempore evenire potuisset. Quid a-
 gemus, quid habemus in quo nos possimus consolari nunc
 morte sanctissimæ principis? Sordemus in obscuro omnes,
 flemus omnes, lugemus omnes, lugent omnes inferioris Ger-
 mania provinciae, civitates, oppida, villæ, pagi, vicus, & patria
 omnis in luctu, planctu fletu, mœrore & acerbitate versantur.
 Luget omnis ætas, omnis sexus, omnis status, magni, parvi, de-
 crepiti, senes, juvenes, infantes, mates, foeminae, virgines, innu-
 ptæque, puellæ. Lugent Morini, Arrebates, Artesi, Aduari, Ba-
 tavi, Frisii, Namurtii, Nervii, Cymbri, Hannonii, Lucembur-
 gii, Trajectini, extinctam illam gubernatricem suam tam be-
 neficam atque clementem. Luget Burgundia, lugent Carole-
 tenses. Luget Mechlinia tam humanissimam Dominam atq;
 regnatricem. Luget Sabaudia omnisque subalpina Gallia ex-
 tinctam

eam tam piam atque pudicissimam suam custodem. Lugent matronæ atque puellæ, & omnis fœmineus sexus fati ejus arbitratem, amissam, surreptam, sublatam, quæ erat omnium tutum exemplum, ac totius sexus sui decus & ornamentum. Regem omnes, qui eam amisimus. Lugent amici, lugent etiam hostes, quibus toties ipsa pacem reddidit. Lugent invicissimus Imp. Carolus, lugent potentissimus Rex Ungariæ & Cesar Ferdinandus, causam doloris omnium justissimam habentes, lugent cæteri Christiani orbis principes & reges, qui omnes illi affinitate conjuncti sunt, tantæ principis jacturam, totorum oratores hic magna parte videmus, voce, vultu, gestu, vestitu funestos atque afflictos, & inter acerbissimos luctus nostros mœröre confectos lachrymari. Sed ab his digressus, orationem ad vos o Provinciales convertam, ad vos nunc loquor. Quid lugetis? quid lachrymamini? quid fletis? Noli flere super tam beatissimam principem, sed flete super vos & super filios vestros. Nihil illa passa est mali per mortem, cuius vita præclare acta, nullis turpibus illecebris, voluptatibus, cupiditatibus inquinata, nullo flagitio, nullo impietatis scelere contaminata extiterit. Quod si honestas & pudicitia corporis, si animi virtutes & optimi mores, si observantia justitiæ & religionis, si rerum optimè gestarum gloria & præmium, si pietas in parentes, in patriam in amicos, etiam in hostes: si protectio pupillorum & viduarum, si auxilium pauperum & orphanorum, si consolatio afflictorum, si labores pro Catholica Religione tuenda suscepti, si exterminatio hæresum, si constans & indubitata fides, si bona opera quæ in hac vita peraguntur, si mors patientissimè & cum serventi in Deum amore excepta, animum postquam corpore excessit possunt efficere beatum, nequaquam nobis dubium erit, hanc beatissimam principem nostram Margaretam rectà in cœlum migrasse ubi paratus est illi locus, in quo cum Diis immortalibus fœlicissimo semper ævo fruatur. Absit ergo putemus illi aliquid contigisse mali: nobis verò & successoribus nostris ingentia inde succedunt incommoda, quibus sublata hac rectrice (nisi Cæsar providerit fortasse) rursus discordiæ, injuriæ, factiones, finitimorum contemptus & hostium, qui jam nihil audebunt, & omnia molientur, insultus imminuent. Quare non jam principis hujus mortem, sed provinciarum istarum, sed totius patriæ casum calamitatumque, jacturam & manifestam cladem vobis censeo deplorandam. Ipsa superstiti, omnes fœlices nos prædicabant: ea autem

vita defuncta, omnia in luctum & lachrymas abvertuntur, & non est qui miseriam nostram consoletur. Sed hæ omnes nostræ querelæ sunt, de illa nihil dubitandum est, quippæ quæ miseræ has terras cœlesti illo & æterno domicilio commutavit. Cujus certissimam nobis fidem faciunt, cum benè acta vita, tum quòd omnia ea diligentissimè absolverit, quæ Catholicam & orthodoxam Principem decent. Imminentem sibi mortem interrita expectavit: sacrosancta Ecclesiæ Sacramenta, & salutis nostræ viaticum devotissimè suscepit. Et ut in vita fuerat omni modestiâ mansuetissima, ita in mortis pugna summa cum tranquillitate decessit, religiosissimeque Deo omnipotenti reddidit spiritum. Mechliniæ vivens sedem sibi delegit: ibi moribunda obiit, hoc currente anno salutis humanæ M. D. XXX. ætatis suæ ferè quinquagesimo secundo gubernii sui fermè vicefimo secundo aut tertio. Decessit primo Calend. Decembr. hora una & media post medium noctis. Sepulchrum & monumentum corporis sui esse voluit Burgis apud Sedusios, Cor suum Brugis penes Morinos vel Flandros. Viscera sibi vendicavit Mechlinia. Hoc amoris officium marito, illud sanguinis & naturæ necessitate parenti, hæc benevolentiae vinculis patriæ debebantur. At nunc tandem orationi finem impono, ne mea impotenti facundia tam sanctissimæ Principis laudes denigrare plus quàm celebrare videar. Celebrabuntur enim melius & copiosius historiis, nec ætas ulla sua præconia conticescet: admirabuntur & obstupescunt virtutes suas posterì, inter divasque re-latam omni pietate venerabuntur.

HEN.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ
 ARMATÆ MILITIÆ EQUITIS AURATI,
 Sacræ Cæsareæ Majestatis à consiliis &
 archivis Indiciarii,

DE DVPLICI CORONATIONE CÆSARIS
apud Bononiam Historiola.

PRÆFATIO AD LECTORES.

PRæsari mihi licet (quod his qui interfuerunt testi-
 bus verissimum est) triumphum maximè memora-
 bilem, & multorum fide majorem me scripturum,
 quoq; invictissimus Cæsar Carolus ejus nominis V.
 cum Hispaniarum tum utriusque Germaniæ & Romanorum
 archirex, à summo Christianæ religionis Pontifice Clemente VII.
 apud celeberrimam Flaminiae urbem Bononiam, primum in
 Longobardorū Regem, deinde etiā in Romanorū Imperatorē
 mundique Dominum coronatus est. Putabitis ut arbitror, ex
 rei magnitudine fortè ingenium meum metientes, pro subli-
 mitate & Celsitudine tantæ majestatis, me nimium multa ma-
 gno volumina scripturum. Atque revera optaveram ego, plu-
 ra quæ scriberem, quorum maximam partem post terga relin-
 quere, vestramque in his expectationem, invitus licet, fallere
 cogor, sermonis ubertate ob instructionis inopiam exclusa,
 quam non nisi tumultuario exemplari festino calamo ex Ita-
 lia ad serenissimam Principem nostram divam Margaretam
 transmissam, cum ejus jussu in publicū edendam accepissem,
 ea officii mei necessitate inductus, qua obedientiæ meæ sacra-
 mento debitam pietatem pro virium mearum captū exhibe-
 rem, editionem acceleravi, nephas arbitratus tantæ Principis,
 cui mos omnino gerendus erat, desiderium differre, aut pub-
 licum hoc & communis lætitiæ argumentum diutius suspen-
 dere. Non est ergo ut hoc loci ex me effusam sparsamque hi-
 storiam expectetis, qualem non dubito alios plerosque, cum
 Germanos tum Hispanos & Italos, qui huic tam felicissimo
 spectaculo interfuerunt, in singula propensi, singula compre-
 hensi, singulorum memores, rem maximam maxima etiam
 Ee 5 eloquen-

eloquentia & exactiore descriptione tradituros: quam ego etiam alibi inter annales ampliozem, & fortè feliciori stilo tradere conabor. Sed nunc epitomen duntaxat eorum quæ gesta sunt, & amplissimi triumphi breve compendium, quæque magis in aperto sunt, è multis potiora accipietis: quorum festivissimis spectaculis licet impar & humi depressa mea serpatio, in hoc tamen non improbabilis erit, quòd ex fide recitantur omnia, quam longè plus quàm eloquentiam ipsa desiderat historia.

QVOMODO CAROLVS CÆSAR IN LONGOBARDORVM Regem coronatus est.

ANno à Christo nato Tricesimo supra millesimum quingentesimum, existentibus in Bononia celeberrima Flaminia urbe, sanctissimo Patre Clemente VII. summo Romanorum Pontifice, atque Divo Carolo Cæsare ejus nominis V. Hispaniæ, Germaniæ & Romanorū Archirege, ad quem tum multi Principes & Legati, ac diversarum provinciarum Proceres, omnisque Italica nobilitas effuso quodam & maximo comitatu, ingeniq; populorum multitudo confluxerat venerandum, 8. Calen. Martias, in maxima omnium gratulatione Longobardica coronatio coepta est. Dies ille ubique festus, ubique solennis agebatur. Civitas tota frequens profusaque in honorificentiam Cæsaris ferebatur Indictum justicium, clausæ tabernæ, expurgatæ plateæ omnes, & virentibus fronsibus infratæ. Exornatæ tapetibus parietes, personabant campanæ, resonabant timpana, modulabantur tibiæ, ubiq; exultantium voces audiebantur, omnia urbis loca ingentia lætitiæ signa præ se ferebant. Jamque invalescente die, cunctisq; quæ ad Regiæ Coronationis magnificentiam conducere videbantur magnifico apparatu dispositis, duo Cardinei ordinis purpurati Patres, videl. Medices & Dorius Cardinales protinus palatium adeunt, ubi erat invictissimus Cæsar, Rex Catholicus, purpurea ac diversis ramusculis argento crispato intextis variegata talaritoga indutus, aliquot principibus innumeraque Italarum, Hispanorum, Burgundionum, & utriusque Germaniæ Alemannorum aliarumque diversarum nationum nobilitate stipatus: qui à reverendissimis illis Patribus primum quibus decuit officiis salutatus, magno omnium applausu ad Longobardicæ Coronationis sacrum, quod in ejusdem palatii sacello instructum erat, hoc quem dicemus ordine producitur. Prægrediebatur Cæsarem ornata auro & purpura, magnificis sumpti-

sumptibus ingens nobilitas. Post cujus agmen succedebant innumeri Barones, Comites, Marchiones, & plerique duces ac principes. Equibus proxime antecedeabant Cæsarem, inclutus dux Aſcaloniæ, & Marchio à Moja, qui regium ensem in ſua vagina Cæsari præferebat, Tum generoſus Marchio Aſturicæ, regale ſceptrum gerebat. Deinde magnificentiffimus Alexander de Medices, ſummi Pontificis nepos, & dux Pennæ, aureum illud pomum mundi typum ſerebat. Demum illuſtris Princeps, ſacri Romani imperii vicarius perpetuus, Bonifacius Palæologus, Marchio Montis ferrati, regiam coronā ambabus manibus geſtabat. E veſtigio Divus Cæſar medius inter illos duos reverendiſſimos Cardinales incedebat: quem à tergo proxime ſequebatur, ſtrenuus ac illuſtris Princeps, Henricus Comes à Naſſau, & Marchio Zenettæ, aurei velleris miles, ac Cæsarei cubiculi præſectus primarius. Poſt quem externorum Regum ac Principum, variarumque gentium auratis veſtibus Oratores & Legati: tum purpurati Senatores, candidati Conſules, ac Scriniorum Magiſtri, Secretorum ſcribæ atque Quæſtores, reliquorum aulicorum agmina, ſingula pro ſui ordinis dignitatisque gradu diſcriminatim ſuccedebant. Hac inſigni pompa, ad (quod diximus) ſacellum uſque itum eſt, præſtolabatur Cæsarem reverendiſſimus Cardinalis Dertuſenſis, qui clariffimo pontificatus habitu indutus, in pontificia ſella ſedebat ad altare, multorum antiſtitum cæterorumque eccleſiæ Prælatorum turba ſociatus. Cui exhibens Cæſar debitam reverentiam, ab eodem quibus decuit officiis & honoribus excipitur. Converſus deinde Cæſar ad altare, genibus flexis adorabat. Quem aſſumentes prædicti duo Cardinales, fecerunt ſedere in medio ipſorum: & principes illi qui Coronationis inſignia portaverant, ſuis per ordinem locis ſedere juſſi ſunt. Tum inſulatus Cardinalis accepto prius à Cæsare conſueſto jurejurando, & mandato beatiffimi Patris illi per Breve Apoſtolicum ab Epifcopo Maltæ præſentatum ſacris quibuſdam preculis ab hoc inſtitutis benedicens, auſpicatiſſimum ſeliciffimæ Coronationis dedit exordium. Productuſque eſt Cæſar ad altare. Ibidem per aliquot ſacerorum ceremonias preceſq; & invocata alta voce quâ litaniâ vocant, ſanctorum ſuffragia, provolutus in ſtratum illi magnifice paratum jacebat. Peractis precibus illis, acceſſerunt Cæsarem illuſtris Comes à Naſſau, & alter generoſæ nobilitatis vir Dominus de Noir, Comes, Cæsarei corporis ſecundarius cuſtos: qui attollentes Cæsarem, exuerunt illum utraque veſte ſua, ſuperiore

riore videlicet toga & interiore subucula: relaxatisque thorace & camisia, spatulas cum toto dextro brachio denudaverunt. Quem cardinalis ille sacrorum antistes, statim ceremoniis precibusque sacrosancto catechuminum oleo intra spatulas & in dextro brachio perunxit. Et R. P. Guilielmus Vandanaſſe Caurienſis Episcopus, Cæsareæ Majestatis Eleemosynarius primarius, eorum manibus gestans, uncta loca detergebat. His peractis reſtitutus ſuo habitu Cæſar, ductus eſt in ſacrarium: ubi ſumpta regiâ abolla, toga videlicet argentea prælonga & deſuper cincta, ſuperindutusque regio patagio, ex villoſa purpura auro criſdato intertexta, armelinis candidiſſimis pellib. ſuſſulto, cujus reſectum in terga humerale, circum ſpatulas diſfuſum pendeſcit. Hoc regio ornatu teſto capite conſueto birro, medioque duorum Cardinalium regrediuntem Cæsarem cum Principibus, generoſus vir Adrianus à Croy Rhodii Dominus & Cæsareæ Majestatis architriclinus primarius, levata Indica arûdine præibat, illuſtri comite de Naſſau à tergo prælongæ abollæ pariter, atque patagii ſimbrias ſuſtinnente: ductusque eſt Cæſar in ſolium, quod illi juxta ſummi Pontificis cathedram paratum erat. Non longè ſedebant cæteri principes, circumſtabantque purpurati proceres. Jamque adventare cernebatur beatiffimus Pater ſummus Pontifex ſuis Cardinalibus & multis admodum Episcopis Eccleſiæque Prælatiſ comitatus. Quo ad ſacelli oſtium appropinquante, aſurgens de ſolio ſuo Cæſar illi in occurſum progreſſus, quam maxima potuit honorificentia Pontificem excepit: à quo viciffim benigniſſime conſalutatus, pariter cum illo ad altare regreſſus eſt, ubi utriſque & Pontifici & Cæsari magnificiſ ſtragulis, ac aureiſ pulvinis inſtrata pulpita parata erant. Jamque procumbente ante ſolium ſuum Cæsare, Pontifex ſtlexis genubus inclinato capite rem divinam quam miſſam dicimus exorditur. Prælectoque coſeſſionis ſymbolo, ac data reatuum abſolutione, pontificiam cathedram conſcendit, Cæsare pariter in ſuo ſolio, cæteriſque Cardinalibus & principibus ſuis in ſubſelliis ſedenibus: Poſita enim erant coronationis inſignia ſupra altare. Interea Reverendiſſimus Cardinalis Dertuſenſis, papalem (ut vocant) miſſam ſolenniſ ceremoniis peragebat. Cumque ventum eſſet ad canonicum illud, quod (quia ad gradus pulpiti cantatur) gradale dicunt, productus eſt Cæſar per Cardinales illos, qui ſibi collaterales aſſidebant, ad Pontificem, coram quo procumbens in genua nudo capite, ab eodem precibus aliquot ſacrisque ceremoniis benedictus eſt. Poſuitque Pontifex in de-

extrē manus annularem illius digitum, annulum quem Pistorienſis Episcopuſ paratum tenebat, cui magni pretii adamas infixus erat: accinxitq; illum gladio ſuper ſemur ſuum. Quem elevatus in pedes Cæſar educens, & ter in aera vibratum, terq; in terras deſixum. porro ſupra ſiniſtrum brachium ſuum reclinatum, repoſuit in vaginam ad ſiniſtrum latus ſuum: ruruſq; procubens in genua, coronam quam vocant chalybeam, Pontifex non abſque ſolemnibus ceremoniis capiti ejus impoſuit, regemq; Longobardiæ pronuntiavit: ponēſq; in manu ejus ſceptrum & mundum, ad ſingula ſacris quibuſdam precib. & ceremoniis benedicens, plenariam regni tradidit adminiſtrationē. Quem poſtea ad pedum beatorum oſcula provolutum, & gratias agentem, Reverendiſſimi Cardinales artollepentes, in rēgium ſolium inthroniſarunt, regemque Longobardiæ proclamārunt. Tunc aſurgens in pedes beatiſſimus Pontifex illud divorum Ambroſii & Auguſtini jubileum canticum: (Te Deum laudamus,) alta voce exorditur. Quod perinde Pontificii autores ſuaviſſima vocum melodia proſecuti ſunt. Continuata deinde ſuis utrobique obſervatis ritibus Miſſarum ſolemnitate cum caneretur antiphona illa, quam offertorium dicunt, proceſſit ad altare Cæſar, & oblato munere ſuo, ſacri calicis operculum (patinam vocant) oſculatus eſt. Ruruſque ad canticum Agnus Dei, accedens ad oſculum pacis Pontificem in maxillam dextram ſumma cum reverentia oſculatur. Cumque jam poſtrema Miſſæ antiphona (quæ communionis nomen habet) caneretur, productus iterum ad altare Cæſar, ibiq; in genua recumbens, orationi religioſiſſimē intentus, ab ipſo Reverendiſſimo Cardinale, qui pontificiam Miſſam peregerat, ſacraſſimo Eucharistiæ Sacramento reſectus eſt. Porro peractis omnibus beatiſſimus Pater ſummuſ Pontifex benedicens populo, centum annorum pœnitentiā ſingulis condonavit. Accipiens deinde permanum Cæſarem, que venerant pompa maximo omnium cum gaudio regreditantur in palatium, ubi mutuo ſibi congratulantes conſalutanteſque, unuſque reverſus eſt in triclinium ſuum. Eadem die poſt ſacram coronationem pomeridianis horis ingreſſus eſt Bononiam, magnificentiſſimuſ Princepſ Franciſcuſ Maria Rovera dux Urbini, Romanæ urbiſ præſectus Cæſareuſ, cui generoſuſ DaRhodio, Cæſareæ domuſ Magiſter primariuſ, cum multis Cæſareæ aulaſ ſatrapis obviā proſectus Cæſareæ Majeſtati verbis honorificoſiſſimē excepit: neque minus pleriq; Cardinales & Episcopuſ cum pontificiſq; aulicis eidem duci occurrenteſ,

currentes, utrorumque magnifica pompa in urbem traductus est. Residuumque diei illius festivissima lætitia transactum instaurati magnificis sumptibus ornatissimi triumphi, extructi arcus, parati ludi: variaque gaudiorum spectacula, quæ urbs superba publico ærario, tum officiosi cives privatis sumptibus ultrò exhibuerunt. Per universam orbem, perque suburbia, per singula compita, caatibus & tribus dulcissimisque variorum musice instrumentorum modulis personabant tripudiantium catervæ, felicem sibi illum diem congratulantes, ac Carolo Cæsari magnis lætitiæ clamoribus applaudentes: excitati ignes tanta copia, ut nocturnas tenebras flammarum splendore exuperarent, totamque cum die noctem felicissimis gaudiis peregerunt.

Quid sequenti Longobardicam Coronationem die actum est.

Postera die perdurâtibus adhuc publicis præcedentium gaudiorum ostentis, civibusque Bononiensibus adhuc majori molientibus, nuntiatur interea adventus potentissimi Allobrogum principi, quem ducem Sabaudia hodie appellamus, tum aliorum quorundam è Germania superiore principum in quorum occursum repente undarum in speciem effusa populi utriusque sexus multitudo extra urbem, omnes vias operiebat. densissimisque turbarum globis principibus illis quam longissimè procedere obviam gestiebat. Conspicitur primum illustrissimus Sabaudia dux Carolus, & Carolo divo Cæsari cognatus, cum insigni antistitem, abbatum, comitem, baronum, aliorumque nobilissimorum virorum, auro & purpura resplendentium ornatissima turba, innumera equitum multitudine longa phalanga adventare. Quod ubi in aula Cæsaris rescitum est, illustris comes Henricus à Nassau, cum ornatissimo Cæsareorum procerum agmine adventanti Allobrogum principi occurrens, regiis Cæsareæ Majestatis verbis salutem illi annunciabat, felicemque adventum gratulabatur. Traduxitque intra urbem in palatium ad Cæsarem primum: cujus manum exosculatus, & ab illo benignissimè exceptus, post mutuas aliquot confabulationes dimittitur, accedensque Pontificem, post pedum beatorum oscula traducitur in diversorium suum illi magnificentissime paratum, ubi ad imperatricis coronationis pompam (quæ in sequentem diem futura erat) se interea magnificentissimo ornatu apparabat. Non multo post Allobrogum principis ingressum venit serenissimi principis Ferdinandi, Ungariae & Bohemiae Regis & Austriae Archidu-

chiducis. Cæsareæ Majestatis germani fratris legatus & Orator, nobilis & reverendus D. Bernhardus, Episcopus Tridentinus. Venit etiam ex comitibus Palatinis Rheni atq; Bavariæ ducibus, illustrissimus Princeps Philippus, Cæsareæ Majestatis agnatus, uterque Teutonico apparatu & equitum numero conspicuus, magnoque nobilium & equestris ordinis strenuorum virorum agmine stipatus: qui vicissim non minori consalutationis pompa congratulationisq; gaudio excepti, sua ad diversoria magno omnium applausu traducti sunt. Nimis longum foret recensere, quibus honoribus principes illi à summo Pontifice, à Cæsare, à Patribus, à Bononiensi magistratu excepti sint: quibusq; felicissimis studiis dies illa transacta est, tota in principum illorum ingressum occupata. Omnes plateæ, omnes domus, omnes fenestræ, omnia compita conspicientium multitudine complentur. Occurritur illis undiq; ornatissimis consalutantium, talemq; illis Cæsarem congratulantium pompis. Hinc insignes apicibus sacerdotes, & vetustissimæ scholæ, omni doctrinarum genere insignes, cum discipulis doctores: inde conspicua gravitate togati senatores, & municipali purpura venerandi civitatis consules, festivaque nobilitatis juvenus. Feruntur omnes gaudio, singulaq; loca publica lætitia occupabat. Ipsa plebs passim portas & fenestras virentibus sertis coronabat, alii ad nocturna lumina funabula parabant, alii lignorum strues congerebant, alii fasces pice & bitumine illitas ad flammam fomenta subiciebant, alii ad solennia sequentia diei spectacula, triumphales arcus multiformes instaurabant, alii trophæa erigebant, alii ludorum magnificentiam adornabant, alii partas de hostibus innumerales Cæsaris victorias, superbe magnificeque effingebant, alii inventas novas terras, & ad Antipodas usque toto Oceano quæsitæ remotissimas insulas ostentabant. Nullus aut ætate aut valetudine tam imbecillis, qui otio detineretur, qui non aliquid ad publicum gaudium, pari lætitia diligentiaque aut excogitaret aut optaretur: non matronæ: non virgines, non pueri, non tremulæ anus titubantesque senes suis muneribus, vacabant, quo felicissimam Caroli Cæsaris in Romanorum Imperatorem coronationem, auspiciatissima solennitatis pompa perpetuæ posterum memoriæ consecrarent. Sic tota illa dies cum in Illustrissimorum Principum illorum ingressum & consalutationem, tum in Cæsareæ Majestatis in Romanorum Imperatorem futuram postera die coronationem, concelebrandam, festivissimis laboribus transacta est.

*Qua pompa augustalis coronatio incepta sit, & quod ordinatum
summus Pontifex templum Divi Petronij ingressus.*

Describenda nobis nunc est Augustalis coronationis solennitas, quæ postridie à Longobardica coronatione peragenda restabat. Erat illa dies sexta Cal. Martias, diester felicissima terq; albo calculo signanda, dies qua in hanc lucem editus Cæsar maxima omnium spe, nec vana quidem, mundi Dominus natus est, dies qua de Gallis ab antiquo hostib. jam sæpè antea victor, tum etiam triumphator, capto illorum Rege, gloriosissima & inaudita superis temporib. semperq; veneranda victoria positus, undetandem hæc nobis cum Gallis felicissima pax & affinitas parta est: Qua eadem die nunc Augustale Romani imperii diadema, è septimi Clementis summi Christianorum pontificis beatissimis manib. suscepit. Jam jam aderat optatissima illa dies, qua fugato atræ noctis nubilo cælum matutino crepusculo, disjecta obscura tenebrarum caligine, ante solis exorientis radios adhuc propriæ lucis candore resplenderet, cum discursu triumphali nobilium turbe plateas complent, tantaque hilaritudine cuncta gaudebant, & serena facie gestiebant, ut præter peculiarem morem et equi & canes, & quæq; domestica hominibus animalia jucundis gestib. vocibusq; exultare sentirentur, canoræque aviculæ suavissimos concentus ultra consuetum adsonarent, exultantiumque vocibus ipsum cælum reboaret. Admurmurabant dulci Zephyro perflati arbores, erumpentibusque adoriferis floribus turgentibusque gemmis. amœna viridaria arridebant. Sic campi, sic nemora, sic prata florentulo virore alacritatem præ se ferebant, ut non bruma, sed ver ipsum pareret. Omnis creatura futurum Imperatorem temporum Dominum orbisque totius rectorem, velut numen aliquod cœlitus demissum venerare videbatur. Longum esset hic referre incredibilem inæstimabilemq; vestium ornatum, quibus inter se cum compositi Hispani, tum magnifici Itali & profusi Burgundiones, & vinci impatientes Germani, magnificentissimis sumptibus concertabant & quisque quibus potuit quam maximo sumptu comparatis, suum præ cæteris in Cæsarem affectum ostentare nitebatur. Hi aureis, illi argenteis, isti holosericis alii polymitis, alii planis, alii villosis tum infectis purpura & tinctis murice & cocco, tum Attalica Semiramidaque textura & Phrygio opere elaboratis, insertisque cum unionibus variarum gemmarum lapillis

illis resplendebant. Equi omnibus tales, quales Turno fuisse scribit Virgilius, & Homerus ad Trojam venisse narrat Menonis. Ea erat pomparum solennitas, cui nihil adjici ad glorie magnitudinem potuisset. Jamque crescentibus orientis solis radiis illuxerat clara dies, cum principes & satrapæ cæteri nobiles, palatium protinus adeunt, ubi in amplissimam silicam, ad alteram palatii contignationem ascendentes, omnes ad Cæsarem conveniunt, Quod ubi rescisset pontifex, spositaque esse omnia ipse prior pontificio ornatu sacrisque stibus indutus, multis admodum Cardinalibus & Episcopis ngulis in pontificalibus eorum sociatus, templum divi Petronii hoc ordine ingreditur: Prægredebantur bini & bini-ubicularii, ostiarii & scribæ apostolici. Post illos duodecim ononiensis scholæ veterani legum doctores equestri ordine palatinatus dignitate à Cæsare recenter donati. Deinde octo ejusdem civitatis viri patricii venerabili pompa succedant, quos sequebatur Rector universitatis sua purpura superus. Deinde prætor urbis Bononiensis, quem potestatem vulgo ocant, in veste aurata admodum conspicuus. Postea ibant uditores Rotæ cæteri; judiciorum officiales. Demum LIII. um Episcopi tum Archiepiscopi, singuli in pontificalibus uis venerabiles. Hos proximè sequebantur reverendissimi Cardinales per ordinem videlicet Medices, Dorias, Grimalus, Gaddi, Mantuanus, Pisanus, S. Crucis Cornarus, Grimanus, Perusius, Ravennates. In chesfordius, Campegius, Aconitanus, Sanctorum quatuor, Senensis, Farnesius, singuli in uis mytris & palliis, quæ pluvialia vocant, quorum patagium cuti instar in terga dependet. De hinc duo ecclesiæ tribuni live capitanei, quos Italicum vulgus consalonerios vocat, magnanimus comes Ludovicus Rangon, & magnificus Dominus Laurentius Cibo, ambo armati incedebant. Post quos adhuc alii tres reverendissimi Cardinales, Ceserinus, Cæsius & Cibo, beatissimo Pontifici assistentes ambulabant, in quorum medio sanctissimus Pater Clemens ejus nominis Papa sextimus, pontificio ornatu triplici diademate coronatus, in aurea pontificali cathedra ab octo purpuratis stipatoribus sub aureo umbraculo sublimis ferebatur: Quem deinceps ingens abbatum, protonotariorum, aliorumque cum ecclesiasticorum prælatorum tum secularium nobiliumque satraparum magnatumque turba sequebatur. Cumque jam beatissimus Pontifex intra templum prædictum ad altare majus usque applicuisset, singulis sua loca occupantibus, inceptum est officium,

cium, quam concinentibus Psalmis, Tertiā vocant: tum exhibita Pontifici consueta obedientia à teniori Cardinalium Farnesio incepta, singulis deinceps pro suæ creationis ordine Cardinalibus manum Pontificis deosculantibus. Proinde singuli Archiepiscopi, post etiam Episcopi consimili ordine ad pedum oscula processerunt. Interea missi sunt duo ex Reverendissimorum Cardinalium cœtu, videlicet Salvatus & Rodolphus Diaconi Cardinales, ut Cæsarem adducerent in templum, qui hac quam nunc dicemus pompa palatio egreditur.

Quo ordine ex Palatio istum est in templum.

ANteibat ingens nobilium puerorum caterva, pulcherrimam de se speciem præbens: subsequebantur magno numero fulgidæ nobilitatis & equestris ordinis viri, omnes quidem magnifico ornatu spectabiles. Deinde complures barones, comites, marchiones & plerique duces, & sacri Romani Imperii Principes, quibus Cæsareæ aulæ diversorum munerum præfecti, satrapæ succedebant: Deinde externorum Regum atque Principum, videlicet Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Lusitanix sive Portugalix, Ungariæ, Poloniæ, Bohemiæ, Austriæ, Sabaudix, tum etiam Cæsaris multorum suorum regnorum principatuumque, Castellæ Legionum, Arragoniæ, Navarræ, Neapolis, Siciliæ, Granatæ, Burgundiæ totiusque Austriæ & reliquorum paludati Herald, cæterique cum Feciales tum Caduceatores & Corynophori inspectione digni ambulabant. Post quos Cæsareæ aulæ architriclini, quos vocant Magistros domus, cum suis arundinibus (Scipiones antiqui vocant) bini & bini pariter incedebant. Supremus autem & primarius Magister, generosus Dominus à Rhodio, elevata arundine sui sequebatur illos solus. Continuo Cæsar, & qui coronationis insignia ferebant Principes, hoc ordine successerunt Primum ibat illustri princeps Bonifacius Palæologus Marchio Montisferrati, toga holoserica coccinea indutus & supervestitus ex villosa purpura, patagiata chlamyde, candidissimis armellinis pellibus suffulta, tum & maximi sumptus gemmata tyara caput ejus integebat, sacrumque Imperiale sceptrum aureum magnificentissima cum arte tum impensa elaboratum, dextera præferebat. Juxta sequebatur illum: strenuissimus & magnanimus Princeps Franciscus Maria Rovera, dux Urbini, etiam suo ducali ornatu incedens, qui Imperatorium gladium (cujus capulus & vagina arte aurifica & gemma

gemmata supra omnem æstimationem ad miraculum spectantium sunt elaborata) sua dextera elevatum attollebat. Insequuntur istos per per ordinem, ex Palatinis Rheni & Bavarie lucibus illustres Princeps Philippus, ducali purpura ac tyara magnificè ornatus, qui aureum mundum manibus sustinebat. Deinde potentissimus Sabaudie Dux Carolus in suo ducali habitu tam superbissimo sumptu elaborato, ut tyara illius supra C. millia ducatorum æstimata sit. Hic sacrum Imperii diadema ex auro obryzo pretiosissimis lapillis refertum, adeoque sumptuosum, ut omnem æstimationem excedat ambabus manibus gestabat. E vestigio Divus Cæsar Carolus ab olla regia vestitus, superindutus ex crispato auro Babilonicæ texturæ prælongo patagio, corona regia insignis, medius inter prænominatos illos duos pontificio ornatu insulatos diaconos Cardinales incedebat, ejusque postremas fimbrias illustris Comes Henricus à Nassau sustinebat. Proxime deinde sequebantur quatuor insignes Episcopi, tum Regū Franciæ, Angliæ, Scotiæ, Portugaliæ, Ungariæ, Bohemiæ, Poloniæ, ducis Ferrariæ aliorumque Principum, tum Venetorum, Genuensium, Senensium, Lucensium, Florentinorum, & aliarum gentium Oratores atq; Legati, clarissimi quidem omnes. Postremo Cæsarei consilii Senatores ac viri consulares secretorumque scribæ, & reliqua togatorum turba suis discreta ordinibus succedebat. Deniq; post longum illorum ordinem novissimo loco fulgentes auro loricati aliquot bipenniferi, processionis totius pompam claudebant.

Quibus Ceremonijs Augustalis Coronatio peracta est, atque generosus Adrianus de Croy Dominus à Rhodio, in Comitem provectus est.

CONvenerat omnis hæc multitudo, in ea quam diximus altiore palatii basilica, ex qua narrato ordine in inferiorem, quæ in primo solario est, basilicam descendebat. Erat ibi perforato muro constructum ostium per amplum, a quo extremus pons sublimis utraque parte munitus, & undique virentibus fertis ex hedera, myrtò lauroque vestitus, insertis pontificiis & Cæsareis clypeis, per forum medium ad ostium templi divi Petronii per ducentos ferme passus, ea altitudine, qua erat prima palatii contignatio, sublimis protendebatur, atque exinde intra templum in chorum usque contra altare majus paulatim declinabat: ad cujus extremum contra

ostium templi in sublimi suggesto fabricatum facellum, divæ virginis intra turres phanum repræsentabat: per hunc pontem in templum usque tota pompa sublimi procedebat. Cumque jam Cæsar ipse ad facellum usque (quod diximus ad extremum pontis constructum) pervenisset, à Romanis canonicis & decano divi Petri (qui ad hoc ex urbe Romana Bononiam venerat) correptus, ductus est intra facellum ad altare, ubi paratum illi erat pulpitum pretioso tapeto ac aureo hypocorismate instratum, in quod recumbens in genua Cæsar, post brevem orationem jusjurandum beato Petro ejusque sanctissimo Vicario Romano Pontifici præstitit, in manus Salvatoris Cardinalis, ea forma, qua Ludovicum Caroli filium jurasse, Decreta confirmant. Tunc per venerabilem Ciceræ Episcopum Ariostum Ferrariensem summi Pontificis architriclinum indutus Cæsar linostolio, quod superpellicium vocant, acceptaq; que dicitur amicia in canonicum S. Petri investitus est. Cui stanti ante altare, decanus & singuli per ordinem canonici exhibita augustali reverentia, manus deosculati sunt. Egressus deinde facellum illud, à duobus illis ducibus Cardinalibus medio interceptus, traductus est intra templum, ad cujus ostium ab aliis duobus reverendissimis & post priorem senioribus Episcopis Cardinalibus, Anconitano & sanctorum quatuor coronatorum, summa cum honorificentia obviam exceptus, post certas preculas intra templum abducitur. Vix Cæsar cum Cardinalibus prætergressus ostium templi, insequentibus aliquot armatis stipatoribus; pons ipse super quem ingrediebantur xx. ferme pedum longitudine confractus corruit, cecideruntque innumeri, unus aut alter moribundi, pauci vulnerati inventi sunt: res ab omnibus miraculorene habita, non omnes unà periisse. Plerique hanc rem in omen vertentes, ex confracto ponte nullum deinceps alium Imperatorem coronatum iri, vaticinari ausi sunt. Jamque Cæsar ingressus templum ad facellum divo Gregorio intitulatum traducitur, ubi positis superpellicio atque amicia, per venerabilem Cauriensem antistitem, sacris vestibus, humerali & alba, & Dalmatia, & tibialibus, & sandaliis indutus est, ac imperiali trabea circumdatus, quæ Babylonicis ac Phrygiis artibus contexta, & insertis pretiosissimis gemmis multiformiter variegata, sic ut cum descriptione sit difficilis, tum pondere serè importabilis, magnificentia ejus etiam supra omne pretium inæstimabilis, existat. Hoc sacro atque pretiosissimo habitu adornatus Cæsar, duobus præsulibus à quovis latere, videlicet Barrensi.

Barrensi, Palatinensi, Brixensi & Cauriensi, ac illustri comiti de Nassau à tergo, gemmatæ trabæ grave pondus sustinentibus, medius duorum Cardinalium ad medium usque templi, cui loco Rotæ Porphyreæ nomen indiderant, traductus est: ibi trinam benedictionem accipiens, proinde ducitur ad altare majus, quod divi Petri Apostoli Romanam aram repræsentabat. Ibi super auream mattam, aureo pluvino subdito provolutus, usque post cantatas litanias aliaque suffragia, permansit: quem postea attollentes duo Cardinales, videl. Campegius prior presbyterorum, & Cibo prior diaconorum, in sacellum divo Mauritio adscriptum, abduxerunt: ibi per præstantissimum Patrem Cardinalem Farnesium Ostiensem antistitem, & Cardinalium Episcoporum priorem, sed & totius reverendissimorum Cardinalium collegii senioresem atque decanum (exutus prius & solutus vestibus) sacrosancto chrysmate, à dextræ manus restricta usque in cubitum, atque intra utrasque spatulas in dorso, non sine sacratissimis benedictionibus & ceremoniarum ritibus delinitus est, & per venerandum Cauriensem Episcopum deterfus, & quo fuerat indutus sacro pretiosoque amictu restitutus. Tunc rursus Salviatus & Rudolphus Cardinales qui Farnesio astiterant, una cum illo conducunt eum ad summum Pontificem primum, qui sacro Pontificii ornatu in sancta Apostolica cathedra omnipotentis Dei Vicarius sedebat juxta altare. Cui exhibens solennem reverentiam Cæsar, super stratum magnificentissimum ante illum procumbebat. Accedens autem ad altare Pontifex, rem divinam pari religione, maxima cum solennitate inchoavit, peractaque confessione cum absolutione, ac intonato per eum alta voce Missæ introitu, & suffito altari, accedens Pontificem Divus Cæsar osculatus est illum in maxilla & in pectore: deinde præcedentibus Principibus atque coronationis insignia ferentibus, tractus est Cæsar in solium, quod illi paratum erat in imo chori, quo etiam abductus erat Pontifex, in cathedram illi paratam. Redeuntesque Principes ad altare, posuerunt insignia, quæ per Ceremoniarum Magistrum qui sacris præerat, locata sunt super altare, reversique sunt Principes ad Cæsarem in subsellia sua. Interea cum res divina diversis ceremoniis usque post canonicæ epistolæ lectionem (quam duo acoliti. Joannes Alberinus subdiaconus Adostolicus Latine, & Braccius Martellus camerarius Pontificis Græcè canebant) peracta esset, adduxerunt Cæsarem prædicti duo Cardinales ad Pontificem ante quem super pulvillo aureo Attalicæ stragula

gula injecto in genua procubuit. Tunc per Episcopum Pistoriensem sublati ex altari facer gladius, & datus Diacono Cardinali, è cujus manibus accipiens illum Pontifex, & eductum & è vagina sua benedicens, dedit in dextram Cæsari, & belli jura tradidit, inquit: Accipe gladium sanctum, munus à Deo, in quo concides adversarios populi Dei Israel. Quem rursus accipiens è manu Cæsaris, qui Missæ ministrabat Diaconus Cardinalis, remisit in vaginam reddiditque Pontifici qui juvantibus Cardinalibus accinxit illo Cæsarem super femur suum sinistram. Tunc surgens in pedes Cæsar, eductum gladium validâ dextra ter in aëra vibravit, & ad singulas vices aciem in terram defixit. Porro remisit illum in vaginam suam & reclinavit se in genua ante pontificem: qui solennibus ceremoniis, ad singula benedicens, aureum illud pomum mundi repræsentaculum, dextræ: atque sceptrum immortale virtutis & fidei pignus, sinistræ manibus ejus per vices imponens, orbis imperium illi tradidit gubernandum, quod & ille magnò animo regendum suscepit: Postremò solennissimis ceremoniis sanctissimisque benedictionibus imperiale diadema sacro capiti imposuit, sacratissimum illi Imperatoris nomen characteremque contribuens. Mox omnis ætas, sexus & ordo, ad sacri capitis diadematisque conspectum effusissimo gaudio stupefacti, & quasi extra se positi sunt. Quorum intimam candidissimi animi lætitiâ, quæ res magis exprimere potuit quàm lachrymæ, quæ passim spectantium genas irrigabant: Tunc provolutus ad pedum beatorum oscula Imperator, jacentem illum ad pedes suos Clemens pontifex clementissimo affatu, juvantibus Cardinalibus attollit. Tum discinctus est & gladius, & evaginatus traditus est strenuissimo duci Urbinati, præferendus. Tum duo illi reverendissimi Cardinales, Salviatus, & Rudolphus, Imperatorem jam diadematè coronatum, in sinistra sceptrum, in dextra mundum gestantem, in thronum suum, qui juxta summi pontificis cathedram magnificentissime apparatus erat, produxerunt: & statutis ceremoniis inthronisârunt Carolum V. Romanorum Imperatorem semper Augustum, mundi totius Dominum, universis principibus & populis semper venerandum metuentumque denunciâtes. Sedebatque Imperator ad sinistram Pontificis, superior primo Cardinali Episcopo: affidebantque illi duo Cardinales Diaconi, sicut affidere solent Pontifici, & quatuor Episcopi. Interea cantata sunt pro Imperatore sus-

e suffragia, quam Litaniam vocant, in vocantibus divos Cardinalibus Diaconis, & respondentibus cantoribus: Tu illum adjuva: loco illius quod dici solet: Ora pro nobis. Finitis tandem suffragiorum supplicationibus, sanctum Domini Evangelium utraque lingua, primum Latina per Cardinalem Celerinum, deinde Græca per Archiepiscopum Rhodiorum, alta voce lectum est, Postea fidei Christianæ Nicenum symbolum dulcissima harmonia cantatum. Cumque ad Offertorium ventum esset, Imperator depositis in manus principum diademate, sceptro & pomo, ac simul magnificentissima illa trabea, nudus capite in sacra Dalmatica tunica procedens ad altare, obtulit munus suum ad pedes Pontificis. Erat autem munus xxx. nummum aureorum, & singuli valoris ducatorum x eo quod esset ei dies illa natalitia, qua jam xxx. ætatis annum complevit. Consuevit enim quotannis die illa totidem nummos aureos offerre, quot annorum tunc compleisset ætatem. Facta oblatione offertur Pontifici solennibus ritibus lavamen: qui lotis manibus accessit ad altare: quem secutus Imperator, ministravit illi, & hostias & vinum, & aquam sacrificanda porrigens, deinde flexis genibus procubuit in pulpitem, aureis peristromate & pulvinis constratum, quod illi paratum erat ad cornu altaris, permanisitque ibi intentus sacro Missæ canoni usquequo caneretur: Agnus Dei. Tum surgens adiit pontificem, illumque osculo pacis in dextra maxilla atque in pectore deosculatus est. Tum secutus pontificem ab altari, ambo reversi sunt ad sedes suas: juxta quas prostrati in genua, junctis manibus, nudis capitibus, devotissimis orationibus intenti, sacratissimum Eucharistiæ pabulum summa cum religione expectabant, quam summus sacerdos & pontifex super patinam reliquerat in altari. Accipiensque Cardinalis Cibo, qui Diaconus Missæ ministrabat, sacram patinam, elevaruntque ante altare, coram universo populo monstrabat, tradiditque deinde alteri Cardinali Cesis, qui subdiaconum agebat. Hic accipiens illam, religiosissima reverentia pertulit ad Pontificem: qui accipiens manibus Eucharistiam, quæ majuscula hostia erat, benedixit & fregit per medium, in ejus una parte devotissima mentis contemplatione Christi Corpus depastus est. Deinde allato sibi benedicto Calice, sacratissimum Christi Sanguinem aureo calamo pari devotione exuxit: porro ex alio calice vinum ablutionis hausit. Deinde fregit alteram partem hostiæ, deditque duobus Cardinalibus, Cæsariano Diacono, & Alberi-

no subdiacono. Communicato Pontifice & duobus illis Cardinalibus, procubuit ante illum Imperator: coram quo illustris comes à Nassau, & generosus Dominus à Rhodio: hic cubiculi, illi architriclinii, præfecti primarii, magnificentissimam mappam ex bysso auroque contextam, atque ex margaritis aliisque pretiosis lapillis elaborato sumptuoso limbo circumdatam, tenebant Tum Pontifex Imperatori sacrosanctissimum dominici corporis Sacramentum, in alia minore hostia propriis manibus ministravit. Quod cum ille devotissima reverentia accepisset, surgens, Pontificem in maxillam osculatur: rursusque recumbens in genua, è manibus diaconi Cardinalis, vinum, quod vocant perceptionis, recepit, prægustante sibi Reverendo Cauriensi Episcopo. Deinde pluribus orationibus à Pontifice benedictus, surgens regressus est in thronum suum indutusque Imperiali trabea, acceptis in manibus mundo atque scepro, impositò sacro capiti diademate, vocari ad se jussit generosum virum Adrianum à Croy Rhodii Dominum, jamdudum aurei velleris militiæ adscitum ac architriclinio supra cæteros præfectum: cui ante majestatem suam procumbenti, in hæc verba locutus est Non me latent generose Adriane majorum tuorum vetustissimæ nobilitatis imagines, eorundemque in prædecessores nostros ingentia merita. Sed nec tuam in majorum tuorum virtute imitanda constantiam ignoro, qui tua strenuè gesta magnificeque facta expertus, dignum virtutibus tuis præmium referre statuens, te unum vocavi & elegi, in quem hujus sacri diadematis primitias impenderem, teque, quod & merita tua deposcunt & virtutes tuæ merentur, in sacri Romani Imperii Comitem proveherem. Quæ dignitas nunc nostro Imperio gloria, tibi que ac tuis successoribus perpetuum decus esto: Sacri Romani Imperii comes bona fide appellator, tuoque Rhodio dominio, cum adjacentibus illi terris tuis, tu & successores tui, deinceps Comitatus titulo fruuntur, æqualem cum cæteris Rom. Imp. comitibus dignitatem habentor, paribus honoribus, privilegiis, præeminentiis libertateque sine ulla contradictione utuntur. Qui in istis contradicere tibi ausus fuerit, aut obstinatus non pauperit, sacri Romani Imp. rebellis, & Majestatis nostræ reus habentor. Attonitus insperatæ dignitatis gaudio Rhodius Comes, cum longiore sermone Imperatori gratias dicere intenderet, Pontifex ad altare concessit, Missamque cum benedictione peregit, omnibus & singulis cum in templo tum foris, Imperialis coronationis venera-

nerationi intentis, plenariam peccatorum omnium remissionem condonans.

Qua in foro & civitate durantibus sacris interea gesta sunt, & quo apparatu Bononiensi populus coronatum Imperatorem videre gestiens, excipiebat.

DUm hæc quæ diximus in templo geruntur, erant in foro quod ante templum est, eremæ marmoreæ duæ columnæ, supra quas insidentes, una prægrandis ac biceps aquila, duoque à lateribus inaurati leones, qui Epistomiorum fungentes officio, interea quo sacra peragebantur perque totam diem & profundam noctem, hinc leones album, inde aquila rubrum, suavissima vina continuò profundebant: juxta verò auratis cornibus & ungulis bos Trojanus, varii generis minutis bestiolis cum quadrupedibus tum volatilibus infarcitus, integer in prælonga ac robustissima cuspidе volutus torrebatur. Pluebant à fenestris panes artolagani, placentulæ, brachiola, panesque dulciarii, tum fructus varii, poma, pira, castaneæ nuces, & incrustatæ zaccaro avellanæ, amygdalæ, coriandri, atque id genus plura, quæ expectabundam plebem juventutemque interea cum reficerent tum solatiarentur. Præterea ingens electissimorum militum exercitus, multiplici cataphractorum equitum turma, gemina & Hispanorum & Germanorum peditum acie, numerosisque sclopetariorum sagittariis, tum supra viginti ingentium bombardarum machinis instructus, ne qua seditio oriretur, omnes aditus occupabat, ac circa palatium atque templum custodias agebat: cui Antonius de Leva Dux primarius, nomine Cæsaris imperabat. Eratque ipse armatus totus, sedens in Cathedra sua in foro ante Prætorium, & cæteri militum Duces, cum Hispani, tum Burgundiones & Alemanni juxta illum. Peractis sacris data est mora quieti, dictaque Imperatori Panegyrica quousque populus templo excederet, cæterique ad processionis pompam sese consensu equis in ordinem disponent. Jam ergo promiscuus utriusque sexus populus, qui supra centum millia hominum æstimatus est, egrediens templo, per varias turmas & cuneos Imperatorem suum videre gestiens, quo ille ingressurus esset, ferebatur: omnes sui ordinis & decoris obliiti, quem fors cuique locum obtulisset, occupabat. Conscendunt alii tecta, & summis pendent tegulis, alii trabibus insident, alii columnis implexi, alii muris hærent: omnes fenestras,

stræ, omnes simulæ suis spectatoriis refertæ: perforati parietes & diruptæ maceries, quo oculos suos tam expectati Imperatoris spectaculo populus expleret, nullus locus non occupatus, ne iis quidem, qui non nisi ruinosum & periculo proximum caperet vestigium. Laborabant referta hominum pondere tecta, neque minus vias omnes densissimæ populi turbæ opplebant: non ætas, non sexus, non valetudo, quenquam derinere potuit, omnes pari gaudio, pari alacritate ad novi Imperatoris spectaculum tanquam ad numen aliquod in communem omnium salutem è cœlis demissum, procurrere. Quid referam civitatis apparatus, publicè privatimque supra modum adornatos. Quacunque via ingressus erat Imperator, expurgatæ plateæ, & viridibus juncis graminibusque, & multorum colorum floribus insperstæ, suavissimos odores latè profundeabant. Parietes omnes peripetasmatis auro purpuræque distinctis, & hinc atque hinc longè pendentibus latè radiabant, affixæque Matronarum sumptuosa monilia, pendentiæque longis tractibus aurea balthea, tum aurea & argentea vasa instar scalarum per gradus exposita, crebris percussis solis radiis fulgurabant: neque minus venustissimæ quæque mulieres & puellæ in fenestris & porticibus per distincta intervalla dispositæ pretiosissimis vestibus & monilibus ornata, transeuntium quorumque oculos perstringebant. Sed vicit privata studia publicus apparatus. Extructi arcus triumphales, erecta trophea, æditi ludi, celebratæ multæ admodum Imperatoris felicissimæ victoriæ, parata ad omnes angulos spectaculorum ostenta, & inscripta aureis literis encomiorum & panegyricorum heroica carmina. Nihil unquam visum aut etiam auditum festivius, nihil lætius, nihil magnificentius ejus diei spectaculo.

Qua pompa post coronationem publica processio habita est.

CÆterum nunc processionis Ordo recitandus est: Digressa enim à templo plebe, Pontifex summis Sacerdotalibus interea exutus, acceptaque in caput magnificentissima corona ac triplici insignita tyara, unâ cum Imperatore diademate coronato, templo prodibat: ad ostium productus est Pontifici nivei candoris equus gradarius aureis habenis, ac monili frontalitio purpureoque ephippii insignis. Ad cujus strapedes insiliente Pontifice cum Imperator manum apposuisset, vix passus hæc clementissimus pater, his verbis Imperatorem

rem alloquitur: Nequaquam id feceris fili mi Imperatorque invicte. Satis mihi supraque satis humanitatis tuæ obsequentissima voluntas, quam tamen non in meam personam, sed illius cujus vices gero, habeo acceptissimam. Cumque jam inscendisset equum Pontifex, apprehendens frenum Imper. ductoris obsequium illi aliquot passus exhibiturus: quod beatissimus pater nequaquam passus est. Tum datus est Imperatori equus, etiam niveo candore & sublimi altitudine illustris. quin magnificentissimè ephippiatus phaleratusque auro & gemmis undique resurgens: cui insidens Imperator, altior omnibus eminebat, ut à cunctis conspiceretur. Post cæteri Principes totaque nobilitas consensisequis, hoc ordine procedebant, ut duo & duo pariter ambulant, Pontificii à dextris, Cæsarei à sinistris præequitabant, cocco & purpura relucens, cum Cardinalium Pontificumque, tum Principum, secularium familiares ministri. Sequebantur auro & argento magnificè fulgentes pontificii ac Imperatorii satrapæ, & phaleratis equis bellorum maximi Duces. Post quorum agmen duodecim Bononiensis populi vexilla alba, rubra cruce insignita, totidem signiferi pedites præferebant. Quos è vestigio Tribuni plebis sequebantur, quibus sexdecim Bononiensium Collegiorum rubra vexilla succedebant, post quæ Bononiensis scholæ duodecim Legum Doctores, purpura aureisque armillis insignes, atque Bononiensis urbis Gubernator elevatam arundinem tenens, suis lateronibus & satellitibus stipatus: tum nobilis & strenuus vir Angelus Raynuntius Capitaneus iustitiæ, phalerato equo insidens, armatus & aurea lacinia superamictus, Bononiensis urbis vexillum attollebat. Deinde quatuor rubra vexilla totidem pontificii satellites, quos vocant cursores, ferebant: ad quæ pontificii cubicularii atque ipsa Ducis Pennæ familia sequebatur. Post quos antiquum populi Romani vexillum Julius Cæsarinus Comes portabat. Deinde quod dicitur D Georgii vexillum junior Marchio Anguillariæ gestabat. Postea Romani Imperii Aquilam generosus ex Vergeria prosapia Baro Aulregius attollebat: succedebat, vexillum pontificis, vexillum Ecclesiæ, porro vexillum Crucis: quorum primum Comes Ludovicus Rangon, alterum nobilis Baro Gabriel Romanæ militiæ tribunus, tertium Magnus Laurentius Cibo nudo capite gestabant. Sequebantur deinde sex albicantes equi superbissimis ephippiis phalerisque magnificentissimè adornati, quos totidem purpurati helciarum à manibus ducebant.

Tum

Tum quatuor Pontificis insignes tyaras totidem cubicularii ferebant, quos deinde longissimus cæterorum cubiculariorum, acalytorum & Pontificiæ aulæ Clericorum, Scribarum, que ordo sequutus, tum causidicorum, advocatorum & Injurisconsultorum ingens numerus. Porro auditores Rotæ suo cocco & Purpura insignes obequitabant. Sequebantur deinde tympanistarum, tibicinum, cornicum, tubicinum, singuli sumum, taratantara tonantium multitudo non modica. Quos vestigio sequuntur ostiarii janitores, lictores, virgiferi, bacularei, corynophori: deinde Principum Regumque & Imperatoriæ Majest. Heraldii suis paludamentis ac phaleris magnificentissimi. His succedebant diversorum populorum tum Principum atque Regum oratores & legati. Postea subdiaconus quidam summi Pontificis pastorem baculum triplici cruce insignitum præferebat, post quem alter pontificiam prædixim tyaram ostentabat. Sequuntur alii duo, qui totidem ardentibus lychnis aurea candelabra gestabant. Deinde Domini corporis adorandum Sacramentum in sua capsula, super nivei candoris aurato tegmine magnificè phalerato gradario ferebatur sub holoserico umbraculo, quod duodecim Bononiensium cum viri patricii tum Doctores physici sustentabant atque duodecim candidæ ceræ ardentibus tedis Pontificii cubicularii ab utraque parte comitabantur. Proximè de sequebatur summi Pontificis sacrista, candidam virgam manu gestans. Tum procodabant celeberrima pompa, ad septuaginta ferè diversi ordinis & per sua distincta agmina Comites, Marchiones, Duces & Principes, omnes aureis vestibus, & singuli suis lateronibus & satellitibus magnificè stipati. Quos deinceps ferè ducenti holoserico & polymito vestitu superbissimi satrapæ, etiam suo satellitio stipati per ordinem sequebantur. Postea elevatis arundinibus suis Imperatorii architritelini, quos Magistros domus vocant, tum & Magnus Magister, jam Comes à Rhodio succedebat solus, quem proxime armorum Rex Heraldus, cui à Burgundia nomen est, paludatus antecedebat aureo argenteoque numismate plenas bulgas (hypoperas alii vocant) ab equi ephippio suspensas ferens, è quibus ad utraque viæ latera, cum inter eundum tum inter redeundum plenis manibus in plebem spargebat, Imperatoris liberalitatem proclamans, quæ tunc Imperium, Imperium. Imperium vivat Carolus Imp. Catholicus, vicissim acclamabat. Erat autem numisma quod largiebatur, Imper. effigiem, cum inscriptione, CAROLUS V. IMPERATOR AUGU.

AUGUSTUS, ab una parte insculptam habens: ab alia vero ejusdem D. Imperatoris sphrageticum signum, duas, videl. columnas, in quorum medio annorum Christi numerus arithmetice apicibus expressus erat, circumscriptumq; PLUS ULTRA. Post magnum domus Magistrum purpuratorum patrum, reverendissimorum videl. Cardinalium cœtus, suo cardineo ornatu procedebat: sequebantur sub ordine Principes illi superius nominati, sacri imperii insignia ferentes. E vestigio beatissimus Pontifex, atque à sinistris ejus D. Imperator diademate illo sumptuosissimo coronatus, aurea gemmataque trabea circumamictus, sed illa superineestimabili quam antea diximus propter importabile pondus relicta, ambo eodem sub umbraculo, quod à tribus Venetorum Oratoribus, & aliis tribus Bononiensium patriciis attollebatur, mirifico decore incedebant. Quos ab utroque satere Pontificii Imperatoriique laterones, cum Hispani cum Burgundiones, & Germani Alemanique satellites longissimo tractu à plebis intercurfu constipabant. Acclamabant omnis sexus: omnis ætas, omnis status, vivat Carolus, vivat Imperator, Imperii quoque nomen in cœlum tollebant: tum redolentissima diapasmata imposita thymiateriis adolebant, cypriðque pulvere transeuntes perfundebant. Sequebantur proximè à tergo Pontificem duo cubicularii, & duo alii ob Pontificis in eos fidem ac benevolentiam conspicui viri horum unus illis à secretis scriba, alter verò vitæ illius valetudinisque præcæteris curam agens Physicus atque medicus, Imperatori verò proximè succedebant illustris Comes à Nassau, deinde Archiepiscopus Bartenfis, post Caurienfis Episcopus, demumque generosus simul & reverendus Georgius Austrius Episcopus Brixienfis, postea spectabilis vir Nicolaus Pernotus Dominus Grandivallis tum spectabilis Dominus Michael Majus, Imperatoriæ Majestatis apud summum Pontificem Orator perpetuus: porro innumeri Canonum legumque Doctores ac viri Consulares, multi etiam Ecclesiastici procures & Prælati. Horum omnium turbam postremò premebant longis ordinibus cataphractorum equitum galeatæ phalanges, suis signis tesseriisque distinctæ, ut quæ Marchioni Ascolensi, quæ Comiti à Rhodio, quæ Baroni Antregio, quæ Vienne Domini, quæ Baroni S. Saturnini cæterisque strenuissimis Ducibus paterent, facile internoscerentur, quorum agmen auratis loriceis inter lucentes hyporoxotæ clauderent. Hæc celeberrima pompa Pontifex atque Imp. ad divi Domini

tem.

mini templum versus progrediebantur. Cumque medium itineris ad quingentos ferme passus pariter jam emensi essent, tunc multa honorificentia sese consalutantes, Pontifex benedicens Imperatori, per aliam viam divertens, cum suis stipatoribus ad palatium regressus est, Imperatore suis cum Ordinibus ad præfatum templum procedente. Cumque jam desiliisset equo ad fores templi, aderant ibi ex Urbe Roma in albis suis Canonici D. Joannis ad Lateranum, qui Imperatorem qua decuit reverentia excipientes institutis ad id ceremoniis, in Canonicum eum Lateranensem adsciverunt. Tum Imp. divi Patris Dominici sacram ædem ingressus, Deo gratias agens, adorabat ad altare, peractisque precibus sumpto in caput diademate, paratum ibi solium conscendens assumensque in manus cum autem pomum tum evaginatum gladium, multos & strenuos & benè meritos viros equestri ordini ascivit, ac aurata militiæ condonavit. His peractis rursus conscendens equum Imperator, eadem qua venerat pompa, sed per aliam viam palatium versus regreditur. Itaque jam arcibus & spectaculis omnibus præteritis & perlustratis, ubi ad forum ventum est, exemplò qui restiterunt ad custodiam supra octo millia delectæ militiæ cum Hispani tum Germani pedites, sclopetas omnes tum majores machinas tanta sonitu fulgure exonerant, ac si Jupiter ipse quicquid uspiam in thelauris suis fulminum tonitruorumque conclusum habuerit, id totum pariter simulque tunc cœlo demississet. Præterea personabant in cœlum campanæ, tum verò vario genere tympanorum, tiliarum tubarumque nubes perstrepebant. Tum populus omnis ingentibus clamoribus Imperii vocem in cœlum efferens, Caroli nomen ejusque victorias & triumphos indefessis vocibus extollebat. Omnes supinis manibus gratias agebant Deo gratulabanturque novo Imp. applaudebant multò sibi ipsis, felicem Carolum Augustum, felicem eo Imp. Italiam, felices sese omnes qui eum diem vidissent, exclamabant. Tum excitati per universam urbem ignes, turres omnes festivis facibus & impositis stipitibus flammis æoruscabant, fenestræ omnes lucernis, cedis, & cujuscunque generis hæti luminis coelestium syderum splendorem vincebant: suburbia præterea & circumquaque adjacentes pagi oppida, villæ & castella, accensis in cœlum ignibus diei noctem æqualem reddebant, pulsantibusque campanis lætitiæ signa late monstrabant. Nulla species pulchrior, nulla pompa felicior, nullus triumphus illustrior unquam visus est. Nulla dierum, quos

anna-

annalium vetustas consecratos in literis habet, cujus tam insignis gratulatio, tam effusum gaudium, tam celebres triumphum fuerint tum esse debuerint, unquam à condita urbe, Bononiensi populo illuxit.

De reditu Imperatoris in palatium & convivii solennis apparatu.

HAc magnificentissima pompa inclinâte se jam die, reversusque ad palatium Imperator desiliens equo, primum eos qui signa & vexilla præferebant, tum umbraculum gestaverant, & alios plerisque cum nobiles tum cives & Scholasticos equestri ordinis auratos milites procreavit. Deinde Basilicam amplissimam aulam auratis laqueariis de Babylonicis perispermatis suspenfam tapetisque instratam, principibus comitantibus ascendit. Cernebantur ibi appensi laqueariis argenti polymixi pensiliaque candelabra, quæ luminosis cereis redolentibusque lychnis referta, lumina latè profundeabant. Conspiciebatur ibi etiam exstructus amplissimus abacus, varii generis aureis escariis & poculis, puta lancibus & lebetibus œnophoris, amphoris, phialis, scyphis, cyathis, pateris tragematrariis miro artificio cælatis, gemmatisque calicibus, & id genus epitrapeziis confertus. Ad caput autem Basilicæ sub aureo conopæo Imperatoris mensa sita erat, & juxta non longè altera mensa, qua magnificentissimus Sabaudia Dux cæterique Principes, qui coronationis insignia portarunt, recumbituri essent. Erant etiam cæteris principibus ac prælatis primoribusque satrapis suspensa peristromatibus & instrata auleis, suisque abacis & mensis magnificè parata cœnacula. Jam hora aderat convivii, & instructis mensis accumbebat summum thronum Imperator, ac deinde per ordinem cæteri Principes suas mensas accumbunt. Dantur aquæ manibus, & solenni Oratione mensæ benedicitur. Tunc primores satrapæ (Dapiferos idcirco vocant) præeuntibus cum suis scipionibus architriclinis, argenteis canistris panem, & auratis patinis varia tuceta, leucophaga, frictellas, tortas, & quicquid præclarum ars Apitia excogitare potuit, inferunt. Deinde secundis mensis grandioribus lancibus exquisitissimas per ordinem epulas copiose apponunt, assa, elixa, jusculenta, frixa, pastilia, promulsidaria, pultaria, crustulenta, aliaque lautissimorum eduliorum genera sapidissimis succorum multijugis condimentis suffusa, multa quoque supra appetentiam discumbentium magnificentia causa illata sunt. Porro tertiis mensis quæ

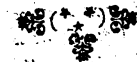
cœnam

cœnam clauderent, variegata conquinariis artificiis multarum figurarum tragemata bellatiaeque ministrabantur: nec deerant tota convivio varii generis generosissima vina, stabantque præsto pincernæ, pocula singulis pro libito ingerentes, propinatoresque ad omnes epulas & pocula prægustabant. Illud quoque magnificæ liberalitatis spectaculum multis admirationi fuit, quod post singulas dapes levatæ mappæ & mantilia, unâ cum auratis argenteisque patinis & lancibus, cumque cibariis à fenestris in forum præda plebi projiciebantur, structoribus interea alia supra alia imponentibus. Cumque jam absoluta esset cœna, dilutis pro more odoratissima aquæ manibus, remotis mensis, iterum solennibus precibus redditæ sunt Deo gratiæ. Tunc Imperator accepto in manus sacro gladio, plurimos rursus cum nobiles tum consulares viros ad equestris ordinis honorem dignitatemque provexit, Magna denique parte noctis transacta, Principes singuli consalutato Imperatore, ad sua diversoria cubitum facessunt, populo Bononiensi adhuc pluribus florulentis diebus ignisque noctibus festivitatis celebritatem jugiter continuantē.

Totius Operis Peroratio.

Dicite io Pæan, & io bis dicite Pæan: illa enim quæ omnibus horis omnium votis indefessis precibus semper optavimus, illa inquam felicissima dies tandem nobis illuxit. Coronatus est Carolus V. Imper. semper Augustas, cujus in Italiam adventu mox pacati hostes, discessum ab armis, composita bella, confœderati Principes & Respublicæ, sedati tumultus, revocati in concordiam factiosi optimates, totaque Italia post tot armorum miserrimam afflictionem à gravissimo tyrannidis jugo vindicata, & vera Imperii luce recreata securitati & libertati restituta est. Sola Florentia restat armis & obsidione cincta, quæ (si summi Pontificis prætensa jura paterentur) ipsa quoque Imperatoris nutibus lubentissimè obsequeretur, Cæteræ omnes Christianæ nationes tantum Imperatoris, aut pietatē dividitæ, aut metu quietæ sunt. Quem Principem divinitus constitutum & ab ipso Deo receptum, vocatum, electum atque missum ad hoc amplissimum Imperium moderandum videmus. Cujus gloria humanum modum supergressa, ipsaque rerum gestarum insperata magnitudo, & inimicorum suorum victores exercitus divinitus profligati testantur, quia non est alius Princeps qui habeat sic appro-

propinquantem sibi Deum, sicut adest illi Dominus Deus
 fter: quo auspicio jam divinare audemus, non nisi novum
 ngens, majusque miraculum secuturum: nullum autem
 jus neque Reipublicæ Christianæ salubrius evenire pote-
 , quam quod sublatis quæ circa religionem nostram in Ger-
 nia factiones grassantur, expurgatisque & extinctis pravis
 orum opinionibus: (quod in proximis istis Germanorum
 mitis cum divino consilio, tum Imperatoris obsequio fu-
 rum certò speramus) ecclesiæ catholicæ pacem tranquill-
 tem restituat. Deinde etiam has suas provincias, licet
 licissima pace fruentes, adventum numinis sui illustret, red-
 utque feliciores, quo sic tandem pacato orbe Christiano, u-
 animi principum & populorum consensu, contra immanif-
 mos Turcas Christianæ religionis sanguinarios hostes, vi-
 rices ferat aquilas, favente Deo optimo, maximo, æterno.
 quem nos suppliciter, obnixè & indefinenter, omniq; vo-
 orum nuncupatione precamur, ut Carolum V. optimum hu-
 nani generis Imperatorem Augustum, in longissimos annos
 obis & posteris nostris) neque verò illi melius quicquam op-
 are possumus, quàm quò fruitur ipsi) semper felicissimum,
 nvictissimum, triumphatorem, conservet & augeat, utque o-
 nnia sibi pro desiderio divini animi sui, quo nocere quidem
 temini, prodesse verò omnibus velit ad incrementum Chri-
 tianæ religionis, imperii amplitudinem, & nominis gloria-
 que immortalitatem prospere felicissimeque succedant. Et
 nos omnes tam optimo felicissimoque Imperatore, o-
 bedientia, fide, gratitudine, dignos reddat
 & diutissimè frui con-
 cedat.

F I N I S

no subdiacono. Communicato Pontifice & duobus illis Cardinalibus, procubuit ante illum Imperator: coram quo illustris comes à Nassau, & generosus Dominus à Rhodio: hic cubiculi, illi architriclinii, præfecti primarii, magnificentissimam mappam ex bysso auroque contextam, atque ex margaritis aliisque pretiosis lapillis elaborato sumptuoso limbo circumdatam, tenebant Tum Pontifex Imperatori sacrosanctissimum dominici corporis Sacramentum, in alia minore hostia propriis manibus ministravit. Quod cum ille devotissima reverentia accepisset, surgens, Pontificem in maxillam osculatur: rursusque recumbens in genua, è manibus diaconi Cardinalis, vinum, quod vocant perceptionis, recepit, prægustante sibi Reverendo Cauriensi Episcopo. Deinde pluribus orationibus à Pontifice benedictus, surgens regressus est in thronum suum indutusque Imperiali trabea, acceptis in manibus mundo atque sceptro, impositò sacro capiti diademate, vocari ad se jussit generosum virum Adrianum à Croy Rhodii Dominum, jamdudum aurei velleris militiæ adscitum ac architriclinio supra cæteros præfectum: cui ante majestatem suam procumbenti, in hæc verba locutus est: Non me latent generose Adriane majorum tuorum vetustissimæ nobilitatis imagines, eorundemque in prædecesores nostros ingentia merita. Sed nec tuam in majorum tuorum virtute imitanda constantiam ignoro, qui tua strenuè gesta magnificeque facta expertus, dignum virtutibus tuis præmium referre statuens, te unum vocavi & elegi, in quem hujus sacri diadematis primitias impenderem, teque, quod & merita tua deposcunt & virtutes tuæ merentur, in sacri Romani Imperii Comitem proveherem. Quæ dignitas nunc nostro Imperio gloria, tibi que ac tuis successoribus perpetuum decus esto: Sacri Romani Imperii comes bona fide appellator, tuoque Rhodio dominio, cum adjacentibus illi terris tuis, tu & successores tui, deinceps Comitatus titulo fruuntur, æqualem cum cæteris Rom. Imp. comitibus dignitatem habentor, paribus honoribus, privilegiis, præ eminentiis libertateque sine ulla contradictione utuntur. Qui in istis contradicere tibi ausus fuerit, aut obstinatus non pauperit, sacri Romani Imp. rebellis, & Majestatis nostræ reus habentor. Attonitus insperatæ dignitatis gaudio Rhodius Comes, cum longiore sermone Imperatori gratias dicere intenderet, Pontifex ad altare concessit, Missamque cum benedictione peregit, omnibus & singulis cum in templo tum foris. Imperialis coronationis venera-

nerationi intentis, plenariam peccatorum omnium remissionem condonans.

Quæ in foro & civitate durantibus sacris interea gesta sunt, & quo apparatu Bononiensis populus coronatum Imperatorem videre gestiens, excipiebat.

DUm hæc quæ diximus in templo geruntur, erant in foro quod ante templum est, cremæ marmoreæ duæ columnæ, supra quas insidentes, una prægrandis ac biceps aquila, duoque à lateribus inaurati leones, qui Epistomiorum fungentes officio, interea quo sacra peragebantur perque totam diem & profundam noctem, hinc leones album, inde aquila rubrum, suavissima vina continuò profundeabant: juxta verò auratis cornibus & ungulis bos Trojanus, varii generis minutis bestiis cum quadrupedibus tum volatilibus infarcitus, integer in prælonga ac robustissima cuspidē volutus torrebatur. Pluebant à fenestris panes artolagani, placentulæ, brachiola, panesque dulciarii, tum fructus varii, poma, pira, castanæ nuces, & incrustatæ zaccaro avellanæ, amygdalæ, coriandri, atque id genus plura, quæ expectabundam plebem juventutemque interea cum reficerent tum solatiarentur. Præterea ingens electissimorum militum exercitus, multiplici cataphractorum equitum turma, gemina & Hispanorum & Germanorum peditum acie, numerosisque sclopetariorum sagittariis, tum supra viginti ingentium bombardarum machinis instructus, ne qua seditio oriretur, omnes aditus occupabat, accirca palatium atque templum custodias agebat: cui Antonius de Leva Dux primarius, nomine Gæsaris imperabat. Eratque ipse armatus totus, sedens in Cathedra sua in foro ante Prætorium, & cæteri militum Duces, cum Hispani, tum Burgundiones & Alemanni juxta illum. Peractis sacris data est mora quieti, dictaque Imperatori Panegyrica quousque populus templo excederet, cæterique ad processionis pompam sese conscensis equis in ordinem disponent. Jam ergo promiscuus utriusque sexus populus, qui supra centum millia hominum æstimatus est, egrediens templo, per varias turmas & cuneos Imperatorem suum videre gestiens, quo ille ingressurus esset, ferebatur: omnes sui ordinis & decoris obliti, quem fors cuique locum obtulisset, occupabat. Conscendunt alii tecta, & summis pendent tegulis, alii trabibus insident, alii columnis implexi, alii muris hærent: omnes fenestras,

stræ, omnes simulæ suis spectatoriis refertæ: perforati parietes & diruptæ maceries, quo oculos suos tam expectati Imperatoris spectaculo populus expleret, nullus locus non occupatus, ne iis quidem, qui non nisi ruinosum & periculo proximum caperet vestigium. Laborabant referta hominum pondere tecta, neque minus vias omnes densissimæ populi turbæ opplebant: non ætas, non sexus, non valetudo, quenquam detinere potuit, omnes pari gaudio, pari alacritate ad novi Imperatoris spectaculum tanquam ad numen aliquod in communem omnium salutem è coelis demissum, procurrere. Quid referam civitatis apparatus, publicè privatimque supra modum adornatos. Quacunque via ingressus erat Imperator, expurgatæ plateæ, & viridibus juncis graminibusque, & multorum colorum floribus inspersæ, suavissimos odores late profundeabant. Parietes omnes peripetasmatis auro purpuraque distinctis, & hinc atque hinc longè pendentibus late radiabant, affixaque Matronarum sumptuosa monilia, pendetiaque longis tractibus aurea balthea, tum aurea & argentea vasa instar scalarum per gradus exposita, crebris percussis solis radiis fulgurabant: neque minus venustissimæ quæque mulieres & puellæ in fenestris & porticibus per distincta intervalla dispositæ pretiosissimis vestibus & monilibus ornatae, transeuntium quorumque oculos perstringebant. Sed vixit privata studia publicus apparatus. Extructi arcus triumphales, erecta trophea, æditi ludi, celebratæ multæ admodum Imperatoris felicissimæ victoriæ, parata ad omnes angulos spectaculorum ostenta, & inscripta aureis literis encomiorum & panegyricorum heroica carmina. Nihil unquam visum aut etiam auditum festivius, nihil lætius, nihil magnificentius ejus diei spectaculo.

Qua pompa post coronationem publica processio habita est.

CÆterum nunc processionis Ordo recitandus est: Digressa enim à templo plebe, Pontifex summis Sacerdotalibus interea exutus, acceptaque in caput magnificentissima corona ac triplici insignita tyara, unâ cum Imperatore diademate coronato, templo prodibat: ad ostium productus est Pontifici nivei candoris equus gradarius aureis habenis, ac monili frontalitio purpureoque ephippii insignis. Ad cujus strapedes insiliente Pontifice cum Imperator manum apposuisset, vix passus hæc clementissimus pater, his verbis Imperato-

rem

rem alloquitur: Nequaquam id feceris fili mi Imperatorque invicte. Satis mihi supraque satis humanitatis tuæ obsequentiſſima voluntas, quam tamen non in meam perſonam, ſed illius cujus vices gero, habeo acceptiſſimam. Cumque jam inſcendiſſet equum Pontifex, apprehendens frenum Imper. ductoris obſequium illi aliquot paſſus exhibiturus: quod beatiſſimus pater nequaquam paſſus eſt. Tum datus eſt Imperatori equus, etiam niveo candore & ſublimi altitudine illuſtris. quin magnificentiſſimè ephippiatus phaleratusque auro & gemmis undique refulgens: cui inſidens Imperator, altior omnibus eminebat, ut à cunctis conſpiceretur. Poſt cæteri Principes totaque nobilitas conſenſiſe equis, hoc ordine procedebant, ut duo & duo pariter ambulant, Pontificii à dextris, Cæſarei à ſiniſtris præequitabant, cocco & purpura relucentes, cum Cardinalium Pontificumque, tum Principum, ſecularium familiares miniſtri. Sequebantur auro & argento magnificè fulgentes pōtificii ac Imperatorii ſatrapæ, & phaleratiſe equis bellorum maximi Duces. Poſt quorum agmen duodecim Bononiensis populi vexilla alba, rubra cruce inſignita, totidem ſigniferi pedites præferebant. Quos è veſtigio Tribuni plebis ſequebantur, quibus ſexdecim Bononiensium Collegiorum rubra vexilla ſuccedebant, poſt quæ Bononiensis ſcholæ duodecim Legum Doctores, purpura aureiſque armillis inſignes, atque Bononiensis urbis Gubernator elevatam arundinem tenens, ſuis lateronibus & ſatellitibus ſtipatus: tum nobilis & ſtrenuus vir Angelus Raynuntius Capitaneus juſtitia, phalerato equo inſidens, armatus & aurea lacinia ſuperamictus, Bononiensis urbis vexillum attollebat. Deinde quatuor rubra vexilla totidem pontificii ſatellites, quos vocant curſores, ferebant: ad quæ pontificii cubicularii atque ipſa Ducis Pennæ familia ſequebatur. Poſt quos antiquum populi Romani vexillum Julius Cæſarinus Comes portabat. Deinde quod dicitur D Georgii vexillum junior Marchio Anguillariæ geſtabat. Poſtea Romani Imperii Aquilam generoſus ex Vergeria proſapia Baro Autregius attollebat: ſuccedebat, vexillum pontificis, vexillum Eccleſiæ, porro vexillum Crucis: quorum primum Comes Ludovicus Rangon, alterum nobilis Baro Gabriel Romanæ militiæ tribunus, tertium Magnificus Laurentius Cibo nudo capite geſtabant. Sequebantur deinde ſex albicantes equi ſuperbiſſimis ephippiis phaleriſque magnificentiſſimè adornati, quos totidem purpurati helciarii à manibus ducebant.

Tum

Tum quatuor Pontificis insignes tyaras totidem cubicularii ferebant, quos deinde longissimus cæterorum cubiculariorum, acalytorum & Pontificiæ aulæ Clericorum, Scribarumque ordo sequutus, tum causidicorum, advocatorum & Injurisconsultorum ingens numerus. Porro auditores Rotæ suo cocco & Purpura insignes obequitabant. Sequebantur deinde tympanistarum, tibicinum, cornicum, tubicinum, singuli suum, taratantara tonantium multitudo non modica. Quos è vestigio sequuntur ostiarii janitores, lictores, virgiferi, bacularei, corynophori: deinde Principum Regumque & Imperatoriæ Majest. Heraldii suis paludamentis ac phaleris magnificentissimi. His succedebant diversorum populorum tum Principum atque Regum oratores & legati. Postea subdiaconus quidam summi Pontificis pastorem baculum triplici cruce insignitum præferebat, post quem alter pontificiam prædivitem tyaram ostentabat. Sequuntur alii duo, qui totidem ardentibus lychnis aurea candelabra gestabant. Deinde Domini corporis adorandum Sacramentum in sua capsula, super nivei candoris aurato tegmine magnificè phalerato gradario ferebatur sub holoserico umbraculo, quod duodecim Bononiensium cum viri patricii tum Doctores physici sustentabant atque duodecim candidæ ceræ ardentibus tedis Pontificii cubicularii ab utraque parte comitabantur. Proximè de sequebatur summi Pontificis sacrista, candidam virgam manu gestans. Tum procodebant celeberrima pompa, ad septuaginta ferè diversi ordinis & per sua distincta agmina Comites, Marchiones, Duces & Principes, omnes aureis vestibus, & singuli suis lateronibus & satellitibus magnificè stipati. Quos deinceps ferè ducenti holoserico & polymito vestitu superbissimi satrapæ, etiam suo satellitio stipati per ordinem sequebantur. Postea elevatis arundinibus suis Imperatorii architriellini, quos Magistros domus vocant, tum & Magnus Magister, jam Comes à Rhodio succedebat solus, quem proximè armorum Rex Heraldus, cui à Burgundia nomen est, paludatus antecedebat aureo argenteoque numismate plenas bulgas (hypoperas alii vocant) ab equi ephippio suspensas ferens, è quibus ad utraque viæ latera, cum inter eundem tum inter redeundum plenis manibus in plebem spargebat, Imperatoris liberalitatem proclamans, quæ tunc Imperium, Imperium. Imperium. vivat Carolus Imp. Catholicus, vicissim acclamabat. Erat autem numisma quod largiebatur, Imper. effigiem, cum inscriptione, CAROLUS V. IMPERATOR AUGU.

AUGUSTUS, ab una parte insculptam habens: ab alia vero ejusdem **D. Imperatoris** sphrageticum signum, duas, videlicet columnas, in quorum medio annorum Christi numerus arithmetice apicibus expressus erat, circumscriptumque; **PLUS ULTRA**. Post magnum domus Magistrum purpuratorum patrum, reverendissimorum videlicet Cardinalium cœtus, suo cardineo ornatu procedebat: sequebantur sub ordine Principes illi superius nominati, sacri imperii insignia ferentes. E vestigio beatissimus Pontifex, atque à sinistris ejus **D. Imperator** diademate illo sumptuosissimo coronatus, aurea gemmataque trabea circumamictus, sed illa superineffabili quam antea diximus propter importabile pondus relicta, ambo eodem sub umbraculo, quod à tribus Venetorum Oratoribus, & aliis tribus Bononiensium patriciis attollebatur, mirifico decore incedebant. Quos ab utroque satere Pontificii Imperatoriique laterones, cum Hispani cum Burgundiones, & Germani Alemanique satellites longissimo tractu à plebis intercurfu constipabant. Acclamabant omnis sexus: omnis ætas, omnis status, vivat Carolus, vivat Imperator, Imperii quoque nomen in cœlum tollebant: tum redolentissima diapasmata imposita thymiateriis adolebant, cypriodque pulvere transeuntes perfundebant. Sequebantur proximè à tergo Pontificem duo cubicularii, & duo alii ob Pontificis in eos fidem ac benevolentiam conspicui viri horum unus illis à secretis scriba, alter verò vitæ illius valetudinisque præcæteris curam agens Physicus atque medicus, Imperatori verò proximè succedebant illustris Comes à Nassau, deinde Archiepiscopus Bartenfis, post Cauriensis Episcopus, demumque generosus simul & reverendus Georgius Austrius Episcopus Brixienfis, postea spectabilis vir Nicolaus Pernotus Dominus Grandivallistum spectabilis Dominus Michael Majus, Imperatoriæ Majestatis apud summum Pontificem Orator perpetuus: porro innumeri Canonum legumque Doctores ac viri Consulares, multi etiam Ecclesiastici proceres & Prælati. Horum omnium turbam postremò premebant longis ordinibus cataphractorum equitum galeatæ phalanges, suis signis tesseriisque distinctæ, ut quæ Marchioni Ascolensi, quæ Comiti à Rhodio, quæ Baroni Antregio, quæ Vienne Domino, quæ Baroni S. Saturnini cæterisque strenuissimis Ducibus paterent, facile internoscerentur, quorum agmen auratis loriceis inter lucentes hyporoxotæ claudabant. Hæc celeberrima pompa Pontifex atque Imp. ad divi Domini

mini templum versus progrediebantur. Cumque medium itineris ad quingentos ferme passus pariter jam emensi essent, tunc multa honorificentia sese consalutantes, Pontifex benedicens Imperatori, per aliam viam divertens, cum suis stipatoribus ad palatium regressus est, Imperatore suis cum Ordinibus ad præfatum templum procedente. Cumque jam desiliisset equo ad fores templi, aderant ibi ex Urbe Roma in albis suis Canonici D. Joannis ad Lateranum, qui Imperatorem qua decuit reverentia excipientes institutis ad id ceremoniis, in Canonicum eum Lateranensem adsciverunt. Tum Imp. divi Patris Dominici sacram ædem ingressus, Deo gratias agens, adorabat ad altare, peractisque precibus sumptis in caput diademate, paratum ibi solium conscendens assumensque in manus cum autem pomum tum evaginatum gladium, multos & strenuos & bene meritos viros equestri ordini ascivit, ac aurata milita condonavit. His peractis rursus conscendens eum Imperator, eadem qua venerat pompa, sed per aliam viam palatium versus regreditur. Itaque jam arcibus & spectaculis omnibus præteritis & perlustratis, ubi ad forum ventum est, exemplis qui restiterunt ad custodiam supra octo millia delectæ militiæ cum Hispani tum Germani pedites, sclopetas omnes tum majores machinas tanta sonitu fulgureque exonerant, ac si Jupiter ipse quicquid uspiam in thesauris suis fulminum tonitruorumque conclusum habuerit, id totum pariter simulque tunc cœlo demisisset. Præterea personabant in cœlum campanæ, tum verò vario genere tympanorum, tiliarum tubarumque nubes perstrepebant. Tum populus omnis ingentibus clamoribus Imperii vocem in cœlum efferens, Caroli nomen ejusque victorias & triumphos indefessis vocibus extollebat. Omnes supinis manibus gratias agebant Deo gratulabanturque novo Imp. applaudebant multum sibi ipsis, felicem Carolum Augustum, felicem eo Imp. Italiam, felices sese omnes qui eum diem vidissent, exclamabant. Tum excitati per universam urbem ignes, turres omnes festivis facibus & impositis stipitibus flammis æoruscabant, fenestræ omnes lucernis, cedis, & cujuscunque generis hæc luminis cœlestium syderum splendorem vincebant: suburbia præterea & circumquaque adjacentes pagi oppida, villæ & castella, accensis in cœlum ignibus diei noctem æqualem reddebant, pulsantibusque campanis lætitiæ signa latè monstrabant. Nulla species pulchrior, nulla pompa felicior, nullus triumphus illustrior unquam visus est. Nulla dierum, quos

anna.

annalium vetustas consecratos in literis habet, cujus tam insignis gratulatio, tam effusum gaudium, tam celebres triumphum fuerint tum esse debuerint, unquam à condita urbe, Bononiensi populo illuxit.

De reditu Imperatoris in palatium & convivii solennis apparatus.

HAc magnificentissima pompa inclinâte se jam die, reversusque ad palatium Imperator desiliens equo, primum eos qui signa & vexilla præferebant, tum umbraculum gestaverant, & alios plerisque cum nobiles tum cives & Scholasticos equestris ordinis auratos milites procreavit. Deinde Basilicam amplissimam aulam auratis laqueariis de Babylonicis perispermatis suspenfam tapetisque instratam, principibus comitantibus ascendit. Cernebantur ibi appensi laqueariis argenti polymixi pensaliaque candelabra, quæ luminosis cereis redolentibusque lychnis referta, lumina latè profundeabant. Conspiciebatur ibi etiam exstructus amplissimus abacus, varii generis aureis escariis & poculis, puta lancibus & lebetibus. œnophoris, amphoris, phialis, scyphis, cyathis, pateris, tagematriariis miro artificio cælatis, gemmatisque calicibus, & id genus epitrapeziis confertus. Ad caput autem Basilicæ sub aureo conopæo Imperatoris mensa sita erat, & juxta non longè altera mensa, qua magnificentissimus Sabaudia Dux cæteri que Principes, qui coronationis insignia portarunt, recumbituri essent. Erant etiam cæteris principibus ac prælatis primoribusque satrapis suspenfa peristromatibus & instrata auleis, suisque abacis & mensis magnificè parata cœnacula. Jam hora aderat convivii, & instructis mensis accumbebat summum thronum Imperator, ac deinde per ordinem cæteri Principes suas mensas accumbunt. Dantur aquæ manibus, & solenni Oratione mensæ benedicitur. Tunc primores satrapæ (Dapiferos idcirco vocant) præeuntibus cum suis scipionibus architriclinis, argenteis canistris panem, & auratis patinis varia tuceta, leucophaga, frictellas, tortas, & quicquid præclarum ars Apitia excogitare potuit, inferunt. Deinde secundis mensis grandioribus lancibus exquisitissimas per ordinem epulas copiose apponunt, assa, elixa, jusculenta, frixa, pastilia, promulsidaria, pultaria, crustulenta, aliaque lautissimorum eduliorum genera sapidissimis succorum multijugis condimentis suffusa, multa quoque supra appetentiam discumbentium magnificentia causa illata sunt. Porro tertiis mensis quæ

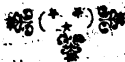
cœnam

cœnam clauderent, variegata conquinariis artificiis multarum figurarum tragemata bellatiaeque ministrabantur: nec deerant tota convivio varii generis generosissima vina, stabantque præsto pincernæ, pocula singulis pro libito ingerentes, propinatoresque ad omnes epulas & pocula prægustabant. Illud quoque magnificæ liberalitatis spectaculum multis admirationi fuit, quod post singulas dapes levatæ mappæ & mantilia, unâ cum auratis argenteisque patinis & lancibus, cumque cibariis à fenestris in forum præda plebi projiciebantur, structoribus interea alia supra alia imponentibus. Cumque jam absoluta esset cœna, dilutis pro more odoratissima aquæ manibus, remotis mensis, iterum solennibus precibus redditæ sunt Deo gratiæ. Tunc Imperator accepto in manus sacro gladio, plurimos rursus cum nobiles tum consulares viros ad equestris ordinis honorem dignitatemque provexit, Magna denique parte noctis transacta, Principes singuli consalutato Imperatore, ad sua diversoria cubitum faceffunt, populo Bononiensi adhuc pluribus florulentis diebus ignitisque noctibus festivitatis celebritatem jugiter continuante.

Totius Operis Peroratio.

Dicite io Pæan, & io bis dicite Pæan: illa enim quæ omnibus horis omnium votis indefessis precibus semper optavimus, illa inquam felicissima dies tandem nobis illuxit. Coronatus est Carolus V. Imper. semper Augustus, cujus in Italiam adventu mox pacati hostes, discessum ab armis, composita bella, confœderati Principes & Respublicæ, sedati tumultus, revocati in concordiam factiosi optimates, totaque Italia post tot armorum miserrimam afflictionem à gravissimo tyrannidis jugo vindicata, & vera Imperii luce recreata securitati & libertati restituta est. Sola Florentia restat armis & obsidione cincta, quæ (si summi Pontificis prætensa jura paterentur) ipsa quoque Imperatoris nutibus lubentissimè obsequeretur, Cæteræ omnes Christianæ nationes tanti Imperatoris, aut pietatè dividatæ, aut metu quietæ sunt. Quem Principem divinitus constitutum & ab ipso Deo repertum, vocatum, electum atque missum ad hoc amplissimum Imperium moderandum videmus. Cujus gloria humanum modum supergressa, ipsaque rerum gestarum insperata magnitudo, & inimicorum suorum victores exercitus divinitus profligati testantur, quia non est alius Princeps qui habeat sic appro-

appropinquantem sibi Deum, sicut adest illi Dominus Deus
 noster: quo auspicio jam divinare audemus, non nisi novum
 & ingens, majusque miraculum secuturum: nullum autem
 majus neque Reipublicæ Christianæ salubrius evenire pote-
 rit, quam quod sublatis quæ circa religionem nostram in Ger-
 mania factiones grassantur, expurgatisque & extinctis pravis
 errorum opinionibus: (quod in proximis istis Germanorum
 comitiis cum divino consilio, tum Imperatoris obsequio fu-
 turum certò speramus) ecclesiæ catholicæ pacem tranquilli-
 tatem restituat. Deinde etiam has suas provincias, licet
 felicissima pace fruenter, adventum numinis sui illustret, red-
 datque feliciores, quo sic tandem pacato orbe Christiano, u-
 nanimi principum & populorum consensu, contra immanis-
 simos Turcas Christianæ religionis sanguinarios hostes, vi-
 strices ferat aquilas, favente Deo optimo, maximo, æterno.
 Quem nos suppliciter, obnixè & indefinenter, omniq; vo-
 torum nuncupatione precamur, ut Carolum V. optimum hu-
 mani generis Imperatorem Augustum, in longissimos annos
 nobis & posteris nostris) neque verò illi melius quicquam op-
 tate possumus, quàm quod fruitur ipsi) semper felicissimum,
 invictissimum, triumphatorem, conservet & augeat, utque o-
 mnia sibi pro desiderio divini animi sui, quo nocere quidem
 nemini, prodesse verò omnibus velit ad incrementum Chri-
 stianæ religionis, imperii amplitudinem, & nominis gloriæ-
 que immortalitatem prospere felicissimeque succedant. Et
 nos omnes tam optimo felicissimoque Imperatore, o-
 bedientia, fide, gratitudine, dignos reddat
 & diutissimè frui con-
 cedat.

F I N I S

G

HEN

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ
IN TRIUMPHALEM CAROLICÆ
saris coronationem Epi-
gramma.

Romatus silens Caesar silantq; triumphis,
Et quæ testantur pagmata facta ducimus.
En quid miramur Gratos inuenimq; potentem,
Quem meritis magnum secula prisca canunt?
Majus habet terras numen, majorq; triumphus,
Majus & imperium, gloria, fama decus.
Diu genitus, pietate nitens, inuensilibus annis
Carolus & bello clarior atque toga.
Arma mouet Gallis, Helvetica cordas audiat,
Et tua nil trepidat tela Britanne ferox.
Eridanius croceo decurrit sanguine, Tybris
Illachrymat, Rhodanum tristior unda premit.
Vos etiam Ligures & Punica litora, Iberum
Quam nocuis sero hunc coluisse deum.
Nec modo Christicolæ, verum Garamantes & Indos,
Arctosq; simul continet, urget, habet.
Ergo ago qui solus, qui victor in orbe triumphas
Carole, subjectis parce, superba domans.

Ejusdem Epigramma ad Flaminem Bono-
niam

Quid modo te Memphis laudem, tantumq; laboris
Assyrii, & quicquid septem miracula mundi
Corda cietæ vitum, doctosq; ad carmina vates?
Nil modo Niliaci fuerint quandoque Quiritis
Sola triumphales modo digna Bononia laudes
Sola refers, quantum fulgentia sydera terris
Vrbibus in cunctis præcellis vertice tantum
Te propter Musæ Latium, te propter eandem
Pallas, & afflati diuino numine phœbi
Incoluere simul legum & veneranda potestas.
At modo Caesar adest, trepidat huc numine mandas.
Caesar adest, meritis præbes tu sola triumphos,
Quum multi, sua fata lugent, quum latus Iberus

defluit

effluit, ac Renui Romanaq; mœnia fumant,
 et vetijq; latent bellacia pectora Martis.
 ut modo captivos procères, Gallumq; subactum,
 innumerosq; alios, quicquid vel Indica tellus
 continet, ad Mauros ostendit læta triumphos.

Ejusdem aliud Epigramma in persona Caro-
 li Cæsaris.

Carolus ille ego sum quintus hoc nomine Cæsar,
 Natus ad imperium, Romana ut sceptrum tenerem.
 Est animus fessas mutasq; reponere læges,
 lura tribunorum, fasces, priscoq; Quirites,
 Patrios revocare viros, sanctumq; senatum,
 Reddere primævo Caputoliam præca nitenti,
 Oppressos revelare manu, frenare superbos
 Consilijs armisq; meis, iurisq; vetusti
 Legibus & veterum servato tramite morum
 Omnia in antiquam correctâ reducere pacem.

Ejusdem Epigramma in Imaginem Caroli equo
 infidentis,

Carolus Augustus belloq; & pace triumphans,
 Quantum pugnaci conspiciendus equo,
 Audet & infreno sese committere cursu,
 Hac docet artificis picta figura manu.

Ejusdem Epigramma in Persona Mercurii olim
 Cæsaris cancellarii

Rexerat imperium Cæsar felicibus astris
 Inter mortales cum mihi vita foret.
 Omnia tunc superum nutu testabitur omnis
 Hostis, qui contra duxerat arma deos.
 Dijs nunc iratis revocatus ad æthera cœlum
 Appetimus, mirum ni modo cuncta ruunt.

Ejusdem Epigramma in Emblemâ nobilis do-
 mini Rosebaldii.

Tristinam Aleo curasq; Megera, sed atrox
 Omnia Ctesiphone suspitione ferunt.

*Nox Acheron lachrymas prudens oblivio & unguem
Opponit, picta hæc Gallica verba mement.*

In idem aliud ejusdem.

*Cuncta modo Aletoq; Megeraq; Ctesiphonedq;
Mæstit in, curis anxietate ferunt.
Nox Acheron lachrymis, prudens oblivio & unguem
Opponit medium, ut Gallica lingua monet.*

*Hilarii Bertulphi Ledii Epigramma ad D. Bernhardum Palte-
merium, Reverendissimi Cardinalis Campegii Aposto-
lici legati, œconomum.*

*Quid rago portendit nittium tam pomifer annus,
Vix tot habet frondes, mala quod arbor habet;
Agrippa? quid heri visus Bernhar de comeies?
Multorum ille: sed hic, unus interitum.
Cujus at interitum? si non est Caesaris, ut sit
Quantumvis magni principis, exiguum est,
Exiguum est fœtor, si non & Principis, hujus,
Quo sibi pontificem sospite Caesar habet.*

*Ejusdem Hilarii in Canem Agrippæ, cui nomen erat,
Filiolus, Epitaphium.*

*Hospes, Filiolus quod eram, ter amabile nomen,
Quod mihi Filiolo nobile nomen erat,
Non mirum: Dominus me famigeratus amabas
Agrippa, ingenij cognitor ille mei.
Quippe cui haudquaquam rationis inanis habebat,
Cui tam gratus eram, quam bene fidus hero.
Particula est homini, divina cœlitus aura,
Magna mihi humana portio mentis erat.*

Aliud.

*Hic hospes tibi Filiolus jaceo Agrippinus.
In vita tantum non homo, morte canis:*

Aliud.

*Filiolum Dominus me cur Agrippa vocaret,
In causa est, memori mente minister eram.
Atque adeo in cunctis fuseram paulo minus, id quod
Natus parvi etiam, non modo servus hero.*

Aliud

Aliud.

uis neget esse animum & quoddam divinius istis
 Ingerium canibus qui comitantur herum.
 ui Dominum toties à grassatore tuentur,
 Testem Volcatij quis neget esse canem?
 uippe à suburbano rure Asturcone revertens,
 Nonne animam Dominus debuit ille canis?
 estis item Licij cantatus Iasonis alter,
 Quum post fata sui jam nihil esset heri.
 lle sanatorij neque Calius ordinis esset
 Casus ab armata, ni canis ante, manu.
 i paradigma etiam tibi nobile, regia conjunx,
 A cane Consyngae dilacerata suo,
 Res mira est, potuit non agnovisse puellam,
 Quam canis uxorem noverat esse prius?
 Forsitan haud visa est illi, quum scilicet uxor
 Lascive nimium luderet usa joco.
 Quid memorem Populi Romani est ante corona
 (O quam spectata est digna canina fides)
 Corpus ut extinctum domini, masto ululatus
 Ad projecta canis detulit ora cibum.
 In Tyberim natitans ter sustentare Cadaver
 Conatus Tanta est Romule bruta fides.
 Pro dominopugnant soli, sua nomina soli
 Agnoscunt memores, plus elephante canes.
 Quod si adeo inseris magna experientia parvis.
 Vis tanta ingenij si vel draneolo,
 Disceptor item superat si Gryllus Vlysssem
 Plutarcho, solida nec rationes eget:
 Cujus, si qua alijs, quota pars animantibus, et si
 Praesertim canibus, particula ulla catie
 Agrippa cujus hic habuit paulominus assem
 Vnciolam humana si modo mentis habent.

Aliud.

Quis mage Filio. o famulus dextraq, sinistraq.
 Obsequio & memori mente sequutus herum?
 Quis quam Filiolus fido plus corde sodalis
 Atque comes domino quam fuit iste suo?
 Ecquod praesidium haud temerè corruptitur aquè,
 Quod minus obsonii quaritet, atque stipis?

*Filiolus, reduci comes huc illuc abeunti
 Planè inviduus nocte dieq; fuit,
 Quid quaso excubijs inconvenientius unquam
 Filiolus observat pervigil ut dominum,
 Quo propulsata est maiore injuria nixus,
 Quis potius dominum quo teneatur habet?
 Filiolo domini nihil unquam ut amantius uno,
 Hic & in hoc constans semper amore fuit
 Filioli, domina nil contra ut amantius uno,
 Vni & in hac summus, nunc ita morte dolor.
 Usque adeo agnovit perfectum illius amorem.
 Hac cynico us faceret carmina digna tapho.
 Nempe creatura naturam insignis amandam
 Duxit, & eximium vel canis ingenium.
 Plures sanè homines, qui nil ingratius unquam
 Terra tulit, digni vita & honore minus
 Quam canis hic noster, cui non sine nomine nomen
 Filiolo, Grylli cetera vultu homines.
 Heu obijt, domini monumentum hoc fiat amoris
 Vana haud gloriola, sic aberit Nemesis.*

Hilarii Bertulphi Ledii in Generosam dominam Janam
 Loysiam Tytiam Gebennensem, Henrici Cor-
 nelii Agrippæ conjugem.

*Quum Veneris Iuno cingulum sibi posceret, in quo
 Insit amabilitas omnis, & omnis amor,
 In quod amatori vice posset ferre marito
 Arctius amplecti, quo petit una suum.
 At Venus, hoc alia sub quercu collige fodes,
 Illius hac nunc copia nulla mihi est.
 Quin petis hac una praestanteis dote Gebennas,
 Quas Rodanus latas abluat inter aquas?
 Henrici est inibi praesignis Iana Loysa,
 Agrippa conjux, quæ modo ceston habet.*

Reveren-

everendi B. Magistri Aurelii ab Aqua pendente, Augusti
niani Epigramma ad eandem.

uratum Agrippa requies tu Iana Loyfa,
Delitium sola es solatiumq; tui,
Veni Venus & Charities pulcherrima dona dedere.
Qua tibi Pierides contrihuerunt simul.
Quam merito doctum tibi caelica numina vatem
Faticidicunq; simul contrihuerunt virum
Doctrina hic specimen, Veneris tu tu gratia magne,
Undiq; conveniunt gratia, flamma, fides.
Eja age, ardentem ardens complectere virum,
Perge, & amplexu delitiare perecor.
Oscula iunge simul fidissima pigriora amoris,
Quo tibi perpetuus concelebratur honos.

Ejusdem Aurelii, in eandem defunctam
Epigramma.

Laudarunt alii formam, quam Luna Loyfa
Egregiam superi contrihuerunt tibi:
Ille pudicitiam pleno fere carmine. Pallis
Inquit vive mihi docta Loyfa diu.
Et quis non mores, & grandia verba modumq;
Et genus, & Chariten concelebrare velis?
Impia parca nimis heu violenta quid ausa es
Drinum hominibus surripuisse iubar?
Vos superi retinete animum, retinete Loyfam,
Iana quidem digna est neclare & ambrosia.

Ad eruditissimum virum Henricum Cornelium
Agrippam Decasticon.

Ut tua Corneli Pallax, tua maxima virtus
Afflat Apollineo pectus amore meum,
Non apud, non ignis nostro sic utiles arvo,
Ut sunt Pierii sacra sancta gregis.
Luminibus serò fors obsulit invida nostris
Tot bona, tot nobis interiere dies.
Corrigitur dulci iactura gravissima fructu,
Est vatus à longa mos properare mora.

*Tarda sibi validas acquireret gratia vires,
Vincamus stabili tempora prisca fide.*

Marius Celsus Colentinus.

*Cur sylvas traxisse ferunt, cur flumina fingunt
Orphea, Threicio detinuisse sono?
Tartareosq; deos fidibus ipso vixisse canoris,
Eumenidasq; feras, et geminumq; canem?
Saxa Cytheronis Cadmea in moenia dicunt
Quare Amphionia sponte coisse lyra?
Agrippa facunda docet te pagina lector,
Qua posset Matres flectere Strimonias.
Præterea Oceani fluctus tibi monstrat ahenos
Exiguo clausos, parvulus iste labor.*

Hilarii Bertulphi Ledii hendecasyllabi ad Alarictum
Canonicum Gebennensem.

*S*Olo nomine tam recens Agrippa
(Alar dete tuis decus Gabennis)
Audito mihi, protinus per omnes
Iure numina sanctiora musas,
Vero verius esse, quod bonarum
(Sed si quis bene novit his abuti)
Nugarum cecinit parens Homerus,
Iatq; id avig, ut inquit, avig
Est avig, & addiditque novum.
Ausim huc addere nunc, et ipse videretur.
Sed quum nobilitas libens Agrippam,
Quinquam nobilis est sat ipse per se,
Facundia mihi buccinatione,
Viq; ars cura, fides, parec in illo
Certent colligis: Ingeni geniq;
Vi præstans, adeo boni feratur,
Ne mi secula quis vixistiora
Neo cantet medicos diu celebres,
Hinc sunt, Hippocrates abi, Machaon
Grandi cum Podalirio facessat
Tanium non simulo Apollinare
Hinc te numen ad insulas beatas,

Mater-

Maternam nisi wens adire Delon
 Legarem, nisi tam potens praesses.
 Ex aquo medicis vatibusq;
 In quibus omnibus emicans Agrippa est.
 Ceu tu sydera cum minora condis,
 Nodum vel superat vel aequat omnes.
 Modis omnibus & recentiores,
 Modis omnibus & vetustiores.
 Da mihi secla tam recentiora,
 Cerno bis medicos beatiores
 Iam Copus, Linacrus, Ruelliusq;
 Adsurgent (mihi dicat hoc Apollo)
 Cedet mirificus Leoniceus.
 Adsurges (prait hic Apollo vati)
 Quin dicam omnia docte cum diserto
 Cedet Symphortane Marliano.
 Cantet nota Italus Leoniceum,
 Non Anglus Linacrum, nec ipse Copus
 (Erasmo licet audiente dicam)
 Germanus merito licet celebret
 Imprimis alias, nec ipse jactet
 Gallus Campegius Ruelliumq;
 Si qui sint alii super sedendum est,
 In quos barbaries recondit atra,
 Et damnat tenebris latebricosis,
 Et damnat latebris tenebricosis.

Aliud ejusdem.

Alardete sacris decus Camoenis,
 Quidam nunc mihi vellicavit aurem,
 Non augur tamen is potens Apollo,
 Pontam putas hanc recentioris
 Sublatam mihi clausulam poeta,
 Me furem mage (si placet Laverna)
 Me clamat mage, non Lavernionem.
 Non ausus plagiarium vocare.
 Credo nec libet id licet, liceret
 Nec forsitan licet id, licet liberet
 Ut barbasculus undecunq; vates.
 At o desmeream miser, miserq;
 Ceu sur emoriar, probatiores
 Vnquam si mihi contigit videre

Pontani hendecasyllabos poeta.
 Iurato mihi credit ille nunquam.
 Atqui quid vetat impeditq; vates,
 Vnum quo minus ac subinde versum,
 Quem doctus cecinit Catullus olim,
 Quem nuper bene condidit Marullus,
 Germanus canat hinc & inde Gallus,
 Queis est ingenis nihil negatum?
 Sed nunc quo faciem satie superq;
 Moroso tibi tam probe deserto,
 Non ipsi mea iam minus probatur.
 Quam Pontanica mi placet coronis.
 Quo circa tibi concinam libenter,
 Non dicam tenebris latehricosis,
 Adfectans duplicabilem tropiscum:
 Sed dicam tenebris Lupoldianis.
 Quod si nec placet hoc nec adlubscoit,
 Gergolphi potius vel Ortuini.

Aliud.

Quid mi suggeris d' Apollo? dixisti
 Prestanti omnibus & modis Agrippa
 Cedet mirificus Leoniceus?
 Nec victoria nec triumphus ipsum,
 Nec praeferrepotes d' Apollo vixit.
 Quid Nice? hanc d' Apollo crimen ingens
 Per Musas capital Apollo nosset
 Nice est grandior hac Leoniceni,
 Hacq; syllaba, quam brevem sonabas,
 Longa longior intonante Graco est.
 Gracè nescio, sat scio latine.
 Olim Gracius eram, nec ut latinus
 Essem cura fuit, satius disertus,
 Sed nihil praevea sat id putarum,
 At oracula cum darem Pelasgis
 Primo, dein Latiusq; barbarusq;
 Respondere nisi perinde Graco,
 Cortina, tripodesq; Phadadesq;
 Sed quo nunc respicerem pudora
 Adfectus roseo frequenter ad nos
 Musa me quoq; tunc sagaciores
 Oratum undiq; principes Latini

Misere eloquij viro, disertos.
 Et quid dissimulo? meis utrinque
 Plane ludibrio fui Camoenis.
 Audivi innumeros, sed ut potentia
 Callentem modo Erasimum,
 Et Græce simul & simul Latine,
 Idque examine semper aequilibrij.
 Agnovi attonitus stupens, & ore
 Ut suspensus inaudij rotundo.
 Hinc sacra, inde prophana differentem,
 Crebro quàm sacra quàm prophana mistim.
 Mox incessit Apollini Cupido
 Imprimis Latialiter loquendi
 Hinc discens studiosius Latine,
 Et cura magis pertinace Græcæ
 Pene didici, tibi ne mirum id?
 Nec mirum mihi, si subinde lapsus,
 Si tempuscula syllaba, quod ajunt.
 Quid queso hac morula magis nimium?
 Crassa conduplico supinitate,
 Et nostri veniam dabunt Magistri,
 Quis parvi Paracletus est momenti.
 Momenti. Quid Apollo, dic quid hoc est?
 Mirum. jam quoque lapsus es Latine,
 Mi quamvis faciles & hoc Magistri
 Condonant, tamen id putate factum
 A me composito, ut videre discant,
 Quantum id quod pretiosius legentes,
 Summum temporis interim tonantem
 Quo fraudant magis indies in horas,
 Cui tam spiritus est brevis per illos.
 At major mihi nunc volo triumphus
 Et victoria sit Leonicens.
 Quanquam nolo mei sit hac Agrippa.
 Aut praestantior, aut magis celebris.
 Ne quamvis rapui, tamen Latine
 (Graiorum crepida crepent licebit.)
 Ut prudentius, Idolon, libenter:
 Dic, si non placet hoc, tamen licenter,
 Cur Gray Latio disertiores?
 Tandem non id Apollini licebit?
 Quid si non facit hoc satis peritis,

Quis non syllabares minuta passim
 Et magnis quoq; dignares magistris.
 Hic prestare habeam sat est utraq;
 Iam nunc deniq; quid necesse novi.
 A Graca simul & simul Latina
 Constans, altera ut alteri nocere
 Ne possit, studiosus auspicabor.
 Sic sic utraq; condocenda lingua est,
 Sed non mi faciles erant magistri.
 At si nunc hominum delumq; sollers
 Sum consultus, ut eligam disertum
 E multis mihi millibus magistrum.
 Erasmus lego, sive Capnionem,
 Majus sum quibus ipse conspicatus
 Nil surgens medicus, cadesve. Uterq;
 O quam Nestora vincit eloquentem,
 Si tam Nestora vinceret Trifeclem
 Parcarum vetat quod malarum.
 His vitam sed Agrippa prerogabis.
 Atqui dum studijs laboriosus
 Sacris inq; peditus est uterq;
 Eheu semper uterq; non leones,
 Sed leo habet hinc, & inde Flygas
 Rudenteis magis atq; rugientes.
 Et Germania nunc habet disertos,
 Vix tum me iuvenes adultiores,
 Vix dum flore genas reuestientes
 Femandum his potius libenter ipsum
 Summittam modo me. meumq; plectrum.
 Quo, si consari queat, senectus
 Vt par est, venerabilis quiescat.
 In promptu datur ecce vel Melanchton.
 Offertur Sapidusve. Listrisve.

F I N I S.

